266

فهرست كتاب شرح الشفا

فصل

شرح الشفا

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى شفى قلوب عباده المؤمنين ✻ بشفاء القرآن المبين ✻ واوصاف الانبياء والمرسلين ✻ حيث ازاح عنهم داء النفوس والصدا ✻ وازال به عن القلب الهوى فاهتدى به من اهتدى ✻ وسلك منهج الحق والهدى ✻ والصلوة والسلام الاتمان الاكملان على من شهدت برسالته الضباب والظبا ✻ وعلى آله واصحابه نجوم الهدى ✻ وارباب الصفا والوفا ✻ بعد حمد خالق ونعت رسول خافقين ✻ شد دعاء پادشه بر عهده من فرض عين ✻ سايه اخص الله ✻ شهريار عالم پناه ✻ داراى زمان ✻ كزيده آل عثمان ✻ محرز ممالك الدنيا ✻ مظهر كلمة الله العليا ✻ السلطان الاعظم ✻ خليفة الله فى العالم ✻ مالك بنى بالعدل قصرا مشيدا ✻ فصار به ملك الامان عهدا ✻ سلطان الخافقين ✻ خادم الحرمين الشريفين ✻ السلطان ابن السلطان السلطان الغازى محمود خان ✻ ادام الله تعالى دولته وسلطانه ✻ واعز انصاره واعوانه ✻ محيط مكرمت عثمان صولت باعث رحمت ✻ سليم الطبع ذى رأفت حليم بايزيد عفت ✻ سليمان سيرت عالى همت ابراهيم بهجت هم ✻ محمد محمدت ✻ خاقان امجد مصطفى شوكت ✻ حقا كه پادشاه جهان آفرين جل جلاله ✻ بر قانون (تؤتى الملك من تشاء) تاج پر ابتهاج سلطنت جهانى بو يله بر شهريار معدلت نشانك سر سعادت مندنه نهاده ✻ وبر وفق (تعز من تشاء) زمام نظام عراقين روم وشامى بويله بر جهانكيرك قبضهٔ اقتدارنه ايستاده ايلديكه ✻ شمشير مهيبندن اهالى شرق وغرب لرزان ✻ وشاه صفاهان وامير خراسان هراسانددر ✻ وعلى خليج الروم منك مهابة ✻ من خوفها يتطامن التيار ✻ اللهم انصره نصرا عزيزا ✻ وافتح له فتحا مبينا ✻ بو دعواقب اوددر ره هدى محمود ✻ بو د مساعى اودر طريق دين مشكور ✻ بر ارتكاب مأثر جليلنش مجبول ✻ بر اكتساب مفاخر طبيعتش مفطور ✻ نامداران اقاليم سخن ✻ وشهسواران عرصهٔ ذكا وفطن ✻ جنابلرينه نورد كاوش واضح ولايحدر كه كتاب شفاء قاضى عياض ✻ عليه رحمة الفياض ✻ بر تأليف مستطاب وتصنيف والانصاب دركه مانند درارى سبعهٔ سياره سبع آسمان هفت طباقه كوشواره اولمغه شايسته در ✻ فكيف وفيه شفاء لكل عليل ✻ وجوديله انك بو عالم مشرف ✻ فنعم المؤلف ونعم المؤلف ✻ الحق بر بنيان رصيف الاركاندر كه مثال كعبهٔ رحمان ✻ ارباب توفيق وتحقيق (يأتين من كل فج عميق) مقصد استمداد اعناق همم ✻ ومطمح انظار اصحاب كرمدر ✻ بناء عليه بو عبد ضعيف ✻ ابراهيم حنيف ✻ عامله الله بلطفه المنيف ✻ اول كتاب زيبانك زبان تركى ايله تكلفدن ساده شرحنه قرعه انداز نيت ✻ وبتوفيق نعم الرفيق ايله تحريرنه تشمير ساعد همت ايليوب ✻ شراح شفادن بحر الحبرين ✻ العلامتين النحريرين ✻ مولانا نور الدين على القارى ✻ وشهاب الدين احمد الخفاجى روح الله تعالى روحهما ✻ وشكر سعيهما ✻ جنابلرينك شروحندن اقتباس انوار معانى ✻ وروحانيتلرندن استمداد واستئناس فيوضات معانى برله ✻ بسط مقال واجمال ما لده موحى اليهما حضراتنك

يادر فضائل وسنابل فواضلندن خوشه چين اولوب بر مقتضاى مقام حسبان كلام اولان بعضى نادره پيامك مأخذ ومحلى بيان ايله استيفاى مرام (وخلاصة الوفا ✻ فى شرح الشفا) ايله بنام ايليوب عصر معدلت مصير ✻ آصف بى نظير ✻ مشير مشترى تدبير ✻ البحر الخضم ✻ والطود الاشم ✻ صاحب السيف والقلم ✻ ساحب اذيال الفضائل والكرم ✻ يقبل رجاءيه رجال اقليم ✻ يقبل فى الدست الرفيع انامله ✻ سمى اسد الله المكرم ✻ الصدر الاعظم حضرة على پاشا ✻ يسر الله له ما اختار وماشا ✻ وزمان فضيلت نشان محط رحال رجال الدهر ✻ مالك ازمة الفضائل فى العصر ✻ خبر كل مجد ومبتداه ✻ وبداية كل فضل ومنتهاه ✻ اكل زمان واحد يقتدى به ✻ وهذا زمان وهو لا شك واحده ✻ كشاف المشكلات ✻ حلال المعضلات ✻ آن لطف حق كه عقل نه ديدست ونه شنيد ✻ شكرانه واجبست كه درروز كار ماست ✻ شيخ الاسلام ومفتى الانام ✻ ادام الله اجلالهما ✻ وضاعف اقتدارهما ✻ مادام القلم اعلى ✻ والصحائف تتلى ✻ حضراتنك ايام دولت وآوان معدلتلرنده سر منزل اختتامه رسيده ✻ وحرير تحريره كشيده اولنوب نام نامى واسم ساميلرى ايله تبركا وتيمنا موشح قيلندى ✻ ويصعد بالندى ضوء الشموس ✻ مصداقنجه حسن نظر كيميا اثرلريله منظور عاليلرى بيورلدقده وسيلهٔ قرين قبول خواص وعوام ✻ ورغبت كردهٔ انام اولاسى (كالشمس فى جو السماء) روشندر ✻ سالك مسالك تحقيق ✻ وصيرفيان شهرستد تدقيق اولان اهل انصافدن رجاء واثق واستدعاى صادق اولدركه بر موجب (من صنف فقد استهدف) بو عبد كم بضاعه وقليل الاستطاعه قصورى حسبيى ايله سهام طعنه هدف ✻ وسعى وخدمتن تلف بيورميوب مهما امكن صفح جميل ايله مجامله بيورهلر ✻ ولا جل عين الف عين تكرم ✻ مالى سوى حب الحبيب وسيلة ✻ فى كل مسئول وكل مؤمل ✻ ولذا الضحى فى الاجابة طامعا ✻ حاشا وكلا ان يخيب توسلى (بسم الله الرحمن الرحيم) مصنف شكر الله سعيه ورضى عنه كلام قديمه اقتدا وحديث نبى كريمه اقتفاء ابتدا ايدر (اللهم صل على محمد وآله وسلم) آيين علماء مغاربه دندركه بين البسملة والحمدلة تصليه وتحيه ايراد ايله ديباجهٔ تأليفلرين محلى بيورورلر ✻ زيرا بسمله اشعر بقه نعت الوهيت وصفات رحمانيت ورحيميى اشتمالله كلمهٔ توحيددن شطر شهادتين منزله سنده اولمغله شطر اخيرا انضماميندن لابد اولور ✻ مصنف عليه الرحمة دخى بو نكته يى اشعار بيورمشلردر (قال الفقيه) وفى نسخة الشيخ الفقيه (القاضى الامام) ابو الفضل (عياض بن موسى بن عياض) كسر عين ايله (اليحصبى) صاد مهمله وشائه ايله والفتح اخف دياريمنده حمير قبيله سندن يحصب بن مالكه نسبتدر وهذا الادخال تلاميذ مصنفدن بعض ارباب كمال ايراديدر اماشايستهٔ مقام قبل البسمله اتيان كلام ايدى (الحمد لله) لافادة الديمومية جملهٔ اسميه ايله ايراد بيورلدى لام براى استغراقدر (المنفرد باسمه الاسمى) بعضى نسخه ده من باب التفعل متفرد بمعنى المتوحد در معنى متحدان ومبنى مختلفاندر واسمى من السمو افعل تفضيل ارتفاع وامتياز معناسنه والاضافة للتعميم يعنى حمد محامدين شايسته رب الارباب در كه اسم اعلاسنده مشاركتدن ممتازدر (المختص) منفرد آسا صفة لله (بالملك الاعز الاحمى) ضم ميم ملك كسرندن ابلغدر ظاهرا وباطنا وجه اعزيت اوزره استيلا على البلاد والعباد اختصاصيله موصوف بر پادشاه لايزالدر كه لايحوم حوله ذل ومغلوبيت عنوان جلالت نشانيله منعوت سلطان بى زوالدر (الذى ليس دونه منتهى) معناى بقايى مفيددر كه اول قديم بلا ابتداء وآخر كريم بلا انتهاء قربيت دركاهنه نهايت نايابدر (ولا وراءه مرمى) فتح ميمين ايله محل رمى (حاصل معناى) بولدر جناب پروردكار عالم عز وجل جهت وحين ومسافه دن منزهدر كه قرب ايچون غايت وبعد ايچون نهايت متصور اوله اما حديث شريفده وارد اولان قرب وبعد كه ✻ ولا مقرب لما باعدت ولا مباعد لما قربت ✻ مضمون منيفى قرب وبعد معنويدر صورى وحسى دكلدر ✻ پس كمال قرب فى الحب سالكك شهود ما سوادن استغنا وفناء عن النفس وبقايه قائل درجه سنه ترقيدر ونهايهٔ بعد ايسه غفلت عن الله دركه ماسوايى تشريك وجهى اوزره صورتا اوله (الظاهر لا تخيلا ووهما) سكون هاء ايله ولا وهما اى ولا غلطا يعنى لا ظنا بالقوة الخيالية وجود وكرم جودنه دال ادله باهره ايله ظاهر اعنى الحقيقة فى شهوده در مراد ايزد متعال جل عن التشبيه والمثال حضرتلرينك ظهورى برلردن ظن وكمان جهتى اوزره دكل ✻ بلكه بر ظهور ايله ظاهردر كه غالب على النور در عالم دنياده چشم بصيرت ايله ادراك اولنوب عالم عقباده عيون ابصارله مشاهده قيلنور ✻ والحاصل جميع مخلوقات وكون ومكان وجود الوهيت وتحقيق وحدانيتى اوزره دال در ✻ فى كل شئ له شاهد ✻ يدل على انه واحد (الباطن تقدسا لا عدما) ضم عين وسكون دال مهملتين ايله تمييزيت اوزره منصوباندر ✻ يعنى باعتبار ذاته دون صفاته تنزها لا فقدا ✻ باطندر كه عدم ظهورى نفى وجود ونورنى اقتضا ايتمز زيرا قدمى دليل قطعى ايله ثابتدر ✻ وما ثبت قدمه استحال عدمه شايان شان ذى الجلال در ✻ امدى خداى كريم عز وجل بر باطندر كه حقيقت ذاتى بر فرد ادراك ايتمز وكنه صفاتنى بر احد احاطه قيلمز ✻ قال الغزالى كل ما خطر ببالك فالله

تعالى ورآه ذلك بعضى نسخه ده عطفله والباطن مذكوردر (وسع كل شئ رحمة وعلما) هرشيئى انك رحمت وعلمى
محيطدركه اشيا ايجادا وامدادا رحمة رحماندن مستغنيه دكلدر وعلم الله جزئيات وكلياته احصاء واعدادا
شاملدر جملهٔ مذكوره (ربنا وسعت كل شئ رحمة وعلما) آيهٔ كريمه سندن مقتبسه در (واسبغ على اوليائه نعما)
كسر نون وفتح عينله جمع نعمة وفى نسخة بضم فسكون مقصور الغة فى النعمة اولورسه رسم بايله در (عما) ضم مهمله
وتشديد ميمله جمع عميمة يعنى بارى تعالى عباده مؤمنينى اوزره على قدر كمالاتهم تم واحسانى شامله وتامه اسباغ
واكمال ايلدى (وبعث فيهم رسولا من انفسهم) بضم الفا جمع نفس (انفسهم) فتح فا ونصب سينله افعل من النفيس
لفظ رسوله صفت ويا بدل ويا حال اولور بعضى حواشى شفاده رفع سينله مضبوط ومبتداى محذوفه خبردر هو انفسهم
من نفس بالضم (عربا وعجما) ضم وسكونله لغة فى فتحهما تمييزيت ايله منصوبلردر عرب مكان قريه وباديه دن
اعمدر * نتكم عجمدن مراد ضد العرب اهل فارس وترك وهند وغيربلره دخى شاملدر واولياى حقدن مراد مؤمنين
اولديغى (لقد من الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا) آيهٔ جليله سندن مستفاددر يعنى دخى خداى ذو المنن
مؤمنينه جنس عربدن ويا بشردن عرب وعجم قبيلندن اشرف واعظم اولان ذات محترمى نبى مرسل بعث ايلدى
(واذكاهم محتدا) فتح ميم وكسر فوقيه ايله اصلا وطبعا ديمكدن (ومنمى) فتح ميمين ايله مصدر ميمى دركه نمو وزياده كى
ورفعت مختار (دلجى) اوزره محتد ومنمى اسم مكان ومراد مكهٔ مشرفه اولقدر زيرا امكنه نك شرف واخلاق ونجابتده
دخلى مشاهددر امدى عيسى ويحيى عليهما السلام كهوارهٔ صبادن پيغمبران ايكن جناب مصطفى عليه التحايا
نبوة ظاهر دكلى حالتده اطهريتنه دليل اول حضرت غنودهٔ مهد وجود اولدن حظ شيطاندن مطهر ومن هذا
الوجه ازكى اولديغندندر (وارجحهم) نصب ايله انفس ثانى اوزره معطوفدر رجحان ميل وثقل استعمال فى الزياده
قيلندى اوزنهم ديمك اولور (عقلا وحلما) تعقل وتحمل جهتندن اوزن (واوفرهم) بمعنى الاتم والاكمل (علما وفهما)
وبالعكس فهم سرعة ادراك وعلم ويا ازالهٔ وهم درحقيقة عقل اختلافى اما اقرب معنى امضا كردهٔ قاضى ابوبكر اولان
العقل علم ضرورى بوجوب الواجبات وجواز الجائزات واستحالة المستحيلات تعريفيدر (واقواهم) اى اشدهم
وفى نسخة اوفاهم اى ازيدهم (يقينا وعزما) ريب وشكى مزيل اولان علم واهتمام بزيل جهتندن ياخود عزم
اولى العزم كبى جد وصبر اوله (واشدهم بهم رأفة) زياده كى رحمت (ورحما) ضم وسكون ويا ضمتين ايله اى رحمة
وعطفا دخى به بالمؤمنين رؤف رحيم * آيهٔ شريفه سندن ايما ايدر امدى لاتخيلا ووهما كما انندن بو مقامه كاضبه تمييزيله
منصوبلردر خلافا لما بعده * محصل كلام حضرت پادشاه جهان آفرين جل جلاله انلره جنسندن اصلا وطبعا
اطهر وازكى وعقلا وحلما اوزن واوفى وعلما ورشدا اتم وانمى وعزما ويقينا ازيد واقوى ومن جهة الرحمة والرأفة
انلره اشد واحى اولان نبى كريم وذات بسيمى ارسال ايلدى (زكاه) تشديد كاف ايله اول ذات خجسته صفاتى تقديس
وتطهير ايلدى (روحا وجسما) زكاه ضميرندن بدلاندر عند جمهور اهل السنة والفقهاء والمحدثين روح برجسم
لطيفدركه بالماهية والصفة اجسامه مخالفدر متصرف فى البدن ودهنك زيتونه حلولى كبى حال اولور يعبر عنه
بانا وانت على الاظهر وامام غزالى موافقا للحكماء وبعض الصوفيه روح مجرد غير حال فى البدن اولوب عاشقك
معشوقه تعلقى آسا روحك بدنه تعلقى تعيين ايتمشلردر * امدى روح جسم لطيف باطنى وجسم جسد كثيف
ظاهريدر اما تزكيهٔ روح حضرت روح جسد الكونين صلى الله عليه وسلم ارواح مطهره نك اشرف واكرمى اولديغى
جهتندندر نتكم (اول ما خلق الله روحى) حديث پرفتوحى بو معنايه مصدق اولور وارواح سائره اول حضرتك بركت
روح ونور وجودندن آفريده وخبر صحيح المعناى (لولاك لولاك لما خلقت الافلاك) حقنده شايانددر اما تزكيهٔ جسد
شق صدر سعادتيدر ويا روح وجسم خلق وخلقدن كنايه اولق محتملدر زيرا روح وجسم من كان من جانب الحق
اولديغى هويدادر (وحاشاه) فعل ويا حرف ويا اسمدر قال الشيخ الرضى معناه تبرئة الاسم الذى بعده عن السوء وقيل
جنبه وفى القاموس استثناء (عيبا ووصما) وصم دخى عيب وعار وعطف على المرادف فى الخطب شايعدر وتخصيص
بعد تعميم اولور ويا وصم بمعنى الكسل ونزع خافضيتله منصوب اولوب من عيب ووصم ديمك اولور يعنى عيب وعاردن
خدا حبيبنى تنزيه ايلدى (وآتاه) مدله ويا كا اعطا واحسان ايلدى (حكمة) (فى القاموس العدل والحكم والنبوة والعلم
والقرآن والشرائع والكلام الحق تفسير كردهٔ بيضاوى اوزره استكمال النفس الانسانية باقتباس النظريات وكسب
الملكة التامة على الافعال الفاضلة بقدر الطاقة البشرية وقال بعض المحققين انه العلم بالاشياء كما هى والعمل به كما ينبغى
(وحكما) ضم وسكونله قضا بالاحكامدر الفاظده تطريف ظاهردركه متجانسينك اعداد حروفده اختلافى وآخرلر
زياده لكيدر على ما فى شرح المختصر ومفعولية ثانيه ايله منصوبلردر (وفتح به) باسببيه (اعينا عميا) بضم العين

فسكون

فسكون جمع قلة واريد به الكثرة جمع عمياء بالفتح فان كل شئ فى الانسان مؤنث الا نادرا كالجنب والعمى عدم البصر عما
من شأنه البصر * يعنى سبب نبى محترم صلى الله عليه وسلم ايله خداى بيهمتا جل وعلا رؤية حقدن نابينا اولان
ديده لرى كشاده وبينا ايلدى (وقلوبا) جمع قلب ومراد عقل ويا قوهٔ مدركه ويا لحم صنوبرى الشكل اولان عضودركه
جنب ايسرده نابتدر * بناء على مذهب المتكلمين قلب محل علم وقوهٔ مدركه انكله قائمه درلا بالدماغ ودخى دست
قدرت مقلب القلوبده تقلبندن ناشى دله قلب تسميه اولندى قال الشاعر * وما سمى الانسان الا لنسيه * ولا القلب
الا انه يتقلب (غلفا) جمع اغلف اى ذوى غلاف (وآذانا) بمد الهمزة جمع اذن (صما) ضم وتشديد ميمله جمع صماء بالفتح
لا اصم وعين واذن ايله مراد اولنان عضوان مخصوصاندر لاحاسة ليصح الوصف بفقد الحس وعمى وصممدن مراد
عدم احساس امور شرايعدر والحاصل پيغمبر انس وجان عليه صلوة الرحمن انلرى آيات واضحه ومعجزات لائحه ايله
تشريف ايدوب ديده لرى منجلى ودللرى آگاه ومتسلى وگوشلرى اصغاى كلام حقله گوشنا ايلدى (فآمن به)
پس تصديق نبى وما جاء به ايمان (وعزره) تشديد زا ايله تعظيم وتوقير (ونصره) واعانت وتأييد ايلدى (من) فاعل
آمن اى الذى (جعل الله له فى مغنم السعادة قسما) كسر قافله حظ ونصيب يعنى غنائم سعادت ايمانيه وخير سيادت
ايقانيه ده حصه ياب قيلديغى كسنه اول حضرته ايمان وتعظيم ونصرت ايلدى ومغنم مصدر بمعنى الغنيمة ويطلق
على ما يغتنم به واضافت بيانيه وسعادت خيردر واطلاق شرعده نعيم اخروى ايله فوز مراد اولنور (وكذب به وصدف
عن آياته من كتب الله عليه الشقاء) مد ايله شدة وعسر وفى الشرع خلاف السعادة (حتما) وجوبا وتحتما لازما لابدله
امدى سعادت مقابلى شقاوت ايراد اولنق محله مناسب ايدى يعنى سلطان سراپردهٔ غيب جل جلاله شقاوتى آنك
اوزرينه واجب ولازب قيلغله تقدير وقضا ايلديكى كسنه اول حضرته كافر اولوب معجزات برهانيه سندن اعراض
ايلدى مصنف عليه الرحمه استشهادا ويا بيانا وتأكيدا اقتباس بيورر (ومن كان فى هذه اعمى) پس محل تحصيل
كمالات دينيه اولان دنياده اول ناكس كه امور علميه وعمليه دن نابينا اوله (فهو فى الآخرة اعمى) فاعل ويا خبردر
موضعينده اعمى افعل وصفدر يعنى لا محالة اول كسنه سبيل عناتى بينا اولمز بعضيلر اعماء ثانى افعل تفضيل اوله
ديدبلر اجهل وابله آسا وفى الدنيا اعما امور دينيه ده جهالت وضلالت وفى الآخرة اعمى طريقهٔ صوريه ومعنويه
معناسنه اولمق غير بعيددر (صلى الله عليه) مبنى جملهٔ خبريه ومعنى انشائيه در (صلوة تنمو) فتح وسكونله من النمو عدد
جهتندن دائما بر زياده اوله (وتنمى) صيغهٔ مجهوله من انمى ينمى وبعضى نسخه ده واو بدلى يا ايله تنمى بصيغة المعروف
ورودى من جهة صنيع الجناس مستحسندر (وعلى آله) اى اتباعه بعضى نسخه ده اصحاب ايرادى تخصيص بعد
تعميم اولور زيرا آل ايله ما يشمل الصحب مراد اولنور فقدوردكل تقى آل وآل حضرت جميع امت اولمق شرح
مسلمده ترجيح كردهٔ امام نوويدر (وسلم) فتح لامله صلى اوزره معطوفدر (تسليما) عظيما امدى ظاهر آيهٔ جليله يا ايها
الذين آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليما هر بار اول حضرتك ذكرنده وجوب صلوة اوزره داله دروبه قال الطحاوى من
الحنفية والحليمى من الشافعية واللخمى من المالكية وابن بطة من الحنابلة اما جمهور علما فى العمر فرضيتنه ومحدثين
ايسه هر مجلسده كه رسول الله صلى الله عليه وسلم ياد اولنه صلوة وسلام فرضدر ديو اجماع بيورمشلر (اما بعد) مبنى
على الضم حذف مضافله فصل خطابدر متكلم ذكر الله ايله فتح كلام ايدوب مسبوقندن خروج مراد ايلدكده اما بعد ايله
فصل ايدر وعن ابى اسحق انه للانتقال من كلام الى كلام آخر من غير تقييد ودلالة على الشرط جزاده فانك دخولى لابد
اولور بو فصل خطاب ايله اول ناطقه پرداز اولان خليفة الله داود ويا اسرائيل يعقوب عليهما السلام ويا يعرب
ابن قحطان ويا قس بن ساعدة الايادى اولمق مرويدر وقيل غير هذا (اشرق الله قلبى وقلبك بانوار اليقين) علم اليقين
وعين اليقين وحق اليقين انواع انواريله حق سبحانه وتعالى دللريمزى تنوير واضائه ايلسون ديمكدر جملهٔ
مذكوره دعائيه واعتراضيه در وبعد بعد فاء جزائيه لازم كلمكين ما سيأتى فانك قولى اولور (والطف لى ولك بما لطف
باوليائه المتقين) ما مصدريه وبعض نسخه ده لاوليائه ورودى موصوله اولمغى افاده ايدر وفى نسخة بعباده ولطف فتح
طاءله رفق وبروفق القاموس رفق ورأفت وفى الصحاح توفيق وعصمت وقيل بمعنى الهداية والطف معناى الطف
دقتدر عباد متقينى هدايهٔ اسلام وتوفيق طاعات ومراعات احكام وكف معاصى وآثام اولور ولفظ متقين صفة
مادحه در (الذين شرفهم الله بنزل قدسه) هما بضمتين وسكون الثانى ونزل مهمان ايچون تهيئه قيلنان شئ ويا منزل
ضيف وبعضى نسخه ده (بنور قدسه) ورودى مقامه انسبدر واضافت بيانيه اولور وقدس طهارت (واوحشهم)
وحشت ضد انس وخلوت ونفرت وعدم ميل (من الخليقة) خلق بمعنى المخلوق فى الخارج او الذهن (بانسه) باسببيه
جناب معين عباد متقينى خلايقدن عدم انسله ابعاد وانس انس عبادت وذكر وتوجه وتقربله انيس ايدوب صورتده

خلقله وسيرتده حقله كائنين وجليس بيورمق لطف وتشريفيله اى مخاطب سكا وبكا كرم واحسان ايلسون دعيك اوله
زيرا استيناس بالناس علامات افلاسندر پس دفع عوايق قطع خلايقله حصول بذيردر (وخصهم من معرفته)
دخى انلرى اهل عرفان وذوى الالبابدن ارباب خصوص قيلدى (ومشاهدة عجائب ملكوته) بوزن فعلوت وزيادهٔ
واو علامهٔ مبالغه درملك وملكوت عبارتده جمع اولسه اول ظاهر ملك وثانى باطنيله فرق اولنور ياخود ملك عالم
سفلى وملكوت عالم علوى ايله معبردر وفى القاموس هى العز والسلطنة والمملكة وكاهى عوالم غير محسوسه يه
تخصيص اولنور كه محسوسات انك جنبنده ذره مثالدر ومشاهده معاينه در (وعجايب) جمع عجيب ما يتعجب فيه
من الامر الغريب (وآثار قدرته) يعنى مطالعهٔ مصنوعاتندن (بما ملأ قلوبهم حبرة) فتح مهمله وسكون موحده ايله من
الحبور بمعنى السرور ويا نعمت وكرامت معناسنه اولديغى (وهم فى روضة يحبرون) آيت كريمه سى ينعمون ويسرون
ايله تفسير بيورلقدن مستفاددر والجار والمجرور متعلق بخص اوبالمشاهده وما مصدريه ويا موصوله در وقلوبهم
مفعول به وحبرة مفعول ثانى ويانزع خافض ويا تميزيت ايله منصوب اوله (وولها) تشديد لام ايله (عقولهم من عظمته
حيرة) وله حزن ويا ذهاب عقل كما فى القاموس ومختار جوهرى اولان تحيرشدت وجد وحيرة مفعول مطلق ويا تميزدر
بناء على تجريد الوله من الحيرة يعنى ذوى الالبابك غرايب ملكوتى معاينه وآثار قدرتى مشاهده لرنده دللرين شادان
ايدوب بحر عظمتى مكاشفه سنده واله وحيران ايلدى وحبره ايله حيره بينده صنعهٔ تجنيس خفى دكلدر (فجعلوا همهم
به واحدا) فا تعقيب ويا تفريع بعدر وبه ضميرى حقه راجعدر پس حتى غايه كالده مشاهده ايتديلر اما تلك المشاهده
دائما اولمديغى حالده اشتياق مزداد اولوب ماسوادن نفرت برله قصد وهمت وعزم ونيتلرين ذات بيمثال شاننده هم
واحد قيلديلر يعنى حقوق الوهيت ووظائف عبوديته كربستهٔ رغبت اولديلر * من جعل الهموم هما واحدا كفاه
الله تعالى هم الدنيا والآخرة خبر لطيفنه ارشاد وايمادر (ولم يروا فى الدارين غيره مشاهدا) ضم ميم وفتح ها ايله يعنى
المشهود اما كسر ايله واحدا لفظنه موافق اولور (فهم بمشاهدة جماله وجلاله يتنعمون) اصل تلساننده يتمعون
وارداولمشدر اى يتعيشون وتنعم ترفه وسعة عيش * حاصل معنى اول ارباب همم كه طرف ذى الجلالى به قصد
واعتبار ايتمشلر هم واحد قيلوب * ليس فى الدار غيره ديار * مضمونته موافق * والله ما فى الوجود سوى الله * مفهوم ومنه
قلب وقالى مطابق اولمشدر اول اصحاب شهوددركه مطالعهٔ صفات انعام وولا ونعوت بلا ابتداسيله لذتياب اولوب
نبوت كال محبتده محنه ومحنت يكسان اولمشدر قضيهٔ مذكوره * ان قلوب بنى آدم بين اصبعين من اصابع الرحمن
خبر لطيفنه اشارهٔ خفيه در اى بين صفتى الجمال والجلال امدى بو حالهٔ منيعه برق آسا كذار ايدوب تمادى نادر
اولديغندن حديث شريف * لى مع الله وقت * تسليت بخش ارباب دل آكهاندر مصنف قدس سره اسرار ترقى
مشاهدهٔ ذاتكه اعلى المقاماتدر بعد الارشاد ملاحظهٔ صفاته تنزل كوستروب بيورر (وبين آثار قدرته وعجائب
عظمته يترددون) يعنى صفات افعالدن معدوده حقك قدرتى اثرلرنده دخى صفات ذاتدن معدوده عظمتى غرايبنده
تارة ينظرون الى هذا واخرى ينتظرون بهذا شوئيله تألف بيوررلركه (وهم فى ريبهم يتحيرون) اولان اهل حجب
وغفلت بونك خلافيدر (وبالانقطاع اليه) وتبتل اليه تبتيلا جليله مى مصدودقيله عمل وتوغل (والتوكل عليه)
فاتخذه وكيلا جزيله سيله توكل توكل (يتعززون) ماسوايه تذلل ايتميوب ما قسم اللهه رضا وانقيادايتديلر (لهجين)
كسرها ايله يعنى ملازمين ومتمسكين اولدقلرى حالده (بصادق قوله) صفتك موصوفه اضافتى قبيلندندر بقوله الصادق
ديمك اولور (قل الله) وليس فى الكون سواه (ثم ذرهم فى خوضهم يلعبون) يعنى دنيلرنده اشتغال بما لا يعنى ايدن
ارباب لعب وغفلتى ترك ايله كه انلر ماسوى الحق ايله تضييع اعمار وتخريب آثار ايدرلر مصنف قدس سره اشارت صوفيه
دن ايما ايلديكى واردات اهل تفسيرك تحرير وتقرير برينه منافى دكلدر كه لفظهٔ جلاله برفعل مقدره فاعل ويا مبتداى
محذوف الخبر اولور (فانك) جزاء اما بعد وبينهما ده اولان جملهٔ دعائيه معترضه در (كررت على السؤال) اى طالب
معارف سيرهٔ مصطفوى بنم اوزريمه طلب ومراجعتى اكثار ايلدك (فى مجموع) شمائل نبويه دن برصنفى جامع مصنف
وفضائل احمديه دن برنوعى حاوى مؤلف ده كه (يتضمن التعريف) اعلامى حائز اولور (بقدر المصطفى عليه الصلوة
والسلام) نبى مجتبى ورسول كبريا عليه التحايا تعظيمنده (وما يجب له من توقير واكرام) دخى مخلوقات اوزره اول
حضرتك تبجيل وتكريمنده ايجاب ايدن تعريفى شامل اوله (وما حكم من لم يوف) تخفيف فا وتشديدى جائزدر واجب
عظيم ذلك القدر) اضافه بيانيه ايله يعنى الواجب من تعظيم ذلك القدر العظيم (اوقصر فى حق منصبه) فتح ميم وكسر
صاد مهمله ايله مقام (الجليل) جيله شريف ومنيف (قلامة ظفر) ضم وسكونله سجعه مراعات اولنور والاضمتين
افصح وكسر ظا وسكون فا دخى جائزدر لكن السكون مطلقا شاذ وقلامه ضم قافله ظفردن ساقط اولان شى يسيردركه

ناخن پارهٔ امر حقيردن كنايه اولور حاصل معنى قدر عاليشان پيغمبر انس وجانى متضمن برتصنيف وشان شريف
سعادت رديف ومقام منيفنه توقير ايتمنلرين حكمنى محتوى برتأليف تحريرينه الحاح ايلدك (وان اجمع لك
ما للاسلاف وائمتنا فى ذلك من مقال وابينه بتنزيل صور وامثال) اسلاف جمع سلف زمانا مقدم وقولى معتدبه اولنلر
وائمه جمع امام اى المقتدى به فى العلم ومقال مصدردركه مقول مراداولنور چون علماى متقدمين ومشايخ
متأخرينك اقوالنى جمع ايتمكى ابرام ايلدك امدى اول مقالى تصوير مسائل وتقرير محامل برله بيانك طلبكار
اولدكسه (فاعلم اكرمك الله) ايها المخاطب قصد اكرام بنى مكرم قيلدك ذو الجلال والاكرام سكا اكرام ايلسون تيقن
ولذعان ايله كه (انك حملتنى) تشديد ميله (من ذلك) طلبكار اولديغن امر دشوارده تكليف حمل ايلدك (امرا امرا)
اولده فتح همزه وثانيده كسر ايله يعنى امور شاقه وامر عظيمه الحاح ايلدك (وارهقتنى فيما ندبتنى اليه عسرا) ضم عين
وسكون سينله دخى بنى دعوت ايتديكك شيده امر عسيره ايقاع (وارقيتنى بما كلفتنى مرتقى) ضم ميله مصدر ويا مكان
صعود (صعبا) اى شديدا يعنى بكا تكليف ايتديكك امر عظيمده جايكاه دشوار وخطرناكه بنى اصعاد واطلاع
ايلدك كه (ملأ قلبى رعبا) ضم را وسكون عين مهمله ايله وضمير ملأ مايه ويا مرتقى يه راجع اولوب وجه ثانى اقرب
لكن قول آتى اوله ارجاعنى مؤيد اولور جناب مصنف بو مقامده طلبكار شاهد خوش لهجهٔ تأليف اولان ذات ايله ناز
ونياز كونه كفتاره آغاز ايدوب اى طالب متحمل سينه بى كينه مى هوانلك و پرهراس ايلدى (فان الكلام فى ذلك
يستدعى تقرير اصول) ظرف مجازيه ويا سببيه (وتحرير فصول) زيرا تكليف اولنان امر عظيم الشانده بيام
وكلام نيجه قواعد مقرره تمهيدنى مستدعى وفروع محرره تشييدنى مقتضى اولور (والكشف عن غوامض) عطف على
تقرير وغوامض جمع غامض خلاف الواضح وفى المقتنى جمع غامضة وهى ما لا يدرك الا بعد روية (ودقائق) جمع دقيقة
مرادفى اوزره عطفى خطبده شايعدر (من علم الحقائق) ما قبلنى بيان اولور جمع حقيقه ادلهٔ عقليه ونقليه دن وقوع
يافته امور ثابته يعنى دخى علوم حقائقدن دقائق ايضاحى مستدعى اولور (مما يجب للنبى عليه السلام ويضاف اليه
او يمتنع او يجوز عليه) حقايقى بياندر يعنى اول اموردنكه حضرته اثباتى واجب وياشان رسالت مآبنه شايان
اولميوب وياخود جناب نبوته اطلاقى جائز اولان مسائل (ومعرفة النبى والرسول) معرفه مجروره ومدخول عن
ويا من اوزره معطوفه ويا نصبله مفعول يستدعى اوزره عطف اوله يعنى ميانه ده واقع اولان حدود فارقه يه معرفتى
ايجاب ايدر (والرسالة والنبوة) بالجر لا غير ما قبلهما يه مغاير ان حالان (والمحبة والخلة) ضم خا معجمه ايله دخى نعتين
كاملتين اولان محبت وخلت معنالرى (وخصائص هذه الدرجة العلية) برله خصيصه ما يختص به الشخص در
ودرجه منزلت ومرتبه ورفعتدر وخلة ايله عليه بينده سجعدن مسامحه اولنديكه فتح عين وكسر لامله در اما كسر
عين وسكون لام وجهنك جوازى بو مقامده موافق للمرام اولور (وها هنا) قريبه اشارت اولنور اسم يعنى
تلك الامور طريقنده مشاهده در (مهامه) فتح ميم اولى وكسر ثانيه ايله جمع مهمه بفتحتين مع التاء مفازهٔ بعيدة
(فيح) كسر فا ايله جمع فيحاء بفتح ومدارض واسعه درلا جمع افيح (تحار فيها) فتح مثناة فوقيه ايله تحير (القطا) فتح قافله
مقصور واضرب مثل قيلنمشان مرغدركه فلان اصدق من القطا واهدى من القطا دنلور اسم جنسدر مجاهده
منلان مياهه ارشاد ايدوب خطا ايتزوقتا كه سرچشمهٔ آبه دوچار اولسه قطا قطا صداسيله دانشكانه ولوله انداز
بشارت اولور مرويدركه لانه سندن اون ويا يكرمى كونلك مسافه جوياى جوى آب اولوب طلوع فجردن ظهور
شمسه دكين دوروآشيانه سنه رجعت ايدوب صادراووارداقطاء عدم خطا ايله شهرت ياب اولمغين ارادهٔ تشبيه
ويا استعاره رونمادر (وتقصر) ضم صاد له من القصر ضد الطول (بها الخطا) ضم وفتحله جمع خطوة بالضم ما بين
القدمين عند المشى وفتحله مرة واحده يعنى تحصيل مسؤلده طول مدتدن كنايه اولور حاصلى برصحراى بيابانداركه
شرعة سيرنده اعجوبهٔ مرغان دوران اولان قطا حيران وبر مفازهٔ بى نهايتدركه سير وسلوكنده خطوات رهروان
سركردان اولوب فيفاى ذلك الامر ملاحظه سنده افهام ذوى النهى حائره وبى درمان اولور (ومجاهل) فتح ميم وكسر
ها ايله مهامه اوزره معطوف جمع مجهل وهى ارض لا يهتدى فيها الكن فى القاموس لا يثنى ولا يجمع (تضل فيها
الاحلام) فتح مثناة فوقيه وكسر ضاد معجمه ايله واحلام جمع حلم بالكسر اى العقول (ان لم تهتد) اى الاحلام (بعلم
علم) اولده فتح عين ولامله علامت ويارايت وثانيده كسر مهمله وسكون لامله علم بمعنى المعلوم اونوع من العلوم
يكديكره اضافتى بيانيه در (ونظر سديد) فكر مستقيم وياصواب معناسنه (ومداحض) رفعله مزالق (تزل
بها الاقدام) فتح مثناة وكسر زاى وتشديد لامله وبا بها سببيه (ان لم تعتمد على توفيق من الله وتأييد) يا ايله
تقويت حاصل كلام بونده برجاى تنكناى حيرت بديداردركه انده رهنماى عقل اولان برنشان عاليشانه سبيل

رشاده فکر صواب واندیشهٔ سداده رهیاب اولمزسه خردهوشمندان فتادهٔ مغاك اولوردی انده نیجه محل خطرناك پردهشت نمایاندرکه پشتیبان توفیق ایله پابرجای تأیید وتحقیق یاور اولمزسه بالغزیدهٔ وادئ ضلال اولور امدی توفیق اوزره اعتماد اقدام مجازدر مکر صاحب قدم اوله (لکنی) مع هذا صعوبة حال ومزالق اقدام رجال اولان اموردنکه قبول سؤال حیز محالده ایکن بنده بر اجابت برله تحمل مشاق مقال ایلدك (لما رجوته) کسر لام صله وتخفیف میم موصوفه ویا موصوله ایله ورجوت صیغهٔ متکلم ورجا امر مستقبلده حصولی توقع اولنان شیده قلبك تعلقیدر وخبر لکن مقدر تحملت ویاقبلت اولور (لی ولك) رجوته لفظنه تعلق ایدوب امر دعاده مصنف نفسنی تقدیم بیورملری رعایت آداب مستحسنه دندر (فی هذا السؤال والجواب) لف ونشر غیر مرتب وتقدیم سؤال وجود اوشهود اجواب اوزره تقدمندندر (من نوال) من مایی بیان ونوال حصول حسن حال وطلب منال دنیوی ومطلقا بخش وعطا (وثواب) تحصیل جزای اخروی (بتعریف قدره الجسیم) ای العظیم (وخلقه العظیم) ضمتین وکاهی سکون لامله طبع معناسنه ویطلق علی الصفة المعنویة (وبیان خصائصه التی لم تجتمع قبل فی مخلوق) خاصه ایله ما یختص به فی الجملة مراد ایلیوب * بعدذا وصف مجموعله خاصة حقیقیه مراد ایدرکه قبل خلقه وبعده اول دریکتای صدف کونه صلی الله علیه وسلم مانند ومثیل امر مستحیلدر (وما یدان الله به) ای یطاع ویعبد (من حقه الذی هو ارفع الحقوق) من بیان لما * خلاصهٔ کلام بنم وسنکیچون بو سؤال وجوابده امیدوار اولدیغمز عطا وجزادرکه سلطان سریر لی مع الله حضرتلرینك قدر عظیم وطبع کریم وفضائل مختصه سی همچنان قبل خلقه وبعده افراد آفریده دن برفردده مجتمع اولمادی امدی بو فواضل مخصوصه لی بیان سبیله سؤالی قبول دخی حقه منقاد وانکه اتخاذدین وایمان واعتقاد ایلدیکمز حق پیغمبری دنکه بعد حق الحق معظم حقوقدر انی تبیین وعیان ایتمکله مطلوبه مساعده ایلدم (لیستیقن) بتعریف قدره لفظنه متعلقدر (الذین اوتوا الکتاب ویزداد الذین آمنوا ایمانا) یعنی ایقانا ثبوت نبوتی علماء تثبت وتیقن وعوام دخی ذلك الایقان ایله من جهة الایمان ترقی یاب اولسونلر ایچون بیان خصائص حضرت وتعریف عالی مرتبت سببندن تحمل مقال ایلدی (ولما) رجوته اوزره معطوف ولاجل ما اخذ دیمکدر (اخذ الله علی الذین اوتوا الکتاب لتبیننه للناس ولا تکتمونه) یعنی امر محمدی اظهار ناسه بیان وعدم کتمانله علمادن السان انبیا وبار وز الست ده خدای متعال اخذ میثاق ایلدیکندن قصد تعلیم وتبیین ایلدك لتبیننه فتح لام ایله جواب قسمدر (ولما حدثنا به) دخی اول حدیث لطیفه تمسك واعتماد له که اذکله بزه تحدیث ایلدی (ابو الولید هشام بن احمد الفقیه بقراءتی علیه) احمد بن هشام بن خالد الاندلسی درعلوم عربیه وفنون ادبیه ده وحید عصر اما اعتزال ایله متهم ایدی درتیوز سکسان طقوزده عازم تکیه کاه لحد اولدی (قال) هشام (حدثنا الحسین بن محمد) ابو علی الغسانی الجیانی (حدثنا ابو عمر) بضم العین (النمری) فتح نون ومیمله بر قبیله یه نسبتدر حافظ الغرب شیخ الاسلام یوسف بن عبد الله بن عامر النمری القرطبی الشاطبی درتیوز التمش ربیعنده بهار عمری خزانه ایرشدر (حدثنا ابو محمد بن عبد المؤمن) القرطبی من شیوخ ابن عبد البر ومختار شارح تلمسانی اوزره شیخ مشار الیه ابن الزیاده دیمکله معروف ذات صدوق القولدر (حدثنا ابو بکر محمد بن بکر) ابن داسته البصری (حدثنا سلیمان ابن الاشعث) صاحب السنن حافظ ابو داود السجستانی ایکیوز یتمش بشده سوی نعیمه روان اولوب بصره ده دفین خاك بال اولدی (حدثنا موسی بن اسمعیل) ابو سلمة التبوذکی ایکیوز یکرمی اوجده روبراه جنان اولدیلر (حدثنا حماد) بن سلمة احد الاعلام (اخبرنا علی بن الحکم) البنانی البصری یوز اوتوز برده عزم بقا ایلدی (عن عطا) ابو محمد ابن رباح القرشی راوی صدیقه وابی هریرة در رضی الله عنهما سنه ثلاث ومائه حدودنده عازم کلشن سرای بهشت اولدی (عن ابی هریرة رضی الله عنه) عبد الرحمن بن صخر جنابلریدرکه حضرت سلطان رسل صلی الله علیه وسلم آستین عبد الرحمن ده بر کربه بچه کوروب یا اباهریره دیو ملاطفه بیورمغین ابو هریره کنیتیله شهرت یاب اولمشلردر اللی طقوزسنهٔ هجریه سنده جرعه نوش جام اجل اولوب بقیعده دفن اولندی سال ششم هجری خلالنده علی طریق المهاجرة جبهه سای خدمت فخر المرسلین اولوب صحیح لسان وجنان مرسوم ورقوم اقرار وتصدیق ایلدی تعیین اسم قدیمنده اعمهٔ محدثین نیجرهٔ اختلافی اون سکز شاخ اوزره تشعب اما اشهر اسامی عبد شمس بن عامر اولوب سالك اسلامه انسلاك کنده عبد الله ایله تسمیه اولندیغی نقلیده قرار دادهٔ ابن الجوزیدر بر مدت کربه بچه نك تربیه سنه کوشش ایده صنو بریلرینك تعلقی ابو هریره ایله مکنی اولمرینه باعثدر مشاغل بی مآل دنیویه دن دامنچین وملازمت کزین فخر المرسلین اولوب اصحاب صفه ایله همنشین اولمشلر درمناقب سامیه لرنی مطولات حاویه در (قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من سئل عن علم فکتمه الجمه الله بلجام من نار یوم القیامه) سید العالمین وسند العالمین

حضرتلری سعادتله بیوردیلر آسا دامندن برکسنه علم شرعیدن سؤال اولنه وبعد علمه اول علمی سائلدن کتم واخفا ایلیه اول کسنه قبردن قیامی حیننده حق سبحانه وتعالی انك دهانن لکام آتشین ایله الجام ایدر وباء بلجام برای مصاحبه امدی تعلیم کلام حقدن امسالنی تمکین روز قیامتده حمله مناسب جزا ایله مجازات ومعاقبه اولنور والجزاء من جنس العمل وخص اللجام بالذکر تشبیها بدابة منعت عما ترید بو حدیث شریف عبارات شتی والفاظ اخری ایله طرق متعدده دن روایتکردهٔ ترمذی وحاکم وابن حبان علیهم الرحمة در وعن احمد لایصح (فبادرت) لکنی خبر مقدری اولان قبلت اوزره معطوفدر (الی نکت) ضم نون وفتح کافله جمع نکته دقت کلام ودرکی خفی اولان شیئه اطلاق اولنور زمینی قضیب ایله ضرب وتأثیرندن عبارت اولوب کان فکر دقیق ایله نفسه اثرا یتمکدن کنایه اولندی (مسفرة) کسر فا ایله مضیئة ومنیرة وبعض نسخه ده سافرة ورودی کاشفه معناسنه درنکتی اسفار ایله توصیف نکت ولطافتدن خالی دکلدر (عن وجه الغرض) مطلب ومقصد (مؤدیا من ذلك الحق المفترض) فتح را ایله یعنی مثابهٔ فرض اولان شاهد خوش لهجهٔ جمال مقصودکه حق صاحب مقام محموددر اول نکات منیره یی من اجل ما ذکر مؤدی اولدیغم حالده بیان لطائفه مبادرت وشروع ایلدم (اختلستها علی استعجال) اختلاس خاء معجمه ایله سلب واختطاف معناسنه در کلامده تأکید وتجرید ظاهر در اولی اولان علی الاستعجال ایراد اولنمق ایدی زیرا آتیه ده لفظ البال معرف باللام ورودا یتمشدر (لما) کسر لام تعلیل وما موصوله ایله (المرء بصدده) ای قبالته او سبیله (من شغل البدن والبال) شغل ضمتین ایله ویا ضم وسکونله او بفتح وسکون ضد الفراغ وبال باء موحده ایله قلب وخاطر ویجیء بمعنی الحال (بما طوقه) ضم طا وکسر واو مشدده ایله مجهولدر (الانسان) وفی نسخة بما قلده الانسان (من مقالید المحنة) مطوق بهی بیاندر ومقالید جمع مقلاد او مقلاد او اقلید من لفظه وفی تفسیر القاضی جمع تقلید من قلدته اذا الزمته ومحنه اسم امتحان وبلیه یه اطلاق اولنور (التی ابتلی بها) بصیغة المجهول والحاصل مفاتیح بلیه کردن انسانه طوق آسا الزام اولنمق سبیله وقبالهٔ آدمیده عدم فراغ خاطر درکین اولدیغی عجله اوزره آنی اختلاس ایلدم * امدی محنتدن مراد جمیع امور تکلیفیه وحوادث کونیه درکه آنافآنا افراد آدمی زاد اوزره نازله در شراح شفادن حلبی وتلمسانی علیهما الرحمه مسبوق الذکر مرء ایله مصنف کندو نفسنی مراد ومقالید محنه ایله مباشرت امر احکام وقضایی اراده بیورد دیمشلر زیرا من جعل قاضیا فقد ذبح بغیر سکین خبر صحیحی امر قضا ابتلا واختبار اولدیغی مبیندر (فکادت) پس مقالید محن قریب اولدی (تشغل) فتح تا وغین معجمه ایله (عن فرض ونفل ورد بعد حسن التقویم الی اسفل سفل) ضم وکسر سین مهمله ایله ضد علو یعنی مفاتیح محن انسانی فرض ونافله دن اشغال ومسالکی طریق مستقیم استقامه دنصکره ارتکاب فعل ذمیم سبیله منزل قبحه اعاده ورد ایتمکی نزدیک اولدی آیة (لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم ثم رددناه اسفل سافلین) کریمه سنه ایمادر (ولو اراد الله بالانسان خیرا) انتفاء مدخولی مقتضیه حرف لو ایله ایراد مصنف انسان لفظیله نفسنی مراد ایدوب اتیان لو تحسر او تأسفا للاستدلال بغالب حاله مضمونی مفید ویا مطلق تعلیقده استعمال لو کال قلتی مشعر اوله * امدی اشتغال مذکور مختوم وعلی العموم اولدیغن اشارة دیمك اولورکه جنس انساندن برفرده تحصیل کمال وتحسین مآل ایچون ارادهٔ علیهٔ پروردکاری تعلق ایتسه (لجعل شغله وهمه کله) ایزد متعال جل جلاله اول کسنه نك هر قصد واعتناسنی صرف وسوق ایدر (فیما) متعلق بهمه (یحمد غدا) صیغهٔ معلومله (اویذم محله) فتح حا مهمله ایله وکسری دخی جائزدر یعنی قرین سعادت بیوردیغی بنده سن فردا محمود اولان امر ممدوحله مقید ومذمومدن مجتنب قیلر (فلیس ثم) فتح مثلثه وتشدید میمله ای فی مکان یتحقق غدا وهذا التعلیق لما سبق (سوی حضرة النعیم) ای حضور النعمة بعض نسخه ده نضرة النعیم واقعدر حسن وبهجت معناسنه وکریمهٔ (اذا رأیت ثم رأیت نعیما وملکا کبیرا) آیتنه اشارتدر (او عذاب الجحیم) شدید الحر اولان مکان ویا اسم دوزخدر والاضافة بمعنی (وان الفجار لفی جحیم) تنزیلی منزلتنه ایما اولور (ولکان) لجعل اوزره معطوفدر (علیه) ضمیر غائبله الزم معناسنه شاذا استعمالی نصر بحکردهٔ رضیدر یعنی انك اوزرینه اشتغال لازم وواجبدر (بخویصته) ضم خاء معجمه وفتح واو وسکون یا ایله تصغیر خاصه مراد خاصهٔ نفسیدر یا خود مهمات دینیه ودنیویه مختصه امور در وبخویصة نفسه دخی روایتکردهٔ بعضدر وبعضیلر موت مراد اولندی دیدیلر علیکم انفسکم جلیله سن ایما وعلیك بخاصة نفسك حدیثنی مشیر اولور (واستنقاذ مهجته) ضم میمله یعنی ترك مناهی وفعل فرائض ایله بو عذابدن روح ونفسنی استخلاص انك اوزرینه واجب اولدی (وعمل صالح یستزیده) پس عمل صالح انسانی زیادهٔ درجه وترقی منزلته مؤدی اولور (وعلم نافع یفیده) وعلم شریف شرعی تعلیم وافاده سیله غیره معلم (او یستفیده) بنفسه عالم اولمغله استفاده ویا متعلم اولور وعلمدن مقصود بالذات عمل

اولمغين علم اوزره تقديمى احقدر (جبر الله صدع قلوبنا) طوارق محن وبوارق احن اعتراسيله جبار حكيم شكسته
دللرمزى صلاح پذير بيوروب لطف بى پايانيله جبر كسر ايليه (وغفر عظيم ذنوبنا) اول عطاپاش وخطاپوش كمال
كرمندن سيأتمزى عفو وستر ايليه (وجعل جميع استعدادنا لمعادنا) زاد رهء عقبى ايچون تهيئه واعداد ايتديكمز
منافع اعمالى مرجع ومصيرده بزه عائد وفائده مند قيله آخرت محل عود روح اولمغين معاد ايله تسميه اولندى (وتوفر
دواعينا) توفر صيغهء مضارع معلومله مناسب للاتية وفتح فا ايله جملهء دعائيه در (فيما ينجينا) من الانجاء او التنجية
ويا يخلصنا معناسنه يعنى سرمايهء نجاة اولور مكاسب ومطالبى تكثير ويا بعد عن اللهدن خلاصه دواعيلرمزى توفير ايليه
(ويقربنا الى الله زلفى) اى قربا كاملا ومن غير لفظ الفعل مفعول مطلقدر * يعنى دركاه خدايه تقرب حاصله تقريب
ايليه (ويحظينا) ضم اول وكسر ظاء معجمه ايله بمعنى المكانة (بمنه ورحمته) باء سببيه ويحظينا لفظنه متعلقدر ويا براى
استشفاع واستعطاف اوله بحيانك آسا يعنى خداى ذى المنن احسان وكرميله قدرمزى رفيع ومنزلتمزى عالى ايليه
(ولما نويت) ظرف زمان عاملى جواب اولان ترجمه در (تقريبه ودرجت تبويبه) درجت تشديد راء ايله وتبويب
مبنى للفاعل او المفعول مصدردر * يعنى عالم وجودده تصنيفى تقريب مراد ايدوب اول مصنفى ذا ابواب قيلمغله مرتب
ومدرج ايلديكم حينده (ومهدت تأصيله) بتشديد الهاء (وخلصت تفصيله وانتحيت حصره وتحصيله) انتحيت
حاء مهمله ايله قصدت معناسنه وخاء معجمه ايله وبالموحدة انتخابدن تصفيه معناسنه * يعنى اصول مؤلفى تمهيد
وتاسيس وفصولنى تبيين وتعيين وبطون امهات اوراقده حبس وضبط وتحصيلنى ربط وقيد قصد ايتديكم حالده
(ترجمته) جواب لما (بالشفا) كسر شين معجمه ايله فى الاصل ممدود ورعايةً للسجع مقصوردر وقد اجاز والناثر ما يجوز
للشاعر من الضرائر (بتعريف حقوق المصطفى صلى الله عليه وسلم) والباء للسببية متعلق بالمصدر * يعنى حبيب
كبريا عليه التحايا حضرتلرينك حقوقنى تعريف سببيله شفا ايله تسميه وتعبير ايلدم حقا كه وجوه ذكر محبوبى محتويه
شفاء القلوبدر (وحصرت الكلام فيه) بو كتاب جليلده كلام وبيانى حصر وقصر ايتدم (فى اقسام اربعة) بعضى
نسخه ده اربعة اقسام بيان بعد الاجمال (القسم الاول) كسر قاف ايله نصيب وجزء معناسنه اما فتحله مصدردر قسمت
الشئ قسما (فى تعظيم العلى الاعلى) مصدرك فاعلنه اضافتى بايندر (لقدر هذا النبى صلى الله عليه وسلم) بعضى
نسخه ده الكريم زياده قيلندى والاولى وجود المصطفى (قولا وفعلا وتوجه الكلام فيه) صيغهء ماضى ايله ومصدر
مبتدأ اولمق بعيددكلدركه خبرى (فى اربعة ابواب) ومبتدا هر كلام مفصوله باب تسميه اولنور ومقصوده دخول
وشروع بابندر (الباب الاول) قسم اولدن باب بيشين (فى ثنائه تعالى عليه واظهاره عظيم قدره لديه) مع مراعاته
للسجع لديه ايله تعبير ايلدى ولدى لفظ عنددن اخصدر وما قاله النحويون كلمة عند بحضرته وفى معناسى
متضمن اما معناى لديه حضرته مختصدر يعنى خلاق جهان آفرين كندى حضرتده نبى عاليشان جنابنك مرتبهء
جليله سن اظهار بيوروب حضرته ذكر وثناسى بيانده در (وفيه عشرة فصول) باب مذكورده كامل اون فصل حاصل
(الباب الثانى فى تكميله تعالى له المحاسن) جمع حسن بالضم على خلاف القياس (خلقا) فتح خاء معجمه ايله (وخلقا)
ضم خاء ولام ايله تميزان يعنى صورت وسيرت جهتندن مناقب صوريه ومعنويه حضرت حق جل وعلانك تكميلى
بيانده در فتح خاء ايله خلق ضم خاء ايله خلق اوزره تقديمى سبق وجود بهبود حضرتندندر (وقرانه) بكسر القاف
مقارنت وجمع (جميع الفضائل الدينية والدنيوية) جمع فضيلة خلاف النقص الدينية المنسوبة الى ما يدان به
او الطريقة اى الشريعة ودنيوية عند مباشرة ياء النسبية حذف الفاء در دنيا نقيض آخرت وقيل ما على الارض مع
الجو والهوى وفى النهاية اسم لهذه الحيوة مؤنث ادنى اجريت مجرى الاسماء ويا قبل دار الاخرة هر حادثهء دنيا
ويا دنائتندن ناشى تسميه اولندى ديمشلر ومراد اولنان سودمند اخروى اولان فضائل دنيويه در والاخير شريف
انتم اعلم بامر دنياكم * امور دنيويه غير نافعه خصوصنده جارى اولور (فيه نسقا) فتحتين ايله متتابعا يعنى بربرنه
مناسب وجه نظام اوزره (وفيه سبعة وعشرون فصلا) بقول تلمسانى شش وبيست فصلدر شايد كه ترجمه بابدن فصله
وارنجه مواد محرره دخى بر فصل عد اولنمش اوله (الباب الثالث فيما ورد من صحيح الاخبار) صحيح عند المحققين
المحدثين ما اتصل سنده بنقل العدد الضابط وسلم عن الشذوذ والعلة (ومشهورها) نقل كثير ايله شايع اولان اخباردر
يعنى صحيح ومشهور آثار واحاديثدن ورود ايدن اخبار بيانده در (بعظيم قدره عند ربه ومنزلته) منزلت مكانت
معناسنه بعظيم قدره اوزره عطف تفسيردر (وما خصه به فى الدارين من كرامته) بعض خصائصدن احترازدر كه ظهور
كلى ايله ظاهر اولميه بعضى احكام فرعيهء جزئيه امثالى وان كان كل ذلك من باب التكريم يعنى مهين لايزال نبى بيمثاله
دنيا وعقباده بين الناس طرانجه خصائصله تكريم وتخصيص بيوردیغى مكرمات بيانده در (وفيه اثنا عشر فصلا)

كذا فى النسخ كلها لكن درج باب ثالثده مندرج اولان اون بش فصل اولوب شايد اثنى عشر ايله فصول مهمه مراد
ايليوب زيادهء ثلاثه تكمله لها اولمق تأويل كردهء تلما ايدر (الباب الرابع) قسم اولدن باب چهارم (فيما اظهره الله
تعالى على يديه) اى بسببه واظهار ظهوردن كنايه در فعل حضرتدن اولسون اولمسون (من الايات) خوارق للعادات
اولان علامات كه معجزه دن اعمدر وآيات دخى عند دعوى النبوة اولسون اولمسون مساويدر (والمعجزات) تحدى به
مختصه در (وشرفه به من الخصائص والكرامات) دخى خصايص وكراماتدن تكريم بيوردیغى تشريفاتى مبين
تعميم بعد تخصيص اولور عبارات مذكوره باب ثالثده مرور ايدن وما خصه به عبارتنك عينى واشتراك مابين ايسه
غير ممدوح اولديغى نمايان در امدى مصنف عليه الرحمه هر موضعده بيان سابقى مراد ايدوب باب ثالثده نبوت
قصدا اولنميوب همان علامات نبوت اولان كراماتى بيان وباب ثانيده اثبات نبوت قصد اولنان امورى عيان مراد
ايدر (وفيه ثلاثون فصلا) بو بابده دخى اوتوز فصل موجوددر (القسم الثانى فيما يجب على الانام) خلق ويا جن وانس
او كل ما على وجه الارض كذا فى القاموس بو مقامده انس وجن ويا جميع خلق مراد اولنور (من حقوقه عليه الصلوة
والسلام ويترتب القول فيه فى اربعة ابواب) يعنى مخلوقاتدن هر فرد اوزره واجب اولان حقوق سلطان كونينى
بيانده كلام چار باب اوزره توقف ايدر (الباب الاول فى فرض الايمان به) اضافه بيانيه (ووجوب طاعته واتباع سنته)
جميع اعيان اوزره اول حضرته ايمان فرض عين وسائر اوامر ونواهيده اوسلطانه اطاعت وطريقهء عليه سنه
متابعت واجب اولديغن بيان ايدر (وفيه خمسة فصول) بو باب پنج فصلى جامعدر (الباب الثانى) قسم دومدن ايكنجى
باب (فى لزوم محبته ومناصحته) حضرت حبيب يزدانه مصادقت وموافقت ولزوم مخالصت بيانده در (وفيه ستة
فصول) بلكه پنج فصل پراصولدر (الباب الثالث فى تعظيم امره ولزوم توقيره وبره) قسم ثانيدن باب سوم نبى ذيشانك
امر شريفنه توقير واحترام وتعظيم واكرام بيانده در (وفيه سبعة فصول) بل ستة (الباب الرابع فى حكم الصلوة عليه
والتسليم وفرض ذلك وفضيلته) قسم ثانيدن باب چهارم رسول محترم ونبى مكرم صلى الله عليه وسلم حضرتنه
كيفيت صلوة وسلام وفرض وثواب ماذكر بيانده در (وفيه عشرة فصول) بل تسعة (القسم الثالث فيما يستحيل
فى حقه) يعنى ذات نبوتپناهنه عقلا ونقلا وجودى ممكن اولمين امور (وما يجوز عليه شرعا وما يمتنع ويصح من الامور
البشرية ان يضاف اليه) قولا وفعلا ما يجوز عليه اولان امور ونشأة انسانيده اثرى ظاهر وامور دنيايه متعلقه
اشيادن ذات شريفنه اضافه واسنادى صحيح ويا ممتنع احكامى بيانده در (وهذا القسم اكرمك الله) بين المبتدا وخبره
اعتراضيه ودعائيه در (هو سر هذا الكتاب) يعنى قسم ثالث اباب وخلاصهء كتابدر (ولباب ثمرة هذه الابواب) وزبدهء ثمار
ابوابدر (وما قبله له كالقواعد) جمع قاعدة اساس معناسنه يعنى دو قسم پيشين قسم ثالثه قوانين كليه دن منقولات
ومعقولاتده اساس آسادر (والتمهيدات والدلائل على ما نورده فيه من النكت البينات) شان رسالتده واجب
ومستحب ومباح ومحرم لطائف واضحاتدن ايراد ايلديكمز معانى اوزره قسم ثالث مقصود بالذات واول وثانى
اكا تمهيدات وادلهء عقليه ونقليه مثابه سنده در (وهو الحاكم على ما بعده والمنجز) مخففا صيغهء فاعل ايله (من غرض
هذا التأليف وعده) قسم ثالث همچنان قسم اخيره منصرف وضابطدر وقتا كه مصنف تأليف مفيد ايله وعد ايدوب
اندراج هذا القسم ايله ما وعد حصول پذير اولمغين انجازوعده باعث اولدى (وعند التقصى) قاف وصاد مهمله ايله
تتبع معناسنه (الموعدته) فتح ميم وكسر عين مهمله ايله اسم زمان ومكانده مقصد صحيح ايسه ده مراد مصدردر وقيل
الموعدة اسم للعدة (والتفصى) فاء وصاد مهمله ايله تخلص معناسنه (عن عهدته) اتيان بما التزم من اصلاحه ضميران
قسم ثالثه راجعاندر (يشرق) فتح يا وراء ايله يضيق معناسنه (صدر العدو اللعين) اى الملعون مراد جنس جن
ويا ابليس لعين (ويشرق) ضم اول وكسر را ايله يكرم آسا الازمدر (قلب المؤمن باليقين) حاصل كلام امر
موعودى استقصا وتتبع وامر ملتزمى اتيان وتخلص جنسندن دل دشمن تنك وبيان ادله بر له قطعا ويقينا قلب مؤمن
مستنير وتنك اولور باليقين قيديله منافقين خارج اززعم يفدر وكلامده تجنيس تحريف باهردر (وتملا انواره جوانح
صدره) فتح جيم وكسر نون ايله جمع جانحة تحت الترايب مما يلى الصدر اضلاعدر يعنى انوار يقين جوانب سينه يى پر نور
واحاطه ايدر (ويقدر) ضم دال ايله اى يعظم (العاقل) عين مهمله وقاف وبعضى نسخه ده معجمه وفا ايله (النبى صلى الله
عليه وسلم حق قدره) يعنى حق عظمت نبوتپناهى عاقل اعظام ايدر * فمبلغ العلم فيه انه بشر * وانه خير خلق الله كلهم *
ولذا بعض عارفين بيورمشلردر الخلق عرفوا الله عز وجل وما عرفوا محمدا صلى الله عليه وسلم (ويتحرر الكلام فيه فى
بابين) اى يتخلص (الباب الاول يختص بالامور الدينية ويتشبث فيه القول بالعصمة) تشبث تعلق وعصمت لغة منع
وعرفا ذنب اوزره عدم خلق قدرت ويا عدم خلق ذنب قال الشارح على القارى هى خلق الله الامتناع من المعصية

(وفيه ستة عشر فصلا) بلا اعتراض اصلا (الباب الثانى) قسم ثالثدن باب دوم (فى احواله الدنيوية وما يجوز طروه) ضمتين وسكونله وواو وهمزه وتشديد واودخى مرويدر عروض وحدوث معناسنه (عليه من الاعراض البشرية) جمع عرض بفتحتين مرض وسهو ونسياندن عارض اولان علل يعنى حضرت قافله سالار انبيانك احوال دنيويه وعوارض انسانيه دن حدوث ووقوعى جائز اولان امورك بياننده در (وفيه تسعة فصول) بل ثمانية (القسم الرابع فى تصرف وجوه الاحكام على من انتقصه) على متعلق بالاحكام اوبمعنى الى (اوسبه) تخصيص بعد تعميم شتم معناسنه يعنى قسم چهارم شان رسالتمأبه عدنقص وشتم وشين ويانقصى متضمن كلام ايله تكلم ايدنلر احكامنى تبيين وتوزيع بياننده در (عليه السلام) سائر انبياء نظام دخى بو معناده متساوية الاقدامدر (وينقسم الكلام فيه فى بابين) فى بمعنى الى (الباب الاول فى بيان ما هو فى حقه سب او نقص) تعميم بعد تخصيص (من تعريض او نص) يقال نص عليه اذا عينه وعرض اذا لم يذكر منصوصا عليه بل يفهم الغرض بقرينة الحال يعنى اول حضرت حقنده كنايه وتلويح برله سب ونقص ايدنلرين احوال نكبت مالرى بياننده در (وفيه عشرة فصول) بل تسعة (الباب الثانى فى حكم شانئه) بعد النون همزه ايله مبغض ومقبح (ومؤذيه) همزه ايله وابدالى جائزدر ماقبلى ومابعدندن اخص در اى يضره (ومنتقصه وعقوبته وذكر استتابته) يعنى جناب فخر رسالته بغض واذى ونقص وجفا ايدنلرك حكمنده ومجلا دياده عقوبت وترتيب جزالرى ونفيا واثباتا استتابه يعنى طلب توبه لرى حكمنده در (والصلوة عليه ووراثته) واول كروه خاسرين اوزره صلوة جنازه ومسلمانان انلردن وانلر اهل اسلامدن امر ميراثده وجه توارثلرين بيان ايدر (وفيه عشرة فصول) اصول نسخه ده بووجهله مضبوط اما موجود اولان بنج فصلدر (وختمناه بباب ثالث جعلناه تكملة لهذه المسئلة ووصلة) بضم الواو اى توصيلا (للبابين اللذين قبله) قسم رابع باب آخر ايله ختم ومسائل قسمه مناسب اولمغين ابواب بشينه تكمله وتوصيل قيلدق (فى حكم من سب الله عز وجل ورسله وملائكته وكتبه وآل النبى صلى الله عليه وسلم وصحبه) حكم ساب بارى تعالى شأنه عما يقول الظالمون وحكم ساب انبيا وفرشتكان وكتب منزله واهل بيت وآل وعيال واصحاب باصفا عوما وخصوصا احكامى باب ثالثله ختم كلام ايلدك (واختصر الكلام) صيغه ماضى مجهولله وبعضى نسخه ده صيغه متكلم وديكرده مضارع معروفله مرويدر (فى خمسة فصول) بلكه عشرة كامله در (ونتمامها) قسم رابعدن باب ثالث فصولنى اتمام برله (ينتجز الكتاب) من الافتعال والتفعل يعنى كتاب منقضى ومنتهى اولور (وتتم الاقسام والابواب) اقسام اربعه وابواب ثلثة عشر تكميل قلنور (وتلوح فى غرة الايمان لمعة منيرة) لمعه ضم لام ايله قطعه وتلوح فعل لازمنه فاعلدر يعنى بياض جبهه ومقدمه طلعتنه برقطعه منوره لايحه ونور فشان اولور (وفى تاج التراجم) تاج اكليل وديهيم وتراجم كسر جيمله جمع ترجمة وفى النهاية جمع ترجمان (درة خطيرة) خاء معجمه بعدها مهمله ايله بر جوهره طاقيه ويا بر دركرانقدر درلمعه ودره رفعله فاعل ويا حاليله منصوبلردر وتراجم كتب مترجمه تاج شاهانه تشبيه اولنور مصنف عليه الرحمه كتابى دره فاخره يه تمثيل ايدركه تاج برابتهاج اول دركرانمايه ايله مبتهج وزينده درياخود تراجدن مراد علما وتيجان كتب اوله ويا تاج كتب كتاب الله اولوب كتاب مرقوم كتاب اللهى اثبات وتصديق برله برزيب قيله (تزيح) استئناف معين ويا جمله حاليه من الازاحة بمعنى الازالة (كل لبس) فتح لام وسكون موحده ايله يعنى اول لمعه ودره شان شرفياب نبوتدن اشكال واشتباهى ازاله ايدر (وتوضح كل تخمين وحدس) التخمين لغة القول بالحدس والوهم والحدس الظن والتخمين وهما بمعنى واحد اما لفظ حدس اصل مؤلفدن ساقط لكن لتمام السجع ذكرى لابد اولور يعنى من غير تحقيق ظهور ايدن قول مشكوك وموهومى ايضاح واظهار ايدر (وتشفى صدور قوم مؤمنين) تلوح لفظنه معطوف وبعضى نسخه ده حذف يا ايله تشف ايرادى اقتباس ويا قصد تلاوتى مراد اولور يعنى سينه پر سكينه اهل ايمانه مرض جهلدن خلاص ورها برله شفا وير ر (وتصدع بالحق) فاصدع بما تؤمر قول شريفينه ايما ايدر (وتعرض عن الجاهلين) يعنى حقله اجهار وحقى اظهار وجاهللردن اعراض ايدر (وبالله) استعين قولنه متعلق اهتماما وحصرا تقديم اولندى (لااله) لا معبود بحق موجود (سواه) اى غيره جمله حاليه واعتراضيه (استعين) اى اطلب المعونة لا بغيره من المخلوقين وهذا اوان الشروع فى المقصود بتوفيق المعبود المحمود (القسم الاول فى تعظيم العلى الاعلى لقدر النبى المصطفى قولا وفعلا) نزع خافضيت اوزره منصوبلردر يعنى قسم اول حضرت مولى جل وعلا نبى مختار ومجتبى سنك عظمة شاننى آيات كريمه ومعجزات عميمه ايله ترفيع وتجليل ايلديكى امور بياننده در صلى الله عليه وسلم (قال القاضى الامام) وفى نسخة قال الفقيه ابو الفضل رحمه الله غيرك كلامندن ملحق اولمسى باهردر اما نسخ صحيحه ده وفقه الله وسدده ورودى كلام مؤلف اولديغن مقتضيدر لكن وصف امام ملايم مقام اولاز (لاخفاء على من مارس شيأ من العلم) يعنى علم وعرفاندن بهره

باب

باب ومعلوماته ممارسه وانتساب ايدن كسنه اوزرينه خفى ونهان دكلدر (اوخص) صيغه مجهولله (بادنى لمحة) فتح لامله بناء مره در بادنى لحظة دخى مرويدر (من فهم) محلى بال ورودى واقعدر يعنى فهم ودانشدن شئ ماناظره خفيه ايله بين العوام تخصيص قيلنان ذاته پوشيده دكل (بتعظيم الله تعالى قدر نبينا صلى الله عليه وسلم) باء ظرفيه ايله لاخفاء لفظنه متعلق وقدر مفعوليت برله منصوبدر مرتبه نبى محترمى خدانك تجليل وتعظيمى خصوصنده (وخصوصه اياه بفضائل ومحاسن ومناقب) وحبيبنه تخصيص ايلديكى بسيارى كرامات واخلاق مكرمات ومعجزات مكملات ومحسنات علميه وعمليه كه (لا تنضبط) لكثرة تفاصيلها تحت العبارة جمع وضبط اولنمز (بزمام) كسر زا ايله مابشدبه اولان ضابط ايله (وتنويهه من عظيم قدره) عطف على التعظيم ومن تبعيضيه وبعضى نسخه ده من عظم قدره ولعظيم قدره وارد اولمشدر (بما تكل) فتح مثناة وكسر كاف وتشديد لامله عجز معناسنه (عنه الالسنة والاقلام) يعنى بياننده السنه انسان وتبيان بيان عاجزه اولديغى امور ايله عظم شان شريفنى ترفيع بيورمده تعظيمات وخصائص حضرتى كماهو حقه اداحيز امكانده اولمديغى خوشه چين خرمن فضل وعرفانه نمايانددر (فمنها ما صرح به تعالى فى كتابه ونبه به على جليل نصابه) تنبيه تصريحدن اعمدر (واثنى به عليه من اخلاقه وآدابه) يعنى اول مهر جهانتاب رسالت عليه التسليم والتحية حضرتلرينك فضائل عديده سن كتاب جليلنده تصريح ومنصب عظيمى اوزره تنبيه واوصاف جليه باطنه وافعال مستحسنه ظاهره سيله ذكروثنا ايلديكى انواع تكريمات اول خصائص وتعظيماتندر وخبر لطيف * ادبنى ربى فاحسن تأديبى * تلك الاخلاق مشير اولور (وحض العباد) حاء مهمله وتشديد ضاد معجمه ايله ترغيب معناسنه (على التزامه وتقلد ايجابه) تقلد التزامدن اخص اولور يعنى سلطان سرير لولاك صلى الله عليه مادامت الافلاك حضرتلرينك تكاليفنى قبول وتحمل وربقه اطاعتى رقبه ايجابه تقليد برله تحمل ايتك اوزره عبادى حث وترغيب ايلدى (فكان جل جلاله هو الذى تفضل واولى ثم طهر وزكى ثم مدح بذلك واثنى) پس فرد بيچون عم نواله وعظم سلطانه اول پادشاه جهان آفريندركه فضل وجودندن ذات بهبودنى محوده اعطا واحسان وقبل ظهور وجوده عليه السلام انعام واكرام * بعده تخليه وتحليه برله تطهير وتزكيه وبعد ماذلك الانعام ايله مدح وثنا ايلدى مع هذا كنه آثار فعل وانوار فضليدركه حامد ومحمود وشاهد ومشهود فى جميع ميادين الوجود ذات بالذى الجلال ايدر (ثم اثاب عليه الجزاء الاوفى) بعده ازين حظ اكبر وجزاء اوفر ايله اول حضرته مجازاة ايلدى وجزاء مصدريه ويا مفعول مطلق بغير لفظه منصوبدر (فله الفضل بداء وعودا) نزع خافضيتله منصوبلردر يعنى بدايت ونهايتده فضل واحسان على وجه الزيادة والكمال اول حضرته شايانددر (والحمد اولى واخرى) اى فى الدنيا والعقبى بعضى نسخه ده والحمد لله اولى واخرى فضل اوزره عطف اولوراى وله الحمد وهذا الوجه اولى من الاولى واخرى اسم تفضيل يا مضافه ويا موصوله ويا معرفه باللام اولمق استعمال اولنمزديلرين قولى (وله عذاب الآخرة اخزى) كريمه سيله منقوضدر واللهم الا ان تعتبر من المقدرة (ومنها ما ابرزه للعيان) كسر عينله معاينه ومشاهده وابراز اظهاردر (من خلقه) فتح خاء معجمه ايله ومن ما موصوله بى بياندر مراد شمائل ظاهره حضرت (على اتم وجوه الكمال والجلال) كمالله مراد نعوت ثبوتيه وجلاله صفات سلبيه ويا كمال صفات لطف وجمال وجلال صفات قهر وانتقام اوله يعنى فضائل ما لا كلام سيد الانامى قرآن تبيانده ذكر وبيان بيورب بعضيسن دخى خلق وايجادده وجه اكمل اوزره مشاهده ايچون اظهار وعيان ايلدى (وتخصيصه بالمحاسن الجميلة والاخلاق الحميدة والمذاهب الكريمة والفضائل العديدة) مذاهب جمع مذهب طريق مرضيه وعديده كثير معناسنه درلا من العدد يعنى اول سرور ستوده شيم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينى افعال حسنه واحوال محموده مستحسنه وطريق مرضيه وبيشمار فضائل كثيره ايله مخصوص بيورملرى * وعديده مقامنده سديده اولمق مرويدر (وتأييده بالمعجزات الباهرة والبراهين الواضحة) جمع برهان كه ادله ظاهره (والكرامات البينة) اعم من المعجزات يعنى معجزات بارعه وفائقه وادله ظاهره وخوارق لايحه ايله اول حضرتى تقويه وتأييدكه (التى شاهدها من عاصره ورآها من ادركه) يعنى عصر وزمان نبوتنى مشاهده وجناب حضرتى مصادفه ايدن اول كراماتى معاينه ايلدى (وعلمها علم اليقين) امدى علم اليقين بشرط البرهان وعين اليقين بحكم البيان وحق اليقين بانعت عيان حصول بذير اولمغله علم اليقين اصحاب عقوله وعين اليقين ارباب علومه وحق اليقين اصحاب معارفه منكشف اولديغى تعريف كرده بعض عارفيندر (من جاء بعده) حضرت فخر كائناتدن صكره اتباع وتابعيندن عالم وجوده تشريف ايدنلر شخصا بعد شخص او عصرا بعد عصر من غير شك وتخمين كرامات مذكوره يى ايقان واذعان ايلدى (حتى انتهى علم حقيقة ذلك الينا وفاضت انواره علينا) جناب ماه منير رسالتى فى نفس الامر نبوت وكمالنه دائر ماهيات ثابته ومحققه وموجوده فى الحقيقة بزه بالغه

ورسيده واول مهر درخشان نبوته ايمان ايله اورزيمزه انوار وآثاری برزياده اولنجه فيضی متحقق اولدی (صلی الله عليه وسلم تسليما كثيرا) (حدثنا القاضی الشهيد ابو علی الحسين بن محمد الحافظ رحمه الله) ابن سكره دركه بشيوزاون درتده جام لبريز شهادتی نوش ايلدی (قراءة منی عليه) منوال محرر اوزره پيمانه مس اولديغم حديثده بيوررلر (قال حدثنا ابو الحسين المبارك بن عبد الجبار) يعنی حامی كه اهل خير وكمال وصلاحدن اولديغی كمالده يادكردهٔ ابن ماكولادر (وابو الفضل احمد بن خيرون) فتح معجمه وسكون تحتيه ايله ممنوع من الصرف وقد يصرف حافظ بغدادی وعدل ومتقن ايدی حتف تاريخنده حتف انفه وفات ايلدی (قالا) مبارك واحمد (حدثنا ابو يعلی البغدادی) اصح روايه دال ثانيه اعجاميله دروالاصح مهملتين ومعجمتين واهمال احدهما واعجام الاخری جائزدر احمد بن عبد الواحد ابن زوج الحره ايله معروفدر (حدثنا ابو علی السنجی) كسر مهمله وسكون نون وجيم ايله بلدهٔ مروده سنج نام قريه يه منسوبدر (حدثنا محمد بن احمد بن محبوب) روايهٔ سنن ايله شهرتياب اولان امام ابو العباس المحبوبی المروزی (انبأنا ابو عيسی ابن سورة) فتح سين مهمله وسكون واو ورا ايله (الحافظ) صاحب الجامع امام محمد ترمذی ضرير در وقيل ولدا كمه موثوق به اولملری مجمع عليه اولديغنه امام ذهبی شهادت ايدر امام ابن حزم اندلسی موحی اليه حقنده هو مجهول قولنه جزم والتفات اولنمز ولاشك ان تجهيل الترمذی يضر ابن حزم ولا عكس مشار اليه حضرتلری عطر تاريخنده مشام جانی شميم نسيم اجل ايلدی (حدثنا اسحق بن منصور) ايكيوز اللی ده نيسابورده جرعه نوش پيمانهٔ اجل اولدی (حدثنا عبد الرزاق) احد اعلامدن ابو بكر صغانيدر ايكيوزاون برده روبراه جنان اولديلر (اخبرنا معمر) بجعفر ابو عروة البصری عالم اليمن ابن داسته ايله بنا مدر يوز اللی اوج سنه شهر يه سنده عمر معمر رسيدهٔ پايان اولوب دار عقبايه روان اولديلر (عن قتادة) ابو الخطاب المفسر يوزاون بديده قتاده قتادهٔ لحد اولمشدر (عن انس) ابن مالك خادم پيغمبر انس وجان عليه سلام الرحمن ورضی عنه المنان (ان النبی عليه السلام اتی بالبراق) ضم موحده وتخفيف را ايله برق آسا سرعت سيرندن ناشی براق تسميه اولندی ويا شدت بريق ويا سفيد كون اولديغندندر چابك سواران مضمار سير تحريری اوزره براق دواب براكاه جنانده برچارپای لامكان پيمادركه حماردن بزرك واستردن كوچك يوزی مشابه روی آدمی وپايی مانند قوايم كاوسينه سی شبيه ياقوت حراظهری مماثل درهٔ بيضانه ذكرونه انثی ومنتهای طرفنه وضع حافر ايدر باديه پيما ايدی (ليلة اسری به) بمعنی سری وحرف با برای تعديه وهمزه متعديه دكلدر وسری كهدی سير عامة الليل وفی النهايه وغيره سير الليل وليله ظرف وجملهٔ ماضويه مجهوله اضافت ايله فتح اوزره مبنی در (ملجما مسرجا) تخفيف ايله مفعوللردر من الالجام والاسراج حالان مترادفان او متداخلان (فاستصعب عليه) اصعب وصعب بمعنی ای صار البراق يعنی ركوبه صعبا عليه صلی الله عليه وسلم او صار الركوب صعبا علی البراق يعنی مكرم مهمان بالاخانهٔ عليين حضرتلری معراج شريفه عروجی شب خجسته دمده براق براق احضار وركاب صاعقه شتابه پای فرقد فرسای تمكين بر له سوار اولمق مراد ايلدكده براق انبيای پيشين حضراتنه طول فترت وبعد عهدندن ناشی برمقدار سركشلك ايلدی (فقال له جبريل) اون وجهله قراءت اولنوب چارانغی معروفدر لفظ سريانی عبد الرحمن ويا عبد العزيز معناسنه دركما صح عن ابن عباس رضی الله عنهما واول اسم رب جليل اولديغی نهايه وقاموسده مصرحدر (ابمحمد تفعل هذا) يا براق كما فی رواية وتفعل خطاب مذكوره مضبوط هر نسخ اما صيغهٔ غائبه دخی وجه درو همزه استفهام توبيخی انكاری (فما ركبك احدا كرم) بالرفع والنصب (علی الله تعالی منه) وفی رواية فوالله ما ركبك ملك مقرب ولا نبی مرسل افضل ولا اكرم علی الله منه * يعنی ملازم ركاب كريمی پيما اولان امين الوحی براقدن بو حركت نادر برابری مشاهده ايلدكده ای براق سرور انبيا محمدمی عليه السلام بوجنبش عجيبه يی اظهار ايدرسن الحذر بو وضع ناپسنددن زيرا دركاه ذی الجلالده محمد صلی الله عليه وسلمدن اكرم وافضل برفردسكا سوار اولمدی دولب جنبان توبيخ اولدقده (قال) نبی محترم ويا انس مكرم بيورر (فارفض) تشديد ضاد معجمه ايله سال وجری معناسنه (عرقا) فاعلدن محول وتميزيله منصوبدر قصد مبالغه بر له براق غرقاب خجلت اولوب عرق ريزاولدی دخی قد علمت انه كذلك وانه صاحب الشفاعة وانی احب ان اكون فی شفاعته رجاسيله سرفرو بردهٔ اعتذار اولمشدر بو معنی ثبوتی حيوان بهشت شاننده مستبعد اولمديغی تعيين كردهٔ ثقاتدر وبراق بوتمنی ايله عذر خواه اولدقده حضرت سلطان رسل صلی الله عليه وسلم خطاب شريف انت فی شفاعتی بشارتيله سرافتخار براقی همسر عرش برين بيورديلر كذا فی شرح الشفا للصفوی وعلی القاری امدی اول دابهٔ همايون مركوب هر پيغمبرو يا اختصاص ركوب حضرت بكه سوار ميدان لاهوت اولمق وواحد مشترك فيه ويا متعدد اولديغی امر اختلافيدر * پس حديث لطيف مذكورده ركوب انبيايی مشعر اولوب سرخيل انبيا عليه التحايا جملهدن اعز واكرم

اولديغن مبيندر (الباب الاول فی ثناء الله تعالی عليه واظهار عظيم قدره لديه) قسم اولدن باب اول حضرت پادشاه جهان آفرين جل شانه دركاه معلاسنده سردفتر انبيا عليه التحايا جنابلرينی مدح وستايش ومنزلهٔ عاليه سنی اظهار بيورديغی امور عليه بياننده در (اعلم ان فی كتاب الله العزيز آيات كثيرة مفصحة بجميل ذكر المصطفی صلی الله عليه وسلم وعد محاسنه وتعظيم امره وتنويه قدره) اعلم خطاب عام ويا خاصدر كه قاضی عليه الرحمه سائله تنبيه بيورر يعنی بايندهٔ نادر وبيمثال اولان كتاب جليل رب جليلده نبی مختار ومجتبی ذكر جميلی وتعداد مكارم اخلاقی ورفع شان شريفی موضحه ومصرحه نيجه آيات مفصحه حاصلدر (اعتمدنا منها علی ما ظهر معناه وبان فحواه) عطف المرادف علی المرادف قبيلندندر وبان ظهر اوزره عطف اولور وقد يخص الفحوی بما يفهم قطعا يعنی منطوق دلالات ومفهوم علاماتدن ظاهر وبينه اولان كمالات اوزره مقصود بالذات آياتك ذكريله اكتفا ايلدك (وجمعنا ذلك فی عشرة فصول) ماذكر من الاصول (الفصل الاول) باب مذكوردن نوع اول (فيما جاء من ذلك مجيء المدح والثناء) مجيء مصدريه اوزره منصوبدر (وتعداد المحاسن) فتح تا ايله ومحاسن علی غير قياس جمع حسن يعنی اخلاق حسنهٔ حضرت تكراری ومدح وثنا اثباتنده آيات بيناتدن قرآن باهر البرهانده ورود ايدن كرامات عديده ايله معقوددر (كقوله تعالی لقد جاءكم رسول من انفسكم الآية) بتمامها عزيز عليه ما عنتم حريص عليكم بالمؤمنين رؤف رحيم * قول دربارنه وارنجه امدی آيهٔ مذكوره اعلای شان شرخطاب رسالتده جملهٔ امتنان حقی مشتمل اولديغيچون مصنف عليه الرحمة تجنابذلك ابتدا بيوردر اولا حرف قد وا كامقرونه لام مستفاد قسم تحقيق كلامه دالتاندر * ثانيا جاء لفظيله اول نكته يی ايما در كه رسول امين فرضادار چينده بعث اولنيدی تعلم علم دين ايچون اول حضرته امتنك لحوقی واجب اولوردی پس نبی عاليجاهی امتنه الجاء واتيان طرف كبريادن فضل واحسان اولديغن اشعاردر * ثالثا لفظ رسولك نكره ورودی تفخيما لشانه الشريف رسول عظيم اولديغنه مشيردر * رابعا اول ذات محترم جنس بشردن اولدقلريدر زيرا تلقين ملكی خارج ازطوق بشر اولديغی مبرهندر * خامسا صنف عربدن بعث اولنمقلريدر (قال السمرقندی) فتح سين مهمله وسكون را ايله محدث ومفسر نصر بن محمد الفقيه ابو الليث السمرقندی الحنفی تصانيف مفيده سندن چار مجلد تفسير شريف ونوازل وخزانة فی الفقه وتنبيه الغافلين وكتاب بستان اما شارح تلمسانی عليه الرحمه سمرقنديدن ابو علی الحسن من اهل الظاهر وابی القاسم اسمعيل مراد اولنمق رشنه ذاهب اولوب وبينهما دخی مترددر اما مواضع متعددهٔ شفاده مصنفك واسطهٔ واحده ايله روايتلری نصر بن محمد ابو الليث مشهور اولديغی معتمد عليه در اوچيوز يتمش اوچده طاير روحی بستان نعيمه نزول ايلدی (وقرأ بعضهم) ايراد واوجملهٔ كلام سمرقنديدندر يعنی قرا اورواتدن بعضيلر قراءت ايلدی (من انفسكم بفتح الفاء) وجه مذكور اوزره اشرف معناسنه وقراءة مرقومه فاطمه وعائشه رضی الله عنهمادن مرويه قراءة شاذه دروفی المستدرك عن ابن عباس انه صلی الله عليه وسلم قرأها كذلك (وقراءة الجمهور بالضم) قراءة صيغهٔ مصدريه ايله وجمهور معظم ناس (قال القاضی) بعضی نسخه دن ساقطدر (اعلم الله تعالی المؤمنين او العرب او اهل مكة او جميع الناس علی اختلاف المفسرين من المواجه) من فتح ميم وكسر نون ايله موصول ای الذی وقع به المواجهة ديمك اولور ومواجه صيغهٔ مفعولله مرفوع (بهذا الخطاب) ارباب تفسيرك آيهٔ شريفه ده جاءكم خطاب جليلنه شايان مواجهه كيم اولديغنده اختلافلری اوزره حق سبحانه وتعالی مؤمنينه ويا عرب ويا اهل مكه يا خود جميع ناسه اعلام ايلدی اما ظاهر بودركه عموم اوزره جميع انسه وعلی وجه التغليب جنه شامل اولور امدی شايان خطاب مستطاب مؤمنين اولمسی اختيار ايدنلر (لقد من الله علی المؤمنين) قرينه سيله وفی الحقيقة مراد اولنان مؤمنين وفی الطريقة سود مند قيلنان مسلمين اولديغنده ندر اما خطاب مذكور ايله شرفنده اولان عربدر دينلر دعوت ابراهيميه ايله (وابعث فيهم رسولا) قول شريفی فحواسيله (حريص عليكم) دلالة ظاهره سيله استدلال ومن نفسكم) معنای لطيفندن تبادر ايدن جنس عرب اولديغيچوندر واهل مكه يی اختيار ايدنلر قراءة ضمه بناء قول آتيده مصنفك اشارتی وانلرين اول حضرته جملهدن اقدم مجيئ وتصديق قلرندندر (انه بعث فيهم رسولا) مفعول اعلم (من انفسهم يعرفونه ويتحققون مكانه) ای محله ورتبه مكانه ای منزلته سجع ما قبلی مخل وما بعده ملايمدر يعنی نفس نفيس عربدن امته پيغمبر بعث وارسال بيورديغن اعلام ايلدی كه انلر حليه ونعت حضرتله محل ومرتبت ومكان ولادت ونسب عالی منقبت محمدی صلی الله عليه وسلم تحقق ايليه لر (ويعلمون صدقه وامانته فلا يتهمونه بالكذب) دعوای رسالتده كذبله اتهام ايتميوب صدق وامانتی بيله لر ولذا كمال ديانتندن ناشی محمد الامين تسميه ايتمشلر ايدی (وترك النصيحة لهم) ضد الغش وجمله ارادهٔ خيرويردن معبردر (لكونه منهم) يعلمون فعلنه متعلق اولور يعنی اول دريتيم نبوت صدف درون مكه دن وجنس عربدن اولديغيچون ارادهٔ خير ونصح وبندی انلر ايچون

ایقاع وادخار ایلدی سلطان تخت نشین رسالت عربدن معبوث ووقت صبادن زمان بعثته وارنجیه صدق وامانتی
آنلرین کاهو حقه یاد داشتلری ایدی زیرا قریب قریبی حالندن آکاه اما غریب احوالندن بی خبر اولور (فانه) فضله انه
بعث اوزره عطف اولور اما بالتکلف عطفی حکم معطوف علیه دن خارج اولمسی ظاهر وعدم وقوع اعلام بابه‌ردر
ومجرور المحل کونه اوزره عطفی بعید دکلدر (لم تکن فی العرب قبیلة الا ولها علی رسول الله صلی الله علیه وسلم)
وعلی للمصاحبة المعیة (کقوله تعالی وآتی المال علی حبه) ولها مع رسول الله دیمک اولور (ولادة او قرابة) یعنی قبائل
عربدن برقبیله یوقدرکه جناب فخر رسالته آبا وامهاتنده قرابة قریبه ویا بعیده‌سی اولمیه لابد زرسلسلهٔ نسب کریمی
انلرله هر برینه پیوسته ولاحقدر (وهو) عبارهٔ ماسبق معناسی (عند ابن عباس وغیره) روایتکردهٔ بخاری وطبرانی
ومفسرین عندنده (معنی قوله تعالی الا المودة فی القربی) یعنی قرابهٔ مذکورهٔ مسبوقه سلطان المفسرین وغیریلر
قتنده آیهٔ کریمه‌ده مذکور اولان قرابت معناسنه اولدیغی مستفاد ومستنبطدر (قل لا اسألکم علیه اجرا الا المودة
فی القربی) معنای لطیفی ملخصا دیمک اولورکه یا محمد انلره اعلام ایله که تبلیغ اوزره سزلردن درخواست اجرت اولنم
همان قرابتده مودت جانبین مقتضیه اولمغین بن سزلر ایچون ارادهٔ خیر وغبطت ونصیحتده سرمو تقصیری روا کورمم
لاجرم سزه دخی واجب اولورکه بکا متابعت ونصرتده اجتهاد ایله اجرای مراسم مودت قیله‌سز (وکونه) بر له وهو
معنی قولی اوزره معطوفدر وفی المقتنی بالرفع علی الابتداء وهو بعید ویعلمون او اعلم فعل مقدر ایله منصوب اولمق
محتملدر (من انفسهم وارفعهم وافضلهم علی قراءة الفتح) یعنی آیهٔ سابقه‌ده من انفسکم لفظ نفیسنده فتح فا قراءتنه
بناء سید ولد آدم صلی الله علیه وسلم جمیع ناسدن نسبا وحسبا وسخاوة اشرف وارفع وافضلی اولدیغی مستفاددر (وهذه
منقبة مذکورهٔ جلیله (نهایة المدح) ای من هذا الجهة عبارتنده ارادهٔ کمال برله مبالغه قصد اولنمشدر والا نیجه
اوصاف نبویه واردرکه سید ولد آدم وافضل الخلق امثالی ذلک المجمل دن اتم وابلغدر حتی آن نهایهٔ مدح فی القرآن
اولدیغی ظاهر دکلدر کما قال السید الصفوی (ثم وصفه بعد) مبنی علی الضم وبعد الاعلام تأکید ویا تأسیس (باوصاف
حمیدة واثنی علیه بمحامد) فتح میمله فوق اقل الجمع جمع محمدة بمعنی الحمد والمدحة ویطلق علی المحمودیة (کثیرة من
حرصه علی هدایتهم) حرف من صفاتی ویا حمدی بیان اولور وفی الشرح الحرص الشح علی الشیء ان یضیع (ورشدهم
ضد الغی (واسلامهم) تخصیص ویا تعمیم حاصل کلام حق جل وعلا (لقد جاءکم رسول من انفسکم) قول شریفیله
نشر بعد نصکره نیجه اوصاف محموده ایله حبیبنی وصف ونیجه محمدهٔ عدیده ایله ثنا ایلدیکه پیغمبر عالی جناب
مبعوث فیه اولانلرین عقاید دینیه‌لری اوزره دلالتی واحکام شرعیه‌ده صلاح امور ارشاد وحوادث کونیه‌ده
استسلام وانقیادلرینه حریص وسلامتلرین جویا اولدیغندن (وشدة) حرص اوزره معطوفدر (ما یعنتهم) من
التفعیل او الافعال ای ما یشق علیهم ولا یطیقونه (ویضرهم) صوابدید علی القاری اوزره فتح یاء تحتیه وضم ضاد
معجمه ایله ما یضرهم تقدیرنده در وفی القاموس من ضر واضر اما ضم یا وکسر ضاد مع وجود الباء فی مفعوله غیر صحیحدر
(فی دنیاهم واخراهم) یعنی دنیا وعقباده نتیجهٔ زیان اولان امور شاقه ودشوارلری اول حضرته صعب وشدید
کلمکدن (وعزته علیه) شدة اوزره معطوفدر ای مشقة ما یعنتهم علیه صلی الله علیه وسلم وکون ما یعنتهم شدید
علیه یعنی انلره دشوار اولان نبی الرحمة حضرتلرینه دخی کوچ کلمک وعلیه لفظی تنازع ایچوندر وعزت ایله شدت
مراد اولنمش اوله وقیل معناه شدة السعی فی ازالة ما یعنتهم امدی اولی اولان مراعات ترتیب قرآنی ایدیکه عزتی
شدت اوزره تقدیم ایده‌لر اما آیهٔ شریفه مسوقه لبیان المنة مسلک ترقیده اولوب قول مصنف ایسه مقام بیان مدحده
جاری اولمغله مسلک تقدیم اتم ویا للتفنن وجه مشروح اوزره سوق اولنمش اوله (ورأفته ورحمته بمؤمنیهم) والرأفة ارق
من الرحمة وبعضی نسخه‌ده بمؤمنهم صیغهٔ افراد علی ارادة الجنس بطریق الاستغراق ورأفته حرصه اوزره
معطوفدر وبمؤمنیهم ماقبلنه علی التنازع متعلق اولور وضمیر مخاطبینه راجعدرکه اضافه بیانیه ایله بالمؤمنین
الذین هم المخاطبون دیمک اولور ویاخود عود ضمیر ایله علی من ذکر غیر المؤمنین مراد وقصد اولنه (قال بعضهم اعطاه
اسمین من اسمائه رؤف) بالاشباع ودونه (رحیم) وصف تنکیر ایله غیره اطلاقی جائز اما بصیغة التعریف علی
غیره تعالی اطلاق اولنمز حق سبحانه وتعالی اسماء حسناسندن ایکی اسم شریف اعطاسیله حبیبنی تشریف ایلدی
رؤف ورحیم اسملریدر دیو حسین بن الفضل بیان ونقل بیورمشلر (ومثله قوله) بعضی نسخه‌ده قوله قولی ساقطدر ومثله
مبتدا (فی الآیة الاخری) خبر ومابعده بدل یاخود فی الآیة مثله لفظنه صفتدر یعنی آیه اولیده مرور ایدن اعلام مثلی
آیهٔ اخری‌ده ثابتدر (لقد من الله علی المؤمنین اذ بعث فیهم رسولا من انفسهم الآیة) بالنصب ای اقرأ الآیة ومن مطلقا
انعام ویا تزیین فعل واظهار معروف وحقدن ممدوح وخلقدن مذموم ومؤمنین ایله تخصیص قیلندیغی منتفعین

انلر اولدقلرندندر یعنی پروردکار عالم جل جلاله مؤمنینه کندو جنسلرندن رسول بعث ایتمکله انعام ایلدی
وفی الآیة الاخری (هو الذی بعث فی الامیین رسولا منهم) امی اوقیوب یازمیان یا همان اوقیوب یازمیان وامه
نسبتله امی تسمیه اولندی کانه کیوم ولدته امه ویا امة عربدرکه امیین اولوب انلرده کتابت معدومه ایدی الا نادرا
لا حکم له (وفی الحدیث بعثت الی امة امیة) یعنی صانع حکیم عزشانه عدم قراءت وکتابت غالب حاللری اولان
امیلره انلره مانند پیغمبر سعادتمند بعث ایلدی پس امیت جناب فخر رسالت حقنده معجزه ومنقبه اما غیریلره معیبه
ومنقصه اولدی ٭ والیه اشار المادح البوصیری ٭ کفاک بالعلم فی الامی معجزة ٭ فی الجاهلیة والتأدیب فی الیتم
(الآیة) بتمامها یعنی (یتلو علیهم آیاته ویزکیهم ویعلمهم الکتاب والحکمة) امدی مع امیته مبعوث فیه اولانلره
تلاوت قرآن کریم ایدوب انلری دنس طباع وخبث اعمالدن تطهیر ایله سنت وشرعی تعلیم ایدر اولدیغی حقانیت
رسالتنه ادل دلیل وبرهان جلیلدر (وقوله تعالی) رفعله ای کذلک ویا مقدم کذا ایدن قوله قوانه معطوف ویا جرله
مدخول فی اوزره عطف اوله (کما ارسلنا فیکم رسولا منکم) الآیة الی قوله (فاذکرونی اذکرکم) کما ارسلنا قول شریفی
ماقبلنه متعلق اولور ویا مابعدنه تعلق ایدرکه فاذکرونی قول جلیلدر (وروی عن علی بن ابی طالب) رضی الله عنه
(عنه صلی الله علیه وسلم فی قوله تعالی من انفسکم قال نسبا) تمیزیله منصوبدر قرابهٔ مختصه (وصهرا) اقارب زوج
وزوجه یه عام اولمق مجزوم زرکشی در وفی القاموس زوج البنت والاخت والاختان اصهار وتحریر تلمسانی اوزره
صهر من جهة الزوجه وقوع یافته قرابته وختن من جهة الزوج اولان قرابته تخصیص اولنور (وحسبا) کشی
آبا واجدادنک دین ومال وصالح اعمالدن عد ایلدیکی مفاخردر (قال السید الجرجانی ما یعد من مفاخر نفسه وآبائه
مسند ابی عمرو العدنی حاوی اولدیغی اوزره ساقی کوثر ادارهٔ کاس روایت بیوررکه من انفسکم قول نفیسی
تفسیرنده سلطان انبیا علیه التحایا حضرتلری انفسیت قرابهٔ مختصه وصهر ومفاخر آباء جهتندندر دیوب
بیورمشلرکه (لیس فی آبائی من لدن آدم) لدن فتح لام وضم دال مهمله وسکون نون ایله یاخود سکون دال وکسر نون ایله
ابتدای زمان ویا مکان ایچون ظرفدر (سفاح) کسر سین مهمله ایله مطلقا زنا او ما لا یجوز وطئه شرعا (کلها نکاح)
ای ذو عقد او کل منا ناکح ویا رجل عدل قبیلندن مبالغه قصد بیوریله زیرا علی التغلیب وقوعی ظاهردرکه ام اسمعیل
هاجر سریه ایدی مکر بعد العتق عقد اولنمش اوله (کلها نکاح) لفظی دخی روایتکردهٔ محدثیندر واهل النقد برکل
المجامعة ذات نکاح ٭ حاصل کلام جد بزرکوارم صلی الله دن بو آنه کلنجه بنم اسلافمده آبا وامهات وجداتمده فجور
وزنا اولمیوب دین اسلامده معتبر اولان عقد ایله ایدیلر دیو عدم فجوری بیان وشریف الجانبین وکریم الطرفین اولدقلرین
اشعار ایدر (قال ابن الکلبی) ابو النصر محمد بن السائب المفسر (کتبت للنبی صلی الله علیه وسلم خمسمائة ام) بش یوز
مادر ایله کثرت مراد ایتملک کرکدر والا من قبیل المحال اولدیغی مبرهندر زیرا در یکتای صدف نبوت ایله عدنان میانه سنده
یکرمی بر پدر اولمق اجماعی ونسب شناسان نسل طاهر انبیا بو عدد ده یکزبان اتفاق اولوب وعدنان ایله آدم علیه
السلام آره‌سنده شش وبیست پدر اولمق تصریح کردهٔ ابن اسحاقدر پس جمله‌دن قرق یدی پدر اوروقرق یدی مادر ایله
بارکاه بلند ایوان آدم علیه السلامه پیوسته اولور ابن الکلبی امهات آبا وامهات اعمامی تعداد ایله جناب آدم
علیه السلامه رسیده مراد ایتمسی بعید دکلدر (فما وجدت فیهن سفاحا ولا شیئا مما کان علیه الجاهلیة) مما کانت
دخی روایت اولنمشدر وماقبل البعثة کثرت جهالتدن ناشی جاهلیه تسمیه اولندی ویا ایام فترت مراد اولنه بو مقامده
بعض اشکال تحریرکردهٔ شراحدرکه از جمله ائمهٔ تاریخ احداجداد حضرتدن کنانه بن خزیمه زوجهٔ پدری اولان
بره یی تزوج ایدوب آندن نضر عالم وجوده قدم نهاد اولمش اوله بنا برین طریق جاهلیه مقتضی اولور دیدیلر بو قولی رد
وصد ایچون نیجه اجوبهٔ واهیه ایراد اولنمش اما شیخ تاج الدین الیمنی ابی عثمان عمرو بن بحردن روایت ایدرکه کنانه زوجهٔ
پدری تزوج ایتمیوب بلکه زوجه‌سی بره بنت اددن اولدی ظهور ایتمدیکندن برهٔ نک برادرزاده‌سی دختری اولان
دیکر بره بنت مرة بن اد‌ی حبالهٔ نکاحه بند ایدوب آندن نضر تولد ایتمکین موافقت اسم وقرابتدن ناشی مورخیندن
جمع کثیر افتادهٔ چاه غلط اولملرین تنصیص وهذا ما علیه مشایخنا من اهل العلم والنسب وغیر ذلک خطأ الحدیث (لا یزال
ینقلنی الی الاصلاب الطاهرة) کلامیله تحقیق مدعا بیورمشلردر الله درهما اوفق جمله رشته کش لآلی بحر الانساب
مروارید نقریری اوزره جوهر کرانمایهٔ خواجهٔ کائنات علیه اطیب الصلوات کاه مستودع اصلاب طاهرهٔ انبیا
وقوة الظهر عزب العرباء وکاه درة الوشاح صدور امهات طاهرات اوله رق صلب کریم عبد الله‌ه وآندن شجراغ
کنجینهٔ آمنه اولنجه عرق عریق آبا وامهاتی جریان دم فاسد سفاحله علیل اولمیوب هر حالده پیغمبر وقت شرعی
اوزره تتق بند نکاح شرعی اولوب آلایش سفاحدن جمله‌سی طاهر الذیل اوله کلمشدر (وعن ابن عباس رضی الله

عنهما فى قوله تعالى (وتقلبك فى الساجدين) انه قال ابن سعد والبزار وابو نعيم سند صحيح ايله ابن عم سيد الناس عبد الله بن عباس جنابندن تحريك سلسلهٔ روايت ايدرلركه (وتقلبك فى الساجدين) كريمه سندن مراد ايدوب بيوردبلر (من نبى الى نبى حتى اخرجك) وفى نسخة اخرجتك بصيغة المتكلم (نبيا) بر پيغمبردن آخره نقل وتصريف ايله تاكيم سنى اظهار وعالم كونه اخراج ايلدى ديمكى معنى اولور وآباء ذوى الامجاددن بعضيلر انبيا اولديغن مراد بيورملرى خفى دكلدر آية جليله ده معانى اخر مفسره درفليراجع التفاسير (وقال جعفر بن محمد) ابن على بن الحسين رضى الله عنهم هاشمى ومدنيدر مادرى ام فروه بنت القاسم بن محمد بن ابى بكر الصديق ووالدهٔ مادرى اسما بنت عبد الرحمن ابن ابى بكردر جلالات وسيادتى متفق عليه امام صادق حضرتلريدر يوز قرق سكز سال هجريده وداع عالم فانى ايليوب بقيع غرقدده پدرى وجدى وعمى ايله قبر واحدده كنج نهان كبى مدفونلردر يعنى جناب صادق صدق درونله بيورر (علم الله تعالى عجز خلقه عن طاعته) حضرت قادر بيچونه بغير واسطة الرسول بنده كانك كندويه طاعت ومعرفتندن عجز وقصورلرين علم ازليده بيلوب (فعرفهم) تشديد رايله (ذلك) عجزمذكورى خلقه تعريف واعلام ايلدى (لكى يعلموا انهم لا ينالون الصفوة من خدمته) تاكيم انلر طاعة حقك خالصنه نائل وواصل اولميه جقلرين بيله لر (فاقام الله تعالى بينه وبينهم) وروى بالعكس (مخلوقا من جنسهم فى الصورة) شكل وصورتده جنس بشرده مخلوق وسيرتده صنف بشره مباين بر رسول كريمى خلقله كندو بيننده اقامه بيوروب (البسه من نعته الرأفة والرحمة واخرجه الى الخلق سفيرا صادقا) يعنى نعت وصفاتندن خلع فاخرهٔ رأفت ورحمتى قامت دلارسنه الباس ايدوب خلقه رسول وقولى فعلنه مطابق وحكمى خبرنه موافق اولديغى حالده مرسل ومصلح ارسال ايلدى (وجعل طاعته طاعته) بنصبهما ضمير اول رسوله وثانى خدايه راجعدر (وموافقته موافقته) اطاعت معناسنه تأكيد اولور يعنى اول حضرته اطاعتى كندويه عين طاعت وامر دين ودنيا وطريق مولاده عدم مخالفتى كندويه موافقت قيلدى ومراد اتحاد حقيقيدر (فقال من يطع الرسول فقد اطاع الله) وعظمت شانيله بيورركه افراد آفريدهٔ دن برفردكه رسوله اطاعت ايليه تحقيق اول كمسنه حقه كما هو حقه اطاعت ايلدى وحديث لطيف (من احبنى فقد احب الله ومن عصانى فقد عصى الله) وكريمهٔ (ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله) مؤيد ما سبق اولور (وقال الله تعالى وما ارسلناك الا رحمة للعالمين) مصنف عليه الرحمة لف ونشر مشوش ايله استشهاد آخر قصد ايدوب حق سبحانه وتعالى حبيبنه خطاب بيوروب بزسنى عالمه عين رحمت اولديغك حالده بعث ايلدك ديدى (قال ابو بكر بن طاهر) يعنى محمد بن طاهر بستى ونقل تلمسانى اوزره عبد الله بن طاهر الابهريدر (زين الله محمدا صلى الله عليه وسلم بزينة الرحمة فكان كونه رحمة فكان زينى تفصيلدر ٭ پروردكار عالم جل شانه حضرت محمد صلى الله عليه وسلمى زياده مرحمتله تزيين بيوروب وجود بهبودى عين رحمت اولدى (وجميع شمائله) جمع شمال بكسر المعجمة اخلاق باطنه مراد اولنور (وصفاته) اخلاق ظاهره (رحمة على الخلق) جنس مراد اولنديسه ظاهردر ويا براى استغراق اوله يعنى هر خلق ظاهرا وباطنا عامه وخاصه اوزره رحمتدر ٭ امدى فكان لفظنده حرف فا تفسيريه وتفصيليه وكونه مرفوعا اسم كان ورحمة منصوبا خبردر ٭ قال ابن الوردى ٭ يا اشرف مرسل كريم ٭ ما الطف هذه الشمائل ٭ من يستمع لفظها تراه ٭ كالغصن مع النسيم مائل (فمن اصابه شئ من رحمته فهو الناجى فى الدارين من كل مكروه والواصل فيهما الى كل محبوب) ناجى سالم معناسنه خبرده وارد اولان معنايى ايما ايدركه حضرت پادشاه جهان آفرين جل جلاله خلقى ظلمتده آفريده قيلوب نور محمديدن اوزرلرينه نورپاش احسان اولدقده ذلك النور ايله حصه ياب اولنلر هدايت روزى قيلنوب نوردن حصه مند اولميانلر ظلمات ضلالتده قالديلر ٭ پس اول سعادتمندكه رحمتدن اكا برشئ اصابت ايلدى حالا ومآلا هر مغضوب ومكروهدن رهياب سلامت وفى الكونين عاجلا وآجلا كل محبوبه وصلت وظفر محقق اولدى امدى عبارتده لفظ كل تعميمى ايله بعضى عصاة داخل وشاداب رحمت اولان بعض مؤمن كامل تا باخر عمر مصاب وسرافكنده اولديغى ظاهر ايكن نجات دارين ووصل هر محبوب كونين بروجه عموم نيجه شايان اولوردينلورسه مكروهدن مراد منافى ايمان اولان معنى ومحبوبدن مقتضى ايمان وايقان اولان متبادر ويا لفظ فى الدارين مكروه ومحبوبه متعلق اوله ويا خود لفظ كل بمعنى الجل ايراد اولنه ويا اسقام وآلام دنيا تكفير سيئات وتكثير حسنات اولمغين مكروه عد اولنميه قال السيد الصفوى والاظهر ان الايمان سبب لما ذكر فى الجملة فكأنه كذلك او الايمان يقتضى ان يكون الواصل من المولى محبوبا فتم الكلية (الا ترى) صيغهٔ خطاب معلوم ويا مجهول ايله اى الا تعلم (ان الله تعالى يقول) بعضى نسخه ده حرف ان سقوطى محققدر (وما ارسلناك الا رحمة) اى ذا رحمة ويا مبالغه مراد اولنه (للعالمين) من غير تقييد للمؤمنين اولامته وشهرته تغنى عن ذكره (فكانت حياته رحمة ومماته رحمة) بل ليس هنا لك موت ولا فوت بل انتقال من حال

اوارتحال من دار الى دار ٭ حضرت سلطان كونين صلى الله عليه وسلم قبر منيفنده حى ومرزوق اولديغى محققدر پس حياتى ورحلتى عين رحمتدر (كما قال صلى الله عليه وسلم) حارث بن اسامه مسندنده وبزار اسناد صحيح ايله بكر بن روايت اولدقلرى حديث شريفده سلطان تختگاه لولاك سعادتله بيورر (حياتى خير لكم) خيريت زندكى هويدا (ومماتى خير لكم) يعنى اول حضرته ارسال اولنان هديهٔ صلوات وتحف تحياتى مرورشانى روضهٔ مقدسه لرينه عرض وتبليغ اعمال امت وغفران سيئاته شفاعت وحزن انتقاليله اثابه وتسهيل كل مصيبت وارتحال دار عقبى بيورملريله اعتبار واختلاف امتدن ظهور ويافتهٔ رحمت بيشمار خيريت موت حضرتدن معدوده نيجه فوائد كثيره نمايانده كه عالم حياتلرنده ظاهره ومعهوده دكل ايدى ومعناى حديث شريف حيا وميتا حاضر وغائبكزه نسبتله سزه متوجه وراحم ومشفق وشافع ومشفع ديمك اولور ويا خود تقدير وموتى قبلكم خير لكم اوله (وكما قال) عليه السلام على ما رواه مسلم (اذا اراد الله تعالى رحمة بامة) واضافتله رحمة امة روايتكرده مزنى ومسلمدر كما ذكره الحجازى وجامع كبير سيوطيده ان الله تعالى اذا اراد رحمة امة ورودايتمشدر (قبض نبيها قبلها فجعله لها فرطا وسلفا) بفتحتين واصل فرط قبل ورود الواردين منزلكاهه تهيئهٔ لوازم مهمانى ايچون رسانيده قيلنان كمسنه يه ديرلر ٭ بعده اخلافنه شفيع اولان ذات حقنده استعمال اولندى وسلفا من عطف المرادف اواعم يعنى خداى متعال بر امتك رحمتنه ارادهٔ عليه سى تعلق ايتدكده قبل موت جميع الامة انلرك پيغمبرنى قبض ايدوب امتيچون سابق قيلور وتتمهٔ حديث ٭ واذا اراد هلكة امة عذبها ونبيها حى فاهلكها وهو ينظر فاقر عينيه بهلكتها حين كذبوه وعصوا امره ٭ رواه مسلم عن ابى موسى مرفوعا (قال السمرقندى) امام الهدى ابو الليث الحنفى (رحمة للعالمين) منصوب على الحكاية يعنى حق سبحانه وتعالى عالمين ايله مراد بيورر (يعنى للجن والانس) مؤمنين ثقلين (وقيل لجميع الخلق) اى المكلفين عالم اسم ما يعلم به ايكن ما يعلم به الخالقه يعنى ماسوى اللهه غالب اولدى وغلب للعقلاء وجعل اسما لذوى العلم من الثقلين والملك وقال السيد الشريف يطلق على كل جنس لا فرادمدى لام استغراقله معرف قيلنسه جنسندن كل فرده عام اولور (للمؤمن رحمة) نصب ورفعى جائزدر ومطابقا للاية رحمة للمؤمنين بالهداية ايرادى اولى ايدى (بالهداية ورحمة للمنافق بالامان من القتل ورحمة للكافر بتأخير العذاب) بعضى نسخه ده صيغهٔ جمع ايله مؤمنين ومنافقين وكافرين روايت اولنوب غالب نسخ افرادله مضبوطدر يعنى اهل ايماندن خواص انسانده خلق هدايت واصل ايمان ويا ثمرات ولوازمنه موصله دلالات ايله مؤمنه رحمت واهل نفاقه اجراى احكام اسلامله ظاهرا قتلدن امان بر له رحمت وكافره خسف ومسخله عاجلا عذاب اولنميوب آخرته تأخير اولنمق ايله رحمتدر ومؤمنك كلا هماية تقديمى مختصة بالهداية اولان رحمته حصرى مفيد ومشيردر كما قال تعالى (هدى للمتقين) (قال ابن عباس رضى الله عنه) ابن جرير وابن ابى حاتم تفاسيرنده وطبرانى وبيهقى دلائلنده روايت ايتدكارى خبر اوزره سلطان المفسرين عبد الله رضى الله عنه الاله بيورر (هو رحمة للمؤمنين والكافرين اذ عوفوا مما اصاب غيرهم من الامم المكذبة) يعنى سلطان رسل وهادى سبل صلى الله عليه وسلم مؤمنين وكافرينه عين رحمتدركه پيغمبرلرين تكذيب ايدن امم سالفه يه اصابت ايدن انواع عقوبتدن معفو وعذاب معجله دن رهاياب اولمشلردر مصنف عليه الرحمة تأخير عذابى بيان ويا تأييد حكايه مراد ايدوب قول مذكورك ماقبلنه ميلانندن عطف ايتميوب همان قال ابن عباس ايله ايراد ايلدى (وحكى) صيغهٔ مجهولله (ان النبى صلى الله عليه وسلم قال لجبريل عليه السلام هل اصابك من هذه الرحمة شئ) علة غائيهٔ مجموع عالم صلى الله عليه وسلم روح الامينه خطاب ايدوب بيورر دبلركه نبى الرحمه دن هذه الامة اوزره منقسمه اولان رحمتدن جنابكه مختصه بر رحمت ايله حصه ياب ميسن فالاشارة الى موجود فى الذهن اذ الرحمة توجد الله فيمن يشاء من خلقه) امدى لفظ عالمين ملائكه يه شامل اولديغى ظاهر وخبر مذكورد لالتيله باهردر اما عالمين ايله ارادهٔ ثقلين جوازندن عدم دخول جبريل فى العالمين احتمالى توهمندن سؤال مناسب كورلدى (قال نعم كنت اخشى العاقبة فامنت) فتح الف مقصوره وكسر ميمله الامن ضد الخوف وامن كفرح يعنى اى والله تلك الرحمة بكا دخى اصابت ايلدى زيرا آخر امردن هراسان ايدم بنم حقمده جناب حضرتكه نازل اولان قرآن كريم بركاتندن بن دخى خوف عاقبتدن امين اولدم (لثناء الله عز وجل على بقوله ذى قوة عند ذى العرش مكين مطاع ثم امين) اول آية انه لقول رسول كريم ٭ يعنى قرآن عظيم قول جبريل اميندركه كويا ى وحى حق وقائل كلام فياض مطلقدر عند الله صاحب منزلت ومكانت بين الملائكة مطاع وسر غيب ووحى اوزره امين رسول كريم ديو ثنانمده ثنا بيوردبغيچون ديدى آية مذكوره فصل خامسده مفصل تفسير كردهٔ مصنفدر امدى وجه استدلال امنيت جبريل اولدركه حضرت مولى جل وعلا محكم آياتنده جبريلى مدح وثنا وحسن حالندن نبى عاليشانه اعلام بيوردى پس تبدل حال وتغير مآل غير متصور در ويالفظ امين مأمون

العاقبة معناسنه اولمق بعيد دكلدر بنابرين اكر نور وجود وظهور كرم وجود محمد محمود اولميدى نه افلاك خلق ونه املاك موجود اولوردى لاجرم رحمة الهيه كه وسعت كل شئ من الحقائق الكونيه دروا كا حضرت حبيب يزدان مظهر اولديغى مبرهن اولمغين مبعوث كافة عالمين من السابقين واللاحقين اولوب عسكر مجاهدينه اول حضرت قلب منزله سنده وانبياى عظام مقدمه واولياء كرام موخره وسائر خلق اصحاب ميمنه وميسره مرتبه سنده صورتنما اولديغى اولى الابصاره روشندر وكريمهٔ (تبارك الذى نزل الفرقان على عبده ليكون للعالمين نذيرا) وجليلهٔ (ومن يقل منهم انى اله من دونه فذلك نجزيه جهنم) جملهٔ اندازملائكه دندر كذلك حديث شريف (بعثت الى الخلق كافة) اول حضرتك فرشتكانه دخى ارسالنى مشير اولور امدى موجودات علويه وسفليه يه وجه ارسالن على التفصيل بياننده مولانا على القارى صلوة العلية فى الصلوات المحمديه نام رساله سنده استيفاى مرام بيورمشلردر (وروى عن جعفر بن محمد الصادق) نعت جعفر يعنى امام جعفر صادق بن باقر رضى الله عنهمادن روايت اولندى (فى قوله تعالى فسلام لك من اصحاب اليمين) سلام مبتدا من اصحاب اليمين جلهسى خبردر يعنى بو آية جليله تفسيرنده يا محمد سنكيچون هر ملامتدن سلامت اصحاب يميندن حصول بذيردر ومعناى مشهور سلام لك يا صاحب اليمين من اخوانك ديمكدر (اى بك) يعنى حبيبا سنك وجودوبا كرم وجودك سببيله دردر بو جناب صادق مفسر اولور (انما وقعت سلامتهم من اجل كرامة محمد صلى الله عليه وسلم) لك خطابيله حضرت نبى اكرم مراد اولنوب تقدير كلام اصحاب يمينه سلامت عظيمه سنك سببكله وجنابك اجلندن حاصلدر ولفظ من اجل بك قولنى يا عطف بيان يا على سبيل الاستئناف والالتفات توضيح اولور وتأويل مذكور خلاف اهل تفسيردر ولفظ كرامة مفعولنه اضافتله نسخ مصححه ده مقيده اما روايت ثانى كرامته لمحمد اوبمعمد لام تعليليه ويا باء سببيه ايله وروداپدوب ضمير فاعل كرامته الله تعالى به راجعدر (وقال الله تعالى الله نور السموات والارض الاية) نور منور ويا موجد انوار زمين وآسمان ويا رجل عدل آسا مجازعقلى ويا مزين ومدبر سموات وارضين وفى الاصل نور بصر ادراك ايتديكى بركيفيتدركه حق تعالى يه اطلاق مستحيلدر مكرتقدير مضاف ويا نوع تاويلدن اضافت ماتندى شئ ايله اطلاق جائز اوله (قال الغزالى النور الامر الظاهر بذاته المظهر لغيره فهو النور الحقيقى فان فهمت فهو نور على نور (الاية) نصبله ورفع وخفضى جائزدر اى اقرأها او هى معلومة او الى آخرها (مثل نوره كمشكاة فيها مصباح المصباح فى زجاجة الزجاجة كانها كوكب درى يوقد من شجرة مباركة زيتونة لاشرقية ولاغربية يكاد زيتها يضئ ولو لم تمسسه نار نور على نور يهدى الله لنوره من يشاء ويضرب الله الامثال للناس والله بكل شئ عليم (قال كعب) بعض نسخه ده كعب الاحبار با لحاء المهمله مراد كعب بن مانع درعصر نبوتى ادراك وخلافت صديق وفاروقده رفع انكشت شهادت ايمان ايليوب ديار عزده ساكن وخلافت ذى النورينده متوجها للغزو عزم كازار نعيم وحمصده دفن اولندى يا خود مراد كعب بن مالك صحابى اولمق مرويدر (وابن جبير) اكابر تابعين وعلماء عامليندن سعد بن جبير رضى الله عنه اسود الصورة وانور السيرة ومستجاب الدعوة خال جمال دنيا ايدى طقسان بش سال هجريده حجاج خونخوار دست ظلمندن جرعه نوش جام شهادت اولدى مرويدركه حجاج لجاج ايله مناقشات بسيار دنصكره سعيدك قتلنه امر ايلدكده سعيد تبسم كنان كلمتين شهادتيله لب جنبان اولوب حجاج سبب تبسم سعيددن استنطاق ايلدى سعيد عجبت من جرائتك على الله وحلم الله عنك ديوب قبله يه متوجه اولدى وكريمهٔ (انى وجهت وجهى) ايله رطب اللسان اولديغى حجاجك كوشنردى اولدقده سعيدى قبله دن تحويله امر ايلدى سعيد (فاينما تولوا فثم وجه الله) آيه شريفه سيله تحريك زبان ايدوب (اللهم لاتحل له دمى ولاتمهله بعدى) دعاء عليهن اوج اجابته اطاره ايلدى جون سعادتله شهادتندنصكره خون ناحق سعيد اول قدر جريان ايلديكه اثواب حجاج اودمده ملاآن وتحت سر برينه دلك دم سيلان ايلدى بعده ما خواب وراحت حجاجه حرام اولوب مالى ولك يا سعيد بن جبير كلاميله اظهار پشيمانى قيلردى وچند ماه مرورنده استسقاى بطن ايله رو براه دركه سعير اولمشدر عليه ما يستحق فلما دفن لفظته الارض (المراد بالنور الثانى هنا محمد صلى الله عليه وسلم) تتمهٔ آيه نورده اولان نور دوم ايله مراد حضرت مصطفى درعليه شرايف التحيات (وقوله مثل نوره اى مثل نور محمد صلى الله عليه وسلم) ماقبلنه عطف بياندر اظهر معنى ديمك اولوركه نور ايله مراد محمد در مثل نوراته الذى هو مشرق ظهوره ومظهر نوره فى عالم الكون بخلقه تقديرنده جايدرزيرا نور ظهوردن عبارتدركه انكله حقائق الهيه واسرار احديه واستار صمديه منكشفه وكائنات مشرقه اولدى (وقال سهل بن عبد الله) يعنى تسترى كه ضم تا اولى وفتح ثانيه ايله خراسانده بر مدينه ويا اعمال اهوازدن ششتردر صاحب الكرامات برشيخ جليل الشان ايديكم لم يسمح الدهر بمثله همصحبت ذوالنون مصرى اولوب حين ارتحالنده طقساندن متجاوز بيودشرف يافتهٔ اسلام اولمشدر ايكيوز

سكسان اوچ تاريخنده عزم فردوس ايلدى قدس سره العزيز (المعنى الله هادى اهل السموات والارض) لفظ نور هادى ايله تفسير اولندى وسهلك بو تأويلى ابن عباس رضى الله عنهمادن مأثوردر (ثم قال) يعنه سهل قدس سره بيوردر (مثل نور محمد) يعنى سرور اصفيا محمد مصطفى صلى الله عليه وسلمك صفت نور عجيبة الشان وغريبة البرهانى (اذ كان مستودعا) فتح دال مهمله ايله اى مودعا (فى الاصلاب) جمع صلب بضم وسكون عظم من الكاهل الى العجب فيه فقار الظهر وظرفيت على الحقيقة ويا مجازدر وضمير كان محمده ويا نور احمده راجعدر (كمشكاة صفتها كذا) كذا فيها مصباح قولندن كنايه در وبعضى نسخه ده وصفها كذا وارد اولمشدر ومشكاة كوهٔ غير نافذه ويا قنديل ويا موضع فتيله يعنى نور محمدى اصلاب آباده مودع اولديغى حينده بر كوهٔ غير نافذه ويا قنديل آسا ايدى اصلاب آباء الفه ده مادهٔ جسد سلطان كونين مشكاته تشبيه اولندى (واراد بالمصباح قلبه والزجاجة صدره) يعنى جسد پرنورى قنديله وقلب لطيفى مصباحه وسينهٔ پرسكينه سى زجاجه تمثيل قيلنوب چراغ ايله دل روشن وقنديل ايله سينه مراد ايلدى * امدى قلب صدرك جانب ايسرنده اولديغى روشندر بو عبارات فائقه تتمهٔ كلام سهل عليه الرحمه دندر وآيه نورده تفاسير اخر سلفدن منقولدركه مشكاة ابدان آباء كرام وزجاجه اصلاب طاهره ومصباح كلاهما ماده مستودع اولان نور محمدى وشعر جناب عباس آتى بو معنايى ايما ايدر ويا مشكاة جناب خليل الله وزجاجه ذبيح الله ومصباح حضرت حبيب الله اولمق مرويدر (اى كانه) يعنى زجاجه دن معبر اولان صدر شريفى (كوكب درى) ضم دال مهمله وتشديد را ايله متلألئ ودرخشان كان درمضيئه نسبتدر ويا تخفيف يا وهمزه ايله دفع معناسنه نور ايله دفع ظلام قصد اولنه وكسر اول مع التخفيف والهمزة وفتح اول مع الهمزه وبدو نها مشدد اليادرى بنج وجه اوزره ياد كردهٔ لغويين (الما فيه من الايمان والحكمة) ضمير فيه صدره راجع وقلبه ارجاعى غير بعيددر وحكمة علم نافع ويا نور نبوت ويا اتقان على وجه العيان (توقد من شجرة مباركة) توقد صيغهٔ مجهول له من اوقد مذكور مرجع ضمير على حذف المضاف مصباح الزجاجة ويا قرآءه مؤنثله ضميرك كنه مرجعى زجاجه اولور ويا توقد صيغهٔ ماضى معلومله اوله ومن ابتدائيه ومبارك متين (اى من نور ابرهيم عليه السلام) اصل شجرهٔ توحيد وفصول ثمرهٔ تفريد جناب خليل الله اولمغين نور ابرهيمدن اول مصباح زجاجه ايقاد اولندى يعنى نور نبوت اب كريم اب رحيمدن رسيده اولدى (وضرب) صيغهٔ مفعول ويا فاعل ايله (المثل بالشجرة المباركة) يعنى شجرهٔ مباركه ايله مثل ايراد وبيان اولندى وفائدهٔ تمثيل كما فى الكشاف اذهانه رسوخ معانيچون معقولى هيئت محسوسده ابرازدر * حاصل كلام حضرت ابراهيم عليه صلوة الرحيم معدن اسرار عوارف منافع ومنبع انوار لطائف شرايع اولوب اكثر پيغمبران عاليشانان انك ثمرهٔ ذريتندن ظهور ايتلريله اصل اصيل شجرهٔ نبوت اولمشدر * طوبى اول شجرهٔ سدره بيمايه كه بونك امثالى ثمره پرور اوله ودرخت زيتونهٔ مباركه يه تشبيه بيورلديغى زيتون فاكهٔ شريفه وهم ادام ودواء وهم دهن ضيا نما اولديغندندر (ولاشرقية ولاغربية) كهربارهٔ معانيلرى بطريق العبارة مشحون هر تفاسير امابتحقيق الاشارة مراد اولنسان قبلهٔ اهل توحيد وكعبهٔ ارباب تفريد دركه نه قبلهٔ نصارى وش شرقيه ونه قبلهٔ يهود آسا غربيه دردر وبالجمله ملت بيضاى حنفيه اعدل ملل اسلاميه اولديغنه اشارتدر * وبعضيلر لاشرقية ولاغربية لادنيوية ولااخروية بلكه مكانت معنويه يه جذبهٔ الهيه درديديلر كذا العلى القارى (وقوله يكاد زيتها يضئ اى) يعنى حق جل وعلانك بو قول جليلى معناى لطيفى ديمك اولور (تكاد نبوة محمد صلى الله عليه وسلم تبين) فتح فوقيه وكسر موحده ايله مضارع بان (للناس قبل كلامه كهذا الزيت) يعنى شجرهٔ نبوتدن مقتبسه نور نبوهٔ محمدى حالةٔ رسالتنده صفاى ظاهر وباطنله زيت آسا ادعاى نبوتدن اقدم ناسه ظاهر اولمسى نزديكتروقريب اولدى * امدى اضاءهٔ نور نبوة احمديه نور خليلدن مقتبس وسراج قلبه باعث ضيادركه انكله كون ومكان پرانوار اولمشدر (وقد قيل فى هذه الاية غير هذا والله اعلم) آيه نوره تعلق ايدن تابنده چراغ معانى تأويلنده ارباب تفسير وعربيه نيجه وجهله قناديل افروزان منارهٔ شرقيهٔ معنى اولديلر والعارف يكفيه الاشارة (وقد سماه الله تعالى فى القرآن فى غير هذا الموضع نورا وسراجا منيرا) ايه نورك غيرنده حق جل وعلا اول ماه منير رسالتى مطلقا نور وحقامهر منير ايله قرآن كريمده يادوتسميه ايلدى ظاهرا تشبيه بليغ بابندندر ومشبه به اقوى اولمق شهرتى ووضوح دلالت عامه يى حيثيتيله در مصنف عليه الرحمة على الترتيب استشهاده آغاز ايدوب بيورر (فقال قد جاءكم من الله نور) خطاب مستطاب اهل مكه يه در يعنى يا اهل الكتاب قد جاءكم من الله نور (وكتاب مبين) تحقيقا سزه جانب حق وفياض مطلقدن نور وكتاب بين الاعجاز ومبين الاحكام بالايجاز كلدى ديمكدر جناب شمع بزم آراى قرب كردكار عليه سلام الغفار حضرتلرينه نور اطلاق بيورلديغى ظلام جهلدن انكله نور ايمانه هدايت اولنديغندندر مفسريندن بعضيلر نور مذكوردن مراد قرآندر ودرعقب ذكر

كتاب باعتبار تغايرهما اللفظى وصفين يعنى جمع بايسندر ديمشلر شراح شفادن سيد صفوى آية مذكوره اصل
مقصوده نص اولمز نور ايله ايمان ويا قرآن ارادهسى جوازندن ناشى دبوب عطف كتاب اينسه عطف وصف على وصف
قبيلندندر ديديلر مع هذا عطفده اصل اولان مغايرتدر * پس نور وكتاب رسول الله حضرتلرينه نعتان اولملرنده مانع
يوقدر زيرا اول نير آسمان رسالت بين الانوار نور عظيم اولوب جميع اسرار الهيه يى جامع واحكام واخبارى مظهر
ولامع بر كتاب مبيندر (وقال تعالى انا ارسلناك شاهدا) حضرت تواب حبيبنه خطاب ايدوب بز عظيم الشانسى
بعث ايتديكمز كسنهلر اوزرينه شاهد اولديغك حالده بعث وارسال ايلدك ويا پيغمبراندن جميع شهدا اوزرينه
شاهد ارسال ايلدك ديمك اوله وكريمهٔ (فكيف اذا جئنا من كل امة بشهيد وجئنا بك على هؤلاء شهيدا) آيتندن معناى
اخير مستفاد اولور ولفظ شاهد او مابعده بر مقدره حاللردر (ومبشرا ونذيرا) اى منذرا ووجه عدول رعاية للفواصل
او تفنن العبارة فى المحل القابل حضرت فخر رسالت ارباب طاعته جنت ووصلت ايله مبشر وگنهكارانه حرقت وفرقت
برله منذر (وداعيا الى الله باذنه وسراجا منيرا) وامر ربانى وتيسير صمدانيله جميع خلقى دين حقه داعى وحقله باطل
ميانهسن تميز ايدر اولديغك حالده ارسال ايلدك ديمكدر وحضرت مهر عالمتاب رسالتى سراجه تشبيه كمال وضوح
وبلاغتندندر زيرا وحى حقدن استضائه وخلقه اناره واضائه بيورمشلردر وسراجى منير ايله وصف تركيدر
(ومن هذا) معقود فصل اولان قبيلندندر (قوله تعالى الم نشرح لك صدرك الى آخر السورة) يعنى تابه فارغب همزهٔ
استفهام نفى انكار ونفى النفى اثبات اولمغله شرحناه لك ديمك اولور ولذا ووضعنا عنك اشارة للمبنى ورعاية للمعنى عطفى
مناسب اولدى (شرح وسع) تشديد سين مهمله ايله (والمراد بالصدر هنا القلب) تسمية للمظروف باسم الظرف
بو مقامده صدر ايله مراد قلبدر زيرا حقيقتده سينه تضييق وتوسيعه غير قابلدر يعنى سينهٔ پر سكينه كه غبار اغيار
انعكاسى قريب اولدقده نصكره (ولقد نعلم انك يضيق صدرك بما يقولون) كريمهسى وفقنجه تجليات ربانى وتنزيلات علم
سبحانى ايله دل بى غلكى فراخ ووسيع ايليوب جليلهٔ (كتاب انزل اليك فلا يكن فى صدرك حرج منه) كه نهى تكوينيدر
لفظ كن امر تكوين اولديغى آسا * پس انكله تكوين منتفى ومناجات حق ومنادات خلق بيننده مرتبهٔ جمع الجمله معبر
اولان تمكين متحقق اولوب كثرت ووحدتدن ووحدت كثرتدن حجاب ومانع اولمدى (قال ابن عباس رضى الله عنهما)
ابن ابى حاتم وابن مردويه وابن المنذر تفاسيرنده تخريج براعهٔ روايت ايلدكلرى خبركه جناب ترجمان القرآن تفسير
انشراحده بيورر (شرحه بنور الاسلام) بعضى نسخهده بالاسلام وديكرده بالايمان روايتلرى متقاربة المبانيدر
يعنى اذعان وقبول حقايق ايمانله شرح ونور انقياد وتفويض الامر الى المريد المراد سبيله توسيع بيوردى (افمن
شرح الله صدره للاسلام فهو على نور من ربه) كريمهسنه ايما اولور (وقال سهل بنور الرسالة) امام تسترى قدس سره
السرى بيورركه شبيه نور اولان رسالتله شرح صدر ايلدى ديمكدر لجين الماء قبيلندن اولوب حرف با تعديه ويا سببيه
واضافت بيانيه در قال على القارى شرحه به خصوصا فلا ينافى ما تقدم عموما او شرحه بنور الرسالة فجعله معدنا
للحقايق كما قاله الطيبى عن سهل (وقال الحسن) افاضل تابعيندن حسن بن حسن البصريدركه مادر مهربانى ام
المؤمنين ام سلمة رضى الله عنهما خادمهسى ايدى حسن حال طفوليتده كريان اولدقچه ام سلمه حضرتلرى پستان
دلستانى دهان حسنه ويروب مص ثدى ايتديكى اجلدن بركهٔ عظيمهيه نائل وكمال علم وعمله ضرب مثل اولنور ومكمل
وكامل ايدى خلافت فاروقيده پا نهادهٔ عالم وجود اولوب سند المحدثين وامام المفسرين اولدى سلم حياتك سكسان
سكز پايهسنه واصل اولدقده (سند) تاريخنده عمر عزيزى رسيدهٔ پايان وبصرهده روضهٔ بهشته خرامان اولديلر
حضرت شيخك جناب اسد الله كرم الله وجهه ايله ملاقاتى وصحبت وخرقهٔ صوفيهٔ مشهورهٔ السامى قضيهسن
محدثيندن بعضيلر انكار ايلديلر اما جلال الدين السيوطى قدس سره قصهٔ مذكورهده رسالهٔ منيفه تأليف
ايليوب انها ثابتة وان الحسن اجتمع بعلى كرم الله وجهه قوليله اثبات مدعا ايتمشدر وحافظ ابن حجر عليه الرحمة
فلا عبرة بانكار المنكرين وسن الحسن محتمل له والمثبت مقدم على النافى كلاميله تاييد قول استاد بيورديغى محكى
عن الشاهدابدر والله تعالى اعلم (ملأ) بالهمز (حكما) ضم مهمله وسكون كافله وبعضى نسخهده كسر حا وفتح كاف ايله
جمع حكمة واخرى ده ملأ حكمة ورود ايتمشدر بضم الحاء حكم قضا بالعدل ويا فقه ويا تصديق ويا كمال اوله (وعلما)
عطف تاكيد وتتميم واملاء قلب شيئ آخره عدم وسعتدن مجاز ويا شدت كثرتدن كنايهدر ياخود صورت جسمانى
قيلنوب بعده حقيقت علم وحكم ايله مالى قيلنه وقيل الايمان والعلم جسمان يراهما اهل البصيرة شمعا ومصباحا
وثابت حكمله سنت وعلمله كتابه تعلق ايدن امر مراد اولنه كه دلالة معنى وقراءة مبنى جهتيله روشنادر والحاصل قلب
مقدس نبوتمآبى علم واحكامله ملأن ايلدى ديمكله حسن بصرى شرح صدرى تاويل مستحسن بيورديلر (وقيل

معناه

معناه الم نطهر قلبك حتى لا يؤذيك الوسواس) ان الهمزة للتقريب فى البيان وبعض نسخهده لا يقبل الوسواس
مصرحدر ووسواس فتحله بمعنى الوسوسة وفى القاموس حديث النفس والشيطان بما لا نفع فيه وبعضيلر بمعنى
الموسوس من غيرها ويل شيطان معناسنه صفت حقيقيهدر ديديلر يعنى معناى (الم نشرح لك صدرك) استيناس
بالناس دن سنكچون قلبنى تنظيف وتقديس ايلدك تا كم حالهٔ حضور فى حضرة العيان سكا نفس وشيطاندن
بر موسوس تشويشله آزرده خاطر ايتمكه رهياب اولميه (ووضعنا عنك وزرك) لفظ وضع على ايله تعديه ايلدكده
تحميل معناسنه وعن ايله ازاله معناسنهدر ووزر اسمدر اصل تحميل بار كران بر پشت ولذا انقض ظهرك ايراد
بيورلدى (الذى انقض ظهرك) نقيض صوت ظهر ويا صوت حمل ويا رحل ومركوب آوازيدر وقال الشارح الانقاض
التثقيل فى الحمل حتى يسمع له نقيض اى صوت كما قاله الازهرى * امدى عبارت اول حضرتك عظم وزرينه دلالت ايتمز
بلكه مراد شدهٔ خوف واجلال حقدن ناشى وزرى استعظام بيورمشلرندر والفعل بالمعنى المجازى على ظاهره
او التشبيه البليغ (قيل) وزرك قول شريفندن مراد (ما سلف من ذنبك) تقصيرات ويا لهوات وغفلاتدن اكر كذران
ايتمش زلات اولديغى حالده (يعنى) صاحب قيل بو قولله مراد ايدر (قبل النبوة) ما سيأتى فى الكتاب صغاير وكبايردن
قبل النبوة وبعدها عصمة حضرت بحثنه تعريضدر مكر قبل النبوة جواز صدوره بناء اوله زيرا بعد النبوة مرتبهٔ
عصمتدن محترم اولدقلرى امر اجماعيدر (وقيل اراد ثقل ايام الجاهلية) ضمير اراد بارى تعالى يه راجعدر وثقل كسر
مثلثه وفتح قافله ضد الخفة وتسكين قاف بالتخفيف جائزدر وايام جاهليت بعد ابن مريم الى بعثة الخاتم زمان فترتدر
يعنى قبل ظهور دولت الاسلام اصحاب فترتدن وقوع يافته پرستش اصنام وحالات بد فرجام كه اول حضرت انلرى
استقباح ايلديكى امور ايله ثقل مراد اولنه اما فتحتين ايله ثقل متاع مسافر معناسنهدر بو مقامده مراد اولنمق بعيد
دكلدر اول حامل لواء العز الاعلى عليه السلام والتحايا سير وسلوكى حالنده بار كران بر دوش اولمغين حق جل
وعلا مقام تفويض وتسليم اموردهٔ تمكين ايله اول بارى رفع وازاله ايتمش اوله (وقيل اراد ما اثقل ظهره من الرسالة)
يعنى اعباء رسالتده ظهر نبوتمآبى اثقال ايدن وزر حمل ثقليدن مستعاردر مثلا ابتداى تلقى وحى وهيبت ملك وحفظ
ما يلقى اليهدن عبارتدر قوة صبر وتسهيل ايله رفع دغدغه اوزرا ايلدك ديمك اوله زيرا امر رسالت حقدن خلقه توجه
باشندر ولذا عند ارباب الولايه مستقادر مكه مرتبهٔ جمع الجمع حصولندنصكره ظهور ايليه ودرجهٔ جمعيت
حصول پذير اولدقده تفرقه بالكليه زائل اولوب نه وحدتدن كثرت ونه كثرتدن وحدت آنى اشغال ايدر (حتى بلغها)
تشديد لامله يعنى تا كه رسالتى تبليغ ايدنجه اعباء رسالتدن نشأت ايدن امر ثقيلى ازاله ايلدك (حكاه الماوردى) بيع
ماوردهٔ نسبتدر علماء ظاهردن ابو الحسن على بن حبيب الشافعى فقه وتفسير واصولده صاحب تصانيفدر دورتيوز
اللىده ظاهره مستعار لباس حياتدن معرا اولوب بغدادده مدفوندر (والسلمى) ضم سين مهمله وفتح لامله مصغرا
سليمه منسوبدر علماى باطندن ابو عبد الرحمن عبد الله بن حبيب كوفى شيخ الصوفيه وصاحب الحقائق والطبقات
درتيوز ايكيده تكيهكاه مأوايه عزم ايلدى قدس سره العزيز يعنى تاويل سابقى ماوردى وسلمى نقل وحكايه ايلديلر
(وقيل عصمناك) يعنى فعلنده ارتكاب وبالدن سنى حفظ ايلدك ديمكدر ديلدى (ولولا ذلك) سنكچون عصمتمز پشت
وپناه توفيق اولميدى (لانقلت الذنوب ظهرك) وهذا معنى بديع (حكاه السمرقندى) ابو الليث حنفى بو كونه حكايه
ايلدى (ورفعنا لك ذكرك قال يحيى بن آدم) ابن سليمان الاموى احد الاعلام اخرج له اصحاب الستة ايكيوز اوجده
وداع دار فنا ايلدى (بالنبوة) بسبب النبوة ميان سروشان ملأ اعلاده ويا مقرونه بالرسالة جميع امت بيننده بالنبوة
ياخود بين ارواح المرسلين او الملائكة المقربين قبل خلقة آدم نبوة روحانيت مختصه ايله ذكرك رفع وعالى ايلدك ديمكدر
ديدى (وقيل) فى معنى الاية (اذا ذكرت) ضم تاء مثناة ايله ضمير بارى تعالى يه راجعدر (ذكرت معى) فتح تا ايله خطاب
نبى محترمه عايد والفعل مجهول فيهما (قول) رفعله مبتدأ مقدره خبردر هو وهو اولى تقديريله نصبى جائزدر اما نسخ
مصححهده ضميره اضافتله فى قوله ورودى معنى فى قول القائل ديمكدر والاظهر ان يقال فى قول (لا اله الا الله
محمد رسول الله وقيل فى الاذان) والاقامة والتشهد ظرف ذكرت او رفعنا كلمتين شهادتين اذاندن اعمدر
* ولله در حسان رضى عنه المنان * وضم الاله اسم النبى الى اسمه * اذا قال فى الخمس المؤذن اشهد * وشق له من اسمه
ليجله * فذو العرش محمود وهذا محمد (قال الفقيه القاضى ابو الفضل) يعنى مصنف (عليه الرحمة) بيان حاصل مراد
ايدوب بيورر (هذا) سورهٔ شريفهده ذكر اولنان شرح صدر ووضع وزر ورفع ذكر (تقرير من الله جل اسمه) تفضلا
عن مسماه (لنبيه صلى الله عليه وسلم على عظيم نعمه لديه وشريف منزلته عنده وكرامته عليه) على عظيم لفظى
تقرير متعلقدر كرك اقرار وكرك تثبيت معناسنه اولسون يعنى درج سورهٔ انشراحده مندرجه اولان جواهر

تكرعات طرف ذی الجلالدن تلبیت وپیغمبر عالیجنابك عظمت نعم سابقه وظاهره وباطنه سنه داله اولوب درکاه
احدیتنده شرف قرب ومرتبت ومزیت واعظام واکرامی تمهید وتأییددر (بان شرح قلبه للایمان والهدایة) یعنی
کمال ایقان وهدایه موصله بمقام الاحسان یاخود افراد انسانی مرتبهٔ حقائق ایمانه هدایت ایتسیله قلب شریفن شرح
ایتمکین نعت عظیمی تمهید وتأکید ایلدی (ووسعه) تشدید سینله دخی قلب لطیفنی وسیع وفراخ ایلدی (لوعی العلم
وحمل الحکمة) اتقان علمی حفظ وتحمل ایچون فسحت قیلدی (ورفع عنه صلی الله علیه وسلم ثقل امور الجاهلیة علیه)
بان شرح اوزره عطف تفسیرو آیه سابقه تفاسیرینه ناظردر وبعضیسن ترك اکتفا بحکمه‌در (وبغضه) تشدید غین معجمه
ایلهٔ ای جعله مبغوضا دیمکدر (اسیرها) کسر سین مهمله وفتح تحتیه ایله جمع سیرة وضمیر جاهلیته راجعدر یعنی قواعد
وطریقت جاهلیتی اول سلطان سلیم الطبع جنابنه مبغوض قیلدقله (وما کانت علیه) سیرها اوزره عطف اولور (بظهور
دینه) ظهور وغلبه وقهر معناسنه اولغین علی ایله تعدیه ایدر واصله ضد الخفا والباء للمصاحبة یعنی مع متعلق
برفع (علی الدین کله) جمیع ادیان اوزره غلبهٔ امر دین محمدیله ارباب جاهلیتك متصدی اولدقلری آیین وسیرتلرین
اول حضرته مبغوض قیلمغله دفع ورفع ثقل ایلدی (وحط عنه عهدة) عهده ضم عین مهمله وسکون ها ایله امان
ووثوق وذمت معنالرینه درحط وضع وتنزیل (اعباء الرسالة والنبوة لتبلیغه للناس ما نزل الیهم) اعباء وزنا ومعنی
احمال فتح همزه ایله جمع عب بکسر فسکون فهمز لتبلیغه لفظنده لام تعلیلیه وبعضی نسخه‌ده باء سببیه ایله مأل
واحددر وناس ایله مراد انس وجن اولمق ویا اکتفاء بالاشرف مقصود بالذات اله اقتصار اولنه وعبارت مذکوره
(ووضعنا عنك وزرك) تفسیرینه اشارتدر (وما نزل الیهم قولی وانزلنا الیك الذکر لتبین للناس ما نزل الیهم) ایه
جلیله‌سندن مقتبسدر حاصل کلام رب الانام جناب محمده علیه السلام اعباء رسالتی حمل واجرای احکام وتبلیغی
الزام بیوروب اول امر ده مرتبهٔ نبوتکه اخذ عن الحق ومنزلهٔ رسالتکه ایصال الی الخلقدر امر دشوار ایکن رفیق توفیقله
انشراح صدر وتحمل وصبر بر له تیسیر وناسه امر ونهی ووعد ووعیددن انزال اولندیغی وجه له تبلیغی اجلندن امر
رسالتی کاهو حقه اداسبیله اول تکلیف وثقل نبوت ورسالتی وضع وتنزیل ایلدی (وتنویهه بتعظیم مکانه وجلیل رتبته
ورفعة ذکره) تنویه جرله لتبلیغه قولنه معطوفدر ویا بان شرح اوزره عطف اوله اما صو ایدیدیه شراح سنن سابقه اوزره
نوع ایله ایراد (ورفعنا) قولنی تفسیر ایدی لکن فعلله تعبیردن عدول ومصدر صریحله عطفی کلام مستأنف
توهمندن احترازدر باء بتعظیم زائده ویا تنویهه متعلق اولور ورفعة کسر را وتاء تأنیث ایله ذکره مضافدر ویا فتح را ایله
خبره اضافتی وذکره نصبله تنویه اوزره عطف اوله وروی رفیع عطف علی الجلیل ای رفع ذکره الرفیع (وقرانه) کسر
قافله مصدر بمعنی الضم والجمع (مع اسمه اسمه) یعنی پروردگار جهان جل جلاله حضرتلری جناب فخر رسالتك مکانت
وعلوشاننی مشعر قدرنی وعظیم مرتبتنی ترفیع وذکرنی رفیع واسم شریفنی نام جمیلنه کلام قدیمنده مقارن بیورمغله
تنویه وتبجیل ایلدی (قال قتادة رفع الله عز وجل ذکره فی الدنیا والآخرة) مسبوق الترجمه قتادة علیه الرحمة
بیوررکه حق تعالی دنیا وآخرتده حبیبنك ذکرنی رفعت حسیه ومعنویه ایله عالی ایلدی (فلیس خطیب) فوق منبر
(ولا متشهد) فی ایجاد الایمان وتجدید الایقان (ولا صاحب صلوة) فی القعدة الاخیرة (الا یقول اشهد ان لا اله الا الله
واشهد ان محمدا رسول الله) ان اولی مثقله‌دن مخففدر والا اعم احوالدن مستثنادر یعنی احوالدن بر حال یوقدرکه کرك
خطبا ومتشهدین وکرك صاحب نماز وارباب نیاز اول حضرتی یاد ایتمیه وذلك اللفظ ایله لب جنبان اولمیه خبر مرقوم
قتاده طریقندن روایتکرده ابن ابی حاتم علیهما الرحمه‌در (وروی ابو سعید الخدری رضی الله عنه) سعد بن مالك بن
سنان الانصاری رضی الله عنهما وخدره ضم معجمه وسکون دال مهمله وراء ایله حی من الانصار مسمی باسم جدهم
ویا خدره نام مادری اوله والحاصل سادات صحابه‌دن اولوب (سید) تاریخنده سعادتله عالم عقبایه توجه وبقیعده دفن
اولندیلر (ان النبی صلی الله علیه وسلم قال اتانی جبریل فقال ان ربی وربك یقول تدری) حذف همزه استفهامله
ای اتدری کما فی نسخة (کیف رفعت ذکرك) کیف حالیته محل نصبده‌در اوهی سؤال عن الحال والصفة ای علی ای
حال صحیح ابن حبان ومسند ابی یعلی حاویان اولدقلری خبر صحت اثرده جناب فخر رسالت علیه السلام والتحیه
بالسعادة بیوررلرکه امین وحی الهی جبریل علیه السلام بکا کلوب خداوندم وربك جل جلاله بالاجلال بیوردیکه
ذکرینی نه وجه له رفیع وعالی قیلدیغمی بیلورمی دیدی (قلت) وفی نسخة فقلت (الله ورسوله اعلم) الله اعلم رسوله لفظی
سهو قلمدر ولو بعضی نسخه‌ده ورسوله جبریل ورودایتسون نابجا اولدیغی جای اشتباه دکلدر (قال اذا ذکرت ذکرت
معی) اول صیغهٔ متکلم مجهول وثانی مخاطب مجهولله‌در یعنی کثیرا اوعادة اوفی مواضع معلومة اوفی القول المذکور
هرچندکه ذکر اولونم بنم ذکرمله سندخی مذکور اولورسك دیدی دیمکدر وقال بعض الشراح واللایق بدقة المصنف

ذکرا لاقوال کما هو تمام حصل المعنی بمجموع الایات وبعضیلر کلام مصنفده اقتصار ونوع تکرار ایله اختلال بدید اردر
دیمشلر شهاب الدین جوابنداده صواب اولورکه سورهٔ انشراح حاویه اولدیغی ذکر شاذنصکره مصنف علیه الرحمه اقوال
مفسرینی سرد بعد التلخیص وتوضیح بعد ما دلالت روایهٔ مسنده ایراد فی کلام ارباب دل آکهان مشایخ صوفیه ایله
مسکی الختام بیوروب عبارات ثلاثه که (ذکرك معی وذکری معك وذکرك عین ذکری) لطائف الاشاراتیدر علی الترتیب
نظام دلفریب برله زیب سطور قصدا یلیوب تکرردن مصون الساحه اولدیغن بیان بیورمشلردر لله دره ما ادق
نظره (قال ابن عطاء) ابو العباس احمد بن محمد بن سهل بن عطا زاهد بغدادی ویکانهٔ مشایخ صوفیهٔ عصر صاحب
الکرامات عزیزایدی هرشب ختم قرآن کریم عادت سنیه‌لرندن اولوب اوجیوز طقسان طقوزده مرغ روح
عزیزی جانب نعیمه طیران ایلدی (جعلت تمام الایمان بذکری معك) یعنی ورفعنا لك ذکرك معناسی لطیفی کمال
ایمانی بنم ذکرمده معیتکله قیلدم بعضی نسخه‌ده (بذکرك معی) ورودی اظهردر لان الاقرار بالوحدانیة والرسالة
رکن اوشرط حقیقة (وقال ایضا) ای ابن عطا (جعلتك ذکرا من ذکری فمن ذکرك ذکرنی) ذکرا مفعول ثانیٔ جعل
ومابعدی ظرف صفة ویا مفعولدن محول تمییز وفاتفسیریه ویاتفریعیه‌در وجملهٔ ثانیه اولاپی مبینه‌در یعنی
ذکرمدن ذکرنی نوع ذکر قیلدم وسنك ذکرك عین ذکرمدر دیمکدر لعدم انفکاکه عنه شیٔ واحد حکمنده اجرا یاخود
مواضع معلومه‌ده اقترانده راسنادمجاز اوزره جاریدر ولله در من قال * وانت باب الله ای امرء * اتاه من غیرك لا یدخل
(قال جعفر بن محمد الصادق) رفعنا له ذکری سابق (لا یذکرك احد بالرسالة الا ذکرنی بالربوبیة) الاستثناء من اعم
الاحوال وبعد الا وقوع یاقنه جملهٔ حالیه‌در الربوبیة من الرب صفة مصدر ویاء مذکوره مصدریه اولوب تاء تأنیث
معیتندن لابد اولور یعنی هرکسکه سنك رسالتکه معترفدر بنم توحید الوهیتمه اقرار ایلدیکی حالده مقر اولدی دیمکدر
لانه یجب معرفة الله عقلا قبل ذلك لئلا یلزم الدور کما ذهب الیه الماتریدیه اوسمعا کما ذهب الیه غیرهم (واشار بعضهم
بذلك) یعنی ورفعنا لك ذکرك قول شریفیله ماوردی امثالی محققیندن بعضیلر ایما واشارت ایلدی (الی مقام
الشفاعة) شفیع المحشر تشریفیله فی الدارین شهرت یاب بیورلدیغنه بناء حالة شفاعتده جمیع بریه یه رفعت شان
وعلو مکانی ظاهر اولدیغیدر (ومن ذکره) جار ومجرور ومضاف مقدم خبردر (معه تعالی) باذکر حق (ان قرن) ان
مفتوحه مصدریه ایله مؤخر مبتدا (طاعته بطاعته) یعنی طاعة رسول الله طاعة حقه مقارنه اولاسی جملهٔ معیت ذکر
حقندندر (واسمه باسمه) دخی اسم سامی نبی تهامی نام جمیل رب جلیله بعض آیات فرقانیه‌ده قرین ومشترك اولوب
برابر یاد اولنغله درفقال (واطیعوا الله والرسول) بعضی نسخه‌ده واطیعوا الرسول ورودی اظهردر (وآمنوا بالله
ورسوله فجمع بینهما) ضمیر اسمینه من غیر اعادة العامل راجع اولور (بواو العطف المشرکة) تشدید را ایله وبعضی
نسخه‌ده تخفیفله مضبوطدر یعنی معطوف علیه‌ده معطوف ایچون اشتراکی جاعله وبینهماده تفاوت مرتبه‌لی
منافی اولمق اول حیثیتله‌در که حقه ایمان اصالتی مقتضی ورسوله ایمان تبعیتی موجبدر (ولا یجوز جمع هذا
الکلام فی غیر حقه علیه الصلاة والسلام) ای فی احد غیر حقه صلی الله علیه وسلم ممن لا یکون فی مرتبته من وجوب
الایمان والاسلام والا فیقال (آمنوا بالله وملائکته وکتبه) وامثاله یعنی حق نبوتمابك غیرینده کلام مذکوری جمع
جائز دکلدر دیمك اولور اما اظهر معنی حق جل وعلا حضرتلرینك غیری برفرده شایسته دکلدرکه هذا الجمع کلامنده
جمع ایلیه دیمك ایدی تاکم احادیث وارده ایله استدلاله شایان اوله * کلستان تفسیر سورهٔ انشراحده مصنف علیه
الرحمه عندلیب آسا نغمه سنج اولدقلری معانی لطیفه بوغ بارقدم آل عبا (ابراهیم حنیف بن مصطفی) شرح الله صدره
بالعرفان والصفا به شوق آور اولغین برنیجه سطرلی نقط ایله تحدیثا للنعمة سورهٔ شریفه مهملا تفسیر وبو محل منیفه
تسطیر قیلندی (الم نشرح لك صدرك) اما وسع الله صدرك وطهره ما صده الادراك اعلم مولاك اوأما ملأه اسلاما
وعلما وحکما واودع لك ما اودعه عطاء وکرما وحلما اواما سهل لك ما اوحاه لك (ووضعنا عنك وزرك) وحططنا لك الاصار
(الذی انقض ظهرك) اکل مطالك وحسم ما حصل لك اوله لاصرار اهلك مهما وسم لهم صراط الاسلام اوما سدد لك
عدم رسم الاحلال والاحرام ام الارسال (ورفعنا لك ذکرك) کارسالك ممهدا وللاسلام مسددا اوعما عك والمهلك
واعمالك مراسم العلم والحکم وسوا اسمه مع اسمك کما دل کلام لا اله الا الله محمد رسول الله وامر الاملاك واهل الاسلام
السلام لك اللهم صل وسلم لاسعد رسلك محمد وآله سلاما سرمدا (فان مع العسر) کعدم وسع الصدر والاصر المکل
للمطا واصرار اهل الحرم (یسرا) کصدع الصدر واملاء العلم والحکم اوالاسعاد اسلوکهم مسالك الاسلام (ان مع
العسر) اللام للعهد ولکل آلام وهموم (یسرا) سهلا وسرا آه اسمه واکده واورد الامام عطار رحمه الله ارسل الله للعالم
عسرا واحدا اوارسل سهلا مکرر اوسرورا مؤکدا (فاذا فرغت) احدا علام اوامر الملك (فانصب) کرز محمد حمد مولاك

(والى ربك فارغب) صلى الله مرادك وادع حامد اله لاسواه له الملك وله الحمد وهو الواحد الاحد مسعد لامورك محل ورودها دارالحرام كرمه السلام والسلام (حدثنا الشيخ ابو على الحسين بن محمد الجيانى) فتح جيم وتشديد تحتيه ايله اندلسده بر بلده يه نسبتدر درت يوز طقسان سكزده سرنهادهٔ بالين لحد اولمشدر (الحافظ) اصطلاح محدثينده على يوز بيك حديثى محيط اولانه تلقيب اولنور (فيما اجازنيه وقرأته على الثقة) كسر مثلثه ايله معتمددر ابو على بن سكره ويامثنا تحتدن غيريلرك بريسى اوله (عنه) اجازنده جيانيدن مرويا والراوى عنه فى القرآءة * يعنى همان بزه جيانى اجازت داده اولوب بالذات كنديدن قراءت اولنمدى بلكه قراءت ايلديكم شخص آخر موثوق به جيانيدن روايت ايلدى امدى توثيق مصنف راوى يى حكم مجهولدن اخراج ايتمكى مقبولدر (انبأنا ابو عمر النمرى) فتحتينله حافظ بن عبد البردر (حدثنا ابو محمد بن عبد المؤمن نا ابو بكر بن داسه حدثنا ابو داود السجزى) كسر مهمله وسكون جيم وزا ايله نسبة الى سجستان بكسراوله (حدثنا ابو الوليد) هشام بن عبد الملك الباهلى (الطيالسى) فتح مهمله ومثناة تحتيه وكسر لامله در امام احمد بن حنبل مومى اليه شانسده هو اليوم شيخ الاسلام ديو ثناخوان اولمشلردر ايكيوز يكرمى يديده دعوت ارجعى يه اجابت بيوردى (حدثنا شعبة) ابن الحجاج بن الورد علم حديثده صاحب علم اولغين امير المؤمنين فى الحديث تلقيب اولندى يوز التمش تاريخنده عزم راه عقبى ايلدى (عن منصور) ابو عتاب بن المعتمر السلمى (القا) تاريخنده رحمت رضوانه ملاقى اولديلر (عن عبد الله بن يسار) تحتيهٔ مفتوحه وسين مهمله ايله جهنى كوفى يوز اوتوزبرده نزهتكاه جنانه سير ايلدى (عن حذيفة) ضم مهمله وفتح معجمه ايله ابن اليمان وصاحب سر نبى آخر الزمان عليه صلوات المنان در اوتوز آلتى سال هجريده سرنهادهٔ بالين لحد اولدى رضى الله عنه (عن النبى صلى الله عليه وسلم) مصنف عليه الرحمه حديث شريفى ابى داود طريقندن تحريك سررشتهٔ روايت ايدوب امام نسائى وابن ابى شيبه دخى تخريج بيورمشلردر (قال) ادب آموز مكتب حكمت عليه اجل التحية بالسعاده بيورديلر (لا تقولن) بفتح اللام (احدكم ماشاء الله وشاء فلان) نهى تنزيهدر مع اعادة الفعل بصريحه نهى اولنه فكيف حذفله امدى معيت مشيتده اشتراك توهمندن ناشى نهى اولندى اكر واو مطلق جمعيت واشتراكى مفيد اولورسه لاشك اشتراكدن خالى اولماز والفظ فلان جميع خالقه شامل اولور (ولكن) بلكه ديمك جائز اولور (ماشاء الله ثم ماشاء فلان) يعنى ثم شاء فلان اى متابعة لمشيته وموافقة لارادته (ومعنى) الله تعالى ديلدى وفلان ديلدى ديسون بلكه حق جل وعلا ديلدى دخى صكره فلان ديلدى (قال الخطابى) فتح معجمه وتشديد مهمله ايله الامام الحافظ ابو سليمان البستى اوچيوز سكسان سكزده عازم دار البقا اولدى (ارشدهم صلى الله عليه وسلم الى الادب) من جهة الرب مراعاتى واجب اولان ادبه مخاطبينى ارشاد ايلدى (فى تقديم مشيئة الله تعالى على مشيئة من سواه) ماسوى اللهك مشيتى اوزرينه حقك مشيتنى تقديم وترجيحدر (واختيارها) ضمير مطلق مشيتنه راجعدر اما حاء مهمله وزا ايله احتزازها روايتى تصحيف اولديغى باهردر (بثم التى هى للنسق) بفتحتين يعنى عبارتى تعبيرده عطف بالترتيب ايچون اولان ثم حرفنى اداده اختيار (والتراخى) اى المهلة فى الوجود والرتبة وتراخى من الرخا تفاعل واصل معنا اتساعدر دخى تراخى ايچون اولان ثم تعبيرنى مختار ايلدى (بخلاف الواو التى هى للاشتراك) براى اشتراك اولان واوك خلافنه كه كاهى واو مذكوره معيه وقبليه وبعديه ايچون ورود ايدر (ومثله) نهى تسويه وتنزيه ترك آدابده وارد اولان خبر ماتديدر (الحديث الآخر) صحيح مسلم وسنن ابى داوده مسند اورود ايدن حديث شريفكه (ان خطيبا خطب عند النبى صلى الله عليه وسلم) خطيب مومى اليه ثابت ابن قيس بن شماس ويا عدى بن حاتم اولمق مرويدر يعنى خطباى انصاردن برى قومنه عادة عرب اوزره حضور سعادة نبويه ده خطبه خوان اولوب (فقال من يطع الله ورسوله فقد رشد) فتح راو شين معجمهٔ مفتوحه ويا مكسوره ايله اهتدى معناسنه (ومن يعصهما فقد غوى) بعضى نسخه ده فقد غوى لفظى غير مذكور وبعصهما اوزره موقوفدر معناى خطبه خدا ورسولنه اطاعت ايدن هدايت ياب اولدى وعصيان ايدن راه ضلالت وغوايتده قالدى ديمكدر (فقال له النبى صلى الله عليه وسلم بئس خطيب القوم انت قم) خطيب منبر سيادت عليه الصلوة والتحية اول خطيبه خطاب عتاب آميز ايله نه مذموم خطيب قوم اولورسن بو مجلسدن قالق (او قال اذهب) شك من الراوى يعنى قلت ادبك سبيله حضورمزدن كيت ديو بيورديلر (قال ابو سليمان) اى الخطابى (كره منه الجمع بين الاسمين بحرف الكناية) مأخوذة من الكن بمعنى الستر تعبير كوفيدر وظهور وظاهر كه ضدمضمر ارادة بصرى اولمق مقابلى ضمير معناسنه در يعنى امام الانبيا عليه التحايا خطيبدن مسمى الاسمين يعنى يعصهما لفظنده اولان ضمير تثنيه ايله جمع ايتديككن استقباح ايلدى (لما فيه من التسوية) بينهما يى بالكناية جمعله شركت ومساوات توهمى بديدار اولديغيچون ايدى اما توهم تسويه مظهرده دخى ظاهر اولور مع هذا اطاعت خدا ورسول وعصيانله هدايت

وغوايت ترتبى متلازمان دركم (والله ورسوله احق ان يرضوه) كريمه سنده يرضوه ضميرى كل منهما يه شامل وافراد له ورودا تمثيلدر وان كان تشرف وتكرم ولذا امام نووى صوابديدى اوزره سبب نهى وذم اولدركه شايستهٔ شان خطيب اولان ايضاح خطبه اولوب رمز واشارتدن تحاشى واجتناب ايتمكايدى والاسمين يعنى بالكنايه جمع ايلمكدن كراهت اقتضا ايتمزايدى زيراسياق مذكورنجه احاديثده شرفيافتهٔ صدور دراز جمله (ان يكون الله ورسوله احب اليه مما سواهما) عبارتى آسا وكلام خطيب مرقوم جملتان مستقلتان اولديغى تقويت دادهٔ توجيه نوويدر (وذهب غيره) اى غير الخطابى (الى انه انما كره له الوقوف على يعصهما) اول حضرتك خطيبدن كراهتى انجق يعصهما لفظى اوزره وقف ايلديكندن ناشيدر ديديلر لوصح هذا الوقف كرك بعد يعصهما فقد غوى ايله كويا وكرك همان اكتفاء بما يعرف ضده يعصهما ايله اقتصار ايتسون بكساندر عدم تمام كلام ونظام مرام وظهور ايهام برله لا محالة مقصر ايلمش اولور (وقول ابى سليمان اصح) خطابى قولى قول قائل سابقدن صحيحتردر (لما روى فى الحديث الصحيح انه قال ومن يعصهما فقد غوى) اى فى هذا الحديث (ولم يذكر الوقوف على يعصهما) وانت قد عرفت الاحتمالين ومن حفظ حجة على من لم يحفظ والاثبات مقدم على النفى (وقد اختلف المفسرون واصحاب المعانى) ائمهٔ تفسير قرآن وارباب بيان اختلاف ايتديلر (فى قوله تعالى ان الله وملائكته يصلون على النبى) وملائكته اسم ان ويا محل اسم اوزره عطفله منصوب وقراءت ابى عمرو اوزره مرفوع وابتدائيه برله خبرى محذوف اوله (هل يصلون راجعة الى الله تعالى والملائكة) يعنى باعتبار كنايه العائدة جملهٔ يصلون حق تعالى وملائكه يه جميعا راجعميدر (ام لا) يافقط ملائكه يه راجعه اولوب لفظ جلاله يه لتغاير الصلوتين عامل آخر تقدير اولنورمى (فاجازه بعضهم) اطلاق واحدده معنيين مشتركين ميانه سن جمعى روا كورنلردن بعضيسى تجويز ايلدى زيرا حقدن صلوة انزال رحمت وملائكه دن استغفار ودعوتدر امام شافعى واتباعى ذلك البعضدن معدوددر (ومنعه آخرون) جمله سنه ارجاع ضميرى منع ايتديلر (لعلة التشريك) بين المعنيين منهم ابو حنيفة رضى الله عنه واشياعه يا خود توهم اشتراك فى الفعل اجلندن منع ايتمشلردر اما اجازة اولين عند ارباب العقل مغايرت ظهورنه ندر (وخصوا الضمير بالملائكة) بعض آخرين يصلون ضميرنى ملائكه يه تخصيص ايدوب (وقدروا الآية) هكذا (ان الله يصلى وملائكته يصلون) يصلى ايله بر عامل مقدر تقدير ايدوب خبر ثانى يى خبر اول اوزره دليل قيلديلر وضعف بان الشائع حذف الثانى بقرينة الاول عند اتحاد المعنى * اما محققين بو معنايى عموم مجازه بنادن عد ايليوب تقدير (ان الله وملائكته يعظمون النبى كل بما يناسبه من انواع التعظيم) ديمكدر ديديلر (وقد روى) لفظا ومخرجا مجهولدر (عن عمر رضى الله عنه انه قال) فاروق مكرم نبى محترم صلى الله عليه وسلم حضرتنه خطابا ديديلر (من فضيلتك عند الله) مقدم خبر وعند متعلق به ويا مبتدا ومن تبعيضيه (ان جعل طاعتك طاعته) مؤخر مبتدا ويا خبردر يعنى حضرت بارى تعالى كمال كرمندن جنابكه اولنان طاعتى ذات بيچونته اولان طاعت قيلمسى عند الله جملهٔ شرف وفضيلت باهركدندر (فقال من يطع الرسول فقد اطاع الله وقال تعالى) اكثر شراح قول مذكور مقول حضرت عمر اولديغنه ذاهب اولديلر ظاهرا كلام عمر اولمق اقتضا ايدر (قل ان كنتم تحبون الله فاتبعونى يحببكم الله الآيتين) ويغفر لكم ذنوبكم والله غفور رحيم * قل اطيعوا الله والرسول فان تولوا فان الله لا يحب الكافرين) يعنى اكر سزلر دعواى محبة اللهده صادق ايسه كز بكا اتباع ايدك سزلرك بكا اتباع وانقيادكز محبة الله علامتيدر چون بكا اطاعت واتباع قيلديغكز حالده حق تعالى سزه فضل وكرمن مزداد ايدوب محبة ايدر آيهٔ شريفه مقام محبوبيت رتبه سنده درزيرا تحقق محبتى ايچون متابعت حبيبى شرط قيلوب * بعد ذا حبيب الله اتباعله مقرونه اولان محبت اوزره محبت ثانيه يى مجازات ترتيب ايلدى * پس رسول الله جنابنه انلرك متابعتى بارى تعالى يه سابقة ولاحقة ازلية وابدية ايكى محبت ايله محفوفه اولدى * بلكه محبة اوليه محبة آخريه يى ايجاب ايلديكن يحبهم ويحبونه) كريمه سى اشارت ايدر * والحاصل جناب كبرياء عزوجل جميع خلق اوزره باركاه محبتى سد ايلدى الا باب حبيبه ملازمت وآداب طيبه متابعتله فتح وكشاده ايلدى رزقنا الله تعالى بمتابعته ومودته صلى الله عليه وسلم (روى) اى عن جماعة يعنى ابن الجوزى جوزى بالخير الوفى ابن عباس حضرتلرندن وابن المنذر مجاهد وقتاده طريقندن روايت ايتديلر كه (انه لما نزلت هذه الآية) قل ان كنتم تحبون الله) آيهٔ جليله سى شرفيافتهٔ نزول اولدقده (قالوا ان محمدا يريد ان نتخذه حنانا) بعضى كفار ديديلر كه تحقيق محمد مراد ايدر بزآنى رب ذى رحمة اتخاذ ايده بز (كما اتخذت النصارى عيسى حنانا) ومنه قوله تعالى (وحنانا من لدنا) ونصارى جمع نصران ونصرانه لكن نصران يا نسبيه ايله مستعملدر ونصران قرية بالشام ينسب اليها النصارى وفى الكشاف ان الياء فى نصرانى للمبالغة لانهم نصروا المسيح يا خود ناصره ونصره نام ايكى قريه يه منسوب اوله (فانزل الله عزوجل) تلك الآية نزولندنصكره

(قل اطيعوا الله والرسول) متابعتى تأكيددر (فقرن طاعته بطاعته صلى الله عليه وسلم) تعظيما لقدره وتشريفا لامره
كندى طاعتنى مقارن ايلدى (رغما لهم) فتح راايله اشهردر اى غيظا لانوفهم وكرها لالوفهم واصل الرغم الصاق
الانف فى التراب ويعنى الكرهه فحواى آية شريفه تعظيم عظيمله لزوم اطاعت حضرتى تصريحدر (وقد اختلف
المفسرون فى معنى قوله تعالى فى ام الكتاب) اصل كتاب مشتمل اجمال هرابواب كه سورة فاتحة الفاتحة الخاتمة (اهدنا
الصراط المستقيم صراط الذين انعمت عليهم) وهذا اولى ماقيل فى الاية هو صلى الله عليه وسلم يدخل فيه بلا مرية
(فقال ابو العالية) رفيع بن مهران الرياحى تابعى بصريدر حضرت عمر وابى وابن عباس رضى الله عنهم جنابلرندن
روايت حديث بيورمشلردر طقسان تاريخنده جنت عاليه جانبنه روان اولان صاحب التفسير ابو العاليه دركه ابن
عباس حضرتلرى موى اليهه تعظيم ايدوب سريرى اوزره برابر اجلاس ايدردى ومشار اليه معاصرى ديكر ابو
العاليه زياد بن البرء بفتح الموحدة وتشديد الراء راوئ آثر ابن عباس اولان تابعى جليلدر والمراد هنا الاول (والحسن
البصرى) تقدم ترجمته (الصراط المستقيم) بالنصب على الحكاية او بالرفع على الابتداء (هو رسول الله صلى الله عليه
وسلم وخيار اهل بيته واصحابه) خيار رسول اوزره معطوف واصحاب رفعله رسول ويا خيار اوزره عطف اولور وجرله
اهل بيته اوزره عطفى جزم كردهٔ صاحب مقتفيدر * معنى (خيار اصحابه) ديمك اولور واضافت بيانيه ايله يعنى (خير
القرون قرنى) حديث شريفى شهادتى (واصحابى كالنجوم) اشارتيله حمل صحيح اولمزالا طريق حضرت وخيار اتباع عالى
منقبت تقديريله ويا خود رجل عدل آسا مبالغه قصديله حمل جائز اوله كان رسول اكرم واتباع مكرم كمال اتباعله عالم
تحقيقده عين طريقدر * وهذا اولى ماقيل فى الاية وهو صلى الله عليه وسلم يدخل فيه دخولا اوليا بلا مرية معلوم
اولوا الابصاردركه اول مقامده صراط حسى مراد اولنميوب بلكه طريق معنوى مراد اولنوركه اكا تابع اولان مطلوبه
ظفرياب وواصل ومحبوبه بالغ اولور (حكاه عنهما) تفسير مرقومى ابو العاليه وحسن بصريدن روايت ايلدى
(ابو الحسن الماوردى) تقدم ذكره (وحكى مكى عنهما نحوه) لا بلفظه بل بمعناه ومكى ابو محمد بن ابى طالب القيسى
صاحب التفسير وكتاب القوت وشيخ الصوفية عزيزمشهوردراصلى قيروانيدر اندلسه نقل ايدوب قرطبهده ساكن
ايكن درتيوز اوتوزيدى تاريخنده غرفه نشين جنة المأوى اولديلر (وقال) اى مكى قدس سره السرى (هو رسول
الله صلى الله عليه وسلم وصاحباه ابو بكر وعمر رضى الله عنهما) درج فاتحهده مندرج بيوريلان جوهر صراط ايله
مراد شچراغ كنجينهٔ رسالت صلى الله عليه وسلم ولايتى كان ولايت ابو بكر وعمر حضرتلريدرديدى وصاحباه عطف
تفسيروجمله مبينة للحكاية ويا مستأنفه درو ابو بكر وعمر صاحباه لفظندن بدل ويا عطف بياندر وشيخين مكرمين ايله
تخصيص بالذكر جلالات وحقيتلرى باتفاق الامة وسائر الصحابة ثابته اولمغين اقوال وافعال قرين محترمين اجماع تقديرى
وياسكوتى منزلهسنده اولمشدر بخلاف من بعدهما (وحكى ابو الليث السمرقندى مثله) مثل المحكى فى الصراط عن المكى
شيخ سمرقندى دخى نقل ايلدى (عن ابى العالية فى قوله عز وجل صراط الذين انعمت عليهم) اى انه رسول الله وصاحباه
امدى مآل قوابن واحددر زيرا ثانى بدل ويا عطف بيان للاول اولور (قال فبلغ ذلك الحسن) تفسير ابى العاليه حسن
بصرى جنابنه واصل اولوب (فقال صدق والله ونصح) حسن ناطقه پرداز تحسين اولدى وبالله صدق وبالحق نطق امته
تبيان بيانده نصيحت عاليه ايلدى ديدى (وحكى الماوردى ذلك فى تفسير صراط الذين انعمت عليهم عن عبد الرحمن بن
زيد) ابن اسلم المدنى روى عن ابيه وابن المنكدر وعن اصبغ وقتيبة وهشام وله تفسير وترجمة فى الميزان يوز سكسان ايكى
تاريخنده رحمت رحمانه واصل اولدى (وحكى ابو عبد الرحمن السلمى عن بعضهم) صاحب تفسير الحقائق بعض
عارفيندن نقل دقائق بيورر (فى تفسير قوله تعالى فقد استمسك بالعروة الوثقى) اول آية (فمن يكفر بالطاغوت ويؤمن
بالله فقد استمسك) واستمساك تمسك وتشبث وعروه فى الاصل نبات زمين وامساك ايچون حبله منعقد اولان شيدر
ومنه عروة القميص والكوز * بعده كل ما يعتصم به اولان شيئه استعاره اولندى ووثقى فعلى من الوثاقة هى الاحكام
وشد وثيق ربط محكم (انه) اى العروة باعتبار خبره ضمير مذكر ايراد اولندى (محمد صلى الله عليه وسلم) خبر استعاره
بالمجاز على المجاز اذمن وثق به نجا ومن اتبعه اهتدى (وقيل) المراد من العروة (الاسلام وقيل شهادة التوحيد) عبارات
شتى وحسنك واحد * وفقحيه مال متحددر (وقال سهل) اى التسترى (فى قوله تعالى وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها
قال) سهل (نعمته بمحمد صلى الله عليه وسلم) بغير ضمير نعمة محمد دخى مرويدر لكن روايه ثانيهده عدم صحة حمل ظاهردر
مكر نعمته نعمة محمد تقديريله اوله ولفظ نعمتى جلالهيه اضافتى حقيقت واصالتنه نظر ايلهدر وآية شريفهده بلاغت
عظيمه مبرهندر كه نعمة الله ايله ايراد اولنوب نعم الله ورودايتدى وتا براى وحدت بحسب الاصل والعد كثرتى مقتضيه در
قال الشهاب لان حساب واحد ليس بعدد الا انه قديم ويستغرق نوعية او جنسية انتهى ونعمة واحدة ولو وحدة

حقيقيه اولسون نعم بيشمارى مشتمله اولديغى نكته يى ايما ايدر ونعمت انعام معناسنه اولديغى حالده باء بمحمد براى
تعديه اى انعامه بعلينا ديمك اولور ومنعم به معناسنه اولورسه سببيه اولوب نعمته كائنة بسببه ديمكدر ومعناى آية
اكر نعمت حق تعداد مراد ايدرسكز انى تعداده عاجز اولورسز ديمك اولوب تأويلى محمد صلى الله عليه وسلمه اعطا
وبخش اولنسان نعم ذى المن لا يعد ولا يحصى در (وقال تعالى والذى جاء بالصدق وصدق به اولئك) خبر والذى (هم
المتقون) يعنى اولكه حق مطابق للواقع ايله كلوب مجئ صدق واتيان تصديق جمع ايلدى انلر فى التحقيق متقوندر
ومراد انبياء عليهم التحايا ويا فرد كامل اولمق حيثيتيله محمد صلى الله عليه وسلم ياخود همان جناب رسالت وامة حضرت
مراد اولنه ويا تعظيماله تنزيل واحد منزلة الجماعة حكمنده اوله (الايتين) فيه ان البقية ليس لها دخل فى القضية
(اكثر المفسرين على ان الذى جاء بالصدق هو محمد صلى الله عليه وسلم قال بعضهم وهو الذى صدق به) بعض ايله مراد
عبد الله بن عباس رضى الله عنهما در * يعنى صدق به ايله مراد محمد عليه السلام اولديغى لعدم اعادة الموصول ظاهر
اولان معنادر (وقرئ صدق به بالتخفيف) عكرمه وابى صالح روايتلرنده بالشواذ تخفيف دال ايله قراءت اولندى اى
انه هو الذى صدق به لان الثانى متعين فيه (وقال غيرهم) يعنى قتادة ومقاتل (الذى صدق به المؤمنون) تقدير
موصول ايله اشعار عند ارباب الاصول جائزدر (وقيل ابو بكر) رضى الله عنه مراد صديق اكبر واتباعيدر ويا مؤمنون
ايله جمعى تعظيماله ايراد اولنه (وقيل على رضى الله عنه) ويا مراد صديق اصغر واشياعيدر ويا تكريماله جمع اولمش اوله
وتخصيص بالذكر قيلنملرى اول تصديق على خلاف بين المرتضى والصديق وقوعندندر (وقيل غير هذا من الاقوال)
فى سابق الحال قيل وقالدن اشارت اولنان وجه اوزره (وعن مجاهد بن جبير) فتح جيم وسكون موحده ايله ويا مصغرا
جبير اوله ابى هريرة وابن عباس رضى الله عنهما جنابلرندن روايت ايتمشلردر علم قراءت وتفسيرده امام جليل وفن
حديثده حجة ودليل وقيل انه رأى هاروت وماروت وكاد يتلف يوز ايكى ويا اوچده مكه مكرمهده دفين خاك عطرناك
اولدى (فى قوله تعالى الا بذكر الله تطمئن القلوب قال بمحمد صلى الله عليه وسلم واصحابه) اول حضرت سبب الذكر
وامر ابه اولمق حسبيله عين ذكر اولدى رجل عدل قبيلندن قصد مبالغه ويا خود تقدير مضاف له الا بذكر رسول الله
ديمك اوله واطمئنان سكونت قلب واستئناس وصيغهٔ مضارعله تعبيرلدوام ذكره استمرار وتجددى ايچوندر يعنى مجرد
ذكر محمد صلى الله عليه وسلم واصحابى ذكريله قلوب مطمئنه ونفوس ساكنه درو عند ذكر الصالحين تنزل الرحمة وعند
نزول الرحمة يحصل للقلوب الاطمئنان والسكينة (الفصل الثانى فى وصفه تعالى له بالشهادة وما تعلق به من الثناء
والمدح والكرامة) شهادتدن مراد زبدهٔ كائنات عليه اطيب الصلوات حضرتلرينك بالتزكية للامة او بالتبليغ للانبياء
فى موقف القيامة اولان شهادتيدركه حق سبحانه وتعالى حبيبنى وصف وبيان بيورربناء على الاحتمالين المفهومين
(من قوله تعالى فكيف اذا جئنا من كل امة بشهيد وجئنا بك على هؤلاء شهيدا) امدى ايكنجى فصل وصف حضرته
تعلق ايدن مدحت بيانندهدر تعميم بعد تخصيص بعضها ولور وبعضى نسخهده وما يتعلق بها وارد اولوب ضميرك شهادته
ارجاعى سايغدر والتحقيق انها المعنى ما المبين بما بعدها (قال الله تعالى يا ايها النبى انا ارسلناك شاهدا ومبشرا ونذيرا
الاية) بتمامها آنفا تفسيرى كذران ايلدى (جمع الله تعالى له فى هذه الاية) واهب متعال جل عن الشبيه والمثال بو آية
كريمهده بعد ما تعلق به عين العنايه درج وجمع ايلدى (ضروبا) اصنافا وانواعا (من رتب الاثرة) ضم راوفتح تاء مثناة ايله
جمع رتبة منزلت ومرتبهٔ مخصوصه واثرة بالكسر ما يستأثر به على غيره وبالضم مكرمة وقال النووى بالفتحتين هو
الاصح (وجملة اوصاف) اى ونعوت جمة (من المدحة) كسره ايله ثناوذكر جميل وفتح ميم حذف تاى ايجاب ايدر يعنى
براى حضرت جناب عزت بو آيتده مكرما تدن اصناف وانواع جمع وثناء جميلدن دخى نيجه نعوت درج ايلدى
(فجعله شاهدا على امته لنفسه) ذات شريفى ايچون امتى اوزره شاهد قيلدى (بابلاغهم الرسالة) مصدرك مفعولنه
اضافتى قبيلندندر اى بابلاغه اياهم يعنى امر رسالته تعلق ايدن امورى امتنه ابلاغله (وهى من خصائصه عليه
السلام) بو خصلت جسيمه كه بدون البينة على الامة ذات شريفى ايچون شهادت جملهٔ خصائص حضرتندندر زيرا بنفسه
لنفسه شهادت غيريله روزى قيلنمدى ديكران ايسه شهادتلرنده مطالب بالبينه درلر (ومبشرا لاهل طاعته) تبشير
مخبريه سرور افزا اولان پيامدر يعنى ارباب انقياده ثواب عظيمله تبشير ايديجى (ونذيرا لاهل المعصية) كنهكارانه عقاب
اليم ايله منذر (وداعيا الى توحيده وعبادته) وحدانية حق وعبادة فياض مطلق جنابنه داعى واصل دلجيده بروفق
آية (وداعيا الى الله باذنه) واقعدر وداعى دعوتدن اسم فاعل طلب اقبالدر (وسراجا منيرا يهتدى به للحق) صيغهٔ
مجهول ايله اى يهتدى الخلق به الى الحق (حدثنا الشيخ ابو محمد بن عتاب رحمه الله) فتح عين مهمله وتشديد مثناة فوقيه
وموحده ايله كثير العتب معناسنه صفتدن منقول علمدر شيخ المصنف عبد الرحمن بن محمد بن عتاب زاهد وكريم ذات

شریف ایدی بشیوز یکرمی تاریخنده سوی نعیمه روان اولدی (حدثنا ابو القاسم حاتم بن محمد) تلمیذ ابی علی الغسانی اولان ابن الاطرابلسیدر (حدثنا ابو الحسن القابسی) علی بن محمد بن خلف المغافری الضریر مغرب زمینده سفاقس ایله طرابلس بیننده بلدهٔ قابسه نسبت ویا موسی الیهك عمی عمامهٔ ابو الحسنی اهل قابس طرزنده لف وبند ایدیکندن قابسی دینلمش اوله قیروانده سوی عقبایه روان اولوب باب تونسده مدفوندر (حدثنا ابو زید المروزی) محمد بن احمد محدث صحیح بخاری ومجاور حرم باری اولان شیخ جلیل القدر ایدی بلدهٔ مروه نسبتیله علی خلاف القیاس حرف زای زیاده قیلنوب وناسدن ماعدا ثیاب ومتاعه نسبت اولندقده فرقا بینهما مروی اطلاق اولنور اوچیوز یتمش بر سنه سنده عازم راه آخرت اولدی (حدثنا ابو عبد الله محمد بن یوسف) فربری علیه الرحمه درکه سنه عشرین وثلثمائه ده وفات ایلدی (قال حدثنا البخاری) بعد کتاب الله اصح کتب مؤلفی اشهر من ان یذکر محمد بن اسمعیل البخاری رضی الله عنه الباری سنة ست وخمسین ومائتین عزم سرابستان نعیم اولوب اعمال بخارادن خرتنك نام قریه ده کنج نهان کبی مدفون اولدیلر (حدثنا محمد بن سنان) کسر سین مهمله ایله امام ابی بکر عوفی باهلی بصریدر ایکیوز اوتوز اوچده کلشن سرای بهشته عزم ایلدی (حدثنا فلیح) ضم فا وفتح لام وسکون تحتیه وحاء مهمله ایله مصغر فالح ویا افلح لقب عبد الملك بن سلیمان العذری المدنی (مفیلح) تاریخنده فوت اولدی بعض محدثین ضعف روایتنه وابن حجر کثرت خطا ایله صدقنه قائللردر لکن معتمد شیخان علیهما الرحمه در (حدثنا هلال) ابن ابی میمون آخر خلافت هشام اموی ده ماهتاب عمری منکسف اولدی اصحاب کتب سته منار الهیدن استضائهٔ انوار روایت وتخریج ایلدیلر (عن عطاء بن یسار) فتح تحتیه وتخفیف سین مهمله ایله کبار تابعیندن ابو محمد مدنی در طقسان اوچ ویا درتده دفین خاك پاك اولدی (قال لقیت عبد الله بن عمرو بن العاصی) زهاد صحابه دن کثیر العبادة والروایة ابو محمد ویا ابو عبد الرحمن القرشی السهمی رضی الله عنه جنابلریدر که ابو هریره دن من جهة الروایة اکثر دینلدی زیرا احادیثی قید کتابتله ممتاز اولوب مصرده توطن وقلت واردین ایله شهرت شعار اولمشلردر ابو هریره رضی الله عنه ایسه دار الهجرهٔ طیبه ده سکونتله منبع جویبار روایت اولدیلر حضرت فخر عالم علیه سلام الله الاتم (نعم اهل البیت عبد الله) تشریفیله سرافتخارلرین همسر کنکرهٔ عرش ایلدی عمر شریفلری بالغ عدد (جمال) اولدقده فلسطینده راکب جمل اجل اولمشدر وپدری عمرو اشهر من ان یذکر وعاصی رسم یاوبدونها اولمق جائزلکن اثباتی اولی در وحالهٔ وصلی یا ایله ووقفی حذف له اولمسی صوابدید ابن الصلاحدر (فقلت اخبرنی عن صفة رسول الله صلی الله علیه وسلم) عطاء بن یسار یوردیکه جناب عبد الله ه توراتده مذکور اولنان صفهٔ نبی جلیلادن کشف وایضاح له بکا خبر ویردیدم (قال اجل) کما فی المغنی لفظ مذکور تصدیق مخبر واعلام مستفهم ووعد طالب ایچوندر ومصرح فی القاموسدر که اجل بعد الاستفهام وغیره ورود ایدر فقال اجل کنعم الا انه احسن منه فی التصدیق ونعم احسن فی الاستفهام (والله انه لموصوف فی التوراة ببعض صفته فی القرآن) والله قولنده من غیر تحلیف ولا کراهة جواز حلف اوزره دلالت هویدادر وتوراة کلمهٔ غیر عربیه در وعبد الله رضی عنه الاله قرشی عربی ایکن درج توراة جلیله مندرج تراکیب عبرانیه دن مسئول بیوردقلری وجهی بودرکه موسی الیه حضرتلری کاتب وقاری ابدی عالم خوابده دودست کرم پیوستنك برنده شهد مصفی ودیکرنده سمن اولوب لعقنه مشغول اولدیغن مشاهده ایدر ترکیب عجیبی دانای عالم صلی الله علیه وسلمه تقریر ایلدکده تقراء الکتابین التوریة والقرآن تعبیریله ناطقه پرداز تأویل رؤیا بیوردقلرین وهب طریقندن امام بزار روایتی کتاب المقتفیده تحریر کردهٔ برهان حلبیدر * امدی شهد صافی شفاء محض وحلاوهٔ ایمانه ایما وادهاندن اعلی واغلی اولمغین قرآنله تعبیر بیورلدی وشهد وروغن میانه سن جمع ایتمك فرقان وتوراته دانشدرکه نور علی نوردر * امدی مطالعهٔ توراتدن فقهانك نهی علی الاطلاق دکلدر بلکه منسوخ ومحرفی تمییزه قادر اولمیوب اشتغالیله اوقاتکذار اولنلره ممنوع ومنکرین اهل کتابی الزام قصدیله مطالعه سی مطلوبدر زیرا عصر نبوتده لکثیر من الصحابة وقوعی من غیر انکار مشهوردر وبعض صفتله مراد مثلا قرآن حکیمده (انك لعلی خلق عظیم) وصف عمیم البرکاتی نظیری توراة قدیمه ده اهب لك کل خلق کریم نعت نبی رحیم وقوعی آسادر والحاصل جناب عبد الله سؤال عطایه عطیه‌ای والله ایله حضرت سلطان رسل قرآن عظیم الشانده اولان صفتنك بعضیله توراتده دخی موصوف قدردیو بسط مقال ایلدی (یا ایها النبی انا ارسلناك شاهدا) حال مقدرة عن الکاف (ومبشرا ونذیرا) بدل من بعض اوبیان له وخطاب نبینا صلی الله علیه وسلم بما فی التوریة خطاب للحاضر فی العلم بما جعل کالماضی لتحققه ودخی جناب کلیم الله علیه السلامه نداء حضرت حبیب الله صلی الله علیه وسلمه التفاتا خطاب اوله (وحرزا) کسر حاء مهمله وسکون راء ایله فی الاصل حفظ معناسنه مصدر وبعده شیء محفوظ مکاننده حقیقة استعمالی شایعدر یقال حرز حریز کحصن حصین (للامیین) مراد جنس عربدرکه انلرده

امیت

امیت غالبه اولمغین نسبت اولنمشدر ودعوهٔ عامهٔ محمدیه عربه تخصیص اولندیغی عربك شرفنه دلالتدر معنای مذکور (هو الذی بعث فی الامیین رسولا منهم) کریمه سندن مستفاددر (انت عبدی ورسولی سمیتك المتوکل) بو مقامده عبودیت شرفا وتعظیما تقدیم اولنوب عبودیتده فرد کامل اولان ذات مکمل مراد اولندی ولذا اخص وصفها بالذکر فی الاسراء امدی هر مخلوق متصف اولدیغی معنای عام مراد اولنمز وسمیتك المتوکل ایراد بیوریلوب جملتك اوصفتك امثالیله ورودا یتممسی اول شمع شبستان نبوت علیه اکمل التحیه نك کمال توکلندن ناشی اکا علم قیلنمشدرکه امت مرحومه سی میاننده ساری توکلی توکلی اتمام ایچوندر یعنی کمال عبودیتده فرد کامل بندهٔ خاص الخاص وکافهٔ انامه مرسل پیغمبر ذیشانمسن سکا متوکل نامنی نهاده ایلدم (لیس بفظ ولا غلیظ ولا صخاب فی الاسواق) کلام مرقوم توراتده ممذ کوره جملهٔ نعوتدن عبارت اولیه منضم کلام ایسه خطابدن غیبته التفاتدر ومقتضای ظاهر است بفظ یك ایدی وفظ غلیظ القلب وشدید وغلیظ قاسی القلب وقلیل الرحمة معناسنه در وصخاب صیغهٔ مبالغه ایله رفع صوت وآواز بلندوسین ایله لغهٔ ربیعه اوزره مروی وصاد ایله افصحدر واسواق جمع سوق چارسو وبازار معناسنه تذکیر وتأنیثی مساوی واسواق محل ارتفاع اصوات اولمغین لفظ صخب ایله واقعا اوا احترازا قید اولندیکه فی التلاوة حال الامامة وفی الموعظة وقت الخطبة رفع صوته منافی دکلدر * امدی جای معتاد رفع صدا اولان بازارده اول حضرتدن آواز بلند منتفی اولمسی محل آخرده رفع صوتی بالطریق الاولی منتفی اولوب مقیدی نفی ایدر * یعنی محمد متوکل * سخت دل وقاسی القلب دکلدر وسوق وبازارده آواز بلند ایله سرآغاز کلام ایدر دکلدر (ولا یدفع بالسیئة السیئة ولکن یعفو ویغفر) کلامده منشا کله بدیدار (وجزاء سیئة سیئة مثلها فمن عفا واصلح فاجره علی الله) کریمه سنده وقوعی آساوعفو وغفران معناده متساویان وبعد العفو ذکر مغفرت تأکید اولور شرح اسماء الحسنی ده تحقیق کردهٔ قرطبی اولان بینهماده وجوهله فرق اولمسیدرکه غفران بلا عقاب وعتاب ستردنوبدر وعفو ایسه بعد العقاب صفحدر فان استعمل فی غیره فهو بطریق المجاز وبه ضبط حق تعالینك غیریده استعمالی اولنان عفو ومغفرت بیننده فرقی بو وجهله توجیه وابانه قیلندیلرکه لغهٔ عفو بمعنی المحو اولوب ظاهره وخاطره دن ازالهٔ سیئه در ومغفرت ستر معناسنه غفردن مشتقه دیر پس ستردن ازالهٔ سیئه لازم کلمز (ولکن) برای استدراك وعدم جزاء مثل ایله دخی عفو لازم کلیوب جزاسی آخرته تأخیر ایله تفویض الی الله بیورمش اوله لر (ولن یقبضه الله حتی یقیم به) باء سببیه (الملة العوجاء) بو مقامده ملتدن مراد دین ابراهیم علیه السلامدر وعوجاء مؤنث اعوج ضد مستقیمدر وقبض وفات معناسنه وفی الاصل معنای قبض اخذ مالدر ووفات اوزره اطلاقی حیات وروح ماله تشبیه اولندیغندندر (قال عمارة * اذا کان رأس المال عمرك فاحترس * علیه من الانفاق فی غیر واجب *) ویا مقیدی مطلقده استعمال باندن اولوب بعده شیوعله حقیقت اوله یعنی ملت معوجه یی آنك سببیله راست واقامه ایدنجه روح پرفتوحی قبض ایتمز (بان یقولوا لا اله الا الله) شق ثانی کلمهٔ شهادت وتوحید اولان محمد رسول الله ایراد اولنمیوب همان کلمهٔ تفریده اوزره اقتصاری لفظ شریف مرقومك کلمهٔ توحیده کمال مقارنتی برله جزء لاینفك اولدیغنه بنا من باب الاکتفاء واطلاق الجزء وارادة الکل حدایة (سرابیل تقیکم) قبیلندندر (ویفتح به) نصبله یقیم ویا یقولوا اوزره عطف اولنور (اعینا) جمع عین (عمیا وآذانا صما وقلوبا غلفا) تخریج کردهٔ بخاری اولان حدیثده بفتح بها ضمیر تأنیثله کلمهٔ توحیده راجع وضمیر مذکر برله مصنفك ایرادی باعتبار اللفظ توحیده ویانبی یه عاید اولور واعین عمی واذان صم بالاضافة ورودی دخی روایتدر وعمی جمع اعمی وصم جمع اصم وعلی الاول جمع عمیاء وصماء والفاظ مرقومه نك بعینها درج توراتده اندراجی ثبوتنی شراحدن سید صفوی ظاهر انقل ایدر اما توراة جلیل لسان عبرانی اوزره اولدیغندن زبان عبریدن مترجم لسان عربیدر وان اختلاف لفظ اعدم تغایرندن ناشی معناده یکسان اولدیغنده اشکال نایابدر وغلف ضم غین وسکون لام ایله غشاء وغطاء معناسنه جمع اغلف وضمتین قرآنی اوزره جمع غلاف کحمار وحمر یعنی پروردکار عالم جل جلاله کلمهٔ توحید ویا ذات نبی حمید ایله صلی الله علیه وسلم نابینا دیده لری وناشنید کوشلری وبی آکاه دللری انکله بینا وکوشنوا آکاه ودانا قیلردیمك اولور (وذکر) صیغهٔ مجهول ایله (مثله عن عبد الله بن سلام) فتح سین مهمله ولام مخففه ایله ابو یوسف حصین نام حبر کامل اسرائیلی وعلم توراته ماهر اولوب دار الایمان مدینه ده حصن حصین اسلامه تحصن ایدوب علم قرآنه دخی عارف ومشهود له بالجنه مرددا ایدی آیهٔ (وشهد شاهد من بنی اسرائیل علی مثله) وکریمهٔ (قل کفی بالله شهیدا بینی وبینکم ومن عنده علم الکتاب) فضل وشرف عبد اللهه دال بر رکاب شرف نصاب اولمشیدی ولد یوسف علیه السلامدن شخص اسرائیلی ایکن بالولا انصاری خزرجی اولدی هجرهٔ علیه نك قرق اوچنده دار السلام نعیمه روان اولدیلر (وکعب الاحبار) مترجمه خبر معهود سنن کبری ودلائل

النبوه ده تخریج کرده‌سیم قید روابن ظفر کتاب خیر خیر البشرده دخی ایراد بیوردیلر (وفی بعض طرقه عن ابن اسحق) جمع طریق لاتصالها بالحدیث روایات واسانید اوزره اطلاق اولندیغن قائل بو بیته تابع ایدر ٭ له حدیث فی الجود مشتهر ٭ ترویه عنه الرکبان من طرق ٭ وابن اسحق صاحب المغازی والسیر وبحر علم وخبر اولان محمد بن اسحق بن ابی بکردر اول عندلیب گلستان سیر بوز اللی برده کازار بقایه سیر ایلدی وموسی الیه علیه الرحمة امام علی واسامة ومغیرة بن شعبة وانس رضوان الله علیهم جنابلرین کورمشدر بعضیلرک مشار الیه حقنده اولان طعنی بیعنادر قال السیوطی هذه الطریق اخرجها ابن ابی حاتم عن وهب بن منبه فی تفسیر سورة الفتح (ولا صخب) فتح صاد وکسر خاء معجمه ایله صفت مشبهه دربا عتبار افادة النبوة مبالغه افاده ایدر من بیانه (فی الاسواق) تأکید ویاقصد تجرید در (ولا متزین بالفحش) وزنا ومعنی قبیح روقول سیء وزنا به دخی اطلاق اولنور حاصلی قولا کان اوفعلا شیء قبیحدر ومتزین زای ومثناة تحتیه ونونله ودخی دال مهمله ایله متدین من الدین وقو عی روایتکردهٔ شراحدر ومنقو صا بدل النون یاء تحتیه ایله متزی من الزی دخی منقولدر لباس وهیئت معناسنه یعنی امر قبیحله متلبس ومتجمل دکلدر دیمک اوله عبارتده استعارهٔ مکنیه ظاهره در (ولا قوال للخنا) قوال صیغهٔ مبالغه ایله علی وزن فعال کثیر القول معناسنه وخنا فتح خاء معجمه ونونله مقصورا کلام قبیح ومنه قول زهیر (اذا انت لم تقصر عن الجهل والخنا ٭ اصبت حلیما او اصابك جاهل ٭ تخصیص بعد تعمیم بابندندرکه لام لمجرد التقویة اولوب ماقبلی دخی حضرت ادب آموز تعلیم خانهٔ ازل جنابلرندن تقلیل وکثیر فحش قول وکلام قبیح بوجه ماصدور ایتدیکن افاده ایدر وبعضیلر فعال برای نسبت اولوب مبالغه اولمیه دیمشلر لیس بذی قول للخنا دیمك اولور وقیل المراد نفی المبالغة وقتا احمد مختار علیه صلوة الغفار صفات تحلیه سی زیور دیباجهٔ سطور توراة عالی نکات قیلندی بعده ابطریق الوعد ممن لا یخلف وعده صفات تجلیه سی حقنده بیوردیکه (اسدده بکل جمیل) تسدید سداده توفیقدرکه هو الصواب وماقبلنه مقصد اعلایی مستأنفا عطف اولنمدی زیرا اول صفات سلبیه دن حکایه در بوایسه هیأت ثبوتیه دن عبارت اولوب بینهماده کمال انقطاعدن ناشی قطع اولندی یاخود فاتفعل به بعدان صنته عن النقایص تقدیر یله سؤال مقدره جواب اولمق دخی ملحوظدر وجمیل نعت جزیل صورة ومعنی حسن دیمکدر وفی الحدیث ان الله جمیل یحب الجمال (واهب له کل خلق کریم) اهب فتحتیله مضارع وهب بمعنی اعطی وخلق بضمتین وکاهی سکون لام ایله سجیه در ای الطبیعة التی فطره الله علیها وهو یوصف بالکرم بمعنی الخیر والکمال وبرای اهتمام عطف الخاص علی العام قبیلندن اولمق یاد کردهٔ بعض شراحدر یعنی فضلم ایله هر مکارم اخلاقی اکا بخش وعطا ایده یم (ثم اجعل السکینة لباسه والبر شعاره) ویروی واجعل بالواو وسکینه فتح سین وکسر کافله فعیلة من السکون وکاف عند الکافة مخففة وکسر سین وتشدید کاف دخی لغتدر کما نقله المصنف فی مشارقه بومقامده معنای سکینه سکون قلب ورزانت قالب ووقار وطمأنینت مراد اولنور آیات شریفه واحادیث منیفه ده سکینه نیجه معنایه ورودی نقل کردهٔ اعلامدر ازجمله ریح هفافه اولمق ویا دو سر وبسیار چشم برفرشته نور سرشته درکه طشت زرین بدست قلوب انبیا غسلنه مأموردر ویا الواح وعصای موسی علیه السلام حفظ اولنسان صندوقه ویامطلق رحمتدر امام سیوطی نقلی اوزره برملك مخصوص ویا بنی اسرائیل ایله نصر علی الاعدا ایچون ظاهر اولان صورت خوشنما ویا عقلدر امدی خشوع وتثبت مایلوح للقلب اولان امور دن اولمغین طمأنینت وسکونتی مقتضید رمعقولی محسوسه تشبیه بابندن اعتبار مذکور ایله سکینتی لباس وآثاری ظاهر دثار قیلدی و(بر) طاعت واحسان وخیر ورحمت معناریندر وشعار دأب وعادت ولباس معناسنه وکاهی علامت (والتقوی ضمیره) لان الضمیر مایضمر فی القلب وقلبه ضمیر تسمیه اولندیغی آشکارا اولیوب خفی اولدیغندندر ومراتب تقوی اولا تبری عن الشرك ثانیا تنزه عن کل مایوثم ثالثا امری اشغال عن الله دن تقدیسدر (والحکمة معقوله) حکمت علمیه وعملیه هر کلام جامعکه حقه ارشاد ایلیه مواعظ حسنه وامثال مستحسنه یه شامل وعلوم شرعیه وقضایا بالعدله اطلاق اولنور معقول مصدر ویا اسم مفعولدر یعنی حضرت مصطفی علیه التحایا لا ینطق عن الهوی) تشریفیله مکرم اولمغین تعقل ایلدیکی شیئك کلیسی مواعظ وحکم وعلوم نافعه در دیمك اولور (و) اجعل (الصدق والوفا طبیعته) یعنی استقامت ودرستی وعهدنده راستی ووفایی اکا نهاد وسرشت قیلدم زیرا نطق وحی حق ووعد ووعیدنده عدم خلافله مجبول اولملری امر طبیعی وغریزی شیمهٔ کریمه لری ایدی (والعفو والمعروف خلقه) عرف ومعروف تصریح کردهٔ صاحب مصباح اوزره خیر ورفق واحساندر منکر مقابلی معروف ذوی الالباب تعرف وتألف ایلدکاری نیکو کارلقدر یعنی اساءت ایدنلردن عفو وصفح وشرعا وعرفا محلنده بخش وعطا دأب وعادتی قیلدم (والعدل سیرته) عدل ضد جوردرکه اقتصاد فی الامر وسیرت فی الاصل هیئة فی السیر در بعده طریقه

حسنه یه اسم اولمشدر وعدل استوا سیرت وعلانیت دیمشلردر وکریمهٔ (ان الله یأمر بالعدل) تفسیرنده عدلی فرائض ایله تفسیر بیورمشلردر وتأویل بغوی اوزره بین العبد والرب عدل اولدرکه عبد حظ نفسی اوزره حق ربی ایثار واوامرینه امتثال وزواجردن اجتناب ایدر وعدل بین العبد ونفسه کندی نفسنی مهلکاتدن منع برله تصبردر وعدل بین غیره بذل نصیحت وترك خیانتدر امدی اول حضرتك سیرتی عدل قیلمق فی الاصل سیرتی احسانله سرشته اولمغی منافی اولمز وعفوی اول کریم الصفح جنابنه نسبتی منتفی دکلدر زیرا هر برینك محل لایق ومقام مستحقنه نظر واعتبار ایله توصیفی شایان اولور یعنی حکمنده عدل وحالنده اعتدالی طریقت قیلدی (والحق شریعته) نسخ مقرره ده نصبله مفعول اجعل اوزره معطوفدر ورفعله اولمق خدشهٔ اضطرابدن خالی اولمزکه حصر افاده ایدوب حق آنك شریعتیدر دیمکله ماعدا شرعه اولان شرائع باطله اولمق معناسنی ایهام ایدر وایس کذلك وشریعت اول حضرتك امتنه تعیین ایلدیکی طریق ربانی وقانون الهیدرکه حق سبحانه وتعالی اسان رسل اوزره وضع ایلمشدر یعنی شرعی حق قیلمغله دین وملتی اظهار ایلدم (والهدی امامه) هدی نمها ایله هدایت واطلاله دلالتدر وامام کسر همزه ایله مقتدی ومتبع معناسنه وبه سمی الامام للاقتدا به ویافتح همزه ایله شش جهاتدن قدام معناسنه در ومراد ملازمهٔ هدی وعدم انفکاکدن کنایه اولوب هدایی آنك نصب عینی وپیشوا قیلدم دیمکدر وامامدن مراد طریق اولمق جائزدر (والاسلام ملته) بنصبهما ورفعهما کامر فی والحق یعنی ظاهر وباطن استسلامی انك میل وتقرر ایتدیکی دین واکا ملت قیلورم ای واجعل الاسلام خیر الملل لان الاسلام اسم لهذه الملة امدی ایمان واسلام وملت ودین وشریعت بینلرنده اولان معانی متحده ومن وجه متغایره اولدیغی ابحاث مبسوطه کتب اصولیه ده مقرردر ولا حاجة لذکره هنا (واحمد اسمه) نام نامیسنی احمد ایله تسمیه قیلدم امدی اسم احمد ایله عنوان طراز صحایف کتب قدیمه منزله بیورلدیغی نام دیگر ایله بنه کتب آسمانیه ده مسطور اولمغی منافی دکلدر بلکه نام نامی نبی تهامی ابلغ اسماسندن اولدیغنه ایما واشارتدر واحمد اسم تفضیلدن منقول علم درای هو اکثر حمد الله وسیأتی الکلام علیه فی فصل اسمائه علیه السلام (اهدی به بعد الضلالة) فتح همزه ایله مضارع هدی مدح سابقه تقویتدر وباسببیه یعنی اول نور الوری علیه التحایا سببیله خلق مابه النجاته ارشاد ایلدم وضلالة ضلال معناسنه حقه موصله اولان طریقك غیر مسلوکدر قصدا وعمدا اوبغیر قصد ظهور ایدر وهدایت وضلالت بیننده صنعت طباق بدیعیه نمایاندر دخی (ووجدك ضالا فهدی) کریمه سنده مشار الیه اولان ضلال مراد اولمق ممکندر (واعلم به بعد الجهالة) ضم همزه وتشدید لام مکسوره ایله مضارعدر وجهالة فتح جیمله ضلالة آسا واقعه مطابق اولمین اعتقاد وضد علمدر یعنی بعد ظهور زمان الجاهلیه ایام فترتده اکا وحی وانزال قرآن ایله ناسی ذوی المعرفه قیلدم (وارفع به بعد الخمالة) فتح خاء معجمه ایله خمولة معناسنه در وهی ضد النباهة ولمشاکلة الضلالة خمالة ایراد اولنوب خمولة دینلمدی رفع خمالتدن مراد معنای مجازی اولدیغی حالده دیمك اولورکه دین وتوحید غلبهٔ جهالله کوشهٔ خمولده متروك ومنزوی اولدقده نصکره مشهور وشایع قیلدرم ولوح علم ازلی ولوح محفوظده بوامهٔ مرحومه خیر الامم عنوانیله نشان کشیدهٔ ازل اولسون اماظاهرده ذکر وقدر وشانلری هویدا اولدیغندن برکهٔ سید الابرار ایله امتنك منزلت ورفعتن رفع وعالی ایلمشدر یاخود جناب رسول کبریا علیه التحایا مراد اولنوب بعد خمولة ذکره وخفاء امره اکا تعلیم ویا نمزله ذکرنی عالی ایدرم دیمك اوله کقوله تعالی (ورفعنا لك ذکرك) وجهاله وخماله بیننده شبه طباق بدیدارد ر (واسمی به) تشدید میم مکسوره ایله تقیید کردهٔ شراحدر وتخفیفله دخی مرویدر (بعد النکرة) ضم نون وسکون کافله ویافتح نون وکسر کافله خلاف المعرفة ومجهول معناسنه اطلاق اولنور ای اعرف الناس بسببه واشهر بالمعرفة (واکثر به) ضم همزه وسکون کاف وکسر مثلثهٔ مخففه ایله اکثاردن ویافتح کاف ومثلثهٔ مشدده ایله تکثیر دندر (بعد القلة) یعنی اندکی مال واتباعدن صکره مال واشیاءی تکثیر ایلدم ویاطلعت پر برکت محمدی سببیله مطلقا ارزاق عبادی بسیار ویا اول امر دعوتده بعد القلة اکثار امت ایله مکرم قیلدم دیمك اوله (واغنی به) من الاغناء یعنی کندوبی ویا امتی انك سببیله اغنیا قیلم (بعد العیلة) فتح مهمله وسکون تحتیه برله فقر معناسنه در ابتدای امرنده اول حضرتك وامتنك تنکی مدار ومعاشلرندن صکره مال غنایم وفتوحات غیبیه ایله ماهو غنی عن البیان غنا ایله اغنا قیلدرم (واجمع به بعد الفرقة واؤلف به بین قلوب مختلفة) التألیف جعل الاشیاء مؤتلفة مجتمعة (واهواء) جمع هوی وهو ماتشتهیه الانفس وتحبه (متشتتة) تشتت پریشان (وامم) جمع امة فرقة من الناس (متفرقة) متفرق من التفرق تقدیم تاء علی الفاء ایله ویا بالعکس من الافتراق والحاصل ابتداء امر رسالتده بین الناس ظهور ایدن عداوت وبین القبائل تنافر وتشاجر بروزندن صکره رحمة للعالمین سببیله بینلرین تحبب ایله جمع واغراض فاسده وآراء مبتدعه دن صکره انلر میانه سن توددوایتلاف برله تألیف وهر امته کبی

بت پرست وکیمی عبدهٔ نجوم وکیمی مسیح وکیمی ادیانی اوزره اولدقلرندنصکره نور شرع محمدی ایله انلری منطفی
قلوب دین واحد احمدی اوزره جمع ایده رم دیمکدر عبارات مذکوره (واعتصموا بحبل الله جمیعا ولا تفرقوا واذکروا
نعمة الله علیکم اذ کنتم اعداء فالف بین قلوبکم فاصبحتم بنعمته اخوانا) جمله سنی ایما ایدر امدی آیه شریفه ده
اسناد تألیف قلوب الی الله مقرر ایکن خبر مذکورده تألیف بسبب النبی اولدیغی سبب ظاهری رسول الله وفاعل
حقیقی حضرت الله جل شانه اولدیغندندر (واجعل امته خیر امة اخرجت للناس) کما قال فی کتابه الکریم (کنتم خیر
امة اخرجت للناس) مراد امة اجابتدر که اول حضرته ایمان ایله شرفیاب اولدیلر یعنی خیریت محمد ایله علیه السلام امتنی
خیر الامت سعادتمند قیلمغی ازلده تقدیر وقضا برله خلق وایجاد ایلدم وامت دعوت اوزره اطلاقی دخی شایاندرکه بعد
بعثت علیه السلام موجود اولان جمیع ناس اوله دیدیلر وفیه ما فیه واشاره صاحب البردة الی هذه الزبدة * لما دعی الله
داعینا الطاعته * باافضل الرسل کنا افضل الامم (وفی حدیث آخر اخبرنا رسول الله صلی الله علیه وسلم عن صفته
فی التوراة) یعنی خادم عاقبت محمود ابن مسعود رضی الله عنه الودود طریقندن تخریج کرده طبرانی وابونعیم اولان
خبر معجز اثرده وارد اولدی * عبد الله بن مسعود بیوررکه جناب خاتم الانبیا علیه السلام والتحایا زینت افزای توریة
اولان نعت شریفندن بزه پیغام رس اولدیکه حضرت پروردکار عالم جل جلاله حتمده بیورر (عبدی) اضافت
تشریفیه درای المخصوص عندی (احمد المختار) علی سائر الاخیار احمد عطف بیان ویا بدلدر ومختار یعنی المصطفی
(مولده بمکة) مکان ولادت وظهور رسالتی مکه مکرمه وبقعه مشرفه در (ومهاجره) ضم میم وفتح جیم ایله محل هجرتی
(بالمدینة) مصر جامع معناسنه فعیلة من مدن او مفعلة بفتح المیم من دان ای اطاع لکن مدینه رسول الله یه اطلاق
غالبدر (او قال طیبة) شك من الراوی فی الاسم لا المسمی وطیبه دخی طابه مثلی مدینه منوره اسماسندندر
ومدینه نك هزاره قریب اسماسی واردر زیرا کثرة اسما عظمت مسمایه دلالت ایدر وسید سمهودی علیه الرحمة تاریخ
مدینه ده ذکر ایدرکه وبو فقیرك لعل مصفی فی زیارة المصطفی علیه السلام نام رساله مزده مستوفی ذکر اولنمشدر (امته
الحمادون لله علی کل حال) تعریف طرفین حصری مفید در انك امتی قیام وقعود وسفر وحضر وسر وعلانیتلرنده
کثیرون الحمد لله درلر احمد الخلق اولدیغی کبی امتی احمد الامم در (ولك ان تقول کثرة الحمد فی هذه الامة لما فی اوقات
الصلوة من قرآءة سورة الحمد والثناء علی الله فیها علی ابلغ وجه لم یقع لغیرهم من الامم) شراحدن بعضیلر مصنفك علیه
الرحمه توراتدن سردلایل بیورملرنده ناخنزد اعتراض اولدقلری تعسف ونابجا اولدیغی ارباب انصافه مبرهندر
(وقال تعالی) فی حق المتقین من المؤمنین (الذین یتبعون الرسول النبی الامی الاتین) اعنی (الذی یجدونه مکتوبا
فی التوریة) الی قوله (اولئك هم المفلحون) وقل یا ایها الناس انی رسول الله الیکم جمیعا الذی له ملك السموات والارض
لا اله الا هو یحیی ویمیت فامنوا بالله ورسوله النبی الامی الذی یؤمن بالله وکلماته واتبعوه لعلکم تهتدون) امدی فصل
معهود شهادتی معقود اولدیغندن مصنف علیه الرحمه بو آیتین جلیلتین ذکرنی مراد بیورب وبعضی اوزرینه
اختصار واقتصار ایلدی اجمالا کهر معنای نظم کریم اول دیمك اولورکه اول مؤمنین متقین که کتابت وقرآندن
عاری پیغمبره اتباع وانقیاد ایدرلر اول پیغمبر امی که انك نعت ووصفنی کندولری عندلرنده مکتوب ومقرر بولدقلری
کتب سماوی اولان توراة شریف وانجیل جلیله مصادفه ایدرلر واول پیغمبر عالیجناب انلره مکارم اخلاق ومحاسن
صفاتله امر ایدوب شرعا وعرفا ونقلا وعقلا جنس منکراتدن نهی وحلالات ومستلذاتی احلال ومحرماتی تحریم ایدر
دخی آنلردن ریاضات وسیاحات شاقه امثالی اوزرینه مکتب اولدقلری تکلیف ثقیله لی رفع ایدر پس انلرکه
اول پیغمبر عالیجاهه ایمان ونفسنده تعظیم ونصرتنه دوان اولوب مع رسالته انزال اولنان قرآن عظیم الشان ووحی
جلیل البرهانه اتباع ایلدیلر انلر رحمت ابدیه ایله فائزون اولدیلر وآیه کریمه اخری درر معانی جمیله سی ملخصا دیمك
اولورکه حبیبم احمد ناسه ابلاغ پیام ایله که ای عامه ناس بن سیزه کافة حقك رسولیم اوله پروردکار مطلق که ملك
زمین وآسمان اول پادشاه بی زوالکدرکه آندن غیری معبود بالحق یوقدر ابقا وافنا ذات کریمنه مخصوصدر اول صانع
حکیم جل جلاله حضرتنه ورسول امی سنه ایمان ایدك که اول نبی عالیه دردخی مشاهده وعیان ومراقبه وایقان برله
حقه وجمیع کتب فیاض مطلقه ایمان ایلدی واکه متابعت ایدك که مورث محبتدر آداب مودت ومتابعت طریقی
برکتیله هدایت یاب اوله سز (وقد قال تعالی فبما رحمة) ما مزیدة للمبالغة ویا مبهمه در ورحمت مانك مفسری اولور
والمعنی فبرحمة عظیمة ونعمة جسیمة کائنة (من الله لنت لهم) حقدن توجه وخلقه تلطف ایتمکلك (الایة) اعنی تمام
الایة ولو کنت فظا غلیظ القلب لانفضوا من حولك فاعف عنهم واستغفر لهم وشاورهم فی الامر فاذا عزمت فتوکل
علی الله ان الله یحب المتوکلین یعنی حق سبحانه وتعالی دن رحمة عظیمه ونعمة جسیمه درکه انلر ایچون ملاطفه برحق

قیلدیغك بخشایش حقدر اکر سیء الخلق مع الخلق اولیدك وکوشت پاره صنوبریه لك عدم تعلق برله عزلت وتنفر
وشدتده اولیدی انلر سنك مجلسکدن پریشان اولوب انسکاه حصه یاب اولمزلر ایدی پس انلردن غفلت ایله صدور
یافته اولان امرلرنده عفو وانلر ایچون استغفار ایله دخی تلطف ایلهم انلرله مشاوره ایله بعد المشاوره والاستخاره حقه
توکل ایدوب ماسوایه اعتمادا ایتمه تحقیق خدای معین قضا وقدره معتمدین اولنلری صلاحه هدایت ونجاح ایله نصرت
ومحبت ایدر دیمك اوله (قال السمرقندی ذکرهم الله تعالی) بعضی نسخه ده تشدید کاف ایله تذکیر بیورلدی (منته) یعنی
حضرت مولی جل وعلا امت محمد علیه السلامه انعامنی ذکر ویا امتنانی تذکیر ایلدی بعضی نسخه ده تنوین ایله منته
علی صیغة الجمع ایراد اولندیکه هذه المنة من کثیره اوزره اشتمالندن ناشیدر (انه جعل رسوله رحیما بالمؤمنین رؤفا
لین الجانب) لین فتح لام وکسر مثناة تحتیه مشدده ایله ویا کسر لام وتخفیف یا ایله حسن خلقدن کنایه در یعنی
پروردکار عالم عزشانه اول مهر سپهر وباغ بلاغی متقینه رحیم ورؤف قیلوب خویشاوند وبیکانه یه خوش معامله برله نیك
خو ایلدی (ولو کان فظا خشنا فی القول لتفرقوا من حوله) فرضا بدخو وغلیظ اولیدی قول وفعلندن انلر فایده مند
اوله میوب کار مجلسندن پریشان اولورلر ایدی (ولکن جعله الله سمحا) فتح سین مهمله وسکون میم ایله بعضی
نسخه ده سهلا زیاده قیلندی ای لینا (طلقا) فتح وسکونله منبسط الوجه (برا) فتح موحده برله بار کثیر الاحسان جامع
الخیرات والحسان (لطیفا) رقیق وشریف مراعی هر قوی وضعیف اما جواد مطلق پیغمبر بحق جواد وبخشش وبار
ولطیف قیلدی (هکذا قاله الضحاك) ها حرف تنبیه کاف تشبیه یعنی ذکر سمرقندی مانندی تابعیندن هلال بن
مزاحم الخراسانی روایت ایلدی امام موما الیه ابی هریره وابن عباس وانس رضی الله عنهم حضراتندن روایت
احادیث بیورب بوزبش تاریخ هجریه سنده هلال عمری غروب ممات ایلدی (وقال تعالی وکذلك جعلناکم امة وسطا)
یعنی صراط مستقیمه هدایت ایلدیکمز کبی سیزی خیار وعدول ویا معتدلین فی الاخلاق قیلدق (لتکونوا شهداء علی
الناس) امم سابقه پیغمبرانی تبلیغ رسالت ایتدکلرینه شاهدین اولمکز ایچون (ویکون الرسول علیکم شهیدا) دخی سزك
اوزریکزه محمد علیه السلام مطلقا شاهد ومشاهد اوله آیه جلیله قریبا تفسیر کرده مصنف علیه الرحمة اولور (قال
ابو الحسن القابسی) بکسر الموحدة (ابان الله تعالی فضل نبینا صلی الله علیه وسلم وفضل امته بهذه الایة) قابسی علیه
الرحمه بیوررکه حق سبحانه وتعالی ایه مذکوره ده سلطان انبیا وسرور اصفیا علیه السلام والتحایا افضلنی وامة مرحومه
سنك فضل وحرمتنی ظهور بین ایله اظهار ایلدی (وفی قوله تعالی فی الایة الاخری) آیه دیکرده رب جلیل قول
جمیلنده (هو سماکم المسلمین من قبل وفی هذا لیکون الرسول شهیدا علیکم) یعنی مولای متعال کتب متقدمه وفرقان
کریمنده سیزه مسلمین تسمیه ایلدی که سزك اوزریکزه رسول الله تبلیغ ایله شاهد اولسون ایچون (وتکونوا شهداء
علی الناس) دخی سزلر باقی امم پیغمبرانك تبلیغلری خصوصنده شاهدلر اوله سز دیمکدر (وکذلك) بو معنی نظیری ابانه
فضلی افاده ایدر (وقوله تعالی فکیف) روز دلسوز محشرده اهل کفرك حالی نیجه اولور (اذا جئنا من کل امة بشهید
الایة) هر امتدن بر پیغمبر ایله شاهد کتوردیکمز وقتده دخی شهدا انبیا اوزره ویا امتدن اصفیا واولیا اوزره سنی
شاهد ایلدیکمز حینده حال کفره وفجره نیه منجر اولورکه انبیا علیهم السلام انلره تبلیغ رسالت ایلدکلرین تکذیب
ایدهلر (وقوله تعالی وسطا عدولا) وفی نسخة عدلا یعنی وسطدن مراد عدالت ودیانتله موصوفین دیمکدر (خیارا)
شرفیافته خطاب صحابه کرام اولدیغی حالده مختارین من هذه الامة دیمکدر اما جمیع امت شریفه خطاب اولدقلرندن
خیار امم سالفه اولملری بی ارتیابدر (ومعنی هذه الایة) وکذلك جعلناکم آیه جلیله سی معناسی (وکما هدیناکم) یهدی
من یشاء الی صراط مستقیم) قول کریمندن مستفاد اولنان معنا که نیجه صراط مستقیم ودین قویمه سیزی هدایت
ایتدیسك (فکذلك خصصناکم) تشدید صاد مهمله ایله وتخفیفی جائزدر (وفضلناکم) عامه امم ماضیه اوزره تخصیص
وتفضیل ایلدك (بان جعلناکم امة خیارا عدولا لتشهدوا للانبیاء علی اممهم ویشهد لکم الرسول بالصدق) یعنی سزی
حقیقة واحده اوزره متفقه جماعت مجتمعه ومختارین عادلین وعالمین قیلدق که امم سالفه یه پیغمبرانك تبلیغ رسالتلری
حقنده شهادت ایده سز * دخی رسول سزك حقکزده صدق قول وحق امانت ودیانتله شهادت ایتمك ایله سزی فاضلترین
هر امت قیلدق دیمکدر (قیل) شایسته مقام وصحیح لفظی ویا ماتقدی ایله ایراد کلام ایدی زیرا خبر مشار الیه
روایت کرده بخاری وتواتره قریب اولمغین مشعر ضعف اولان لفظ قیل ایله تعبیر مناسب دکلدر دیو مولانا علی القاری
تعریض ایدوب سید صفوی وشهاب روایه بخاری عن ابی سعید اولان خبر صحیح اثر نوح علیه السلام رامی حقنده
ورود ایدوب مصنف علیه الرحمه انکچون اداء عرض ایله تعبیر ایلدی دیمشلر (ان الله تعالی جل جلاله) ای عظم
کبریاؤه (اذا سأل الانبیاء هل بلغتم) یعنی الله ذو الجلال حالا امتی اظهار وامت محمد علیه السلامی تفضیل مراد ایلیوب

روز قيامتده كروه انبيايه بنم امرمى امتلريكزه تبليغ ايتديكزمى ديو سؤال بيورد قده (فيقولون نعم فتقول
امهم ما جاءنا من بشير ولا نذير فتشهد امة محمد صلى الله عليه وسلم للانبياء ويزكيهم النبي صلى الله عليه وسلم) پيغمبران
عاليشانان دخى يارب امرهمايونكى امتلريمزه تبليغ ايلدك ديدكلرنده امم مكذبه جوابلرنده بزه مبشر ومنذر كلمدى ديو
دروغه تصدى ايلدكلرنده انبياى مكرمين حضراتنه امت محمد شهادت ايده لركه پيغمبران فرمانبران اداى امر تبليغ
ايلديلرديه لر اول حالده حضرت سرور انبيا امت مرحومه سنك صدق واماتلرينه شهادت ايله تزكيه بيورر (وقيل معنى
الاية انكم) فتحه وكسرى دخى جائزايها الامة (حجة على كل من خالفكم) يعنى اى امت محمد امم مكذبه اوزره سز صاحب
شهادت ثابته سز (والرسول حجة عليكم) ومحمد مختار سزلك صدقكز اوزره دلائل بينه واضحه دردعلك اوله ديلدى (حكاه
السمرقندى) قول مذكورى ابو الليث بعض مفسريندن نقل بيورديلر (وقال الله تعالى) حضرت بارى جل شأنه
حبيبى اوزره ثناودركاه احديتنده اكرامنى بيان بيورر (وبشر الذين آمنوا) اى من امتك (ان لهم قدم صدق عند
ربهم) اى ما قدموه من الاعمال الصالحة (قال قتادة والحسن) ترجمه لرى كذران ايتمشدر (وزيد بن اسلم) ابو اسامة
مولى عمر بن الخطاب رضى الله عنه امام مالك رحمه الله شيخيدر يوز اوتوز التى حدودنده سوى جنانه عزم ايلدى (قدم
صدق هو محمد صلى الله عليه وسلم) مبتدا وخبردر (يشفع لهم وعن الحسن ايضا هى) قدم صدق وضميرك تأنيثى خبرك
مؤنث قيلنديغندندر (مصيبتهم بنبيهم صلى الله عليه وسلم) هذا القول خبرهى يعنى قبل الامة وفات حضرت كاشف
الغمة عليه السلام والتحية بنابرين فرط حق وقدم صدق اولمليدر (وعن ابى سعيد الخدرى) ضم خاء معجمه واسكان
مهمله سعد بن مالك الانصارى اصحاب شجره دن رفيع القدر وكثير الروايه ذات محترم ايدى (هى شفاعة نبيهم محمد صلى
الله عليه وسلم وهو شفيع صدق عند ربهم) وهو شفيع عبارتى صدقك مضاف مقدر صفت اولسنه مشير اولور وصدق
بمعنى الصادق يا خود باعتبار الشفاعه قدمى اول حضرت ايله تفسيرك جوازنه اشارتدر ديديلر قال مولانا على القارى
ولعل التعبير بها عن القدم لاقدامه عليها (وقال سهل بن عبد الله التسترى هى سابقة رحمة) اضافة بيانيه (اودعها
فى محمد صلى الله عليه وسلم) اودعها صيغه فاعل ايله اما تلمسانينك مضارع قياسى باسناد الفعل الى الله مستقيمدر يعنى
امتنده رحمة سابقه دركه سبق وجود واثر كرم وجود ايله اختصاص قيلندى تكيم كنت نبيا وآدم بين الروح والجسد بو
معنايى مؤيد اولور (وقال محمد بن على الترمذى) ابو عبد الله محمد بن على بن الحسن بن بشر الزاهد المؤذن كبار مشايخ
كرامدن حكيم ترمذيدر قدس سره العزيز صاحب نوادر الاصول فى الحديث مشار اليه حقنده ابن تيميه نك اعتقاده
بناء دخلى نظر اعتبار كرامدن ساقطدر اوچيوز حدودنده قريب كيلك روحى باغ جنانه خرام ايلدى (هو) قدم صدق
(امام الصادقين) امام كسر همزه ايله قدوه ومقتدا وفضله مقدم وپيشوا (والصديقين) مبالغة فى الصدق (الشفيع
المطاع والسائل المجاب محمد صلى الله عليه وسلم حكاه عنه السلمى) صادق معلوم وصديق مبالغه فى الصدق وقيل من
كثر منه الصدق وقيل من لم يكذب قط يعنى قدم صدق قدوة الانبياء ومقتدى الاصفياء حضرت مصطفى ومجتبى صلى
الله عليه وسلم حضرتلريدركه مقبول الشفاعة ومستجاب السؤال والدعوة رسول كبريادر بونقل پرعبرى امام سلمى
حكايه بيورمشلردر قدس الله سره الشريف

(الفصل الثالث)

فيما ورد من خطابه تعالى اياه مورد الملاطفة والمبرة) مورد فتح ميم وكسر را ايله محل ورود كلمدر ومبرة فتحتين
وتشديد را ايله عطوفت معناسنه اتساع فى الاحسان در على ما فى القاموس يعنى بو فصل ثالث لطافت مآل طرف
عالئ پروردكار عالمدن جناب سيد ولد آدم حضرتلرينه كاب كرينده عتاب كونه لطف واحسان خطابه شايان
بيوردقلرى لطائف معانئ آيات بياننده در (من ذلك) بوقبيلدن بعضيدر (قوله تعالى عفا الله عنك) معاتبه على
وجه الملاطفه نوعندن اولان كلام پردانى (لم اذنت لهم) منافقينه نيچون رخصت دادهٔ انصراف اولدك
حتى يتبين لك الذين صدقوا وتعلم الكاذبين (قال ابو محمد المكى) من الكلام عليه بعضى نسخه ده بلا تكنى مكى وارد
اولمشدر (قيل هذا) عفا الله عنك لفظ جليلى (افتتاح كلام) عند الخطاب فى الكتاب ابتداء كلام رب
الاربابدر (بمنزلة اصلحك الله تعالى) يعنى مواجهه ووجوه عربده اصلحك الله وما صنعت مقامنده رايكان اداة زبانزد
عربدر (واعزك الله تعالى) هلا شرفتنى بزيارتك اى جاى ملاقاتده اولان مواساة منزله سنده جارى كلامدر
بو معنايه نظير حديث شريفده وارد اولمشدر لقد عجبت من يوسف وكرمه وصبره والله يغفر له حين سئل عن البقرات
العجاف والسمان ولو كنت مكانه ما اخبرتهم حتى اشترطت ان يخرجونى والحاصل مقام تبجيل واكرام عند المخاطبة
مع الكرامة جريان هذا الكلام عادة جاريه در (وقال عون بن عبد الله) ابن عتبة بن مسعود الهندى الكوفى

الزاهد امام مسلم وائمهٔ محدثين اربعه بونلردن تخريج احاديث بيورديلر تاريخ هجرتك يوز اتمش حدودنده روبراه منزلكه
قدسى اولمشدر (اخبره بالعفو قبل ان يخبره بالذنب) يخبره من باب الافعال يعنى رب تواب تسلية حبيبه فى هذا الباب
ذنبله اخباردن اقدم عفو ايله اعلام بيوردى (وحكى السمرقندى عن بعضهم ان معناه) ابو الليث بعض مفسريندن
نقل وحكايه بيورركه عفا الله عنك معناى جليلى (عافاك الله يا سليم القلب) ديمك اوله يعنى ذكرما سوى اللهدن اى
آكاه دل سلامت برله مصون سنك كما فسربه قول الله (الا من اتى الله بقلب سليم) (لم اذنت لهم قال) سمرقندى
قندريز بيان ويا بعض منقول عنه شكرفشان مبناى معانى وبيان اولوب بيورركه (ولو بدأ النبى صلى الله عليه وسلم
بالهمزة بقوله (لم اذنت لهم لخيف عليه ان ينشق قلبه من هيبة هذا الكلام) اكر خداى بيهمتا جل وعلا پيغمبر عالى
جنابنه كلام عتاب آميز (لم اذنت) ايله ابتداء امر تنزيل بيورمش اوليدى عظمة قهرمان كلام ذى الجلالدن دل
لطافت پرور نازنين حضرت منصدع ومنقطع اولمقدن قورقولوردى يعنى لاجل حديث (انا اخوفكم لله) شدة
خشية اللهده مبالغه در (لكن الله تعالى برحمته اخبره بالعفو) اما جناب خلاق عالم نبى مكرمه رحمة عفا الله عنك
اشارت پربشارت واطف وعفو آميز ايله اخبار وابتدا ايلدى (حتى سكن قلبه) تا كه دهشت قلبدن سالم اولوب دل
آكاهلرى طمأنينت بوله بعضى نسخه ده صيغهٔ مضارعله مروى وديكرده تشديد كافله مضبوطدر برين تقدير قلبه
لفظى مفعوليتله منصوبدر (ثم قال له لم اذنت لهم بالتخلف) بعد العفو واللطف بو كلام دهشت فرما ايله خطاب
ايلديكه نيچون غزوهٔ تبوكدن انلره تخلف ايله اذن ورخصت دادهٔ اقامت اولدك ديو (حتى يتبين لك الصادق فى عذره
من الكاذب) اعتذار تخلفده صادقلان مسلمانانله مرده دلان منافقين هر برى عذرنده معذرتلرى ظاهر وباهر
اولنجيه دك * امام مجاهددن مرويدركه اثناى غزوهٔ تبوكده بعضيلر سررشتهٔ رأيلرين بو وجه اوزره عقد ايلديلركه
جناب محمددن استيذان اقامت ايده لر اكر رخصت داده اولدى خوش والا هر بر عزيز عذر قوى ايله بهانه جوى
اولورز هر حال قبولى مأمولدر بنابرين جهاددن تخلف واوطانغزده بستر راحتده مقيم اولورز ديمشلر ايدى (وفى هذا
الخطاب) امسدى جاى عتابده بو كونه لطف خطاب (من عظيم منزلته عند الله ما لا يخفى على ذى لب) يعنى لدى
الحق اول نازنين مهد وجودك شرافت قدر وعظم شانندن اولديغى عقل سليم صاحبى اوزره پوشيده ونهان اولمديغى
رايكاندر (ومن اكرامه اياه وبره به) ودخى تلك الرعايه ايله مراعات واحسان واكرامندن اولديغى خفى دكلدركه
(ما ينقطع دون معرفة غايته) انك كمال ونهايتى معرفتى عندنده منقطع اولور (نياط القلب) كسر نون له من النوط بمعنى
التعليق برعرق غليظدرولك وتينه قلب انكله منوط قيلنمشدر انقطاعى صاحبنك هلاكنى ايجاب ايدر بعض مفسرين
حبل وريد اولديغن تعيين ايتمشلردر والحاصل صعوبت امردن كنايه در امامن ذاته اولمايستلزمه حق سبحانه وتعالى
حبيبنه اكرام والطاف بى غاياتى ما لا يحصر وواصف انى غايت قصوى ايله بكمالها اداو توصيفدن عاجز وفرومانده تا بآخر
عمرا وصاف والاسنده عندليب آسا كويا اولسه مهردن ذره ويمدن قطره كما هو حقه وصفنى اداسنه طلبيدر ديمكدن
عبارت اولور (قال نفطويه) كسر نون وسكون فا وفتح طاء مهمله وواو واسكان تحتيه وهاء ايله وفى نسخة بضم الطاء
وسكون الواو وفتح اليا والتاء المنقلبة عن الهاء وقفا على وفق القياس وقيل بسكون الهاء وصلا انتهى ابو عبد الله محمد بن
ابراهيم بن محمد بن عرفة الازدى النحوى الواسطى له التصانيف الحسان فى الآداب * سنة ثلاث وعشرين وثلثمائه ده
بغداد بهشت آباده راه بقايه عازم اولوب باب كوفه ده دفن اولندى (ذهب ناس) مفسريندن بعضيلر ذاهب اولديلر
(الى ان النبى صلى الله عليه وسلم معاتب بهذه الاية) معاتب صيغهٔ مفعولله يعنى آيهٔ مذكوره ايله اول حضرت طرف
كردكاريدن معاتب اوله (وحاشاه من ذلك) ذات شريفا بنه نسبة كناه ومعاتب اولمقدن منزه در (بل كان مخيرا) تشديد
تحتيه مفتوحه ايله بلكه اذن وعدم اذن ميانده مخير ايدى زيرا (فاذا استأذنوك لبعض شأنهم فاذن لمن شئت منهم)
كريمه سيله مأذون ومخير بيورلمشيدى (فلما اذن لهم) تلك القضيه ده چون انلره اذن تقاعد بيوريلوب رخصتياب
اقامت اولديلر امرمز بورده نهى سبق ايتمشدى كما قاله الزمخشرى (اعلمه الله تعالى انه لو لم يأذن لهم لقعد والنفاقهم)
وفى نسخة انه لم يأذن يعنى اول امرده عدم اذنله جناب رسول اللهدن فرمان صدور ايديدى بينه انلر فرمانبر اولميوب
ولتحقق شقاقهم نفاق اوزره تقاعد وجهاددن تخلف ايده جكلرين حضرت علام الغيوب حبيبنه اعلام ايلدى (وانه
لا حرج عليه فى الاذن لهم) شان كلام انلره براى تخلف اذن داده اولمرى جناب نبوتمآبه اوزره اثم نايابدر (قال الفقيه
القاضى ابو الفضل رحمه الله) مصنف عليه الرحمة بيورر (يجب على المسلم المجاهد نفسه) يعنى مرضاة حقده مجاهد
مؤمن كامل اوزره واجبدر (الرائض بزمام الشريعة خلقه) ضمتين ايله وكاهى سكون لام ايله * ومنصوبدر درائض
همزهٔ مكسوره ايله اسم فاعل وزمام كسر زا ايله لجام معناسنه دركه احكامى ايچون مستعاردر يعنى كرفته خلقى عنان

شر یعتله تذلیل وانواع شرع الله ایله تهذیب وتزیین ایلینه واجب ومتحتمدرکه (ان یتأدب بأدب القرآن فی قوله وفعله) یعنی فرمان خدای (واتبعوا ما انزل الیکم من ربکم) امر واجب الاتباعیله مستحسنات فرقانیه برله تأدب ایلمك (ومعاطاته ومحاورته) یعنی اخذ وعطا ومناولات ومخاطبات ومجاوبات ومعارضات مع الخلقده * زیرا کلبسی احسن بیان اوزره مستفاد من القرآندر (فهو) پس قرآن کریم (عنصر المعارف الحقیقیة) عنصر ضم عین وصاد مهمله ایله اصل یعنی معارف وعلومك اصل اصیلی ورکن رکینیدر (وروضة الآداب الدینیة والدنیویة) امر عقبی ورا مولی به تعلق ایدن امور دین ودنیادن محتاج الیهما اولان آدابك کلستانیدر (ولیتأمل) مسلم تأمل وایقان ایلیه (هذه الملاطفة العجیبة) طرف کردکارلایزالدن ظهور ایدن مخاطبهٔ غریبه یی تفکر ایلیه (فی السؤال من رب الارباب) بصورة الاستفهام پیغمبر عالی مقامه سؤال ذی الجلال والاکرامدن که بین ما خلق من التراب ایله کندو ذات شریفی بیننده مناسبتدن منزه (المنعم علی الکل) عموما وخصوصا (المستغنی عن الجمیع) یعنی سعدا واشقیا جمیع بندکاندن وباعبادت هر عباددن مستغنی اولان رب العالمین جل شانه وعظم برهانه حضرتندن * وتصریح کردهٔ جوهریدرکه لفظ کل وبعض معرفتان اولمزی حسبیله الف ولاملك مجیئی عربدن غیر منقولدر اما جوازده خولله معنای اضافت حاصله اضیفت اولم تضف وقال ابن فارس کل اسم موضوع للاحاطة یکون مضافا ابدا الی ما بعده (ویستثیر) فتح تحتیه وسکون مهمله وفتح فوقیه وکسر مثلثه ایله من ثار الشیء اذا ارتفع وانتشر واصل مجازیده وتبیین وروددا تحشدر ومجزوما یتأمل اوزره عطفی جزم کردهٔ شارح دلجیدر ورفعی دخی جائز (ما فیها من الفوائد) ملاطفهٔ عجیبه ده منافع غریبه اظهار واستخراج ایلیه (وکیف ابتدأ) دخی جملهٔ فوائددن انی بیله که حق جل وعلانه کیفیتله خطابده ابتداء ایلدی (بالاکرام قبل العتب) فتح وسکونله یعنی کتاب کریمنده رسول رحیمنه اکراما عفا الله عنك تعظیمله قبل بیان العتاب تصدیر ایلدی (والأنس) مدله وبعض نسخه ده فتح وشدله اصلی ایناس ضد ایحاش (بالعفو قبل ذکر الذنب) مصدرك مفعولنه اضافتی قبیلندندر واصل مجازیده ذکره الذنب والمراد بالذنب باعتبار الصورة الظاهرة المأخوذة من المعاتبة المعبر عنها بخلاف الاولی کما قیل حسنات الابرار سیئات المقربین مشاهدهٔ مولادن درین حالت غفلت حیثیتیله درکه مصنف عبارت آتیه ده استدراك ایله ایراد ایدر والحاصل ایزد متعال حبیب اکرمندن نه کیفیتله وحشت انسی اذهاب وحضرت قدسندن لذات انسی اظهار ایلدیکه زله ذکرندن اول ذکر عفو ایله معامله وموانسه بیوردی (ان کان ثم) فتح وتشدیدله ای هنالك (ذنب) یعنی فرضا که درین حالت کناه عد اولندیسه بیله معاتبه صورتنده ظهور ایلدی حقیقة ذنب دکادر (وقال تعالی ولولا ان ثبتناك لقد کدت ترکن الیهم شیئا قلیلا) ولولا تثبیتنا ایاك لقاربت ان تمیل الی اتباع مرادهم * معنی کفار قریشك قوت خدع وشدت حیلندن انلره رکون صددی اوزره اولدك لکن عصمتمزسنی ادراك ایدوب رکونه بیله قریب اولمقدن منع ایلدی فضلا من ان ترکن الیه کما فی البیضاوی سبب نزولده محکی عن مجاهد اولان روایت قریش بدکیش اول حضرتی استلام حجر اسوددن منع صددنده دیدیلرکه بزم اوثانمزی مس ایتمینجه استلام حجره رخصت یوقدر * پس تمکنا لاستلام الحجر اول امره رکون خاطر عاطرلرینه سهلا ما خطور ایتمك قریب اولدی اما وجود تثبیت سبحانی میل ومقاربه دن امتناعه بادی اولدی بو جمله محل رفعده مبتدا وخبری محذوفدر مرویدرکه بو آیهٔ شریفه شرف بخش نزول اولدقده حضرت سید الانبیا علیه اجل التحایا (اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عین) دعاسیله استغاثهٔ توفیق وعنایت حق بیوردیلر (قال بعض المتکلمین) جملهٔ مفسریندن (عاتب الله تعالی الانبیاء بعد الزلات) زله من غیر قصد المخالفة صدور ایدن شیدر یعنی حق سبحانه وتعالی آدم ونوح وداود علیهم السلام حضراتی امثالی عثرات صوریه وخطرات بشریهٔ ضروریه وقوعندنصکره معاتب ایلدی (وعاتب نبینا صلی الله علیه وسلم قبل وقوعه) اما پیغمبریمز حضرتلرینی حصول خلل ووقوع زللدن اول معاتب قیلدی (لیکون بذلك اشد انتهاء ومحافظة لشرائط المحبة) اول حضرت ذلك العتاب سببیله مخالفة مادن اشد نهی ایله منتهی وبسیاری مراعات رابطهٔ مودت ایدون ایچون قبل الوقوع عتاب کونه معامله ایله مجامله بیوردی دیدیلر (وهذه غایة العنایة) بو حالت ایسه حمایتده نهایت رعایتدر زیرا معاتبه بحسب القدر والمکانة اولدیغی هویدادر تنکم عادت پرورد کار عالم عامهٔ عباددن امثال جبال سیئاتی عفو وتجاوز بیوروب انبیادن علیهم السلام ایسه مثقال ذره زله ایله مؤاخذه بیوردیغی کمال قربله انبیاء کرام مقربین اولوب عامه ایسه مکان بعد ایله مبعدون اولدقلرندندر دخی بساط اداب اوزره ایقاع زله ذنب علی الباب کبی اولدیغی اولوا الالبابه خفی دکادر (ثم انظر) بعده ذا چشم اعتبار ایله احمد مختار صلی الله علیه وآله الاخیار حضرتلرینك علو مقدارنه اشارت بیوربلان اطائف خدایه نکاه ایله (کیف بدأ بتبرئته وسلامته قبل ذکر ما عتبه علیه) خدای معین نبی امین اوزره آیهٔ مذکوره ده عتابله خطابدن اقدم مخالفتدن

امن

امن وسلامت وموافقت حق اوزره دوام واستقامتله توجهله بده وحی ایلدی (وخیف ان یرکن الیه) ای عومل معاملة الخائف من التثبت او من شأنه ان یخاف وذلك هو قرب الرکون الی اتباع هواهم (ففی اثناء عتبه برأته وفی طی تخویفه تأمینه وکرامته) پس حالت عتابده بری الساحة وضمن تخویفده مأمون وموافقت اوزره شأنله مصون ایلدی (ومثله) بو معنایه نظیر (قوله تعالی قد نعلم انه) شان (لیحزنك الذی یقولون) علی قراءة نافع افعالدندر وباقیلر قراءتنده باب اولدن ضم غابر ایله * یعنی تحقیقا عظمت شانمزله دانایزکه بزم شانمزده ویاخود سنك وباقره آن حقنده انلرك کفتکولری سکا حزن ایقاع ایدر (فانهم لا یکذبونك الآیة) بالتشدید للجمهور وبالتخفیف لنافع والکسائی یعنی انلر سنی کذبه نسبت ودروغله اتهام ایتمزلر دخی اتیان آیاتمز سببیله همان سنك اوزریکه انکار قیلمزلر دیمکدر آیهٔ جلیله نوع تسلیتی شامله در (قال علی رضی الله عنه قال ابو جهل) فرعون هذه الامة عمرو بن هشام (للنبی صلی الله علیه وسلم انا لا نکذبك ولکن نکذب بما جئت به) یعنی ابو جهل اثیم حضرت نبی کریمه دیدیکه بز سنی صدق وامانتده تکذیب ایتمزز اما توحید ودیانت اوزره اتیان ایلدیکك شیئی یعنی قرآنی تکذیب ایدرز دیدکده (فانزل الله تعالی فانهم لا یکذبونك الآیة) وبعض نسخه ده قرأت وارد اولمشدر پس صدق ودیانت حضرتنه شهادت وتسلیه در (روی ان النبی صلی الله علیه وسلم لما کذبه) وفی نسخة اکذبه (قومه حزن) بکسر الزای مرویدرکه وقتا حضرت صادق الوعد الامین جنابنی قریش کذبه نسبت ایلدیلر محزون اولدی (فجاءه جبریل علیه السلام فقال ما یحزنك) وجهین سابقین ایله باب اول وباباب افعالدن (قال کذبنی قومی فقال انهم یعلمون انك صادق) رسول محترم صلی الله علیه وسلم بیوردیکه قومم بنی تکذیب ایلدی سبب حزن اولدی درحال امین الوحی تسلیت بخش اولوب بیوردی یا رسول الله قومك سنی بیلورلرکه سن راستکوسن اما غرضلرینه موافق اولمین امر ایله بعث اولندیغکدن ناشی کفتکو ایدرلر دیدی (فانزل الله تبارك وتعالی الآیة) حق تعالی تسلیة حبیبه آیهٔ متقدمه یی انزال ایلدی (ففی هذه الآیة منزع) فتح میم وسکون نون وفتح زا ایله مأخذ ومشرع (لطیف المأخذ من تسلیته تعالی له علیه السلام والطافه به فی القول بان قرر عنده انه صادق عندهم وانهم غیر مکذبین له لانهم معترفون بصدقه قولا واعتقادا) حاصل کلام حضرت خداوند جلیل پیغمبر جلیلنه جلب انس واذهاب حزنله تسلی وکلام در بارنده نفس نفیس نبوتمآبنه اطمینان ویروب فی الحقیقه انلر سنی تکذیب ایتمزلر بلکه بزی تکذیب ویا انلر مکذبین فی الباطن درلر دیو درکاه عزتنده تقریر واکرامندن آیهٔ کریمه ده مأخذ لطیف ومشرع منیف حاصلدر زیرا قریش اول حضرتك صدق وامانتنه مقر ومعترف ایدیلر (وقد کانوا یسمونه قبل النبوة الامین) عامهٔ مشرکین بعثت حضرتدن اول جناب سعادتمآبی امین ایله وصف ایدرلردی (فرفع بهذا التقریر) اصل نسخهٔ مصنفده رائین ایله * وتلمسانی بعد القاف دال مهمله ایله فرض وتقدیر معناسنه ایراد ایلمشدر (ارتماض نفسه بسمة الکذب) سمة کسر سینله وسمه وعلامت معناسنه وکذب فتح کاف وکسر ذال معجمه ایله اولملق افصحدر وکسر وسکونله مقابله للصدق ومشاکلة للفظ انسبدر یعنی آیهٔ شریفه ده تحریر اولنان تقریر وتصویر مشار الیه ایله اول حضرته اسناد وسمهٔ کذبله ظهور ایدن قلق واضطراب واحتراق نفسی رفع وازاله ایلدی (ثم جعل الذم لهم) وفی نسخة الذنب (بتسمیتهم جاحدین ظالمین) یعنی بعده ذا جناب مولا عز وعلا انلره منکرین وکذبی موضع صدقه وضعلرندن ظالمین تسمیه بیورمسیله ذم وعیبی انلره نسبت قیلدی وثم تراخی رتبی فی التسلیة او الذکری او المجردة اولوب قرر اوزره معطوفدر (فقال تعالی) تفصیل ویا تعلیلدر (ولکن الظالمین بآیات الله یجحدون) جحد حقه وبحقه ای ینکرون حقیتها یعنی بو قول مجیدله ذم ایلدی (حاشاه) تفریع علی ما سبق (من الوصم) سکون صادله یعنی خدای بیهمتا محمد مصطفایی صلی الله علیه وسلم عیبدن تنزیه وتقدیس ایلدی (وطوقهم بالمعاندة بتکذیب الآیات حقیقة الظلم) بالاضافة وتکذیب معانده یه متعلق وحقیقة منصوب مفعول ثانی طوق یعنی آیات منزله یی تکذیب ایتملرندن وبروجه عناد مناظره سببیله پرورد کار عادل حقیقت ظلمی انلرك کردننه طوق والزام ایلدی (اذ الجحد انما یکون ممن علم الشیء ثم انکره قوله وجحدوا بها واستیقنتها انفسهم ظلما وعلوا) جحد لغتده انکار مع العلم ووجود علم خود (واستیقنتها) جمله سندن مستفاددر * پس آیتده تجرید ویا تأکید هویدا در * وثم للبعد الرتبی او مجردة عن المهملة زبدهٔ مرام مصنف علیه الرحمة امرین بینی جمعدرکه نفی تکذیب واثبات جحددر یعنی انلر جناب رسول اللهی تکذیب ایدرلر مع هذا حضرتك صدق وصفاسن بیلورلر انجق عنادا انکار ایدرلر تنکیم آیهٔ ثانیه بو معنایه دلالت ایدر مرویدرکه اخنس بن شریق روز کار فرسوزیدرده ابو جهل زنیمه ملاقی اولوب ای ابا الحکم محمد صادقمیدر یا کاذبمیدر بنی خبردار ایله دیو تنهانجه برجای تنهاده سؤال ایلدی ابو جهل اخنسه جواب اداده اولدی که والله محمد صادقدر وما کذب محمد قط اما بنی قصی سقایت وحجابت ونبوتله

ولوله اند ازعالميان اولسونلرده سائر قريش منزوى بيغوله حقارتى اولسون دبو فضيلت وصدق محمديده راست كو اولدى (ع) والفضل ماشهدت به الاعداء * وبينهمايى جعده وجه آخر پديداردركه معناى آيه لطيفه ديمك اولوركه وقتاقريش سنك بروفق دعواى نبوت معجزاتك ظهوريله سنى تكذيبه تصدى ايتديلركو يا انلرسنى تكذيب ايتمديلر بلكه بنى تكذيب ايتديلر ديمك اوله نتكم كنايات جاريه دندركه بركسنه آخرك بنده سنه اهانت ايتسه بنده صاحبى اول كسه يه توبيخ ايدوب سن بنم قوله اهانت ايتمدك انجق بكا اهانت ايتدك ديوكنايه ايدر عبارتده وجه ديكر بودركه ظالمين همان سنى تكذيبله تخصيص ايتمديلر بلكه سائر مرسليني تكذيبده تعميم ايتديلر ديمك اولور وكلام آتيه مصنفه بووجه ملايمدر (ثم عزاه) تشديد زاايله يعنى بعدما پيغمبر عليه السلامى تسليه وتصبير وازاله وحشتله دل بيغلى تسكين ايلدى (وانسه) تشديدويا تخفيف ايله (بماذكره عمن قبله) انبياء كرامدن اول حضرتدن مقدم تشريف منصب نبوت ايدنلرى ذكرايله (ووعده صلى الله عليه وسلم النصر) دخى دشمنان بدخواهى اوزره ظفرياب وغالب اولمسنى وعد بيوردى (بقوله ولقد كذبت رسل من قبلك الاية) فصبروا على ما كذبوا واوذوا حتى اتاهم نصرنا ولا مبدل لكلمات الله ولقد جاءك من نبأ المرسلين) قول جليل ووعد جزيلى (ثمن قرأ يكذبونك بالتخفيف) ذال معجمه نك خفتيله من باب الافعال قرآءت ايدنلركه ائمه قرادن نافع وكسائيدر (فمعناه لايجدونك كاذبا وقال الفرا) تشديدرا ايله ابو يحيى بن زياد الكوفى امام النحو واللغة ايكيوزيدى تاريخنده راه مكه ده عازم دارالبقا اولدى كلامنه زيب وفر ويرمكله فرادينلدى عمل فرا ايله دكل (والكسائى) بالكسر والمداحد قراء السبعة وشيخ القراء اولان ابوالحسن على الكوفيدر حمزة زياتدن اثناء تعلمنده بركسا ايله ملتف اولديغندن كسائى ديديلر بوزسكسان طقوز سنه سنده طوس وياريده كساه مستعار حياتدن تعرى ايلدى وقدم التلميذ لاستقلاله فى المقال يعنى باب افعالدن تخفيف ايله لا يكذبونك معناسنده فرا وكسائى اتفاق ايتديلركه معنا (لا يقولون انك كاذب) بالتأويل السابق وهذا بناء على ان اكذب ككذب للنسبة كما صرح به الامام والقاضى او على ان اكذبه اى بين كذبه كما فى القاموس وعلى الوجهين ان معنى التخفيف لايجهلونك كذابا بل يقولون ان ما جئت به باطل * وبالجمله منقولات عنهماده اضطراب واختلاف بديهيدر (وقيل لا يحتجون على كذبك ولا يثبتونه) يعنى بشبهة فضلا عن حجة كذبك اوزره استدلال ايتمزلر ديمكدر دينلدى بوعبارت دخى (وان اختلف المبنى) اقوال امامينه راجعدر (ومن قرأ بالتشديد) باقى ائمه قرآء قرآئتلرنده (فمعناه لا ينسبونك الى الكذب) قريش سنى كذبه نسبت ايتمزلرديمكدر (وقيل لا يعتقدون كذبك) خلاصه معنيين وزبده قرآئتين بو معنادر (ومما ذكر من خصائصه) يعنى ترايد قدرورفعت حضرتيه دال اولان خصيصه دندر (وبرالله تعالى به) حق جل وعلانك من بين الاصفيا خاتم الانبيايه اكرام واحترامى كه (ان الله تعالى خاطب جميع الانبياء باسمائهم) حق تعالى قرآن كريمده مذكورين اولان پيغمبران عالى رتبى علملريله تشريف بالخطاب ايليوب (فقال يا آدم) اسكن انت (يا نوح) اهبط بسلام (يا ابراهيم) قد صدقت الرويا (يا داود) انا جعلناك خليفة فى الارض (يا عيسى) انى متوفيك (يا زكريا) انا نبشرك (يا يحيى) خذ الكتاب) امثالى (ولم يخاطب هو) فتح طائله (الا يا ايها النبى يا ايها الرسول يا ايها المزمل يا ايها المدثر) يعنى سلطان اصفيا عليه السلام والتحايا مخاطب قيلمدى الا اشرف اسمائله شايان خطاب بيورلديغى عندالله الاعز علو منزلت عالى منقبته دلالت درزيرا سيد بنيد كانتدن برينى اوصاف مرضيه واخلاق عليه ايله دعوت ايدوب ديكر بنده سنى اوصاف جليله دن عارى اسم وعلمى ايله دعوت ايتسه عرف مخاطبه وآداب محاوره اوزره اولك عزتى آخردن اكثر اولديغى مبرهندر ومزمل متزمل ومتغطى بالثوب وكذا المدثر حضرت سلطان انبيا غارحرادن بعد المجاوره رجعت بيوروب مشاهده ايتديكى خوارق وحالاتدن خديجة الكبرى يه زملونى زملونى وفى رواية دثرونى ايله قبا ولحاف برله پوشيده قيلنوب يورغنلرينه ايما ايلدى بو مقامده تزمل وتدثر برله خطاب ملاطفه وتأنيسدر زيرا آيين عربدندركه بركسنه ايله ملاطفه قصد ايتسه لر انك بولنديغى حالتدن مشتق براسم ايله تسميه وتوصيف ايدرلر مثلا حضرت حبيب خدا جناب على المرتضا كرم الله وجهه يى خالئا اوزره خواب آلود كوروب قم ابا تراب ديو ملاطفه بيورمشلردر

(الفصل الرابع فى قسمه تعالى بعظيم قدره صلى الله عليه وسلم)

فصل چهارم حضرت مولى عز وعلا نبى ذيشانك ذات عاليشانته يادقسم بيوردقلرى آيانك تفسير وتأويلى بياننده در وقسم فتحتين ايله حلف ويمين معناسنه (قال الله تعالى لعمرك انهم لفى سكرتهم يعمهون اتفق اهل التفسير فى هذا) (لعمرك) قول جان بخشنده مفسرين يكزبان اتفاق ايتدكه (انه قسم من الله تعالى بمدة حياة محمد عليه الصلوة والسلام) اهل تفسيردن مراد اكثر وجمهوردر والا بيضاوى تفسيرنده وقيل المراد به لوط عليه السلام ديو ذكر ايدوب لعمرك

قسمنه شايان بيوريلان لوط عليه السلامدر وضمائر قوم لوطه راجعه اولمسنى بيان ايتمشلر وكذا الامام ابا البغوى عليه الرحمه دخى بو قول اوزره اقتصار ايتدى ومراد لوط عليه السلام اولديغى حالده قائل خطاب ملكدر زيرا ابن عباس وغيريدن روايت اولنان (ما حلف الله تعالى بحياة احد الا بحياة محمد) حديث شريفنه منافى اولمغله قول اكثر مفسرين اوزره معناى آيت شريفه ديمك اولوركه يا محمد قسم عمركه در عمرك حقيچون كفار قريش عدم تمييز خطا من الصواب ايده سكران آسا غمرت وغوايتده متردد ومتحيرلردر وجمله قسميه معترضه فيما بين القصة اولوب ضميرلر قوم حضرته ارجاعى اصوب بيكرده نحولردر (ويعمهون) صيغه مضارعله اتيانى امر ماضيى استحضار ايچوندر ويسمى حكاية الحال الماضية او لتشبيه الماضى بالحال واستعمال المشبه به فى المشبه (واصله) اصل استعمال لعمرك (بضم العين من العمر ولكنها فتحت لكثرة الاستعمال) اظهر اولان ضمتيله عمر ديمك ايديكه افصح الوارد فى القرآندر على ما فى القاموس ضم وفتحله لكن فتحله استعمال خفت لفظ وكثرت دوراندن مقتضيه دركما فى البيضاوى (ومعناه) ابو الجوزا عليه الرحمه ابن عباس رضى الله عنهمادن روايت بيوردقلرى وجه اوزره معناى لعمرك (وبقائك يا محمد) والعصر قول شريفنده عصر نبوته قسم بيورديغى اوزره (لعمرك) دخى مدة بقائك فى الدنيا معناسنه در وقيل دوام ذكرك الى الاباد (وقيل وعيشك) وطيب معيشتك فى الكونين ديمكى مفيد اولور ديديلر لقوله تعالى (فلنحيينه حياة طيبة) (وقيل وحياتك) ظاهرا كتب لغتدن فهم اولنان مطلقا حياتدر لكن بعض محققين ذكرى اوزره مراد عمر حياتدر فالعمر لفظ مشترك * قال مولانا على القارى اى باسمنا الحى والتخصيص للشرف والكل بمعنى واحد (وهذه نهاية التعظيم وغاية البر والتشريف) معانى مذكوره نك كليسى كمال تكريم ونهايت تشريفدر زيرا عرف عربده حياتنه قسم كمال الفت ومحبته دال اولوب فوق القسم بالذات مرتبه عاليه در وذلك امر ذوقى يحتاج الى جودة طبع فتدبر (قال ابن عباس رضى الله عنهما) بيهقى دلائلنده وابو نعيم وابو يعلى روايتلرنده ابن عم خير الناس بيوررلركه (ما خلق الله تعالى وما ذرأ وما برأ) الفاظ مترادفه دن تأكيد ايچوندر ويا خلق تقدير معناسنه وذره ذريته مختصه وبره مختص بذات الروح اولق مرويدر (نفسا) اى شخصا ذا نفس (اكرم عليه من محمد صلى الله عليه وسلم وما سمعت الله عز وجل اقسم بحياة احد غيره) يعنى لدى بارئ النسم نبى محترمدن انفس واكرم نفوس منفوسه دن برذاتى صانع بيچون عدمدن ايجاد ايتمدى ومصطفى صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك غيرى افراد آفريده دن برفردك حياتنه قسم ياد ايتديكى يادداشت ومعلومم دكلدر ديدى * وما سمعت قولى عبارت اولى يه دليل كونه در (قال ابو الجوزاء) جيم وزاى مفتوحتين بينهماده واو ساكنه والف وهمزه ايله اوس بن عبد الله الربعى البصريدركه جناب صديقه رضى الله عنها وغيريدن راويدر اما حاء مهمله وراء ايله ابو حوراء راوى حديث قنوت اولان ذاتدر (ما اقسم الله تعالى بحياة احد غير محمد صلى الله عليه وسلم لانه اكرم البرية عنده) بريه همزه وتشديد ايله يعنى الخليقة وفعيله مفعوله معناسنه درصفتدن خروج واسماء محضه استعماليله مستعمله اولمغين تأنيث قيلندى يعنى بارى تعالى برفردك حياتنه يادقسم بيورمدى انجق محمد عليه السلامك حياتنه قسم ايلدى زيرا جناب احمد اكرم الخليقه وخير البريه دردیدى (وقال تعالى يس والقرآن الحكيم) والقرآن مقسم به قيلنديغى صورتده يس اوزره معطوفدر والا واو قسمدر حكمتك قرآنه اسنادى فرقان كريمك صاحب حكم تام وحكمتله ناطق اولديغيچوندر (الايات) (انك لمن المرسلين على صراط مستقيم) آيت اولى دن غيره تعرض غرض نصادن اولميوب تعظيم آخرى افاده وتتميما واقعدر (اختلف المفسرون فى معنى يس على اقوال) معناى لفظ يس ده علماء متأخرين نيجه اقوال اوزره اختلاف ايلديلر اما جمهور سلف وجمع من الخلف اوائل سور فرقانيه ده اولان حروف مقطعه شانده قول وقيل ايتميوب مما استأثر الله به علما الله اعلم بمراده بذلك قوليله اكتفا بيورمشلر (فحكى ابو محمد المكى) مرذكره قدس سره (انه روى عن النبى صلى الله عليه وسلم انه قال لى عند ربى عشرة اسماء) مكى عليه الرحمه بيورركه مفخره موجودات عليه افضل التحيات حضرتلرندن روايت اولندى سعادتله بيورمشلر عندالله تعالى بنم ايچون اسماء اسنادن عشرة كامله موجوده در وحصر عشره بر زياده اولمغى منافى دكلدر زيرا علماى اعلام اسماء واعلام حضرتى درجه خمسمائه يه رسيده قيلدقلرى مستغن عن الشهره در وكثرت اسماء عظمت مسماى مستلزمه در (ذكر ان منها) ابو محمد مكى ذكر ايلديكه تحقيقا اسماء عشره دندر (طه ويس اسمان له) طه ويس اول حضرتك ايكى نام ناميلريدر خبر مذكور بر قول قاضى ابى بكر بن العربى ضعفه محمول اولمغين پيوسته صحت دكلدر ديمشلر (وحكى ابو عبد الرحمن السلمى عن جعفر الصادق انه اراد) امام سلمى جعفر الصادق عليه رضى الخالق جنابندن حكايه بيورديكه مولاى معين خطاب يس ايله مراد ايلدى (يا سيد) بطريق الرمز (مخاطبة لنبيه صلى الله عليه وسلم) حبيبنه خطابيه وملاطفه جهتندن حرف ياندا ايچون

وسين سيد لفظنه اشارتدركه اكتفا ببقاء الكلمة باقيسى اوزره دلالت مذهب عربدر وقد ورد في الحديث كفى
بالسيف شا اى شاهدا (وعن ابن عباس يس يا انسان) ابن ابي حاتم روايتى اوزره ابن عم سيد الناسدن مرويدر
معناى يس عموم افراد انسه اسم اولديغندن يا انسان لفظى اشارتيله (اراد محمدا صلى الله عليه وسلم) ذات كريم
محمديكه مقصود من الخلق الاول وفرد اجمل واكمل اولديغندن محمد عليه السلامى مراد ايلدى ديدى (وقال) ابن جرير
ومحيي السنة روايتلرنده نقل سابق آسا ابن عباس حضرتلرى يوردى (هو) يس (قسم) حرف قسم حذفيله ولذا
والقرآن الحكيمده واو عاطفه در (وهو) اسم (من اسماء الله تعالى) تصريحا ويا تلويحا يعنى ابن ابي طلحه روايتى اوزره
يس نام خداوندرواسماء اسنا نبويه دن اولمغى منافى دكلدر زيرا اسماء بمعنى الاوصاف لا بمعنى الاعلامدر ولذا بعض
صفات بارى عزاسمه حضرت پيغمبر عاليجنابه اطلاق اولنور رؤف ورحيم آسا مع الفرق بين اوصافه تعالى
ووصفه عليه السلام (وقال الزجاج) ابو اسحاق ابراهيم النحوى بينه شيشه كرى يه نسبتدر اوچيوزاونده بغداد
بهشت آباده سوى دار السلام جنانه روان اولدى و(قيل معناه يا محمد) معناى يس بطريق الايما يا محمد ديمكدر
دينلدى (وقيل يا رجل) دخى زبان حبشيه ده انسانه يس تسميه اعتبارى روايتكرده حسن وسعيد بن جبيردر (وقيل
يا انسان) بلغة طي كما رواه الكشاف (وعن ابن الحنفية) محمد بن علي بن ابي طالب كنيتى ابو عبد الله وحنفيه مادر
مهربانى خوله يه نسبتدر من سبي بنى حنيفه مادره نسبتى سبطين مكرمين حضراتندن تمييز ايچون اولوب
كركدر كبار تابعيندن اولوب عقد ثمانينده مدينهٔ منوره ده عازم شهرستان بقا اولديلر (يس يا محمد) احد تأويلات
سابقه برله بيهقى دلائلنده روايت بيورمشلردر (وعن كعب) يعنى كعب الاحباردن مروى خبر صحت اثرده (يس
قسم اقسم الله تعالى عزوجل به قبل ان يخلق السماء والارض بالفي عام) يعنى پروردگار جهان آفرين آسمان وزمينى
ايجاددن دوهزار سال اقدم انكله يادقسم بيوردى ظاهرا بيرون حيطهٔ شمار كثرت مراد اولنوب اقسم بك (يا محمد
انك لمن المرسلين) ديمك اوله (ثم قال تعالى) ايزد متعال جل عن الشبيه والمثال اظهارا بعد ذكره اضمارا
بيوردى (والقرآن الحكيم انك لمن المرسلين) ابداع روح شريف محمدى وابداء نور لطيف احمديده قبل خلق الكائنات
ايكى بيك سنه مقدم محمد ايله قسم بيوروب بعده كتاب قديمنده رسول كريمنه قسمنه مطابق يمين موافق ايرادايدر
(فان قدر) بعضى نسخه ده بدل الدال را ايله قرر وارد اولمشدر (انه من اسمائه صلى الله عليه وسلم وصح فيه انه قسم
كان فيه من التعظيم ما تقدم) يعنى يس اسم سامى نبى تهاميدن فرض اولنوب انكله يادقسم صحيح باب اولديسه
ماسوى الحضرة برفردك حياتنه قسم بيورلمديغى كبى بنه تعظيم حضرتدن خالى اولميوب جلائل تكريم وتمجيدنه
دال اولدى والله اعلم بحقيقة الحال (ويؤكد فيه القسم عطف القسم الآخر) بالفتح وجوزالكسر وهو المذكور
المصرح (عليه) دخى قدرمرموزدن مستفاد اولان قسمك قسم ديكره عطفى ذلك التعظيم اوزره اشعار وتأكيد ايدر
(فان كان بمعنى النداء) مجرع معناى يس ايله اسماء ادا اولنميوب ندا معناسنه اولورسه ده (فقد جاء قسم آخر فيه
(بعده) بعد الندا بنه قسم آخر ياد كرده خدادر (بتحقيق رسالته) انك لمن المرسلين قول شريفيله (والشهادة بهدايته
صلى الله عليه وسلم) اى حيث قال على صراط مستقيم (اقسم الله تعالى باسمه) يعنى قول اوله بناء اسم شريف محمدى
ايله قسم ايلدى (وكتابه) برله اسمه اوزره معطوفدر والقرآن الحكيم جليله سنده واو قسم ثانيه اولديغى حالده دخى
كتاب كريمنه قسم بيورديكه (انه لمن المرسلين بوحيه الى عباده وعلى صراط مستقيم من ايمانه اى طريق لا اعوجاج فيه
ولا عدول عن الحق) امدى باسمه وكتابه ضميرانى حضرت پيغمبره راجعاندر لا الله لما فيه من مخالفة الظاهر وانتشار
الضمائر وعلى النداء لا ينافى ما مر من انه لم يناده باسمه كما مر كذا حققه الشهاب الخفاجي وهمزهٔ انه كسرله درقول
وحكايه تقديريچون كه معناى قائلا انه ديمكدر من ايمانه بيان للطريق ومراد توحيددر ويا تعليليه وعلى صراط
لفظنده زيادكى واو خبر ثانى اولديغنه اشارتدر لامتعلق بالمرسلين واى فتح همزه وسكون ياء مخففه ايله طريق
مفسره دراما تشديد يا ايله اى كرچه مخالف للروايه درلكن وان جاز عدم اعوجاجى تفسيرا اولور والحاصل محمد مصطفى
صلى الله عليه وسلم بندكان خدايه وحى ايله دخى اعمال اركان ايمان وايقاندن صراط مستقيم اوزره مرسليندندر
اوله صراط مستقيم كه طرفى التفريط والافراطه غيرمائل ووجه صدقله حكم ثابتدن عدول ايتمين شاهراه متيندر
(قال النقاش) ابو بكر محمد بن الحسن الموصلي البغدادي المقري المفسر وقيل انه كان يكذب في الحديث نقشبند روايتى
زيب صحتدن عارى وساده ايدى لكن على ضعف شيخ القراء عصر اولوب تاريخ بالغ عدد حروف قرآن اولدقده
عمرى رسيدهٔ ختام اولمشدر (لم يقسم الله تعالى لاحد من انبيائه) عليهم السلام (بالرسالة في كتابه الا له) صلى الله
عليه وسلم اى بنبب الرسالة اولم يقسم على رسالة احد غيره كما في هذه الاية كرچه (انك لمن المرسلين) حكم جليلنده سائر

مرسلينك دخى رسالتنه اثبات مصرحدر لكن بخصوصه ولا مقصودا لذات احد بالغرض دكلدر * يعنى رب كريم
كلام قديمنده پيغمبراندن بريتك مخصوص رسالتيله يادقسم بيورمدى انجق جناب سلطان رسل وهادئ سبل عليه
الصلوة والسلام حضرتنه مقصودا لذاته رسالتيچون قسم ايلدى (وفيه) لفظ يس ده ويا تخصيص مذكورده
(من تعظيمه وتمجيده) تفعيل من المجد وهو العز والشرف (على تأويل من قال انه يا سيد ما فيه) قال القرافي رحمه الله
المأول هو الكلام الذى فيه الاحتمال الخفي مع الظاهر كالحقيقة والمجاز والخصوص والعموم انتهى * وسيد فيعل
وزننده كسر عينله من السود وتقدم الكلام فيه ولفظ ما فيه ده ايجاز ومبالغه بديداردر يعنى يس يا سيد
معناسنه دينلدكده تأويلى اوزره اول حضرتك تعظيم وتشريفى بياندن نطاق تكلم عاجز اولديغى امر عظيم برله
كمال عز وتفخيم موجوددر ديمك اولور * مصنف قدس سره سيادته مناسب حديث لطيفه ايله بوكلامى تعقيب بيوروب
ديدى (وقد قال صلى الله عليه وسلم انا سيد ولد آدم ولا فخر) روايتكردهٔ مسلم وترمذى اوزره (انا سيد ولد آدم يوم
القيامة) لفظيله ورودو جامع الصغيرده (انا سيد ولد آدم يوم القيامة واول من ينشق عنه القبر واول شافع
واول مشفع) عبارتيله ابي هريره رضى الله عنه طريقندن امام مسلم وابو داود برفع كشاى عروس روايت اولورلر
اما طريق ابي سعيد رضى الله عنه المجيددن امام احمد وترمذى وابن ماجه كاوته نهاد اولدقلرى سرتاج روايت (انا سيد
ولد آدم يوم القيامة ولا فخر وبيدى لواء الحمد ولا فخر وما من نبي يومئذ آدم فمن سواه الا تحت لوائي وانا اول من ينشق
عنه الارض ولا فخر وانا اول شافع واول مشفع ولا فخر) حديث شريفيدر امدى زيادة الثقة مقبولة قاعده سى جاريه
اولور تحدث بنعم الله قصدا اولنديغى حالده كشى نفسنى مدحك جوازنه دلالت ظاهره در معناى حديث اول
شريفترين جميع اولاد آدم افتخار المقامى كوياى فخر اولمم بلكه تحدثا بنعمة الله سيادتم بيان ايدرم ديمكدر
لغتده سيد فايق قومه في الخير اولان شريفدر مصنف عليه الرحمه نك حديث مذكورى ايرادندن مرادى آيت
جليله نك يا سيد معناسنه اولان قوانى معاضد اولمقدر (وقال جل جلاله) عزشانه وعظم سلطانه (لا اقسم بهذا
البلد وانت حل بهذا البلد) دخول باء بهذا تأكيدا اولديغى كلام عربده سايغ وعند علماء الادب شايعدر واظهار
في مقام الاضمار لحكمة الاستعظامدر حق سبحانه وتعالى بلد حرامه قسم ورسول عالى مقاملك انده حلوليله
قيد بيورملرى اول حضرتك مزيد فضلنى اظهار وشرف مكان شرف مكينله اولمغى اشعار بيورر هذا المعنى باعتبار
مفهومه آتيده قول ماعبر عنه المصنف افاده ايدر (قيل لا اقسم به اذا لم تكن فيه بعد خروجك منه حكاه المكي)
لا نفي جنس ايچون وبعد خروجك عدم قسم خروج ايچون اولمغى مشعر اولورا كر لا اقسم به اذا خرجت ايله تعبير اولنسه
موجز اولوردى يعنى بلد حرامدن خروجكدنصكره كه انده موجود اولميه سن بلد حرامه يادقسم ايتم ديمكدر دينلدى
(وقيل لا زائدة) عدم زيادكى لا تقديريله بيله معنى مستقيمدر (اى اقسم به وانت به يا محمد حلال او حل لك ما فعلت
فيه على التفسيرين) معناى حل يا حلول ويا حلالدن اولديغى اوزره * والا لا زائده ويا نافيه اولمسنى تفسير مراد دكلدر
عام الفتح اول حضرتنه حلال قيلنان امره وعد خدادركه ساعة من نهار مراد ايلديكى شيئك حلال قيلنميله
ويا بلد حرامه بغير احرام دخول بيورملرندن (والمراد بالبلد عند هؤلاء مكة) عند المفسرين بلددن مراد مكهٔ مشرفه
شرفها الله در وقائل جم غفير اولديغنه اشعار بيورور (وقال الواسطي) هم صحبت جنيد اولان ابو بكر بن موسى قدس
سرهما بعد ثلثمائه خانقاه عليينه توجه بيورديلر (اى يحلف لك بهذا البلد الذى شرفته بمكانك فيه حيا وببركتك ميتا
يعنى المدينة) واسطي قدس سره (وانت حل بهذا البلد) تفسيرنده مقيم بالمدينة تأويلى اشارت بيورر يعنى سنكيچون
شول بلده يادقسم ايدر مكه عالم حيا تكده انده اقامتكله انى شرفيافته وعالم رحلتكده بركت وجود پرجودكله انى
مشرف ايلدك بو دار الهجرهٔ طيبه يى مراد ايدرديدى (والاول اصح) اجماع مفسرين اوزره مراد مكهٔ مكرمه
اولديغى صحيح ترين اقوالدر (لان السورة مكية) زيرا سورهٔ شريفه بلد الله الامينده نزولى اتفاقيدر اما واسطي قدس
سره تأويل مذكور ايله مكهٔ معظمه يى مراد ايتمك دخى محتملدر زيرا انده حيا اقامتلريله تشريف وعمانابركاتلك
وصوليله تبريك مكهٔ مشرفه يه صادق اولديغى حالده والاول اصح قوليله مصنف عليه الرحمه كويا اولمغه غير محتاج
اولديغن مولانا علي القارى تحقيق بيورمشلردر لله دره ما ادق فكره (وما بعده يعمه قوله تعالى وانت حل
بهذا البلد) يعنى لا اقسم بهذا البلد ما بعدى اولان وانت حل بهذا البلد قول شريفى تأييد وايضاح ايدر ديمكدر
اما وجه تصحيح وبيان توضيح غير ظاهر اولديغى باهردر لان حلوله في المدينة اظهر اشموله حيا وميتا (ونحوه قول
ابن عطا) يعنى مكهٔ مكرمه يه اول حضرت سببيله قسمدن تقدم ايدن معنى نقليدر ابن عطا قولى (في تفسير قوله تعالى
وهذا البلد الامين) اى الآمن او المأمون يأمن فيه من دخله (قال) ابن عطا (آمنها الله تعالى) همزهٔ ممدوده ويا قصر

وتشديد ايله (بمقامه فيها وكونه بها) يعنى مكه‌يى مسكن ومأوى بيورمغله ذات امن وامان قيلدى (فان كونه امان حيث كان) بها پس وجود كرم وجودى مكه‌ده اولمق حسبيله اماندر (ثم قال) عزوجل (ووالد وما ولد من قال اراد آدم فهو عام) يعنى حق سبحانه والد قول جليلى ايله ابو البشر صفى اللهى مراد بيورديسه وما ولد جميع اولاد آدمه شامل اولوب خلاصهٔ افراد اولاد وسلالهٔ عباد وعباد سيد الانبياء وسند الاصفياء محمد مصطفى صلى الله عليه وسلم مراد اولنمق مستبعد كادر (ومن قال هو ابراهيم وما ولد) اوجه عبارت على قياس ما سبق هو ابراهيم ديمك ايدى يعنى والد وولد ايله جناب خليل الله واولاد صلبيه‌لرى اسمعيل واسحاق واسباط انبياء بنى اسرائيل عليهم السلام مدرد نيلرلر قواله كوره (فهى) آيت مذكوره (ان شاء الله) تعالى (اشارة الى محمد صلى الله عليه وسلم) يعنى سبط الاعظم وحفيد الافخم سيد العرب والعجم كه نسل اسمعيل جميل بانئ بيت الخليل مع والده الخليل اولوب بلكه ابراهيم واولادكريمندن مقصود بالذات زبدهٔ كائنات وخلاصهٔ موجودات اولديغى باهردر ومصنفك مشيته تعليق تبركدر قول لطيف تحقيقكردهٔ كثيرين اولديغنه دليل والدن فرد اكمل مراد اولندقده ولددن دخى ارادهٔ اكمل ظاهر اولور مختار زمخشرى اولان معنا والددن مراد حضرت سرور عالم اولديغى (انما انا لكم بمنزلة الوالد) حديث شريفيله مثبتدر وما ولد ايله مراد امتدر ديمشلر (فتضمن السورة) سورهٔ مسطورهٔ بلد شامله‌در (القسم به) صلى الله عليه وسلم (فى موضعين) بحسب المتعاطفين يعنى اول دركه انمايه رسالت ولد خير البريه ابراهيم اولمق حسبيله وبشهادة مافى الكشاف والد اولديغى جهتله سورهٔ كريمه حضرت مصطفى عليه التحايا جنابلريله ايكى محلده قسمى متضمنه اولدى سيد صفوى موضعينده قسمك برى حقيقة ظاهر وآخرى حكما بديدار در والا زمخشريدن نقل اولنان معناى ظاهرى اوزره اشارته مساغ نا يابدر زيرا مصنف عليه الرحمه ذلك النقله اصلا اشارت بيورمديلركه تقريبى صحيح اوله بل والد ايله حضرت آدم عليه السلام مراد اولنديغى حالده بيله ينه در صدف كونين ورسول الثقلين حضرتنه قسم بديدار اولوركه كما فى الحديث اول حضرت معدّ فى صلب آدم ايدى ديو بيورمشلر انتهى ❊ تفسير بيضاوى قولنى حاوى ووالد لفظ شريفى هذا البلد اوزره معطوف اولوب آدم ويا ابراهيم عليهما السلامدر وما ولد ذريت آدم ويا محمد صلى الله عليه وسلمدر وتنكير براى تعظيمدر ديو بيورلمش (وقال تعالى الم ذلك الكتاب قال ابن عباس هذه الحروف مستخرجان كنوز حقايقه) دن ابن جرير وابن ابى حاتم استخراج روايتلرى اوزره ❊ عبد الله بن عباس بيورديكه اول سورهٔ شريفه وسائر سور جليله‌ده اولان حروف مقطعه (اقسام) جمع قسم ذلك المعمى دخى مقسم به دركه (اقسم الله تعالى بها) بعض نسخه‌ده بهذا يعنى على طريق الاشارة ذكر اولنان حروف اسماء كبريا واوصاف سرور اصفيايه رمز مراد اولنوب حرف قسم محذوف اوله (وعنه وعن غيره فيها غير ذلك) ابن عباس وانك غيريدن حروف مقطعه خصوصنده غير ذلك ما هذا الك نقل اولنوب حتى يتمش قولى جائز اولورديمشلردر بوبابده اتقان سيوطى وجواهر التفسير كاشفى استيفاى مقام مرام ايدرلر (وقال سهل بن عبد الله التسترى الالف هو الله تعالى) يعنى الف مبنى حرف اوله بناء اسم جلاله اشارتدر ومعنى وحدانيت حقه ايمادر (واللام جبريل) حرف اخيرنه بناء (والميم محمد صلى الله عليه وسلم) اول واوسطنه نظرا ميم محمد مصطفى صلى الله عليه وسلمه اشارتدر (وحكى هذا القول السمرقندى ولم ينسبه الى سهل) قول مشار اليهى ابو الليث سمرقندى مطلقا حكايه بيوروب سهل تسترى يه نسبتله تقييد بيورمدى بوايسه امرسهلدر مع احتمال التوارد فى مقام التأييد اطلاق وتقييد ميانده معنا نابديد اولور (وجعل معناه) معناى ذلك القولى سمرقندى تأويل قيلدى (الله انزل جبريل على محمد صلى الله عليه وسلم بهذا القرآن لا ريب فيه) يعنى الله احد جبريل امينى حبيبى محمده هذا القرآن ايله انزال ايلديكه منزل ومنزله شك نايابدر ويا منزل به او منزل عليهده ريب يوقدر ديو اشارت عليهٔ سبحانيه ايله بو معنى مراد اوله ديمشدر (وعلى الوجه الاول) ابن عباس قول لطيفندن قسم مراد اولنان وجه وجيه اوزره (يحتمل القسم ان هذا الكتاب حق لا ريب فيه ثم فيه) يعنى قسم وكتابده ظاهردر (من فضيلة قران اسمه باسمه نحو ما تقدم) يعنى ورفعنا لك ذكرك تفسير نفيسنده تقدم ايدن تشهد وخطبه‌ده اسم شريف رب جليله نام نبى جميل مقارنى آسا بو مقامده دخى فضيلتدن حظ تام هويدادر (وقال ابن عطا فى قوله تعالى ق والقرآن المجيد اقسم) الله (بقوة قلب حبيبه محمد صلى الله عليه وسلم) يعنى حق سبحانه وتعالى حرف (ق) ايله قوة قلب احمده قسم بيوردى ديو ابن عطا تفسير قافده بيان بيوردى (حيث حمل الخطاب) يعنى حضرت مصطفى خطاب مستطاب ذى الجلاله تحملى حيثيتيله كه ملائكه اكا طاقت آور اولمديلر (والمشاهدة) دخى مشاهدهٔ عينيه‌يه تحمل ايله كه كليم اكا طاقت كتورمدى يا مشاهدهٔ قلبيه كه تجلى تام معناسنه‌در (لى مع الله وقت لا يسعنى فيه ملك مقرب ولا نبى مرسل) بو معنايى مؤيددر (ولم يؤثر ذلك فيه لعلو حاله) مع وجود المجاهدة علو حال ورفعت كمالندن ناشى ذلك الحال اكا تأثير

برله تحمله مانع اولمدى وكريمهٔ (نزل به الروح الامين على قلبك) تتمه‌سى بو محله تعليق روادر (وقيل هو) اى ق (اسم للقرآن) بطريق الاشارة قرآنه اسم امابطريق العبارة نام سوره‌در (وقيل هو اسم لله تعالى) حرف اولى قاف ايله مصدّره اولان اسماء حسنى‌يه رمز ايله اسم الله درد نيلدى قادر قاهر قوى قريب قابض امثالى (وقيل هو جبل محيط بالارض) امام مجاهد عليه الرحمه برايه كذار اولديغى نقولدركه قاف زمرد خضرادن بركوه بلنددركه دنيايى احاطه ايتمشدر وآسمان ودريانك سبز كون اولمسى عكس جبلندر ديدى والحاصل عظمتنه بناء قسم حقه شايان اولدى (وقيل غير هذا) يعنى امام سهلدن نقل اولنان وجوه اوزره قادر بيچون جل شانه حضرتلرى كند وقوت وقدرتنه قسم بيورمش اوله ❊ ويا خود قضى الامر من رسالة محمد ديمكله رمز اوله وقهر كفارى اخبار ايله اشارت ويا قبوردن مؤمنلرك قيامنه تنبيه مراد اولنه ديو نيجه معنى براعهٔ نادره زاى ارباب تفسير وتأويلدر واحكام اوزره وقوفله امر مشكلاتده توقف برله ايماء ورمز اولديغى دخى بيرانهٔ جرايد ارباب حقايقدر كما قيل ❊ قد قلت لها قفى ❊ فقالت لى قاف ❊ اى اقف اما كه فى الحقيقه حروف مقطعاتكه ظروف بركاتدر رموز اشارات كنوز بشاراتده (وما يعلم تأويله الا الله والراسخون فى العلم) كريمه‌سى اوزره اعتقاد ومتشابهاتك ظاهرينه ايمان واعتقاد بيورلوب ❊ عقل كارآموز اينجا ابترست ❊ كاين كمال از حد دانش برترست ❊ مصداقنجه عمل بيورله ولله در من قال (فارسى) عروس معنىء قرآن نقاب آنكه براندازد ❊ كه دار الملك ايمانرا مجرد بيند از غوغا ❊ (وقال جعفر بن محمد) يعنى امام صادق رضى الله عنه وعن ابيه (فى تفسير والنجم اذا هوى انه محمد صلى الله عليه وسلم) نجمله مراد جناب احمد مجتبى دردپو بيوردى زيرا محمد نجم اكبر وستارهٔ انوردر ❊ اذا هوى صعود مقام دنى فتدلى در (وقال) ينه صادق مرهٔ بيوردى (النجم قلب محمد صلى الله عليه وسلم وهوى انشرح من الانوار) اى انسع (وقال) من قبعد اخرى تفسير هوى‌ده بيوردى (انقطع عن غير الله تعالى) تعلق ماسوادن منقطع اولدى ديمكدر فان معناه خلا (وقال ابن عطا فى قوله تعالى والفجر وليال عشر الفجر هو محمد صلى الله عليه وسلم لان منه تفجر الايمان) يعنى سرچشمهٔ ايمان وعين ايقان اندن تفجر ايدر وليالى عشر عشرهٔ مبشره ايله تفسير اولنمق شايستهٔ مقامدر آسمان ولايتده ستارهٔ سيارهٔ نك مختفى اولمسى زمان نبوت وآوان رسالتده احوال اصفيا انبيايه نسبتله ظلمات كدورات نفسانيه وحجبات شهوانيه‌دن خالى اولمدقلرندن ناشى مهر درخشان رسالت ايامنده پنهان اولمغله ليالى برله تعبير بيورلمش اوله ديديلركذا النور الدين القارى ❊ اما فجر وليالى عشر تفسيرنده اقوال مفسرين اشهر من ان يذكر

(الفصل الخامس)

فى قسمه تعالى جده له) دال مهمله ايله عظمت معناسنه دركه قوله تعالى (وانه تعالى جد ربنا) وحديث شريف (ولا ينفع ذا الجد منك الجد) شهادتيله غنا معناسنه اولور لا ينفع ذا الغنا منك غناؤه وانما ينفعه ايمانه (لتحقق مكانته عنده) كسر عينله وفتح وضمى دخى جائزدر ❊ يعنى فصل پنجم حضرت پروردكار عالم عم نواله وعظم شانه دركاه عالى‌پناهنده رسول محترمك تحقق منزلت والا مرتبه سيچون فرقان حكيمنده يادقسمى بياننده‌در (قال الله جل اسمه) اى عظم وصفه ونعته فكيف سماه وذاته (والضحى) حين ارتفاعنده ضوء شمسه قسمدر ووقت ضحى اشرف اوقات ووقت مكالمه مع الكليم اولان اسعد ساعات اولمغله تخصيص بالقسم بيورلدى (والليل اذا سجى) اى ركد ظلامه سورهٔ متقدمه‌ده ليلك تقديمى اصالتنه بناء ورود ايلدى بدليل قوله تعالى (نسلخ منه النهار) بو سورهٔ جليله‌ده تأخيرى حسن ضوء ونور وكمال ظهوريله ضحانك شرفيتنه دلالتدر تصويبكردهٔ مولانا على القارى اوزره شايستهٔ مقام اولان معنىء ضحى ايله وجه پرنور ماه تابان رسالت عليه السلام والتحيه مراد اولنديغنه ايما وليل ايله موى عنبر بوينه اشعار اوله قسما بشمس جبينها وضحيها ❊ وبنور طلعتها اذا يغشيها ❊ كما فى البحر ولله دره ما ادق فكره (السورة) فعل مقدر اعنى ايله منصوب ويا السورة معروفة تقديريله مرفوع ونزع خافض ايله مجرور اولور ❊ وسوره قراندن طائفه معناسنه كه اقلى اوچ آيتى حاويه ومترجمه اوله سور مدينه‌دن منقوله درزيرا مدينه برطائفه‌يى محيطه‌در وبو معنى وا وسوره اصليه اولديغى حالده در اما همزه‌دن مبدله ايسه قرآندن برطائفه ديمك اولور بقيه‌السئيه سؤرديلمدن منقولدر (اختلف فى سبب نزول هذه السورة) سورهٔ والضحى سبب نزولنده اختلاف اولندى (فقيل كان ترك النبى صلى الله عليه وسلم قيام الليل لعذر نزل به فتكلمت امرأة فى ذلك بكلام) روايت بخارى اوزره اول بركزيدهٔ بنى آدم صلى الله عليه وسلم لعذر ما چند شب عدم قيام تهجددن ناشى برزن فاجره كلام ما لا يليق به ايله هرزه كو اولوب حاشاكم حاشا داناى عالم بيكمان سنك شيطانك سنى تركنا ايتديكنه عدم قيام ليلك كواهدر ديدى ❊ پس پادشاه غيور جل جلاله تسليهٔ حبيبه بو سورهٔ كريمه‌يى انزال ايلدى اما روايت ثعلبى اوزره انكشت نورسرشت سلطان سرير لولاك خون آلود اولوب (هل انت

الاصبع دميت وفي سبيل الله ما لقيت (كلاميله لب جنبان اولدقلرى هنگامده دوسه شب قيام ليله مانع اولغين شانده حمالة الحطب ايله سرزنش قيلنان ام جميل كه ام قبيح در شان نبوتما به شايان اوليان كلامله هرزه خاى اولمشيدى ديديلر ومرأة مسفوره غيرى اولمق دخى محتملدر (وقيل بل تكلم به المشركون عند فترة الوحى) چند روز امين الوحى عليه السلام لامر ما عدم نزولندن * قريش بد كيش محمدى ربيسى ترك ايلدى ديو سر آغاز هذيان اولمشلر ايدى (فنزلت السورة) (ما ودعك ربك وما قلى) آيت جميله سنى حاويه سورة ضحى شرف نزول بيورلدى امدى سبب نزولده تلفيق بين القولين بو وجهله صورتنادركه تأخر وحى ايله ترك قيام ليل امر اتفاقى صدور يافته ومحض نادر برابرزن ايله كفتكوى مشركين بر وقته مصادفه ايليه وحكمت تأخر وحى ونزول روح الامين نقل بيضاوى اوزره ترك استثناى حضرتدن ويا زجر سائلدن ويا تحت السرير جرو كلب ميتك وجودندن ويا غيرى خصوص اجلندن اوله ديمشلر (قال القاضى الفقيه ابو الفضل رحمه الله) بعضى نسخه ده متروكدر (تضمنت هذه السورة من كرامات الله تعالى له صلى الله عليه وسلم) من تبعيضيه اولمق صوابدر على القاريدر * يعنى سورة ضحى اول تخت نشين اجلال حضرتلرينه حضرت كردكار عالمك انواع اكرامندن بعضى كرمنى مشتمله در (وتنويهه به وتعظيمه اياه ستة وجوه) يعنى پيغمبر جليل القدرينه رفعت شان وسطوع برهاندن صدور ايدن احترامى واول حضرته تخصيص وغيريدن استثنا بيورديغى حالات وكرامات وتعظيمات باهرات ذى الجلالدن التى وجهى محتويه در ستة اوجه افضليله ايراد بيورلمق وجه وجيه ايدى (الاول القسم له عما اخبره به من حاله) من حاليه در يعنى وجوه ستهنك اولكيسى عظيم حال وكريم جاه وكمال محمدى اوزره دلالت ايدن امورى بو سورة شريفه ده اعلام بيورديغندن قسمدر (بقوله والضحى والليل اذا سجى اى ورب الضحى) يعنى حذف مضاف ايله كه قسم به در حق جل وعلا مقسم به شانه تعظيما بما شاء من خلقه قسم ياد ايدر (وهذا) قسم على ذلك (من اعظم درجات المبرة) فتحات وتشديد راايله بر بمعنى الخيردر يعنى شرفترين درجات بر وخيردندر (الثانى) وجوه ستهدن ايكنجى وجه (بيان مكانته عنده) تقدم بيانه (وحظوته لديه) كسر وفتح حاء مهمله ايله وسكون ظاء معجمه ايله منزلت وفضيلت ومحبت معناسنه دروه راسم كه لامى واو وبعدها هاء تأنيث اوله مثلثة الفاء اولمق قاعدهٔ مقرره در ديلدى (بقوله) بيان مكانته قولنه متعلقدر (ما ودعك ربك) تشديد وتخفيف دال مهمله ايله (وما قلى) مفعولى اكتفاء بسبق ذكره ومراعاة للفاصلة محذوفدر (اى ما تركك) وودعك لفظى تفسيردر (وما ابغضك) لف ونشر مرتب اوزره ما قلى نك مفسرى اولور معنى ما قطعك قطع المودع وتوديع مبالغة فى الودع ترك معناسنه يعنى ترك بالغاية سنى ترك ايتمدى وقلى يائيدر وقيل واوى (وقيل ما اهملك بعد ان اصطفاك) يعنى مختار ومجتبى قيلدقدنصكره همل وترك ايتمدى ديمكدر (الثالث) شش وجوهك اوچنجى وجهى (قوله وللآخرة خير لك من الاولى) دار آخرت سكا دنيادن خير ايدر ديو بيورديغى قول جليلده (قال ابن اسحق) امام اهل المغازى والسير بيورديكه (اى مآلك) فتح ميم وهمزهٔ ممدوده ورفع لام ايله يعنى ما يؤول اليه ومصيرك (فى مرجعك عند الله تعالى) خالصا من الشوائب مما اعد لك من المراتب درگاه كبريادهمعادك (اعظم مما اعطاك من كرامة الدنيا) دنياده جنابكه اعطا بيوريلان كرامتدن اعظم واجل واوفر واكمل رديعك اولور ديدى (وقال سهل اى ما ادخرت) تشديد دال مهمله ويا معجمه ايله كلاهما ذخيره معناسنه وبالمهملة زاد دنيا وبالمعجمة زاد آخرت دخى مراد اولنور اصح معنا بالمهملة الذى خبانه ديمكدر (لك من الشفاعة) امت مرحومه يه خاصه قلنان شفاعت عظمايى سكيچون ادخار وتهيئه قيلدم (والمقام المحمود) جميع افراد بشريه يه شفاعت كامله ايچون اعطا ايلديكم مرتبهٔ عليهٔ شامله (خير لك مما اعطيتك فى الدنيا) علو مرتبت ونفوذ حكومت دنيادن خير ايدر ديو تأويل بيوردى (الرابع) من الستة (قوله ولسوف) مبتدأ محذوفه خبردر بعد حذفه لام ابتداء اتأكيد مضمون الجملة داخل اولور ولانت سوف تقديرنده در (يعطيك ربك) سنى قرير العين ايدن شيئى قريبا ربك سكا اعطا واحسان ايدر (فترضى) پس غايت رضا ايله راضى اولورسن بين حرفى التأكيد والتأخير جمع عطا الامهاله كائن اولمغى اعلام ايدر ومصحف ابن مسعودده وسيعطيك ربك ايله مصرحدر واكثر علماء مفسرين ذلك العطا فى الآخرى اولمسنده يكز بان اتفاق ايدرلر اما بعضيلر دنياده اعطا بيوريلان فتح فتوح مكه يه اشارتدر ديديلر (وهذه آية جامعة لوجوه الكرامة وانواع السعادة وشتات الانعام) يعنى ولسوف يعطيك ربك فترضى ايت بر بشارتى ما زاد على الاحسان اولان متفرقات انواع اكرامى جامعه در (فى الدارين والزيادة) جمله يعنى مما لا يعلم كنهه احد من الانام اولان مكرمات داريني حاويه وشامله در (قال ابن اسحق) ذكرى تقدم ايدن صاحب السير ذات عالى صفاتدر اول امام ستوده سير بيورديكه (يرضيه بالفلج) على ما فى الصحاح فتح فا ولام وجيم ايله فوز وظفر معناسنه وقال ابن هشام معناه ظهر وغلب

وظفر يعنى حق سبحانه وتعالى رسول محترمنى فوز وظفر ايله ارضا ايدر (فى الدنيا) عالم دنياده غزاى بدر وقريظه ونضير وفتح مكه آسا فتوحات جليله ايله دشمنان اوزره ظفرياب ايدر (والثواب فى الآخرة) مما اخفى له من قرة اعين مقتضاسنجه ابن اسحق عليه الرحمه نك بو قولى سهل تسترى قولنه مماثل اولميوب بلكه قول ثالثدركه آيت شريفه اول حضرتك دنيا وعقباده رضا وشرفنى مقتضيه اولمش اولور (وقيل يعطيه الحوض والشفاعة) يعنى حوض مورود ومقام محمود ايله عطا بخش اولور امدى بو معنى ما قبلنه بلا مراء داخلدر وكل الصيد فى جوف الفرا تفسير كردهٔ ابن عطا اوزره حوض خير كثيردر (وروى عن بعض آل النبى صلى الله عليه وسلم) تفسير تعليلده ثبوتيا فتهٔ تعين بيوريلان وجه اوزره مراد على المرتضى كرم الله وجهه در (انه قال ليس آية فى القرآن ارجى منها) تحقيق جناب على ولى بيورديكه فرقان عظيم الشان آياتنده ولسوف يعطيك ربك فترضى ايت جميله سندن رجادار آيت شرف نزول وتنزيل بيورلمدى (ولا يرضى رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يدخل احد من امته النار) وجه رجايى بياندر شفيع روز جزا عليه السلام والتحايا حضرتلرى امت مرحومه سندن بر فردك داخل نار اولمسنه رضاى همايونى يوقدر ديمكدر (ولله در من قال) رسول الرضى قد اثقلتنى جنايه) وليس لعاص غير بابك مطلب (الم يرضك الرحمن فى سورة الضحى وحاشاك ان ترضى وفينا معذب) شارح دلجى بيورركه ان صح الخبر بعض عصاة امت خير البشر داخل نار وسقر اولمق مصرح ايكن ذلك المعنى مشكل خبردر * ومن ثمه شيخ الاسلام عز الدين بن عبد السلام وغيريلر بيورمشلركه جميع مؤمنينك كل ذنوبى غفرانيله دعا غيرجائزدر زيرا عصاة امتدن بعضيلرك ناره دخوللرى لابد اولديغى تصيص بيورديلر * پس اول حضرت دستگير امت امتنك ناره دخولنه رضاى كامل ايله راضى اولديغى جميع امتنك كاملا شفاعتنه رخصتياب واذن حق وقوعى حيننده دربو ايسه امر فى المستقبلدر ماضيده بعضى امتنك ناره دخولى منافى اولماز كذا قاله نور الدين القارى وقطب الدين الصفوى وقال ان حصول تلك المرتبة بعد الدخول بانه اخرجهم او المراد نفى الرضا بالدخول على وجه الخلود * معلوم اولى النهى دركه فرقان كريم الشانده ارجا واحب اولان آيات ربا عشرهٔ كامله در (ان الله لا يغفر ان يشرك به ويغفر ما دون ذلك لمن يشاء) وهل نجازى الا الكفور (انا قد اوحى الينا ان العذاب على من كذب وتولى) (وما اصابكم من مصيبة فبما كسبت ايديكم ويعفو عن كثير) قل كل يعمل على شاكلته (قل يا عبادى الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعا انه هو الغفور الرحيم) (يا ايها الذين آمنوا اذا تداينتم الآية) ولا يأتل اولوا الفضل منكم والسعة الى قوله ان يغفر الله لكم) ولكن ليطمئن قلبى (ولسوف يعطيك ربك فترضى) واخوف آيات قرآنيه دخى هفت ايدر وآيات رجا آيات خوفه غالبه اولمق (سبقت رحمتى غضبى) حديث قدسى بشارتى اشارتيله رجا ثواب خوف عقابه غلبه سنى ايما ايدر (الخامس) وجوه ستهدن وجه پنجم (ما عدده الله تعالى عليه من نعمه وقرره من آلائه) نعماء وآلاء معناده مترادفان وعند اجتماعهما نعمت ظاهره وباطنه ايله مراد اولنور ومفرد آلاء الا بالفتح والتنوين كرحى وبالكسر والتنوين كمعى وبالفتح همزه وسكون لام ايله دلو آسا وبالكسر والسكون نحى وزننده در (قبله) كسر قاف وفتح موحده ايله عند وجهت ونحو معناسنه (فى بقية السورة) الم يجدك يتيما كريمه سندن فاما اليتيم كريمه سنه وارنجه * حاصل كلام خداى بيهمتا رسول مجتبى اوزره آيات جليلهٔ مذكوره ضمننده ذكر وعد وتقرير بيوردقلرى مكرماتدن سابقا احسانى اولان كراماتى لاحقا اعطا بيورملرينه تلويحدر (من هدايته) فاعلنه مضاف مصدردر و(من) ما يى بيان ويا من نعمه لفظندن بدل من هداية الله اياه (الى ما هداه له) ووجدك ضالا فهدى قول شريفندن مستفاد اولنان شاهراه احكام شريعته هدايت نعمتندن تقرير ايلديكى الطافدر (او هداية الناس به) ترديدا اختلاف تفسيره بنادر يعنى ذات مجد سمات محمدى ايله نامى شارع هدايه هدايت بيورملرندن ديمك اوله بو سياق اوزره هدايت قاصره ومتعديه يى بين جمع اكمال وتكميلدن معبردركه كلاهما ايله عبد مقام تعظيم ومرتبهٔ تبجيله واصل اولور نتكيم روح الله الاكرم عيسى ابن مريم عليهما السلام الاتم حضرتلرندن مرويدر بيورمشلركه (من علم وعمل وعلم يدعى فى الملكوت عظيما) والحاصل سر دفتر انبيا عليه اكمل التحايا حضرتلرينك ذاتنده اولان هدايت اوزره نامى ذات كريمه ايله هدايته ارشاده ترقى مرتبت وتزايد شان ورفعت حضرتدر (على اختلاف التفاسير) يعنى هداه الله ويهدى به الناس اختلاف اوزره (ولا مال له) جملهٔ حاليه در (فاغناه الله تعالى بما آتاه) روى عدوا اى اعطاه يعنى مال خديجة الكبرى وياغنايم اوفى دن حبيبنه احسان ايلديكى مال ايله اغنا ايلدى قال الامام الرازى اى اغناه بابى طالب ثم بمال خديجة ثم بابى بكر ثم بالانصار ثم بالغنايم وما يقع كالرفع (او بما جعله فى قلبه من القناعة والغنى) ليس الغنى عن كثرة العرض انما الغنى غنى النفس) حديث لطيفى مصداقنجه دخى (القناعة كنز لا يفنى) خبر صحيح مغزاسنجه دل آگاهلرينه غنا وقناعت روزى قيلمغله وقناعت باب رابعدن قنع قناعة اذا رضى باعطاء الله تعالى

وقنع قنوعا بفتح النون اذا سأل عما سواه. ومنه (القانع والمعتر) اى السائل تصريحا والمعترض تلويحا وما احسن ما قال * العبد حران قنع * والحر عبدان قنع (ويتيما فحدب) حا ودال مهملتين ايله رقت معناسنه (عليه عمه اول در يتيم صدف كونين صلى الله عليه وسلم جنابنك والد ماجدى قبل ولادة الحضرة وفات ايدوب يتمى حالنده عم مهربانى ابى طالب اول دركرانمايه يه شفقت وعطوفت ايلدى * يعنى پادشاه لايزال عم نواله كوهر كان رسالتى حجره حجر تربيت عمنده ايوا ايلدى (وآواه اليه) اوى ممدود او مقصور امتعدي در وضمير بن فاعل ومجرور عمه راجعاندر ومدنده تعديه‌ا كثر وقصرنده لزوم اشهر در يعنى عمنك حمايتنه ضم ايلدى (وقد قيل اواه الله) يعنى اول شجراغ دودمان نبوتى خداى بيچون عين عنايتيله ملحوظ وظل حمايتنده محفوظا ايلدى ومقصورا اوى الى الله دخى مرويدر اى شحا اليه وتوكل عليه * ارباب حقايقك برندن استفسار اولنمشكه اول لؤلؤ لالاى رسالت پدر ومادردن تمله افرادى بيورلغه حكمت ندر دينو * ماسوى اللهه تعلق ايتمك سرنى بيان بيورمشلر * فان الاستيناس بالناس من علامة الافلاس (وقيل يتيما لامثال لك) يعنى بردرة يتيمه عصمادركه صورت وسيرتده‌ا كامثيل ونظيرنا يابدر وفى الكشاف معناه الم يجدك واحدا فى قريش عديم النظير (فا والنالية) سورة شريفه‌ده ذكر اولنان وجود بمعنى العلم اولور كلام مصنفده وجه تقديم هدايت رعايت عنايته ايما وحرف واو عبارتده ترتيبى افاده‌ايتمديكنه اشارتدر اماسوره‌ده اولان ترتيب ذكرى وفق الوجود الوقوعى اوزره‌دركه قبل البلوغ يتم ايله وبعده هدايت كامله عليه ثم رعاية القناعة العمليه ظهور ايتمشدر (وقيل المعنى الم يجدك فهدى بك ضالا واغنى بك عائلا وآوى بك يتيما) يعنى قومكى غرقاب ضلال بولوب سنكله انلرى ساحل هدايت وكدايان قومكى اغنا ويتيملرى ايوا ايلدى ديمكلك اظهر توجيهدر ديو قطب الدين الصفوى بوعبارتده نيجه وجه ايراد ايلدى وتوجيه مذكوره سيده خطاب وعبدى مرادا ايتمك قبيلندندر حتى مولانا على القارى تفسير قوم بدع تفاسيرندندر ديوب وبعضيلر هذا تفسير بعيد جدا عن النص لفظا ومعنى فلذا تركوه * تعبيريله بيان ايتمشلردر وقيل لايلتفت الى مثله (ذكره) تشديد كافله (بهذه المنن) جمع منة بمعنى النعمة يعنى منان متعال حبيبنى ذكر اولنان عطيات ايله تذكير امتنان ايلدى (وانه) كسر همزه ايله اى الشان اورب منان ويانبى ذيشان (على المعلوم من التفسير) على ماسبق من التحرير من انواع التفسير معلوم اولان وجه اوزره (لم يهمله فى حال صغره وعيلته ويتمه) صغر معناسى يتمدن مفهوم ايكن صغر ويتم شيانه سنده عيلى ذكر ايتمك انسب ايدى يعنى حق تعالى رسولنى طفوليتى چاغنده طفل ايكن دايه‌سى قوجاغنده وفقر ويتمى حالنده ترك ايتمدى (وقبل معرفته به) يعنى معرفت كامله ايله حقه معرفتندن مقدم (ولاودعه) لم يهمله اوزره معطوفدر (ولاقلاه) دخى ترك وقطع ودفع ايتمدى (فكيف بعد اختصاصه واصطفائه) يعنى نه آنكه كرامت سنيه ايله اجتبا وبعد ارساله مقامات بهيه ايله اختيار ايلديكندنصكره عين عنايتيله ملحوظ وحمايتيله محفوظ بيورميه (رباعى) اى سرمضن سطور لوح محفوظ * فرش اولسه بولنكده عرش اولوردى محظوظ * لولاك لما خلقت دن فهم اولنور * سن اولمسك اولمزايدى عالم ملحوظ * معلوم دانشوراندركه (ووجدك ضالا فهدى) جليله‌سى تفسيرنده اقوال ستة ملخصه بديدار اولوب (اولا) وجدك ضالا عن الشريعة فارشدك اليها (ثانيا) وجدك منسوبا الى الضلالة عند الاعداء فبين امرك بالبراهين للاحباء (ثالثا) انه وجدك بين قوم ضلال فارشدك الى ماتميزت به عنهم الى الوصال (رابعا) انه وجدك ضالا بتزويج ابنتك فى الجاهلية لبعض الكفرة فبين لك ان المشرك لايتزوج المسلمة (خامسا) انه وجدك ضالا بين مكة والمدينة فاراك الطريقة (سادسا) انه وجدك ضالا اى عاشقا ومحبا فهداك الى محبوبك ايمدى قول اول هو المعول اولديغى اتفاق كرده محققيندر زيرا آيات (ماكنت تدرى ما الكتاب ولا الايمان) (وعلمك مالم تكن تعلم وكان فضل الله عليك عظيما) كريمه‌لرى ذلك المعنايى متهد در (السادس) وجوه سته‌نك التنجى وجهى (امره) فعل ماضيدر امامه عولنه مضاف مصدر اولق دخى ظاهردر (باظهار نعمته عليه) فاعلنه مضاف مصدردر واضافت مفرد كاهى عمومى افاده ايلديكندن جميع ما انعم به عليه عام اولور (وشكر ما شرفه به بنشره) اى ببسط ما احسن اليه (واشادة ذكره) كسر همزه ودال مهمله ايله يعنى اول سر وباغ بلاغى تشريف ايلديكى مكرماتى نشر وتشهير ايله شكر ينه امر وفرمان ايلدى (بقوله واما بنعمة ربك فحدث فان من شكر النعمة التحدث بها) زاير نعمت خداداد ايله تحدث نعمتك شكريدندر ووردفى الحديث (اذا انعم الله تعالى على عبد احب ان يرى اثر نعمته عليه) وحديث آخرده (التحدث بالنعمة شكر) رفقجه ملبس ومركب وامثالى نعمتلرى اظهار ايلمك تحديثدر (وهذا) پس اظهار نعم وتحديث كرمله امر خدا (خاص له) سرور انبيا وسرور اصفيا حضرتلرينه امر خاص (عام لامته) آيت كريمة ووجدك ضالا فهدى تفسير جليلى مختصاشش وجهله ورودى آنفا كذا ايلدى

(وقال تعالى) تعالى قال ضميرندن حالدر هو المتعالى عما لايليق بجنابه العالى (والنجم اذا هوى الى قوله لقد رأى من آيات ربه الكبرى اختلف المفسرون فى قوله والنجم باقاويل معروفة) ارباب تفسير نجمله مراد نه بيورلدن معتاده نيجه قولى محتويا اختلاف ايتديلر (منها النجم على ظاهره) جمله اقوالدندركه نجم مطلقا جنس ستاره وياثريادر (ومنها) هو (القرآن) قرآن عظيم الشاندركه منجما شرفيافته نزول اولمشدر بنابرين اذا هوى بمعنى النزولدر (فلا اقسم بمواقع النجوم) نظم جليلى اختيار كرده بعض مفسرين اوزره بو معنايى مؤيددر وياللصحابة البررة ولعلماء هذه الامة * نجم اسم جنسدر كما ورد عن كاشف الغمة صلى الله عليه وسلم (اصحابى كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم) كذا فى عين المعانى (وعن جعفر بن محمد) امام صادق بن باقر رضى الله عنهما (انه) نجم مقسم به (محمد عليه السلام) كثيرا ما مصنف عليه الرحمه حضرت شاه دو كونه بدون الصلوة ذكر سلام ايدرلر مع هذا احدهمانك افرادى مكروهدر ديو شارح دلجى تعريض ايدر * اما محققيندن امام جزرى وغيريلر عدم كراهتنى تحرير ومولانا على القارى رسالهٔ مستقله ايله تقرير بيورمشلر انجق صلوة وسلامى جمعده افضليت مقرردر (وقال هو قلب محمد صلى الله عليه وسلم) ينه امام صادق بيورديكه نجم قلب مصطفى عليه السلام والتحايادر ونعم قلب وقالب حضرت در درخشان رسالت عليه انمى التحية سرتا بقدم نور درو انوار اول نير اعظمدن استناره واسراراندن استضائه ايدر (اللهم اجعلنى نورا) دعاء ما ثورى مدتايه شاهدر خداى بيهمتا عز وعلا حبيبنه نور تسميه بيورديغى كاتقدم مذكوردر (وقد قيل فى قوله تعالى والسماء والطارق) اى البادى ليلا (وما ادريك ما الطارق) يعنى طارق نه اولديغن سكا نه شى اعلام ايلدى يعنى اول شى عظيمدر هر احد انى بازديك اوله (بعدذا) بيان ايدوب بيوردركه (النجم الثاقب) طارق اول ضيادار شيدركه كانه ضياسيله ثقب ظلام ايدوب نفوذ ايدر (ان النجم هنا ايضا محمد صلى الله عليه وسلم) اولا نجمى وصف عامله تعبير وثانيا تفخيم الشانه بما يخصه ايله بيان ايلدى (حكاه السلمى) تفسير حقايقنده نقل بيوردبلر (تضمنت هذه الآيات) والنجم اذا هوى كريمه سندن لقد رأى من آيات ربه الكبرى قول جليلنه وارنجه آيات عميمة البركات شامله در (من فضله) مبهم مقدرى بياندر (وشرفه العد) كسر عين وتشديد دال مهملتين ايله شى كثيردركه اصل ومادهسى مالا ينقطع اوله يعنى اول حضرتك فضل وشرفى بى پاياندر (ما يقف دونه) ضمير عده راجعدر (العد) فتح عين مهمله ايله احصا واستقصاى عدد يعنى الى الاخر عدد وشمارى حد وحصردن بيرون فضائل بى پايانى مشتمله اولور (واقسم الله) (جل اسمه على هداية المصطفى وتنزيهه عن الهوى) يعنى فيما اخبر به الورى جناب مصطفى عليه التحايا حضرتنك براءة ساحتنه قسم بيوردى (وصدقه فيما تلا) تلاوت وقراءت ايلديكى شيئك حقانيت وصدقنه (وانه) دخى متلو اولان (وحى يوحى) لدفع المجاز تأكيدا وتأسيسدر (اوصله اليه عن الله جبريل) يعنى خواجه عالم صلى الله عليه وسلمك ناطقه پرداز اولديغى وحى وحكم ذى الجلالدركه جبريل امين اول حكمى طرف حقدن اول حضرته تبليغ وايصال ايلدى (وهو) روح القدس عليه السلام (الشديد القوى) صفت مشبهه نك فاعلنه اضافتيدر اى شديد قواه احكام عليه وعمليه ده من غير خطأ فى الفهم والحفظ والاداء تلقى من رب العزة اوزره قدرتياب وابتداى خوارق عاده ده واسطه در اقتلاع قوم لوط وتقليب جبال وصيحه بر قوم ثمود كبى وبعضيلر شديد القوى ايله مراد جناب بارى عز اسمه دردديلر يعنى شديد القوة والقدرة والحكم ديمكدر وذلك القول حسنه نسبت اولنمشدر (ثم اخبر تعالى من فضيلته بقصة الاسرى) يعنى برآنه ساحه حضرتنه قسمندنصكره قضيه معراجده فضيلت معلاقدر رسالتدن اخبار بيوردى (وانتهائه الى سدرة المنتهى) ولقد رآه نزلة اخرى عند سدرة المنتهى * كلام عزتيله سلطان سدره مكان عليه ازكى الصلاة والسلام جنابنك بيت مقدسدن جانب سمايه صعودلرى وهفت طباق آسمانى سير وكذر بيوروب * سدره يه اولدى چوسيرى منتهى * حقك اول محبوب خاص دركهى * وسدره آسمان هفتمده يمين عرش برشجرهٔ نبق اولديغى عند اكثر مفسرين محققدركه علم خلايق اندهنهايت بولور (وتصديق بصره فيما رأى) ما كذب الفؤاد ما رأى * نص جليلى شهادتيله عجايب اسرادن صورت جبريلى معاينه وياذات رب جليلى بصره رؤيتنده قلبى بصرلى تصديق وتحقيق بيورملرى * وبعضيلر ضمير (رأى) نفس فؤاده عايد اولور ديلر ورؤيت بومقامده علم معناسنه (وكذب) بالتخفيف ككذب بالتشديد وكلاهما قرأتده وجه در (وانه رأى من آيات ربه الكبرى) من تبعيضيه ويابيانيه وكبرى صفت آيات ويامفعولدر يعنى بعض آيات ملكيه وملكوتيه دن معاينه ايلدى ياخود معنا كل آيات حق مشاهده ايتدى ديمكدر بنابرين من زائده در (وقد نبه على مثل هذا) تبارك وتعالى لفظ تبارك على اوزره تقديمى اولى ايدى (فى سورة الاسراء) يعنى تحقيقا حضرت جل وعلا درج سورهٔ اسراده رؤيت آياتى كريمهٔ (لنريه من آياتنا) نص شريفنده اندراجله تنبيه بيوردى لكن (لنريه من آياتنا) مسجد اقصى ده معاينه بيوريلان آياته و(لقد رأى من آيات ربه الكبرى) سموات

علاده مشاهده قيلنان عجايبانه صرف اظهردر (ولما كان ما كاشفه عليه السلام من ذلك الجبروت) فتحتين ايله فعلوت مبالغة من الجبر بمعنى القهر وياعظمت معناسنه (وشاهده من عجائب الملكوت) مبالغة من الملك كالرحموت من الرحمة وبلكوت باطن سلطنتدر وملك ظاهرى ايله تعبير اولنور ويا ملك عالم سفلى وملكوت علوى (لا تحيط به العبارات ولا تستقل بحمل سماع ادناه العقول) غير عقل النبى عليه السلام مراد اولنور * والحاصل وقتا اول سلطان سر لى مع الله حضرتلرى عجايب وغرايب جبروت وملكوتى مكاشفه ومشاهده بيورملريكه انواع تعبيراتله اشتمالى حيطهٔ تعبير وتقريردن بيرون وتفسيراتن حمل سماعله كه اقل وادناسى عقولدر حمل اولنمقدن عاجز واداده قاصر اولديسه (رمز) جواب لما حق سبحانه وتعالى اشارت بيوردى (عنه) مكاشفهٔ حضرت حبيب الله صلى الله عليه وسلمدن (بالايماء) متعلق برمز (والكناية) ايما اوزره عطفدر ايما وكنايه ايله مراد تلويح وعدم تصريحدر (الدالة على التعظيم) يعنى مكاشفهٔ حبيبدن نخامت وعظمته داله مامبهمه ايله رمز وايما ايلدى (فقال فاوحى الى عبده) تفصيل للرمز عما كاشفه يعنى جبريل امين ويارب العالمين بالذات عبد خاص وواصل مقام اختصاص صلى الله عليه وسلمه وحى ايلدى (ما اوحى) شئ عظيمكه كنهنه انجق ذات عالىسى عليمدر * امدى ابهامده اولان تفخيم ايضاحده نايابدر عقده كشايان ارباب تفسيردن بعضيلر وحى ما اوحى سر سربستهسى امت محمد عليه السلامك امم سالفهدن مقدم داخل نزهتكاه بهشت اولملرينه وحى واعلامدر ديو حل ابهام بيورمشلر الله اعلم بمراده * اولدى اول محبوب خاص كبريا * محرم خلوتكه ثم دنى * اولدى فائز لمعهٔ انوارا كا * وحى اولندى صد هزار اسرارا كا * كيم انك وصفنده قاصردر لسان * شرح وتقريرنده عاجزدر بيان * اولمز اول اسرار مسطور خطير * قالب تقريره كنجايش پذير (وهذا النوع من الكلام) انواع كلامدن وياندن رمز بالكناية والايما (يسميه اهل النقد والبلاغة) صيرفيان علم ادب وفصاحت وهنرمندان ميدان معرفت بونوعه تعبير وتسميه ايدرلر (بالوحى والاشارة) عدم صراحتدن ناشى موحى به ومشار اليه ايله ادا ايدرلر * امدى كنايه والهام وكلام خفى ماننده وحى واشارت برمعنايهدر (وهو عندهم) وحى واشارت ايله مسمى اولان نوع ارباب بلاغت عندنده (ابلغ ابواب الايجاز) اتم انواع ايجازدر زيرا جوامع الكلم در مبانىٔ يسيره ومعانىٔ كثيره ايله كانها مبهمة بالالغازدر أما ولكل مقام مقال (شعر) يرمون بالخطب الطوال وتارة * وحى الملاحظ خيفة الرقباء (وقال تعالى) تفصيل للرمز عما شاهده (لقد رأى من آيات ربه الكبرى) اى الدلالات على عظمته تعالى (انحسرت الافهام عن تفصيل ما اوحى) معنى تفصيل وتعبير ما اوحى دنكه لا يحصيه عد ولا يحيط به حد عقل اولى الالباب متحير وكليل اولور وافهام جمع فهم ازالهٔ وهمدن عبارتدر (وتاهت الاحلام فى تعيين تلك الايات الكبرى) وآنى تفسير ويياندن حلم حيران واول سر مكتوم اولان آيت كبرى تعيينندهعقول ذوى النهى قاصر وسركردان (قال القاضى ابو الفضل رحمه الله واشتملت هذه الايات على اعلام الله تعالى) فاعلنه مضاف مصدردر (بتزكية جملته عليه السلام) جمله ايله مراد جميع ذاتدر مصنف عليه الرحمه بيورركه آيات معجز بشارات حق تعالى حبيبنى تطهير ذات وتنزيه صفات بيورديغى اخبارى مشتملهدر (وعصمتها) ضمير جملته لفظنه عائددر (من الافات) جمع آفت (فى هذا المسرى) فتح ميم ورا ايله مصدر ميمى ويا اسم مكان يعنى سباى علياى اسراده ذات حبيبى آفات مخصوصهدن حفظ بيورملرين جامعه اولور (فزكى فؤاده ولسانه وجوارحه) جمع جارحه بومقامده بصر مراد اولنديغى قول آتيدن منفهمدر يعنى جناب مدح آفرين جل جلاله اول حضرتك قلب وزبان وبصرين مدح ايلدى وتفصيل بعد الاجمال ايدوب بيورر (فزكى قلبه بقوله ماكذب الفؤاد ما رأى) بو آيت شريفه يه تعلق ايدن معنى تقدم ايلدى (ولسانه بقوله وما ينطق عن الهوى) يعنى نطق هوادن صدور ايتمز بلكه وحى جلى وخفى ايله ناطقه پرداز اولوركه كتاب وسنتدر (وبصره بقوله ما زاغ البصر وما طغى) يعنى عالم رأى دن بصرى ماسوايه ميل ايتميوب مقام اعلاده رؤيتيله مأمور بيورلديغى شيئك غيريه تجاوز وتعدى ايتمدى ديو مدح ايلدى (وقال تعالى فلا اقسم بالخنس) جمع خانس من خنس اذا تأخر ما عدا النيرين كواكب رواجع اولان سيارهدر (بيت) زحل شرى مريخه من شمسه * فتزاهرت لعطارد الاقمار * (الجوار الكنس) اول سيارات كه تحت ضوء شمس اختفا ايدرلر من كنس الوحش اى دخل كناسه اى بيته (الى قوله وما هو بقول شيطان) متمرد من الانس والجن والدواب قاله ابن عباس رضى الله عنهما (رجيم) سهام بعد وطردله مرجوم ما بينهما ساده اولان آيات (والليل اذا عسعس) اى اقبل (والصبح اذا تنفس) اى اسفر (لا اقسم اى اقسم) زياده كى لا اولى اوزره (انه لقول رسول كريم اى كريم عند مرسله) يعنى ياد قسم ايدرمكه قرآن عظيم الشان پيغمبر آخر الزمان قبل رحماندن وحى ايله كويا اولديغى قول حقدر (ذى قوة على تبليغ ما حمله) تخفيف ايله صيغهٔ فاعل اوزره ويا تشديد ايله

صيغهٔ مفعول اوزرهدر (من الوحى) يعنى وحى ربانيدن تحميل بيورديغى احكامك تبليغى اوزره صاحب قوت وقدرتدر (مكين اى متمكن المنزلة من ربه رفيع المحل) فتح حاء مهمله وكسرى دخى جائزدر (عنده) مكان وزماندن منزهه عنديه ايله عند الله صاحب مكانت ومنزلت وعلى الشان وذى جاه وجلالدر * امدى مكانت حسب حال متمكن اوزرهدر (وعند ذى العرش) قولى ياذى قوهيه ويا مكين قولنه متعلق اولور (مطاع) ذو اطاعة مع كونه صاحب طاعة (ثم) فتح مثلثه ايله (اى فى السماء) يعنى شب معراجده سر وشان آسمانك اول خديو عليين سرير صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه انقياد وطاعتلريله عالم ملكوتده بيله مطاع بيورلمسيدر (امين على الوحى) وحى وانزال بيوريلان امر ذى الجلالى تحمل وتبليغده مأموندر (قال على بن عيسى) صاحب كتاب النكت فى اعجاز القرآن اولان امام رمانى نحوى معتزليدر اوچيوز سكسان درتده سر نهادهٔ بالين اجل اولدى (وغيره) ودخى بونلك غيرى ارباب مقال ديديلركه (الرسول الكريم هنا) شايستهٔ مقام رسول وكريم غير محلى بال اولمريدر * يعنى بو محل عاليده رسول كريم وصف ونعتيله مراد اولنان ذات خجسته صفات (محمد صلى الله عليه وسلم فجميع الاوصاف بعد على هذا له) يعنى رسول كريم واندنصكره ذكر اولنان مكين ومطاع وامين اوصافنك جميعى بو قول اوزره حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلم ايچون شاياندر ديديلر (وقال غيره) رمانيدن ماعدا اكثر علماء عظام بيورديلر (هو جبريل) رسول كريم ايله مراد بلبل سدره نشين يعنى جبريل اميندر (فترجع الاوصاف اليه) مكين ومطاع وامين وصفلرى امين الوحى جبريل عليه السلامه رجعت ايدر اما آيت شريفهٔ (وما صاحبكم بمجنون) ايله مراد جناب سرور انبيا حضرتلريدر وسائرى اوصاف جبريل اولديغى تفسير كردهٔ جمهور ثقاتدر * زيرا فصل اولمه كذران ايدن حديث صحيحده اصابت رختله ثناء بارى حقمده شايان بيورلوب خوف عاقبتدن امين اولدم ديدكلرى پيام سعادت انجام جبريل اولديغنه دلالت ايدر * حتى بعض اهل سنت ومعتزله آيت شريفهده مندرجه بيوريلان فضائل جبريل ايله تفضيل ملائكه يه تمسك ايدرلر والله اعلم واحكم (ولقد رآه) بالافق المبين (يعنى) رأى ايله مراد ايدر (محمدا صلى الله عليه وسلم قيل) خادم عاقبت محمود يعنى ابن مسعود رضى الله عنه جنابندن نقل اولنان وجه وجيه اوزره (رأى ربه) محبوب باركاه مقدس صلى الله عليه وسلم رب العزة جل جلاله حضرتلرينى كوردى بو قول اقوال سائره اوزره تقديمى مدح حبيب الله قصد اولنان غرضه اوفق اولديغندندر (وقيل رأى جبريل فى صورته) عند سدرة المنتهى اوفى غار حرا خلقت اصليه سيله رؤيتنه اشارتدر ديديلر (وما هو على الغيب بظنين) على قراءة ابن كثير وابى عمرو والكسائى (اى بمتهم) وظاء معجمه ايله ظنين من الظن وهو التهمة يعنى پيغمبر انس وجان عليه صلوة المنان وحى اولنان اشياء واموره غيبيهدن خبر ويرسه اولديغى احوالده متهم دكلدر (ومن قرأها) ضمير كلمه يه راجع وبعض نسخهده قرأه واقع اولمشدر اى اللفظ (بالضاد فمعناه) قول مذكور معناسى (ما هو ببخيل) قراءت نافع وعاصم اوزره ضنين من الضنة بخل معناسنه يعنى عموم امته تبليغ رسالتده بخيل دكلدر ديمك اولور (بالدعاء به) بخيله متعلقدر خلق حقه دعوتده امدى على الغيب لفظنده على بمعنى الباء ويا بضنين بمعنى الى اى الدعوة اليه بالايمان والعمل وروى بالدعاء له وبالدعاية كالبداية وقيل هى من الادعاء (والتذكير بحكمه) ضم حا ايله اى بتذكيرهم باحكام ربهم ويا كسر حا ايله جمع حكمت ناسه نافع كلامله وعظ (وبعلمه) ضميرك حكمه عودى ويا رسول اللهه ارجاعى محتملدركه تقديركا علمه الله انلره تعليمده بخل ايتمز ديمك اولور (وهذه) آيت وصفتكه (وما هو على الغيب بضنين) كريمهسيدر (لمحمد صلى الله عليه وسلم باتفاق) هر دو قراءتله حضرت مصطفى عليه ازكى التحايا جنابنه صفت اولديغى اتفاق كردهٔ اهل تفسيردر زيرا اعلام علمادن برفرد وما هو ضميرنى جبريل عليه السلام اوزره ارجاع وعودنه قائل دكلدر (وقال تعالى ن) اسم حرف ويا حوتدركه جنس مراد اولندى وياخود حامل ارضين هفت طباق اولان بهموت ويا دواتدر ويا لوح اوله حرفله تفسير اولنديغنه صورت سماده رسم وسكونى شهادت وجنس حوتله تأويل بيورلسنه (ولا تكن كصاحب الحوت) كريمهسى دلالت ايدر دوات مراد اولنديغنه قلم اشارت ايدر (والقلم) ما كتب به اللوح المحفوظ او ما يكتب به مطلقا جنس قلم (وما يسطرون) دبيران حفظهٔ كرام درای يكتبون او الاعم (الايات) اول سورهدن حضرت سلطان رسل حقنده ورود ايدن آى يعنى (سنسمه على الخرطوم) قول جليلنه وارنجه اولان نظم كريم مجموعيدر (اقسم الله تعالى بما اقسم به من عظائم قسمه) مقسم به تفخيما وايجازا مبهم قيلندى ومن بيانيهدر وقسم مقسم به معناسنهدر يعنى بسيارى فوائددن تعظيماله وتكريماتى تخصيص ذكره حق جل شانه حضرتى قسم ياد ايلدى (على تنزيه المصطفى مما غمصته) معجمه ومهمله بننده معمله عيب وتحقير (الكفرة به وتكذيبهم له) يعنى خداى جليل قسم عظيمدن قسم بيورديغى شيئده جناب نبى كريمه اهل كفرك تعييب وتحقير وساحر ومجنون ترهاتيله تكذيب ايلدكلرندن تبرئه وتبعيدنه قسم ايليوب (وانسه) انعال

ویا تفعیلدن یعنی قرب درکاه عظمتپناه ایله مأنوس وذا انس ومحبتیله مستأنس قیلدی (وبسطامله) دخی مأمول ومقصودنی نشرله رجاسن اکثار ایلدی (بقوله محسنا) تفعیل ویا افعالدن ماقبلی ضمیرندن حالدر (خطابه) کلبنده خطاب مستطابی تزیین بیوردیغی حالده (ما انت بنعمة ربك بمجنون) آیتنده ورودایدن قسمه جوابدر فی الاصل مقول قول ما انت بمجنون منعما علیك بالنبوة یعنی انلر مجانیندرکه سکا مجنون دیه لرحال آنکه سن اعقل عقلا واکمل عرفا وسید الانبیاسن (وهذه) بوحالت جسیمه ومنقبت عظیمه که انس وبسطدن مأخوذه در ویا خود تأنیث باعتبار الخبر ایراد اولندی (نهایة المبرة) خبر مبتداء (فی المخاطبة) یعنی مکالمه ومحاوبه ده غایت احسان ومطاوعه در (واعلی درجات الاداب فی المحاورة) مراجعه ومرادده ده بالا مرتبهٔ ادبدر (ثم اعلمه بماله عنده من نعیم دائم وثواب غیر منقطع لا یأخذه عد ولا یمتن به علیه) یعنی تنزیه وبرائتدنصکره درکاه عزتنده انکیچون ابد الابدین اولان نعیم وثواب غیر منقطع فی زمان وحینی اعلام بیوردیغی بیرون حیطهٔ تعداددر دخی حبیبنی زیرمنت وتحت امتنان واحسانده قیلدی * مع ان له المنة فی الاحسان (فقال وان لك لاجرا غیر ممنون) طعن دشمنانه تحمل وصبرلك اجلندن تحقیق بر تحقیق ذات جمیل الشیك ایچون مالا ینقطع اجر جزیل حاصلدر ویا بلاواسطه سکا احسان واعطا بیورلمغین غیر ممنون به علیك اجروار در * آیت شریفه تأکیدات اربعه ایله تمهید بیورلمشدر (ثم اثنی علیه بما منحه من هباته) جمع هبة موهوب معناسنه یعنی موهوبات وتفضلاتندن عطا بیوردیغی بخشایشله حبیبی اوزره ثنا ایلدی (وهداه الیه) ای دله علیه دلالة موصلة والحاصل مصنف علیه الرحمه غیر ممنون قول لطیفی معناسنده اقوال مفسرین میانی جمع قصد ایلیوب غیر منقطع ایله مفسر اولدیغن افهام ایلدی وغیر محسوب ولا معدود ایله مأول قیلندیغنه ایما وغیر ممتن به ایله تعبیر ایدنلر قولنه دخی اشارت ایلیوب قبل ذکر الایه ثم اعلمه بماله من نعیم دائم عبارتیله تفصیل بیورمشیدی (بعدذا) خلق عظیمله ثنا بیوریلان آیت مدحت فرما مقدمه سن ثم اثنی علیه ایله تعبیر ایلدی (واکد ذلك تتمیما للتمجید بحرفی التأکید) یعنی عطا وبخش ایلدیکی امری تکمیلا للتعظیم دو حرف تأکید ایله تأسیس وتوکید ایلدیکه بری حرف ان ودیکری لامدر (فقال وانك لعلی خلق عظیم) خلق کریمی استعظام اول نور دیدهٔ عالم صلی الله علیه وسلم اذای قومنه فرط احتمال وجفالرینه شدت تحملندن ناشیدر دید یلر هر چند اول کوهر کان رسالتی کمال عداوتلرندن سنکسار جفا ایلدیلر (اللهم اهد قومی فانهم لا یعلمون) دعاسیله هدایتلرین استدعا بیوروب هلاکلرینه دعاء علیه ایله ابتدار جنبان اولمدقلری مشهوردر (قیل القرآن) خلق عظیمله مراد قرآن کریمدر دینلدی زیرا قرآن مبین مجمع مکارم اخلاق اولمغله صدیقه رضی الله عنها جنابلرینه خلق رسول اللهدن سؤال اولندقده (کان خلقه القرآن) کلامیله جواب ادادهٔ صدق ویقین اولمشدر (وقیل الاسلام) وینه خلق عظیمله مراد اسلام اولدیغی سلطان المفسرین ابن عباس رضی الله عنهما جنابلرندن منقولدر وبومقامده اسلامدن مراد اولنان توحید حقیقی وآوامر واحکام وقضا وقدر پروردکاره انقیاد ظاهری وباطنیدر (وقیل الطبع الکریم) نقل ماوردی اوزره مکارم اخلاق علیه سلطان اقلیم رسالت مراد اولندی (وقیل لیس لك همة الا الله عز وجل) ای لیس لك مقصد ومهمة الا الذی بیده کل رحمة ونعمة بو قول والا اثر جنید قدس سره جنابلرینه نسبت اولنمشدر یعنی ادراك ذات مطلق واعلاء کلمهٔ حقدن غیری مطالب ومقصد سنك ایچون نایابدر * قال الحسین معناه انه لم یؤثر فیك جفاء الخلق بعد مطالعة الحق (قال الواسطی اثنی علیه بحسن قبوله بما اسدی الیه من نعمه) واسطی علیه الرحمه بیوررکه خدای متعال نبی ذیشانی اوزره قول حسن وحسن اقبال الله نعم ظاهره وباطنه دن صله واحسان بیوردیغنه ثنا ایلدی (وفضله بذلك علی غیره لانه جبله علی ذلك الخلق العظیم) دخی اول شاه رسل وکزیدهٔ کل صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه احسان ایلدیکی شیمهٔ کریمه ایله جمیع خلق اوزره تفضیل ایلدی زیرا اول خصلت عظیمه وسجیهٔ کریمه اوزره مجبول ایلدی ایدی (فسبحان اللطیف) سبحان اسم تسبیح بمعنی التنزیه در وکاهی علماله اضافتدن قطع وصرفدن منع اولنور ثم نصبه لفعل ترك اظهاره ودخی سوء وملامدن تنزیها صدر کلام قیلنور بومقامده تعجبا استعمالدر (الکریم المحسن) برفرد انك احسان وبروامتناندن مستغنی دکلدر (الجواد) کثیر الجود والعطا (المجید) صاحب مجد وکرم (الذی یسر الخیر وهدی الیه) ای سهل الخیر ودله (ثم اثنی علی فاعله وجازاه علیه) (بعدذا) فاعل خیره ثنا بیوروب فعل خیر اوزره مجازاة منح دنیا ومزید عقبی ایلدی (سبحانه) ماقبلندن بدلدر (ما اغمر نواله) تعجب آخردر ما اغمر غین معجمه ومیم ورا وصیغهٔ تعجبله ونوال فتح نونله یعنی نه عجب عطا واحسانی بسیار (واوسع افضاله) افضال کسر همزه ایله یعنی بر واحسانی وسیع وعام وبیشمار قیلدی (ثم سلاه عن قولهم بعد هذا) عن قولهم متعلق بسلاه در اصل شارح دلچی سلاه بعد هذا اقعدر یعنی بو مدح وستایشدنصکره شایستهٔ جناب

حبیب اولیان مقول کفار بدکرداردن اول حضرتی تعزیه وتسلیه ایلدی (بما وعده به من عقابهم وتوعدهم) یعنی عذاب وعقاب ووعید دشمنان ایله حبیبنه وعدیله تسلی ایلدی (بقوله تعالی فستبصر ویبصرون) ضمیر اول رسول اللهه راجع وثانی کفار معانده اولور وهذا الابصار یادرین دار ویادار قرارده ابرازه روزی قیلنوب دار بوارده مجازه وعید قیلنمق ملحوظدر ومعنی قریبا کوررد بیلورسن وانلر دخی بیلورلر (بأیکم المفتون) قنغیکز جنونله مفتوندر باء بأیکم زائده ومفتون مصدر بمعنی الفتنة اوبای الفریقین منکم المجنون أبفریق المؤمنین ام بفریق الکافرین یعنی اسم جنونه مستحق قنغی طائفه ده بولنور امدی فتنه فساد وجنوندن کنایه درکه حضرت سید الانبیاء علیه السلام واتحایا جنابنه حاشا ثم حاشا اسناد ایتمشلر ایدی (الثلاث الآیات) اعنی تقدیریله منصوبدر رفع وخفضی جائزدر یعنی (فستبصر ویبصرون بأیکم المفتون ان ربك هو اعلم بمن ضل عن سبیله وهو اعلم بالمهتدین) آیات بیناتی حرات ایدرزدیکدر وآیت جلیله وعید دشمنان ووعد پیغمبرانس وجان ایله ختم کردهٔ قاضی محکمه ازلدرکه هو اعلم بمن ضل عن سبیله وعیدی کانه پروردکار عالم علی الحقیقة والیقین مجانینه اعلمدر وهو اعلم بالمهتدین وعد شریفی معناسی دین مبیننده کمال یقینی حیازه ایدن مسلمین ومهتدینه دخی دانا تردیمک اولور (ثم عطف بمدمدحه صلی الله علیه وسلم) نصب ظرف واضافتیله یعنی رب جلیل حبیب وخلیلنی مدح جزیل وتسلیه ودشمنان بدخواهنه وعیدنصکره التفات ایلدی (علی ذم عدوه وذکر) یا فعل ویا مصدر مضاف (سوء خلقه وعد) مصدر مضاف یا فعلدر (معایبه) جمع معیبة بمعنی العیب (متولیا ذلك بفضله ومنتصرا لنبیه صلی الله علیه وسلم) مطلقا اعداء بدخواه ویا اخنس بن شریق وظاهرا ولید بن المغیره نام پلید عنید ویا ابی جهل زنیم یا خود عتبه بن ربیعه مراد اولنق اختلافیدر یعنی ذم عدوی پیغمبری وانلرك بدکردارلقلرین وقبایح ایشانی تعداد وبالذات فضل واحسانی سبیله مباشرتی وحبیبنه نصرت ودشمنلاندن اخذ انتقام اوزره مباشرا بنفسه مدح مصطفی علیه الصلوة والتحایادنصکره انلرك ذمنه عطف والتفات ایلدی (فذکر بضع عشرة) بضعة عشر دخی مرویدر فتح وکسر موحده ایله ما بین الثلاث الی التسع اما مصنف اون برخصلت مراد ایلدیکی بضعلك بدنی واحد ومنتهامی عشره دردینلرك قولی اوزره درو تذکیر وتأنیث مجری العدد المرکب بضع لفظنده جاریدر (خصلة من خصال الذم فیه) شان دشمنان بدکردارده خصائل مذمومه دن بعض خصلت قبیحه وخلق ذمیمه جهتندن اوندن زیاده خصلت ذکر ایلدی (بقوله فلا تطع المکذبین الی قوله تعالی اساطیر الاولین) کفار قریش بعض اوقاتده حضرت سلطان کونین صلی الله علیه وسلمه دیدیلرکه بز آلهه مزه تعظیم ایدرسك بز دخی سنك الهکه تعبد وتعظیم ایدرز پس فلا تطع قول شریفی نازل اولدی (ودوا لو تدهن فیدهنون) سن انلره ملایمت وانلرده سکا ملایمت ایتمکی استرلر ولا تطع کل حلاف ای کثیر الحلف فی الباطل ویا حقا وباطلا بسیار سوکند مهین میم اصلیه در زائده دکلدر ولذا اوزنی فعیل لا مفعولدر یعنی مهانت وحقارت صاحبی هماز عیاب مشاء بنمیم بین الناس ایقاع فساد ایچون ساعی وعلی وجه السعایة للفساد نقال حدیث مناع للخیر عموم اوزره افعال خیر وخصالی کثیر المنع ویا مراد مالده منع وبخل ایله مناعدر دینلدی معتد متجاوز فی الظلم اثیم فاجر بسیار کناهکار خشین * بعد ذلك مثالب ومعایبندنصکره زنیم ای دعی ولید بن المغیره آساکه مولدندن اون سکز سنه مرورنده پدر بدکهری اتك یسر بداختری اولدیغن ادعا ایلمشدر ودعی والد وعشیرتك غیری یه نسبت اولنان بد اصل وبدبختدر * وما احسن قول حسان * وانت زنیم نیط فی آل هاشم * کما نیط خلف الراکب القدح الفرد * ان کان ذا مال وبنین ما بعدی ایچون علتدر وحمزه ویعقوب استفهام اوزره همزتین ایله قرائت ایلدیلر تقدیری الان کان ذا مال وبنین متمدد دیمك اولور اذا تتلی علیه آیاتنا قال اساطیر الاولین * اساطیر جمع اسطورة بضم الهمزة احدوثه آسا واحادیث کبی یعنی آیات کریمه مزانك اوزرینه تلاوت اولندیغی حینده اول کافر خودبینکه مراد نضر بن الحارثدر متقدمینه منسوبه اباطیلدر دیدی نضر بی نصر بلا دفارسه قدم نهادهٔ نقل اولوب پهلوانان پیشین زال ورستم اخبارنی تعلم ایتمشیدی کلام حق ولا ریبی خاشا ثم حاشا اول اباطیله قیاس ایدردی (ثم ختم ذلك بالوعید الصادق بتمام شقائه وخاتمة بواره) یعنی بعدما مولای متعال جل جلاله مثالب شقی مسفوری ذکر کرده کمال شقاوت وهلاك وخسارت انجامله ختم بیوروب دیدی (بقوله تعالی سنسمه علی الخرطوم) قریبا انفی اوزره کی ایدرز یعنی خرطومنه سمه وعلامت قیلرز یاحسا روز شرکه سوزبدرده انف ولید پلیده تیغ غزاتله ضرب وجرح اولنوب نشانی خرطوم مشؤمنده باقی قالمشیدی ویا روز دلسوز قیامتده انی سواد الوجه قیلمغله دیمك اوله وخرطوم فی الاصل سباعه نسبت اولنوب آیت جایلهده انسان ایچون استعاره قیلندی وصورت وسیرتده حیوانه تشبیه اولندیغنه اشارتدر وقیل الخرطوم الوجه کله وهذا فی الانسان (فکانت نصرة الله له اتم من نصرته لنفسه ورده تعالی علی عدوه ابلغ من رده لنفسه) حضرت

ذوالجلال والاكرامك حبيبنه نصرتی اول حضرتك كندو نفسنده اولان نصرتندن اتم واكمل اولدی واول پادشاه
قهارك اعدای نبی مختاری اوزره اولان ردّی اول حضرتك كندو نفسنده ایتدیكی رد وصددن ابلغ وأكد اولدی
زیرا من كان لله كان الله له قول لطیفنه ماصدق یورلدی (واثبت فی دیوان مجده صلی الله علیه وسلم) دیوان كسر
دال ویا فتح ایله جمعی دواوین ودیاوین فی الاصل فارسیده دیوانه افلید ركه كسری دبیراننه فرمان ایلدیكه برمحله جمع
اولوب سه روزمدتده حساب سوادی تحریر ایده لر وقتا انلره نظر ایلدكده انلری حساب وكتابده سریع مشاهده ایدوب
كثرت حركت وكمال سرعتلرندن تعجب كان این دیوانه دولب جنبان اولمشیدی بعدذاهر محفله دیوانه دینلوب
واسلامده اول تدوین دیوان حضرت فاروق اعظم رضی الله عنه جنابلرندن یادكار دوداولمشدر كذا لعلی القاری
ودیوان مجده معناسی اول سلطان تختگاه رسالتی ایوان كرم وشرف وعظمتنده ثابت ودائم ایلدی دیمكدر نعت
* معشوق ایدندی ذاتنی عشاقدن خدا * رفعت علوشانه نسبت پسیندر * شاه رسل كزیدهٔ كل هادئ سبل
* سلطان عاشقین وسر غار فیندر * دولتسرای رفعتن ادراك ایدن یلور * كیم عرش اكا مختصری شهنشیندر *

الفصل السادس

(فیما ورد من قوله تعالی فی جهته علیه الصلاة والسلام مورد الشفقة والاكرام) مورد مصدریت اوزره منصوبدر
یعنی فصل ششم حق سبحانه وتعالی قول جلیلندن حضرت سلطان رسل شاننده مورد رحمت وكرامتله ورود ایدن
لطائف واشارات ونكات وواردات بیاننده در (قال الله تعالی طه ما انزلنا علیك القرءآن لتشقی قیل طه اسم
من اسمائه علیه الصلاة والسلام) یعنی طه اسماء سامیهٔ نبی تهامی صلی الله علیه وسلمدندر دینلدی زیرا (لی عند ربی
عشرة اسماء) حدیث عزیزنده طه اسم شریفی جملهٔ عشره دن شمار ایده قیلندی ابجد حسابی اوزره لفظ طه چارده
عدد اولدیغی اول ماهتاب اوج رسالتك بدر وجهی غایت نور ونهایت ظهورده اولدیغنه ایمادر (وقیل هو اسم الله
تعالی) قول سلطان المفسرین ابن عباس رضی الله عنهما اوزره طه نامپاك حضرت یزدان جل شانه دردینلدی شاید
طاهر وهادی اسم شریفلرینه اشارت بیوریله وایكی معنی دخی حق تعالی یه ورسول الهیه حقیقة ومجازا اصادقاندر
وقیل المعنی طوبی لمن اهتدی بك دیمكدر (وقیل معناه یارجل) فی لغة علك طه یارجل دیمكدر اصلی یاهذا اولمق كركدر
زیرا انلریایی طایه قلب وها اوزره اقتصارا تمش اوله لر وبعض تفاسیرده بلغة علك یا حبیبی دینلدیكی تحریركردهٔ سید
صفویدر وابن عباس رضی الله عنهمادن مرویدر كه لسان حبش وزبان عبریده یارجل دیمكدر وعن قتادة بالسریانیة
وقیل بالنبطیة (وقیل یا انسان) بو معنای طه ده بلغة علك افظ مشتركدر ان صحت الروایات یاهذا ایله یارجل یاانسان
مراد اوله (وقیل هی حروف مقطعة لمعان) یعنی طه ایله حروف هجاء بنائیه مراد اولنوب چند معنای ایمائیه
ایچون موضوعه دردینلدی (قال الواسطی اراد یا طاهر یا هادی) یعنی امام واسطی علیه الرحمة بیوردیكه طه ایله
یا طاهر یا هادی اسملرینك افتتاح وابتداسی مراد ایلدی (وقیل هو امر من الوطئ) بالهمز (والهاء كنایة عن الارض)
یعنی وطأ یطأ دن امر حاضر اصلی طأ ایدی وهمزه سی هایه قلب وها زمیندن كنایه اوله حضرت امام المتقین علیه
صلوة المعین تهجده قیام ویك پای عرش پیما اوزره قائم اولدقلرنده دوپا اوزره وطئ ارضه امر اولندی (ای اعتمد علی
الارض بقدمیك ولا تتعب نفسك بالاعتماد علی قدم واحدة) یعنی ارض اوزره ایكی قدمكله معتمد اول قدم واحده
اعتماد ایله نفس نفیسكه تعب ویرمه (وهو قوله تعالی ما انزلنا علیك القرءآن لتشقی) كریمه سیله امر عبادتده تعب
ایچون برسنك اوزریكه قرآنی انزال ایتمدك بلكه وجه راحت اوزره عبادت ایتمكیچون انزال بیوردق معناسی مراد
اولنور (بعدذا) لفظ اشقی بمعنی التعب شایعدر ومنه سید القوم اشقاهم ای اتعبهم امدی لفظ تعبدن عدول حكم
ضدی اشعار اولوركه انزل علیه لیسعد یعنی انزال قرآن للسعاده اولمغی مفید ویا مراعات لفواصل الآتیه در (نزلت
الآیه فیما كان النبی صلی الله تعالی علیه وسلم یتكلفه من السهر والتعب وقیام اللیل) یعنی عبد خاص الخاص هنگام
شبده بیداری وقیام وتعب ایله نفس عزیزینه كلفتده اولدیغی حالده اول سورهٔ شریفهٔ طه شرف نزول وحی اولدی
عن ابی هریرة كان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی حتی تورمت قدماه قال فقیل له اتفعل هذا وقد جاءك ان الله
تعالی قد غفر لك ما تقدم من ذنبك وما تأخر قال افلا اكون عبدا شكورا (حدثنا) بعض نسخه ده اخبرنا (القاضی
ابو عبد الله محمد بن عبد الرحمن) احد الاعلام من رجال اندلس بشیوز اوچ تاریخ هجریه سنده مرغ روحی
اوج علیینه طیران ایلدی دراشبیلیه (وغیر واحد) كذلك جمع كثیر تحدیث ایلدی (عن القاضی ابی الولید
الباجی) موحده وجیم ایله سلیمان بن خلف القرطبی الذهبی وباجه اشبیلیه قریبنده برمدینه یه نسبت اولمشدر
عصرینك حافظی اولوب مجلس عالیسنده ترقی بیك فقیه حاضر اولدیغی مبالغه عد اولنمیه (اجازة) ای من طریق

الاجازة (ومن اصله نقلت) ابو عبد الله بیوركه سماعا روایت اولنموب اصل نسخهٔ باجی كه مشایخدن قرائت وضبط
مرویات بیورمشیدی سندنده اجازت ومناوله ایله اندن نقل ایلدم دیر (قال حدثنا ابوذر الحافظ) حفظ احادیث ایله
شهیر عالم اولان عبد الرحمن بن محمد الهروی المالكی مكه وطائف بیننده هره نام برموضعه منسوبدر وفتح ها وراء
مخففه ایله دون همز درتیوز اوتوز بشده شیخ الحرم ایكن متواری لحاف خاك پاك اولمشدر (قال حدثنا ابو محمد
الحموی) فتح مهمله وضم میم مشدده وكسر واو ویاء نسبیه ایله جدی حمویه نسبتدر عبد الله بن احمد بن حمویه
السرخسی اوچیوز كسان برده مقیم نعیم اولدیلر (حدثنا ابراهیم ابن خزیم) ضم خاء معجمه وفتح زا ایله ابو اسحق
(الشاشی) شینین معجمتین ایله ماوراء نهرده بربلده در (قال حدثنا عبد بن حمید) بالتصغیر وله تواليف روی عنه مسلم
والترمذی وعلق عنه البخاری قال الحلبی هو المصنف المسند ایكیوز قرق طقوز سنهٔ هجریه سنده مجمول آله حدثنا
اولمشدر (حدثنا هاشم بن القاسم) ابو النصر تمیمی قیصر دیكله معروفدر مات سنة سبع ومأتین فی بغداد (عن ابی
جعفر) امام چهارم ائمهٔ اثنی عشر جناب محمد باقر رضی الله عنه تاریخ بالغ عدد حروف (علی) اولدقده سرنهادهٔ بالین
لحد اولدیلر اما نقل حلبی اوزره ابو جعفر مذكوردن مراد عیسی بن ماهان مروزیدر (عن الربیع بن انس) یعنی ولد
نجیب انس بن مالك رضی الله عنهدر كما فی التلمسانی تحریركردهٔ حلبی اوزره ربیع تابعی بصری نزیل خراساندر وقیل
صدوق لكنه شیعی توفی سنة تسع وثلاثین ومائة برین تقدیر عن الربیع عن انس قولنده لفظ ابن سهو قلم ناسخدر (قال
كان النبی صلی الله تعالی علیه وسلم اذا صلی قام علی رجل ورفع الاخری فانزل الله تعالی طه یعنی طأ الارض یا محمد
ما انزلنا علیك القرءآن لتشقی الآیه) الا تذكرة لمن یخشی ای لكن انزلناه موعظة لمن یخاف مخافة المولی یعنی حضرت
سید المرسلین علیه صلوة الله المعین صلوة لیله سعادتله قیام بیوردقده نفورا عن الراحة برایاغ اوزره قائم اولوب
پای دیكرین رفع ایدردی * پس رؤف متعال حبیبنه الطافا وكرما بو آیت جمیله یی انزال ایلدی وبیوردیكه دوپای
مباركك زمینه یله جه بصر یك قدم اوزره اعتماد له نفسكه بارآور تعب اولمه عبادت امرنده مشقتباب اولمغیچون
سنك اوزریكه قرآن كریمی انزال بیورمدق دیمك اولور (ولا خفاء بما فی هذا كله) بابمعنی فی حذرا عن التكرار ایرادن
عدول بیوراشدرای فیماذكر من الایة والحدیث (من الاكرام وحسن المعاملة) یعنی طه طأ الارض معناسنه
مراد اولندیغی حالده آیت جمیله وحدیث لطیفدن ذكر اولنان اشیاده نبی محترم صلی الله علیه وسلم وكرم جنابلرینه
اكرام وحسن معامله وملاطفهٔ باهره در (وان جعلناطه من اسمائه علیه الصلاة والسلام كما قیل او جعلت قسما) اما
طه اسماء اسنای حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلمدن قیلدیغمزده ویاقسم قیلندیغی حالده (لحق الفصل بما قبله)
فصل سادس خامسه وصل اولوركه تحقیق مكانات حضرته یادقسمی اخبار ومخاطبه وملاطفه ومحاوره ده نهایت
مبرت واعلاء درجات ادابی افاده اولمش اولور (ومثل هذا) مبتدأ (من نمط) فتح نون ومیمله طریق معناسنه والنوع
من الشئ كما فی القاموس (الشفقة والمبرة قوله تعالی) یعنی طه اسم سامئ حضرتدن ویامقسم به اسانوع مرحمت
ومبرتدن حق تعالینك بو قول جلیلیدر وقوله خبر مبتدأ (فعلك باخع نفسك علی آثارهم ان لم یؤمنوا بهذا الحدیث)
ای المجدد انزاله (اسفا) حزنا وتأسفا (ای قاتل نفسك) مفعول قاتل وبالاضافة دخی مقرر فی الایه در (لذلك)
قرآن عظیمه عدم ایمانلرندن ناشی (غضبا او غیظا او جزعا) قلت صبر وتحمل تفسیر اسفده تردیددر ولعل اشفاق
ایچوندر امدی احبابندن دوروفراق وآثار احبه اوزره متحسر اولانه اول حضرت تشبیه اولندیغندن استعاره در
وبخع نمااتقل نفسه معناسنه ویاتأكید اوله * یعنی نفسك اوزره شفقت ایدرمكه انلرك ایماندن تولی وتباعدلرینه
غیظ وغضبكدن ناشی حزن وغم ایله نفسكی قتل وهلاك ایلیه سن (ومثله) مورد شفقت واكرامده ورود ایدن فلعلك
باخع نفسك آیت شریفه سی نظیریدر (قوله تعالی ایضا) (لعلك باخع نفسك الا یكونوا مؤمنین) یعنی انلرك قرآنه عدم
ایمان ایمانلری خوفندن نفسكی غما هلاك ایتمكلككدن شفقت ایدرم ومقصود آیتین جلیلتین حضرت سرور عالم
صلی الله علیه وسلمدن غمی ازاله ایله عین شفقت وتكرری شفقت صمدانیه مزداد اولدیغنه اشارت اولور (ثم قال)
بعده حق تبارك وتعالی تسلیه لشان حبیبه بیورر (ان نشأ ننزل علیهم من السماء آیة) اكر مراد شریفمز اولیدی
انلرك ایمانی ملجئه بردلالت باهره آسماندن تنزیل ایدردك ویاخود اهل كفر وطغیان اوزره ناكهانی بربلیه وعذاب
آسمانی انزال ایدردك كه (فظلت اعناقهم لها خاضعین) اندن جماعات واشراف وساداتی اول آیته منقادین ویاخود
اول بلیهٔ ناكهانی سماوی یه ذلیلین وخاشعین اولورلردی خضوع وانقیادلرندن كنایه در امدی لفظ اعناق بصفة
العقلاء وصف اولوب انلره اضافت اولندیغیله اجریت مجراهم فی الجمع والفظ فظلت ننزل اوزره معطوفدر (ومن
هذا الباب) یعنی شفقت واكرام بابندندر (قوله تعالی فاصدع بما تؤمر) ما موصوله وعائدی محذوفدر ای بما تؤمر به

وصدع بالحجة اذا تكلم بها جهارا واصل صدع ابانه واظهاردر يعنى امر اولنديغك شرايعى اجهار واظهار ايله
(واعرض عن المشركين) اهانة لهم اهل كفر وشركك قوللرينه التفات ايتمه وانلرك كفرى سببيله حزين اوله ديمك
اولور بو آيت شريفه قتال آيتيله منسوخه اولمسى تصريح كردۀ بغويدر (الى قوله تعالى ولقد نعلم انك يضيق صدرك
بما يقولون) اى خبنا اوقى القرءآن اوقيك (الى آخر السورة) يعنى سورۀ حجرك آخرينه وارنجه (انا كفيناك المستهزئين
الذين يجعلون مع الله الها آخر فسوف يعلمون ولقد نعلم انك يضيق صدرك بما يقولون فسبح بحمد ربك وكن من
الساجدين واعبد ربك حتى يأتيك اليقين) اشرار سفهاء قريشدن بيخ نفر بد انديشان اويجتنى دركه انلرى قمع واهلاكله
كيد وشرورى سنك اوزركدن دفع ايلدك اول بد كهرانكه مع الله الواحد اله ديكر اتخاذ ايدرلردى عاقبت امرلرين
قريبا فى الدارين بيلورلر وبر تحقيق علوشانم دانايز كه بدرستى انلرك بزم شانمزه يقمزده اولان هذيان وترهاتلرى
سينۀ بى كينه كه اضطراب ومضايقه ايراث ايدر پس حقه تسبيح وتحميد ايله فارغ البال ومصليندن اول وموت سكا
لاحق اولنجه دخى ربكه عبادت قيل ديمك اوله (وقوله تعالى ولقد استهزئ برسل من قبلك الآية) فحاق بالذين سخروا
منهم ما كانوا به يستهزئون * بو آيت لطيفه دخى تسليت بخش حضرت حبيب الله صلى الله عليه وسلم اولور پيغمبران
پيشين قوملرندن اذى وجفا برله استهزاء اولنديلر وجفا ياب اولدقجه صبر ايلديلر واستهزاء ايلدكلرى شيئك جزا وسزالرى
امم مكذبينه نازل اولدى اوقاحاط بهم الذين كانوا به يستهزئون حيث هلكوا لاجله * امدى ضميربه يا شرعه ويا عذابه
راجعدر (قال مكى سلاه) الله (تعالى بما ذكره وهون عليه ما يلقى) بعضى روايتده ما يلقاه وارد اولدى (من المشركين
واعلمه ان من تمادى على ذلك يحل به) ضم حاء مهمله ايله بمعنى نزل كما فى القاموس اما صحاحده كسر حا ايله وجب
معناسنه در (ما حل بمن قبله) يعنى مسبوق الذكر ابو طالب مكى قدس سره بيورديكه (ولقد استهزئ برسل من قبلك)
قول جليلى ايله حق سبحانه وتعالى حبيبنى تسليت بيوروب دخى فرط اذاى مشركين بد آيينى اول حضرته آسان
ايلدى واستهزاء وجفا اوزره مصر ومستمر اولنلره اعداى انبياء پيشينه نزول وايجاب ايدن شئ عظيم اكا دخى نازل اولور
ديو حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلمه اعلام ايلدى (ومن هذا الباب) بعض نسخه ده مثل هذه التسلية وورود
ايتمشدر (قوله تعالى وان يكذبوك) يعنى قومك سنى تكذيبه مبادرت ايدرلر ايسه انلرك تكذيبى جنابكى تهويل
ايتمسون (فقد كذبت رسل من قبلك) بو قول سبحانى دخى نوع تسليتدندركه حبيبا پيغمبران پيشين ايله تأسى ايله كه
سنك قومكدن صدور ايدن معامله نادر برابر سائرلرنده دخى موجوده ايدى وانبياء متقدمين خود تكذيب اولنديلر
ديمكدر والله اعلم بمراده * پس ان البلية اذا عمت طابت بليه ده آخرلك مشاركتى انسانك حزنى تخفيف ايلديكى مشهود
ومعهوددر (كما قالت الخنسا) ولولا كثرة الباكين حولى * على اخوانهم اقتلت نفسى * وما يبكون مثل اخى ولكن
اعزى النفس منى بالتأسى (ومن هذا) بو بابدن ويا بو قبيلدندر (قوله تعالى كذلك ما اتى الذين من قبلهم من رسول
الا قالوا ساحر او مجنون) او للتنويع باعتبار قوم دون قوم او للشك مشيرا الى تحيرهم فى امره سحر او شك اولق بعيد
اولمازيرا هم امر معقول له ده تحيرلرينه اشارت وهم كلام دروغ انجاملرنده مناقضى ايما ايدركه ساحر اولان صاحب علم
وعقل اولمغى ايجاب ايدر مجنون ايسه عقل وعلمدن خلوى مقتضيدر والحاصل معناى آيت شريفه سنى قومك تكذيب
ومعلم ومجنوندر ديو اوزريكه افك وافترالرى آسا سندن مقدم كلان انبيايه كفار قومى انلرايچون خدا عدروبونده
جنون واردر ديو هذيان ايلديلر يعنى برادران سالفه كه بو كفتكولر كذران ايده كلمشدر بالكز بو حالتده سن متفرد
دكلسك ديمكله تسلى * بال مقدسۀ حبيب بيورلمشدر (عزاه الله تعالى) تشديد زاى معجمه ايله اى حمله على الصبر
(بما اخبر به عن الامم السالفة ومقالها) بعض نسخه ده ومقالتها (لانبيائهم قبله ومحنتهم بهم) يعنى مولاى جليل جل
عن الشبيه والمثيل حبيب محترمدن اقدم كونى تشريف ايدن انبياى ذيشانان حضراتى حقلرنده اولان جماعات
سابقه نك اقاويل واكاذيبى اخبار وپيغمبرانك امم مكذبه ايله ابتلا ومحنتلرين اعلام بيورمغله جناب سيد المرسلينى صبره
حمل ايله تعزيه ايلدى (وسلاه بذلك عن محنته بمثله من كفار مكة وانه ليس اول من لقى ذلك) وينه حق جل وعلا حبيبنى
امم پيشين مانندى ابتلاء انبيادن ذكر اولنان حالات عجيبه ايله تسليت بخش اولديكه كفار مكه دن خار شفكن جفا اولديغى
وذات خجسته لرى اول كرفتار دست پرجفاى امت اولميوب سائر اخوان عاليشانان دخى اذاى بدكردار قومه
دوچار اولدقلرين اعلام ايله تطييب خاطر ايلدى (ثم طيب نفسه وابان عذره) وبعد التسلية نفس نفيس حضرتى
تطييب وارضا وعذرنى اظهار ايلدى (بقوله فتول عنهم اى اعرض عنهم) يعنى اول قوم پرلومدن اعراض وترك
معالجه ايله انلردن روكردان اول (فما انت بملوم اى فى اداء ما بلغت وابلاغ ما حملت) ضم حاء مهمله وتشديد ميم
مكسوره ايله يعنى انلرك مكالمه سندن ملوم دكلسن ديمك اعلامدن تبليغ اولنديغك شيئى اداده واحكامده تكليف

اولنديغك امورى ابلاغده ملوم دكلسن ديمكلك مراد بيوريلدى اى فلا تلام فى اعراضك عنهم بعدما كررت عليهم
مبالغا فى تبليغ ما امرت به لهم (ومثله قوله تعالى واصبر لحكم ربك فانك باعيننا) جمع العين بجمع الضمير مبالغة
فى كثرة اسباب الحفظ واى العصمة اى بمراى منا (اى اصبر على اذاهم فانك بحيث نراك ونحفظك) يعنى انلرك اذى
وجفالرينه صبر وتحمل ايله شول حيثيت ايله كه عين عنايتمز له سنى حفظ ايدرز (سلاه الله تعالى بهذا فى آى كثيرة من
هذا المعنى) يعنى صبر وحفظ ووعد ايله امرده نيجه آيات بينات ايله خداى معين رسول امينى تسليه ايلدى عليه من
الصلوات اصفاها ومن التحيات انماها

الفصل السابع

(فيما اخبر الله تعالى به فى كتابه العزيز) عزيز نادر فى الوجود لبقائه على صفحات الدهر الى اليوم الموعود (من عظيم
قدره وشريف منزلته على الانبياء وحظوة رتبته) من بيانيه وحظوه حاء مهمله نك كسريله ويا ضميله وسكون ظاء
معجمه ايله فضل ورفع قدر وكمال يعنى فصل سابع حضرت رب الارباب اول فخر موجودات ايله كتاب كريمنده كه
(لا يأتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه) عنوان شرف نشانيله معنوندر انبيا اوزره عظيم مرتبه وشريف منزلت
وعلو قدرنى اخبار بياننده در بعض نسخه ده عليهم الصلوة والسلام ايراد اولنمشدر فى قوله تعالى (واذ اخذ الله
ميثاق النبيين لما آتيتكم من كتاب وحكمة الى قوله) تعالى (من الشاهدين) ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم لتؤمنن به
ولتنصرنه قال ءاقررتم واخذتم على ذلكم اصرى قالوا اقررنا قال فاشهدوا وانا معكم من الشاهدين) لما آتيتكم قرائت
نافع اوزره آتيناكم ولام موطئة للقسم در زيرا اخذ ميثاق بمعنى الاستحلاف در وما شرطيه ويا موصوله دركه ما بعدى
صله وعائدى محذوف در اى الذى آتيتكموه (برين تقديرلام ابتدائيه اولوب وخطاب عام تغليب ويا مجاز در ومن بيانيه
ويا تبعيضيه در ولام لما آتيتكم قسم اولديغى حالده لام لتؤمنن جواب قسم وشرط ملغى ثم جاءكم صله اوزره معطوف
وعائدى محذوف در * اى جاءكم به رسول يعنى وقتا آفريننده عالم پيغمبراندن اخذ ميثاق وعهد ايلديكه ذات بيچون
حق سزه كتاب وحكمت اعطا ايليوب بعد ذا سزكله يله اولان امرى مصدق اولور سزه رسول كله البته والبته
اكا ايمان ايليوب نصرت ايده سز ديو انبياء كرامه اقرار ايتديكزمى وعهديمى قبول قيلديكزمى خطاب عزتى ورود
ايلدكده انبيا عليهم السلام اقرار ايلدك وعهود وميثاقى لازمه ذمت قيلدق ديدكلرنده بر بريكز اوزره اقرار له
شهادت ايلك وبن دخى اقراركز اوزرينه عظمت وجلالمله شاهدم ديمك اوله * امدى آيت ميثاقده تأكيد عظيم
وتعظيم جسيم بديدار دركه انبياء ذوى الاحترام عصر خاتم المرسلين عليه السلام ادراك ايتميه جكلرى علم
ازليسنده معلوم عزتى ايكن انجق حبيبنك فخامت شانى آنلره اعلام مراد ايلدى * امدى اول حضرتك
كمال ومحلندن اعظم واشرف كمال ومحل برفرده بخش خدا اولميوب وذلك الكمال قبل خلق آدم عليه السلام
حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلمه حصولى خبر صحيحله ثابت اولوب نبوتى جمله انبيادن اسبق واقدم وجمله اوزره
نبى ورسول اولديغى اخذ مواثيق ايله ظاهر اولمغين اخذ ميثاق بمعنى الاستحلاف اولديغى باهردر (لطيفه) هذا
كالايمان البيعة التى تؤخذ للخلفاء وكانها اخذت من هنا فاذا عرفت ذلك فالنبى صلى الله عليه وسلم هو نبى
الانبياء ولقد اظهر ذلك فى الاخرة يكون جميع الانبياء عليهم السلام تحت لوائه وفى الدنيا كذلك ليلة الاسراء
اذ صلى بهم (قال ابو الحسن القابسى اختص الله تعالى محمدا) صلى الله عليه وسلم (بفضل لم يؤته غيره) قابسى
عليه الرحمه بيورديكه حق تعالى جناب مصطفى صلى الله عليه وسلمى زياده فضيلتله تخصيص وتفضيل ايلديكه
سائر انبيايه عليهم السلام اول فضيلت اعطا اولنمدى (ابانه به) جمله استيناف يعنى فضل وكرمندن حبيبنه
بخشش ايلدى اولديغن اظهار ايلدى (وهو ما ذكره فى هذه الآية) اول فضل خاص آيت ميثاقده ذكر اولنان تشريف
واختصاصدر (قال المفسرون اخذ الله الميثاق بالوحى فلم يبعث نبيا الا ذكر له محمدا صلى الله عليه وسلم ونعته واخذ
عليه ميثاقه) وهو (ان ادركه ليؤمنن به) ارباب تفسير بيورديلركه رب العالمين انبيا عليهم السلامه وحى ايله اخذ ميثاق
ايلدى وانلردن برينى بعث وارسال ايتمدى الا اول پيغمبره حضرت نبى آخر الزمان جنابنى ذكر وكتب آسمانيده نعت
وصفت محمدى بيان ايليوب حضرت مصطفى عليه التحايايه خاص اولان عهدى هر نبى اوزره اخذ ايلديكه اول حضرتى
ادراك ايدرسه لاجل اخذ الميثاق بذلك اكا ايمان ايليوب فرمانبر اوله جناب عمر بن الخطاب رضى عنه التواب
صحايف توراة جليله به امعان نظر بيورديغى حضرت فخر كائنات صلى الله عليه وسلمك منظور سعادتى اولدقده غيره
نكاه التفات بيوروب (لو كان موسى حيا ما وسعه الا اتباعى) حديث صحيحله اب جنبان تأديب اولديلر اكر عهد ميثاق
شرفيانته صدور اولسه ايدى لاحق سابقه اتباع فهم اولنوردى اخذ عهود ايله كمال اختصاص وتفضل نمايان

ولدى (وقيل ان يبينه لقومه ويأخذ ميثاقهم ان يبينوه لمن بعدهم) وفى نسخة لمن بعده يعنى انبيا عليهم السلام
اعهد معهودى قومنه بيان وانلردخى كندولردنصكره كلنلره تبيين عهد ايچون اخذ مواثيق وعهود ايده لرديلدى
(وقوله ثم جاءكم الخطاب لاهل الكتاب المعاصرين لمحمد صلى الله تعالى عليه وسلم) لام محمد تقويه ايچوندر بعض
نسخه ده المعاصرين محمدا صلى الله عليه وسلم واقعدر اما انبيادن اخذ ميثاق بذلك قولنه نظرا قول مصنف غير
مستقيم اولديغى غير خفيدر معنا اخذ الميثاق عنهم على ان يبينوا لكم ايها المعاصرون بواسطة اصحابهم كما قاله السيد
عيسى وقال المولى نور الدين على القارى فتقدير الآية واذ اخذ الله الميثاق الذى اخذه النبيون على اممهم انتهى
(قال على بن ابى طالب رضى الله تعالى عنه) ابن جرير تفسيرنده موقوفا وفى الحكم مرفوعا روايت بيورديغى
خبرده جناب حيدر كرار رضى عنه الغفار بيوردى (لم يبعث الله تعالى نبيا من آدم فمن بعده الا اخذ عليه العهد
فى محمد صلى الله تعالى عليه وسلم لئن بعث وهو حى ليؤمنن به ولينصرنه) نون مثقله ما بعدنك فتحيله درلا فراد الضمير
بهما (ويأخذ) فتح ذال معجمه ايله لام ونون مؤكده داخل اولان لفظ اوزره عطفله منصوبدر اى وليأخذن
(العهد بذلك على قومه) يعنى حضرت قيوم لى زوال جل جلاله جناب صفى الله واندنصكره نبيا بعد نبى بعث
ايتدى الا حضرت سيد الكونين عليه السلام حقنده اول نبى اوزره اخذ عهد ايلديكه حبيبم محمد بعث اولنوب
اول نبى حياتنده موجود اولورسه محمد عليه سلام الامجده ايمان وانصرت ايدوب قومى اوزره اخذ مواثيق ايتمكه
خذ عهد وميثاق ايلدى (ونحوه عن السدى) ضم سين وتشديد مهملتين ايله سده باب مسجد كوفه ده جلوسندن
ناشى نسبتيابدر سدى بزرك اسمعيل بن عبد الرحمن كوفى وتابعيدركه ابن عباس وانس وغيريلردن رضى الله
عنهم روايت احاديث بيورمشلردر امام مومى اليه حسن الحديث اولغين امام مسلم وائمه اربعه آنلردن تخريج
ايتمشلردر يوز يكرمى يدى سنه سى حدودنده عازم دار البقا اولدى وسدى صغير محمد بن مروان الكوفيدر بومقامده
مراد اولنان سدى اولدر (وقتاده) اجلاء تابعين وعظماء مفسريندندر تقدم الكلام عليه (فى آى) جمع آيه كآيات
(تضمنت فضله) يعنى هذه الآية ضمن آيات كثيره ده مندرجه اولديغى حالده فضائل حضرت (من غير وجه واحد) بل
من وجوه متعددة امامين جليلندن منقوله در (قال الله تعالى واذ اخذنا من النبيين ميثاقهم ومنك ومن نوح الاية)
(وابراهيم وموسى وعيسى ابن مريم واخذنا منهم ميثاقا غليظا) تخصيص بعد تعميم وبيان فضل وزيادة شرفلرين
دالويحدركه اولو العزم من الرسل ومشاهير ارباب شرايعدرلر وحضرت امام صف انبيا محمد مصطفى عليه السلام
والتحايايى تعظيما وتكريما آنلر اوزره تشريفا على تشريف تقديم بيوردى هم شرف ذاتى وهم تقدم زمانى ايله
كلا الامرين تقدمى ملحوظدر زيرا عالم ارواحده تقدم نبوتى (كنت نبيا وآدم بين الروح والجسد) خبر لطيفى وكنت اول
النبيين فى الخلق وآخرهم فى البعث) حديث شهيرى بومدعايه شاهداندر (والحاصل تبليغ رسالات وتحمل دعوت ايله
انبيادن اخذ ميثاق ايلدك جناب شرفيابكدن واخوان اولو العزمكدن اخذ عهد عظيم الشان ايلدك ديو بيوردر
واخذنا منهم ميثاقا تكريرى تعظيما لمقامه بيان وصفى ايچوندر (وقال انا اوحينا اليك كما اوحينا الى نوح الى قوله
تعالى (وكيلا) نسخ صحيحه ده الى قوله شهيدا ثبوتيافته تعيندر زيرا وكيلا قول شريفنه وارنجه نيجه آيات
جليله ده اول حضرتك سائر انبياء عليهم السلام اوزره فضيلتنى مشعر معناغير مبيندر امدى سپهكش انبيا
كتيبه اصفيا اوزره من جهة التفضيل والشان ومن جهة التقدم فى الزمان تقديم بيورلديغنه فضلى تلويحدر
وان لم يقتض الواو الترتيب لكن العرب تؤثر تقديم المتقدم فى الذكر على المتأخر فى اللفظ (روى عن عمر بن الخطاب
رضى الله تعالى عنه انه قال فى كلام بكى به النبى صلى الله تعالى عليه وسلم) نبى نصبله مفعول بكى ومخرج خبر
نه كورنامعلوم اما اقتباس انوارده براعه كذا ررشاطى ومدخلده مرزده خامه روايت ابن الحاج دروبكى محقق
ومشددر يعنى فاروق منيع الجناب حضرت رسول محترمك دار سروره ارتحالنى تحققدنصكره كريان اولوب
(فقال) بو كلمات رقت آميزايله لب جنبان ستايش حضرت مصطفى عليه التحايا اولدى (بابى انت وامى) ادات
عربدندر مزيد تكريم واظهار محبت ايتدكارى كسنه يه خطاب ايدرلر وانت مبتدأ وجار ومجرور مقدم خبردر انت
مفدى بابى وامى ديمك اولور ويامقدر افديك لفظنه متعلق ضمير منفصل متصلدن بدل قيلنور ولفظه ور المعنى جمله
محذوفدر (يارسول الله لقد بلغ من فضيلتك عند الله ان بعثك آخر الانبياء وذكرك فى اولهم) حرف من زائده
ويا تبعيضيه دريعنى يا حبيب الله دركاه كبريا ده فضيلتك معارج نضائلن ذروة والا وبالا سنه رسيده اولديكه
مقام وجودده حق تعالى سنى آخر انبيا وخاتم اصفيا بعث ايدوب وانبيادن بعضى ذكر ومعرض كرم وجودده اول
سنى يا دايدوب (فقال واذ اخذنا من النبيين ميثاقهم ومنك ومن نوح الآية) كماسبق اى ان من خص بالذكر

فى الاية من اولى العزم مقدم الرتبة على غيره فهم اول انت منهم او اعلاهم يعنى ذات جهانتاب نبوتك تقديم ايله
تفضيل ايلدى (بابى انت وامى يارسول الله) مرة بعد اخرى پدر ومادرم راه محبتكده فدا اولسون (لقد
بلغ من فضيلتك عنده ان اهل النار يودون ان يكونوا اطاعوك وهم) جمله حاليه در (بين اطباقها) جمع طبق واحدا
بعد واحد منزلة ومرتبة (يعذبون) دخى عند الله فضيلت باهره لك اوج كماله واصلدركه امت دعوتكدن اهل دوزخ
دركات جحيمده معذبين ايكن سكا طيع ومنقاد اولمغى تمنى ايدوب ديه لر (يقولون يا ليتنا) يا تنبيه وياندا در ومنادى
كندونفسلرى ويا بعض معذبين ويا زبانيه اوله وهو تجريد على الاول (اطعنا الله واطعنا الرسولا) رسولا الف ايله
مرسومدر والجمهور على اثباتها وقفا ووصلا ❋ امدى كفار هر امتكه پيغمبرلرينه اطاعتى تمنى ايتملرى مراد
اولنلدقده فخر رسالتك فضيلتى بوبابده ظاهر اولميوب فصلدن وصلى مفيد اولمز بلكه مقصود عمرى بيان فضيلت
جناب پيغمبرى اولوب تفضيل اوليه وان كان السابق واللاحق من الخصائص ❋ پس سيد صفوى توجيه
بيورمشلركه انبياء سائره دعوتنده عموم ناياب اولغين كفار هر امت بعثت خاتم الرساله دنصكره اولمغله عموم دعوت
حضرت محمددن ناشى فخر كائنات عليه اطيب الصلوة اطاعتنى تمنى ايليه لر وجمله مدحه ومرثيه كونه عمر يدندركه
حضرت سيد الكونين حقنده بيوررلر ❋ بابى انت وامى يارسول الله لقد بلغ من فضيلتك عند الله ان جعل
طاعتك طاعته فقال من يطع الرسول فقد اطاع الله بابى انت وامى يارسول الله لئن كان موسى بن عمران
ان اعطاه الله حجرا يتفجر منه الانهار فما ذلك باعجب من اصابعك حين ينبع منها الماء صلى الله عليه وسلم هكذا
وهكذا (قال قتادة) ابن ابى حاتم تفسيرنده وابو نعيم دلائلنده قتاده طريقندن مرسلا تخريج سلسله روايت بيوررلركه
(ان النبى صلى الله تعالى عليه وسلم قال كنت اول الانبياء فى الخلق) واسطه كاركاه آفرينش صلى الله عليه وسلم
بالسعادة والاجلال بيوررلركه قبل خلق ارواح الانبياء بنم روح پرفتوحم خلق اولنغين پيغمبرانك آفرينشده
اقدم واولى يم يا خود معنى فى اللوح المحفوظ كاتب ايله تقديرده اول انبيايم (وآخرهم فى البعث) خاتم النبيين
اولديغمدن بعثا آخر انبيايم (فلذلك) پس خلقا اول انبيا اولديغى اجلدن (وقع ذكره مقدما هنا قبل نوح وغيره)
بعض نسخه ده على نوح واقعدر آيت سابقه ده ذكر شريفى نجى الله وسائر اولو العزمكه خليل الله وكليم الله وروح الله
صلوات الله على نبينا وعليهم حضراتندن مقدم واقع اولدى واسم نوح عليه السلام عبد الغفار در نفس نفيسى ويا قومى
اوزره كثرت نوحندن نوح تسميه بيورلديغى تحقيق كرده علامه سهيليدر (قال السمرقندى) امام ابو الليث
حنفى بيورر (فى هذا) فى ذكر وقوعه مقدما (تفضيل نبينا محمد صلى الله تعالى عليه وسلم لتخصيصه بالذكر قبلهم)
يعنى قبل ذكر الانبياء اول حضرتى اظهار الكرم والجود تخصيص بالذكر ايله تفضيلى مقرردر (وهو آخرهم)
حالبوكه زمانا من جهة البعثة والوجود آخر انبياء عليهم صلوات الملك المعبود در (المعنى اخذ الله تعالى عليهم الميثاق)
خذ تقديرى ويا تكليفى متضمن اولمغله على ايله تعديه ايدر (اذا خرجهم) اخذ ميثاقه ظرف زماندر (من ظهر آدم
كالذر) واحده ذرة النملة الصغيرة البيضاء او الحمراء او جزء من مائة واربعة وعشرين جزأ من شعيرة وقيل اصغر شئ
عبارۀ مذكوره يا كلام سمرقندى ويا كفتار مصنفدر يعنى لما كان آدم صفى الله اب الكل صح ان الكل
من ظهره ❋ والحاصل قادر پروردكار جل جلاله ذره وش يعنى مورچه آسا اجسام صغار آفريده قيلوب آنلره
ارواح تعليق بيوردى اما كيفيت اخراج عن الظهر وحقيقت معناسى اسلاف وقدما سكوت بيورملريله نيجه
خير الخلف دخى بومعناده نحن على آثارهم كلاميله اقتدا با السلف بيورمشلردر ❋ معلوم اوله كه انبياء عليهم السلام
ايچون ميثاق عامه دخولدنصكره كه (الست بربكم قالوا بلى) ايله معنى در تبليغ رسالتله دخى ميثاق خاص موجود
اولوب وبو ميثاقدن اخص بر ميثاق دخى حاصلدركه انبياء عليهم التحايا بالاصالة وامم بالتبع فرضا حضرت
سيد ولد آدم صلى الله عليه وسلم باى وقت كان موجود ومبعوث اولورسه جميع انبياء وامم اول حضرتنه تابع اوله لر
قال على القارى فكانهم تابعون له بالقوة وعلى فرض وقوعه بالفعل كذا انتهى (بعد ذا) اخذ عهدنه محل اولديغى تعيينده
علما كروه اختلافه ذاهب اولمشلردر كتاب ثعالبى حاوى اولديغى اوزره جناب صفى الله بهشتدن اخراج اولنوب
روى زمينه هبوطا ايتمزدن اول سماده كندولرى وذريتى اوزرلرينه اخذ عهد اولنمش اوله ❋ اما تاريخ طبريده مشحون
اولان جواهر اخبار دندركه آدم عليه السلام سمادن وادئ نعمانه هبوط ايلدكده اخذ ميثاق اولنمشدر
والله اعلم بحقيقته ونعمان فتح نونله طريق طائفده عرفاته چقان واديك اسميدر (وقال تعالى تلك الرسل فضلنا
بعضهم على بعض الآية) سورۀ شريفه ده قصه لرى ذكر اولنان رسل كرامه اشارتدر او الى كلهم المعهودين فى العلم
ولام استغراقيه دريعنى بعد ذا حق جل وعلا رسل ذوى الاحترامدن بعضيسن بلا واسطه كلام ايله تفضيل بيورديكه

شب حیرت وطورده موسی الکلیم علیه سلام الرحیم جنابنه تکلیله و یا حبیب الله محمد صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه لیلهٔ معراج ومقام نورده مکالمه ایله تفضیل ایلدی (وقال اهل التفسیر اراد بقوله ورفع بعضهم درجات محمدا صلی الله تعالی علیه وسلم) ارباب تفسیردن جمع کثیر بعضله مراد فخر کائنات محمد مختار صلی الله علیه وسلمی حق تعالی مراد ایلدی دیدیلر سائر انبیای عظام اوزره وجوه متعدده و یا دعوت عامه تخصیص ایله اول حضرتک درجه سنی رفع وعالی ایلدی وابهام تعظیمی مشعر اولور (عربی) اقول بعض الناس عنک کنایة (خوف الوشاة وانت کل الناس) وقیل المراد بالبعض اولوا العزم تحقیق کردهٔ علامهٔ تفتازانی اوزره افضل انبیا محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم اولدیغی اجماع مسلمینله مثبتدر بعده ادم و یا نوح و یا ابراهیم و یا موسی و یاخود عیسی علیهم السلام اولملری اختلافیدر وعند الاکثر خیر البریه جناب خلیل الله اولمق راجحدر (لانه بعث الی الاحمر والاسود) الوان عجم اوزره بیاض وحمرت والوان عرب اوزره ادمه وسمرت غالب اولدیغندن احمر واسود دینله و یا انس وجن مراد اولنه یعنی مفخر موجودات علیه اطیب الصلوات حجج متکاثره وآیات متواتره ایله عرب وعجم وانس وجانه بعث اولندی (واحلت له الغنائم) کفاردن قهرا اخذ اولنان مالدر اول حضرته حلال قیلندی آندن اسبق بر فرده حلال قیلنمدی ایدی (وظهرت علی یدیه المعجزات) کثرت واستمرار ووضوح دلالتندن ناشی اظهار معجزاته محل قالمدی (ولیس احد من الانبیاء اعطی فضیلة او کرامة الا وقد اعطی محمد صلی الله تعالی علیه وسلم مثلها) انبیادن بر ذات مکرم نایابدر که اکا خصلت حمیده و خارقهٔ عاده اعطا بیوریله الا اول تفضیلات وکرامت مانندی شاه رسل صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه اعطا بل مع الزیاده بخشش واکرام اولندی لکن اول معجزه نوعندن دکل ایسه بنه اول جنسدن ایدی مثلا انفلاق بحر مقابلی حبیب الله انشقاق قمر معجزه سی اکرام بیورلدیغی کبی (قال بعضهم) تقدم الکلام علیه بومقامده اعاده باعتبارین من الفصلین اولدیغنه اشارتدر (ومن فضله) معطوف علی مقدر کالعطف التلقینی (ان الله تعالی خاطب الانبیاء باسمائهم) دیباجهٔ جریدهٔ ایجاد صلی الله علیه وآله الامجاد حضرتلرینک کتاب فضلندن بروصل فصلدرکه جناب باری عزشانه انبیا علیهم السلام حضراتنه نام سامیلریله یا آدم و یا نوح و یا ابراهیم و یا موسی و یا عیسی دیو خطاب ایلدی (وخاطبه بالنبوة والرسالة فی کتابه فقال یا ایها النبی و یا ایها الرسول) حضرتنه کتاب قدیم وخطاب عظیمنده نبوت ورسالته شایان مخاطبه وتکریم واجلال ایلدی (وحکی السمرقندی عن الکلبی) ابو اللیث حنفی رحمه الله ابو المنذر هشام بن محمد السائب الکلبی علیه الرحمه دن حکایت ایلدی وامام کلبی امام شافعینک فوتی تاریخنده عالم شهوددن فقد وجود ایلمشدر (فی قوله تعالی وان من شیعته لابراهیم ان الهاء عائدة علی آل محمد صلی الله تعالی علیه وسلم) ضمیر بارز متصل شیعته محمد علیه السلامه راجعدر والشیعة الاتباع (ای من شیعة محمد لابراهیم) علیهما السلام ولفظا غیر متقدم اوزره عود ضمیر شایع وسایغدر (کقوله تعالی حتی توارت بالحجاب) (ولابویه لکل واحد منهما السدس) ابوی المیت امدی اول حضرتک خلقا ونبوة تقدمنه بناء بومقامده دخی ارجاع ضمیر انسبدر نکم علهٔ غائیهٔ ترتیب کائنات حضرتنه متی وجبت لک النبوة دیو سؤال اولندقده وآدم بین الروح والجسد وفی روایة وآدم منجدل فی طینته فریده سیله جواب داده اولدیلر (ای علی دینه ومنهاجه) یعنی جناب خلیل الله علیه السلام محمد حبیب الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک اتباعندندر دیمک دین محمدیه وطریق واضح احمدیه اوزره دردیمک اولور زیرا حق جل وعلا خلیل اللهه وحی ایله اخبار واعلام بیورمغین حبیب اللهه ایمان ودیننه متابعت وموافقتی اختیار ایلمشدر (واختاره الفراء) بعض نسخه ده اجازه جیم وزا ایله روایت اولندی (وحکاه عنه مکی) وبعضیلر کسائی یه نسبت ایدرلر (وقیل المراد نوح) علی نوح دخی مرویدر (علیه الصلوة والسلام) یعنی من شیعته لفظنده ضمیر نوح علیه السلامه عائد اولور دیدیلر قول اکثر مفسرین مراد نوح علیه السلام اولدیغی اظهر من بوح ایکن مصنف ادات تمریضله ایراد غیر مناسب دیمشلر لکن حبیب الله وخلیل الله بینلرنده اولان مناسبت تامهٔ ظاهره حسبیله قول اول هو المعول اولدیغی نمایاندر وجناب نوح وابراهیم علیهما السلام میانه سنده موافقت اصول وفروع دینیه و یا مشابهت طریقتدر ونوح ابو الناس وابراهیم ابو العرب والانبیاء اولمق مناسبتی هویدادر بینهماده ایکی بیک التیوز قرق سنه اولمغله بینلرنده هود وصالح علیهما السلام بعث اولنمشلردر

الفصل الثامن

(فی اعلام الله تعالی) عز وجل (خلقه بصلاته علیه وولایته له) فتح واوله نصرت وکسریله امارت و یا موالات اوهما بمعنی وقیل فمن اقتصر علی الثانی فقد قصر (ودفعه) دال مهمله ایله مصدر فاعلنه مضافدر و بعض نسخه ده رای مهمله

ایله

ایله واقعدر ودفع ورفع بر معنایه و یا دال ایله قبل النزول ورا ایله بعد النزول مستعملدر ولذا قالوا الدفع اسهل من الرفع (العذاب بسببه) صلی الله علیه وسلم یعنی فصل هشتم حضرت جلیل متعال جل عن المثال حضرتلری اول واسطهٔ کارگاه آفرینش اوزرینه صلات ونصرت وانک سببیله دفع عذاب بیوردیغن خلقه اعلام بیاننده درامدی نشر فی الفصل ولف فی الترجمه واجمال علی غیر الترتیب فنون بلاغتدن اولمغین مصنف علیه الرحمه لف ونشر مشوشله تعبیر بیوردی (قال الله تعالی) یعنی کفار انکارده مبالغه ایدوب (اللهم ان کان هذا هو الحق من عندک فامطر علینا حجارة من السماء او ائتنا بعذاب الیم) ایله کویا اولدقلری حینده (وما کان الله لیعذبهم وانت فیهم) آیت جلیله سی مرسله زیب نزول اولدی (ای ما کنت بمکة) یعنی مکهٔ مکرمه ده اولدیغک مدتده حق تعالی انلری تعذیب ایدر دکلدر زیرا عادة الله بویله جاریدرکه برقومی عذاب استیصالله تعذیب ایتمز مادام پیغمبرلری بین ظهرانیهم موجود اوله ولذا بر قومه عذاب نازل اولدیغی حالده نبی ومن آمن به خروجله امر اولنورلر * قال الزمخشری المثبت مطلق التعذیب والمنفی عذاب الاستیصال وآیت کریمه ده اول داور خطهٔ رسالتک هجرتی عقبنده عذابه ترصدلرینه تلویح ظاهردر (فلما خرج النبی صلی الله علیه وسلم من مکة) وقتا جان جسد عالم مهاجرا الی المدینة مکه دن بیرون اولدی (وبقی فیها من بقی من المؤمنین نزل وما کان الله معذبهم وهم یستغفرون) ومؤمنیندن مکه ده پسمانده اقامت اولان اولدقده بو آیت کریمه شرف نزول بیورلدی یعنی رسول اللهک رجال مستضعفیندن تخلیف بیوردیغی مؤمنین انلر ایچنده استغفار ایدر اوله لر برکات آبروی اهل ایمانله انلری مولای رحیم تعذیب ایدیجی دکلدر آیت مذکوره ومالهم الا یعذبهم الله آیتیله منسوخیتی مروی عن الحسن در بینهماده ظاهرا منافات نایابدرکه معنای نفی عذاب استیصالله منصب واثبات ایسه غیر استیصال اوزره محمول اوله اسر وقتل وانواع خزی ونکال آندا * امدی معذبهم ضمیر جمعی کفار مکه یه وهم یستغفرون ضمیری مکه ده قلان مؤمنین اوزره عودی مقتضی اولدی وآینده کرچه مؤمنین ذکری تقدم ایتمدی اما لو تزیلوا آیتی قبیلندن اولوب علی هذا التأویل سیاق کلامدن مفهومدر (وهذا مثل قوله تعالی لو تزیلوا الآیة) لعذبنا الذین کفروا منهم عذابا الیما * یعنی امهال وتأخیر عذابده آیت سابقه لو تزیلوا کریمه سی تحتنده مندرج بیوریلان معانی مانندیدرکه مؤمنین کافرلردن تمیز ایدوب وتفرق ایدرلرسه اهل مکه کفارینی قتل واسر ایله عذاب ایدرز (ع) ولاجل عین الف عین یکرم (وقوله) تعالی (ولولا رجال مؤمنون الآیة) ونساء مؤمنات لم تعلموهم ان تطؤهم فتصیبکم منهم معرة بغیر علم لیدخل الله فی رحمته من یشاء لو تزیلوا الی آخرها) ان تطؤهم قولی رجال ونسادن بدل اشتمالدر و یا تعلموهم ضمیرندن حال اوله بغیر علم متعلق ان تطؤهم وجواب لولا لدلالة الکلام علیه محذوفدر * امدی تتمهٔ آیت مذکوره اولان لو تزیلوا قول شریفی مصنف علیه الرحمه نک اولا افراز بیورملرینه نکته آیتدن ایکی محلده استشهادنه تصریحدر زیرا ماسبق لو تزیلوا ایله تأکید تجویز اولنسه لعذبنا قوله جواب اولمقده استشهاد ظاهر اولمزدی * پس مع تأخره فی التلاوة افراز وتقدیمده امر مذکورک شاننه اهتماما وتصریحا وجه ابلغ اوزره تنبیه اولندی * والحاصل اول محبوب بارگاه مقدس برکاتیله مهلت عذاب کفاره بو آیت جلیله دخی داله درکه هجرتدن عدم قدرتله پسماندهٔ اقامت اولان رجال مؤمنین ونساء مؤمنات مکه ده مشرکین ایله اختلاطلری اجلندن سز انلری عدم فرق ایله هلاک کراهتی اولمیدی مردان وزنان مسلمانانی اهلاکه سزه دیت وکفارت وتأسف وتعییر دشمنان امثالی عیب ومکروه اصابت ایدیدی * اما انلردن کف ید ایتمکز توفیق حق ورحمت فیاض مطلقه محضا سزی ادخال ایچوندر یعنی بین اظهر الکفار مؤمنین ومؤمنات موجود اولملری کفاردن عذابی تأخیره بیرکة النبی صلی الله علیه وسلم باعث اولدیغنه دلالتدر (فلما هاجر المؤمنون نزل ومالهم الا یعذبهم الله الآیة) (وهم یصدون عن المسجد الحرام) وقتا مؤمنین مکه دن مهاجرت ایلدی بو آیت دهشت فزا نازله اولدیکه کفار مکه یی تعذیبدن نه شی منع ایدر مؤمنیندن مفارقتندنصکره نیجه شایستهٔ عذاب اولمزلر (وهذا من ابین ما یظهر مکانته صلی الله تعالی علیه وسلم) یعنی تأخیر عذابه دلالت ایدن آیت اول حضرتک علو مرتبت ورفعت شانن مبین اظهر دلیللندر (ودرئه) بعض اکابر خطیله صیغهٔ فعل ماضی ایله مضبوطدر ومصدر رام مضافا درئه بمعنی الدفع ودخی کسر دال وسکون راء وهمزه وتاء ایله درأة اولمق صوابدید علی القاریدر (العذاب عن اهل مکة بسبب کونه) کرم وجودنی متضمن وجود بهبودی سببیله کفار مکه دن رفع عذاب (ثم کون اصحابه) ثم تراخی رتبی و یا تعقیب زمانی ایچوندر وکون برله ماتقدم اوزره عطف اولور (بعده بین اظهرهم) دخی بعد الحضرة بعض اصحابنک اهل مکه بیننده وجوارنده اولملری سببیله انلردن رفع عذاب عظیم شان حضرتنه ادل دلیلدر (فلما خلت مکة منهم عذبهم بتسلیط المؤمنین علیهم وغلبتهم ایاهم) وقتا مکهٔ مکرمه مؤمنیندن خالیه اولدی کفار اوزره خدا رسولنی ومؤمنینی تسلیط وکفاره انلری غالب قیلمغله تعذیب ایلدی (وحکم) تشدید

كاف مفتوحه ايله (فيهم سيوفهم واورثهم ارضهم وديارهم واموالهم) تعميم بعد تخصيص يعنى داور خطه رسالت عليه السلام والتحية ومؤمنينك (اصدق انباء من الكتب) اولان تيغلرين انلره ايجره حكم نصب ايدوب مزارع وبيوت وحصون ومال ومنا للرين اصحاب مجاهدينه ميراث قيلدى (وفى الاية) تعريف عهد ايچوندر (ايضا تأويل آخر) وما كان الله ليعذبهم وانت فيهم وما كان الله معذبهم وهم يستغفرون) كريمه سنده تأويل سابق محصلى ضمائر غيبت كفاره الا وهم يستغفرون مؤمنينه عائده اولوب ان الله لا يعذب الكفار وانت فيهم ولا يعذبهم ايضا وبقية الصحابة فيهم يستغفرون الله ديمك اولديغى كبى تأويل ديكر دخى حاصلدركه مختار طبرى اوزره ضميرين اخيرين كفاره راجعان وهم يستغفرون جملهٔ حاليه اوله * اى وما كان الله معذب الكفار لو تابوا واستغفروا من كفرهم اما تأويل زجاج اوزره وما كان الله معذبهم ومنهم من يخرج فيستغفر الله * يعنى علم الله ده بعضى انلردن وذريتلرندن مؤمن اوللرى سبق ايتمش اوله اما اظهر معنا تحرير كردهٔ تجانى اوزره آيت مذكوره ده مبنى مصنف عليه الرحمه نك تأويل آخرذكرى ضميرين معا مؤمنينه عائدين اولمسيدركه حديث آتيدن استشاد يورر (حدثنا القاضى الشهيد ابو على رحمه الله بقراءتى عليه) حافظ ابن سكره (ثنا ابو الفضل بن خيرون وابو الحسين الصيرفى) بعض نسخه ده بدون الياء حسن واقعدر مبارك بن عبد الجبار (قالا ثنا ابو يعلى بن زوج الحرة) ضم حاء مهمله وتشديد را ايله (ثنا ابو على السنجى) كسر سين مهمله وسكون نون وجيم وياء نسبيه ايله (ثنا محمد بن احمد بن محبوب المروزى) ابو العباس راوئ ترمذيدر (ثنا ابو عيسى الحافظ) صاحب السنن امام ترمذى (ثنا سفين بن وكيع) ابو محمد كوفى يوز طقسان يديده عزم بقا ايلدى (حدثنا ابن نمير) ضم نون وفتح ميم وسكون ياء وراء مهمله ايله ابو عبد الرحمن عبد الله الهمدانى الكوفى راوئ هشام واعمش ايكيوز اوتوز درتده سرنهادهٔ بالين اجل اولمشدر (عن اسمعيل بن ابراهيم بن مهاجر) كسر جيم ايله تبع تابعيندن ابو البشر الاسدى ضعيف اخرج له الترمذى وابن ماجه (عن عباد بن يوسف) فتح عين مهمله وتشديد موحده ايله ابو عثمان الكندى (عن ابى بردة) ضم موحده ايله قاضئ كوفه عامر (بن ابى موسى) پدرندن وعلى وزبير رضى الله عنهم جنابلرندن راويدر عامر يوز درتده عمارى كزين تابوت فنا اولديلر (عن ابيه) عبد الله بن قيس الاشعرى احر اسطاطان سرا پردهٔ افلاك صلى الله عليه وسلم حضرتلرندندر اميرز بيدوعدن وخلافت فاروقيده والئ بصره وكوفه اولوب قرق درتده عازم راحتسراى بقا اولدبلر رضى الله عنه (قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انزل الله على امانين لامتى) على ظاهر الاية امت اجابت ولعموم الرحمة امت دعوت اولق محتملدر * يعنى حق سبحانه وتعالى بنم اوزريمه امتم ايچون ايكى امان انزال ايلدى برى (وما كان الله ليعذبهم وانت فيهم) هذه الامنة ظاهرة فى عمومهم وبرى دخى (وما كان الله معذبهم وهم يستغفرون) وهذه الامنة لايحة فى خصوصهم (فاذا مضيت) ضم تاء متكلم ايله دار اكداردن دار قراره انتقال ايليم (تركت فيكم الاستغفار) باعث امن وامان اولان استغفارى سزده ابقا ايلدم * امدى ابراردن استغفار كفاردن عذاب استيصالى دفعه باعث اولق خفى دكلدر (ونحو منه) اى فى هذا الحديث فى المعنى (قوله تعالى وما ارسلناك الا رحمة للعالمين) رحمة مفعول له ولام العالمين متعلق به اى ما ارسلناك الا لترحم بك العالمين بهدايتك اياهم ويجوز ان يكون حالا من الكاف اى الا ذا رحمة او هو عين الرحمة وليس للعالمين متعلق بارسلنا لان ماقبل الا لايعمل فيما بعدها الا فى الاستثناء المفرغ * والحاصل اول نكهبان كنجينهٔ امانت عليه الصلوة والتحية بعث اولندیغى شرايع واوامر مبعوث لهم حقلرنده سبب اسعاد وموجب صلاح معاش ومعاد اهل فساد وكفاره رحمت اولديغى خسف ومسخ وعذاب استيصال فى البلاددن امن وراحتلريدر (قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انا امان لاصحابى) وفى رواية المسلم انا امنة لاصحابى فاذا ذهبت اتى اصحابى ما يوعدون واصحابى امنة لامتى فاذا ذهبت اصحابى اتى امتى ما يوعدون * مصنف عليه الرحمة حديث مذكورده امان لفظيله ذكرى يا روايت اخرى ويا مع قرب المبنى رواية بالمعنى اوله زيرا امن وامان وامنة برمعنايه در * يعنى نور ديدهٔ عالميان عليه سلام الرحمان بيورركه بوعالمده حياتم سزلك حفظكزى موجبدر (قيل من البدع) يعنى امان من البدع (اصحابى كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم) خبر صحيحى شهادتيله بين ظهرانيم بدعت نا بايدر ووجود پرجود حضرت بدعدن اول كروه خجسته منقبته امان اولدى (وقيل من الاختلاف والفتن) جمع فتنه اختبار معناسنه وكاهى مصائبه اطلاق اولنور وافظ حديثده امان لاصحابى ورودى الى آخر اعمارهم فتن ومحندن امينلرى مراد اولدبغنه دالدر بلكه حضرت ماه اوج رسالت عليه السلام والتحية انلر ايجره موجود وضيا كستر اولديغى مدت ايله مقيددر (ولذا اذا ذهبت اتى اصحابى ما يوعدون) بيورلشدر امدى اول حضرتدن صكره بين الاصحاب صدور ايدن اختلاف وفتن كان ما كان منافئ كلام معجز نظام اولمز (قال بعضهم

الرسول صلى الله عليه وسلم هو الامان الاعظم ما عاش ومادامت سنته باقية) ماء اولى شرطيه وباقيسه نصب ايله خبر دام (فهو باق) جزاء شرط ضمير امانه ويا رسوله راجعدر يعنى بعضيلر اول شمع جهانفروز رسالت مادام دار دنياده حى در ذات شريفلرى نفس امان ويا وجود بهبودى كل مكروهدن انلرى دفع ورفعله امان اعظم وطريقهٔ سنيه لرى مادام ثابته وموجوده در اول حضرت حكم البقاء حكمه فى امته باقيدر ديديلر (فاذا اميتت سنته) صيغهٔ مجهول وللّه على الاستعارة قچان سنت شريفه وطريقت بهيه سى ترك اولنوب عمل اولنميه وتعلمنه ناس تحريض قيلنميه (فانتظر البلاء والفتن) باعتبار المخاطب فى بعض نسخ فانتظر مفرد ويا صيغهٔ جمعله خطاب عامدر كما فى نسخة (بلاء) فتح موحده ومد ايله مصائب وفتن ومحاربة الناس بعضهم بعضا * امدى بلا وفتن مترادفين دكلدر يعنى سنت احمديه اقامت اولنميوب ترك اولنديغى حالده مصائب ومحاربه يه مترقب وبامحن دنيويه وفتن دينيه ظهورنه نكران اول ديمكدر نسأل الله العفو والعافية (وقال تعالى ان الله وملائكته يصلون على النبى الاية) عظم شان حضرته دلالة بومقامده ايراد اولندى بو آيته دائر بعض كلام كذا ايدوب صلوة ايچون معقود باب فصولنده مفصلا استيفاى مرام قيلنور (ابان الله تعالى فضل نبيه صلى الله عليه وسلم بصلاته عليه ثم بصلوة ملائكته) ثم تراخى مرتبى وياذكرى ايچوندر حق جل وعلا حبيبنك فضلنى اظهار اولا كاتعظيما صلوة وثانيا سروشانك صلاتيله تكريم وشرفنى بيان ايلدى (وامر عباده) امر مصدر مجرور صلوة اوزره عطفله ويا صيغهٔ فعلله ابان اوزره معطوفدر وعباد ايله مراد مؤمنين ومكلفين ويا كفار فروع شريعتله مخاطبون اولدقلرينه بناء اعم اوله وعباد جمع عبد وعبدلك بكرميدن زياده جموعى ابن مالك سلك نظمه كشيده بيورمشلر * جموع عبد عبود اعبد عبد * اعابد عبدون عبد عبدان * عبيد اعبدة عباد معبدة * معابد وعبيدون العبدان (بالصلوة والتسليم عليه) يا ايها الذين آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليما) امر واجب الاتباعيله بندكاننه خدا امر ايلدى * اللهم صل على محمد وعلى آل محمد وسلم حديث شريفى تعليميله والسلام عليك ايها النبى ورحمة الله وبركاته خبر تشهدى بر له آيت جليله وجوب صلوة اوزره دلالت ويا تسليمدن مراد انقياددر ديديلر (وقد حكى ابو بكر بن فورك) ضم فاء وفتح را ايله بو محلدن قول آتى الى يوم القيامه عبارتنه وارنجه اصل شفاده غير مثبت اولوب اما ابو العباس عزفيدن مروى اصل نسخه ده ثبوت يافتهدر وفورك فارسى مصغر علل عجمه وعلم ايله غير منصرفدر تصغير فارفور معناسنه وكاف فارسيده ادات تصغيردر كما فى حواشى للكمال بن ابى شريف لكن فى القاموس ان لفظ فورعلم ولم يعده من العجمى كما هو عادته * علم فقه واصول وكلام ونحوده امام جليل القدر محمد بن الحسين الاصفهانيدر درتيوز اللى تاريخنده مسموما جام شهادتى نوش ايدوب نيسابورده نقل ودفن اولندى قبر منيفى محل اجابت دعادر قدس سره الخطير (ان بعض العلماء تأول قوله عليه السلام وجعلت قرة عينى فى الصلوة على هذا) حبب الى من دنياكم النساء والطيب حديث شريفنده تأويلكردهٔ بعض علما اوزره صلاتدن مقصود دعادر اما معروف اولان ذات ركوع وسجود صلوة شرعيه در (اى فى صلوة الله تعالى على النبى صلى الله عليه وسلم وملائكته وامره الامة بذلك الى يوم القيامة) الى يوم امر ه قولنه وماقبلنه تعلق جائزدر على التنازع * يعنى عبارت حديثدن مراد حضرته حقك صلوة دعاسى وسروشاندن انك اوزرينه دعا واستغفارى وامته جيبى اوزره صلوة تا بحشر معناسيله خبر لطيف مأول اولديغن امام مشار اليه نقل وحكايه بيوردى * امدى حديث شريفده مورود ايدن قرة سرور وفرحه معناسنه در من القر يعنى البرد يقال للمدعو له اقر الله عينيك ودمعة السرور باردة والحزن حارة ويا اقرار عين قراردن ماخوذ اوله كانه ما يقر به عينه ايله دعا له در (والصلوة من الملائكة ومنا له دعاء) بعض نسخه ده من الملائكة استغفار ومنا دعاء واقعدر ومنا ايله مراد بنى آدمدر لا المكلفون كما قيل (امدى اذا دعى احدكم الى طعام فليجب فان كان صائما فليصل اى فليدع) حديثى معناسيله مطلقا صلوة فرشتكان وبنى آدمدن ما يليق بجنابه الكريم ايله سعى مراد اولنور (ومن الله تعالى رحمة) رحمت عظيمه ويا رحمت خاصهٔ جسيمه در ورحمتدن مراد انعام والطف يا ثنا وتعظيمدر (وقيل يصلون يباركون) بركت نمو وخير كثير ظاهر معنى ذات وصفات واهل بيت حضرته حق تعالينك بركت واحسانيدر يعنى كثرت خير ووفرت بركتله دعا ايدر * امدى صلوة وبركت مياننده مغايرت اولديغى حيثيتله مصنف عليه الرحمه اشارت بيورركه (وقد فرق النبى صلى الله عليه وسلم) فرق تخفيف راء ايله وشدى دخى جائز اما تخفيفى مختص بالمعانى وتشديدى بالاجسام اولق مقرردر (حين علم) تشديد لام ايله (الصلوة عليه بين لفظ الصلوة والبركة) اصحاب باصفايا رسول الله ذات خجسته صفاتك اوزره جناب پروردكاردن صلوة وسلام ايله چون امر اولندق پس نه كيفيتله لب جنبان درود اوله لم ديو استعلام ايلدكلرنده اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى آل

ابراهيم وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد * صلوة شريفه سيله اصحابه تعليم بيورديغى وقت لفظ صلوة ايله بركت بيننى فرق وفصل ايلدى پس اظهر لمعناى يصلون يعظمون اويثنون ايله مراد اولمقدركه جميع الفاظ وارده يى مشتمل اولور ومن جملتها الرحمة ونحوها (وسنذكر حكم الصلوة عليه) خطيب منبر نبايه اولان صلى الله عليه وسلم حضرتلرى اوزرينه كيفيت تصليه كه فرض وياسنت ويا عين ويا كفايه احكامنى وفروع وادله دن بحث مذكوره تعلق ايدن امورى قريبا تقرير ايدرز (صلى الله عليه وسلم تسليما كثيرا الى يوم الدين) مراد تا بحشر تأييددر والنهاية غير مرادة وقيل هى للكثرة (وذكر بعض المتكلمين فى تفسير حروف كهيعص) جار ومجرور ذكره ويا متكلمين لفظنه متعلقدر ومراد علم كلام ايله متسمين اولنلردر كلدر يعنى مفسريندن بعضلر ذكر ايتديلركه حروف مرموزه مذكوره كفايه وهدايه وتأييد وعصمت وصلاتدن مأخوذه اوله (ان الكاف من كاف) اسم فاعل من كفى يكفى اى حروف من اسمه تعالى الكافى (اى كفاية الله لنبيه) عليه السلام (قال اليس الله بكاف عبده) الهمزة لانكار النفى استفهام ورب العزة حبيبنه كفايتنى اثباتده مبالغه در وعبد ايله مراد عبد خاص محمد صلى الله عليه وسلمدركه اضافه شخصيه ايله فرد اكمل اول حضرتدر اما اضافه جنسيه قيلنديغى حالده جميع عباد ويا انبيا واوليادن خواص عباد مراد اولنور * پس حمزه وكسائى صيغه جمعله بكاف عباده قرآءتلرى بو معنايى مؤيددر بو تقديرينه حضرت سرخيل انبيا عليه اكمل التحايا دخولى بالطريق الاولى مبرهندر (والهاء تصله ان الكاف اوزره معطوف ورفعى دخى جائز (هدايته له) اى هداية الله لنبيه ديكدر انسب اولان والهاء من هاد ديمك ايدى ديديلر (قال ويهديك صراطا مستقيما) يعنى خدا سكا الطف ايله طريق دينه ويا تبليغ رسالته دلالت ايدر وقيل يهدى بك (والياء تاييده له قال وايدك بنصره) ضمير تاييد حقه وله رسول اللهه عائددر وتلاوتده واو وايدك نايابدر بعضى نسخه ده بدون له تأييده واقعدر وضميرك خدايه ورسوله عودى محتملدر وتأييد تقويه واعانت يعنى دشمنان اوزره سنى نصرتله تأييد وتقويه بيورراولى اولان الياء اشارة الى قوله يد الله فوق ايديهم قول شريفنى ايراد ويا بعد عسر المحنه يسر المنحه يه ايما بيورلق ايديكه قيل وقال شراحدن سر موا اعتراض نايداوله (والعين عصمته له قال الله تعالى والله يعصمك من الناس) حروف مرموزه دن عين حق تعالى حبيبنى كيد اعدادن حفظ وعصمتنه داله والله يعصمك قول جليلنه اشارتدر (والصاد صلاته عليه قال ان الله وملائكته يصلون على النبى) اى يثنون اشانه ويعظمون برهانه (وقال تعالى وان تظاهرا) خطاب امهات مؤمنيندن عائشه صديقه وحفصه رضى الله عنهمايه در (عليه) اى على النبى عليه السلام (فان الله هو مولاه الاية اى وليه) تمامى آيت وجبريل وصالح المؤمنين والملائكة بعد ذلك ظهير * يعنى ماريه قبطيه قضيه سنده عائشه وحفصه سرور انبيا صلى الله عليه وسلمه احتيال ايله بر برينه معاونت ومظاهرت ايدرلر ايسه بنه اول حضرته زيان يوق اولمازكه سلطان جهان آفرين حبيبنك ولى وناصرى وروح القدس امين معين وياوريدر (وصالح المؤمنين قيل الانبياء) مراد پيغمبران حضراتيدرو ديلديكه صالح المؤمنين لعموم الاضافة جمع معناسنه مفرد اولمق محتمل ويا اسم جمع اوله حاضر وسامر آسا ويا جمع مذكر سالم اولوب تقدير صالحو المؤمنين اوله كه لالتقاء الساكنين واو محذوفدر (وقيل الملائكة) فرشتكان مقربين تعميم بعد تخصيص اولور (وقيل ابو بكر وعمر) ويا اعيان اصحابدن صديق اكبر ايله فاروق اعظم (وقيل على) يا امامه سجيه كرامت على مرتضى كرم الله وجهه (وقيل المؤمنون على ظاهره) يعنى هر مؤمن بظاهره مؤمن صالح اولديغنه بناء مراد اولنه ديلدى والله اعلم بمراده واحكم

الفصل التاسع

(فيما تضمنته سورة الفتح من كراماته عليه السلام) طقوزنجى فصل زيننده وصل شهنشاه رسالت عليه اجل التحية كراماتيدن سوره فتح مشتمل اولديغى فضائل عديده بياننده در * بو سوره جليله سال ششم هجرى وقايعندن عمرة القضا ايله مسماة صلح حديبيه انصرافنده شرف نزول اولمشدر ولهذا مدنيه در ويا مدنيه اولمسنه قائلين سوره دن بعضى آيت مدنيه اولديغنه بناءدر ويا مدنى ايله مراد على احد الاقوال بعد الهجره نزول بيوريلان آيات وسوره اطلاق اولنه (قال الله تعالى انا فتحنا لك فتحا مبينا الى قوله يد الله فوق ايديهم) فاتحه سوره دن اون بر آيت خاتمه سنه وارنجه در وفتح ازالة غلق فى المحسوسات در بعده حسى ومعنوى تيسير اموره استعاره اولندى فتح مال وفتح بلاد وفتح مكه آسا شايعدر تا كيم بو خصوصده حقيقت عرفيه اولمشدر وفتح مذكورشاننده اختلاف اولندى اما صف آرايان كتيبه تحقيق تعيينى اوزره صلح حديبيه الطاف بسيار الهيه وامور نافعه يى متضمن ووقوع بيعة الرضوان وفتوحات كثيرة الغنائم حصون خيبرى مستقبل اولديغندن فتح مبين ايله مراد صلح مذكوردر ديديلر ومسلك يراعه

بعض مفسرين فتح دلاراى ام القرى اولوب صيغه ماضى اوزره ورودى تحقق وقوعنه مبنى ومعنا قضينا وقدرنا ديمك ايدوكى انس رضى الله عنهدن مرويدر ديمشلر (تضمنت هذه الايات من فضله) اى فضل الله او فضيلة الرسول صلى الله عليه وسلم (والثناء عليه وكريم منزلته عند الله ونعمته لديه ما يقصر) ضم صاد مهمله وتخفيفله (الوصف عن الانتهاء اليه) يعنى صدر سوره شريفه ده وارده اولان آيات جمله فضائل فخر رسالتى مشتمله واول حضرت اوزره ثنا وعند الله تعالى رفعت منزلتى ودركاه كبريا ده انواع نعم واحسانله مكرم بيورلديغى اول حيثيتله محتوبه دركه نهايت تعريفنه وصولدن وصف قاصر اولور يعنى احاطه علم بشر فوقنده اولدن ناشى كما هو حقه ادايه قدرت نايابدر (فابتدأ جل جلاله باعلامه) مصدر فاعلنه مضافدر ضمير اللهه راجع ويا مفعولنه مضاف اولوركه نبى عليه السلامدر (بما قضاه له) قضا حكم ازلى او الكتابة فى اللوح او القدر (من القضاء البين) اى المقضى الواضح (بظهوره) بين لفظنه متعلق ويا بما قضاه دن بدلدر (وغلبته) معطوف ويا عطف تفسير (على عدوه) جميع كفار يا مشركان قريش مكه (وعلو كلمته وشريعته) يعنى منشى ديوانخانه ازل عز وجل سوره فتحك كتابه والاريني اولان انا فتحنا لك كريم انا فتحنا لك بشيرنده فتح مبينله حكم وتقدير واول عطيه عظمانك كنجينه غيبدن ديوانخانه وقوعه خروجنى ودشمنان دين اوزره غالب وينبوع ماء الحيوة شريعت غرا واعلاء كلمة اللهى تماما ساهره جهانى انوار ظلمات سوزله تابان ايده جكنى اعلام يرله ابتدا ايلدى (وانه) باعلامه اوزره عطف اولور (مغفورله غير مؤاخذ) همزه ويا واوه تبديل ايله ماقبلنى تأكيددر (بما كان وما يكون) مغفرة من الغفر ستر معناسنه وعفو وغفر متقاربان فى المعنى دريعنى ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر) نص عزيزى ايله حبيبنى هر حالده مغفورله قيلوب اكر حديث وقديم ووقوع ذنب فرض اولنسه بيله ينه غير معاقب ومعاتب اولدرين اعلامله ابتدا بيوردى (قال بعضهم اراد غفران ما وقع وما لم يقع اى انك مغفور لك) بعضيلر ديديكه اول حضرت معاتب عليه اولاقلق صحيح اولان شيئدن مثلا (لعلك باخع نفسك الا يكونوا مؤمنين) وعبس وتولى ان جاءه الاعمى) آيات دهشت فزا امثالى وقوعى اولوب واوليادن غفرانى اراده در * امدى آيت جليله اول نكته يى ايما ايدركه عبد حق ولو اعلاى مراتب مقدره يه رسيده اولسون طور بشريه قصورى سبيله ينه حق عبوديته على ما اقتضته الربوبية قيامدن عاجز اولور ومغفرتدن مستغنى اولمز * پس مهمات امتى تفكر وامور مباحه يه اشتغال بيله مقربين حقنده سيئه در زيرا فى الجمله حضور مع اللهدن غفلتدر ولذا حسنات الابرار سيأت المقربين ديلدى يا خود مغفرت عدم رؤيتى مقتضيه ستر معناسنه اولمقده لازمى مراد اولنوب لا ذنب لك يرى ان لا ذنب لك اصلا ديمك اوله * قال العلامة الشهاب ويؤيده ان المتأخر لا وجود له وقد سوى بين المتقدم والمتأخر ففيه اشارة الى انتفائهما كما فى قوله تعالى (اذا جاء اجلهم لا يستأخرون ساعة ولا يستقدمون) وذنب متقدم ومتأخر ايله مراد قبل النبوة وما بعدها ويا ما قبل الفتح وما بعده او قبل نزول الآية اوله (وقال مكى جعل الله المنة سببا للمغفرة) ابو محمد بن ابى طالب قدس سره بيوررركه حق جل وعلا عطيه سن ويا فتحله امتنانى مغفرت ايچون سبب وعلت قيلدى (وكل من عنده) قل كل من عند الله فرمايله منت وعطيه وهدايت ومغفرت جناب كبريادن حاصلدر (لا اله غيره) بعضى نسخه ده لا اله الا هو (منة) حال ويا مفعول مطلق (بعد منة) بخلق السبب (وفضلا بعد فضل) مسبب الاسباب رب الارباب دركه بالمغفرة او بالفتح منت وخلق سبب وتيسير وتفضل وانعام بعد انعام بيورديغى حالده خلق وتأثيرى خواص الوهيتندن قياغلادادو دهش جمله طرف عاليسندن ظهور ويافته در (ثم قال ويتم نعمته عليك) ثم ابتداء اوزره ويا قال الله اوزره عطف اولور يعنى نبوت وملك وظهور دين وفتح بلاد نعمتلرين سنكيچون جمله تمام ايدر (قيل بخضوع من تكبر لك) لفظ لك خضوعه متعلق اولوريعنى سكا تكبر ايدنلرى انقياد وتواضع وتذلل ايله تتميم نعمت بيوردى ديمك اوله ديلدى بعضى نسخه ده من تكبر عليك لك ايرادى محله مناسبدر (وقيل بفتح مكة والطائف) طائف كعبه مكرمه قربنده بلاد ثقيفدن بروادئ بهشت آسا دركه دعوت خليل الله عليه السلام ايله ارض شامدن جاى معهوده منقوله در وطوفانده آب اوزره طواف ايتدكدن طائف تسميه قيلندى يعنى طوعا وكرها اهالى مكه وطائف سلطان عالمه اقبال ايتمكله اكمال نعمت ايلدى (وقيل يرفع ذكرك فى الدنيا وينصرك ويغفر لك) صيغه مضارعله تفسير بروفق مقسردر ويا حرف بحرله مصادر اولمق تصريحكرده نلمسانيدر مجمل اقوال ومحصل احوال مسطوره يى بياننده مصنف بيورركه (فاعلمه بتمام نعمته عليه) باتمام نعمته ايراد بيورلمق اولى ايدى يعنى پادشاه جهان آفرين اول صادق الوعد الامين عليه السلامه اكمال نعمت واتمام احسانى اعلام ايلدى (بخضوع متكبرى عدوه له) باء بخضوع نعمته لفظنه متعلق ويا ما قبلندن بدلدر ويا من بيانيه معناسنه وخضوع تذلل وانقياد ومتكبرين جمع متكبر اضافتله نون محذوفه در وعدو مفرد وجمع

معناسیله متکبرین من اعداء الله او اعداؤه المتکبرون وانلر ابوسفیان ومغیره آساصنادید قریشدر یعنی سابقا دشمنان
متکبرین ولاحقا ارباب کبروکینی شاه رسالته سرفروبرده تواضع ایتدرمسیله (وفتح اهم البلاد علیه واحبها اله) اهل
مکه‌نك داخل دارالامن حوزهٔ اسلام اولملری جمیع مشرکینك شقه کشای رایت ایمان اولملرینی مستلزم
اولمغله بلاددن فتحی اهم والزم بلده وعلی الاطلاق اول حضرته محبوبتر بلادك فتحیله اکمال نعمتنی اعلام ایلدی ولذا
بعدالفتح مسلمانانه کثرت ووفرت حاصل اولوب جمله حصن حصین دین حقه فوج فوج داخل اولدیلر وبعض
نسخه‌ده اسنی البلاد تعبیری خوش آینده‌در که کرسیٔ ممالك عالم پای تخت سلطان العرب والعجم صلی الله علیه وسلم
اول حرم محترمدر که ماء حیات شریعت طاهره اول منبع منیعدن منفجر وشارق کونین فروز اسلام اولا اول برج
رفیعدن درخشان اولشدر ومدینهٔ منوره جمیع بلاد اوزره اول حضرته احب بلاد اولدیغی مکه‌دن سعادتله
خروجندنصکره‌در زیرا برقول جمهور مکهٔ مکرمه مدینهٔ منوره اوزره افضلیتنه دلالتی مشعر نیجه احادیث صحیحة
الاسانید ایله مبرهن ازجمله (ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لمکة ما اطیبك من بلد واحبك الی ولولا ان قومی
اخرجونی منك ماسکنت غیرك) خبر صحت اثری مانندی اخبار منتکش خامهٔ بیان دکلدر معدن نبوت وقبله کاه
امت اولمغله افضلیت مدینه حقنده واراولان خبرك جدا ضعفی مالکیه‌نك استدلالنه صالح اولمدیغی ارباب البابه
روشندر اما حضرت روح جسد الکونین صلی الله علیه وسلم جسد پرنورینی احاطه ایدن بقعهٔ منیفه عرش
وجناندن افضل اولدیغی بحث آخردر (ورفع ذکره) جمله ماقبلنه معطوفدر (وهدایته) جمله تمام اوزره عطف
اولنور (الصراط المستقیم) صراط صاد وسین واشمام راء ایله فی السبعة وبالزاء الخالصة فی الشاذة وهدایة تارة
بنفسه تعدیه ایدر (اهدنا الصراط) قول شریفی کبی والی ایله دخی تعدیه ایدر (وانك لتهدی الی صراط) قول کریمی آسا
وبعض نسخه‌ده وهدایته الی الصراط وقوعی کبی (المبلغ) کسر لام مشدده ومخففه ایله صراطه نعتدر (الجنة
والسعادة) یعنی اول حضرتك ذکرینی عالی قیلمغله اعلام (ویهدیك صراطا مستقیما) قول جلیلی ایله اسباب جنت
وابواب سعادت واصناف سیادته رسیده قیلان راه مستقیمه هدایتله وسرمنزل مقصوده دلالتله تمامیٔ نعمتن
اعلام ایلدی (ونصره النصر العزیز) النصر مفعول مطلق ویابدلدر وعزیز ذوالعز والغلبة او المعز او الرفیع او النفیس
او القلیل النادر (وینصرك الله نصرا عزیزا) آیت کریمه سیله اول حضرته شوکت ظاهره وباطنه برله نصرتك تمام نعمتنی
افاده ایلدی (ومنته علی امته المؤمنین بالسکینة والطمأنینة) ضم طاء مهمله وهمزه ایله عطف تفسیردر
ومعنای سکینتدن بری دخی طمانینتدر وطمانینت مصدردر ویا اسم مصدر من اطمأن اذا سکن قلبه یعنی امت
مرحومهٔ نبی الرحمه علیه التحیه اوزره وقار ورزانت القاسیله منت وانعامنی اعلام ایلدی (التی جعلها فی قلوبهم)
(هو الذی انزل السکینة فی قلوب المؤمنین) نص لطیفنه اشارت بیوررصلح حدیبیه‌ده بعد الخوف امن وعدم
قتال روزی قلمغله دغدغه فرسای خاطر موحدین بیورلدی (وبشارتهم بما لهم بعد) ضم دال ایله (لیدخل المؤمنین
والمؤمنات جنات) کریمه‌سی اشارتیله بعد ذلك او بعد الحیوة الدنیا نعیم سرمدیٔ بهشتله امتنه بشارتی اعلام
بیوردی ولام لیدخل آیة (ولله جنود السموات والارض) قول شریفی دلالت ایلدیکی معنای تدبیر وحسن تقدیره
علتدر که مسلمینی کافرین اوزرینه تسلیط بیورمغله تدبیر وتقدیر ایلدی ومسلمانان نعمت حقی بیله‌لر پس
شکر ایده‌لر که جنانه دخول ایله فائز اوله‌لر (وفوزهم العظیم) فوز نجات وظفر بالخیردر قول جلیل (وکان ذلك عند الله
فوزا عظیما) ایله مراد ایدر وذلك اشارة لدخول الجنة وتکفیر السیأت المذکورین قبله لانهما منتهی الطلب
(والعفو عنهم والستر لذنوبهم) ستر فتحله مصدر وکسرله اسمدر (ویکفر عنهم سیأتهم) قول شریفنه اشارتدر عبارت
مصنف علیه الرحمه‌ده فوز مقدم ونص شریفده دخول جنتدن مؤخردر * حاصل کلام بو آیت بشارت آمیز ایله
امتنك مآل حاللری دخول جنان وظفر ونجات وعفو وکناهلرین عفو وستر ایله تبشیردر (وهلاك عدوه فی الدنیا
والآخرة ولعنهم وبعدهم من رحمته وسوء منقلبهم) فتح لام ایله اسم مکان ویا انقلاب معناسنه مصدردر
(ویعذب المنافقین والمنافقات والمشرکین والمشرکات الظانین بالله ظن السوء علیهم دائرة السوء وغضب الله علیهم
ولعنهم واعدلهم جهنم وساءت مصیرا) قول نذارت احتواسیله دشمنان دین وپیغمبری اولان ارباب نفاق وشرکی
رحمت ورضواندن طرد وابعاد ودنیاده قتل وخزی وآخرتده اسوء مقر ومصیری تهیئه بیورمغله اعلام ایلدی
بما قال اعلمه لفظنه متعلق اولور بعض نسخه‌ده (ثم قال تبارك وتعالی انا ارسلناك شاهدا ومبشرا ونذیرا)
احوال مقدرة للاعلام ببعض ما اوتیه علیه السلام (الآیة) نصبله آیت واحدة اولمق اوزره متممالها (لتؤمنوا بالله
ورسوله وتعزروه وتوقروه وتسبحوه بکرة واصیلا) کریمه‌سن تلاوت ایله دیمکدر یعنی بعد ذا حق تبارك وتعالی

یوردیکه بزنی اصفیا ایچون مزکی ومقام بقاده لقامزی مشاهد واحبای موحدینه مبشر واعدا ومشرکینه
منذر اولدیغك حالده بعث ایلدك (فعدد محاسنه) الفاء للتفصیل (وخصائصه) عطف مفصل علی المجمل (من
شهادته علی امته لنفسه) من بیانیه ویا ابتدائیه‌در (بتبلیغ الرسالة لهم) یعنی امتی اوزره تبلیغ رسالتده نفس نفیسی
ایچون شهادتنی قبولله فضائل حسنه‌سن تعداد ایلدی وبو خصیصهٔ جنسیه سائر انبیا علیهم السلامه ارزانی
بیورلدی کما تقدم بیانه (وقیل شاهدا لهم بالتوحید ومبشرا) شهادته لفظی اوزره شاهدا تأویلی ایله عطف اولور
(لامته بالثواب) یعنی حقی توحید ایله امتیچون فردا شهادت وانلری ثواب ونعیم ایله تبشیر ایدیجی اولدیغی حالده
ارسال ایلدك دیمك اوله دینلدی (وقیل بالمغفرة) ویا احباسنی حسن مآب ایله مبشر (ومنذرا عدوه بالعذاب)
ودشمنانی عذاب ونکال ایله تخویف ایدیجی اولدیغی حالده دیمك اوله * امدی تبشیر بحسب الظاهر امت مسلمینه
وانذار کافرینه‌در * اما کاهی کل منهما به عام اولور که انذار مؤمنا وکافرا هر امره مخالف وعاصی اوانلره وتبشیر
مؤمنا وکافرا امره اطاعت ایدنلره اوله زیرا کافر ایچون تبشیر معلق حاصلدر نتکیم کریمهٔ (ان ینتهوا یغفر لهم
ما قد سلف) بو معنایه دلالت ایدر * پس انذار وتبشیرا ختلاف مقاماتله مختلفدر ولذا آیت پربشارت (وما
ارسلناك الا کافة للناس بشیرا ونذیرا) من غیر توزیع ظاهری اوزره وارد دینلدی وان احتمله کذا قرره شهاب الدین
(وقیل) نذیرا تفسیرنده دینلدی (محذرا من الضلالات ایومن) متعلق بارسلناك (بالله ثم به) تراخی رتبی ایچوندر
(من سبقت له من الله الحسنی) یعنی انواع ضلال کفر وفسق وبدعتدن امتنی تخویف وعلم ازلیده منزلت اسنای
جنت علیا ومثوبت حسنی سبقت ایلدیکی کسنه‌لری اولا پادشاه جهان آفرینه ایمان وبعده کند وحقانیت
ورسالتنه ایمان وایقان ایچون محذر اولدیغی حالده بعث ایلدك دیمك اوله (وتعزروه ای تجلونه) من الاجلال تعزیر
لغتده تعظیم ونصرت واعانت وتقویتدر (وقیل تنصرونه) جهاد واجتهادده اکا نصرت ایتملر ایچون (وقیل بالغون
فی تعظیمه وتوقروه ای تعظمونه) روی بنون وبغیر نون اما ایهام اولنه ویکرمونه دینلمك دخی واضحترین ایدی حاصلی
تعظیمنده مبالغه وتوقیر واحترام واکرام ایتملری ایچون دیمك اوله (وقرأ بعضهم وتعززوه بزائین) بعد الالف یا ایله یعنی
شواذده بعضیلر ابن عباس رضی الله عنهما یه نسبت برله دوزای معجمه ایله قراءت ایلدیلر (من العز) ای العزة وتفعیل
تکثیر ومبالغه ایچوندر (والاکثر والاظهر ان هذا فی حق محمد صلی الله تعالی علیه وسلم) لفظ اکثر مبتدا واظهر
معطوف علیهدر ان هذا الخ علی ان تقدیری ایله خبر مبتدادر * مفسرین وعلمای معتبرین (تعزروه وتوقروه) قول شریفی
سرور انبیا محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم حقنده اولوب ضمیرین اول حضرته راجعاندر دیدیلر (ثم قال وتسبحوه
بکرة واصیلا) ای تنزهوه (فهذا راجع الی الله تعالی) ضمیر حقه عائددر ولذا ارباب وقوف قرآنیه وقف مطلق
توقروه قولی فوقنده قیلدیلر ماقبلی مابعدندن قطعه ایچوندر وبعضیلر تمامیٔ للاله راجعه‌در وحق تعزیر ایله
تقویهٔ دین وتأییدنبی آمین مراد اولنه دیشلردر (وقال ابن عطا جمع) بنا مجهولیله درکه فاعلی معلوم معنی اجتمع (للنبی
صلی الله تعالی علیه وسلم فی هذه السورة نعم مختلفة من الفتح المبین) من نعم متقدمه‌یی بیاندر امام ابن عطا قدس
سره بیوررکه سورهٔ فتحده سرور کائنات ایچون فتح مبیندن نیجه نعم متعدده ومتکثره جمع اولندی (وهو) فتح مبین
(من اعلام) فتح همزه ایله جمع علم بفتح اللام (الاجابة) لدعوته (والمغفرة) علامات قبول ومغفرتدن (وهی) مغفرة
(من اعلام المحبة) مغفرت محبت علاماتندندر * امدی ذات قدسیٔ مولی میل نفسیدن منزه اولمغین محبت من
الله یا ارادهٔ انعام ویا نفس احسان واکرامدر (وتمام النعمة) ای ومن تمام النعمة (وهی من اعلام الاختصاص)
یعنی غیرك نائل اولمدیغی نعم ایله منعم ومکرم بیورلدیغی خواص انبیادن قیلندیغنه دلیل اولور (والله یختص
برحمته من یشاء (والهدایة) من الهدایة (وهی من اعلام الولایة) کسر واو وفتحله نصرت وتأیید یعنی هدایت
نصرتدن نشاندر (فالمغفرة) فاء تفریعیه ومغفرة رفعله مبتدأ (تبرئة) فتح تاء وسکون موحده وکسر راء مهمله
مخففه وفتح همزه ایله مصدردر من البراءة (من العیوب) یعنی مغفرت اول حضرتی نقایصدن تبرئه‌در وشدت
محبتدن کنایه‌در که خدا کامل الخالق والخلق اولان بنده‌سنه محبت ومغایبدن مبرا بندهٔ خاصنی حبیب اتخاذ ایدر (وتمام
النعمة ابلاغ الدرجة الکاملة) مبتدأ وخبر یعنی تمامیٔ نعم خداداد حق جل وعلا حبیبنی درجهٔ بالا ووالایه رسیده
بیورمسیدر (والهدایة وهی الدعوة الی المشاهدة) یعنی هدایت اول حضرتی فی مقعد صدق درکاه مقدسه
دعوتدر یاخود تجلیات جلیه‌دن ناشئه مشاهدات قلبیه‌در (وقال جعفر بن محمد) حضرت امام صادق علیه
رضی الخالق بیوردیکه (من تمام نعمته علیه ان جعله حبیبه) تمامیٔ نعمت پروردکاریدندر که اول ماهتاب نبوتی کندوبه
حبیب اتخاذ ایتمسی (واقسم بحیاته) فی لعمرك یعنی وحیاتك یا محمد خطاب مستطابیله عمر عزیز جان عالم صلی

الله عليه وسلمه يادقسم ايلدى (ونسخ به شرائع غيره) اول حضرتك شريعت غراسيله سائر انبيا عليهم السلام
شرايعنى نسخ ايلدى نتكيم (لو كان موسى حيا لما وسعه الا اتباعى) حديث صحيحى بومعنايى مشير اولور (وعرج) فتح
راء ايله اى صعد (به الى المحل الاعلى) فتح حاء مهمله وكسرى دخى جائزدر مقام قاب قوسين اولان منزلكاه اعلادر
(وحفظه فى المعراج حتى ما زاغ البصر وما طغى) معراج محل درج وياسلمدركه ارواح اندن ملاء اعلايه عروج ايدر
يعنى شب معراجده مطالعهٔ ماسوادن حبيبنى حفظ ايلدى تاكيم بصرمائل هوى ومتجاوز عن المولى اولمدى
(وبعثه الى الاسود والاحمر) يعنى عرب وعجم وياجن وانسه ارسال ايلدى (واحل له ولامته الغنائم) اول حضرته
وامتنه مال غنايمى حلال قيلدى نتكيم (واحلت لى الغنائم ولم تحل لاحد قبلى) خبر صحت اثرى ايله غيره حلال قلنمدى
ايدى (وجعله شفيعا مشفعا) تشديد فاء مفتوحه ايله يعنى يوم الجمع جميع خلقه انى شفيع ومقام محموده مقبول
الشفاعه قيلدى (وسيد ولد آدم) بل سيد الاولين والاخرين وجميع العالمين (وقرن ذكره بذكره) ورفعنا لك ذكرك *
كريمه سندن مستفاد اولان وجه وجيه اوزره تشهد واذان وفى مواضع تزيد على عشرين فى القرآن (ورضاه
برضاه) مصدران مقصوران اى جعل رضاه برضى رسوله اورضى الرسول برضى الله (وجعله احد ركنى التوحيد)
خدا حبيبنى معتبر فى الدين اولان دو ركن توحيدك بريسى قيلدى خصايص مذكوره نك ذكرى محلنده كذران
ايدوب وفصول آتيه ده مستوفى بيان اولنور (ثم قال تعالى ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله يعنى بيعة الرضوان)
مبايعة مفاعلة من البيع دركه براص اوزرينه اخذ عهد وميثاق ايله وضع اليد على اليد عادت عربدر تعاضد وتمسكه
اشارت اولور يعنى انلركه سنكله عقد عهد وميثاق ايلديلر فى الحقيقه بيعتله مقصودبنم وبكا بيعت ايلديلر ديمكله
مراد مبايعهٔ صلح حديبيه ده واقع اولان بيعت رضواندر (اى انما يبايعون الله ببيعتهم اياك) ان الله اشترى من
المؤمنين انفسهم واموالهم بان لهم الجنة) آيت جليله سى ايله بيع وشرامقابضه وتسليم فى المعركه در يعنى بتحقيق
اهل بيعتك سكا بيعتلرى الله ذوالجلال ايله مبايعه در زيرا انلر نفس ومالارى ايله بهشتى مولى دن وحق دخى انلردن
مبايعه بيوردى ايدر * ودخى مبايعه عرفا معاهده اوزره اطلاق اولنور وسبب نزول سورهٔ فتح وباعث بيعة
الرضوان اولان صلح حديبيه نى اجمالا نقاشان طاقسپر بوزمين اوزره تزيين كاشانهٔ آثار خير البشر اولمشلردركه
اواخر سال سادس خلالنده برشبانكه شهباز مشكين بال قرهٔ سلطان كونين عليه الصلوة والسلام صيدكاه خوابده
جولان ايدركن منشور دباصرهٔ حقيقت بينلرى اولديكه اصحاب ايله برسبيل اعتمار بيت الالهى طواف ايدرلر ومفتاح
شعله فروغ عالم دست جهانكشا لرنده جلوه كر اولوب احرام بند اولان مسلمين سايه مروه ده تحليق وتقصير امثالى امور
نسكيه به مشغول اولمشلر صبحدم بونويد بشارت اميد قرع مسامع اجلهٔ اصحاب ايلدكده هر برى خندان اولوب
بومهر عالم آراى فتوح همين بوسالده برج ظهوره تحويل ايدر امنيه سيله تدارك مهمهٔ راه بيت اللهه مباشرت
ايلديلر كرچه فخر عالم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك دل آكاهلرى بزم برخاشدن صافى ايدى اما معاندين قريش راه
ممانعته ذاهب اولورلرسه حوالهٔ تيغه سد راه قلنمق ملاحظه سيله برق آسا برسيف استصحابيله اكتفا بيوروب
ذوالحليفه نام محلده ىتمش رأس بدنهٔ هدى تجليل وتقليد اولندى وسائر دستمايهٔ قدرت اولنلر دخى برامر مسنون
تقليد واشعار ايدوب ناجية بن الجندب اسلمى كردن التزامنه تحميل قيلندى * وميقات ذى الحليفه دن بدن نازكترلرينه
احرامله زيور بند ودهنكشاى تلبيه اولديلر بوندن اقدم بشير بن سفيان مجمع قريشدن تحصيل خبر ايچون تعيين
بيورلمشيدى ذى الاشطاط نام محلده آستانهٔ معلايه رومال ايدوب قريشك خورشيد جهانتاب رسالته سدراه
ممانعت برله رؤساى احابيشدن دخى استمداد وذى طوى ده استقرارلرين ابلاغ ايلدى موكب شهنشاه رسالت ثنية
المراردن كذار ايدركن ناكاه مركوب خاصه لرى اولان ناقهٔ قصوى بلا ناخه هم آغوش زمين اولوب هرچند اقامته
اقدام ايلديلر دخى زياده ريشهٔ استحكام ويرمكين اصحاب كرام غالبا قصوادن تاب وطاقت فرسودهٔ دست ناتوانى اولمق
كرك ديديلر * حضرت داناى عالم صلى الله عليه وسلم بيورديكه بلكه اصحاب فيله صف ابابيل ايله سد هواى عزم ايلين
خالق بيچون جل شانه الحكمة پاى عزم قصوايه دخى عقال توقيفله جانب مكه يه حركته رخصت داده اولمادى ديدى اما
بوندن اقدم خراش بن امية خزاعى نام مز دسفارت بيوريلوب انجمن جان خراش قريشه واصل اولدقده اول حضرتك
مراد عاليلرى انجق زيارت حرم نيتى اولوب حرب وقتال اولمديغى اشعار ايلدكده بدنهادان قريش جواب خراشى
جيب قبوله شايان كورمدكلرندن ماعدا وجود خراشى سنكبار اذا ايله شكست ايتمكه آغاز اتمشلردى بالآخره
روساى احابيش اعانتيله رهاياب اولوب سراپردهٔ اجلاله رومال ايلدكده جناب عثمان رضى الله عنه ارسالنى رأى
صواب بيوريلوب خدمت سفارتله روبراه مكه بيورلدى وصولنده اظهار فروغ رسالت ايچون تحريك زبانه شروع

ايلدى هر برى يا عثمان اول مقالات طويل الذيل اندازهٔ منازعاته موقوف رهله شمديلك امر طوافه دركار اول ديو
تكليف طواف ايلديلر اما عثمان رضى عنه المنان چون قافله سالار انبيا عليه التحايا طلبكارى وصال كعبه يه
بوقدر ارتكاب مشاق حركت بيوروب هنوز واصل سرمنزل مقصود اولمدن انلردن مقدم طوافه شروع منافى آداب
عبوديتدر ديو صورتنماى استغنا اولمجق بومعادله قريشه خجلت ده اولمغين چندروز جناب ذى النورينى كوشه
نشين زندان چشم ايلديلر * چون عثمانك مدت ملحوظه دن زياده مكثى خلالنده غدر قريشله شهرستان حياتدن
باديهٔ عدمه رحلت ايتمسى اراجيفى ميان اصحابده شيوع بولمغله بيعة الرضوان وقوعنه بادى اولمشدر * كارنا هنجار
كفار خورشيد ضمير فخر المرسلينه ذريعهٔ اندوه اولمغله اول حواليده شجرهٔ سدره ياسمره سايه سنده استقرار و پيكار
با كفار ويا تاباقناى وجود پرخاش شرطيله معاقدهٔ دست مبايعت ايلديلر عقد بيعته جله يه سبقت ايدن ابو سنان
الاسدى رضى الله عنهدر حضرت دستكيرامت عليه اسنى التحية جناب عثمان براى مصلحت بيعتدن وايه كير
حرمان اولمسون ديو دست راستلرين عثمان طرفندن وبدا اخرالرين كندو طرفلرندن يكديكره عقد بيورديلر بو شمع
انجمن بيعته پروانه وار جمع اولان اصحاب دو انتصاب ايكى بيك در بيوز ويا بشيوز مرد موحدين ايديلر بو خبر ميانه
قريشه رسيده اولدقده غلبهٔ بيم وهراسله حضرت عثمانى بالاكرام سراپردهٔ اجلاله ارسال ايتديلر * بعده ما بديل بن
ورقا دخى باركاه حضرته روسوده اولوب مراد عاليلرى نه ايدوكين استخبار دنصكره مجمع قريشه معاودهٔ ومصالحه يه
كوشش ايلدى * قريش بديلى طرفكير محمدى فهم ايدوب كلامى فريب اولمق زعميله بسيار ادارهٔ قيل وقالدنصكره
تحقيق مقال ايچون جليس بن علقمه يى جانب رسالتپناهه ارسال قيلديلر اولدخى كنارهٔ مخيم سلطان مسلمه واصل
اولنجه حوالى مخيماده هدى ايچون احضار اولنان قربانلرى مشاهده ايديجك نيت اعتمار اولديغن تحقيق
ايدوب بلاملاقات سروركائنات ينه جانب قريشه رجعت وحالى حكايت ايلدى * بعده عروة بن مسعود ثقفى يى
بروجه سفارت پيشكاه خير البريه يه كوندرديلر بعد الوصول رخصتيافتهٔ مثول اولوب بعض ترهات شعور ربا كلماته
سرآغاز ايلدكده جناب صديق رضى الله عنهك خدنك شتوم ودشنامى عروه نك جكرين چالشچال ايلدى دورباش
مجلس نبوى قيلنوب طرف قريشه عودت ايلدكده بنم كلامه اعتبار ايدرسكز اول بغيهٔ غضنفران محمديدن
تخليص كريبان ايچون صلحه رغبت ايدرسز ديدى * بعد ازين تصحيح مزاج مصالحه ايچون اسلوب حكيم اوزره سهل
ابن عمروى توكيل ايتديلر طبيب خسته دلان عالم صلى الله عليه وسلم باركاهنه ناصيه ساى اولمجق نيجه قال وقيل
واباورضادنصكره بالآخره بواسلوب اوزره توثيق شروط قيلنديكه * عشاقان جمال كعبهٔ عليا بودفعه بوسش خال
معلادن يك ساله مدت قطع اميد ايدوب واون سنه شهر بند ايامده دكان سلاح پيكاره كشاد ويرلميه * وقريشدن
اسلاميانه واسلاميانده جوار قريشه مراجعت ايدنلر مدافعهٔ يكديكردن مأمون اوله لر * وبلا اذن ولى خارستان
شركدن كلستان اسلامه پناه ايدنلرك وجهه آمالنه لمصلحة سد ممانعت كشيده قيلنوب بوعكس قضيه ظل اسلامدن
وادئ كرم اشرا كه عودت ايدنلره مخالفت اولنميه ديو * دست سرقلم حيدر كرار ايله كتاب صلحه ختام ويريلوب بعد
ازين جناب سيد البشر صلى الله عليه وسلم وعامهٔ اصحاب هر برى اسالهٔ دم هدى ايله عارض صحرايى لعل كون ايلديلر
واعمال حلق وتقصيرده سرمو تقصيرا عيوب اتمام مهام اموره دلك منزل حديبيه ده يكرمى كون مقدارى اقامت
بيوروب بومده نواصئ خيول هجر تسرايه قفول ايلدى كذا للمولى على القارى فى شرح الشفا (يد الله فوق ايديهم)
ماقبلنى مؤكدا ستينافدر (يريد عند البيعة) يعنى يد حضرت هادى فوق ايادئ اصحاب البيعه على طريق الخصوصيه
مراد ايدر (وقيل) يد الله ايله مراد (قوة الله) يعنى قوت وقدرت حق وناصر مطلق نصرت رسول اللهده مبايعنك
قوت وقدرتلرى فوقنده در ديمك اوله * امدى لغة استعمال يد بالقوه موجوددر ومنه قوله تعالى (اولى الايدى) اى
اولى القوة (وقيل ثوابه) يعنى مبايعه اوزره ترتب ايدن ثواب اوله كه يد بمعنى النعمه در اطلاق علت برمعلول * امدى
بونده علت ومعلول سبب ومسبب معناسنه استعمال اولنمشدر * نحو كثرت ايادى فلان عندى اى نعمته زيرا نعمته
يد علت فاعليه در (وقيل منته) عطيهٔ حق مراد اولنه وقد قال ولى الله الشاطبى * اليك يدى منك الايادى تمدها
(وقيل عقده) معناى عقد ربط حبل بعد ذا نيجه معانى يه استعاره قيلندى ازجمله عهد وميثاق معناسيدر
بومقامده يد عقد عهددن عبارتدركه مبايعهٔ مذكوره در بومحلدن تا آخر فصل مداحض كايدندر (وهذه) لفظ يدده
اولان اقوال مختلفة المعانى (استعارة) يعنى مناسبات سببيه ايچون اطلاقات مجازيه در * اعلم ان الشئ قد يشبه
بشئ فى النفس ويذكر احد طرفى التشبيه فان ذكر المشبه به واريد المشبه فاستعارة مصرحة وان ذكر المشبه واثبت له
لازم المشبه به فهمنا استعارة مكنية على اختلاف فى تعيينها واثباته استعارة تخييلية بان يراد باللازم

معناه الحقيقى والاسناد على التخييل عند الجمهور فمنهم من ذهب الى ان فى يد الله استعارة تخييلية ومكنية (وتجنيس فى الكلام) يعنى عبارات اياتيه ده تجنيس واردر ومراد تجنيس صناعى دكلدركه اتفاق لفظ واختلاف معنى اوله (وتاكيد العقد بيعتهم اياه وعظم شأن المبايع) عظم كسر عين مهمله وفتح منقوطه ايله بزرك عنب وبمعنى العظمة مصدر مجرور عقد اوزره معطوفدر ومبايع اسم فاعل ويا مفعول مراد حضرت پيغمبر عليه السلامدر يعنى سلطان رسالته عقد بيعتلر ايچون دخى عظمت شان نبوت وفخامت ذات عالى مناقبى ايچون تأكيددر شول حيثيتله كه بيعت اصحاب مع الرسول صلى الله تعالى عليه وسلم بيعت مع الله جل شانه كبى اولوب بينهماده تفاوت نايابدر اوله (وقد يكون من هذا) ان الذين يبايعونك الخ * آيت شريفه سنده فعل عبد غيره فعل الله قيلنديغى قبيلدن اولور وقد للتحقيق (قوله تعالى فلم تقتلوهم ولكن الله قتلهم ومارميت اذ رميت ولكن الله رمى) يعنى فى الحقيقة غزاى بدرده قريشى انلر قتل ايتدى بالكه مؤمنينه نصرو كفار اوزره انلرى تسليط برله الله ذو الجلال خالق قتل واسباب قتلى موجد ومنشى وبقدرته انلر مباشرون للتنادر وچشم اعدايه رمى حصبا الله ايصال خالدر ايتدك بلكه حقيقة وتبليغا واصابة قهارلا يزال وسايندۀ خالندۀ ايتدك اولوب كفاردن چشمى بر خاك وغبار آلوده اولمدق بر فرد قالمدى (وان) وصليه در (كان الاول من باب المجاز) ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله يد الله فوق ايديهم * كريمه سى باب مجازدن اولديسه (وهذا) مسند الى الله اولان قتل ورمى (من باب الحقيقة) بعضى نسخه ده فى باب الحقيقة مرويدركه باب مجازه وباب حقيقته داخلدر ديمك اولور (لان القاتل والرامى بالحقيقة) وفى نسخة فى الحقيقة (هو الله تعالى وهو خالق فعله ورميه) تخصيص بعد التعميم ويا تفسيردر (وقدرته عليه) ضمير فعله راجعدر (ومشيته) ارادت معناسنه ونسخ مصححه ده مسببه سين مهمله وموحدۀ مشددۀ مكسوره ايله اسم فاعل مرفوع وخالق اوزره معطوفدر وجمله فعله اوزره عطفى جائزدر * يعنى فى نفس الامر قاتل ورامى حق سبحانه وتعالى در واول خداى جهان آفرين ايجاد وابداعا فعلى مباشرى خالق ورمى واقتدارى آفريننده وارادۀ عبدى خالقدر وياسبب فعل عبدى مسببدر * والحاصل آيت شريفه ده خدا قتل ورمى ايله وصف نفس بيورديغى اثر قتل ورمى ومنافعنى انشا وحاصل قيلمق حيثيتيله در ظاهرا قاتل ورامى رسول الله عليه السلام واصحابى اولسون * بنابرين سبب قتل ورمى ومسبب اثرو منفعتدركه اطلاق سبب على المسبب بابندن اولور مصنف عليه الرحمة آيتين جليلتينده فعل حقيقت اولمق اوزره تعليل ثانى ودليل سرد ايدوب بيوردر (ولانه ليس فى قدرة البشر توصيل تلك الرمية حيث وصلت) اعادۀ لام لانه استقلاله اشارت وماقبلنه مغايرتى افاده ايدر يعنى وجوه كفاره اول خاك انداختهٔ بى رسيده قيلمق خارج از طوق بشردر (حتى لم يبق منهم من لم تملأ عينيه) تاكيم چشمى بر خاك وآلودۀ غبار اولمدق كفاردن برفرد قالميه * امدى تعليل اول حقيقت اصطلاحيه وثانى حقيقت لغويه وعرفيه ايله بينهما فرق اولنور (وكذلك قتل الملائكة لهم حقيقة) قتل مبتدا وحقيقة رفعله خبردر ويا حاليت اوزره منصوبه در اى فى الصورة الكسبية والاضافة النسبية مثل اسناد القتل الى افراد البشرية وانما احتاج الى ذكرهم لئلا يتوهم ان القدرة الملكية ليست كقوى البشرية فى الاحتياج الى القوة الالهية والقدرة السبحانية فان المخلوقات بأسرها متساوية فى المرتبة العبودية * غزاى بدرده ملائكه نك كفارله مقاتله ايتديركه (ولكن الله قتلهم) قول شريفى ولكن ملائكة الله قتلوهم تقديرى معناسنه مبنيدر (وقد قيل فى هذه الاية الاخرى) آيت اخيره كه (فلم تقتلوهم ولكن الله قتلهم) كريمه سنده ديلدى (انها على المجاز العربى) با موحده ايله مجاز لغوى وهو اللفظ المستعمل فى غير ما وضع له فى اصطلاح التخاطب وفى نسخة العرفى بالفاء (ومقابلة اللفظ ومناسبته) مقابله ومناسبه جمله مجاز اوزره معطوفلردر ومناسبه ومقابله اوزره عطفى اتحاد معنى ايله عطف تفسيردر والظاهر تغايرهما ومقابله ايله مراد صنعت طباقدركه جمع بين متضادين فى الجمله اولور * والمراد بالمناسبة ذكر اليد فى الجانبين والقتل والرمى فيهما فهو بالمعنى اللغوى كالمقابلة يعنى ماوضع للسبب من اللفظ فى مسببه * استعمال ايله بينهماده اولان علاقه اوزره در ديلدى (اى ماقتلتموهم) ايها الامة (ومارميتم انت اذ رميت وجوههم بالحصباء) مدله شرده سنكدركه خاك مخلوط اوله (والتراب ولكن الله رمى قلوبهم بالجزع) اى ومارميت انت ايها النبى حين رميت * يعنى آيات قتل ايله مشركينى قتل ايلديككز حينده حقيقة ايها الامة سز قتل ايتديكز وايها النبى وجوه كفاره رمى حصبا ايلديكك وقتده سن رمى ايتدك الاخداى متعال دل دشمنان دينه القاء رعب وايقاع بيم وهراس ايلدى ديمك اوله (اى ان منفعة الرمى كانت من فعل الله تعالى فهو القاتل والرامى بالمعنى) يعنى فائدۀ رمى وقتل فعل باريدن اولديسه معنى حقيقة قاتل ورامى رب ذو الجلالدر (وانت بالاسم) صورت مبناده رسم رمى وقتله مباشرتك حيثيتيله

قاتل ورامى اولدك جملۀ اخيره ده قاتل ورامى حذف اولنديغى جملۀ متقدمه يه علم حصولندركه دلائل الاوائل على الاواخر قبيلندندر والله اعلم بالظواهر والضمائر

(الفصل العاشر)

(فيما اظهره الله تعالى فى كتابه العزيز من كرامته عليه ومكانته عنده) يعنى فصل عاشر خداوند جهان آفرين جل جلاله كتاب منيع الجنابنده كرامت وعلو مكانت حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلمدن اظهار ايلديكى مكرمات بهيه ذكرنده در (وما خصه به من ذلك) تخصيص بعد تعميمدر (سوى ما انتظم فيما ذكرناه قبل) ضم اوزره مبنى ومقطوع عن الاضافه در * يعنى بوندن اول ذكر ايلديكمز فصول سابقه سلكنده منتظم اولان اكرامدن غيرى اول حضرته تخصيص قلنديغى كرامات بيانده در (من ذلك) سلك فصول متقدمه يه منسلك اولمين اكرام خداداددندر (مانصه الله تعالى من قصة الاسراء فى سورة سبحان والنجم) بعضى نسخه ده مانصه الله تعالى نون بدلى قاف ايله وروداتدى اسراء مكه دن مسجد اقصى يه سير حضرتدر كرچه مفصلا ذكرى استطرادا تقدم ايلدى اما اصالة لعقد الفصل لامثاله بو مقامده ذكر اولندى يعنى كتابه والاتريني (سبحان الذى اسرى بعبده) دخى (والنجم اذا هوى) اولان سور جليله ده قضيۀ شب اسرا وعجايب قصۀ معراج تصريح بيورلديغى كرامات عليه جملۀ خصايص سنيه لرندندر (وما انطوت عليه القصة من عظيم منزلته وقربه ومشاهدته ماشاهد من العجائب) سلطان سرير لى مع الله حضرتلرينك رفعت منزلت وقرب خاص الخاص حضرت ومشاهدۀ عجايب ملكوت ومعاينۀ غرايب جبروتكه رؤيت انبيا وسروشان مقربين وكروبين وحملۀ عرشدر جملۀ خصايص جناب حبيب اللهدن اولوب مسعاى اسرا ومنزلگاه دنى فتدلى برله رؤيت حضرت مولا عزو علا اولان حالات لذت بخش معراجيه شب سياه عنبرين تنقده صورتمك ايكن طى بساط ملك وملكوت طرفة العين ووصلت مشاميه كبى سريع السير اولديغيدر (بيت) * آمده بربك حرم بستر ش * كرم هنوز از تن جان پرورش * بود به يك لحظه در آن نيم شب * آمدن ورفتن اداى عجب * مرويدركه ميانۀ زمين وآسمان بشيوز يللق مسافه وهر سمادن ديكره كذلك وغلظ كل سما بو وجه اوزره ايكن جميع سموات وارضين جنب كرسيده كحلقة فى فلاة اولوب وكرسى دخى عرشه نسبت بك حلقه مثابه سنده اولغين كون ومكان بى پايانه سير وعروج وتماشاى عجيب اول شهنشاه سريرلولاك حضرتنه معجزۀ باهره در آمنا وصدقنا والتعجب من لوازم المعجزات (ومن ذلك عصمته من الناس بقوله تعالى والله يعصمك من الناس) روايت ترمذى اوزره حضرت فخر كائنات عليه ازكى التحيات وجود بهبودنى سيه دلان دشمندن حفظ وحراست ايچون اصحاب كرامدن بعضيلرين امر حراسته تعيين بيورمشلر ايدى * وقتا كه بو آيت كريمه كه خداى مهيمن سنى اعداى بدخواه تعرضندن حفظ ايدر ديمكى محتويه در شرف نزول وحى اولدقده (يا ايها الناس انصرفوا فقد عصمنى الله تعالى) فريدۀ سيله خدمت حراستدن منع ايلدى (وقوله) جمله ومن ذلك عصمته منهم قبل نزول تلك الاية بقوله ديمكدر (واذ يمكر بك الذين كفروا الاية) ليثبتوك او يقتلوك او يخرجوك ويمكرون ويمكر الله والله خير الماكرين * بو قصه مكيه در وآيت جليله مدنيه كفار بدكردار قريش دار الندوه يه جمعيت ايدوب اول سپهسالار جيش انبياء عليه التحايا حقنده قرعه انداز مشاوره اولدقلرى قصه يى ذكره اشارتدر چون مشركان قريش اول حضرتك مدينه يه هجرتنى اكليوب دار الندوه يه جمع اولديلر وشمع افروختۀ ذى الجلالى اولان چراغ نورپاش رسالتى اطفايه مشورت ايدوب اول يوم الزحمه ده ابليس بر پير صورتنه حلول ايدوب جانب نجددن بر پير عبرت بينم ديو داخل دائرۀ مجلس اولمشيدى انلردن برى برقول امام سهيلى ابو البخترى ايدى دهن نابا كن كشاده ايدوب اول بلبل باغ بلاغى صلى الله عليه وسلم حبس قفس زندانه ايتمكه قرار ويروب وآيت مذكورده ليثبتوك قولندن مراد بو معنادر پس پير نجدى رأى مذكوره عدم التفاتدن ابو الاسود ربيعه اول حضرتى خطۀ حجازدن اخراج ايده لم ديدى آيت شريفه ده واقع ليخرجوك لفظ عزيزى بو معنايه مشير ومذكوردر * شيخ نجدى ابو الاسودك كلام ظلمت پيامنى دخى نيجه محذورات بيانيله رد ايدوب بالاخره ابو جهل زنيم دهان ژاژخاسندن هذيانه باشليوب بنم بوبابده رأى رزينم اكا منحصر اولوركه هر قبيله دن بر مرد دلير اختيار اولنوب جمله سى بردن بدن محمده حواله تيغ خون فشان اوله لركه دم محمد يدن هر قبيله يه بك قطره دم اصابت ايله بين القوم قبول ديته مصالحه اولنه ديدكده نجدى ابليس پر تلبيس رأى بو جهلى سنجيدۀ ترازوى قبول طوتوب تحسين ايلدى وبو رأى سخيف اوزره قرار داده اولديلر بنه آيت جليله ده او يقتلوك بو معنايى ايما ايدرتر بنه حال طرف ذى الجلالدن نبى عاليجنابه رسيده دخى اولوب اول كيجه جامه خوابنده استراحت بيورميوب روز ديكر جانب يثربه توجيه مطيۀ هجرت ايتمك ايچون باركاه

اجلالدن امین وحی تبلیغ امر ذی الجلال ایلدی (اول شب تاریکده فتنه انکیزان کفاردن ابوجهل وابولهب ماننده نیجه کسنه‌یی جمع اولوب قصد مقرره اعمالنه توجها ایتمشلر ایدی * اما حضرت شیرخدا علی مرتضی کرم الله وجهه برده رسول اللهه فرمانلری اوزره بپیده اولوب جامه خواب حضرت نبویده جایکیر آسایش ایکن اول بداندیشان استصواب ابولهب ایله کویا صباحه دک محافظه ایدوب علی الصباح خیال محال مهمنه شروع ایلدیلر * اول حالده روح جسد کونین صلی الله علیه وسلم بیرون حجرهٔ همایون اولوب اوائل سورهٔ یس تلاوتیله زمیندن بر قبضه خاک آلوب تیره بختان کفار اوزره صاچدیلر بو روایت دخی رسیدهٔ مرتبهٔ صحتدر که اول خاکدن حصه یاب اولان مشرکین جمیعا غزای بدرده سیف غزا ایله نار جحیمه انداخته قیلنمشلردر * چون مفارق مشرکینه خاک افشان ادبار اولوب غشاوه چشم بدلری اولمغله نور مجسم صلی الله علیه وسلم میانلرندن روح کبی روان اولدیغن کورمدیلر بعدذا منزکبت مدارلرین پر غبار بولوب سعیلری هبا اولدیغی مشاهده و حجرهٔ خاص نبویه داخل اولدقلرنده جناب مرتضایی جامه خوابده قائم بولوب حضرتی استخبار ایتدکلرنده سز جمله کزشامدن یامه دک محافظهٔ احتیاطده ایکن اول آفتابی بندن می سؤال ایدرسز دیو که دغدغهٔ خجالتلرندن جناب مرتضایی بر ساعت حبس وبعده ابولهب اشارتیله اطلاق ایلدیلر ومعنی آیت کریمه ده او قصه نک ذکری اول حضرته مولی تذکیر ومکر دشمنانی تقریر بیورب جناب ذو الجلالدن بو خیبت وخساریله اول بدکارلر مکور اولدقلرینه اشارت بیورلمشدر کذا فی شرح الشفا للمولی نور الدین علی القاری (وقوله) جرله ومنه عصمته بقوله دیمکدر (الا تنصروه فقد نصره الله) اول آیت غزوهٔ تبوکدن تثاقل الی الارض ایدنلر حقنده تهدید ووعیددر که اکر سز نصرت واعانت ایتمیوب غزای تبوکه رسول الله ایله چیقمزدن عدول ایدرسکز قلت اولیا وکثرت اعدا اوقتنده ایا کانصرت ایدن قریبا کانصرت بیوردر (اذ اخرجه الذین کفروا ثانی اثنین الخ) وقت هجرتده رفیق اولان جناب صدیقدر آیتده جر احذف اولنوب وماهو کالدلیل علیه جر امقامنه اقامه اولندی وثانی اثنین اخرجه ضمیرندن حال اولور احد اثنین دیمکدر * مرویدر که امر خروج حضرتی جبریل امین تبلیغ ایلدکده من یخرج معی ایله جبریله سؤال ایلدیلر جبریل علیه السلام ابو بکردر یا رسول الله دیو جواب ایلدی (ومادفع الله به عنه فی هذه القصة من اذاهم بعد تحزبهم) تحزب للتکلف ویا مبالغه من الجزب ای الجماعة وبعض نسخه ده زاء مهملهٔ مکسورهٔ مشدده وتحتیه ایله قصد معناسنه در (اهلکه) ضم هاء وسکون لام ایله یعنی بالاده نقل اولنان اثنای هجرتده اول حضرتک هلاکنه تجمع ایلدکلرنده نصکره اذا وجفایه متصدی اولنلری دفع ومنعی (وخلوصهم نجیا) نجی مصدر ویا معناء جمع مراد اولنان وصفدر وکاهی مفرد واقع اولور وقرنناه نجیا کبی وکاهی جمع خلصوا نجیا آیتی کما هو المراد هنا ای متناجین ومتشاورین (فی امره) شان رسول الله صلی الله علیه وسلمده نه کونه غار افکن اذیت اوله جقلرنده (والاخذ) اکثر نسخه ده جرله تحزب اوزره معطوفدر وبعض نسخه ده رفعله ومادفع اوزره عطف اولندی ای بعد الاخذ (علی ابصارهم عند خروجه علیهم) یعنی اول کنجینهٔ عز وتمکینله یار غار سلطان دین غار ثوره خرامان اولدقلرنده ابصار اعدا اوزره غشاوه ایله اخذ بیورمغله (وذهولهم عن طلبه فی الغار) ذهول ذهاب عقل ونسیان وغفلت مراد غفلتدر وفی الغار طلبه لفظنه متعلق ولام عهد ایچوندر (وماظهر فی ذلک) الغار او الامر وهذا معطوف علی عصمته ای ومن ذلک ماظهر لهم وضمیر جمع رسول الله صلی الله علیه وسلم ایله ابو بکر رضی الله عنه تعظیما راجعدر وجمع ضمیر مثنی کثیردر (من الایات) یعنی نثر تراب وسائر آیاتکه اول کوهر کان امکان یار غار ایله کوشه نشین انزوا ایکن دفع کزند اعدا ایچون فی الحال سرچشمهٔ عنایت ربانی ایله در غارده راه عمیله بنام بر درخت وایکی کبوتر وحشی نژاد مانع آمد شد در غار اوله جق محلده آشیانه ساز اولوب وبر عنکبوت دیدهٔ اعدایه سد سدید اولور بر پردهٔ یکتا چکمکله کید ومکر اعدادن مأمون الساحه بیورملری جملهٔ عصمتندندر (ونزول السکینة علیه) اذ یقول لصاحبه لا تحزن ان الله معنا فانزل الله سکینته علیه * قول جیلنه اشارتدر امدی (وایده بجنود لم تروها) آیتی دلالتیله ضمیر علیه حضرت پیغمبره راجع اولورا مابعض قراء علیه ده وقف لازم قیلدقلری سکینته ابی بکر اوزره اولمغی مؤید اولوب مابعد آیت مستأنفه ویا صدر قصه یه عطف اولور قال العلامة نور الدین علی القاری ان التحقیق فی مقام الجمع علی جهة التدقیق ان یقال المعنی فانزل الله سکینته علی کل منهما بناء علی ارادة زیادة الاطمینان والسکون فیهما کما یدل علیه ما فی مصحف حفصة فانزل الله سکینته علیهما انتهی (وقصة سراقة) جرله آیات اوزره معطوفدر وسراقه ضم سین مهمله وراء وقافله (بن مالک) بن جعشم یعنی جو نکه کان سید الوری اولان کرک منشان مشرکین خیبت ایله عودت ایتدکلرنده ابوجهل لعین هرکیم محمدی ویا ابی بکری اله کتورر سه صد دانه شتر ویرمکه التزام ایتمشیدی سراقه دخی بو امید ایله رهنورد صحرا اولوب

موکب حضرت نمایان اولدقده سراقه اسب زهوار ایله زمینه ساقط اولدی (بعدذا) ینه سوار اولوب مسافهٔ قرب یک دونیزه قالیجق سلطان خطهٔ رسالت صلی الله علیه وسلم (اللهم اکفناه بما شئت) دعاسیله لب جنبان اولدقده قوایم سمند سراقه تا به زانو زمینه باتدی چون سراقه بو حالاتی مشاهده لید یجک زمزمهٔ نیازه باشلیوب استدعای خلاص ایلدی وغزوهٔ طائف انصرافنده جعرانه نام محلده رفع انکشت شهادت برله قلب وقالبن زر خالص العیار اعانله مالی قیلوب هجرتک یکرمی دردنجی سنه سنده راکب تابوت اجل اولمشدر زر سلسلهٔ اصحابدن سراقه اسمیله اون سکز کسنه تعداد اولندیغی نکاشتهٔ یراعهٔ شارح شفا حلبی در (حسبما ذکره اهل الحدیث والسیر فی قصة الغار وحدیث الهجرة) حسب فتح حاء وسینله وکاهی سکون سین ایله مقدار معناسنه وحدیث اقوال وافعال واحوال حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلمدر وقول صحابی اوزره اطلاق اولنور وسیر کسر سین وفتح تحتیه ایله جمع سیره طریقت وخصلت وشمائلدر بعدذا غزوات حضرت صلی الله علیه وسلمه مخصوص قیلندی وهجرت انتقال من دار الی الاخری مراد اول حضرتک مدینهٔ منوره یه هجرتیدر والحاصل قصهٔ بر حصهٔ غار وخبر هجرت سید الابرارده ارباب سیر واصحاب خبر خیر البشر ذکر وتحریری مقدار نجه شرف یافتهٔ صدور اولان آیات وعلامات جملهٔ عصمت حضرتندندر (ومنه) ای ومن ذلک قوله تعالی (انا اعطیناک الکوثر) یعنی سکا انواع تفضیلدن کثیرا عطا ایلدک وفوعل ابلغ من فعیلدر ولد مکرم ابراهیم محترم علیهما السلامک موتندن تسلیه بخش اولمشدر (فصل لربک) تکلمدن غیبته التفاتدر مقتضای ظاهر فصل لنا ایدی ای قدم علی الصلوة کما امرنا او علی صلوة العید خالصا لوجهه (وانحر) وجه ثانی‌یی مؤید اولور ای ضح بالبدن التی هی خیار اموال العرب (ان شانئک) ای مبغضک (هو الابتر) دنیا وآخرتده مقطوع الخیر والبرکه در (اعلمه الله تعالی بما اعطاه) سورهٔ شریفه ده حضرت الله جل جلاله بعض ما اولا مایله اول حضرته اعلام ایلدی (والکوثر حوضه) صحیح مسلمده کشیدهٔ سلک تحریر بیوریلان (اتدرون ما الکوثر قیل الله ورسوله اعلم قال نهر وعدنیه ربی علیه خیر کثیر هو حوض ترده امتی یوم القیمة) جواهر تعبیرنده ضمیر هو نهره راجعدر اول نهردن حوض مورودده آب منصب اولور دیمکی مشعردر (وقیل نهر) بفتح الهاء ویسکن (فی الجنة) یعنی حوض موروددن غیری بهشتده واقع بر جوی دلاویزاوله روایتکردهٔ ترمذی اولان (رأیت فی الجنة نهرا حافتاه قباب اللؤلؤ قلت ما هذا یا جبریل قال الکوثر الذی اعطاک الله تعالی) حدیث شریف بوقوله دلالت وخبر دیکرده (اعطانی الله الکوثر نهرا فی الجنة یسیل فی حوضی) حدیث صحت اثری نهر حوضک غیری اولدیغنه شهادت ایدر (وقیل الخیر الکثیر) کثیر کثرتدن فاعلدر مفرط ومبالغ معناسنه (وقیل الشفاعة) کوثر ایله مراد شفاعة عظمی اوله دینلدی (وقیل المعجزات الکثیرة) ویا بسیار وبی پایان معجزاتی مراد اولنه (وقیل النبوة) لام عهد ایچون اولوب خیرات کثیره‌یه اشتمالندن نبوت عظیمه در دینلدی (وقیل المعرفة) ویا معرفة کامله (ثم اجاب تعالی عنه عدوه ورد علیه قوله) یعنی ولد محترم نبی مکرم ابراهیم ویا قاسم علیهما السلام وفات ایلدکده عاص بن وائل ویا ابوجهل هرزه درای مذمت واستحقار اولوب محمد قد اصبح ابتر دیمکله دشمن بدخواه حضرته پروردکار غیور جل شانه حبیبندن بدل رد جواب ایلدی (فقال ان شانئک هو الابتر ای عدوک ومبغضک) نصیله شانئک قولنی تفسیر اولور (والابتر الحقیر الذلیل) ابتر خور وحقیردر کذلک ایچون حسن شاوذ کر جمیل نایاب اوله (او المفرد) فتح راء مهمله ایله منفرد (الوحید) ولد وعقب اولمیه (او الذی لا خیر فیه) اما حضرت مه برج رسالت صلی الله علیه وسلمک نسل کریمی تا بحشر مستمر وآثار انواری ابد الاباد باقیه در (وقال الله تعالی ولقد آتیناک) ای اعطیناک (سبعا من المثانی والقرآن العظیم) من بیانیه ویا تبعیضیه در ومثانی جمع مثنی معدول عن اثنین وقرآن وصف ویا اسمدر وخص السبع بالذکر افضلها (قیل السبع المثانی السور الطوال) کسر طاء ایله جمع طویله اما ضم طا ایله مفرددر کرجل طوال (الاول) ضم همزه وفتح واو مخففه ایله جمع اولی مؤنث اول یعنی عبادلهٔ کرام رضی الله عنهم حضراتندن منقولدر که سبع مثانی سورهٔ بقره وآل عمران ونساء ومائده وانعام واعراف وانفال مع براءة ویا انفال بدلی سورهٔ یونس ویا یوسفدر (والقرآن العظیم) بالنصب علی الحکایه ویا رفعله مبتدأ وخبری ام القرآن اوله (ام القرآن) یعنی فاتحهٔ شریفه کلیات معانی قرآنیه ومهمات مبانی فرقانیه‌یی مشتمله اولدیغندن ام منزله سنده اصل قرآندر زیرا اولی تمجید واوسطی تعبد وآخری وعد ووعید واذا اصلوتده قراءتی واجب اولمشدر وفیه اطلاق الکل علی الجزء (وقیل السبع المثانی ام القرآن) حضرت عمر وعلی وحسن بصری رضی الله عنهم جنابلرندن محکی ودرج صحیح بخاریده مندرج بیوریلان ام القرآن هی السبع المثانی حدیث شریفی تفسیریله سبع مثانی فاتحهٔ شریفه در (والقرآن العظیم سائره) سؤر بالهمز بقیه معناسندن مأخوذ اولدیغنه بناء سائر باقی معناسنه در وسور حصن دن

مأخوذ اولدیغنه بناءً جمع واحاطه وشمول معناسنه اولور عطف خاص علی العام بابندندر (وقیل السبع المثانی
مافی القرآن من امر ونهی وبشری وانذار وضرب مثل واعداد نعم) بشری اسم مصدر کالبشارة واعداد کسر
همزه ومعنای مصدری ایله ماقبلنده مصادر اوزره عطفی انسبدر وبعضیلر فتح همزه ایله جمع عدد مراد ایدیلر
والحاصل سبع مثانی جمیع قرآن کریمده اولان امر ونهی وبشارت وتخویف وضرب مثل وتعداد نعم کثیره وتذکار
نعم عزیزه دردیلدی (وآتیناک نبأ القرآن العظیم) نبأ قصص ایله تخصیص قیلنوب وسبع مثانی یه سایغ قیلنمق
اظهردر امانقرر دلی اوزره قصص ومواعظ وبلاغه واعجاز وثناء علی الله ذکرنی مشتمل اولان علی اعطا ایلدک
دیمکله بیانی تعمیم ایتمشدر (وقیل) آیت شریفه ده معنای آخر توهمندن ترک واو اولی ایدی زیرا عبارت آیه ایله
سبب تسمیه مراد اولنور تفسیر دیکر دکلدر (سمیت ام القرآن مثانی لانها تثنی فی کل رکعة) تثنی مثقلا ومخففا صیغهٔ
مجهولله در ومثانی کالمرامی جمع مرمی معانی ومعنی نظیری (کل رکعة) ایله صلوة مراد اولنور تسمیة الشئ باسم جزئه
نفی الفایق انها تثنی فی قومات ای فی کل قومة اوفی مجموع القومات یعنی هر نماز رکعتنده تکرار قیلندیغی ایچون
فاتحه یه مثانی تسمیه بیورلدی ویا فرضیت صلوة اثناسنده بر دفعه فاتحه مکه مکرمه ده ودفعه اخری تحویل قبله
حیننده مدینهٔ منوره ده شرف نزول بیورلدیغندن مثانی تسمیه اولنه وسبع ایله تسمیه بالاتفاق یدی آیت جلیله
اولدیغیچوندر (وقیل بل الله تعالی استثناها لمحمد صلی الله علیه وسلم وذخرها له) ذال وخاء معجمه ایله ذخیره وفی نسخة
ادخرها بالمهملة المشددة والمعنی بالاصل واحد (دون الانبیاء) وروی دون سائر الانبیاء یعنی حق جل وعلا آیات
بینندن سورهٔ فاتحه یی جناب محمد علیه الصلوة والسلام ایچون تمییز وتخصیص بیوروب سائر پیغمبرانک غیری اول
حضرت ایچون ذخیره قیلوب حفظ ایلدی وغیره بذل ایتمدی برکون جبریل امین علیه السلام مجلس فخر عالم صلی
الله علیه وسلمده ایکن ناکاه عالم ملأ اعلادن بر آواز مهیب ظاهر اولدی جبریل بالایه نکاه ایلدکده اول حضرته
توجیه خطاب ایدوب یارسول الله الآن بر فرشته نازل اولورکه الی الآن روی زمینه شرف نزول وهبوط
اولامشدر دیدی درحال اول ملک حضور مقدس نبوی یه مثول ایلیوب بعد اداء السلام (ابشر بنورین اوتیتهما
لم یؤتهما من قبلک فاتحة الکتاب وخواتیم سورة البقرة) ابلاغیله اول حضرته سلطان جهان آفرین جانبندن
تشریف ایلدیکی روایت کرده امام مسلم ونسائی علیهما الرحمه در (وسمی القرآن مثانی لان القصص) کسر قاف ایله جمع
قصه وقصه خبر وحکایه معناسنه مصدردر (یثنی فیه) تذکیر وتأنیثله ضمیر قرآنه راجعدر ومثانی جمع مثناة او مثنی
من التثنیة بمعنی التکریر او بمعنی الثنی یا خود ثناءندر که صفات عظمی واسماء حسنی ایله کثرت ذکر مولادر والحاصل
قرآنه مثانی تسمیه اولندی زیرا قصه لرانده مکرردر (وقیل) قائل امام جعفر الصادق رضی الله عنهدر (السبع المثانی
(ولقد آتیناک سبعا من المثانی) آیت جلیله سنده معنای شریفی دیمک اولورکه (اکرمناک بسبع کرامات الهدی
والنبوة والرحمة والشفاعة والولایة والتعظیم والسکینة) هدی ومابعدی بدل بعض من الکل ایله مجرور ویا مبتدأ
محذوفه خبردر که هو هی ویا اعنی تقدیریله منصوب اولور یعنی یدی کرامتله سکا اکرام ایلدک که هدایت کامله
ومکمله ورسالت متضمنه نبوت وجمیع خلقه رحمت وشفاعت عظمی در قیامت واعدادن انتقام وغلبه ونصرت
وظهور وقار وطمأنینتدر (وقال تعالی وانزلنا الیک الذکر الایة) (لتبین للناس مانزل الیهم ولعلهم یتفکرون)
یعنی سکا قرآن انزال ایلدک که وحی ایله ناسه خبر ویرمکلک ایچون ویا قرآنده اولان تکالیف وشرایعدن ناسه بیان
ایتمکلک ایچون دیمکدر انزال وتنزیل برمعنایه ایراد اولندی بینهماده فرق بودر که تنزیل تدریجی وانزال دفعی اوله
وقدیرد کل منهما بمعنی الاخر وقرآنه ذکر تسمیه بیورلدیغی ذکر رحمان وموعظه وتنبیه کسلان وشرف اهل عرفان
مذکور اولدیغیچوندر (وقال تعالی وما ارسلناک الا کافة للناس بشیرا ونذیرا) کافه مأخوذة من الکف
بمعنی المنع او الجمع والاحاطة کما قاله الهروی پس جمیعا معناسنه اولوب تاء کافة مبالغه ایچوندر علامه آسا ومجرور
متأخردن ویا ضمیر منصوبدن حالیت اوزره منصوبدر والجمیع بنی آدم او ما یشمل الجن وانما خصوا علی الاول لانهم
المقصودون بالذات وایش المراد اهل زمنه (وقال تعالی قل یا ایها الناس انی رسول الله الیکم جمیعا) حال من ضمیر
الیکم (الایة) (الذی له ملک السموات والارض لا اله الا هو یحیی ویمیت فآمنوا بالله ورسوله النبی الامی الذی
یؤمن بالله وکلماته واتبعوه لعلکم تهتدون) فصل ثانیده معنای شریفی مرور ایلدی (قال القاضی) مصنف علیه
الرحمة بیورر (فهذه من خصائصه) جمع خصیصة یعنی آیت جلیله شهنشاه رسالت صلی الله علیه وسلم رسالهٔ
عامه اختصاصیله تشریف بیورلدیغنه دلالت ایدر برخصلت مختصه درکه برفرد بو خصوصده مشارکت ایتمدی زیرا
هر پیغمبر قومنه خاصة ارسال واول حضرت کافة مبعوث بیورلدیغن اشعار ایدر (وقال تعالی وما ارسلنا

من رسول الا بلسان قومه لیبین لهم) یعنی بزشان شریفمزله بر پیغمبر بعث ایتمدک الا مبعوث لهم اولان قبیله
وقومنک لغتیله ارسال ایلدک تا کیم امر ونهی اولندقلری احکامی سهولتله فهم واذعان ایدهلر (فخصهم بقومهم)
پیغمبرانی قوملرینه لغة ورسالة ودعوة تخصیص ایلدی (وبعث محمدا صلی الله تعالی علیه وسلم الی الخلق کافة)
امانی انس وجان علیه صلوات المنان حضرتلرینی جمیعا مخلوقاته ارسال ایلدی (کما قال صلی الله علیه وسلم
بعثت الی الاحمر والاسود) نتکیم سرور انبیا علیه التحایا سعادتله بیوردیکه بن عرب وعجمه بعث اولندم او الانس
والجن کامر (وقال تعالی النبی اولی بالمؤمنین من انفسهم تدخل فیه النساء علی ما بین فی الاصول لانهن تبع لهم
فی الاحکام فیدخلون بالتغلیب) یعنی پیغمبر مؤمنلره جمیع امورده روحلرندن وذاتلرندن احق واولیدر (وازواجه
امهاتهم) اصلی امهه ایدی وهی لغة وامهات آدمیده وامات حیوانه مختصه دردیدیلر وقیل الهاء زائدة یعنی کالامهات
امهات او علی المجاز کما سیأتی (قال اهل التفسیر اولی بالمؤمنین من انفسهم ای ما انفذه) نون وفاء وذال معجمه ایله ای
ما اظهره وامضاه (فیهم من امر ونهی فهو ماض علیهم کما یمضی حکم السید علی عبده) یعنی پیغمبر مؤمنلره ذاتلرندن
احق دیمک امر ونهیده انلر میاننده اظهار بیوردیغی امر سیدک بنده سی اوزره حکمی جاریه اولدیغی کبی انلر اوزره
حکمی نافذ وجاری اولمغله نفسلرندن احقدر دیو تأویل ایتدیلر (وقیل اتباع امره اولی من اتباع رأی النفس)
قول مذکور صحیح وطبق ما تقدم اوزره صریحدر اداة قیل ایله تعبیر کلامک غیر مرضی اولمسی مراد اولنمز بلکه
جلالت قائله بناء ایراد اولندی یعنی اخر رسالتپناهه فرمانبر اولمق رأی نفسه پیرولکدن اولی واحری دینلدی
قال صلی الله علیه وسلم (لا یؤمن احدکم حتی اکون احب الیه من ولده ووالده والناس اجمعین رواه الشیخان وغیرهما
(وازواجه امهاتهم ای هن فی الحرمة کالامهات) هن جمع تأنیثله اما بعض نسخده ای هم ضمیر جماعة مذکرین
ایله ایرادی اعتبار اللفظ الازواج دریعنی تعظیم واحترامده والده مثابه سنده بلکه تکریما لحضرة النبوة توقیر
وحرمتده مرتبه لری مادران اوزره برزیاده اولمق سزاواردر اما فیما عدا ذلک الامر اجنبیات کبیدر ولذا انلردن ستر
واحتجاب ایدرلردی وحکم مذکور شرف دخول سلطان عالم صلی الله علیه وسلم ایله تشرف ایدن ازواج طاهرات
شانلرنده مراعات اولنوب قبل الدخول مفارقت ایدن نسوان حقنده ذلک الحکم شایان دکلدر (حرم) فتح حاء
مهمله وضم راء ایله (نکاحهن) رفعله بعض نسخده زیادهٔ الف ایله حرام واخراده صیغهٔ فاعل ایله حرم من التحریم
واقعدر وضم حاء وکسر راء مشدده ایله دخی جائز اولور (علیهم بعده) ای بعد تزوجه علیه السلام بهن یعنی حق
سبحانه وتعالی ویا رسول الله صلی الله علیه وسلم ازواج طاهراته که کندولرین انلره تزوج ایدنصکره آخره نکاحلرین
حرام ایلدی قیل ولو طلق قبل الدخول بعضهن (تکرمة له) مکرمة له دخی مرویدر ضم راء ایله (وخصوصیة)
ضم خاء معجمه ایله یعنی آخره حرام قلندیغی جناب رسالتمآبه تعظیما وافراد امتدن تمییز ایچوندر (ولانهن له ازواج
فی الاخرة) بعض نسخده فی الجنة یعنی علاقه بالکلیه منقطعه اولمامغین آخرتده دخی اول حضرته شرف زواج ایله
شرفمند اولدقلری ایچوندر بنابرین نقل ماوردی اوزره زوجات طاهراته عدهٔ وفات لازم کلمز قال الشارح قطب الدین
الصفوی وانما یحرم المدخول بها علی الاصح عند الرافعی وغیره ونص الشافعی علی حرمة المزوجة مطلقا ورجحه
النووی وفی الامة اوجه ثالثها ان فارقت بالموت حرمت او بالبیع ونحوه فلا انتهی نقل بغوی اوزره سائر انبیاء علیهم
السلام ازواج طاهراتی دخی جنتده ینه کندولره تزویج قیلنورلر (وقد قرئ) ابی بن کعب رضی الله عنهه منسوب
قراءت امام مجاهد اوزره قرئ فی الشاذه در (وهو اب لهم) یعنی سید ولد آدم صلی الله علیه وسلم امتنه والد مثابه سنده
درکه حیات ابدیه وتعلیم آداب دینیه یه باعثدر (ولا یقرأ به) صیغهٔ مجهولله لا یجوز ان یقرأ به احد (الان لمخالفته
المصحف) ضم میم ایله ما جمع فیه القرآندر بقول عائشة رضی الله عنها (ما بین دفتی المصحف) کلام الله ومخالفتدن مراد
جمیع مصاحف عثمانیه ده تلک الجمله نایابدر زیرا ارکان قراءت مطابقهٔ رسمیه وموافقهٔ عربیه ونقل متواتر اجماعیه
درکه هی العمدة وهو اب لهم او ابوهم تشبیه بلیغ بابندندر زید اسد آسا ای کالاسد لا علی الحقیقة پس لفظا وتلاوة
منسوخه ومعنی جائزدر ومصاحف عثمانیه امر ذی النورین رضی الله عنه ایله کتابت بیوریلان مصحفلردرکه بری
مکهٔ مکرمه یه ارسال وبری کوفه یه ودیکری بصره یه وبری دخی شام شریفه فرستاده بیوریلوب بری دخی مدینهٔ
منوره ده ابقا اولنمشیدی اما الان انلردن برینک محللرنده وجودی محقق اولمدیغی تصریح کردهٔ مولانا علی
القاریدر (وقال تعالی وانزل الله علیک الکتاب والحکمة الایة) (وعلمک ما لم تکن تعلم وکان فضل الله علیک عظیما)
یعنی الله ذو الجلال سکا قرآن وسنت انزال ایدوب علمک هنوز لاحق اولمیان خفیات امور دین ومعارف یقین تعلیم
ایلدی سنک اوزرینه انعام بیوریلان شیئده اللهک فضلی عظیم وکرمی عمیم اولدی (قیل فضله العظیم بالنبوة) فضل

عظيم والطف جسيم نبوتله تفسير اولندی زيرا رسالت عامه يه مقارن اولدقده نبوتدن اعظم فضل نايابدر (وقيل بماسبق له فی الازل) يعنی عنايت قديمهٔ عظمايه تعلقندن اولا نورنی خلق وقبل ظهور الاشباح عالم ارواحده پيغمبر عالی جناب قيلمغله ازل آزالده انكيچون سبق ايدن فضل واحسان مراداولنه ديلدی (واشاراواسطی الی انها اشارة الی احتمال الرؤية التی لم يحتملها موسی عليه السلام) شيخ ابوبكر بن موسی قدس سره آيت مذكوره يه ايما يوروب (وكان فضل الله عليك عظيما) كريمه سيله مراد رؤيت اللهيه تحمل بيورديغنه اشارتدر كه كليم الله اكا طاقت آورا ولمدی ديديلر ✻ اللهم اجعل شرائف صلواتك ✻ وازكی تحياتك ✻ علی اصل الوجود ✻ وبدر السعود ✻ وبحر الكرم والجود ✻ محمد المختار من خيار الكون ✻ المؤيد بالعناية والعون ✻

(الباب الثانی)

قسم اولدن ايكنجی باب بعد صدر الباب يكرمی يدی فصلی جامعه در (فی تكميل الله له) تعالی (المحاسن) علی غير القياس جمع حسن مراد اوصاف مستحسنه در (خلقا) فتح خاء معجمه ايله (وخلقا) ضم خاء ولام وياسكون لامله تميزيت اوزره منصوبلاندر (وقرانه جميع الفضائل الدينية والدنيوية فيه نسقا) فتحتينله يعنی حضرت مهراوج رسالت عليه السلام والتحيه نك صورة ظاهرهٔ طاهره وسيرة باطنهٔ باهره سی حسنياتنی پادشاه جهان آفرين جل جلاله حضرتلرينك تكميل وتتميمی وذات مجترمك صفات متواليه ومكارم متعاقبه دن بر برينه تابع وپيرو اولمق جهتيله كل فضائل دينيه ودنيويه يه قرين بيورمالری ذكرندمدر (اعلم ايها المحب لهذا النبی الكريم) محل تفخيمده خطاب عام وياخواصه كارتأليف اولان ذاته خاص وياجازمشهور طريق اوزره ايرادندر (الباحث عن تفاصيل جمل قدره العظيم) جملهٔ ندائيه بين الخطاب وماخوطب به معترضه در وباحث مفتش ومتفحص وتفاصيل جمع تفصيل بمعنی التبيين ومفصل اوزره اطلاق اولنور وجمل ضم جيم وفتح ميله جمع جمله يعنی ای دل دادهٔ پيغمبر جواد وجوينده تفاصيل مراد مجملات مقدار عظيم نبی كريم معلوم عزتك اولسون (ان خصال الجمال والكمال) بعض نسخه ده جمال بدلی جلال واقعدر (فی البشر نوعان) بتحقيق جمال وكمال خصلتلری انسانده ايكی قسمدر (ضروری دنيوی اقتضته الجبلة) كسر جيم وباء موحده وتشديد لامله خلقت وطبيعت (وضرورة الحياة الدنيا) يعنی احدهما ضروريدركه مالابدله منه اولوب ثواب اخرويه تعلق ايتميوب اختياری اولمين حيلهٔ دنيويه ده حاجت ضروريه نی اقتضا ايدر (ومكتسب) صيغهٔ مفعولله (دينی وهو مايحمد فاعله) نوعينك ايكنجيسی مكتسب دينی اولان نوع كمالات عليه دن علی الشرع اكتسابه توقف ايدركه انك فاعلی ممدوح وهرچند مجموددر (ويقرب) كسر راء مهملهٔ مشدده ايله وبعض نسخه ده صيغهٔ مجهولله در (الی الله زلفی) اسم مصدردر ومفعول مطلق من غير لفظ الفعل يعنی مكتسب دينی اولان نوع فاعلی حق سبحانه وتعالی يه قرب كامل وخاص ايله تقريب ايدر معلوم ذوی العرفاندركه تقسيم مصنف خلقت اصليه دن ماعدا اولان خلقت وهبيه كه جذبهٔ الهيه ايله حاصلدر وتعلقات عارضيه دن دكلدر عدم شمول برله قسم وهی يی جامع اولمدی (ثم هی) بعد ذا خصال (علی فنين) فتح فاو تشديد نونله (ايضا) كما سبق ايكی صنف اوزره در (منها مايتخاص لاحد الوصفين) يعنی ضروری وكسبی اولنلردن متمحض وخالص وغير ممتزج اولاندر (ومنها مايتمازج ويتداخل) عطف تفسير اولور يعنی ضروری وياكسبی ايله آميخته ومتخالط تلك الخصالدن بعضدر (فاما الضروری المحض فاليس للمرء فيه اختيار ولا اكتساب) مرء فتح ميم وسكون راء وهمزه ايله بالمعنی الاعم شخصدر يعنی غير مكتسب اولان ضروری خالص خصلهٔ ضروريه ده كشينك اختيار واكتسابيله اولميوب بالاضطرار حصوليذير اولاندر (مثل ما كان فی جبلته من كمال خلقته وجمال صورته) كمال وجمال بيننده صنعهٔ جناس لاحق وتما يلاندر (وقوة عقله) عقل مذهب اهل لغتده علم ويابعض علوم ضروريه در ويا بر قوتدركه حقايق معلومات مابيننی انكله تميز اولنور ومحلی عند اهل السنة قلب وعند المعتزلة دماغدر (وصحة فهمه وفصاحة لسانه وقوة حواسه) حواسدن مراد حواس خمسهٔ ظاهره دركه رؤيت وسمع وشم وذوق ولمس در وقوه زيادهٔ احساس وآفاتدن سلامت واعتداليدر پس حواس خمسهٔ باطنه مراد اولنمز زيرا اهل شرع حواس باطنه يی نه اثبات ونه نفی ايتديلر (واعضائه) جمع عضو بضم العين جوارح معناسنه وقد قيل ليس فی الانسان جارحة احب الی الله تعالی من اللسان (واعتدال حركاته) ای وسكناته فهو من باب الاكتفاء (وشرف نسبه وعزة قومه وكرم ارضه) يعنی انسانك نهادنده اولان كمال سيرت وجمال صورت وقوه عقل وذكاوفطنت وصحة ادراك وطلاقة لسان وطراقة بيان وقوة حواس خمس وجوارح واعتدال حركات وسكنات وشرف نسب وغلبهٔ قبيله وكثرة اخوان ونشئه ياب اولديغی بلاد اسلام اولمغله طيب مكان اولمق امثالی ضروری محض وكشينك كسب ودخلی

اولميان

اولمين شيلردر (ويلحق به) ضروری محضه متصل اولور بعض نسخه ده صيغهٔ مجهولله مقيد دراي (وتوصل به) (ماتدعوه ضرورة حياته اليه من غذائه) كسر غين وذال معجمتينله طعام وشرابدن غذا اولنان اومايه نماء الجسم اما فتح غين ودال مهمله ايله قوشلق طعامدر والمراد الاول (ونومه وملبسه) فتح موحده ايله (ومسكنه) فتح وكسر كافله (ومنكحه) فتح كافله بونلر مصادر ويا اسمادر (وماله وجاهه) والحاصل امور عاديه دن ضرورة حياة اكا اشد احتياجله محتاج اولديغی غذا وخواب وقبا وسكنی ونكاح ومال ومنال وقدر ومنزلتدن اولان اشيادخی ضروری محض سلكنه منسلكه اولور (وقد تلحق هذه الخصال الاخرة) مدو كسرله (بالاخروية اذا قصد بها التقوی) تفعل بابندن مصدر تقوی وبعض نسخه ده تخفيفله تقوی عبادة حق يعنی احوال دنيويه ده اولان امور عاديه يه متعلقه خصال اخيره طاعت اوزره طلب قوة وياعبادة مولايه مقترنه اولديغی حالده كاهی خصال اخرويه يه لاحق اولور (ومعونة البدن علی سلوك طريقها) معونة اسم للاعانة وبدن ماسوی اليدين والرجلين والراس جسددر ياخود بومقامده مايقابل الروح مراداولنه يعنی راه اخرته سلوك اوزره جسدك اعانتی قصد اولندقده هنده الخصال دخی خصال اخرويه يه بيوستبه در (وكانت) تلك الخصال الملحقة اوله (علی احد حدود الضرورة) يعنی داعيهٔ حاجت ومن غير زيادة قدر كفايه اوزره (وقوانين الشريعة) بعض نسخه ده قواعد الشريعه واقعدر وقوانين جمع قانون وقاعده كه حكم كليدر والاضافة للملابسة ارتكابی مباح وجائز قيلنان اورده دخی اصول شرعيه وفق ومقتضاسنجه اوله امدی انما الاعمال بالنيات قول شريفی معناسی وان العادات تصير بالنية عبادات تأويلينه قريب اولور (واما المكتسبة الاخروية) اما امور آخرته متعلقه اولان خصال مكتسبة (فسائر الاخلاق العلية والآداب الشرعية) جميع صفات مستحسنه وافعال واقوال نفيسه وپسنديده در (من الدين) تصديق ايجاب ايدر ايمان وعملی موجبه طاعتدن (والعلم) معرفة ما للنفس وما عليها (والحلم) اذی وجفايه صبر وشكيب ودشمنانه عفو ايتمه عدم عجله (والصبر والشكر) انواع مصائب وبلا واجناس قضايه صبر وتحمل ومنعم اوزره ما اولاه من النعماء ثنا (والعدل) ضد الميل عن الحق بالجور برمكده دركه باب حكومتده فعلی مفضل اولاندن اجتنابه تحصيل اقتدار ايدر (والزهد) دنيا ومشتهياتنه نفسك عدم ميلانی وترك ماعدا الضرورات من المباحات وياترك ماسوی الله در (والتواضع) لين الجانب والتذلل للصاحب والعفو صفح ومجاوزه وعدم مؤاخذه (والعفة) معاصيدن قمع نفس (والجود) كرم ممدوح ومحموددركه افراط وتفريط ميانده اوله يعنی بخل واسرافدن مبرا اوله وقد قيل لاسرف فی خير ولاخير فی سرف والحاصل بذل ماينبغی كما ينبغی اولور (والشجاعة) جبن وتهور ميانده صفة حميدهٔ متوسطه در (والحياء) مدله وقاحة وجراءة بيننده انقباض عن القبيحدر وبين الجبانة والانحصار عن الفعل مطلقا معصيتدن كفله محمود وتحصيل فريضه واكتساب فضيلتدن كفله مذموم وناپسنددر (والمروة) ضم ميم وتشديد واوله وقد يهمز مرءدن مأخوذه انسانيتدر (والصمت) خيرك غيريده سكوتدر لقوله عليه السلام من كان يؤمن بالله واليوم الاخر فليقل خيرا اوليصمت (والتؤدة) بضم فقتح همزة وقد تبدل واوا انانی وعدم عجله (والوقار) فتح واوله رزانة وطمانينة وعدم طيش وخفت (والرحمة) تعطف ورقت (وحسن الادب) فانه احسن من الذهب (والمعاشرة) مخالطت وموافقت قال صلی الله عليه وسلم خياركم احسنكم اخلاقا (واخواتها) بطون مطولات كتب اخلاق جامعه اولديغی خصال حميده واخلاق پسنديده امثاليدر (وهی التی جماعها) كسر جيمله جمع واجتماع (حسن الخلق) يعنی ملكات نفسانيهٔ مكتسبه مجمعی عند جميع الخلق ممدوح ومحمود اولان حسن خلقدر (وقد يكون من هذه الاخلاق ماهو فی الغريزة واصل الجبلة لبعض الناس) جبله كسرتين ولام مشدده ايله يعنی بواخلاق مرضيه كاهی بعضلره اصل فطرت ومخلوق ومودع فی السجية طبيعت اولوب نيكو سرشت اولمق دادحق اولور (وبعضهم لايكون فيه فيكتسبها) رفع باء موحده ايله وبعض ناسده بواخلاق مرضيه جبلی اولميوب اقتداء للغير كسبله غريزی منزله سنده اولور (ولكنه لابد ان يكون فيه من اصولها فی اصل الجبلة شعبة كما سنبينه ان شاء الله تعالی) اما اصل نهادنده اصول اخلاق حميده دن بر نشانی اول كسنه ده وجودی لابدركه كسبی اولان خلقتده طبيعت اصليه سنه ميلان ايده تنكيم خصال مكتسبه فصلنده قريبا تفصيل وبيان ايده رز (وتكون هذه الاخلاق دنيوية اذا لم يرد) صيغهٔ مفعولله (بها وجه الله تعالی والدار الاخرة) يعنی عبادت وتقرب مولی ومرضاة حق واقتباس جمال فياض مطلق قصد اولنمديغی حالده تلك الاخلاق برای دنيا اولمش اولور (ولكنها كلها) بالنصب ای جميعها (محاسن وفضائل باتفاق اصحاب العقول السليمة وان اختلفوا فی موجب) كسر جيمله (حسنها وتفضيلها) يعنی اخلاق مرضيهٔ غريزيه ايله قربات دخی قصد اولنمزسه

ينه باعتبار افرادها اتفاق اولى الالباب ايله جمى اخلاق مستحسنه وفضائلدر ولو باعث وتفصيل اخلاقده اختلاف ايتسونلركه اشعرى وماتريدى ومعتزله بيننده بربحث ذى شجوندر

(فصل)

باب ثانيدن فصل دوم ذات سعيد سرور انبيا عليه ازكى التحايا حضرتلرينه مختصه اولان خصال حميده سن اجمالا تعداد بياننده دردرج كتابه مندرجه بيوريلان جواهر فصول عديده يه فهرست آسادركه اكثر خصال بر رفصل مفصل ايله صورتماى شاهد مرام اولور بعض نسخده عنوان فصل (قال القاضى رحمه الله) ايله معنوندر (اذا كانت خصال الكمال والجلال ماذكرناه) فصل سابقده ذكر ايلديكمز جمال وجلال خصلتلرى اولديسه (ووجدنا) جمله حاليه ويا معطوفه (الواحد منا يشرف) ضم را ايله شريف ورفيع بعض نسخده صيغهٔ مجهولله تشريف دندر اى يكرم ويعظم (بواحدة منها او اثنين ان اتفقت له فى كل عصر له) وفى كل اتفقت لفظنه متعلقدر وبعض نسخده زيادهٔ واوله وان ورودى عطف خاص على العام اولور وعصر دهر وزمان (اما من نسب او جمال او قوة او علم او حلم او شجاعة او سماحة حتى يعظم قدره وتضرب) صيغهٔ مجهولله اى يبين ويعين (باسمه الامثال) يعنى بزدن بريز اول خصلتدن بريسى ويا ايكيسيله شرفياب اولديغى حالده كرك حسب ونسب وجمال وقوت وعلم وحلم وسخا وياعطادن هر آوان وزمانده انكيچون اتفاق وتصادف ايلسون تاكيم قدرى جليل ونامور اولوب اسميله امثال ضرب اولنه قوة رستم وحلم احنف وسخاوة حاتم وعدل نوشروان امثالى (ويتقرر له بالوصف بذلك فى القلوب اثرة) ضم وكسر وفتح همزه وسكون مثلثه ايله مكرمتدر (وعظمة) عطف تفسيرى فى المعنى يعنى صفات مذكوره يه اتصاف سببيله مكرمت وعظمتى قلوب خلقده جايكير واستوار اوله (وهو) اى ذلك الواحد (منذ) ضم وكسر ميله بمعنى مذ (عصور خوال رمم) كسر را وفتح ميله جمع رمة اى رميم عظامه (بوال) بالية اعضاؤه يعنى حال انكه ذلك الموصوف ونامیله ضرب مثل قيلنان ازمنهٔ خاليه وماضيه دنبرو بدن واستخوانلرى پژمرده وفنابولوب همان برناملرى قالمشدر (فما ظنك بعظيم قدر من اجتمعت فيه كل هذه الخصال) سابقا ايراد اولنان اذا لفظنه جوابدر وظن علم معناسنه اطلاق اولنوب واستفهام انكار ونفى ايچون اولديغى حالده لا ينبغى ان تعلم الا العظمة ديمك اولور ويا استفهام تقريرى يه حمل اولنوب انه فى غاية العظمة ديلور اما تعجبى ايجاب ايدر استفهام اولديغى ظاهردر (الى ما لا يأخذه عد ولا يعبر عنه مقال ولا ينال) ضم يا ايله (بكسب ولا حيلة الا بتخصيص الكبير المتعال) والحاصل حال بو منوال وزره اولديسه نه ظن ايدرسن اول ذات عالى سمانه كه بو خصال حميده وسجاياى عديده بروجه كمال او ذات خجسته خصالده جمع اوله كه عد وشماردن بيرون وزبان مقال تعبير وتفسيرنده فرومانده ولال اولوب اكتساب واحتياله قابل تحصيل اولميه مكرمشابهة امثالدن متعالى جناب كبريا جل وعلانك تخصيص وتوفيقيله اوله (من فضيلة النبوة) بن مائى بياندر نبوة همزه ايله من النبأ بمعنى الخبر ويا تشديد ايله ابدالنه بناء ويا نبودن بمعنى الرفعة مأخوذه اوله (والرسالة) نبوتدن اخصدر رسول تبليغ احكامله مأموردر نبى ايسه موحى اليه دركه كرك تبليغله مأمور اوله وكرك اولميه (والخلة) ضم خا معجمه ايله صفا ومودتدن اختصاصى ايجاب ايدن خصلتدر (والمحبة والاصطفاء والاسراء والرؤية والقرب والدنو والوحى والشفاعة والوسيلة والفضيلة والدرجة الرفيعة والمقام المحمود والبراق والمعراج) كسر ميله آسماندن زمينه پيوسته نوردن برمجوهر سلمدركه سروشان وارواح اندن هبوط وصعود ايدرلر (والبعث الى الاحمر والاسود والصلوة بالانبياء والشهادة بين الانبياء والامم وسيادة ولد آدم) يوم القيامة (ولواء الحمد والبشارة والنذارة) (انا ارسلناك شاهدا ومبشرا ونذيرا) نص صريحيله (والمكانة عند ذى العرش والطاعة ثم والامانة) (انه لقول رسول كريم ذى قوة عند ذى العرش مكين مطاع ثم امين) آيت جليله سى دلالتيله (والهداية) قاصره ومتعديه (ويهديك صراطا مستقيما) فريده سى (وانك لتهدى الى صراط مستقيم) تتميه سيله (ورحمة للعالمين واعطاء الرضى) فى سورة الضحى (ولسوف يعطيك ربك فترضى) (والسؤل) ضم سين مهمله وسكون همزه ويا ابداله بمعنى المسؤل (ومنه قوله تعالى قد اوتيت سؤلك ياموسى) (والكوثر وسماع القول واتمام النعمة) (ويتم نعمته عليك) جمله سيله (والعفو عما تقدم وما تأخر) (ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر) بشارتيله (وشرح الصدر ووضع الوزر ورفع الذكر) سورهٔ كريمهٔ انشراح حاويه اولديغى آيات پر بركاتيله (وعزة النصر) (وينصرك الله نصرا عزيزا) مقتضاسنجه (ونزول السكينة والتأييد بالملئكة) لقوله تعالى (فانزل الله سكينته عليه وايده بجنود لم تروها) غزوات بدر واحزابده شرفياقته وقوع اولان عجايبا تدروسكينه رحمتدر (وايتاء الكتاب والحكمة) قرآن ونبوت (وانزل الله عليك الكتاب والحكمة) حكم شريفيله (والسبع المثانى والقرآن العظيم) (ولقد آتيناك

سبعا من المثانى والقرآن العظيم) بيان شرف عنوانيكه تقدم ايتمشدر (وتزكية الامة والدعاء الى الله) (وداعيا الى الله باذنه) حكم جهان مطاعيله (وصلوة الله والملائكة) (ان الله وملائكته يصلون على النبى) خطبهٔ شرفبيانيله (والحكم بين الناس بما اراه الله تعالى) (انا انزلنا اليك الكتاب بالحق لتحكم بين الناس بما اراك الله) امر وفرمانيله اى بما اعلمه وبين حكمه والهمه (ووضع الاصر) كسر همزه ايله مراد عقوبت اوله (والاغلال عنهم) امتندن عبادات شاقه يى حط وتنزيل بيورمسيله واغلال جمع غل ما يوضع فى العنق كريمهٔ (ويضع عنهم اصرهم والاغلال التى كانت عليهم) جمله سيله (والقسم باسمه) لعمرك آيت لطافت بخشاسيله عمر كرانمايه حضرتنه ياد قسم بيورماسى (واجابة دعوته) مواطن كثيره ده دعاسنى قرين اجابت وقبول بيورملريله (وتكليم الجمادات والعجم) ضم عين مهمله وسكون جيمله جمع اعجم ما لا يقدر على الكلام اولان حجر وشجر وضبى وجمل اول حضرته تكلم ايتملرى (واحياء الموتى) معنويه ويا حسيه مرده لرى احيا بيورملرى (واسماع الصم) حجر صاب معناسنه (ونبع الماء من بين اصابعه) ميانهٔ انكشت شريفندن آب ناب فوران ايتمسى (وتكثير القليل) اندك شيئك بسيار اولمسى (وانشقاق القمر) اول ماه منير رسالتك اشارتيله قرك دونيم اولديغى (ورد الشمس) غزوهٔ خندق وصبيحهٔ اسراده خورشيد عالمگيرى رد وتوقيف بيورملرى (وقلب الاعيان) مثلا عصاى چوبين دست كرمه پيوستنده سيف صارم اولمسى (والنصر بالرعب) سكون عين مهمله ويا ضمه ايله بش وبسندن يك ماهه مسافه قلب اعدايه خوف وهراس ايقاعيله منصور اولملرى (وقذف فى قلوبهم الرعب) آيتى وفقنجه (ونصرت بالرعب مسيرة شهر) حديث شريفى مصداقنجه (والاطلاع على الغيب) تشديد طاء مهمله ايله مطاوع اطلاع بالتخفيفدر ويا اطلاع الله اياه تقديريله بو مقامده مخففا قرائتى ممكندر (وظل الغمام) ابرپاره نك شاه سرير اصطفا صلى الله عليه وسلمه سايه دار اولمسى (وتسبيح الحصا) كف پر عطاى سيد الورى عليه التحايا ده خرده سنكك تسبيح خوان اولديغى (وابراء الالام) لاحاديث رواها الاعلام وآلام جمع الم والله اعلم (والعصمة من الناس) (والله يعصمك من الناس) امر عاليشانيله مذكور اولان كرامات ومعجزاتك بعضيسى بالاده كذران ايدن فصول پراصولده بيان اولنوب واكثرى فصول آتيه ده على حدة يكانه فصل ايله تفصيل وعيان قيلنور ان شاء الله المستعان (الى ما لا يحويه محتفل) ضم ميم وكسر فا ايله (ولا يحيط بعلمه الا مانحه ذلك ومفضله به) يعنى جامعك جمعى حاوى اولميه جق مرتبه يه منتهى اولنجه وعلمى درك واحاطه ايتمز الا خصايص مذكوره يى بخشنده وفضائل عديده يى مانح ومعطى اولان ذو الجلال والاكرام جل شانه وعم نواله اوله (لا اله غيره الى ما اعد له فى الدار الآخرة من منازل الكرامة ودرجات القدس) ضم قاف وسكون دال ويا ضميله ولا اله غيره مقام تمجيده سبحان الله آسا استعمال اولنور (ومراتب السعادة والحسنى والزيادة التى) صفة الزيادة او المجموع (تقف دونها العقول ويحار) فتح يا مثناة تحتيه ايله (دون ادراكها الوهم) يعنى سبحان اللطيف حبيبى حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلمه منازل كرامات وزوالدن منزهه درجات وما لا عين رات ولا اذن سمعت نعم اسنى ومثوبهٔ حسنى ورؤيت جمال با كمالدن دار آخرتده اعداد بيورديغى موهبهٔ عظمى يه بنه ذات كبرياسى واقفدركه عقول خردمندان ادناسنك دركنده حيران وتضلاعن اقاصيها اوهام خواص وعوام فهمنده واله وسرگردان اولور كريمهٔ (للذين احسنوا الحسنى وزيادة) قول جميلنه اشارتدر تحصيص كردهٔ تماسانى اوزره حضرت سرور انبيا عليه اكمل التحايا خصال جسيمهٔ انبيايى جامعدر زيرا خصال حميده نك منبع وعنصرى ذات نبوتمابى اولديغى بى كاندر مثلا خلق آدم ومعرفة عيسى وشجاعة نوح وخلت ابراهيم واسان اسمعيل ورضاء اسحق وفصاحة صالح وحكمة لوط وبشراى يعقوب وجمال يوسف وشدت موسى وصبر ايوب وطاعة يونس وجهاد يوشع وصوت داود وحب دانيال ووقار الياس وعصمة يحيى وزهد عيسى عليهم صلوات الرحمن خصلتلرى اول حضرته بخشايش مولادر ونه فصيح بذلك البوصيرى ✳ فكل آى اتى الرسل الكرام بها ✳ فانما اتصلت من نوره بهم

(فصل ثالث)

(ان قلت اكرمك الله) محب سابقه خطاب ايله دعادر وجملهٔ معترضه در (لاخفاء) فتحله اسم لا (على القطع بالجملة) بمعنى الاجمال ضد التفصيل جار ومجرور خفايه ويا قطعه تعلق ايدر يعنى بركه ذكر حبيب الله ايله حق تعالى سنى عزيز ايلسون قطعا پوشيده ونهان دكلدركه (انه) خبر لا وضمير رسول اللهه راجعدر (صلى الله تعالى عليه وسلم اعلى الناس قدرا واعظمهم محلا) اعلاهم محلا واعظمهم قدرا ايرادى دخى اعلا ايدى (واكملهم محاسن وفضلا) يعنى على كل حال هذا المجمل بخلاف التفصيل قطعى بيانه محتاج دكلدركه حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلم مرتبت ومنزلت جهتندن ناسك بالاتر واكرمى ومحاسن وفضل قبلتدن اكمل واجليدر (وقد ذهبت فى تفاصيل خصال الكمال

مذهبا جميلا) خصال كمال تفاصيلنده مذهب جميله سالك اولدم (شوقنى) بعض نسخده تاء خطاب ايله در وشوق حنين ونزاع نفس (الى ان اقف عليها من اوصافه) صلى الله عليه وسلم (تفصيلا) عليها ضميرندن حالدر اوصاف جميلهٔ حضرتدن خصال حميده اوزره مفصلا اطلاعه بنى برشوق ايلدى (فاعلم) خطاب خاص وياعامدر (نور الله قلبى وقلبك وضاعف فى هذا النبى الكريم حبى وحبك كريم) خصال خير حميده يى جامع معناسنه يعنى حق جل وعلا ظلمت غباوتى ازاله ايدر نور ايله قلبمزى تنوير واول محبوب باركاه مقدس حقنده محبتمزى مزيد ايلسون (انك اذا نظرت الى خصال الكمال التى هى غير مكتسبة وفى جبلة الخلقة) اضافه لاميه وبا بيانيه در وانك الى آخره مفعول اعلم (وجدته صلى الله تعالى عليه وسلم حائزا لجميعها محيطا بشتات) فتح شين ايله تفرق معناسنه مصدردر (محاسنها دون خلاف بين نقلة الاخبار) نقله فتحاتله جمع ناقل ككاتب وكتبة (لذلك) نقله يه متعلق (بل قد بلغ بعضها مبلغ القطع) والحاصل اى طالب سيرة پيغمبرى امدى اكتسابى اولميوب جبلى وغريزى اولان خصال كماله امعان نظر ايله نكاه والتفات ايلديكك حالده حضرت حبيب محترمى صلى الله عليه وسلم اول خصال حميده نك كليسنى جامع وهر بريله متصف ووجوه محسنات متفرقه يى حائز اولديغنه علم يقين ايله واقف اولورسنكه محاسن اخلاق وكمالاتى حيازه وجمعنده بين رواة الاخبار اختلاف وقوعيافته اولميوب بلكه كثرت روات وتواتره جزم يقينى يه اكثرى بالغ اولورمرتبه مشاهده ايدرسن مصنف عليه الرحمة تفصيل صفاته شروع ايدوب بيورر (اما الصورة وجمالها وتناسب اعضائه فى حسنها فقد جاءت الآثار) جمع اثر اى الخبر (الصحيحة والمشهورة) مصطلحات محدثيندن اولان صحيح ومشهور مراد كادروان جاز (الكثيرة بذلك) متعلق جاءت اما جسد طاهر شرفترين عالم وجمال صورة سيد ولد آدم وتناسب اعضالرى حقنده نيجه راست خبرورايكان اثر معتبر وروددايلدى (من حديث على) كرم الله وجهه (وانس بن مالك وابى هريرة والبراء بن عازب) براء فتح موحده وراء مهملهٔ مخففه ومدله علم دروعازب عين مهمله وزاى وموحده ايله در پسر وبدر اصحاب وانصاردندر (وعائشة ام المؤمنين) حبيبهٔ حبيب الله صلى الله عليه وسلم وطيبهٔ طاهرهٔ صديقه بنت صديق رضى الله عنهما دركه شاننده (الطيبات للطيبين) نازله اولمشدر طقوز ياشنده اولدوشيزهٔ آفتاب جمالى شم اغوش تزويج بيوروب سنهٔ ثانيهٔ هجرتده زفاف ايلديلر اول بانوى حرمسراى نبوت بقيع غرقدده مدفونه در (وابن ابى هالة) تخفيف لام ايله بدردن منقول علم در ربيب سلطان عالم وپسر خديجة الكبرى اولان هند ابن مالك رضى الله عنه دروصف حليهٔ نبويه مى اشتهارندن هند الوصافله شهرتياب اولمشدر (وابى جحيفة) ضم جيم وفتح حاء مهمله ايله مصغردر اسم شريفى وهب وفات سلطان رسل ايامنده حد بلوغه هنوز رسيده ايدى يتمش ايكى سنهٔ هجريه ده هودج نشين اجل اولمشلردر (وجابر بن سمرة) فتح سين مهمله وضم ميم وراء مهمله ايله فرزند همشيرهٔ سعد ابن ابى وقاصدر يتمش درتده كوفه ده هم اغوش خاكبال اولديلر (وام معبد) فتح ميم وسكون عين وباء موحده ودال مهمله ايله عاتكه بنت خالد صحابيهٔ خزاعيه درقديد نام محلده منزلكاهنه ماهتاب رسالت صلى الله عليه وسلم مهمان اولمشدر (وابن عباس ومعرض بن معيقيب) معرض ضم ميم وفتح عين مهمله وكسر راء مشدده وضاد معجمه ايله قوى العرض معناسنه اولوب علمه نقل اولندى صحابيدر (ومعيقيب) بدل الباء لام ايله معيقيل تجريد الصحابة نام كتابده مسطوردر (وابى الطفيل) عامر بن واثله اصحابدن واحباب اسد الله وشعراندر عقد مائه ده اصحاب كرامدن آخر وفات ايدن ذات شريفدر (والعداء بن خالد) عين مهملهٔ مفتوحه ودال مشدده ومدله شديد الجرى معناسنه يوم الفتح ويابدر حنينده رفع انكشت شهادت برله داخل حصن اسلام اولديلر (وخريم بن فاتك) ضم خاء معجمه وراء مهمله ايله مصغردر وفاتك فا ومثناة فوقيه ايله امارة معاويه ده رقه ده عازم دار البقا اولدى (وحكيم بن حزام) كسر حاء مهمله وزاى معجمه ايله برادرزادهٔ خديجة الكبرى رضى الله عنهما در يوزيكرمى سنه معمر اولوب نصف عمرى اسلامده كذار ايتمشدر وعام فيلدن اون اوج سنه مقدم داخل كعبه ده تولد ايلدى غيرازين بركسنه نك درون بيت اللهده تولدى وقوعيافته دكادر لكن مستدرك حاكم حاوى اولديغى فرايددندركه على مرتضى كرم الله وجهه حضرتلرى دخى داخل بيت مكرمده عالم وجوده سرنهادهٔ اقبال اولديلر ومات حكيم سنة ستين بالمدينة (وغيرهم) كعب بن مالك وصديق وفاروق (رضى الله تعالى عنهم) امثالى كما فى الدلائل والوفا وغيرهما (من انه صلى الله عليه وسلم) حديث حليه يى بيانندر (كان ازهر اللون) صفة مشبهة للفاعل نير وحسن معناسنه ومنه زهرة الحيوة الدنيا وياسفيد معناسنه (ادعج) من الدعج بفتحتين شدة سواد العين مع سعتها ياخود چشم حق بين نبى امين صلى الله عليه وسلم بياضى غايت سفيد وسياهى غايت سياه ايدى (اشكل) شين معجمه ايله بياض عينده حمرتدر (انجل) من النجل سعة شق العين (اهدب الاشفار) هدب ضم هاء ودال ايله پيلهٔ چشم كناردنده اولان مولركه مژكاندر واشفار جمع شفر ضم شين ايله طرف

جفن وجفن غطاء عين اعلى واسفلدركه ناظر عيندن اذاتى نفى ايچون خلق اولندى انطباق وانفتاحله چشمى مسح واهدابله دفع اذى ايدر * فلا افترقا ماذب عن ناظر شفر * ذبابده اجفان خلق اولنامغين دائما چشمنى دودستيله مسحه مقيد اولور واهدبك اشفاره اضافتى شيئك كندى مكاننه اضافتى قبيلندندر عالم بغداد آسا والحاصل دلبستهٔ حورعين اولان مژكان حضرت بسيار وبالا ايدى (ابلج) من البلج بفتحتين يعنى ايكى ابرولرى ميانه سى مويدن عارى ايدى وماه نو آسا اچق قاشلو اولوب ما بين الحاجبين سيم خالص كبى صاف وبراق ايدى * والعرب تسمى السيد بالابلج ووصف جمال حبيب اللهده ابو طالبك كويا اولديغى ابياتندر (بيت) وابلج يستسقى الغمام بوجهه * ثمال اليتامى عصمة للارامل * ثمال وزناو معنى غياث آسادر (ازج) فتح همزه وزاى وتشديد جيمله يعنى خم ابروى سعادتلرى ماه نو آسا طويل وباريك ايدى (خاقانى) * قاب قوسينى تذكرده عيان * غرض اول قاشى كمان ايدى همان * حاصلى اينجه وطولانى ايدى * كويا رشتهٔ ريحانى ايدى * (افلج) فتحتينله فلج تباعد ما بين الثنايادر يعنى جوهر دندان مباركلرى صاف وسيرك ورشتهٔ دانهٔ دردن يلك ايدى (مدور الوجه) استطاله قليله ايله تدوير مراد اولنوريعنى روى رخشانلرى جرم قمر وار مدور ايدى * باغ حسن ايچره اوورد رنكين * نوشكفته كله بكزردى همين * (واسع الجبين) پيشانى اطيفلرى كشاده ايدى جبين وجبهه ده فرق ايدنلر جبهه موضع سجده ومحاذى ناصيه من الحاجب الى قصاص الشعر وايكى جانبنه جبين ديديلر وقيل انها تطلق بمعنى الجبهة والمجموع * يعنى اول جبهۀ خورشيد اثر * نكيم چشمهٔ مهر خاور * واسع وبالوضيا كستر ايدى * فلك حسنه مه انور ايدى * جبهه سين قيلمشيدى رب انام * لوحهٔ كاخ سراى اسلام * نص تنزيل ملاحتده عيان * والضحى ايدى شريف المنى همان * (كث اللحية) والكث فى اللحية ان تكون كثيفة غير خفيفة (تملأ صدره) يعنى طولا وعرضا صدر شريفى مقدارى ايدى كانها صدرنه حاله ايدى زيرا مظروف ظرفى اوزره زياده اولماز والحاصل ريش پاكنده اصولى چوق وطولا وعرضا معتدل ايدى * ومن سعادة المرء خفة لحيته حديث شريفى كثى منافى دكلدركه جدا عدم طول مراد اولنور (سواء البطن والصدر واسع الصدر) مراد حليهٔ حسيه اولديغى حالده سينهٔ پر سكينه لرى وسعتلى ايدى ديك اولور اما مجازا حلم واحتمالدن كنايه در * قال الدلجى ان معناه واسع الصدر حسا ومعنى (عظيم المنكبين) فتح ميم وكسر كافله مثنى منكب دوش وبازو مجمعى اولان استخواندر يعنى سر دوش همايونى غيره نسبت بيوك ايدى (ضخم العظام) ضخم غليظ معناسنه وياجرما عظيم وكثير اللحم عظام جمع عظم * استخوان بدن پاكى تمام * يعنى جسمنده اولان جمله عظام * هر برى ايرى ومردانه ايدى * صورت وسيرتى شاهانه ايدى * جسدى وصفن ايدن نازكدل * جثه دار ايدى ديمش والحاصل (عبل العضدين) عبل فتح عين مهمله وسكون موحده ايله ضخم وقوى معناسنه وعضد ما بين المرفق والكتف يعنى سيم بازولرى تند وقوى ايدى (والذراعين) ما بين مفصلى الكف والمرفق او من المرفق الى اطراف الاصابع يعنى ساعد سيمينلرى (والاسافل) جمع اسفل يعنى اويلقلرى ساقيله بيله قوى ايدى * قول تماسانى اوزره مراد پاى عرش پيمالرى وسائر جسم نور سيمالريدر (رحب الكفين والقدمين) رحب واسع وياكبير معناسنه در زيرا كبر جوارح كمال خلقه دليلدر وبعضيلر سعهٔ كفله جود وسماحت كنايه اولور ديديلر لكن فقط رحب الكفين ذكر اولنسه حملى جائز اما مجموع كفين وقدمين روايتنده حقيقت ومجاز بيننى جمعه مساغ نايابدر * اللرى آيه سى اول سلطانك * دخى آيقلرى الى آنك * واسع وبالك ايدى نازله مرغوب * برلك كل كبى لطيف ومحبوب * وروى احمد ان سبابتى قدميه اطول من غيرهما وفى البيهقى كانت خنصر رجله عليه السلام متظاهرة وما اشتهر من اطلاق كانت سبابته عليه السلام اطول من وسطاه غلط فانه خاص باصابع رجليه انتهى (سائل الاطراف) سين مهمله ايله من السيلان امتداد معتدل ايله اطراف اصابع مراددر * وروى سائن بالنون المبدلة من اللام درازى انكشت معناسنه واطراف اصابعدر * هر برانكشت همايونى انك * قلم صنعى ايدى مولانك * خامه وش هر برى موزون وطويل * ميل مفتاح در لطف جليل * يازمامشدر قلم ربانى * خامهٔ انكشتنه آنك ثانى * (انور المتجرد) نير معناسنه صفة مشبهه در ومتجرد ضم ميم وفتح جيم وراء مشدده ودال مهمله ايله جسد معناسنه يعنى جسم تابندهٔ حبيب الله مهر منور آسا صاف وتن نازكترينى بيوا ايدى * برمجلى كمش آيينه كبى * صاف وبيوا ايدى پهلوى نبى (دقيق المسربة) دقيق دال وراء ايله مرويدر ومسربه فتح ميم وسكون سين وضم راء وبا فتحله * يعنى زسينه تابه ناف اولان خط موين اينجه ونازك ايدى يعنى صحيفهٔ صدرنده الف آسا مويدن برخط چكلمشيدى وتار عنبر كبى اول موى سياه هالهٔ ماهوش زينده ايدى (ربعة القد) فتح راء وسكون موحده ايله باعتبار النفس والذات تأنيث قيلنمشدر يعنى قامت دلاراى سرور كائنات عليه ازكى التحيات موزون ومعتدل ايدى * نه عجب اولسه وسط قد رسول * امته واسطهٔ حق ايدى اول (ليس بالطويل البائن) اى الظاهر (ولا بالقصير المتردد) تردد بمعنى الرجوع او الدخول

یعنی نه بك بالا قامت ونه الچق بویلو ایدی ٭ معتدل قامت ایتمشدی کریم ٭ مظهر خلق عظیم التعظیم ٭ (ومع ذلك
مربوع القد ومعتدل القامه اولمغله (فلم یکن یماشیه احد ینسب الی الطول الا طاله علیه الصلاة والسلام) یعنی برکشی
هر نه قدر بالا قد اولوب اول حضرتله مماشات ایتسه ینه اول کمسنه دن بالاتر ایدی (رجل الشعر) فتح راء وکسر وفتح
جیمله یعنی موی مشکینی نه قورجق ونه طویل ایدی (اذا افتر ضاحکا افتر عن مثل سنا البرق) خنده ایلدکلری حالده
دردندانی کشف وکشاده بیوردقلری زمان دهان مبارك وسفید دندانی یلدرم آسا درخش ولمعان ایلردی (وعن
مثل حب الغمام) دخی طلو دانه سی کبی اسنان لطیفی شعشعه بخش ایلردی (اذا تکلم یری کالنور یخرج من
ثنایاه) یری مضارع مجهول وثنایا جمع ثنیة چاردندانلدر وقیل الکاف زائدة امدی شدة بیاض وکمال بریق
وصفاسندن دندان پیشینی وصفدر یعنی کفتارله دهن کشا اولدقده ثنایای حضرتدن نور لمعان ایدوب اطرافه
پرتو انداز اولوردی (احسن الناس عنقا) کردن تابناکلری غایت معتدل وبیاض وبراق ایدی ٭ بو یخی غایتده
لطیف ایدی انك ٭ حسن العنق ایدی انسانك ٭ (لیس بمطهم) تشدید هاء مفتوحه ایله علی ما فی الصحاح وغیره
مدور الوجه یاخود سمین فاحش ویا منتفخ الوجه وقیل النحیف الجسم (ولا بمکلثم) اسم مفعول مطلقا تدویر وجه
مع کثرة اللحم ویا قصیر الذقن ٭ مطهم ومکلثم صفتان للنبی علیه السلام لا للعنق والحاصل وجه پاکنده اولان لحم
لطیفی نه کثیرونه خفیف واول دور خساره ترلری بسیار اتلو دکل ایدی یعنی روی مبارکلری استداره سی افراط
اوزره دکلدر اعتدال اوزره ایدی دیمکدر اما حدیث علی رضی الله عنهده وفی وجهه تدویر بیورلدیغنك معناسی
وجه سعادتنده نوع تدویر وار ایدی دیمکدر (متماسك البدن) یعنی معتدل الخلق ایدی قوای بنیه وعدم استرخا ایله
عضو شریفلری بر برین امساك ایتمشیدی وقال الغزالی ای لحمه متماسك علی خلقه الاول لم یضره السن الذی من شأنه
ان یسترخی اللحم فیه بخلاف الشباب یعنی ٭ نه تنزل ایدوب اول سیمین تن ٭ نه ضرر کوردی سن اولمقدن ٭
عهد ایام جوانی کبی تا ٭ تر وتر تازه ایدی اول اعضا ٭ یعنی کندکچه اوکلز ارجمال ٭ تازه لنمکده ایدی غنچه مثال ٭
(ضرب اللحم) فتح ضاد معجمه وسکون را ایله بزنة المصدر ای قلیل لحم البدن یعنی لحم بدن نازکتری اعتدال
اوزره قلیل اولوب نه هزال ونه جسیم ایدی (قال البراء) بن عازب رضی الله عنه روایتکرده ترمذی اوزره برا رضی
عنه المولی بیوردی (ما رأیت من ذی لمة فی حلة حمراء احسن من رسول الله صلی الله علیه وسلم) من زائده ولمة کسر
لام وتشدید میمله سردن برجانبه طائل اولان مولر ویا شحمه اذنی تجاوز ایدن صاچدر وحله ضم حاء مهمله وتشدید
لامله ثوب واحد ویا برقفتانله بر پیراهنه دینلور یعنی قبای سرخ فام ایچره فرخال صاچلرندن برکسنه بی محبوب
بارکاه مقدس صلی الله علیه وسلمدن محبوبتر کورمدم دیدیلر (وقال ابو هریرة رضی الله عنه ما رأیت شیأ احسن
من رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم) بو حدیث صحت اثر خبر اولدن ابلغدر زیرا اثر سابقده لباس مخصوصه ده
تخصیصله تفصیل اولنوب بو حدیثده مطلقا تحسین ورود ایتمشدر (کان الشمس تجری فی وجهه) کان تشدیدله
اداة تشبیه در وشمس اسم کان وجمله تجری خبر در وجریان شمس حرکت فلکیه ایله در وجه شریفنی نورله وصفده مبالغه
مراد بیورلر (واذا ضحك یتلألأ فی الجدر) شحتینله جمع جدار که اکثر ناس اساس معناسنه استعمال ایدرلر وتلألأ
لمعان یعنی ٭ فخر عالم کو اچك دیشلرینك ٭ درجی مکشوف اولیجق جوهرینك ٭ نور رخشانی چو مهر ومه نو ٭ کونه
صالردی سراپا پرتو ٭ ظاهر اولوردی ضیاء انوار ٭ عکسی دیواره دوشردی هربار ٭ امدی وجه وجیه حضرتی اشراق
ونورده خورشیده تشبیه ایدوب بعده اعکس تشبیه ایتمی ابلغدر (وقال جابر بن سمرة وقال له رجل) قد تقدیریله جمله
حالیه در ویا ماقبلی اوزره معطوفدر (کان وجهه صلی الله تعالی علیه وسلم مثل السیف) تقدیر استفهام وعدم تقدیر
جائزدر مطلقا سیف ویا طوله تشبیه دکادر انجق بریق ولمعان تیغه تشبیه در (فقال لا) سبب رد یا ایهام طول سیف
ویا مخالفة لون ویا وجه براق حضرت لمعان شمشیردن اقوی اولدیغیچوندر ٭ ظلمناك فی تشبیه صدغك بالمسك ٭
فمن عادة التشبیه نقصان ما یحکی ٭ (بل مثل الشمس والقمر) مشبه به کاهی تعدد ایدوب حرف او ویا واوله عطف
اولنور (وکان) ای وجهه (مستدیرا) مقدم تلوبحی تصریحدر والحاصل جابر رضی الله عنه جنابنه برکسنه دیدیکه
ماه منیر رسالت حضرتلرینك وجه شریفی لمعانده ویا استطالهده تیغ آسا در جابر بیوردیلرکه (ع) ترك تشبیه
ناموجه به ٭ اویله دکل بلکه مهر ومه آسادر که وجه شریفی مستطیل دکل مستدیردر دیدیلر حدیث مذکور
روایتکرده شیخین اولان خبردندر (وقالت ام معبد فی بعض ما وصفته به) اضافة بعض لامیه درمن اضافة البعض
للجزء ووصف جمیلن مشتمل کلام طویل اولدیغنه بعضله اشارت بیورر (اجمل الناس من بعید) اجمل علی القطع والمدح
مرفوع وجار ومجرور ضمیر اجملدن حالدر وجمال حسن وبها (واحلاه واحسنه من قریب) بعض نسخده واحسنهم

اما حملا علی لفظه او علی الجنس بونك امثالنده تفرید ضمیر قانون عربدر ٭ ام معبد دیدی اول خاص خدا ٭ رضی الله
تعالی عنها ٭ غایت اعلامی ایدی ناسك اوشاه ٭ نظر اولنسه ایراقدن هرکاه ٭ هم یقیندن اومتاز جهان ٭ عکس آیینه
ذات ایدی همان (وفی حدیث ابن ابی هالة یتلألأ وجهه تلألؤ القمر لیلة البدر) تلألؤ مصدریت اوزره منصوبدر
یعنی روی منور سلطان انبیا علیه التحایا لیلة البدر اولیجق جرم قمر نیجه رخشان ایسه اویله تابان ودرخشنده
ایدی امدی طلوع ماهدن لیلهٔ اولی وثانیه وثالثه هلال تسمیه اولنوب اون اوچه وارنجه قمر استوا یافته اولمغین
لیلة السوا دینلور بعده لیلة البدر ایله بنام وتمام نصفنده زبرقان تسمیه قلنور (وقال علی کرم الله وجهه فی آخر
وصفه صلی الله علیه وسلم من رآه بدیهة هابه ومن خالطه معرفة) حالدر ذا معرفة دیمکله ویا مفعول مطلق ای لاجل
المعرفة یاخود تمییزیت اوزره منصوبدر (احبه) یعنی امام ترمذی وبیهقی محمد بن حنفیه رضی الله عنهدن مرسلا
روایت ایلدکلری خبردرکه علی مرتضی رضی الله عنه حلیه نبویه تتمه سنده بیوردیلر آفتاب برج رسالتی برکسنه
بغتة مشاهده ایلسه مخافة عظمتله وهله اولی ده قلبنه مهابت لایحه اولوب قورقردی اما حسن عشرت ودوام
بشاشتی جهتندن ممازحه ومصاحبه ایلسه کمال حلم وکفتار جانبخشیله اکادلداده اولوردی (یقول ناعته لم ار قبله
ولا بعده مثله صلی الله تعالی علیه وسلم) ناعت واصف ورؤیت بصریه ویا علمیه در ومثل مساوی ومشابه ونفی مطلقه
نفی مبالغه در یعنی اطوار حبیب اللهی وصف ایدنلر اول وآخر اوبدر آسمان رسالتك نظیر وشبیهنی معاینه ایتمدك
دیرلردی ٭ کان فطرتده او ذات یکتا ٭ جوهر فرد ایدی دیرلر فرضا (والاحادیث فی بسط صفته مشهورة وکثیرة
فلا نطول بسردها) یعنی سلطان عالم صلی الله علیه وسلمك تفصیل نعوتنده ورود ایدن آثار واخبار عند المحدثین
شهرتیاب وعند المؤرخین بسیاردر متوالیا تعداده تطویل ایتمزز (وقد اختصرنا فی وصفه صلی الله تعالی علیه وسلم
نکت ما جاء فیها) نکات لطائف ودقائق خفیه (وجملة) بضم فسکون (مما فیه الکفایة) من بیانیه ویا تبعیضیه ای جملة
هی الکفایة او هی بعض الکافی (فی القصد الی المطلوب) کفایه یه متعلق اولور وبین الاجمال والتفصیل توسط مراد ایدر
یعنی اول شمع بزم ارای قرب کردکارك وصفنده ورود ایدن احادیث لطائف ودقایقنی ایراد ووصف حضرتده کافیه
ووافیه اولان مقدار مجموعی مختصرا بیان ایلدك (ان شاء الله تعالی) بعض اصولده ناموجود در لکن تبرکا
ویا تعلیق للقصد والکفایه ایراد بیورلمه (وبه ختمنا) ماقبلی اوزره معطوف جمله در (هذه الفصول بحدیث جامع
لذلك) یعنی فصول پر اصول باب حلیه منتشره حضرتی حاوی بر حدیث لطیفله ختم ایلدك (تقف علیه هنالك)
فصل معینده واقف اولورسن (ان شاء الله تعالی) قید للوقوف لتوقفه علی المشیئة

فصل

(واما نظافة جسمه) فصل مقدمده اما الصورة اوزره معطوفدر یعنی دخی نقاوت بدن نازکترین شاه اصطفا علیه
اکمل التحایا (وطیب رائحته) وروی ریحه یعنی شمله درلك اولنان رایحه (وعرقه) فتحتین ایله بدندن ترشح ایدن
ماء رقیق ماورد مستقطر وغیره دخی استعاره اولنور (ونزاهته عن الاقذار) جمع قذر وقذارت ضد نظافت ضمایر جسمه
راجعه در (وعورات الجسد) سکون واو ویا بالحرکة جمع عورة والحاصل جسم لطیفنك پاکلکی ولطافة بوی تن
وعرقی واقذاردن تنزهی وشین وعیوبدن تزاهتی (فکان صلی الله علیه وسلم) فاء تفصیلیه در (قد خصه الله فی ذلك
بخصائص لم توجد فی غیره) جمله مذکوره ماقبلنك صفة کاشفه سیدر یعنی صانع بیچون جل شأنه حبیبی ذکر اولنان
اموزده نیجه فضائلله تخصیص وتبجیل ایلدیکه اول خصائص غیرلرده موجود دکلدر (ثم تممها)
ضمیر خصایصه عائددر (بنظافة الشرع) تممهایه متعلق اولور یعنی بعده اول خصایص حسیه یی لطائف آداب
شرعیه وخصال معنویه ایله تکمیل بیوردی (وخصال الفطرة) عطف الخاص علی العام اولور وفطرت اصل
خلقت وطبیعت وجبلتدر (العشرة) قص شارب واعفاء لحیه وسواك واستنشاق وقص اظفار وغسل براجم ونتف
ابط وحلق عانه وانتقاص الماء ای الاستنجاء وختان یعنی بو اون خصلتی تتمیم بیورمغله ذات شریفلرین پیراسته ایلدی
(وقال صلی الله علیه وسلم بنی الدین علی النظافة) ضد دنس بنی الدین قول شریفی استعارهٔ مکنیه وتخییلیه در مراد
نظافة حسیه درکه حدث وخبث ودنس ومعنویه درکه عقاید فاسده واخلاق ردیه یعنی دین طهارة باطنه وظاهره
اوزره مبنیدر دیو بیوردیلر (حدثنا سفیان بن احمد بن العاص) عین وصاد مهملتین ایله بشیوز یکرمی حدودنده
قرطبهده مطلع حیاتی مقطع مماته ایرمشدر (وغیر واحد قالوا حدثنا احمد بن عمر) ابو العباس احمد العذری
صاحب کتاب الاعلامدر نیوز یتمش سکزده دار فنادن ملك بقایه خرام ایلدی (حدثنا ابو العباس الرازی)
بلدهٔ ری نسبتنده علی خلاف القیاس زیادهٔ زای معجمه ایله مسنه ملادر کروزی لمروا احمد بن الحسین بن بندار

الخراسانی (حدثنا ابو احمد الجلودی) ضم وفتح جیله بغداد و یا شامده بر قریه یه نسبت و یا نیسابور و یا افریقیه ده بر محله در محمد بن عیسی بن عمرویه راوئ صحیح مسلم (حدثنا ابن سفیان) ابو اسحق ابراهیم بن احمد بن سفیان المروزی مجاب الدعوه زاهد ایدی اوچیوز سکزده دعوة ارجعی یه اجابت بیوردیلر (حدثنا مسلم) بن حجاج القشیری صاحب کتاب مشهور ایکیوز التمش برده دار السلام جنانه عزم ایلدی (حدثنا قتیبة) مصغر قتبه دن منقول علم در ابو رجاء قتیبة بن سعید الثقفی ایکیوز دورتده مرغ روحی بال انکیز طرف بقا اولمشدر (حدثنا جعفر بن سلیمان) البصری (عن ثابت) البصری ابو محمد بن اسلم (عن انس) بن مالک رضی الله عنه (قال ما شممت عنبرا) کسر وفتح میمله من باب نصر و علم و عنبر طیب معروف طاهر * اجودی سپید فام اولاندر (قط) فتح قاف وتشدید طاء مهملهٔ مضمومه ایله ما انقطع من الزمان ای مضی اصلا (ولا مسکا) اقصای بلاد ترکدن تبت نام محلدن جلب اولنان بعض نافجهٔ اهو درکه دمدن منجمده در (ولا شیأ) مفرد و مرکب ورد و غالیه اسار ایحهٔ طیبه صاحبی شیٔ شم ایتمدم (اطیب من ریح رسول الله صلی الله علیه وسلم) یعنی رایحهٔ ذاتیهٔ حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلمدن خوبتر و خوشبو رایحهٔ مسک و عبیرده مشاهده ایتمدم (وعن جابر بن سمرة انه صلی الله تعالی علیه وسلم مسح خده) روایت امام مسلم اوزره اول حدیث صلیت مع النبی صلی الله علیه وسلم ثم خرج وانا معه فاستقبله ولدان فجعل یمسح خدی احدهم واحدا واحدا واما انا فمسح خدی (قال فوجدت لیده بردا وریحا کانما اخرجها من جونة عطار) مصنف علیه الرحمة حدیثک بعضی اوزره مناسبة للفصل اقتصار و بناء علی جواز الاختصار قصد ایلمشدر و کانماده کأن اداة تشبیه و ما کافه در و ضمیر اخرجهایه راجعدر که یدمؤنث سماعیه در و جملهٔ ریحه صفة و یا مستأنفه در و جونه ضم جیم و سکون همزه و یا واو ساکنه و نون و هاء تأنیثله عطردان در و عطار عطر فروش برای نسبتدر لا للمبالغة والحاصل اول دستگیر عاجزان علیه صلوات الرحمن رخسارهٔ جابری تطییبا له مسح ایلدی جابر بیورر که دست کرمپیوست شاه رسالتده برودت و بوی دلاویز حس و مشاهده ایلدمکه کویا مبارک اللرین عطر فروش عطردانندن هنوز چیقاردی و هذا یدل علی ان البرد علی حقیقته وانه لیس بعارض لمس ماء ونحوه * یا خود برد نرمیت و رطوبت کفدن عبارتدر دیدیلر اما مناسب اولان برد راحت و لذت و طیب معناسنه اولمقدر نتکیم (لا یذوقون فیها بردا) کریمه سنده برد راحتله مفسردر و بومعنایه استعمالی قصاید عربده دخی مشتهردر کذا نقله الشارح الخفاجی (وعن غیره) بعض نسخده وقال غیره بیهقی وابو نعیم جابر بن سمرة طریقندن غیری تخریج ایتدیلر اما لفظده اختلاف اولمغین مصنف علیه الرحمة دخی ابهام راوی بیوردیلر (مسها بطیب اولم یمسها) ضمیر کفه راجعدر یعنی دست سعادت پیوستنی عطره مس ایتسون ایتمسون بوی دلاویزی ذاتی اولمغله مشام جانه عنبر شمیم اولوردی (یصافح) صیغهٔ یدمؤیدلریله مس ایدردی (المصافح) فتح فا ایله اسم مفعول وفی النهایة انها الصاق صفح الکف بالکف عند الملاقاة وفی روایة یصافحه المصافح بکسر الفاء والرفع علی انه فاعل (فیظل) فتح ظا ایله قال الراغب یعبر به عما یفعل بالنهار ویجری مجری صرت (یومه) ظرفیت اوزره منصوبدر (یجد ریحها) ریحک ضمیره اضافتی برای عهد اولور یعنی فخر عالم صلی الله علیه وسلم ایله مصافحه ایدن کمسنه طول نهاره بوی عنبر آسای حضرتی مشاهده ایدردی (ویضع یده علی رأس الصبی فیعرف) مجهولدر (من بین الصبیان بریحها) باسببیه و بعض نسخده لریحها لام تعلیلیه ایله وفی روایة من ریحها و وضع ماضیده مضارع ایرادی نکتهٔ مشهوره سیچوندر * حدیث مذکور ابو نعیم و بیهقی عائشه رضی الله عنهادن مسندا روایت ایلدکاری حدیث طویلدن بعضدر یعنی سید ولد آدم صلی الله علیه وسلم یدمؤیدنی رأس صبی اوزره وضع ایدردی اول صبی کودکان میانه سنده اثر وضع یدحضرتدن بوی دلاویز ایله تمیز اولنوب بیلنوردی (ونام رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم فی دار انس فعرق فجاءت امه) ام سلیم (بقارورة تجمع فیها عرقه) جملهٔ تجمع صفة قارورة و یا مستأنفه در (فسألها رسول الله صلی الله علیه وسلم عن ذلک فقالت نجعله فی طیبنا) یعنی اول نازنین مهمانخانهٔ علیین حضرتلری ابن مالک رضی الله عنهک سعادتخانه لرنده خوابه واروب عرق ریز اولدقلرنده مادر انس که همشیرهٔ ام حرام اولان ام سلیم دربرزجاجی حقه ایله کلوب دردانهٔ عرق پاک حضرتی اول درجه جمع ایدردی نبی کریم ام سلیم جنابنه بو امر خدا پسندانه دن پرسان اولدقلرنده یا رسول الله مبارک عرقکدر طیبزه تبرکا مزج و الوده ایدرز دیدکده اصبت قول شریفیله تحسین ایلدیلر (وهو من اطیب الطیب) ذلک القول مقول ام سلیم اولمق محتملدر روایت امام مسلمده وهو اطیب ورودی بدون من مسلمدر یعنی عرق سلطان کونین صلی الله علیه وسلم هر طیبدن خوبتردر * امدی معطرانه عرق پاکنی آمیزش همان تبرک طریقیله دکلدر بلکه فی الحقیقه عرق اطیبی عبیر و مشکدن زیبا و خوشبو ایدی لکن اول عرق برا عتبارک قلتندن ناشی برای تکثیر غالیه سائر معطرانه مزج

ایدرلردی و اول حضرتک ام سلیم وام حرام منزلکاهلرنده خلوت بیورملری بقول ابن عبد البر رضاعا خالهسی سید الوری اولملریله محرم حضرت ایدیلر (وذکر البخاری فی تاریخه الکبیر) امام اهل سنة محمد بن اسمعیل البخاری رضی عنه الباری رواة احادیثده جمع بیوردقلری تاریخ کبیر که معنی کتب حدیثدن بر کتاب عالی نصابدر (عن جابر) بن عبد الله الانصاری که غزوهٔ بدرک غیری مشاهده حاضر و قضا مدینهٔ بدردن ناشی الملک شانده حضرت شفیع الامم صلی الله علیه وسلم یکرمی بش دفعه استغفار بیورمشلردر یتمش تاریخنده مدینهٔ منوره ده آخر وفات ایدن اصحاب کرامدندر (لم یکن النبی صلی الله علیه وسلم یمر فی طریق فیتبعه) بالرفع کیعلم اوبالتشدید وجوز فیه النصب والفاء للتعقیب (احد) فاعل یتبع (الا عرف انه سلکه) ضمیر طریقه راجعدر که طریق تذکیر و تأنیثی جائزدر (من طیبه) یعنی اول جان عالم صلی الله علیه وسلم بر رهکذردن کذار ایتدیکه بعد ذهابه بر کمسنه کاپیرو اوله یعنی اول راهدن مرور ایلیه الا بوی عنبر افشاندن اول راهه حضرتک سالک اولدیغی رایحهٔ مخصوصه دلالتیله بیلوردی (وذکر اسحق بن راهویه) ابو یعقوب مروزیکه امام احمد بن حنبل رضی الله عنه انک شاننده امیر المؤمنین فی الحدیث دیو تلقیب بیورمشلردر (ان تلک الرایحة کانت رایحته بلا طیب صلی الله علیه وسلم) یعنی اول حضرتدن شم اولنوب رهکذارنده باقی قالان رایحهٔ طیبه رایحهٔ ذاتیه لریدرکه خارجدن مس طیب ایتمکسزین وجود بهبود مقدسندن نمایان اولوب نفحهٔ بخشای مشام عاشقان اولوردی (وروی المزنی) ضم میم وفتح زا ایله قبیلهٔ مشهورهٔ مزینه یه نسبتدر ابو ابراهیم المصری مجاب الدعوة شیخ ذیشان ایدی ایکیوز التمش دورتده تکیه کاه نعیمه عازم اولوب قرافهٔ مصرده دفن اولندی (والحربی) ابراهیم بن اسحق الحنبلی محلهٔ حربیهٔ بغداده نسبتدر یوز یدی حدودنده دار بقایه رحلت بیورمشلر (عن جابر) ابن عبد الله الانصاری رضی الله عنه (قال اردفنی النبی صلی الله علیه وسلم خلفه) یعنی جابر رضی الله عنه بیورر که سلطان عالم صلی الله علیه وسلم بالسعادة سوار اولدقلری حالده وراء ظهر شریفنه بنی بندردی امدی اول حضرتک ارداف بیوردقلری ذوات اربعینه بالغه در اسامة بن زید وصدیق وعثمان وعلی وعبد الله بن جعفر وقثم وابن عباس وعبید الله والفضل والحسنین ومعاذ ومعاویه وابوذر وزید بن حارثة وثابت بن الضحاک والشرید وسلمة وزید بن سهل وسهل بن بیضا وعلی بن عاصی وعبد الله بن الزبیر وغلام بنی عبد المطلب واسامة بن عمیر وصفیة بنت حیی وابو الدرداء وامیة الغفاری وابو تاشم وابو هریرة وقیس بن سعد واخوات ابن جبیر وجبریل علیه السلام علی البراق وعباس وصفیة جهنیة وعقبة بن عامر (فالتقمت خاتم النبوة بفمی) التقام بر شیئی اخذ ایتمکدر و خاتم فتح وکسر تا ایله و قید فم دفع توهم مجاز ایچون تأکیددر (فکان ینم) ای یظهر (علی مسکا) فاعلدن محول حالدر یعنی خاتم الرسالة صلی الله علیه وسلمک مهر نبوتنی دهنمله اخذ ایلدم بنم اوزریمه بوی مشک نمایان اولوردی امدی شکل مهر نبوتده روایات مختلفه ورود ایتمکین بروجه توفیق تلخیص وتلفیق بیوریلان بیضهٔ کبوتر حجمنده لحمدن بر بضعهٔ ناشزه یعنی سطح بدندن بارز و مرتفع سرخ فام برغدهٔ لطیفه درکه اوزرنده کی خال سیاه شعرات مجتمعه تحتنده کورنمکله سبز و سیاه اولمق دخی مرویدر ولون بدن نازکه نسبت حمرته مائل اولمغله لون موی عنبر بوی و تألیل انضمامیله مشکی رنک و سبز فام اولمسی خلاصهٔ اقوال حفاظدر و بیضهٔ حمامه وتفاحه وجمع کف یعنی مشت آسا و زر الحجلة و بضعهٔ ناشزه وشامهٔ خضرا و بیضهٔ نعامه وشامهٔ سودا و کسلعة او غدة او بندقة روایاتی شروح شمائل ترمذیده مفصلدر اما اول خاتم شریف اوزرنده محمد رسول الله و یا خود سر فانک منصور و یا الله وحده لا شریک له نوشته بیورلدیغنده روایت معتمد ایله ثبوت یافته دکلدر و خاتم نبوت کتف ایسرلرینک طرف اعلاسنده اواق و یا بین الکتفین جانب ایسره قریب اولمق ازاء قلب شریف اولدیغی روایته اقربدر والله اعلم (وقد حکی بعض المعتنین باخباره وشمائله صلی الله علیه وسلم) نقل احوال واخلاق حضرت ایله اهتمام واعتنا ایدنلردن بعضلر نقل وحکایه ایلدی (انه کان اذا اراد ان یتغوط) روی زمیندن منخفض مکان بعد ذا عما یقع فیه دن کنایه در و بسنانه انکچون غائط دینلور (قال تعالی او جاء احد منکم من الغائط) (انشقت الارض فابتلعت غائطه وبوله وفاحت لذلک رائحة طیبة) حاصل معنی خلایه واردقلرنده زمین چاک اولوب غائط وبولنی بلع ایدردی و فرو برده اولان شیدن بوی خوش نمایان اولوردی خبر مذکور عائشه رضی الله عنها طریقندن روایت کرده بیهقیدر لکن موضوعدر دیدیلر (واسنده محمد بن سعد کاتب الواقدی) امام جلیل القدر حافظ ابو عبد الله محمد بن سعد صاحب طبقات اولان کاتب مشهوردر ایکیوز او توزده دار السعادهٔ عقبی یه راهی اولدیلر و واقدی قاضی عراق محمد بن عمر بن واقددر ایکیوز اون برده شمع موقدهٔ عمری منطفی اولمشدر (فی هذا خبرا عن عائشة رضی الله تعالی عنها) یعنی کاتب مزبور ابتلاع ارض خصوصنده جناب صدیقه دن اسناد اثر ایلدی (انها

اقالت النبي صلى الله عليه وسلم انك تأتي الخلاء) مدله مكان خالى ومطلقا جاى تغوط معهوددن عبارتدر بعده اقضاء
حاجت ايچون معد اولنان بنايه عرفا اسم اولمشدر (فلا نرى منك شيأ من الاذى) ذال معجمه وقصرله فى الاصل
زيان رس اولان شيئه دينلور اما بو مقامده غائطه اطلاق اولندى يعنى جناب صديقه حضرت پيغمبره ديديكه يا رسول
الله جناب شريفك خلايه كاور حال انكه اذى دن برشئ نمايان دكلدر ديدكده (فقال اما يا عائشة اوما علمت ان الارض
تبتلع ما يخرج من الانبياء عليهم السلام فلا يرى منه شئ) دراصل بلع حنجره ومرى يه ادخال طعام وشرابدر
ومطلق اخفايه استعاره قيلندى (كما فى قوله تعالى ويا ارض ابلعى ماءك) فلا يرى قولى بلعى تفسير وتأكيد واحكمى
بياندر يعنى يا عائشه معلومك دكلميدركه ارض انبيا عليهم السلام حضراتندن ظهور ايدن شيئى ابتلاع ايتديكى همعيان
اذى دن برشئ كورنمز (وهذا الخبر) بعض نسخده هذا الحديث وارد اولمشدر (وان لم يكن مشهورا) ابن دحيه عليه
الرحمه نقلى اوزره خبر مذكورك سندى ثابت ومافى هذا الباب اقوى اولمغين مصنف عليه الرحمه شهرتنى نفى ايدوب
صحتنى نفى ايتمدى زيرا نفى شهرتله نفى صحت لازم كلمز (فقد قال قوم بطهارة هذين الحدثين منه صلى الله تعالى عليه
وسلم وهو قول بعض اصحاب الشافعى رحمه الله) حدثين ايله مراد خارجيندر فرارا من ذكر ما يستهجن كنايه
اولندى والحاصل طهارت فضلاتى خصوصنده جمع كثير متفقيندر كه اصحاب شافعيه دن بعضلرك قوليدر (حكاه
الامام ابو نصر بن الصباغ فى شامله) بو عبارت بعض نسخ شفاده ساقطه در يعنى عصرنده رياست مذهب شافعيه
كنديه منوط ومنتهى اولان امام بحر ابو نصر كه مدرسه نظاميه ده اول مدرس ومؤلف كتاب شامل وكامل فى الفقه
اولان عالم ومكملدر درتيوز تمش يديده مثوى نعيمه روان اولديلر (وقد حكى القولين عن العلماء فى ذلك) علما قولى
حنفيه وغيرى يه شاملدر (ابو بكر بن سابق المالكى) سابق باء موحده ايله (فى كتابه البديع فى فروع المالكية وتخريج مالم
يقع لهم منها على مذهبهم من تفاريع الشافعية) اصطلاح فقهاده تخريج صاحب مذهبك حكمين مختلفين اوزره
صورتين متشابهتين ده نص ايتمليدركه بينهما ماده فارق ظاهر اولميه وهر صورتده نص ايتديكى مسئله اخرى يه نقل
ايليه والتخريج عند المحدثين ان يجد حديثا فى كتاب فينقله مسندا مبينا حاله فى الصحة والحاصل سالك مذهب مالك
ابو بكر سابق فروع فقهيه ده علماء مالكيه نك ذكر ايتموب شافعيه نك ذكر ايلديكى حكم اوزره تخريج برله تأليف
ايتديكى بديع نام كتابنده طهارت فضلات وعكسى خصوصنده علماء كرامدن ايكى وجه نقل ايلدى وابو بكر مالكى
المذهب ايكن فروعات شافعيه ايله تخريج انلره تقليد دكلدر بلكه فروعاتده شافعيه نك تصريحى غالب ودلائل
شافعيه يه نظر وذلك الحكمى اثبات ايچوندر تنكيم اجتهاد مذهبى قاعده سى اوزره تفهيمادن بونك امثالى غالبا
واقعدر (وشاهد هذا) دليل القول بالطهارة (انه صلى الله عليه وسلم لم يكن منه شئ يكره ولا غير طيب) يعنى عند
الطباع السليمة مهر تابان رسالت صلى الله عليه وسلمدن كاف مكروه ناياب ايدى رايحه طيبه دن غيرى شئ مشاهد
دكل ايديكنه دليل عقلى بسدر ومؤيد نظر اهل شرع اولديغى باهردر اما بو مدعايه دلالتى غير ظاهردر ديلندى زيرا
نجيه مستقذر غير نجس ونجيه نجس غير مستقذردر (ومنه حديث على رضى الله عنه) ابن ماجه وابو داود
مراسيلنده جناب اسد الله كرم الله وجهه حضرتلرندن دخى روايت ايلدكلرى خبر اول سلطان عالمجنابدن شئ
مكروه وامر مستكرهك عدم وجودى شواهددندركه بيورديلر (غسلت النبى صلى الله عليه وسلم) تشديد سينله
ميت ده وتخفيفله ثيابده مستعملدر (فذهبت انظر ما يكون من الميت فلم اجد شيأ) بو مقامده ذهبت افعال
مقاربه دندر وجعلت انظر معناسنه يعنى اول حضرتك حين وفاتلرنده غسل ايتديكم اثناده اولياندكه تيلد مكه ميتدن
صدور ايدن دم واذى وسائر حالات آيا اول ذات مقدسدن دخى ظهور ايدرمى ديو باقدم اصلا خون واذى مانندى
برشئ مشاهده ايتمدم (فقلت طبت) فتح تاء خطابله (حيا وميتا) عادت قديمه اوزره عند التوجع والثنا امواته
خطاب اولنان وجه ايله خطاب دكلدر بلكه عالم حياتده اولدق وجه اوزره خطابدر (قال وسطعت منه ريح طيبة
لم يجدوا مثلها قط) اصل سطوع نورده مستعمل ايكن مطلق ظهورده استعمال اولندى يعنى ذات عنبراكين
حضرتدن ريح خوشبو ظهور ايلديكه انك نظيرى هيچ برمشامه نفحه بخشا اولميوب مانندنى مسك وعبيرده
بولمديلر ديو بيورمشلردر والحاصل عنصر طينت فخر رسالتك طهارتى اعلام ايتمكدر وعلى مرتضى كرم الله وجهه
وجود بهبود صاحب مقام محمود حضرتلرينك غسلى خدمتيله شرفياب اولوب حضرت عباس وپسرى فضل
رضى الله عنهما اعانت ايدرلردى واسامه وشقران صب ما ايله خدمت كذار ايدرلردى اما تأدبا للحضرة ديده لرى معصوبه
ايدى دوشنبه كونى وفات وغسل اولنوب روز چهارشنبه ده دفن اولندى امدى بو خبر لطيف دخى طهارت
خصوصنده برهان عقلى اولديغى باهردر مع هذا مصنفك عليه الرحمه شاهد لفظيله تعبيرى نابجا ردديلر

(ومثله) قول صديق اصغر نظيرى (قال ابو بكر) صديق اكبر رضى الله عنه بيوردى (حين قبل النبى صلى الله عليه
وسلم بعد موته) حضرت سرور انبيا عليه السلام والتحايا تسليم روح ايلدكدنصكره جناب صديق روى مهوش
ومنيرلرين اب ادب برله بوسه كاه ايليوب پدر ومادرم راه محبتكده فدا اولسون طبت حيا وميتا واخليلاه
واصفياه ايله كويا اولوب ناله وكريان اولديلر (ومنه) بيهقى وطبرانى ابى سعيد الخدرى رضى الله عنه دن روايت
بيوردقلرى خبر دخى شواهد نقليه دندر (شرب مالك بن سنان دمه يوم احد ومصه اياه) كبار اصحابدن ابو سعيد
خدرينك پدرلرى مالك وقعه موحشه احدده اول دوحه بهشت اراى رسالت جانبنه طرف دشمناندن سنك جفا
طوقنوب مصحف ناصيه عرش افروزلرنده اولان سطور جبين سرسوره لعل فام خونله كلكون وزقايه سرسدره
كذارلرى اولان سرپناهك ايكى حلقه سى شكست اولوب ماننده جودر آئينه مرآت رخسارلرنده پنهان
اولمشيدى ابو عبيدة بن الجراح كلبتان دندانيله آنلرى نزع ايلدكده جريحه حلقه دن فواره خون جوشش ايتمكين
مالك بن سنان شفقتنك اول زخمه مرهم پوش ايدوب كمال رغبتله تجرع ودم پاك حضرتى مص ايلدى ومص جذب نفس
ايله اخذ مايع قيلمقدر (وتسويغه صلى الله عليه وسلم ذلك له) تسويغ ساغ الشراب فى الحلق اذا سهل انحداره فيه
امدى شرب ذكرنده تسويغله تعبير توريه وحسندن خالى دكلدر يعنى شرب دم ومصى مالك بن سنانه تجويز بيورمغله
طهارتنه شهادت ايدر (وقوله صلى الله عليه وسلم لن تصيبه النار) نعيم جنانله فوزدن كنايه در والحاصل ملاحظه
مسئله حرمت دم حضار اصحابى تخديش ايتديكندن غيرى بتخصيص دم جسم مكرم سلطان عالم اولديغى علاوه
استشكال اولمشيكن مشكل كشاى كونين حضرتلرى * من احب ان ينظر الى من خالط دمه دمى فلينظر الى مالك
ابن سنان (ومن مس دمه دمى لن تصيبه النار) منكوتيله ازاله ظلام اشتباه بيورديلر (ومنه شرب عبد الله بن الزبير)
ضم زاى ايله عبادله اعلامدن سيف الله لقبيله ملقب ومبشر بالجنة اولان زبير بن العوام فرزندى ومادرى صديق
اكبر دخترى اسماء رضى الله عنها وعمته سى خديجه كبرى وخاله سى صديقه در معاويه وفاتندنصكره منبر
خلافته ارتقا ايليوب يتمش اوچ تاريخنده حجاج لعين بيت الله الامينى محاصره ايدوب اول خطيب منبر سيادت
مظلوما جرعه نوش جام شهادت اولمشلردر (دم حجامته) يعنى خون بالحجامت شاهسر پرلولاك عليه السلام
مادارت الافلاك حضرتلرينى عبد الله نوش ايلدى (فقال له صلى الله عليه وسلم ويل لك من الناس وويل لهم
منك) ويل كلمه تحسر وتألمدركه حجاج خونخوارك ظلما اول امامى قتل وتعذيب وتحقيرينه اشارتدر ناسك وآل
زبيرك مصائبى وقاتلك جرم عظيمى وهدم حرم رب جليلى بالجمله دم طاهر نورانيدنكه كان بضعة من النبوة ابدى
عبد اللهك شيريله صلابت وشجاعتى مزداد وهمتى عالى اولمغله غير مستحقينه خلافت دكل امارته بيله علو جنابى
رضاداده اولمديغندن قدم شهادته سربر خلافت اولمسى اجلندن مخالفين بيت عتيقى محاصره واول حضرتى قتله
جسارت ايتملرينه ايما ايلدى (ولم ينكر عليه) محط دليلدركه شرب دمنه عدم انكار پيغمبرى دم پاكك طهارتنه
برهان قويدر وخون پاك حضرتدن تبركا نوش ايدنلر چهار ذاتدر ابو طيبه وسالم بن ابى الحجام وعلى بن ابى طالب
وعبد الله بن الزبير رضوان الله عليهم اجمعين * نقل امام سخاوى اوزره شيخ ابن حجر العسقلانى يه سؤال اولنديكه شرب
دم نبوى ايدنلردن عبد الله بن الزبيره رضى الله عنهما ويل لك كلام دهشت آميزيله خبر ومالك بن سنانه فوز جنانله
تبشير ايلدى مع اتحاد السبب تنوع قوله حكمت ندر ديديلر جوابنده بيورديلركه عبد الله بن الزبير خون بسيارى
جامى نوش ايتديلركه جميع عروق نبويه دن جريان ايتمشيدى داناى عالم صلى الله عليه وسلمك علم عالم آرالرى
لاحق اولديكه جميع جسد عبد اللهه سريان ايدوب قواى نورانيه نبويه دن اكتساب قوة ايله نهايه شهامت وغايت
قوت بدن وشجاعت استفاضه ايدركندودن مادون اولنه منقاد اولميوب قتله ناصر وتمكين ظلمه سببيله حروب هائله يه
مؤدى اوله جغنى ايما بيورديلر اما مالك دم حجامتدن اقل اولان خون جراحتى مص ايليوب اول روز دلسوزده
شربه شهادتى دخى نوش ايتملرى دل آكاه نبوى يه منعكس اولمغين مالك ملك دنيادن مرام ومقصدى پايانه رسيده
بيورمغله انواع مسرت جنانه تلقى برله تبشير بيورمشلر ايدى ولا عطر بعد عروس (وقد روى نحو من هذا عنه
صلى الله عليه وسلم) شرب دم حضرتدن روايت اولنان اثر عجيب آنا نقل اولندى (فى امرأة شربت بوله فقال لها
لن تشتكى وجع بطنك ابدا) بعض روايتده بعدها لفظى مزيددر يعنى برزن پاك عقيده خفيه كه شرب بول ايدوب
بركت دخول جوفله درد شكمدن رهاياب اولوب بعد اليوم وجع بطنله رنجيده اولمزسك ديو بيورديلر (ولم يأمر
واحدا منهم بغسل فم) خون پاكى نوش ومص وشرب بول ايدنلردن برينه شوى دهن ايله امر ايتمدى اكر نجس
اولسه غسل ايله فرمان ايدردى (ولا نهاه عن عوده) ضميران واحد لفظنه راجعدر بعض نسخده تأنيثله عودها

كدولة روایت اولندی (وحدیث هذه المرأة التی شربت بوله صلی الله علیه وسلم صحیح الزم الدارقطنی مسلما والبخاری
اخراجه فی الصحیح) دارقطن بغدادده بر محله یه نسبتدر وحافظ ابو الحسن علی بن عمر الدارقطنی اوچیوز سکسان
بشده دار السلام مأوی یه عزم ایتمشلردر یعنی بو حدیث صحت اثری ابو الحسن شرط شیخینی اوزره الزام ایلدیکه
اعلای درجهٔ صحتدر اما امام موسی الیه کتاب علله (انه مضطرب جاء عن ابی مالك النخعی وهو ضعیف) قولی کلام
مصنفه خدشهٔ اضطراب ویرر (واسم هذه المرأة برکة واختلف فی نسبها) برکه بنت یسار ویا برکه الحبشیة ویا برکه بنت
ثعلبه اولمسنده اختلاف اولندی (وقیل هی) برکهٔ مذکوره (ام ایمن وکانت تخدم النبی صلی الله علیه وسلم)
خدمتکذار خانوادهٔ نبوت اولملری ام ایمن اولدیغنی تأیید ایدر (قالت وکان لرسول الله صلی الله علیه وسلم قدح من
عیدان) کسر عینله جمع عود وفتح عینله بوزن فعلان نخلهٔ طویله در قدح بو مقامده ما یشرب منه الشراب مراد ددکادرکه
فی الاصل ما یروی الاثنین او الثلاثه اولان انا مخشبی اوله (یوضع تحت سریره فیبول فیه من اللیل) من ظرفیه
بمعنی فی (فبال فیه لیلة ثم افتقدم) فقد بو محلده عدم معناسنه دکل بلکه تفتیش وطلب (فلم یجد فیه شیأ وسأل برکه
عنه فقالت قمت وانا عطشانة) کتب لغتده عطشان وعطشی وارد اولوب الفاظ قلیله ده فعلان فعلانه اوزره
مجیئی دخی مرویدر وبنی اسد لغتنده هر فعلان فعلانه اوزره ورودی معروفدر حدیث مذکورده ایرادی یا
علی خلاف القیاس سماعی ویا لغهٔ بنی اسد اوزره در (فشربته وانا لا اعلم) عدم ریح وطعمندن غیر یارده وقوعی کبی
اولدیغیچون طیبیتنی بیاندر حاصل کلام خادمهٔ حضرت یعنی ام ایمن یا برکه بیوررکه حضرت پیغمبرك خشبی
بر قدحی وار ایدیکه سریر سعادتی تحتنده وضع اولنوب بحسب البشریه هنکام شبده تبول ایدردی بر کیجه دخی
بو حال واقع اولوب بعده تفتیش قدح ایلدکده تهی بولنغین برکه یه سؤال بیوردیلر حرارت عطش برله قالقوب انی
نوش ایلدم دیدی (وروی حدیثها ابن جریج وغیره) ابو الولید عبد الملك بن عبد العزیز بن جریج وهو اول من صنف
فی الاسلام وجریج جیمله درکه اولی مضمومه در تخریج کردهٔ عبد الرزاق عن ابن جریج اولان خبرده خادمهٔ
ام حبیبه رضی الله عنها اولان برکه نام زن بول معهودی نوش ایلدیکن اعلام ایلدکده صحة یا ام یوسف دعا سیله
جناب فخر عالم صلی الله علیه وسلم برکه یه ملاطفه بیورمغین تا به آخر عمر برکه برکهٔ دعای حضرتله هیچ رنجور
اولمدی شارح شفا علامهٔ شهاب خفاجی بیوررکه بعد الشرب اول حضرتك صحت ایله دعا بیورملری سنتدر بدعت
عامیه دکلدر (وروی عن امه آمنة انها قالت ولدته نظیفا ما به قذر) بعض روایتلرده مادر حضرت داور عالم صلی الله
علیه وسلمدن نقل وروایت اولندیکه اول درهٔ عصماء رسالت صدف رحمدن عالم کونه ظهور ایلدکده وسخ ودرن
وکافدن نقی وطاهر ویاکیزه اولدیغی حالده وضع ایلدم دیدی (وکان صلی الله علیه وسلم قد ولد مختونا
مقطوع السرة) یعنی سید ولد آدم صلی الله علیه وسلم دست قدرتله منتلی ونافهٔ مشکینی بریدهٔ مادر زاد در اما ابن
القیم کتاب الهدی ده مراعه کذار روایتدرکه اول حضرت مادر رضاعیلری حلیمهٔ سعدیه حجرتربیه لرنده ایکن شق
صدر شریف وقوع یافته اولوب اول حینده ختان واقع اولمشدر دیدیلر اما ابن عبد البر تمهیدنده جد سلطان عالم
یعنی عبد المطلب روز هفتم ولادتلرنده ولیمهٔ ختان ایدوب هم ختنه وهم نام محمد ایله تسمیه ایلدیکن روایت ایدوب
محدثیندن جم غفیر بو روایتی تمهید بیورمشلردر ولکل وجهة امدی صورت ختانده انبیاء علیهم السلامدن
مادر زاد تشریف عالم دنیا ایدنلرك شلك تنظمه بو وجهله منسلك بیورلدی * وفی الرسل مختون لعمرك خلقه *
ثمان وتسع طیبون اکارم * وهم زکریا شیث ادریس یوسف * وحنظلة عیسی وموسی وآدم * ونوح شعیب
سام لوط او صالح * سلیمان یحیی هود یاسین خاتم * ودخی سائرلرنده مختونا تولد ایدنلره ختان القمر دیرلر زیرا طفل
هنکام ماهتابده تولد ایلیوب حشفه سنه نور قمر رسیده اولسه لابد لحمه تأثیر ایلیوب بالکلیه قطع ایتمز سه ده
بر حال تغییر ایدوب اثری هویدا اولغله منتلی طوغدی دیو شهرت یاب اولور کذا الشهاب الدین الخفاجی (وعن علی
رضی الله عنه اوصانی النبی صلی الله علیه وسلم لا یغسله غیری فانه لا یری احد عورتی الا طمست عیناه) طمس
فتح طا وسکون میمله محو ایله ازالهٔ اثردر طمس ضوء وصورت عینی ازاله در متعدی ولازم اولور یعنی علی مرتضی کرم الله
وجهه جنابندن مرویدرکه بیوررلر حضرت سرور دو جهان علیه صلوات الرحمن بکا وصیت ومبارش بیوردیلرکه
بندن غیری کیمسنه جسد تابناکلرین غسل ایتمیه زیرا هر کیم جای عورتمی کوره دو چشم جهان بیننده محروم
ونابینا اولور دیدی آنفاذ کرا اولندیغی اوزره مهر مکرم جناب علی محترم جسد سلطان عالم صلی الله علیه وسلمی
خاصه ومأذونا غسله مباشرت بیوروب عم معظم حضرت عباس وفرزندی عبد الله رضی الله عنهما الداعانت
بیوروب قثم واسامه وشقران صب مایه مستخدم اولدیلر جناب اسد اللهدن ماعداسنك دیده لری بغلو ایدی

اما جناب علی ولی الله غض طرفه قادر وکما هو حقه ادبه مراعی اولمغله چشم حقایق بینلری غیر معصوبه ایدی
(وفی حدیث عکرمة عن ابن عباس) رضی الله عنهما عکرمه حمامه معناسنه در مولی ابن عباس اولان عکرمة
ابن عبد الله البربری واحد فقهاء المدینه اولوب تفسیر وحدیثده مقتدی بهم اولان ائمه دندر یوز یدی تاریخنده
حمامهٔ روحی قفس بدندن طیران ایلدی * حدیث مذکور روایتکردهٔ شیخین اولان احادیث صحیحه دندر
(انه صلی الله علیه وسلم نام حتی سمع له) صیغهٔ مجهول لله (غطیط) نفس نائم ایله خروج ایدن صوتدر (فقام وصلی
ولم یتوضأ) یعنی حضرت فخر کائنات علیه ازکی التحیات خوابه واروب نازان نازان غطیط کوشزد حضار
اولمشیدی پس خوابدن بیدار اولوب تجدید بند نماز اولدیلر وآبدست المدیلر دیدی * خصائص حضرت سید الوری
علیه التحایادندرکه نومله نقض وضوء ایجاب ایتمزدی وچشم حقائق بینلری خواب آلود امادل آکاهلری بدار
اولدیغی (انا معاشر الانبیاء تنام اعیننا ولا تنام قلوبنا) حدیث شریفیله پیوستهٔ صحتدر * ولذا رؤیای انبیاء علیهم
السلام وحی در اما بعد النوم احیانا آبدست الدقلری حدث تطرقندن اولمیوب تشریعا للامة وتجدیدا للوضوءدر
(قال عکرمة لانه صلی الله علیه وسلم کان محفوظا) اشکال سابقه یه جواب ردیدیلر * حاصلی نوم ذاتنده ناقض
وضوء دکلدر انجق نقضی مظنهٔ حدثدن ناشیدر عکرمه بیوررکه جناب نبوتمابلری وقایهٔ صمدانی برله محفوظ
ایدی انکیچون نقض وضوء لازم کلمز * امدی قلب نورانیٔ حضرت نومی حالنده دخی بیداردر یا بروادیده خواب
آلود ایکن طلوع شمسی درك ایتملریله صلوة فجری قضا بیورملری نه دن اقتضا ایلدی دیو سؤال ورود ایدرسه * یقظانی
قلب بنه بدنه تعلق ایدن شیئده ادراك ایلدیکی اموری حس ایدر بو خسه چشمك ادراکی حس ایتمك لازم کلمز
طلوع آفتاب آسا * ویا جواب ویریلورکه اول حضرتك نومی ایکی کونه اولوب بری نوم مستغرقکه چشم ودل معا نائم
اولهلر * وبری غیر مستغرقدرکه انجق دیده لری غنوده وقلب آکاهلری بیدار اوله ویا دل بیغلی مستغرق بالوحی
والمشاهده ایکن خواب آلود اولملری لازم کلیوب عالم قدسله اشتغال باطن حقوق ظواهردن تعطیل ایتمش اوله
کما قیل * فوالله ما ادری اذا ما ذکرتها * اثنتین صلیت العشاء ام ثمانیا * بو معنی مختار ابن عبد البر وابن المنیردر
ویا خود قلب شریفی مستغرق نوم اولسه بیله عدم شعور مرتبه سنه بالغ دکل ایدی

فصـل

(فصل بنجم) حضرت ادیب مکتب حکمت علیه السلام والتحیه نك قوة عقل وشدة ادراك وحواسی بیاننده در
(واما وفور عقله وذکاء لبه وقوة حواسه وفصاحة لسانه واعتدال حرکاته وحسن شمائله) وفور ضم واو وفا ایله
مصدردر تمام معناسنه ویا جمع وفر کثرت معناسنه اولمق محتملدر وعقل امور نظریه یی ادراك ایچون حق سبحانه
وتعالی انسانده ابداع ایلدیکی غریزه وقوتدرکه حیواندن انکله تمیز ایدر وقوة عقلیه شدت وضعفله تفاوت
وتجربهٔ امور مکتسبه وعقلا ایله امیزشدن تزاید وترقی بولور * فلذا قیل العقل عقلان عقل غریزی وعقل مکتسب
وذکاء فتح ذال معجمه ایله ممدودا حدة فهم وسرعة درك ولب ضم لام وتشدید موحده ایله عقل معناسنه ولکن
اخص من العقل در وهر شیئك ابی قلبی وخالصیدر بو قاعده قابله تفسیر اولنمق دخی جائزدر وحواس تشدید سینله
جمع حاسه وحواس ظاهره لمس وشم وذوق وسمع وبصر وحواس باطنه حس مشترك وخیال وقوة فکریه ووهم
وحافظه در وشمائل جمع شمال بالکسر وهو الطبع والاخلاق (فلا مریة) کسر میم وسکون را مهمله ایله لا شك
ولا شبهة دیمکدر بقول راغب اخص من الشك اولان تردد فی الامردر (انه صلی الله علیه وسلم کان اعقل الناس
واذکاهم) محصول کلام حبیب اکرم صلی الله علیه وسلم تمامیٔ عقل وحدة فهم ولبی وحواس ظاهره وباطنه قوتی
وفصاحة لسان وبلاغة بیان وجسم شریف واعضاء لطیفه سی حرکات وسکناتك هموار واستقامتی وطبع
وخلق وصفات محموده سی جمله کمال اوزره اولدیغی بی ریب واول شهنشاه مکرم عقل وفطنت جهتندن ناسك
اشد واقواسی وذکا قبلندن اکثری اولدقلری بی کماندر (ومن تأمل تدبیره امور بواطن الخلق وظواهرهم)
تدبیر عواقب اموره تفکردر مفعول تأمل وامور مفعول تدبیر یعنی عاقل اول دانای عالم صلی الله علیه وسلمك
آشکاره ونهان امور خلقه وقوفنی تأمل ونظر ایلسه (وسیاسة العامة والخاصة) سیاسة منصوبا تدبیر اوزره
معطوفدر مصدر ساس امور ناسده تصرف وحسن تدبیر وعامه عوام ناس وجهله وارباب حرفت وصنایع
ورعیت ووصف عامه ده جاحظ ومسعودی کلمات ندندر * تراهم مهرعین القائد دب او ضارب دف * متشوقین الی
اللهو واللعب * واقفین عند قاص کاذب * مجتمعین حول مضروب * واقفین عند مصلوب * ینعق بهم
فیتبعون * ویصاح بهم فلا یرتدعون * اذا اجتمعوا ضروا * واذا تفرقوا نفعوا * وقیل * الناس اثنان عالم

ومتعلم * والباقى همج رعاع (مع عجيب شمائله وبديع سيره) تعجب اولنمق شانندن اولان امر دركه كأن مانند ونظيرى
ناياب اوله ماقبلنه عطف اولنيوب اكا انضمامى دلالت ايدن مع ايله اتيان بيورلدى (فضلا عما افاضه من العلم وقرره
من الشرع دون تعلم سبق) افاضه يه تعلق ايدر (ولا ممارسة تقدمت ولا مطالعة للكتب منه لم يمتر) بالاده من تأمل
شرطنه جوابدر (فى رجحان عقله وثقوب فهمه لاول بديهة) ثقوب نفوذ وظهور حاصل كلام بركسنه اول حضرتك
خفى وجلى امور خلقه وقوف تامنى وخواصى خير ونصحه دلالتنى وعامه يى زجر ونهر ايله سياست وامر ونهيده
تصرفنى ومهذب الاخلاق حسن سيرتله حكومتنى تأمل ايتسه كه علوم اولين وآخرين افاضه سندن بر زياد
وخلقه امور شرعيه يى تقريرندن فضله نه سبق تعلم ونه ممارسة علم تقدم ونه دانشوران ايله آميزش ايتمش اوله ونه
مطالعة كتب ايله مزاوله بيورمش اوله لر بو بيله اولان ذات مكرم ومكرمك زيادۀ عقل وظهورۀ فهمنده عاقل اول وهله ده
مترا وشك ايلز (وهذا مما لا يحتاج الى تقريره لتحققه) يعنى عصر نبوت مآبده مشاهده اولنوب بعد ذلك
تواتر وتحققندن ذكر اولنان امور بيان وتقريره محتاج اولميوب خردمندان ريب ايتمز (وقد قال وهب بن منبه)
ضم ميم وفتح نون وكسر باء مشدده ايله اسم فاعل وزنيله در ابو عبد الله الزمارى التابعى يوزاون درت و يا التيده
روبراه نعيم اولديلر (قرأت فى احد وسبعين كتابا فوجدت فى جميعها ان النبى صلى الله عليه وسلم ارجح الناس عقلا
وافضلهم رأيا) يعنى وهب بن منبه عليه الرحمة بيورركه انبيا عليهم السلام حضراتنه شرف نزول بيوريلان كتب
قديمه دن هفتاد ويك كتاب مطالعه وتلاوت ايلدم هر برنده داناى عالم صلى الله عليه وسلمك عقل وآرا جهتندن
ناسك اوفر وازيدى بولدم ديديلر (وفى رواية اخرى عن وهب ايضا فوجدت فى جميعها ان الله تعالى لم يعط
جميع الناس من بدء الدنيا الى انقضائها من العقل فى جنب عقله صلى الله عليه وسلم الا كحبة رمل من رمال الدنيا)
دراصل جنب جارحه معناسنه در بعدا جارحه يى ولى ايدن ناحيه ايچون استعاره قيلندى * يعنى ايزد تعالى
وتقدس ابتداء ايجاد دنيادن انتهاسنه وارنجه جميع ناسه حتى الانبياء عقل خاتم الرساله يه نسبتله اعطاء خرد
ايتدى الاريك دنيادن برقوم دانه سى مقدارى بخش واحسان ايلدى * امدى معقولى محسوسه تشبيه وتمثيلدركه
عقل نبى محترم جميع رمال دنيا منابه سنده وعقل جميع ناس اندن بر دانه حكمنده اولدى * پس بعض حديثده
ورود ايدن خبركه اول بركزيدۀ عالم صلى الله عليه وسلم كاهى كندى رأى رزينلرندن آخرلك رأينه رجوع بيوردقلرى
معناى مذكوره مخالف عدا اولنميه رجحان رأى سديد عالم آرالرى سنن شرعدن امضا اولنان اموره مخصوص وامر
دينده اجتهادلرينه منوط اولوب امر دنياده ايسه اهلنك رأينه كاهيجه رجوع بيورملرى منافى صدد دكلدر
ديديلر (وقال مجاهد كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا قام فى الصلاة يرى من خلفه كما يرى من بين يديه) ايكى
محلده لفظ من فتح ميله موصوله وخلفه ظرفيه اوزره منصوب وصله در ونسخۀ برهان حلبيدن ماعداده من
جاره ايله ورودى شايعه در حديث مذكور عبارت اخرى ايله ابى هريرة طريقندن روايتكردۀ بخارى ومسلمدركه
قال صلى الله عليه وسلم هل ترون قبلتى هنا فوالله ما يخفى على ركوعكم ولا خشوعكم وانى لاريكم من وراء
ظهرى) معنى متفق لفظا مختلفدر والحاصل امام مجاهد بيورركه امام الانبيا عليه الصلوة والتحايا تحريمه بند نماز
اولدقلرى حالده وراء ظهرنده اولان كسنه يى كوررايدى تكيم يانده واوكنده اولانى كوردكارى كبى ديمك اولور
ياخود پيشندن نكاه ايتدكارى كبى پسندن دخى اويله كوررايدى * امدى رؤيۀ مذكوره حال صلوته مختصه
وياغير مختصه اولديغى ورؤيه حقيقيه ويا علميۀ قلبيه اولمسنده اختلاف اولندى بعضيلر مراد حفظ وتحفظدر ديديلر
وياجب وراسنده اولانى رؤيت اوله ديمشلر اما صواب بيد نحول ظاهرى اوزره محمولدر وصاحب القنية زاهدى
حنفى رسالۀ ناصريه ده ديمشلركه دوشانۀ فخر عالم صلى الله عليه وسلم ميانه سنده دوچشم عالم بينلرى اولوب لباس
وقبا اكا حجاب اولمازدى ديدكارى قول مجردنى مثله لا يقال بالرأى ايله علما درجۀ اعتباردن اسقاط ايتمشلردر
وبعضيلر وراء ظهرنده اولنلرك صور واشكالى حائط قبلۀ شريفه لرينه منطبعه اولوب مرآتده مشاهده اولنديغى
وجه اوزره افعال قوم اول حضرت صلى الله عليه وسلمك مشهود باصرۀ يقينلرى اولوب بويوزدن تماشاى احوال
ايدرلردى ديمشلر (بيت) قد جاء ان رسول الله كان يرى * من خلفه كامام وهو مشهور * فالعين بالنور للاشياء مدركة
فلا تعجب ممن كله نور (وبه فسر) بناء فاعله (قوله تعالى وتقلبك فى الساجدين) تقلبك منصوب وضميرى مفعول
مقدم اوزره معطوفدر يعنى وراء ظهركده اولان ارباب نماز ونيازدن كاملين وغافلينك احوالنه تصفح ايچون
سنك ترددبصرك حق سبحانه وتعالى كورر قول شريفى اول حضرتك وراء ظهرنده اولانى كورمسيله امام
مجاهد ويا بعض مفسرين تفسير ايلدى (وفى الموطأ) صيغۀ مفعولله وتشديد طاء مهمله ومهموزه برله كتب احاديث

جايله

جليله دن امام مالك رضى الله عنهك تأليفى اولان كتاب والانصا بدر (عنه عليه السلام) ابو هريرة رضى الله عنه
طريقندن مرويدركه سلطان عالم صلى الله عليه وسلم بيورركه (انى لأريكم من وراء ظهرى) صدر حديث اترون
قبلتكم هذه فوالله لا يخفى على ركوعكم ولا سجودكم انى لأريكم الخ * يعنى سزلرك ركوع وسجودكز بكا پوشيده ونهان
دكلدر زيرا بن وراء ظهرمدن كوررم ويا اردمده اولانك حالنى حقيقة مشاهده ايدرم (ونحوه عن انس فى الصحيحين)
انس ابن مالك رضى الله عنه دن روايتكردۀ شيخين اولان حديث مرفوع اقيموا الركوع والسجود فوالله انى لأريكم
من بعدى وربما قال من بعد ظهرى اذا ركعتم وسجدتم بحسب المعنى حديث اول آسادر (وعن عائشة رضى الله
عنها مثله) لفظا ومعنى صحيحينده اولان خبر صحت اثر نظيريدر (قالت زيادة زادها الله فى حجته) بعض نسخده
فى محجته وزيادة رفعله هذه زيادة ويا نصبى دخى جائزدر يعنى جناب صديقه اول حضرتك خلفندن رؤيتى اثباتده
زيادۀ ماسبق اوزره زياده بيوروب وراء ظهرندن رؤيتى معجزۀ عظيمه وخصلۀ كريمه در حق جل وعلا صحت نبوتيچون
فضيلتنى برزياد ايتسون (وفى بعض الروايات) عبد الرزاق وحاكم روايتلرنده (انى لانظر من ورائى كما انظر الى من
بين يدى) لفظ من ايكى محلده موصوليتى متعينه در بعض نسخده الى ماوديكرده كما انظر من بين يدى احتمالين
جائزدر (وفى اخرى) امام مسلم رحمه الله روايتنده (انى لابصر من قفاى كما ابصر من بين يدى) رؤيه ونظر وبصر
ترادفى كبى وراء ظهر ووراء وقفا وخلف مرادف يكديكردر (وحكى بقى بن مخلد) فتح موحده وتشديد قاف
مكسوره بعدها ياء مثناة تحتيه ايله ومخلد فتح ميم ولام وبينهماده خاء معجمۀ ساكنه ودال مهمله ايله ابو عبد الرحمن
قرطبى صاحب مسند كبير وتفسير جليل مجاب الدعوة اولوب هر شب اون اوچ ركعتده برختم شريف عادت
سنيه لرندن ايدى اول امام زاهد ودع تار يخنده وداع عالم فانى بيورمشلر (عن عائشة رضى الله عنها كان النبى
صلى الله عليه وسلم يرى فى الظلمة كما يرى فى النور) كما يرى فى الضوء دخى مرويدر ام المؤمنين بيورركه اول
نور ديدۀ جان عالم صلى الله عليه وسلم كامل الخلقة قوى الحواس اولمغين آيدنلقده كورديكى كبى قرا كولقده دخى
كوررايدى (والاخبار كثيرة صحيحة فى رؤيته صلى الله عليه وسلم للملائكة والشياطين) روايت بخارى وغيريده
اول شهباز آشيانۀ رسالت عليه الصلوة والتحيت سيمرغ سدره نشين جبريل امينى خلقة اصليه سى اوزره وشكل
دحية الكلبى رضى الله عنه ده وسروشان ملأ اعلايى شب اسراده وملك جبالى وسائر مقربانى اشكال كوناكونله
مشاهده وعفريت من الجنى صلوة مغربده رؤيتى وسائر طائفۀ جنيانى معاينه بيوردقلرنده اخبار صحيحه بسياردر
(ورفع النجاشى له صلى الله عليه وسلم حتى صلى عليه) رفع بناء مجهولله تقدير رفعه الله تعالى وصلى عليه ديمكدر
ويا رفع مفعولنه مضاف مصدر ومبتدا اولمق جائزدركه خبرى مقدر ثابت اولور وياخود فى رؤيته الملائكة قولنه
عطفى شايستۀ مقامدر ونجاشى ملك حبشه اولان اصحمة بن ابجر ويا صحمه وصحمه ويا سليم او مكحول ويا حازم اولمق
اختلاف كردۀ مؤرخيندر ونجاشى هر مالك ديار حبشه اولنلره علمدر نتكيم ملك رومه قيصر وفرسه كسرى
وتركه خاقان وقبطه فرعون وملك مصره عزيز وحميره تبع وملك هنده فغفور ويونانه بطليوس دينلور واصحمه
عطية الله معناسنه در برپادشاه جليل القدر اولوب شهنشاه عالم صلى الله عليه وسلمه ايمان ايلدى وبينهماده مهادات
ومكاتبه ظهور ايدوب ملاقات ميسر اولمامغين سلسلۀ اصحابدن عدا اولنمدى اما على قول مع المعاهدة والايمان
معاصرت كافى اولمغله سلك اصحابه منخرط اولملرى مرويدر * سنۀ تاسعۀ هجريه شهر رجبنده سرير سلطنتى تختۀ
تابوته تبديل ايلديكى جناب سردار اصفيانك معلوم دولتلرى اولدقده مدينۀ منوره ده اصحاب كرامله جنازه سى
نمازينه قيام بيورديلركه صلوة جنازه على الغائب دليل شافعيه در ويا سرير نجاشى وياخود روحى رفع اولنوب
ميانه دن حجاب زائل اولمغله قيام نماز غائب بيورملر وياجثۀ نجاشى حضور نبويه حمل واحضار بيورلمغله چار
تكبيره شروع بيوريله اما قصۀ مذكوره يى ايراددن مصنفك مرادى حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلمك مسافۀ
بعيده دن قوة بصر شريفه لريله رؤيتنى استدلالدر (وبيت المقدس) رفعله رفع مقدمه معطوفدر وجرى دخى
جائزدر ومقدس كرجع اسم مكان ويا مصدر ميمى من القدس * خداى غفور جل وعلا بنده كنى كناهدن پاك ايلديكى
جاى مقدس اولمغين ضم ميم وفتح قاف وتشديد دال مهمله ايله تقديسدن اسم مفعول تطهير معناسنه ويا كسر دال الله
اسم فاعلدر وتوصيفله بيت مقدس دينلور اما اشهرى اضافتله در وقدس ضمتين ايله ويا ضم وسكون داللة طهر
معناسنه واسم جبل معروف (حين وصفه لقريش) حديث اسراده جابر رضى الله عنه طريقندن روايتكردۀ
بخارى اولان خبر صحت اثرده يامداد شب معراج بيت المقدسه اسرا بيورلديغن قريشه اعلام ايلديكى اثناده انلر
ديديلركه هل تستطيع ان تنعت لنا بيت المقدس وكم فيه من باب قال صلى الله عليه وسلم فكربت كربا لم اكرب مثله قط

تجلی الله لی بیت المقدس وکشف الحجب بینی وبینه حتی رأیته فنعته لهم وانا انظر الیه الخ) حاصل کلام قریش بیت
مقدسدن نشان استدکارنده حق سبحانه وتعالی میانه دن حجابی رفع ایدوب قدس شریف پیشگاه مقدسهٔ
حضرتده نمایان اولغله یکان یکان علامات وبناسندن قرینه تقریر ایلدیلر (والکعبة حین بنی مسجده) یعنی اول
بانی مبانی شریعت علیه اطیب التحیات مدینهٔ منوره ده مسجد شریفی بنا وتعیین محراب وقتنده اصل قبلهٔ انبیا علیهم
التحایا اولان کعبهٔ مکرمه شاه سر اصطفا پیشگاهنه رفع اولنوب سمت قبله یی معاینه ومحراب شریف مسجدی
تأسیس بیوردیلر * اما اخیرا آخرده تعیین سمت قبله تعلیم روح القدسله ثبوتی بو معنایی منافی دکلدر که امین الوحی علیه
السلامک اعلامی اثناسنده بیت جلیل دخی اول حضرته نمایان اوله یاخود اعلام جبریل علیه السلام تعیین قبله کاه
مسجد قبا خصوصنده اولوب رفع بیت الله واول حضرته ارائه بیورلمق مسجد مدینه ده وقوع یافته اوله * امدی
سلطان عالم صلی الله علیه وسلم ابتدا مدینهٔ منوره یه قدم نهادهٔ اجلال بیوردقده قبله بیت مقدس ایدی ومسجد
شریفلری بناسندنصکره دخی نیجه مدت جهة قدسه توجهلری محقق ایکن محراب جلیله من بیت الالهه توجیه
بیورملری نه وجه ایله موجه اولور دیو سؤال توجه ایدرسه بناء مسجد شریف مقدم اولوب بعد التحویل محراب
کعبه جانبنه توجیه تأخیر بیورلمش اولوب همان بناء مسجد شریف اثناسنده قضیهٔ تحویل محراب ظهور
ایتامش اوله مع هذا ابتدای بنای مسجد لطیفده جهت کعبه یه توجه برله صلوته قیام بعدذا بیت مقدسه تحویل
وبعدها ینه جانب کعبه یه تحویل وتوجیه بیورلدیغی شفا بنت عبد الرحمن الانصاریه رضی الله عنها حدیثنده وارد
اولان (کان رسول الله صلی الله علیه وسلم حین بنی مسجده یؤمه جبریل الی الکعبة ویقیم له القبلة) بو معنایی مؤید
اولدیغنی علامهٔ علی القاری شرح شفاده تصریح بیورمشلر والله اعلم واشکل وجهة (وقد حکی عنه صلی الله علیه
وسلم انه کان یری فی الثریا احد عشر نجما) مصنف علیه الرحمه قوهٔ حواس حضرته دلالت برله بیورر که ماه تابان
رسالت حضرتلری منازل قمردن ثریا ایله شهرتیاب اولان محل مضیقده حدهٔ بصر وقوهٔ نظر ایله اون برعدد ستاره یی
بینا اولدقلری اول حضرتدن نقل اولندی وثریا مصغر ثروی من الثروة کثرت معناسنه نقل سهیلی اوزره ثریا اون ایکی
ستاره در که جملهسی مهر آسمان نبوت معاینه بیورمشلر اما دوربینان ارباب نجوم وغیریلر ثریادن شش وهفت
مقدارندن زیاده منظورلری اولمدیغی روشندر * وقال التلمسانی انه جاء فی حدیث ثابت من طریق العباس رضی الله
عنه ذکره بن خیثمة انتهی (وهذه کلها محمولة علی رؤیة العین) رؤیهٔ نجاشی وبیت مقدس وکعبه وثریانک کلیسی چشم
حقایق بین حضرت نبی امین اوزره تفسیر ورأی العین مشاهده بیورملری اوزره محمولدر (وهو قول احمد بن حنبل
وغیره) رؤیهٔ عین اوزره حمل امام اکمل ابن حنبل وسائر کلقولیدر (وذهب بعضهم الی ردها الی العلم) اماده ضیلرکه
نووی وامثالی رؤیتی کشف وعلمله تأویل وظاهرندن صرفه ذاهب اولدیلر (والظواهر تخالفه ولا احالة فی ذلک
وهی من خواص الانبیاء علیهم الصلوة والسلام وخصالهم) ظاهرندن صرفه عدم احتیاجله ظاهر عبارهٔ قول
بعضه مخالفت ایدر که بطریق المعجزه رؤیهٔ بصریه اوزره شرعا وعقلا وعادة حمل اولنوب امر محال وممتنع عد اولنمز زیرا
قوهٔ حواس وحدهٔ بصر صفات پیغمبرانندر (کما اخبرنا ابو محمد عبد الله بن احمد العدل فی کتابه) شیوخ مصنفدن
ابو محمد تعبیدرکه کتابنده قرائت بیوروب مصنف علیه الرحمه سماعا روایت ایدرسینه ده عازم ضیافتخانهٔ سرمدی
اولدیلر فی سنة احدی وخمسمائة (حدثنا ابو الحسن المقری الفرغانی) فاء وغین معجمه ایله بینمده راء مهمله جانب
شرق ویا فارس ویا دیارنده فرغانه شهرنه نسبتدر (حدثتنا ام القاسم بنت ابی بکر عن ابیها) دختر ابی بکر محمد
ابن یعقوب البخاری الزاهد صاحب کتاب الاخبار (حدثنا الشریف ابو الحسن علی بن محمد الحسنی) نسخ شفا
علی الاتفاق فتحتیله حسنی اوزره مضبوطه در امانسبی محمد بن علی بن موسی الرضایه پیوسته وحسینی نسب
اولدیغی خدشهٔ اضطرابدن خالی دکلدر والحاصل قندتار بخنده برعه کش پیمانهٔ اجل اولمشدر (حدثنا محمد بن محمد
بن سعید حدثنا محمد بن احمد بن سلیمان محمد بن محمد بن مرزوق حدثنا همام حدثنا الحسن حدثنا احمد عن قتادة)
تابعی جلیل مسبوق الترجمه در (عن یحیی بن وثاب) فتح واو وتشدید مثلثه والف وموحده ایله اسدی مقری یوز
اللی اوجده کرفتار نجعهٔ اسد وثاب اجل اولدی (عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال لما تجلی الله لموسی
علیه السلام کان یبصر النملة علی الصفا) صفا وصفوان حجر صلد واملس (فی اللیلة الظلماء مسیرة عشر فراسخ) جمع
فرسخ اوج میلدر که هر میل درت بیک ذراعدر وعشر فتح وسکون شینله در وفرسخ راحة وسکون وفرجه
ویا برساعت معنالرینه معرب فرسنک ویا عربیدر وتجلی کشف وظهور کما فی مفردات الراغب وتجلی بغیر الذات
اولدیغی حالده خطاب وکلامه شاملدر وموسی علیه السلامه تجلی خدا خطاب وتکلیمه محمولدر وتجلی للجبل

امر

امر آخر اولوب تأویل وتفسیری بحث آخردر حاصلی حق سبحانه وتعالی جناب کلیم اللهی مناجات ومکالمه ایله
تخصیص ویا جبله تجلی ضمننده موسی علیه السلامه بلا کیف ظهور سبیله ذات کلیم اللهده انوار ربانیهٔ ساطعه
ظاهره اولوب انکله روی زمین ضیادار اولدی تا کیم شب دیجورده اون فرسخ مسافه صخرهٔ صما وحجر ملسا اوزره
مورچه یی کورر ایدی * امدی نمله وظلمه وصخره تخصیصی مبالغه مراد اولنمق خفی دکلدر (ولا یبعد علی هذا
ان یختص نبینا صلی الله علیه وسلم بما ذکرناه من هذا الباب بعد الاسراء والحظوة) ضم ویا کسر حاء مهمله ایله (بما رأی
من آیات ربه الکبری) یعنی کلیم الله علیه السلامه تجلی ایله بو قوت حصولپذیر اولدیسه نازنین مهمان سرای جبروت
صلی الله علیه وسلم دار بعثنده بعد الاسراء ومع المحبة زیادهٔ قرب ومنزلت وعلامات کبرای ذوالجلالی معاینه
بیوردقلرندنصکره آنافآنا قوهٔ روحانیه وجسمانیه لری مزداد اولوب ملائکه وجنی رؤیت وهنکام شبده روز
روشن اسارؤیتی اختصاص تاملهٔ مختص بیورلمق بعید دکلدر (وقد جاءت الاخبار بانه صلی الله علیه وسلم صرع
رکانة اشد اهل وقته وکان دعاه الی الاسلام) رکانه ضم راء مهمله وفتح کاف والف ونون وهاء ایله رکانة بن عبد یزید
ابن هاشم القرشی واشد نصبله بدل ورفعی دخی جائزدر وکان دعاه جملهسی حالیهدر رکانه پهلوان عصر وصنعت
کشتگیرده یگانهٔ وقت ایدی حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم انی میدان اسلامه دعوت بیوروب سکا غالب
اولورسم قبول دین اسلام ایدرمیسین دیدکده راضی ومصارعه یه متقاضی اولدی چون سرور عالم قوهٔ قدسیه
وجسمانیه ایله یک حملهده رکانه یی زمینه ضرب ایلدی اول اثناده عهده وفا ایتمیوب قبل فتح مکه اسلامی قبول
ایلیوب قرق ایکی سنهٔ هجریه ده زمام مطیهٔ حیاتی کش مکش دست اجل مستعابه دوشوب مدینهٔ منوره ده قدمنه
سرمنزل عقبی ومقابر بقیعده متواری سراپردهٔ خاک انزوا اولدی * قوت ادراک حضرتی ایراددنصکره قوت بدنیه ایله
غیرلک اوزرینه تفوقنی اثبات ایلدی (وصارع صلی الله علیه وسلم ابا رکانة فی الجاهلیة) صوابده شراح بدون ابا
رکانه اولمقدر یعنی قبل البعثه رکانه ایله مصارعه ایلدی (وکان شدیدا وعاوده ثلاث مرات کل ذلک یصرعه رسول
الله صلی الله علیه وسلم) کل نزع خافضیت ایله منصوب ورفعی دخی جائزدر * یعنی مرة بعد مرة اوچ کره کوره شوب
هر بار حضرت سید الوری علیه التحایا رکانه یی زمینه اوروب یکردی * امدی من غیر عوض مصارعه جائزه در
(وقال ابو هریرة رضی الله عنه ما رأیت احدا اسرع من رسول الله صلی الله علیه وسلم فی مشیته) کسر میم وسکون
شین معجمه ویاء مثناة مفتوحه وتاء تأنیث وضمیر ایله وفی بمعنی مع وبعض روایتده فتح میله مشیه واقعدر که هیئة
مشی (کانما الارض تطوی له) ارض رفعله وتطوی صیغهٔ مجهولله کویا روی زمین اول حضرته دورایلور ایدی
بوهریره دیدی اول فخر انام * قتی سرعتله ایدرلردی خرام * کورمدم بر کشی یی اول بی بالک * یوریکده اوله اندن
چالاک * کاسه رفتاره قد محترمی * کویا ارضی دورردی قدمی (انا لنجهد) مضارع من الجهد بفتح الجیم
مشقت وتعب ویا ضمله من الجهد طاقت ومقدرت (انفسنا وهو غیر مکترث) کاف وتاء مثناة ورا ایله اسم فاعل من
الاکتراث مبالات واعتناء فی الامر * یعنی بز وجود ونفسمزه تعب ویروب یوریکده جد وجهد ایدردک حال انکه اول
حضرت هون ورفقله روان اولوردی (وفی صفته علیه الصلوة والسلام ان ضحکه صلی الله علیه وسلم کان تبسما)
ضحک انبساط وجه ودندانک ظاهر اولمسیدر انکیچون مقدم اسنانه ضواحک دیدیلر وتبسم ابتدای ضحک ویا من غیر
قهقهه خنده ایتمکدر علی کل حال تبسم ضحکدن بعض ویا نوعدر وغالب امر حضرت تبسم ایدردی احیانا وقوع
ضحک دخی نیجه احادیثله مثبت اماندرة اوزره ایدی ومکروه اولان اکثار ضحکدر والا بجا اولان خنده انبیا
واصحابدن برزه اسوهٔ حسنه در که تأنیس ناس وحسن معاشرته سببدر * خندهسی ایدی تبسم اوکلک * یعنی
سلطان ملوک رسلک (اذا التفت التفت معا) یعنی جمیع نظر یله نکاه ایدوب مؤخر عینله دزدیده نظران اسا التفات
ایتمزدی ویا جمیع بدن شریفیله نکاه والتفات ایدردی * هم روایتدر اوطاوس جنان * قیلسه بر جانبه کاهی
نکران * متوجه اولوب اعضاسی ایله * جسم پاکیله دونرلردی بیله (واذا مشی تقلعا کانما ینحط من صبب)
تقلع ضم لامله رجلی قوتله رفع وصبب فتح مهمله وموحده اولی ایله انخفاض معناسنه در حاصلی حدیثده
بو فقره دن مقصود مسیرهٔ حسیه ده کمال قوت بدنیه لرینه دلالت اولدیغن اظهاردر * دیدیلر وصف شریفنده ینه
یوریسه مائل اولوردی اوکنه * نی شکر کبی حیادن هر بار * اکیلوردی اوکنه بر مقدار * یعنی یوکسکدن
ایدرکبی نزول * یوریسه دائم اکیلوردی رسول

فصل

(واما فصاحة اللسان وبلاغة القول) لغتده فصاحت اظهاردر یقال افصح الصبح اذا اضاء وعامی فصاحت آلهٔ بیان

اولان لساناله در چون فصاحت معنای التی متضمنه اولغین لساناله وصف اولنوب لسان فصیح دینلدی وان وصف بها کلامه وبلاغت نهایته بلوغدن ویاخود سامعه ابلاغ معنی ایتمکدر وقول بومقامده جنس لفظدر واضافتلر بیانیه ویا کمال کلامه دلالتدر (فقد کان رسول الله صلی الله علیه وسلم من ذلک) من بیانیه (بالمحل الارفع الافضل الموضع الذی لایجهل) محل وموضع بر معنایه در وبالمحل قولی خبر کان (سلاسة طبع) سهولت معناسنه ونزع خافضیت ایله منصوبدر وطبع نهاددر وبعض نسخده مع سلاسة طبع واقعدر (وبراعة منزع) فتح باء موحده وراء مهمله ایله بارع فائق معناسنه وبمعنی الفصاحت مستعملدر ومنزع فتح میم وزای معجمه ایله مأخذ ومطلع یعنی جودت لسان ولطافت بیان (وایجاز مقطع) اندک کفتارله معنی بسیاری تعبیردر که اطناب ومساوات مقابلیدر ومقطع فتح میله اسم مکان ویامصدردر (ونصاعة لفظ) خلوص ووضوح (وجزالة قول) فتح جیم وزای معجمه ایله رکاکت ضدی قوت اتقاندر (وصحة معان وقلة تکلف) سلامة طبعله من غیر تمشدق سخن ساز اولوب سجع وتکلفه مراعات ایتمکسزین ایدی قلت بومقامده نفیدر عدم تکلف معناسنه * حاصل کلام فصل سادس اول عندلیب گلستان رسالت صلی الله علیه وسلمک لطافت فصاحتلری بیاننده در * امدی فصاحت وبلاغت جهتندن اول حضرت محل رفیعده کمال اوزره سرفراز اولدیغی ظاهردر که سهولة طبع وجودة لسان وحلاوة بیان وگفتار دلکشی زمطلع تا بمقطع سلس وموجز وقید تکلفدن عاری اولوب افصح بشر اولدیغی جای اشتباه دکلدر (اوتی جوامع الکلم) جمله مستأنفه وماقبلنی مؤکده در کلم فتح کاف وکسر لام ایله اسم جمع کلمه * ایزد متعال جل شانه حضرتلری اول عنقای قاف بلاغت صلی الله علیه وسلمه قوت ناطقه روزی قیلوب امثال صورتده مبانی یسیره ایله معانی کثیره یی جامعه کلمات اینا طقه پرداز اولوردی بطون امهات کتب حدیث اول جامع الجوامعی حاویه در از جمله علامه علی القاری شرح شمائلنده چهل دانه حدیث لطیفکه دهان دربار نبوتدن ساقط برر لؤلؤ شاهوار در اکثری ایکیشر کلمه دن مرکب جمع ببوردیغی شایان تماشای ادبا در اقتفاء لاثره بو حقیر کبضاعه دخی اول اربعینه نظیر التقاط جمان دلپذیر ایلدی (وخص ببدائع الحکم) کسر حاء وفتح کاف ایله جمع حکمة یعنی اول دانای عالم معانی منبعه یی متضمنه علوم نافعه بدیعه ایله تخصیص قلندی (وعلم) صیغه ماضی معلوم بعض نسخده ماضی مجهول ایله مشدد امقید دراولکی اوزره معطوف ویا مصدر مجرور بدیع اوزره عطف اولنور (السنة العرب) یعنی کندی قومی وغیری طوائف عرب لغتلرینک معرفتیله (وما ارسلنا من رسول الا بلسان قومه) کریمه سی مقتضاسنجه تخصیص بیورلدی (یخاطب) بعض نسخده فکان یخاطب (کل امة منها بلسانها ویحاورها بلغتها ویباریها فی منزع بلاغتها) یعنی طوائف عربدن هر قبیله یه کندی لسانلریله محادثه ومصاحبه ولغتلریله مجاوبه بیوروب مأخذ بلاغتلرنده معارضه ایدردی (حتی کان کثیر من اصحابه یسألونه فی غیر موطن عن شرح کلامه) حتی مستأنفه ویاغایه ایچون اولمق اظهردر یعنی تا اول وجهله کیم اتباع واحباب حضرت مجلس بسیارده بیان مراملرندن پرسان اولوب انطق با کندن ورود ایدن جمل ومرکباتک معانیسنی استفسار ایدرلردی (وتفسیر قوله) عطف تفسیردر کویا مفردات کلامندن طلبکار معنی اولورلردی (من تأمل حدیثه وسیره) جمع سیرة (علم ذلک وتحققه) آثار واخبارنی تفکر وتدبر ایلین بحر عمان فصاحتنک لآلی شاهوارینه مطلع وواصل اولوب نتایج الفکر ویسام برعیرین تحقیق ایدر (ولیس کلامه مع قریش والانصار واهل الحجاز ونجد) قریش نضر بن کنانه اولادندن برقومدر که بیت الاهلک غیری محله تفرقلرندنصکره تجمع وتقرشلری ایچون قریشله تسمیه قلندیلر وانصار جمع ناصر اونصیر بعد الاسلام اوس وخزرج نام ایکی قبیله نصرت رسول الله صلی الله علیه وسلمه کربسته خدمت اولملریله انصار تسمیه اولندیلر وحجاز مکه ومدینه وطائفدر که تهامه ونجد میانه سنده حاجز اولمغله حجاز دینلدی ونجد فتح نون وسکون جیمله مرتفع زمین معناسنه (ککلامه مع ذی المشعار الهمدانی) مشعار کسر میم وسکون شین معجمه وغین معجمه ویامهمله والف وراء ایله ابو ثور مالک بن نمط صحابیدر وهمدان سکون میم ودال مهمله والف ونون ویاء نسبتله دیاریمنده برقبیلۀ عظیمه در اماهاء ومیم مفتوحتین ایله عراق عجمده بر بلده در همدان بن الفلوح بن سام بنا کرده سیدر (وطهفة النهدی) کسر طاء مهمله وسکون هاء وفاء وهاء تأنیثله ابن زهیر در ونهد نون وهاء ودال مهمله ایله یمنده برقبیله (وقطن بن حارثة العلیمی) فتح قاف وطاء مهمله ونونله وعلیم مصغرا بنی علیم بن حباب بن کلبه نسبتدر قطن مذکور صحابیدر (والاشعث بن قیس ابن معدی کرب (ووائل بن حجر الکندی) واو والف وهمزه ولامله وحجر حاء مهمله وسکون جیم وراء ایله وکندی کسر کافله وسکون نون ودال مهمله ایله (وغیرهم من اقیال حضرموت وملوک الیمن) اقیال جمع قیل فتح قاف وسکون تحتیه ایله حمیرین ملوکندن برملک ویا مطلقا ملک معناسنه وحضرموت فتح حاء مهمله وسکون ضاد

معجمه وفتح وضم میله ترکیب مزجیله مرکب علمدر یعنی اهل مکه ومدینه ونجد ایله مخاطبه سی اولدیغی کلام ذی المشعار همدانی ونهدی وعلیمی وغیریلرله اولان گفتار بلاغت رفتاری آساده کل ایدی (وانظر کتابه الی همدان) یعنی قبیلۀ مذکوره یه اقطاع وتملیک اراضی بیوردقده ذی المشعار ایله ارسال ایلدیکی نامۀ همایونه نکاه ایله جملۀ کلمات پرنکاتندندرکه بیورزلر (ان لکم فراعها) فاء مکسوره وراء وعین مهملتین بیننده الف ایله جمع فرعة مرتفعات ارض ویا اعالی جبال یعنی فراز وبلند اولان یرلر وضمیر ارضه راجعدر (ووهاطها) کسر واو وهاء وطاء مهمله ایله جمع وهطه جای منخفض واسفل (وعزازها) فتح عین مهمله وزائین ایله صلابتلی ارضدر که ملکیتده غیرلک مدخلی اولمیه (تأکلون علافها) کسر عین مهمله ولام وفاء ایله جمع علف ماشیه اکل ایتدیکی یادر که تأکل دوابکم تقدیرنده ویا تأکلون معناسنه ویاماتأکله الماشیة دیمک اوله (وترعون عفاءها) عفاء فتح عین وفاء ومدله برکسه نک ملک ملکنده اولمین محل ایله مفسردر (لنا من دفئهم وصرامهم) دفء کسر دال مهمله وسکون فاء وهمزه ایله ابل وغنم وصرام کسر صاد مهمله ایله جمع صرمة بالکسر درخت خرمادن برقطعه ونفس میوه اولق جائزدر (ما سلموا بالمیثاق والامانة) ماموصوله وسلموا تشدید لامله مراد انلر اوزرینه اخذ اولنان عهد اسلامدر یعنی زکاة مفروضه وامانتدن اخذ عهد اولنان شیئی تسلیم واعطاء ایتملریله (ولهم من الصدقة الثلب) کسر مثلثه وسکون لام وموحده ایله جمل مسن وهرمدر که دندانی ساقط اوله وصدقه ایله مراد زکوتدر (والفصیل) ولد ناقۀ صغیره در که هنوز شیر مادردن فصل اولنمشدر (والفارض) بقرۀ مسنه (والداجن) کوسفند خانکی که چراگاهه کوتلدرلمیه وغالب نسخ شفاده بلاعطف واقعدر که داجن معنای حقیقی اوزره صفة مجردة عن کونها شاة فارض لفظنه وصفی اقتضا ایدر (والکبش الحوری) کبش گوسفند نر بزرک حوری حاء مهمله وواو مفتوحه وساکنه وراء ویاء نسبیه ایله یاخود بین الواو والراء الف ایله ترکیده کوسم دیدکاری قوچدر که انفس اموالدن اولمغین صدقه یه اخذ اولنمز سابقاالهم ضمیری اصحاب ماله راجعدر یعنی ذکر اولنانلر اصحابیچون ترک اولنوب برای صدقه اخذ اولنمیه واخذ اولنان اوسط اموالدن اوله اعلا وادنادن اولمامغی مشعر اولور (وعلیهم فیها الصالغ والقارح) صالغ صاد مهمله ولام وغین معجمه ایله کاو وگوسفندن رسیدۀ کمال وشش ساله بالغ اولاندر سین مهمله ایله سالغ دینلور بچۀ گاو اول سالده عجل بعدها تبیع وجذع وثنی ورباع وسدیس وصالغ دیرلر وقارح قاف وراء وحاء مهمله ایله پنج سالنده اولان اسب یعنی انلرعندنده ذکر اولنانلردن موجود اولدیغی حالده هرم ومعیب اولمین اخذ اولنور امدی فرسدن ایجاب زکوتی مبین اولوب سائمه اولاندن رسیدۀ نصاب وحولان حول بولندقده زکوتی آلنور (وقوله صلی الله علیه وسلم النهد) سالف الذکر طهفة النهدی یه خطاب منزله سنده ورود ایدن کتاب وبالام قوله صله اوله یعنی بعض بنی نهده وارد اولان قول شریفی کلیسنه قولی منزله سنده اولور والحاصل بنی نهد حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم جنابلرندن استدعا واستسقا ایلدکارنده بیوردیلر (اللهم بارک لهم) برکة خیر الهینک برشیئده ثبوتیدر (فی محضها) بارک لفظنه متعلقدر فتح میم وسکون حاء مهمله وضاد معجمه ایله خالص معناسنه (ومخضها) خاء معجمه ایله صفتدر قیغی الثمش شیردر (ومذقها) فتح میم وسکون ذال معجمه وقافله آب ایله آمیخته اولان شیرده مستعملدر وضمائر ارض بنی نهده ویا انعامه راجعدر یعنی الهیا بنی نهده برکة رزق وثبات احسان ایله شیر خالص وزبدی تمیز اولنمش سودلرینه که کرک ممزوج وکرک صاف وافر ومزداد ایله دیو دعاء ایله خصب وسقی ارضدن کنایه اولندی * زیرا وفرت البان نباتات مرعادن حاصله وچراگاه ایسه باران سمادن شاداب وپرورده در (وابعث راعیها فی الدثر) فتح دال مهمله وسکون مثلثه وراء ایله ابل کثیره ویاخصب وبسیاری گیاه زمین وبعث ارسال معناسنه (وافجر له الثمد) ضم جیمله وثمد فتح مثلثه وسکون ویافتح میمله ماء قلیل وضمیر له راعی یه عائد اولور یعنی آب اندکی راعی یه بسیار وجاری ومعین قیل وانفجار تکثیر معناسندن مجازدر (وبارک لهم فی المال والولد) ماقبلنه معطوفدر ویابارک اوله عطفی شایاندر (من اقام الصلوة کان مسلما) نمازه قیام ایدن مسلم کاملدر (ومن اتی الزکوة کان محسنا) وزکوتی ادا واعطا ایدن منعم ومتفضل اولدی (ومن شهد ان لا اله الا الله کان مخلصا) وکلمۀ توحید ایله لب جنبان اولان خالص الایمان اولدی (لکم یابنی نهد ودایع الشرک) لکم اهتماما خبر مقدم وجملۀ ندا معترضه در وودایع شرکدن انلر ایله محاربه ایدن کفار میانه سنده وقوعیافته اولان امر مهادنه ده عهود ومواثیقدر (ووضایع الملک) موضوعه معناسنه جمع وضیعة وملک کسر میله یعنی زکوة وصدقه دن املاک اوزرینه موضوعه اولان احکام سزلک اوزریکزه ثابت وسائر مسلمین اوزره ایجاب ایدن وظایف من غیر زیادة ولا نقص سزه دخی لازم کلور (لا تلطط فی الزکوة) ضم تاء مثناة وسکون لام وکسر طاء مهمله اولی وجزم ثانیه ایله

لاناهيه در نفی الزكوة اكا متعلقدر وكلام مستأنفه (ولا الحد في الحيوة) ناطقا اسا جنس مخاطب مراد اولنور
وصيغهٔ جمعله دخی مرویدر ویاءٔ لین مذكورین صيغهٔ نفيله مجهول اولردر حاصلی واحد معين مراد اولنميوب كل من
يتأتى منه توجيه الخطاب ايچون ايراد مراد اولنه يعنی اداء زكوتده حق منع ايتمه ومدت حياة دنياده حقدن
عدول ايتمه (ولا تتثاقل عن الصلوة) بعض نسخده صيغهٔ جمع وديكرده مفرد مجهول اوله يعنی نمازدن تكاسل ايتميوب
شرائط واركاننه قيام ورعايت برله كوشش ايلك وياسعی اولنه (وكتب لهم) لكم وعليكم دخی روايت اولنور
(في الوظيفة الفريضة) مفروضه معناسنه منصوب ويا على الحكاية مرفوعدر ووظيفه هر روز تقدير اولنان رزق
وقوت وعهد وشرطه دخی اطلاق اولنور جمعی وظائف ووظف كلور ومعنای اخير مراد اولنوركه حضرت سلطان
عالم صلى الله عليه وسلم بنی نهد ايچون بعد تعليم الاسلام امور مهمه‌دن انلره لازم وعهد وشرطده مفروضه قيلنان
احكام كتابتنه فرمان ايلدی (ولكم الفارض) اكثر نسخ معتمده فاء ايله ابل وبقردن مسنه اولاندر وعين مهمله ايله آفت
عارض اولنلر زكاة ايچون سزدن اخذ اولنميوب پس انده تملككز اوله فريضهٔ سابقه مسنه معناسنه اولديغی حالده
حذرا عن التكرار بومقامده عينله روايتی اظهردر وعرب تعبير قصد ايتدكلری شيئده بنو فلان اكالون للعوارض ديو
ادا ايدرلر (والفريش) فاء مفتوحه وشين معجمه ايله ولادتدن بار آور اوليان كوچك ويا حديثة العهد بالنتاج اولان
هر ذات حافر ويا روی زمينه منبسط اولان كياه (وذو العنان الركوب) كسر عين ونونين بيننده الف ايله وركوب فتح
راء ايله مركوب ذلول معناسنه يعنی ركوب ايچون معد اولان فرسدن دخی زكوة النمز ورفعله ذويه صفة وجرله عنانه
صفة اولق دخی مرويدر (والفلو) فتح فاء وضم لام وتشديد واوله مهر وياجحش ويامطلقا ذوات حافردن صغار اولاندر
(الضبيس) فتح ضاد معجمه وموحده ومثناة تحتيه وسينله تند وسركش اولان كره كويا صغرندن كنايه در اكر عطله
ايراد اولنيدی حرون اولوردی ومطلقا بدخوديمكدر (لا يمنع) بناء مجهولله (سرحكم) فتح سين مهمله وسكون راء ايله
مرعايه چيقان ماشيه (ولا يعضد طلحكم) عضد قطع وطلح فتح طاء مهمله وسكون لامله عضاة وام غيلان ديدكلری
درخت پرخار وبی بار ثمره پرور اولديغندن تخصيص بالذكر قلنمسی غيرك دخی عدم قطعيله منع بالطريق الاولی
معلومدر يعنی ميوه دار اولاين اشجار كاركز دخی قطع اولنمز (ولا يحبس دركم) فتح دال وتشديد راء ايله در اصل لبن
معناسنه بومقامده مراد اولنان ذوات الدر اولان انعامدر يعنی چراكاهدن منع اولنمز حاصلی تعداد واخذ صدقه
ايچون برمحله جمع ايتمكله مرعادن اليقونلمز مقصود حضرت معطی زكوة اولنلره رفقله معامله در ولا يحشر دركم
دخی مرويدر اى لا يجتمع في مكان عند المصدق (مالم تضمروا الرماق) ضمر كتم واخفا ورماق كسر راء مهمله ايله نفاق
معناسنه وما مصدريهٔ ظرفيه در ماقبلنی ويا جميع ماتقدمی مؤيد اولور ويا رماق قطيع من الغنم فارسی معربدر
رمهٔ كوسفند معناسنه كما قاله الجوهری (ولا تأكلوا الرباق) كسر راء مهمله وموحده وقافله جمع ربقه بهائم بند
ايلدكلری رسندركه مايلزم من العهدی ربقه تشبيه واكلی نقض عهده استعاره قيلدی حاصل مبنی بومعنايه
اولوركه ذكر اولنان احكام بزدن سزلره اوزريكزه مقرر قيلندی مادام سزلر نقض عهد ايتميوب اوامر ونواهی حق
التزام واسلامدن رجوع ايتميه سز وياخود اخذ صدقه يه مأمور اولنلردن رمهٔ كوسفندی پنهان قيليه سز *امدی
اضمار نفاق وربقهٔ عهد وشرطی كسسته ايلديككز حالده مصدقك تضييقی مقتضی اولوب ذوات الدر اولان
انعامی جمع وحبس ايدرامدی كلامده استعارهٔ تمثيليه ويا تصريحيه نمايا ندر (من اقر فله الوفاء بالعهد والذمة)
ال في العهد للعهد وذمه تسميه اولنديغی ترك ذمه موجب مذمه اولديغندندر وعهد وذمه وامان وضمان وحرمة
معناده متقاربه در يعنی ما جاء به الرسولی تصديق واعتراف ايدنلره عهد وامانله وفا حاصلدر (ومن ابى فعليه الربوة)
تثليث راء مهمله وسكون موحده وراء وواو وهاء ايله زياده معناسنه يعنی قبول عهددن امتناع وبعد القبول منع
زكوتله نقض ذمه ايلين اوزرلرينه عقوبةً له فريضهٔ زكوة اوزره زياده اخذ اولنمق لازم كلور (ومن كتابه صلى الله
عليه وسلم لوائل بن حجر الى الاقيال العباهلة) فتح عين مهمله وموحده وفتح هاء ايله ملكی بردوام اولان ملوكدن
(والارواع) همزه وراء مهمله والف وعينله سادات خوش لقا (المشابيب) فتح ميم وشين معجمه وموحدتين بيننده ياء
تحتيه ايله جمع مشبوب سفيدفام كه ازهر اللوندر (وفيه) يرليغ بليغ شهنشاه عالم صلى الله عليه وسلمده مندرج ايدی
(في التيعة شاة) كسر تاء فوقيه وسكون مثناة تحتيه چهل دانه كوسفند ويا شتردن پنج عدده تيعه دينلور يعنی قرق
قيونده بر كوسفند (لا مقورة الالياط) ميم مضمومه وقاف ساكنه وواو مفتوحهٔ مخففه وراء مهملهٔ مشدده ايله
اقورازندر كمعمرة من الاحرار جلدی بوريشق والالياط جمع ليط قشر عود دركه جلد ايچون استعاره اولندی
باخود مقوره بريده معناسنه (ولا ضناك) فتح ويا كسر ضاد معجمه ايله كثيرة اللحم سمينه يعنی قرقده برشاة براى زكوة

اخذ اولنه نه هزالدن دريسی بوروشوب جلدنه يبوست طاری اولمش اوله ونه غايت سمين وفربه اوله (وانطوا الثبجة)
انطاء لغة اهل يمن ويابنی سعد ده اعطا معناسنه در وثبجه مثلثه وموحده وجيم مفتوحات وسطا ايله وسط معناسنه
وخيار رمه‌ی اسميدن وصغيره نقل ايچوندر حاصلی زكوتده نه اعلى ونه ادنی ويريله مگر جمله‌سی يكسان اوله لان
الجود بالموجود (وفي السيوب الخمس) سيوب ضم سين مهمله ومثناة تحتيه وواو وموحده ايله جمع سيب ركاز ديمك
وخمس ضمتين ويا ضم وسكونله يعنی مال دفينه ده بشده بر ويريله (ومن زنى مم بكر فاصقعوه مائة) مم بكر من بكردن
مقلوبدر نون ساكنه قبل الباء وقوعنده ميمه قلب اولنور كرك كلمهٔ واحده ده عنبر كبی ويا كلمتينده اولسون
مم بكر آسا ياخود اصلی من البكر اولوب لغت حميرده لام تعريف ميمه قلب اولنه ليس من ام برام صيام في ام سفر حديثی
كبی واصقعوه همزهٔ وصل وصاد مهمله وقاف وعين مهمله ايله ضرب معناسنه يعنی ابكاردن برسنه زنا ايدنه
يوز جلده ضرب ايلك وابكاردن مراد غير محصنات اولنلردر (واستوفضوه عاما) همزهٔ وصل وسين مهمله
ومثناة فوقيه وفاء وضاد معجمه ايله ابقا معناسنه وعام سنه در نكاشته تحرير رسميلی اوزره باعتبار
اصل الوضع فرق بودركه سنه دور شمسدن محاسبه عودت ايدنجه‌در زيرا سنی يعنی دار وعام ايسه بتمامها فصول
اربعه اوزره مشتمل اولانه ديرلر (ومن زنى مم ثيب فضرجوه) ضاد معجمهٔ مفتوحه وراء مشددهٔ مكسوره وجيم
مضمومه ايله تضريج تدميه (بالاضاميم) فتح همزه وضاد معجمه وميمين بيننده ياء مثناة تحتيه ايله احجار
معناسنه جمع اضمامة واضموم كاقانيم واقنوم مراد حد محصن اولان رجمدر يعنی محصنه يه زنا ايدن كسنه‌يی
سنكسار ايلك احجار ايله ضرب وخون آلود اولوب هلاك اوله (ولا توصيم في الدين) صاد مهمله ايله وصم يعنی
العار تفعيلدر يعنی حدود اللهی اقامتده عيب وعار يوقدر (ولا تأخذكم بهما رأفة في دين الله) امرجما اعطاسی
مفسردر (ولا غمة في فرائض الله) ضم غين معجمه وتشديد ميمله ستر وپنهان يعنی فرائض وحكم الله پوشيده وپنهان
دكل بلكه اظهار الشعائر الدين واقامة للحدود فرائض آشكاره اولوب اظهاری اكملدر پس ستر واخفا نابايدر (وكل
مسكر حرام) وسكر ويرمك شأنندن اولان هر مسكر حرامدر يعنی مست وسرخوش ايدن شيلركه غير طاهری آنك
قليل وكثير ويا طاهر كه حد سكره رسيده اولدقده حرام اولور حشيش وبنج وعنبر ومسك وجوزبوا وافيون امثالی
امام زركشی عليه الرحمة تأليف مستقلی بوبابده واقيدر بو حديث شريف روايتكردهٔ امام مسلم اولان خبر مسلمدر
(ووائل بن حجر يترفل على الاقيال) در اصل ترفل تطويل رداء امثاليدركه تفخر ورياستدن كنايه در يعنی اقيال
حضرموت اوزرينه طرف سلطان رسل صلى الله عليه وسلمدن وائل اخذ زكوة وامور والی قيلنديغندن عبارتدر
(اين هذا من كتابه صلى الله عليه وسلم لانس رضی الله عنه في الصدقة المشهورة) اين مكاندن استفهامدر يعنی اول
اهل يمن لغتی بوايسه قريش لغتی كه بيلرنده لغة مألوفه درانكله بونك ميانه‌سنده بون جلی هويدادر كتاب مرقومی
جناب صديق اكبر رضی الله عنه عصر خلافتلرنده انس بن مالكه ويروب بحرين جانبنه رسانيده قيلمشيدی
اما كلام حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلم ويا كلام صديق اولمسی بين المحدثين اختلافدن خالی دكلدر اول نامهٔ
همايوندن چند كلمات تبركا ملك تحريره كشيده قيلندی بسم الله الرحمن الرحيم هذه فريضة الله التي فرضها
رسول الله فمن سألها من المسلمين على وجهها فليعطها ومن سئل فوقها فلا يعطه فيما دون خمس وعشرين من
الابل الغنم في كل خمس ذود شاة فاذا بلغت خمسا وعشرين ففيها بنت مخاض الخ (لما كان كلام هؤلاء) مصنف
عليه الرحمة وجه تباينی بيان بيوروب جميع ماتقدمه اشارت ايدر (على هذا الحد وبلاغتهم على هذا النمط) يعنی انصار
وقريش واهل نجد وحجاز ونهد گفتاری بو وجه اوزره وفصاحت وبلاغتلری بو رفتارده اولديغی اجلدن (واكثر
استعمالهم هذه الالفاظ استعمالهم معهم) انلرك اكثر استعمالی الفاظ مذكوره جهتندن صورتها اولغين الفاظ
مرقومه لغتی اولان كسنه‌لر ايله وجه مشروح اوزره استعمال بيوردی (ليبين للناس ما نزل اليهم وليحدث الناس
بما يعلمون) كافهٔ ناسه مبعوث بالحق اولمغله هر لغة اهل السنك لغتيله تكلم بيوردی يعنی ابلاغده بالغ ونافع وخلقه
تبليغ وتنزيل بيوريلان احكام الهيه واوامر صمدانيه‌يی بحسب لغاتهم بيان وعيان ايتمك ايچوندر (وكقوله صلى
الله عليه وسلم في حديث عطية السعدی) قبيلهٔ بنی سعد بن بكره منسوبدر يعنی ابو محمد عطيه بن عروة السعدی
حديثنده وارد اولان كلام معجز نظام ما اغناك الله فلا تسأل الناس شيأ (فان اليد العليا هي المنطية واليد السفلى
هي المنطاة) تمامیٔ حديث ومال الله مسؤل ومنطى (قال فكلمنا رسول الله صلى الله عليه وسلم بلغتنا) عطيه
السعدی بيوركه حضرت سلطان كونين لغتمز ايله بزه ناطقه پرداز اولدی يعنی بنی سعد لغتنده انطا اعطا
معناسنه در والحاصل معنای خبر نفيس برنيجه وجهله جلوه نمای تأويلدر ياطريق الكنايه دست منفق ومعطى

اعلى واغلى ودست سائل اسفل وادنى ويايد عليا منفق يد سفلى آخذ ويا برعكس قضية اولى ويايد عليا معطيه وسافل مانع وياخود يد عليا دست فقير اوله وياعلو وسفل معنوى مراد اولنه كه علو رتبهٔ منعم وانحطاط مرتبهٔ آخذدن كنايه اوله (وقوله فى حديث العامرى حين سأل النبى صلى الله عليه وسلم) عامر اسم قبيله دركه جدلرى اسميله تسميه قيلندى تيم آسا واسم سائل عطيه ويا قيطدر حدود ثمانينده عمارى سكز ين تابوت اجل اولمشدر (سأل عنك) عن جاره وكاف خطابله (اى سل عم شئت) وهى لغة بنى عامر بعض نسخده عما الفله وديكرده بلاالف واقعدر ما موصوله اولغين اولى اوليدر يعنى عطيهٔ عامرى سلطان عالمدن جوياى عطيه اولديغى حينده سل عنك خطابيله كندو قبيله سى لغتى اوزره ادا ومراد ايتديكك شيدن استه ديمكله كنايه بيوردقلرى مرواريد كلام بلاغت حضرت سرور انبياى كرامه دال اولور (واما كلامه المعتاد وفصاحته المعلومة وجوامع كلمه وحكمه المأثورة) جوامع جمع جامعة وكلم اسم جنس وجمع كلمه درنه اسم جمع ونه جمع اول كلمات بليغهٔ جزيله دركه مواعظ وعبردن نيجه معانىٔ نافعه يى حاويه اولور ياخود مراد قرآن جليلدر ديتلدى * وفى الحديث اوتيت جوامع الكلم * يعنى اول حضرتك مجالس ومحافلده معتادلرى اولان كلام ومعلوم عالميان اولان بلاغت وفصاحتلرى ووجوه فصاحتى جامع كفتار خوش رفتارى ومنقوله ومرويه كلمات حكمت آثارى * وجوامع الكلم التى فتحت له * سجدت لها البلغاء والاقلام * منطوقنجه (فقد الف الناس فيها الدواوين) فا جواب اما وضمير فيها حكمه راجعدر وديوان دراصل حفظ اموال واعمال ايچون موضوع ولاة اولان محل اولديغى احكام سلطانيه ده محرر وسبب تسميه كذار ايتمشدر والحاصل ديوان بيچ معنايه رابكاندر كتبه ودفتر ومحل كاتب ومجموع شعر وكل كتاب بومقامده كتب مستقله مراد اولنور (وجمعت فى الفاظها ومعانيها الكتب) جمعت مبنى للمفعولدر يعنى علما وادبا جوامع كلم وحكم حضرتنده نيجه كتاب تأليف ايليوب مبانى ومعانىٔ كلماتنده كتب حديث مسنده جمع وتصنيف اولندى (ومنها مالا يوازى) بناء مجهولله واو همزه دن مبدله در (فصاحة ولايبارى) ضم مثناة تحتيه وموحده وراء مهمله ايله مجهولدر (بلاغة) بلاغت وفصاحت تميز اوزره منصوبلردر يعنى الفاظ درربار نبى مختار صلى الله عليه وآله الاخياردن من جهة الفصاحة بعضدر وفصاحت وبلاغت قبلندن اكا ماتند وعمائل اوليوب معارضه اولميان كلمات (كقوله صلى الله عليه وسلم المسلمون تتكافئ دماؤهم ويسعى بذمتهم ادناهم وهم يد على من سواهم) تتكافؤ همزه ايله كفودن تمائل وذمة وعهد وامان يعنى مسلمانلردن شريف ووضيع وكبير وصغير وامير وفقير ديت وقصاص حكمنده يكسان ويكجهتدر ومسلميندن بركسنه من جهة اقل المقدار كفاردن برينه امان داده اولدقده جميع مسلمين اوزره امان مرقوم جارى اولوب نقضى جائز اولمز هر وضيعه نعله وهر شريفه بالفحوى حكم مذكور شامل اولور وانلر اعداى اوزره مجتمعين اولدقلرنده بربرينه معاونت ومظاهرت ايتملرى يعنى وفاق واتفاقده كويايد واحده ماننديدر ديمك اولور حديث مرقوم على رضى الله عنه طريقندن روايتكردهٔ ابو داود ونسائى عليهما الرحمه در (وقوله صلى الله عليه وسلم الناس كاسنان المشط) ضم وكسر وفتح ميمله شانه در حديث شريفك ماقبلنه مناسبتى باهردركه ناسك اخلاقده تفاوتى مقرر اما اهل اسلام احكام شرعيه ده مساوى ودندان شانه آسا يكساندرلر (والمرء مع من احب) بو خبر نفيس طريق انس رضى الله عنه دن روايتكردهٔ شيخاندر ومرء رجل معناسنه اما بو مقامده برسبيل تغليب مردوزنه شاملدركه مطلقا انسان ديمك اولور وتخصيص محتاجدر زيرا مرأه زوجيله محشوره اولور ولو غيره لله محبت ايتسون والحاصل انسان محبت ايلديكى شيئله بيله حشر اولوب منازل آخرتده معيت ايدر (ولا خير فى صحبة من لايرى لك مثل ماترى له) صحبت ضم صاد مهمله وسكون حا ايله مصدردر رفقه اماويرى ياء مثناة تحتيه وتاء فوقيه وبناء فاعل ومفعولله مقيددر يعنى كشى كندى ذاتنه اولان رغبت ومودت ونفعى سنك حقكده رواوشايان كورميه انك صحبت ورفقتنده خير ونفع نايابدر رواه ابن عدى فى الكامل بسند ضعيف (والناس معادن) تمامى حديث (الناس معادن كمعادن الذهب والفضة خيارهم فى الجاهلية خيارهم فى الاسلام اذا فقهوا والارواح جنود مجندة ماتعارف منها ائتلف وماتناكر منها اختلف رواه الشيخان عن ابى هريرة رضى الله عنه (معادن جمع معدن بكسر الدال منبت سيم وزر وجواهر اصل وبيوت عربه اطلاق اولنور (وماهلك امرؤ عرف قدره) حيدر كرار كرم الله وجهه حضرتندن مسندا روايت بيورلديغى سمعانى عليه الرحمه دن منقولدر يعنى اول كسنه كه مقدار نفسنى بيلوب اول منزلته تنزيل وطورندن تجاوز برله فوق الحد رفع نفس ايتميه فى الدارين ناجى اولدى ورحم الله امرأ عرف قدره ولم يتعد طوره بو معنايى مثبت اولور (والمستشار مؤتمن وهو بالخيار مالم يتكلم) مستشار مشاوره دن اسم مفعول وسين براى طلبدر ومشوره فتح ميم وسكون شين معجمه وياضم شين ايله

شورى معناسنه من شار العسل اذا اجتناه او شار الدابة اذا عرضها ومنه المشوار * امدى مشاوره ايلديكى كمسنه يه حالنى عرض ايتديكيچون تسميه اولندى ومستشار امانتكار اولديغى سر مستشيرى حفظ وديكر اندن پنهان ايتمسيله دربس مستشار اولان كسنه مؤتمن اولوب دخى امر مشار اليهده صوابديدى اوزره اشارت ويا اول مشوره ده سكوتيله مخيردر لله درمن قال * شاور صديقك فى الخفى المشكل * واقبل نصيحة ناصح متفضل * فالله قد اوصى بذاك نبيه * فى قوله شاورهم وتوكل (ورحم الله عبدا قال خيرا فغنم اوسكت فسلم) ابى امامة رضى الله عنه طريقندن تخريجكردهٔ ابو الشيخ اولان خبر جوامع كلم نبويه دندر يعنى اول عبده حق رحمت ايلسونكه علم وحكمتله كويا اولوب اجر جزيل وذكر جميل اغتنام واحراز ايليه ويا خيرك غيريدن خاموش اولوب وبال وندامتدن سالم ورهاياب اوله ديلمى روايتنده عبد بدلى امرأ واقعدر (وقوله صلى الله عليه وسلم واسلم تسلم يؤتك الله اجرك مرتين) قبل شاه رسالتدن قيصر روم هرقله دحية الكلبى رضى الله عنه سفارتيله ارسال بيوريلان نامهٔ عنبرين شمامه لرندندركه شيخين عليهما الرحمة روايت بيوردرلر (بسم الله الرحمن الرحيم من محمد رسول الله الى هرقل عظيم الروم سلام على من اتبع الهدى اما بعد فانى ادعوك بدعاية الاسلام اسلم تسلم يؤتك الله اجرك مرتين الخ) خبراطيفنده بدائع تجنيس وانسجام وايجاز هويدادر مرتين ظرفيت اوزره منصوبدر يعنى اسلامله شرفياب اول كه عذاب دارين وذل جزيه دن سالم اوله سن ودواجرى مولاى عزيز سكا بخشايش قيلوركه برى روح اللهه ايمان واتباع وديكر معظمى خاتم الانبيايه انقياد واسلامك سببيله در (وان احبكم الى واقربكم منى مجالس يوم القيامة احاسنكم اخلاقا الموطئون اكنافا الذين يألفون ويؤلفون) احب ثلاثيدن افعل تفضيل يقال حبه بمعنى احبه فهو محبوب ومجالس جمع مجلس محل جلوسدر تميزيت اوزره منصوب وتميزك افراد وجمعى جائزدر ونسبت قرب انلردن رضا وحضرتك انلره موقفده شفاعت موعوده سندن كنايه در واحاسن جمع احسن افعل تفضيل واستدل النحويون بهذا الحديث على ان افعل التفضيل اذا اضيف لمعرفة يجوز ان يطابق موصوفه وان لايطابقه لانه صلى الله عليه وسلم لافراده احب واقرب وياخود معناى تفضيلدن منسلخ اولوب حسن معناسنه اوله موطئون ضم ميم وفتح واو وطاء مهملهٔ مشدده وهمزهٔ مضمومه ايله جمع موطأ اسم مفعولدر لين ورفق معناسنه واكناف جمع كنف بزنهٔ خجل ناحيه وجانب يعنى حضرت ادب آموز مكتب حكمت عليه الف صلوة وتحيه اصحاب وامتنه خطاب بيورب روزوابسين قيامتده مجالس جهتندن بكا نزديكتر ومحبوبتر اولنلريكز خوش نهاد ولين الجانب وخلق ايله حسن معاشرت والفت وخوش معامله كى برله تأليف قلوب وتألف ايدنلريكزدر (وقوله) جوامع كلم اولان قول سلطان رسالتدر (اعله يتكلم بمالايعنيه ويبخل بمالايغنيه) ضمير لعله اول حديثده ذكر اولنان رجله عائددركه صحابه دن برى غزوهٔ احدده جام شهادتى نوش ايدوب مادرى يابنى ليهنك الشهادة تهنيتيله لب جنبان اولدقده حضرت سرور دو عالم صلى الله عليه وسلم اول پيره زنه خطاب ايدوب ومايدريك لعله يتكلم بمالايعنيه يعنى اونهيدك شايستهٔ تهنيه ومبشر بالجنة اولمز شايد اول كسنه كندويه مالايلزم اولان كفتارله كويا ومالابد اولان امور نافعه دن منع عطا وترك بذل ايتمش اوله وبالكه مالايعنى ايله تكلم وبحق ترك بذلله معاقب اوله ديمك اولور زيرا بخل صفة ذميمه دندركه خبرده وارد اولمشدر بشر مال البخيل بحادث اووارث (وقوله) صلى الله عليه وسلم (ذو الوجهين لايكون عند الله وجيها) عمار رضى الله عنه طريقندن روايتكردهٔ ابو داود اولان خبر ذو الوجهين وذو اللسانين فى النار لفظيله در ووجه ايله وجيه بيننده جناس اشتقاقى بديداردر يعنى اموردنيا ده دوروى اولان كسنه دن خدا راضى اوليوب مداهنهٔ محرمه وقباحة فعلندن ناشى عند الله صاحب درجه ومنزلت اولمز (ونهيه عن قيل وقال) عبارتده ادچ وجه نمايانداركه قال وقيل قول معناسنه مصدران ويا فعلان اولوب احدهما بناء مجهولله وثانى غير مجهولله ويا كلام ناسى حكايته اشارت اوله اقول غير معيندن حكايه وثانى معيندن حكايه اوله وياخود اقول سؤالدن وثانى جوابدن عبارت اوله يعنى امر ديننده مالايلزم اولان كثرت بحث وجدالدن نهى ومنعيدر (وكثرة السؤال) ايادئ ناسده اولان شيئى خواستكار اولوب من غير ضرورة كسبه قادر اولان كمسنه يى استعطاادن نهى بيورملرى زيرا كسبه قدرتى اولنلرك سؤالى مكروه ويا حرامدر ديتلدى وياخود متشابهاتدن بحث وسؤال وتحريجنده تكلفدن منع اوله (واضاعة المال) كندى مالى وياغيرينك مالنى باى طريق كان حرامه انفاقدن نهى بيورملرى ومالايليقه صرف ويامالابده عدم صرفله حبس دخى اضاعتدن معدوددر * وما ضاع مال اورث المجد اهله * ولكن اموال البخيل تضيع * من هان عليه المال توجهت اليه الامال * ومن بسط راحته انس ساحته * امر معروفه صرفله ممدوحدر ومحتاج ومديون اولان مالنى تصدق وانفاق حرامدر ديديلر (ومنع وهات) منع منون ومجرور وهات كسر مثناة ايلهدر اصل فعل

امردرآت مذهب خليل اوزره همزه سی هایه قلب اولندی ※ یعنی بذل واجب ومستحسندن منع ویامطلقا امسالك وآخرلك عندنده اولانی طلب منهیدر (وعقوق الامهات) ضـد بر وقطع ومطلقا والدینه مخالفتله اذی وجفادر وامهات جمع امهة عقوق والدین کناه کبائردندر لکن مادرلك مشقت حمل ورضاع جهتندن رنجی غالب وبسیار وشفقت وحقوق برله اکثر اولمغین امهات ایله تخصیص بالذکر قیلندی (ووادالبنات) فتح واو وسکون همزه ودال مهمله ایله دراصل صوت شدید بعد ذازنده اولدیغی حالده دخترانی زیرخاکه دفن ایتدکارنده بنانك صیحه پرداز اولدقلرندن مستعاردر ایام جاهلیتده عرب غیرة من النکاح اوخوفا من الفقر انثی تولد ایدن اولادی زیرخاکه دفن ایتمك رسم بد آیینلرندن ایدی شرع شریف انی ابطال ونهی ایلدی امدی امورستهٔ مذکوره دن نبی اکرم ثلثهٔ اولی کراهة نهی تنزیهی وبقیه دن نهی تحریم بیوردیلر زیرا حدیث اخرده صیغهٔ نهی ایله وروداید یکه ان الله حرم علیکم عقوق الامهات الخ (وقوله) صلی الله علیه وسلم (اتق الله حیث کنت) بعض نسخده حیث ما کنت خبر لطیف ابی ذر رضی الله عنه دن روایتکردهٔ احمد وترمذی وحاکمدر وروایتین میانه سنده عدم فرق لفظ مازائده اولدیغندندر وتقوی ارتکاب معاصیدن حفظ نفسدر قاضی بیضاوی علیه الرحمه اوائل سورهٔ بقره ده مراتب تقوایی تفصیل بیورمشلردر وحیث ظرف مکان وبومقامده تعمیم مراداولنور فی ای مکان وای حال دیمك اولور ویاظرف زمان اولمق دخی محتملدر یعنی قهار ذوالجلالدن هرحالده اتقاء ایله ویانه حالده ونه مکانده اولورسك ایزدمتعالدن هراسان اول (واتبع الحسنة السیئة تمحها) بوعبارة مستحسنه وماقبل ومابعدی حدیث واحد وروایتکردهٔ ترمذیدر تمح فتح مثناة وضم حا ایله جواب امرده مجزومدر وکاهی حسنه یی اتباع حسنه فعلیله قریبا منها تابعه قیلمقدر بوخبر شریف کریمهٔ (ان الحسنات یذهبن السیئات) ایتندن مقتبسدر ومحو ازاله واذهاب سیئه وعدم مؤاخذهٔ حقدر وسیئه ایله مراد صغیره اولدیغی الصلوة الی الصلوة کفارة لماعدا الکبائر حدیثندن مستفاددر ومرجمه کبائروصغائر شمولیله قائللردر ومحوله حقیقت ذنبی ازاله مراد اولمق دخی محتملکه معنا حسنه سیئه یی کتاب اعمالدن محوایدردیمك اوله (وخالق الناس بخلق حسن) خالق امردر وخلق ضمتین ویاضم وسکونله سجیه وطبیعة یعنی ناسه خوش معامله وحسن خلقله معاشره ومجامله ایله دیمکدر امدی سجیهٔ حمیده اکتسابی حدامکانده اولمغی مشیر اولور (وخیر الامور اوسطها) روایتکردهٔ سمعانی اولان حدیث مستقلدر ملکات محموده نك طرفینی افراط وتفریط مذموم اولمغله ماینهما محمود وحدر مثلا تبذیر وبخل میانه سی کرم وتهور وجبنی بینی شجاعت اولدیغی کبی هرخصالده اعتدال جانبین مطلوب ووسط محمود حدرنه علو ونه تقصیر اوله ※ حریری ※ حب التناهی غلط ※ خیر الامور الوسط (وقوله احبب حبیبك هونا ماعسی ان یکون بغیضك یوما ما) وابغض بغیضك هونا ماعسی ان یکون حبیبك یوما ما هون فتح هاء وسکون واوله مصدر وما للمبالغة فی القلة زائده در وهون سهولت ورفق معناسنه بومقامده عدم افراط وتوسط مراد اولنور یعنی دوستنك محبتنده اقتصاد وعدم مبالغه وقدر متوسط اوزره اول شاید برکون حبیبك سکا باغض اولوب بسیار محبت دیرینه یی برطرف قیلمغله ایتدیکك مودت بیشماره پشیمان اولهسن ومبغوضك اولان کمسنه یه اعتدال برله بغض ایله اظهار عداوت ایتمه بلکه برکون سکا دوست اولوب مبالغهٔ عداوتدن حیا ایدوب نادم وشرمنده اولهسن ※ ابن الرومی ※ احذر عدولك مرة ※ واحذر صدیقك الف مرة ※ فلربما انقلب الصدیق ※ فکان اعرف بالمضرة ※ حریر تحریر سیوطی اوزره حدیث مذکور روایتکردهٔ بخاری فی الادب در والترمذی عن ابی هریرة رضی الله عنه اما قول اکثر کلام علی مرتضی کرم الله وجهه اولمق اوزره مرویدر (والظلم ظلمات یوم القیامة) ظلم شیئی غیر موضعنه وضعدر وکاهی نقص معناسنه اولور مراد حدی تجاوز وتعدیدر ظلمی افراد وظلماتی جمعله ایراد یاظلم لاستغراقه معنا جمعدر کمقابلة الجمع بالجمع ویاظلم واحدی ظلمات متعدده تعقیب ایتمسنه اشارتدر وظلمهٔ مذکوره یاحقیقهٔ حسیه ویااهوال وشدائد اوزره محمولهدر اما حقیقتدن صرفنه احتیاج نابابدر وحقیقت اولمسنه (یوم تری المؤمنین والمؤمنات یسعی نورهم بین ایدیهم) کریمه سی مقابله وشدائد اوزره حمل اولندیغنه (قل من ینجیکم من ظلمات البر والبحر) جلیله سی موافقت ایلر خبر مذکور تخریج بخاری اوزره پیوستهٔ صحتدر (وقوله فی بعض دعائه) ابن عباس رضی الله عنهمادن روایت ترمذی اوزره شب اذینه ده نمازدن فراغی حالنده اول حضرتك جملهٔ دعواتندن ایدیکه بیورر (اللهم انی اسألك رحمة من عندك) بعض روایتده بدون من عندك وارد اولمشدر ورحمه بمعنی الانعام (تهدی بها قلبی) یارب مجرد لطف وفضلکدن طلبکار احسانم که اول رحمت سببیله دلم حضرت قدسکه رهیاب اولور (وتجمع بها امری وتلم) ضم لام وتشدید میمله (بها شعثی) دراصل هواده انتشار غباردرکه پریشانی حال مراد اولنور وما قبلنی تفسیر

اولور یعنی اول رحمت سببیله حال وشان وامور منتظم واحوال پریشانم انکله جمع اولور (وتصلح بها غائبی وترفع بها شاهدی) غیب وشهود بیننده صنعت طباق نمایاندر وغیب باطن وشاهد ظاهر ایله مفسردر یعنی اول رحمتله امور مخفیه م صلاح پذیر وشهود ومعاینه وحضورم انکله بالاوبرتر اولور ویامراد ظاهر جسددرکه رحمتکله آفات وعاهاتدن رسیدهٔ سلامت وبلیاتدن عصمتکله آسوده اولور (وتزکی بها عملی وتلهمنی بها رشدی) ورحمت وتفضلك سببیله هرعملم مقبول ونقایصدن سالم وثمرهٔ آمال نمایان اولوب صلاح حال ورشد وسداد م خیر ایله ملهم قلنور امدی الهام قلبه ایقاع خیردر (وترد بها الفتی) ضم وکسر همزه وسکون لامله مصدردر (ویعصمنی بها من کل سوء) دراصل معنای عصمت منع وحمایتدر وسوء ضم سین وکاهی فتحله ضرر حسی ومعنوی والحاصل الفتی مراد ایتدیکم شیء رحمتك سببیله جمع وهرامر دشوار وشین عار ایجاب ایدر اموردن رحمتکله بنی صیانت وحمایت بیوررسن امدی الفتی مراد بیوریلان اقربا وعشیرتیدرکه تألیف قلوبله هدایت واسلاملری مراد بیورلمشدر (اللهم انی اسألك الفوز فی القضاء) عطادخی مرویدر وفوز نجات وظفردرای النجاة من کل شیء قضیته وقدرته (ونزل الشهداء) ضم نون وزای ایله مصدردرکه مهمان ایچون مهیا قیلنان شیئه اسم قیلندی ویامنزل معناسنه امابومقامده جزیل ثواب وجمیل مآب مراد اولنور عالم برزخ وبهشتده ارواح شهدایه تهنیه اولنان کرامت وثواب (وعیش السعداء) اصل عیش حیات وسعداء جمع سعید ضد شقی (والنصر علی الاعداء) والحاصل هم دنیاده معزز ومکرم ورضاء رحمانه موفق اولوب مأموله فائزوهم اخرتده حیات مخلده وشایستهٔ جناب حضرتی نعمه نیل ودشمنانه غلبه ونصرت برله خواستکار توفیقم (الی ماروته الکافة عن الکافة من مقاماته ومحاضراته) کافه کثیر وجمیع معناسنه اسم فاعل ویامصدردر ومن مافی بیان اولور ومقامات جمع مقامه لمکان القیام اسمدر اما مطلق مکانده مستعمل بعدذا من قام فیه ایچون استعمال قیلنوب صکره زیادة فی التوسع صدوریافتهٔ مجلس اولان کلامه تسمیه ایلدیلر مقامات بدیع وحریری کبی ومحاضرات جمع محاضرة جلیسك جلیسه کلامه مجازا تی معناسنه یعنی حضرت دانای عالم صلی الله علیه وسلم اصحاب وامتنه خطاب ومصاحبتده انبساط وملاطفه سندن جمع کثیر یکدیکردن نقل وروایت ایلدکاری وجه (وخطبه وادعیته) جمع دعا کوعا جمع اوعیة (ومخاطباته وعهوده مما لا خلاف انه نزل من ذلك مرتبة لا یقاس بها غیره) ضمیر انه علیه السلامه وبها مرتبه یه وغیره یانبی ویاکلامه عائد اولور (وحاز فیها سبقا) حای مهمله وزای معجمه ایله حوی معناسنه وضمیر فیها مرتبه یه راجعدر وسبق فتح سین مهمله وسکون موحده ایله مصدردر (لا یقدر) ضم مثناة تحتیه وفتح دال مهمله ومخففه ایله مبنی للمجهولدر (قدره) سکون داللهٔ مقدار معناسنه محصل کلام بلاغت وفصاحت جهتندن اول حضرت برجای بالا ومنزلهٔ علیایه رسیده ایدیکه اول مرتبه غیره قیاس اولنمز وسر منزلهٔ فصاحت ومیدان بلاغتده ربایندهٔ قصب السبق والفضل اولان سرجمله فصحایی سبقله فائز وحائزدرکه انك مقداری تخمین وتقدیردن بیروندر (وقد جمعت من کلماته صلی الله علیه وسلم التی لم یسبق الیها) ضبط دلجی وعرضی اوزره جمعت سکون تاء تأنیث وبناء مفعولله ومن تبعیضیة ویازائده در وجمعت بناء فاعل وحذف مفعولله دخی جائزدر ولم یسبق صیغهٔ مجهولله یعنی کلمات حکمت نکات حضرتدن بعضی جمع اولندیکه نهایت بلاغت وغایت فصاحتده بالغه اولمغین اکا سبقت اولنمدی (ولا قدر احد ان یفرغ فی قالبه علیها) یفرغ ضم مثناة تحتیه وسکون فاء وکسر راء ایله من الافراغ مایعالی ظرفه صب ایتمك وقالب فتح لامله اسم آلت کالعالم علی خلاف القیاس معروفدر عبارتده استعارهٔ مکنیه اوتخییلیه هویدادرکه کلام جواهر منزله سنده واسلوب کلام هیئت صیاغت مرتبه سنده اولوب قالب اثباتی تخییلدر ویامراد الفاظدرکه قوالب معانیدر یعنی صیرفیان شهربند فصاحتدن بری زرخالص العیار کلامی برقالبه افراغ ایتمکه قدرتیاب اولمدی (کقوله) جابر رضی الله عنه طریقندن روایتکردهٔ مسلم وبیهقی اولان کلام مسلی امادر بیوررلر (حمی الوطیس) فتح حاء مهمله وکسر میمله ووطیس فتح واو وکسر طاء مهمله ومثناة تحتیه وسینله تنوردر اول حضرتدن مقدم برفرد بوکلام حکمت بیانله کویا اولدیغی قرع مسامع روات ایتمدی روزغزای حنینده ناطقه پرداز اولدقلری کلام بلاغت نصابدن اولوب استعارهٔ مصرحه ومرشحه نمایاندر یعنی تنور آتشتاب اولدی دیمکله اتش حرب وقتال شعله کیر وفروزان اولمقدن کنایه بیوردیلر (ومات حتف انفه) حتف هلاك معناسنه در توهم عرب اوزره روح بیماربینیدن وجان زخم خوار محل جراحت وزخمدن خروج ایلیه حضرت خواجهٔ عالم صلی الله علیه وسلم علی قدر عقولهم عربه تکلم بیوروب یعنی من غیر ضرب ویاقتل کانه فراشنده انفی اوزره ساقط اولوب فوت اولدی دیمکدن عبارت بیوردیلر روایتکردهٔ بیهقی فی شعب الایمان اولان خبرابتدیدرکه من

مات حتف انفه فقد وقع اجره على الله يعنى مجاهدا فى سبيل الله چيقوب بلا مباشرت قتل ولا غرق ولا حرق وفات ايتسه اجر وثوابى مولا يه مفوضدر حاصلى تخصيص انف روحك تتابع نفسله بيندن خروجى مراد اولنور (ولا يلدغ المؤمن من جحر مرتين) يلدغ ضم مثناة تحتيه وسكون لام ودال مهمله وغين معجمه ايله وجحر ضم جيم وسكون حاء مهمله وراء ايله حفيرهٔ هوام ووحوش بعض روايتده من جحر واحد ودیکرده المؤمن لا يلدغ ايله مرويدر حديث مذكور دخى امثال نبويه دندر ابى غرة نام شاعر خصوصنده ورودا يتشدركه مر قوم شعرنده قتال اسلام اوزره كفارى تحريض وتشجيع ايدوب بر دفعه جانب اسلامه قيد اسر ايله كرفتار اولدقده بغير فدا ازادكردهٔ سلطان عالم اولوب چندابيات ايله ستايش پيغمبريده نغمه ساز اولمشيدى بعده نقض عهد ايدوب طرف مشركينله دمساز وتكرار كرفتار پنجهٔ دليران اسلام اولدقده ينه خلاصى التماس وچشمداشت توقع اولوب قبل شهنشاه رسالتدن (لا ادعك تمسح عارضيك بمكة تقول خدعت محمدا مرتين وان المؤمن لا يلدغ الخ) قول شريفيله لب جنبان توبيخ اولوب حوالهٔ تيغ خون اشامله طومار عمرى طى اولنمشيدى ونصح عام طريقيله ديمك اولوركه امر معاش ومعادنده آكاه اولان مؤمن عاقل ومجرب بر دفعه اغواء انس وجنله دنيوى يا اخروى بر يد عمله اوغرايوب ضررن مشاهده ايتسه بردخى اوعمله عودت ايتمز مؤمن وصفنك تخصيصى تا كه بو كلام حكمت انجام امور معاده وافعال معاصى يه عام اوله (والسعيد من وعظ) صيغهٔ مجهولله (بغيره) سعيد عند الله والناس مرضى ومبارك وعظه ايسه ذكر مايلين به القلوب من ثواب او عقاب يعنى سعادتمند اولدركه غيره نازل اولان حوادثله متعظ ومتنصح اولوب خير وشردن عواقب امورى تذكر برله منبه اوله روايت كردهٔ ديلمى اوزره تمامى حديث والشقى من وعظ به غيره (فى اخواتها) فى بمعنى مع يعنى بحسب البلاغة اكا مانند اولان كلمات برنكاتله كه) انما الاعمال بالنيات والمجالس بالامانات الحرب خدعة اياكم وخضراء الدمن كل الصيد فى جوف الفراء البلاء موكل بالمنطق سيد القوم خادمهم الخيل فى نواصيها الخير ان من الشعر لحكمة نية المؤمن خير من عمله الدال على الخير كفاعله الندم توبة (ومما يدرك الناظر العجب) بالاده كذارن ايدن لفظ جمعت مبنى للمجهول اولديغى مايدرك نائب فاعليدر ويدرك من الادراك بمعنى التصور وناظر فاعل يدرك وعجب مفعوله ويا بالعكس اولور (فى مضمنها) ضم ميم وفتح ضاد معجمه وفتح ميم مشدده ونونله اسم مفعول وبعض نسخده مضمونها واقعدر يعنى معانىٔ بديعه ومبانىٔ منيعه وتراكيب صحيحه دن تضمن ايلديكى الفاظى هر معاينه ايدن كسنه نك بسنديده سى اولان در منثور كلمات حضرت حرير تحريره كشيده وجمع اولندى (وتذهب بها الفكر فى ادانى حكمها) ضمير بها ناظره راجعدر وادانى جمع ادنى عددا اقل معناسنه ومعمول يذهب اقصد العموم محذوفدر اى فى كل مذهب وحكم كسر حاء وفتح كافله جمع حكمه يعنى اقل حكم الفاظ والانصابنده اولو الابصار دمبستهٔ وادىٔ حيرت اولور نكيف اقاصى الفاظ كهر بارنى تأمل ايلين واله وحيران اوليه (وقد قال له اصحابه ما رأينا الذى هو افصح منك) بيهقى شعب ايمانده وابو نعيم دلائلنده روايت بيوردقلرى اوزره بعض خطباء وفود مجلس شاه رسالتده خطبه خوان اولدقلرنده كلام عذب وفصيحلرى ازره جوابداده اولدقجه باب مدينة العلم على مرتضى كرم الله وجهه اب ادب برله اول حضرتدن استنطاق واستفسار بيورديكه يارسول الله بز وجناب محترمك شجرهٔ اصيلهٔ هاشميه دن متفرع وبلدهٔ واحده ده نشئه ياب اولمشيكن جناب دولتمآبك وجوه عربه بركونه ناطقه برداز اولوركه بسيارىٔ الفاظ بلاغت نصابى مفهوم اولى النهى اوله مز وذات والاقدركدن فصيحتر كسنه مشاهده ايتمدك ديدكلرنده ان الله عز وجل ادبنى فاحسن تأديبى ونشأت فى بنى سعد بن بكر كلام حكمت انجاميله تحديث نعمت پروردكارى بيورر ايديلر واكثر بلغاى صحب كرام فصحاء عربله اميزش اوزره ايكن احيانا لغهٔ عربيه ده حضرت داناى عالم صلى الله عليه وسلمه مراجعت واندن استفسار دقايق معنا وغرايب ومشكلاتى حل ايدرلردى حتى لغهٔ اسمعيل عليه السلام مندرسه اولمشيكن تعليم امين الوحيله حضرت خواجهٔ عالم احيا بيوردقلرى مرويدر (قال وما يمنعنى وانما انزل القرآن بلسانى لسان عربى مبين) لسان بدل ويا بياندر يعنى اصحابه بيورديكه فصيحترين اولاد آدم اولمدن بنى نه شئ منع ايدر مع هذا غايت بلاغت ونهايت فصاحتله معنون اولان قرآن عظيم الشان بنم لسانمله شرف نزول بيورلديكه واضح عربى زباندر (وقال مرة اخرى) اصحاب غرائب نقلى اوزره ينه كرهٔ اخرى ده بيورديلر (بيد انى من قريش ونشأت فى بنى سعد) فانى يأتينى اللحن بيد غيرا ومن اجل معناسنه ولاجل معناسنه اولديغى مصنفك انوار المشارقنده مقرردر ويا على انى ديمك اوله من باب المدح بما يشبه الذم كما قيل * ولا عيب فيهم غير ان سيوفهم * بهن فلول من قراع الكتائب * وقريش عرب عرباده فصاحتله شهرت شعار اولان ايكى قبيله در وبنى سعد مادر رضاعيلرى

حليمهٔ سعديه قبيله سيدر وهمزهٔ انى مفتوحه در وابتدائيله مكسوره دينلرك قولى نابجا اولديغى جاى اشتباه دكلدر والحاصل بالاده ورود ايدن سؤال اصحابه جواب بيورركه بن قريشدن اولديغمدن غيرى ويا اول اجلدنكه بن قريشدنم وبنى سعد قبيله سندن نشئه ياب وپروردهٔ ام نجيبه بنم كلاممه لحن وزلل لاحق اولوردیمکدر اما انا افصح من نطق بالضاد بيد انى من قريش حديثى كرچه برهان حلبى ابن هشام عليه الرحمه دن نقل وروايت بيورمشلر لكن حفاظ حديثدن برجماعت مبنى موضوع ومعنى صحيحى تصريح بيورديلر (فجمع له) صيغهٔ مجهولله (قوة عارضة البادية وجزالتها) رفعله صدر كاكت (ونصاعة الفاظ الحاضرة) خلوص الفاظ اهل حضور (ورونق كلامها) رونق حسن وبها مضموما ذلك (الى التأييد الالهى الذى مدده) رفعله (الوحى الذى لا يحيط بعلمه بشرى) اى منسوب الى البشر وهم بنو آدم وضمير بعلمه تأييده راجعدر يعنى كلام اهل باديه عدم تصنع برله قوى ومتين وكلام حاضره نرم ولطيف اولمغين هاتين الصفتين تقويهٔ يزدانى وتأييد صمدانى يه منضم اولديغى حالده كه انك علمى بشر احاطه وحيازه ايتميه جك مرتبه وحى سبحانى امداديله حضرت سلطان عالمده جمع اولنوب اول فرد اكمل ايچون دادحق وبخش فياض مطلقدر (وقالت ام معبد) فتح ميم وموحده ايله عاتكه بنت خالد الخزاعيه (فى وصفها له) فاعلنه مضاف مصدر ضميرله نبى عليه السلامه راجعدر (انه حلو المنطق) حلو مطعوم ماتده مستلذ اولان شئ وسامعه اعجاب وسماعيله ذوق وتلذذ اولنان شيئه استعاره قيلندى اوكلعين الماء (فصل لا نزر ولا هذر) نزر فتح نون وسكون زاى ايله يسير معناسنه وهذر فتح هاء وسكون ذال معجمه ايله كثير وبسيار يعنى عاتكهٔ خزاعيه جملهٔ وصف حضرتده نعت خوان اولوب حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلم شيرين زبان ايدى كفتارلرى باسى خلل وملله مائل اوليوب مفصول ومبين ومفهوم ومعين ايدى يا فاصل بين الحق والباطل ديمك اوله (كان منطقه خرزات) منطوق درر بارى جواهر متعاليه ولآلىٔ متغاليه ايدى (نظمن) صيغهٔ مجهولله جواهردن عقد منظوم آسا معناسنه يعنى كويا كفتار شكربارى حلاوت وبها ورونقده رشتهٔ نظامه منتظم كوهر برزيب وبها ايدى (وكان جهير الصوت حسن النغمة) جهير صوت بلند ونغمه فتح نون وسكون غين معجمه ايله حسن صوتدر عادت عرب علو صوتله تمدح ايتملريله سعهٔ فم كه بيان كلامه قدرت وفصاحته دلالت ايتمكين مدحت كو اولورلر وحسن نغمه حضرت طريقهٔ الحان وموسيقى اوزره دكل ايدى بلكه فى ذاته حسن صوتله مكرم ومرزوق ايدى وساير پيغمبران دخى منوال محرر اوزره اولدقلرى نبوت يافته در (صلى الله تعالى عليه وسلم) اولا وآخرا

فصـــل

(واما شرف نسبه وكرم بلده ومنشئه) شرف رفعهٔ قدر وكرم انواع خير وبرى جمعدر لكن عرفا جود وسخا معناسنه مستعملدر ومنشأ محل نشئه وتربيه (فيما لا يحتاج الى اقامة دليل عليه) لظهوره (ولا بيان مشكل ولا خفى منه فانه صلى الله عليه وسلم نخبة) ضم نون وسكون خاء معجمه وموحده ايله مختار ومنتقى (بنى هاشم وسلالة قريش وصميمها) سلاله ضم سينله نسل وصميم خالص (واشرف العرب واعزهم نفرا) اسم جمعدر لا واحد له ثلاثه دن عشره يه دك رجال اوزره واقع اولور رهط كه انساب وعشيرتدر (من قبل ابيه وامه ومن اهل مكة من اكرم بلاد الله على الله وعلى عباده) حاصل كلام حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلمك نسب والالرى ونشئه ياب اولدقلرى بلده نك رفعت وكرمى اقامهٔ دليل وبرهان وحل اشكال وبيان واظهار خفا وابرازعيانه محتاج اولمديغى رتبهٔ تواتره رسيده وباعتبار النسب اول پيغمبر والاحسب مختار بنى هاشم وخلاصهٔ قريش وپدر ومادر وعشيرت جهتندن اشرف واعز وخداوندكان اوزره اكرم ومقصد صحيح وقبلهٔ انبيا اولان مكة الله اهاليسنك اشرفيدر امدى جسم لطيف سلطان كونينى محتويه وغبطه فرماى رياض جنان اولان بقعهٔ منيفه دن ماعدا مدينهٔ منوره اوزره مكهٔ مكرمه نك اكرميتى بو عبارتدن معلوم ومفهومدر امابعض مالكيه تفضيل مدينه على مكه ايله احتجاج ايتمشلردر من اكرم بلاد الله روايتيله ايراد اولنديغى صورتده من تبعيضيه ايله معنى يورلمق محتملدر (حدثنا قاضى القضاة) لام عهد ايچوندر والا على سبيل الاستغراق اطلاقى انجق ملك خلاق اوزره شايانندر (حسين بن محمد الصدفى) فتحتين وفاء ويا نسبيه ايله رحمه الله ترجمه سى سبق ايلمدى (حدثنا ابو الوليد سليمان بن خلف) يعنى حدثنا باجى ابوذر عبد بن احمد) اى الهروى وعبد من غير اضافة واقعدر وهمزهٔ ابن البته نانوشته اولمق كركدر ولو اول صحيفه ده بادا اولنسون (حدثنا ابو محمد السرخسى) حموى (وابو اسحق) مستملى (وابو الهيثم) محمد مكى كشميهنى (محمد بن يوسف) فربرى (قالوا حدثنا محمد بن اسمعيل) امام بخارى (حدثنا قتيبة بن سعيد حدثنا يعقوب بن عبد الرحمن بن عبد الله القارى (عن عمرو) واوله (وعن سعيد المقبرى) فتح ميم وضم وفتح موحده ايله منزلى كورستانه قريب

اولمغله تسميه اولنمشدر (عن ابى هريره ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال بعثت من خير قرون بنى ادم) لفظ
قرونده اقوال عشره حاصلدر مقدار من الزمان معناسنه واهل زمانه اطلاق اولنور ده ويست وبى وچل والتمش
وهشتاد وصد يعنى اون ويكرمى واوتوز وقرق والتمش ويتمش وسكسان وطقسان ويوز سنه دن اعتبار اولنور وقرن يوز سنه ايله احتجاج ايدنلر حضرت فخر عالم
براوغلانجغك باشنى مسح ايدوب عش قرنا دعاسيله سرافتخارنى عرشه همسر قيلمغين اول پسر تمام صدساله معمر
اولديغيله مستدلدر وياقرن يوز يكرمى ييل ومطلقا زماندن معتبردر وياهر عصردركه انده بر پيغمبر ويا كبار
علمادن برى موجود اوله بقول تجانى قرن لغتده وقت واحدده مقترنين او لان هر طبقهٔ ناسدر وكاهى وقتمه قرن
تسميه اولنور پس قول ظاهر وحديثده مراد اولنان قرن طائفه وجيل من الناس فى عصر واحد اولمقدر ومن ابتداى
غايه ويابيانيه در يعنى بنى آدم قرونك خيرلى طائفه سندن بعث وارسال اولندم (قرنا فقرنا) فا ترتيب فى الوجود
ايچوندر طبقة بعد طبقة معناسنه قرأت النحو بابا فبابا قولى اما * قريش خير بنى آدم * وخير قريش بنو هاشم
وخير بنى هاشم احمد * رسول الاله على العالم (حتى كنت من القرن الذى كنت فيه) حتى غايت بعثت ايچوندر
واصلاب اباده تقلبى مراد بيوررلركه خليل اللهدن ثابت بن ذبيح اللهه بعده نضر بن كنانه بعده قريش بن النضردن
بعده عبد الله بن عبد المطلبدن ظهور وباقته وبعث اولندم مصنف عليه الرحمه دلائل بيهقيدن مسندا روايت
بيورديلان خبر صحت اثرايله ماسبق تأييدا نقل ايدركه (وعن العباس رضى الله عنه قال قال النبى صلى الله عليه وسلم
ان الله خلق الخلق فجعلنى من خيرهم) خلق كافى مخلوقاتدر انس وجن وسروشدن يعنى جناب عم خير الناس رضى
الله عنه حديثنده سيد ولد آدم سعادتله بيوررلر بنندهٔ عالم جل جلاله خلقى عدمدن ايجاد ايلدى وبنى مخلوقاتك
خيرلى جنسندن انشا ايلديكه انسانلردر وانك خيرلى نوعندن آفريده قيلديكه عربدر (من خير قرنهم) بدل بعض
من الكل يعنى خيريت ايله مجبول ومتعارف اولان طائفهٔ عربدن خلق ايلدى (ثم تخير القبائل) بعده اقرن عربدن
قبائلك اشرفنى اختيار ايلدى (فجعلنى من خير قبيلة) وآخر قبائل اب واحددن جماعتدر يعنى بنى عربك خيريه ايله
موصوفه اولان قبيلهٔ قريشدن قيلدى (ثم تخير البيوت) ضم وكسر موحده ايله (فجعلنى من خير بيوتهم)
بعده اصانع بيچون قدرتيله اهل بيت قبائلى اختيار بيوروب بنى اهل بيتك خيرلوسى اولان بنى هاشمدن قيلدى
(فانا خيرهم نفسا وخيرهم بيتا) روح وذات وحسب وشرف جهتندن ذكر اولنانلرك سابق علم الهيده بن مختارم
(وعن واثلة بن الاسقع) اهل صفه دن خادم نبوى اولان ذات محترمدركه يوزبش سنه معمر اولوب سكسان اوچ
تاريخنده روبراه عدم اولديلر (قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله اصطفى من ولد ابراهيم اسمعيل) عليهما
السلام حق جل وعلا اولاد خليل جليلدن اسمعيل عليه السلامى مختار ومرتضى ايلدى اسدى اسحق واسمعيل
عليهما السلام الجليلدن ماعدا قنطورادن پسران حضرت ابراهيم شش دانه ايديلر (واصطفى من ولد اسمعيل
بنى كنانة) حر برتحرير سهيلى اوزره اسمعيل عليه السلامك عدد بروج اوزره اون ايكى اولادى اولدى وكنانه دخى
ابائه ثلثة عشر ايله ثابت ابن اسمعيله نسب شريفلرى رسيده اولور (واصطفى من بنى كنانة قريشا) ولد صلبى كنانه
نضر واولاد نضر چهار كانه دركه برى قريشدر واسم قريش فهردر امارقزدهٔ براعهٔ تحقيق شعيبدركه نور خورشيد
فروغ محمدى صلى الله عليه وسلم مطلع جبين كنانه دن فرزند ارجمندى نضره ضيابخش سعادت اولديكه نضر قريش
لقبيله موسوم ايدى وتقريش تفتيش معناسنه درذوى الحاو بيچ حاجاتى تفتيش وقضا ايتمكين تسميه اولنمشيدى
وتصغير قريش تعظيم ايچوندر (واصطفى من قريش بنى هاشم) هاشمكه اسم سامىسى عمرو ايدى علو جناب صاحبى
اولمغين عمرو العلى ديرلر ايدى عمرو اول ايامده ظهور قحط سالده ضيافت خلق ايچون سفرهٔ كسترنعمت كونا كون
اولدى ثريد له اول ضيافت ايدن بونلر اولوب هشم ثريد ايتدكارى جهتندن هاشم ديمكله ملقب اولدى غرهٔ صبح
حيات هاشم اصح روايتده غزه ده سام ممانه مبدل اولمشدر (واصطفانى من بنى هاشم) هاشم جمال بى نظير ايله
خاطر پذير عالم اولمغين طاق محراب ابروسى مشكوة النور سيد عالم صلى الله عليه وسلم اولوب حضرت واهب العطايا
اكا چار پسر عنايت ايتدى برى عبد المطلبدركه جدبد رسلطان الانبيادر والحاصل خداى معبود لطف وجوديله
قريشدن بنى هاشمى مختار بيوروب وبنى هاشمدن دخى بنى مجتبا وخاتم الرسل والانبيا قيلدى (قال الترمذى هذا
حديث صحيح وفى حديث عن ابن عمر) رضى الله عنهما (ورواه الطبرانى) امام فرد وحافظ ابو جعفر بن جرير
طبرى (انه صلى الله عليه وسلم قال ان الله عزوجل اختار خلقه فاختار منهم بنى آدم ثم اختار بنى آدم فاختار منهم
العرب ثم اختار العرب فاختار منهم قريشا ثم اختار قريشا فاختار منهم بنى هاشم ثم اختار بنى هاشم فاختارنى
منهم فلم ازل خيارا من خيار) معناى حديث احاديث مسبوقه مضمونى اولمغين تكرارى قلمه رخصت

دادهٔ اعاده رواكورلمز والحاصل اصل مبدأ واصولمدن خلاق عالم بنى ايجاد وانشا بيورنجه خيارا من خيار
وشريفا من شريف اولمقدن زائل اولمدم ديمكدر * البوصيرى * فهو الذى تم معناه وصورته * ثم اصطفاه حبيبا
بارئ النسم * لابن الخطيب الاندلسى لسان الدين * يامصطفى من قبل نشأة آدم * والكون لم تفتح له اغلاق * ايروم
مخلوق ثناءك بعدما * اثنى على اخلاقك الخلاق (الا) حرف استفتاح وتنبيه (من احب العرب فبحبى احبهم ومن
ابغض العرب فببغضى ابغضهم) ظاهر باحرفلرى سببيه اولمق انسبدر يعنى عربه محبت ايدن بنم عربه محبتم سببيله
دلداده اولور وياعربه محب اولمزمسزا وار اولان بنم عربه محبتم مانندى محبت وبنم بغضم اسابغض ايليه ديمك اوله
حاصلى الحب فى الله والبغض فى الله منطوقنجه عامل اولمقدر ومحبت وفضل وشرف عرب خصوصنده عراقى عليه
الرحمه نك نيل القرب فى محبة العرب نام مؤلفى بغايت معتنى به در وفرقهٔ شعوبيه كه عجمى عرب اوزره تفضيل
ونصرة لهم نيجه احاديث موضوعه ايراد ايتشلر ازجمله ان الله تعالى اذا تكلم بالرضا تكلم بالفارسية واذا تكلم
بالغضب تكلم بالعربية امثالى وشارح شفا عمر عرضى نقلى اوزره فضل لغة فارسيه ده وارده اولان احاديثك كاپسى
موضوعه در ديدى (وقال العلامة الشهاب والذى صح ان اهل الجنة يتكلمون بلغة محمد صلى الله عليه وسلم فلا صحة
لما روى بعضهم ان لسان اهل الجنة فيها الفارسية الدرية (وعن ابن عباس) رضى الله عنهما خبر منذكورك مخرجى
ابن ابى عمر العدنى اولديغى تحرير كردهٔ سيوطيدر (ان قريشا) فتح همزهٔ ان مشدده ايله (كانت نورا بين يدى الله
تعالى قبل ان يخلق آدم بالفى عام) حقيقى اوزره دوهزار سال ياخود طول مدت وزماندن كنايه در نوردخى ياغايه
قربدن عبارتدركه محل رضا اوله وياحقيقة نور اوله يعنى آدم صفى اللهى عالم شهوده اظهاردن ايكى بيك سنه مقدم بين
يدى الجبارده قريش بر نور درخشنده ايدى (يسبح ذلك النور وتسبح الملائكة بتسبيحه) اول نور لامع حقه تسبيح ايدوب
سروشان دخى اقتداء به تسبيح وتمجيدله حق تقديس وتنزيه ايدرلر ايدى (فلما خلق الله آدم عليه الصلوة والسلام القى
ذلك النور فى صلبه) ضم صاد وسكون لام ايله عمود ظهر استخوان سلسلهٔ پشت وقتاكه آدم عليه السلامك ذاتنى صانع
بيچون آفريده قيلدى اول نور ساطع الظهورى صلب ابو البشره القا وايداع ايلدى (فقال رسول الله صلى الله
عليه وسلم فاهبطنى الله الى الارض فى صلب آدم وجعلنى فى صلب نوح وقذف بى فى صلب ابراهيم) ميانهٔ نوح وآدم
عليهما السلام دوراد ور اولمغين قذف ايله تعبير ايلديكه قذف رمى من بعيد در ولذا جعلنى لفظيله ادا اولنمدى يعنى
بنم نورمى ملأ اعلى عالمندن صلب آدمده روى زمينه انزال بعده نور پرفتوحمى صلب نوحه نقل وبعده صلب
خليل جليله قذف واندا ختيه ايلدى (ثم لم يزل الله ينقلنى من الاصلاب الكريمة والارحام الطاهرة حتى
اخرجنى من بين ابوى لم يلتقيا على سفاح قط) ارحام جمع رحم وعاء ولد وقرابته دخى اطلاق اولنور وابوى تغليب
قاعده سى اوزره پدر ومادر لم يلتقيا جملهٔ سى حاليه در وسفاح زنا وقط فتح قاف وسكون طا ايله بمعنى حسب وفتح
وضم قاف وتشديد وتخفيف طا ايله تعميم ازمنهٔ ماضيه ايچوندر والحاصل جوهر كرانمايهٔ ذات خواجهٔ كائنات
عليه افضل الصلوات كه مستودع اصلاب طاهرهٔ انبيا وقوة الظهر كرام عرب العربا وكاه درة الوشاح صدور امهات
طاهرات اوله رق صلب كريم عبد اللهه اندن شچراغ كنجينه آمنه اولنجه عرق عريق ابا وامهات جريان دم
فاسد سفاحله عليل اولميوب هر حالده پيغمبر وقت شريعتى اوزره تنق بند نكاح شرعى اولوب الايش سفاحدن
جامه سى طاهر الذيل اوله كلمشدر (ويشهد لصحة هذا الخبر شعر العباس فى مدح النبى صلى الله عليه وسلم) يعنى
بو خبرك صحتنه عم خير الناس جناب عباس وصف نبويده ناطقه پرداز مدحت اولدقلرى * من قبلها طبت
فى الظلال وفى * شعريله مصدر اولان قصيدهٔ نضيده لرى شهادت ايدر والله اعلم

فصـــــل

(واما ما تدعو ضرورة الحيوة اليه مما فصلناه فعلى ثلاثة ضروب) يعنى باب اولدن تفصيل ايلديكمز موادده ضرورت
حياته لازم وما لابدى اقتضا ايدر امور اوچ ضرب اوزره قائمه در وضرب قسم ونوع من الشئ (ضرب الفضل فى قلته)
ضروب ثلثه نك برى فضيلت اول امرك قلتنده اولاندر (وضرب الفضل فى كثرته) بر قسمى فضل انك بسيارنده
حاصلدر (وضرب تختلف الاحوال فيه) برى دخى فضيلت جهتندن احوال مختلفه در امدى هر نوعى بر رفصله
تفريد بيوررلر (فاما ما التمدح والكمال بقلته اتفاقا وعلى كل حال عادة وشريعة) عادتدن مراد ناسك اعتياد
ايلدكارى وشريعتدن غرض شارع علامرونهيدر (كالغذاء) كسر غين معجمه وفتح ذال معجمه ومدله مطلقا قوام
بدن انكله قائم اولديغى هر مأكول ومشروب (والنوم) خواب (ولم تزل الحكماء والعرب) حكماء يونان وهند وفرس
(تتمادح بقلتهما وتذم بكثرتهما) تمادح كتنفاخر لفظا الا التفاعل مقصود كثرتدر حاصل كلام اولقسمكه مدح وكماله

استحقاقی حیثیتیله حسن وشرعا وعادة قلتیله پسندیده وهر حالده ممدوحدر غذا ونوم اسا که عقلاء عرب وحکماء وقدماء اندکی خواب وغذا ایله تفاخر وستایش وکثرتیله تعییب ومذمتدن خالی اولمدیلر اما روم وعجم کثرة اطعمه والوان تفایسله فخر آورد اولوب عرب ایسه قلت اکل ایله افتخارا تمکله تخصیص بالذکر قیلندی ادیب فرد عارف سهروردی هیاکل النورده تحقیق مقال ایدرکه نفوس ناطقه جواهر ملکوتدندر انی اشغال ایتمز الاقوای بدنیه ومشاغل جسمانیه پس ضعف سلطان قوای بدن تقلیل طعام وتکثیر سهر ایله حصوله بذیر اولوب احیانا عالم قدسه وصلتله تخلص یاب وتلاقی مغیبات ایدر دیمشلر قیل البطنة تذهب الفطنة (لان کثرة الاکل والشرب دلیل علی النهم والحرص والشره) نهم فتح نون وهاء ایله اشتهای طعامده افراط وحرص آزوشره فتح شین معجمه وراء مهمله ایله بسیاری حرص فقیه ترقی (وغلبة الشهوة) یعنی کثرة اکل وشرب شهوة طعامده افراط وحرص وبسیاری آزوغلبه اشتهای طعامه دلیلدر امدی غلبه شهوة ایرادیله عبارتده تکرر فهم اولنغیه وحرادطعامه اولان شهوتدر وحرص کاهی امر محمودده اولدیغی حالده ممدوح اولور کما قال تعالی (حریص علیکم بالمؤمنین) وقلة غذا ونوم حد تفریطه رسیده اولمدقجه محموددر تاکم بلاضرورت ضرره مؤدی اولمیه نتکم بوصیری علیه الرحمه بیورر واخش الدسائس من جوع ومن شبع * فرب مخمصة شر من التخم * فریده سیلهادای دأب ادیب بیورمشلر بعدذا کثرة غذا ونومله مبتلا اولنلر تدریجله قطع وترکی لابددر کما فی منظومة ابن سینا * وکل عادة تضر اهلها * فاقطع بتدریج الزمان اصلها (وسبب لمضار الدنیا والاخرة) خبربعد خبردر وسبب کسر باء مشدده ایله اسم فاعلدر امدی کثرة غذا ونوم امر مباح اولوب ضرر دنیوی واخروی اولدیغندن بلکه بدنه نفعی مشاهده اولنوب اقل لیلده نائم اولنلر غالبا صلوة صبحی درلنوادایه معین اولدیغی کبی تارة غذا ونومک فوائدی بسیار وتارة ضرری نمایان اولمغله غذا ونوم فی ذاته سبب اولمدقلری مفهوم بلکه سبب ضرر نشأت ایتمکین مسبب اولملریله تعبیر وسبب ایراد بیورلدی زیرا ترک نماز کاهی نومدن نشأت ایتمکله ضرر اخرت ایچون سبب واکلدن کاهی امتلاء وسده وسلال عارضه سنه سبب اولمق وجهیلهدر (جالب لادواء الجسد) ادواء جمع داء که امراض وعلل مصنف علیه الرحمه علی طریق اللف والنشر اشارت بیوردیلر کثرة اکل وشربله معده وعروق ممتلئه وخون آکود اولوب اخلاط زدیه منداد وامراض تولدن جالب ایدیجیدر * فان الداء اکثر ما تراه * یکون من الطعام او الشراب (وخثارة النفس) خاء معجمه ومثلثه وراء مهمله ایله عدم نشاط وجرله ادواء اوزره معطوفدر (وامتلاء الدماغ) عند النوم ابخرة رطبه تصاعدیله اعصاب دماغ رخاوت بولوب دماغه ضعف طاری وذهن خالل پذیر اولمغله قلة حفظ وبلادت ایراث ایدر (وقلته دلیل علی القناعة) بالاده کثرة الاکل اوزره عطفله منصوب ویا ابتدائیه ایله رفعی جائزدر (وملك النفس) قناعت اوزره معطوفدر (وقمع الشهوة) کذلك معطوف علی القناعة اومرفوع علی الابتدائیة وقمع قهر معناسنه (سبب للصحة) خبر مبتدا اولدر ویا مقدر (وصفاء الخاطر وحدة الذهن) خاطر افکاردن قلبه خطور ایدن شئ ویا نفس قلبه اطلاق اولنور وصفای قلب بحسب فهمه در وذهن قوة فهم وحدت سرعتدر والحاصل ناسدن استغنا الله اندك خوار اولمق عزته دلیل ونفس اماره یه مالك وضابط اولمغله قهر شهوته دال اولور یاخود معنی عنان نفس سرکشه دسترس وتند شهوتی ذلیل ایتمك صحته وصفای درون وسرعة قوت فهم وذکایه سببدر (کما ان کثرة النوم دلیل علی الفسولة) ضم فاء وسین مهمله ولامله رذالت وامور دنیا وآخرته عدم تقید وهمت (والضعف) نتکم کثرة نوم رذالة وعدم همت وضعف اوزره دلالت ایلدیکی کبی (وعدم) مرفوع مبتدا وماقبلنه عطف ایله مجروردر (الذکاء والفطنة) سببه متقاربان ویا فطنة فهم وذکا سرعة فهم درنفی اخص نفی اعم اوزره تقدیمی قاعدة ترقیده مبالغه افاده ایدر مسبب خبرمبتدا ویا خبر بعد الخبر (للکسل وعادة العجز وتضییع العمر فی غیر نفع) بسیاری خواب فعل مهمدن توانی یه سبب والقتله امردن عجز وضیاع عمر بلافائده حاصل اولدیغیچوندر * الیس من الخسران ان لیالیا * تمر بلا نفع وتحسب من عمر * زیرا بوکا ماتند غفلتله گذاران ایدن عمر فی الحقیقة عمردن عد اولنمز * اذا کان راس المال عمرك فاحترس * علیه من الانفاق فی غیر واجب (وقساوة القلب وغفلته وموته) امور مهمه دن غفلتله مرده دل وعمایم اولانی عدم ادراکه قسوة قلب وموته سبب اولور زیرا نوم حس وارادتی مبطل اولمغین مرك آسادر فالنوم اخ الموت (والشاهد علی هذا) اکثار اکل وبسیاری خواب مذکوره بواخلاق ذمیمه یی ایراث ایلدیکنه برهان ودلیل (ما یعلم ضرورة ویوجد مشاهدة اوینقل متواترا من کلام الامم المتقدمة والحکماء السالفین واشعار العرب واخبارها وصحیح الحدیث واثار من سلف وخلف مما لا یحتاج الی الاستشهاد علیه اختصارا واقتصارا علی اشتهار العلم به) کثرت اکل ونوم ایجاب ذمائم مذکوره ایلدیکی علم بدیهی

وضرورله

وضرورله هر فردك معلومی وعیانا ومشاهدة مفهومی ویا کلام امم پیشین وحکماء هند وعجم ویونان وعرب واشعار حکمت شعار عرب وحدیث نبویدنکه ابغضکم الی الله کل نوم اکول شروب امثالی واصحاب وتابعین نقولندن بحسب المعنی نقل تواتر ایله روایت اولنان اثار ومدعا طلب عدول واقامة بینه یه غیر محتاج اولوب اطنابدن مستغنی وشهرت علم اکا وافیه وکافیه اولمق وجهیلهدر (فکان النبی صلی الله علیه وسلم قد اخذ من هذین الفنین بالاقل) افظ اخذ بنفسه متعدی ایسه ده تمسك واتصاف معنالرین تضمن ایلدیککندن با ایله تعدیه ایلدی واسم اشارت تریبله اتیانی تحقیرا وساحة اعتباردن تبعیدا اولدیغن مشیردر یعنی سلطان عالم صلی الله علیه وسلم اکل ونوم نوعندن اقل قلیله ملازمت واتصاف بیورر ایدی (هذا مما لا یدفع فیه من سیرته) من مابی بیان ویدفع ضمیرندن حالدر (وهو الذی امر به) ضمیر به هذا ویا اقله راجعدر (وحض علیه) حاء مهمله وضاد معجمه ایله حث وترغیب یعنی قلة اکل ونومندن ذکر اولنان امور طریقة وصفة رسول الله دن اولدیغی غیر متنازع فیه دردخی اول دانای عالم صلی الله علیه وسلم ذرکه امتنه عدم اکثار اکل ونومله امر ایلیوب شرف وکمال قلة اکل ونومده اولمغله انك اوزرینه ترغیب ایلدی (لا سیما بارتباط احدهما بالاخر) لاسی لامثال وما بمعنی مع یعنی کثرة اکل ونومك هر بری مع انفراده مذموم ایکن ترکی اوزره ترغیبی شایسته در فکیف ایکیسی بیله جمع اوله لر حاصلی ایکیسندن بری دیکریله معیت وارتباطه اوله پس اقلال وعدم اکثاره امر مبرهندر (حدثنا ابو علی الصدفی الحافظ بقراءتی علیه قال حدثنا ابو الفضل احمد بن حیرون الاصفهانی) فتح وکسر همزه وفا ایله عراق وعجمدن بر بلدة عظیمه درکه الان قاعدة کرسی شاهان صفویه در مقر فرسان معناسنه قال الشارح شهاب الدین الخفاجی ان بلدة اصفهان لا تخلو غالبا من ثلاثین رجلا یستجاب دعاؤهم وکان نمرود حمل منهم ثلثین رجلا لحرب الخلیل علیه الصلوة والسلام فلما راوه امنوا به فدعا الهم بذلك ای بان تستجاب دعوتهم کما اجابوا دعوته انتهی کذا لعلی القاری نقلا عن التلمسانی (حدثنا ابو نعیم) تصغیرله عصرینك حافظ ومحدثی اولان احمد بن عبد الله درتیوز اوتوز حدودنده حرم محترمده روح لطیفی وقفه کبر حریم فردوس اولمشدر (قال حدثنا سلیمان بن احمد) ابن ایوب الشیبانی حداثت سننده مداین شام وحرمین ومصر وبغداد وکوفه وبصره واصبهان وجزیره یه شد رحل عزیمت ایدوب هزار مشایخدن اخذ علوم ایتمشلر معجم کبیر واوسط وصغیری تصنیف ایلیوب عمر عزیزی صد ساله رسیده اولدقده اوچیوز التمش تاریخ هجریده مرغ روحی سوی نعیم طیران ایلدی رحمه الله (حدثنا ابو بکر بن سهل) مولی بنی هاشم ایکیوز سکسان طقوزده رو براه علیین اولدی (حدثنا عبد الله بن صالح) ابو صالح الجهنی کاتب اللیث ایکیوز یکرمی اوچده دار عقبایه عزم ایلدی (حدثنا معاویة بن صالح) الحضرمی قاضی الاندلس اولان شیخ صدوقدر راوی مکحول (ان یحیی بن جابر حدثه عن المقدام ابن معدی کرب) قاضی حمص یحیی بن جابر الطائی یوز یکرمی التی تاریخنده قضاء نصب ایلدی ومقدام صحابه کندی رضی الله عنه نزیل حمص سکسان بدیده دار السلام نعیمه نزول بیوردیلر تحریر امام سهیلی اوزره معدی کرب وجه فلاح معناسنه در (ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ما ملا ابن آدم وعاء شرا من بطنه) وعاء ظرف طعام یعنی بنی آدم کندی شکمندن بدتر بر ظرف طولدرمدی زیرا امتلاء شکم مورث بلادت ومهیج شهوت اولمغین مرتکب معاصی اولوب حدوث امراضله هلاکه مؤدی اولور ومن ادلاوعاء اشر من بطن آدمی دیمکدر زیادة فی التحقیر شرا وعیه شکم آدمی قیلندی (حسب ابن آدم اکلات یقمن صلبه) حسب سکون سینله کافی معناسنه اسمدر مبتدا وخبری اکلاتدر ضم همزه مع الکاف ویا فتح همزه وسکون کاف دخی جائز اولور جمع اکلة بضم الهمزة وسکون الکاف اسم لما یؤکل ویقمن بمعنی یقوین من اقام اذا دام وثبت وصلب ضم وفتح صادله استخوان سلسلهٔ ظهر قال البرهان اکلات بضم الهمزة جمع اکله بفتحها وهی اللقمة یعنی صلب آدمیده تقویت داد اولور بر قاج لقمه بنی آدمه بسدر (فان کان لا محالة) فتح میم وحاء مهمله ولام ایله لابد ولا حیلة معناسنه یعنی اکر اقتصار لقیمات اوزره صبرا یتمزسه (فثلث لطعامه وثلث لشرابه وثلث لنفسه) فتحتینله خارج من الجوف اولان هوادر یعنی بطنندن اوچده بری طعام وغذا ایچون وثلثی شرب ما ایچون وثالثی دخی نفس یعنی برای دم اوله (ولان کثرة النوم من کثرة الاکل والشرب) عبارة مذکوره کلام مصنفدندر حدیثدن دکلدر لکن شراح شفا ماقبلنه وجه ارتباطی بیان بیورمدیلر ظاهرا بارتباط احدهما بالاخر قول سابقنه عطفی مناسبدر یعنی کثرة نوم بسیاری اکل وشربدن حادثه در (قال سفیان الثوری) کسر وضم وفتح سینله سفیان بن سعید بن مسروق کوفی وثوری ثور بن مناه ویا ثور همدانه منسوب قبیلتاندن بریسیدر امام مالك اقرانندن عالم وزاهد ومحدث ایدی یوز التمش برده متوجه خلد برین اولدیلر (یعلك سهر اللیل بقلة الاکل) یعلك ضم یاء وفتح لام ایله مبنی للمفعولدر وسهر مرفوع نائب فاعلیدر یعنی اندك

خوری ایله بلا تعب هنکام شبده بیدار اولمغه دست رس وسحر خیز اولمغه قدر تیاب اولوردی بیوردیلر (وقال بعض السلف لا تأكلوا كثيرا فتشربوا كثيرا فترقدوا كثيرا) امام غزالی قدس سره احیاء علومنده زیاده بیوروب دیدیلر فتخسروا خيرا كثيرا پرهیز کاران سلفدن بعضیلر ارشادا للمریدین بیورمشلرکه چوق بیه‌کزکه بسیار آب نوش ایدرسز وکثرت شرب ایله چوق اویورسز وبسیاری خواب سببیله خیر کثیردن پس مانده وخاسر اولورسز (وقد روی انه كان احب الطعام اليه ما كان على ضفف اى كثرة الايدى) ضفف فتح ضاد معجمه وفائین ایله که اولی مفتوحه‌در مصنف علیه الرحمه ارباب لغت اوزره لفظ ضففی تفسیر بیوردیلرکه تفسیرما نوردرانس وجابر رضی الله عنهما طریقندن سند جید ایله روایتکردهٔ ابو یعلی اولدیغن سیوطی علیه الرحمه مناهل الصفاده تحقیق بیوررلر یعنی سلطان سریر لی مع الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه محبوب تر اولان طعام کثرت دست خوارنده کاتك اولان طعام ایدی حاصلی مع الجماعة اکلی سورلردی وبعضیلر ضفف کثرت عیال ویا قلت طعام وکثرت خارنده ویاتنك دستی وشدت فاقه‌در دیدیلر (وعن عائشة رضی الله عنها لم يمتلئ جوف النبی صلی الله علیه وسلم شبعا قط) شبعا تمییز ویا مفعول له اوملاق وشین معجمه مفتوحه ویا مکسوره فتح وسکون باایله‌در وصواب‌دید ابن مکی کسر شین وسکون موحده ایله مصنف علیه الرحمه احیاء غزالیده اولان صدر حدیث طویلدن ذکرایله اکتفا بیوروب امانیجه احادیث صحیحه‌ده کان یشبع ویجوع وارد اولوب حضرت فخر عالم سیر وکرسنه اولوردی دیکله وبخاریده ما شبع آل محمد قط ورودی غالب احوال حضرتنه بنادر زیرا غالب کثیرا ما یأکل منزله‌سنده مستعملدر بو ایسه احتیاج حقیقی دکلدر بلکه ابی امامه طریقندن روایتکردهٔ ترمذی اولان خبرده اول حضرت بیورمشدرکه خداوند جلیلم بکا بطحاء مکه‌یی آلتون قیلمقلغی عرض ایدوب آلهم بر کون سیر اولوب وروزی کرسنه اولام هنکام کرسنکی‌ده جناب حضرتکه تضرع ایدوب وقت شبعده شکر ایله اب جنان اولام دیو بیوردقلری معنای مادح حضرت جناب بوصیری ایما ایدر وراودته الجبال الشم من ذهب ✱ عن نفسه فاراها ايما شمم ✱ امدی جوع حضرت سید عالم قصد جهتیله اولوب ظاهرا احتیاجدن اولمغی اظهار بیورملری قلوب فقرایی تطییب وریاضة اهل کتاب وحکمادن تنزیه ایدی تنکیم بالسعادة بیوررلر (لا رهبانية فی الدين) والحاصل غالب احیانده جوف رسول الله شبع جهتندن اصلا ممتلی اولمادی (وانه) فتح همزه ایله جملهٔ روایت عائشه رضی الله عنهادن ویا کسر ایله علی الاستئناف وضمیر شان ویا حضرت رسول علیه السلامه راجعدر یاخود بالاده انه كان احب حدیثی اوزره معطوفدر (كان فی اهله لا يسألهم طعاما) جملهٔ لا يسأل ماقبلندن حال اولور یعنی سرور کائنات علیه ازکی التحیات اهل بیت محترمی میانه‌سنده اولوردی درخواست نواله ایتدیکی حالده دیمك اولور یاخود كان فی اهله یسأل فاعلندن حال ویا خبر واقع اولور امدی عدم سؤال حضرت طعامه عدم اهتمامندن ایدی (ولا يتشهاه) مضارع تشهی تفعل من الشهوة ادراك الملايم ویا ما یستلذ به میلدر (ان اطعموه اكل وما اطعموه قبل وما سقوه شرب) سقوه بمعنی اعطوه یعنی اهل بیتی اول حضرته طعام وشراب ما حضریدن هرنه که حضور سعادتنه تقدیم ایدرلر ایسه اقبال بیوروب اکل وشرب ایدرلردی (ولا يعترض) بنا مجهول ایله (علی هذا بحديث بريرة رضی الله عنها) بریره فتح موحده وراءین مهملتین ایله که اولی مکسوره وبینهماده مثناة تحتیه ایله من البر مبروره ویا باره معناسنه بنت صفوان قبطیه وعند الذهبی حبشیه‌در حضرت صدیقه رضی الله عنها عتبة بن ابی لهبدن اشترا بیورمشلر ایدی (وقوله الم ار البرمة) ضم موحده وسکون راء مهمله ایله نحاس وحدید وغیریدن مصنوعه قدره شامله‌در (فيها اللحم) ضمیر برمه‌یه راجعدر (اذا علل سبب سؤاله ظنه علیه الصلوة والسلام اعتقادهم انه لا يحل له) یعنی حدیث مسبوقه خبر بریره رضی الله عنها ایله اعتراض اولنمزکه جناب نبی محترم اهل بیت مکرم اوزره داخل اولوب کوشتپاره دردیك جوشیده ایکن اول حضرته نواله ما حضریدن خبز وادام تقریب ایلدکارنده قدرده غلیان ایدن کوشتپاره اولدیغن کورمدکمی دیدیلر اهل بیت بلی یا رسول الله برمه‌ده اولان لحم پاره بریره‌یه تصدق اولنمشیدی وجناب حضرتك صدقه اکل ایتمزدیو بسط مندیل اعتذار ایلدکارنده هو لها صدقة ولنا هدية یعنی بریره‌یه صدقه وبزه هدیه‌در دیو تعلیم ادب شرع بیورمشدی والحاصل الم ار البرمة قول شریفی شاید اهل بیتك اول حضرته بالذات صدقه امثالی حلال اولمازدیو اعتقادلری ظنیله سؤاله سبب وبادی اوله (فاراد بيان سنته اذ رأهم لم يقدموه اليه مع علمه انهم لا يستأثرون عليه به تصدق) ذالك تخفیف وتشدید ایله (عليهم ظنه) رفعله فاعل صدق ویا نصبله‌در (وبين لهم ما جهلوه من امره بقوله هو لها صدقة ولنا هدية) پس اهل بیتك عدم تقدیم لحمی اول حضرت مشاهده ایلدیکی حینده طریقهٔ سنیه‌سنی بیان مراد ایلیوب مع هذا اهل بیت اول حضرتدن بر شیء المرکه میوب کندی نفسلری اوزره نفس مکرمن تقدیم

ایندکارینه علم شریفلری لاحق ایکن اهل بیت اوزره ظن بیوردقلری راست وکندو امرنده اهل بیتك معلومی اولمین حکمی بیان ایلدیکه اول برمه بریره‌یه صدقه وبزم ایچون هدیه‌در دیدیلر امدی بو خبر لطیفه‌ایله اهل بیتدن خواستکار طعام اولملرینی ایجاب ایتمدی (وفی حکمة لقمان) بن عنقا پسر همشیرهٔ داود ویا ابن اخت یا ابن خالة ایوب علیهما السلام ویا قاضی بنی اسرائیل وحکیم وعند الاکثر ولی وعند البعض نبیدر ویا عبد حبشی نجار ویا نجاد ویا خیاط ویا راعی وبعد ابراهیم اوبعد عیسی علیهما السلام وهزار سال عمر کذار اولمق روایتی لقمان بن عاددن غلطدر ولفظا ومعنا کلمات حکمت آمیزی برکتاب مستقل ایله جمع اولنمشدر قرآن مجیدده ذکر اولنان لقمان موما الیه حضرتیدر (يا بنی) تصغیر واضافتله دراسی بقول اصح شکم درکسر میم وسکون شینله (اذا امتلأت المعدة نامت الفكرة) معده فتح میم وکسر عین ویا کسر میم وسکون عین ایله مقر طعام انسان وفکرة دماغده برقوهٔ مدرکه‌در ونوم فکره استعارهٔ تبعیه اولور (وخرست الحكمة وقعدت الاعضاء عن العبادة) یعنی لقمان فرزند دلبندنه نصح خوان اولوب بیوررکه وقتا که معده بر اوله قوهٔ مدرکهٔ دماغ خفته وزبان حکمت لال وبدن کسلانك اولوب عبادت حقدن ولسانی ذکر مولادن وقلبی فکر خدادن پس مانده وتعطیل ایدر (قال سحنون) فتح وضم سین مهمله ایله‌در اصل نام مرغ ویا اسم بلبل وقاضیٔ افریقیه ابو سعید عبد السلام تنوخی مالکی‌یه لقبدر صرف ومنعی جائزدر ایکیوز قرق سنه سنده عندلیب روحی قفس بدندن کلستان نعیمه پران ایلدی برنسخه‌ده سحنون بدلی ذو النون واقعدرکه مراد زاهد مشهور ثوبان مصری قدس سره العزیزدر عصر واحدده موجود اولملریله یکدیکردن روایتلری ممکندر (لا يصلح العلم لمن يأكل حتى يشبع) مضارع استمرار تجددی افاده ایتمکله تحصیل علمه اوکسنه صالح وطلبی سزاوار دکلدرکه کثرت شبع انك دأب وعادتی اوله زیرا هر بار سیر اولان کسنه‌نك نومی بسیار اولوب بلید اولور بطنت فطنته مانع قویه‌در (وفی صحيح الحديث) مصنف علیه الرحمه بو عبارتله کتاب بخاری‌یی مراد ایدوب (اما انا فلا آكل متكئا) وفی رواية انی لا آكل وفی اخری لا آكل وانا متكئ سبب ورود خبر لطیف بو وجهله رونمودرکه براعرابی حضرت سید العرب والعجم صلی الله علیه وسلم جنابنه برکوسفند بریان ایدوب هدیه ایلدی فخر عالم دخی زانونشین اولوب تناوله اغاز ایلدکده اعرابی خطاب ایدوب بو کونه جلسه نه‌در تربع بیورسه‌کز دیدی جواب اداده اولدیلرکه ان الله جعلنی عبدا كريما ولم يجعلنی جبارا عنيدا قول شریفیله ناطقه پرداز اولدیغن تصریح کردهٔ ابن ماجه علیه الرحمه‌در (والاتكاء هو التمكن للاكل والتقعدد فی الجلوس له) تفعل من القعود تثبت وتمکن معناسنه (كالتربع وشبهه من تمكن الجلسات التی يعتمد فيها الجالس علی ما تحته) تربع بمعنی النزول فی التربيع ساقین وورکینی بسطله جلوسدر جعل الشیء رباعيا تعریفندن مأخوذدر من تمكن الخ تربع وشبه تربعی بیاندر تمکن تفعلدن تثبت فی المکان واعتماد اتکادر (والجالس علی هذه الهيئة يستدعی الاكل ويستكثر منه) امدی اتکاء لاجل الاکل برلشوب جلوسنده برقاعده قرار داده اولمقدر چار اعضا اوزره وماتندی جلسه‌لرکبی که مربع نشین اولمق وزمین وبساط ویا بالین اوزره اعتماد واتکا ایله اوتورمقاق اکله رغبت تامله تناولك اقتضا وحد اعتدالدن تجاوز واقبالی مزداد ایدر (والنبی صلی الله علیه وسلم انما كان جلوسه للاكل جلوس المستوفز مقعيا) مستوفز مطمئن اولمیوب قیامه مستعجل اولاندر واقعاء قاف وعینله قدمینی نصب والیتینی اوکچه‌لری اوزره وضع ایدوب ساقین وفخذینی ضمله زانوسی اوزرینه اوتورمق ویاخود الیتینی زمینه پیوسته ایدوب ساقین وفخذینی نصب وسینه‌یه ملاصق ایتمکدر امدی اول حضرتك لاجل الاکل جلوسی استیفاز ایله ایدی (ويقول انما انا عبد آكل كما يأكل العبد واجلس كما يجلس العبد) دخی اول سلطان سریر لی مع الله صلی علیه الاله تواضعا لله بیوررایدیکه بن بندهٔ ذو الجلالم بنده‌کانك اکلی کبی اکل ایدرم وچاکران جلوسی کبی جالس اولورم یعنی دنیا وترفهی ایچون خلق اولنمدم بلکه نظرم عبادة حق وتبلیغ اوامر فیاض مطلقدر غیره التفات والایش وحظوظات دنیویه‌یه رغبت بکا شایستهٔ عبودیت دکلدر رسیدی خدمتنه موکل ایلان بنده‌وش ایدلك خوارم دیمکدر (وليس معنى الحديث فی الاتكاء الميل علی شق عند المحققين) اتکاء خصوصنده معنای حدیث سابق عند ارباب التحقیق بر جانبه میل معناسنه دیمك دکلدر بلکه تربع وماتندی زمینه وتشنینه یرلشوب اوتورمقدر امامیل ایسه احد شقینی اوزره وساده ویا بالینه اعتمادر (وكذلك) قلت اکل وعدم ترفهی نظیریدر (نومه صلی الله علیه وسلم كان قليلا شهدت بذلك الآثار الصحيحة) خواب ناز حضرت اندلك وقلتنه احادیث صحیحة الاسانید دلالت وشهرتنه بنا ذکرویاندن مستغنیدر (ومع ذلك فقد قال صلی الله علیه وسلم ان عينی تنامان ولا ينام قلبی) نوردیدهٔ عالم صلی الله علیه وسلم غالب حالده قلت نومله بله ذهن کشای حکمت اولوردیکه بنم

دوچشم خواب آلود اولور امادلیم بیدار واکاهدر دیو بیوردیلر والحاصل عالم خوابده بیله دل آکاهلری عالم ملکوته اتصال الله رؤیای حضرت وحیدن قسمدر وسائر انبیاء علیهم السلام احوالی بویله در (وكان نومه صلى الله عليه وسلم على جانب الايمن استعظاما على قلة النوم) واول حضرتك نومی صاغ جانبی اوزره اولدیغی اندلك خواب اولماسنه تقویه ایدی (لانه على الجانب الايسر اهنا) افعل تفضیل مهموز الاخر (اهدؤ القلب) همزه ایله وكاهی همزه واوه قلب وادغام قیلنور (وما يتعلق به من الاعضاء الباطنة حينئذ فيستدعى ذلك الاستثقال فيه بالطول) یعنی صول جانب اوزره خواب سكونت قلبه اسهل والذ ودرون جسدده موجود ودلق ایدن شیلره هیئت مذكوره اوزره استراحتدن بدنه ثقل عارض اولوب نومه استغراق وطول ودرازمان بطالت ایراث ایدر (واذا نام النائم على جانبه الايمن تعلق القلب وقلق) فتح قاف وكسر لام ایله مضطرب (فاسرع الافاقة) اما نائم شق ایمن اوزره اولورسه قلب معلقه اولوب مستقر ومطمئن اولمز پس سرعت تیقظ حاصل اولور (ولم يغمره الاستغراق) فتح یاء وسكون غین معجمه وضم میم وجزم راء مهمله ایله یعنی نوم انی شدة استیلا ایله مستغرق قیلیوب خواب الود اولمز والله اعلم

فصـــل

(والضرب الثانى) ضرورة حیاتك مقتضیات ومالابدی اولان اقسام ثلاثه نك ایكنجیسی وفصول بابك طقوزنجیسی (ما يتفق التمدح بكثرته) من غير قصد لصاحبه اتفاقا كثرتیله تمدح (والفخر بوفوره كالنكاح والجاه) یعنی جماع اسا وعند الناس علو قدر ومهابت ونفوذ كلمه صاحبی اولمق كبی وفرة وكثرتیله افتخار اولنان امور در (اما النكاح فمتفق عليه شرعا وعادة) لف ونشر مشوش بر له بیان بیورر (فانه دليل على الكمال وصحة الذكورة) شرعا وعادة تمییزیت ویا مصدریت ایله منصوب بلردر ذكورة ظاهرا انونة كبی مصدر در اماشهور اولان جمع ذكر خلاف انثی اولمقدر وذكوریه صحیح قوة وسلامتیدر یعنی نكاح شاننده علماء واصحاب بصیرت شرعا وعادة اتفاق ومدح ایلدكاری امر مجمع علیهدر زیرا نكاح قوة واعتدال الله خلقة وجسمده كمال وذكوریده ضعف وآفتدن سلامته دلیلدر (ولم يزل التفاخر بكثرته عادة للناس معروفة والتمادح به سيرة ماضية) بين الناس كثرة نكاحله عادتا فخر آور اولمق هویدا وقاعدهٔ مقرره جهتندن مباهات ایتمك بردوام وبرقراردر (واما الشرع فسنة مأثورة) وكثرة نكاحله تمادح شرعا معتد امر مسنون واحادیث صحیحه وآثار سلفدن منقولدر (فقد قال ابن عباس افضل هذه الامة اكثرها نساء مشيرا اليه صلى الله عليه وسلم) وافضل ایله مراد جناب نبوتدر كه مافوق الاربعه مباح قلنمق خصائص حضرتدندر وامر اشارتله تعبیرامة اجابت مراد اولنمشدر وقصد قائل رضی الله عنه نكاح اوزره حض وا كثاره ترغیبدر روایتكردهٔ بخاری اولان حدیث صحیحده ابن عباس رضی الله عنهما نبی محترمی مراد ایتمامش ایدیجی اولدیغی حالده بیوردیكه بوامة اجابتك اجل وافضلی زنانی بسیار یعنی كثیر النكاح اولاندر دیدیلر زیرا اجماع اهل سیرله اون بر عدد ذوات محترمه غیر السراری تزوج بیورمشلردر وقبل الدخول مفارقت اولنانله اون سكز در دیمشلردر (وقد قال صلى الله عليه وسلم تناكحوا تناسلوا فانى اباهى بكم الامم يوم القيامة) بعض نسخده تناكحوا فانى مباه بكم واقعدر وهو عبارة عن مصاهرة المسلمين بعضهم بعضا تناكحوا تفاعل من النكاح بمعنى التزوج وتناسل كثرة نسل كه اولاد وذراری یا خود كثرة نكاح معناسنه ومباهات مفاخرتدر یعنی كثرة تزوج وتناكح ایدككه درروز حشر سزلك كثرتكز ایله فخر آور اولورم دیمكدر حدیث مذكوری ابن مردویه تفسیرنده تخریج بیورمشلردر (ونهى عن التبتل) بالكلیة نكاحدن انقطاعی نهی ایلدی ومریم علیها السلامه تبول تسمیه اولندیغی رجالدن انقطاعی ایچوندر اما آیت كریمه وتبتل اليه تبتيلا آخر معنایه در ای انقطع فى الليل لعبادة الله والتهجد دیمك اوله (مع ما فيه من قمع الشهوة وغض البصر) امر نكاحده قهر شهوة وغمض نظر وخفض بصر فوایدی بدیدار اولغله (الذين نبه عليهما) قمع وغضه صفتدر (بقوله صلى الله عليه وسلم) ابن ماجه علیه الرحمه صدیقه رضی الله عنهادن روایت بیوردیغی قول حضرتله كه (من كان ذا طول فليتزوج فانه) فانه تعلیل للامر (اغض للبصر واحصن للفرج) طول فتح طاء مهمله وسكون واو ولام ایله سعهٔ رزق ومال یعنی اول كمسنه كه نفقهٔ عیال اوزره قدرتیاب اوله اوكسنه تزوج ایلسون زیرا نكاح محرمانه شهوتی تهیج وتحریك ایدن اموردن بصری كف وفرجی منع وصیانت جهتندن اكثر واقویدر (حتى لم يره العلماء مما يقدح فى الزهد) تا كم علماء شرع ودین ترك دنیا امرنده نكاح وتزوجی طعن وقدح اولنور كورمدیلر زیرا قصد تزوج نسل وتعففدر * قال ابن عباس رضى الله عنهما ليس فى النساء سرف ولا فى تركهن عبادة وزهد كما فى تحفة العروس (قال سهل بن عبد الله) جناب تستری قدس سره

السرى بیوردیلركه (قد حببن) بناء مجهول وتشدیدله ضمیر نسایه راجعدر (الى سيد المرسلين فكيف يزهد فيهن) یعنی حكیم ذوالجلال جل شانه ازهد الخلق اولان نبی محمود الخصال صلی الله علیه وسلمك نهادنده محبت نسانی مركوز ایلدی نه كیفیتله بركمسنه ادعا ایدركه ترك نسا ازهد اوله وآیهٔ (والذين يقولون ربنا هب لنا من ازواجنا وذرياتنا قرة اعين واجعلنا للمتقين اماما) كریمه سی تزوجك عزوبیت اوزره فضلنه دلالت بیوررزیرا ابقاء ذریه وعمل صالحه باعث دركیم كشینك موتیله منقطع اولمز كذا فى سراج المريدين قال الشارح شهاب الدين الخفاجى قلت ويدل على انه افضل فى حق من يقتدى به الناس (ونحوه عن ابن عيينة) تصغیر عینه دن منقول علمدر سفیان بن عیینة بن عمران الكوفى تبع تابعیندن احد الائمة الاعلام ومجاور بیت الله الحرامدر یوزطقسان سكزده عازم نزهتگاه نعیم اولمشدر یعنی تستریدن روایت اولنان خبر نظیری ابن عیینه علیه الرحمه دن دخی مرویدر بیوررلر (وقد كان زهاد الصحابة رضى الله عنهم كثيرى الزوجات والسرارى كثيرى النكاح) كثیری ایكی یاء ایله اصلی صیغهٔ جمع اوزره كثیرین ایدی للاضافة نون حذف اولندی وسراری تشدید وتخفیف یاء ایله جمع سریه بالتشدید وهى الامة المنكوحة ولو مرة اما قبل الوطء سریه تسمیه اولنمز سره منسوبدركه جماعدر ویا كشی موطوءه جاریه سن زوجه سندن پنهان ایلدیكندن ناشی اوله یعنی تارك لذائذ دنیا اولان كبار صحب كرام حضراتی زناندن حرائر وامائی اكثار بیوررلر ایدی ویا بسیار بار تطلیق ودیگرانی تزوج اعتباریله زوجاتی تكثیر ایدرلردی حتی جناب اسد الله كرم الله وجهه فاطمة الزهرى رضى الله عنها فوتندنصكره چهار نسوه واون طقوز وایده جمع بیورمشلر ایدی وسبط مكرم امام حسن رضى الله عنه حضرتلری محب نسوان اولوب منكاح ومطلاق ایدیلر قیل انه ارخى ستره على مأتى حرة وحدیث شریفده عليكم بالسرارى فانهن مباركات الارحام امر شریفنك ورودی تسری سنت نبویه اولدیغنه دلیلدر (وحكى) بناء مجهوله (فى ذلك عن على والحسن وابن عمر وغيرهم غير شئ) غیر نائب حكی یعنی تزوج وتسری وكثرتی امرنده جناب علی مرتضی وریحانهٔ سلطان اصفیا وعبد الله بن عمر وسائر اصحاب سید البشردن امر مذكورده بسیار حالات نقل اولندیكه من جهة الكثرة ابهام اولنمشدر (وقد كره غير واحد ان يلقى الله عزبا) فتح عین مهمله وزای وباء موحده ایله من لا امرأة له اولان مردولقاء الله موتدن كنایه در یعنی سلف صالحیندن نیچه مردان خدا غیر متأهل مجرد فوت اولمغی ناخوش كوردیلر حتی معاذ بن جبل رضى الله عنهك دوحلیله سی بردن رو براه خلوت سرای عقبا اولدقلرنده معاذ مطعونا اسیر فراش ایكن تزوجه رغبت بیوردیلركه بعید عن النساء عزبا وفاتنی سزاوار مروت عدا تمم دیدی وفى الخبر شراركم عزابكم وقد احسن من قال * شراركم عزابكم جاء الخبر * اراذل الموتى عزاب البشر (فان قلت) فى نسخة فان قيل (كيف يكون النكاح وكثرته من الفضائل وهذا يحيى بن زكريا قد اثنى الله تعالى عليه انه كان حصورا) یحیی وزكریا بلغاتها جمیعاً ویحیی حیاتدن مشتق عربیدر یحیی علیه السلامدن اول اسم یحیی ایله هیچ كس بنام اولمدیغی لم نجعل له من قبل سميا آیهٔ شریفه سیله ثبوت یافته در ویحیی علیه السلام عیسی علیه السلامك خالته زاده سیدر عمر عزیزی یوزیكرمی ویاهشت ونودا واق اختلاف وقبل رفع المسيح غدر یهود عنود ایله مذبوح قیلنوب تابخت نصر اناردن ینتقم ایلیك كسنه بی بسملكاه عالمده افناء ایدنجیه دكین خون ناحق حضرت مظلوم فوراندن منقطع اولمدی زیرا قصاص انبیا بووجهله جاریدر تتكیم قصاص ملوك بار وایت عبد الله بن عباس اوتوزبش بیك اولدیغی كبی كذا الشهاب الخفاجى وزكریا علیه السلام سلیمان بن داود علیهما السلام ذریتندندر اول حضرت دخی غدر عنودهٔ یهودله درخت ایچره دونیم قلنمشدر یعنی اكر سؤال ایدرسنكه نكاح وكثرتی نه وجهله فضائلدن عد اولنه مع هذا جناب یحیی علیه السلام عجز وبازنانه عدم التفاتله نسادن ممنوع اولمر بله حق سبحانه وتعالى یحیی پیغمبراوزرینه ثنا ایلدی (وهذا عيسى بن مريم تبتل عن النساء) دخی روح الله علیه السلام زناندن بالكلیة انقطاع ایلیوب فى العمر تزوج ایتمدی (ولو كان كما قررته للنكح) سنك تقریرك وتحریرك اسا نكاح وكثرة تزوج فضیلت ممدوحه اولایدی فضیلت مذكوره یی حیازه ایچون هر بری تزوج بیوردی دیرسك (فاعلم ان ثناء الله تعالى على يحيى عليه السلام انه كان حصورا ليس كما قال بعضهم انه كان هيوبا) فعول من الهيبة اى جبانا عن النكاح وخائفا من النساء (او لا ذكر له) فضیلتله معروف وظاهری مراد كادر بلكه صغیر ویا اصلا حركت صادر اولمقدن عبارتدر ای سائل معلوم اوله سونكه حق تعالى سنك قرآن عظیمده یحیی علیه السلام اوزره یحیی پیغمبرم حصور ایدی دیو ثنا بیورملری بعض اصحاب تفسیر نكاح ونسادن جبان وآلت معهوده اصلا حركته قادر دكل ایدی دیملری ناچسباندر (بل قد انكر هذا حذاق المفسرين ونقاد العلماء) حذاق جمع حاذق ماهر ونقاد جمع ناقد در اصل وزن وخلاف نسیئه اما نقد ردی وجیدی تمییز ایدندر

يعنى صيرفيان ومهرهٔ ارباب تفسير وعلماء بومعناى انكار ومحل اعتباردن اسقاط ايلديلر (وقالوا هذه نقيصة وعيب ولاتليق بالانبياء) حصورى عيوب وبااللت ايله تفسيرشين وعار وشان پيغمبرانه سزاوار دكلدر ديديلر (وانما معناه انه كان معصوما من الذنوب اى لا ياتيها كانه حصر عنها) معناى عصمة عنداهل السنة حق جل وعلا انبيادن كناه خلق ايتمامسيدر وعندالفلاسفه برملكه دركه فجورى مانعه در تفصيلى عصمة انبيا فصلنده تفصيل كردهٔ مصنفدر وحصر بناء مجهول ايله حصور فعول بمعنى مفعول حبس ومنع وحفظ معناسنه يعنى معناى حصور كناهدن محفوظ يعنى كناه ايتمزكان وبال وذنوبدن محصور وموقى ديمكدر ديديلر (وقيل مانعا نفسه من الشهوات) يعنى جماعه قدرتياب ايكن عبادت حقدن غيره اشتغالى نفس زكيه سنه شايان كورميوب مستلذات مباحاتدن نفس نفيسنى منع ايديجى معناسنه (وقيل ليست له شهوة فى النساء) طائفهٔ زنانه شهوة بسيار ويا مطلقا اشتها واراده اولمق معناسنه دينلدى حاصل معنى حق سبحانه وتعالى مشتهياته ميل ورغبتى انلرده خلق ايتمكله معصوم بيوردى ديمكله مصنف عليه الرحمه نك قول آتيده تعقيبى صحيح اوله * نادره سنجان اثاردن ابوبكر ابن العربى بو وجهله كفه زيب ترازوى توفيق اولوركه معناى حصور عن قدرة نسادن كف ايتمك معناسنه در دوتحقيق كلام ايدنلرك قولى ايكى وجهله پيوستهٔ درجهٔ صحت اولوركه بريسى حق جل وعلا يحيى عليه السلام اوزره حصور ايله ثنا ايلدى بونك مثلى ايسه مكتسب اوزره درجبلى اوزره دكلدر ثانيا حصور صيغ مبالغه دن فعولدر بوايسه افعال اختياريه اولور پس يحيى عليه السلام عن قدرة نسادن كف ايليوب وشرعنده خود مطلوب وممدوح ايدى اما پيغمبر بزه صلى الله عليه وسلم شرعنده ممدوح دكلدركه تبتلدن نهى بيورمشلرايدى انتهى (فقد بان لك من هذا ان عدم القدرة على النكاح نقص وانما الفضل فى كونها موجودة) بحث مذكوردن بومعنى ظاهر اولديكه نكاح اوزره عدم قدرت نقص وشيند رفضيلت ايسه نكاحه قدرتياب اولمقدر (ثم قمعها) رفعله مبتدأ وخبرى فضيلة آتيه در ويا جرله فى كونها اوزره عطف اولنه بعد ذا افضل مخالفة للشهوة نكاحدن قمع قدرتدر وياقمع نكاح (اما بمجاهدة كعيسى عليه الصلوة والسلام او بكفاية من الله تعالى كيحيى عليه الصلوة والسلام) بمجاهدة قمعه متعلقدر يعنى مولاى حكيم انبياء كرامى احسن تقويم اوزره خلق بيوروب انلرده قوت جماع غيرلر اوزره زائده ايكن انلردن بعضيسى بارياضة نفسانيه ومجاهده ايله حضرت مسيح اسا قهر شهوت ويا ترك شهوات اوزره ملكه احسان ايله يحيى عليه السلام كبى قبل حقدن كفايتله كف وقمع جماع بيورملرى (فضيلة زائدة) رفعله خبرمبتدا ويا موجوده دن تمييزيله منصوبدر خبريتله معناى عكس اولوركه بعدالقدرة ترك شهوت وجماع فضيلت محموده وصفة حميده در وتمييزيله معنا نكاحه عدم قدرت نقص وفضل ايسه قوة وقدرتده موجود اولمقده فضيلت زائده جهتندن ثابته وقائمه اولمقده دريمك اولور (لكنها شاغلة) بعض نسخده مشغلة واقعدر (فى كثير من الاوقات حاطة) اسم فاعل من الحط علودن اسفله انزال ومنصوبا كونه خبر بعد خبردر ومتجردالى الدنيا الى محبتها اوالى جمعها يعنى شهوات بسيار بار انسانى عبادات ومهماتدن اشغال ودنياى دنيه حطوطنه حط وانزال ايلديكندن قمع مجاهده وكفايه الله ايله فضيلهٔ زائده درو الحاصل هر فضيلت كه انده مضار ومنافع اوله مثلا نكاح وتبتل وعزله وخلطه وغنا وفقر آسا پس طالب وصاحبنه نسبتله زيادهٔ منفعت وقلت مضرته نظر اولنوب مقتضاسيله حكم اولنه (ثم هى) شهوة فى الجماع ويا فضيلت زائده (فى حق من اقدر عليها) صيغهٔ مجهول ايله من الاقدار (وملكها) فتح ميم ولامله ويا ضم ميم وكسر لام مشدده ايله برطبق اقدر (وقام) معطوف على ملكها (بالواجب فيها) متعلق قام (ولم يشغله) فتح اول وثالث كسأل يسأل ويا ضم اول وكسر ثالثله (درجة عليا) مرفوع خبرهى وعليا فتح عين ومدله ونسخ معتبره ده ضم عينله مقصور امضبوطه در فى الاصل هرجاى رفيع وبالا بومقامده علو منزلت مراد اولنور يعنى خداى جليل جل جلاله شهوته اقدار وكاربد تصرف ومهمات دين ودنيادن مايجب عليه ايله قيام وحضور حقدن اشغال ايتمكه اقتدار احسان بيوريلان كسنه حقنده شهوت فى الجماع مرتبهٔ رفيعه ومنزلت عليه در (وهى درجة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم الذى) صفة محمد (لم يشغله كثرتهن عن عبادة ربه بل زاده ذلك عبادة لتحصينهن وقيامه بحقوقهن واكتسابه لهن وهدايته اياهن) يعنى بودرجهٔ عليا مهر آسمان رسالت صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك رتبهٔ والاسيدركه بسيارى زنان اول حضرتى عبادت رب منندن اشغال ايتمز بلكه صوم وصلوة وقيام ليل وعبادات معروفه سندن غيرى امهات مؤمنينى نكاح سببيله محصنات قيلمسيچون واول حضرتك انلر حقوقنه قيام ومراعات وبراى ايشان اكتساب وتعليم ديله عبادتنى زياده ايلدى زيرا عيالنه نفقه وكسوه وكسب حلال للعيال محض عبادتدركرچه حبيب اكرم من غير كسب امر

معاشدن مالابدى خدادن خواستكار اولسه بلاتعب حبيبنه حق ايصال ايدرا ما اول حضرت عبوديه حقه قيام ايچون ملتزم ايدى مصنف عليه الرحمه ذكر اولنان وجوهدن اعلى مرتبه يه ترقى برله بيان قصد ايليوب بيورور (بل صرح انها ليست من حظوظ دنياه وان كانت من حظوظ دنيا غيره) حظوظ جمع حظ مايسر به نصيب مقدر بلكه نبى مختار صلى الله عليه وسلم حديث شريفنده توضيح وتصريح ايلديكه كثرة نساء حضور مولادن اشغال ايدن حظوظ دنياسندن دكلدر بخصوصه اكر غيرلك دنياسى حظوظنده اولديسه يله زيرا ناس كثرتيله خندان وشادان اولوب انى لذت عظيمه دن تعداد ايدرلر سلطان عالم صلى الله عليه وسلمك دل آكاهى محبة الله ايله مالى اولوب غيرك محبتى قاب شريفنده جايكير اولمدى (واقد اجاد من افاد * تلك بعض حبك كل قلبى * فان تردالزيادة هات قلبا * امدى حظوظ دنياسندن اولمديغن تصريح بيوردقلرين مصنف تفسير ايدر (فقال حبب الى من دنياكم) وتمامى حديث النساء والطيب وجعلت قرة عينى فى الصلوة) وبعض روايتلرده (من دنياكم ثلاث) واقعدر لفظ دنيايى مخاطبينه اضافه اول حضرتك دنيادن تبرئه وتقاى وعدم مبالات وانتفاتنه اشارتدر وحبب فعلى صيغهٔ مجهول ايله ايراد بيورملرى نساء وطيبه اول حضرتك محبتلرى جبلتنده خلق اولنديغنه ايمادركه كان اول حضرت محبة نساء وطيبده مجبول ومجبوركبى ايدى (فدل) على (ان حبه لماذكر من النساء والطيب الذين هما من امور دنيا غيره واستعماله) نصبله اسم ان اوزره معطوفدر (لذلك ليس لدنياه بل لاخرته للفوائد التى ذكرناها فى التزويج وللقاء الملائكة فى الطيب) يعنى غيرلك دنياسى امورندن اولان طيب ونسادن پيغمبر ذيشانك محبتى وجماعه مباشرتى دلالت ايلديكه لذذ دنيا ايچون دكل بلكه استعمالى نيت عبادت وامر تزويجده ذكر ايلديكمز فوائد ايچوندركه تحصين نساء وحقوقنه قيام واكتساب وهدايت واستعمال طيبده فرشتكانله ملاقات ايچوندر (ولانه ايضا مما يحض على الجماع ويعين عليه ويحرك اسبابه) وطيب داعيهٔ جماعى محرك ومقوى ومقدماتى تهييج ايتديكيچوندر (وكان حبه صلى الله عليه وسلم لهاتين الخصلتين لاجل غيره وقمع شهوته) حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلمك جماع ومعطرات وخوشبو اولان شيئه محبتى زوجات طاهرات وسروشان اجلندن وقهر شهوة ايچون اولدى والا مجرد غيريلركبى تلذذ وتمتع ايچون دكل ايدى (وكان حبه الحقيقى المختص بذاته فى مشاهدة جبروت مولاه ومناجاته) جبروتدن مراد عظمة الله در جلال دوانى شرح هياكل النورده ملكوتله مراد عالم عقولدركه ملائكه درملكوت اعلى واعظام دخى تسميه اولنوردبو بيورمشلر يعنى حبيب حضرت يزدان عليه صلوات الرحمانك ذات پروردكاره مختص اولان محبت حقيقيه لرى عظمت پروردكار عالم جل وعلا مشاهده سنده وتلقى وحى ومناجات حضرتده اولدى (ولذلك ميز بين الحبين وفصل بين الحالين فقال) ولذا ظاهرا امور دنياده اولان حب جبلة حب حقيقى ميانه سن فرق ومحبتين مقامى تغيير عبارة وتبديل اسلوب ايله فصل وتمييز ايليوب يعنى جبلة عارضيه ومستمرة ذاتيه اولان جملتين اسميه وفعليه بينى فصل وفرقله حديثنده بيورور (وجعلت قرة عينى فى الصلوة) جمله فعليه ايله ايراد وماقبلنده جملهٔ اسميه اوزره معطوفدر وقرة من قر يقر بالفتح اذا برد كما قيل دمعه السرور باردة ياخود قرار دندر محبوبه نظر حالنده سكونت عيندن كنايه اوله (وقد قيل عينى تقر بكم عند تقربكم) امدى تغيير اسلوب بيورلسنه (والصلوة التى بها قرة عينى ويا وقرة عينى فى الصلوة) ايراد اولنسه حب عرضيله حب ذاتى حقيقى بينلرنده تمييز بديدار اولمزدى وصلوتله مراد ذات ركوع وسجود اولان نمازدركه محل مناجات ومعدن مصافات ومعراج مؤمنندر وبعضيلر اول حضرت اوزره اولنان صلوة مولا وصلوة ملائكه ودرود مؤمنيندر ديمشلر ونشر احكامه اهتماما نسائى تقديم بيوروب بعد ذا خوشبو اولان طيبكه ملائكه كرامه قوت منزله سنده اولديغن طيبى ذكر ايلدى اولوا الالبابدن بعضيلر براعه كذار تحقيق اولديلركه حديثنده نسا ايله بدأ وصلوتى تأخير بيورملرينه سبب بودركه دراصل مرأه رجلدن جزءدر ومعرفة جزء معرفة كل اوزره مقدمدر وانسان كندو نفسنه معرفتى معرفة الله اوزره مقدم اولوب معرفة حق كشى كندو نفسنه معرفتنه نتيجه در (ولذا من عرف نفسه فقد عرف ربه حديث شريفى بومعنايه مشير اولدى پس صلوة معرفة حق اوزره تفرع ايتمكله تأخير وبوقضيه يه نتيجه كونه اولدى كذا للمناوى (فقد ساوى) حضرت المصطفى صلى الله عليه وسلم (يحيى وعيسى عليهما الصلوة والسلام فى كفاية فتنتهن) بو ايكى پيغمبران ذيشانك مع القوة والقدرة تبتل وترك تزويجلرى اشتغال مشاهدهٔ عالم ملكوت وعبادت خوفندن فتنهٔ نسا كفايتنده جناب فخر عالم بونلرله بوبابده مساوى وهمدم (وفى حال من الاحوال) اول حضرتى كثرة نساء مشاهدهٔ مولادن اشغال ايتمدى مع هذا احيانا فراش زوجات طاهراتده ايكن اول حضرته وحى نازل اولوردى (وزاد فضيلة عليهما بالقيام بهن) حقوق زوجات طاهراته قيام بيورملريله يحيى وعيسى عليهما

السلام اوزره اول حضرتك فضيلت كامله‌سی برزیاد اولدی (وكان صلی الله علیه وسلم ممن اقدر) بناء مجهول‌له ای اقدره الله تعالی (علی القوة فی هذا واعطی الكثیر منه ولهذا ابیح له من عدد الحرائر) جمع حرة علی خلاف القیاس (مالم یبح لغیره) یعنی اول حضرت امر نكاحده قوة وقدرت اوزره اقرار بیوریلوب دخی امر جماعده زیادة علی العادة حدبسیار اعطا اولندی بوبله اولدیغی اجلدن غیره مباح قلنمین نكاح مافوق الاربع حرائر قسمندن طقوز ویااون برعدد اول حضرته اباحه بیوریلوب (بالنسبة الی امته) خصائصندن تعداد اولندی للعلامة ابن حجر العسقلانی ✻ توفی رسول الله عن تسع نسوة ✻ الیهن تعزی المكرمات وتنسب ✻ فعائشة میمونة وصفیة ✻ وحفصة یتلوهن هند وزینب ✻ جویریة مع رملة ثم سودة ✻ ثلاث وست نظمهن مهذب (وقد روینا) فتح راء وتخفیف واوایله وضم راء وكسر واو ومخففه ایله وحذف ایصال ایله دخی معنی محتملدر ای روی الینا (عن انس انه صلی الله علیه وسلم كان یدور علی نسائه فی الساعة من اللیل والنهار) ساعتدن مراد زمان قلیل مراد اولنوب ساعة نجومیه دكلدر واوبعینی اوكما فی البخاری والنسائی انس رضی الله عنه طریقندن روایه ایلدك حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم روزویاشبدن اندك وقت ایچره زوجات طاهراتله مجامعه بیورردی (وهن احدی عشرة) سكون شین‌له ویا كسر له حال انكه انلراون برعددایدی سراریدن ماریه وریحانه تعداد اولنمغله در امدی اول حضرتك قلة اكل وشربله بورتبه قدرت وقیاملری كندیلرحقنده معجزه‌در (قال انس رضی الله عنه وكنا نتحدث انه صلی الله علیه وسلم اعطی قوة ثلاثین رجلا) بودخی تتمه حدیث اولاندر (خرجه النسائی) الامام الحافظ ابوعبدالرحمن احمد صاحب السنن اوچیوزاوچ حدودنده روبراه علیین اولدیلر اصحاب كتب سته‌دن اوچیوزتاریخنده نصكره بونلردن غیری باقی نایابدر مسندالامام نسائی تخریج ایلدیكی خبرده انس رضی الله عنه بیورربز معاشر صحابه بیننزده سخن سازاولوب اول حضرته امر جماعده اوتوزمردك قوتی اعطا اولندیغن خبرلشوردك (وروی) صیغه مجهول ویابناء معلومله (نحوه عن ابی رافع) مولی النبی صلی الله علیه وسلم اسمی ابراهیم ویاثابت ویااسلم ویاصالحدر (وعن طاوس) ابنای فرسدن ابن كیسان الیمانی یوزالتی تاریخنده مكه مكرمه‌ده جانب بهشته خرام ایلدی (اعطی صلی الله علیه وسلم قوة اربعین رجلا فی الجماع) فخر عالم صلی الله علیه وسلمه جماع امرنده قرق مرد قوتی اعطا اولندی (ومثله عن صفوان بن سلیم) تصغیرله تابعی جلیل القدر وزاهد جسیم الخطر ذات محترم ایدی قلب تاریخنده حیاتی ممانه منقلب اولدی وعن طاوس عبارتسدن بومقامه‌دكین اصول معتمدهٔ شفادن ساقطله‌در كذا قاله علی القاری (وقالت سلمی مولاته طاف النبی صلی الله علیه وسلم لیلة علی نسائه التسع وتطهر عن كل واحدة قبل ان یاتی الاخری) سلمی فتح سین مهمله وسیله مقصوراخادمه حضرت ویامولاة صفیه ودایهٔ مهربان جناب زهری وقابلهٔ ابراهیم بن النبی الكریم وزوج ابی رافعدر صحابیات ایچره سلمی اسمیله مسمات بونلردن ماعدا اون بش ذوات محترمه‌در وطواف جماعدن كنایه‌در یعنی خادمهٔ حضرت بیوردیكه بركیجه‌ده جناب نازنین خلوتخانهٔ امرا علیه التحایا طقوز حلیله‌سی اوزره دوروخلوت وهر برینه قربان اجلندن نوبنوغسل ایلدی (وقال هذا اطهر واطیب) دخی فخر عالم بیوردیلركه هر جماعدن غسل اطهر للظاهر واطیب للباطندر بوخبر لطیف روایتكردهٔ ابوداود علیه الرحمه اولدیغی تصریح كردهٔ سیوطیدر (وقد قال سلیمان علیه الصلوة والسلام لاطوفن اللیلة علی مائة امراة اوتسع وتسعین وانه فعل ذلك) بعض روایتده لاطیفن طواف یعنی الدوران وكذا الاطافة واوشك راویدر امارواینكردهٔ امام مسلم اوزره (علی سبعین امرأة) واقعدروا ثبات قلیل كثیری منافی دكلدر ومفهوم العدد عند جمهور ارباب الاصول حجت دكلدرشاید واقعهٔ متعدده اوله یعنی جناب امین الله سلیمان علیه السلام بیوردیكه البته بن صدعدد ویاراكسك زنانه بوشب دوران ایدرم دیدی وایلدی امدی بوحالت كمال قوتنه دلالت ایدر (قال ابن عباس رضی الله عنهما كان فی ظهر سلیمان علیه الصلوة والسلام ماء مائة رجل وكان له ثلاثمائة امرأة وثلاثمائة سریة) ابن عباس رضی عنهما رب الناس بیوردیلركه ظهر وصلب سلیمان علیه السلامده یوز مردك نطفه‌سی موجود ایدی یعنی جماعده صد مردك قوتی حاصله وكندولرین اوچیوز حرائر واوچیوز سراریسی وارایدی امدی حرائرلرینم شرعمزده دورده حصری قانون الهی بیورراسی بوامتك ضعف وجودوقلهٔ اعماردن ناشیدرشریعت احمدیه‌دن مقدم شرایعده زیاده اولمق ظاهردر (وحكی النقاش وغیره سبعمائة امرأة وثلاثمائة سریة) امام نقاش وغیرنقشبند حكایه ایدرلركه حضرت سلیمان علیه سلام المنان جنابنك یدیوز مرأه واوچیوز سریه‌لری موجوده ایدی (وقد كان لداود علیه الصلوة والسلام علی زهده واكله من عمل یده تسع وتسعون امراة وتمت بزوج اوریاه) مائة فاعلیة اوزره مرفوع ویافاعل

مضمر قیلنوب مائة نصبیله حال اولور واوریا ضم همزه وسكون واو وكسر راء مثناة ممدوده ویامقصوره ایله بنی اسرائیلدن بركسه‌یه عبرانی زبان اوزره علمدركه داود علیه السلام انك زوجنی كوروب پسندیده‌لری اولمغین اوریادن تطلیقنی طلبكاراولدقده اولدخی طیب خاطر ایله تطلیق ایدوب جناب خلیفة الله تزوج واول بانوی حرم سرای نبوتی مسلك زواجه انسلاك كله سبحهٔ دردانه وش حلالی صددانه ایلدی ومادر سلیمان علیه السلام بونلردروبونك امثالی شرعنده جائزایدی والحاصل داود علیه السلام كسب یدیله تعیش وزهدی اوزره طقسان طقوز حلیله‌لری اولوب زوج اوریا ایله تكمیل مائة بیوردیلر (وقدنبه) الله عز وجل (علی ذلك فی الكتاب العزیز بقوله تعالی ان هذا اخی له تسع وتسعون نعجة) الایة ولی نعجة واحدة فقال اكفلنیها وعزنی فی الخطاب) نعجه كوسفنددماده بومقامده مرأه‌دن كنایه وكنایه ابلغ من الصراحة اولمغین مراعات ادب برله تعبیر اولندی یعنی حق سبحانه وتعالی كتاب منیع وبدیعنده عدد مذكوره اوزره تنبیه وایكی فرشته زبانندن حكایه بیوردیكه خصمین صورتنده محفل قضای خلیفة اللهیه مثول ایلیوب یكدیكری ایچون بوبنم دین اسلام برادرمك طقسان طقوز مرأه‌سی وار بنم برزوجم واراینكن انی دخی بكا كفالت ایله دیوالحاح ایدر دیمكله مقام تعبیرده تعریض قصد ایلدیلرقصهٔ مذكوره اشهر من ان یذكردر مراد عددی بیان اولمغین تكابوی قلمه رخصت ویرلمدی (وفی حدیث انس عنه علیه السلام فضلت) بناء مجهول وتشدیدله (علی الناس باربع بالسخاء والشجاعة وكثرة الجماع وقوة البطش) بطش فتح موحده وسكون طاء ایله جله قیلمق وبرنسنه‌یه عنفله یاپشمق امام طبرانی سند جیدایله انس رضی الله عنه حدیثنده روایت وانلردخی اول حضرتدن خبرداده اولورلركه بیورمشلردر خصالدن درت خصلتله خلق جهان اوزره تفضیل قیلندم مع الاحبا كرم وجودله وبالنسبة الی الاعداء شجاعتله وزنانه قربان بسیاروخال عطاواحساننده قوة وسطوتله (واما الجاه فمحمود عند العقلاء عادة) جاه معروف وعادة ظرفیه ویاحالیه ویاتمیزیتله منصوبدر یعنی جاه ایسه علماء وحكماء عندنده عادة ممدوح وعند الناس تسخیر قلوب ایله وجیه وضعفایه مساعده برله امر محموددر لكن وفق شریعت اوزره اولمغله ممدوحیتی مقیددر (وبقدر جاهه عظمه) كسر عین وفتح ظاء وضمیرله (فی القلوب) مقدار عظمة جاهله ذی جاه اولان كمسنه‌نك عظمة شانی قلوب ناسده مزداد وجابكیر اولور ویامراد قدرعالیجاه نبی والاجنابدركه دنیاده نبوتله وعقباده لواء حمدله ممتاز وسرفراز قیلندی (وقد قال الله تعالی فی صفة عیسی علیه السلام وجیها فی الدنیا والاخرة) یعنی وصف حضرت مسیحده حق جل وعلا كتاب جلیلنده مریم علیها السلامه خطابا بیوردیلركه عندالله فی الدارین كلمة الله المسیح ذی جاه اولدیغی حالده مولی سكا تبشیر ایدر (لكن افاته) جمع افة وهی العاهة (كثیرة) امامفسدهٔ جاه بسیاردر (فهو مضر لبعض الناس لعقبی الاخرة) لام تقیید توقیت ایچوندر وتعلیله اولمق جائزدر وجاه باعتبار مایعرض له بعضیلره عقبی اولان آخره زیان رس اولور (فلذلك ذمه من ذمه ومدح ضده) جاه نفسنده امر مذموم دكل ایكن كثیننك عاقبة امرنه ضرری اولدیغی جهتیله جاهی ذم ایدن برای اقتضا ذم ایلدی وعدم شهرت وخمولی مدح ایلدی (وورد فی الشرع مدح الخمول وذم العلو فی الارض) خمول ضم خاء معجمه ایله ضدشهره وایهٔ كریمه (تلك الدار الاخرة نجعلها للذین لایریدون علوا فی الارض ولافسادا) وحدیث رب اشعث اغبر ذی طمرین لو اقسم علی الله لابره بومعنایه براهین وافیه درامدی شرعده ستایش خمول وروی زمینده شهرت وجاهی ذم وارد اولدی حتی خبر شریفده ماذئبان جائعان ارسلا فی غنم بافسد لهما من حب المال والجاه لدین المؤمن ورودا بتمشدر والحاصل شراب خوشكوارجاه واشتهاره بسیاركسانی شیرنیكام ایدوب بعدذادرعقب مختل الدماغ ایلدیكی مشاهددر مگر ارباب كمالدن اوله كه علم وعمل یعنی جعله سعادتیاب اوله ✻ الدرمع النبات احلی ✻ والدرمع البنات ازین ✻ نابی چند روزه كل اقبال چن زارفنا ✻ ایدرالبته دماغ دله ایراث زكام ✻ نقدراانجمن افروزایسه شمع اقبال ✻ بسته درنارفتیلنده بنه رنك ظلام (وكان صلی الله علیه وسلم قد رزق من الحشمة والمكانة فی القلوب) سلطان عالم صلی الله علیه وسلم چشم جهانیانده وقار وهیبت وقلوبده منزلت ورفعتله مرزوق ومكرم قیلندی (والعظمة) حشمة اوزره معطوفدر (قبل النبوة عند الجاهلیة وبعدها) قبل البعثة وبعد النبوة اهل جاهلیه عندنده دخی جاه جلال ومهابتیله محتشم بیورلدی ایدی (وهم یكذبونه) تشدید وتخفیفله (ویؤذون اصحابه ویقصدون اذاه فی نفسه خفیة) ضم خاء معجمه وسكون فاایله منصوب ومفعول مطلق یقصدون ویاحالدر یعنی حال انكه اهل جاهلیه اول حضرتی دروغه نسبت واصحابنه اذاوجفا ونهایتجه اول كل نورسیدهٔ باغ بلاغ حقنده خار افكن جور وقصد اذیت ایدرلرایدی (حتی اذا واجههم اعظموا امره وقضوا حاجته) تا كیم علانیة حضرت آفتاب برج رسالت المه

مقابله ومواجهه ایلدکده سینه‌لرنده هیبت وعظمتی پرتوانداز اجلال اولدقده قدرینی اعظام وحاجتنی قضاء ایدرلرایدی (واخباره فی ذلك معروفة سیأتی بعضها) بو معنایه دائر قصص مشهوره محلنده ان شاء الله ایراد وتفصیل اولنور (وقد کان یبهت) بناء فاعل ویا صیغهٔ مجهول‌له حیرة ودهشت (ویفرق) فتح یاء تحتیه وراء ایله یخاف ویفزع (لرؤیته) وفی نسخة رؤیته (من لم یره) یعنی ماه برج رسالتی کورمین کسنه‌نك چشمی بغتة جمال باکمال حضرته دوش اولدقده مدهوش ومتحیر اولوب مهابت وجلالتی درونه دهشت ویرردی (ومن رأه بدیهة هابه) ایلیوب وصف شریفك انشا ٭ دیدیلر جمله فحول علما ٭ شیر ترکی صلابتلو ایدی ٭ قتی هیبتلو مهابتلو ایدی (کما روی عن قیلة) فتح قاف وسکون مثناة تحتیه ولام وهاء ایله بنت مخرمه دن وصحابیاندن قیله اسمیله مسماة اولان قیله ام نبی انماز خزاعیه وقیلة الغنویه وقیله بنت مخرمة العنبریه در حدیث قیله شمائل ترمذیده مذکوردر (انها لما رأته ارعدت) ضم همزه وکسر عین وفتح دال مهمله‌لر ایله مبنی للمجهول‌در (من الفرق) فتحتینله شدة یعنی قیله اول حضرتی بالبداهه مشاهده ایلدکده شدة خوفدن وجودنه لرزه عارض اولدی (فقال یا مسکینه علیك السکینة) نصب‌له ظم أتینت معناسنه مسکینه وسکینه بینلرنده تجنیس نمایاندر نبی الرحمه علیه السلام والتحیه قیله خاتونی لرزان وهراسان معاینه بیوردقده ترحماً لها ای مسکینه اطمئنانه ملازمت ایله ویا طمأنینه سنك اوزریکه دیو خطاب لطف امیزله دفع دغدغهٔ دهشت بیوردیلر وسکینه رفعله السکینة لازمة علیك دیمکدر (وفی حدیث ابی مسعود) عقبة بن عمرو بن ثعلبة الخزرجی الصحابی البدری رضی الله عنه قرق ویا قرق بر و یا ایکیده مرغ روحی کلستان نعیمه پران اولمشدر (ان رجلا قام بین یدیه فارعد) ضم همزه وکسر عین مهمله ایله (فقال هون علیك فانی لست بملك الحدیث) تمامی حدیث وانما انا ابن امرأة من قریش تأکل القدید هون تشدید واو مکسوره ایله من الهون امر سهل لا تخف معناسنه مستعملدر وملك فتح میم‌له سلطان معناسنه رجل مذکوری شراح حدیثدن هیچ کس تسمیه ایتمدیلر یعنی عقبه حدیثنده وارد اولدیکه برکسنه سید الکونین حضور شریفنده قائم ایکن وجودنه لرزش عارض اولدقده حضرت نبی الثقلین صلی الله علیه وسلم لطفا وکرما وتواضعا بیوردیلرکه هراسان اولمه که پادشاهان جبابره دن دکلم بلکه قریشدن برعورتك اوغلیم که قورو وجه لحم تناول ایدر (واما عظیم قدره بالنبوة وشریف منزلته بالرسالة وانافة) کسر همزه وفا ایله وبعض نسخه‌ده باء موحده ونون ایله (رتبته بالاصطفاء والکرامة فی الدنیا) اما اول حضرتك جانب خدادن فیضیاب اولدیغی عظم قدری وخلعهٔ افاضه ایله شرف منزلتی وپیغمبران عالیشانان اوزره مختاریت وانواع معجزات ایله رفعت شان وزیادهٔ مرتبتی (فامر هو مبلغ النهایة) اثر عنایتدن فوق الغایه براهر باهردر (ثم هو فی الاخرة سید ولد آدم) کما فی حدیث البخاری انا سید ولد آدم ولا فخر وعطف ثم تراخی زمانی معنی ورتبه جهتندندر والحاصل جنس بنی آدمك سیدیدرکه افضل انواع مخلوقات نوع بشردر (وعلی معنی هذا الفصل نظمنا هذا القسم باسره) یعنی فصل اخیر معناسی اوزره جمع قسم اولی اول حضرتك صفات شریفه وسمات منیفه‌سی سلك مدحنده نظم وانشا ایلدك

فصــــل

بو فصل باب ثانینك اوتجیسیدر (واما الضرب الثالث) ماتدعو ضرورة الحیوة الیه اولان ضروب ثلاثه‌نك اوچنجیسی (فهو ما تختلف الحالات) جمیع حالة تذکر وتؤنث (فی التمدح به) تفعل کثرة ایچوندر لا للتکلف (والتفاخر بسببه والتفضیل لاجله) بین العبارة مغایرة تفننا وهربا من التکراردر (ککثرة المال) یعنی ضرب ثالث فضیلت ذاتیه محتومة علیه اولمدیغی حیثیتله انکه کثرة مدح وبین العامة وعند الخاصة فخر آور اولدقده حالات مختلفه‌در بسیاری مال ومنال آسا بعض احوال مدح اولنور (فصاحبه علی الجملة معظم عند العامة لاعتقادها توصله به الی حاجاته وتمکن) رفعله درویا جرله حاجات اوزره معطوفدر (اغراضه) غین معجمه ایله (بسببه) یعنی صاحب مال علی الاجمال عوام ناس عندنده مکرمدرکه صاحب مال مال سببیله قضاء مهماتنه توسل وغرضلرینه تمکن اعتقادی اجلندن فی الجمله تعظیم اولنور (والا) بو اعتقادکه صاحب مالك تعظیمی موجبدر عند العامة فی الجملة تکریم اولنمدیغی حالده (فلیس فضیلة فی نفسه) جواب شرطه محذوفدرکه فلا یعظمه احد مقامنه قائم اولمشدر یعنی حد ذاتنده مال فضیلت دکلدر مصنف علیه الرحمه اجمال ایلدیکی عبارتی تفسیر بیوررر (فمتی کان المال بهذه الصورة وصاحبه منفقا له فی مهماته ومهمات من اعتر به واملّه) تشدید میم‌له وقتا مال قضای امال ایلیه وصاحبی مالنی کندو مهمات لازمه‌سنه ودخول ورجای مأمول ایدنلرك حاجات ومهماتنه صرف وانفاق ایدیجی اوله (وتصریفه) جرله مهمات اوزره معطوفدر (فی مواضعه مشتریا) حالدر (به المعالی) جمع معلاة

جاه ورتبة والادخی صاحب مال مالیله مفاخر عالیه‌یی استبدال وخریدار اولدیغی حالده مالی محل لایقنه صرف وانفاق ایلیه (والثناء الحسن والمنزلة من القلوب) ثنا ومنزله معالی اوزره معطوفلردر وحسن صفة مؤکده‌در دخی مالیله ثناء جمیل وقلوب خلقده مهابتی مشتری اولدیغی حالده مالنی بذل ایدیجی اوله (کان فضیلة فی صاحبه عند اهل الدنیا) متی یه جوابدر مال کندو صاحبنه اهل دنیا نظرنده فی الجمله فضیلت اولدی (فان اعطوا منها رضوا وان لم یعطوا منها اذا هم یسخطون) ایت کریمه‌سی دلالتیله ارباب دنیانك نظر واعتبارلری ماله اولور ودل کرم دیده کان محبت کرموران ایله مجبول اولدیغی مقرردر (واذا صرفه فی وجوه البر وانفقه فی سبیل الخیر وقصد بذلك الله والدار الاخرة کان فضیلة عند الکل بکل حال) اما چون صاحب مال مالنی جهات احسان وطریق انواع خیروحسناته بذل وانفاق ایلیوب انکله ثواب عقبی ورضای مولا قصد ایلسه عامه وخاصه عندنده مال امر محمود اولورکه معالی وثناء اکتساب ایتسون وکرلایتمسون محمود حدر (ومتی کان صاحبه ممسکا له غیر موجهه وجوهه حریصا علی جمعه عادت کثرة کالعدم وکان منقصة فی صاحبه) کثره ضم کاف وکسرله وسکون مثلثه ایله وبعض نسخه‌ده کثرته فتح وکسر کافله کثیره معناسنه ومنقصه فتح وکسر قاف ایله نقیصه‌در هرچندکه صاحب مال مالنی امساك وجمع وادخاری اوزره حریص ومبالغ اولوب جهات بروخیر ومستحقینه صرف واکتساب محمدت واجتلاب محبته غیر صارف اوله مال بسیار عدم منزله‌سنده اولوب صاحبی شانده نقیصه اولدی خاق انی رزالت ودنائت وبخل‌له وصفه شایان اولورکو یا غیرك مالنه خازن وهراسان اولدیغی فقره کرفتار وطلبکار اولدیغی غنایه واصل اولمیوب عیش فقرا ایله تعیش ایدروفردا حساب اغنیا ایله محاسب اولور نته درمن قال ٭ یفنی البخیل بجمع المال مدته ٭ وللحوادث والوراث مایدع ٭ کدودة القز ما ینبیه یهلکها ٭ وغیرها بالذی تبنیه ینتفع ٭ وحدیث شریفده وارد اولدی (الدنیا دار من لا دار له ومال من لا مال له ویجمعه من لا عقل له ٭ وفی الخبر الاخر یقول ابن آدم مالی مالی وهل لك من مالك الا ما تصدقت فامضیت او اکلت فافنیت او لبست فابلیت (ولم یقف به علی جدد السلامة بل اوقعه فی هوة رذیلة البخل ومذلة النذالة) جدد ضم جیم ودال مهمله ایله ره راست وهوة ضم هاء وتشدید واو مفتوحه ایله حفرهٔ عمیقه مغاك وهوة رذیله یه مضافدر وبعض نسخه‌ده مذله مقامنده مذمة واقعدر ونذالة فتح نون وذال معجمه ایله دناءت وخساست معناسنه ومذمة رذیله اوزره معطوفدر عبارتده استعارهٔ مکنیه وتخییلیه پدیدار اولورکه مساحت سالکی جای سلامته رهنما قیلمغله ودناءت مغاك هلاکه دوشرمکله تشبیه اولندی والحاصل مال کندو صاحبی اولان ممسکی شاهراه سلامته ایصال ایتمیوب بلکه دناءت وخساست مغاك مذلت ورذالته فتاده ایلدی خبرده وارد اولدیکه هر روز ایکی فرشتهٔ نور سرشته (اللهم اعط کل منفق خلفا وکل ممسك تلفا) دعاسیله حقه مناجات ایله مأمورلردر (فاذا) تنوین‌له بعض نسخه‌ده نونله مقیددر فالقضیة مؤذنة اشرط مقدرای ومتی کان المال کما وصف کان حینئذ (التمدح بالمال وفضیلته عند مفضله) کسر ضاد مشدده وتفضیله (لیست لنفسه وانما هو للتوصل به الی غیره وتصریفه) جرله (فی متصرفاته) فتح راء ایله (فجامعه اذا لم یضعه مواضعه ولا وجهه وجوهه غیر ملیء) فتح میم وکسر لام وتحتیه وهمزه ایله وابدال وادغامی جائزدر (بالحقیقة ولا غنی بالمعنی ولا متمدح به عند احد من العقلاء) متمدح فتح دال ایله مجرورا غیر ملیء اوزره معطوفدر یعنی مال وصف اولندیغی اوزره اولدیسه بو حینده مال وفضیلتیله تمدح مادح ومفضلی عندنده من حیث هی فی ذاته دکلدر بلکه ماله تمدح انکله غیره توسل ومحلنه مالی انفاق سببیله‌در پس مالی جمع ایدن مهمات خیر ووجوه بره صرف ووضع ایتمزسه فی نفس الامر والمعنی اول کسنه غنی ومستغنی اولیوب فضلا عن الفضل بلهوشمندان عندنده انکله ممدوح دکلدر ومعنی غنا کفایت مهمات واکتساب محمدتدر مجرد صورة ومبنی مالدار وتوانکر ومعنی فاقد وفقیردر (بل هو فقیر ابدا غیر واصل الی غرض من اغراضه اذ ما بیده من المال الموصل) کسر صاد مخففه ومشدده ایله (لها لم یسلط علیه) تشدید وبناء مجهول‌له (فاشبه خازن مال غیره ولا مال له) جمله حالیه من خازن (فکانه لیس فی یده منه شیء) یعنی بلکه اول کسنه ابدا فقیر واما لندن برغرضه واصل دکلدر بو جهتله‌که رسیدهٔ امال شاندن اولان مالدن زیردستنده اولان مالی اغراض ومهماتنه انفاقله مرزوق ومفوض قیلنامش اولور ٭ پس انفاقه عدم قدرتله غیرك مالی خازنه تشبیه اولندی کندو مالی اولدیغی حالده زیردستنده مالدن برشی یوق کبیدر المتنبی ٭ ومن ینفق الساعات فی جمع ماله ٭ مخافة فقر فالذی فعل الفقر (والمنفق ملیء غنی بتحصیله فوائد المال وان لم یبق فی یده من المال شیء) اما وجوه بروخیره مالنی انفاق ایدیجی کسنه جمیل حال وحسن مال تحصیلیله علی نفقه غنی ومستغنی ولو مالدن برشی دست مخاوت بیو منده موجود اولمسون کال کرم واعتماد درزق پروردکار عالمه

دلالت ایدر (قال الله تعالى وما انفقتم من شیء فهو یخلفه وهذا المعنى فی الحدیث نعم المال الصالح للرجل الصالح)
لمحمود الوراق * تمتع بمالك قبل الممات * والا فلا مال ان انت متا * شقیت به ثم خلفته * لغیرك بعدا وسحقا ومقتا *
فجادوا علیك بزور البكاء * وجدت علیهم بما قد جمعتا * بالادن بو مقامه رسیده اولنجه مراد امر حضرت سلطان
رسالتی توطئه در (فانظر سیرة نبینا صلى الله علیه وسلم وخلقه فی المال) ضمتین ویا ضم وسكونله (تجده) جزمله (قد اوتی
خزائن الارض ومفاتیح البلاد) مفاتیح جمع مفتاح فتح بلاددن كنایه در پیغمبر عزیز بر اصطفا حضرتلرینك طریقه
سنیه ونهاد علیه لرینه نگران اول وانی بیلكه جناب كردكار عالم جل شانه قیلمیدن اكاروی زمین دفاینی عرض وفتح
بلاد اعطا وامتنه جبایت مال واستخراج كنوز احسان اولندی نتكیم حدیث شریفده تحدیث نعمت برله ناطقه
پرداز اولور كه بینا انا نائم اوتیت بمفاتیح خزائن الارض فوضعت فی یدی (واحلت له الغنائم ولم تحل) بناء مجهولله
ویا فتح اول وكسر ثانیله (لنبی قبله) دخی اول حضرته كفاردن النان مال حلال قیلنوب پیغمبران پیشینه حلال
قیلنمدی ایدی (وفتح علیه فی حیاته بلاد الحجاز والیمن وجمیع) رفع وجرله (جزیرة العرب وما دانى ذلك من الشام
والعراق) حجاز حاجز معناسنه در كه نجد ایله تهامه ویا یمن ایله شام میانه سن حاجز اولدیغندن تسمیه اولندیكه مكه
ومدینه وطائف ویمامه وخیبردر ویمن جانب یمین كعبه ویا یمین شمسدن ویا میمنتدن ناشی تسمیه اولنشدر وجزیرة
فعیله من جزر الماء ضد مد یعنی انكشاف وجزیره عندنده طولا ما بین اقصى عدن الى ریف العراق وعرضا من
جدة الى اطراف الشام وقیل غیر ذلك وشام شمال كعبه دن ویا اسم صاحبیله مسمادر كه سام بن نوح علیه السلامدر
ویاروی زمینده شام شامات سپید وسیاه وسرخله زیب افزا اولدیغندن شام ایله نام قلنمش اوله وحضرت صبح
تابان نبوت صلى الله علیه وسلم ارض شامه داخل اولوب لكن دمشقه داخل اولمدیلر (وقیل دخل الشام عشرة
الاف عین رأت رسول الله صلى الله علیه وسلم ولفظ عراق عربیدر ویا ایران معربیدر دیدیلر عصر نبوتمآبده شام
دیارندن دومة الجندل عبد الرحمن بن عوف رضی الله عنه مباشرتیله فتح وعراقدن بحرین فتح اولنشیدی یعنی
زمان دولتلرنده حجاز ویمن وجمیع جزائر عرب فتح وشام وعراقدن حجازه قریب اولان ممالك وبلاد فتح وتسخیر
اولندی (وجلبت) بناء مفعولله ویروی وجاب (الیه من اخماسها وجزیتها) كسر وسكونله على الرؤس كفاردن
النان خراج (وصدقاتها ما لا یجبى للملوك الا بعضه) دخی اول حضرته خمس غنائم وخراج اهل ذمة وصدقات
اغنیای امتدن مال بسیار جلب اولندیكه پادشاهانه اول رتبه كلمش دكل ایدی مگر بعضیسی اوله
(وهادته جماعة من ملوك الاقالیم) متقدمین روی زمینی یدی بخشه تقسیم ایدوب هر برینه بر اقلیم تسمیه
ایتمشلردر امابو مقامده نواحی وبلدان مراد اولنور كرك اقالیم سبعه دن بر ویا ایكی اقلیمدن اولسون بطریق المجاز
مستعملدر نتكیم هر ناحیه یه اقلیم مثلا اقالیم مصر دینلور وهدیه مهدى الیه اكراما بلا عوض ارسال اولنان
تحفه در یعنی شاهان اقالیمدن نیجه سلاطین شهنشاه عالمه اهداء هدیه وپیشكش ارسال ایتدیلر عزیز مصر مقوقس
وعامل قیصر روم فروة بن عمرو جذامی وغیریلر آسا كتب مطولات سیر حاویه اولدیغی اوزره (فما استأثر بشیء منه
ولا امسك منه درهما بل صرفه مصارفه واغنى به غیره وقوى به المسلمین) اهدا اولنان تحف ونفایسدن برشی
كندویه تخصیص وتفرید وبر درهمی امساك ایتمدی بلكه انواع خیر وبره اول مالی صرف وانفاق ایدوب استغنای
قلب شریفلرندن ناشی اول تحف مهدات ایله آخری اغنا ومسلمین انكله قضاء مهمات ونصر اعداء اوزره تقویت
داده اولدیلر (وقال ما یسرنی ان لی احدا) ضمتینله مدینه ده بر جبل عظیمدر (ذهبا) تمییز لرفع الابهام عن احد
(یبیت عندی منه دینار الا دینارا) نصبله استثناء ورفعله بدلدر (ارصده لدینی) فتح همزه وضم صاد مهمله
ویا ضم وكسرله یقال رصدته وارصدته ای راقبته واعددته لدینی فتح دال ایله شیخان علیهما الرحمة روایتلرندن مسندا
الى ابی هریرة رضی الله عنه سرور كائنات علیه اكمل الصلوات بیوردیلركه بكا ایقاع سرور وبهجت فرخنده باب ایتمزكه بنم
چون نفس جبل احد التون اولوب عندمده مقدار احد دینار ثابت اوله مگر بردانه التونكه انی قضاء دینم ایچون
حفظ واعداد ایلیم (واتته دنانیر مرة فقسمها وبقیت) وفی نسخة بقی (منها ستة) بعض نسخه ده منها بقیة (فدفعها
لبعض نسائه فلم یأخذه نوم حتى قام وقسمها وقال الان) اسم للزمان الحاضر (استرحت) بو محلده الحاق بر اصل
مصنف اولدیغی بعض نسخه ده مصرحه در خبر مذكور عائشه رضی الله عنها طریقندن ابن سعد روایتی
تصریح كرده سیوطیدر حاصل كلام اول حضرته زر بسیار كلوب اصحابنه تقسیم بیوردیلر دنانیر مرقومه دن
بر مقدار پس مانده بساط حضرت اولمغین زوجات محترمه دن بعضیسنه اول بقیه یی بر وجه امانت دفع بیوردی
خواب راحتله مستریح اولمدی الا قیام بیوروب انی دخی مستحقینه قسمت وهنوز استراحت ایلدم دیو بیوردیلر

(ومات

(ومات صلى الله علیه وسلم ودرعه مرهونة فی نفقة عیاله) درع مؤنث سماعی زردیه وزره دینلان ثیاب جنك اول
حضرتك هفت دانه زرهلری اولوب ذات الفضول نام جبه لرین نفقه عیال ایچون یكرمی ویا اوتوز یاخود چیل مد شعیر
مقابلنسنده ابو الشحم نام یهودی یه رهن طریقیله ویرمشلر ایدی عالم بقایه دولتله توجه بیوردقلرنده اول درع لطیفه
مرهونه ایدی وصحابه دن استقراض بیورمیوب اول یهودی ایله معامله بیورملری جوازی بیان ویا اول حینده آخرلك
عندنده شعیرك قلتندن ناشی ویا صحابی اوزره تضییقدن احترازا اولمده نیجه وجوه بیان اولنشدر والله اعلم بمراده
(واقتصر من نفقته وملبسه ومسكنه) فتح وكسر كافله (على ما تدعوه ضرورته الیه وزهد) كسر هاء ایله فعل ماضی
واقتصر اوزرینه معطوفدر وبعض نسخه ده صیغه مصدر ایله وضمیره اضافتله وزهده واقعدر فعل ضرورته اوزره
عطف ویا برله مجرور الی اوزره عطف اولنور (فیما سواه) یعنی حضرت فخر عالم صلى الله علیه وسلم نفقه ولباس
وسكنی دن كندویه حاجت ضرورة اقتضا ایدن مقدار ما تیسر اوزره اقتصار وقدر كفایتك غیری یه رغبت بیورمیوب
ترك ایلدی (فكان یلبس) فتح مثناة وموحده ایله (ما وجده فیلبس فی الغالب الشملة والكساء) كسر كافله (الخشن)
فتح خا وكسر شینله (والبرد الغلیظ) ضم موحده ایله یعنی جناب سید عالم (تواضعا لله من غیر كلفة) مصادفه ایلدیكی
لباسی كیوب اكثر احیانده شبیه عبا قبا وجامه سخت ودرشت وبرده یمانیه كیرلردی (ویقسم) تخفیف وتشدیدله
(على من حضره اقبیة الدیباج) اقبیه جمع قبا بالمد ودیباج كسر وفتح داله نوع من الحریر (المخوصة) تشدید واو
مفتوحه ایله منسوجه معناسنه (بالذهب ویرفع لمن لم یحضر) یعنی غنائم وهدایای ملوكانه دن زر تارله منسوجه
قبای دیبالری حضور همایونده موجود اولنلره تقسیم بیوروب مجلس عالیلرنده ناموجود اولان مستحقینه دخی
بخش ایچون حصه لرین رفع ایدردی عبارة مذكوره قصه مخرمه یه اشارتدر كه مسور بن مخرمه دن شیخین
روایتلرنده پیوسته صحت اولان مضمون خبر در پدرم مخرمه بكا دیدیكه یا مسور كوتوردم اولدی رسول الله صلى الله
علیه وسلم حضرتلرینه بسیار قبای دیبا كلمش كیده لم جوینده احسان اولالم دیدی رسیده در دولتمآبی اولدیغمزده
پدرم ای مسور اول حضرته ندا ویدر بوزه انعام اولدیغمزی اعلام ایله دیدی كستاخانه ندایی جناب
حضرتنه شایان كورمدم پدرم بكا خطاب ایدوب ای جگر گوشم پیغمبر عالی نژاد جبار دگلدر دیدیكه بندخی لب ادب ایله
دعوت ایلدم درحال دست كرم پیوستنده بر جامه زر دوز دیبا ایله حجره سعادتندن بیرون اولوب یا مخرمه بو قبایی
سنكیچون مهیا ایلدم نه خوش لباس فاخردر دیو محاسن قبایی ارائه ایدرك پدریمه احسان بیوردیلر (اذ المباهات
فی الملابس والتزین بها لیست من خصال الشرف والجلالة وهی من سمات النساء) همچنان لباس فاخره ایله اظهار
فخر وجامه گرانبها ایله تزین وتجمل جلالت وشرف عد اولنان خصالدن دگلدر بلكه جامه گونا گونله مباهات
خصائل نسواندندر (والمحمود منها نقاوة) فتح وضم نونله مصدر در (الثوب) ملابسده ن عند الله والناس ممدوح
اولان نظافت ثیابدر (والتوسط فی جنسه وكونه لبس) ضم لامله (مثله غیر مسقط لمروءة جنسه مما لا یؤدی الى الشهرة
فی الطرفین) نوع لباسدن پسندیده اولان جنس ثیابدن بین بین وامثال واقرانی لابس اولدیغی جنس اولمقدر كه اقرانی
انسانیتی اسقاط ایدن جنسدن عد اولنمدیغی حالده نه غایت تعظیمی ایجاب ونه نهایت خسیسی مؤدی اوله اغنیا فقرا
زینده وفقرا اغنیا زینده تزیی ایتمیوب هر كس بقدر خویش ثیاب وسط اوزره ملبس اوله لر وفی الخبر من لبس ثوب
شهرة فی الدنیا البسه الله ثوب مذلة یوم القیامة (وقد ذم الشرع ذلك) ملابسده مباهات وتزیی شرع ذم ایلدی
(وغایة الفخر فیه فی العادة عند الناس انما تعود الى الفخر بكثرة الموجود ووفور الحال) والحاصل كثرة مال وملابسله
مباهات عند العقلا غیر محموده وشرعا مذمومه در عوام ایسه ذلك المذموم كثرتیله عادتا نهایت مایه الافتخارلری
بسیاری مال وكثرت جاه ومناله تفاخره رجوع ایدر (وكذلك التباهی بجودة) فتح جیمله وجوز ضمها ابن رسلان
وكذلك فی القاموس (المسكن وسعة المنزل) فتح سینله (وتكثیر آلاته وخدمه) جمع خادم (ومركوباته) یعنی مال
وجاهله تفاخر نظیر بدر تزین مسكنی وفراخی سرا وبساط واوانی وچاكران واسب واستری بسیار ایتمكله فخر آور
اولمقدر مصنف علیه الرحمه شاهراه التك نقیبات مآلیه یی حائز وغیرك نائل اولمدیغی جاه ومنالی فائز اولدیغن
بیانه شروع ایدر (ومن ملك الارض وجبی الیه) صیغه مجهوله (ما فیها فترك ذلك زهدا) زهد دنیادن اعراض مع
القدرة وعقبایه میل ورغبتدر (وتنزها فهو حائز الفضیلة المالیة ومالك الفخر بهذه الخصلة) هو حائز مبتدأ ومالك
معطوف علیه در یعنی اول ذات عالی صفات كه دولت خداداده روی زمینه مالك وغنائم وجزیه وصدقاتی طرف
باهر الشرفنه جبایت واول مالی محض الله تعالى ترك ایلیه بو ایله اولان ذات خجسته صفات فضیلت مآلیه یی جامع
وزهد وتنزه خصلتیله فخره مالك در (ان كانت فضیلة زائدة علیها فی الفخر) ان مكسوره شرطیه وكانت اسمی فضیله

اولى به راجع ضميردر ونضيله خبر كانت وزائد خبر ثانيدر وخبر تعددايتسه جميعى عطف وياترك وعطف بعض دون بعض جائزدر وياخود زائدا ضمير فاعل رسولدن حال اولور (ومعرق فى المدح باضرابه عنها وزهده فى فانيها وبذلها فى مظانها) معرق ضم ميم وسكون عين مهمله وكسر رآء مخففه ايله ويافتح رآ مشدده ايله مرفوع وزائد اوزره معطوفدر وفايت فاء ومثناة تحتيه وفوقيه ايله ذاهب معناسنه در وبعض نسخده بعد الالف نونله فانيها واقعدر وبذل موحده وذال معجمه ايله بخش وعطا ومظان ظاء مشاله ايله جمع مظنة بالكسر وضبط تلمسانى اوزره ضاد معجمه ونونله محل بخل معناسنه در خلاصه مرام ناس كثرة مال وجمع بسيارى جاه جلالله تمدح ومال وسيلهٔ فضيله حال اولديسه كذلك نبى محترم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك ماله عدم التفات واعراضى سبيله وذاهب وبى بقا اولان مال وجاهده زهد وز يردستنده موجودى محلنه بذل له ناس اوزره تخرى زائد ومدحده اصيل وعريقدر

فصل

(واما الخصال المكتسبة من الاخلاق الحميدة) من تبعيضيه ويا بيانيه در (والاداب الشريفة التى اتفق جميع العقلاء على تفضيل صاحبها وتعظيم المتصف بالخلق الواحد منها فضلا عما فوقه) افعال مستحسنه واخلاق پسنديده دن اولوب ضروريه وطبيعيه اولمين سجاياى مكتسبه كه ملكات نفسانيه درانلر بريسيله فضلا عما زاد متصف اولانى ستايشده اولوا الالباب اتفاق ايليه (واثنى الشرع على جميعها وامر بها ووعد السعادة الدائمة) نزع خافضيله منصوب وعد بالسعادة ديمكدر (للمتخلق بها) يعنى شرع شريف اول خصال اوزره ثنا وتخلقيله جمعا وافرادا ومجملا وتفصيلا امر ايليوب كندويه خلق اتخاذ ايدن كمسنه ايچون سعادت دائمهٔ باقيه وعد ايلدى امدى كتب اخلاق حاويه اولديغى وجه اوزره تغير وتبدل طباع جوازنه بو معنى دليل ظاهر اولوب انسانده طبع تغيرا تديكى اخبار واحاديث مأوله ويامن جهة الكثرة ديمك اولور (ووصف بعضها بانه من اجزاء النبوة) كما ورد فى الحديث السمت الحسن والتؤدة والاقتصاد جزء من اربع وعشرين جزء من النبوة مصنف عليه الرحمه اشارت بيورديغى بو خبر لطيف معناسيدر والحاصل هذه الخصال شمائل وفضائل انبيا عليهم التحايادر والانبوة بو جميع خصال الله اكتساب وتجزى معناسنه دكلدر زيرا امر نبوة داد حق وكرم فياض مطلقدر (وهى المسماة بحسن الخلق) بو خصال حميده حسن خلقله بنامدر (وهو الاعتدال فى قوى النفس واوصافها) قوى جمع قوة (والتوسط فيها دون الميل الى منحرف اطرافها) منحرف ضم ميم وكسر راله صفتك موصوفنه اضافتى قبيلندندر اطرافها المنحرفة ديمك اولور ومائل معناسنه ويافتح راله مصدرميى اولمق جائزدر بمعنى الانحراف يعنى حسن خلق قواى نفسيه واوصافنده اعتدال واطراف منحرفه سنه ميل ايتمكسزين توسطدر مثلا قواى نفسيه اوچ نوع قوت اولوب برى قوة نطقيه دركه افراطى جربزه وتفريطى غباوة واعتدالى حكمت وبريسى دخى قوة شهويه دركه افراطى فجور وتفريطى جمود واعتدالى عفتدر وديكرى قوة غضبيه دركه طرفينى تهور وجبن ووسطى شجاعتدر (فجميعها قد كانت خلق نبينا صلى الله عليه وسلم على الانتهاء فى كمالها والاعتدال الى غايتها) اعتدال انتها اوزره عطفى ابيدر وكمال اوزره عطفى كرچه خلاف متبادر اما مبنى اوزيدر پس جميع خصال مكتسبهٔ حميده كمال اعتدالله نهايت وتوسط وسداده غايت اوزره اولديغى حالده پيغمبريز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك خلق شريفه لرى اولدى (حتى) غاية للغاية (اثنى الله عليه بذلك فقال وانك لعلى خلق عظيم) تاكيم پروردكار عالم جل وعلا خلق حسن ايله حبيبى اوزرينه ثنا ومدحت فرما اولوب حبيبم تحقيق سن بر خصلت اوزره ثابت وبر دوامسنكه اول حاله هر واقف اولنلر استعظام ايدر ديو بيوردیلر (قالت عائشة رضى الله عنها كان خلقه القرآن يرضى برضاه ويسخط بسخطه) خلقه اسم كان والقرآن خبرها وقيل على العكس وسخط ضد رضا يعنى حضرت نور الورى عليه التحايا انوار مكارم اخلاق ومحاسن اداب قرآنيه يى مقتبس واوامر ونواهى فرقانيه يى متمسك اولوب جناب حقك راضى اولديغى شيئه رضا داده وعدم رضاسى اولان امرده راضى اولمزدى ديو صديقه رضى الله عنها روايت بيوردقلرين بيهقى دلائل النبوه ده تمامها تخريج بيورمشلر (وقال عليه الصلاة والسلام بعثت لاتمم مكارم الاخلاق) مكارم جمع مكرمة بضم الراء حديث شريف معاذ رضى الله عنه طريقندن روايتكردهٔ احمد وتخريجكردهٔ بزار عن ابى هريره رضى الله عنه در يعنى حضرت فخر موجودات عليه اكمل التحيات بيوررلركه بن اخلاق پسنديده يى اتمام وتكميل ايچون بعث اولندم امدى قبل البعثة دخى مكارم اخلاق اول حضرتده موجود ايدى پس شريعت غراى سمعه ايله ترقى وتتميم بيورمشلردر (قال انس رضى الله عنه كان رسول الله صلى الله عليه وسلم احسن الناس خلقا) روايتكردهٔ شيخين اولان حديثده خادم رسول الله عليه سلام الاله بيوررلركه خلق جهتندن اول حضرت خلقك

بهترين وخوبتريندى (وعن على بن ابى طالب رضى الله عنه مثله وكان فيما ذكره المحققون مجبولا عليها من اصل خلقته واول فطرته لم تحصل له باكتساب ولا رياضة الا بجود الهى وخصوصية) فتح وضم خاء معجمه ايله (ربانية) منسوبة للرب على خلاف القياس بعض نسخده من ابتدائيه بدلى ظرفيه ايله مصرحدر يعنى ارباب تحقيق نقلى اوزره اول علهٔ غائيهٔ افرينش حضرتلرى ابتداى شان روحيه وخلقهٔ جسديه دن مكارم اخلاق اوزره مخلوق ومطبوع ايدى مكارم سجايا اول حضرتده اكتساب ونه رياضتله حصول پذير بلكه جذبهٔ صمدانيه وخصيصهٔ ربانيه ايله حاصل اولدى (وهكذا سائر الانبياء) يعنى سرور اصفيا اساباقى پيغمبران عليهم صلوات الرحمن نه ادارى كرم وحسن اخلاق اوزره سرشته در (ومن طالع سيرهم منذ صباهم الى مبعثهم حقق ذلك) يعنى وقت طفوليتلرندن زمان بعثتلرينه ومباديئ امرلرندن منتهاسنه دكين پيغمبرانك سيره وسلوكارينى مطالعه ايدن كمسنه مكارم اخلاق انبياء عليهم السلامك وهبيهٔ مرضيه اولديغن تحقيق ايدر (كما عرف من حال عيسى وموسى ويحيى وسليمان وغيرهم عليهم الصلاة والسلام) بونلرك تمثيله تخصيصى طفوليتلرنده وقوع يافته امور واخبار وذكرى ورودندندر زوا من طفوليت جبلى اولديغى بى اشتباهدر (بل غرزت فيهم الاخلاق فى الجبلة واودعوا العلم بكتاب الله) غرزت بناء مجهولله در اصل معنى ادخال شئ فى شئ ومنه الغريزة وهى الطبيعة وقال البرهان غرزت خلقت وفطرت دخى خلقت معناسنه در واودعوا وديعه دن مجهولدر عبارنده استعارهٔ مكنيه وتخييليه ظاهردر يعنى كلستان طبيعهٔ اصليه لرنده نونهال اخلاق رضيه نشانده وبدهٔ خلقهٔ انسانيه لرنده علم وحكمه ايداع وامانت قيلندى (قال الله تعالى وآتيناه الحكم صبيا) حال اولور بواية جليله تفسيرنده علما كرامك اختلافه ذاهب اولمشلردر (فقال المفسرون اعطى يحيى العلم بكتاب الله فى حال صباه) اعطاء حكم معناسنده اهل تفسير يحيى عليه السلامه طفوليت حالنده توراة جليله علم بخش اولندى ديو تفسير ايتديلر (وهذا احد التفاسير فيها) وبعضيلر حكمه دن مراد فهم وعلم ويانبوة وياعمل مع العلم در ديمشلر (وقال معمر) ميمين مفتوحتين بيننده عين مهمله ساكنه ورا مهمله ايله ابو عروة بن راشد الازدى عالم اليمن بوزاللى اوچده عزم معمر يمنده رسيدهٔ ختام بولمشدر (كان ابن سنتين او ثلاث فقال له الصبيان لم لا تلعب فقال اللعب خلقت) والاستفهام انكارى بمعنى النفى يعنى عمر عزيز يحيى عليه التحايا هنوز دو سه سال ايكن كودكان اول حضرته نيچون اوينامزسن ديد كارنده اول خرده سال وحكمت سرشت بن بازيچه ايچون افريده قيلنمدم ديو جواب جنبان حكمت اولوردى رواه الديلمى عن معاذ بن جبل رضى الله عنه واخرجه احمد فى الزهد (وقيل فى قوله مصدقا بكلمة من الله صدق يحيى بعيسى عليهما السلام) يعنى عيسى بكلمة لانه اوجد بدون اب فشابه ما ابدع من عالم الامر كما قاله البيضاوى ويا كن كلمه سيله ايجاد اولنديغندندر كلمه دن مراد عيسى عليه السلام اولديغنه بناء جناب يحيى حضرت عيسى يه ايمان ونبوة ورسالته تصديق ايلدى (وهو ابن ثلاث سنين فشهد له انه كلمة الله وروحه) حال انكه يحيى عليه التحايا اوچ ياشنده ايدى شهادت ايدرديكه عيسى عليه السلام كلمة الله وروح الله دردى امدى اول حضرته روح اطلاقى ياروح القدس كه جبريل امين در امر جهان افرين ايله درع مريم البتوله نفخ بيوروب جناب مسيح عليه السلام حاصل اولمغله ويامن غير واسطة بشر خلق اولنمغله ويا روايهٔ كعب اوزره خلاق عالم جل شانه قبل الاجساد ارواح بنى ادمى افريده قيلوب اخذ ميثاق ايلدكده روح عيسى يى امساك وخاقنى مراد ومريم عليها السلامه روحى ارسال بيورمغله روحانى اوله لروبا خود اضافه تشريفيه اوله بيت الله اساويا معناى روح الله نعمة الله ديمك اوله زيرا روح نعمت اوزره اطلاق اولنور (وقيل صدقه وهو) حال من ضمير الفاعل (فى بطن امه فكانت ام يحيى تقول لمريم انى اجد ما فى بطنى يسجد لما فى بطنك تحية له) منصوب مفعول له در يعنى مصدقا كلمسيله يحيى عليه السلام مراد اولنوب بطن مادرده ايكن عيسى عليه السلامى تصديق واكا ايمان ايلدى زيرا مادر مهربان يحيى همشيره سى اولان والدهٔ عيسى عليهم التحايايه خطاب ايدوب ديديكه بنم بطنمده اولان سنك بطنكده اولان ذاته سجدهٔ تحيه وتعظيمله سجده ايدر حس ايدرم ديو كشف راز درون ايدردى (وقد نص الله تعالى على كلام عيسى عليه السلام لامه عند ولادتها اياه بقوله لا تحزنى على قراءة من قرأ من تحتها) فتح ميم وتا مفتوحه ايله ابن كثير وابو عمرو وابن عامر وابو بكر قراءتلرى اوزره من تحتها ان لا تحزنى قوليله مريم البتول عيسى عليه السلامى ولادتى حيننده لا تحزنى بشارتيله تبشيرنى حضرت حق جل وعلا فرقان كريمنده تصريح ايلدى (وعلى قول من قال ان المنادى) كسر دال ايله (عيسى عليه السلام) ابى بن كعب سعيد وحسن بصرى ومجاهد قولى اوزره ندا ايلين عيسى عليه السلام ايدى ديد كارى وجه اوزره صدف درون مادردن اودردانهٔ سعادت بيرون وتحت ذيل امدن مادر مهربانته لا تحزنى بشارتيله ندا ايلدى تفسير مذكور ابن عباس وعلقمه وضحاك قول شريفلرى اولان امين الوحى

عليه السلامك بشارت فرمااولمسی قولندن احترازدردیمشلر (ونص على كلامه فی مهده فقال انی عبد الله آتانی الكتاب وجعلنی نبیا) حق سبحانه وتعالی روح الاهلك كهوارهٔ طفولیتده ناطقه پردازاولدیغن فرقان مجیدنده تصریح بیورروب جناب عیسی افتخارا بالعبودیه واحترازا عن دعوی الربوبیه بن بندهٔ خدای لایزالم كه فضل وكرمندن بكا انجیل جلیل اعطا وسابق قضاسنده بنی پیغمبر قیلدی امدی مرتبهٔ جلیلهٔ نبوة غالب عادة الهیه اوزره سن اربعینده اعطا اولنور اما عیسی ویحیی علیهما السلام طفولیتلرنده تكمیل عقل ومنصب نبوتله تخصیص وشرفیاب بیورلدیلر نتكیم نبی آخر الزمان علیه سلام المنان نبوتله شرفمند اولدیلر هنوز آدم علیه السلام بین الماء والطین منجدل ایدی وحدنطقه بالغ اولمیوب خرده سال ایكن غنچه مثال كلستان وجودده نطقله دهن كشا اولنلر اون بركسنه در ٭ تكلم فی المهد النبی محمد ٭ ویحیی وعیسی والخلیل ومریم ٭ ومبری جریج ثم شاهد یوسف ٭ وطفل الذی الاخدود یرویه مسلم ٭ وطفل علیه مر بالامة التی ٭ یقال اهاتزنی ولا تتكلم ٭ وماشطة فی عهد فرعون طفلها ٭ وفی زمن الهادی المبارك یختم (وقال ففهمناها سلیمان) ای الحكومة اوالفتیا یعنی قصهٔ آتیه‌یی تفهیم ایلدك (وكلا آتینا حكما وعلما) داود وسلیمانك هر برینه موجب الحكمة معرفة وقضایای شرعیه وقوانین الهیه یه علم وعرفان اعطا ایلدك (وقد ذكر من حكم سلیمان وهو صبی یلعب فی قصة المرجومه) یعنی سلیمان علیه السلام هنوز صبی ایكن مرأهٔ مرجومه قصه سنده ذكر اولنان حكمی امرجبلی اولدیغنه دلالت ایدر نقل تلمسانی اوزره ابن عسا كردن مستدامر وید رنی اسرائیلدن بادعة الجمال بربانوی حرمسرای عفت لامرما قضاتدن برینه دفع رقعهٔ اشتكا ایلدكده قاضی انك زلف كمندنه بند وحسننه دلداده ومراوده مرادایلدی زن امتناع وقاضی اخره رفع دعوا اولدخی كالاول عورته مفتون اولوب چارنفر قضاة انك شوریده وشیداسی اولدیلر وحرم وصلی ارزوسیله باینده اغازایتدیلر بالاخره اول زن جناب خلیفة الالهه قضاتدن شكایت ایلیوب قضاتی حضورنه احضاره فرمان ایلدی دیوان داود علیه السلامه حاضرون اولدقلرنده یارسول الله بوزن فاجره‌نك بركلبی واردر انكله زنا ایدر دیو شهادت ایتدیلر حضرت داود دخی عورتك رجمنه حكم ایلدی اما اول اثناده سلیمان علیه السلام سائر كودكان ایله ملاعبه ایلدكاری محله مشرف برقصردن داود علیه السلام نهانجه صبیانه نكاه ایدركن قضیهٔ مرأه ماتندی اواثناده ایچلرنده برصبی جمیل وارایدی سلیمان علیه السلام بین الصبیان حاكم نصب اولنوب چارعدد كودكان قضاة اربعه نظیری صبی جمیله مراوده وتهمت اسنادیله حضور سلیمانیده مرافعه وشهادت ایلدیلر سلیمان علیه السلام اربعه دن برینه مخفیجه لون كلبدن سؤال ایتدكده سیاه رنك بركلبدر دیدی وهر بریندن نهانی پرسان اولدقده هر بریسی بر كونه لونله خبرداده اولدی اخرلرخبرینه مخالف اولمغین سلیمان علیه السلام سائر صبیانه امر ایدوب شهودی سنكسار ایلدكلرین داود علیه السلام مشاهده بیورروب شاید قضیه دخی بومنوال اوزره اوله دیو درحال قضاة اربعه‌یی تكرارا احضار ولون كلبدن استخبار بیوردی فی نفس الامر هر بری اخرلر خبرینه غیر مطابق جواب ویرملریله نبی الله داود علیه السلام انلرك قتلنه فرمان ومرأهٔ مظلومه رهایاب اولدی امدی عبارتده مرجومه لفظیله اتیان بیورلدیغی مایؤل الیه اعتباریله در والا هنوز رجم اولنمامشیدی وانلرك شریعتنده نفسی حیوانه تمكنه اولان عورته رجم وشاهد زوره قتل ایجاب ایدردی اما شریعت محمدیه صلی الله علیه وسلمده حكم مرأة تعذیر در (وفی قصة الصبی ما اقتدی به ابوه) ودخی طفل مدعاقضیه سنده وقوع یافته اولان حكمنه پدر عالیلری اقتدا ایلدیكی حكم سلیمانی امرجبلی اولدیغنه برهان جلیدر شیخین علیهما الرحمه ابی هریرة رضی الله عنه دن روایت بیوردقلری خبر صحیح مضمونیدر كه ایكی عورت فرزندانیله برمحاده ایكن قضارا برینك ولدی بركركك مفترسه سی اولوب ایكی زن برولدایله حضور خلیفة الالهده مرافعه وهر بری بوطفل بنمدر دیو ادعا ایلدكده داود علیه السلام ذات الیدا اولان كبرایه ولدی حكم ایلدی اما سلیمان علیه السلام اول ایكی مرأه‌یی حضورنه دعوت بیورروب بر سكین احضار ایدر وبوطفلی دونیم ایدرم هر نیه سن بریكز آلسون دیدكده كبری بو حكمه راضیه اولوب صغری رحمك الله بوولدانكدر ایكی شق ایتمه دیو شفقت ایتمسیله ولدی صغرایه حكم ایلدی وفی الحقیقة والده ولدینك هلاكنه رضاداده اولمیوب كبرایه امتدادایلدی وكبرا ایسه مصیبتده یكسان اولمغی طلبكار وهلاكنه راضیه اولمشیدی فان قیل المجتهد لا ینقض حكم المجتهد فاجیب كان حكم داود باجتهاد وحكم سلیمان بوحی والوحی ینقض الاجتهاد (وحكی الطبری ان عمره كان حین اوتی الملك اثنی عشر عاما) سلیمان علیه السلامه ملك اعطا اولندیغی زمان عمر عزیزلری دوازده ساله ایدی دیو محمد بن جریر نقل وروایت ایلدی (وكذلك) عالم صباوتده سلیمان علیه السلامدن ذكر اولنان نقل اسادر (قصة موسی مع فرعون واخذه بلحیته وهو طفل) موسی بن عمران علیه سلام

الرحمن طفل دوساله ایكن فرعون مصر اولان مصعب بن الولید نام پلیدایله قصه سی واول بدكیشك ریشنی چكمسیدر وسابه غضبناك اولوب هلاكنی مرادایلدكده زوجهٔ فرعون آسیه بنت مزاحم رضی الله عنها معذرت خواه اولوب هنوز یش وكم ونیك وبدی فرقا عاجزصبیدر دید كده برمقدار میوه واتش احضارایلیوب برای امتحان پیش نهاد قیلدقده موسی علیه السلام قدرة الهی ایله اتشی الوب مبارك دهاننه رسیده ایتمكله اتش غضب فرعونی منطفی وذبحندن فراغت ایلدیكی قصهٔ مشهوره سیدر (وقال تعالی ولقد آتینا ابراهیم رشده من قبل ای وهو بناه صغیرا قاله مجاهد وغیره) یعنی حق سبحانه وتعالی اطفا وكرما ابراهیمه قبل اوان معرفتنه كمال هدایت وصلاح حالت احسان ایلدك دیو تعدادمننی تفسیرنده امام مجاهد وغیریلر قبیل البلوغ صغری حالنده ا كاهدایت ایلدك دیكه تفسیر ایتدیلر (وقال ابن عطا) ابو العباس احمد بن سهل بن عطادر اوچیوز التش طقوزده روبراه نعیم اولمشلردر (اصطفاه قبل ابداء خلقه) بن عطا بیوررلركه بوعالمده وجود بهبودنی اظهاردن اول عالم ارواح وسابق قضاده جناب ابراهیم خلیل علیه سلام الله الجلیلی مختار ایلدی (وقال بعضهم) صاحب كواشی وغیریلر دیدیلركه (لما ولد ابراهیم بعث الله الیه ملكا یأمره عن الله تعالی ان یعرفه بقلبه ویذكره بلسانه فقال قد فعلت ولم یقل افعل فذلك رشده) وقتاكه خلیل الله عالم وجوده قدم نهاد اولدقده حق جل وعلا اكا برفرشتهٔ نورسرشته ارسال بیوردیكه قبل رحماندن ابراهیم معرفهٔ تامه قلبی ایله حقی بیلوب وذكر مولا ایله رطب اللسان اوله دیوامر ایده چون ابراهیم علیه سلام الرحیم امرفرشته‌یی كوش ایلدی مبالغة امره امتثالی مشعر تعبیر بالماضی ایله درحال قد فعلت لفظیله اداء ما فی البال بیورملری رشدندن مراد اولنان معناد ردیدیلر (وقیل ان القاء ابراهیم فی النار ومحنته كانت وهو ابن ست عشرة سنة) یعنی جناب خلیل الله نارنمروده القاونمرودلعینك ابتلاسی اون التی یاشنده ایكن وقوع یافته دردیندی (وان ابتلاء اسحاق بالذبح وهو ابن سبع سنین وقیل ثلاث عشرة سنة) اسحاق بن ابراهیم علیه سلام الله الرحیم ذبحله ابتلاوامتحان بیورلدیغی یدی یاشنده اولدیغی حالده ایدی نقل مذكور ذبیح اسحاق علیه السلام اولدیغنه بنادركه اهل كتاب ومفسرین ومحدثیندن محب الدین الطبری ماتندی بسیاركسنه ذاهب اولوب حتی جلال الدین السیوطی رساله مستقله ایله استیفای مرام بیورمشلر اما مذهب جمهور اسماعیل علیه السلام اولدقلرین اكثر صحابیكه ابن عباس وابن عمر ومعاویه رضی الله عنهم امثالندن مرویدر انا ابن الذبیحین حدیث شریفیكه بریسی حضرت اسماعیل علیه السلام وبری پدر سلطان انبیاء عبد الله مراد اولنور دیو بكرمیدن زیاده وجوه ایله ذبیح حضرت اسحاق علیه السلام اولمسی مردود وبسیار فحول خط ابطلان كشیده اولدیلر والله اعلم (وان استدلال ابراهیم بالكوكب والقمر والشمس كان وهو ابن خمسة عشر شهرا) یعنی خلیل الله اشیاء نورانیه دن ستاره وماه ومهر ایله برسبیل نظر عالمك خالقك حدوثنه استدلال ومنكرینی طریق حقه ارشاد بیورروب یاقوم انی بریء مما تشركون ایله كویا اولدقلری یجده ماهه ایكن ایدی وكذلك نری ابراهیم ملكوت السموات والارض آیه كریمه سنه اشارتدر ووجه استدلال جناب خلیل الله اولدركه چون اجرام سماویه آفل وهر آفل متغیروهر متغیر حادث اولمغله ولاشیء من الحادث بصانع نتیجه بذیروتلك الاصنام تغیرده اجرام اسمانكه دخی دون اولمغین ذلك الاستدلال ایله صانع مغایر لها موجود اولمسی بالطریق الاولی ثبوت یافته تعیندر امدی عالم برصانعدن لابد اولور (وقیل اوحی الله تعالی الی یوسف علیه الصلاة والسلام وهو صبی عندما هم اخوته بالقائه فی الجب) اخوه ضم وكسر همزه ایله جمع اخ وجب ضم جیم وتشدید موحده ایله غیر مطویه بالحجارة اولان چاهدر یعنی یوسف علیه السلامی برادرانی افتادهٔ چاه ایتمكه قصد ایتدكلری حینده حق جل وعلا ارسال ملك برله ویانبوتله وحی ایلدی هنوز یوسف علیه السلام صبی ایدی ویوسف علیه السلام حضرتلرینك رخ منور لرنده برخال سیاه ودوچشمی میانه سنده شامهٔ عنبرین شمامه‌لری وارایدی وتمام اذكرنی عند ربك كریمه‌سی حروفی عددنجه رشتهٔ رقبته بسته اولمشیدی عمر عزیزی یوزیكرمی سالنده رسیدهٔ پایان اولوب اب نیل ایچره تبركا كنج نهان كبی دفن وپنهان اولدقدنصكره موسی الكلیم علیه صلوات البر الرحیم تابوت نورمجسم یوسفی نیلدن اخراج وارض قدسه ارسال ومرقد اباء كرامی جنبنده دفین خاك پاك قیلدی وچاه مذكوریت مقدس وياردنده سعادتخانهٔ یعقوب علیه السلامه اوچ فرسخ محلدر دیدیلر (بقوله تعالی فلما ذهبوا به واجمعوا ان یجعلوه فی غیابة الجب واوحینا الیه لتنبئنهم بامرهم هذا الایه ای وهم لا یشعرون) جملهٔ حالیة لا یشعرون اوحینا ویالتنبئنهم قولنه تعلق ایدر یعنی برادران یوسف یوسفی انداختهٔ چاه ایتمكه عزم واجماع ایلدیلر كریم الشان یوسفه وحی ایلدككه سنی خلاص ایدوب بواحوالی نادبرابرلرین برادرانه هر اینه خبرویررسك وانلرسنك بعد زمانه علوشانكی ادراك وتمیزا یتدكاری حالده كندیكی تعریف ایدرسك

دوم آل حالنه بو اینه جمله ایله بشارت بیورردی (الی غیر ذلك من اخبارهم) بعض نسخه‌ده مما ذكر من اخبار غیرهم
ایراد اولندی خلاصهٔ كلام انبیا علیهم السلام ابتدای امر حالهٔ طفولیتلرنده كمال اوزره مجبوللر اولدقلرینه دلالت
ایدن اخباردن ذكر اولنان قصص بر عبرك غیری نیجه اثاره رسیده اولنجه دكین شهرتیابدر (وقد حكى اهل
السیر ان امنة بنت وهب اخبرت ان نبینا محمدا صلى الله علیه وسلم حین ولد ولد باسطا یدیه الى الارض رافعا رأسه الى
السماء) نقل ارباب سیر اوزره والدهٔ حضرت خلاصهٔ موجودات صلى الله علیه وسلم پیام رسن اولورکه نور دیدهٔ جان
جلوه كی سرادقات جهان اولدقده دو دست كرم بوستن زمینه بسط و سر دولتمندنی اسمانه رفع ایدیجی اولدیغی
حالده عزونازله بیرایهٔ مهد وجود اولدی دیدی (وقال فی حدیثه صلى الله علیه وسلم لما نشأت بغضت) بنا مجهول
وتشدیدله (الى الاوثان) جمع وثن كه بت یاجنه وصنم بلاجنه درو كاهی صانمه اطلاق اولنور شداد بن اوس رضی
الله عنه طریقندن شدو ثیقه ابو نعیم فی الدلائل اولان خبرده شاه سریر اصطفا علیه اصفی التحایا بیورركه وقتاكه
حق ایله باطلی تمییز وفرق ایدر اولدم بالجمله بتان بكمال مبالغه مبغوض قیلندی (وبغض الى الشعر) وشعرك اقوال وسماعی
دخی بغایت مبغوض قیلندی لام تعریف برای عهد اولق كرك دیناندی وان من الشعر لحكمة حدیث لطیفه
منافی اولمیه (ولم اهم بشیء) همزه وضم هاء وشدمیم مضمومه ویاء مفتوحه ایله لم اقصد معناسنه (مما كانت
الجاهلیة تفعله الا مرتین فعصمنی الله منهما ثم لم اعد) جاهلیه قبل البعثة ایام فترتدر بعض نسخه‌ده منهما وقوعی
فعل جاهلیته راجعدر یعنی ارباب جاهلیته دركار اولدقلری بازیچه ومعازف وسماع مانندی منهیاته قصدا تقدم
المجی دو بار صدور ایتدكه نگهبان عالم جل شانه استراردن بنی مصون بیوروب بعد ذا ابدا رجعت ایتدم
دیو تحدیث نعمت پروردكاری بیورولر خبر مذكور حیدر كرار كرم الله وجهه طریقندن مرفوعا حاكم علیه الرحمة
رفع رایهٔ روایت بیوردیغی حدیث مضمونیدركه سرور عالم صلى الله علیه وسلم بیورربشبانكه اعلای مكه‌ده ایدم
قریشدن برشاب رعی غنمله مشغول ایدی دیدم كه بنم رمهٔ كوسفند امه نگهبان اول كا تسمر الصبیان كوشیدن
سمر ایله خاطر نواز اولام دیو محلات مكه‌دن برخانه پیشكاهنه كلدم نغمات نای ودف قرع دریچهٔ سامعم اولوب
چكونكی حالدن پرسان اولدیغمده فلانك سورولیمه سیدر دیدیلر اول سماعله وقت كذار ودوچشم خواب آلود
اولدی تاكیم ضوء آفتاب بنی بیدار ایلدی وشب دیكرده همچنان صدور یافتهٔ قصد سمر وبعد الرجوع بنه رفیقم
استنطاق ایلدكده استعما ایدوب وما فعلت شیأ كلامیله رد جواب ایتمشیدم دیو الامرتین لفظنك حقیقتنی بیان
بیورمشلردر حاصلی امر مذكور ده دخی ارتكاب محرمات نا یابدر زیرا وقوعی قبل تحریم السماع وشرعا ولیمه
عرسده ضرب دف غیر ممنوع وسمر لیادن نهی ایسه مطلقا نهی تحریم دكلدر امدی انبیا علیهم التحایا مكارم رضیه
وشمائل بهیه اوزره مجبوللردر علی سبیل الندرة عالم طفولیت وصغرده وقوعی مانع خلوص اولمز حدیث مذكورمع
تتمانه عدالت فصلی آخرنده مفصلا ذكر اولنور (ثم تمكن الامر لهم وترادف نفحات الله علیهم) ضمیر جمع انبیاء علیهم
السلامه راجعدر وعبارهٔ سابقا بل غرزت قولی اوزره معطوفدر وثم ایله عطف بعد رتبه وزمان ایچوندر باعتبار
الابتداء او الانتهاء وتمكن تفعل من الامكان ثبوت وقرار یاخود تزاید معناسنه وامر له مراد اول ذوات ذیشانلرنده
كمال ومعلومدن ایداع قیلنان اموردر وترادف تفاعل من الردف وهو الركوب خلف غیره ونفحات فتحتین وحاء
مهمله ایله جمع نفحه دراصل رایحهٔ طیبه وبو مقامده هبه وعطیهٔ ربانیه دركه انلره روزی قیلنان امداد باری مراد
اولنور یعنی انبیا علیهم التحایایه اخلاق جبلی وغریزی قیلندقدنصكره كمال اوزره ثبوت یافته وقرار داده اولوب
بخشایش فیاض مطلق ومعارف حق انبیا حضراتی اوزره تتابع ایدر (وتشرق انوار المعارف فی قلوبهم حتى یصلوا
الغایة) وفی نسخة الى الغایة یعنی دل اكاهلرنده اثار عوارف وانوار معارف تابنده ودرخشنده اولورتا كیم تخلقوا
باخلاق الله ایله نهایت كماله رسیده وارباب هدایت واصحاب عنایت زمرهٔ جلیله سنه پیوسته اولنجه (ویبلغوا
باصطفاء الله تعالى لهم بالنبوة) متعلق یبلغوا اوباصطفاء (فی تحصیل هذه الخصال الشریفة النهایة) نصبله مفعول
یبلغوا وغایه ونهایه بر معنایه لكن تفنن فی العبارة مراد اولندی (دون ممارسة ولا ریاضة) یعنی اول حضرات عالیة
السمات خصال علیه تحصیلنه مولای عزیز نبوتله اجتبا واختیار بیورمغین جذبهٔ الهیه وخلقهٔ غریزیه ایله
ملازمت وریاضت كسب ایتمكسزین منزل نهایهٔ مقصوده بالغ اولدیلر (قال الله تعالى ولما بلغ اشده) هو مفرد
وجمع لا واحد له (واستوى) حق جل وعلا بیورر وقتا كه موسی نهایهٔ قوه وغایهٔ نشأتنه بالغ وچهل ساله واصل اولوب
عقلی مستحكم وحالی مستقیم اولدی چون اربعینه بلوغ قانون الهیده غالبا سن بعثهٔ انبیا ومرسلیندر (آتیناه حكما
وعلما) بز موسایه نبوت اعطا ومعرفت تامهٔ كامله احسان ایلدك (وكذلك نجزی المحسنین) وقوع جزانی احسانله

تعلیقه‌دم

تعلیقده تنبیهدركه انلر محسنین ومخلصین ومراقبین لله اولملریله احسانله مجازاة بیورلدی هل جزاء الاحسان
الا الاحسان مصنف علیه الرحمة مولای كریم پیغمبرانه هردم نفحه بخشای كمال اولدیغنه بو اینه كریمه ایله استشهاد
بیورمشدر (وقد نجد نحن غیرهم یطبع) بنا مجهولله (على بعض هذه الاخلاق الشریفة دون جمیعها) وفی نسخة
دون بعضها (ویولد علیها) ماقبلی تفسیر اسادر (فیسهل علیه اكتساب تمامها عنایة) نزع خافضیة اوزره منصوبدر
(من الله عز وجل) ای بعنایة الله تعالى یعنی انبیاء علیهم التحایادن ماعداء عقلا وحكما اولیایی اخلاق كریمه
مستحسنه دن بعضیسی اوزرینه مجبولیندون بعض مصادفه وبعضیلر تلك الاخلاق اوزره مادرزاد اولوب تمامی
اخلاق حمیده‌نی اكتساب واسطهٔ تخلق وكرم باری تعالى ایله انلر اوزرینه اسان اولدیغن مشاهده ایدرز (كما نشاهد
من خلقة بعض الصبیان) خلقة كسر خاء معجمه وسكون لام ایله (على حسن السمت) طریق وهیئت اهل خیر
(او الشهامة) فتح شین معجمه وهاء ومیمله حدت ذكا وجلادتدر (او صدق اللسان او السماحة وكما نجد بعضهم على ضدها)
تكیم بعض صبیان خلقتندن حسن هیئت ویاذكاوفطنت یا نطق بیانله صدق زبان وجود وكرم وسخاوت اوزره
سرشته اولدقلرین مشاهده ونیجه سن صغر وكبری عالمنده اخلاق حسنه خلافیله معاینه ایلدیكمز اسا (فبالاكتساب
یكمل) ضم میله تمام معناسنه ویا كمال تمام وزیاده (ناقصها وبالریاضة والمجاهدة یستجلب) صیغهٔ مجهولله (معدومها
ویعتدل منحرفها) یعنی اكتساب اخلاق رضیه ایله نقصانی اتمام ویا ریاضت ومجاهده سببیله نفسنده نایاب وغیر
مجبول اولدیغی اخلاق حمیده اكتساب واستجلاب اولنوب اعتدال محموددن مائل اولان خلق معتدل اولور امدی
درحق انبیا اتمام ودرحق غیر كمال لفظیله تعبیر كرده صنف علیه الرحمة برعكس ادا بیورلسه خوش آینده مقام
ایدی پس بو عبارهٔ ماتقدم اوزره قسم آخر اولوركه اول مرتبهٔ انبیا علیهم التحایا كه جمیع اخلاق مرضیه اوزره
منطبع ومجبول ایدیلر وقسم ثانی بعض اخلاق حمیده اوزره مطبوع وبعضی مكتسب ایدی (وباختلاف هذین
الحالین یتفاوت الناس فیها) امدی جبلی وكسبی اختلافیله قلت وكثرت وضعف جهتندن صفات حمیده‌ده انای خلق
تفاوت ایدر (وكل میسر لما خلق له) بو كلام امثال نبویه وجوامع الكلم وحدیث صحیحدن بعضدر اول حدیث اعملوا
فكل میسر لما خلق له فمن خلق سعیدا یعمل عمل اهل السعادة ومن خلق شقیا یعمل عمل اهل الشقاوة والحاصل
توفیق خلق قدرت طاعت وعیاذا بالله خذلان خلق قدرت معصیه اولدی (ولهذا) ما (قد اختلف السلف فیها)
ماموصول اسمی او حرفی اوزائده ولذا اسقطت من بعض النسخ (هل هذا الخلق جبلة او مكتسبة) یعنی ولهذا التفاوت
علمای متقدمین اختلاف ایلدیلركه خلق حسن غریزی وطبیعی ویا اكتسابیدر (فحكى الطبری عن بعض السلف
ان الخلق الحسن جبلة وغریزة فی العبد) عالم نحریر محمد بن جریر بعض سلفدن جزیل روایت بیوردیكه خلق
حسن جهان پسند عبده جبلی وغریزیدر (وحكاه ابن مسعود رضی الله عنه والحسن) البصری (وبه قال هو) ابن
جریر عبد الله بن مسعود وحسندن نقل ایله بروجه محرر حكایه بیورمشلر (ولا یلزم من حكایته اعتقاده له
والصواب ما اصلناه) اما قول صواب سابقا اصل وقاعده قیلدیغمز وجه وجیهدركه اخلاقدن بعضیسی جبلی
وغیری مكتسبه وبعضی تعلم وریاضتله حصولپذیر ومكتسبه دربجای صواب والظاهر او الصحیح لفظیله تعبیر بیورلق
صوابدیدعلی القاری دروزیرا ماسبق من السلف مراعات لازمدر (وقد روى سعد) بن ابی وقاص رضی الله عنه
(عن النبی صلى الله علیه وسلم كل الخلال) كسر خاء معجمه ایله جمع خله بفتح وتشدید خصله وصفه (یطبع علیها المؤمن
الا الخیانة والكذب) خیانه ضد امانتدركه سرقه وانكار ودیعه مانندی اموری مشتمله در یعنی هرخصال اوزره
مؤمن سرشته ومجبولدر الا خیانة ودروغ اوزره مجبول دكلدر زیرا فطرهٔ مؤمن بهرحال سلیمه درونهاده مقرره
بغایت بددر مطلقا مؤمنده طبیعهٔ مخلوقه دكلدر او المراد المؤمن الكامل خبر لطیف روایت كرده ابن ابی الدنیا
فی الصمت در (وقال عمر بن الخطاب رضی الله عنه فی حدیثه الجرأة) بوزن جرعة شجاعة (والجبن) ضم جیم
وبا وتخفیف نونله عدم الاقدام للخوف هراس (غرایز) جمع غریزة طبایع (یضعها الله تعالى حیث یشاء) ابن جریر
وابن ابی حاتم وسعید موقوفا فاروق منیع الجناب حضرتندن روایت ایدرلركه جرأة وجبانت غریزی وجبلیدر
صانع بیچون بو ایكی خصلتی مراد ایلدیكی بنده سینه نهاده ایدر (وهذه الاخلاق المحمودة والخصال الجمیلة كثیرة
ولكن نذكر اصولها ونشیر الى جمیعها ونحقق وصفه صلى الله علیه وسلم بها ان شاء الله تعالى) اخلاق پسندیده
وخصال جمیله بسیار وعلى التفصیل اقسامنی استیفای حیطهٔ شماردن بیرونلر وامااصولنی فصولده ذكر وبیان
وفروعی اعتباریله جمیعسنه اشارت وبروجه كمال اول خصالله حضرت سلطان كونین صلى الله علیه وسلمك وصف
دلارا سنی ماشاء الله ثبت وتحقیق ایدرز

(فصــــل)

(واما اصل فروعها) ضميرا خلاقه راجعدر امدی بو فصل فهرس نما اصول اخلاق صريحا بيان وفروعنه تلويحا اشارتله مقصوردر (وعنصر) ضم وفتح عين وضم صادله ماده واصل معناسنه وعناصر آب وخاك وباد وآتشه اطلاق اولنور كه هر جسد بو موادden مركبدر (ينابيعها) عطف تفسيری فی العبارة وتفنن بالاشاره درجع ينبوع ما يتفجر منه الماء (ونقطة دائرتها) نقطه جزء من الخط والسطح قطب ومركزايله بناءدر ودائره اصطلاح هندسه ده تام الاستداره برخط مستديردركه مركزندن چيقوب اكا منتهی اولان خطوط مستقيمه هر جانبدن طولده متساوی اوله (فالعقل) وعقل ايسه عندالحكما جواهر خمسه نك بريدر وجواهر خمسه هيولی صورت نفس عقل جسم وعقل برنوردر وحانيدركه نفس علوم ضروريه ونظريه يی اول نورايله ادراك ايدر وموادمعقولات مهيامی اولوب بلاشائبة تكلف وتوقف برسبيل رسوخ انی وجوده كتورمك شاندن اولان كنه نك قوتنه عقل مستفاد ديرلر اوربو مقامده عقل فعال مراد اولنمزكه فلاسفه نسبتله اكا عقل عاشر وعقل فعال وجبريل دخی ديرلر پس حكما عقله جوهر وغيريلر جسم شفاف ديرلر كه محلی مشام ويا قلبدر والاصح انه قوة نفسية هی منشاء الادراك والحاصل اخلاق افرادنك اصلی وينبوعنك ماده سی ومدار اخلاقك قطب ومركزی عقلدر (الذی منه ينبعث العلم والمعرفة) انبعاث عقلك ينبوع اولديغنه نظرا وعلم مطلق ادراك وادراك كليات معناسنه ومعرفة ادراك جزئيات يعنی اصل اصيل اخلاق عقلدركه علم ومعرفت اندن نشئه ياب اولور (ويتفرع عن هذا) وفرع عقلك اصلنه نظرا درعن ايله تعديه نشأة معناسنی متضمن اولديغيچوندر والاعلی ايله تعديه سی معروفدر (ثقوب الرأی وجودة) فتحجيله (الفطنة والاصابة) رفعله وبعض نسخده برله (وصدق الظن) بالرفع لاغير (والنظر للعواقب ومصالح) مجرورا عواقبه ومرفوعا نقوبه معطوفدر (النفس ومجاهدة) برله وبعض نسخده رفعله در (الشهوة وحسن) رفعله (السياسة والتدبير واقتناء) رفعله (الفضائل وتجنب الرذائل) حاصلی ادراك نفس كه عقلدر اندن نفوذ رای واحكام وحسن تفهم بروجه صواب وادراك غرض ودرخارج وذهن واقعه موافقت عاقبت امرده تدبر وتأمل ومنافع ومحاسن نفس وترك شهوات واهوات وصدق لهجه وعدالت وحسن تدبير امور ناس واكتساب شمائل واجتناب ذمايم شجرۀ اصل ثابت عقلدن تفرع ايدرديو اخلاقك كليسی مخالفة شهوة وهوی وموافقت شريعة وهدی ايله حصول بذيردر (وقد اشرنا الی مكانه منه صلی الله عليه وسلم وبلوغه منه ومن العلم الغاية التی لم يبلغها بشر سواه) ضمير مكانه حضرته وضمير منه عقله راجعدر ومكان مرتبه معنويه يعنی فيما سبق من العقل علو محل حضرتی ايراد واصل عقل وعلمدركه كاسنينه اول حضرتك غيری برفرد اكار رسيده وظفرياب اولمديغی غاية قصوايه وصوانه اشارت ايلدك (واذ جلالة محله من ذلك) ظرف آخر فصلده اولان حارث العقول قولنه متعلق واذ تعليليه اوله ويا ماقبلنه عطف اوله وبونك امثالی عطف عطف علی المعنی تسميه اولنوركان ديمك اولوركه اول حضرتك انده علو قدری محسوس ومشاهد وجلاله محلی امر متحققدر (وما تفرع منه متحقق عند من تتبع مجاری احواله واطراد سيره وطالع جوامع كلمه وحسن شمائله وبدائع سيره وحكم حديثه) كسر حاء وفتح كافله قول مصيب (وعلمه بما فی التوراة والانجيل والكتب المنزلة) تشديد وتخفيفله (وحكم) جمع حكمة (الحكماء وايامها وضرب الامثال وسياسات الانام) ضبط امور عامه باللسان والسنان (وتقرير الشرائع وتأصيل الاداب النفيسة والشيم الحميدة) يعنی اول تاجور خطاب لولاك حضرتلرينك سنن حق ووفق صدق اوزره جاريه اولان احوال وشمائل رضيه استدادينی مطالعه ومشاهده ومبنی يسيرومعنی كثير كلامنی وسير وسلوك منيعه واخلاق حسنه وبديعه سن شاهد خوش لهجه كتبده معاينده واتقان علم وعملده حكم كامله وشامله سن مشتمله اولان احاديث جليله سن مطالعه واول دانای عالم ملك علم عالم شمولی كتب ربانی وصحف اسمانيه حيازه واحاطه سن ومعارف حكما وسركذشت امم پيشين وقصص انبيای كزين واقوال وافعالده واقعه مطابق ضرب امثاله واصل وفرع احكام شرايعه وتأسيس اداب مرغوبه واخلاق محموده يه علی اشتمالين تتبع ايلين كمسنه عندنده ثابت وظاهر اولور (الی فنون العلوم) ای منتهية الی غير ذلك (من انواع المعارف التی اتخذ اهلها كلامه عليه الصلاة والسلام قدوة) كسر وضم قافله مقتدی (واشاراته حجة كالعبارة) كسر عين مهمله ايله مصدر تعبير رؤيا ز (والطب) كسر طاء وتشديد موحده ايله بدن انسانه من حيث الصحة والمرض تعلق ايدن علمدر (والحساب) مصدر حسب بمعنی عد علم يعرف به مقادير العدد بنوعی الجمع والتفريق (والفرائض) جمع فريضة تقدير معناسنه ميراث ومراتب ورثه يه دائر علمدر (والنسب) معرفة انساب الناس من لدن ادم الی كل عصر فهو من علم التاريخ (وغير ذلك مما سنبينه فی معجزاته ان شاء الله

تعالی دون تعليم ولا مدارسة ولا مطالعة كتب من تقدم ولا الجلوس الی علمائهم) يعنی اصناف عوارفدن ذلك الذ كورلك غيری به رسيده اولنجه كه ارباب معارف كلام حضرتی پيشوا واشاراتن دلالت اتخاذ ايلشلردر تعبير رؤيا وعلم طبابت وحساب وفرائض ونسب ونيجه علوم شتی امثاليكه آخر باب رابعده ذكر معجزات بحثنده بيان ايدرز حال انكه اول دريتيم بحر عرفان تعليم درس وكتب متقدمينه مطالعه وعلمای اهل كتاب وعرفای مشركينله محادثه ومحاوره ومجالسه ايتمكسزين ايدی (بل نبی امی لم يعرف) صيغۀ مجهولله (بشیء من ذلك حتی شرح الله صدره وابان امره وعلمه واقرأه) بلكه اول شاه سريرلولاك ذكر اولنان علمك بريله غير مشتهر پيغمبر امی ايدی تا كيم فرد بيچون جل وعلا اول حضرتك صدرشريفن ايمان وعرفان ايله توسيع وتنوير وقدر جليلنی ايات ومعجزات ايله اظهار ايليوب مالم يكن يعلم علومی اكا تعليم ومالم يكن يقرأ معارفی قرأته اقدار ايلدی (يعلم) بناء مجهولله (ذلك بالمطالعة والبحث عن حاله) من غير تعلم عقل وعلمدن دانای عالم صلی الله عليه وسلمك بالغ اولديغی رتبه والاشمائل وسير حضرتی مطالعه واحوال جميله الشيمن بحث وتفتيشله معلوم كردۀ اهل عرفاندر (ضرورة) نزع خافضيه ايله منصوب ويعلم لفظنه متعلقدر (وبالبرهان) ضرورة اوزره معطوفدر (القاطع علی نبوته) حال من البرهان (صلی الله عليه وسلم نظرا) تميزدر در اصل نظر تقليب بصر للادراك بعده تأمل وفحصده استعمال اولندی يعنی اول حضرتك نبوتی اوزره استدلالا حجة قاطعه ايله معلومدر والحاصل دلائل نبوتنه نظرا يدن قوة عقل حضرته دانا يا خود مالا نهايه علومی سرورا صفيا محيط اولديغی بيلنور (فلا نطول بسرد الاقاصيص) جمع اقصوصة قصه معناسنه يا علی خلاف القياس جمع قصص (وآحاد القضايا) احاد مد همزه ايله جمع احد مفردات معناسنه وقضايا جمع قضية يعنی تعداد قصص انبيا وسرد قضايا ايله تطويل كلام ايتمزز (اذ مجموعها مالا يأخذه حصر ولا يحيط به حفظ جامع) زيرا مجموع قصص وقضايا حد وحصردن بيرون وحيطه يادداشت حفظه ومهره دن افزوندر (وبحسب عقله) فتح حاء مهمله وسينله (كانت معارفه صلی الله عليه وسلم الی سائر ما علمه الله واطلعه عليه من علم ما يكون وما كان وعجائب) مجرورا علم اوزره معطوفدر (قدرته وعظيم ملكوته) يعنی عوارف خواجۀ عالم صلی الله عليه وسلم سائر علوم لدنيه ومعارف ربانيه كه مستقبل وماضی ده وقوع يافته علوم كونيۀ عالم شهادت وغيب وعالم اسرارده اعلام اولنان غرايب ملكوته اطلاع وتعليم پرورد كاربيورلان مرتبۀ معارفی كمال عقلی مقدار نجه در (قال الله تعالی وعلمك مالم تكن تعلم وكان فضل الله عليك عظيما) تفاصيل شريعت واداب طريقت واحوال حقيقتدن هنوز معلومك اولين علومی سكا تعليم بيوروب انعام جسيم واحسان عميم حقنده فضل حق عظيم اولدی (حارت العقول فی تقدير فضله عليه وخرست) كسر راايله (الالسن دون وصف يحيط بذلك) سلطان رسل صلی الله عليه وسلم وزره شرف يافتۀ صدور اولان منن جسيمۀ خدادادی بكا اهاوصف وبيانك مادونی اولان مرتبه تصوير وتقديرده بيله عقل اولی الالباب حيران ومدهوش وناطقۀ اهل بيان لال اولدی (او ينتهی اليه) او دون نعت يحصر لديه لانه عليه السلام مظهر الاسم الاعظم والله تعالی اعلم

(فصــــل)

(واما الحلم) هيجان غضبدن نفس وطبعی ضبط وصيانة (والاحتمال) صبر علی المكاره وعدم التأثير (والعفو) عدم مؤاخذه بالذنب (مع المقدرة) فتح وضم دال وكسری دخی محكيدر بمعنی القوة بعض نسخده مع القدرة واقعدر (والصبر علی ما يكره) صيغۀ مجهولله يعنی مرشد خانقاه عالم صلی الله عليه وسلم حضرتلرينك حلم واحتمالی وكنهكارانی جرمی ايله عتابه قدرتياب ايكن عدم مؤاخذه وباركران جفايه صبر وشكيبی رتبۀ تعبير وتوصيفدن بيروندر (وبين هذه الالقاب فرق) القابدن مراد صفة اوزره داله لفظ جامددر يعنی مسميات هذه الالقاب بيننده حد وفرق نمايانلدر (فان الحلم حالة توقر) فتح مثناة وضم قاف مشدده ايله (وثبات عند الاسباب المحركات) امدی حلم اسباب محركه سی عندنده مثلا حركة سبب غضبيه حالنده وقار ومكوندر وثبات واستقراری ايجاب ايدر حالتدر (والاحتمال) نصب ورفعله (حبس النفس عند الالام) همزه ايله جمع الم (والمؤذيات) همزه وواوله وذال معجمه ايله جمع مؤذيه احتمال ايسه الم واذی ورودنده ضبط نفسدر تا كيم سلطان عقله سرفرو وامر يله كسب طمانينتدر الم محن الهيه واذی من جهة الحيوانات والادمية ايله تميز كردۀ نحولدر امدی عطف العام علی الخاص قبيلندن دكلدر وبعض نسخده مؤذيات بدلی رديات راودالله مهلكات معناسنه ايراد اولندی (ومثلها) مذكورات ماننددی (الصبر ومعانيها متقاربة) صبر دخی حلم واحتمال نظيريدر زيرا معانی صبر وحلم واحتمال يكديكره قريبه در قال الراغب الصبر الامساك فی ضيق وحبس النفس عما يقتضيه العقل او الشرع وصبر لفظ عامدر عبادت

ومصیبتدن اقتضا ایدرکه صبر فی الله وبالله ومع الله وعن الله ایله معبردر (واما العفو) دراصل محو بعده مجازات
معصیتدن مجاوزه معناسنه استعمال اولندی (فهو ترك المؤاخذة) ترك جزادر وترك ایله تفسیرده عن قدرة عفوه
اشارت هویدادر زیرا جزایه عدم قدرة اولنجه عادم تعبیر اولنوب تارك اطلاق اولنمز (کما قیل) وان فی الحلم ذلاًّ انت
عادمه * فالحلم عن قدرة فضل من الکرم (وهذا کله مما ادب الله به نبیه صلی الله علیه وسلم) بوآداب و محاسنك
کایسی ادب امور در رضانهٔ حکمت علیه اتم التحیه حضرتلرینه حق سبحانه وتعالینك استعداد تام خلقندنصکره
تعلیم وارشاد بیوردیغی مکارمدندر تکیم ادبنی ربی فاحسن تأدیبی خبر شریفله تحدیث نعمت بیوردیلر (فقال خذ
العفو وأمر بالعرف الایة) ای تعاط العفو عن الناس جملهٔ تأدیب حقدن بوآیهٔ شریفه مکارم اخلاقی جامعه در وافظ
خذو أمر ایله امر اولنوب واعمل او واعف ایله عدم اتیاندن اشارة باهره درکه اول حضرتك جبلتنده عفو مرکوز
ومتصف بالعفو اولدقلری نکته من له الالمام بالادب اولنلره بدیهیدر منسر یتدن بعض عفو مساهله وترك مؤاخذه
ومذام اخلاقدن ترك بجهله تفسیر بیوردیلر یعنی مسامحه ایله معامله وحسن معاشرتدن معروفله امر وجاهلیندن
مجاهله وترك مقابله ایله دخی بیوردیلر (وروی ان النبی صلی الله علیه وسلم لما نزلت علیه هذه الایة سأل جبریل
عن تأویلها فقال له حتی اسأل العالم) ابن جریر وابن ابی حاتم تفاسیرنده روایت بیوررلر (وقتا خذ العفو ایهٔ جلیله سی اول
حضرته شرفیافتهٔ نزول بیورلدقده امین الوحی علیه السلام حقایق تأویلندن پرسان اولدقده جبریل علیه السلام
نبی محترمه بیوردیکه تاکه عالم حقیقی رب علامدن سؤال ایدیم دیدی (ثم ذهب واتاه) فافصیحه در (فقال یا محمد ان
الله یأمرك ان تصل من قطعك وتعطی من حرمك وتعفو عمن ظلمك) طاوس قدسی مجلس مقدس نبویدن انفصال
وبعده تشریف ایلدکده یا رسول الله خدای علیم جل شانه جناب نبوتکه امر ایدرکه صلهٔ رحم ایده سن وسکا
عدم احسانله معامله ایدنلره احسانله مجامله وظلمه تصدی ایدنلره عفو ایله مجازاة بیوره سن دیو امر ایدردیدی
(وقال له واصبر علی ما اصابك الایة) لقمان علیه السلام فرزندنه وصیت ایلدیکه یا بنی اقم الصلاة وامر بالمعروف وانه
عن المنکر جمله وصایاسندندرکه کتاب عزیزده حکایه بیورلدی وهر قصه که قصص انبیادن ایراد بیورلمشدر حضرت
سرور کائنات علیه اطیب الصلوات وامت مرحومه سیچون ارشاددر یعنی معروفله امر ومنکردن نهیك سببیله
سکا انواع محندن اصابت ایدن الامه صبر ایله ان ذلك من عزم الامور (وقال فاصبر کما صبر اولوا العزم من الرسل)
فا فصیحه ومن بیانیه ویا تبعیضیه در اول مجاهدا اولوا الجد والجهد والثبات والصبر بیغمبران عالیشاندر
اولوا العزم نوح والخلیل بن آزر * وموسی وعیسی والحبیب محمد (وقال ولیعفوا ولیصفحوا الایة) الا تحبون ان یغفر
الله لکم والله غفور رحیم عفو عدم مؤاخذه بالذنب والصفح الاعراض عنه وعن ذکره (وقال ولمن صبر وغفر ان
ذلك لمن عزم الامور) لام موطئة للقسم درای من اهم الامور التی ینبغی التصمیم علیها (ولا خفاء بما یؤثر من حلمه
واحتماله) یا یعنی فی اول حضرتك نقل وروایت اولنان امورده مع الاحباب حلمی وعن الاعدا احتمالی عند اهل
اصفا روشندر (وان) فتح وکسر همزه ایله (کل حلیم قد عرفت منه زلة) فتح زا ایله خطیئة (وحفظت عنه هفوة) فتح
ها وسکون فا ایله زله معناسنه قریبدر حضرت مصطفی علیه التحایادن ماعدا ارباب حلمك جمله سندن مکاره
وغضب حالنده عثره ولغزه صدورنی یلوب حفظ ایلدك (وهو صلی الله علیه وسلم لا یزید مع کثرة الاذی الا صبرا
وعلی اسراف الجاهل الا حلما) جملهٔ حالیه در وباء ایلدن مرادسی الخلق ومجازف فی الامور اولان کسنه در یعنی
حال انکه فخر عالم صلی الله علیه وسلم بشانه فی محامد صفاته خرمشربان قومندن بسیاری اذا وجفا مشاهده ایدردی
مع القدرة مجازات ایتیوب صبر وحلم وکرم واحسانی مزداد و برزیاد اولوردی (حدثنا القاضی ابو عبد الله محمد
ابن علی التغلبی) فتح مثناة وسکون غین معجمه وفتح وکسر لام ایله بر قبیله یه منسوبدر بشیوز سکزده قضا منصب اولدی
(وغیره) هذه الروایه یه شرکت ایدن مشایخدن (قالوا حدثنا محمد بن عتاب) فتح مهمله وتشدید مثناة فوقیه وآخرنده
موحده ایله (انبأنا) ای اخبرنا (ابو بکر بن واقد) قاف وبا فا ایله (القاضی وغیره انبأنا) ای حدثنا (ابو عیسی) یحیی بن
عبید الله اللیثی (حدثنا عبید الله) بدرش (حدثنا یحیی بن یحیی) بن کثیر اللیثی القرطبی عالم الاندلس (حدثنا مالك)
امام مالك جناب مالك وقع تاریخنده عازم کاش سرای بهشت اولدیلر (عن ابن شهاب) محمد بن مسلم بن عبد الله
الزهری یوز یکرمی دردنده سر نهادهٔ خاك لحد اولدی (عن عروة) ابن الزبیر بن العوام فقهاء سبعهٔ مدینه دندر طقسان
بش تاریخنده عازم راحتسرای بقا اولدی (عن عائشة رضی الله عنها) فریدة الصدق ویتیمة الدهر ام المؤمنین بنت
ابی بکر رضی الله عنهما (قالت ما خیر رسول الله صلی الله علیه وسلم فی امرین قط الا اختار ایسرهما) یعنی علة غائیة
افرینش علیه الصلاة والسلام ابدا ایکی امرك بیننده مخیر قیلنمدی الا تخییرقیلندیغی امرك اهون واسهلنی اختیار

ایدرلردی (ما لم یکن اثما) اسهل اولان امر وبال اولمغی حالده (فان کان اثما کان ابعد الناس منه) اهون امر وبال
ایسه تنزه امنه خلقك اجتناب جهتندن بعیدتری ایدی فبالاولی ان لا یختاره فنیه تلویح باستحباب الاخذ
بالایسر والارفق ما لم یکن حراما او مکروها مدی تخییر جانب مولادن ویا طرف مسلمیندن اولنجه استثناء منقطع
اولور سؤال بیور یلورسه که افضل العبادة احمزها ای اشقها علی البدن خبر لطیفنه حدیث مذکور منافی واول
حضرت اختیار غیر الافضل بیورملری نوجهله شایان اولور جواب بیورلمشکه سرور اصفیا علیه التحایا ایثار ایسر
واختیار اسهل بیورملری نفس نفیسی حقنده اولیوب امت مرحومه سی اوزره تخفیفا وحمایة ایدیکه دین حنفیهٔ
سمحه ایله ارسال اولندی اما کندو حقنده پای عرش پیمالری دردناك اولنجه صلاة لیله قیام بیوردقلری مرویدر
(وما انتقم رسول الله صلی الله علیه وسلم لنفسه الا ان تنتهك حرمة الله تعالی فینتقم لله بها) فخر عالم صلی الله علیه
وسلم خاصهٔ نفسی اجلندن ذات شریفنه خار آور جفا اولنلره عقاب ومن جنس العمل انلره انتقام ایله مقید اولمدی
لکن حرمة حق خرق وهتکه تصدی ایدنلر حقلرنده بسبب حرمة الله انتقام ایدردی انجق انتقامی
لله لا لغرض سواه ایدی یقال انتهك فلان محارم الله ای فعل ما حرم الله فعله علیه والحاصل حدیث شریف
اول ذات ملکی الصفات حضرتلرینك کمال حلم وعفو وتحمل اذی وترك انتقام اوزره اولدیغنه برهان صریحدر
(وروی ان النبی صلی الله علیه وسلم لما کسرت رباعیته) فتح را ایله بوزن ثمانیة ثنایا وناب میانه سنده اولان دندانلردر
(وشج) صیغهٔ مجهول ایله (وجهه یوم احد) جراحة سرور وی (شق ذلك علی اصحابه شدیدا وقالوا لو دعوت علیهم فقال
انی لم ابعث) بنای مجهول ایله (لعانا ولکن بعثت داعیا ورحمة اللهم اهد قومی فانهم لا یعلمون) رواه البیهقی فی شعب الایمان
مرسلا واخره موصولا غزوهٔ جان خراش احدده عتبة بن ابی وقاص بی ادب خسرو عمالك رلالك علیه السلام جانبنه
برکفه سنك انداخته ایدوب سلك ثریا دندانلرندن بر اختر والا گهری برجسته قیلنوب وعبد الله بن شهاب زهری
نام بدنژاد تیره نهاد سنك بارمالت اولوب مصحف ناصیهٔ عرش افروز نبوتمابی لعل فام خونله کلکون ومحاسن
تابناکاری الودهٔ خون قلندقده بو وضع نادر برابر نجره طرف اصحاب اولوا الابصاره بغایت دشوار کاوب بو معاملهٔ
جبهه خراش اذیت انکیزی روا کورن طائفه اوزره بد دعا ایلسکز دید کارنده بن رحمة حقدن طرد وابعاد عبادیچون
ارسال قیلنمدم بلکه داعی الی الله ورحمة للعالمین بعث اولندم دیوب رخسار تابدار ین ایوان احسانه توجیه بیوروب الهی
قومیمه هدایت روزی قیل زیرا انلر هنوز رتبهٔ احدیتکه ومرتبهٔ رسالتیمه کما هی کالمرد رد عاسیله اول خیره سران مجنون
ضلالك هوشیار نشئهٔ فلاح اولملرین نیاز ایلدیلر (وعن عمر رضی الله عنه انه قال فی بعض کلامه بابی انت وامی
یا رسول الله) جار ومجرور بابی مقدر افدیك افظنه متعلق اولور (لقد دعا نوح علیه الصلاة والسلام علی قومه فقال
رب لا تذر علی الارض من الکافرین دیارا) دیارا احد معناسنه در یعنی جناب فاروق اعظم حضرت رسول محترمه
اصابت ایدن جفای قومی مشاهده ایدوب اثنای مقالده دهن کشای غیرت اولوب پدر ومادرم بلاکردان ذات قدسی
الصفاتك اولسون نوح پیغمبر قومنه دعا علیه ایدوب یارب وجه ارضده کافرلردن برفردی ترك ایتمه ودلالکه
مظهر ایله دیدی (ولو دعوت علینا مثلها الهلکنا من عند آخرنا) من عند آخرنا عبارتی کلام عربده را یکان من اولنا
الی آخرنا دیمك مراد اولنور وعند لفظ مقحمه ومن بمعنی الی وقیل انه کنایة عن هلاك الجمیع یعنی دعوت نوح اساس
جمیع ناس اوزره دعا ایلسك جمله مز هلاك اولمسی اظهر من یوح ایدی (فلقد وطیء) صیغهٔ مجهول وآخری
مهموز در (ظهرك وادمی وجهك وکسرت رباعیتك فابیت ان تقول الا خیرا فقلت اللهم اغفر لقومی فانهم لا یعلمون)
بتحقیق ظهر انورك پاصیلوب محاسن تابناکك خون الود ودندان تابدارك برجسته قیلندی نوح علیه السلام
ایلدیکی دعا ایتیوب دعاء خیرله قومك هدایتیاب اولملرین استدعا ایلدك دیدی شیراحمدن بعض ایلدوطیء ظهر قصه سی
معهوددر کاهدر شاید اول حضرت عند البیت تحریمه بندنماز ایکن دستموزین انك ظهر مبارکلرینه سلا القا ایلرندن
کنایه اوله دیدیلر (قال القاضی ابو الفضل) عیاض علیه رحمة الفیاض بیورر (انظر ما فی هذا القول) دیده انصافله
کفتار عمریدن کذران ایدن شان پیغمبری یه نکاه تأمل ایله (من جماع الفضل) کسر جیم ایله ما یجمع کل امر
(ودرجات الاحسان) جمله فضل اوزره معطوفدر (وحسن الخلق وکرم النفس وغایة الصبر والحلم) فضل وافضال
ومراتب انعام وحسن خلقك وکرم ذات ونهایهٔ صبر وحلمك جمعیتنه که (اذ لم یقتصر علی السکوت عنهم حتی عفی عنهم)
اول قومك افعال ناسزالرینی معاینه بیورمشیکن سکوت اوزره اقتصاری روا کورمیوب مخموران میکدهٔ ضلالك
اول حضرت حقنده ظهور ایدن کناهلرندن عفو وصفحله انی لم ابعث لعانا مقدمهٔ بشارتیله معامله ایلدی (ثم اشفق
علیهم ورحمهم ودعا وشفع) فتح فا ایله (لهم فقال اغفر او) للشك اوللتنویع (اهد) بعده قومی اوزره شفقت ورحمی

ابدا ایلیوب برای ایشان خواستکار هدایت وطلبکار مغفرت اولوب درکاه کبریایه دعا وشفاعت ایلدی (ثم اظهر
سبب الشفقة بقوله لقومی) جناب حضرتنه نسبت واضافه بیورملری قولیله باعث شفقتی اظهار بیوردی
(ثم اعتذر عنهم بجهلهم فقال فانهم قوم لا یعلمون) قومدن مراد یالکز قریش دکل بلکه جمیع امتیدر زیرا رحمة
للعالمین سید المرسلیندر شراحدن بعضیلر همان قریشی تخصیص ایتمشلر (ع) الله الله چه جای این تخصیص *
والحاصل راه حق وقدر نبوته عدم عرفانلریله اول حضرت معذرة خواه اولدی (ولما قال له الرجل اعدل فان هذه
قسمة ما ارید بها وجه الله) جابر رضی الله عنه طریقندن روایت کردهٔ مسلم اولان خبر صحت اثرده وقتا سلطان
سریر لولاک علیه السلام حضور سعادتلرنده غنایم خیبریانی تقسیم اثناسنده ذوالخویصره التمیمی که عاقبت
کاری رئیس خوارجدن اولوب نهروان محاربه سنده هلاک ایلمشیدی اول حضرتنه دیدیکه قسمت ایلدیکک مالده
عدالت ایله زیرا بو وجهله قسمت رضای حقه موافقت قسمت عادله دکلدر دیدکده (لم یرده فی جوابه ان بین له ما جهله)
اول حضرت قسمتنده عدالت بیوردیغنی اکا بیان بیورمدی جوابلرنده کلام آخر زیاده ایلدی (ووعظ) عطف علی
بین (نفسه وذکرها) بالتشدید ووعظ وتذکیر بر معنایه در پس وعظ قائلدن وعظ نفسه عدول بیورملری کمال حلم
حضرتلرندندر یا نفس رجله نصح وپند واعلام وتعریف ایلدی (بما قال له فقال ویحک) ویح کلمهٔ ترحم وتوجعدر یا اداة
مدح وتعجب مضاف اولدیغی حالده مصدریه اوزره منصوب وکاهی ترک اضافتله رفع اولنور ووقع فی روایة ویلک
(فمن) استفهام (یعدل) رفعله (ان) شرطیة لدلالة ما قبله علیه جزاسی محذوفدر یعنی ایعدل غیری (لم اعدل) رخ
تابناکی کل مرخ اما غضبندن کلکون اولوب بن عدالت ایتمزسم یا کیم عدالت ایدر دیوب (خبت) کسر خا ایله
(وخسرت) بفتح التا فیهما علی الخطاب وضمهما علی التکلم فتح اوزره معنالیها القائل بنی عدالت ایتمز اعتقاد
ایدرسک سن غیر عادله اتباعکله دنیاده خائب وعقباده خاسر اولدک دیمک اولور وضم اوزره اقتصار معناسی عدم
عدله تعلیق درکه اندن معصوم مدر امدی خیبت حرمان وخسارت ضیاع ونقصاندر (ان لم اعدل) فرضا وتقدیرا
انی ارشاد اولورکه عدم عدالتله موصوف اولان خیبت وخسرانه مستحق اولوب وجناب نبوتمآبی عدالله کمال
انصافی اشعار اولور (ونهی من اراد من اصحابه قتله) اصحاب باصفادن جناب فاروق ویا سیف الله خالدی که
ذوالخویصره نک محل اداب کفتار ناهموار یسبیله قتلنی مراد ایدنلری حلم وکرم مانع ودفع ایلدی (ولما تصدی له
غورث) فتح ویا ضم غین معجمه ویا مهمله ویا مصغر (ابن الحارث لیفتک به) کسر لام وضم تا ایله (ورسول الله صلی الله
علیه وسلم) واو حالیه (منتبذ) کسر موحده وذال معجمه ایله منفرد معناسنه (تحت شجرة وحده) حال مؤکده
(قائلا) حال اولور اسم فاعل من القیلولة (والناس قائلون فی غزاة) اسم مصدر بمعنی الغزو یعنی غزوهٔ ذات الرقاعده
حضرت تنها روبالاخانهٔ استراحتیله التجا ایلی غورث بن الحارث ناکهانیجه قتلنه تعرض ایلدیکی اثناده حال انکه اول
حضرت برای استراحت بر درخت سایه سنده منفردا قیلوله بیوردقلری حالده جالس ایدی وخلق دخی اول غزاده در
وسط نهار راحت یاب اولمق ایچون قیلوله درکار ایدیلر (فلم ینتبه رسول الله الا) اعم احوالدن استثنادر (وهو) غورث
(قائم والسیف صلتا) فتح وضم صاد مهمله ولام ساکنه ومثناة فوقیه ایله مجرد ومسلول معناسنه وسیف رفعله مبتدا
ویا نصبله مفعول معه وصلتا علی کل حال حال اولور (فی یده فقال من یمنعک منی فقال الله فسقط) السیف (من یده)
یعنی اول نازنین مهمانخانهٔ ملکوت خوابدن بیدار اولدی الا غورث حضور نبویده تیغ عریان بکف اولدیغی حالده اماده
اولوب سنی بندن کیم منع ایدر دیجک جناب اشرف الوری بنی منع وحمایه ایدن پروردکار عالم جل شانه حضرتلریدر
دیدیکی ساعت دست جفا پیوست غورثدن تیغ افتادهٔ زمین اولدقده (فاخذه النبی فقال من یمنعک منی فقال کن خیر
آخذ) مدله اسم فاعل (فترکه وعفا عنه) شمشیر غورثی زمیندن اخذ ایدوب سنی بندن کیم خلاص ایدر دیدکارنده
هزار شرمله سن حلم وعفو وکرم ایله متصف خیر اخذ اول دیدکده غورثی مع القدرة ترک وکما هی عفو ایلدی
وبو قضیه باعث اسلام غورث بن الحارث اولمشدر (فجاء الی قومه وقال جئتکم من عند خیر الناس) غورث قومنه
کلوب بن ناسک حلما وکرما خیرلوسی حضورندن سیزه کلدم دیو نقل ماجرا ایلدی رواه البیهقی (ومن عظیم خبره
فی العفو عفوه عن الیهودیة التی سمته فی الشاة بعد اعترافها علی الصحیح من الروایة) نواله کشان مهمانخانهٔ اثاردن
شفیعین علیهما الرحمة بو زمین اوزره بسط مائدهٔ اخبار ایلمشلرکه یهود خیبردن سلام بن مشکمک همسر بد اختری
زینب بنت حارثه سرفتهٔ روزکار بر مکارهٔ بدکردار ایدی درونده کینهٔ سید المرسلین مضمر اولمغین بر بزغاله بی بریان
وسراپا اعضاسن شستهٔ زهرابهٔ ذائقه سوز ایلیوب بر رسم هدیه مجلس ملائک خدم رسالته ایصال ایلدی
سید الانام اصحاب کرام ایله جالس اولوب شاه مشویه نک لحم ذراعندن بر لقمه تناول ایلدکده درنفس اخراج وحضارک

رفع یدنه امر ایلدی اما بشر بن البراء رضی الله عنه بر لقمه التقام ایتمش اولغله درساعت سرچشمهٔ جاندن دست
شوی حیات اولدی سید ولد آدم صلی الله علیه وسلم اول سلیطهٔ بی شرمی پیشکاه دولته احضار وبو کاره اجتراسندن
سؤال بیوردقده اعتراف ایلیوب اکر دعوای صدقدن عاری ایسه خلق غائلهٔ استیلاسندن وارسته اولسونلر
والا ادعای نبوتده صادق ایسه طرف حقدن اخبار اولنور دیو بو امره شروع ایلدم دیدی بو ماده ده علماء فن
حدیثدن روایتین منقوله در وعلی الصحیح جانب عفوی ترجیح قیلمشدر حاصل کلام تتمیم قصه سنده اولان شیمهٔ
کریمه لری عفو بابنده اول حضرتک معظم اخبارندندر و باب معجزات احیاء موتی فصلنده مفصلا بیان اولنور (وانه)
کسر همزه ایله اما فتحله ومن عظیم خبره فی العفو انه تقدیری انسب اولور (لم یؤاخذ لبید بن الاعصم اذ سحره وقد
اعلم به) صیغهٔ مجهولله (واوحی الیه بشرح امره) بیان حال الله اعلام ووحی اولندی بنی زریقدن لبید نام یهودی عام
هجرتک التنجی سنه سنده حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم بر شانه ایله عقد سحر وبئر ذروانه انداخته ایدوب نازک
مزاج صاحب التاج والمعراج حضرتلرینک مزاجنده نوعا اثار تغیر پدیدار اولمغین طرف کردکار عالم جل وعلادن
سیمرغ سدره نشین جبریل علیه السلام اعلام کیفیت دسایس یهود ایتمکله چاه ذروانه علی مرتضی کرم الله وجهه
بعث اولنوب شیء مدسوسی اخراج وحل وازعاج ایلدکده لبید پلیدی مؤاخذه بیورمدیلر وقصهٔ سحر یهود اول
حضرتک مغیبانه اطلاعی فصلنده تفصیل اولنور (ولا عتب علیه فضلا عن معاقبته) لبیده جزاء عملنه سزا عتابدن
فضله عتاب دخی ایتمدی امدی سحر امر حقیقی ویا محض تخییل اولمق اختلافیدر اما اصح قول حقیقی اولمقدر و مجرد
توجه نفسله اولورسه سحر وخواص سفلیه استعانتیله اولورسه علم خواص ویا بعض کواکب ودعوتیله اولورسه
دعوة کواکب وقوای سفلیه وعلویه استمزاجیله اولدقده طلسمات دینلور کذا قاله الامام الرازی وبالذات تاثیرنی
اعتقاد کفر وساحر لاضراره بالناس شرعا قتل اولنور (وکذلک لم یؤاخذ صلی الله علیه وسلم عبد الله بن ابی
ابن سلول) که سرقافلهٔ نفاق بدخلاق ایدی قبل هجرة النبی صلی الله علیه وسلم مدینه ده راس انصار ایدی بعد الهجرة
ظاهرا اسلامه کلمشیدی انک فرزند عالیقدری عبد الله رضی الله عنه کبار اصحاب وخاص موحدیندن اولوب لاجله
پدری مرقوم مکرم ایدی سنهٔ تاسعهٔ هجریه ده هالک اولدقده حضرت امام الانبیاء علیه التحایا کرامة لابنه جنازه
سنه حاضر اولمشیدی * ولا جل عین الف عین تکرم (واشباهه) جمع شبه بمعنی شبیه (من المنافقین بعظیم ما نقل عنهم)
بناء مجهولله (فی جهته قولا وفعلا) ابن سید الناس الیعمری سیرتنده ابن عم خیر الناس رضی الله عنهمادن نقلی
اوزره منافقین من الرجال اوچیوز ونسادن یوز یتمش ایدی فخر عالم علیه سلام الله الاتم سرقافلهٔ نفاق اولان
ابن ابی ومانندی ذات عالی سماتنه متعلق اموره قولا وفعلا اول کروهدن صدور یافتهٔ جرایم عظیمه ایله مؤاخذه
ایلمدی حتی ختام وغای مریسیعده سنان جهنی ایله اجیر فاروق اعظم جهجاه غفاری چاه بنی المصطلقده ادلا دلو
ایتمشلر ایدی غلام فاروق روی سنانه بر مشت اوروب سنان فریاد ایدوب انصاردن استنصار ایلدکده عسکر دو
فریقین میاننده از قالدیکه بر فساد کلی ظهور ایلیه ده آب تدبیر ایله اتش فتنه منطفی اولوب بو ماجرادن
ابن ابی بوالفضول مجلسنده بولنان مؤمنین ومنافقین مواجهه سنده هذیانه بشلیوب کوررمیسز مهاجرین
بی دار ودیار ایکن تقویتمزله نائل دستمایهٔ اقتدار اولدیلر شیمدی بزی تحقیره اغاز ایدرلر انجام کار مدینه یه وصولده
عزیزتر اولان ذلیلتر اولانی مدینه دن اخراج ایتمکدر دیو عزتی کندویه وذلی حاشا فخر کائنات جانبنه تلمیح ونسبت
ایلدکده زید بن ارقم انصاری رضی الله عنه الباری انی سهام لعن ودشنامه هدف ایلیوب نادیٔ حضرته شتاب
وترهات مرقومی حیطهٔ تقریره کشیده ایلدکده (بل قال لمن اشار بقتل بعضهم لا لئلا یتحدث) صیغهٔ مجهولله روایة
دیکرده لا یتحدث الناس واقعدر وهو نفی معناه نهی بو مقامده لا تحدثی نفی دکل بلکه مستأنفه وما قبلی معللدر
لا اذن لک لئلا یتحدث الناس دیمک اولور (ان محمدا یقتل اصحابه) ترک قتل علتی اسلام ظاهر وصحبتی رعایة للصحبه در
والحاصل بعض منافقین ابن ابی یی قتله اشارت ایدن صحابیء کرامه عدم اذنی ایله خطاب ایدر ایدیکیم محمد اصحابنی قتله
مبادرت ایدر اولدی دیو خلق بربرینه محادثه وکفتکو اولمسون دیو بو بلاده تقریر اولنان وجه اوزره زید بن ارقم
ترهات ابن ابی یی حضرتنه نقل ایلدکده غرق غیرت عمری نابض اولوب سرور اصفیادن کهنه درخت وجود ابن ابی یی
برکنشته ایتمکه اجازت طلب ایلدی مساعدهٔ قیلدن اعراض بیوروب یا عمر خلق انک اصحابنی درونده محمد اولان
نواله نفاقه واقف اولمغله محمد قتل اصحابه شروع ایلدی دیو نیجه قیل وقاله مؤدی اولور دیو انک وسائر منافقین
بدکردارک سزای وضع خاملرینی حوالهٔ کوشهٔ چشم تغافل بیوردیلر (وعن انس رضی الله عنه کنت مع النبی صلی
الله علیه وسلم وعلیه برد غلیظ الحاشیة) برد وبرده کساء معروفه وشمله مخططه وحاشیه طرف ثوب (فجبذه اعرابی)

جبذ مقلوب جذب (بردائه جبذة شديدة حتى اثرت) تشديد مثلثه ايله مبنى للفاعلدر (حاشية البرد فى صفحة
جانب وياعرض (عاتقه) كردن ودوش ميانه سيدرتذكير وتأنيثى مساوى شيخين عليهما الرحمه روايتلرنده خادم
سالك جناب انس بن مالك رضى الله عنهدن مرويدر شهريار عالم صلى الله عليه وسلم خدمت شريفنده ايدم دوش
كابوشلرنده غليظ الحاشيه برقباى پشمينه‌لرى وارايدى بربدوى نادان جذب عنيف ايله رداء مباركلرندن اول
مرتبه چكديكه كنار عباجاى ردايه تأثير ايلدى (ثم قال) معامله نادربرابرندنصكره عادت اجلاف عرب اوزره
سلطان عالمه ديديكه (يا محمد حمل آلى) فتح همزه ايله اعطنى ما احمل (على بعيرى) ياء متكلمه اضافتله تثنيه در (هذين
من مال الله الذى عندك) عندكده اولان مال خدادن بوايكى شترم بار آوراولديغى مقدار مال بخش ايله بكا (فانك
لاتحمل لى) بوعبارة زيادة بيهقيدر (من مالك ولا من مال ابيك فسكت النبى صلى الله عليه وسلم ثم قال المال مال
الله وانا عبده) پس كندو مالندن وپدر ومادرك مالندن ويرمزسن ديدكده اول جامع مكارم الاخلاق عليه
سلام الخلاق لطفا وحلما سكوت ايليوب بعده بيورديلركه مال حقك وبن بنده حقم اذن حقله مالنه متصرف
واعطاسيله مأمور اولديغم محله بخش ايده‌رم ديوردلين ايله بدوى بى رد ايلدى (ثم قال ويقاد منك) بناء مجهول لله همزة
استفهام تقدير اولنور من القود قصاصدر بومقامده مطلق مجازاتدن مجازدر (يا اعرابى مافعلت بى) يعنى بده
بيورديلركه جر ردا برله اعرابى بكا ايتدكك سوء ادب مجازاتى سندن قصاص اولنديمى ديدكده (قال لا) اعرابى خبر
ديوب (قال لم) نبى محترم عليه السلام نيچون قود اولنميه ديديلر (قال لانك لاتكافىء) همزه ايله (بالسيئة السيئة)
اعرابى خطاب ايلديكم زيرا سن كاهه مثليله مجازاة ايتمزسن بلكه حسنه ايله مكافاة بيوررسن ديدكده (فضحك
صلى الله عليه وسلم ثم امر ان يحمل له على بعير شعير وعلى الآخر تمر) حضرت سيد العرب والعجم صلى الله عليه وسلم
بدوينك حسن ظنندن دلشاد اولوب تبسم كنان بربعيرى اوزره شعير وديكرينه خرما تحميلنه امر ايلدى امدى اول
حضرتك حلم وتحمالنه خبرمذكور دال اولديغى خفى دكلدر وقيل اذا احب الله عبدا سلط عليه من يؤذيه (قالت
عائشه رضى الله عنها ما رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم منتصرا من مظلمة) فتح ميم وكسر وفتح لام ايله (ظلمها
بناء مفعول لله (قط مالم تكن حرمة من محارم الله) ام المؤمنين فريدة الصدق رضى الله عنها طريقندن شيخين واحمد
وترمذى برقع كشاى روايت اولوركه حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلم برحينده انكله مظلوم ماتمزده اوله
اندن انتقام ونفسيچون ناصر اولديغى حالده ابدا مشاهده ايتدم مكر اول مظلمه حقوق خالق وحقه متعلق امر اوله
(وما ضرب بيده شيأ قط الا ان يجاهد فى سبيل الله تعالى) وانسان وحيواندن برشىء اصلا يد مؤيده سى ايله ضرب
ايتمدى الا راه حقده جهاد ايتمكله ضرب ايلدى مقام جدواجتهادده مبالغه ضربى غزاى احدده ابى بن خلف
ناخلفدر وقوعى مانندر (وما ضرب خادما ولا امرأة) تخصيص بعد تعميم در (وجىء اليه صلى الله عليه وسلم برجل
فقيل هذا اراد ان يقتلك فقال صلى الله عليه وسلم لن تراع لن تراع) لن يعنى لا اى لا تخف سنى وتراع ضم
تا ايله روع خوف وفزع وتكرير تأكيد اطمئنان قلب ايچوندر روايت كرده احمد وطبرانى اوزره
دركاه سيد الكونين عليه السلام بركسنه احضار اولنوب يا رسول الله بوكسنه ذات شريفكزه قصد
ايلدى ديدكلرنده اول حضرت بزدن هراسان اولمه خوف ايتمه (ولو اردت ذلك لم تسلط) صيغه مجهول لله (على)
بكا اراده غدر وحيفله اطاله دست تعرض قلسك بيله وقايه صمدانيه ايله مصون اولديغم جهتدن نائل مرام اوله مزسن
ديو بيورديلر لو اردت قولى عدم اراده‌يى اقتضا ايدر مع هذا اراده سى تقرير بيورلمق سؤالى ايجاب ايدرسه اراده
ايله مراد سببيدركه ماهم بى مباشرتدر ديو جواب ويريلور (وجاءه زيد بن سعنة) فتح سين وسكون عين وفتح نون له ويا
يا تحتيه ايله مرويدر كما فى التهذيب احبار يهودن شرفياب اسلام اولوب تبولك عودتنده سوى عقباية روان اولمشدر
(قبل اسلامه يتقاضاه دينا عليه) مطالبه معتاسنه (فجبذ ثوبه عن منكبه واخذ بمجامع ثيابه) جبذ معناى ازاله‌يى
متضمن اولمغين عن ايله تعديه ايلدى ومنكب كسر كاف ايله مجمع كتف وعضد ومجامع جمع مجمع اطراف وحواشى (واغلظ له
ثم قال انكم يا بنى عبد المطلب) اسمى شيبة الحمد (مطل) ضم ميم وطا ايله جمع ماطل ومطل تأخيرحق وقدده تطويل
وخلف وعددر فى القاموس المطل التسويف بالعدة والدين يعنى زيد يهودى اسلامندن اقدم حضرت فخر عالمدن حق
اولوب تقاضا ايدر اولديغى حالده كاوب رداء مباركنى دوش رحمت جوشلرندن چكوب قصد عموم قومله كويا اولوب
اى پسران عبد المطلب وعده كزده مدافع سكزديو درشت كلامله خشونت ايلدى (فانتهره عمر وشدد له فى القول
والنبى صلى الله عليه وسلم يتبسم) نهر وانتهار بر معنايه در قال ابن فورك الانتهار الاغلاظ فى القول مع صياح اتش
غيرت فاروقى فروزان اولوب زيدى زجر ومنعله اى دشمن خدا شايان اولمدق كلامله هرزه خاى اولورسك ديو ازار

ايلدى حال انكه سلطان سرير قاب قوسين كمال حلمندن خنده ايدردى (فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم انا وهو
كنا الى غير هذا منك احوج يا عمر) احوج افعل تفضيل من حاج بمعنى احتاج فخر عالم بيورديلركه بنم ايله ابن سعنه سندن
صدوريافته اولان زجرا كيدن غيرى كلامه محتاج ترين ايدك سكا شايسته كفتار بودركه (تأمرنى بحسن القضاء)
احوج اليه اولديغى كلام عمرى بيان بيوروب بكا وفا دينله امر ايده سن (وتأمره بحسن التقاضى) وصاحب حق
اولان زيده لطيف مطالبه ايله امر ايده سن (ثم قال لقد بقى من اجله ثلاث) تميز ثلاثك ايامدر حذف اولنمغله تاء
ثلاث محذوفدر كما فى حديث من صام رمضان ثم اتبعه ستا من شوال فكانه صام الدهر كله واول حضرت كندو
حقنده مطل وتأخير توهمنى دفع ايچون مراغاز كر بيان ايدوب زيدك تأجيل دينه سه روز مدت قالمشدر ديدى
(وامر عمر) سرور دوجهان جناب عمره فرمان ايلدى (يقضيه ماله ويزيده عشرين صاعا لما) مصدريه (روعه)
تشديد واو له يعنى مالدن حق زيدى قضا ايليه وتخويفه مجازاة يكرمى مد خرما زياده ترقى ايليه (فكان سبب اسلامه)
اول حضرتك بومعامله كريمانه لرى اسلام زيده بادى اولدى (وذلك انه كان يقول مابقى من علامات النبوة شىء
الا وقد عرفته فى محمد) بيان شرفياب ايمان اولديغى بووجهله صورتنما دركه ابن سعنه عارف مجلسنده اولان يهوده
خطاب ايدوب نشان نبوة احمديه دن برعلامت قالمدى الا انوريه جلوه ده معاينه ايلديكم كبى شان مجيديه جمله سن
مشاهده ايلدم بعض نسخده الا وقد عرفتها واقع درشىء علامت معناسى اعتبار يله ضميرتأنيث ارجاع اولندى
(الا اثنتين لم اخبرهما) فتح همزه وضم باء موحده ايله يقال خبرته خبرا اذا اخبرته (يسبق حلمه جهله) ازقديم كلام
عربده جهل غضبه مبادرت معناسنه دركه حلمه مقابلدر وعلمه مقابل اولان مراد دكلدر زيرا شاه عالم صلى الله
عليه وسلم احلمنا الله فى الله غضبناك اولوردى (ولا تزيده شدة الجهل الاحلما) اى جهل غيره يعنى سفاهته واذيته
يعنى ايكى علامت قالديكه انلرى هنوز امتحان واختبار ايتمديرى بودركه حلمى حدتنه غالب اوله وبرى دخى
اخر كسنه نك سفاهت واذيتى هر باركه انك اوزرينه مشتد اولدقده انك حلم وصبرى مزداد اوله (فاختبرته بهذا فوجدته
كما وصف) صيغه مجهول لله فاختبرته بهذا فوجدته عبارتى دخى مرويدر والحاصل قولا وفعلا اول حضرت حقنده
ظهوريافته اولان شينده امتحان ايليوب كتب پيشينده صفة مرسلين ايله حضرتى منعوت بولدى مرويدركه درحال
بخشش رسول اولان خرمايى وشطر مالنى زيد فقراء مسلمينه بخش ايتمكله حضرت فاروقى اشهاد ايلدى وجمله اهل
بيتى دخى حصن حصين اسلامه دخولله شرفند اولديلر الاخو ايشاوند زيددن بر پير كهن سال غلبه شقاوتله پس
مانده حرمان اولمشدر (والحديث عن حلمه) مراد مصطلح عليه حديث دكلدر ولذا عن ايله تعديه ايلدى كذا
الشهاب الخفاجى اما احاديث وارده قيديله مولانا على القارى بيان بيورمشلر (وصبره وعفوه عند المقدرة) فتح
وضم دال وكسرى دخى مرويدر يعنى القدرة احتراز عن توهم كون عفوه عن عجزه (اكثر من ان تأتى عليه) يعنى
حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلم جنابنك حلم وصبر وعند القدرة عفو وصفحندن استفاضه اولنان اخبار حيطه
تعداددن بيروندر (وحسبك ماذكرناه مما فى الصحيح والمصنفات الثابتة الى مابلغ متواترا مبلغ اليقين من صبره
من ماتى بياندر (على مقاساة قريش) يعنى كتاب صحيح ومؤلفات ثابته دن نقل ايلديكمز نقول ثقات سكا وافيه
واول حضرتك مخالفة قريشه تحملندن ورود ايدن نقول كه يقين حاصل اولور مرتبه مبلغ تواتر معنوى يه رسيده
اولنجه بسط ايلديككمزه مقال سكا كافيه در (وأذى الجاهلية ومصابرته الشدائد الصعبة معهم الى ان اظفره الله
تعالى عليهم وحكمه) تشديد كافله (فيهم) واذا سفهاء ارباب جاهليه تحملندن ودشمنانله محن شاقه وحروب
واقعه ده مغالبه سى تارب غيورنى مظفر ومنصورى اعدايى اوزره ظفرياب وانلرى شاه سرير اصطفا صلى
الله عليه وسلمك قبضه حكومتنده كيف ماراد محكومى قلنجه (وهم لا يشكون فى استئصال شأفتهم) استئصال
برشيئى اصلندن بالكليه بركنده وازاله ايتمكدر وشأفه شين معجمه مفتوحه وهمزه ساكنه وفا ايله انسانك اسفل
قدمنده ظاهر اولان قرحه دركيم كى ايله زائل اولور فى المثل استأصل الله شأفته ديوضرب اولنور اى اذهبه كما اذهبها
استئصاله ضميره اضافتله شأفتهم منصوب بدرو بلا ضمير استئصال شأفته‌يه مضاف اولور (وابادة خضرائهم) اباده
كسر همزه ودال مهمله ايله اهلاك معناسنه خضرا فتح خاء وسكون ضاد معجمتين بعده راء مهمله والف
ممدوده ايله مراد جماعت وسواد يعنى سلطان عالم انلرك اصل وفصلنى استهلاك وجماعتلرين تفريق واهلاككده
انلر ريب وترددايتمزلردى حاصلى شاه رسل ظفرياب اولوب بامرهم كند وهلاك وفنالرينى تيقن ايدرلرايدى (فمازاد
على ان عفا وصفح وقال) بوحالده كه جرايم بشمارلرينه بناء قرارداده جفره بوارايكن بنه مسلك صفح جميله سالك
اولمدن غيرى معامله بيورميوب انلره خطاب ايلديكه (ماتقولون) ما استفهاميه بعدها قول يعنى الظن اولور

(انى فاعل بكم) فتح همزه ايلهدر وما معها سادهٔ مسد مفعولينه لفظنى تلويحا واستظهار المنافى مرانره بيوردى بنى ما ظفرت عليه ايله سزه مجازاة ايدرظن ايدرميسز ياخود بنم سزه اظهار ايده جكم مجازاته ميانه كزده ندرسز ديمك اولور (قالوا خيرا) مقدر تفعل ايله منصوبدركه ماقبلنده ايراد اولنان فاعل لفظى دلالت ايدر تفعل خيرا وانت فاعل خيرا ديمكدر (اخ كريم) قريبه اخ تسميه سى عادت عرب وقانون ادبدر وكريم خير وفضائلى جامعدر (وابن اخ كريم) انلر ديديكيم سن فاعل خير وبر وخيرله اراسته ولطفله پيراسته برادر كريم وبرادرزادهٔ كريم وخيرشن ديدكلرنده (فقال اقول كما قال اخى يوسف) حضرت دستگير عاجزان عليه صلوات الرحمان بن دخى برادر كريم ابن الكريم يوسف عليه صلوات البر الرحيم برادرانه تسليت بخش اولديغى ملاطفهٔ كريمانه لرى اساكويا اولورم كه (لاتثريب عليكم اليوم يغفر الله لكم) وهو ارحم الراحمين يغفر الله جملهٔ دعائيه ويا خبريه يعنى سزلك اوزريكزه عتب وتوبيخ نايابدر بووقتكه بنم نضلم عندكزده ظاهر وهويدادر مولاى جليل سزلرا ايچون عفو ومغفرت ايليه وفيه جواز الاقتباس من القرآن ولو مع تغييرما فى المعنى (اذهبوا فانتم الطلقاء) ضم طاء وفتح لام ومدله جمع طليق ربقهٔ رقيتدن رها قلنمش اسار يكه قريشى اولانه طلقا وثقفى اولانه عتقا تخصيص واطلاقيله تميز قلنمور * مرويدركه فتح كريبان ام القرى اتمامنده مهمان خانوادهٔ افرينش صلى الله عليه وسلم بيت مكرم درونه تشريف ودو ركعت صلاة تحيه تحريمه بندنيت اولدقدنصكره عضادتين باب معلانى كرفته نيدمؤيد بيوروب لااله الاالله وحده لاشريك له صدق وعده ونصر عبده وهزم الاحزاب وحده سكرتهليل وتشكر يله اب جنبان اولوب يامعشر قريش انى فاعل بكم الخ كلام بشارت اميز يله قرع سامعهٔ وضيع وشريف اولدقلرنده كويا قبرلرندن نشر اولور كبى پنهان اولنلر هر كوشه دن نمايان ومسرتمون اولوب فوج فوج دار الامان اعانه داخل اولديلر فلله الحمد (وقال انس رضى الله عنه هبط ثمانون رجلا من التنعيم صلاة الصبح) صلاة ظرفيه اوزره منصوبدر اى وقت صلاة الصبح وهبوط بالادن پسته نزول وتنعيم فتح تا ايله مكه قربنده اسم موضع ونعيم وناعم نام ايكى جبل ميانه سنده واقعدر (ايقتلوا رسول الله صلى الله عليه وسلم فاخذوا) بناء مجهول ايله (فاعتقهم رسول الله صلى الله عليه وسلم فانزل الله وهو الذى كف ايديهم اى كفار مكه (عنكم وايديكم عنهم الاية) ببطن مكة من بعد ان اظفركم عليهم مسلم وترمذى وابو داود روايتلرنده خادم بيغمبر انس وجان بيورركه هنكام نماز بامداد تنعيمدن سكسان نفر كسنه اول حضرتك بغتة قتليچون بلاى ناكهانى كبى نزول ايلديلر وبالجمله اخذ اولنوب بيشكاه رحمة للعالمين حضرتلرينه احضار اولندقده جمله سن ازاد ايليوب جناب كاشف الدجى جل شانه بو ايهٔ جليله سنى انزال ايلدى وبطن مكه دن مراد حديبيه و يا داخل مكه ويا قريبنده اولان موضع وضمير خطاب رسول الله وموجود اولان اصحابه راجعدر صلوات الله عليه وعليهم اجمعين (وقال لابى سفيان) ابن صخر بن حرب بن اميه بن عبد الشمس بعد ابى جهل سرعسكر قريش ايدى فتح الفتوح مكه ده دار الامان اعانه التجا ايدوب غزوهٔ حنينه شرف شارسالتله امداد اولشدر سنهٔ هجريه لادهٔ مدينة السكينه بهٔ نزول ايدوب بقيعده دفن اولندى (وقد سيق اليه) مبنى للمجهول جملهٔ حاليه در (بعد ان جلب اليه الاحزاب) جيم وموحده ايله سوق وجمع معناسنه واحزاب جمع حزب قبائل شتى دن براى جنك اماده اولان مردماندر وجلب احزاب ابو سفيانه اسنادى سبه سالار اولغله در والا تحزبه بادى ومحرك قبائل اولان قوم يهوددر (وقتل عمه حمزة) سيد الشهداء رضى الله عنه (واصحابه) ضميرى نبى عليه السلامه وياعم محترمه عودى محتملدر (ومثل بهم) تشديد مثلثه ايله من المثلة عقوبه شديده قطع اعضا وچاكى شكم اسا غزوهٔ احدده صفدر ومحارب حمزه ابن عبد المطلب جام شهادتى دست وحشى بن حربدن نوش ومثله زوجهٔ ابى سفيان سليطهٔ بدنهاد هندا كلة الاكباد دست غدريله وقوع يافته اما باعث قتال وقائد جيش پرملال ابو سفيان اولغله مرقومه نسبت اولندى (فوفاعنه ولاطفه فى القول) اى بالغ فى اللطف والرفق (ويحك يا ابا سفيان) ويح كلمهٔ ترحم (الم يأن لك ان تعلم ان لا اله الا الله فقال بابى انت وامى ما احلمك) صيغهٔ تعجب من الحلم بعض نسخده ما اجملك من الجمال (واوصلك واكرمك) خلاصهٔ كلام اول ان فتح مكه ده حضرت عباس رضى الله عنه ابو سفيانى زير سايهٔ حمايته الوب باركاه شاه سرير لطف وكرم صلى الله عليه وسلم حضرتنه احضار ايلدى اما ابو سفيان تخيل سوابق سيئاتيله نا اميد بزم حيات اولوب زمان نبويدن كند وحقنده هلاك كنه فرماندن غيرى اشارته توقع ايتمزايكن اكا امالهٔ وجههٔ خطاب والتفات بيوروب ويحك يا ابا سفيان هنوز اول وقت قريب اولماديمى كه حضرت فرديچون وحدانيتنى اقرار ايده سن ديدكده ابو سفيان بو حالنده كه جرايم بشمارنه بناء قرارداده حقرة بوارايكن بوكونه ملتفت اولديغن مشاهده ايدبجك بى اختيار بدروما درم فداى سر عنايت مدارلك اولسون سن نه كريم وحليم سن ديوب نتيجهٔ ملاطفه دنصكره دروازهٔ معلا طاقدين كذنتش

كابه سى كلمتين شهادتيندر يا نهادهٔ دخول اولدى (وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم ابعد الناس غضبا واسرعهم رضى) حضرت سرور انبيا عليه التحايا غضب جهتندن خلقك ابعدى ولطف قبلندن سرعت تريخ ايدى صلى الله تعالى عليه وسلم

فصل

(واما الجود) جواب اما قول انى وكان لايوازى دركه بينهماده اولان جمل معترضه در (والكرم والسخاء والسماحة فمعانيها متقاربة) بكديكرلك معناسنه نزديك وبعضيلر مترادفه اولمسنى توهم ايتمشلردر (وقد فرق بعضهم بينها بفروق) فرق تشديد وتخفيف را ايله در استعمال فرق فى المعانى مخفف وفى الاجسام مشدد اولمق مرويدر ويجوز استعمال كل مكان الاخر تجوزا يعنى بعضيلر الفاظ متقدمه معانيسى ميانه سنده نيچه فرق دقيقه ايله فرق وتفريق ايتديلر والفاظ فروق اداة جمعله ورودى هر برى بيننده وقوعى اعتباريله در والا فهو فى الحقيقة فرق مصنف عليه الرحمه اولا جود ايله ابتدا وفى التفريق تأخير بيورملرى كندى عندنده جود بمعنى السخا اولديغنه بنادر (فجعلوا الكرم الانفاق بطيب النفس فيما يعظم) ضم ظاء معجمه ايله اى يجل (خطره) فتحتينله وكاهى اسكان طا ايله قدر معناسنه (ونفعه وسموه ايضا حرية) ضم حاء مهمله وكسر راء مشدده ومثناة نسبيه ايله وهر چند اسماء جامده وصفاته لاحقه اوله مصدر قيلنوب واخرينه هاء تأنيثدن لابد اولور وبعض نسخده ضم جيم وسكون را ايله جرأة وقوعى غير مناسب للمقامدر (وهو ضد النذالة) فتح نون وذال معجمه ولام ايله خساسة وحقارة يعنى هؤلاء البعض كرمى نشاط وانبساط قلبله قدر يى اجلال ونفعى اكثار واعظام ايدرمحله انفاق معناسنه قيلديلر دخى كرمه حريت نامنى شهاده ايلديلركه رق عبوديتدن رها ياب اولقدر چون قلادهٔ منتى كردن نامه بند ايتمكله حريه خالص اولور حتى جو مردلك وارلك ايله تعبير اولنور وانسان عبيد احسان اولديغى مجمع عليه در وقال بعضهم الحرية انه لايكون العبد بقلبه تحت ردى من المخلوقات امدى كرم انفاق وعطا ايله تخصيصى عرف لغة معناسيله در والاكرم شرف معناسنه معرودر والاظهر ان يقال الكرم انماه وعطاء ابتداء من غير ملاحظة عوض وغرض انتهاء (والسماحة التجافى) منصوب ومفعول جعلوا اوزره معطوفدر ورفعى دخى جائزدر اى السماحة هى التباعد (عما يستحقه المرء عند غيره) اى من اداء عين او قضاء دين (بطيب نفس وهو ضد الشكاسة) فتح معجمه واهمال ما بعد الالف ايله صعوبة خلق ومضايقة وسماحتله مراد سخاء خاصه اولديغنه بعض احاديث دلالت ايدركه مساهله فى المعامله در (والسخاء سهولة الانفاق وتجنب اكتساب مالا يحمد) صيغهٔ مجهولله اما سخا خويشاوند وديكران وغنى ودرويشه سهولتله بذل وانفاق وممدوح وپسنديده اولمين امورى ارتكابدن اجتنابدر (وهو الجود) من غير اعتبار مخالفة سخا مراد فى جوددر امدى جود اعطاء موجود وبذل مجهود واعتماد على المعبود ديدر ديلر وكاهى اندك بخش اولنه سخى وبذل بسيار قيلنه جواد وكلى انفاق ايدنه كريم دينلور وقيل السخاء الانفاق من الاقتار (قال الشاعر) ليس العطاء من الفضول سماحة * حتى تجود وما لديك قليل (وهو) سخا بمعنى الجود (ضد التقتير) امساك فى الانفاق مقابليدر مصنف عليه الرحمة نشر مرتب خلافنه عدول ارتكابنك وجهى غير ظاهر دريو مولانا على القارى تعريض بيورمشلر اما وجهى هويدا اولديغى بالاده تقديم وتأخيرده بيان اولنمشيدى امادرين مقام كلام مؤلف رحمة الله اغت وعرفه غير موافق اولوب ماخذى نه اولديغى معلوم اولمادى ديو خفاجى ناخن زدهٔ اعتراض اولور (فكان صلى الله عليه وسلم لايوازى) صيغهٔ مفعولله مهموز ومهمل اولا يقاوم ولا يقابل به احد (فى هذه الاخلاق الكريمة ولا يبارى) صيغهٔ مجهول وموحده ورا ايله اى لايعارض (بهذا وصفه كل من عرفه) يعنى سلطان كريم الخصال صلى عليه الملك المتعال حضرتلرى جود وسخا وكرم وسماحة وعطاده مانندى نا ياب وذاتده بيعديل وسيرهٔ سنيه وشمائل بهيه سنه هر عارف اولنلر تلك الاخلاق الجميله ايله نعت خوان اولملرينه معارضه اولنمز * فاق النبيين فى خلق وفى خلق * ولم يدانوه فى علم ولا كرم * اى كوى مطاف قدسيان دركاه * وى بابى ملاز عارفان اكاه * كان كرم وعطا واحسان سن * عالم و رحمت ايتدى ذاتك الله (حدثنا القاضى الشهيد ابو على الصدفى) فتحتينله ابن سكره (حدثنا القاضى ابو الوليد الباجى حدثنا ابو ذر الهروى حدثنا ابو الهيثم الكشميهنى) كاف مضمومه وسكون شين معجمه وفتح وكسر ميم وسكون ياء وفتح ها ايله قراى مرودن بر قريه يه نسبتدر (وابو محمد) عبد الله بن احمد بن حمويه (السرخسى) فتح سين وراء وسكون خاء معجمه ايله وبالعكس وضبط ثانى اوزره كسر سين اولى ايله مقيددر (وابو اسحاق البلخى) مستملى مشهور (قالوا حدثنا ابو عبد الله الفربرى) كسر فاء وفتح را وسكون موحده ايله (حدثنا البخارى) امام المحدثين (قال

حدثنا محمد بن كثير) ثامنثلثه ايله ضد قليل امام عبدى البصرى ركب تاريخنده راكب جهازة اجل اولدى (حدثنا
سفيان) ابن سعيد الثورى (عن ابن المنكدر) تابعى جليل القدر (قال سمعت جابر بن عبد الله رضى الله عنهما يقول
ماسئل رسول الله صلى الله عليه وسلم شيأ فقال لا) عطاپاش وخطاپوش حضرتلرندن برشى استنديكه انده لا ديه
يوبى مستحقيندن هركسكه اول جوبيار كرمدن جو بنده احسان اولدى انى امولندن ناامید ايتمدى ولله در
حسان بن ثابت رضى الله عنهما * ماقال لاقط الا فى تشهده * لولا التشهد لم تسمع له لالا * وفى معناه قيل * زجود
لانرود ازربان توهركز * مكركه اشهدان لا اله الا الله * عطا بابنده باعتبار الغالب معروف ومألوف اما نادرا صدور
لامنافى خبر اولمز فان النادر كالعدم والالفظ لا ايله اصلا تلفظ ايتمز مراد اولمز زيرا نيجه احاديث شريفه لفظ لا ايله
مصدره در والحاصل ازربان مبارككش لا لا نشود الادريتيم (وعن انس وسهل بن سعد مثله) حديث سابق ماننده
انس وسهل رضى الله عنهما طريقندن مروى وصحايف صحيحينده مثبتدر (وقال ابن عباس رضى الله عنهما كان
النبى صلى الله عليه وسلم اجود الناس بالخير واجود ماكان فى شهر رمضان) اسم شهر صيام واجود رفعله مبتدأ
وخبرى وجوبا محذوفدر ويا فى شهر رمضان خبر اولور ونصبله خبر كان اوزره معطوفدر وما مصدريه وكان تامه در
فى شهر رمضان خبر مسندنه مدحال اولوب شيخان روايتلرنده عبد الله بن عباس رضى الله عنهما بيورديلركه
حضرت دستگير بيكسان امة عليه السلام والتحية خلقك دنيا وآخرتلرينه سودمند اولان خيرله ناسك بغايت
جوديدى وبالغاية كرم وجودتى ومنبع نعم وموسم خير وكرم ماه روزه محترمده حصول پذير ايدى (وكان اذا لقيه
جبريل اجود بالخير من الريح المرسلة) صيغه مجهولله وقيل المراد بالريح الصبا دخى هر باركه سيمرغ سدره نشين
جبريل امينه ملاقات ايتسه انواع عطا وجودت وخيرله باد صبادن سريعتر ايدى زيرا امين وحى الهى اول حضرته
بشرى وكرامتله امداد برله ملاقاتندن دلشاد وفرحياب اولوب كما احسن الله اليه احسان وكرمى مزداد وبرزياد
اولوردى * الدر والدرى خافاجوده * فتحصنا فى اليم والافلاك * حديث شريفده تشبيه بليغ على سبيل الترقى
هويدادركه اولا اجود ناسله توصيف بعده اجودى ماه رمضانده وقوعى وعنده ملاقاة جبريل سخاوتى سائر زماندن
بسيارتر اولديغيدر وريحله تشبيه سرعت ومبادرت جوده اشارتدر امدى ريح مفرده ايراد اولندقده عذاب وشرده
وجمعله نفع وخيرده ورودى بالاستقراء لامطلقا مخصوص بماوقع فى القرآن درحديث وغيرى كلامده وقوعنه مانع
يوقدر (وعن انس) برواية مسلم امام مسلم (ان رجلا) صفوان بن امية الجمحى القرشى بعد الفتح اسلامله شرفياب
وامارة معاويه ده مكه مكرمه ده وفات ودفين خاك معلاة اولمشدر (سأله فاعطاه غنما بين جبلين) يعنى صفوان
سيد انس وجان حضرتلرندن خواستكار احسان اولدقده سعه جودو سماحتلرندن ايكى جبل ميانه سن ملاً ن
ايدرمه كوسفند بخش ايلدى (فرجع الى بلده وقال اسلموا فان محمدا يعطى عطاء من لا يخشى فاقة) صفوان كندو
قومنه رجوع ايلدكده دار الامان اسلامه دخول ايدك كه جناب محمد فقر واحتياجدن بى باك اولانلرك عطاسيله
بخشنده اولورديدى (واعطى غير واحد مائة من الابل) اسم جنس لا واحد له من لفظه دخى شاه كرم شعار كروه
مؤلفه دن ابى سفيان بن حرب وپسرانى معاويه ويزيد وحكيم بن حزام وحارث بن هشام ماننده بسيار كمسنه نك
هر برينه صددانه شتركوه كوهان اعطا ايلدى (واعطى صفوان مائة ثم مائة ثم مائة) امام مسلم قائد قطار
روايه اولوركه صفوان بن اميه يه دفعة وبامتعددة يوزدانه شتر سرمست بعده اصدعد ابل بعدما يوزدخى بخش ايلدى
(وهذه كانت حاله صلى الله عليه وسلم) بعض نسخده خلقته (قبل ان يبعث) بوخصلت وسجيه وكرم نبوت ورسالتله
مكرم بيورلزدن اقدم دخى اول ذات محترمك حال وشانى ايدى بل قبل حصول ولادته كما ورد كنت نبيا وآدم بين
الروح والجسد (وقد قال له ورقة) حركات واو وراء وقافله (ابن نوفل) ابن عم خديجة الكبرى رضى الله عنها اولا تهود
وبعده اتنصرا ايتمشدر اسلامنده اختلاف واردر (انك تحمل الكل) فتح كاف وتشديد لامله ثقل (وتكسب
المعدوم) تكسب بنا معلومله مفعولينه تعديه ايدر برى المعدوم ودبكرى محذوفدر وبناء مجهولله مفعولى معدومدر
وضم تا ايله تجويز ايدنلر معدم بدون واو وضم ميمله تصويب ايتمشلر افتاب قدسى برج نبوتك اول هلال سپهر جلاله
نوربخش وحى اولمغله باشلديغى اثناده مشاهده ايلديكى خوارق دهشت افزاده ورقه تسليت بخش اولوب يا محمد سن
باركش كافه نامرادانسن وچاره رس درويشان بى خانمان وشكرپاش مائده مهمانان وياری دهنده دردمندانسن
بوقدر سجيه كريمه سكا شيمه ايكن دامن عرش فرساكه تعرض غبار خشيت نيچون خاطر يكز مغبر ايدر ديدى
امدى ناياب اولانه معدوم دينلديكى كبى فقيره دخى مفقود اسما معدوم دينلور (ورد على هوازن سباياها
وكانت ستة آلاف) هوازن بن سلمة منسوب حنينده ساكن اسم قبيله در وسباياى هوازن اموال غنايمدن ماعدا

نسا وذرارى شش هزار نفس ايدى وبكرمى درت بيك شتر وچهل هزار كوسفند وچهار هزار وقيه سيم ايدى
هر وقيه قرق درهمدن معتبردر حاصلى بالجمله ينه كندولره ردوبخش ايلديكى روايتكرده تجار يدر (واعطى العباس
من الذهب مالم يطق حمله) انس رضى الله عنه طريقندن بخارى عليه الرحمه فتح كنجينه روايت اولوركه مال
بحرينندن سلطان سرير قاب قوسين عم محترمى عباسه حمله طاقت ياب اولميه جق مرتبه زر خالص احسان ايلدى
(وحمل اليه) صيغه مجهولله (تسعون الف درهم فوضعت) بناء مجهولله (على حصير ثم قام اليها يقسمها) حال
اولور (فاردسا ئلا حتى فرغ منها) حتى الخ قسمها قولنه غايتدر سيوطى تخريج احاديث شفاده سبعين الف ايله
تصريح بيورمشلر ابو الحسن بن ضحاك شمائلنده حسن بصريدن مرسلا غاليه ساى جمال روايتدركه بار كاه شاه
هردو سرا عليه التحايايه طقسان بيك درهم مال احضار قيلنوب بر بوريا اوزره وضع اولندى بعده اول مال
نفيسى تقسيم ايدر اولديغى حالده قيام بيوروب قسمتدن فارغ اولنجيه دك بركدايى دوزباش منع ايله رد ايتمدى
(وجاءه رجل فسأله فقال ماعندى شئ ولكن ابتع) موحده ومثناة فوقيه ايله ابتياعدن امر ومفعول محذوفدر اى
اشتر مقدار ما يختار حوالة (على فاذا جاءنا شئ قضيناه) ترمذى شمائلنده نقشبند كتابه اثر اولوركه بركمسنه كاوب
جناب رسالت پناهدن دريوزه احسان ايلدى اول حضرت بيورديلركه هنوز مقدار ما عنيت مهيا دكل مطلوبك
قدرشى خريدار اولوب بهاسنى بنم اوزريمه حواله ايله من عند الله ما اولاه وروديده قضا واداايده رز بيورديلر (فقال له
عمر ما كلفك الله مالا تقدر عليه) عمر رضى الله عنه يا رسول الله خداى جليل قدرت ياب اولمديغك امرى حضرتكه
تكليف بيورمدى ديدكده (فكره النبى صلى الله عليه وسلم ذلك) كسر خاطر سائلى مقتضى اولمغين جبر الخاطر
بشره منوره لرنده كفتار عمرى يه عدم رضالرى پديدار اولدى (فقال له) (رجل من الانصار) قائل بلال اولمق ويا نفس
سائل اولمق مرويدر (يا رسول الله انفق ولا تخش من ذى العرش اقلالا) يا رسول الله بذل وانفاق ايله وتقليل
جهتندن صاحب عرشدن خوفناك اولمه يعنى كلى ملك صاحب عرش ومالك فرشكدر اكل منفق خلفا مصداقنجه
رزقنى قليل ايتمزديدى (فتبسم رسول الله صلى الله عليه وسلم وعرف البشر فى وجهه) تبسم نيم خنده ومبادى
ضحكدر وعرف صيغه مجهولله يعنى كفتار رفتار انصاريدن تبسم بيوروب روى شريفنده بشاشت وسرور
وتهلل ولمعانندن نمايان اولديغى بيلندى * فلولم يكن فى كفه غير نفسه * لجاد بها فليتق الله سائله (وقال بهذا امرت)
بهذا الكرم رب كريم بكا امر ايلدى (ذكره الترمذى) اى فى شمائله (وذكر) صيغه مفعولله ويا بناء فاعلله ترمذى
شمائلنده ذكر ايلدى ديمكدر (عن معوذ بن عفراء) معوذ كسر وفتح واو ومشدده وذال معجمه ايله وعفرا فتح عين
مهمله وسكون فا وراء ممدوده ايله اسم مادر معوذ (قال اتيت النبى صلى الله عليه وسلم بقناع) كسر قاف وفتح نونله
(من رطب) دراصل دخى اضافته من غير من واقعدر (يريد طبقا) فحتيته راوى قناعله وعام معناسنه طبق مراد
ايدر (واجر) فتح همزه وسكون جيم وكسر راء منونه ايله اصلى اجرى ايدى كادل فى جمع دلو ياساقطه درجمع جرو صغار
قثا (زغب) ضم زاى وسكون غين معجمه ايله جمع ازغب موى زرد فامكه تازه ميوه ونيچه مرغانده نمايان اولور (يريد
قثاء) كسر قاف وتشديد مثلثه ايله خيار نوعندندر وموضعينده بريد تاء فوقيه ايله دخى روايتى صوابديد مجاز يدر
(فاعطانى ملء كفه) وفى رواية ملاء يديه وفى الاخرى ملاء يدى (حليا) فتح حاء مهمله وسكون لامله زر وسيمدن
هر صياغت اولنان نسنه وبعض نسخده ضم وكسر وتشديد تحتيه ايله (وذهبا) تخصيص بعد تعميم اولور حاصل
كلام معوذ بن عفرا رضى عنه المولى نقل طرفه ثمره روايت اولوركه سلطان سر برلى مع الله پيشكاهنه برطبق
خرما وبرمقدار تازه وترخيار پشكش ايلدم مجلس همايونده موجود اولان حلى وزردن اوج خالوجى بكاسيم وزر
بخش ايلدى (قال انس كان النبى صلى الله عليه وسلم لا يدخر) معجمه دن مبدله دال مهمله ايله اصلى يذتخر ايدى
(شيأ لغد) افظ شئ مال وقوتدن اعمدر امام ترمذى بسط مائده روايت اولديغى حديث نفيسده انس رضى الله عنه
بيورر قائل ايت عندربى صلى الله عليه وسلم زمان مستقبلى ايچون لخاصة نفسه ماكولات ومشروباتدن ادخار
قوت ايتمزدى اما براى نفقه عيال ادخار قوت سنه بيورملرى منافى مآل وحال دكلدر (والخبر بجوده وكرمه صلى الله
عليه وسلم كثير) سخا وكرم حضرتنه دائر اخبار وارده بسيار وبيشماردر (بيت) صدف صنع الهيده عيان *
درشهوار ايدى بردانه همان * ايلشدى انى خلاق ازل * حسن اخلاقله بى مثل وبدل (وعن ابى هريرة رضى
الله عنه اتى رجل النبى صلى الله عليه وسلم يسأله فاستسلف نصف وسق) فتح واو وسكون سينله مصدر التمش كيل
مدنيدر (فجاء الرجل يتقاضاه فاعطاه وسقا وقال نصفه قضاء ونصفه نائل) رجل مذكور غير معلوم وخبر مسطور
نه سيوطى ونه غيريلر تخريج بيوردى حاصل معنا بركمسنه حضور شاه رسالته رومال ودريوزه مال اولدى نقر غالم

غیریدن نیم وسق استقراض بیوروب سائله کرم ایلدی قرض ویرن کسنه کاوب نصف وسق مطالبه ایلدکده بکاله بر وسق ادا ایدوب نصفی وفادین ونصفی سکاهبه وعطا دردی بیوردیلر * وقد قال ابو علی الدقاق من شیوخ المتصوفة المشاهیر وعلمائهم الضادیر وتکلم فی الفتوة وهی غایة الکرم والایثار علی رأیهم واصطلاحهم فی الفاظهم ان هذا الخلق لایکون بکماله الا للنبی صلی الله علیه وسلم فان کل واحد فی القیامة یقول نفسی نفسی وهو یقول امتی امتی * بعض نسخهده قصهٔ مذکوره اصل مصنف اوزره زیاده اما خالیة عن الافاده دکلدر قال ابن مرزوق تثبت فی روایتنا فی هذا الموضع من الشفا قولنا اثبات وبرهان حلبی هذا فی بعض النسخ ثابت ایله تأیید بیورمشلر ابو علی مذکور حسن بن علی بن اسحاق واستاد ابی الحسن القشیری دور تیوز دیش سنه سنده روح روانی عالم قدس جنانه طیران ایلدی اقول حالنده فقالدن تفقه بعد ذا انقطاع الی الله بیوروب انسان وقت وسید عصر اولدی قدس سره العزیز بر وصوفی لفظ مولد وقرن اولدنصکره حدوث ایدن اصطلاحدر اهل صفه که ضعفای سه صحابی کرامدن وقبل الاسلام بیت اللهه خدمت کذار بر قبیله ایدی که انلره صوفه دینلور ایدی بعد الاسلام مسجد رسول الله صلی الله علیه وسلمده بر سقیفه اتخاذ ایدوب صفای بالله انقطاع الی الله ایله تمثل ایدی اول کروه بر ره تقربله اقتدا ایله صوفیه تسمیه اولندیغن شارح شفا شهاب الدین الخفاجی نقل بیورمشلردر ومعنی فتوة محلنده براعه کذا رمصنف اولور خلاصهٔ کلام ابو الفضل عیاض علیه رحمة الفیاض ابو علی دقاق قدس سره العزیزی کمال اوزره وصف وستایش بیوروب مشایخ صوفیه نك مشاهیر ونحریرلرندندرکه فتوة وطریقت وحقیقة بابنده کلام مالا کلام اولان ذات محترمدر جود وسخا رأی رزین صوفیه واصطلاح لسان متصوفه اوزره غایه کرم وایثاردر بیورمشلرکه بو خلق عظیم وطور جسیم بکماله موجود اولمز الا شانده انك اعلی خلق عظیم نازل اولان طبیب دردکنه چاره ساز بنده وشه صلی الله علیه وسلم حضرتلرنده بتمامه موجود اولورکه هر احد روز پسین حشرده کندو نفسیله مشغول ونفسی نفسی صداسیله میدان عرصاته ولوله انداز اوله لر اما اول شفیع روز جزا محمد عربی صلی الله علیه وسلم دستکیر امت اولوب امتی امتی دیو بارکاه پرورد کاره توجه بیوره لر دیدی

فصل

(واما الشجاعة والنجدة) فتح نون وسکون جیم ایله علی ما قاله الجوهری شجاعت معناسنه واغاثه واعانه معناسنه دیدیلر مصنف علیه الرحمة بینهما فی فرق ایدوب بیوررر (فالشجاعة فضیلة قوة الغضب وانقیادها للعقل) امدی شجاعت زیاده لکی قوه غضب وسلطان عقله متابعتدر (والنجدة ثقة النفس عند استرسالها الی الموت حیث یحمد فعلها دون خوف) نجدة ایسه نفسك موته اشراف وارسالی حالنده مولایه اعتمادی وعقلا ونقلا بی بالك اولوب کاری جمیل اولدیغی حیثیله جناب حقه توجه ووثوقیدر ونجده مساعده معناسنه دخی شهرتیابدر والحاصل شجاعت جرأت واقدامدرکه مهالکه کما ینبغی اتکله خوض اولنور اما نجدة ثبات علی ذلك واطمئناندرکه موته وقوعندن بی بالك اوله تا کیم خدا احدی الحسنیین ایله مقضی المرام ایلیه انجام کار یا ظفر ویا شهادت پس سعید الحیاة ویا شهید الممات اولمغله نتیجه قضیه امال ایلیه (وکان صلی الله علیه وسلم منهما) ای من الشجاعة والنجدة (بالمکان الذی لا یجهل) یعنی سپه سالار خیل انبیا علیه التحایا شجاعة ونجدتده بر جای بالایه رسیده درکه افراد آفریده دن بر فرده پوشیده ونهان دکلدرکه (قد حضر المواقف الصعبة) بتحقیق محال جنك وپیکاردشوار ه اماده اولدی (وفر الکماة) فرار سرعتله رجوع وکماة بوزن غزاة علی خلاف القیاس جمع کمی بفتح وکسر فتشدید ویا جمع کام که تام مطلق شجاعتده استعمال اولنور (والابطال عنه غیر مرة) فتح همزه ایله جمع بطل بفتحتین شجاعتله معروف دلاوردیر واحد وحنین اسا غزواتده نیجه کره دلاوران کریزان اولدیلر (وهو ثابت لا یبرح) فتح مثناة تحتیه ورا ایله ای لا یزول (ومقبل لا یدبر ولا یتزحزح) جمل منفیه ما قبلنی مؤکده احوال درواصل معنای تزوح تباعد وتنحی عن المکاندر ادبار اوزره عطفی عطف الخاص علی العام قبیلندندر یعنی قطب دائرهٔ رسالت علیه التحیه شجاعت وشهامتله پایرجای قرار اولوب مقر سعادتندن زائل اولمدی وادبار وتباعد ایمز اولدیغی حالده اقبال وتوجه ایدیجیدی والحاصل حالتان مذکورتان ثبات حضرته دلیل تارهٔ حربه اقبال وتارهٔ جبل راسی وش قرار بیوروب قطب اسا حرکت ایتزدی (وما شجاع الا وقد احصیت له) بناء مجهول ایله احصادن عدو حفظ (فرة) المرة من الفرار والهزیمة (وحفظت عنه جولة) فتح جیم وسکون واو ایله المرة من الجولان فرار وذهاب برای عودت وتردد فی المکان معنالری مراد اولنمق یحتملدرکه صفة ذم ومدح اولور (سواه صلی الله علیه وسلم) یعنی اول یکه تاز میدان لاهوت علیه السلامك غیری بهادران روز کاردن بر مرد دلیر نا پیدادرکه ولو مرة اندن فرار وتردد صدوری ضبط وحفظ

اولنمیه اما اول یکه سوار عرصهٔ ملکوت مقام وقارده جای قرارندن تردد وقوعی نایابدر (حدثنا ابو علی الجیانی) فتح حاء مهمله وتشدید تحتیه واخرنده نون ویاء نسبتله حافظ غسانیدر (فیما کتب لی) مقرونا بالاجازة کتابلرنده تحدیث ایلدی (حدثنا القاضی سراج) کسر سین مهمله وتخفیف را بعدها الف وجیم ایله سراج بن عبد الملك الاموی بشیوز سکزده رو براه عقبی اولدیلر (حدثنا ابو محمد الاصیلی) بفتح فکسر فصاد ویقال بالزای مغرب زمینده بر بلده به نسبتدر (حدثنا ابو زید الفقیه) مروزی (حدثنا محمد بن یوسف) فربری (حدثنا محمد بن اسماعیل) امام بخاری (حدثنا ابن بشار) موحده وشین معجمهٔ مشدده ایله (حدثنا غندر) ضم غین معجمه ونون ساکنه ودال مهملهٔ مفتوحه ویاء مضمومه ایله متصرفدر محمد بن جعفر هذلی بصری یوز طقسان اوجده عزم کلستان جنان ایلدی (حدثنا شعبة) امیر المؤمنین فی الحدیث اولان ابن الحجاجدر (عن ابی اسحاق) تابعی جلیل سبیعی همدانی کثرة روایتده زهری ماننده زاهد وغازی ایدی یوزیکرمی یدیده پیمانه چش زهراب فنا اولدی (سمع البراء) فتح موحده وتخفیف را ایله بن عازب الصحابی (سأله رجل افررتم یوم حنین) مکه وطائف میانده اسم وادیدر (عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال) ای نعم شاید استجانا للتصریح به نعم محذوفدر وبعض نسخهده مصرحدر (لکن رسول الله صلی الله علیه وسلم لم یفر) تشدید را مفتوحه ایله براء بن عازب رضی الله عنه برکسه سؤال ایلدیکه معاشر الصحابه حنین غزاسنده سیزلر حواله پیغمبردن روکردان اولدیکزمی دیدی براء جواب داده اولدیلرکه بزدن جوله صدور ایتدی اما قطب دائرهٔ عالم صلی الله علیه وسلم مرکزنده قرار ایلدی دیدی قال علی القاری ثم فی هذه الاستدراك دفع توهم فراره علیه السلام بعد فرارهم عنه ولا والله ما فر قط بل الاجماع قاض بتحریم اعتقاد فراره (ثم قال لقد رأیته علی بغلته البیضاء) فرزهٔ جذامی سلطان راکب البراق حضرتلرینه پشکش ایلدیکی نضه نام استر شهباویا دلدل اوزره اول حضرتی معاینه ایلدم (وابو سفیان آخذ بلجامها) عم زاده وبرادر رضاعی فخر عالم اولان مغیرة بن الحارث ابن عبد المطلب رضی الله عنهدرکه یوم الفتح راه مکه ده ابوا نام محلده اسلامله مشرف اولوب هجرتك یکرمنجی سالنده هجرت سرای منوره ده عزم عقبی ایلدی یعنی ابو سفیان حضرت رفرف سوار صلی الله علیه وسلمه شفقة لجام استری امساك ایدیجی اولدیغی حالده مشاهده ایلدم (والنبی صلی الله علیه وسلم یقول) جملهٔ حالیه (انا النبی لا کذب) جیم ابسکون باوا وصلا ومبنی فتحله (وزاد غیره) ای غیر البراء (انا ابن عبد المطلب) روایت دیکرده مصرع ثانی بر زیاده در ووزن شعر قصد اولنمدق مسجع ومرجز کلام عنوان شعر ایله بناء دکلدر والحاصل حال انکه آتشتاب وغاده مله کان بدرسی بن پیغمبر خداوند جلیل دشمنان دینله مصادمه وملاقاتده روکردان اولمام وپسر عبد المطلبم دیو دلیرانه هجوم وصوله وپیغمبرانه حمله بیورردی پدر سید بنی آدم صلی الله علیه وسلم عبد الله قبل ولادة الحضرة رو براه عالم عقبی اولمغین جدی عبد المطلبله شهرتیاب اولمریله جدینه نسبت بیورلدی (قیل فما رأی) صیغهٔ مجهول ایله (یومئذ احد کان اشد منه) روز مشرك سوزحنینده اول یکه سوار عرصهٔ ملکوت علیه الصلاة والسلام حضرتندن قلبا وقالبا اقوی ودلیر تر میدان پرخاشده مشاهده اولنمدی دیو عبارت مذکوره متصلا امام مسلم وغیریدن مسلم ومروی خبر وحدیث برا اوزره زیاده قلندیغی تصریح کردهٔ بغوی ایکن مصنف علیه الرحمة اداة تمریضله تعبیر وجهی غیر ظاهردر (وقال) غیره براء رضی الله عنه وقائل قیل غیری (نزل النبی صلی الله علیه وسلم عن بغلته) اول ماه منیر رسالت علیه اجلی التحیه برج زین دلدلدن نزول ایلدی دیدی بومعنی قضیهٔ شجاعتده کمال نعتنه دلیل باهر اولور * هجوم اتسه اکر نظارهٔ قهرك عدو اوزره * وجود کینه دارین آتش دوزخ شرار ایلر * سن اول یکه سوار عرصهٔ بین شجاعتسن * نکاهك قبض روح رستم واسفندیار ایلر (وذکر مسلم عن العباس قال فلما التقی المسلمون والکفار ولی المسلمون مدبرین) حال مؤکده (فطفق) کسر وفتح فا ایله ای جعل (رسول الله صلی الله علیه وسلم یرکض) تحریك رجل (بغلته نحو الکفار) نحو ظرفیه اوزره منصوبدر (وانا آخذ بلجامها) جملهٔ حالیه (اکفها) حال دیکر واستئناف بیان (ارادة) للجملة السابقة علة اوزره منصوبدر (ان لا تسرع) من الاسراع الی منعها من اجل ان لا تعجل الی جهة العدو (وابو سفیان آخذ برکابه) روایه اخرا ده عکس قضیتین ایله مرویدر وبالاده ذکر اولندیغی وجه اوزره ایکیسی دخی لجام کرفت اولملری مفهوم مدرشاید مرة بالمناوبة وکرة بالجمع اخذ لجام ایتملریله بین الروایتین جمع ظاهر اولور (ثم نادی) ابو سفیان ویا نبی ذیشان یا خود عم مهربان علی الالتفات (یا للمسلمین) فتح لام اولی ایله اقبلوا معناسنه درامدی لام مستغاث به دخولی قضی اقتضا ومستغاث له دخولی کسری ایجاب ایدر بالله للمسلمین اداه (الحدیث) بالنصب ای انظر الحدیث امام مسلم جناب عباس رضی عنه رب الناس طریقندن بو وجهله شقه کشای رایهٔ روایت اولورکه وقتا شاهبازان شواهق اسلامله حشرات هوام مرشت

مشركان التقا وپيكاره اغاز ايتديلر اجزای مسلمينك شيرازهٔ انتظام ثباتلری جای معركه‌دن ادبارورو كردان اولمغله مختل اولمغه روطوتمش اولدقده صفدرا سمان مقر حضرتلری روباه سيرتان مشركان جانبنه صولت انداز هجوم اولوب ودلدله مهمازرزن تسارع اولوردی حال انكه بن طرف لجام استره تعليق پنجهٔ ممانعت ايدردمكه جانب ستمكارانه شتاب ايتميه‌لر ديو وجود بهبود لرين صيانت ودلدلی تلك ويودن منع وابو سفيان دخی ركاب سعادت‌تابه يابشوب عسكر اسلامك كيرو كروا قبالنه صلاخوان ايدی القصه صدای باند منادی قرع مسامع اسلاميان ايلدكده يالبيك ديه‌رك اقبال ودرحال داورخطهٔ رسالت عليه التحيه بركفه حصای دست معجز نيوسته‌يله اول خيره سران مجنون ضلال سرنكبت مدارلرينه پاشيده وشاهت الوجوه دعاء عليهاله افعی نهادان مشركين كوی سرلری خطوهٔ جوكان چابكروان اسلامده پامال اولديغی تمامی حديث مضمونی اولور (وقيل) شمائل نبويه‌دن ابن ابی هاله رضی الله عنه حديثندن بعض اولان روايتده دينلدی (كان رسول الله صلی الله عليه وسلم اذا غضب ولا يغضب الا لله) جملهٔ حاليه وبين الشرط وجوابه معترضه‌در (لم يقم لغضبه شیء) يعنی سلطان سريرلی مع الله حضرتلری غضبناك اولديغی زمان حضور پرا جلالنده برفرد قيام وجوابه مكنت ياب اوله مزدی اما غضبلری حدود حق اوزره غيرة اولوب لا لنفسه ايدی امدی اول حضرتده احيانا غضب وحدة اعترا ايلديكنه اشارتدر عبارتده لغضبه شیء ايراد بيوريلوب لفظا احداداسندن عدول قصد مبالغه دربس غضب بطش واقدامی مقتضی اولمغين نمط شجاعتدن محسوبدر ٭ كندی نفسی ايچون اول پاك نسب ٭ ايتمدی كسه‌يه عمرنده غضب ٭ اولمدی هركز اواعل نایاب ٭ هيچ كسه ايله جهانده شكر آب (وقال ابن عمر رضی الله عنهما ما رأيت اشجع ولا انجد ولا اجود ولا ارضی من رسول الله صلی الله عليه وسلم) شجاعة ونجدة ميانه‌لرنده اولان فرق اول فصلده كذران ايلدی عطفی عطف تفسير اولماز وبومقامده نفی افضل بطريق الكنايه نفی مساوی افاده ايدر كما تقول ما فی البلد اعلم من زيد دارمی روايتنده اولان خبر صحت اثرده عبدالله بن عمر رضی الله عنهما بيوروركه جرأت واقدام وثبات وسخاوت ورضاده حضرت دريكتای رسالت عليه السلام والتحيه‌دن دليرتروجومردرلك ورضاترين كمسنه كورمدم (بيت) ياد ايدرسم كمينه جرأتنی ٭ داغسوزدل شجاعت اولور ٭ ايتسه انديشه حمله‌سن رستم ٭ تو به كار اميد صحت اولور ٭ خوابده بركدايه قيلسه نظر ٭ پادشاه سرير شوكت اولور ٭ اول وجود شريف بيهمتا ٭ لطف احساندن عبارت اولور ٭ مجلسی كان كوهر انعام ٭ كنج بحر درسخاوت اولور (وقال علی رضی الله عنه وانا كنا اذا حمی البأس) موحده وهمزه يا القراشده والمراد به الخوف والحرب وحمی بر نسنه‌لرم بمعنی اوقد استعارهٔ مصرحه ويا مكنيه بديدار اولوركه روايت آخرده حمی الوطيس معناسنه وطيس تنوردر (ويروی اشتد البأس) روايه اولی يی مفسره‌در (واحمرت الحدق) فتحتينله جمع حدقة ما تحت الاجفان عند الغضب ديده‌لر سرخ رنك اولور هيجان وغادن كنايه‌در (اتقينا برسول الله صلی الله عليه وسلم فما يكون احد اقرب الی العدو منه) روايتكردهٔ احمد ونسائی وطبرانی وبيهقی اولان خبرده ليث محارب علی بن ابی طالب بيوروركه آتش حرب ووغا فروزان وشعله تاب اولدقده بزلر سايهٔ حمايهٔ سرور عالم صلی الله عليه وسلمه صغنورز يعنی ذات شجاعت سمات ايله سپرلنردك واول شاه فرشته سپاهدن كروه دشمنانه نزديكتر برفرد نایاب ايدی انكچون لجام دلدلی عباس وابو سفيان رضی الله عنهما الديلرن امساك ايلديلرو بوآيين خوش ادا اثنای جنك ووغاده شاهان اسلام ميانه‌سنده سنت اولمشدر قال العلامة الشهاب حتی ان ال عثمان عليهم الرحمة والرضوان يقيدون فرسه انتهی (ولقد رأيتنی) ضم تاء فوقيه ايله خصايص افعال قلوبدندر كه فاعل ومفعول ضميرين متصلين اوله (يوم بدر ونحن نلوذ بالنبی صلی الله عليه وسلم وهو اقربنا الی العدو وكان من اشد الناس يومئذ بأسا) حيدر كرار كرم الله وجهه ماسبق من التلويح تصريح بيوروركه روز عبرت اندوز بدرده كنديمی كوردمكه بزلر حضرت سپهسالار خليل الانبياء عليه التحايا به التجا ايله استتاره ايدردك حال انكه فخر موجودات عدويه نزديكتر ايدی وقوة قلب وصولة حرب جهتندن اول روز شرلك سوزه اماده اولان دليران موحدينك اقواسی ايدی لله در من قال من ارباب الكمال ٭ له وجه الهلال لنصف شهر ٭ واجفان مكحلة بسحر ٭ فعند الالتيام كليل بدر ٭ وعن الانتقام كيوم بدر (وقيل كان الشجاع) ای منا (هو الذی يقرب منه صلی الله عليه وسلم اذا دنا العدو لقربه منه) برا بن عازب رضی الله عنه كلامندن امام مسلم بيامرس اولوركه ميدان وغاده دلاوران جيش اسلام اولنلر عدوقريب اولديغی حينده انجمن ماهتاب رسالت وشجاعته ستاره وش جمع ونزديك اولنلر عزايديكه اول حضرتك كمال شهامت وشجاعتدن جانب اعدايه يقين اولديغيچون (بيت) نه‌دمكه تيغ قضا زاغ شعشعه‌سی ٭ خرام دار جنزار كارزار اولدی ٭ اتادی خون عدو عرشه همچو فواره ٭ رخ سروشه ايروب قطره‌لر بخار اولدی ٭

كوروب اوشوكتی اصحاب محض جرأت اولوب ٭ دم مصافده رشك سپند نار اولدی (وعن انس رضی الله عنه كان النبی صلی الله عليه وسلم احسن الناس واجود الناس واشجع الناس) اتفاق كردهٔ شيخين اولان حديث صحيحده خادم سالك انس بن مالك بيورور عزيز مصر رسالت عليه الصلاة والتحيه خلقا وخلقا خلقك محبوبتری وجومردی وقلبا وقالبا زياده دلاوری ايدی ديوب كمال شجاعته سرد دليل بيورركه (لقد فزع) كسر زا ايله جزع وانقباض (اهل المدينة ليلة) ظرفيه اوزره منصوبدر ای فی ليلة (فانطلق ناس قبل) كسر قاف وفتح موحده ايله جانب وجهة معناسنه ظرفدر (الصوت فتلقاهم رسول الله صلی الله عليه وسلم راجعا قد سبقهم الی الصوت واستبرأ الخبر) مهمله ومثناة فوقيه وموحده وهمزه ايله ای وقف علی حقيقة الخبر (علی فرس لابی طلحة عری) ثم عين وسكون را ايله مجرور واصفهٔ فرس (والسيف فی عنقه وهو يقول لن تراعوا) لن بمعنی لم ونفی روع بفتح الراء نفی سببی مراد ولنور وتراعوا ضم تاء وعينله لا تخافوا زبدهٔ مرام برشبانكه بيرون مدينهٔ منوره‌دن برصدای دهشت فزا قرع مسامع اهالی شهر ايدوب صوب صدايه شتابان اولديلر مكر اول يكه سوار ميدان ملكوت عليه اصفی الصلوات جملهدن اول ابی طلحة الانصارينك مندوب نام اسب بادر فتارنه سوار وتيغ عدو شكنی حمائل واركرديده بند ايدوب خبر دهشت اثره واقف اولوب سمت مدينه‌يه رجعت بيورديغی حالده هنوز اهل مدينه‌يه ملاقی اولوب خوفنالك اولميكز جواب بشارت آميزيله كل افشان تسليت اولمشلردر (بيت) بو ديبك لحظه دران نيم شب ٭ آمدن ورفتن اواى عجب ٭ مرويدركه اول اسب خوش رفتاری ابی طلحه‌يه اثناء تسليمده انا وجدنا فرسكم لبحرا قلادهٔ زرين ايله سرافتخار مندوبی براق چنانله همسر بيورديلره‌مداحيرايله بنام اولان خاصهٔ طويلهٔ اسبان باديه‌پيمايادن اولمشدر ابدی طرف معهود اوزره تقليد سيفده كردنه تعليق سنتدر الان عرف وعادة اولان ميانه شد وتعليق خارج ازطورسنتدر وحمل سيفده غيرمقلد وضع وحركت ايتمش اولور كما قاله ابن الجوزی (وقال عمران) كسر عين مهمله وسكون ميم وراء ايله فرشتكان ايله مصادفه ومسالمه ايدن خزاعی انصاری رضی الله عنهدر (ابن الحصين مالقی النبی صلی الله عليه وسلم كتيبة) فتح كاف وكسر مثناة فوقيه وتحتيه وموحده برله جيش وعسكر (الا كان اول من يضرب بسيفه ويقاتل) وهو من قصر الصفة علی الموصوف كذا قرره الشهاب ابو الشيخ اخلاقده روايت ايتديكی خبرده عمران رضی عنه المنان بيورديكه سپه كش انبيا عليه التحايا برعسكره ملاقی اولازدی الا جملهدن اول حربه توجه وضربه اقبال ايدردی (ولما رأه ابی بن خلف يوم احد وهو) ابی (يقول لا نجوت ان نجا) كذو نفسنه دعا دركه ايزد قهار جل شانه اجابت بيوروب اهلاك ايلدی وحيينه نجابت احسان ايلدی ابن سعد وبيهقی وغيريلر نكاشتهٔ براعهٔ روايت ايتدكلری نقل صحيح اوزره روز جكرسوز احدده وقتا ابی بن خلف اول شاه سرير معدلت حضرتلرنی كوروب تجاهلانه محمدنه مكانده‌در امروزاول نجات بولورسه بن نجات بولمدم ديرايدی (وقد كان يقول للنبی صلی الله عليه وسلم حين افتدی يوم بدر) متعلق بافتدی (عندی فرس اعلفها) فتح همزه وكسر لام ايله ای اطعمها من العلف واصل فرس انثی يه وكاهی ذكره اطلاق اولنور (كل يوم فرقا) فتح فا ودرا ايله بركيل مدنيدركه اون الی رطلی مشحوندر (من ذرة) ضم ذال معجمه وفتح راء مخففه ايله جبو باتدن برنوعدر ومن فرقی بيان اولور (اقتلك عليها) صفة بعد صفة ويا سؤال مقدره جوابنده جملهٔ مستأنفه‌در (فقال له النبی صلی الله عليه وسلم انا اقتلك ان شاء الله تعالی) جملهٔ معترضه يعنی غزوهٔ بدرده اسير واعطاء فديه ايله نفس خبيثه‌سنی فك ايتديكی اثناده خلاصة الموجودات حضرتلرينه ديمش ايديكی بنده براسب جادو رفتار واردركه هر روزا كاوج صاع ذره ايله يم ويرورم اول اسب خوش علفه سوار اولديغم حالده سنی هلاك ايده‌رم ديو هرزه‌خای اولدقده زبدة الكائنات حضرتلری جوابداده اولديكه ان شاء الله بن سنی قتل ايدرم (فلما رأه يوم احد شد ابی علی فرسه) لما ثانيه جوابی لما اوله جوابی اوزره دلالت ايدر (علی رسول الله صلی الله عليه وسلم فاعترضه رجال من المسلمين فقال النبی صلی الله عليه وسلم هكذا) ای مشيرا الی جانب ابی (ای خلوا طريقه وتناول الحربة من الحارث بن الصمة) كسر صاد وتشديد ميله (فانتفض بها انتفاضة) يعنی تحريك شديدله تحريك ايلدی (تطايروا عنه تطاير الشعراء) فتح معجمه وسكون مهمله ومدله جمع شعر بضم مكس سرخ (عن ظهر البعير اذا انتفض) مراد كفارلك حوالی حضرتدن تفرقيدر ويا مسلمين مراد اولنه (ثم استقبله النبی صلی الله عليه وسلم فطعنه فی عنقه تدأدأ) فتح فوقيه ودالين مهملتين بيننده همزهٔ ساكنه وديكر همزهٔ مفتوحه ايله (منها) ضمير طعنه‌يه راجعدر (عن فرسه مرارا وقيل بل كسر ضلعا من اضلاعه) كسر معجمه وفتح وسكون لام ايله حاصل كلام اول خوك بدخو روز احدده حضرت شهسوار عرش مسيری كوردكده اسب معهودنه سوار ايكن اول حضرت اوزرينه اسبنی تازان وافعیء نيزه‌سن طلسم كنجينهٔ نبوة اوزره حواله ايليوب اصحاب كرام

دفعنه تصدی ایلدیلرانلری منع ایدوب شیرانه پنجهٔ جهان کشالرینه کشاده ویروب قوة بازوی اعجازله حربهٔ حارقی ربوده وتحریك درشتله تحریك ایلدکده بجوالی حضرتده بولنانلرکو یاد وش شتردن ذباب صغار پران اولدیغی کبی پریشان اولدیلر بعده ابی ناخلفی قرشولیوب قوة جازیهٔ نبوتله حربهٔ معهوده یی مانند شهاب اول ابلیس انیس کردنه ضرب ایلدیکی حالده آتندن تکرلنوب خانهٔ زیندن زمینه سرنکون اولدی علی روایة استخوان جنبندن براستخوانی شکست اولدی (فرجع الی قریش یقول قتلنی محمد) جملهٔ یقول حالیه درو ماضی صیغه سیله تعبیرهلاکنی تحققندن ناشیدر (وهم یقولون لابأس بك) یعنی حشرقریشه واصل اولوب نی محمد هلاك ایلدی دیو فریاد وفغان ایدردی کرچه زخم نیش مارکبی اثرظاهری چندان محسوس اولمغله انلرلابأس علیك ایله تسلیه بخش اولورلردی (فقال لوکان مابی بجمیع الناس اقتلهم) اکربنده اولان شدة زخم جمیع ناسده اولیدی کلیسنی بردن هلاك ایدیدی بن بالکز بوزخمه نیجه طاقت یاب اولم دیدی (الیس قد قال انا اقتلك) دراصل اقتلك انا ایدیکه برأی حصر مسندالیه تقدیم اولندی ای انالاغیری اقتلك وحدی دیمکدروقصرقصرافراد یدردیمشلر اما قصرقلب اولق مناسبدرکه انا اقتلك لاانت دیمك اولور (والله لو بصق علی لقتلنی) یعنی محمد حین توعدنده دیدیکه بن سنی قتل ایده رم سن بنی قتل ایده مزسن والله اکرلعاب دهنی بنم اوزریمه انداخته ایله ایسه بتحقیق بنی هلاك ایدردی دیدی (فمات بسرف فی قفولهم الی مکة) سرف سین مهملهٔ مفتوحه ورآء مکسوره وفا ایله اسم موضع ویانام جبلدرکه شش میل مکهٔ مکرمه یه قریبدروقفول ضم قاف وفا ایله رجوع معناسنه عاقبت اول ملعون طعنهٔ دست رسول خدا ایله کفار بدکردارمکه یه رجوعلرنده سرف نام محلده عزیمت شیو نکده بئس القرار ایلدی ابن عمر رضی الله عنهمادن مرویدرکه مسلمانلاندن براسیربطن رابغ نام محلده خیمهٔ شام مدطناب ظلام ایلدکده کوردیکه بیکرادمی یه مشابه اتش صحراده صیحه کش العطش اولوب برهیکل نورانی دخی بکا خطاب ایلیوب بودوزخی یی استقادن حذرایله زیرا کشتهٔ دست سیدالانبیا اولان ابی بن خلف درتا بحشر کرفتار تاب جحیم اولاشدر کذا نقله الشهاب الدین الخفاجی رحمه الله

ابی ناخلف اوکیج نکاه اقبالی * اهین سرمدی وخورسنکسار اولدی

فصـــــل

(واما الحیاء) ممدود الغتده ضدو قاحتدر (والاغضاء) دراصل ارخاء جفوندرکه انطباقه قریب اوله (فالحیاء رقة تعتری وجه الانسان عند فعل ما یتوقع) صیغهٔ مجهول اله ذکراهته اوما یکون ترکه خیرمن فعله) یعنی حیا برزمیندرکه انسان برامرك کراهتنی توقعی حالنده ویافعلندن ترکی اولی اولان اموردہ روی ادمی یه حمرت عارض اولوب بشره سنده نشان شرم حدوث ایدروا ول تعریف حیا حیاء ابرار وثانی حیاء احراردن معبردر قال الراغب الحیاء انقباض النفس عن القبایح وترکها انتهی اما خبرده که ورود ایدن ان الله یستحیی من ذی الشیبة ان یعذبه عبارتنده حیاء انقباض نفس معناسنه مراد اولمز بلکه تعذیبی ترك مراد اولنور (والاغضاء التغافل) یعنی تجاوزدر (عما یکرهه الانسان بطبیعه) عرف اغتده اغضاء اظهارغفلتدرکه بالبدیهه وبالطبع انسان اندن اکراه ایده ولوشرعا کره عداولنمسون (وکان النبی صلی الله علیه وسلم اشد الناس حیاء) نصبله تمییزدر (واکثرهم بالنصب (عن العورات اغضاء) مراعاة للسجع اغضاء تأخیراولندی وعورات سکون واوله جمع عورة اغضا لفظنه متعلقدر هرستری واجب واظهاری قبیح اولان شیئدرکه عاردن مأخوذه دروحیا اشدیت واغضا اکثریتله ذکر اولنمسی حیا اغضایه سبب ومنشا اولوب سبب مسببدن اقوی اولور یعنی اول کان حیا علیه التحایا من جهة الحیاء خالقك بغایه شرم تربی واظهاری قبیح اولان اموردن تغافل وتجاوزواغماض قیلندن اکثری ایدی وبوصفهٔ حمیده اول حضرتده وجوده اولدیغن استدلالا بیورر (قال الله سبحانه وتعالی ان ذلکم کان یؤذی النبی فیستحیی منکم الایة) والله لایستحیی من الحق ام المؤمنین زینب بنت جحش رضی الله عنها ایله محرم شبستان زفاف بیوردقلری اثناده ولیمه ایدوب اصحابی دعوت بیوردیلر اکل وشربدنصکره منتشراولمیوب اوج نفرکسنه اطالهٔ جلوس وکفت شنید ایتملریله منبع شرم وحیا علیه التحایا جانبنه تأذی حصولنده انلرشانده تأدیب کونه بوایهٔ عتاب امیزنازل اولدیکه استئناس بالحدیث الایة نبوتده مکث پیغمبرجنابنه اذاداده اولورحال انکه سزدرلنا تعززیز پس سزی اخراجله امرده حیا ایدر بتحقیق خدای متعال حق اظهارده حیا ایتمزدیك اوله وکفی به شاهد العقلاء فی تأدیب الثقلاء لطیفه کونه بعضیلره ثقلا حقنده قرآن نازل اولدیغی دیومرسان اولدقده بلی فاذا طعمتم فانتشروا ایتیله جواب اداه اولمشلرحتی سیوطی علیه الرحمه نك بومعنا ایله اثرتألیف اطیفی نه غایت پسندیدهٔ ادبادر (حدثنا ابو محمد بن عتاب بقراءتی علیه قال حدثنا ابو القاسم حاتم بن محمد) المعروف بابن الطرابلسی (قال حدثنا ابو الحسن

القابسی حدثنا ابو زید المروزی) فتح میم وسکون راو فتح واوله (حدثنا محمد بن یوسف) فربری (قال حدثنا محمد ابن اسماعیل) بخاری قدس سره الباری (قال حدثنا عبدان) فتح عین مهمله وسکون موحده ودال مهمله والف ونونله عبدالله بن عثمان المروزی الحافظ ایکیوز یکرمی برده انجمن کیردرجهٔ جنان اولمشدر (قال انبانا عبدالله ابن المبارك) شیخ خراسان یوز سکسان برده عازم تکیه کاه نعیم اولدیلر (اخبرنا شعبة عن قتادة قال سمعت عبدالله ابن ابی عتبة مولی انس یحدث عن ابی سعید الخدری) دال مهمله ایله بن مالك بن سنان (کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اشد حیاء من العذراء فی خدرها) حیاء فاعلدن محول تمییزیله منصوبدر وعذراء عین مهمله وذال معجمه وراء ممدوده ایله دوشیزه کانك جای معهودنده اولان جلدهٔ رقیقه درکه جماع معتده ازاله بکارة اندن کنایه در وخدر کسرخاء معجمه وسکون دال مهمله ایله خانه ویاستره ویا جمله لك (وکان اذا کره شیأ عرفناه فی وجهه) یعنی اول معدن حیا علیه السلام والتحایا پرده داران عفت خانهٔ شرم وحیا اولان بنات وراء حجابده اولدیغی حالده شرم ومحجوبه اولدیغندن زیاده صاحب حیا وشرم ایدی چونکه برشیدن اجتناب واستکراه ایلسه اول ماهتاب اوج رسالتی روی دلاراسندن حس ایدردك کویا وجه شمسه ابر آساسایه انداز اولوردی * دخی سمای شریفنده انك * بیلنوردی غرضی اول خالقك * نور ایدی آیینهٔ وجه نبی * ظاهراولوردی رضا وغضبی * شویله محجوب ایدی اول سدره جناب * کیم ملك بقمغه ایلردی حجاب (وکان صلی الله علیه وسلم لطیف البشرة) فتح موحده وشین معجمه وراء ایله ظاهر جلد وجه دکلی جسد وجملهٔ سابقه یی مبینه له مشابه سنده در (رقیق الظاهر) ای ما یظهر من بدنه رقیق یظهر فیه اثار الانفعالات النفسیة بسرعة وماقبلنی تأکیدر (لایشافه احدا بما یکرهه حیاء وکرم نفس) حیاء منصوب مفعول له دراصل مشافهه اب بلب مکالمه بعدذا توسعا مواجهه معناسنه مستعملدر یعنی بشرهٔ نورسرشتنده اولان جلدهٔ رقیق ادنی کراهتله متغیر واثرحیا ظاهراولوردی وکثرة حیا وکرم وصفادن برفردك قصوریی تصریح وانشا ایله مواجهه بیورمزدی باکه ستروپنهان بیوررایدی * درون پاکی اولور علم وحلمله ملو * کمال ذاتله اولدی یکانه اول مهرو * کورن اورتك مهی دیردی جل خالقه * فهو الذی تم معناه وصورته * ثم اصطفاه حبیبا باری النسم (وعن عائشة رضی الله عنها کان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا بلغه عن احد ما یکرهه لم یقل ما بال فلان یقول کذا) ما استفهامیه ومبتدا وبال حال وشان معناسنه وجملهٔ یقول بالی مفسره ویا حال اولور وفلان وفلانة اسماء آدمیدن اما معرف الفلان والفلانة غیرادمی اسمندن کنایه اولور یعنی سلطان تختکاه خلق عظیم حضرتنه برکسنه دن شایان سماع اولمین خبررسیده اولدقده فلانك حال وشانی نه درکه شویله دیر دیمزدی (ولکن یقول ما بال اقوام) لافادة عموم الحکم له صیغهٔ جمعله ایرادیوررردی (یصنعون او یقولون شك من الراوی (کذا ینهی عنه ولا یسمی فاعله) بلکه کنایه بیوروب شول طائفه نك حال وشانی نه درکیم بویله امره تصدی ویا شویله کفتار ایله کویا اولورلر دیمکله اشارت بیوروب اول امردن نهی ایدوب صانع وقائلك اسم ورسمیله تصریح بیورمزلردی نهی استفهام انکاری سیاقندن مأخوذ ومفهومدر (وروی انس رضی الله عنه انه دخل علیه رجل به اثر صفرة فلم یقل له شیأ) ابوداود وترمذی ونسائی روایتلرنده انس رضی الله عنه غالیه سای دوشیزه روایة اولورکه حضرت فخرعالم علیه سلام الاتم مجلس سیروش خدمینه برکسنه دخول ایلدی بشره سنده ورس وزعفران لونی اثری بدیدار ایدی سلطان عالم صلی الله علیه وسلم حلما واطفا نهی مقتضی برکلامله نطق آوار اولمدی (وکان لا یواجه احدا بما یکرهه) واول حضرت برکسه یی انجندیکی شیئله شفاها مخاطبه ایتمزدی (فلما خرج قال لو قلتم له یغسل هذا) لو شرطیه درکه جوابی محذوف مقدراصبتم آنا ویاخود مصدریه اولور وقت اول کسنه بیرون مجلس حضرت اولادی هم مجلس اولانلره بیوردیلرکه شو کمسه یه اثرخضاب وصفره یی چهره سندن شسته ایتسون دیسه کزاصابت ایدردیکز دیو بیوردی (ویروی ینزعها) بفتح الزای شك من الراوی ضمیر صفرته راجعدر یعنی رویندن صفره یی ازاله من تنبیه ایتسه کزمناسب اولوردی دیدی (وقالت عائشة رضی الله عنها فی الصحیح) صحیح کردهٔ ترمذی اولان خبرصحت اثرده فریدة الدهر صدیقه رضی الله عنها بیوردیلر (لم یکن النبی صلی الله علیه وسلم فاحشا ولا متفحشا) فحش هر امر قبیح ومتفحش مبالغ فیه در والظاهر ان المراد به هنا بذاذة اللسان (ولا صخابا بالاسواق) فتح وشدله مبالغة من الصخب رفع صوت معناسنه وصاد وسینله مذکور ومرویدر (ولا یجزی بالسیئة السیئة ولکن) بعض نسخه ده لکنه (یعفو ویصفح) امدی عفو عدم مجازاة بالفعل دن غیر لازم اولمغین استدراکه ایراد بیورلدی وعفو ترك مؤاخذه بالذنب وصفح اعراضدرو یجزی فتح اول وکسر زای وسکون یا ایله یعنی حضرت سید ستوده سیر صلی الله علیه وسلم خشبا تله ناطقه پرداز اولوب دخی بازارده اواز بانداله کویا

اولمزدی وكناهه جنسيله مجازات بيورميوب بلكه باطنا وظاهرا محو واعراض وياصفح وكذر ايدردى كه مادام
برينك حقى اوليه اندن مسامحه بيورردى (وقد حكى) صيغهٔ مجهول‌ايله (مثل هذا الكلام عن التوراة من رواية
ابن سلام) بتخفيف اللام احد الصحابة الكرام (وعبدالله بن عمرو ابن العاص) يعنى ابن سلام وعبادلهٔ عظامدن
ابن عمرو رضى الله عنهم روايتلرندن توراة جليله‌ده مذكوره نعوت احمديه‌دن بو خبرمانندى اخبار جميله حكايه
اولندى محلنده ان شاء الله تفصيل اولنور (وروى عنه) امام غزالى احياده ايراد بيورديغى خبراسا مرويدركه
(انه كان من حيائه لا يثبت بصره فى وجه احد) ثبات بصر اطالهٔ نظردر يعنى نور ديدهٔ جان عالم كمال شرم وحيادن
بركسنه نك روينه اطالهٔ نظر ايله نكران اولمزدى (وانه كان يكنى) ضم يا وتشديد نون وياخود فتح مثناة وتخفيف
نون ايله تلويح ايدرديكدر (عما اضطره الكلام اليه مما يكره) صيغهٔ فاعل ايله دخى اول ادب آموز مكتب حكمت عليه
اسنى التحيه تصريحى مستحسن اولميوب وسكوت دخى مساعد اولمين امورده كنايه وتلويح ورمز ايدوب ذكرى
مستهجن اولان محل عورتى براى ضرورة حتى تذوق عسيلته ويذوق عسيلتك كفتار ظرافت رفتار يلن جماعدن
كنايه قيلمشلردر وبو معنايه دائر احاديث صحيحه نظايرى بسياردر وتنزيل جليلده اوجاء احد منكم من الغائط
وكريمهٔ فأتوا حرثكم انى شئتم بو قبيلندندركه اول حضرتك تخلقا باخلاقه بو محلنده بو كونه كلماتله نكته پرداز
اولدقلرى كمال حيا وادب ايجاب ايدر (بيت) اكمل الخلق ايدى اول خوب خصال * ذوالجلال ايتمشيدى فيض
جمال (وعن عائشة رضى الله عنها ما رأيت فرج رسول الله صلى الله عليه وسلم قط) بعض روايتده ما رأيت منه ولا رأى
منى حذف مفعول‌ايله ورود ايلديكه عورتى مراد ايدر لله درها تأدبا كنايه تصريح بيورلمدى ترمذى شمائلنده جناب
همسر فخر عالم صلى الله عليه وسلم صديقه طريقندن تحريك سلسلهٔ روايت اولوركه بيوررلر اصلا حضرت پيغمبرك
جاى معهودنى كورمدم ديدى مع هذا بين الزوجين مع الكراهة رؤيته جائزدر وفى حديث رواه ابن حبان النظر
الى الفرج يورث الطمس يعنى العمى فقيل عمى الناظر وقيل اولاده وقيل المراد عمى القلب

فصل

(واما حسن عشرته) كسر عين مهمله وسكون شين معجمه ايله اختلاط ومعامله (وآدابه) رفعله مضاف اوزره وجمله
مضاف اليه اوزره معطوفدر وادب اخلاق سنيه واوصاف رديه‌دن ما جبل عليه الانسان اولان امر طبيعيدر
وعلوم دينيه واعمال اخرويه‌دن اكتسابله كسبيدر وضبط حواسله صوفى وحصول علم لدنى وا كا تعلق ايدن
كشف عينيله وهبيدر (وبسط خلقه) يسر معناسنه بو مقامده سعهٔ خلقدر (صلى الله عليه وسلم مع اصناف الخلق
فبحيث) فا ايله جواب اما ومبتدا مقدره خبردر وحيث اى بمحل معلوم (انتشرت) واشتهرت (به الاخبار الصحيحة)
يعنى سلطان رسل صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك اصحاب وامثاله حسن معامله وآميزش وقولا وفعلا
مع الله ومع الخلق ادب وسعهٔ خلق كريمى محل كماله پيوسته وامور مذكوره ذكو يله آثار صريحه بسيار وشهرتياب
اولدى (قال على رضى الله عنه فى صفته عليه الصلاة والسلام) از جمله ترمذى شمائلنده عنوان طراز صحايف اثر
اولديغى خبردركه جناب ليث غالب كرم الله وجهه جمله نعوت سعيدهٔ حضرت سلطان رسل صلى الله عليه وسلمده
بيورر (كان اوسع الناس صدرا واصدق الناس لهجة) لهجه زباندر مجاز مرسل طريقيله اطلاق كل على الحال
قبيلندن كلام مراد اولنور وفيه وضع الظاهر موضع المضمر اشعارا بان الناس هم الصادقون فى الانفاس
(والينهم عريكة) اسهلهم طبيعة (واكرمهم عشرة) صحبة وخلطة (بيت) اول مقيم حرم مولانك * يعنى
سر حلقهٔ مقبولانك * سينه سى غايتله واسع ايدى * نور ساطع كبى هم لامع ايدى * وسعت صدرنه تمزى كواه *
صغدى انده بو قدر سر الله * حاصلى احتمال واختلاف خلقدن ضجرت ايتميوب تحمل جهتندن وسيع الصدر
وغل وغش ودنسدن پاك ومنزه ايدى ولسان شريفى اصدق السنه وخلقك افصحى وكلام جهتندن اعذبى وكفتار
شكربارى دلربا ونهاد قبلندن ناسك الينى يعنى طبيعة همايونى كمال نرم ومطاوعت ولطف والفت اوزره اولوب
خلاف ونفوردن بغايت دور ايدى وصحبت وعشرت جهتندن اكرم ناس ايدى (بيت) نطقه كلسه او بخندان
سليم * رشك ايدردى كلماتنه كليم * لعل جان بخشى اولنجه كويا * ايره نوردى لبنه آب بقا (حدثنا ابو الحسن
على بن مشرق) ضم ميم وفتح شين معجمه وفتح را مشدده وقافله (الانماطى) جمع نمط بالاى هودجه پوشيده قيلنان
اثواب صوفدن بر نوعدر وبر محله نسبت اولنور (فيما اجازنيه وقرأته على غيره قال حدثنا ابو اسحاق الحبال) فتح حا
مهمله وشين موحده ايله حافظ متقن ابراهيم بن سعد الوراق المصرى (قال حدثنا ابو محمد بن النحاس) حا مهمله
مشدده ايله امام عبد الرحمن المصرى البزاز (حدثنا ابن الاعرابى) امام ابو سعيد راوى سنن ابى داود (حدثنا ابو داود)

سليمان بن الاشعث صاحب السنن (حدثنا هشام ابن مروان) بن خالد الدمشقى معطر تاريخنده رحمت رحمانه واصل
اولدى (حدثنا محمد بن المثنى) ابو موسى العنزى ايكيوز اللى ايكيده راحل سر منزل آخرت اولديلر (قال حدثنا الوليد
ابن مسلم) احد الاعلام اخرج له الجماعة الا انه رمى بالتدليس (حدثنا الاوزاعى) عبد الرحمن بن عمرو حميردن بر قبيله‌يه
منسوبدر (قال سمعت يحيى بن ابى كثير يقول) برنه قليل يوز يكرمى طقوزده حياتى مماته مبدل اولدى (حدثنا محمد
ابن عبد الرحمن بن اسعد بن زرارة) ضم زا ايله (عن قيس بن سعد) بن عبادة (قال زارنا رسول الله صلى الله عليه وسلم
على عادته) يعنى سلطان عالم عادهٔ سنيه‌لرى اوزره اصحابى تفقدده بزى زيارت ايچون تشريف بيوردى (وذكر قصة
قيس رضى الله عنه عبدالله بن ابى سلول ايله حضرت رسول ميانه‌لرنده كذران ايدن قصهٔ طويله‌يى نقل ايدوب
(فى آخرها) اى آخر القصة (فلما اراد الانصراف قرب له سعد حمارا وطأ) تشديد طاء مهمله وهمزه ايله (عليه بقطيفة)
چون آفتاب برج رسالت سعادتخانه‌سنه سير ورجعت مراد ايلدكده سعد بر حمارى ركوب حضرت ايچون
يناندروب دوش خره بر قطيفه پوشيده ايلدى (فركب صلى الله عليه وسلم ثم قال سعد يا قيس اصحب رسول الله)
دواله حماره سوار اولدقدنصكره سعد پسرى قيسه اى قيس خدمت رسول اللهه روان اول ديو تنبيه وامر ايلدى
(قال قيس فقال لى رسول الله صلى الله عليه وسلم اركب معى) قيس بيورركه حضرت رفرف سوار عليه سلام الملك
الغفار بنمله بيله سوار اول ديو امر ايلدى (فابيت) معيتله ركوبده تأدب ايلدم (فقال اما ان تركب واما ان تنصرف)
تكرار الطاف وكرم مآلب جنبان ملاطفه اولوب يا معيتله سوار اولورسن ويا پياده رولك ايتميوب رجعت ايدرسن ديو
بنده‌لرينى مخير بيوردقده (فانصرفت) امتثالا لامره العالى رجعتى اختيار ايلدم ديدى (وفى رواية اخرى اركب امامى
فصاحب الدابة اولى بمقدمها) اما روايت ديكرده فخر رسل عليه السلام قيسه امر ايلديكم اوكومه سوار اول زيرا
خداوند دابه تقدمه حقيق وسزاواردر ديدى كرچه سعد اول حمارى حضرتنه پيشكش ايلدى اما هنوز هبه
بيورلديغنه علم عالم شمولى لاحق اولمديغندن جناب قيسه نسبت بيورمشلردر بو خبر عالى اثر جواز اردافه دليلدر
(وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يؤلفهم) تشديد لام ايله (ولا ينفرهم) تشديد وتخفيف فا ايله ما قبلنى تأكيد
اولور (ويكرم كريم كل قوم) كالتخصيص بعد التعميم (ويوليه) تشديد لام مكسوره ايله (عليهم ويحذر الناس) فتح
ذال معجمه ايله (ويحترس منهم) ما قبلنى تفسيردر (من غير ان يطوى عن احد منهم بشره) كسر موحده برله بشاشت
وجه (ولا خلقه) در شمائل ترمذى هند بن ابى هاله راويدركه سيد الورى عليه التحايا دل صحب كرامه الفتداده
اولوب سبب نفور اولان شيئله تلقى بيورمزدى وشريف القوم اولانى مكرم قيلوب قوم وتبارى اوزره والى وامير
نصب ايدردى وخلقدن حذر ايدوب مكر وشرور ناسدن تحفظ بيورردى اما انلردن بشاشة وجه وحلاوت خلق
طى ايتميوب لطف ورفق‌ايله معامله بيورردى زيرا تجربه اولنمدقجه هر كسه ميل وركون ايتمك حزمدندر (يتفقد
اصحابه ويعطى كل جلسائه نصيبه) واصحاب واتباعنى تعهد وحاللرين تجسس وعيادتلريله تفقد بيوروب مجلس
سروش خدمى ملازمانك جميعنه على قدرهم سلام وكلامله حظ ونصيب بخشنده اولوردى (لا يحسب) كسر
وفتح سين ايله (جليسه ان احدا اكرم عليه منه) هم مجلس ومصاحبى اولان ذات ظن ايتمزديكه جلسادن برى اول
حضرته كندودن كريمتر وبهتر اوله انواع الفت واصناف مودتدن مشهودى اولديغى مكرمات حسبيله اول
حضرت كندويه غيرلردن زياده محبت ايدر قياس ايدردى (من جالسه او قاربه لحاجة) من خبريه لا شرطيه
واو للتنويع لا للترديد وقارب من القرب مفاعله‌در (صابره حتى يكون) اى مجالسه (هو) ضمير فصل (المنصرف
عنه) يعنى بركسنه اول بدر منير آسمان رسالت صلى الله عليه وسلم ايله مكالمه ايچون جالس ويا براى امور دينيه ودنيويه
سعد اختر رسالتله قران ايلسه اول حضرت حبس نفس نفيس بيوروب تا اول مجالس ومقارب من تلقاء نفسه
حضور سعادتندن منصرف اولنجه صبرنده مبالغه بيوروب اكا منتظر اولوردى وكريمهٔ (واصبر نفسك مع الذين
يدعون ربهم بالغداة والعشى يريدون وجهه) امر همايوننه امتثال بيورر ايدى (ومن سأله حاجة لم يرده) فتح دال
مشدده ايله ويجوز ضمها الضم ما قبلها (الا بها او بميسور من القول) قال تعالى وقل لهم قولا ميسورا وميسور مصدر
ويا اسم مفعول اولور ديلندى يعنى اول سحاب عنبربار سخاوتدن بركسنه حاجتجو اولوبده انى ردونهر ايتمزدى الا حاجتنى
روا بيورمغله ويا خود حقهٔ لعل كوهريندن شكر پاش تسليت ووعده امرنه تمشيت ايتمكله رد ايدردى واو حرف منع
خلو طريقه‌سى اوزره‌در والحاصل حالى ايكيدن خالى اولميوب يا اعطا ونقد ويا دعا ووعده ايدى (قد وسع) برنه علم
(الناس) نصبله (بسطه وخلقه) بسط مصدر وحضرتنه عايد ضميره مضاف ومرفوع فاعل وسع وخلقه اولى تفسير
اولور يعنى اول نور مجسم صلى الله عليه وسلمك سرور ظاهر وطيب باطن وحسن خلق حلما وكرما ناسه شامل وعام

ایدی (فصارلهم ابا) خلقه رحمت وشفقت جهتندن اب مشفق منزله سنده اولدی وقراءة شاذه‌ده (النبی اولی بالمؤمنین من انفسهم وازواجه امهاتهم وهواب لهم) کریمه‌سی آسادرامدی سیدولد آدم جمیع امتنه لطف وکرمده والدمثابه سنده اولدیغی ایت (ما کان محمد ابا احد) جلیله سی منافی دکلدرکه منفی اولان ابوة حقیقیه دروهر پیغمبر امتیچون ذکوراوانا ثاابا اولملری بومعنایه در (وصاروا عنده فی الحق سواء) وجمیع ناس عندالحضرة مراعاة حقوقده یکسان اولدیلریرا خلاف تسویه‌یی حامله اغراض نفسیه‌دن حبیب خدامعصوم ایدی (بهذاوصفه ابن ابی هالة) ربیب زادهٔ حضرت سیدالوری اولان هندبن ابی هالة بن خدیجة الکبری رضی الله عنهم (قال) هند اول مه چارده تم دنی حضرتلرینی وصف ایدوب بیورر (وکان دائم البشر) کسرباء وسکون معجمه ایله یعنی طلاقة وبشاشة روی تابناکی دائم ایدی (بیت) باغ حسن ایچره اودردرنکین * براچلمش کله بکزردی همین (سهل الخلق لین الجانب) تشدید تحتیه مکسوره ویاتخفیفله ضد خشونت ولین جانب حسن معامله ومواجهه‌دن کنایه دریعنی صعب الخلق وحزن الجانب اولمیوب خوبروونیکخو وسبک روح ایدی (لیس بفظ) کریه الخلق مستعارمن الفظ ای ماء الکرش (ولا غلیظ) ضدالرقة فاستعیر للمعانی (ولا صخاب) سین وباصاد ایله (ولا فحاش ولا عیاب ولا مداح) صیغ مبالغه ایله مقصودنسبتدر ویامبالغة نفیه راجعه اوله کافی قوله تعالی (وماربک بظلام للعبید) وقیل المقصود به اصل الفعل یعنی آواز بلند ایله سخنساز وشتم وفحش ایله ناطقه پردازوبرفردک عیبنی ذکر ایله اب جنبان ونفس نفیسی وغیرلری مدحیله اطرا ایله زمزمه پیراد کل ایدی (یتغافل عما لا یشتهی) رضاء شریفی اولمین امرده تغافل ایدرلردی (ولا یؤیس منه) بناء مفعولله ضمیرمنه حضرته راجعدرحال انکه تغافلیله برفردانک فیض وجودندن نا امید اولمزدی ویاخود بناء فاعل ضم مثناة تحتیه وکسرهمزه ایله مفعولی اقصد التعمیم محذوف اوله ای لا یؤیس احدا منه وضمیرتغافل اولنان شیئه راجع اولور یعنی برکسه‌یی تغافل ایتدیکی امردن ذایأس قیلمزدی (وقال تعالی فبما رحمة من الله لنت لهم) مامزیدة للتأکید تقدیرفبرحمة دیمکدرتنوین تنکیردن مستفاد اولان تعظیمی تأکید اولورومانک ابهامیه اولوب رحمة تفسیریه اولمق ویانکرهٔ موصوفه اولوب رحمة بدل اوله واستفهامیه تعجبیه اولمق دخی غیربعیددر (ولوکنت فظا غلیظ القلب لانفضوا من حولک) مولی حبیبی اخلاق حسنه ایله مجبول قیلدیغن امتنان بیوروب سهولهٔ خلق وکثرة احتمالکه انلره ملایمت ونرمیتک حقدن سکا رحمت عظیمه ومنت جسیمه دراکرسن سیء الخلق ودرشت نهاد اولیدک انلرسنک حولکدن پریشان اولوب قوالکه فائده‌مند ورحمتکدن حصه یاب اوله مزلر ایدی (وقال ادفع بالتی هی احسن السیئة الایة) فاذا الذی بینک وبینه عداوة کانه ولی حمیم یعنی کلمهٔ توحید ایله سیئه شرککی ویاطاعت برله معصیتی دفع ایله * اوادفع بالتوبة المعصیة جارومجرورمفعول صریح اوزره تقدیمی اهتمام وقصد حصرایچوندر ای ادفع بهذا لا بغیره (وکان یجیب من دعاه) امام صف انبیا علیه التحایا حضرتلرینی هرکیم خانه سنه وطعامه دعوت ایتسه جبرالخاطر وتعلیما للامة تشریف واجابت بیوررلرایدی وفی الحدیث اذادعا احدکم اخاه فلیجب (ویقبل الهدیة ولوکانت کراعا) ضم کاف وفتح راء مهمله مخففه وعین مهمله ایله وهی ماتحت الرکبة الی الخف والحافر والظلف پاچه کاووکوسفندکه اسب واشترده وظیف مشابه سنده ومستدق الساقه دیرلروهدیه فعیلة من الاهداء ولووصلیه درتقیید التعلیل (ویکافی علیها) همزه ایله یعنی تاجور خطاب لولاک صلی الله علیه وسلم زیادة المحبة هدیه‌یی قبول بیوررلرایدی ولوشیء حقیر اولسون ردایتمیوب واول هدیه ماتندی یادخی اعلاتحفه بهیه ایله مجازاة ایدردی وآیة واذا حییتم بتحیة فحیوا باحسن منها اوردوها علی احدالتفاسیر تحیه ایله مراد هدیه در وخبر لطیف (تهادوا تحابوا) بومعنایی مشیردر (قال انس خدمت النبی صلی الله علیه وسلم عشرسنین فما قال لی اف قط) اف اسم فعل ووقت تضجرده مستعمل کلمه دراستحقار واستقذار معناسنه چهل لغاتی حاویه درا شهری ضم همزه وکسرفاء مشدده ایله حتی سیوطی علیه الرحمة جندابیاتله افادهٔ مرام بیورمشلر وسراج الدین وراق جملهٔ اطفالنه ندر فرزندلبندی مدحنده کویااولورلر * بنی افندی بالکتاب العزیز * فزدت سروراوزادابتهاجا * وماقال لی اف فی عمره * لکونی اباولکونی سراجا * فلله دره ما اظرف قوله والحاصل خادم پیغمبرانس وجان علیه صلوات الحنان بیوررکه بعدالهجرة اون سنه سیدعالم صلی الله علیه وسلمه خدمت ایتدم اصلا بنیچون اف دیمدی (وماقال لشیء صنعته لم صنعته ولا لشیء ترکته لم ترکته) اشلدیکم عملده نیچون بونی بویله اشلدک دیمدی وترک ایتدیکم ایچون نیه اشلمدک دیو توبیخ بیورمدی بوخبر لطیف حسن خلق وکمال حلم واطف سلطان کونین صلی الله علیه وسلمه دلالتی اساجمال منقبت وجمیل ادب وخدمت انس رضی الله عنه جنابنه دلیلدرکه کرچه کلیسی برکهٔ ملازمت ومداومهٔ خدمهٔ حضرتدن مستفاددر رواه

الشجان علیهما رحمة المستعان (وعن عائشة رضی الله عنها ما کان احد احسن خلقا من رسول الله صلی الله علیه وسلم) جناب صدیقه بیوررکه محبوب جناب اقدس حضرت علیه اکمل التحیه جناب شریفندن حسن خلق جهتندن زیبا وخوبتر کسنه یوغیدی (مادعاه احد من اصحابه ولا من اهل بیته الا قال لبیک) مصدریت اوزره منصوبدرکانه قال اجابة بعداجابة تعظیم واجابتیله معتنی به اولانه تلبیه اولنوریعنی اول حضرتی اصحاب یا محمد ویا ال عبادن بری یارسول الله ندا میله دعوت ایتمزدی الا کالبیک خطاب احترامیله اجابت بیوررلرایدی قال السیوطی رواه ابونعیم فی دلائله (وقال جریربن عبدالله) بن جابربن مالک البجلی هجرتک اونجی سالنده سلطان قلمرو عرب وعجم صلی الله علیه وسلم بارکاهنه چهره سای اولدقده اول حضرت اصحاب کرامه خطاب ایدوب یطلع علیکم خیرذی یمن بشارتیله سرمفاخرت جریری کنکره سای عرش بیورمشیدی بغایت حسن وآنله بیهمتا اولمغین عمر رضی الله عنه انه یوسف هذه الامة دیوجریره مشیراولوردی (ماحجبنی رسول الله صلی الله علیه وسلم قط منذ اسلمت) یعنی شرفیاب اسلام اولدیغم کوندنبرو اول آن جمال شاهدبن علیه سلام المعین مختص بالرجال اولان مجلس خاص الخاصندن هیچ بنی منع ایتمدی یاخود خواستکار اولدیغم حوایجدن حجب ایلمدی (ولارانی الا تبسم) وهرچندکه بنی شایان نکاه التفات بیورردی نیم خنده ایدردی * حبیب حضرت عزت رسول ذی عظمت * امام اهل جماعت شه عباخاره * ایدیدی دوزخه مقدار ذره فیضی کذر * جنان اولوردی بدل سوزرشکیله ناره * حلاوت سخنک فهم ایدیدی زهراکر * اولوردی طعنه زنان لذت لب یاره * ایدنجه قطره چکان رویک افتاب حیا * شرم نقاب صدف چکدی درشهواره * غبارره کذرک اولسه ابرنیسانی * رحیق اولوردی دوشن قطره لرفم ماره * ایریدی کوشنه خواب ایچره وصف انصافی * صلاح امرینه باشلردی نفس اماره * همیشه روضهٔ پاکک عدیم ماننذک * اوله خزانه صلاة وسلام ابراره (وکان صلی الله علیه وسلم یمازح اصحابه) ممازحه قول وفعلله ملاطفه درومزاح ضم میم ایله اسم وکسرایله مصدردر (ویخالطهم ویحادثهم ویداعب صبیانهم) مداعبه دال مهمله ایله ممازحه مع اللعب اولان ملاطفه درولذا کودکان تخصیص اولندی (ویجلسهم) ضم اولله (فی حجره) کسرحاء مهمله ویافتحله زانو معناسنه (ویجیب دعوة الحر والعبد والامة والمسکین) بنده وکنیزک بندرقیتدن آزاد اولدقلری حالده ویاسیدی جانبندن دعوته رسانیده قیلندیغی اوانده دیمک اوله حاصلی دیباجهٔ جریدهٔ ایجاد صلی الله علیه وآله الامجاد حضرتلری اصحابنک مردان وزنان وصغار وکبار یله مخاطبه وآمیزش وکودکانیله ملاطفه وممازحه ایدوب صبیانی زانوی سعادتنده اجلاس بیورمغله دل پدرانی دست آورمطایبه وجلالت قدر ورفعت شانله تواضعا ربه بنده وازاد ودرویش وناشاده دعوتلرینه اجابت وتشریف ایدردی (ویعودالمرضی فی اقصی المدینة) واول شفا رس شکسته دلان علیه سلام المنان خستکانی عیاده بیوروب دوراددورخانه‌های مدینه‌ده بیله اولان بیمارلک پرسش خاطریله تسلیت بخش واستمزاج ایدرلردی (ویقبل عذر المعتذر) وهرعذرخواه اولانک عذرنی که حقیقی اولسون اولسون قبوله قرین بیورردی تسکیم غزاء تبوکدن تخلف ایدنلرک اعتذارنی وحاطب بن ابی بلتعه نک عذرنی رهین قبول بیورملری آسا ومعتذرایله ایرادی لافادة العموم اولوب ومعذورایله ادا بیورلمدیغی عذری فی الحقیقه اولان کسنه‌ده خاص اولدیغندندر (قال انس) ابوداود وترمذی وبیهقی علیهم الرحمه تحریک سلسلهٔ روایت اولورکه انس رضی الله عنه بیورر (ما التقم احد اذن رسول الله صلی الله علیه وسلم) اذن ضمتین ویاضم وسکونله در کویا لوضع اللغة فی الفم نزدیکنه دهن بکوش استعاره اولور (فینحی رأسه) من التنحیة تبعید معناسنه مستثنا حکمنده درای الافیستمر ملقما له اذنه (حتی یکون الرجل) ای الملتقم (هو) ضمیرفصل (الذی ینحی رأسه) منصوب المحل خبرکان وحتی ترک تنحیء رأسه غایتدر حاصل کلام برکسنه اول نوردیدهٔ عالمیان علیه سلام الرحمن اذن شریفه‌سنه تقریب دهان ایدوب نهانیجه محادثه ایلدکده کوش سعادتلرین فم قائلدن دورایتمزلردی تاکیم اول کسنه مرامنی اداوافاده ایدوب سرنی کوش نبویدن تبعیدایدنجه کفتارنهفته سن اصغاوقبل استیفاء کلام القائل قطع رابطهٔ پیام بیورمزدی (وما اخذ احد بیده فیرسل یده) وضع ظاهربجای مضمرحکم مستثنی اولدیغن مفیداولور (حتی یرسلها الآخر) خاء معجمه وراء مهمله ایله تقیض اول ودراصل دلجی خاء وذال معجمه ایله اسم فاعل من الاخذ یعنی دست کرم بیوست شاه رسالتی برکسه برای مصافحه مبایعه‌ده امساک ایتمزدی الا یدمؤیدک اطلاق ایلیه تاکیم اول کسنه الینی صالیورنجه تأخیر بیوروب واندن مقدم ارسال یدایتمزلردی کمال تواضع وانقیادن عبارتدر (ولم یر) صیغهٔ مجهوله (مقدما) کسردال مشدده ایله (رکبتیه بین یدی جالس له) همنشین مجلس همایونی حضرتنده زانوی مبارکلری مقدم اولدیغی حالده کورلمدی یادیزلرین دیکوب جالس اولمق ویارکبه‌دن مراد ارجل شریفه‌لری

اوله يعنى جلسا حضورنده پاى عرش پيالرين ارسال بيورملرى مشاهده كل ايدى حاصلى كمال تأدب وحسن عشرتدن عبارت اولور (وكان) كما فى حديث بن ابى هاله (يبدأ من لقيه بالسلام) بعض روايتده يبدر رضم دال ورا ايله اى يبادر (ويسبق) ضميربارز لقيه حضرتنه راجع وياستترلن وعكسى دخى محتملدر وعبارت عمومى مفيده اما سلام مستحب اولدين مواضعده واهل كفرك غيرى صغير وكبير دوچار اولدقلرى مسلمانانه سلامله ابتدا وايسبق سلامه مبادرت بيورر ايدى قال الشارح العلامة على القارى فان هذه السنة افضل من الفريضة لما فيه من التواضع والتسبب لاداء الواجب (ويبدؤ اصحابه بالمصافحة) مفاعلة من الصفح الصاق صفحة الكف بالكف يعنى اصحابنه مصافحه ايله ابتدا ايدوب صفحهٔ دست معجز پيوستنى اصحاب باصفادن ملاقات ايلديكى كمسه نك صفحهٔ دستنده قيلورلردى امدى عند التلاقى مصافحه سنتدر وصحب كرام سفردن قدوملرنده معانقه ايدرلردى وهم اصحاب ذوى الاحترام خواجهٔ كائنات عليه افضل الصلوات يد مؤيدلرنى بوسش ايله مراعات دأب ادب ايدرلردى وكبارك دستنى تقبل مستحبه دروكرههما مالك رحمه الله ثم اذا كان على وجه التكبر فيكره نقله الخفاجى عن النووى (لم ير صلى الله عليه وسلم مادا رجليه بين اصحابه حتى لا يضيق بهما على احد) كما رواه الدارقطنى روح جسد الكونين صلى الله عليه وسلم اصحاب كرامى حضورنده پاى مباركارين اصلا مد ايتديكى مشاهده اولنمدى شفقة على احد من جلسائه مد رجلين ايله مضايقه دن احترازا ايله ترك مد بيورردى اما اول دريكتاى صدف نبوت بالكز كندولرى وياخواص مجلس محترمى حضورنده كاهى اتكاء ومد پا ويكديكرا اوزره نهاده واستراحت بيوردقلرى دخى مرويدر (يكرم من يدخل عليه) بوجها استئناف واقعدر يعنى استئناسا قلوب مجلس ملائك خدمنه رومال اولانه لطف واكرام وقيام ايدرلرنتكيم سعد بن معاذ رضى الله عنه قيامله اصحابنه امر ايتدى امدى علما وصلحايه قيام مستحبدر واول شمع جهان فروز رسالت قدم نهادهٔ تشريف ايلدكده صحابهٔ كرام حضرتنه قيام ايدرلردى اما بعضيلر من احب ان يتمثل له الناس قياما وجبت له النار حديثيله مطلقا قيامى كره عد ايليوب حتى ابن حجر قوم السيدكم حديث شريفى امرنده جناب سعدك حمار سوار ومجروح حاقدومنده مركبدن انزال ايچون صدوريافته درديو تأويل بيورملرى همان سعدك حماردن انزالنه امر مراد اولنيدى جميع نامه قيامله فرمان بيورمزدى جوابيله رد اولنمشدر ولذا استدل النووى رح (وربما بسط له ثوبه ويؤثره بالوسادة) ايثار بعض اموردة كندو نفسى اوزره غيرى بى تقديمدر وواو ايله وساده وهمزه ايله اساده وبدون هاء وساد بالبن ومخده وفراش معناسنه (التى تحته) محشوة بالليف مقعد وفراش يعنى بشيا زبار حضور باهر الشرفه دخول ايدنلره تعظيماله ردا شريفه لرين فرش وتحتنده مفروشه غبطه فرماى استبرق جنان اولان وساده ومقعدى اول كمسه يه بسط ايتمكله نفس نفيسنه تقديم وايثار بيوررردى نتكيم عدى بن حاتم طائى ووائل حضرمى وهمشيرهٔ رضاعيلرينه وقوعى شهرتيابدر (ويعزم عليه فى الجلوس عليها ان ابى) اول كمسه شان نبوتانه اجلالا وتأدبا بالين حضرت اوزره جلوسدن امتناع واستحيا ايدرسه اجلالا له وبالله اجلس انت قيديله تأكيد والحاح بيورر ايدى قال فى التهذيب يقال عزمت لتفعلن كذا اى اقسمت انتهى وهو مأخوذ من العزم وهو التصميم فى الامر (ويكنى) تشديد نونله (اصحابه) اسماء اعلامله ترك تصريحدن كنايه اولنمغين كنيه دينلدى اصحابه تكريما ابوتراب وابوهريره وام سلمه اسا كنيه نهاده بيوررلردى (ويدعوهم باحب اسمائهم تكرمة لهم) تلطفا بهم اصحاب واتباعنه محبوبترين اولان ناملرايله دعوة ونداايدردى (ولا يقطع على احد حديثه) بركسه نك اثناء كلامنده قبل التمام ادخال كلامله كفتارنى قطع ايتمزدى (حتى يجوز) مثناة تحتيه وفوقيه مفتوحتين وجيم مفتوحه وواو مشدده وزايله تجاوز حد وتعدى ايدنجه (فيقطعه بنهى) تا كه اول كمسنه كلامنده حدى تجاوز ويا مالا يليق ايله ازخاى اولنجه اول حالده نهى ايله تصريحا ويا مجلس عاليدن قيام بيورمغله تلويحا اعراض ايتمكله قطع ايدردى (ويروى بانتهاء اوقيام) فالنهى بمعنى الانتهاء (وروى انه صلى الله عليه وسلم كان لا يجلس اليه احد وهو يصلى الا خفف صلاته وسأله عن حاجته فاذا فرغ عاد الى صلاته) كما فى الاحياء فى ادب المعيشة حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلم نوافلدن بر نمازه شروع بيورديغى حالده بركمسنه مجلس شريفنه جالس اولمزدى الا حضرت پيغمبر اول نمازه عدم اطاله ايله مقيد اولوب اول واردلك دنيوى يا اخروى مرامنى سؤال وقضا بيوردقدنصكره صلاة معتاده يه اطاله ايله رجوع ايدردى ديك اولور قال العراقى لم اجده اصلا وقال البرهان الحلبى هذا الحديث منكر (وكان صلى الله عليه وسلم اكثر الناس تبسما واطيبهم نفسا ما لم ينزل) صيغهٔ مجهول له وبناء فاعلله دخى صحيحدر (عليه قرآن او يعظ او يخطب) حضرت خطيب منبرنه پاپهٔ اولاك مظهر جمال اولمغين تبسم وطيب نفس جهتندن ناسك خنده رووبشوش ومستبشرى ايدى مادام وحى متلو ازال وناسه ترغيب وترهيبله تأديب

وعند الجمع الا كبردن منبر خطبه خوان اولدقلرى حالده خنده روى غير عبوس ايدلر اما وحى ووعظ وخطبه مظاهر ذى الجلالى اظهار له مقام اجلال اولمغين متبسم ومنبسط اولميوب قبض وهيبت جلال غالب ايدى فنى كل مقام مقال ولكل مقال حال لارباب الكمال (قال عبد الله بن الحارث) ديار مصرده آخر وفات ايدن صحابى كرامدندر سكسان بش ويا يديده روبراه جنان اولديلر خبر شريف تخريج كردهٔ احمد وترمذيدر (ما رأيت احدا اكثر تبسما من رسول الله صلى الله عليه وسلم) جناب بركزيدهٔ بنى آدم عليه السلامدن بسيار تبسم بركمسنه كورمدم ديديلر زيرا طلاقة وجه مكارم اخلاقدندر وفى الحديث تبسمك فى وجه اخيك صدقة (وعن انس رضى الله عنه قال كان خدم) فتحتينله بزنهٔ حسن جمع خادم (المدينة يأتون رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا صلى الغدوة بآنيتهم) باتعديه ايچوندر يأتون فعلنه متعلق اولور وآنيه جمع اناء ككساء واكسية ما يوضع فيها الشئ واوانى اسيه جمع الجمع (فيها الماء) امام مسلم انس رضى الله عنهدن ملماله جنبان روايت اولوركه عبيد وجوارئ اهل مدينه بعد صلاة الصبح ظروف آب ايله منبع جويبار كرم حضورنه روانه اولورلردى (فما يؤتى) صيغهٔ مفعولله (باناء الا غمس يده فيها) وكوزهٔ آب وآنيه احضار اولنمزدى الا دست شفا پيوستنى اول آنيه درونه ادخال ايدردى (وربما كان ذلك فى الغدوة الباردة) بسيار بارمردئ هنكام صباحده اوانى احضار اولنوب غمس يد بيوررلردى لاجل التلطف تحمل مشاق برله غمسندن امتناع بيورمزدى (يريدون به التبرك) انيه يه ادخال يد ايله حصول نعمت وزوال نقمت وطلب بركت مراد ايدرلر ايدى بو عبارة كلام مصنفدن اولمق محتملدر زيرا صحيح السنة مصابيحده بدون هذه الزيادة روايت بيورمشلردر امدى خبر لطيف آثار علما ومشايخ واتقيا ايله تبركه ارشادى ايجاب ايدر

(فصــل)

(واما الشفقة والرافة والرحمة بجميع الخلق فقد قال الله تعالى فيه) اما حضرت سرور كائنات عليه ازكى الصلوات جميع آفريدكانه بروجه محبة رقة قلب وشدت رحمت ولطف ومرحمت عامه سى حقنده خداى كريم بيوردى (لقد جاءكم رسول من انفسكم عزيز عليه الاية) ما عنتم حريص عليكم بالمؤمنين رؤف رحيم وعزيز شديد وصعب وما مصدريه وعنت مشقت بو آيهٔ جليله اجلال شان نبى آخر الزمان عليه السلامده جملهٔ امتنان حقى محتويه اولوب بقول بعض مفسرين آيات فرقانيه دن آخر نازل اولان آيهٔ جليله درديديلر خلاصهٔ معنى ذلك الخطابه مواجه اولان مؤمنين ويا عرب ويا غيرهما الخلافى اوزره بتحقيق سزه جنس بشردن پيغمبر ذيشان كلدى سزه مشقت آور اولان اشيانك كمال رأفتندن بغايت دشوار وصعبتر دروديني ودنيوى مؤمنين وغيرلرك منفعتنه دلداده وحريص وفى الدنيا والعقبى رؤف ورحيم روزكردن رحيم تذييل ويا تتميم ايچوندر وبو آيه عزيزه يه دائر ومتوقف كلام ابتداء فصل اول باب اولده مستوفى بيان اولندى (وقوله تعالى وما ارسلناك الا رحمة للعالمين) اى ذا رحمة لجميع الخلق تقدم الكلام كرارا (قال بعضهم من فضله عليه الصلاة والسلام ان الله اعطاه اسمين من اسمائه فقال بالمؤمنين رؤف رحيم) رؤف بالاشباع ودونه علمادن بعضيلر بيوررسلطان عالم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك جملهٔ فضائل وخصايصندندركه مولاى كريم اسماء حسنى سندن دونام ناميله تشريف نبى تهامى بيوروب مجملا اشانه كلام قديمنده رؤف ورحيمله وصف وتسميه ايلدى (وحكى نحوه الامام ابو بكر بن فورك) ضم فاء وسكون واو وفتح راء وكاف منونه ايله امام جليل القدردر دردورتيوز اللى تاريخنده عازم دار القرار اولمشدر (حدثنا الفقيه ابو محمد عبد الله بن محمد الخشنى) ضم خاء معجمه وفتح شين معجمه ونون وياء ايله بر قبيله يه نسبت اولور بشيوز يكرمى التيده عازم راحتسراى بقا اولدى (بقراءتى عليه حدثنا امام الحرمين ابو على الطبرى) فتح طاء مهمله ايله طبرستان وياطبريه يه منسوبدر (حدثنا عبد الغافر الفارسى) امام زاهد ابو محمد بشيوز يكرمى يديده جانب عقبايه عزم ايلدى (حدثنا ابو احمد الجلودى حدثنا ابراهيم بن سفيان قال حدثنا مسلم بن الحجاج) صاحب الصحيح (حدثنا ابو طاهر) احمد بن عمرو الاموى توفى سنة خمسين ومأتين (قال انبأنا ابن وهب) ابو محمد عبد الله الفهرى روى عنه الستة يوز طقسان يديده غرفه نشين جنة المأوى اولدى (انبأنا يونس) بن يزيد الايلى يوز اللى طقوز تاريخنده عازم شهر خاموشان اولديلر (عن ابن شهاب) امام ابو بكر بن مسلم الزهرى (قال غزا رسول الله صلى الله عليه وسلم غزوة وذكر حنينا) بالتصغير مكهٔ مكرمه وطائف بيننده وراء عرفاتده اسم واديدر سنين هجرتك سكزنجى سالنده كه طاق حرمسراى ام القرى يه كنند ظفربند تسخير اولدقدنصكره غزاى فتح حنين دخى صورت پذير اولمشيدى (قال) بن شهاب (فاعطى رسول الله صلى الله عليه وسلم صفوان بن امية) تصغير امية (مائة من النعم) فتحتينله شترو كاو وكوسفنده شاملدر (ثم مائة ثم مائة) زهرى عليه الرحمة بيورركه داور خطهٔ رسالت عليه اسنى التحيه غزا ايلدى واول غزوهٔ حنين ايدى اوزره

ذکر ایدوب نقل بیوردیکه اول حضرت سردارنی جمع ابو وهبه که مرقوم شیرکی حالنده حنین وطائف غزالرینه
عسکر اسلامله آماده اولمشیدی وبعد الفتح رفع انکشت اسلام ایلیوب مقدما ذات رسالتمآبه مع ما بینهما من الرحم
بار آور خار اذیت اولمغله اساءتی مقابلهسنده احسانله مجازات ایدوب غنائم تلك الغزوهدن مرة بعد اخری اوچ کره
یوزدانه شتر کوه کوهان بخش ایلدی معلوم عزت اوله که چون راوئ سند اوزره حدیثی تقدیم ایلدکده قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم کذا وکذا اخبرنی فلان دیوب بعده اسنادنی ذکر ایدر یا خود بو حدیث شریفده بعض
اسنادی مع المتن تقدیم ایدر پس اسناد متصل واتصالی ذلك الحکمه مانع دکلدر کما لو ذکر الاسناد بکماله اولا (قال ابن
شهاب حدثنا سعید بن المسیب) عند العراقیین فتح تحتیه مشدده وعند المدنیین کسرله امام التابعین وصلاة صبحی
بنجاه سال وضوء عشا ایله تحریمه بند قیام وحمامة المسجد اقبیله بنام ذات عالیقدر ایدی ابن شهاب زهری موی
الیهدن تحدیث بیورکه (ان صفوان قال والله لقد اعطانی ما اعطانی وانه لابغض الخلق الی) جملهٔ حالیه (فما زال
یعطینی حتی انه لاحب الخلق الی) ابو وهب نقل ایدرکه حضرت پیغمبر بکا بخشش ایتدیکن ایتدی حال آنکه بکا
مبغوضترین خلق ایدی بعده بخشش عطایه برقرار اولدی تا کیم الان اول حضرت بکا جملهدن محبوبترین اولدی
دیو بیورمشلر امدی دآء مؤلفة القلوب حب مال اولغین اول طبیب بعض اشنای علة امت علیه التحیه دخی انك
دردینه موافق دوا کما کرم انعامدر مداواة بیورمغله داء عضال نقمة کفردن رها بیوریلوب نعمت اسلامله تصحیح
مزاج ایلدی صدر اسلامده مؤلفه جانبنه اعطا جائز اولوب بیت المالدن یا زکوة ویا خمس غنایم ویا خمس خمسدن علی
الاختلاف شی بخش اولنوردی بعده خلافهٔ صدیق ویا فاروقده منع اولندی امدی بو خبر لطیفی ایرادن مراد
فخر عالم صلی الله علیه وسلم ایله صفوان بیننده قرابه رحم اولدیغی جهتله شاید عداوت وکفرنده استمرار ایله هلاك
اولمسنه عدم رضالری وا کا شفقت واحسانله حسن اسلامنی اراده بیورملری حضرتك کمال رأفة ورحمتنه دال
والافضل عطا وبخشش وسخا و خبر صفوان کذرانا تمشدر (وروی ان اعرابیا جاء یطلب من النبی صلی الله علیه وسلم
شیئا فاعطاه ثم قال احسنت الیك قال الاعرابی لا ولا اجملت) خبر مذکور ابی هریرة رضی الله عنه طریقندن سند
ضعیفله روایتکردهٔ بزاردر وروی صیغهٔ مجهولله اعرابی نامعلوم وبعض نسخهده احسنت همزهٔ واحده ایله وروود
ایدوب همزهٔ استفهام مقدره در واستفهام تقریری اولور وقول لا ردا لقوله احسنت مرویدرکه بر اعرابی حضرت
متمم مکارم الاخلاق صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن طلبکار احسان اولدیغی حالده آستان حضرته رومال
ومأمولنه مساعده بیوریلوب بعد الاعطا بدوی یه لطیفه کونه سکا احسان ایتدمی دیو پرسش مآل ایلدکده
اعرابی جافی نه بسیار واندك ونه صلهٔ جمیله ایلدك دیدی یا خود معنا واحد وتکریری تأکید ویا اجملت اکثرت
معناسنه دیدیلر (فغضب المسلمون وقاموا الیه) شاهبازان شاهقهٔ اسلام اول زاغ سیرتك سوء ادبندن ناشی غضب
آلود اولوب ضرب وردنه قیام ایلدیلر (فاشار الیهم ان کفوا) ان تفسیریه ویا مصدریه حضرت طبیب درد کنه علیه
السلام شفقة علیه واحسانا الیه مسلمانانه بدویدن کف یدا تمکلرینه اشارت بیوردی (ثم قام ودخل منزله وارسل الیه
وزاده شیئا ثم) فیه مقدر وهو حرج (قال هل احسنت الیك) شاهیت مقطع رسالت سعادتخانهلرینه تشریف ایدوب
بدوی یه عطیه رسانیده بیوروب بخشش اولدن عطایی افزون قیلوب بیرون دولتخانهلری اولدقده کره ینه
اعرابی یه سکا احسان ایلدمی دیو جنبان پرسش اولدیلر (قال نعم) بدوی ای والله احسان تام ایلدك (فجزاك
الله به من اهل وعشیرة خیرا) فاء تفریعیه وسببیه ویا شرط مقدر جوابنده فصیحه ویا مقدر اوزره عاطفه در ای
احسنت فجزاك الخ ومن بیانیه در ای من اهلی وعشیرتی الذین لم یحسنوا الی دیمك اوله ویا تبعیضیه وعشیرة قبیله
او خیر انصبله مفعول ثانی جزاك وفعل ومفعول بیننده جملهٔ اعتراض واختصاص ویا حالیه اوزره منصوب اولوب
والحاصل بکا احسانك سببیله اهل وقبیلهدن اولدیغك حالده مولا سکا خیر ایله مجازات ایلسون دیدی
ویا خویشاوند وتبارمدن بدلکه انلر بکا احسان ایتمدیلر خدا سکا جزا بالخیر ایلیه دیمك اوله (فقال له النبی صلی الله
علیه وسلم انك قلت ما قلت وفی انفس اصحابی) اصل تلمیلنده صیغهٔ مفرد ایله وفی نفس واقعدر (من ذلك شیء فان
احببت فقل بین ایدیهم ما قلت بین یدی حتی یذهب ما فی صدرهم علیك) لفظ شیء تنکیر یا تحقیر ویا تعظیم ایچوندر
وبجای ضمیر ایسم اشارت وضعی مشار الیهی مشاهد ومحسوس منزلهسنه تنزیلدندر ومحبتی اعرابی یه تعلیق بیورملری
همان کرما اسناددر وبین ایدیهم تعبیری حضورلرندن کنایه وبرای اصحاب بدوینك تمثیلیدر خلاصهٔ کلام اعرابی یه
کفتار پاشینی نادر برابرین تذکیر بیوروب وسن جواب وبردکده کویا اولدیغك کلامی سویلدك اول قول درشتله نفوس
اصحابیده امر عظیم وعقدهٔ الیمه باقی قالمشدر سندن آزردهدل اولملریله اول غشی آینهٔ خاطرلرندن ازاله مراد

ایدرسن بنم حضورمده سخن ساز اولدیغك مدیحهیی انلر پیشکاهلرنده حضورمزده تکرار ایله تا کیم اصحابمك سنك
حقکده اولان کدورتلری صفحهٔ سینهلرندن زائل اوله دیو بیوردیلر (قال نعم) بدوی ای والله دیدی (فلما کان الغدا)
اصلی غدو ایدی واو بلاعوض محذوفدر غداة طلوع فجردن تا برز والدر (او العشی) بفتح فکسر فتشدید ما بعد الزوال
تا به غروب والشك من الراوی (جاء فقال صلی الله علیه وسلم ان هذا الاعرابی قال ما قال فزدناه فزعم انه رضی)
زعم در این مقام قول حق معناسنهدر یعنی وقتا فردا هنکام ضحی بدوی دردولتما به چهره سای اولدی سید عالیجناب
مجلس همایونده موجود اولانلره خطاب ایدوب بو اعرابی نه دیدیسه دیدی بزا کا عطیهیی بر زیاده قیلدق بخشیزدن
خوشنود اولمسی مأمولدر دیو اعرابی یه نکاه التفات بیوروب (اکذلك) استفهام تقریریله وجار ومجرور بر مقدره
خبردر ای الامر کذلك (قال نعم فجزاك الله من اهل وعشیرة خیرا) اهلدن مراد اخص ویا اعمدر (فقال النبی صلی
الله علیه وسلم مثلی ومثل هذا) مثل فتحتینله قصه وحکایه ومورد مضربنه مشبه کلام معناسنه استعارهٔ تمثیلیه
ویا تشبیه تمثیلی مرکب اولور کقوله تعالی کمثل الذی استوقد نارا او توضیح وتقدیرده زیاده غرابتی اولان شیئله ضرب
اولنور کیم معقولی محسوس ومخیلی محقق کوسترمده اوقع فی النفسدر حاصلی شأن عجیب وامر غریبده استعاره
اولنمشدر یعنی فخر عالم صلی الله علیه وسلم بیوردیکه بنمله بو اعرابینك شأن عجیبی ماننده وشبیهدر (مثل رجل له ناقة
شردت علیه) ای نفرت منه یقال شردت الدابة والانسان اذا نفر وجری جریا شدیدا (فاتبعها الناس) افتعال من
الاتباع (فلم یزیدوها الا نفورا فناداهم صاحبها خلوا بینی وبین ناقتی) خلوا بینی نادی فعلنه مفعول ویا قول مقدره
مقولدر (فانی) وفی نسخة فانا (ارفق بها منکم واعلم فتوجه لها بین یدیها) ای جاءها من امامها (فاخذ لها من قمام
الارض) ضم قاف وتخفیف میمله جمع قمامة ککناسة لفظا ومعنا مراد اولنان نباتدرکه خستندن ناشی قمامه تشبیه
وخار وخاشاك اسا طرح اولندیغندن مستعاردر (فردها حتی جاءت واستناخت) تقدیر مقدر دنت منه لتأکل
(فامسکها وشد علیها رحلها) الرحل للابل کالسرج للفرس (واستوی علیها) یقال استوی علی الدابة اذا علا علی
ظهرها ورکبها والحاصل اول کسهنك حال وشانی نظیریدرکه اول کسهنك بر ناقهسی اولوب اورکوب صاحبندن
نفور ایلدکده خلق شترمستك پینهدوان اولدقجه دخی زیاده نفورنه باعث اولدیلر صاحب شتر انلره ندا ایدرکه جمله
شترم میانهسنی تنها قیلك زیرا ابن شترم حالنه سزلردن شفیقتر واخذنه سزدن اعلم وآکاهم دیوب پیشکاه شتره توجه
وزمیندن بر مقدار کیاه الوب ناقهیه ارائه ایلدی کیاهیله رام اولوب اخذ ایلدی وچوکردوب رحلنی بند ایدوب شترنه
سوار اولدی (وانی لو ترکتکم حیث قال الرجل ما قال فقتلتموه دخل النار) یعنی بدوئ مذکور سوء ادب برله بکا
جواب داده اولدیغی کفتار ناسزاسی حیثیله سزلر غضبناك اولوب سزی منعله کوشهٔ دامانکزه تعلیق دست ممانعت
ایتمسم انی هلاکه مجازات ایدوب اعرابی بکا اساءتی سببیله داخل آتشکدهٔ بئس القرار اولوردی دیو بیوردیلر امدی
تمثیل حضرت ذروهٔ اعلای طبقات بلاغت اولدیغی معانیٔ خبر لطیفدن رونمادرکه اول حضرت عندنده دنیانك
خستندن مالی قمامه وخاشاکه نفس نفیسی صاحب ناقهیه وبدوی بی ناقهٔ شاردهیه تشبیه وغضب آلود اولان اصحابی
شتره دوان وصاحبندن نفوره بادی اولان کسهلره تمثیل وکفوا عنه قول شریفی صاحب ناقهنك خلوا بینی کلامنه
نظیر وانی ارفق بها منکم قولنی ذات قدسی الصفاتی شفقة علی خلق الله دهجملهدن اقوی ودانا اولدقلرین اشعار ایلدی
(وروی) بناء مجهولله (عنه قال علیه السلام) ضمیر حضرته راجعدر (لا یبلغنی احد منکم عن احد من اصحابی شیئا)
من التبلیغ او الابلاغ ونهی یا خود نفی بمعنی النهی اولمق محتملدر ابن مسعود رضی الله عنه المعبود جانبندن ترمذی
وابو داود روایتلرنده فخر عالم صلی الله علیه وسلم بیورر سزلردن بری اصحابمك بریندن فعل منکر اولان امری نقلله
بکا ایصال ایتمسون دیدیلر امدی نکرات نهیله متوجهه حیز نفیده ورود ایتمکله جمیع اصحاب واوقات واشیاء
مکروهه وحرامه بشهادة المقام عام اولور حاصلی اصحابمك هر قنقیسندن اولورسه اولسون فی ای وقت کان صدور
یافته اولان امر مکروهی بریکز بکا ابلاغ ایتمسون دیمك اولور (فانی احب ان اخرج الیکم) ای من الدنیا (وانا سلیم
الصدر) جملهٔ حالیهدر الا من اتی الله بقلب سلیم ایتنه اغا بیورر وسلامت قلب بر فردہ بغض وعداوت وبر کسهیه غضبان
اولمامدن کنایهدر یعنی بن استرمکه دنیادن قلبم بی غش اولدیغی حالده فی کل غداة وعشی چیقام (ومن شفقته صلی الله
علیه وسلم علی امته تخفیفه عنهم) اول خدیو ممالك رحمت علیه اطیب التحیه حضرتلرینك امتنه کمال لطف
ومرحمتندن رام پیشینه اولان تکالیف شاقهیی امتندن تخفیف بیوردقلری از جمله نماز روزمره پنجاه وقتده
پنجکانهیه تنزیل وتخفیفی درکاه حقدن طلبکار اولدیغی کبی (وتسهیله علیهم) وامتی اوزره اموری تسهیل بیورملری
کبی جمیع کیجهیی قیام مراد ایدنلره لبدنك علیك حق ولزوجك علیك حق کلامیله ولتییامی کبی (وکراهته اشیاء

مخافة ان تفرض عليهم) كراهة وكراهية مكروهدن ضد محبوبدر وكره طوعك مقابلى ومخافة بمعنى الخوف
منصوب ومفعول لهدر دخى امتيچون نيجه امورى غير محبوب كورملر يكه شايد امتى اوزره فرض قيلنمق
خوفندن ناشى ايدى (كقوله صلى الله عليه وسلم لولا ان اشق على امتى) روايتكردهٔ ائمهٔ ستّه اولان حديثده بيوردقلرى
قول اساكه امتم اوزره مشقت خوفى اولميدى (لامرتهم بالسواك) انلره استيا كله وجوبا امر ايدردم ولولا لامتناع
الشئ لوجود غيره والمعنى امتنع الامر بالفريضة لوقوع مشقة وسواك استيالك معناسنه مصدر وبا نفس عود اسميدر
وتقدير مضاف اليه استعمال سواك ديمك اولور والمراد هنا الاول وسواك مذكر وبعض اهل لغة تأنيثى تجويز ايتديلر
اما عليكم بالسواك واستاك واحد بيله امر استحبابى وبعضيلر جواب امره تمسك ايتمريله خبر مذكور ايله
رد اولنمشدر (مع كل وضوء) روايت مسانده عند كل صلاة مرويدر وضوء ضم واوله مصدر وفتح واوله ما يتوضأ به
كالطهور وبعضيلر مصدرده دخى فتحى تجويز ايلدى (وخير صلاة الليل) برله ويار فعله مبتدادر قيام ليلده
روايتكردهٔ شيخين اولان خبر صحت اثر خذوا من العمل ما تطيقون حديثى مراد مصنف عليه الرحمه اوله وباليالئ
شهر رمضانده ايكى كيجه خلق جمع اولوب بكرمى ركعت صلاة تراويحه قيام واوچنجيده عدم خروج ايله عرفت
اجتماعكم لكنى خشيت ان تفرض قول شريفى مراد اولنه (ونهيهم) مفعولنه مضاف مصدردر اى نهى النبى صلى
الله عليه وسلم الصحابة (عن الوصال) صومده وصال ايكى كون يادخى زياده من غير اكل وشرب بينهما صائم اولمقدر
نهى عن الوصال صحيحينده ثبوت يافتهٔ تعيندركه اول قائل ابيت عند ربى صلى الله عليه وسلم مواصله بيوروب ناس
دخى اتباعاله صوم وصاله رغبت ايدوب مشقتياب اولدقلرى حضرتنه منعكس اولدقده نهى ايلدى وانلر يارسول الله
يا جناب عزتك صوم وصاله دركارسز ديدكلرنده انكم لستم مثلى انى ابيت عند ربى يطعمنى ويسقينى حديث معجز
نشكار ايله لب جنبان اولديلر وصوم وصال خصايص حضرت حبيب الله عليه سلام الالهدن اولوب غيريلره ممنوعدر
وحديث لطيفده معناى اطعام واسقاى حق اول حضرته قوة روحانيه اعطا ايدوب انوار ربانيه ايله تغذى
بيورمسيدركه ترك طعام وشراب ايله بدن نازك ترينى لاغر اولمز بلكه عالم غيبه روحانيتلرى اتصاليله قوة قدسيه لرى
مزداد وبدل ما يتحلل حصول پذير اولوردى ديمك اولور (وكراهة دخول الكعبة) ودرون كعبة اللهه دخولدن
امتناعلرى اول حضرتك امت مرحومه سنه جملهٔ شفقتندندر (لئلا تتعنت امته) تائين مفتوحتين وعين مهملهٔ
مفتوحه ونون مشدده ومثناتله من العنت مشقت واثم معناسنه وبعض نسخده تتعب من التعب كلا الوجهين
امت فاعلدر ويعنت ضم تحتيه وسكون عين وكسر نونله دخى مرويدر بو وجهله امت منصوب ومفعول اولور وبونه
تحتيه وتشديدله روايتدر يعنى امتنه ايقاع مشقت واتعاب نفس حاصل اولمق ايچون حجة الوداعده دخول كعبه يه
عدم رغبتلرى ناس كندويه اقتدا ايدخولى مناسك حجدن عد ايدكلرى حالده كاهى عدم تيسر دخولله اثم ومشقتياب
اولمسونلر ايچون دخول بيورمدى امدى بعد الهجره دار الامان مكه يه قدوم شريفلزوم حضرت اوچ دفعه در برى
عمرة القضا ايديكه هنوز درون كعبة الله عارية عن الاصنام اولمغين دخول واقع اولمدى ايكنجى فتح مكهٔ مكرمه در
كه داخل كعبه اولوب اغلاق بابله امر وبين العمودين اليمانيين نماز قيلديلر وابن عمر رضى الله عنهما درون كعبة
اللهه دخول ايتدكده باب السعاده مقابلى جدار كعبه يه اوچ ذراع قريب محلده قيام وباب محترمى وراء ظهرنده
قيلوب امام صف انبيا عليه التحايا تحريمه بند نماز وجايكاه نياز اولدقلرى محل ارائى اوزره تعيين ونمازه شروع
بيوررايدى اوچنجى حجة الوداعده مكه يه قدوم ايلديركه عدم دخول كعبه جناب صديقه رضى الله عنهادن رواية
ابى داود وترمذى اوزره خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم من عندها وهو قرير العين ثم رجع وهو كئيب محزون
فسألته عن ذلك فقال خشيت انا اكون شققت على امتى بدخول البيت حديثيله ثبوت يافتهٔ تعيندر * وكان ذلك
فى حجة الوداع وكانت عائشة رضى الله عنها معه صلى الله عليه وسلم * جناب حضرت احمد شهنشه امجد * كه لطفى دار
امان اولدى اهل اوزاره * چو اولدى سجلين ماهدن جدا كعبه * عجبمى حشره دك ايتسه لباسى قاره *
(ورغبته لربه) دخى اول حضرتك جناب حقه دعا وتضرعى (ان يجعل سبه ولعنه لهم رحمة بهم) يعنى امتنه على
تقدير الوقوع دشنام وطردله دعاسى انلره محض رحمة قيلنمغنه ميل ورغبتى كال رأفتندندر (وانه) كسر ويا فتح همزه
ايلهدر اى ومن شفقته عليهم (كان يسمع بكاء الصبى) بكاء مد وقصرله وصبىدن مراد طفل شيرخورده (فيتجوز
ويتجل فى صلاته) تجوز تفعل من الجواز قصر وخفت وكريهٔ طفل كوشزدى اولوردى معقودة للجماعة اولان نمازى
اقتصار وتخفيف بيوررايديكه كودكانه مرحمة وپدر ومادرلرندن ذهاب خشوع احترازندن تعجيل ايدردى كما رواه
الشيخان (ومن شفقته صلى الله عليه وسلم ان دعا ربه وعاهده) دخى اول غيث عنبربار شفاعتك جناب كبريايه

دعا ونياز واخذ عهد بيورمسيدرى امتنه شفقتندندر (فقال ايما رجل) حكم زنان دخى تبعا مردان اسادر (سببته
اولعنته) او للتنويع لا للشك (فاجعل ذلك له زكاة ورحمة وصلاة وطهورا وقربة تقربه بها اليك يوم القيامة) يعنى
كيمه دشنام ولعن ايتدمسه بنم سب ولعنى انلره بركت ونما ورحمت وثنا وطهور ووسيله قيل روز محشرده انكله
حضرتكه تقرب ايليه لر ردلجى عليه الرحمه زكاتى طهارتله تفسير وطهورى باب تأكيددن عد وصلاتى رحمت حق
ايله تأويل ورحمته عطف تفسير قيلديلر واول حديث شريف (اللهم انما محمد بشر يغضب كما يغضب البشر وانى
قد اتخذت عندك عهدا ان تخلفه فايما رجل الخ) امدى سب ولعنه سزاوار اولمين كسه يه اول حضرتدن صدورى نه
وجهله شايان اولور سؤالنه جواب مدعو عليه ظاهرا سب ولعنه اهل اولمغله صدور ايده وحكم ظواهره نظرله
دشنام داده اوله لر والله يتولى السرائر ياخود كلامده عادت عرب اوزره جاريه اولان تربت يمينك لا كبرت سنك
وقاتلهم الله امثالى كفتاردن اولوب على قصد اولميه واول حضرت بو كلماتدن برى شايد حقيقة قرين
اجابت اولمش اوله ديو جناب حقدن استيچون اكا بدل رحمة وقربة استدعا بيورمش اوله لر كذا فى شرح المشارق لابن
الملك حديث جليل ابى هريرة رضى الله عنه طريقندن شيخان عليهما الرحمة والرضوان راويلر روايتدر مباحث قسم
ثالث فصل ثالثنده مستبيندر (ولما كذبه قومه اتاه جبريل فقال له ان الله قد سمع قول قومك لك وما ردوا عليك وقد امر
ملك الجبال لتأمره بما شئت فيهم) سرور سادات عليه الصلوات حضرتلرينك امتنه كال رأفتى مبين خبردركه
شيخين عليهما الرحمة غاليه ساى عارض روايت اولورلركه وقتا كه كفار مكه دن سفهاى قريش حضرت صادق الوعدى
دروغه اسناد ايلدكلرنده بلبل سدره نشين جبريل امين تسليهٔ خاطر كل نورسيدهٔ باغ بلاغ ايچون جناح تاب شتاب
اولوب ايتديكه جناب كبريا جل وعلا سنك شانكده قومك بخنا ازاولدقلرى قولى وردى ايشتدى وموكل جبال
اولان فرشته يه فرمان وجنابكه انقياد ايله مأمور قيلديكه قومك حقنده مراد ايلدكك شيئله اكا امر ايتمك ايچون
فرستاده بيوردى (فناداه ملك الجبال) فرشتهٔ موكل حضور رسالت روماله وحضرته شايان وصفله ندا ايلدى
(وسلم عليه) الواو لمطلق الجمع (وقال مرنى بما شئت) اى فى قومك مفعول براى تعميم محذوفدر (ان شئت ان اطبق
عليهم الاخشبين) تخصيص بعد تعميم واطبق ضم همزه وكسر موحده ايله ايقاع واخشبين خاء وشين معجمتين
وموحده برله تثنيهٔ اخشب منى عقبه سى تحتنده فوق المسجد ايكى طاغ ويا ابى قبيس ايله قعيقعان نام ايكى جبالدر
غلظت وخشونتلرندن اخشبا ايله بنام قيلنديلر يعنى بامر الله جباله موكل ملك چهره ساى خدمت حضرت اولوب
قومك شانده مراد ايلدكك وجه ايله بكا امر ايله امرك اولورسه اخشبين نام كوه سنكينى اول بدنهادان اوزره
اطباق وضم ايده مكه زير وزبر تحتنده هلاك اولسونلر ديدى (قال النبى صلى الله عليه وسلم بل ارجو ان يخرج الله
تعالى من اصلابهم من يعبد الله وحده ولا يشرك به شيأ) جملهٔ ثانيه ما قبلنى مؤكده در واصلاب جمع صلب
ظهر دراخراجله مراد نسل وذريت خلق ايتسيدر سلطان سراپردهٔ افلاك عليه السلام فرشته يه نكاه ايدوب
قومك استئصالى مراد اتمم بلكه جناب كبريادن اميدوارمكه انلرك ذريتلرندن ذات مقدسى توحيد برله
عبادت وخفى وجلى شان بيهمتاسنه شرك ايتمين نسلى انشا بيوره سنى نيازمندم ديو بيورديلر ذات رسالتمآبى عالمينه
محض رحمت اولمغله قاضئ محكمهٔ قضا دعا ورجاسنى امضا بيوروب ملتمسى قرين اجابت وقبول بيورلدى (بيت)
طبيب دردكنه نوربخش روى سيه * شه سرورش سبه حكمران عالمدر * مه سپهر كرم آفتاب اوج هم * نسيم لطفى
دمادم وزان عالمدر * رفيق ناله كشان دستكير مظلومان * شفيق خسته دلان مهربان عالمدر * كواه
ذى العظمت شاه اصطفا دولت * پناه امت وملت امان عالمدر * زلال لطفى طراوتده رياض اميد * نكاه
مرحمتى باغبان عالمدر (وروى ابن المنكدر) منقبهٔ امام سوى اليه كذا رايتمشدر وروايت مذكوره مرسل
وبا حكم مرفوعله مرويدر (ان جبريل عليه السلام قال للنبى صلى الله عليه وسلم ان الله تعالى امر السماء
والارض والجبال ان تطيعك) يعنى ناموس اكبر عليه السلام حضرت پيغمبر عليه السلامه ابلاغ خبر
بيوروب پادشاه جهان آفرين جل شانه آسمان وزمين وجباله امر ايلديكه سنك امركه فرمانبر اوله لر امركدر ام
اوايسلر اوزرينه سما صاعقه بار وارض وجبال خسف وانطباقله دشمنلرك سنكسار وقهر وبوار ايلمك قبضهٔ
دستكده اوله ديدى (فقال اوخر عن امتى لعل الله ان يتوب عليهم) دراصل معناى توبه رجوعدر وتوبهٔ بندكان
معاصيدن رجوع وخداى ذو المننك قبولدر حضرت جريحه دوزدلرينان امت صلى الله عليه وسلم امين الوحى عليه
السلامه جنبش ابروى اشارت بيوروب استدن مستحق اولدقلرى عذابى تأخير ايده رم مرجودركه انلر بكا مخالفتدن
فارغ وتائب اولوب ايزد غفار انلره توفيق رفيق وايمانى روزى قيله ديو بيورديلر (وقال ابن مسعود رضى الله عنه

كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يتخوّلنا) فتح مثناة تحتيه وفوقيه وخاء معجمه وواو مشدده مفتوحه ولام ايله ضمير
صحابه يه راجعدر اى يتعهدنا ويا نوبتين ايله يتخوّنا اوبجا مهمله (بالموعظة مخافة السآمة علينا) موعظه مصدر
ميمى بمعنى الوعظ تخويف وتذكير ونصايح ومخافه منصوب مفعول يتخول وعلينا مخافه لفظنه متعلقدر
ويا سامتدن حال اولور ويا نكره معناسنه اولمغين صفة اوله براعة مشكار شيخين اوزره عبد الله بن مسعود رضى الله عنهما
الوداد بيوررركه بالانشين كرى دعوة عليه التحيه بزمعاشر اصحابه نشاط اوزر اولان حالاتى تعهد بيوروب وعظ
وتذكيرى اطاله واكثار بيورمزدى كسلنالك اولمسونلرديو (قالت عائشة رضى الله عنها ما خير رسول الله صلى
الله عليه وسلم بين امرين الا اختار ايسرهما) بو خبر لطيف بالاده سبق ايدوب درين مقام اعاده بيورلمق ماقبلنى
تأكيددركه رحمة على امته اسهل امرينى اختيار ايلديلر (وعن عائشة رضى الله عنها انها ركبت بعيرا) فتح اول ايله
جمل (وفيه صعوبة فجعلت تردده) تردد عدم بقاعلى حاله در (فقال عليك بالرفق) كسر كاف ايله اسم فعل بنفسه
وبالباء تعديه ايدر وتخريج بيهق اوزره ام المؤمنين صديقه رضى الله عنها شتر سوار اولوب جلاده تند ومركشلك اولمغين
براى تذليل ترديد وتشديد بيورد قلرنده اول كريم الخلق صلى الله عليه وسلم يا عائشه هر امرده رفقه ملازمت ايله
وسوار اولديغك شترى اتعاب ايتمه مقال شفقت مآليله زبان كذار تأديب اولديلر * وقد ورد مرفوعا ما كان الرفق
فى شىء الا زانه ولا ينزع من شىء الا شانه امدى بو خبر جليل اول نبى جميل حضرتلرينك حق الحيوانات عموم شفقت
على خلق الله ايله موصوفيتنه دلالت ايتمكين فصل مذكوره فذلكه قيلنوب ختم اولندى * اى كوبى مطاف
قدسيان دركاه * وى بابى ملاذ عارفان آكاه * كان كرم وشفقت واحسانسن سن * عالمه رحمت ايتدى ذاتك الله

فصل

(واما خلقه صلى الله عليه وسلم فى الوفاء) ضد الغدر ونقض الذمة (وحسن العهد) ماقبلنه عطف تفسير (وصلة
الرحم) خويشاوند واصهاره احساندر واصل رحم مقرولدر بعده امعناى قرابة بعيده ويا قريبه يه بواسطه دونها
استعمال اولندى (حدثنا القاضى ابو عامر محمد بن احمد بن اسماعيل) امام محدث طليطلى بشيوز يكرمى اوجده
عمارى كزين تابوت اجل اولدى (بقراءتى عليه قال حدثنا ابو بكر محمد بن محمد ابو اسحاق الحبال) فتح مهمله وتشديد
موحده برله ابراهيم بن سعد (حدثنا ابو محمد بن النحاس حدثنا ابن الاعرابى حدثنا ابو داود) صاحب السنن (حدثنا
محمد بن يحيى) حافظ جليل القدر نيسابورى فخر تار يخنده مرغ روحى شاخسار بقايه بال انكيز رحلت اولدى
(حدثنا محمد بن سنان) كسر سين ونونيله ميانه سنده الف (حدثنا ابراهيم بن طهمان) فتح طاء مهمله وسكون
هاء ايله ابو سعيد خراسانى توفى فى بضع وستين ومائة (عن بديل) ضم موحده وفتح دال مهمله ايله (عن عبد الكريم
ابن عبد الله بن شقيق) العقيلى (عن ابيه) امام عبد الله المشهور (عن عبد الله بن ابى الحمساء) فتح حاء مهمله وسكون
ميم ومديله معدود عامرى صحابى (قال بايعت) عقد بيع لا بيعه (النبى صلى الله عليه وسلم ببيع قبل ان يبعث
وبقيت له بقية فوعدته ان آتيه بها فى مكانه فنسيت ثم ذكرت بعد ثلاث) اى ثلاثة ايام ومعدود حذف اولنسه مذكر
ايله تذكيرى ومؤنثله تأنيثى جائزدر ولذا ثلاثة دينلدى كما فى الحديث واتبعه ستا من شوال وانما يلزم قاعدة العدد
اذا ذكر المعدود ويا ثلاث ليال ديمك اوله وقيل المراد الليالى بايامها والليل سابق والحكم للسابق (فجئت) بعض
نسخده ابراز ضميرله فجئته واقعدر (فاذا هو فى مكانه) اى مستقر (فقال يا فتى لقد اشققت على انا هنا منذ ثلاث
انتظرك) يعنى عبد الله عامرى رضى الله عنه بيورركه حضرت خواجۀ عالم صلى الله عليه وسلم ايله هنوز رسالته
فرستاده بيورلمدين بينمزده بيع وشرا منعقد اولوب ثمن مبيع ويامثمندن بقية تا پسمانده ذممده اولمشيدى جايكاه
بيعه بقيه يى ارساله تعهد ايتمشيدم درونمدن ذهول ايدوب سه شبانه روز كذرانده درخاطر وميعاد معهوده
راهى اولديغمده اول حضرتى وعدگاهده برقرار بولوب پيشگاه مقدسنه رسيده اولدقده اى فتى بزه ايقاع ثقل نه روا
اوچ كوندنبرو بوجايگاهده قدومكه نگران ديده بيلرزهى لطف ومروتكه براى وفاى عهد وعدگاهدن تحوّل
بيورميوب ساق مثانه تحمل كمال حسن عهد ووفايه دليل واضحدر (وعن انس رضى الله عنه كان النبى صلى الله
عليه وسلم اذا اتى) بناء مجهولله (بهدية قال اذهبوا بها الى بيت فلانة) علم امرأة دن كنايه در (فانها كانت صديقة
لخديجة) كما روى البخارى فى الادب جناب انس رضى الله عنهدن مرويدركه دوحۀ بهشت آراى رسالته تحف وهديه
فرستاده قيلنسه فلانه نك خانه سنه بو هديه يى رسانيده ايلك زيرا اول خاتون خديجة الكبرى مهربانيدر دوام
ايلدى (وانما كانت تحب خديجة) تأكيد ويا حاله اولا يى تقييد اولور يعنى اول خاتون حبيبۀ خديجه وخديجه
اكا محبت ايدردى ديو حسن عهد وبر ورحمة مراعاة ووفا دار ايديلر (وعن عائشة رضى الله عنها قالت ماغرت) كسر

غين معجمه وسكون را ايله (على امرأة ماغرت على خديجة) ماء اولى نفى وثانيه موصول (لما) لام تعليل وما مصدريه
مشدده ايله وحينيه قلنمق جائزدر اما اول اوزره نسخ متفقه در (كنت اسمعه صلى الله عليه وسلم يذكرها)
كما فى الصحيحين زهر مقرسنا هم خوابۀ حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلم صديقه دن مرويدركه حلائل عصمتخانۀ
نبوتدن خديجۀ كبرى رضى الله عنها اوزره غيرتم اسابر بنه غيرتكش اولمدم شمع جهان فروز رسالتى استماع
ايدردمكه انى هر بار ياد ايدردى ديدى امدى غيرت برامرلك وقوعندن تنكدل وپرغضب اولوب اول امرك عدم
رضايى مقتضيه در جناب صديقه حضرت در يتيم صدف كونين جنابنه كمال اوزره محبه ودلداده اولوب عشق
ومحبتى كندو جانبنه صرف وغيره مانعه اولوردى خواتين زمرهسنده غيرت امر طبيعى ومسموحه در امابعد
وفات خديجه غيرت عائشة رضى الله عنهما وجهى نامو جهدر ديمشلر (وان) كسر همزه وسكون نونله مخففه
من الثقيله (كان ليذبح الشاة فيهديها) ضم ياء اولى ايله (الى خلائلها) خاء معجمه ايله جمع خليله صاحبه وصديقه
معناسنه ومرادى نفسه ذبح بيورملرى دكلدر يعنى كوسفندى ذبح ايدوب بعض كوشت پاره يى وبتو بخه برقيونى
دوستان خديجه يه اهدا ايدردى (واستأذنت عليه اختها فارتاح لها) همشيرۀ خديجة الكبرى هالة بنت خويلد
مجلس شاه رسالته استئذان دخول ايلدكده تشريفندن صفاياب ورؤيتيله دلشاد اولديلر وفى رواية فارتاع بالعين
بمعنى مال اليها واعجبه مجيئها (ودخلت عليه امرأة فهش لها واحسن السؤال عنها) لام تعريف براى عهد
ويا مضافدن بدلدر يعنى حضور دولتنه برخاتون دخول ايليوب اكا تيم خنده وحسن حاله وكيف حالكم وكيف انتم
بخير مرحباسيله اظهار بشاشت ايلدى (فلما خرجت قال) مجلس سعادتدن بيرون اولدقده باعث خوش معامله كى
بيان بيوروب ديدى (انها كانت تأتينا ايام خديجة وان حسن العهد من الايمان) برخاتون خديجه حياتنده بزه
كلوردى وعهد قديمه رعايت شعب ايمان ومقتضاى اسلامدندر بيورديلر (ووصفه بعضهم فقال) اصحاب ذوى
الامجاددن بعضيلر سرو سرفراز باغ بلاغ وصفنده كوياه اولديلر (كان يصل ذوى رحمه من غيران يؤثرهم على من هو
افضل منهم) يعنى نزديك ودور خويشاوندنه صله واحسان بيورردى اما سائر خلقدن فاضل ترين اولنلر اوزره انلرى
تخصيص وتقديم بيورمقسزذوى القرابه يه مودت ايدرلردى (وقال النبى صلى الله عليه وسلم ان آل ابى فلان ليسوا لى
باولياء) آل اهل واتباع معناسنه وفلان عقلا ايچون اعلامدن كنايه درمراد ابو العاص بن اميه بن عبد شمسدركه
اول حالنده حركات نفاق آميز اولوب بعده اقلب قالبى غش ونفاقدن پاك ايلمشيدى وكنايه راوى حديثدن
صدوريافته اولوب كلام حضرتدن دكلدر واوليا جمع ولى اى القريب (غيران لهم رحما سابلها ببلالها) جمع بال
كل وجمال كسر موحده ايله مصدر وفتح بادخى جائزدر رطوبت ونداوة معناسنه وكل ما يبل الحلق من المايعات
كالماء واللبن صله واحسانده مستعاردر وفى الحديث بلوا ارحامكم ولو بالسلام والحاصل بنى فلان بنم قريبم دكلدر
وبن انلرى قريب بعدن ظن وعدا ايتم انجق قرابتلرى اولمغين شايستۀ قرابت اولان احسانله اصل شجرۀ قرابتى شاداب
مراد ايدرم بيورديلر (وقد صلى صلى الله عليه وسلم بامامه) ضم همزه وميميله علمدر (ابنت ابنته زينب) مهتر دختر
سيد البشر صلى الله عليه وسلم زينب رضى الله عنها ابو العاص بن الربيعدن اولان كريمه لريدركه جناب على مرتضى
كرم الله وجهه بعد وفاة فاطمة الزهراء انى حبالۀ نكاحه بندو بعد وفاته مغيرة بن نوفل تزوج ايدوب تحت
نكاحنده ايكن تخت روان اجل ايله سراى بهشته روان اولديلر (يحملها على عاتقه) على متعلق بيحمل (فاذا سجد
وضعها واذا قام حملها) يعنى امام محراب ملكوت صلى الله عليه وسلم داخل صلاة اولدقده جكر كوشۀ دخترى اولان
امامه يى عنبرين شمامه آسا دوشانۀ عاليه لرى اوزره براورده بيوروب اثناء سجودده زمينه وضع وقيامده ينه براور
دوش كاپوش بيوررايديلر بو وضع پسنديده خصايص حضرتدن اولوب ويا اولا وقوع يافته وبعده منسوخ اوله
ويا امامه يه كمال محبتلرندن اول دردانه دخى كردانه آسا سجۀ محبتنه تعلق ايتمكين من غير اعمال يد قيام وقعودده
كندو كندويه صعود ونزول ايدردى ويا نافله نمازده ضرورة وقوع يافته درديمشلر اما امام نووى وجوه مذكوره نك
كاينه خط بطلان كشيده اولوب وجه صواب عمل قليل مانع صلاة اولمز وامامه طاهره ومطهره ايدى ديمشلر حاصلى
سلطان ما زاغ حضرتلرينى توجه باللهدن نه شى اشغال ايلديكه قطعة من لحم اولان جكر پاره سى حضورنده مانع
اوله احكام مقرره ارباب ظواهر اوزره جاريه دروالا ارباب سرائرلك شانندن كفتكو سزا وارحال ارباب عرفان
دكلدر والله اعلم (وعن ابى قتادة) فرسان رسول الله صلى الله عليه وسلمدن حارث ويا نعمان انصاريدر مدينۀ
منورهده اوتوز سكز ياللى درت تاريخنده قتادۀ خالك اجل اولمشدر (قال وفد وفد النجاشى) فتح فا ايله بمعنى قدم
وسكون فا ايله اسم جمع بمعنى الوافدين ونجاشى فتح ويا كسر نونله وتشديد وتخفيف ياء ايله حبشه پادشاهى اولنلره

اسعدر (فقام النبی صلی الله علیه وسلم یخدمهم) ضم دال مهمله وکسرله (فقال له اصحابه نکفیك فقال انهم
کانوا لاصحابنا مکرمین وانی احب ان اکافئهم) کسر فاء وهمزه مفتوحه ایله یعنی سلطان حبشه اصحمه دن برجاعت
درگاه فخر رسالته قدوم ایلدکلرنده تواضعا له وارشاد الامته بالذات خدمتلرینه قیام ایلدی اصحاب کرام اول
حضرته یا رسول بزلر خدمتکذار اولالم دیدکلرنده انلر بزم اصحابمزه اکرام ایدیجی اولدیلر مثلیله انلره مجازات مرادم
وجزاء وفاقا مکافات ایتمك استرم دیو بیوردیلر (ولما جیء) بناء مجهولله (باخته من الرضاعة) فتح وکسر را ایله وفی
نسخة من الرضاع (الشیماء) فتح شین معجمه وسکون تحتیه ایله اختی بیانا مجروردر (فی سبایا هوازن) متعلق بجیء وسبایا
جمع سبیة بمعنی مسبیة وهوازن بنی سعد بن بکردن اسم قبیله در (وتعرفت له) جیء اوزره عطف اولور (بسط
جواب لما (لها رداءه وقال لها ان احببت اقمت عندی مکرمة) ضم میم وفتح را ایله اسم مفعول ای معظمة (محببة)
ضم میم وتشدید با ایله ای محبوبة وقیل الموجودین بحبته بمعناها مکرمة ومحببة حالیه اوزره منصوبلردر (او متعتك
ورجعت الی قومك فاختارت قومها فمتعها) چون اخت رضاعی سید ولد آدم شیما بنت حارث که دختر حلیمهٔ
سعدیه در هوازن اسرا سیله بارگاه پر اجلاله کتورلدی شیما کندونی حضرته تعریف ایلدکده اکراما لها رداء
شریفه لرین فرش ایدوب اجلاس ایلدی وسیماء شیمایه نکاه التفات بیوروب عندمده محترمه ومحبوبه اولدیغك
حالده اقامت ویا سکا زاد ومتاع بخش ایدهم قومکه رجعت ایدرمیسز دیو تخییر بیوردقلرنده لمصلحة ماقبیله سنه
رجوعی اختیار ایلیوب بنده وکنیزك احسانله اکرام ایلدی شیما وبرادرواتو یعنی سعادت اسلامله فائزین اولمشلردر
(وقال ابو الطفیل) تصغیر طفل عامر بن واثلة الکنانی رضی الله عنه رأس مائة هجریه ده علی الاطلاق صحابه دن
آخر وفات ایدن ذات شریفدر (رأیت النبی صلی الله علیه وسلم وانا غلام) ابو الطفیل بیوررکه هنوز رسیدهٔ بلوغ
اولمدیغم حالده حضرت بلبل مازاغ صلی الله علیه وسلم جعرانه ده تقسیم ایدر کوردم (اذ اقبلت امرأة حتی دنت منه
فبسط لها رداءه فجلست علیه فقلت من هذه قالوا امه التی ارضعته) یعنی برخاتون اقبال ایلیوب تا حضور
سعادت نبویه قریب اولدقده نبی مکرم رداء مبارکه سن تکریما لها فرش ایلدی وامر رسول الله ایله
ردا اوزره جالسه اولدی حوالی شمع عالم افروز رسالته جمع اولنلره بو مرأه محترمه کیمدر دیدم انلر دخی مادر
رضاعیلری اولان دایهٔ مهربانلریدر دیدیلر یا حلیمهٔ سعدیه ویا کوهر کان سعادتی اول ارضاع ایلین ثویبه اوله (وعن
عمرو بن السائب) وبدون الواو ضم عینله تابعیدر (ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان جالسا یوما فاقبل ابوه
من الرضاعة فوضع له بعض ثوبه فقعد علیه ثم اقبلت امه فوضع لها شق) کسر شینله طرف معناسنه (ثوبه من جانبه
الاخر فجلست علیه ثم اقبل اخوه من الرضاعة فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم فاجلسه بین یدیه) مرویدرکه
بر روز فیروزده حضرت زبدة الکائنات صلی الله علیه وسلم جلوس بیورمشیدی پدر رضاعیلری حارث بن عبد العزی
اقبال ایلدی ثیاب شرف تصابنك برطرفنی اکراما له بسط ایلیوب اوزرینه حارث جالس اولدقدنصکره مادر
رضاعیلری حلیمهٔ سعدیه بالحلم والسعد مقبله اولدقده طرف دیکردن ثوبنك شقنی اعزازا لها فرش بیوروب سعادتله
جالسه اولدی بعده برادر رضاعیسی عبد الله تشریف ایلدی سید ولد آدم صلی الله علیه وسلم اجلالا له قیام بیوروب
چون پدر ومادرینی ویسار حضرتده جالسان ایلملریله خاطرلرینه مراعاة کندو نشیننه اجلاس ایلدی امدی
واجب التعظیم اولان کسنه لره قیامك جوازنه دلیل ومرضعات جناب رسالت پناه اولان کرایم نسوان دایهٔ
مهربان ثویبه وحلیمهٔ سعدیه وام ایمن وخوله بنت المنذر ونلث عواتك من سلیم اولدیغی نکاشتهٔ یراعهٔ ارباب سیردر
(وکان یبعث) ای یرسل من المدینة (الی ثویبة) ضم مثلثه وفتح واو وسکون تحتیه وموحده برله تصغیر ثوبدن منقوله
علمدر اول نورس نهال نبوتی اول ارضاع ایدن ثویبه درکه حمزه وابو سلمه وعبد الله بن جحش حضرت مقدس نبویه
سلسله جنبان اخوة رضاعی اولدقلری سیرشیر ثویبه اولمغله در (مولاة ابی لهب) کنیزك بولهب اتش مقر (بصلة
وکسوة) ضم وکسر کافله (فلما ماتت سأل من بقی من قرابتها) من موصوله ویا استفهامیه در وقرابت قرب نسب
معناسنه مصدر واقربا معناسنه اسم جمع اولمق دخی مسموعدر کما ذکره ابن مالك اما حریری اقربایه قرابت دینلمز
بلکه ذو قرابه دینلوردیو ٭ یبکی الغریب علیه لیس یعرفه ٭ فذو قرابته فی الحی مسرور ٭ قولیله استشهادی
بجادر کما فی الدرة (فقیل لا احد) احد فعل مقدر ایله مرفوعدر کم لم یبق احد دیمك اولور ویا لا مشبهه بلیس اولمغله احد
مرفوع اسم لا اوله وقوله وکان یبعث الی ههنا سقط من بعض النسخ (وفی حدیث خدیجة رضی الله عنها انها
قالت له ابشر) فتح همزه ایله امردر قطع ایله فتح شین ووصله دخی جائزدر وهو انشاء اریدبه الخیر (فوالله لا یخزیك
الله ابدا) یخزیك فتح یا ایله من الخزی نکال وفضیحة معناسنه ویا فتح مثناة اولی وضم زای واهمال حا ونونله

من حزن واحزن (انك لتصل الرحم وتحمل الکل) فتح وشدله (وتقری) فتح اول وکسر را ایله (الضیف وتکسب
المعدوم وتعین) ای الخلق (علی نوائب الحق) سبحانه لانه خالقها اضافة بیانیه ایله یعنی نقش طرازان صحایف
اثاردن امام بخاری علیه الرحمة بورسم اوزره نقشبند روایت اولورکه هنکام بعثت قریب اولدقجه ذات کریم سلطان
کونین مشاهده بیوردیغی امور خارقه دن کل جمال با کمالی دیکرکون منزل خدیجهٔ کبرایه تشریف اجلال
بیوردقده خدیجه رضی الله عنها کادستهٔ تسلیت ایله حاشا کروب واهمه اولوب بوکلام بدیع النظامله کویا
اولمشیدی مژده سزه که رب العالمین سزی حاشا کرفتار ورطهٔ مذلت ایلیه زیرا سن رابطه پیوند صلهٔ رحم سن وبارکش
کافهٔ نامردان وچاره رس درویشان بی خانمانان وشکرپاش مائدهٔ مهمانان سزویاری دهندهٔ دردمندان پریشان سن
سنده حسن عهد وصلهٔ رحم سجیهٔ کریمه لری شیمه ایکن دامن عرش فرسا که تعرض غبار خشیت خاطر
شریفکی مغبرا ایتسون بحق پروردکار عالم نبی اخر الزمانسن دیو دغدغه فرسای درون سید المرسلین بیوردقلری
حدیث سیدهٔ کبری معقود فصل اولان مدعایه که حسن عهد وصلهٔ رحمدر شاهد اولور

فصل

واما تواضعه صلی الله علیه وسلم) ضم ضاد منقوطه ایله (علی علو منصبه) کسر صادله سمو منزلت (ورفعة رتبته فکان
صلی الله علیه وسلم اشد الناس تواضعا) تمییزیت اوزره منصوبدر (واقلهم کبرا) قلت ایله نفی محض وعدم کبر مراد اولور
اقل افعل تفضیل اولمیوب انتفاء کبر معناسنه حضرتدن کبرك وقوعی نایاب اولمسیدر اما حضرت فخر الرساله اخلاق
حقله متخلق اولمغین واظهار کبریا ایله مدح واتصافه شایان اولدرکه متکبر اخلاق مولادن والتکبر علی المتکبر صدقة
منطوقنجه کفره ومنافقینه احیانا تکبر ممدوح اولور والحاصل سرور ستوده سیر علیه الصلاة والسلام حضرتلرینك
تمام نبوة ونظام رسالت وسمو منزلتی اوزره هضم نفسلری بالغ درجهٔ کمال اولوب تواضع جهتندن ناسك بغایت
صاحب مسکنتی ونفس نفیسنده کبریا تعظم نایاب ایدی ویا خود محلنده ارباب کبر وکفره اظهار کبریا یتده ناسك
اندلری ایدی دیمك اوله (وحسبك) مبتدا وخبری جملهٔ آتیه اولور یعنی اثبات مدعاده سکا کافی اولان خبر
(انه صلی الله علیه وسلم خیر) بناء مجهولله (بین ان یکون نبیا ملکا) کسر لامله (او نبیا عبدا فاختار ان یکون نبیا
عبدا) یعنی حضرت سپهسالار انبیا علیه التحایا رسالة عامه ایله تکریم اولندقدنصکره جناب کبریا جل وعلا قبلندن
نبی ملك ویا نبی عبد اولمق بیننده مخیر قلندی شونی سلاطین آسا اولمدین رسالتله مقام عبودیتی اختیار ایلدی
ولذا اعظم مقاماتنده عبودیتیله وصف بیوریلوب سبحان الذی اسری بعبده شرف عنوانیله موصوف بیورلدی
رواه احمد والبیهقی عن ابی هریرة وابن عباس رضی الله عنهم (فقال له اسرافیل عند ذلك) عبودیتی سلطنت اوزره
اختیار بیوردیغی اثناده اسرافیل علیه السلام بونوید بشارتله تبشیر ایلدیکه (فان الله قد اعطاك) فاء فصیحه
وبر مقدره عاطفه در ای اصبت وجزاك الله خیرا (بما تواضعت له) با سببیه ومامصدریه (انك سید ولد آدم) فتح
همزه ایله انك ومابعدها مفعول اعطی وسید خبران شرفده غیره فایق اولاندر حق وخلق اوزره اطلاقی جائزدر
(یوم القیامة واول من تنشق الارض عنه) واول سید اوزره معطوفدر یعنی بو مقام عبودیتی اختیارایتده اصابت
بیوردلقحه تواضعك سببیله روز جزا شرفترین بنی آدم وبرأی بعث وحشر قبری منشق اولنلرك اولی اولمق
تشریفنی پادشاه لایزال سکا بخش وعطا ایلدی (واول شافع) روز قیامت ویا جنتده رفع درجات ایچون اول شافعیت
مقام والاسنی احسان بیوردی دیدی امدی مقام شفاعت متعدده در واولیت قواندده بعد الحضرة ملائکه وغیریلر
مقام شفاعته قیام بیورملرینه اشارتدر (حدثنا الفقیه ابو الولید بن العواد) فتح عین مهمله وتشدید واو والف ودال
مهمله ایله هشام بن احمد القرطبی که ترجمه سی تقدم ایلدی (بقرائتی علیه بقرطبة سنة سبع وخمسمائة قال حدثنا
ابو علی الحافظ حدثنا ابو عمر حدثنا ابن عبد المؤمن حدثنا ابو داود) صاحب السنن (حدثنا ابو بکر بن ابی شیبة حدثنا
عبد الله بن نمیر) ابو هشام همدانی بوزطستان طقوز حدودنده جیب حیاتی کرفتار بنجهٔ اجل اولمشدر
(عن مسعر) کسر میم وسکون سین وفتح عین ورا ایله موقدنار معناسنه مسعر بن کدام ابو سلمة الهلالی الکوفی
بوز اللی بشده روبراه عقبی اولدیلر (عن ابی العنبس) فتح مهمله وسکون نون وفتح موحده وسینله حارث بن عبید
الکوفی العدوی (عن ابی العدبس) فتح عین ودال مهمله وتشدید موحده مفتوحه وسین مهمله ایله تبیع بن سلیمان
الاسدی عن ابی مرزوق التجیبی اسمی کنیه سیدر (عن ابی غالب) خرور ویا سعد راسبی وقیل نافع (عن ابی امامة)
الباهلی صدی بن عجلان خمصده اولان بقایای اصحابدندر اف تار یخنده مزاج حیاتی بفکردهٔ اجل اولدی
(قال خرج علینا رسول الله صلی الله علیه وسلم متوکئا) کاف مشدده مکسوره وهمزه ایله حالیت اوزره منصوبدر

على عصا) قال ابن عباس رضى الله عنهما التوكؤ على العصا من سنن الانبياء (فقمنا له) يعنى فخر عالم صلى الله عليه وسلم
عصايه معتمد اولديغى حالده بز معاشر اصحاب اوزره چقدقده اجلالا له قيام ايلدك (فقال لا تقوموا كما تقوم الاعاجم
يعظم بعضها بعضا) جمله مذكوره ماقبلندن بدل ويا استئناف بيانيه ايله مستأنفه در اعاجم جمع اعجم ويا اعجمى
ويا عجم على خلاف القياس ويا جمع اعجام جمع جمعدركه ماعدا العرب وكاهى اهل فارسه تخصيص اولنور يعنى
سلطان سرير لولاك عليه التحايا بيورديلركه عجملر بعضى بعضيسنه تعظيم ايدر اولديغى حالده قيام ايتملرى آساسزلر
قيام ايتمكز ديدى علمادن بعضيلر استدلالا بهذا الحديث تعظيم معتاد ايچون قيامى مكروهدر ديديلر * قال
التلمسانى والقيام اربعة اقسام فمحظورة ان يحب ان يقام له ومكروهة القيام لمن لا يحب ان يقام له ومجازة القيام
للعالم المتواضع وحسنة القيام للقادم من سفر انتهى قاضى زكريا الانصارى شرح روضه ده اهل علم وصلاح وحكام
عدوله قيام مستحبدر دو بيورمشلر والحاصل منهى عنه اولان قيام بر سبيل ريا وتكبر اولان قيامدر خبر مذكورده
ورود نهى قيامى سنت واتخاذ عادت ايتملرى ايچوندر (وقال انما انا عبد) حصر اضافيله يعنى بن سلطانلركم
بنده يم بيوردى عبدله معناى عرفى مراد اولنورسه كه رقيق ومملوكدر نفسنى تواضعا لله رقيقه تشبيه ايله
استعاره اولور اگر بندهٔ حق معناسى اراده اولنورسه هركس عبد مولاى متعالدر گرك شاه وگرك بنده عبوديتده
يكساندر پس هذه العبوديه يى متمحض ردعلك مراد اولنور (آكل كما يأكل العبد واجلس كما يجلس العبد) ووجه
شبهى بياندر كه بى سفره وخوان بنده وار اكل ومن غير سرير وفرش حرير خاك اوزره بنده آسا جالس اولورم ديو هضم
نفس نفيس واظهار تواضع بيورديلر (وكان صلى الله عليه وسلم يركب الحمار ويردف خلفه) ردف من باب علم او من
الافعال بمعنى يجعله رديفا له يعنى شاه براق سوار عليه سلام الغفار حضرتلرى كمال تواضعندن حماره ركوب وورآء
ظهر شريفنه سنه دابه اوزره آخرى ارداف بيوردى ورديف شاهيت رسالت عليه اسنى التحيه يى موفق الدين عليه
الرحمه بو وجهله سلك نظمه كشيده بيورمشلردر * وارادفه جم غفير فقهم * على وعثمان شريد وجبريل *
واولاده ذوا الرشد والتقى * امامة والدوسى وهو نبيل * معاوية قيس بن سعد صفية * وسبطاه ماذا عنهم
ساقول * معاذ ابو الدرداء اسويد عقبة * وآمنة ان قام ثم دليل * كذلك خوات طريف وسبطه * على ووجه
النقل فيه جميل * اسامة والصديق ثم ابن جعفر * وزيد وعبد الله ثم سهيل * كذا بنت قيس خولة وابن اكوع *
وقدرهم فى العالمين جليل * كذا زيد صابر ثم ثابت * ففى حبهم والله است احول * ثلاثة غلمان وزد معهم ابا *
اناس وحسبى الله فهو وكيل (ويعود المساكين ويجالس الفقراء) مسكين سكوندن مأخوذ متذلل وخاضع
معناسنه اولور فقير ومسكين من غير فرق فى العرف يكديگر اوزره اطلاق اولنور وغنى وفقيره عيادت سنتدر وودرين
مقام تخصيص بالمساكين ايله غيره عياده بالطريق الاولى معلوم اولور يعنى مساكين واصحاب علل ومرضى يى
عياده بيورور فقرا ودرويشانله مجالسه ومجامله ايدردى (ويجيب دعوة العبد ويجلس بين اصحابه مختلطا بهم)
وپرستار دعوتنه اجابت ايدردى ومكان معين وجاى بالا اختيار بيورميوب اصحابى اوزره تقدم وتصدر ايتمكسزين
انلر ايله مختلطا جالس اولوردى بعض غربا نادى عليالرينه رومال ايدوب نبى محترمى ميانهٔ صحب كرامده عدم
تشخيص ايله محتاج سؤال اولوردى تا كيم صحابى ذوى المكارم مجلس سروش خدمه لرنده اول شمع جهانتاب
رسالتى تميز ايچون برجاى مخصوص پرداخته قيلملرينه استيذان برله اذن همايونلرى صدور يافته اولمغين طيندن
برنشين خاصه ساخته قيلديلرنه كاهى اول نشيمنگاهده جالس وكاهى جنبنده جلوس بيورردى (حيثما انتهى به
المجلس جلس) حيثما عموم افاده ايدر وقت تشريفده نه جايى خالى بولورلرسه صدر وصف پسين ديميوب لاابالى
جالس اولوردى امدى دعوة عبده اجابتلرى بحث بالاده تفصيل اوزره سبق ايتمشدر (وفى حديث عمر رضى الله عنه)
روايتكردهٔ بخارى اولان خبر فاروقيدن سلطان تخت نشين لولاك عليه انمى الصلوات بيورر (لا تطرونى) مضارع
اطرا او اطراء مبالغة فى المدح والتنادر و برنقل هروى اطر مدح وستايشده حدى تجاوز ودروغدركه طراوة
وطراتدن مأخوذدر * دراين محل مراد قول هرويدر زيرا مدح حضرت من كل احد مطلوب ومحمود وحد ومنهى
اولان جناب دولتنه مالا يليق اسناديدر (كما اطرت النصارى) جمع نصرانى (ابن مريم انما انا عبد فقولوا عبد
الله ورسوله) يعنى شايستهٔ جنابم اولمدق مدحله مدحده اطرا ايتمكزنكه كيم نصارى كلمة الله جنابلرى شأننده
ابن الله ايله اطرا واسنادلرى كبى تعالى الله عن ذلك علوا بلكه بن عبدم بنم حقمده بندهٔ خدا ورسول مولادر ديكز
ديو بيورديلر اما حديث اذا رأيتم المداحين فاحثوا وجوههم التراب محمول على المجاوزة عن الحد بالكذب
اقتضا ايدر وصيغهٔ مبالغه دخى مشعر اولور (وعن انس رضى الله عنه ان امرأة كان فى عقلها شئ جاءته صلى الله عليه

وسلم

وسلم فقالت ان لى اليك حاجة) انس بن مالك رضى الله عنه طريقندن امام مسلم برقع كشاى عروس روايت اولوركه
صحابيه دن ام زفر نام برخاتون ماشطهٔ خديجهٔ كبرى رضى الله عنها ايدى اما عقلنده خفت اولوب طبيب بيمارخانهٔ
حكمت عليه اطيب التحيه جنابنه كلوب برحاجتم واردر حضرتكه انها واعلام ايتمك استرم ديدى (قال اجلسى
يا ام فلان) ابهام كلام راويدندركه مرأهنك اسمنى احضار ايتمدى (فى اى طرق المدينة شئت اجلس اليك) جواب
امر دهٔ مجزوم ويا بعد الامر شرط مقدر ان تجلسى ايله مجزوم اوله والى بمعنى عند ولامشاكله تعبير اولندى (حتى اقضى
حاجتك) شفارش دار پشان عالم اكا بيورديكه يا ام زفر سكا اسان اولوب اجزاى مدينه دن مراد ايتديكك
نشيمنگاهده قرار ايله بن سكا معيت ايدرم تا كيم مرادوكلامدن حاجتمند اولديغك امورى سپارش ايله قضاسنه سعى
وهمت اولنور (قال الراوى فجلست فجلس النبى صلى الله عليه وسلم اليها حتى فرغت من حاجتها) ام زفر برمحله
جالسه ورازدان جزء وكل صلى الله عليه وسلم دخى معيتله جلوس ايلدى وكمال تواضع ورأفتله پيام ومرام ام زفرى
اصغا وكلامندن فارغه اولنجه لطف ايدوب صبر ايلدى (قال انس كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يركب الحمار
ويجيب دعوة العبد) كامركار ايعنى تواضعا لله حماره سوار وبنده كان دعوتيله ويادعوتلرنه اجابت ايدردى (وكان
يوم بنى قريظه) يوم واحد ايام بومقامده غزوه معناسنه شايعدر وقريظه قاف وراء وظاء منقوطه وهاء ايله بصيغة
التصغير قرب مدينه ده يهوددن برقومدركه غزوهٔ خندقدن اقدم غزا اولنمشيدى (على حمار مخطوم بحبل من
ليف) خاء معجمه وطاء مهمله ايله من الخطام اسم مفعول افساد معناسنه وليف كسر لام وفاء ايله پوست درخت خرما
(عليه اكاف) جمله ضمير مخطومدن حال اولور واكاف كسر وضم همزه وكاف ايله كتاب وغراب وزننده دوش
خرنهاده اولنان پالاندر والحاصل بنى قريظه غزاسنده صاحب الرسالة العظمى حضرتلرى افساديله مخطوم
وپالان وبردعه نهاده اولنمش برحماره سوار اولدى ايدى (قال وكان صلى الله عليه وسلم يدعى الى خبز الشعير والاهالة
السنخة فيجيب) اهاله كسر همزه وتخفيف هاء ولام ايله انواع روغندن ايتدام اولنان هر روغن وياقويرق ياغندن
اذابه اولنمش ويادسم جامد وسنخه فتح سين وكسر نون وفتح خاء معجمه ايله متغيرة الرايحه معناسنه يعنى بنه خادم سالك
انس بن مالك رضى الله عنه بيورركه حضرت پيغمبر عليه السلام نان جودهن زنخه به دعوت اولنوردى استحقار
ايتميوب هضما لنفسه طعام ما حضرى يه اجابت بيورردى كما رواه الترمذى فى شمائله وابن ماجه فى سننه (قال وحج صلى
الله عليه وسلم على رحل رث) الرحل للجمل كالسرج للفرس رث فتح را وشد مثلثه ايله كهنه (وعليه قطيفة) كساء
صوف (مايساوى اربعة دراهم) بنه جناب انس رضى الله عنه بيورديكه بعد الهجره جناب فخر عالم صلى الله
عليه وسلم كهنه سمرلى شتره سوار اولديغى حالده روبراه بيت الله الحرام اولديلركه دوش كابوشى اوزره ويا بر دوش
شتر بركساء پشمينه نهاده بيورلمشيدى كه اكا بها تقويم اولنسه چار درم دكزدى (فقال اللهم اجعله حجا مبرورا
لا رياء فيه ولا سمعة) بل خالصا لوجهك الكريم حج كما قرئ فى السبعة فتح وكسر حا ايله در وسمعه بضم فسكون
ريا وسمعه افعال عبادات امثالنده اولان فعلى خلقه ارائه واسماعدركه لا لوجه الله براى ستايش التزام ايليه معنى
متحدان ومبنى ومفهوما مختلفات اولور ومبرور بعض نسخده ساقطدر يعنى اول حضرت بوكونه تواضع ايله بنده
پروردكار ابنم حجمى ريا وسمعه دن مبرا قيل ديو دست دعا ونيازى برداشتهٔ درگاه كبريا بيوررايدى (هذا) سيد الورى
عليه التحايا جنابنك بو وجهله معامله سى براى عجز اوليوب (وقد فتحت عليه الارض) حال انكه ارض زر وسيم
وجوهردن افلاذنى اول شاه سروش سپاهه القا وايثار ايدوب روى زمين وكنج دفينى اكا كشاده ومفتوح ايدى
وخبر اوتيت مفاتح خزائن الارض فوضعت بين يدى بومعنايه دال اولور (واهدى فى حجه ذلك مائة بدنه)
اهدى بعث هدى ايلدى معناسنه وهدى بزنه رمى مخففة اليا وكاهى شد وياكه مرد الله براى قربان بيت الله
فرستاده قيلنان شتر وكاو وبدنه دخى جمل وناقه وبقره اطلاق اولنور وطلقا ايله تسميه اولنمشدر كبر جثه سندن ناشى
بدنه دينلور صحيح بخاريده نگاشته بيورلان روايتدندر نبى آخر الزمان عليه صلوات المنان حجة الوداعده صد دانه بدنه
اهدا بيوروب بيت اللهده برمقدارنى بالذات دست شريفيله نحر ولحوم وجلودنى تقسيم وباقيسنى امر حضرتله
دست على المرتضى ده نحر اولندى ويده مؤيده لريله ذبح اولنان عمر گرانمايه لرى عددنجه التمش اوچ بدنه ايدى
والحاصل شاه هفت اقليم رسالتك ملبوسات ومركوباتندن اولان ترك تكلف عجز وافتقاردن اوليوب انجق
تواضعا لله وتقربا لحضرة مولاه اولديغن اشعار وايما ايدر (ولما فتحت عليه مكة دخلها بجيوش المسلمين طأطأ
على رحله رأسه) مفعول طأطأ (حتى كاد يمس) فتح ميمله در (قادمته تواضعا لله تعالى) قادم وقادمه ومقدم
ومقدمه چار لغت اوزره در پيشى معناسنه ايام صبامدن برقولده اون اوچ وديگرده اون التى ويا اون طقوز دانه

مرورنده فتح دلارای ام القری میسر اولوب دوازده هزار دلیران جنك آزمای موحدینله داخل اولدقده حضرت
رب جلیل جلت عظمته سایهٔ رایات رسالتلریله فراهم بیوردیغی لشکر انبوه مرتب مشاهده‌سی دل آگاهلرین
مشرق انوار حمد ایدوب بالای عرشه سایه‌ده اولان سر افسردارلی مع الله وتارك تاجدار من تواضع رفعه الله
بروجهله سر دولتمندنی خفض وارخاء والف قامت مستقیملرین لام ایتمشدیکه اسفل لحیهٔ شریفه‌سی جوبهٔ بالان
ناقهٔ قصوایه سایده اولمغه قریب ده لاحظات ترتیب الطاف الهیه بو بنو شاخسار خاطرلرینه دوقندقجه بالای
بالان شترده کذارش سجدهٔ شکر بیورورلر ایدی (ومن تواضعه صلی الله علیه وسلم قوله لا تفضلونی علی یونس بن متی)
قال السیوطی لم اقف علیه بهذا اللفظ وروایة بخاری اوزره لا یقولن احدکم انا خیر من یونس بن متی خبر صحیحدر
ومتی فتح میم وشد تا ایله مقصورا نام پدر ویا مادر یونس علیه السلامدر یعنی سید العالمین علیه سلام المعین
حضرتلرینك کمال تواضعندندرکه بنی برادرم یونس علیه السلام اوزره تفضیل ایتمکز بیورمشلری (ولا تفضلوا بین
الانبیاء) اول حضرت سید الانبیاء ایکن بو وجهله کوباولرین علما وجوهله تأویل بیوردیلر از جمله تواضعا
وتأدبا والافضل من سلبن اولدقلری هنوز اعلام اولنمزدن مقدم نلطقه پرداز اولهلر زیرا بعد الاعلام انا سید ولد آدم
وانا سید الاولین والآخرین خبریله تحدیث نعمت بیورمشلردر یا انبیا علیهم السلام میانه وشان شریفلرنده
نقص مؤدی اولان تفضیلدن نهی بیوردیلر ویا نفس نبوده تفضیلدن منع اولوب ذات انبیا وعموم رسالات وقربه
حالاتده اولان تفضیل مراد اولنمیه والا حضرت شهنشاه رسالتك افضلیتی اعتقادی اوزر بزه واجب ومتحتمدر
ویونس علیه السلامه تخصیص بیورملری قصهٔ یونسده ولا تکن کصاحب الحوت کریمه‌سنی یاد ایدنلر تنقیص
شان ایله توهم ایتمسونلر دیو ایدی (ولا تخیرونی علی موسی) ای لا تقولوا انی خیر منه وافضل امدی فوکزه موسی فقضی
علیه قال هذا من عمل الشیطان آیتیله کسنه توهم نقص ایتمك ایچون بیورمشلر (ونحن احق بالشك من ابراهیم)
رب جلیل جناب خلیل علیه السلامدن حکایه بیوردیغی قصهٔ رب ارنی کیف تحیی الموتی قال اولم تؤمن
قال بلی کریمه‌سنده اولان ایهامه ایماد که برسبیل تواضع فخر انبیا حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم بیوردر
ابراهیم علیه سلام الرحیم شك ایتدیسه بز شکه انلردن احقرز لکن شك ایتمدی دیدی کلنه دیك اولورکه بن شك ایتم
فکیف جد امجدم جناب خلیل الله شك ایلیه دیو ابراهیم علیه سلام الکریم جنابندن شکی نفی واول حضرته شك
ظننده اولان خواطر ضعیفه‌یی ابعاد بیورمشدی آیهٔ شریفه نفی للشك اولوب شکی اثبات نابابدر (ولو لبثت
مالبث یوسف فی السجن لاجبت الداعی) قصهٔ یوسف علیه السلامده وارده اولان فلبث فی السجن بضع سنین
قضیه‌سنی مشیر اولور وداعیدن مراد یوسفی زنداندن اخراجه عزیز مصر جانبندن فرستاده قیلنان کسنه‌در یعنی
فرضا وتقدیرا اخ کریم یوسف علیه السلامك زندانده مدت لبثی قدرین مکث ایدیدم اخراجه ارسال اولنان
رسول ملك دعوتنه حبسدن خلاص ایچون اجابته سرعت ایدردم دیو هضما لنفسه ورفعة لمقام یوسف الصدیق
اظهار تواضع بیوردی زیرا یوسف علیه السلام مدت مدیده محبوس چاه زندان ایکن اخراجه دعوت اولندقده
برای اثبات براءت ساحته ترك عجله بیوروب اظهار صبر وتثبت ایلدی (وقال للذی قال له یا خیر البریة ذاك ابراهیم)
بریه خلق معناسنه من بره بمعنی خلق لکن همزه‌سی دریه‌وتی همزه‌لری اسامتروکه‌در امام مسلم صحیحنده روایت
بیوردیغی خبر صحت اثر اوزره سرور اصفیا صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه یا خیر البریه دیین کسنه‌یه تواضعا الله خیر البریه
ابراهیم خلیل علیه صلوات الجلیل جنابلریدر دیو جواب داده اولدیلر وتخصیص بالذکر بیورلدیغی ملة ابراهیم
علیه السلامه اتباع ایله مأمور بتلرندن ناشی اولور (وسیأتی الکلام علی هذه الاحادیث بعد هذا ان شاء الله تعالی)
من غیر تطویل واعتساف قسم ثالثده احادیث مذکوره اوزره ورود ایدن کلام لؤلؤ نظام سلك تحریره کشیده
قیلنور (وعن عائشة والحسن وابی سعید وغیرهم فی صفته وبعضهم یزید علی بعض) تقدیم صدیقه رضی الله عنها حال
سلطان عالمه ادری وریحانهٔ نبی حسن بن علی رضی الله عنهما ایله تعقیب اهل بیتدن اولغله وابو سعید خدری ایسه
خادم شاه رسالت اولغین تخصیص بیوریلوب والاقرب فالاقرب وجهی اوزره ترتیب قیلندی (وکان فی بیته
فی مهنة اهله) خبر ثم مد خبر ویا ماقبلندن بدل اشتمال اولور ومهنة کسر وفتح میم ایله امتهاندن مأخوذه ولفظا ومعنی
خدمه وزننده‌در (یفلی ثوبه) ماقبلی ایچون مابعدنی بیاندر یفلی فتح مثناة وسکون فا وکسر لام ایله ثوبی مؤذیاتدن
تنظیفدرکه مراد شعر وشول اساسیتك تعلق ووقوعندن کنایه‌در والا لباس شریفنه مکس قوندرمین تعظیما له
کیك وبیت اذاسندن مصون بیوردمسی اولی بالطریقدر (ویحلب شاته) ضم وکسر لام ایله (ویرقع ثوبه) فتح یا وسکون
را وفتح قاف مخففه ایله وبعض نسخده ترقیع باندر (ویخصف نعله) کسر صاد ایله ای یخرزها الطباق طاق برطاق

در اصل ضم وجمع معناسنه‌در (ویقم البیت) ضم وکسر قاف وتشدید میم ایله ای یکنسه (ویعقل البعیر) کسر قاف ایله
علی وزن یضرب ربط بالعقال (ویعلف) کسر لام ایله (ناضحه) نون وضاد معجمه ایله هو البعیر الذی یستقی علیه الماء
(ویخدم نفسه) ضم وکسر دال ایله (ویأکل مع الخادم) ذکر وانثی‌یه شاملدر عبدا کان او حرا خادمیله اکل ایتمشدر
(ویعجن معها) خادم انثی‌یه اطلاق اولنمغین ضمیر مؤنث ایراد اولندی (ویحمل بضاعته من السوق) خبر صحت اثر
بخاریده اولان مرویدر اثاردندر جناب صدیقه وحسن وابو سعید وغیریلردن نعت رسول الله صلی الله علیه
وسلمده مروی وانلردن بعض رواة بعض اوزره صفائده برنیجه عبارات زیاده بیورورلر که سید ولد آدم صلی الله علیه وسلم
سعادتخانه‌لرنده اهل بیتی خدمتنده قائم اولورلردی ولباس نوریاشی تشریع الامته مؤذیاتدن کندولری تفتیش
وتنظیف بیوروب کوسفندی کندی دست بیعطاسیله تحلیب وثیاب پاکنده ظهور ایدن خرق رقع ونعل شریفی
طاقنی طاق دیکری اوزره بالذات اطباق وخاشاك روب دولتخانه‌سی خدمتنه قیام وشتری زانولرندن کندیلری
بندوربط وناضحنه بالذات علف داده اولوب وخدمهٔ شریفه‌لرنده نیجه پرستار وخدمه موجود ایکن احیانا نفس
نفیسلری خدمتنی کندیلر کورر ایدی وخدمه سیله بیلجه اکل طعام ایدوب خادمه‌سنه تخمیر عجین خدمتنده
معاونت وکاهی دأب انبیای پیشین اوزره بازاردن خریدار اولدیغی متاعی بالذات براور اولوردی (وعن انس
ان کانت الامة من اماء المدینة) ان کسر همزه ایله ثقیله‌دن مخففه بمعنی الشان (لتأخذ بید رسول الله صلی الله علیه
وسلم فتنطلق به حیث شاءت حتی تقضی حاجتها) خادم الحضرت انس بن مالك رضی الله عنه‌دن تعلیقا روایت کردهٔ
بخاریدر شان کلام اهالی مدینه کنیزکاندن برکنیزك دست کرم پیوست نبوته یاپشوب طرف وبیوت مدینه‌دن نه
محله دیلرسه لحاجتها کتورر ایدی تاکیم برامرده شفاعت وامثالی مهمنی قضا بیوررنجه برای خاطر منقاد اولوردی
(ودخل علیه رجل) غیر معروفدر (فاصابته من هیبة رعدة) کسر را ایله لرزش واضطراب ویا برودة (فقال له صلی
الله علیه وسلم هون علیك فانی لست بملك انما انا ابن امرأة من قریش تأکل القدید) فعیل بمعنی مفعول خبر لطیف
بالاده سبق ایتمکین اعاده‌سی بعض زیادهٔ لفظ اعتباریله‌در یعنی برکسنه مجلس ملائك خدم سلطان عالمه رومال
ایلدکده مقدم چشم اشنا اولمغین مهابهٔ حضرتدن وجودنه لرزش عارض اولدقده اول ذات لطفیله نسکا التفات
ایدوب امری تیسیر وتهوین قیل هراسان اولمه تحقیق بن پادشاه جابر دکلم نه خوف ایدرسن بلکه بن کوشت پارهٔ خشك
تناول ایدر بر خاتون زاده‌یم دیو عدم کبریادن کنایه بیوردیلر وعادت عرب وروم اوزره لحم قدید غالب حالده مأکولات
فقرادندر (وعن ابی هریرة رضی الله عنه قال دخلت السوق مع النبی صلی الله علیه وسلم فاشتری سراویل) فارسی
معرب شلواردر معرفة ونکرة لا ینصرفدر (وقال للوزان) تشدید ایله صیرفی وغیریدن زر وسیم وزن ایدیجیدر (زن) کسر
زا ایله (وارجح) فتح همزه وکسر جیم ایله امام طبرانی وسطنده ضعیف ایله ابی هریرة رضی الله عنه‌دن روایت بیورر حضرت
رسول محترم صلی الله علیه وسلم ایله بازاره واروب اول حضرت بر شلوار اشترا وصیرفی‌یه امر ایلدیکه بهاسنه قیمت
سراویلی برزیاده سنجیدهٔ ترازو وکفه‌سن دیکردن مرجح قیل ودراهمی اعطا ایله دیدی (وذکر القصة) کما سمعتها
انفا (قال فوثب الی ید النبی صلی الله علیه وسلم یقبلها) تشدید موحده ایله جملهٔ حالیه‌در (فجذب یده وقال هذا تفعله
الاعاجم بملوکها ولست بملك انما انا رجل منکم) ابو هریره رضی الله عنه بیورر که وزان اول حضرتك دست کرم
پیوستنی تقبیل مراد ایلدیکی حالده سرعة تأمل قیام وحضرته متوجه اولدقده بالتواضع ید مؤیدنی چکوب
بیوردیلر که بوس ید ایله اهل فارس شاهلرنه اکرام قصد ایدرلر بن انلر جنسی ملوکدن دکلم بلکه سزلر ماننده بشرم
دأب ادب عرب ایله معامله ایدرم دیدی (ثم اخذ السراویل) سوم سراویلی ادادنصکره شلواری الدیلر (فذهبت لاحمله
فقال صاحب الشیء احق بشیئه ان یحمله) بدل من شیئه ابو هریرة رضی الله عنه روایت ایدرکه شلواری حملی قصد
ایلدم تواضع بیوروب شیء صاحبی مختص به اولان متاعی حمله احقدر بیوردیلر امدی اول حضرتك لبس سراویل
بیوردقلرینی امام سیوطی بعضیلر اثبات وبعضیلر انکار ایلدی والله اعلم وبوسش یددن صرافی نهی بیوردیغی
امر دنیو ایچون اولدیغندندر والا اصحاب کرام دست جهان پیوست حضرتی تقبیل ایدرلردی کذلك ایادی
خلفا دخی بوسه‌کاه شفاه اصحاب ایدی کذلك علما وارباب تقوی واصحاب شرفك الارین اوپمك سنة مستحبه‌در

فصل

(واما عدله صلی الله علیه وسلم) عدول عن الظلم وعادل معناسنه مصدردر (وامانته) اموال واحوال ناسده
موثوق به اولوب قولا وفعلا ودیعه قلنان شیئی حفظ وصیانتدر (وعفته) هر ناسزا احوالی ترك ونزاهت (وصدق لهجته)
لسان وکلام (فکان صلی الله علیه وسلم امن الناس) مد همزه ایله من جهة الامانة بسیار ترین خلق (واعدل الناس

واعف الناس واصدقهم لهجة منذ كان) عدلی امانت اوزره تقدیم بیورلمق لف نشر ترتیبنه انسب ایدی وکان یعنی
وجد نامه در یعنی ابتداء خلقتندن الی نهایتها اول متمم مکارم الاخلاق حضرتلری ناسک امانت قبلندن اشد واعف
واسان جهتندن راست وصواب کویی ایدی (اعترف له بذلک محادوه) جمع محاد بتشدید الدال المهملة معادی
ومجانب معناسنه (وعداه) کسر عینله جمع ویا اسم جمعدر یعنی ذکر اولنان شمائل رضیه وصفات سنیه ایله انک
مخالف ودشمنانی بیله اقرار واعتراف ایلدیلر* بیام معداتن زیب کوش هوش ایدنه* عیار میروکداه معنان
عالمدر* بناء مهر ومهاشاه عرش تخت کیها* سکه دادودهش تو أمان عالمدر (وکان یسمی قبل نبوته الامین)
ظهور نبوة ودعوتدن اقدم غایت امانة ونهایت دیانتندن امین اسمیله بنام اولدی (قال ابن اسحاق) صاحب السیر
محمد بن اسحاق بیورر (کان صلی الله علیه وسلم یسمی الامین بما جمع الله فیه من الاخلاق الصالحة) باسببیة ویا بمعنی مع
یعنی حق سبحانه وتعالی حبیبنه اخلاق حسنه بخش وعطا سیله امین تسمیه اولندی (وقال تعالی مطاع ثم امین
اکثر المفسرین علی انه) ای المطاع (محمد صلی الله علیه وسلم) یعنی خدای جهان افرین حبیبی شانتده مکرم وعند
الملأ الاعلی والحضرة العلیا محترم ودعوای نبوة ووحی ورسالتده موصوف بالامانتدر دیو مراد محمد علیه السلام
اولدیغی قول اکثر مفسریندر اما برقول کثیر ارباب تفسیر جبریل امین علیه السلامدر (ولما اختلفت قریش
وتحازبت) زای معجمه ایله ای صارت احزابا وطوائف وبعضیلر آسهملا ایله محاربه دن ضبط ایتمشلردر (عند بناء
الکعبة فیمن یضع الحجر) جار ومجرور متعلق اختلفت (حکموا) فتح حاء وتشدید کافله جواب لما (اول داخل علیهم
فاذا) فالجائیه (بالنبی صلی الله علیه وسلم داخل وذلک قبل نبوته فقال هذا محمد هذا الامین قد رضینا به) محدثان
صحیح الاخبار سیردن احمد وحاکم وطبرانی بو وجهله تزیین بیت الشرف اثر اولورلر که حضرت فخر عالم صلی الله علیه
وسلم مرقات رفیع عمر عزیزی اوتوزبشنجی پایه به وضع قدم بیوردقده رؤساء قریش کعبة اللهک تشیید اساس
وتجدید نه تعمیر دامن اهتمام ایلیوب حیطان رصیف البنائی ارتفاع بولدقده میان قریشده رکن اسعد حجر اسودی
محلنه کیم وضع ایلیه دیو اختلاف ظهور ایلدی برطائفه ادعا ایتدیکه میانلرنده دعامة الرهط اولان کشی زاده
جمال کعبة اللهی برینه قویه ودیکران دخی برمقتضای حمیة عرب مطارحهٔ حسب ونسب ایدرک رؤساء قوم
استصوابی انک اوزرینه قرار ایلدیکه ابواب مسجددن هرکیم اول داخل اولورسه حکم نافذ الحکم اولوب فیصل
قضیه اکه مفوض اوله پس اول بانی مبانی شریعت علیه السلام والتحیه بغتة جملهدن اقدم داخل حرم اولدقده
اشته محمد امین بزانک حکمنه راضی اولدق دیدیلر اول حضرت دخی کساء مشک سایلرین زمینه وضع ایدوب اول
ید بیضا ایله حجر الاسودی وسط کسایه قویوب هرقبیلهنک رئیس العشیره سی حسب الاشاره کسانک بر رکوشه سنه
یاپشوب پایان جداره وصول بولدقده شاه سدره دستکاه صلی علیه الاله جنابی اتمام مدعایه جملهسی توکیل
ایتمکله نص عالیقدر حجری ید شریفه لریله میان کسادن الوب خانه سنه وضع ایتدیلر (وعن الربیع بن خثیم) ضم خاء
معجمه وفتح مثلثه وسکون تحتیه ومیمله زهاد ثمانیهدندر التمش یدیده سرای سروره انتقال ایلدی رضی الله عنه
(کان یتحاکم) ضم مثناة تحتیه ایله مجهولدر (الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الجاهلیة قبل الاسلام) جاهلیتی
تفسیردر یعنی قبل زمن النبوة وظهور الرسالة عدل وانصاف حضرتدن قریش اکه محاکمه ایدرلردی یعنی حکم
نصب ایدرلردی (وقال صلی الله علیه وسلم انی لامین فی السماء امین فی الارض) لاختلاف الامانتین امین اعاده
اولندی یعنی عندالله وملائکته المقربین وعندالمؤمنین امینم والحاصل ملأ اعلا واهل ارض وما بیننده کمال
امانت وظهوردیانتله مشهورم اولدیغی بیانده مؤکدا بالقسم کشی نفسنی مدح جوازنه دلیل ظاهردر (حدثنا
ابو علی الصدفی الحافظ بقراءتی علیه) ابن سکره رحمه الله (حدثنا ابو الفضل بن خیرون حدثنا ابو یعلی بن
زوج الحره حدثنا ابو علی السنجی حدثنا محمد بن محبوب المروزی) راوی جامع ترمذی (حدثنا ابو عیسی
الحافظ) امام ترمذی رحمه الله (حدثنا ابو کریب) صیغهٔ تصغیر ایله امام محمد بن العلا الهمدانی حرم تاریخنده دار
السرور جنانه راهی اولدیلر (حدثنا معاویة بن هشام) قصار کوفی بوزیکرمی بشده قضا نحب ایلدی (عن سفیان
الثوری عن ابی اسحاق) عمرو بن عبدالله الهمدانی احد الاعلام (عن ناجیة) نون وجیمله (ابن کعب) الاسدی
(عن علی) کرم الله وجهه (ان اباجهل) فرعون هذه الامة (قال للنبی صلی الله علیه وسلم انا لانکذبک) تخفیف
وتشدیدله (ولکن نکذب) فقط تشدیدله (بما جئت به فانزل الله تعالی فانهم لا یکذبونک) بالتشدید والتخفیف
(الایة) ولکن الظالمین بایات الله یجحدون یعنی ابوجهل لئیم سلطان دین جنابنه خطاب ایتدیکه بزسنی ثبوت
صدقکدن ناشی دروغه نسبت ایتمزلکن قرآن ویا ایمان بالبعث اسا کتوردیکک شیئی تکذیب ایدهرز دیمکله سبب

نزول وحی اولوب حق جل وعلا تسلیة حبیبه علیه الصلاة والسلام بو ایهٔ شریفه یی انزال ایلادی حبیبم بجزء
معاندین سنی دروغه نسبت ایتمزلر لکن اول ظالمر ایات حقی انکار ایدرلر دیو تسلیه بخش اولدی روایهٔ مذکوره باب
اولک اوچنجی فصلنده مستوفی بیان اولنمشیدی (وروی غیره) ترمذی ویا صد فی غیری خبر مذکورده بعض
زیادات روایت بیوردیلر که زیادة الثقة مقبولة قاعده سی اوزره ایراد بیورلدی (لانکذبک وما انت فینا بمکذب) ذال
معجمهٔ مفتوحه تشدیدله ونسخهٔ اخراده بمکذوب واقع اولدی اول حضرتدن نفی کذبی تأکید اولور بزلرسنی کذبه
نسبت ایتمزوسندخی بزم میانه مزده دروغله شهرتیاب دکلسک دیمکدر (وقیل ان الاخنس بن شریق) ابن ثعلبة
الثقفی الصحابی شریق فتح شین معجمه وکسر راءله (لقی اباجهل یوم بدر) سال دوم هجرتده روز آدینه نوازدهم ماه
رمضانده وقوع یافته در (فقال یا ابا الحکم) فتحتینله کنیهٔ قدیمه سیدر (لیس هنا غیری وغیرک یسمع کلامنا تخبرنی
عن محمد) جملهٔ خبریه در که اخبرنی عنه دیمک مراد اولنور (اصادق ام کاذب) اصادق همزهٔ استفهامیه حقیق
ویا تقدیری محذوفه در (فقال ابوجهل والله ان محمد الصادق وما کذب محمد قط) بو جملهده ادوات مؤکده زیاده سی
مالایخفی در یعنی روز مشرک شوز بدرده اخنس ابوجهله ملاقی اولوب دیدیکه یا ابا الحکم برجای تنهاده بزدن غیری
کسنه نایابدرکه کلام ویاممز کوشزدی اوله پس بکا شان محمددن خبردار اول راستمدر یا دروغ کو میدر دیو پرسش
حال حضرت ایلدکده ابوجهل یاد قسم ایله بتحقیق محمد بهرحال صدقله موصوفدر و محمد ابدی کذب ایتمدی دیدی
(مصرع) والفضل ما شهدت به الاعداء (وسال هرقل عنه) کسر هاء وفتح راء وسکون قاف ویا سکون راء وفتح
قافله علم غیر منصرف ونام قیصر روم برنقل برهان کفر اوزره قسطنطینیهده مرد اولدی اما استیعابده صحابهدن
معدوددر والله اعلم (اباسفیان) صخر بن حرب بن امیة القرشی الاموی احد دهاة عربدن اولوب یوم الفتحده داخل دار
الامان اسلام اولمشدر ملک تاریخنده مدینهٔ منورهده وفات ایلدی (فقال هل کنتم تتهمونه) تشدید تاء ثانیه ایله
(بالکذب قبل ان یقول ما قال قال لا) روایهٔ شیخین علیهما الرحمه اوزره قیصر روم هرقل ابی سفیانه سؤال ایلدیکه
اول صاحب الدعوة کاخ عالم نمای نبوته قدم نهاد اولمازدن اول سزانی کذبه توسل ایله بینکزده الودهٔ تهمت
ایتدیکز میدی دیدکده ابوسفیان لاشهر بند حیاتده موجود اولالدن بر وصدق وراست کوییدن برخطوه عدول
ایتدیکی مسموع اولمامشدر دیو انهاء ماصدق ایلدی (وقال النضر) نون مفتوحه وضاد معجمه ساکنه وراء ایله (ابن
الحارث انه قال لقریش قد کان محمد فیکم غلاما حدثا) فتحتینله حال صغر وقبل اوان اکبر (ارضاکم فیکم واصدقکم
حدیثا واعظمکم امانة) تمییز یتیله منصوبلردر (حتی اذا رأیتم فی صدغیه الشیب) صدغ ضم وسکون ایله ما بین لحظ
العین والاذن (وجاءکم بما جاءکم قلتم انه ساحر) مبتدأ مقدره خبردر ای هو ساحر (لا والله ما هو بساحر) دعامة الرهط
قریشدن نضر بن الحارثک غزای بدرده اسیر اولوب صغرانام محلده فرمان همایون نبویله سرنکبت مداری حیدر
کرارک طعمهٔ شمشیری قیلنمشیدی اکابر قریشه دیدیکیم میانه کزده محمد کودک خرده سال ورضاوصبر جهتندن
بسیارترین وقول ووعدا راست کو یکز وصدق ودیانه شرف ترینکز ایدی تا کیم عارضنده موی سپید نمایان اولوب
کلام حق وصدقله سزه کلدی سز محمد حقنده ساحر دیدیکز لا والله محمد ساحر دکلدر دیدی (وفی الحدیث) علی ما رواه
الشیخان (عن عائشة) رضی الله عنها (ما لمست) فتح میمله (بیده ید امرأة قط لا یملک رقها) کسر راء وتشدید قافله
ای لا یملکها بالنکاح او بما کا فقد قالت اسما التزویج رق المرأة فلتنظر این تضع رقها (وفی حدیث علی) رضی الله عنه
(فی وصفه صلی الله علیه وسلم اصدق الناس لهجة) حضرت شاه رسل نعت شریفنده داماد محترم حدیثنده اول
حضرت لسان وبیان وکلام وپیام جهتندن ناسک صادقترینی ایدی دیو مذکوردر کما تقدم (وقال فی الصحیح) حلم
واحتمال فصلنده مفصلا ذکری مرور ایدر خبر صحیحده سلطان انبیا علیه التحایا بیوردی (ویحک فمن یعدل) بالرفع
(ان لم اعدل خبت وخسرت ان لم اعدل) ایکی وجهله تأویلی سبق ایلدی (وقالت عائشة ما خیر رسول الله صلی الله
علیه وسلم فی امرین الا اختار ایسرهما ما لم یکن اثما فان کان اثما کان ابعد الناس منه) بو خبر لطیف دخی معنا
حلم فصلنده مبنی ومعنی کذا ایدوب دیکربار فصل شفقتده سبق ایلدی (قال ابو العباس المبرد) فتح راء مشدده ایله
نحو ولغتده فرید عصر اولان محمد بصریدر دار السلام بغدادده وفات ایدوب باب کوفهده مدفوندر (قسم) تخفیف
وتشدید سینله (کسری) کسر وفتح کاف وراء مقصوره ایله مقرب خسرو تختگاه فارسه شاه اولنلره اقبیدر (ایامه
فقال یصلح یوم الریح للنوم) کسری ایامنی قسمت ایدوب دیدیکه روز کارلی کون نومه صالحدر که سکونی مبنی
اولوب حرکت ناقابل خدمت وصحبت برله تعرض ورفعی مانع اولمغین خوابه حصر ایتدی (ویوم الغیم للصید) تاب
افتابدن حرارتیاب اولمق ایچون ابر اوراوزی شکاره تخصیص ایلدی یوم مغیمه فاخی وسنبلی دینلور (ویوم المطر

للشرب واللهو) ويغمورلى كون شرب وسماع غناى منادمة ندما ايچون (ويوم الشمس لقضاء الحوائج) على خلاف
القياس جمع حاجة ويوم صحو مصالح ناسى رؤية ايچون تقسيم ايلدى ديدى قصهٔ مذكوره قول آتى به توطئه مراد
اولندى (قال ابن خالويه) فتح لام وسكون تحتيه ايله درامالسان محدثينده ضم لام وسكون واو وفتح يا ايله جاريدر
حسين بن محمد اللغوى الاديب الهمدانى اوچيوز يتمش تاريخنده حلب شهرنده وفات ايلدى (ما كان اعرفهم
بسياسة دنياهم) مازائده ويا موصوله ويا موصوفه اولمق ياخود كان زائده اولوب ما تعجبيه اولمق محتملدر يعنى فرس
تدبير امور دنيالرنده عجب دانالردر (يعلمون ظاهرا من الحياة الدنيا وهم عن الآخرة هم غافلون) فرس مراتب
عبادة مولادن آخرته متعلق اولان امورى عارف دكللردر ديمكله بو آية جليله برله استشهاد ايلدى يعنى انلر شرب
واكل وحركتلرينه عارفين وامر مقاسه تقيد تام ايدرلر حال انكه امر معاد ومايليق به دن غافلين درلر والحاصل
كسرى تقسيم ايامده فائده منددكلدر اما صاحب المعجزاة والرساله صلى الله عليه وسلم تجزيه زماننده مصيب اولدى
ديو استدراك ايدر (ولكن) تخفيفله (نبينا صلى الله عليه وسلم جزأ) تشديد زاى وهمزه ايله (نهاره) اى ساعات يومه
(ثلاثة اجزاء جزأ) نصب ويار فعله (لله وجزأ) دووجهله (لاهله وجزأ لنفسه) رواية ترمذى اوزره ابو القاسم محمد
صلى الله عليه وسلم وآله الامجد ساعات يوميه سن اوچ اقسمه تقسيم ايلدى برقسمنى رضاء الله وعبادة اله ايچون
وبرقسمنى مصالح اهل بيت ايچون وديكر قسمنى نفس نفيسى يعنى براى اكل وشرب امور دنيويه سنه تخصيص
بيوردى وبجزء اول شايد صباحدن رواحه دك ودوم ظهردن عصره وسيوم تا بشام اوله (ثم جزأ جزأه بينه وبين
الناس) وبعد ذاته نفسه تخصيص ايلديكى قسمى دخى دوقسمه منقسم بيوروب برقسمنى خاصهٔ نفسنه تخصيص
وديكرينى رؤيهٔ حوائج ناسه تقسيله تعميم بيورديلر (فكان يستعين بالخاصة على العامة) فخر عالم عليه سلام الله
الاتم حضرتلرينك عادة سنيه لرندن ايديكه حصهٔ استعانه بيورردى خاصه لرى اولان جزئنده ارباب صحبت واصحاب
خدمتيله قضاء حوائج عامه اوزره استعانه بيورردى يعنى خواص خدامنه تبليغ امور عامة ايله امر ايدردى
(ويقول ابلغوا حاجة من لا يستطيع ابلاغى) خواصه بيوررايديكه بكا مرام وحاجتنى بالذات ابلاغه قدرتياب
اوليانلرك مطلوبنى بزبكا افاده ايدك ديرايدى امدى عدم استطاعة ابلاغ مرام عوام يامهابة مجلس سلطان
كونين ايله كلامه مكنت ياب اولمامرى ويا حضور دولتلرينه رومالدن عاجز اولنلر شاننده اوله بعد ماذلك الابلاغه
ترغيب ايدرلر (فانه من ابلغ حاجة من لا يستطيع ابلاغها امنه الله يوم الفزع الاكبر) امنه مدله اى جعله فى امن
ويوم فزع روز حشر ونشردركه هركس عذاب وعقابدن هراسان اولورلر ويا يوم نفخه درديديلر يعنى اول كسنه كه
حاجتنى ابلاغه قدرتياب اوليانك حاجتنى ابلاغ ايليه پروردكار عالم جل شانه هول قيامتدن اول كسنه يى امين ايدر
(وهذا من حديث هند بن ابى هالة وعن الحسن) سبط محترم رضى الله عنه ويا حسن بصرى قدس سره (كان رسول
الله صلى الله عليه وسلم لا يأخذ احدا بقرف احد ولا يصدق احدا على احد) اخذ عقوبتدن مجازدر وقرف فتح قاف
وسكون راء وفا ايله تهمت واسناد كناه بديكران بعض نسخده ذال معجمه ايله قذف واقعدر مراسيل ابى داودده
ريحانهٔ مكرم امام حسن رضى الله عنه دن مرويدر شارع شرع مبين صلى الله عليه وسلم براحدى ديكرلك اسناد
تهمتيله مؤاخذه ومجازاة ايتمزدى وبركشينك اخر حقنده كى عقوبتى مقتضى ويا حقوقدن بر حق مقتضى اوله مجرد
صدق مقالنه حكم ايله كلامنى قبول ايتمزدى كرك مؤاخذه ترتب ايتسون ويا ايتمسون اما بومعنى عمومى اوزره
راجح اولمز زيرا كاهى مخبرك صدقنى بيلوب خبرنه اعتماد ويا من تصديق ونور نبوتله حليهٔ حال اول نور محضه
منكشفه ايدى (وذكر ابو جعفر الطبرى) محمد بن جرير (عن على) كرم الله وجهه (عنه صلى الله عليه وسلم ما هممت
بشئ مما كان اهل الجاهلية يعملون) خبر مذكور خصال مكتسبه فصلنده مرور ايلدى درين محل اعاده سى عفت
حضرتى بيان وبازيادهٔ لفظ حديث سابقا ذكر اولنمغله تتميم مراد اولنه (غير مرتين كل ذلك يحول الله بينى وبين
ما اريد من ذلك ثم ما هممت بسوء حتى اكرمنى الله برسالته) يعنى اهل جاهليت دركار اولدقلرى بازيچه ومعازف
مانندى مناهى يه عزم وقصدا تقدم انجق دوبار صدور يافته اولوب هربارنه مولاى جليل بنم مقصودم ميانه سنه
سدراه ايليوب بعد ذا قصدا تقدم تاكيم نكه دارندهٔ عالم بنى نبوة ورسالتله مكرم بيوردى ديدى ايكى كره هم
ايلدكارى امرى بيان قصد بيوررلر (قالت ليلة لغلام كان يرعى معى لو ابصرت الى غنمى حتى ادخل مكة فاسمر بها) فتح
همزه وضم ميمله سمر حديث ليل (كما يسمر الشاب) فتح شينله مصدر شب يعنى صارشابا واسم جمعدر حديث السن
معناسنه فتى اسا (فخرجت حتى جئت اول دار من مكة) حتى مرعيدن مجيئمه غايتدر (سمعت عزفا) عين مهمله وزاى
وفا ايله ما يلهى الانسان واللعب بالمعازف (بالدفوف) جمع دف ضم وفتح دال وشد فا ايله (والمزامير لعرس بعضهم

فجلست انظر فضرب) صيغهٔ مجهولله (على اذنى فنمت) ضمتين ويا ضم وسكونله غشاوهٔ نوم ضرب اولنمق منع سماعدركه
نائم اولان ايشتمز كويا زير خيمه ده جانشين اولنلرى چادر تغطيه ايتمكله خيمه ضرب بندن مستعاردر كان اذن تحت
غطاده بمعدن محجوبه در (فما ايقظنى الامس الشمس فرجعت ولم اقض شيئا ثم عرانى) اى طرء على وعرض الى
(مرة اخرى مثل ذلك ثم لم اهم) ضم هاوتشديد ميم مفتوحه ايله وضم وكسرى دخى جائزدر (بعد ذلك بسوء) ضم
وفتح سينله محصول خبر بركيجه بتلدرى غنم ايدن غلامه ديدمكه كوسفندلريمه نكه دارلق ايله سن تاكه بن مكه يه
واروب صحبت مردان آسا حكايهٔ شبانه ايله ازاده دل اولسم ديدم وروبراه شهر مكه اولوب بيوت شهردن برخانه يه
رسيده اولدمكه اول مرايده دف وناى وسماع كوشزدم اولدى مكر بعض اهل مكه نك سورى ايمش نكاه ايدوب
اوتورديغم حالده خواب كران مستولى اولوب اصوات وحركات اهل سور بنى بيدار ايتمدى الاكرميت آفتاب صبح
نومدن ايقاظ ايدوب مرعايه رجعت ايلدم وقصد ايتديكم امرى مرتكب اولمدم بعد ذا ينه بوداعيه مانندى
خواهش ظهور ايدوب ينه بركيجه هم ايتدم ديو بيورديلر امدى حرمة معازف احاديث مشهوره ايله ثابته در
اما ضرب دفك جوازى شايعدر وامام ماوردى امثالى فحول علما التسلية الاحزان ضرب عودى تجويز ايتمشلر لكن
جوازى بوى اشتباهدن خالى دكلدر شيخ محمد بكرى عطروا مجلسنا بعود الماوردى كلام ظرافت پيامله ماوردينك
جوازنه ايما بيورمشلر وفى منظومة الدميرى * ونغمات العود فى الاحيان * قالوا تزيل اثر الاحزان * فاجزم على
التحريم اى بجزم * والحزم ان لا تتبع ابن حزم * فقد ابيحت عند ابن حزم الاوتار والعود والطنبور والمزمار كذا
فى نسيم الرياض الخفاجى

فصـــل

(واما وقاره صلى الله عليه وسلم) وقار سكون وطمأنينة ورزانت ويا عظمت (وصمته) سكوت (وتؤدته) ضم تاء
فوقيه وفتح همزه ودال مهمله ايله تأنى (ومروءته وحسن هديه) سيرة وطريقة وهمت وسلوك (فحدثنا ابو على الجيانى
الحافظ اجازة) يعنى ابو على عليه الرحمه دن روايت مسموعاتنه اذن واجازة جهتندن بيامرس اولوب (وعارضت
اصلى بكتابه) نسخهٔ مقروءه يى حال القراءة نسخهٔ شيخه مقابله ايلدم (قال حدثنا ابو العباس الدلائى) كسر دال
مهمله مشدده وتخفيف لام مفتوحه والف ممدوده وياء مشدده ايله جمع دلوه نسبتدر احمد بن انس العذرى قال (انبأنا
ابوذر الهروى حدثنا ابو عبد الله الوراق حدثنا اللؤلؤى) ابو على محمد بن احمد (حدثنا ابو داود) سليمان بن اشعث
صاحب السنن (حدثنا عبد الرحمن بن سلام) فتح سين مهمله وتشديد لامله (قال حدثنا الحجاج بن محمد عن
عبد الرحمن بن ابى الزناد) حافظ اعور مصيصى يوز اتمش درتده جناب بقايه عنان كش عزيمت اولمشدر (عن عمر بن
عبد العزيز بن وهيب) انصارى مولى زيد ثابت (سمعت خارجة بن زيد) بن ثابت الانصارى المدنى احد فقهاء
السبعة قال الشهاب الخفاجى قيل ان اسماء فقهاء المدينة السبعة اذا علقت على محموم برئ واذا وضعت فى البر لم يدخله
سوس ولم يفسد وقد نظمهم بعضهم * الا كل من لا يقتدى بائمة * فقسمته ضيزى عن الحق خارجه * فخذهم
عبيد الله عروة قاسم * سعيد ابو بكر سليمان خارجه (يقول) بو خبر لطيف مراسيل ابى داوددندر (كان النبى
صلى الله عليه وسلم اوقر الناس فى مجلسه) حضرت شاه سروش خدم صلى الله عليه وسلم مجلس همايونلرنده
وقار جهتندن ناسك اعظميدى اما عيال وخواصيله خلوت نشين اولدقده انبساط اوزره ايدرلر ولفظ كان بحسب
الاصل فعل ماضى ايسه ده استمرارله استعمالى شايعدر وكان الله غفورا رحيما اسا وبراى تكرار دخى بقرينه
مستعملدر نحو كان حاتم يقرى الضيف (لا يكاد يخرج شئ من اطرافه) لا يكاد ايرادنده مبالغه بديدار در ويخرج
فتح ياء تحتيه ايله وشئ مضارعه فاعلدر اما ضم ياء ايله يخرج مضارع اخرج شيأ مفعول اولور يعنى كمال وقارندن
بدن نازكترين ولباس كل پيرهنى تحتندن پاى عرش پيمالرى اسا برعضوى اظهار بيورلمغه قريب اولمزدى يعنى
قدم شريفه لرى زير قبادن بروز ايتمزدى وياخود براق ومخاط ووسخ آسا شيئى اخراج ايتمزدى ديمك اوله خذ ما صفا
ودع ما كدر (وروى ابو سعيد الخدرى كان النبى صلى الله عليه وسلم اذا جلس فى المجلس احتبى بيديه) وكذلك (كان
اكثر جلوسه) عليه الصلوة والسلام (محتبيا) احتبا حاء مهمله ايله دودستنى ساقينى اوزره وضع ويا ظهر وساقينى ردا
ويا عمامه سيله جمع وضم پرداخته ايلمك ابو داود وترمذى عليهما الرحمه شمائلنده ابو سعيد خدرى رضى الله عنه
جنابندن روايت بيوررلركه حضرت تخت نشين لولاك عليه السلام مجالس سروش خدمنده جلوس ايلدكلرى
حينده دودست شريفه لريله لباس پاكيزه ساخته همچنان هيئات جلوسى غالب حالده ساقينى وظهر شريفه لرين
پوشيده ايدن قباى زيبا به نظام وعمامه ودستار لطيفه لرين پرداخت بيوررزاولديغى حالده متواضعانه وقار اوزره

جالس اولوردی (وعن جابر بن سمرة رضی الله عنه انه علیه الصلوة والسلام تربع) امام مسلم وابوداود روایتکرده سی
اوزره جابر رضی الله عنهدن مرویدرکه سلطان عالم صلی الله علیه وسلم خارج صلوتده احیانا مسجد شریفده تربع
بیورردی (وربما) تشدید وتخفیفله (جلس القرفصاء) ضم قاف وفاء ویا کسر فاء برله ومد وقصر ایله وعن القراء اذا
ضممت مددت واذا کسرت قصرت الیتین اوزره جالس اولوب شکمن فخذینه پیوسته قیلق (وهو) بروایة ترمذی
قرفصا (فی حدیث قیلة) فتح قاف وسکون تحتیه ایله بنت مخرمة الغزیة او العدویة وقد تقدم (وکان کثیر السکوت)
تفکر مشاهدهٔ ملکوت وتذکر مطالعهٔ جبروتله بسیار خاموش ایدیلر (لایتکلم فی غیر حاجة) ضروریهٔ قضیهٔ دینیه
ودنیویه ویا مسئلهٔ علمیه وعملیه دن غیری محلده دهن کشای گفتار اولمزلر ایدی وفی الحدیث ان من حسن اسلام المرء
ترکه مالا یعنیه (یعرض عمن تکلم بغیر جمیل) ذکری مستحسن اولمین کلامله سخن ساز اولنلردن اعراض ایدردی
(وکان ضحکه) کسر وسکونله (تبسما) اول حضرتک خنده سی کولمسمک ایدی امر دنیاده نیم خنده وتبسم امام امر
آخرتده خنده وضحک ایدی تا که نواجذ در دانه لری اشکار وغنچه دهانی شکفته اولوردی (وکلامه فصلا) حق
وباطل میانه سن فارق وحلال وحرام بینی فاصل وگفتار معجز رفتاری بین ایدی (لافضول) فتحله (ولا تقصیر)
قدر حاجتدن کلام حکمت نظامی نه بیش ونه کم * دهان نکته دانی روح بخش قالب تحقیق * زبان خوش بیانی رونق
افزای فصاحتدر (وکان ضحک اصحابه عنده التبسم توقیرا له واقتداء به) وحضور رسالت پناهلرنده اصحاب
ذوی الاحترامک خنده لری اول حضرته تعظیما واقتفاء تبسم ایدی (مجلسه مجلس حلم) کسر حاء وسکون لام
وبعض نسخده ضم حاء مع الکاف حکم واقعدر (وحیاء وخیر وامانة لا ترفع) صیغهٔ مجهول ایله بالتذکیر والتأنیث
(فیه الاصوات ولا تؤبن) ضم مثناة فوقیه وسکون همزه ایله وکاهی واوه مبدله در وفتح موحدهٔ مخففه ای لا ترمی
بصریح ولا تذکر بقبیح (فیه الحرم) ضم حاء وفتح راء ایله جمع حرمة والحاصل مجلس عالیلری علم وحلم وحکم وحیا
ووفا وصفا وکل خیر دنیا وعقبی وامانهٔ کبری اولوب تأدبا لسید الکائنات اواز بلند ظهور ایتمز وانتهاک حلال اولمین
حرمه قبحله یاد اولنمزدی (اذا تکلم اطرق جلساؤه کانما) ماء کافه زیاده سیله در (علی رؤسهم الطیر) رؤسهم امثالنده
بحسب القرآءة اوچ وجه رایکاندر کسر هاء وضم میم وکسر هردو وضمها یعنی حضرت خطیب منبر سیادت علیه
اسنی التحیة گفتار اعجاز رفتارله گویا اولدقده جلیس وانیس مجلس اولنلر سر بجیب ادب اولوب گویا کمال
استکانتلرندن ناشی سر عزتلری اوزره مرغان هوا قرار ایتمش کبی ایدیلر امدی مرغان قرار ایتدیکی شیئک
استقرار ایله تشبیهده سر دولتندان صحب کرام کمال سکینتله وصفلرنده مبالغه بدیدار اولور (وفی صفته) صلی الله علیه
وسلم فی مشیه مقدم خبر (یخطو تکفؤا) مبتدأ در ولفظی مراد لاحول ولا قوة الا بالله کنز من کنوز الجنة قولی اسما
ای قیل فی وصفه هذا ویخطو مضارع خطا المعتل ورجلی مدایده رک رفتار در وضمه له خطوه ما بین القدمین وتکفیا
فتح مثناة وکاف وفاء مضمومه وهمزه ایله مصدر در کتقدم تقدما یعنی اوکنه میل ایده رک خطوه جنبان اولمقدر
(ویمشی هونا) فتح هاء وسکون واو ایله من غیر تمایل رفق ولین آهسته رفتاردر (کانما ینحط من صبب) فتحتینله جای
منحدر * دیدیلر وصف شرفنده بیت * یوریسه مائل اولوردی اوکنه * نی شکرکبی خیادن هر بار * اکیلوردی
اوکینه بر مقدار * یعنی یوکسکدن ایدرکبی نزول * یوریسه دائم اکیلوردی رسول (وفی الحدیث الآخر اذا مشی
مشی مجتمعا) یعنی اعضاء شریفه سن من غیر تحریک رأسه دفعهٔ نقل ایدردی (یعرف فی مشیته) کسر وفتح میله
(انه غیر غرض) فتح غین معجمه وکسر راء مهمله وضاد منقوطه ایله ای غیر قلق ولا ملل (ولا وکل) فتحتینله بلید
وهراس (ای غیر ضجر ولا کسلان) ظاهرا ما قبلی لف ونشر اوزره مرتبا تعیینده ضجر قلق وکسلان فتور وعدم
نشاط ایله غمناک یعنی رویشنده نمایان ایدیکه اضطرابله وملولانه رفتار ایله دکل ایدی (وقال عبد الله بن مسعود)
بخاری واصحاب سنن روایتلرنده وارد اولدی (ان احسن الهدی هدی محمد صلی الله علیه وسلم) هدی بوزن رمی
سمت وسیرة خادم عاقبت محمود ابن مسعود رضی الله عنه بیوررکه تحقیقا احسن سیرة وسلوک سمت وطریقت صلی
الله علیه وسلمدر (وعن جابر بن عبد الله رضی الله عنهما کان فی کلام رسول الله صلی الله علیه وسلم ترتیل وترسیل)
یعنی کلام لؤلؤ نظام سید الانام علیه السلامده تبیین وتؤده حاصل ایدی من غیر عجله وغموض بیان کلام بیوررلردی
وترسیل عطف تفسیردر اخرجه ابوداود واحمد علیهما الرحمه (وقال ابن ابی هالة کان سکوته علی اربع) برادرزادهٔ
سیدة النساء ابن ابی هاله بیوررکه اول حضرتک سکوتی چار خصلت اوزره ثبوت یافته ایدی (علی الحلم والحذر
والتقدیر والتفکر) حضور جلالتمآبنده عتابی مقتضی گفتار ایله سخن ساز اولان کمسنه اوزرینه مع قدرة المؤاخذه
حلم ایله سکوت ودشمناندن حراست وتحفظده ومایلیق به وبغیره تقدیری اوزره ومصنوعات حقی تفکر برله خاموش

اولورلردی (قالت عائشة رضی الله عنها کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یحدث حدیثا لوعده العاد لاحصاه)
روایت شیخین اوزره صدیقهٔ سلطان رسالت علیه ازکی التحیه صدیقه بیوررکه اول حضرت لب جنبان گفتار
اولوردیکه اگر بر کمسنه حرف بحرف حروف کلماتنی تعداد ایلسه قابل شمار ایدی یعنی کمال ثبات وعدم سرعتندن ناشی
عد اولنوردی (وکان صلی الله علیه وسلم یحب الطیب والرائحة الطیبة) طیب وعنبر ومسک وعود واسا تطیب اولنان
نقایسدر ورائحهٔ حسنه سائر معطرات ورائحه یه شامله در گل وسنبل وریحان وش خوشبو اولان شیئلر
(ویستعملهما کثیرا ویحض علیهما) ضمیر تثنیه طیبه ورائحه یه عائده اولور یعنی اکثر احیانده استعمال بیورروب
واستعمالنه ترغیب بیوررلردی زیرا رائحهٔ طیبه ده فوائد بسیار حصول ایدر اولور حضور ملائکهٔ حفظه وقوای
خمسهٔ ظاهره وباطنه مانندی منافع هویدادر (ویقول حبب الی من دنیاکم النساء والطیب وجعلت قرة عینی
فی الصلوة) طقوزنجی فصلده علی التفصیل متن ومعانیٔ حدیث مذکور کذار ایتمشدر (ومن مروءته) صلی الله علیه
وسلم (نهیه عن النفخ فی الطعام والشراب) مروءة ضمتین وواو وهمزه ایله وکاهی همزه واوه قلب وادغام اولنوب
مشدد دخی اولنور مرءدن انساندر انسانیة معناسنه بما یلیق بالرجال ایله تلبس ومایخل بهی ترک ایتمکدر یعنی حضرت
ادیب مکتب خانهٔ ازل علیه سلام الله عز وجل جلاهمی وتمندندر طعام وشرابده اوفلمکی نهی بیوررلری امدی حال
شربده اناء وکوزه تنفس منهیه در بلکه نفس آدمی سم دردیدیلر اما حدیثده وارد اولان کان صلی الله علیه وسلم
یتنفس اذا شرب مرتین خبرلطیفی بو معنایه دکلدر بل شربی قطع واناءدن دهنی تبعید وخارجده تنفس ایتمکدر
(والامر بالاکل) اولی اولان وامره لفظیله ایراد بیوریلوب نهیه اوزره عطف اولنمق انسب ایدی (مما یلیه) یعنی
طعامده هر آکل کندو اوکندن تناول ایتمسنه امر ایتمری مروة حضرتندندر (والامر بالسواک والانقاء) برله
بالسواک اوزره معطوف ویا من مروءته تنظیف تقدیریله مرفوعدر (البراجم) باء موحده وراء مهمله والف وجیم
ومیم ایله جمع برجم وبرجمة مفاصل اصابع کف انتکیم سلامان مفاصل کف ظهر کف اولدیغی کبی وقیل البراجم
مفاصل الکف کلها (والرواجب) راء مهمله وواو والف وجیم وموحده ایله علی القیاس جمع راجبة ویا جمع رجبة
علی خلاف القیاس وهی المفاصل التی تلی الانامل ویا مفاصل اصول اصابع یعنی درون وبیرون انگشتده اولان آن
یرلرینی تنظیف وپاک ایتمکله امر ایتمری دخی مروة حضرتندندر (واستعمال خصال الفطرة) ختان واستحداد
وقص شارب وتقلیم اظفار ونتف ابط وفطره کسر فا ایله خلقة معناسنه در مرادا اول حضرتک امر ایلدیکی سنت
سنیه در وقد سبق تفصیلها

فصل

(واما زهده فی الدنیا) صلی الله علیه وسلم معناء زهد ترک دنیا ولذات دنیویه دن روکردان اولوب فیما عند الله رغبت
تامه درکه اوچ قسم ایله معنی دربری ترک حرامه که زهد عوام ودیکری ترک فضول حلال که زهد خواص بر کمالدر
واثری ترک کل ما یشغل عن الله که زهد عارفین باللهدر (فقد تقدم من الاخبار اثناء هذه السیرة ما یکفی) سیرة
سید الابرار خلالنده احادیث واخباردن اوائل بابده وروداید ابناء اعاده وتکراردن اغنا ایدر وجمله کذران
ایلدی (وحسبک من تقلله منها واعراضه عن زهرتها) فتح زاء ایله زینت وبهجة (وقد سیقت الیه بحذافیرها) جمع
حذفار ویا حذفور ای بجملتها وکلیتها من جمیع نواحیها وفی النهایة الحذافیر الجوانب (وترادفت علیه فتوحها) ای
تتابعت بو ایکی جمله حالیتان ویا بین المبتدأ والخبر معترضتاندر (ان توفی صلی الله علیه وسلم) صیغهٔ مجهول ایله وان
مصدریه وبعض نسخده الی زیاده سیله در (ودرعه مرهونة عند یهودی) درع زره مذکر ومؤنث قیلنور (فی نفقة
عیاله) فی تعلیلدر یعنی شاه رسل صلی الله علیه وسلم امر دنیادن تقلل وقناعتی وزینت وبهجتندن اعراضی دنیا
اکابا سرها سوق وتسخیر اولنوب فتوحی ومال غنایم وارزاق داد حق ترادف وتتابع ایلدیکی حالده اقل قلیل ایله الی
الوفاة اکتفا وکفافله رضا داده اولمری سکا کافیدر حال انکه وفات ایلدکلرنده درع شریفی قوت عیال وآل یکرمی کیل
شعیره ابو الشحم نام یهودیده مرهونه ایدی (وهو یدعو ویقول اللهم اجعل رزق آل محمد قوتا) قوت غذادر کما روی
الشیخان دیمک اولورکه خدایا قوت وغدای آل محمدی من غیر زیادة ما یسد الرمق مقداری عطا ایدوب کفافدن برزیاده
قیلمه دیو قاضی الحاجاته مناجات ایدردی جناب مقدس محمدی علیه طرایف التحیه سر در نقاب تراب کشیده اولدقده
نیجه حصون واراضی تخلف ایتمشلر ایکن فاقه وبینوایی اختیار ایله زره شریفی مرهونه قلنمق اشکالدن خالی دکلدر
دیدیلر * ابن الصلاح فتواسنده جواب داده اولمشلرکه اول مال واراضی بعض نوائبه معده وموقوفه اولوب نحن معاشر
الانبیاء لانورث ما ترکناه صدقة خبر شریفیله مصالح مسلمین ایچون اعداد بیورمشلر ایدی وآنی نفس نفیسه

وعيالجون تصرف بيورمزدی اماشهاب خفاجی علیه الرحمه برنکته ایرادایتمشدر جوعله ریاضت نفس روح
وذهنه صفوت وقوی داده اولوب نفسی قدسیه وملکیه قیلمغله اهل ملل ریاضته اهتمام ایدرلردی امادین محمدیه علیه
السلامده حرج نایاب اولمغین اول حضرت نفس نفیسی ایچون خاصة تقللی اختیار وفقر صورتنده اظهار
بیورملری ریاضت تامه ده امتی کندویه اقتدا ایله حرج وشدته نایاب اولمسون حکمتی ایچوندر دیو نقل بیورمشلر
ولله دره مادق فا کره (حدثنا سفیان بن القاضی) بن سکره شکرالله سعیه (والحسین بن محمد الحافظ) قاضی سبته
وشیخ مصنف علیهما الرحمة بشیوزبش حدودنده قضاء نصب ایلدی (والقاضی ابو عبد الله التمیمی قالوا حدثنا
احمد بن عمر) تقدمت ترجمتهما (قال ثنا ابو العباس الرازی قال ثنا ابو احمد الجلودی) فتح جیمله افریقیه ویاشامده
برقریه یه نسبتدر (ثنا ابو سفیان ثنا ابو الحسین مسلم بن الحجاج) صاحب صحیح امام مسلم (ثنا ابو بکر بن
ابی شیبة ثنا ابو معاویة) محمد بن حازم احد ائمة الاعلام لکن مرجئه مذهب ایدی بوزطقسان درتده سن نهادة
بالین لحد اولدی (عن الاعمش) ابو محمد سلیمان بن مهران کاهلی سکسان سکزسال معمر اولوب یوزقرق سکز عامنده
وفات ایلدی (عن ابراهیم) ابن یزید بن قیس الکوفی الفقیه الزاهد حضرت ام المؤمنین صدیقه رضی الله عنها یه
رسیده اولمشیدی طقسان التیده عزم عقبی ایلدی (عن الاسود) بن یزید النخعی العابد سکسان بارج ایدوب کثرة
صیامله جلد بدنی سبز کون وهر دوشب ختم قرآنله اوقات کذار ذات خجسته مناقبه ایدی دعاری بخنده دعوت
ارجعی یه اجابت وترک فانی ایلدی (عن عائشة رضی الله عنها قالت ماشبع) کسر موحده ایله ما اکل حتی شبع
(رسول الله صلی الله علیه وسلم ثلاثة ایام) بلیالیها (تباعا) کسر تاء فوقیه ایله مصدردر ای متتابعة متوالیة
(من خبز) مطلقا کندم وجو بعض نسخه ده خبز من بر واقعدر (حتی مضی سبیله) ای حتی توفی یعنی صدیقهٔ عالی
حضرت صدیقه رضی الله عنها بیوررلرکه سه شبانه روز فخر عالم صلی الله علیه وسلم بیانی نان کندم ایله سیر اولنجه
اکل خبز ایتمدی تا کیم دنیادن مفارقت بیوردی (وفی روایة اخری) رواها البخاری (من خبز شعیر یومین
متتابعین ولو شاء لاعطاه) الله عز وجل (ما لا یخطر ببال) بال عقل وقلب وفکر ویخطر ضم وکسر طاء مهمله ایله ذکر
وتصور ومرور یعنی اول حضرت بیدربی ایکی کون ویا ایکی کیجه نان جودن شبع حاصل اولنجه یدی اکراول
حضرت ترفه ونعیم دنیایی مراد ایدیدی ایزد تعالی خاطره خطور ایتمدک نفایس دنیویه یی اکا بخش ایدردی
(وفی روایة اخری ماشبع آل رسول الله صلی الله علیه وسلم من خبز بر حتی لقی الله) عز وجل یعنی اول حضرت حقه
واصل اولنجه نان کندمدن سیر اولمدی (وقالت عائشة رضی الله تعالی عنها ماترک رسول الله صلی الله علیه وسلم
دینارا ولا درهما ولا شاة ولا بعیرا) روایتکردهٔ مسلم اوزره حضرت سید الوری علیه التحایا دار دنیادن رحلت
بیوردقده نه دینار ونه درم ونه شتر وکوسفند ترک ایتمدی ٭ النار آخر دینار نطقت به ٭ والهم آخر هذا الدرهم الجاری
٭ والمرء بینهما ان لم یکن ورعا ٭ معذب القلب بین الهم والنار (وفی حدیث عمرو بن الحارث) برادر ام المؤمنین
جویریه رضی الله عنها (ماترک) حضرت پیشکش انبیاء علیه التحایا اهل بیتی ایچون ترکه تخلیف ایتمدی (الا) استثناء
مفرغه (سلاحه) کسر سینله (وبغلته وارضا جعلها صدقة) جعلها ارضه راجعدر ویا جلهٔ مذکوره یه ارجاع قیلنه
وجله صفة ویا استیناف بیانیه ایله مستأنفه درو سلاحدن مراد سیوف ورماح وقسی ودروع ومغافر وغیر ذلک چهار
ویانه تیغلک بری ذو الفقار وچهار ویا هفت زره که بریسی درع داود علیه السلامدر وپنج نیزه وحربه وکمان وتیردان
ودو مغفر وسپر واعلامدرکه هر بری مخلصه نام وشانیله تعداد وتفصیل اولنوب وبغله دلدل نام استر هوار دریعنی
سلطان کونین صلی الله علیه وسلم دار بقایه رحلت حالنده موجود اولان سلاح واستر وزمینی بعد الوفات صدقه
اولمق اوزره ترک وتخلیف ایلدی وارض مستخلفه مخیر یقلک اول حضرته بخش ایلدیکی زمیندر امدی صدقه اولمق
مصالح مسلمینه وقف بیورملریدر ووقفه صدقه تسمیه سی مجازیه در وشاهرسل صلی الله علیه وسلم ارض مذکوره
محصولندن مقدار کفاف اخذ ایلیوب قدر حاجتدن مازادی تصدق ایدردی (قالت عائشة رضی الله عنها ولقد
مات) رسول الله صلی الله علیه وسلم (وما فی بیتی شئ یأکله ذو کبد) لام ولقد ابتدائیه ویا قسمیه و واو حالیه ای لهو قد
ویا والله قد مات والحال انه لیس فی بیتی دیمک اوله وکبد فتح کاف وکسر موحده ویا سکونله مع کسر وفتح ذو حیات
معناسنه وکبد منبع دم اولمغین تخصیص قیلندی (الا شطر شعیر) نصف صاع مراد اولنق کرکدر اوالبعض
مطلقا بدلیه اوزره رفعی ویا استثنائیه اوزره نصبی جائزدر (فی رف لی) فتح را وشدفا ایله شبه الطاف فی الحائط
ویا جدارده دارده بالاتر اولان تخته بندر بقیهٔ حدیث فاکلت منه طو یلا کانه ففنی روایتکردهٔ شیخین علیهما
الرحمة اوزره همخوابهٔ سید الوری صدیقه رضی الله عنها بیوررلر والله رسول الله صلی الله علیه وسلم دار عقبایه

رحلتکش اقامت اولدی بنم خانمده ذی روح اکلنه صالح شئ نایاب ایدی مکر نیم کیل جو طاقچه ده وارده بس مانده
ایدی نیجه مدت اول جودن کفاف ایلیوب بعده باقیه یی تفتیش ایچون کیل ایلدیکده مدت یسیره ده فنا بولدی
دیدی خبر مذکور بو دقیقه یی مشیردرکه وضع کیل برکة شیئی ازاله ایدر عدوشارح بو کامات داولور اما ابتدای وقت
مبایعه ده عد وکیل مانع اولمیوب لابد اولور (وقال لی) حال ماضیه یی حکایه در حضرت عائشه رضی الله عنها بیوررکه
نبی محترم صلی الله علیه وسلم بکا بیوردی (انی عرض) بناء مجهول اله اجلاله فاعلی محذوفدر (علی ان یجعل لی) تذکیر
وتأنیث ایله (بطحاء مکة ذهبا) بطحاء ابطح سیل روان اولان وادیدر ویا بطن وادیکه ریک وخرده سنکله پراوله بکا عرض
اولندی یعنی ایزد متعال وادی مکه یی زر ایله مالامال قیلمغی وحی ایله اعلام بیوردی (فقلت لا یارب) بن دیدم خدایا
بطحاء مکه یی بنم ایچون پر زر قیلمغی مراد اتمم (اجوع یوما فاصبر واشبع یوما فاشکر) استثنافدر کانه مرادک نه دردیو سؤال
بیوریلوب بکروز کرسنه ودیکر سیر اولم دیو فاقه مراد ایدرم (فاما الیوم الذی اجوع فیه فاتضرع الیک وادعوک)
تضرع ضراعتدن تذلل وانکسار ایله دعا وجانب حقه التجادر ودعا طلب مرامدر پس اول روزکه کرسنه اولم سکا التجا
وتضرع ایله لب جنبان وخواستکار احسان اولم (واما الیوم الذی اشبع فیه فاحمدک واثنی علیک) اول روزکه سیر نواله
احسانک اولم حضرتکه سجده کردان حمد وثنا خوان اولمق اقصای مرامدر دیدی (وفی حدیث آخر ان جبریل علیه
السلام نزل علیه فقال ان الله یقرئک السلام ویقول لک اتحب ان اجعل هذه الجبال ذهبا وتکون معک حیثما کنت)
مامزیدة للتأکید (فاطرق ساعة ثم قال یا جبریل ان الدنیا دار من لا دار له ومال من لا مال له قد یجمعها من لا عقل له)
امام سیوطی مناهل الصفاده لم اجده هکذا ایله حدیث مذکوره اشارت بیوروب طرق شتادن عبارات اخری ایله
تحقیق بیورمشلر اما مصنف علیه الرحمه چند احادیث شریفه دن روایت بالمعنی بیورملری ظاهردر ویقرئک السلام
مزیددن ضم یا ایله اما یقرأ علیک السلام قولی فتح یا ایله اولور وقیل هما لغتان وهو مهموز لا معتل ویجوز ابدال
همزته واوا ویاء ودنیا فعلی من الدنو قرب معناسنه بو عالم مشاهد اوزره وعالمده اولان مال وغیر اوزره وقرارکاه
عالمیان اولان روی زمین اوزره اطلاق اوانور وبهذا الاعتبار دار تسمیه اولندی یعنی بابل سدره نشین جبریل امین
شاهبازلانه رسالت علیه التحیه حضرتلرینه ابلاغ کل دستهٔ تحیه اولوب حضرت خدای علام سنا بکزه سلام وتحایا
واکرام ایدوب بیوررکه حوالی مکه ده اولان جبالی ذهب قیلوب من جهة الشرق والغرب نه محله توجه بیوررسک سکا
معیت ایتملرین مراد ایدرمیسز دیدکده ادبا الهام ربانیه یه نکران اولوب سر بجیب مراقبه بیوردقده اصکره دیدیکم
ای جبریل دنیا فانیه دربر فرد بو مسافرخانه ده مقیم اولمز وبرکسنه مالک دنیا اولوب بنه سلب اولنمق محالدر زیرا عاریه
وردیعه در بتحقیق زخارف دنیایی جمع ایتمز الا بیخرد اولان جمع وتحصیله کوشش واهتمام ایدر دیو ناطقه پرداز پیام
حکمت اولدقده (فقال له جبریل ثبتک الله یا محمد بالقول الثابت) جمله دعائیه ویا خبریه در وقول ثابتله مراد حق
مطلق محققدر یعنی جبریل امین کلام پر حکم سید الامم صلی الله علیه وسلمی پسندیده بیوروب یا محمد حضرت
پروردکارسنی قول حق اوزره استوار وبرقرار ایتسون دیو ثنا وستایش ایلدی (وعن عائشة قالت ان کنا آل
محمد لنمکث شهرا ما نستوقد نارا) ان مخففه وآل اهل بیت
مضمردن بدلیه اوزره مرفوع وعلی الاختصاص منصوبدر
وسین نستوقد برای تأکید ویا طلبدر شیخین روایتلرنده همسر حضرت پیغمبردن مرویدر بیوررلر بز معاشر اهل بیت
بکماهه مدت مکث یعنی برآی کذار ایدردی خانه مزده آتش افروز اولمزدق (ان هو الا التمر والماء) ان نافیه وضمیر طعام
ویا مأکوله راجعدر یعنی برفرده تناوله صالح طعام نایاب ایدی مکر خرما وآب اوله وقیل هذا کان فی بعض الاحوال
(وعن عبد الرحمن بن عوف) سند جید ایله ترمذی وبزار روایة ایدرلر (هلک رسول الله صلی الله علیه وسلم) صواب
اولان توفی او قبض ماننده الفاظله تعبیر ایدی زیرا هلاک عذاب وموت کفارده مستعملدر دیو اعتراض اولندی اما
هلاک مطلقا موت معناسنه پیغمبران وغیرنده استعمالی ورودی (کل شئ هالک الا وجهه) آیتی آما ومؤمن آل
فرعوندن یوسف علیه السلام شاننده محکی (حتی اذا هلک قلتم الخ) آیه شریفه سی ورودی کبی ومستحق عذاب اولنلره
اختصاصی قرینه ثبوتیله در والاستعمال هلاک وارددر دیمشلر والان لا یجوز لنا اطلاقه علی من کرمه الله
والصحابة (ولم یشبع هو واهل بیته من خبز الشعیر) بشربی حزن وخوف عبد الرحمن بن عوف بیوررکه حضرت شاه
انبیا علیه التحایا دار سروره انتقال ایلدی نفس نفیسی واهل بیتی اربه اتمکندن سیر اولنجه تناول ایتمدیلر (وعن
عائشة وابی امامة وابن عباس نحوه) صدیقه رضی الله عنهادن مروی اولان حدیث ماشبع رسول الله من خبز
شعیر یومین حتی قبض وخبر ابی امامة فی الترمذی بهذا اللفظ ایضا وحدیث ابن عباس هو المذکور عقب هذا (قال
ابن عباس کان النبی صلی الله علیه وسلم یبیت هو واهله اللیالی المتتابعة طاویا) صیغهٔ جمله طاوین ایراد بیورلدیغی
حال رسول الاهی بیاندر واحوال اهل بیت شان حضرتدن نمایاندر ویا لیالی ظرفیت اوزره منصوبدر وطاویا ضمیر
رسول اللهدن حال اولور جوع معناسنه (لا یجدون عشاء) فتح عین ومدله غدایه مقابل طعامدر ترمذی وابن ماجه

روايتلرنده ابن عباس رضي الله عنهما رب الناس بيورركه فخر عالم واهل بيت مكرم ليالي نيجه شب كرسنه اولديغي حالده كيجه لر ديكه اخشام طعامي نا موجود ايدي (وعن انس قال ما اكل رسول الله صلى الله عليه وسلم على خوان) كسر وضم خاء معجمه ايله اسكمله آسا مائده در (ولا في سكرجة) ضم ثلاثه وتشديد را وبا فتحه له عجميه معربه قصعهٔ صغيره كه بعض جوارشات نهاده قيلنوب جوانب سفره يه وضع اولنور ويا مائدهٔ صغيره معناسنه وجيم وذا علامهٔ تصغيردر على كل حال ارباب ترفه تناول طعامده اشحنا به محتاج اولمامق ايچون اتخاذ اولنان مائده واسكمله لردر (ولا خبز له مرقق) بناء مجهول له برنه معظم بوقعه ايله بنام اولان نان در وقيل هو الحوارى والسميد (ولا رأى شاة سميطا قط) سميط فعيل بمعنى مفعول جدى آسا بره وبزغاله يي ذربيسه له بريان ايتمكيچون ماء سخنه ايله موى جلديني ازاله ايتمكدر بونوع كبابه حريص اولان مترفهين زمره سندندر والحاصل سيد العابدين وسند الزاهدين عليه سلام رب العالمين خوان اوزره مترفهين اسا تناول طعام ايتيوب وكوارغ وجوارشات نهاده قيلنان طبقچه لرده دخي اكل ايتدي ورغيف وكعك اسا نان رقيق دخي نفس نفيسچون اعمال اولنيوب ارباب تكلف وتنعم وش پوستندن موبي براي كباب تنظيف اولنمش بريان شاتي دخي كورمدي ديدي خبر مذكور وماتندي شمائل ترمذيده تفصيل كردهٔ ابن حجر ومولانا على القاريدر (وعن عائشة رضي الله عنها انما كان فراشه صلى الله عليه وسلم الذي ينام عليه ادما) فتح همزه ودال مهمله ومدله اسم جمع اديم جلد مدبوغ نرم (حشوه ليف) روايتكردهٔ شيخين اوزره همسر سرور عالم صلى الله عليه وسلمدن مرويدركه جامه خواب جناب رسالتمآب بو منشق دريدن ايديكه درونى ليف خرما ايله مالى ايدى (وعن حفصة رضي الله عنها كان فراش النبي صلى الله عليه وسلم في بيته) وفي رواية في بيتي (مسحا) كسر ميم وسكون سين مهمله وحاء مهمله ايله سياه ثوب مويين كه خرقهٔ پشمينه مانندیدر (تثنيه) اى نطويه (ثنيتين) كسر مثلثه وفتح مثناة له بعض نسخده ياء تحتيه ايله برمعنايه در (فينام عليه فثنيناه له ليلة باربع) باء زائده ايله (فلما اصبح قال ما فرشتم) استفهام انكارى ويا استعلامدر (لى الليلة فذكرنا ذلك له فقال ردوه بحاله فان وطأته) فتح واو وسكون طاء مهمله وتاء تأنيث وفراشه راجع ضميره اضافتله فعاله وزننده درويا فتح وسكون وهمزهٔ غير ممدوده ايله فعله وزني اوزره اوله (منعتني الليلة صلاتي) دختر ابن خطاب رضي الله عنهما بيوررکه دولتخانهٔ رسول الله صلى الله عليه وسلمده جامه خواب حضرت موى سياهدن دوخته ايدي اول چارشب پشمينه يي ايكي قات ايدوب آنك اوزرنده استراحت ايدرلر ايدي اما برشبانكه اول بساطي چارطاق ايدوب نرميتي ايچون بچيده ايلدك وقتاكه آفتاب برج رسالت رسيدهٔ هنكام صبح اولدي بكا بو كيجه نه فرش ايتديكز ديو استعلام بيوردقده فراشي درت قات ايتدك ديو تمهيد چارشب اعتذار ايلدك اولكي حالي اوزره ابقا ايلدك يعني دوطاق اولسون زيرا ملايمت چاربني ناچار تهجددن منع ايلدي بيوردي (وكان ينام احيانا على سرير مرمول بشريط حتى يؤثر في جنبه) شريط خوص وسعف خرمادن تافته رسندر وحتى ابتدائيه وصيغهٔ مضارعيه حال ماضيه يي حكايه ويا كه تعليليه يه مرادفه در ديديلر والاول اظهر شيخين وترمذي وابن ماجه روايتلرنده اول بيدارنشين خلوتخانهٔ اسرا عليه السلام والتحايا بعض اوقاتده چوب خرمادن تافته سريرا اوزره خسبيده اولوب ميانه ده حائل اولمديغندن پهلوى نازكترينلرينه حبال شريطه تأثير ايدوب كل بدنلرنده اثري نمايان اولوردي (وعن عائشة رضي الله عنها قالت لم يمتلئ) لام مفرده ايله وبعض نسخده همزه ايله لم يمتلى واقعدر (جوف النبي صلى الله عليه وسلم شبعا قط) فتح وكسر شين معجمه وفتح وسكون موحده ايله چار لغت پيدا اولورامدي كسر شين وفتح با ايله نقيض جوع وكسر شين وسكون موحده ايله ما يشبع من الشيء وتمييزيت ايله منصوبدر (ولم يبث) فتح تحتيه وضم موحده وتشديد مثلثه ايله نشر واظهار (شكوى الى احد وكانت الفاقة) حاجة وفقر (احب اليه من الغنى) ان مكسورهٔ مشدده دن مخففه دراى (وان كان ليظل جائعا) يظل فتح مثناة تحتيه وظاء معجمه ايله كان اخواتندندر ليلا ونهارا دوام فعلده مستعملدر وجملهٔ حاليه در (يلتوى طول ليلته من الجوع) يلتوى تقديم لام على التاء وواو مخففهٔ مكسوره ايله وبعض نسخده تحتيه وفوقيهٔ مفتوحتين كذلك لام وواو مشددهٔ مفتوحه ايله يتلوى اويتقلب على فراشه من الم الجوع (فلا يمنعه صيام) نصبله مفعول يمنع ويا نزع خافضيه اوزره منصوبدر اى عن صيام (يومه ولو شاء) بعد لو مفعولى كثيرا ما محذوفدر لدلالة جوابها عليه (سأل ربه جميع كنوز الارض وثمارها) جرله كنوز اوزره معطوف ويا نصبله جميع اوزره عطف اولور (ورغد عيشها) كذلك في العطف رغد فتحتينله ويا فتح وسكونله سعة وفراخي وعيش ومعيشت معناسنه (ولقد كنت ابكى له رحمة مما اراه به) وفي نسخة مما ارى به (وامسح بيدى على بطنه مما به من الجوع واقول) واو حاليه در (نفسى لك الفداء) كسر وفتح وقصر مدله (لو تبلغت من الدنيا بما يقوتك) تبلغ تفعل من البلاغ قدر كفايه در ولولتمني اى لو اكتفيت منها بالكفاف من القوت (فيقول يا عائشة مالي وللدنيا) ما نافيه اى ليس لي الفة ومحبة ويا استفهاميه اوله (اخواني من اولى العزم من الرسل

صبروا على ما هو اشد من هذا فمضوا على حالهم فقدموا على ربهم) اى لاقوة (فاكرم مآبهم) اسم مكان ويا مصدر ميمي (واجزل ثوابهم) اى اكثر لهم العطاء (فاجدني استحيي) بيائين اوبياء واحدة (ان ترفهت في معيشتي) ان شرطيه ويا فتحه له مصدريتي جائزدر ما قبلنه لام تقدير اولنور وترفه تفعل من الرفاهة والرفاهية (ان يقصر بي غدا) يقصر مع التشديد مبني للمجهولدر (دونهم وما من شيء هو احب الي من اللحوق باخواني واخلائي) مدله ياء متكلمه مضاف جمع خليل (قالت فما اقام بعد) ضم اوزره مبنيدر (الاشهرا حتى توفى صلى الله عليه وسلم) حاصل پيام زبدهٔ كلام جناب ام المؤمنين صديقه رضي الله عنها بيوررکه هركز شكم پرحكم نبي محترم صلى الله عليه وسلم شبع وجهيله طعامدن مالى اولمدي وبر فردة اظهار شكوى ايتيوب فقرويي نوايي اوسلطان دين حضرتلرينه غنادن محبوبتر ايدي واول حضرت شبانه روز كرسنه اولديغي حالده هنكام شبده الم جوعدن جامه خواب اوزره تقلب واضطراب ايدردي والم كرسنكي اول حضرتي روزهٔ يومندن مانع اولمزدي واكر رغبت ايديدي جميع دفاين وميوهٔ زمين وفراخي معيشهٔ ارضي بالكليه نفايس دنيويه يي خدادن درخواست اولوردي وجه مشروح اوزره ذات خجسته صفات سرور كائناتدن معاينه ايتديكم پيچ وتابه كريان اولوب شكم پرحكمي اوزره دستمي ماليده قيلوب يا رسول الله عائشه راه محبتكده سكا فدا در نولیدى دنيادن قواى بدن حصولي مقدارى كفاف ايديلمديديكم حالده بيورديلركه يا عائشه بنجون الفت دنيا نايابدر من ازبكا ودنيا ازبكا خداوندان عزيمت اولان پيغمبران برادرلرم بوندن سخت تربلايه صبر وشكيب ايله دنيادن كذار ايلديلر وخداى كريم انلر مرجع ومصيرنه اكرام عميم وبخشش نوال عظيم دار النعيمله مثوبات اجزيل بيورمغين مراتب عليه يه فائزين اولديلرامدي بن نفسمي شرمنده بولورمكه اكر معاشمده تنعم ورفاهيت ايدرسم فردا برادران عاليشاندن درجه سندن قدر ومنزله پست اوله وبكا اول زمرهٔ ذيشانان ودوستانمه ملحق اولمدن غيري عندمده محبوبتر شيء نايابدر بيورديلر صديقه رضي الله عنها روايت ايدركه بو كفتارله ناطقه پرداز اولدقدنصكره بكاهه مدت ملك فانيده انجق اقامت بيوروب بعده دار بقايه رحلت ونعيم سرمدي يه وصلت بيوردي ❋ شاه رسل كزيدهٔ كل هادي سبل ❋ سلطان عاشقين وسر زاهدين ندر ❋ ممتاز اصفيا وسرافراز اتقيا ❋ نور هدا ضياء دل عارفيندر (بيت) كر بايدت زددرخ سوزان امان بجان ❋ دردل درخت دوستي مصطفى نشان ❋ صلوات الله عليه وعلى جميع اخوانه وآله

فصل

(واما خوفه ربه) ربه منصوب فاعلنه مضاف مصدره مفعولدر واختلف في خوف النبي صلى الله عليه وسلم من عقاب الله فقال الامام ابو الحسن الاشعري في كتاب الايجاز كان عليه السلام يخاف الله بلا خلاف الا ان خوفه كان لماذا فقال اهل الحق كان خوفه قبل ان آمنه الله من عقابه وبعده كان من عتابه ولومه في الدنيا فاما بعد ان آمنه الله من عقابه فلا يجوز ان يخاف عقابه مع علمه انه آمنه منه (وطاعته له وشدة عبادته) يعني حضرت سرافراز اتقيا عليه التحايا خداى ذى الجلال جل وعلادن خوف وخشيتي وجميع حال وشاننده كمال انقياد وكميه وكيفيه عبوديته شدتي (على قدر علمه بربه) عظمت كبريايه معرفت ودانشي مقدارى اوزره در علم ومعرفت عند العلما برمعنايه در (ولذلك) اى النبي صلى الله عليه وسلم (قال فيما حدثناه ابو محمد بن عتاب قراءة مني عليه) اى من بين اقراني (قال ثنا ابو القاسم الطرابلسي) حاتم بن محمد التيمي طرابلسي واطرابلسي اولنه همزه زياده سيله وبدونها نسبتدر وهي مدينة بالشام وبالمغرب والمشهور فيها ترابلسي بالتاء الفوقيه (ثنا ابو الحسن القابسي ثنا ابو زيد المروزي ثنا ابو عبد الله الفربري ثنا محمد بن اسمعيل) امام بخاري صاحب الصحيح (ثنا يحيى بن بكير) ابو زكريا المصري اوچيوز اوتوز برده دفين خاك بال اولدى (عن الليث) ابن عبد الرحمن اصلى اصفهانيدر امام مالك نظيري تبع تابعين واسخياى طائفى مشربان اولوب هر روزه زار دينار دخلي اولمشيكن اوزرنه زكوة ايجاب ايتمشدر يوز يمش بش تاريخنده نقد جانن تسليم كردهٔ دست اجل اولمشدر (عن عقيل) مصغر ابن خالد الحافظ يوز قرق برده لباس مستعار حياتدن تعرى بيورديلر (عن ابن شهاب عن سعيد بن المسيب) تقدم ضبطه (ان ابا هريرة كان يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو تعلمون ما اعلم) جلال عظمت كبرياء ذى الجلالدن بنم معلومم اولان عالم مقدارى دانشكز اولیدى يا خود احوال قيامة واهوال آخرته بنم عرفانم قدرى معرفتكز اوليدى ديمك اوله (لضحكتم قليلا ولبكيتم كثيرا) رجاى عفو حق ايله مسرور ونعم ونوال مولى ايله مغمور اولوب خندان وشادمان وخوف بارى لنا تدنيا تنعم وتمكنهندن سزى اشتغال ايدوب بسيار كريان اوليديكز امدي ذلك الخطاب مؤمنينه توجه ايدوب الكن خوفي رجا اوزره ترجيح مقامنده ورود ايتمشدر خبر شريف عبارتنده طباقان اوثلاثه موجوده دركه تليل وبكا وعلم بيننده كثرت ضحك وعدم علم ميانه سنده فيد ايدردر (زاد في روايتنا عن ابي عيسى الترمذي رفعه) صيغهٔ ماضيله ويا مصدر مفعول زاد (الى ابي ذر) يعني شيخمز روايت سابقهٔ بخاريدن ماعدا امام ترمذيدن ابي ذر رضي الله عنه رفعله روايتده زياده ايلدي عبارهٔ مصنف عليه الرحمة ما اصطلح عليه المحدثون خلافني ايجاب ايدر اما جار ومجرور برحال

مقدره تعلق یعنی عاریا الی ابی ذر دیمکله اصطلاحه مخالفتی مندفع اولور (انی اری مالا ترون واسمع مالا تسمعون)
ایکی محلده ما موصوله ایله مراد مغیباتدرکه ملأ اعلاده رؤیت سروشان وبهشت ودوزخ واطلاع احوال موتی
وعالم برزخ آسا اموره اطلاعله سزلک رؤیت واستماع ایتدیککز اشیای نادیده وناشنیده یی کوردم وایشتدم (اطت
السماء) اصل معنای اطیط ثقل احمالدن ناشیه صوت ایلدر یعنی اسمانده اولان فرشتکان کثرتندن سمادن صدا
ظاهر اولوب انین وصریر ایلدی (وحق لها) بنا مجهولله ویا مصدر مرفوع. قدم خبر (ان تئط) فعل مجهوله نائب
فاعل اولور یا مؤخر مبتدا ای تصوت (مافیها) سبب اطیطی بیاندر (موضع اربع اصابع الا وملک واضع جبهته ساجدا
لله) یعنی صوت واواز ایتسه لکن اسمان حقیقدرکه مقدار چار انکشت جای خالی نایابدر الا نشه انده برفرشته سر فرو برده
سجدهٔ تحیت اولدیغی حالده جبهه سای طاعة رب العباددر (والله لو تعلمون ما اعلم) قدرة وعظمت ذی الجلاله
داله احوال دنیا وآخرتدن بنم علمم آسا معلومکز اولیدی (لضحکتم قلیلا ولبکیتم کثیرا) اندک خنده وبسیار کریه
ایدیدیکز (وما تلذذتم بالنساء علی الفرش) ضمتینله جمع فرش مجامعة زناندن کنایه در (ولخرجتم الی الصعدات) ضم
صاد وعین وفتح دال مهملاتله جمع مؤنث سالم وصعد جمع صعید کطرایق وطرق لفظا ومعنی یعنی خانه لریکزدن
بیرون وروبراه سوی حیرت اولوب (تجارون الی الله) من الجوار ضم جیم وفتح همزه والف ورا ایله صیاح ورفع صوت
یعنی حق استغاثهٔ حق ایله اهل وعیال وخانه وخانمانکزی ترک ایدردیکز (لوددت انی شجرة تعضد) لام برقسم مقدره
جوابدر وددت بزنه علمت یعنی تمنیت قال الراغب الود محبة الشیء وتمنی کونه موجودا وعضد شجر قطعدر یقال
عضدت الخشب اذا قطعته وعضد الشجر موته وآخر العمر دیه امدی مراد ذی روحلک غیری اولمغی تمنی اولورکه بعثت
وسؤالدن رهایاب اوله یعنی بیخندن برکنده بردرخت اولمغی تمنی ایدردم دیمک اولور (روی هذا الکلام) وددت انی
شجرة تعضد قولی (من قول ابی ذر نفسه) ابوذر رضی الله عنه کلامندن اولوب پیام رسول الله صلی الله علیه
وسلمدن اولمدیغن روایة ایلدی (وهو) قول ابی ذر (اصح) کلام مذکور قول ابی ذر اولمق روایتی صحیحتر وحالنه
انسب وکلامنه الیقدر بخلاف ماقبله فانه من الحدیث بلا خلاف بعض نسخهده اصح بدلی ضاد معجمه ایله واضح وورود
ایتمشدر واما الصحیح اصح (وفی حدیث المغیرة) رضی الله عنه دهاة عربدن بن شعبة صحابیدر وخبر مذکور اتفاق
کردهٔ شیخین علیهما الرحمه در (صلی رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی انتفخت قدماه) حضرت امام انبیا علیه التحایا
صلوة تطوع وتهجده قیام ایدردی تاکیم مبارک قدم شریفلری تورم ایدوب طول قیامدن پای عرش پیمالرینه ورم
عارضه اولوردی (وفی روایة کان یصلی حتی ترم) فتح مثناة فوقیه وکسر را مخففه وتخفیف میمله مضارع ورم (قدماه)
وفی روایة ساقاه یعنی روایة اخراده وارد اولدیکه اوسلطان دین نمازه قیام وطول وقوفدن پای مبارکلرینه ماده
انصبابیله ورم پیدا اولوردی (فقیل له اتکلف هذا) همزهٔ استفهام وفتح مثناة فوقیه ایلهدر اصل اتتکلف ایدی تخفیفا
احد تائین حذف اولندی (وقد غفر لک ما تقدم من ذنبک وما تأخر) جملهٔ حالیه وبین الاستفهام وجوابه معترضه در
حضرت سرور متوده سیر حضرتلرینک کمال عبودیت وخوف حالندن اگاه اولنلر یا رسول الله بوزحمت ومشقت
طاقتکزاره نیچون تحمل بیوررسکز مع هذا سابق ولاحق فرضا کناهک اولسه ده ینه مغفورسن یا نیچه بر وجود
جمیلکه بار آور تعب اولورسک دیدکلرنده (قال افلا اکون عبدا شکورا) استفهام انکاری وفاء سببیه در خدای
ذو المنن جل شانه حضرتلرینک بنم اوزریمه اولان جلائل احسان ونعم فراوانته عبد شکور اولیمی می اول اجلدن بنی
معصوم ومغفور قیلدی امدی نعم جلیله مزید شکری مستوجبه در (ونحوه عن ابی سلمة) عبد الله ویا اسمعیل
ابن عبد الرحمن بن عوف الزهری التابعی فقهاء سبعه دندر (وابی هریرة) هرنسخهده واو عاطفه ایله ما شمائل
ترمذیده تکرار عن ایله مرویدر یاخود موقوفا او مرفوعا ابی سلمة صحابی حدیثی دخی اوللق محتملدر (وقالت
عائشة رضی الله عنها کان عمل رسول الله صلی الله علیه وسلم دیمة) کسر دال وسکون تحتیه دوامدن
دائم معناسنه (وایکم یطیق ما کان یطیق) شیخان روایتلرنده صدیقه رضی الله عنها بیورر حضرت
سید الاتقیا صلی الله علیه وسلم جنابنک معبود بالحق عم نواله حضرتلرینه عبادتی عملی دائم وبرقرار ایدی کما وکیفا
اول حضرتک عبادتی آساحقه پرستنده قنغکزده یارای اقتدار اوله دیدی (وقالت کان یصوم حتی نقول لا یفطر
ویفطر حتی نقول لا یصوم) نقول نون وتاء فوقیه ایله مروی ورفع ونصبیله در یعنی فریدة الصدق صدیقه رضی الله
عنها بیوردیکه حضرت پیغمبر علیه السلام بعض زمانده صومه مشغول اولوردی تاکم اول حضرت صائم الدهر
اولمق توهم اولنوردی وکاهی بسیار بار مفطر اولوردی کویا هیچ نافله روزه یه درکار اولمزظن ایدردک (ونحوه عن ابن
عباس وام سلمة وانس) رضی الله عنهم (وقال کنت لا تشاء ان تراه من اللیل مصلیا الا رأیته ولا نائما الا رأیته نائما)
یعنی ای مخاطب اول حضرتی درهنکام شب نمازه درکار اولدیغی حالده مشاهده سن طلبکار اولسک ینه اول وقتده

تحریمه بند نماز اولدقلری حالده معاینه ایدیلک وبیدار اولدقلرین خواستکار اولیدق اول نازنین مهمان سرای
ملکوتی خواب نازده کوریدک دیدیلر (وقال عوف بن مالک) ابو عبد الرحمن الاشجعی الصحابی شامده ساکن اولوب
تمش اوچده عازم دار النعیم اولمشلردر (کنت مع رسول الله صلی الله علیه وسلم لیلة فاستاک ثم توضأ ثم قام یصلی
فقمت معه فبدأ) وفی نسخة فابتدأ ای شرع فی الصلاة (فاستفتح البقرة فلا یمر بآیة رحمة الا وقف فسأل ولا یمر بآیة
عذاب الا وقف فتعوذ ثم رکع فمکث) ضم کافله انتظار وتوقف وتفتح الکاف فی لغة (بقدر قیامه یقول سبحان ذی
الجبروت) جبر قهر وغلبهدن مبالغه در (والملکوت) مبالغة الملک (والکبریاء) ای العظمة (ثم سجد وقال مثل ذلک
ثم قرأ آل عمران ثم سورة سورة) حالیة اوزره منصوبلردر کما فی قراءات النحو بابا بابا ویاخود منصوب ومقدر قرأ ده لنه
مفعول اولور (یفعل مثل ذلک) روایتکردهٔ ابو داود ونسائی وترمذی اولان خبرده عوف بن مالک بیوررکه برشبانکه
ماه منیر رسالتله بیله ایدم استعمال سواک بیوروب بعده ابدست الوب صلوة تهجده قائم اولدقده بند نخی امام محراب
ملکوت حضرتنه اقتدا ایلدم قراءته بدء ایدوب بعد الفاتحه سورهٔ بقره تلاوتنه شروع ایلدی وهر رحمت ایتی کذار
ایلدکده توقف ایدوب جناب مولا عز وعلا حضرتندن طلبکار رحمت وعذاب ایتی مرور ایلدکده موقفنده وقفه کیر
اولوب عقوبت ذی الجلالدن حقه التجا واستدعاء عنایت ایدردی بعده ما رکوع ایلیوب قیامی قدرنجه مکث بیوروب
سبحان ذی الجبروت والملکوت والکبریا ایله سبحه کردان اولوب ای خدیو ملک وملکوت وعظمت وجبروت ذاتکه
شایسته تحایا ایله تسبیح خوان وتحیت کویم دیوب بعدها سجود طویل ایله سرنهادهٔ سجدهٔ نیاز اولوب کذلک
تسبیح ایلدی وتطویل رکعة اخری ایلیوب آل عمرانی قراءة بعدذا هر رکعتده منوال مقرر اوزره برسوره تلاوتنه
اغاز بیوررایدی واطالهٔ رکوع وسجود تسبیحاتله بهر رکعتده کما فی الاولین نمازکزار اولورلردی (وعن حذیفة
مثله) صاحب سر نبی علیه سلام الرحمن حذیفة بن الیمان رضی عنه المنانذن خبر سابق اسا روایتکردهٔ امام مسلمدر
(وقال) حذیفه روایتنده جودت بیوروب دیدیلر (سجد نحوا من قیامه وجلس بین السجدتین نحوا منه) اصل معنای
نحو قصد در بو مقامده مثل معناسنه اولور یعنی اول حضرت علیه التحیه قیامی مثلی سجده ودو سجده میانه سنده
طول قیامه قریب جلسه ایلدی (وقال) حذیفه رضی الله عنه (حتی قرأ البقرة وآل عمران والنساء والمائدة)
تاکیم بر رکعتده چار سور طوالی تلاوت ایلدی یاخود درت رکعتک هر برنده برسوره قراءت ایتدیلر (وعن عائشة
رضی الله عنها قام رسول الله صلی الله علیه وسلم بآیة من القرآن لیلة) روایة ترمذی اوزره جناب صدیقهٔ محترمه
بیوردیلرکه حضرت خاتم الرساله علیه الصلاة والتحیة کیجه لردن برشب قیام بیوروب خواتیم سورهٔ مائده اولان (ان
تعذبهم فانهم عبادک وان تغفر لهم فانک انت العزیز الحکیم) آیهٔ جلیله سن تفکر ومعانی لطیفه سن تدبر ایله
بتون کیجه یی ویا اکثرینی احیا ایلدیلر ظاهرا قیام حال الوقوف فی الصلاة تکرار بیوردیله (وعن عبد الله بن الشخیر
کسر شین معجمه وخاء مشددهٔ منقوطه وتحتیه ورا مهمله ایله تنزیل بصره عامری صحابیدر وهو مخضرم ادرک
الجاهلیة والاسلام (اتیت رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو یصلی) جملهٔ حالیه (ولجوفه ازیز) کسر زای اولی ایله بکا سمع
غنة (کازیز المرجل) کسر میم وفتح جیمله قدر من نحاس ابو داود وترمذی ونسائی روایتکرده سی اولان خبرده عبد
الله رضی عنه الاله بیوررکه امام الانبیا علیه التحایا تحریمه بند نماز ایکن مجلس سعادتنه مثول ایلدم درون سینه
پرسکینه لرندن اتش اوزره صدای غلیان دیک اسا اوازظهور ایدردی حاصلی دل اکاهلرینه جلال صمدانی اول
مرتبه پرتو انداز خشیت ودهشت اولمشیدیکه درونلرنده از یز مرجل اسا صدا کوشزد مسامع اصحاب اولوردی
(وقال ابن ابی هالة) ربیب حضرت اولان هند بیوررکه (کان متواصل الاحزان دائم الفکر لیس له راحة) حضرت
فخر عالم صلی الله علیه وسلم حالا ومالا شداید احوال وموارد اهوال علم شریفی شموللندن حزنی متتابع وعاقبة امورده
فکری دائم اولوب اعباء رسالتی تحمل وتکالیف بیوریلان خدمات علیهٔ ذی الجلالی یه قیام برله اول حضرت ایچون
دنیاء فانیده راحت نایاب ایدی (وقال صلی الله علیه وسلم انی لاستغفر الله فی الیوم مائة مرة) روایتکردهٔ مسلم
اولان خبر مسلمده وارد اولدیکه اول حضرت کونده یوز کره حقه استغفار ایدرم دیو بیوردیلر (وروی سبعین مرة)
بخاری وترمذی روایتلرنده یتمش کره مرویدر یعنی استغفر الله لفظ شریفله ویا لا اله الا هو الحی القیوم واتوب الیه
زیاده سیله ویا رب اغفر لی وتب علی انک انت التواب الرحیم ایله رطب اللسان اولورلردی (وعن علی رضی الله عنه قال
سألت رسول الله صلی الله علیه وسلم عن سنته فقال المعرفة رأس مالی) اصل خلقتدن مقصود اولان معرفة الله در
(والعقل دینی والحب اساسی والشوق مرکبی وذکر الله انیسی والثقة) کسر مثلثه ایله کنزی (والحزن رفیقی والعلم
سلاحی والصبر ردائی) ردا فوق اللباس اولان قبادر (والرضی) قصرله مصدر ومدله اسمدر (غنیمتی والعجز فخری)

بعض نسخه‌ده والفقر فخری ورودی براعه کذا رشارح شفاء خفاجیدر (والزهد حرفتی) کسر حاء مهمله وسکون زا ایله صناعتدر وزهد ترك ما یرغب فیه من الدنیا (والیقین قوتی) بعض نسخه‌ده سکون واوله قوت وارداولدی (والصدق مطابقة خبره لما سنه اما اصطلاح مشایخ اوزره استواء السر والعلانیة والوفاء لله بکل ما عهده الیه مراد اولنور شفیعی والطاعة حسبی) ای کفایتی (والجهاد خلقی) ضمتین ویاضم وسکونله وجهاد جهاد اکبر واصغره شاملدر (وقرة عینی فی الصلاة وفی حدیث آخر وثمرة فؤادی فی ذکره وغمی لاجل امتی وشوقی الی ربی) حدیث مذکور احیاء غزالیده دخی مسطور اما حافظ عراقی لا اصل له سامیله وامام سیوطی انه موضوع وآثار الوضع لایحة علیه کلامیله کفتکو ایلدیلر اما کتاب وسنته مطابقه کلمات جامعی اولدیغی بدیدار ظهوردر (قال الشارح نور الدین علی القاری والمصنف ثبت ثقة فحسن الظن به انه ما رواها الا عن بینة وان لم تکن عندنا بینة ولله دره (امدی وضعنه ذاهب اولانلر بعض افراد خبرا اعتبارنه واختلاف اسنادنه بناء کر یوه خلافه سالك اولدیلر والحاصل امام سنجه کرامت کرم الله وجهه بیورمشلر که حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم طریقت علیه سندن پرسان اولدم بیوردیلر که معرفة بالله سرمایه وبضاعتم وخرد بناء مدار شرعم ومحبة الله اساس امور مدر ومطالب عالیه واقباء مولا یه شوق مرکب وموصلم وخلوة وجلوتده ذکر حق انیس ومونسم واعتماد بما عند الله کنج نهانم وحزن ایسه رفیقم وعلم بالله سلاحم ومشاقه صبر وتحمل رداء جسمم ورضاء بما قسم الله غنیمم وافتقار الی الله ما به الافتخار وترك حظوظات دنیویه صناعتم وعلم الیقین وعین الیقین وحق الیقین قوة قلب وقوت روانم وراستی شفیعم وطاعت کفایتم وجهاد فی سبیل الله ومجاهده مع النفس بنم نهاده در ومسرة باصرم معراج اصغر اولان نماز ونیازده در بیوروب وخبر دیکرده میوهٔ دلم ذکر مولاده نشئه یاب وهم وغم امتیجون واشتیاقم لقاء خدا ومناجاة مولادر بیوردیلر

(فصـــل)

(اعلم وفقنا الله وایاك ان صفات جمیع الانبیاء والرسل علیهم الصلاة والسلام) والرسل عطف الخاص علی العامدر شان شریفلرینه اعتناء (من کمال الخلق وحسن الصورة) خلق فتح وسکونله خلق مادهٔ جسم واعضا وصورت هیئت بدن وتناسب اعضا ومن ابتدائیه من کمال خبران (وشرف النسب) تا با آدم علیه السلام ابا وامهات شرافتلرندن که خسیس ودنی نایاب اولمغله‌در (وحسن الخلق) ضمتین ویاضم وسکونله (وجمیع) مرفوع مبتدا (المحاسن هی هذه الصفات) لام تعریف الصفة برای عهددر وجمله خبر مبتدا یعنی جمیع صفات انبیا علیهم التحایا حسن هیئت وشرف نسب ونیك خوایله سرشته ومحاسن ومحامدك کلیسی پیغمبران حضرتنده موجود ومجموعه‌در (لانها من صفات الکمال والکمال) رفعله مبتدا (والتمام) عطف تفسیردر (البشری والفضل الجمیع) مبتدأ ثانی (لهم) خبر وجمله مذکوره خبر مبتدأ اولدر کمال وتمام بیننده فرق دقیق بودر که تمام ما لایتم الشئ الا به ایله معرف وکمال مقدار تمام اوزره امر زائد ایله معبردر یعنی جنس بشره منسوب کمال وتمام وفضل وافضال جمیعسی انبیا علیهم السلامده موجوددر (اذ رتبتهم اشرف الرتب) پیغمبرانك عالم دنیاده مزیه ومرتبه لری رتب موجوداتك اشرف واکملیدر وملائکه اوزره انبیا علیهم التحایا یی تفضیله اشارت اولور (ودرجاتهم ارفع الدرجات) وانلرك درجه لری عقباده بالاتر هر درجه‌در (ولکن فضل الله بعضهم علی بعض) استدراك تسویهٔ رتب توهمنی دفع ایچوندر اما پادشاه جهان آفرین جل شانه انبیا ومرسلیندن بعضیسنی بعض اوزره دنیا وآخرتده تفضیل ایلدی مصنف علیه الرحمة عدم تسویه اوزره سرد دلیله بروفق لف ونشر مشوش اشارت بیورر (قال الله تعالی تلك الرسل) سورهٔ بقره‌ده مذکور اولان پیغمبران مراد اولنوب تعریف عهدی اولور وجمیع رسل مراد ایسه استغراقی اوله (فضلنا بعضهم علی بعض) المراد بالفضیلة هنا الامر الزائد علی اصل معنی الرسالة لاستوائهم باعتبار تلك الحالة کما یدل علیه بقیة الآیة منهم من کلم الله ای تفضیلا له کموسی لیلة الحیرة وفی الطور وکمحمد علیه السلام لیلة المعراج یعنی اصل نبوت ورسالتك غیری بعضیلرینی محبة وخلة وکلام اسا مواهب سنیه ومراتب علیه ایله بعضی اوزره تفضیل ایلدك دیمك اولور غب ذا ما عدا الانبیاء اوزره فضائل انبیایه اشارت بیورر یلوب (وقال تعالی ولقد اخترناهم) ضمیر مطلقا انبیایه وبنی اسرائیله عاید قیلنه (علی علم) منا باحوالهم (علی العالمین) مراد جمیع عالم ای عالمی زمانهم لکثرة الانبیاء فیهم (وقال علیه الصلاة والسلام ان اول زمرة یدخلون) صیغهٔ معلوم ومجهول ایله (الجنة علی صورة القمر لیلة البدر) سمی بدرا لمبادرته الشمس فی الطلوع اولتمامه فیها ابی هریرة رضی الله عنه طریقندن تخریج کردهٔ شیخین اولان حدیث طویلده حضرت شمس برج رسالت علیه التحیه بیوردیلر که بتحقیق اول جماعت وطائفه که بهشته

داخل اولورلر روی تابناکاری ماه چاردە اسا رخشنده وتابنده وضیاکستردر (ثم قال) صلی الله علیه وسلم (آخر هذا الحدیث) حدیث طویل خاتمه سنده بالسعادة بیوررلر (علی خلق رجل واحد) خاء معجمه نك فتحی روایتیله (علی صورة ابیهم آدم علیه السلام طوله ستون ذراعا فی السماء) اول زمرهٔ ذیشانك کلیسی رجل واحد خلقی اوزره بدر عالی کهرلری آدم صفی الله صوره وهیئتی اوزره قدی طولا التمش کز دور وعرضا هفت ذراع اولمق دخی مرویدر امدی فی السماء ایله مراد جهة علودر که قائما منتصبا اولدیغی حالده‌در والحاصل تلك الزمره ایله اراده بیوریلان انبیا علیهم التحایا حضراتیدر وبقیه خبرده مندرج بیوریلان (ثم الذین یلونهم) لفظنی یقیله مراد اولنان اولیا وعلماء راسخون ویا زمرهٔ انبیا واولیا والذین یلونهم بقیهٔ مؤمنین اتقیا اوله دیدیلر (وفی حدیث ابی هریرة رضی الله عنه رأیت موسی فاذا رجل ضرب) اذا فجائیه‌در وضرب فتح ضاد معجمه وسکون راء وموحده ایله بدنی سمین وهزالده میانه ویا قلیل اللحم خفیف الجسم معناسنه ورجل فتح راء وضم جیمله معناء مشهوری اوزره‌در (رجل) فتح راء وکسر جیمله ای متکسر اقلیلا (اقنی الانف کانه من رجال شنوءة) فتح شین معجمه وضم نون وسکون واو وهمزه ایله وکاهی همزه‌سی واوه مبدله وادغامله فعوله وزننده اسم قبیله بالیمن واقنی قاف ونونله من القنی بالفتح والقصر طول انف ودقة ارنبه یعنی شب معراجده جناب کلیم اللهی مشاهده ایلدم جسم اطیفی محافتله نزار برکسنه ایدی وموی دلجو وکیسوی مشکبولری نه قویرجق ونه فرخال بلکه میانه ایدی وبینی عنبر بقلری اطافتله موزون وانبجه وعلوتورله وسطی مرتفعجه کویا قبائل یمندن شنوءه نام قبیله رجالندن ایدی (ورأیت عیسی علیه الصلاة والسلام فاذا هو رجل ربعة) فتح راء مهمله وسکون موحده ویافتحله بین الطول والقصر معتدل القامه (کثیر خیلان الوجه) کسر خاء معجمه ومثناة تحتیه ایله جمع خال شامهٔ سوداء معروفه (احمر کانما خرج من دیماس) کسر دال مهمله ومثناة تحتیه ومیم والف وسینله حمامدر مع حمرة فی الوجه صفای لون مراد اولنور (وفی حدیث) لم یعرف راویه (مبطن) تشدید طاء مهمله ایله ضامر للبطن (مثل السیف) فی استوائه ودقته ودخی اسراده جناب روح اللهی معاینه ایلدم قد جمیلی اعتدال اوزره بر ذات ایدی روی تابناکنده خال مشکینی بسیار ولون سمن سیماسی حمرته مائل کان کرمابدن چقمش کبی جهرهٔ دلاراسی کلکون وروایهٔ دیکرده مبارك شکم پرحکمی ضیا وصفاده سیف اسا معتدل ومصفا ایدی (قال صلی الله علیه وسلم وانا اشبه ولد ابراهیم به) یعنی اولاد خلیل الله علیه السلامدن انا کا حلیه وصورتده شبیه اولنلرك بغایت مشابهی بم دیو بیورمشلر ✻ بو یله فرمان ایدر اول صاحب جاه ✻ یعنی اول پادشه عرش پناه ✻ بدرم حضرت ابراهیمه بن ✻ اشبه ام جملهٔ اولادندن (وقال صلی الله علیه وسلم فی حدیث آخر فی صفة موسی علیه الصلاة والسلام) بخاری روایتی اوزره سید المرسلین علیه سلام المعین موسی بن عمران نعت شریفنده بیوردیلر (کاحسن ما انت رأ من ادم الرجال) ما موصوله وعائدی محذوف قدرای الذی انت رأیته دیمکدر وادم ضم همزه وسکون دال مهمله من الادمة مطلقا سمرة وقیل انها البیاض یعنی کندم لون اولان رجالدن سنك کوردکار یکك احسن وزیباسی کبیدر (وفی حدیث ابی هریرة رضی الله عنه عنه صلی الله علیه وسلم ما بعث الله نبیا من بعد لوط علیه السلام الا فی ذروة من قومه) لوط بن هاران که برادرزادهٔ خلیل الرحمن علیهما سلام المناندر شامدن بعث اولنوب سدوم نام قریه اهلنه ارسال بیورلدیکه کندی بلادندن دکلدر وذروه کسر وضم ذال معجمه وسکون را ایله هر شیئك زبده واعلاسیدر یعنی ابو یعلی وابن جریر تخریجی اوزره حق سبحانه وتعالی لوط پیغمبر دنصکره انبیادن بر رسول بعث ایتمدی الا قومی بیننده صاحب مجد وشرف ورتبهٔ اعلای قوم وذروهٔ بالاسنده بعث بیوردی (ویروی فی ثروة ای کثرة) ذروه متناسنده مطلقا کثرة وبسیاری معناسنه ثروة روایت اولندیکه ماله ده تخصیص اولنور (ومنعة) فتحاتله جمع مانع ویا اسم مصدردر کصدقة ای قوم یمنعونه ویحمونه (وحکی الترمذی عن قتادة ورواه الدارقطنی من حدیث قتادة عن انس رضی الله عنه) دارقطنی محله بغدادده نسبتدر (ما بعث نبیا الا حسن الوجه حسن الصوت وکان نبیکم احسنهم وجها واحسنهم صوتا) خدای بیهمتا عز وعلا بر نبی بعث ایتمدی الا خوب روی وخوش اغاز خلق وبعث ایلدی وسزك پیغمبرکز نبی انس وجان حضرتلری اول وجود وخلقتده اول زمرهٔ ذیشانك صوت وصورت جهتندن خوبتر ومحبوبتری ایدی بیوردیلر امدی حسن صورت کمال سیرته دلالت ایدر والظاهر عنوان الباطن ولله در من قال یدل علی معروفه حسن وجهه ✻ وما زال حسن الوجه اهدی الدلائل امدی حسنك کلیسی سید البشر صلی الله علیه وسلمه اعطا بیوریلوب وشطر حسن یوسف علیه السلامه بخش اولندیغی مرویدر وروی الدارقطنی فی الافراد ابتغوا الخیر عند حسان الوجوه ورواه الطبرانی بلفظ التمسوا (وفی حدیث هرقل) والاضافة لادنی ملابسة علی ما فی الصحیحین قیصر روم ابی سفیانه سؤال وتوبیننده دیمشلر

(وسالتك عن نسبه فزعمت انه فيكم ذو نسب) زعم بمعنى القول مستعملدر وظن معناسنه دخى استعمال اولنور بعض نسخ معتمده حاويه اولديغى فذكرت انه فيكم عبارتى دفع اشكال ايدراى نسب عظيم فالتنكير للتعظيم اعلم الناس ابن عباس رضى الله عنهمادن مرويدركه ابو سفيان بن اميه بكا نقل ايدركه ديار غزه دن رسم تجارتله كذر ايدركن متحسان ديوان هرقل بزه دوچار اولوب حسب الامر حضور هرقله احضار ايلديلر هرقل اولا بكا سؤال ايدوب اول در يتيم نبوتك ميانه بحر انساب قبائلدن صدفچه نسبى نوجهله موصوف دردیدیکده بندخى جواب اداء اولوب بين الاعراب سلسلهٔ انساب عدنانيكه شجرهٔ اصليهٔ والاقدرابى الانبيا ابراهيم عليه التحايا جنابنه بازبسته اولمغله مغيلان زاربانه نسبت نسل عدنانى اشجار باغ زارعدن مثابه سنده واول عرق عريق بيننده دخى اغصان بنى هاشم بيدو چنارمنسبت نهال ورد طرى منزله سنده شريف ومكرم اولمغين اول پيرايهٔ دستار نبوت اولان كل خوشبوى معطرا صاحب ترين اصل ونسب ايديكى ظاهر درديدم توجيه خطاب ايدوب ديديكه نسبندن سكا سؤال ايلدم وسن ذكر ايلدككه اول ذات عالى كهر قبائل ايچره صاحب حسب ونسيد الحق قدر پيراى اكليل نبوت اولان كوهر عالى تبار برآوردهٔ كان اصيل وپروردهٔ دودمان شريف اولمغه محتاجدر ديديكى خبره اشارتدر (وكذلك الرسل عليهم السلام تبعث فى انساب قومها) بو وجهله رسل كرام حضراتى قومنك نسب عاليسندن بعث اولنمشدردر زيرا حضرت خلاق عالم جل شانه نبوتنه مختار قيلديغى ذاته عنصر مناسب اختيار بيوروب ذل وخسيسدن اتخاذ ايتمز (وقال تعالى فى ايوب) نعت صابر عليه السلامده خداى بيچون عم نواله بيورديلر (انا وجدناه) اى علمناه (صابرا) وجدنايه مفعول ثانى (نعم العبد) مقدم خبر مؤخر مبتدأدر (انه اواب) اوبه غفلتدن رجوع وتوبه معصيتدن رجوعله بينماده فرق هويدادر ايوب عليه السلامك قبر شريفى بلاد حورانده قرب نوى برقريه ده شهرتيابدركه جنبنده آب روان ظاهر اولوب برسنك پاره اوزره اثر قدمى هويدادر وزيارت وتبرك اولنور يعنى بز عظيم الشان بندهٔ خاص ايوبى توفيق وتخليصمزله صابر بيلوب ايوب خوب خصال كثير الرجوع الى الله المتعالدر اواب تواب معناسنه ورودى براعه كذار انطاكى عليه الرحمه در وجناب ايوب عليه السلامى اداة مدحله تخصيص بيورديغى بلايه صبر وقضايه رضاداده اولمغله در (وقال تعالى يا يحيى خذ الكتاب بقوة الى قوله ويوم يبعث حيا) وهو قوله سبحانه (وآتيناه الحكم صبيا وحنانا من لدنا وزكاة وكان تقيا وبرا بوالديه ولم يكن جبارا عصيا وسلام عليه يوم ولد ويوم يموت ويوم يبعث حيا) يحيى پيغمبره توراة جليلى جد وجهدله اخذه امر همايون صدورنده جناب مدح آفرين يحيى يى مدح بيوروب بر شان جليلمزله يحيايه حال صباده حكمت ويا نبوت اعطا وقبل صمدانيه مزدن رحمت وشفقت وطهارت ونما ورفعت جهتندن عطاياش مكرمت اولوب يحيى مظهر الطاف جميله مزله كناهدن نقى وتقى ومقدس وبرى وپدر ومادرنه صله واحسانده ذروهٔ كاله رسيده اولوب والدينه عاق اولمدى وروز ولادتنده مس ابليس تلبيسدن وموتده ظلمهٔ قبردن وقبردن بعث وقيامى حالنده هول محشردن سلامت پروردكارى وصون وحمايهٔ ذى الجلالى شان يحيايه شايان وسزاوار اولدى (وقال ان الله يبشرك) تبشير ويا بشارتدندر (بيحيى الى الصالحين) مصدقا بكلمة من الله وسيدا وحصورا ونبيا من الصالحين) حق جل وعلا شايان خطاب بشارت نصاب بيوروب خداى جليل سكا يحيا اى جميل ايله تبشير ايدركه يحيى جناب كلمة الله عيسايه مؤمن ومصدق وقومنده شريف وشرور وشهوته غير مائل وحقوق حق وخلقه قائمين اولنلردن پيغمبر ذيشان اولديغى حالده برولد نبيل ايله بشارت بيورر ديك اوله (وقال ان الله اصطفى آدم ونوحا وآل ابراهيم وآل عمران على العالمين الآيتين) ذرية بدل من نوح او حال منه بعضها مبتدأ من بعض خبر والله سميع عليم يعنى حكيم ذو الجلال آدم ونوح وآل ابراهيم اسماعيل واسحاق وفرزندان ايشان وموسى وهارون ابنى عمران ويا عيسى بن مريم بنت عمرانى جميع مخلوقات اوزره مختار ايلديكه انلرى بعضى بعضندن امر ديانتده ذريهٔ واحده اولدقلرى حالده اجتبا واختيار بيوردى مولاى كريم انلرك حال وشانلرينه سميع ودانادر (وقال فى نوح انه كان عبدا شكورا) نعت عبد يعنى نوح وظائف طاعاته قيامله هر حالنده حقه حمد وشكر خوان اولدى ديو مدحت فرمان نجى الله اولديلر زيرا نوح عليه السلام هر امره بدء ومباشرتده بسم الله والحمد لله ايله رطب اللسان اولديغندن عبد شكور وصفيله بنام قيلندى (وقال) اذ قالت الملائكة يا مريم (ان الله يبشرك) من التبشير او البشارة (بكلمة منه) من ابتدائية وضمير مولا يه راجعدر يعنى من غير واسطة اب من عند الله امر كن ايله خلق اولنان ذاتك وجوديله (اسمه المسيح) مبتدأ وخبر (الآية عيسى بن مريم) بدل ويا عطف بيان (وجيها فى الدنيا والآخرة ومن المقربين ويكلم الناس فى المهد وكهلا ومن الصالحين) يعنى دنياده نبوتله وعقباده كرامت وشفاعتله صاحب وجاهت ومقرب حضرت اولديغى حالده

مسيح لقب وعيسى نام امر كن كلمه سيله آفريده ذات خجسته صفاتله مولاى بيهمتا سكا تبشير ايدر واول ذات عالى منقبت عالم طفوليت وكهوليتدن خلقه كلام انبيا ايله كويا وصالحيندن اولديغى حالده بيام پيغمبرانى نامه ناطقه پرداز اولان روح الله ايله بشارت بيورر ايدى مرتبهٔ صلاح غايهٔ فوز وفلاح اولديغنه ومن الصالحين كريمه سندن مستفاددر (وقال تعالى) حكاية عن عيسى عليه السلام (انى عبد الله آتانى الكتاب) اى الانجيل (الى ما دمت حيا) وجعلنى نبيا وجعلنى مباركا اينما كنت واوصانى بالصلاة والزكاة ما دمت حيا انطاق حقله اول حالاتده مبدأ مقامات اولان عبديه ايله بن فرد بيچون جل جلاله عما يقول الظالمون بنده سيم كه بكا انجيل جليلى اعطا وانزال ايلدى دخى بن بنده سن اينما كنت غيره نفاع وخيره معلم قيلدى وبكا صلاة وزكاتله مدت حياتمدن ساعة مماته رسيده اولنجه قيامه امر ايلدى ديو روح الله عليه سلام الاله جنابنك نعم ذى الجلالى تحديث بيوردقلرين حكايه بيورديلر (وقال) درحق كليم عليه سلام البر الرحيم (يا ايها الذين آمنوا لا تكونوا كالذين آذوا موسى الآية) فبرأه الله مما قالوا وكان عند الله وجيها) اول شرفندانكه حضرت حق ونبى مطلق جنابنه ايمان وتصديق ايلديلر موسى عليه السلام شاننده عيب وقدفله خار آور جفا اولنلر اسا اولميكز وخداى جليل انلرك موسى پيغمبر شاننده بدنى برص عارضه سيله معيوبدر ديو قذف وطعن وافترايه اجترارندن كاينى منزه ومبرا ايلدى وعند الله موسى عليه السلام وجاهت وقدر منزلت صاحبى اولدى (قال النبى صلى الله عليه وسلم كان موسى رجلا حييا) كسر تحتيهٔ اولى وتشديد ثانيه ايله فعيل بمعنى شديد الحيادر (ستيرا) كسرتين مع تشديد الثانية كثير الستر بعض نسخهٔ صحيحه ده فتح سين وكسر فوقيهٔ مخففه ايله واقعدر (ما يرى من جلده شئ استحياء الحديث) بالنصب اى اقرأ تمامىٔ حديث فاذاه من اذاه من بنى اسرائيل فقالوا ما تستر هذا التستر الا من عيب بجلده اما برص او ادرة وان الله اراد ان يبرأه فخلا يوما وحده ليغتسل فوضع ثوبه على حجر ففر الحجر بثوبه فجمع موسى فى اثره يقول ثوبى يا حجر ثوبى يا حجر حتى انتهى الى ملاء من بنى اسرائيل فرأوه عريانا احسن ما خلق الله وقالوا والله ما بموسى من بأس واخذ ثوبه وطفق بالحجر ضربا فوالله ان بالحجر لندبا من اثر ضربه ثلاثا او اربعا او خمسا (خلاصهٔ معنى شيخين عليهما الرحمه ابى هريرة رضى الله عنه طريقندن نشر بساطت روايت بيوررلر كه حضرت سلطان المرسلين عليه صلوات الله المعين بالسعادة بيورديلر موسى الكليم بغايت شرم وحيا صاحبى اولوب بدنى كمال مرتبه ستر وپوشيده ايديجى ذات شريف وادیب ايدى كمال شرمله جسد منوردن برعضوى كورلمزايدى بنى اسرائيلدن اول كل نازك بدنه خار شفكن اذا ايدن جفا داده اولوب ديديلر كه موسى بدنن ديده دن پنهان وپوشيده ايتمسى مكر جسمنده عيب وعلتدن ناشى اوله يا برص ويا نفخ خصيه ايكسندن برينه مبتلادر ديدكده پادشاه غيور جل شانه حضرت كليمى مفتريه اولان عيب وشيندن تبرئه مراد بيوروب بركون موسى تنهاجه برجاى خاليده غسل ايچون لباسندن تعرى ايدوب قباى زيباسنى برسنك اوزره نهاده ايلدى بعد الفراغ اول حجر امر حقله ثياب موسى ايله روبراه فرار اولوب موسى دخى دربى سنك عريان ويويان يا حجر ثوبى ديه رك قفاسنجه روان اولدى تا بنى اسرائيلدن برجماعت پيشكاهنه رسيده اولدقده جسم تابناك موسايى عريان اولديغى حالده خوبترين آفريدكان يزدان ووجود بهبودى قرص قروش نقص وكلفدن عارى اولديغن معاينه ايلديلر ويادقسم برله بدن موسى ده عيب وعلل نايابدر ديديلر پس موسى لباسنى حجردن اخذ وسنكه قوة قدسيه ايله طپانچه زن اولديكه اثر ضربى صورة حجرده بديدار اولدى ديو بيورلدى (وقال تعالى عنه) اى حكاية بعد قوله ففررت منكم لما خفتكم (فوهب لى ربى حكما) اى نبوة وعلما (الآية) وجعلنى من المرسلين يعنى پروردكارم جل جلاله بكا نبوة وعلم بخش وروزى ايليوب وبنى زمرهٔ جليلهٔ پيغمبراندن قيلدى (وقال فى وصف جماعة منهم) حضرت مولا عز وعلا زمرهٔ انبيا عليهم التحايادن بر كروه ذيشان نعتنده بيورديلركه ازجمله بريسى موسى الكليم عليه سلام الرحيم در (انى لكم رسول امين وقال) بنه دختر شعيب عليه السلام لسانندن حكايه بيورر (يا ابت استأجره ان خير من استأجرت القوى الامين) خير اسم ان والقوى خبرها والامين نعت ويا خبر بعد خبر ومن بمعنى الذى واستأجرت صلته ويا خود من اسم نكرة واستأجرت صفة نكره اولوب تقدير ان خير رجل مستأجر القوى الامين ديمك اولوب اجمال قصه بو وجهله صورتنمادركه چون موسى عليه السلام قبط مصردن خوف وهراسله روبراه اولوب نامه مدينه ورود ايلدى خطيب الانبيا شعيب عليه التحايا دخترانى سقى غنمه انتظارلرى حالنده معاينه ايدوب شانلرندن استطلاع بيوردقدنصكره حوالى خانه كزده چاه آب نايابمبدرديدى كر يمتان دخى نزديكمابرچاه روغنا اما فم بئره پوشيده قيلنان سنك كرانى بركنده قيلق يكرمى مردايلك قوة مردانه سنه مرهون امر دشوار درديد كلرنده موسى عليه السلام بكا اول چاهى ارائه ايلك ديوب بعد الدلاله وجه صواب اوزره

برأسه دهن چاهدن سنكی رفع واول آبدن دواب آل شعیب علیه السلامی اسقاء واروا ایلدی بعدما پدر عالیقدری
شعیب پیشكاهنه موسی علیه السلامی احضار وبو مردلیری رعی غنمه استیجار بیورلك بتحقیق بورجل مستأجرك
خیرلیسی ذی قوة وامانتكارید ردیدیلر * مرویدركه حضرت شعیب دخترپاكیزه اخترندن استقصا ایلدیكه بو مردك
قوة وامانتی ندن مشهود كدر دیدی كریمه لری قصهٔ رفع حجری بیان وحضور شعیبه موسی روان اولدقده كریمتین
حضرت شعیبی خلف ظهرندن كلرین استدعا ایلدیكن تقریر وعیان ایلدیلر بعدذا اول دختر عالی كهر صافورایی
موسی الكلیم علیه صلاة الرحیم جنابنه خطیب الانبیا شعیب علیه التحایا عقد نكاحله خطبه خوان اولدقلری
قصهٔ نصله معلومدر (وقال فاصبر كما صبر اولوا العزم من الرسل) صبرا كرم واعز اخلاقدن اولمغین پنج نفر دخی زیاده
پیغمبران ذیشانانی صبرایله وصف ورسل كرامدن اولوا العزم اوانلر شدایده صبر وشكیب لری آساحیبیم سندخی
صبرایله دیو فرمان ایلدی * اولوا العزم نوح والخلیل بن آزر * وموسی وعیسی والحبیب محمد (وقال تعالی ووهبناله
لابراهیم علیه سلام البر الرحیم (اسحاق) ابنه الكریم (ویعقوب) سبطه (كلا) منهما (هدینا الی قوله اولئك الذین
هدی الله فبهدیهم اقتده) ها سكت ایله وپا كسر اشباعله دخی وصلا حذف ووقفا سكونله مقرؤدر یعنی
امر توحید ونبوة وبعثت امثالنده انبیاء مذكورین توقف بیوردقلری امر اوزره سیرة وطر یقتلرینه اقتدا واقتفا
ایله دیو امر ایلدی وتمامی آیات جلیله (ونوحا هدینا من قبل ومن ذریته) ای ابراهیم وقیل نوح داود وسلیمان وایوب
من اسباط اسحاق ویوسف وموسی وهارون (وكذلك نجزی المحسنین) ای مثل ما جزینا ابراهیم برفع درجاته وكثرة
اولاده وزكریا ویحیی وعیسی والیاس من اسباط هارون اخی موسی علیه السلام (كل من الصالحین) الكاملین
فی الصلاح وهو الاتیان بما ینبغی والتحرز عما لا ینبغی (واسماعیل والیسع ویونس ولوطا) هو ابن هارون اخی ابراهیم
ومن جعل الضمیر لابراهیم عطفهما علی نوحا (وكلا فضلنا علی العالمین ومن ابائهم وذریاتهم واخوانهم واجتبیناهم
وهدیناهم الی صراط مستقیم) ذلك مادان به هؤلاء المذكورون هدی الله یهدی به من یشاء من عباده ولو اشركوا
هؤلاء الانبیاء مع فضلهم وعلوشأنهم لحبط عنهم ما كانوا یعملون) اولئك الذین آتیناهم الكتاب والحكم والنبوة
فان یكفر بها) ای بهذه الثلاثة هؤلاء اهل مكة (فقد وكلنا بها قوما لیسوا بها بكافرین) قال ابن عباس وغیره الانصار
واهل المدینة وقیل الفرس او كل من آمن به اولئك الذین هدی الله الانبیاء المتقدم ذكرهم فبهدیهم اقتده (فوصفهم
الله تعالی باوصاف جماعة من الصلاح) من بیانیه (والهدی والاجتباء والحكمة والنبوة وقال فبشرناه بغلام
علیم وحلیم) سورهٔ صافاتده حلیم بالحاء وذاریاتده علیم بالعین یعنی ابراهیم علیه السلامی كثیر العلم وذی حلم غلامله
تبشیر ایلدك ومبشر به اسماعیل علیه سلام الجلیل اوله (قال ولقد فتنا قبلهم قوم فرعون) بتحقیق كفار مكه دن
اول فرعون وقومنی ارسال موسی ایله امتحان ایلدك (وجاءهم رسول كریم) ای علی الله والمؤمنین او فی نفسه
لشرف نسبه وفضل حسبه (انی امین) ان ادوا الی عباد الله انی لكم رسول امین ای بندكان جهان آفرین دعوة
حق جل وعلایه اجابت وقبول طاعت فاعل مطلق امرنده حق ادا ایله ادا ایتمكزه سزكچون پیغمبر امینم (وقال)
اسماعیل والد ماجدی جناب خلیل الله علیهما السلامه خطاب طاعت نصابی حكایه بیورر (ستجدنی ان شاء الله
من الصابرین) یعنی پدرا بنزدیك بنی حكم حق وقضاء پروردكار مطلق اوزره صابرین زمره سندن مشاهده ایدرسن
دیدی (وقال فی اسماعیل انه كان صادق الوعد) جناب ذبیح الله اسماعیل علیه سلام الجلیل شانده بیوردیكه
اسماعیل ذبحه صبرایله وعدنده صادق وعهدنه وفادار اولدی (الایتین) وكان رسولا نبیا ای الی قبیلة جرهم وكان
یأمر اهله بالصلاة والزكاة وكان عند ربه مرضیا یعنی اسماعیل علیه السلام اهل بیتنه و یا جمیع امتنه صلاة وزكاتیله
امر ایدر اولدی وعند الله اسماعیل مقال وفعال وحالنده مرضی ومقبول اولدی (وفی موسی انه كان مخلصا) شان
كلیم علیه سلام الرحیمده موسی طاعة مولاده لوجه الله وتقرب الی الله قصدیله مخلص ومخلص اولدی دیو وصف
ایلدی (وفی سلیمان نعم العبد انه اواب) مسبح ویا رجاع ویا مطیع ویا رحیم او كثیر الصلاة معنالرینه جناب امین الله
شانده مدحت فرما اولدی (وقال واذكر عبادنا ابراهیم واسحاق ویعقوب اولی الایدی والابصار) ایدی جمع
ید بمعنی القوة وابصار جمع بصر بمعنی البصیرة وحاسهٔ ظاهره وباطنهٔ مدركه یه اطلاق اولنور اما جارحه یه بصیرة
اطلاق اولنمز (الی الاخیار) انا اخلصناهم بخالصة ذكری الدار وانهم عندنا لمن المصطفین الاخیار (وقال فی داود انه
اواب) تقدم تفسیره (ثم قال وشددنا ملكه وآتیناه الحكمة وفصل الخطاب) بعده ذا شان خلیفة الله علیه سلام الاله ده
بیورركه بز عظیم الشان داوده هیبت وكثرة جنودله تقویت احسان ایلدك ویا اتیان علم وعمل ونبوة ویا عدالت
وتوفیقله عطا بخش وبین الحق والباطل كلام فاصل اكرام وانعام ایلدك دیمك اوله وبنی اسرائیل حضرت

خلیفة اللهدن غیری پادشاه حكومتنه جمع اولمیوب محراب شریفی هزار مرددلیر برسلاح حراست ایدرلردی وفصل
خطابله مراد كلمهٔ اما بعد اولدیغی مرویدر (وقال عن یوسف اجعلنی علی خزائن الارض انی حفیظ علیم) بومقامده ارض
ام الدنیا اولان ارض مصردن بوایهٔ شریفه نفسنه اعتماد ووثوق اولانك طلب حكومت جوازینه دلالت ایتمكده در
وقصهٔ یوسف الصدیق اشهر من ان یذكردر (وقال فی موسی ستجدنی ان شاء الله صابرا) ولا اعصی لك امرا اخضر
علیه السلامله اولان سیاحت قصه سیدر (وقال تعالی عن شعیب ستجدنی ان شاء الله من الصالحین) خطیب الانبیا
شعیب علیه التحایا نسل ابراهیم علیه سلام الله الكریم مدین وایكه قومنه مرسلدر كه ایكی امت ویا امت واحده در
(وقال) عنه ایضا (وما ارید ان اخالفكم الی ما انهیكم عنه ان ارید الا الاصلاح ما استطعت) بوایهٔ جمیله ده دخی خدای
جلیل شعیب علیه السلامی صلاح واصلاحله وصف وتبجیل ایلدی (وقال ولوطا آتیناه حكما وعلما) بومقامده
حكم وعلم برمعنایه در ولوط علیه السلام برادرزادهٔ ابراهیم علیه السلامدر (وقال) فی حقهم (انهم كانوا یسارعون
فی الخیرات الایة) ای اقرأ الایة ویدعوننا رغبا ورهبا وكانوا لنا خاشعین ای شأنهم المبادرة الی فعل الخیر وسؤال الله
فی الرغبة والرهبة (وقال سفیان) ثوری ویا ابن عیینة ایهٔ كریمه تفسیرنده بیوردی (هو الحزن الدائم) نعمیر
هو خشوعه راجعدر دینلدی یعنی وكانوا لنا خاشعین حزن دائم ومتمادیله مفسردر (فی آی) جمع ایة (كثیرة ذكرها
من خصالهم ومحاسن اخلاقهم الدالة علی كمالهم) یعنی بسیار ایهٔ جمیله ده پیغمبران ذیشانان خصال حمیده ومكارم
اخلاق سنیه لرندن ذكر ووصف ایلدی (وجاء من ذلك فی الاحادیث الكثیرة الصحیحة) انبیاء كرام شانشریفلرنده
امانت وصبر واخلاص وقوت وبصیرت وحكمت وحفظ وعلم وصلاح واصلاح وخشوع وسائر كمالاتدن قرآن مجید
حاوی اولدیغندن غیری احادیث صحیحه ده خبر بسیار ورود ایلدی (كقوله صلی الله علیه وسلم انما الكریم ابن الكریم
ابن الكریم بن الكریم یوسف بن یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم نبی ابن نبی ابن نبی ابن نبی) وفی البخاری بدون انما وقوله
نبی بن نبی الخ امدی كرم وضع معناسنه اولان كرم مراددكادربلكه جامع للخیر والشرف ومكارم الاخلاق
معناسنه دركرم جناب یوسف علیه السلامه تخصیص بیورلدیغی خدای كریم یوسفه كرم بخشا اولدیغی علو نسبله
انبیادن رابع اربعه در حسن وجمال وفقه وملك وحكمت وكمال ایله اراسته وپیراسته بیورلوب انبیاء سائره ده جمع
بیورلمدیغندندر (وفی حدیث انس) روایتكردهٔ بخاری اولان خبر صحت اثرده تنام عینی ولا ینام قلبی قول شریفی
عقبنده (وكذلك الانبیاء تنام اعینهم ولا تنام قلوبهم) یعنی ظاهرا چشم جهان بینلری الوده خواب ایدر اما دل اگاه
وحقایق بینلرینه اشراق انوار احدیتدن حاجز واسرار صمدانیه دن حاجب وساتر حالت تطرق ایتمز (وروی ان سلیمان
كان مع ما اعطی من الملك لا یرفع بصره الی السماء تخشعا وتواضعا) ای لله كما فی نسخة ابی هریرة رضی الله عنه دن
رفعله روایتكردهٔ طبرانیدركه سلیمان علیه سلام المنان جنابنه ملك دنیویه كه ترفع وكبریایی اقتضا ایدركندیلره
زخاور تا پایاخت سلطنت روزی قیلنمشیكن ینه تواضعا لله الكریم وتعظیما للملكوت العظیم جانب اسمانه رفع بصر
ونگاه ایتمدی (وكان یطعم الناس لذیذ الاطعمة ویأكل خبز الشعیر) اصل نسخه لرده لذائذ صیغهٔ جمعله ورودایتمشدركه
جمع لذیذه طبعه موافق وملایم اولان مأكولاتدن اشتها یافتهٔ طبع اوله روایت كردهٔ امام احمد فی الزائد اولان
خبرده سلیمان علیه السلام زیردستنده اولان خلقه نفایس طعامله اطعام بیوروب نفس نفیسی نان جو تناول ایدر
اولدی (واوحی الیه) نسخهٔ دیكرده واوحی الله الیه (یا رأس العابدین وابن محجة الزاهدین) محجة فتحات وتشدید جیمله
مجمع معناسنه امادر اصل سلوك ایچون طریق اولوب بعده ذا مقصد ومجمعه استعاره اولندی وبعض نسخه ده حجه ایله
ایراد بیورلمشدر یعنی پیغمبر والاقدر وذیشان جناب سلیمان علیه السلامه ای ملوك ویا موجودین عبادتك
سرفرازی وای مجمع ومقتدای زهاد اولان خلیفة الله زاده دیو وحی جلیل ایله تشریف بیورلدی امدی زهد
سلیمانی سلطنت وملكی منافی اولمز بلكه حقیقت زهد ذلك ایله اتمام پذیر اولور (وكانت العجوز تعترضه وهو علی الریح
فی جنوده فیأمر الریح فتقف فینظر فی حاجتها ویمضی) یعنی بر پیره زن پیشگاه سلیمانیده واقفه واول حضرت خیل
وحشم وبساط دولتی اوزره باد سوار اولدیغی حینده عرض حاجات ایدردی سلیمان نبی علیه التحیة والتسلیم باده
وقوف له امر ایدوب ریح امرنه رام وتوقف ایدوب حاجة عجوزه یه نكاه التفاتله قضا بیوروب بعده ذا صوب مقصودنه
راهی اولوردی (وقیل لیوسف علیه الصلاة والسلام مالك تجوع وانت) جملهٔ حالیه (علی خزائن الارض قال انی
اخاف ان اشبع فانسی الجایع) خزائن ارضله مراد اموال وارزاقدن مخزون اولان محلدر وبعض نسخه ده كسر جیم
وصیغهٔ جمعله جیعان وارد اولدی یعنی یوسف صدیق علیه السلامه دینلدی ندركه جناب دولتك آج كرسنه اوله
حال انكه گنجینهٔ زمین دست عزتكه وابسته وزیر حفظ وتملككده در دیدكارنده صدق نیت وصفای طویتله

جوابداده اولدیکه سیر اولقدن هر اساسم که کرسنکان یادمه دن دور اولوب تفقد حال محتاجیندن غفلت ایلیم (وروی ابو هریرة عنه علیه السلام) کما فی البخاری جناب ابی هریره حضرت فخر رسالت علیه السلام والتحیه دن روایت ایوردیلر (خفف علی داود القرء آن فکان یامر بدوابه) ای لاجله واصحابه وروی بدابته فیحتمل اضافة الجنسیة لکن ارادة الوحدیة ابلغ فی مقام خرق العادة (فتسرج له فیقرأ القرء آن قبل ان تسرج) قرء آن بمعنی القراءة مصدردر کغفران ومراد زبور شریف قدر وتخفیفی زمان یسیرده سرعة تلاوتدر یعنی جناب خلیفة الله داود علیه سلام الاله اوزره تلاوة زبور پرنور آسان وتخفیف قیلندی دواب وسراجه سرج دابه ایله فرمان ایدردی ورخشی اراسته زین قیلنورکن تلاوة زبوره اغاز ایدردی هنوز سرج دابه تمام اولمدین کتاب کبیر زبوری ختم ایله عمل کثیر زمان یسیرده حصولپذیر اولوردی امدی بابسط زمان ویا برکة نبی آخر الزمان ایله طی لسان وقوعی بو امة مرحومه میانه سنده شهیردرکه بهرشب چهار ختم شریف وهر روز دورت ختم ایله نیجه کارامت اوقات کذار ومداومت ایلدکلری شهرت یابدر (ولا یاکل الا من عمل یده) مع هذا خزائن ارض زیردستنه وابسته ایکن بنه بیت المالدن تعیش بیورمیوب همان کسب یدیله عیش وکفاف ایدردی امدی کسب حلال فضل واختصاصی منافی توکل خواص اولدیغنه بو خبر لطیف دلیل صریحدر (قال الله تعالی وألناله الحدید ان اعمل سابغات) ان تفسیریه ویا تقدیر جار ایله مصدریه اوله وسابغات من السبغ وهو السعة دروع طویله ر (وقدر فی السرد) ای عمله والسرد النسج یعنی داود علیه السلامه بلانار ولا ضرب مطرقة اهنی کیف مایشاء شمع وخمیر اسا نرم ایلدک که فراخ وبالا قدزره کرلک ایدوب تارزره مجلزی قدر حاجت بر له اعمال ایدوب نه دقیق ونه غلیظ تقدیر ایلیه دیو فرمان ایلدک (وکان سال ربه ان یرزقه عملا یغنیه عن بیت المال) داود علیه السلام مولای کریمدن جوبای احسان اولدیکه کندینی ایله برصنعت روزی قیلوب کند وکسب یدیله تعیش وبیت المالدن مستغنی قیلمه * مرویدرکه حضرت خلیفة الله احیانا متنکرا بیرون خانه وراهی سوق وبازار اولوب ناسدن کندو تقسی پرسش عادة مستمره ایدی یوما من الایام قبل درکاه کبریادن بر فرشته صورت آدمیده متشکلا فرستاده بیورلوب داود علیه السلام دیدن قدیمی اوزره تنها نیجه اول ملکه دوچار وشان خلیفه دن استخبار ایلدکده اول فرشته نعم الرجل داود الا انه یطعم عیاله من بیت المال کلام حکمت انجامیله تعریض ایلدی بعدذا عمل یدیله کسب وتعیشی جناب واهب الامالدن طلبکار اولمغین الانه حدید ایله صنعة درعی تعلیمه سبب اولمشدر امدی سلاطین ووزرا قدر کفایه ومعروف بیت المالدن اکل تعیش ایدوب اسراف حرام اولدیغنه بو قصه ده تنبیه نبیه هویدادر (وقال علیه الصلاة والسلام واحب الصلاة الی الله تعالی صلاة داود واحب الصیام الی الله تعالی صیام داود وکان ینام نصف اللیل ویقوم ثلثه وینام سدسه ویصوم یوما ویفطر یوما) روایتکرده شیخان وغیرهما عن عمر رضی الله عنه اولان حدیثده اول حضرت بیوردیکه خدای جهان افرین حضرتلرینه محبوبتر اولان نماز داود علیه السلامک نمازیدر وروزه یه احب اولان روزه داودک صومیدرکه داود علیه السلام نصف لیلی نائم اولوردی زیرا استراحت بدن تقویت عبادتی موجبیدر چون افضل اجزای لیل اولان اول نیمه هنکام شبدن ثلث لیلی قائم اولوردی وعبادة نهاریه نشاط اورا اولمغیچون ثلث نصف ثانیکه سدس لیلدر نائم اولوردی وبرکون صائم اولوب رعایة لحالة الاعتدال دیکری مفطر اولوردی وجملتین اخیرتین جملتین متقدمتین بیان اولنور (وکان یلبس الصوف ویفترش الشعر ویاکل خبز الشعیر بالملح والرماد) مراد خبز ایله آلوده اولان رماددر والا اکل رماد مضرة للعباد حرامدر (ویمزج شرابه بالدموع) کما رواه ابن ابی حاتم عن وهب (ولم یرضا حکا بعد الخطیئة) خطیئة معهوده درکه انکله مسماة در فی الحقیقة خطیئه دکلدر همان حسنات الابرار سیئات المقربین مصداقیدر (ولا شاخصا ببصره الی السماء حیاء من ربه) بعض نسخه ده نحو السماء (ولم یزل باکیا حیاته) ظرفیة اوزره منصوبدر (کلها) ماقبلنی تأکید اولوردا داود علیه صلاة الودود قبای پشمینه کیوب تاربودی مویدن تافته فرش وبساط ایله افتراش وغلک ورماد ایله آمیخته نان جوی اکل واشک چشمیله شرابنی مزج ایدردی وقصه اوریاده ذله صدورندنصکره خنده کنان کورلمدی وچشم جهان بینلرین فتح ورفع ایدیجی اولدیغی حالده ملائکه وملکوت مالک الملکدن شرم وحیادن جانب اسمانه نکران اولدیغی نادیده در وبعد تلک الواقعة فی العمر نالان وکریان اولوب بردم خالی اولمدی (وقیل بکی حتی نبت العشب) ضم وسکون ایله حشیشدر (من دموعه وحتی اتخذت الدموع فی خده اخدودا) دراصل اخدود روی زمینده اولان شق مستطیلدر اشک چشم مجراسندن تأثیرا تعده استعاره اولندی وخده اخدود بیننده تجنیس اشتقاقی صورتنادر ابن ابی حاتم روایتنده نقل اولندیکه داود علیه السلام اول رتبه کریان اولدیکه اشک چشمندن کیاه بتردی حتی مبارک

بکاغنده روان اشک دیده اوله اثرا تمشیدیکه اوزنجه یازقلر جدول میم اسا پیدا ایلدی (وقیل کان یخرج من منزله متنکرا) ای مستخفیا من معرفة الناس (تعرف سیرته) سبب تنکری بیان ایچون جمله مستأنفه در (فیسمع الثناء علیه فیزداد تواضعا لله) یعنی تبدیل صورة کندو سیرتنی تعرف ایچون بیرون دولت سرا اوداودهش وسلوک وروشلرین خلقدن جست جو ایلدکده غیابنده کندیلرایچون ناسک توجه ومدح وثنالری کوشزدی اولوب شکرا لمزید نعمته منح خداداد اولان سیرت حسنه سنه تشکر وحضرت پروردکار جل شانه جنابنه تواضع ومسکنتی برزیاد اولوردی (وقیل لعیسی علیه الصلاة والسلام لو اتخذت لک حمارا قال انا اکرم علی الله من ان یشغلنی بحمار) یشغلنی فتح غین ایله شغل دندر اشغالدن دکادر زیرا اشغال لغة ردیه در امام احمد وابن ابی شیبة روایتلرنده حضرت روح الله علیه سلام الاله جنابنه احیانا سوار اولمق ایچون بر حمار اتخاذ بیورسکز استراحت ایدردیکز دیدکلرنده برخره قلبم تعلق وشغل وخدمتکذار اولمدن علی الله الکریم اکرم دیدی (وکان یلبس الشعر ویاکل الشجر ولم یکن له بیت اینما ادرکه النوم نام وکان احب الاسامی الیه ان یقال له مسکین) شجردن مراد ورقدر اما تجوزا مطلقا نبات مراد اولنور واسامی جمع اسم امام احمد وابن عساکر روایتکرده سی اوزره جناب مسیح مویدن تافته لباس وخرقه پوش اولوب برلرک کیاه تناول ایدردی واول حجة الزاهدین ایچون خاصة منزل ومأوی اولمیوب نوقتکه نوم غلبه ایلیه اول عنقای قاف قربت اول مکانده آشیان ساز خواب راحت اولوردی واول حضرته احب اسماء کندویه مسکین اسمیله ندا اولنمق ایدی (وقیل ان موسی علیه الصلاة والسلام لما ورد ماء مدین) مدین ابن ابراهیم علیه السلام اسمیله ومصره هشت مرحله قریب محلدر (وکانت تری خضرة البقل فی بطنه من الهزال) ضم هاء وزا ایله نقیض سمن وبقل ادومتی باقی اولمین معروف نباتدر امام احمد وابن ابی حاتم ابن عباس رضی الله عنهما دن روایت بیوردقلری حدیثده وقتا موسی علیه السلام مصردن خروج وماء مدینه ورود ایلدی پابرهنه وبی زاد اولوب غایت کرسنکی ایله سبزوات اکل وکمال نحافت وزار بر له شکم پر حکمنده خضرة بقل مشاهده ومعاینه اولنوردی (وقال علیه السلام) کما رواه الحاکم عن ابی سعید مرفوعا (لقد کان الانبیاء قبلی یبتلی) بنا مفعول له (احدهم) نائب فاعلیدر (بالفقر والقمل وکان ذلک احب الیهم من العطاء الیکم) حدیث مذکوری مصنف علیه الرحمة قسم ثالث فصل اخیرنده طریق اخرایله ایراد ایلدیلر والحاصل فخر عالم صلی الله علیه وسلم بیوردیلرکه بزدن اقدم عالم دنیایه تشریف ایدن پیغمبراندن بری مطعم وملبسده شدة احتیاج وثیاب وبدنده بسیاری سبش ایله مبتلا اولورلردی واختیار مذکور اول حضراته قضاء حقه رضا ایله سزلره اولنان عطایاو بخشدن دخی محبوبتر ایدی (وقال عیسی علیه الصلاة والسلام لخنزیر لاقیه اذهب بسلام فقیل له فی ذلک فقال اکره ان اعود لسانی المنطق بالسوء) خنزیر حیوان معروف وکافر وعد ومراد اولمق دخی تجویز اولندی اما مقامه نامجسبان اولور یعنی جناب روح الله علیه السلام جانور معهوده راست کاوب سلامتله مصحوب اولدیغک حالده روان اول دیدیلر بو کلامی استعظاما اصحابی حضرت مسیحدن استفسار ایلدکلرنده زبانمی نطق قبیحله اعاده ایتمکدن استکراه ایدرم دیو بیوردیلر لقوله تعالی ادفع بالتی هی احسن (وقال مجاهد) یعنی امام احمد وابن ابی حاتم روایتلرنده امام مجاهد بیوردرکه (کان طعام یحیی علیه الصلاة والسلام العشب وکان یبکی من خشیة الله عزوجل حتی اتخذ الدمع مجری فی خده وکان یاکل مع الوحش لئلا یخالط الناس) عشب فتح عین ایله بغیر زرع حاصل اولان نباتدر یعنی حضرت یحیی علیه التحایا جنابنک طعامی کیاه ایدی مع ذلک خشیت وعظمت ذی الجلال ایله نالان وکریه بکنان تاکیم رخ کلکونده دوام جریان اشک چشمیله نهر اسا یعنی آب سرشک دیده کمال تأثیرندن خدندن کویا جای سیلاب منخفض غیری محلدن متمیز ایدی وقفار خالیه ده حیوانات وحشی نژاد ایله الفت ایدوب اکل کیاه ایله وقت کذار اولوردیکه خلقله معاشرت وامیزش ایتمک ایچون خلوت وانزوا اختیار ایدرلردی زیرا خلقله اختلاط ذکر وعبادت کردکاردن مانع واستئناس بالناس من علامة الافلاس اولدیغی باهردر (وحکی الطبری ان موسی علیه السلام کان یستظل بعریش) خیمه وخشب ونباتدن هرسایه انداز اولان نشیمندر (ویاکل فی نقرة) ضم نون وسکون قاف ایله وزنا ومعنی حفره در (من حجر ویکرع) فتح را ایله (فیها اذا اراد ان یشرب) اصل معناه کرع دوابک روی زمیندن دهانله نوش اب ایتمسنه درلر وفیها ضمیری نقره مذکوره ویا نقره جنسنه عائد اولور (کما تکرع الدابة تواضعا لله بما اکرمه الله من کلامه) امام طبری علیه الرحمه نقلی اوزره موسی علیه السلام خشب وکیاهدن مصنوعه زیرسایانده استظلال ووجه حجرده اولان حفره ده اکل طعام وشرب آب مراد ایلدکده من غیر کف ولا اناء دهن مبارکن اول مغاکه نهاده ایدوب وعاء ماء نایاب اولدیغی حالده دواب ومواشی سرفرونهاده نوشان اولدقلری کبی دهن برزمین نوش آب ایدردی

حق سبحانه وتعالى اول حضرتى كلامى الله اكرام بيوردیغنه تواضعا مسكنت بيوررايدى (واخبارهم فى هذا كله مسطورة وصفاتهم فى الكمال وجميل الاخلاق وحسن الصورة والشمائل) جمع شمائلكه خلق وسجيه در (معروفة مشهورة) اولا لفظة مسطوره ايله تعبير وبعدها مشهوره ايله اداتفنن فى العباره در يعنى پيغمبران ذيشانك آثار واخبارى جميع نعوت متقدمه تفسير وكتب حديثده مسطوره ومحفوظه واول زمرۀ عاليشانك صبر وقناعت وتواضع وحسن صورة وسيرة وجمال باكماللرنده اوصافى مشتهره ومقرره در (فلانطول بها) سرد دلائل واقاصيص ايله تطويل ايتمزز مع انها معلومة (ولا تلتفت الى ما تجده فى كتب بعض جهلة المؤرخين) جمع مؤرخ بالهمزة وقد تبدل واوا فن معروف وعلم تاريخه مصنفدر (وفى كتب بعض المفسرين مما يخالف هذا) اى مخاطب بعض كتبده انبياء كرام احوالنه متعلقه نيجه امور غير لايقه مندرجه اولمغين جهال اصحاب تواريخ كتابلرنده هر طغرى باب اولديغك ترهاتنه نكاه التفات ايتمه وذكر اولنان دلائل قويه وبراهين مثبته امثالنه مخالفت ايدن بعض ارباب تفسير كتبنه اعتبار وانقياد ايتمه

فصل

(قد ابتنالك) مثله (اكرمك الله) جملۀ اعتراضيه دروخطاب تصنيف كتاب مستطابى درخواست اولان ذاته اولكل من يقف عليه اولانلره شامل اولور ومفعول آبتنامقدر عما عرفته اوسمعته اوله (من ذكر الاخلاق الحميدة) من بر مقدرى بيان وما آتيه يى بناء على جواز تقدمه مبينه درويا بمعنى الباء اوله (والفضائل المجيدة وخصال الكمال العديدة) يعنى بدرستى شمائل سعيده وخصال كريمه وفضائل معدودۀ متعدده دن هنوز كوشزدك اولنلرى سكا تعليم وتفهيم ايلدك (فارينالك صحتها له صلى الله عليه وسلم) شان شريف آب نبوته شايان اخبار صحت نصابى روايت وثبوتنى مىزه اعلام واظهار ايلدك (وجلينا) جيم ولام مفتوحتين ومثناة تحتيه ساكنه ايله بمعنى اوضحنا ونسخۀ ديكرده با موحده ايله جلبنا بمعنى روينا (من الآثار) جمع اثر حديث اوزره اطلاق وموقوف وكلام صحابه يه تخصيص اولنور ومطلقا حديث مرفوع وموقوفه شامل خبر وكلام كبار مراد اولندى (ما فيه مقنع) فتح ميم ونون بينه ماده قاف ساكنه ايله مصدر ميمى بمعنى القناعه در وياصفۀ مشبهه مابه القناعة معناسنه اوله (والامر) شان (اوسع) جملۀ حاليه در دخى ذكر ايله اقناع واكتفا اولنان آثار واخباردن ايضاح وبيان ايلدك حال انكه شان ومقام حضرت بركزيدۀ عالم صلى الله عليه وسلم دراين مقام ذكر ايلديكمز آثاردن بهتر وبسيار در * وعلى تفنن واصفيه بحسنه * يعنى الزمان وفيه ما لا يوصف (كمجال هذا الباب) ميم وجيمله من جال يجول اذا طاف ودار اى سعته (فى حقه صلى الله عليه وسلم ممتد ينقطع دون نفاده) فتح نون ودال مهمله ايله ذهاب وفنا معناسنه واعجام ذال بمعنى مضيئه مجوزدر (الادلاء) جمع ادلة بمعنى دليل اوجمع الجمع وهو من يتقدم الركب ليهديهم الى الطريق وسالك سبيلك انقطاعى غايت بلوغدن عاجز ودرمانده اولسيدر يعنى خصال ومحاسن حضرته دائر اولان باب محل جولان افكار وبغايت وسيع وبى پاياندركه راه نمودنده رهنماى ذهن وفكر سر منزل مقصوده رسيده اولمدن دمبسته ودرمانده درامدى عبارتده استعارۀ تمثيليه رونمادركه نعوت جليلۀ فخر عالم طريق واسعه يه تشبيه ودرك حقايقنه تشمير ساق اهتمام ايدن علماسالك راه اولان كاروانه تمثيل وركب مذكوردن مستفيد اولنلر رهنمايه تشبيه اولندى (وبحر علم خصائصه) من اضافة المشبه به كلجين الماء وقد يعكس (زاخر لا تكدره الدلاء) جمع دلو معروف وعدم مكدر قعرونهايته غير وصولدن عبارت اولور زيرا دلو قعر آبه رسيده اولدقده آميخته بكل اولق حسبيله ابى كدورتياب ايدر عبارت مرقومه براى تشبيه ترشيحدر يعنى اول بحر محيط رسالتك يم علم خصايصى بى كراندركه دلاء قيل وقال انك صفوتنى تيره ايتمز والحاصل علماى ذوى الافهامدن بركسه بتر بتر وحادن كثيرة تتبعله سر منزل نهايتنه واصل وبحر كرمندن انديشۀ بسيار ايله غايتنه بالغ اولمدى (واسكنا آتيناه فيه بالمعروف مما اكثره فى الصحيح والمشهور من المصنفات) سلطان عالم صلى الله عليه وسلم نعت ووصفنده رواياتك اكثرى مرتبۀ حسنده معروف ومؤلفاتدن شهرتشعار اولان اخبار اوزره اختصار ايلدك (واقتصرنا فى ذلك) اى المعروف عما هنالك (بقل من كل) قاف وكافك ضمه لرى ولاملرينك تشديديله قله وكثرتده لغتلردر (وغيض من فيض) فتح غين معجمه وسكون تحتيه وضاد منقوطه ايله نقص معناسنه وفيض زياده يقال غاض الكرام وفاض اللئام يعنى بيان مذكورده نقل كثيردن قليل ووصف غزيردن نعت يسيرله اقتصار ايلدك (ورأينا ان نختم هذه الفصول بذكر حديث الحسن عن ابن ابى هالة) جملۀ كتابدن بو بابده وارده اولان تصولى حسن مقطع اسناد حسن ايله ربيب فخر عالم ابن ابى هالهدن مروى حديث سبط محترم ايله مسك الختام قيلمغى رأى صواب عد ايلدك (لجمعه) فاعلنه مضاف

مصدر وضمير حديثه راجعدر (من شمائله واوصافه) عطف تفسيردر (كثيرا) مفعول جمعه (وادماجه) اى اشتماله (جملة كافية من سيره وفضائله) لفظ جمله مفعول ادماج لما فيه من معنى الادخال قال الجوهرى دمج دموجا اذا دخل واستحكم يعنى حديث لطيف شمائل حضرتدن لطائف كثيره يى جمع واحتوا وسير وفضائل سلطان كونيندن جملۀ وافيه يى اشتمالى ايچون فصول بابى انكله ختم ايلدك (ونصله) نختم اوزره معطوفدر تنبيه لطيف (على غريبه ومشكله) خبر جميلده وروود ايدن مجمل وغريب لغوى من جهة المبنى ومشكلات تركيبى من طريق المعنى حل وتبيين ايله بيانه تنبيه لطيف ضم والحاقى رأى ايلدك (حدثنا القاضى ابو على الحسين بن محمد الحافظ رحمه الله بقراءتى عليه سنة ثمان وخمسمائة) مسبوق الترجمة ابو على بن سكرۀ بشيوز سكز سالنده مومى اليه اوزره قراءتمده بزه تحديث ايلدى (قال حدثنا الامام ابو القاسم عبد الله بن طاهر التميمى) بنى تميم قبيله سنه نسبتدر (قراءة عليه اخبركم الفقيه الاديب ابو بكر محمد بن عبد الله بن الحسن النيسابورى) الاديب هو العارف بعلوم الادب الاثنى عشر المشهورة (والشيخ الفقيه ابو عبد الله محمد بن احمد بن الحسن المحمدى) تونس قرايسندن قريۀ محمديه يه منسوبدر بواعلام مسماة نواحى مصر ويمامه وبغداده نيجه قراتعيين كردۀ مورخيندر (والقاضى ابو على الحسن بن على بن جعفر الوخشى) واو مفتوحه وخاء وشين معجمتين ايله اعمال بلخدن بر قريه يه نسبتدر دربيوز تمش بر حدودنده عازم راحت سراى بقا اولديلر (حدثنا ابو القاسم على بن احمد بن محمد بن الحسن الخزاعى) ضم خاء معجمه ايله خزاعه قبيله سنه منسوبدر (قال انبأنا ابو سعيد الهيثم بن كليب الشاشى) ماوراء النهرده بلدۀ معروفه دراوچيوز اوتوز بشده دفين خاك بالك اولمشدر (انبأنا ابو موسى محمد بن عيسى بن سورة الحافظ) امام ترمذى صاحب السنن سوره فتح سين مهمله وسكون واو وراايله (حدثنا سفيان بن وكيع بن الجراح) ايكيوز قرق دورتده طاوس روحى جولانكه بقايه خرام ايلدى (قال حدثنا جميع) بزنۀ مصغر جمع ضد الفرد (ابن عمر بن عبد الرحمن العجلى) كسر عينله اسم قبيله (املاء من كتابه) املا بدست خود ويا بدست ديكر مصحح كتابى اولان ثقه دن روايه مقبوله طرفيندندر (حدثنا رجل من بنى تميم) صفۀ رجل (من ولد ابى هالة) صفۀ بعد صفة (زوج) صفۀ ابى هالة وياعطف بيان ويابدل اولور (خديجة ام المؤمنين رضى الله عنها يكنى) صفۀ ثالثه لرجل (اباعبد الله) وهاله دارۀ قردن منقول علمدر (عن ابن لابى هالة) امام ذهبى رجل مز بورك اسمى غير معروف اولمغله حديث مذكور راوى مجهول له انقطاعنه ذاهب وبرهان حلبى دخى مومى اليه تابعدر وقال الشارح مولانا على القارى قال بعض علمائنا انه لا يضر الاسناد مثل هذه الجهالة فهو فى حكم المرسل عند الجمهور والحاصل جميع عجلى بيوررركه هاله زوج خديجة الكبرى رضى الله عنها اولادندن وقبيلۀ بنى تميمدن بركسه ابن ابى هالهدن بزه بيان روايت اولدى (عن الحسن بن على بن ابى طالب قال سألت خالى هند ابن ابى هالة) ريحانۀ مكرم بيوررركه مادرم برادرى هند رضى الله عنه دن سؤال ايلدم (قال القاضى ابو على) بن سكرۀ مقدم امدى حديث حليۀ شريفه يى ايكى طريقدن تخريج وروايت ايدوب بيورديلر مرح ايله برسنددن سند اخره تحويله اشارت بيورلمق شايستۀ مقام ايدى (وقرأت على الشيخ ابى طاهر احمد بن الحسن بن احمد بن خداداد) عطاء الله معناسنه فارسيدر (الكرجى) فتح كاف وراء وجيمله بلدۀ مشهوره يه نسبتدر (الباقلانى) تشديد لامله قال الجوهرى اذا شددت لامها قصرت وان خففت مددت (قال) ابو على (واجازنا الشيخ الاجل ابو الفضل احمد بن الحسن خيرون قالا اخبرنا ابو على ابن احمد بن ابراهيم بن الحسن بن محمد بن شاذان) فارسى معرب مسرور معناسنه در (الحسن بن حرب بن مهران) كسر ميمله (القارسى) ديار عجم فرسه منسوبدر (قراءة عليه فاقربه) فهو شرط القبول الرواية عمن قرأ عليه فيقال كذا اخبركم به فلان عن فلان فيقول نعم اخبرنى به حاصلى نقلى جوازنه اعتراف بيورر (قال اخبرنا ابو محمد الحسن ابن يحيى بن الحسن بن جعفر بن عبد الله بن الحسين بن على بن الحسين بن على بن ابى طالب المعروف بابن اخى طاهر العلوى قال حدثنا اسماعيل بن محمد بن اسحاق بن جعفر بن محمد بن على بن الحسين عن اخيه موسى بن جعفر بن محمد كاظم عن جعفر بن محمد) الصادق (عن ابيه محمد بن على) ابو جعفر الباقر (عن على بن الحسين) امام زين العابدين (قال قال الحسن بن على رضى الله عنهما واللفظ لهذا السند) سند نونله اسناد معناسنه در يعنى الفاظ مذكور طريق ثانيله مخصوص اسناد شريفدركه كافى روايت اهل بيت رضوان الله تعالى عليهم اجمعين درحق تلمسانى عليه الرحمه بيوررمشكه انه اذا قرئ على مصاب افاق (قال سألت خالى هند بن ابى هالة عن حلية رسول الله صلى الله عليه وسلم) الحلية عما يتحلى به الانسان يعنى نور منور وبدن تابناك ماه منير رسالت عليه اعلى التحيه دن مرئى اولان شكل وشمائلى پرسان اولدم (وكان وصافا) جملۀ معترضه وقد تقديريله سألت مفعولندن حال اولور يعنى صفات حضرت رسالتمآب ذكرنده وصاف ايدى (وانا ارجو) جملۀ حاليه (ان يصف لى منها شيأ) تنوين براى تعظيم وتكثير

ویاتقلیل ایچوندر ای مقدارا من حلیته صلی الله علیه وسلم (اتعلق به) یعنی ذلك الوصف ایله نسبت وخزانهٔ خیالده حفظ وتکاه ایلیم امدی سبط مکرمك هنده حلیهٔ حضرتدن پرسشنه بادی فخر عالم صلی الله علیه وسلم سرای بقایه رحلتی اولاندن سن حسن رضی الله عنه حلیهٔ جلیهٔ جلیلهٔ حضرتی هنوز تحفظ درجه سنده متحمل اولمیوب نورسیده اولدیغندندر (قال) سأات اوزره عطف اولور (کان) تجرید الرابطة (رسول الله صلی الله علیه وسلم فخما) فتح فا وسکون خاء معجمه ایله (مفخما) خبر بعد خبر کان وتفعیل بابندن مکرم وزننده اسم مفعولدر یعنی هند وصاف الحضرة بیورر که حضرة نور مجسم صلی الله علیه وسلم وکرم ذاتنده عظیم وتام الخلق اولوب اول حضرته معان نظر ایله نکاه ایدنلرك چشم عبرت بینلرنده مهابتلو وعظمتلو ایدی وفخامتله ضخامت جسم مراد دکلدر (یتلألؤ وجهه تلألؤ القمر لیلة البدر) یعنی بدر رخساری ماه منور چارده اسا مستنیر ودرخشنده ایدی (بیت) لیلة البدر اولیجق جرم قمر ✱ نیجه رخشان ایسه اول عارض تر ✱ شویله تابان ودرخشنده ایدی ✱ مهر انور کبی تابنده ایدی (اطول) نصبله خبر اخر (من المربوع واقصر من المشذب) صیغهٔ مفعوله من التشذیب بعضی جریدی بریده قیلنسان نخله دن مستعاردر تقلیم اسا قطع معناسنه یعنی طول وقصر بیننده مربوع حقیقیدن بالارك وطویل بائندن کوته رك ایدی ✱ حضرت شارع خاص الخاصك ✱ یعنی اول در یتیم اخلاصك ✱ دکل ایدی بویی هم شویله طویل ✱ کاوله اندامی پریشان بویی یل ✱ متفرق اوله بالاقدن ✱ شاخ عرعر کبی اعضا بدن ✱ دخی اول پادشه علامه ✱ صانمه کیم اوله قصیر القامه (عظیم) نصبله (الهامة) تخفیف میله دخی سر سعادتمندی وقاورزانته داله بزرك ایدی مدور وتمام اولوب طول وعرضه مائل دکل ایدی (رجل الشعر) رجل فتح راء وکسر جیم ویاسکونله وشعر فتح وسکونله در (ان انفرقت عقیقته فرق) بالتخفیف (والا فلا) عقیقة فی الحقیقه مولود ایله همزاد اولوب روز هفتم ولادتده تراش اولنسان صاچدرکه شعر شریفهٔ حضرته تسمیه سی مجاز مرسل طریقی ومقیدی مطلقده استعماله در یعنی موی سر عنبرسایی نه قورجق ونه کوشك ایدی سر دولتمندینك مشکین صاچلری کندو کندو یه بولنورسه جانبین سر سعادتنه القا وارسال ایدردی اکر بنفسها موی عنبرینی پریشان اولمزسه فرق ایتمیوب معقوصه ترك ایدرلردی ثم استأنف بقوله (یجاوز شعره شحمة اذنیه اذا) ظرف لیجاوز (هو وفر) تشدید وتخفیفله در وشحمه جای اویزه کوشواره یعنی کاهی توفیر شعر ایلدکده موی عنبر بوی سیاهی بنا کوشلرین تجاوز ایدردی (ازهر اللون) نصبله رنك روی سفید وصافی ایدی ✱ رنك رویی کل ایله یکدل ایدی ✱ کل کبی قرمزی یه مائل ایدی ✱ قابله مشدی یوزینی نورسرور ✱ سورهٔ نور ایدی یا مطلع نور (واسع الجبین) یمین ویسار جبهه ده ایکی جبیندر وفی روایة عظیم الجبهة یعنی جبههٔ پاك مبارکی واسع ووافی ایدی وبعضیلر طلاقة وجهدن کنایه در دیمشلر ✱ جبین تابناکی مطلع انوار سبحانی ✱ عذار پاکی مهر عالم ارای صباحتدر (ازج الحواجب) زجج تقوس فی الحاجب ویا دقة حاجبین بالطول ودر اصل حاجب ساتر ومانع معناسنه اولوب ماتحت بشره یی ستر ایله تسمیه اولندی وتثنیه جمع اولدیغنه بناء بو مقامده جمع قیلندی (سوابغ) حواجبدن حال ویا مدح اوزره منصوبدر ویا مبتدا محذوفه خبریله مرفوع اوله (من غیر قرن) تحریکله مصدردر وفی بمعنی من وغیرلا معناسنه حالدر یعنی ابروانی یکدیکره مقرون ومتصل دکل ایدی (بینهما عرق) چون حواجب حاجبین معناسنه اولمغین ضمیر معنارا جعدر بودخی حواجبدن حالدر وعرق کسر عین وسکون را ایله رك (یدره الغضب) ضم یا ایله ادراردن مضارعدر یعنی ضم ابروی رسول علامه نواسا باریك وطویل ایدی تامه وکامله کو یا برنه کشیده وپیوسته اولغه قریب ایدی اما متصل دکل ایدی ودو ابروی مقوسلری میاننده بر طمر اولوب حین غضبده باهر وممتلی اولوردی ✱ سورهٔ فتح ایدی اول جبههٔ ماه ✱ مد ابروسی ایدی بسم الله ✱ قاب قوسین تذکرده عیان ✱ غرض اول قاشی کمان ایدی همان ✱ حاصلی اینجه وطولانی ایدی ✱ کو یا رشتهٔ ریحانی ایدی (اقنی العرنین) کسر عین وسکون را ایله طویل الانف اضافتده تجرید ویا مبالغه ظاهردر (له نور یعلوه) ظاهرا ضمیر عرنین اوزره راجعدر وپاله ضمیری رسوله راجع اوله (یحسبه) کسر وفتح سینله (من لم یتامله اشم) مفعول ثانی یحسبه وجمله استیناف مبین والشمم فی الانف ارتفاع وسط قصبته مع استواء اعلاه وتأمل اعادهٔ نظردر یعنی بینی شریفلری بلند وهموار ولطیف ایدی وازرنده نور لمعان ایدوب تکرار نکاه ایتمین مرتفع الانف ظن ایدردی ✱ شول قدر خوب ایدی اول انف منیف ✱ ایده مز اهل معارف تعریف ✱ دائم ایلردی اودولتلو مشام ✱ قرب حق رایحه سن استشمام (کث اللحیة) فتح کاف وتشدید مثلثه ایله وبر روایتده عظیم اللحیه ودیکرده کثیف اللحیه مرویدر یعنی محاسن مبارکی بسیار مو ودیش یا کنك اصولی چوغیدی ✱ شب قدر ایدی اور یش مقبول ✱ یا مکر سورهٔ

واللیل ایدی اول (ادعج) چشمان سعادتلرینك سوادی غایتله سیاه وبیاضی قتی خوب وسپید ایدی ✱ باقسه اول علم لدن سلطانی ✱ روحك اغزینه کلوردی جانی ✱ دل شکار اولسه نه وار چشم رسول ✱ کحل مازاغ ایله مکحول ایدی اول ✱ کور ممشدی رصدانکیز قدر ✱ کوزلری کبی خدانك کوزلر (سهل الخدین) وفی روایة اسیل الخدین ای سائل غیر مرتفع الوجنتین یعنی خدشریفه لری هموار وفرحفزا اولوب یومری یکاقلو دکل ایدی حاصلی رخسارهٔ ترلری نه بك اتلو ونه خفیف ایدی (ضلیع الفم) ای عظیمه وقیل واسعة وسعة فم عند العرب محمود وممدوحدر دخی قوة فصاحت وسعهٔ بلاغته ایما رونمادر ✱ دهان نکته دانی روح بخش قالب تحقیق ✱ زبان خوش بیانی رونق افزای فصاحتدر (مفلج الاسنان) صیغهٔ مفعوله من التفلیج یعنی دردندانی صاف وسیرك ایدی (دقیق المسربه) ضم را ایله ودقتله وصف مبالغه ویا تجرید اوزره در یعنی سینهٔ پر حکمتندن تا ناف مووی سیاهدن کشیده خط غایت باریك ودقیق ایدی (کان) تشدیدنونله (عنقه) ضمتین ویا ضم وسکونله (جید دمیة) ضم دال مهمله وسکون میم وفتح تحتیه ایله عاج ورخامدن مصوره صورتکه بغایت سفید وبراق اولمدن کنایه در وجید دخی عنق معناسنه اولوب ارادة التفنن المعنوی وکراهة التکرار اللفظی ایراد اولندی (فی صفاء الفضة) صفة دمیة ویا جید ویا خبر بعد خبر کان یعنی کردن تابناکی کو یا سیم خالص صفاسنده کردن کافور صورة مصوره آسا ایدی غالب اولمشدی اوکردان کزین ✱ شمع کافورسرا پردهٔ دین (معتدل) سابق کان لفظنه خبریه اوزره منصوب ویا مبتدأ محذوفه خبریله مرفوعدر وهو (الخلق) فتح خاء معجمه ایله اعضاء مبارکه سی طول وقصر وسمن وهزال وضخامت وصغرده میانه سنده احسن تقویم اوزره متناسبه ایدی بالنسبة الی ماسبق عبارهٔ مذکوره اجمال بعد تفصیل وما لحقه به نسبتله اجمال قبل التفصیل اولور (بادنا) رفعله مبتدأ محذوفه خبر ویا منصوب اسم فاعل من بدن ای ضخم (متماسك) صفة بادن ویا خبر مبتدأ مقدر یعنی بعض عضوی بعضیسنه تمسك ایدوب حد اعتدالدن خارج دکل ایدی ✱ دیدی اصحاب ایله ارباب برم ✱ لحمی او جسم لطیفك هردم ✱ تازه کل کبی معطرا ایدی هم ✱ بدنی بالك ومصفا ایدی هم (سواء) مرفوع خبر مبتدأ محذوف (البطن والصدر) اضافتله مخفوضدر ✱ صدر زیباسی ایله چون کل تر ✱ شکم پرحکم پیغمبر ✱ حاصلی دوبدوز ایدی آینه وش ✱ صاف ویکسان ومصفا بیغش (مشیح الصدر) ضم میم وکسر شین معجمه وتحتیه ساکنه وحاء مهمله ایله عریض معناسنه در وفتح وکسر میم وسین مهمله ایله دخی مرویدر معناسی ماقبلی تأکیدا سادر یعنی سینهٔ پرسکینه لری عریض وواسع ایدی (بعید ما بین) ما موصوله (المنکبین) تثنیه منکب کتف وعنق میانه سیدر یعنی کردن ودوشانه لری ما بینی وسعتلو حاصلی یاصی یاغرنی تارة بعدله وتارة عظم ایله تعبیر وروایت اولنمشدر (ضخم الکرادیس) ضخم کبیر معناسنه وکرادیس جمع کردوس سر استخوان ویا محل التقاء عظمین یعنی ایری کوکلو وسر استخوان بدنی مردانه وتمام جثه لو ایدی (انور المتجرد) فتح را ایله من باب التفعل وبعض نسخده تفعیل بابندندر وتجرید توبدن تعریه وانور نیر مشرق معناسنه ویا افعل تفضیلدر لباس ایله مستور اولان اعضاء شریفه لری مکشوف اولدیغی حالده نورانی ایدی ✱ جسم تابندهٔ محبوب خدا ✱ صاف ایدی مهر منور کبی تا ✱ برمجلا کش آینه کبی ✱ صاف وبی موی ایدی پهلوی نبی (موصول ما بین) ما موصوله در (اللبة) فتح لام وتشدید موحده ایله بالای سینه ده اولان نقره در ویا نحر ویا مطلقا صدر ویا موضع قلاده (والسرة بشعر) اضافت وصله معموله مضاف اولان موصول لفظنه متعلقدر (یجری کالخط) یعنی سر سینه دن نافه منکینی بینی شعرله موصوله اولوب کو یا صحف صدرنده خط باریك ایدا خامهٔ مو بر الف پر نقط چکمشیدی حاصلی طولا ودقة الف اسا اوخط مستقیم ممتد ایدی (عاری الثدیین) فتح مثلثه وسکون داله بستاندرکه تذکیر وتأنیث قیلنور (مما سوی ذلك) یعنی ثندوهٔ لطیفه لری مویدن عاریه سر به مجرده دن ماعدا قیل قدر مویدن تر نابدید ایدی (اشعر) ضد اجرد افعل صفة در (الذراعین) کسر داله درسکدن پرمقلره وارنجه (والمنکبین) فتح میم وکسر کاف ایله دوش دوکانه (واعالی الصدر) جمع اعلی مافوق سینه یعنی مبارك ایکی درسکاری واموزلری واعالی سینه لری موی بسیار ایله پرنور ایدی (طویل الزندین) فتح زای وسکون نون ودال مهمله ایله تثنیه زند استخوان ساعد دوکانه لری دراز وخوب ایدی (رحب الراحة) رحب فتح ویا ضم را ایله فراخ وکف یعنی کف کافی یم عطاسی جسا ومعنی کشاده ووسعتلو ایدی (شثن الکفین والقدمین) فتح شین معجمه وسکون ثاء مثلثه ونونله ممتلی باللحم غلظدر یعنی اللری ایاغی وپای عرش پیمالری اتلو وکوکلو ایدی امابرك دکل اسا لطیف ایدی (سائل الاطراف) سین مهمله وبعد الالف همزهٔ مکسوره ولاملة انکشت شریفلری موزون والطافتلو ایدی (اوقال) شك من الراوی (سائن الاطراف) لامدن مبدله نونله جبریل وجبرین اسا الغتدر (وسائر الاطراف) بجای لام را ایله

باقی وجمیع معناسنه جرله عبارة اخیرة لفظ قدمین اوزره عطف اولنور ای ضخم اطرافه کاهما حاصلی جوارح
لطیفه لری ضخامت اوزره ایدی (سبط العصب) فتح سین وسکون وبا کسر موحده ایله ممتد معناسنه وعصب عین
وصاد مهملتین ایله برای ربط اعضا ممتد اولان اطناب مفاصل یعنی سکرلری کشیده وهموار ایدی (خمصان
الاخمصین) خمصان ضم وفتح خا معجمه وسکون میم ایله متجافی عن الارض ای المرتفع والاخمصین تثنیة اخمص بوزن احمر
وهو ما دخل من باطن القدم ولم یصب الارض پس اخمص قدم زیر پادرکه زمینه قدم نهاده اولدقده یره طوقنمیه یعنی
ایکی اخمص شریفه لری زمینه ملاصق اولمیوب مرتفع ایدی امّا ابی هریره رضی الله عنه دن لیس له اخمص روایتی
معنای شعرری منافی اولمز زیرا انّی مذکور اخمص غیر مرتفعدرکه اوکه ایله اصابع التی زمینه ملاصق اولوب ما تحت
قدم وسط ارضدن مرتفع ومتجافی اولمغی سلب ایدر حاصلی اعتدال اوزره ایدی وشدة ارتفاع متجافیله دینلک
قولی غیر مرضیدر (مسیح القدمین) فتح میم وکسر مهمله ایله ومبارک پای سدره نمای املس ونرم اولوب تکسر
وشقاقدن عاری وخشونتدن بری ایدی (ینبو) بوزن یدعو ای یتباعد (عنهما الماء) ای ظهر قدمه املس لایقف
علیها الماء الالبتة یعنی کمال سلامة ولین جهتندن پای مبارکی اوزرندن آب بلا توقف سرعتله روان ومعاوق نایاب
اولمغین تیز جریان ایدردی (بیت) ساقیء کوثرایاغی انک * بوسه گاه ایدی دیدی رضوانک * لب دریای لطافتده
همسین * ماهیء سیم ایدی اول پای کزین * ولله در من قال * یارب بالقدم التی اوطاتها * من قاب قوسین
المحل الاعظما * وبحرمة القدم التی جعلت لها * کتف المؤید بالرسالة سلما * ثبت علی متن الصراط
تکرما * قدمی وکن لی منقذا ومسلما * واجعلهما ذخرا فمن کانا له * ذخرا فلیس یخاف قط جهنما *
(اذا زال) ای ذهب رسول الله صلی الله علیه وسلم ویا مضاف تقدیر یله اذا زال قدمه دیمک اوله (زال تقلعا) وروی
قلعا فتح قاف وسکون لام ایله مصدر بمعنی الفاعل ویا کسر لام ایله صفة مشبهه در یعنی هنکام رفتارده قدمی زمیندن
دفعةً رفع ایدرلردی ویا پای عرش پیمالرین یردن قالدرر اولدقلری حالده یوررلردی حاصلی ارباب عجب وکبر رویشله
مشی حیلا یتمزدی (ویخطو) بوزن یعدو ای یمشی (تکفیا) ماقبلنی مؤکده جمله در تکفی کسر فاء مشدده بعدها هاء ایله
یعنی حین رفتارده قدم جانبنه توجه ومیل ایله آدیملرین آترلردی مشی تمایل ایله دکل ایدی * دید یلر وصف شریفنده بنه
یوررسیه مائل اولوردی اوکنه (ویمشی هونا) مصدر محذوفه نعت اولور ای مشیا هونا ویا خود حال اوله یعنی تؤدة
وسکینة وحلم ووقار ایله یوررایدی (وعباد الرحمن الذین یمشون علی الارض هونا) کریمه سی تفسیرنده ابن عباس
رضی الله عنهما رب الناس طاعة وعفاف وتواضعله مشی ایدرلردی دیو تأویل بیورمشلردر (ذریع المشیة) فتح ذال معجمه
وکسر میم مشیه ایله واسم الخطو معناسنه خبر بعد خبردر ومشیه بکسر المیم لنوع یعنی قدمین بینی واسع ایدی (اذا
مشی کانما ینحط من صبب) طرفة ماقبلی ومابعدنه تعلق محتملدر کالتقدیر بن ذریع المشیه لفظی مبین اولور
رفتارنده جای بالادن منحدر اولور کبی یوررایدی وانحدار فی الحقیقة اولمغین کانما ایله تعبیر وادا اولندی * یعنی
یوکسکدن ایدرکبی نزول * یوریسه دائما ایکیلوردی رسول (واذا التفت التفت جمیعا) شرطیه اولی اوزره عطف
اولورکه اذا زال افقیلیدر زیرا انک مابعدی لواحقندندر وجمیعا فعیلا ویا ضرب اوزننده مصدریة ویا حالیتله منصوبدر
یعنی برجانبه کاهی نکران اولسه بتون اعضا وجسم یا کیله ملتفت اولورلردی وحالة نظرده چپ وراسته لی عنق
علامت طیش وخفتدر وجمیع بدن له اقبال وادبار جلالت ووقار اربابنه سزاوار اولور (خافض الطرف) رفعله مبتدای
محذوفه خبر ویا خبر بعد خبردر وخفض ایله مرادضد رفع وطرف فتح مهمله وسکون را وفا ایله عیندر اصل مصدر
ویا اسم جنس اولمغین جمع اولمز یعنی چشم خدا بینلری قباغین رفعله دیک نکاه ایتمیوب غالب حالده طرف اسفله نکران
ایدیلر تکیم تأمل وتفکرلری برزیاد اولمغین خفض طرفله نکاه والتفات بیوررردی (نظره الی الارض اطول من
نظره الی السماء) کمال شرم وحیا وادب مع المولی ایله روی زمینه نکاه ومطالعهء آسمان طرفنه نظر والتفاتلرندن
بسیارترین ایدی (جل نظره الملاحظة) جل ضم جیم ولام مشدده ایله معظم یا اکثر معناسنه وملاحظه مفاعله
من اللحظ موخر عینله نظرکه کرشمهء چشمدر ولحاظ فتح لام ایله شق عین یعنی غالب نظری کوشهء چشمله نکاه ایدی
(یسوق اصحابه ویبدر) من حد نصر (من لقیه بالسلام) متعلق یبدر یعنی اصحاب ذوی الاحترامی پیش
سعادتلرنده یوریدوب ذات عالیلری تواضعا پسلرنده روان اولوب هردوچار اولدقلری کسه یه سلام ایله سبق ومبادرت
بیوررردی وسلام سلامتله دعا وتحیة در اسماء اللهدن اولوب ان الله معک ومطلع علیک معناسنه مراد اولمق
درین مقامده تجوزدر وابتدای سلام سنت وردی فرض کفایه در * مرویدرکه شب اسراده اول رفرف سوار
بالاخانهء اسرا علیه التحایا مقام قاب قوسین وانتهابه واصل اولدقده التحیات لله والصلوات والطیبات تحیه سیله

ثناخوان اولوب رب جلیل السلام علیک ایها النبی ورحمة الله وبرکاته خطاب عزتیله سلام ایلدی نبی جمیل دخی
اللهم انت السلام ومنک السلام والیک یرجع السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین ایله اجابت ایلیوب سروشان
مقربین اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله کلمتین ایله شهادت بیوردیلر کذا العلی القاری امدی
حدیث سبط محترم امام حسن مکرم توصیف خال مهر بانتدن بو محله رسیده اولدقده بعض نعت اجل سلطان کونین
صلی الله علیه وسلمدن حظ اکمل استفاضه بیورمغین تکرار خال مکرمنه اعد ذکر نعمان لنا وفقیه النفات بیوروب
(قلت صف لی منطقه) مصدر میمی ای خال محترم اداب نطق شریفلری کیفیتدن بکا وصف ایله دیدم (قال) هند
رضی الله عنه (کان رسول الله صلی الله علیه وسلم متواصل الاحزان دائم الفکرة لیست له راحة) یعنی اول حضرت
کثرة اذکار امور واحوال امتده حزین هیئت وامر اخرتده فکری دائم اولوب دارمحنده اول حضرت ایچون
اسایش وراحت نایاب ایدی وحزندن مراد مایستقبله من الامور العظامه تیقظا واهتمام اولوب حزن معهودکه
فوت مطلوب وتوقع مکروهدن المزده وغمکین اولمق مراد دکلدر وهذا کله مما یقتضی قوله (ولا یتکلم فی غیر حاجة
طویل السکوت) سؤال حسنه جواب مستحسن وعبارات متقدمه ایسه مقدمات ایدی یعنی کلام نبی انس وجان
علیه صلوات المنان موجز واندک اولوب کثیر الصمت ایدی وکلامه احتیاج نایاب اولان محلده ناطقه پرداز تکلم
اولمزلردی یا خود فرح وبطر ایله سخن ساز اولمیوب باکه حزن واسف ایله کفتاره اغاز بیوررردی (یفتتح الکلام
ویختمه باشداقه) جمع شدق فتح ویا کسر شین وسکون دال ایله جوانب فم یعنی ابتداء وانتهاء کلامی کناره دهن
مبارکیله فتح وختم ایدردی * لعل جان بخشی اولنجه کویا * ایره نوردی ابنه آب بقا * مکر اولمشدی اولعل
ممتاز * حقهء اولؤ صندوقهء ناز (ویتکلم بجوامع الکلم) جمع جامعة یعنی مبانی یسیره ومعانی کثیره ایله کویا
اولوردی (فصلا) فتح فا وسکون صاد مهمله ایله کلامی حق وباطل بینی فارق وفاصل اندک سخن اولدیغی حالده
کلام بین وکفتار متین ایله تکلم بیوررردی (لا فضول فیه) اسم مفرد ویا جمع فضل یعنی خیر وفائدهدن عاری اداء
مرامده کفتار حکمت رفتاری زیاده دکل (ولا تقصیر) محل فهم اولنور مرتبه اصل معنادن کلامده قصوری نایاب
ایدی (دمثا) فتح مهمله وکسر میم ومثلثه ایله این الخلق لطیف المعاملة (لیس بالجافی ولا المهین) فتح میم اصلیه ایله
من المهانة حقارت وضم میم زائده ایله اهانت امدی عبارت مذکوره ذات شریفی وصفیدر اما منطق وصف دخی
محتملدر (یعظم النعمة وان دقت) ای قلت وصغرت یعنی نعم پروردکاری جلیل عد ایدوب قلیل اولسه بیله استحقار
ایتمزدی (لا یذم شیأ) نعمت حق ویا خلقدن برشیئی تعییب وتعییرا یتمزدی (لم یکن یذم ذواقا) فتح ذال معجمه
وواو مفتوحه مخففه والف وقاف ایله مصدر ذاق (ولا یمدحه) یعنی مأکول ومشروب جهتندن عیب بین اولیوب
دخی ماسوی اللهه عدم رغبت ونزاهة ساحه قلب بیغش ایله متاع حیاة دنیایی پسندیده بیورمزدی (ولا یقام
لغضبه) ضم مثناة تحتیه ایله مبنی للمجهولدر (اذا تعرض) ضم تاء فوقیه وعین وراء مشدده ایله (للحق بشیء) بالبا
الجارة وروی باللام (حتی ینتصر له) یعنی مأمور ومنهی سبیله امر حقده برکسه اول حضرته اعتراض ایلسه انک
غضبنی دفع ومنعه کسنه قدرتیاب اولمزدی تا کیم حقنده ایجاب ایدن نصرة حقه قیام ایدنجه غضب الود اولدقلری
حالده برفرد ازاله سنه جسارت ایده مزدی (ولا یغضب لنفسه ولا ینتصر لها) کندو حظ نفسیچون غضبناک
اولمیوب مجرد کندو حقنه تعلق ایدن امرده انتصار ایتمزدی تکیم جفاة اعرابدن بعضیلری کل نورسیدهء باغ بلاغ
ذات شریفنه خار اواراذا ومعامله نادر برابری وقوعنده عدم مؤاخذه ایله مجامله بیورر ایدی * کند ونفسی
ایچون اوز بالمنسب * ایتمدی کسه یه عمرنده غضب * اولمدی هرکز اراهل نایاب * هیچ کسه ایله جهانده
شکراب (اذا اشار اشار بکفه کلها) دروقت خطاب بین الاصحاب اشارت بیورسه لردست جهان پوسنی رفعله
قصد اللافهام ودفع الابهام اشارت بیوررردی اما انشمدوذکر وتوحید حالنده برای تحقیق مرام انکشت مسبحه ایله
اشارت بیورمغین اشارتین میانه سن فرق ایدردی (واذا تعجب قلبها) تشدید وتخفیف لام ایله ضمیر کفه راجعدرکه
مونث سماعیدر یعنی برامر بو العجب تماشا ایتسه لرکف کریمه لری درونی طرف اسمانه قلیب بیوررردی
(واذا تحدث اتصل بها) چون کفتاره اغاز ایتسه لرکریم عطالرین کلام شریفنه مقرون بیوروب (فضرب) فاء
تفصیلیه (بابهامه الیمنی راحته الیسری) بعض روایتده براحته الیمنی باطن ابهامه الیسری وقوع یافته وکلامک
کفه اتصالنی بیان اولور یعنی ابهام یمنی سیله صول اوجنه ضرب ایدردی تکیم برامر مهمه ایله کوینده تنبیه وانشاء
کفتارده تحریک لسانله بعض ارکانی میانه سن جمع وتأکید بیام ایدنلرک عادتیدر (واذا غضب اعرض واشاح)
شین معجمه والف وحاء مهمله ایله صرف وجه ویا قصدر ماقبلنی تأکید اولور یعنی برکسه اوزره اثر غضبی ظاهر اولسه

بغیرلوم ایدن اعراض ایدوب رویکردان اولوردی (واذا فرح غض طرفه) فتح طاء وسکون را ایله کوشهٔ چشم هنکام
مسرة وخوشیده دیدهٔ خدا بینلرین برهم نهاد بیورر ایدی یعنی تباعدا من الاشر والمرح ارخا وغض عین ایدوب
پردولتلندین فروبرده قیلاوردی * کوشهٔ چشمله ایندکچه نکاه * غض اولورلری مروش درکاه (جل ضحکه التبسم)
ومعظم انواع خنده لری مطلقا ما لاصوت فیه اولان تبسم ایدیکه مبادئ ضحکدر بیانی سبقا ایتمشدر (ویفتر) تشدید
را ایله ای یبدی اسنانه ضاحکا (عن مثل) متعلق یفتر (حب الغمام) واحدی غمامة کسحابة وزنا ومعنی حب
سحاب برد معروف یعنی خنده کان دردندانی ابرازودانهٔ تکرک ابراسا اظهار ایدردی * ولله در من قال
یفتر عن لؤلؤ رطب وعن برد * وعن اقاح وعن طلع وعن حبب (قال الحسن بن علی بن ابی طالب) رضی الله
عنهما (فکتمتها الحسن) مفعول ثان لکتم وفی نسخة عن الحسین بن علی (زمانا ثم حدثته فوجدته قد سبقنی الیه) یعنی
باداشم اولان حدیث خال مکرم نیجه زمان برادر مر برابرم حسین رضی الله عنهدن برای امتحان پنهان ایلیوب
بعده ذا حدیث حلیه یی تحدیث ایتدیکمده مع زیادة فضیلة بنی سبق ایلدی بولدم (فسأل اباه عن مدخل رسول الله
صلی الله علیه وسلم ومخرجه ومجلسه) بعض نسخه ده مجلس بدلی ملبس واقعدر هر بری مصادر میمیه اولملری ظاهر
اما اسم زمان ومکان اولور یعنی پدر عالی کهرنه کیفیت دخول وخروج وجلوس جدا مجدندن استطلاع ایلدی
یاخود حال مجلسدن سؤال مکان جلوسدن پرسشدر (وشکله) فتح اول وکسری دخی جائزدر صورة وسیرة (فلم یدع
منه شیأ) یعنی جمیع ماذکر متعلقاتدن برشی ترک ایتمیوب پدرندن تحقیق سؤال بیوردی اما کمال اتصاف حسن
وجمال خلق مستحسنندر (قال الحسین سألت ابی عن دخول رسول الله صلی الله علیه وسلم) سبط محترم بیوردیکه
پدر مکرمه زمان وکیفیت دخول رسول اکرم صلی الله علیه وسلمدن پرسان اولدم (فقال کان دخوله لنفسه
مأذونا له فی ذلک) علی مرتضی کرم الله وجهه جواب داده اولدیکه سلطان عالمک کندو سعادتخانه لرینه تشریفی اذن
عامله خدادن مأذون اولدقلری حالده ایدیکه بیوتدن قنقی بیت اولورسه ازواج مطهراتدن استئذان غیری داخل
اولمق حیثیتیله مأذون ایدی (فکان اذا اوی) قصر ویامدله وصل معناسنه (الی منزله جزأ) تشدید زایله وهمزه ایله
ای قسم (دخوله ثلاثة اجزاء جزأ) اصبله (لله وجزأ لاهله وجزأ لنفسه) یعنی دولتسرایرینه وصول وتشریفلرنده
قرارداده اولدقلری هنکامده زمانی نسنه قسمه تقسیم بیوررایدی برجزئی اشراق وضحی امثالی نوافل نمازایله
عبادات ایچون وبریخشی تدبیر امور عیال واصلاح شأن ال ایچون وبرقسمی برای اعمال عباد واحوال جهاد
وورود وفود واستراحت ایدی (ثم جزء جزءه بینه وبین الناس فیرد ذلک علی العامة بالخاصة) بردیمعنی یوصل
ویعطی اوبسته بین ودخی یبذل مرویدر وباء بالخاصه سببیه در عدل فصلنده معنی ومبنی ذکری تقدم ایلدی
(ولایدخر) دال مهمله مشدده ایله در اصل ذال معجمه ایله وتاء افتعال یذتخر اولوب تامی داله قلب وادغام اولندی
(عنهم شیأ) یعنی علم ومالدن انلره نافع اولان امری عامه وخاصه دن پنهان بیورمزدی (فکان من سیرته فی جزء
الامة ایثار اهل الفضل باذنه وقسمه) بعض نسخه ده بدون تا قسمه وارد اولمشدر فاعل ویا مفعولنه مضاف
مصدر اولور (علی قدر فضلهم فی الدین) یعنی دأب شریف وعادت لطیفه لری ایدیکه نفس نفیسیچون افراز وبرای امت
الجابت بخش ایلدیکی بر جزء زمانی اهل فضله اکراما اذن همایونلری صدور یافتهٔ دخول بیت وخلوت وصحبتنه اجازتله
تقدیم بیورروب اصحاب فضلک مقام تقوی ودین ودیانتده عرفانلری مقدار نجه محادثه وامورلرینه رؤیت واشتغالله
اول جزئی انلره قسمت طریقهٔ حسنه لرندن ایدی وسبب تفاوتی بیان بیوروب دیدیلر (منهم ذوالحاجة) الواحدة
(ومنهم ذوالحاجتین ومنهم ذوالحوائج) الثلاثة فاکثر (فیتشاغل بهم ویشغلهم) فتح مثناة تحتیه وعینله مضارع
شغل اماضم اول وکسر ثالثله اشغالدن لغة ردیه در (فیما اصلحهم) وفی نسخة یصلحهم (والامة) نصبله ضمیر اوزره
عطف اولورتقدیر ویصلح عامة الامة دیمک اوله (من مسئلته عنهم) من اجلیه مابی بیاندر دیدیلر وروی مسئلتهم
(واخبارهم بالذی ینبغی لهم) یعنی اصحاب فضل وانضالدن کیمی برحاجت وکیمی ایکی واوچ یادخی زیاده حوائج
اربابی اولوب انلرله مشغول اولورلرنا انلری دین ودنیایه صلاحپذیر اولان امر وکار امته صالح اعمالدن
طلبکار وتابستهٔ بن وصلاح اولور امور اخیار الله مشغول بیوررردی (ویقول) جمیع مرآنده بیوررردی (لیبلغ)
تشدید وتخفیفله (الشاهد منکم الغائب) وبدون منکم دخی مرویدر یعنی سزلردن حاضر اولانلر غائب وناموجود
اولانلره بنم جانبمدن سامعه گذار اولدیغی امر ونهی بهرحال حاضر بالمجلس اولمیانلره بیلدرسین اولسونلر دیو
وجوبی ایجاب ایدر امر ایله فرمان بیوررردی امدی شاهدن مراد صحابی کبار وغائب صغار ویا شاهد صحابی وغائب
تابعی ویا شاهد عالم وغائب غیر عالم ویا شاهد حضری وغائب بدوی ویاخود شاهد ذکور وغائب اناث اناق محتملات

عقلیه لری تحریر کردهٔ شراحدر (وابلغونی حاجة من لا یستطیع ابلاغی) وروی (حاجته) وتعمیم بعد تخصیص
حث وترغیب وسبب امری بیان ایچوندر وحاجتنی بکا ابلاغه مکنت یاب اولمینلرک محاویجنی بکا ابلاغ ایدکز (فانه)
امروشان (من ابلغ سلطانا حاجة من لا یستطیع ابلاغها ثبت الله قدمیه یوم القیامة) برکمسنه حاجتنی عرض واعلامه
قدرتیاب اولمین کمسنه نک حاجتنی نبی وخلیفه وقاضی وحاکم ویا امیر ووزیر ویا سلطان جائره ابلاغ ایلسه پادشاه جهان
آفرین عز وعلا اول مبلغک روز جزاویا موقفدن قدمینی صراط اوزره پابرجا قیلور حاصلی حقوق اخوانه مراعات
وقیام ایله برجنس عملدن اولمغله اهوال موقف قیامتدن رهایاب ونجاتدن کنایه اولمشدر (لا یذکر عنده) صیغهٔ مجهولله
(الاذلک ولا یقبل) صیغهٔ فاعل ویا مفعولله (من احد غیره) یعنی مجلس همایونلرنده مصالح امت وامر تبلیغدن
ماعدا کفتار تفوه اولنمیوب اجنبی کلامله آغاز تکلمه رضا داده اولمازلردی (قال فی حدیث سفیان بن وکیع)
ابن الجراح امام وحافظ ابو محمد کوفی علیه الرحمه در رحمن تاریخنده روبراه نعیم اولدی لرسفیان علیه رحمة الرحمن
حدیثنده حیدر کرار کرم الله وجهه بیوررمشلرکه (یدخلون روادا) ضم را وتشدید واو والف ودال مهمله ایله جمع
رائد طالب ومحتاج معناسنه ویا کسر اول وتخفیف واوله یاخود لام وذال معجمه ایله لواذ امرویدر ای ملتجئین الیه
(ولا یتفرقون الا عن ذواق) فتح اول ایله ای عن علم وحکم او عن مذوق من مأکول ومشروب اما ارباب ذوق معنای
اول اوزره اقتصار لری شیرین تراولور (ویخرجون ادلة) جمع دلیل ای هداة (یعنی فقهاء) ای علماء الی الناس خواص
مجلس خاص للخاصه علم وحکم استفاده سنه خواستکار اولدقلری حالده داخل اولوب تفرق ایتدکلرده اعدای روح
اولان علم وحکم وادب مذاقیله بیرون مجلس وحضور حضرتدن هداة ومرشدین یعنی دانا اولدقلری حالده متفرقین
اولورلردی (قلت) قائل مصغر حسین رضی الله عنهدرکه پدرندن استعلام ایدر (فاخبرنی عن مخرجه کیف کان
یصنع فیه) خانهٔ سعادتلرندن بیرون اولدقلرنده نه امر مشغول ایدیلردیدم (قال کان رسول الله صلی الله علیه
وسلم) بجای مضمر وضع مظهر برای تبرک واهتمام شان حضرتدر (یخزن) سکون خاوضم زایله (لسانه
الا فیما یعنیهم) وفی نسخة الا فیما یعنی فتح مثناة تحتیه وکسر نونله سلطان انس وجان زبان معجز بیانی مخزون
وخاموش قیلوردی مکر جواهر لفظ وزواهر وعظ ایله اصحابنه سودمند ومهم اولان امورله مخزن آسا اولوردی
(ویؤلفهم ولا ینفرهم) تشدید لام وشدرا ایله بین الاصحاب الفت وتحاب ومواخاة ایقاعیله مؤتلفین ومحابب کرم
وسواکب نعم برله مجتمعین بیورروب تفرقه بادی کلامله تکلم بیورمزدی (یکرم کریم کل قوم ویولیه) تشدید لامله
(علیهم) یعنی هر طائفه نک رئیس وشیخنه تعظیم بیورروب تألیفا القلوبهم قومی اوزره سردار وآنی والی نصب ایدردی
(ویحذر) فتح ذال ایله (الناس ویحترس منهم من غیر ان یطوی) کسر واوله (عن احد) وفی نسخة علی احد (بشره) کسر
موحده ایله بشاشت وجه (وخلقه) ای حسن خلقه پس احتراز واحتراس وحذر معناده متقاربه در خبر لطیف
حسن عشرة فصلنده تقدم ایتمشدر وناسدن مراد عوام واعراب جنسیدر جمیعی مراد دکلدر یعنی ناسدن حذر
ایدر وانلردن تحفظ بیوررردی اما خدمت عالیلرنده حاضر وخدمتکزار اولنلردن طلاقة وانبساطی منع واخفا
ایتمکسزین تحفظ یاخود غائبدن حذر وحاضردن احتراس بیوررردی زیرا قبل التجربه برکسنه یه کوکن سزاوار دکلدر
(ویتفقد اصحابه) قال الراغب التفقد اخص من العدم حضور سرور کائناتدن دور وغائب اولنلری واناتعرف
وتعهد بیورروب دیکراندن حال غائبی پرسان ویاز یارته روان اولمغله تفقد ایدردی (ویسأل الناس عما فی الناس)
ناسدن للالتباس تفحص ایجاب ایدن شیئی تجسس ایدردی یعنی ناسده ظهور یافته اموری تفحص ایدردیکه
چاره سن تدارک بیوررهو حسن حاله خبرداده اولدقلرنده حمد مولی ایله اب جنبان اولوردی امدی امر مذکور
تجسس وغیبتدن دکلدربلکه بیماره شفا ایچون استمزاج طبیب اسادر (ویحسن الحسن) تشدید وتخفیف سینله
(ویصوبه) تشدید واوله (ویقبح القبیح ویوهنه) تشدید هاء ویا تخفیفله ووهن ووهی نون ویا ایله مرویدر یعنی زیبا
وحسن اولان امری صوابدید ومستحسن بیورروب اصابتنی بیان وزشت وبدی استقباح وتوهین وضعفله حکم
ایدردی (معتدل الامر غیر مختلف) حال مؤکده هر امر شریفنده اعتدال وهر کارنده سنن واحد اوزره قیام
بیورروب تحسین وتقبیحده مبالغه ایتمزدی (لا یغفل) ضم فاء ایله (مخافة ان یغفلوا او یملوا) فتح میم وشد لامله واو
للتنویع یعنی ارباب صحبتی حقنده اظهار غفلت بیورمزدیکه انلره صالح اولان اموردن غفلت وفتور حصولی
خوفندن تنبیه ایله ایقاظ بیوررردی (لکل حال عنده عتاد) فتح مهمله وفوقیه ایله ای عدة زاد یعنی احوال دنیا
وعقبادن هر کار دشوار ایچون اول طبیب خسته دلان امت ایچون عدة زاد داروی برء الساعه آماده ومعد ایدی
(لا یقصر عن الحق ولا یجاوزه الی غیره) اقامهٔ حدود اللهده تقصیر بیورمیوب وغایت مرتبه حقدن تعدی ایتمزدی

(الذين يلونه من الناس خيارهم) مبتدأ وخبر اولر كسه لركه آفتاب رسالته مجلس شريفنده قريب اوله لر خيار
واشرف ناسدن ايديلر (وافضلهم عنده اعمهم نصيحة) لغة خلوص در اما جملهٔ ارادهٔ خيردن معبره كلمهٔ جامعه يه نصيحت
ديديلر (واعظمهم عنده منزلة احسنهم مواساة) همزه سي واوه مقلوبه دراى مواساة لكل احد وحذف متعلق عموم
افاده ايدر ومواساة اعطا من يريد ما يريد (وموازرة) من الوزر بمعنى الملجأ او الحمل اى معاونة والحاصل عند الحضرة
اشرف ناس هر كسه قصد خير ونصيحت وارشاد جهتندن بسيار ترى ومن جهته الشرف اعظم ناس عند حضرة
النبوة هر فرده رزق ومعيشتده مشاركت والتجا ايدنلره اعانت قيلمقدن خوبتر اولان ايدى (ثم قال فسألته عن مجلسه)
بعده ذا حسين رضى الله عنه جلوس حضرت ويا مكان جلوس وكيفيت حال وشان شريفدارندن پدرم جنابنه سؤال
ايلدم (فقال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يجلس ولا يقوم الا على ذكر) امير المؤمنين كرم الله وجهه تعريف
خوان اولوركه سلطان انبيا عليه التحايا قيامدنصكره جالس وجلوسدنصكره قيام بيورمزدى الا افادهٔ علم وبيان
حمد وشكر اوزره قائم وجالس اولوردى (ولا يوطن) ضم ويا سكون واو وطا مشدده ويا مخففه ايله (الاماكن)
جمع امكن وامكنة جمع مكان ده وجمع الجمع وميمه اصليه او زائدة (وينهى عن ايطانها) بيت شريفندن غير مكانلرده
وطن اتخاذ بيورميوب واتخاذندن نهى ايدردى يعنى نفس نفيسيچون جاى معين تعين وافراز بيورمزدى ونشين
مخصوص ومعين لتواذندن ديكرانى دخى منع ايدردى ياخود معنا مسجدده نماز كزار اولمغيچون مصلاى معين
افرازى مراد اولنه (واذا انتهى الى قوم جلس حيث ينتهى به المجلس ويأمر بذلك) ومجلس قومه رسيده اولدقده
ارباب مجلسدن نشست ازوانلر اوزره تصدرا تمنوب كيف ما اتفق نه محلى خالى ويا نهايه مجلس اولان محله جلوس ايدردى
شان شرف المكان بالمكين دون العكس المبين ومنوال مشروح اوزره ونشر يعاو تأدبا اصحابنه امر وتنبيه ايدردى
امدى ارباب رسوم دوائده رسم وعادة اولان تحرى صدر مجالس شرعا مكروهدر (ويعطى كل جلسائه نصيبه
حتى لا يحسب جليسه ان احدا اكرم عليه منه من جالسه او قاومه لحاجة صابره حتى يكون هو المنصرف عنه من سأله
حاجة لم يرده الا بها او بميسور من القول قد وسع الناس بسطه وخلقه فصار لهم ابا وصاروا عنده فى الحق متقاربين
متفاضلين فيه بالتقوى والتقوى وفى الرواية الاخرى وصاروا عنده فى الحق سواء) عبارات لطيفه من جهة المعنى
والمبنى حسن عشرت حضرت فصلنده تقدم ومستوفى بيان اولندى لكن ما كرناها بتوضيح مصداقنجه زبدهٔ
پيام ما الاكلام مجلس عاليلرى خدمه وملازمينه بالاستحقاق بالطف وكرم بخشندهٔ حظ ونصيب اولوب انيس مجلسى
اولنلر ظن ايتمزلرديكه فخر عالمه اول كسه دن عزيز وبهتر ذات اوله وبر كسى ما اوج رسالته لحاجة ما جلوس وقيام ايتسه
اول مجالس ومقاوم اولان كسه من تلقاء نفسه قيام وذهاب ايدنجه تأخير وصبر ايدردى واول مشكار سخادن بركسه
دريوزهٔ احسان وحاجت خواه اولسه مطلوبنه مساعده ويا وعد شيرينله رد بيورردى واول آفتاب اسمان نبوتك
ضياى طلعت ونورى يعنى عالمه شامل ودرخشنده ايدى پس اصحاب وامتنه شفقت ومرحمتده مقام پدر بل اعز واوفر
وانلردخى عند الحضرة اولادمثابه سنده اولوب حقوق رأفت ورحمت واصل بخشده متساوين وبحسب مراتبهم
فى تقوى الله متفاضلين ايديلر وروايهٔ ديكرده جميع ناس مراعاة حقوقده عند حضرة ختم الرساله يكسان ايديلر
(مجلسه مجلس حلم وحياء وصبر وامانة لا ترفع فيه الاصوات ولا تؤبن فيه الحرم) بو فقره دخى فصل وقارده مسطور
ومقروء در يعنى مجلس فرشته نحدى حلم وشرم وشكيب وامانت ايله اراسته وادابله پيراسته اولوب حضور همايونده
رفع صدا ورفيع من القول اولان احوال مردان وزنان يادا اولنمزدى (ولا تنثى فلتاته) مثناة فوقيه مضمومه ونون
ومثلثه مقصوره ايله ضد ثنا وفلتاة فلتاتك جمع فلتة زله معناسنه يعنى مقام انسنده حاضر اولنلرك عثرات وزلات
مجلسى شائع وزايع قيلنمزدى بعض نسخده تنثى فوقيه مثناة ومثلثه ونون ايله وافعدر يعنى مجلسنده زلات اعاده
اولنمزدى باصلى مجلس جليلنده بغتة زله وفلته صدوريافته دكل ايدى فالنفى منصب على القيد والمقيد (وهذه
الكلمة) يعنى جملهٔ اخيره ولا تنثى فلتاته (فى غير الروايتين) حسنين رضى الله عنهما روايتلرندن غيرى دخى ثبوت
يافته در قال الشهاب ويجوز ان يراه ظاهرما اى ان الفلتة اذا وقعت لا تذكر بل تستر (يتعاطفون بالتقوى) باسبيته
(متواضعين) يعنى مجلس رسول الله صلى الله عليه وسلمده بعض بعضنه بلا ريا وسمعة رأفت وشفقت وتقوى سببيله
بكديكره تواضع وخدمت ايدرلردى (يوقرون فيه الكبير ويرحمون الصغير ويرفدون) فتح مثناة تحتيه ويا ضمله در
(ذا الحاجة ويرحمون الغريب) مجلس انيسانس حضرتده سنا كبير اولانه تعظيم واحترام وخرده سال اولنلره
شفقت ورأفت واكرام وارباب حاجته اعانه واغاثه وغريبه مرحمت ايله دلنواز اولورلردى (ثم قال فسألته عن
سيرته صلى الله عليه وسلم فى جلسائه فقال كان صلى الله عليه وسلم دائم البشر سهل الخلق لين الجانب ليس بفظ ولا غليظ

ولا سخاب ولا فحاش ولا عياب ولا مداح يتغافل عما لا يشتهى ولا يؤيس منه) خبر لطيف بعضا باب اولدى تقدم وابن
ابى هاله روايتيله بالجمله حسن عشرة فصلنده كذران ايلدى اما ان ذكره هو المسك مفهومنجه خلاصهٔ معنا ديمك
اولوركه محبوب باركاه كبريا عليه اكمل التحايا حضرتلرينك روى تابناكى بشاشتى دائم ونيك محضر وخوب منظر ايدى
وقول وفعلنده خشونت ودرشتى نايات واواز بلند ايله سخن پرواز اولميوب بدكوى وعيبجوى دكل ايدى
وستايشده اطرا ومبالغه ايتمزدى ومرضيسى اولمين اموردن تغافل بيوروب بركسه اول سحاب عنبربار احسانك
فيض وجودندن مأيوس وپس ماندهٔ حرمان اولمزدى (قد ترك نفسه من ثلاث من الرياء والاكثار وما لا يعنيه)
ريا صفات حميده وافعال جميله ايله كندوبى مدح ايتسونلرديو ناسه اظهار وارائه اولنان شرك اصغردر حضرت فخر
عالم وجميل الشيم صلى الله عليه وسلم صفة مذكوره دن بلا امترا منزه در لكن جملهٔ حاليه وجه تغافلى بيان اولمغين
ايراد اولندى وبعض نسخده من الرياء ايله وقوع يافته در ولفظ ريا اعنى تقدير يله منصوب ويا مبتدأ محذوفه خبريتله
مرفوع اولور يعنى حضرت نبى ستوده شيم نفس نفيسنى سه خصلتدن تنزيه ايلديكه ريا واكثار كلام وما لا يهم
اولان لغويا تدر (وترك الناس من ثلاث كان لا يذم احدا ولا يعيره) تشديد تحتيه ايله (ولا يطلب عورته) فاوج
خصلتدن نامى ابعاد بيورر ديكه مستحسن ذم قدح اولانلرى عدم مذمت وناسه عيب وعار لاحق اولان شيئله
تعبيردن وعيوب نامى بحث وتجسسدن منع ايلدى وسه خصلت تمامنده صفة اخرى ايله ما قبلنى ارتباطا بيورر
(ولا يتكلم الا فيما يرجو ثوابه) وبى فائده كفتارله كويا اولمزدى مكر نصيحت وارشاد امثالى اميد ثواب
ايلدكارى محادده كلام صواب ايله ناطقه پرداز خير اولوردى (اذا تكلم اطرق جلساؤه كانما على رؤسهم الطير
واذا سكت تكلموا) عندليب كلزار نبوت عليه اسنى التحيه كلام معجز بيانه اغاز ايلدكده جليس مجلس اولنلر
سرفرو بردهٔ ادب اولوب كمال وقارلرندن سر دوشمندلرى اوزره كويا مرغان هوا قرار ايتمش كبى اظهار سكونت
ايدرلردى ووقتا تكلمندن فراغت ايلدكده انلر كفتاره اغاز ايدرلردى بو دخى فصل وقارده كذار ايلدى
(لا يتنازعون عنده الحديث) ومجلس همايونه حاضر اولدقلرنده يكديكر ايله ادارهٔ كلام ايتمزدى تحكيم بين الناس
عادة جاريه دندر كه برنادى يه جمع اولسه لر بينلرنده بعض شيء خبر داده اولمق ايچون ادارهٔ حديثه آهنك ايدرلر حاصلى
بو مقامده تنازع تجاذب اسامجاز بديعيدر (من تكلم عنده انصتوا له حتى يفرغ من كلامه) بعض نسخده
من حديثه ايله مضبوطدر يعنى صحابى وغيريدن حضور رسالت پناهده بركسه كفتاره اغاز ايلسه اول متكلم
كلامندن فارغ اولنجه سائرى سكوت ايدرلردى ياخود بربرلرين اسكات بيوررلردى امدى انصت سكت معناسنه
لازم ويا اسكات معناسنه متعدى اولور (حديثهم حديث اولهم) مبتدأ وخبر يعنى اول حضرته رغبت ومجلس
ساميلرنده نشاط وعدم ملالتدن انجام كلاملرى ابتداء سخنلرى اسلوبندن عارى ايدى ديمك ايله تشبيه اولور
ياخود من كلامه لفظى غير مروى اولديغى حالده حديثهم لفظى يفرغ فعلنه فاعل اولور رعاية للمعنى ضمير جمعله
ايراد اولنوب حديث اولهم اندن بدل اوله والمعنى لا يقطع كلام من تقدم بكلام آخر ولا يخاصم لهذا (يضحك
مما يضحكون منه ويتعجب مما يتعجبون منه) وفى نسخة يتعجبون حضرت سيد المرسلين عليه سلام المعين اصحاب
باصفانك خنده اولدقلرى شيدن بحكم المؤانسة وحق المجالسة خنده ايدوب تعجب ايتدكلرى شيدن تطييبا
لخواطرهم تعجب ايدردى (ويصبر للغريب على الجفوة) فتح جيم وسكون فا ايله غلظت ودرشتى (فى المنطق) يعنى
عبارت وكفتارده اعرابى وبدوى اساغر بانك خشونتنه صبر ايدردى (ويقول اذا رأيتم صاحب الحاجة يطلبها)
جملهٔ حاليه ويا استئنافيهٔ بيانيه (فارفدوه) همزهٔ قطع ويا وصله رفد وارفاد عطيه واعانتدر دخى سلطان دين اصحاب
كزينه امر ايدرديكه چون صاحب حاجتى خواستكار حاجة اولديغى حالده معاينه ايلديككزده بخشش وعطا وقضاء
حاجتنه اعانت ايدك ديو تنبيه ايدردى (ولا يطلب الثناء الا من مكافئ) كسر فا وهمزه ايله وذكر حسن جميل ومدح
جزيل قبول ايتمزدى مكر شاده مقتصد وافراط وتفريطى غير متجاوز اولانك ستايشنى قبول بيورردى (ولا يقطع
على احد حديثه حتى يجوزه) اى يخففه (فيقطعه بانتهاء) اى اتمام لحديثه (او قيام) على طريق وداعه (هنا انتهى
حديث سفيان بن وكيع) ترمذى عليه الرحمه شيخى سفيان عليه رحمة المنان حديثى بو مقامده رسيدهٔ پايان در
(وزاد الآخر) حافظ بن سكره طريقندن سند مصنفله امام حسن بن على رضى الله عنهما انلردخى برادر محترمى
حسين رضى الله عنهما منتهى اولان خبرده زياده ايلدى (قلت) اى لابى (كيف كان سكوته صلى الله عليه وسلم
قال كان سكوته على اربع على الحلم والحذر والتقدير والتفكر) يعنى شيرخدا رضى الله عنه بيورركه حضرت ادب
اموز مكتب حكمت عليه التحيه سكوتى چار صفت اوزره ايدى وقار وسكينة وزيان رس اولان اموردن حذر وتفكر

وتصويب اوزره منعوت ايدى امدى حلم وحذر معلوم اولمغين مصنف عليه الرحمه تقدير وتفكرى تفسير وبيان بيورر (فاما تقديره ففى تسوية النظر والاستماع بين الناس) اى التأمل فى الامر والانتفاع بين الناس (واما تفكره ففيما يبقى ويفنى) اى من اعمال العقبى واحوال الدنيا ذات حضرتده مضمر اولان امر مذكورنه كيفيتله معلوم اوله كه علام الغيوب غيرى فردك اطلاعى مستحيلدر ديلورسه بو معنى استدلال عقلى طريقيله در وآثاردن ظاهر اولان كلامدن فراسة صادقه بو حاله كواهدر فان الظاهر عنوان الباطن ايله جواب داده اولديلر (وجمع) بناء مفعولله (له الحلم صلى الله عليه وسلم فى الصبر فكان لا يغضبه) ضم اول كسر ضاد ايله (شئ يستفزه) كسر فاء وتشديد زايله يعنى سائر جزئيات حلم اول حضرتك صبرى حالنده مجتمع ايديكه اشيادن برشئ اول حضرتى اغضاب وخفت وقلق ايراث ايدردكل ايدى (وجمع له فى الحذر اربع) نائب فاعل جمع (اخذه بالحسن ليقتدى به وتركه القبيح لينتهى) صيغهٔ مفعولله عنه (واجتهاد الرأى بما اصلح امته والقيام لهم بما جمع لهم امر) منصوب مفعول جمع (الدنيا والاخرة انتهى الوصف بحمد الله) اخذه مبتدأ وخبرى مقدم ويا مبتدأ محذوفه خبردر هو هى ويا اربعدن بدل كل ويا بعض ويا اعنى تقديريله نصبيده جائزدر حاصل كلام اول حضرت ايچون سفر وحضرده تيقظ وتحرس چار خصلتله جمع اولندى برسى قولا وفعلا اخذ حسندركه علما وعملا اكا اقتدا بيوريله وايكنجيسى حرام ويا مكروه خلاف اولى ترك قبيحدركه سائر اتباعا للحضرة اجتناب ايدهلر واوچنجيسى صلاح امر امت سبيله بذل جهددر ودردنجيسى دنيوى واخروى امر امت ونظام حال ملته قيامدر مصنف عليه الرحمه حقه حمدله سقرونا وصف نبى الله وحليهٔ جليلهٔ رسول الله صلى الله عليه وسلم رسيدهٔ ختام قلندى ديو حمد خوان اولور ولله الحمد والمنة والصلاة على نبى الرحمة

(فصــــــل)

(فى تفسير غريب هذا الحديث ومشكله) غريبدن مراد بين العرب استعمالى شهرتياب اولميوب عرب عرباتك غيرى به خفى اولمق حيثيتيله در والاقوانين لغت اوزره غيرجاريه اولان مراد اولنمق ومشكل ايسه واضح الدلاله اولميوب محتاج الى التأويل اولاندر يعنى بو فصل حليهٔ شريفه حديثك باعتبار المبنى ومن جهة المعنى غريب ومشكلنى حل وتفسيرى بياننده در (قوله المشذب) ذال معجمهٔ مشدده ايله (البائن الطول) بالاضافة (فى نحافة) يعنى مشذب قد بالاده افراط اوزره هزال ونحافتدر (وهى مثل قوله فى الحديث الآخر ليس بالطويل الممغط) تشديد ميم ثانيه وغين معجمه ايله اصلى منمغط من الانفعال اسم فاعلدر ونون براى مطاوعه دركه ميمه قلب وادغام اولندى وبعض نسخده كسر عين مهمله وديكرده من باب التفعيل صيغهٔ مفعولله مروى وجمله برمعنايه دركه طولا متناهى وممتد القامه ديمكدر يعنى مشذب خبر ترمذى وبيهقيده وارد اولان ممتد دكل ايدى ديمك اسادر (والشعر الرجل) فتح را وكسر جيمله (الذى كانه مشبط) ضم ميم وتخفيف شين مكسوره ايله (فتكسر قليلا ليس بسبط) سكون موحده ويا كسرله در (وجعد) ماقبلنى تفسير اولور يعنى شعر اول موى بدندركه كويا طرانمش وبرمقدار دوزلنمش وقورجغى اندك وهموارلغى بسيار اوله والانه زياده قورجق ونه غايت خلافى مراددكادر (والعقيقة) شعر الرأس (ارادان انفرقت من ذات نفسها فرقها والاتركها معقوصة) وعقيقة موى سر راوى مراد ايدركه اول حضرت اختياريله مردولتمدى صاچلرينى كيسووش بو ازدى بلكه داب شريفلرى بو ايديكه صاچ كندو ذاتنده پريشان اولورسه متفرقه ترك ايدرلردى والاكندى كنديدن متفرق اولمزسه وفره واحده اوزره هر شعر منبتى متمنده على حاله ترك بيورردى واوائل حاللرنده مبارك صاچلرين جمعه مائل ايديلر زيرا مشركان قريش عادتلرى تفريق ايدى داب سنيه وعادت مرضيه لرى ايديكه امر الهى وارد اولمين اموردا اول حضرت عليه اكرم التحيه اهل كتاب وضعنى اختيار ايدرلردى ومعتاد اهل كتاب ايسه صاچلرين جمع ايتمك اوزره ايدى (فيروى عقيصته) كصغيرة ومضفورة زنه ومعنى (وازهر اللون نيره) تشديد تحتيهٔ مكسوره ايله بياض ومشرق ومتلالى وازهر رنك سپيددركه زهره نام ستارهٔ مشهوره بو معنايه در (وقيل ازهر حسن) وبهجت وخوبى معناسنه ديلدى (ومنه) من هذا القبيل والاشتقاق (زهرة الحياة الدنيا اى زينتها) يعنى حسن وبهجت معناسنه (وهذا) ازهر (كما قال فى الحديث الآخر ليس بالابيض الامهق ولا بالادم والامهق هو الناصع البياض والادم الاسمر اللون) روايتكردهٔ شيخين وترمذى اولان حديثده معناى ازهرنه برص مشابهى بياض ونه قزيله مائل سمرتدر وامهق كرچ لونى كبى بياض خالص وادم اسمردركه زياده كندم كون اوله (ومثله) بياض وحمرت لونى بيننده اولديغى كبى (فى الحديث الآخر ابيض مشرب) ضم ميم وفتح راء مخففه ويا مشدده ايله (اى فيه حمرة) ترمذى وبيهقى روايتلرنده

ورود

ورودايدن خبرده حمرتله مشوب بياض وارد اولدى يعنى لوننده قرمزيلق وار ايدى ديمك اوله (والحاجب الازج المقوس الطويل الوافر الشعر) طول وذره قصر نحافتدن احترازدر ابرولرى باريك وكمان اسا مدوروكشيده وموى عنبربويى تمام قيل وقالدن مبرا ايدى ديمكدر (والاقنى السائل الانف) المرتفع (وسطه) اقنى چكمه بورنلى وميانهٔ بينى بوكسكجه مائل (والاشم الطويل قصبته الانف) يعنى اشم قصبهٔ بينى مرتفعه اولوب اعلاسى مستويه اولاندر (والقرن) فتحتينله ويا سكونله (اتصال شعر الحاجبين) وقرن موى ابروان بربرينه پيوسته اولمقدر (وضده البلج ووقع فى حديث ام معبد) فتح ميم وسكون مهمله ايله هنكام هجرتده ماه منير رسالتى اثناء راهده مشاهده ايدن خاتوندر راويهٔ حديثكه (وصفه بالقرن) اول حضرتك ابروانى يكديكره پيوسته اولمق اوزره وصف ايلدى امامحل بعيده دن معاينه ايتمكله چاتق قشلوظن ايلدى وعلى مرتضى رضى الله عنه اول بدر رسالتى بلج ايله وصف ايتمشيدكه كوياسر ابرولرى بربرينه اتصاله قريب ايدى ديو (والادعج الشديد سواد الحدقة) ادعج ايسه مردم چشمك زياده سياهلغيدر (وفى الحديث الآخر اشكل العين واسجر العين) سين مهمله وجيمله اسجر معنى اشكل (وهو الذى فى بياضها حمرة) بياض چشمنده قرمزيلق اولاندر (والضليع الواسع) تنك دهن اولميوب اعتدال اوزره فراخدر (والشنب) فتح نونله (رونق الاسنان وماؤها) يعنى شنب دندانك صفا ورونقيدركه محاورات وخطب وحروبده كثرة بريق ايله تمدح اولنوب متكلمك ثبات جنانى اوزره دلالتى روشندر وما الذ قول العارف ابن الفارض قدس سره * عليك بها صرفا وان شئت مزجها * وعدلك عن ظلم الحبيب هو الظلم (وقيل) اى فى معناه (رقتها) رايله دقت معناسنه (وتحزيز فيها كما يوجد فى اسنان الشباب) تحزيز زايله دركه اطرافى دقيق اولمقدر تكيم دندان شابده صفة مذكوره موجوده در (والفلج) فتحتينله (فرق بين الثنايا) ايكيشر دندان پيشيندركه سيرك اوله (ودقيق المسربة) ضم را ايله (خيط الشعر الذى بين الصدر والسرة) يعنى قلت ودقت وطو لندن ازسينه تا بناف مودن كشيده خيط باريكدر (بادن ذو لحم) باعتبار اصله بادن ضخمدركه كثرة لحم اوله وغايت سمين وبدين اولميه (ومتماسك) ماقبلنه عطف تفسير وسمين احتمالنى دفع ايچوندر (اى متوسطه يمسك بعضها بعضا) يعنى لحم بدنى مسترخى وضخم اولميوب بربرينه متناسبه ونحم جهتندن معتدل اوله (مثل قوله فى الحديث الآخر لم يكن بالمطهم) تشديد هاء مفتوحه ايله (ولا بالمكلثم) فتح مثلثه ايله (اى ليس بمسترخى اللحم) مطهمى تفسيردر (والمكلثم القصير الذقن) فتحتينله روايتكردهٔ ترمذى وبيهقى اوزره فاحش السمن وحنك دانى ايله قصير دكل ايدى ديمكله مراد منتفخ الوجه اولميوب مدور الوجه ايدى ديمك معناسى وجه وجيهدر (وسواء البطن والصدر اى مستويهما) شكم وسينه هموار ويكديكردن مرتفع ومنخفض دكل ايدى (ومشيح الصدر) ضم ميم وكسر شين معجمه ايله (ان صحت هذه اللفظة) ضبطهٔ مذكوره ايله پيوستهٔ صحت اولديسه (فيكون من الاقبال) مشيح من اشاح اسم فاعل بمعنى اقبل ومراد مقبل الصدر ديمكدر (وهو احد معانى اشاح) واقبال اشاح معنالرندن برسيدر (اى انه كان بادى) باليا اى ظاهر (الصدر ولم يكن فى صدره قعس) فتحتينله يعنى ظاهر الصدر اولوب خروج صدر ودخول ظهر نا ياب ايدى وقعس ضد حدب (وهو تطأمن فيه) فتحتين وسكون همزه ايله انخفاض ظهر (وبه يتضح قوله قبل) يعنى قبل ذلك روايت اولنان معنا انكله مبين اولور (سواء البطن والصدر) بالاضافة وياتنوين سواء وما بعدنك رفعيله در (اى ليس بمتقاعس الصدر) غير منخفضه دكل ايدى ديمكدر (ولا مفاض البطن) متقاعس اوزره عطف ايله مجروردر وزيادهٔ كلمه لا براى تأكيد اولور مفاض ضم ميم وفاء ايله ضخمه ومرتفعه (ولعل اللفظة مسيح بالسين وفتح الميم) وشايد سين مهمله ايله مسيح معجمه ايله مشيح مصحفى اوله (بمعنى عريض) وسيع الصدر (كما وقع فى الرواية الاخرى وحكاه ابن دريد) بالتصغير كان مسيح القدمين اى ممسوح ظاهرهما لفظ صريحيله روايةٔ اخراده واقع وابن دريد حكايه ايلدى (والكراديس رؤس العظام) سر استخوان (وهو مثل قوله فى الحديث الآخر جليل المشاش) ضم ميمله (والكتد) جزله مشاش اوزره عطف اولور وفتح تا ويا كسرايله (والمشاش رؤس المناكب) جمع منكب ميانهٔ دوش وكردن (والكتد مجتمع) فتح ميم ثانيه ايله (الكتفين) كاملدر يعنى ترمذى وبيهقى روايتلرنده وروود ايدن خبرديكرده امورلرى ما بينى وكتفين جمع اولديغى محل كشاده وجايل ايدى حاصلى يصى يغرنلى وصفى مثليدر (وشثن الكفين والقدمين لحيمهما) آوجلروايا قلرى اتلى اولمسيدر (والزندان عظما الذراعين) استخوان بازوان كفله اتصال بولان بلكار (وسائل الاطراف اى طويل الاصابع) انكشتهاى دست و پابالا وامتداد معتدل ايله ممتد اولمقدر (وذكر ابن الانبارى) فتح همزه وسكون نونله فرات قربنده مدينهٔ انباره نسبتدر محمد بن القاسم بن البشار النحوى لفظ سائل (سائن الاطراف انه روى اوقال سائن بالنون وهما بمعنى تبدل اللام من النون ان صحت الرواية بهما) يعنى

شلن راويله سائل وسائن باللام وبالنون روايتي بك معنايه اولوب لام نوندن مبدله اوله اكر نونله روايت دخي بنوسته
صحت اولديسه زيرا الامله روايتي بلا مريه مرويه در (واما على الرواية الاخرى وسائر الاطراف فاشارة الى ضخامة
جوارحه كما وقعت مفصلة في الحديث) حلية شريفه حديثنده تفصيلي وجوهله كذران ايلدي امدي لام ونون
بدلي راء مهمله ايله روايت خبر ديكر جوارح لطيفه لرى ضخامتنه اشارتدر (ورحب الراحة اى واسعها) رحب
فتح وضم را ايله حقيقة كفلك فراخ ووسعتيدر (وقيل كنى بها عن سعة العطا والجود) ياخود واصف حضرت رحب
راحه ايله كرم وسماحتي وسعتندن كنايه ايلدي وصورة ومعنى واسع الكف اولملرى عبارت واشارت بيني جمعه مانع
دكلدر (وخمصان الاخمصين اى متجافى اخمص القدم وهو الموضع الذى لا تناله الارض من وسط القدم) تحت
قدم ميانه سى زمينه مماس اولماين محلدركه اعتدال اوزره بالارلك ايدى ديمكدر (ومسيح القدمين اى املسهما
ولهذا قال الراوى ينبو عنهما الماء) يعني قدمينك املس اولمسى هموار واستوار اولوب شقاق ناپيدا اوله پس
متساوى اولديغى اجلدن خبر سابقده راوى آب اير كليوب جارى وروان اولوردي زيرا شقاق وخشونتي بديدار
اولان باردن جابجا آب پايدار اولور (وفى حديث ابى هريرة خلاف هذا لانه قال فيه اذا وطئ) كسر طا ايله (بقدمه
وطئ بكلها ليس له اخمص) روايه بيهقى ابى هريره دن مروى وصف حضرتده تجافىء اخمص خلافي منقولدركه
زمينه بانهاده اولدقلرنده جمله قدمي ايله بصارلدي وارتفاع وتجافى اخمص نابديد ايدي بيورملري تأويلنده ارباب تحقيق
بيورمشلردركه مراد ابو هريره ارباب خيلا بعضي قدم ايله زمينه قدم نهاده ايلدكلري كبي دكل ايدي ديمك اولوب
اخمصي نفى مبالغه يه محمول اوله بو معنا مختار مصنفدن بينهما ميانه سن جمعده اولى در نتكيم مصنف عليه الرحمه
بيورر (وهذا) ليس له اخمص قولى (يوافق معنى قوله مسيح القدمين وبه قالوا سمي المسيح ابن مريم اى لم يكن له اخمص)
يعني روايه اخراده ورود ايدن قوله موافقدركه حضرت روح اللهه مسيح وجه تسميه مبارك طبانلرى هموار اولوب
متجافى اولديغيچوندر يعني اخمص ناياب اولمدن ايدي دينلدى اما بطريق المبالغة نفيدر والا بالكليه اخمص
اولمق وجهى اوزره دكلدر بو توجيه وجمع ايلديلر (وقيل مسيح لا لحم عليها) يعني قدميني اوزره لحمي اندك اولانه
مسيح دينلدى اما وجه مناسبت اشتقاقيه اصلا هويدا دكلدر (وهذا) لا لحم عليها قولى (ايضا يخالف قوله شثن
القدمين) يعني قدمينك لحيمله تفسير ايدنلر قولنه مخالفدر (والتقلع رفع الرجل بقوة) رفتارده متانتله رفعدر
روشده سرعت وشدت ايليه (والتكفؤ الميل الى سنن المشى) فتحتينله وبعض نسخده مشي مصدر ميمي ويا اسم مكاندر
(وقصده) يعني قدمين بوريديكى جانبه توجهى واول جهته بلا انحراف ميلدر (والهون الرفق والوقار) مبتدا وخبر
وهون تؤده وسكينتدر (والذريع الواسع الخطو) من الذرع طاقة ووسع يعني ادعلرى ضيق المبوب سيرك ايديلمقدر
(اى ان مشيه كان برفع فيه رجليه بسرعة ويمد خطوه خلاف مشيته) بكسر الميم مصدر للنوع (المختال ويقصد
سمته وكل ذلك برفق وتثبت دون عجلة كما قال فكانما ينحط من صبب) فتحتين ايله يعني واسع الخطو ديمك
سرعتله رجلينى رفع وخطوه سن مدله رفتار ايديكه روش مختالين ضديد رويدون ميل طريقده قصد ايدردي وجمله
رفتارنده بو جهله مراعات بروفق لطف وثبات واعتدال ايله اولوب عجله ايله دكل ايدي نتكيم راوي رضي الله عنه
بورو شيله وصف ايدوب كويا چاى منحدر وبالادن نزول ايدر كبي رفتار بيورر ايدي ديدي (وقوله يفتح الكلام ويختمه
باشداقه) جمع شدق بالكسر (اى اسعة فمه والعرب تتمادح بهذا وتذم بصغر الفم) بازائده وياسببيه يعني راوينك
جوانب فمله فتح وختم كلام ايلر ديمسى اتساع فم مراد اولنوركه فراخى دهان صاحبنك فصاحت وبلاغتنه دلالت
ايتمكله عرب سعة فم ايله مدحت كوچوكلكى دهن ايله مذمت ايدر (واشاح مال وانقبض وحب الغمام) حب سحاب
(البرد) فتحتينله تكرك (وقوله فيرد ذلك بالخاصة على العامة) جمله مضارعيه حال ماضيه بى حكايه اولمغين قول
آتى ايله تفسيري صحيح اولوردي (اى جعل من جزء نفسه ما يوصل الخاصة اليه فتوصل عنه العامة) انشاى شرح
حديثده تأويل وبيان اولنديي (وقيل يجعل منه للخاصة) يعني خاصة حظ نفسي اولان قسيم زمانلرين خواص
ايچون تعيين وتقسيم بيورروب (ثم يبدلها في جزء آخر بالعامة) بعده اول جزء مخصوصى دخي امور عامه يه تجزئه
وتقدير بيورديغي جزءده بذل وايثار ايدردي (ويدخلون) اصحابه عنده (روادا) ضم وتشديد واوله جمع رائد (اى
محتاجين اليه وطالبين لما عنده) عند الحضرة اولان معرفت وهدايت ايچون طلبكار اولدقلرى حالده داخل
عز حضور اولورلر (ولا يتفرقون الا عن ذواق) فتح ذال معجمه ايله يعني مذوق (قيل عن علم يتعلمونه ويشبه ان يكون
على ظاهره اى في الغالب والاكثر) ذوق معنوى وحسى اولان علم ومعارفدن درياب قيلنان فوائد يشماريله
منصرف اولورلر ديمك اوله اما اشبه معنى انلرك ذواقي باعتبار الغالب والاكثر ما كول ومشروب جهتندن اولمغله

انكله ذوقياب اولملرى بروفق ظاهر ومعناى اعمى اوزره حمل اتمكدر (والعتاد) فتحه ايله (العدة) بالضم (والشئ
الحاضر المعد) صيغه مجهول له مهيا واماده قلنان شئ (والموازرة المعاونة) من الوزر وفي الاصل حمل ونقل معناسنه در
ومنه قوله تعالى (واجعل لى وزيرا من اهلى) اى معينا يحمل عنى بعض حملي (وقوله لا يوطن الاماكن) تشديد وتخفيفله
(اى لا يتخذ لمصلاه موضعا معلوما وقد ورد نهيه عن هذا مفسرا في غير هذا الحديث) يعني مسجد شريفده اداء
صلاتيچون جاى معين ومخصوص اتخاذ ايتمزدي ومسجدده ايطان ومكان نهي خبرنده كورلك غيري حديثده
من حديث الحاكم وغيره كما سبق مصرحا ومبينا ورود ايلدى (وصابره اى حبس نفسه على ما يريد صاحبه) يعني
صاحبنك مراد ايلديكى شئ اوزره حبس نفس ايدردي ديمكدر (ولا يوبن فيه الحرم) بالضم فتح (اى لا يذكرون فيه
بسوء) مجلس ساميلرنده سوء كلام ومعايب ذكر ويادا ايتمزلردي ديمك اوله (ولا تنثى فلتاته اى يتحدث بها اى لم يكن
فيه فلتة وان كانت من احد سترت) مطلقا فلتاتله تحدث اولنمز يعني مجلس سروش خدمنده فلته ناياب ايدى فرضا
وتقدير اركسنه دن صدور يافته اولسه بيله مجلس همايونده پوشيده وپنهان قيلنوب محفل ديكرده اعاده وذكر اولنمز
ايدى لقوله عليه السلام المجالس بالامانة (ويرفدون يعينون) اعانه واغاثه ايدرلردي ديمكدر (والصخاب الكثير
الصياح) كسر صاد له بسيار صيحه لركه بلندا وازلردر (وقوله لا يقبل الثناء الا من مكافئ) استثناء مفرغ (قيل مقتصد
في ثنائه ومدحه) يعني وصفنده اطرا ومبالغه يه رسيده اولميوب مقتصد وميانه اولاندن قبول ايدر دينلدى (وقيل
الامن مسلم) مؤمن كاملدن كه مسلمانانك او حضرتى ثنالرى محل لايقيله در (وقيل الامن مكافئ على يد سبقت
من النبى صلى الله عليه وسلم) اول حضرتك بركسه يه انعام صوريله عطا ونعمتى سبق ايتمش اوله منعم عليهك ثناسنى
قبول بيورر ديمك اولور اما احسان معنويلرى عالميان اوزره شبق عامدر (له ويستفزه) تشديد زا ايله (يستخفه) تشديد
فا ايله در (وفى حديث آخر في وصفه منهوس العقب اى قليل لحمها) روايتكرده مسلم اولان خبر مسلمده منهوس العقب
ورودى اوكچه لرينك لحمي قليل ايدي ديمكدر (واهدب الاشفار اى طويل شعرها) جمع شفر بالضم كاريلك چشم يعني
موى مژكانلرى اوزون ايدى ديمك اولور والله اعلم بالصواب والصلاة على نبيه والسلام

الباب الثالث

(فيما ورد من صحيح الاخبار ومشهورها بعظيم قدره عند ربه) باتعديه ويا الصاق وورد لفظنه تعلق ايدر وحديث
مشهور عند المحدثين متواتر واحاد بيننده متوسط وصحيح غالب وكاهى حسن اولوب ضعيف ناياب اولمقدر اما عند
العامة صحيح وغيريه شامل اولور (ومنزلته) عطف تفسيرامدى قدر ومنزلة ومرتبه ورتبه جمله شرف معناسنه در
(وما خصه به في الدارين) دنيا وآخرته اطلاق غالبدر (من كرامته صلى الله عليه وسلم) من مابي بيان وكرامت
جلالت وعزت معناسنه اولور (لا خلاف انه اكرم البشر) حذف جار ايله تقدير في انه اولور (وسيد ولد آدم) ولد
واحد ذكر وغيره دخي اطلاق اولنور والمراد سيد آدم ولده (وافضل الناس منزلة عند الله واعلاهم درجة) واحد الدرج
وهي مواطئ السلم (واقربهم زلفى) اى قربى مصدر مؤكد مقامنه قائم اسمدر ديديلر (واعلم ان الاحاديث الواردة)
جمع حديث على خلاف القياس اقوال وافعال وتقريرات وصفاتدن اول حضرته مضاف قلنان خبردر (في ذلك)
عظيم قدر حضرت صلى الله عليه وسلمده (كثيرة جدا) كسر جيم وشد دال مهمله ايله وجوبا الجريه مجرى الامثال
عامل محذوفه مفعول مطلق وما قبلنى مؤكد اولور خلاصه كلام باب سوم قسم اول حضرت محبوب باركاه مقدس
صلى الله عليه وسلمك دركاه احديتده عظيم قدر وشرف وحرمتى ودنيا وآخرتده مولاى جليل نى جميلنه تخصيص
بيورديغي جلالت وكرامت سلطان رسالت عليه التحيه شان شريفنده شهرتياب اولان اخبار جزيله وحقنده
شرفيافته ورود بولان آثار جليله بياننده در پس حبيب كبريا وسلطان اصفيا اكرم بشر وسيد ولد آدم واولاد
ابو البشر ودركاه عزتده من جهة المنزلة والرتبة والقربه افضل وبهتر ونزديكتر ناس اولملرنده خلاف وارتياب نايابدر
معلوم اوله كه شرف منزلة حضرتنه دائر احاديث بدرستى بسيار (وقد اختصرنا منها على صحيحها ومنتشرها وقد حصرنا
معاني ما ورد منها في اثنى عشر فصلا) اول احاديثك مباني صحيح وشهيري اوزره اقتصار كلام واخباردن ورود ايدن
معاني تفاؤلا باثنى عشر نقيبا دوازده فصل مجزا اصلده اقتصار بيام ايلدك

الفصل الاول

(فيما ورد من ذكر مكانته عند ربه) مكانت منزلت اساعلو قدر وجاهدر (والاصطفاء ورفعة الذكر والتفضيل وسيادة
ولد آدم وما خصه به في الدنيا من مزايا الرتب) جمع مزيه عطيه غيرك اوزرينه تقدم ايدن فضيلتدر (وبركة اسمه
الطيب) صفة لا بدل اى الدال على طيب مسماه من ذاته وصفاته يعني فصل اول دولت كلون تاج پرابتهاج رسالت

عليه التحيه حضرتلرينك دركاه كبريادە علو قدر ومختاريه وسعوذ كر وپيغمبران ذيشانان اوزره فضيلت وآدم
وبنى آدمه سيادتى وخداى جهان افرين عزوعلا حضرتلرينك جناب حبيبنى مراتب فاضله وكامله ايله عالم دنياده
تخصيص وتبجيل وطيب مسمايه دال اولان اسم سامىسى بركتنده ورودايدن اخبار وآثار بيانندە معقوددر (اخبرنا
الشيخ ابو محمد عبدالله بن احمد الملقب بالعدل اذنا بلفظه) بعبارته دون اشارته كندولردن روايت اجازت برله خبر داده
اولدى شيخ موى اليه حافظ تميمى عليه الرحمه دركه بنشيوزبر حدودنده عالم بقايه زامله بندرحلت اولديلر (قال حدثنا
ابو الحسين الفرغانى) فا ورا مهمله وغين معجمه ايله ماوراء نهرده بربلده يه نسبتدر (قال حدثنا ام القاسم بنت
ابى بكر بن يعقوب عن ابيها قال حدثنا حاتم وهو ابن عقيل) فتح عين وكسر قاف ويا تصغيرله ابن المهتدى المرادى
اللؤلؤى (عن يحيى وهو ابن اسماعيل عن يحيى الحمانى) كسر حا مهمله وتشديد ميم والف ونون ويا نسبيه ايله حافظ
ابو زكريا الكوفى وهو ثقة وقال احمد انه كذاب (حدثنا قيس) ابن محمد نوقيس بن الربيع الكوفى (عن الاعمش
عن عباية) فتح عين مهمله وموحده والف وتحتيه واخرى تاء فوقيه ايله اسم كسادن منقول علمدر (بن ربعى)
كسر را وسكون موحده ومهمله بعدها ياء نسبتله غلاة شيعه دندر (عن ابن عباس رضى الله عنهما) خبر مشار
اليه روايتكردهٔ طبرانى وبيهقى فى الدلائلدر (قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله قسم الخلق قسمين
فجعلنى من خيرهم قسما) تمييزيتله منصوبدر (فذلك قوله واصحاب اليمين) اى السعادة (واصحاب الشمال)
اى الشقاوة كتب اعمالى جانب راست وچپدن اخذ ايلدكلرندن ويا نفسلرينه يمن وشأمتلرندن ناشى تسميه
اولندى (فانا من اصحاب اليمين) من تبعيضيه ويا ابتدائيه (وانا خير اصحاب اليمين ثم جعل القسمين) اثناء سورة
فرقانيه ده مذكورين اصحاب يمين واصحاب شمال (اثلاثا فجعلنى من خيرها ثلثا وذلك قوله فاصحاب الميمنة) اى
اليمنى او اليمين على انه مصدر ميمى (واصحاب المشئمة) هى كالميسرة (والسابقون السابقون فانا من السابقين وانا
خير السابقين ثم جعل الاثلاث قبائل) جمع قبيله بتواب واحد (فجعلنى من خيرها قبيلة وذلك قوله تعالى وجعلناكم
شعوبا وقبائل لتعارفوا الآية) شعوب جمع شعب بالكسر طريق بين جبلين اما فتحله قبيله دن تشعب ايدن
شعبه دركا هو المراد هنا تمامى آية (ان اكرمكم عند الله اتقيكم) امدى شعب اصل واحده نسبت اولنان جمع عظيمدركه
قبيله دربسيار وبراشتهاردر بعدها فصيل وعشيره وذريه وعتره واسره بونلر مخصوص بالعربدر وبعضيلر شش
طبقه اوزره تعداد ايليوب اولى شعبه ثانيه قبيله ثالثه عماره رابعه بطن خامسه فخذ سادسه فصيله در ديديلر پس
شعب يجمع القبائل والقبيلة يجمع العماره والعماره يجمع البطون والبطون يجمع الافخاذ والفخذ يجمع الفصائل
والحاصل خزيمه شعب وكنانه قبيله وقريش عماره وقصى بطن وهاشم فخذ وعبدالمطلب وعباس فصيله اولمش اولور
وكرچه شرف بالفضيله لا بالافضيله در اما شرف اصل غالبا افضلى مستلزم اولديغى ظاهردر (فانا اتقى ولد آدم
واكرمهم على الله ولا فخر) جمله حاليه (ثم جعل القبائل بيوتا فجعلنى من خيرها بيتا) بيت مسكن ومنزل وظاهر مراد
اولنان فخذ ويا فصيله در بطن مراد اولنمز كما قيل والبيت يطلق مجازا على المجد والشرف كما فى قوله * ان الذى سمك
السماء بنى لنا * بيتا دعائمه اعز واطول * وبيت اصول واقاربه دخى اطلاق اولنور حاصل معنى حضرت مولا جل
وعلا علم ازليده خلقى دوقسمه تقسيم برله برتقدير ايلدى ويا خود حقيقة ايكى قسمه بخش ايليوب وبنى من جهة القسم
نامك بهترى قيلدى پس دو قسمى متضمن اولان تقسيم خداى بيچون كلام جليلنده ياد بيورديغى اصحاب سعادت
وارباب شقاوتدرو بن اصحاب يميندن ام واصحاب يمينك اكرم وافضلى ام بعدذا مجموع قسمنى اوچ بخش ايليوب
بنى سه بخشك خيرلوسندن قلدى كه تقسيم ثلاث اصحاب يمن ويمين وشمال وسابق للايمان والطاعه در پس بنى
اعلى الاقسام اولان مرتبهٔ مقربهٔ علويهٔ سابقيندن قيلوب وبن سابقك اكرمى يم بعد ما حق تعالى مجموع ثلاثى قبائل
قيلوب من جهة القبائل خيرلو قبيله دن قلدى كه حى وقيوم جل شانه فرقان مجيدنده بيوردركه سزلر بانمك ايچون
شعوب وقبائل قلدق وعند الله اكرم وافضل اولانكز بغايت مولادن اتقا ايدريكزدر دو بيورديغى بومعنادر
امدى اولادادمدن بغايت حقدن اتقا ايدريم وعند الله بنى آدمك اكرمى اولديغم حالده فخر آوراولم بلكه تحدث بانعم
الله احسانيله شكر ايا اولورم بعدها جناب پروردكار قبائلى فخذ وفصيله قيلوب بنى مجد وشرف جهتندن
اعز واشرف بيوتدن نشئه ياب ايلدى (فذلك قوله تعالى انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت
ويطهركم تطهيرا الاية) رجس براى معاصى مستعاردر وتطهير ترشيح للمعاصيدر واهل بيت آل واقربادر وآية
شريفه ده شرف اهل بيته مبالغهٔ بليغه هويدادركه اعراض اهل بيتى دنس معاصيدن تطهيرى ذكر ايله اجل
نعمى بيان ايليوب ورجس مقام مدحده اطلاقى اوزره دال اولان لام استغراقله تعريف واذهاب وازاله

بالكليه ايله تعبير ايلدى ومفعول فعل يريد للتعميم حذف اولنوب واهل البيت مدح وندا اوزره منصوب قلندى
وتعريف البيت براى عهد وتطهير ايله تعبير تكثيره دال ومصدر تأكيدى مفيددر (وعن ابى سلمة) بن عبد الرحمن
ابن عوف احد الفقهاء السبعة (عن ابى هريرة قال قالوا يا رسول الله متى وجبت لك النبوة قال وآدم بين الروح
والجسد) وآدم جملهٔ حاليه دركه متى وجبت قولنه جواب اولور وجسد وبدن واسم برمعنايه در تصحيح كردهٔ ترمذى
اولان خبر لطيفده صحابه دن بعضيلر پرسان اولديلركه يا رسول الله جناب دولتكه نبوت نوقت ثابت اولدى
ديدكارنده آدم صفى الله هنوز روح ايله جسم بيننده ايدى يعنى آدمه روح نفخ اولنميوب هنوز جسد آدم خلق
اولنمديغى حالده بنجون نبوت حاصل ايدى ديمكدر زيرا بينيتله مراد ظاهرا عدم طرفين روح وجسددر نتكيم كنت
نبيا ولا آدم ولا ماء ولا طين خبر صحيح المعنى ذلك المبنى بى مؤيددر اما فى الحقيقه روح وجسد بيننده ايدى ديمك
تعبيره شايان اولمديغى عالم ارواحله اجساد بينلرنده عالم آخر تعيينى لازم كلوربوادا ايسه ناچسبان اولديغى هويدادر
نتكيم مسكنم قسطنطنيه ايله ادرنه بيننده در ديمكله ايكيسندن دخى اولمدغى مشعر اولور پس معناى لازمى
بطريق الكنايه مراد اولنوب قريب منهما اولمق مراد اولنمز نتكيم لون بين البياض والحمره ومزاج بين الصحة
والمرض طرفينه قريبتلرى فهم اولنديغى آماده كلدر اما شارح شفا مولينا على القارى معناى حديثده اى
وجبت لى فى الحالة التى كان آدم فيها بين تصوير جسمه وبين ارواح روحه فى بدنه تعبيرله ادالرى چندان
موافق اولمديغى ذوى الالبابه روشندر امدى حديث مذكور روايات متعددهٔ صحيحه ايله مرويدر وابن تيميه
وزركشى وغيريلر كنت نبيا وآدم بين الماء والطين وكنت نبيا ولا آدم ولا ماء ولا طين احاديثنك موضوعيتلرنه دائر
قوللرى من جهة اللفظدر والا من جهة المعنى صحيحه وروايت بالمعنى ايسه جائزدر امدى حق سبحانه وتعالى روح
شريف محمدى روح آدم صفى وسائر ارواحدن اقدم خلق ايليوب ملأ اعلايه اعلام نبوتله خلعت تشريف ارزانى
بيوردى پس نبوت روح حضرت فخر عالمه صفت اولوب چون صفت اولديغى حالده معلوم اولديكه بعدمونه دخى نبى
ورسولدن انقطاع وحى واحكام اول حالى منافى دكلدر (وعن واثلة) مثلثه ايله (ابن الاسقع) اصحاب صفه دن اولوب
حضرت نبى انس وجان عليه صلوات الرحمن جنابنه سه سال مدت خدمتكزار اولديلر عمر عزيزى صدساله رسيده
اولدقده هجرتك سكسان سنه سنده دمشقده عازم نزهتكاه نعيم اولمشدر (قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
ان الله اصطفى من ولد ابراهيم اسمعيل) اصل حديثده ان الله اصطفى من ولد آدم ابراهيم زياده سيله مرويدر (واصطفى من
ولد اسمعيل كنانة) كسر كافله (واصطفى من بنى كنانة قريشا واصطفى من قريش بنى هاشم واصطفانى من بنى هاشم)
حديث مذكور باب ثانى فصول لندن شرف نسب حضرت فصلنده بعينه سبق وتقدم ايلدى (ومن حديث انس
رضى الله عنه (انا اكرم ولد آدم على ربى ولا فخر) لفظ ولد واحد مذكر وغير اوزره اطلاق اولنور تخريج ترمذى
اوزره خادم سالك انس بن مالك حديثنده فخر عالم صلى الله عليه وسلم بيوردر بن ربعه بنى آدمك اعز واشرفى يم
جليلهٔ پروردكارى تحديث ايده رم فخر آوراولم (وفى حديث ابن عباس) رضى الله عنهما (انا اكرم الاولين والاخرين
ولا فخر وعن عائشة) رضى الله عنها (عنه عليه الصلاة والسلام انه قال اتانى جبريل فقال قلبت) تشديد لامله
فتشت (مشارق الارض ومغاربها) جمع مشرق جهة طلوع شمس وجمع مغرب مقابل اوشمسك هر زمان متعدد
مشرق ومغربى اولمغين جمع قلندى امدى جهت اعتباريله افراد وجنوب وشمال اعتباريله مثنى قلنق وجوه ثلاثة
قرأن كريمده ورود ايلدى ولله المشرق والمغرب ورب المشرقين ورب المغربين ورب المشارق آسا وبومقامده جمعك
اختيار قيلنمسى عمومه انسبدر (فلم ار رجلا افضل من محمد صلى الله عليه وسلم) خطابدن غيبته عدول اسم شريفى
تصريح ويادايچوندر ونفى افضليت نفى مساواة اوزره دلالت ايدر (ولم ار بنى اب افضل من بنى هاشم) روايتكردهٔ
طبرانى وبيهقى اولان خبر جليله ده جناب خلاصهٔ كائنات عليه ازكى الصلوات بيوردر سيمرغ سدره نشين يعنى
جبريل امين بكا تشريف واقبال ايدوب ديديكه شرقا وغربا جميع اهل ارضى تفتيش وتفحص ايلدم حضرت مصطفى
صلى الله عليه وسلمدن افضل واشرف كمسه كورمدم وبر پدر فرزندانده بنى هاشمدن افضل ابنا مشاهده ايتمدم
ديو بيورديلر (وعن انس ان النبى صلى الله عليه وسلم اتى) بناء مجهوله (بالبراق) دابه شكلنده فوق الحمار ودون
البغل بررخش همايوندر برق ولمعان وسرعة وسيرندن براق ايله بنامدر (ليلة اسرى به) ظرف اتى (فاستصعب
عليه فقال له جبريل ابمحمد تفعل هذا) اتفعل بمحمد ديمكدركه بفعلك متعلق تقديم اولندى واستفهام انكاريدر
(فما ركبك احد اكرم على الله منه فارفض عرقا) فاعلدن محول تمييزدر خبر مذكور قسم اول اوائلنده معنعنا ذكر
اولنمشيدى يعنى شب اسراده پيك جليل شاه رسالته براقى كتوروب خدمتنه بنادقده لا مرما اول دابهٔ همايون

سركشلك ايلدى جبريل امين براقه بيوردبكه محمد عليه الصلوة والسلام جنابنه مى تند خولق ايدرسن ايتمه حضرت
مولاى جهان آفرينه اندن اعزواكرم برفردسكاسوار اولمدى ديدكده كمال شرمندن عرقريز اولدى (وعن ابن
عباس رضى الله عنهما عنه صلى الله عليه وسلم انه قال لما خلق الله آدم اهبطنى فى صلبه الى الارض وجعلنى
فى صلب نوح فى السفينة وقذف بى فى النار فى صلب ابراهيم ثم لم يزل ينقلنى من الاصلاب الكريمة الى الارحام
الطاهرة حتى اخرجنى بين ابوى لم يلتقيا على سفاح قط) لم يلتقيا جملهٔ حاليه درو سفاح بغير عقد نكاح دروياعقد جاهلى
حديث جميل باب ثانى شرف نسب فصلى اخيرنده متنا ومعنى بيان اولندى (والى هذا اشار عمه العباس بقوله
جملهٔ حديثه جناب عم خير الناس عباس رضى الله عنه بوشعر غراسيله اشارت بيوردى (من قبلها طبت
فى الظلال وفى * مستودع حيث يخصف الورق) ضمير غير مذكور اوزره لعلمه من السباق اعاده اولنديكه نشأة
وياد نيا وياابوة ويا ولادة مراد اوله وجار طبت لفظنه متعلقدر وظلال جمع ظل سايهٔ بهشت مراد اولور ومستودع
ضم ميم وفتح دال مهمله ايله جنتده مقام آدم وحوى يى مراد ايدر ويارحم مادر اوله وخصف ورقك بربرينه پيوسته
واتصال ايدروورق برلك درخت بهشتدركه آدم عليه السلام انكله تستر ايلدى حتى زمين هنده هبوطلرنده اول ورق
متفتته اولوب عود وعنبر وسائر طيبات اندن حاصل ونمايان اولدى ديمشلر * محصول بيت قبل هذه النشأة سايهٔ
بهشتده صلب پدر ورحم مادرده كه ورق جنانله آدم عليه السلام تستر ايتديكى حيثيتله ادناس بشريه دن طيب
وطاهر ايدك ديمك اولور (ثم هبطت البلاد لا بشر * انت ولا مضغة ولا علق) هبوط قهرا انحداردر وبلادله مراد
دنيادر ولا بشر جملهٔ حاليه در ومضغه لقمه مقدارى كوشت پاره در وعلق فتحتينله جمع علقه منيدن حاصله دم
منجمده در محصول معنى بعده اصلاب آدمده جنتدن عالم دنيايه هبوط ايلدك واجساد بشر آما جسد ومضغه وعلق
اولمديغك حالده نورك نزول ايلدى (بل نطفة تركب السفين وقد * الجم نسرا واهله الغرق) نطفه ماء صافى وسفين
جمع سفينه يعنى كشتى نوح ونسر طائر معروف اما قوم نوح عليه السلام ك پرستش ايلدكارى بته تسميه اولندى واهل
ايله مراد قوم نوح عليه السلام وغرق ماء مغرق ويا ظاهرى اوزره در الجم بمعنى ادرلك وسنين افظنك جمع قيلنمسى
تجوز واحدى اراده سيله در يعنى هنوز ماء صافى ايدلك كه كشتىء نوحه سوار اولندق بدرستى سنزى ادراك وقوم
نوح طوفانله هلاك اولديغى حالده وقت معهودى صلب نوحده مشاهده ايلدك (تنقل من صالب الى رحم *
اذا بدا عالم بدا طبق) صالب وصلب فتحتين ويا ضمتين ويا ضم وسكونله فقار ظهرورحم ايسه مقرولد وبو مقامده
عالم ايله مراد قرن من القرون اوله وبدا بمعنى ظهر وطبق ينه قرن معناسنه در يعنى صلب پدردن رحم مادره نقل
اولندق وقتا نوبنو قرون ظاهر اوله رق عالم وجوده تشريف ايلدك ديمك اوله بو محلده بربيت دخى روايتكرده ارباب
سيردركه * وردت نار الخليل مكتتما * تجول فيها ولست تحترق * قوليدر * حتى احتوى بيتك المهيمن من *
خندف عليا تحتها النطق * احتوى حاء مهمله ايله افتعال من حوى بمعنى حاز وبيت شرف ونسب معناسنه
فاعل احتوى ومهيمن شاهد وخندف كسر خاء معجمه وكسر دال مهمله ونون وفا ايله الياس بن مضر حليله سيدر
وخندقه مشى سريع معناسنه وعليا عز وشرف وتحتها دونها ايله دخى مرويدركه بر معنايه در ونطق ضمتين ايله
جمع نطاق منطقه آسا ميانه بند اولنان شيئدركه عرب جبال واسعه يه استعاره ايتمشلردر حاصلى شرف وحضرتى
تمثيل بيوروب سنك شرف وعلونسبك خندقدن اصل اصيلك عز وعلا اوزره حائز ومشتمل اولديكه جبال شامخه
انك زير وتحتنده پس مانده در وروى فى هذا الشعر زيادة ذكرها الغسانى * وانت لما ولدت اشرقت الارض
وضاءت بنورك الافق * فنحن فى ذلك الضياء وفى النور وسبل الرشاد نخترق * يا بردنار الخليل يا سببا * لعصمة
النار وهى تحترق * خاء معجمه ايله نخترق لفظى قطع وتجاوز معناسنه وضيا لازم ومتعدى اولور وافق ناحيه
تأويليله تأنيث قلندى (وروى عنه عليه الصلوة والسلام ابوذر وابن عمر وابن عباس وابو هريرة وجابر بن عبدالله
رضى الله عنهم انه قال اعطيت خمسا وفى بعضها) طرق حديثك بعضنده (ستا) اى ست خصال وخصائص
ولذا حذفت التاء (لم يعطهن نبى قبلى) ولا رسول ديمك اولور زيرا نفى اعم اخصى مستلزمدر احد قبلى دخى مرويدر
(نصرت بالرعب مسيرة شهر) الرعب ضم راء مشدده ايله شدة خوف ومسافهٔ شهر ايله تخصيص اولندى مع هذا دخى
دوراد ور محللردن هراس دشمنان از پيغمبر عاليشان جاى اشتباه دكادر لكن اول حضرتله اظهار عداوت
ايدنلر ميانه سى بكاهه منزلدن بعيد اولمديغيچوندر حتى غزاوتده من جهة المسافه بعيد اولان غزوهٔ تبوك آخر
غزاى سلطان دين اولوب بو خبر جليله اب جنبان اولمرى غزوهٔ مذكوره ده شرف يافتهٔ ظهور اولديغى بيان واقع
اوله ديمشلردلا الزيادة (وجعلت لى الارض مسجدا وطهورا فايما رجل من امتى ادركته الصلوة فليصل) نقل قرطبى

اوزره سائر انبيا عليهم السلام كنايس وبيع آسا جاى مخصوصه دن غيرى محلده نماز كزار اولمق اباحه قيلنمدى اما خاتم
الرساله حضرتنه حق جل وعلا جميع روى زمينى جواز صلوتله تخصيص ايلدى ورجال ايله تخصيص بالذكر اصالتنه
بناء دركه حكم مذكوره دخول نسا بطريق الاولى معلوم وادراكه مراد دخول وقت صلوتى دركدر وارض جميع
روى زمينه شامله وايما لفظيله تقييدهمان اول حضرته مخصوص اولمق توهمنى دفع ايچوندر (واحلت لى
الغنائم ولم تحل لنبى قبلى) تحل فوق مثناتى فتح وكسر حا ايله ويا ضم تاء وفتح حا ايله در وغنائم جمع غنيمت كه كفاردن
قتال ايله اخذ اولنان مالدر وفىء بدون القتال حاصل اولان مبلغدر (وبعثت) بناء مجهول ايله ارسلت معناسنه وبراى
حصول علم فاعلى طى اولندى اى ارسلنى الله (الى الناس كافة) جميع ناس اوما يشمل الجن والانس وروى الى الخلق
كافة وكافة جميعا معناسنه حال اولور (واعطيت الشفاعة) لام براى عهد شفاعة عظمى مراد اولنور ويا استغراق
ايچون اوله كه شفاعة كامله در (وفى رواية بدل هذه الكلمة) وكلمه تسميه سى كلمهٔ لغويه دركه جمل اوزره اطلاق
اولنور وبعض نسخه ده الكلمات واقعه در يعنى واعطيت الشفاعة كلمه سى بدلى رواية اخرى ده (وقيل لى سل تعطه)
اصل سل اسأل ايدى همزه نك حركتى نقل واسقاطله سل اولور ومفعول حذفى عموم كرمه دالدر اى سل كلما تريد
تعط اكثر مما تسأل ديمكدر وتعطه جواب امرده مجزومدر وها سكته ويا بر مقدره راجع ضميردر حاصل كلام
خبر صحيح ديمك اولوركه پنج ويا شش خصيصه ايله تخصيص واكرام اولندمكه اول خصال پيغمبران پيشيندن برينه
بخش اولنمدى اول پيش وپسمدن بكاهه مسافه دل دشمنانه خوف وهراس القا سيله ظفرياب اولدم وبنجون بالاصانه
وامتمه بالتبع جميع روى زمين نماز كاه وپاكيزه قلنوب امتمدن مردان وزنان هركم وقت نمازى قنغى جاى پاكده
ادراك ايدرسه تحريمه بند نماز اولسون وبنجون مال غنائم حلال قلندى وبندن اقدم پيغمبر اندن برذاته حلال
قيلنمدى وبن جميع انس وجن ويا جميع خلقه عامة ارسال اولندم وبنجون مقام محموده شفاعة عظمى اعطا بيورلدى
ديدى وروايت ديكرده واعطيت الشفاعة بدلى سل تعطه وارد اولوب يا محمد بندن مطلوب ومأمولكى طلبكار اول
اعطا واحسان اولنور دينلدى امدى پيغمبران ذوى الاحترام حضراتندن برى اعباء شفاعتى التزام بيورميوب
جناب حبيب اللهه منحصره اولدقده اذن خدا ايله تحت العرش سرنهادهٔ سجدهٔ نياز اولوب طرف كردكاريدن
يا محمد ارفع رأسك وسل تعطه واشفع تشفع امر همايوننه امتثالا شفاعت بيوروب ومقبول الشفاعه اولسه كركدر
(وفى رواية) بزار وبيهقى روايتلرنده وروود ايلدى (وعرض على امتى فلم يخف على التابع من المتبوع) دخى امتم
بكا عرض اولندى وخير وشرده متبوعدن تابع بكا خفى ونهان قيلنمدى يا خود غيره اقتدا ايدن وضع كندويه اقتدا
اولنان شريفدن احوالى مكتوم اولمدى ويحتمل كه خلاق جهان جل وعلا تفصيل احوال وذات صفات امتى
اول حضرته وحى ايله عرض بيورمش اوله ويا حقيقة فوجا فوجا امتى عملرينه ملتبسين اولدقلرى حالده بروجهله
عيانا ابراز ايليه كه حقيقت حاله برزلك وقوفى نايباب اوله وماسيأتى حديث طويل حذيفة بن اليمان رضى الله عنه كه
بعض فتن دنيايى اشارت وايما بيورر نقل قرانى اوزره جعفر الصادق رضى الله عنه حضرت على كرم الله وجهه
جنابلرندن روايت ايلديكى علوم جفر وجامعه اندن مأخوذه در ديدبلر اما بعضيلر جفر وجامعه ماده سنك
صحتنده توقف ايتمشلر نتكيم ابن خلدون اول تاريخنده تفصيل بيورديلر (وفى رواية بعثت الى الاحمر والاسود)
يعنى جميع ناسه ارسال اولندم (قيل السود) جمع اسود وفى نسخة الاسود (العرب لان الغالب على الوانهم الادمة)
ضم همزه وسكون دال مهمله ايله ادمى زادده اولان سمرت وطعامده مشوب بالسمره اولان پياضلقدر (فهم
السود) تعريف براى استغراق لا للعهد يعنى سوددن مراد عربدركه غالب الوان عرب كندم كون اولور پس بمعنى
السود اسوددن مراد عربدر (والحمر) ضم وسكونله جمع احمر (العجم) ماعدا العرب وكاهى اهل فارسه تخصيص
اولنور زيرا غالب الوانى سرخ فام اولمقدر (وقيل البيض) جمع ابيض يعنى حمرله مراد سپيد فامدر دينلدى زيرا
عرب امرأة حمراء ديديكى محلده بيضا معناسنى مراد ايدر (والسود من الامم) اى على وجه الاعم (وقيل الحمر
الانس السود الجن) دخى حمرله مراد انسان وسودله جندر دينلدى (وفى الحديث الاخر عن ابى هريرة نصرت
بالرعب واوتيت جوامع الكلم) جوامع جمع جامعة اندك لفظله بسيار معانى يى حكم ومنافعى شامله اولديغندندر
وكلم اسم جنس جمع للكلمة لا جمع ولا اسم جمع على الاصح امدى صفتك موصوفنه اضافتى قبيلندن اولور (وبينا
انا نائم) بينا در اصل بين ايدى فتحه نونه اشباعله الف اولدى بينهما آسا ظرف زمان وبعدها حرف اذ مجيئندن كاهى
لابدل اولور (اذجيء) بناء مفعول ايله واذ للمفاجات وهو جواب لها (بمفاتيح خزائن الارض فوضعت فى يدى)
تشديد يا ايله مثنى ويا تخفيفله مفرددر ومفاتيح جمع مفتاح آلت معروفه در وخزائن جمع خزينة ويا خزانة مال ونفايس

ادخار وحفظی ایچون معدا اولان محلدر ومراد مافی الارض اولان کنوز واموالدر اول حضرت عالم منامده
بو حالی مشاهده بیوررلرکه ملك رؤیا مفاتیح خزائنی اذن مولا ایله طرف ذی الجلالدن دست عالم کشالرینه
فی الحقیقه نهاده وتسلیم ایتمش اوله ویا وقوع ذلك لی ملك رؤیا خبر ویرمش اوله (وفی روایة عنه وختم بی النبیون)
حاصل کلام دری نظام دخی بن فرقان عظیم وقرآن حکیم ایله بعث اولنـدم ویا کلمات لامعه واحادیث جامعه اعطا
اولنوب اتیان اولندم وبر وقتده نائم ایکن قبل رحماندن کنجینهٔ زمین مفتاحلری کتوریلوب دو دستم اوزره نهاده
قلندی دیو بیوردیلر وبنه ابی هریره رضی الله عنه جنابندن مروی روایت کردهٔ شیخین اولان خبرده کروه خجسته
مناقب انبیا علیهم التحایا جمله ختم اولنوب رب العالمین بنی خاتم النبیین قیلدی (وعن عقبة بن عامر) رضی الله عنه
ابو اسد وابو حماد الجهنی الصحابی فی سنة ثمان وخمسین مصرده والی ایکن رو براه علیین اولدیلر (انه قال قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم انا فرطکم علی الحوض) فرط فتحتینله بیشرو ومتقدم قوم وقونانجی معناسنه وحوض حوض
کوثر ویا آخراولق محتملدر وفرطه متعلق ویا فرط صفة مشبهه اولمغله ضمیرندن حال اولور وحدیث شریف بالتأمل
بلاغة بدیعه‌دن خالی دکلدر (وانا شهید علیکم) یعنی شاهد قال تعالی (ویکون الرسول علیکم شهیدا) روز محشرده
پیغمبران حضراتنه جناب فرد بیچون جل شانه هل بلغتم دیو سؤال بیوردقده نعم امر همایونکه امتثال ایلدلدیه‌لر
اما امتلری ماأتینا من نذیر انکارنه تصدی ایلدکاری حالده انبیا اوزره امت محمد شهادت ایدوب حضرت سردفتر
اصفیا دخی امتك صدق شهادتلرینه شاهد اولسه کرکدر کما سبق مفصلا (وانی والله لانظر الی حوضی الآن) ان
وقسم ایله تأکید رؤیهٔ بصریهٔ حقیقیه اولدیغن اقتضا ایدر والآن فتح اوزره مبنی والف ولامله مستعمل زمان حاضر
معناسنه امدی بهشت ودوزخ موجودتان اولمغین بن حوضمی بوزمانده مشاهده ایده‌رم دیمکدر (وانی قد اعطیت
مفاتیح خزائن الارض وانی والله ما اخاف علیکم ان تشرکوا بعدی) من ان تشرکوا تقدیرنده قیاسا مطرد اولو محلده
من محذوفه‌در (ولکنی اخاف علیکم ان تنافسوا فیها) خلاصهٔ کلام اول علت غائیهٔ مجموع عالم صلی الله علیه وسلم
بیوررر امته منزلگاه بیشین اولان جای پرصفای حوضه سزلك متقدم وفرطکز وصدق وتزکیهٔ شهادتکزه شاهد
ومزکی والآن حوضمه نکرانم وبکا مفاتیح کنوز ارض عرض اولندی ای اصحاب وامتم قسم بخدای جهان آفرین که
سزلر حلاوه چاشنیء ایمانی ذائق اولدیغکزدنصکره بعدا تعالی عیاذا بالله ایماندن رجوعکزایله باکم بو قدر رجوع
ایتمزسز اما نفایس دنیا ایله شیرین دماغ وآلفته وهلاککی مؤدی اموری تحصیل وانهماکه رغبتکزدن بزه شفقت
واقتادهٔ مغاك خسران اولمکزدن هراسانم دیو بیوردی کما رواه الشیخان وابو داود والنسائی (وعن عبد الله بن عمر
رضی الله عنهما ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انا محمد النبی الامی لا نبی بعدی اوتیت جوامع الکلم
وخواتمه) غیرمرة معنای لطیفی مبسوطا تقدم ایلدی وتکراره بادی اولدرکه اول حضرت مع کونه امیا بخشایش
مولا اولان معارف ومکارم امر قراءت وکتابتده افنای عمرو وجود ایلینلرك برینه روزی قلنامغین اعجاز
پر اعجاز مکرم بیورلدیغی بیان وتوضیحدر (وقد علمت) ضم عین مهمله وکسر لام مشدده ویا فتح عین وتخفیف
لام ایله‌در (خزنة النار) جمع خازن کتب وکاتب آسا دوزخه مؤکل اولان فرشته‌لری بلدم (وحملة العرش) جمع حامل
وحملهٔ عرش حالا چار نفر فرشته‌کاندرکما نطق به القرآن اما قیامتده سکز نفر اولور (وعن ابن عمر) رضی الله عنهما
(بعثت بین یدی الساعة) مراد قیامتدر اجزاء زماندن برساعت برجزء اولمغین عند الله قلیله وتشبیها بالساعة
تسمیه اولندی وبین یدی الساعه یعنی قیامته قریب ارسال اولندم دیمکدرکه بقاء دین وعدم نسخ شریعتنه اشارت
وعبارتده استعارهٔ مکنیه روغادر (ومنه روایة ابن وهب) من تبعیضیه‌که حدیث طویل اسرادن بعض جار
ومجرور مقدم خبردر وابن وهب ابو عبد الله بن وهب الفهری المصری علم حدیثده یگانهٔ عصر اولوب مالك ولیث
علیهما الرحمه‌دن روایت احادیث بیورمشلردر یوز طقسان یدیده رو براه تکیه گاه نعیم اولدیلر مقدما امر قضایه
تکلیف اولندقده تجنن ایدوب الی الوفاة انزوا وخلقدن انقطاع ایله عمر کذار اولمشدر (انه صلی الله علیه وسلم قال
قال الله تعالی سل یا محمد) احد مفعولین برای تعمیم محذوفدر ای کل ماترید (فقلت ما اسأل یا رب) کسر وتشدید
موحده ایله (اتخذت ابراهیم خلیلا واتخذت موسی کلیما واصطفیت نوحا واعطیت سلیمان ملکا لا ینبغی لاحد من
بعده فقال الله تعالی له ما اعطیتك خیر من ذلك کله) مبتدا وخبر (اعطیتك الکوثر) فوعل من الکثرة بیضاوی
علیه الرحمه تفسیرکوثرده اقوال سبعه نقل ایدوب اشهری نهر جنت ویا قرآن ویا نبوتدر (وجعلت اسمك مع اسمی
ینادی به فی جوف السماء وجعلت الارض طهورا لك ولامتك) والحاصل اول شهسوار لامکان بها علیه التحایا
شب سنبل کون بنفشه فام اسراده حظیرت بهشت بربنی جولان وعجایب هوشربای زینتسرای فردوسی سیران

ایده‌رلر سرخزنهٔ نیران اولان مالکی وسائر فرشتگان حملة العرش تماشاسن ایدوب نثار جمال وجلال خلاق جهان
مشهود لحاظهٔ اعتبار ایلدکدنصکره احاطهٔ نطاق نطقدن بیرون الطاف مالانهایهٔ الهیه یه فائز اولدیلرکه ازدله
خطاب جلال احدیت وارد اولوب یا محمد نه دیلرسك دیله بندن دیدکده پروردکارا حضرتکدن طلب مرام
نه اولسونکه ابراهیم علیه السلامی خلیل وموسی علیه السلامی کلیم اتخاذ ایتدلك ونوح علیه السلامی مختار ومجتبی
قیلدك وسلیمانه بخشندهٔ ملك جهان اولدك که اندنصکره اول ملکت برفرده شایان دکلدر دیدم بنه خطاب عزت
شرقیافتهٔ ظهور اولدیکم حبیبم سکا عطا ایاش اولدیغم مکرمات انلره انعامدن بهتردرکه خیر کثیری جامع قرآن
جلیل الشاندر وسنك نام همایونکی اسم جلیله قرین قیلدم که عالم ملأ اعلاده اسمکله ندا واهل سموات انکله سبحه کردان
تبجیل اولورلر وروی زمینی حضرتکه بالاصاله وامتکه بالتبع مطهر ویا کیزه قیلدم دیو بیورروب (وغفرت لك ما تقدم
من ذنبك وما تأخر فانت تمشی فی الناس مغفورا لك) دخی خطاب مستطاب وارد اولوب یا محمد مافرط ومایفرط
منك صدور ایتمش اولسه بیله سنی مغفرت ومیان ناسده مغفورله اولدیغك حالده سیر ورفتار ایده‌سن دیدی
(ولم اصنع ذلك لاحد قبلك) سندن اقدم برکسنه ایچون بو منت عظیمه ونعمت جسیمه‌یی روزی قلمدم علی تقدیر
وقوع الذنب غفرانده جمیع انبیا علیهم التحایا مساوی دررلر بو مقامده مایعاتب علیه اولان امورکه ترکی انبیا حقنده
اولی اولان موادد در حضرت خاتم الانبیا علیه افضل التحایایه عفوله تخصیص بیوریلان سائر پیغمبران حضراتنه
عطا بیورلمدیغی حدیث شفاعت طویلدن متبادر وباهر اولور (وجعلت قلوب امتك مصاحفها) جمع مصحفکه
صحف مکتوبه‌یی جامعدر بعدذا قرآن مکتوب اولان مصحف ایله تخصیص قلندی ورواية خراده قلوب افظی
بدلی صدور واقعدر یعنی امتکك قلبلرینی مصحفلری قلدم حاصلی امتك ایچره حافظلر قلمله سنك اوزرینکه منت
ایلدم زیرا امم سالفه‌ده حفظهٔ صحف منزله افراد معدوده واقل قلیل ایدیلر اما امت مرحومهٔ محمدیه علیه الصلوة
والسلامده حفاظ قرآن وحدیث هرعصرده بیحد وبیشمار اولدیغی الطاف جلیلهٔ الهیه‌دندر (وخبأت) فتح خاء
معجمه وموحده برله پنهان معناسنه (لك شفاعتك الی یوم القیامة ولم اخبأها لنبی غیرك) بعض نسخده من قبلك
یعنی فصل قضاده شفاعت عظمی وشفاعات خاصه‌کی روز قیامته تأخیر واخفا ومهیا ایلیوب جنابکدن غیری
بر پیغمبر ایچون اخبا واخفا ایتمدم مقام معهودك غیری پیغمبران حضراتیچون کرچه شفاعات حاصله اما اول
حضرته تخصیص قیلنان شفاعت کبری دیکرانه غیر میسردر (وفی حدیث آخر رواه حذیفة) ابن الیمان العبسی
الصحابی صاحب سر رسول الله صلی الله علیه وسلم اوتوز اوچ سنهٔ هجریه‌ده سیر گلگشت بهشت ایلدی رضی الله
عنه وقدس سره (بشرنی یعنی ربه) اصل روایة حدیثده فاعلی ذکر اولندیغی حصول علمه بناءً درحق توارت بالحجاب
قولکریمی آسا (اول من یدخل الجنة) مبتدا ومن موصوله وجمله یدخل صلهٔ من (معی) ظرف متعلق یدخل (من
امتی) یدخل ضمیرندن حال اولور (سبعون الفا) خبر مبتدا (مع کل الف سبعون الفا لیس علیهم حساب) مع کل الف
لفظ سبعونه صفت ویا حال اولور لیس علیهم الخ الف ثانیه‌یه صفتدر ابن عساکر رحمه الله حذیفة بن الیمان رضی الله
عنهدن حل اسرار روایت بیوررکه سلطان عالم صلی الله علیه وسلم بالسعاده بشارت بیوردیلر رب جلیل بکا تبشیر
جمیل ایدوب جمله امتمدن بهشته اول داخل اولان کروه علیه هفتاد هزارکسنه‌درکه هرهزار ایله انلرك اتباع
وذریتلرندن یتمشر بیك کسنه دخی بلا حساب ولا مناقشة بل تکریما لهم انلر ایله دخوله امر اولنور وقد حسب
مافی الحدیث فبلغ اربعمائة الف الف وتسعمائة الف (واعطانی ان لا تجوع امتی) دخی امتم جدب وقحط ایله مبتلا
اولمغی بکا بخش ایلدی قحط وغلا ایله جمیعی استیصال قلنمیه‌لر امدی بخصوصها بعض اقطارده وقوع بولنه قحط
وکران بو معنایه منافی دکلدر زیرا اولان دیارده مستمر وجمله‌یه عام اولمز (ولا تغلب) ضم مثناة فوقیه ایله یعنی
جمیع امت مغلوب سرپنجهٔ دشمنان اولمز ویا مغلوبیتلری بردوام اولمز ویا عدم مغلوبیت اول سلطان دین علیه
صلوات الله المعین حضرتلرینك شرع مطهرنه هرچند اطاعت وانقیاد ایله مشروط اولوب (ان تنصروا الله ینصرکم)
شرطی مقتضاسنجه عمل اوله چون تبدیل وتغییر اطاعة حق ورسول مطلق ایله درکار اوله‌لر اضافهٔ تشریفدن
اخراج قلنورلر (واعطانی النصر والعز) ای الاعانة والغلبة والقوة (والرعب یسعی بین یدی امتی شهرا) شهرا
مفعول مطلقدر یعنی امتك پیش وپسلرنده خوف وهراس دل دشمن مع بعد المسافه یکماه مسیره سیر وتقدم ایده
والحاصل رعب ماده‌سی همان جناب رسالتمآبه مخصوص اولیوب بلکه عموم امتنده دخی بو حالهٔ جلیله
موجوده اولدیغنه تنبیه هویدادر (وطیب) تشدیدیا وبناء مجهول له ویا بالمعلوم ای احل (لی ولامتی الغنائم) اصل
دلجیده مغانم واقعدر وهی شاملة للنیء هنا (واحل لنا کثیرا مما شدد علی من قبلنا ولم یجعل علینا فی الدین من حرج

یعنی بکا واستمه بزدن مقدم اولان امم اوزره تکلیف اولنان امور شاقه دن بسیار قوانین الهیه تسهیل وحلال قلنوب اوزریمزه دین حنفیه سمحه ده شدت ومضایقه قلمدی نتکیم امم سالفه یه محل نجاستی قرض وعمدا وخطأ قصاصلك وجوبی کبی امور طاقت کذاردن بوامة مرحومه معاف بیوریلوب قصر صلوة وتیمم وعذرله ترك قتال اسباب بسیار مواده توسعه برله رخصت یاب اولدیلر (وعن ابی هریرة رضی الله عنه عنه صلی الله علیه وسلم) روایتکردهٔ شیخین علیهما الرحمة اولان خبر صحت اثرده ابی هریرة رضی الله عنهدن مرویدر حضرت سپهسالار خیل انبیا علیه اکمل التحایا بیوررلر (ما من نبی من الانبیاء الا وقد اعطی من الایات ما مثله امن علیه البشر وانما کان الذی اوتیت وحیا اوحی الله الی) مانافیه ومن لتاکید النفی صله ومبتدادر ومن ثانیه تبعیضیه ویابیانیه وجار ومجرور نبی یه صفتدر (الا وقد اعطی) خبر مبتدا اوراواوتاکید الاتصال مزیده در وضمیر مستتر اعطی مفعول اول وما موصوله ویاموصوفه مفعول ثانی اعطی ومثله مبتدا وامن علیه البشر خبردر وامن غلب معناسنی متضمن اولمغین علی ایله تعدیه ایلدی ویاعلی بمعنی الباء اوله وضمیر علیه مایه راجعدر وجار ومجرور امن فعلنه متعلق ویااندن حال اولور وایاتدن مراد معجزاتدر ومفعول اوتیت محذوفدرکه اوتیته دیمك اوله وکلام موحی به معناسنه ویاقصر افرادی اولوب حصر حقیقی اولمیه (فارجو) فاء تفریعیه (ان اکون اکثرهم تابعا یوم القیامة) پیغمبراندن برنبی یوقدر الا انلره ایمان کردهٔ بشر اولان معجزه امثالی آیاتدن برمعجزه بخشایش بیورلدی اما اول معجزه کدانکله بن ارسال قلندم اول وحی قبیلندندرکه خدای جلیل الی بکا وحی ایلدی بن رجامندمکه انبیا حضراتك روز قیامتده اتباع وامت جهتندن بسیار تربینی اولم (معنی هذا الحدیث عند المحققین بقاء معجزته مابقیت الدنیا وسائر معجزات الانبیاء ذهبت للحین ولم یشاهدها الا الحاضر لها ومعجزة القرآن) اضافه بیانیه در (یقف علیها قرن) قرن فاعل یقف (بعد قرن عیانا) کسر عینله مشاهده (لاخبرا الی یوم القیامة) تأبید وبقادن کنایه در یعنی ارباب تحقیق عندنده بوحدیث شریفه معناسی دنیا طوردقجه اول خاتم الرسالةنك معجزه سی بقا وبرقراری مراد اولنور وپیغمبران سائره معجزه لری در عقب وقوع ویاعصری انقراضنده منقرضه ویااول پیغمبرلك راحتسرای عالم بقایه توجهلریله ذاهبه درواول معجزه یی معاینه ومشاهده ایتدی الاول حیننده واقف واول آیتك اوان ظهورنده اماده اوانلر همان درنظرهٔ اولی معاینه ایلدی ومعظم معجزات سید کائنات اولان قرآن باهل البرهان معجزه سی عیانا لاخبرا تابروز حشر بی دربی اهل قرن اطلاع یافته ودانا اولور (وفیه کلام بطول هذا المختبه) ضم نون وسکون خاء معجمه وموحده ایله ای مختاره یعنی بوحدیث شریف مبنی ومعناسنده کلام علما طائل اولور نکتهٔ تأویل مشروحه زبده وکزیدهٔ اقوالدر (وقد بسطنا القول فیه وفیما ذکر فیه سوی هذا آخر باب المعجزات) یعنی باب معجزات حضرته ونبسه اواخر فصولده بومحلك غیری ذکر اولنان مواد ایات بحثی سرد وتفصیل ایلدك (وعن علی رضی الله عنه کل نبی اعطی سبعة نجباء) جمع نجیب کریم وحسیب ویاهمدم ورفیق معناسنه (ونبیکم صلی الله علیه وسلم اعطی اربعة عشر نجیبا منهم ابوبکر وعمر وابن مسعود وعمار) ابن ماجه وترمذی علیهما الرحمه روایتلرنده لیث غالب علی بن ابی طالب کرم الله وجهه بیوررکه هر پیغمبره امتندن یدی شریار وهمدن تعیین واعطا بیوریلوب پیغمبرکز سلطان کونین صلی الله علیه وسلمه تکریماله ضعفیله چارده رفیق کامل وشریف احسان اولندیکه از جمله جناب صدیق ویار غار رفیق ابوبکر رضی الله عنه وفاروق منیع الجناب عمر بن الخطاب وخادم عاقبت محمود عبدالله بن مسعود وعمار بن یاسر نجبادندر وبنه حضرت کرار کرم الله وجهه جنابلرندن روایتکردهٔ ابی نعیم اولان خبرده مرویدر قال رسول الله صلی الله علیه وسلم انه لم یکن نبی الا وقد اعطی سبعة رفقاء وزراء نجباء وانی قد اعطیت اربعة عشر وهم حمزة وجعفر وعلی وحسن وحسین وابوبکر وعمر وعثمان وعبدالله ابن مسعود وابوذر والمقداد وحذیفة وعمار وسلمان وفی روایة بلال انتهی ذوالنون قدس سره بیورمشلرکه نقبا اوچیوز ونجبا یتمش وبدلا قرق واخیار یدی وعمده چهار وغوث یکدر ابوبکر مطوعی علیه الرحمه خضر علیه السلامله ملاقات ایدن ذواتك برندن حکایه وانلر دخی خضر علیه السلامدن نقل بیوررد وقتا مرور کائنات علیه افضل الصلوات راحتسرای بقایه رحلت ایلدیلر ارض طرف کردکار عالم جل وعلایه عرض اشتکا ایلیوب الها پروردکارا نابروز جزا بنم اوزمده ذوات نبوت پناهان رفتار وسیری نایاب اولمغین بی پشت وپناهم دیدکده مولای معین زمینه خطاب بیوروب امة محمدن قلبلری دل پیغمبران اوزره نیجه خواص بنده کانمی سنك ظهرکده قیلوب سنی انلردن تهی مانده قیام دنیا صدار بشارت ایلدکده کرمکارا اول ذوات مکرمه نه مقداردر دیو پرسان اولدی خطاب عزت صدور ایتدیکی اوچیوز نفر اولیا وهفتاد نجبا وچهل اوتاد وده نقبا وهفت عرفا وسه

مختارین وبك غوث دردیوا خبار بیورلدی پس غوث رحلت ایتدکده اوچلرك بری غوثیت مقامنه قائم وسبعه دن ثلاثه یه نقل وعشره دن سبعه یه واربعیندن عشره یه وسبعیندن اربعینه وثلثمائه دن هفتاده وسائر خلقدن بری امتیاز بیوریلوب ثلثمائه یه نقل اولنور وهکذا الی ان ینفخ الصور کذا لعلی القاری وشهاب الخفاجی فی شرحهما علی الشفا (اللهم اجعلنا منهم واحشرنا فی زمرتهم امین (وقال صلی الله علیه وسلم ان الله قد حبس عن مکة الفیل) حبس منع معناسنه وقصهٔ فیل ووقعهٔ ابرهة الحبشی اشهر من ان یذکردر بوخبر شهیر ابی شریح طریقندن روایتکردهٔ شیخین علیهما الرحمه درکه روز فتح مکه ده خلاصة الموجودات حضرتلری تحدیث نعم الهیه بیوروب حدیث مشار الیه ایله ناطقه پرداز اولمشلردر (وسلط علیها رسوله والمؤمنین) سلطانی قولیله کویا اولمدقلری طرف ذی الجلالدن مأموریتنه مشیر وحظوظ واغراض نفسانیهدن تنزهلرینه ایما ایله غائب منزله سنده تعبیر بیوردیلر یعنی پادشاه جهان آفرین حضرتلری اصحاب فیلی مکه دن منع بیوروب ومکه اوزره رسولنی وامت وعسکرنی تسلیط ایلدی (وانها لا تحل لاحد بعدی) بعض نسخه ده من امتی واخریده لم تحل واقعدر وتحل معروف ومجهول اولمسی محتملدر امدی علم ازایده تحریمی سبق ایتدیکنه اشارتدر (وانما احلت لی ساعة من نهار) یعنی بندن اصکره مکه ده قتال برفرده حلال قلنمدی انجق بنجون حلال قلنوب هنکام صباح روز فتحدن زمان یسیرایدی دیو بیوردیلر حریر تحریر ابی بکر ابن العربی اوزره معنای خبر لطیفدن مراد لاجل القتال بغیر احرام مکه یه دخولدر زیرا عیاذا بالله بغاة ویا کفار تغلب ایتسه لر بالاجماع انده قتال واجب اولوردیدی پس قتال ابدا حلال اولمش اولور دیمی وجه مقرر اوزره مذهب حنفیه قاعده سنه انسب واقربدر (وعن العرباض بن ساریه رضی الله عنه) کسر عین وسکون را وموحده وضاد منقوطه ایله قوی معناسنه علیتنه نقل اولندی کبار اصحاب واهل صفه دن الی الوفاة صفه ده ساکن اولور یتمش بش سنه هجریه ده صفهٔ پرصفای مأوایه نقل ایلدی (سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول) جملهٔ حالیه (انی عبد الله وخاتم النبیین) خاتم کسر وفتح تا ایله ای اخرهم ومن به کمالهم وفی روایة انی عبدالله مکتوب ای بمعنی لدیه (وان آدم لمنجدل فی طینته) منجدل مختلط ویاساقط معناسنه فی طینته خبر ثانی لان (وعدة ابی ابراهیم) کسر عین مهمله وتخفیف داله وعد معناسنه مصدردر بعض نسخه ده دعوت ابراهیم روایتی اشهر واظهردرکه (ربنا وابعث فیهم رسولا منهم) ایهٔ کریمه سیله دعا وابراهیم علیه السلامه اشارتدر (وبشارة عیسی بن مریم) بشارة کسر موحده ایله بشری اسامصدردر رؤیا اسم مصدر بمعنی المبشور کریمهٔ (ومبشرا برسول یأتی من بعدی اسمه احمد) قول شریفندن حکایه بیورلشدر امام احمد وبیهقی وحاکم اسناد صحیحی اوزره عرباض رضی الله عنه الفیاض جنابندن مرویدر بیوررد حضرت خاتم الرساله علیه التحیه بی پیامرس اولدیغی حالده سماع ایلدم بیوررایدی کم بن بنده خدا وخاتم الانبیا ایدم بدرستی هنوز قالب بی روح صفی الله خاکله آمیخته وخمیر طینتنده فتاده ایدی وبن جد امجدم خلیل اللهك دعوتی وبرادرم روح اللهك بشارتی یم دیدی امدی کندولرین نفس دعوت وبشارت قیلمه ده مبالغه قصد بیورلشدر (وعن ابن عباس رضی الله عنهما قال ان الله فضل محمدا صلی الله علیه وسلم علی اهل السماء وعلی الانبیاء) بیهقی ودارمی وابن ابی حاتم روایتلرنده جناب ترجمان القرآن رضی عنه المنان بیوردیلرکه حضرت رحمان جل شانه نبی آخر الزمانی فرشتکان اسمان وپیغمبران ذیشانان اوزره فردا فردا وعلی المجموع سرمدا تفضیل وتبجیل ایلدی (قالوا فما فضله علی اهل السماء) مجلس سامی حضرت حبر وراوی خبرده حاضر اولنلر پرسان اولدیلرکه نه دلیل وسبب ایله محمد علیه السلامی سروشان مقربان درکاه اوزره تفضیل بیوردی (قال ان الله تعالی قال لاهل السماء ومن یقل منهم انی اله من دونه الایه) فذلك نجزیه جهنم جناب حبر جوابداده اولدیکه حضرت مولا جل وعلا اهل سماء حقنده بیوردیکم اهل سمادن هرکم بن اللههدن غیری آلهم دیر یعنی ماسوی الالهه الوهیت اثبات ایدر بز اوقائلی اتش دوزخله جزا ایدرز والحاصل اهل سمایی مع عصمتهم علی سبیل الفرض عذاب جهنم ایله تهدید ایلدی پس اول حضرتك رتبه سندن عندالله ملائکه نك رتبی انحطاطنه دلالت ایتمشدر (وقال لمحمد صلی الله علیه وسلم انا فتحنا لك فتحا مبینا لیغفرلك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر الایة) وفخر المرسلین حقنده بونواید عظیم الشان بشارت نشانله تکریم بیوروب بما صدر ومایصدر زلاتدن مغفورله وغیر مؤاخذ قیلدی امدی مقام خطابده عتاب کونه (لئن اشرکت لیحبطن عملك ولتکونن من الخاسرین) آیتی اول حضرت حقنده ورود اتمکین حدیث مذکور ایله استدلال بحثی ایجاب ایدر لکن قضیهٔ فرضیه وتقدیریه در والا عصمة انبیا وملائکه قطعیه اولمغله صاحب کشاف علیه الرحمة هذا علی سبیل التمثیل مع احاطة علمه سبحانه بانه لا یکون قولیله آیتی تفسیر ایلمشدر شاید راوینك استدلال ومرادی حضرت سرور کائنات صلی الله علیه وسلمك ملائکه اوزرینه دخی مبعوثیتنی اراده درکم تبارك الذی نزل الفرقان علی

عبده ليكون للعالمين نذيرا) كريمه سى ملائكه يه اول حضرتك ارسال بيورلديغى معناى مفيده اولوب ومن يقل منهم
ايه نذارت احتواسيله ملائكه يى انذار اولنمش اولور (قالوا فما فضله على الانبياء قال) بنه اصحاب جناب ابن عباس رضى
الله عنهمادن پرسان اولديلركه يا پيغمبران اوزره اول حضرتك فضلى نه ميدر ديديلركه (قال ان الله تعالى قال
وما ارسلنا من رسول الا بلسان قومه الاية وقال لمحمد صلى الله عليه وسلم وما ارسلناك الا كافة للناس) كافه مفعول
مقدرك مفتيدر اى رسالة كافة وناس كافه يه متعلق حاصلى آية شريفه حضرت پيغمبرك عموم رسالتنه وسائر
هر بر پيغمبر كندو قومنه تخصيص ارسال اولندقلرينه دلالت ايدر (وعن خالد بن معدان) فتح ميم وسكون عين
مهمله ايله معدان حمصى كه كبار زهاد تابعيندندر هفتاد نفر اصحاب ذوى الاحترامى ادراك ايليوب يوز درت سال
هجريه خالد برينه رحلت ايلدى (ان نفرا من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم قالوا يا رسول الله اخبرنا عن
نفسك) اصحاب باصفادن بر كروه عليه فخر عالم صلى الله عليه وسلم جنابندن پرسان اولوب يا رسول الله اول امر
وابتداء حالكدن بزه خبر ويرديديلر (وقد روى نحوه) واو حاليه وفعل مجهولدر اى مثله (عن ابى ذر) صحابى غفارى
رضى الله عنه اخراج الدارمى (وشداد بن اوس) برادرزادهٔ حسان رضى الله عنهما سنه ثمان وخمسين شام جنت
مشامده عزم عقبى ايلدى رواه ابو نعيم (وانس بن مالك فقال صلى الله عليه وسلم نعم) حضرت فخر رسالت سؤال اصحابه
جواب داده اولوب اول امردن منزله خبر ويره يم (انا دعوة ابى ابراهيم) اسم شريف ابدن بدل ويا عطف بيان دروابن
جده اطلاق اولنور (يعنى قوله ربنا وابعث فيهم رسولا منهم) جناب خليل الله عليه سلام الاله دعاسيله كه خدايا امة
مسلمه ده بنه انلردن جناب حضرتك بر پيغمبر بعث وارسال ايله ديو دعوة مجابه سنك عينى ويا اثرى يم امدى نسل
اسمعيل عليه سلام الجليلدن حضرت حبيب الله عليه صلوات الاله جنابندن غيرى رسول بعث اولنمدى (وبشرى
عيسى) اى بشارة عيسى عليه السلام بقوله تعالى حكاية منه (ومبشرا برسول يأتى من بعدى اسمه احمد) وبعض
نسخده وبشرى بى ياء متكلمه مضاف باء موحده بر له واقعدر (ورأت امى حين حملت بى) وفى رواية حين وضعتنى
(انه خرج منها نور اضاءت له قصور بصرى) ضم موحده وسكون مهمله وقصر له مدينهٔ منوره ايله دمشق بيننده
اعمال شامدن بر بلده دركه هجرتك اون اوچنده بلاد شامدن ابتدا فتح اولنان بصريدر اول نور ديدهٔ جان عليه صلوات
الرحمان بيورركه بن غنودهٔ خلوتخانهٔ رحم مادر اولدقده والدهم كورركه كندو وجودندن بر نور ساطع الظهور جدا
اولوب بو طارم مينا نماى زبرجد فام بروجهله منور اولديكه صفاسندن بصرينك قصرلرى منظورلرى اولدى ابن
عساكر نقلى اوزره اثناء حملده رؤية آمنه زينتسراى واقعه ده اولوب واول حضرت شهرستان وجوده نورپاش
اجلال اولدقده رؤية نور حقيقت ظهور ايدى كه خداى ذو الجلال رؤياى اولى تحقيق وعيان ايلدى ديمشدر امدى
رواية حملت بى او وضعتنى رؤية دوبار اولمق اوزره روايتين بينى توفيق بو يوزدن صورتنما اولمشدر (واسترضعت)
بناء مجهولله يعنى والدهم بنى رضاعمى طلب ايلكار اولدى فى بنى سعد بن بكر قبيلهٔ معروفه دركه دايهٔ مهربان حليمة السعديه
بنت ابى ذويب اول قبيله دندر (فبينا انا مع اخ لى) بينا ظرف والفى اشباع ويا كافه در بينما كبى واخوت رضاعيه در
نسبى دكلدر (خلف بيوتنا) بيوت بنى سعد وكندولره اضافتى باعتبار السكنى او التغليبدر (نرعى بهما) فتح باء
موحده وسكون ها وميمله جمع بهمة حمل وجدى ايميدر وضأن ومعز اولادنه دخى اطلاق اولنور (لنا اذ جاءنى
رجلان) مجازدركه شكل آدميده ايكى فرشته در (عليهما ثياب بيض وفى حديث آخر ثلاث رجال) جبريل وميكائيل
واسرافيل عليهم السلام (بطست) فتح طا وسكون سين مهمله ومثناة فوقيه ايله اكن ديدكلرى اناء معروفدر وشين
معجمه ايله طشت غلط ويا معناء مذكوره لغة اخرى اوله (من ذهب مملوءة ثلجا) ومملوءة مجروره صفة ويا منصوبه حالدر
ويا تأنيثله ايراد طست مؤنث مذكر اولمق اعتباريله ويا آنيه تأويليله درو ثلج سكون لام ايله برف وفتح لام ايله بمعنى اليقين در
كما قاله التلمسانى (فاخذانى فشقا بطنى) حاصل كلام حضرت سيد الانام عليه الصلوة والسلام بيورورلركه بر وقت
بن وبرادر رضاعيم ضميره ايله سخله وبره رعينه دركار ايدك دوسه مردان بلند اندام جامهٔ سفيد پوشان وبر طست
زرين كه برفله ملان ايدى يكا كلديلر وبنى اخذ ايدوب سينه مى چاك ايديلر ديدى (قال فى غير هذا الحديث من نحرى
الى مراق بطنى) نحر اعلاء صدر ومراق فتح ميم وتشديد قافله لا واحد له من لفظه والميم زائدة (ثم استخرجا منه) ضمير
جوفه ويا بطنه عودى سياق كلامدن معلومدر (قلبى) مفعول استخرجا (فشقاه واستخرجا منه علقة سوداء فطرحاها ثم
غسلا قلبى وبطنى بذلك الثلج حتى انقياه) يعنى اول مردان خدا بالاى سينه مدن تا بناف بر سكينله شق صدر ايليوب
درونمدن يوره كم بيرون قيلوب دونيم ايتديلر وفؤادمدن دم سياه جامد استخراج ايدوب انداخته قيلديلر بعده دل
وشكمم اول برف جنانله شست وشوى ايتديلر تا كم حظ شيطان واخلاق ذميمه وخاشاك وسوسه دن پاك ايلديلر

(قال فى حديث آخر ثم تناول احدهما شيئا فاذا بخاتم فى يده من نور يحار الناظر دونه فختم به قلبى فامتلأ ايمانا وحكمة
ثم اعاده مكانه ثم امر) تشديد رايله (الاخر يده على مفرق) ميمك فتحى وكسر وفتح را ويتيم مافاء ساكنة ايله لغة محل
شق وعرفا وسط رأس ويا مصدر ميميدر (صدرى فالتأم) بعد المثناة همزه ايله اى انضم واجتمع يعنى حديث ديكرده
اول حضرت بيورديلركه بعد الغسل دو فرشته نك بريسى ديكرندن برشى تناول ايلدى پس نوردن دست ملكده
بر مهر انور دركه نورانيت ونفاستده اندن اقل ودون اولانه نكاه ايدن حيران اولور اول مهر ايله قلبمى ختم ايدوب
خاتمدن ظهور يافته نور ايمان ومعرفة الله وايقان ايله دلمى مالامال ايلدى بعده خاتمى تناول ايتديكى فرشتهٔ نور
سرشته دستنه نهاده وتسليم ايدوب ملك اخر دخى دست نور پيوستنى جاى چاك سينهم اوزره امرار ايليوب درعقب
صدرم ملتئم اولدى امدى درون مقدسلرنده چونكه علقهٔ سوداء تعلقى تميوب اخراجى مقتضى ايدى نه عجب خلق
اولندى ديو خاطره سنوح ايدرسه ارباب الباب جواب بيورمشلركه حكمة الله تكميل خلق انسانى اولمغين كمال
اجزاء انسانيه يى انشاد ندنصكره ينه اخراجى حضرت حبيبه مزيد اكرام ونقايصدن تنزيه وتقديس بيورملرنده
مبالغه دن ناشيدر ولذا بو منت جسيمه اعلامنده الم نشرح لك صدرك خطاب مستطابيله امتنانى بيان بيورديلر
ديمشلر (وفى رواية ان جبريل قال قلب وكيع اى شديد فيه عينان تبصران واذنان سميعتان) عن الاول
مضارعله تعبير وعن الثانى ثبوت اوزره دال اسميله اداء رأى تفننددر يعنى بر روايتده امين وحى الهى امر شق
صدرى رسيدهٔ ختام بيوردقده ديديلركه دل اكاهى قويدركه انده دو چشم خدابين وحق شنيده دو كوش پر هوش
بديدار ظهوردر ديو تحسين ايلديلر (ثم قال احدهما لصاحبه زنه بعشرة من امته فوزننى بهم فرجحتهم ثم قال زنه
بمائة من امته فوزننى بهم فوزنتهم ثم قال زنه بالف من امته فوزننى بهم فوزنتهم) وزن معروف ورجحان
ايسه كفتينده ظاهر اولان تزايد وثقلادركه راجح نزول ايدوب مقابلى بالا تر اولور وامتدن مراد امة اجابت ويا عهد
حضرتده موجود امة دعوت يعنى فرشتكانك بريسى ديكرينه امر ايتديكم كمال حضرت مصطفى عليه التحايايى
امتندن اوننك كمالاتيله بحسب النظر العلى وزن ايله پس بنى عشر امثال كمالات امتمله وزن ايلدى انلره راجح اولدم
بعده يوز ايله وزن ايت ديدى ينه سنجيدهٔ ميزان نظر ايلدى ينه رجحان كفهٔ كمالده جلوه نما اولوب بعدها امتندن
هزار ايله مقابله ايله ديدكده ترازوى نظرده وزن ايدوب ميزان اعتبارده برابرلك تميوب كمالم كفه سى كران وانلره
غالب كلمكين (ثم قال دعه عنك فلو وزنته بامته لوزنها) بعده اول ملك صاحبنه بيورديكه تركك وزن ايله اكر جميع
امتيله سنجيدهٔ ميزان كمال ايتسك ينه جمله يه غالب اولوردى امدى بو خبر صحت اثر حضرت سيد المرسلين عليه
صلوات الملك المعين جنابنك جميع ناسدن شجاعت وقدرت وعلم وكمال وفطنت جهتندن افضل واقوى اولديغنه
دليل وافيدر (وقال فى الحديث الاخر ثم ضمونى الى صدورهم وقبلوا رأسى وما بين عينى) تشديد يا ايله تثنيهٔ عين (ثم قالوا
يا حبيب) ضم اوزره مبنى يا حبيب الله ديمكدر (لم ترع) ضم مثناة فوقيه وفتح را مهمله وعينله مبنى للمجهول اى
لم تخف (انك لو تدرى ما يراد بك من الخير لقرت عيناك) حاصل كلام خبر مذكورده بيورديلركه بعد ما كان اول فرشتكان
بكا اظهار محبت وتكريم ومودتله سينه لرينه نهاده ودراغوش ومعانقه وسر وميانهٔ دو چشم بوس ايتديلر بعدذا
يا حبيب الله هراسان اولمه اكر حضرتكه مراد اولنان خير كثيره واقف ودانا اوليدك چشمك روشنا وقرار اولوب
شاد وخندان اولوردك ديديلر امدى سزاوار محبت وشايان اكرام اولنلرك سر وميانهٔ ديدهلرينى بوس ايتمده
استحباب روشندر (وفى بقية هذا الحديث من قولهم ما اكرمك على الله ان الله معك وملائكته) ثم ضمونى حديث
اطيبى ضميمه وتتمه سنده ملائكهٔ كرامك اول دركاه نمايهٔ نبوت رفعت ومنزلتندن تعجب كنان ثنالرى جملهسندندركه
عجب پروردكار متعال دركاهنده كريمترسن اى حبيب خدا زمان ومكاندن منزه فرد بيچون جل شانه سنكله معيت
مكانت وقربت وحضور جمعيتله يعنى لا المعية المكانية والاجتماعية در وسر وشان كبريادخى حفظ وحراست ونصرت
ومعاونت جهتندن جنابكله يارو همدم وهم صحبتدر ديديلر (قال فى حديث ابى ذر) دارمى روايتنده اولان خبر
غفارى رضى الله عنهده بيورديلر (فما هو) ما نافيه وضمير شاندر ديديلر اى فعلهما بعد ذلك الوا الامر والشان (الا ان
وليا عنى فكانما ارى الامر) معاينة بو مقامده امردن مراد اول حضرتنه اكرام بيوريلن مكرمات داد حق ومقدمات
نبوت ورسالت وارهاصاتدر والحاصل شان اول سر وشان مكرميندن منصرف اولديلر كويا بن امر نبوت ورسالتى
همان عيانا كه مشاهده ومعاينه ايدر اولدم (وحكى ابو محمد مكى وابو الليث السمرقندى وغيرهما ان آدم عليه
الصلاة والسلام عند معصيته) هذا الظرف متعلق بقوله (قال) ومقوله (اللهم بحق محمد اغفر خطيئتى) ويروى
تقبل توبتى عمر رضى الله عنه طريقندن سند ضعيفله روايتلرنده مكى وسمرقندى حكايه بيورورلركه ابو البشر صفى

الله شجره‌دن اكلی خصوصنده تضرع ايتدكده جناب حقه محمد عليه السلام ايله توسل بيوروب خدايا محمد عليه السلامك سنك دركاه احديتكده مستحق اولديغی كرامت وزلفی ايله يعنی محمدك حرمتی وعشقنه بندن صدور يافته اولان خطيهٔ صوريه‌می ستر وعفو ايله ديدی وروايت ديكرده كاهمدن رجوع وانابتم قبول ايله ديو نالان وكريان اولدقده (فقال له الله تعالى من اين عرفت محمدا) حضرت مولا جل وعلا آدم عليه السلامه خطاب ايليوب محمدی ندن بيلدك ديدكده (قال رأيت فی كل موضع من الجنة مكتوب لا اله الا الله محمد رسول الله) جملهٔ شهادت اسم مفعول مكتوبه نائب فاعلدر وبو مقامده رؤيه رؤيهٔ بصريه‌در (ويروى محمد عبدی ورسولی) محمد رسول الله بدلی محمد عبدی مرويدر (فعلمت انه اكرم خلقك عليك فتاب الله عليه وغفر له) والحاصل آدم عليه السلام دركاه كبريايه توجه ايدوب آلهاهر طاق ورواق ودر ودريچه وكتابهٔ ايوان وحيطان بهشتده نام جميل محمد اسم جليلنه قرين ونوشته بيورلديغن معاينه ايليوب بلدمكه مخلوقاتك ايچره محمد دركاه عزتكده كريم تردر ديوب حضرت ايزد متعال صفی اللهك توبه‌سن شايان قبول وكناهنی عفو ايلدی امدی بعض دعواتده انبيا واوليا ايله توسل اولنوب بحق فلان ديمك جائز اولديغنه بو خبر جليل دليل اولور وعلمادن بعضيلری لا يجوز ان يقال مثله لانه ليس لاحد على الله حق كلاميله افتا ايلديلر اما جوازنه نيجه احاديث كثيره وقوی برهان صريحدر (وهذا) اللهم بحق محمد قول عزيزی (عند قائله) ای راويه وناقله (تأويل قوله تعالى فتلقى آدم من ربه كلمات فتاب عليه) يعنی حق تعالينك بو قول جليلی تفسيريدركه آدم عليه السلام دعای اللهم بحق محمد كلماتنی جناب حقدن اعلام والهام ايله تلقی ايلدی ديمك اوله اما عند الجمهور كلماتله مراد ربنا ظلمنا انفسنا دعاسی اولمق مشهوردر امدی معنای تلقی من الله من غير واسطة اخذ اولمغين اللهم بحق محمد قوليله تلقی مراد اولنمده خفا غير خيدر زيرا هر جای والای بهشتده اسم محمدی نوشته مشاهده وروئيتيله ظهور پذير در پس تلقی ايله دعای مشار اليه مراد اولنمسی چندان مناسب كورلمز ديديلر اللهم الا ان يقال فكانه جعل الهام الله له الدعاء بها بمنزلة تلقيها عنه وقيل انه على قراءة ابن كثير بنصب آدم ورفع كلمات ومعنى تلقيها استقبالها باخذها والعمل بها حين علمها اخبر مذكورده آدم عليه السلامك فن كاتبه دانشی استدلال اولنور ودخی طرف حقدن آدمه من اين عرفت قول شريفنده استفهام حقيقی اوزره دكلدر بلكه خطاب مستطابله حضرت آدمی تشريف وفضيلت جناب محمد عليهما الصلاة والسلامی درعقب اكا تبيين مراد ايلدی (وفی رواية اخرى) ضم همزه وسكون خاء معجمه ايله ونسخهٔ ديكرده مد الف وضم جيم وتشديد راء ويا نسبتله امام ابو بكر محمد بن الحسين البغدادی مصنف كتاب الشريعة مراد اولنه (فقال آدم) فی جواب ما تقدم (لما خلقتنی رفعت رأسی الى عرشك فاذا فيه) مقدم خبر (مكتوب) موخر مبتدأ ويا فيه مبتدأ ومكتوب خبر اوله (لا اله الا الله محمد رسول الله) وهذه الجملة بدل من مكتوب (فعلمت انه ليس احد اعظم قدرا عندك ممن جعلت اسمه مع اسمك) يعنی خبر ديكرو يا امام آجری روايتنده جناب آدم عليه السلام مناجاتنده خدايا وقتاكه بنی عدمدن وجوده كتوروب خلق ايلدك عرش اعلاكه سر بر آوردهٔ نكاه اولدم لا اله الا الله محمد رسول الله عنوان جلالت نشانی كتابهٔ طاق عرش برينه نوشته معاينه ايدوب بلدمكه دركاه عزتكده كندی نام جليلكی اسمنه قرين قيلديغك ذاتدن شرفا وقدرا عظيم الشان وجليل العنوان كمسنه نايابدر ديدی قال الشهاب الخفاجی قلت ومن هذا الحديث يؤخذ ان كتابة اسماء الله ونحوها فی سقوف المساجد ونحوها غير مكروهة كما توهم انتهى (فاوحى الله اليه وعزتی وجلالی انه لآخر النبيين من ذريتك ولولاه ما خلقتك) ايزد متعال آدم عليه السلامه وحی ايدوب عظمت وجلالم حقی اسم باكمه نامی قرين مشاهده ايتديكك ذات سنك ذريتكدن وپيغمبرانك خاتميدر اكر محمد اولميدی سنی خلق ايتزدم ديو بيوردی امدی وجود پر جود وذات بهبود سلطان عالم ايجاد مكوناته باعث وسببدركه لولاك لما خلقت الافلاك معنی بو مضمون عبرت نمونی مشعر اولور (قال وكان آدم عليه الصلاة والسلام يكنى) تشديد نون ويا تخفيفله مجهولدر (بابی محمد) كما رواه البيهقی عن علی رضی الله عنه مرفوعا ووجه تخصيصه لكونه افضل اولاده او للشرف باسناده (وقيل بابی البشر) وهی اشهر وتقدير مضاف اليه ابو خير البشر اولمق دخی بعيد دكلدر يعنی ناقل آخر روايت بيوردركه جناب صفی الله ابو محمد ايله كنيه لندی ويا ابو البشر ايله مكنی درديديلر (وروى عن سريج ابن يونس) ضم سين مهمله وفتح راء ومثناة تحتيه وجيمله در اماشين معجمه ايله تصحيف وحاء مهمله ايله ضبط واستعمالی غلطدر ابن يونس البغدادی امام الحديث ايكيوز اوتوز بشده دار السلام عقبايه عزم ايلدی (انه قال) ضميرك رسول الله صلى الله عليه وسلمه عودی ظاهر وسباق مفهومدر اما بر نيجه ارجاعی خبر مذكوری حكم مرفوعده قلمسنه باعثدر (ان لله ملائكة سياحين) سياحت صنايع پروردكاری مشاهده برله من غير قصد معين سير وسفر در (عبادتهم)

ظاهر لفظنه نظرو يا طائفه تأويليله ضمير تأنيث ايراد اولندی مبتدا وخبری ((على كل دار) ای حفظ اهل كل دار ديمكله مضاف تقديرندن لابددر وفی نسخة عيادتهم بالتحتية المثناة من عاد يعود اذا زار ورجع من الزيارة واقتصر الشمنی على الاول (فيها من اسمه احمد او محمد) اسم شريف احمدی تقديم از قديم نام احمد ايله نام ويابين الملائكه احمد ايله شهرتياب اولديغندندر (اكراما منهم) والحاصل پادشاه جهان آفرين حضرتلرينك سياح ملكلری واردركه انلرك عبادت مخصوصه‌لری هر خانه‌ده نامداش حضرت اولنلری لاجل الاكرام حفظ وحراستله مأمور وعيلدر ياخود اول مرزوشان سياحانك زيارتلری هر بيتده محمد واحمد ايله مسمى اولنلره مخصوصه‌در (وروى ابن قانع القاضی) قاف والف ونون وعين مهمله ايله عبد الباقی بن قانع الاموی البغدادی صاحب معجم الصحابة وكتاب القوم او جيوز اللی برده قضاء نحب ايلدی بعض نسخده نافع مرويدركه صاحب امام مالك اولان فقيه سالكدر (عن ابی الحمراء) حاء مهمله وميم وراء ممدوده ايله مرادكيم اولديغی نامعلومدر ديديلر زيرا اصحابدن ابی الحمرا ايله مكنی ايكی كمسنه اولوب انجق برينك روايتی تخريج ابن ماجه اوزره حديث مشار اليهك غيريدر وتابعيندن ابی الحمل ايله نام كمسنه معلوم اولمديغی اتفاقكرده شراحدر مصنف عليه الرحمه ابن قانعدن تابع ابی الحمراسر دسند بيورملری شايان مقام ايدی ديو برهان حلبی قال وقلت نصكره وقد وقفت على هذا الحديث لكن من رواية انس قوليله تأييد ايتمشدر (قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لما اسری بی الى السماء اذا) فجائيه‌در (على العرش مكتوب لا اله الا الله محمد رسول الله) عرش اعظمده سرير ملك وعرش الرحمن اسمانك غيريدركه سقف جنتدر (ايدته بعلی) تأييد تقويه ونصرتدر حيدر كرار كرم الله وجهه جنابنك مر وحضرده اولان صحبت قديمه وآثار عظيمه وكمال قوة وعلو همتندن ناشی طاق مقرنس رواق عرشده رسولم محمدی على ايله تأييد ايلدم ديو تحرير دهٔ كلك ازل ايلدی اما ظاهر ابو عنوان بشارت نشان ايله جناب مرتضی نك شيخين مكرمين اوزرينه تفضيلی ايجاب ايتمز شايد عرش والاجای بالاده جناب ولايت مآب ايله تخصيص بيورلديغی وجهی انفس قدسيه اربابندن ماعدا كشف ووقوفه مجال نايابدر اوله وغزوهٔ خيبرده على مرتضی سرپنجهٔ غضنفرانه‌سن كريبان آهن وزباب حصاره بازو اول باب منيعكه سد سكندر رخسودهٔ پای استحكامی ايدی سدهٔ رصينندن توت بازوی همتله قلع ايدوب اول بالا دست معارك هنر يد يسر اسيله ترس ايلديكی اثناده جناب خلاصة الوری صلى الله عليه وسلم بو وجهله توقيع كش منشور بشارت اولديلركه يا على مرتب كارخانهٔ هستی جات عظمته خلعت كونين بهاء رضاسيله دوش استحقاقك پيرايه ايلدی ديو ناطقه پرداز اولملری اثر تأييد وتحرير تقويه‌نه بادی اوله ديديلر (وفی التفسير) كتب تفسيرده نقل اولندی ومنقول تعيين بيورلمديغی اكثر تفاسيرده موجود اولديغندندر (عن ابن عباس رضی الله عنهما فی قوله تعالى وكان تحته كنز لهما) يعنی خضر عليه السلام اقامه ايلديكی جدار قصه‌سی قول جليلنك تفسيرنده ترجمان القرآن جنابندن مرويدر بيوردرلر (قال لوح من ذهب فيه مكتوب عجبا) وجوبا محذوف فعلله منصوبدر ای اعجب عجبا ولوح فتح لام وكاهی ضمله صحيفهٔ مبسوطه‌در (لمن ايقن بالقدر) ويقين اعتقاد جازمدر وايقن امن معناسنه متضمن اولمغين باء ايله تعديه ايلدی (كيف ينصب) فتح اول وثالث ايله من النصب تعب معناسنه واستفهام تعجب انكاری ايچوندر (عجبا لمن ايقن بالنار كيف يضحك عجبا لمن يرى الدنيا وتقلبها باهلها) قال الراغب التقلب التصرف ويا بمعنى فی اومع (كيف يطمئن اليها انا الله لا اله الا انا محمد عبدی ورسولی) تفسير مذكور حديث شريفك قدسی اولوب بعض انبيايه وحی اولنديغن اشعار ايدر يعنی كنز ايله مراد زرخالصدن مصنوعه بر صحيفهٔ مبسوطه در قلم صنع كردكار ايله كشيدهٔ تحرير بردركه بن عجبا ايتمكه عجب ايدرمكه لابدان يكون اولان قضا وقدره ايمان ايلين نيجه تحصيل رزقنده پيچ وتاب ونفسنه تعبده اولور وكل ما قدر الرحمن چون تخلف ايلمز نفسنی اتعاب ايتمسون وانكه تعجب ايدرمكه آتش دوزخ موجوده اولديغن تيقن ايليه ويله نفسی زلاتدن خالی اولميوب بهرحال مؤاخذه اولنور پس ناردن هراسان اولميوب شاد وخندان اوله امدی شقی يا سعيد اولديغی نامعلوم ودوت اكاجل وريدن نزديك ايكن ضاحك ومسرور اولمسون واول كسه ايچون تعجب كانم كه دنياده دنی حالنه نكران اولوب فی كل حين اهل دنيانك تبدل وتغيرنه نكاه ايليه نيجه دنيايه اول كسه نك قلبی ميل وركون ايده پس حاكم وامر قبضهٔ قدرت وتصرفنده اولان خدای يكتا بنم وكافهٔ ناسه محمد بنم مرسل عبد خاصمدر (وعن ابن عباس رضی الله عنهما على باب الجنة مكتوب انی انا الله لا اله الا انا محمد رسول الله لا اعذب من قالها) بهشت برين باب السعادهسی اوزره انی انا الله الخ نشان غراسی نوشته بيوريلوب بر كسه خالصا مخلصا كلمهٔ شهادتله ناطقه پرداز اولسه بن انی تعذيب ايتمم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعا آيهٔ كريمه‌سی اسادر (وذكر انه وجد) بالبناء للمجهول فيهما (على الحجارة القديمة

مكتوب محمد تقی مصلح وسید امین) یعنی قبل عصر النبوة سنك كهن اوزره بو اسامئ ساميه نوشته بولنديكه معناسى
محمد اوامر حقه ممتثل ونواهیدن مجتنبدر وجمیع نامی خیر وسعادته هدايتله اصلاح وعدليله عالم صلاحپذیر بردر
ووحی حق اوزره امیندر (وذکر السمنطاری) کسر سین مهمله ومیم مکسوره ونون ساکنه وطاء مهمله والف
وراء ویاء نسبیه ایله مشدده جزائر عربدن برقریه یه نسبتدر شیخ ابو بکر بن عتیق علیه الرحمه در (انه شاهد فی بعض بلاد
خراسان) اقلیم معروف وکاهی راء ساکنه والفی حذف اولنور مطلع الشمس معناسنه (مولودا ولد علی احد جنبیه
مکتوب لا اله الا الله وعلی الاخر محمد رسول الله) یعنی شیخ ابو بکر سمنطاری بعض دیار خراسانده مشاهده ایتدیکی
بر مولود بطن امندن ولادتی حینده شق بدنی اوزره لا اله الا الله وصفحهٔ اخرامی محمد رسول الله کلك قدرتله نوشته
اولدیغی حالده مادرزاد اولسن مشاهده ایلدی بالاده روایات صحیحه ایله اول حضرتك اسم جمیلی سرادقات عرش
اوزره مسطور ومثبت اولدیغی ثبوت یافته ایکن بونك امثالی روایات سردنه عدم احتیاج هویدادر دیمشلر اما حقیرك
خاطرنه سانح اولورکه سلطان عالمك نام وشانیله کتابهٔ ایوان بهشت وعرش وصفحهٔ فرش مرسوم ومعنون اولدیغی
احادیث صحاحله متواتر اولمغین مصنف بو سر جلیلك وقوعی جماد وانسان ونباتده صدوریافته اولدیغنه مشایخ
ومؤرخین لسانندن شهرتیاب اولان اخبار وآثار نقلن دخی ایراد بیورمش اوله لر (وذکر الاخباریون) اخبار ام
سالفه یه اعتنای اولان مؤرخان اسلام مراد اولنور (ان ببلاد الهند وردا احمر مکتوب علیه بالابیض لا اله الا الله محمد
رسول الله) یعنی دیار هندده کل سرخ اولورکه اوزرنده اسفیداج اسالون بیاضیله کلمتین جلیلتین تحریر کردهٔ خامهٔ
قدرتدر واعلم ان ما اشتهر من الورد الاحمر خلق من عرق النبی صلی الله علیه وسلم او من عرق جبریل موضوع
کما نقله ابن حجر عن النووی والذهبی امدی آثار محرره مانندی اخبار بسیارلکن عارفه بر کل یتر حتی اشیادن هر شیئ
اوزره نام خدا واسم سید الوری مرسوم (ورفعنا لك ذکرك) قول جلیلی حکمیله منقش دست قدرتدرکه بنا وسما
وملك وفلك وعرش وفرش وحجر ومدر وشجر وغیرلرده پیدا ولکن دل آگهان واولوا الابصاره هویدادر (وروی
عن جعفر بن محمد) امام صادق ولد باقر رضی الله عنهما (عن ابیه) محمد بن زین العابدین (اذا کان) وجد معناسنه
تامه در (یوم القیامة نادی منادا ألا لیقم من اسمه محمد) ألا حرف استفتاح وتنبیهدر وقیامله مراد غیریدن امتیاز
ایچون انفصالدرکه استعاره ویا مجاز مرسل اولور (فلیدخل الجنة لکرامة اسمه صلی الله علیه وسلم) بو الفاظ شریف
دخی تتمهٔ حدیث وکلام نبوتمابدندر التفاتا او تجریدا باسمی افظیله ایراد بیورمیوب اسمه ایله ادا ایلدی والحاصل
امام جعفر صادق پدر محترمندن روایت بیوررلرکه وقتا روز رستاخیز هول انگیز قائمه اولدقده ملکلردن برملك
امر ذی الجلاله ندا ایدوب اسمی محمد اولنلر اسم اخر ایله بنام اولنلردن ممتاز اولسون ومحمد صلی الله علیه وسلم
حضرتنه نامداش اولدیغنکزه عزتا واکراما الاسم الحضرة داخل جنت اولسون دیونداایدر دیو بیوردیلر (وروی
ابن القاسم) عبد الرحمن بن القاسم فقیه مصر وصاحب مالك وراوی موطا ابو زطقسان برده دفن خالك بالحداولدی
(فی سماعه) ای مسموعاته عن شیوخه (وابن وهب) ابو محمد عبد الله بن وهب (فی جامعه) اسم کتاب (عن مالك)
محیی السنة وامام دار الهجرة رضی الله عنه (قال سمعت اهل مکة یقولون ما من بیت فیه اسم محمد) اضافة بیانیه درای
اسم هو محمد فیختص بهذا الاسم اولامته ای اسم من اسماء هذه الذات فیشمل جمیع اسمائه (الا نمی ورزقوا) ورزق
جیرانهم یعنی امام سالك جناب مالك نقل بیوررکه اهل مکه دن کوشزدم اولدی دیرلر برخانه نایابدرکم آنده اسم محمد
ایله بنام کسنه اوله الا اول دار بسیاری اولاد واتباع وبرکتله نمایاب اولوب نام شریف حرمتنه رزق ومعاشلری مزداد
قیلنور بعض نسخه ده ورزق جیرانهم وقوع یافته در وجیران جمع جار لغة ملاصق وشرعا چهل خانه یه دکین عام اولور
یعنی بریتده همنام سلطان انام اوله همسایه لری بیله برکه اسم سامئ محمد ایله مرزوق قیلنورلر (وعنه علیه السلام
ماضر احدکم) ما نافیه واحد مفعول ضر (ان یکون فی بیته محمد ومحمدان وثلاثة) محلا مرفوع فاعل ضرونفی
ضر ایله مراد وجود نفعدر یاخود ما استفهامیه اولوب ان یکون جمله سی حرف مقدر ایله مجرور اوله ای ای شیئ حصل
له من الضرر لکونه فی بیته ابن سعد طریقندن مرفوعا مروی خبر بشر بغده سعادتله حضرت مصطفی صلی الله علیه
وسلم بیوررسزدن بریکزه زیان رس اولمیوب بلکه محض فائده وعین برکتدرکه خانه سنده بر وایکی واوچ محمد اسمیله
بنام کمسنه لر اوله وفی بعض النسخ وعن علی رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما اجتمع قوم
فی مشورة معهم رجل اسمه محمد لم یدخلوه فی مشورتهم الا لم یبارك لهم (وعن عبد الله بن مسعود) رواه احمد والبزار
والطبرانی (ان الله نظر الی قلوب العباد فاختار منها قلب محمد فاصطفاه لنفسه وبعث برسالته) یعنی حق سبحانه وتعالی
ارواح بندکانه نظر بیوروب روح محمد صلی الله علیه وسلی ذات پاکیچون مختص ومقرب ایلدی امدی نفس ذات

ویاجسم معناسنه دروذات من غیر مشاکلة حقه اطلاقی جائز اما جسم اطلاقی مشاکله ایله جائز اولور (وحکی النقاش)
امام ابو بکر محمد بن الحسن المفسر المشهور (ان النبی صلی الله علیه وسلم لما نزلت وما کان لکم ان تؤذوا رسول
الله ولا ان تنکحوا ازواجه من بعده ابدا الآیة) یعنی سزلکون رسول اللهه اذی وجفا ایتمکز حلال وسزا وار
دکلدر دخی ابد الابدین بعد موته ازواج طاهراتنی تزویج ایتمکز جائز دکلدر دیو آیهٔ کریمه شرفیافتهٔ نزول اولدقده
(قام خطیبا) حضرت امام الانبیا علیه التحایا عادة کریمه لری اوزره ناسه برای اعلام قیام بیوروب خطبه خوان
اولدی (فقال یا معشر اهل الایمان ان الله تعالی فضلنی علیکم تفضیلا وفضل نسائی علی نسائکم تفضیلا) بیوردیلرکه ای
جماعت مسلمین مولای معین بنی سزلك اوزریکزه فضل عظیمله تفضیل ایلدی وبنم حلایلی سزلك نسوانکز اوزرینه
فضل بسیار وحرمت بیشماریله تفضیل بیوردی دیو تحدیث نعمت ایلدی

فصل

(فی تفضیله صلی الله علیه وسلم بما تضمنته کرامة الاسراء من المناجاة والرؤیة وامامة الانبیاء والعروج به الی سدرة
المنتهی وما رأی من آیات ربه الکبری) باء ماده با سببیه ویا تعدیه دروا سرا مصدر اسری ویقال سری واسری اذا سار
لیلا ومن بیانیه ومناجات کلام سردر لان السر یقال له نجوی اما عرفا مناجات عبدك مولا ایله اولان کلامنه
تخصیص اولنور مناجات موسی علیه السلام آسا ورؤیت شهود بصر یدر تکلیم مشاهدهٔ علمی مصدری رؤیا
ونظر قلبی مصدری رأیدر وعروج جهة علوه صعوددر وسدره شجرهٔ نبق وانك میوه سی مانند سبوی هجر وبرکی
غونهٔ کوش فیلدر وظل ظلیلی اوشابه دهدرکه جواد رهوار ایله اتمش ویا یوزیلده قیاقی قطع اولنور وچارنهرکه
ایکیسی ظاهر الجریان اولان نیل وفرات در اصل شجرهٔ سدره دن ظهور ایدر وسدرهٔ منتهی ایله بنام اولمسی مافوقندن
نزول وتحتندن صعود ایدنلرکا منتهی ویا علم خلایق اول جای والایه دلك رسیده اولوب انی تجاوز ایتمیه ویا محل
نهایت ملائکه سدره اولمغله تسمیه قیلنه وخیاوان مجوهر ایوان پیك خداکه مقام جبریلدن عبارتدر اول
درخت معلا میانه سنده در وما رأی ده ما موصوله وعائدی مقدر وما راه دیمك اولور ویا ما مصدریه وکبری مفعول
رأی ومن آیاته بیان مقدم علیه او هو صفة لآیاته ومن تبعیضیه اوزانده یعنی بو فصل رنکین اداجناب سید الوری
علیه التحایا حضرتلرینك خدای بیهمتا ایله مکالمه وعین بصر ایله رؤیهٔ مولا وارواح انبیا جناب امامت پناهلرینه
اقتدا وسدرة المنتهی وعالم بالایه عروج وآیات کبری وحالات عظمی معاینه بیوردقلری خارقهٔ اسرا تضمن واحتوی
ایلدیکی عجایب امور ایله اول حضرتی سائر انبیا اوزره تفضیلی بیانندهدر (ومن خصائصه علیه السلام قصة الاسراء
وما انطوت علیه من درجات الرفعة مما نبه علیه الکتاب العزیز وشرحته صحاح الاخبار) وفی نسخة صحائح
قال الحلبی کلاهما جمع صحیح واطلاق کل منهما فصیح ودرجات علو فی الرتبة ومرقاة حسیه در یعنی قصهٔ پر حصه
اسرا ورتبهٔ والادن مشتمل اولدیغی قضیهٔ زیبا که فرقان مجیدنده سورهٔ اسرا ونجم الی تنبیه وسند متصل ایله شدوذ
وعلت قادحه دن سالمه روایت بیوریلن آثار کشف ایتدیکی مکرمات ایزد تعالی اول حضرتی سائر انبیا اوزره
تخصیص بیوردیغی خصایصدندر (قال تعالی سبحان الذی اسری بعبده لیلا من المسجد الحرام الی المسجد الاقصی
الآیة) الذی بارکنا حوله لنریه من آیاتنا انه هو السمیع البصیر) سبحان علم للتسبیح بمعنی التنزیه موصوله مضاف
ومصدریت اوزره منصوبدر ارباب ایقانه روشندرکه رسم بلیغ فرقانی امر غریبده کلمهٔ تقدیس ایله ابتدا ایتمکدر
واسرا صلة الذی یقال اسری اسراء اذا سار لیلا وسری سریا اذا سار نهارا وقیل هما لغتان یعنی وزیادهٔ همزه ایله
مختار قلنمسی صحبت ومعیت ایله مقرونه مقام تعدیه ده مبالغه ایچوندر ولیلا ظرفیت اوزره منصوبدر وتنکیری
قصر مدة اسرائیه یه دلالتدر وحرام واقصی مسجدینه نعت اولورلر معنای جمیل اول زمان ومکاندن منزه مولای
جلیلدرکه عبد خاص الخاص محمد علیه الصلاة والسلامی خلال شبده مسجد الحرامدن بیت مقدسه تسییر ایلدی
اول مسجد اقصی که اطراف وجوانبی مقر انبیا ومهبط وحی وملائکه ومحشر ومنشر وانهار واشجار وثماریله
محفوف بیورمغله طیب ومبارك ونمایاب ایلدك ایات باهرامزدن بیت مقدسی مشاهده وارواح انبیا ومقامات
علیالری اکارائه ایچون ایلا اسرا ایلدی پس رب متعال اقوال وافعال محمد علیه السلامه سمیع وبصیردر ویاخود
محمد علیه الصلاة والسلام کلام حقی سمیع وآیات فیاض مطلقی مشاهده وبینادر دیمك اوله (وقال عز وجل والنجم
اذا هوی الی قوله لقد رأی من آیات ربه الکبری) واو برأی قسم ونجم ثریا وما ضل جواب قسم وما نافیه ایات مذکوره
مشحونه اولدیغی معانی لطیفه باب اول فصل بخمده مستوفی بیان وبو بابده دخی جابجا تفصیل وعیان قیلنور
(ولا خلاف بین المسلمین فی صحة الاسراء به علیه الصلاة والسلام اذ هو نص القرآن) بحسب النقل الشاهد له العقل

اهل اسلام میانه سنده اول همای همایون صلی الله علیه وسلم سنوح عالم علیین یورملری صحتنده خلاف نایابدر قضیهٔ مذکوره مجمع علیهادرکه لسان ساطع البیان حضرت قرآن ناطقدر وانکاره مجال محال الحق اختلاف بقظة ویا مناما اولمسنده در (وجاءت بتفصیله وشرح عجائبه وخواص نبینا محمد صلی الله علیه وسلم فیه احادیث کثیرة منتشرة رأینا ان نقدم اکملها ونشیر الی زیادة من غیره یجب ذکرها) حالات لذت بخش معراجیه اول منهما نخانهٔ علیین حضرتک خاصه واختصاصنده آثار واخبار متفرقه ورود ایلیوب اول احادیثدن اصح واجمع اولان جلائل نصوص نبوتی اختیارا تیمنی اهتما مارأی ایلدك وبوخبردن ماعداذکری ایجاب ایدن زیادات لطائفه اشارت ایتدك که رونق افزای الحدیث ذوشجون مقرر اوله (حدثنا القاضی الشهید ابو علی) حافظ ابن سکره (والفقیه ابو بحر) باء موحده نك فتحی وحاء مهمله نك سکونیله (بسماعی علیهما والقاضی ابو عبد الله التمیمی) محمد ابن عیسی استاد مصنف علیهما الرحمه (وغیر واحد من شیوخنا) سنا کبیر اولانه معناشیخ درلرکه عرفا استاد معناسنه در (قالوا حدثنا ابو العباس العذری) ضم عین مهمله وسکون ذال معجمه ورا ایله بنی عذره که عربدن برمشهور قومه نسبتدر (حدثنا ابو العباس الرازی حدثنا ابو احمد الجلودی) ضم ویا فتح جیمله (حدثنا ابن سفیان حدثنا مسلم بن الحجاج) صاحب الصحیح علماء مغاربه رأیی اوزره صحیح مسلم صحیح بخاریدن اصح ومسلم اوله (حدثنا شیبان) شین معجمهٔ مفتوحه وسکون تحتیه وموحده ایله (ابن فروخ) فتح فاء وتشدید رای مضمومه وسکون واو وخاء معجمه ایله سعید الطالع معناسنه وبدون الواو مشهوردر نرم دیکدر صاحب العین فروخ اسم خلیل الله ابراهیم علیه السلامدر دیمشلر ودر ابو العجم کما فی المطالع وشیبان بن فروخ ابو محمد الحبطی الایلیدر ایکیوز اوتوزبشده عزم بقا ایلدی (قال حدثنا حماد بن سلمه) یوز التمش یدیده عازم دار آخرت اولدی (حدثنا ثابت البنانی) ضم موحده وتخفیف نون ایله عصرنده سرخیل زهاد ونامی اما ثابت وثقه ایدی یوز یکرمی یدی سنهٔ هجریه ده مملکت بقایه خرام ایلدی (عن انس بن مالك ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اتیت بالبراق وهی دابه) دابه عرف لغتده ذوات اربع ومعناده راصل هرسیر وحرکت ایدن ذی روحدرکه مذکر ومؤنث قیلنور (ابیض طویل فوق الحمار ودون البغل) ابیض خبر بعد خبر درداب به صفت دکلدر وطولی منم وکردن ما ینی اعتبار یله درطول قوایم مراد اولنمز (یضع حافره عند منتهی طرفه) حافر مجازدر زیرا خیلك غیره اطلاق اولنمز وبراقده ایسه ظلف تعبیر اولنور سم کاو آهو منتهی انتها معناسنه صدر درو طرف ایسه چشمدرکه نظر مراد اولنور (قال فرکبته حتی اتیت بیت المقدس فربطته بالحلقة التی یربط بها الانبیاء) مقدس فتح میم وکسر دال مخففه ویا ضم میم وفتح دال مشدده ایله تقدیسدن تطهیر معناسنه درو حلقه فتح حاء مهمله وسکون لام ایله ویا فتح لام ایله معلوم اوله که اول همای همایون بال قنبی آشیانه دن پرواز عالم بالا قیلدیغنده ونه زمان صور تقا اولدیغنده اینبندان شهرستان اخبار نقشبند اختلاف اولمشلردر اکثروجوه سلف وکروه خلاف شیرازه بند مجموعهٔ اتفاق بیوردقلری سنهٔ هجریه دن برسنه مقدم وبعثتدن اون اوچنجی سال ربیع الاولینك یدنجی اثنین کیجه سنده بهجت خانهٔ ام هانی بنت ابی طالبده تهیئهٔ اسباب خوابه اشتغالده ایکن بلبل خوش لهجهٔ کلزار قدس اول سلطان سرتاج نبوت وصاحب المعراجی دار الضیافهٔ ملکوتنه دعوت ایتمشدر حاصل کلام پیغمبر معلا مقام علیه الصلاة والسلام بالسعادة یوررلرکه بکا براق برق رفتار کتوردی واول برچاربادرکه زمرتابه دم موزون وسپیدحاردن بزرك واستردن کوچك ویرامن اقطار افاقدن نظر انداز اولدیغی محله کوشهٔ سمی وضع ایدردی * قدم برقیاس نظر میکشاد * مکر خود نظر برقدم می نهاد * براقی جونور بصرتیز کام * جوادی قرسبر کردون خرام * اول نوردیدهٔ عالم صلی الله علیه وسلم بیوررلرکه رکاب براقه پای تمکین صالوب رکوب ایلدم دیدی (مصرع) برق صفت جست به پشت براق * تا کیم واصل بیت مقدس وزمام براقی انبیای کرام ربط ایده کلدکاری حلقه یه بند ایتدم (ثم دخلت المسجد فصلیت فیه رکعتین) ثم تراخی رتبی ایچوندر وتحریمه بند اولدقلری درت رکعت نماز تحیة المسجددر وامراده نماز فرض اولمزدن مقدم اول حضرتک صلاة لیل ویا صلاة بالغداة والعشی فرض قیلندیغنده اختلاف اولنمشدر (ثم خرجت فجاءنی جبریل باناء من خمر واناء من لبن فاخترت اللبن فقال جبریل اخترت الفطرة) جبلت وطبیعت واسلام واستقامت معناسنه دخی اولور یعنی اندنصکره مسجد اقصی یه داخل اولوب ایکی رکعت نمازه تحریمه بند اولدم ادای نماز وثنای کریم کارساز دنصکره چیقدم پس امین الوحی علیه السلام بکا ایکی کاسه مالامال کلدی بری خمر ودیکری شیردندر شیر شیرینه التفات ایدوب نوش ایلدم دقیقه دان اسرار ملکوت بکا یا محمد تأییددین اسلام واستقامتی اختیار ایلدك یعنی الله درلك شیر صافه میل ایدوب عاقبت کارامق خیرلی ایتدك دیدی (ثم عرج بنا الی السماء فاستفتح جبریل فقیل من انت

قال

قال جبریل قیل ومن معك قال محمد قیل وقد بعث الیه قال قد بعث الیه ففتح لنا فاذا انا بآدم صلی الله علیه وسلم فرحب بی ودعا لی بخیر) وضمیر بنا اله علیه السلام والبراق اوهوله وجبریل وفی نسخة عرج بی وفاعل عرج براق اولور وباتعدیه ویا للمصاحبة واستفتاح باقرع ویا صوتله ظاهرا قرع اوله ولفظ جبریل ثانی مبتدأ مقدره خبردرکه انا جبریل دیمك اولور وقد بعث لفظندن استفهام مراد اولنور او وقد بعث دیمك اوله ودهشله مراد بعث نبوت دکل بلکه عروج اسمانه بعثدر وفتح بناء فاعل ویا مفعول له درواذا فجائیه وترحیب مرحبابك قولیدرکه جعل الله مکانك رحبا واسعا دیمکله اکرامدن کنایه در یعنی براق برق دم وبراق سم ایله میدان زمردکون اسمانه عنان ریز اولدم فلك اوله واصل اولدقده پیك خدا حلقه جنبان باب الحفظه اولدقده که دروازهٔ فلك الدنیانك اسمیدر درون پرده سرای ملکوتدن من انت دینلدی قائد معراج جبریلدر دیدی تکرار اعادهٔ سؤال اولنوب بای جبریل سکا همعنان میدان اسمان اولان کیمدر دینلدکده محمد علیه السلامدر دیدی مرة بعد اخری یا معراجله محمد بعث اولندیمی دیدکلرنده نعم بعث اولندی دیو جواب داده اولمغین موکل باب الحفظه فتح باب سما ایلدی درحال بن ابو البشر آدم علیه السلامی مسندنشین ایوان سرمدرنك فرکوردم بکاقصد اکرام ایلیوب مرحبابك ایله ترحیب وخیر دعا وثنا خوان اولدی اسدی اسمانك نیجه کشاده بابلری وارد را ما فلاسفه جواهر فلکیه نك استحالهٔ قبول خرق والتیامی تصوریله غریبهٔ معراجیه حدوثنه بیله منکرلردر پس جبریل معیت نبی جلیل بیوردیغله تکریما وتانیساله استفتاح بیورمشلر جبریل علیه السلام بالکزاولسه استفتاحه حاجت اولمازدی دیدیلر اما ابن المنیر ابواب سما مغلقه درفتح اولنمز حضرت سلطان رسل صلی الله علیه وسلم تشریفیچون تو بیما بقدره العالی کشاده قیلنوردا کرمفتوح اولمغله مصادفه اولنسه مخصوص برای حضرت کشاده قیلندیغی معلوم اولمازدی والله اعلم (ثم عرج بنا الی السماء الثانیة فاستفتح جبریل فقیل من انت قال جبریل قیل ومن معك قال محمد قیل وقد بعث الیه قال قد بعث الیه ففتح لنا فاذا انا بابنی الخالة عیسی بن مریم ویحیی بن زکریا صلی الله علیهما فرحبا بی ودعوا لی بخیر) بعدذا هفتکانهٔ افلاکك ایکنجیسنه عروج ایلدکده دستور مسطور اوزره سؤال وجواب واستطلاع وفتح باب اولنوب ایکی خانه فرزندانی عیسی ویحیی علیهما السلامی کوردم بکا مرحبا ایلیوب خیرله دعا وثنا قیلدیلر دیدی مادر روح الله مریم بنت عمران ووالدهٔ یحیی ایشاع بنت عمران یکدیکرلك همشیره سی اولوب وهر بری پسران عالی کهرانك خاله اولوب بینهماده قرابهٔ قریبه اولمغین فیروزه کون فلك دومده ایکیسنی آسودهٔ مهد عزت کورمشلردر (ثم عرج بنا الی السماء الثالثة فذکر مثل الاول ففتح لنا فاذا انا بیوسف صلی الله علیه وسلم واذا هو قد اعطی شطر الحسن فرحب بی ودعا لی بخیر) بعدما مرافقت جبریل امینله فلك سیومه رسیده اولدیغمده منوال سابق اوزره پرسش وکفت وشنید اولنوب دراسمان کشاده قیلندقده دروهلهٔ اولی صدر ایوان فلك ثالثده یوسف علیه السلامی محفل نشین قرار واکانصف حسن وآن وجمال احسان اولنمش مشاهده ایلدم بکا مرحبا ایلیوب بنمیچون دعاء خیر ایلدی ثم عرج بنا الی السماء الرابعة وذکر مثله فاذا انا بادریس علیه السلام فرحب بی ودعا لی بخیر) بعده اسمان چهارمه عروج ایلدکده کما فی الاول فرشتکان جبریلدن پرسان اولدیلر لسان حلو البیان جبرائیل صفا بخش سامعهٔ مشتاقان اولدقدنصکره ادریس علیه السلامی صدرارای مدرسهٔ چهارم کوردم مرحبابك اکرامیله کویا اولوب بکا ایثار سکر دعا خیرله تهنیهٔ القدوم ایلدی (قال الله تعالی ورفعناه مکانا علیا) حق جل وعلا فرقان مجیدنده یاد بیوروب بزعلوشانه منزله ادریسی جای عالی یه رفع ایلدك ومراد فلك چهارمدر واسم ادریس زبان عبریده اخنوخدر صحف منزله یه کثرة دراستله ادریس تلقیب اولنه وبعضیلر مکان عالیدن مراد سماء ثانیه ویا سادسه دردیمشلر (ثم عرج بنا الی السماء الخامسة وذکر مثله فاذا انا بهارون علیه الصلاة والسلام فرحب بی ودعا لی بخیر) بعدذا اسمان پنجمه عروج ایلدکده دستور اول اوزره قال وقیل وفتح باب اسمان حل اولندقده هارون علیه السلامی خلوتخانهٔ آبکینه سرای پنجمده سیر ایلدم شکر باش بشاشت اولوب بکا ترحیب وخیر دعا ایلدی (ثم عرج بنا الی السماء السادسة وذکر مثله فاذا انا بموسی علیه الصلاة والسلام فرحب بی ودعا لی بخیر) بوندنصکره التنجی سمایه عروج ایلدیکمزده ینه وجه سابق اوزره پرسش وکشایشدنصکره موسی علیه السلامی اورنك زبرجد رنك ششمده معاینه ایلدم بزی مرحبا ایله استقبال ودعاء خیرله یاد بیوردی (ثم عرج بنا الی السماء السابعة وذکر مثله فاذا انا بابراهیم علیه الصلاة والسلام مسندا ظهره الی البیت المعمور) جولانکه سبروشان ومطاف قدسیان اولان صراح اسمیله بنام بیت ذیشاندرکه محاذی بیت الحرام درتقریر تلمسانی اوزره جناب خلیل الالهك بیت معموره اسنادلری دلالت ایدرکه خارج صلاتده افضل اولان قبله جانبنه اسناد ظهر اوله وبعضیلر هر بار استقبالی موجه وافضل دیرلر اما جناب

ابراهیم علیه صلوات البر الرحیم استنادی حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلمه توجه بیورملرندن ناشی اوله (واذا هو
یدخل فیه کل یوم سبعون الف ملك لا یعودون الیه) یعنی سرمنزل افلاك اولان فلك سابعه پیوسته اولدیغمزده
کالاول بیك جلیل حلقه جنبان باب سما اولوب درون پرده سرای ملکوتدن تکریر سؤال واستعلام وجبریل امین
اعادهٔ جواب وسام وفتح باب سعادت نصابده درعقب ابراهیم علیه الصلاة والسلامله اریکهٔ مزرکش شق هفتمده
مشرف اولدمکه مبارك ارقه سن بیت معموره مستند اولدیغی حالده مشاهده ایلدم وبیت معموره هر روز هفتاد
هزار ملك داخل اولورو انلردن بریسی برد خی عودت زیارت ایتمز یعنی بواسته فی العمر حج بیت الله الحرام یکبار فرض
اولنمش اوله والحاصل هر صدر ایوان فلکده بر پیغمبر رفیع القدری اجرام نیرهٔ ثوابت آسا محفل نشین قرار بولوب اول
حضرته هر بری تقدیم مراسم اکرام وتحایا وثنا ومرحبا ایلدیلر وهر فلکده بیرون حیطهٔ شمار نیجه عجایب غریبة
الآثار مشاهده بیوردیلر (ثم ذهب بی الی سدرة المنتهی) بو مقامده عروجله تعبیر بیورلمدیغی سدره دخی اسمان هفتمده
اولدیغندندر (واذا ورقها کآذان الفیلة) کسر فاء وفتح تحتیه ایله جمع فیل (واذا ثمرها کالقلال) کسر قاف ایله جمع قلة
کقباب جمع قبة هی الجرة سبو معناسنه (قال فلما غشیها من امر الله ماغشی تغیرت فما احد من خلق الله
یستطیع ان ینعتها من حسنها) یعنی طی سردقات سموات ایده رك سدهٔ سدرة المنتهی یه واردیغمزده اول درخت
جلیل وکثیر الاغصانك برکی کوش پیلان آسا ومیوه لری مانند سبوی هجر دروقتا بامر الله نور الهی سدره اوزره
اشراق وتغطیه ایتمکله غطا طاری اولور حالة اولیه دن تبدل ایدر پس مخلوقاتدن برکسنه انك کمال حسن وبهاسندن
وصفه قدرتیاب اوله مز یاخود ملائکه سدره اوزره تغشیه ویا انواع جواهرله پیراسته برپروانهٔ زرین اثی پوشیده
قیلمیدردیمشلر ویاخود بربساط زمرد کونله مغشیه اوله (فاوحی الله الی ما اوحی) ابهام مذکورده تعظیم مبرهندر
ومابعدی ما اوحی یی مفسر اولور ویا سورهٔ انشراح ویا جملهٔ انبیادن مقدم اول حضرت داخل بهشت برین وامتی سائر
امدن اقدم دخول جنان بیورلق ویا خصایصدن شمر برکردهٔ سیوطی اولان بنجاه وقت نمازك فرضیتی ویا جنابتدن
غسل وحی اولنه والحاصل منازل نوردملکوت اوله رق دامان عرش الرحمانه پیوسته اولدقده بکا خدای کریم
احاطهٔ نطاق نطقدن بیرون الطاف مالانهایه ایله وحی ایلدی (ففرض علی خمسین صلاة فی کل یوم ولیلة) اول حی قدیر
بی واسطهٔ ناموس اکبر تعیین رواتب بندکی اثناسنده هر شب وروزده اللی وقت نماز اوزریمه فرض قلندی (فنزلت
الی موسی فقال ما فرض ربك علی امتك قلت خمسین صلاة فی کل یوم ولیلة قال ارجع الی ربك فسله التخفیف
فان امتك لا یطیقون ذلك فانی قد بلوت بنی اسرائیل وخبرتهم) امدی وحی فلك ششمده وموسی علیه السلام فلك
ششمده وقوع یافته اولمغین نزول ایله تعبیر بیورلدی ومقدم ففرض علی لفظیله ادا اولنوب بو محلده علی امتك
عبارتیله تعبیرده انواع علم بدیعدن احتباك بدیدار اولدیغی ارباب معانی یه خفی دکلدرکه کلامده ایکی شیء ذکر
اولنوب هر برندن آخرده مذکور اولانی حذف مثلا ففرض علی عبارتده وعلی امتی کلماتی وثانیه دن علیك لفظی
حذف اولنمشدر ونبی محترمه فرض بیوریلان امتی اوزره فرض اولنمش اولور وکلام موسی علیه السلامدن فان
امتك لا یطیقون خطابیله عدم طاقتی امته تخصیصده حضرت فخر عالم علیه سلام الله الاتم جنابنه دادحق اولان
قوت عبادت برله بالذات تکالیف شاقه یه طاقت یاب اولملرینه اشارت هویدادر همان امت مرحومه قدرتیاب
اولمدقلرینه دلالت ایچون افاده در پس صلاة معظم عباداتدن اولمغین اجل مکان اولان سماء سابعه ده اعتنا
بشانها من غیر واسطة فرضیتی بنفسه بیان بیورمشلردر ولذا قیل یکفر تارکها وذهب الشافعی الی انه یقتل
وصلاة تمییز ایله منصوبدر وبلوت بضم اوله مضارع اطاق وخبرتهم عطف تفسیر اولور زیرا ابتلا اختبار وامتحان
معناسنه در والحاصل اول اریکه نشین عزت وناز علیه التحایا مفتخر وسرفراز ومترفل حلل اکرام واعزاز متوجه
نشیمنگاه ناسوت اولورینه بیوررکه چرخ ممرد فلك ششمده کلیم پروردکار موسی علیه السلامه نزول ایلدم
غمکسارانه بکا خطاب ایدوب امتك اوزرینه نه مقوله خدمت امر وفرض اولندی بندخی هر شبان روز اللی وقت
نماز تعیین راتبهٔ نیاز اولندی دیو جواب اداء اولدیغمده بیوردیلرکه تکرار نیازمند درگاه پروردکار اولوب طلبکار
تخفیف اول زیرا سنك امتك بو ضعف جسمان ایله روزمره اللی وقت نمازه عهده سندن کلمکه طاقت یاب اوله مزلر علی
الخصوص صلابت بدن وبسطت جسم بنی اسرائیل حمل ثقیل عبادات تحملنه ظاهر الاقتدار ایکن بدرستی
بن انلری امتحان ایلدم پس عجز وفتوردن خالی دکللر ایدی دیدی (فرجعت الی ربی فقلت رب خفف عن امتی)
مفعول فعل بو مقامده حذف اولندی ای ما فرضت علیهم ولفظ عن ایله تعبیر بیورلمدیغی کمال حیا وشرم حضرتدن
ناشیدر (فحط عنی خمسا) حط تنزیل حملدر مکنیا حمله تشبیه اولندی یعنی حبیب خسته دلان امة علیه الصلاة

والتحیه بیوررکه محل مناجات پروردکاره رجوع ایلیوب کرماضعیف امتدمدن فرض ایلدیکك صلاتی تخفیف
بیوردیو تمنی ایلدم فیاض مطلق کرمی منتندن بش وقتی تنزیل ایلدی (فرجعت الی موسی فقلت له حط عنی
خمسا قال ان امتك لا یطیقون ذلك فارجع الی ربك فسله التخفیف) وفی نسخة فاسأله (قال فلم ازل ارجع بین ربی
تعالی وبین موسی) جای مناجات رب جلیلدن موسی الکلیمه رجوع ایدوب ما فرض لهادن پنج وقتی تنزیل
بیوردیلردیدم ینه غمخوارانه بکا خطاب ایدوب امتك اداء بقیه یه دخی طاقت یاب دکللر درگاه حضرته وارکره
بعد اخری تمنای خفت تکلیف بیورك دیدی علی هذا القیاس صوابدیدکیله طلب تخفیف خدمت ایچون محل
مکالمه ومناجاته نیجه کره دائم الفیض پروردکارله موسی علیه السلام میانه سنده آمدشد مراجعتدن خالی اولمدم
(حتی قال) ای الرب سبحانه (یا محمد انهن) ضمیر مبهم یفسره قوله خمس صلوات ذکره الدلجی قال علی القاری والاظهر
ان یقال ان الصلاة المفروضة او الخمسین (خمس صلوات) مجتمعة (کل یوم ولیلة) ظرفیت اوزره نصبله وفی نسخة فی کل
یوم ولیلة (لکل صلاة) ای من الجنس (عشر) ثواب عشر صلوات (فذلك خمسون صلاة) تا کیم انداختهٔ
تختهٔ تقدیر اولان قرعهٔ پنجکانه نماز اوزره نهایت بولدقده اول کریم عطاپاش بیوردیلرکه یا محمد هر شب روز
رقزدهٔ کلك تقدیر اولان پنج نوبت نمازدرکه قاعدهٔ حسنه بعشر امثالها برله هر صلاة ایچون ثواب واعتبارده بحسب
المضاعفه اون مقدار نیجه محسوب قلنمق کشیدهٔ خامهٔ احسانم اولوب بو تقدیر اوزره پنجاه وقت صلوات تقدیرنه
موافقدر دیو بیوردیلر (ومن هم بحسنة فلم یعملها کتبت له حسنة) هم من غیر تصمیم قصد شیء وبالتصمیم عزم اولور
(فان عملها کتبت له عشرا) وهذا اقل المضاعفة یعنی امتکدن بریسی نائل وبر عمل خیره قصد وعزم ایلیوب هنوز
اشلمسه انك دفتر اعمالنه حسنهٔ واحده ثبت وتحریر اولور خیری فاعل اولورسه نامهٔ اعمالنه اون حسنه کتب وتسطیر
قلنور (ومن هم بسیئة فلم یعملها لم تکتب له شیأ فان عملها کتبت سیئة واحدة) باندراج الهم فی العمل حیث
لامضاعفة فی السیئة کما یستفاد الحصر من قوله تعالی (ومن جاء بالسیئة فلا یجزی الا مثلها) والحاصل اول کمسنه
برکناهه قصد ایدوب فعله کتورمسه برشیء یازلمز بلکه لله ترك ایدوب نادم اولسه لاجلها حسنه کتابت اولنه اکر
اول سیئه یی اشلسه دفتره برکناه رقزدهٔ کاتب حفظه اولور (قال فنزلت حتی انتهیت الی موسی فاخبرته فقال ارجع الی
ربك فاسأله التخفیف) حضرت مهر سپهر انکیز رسالت علیه التحیه بیوررکه تامنی مراجعتده سیرم جناب کلیم الله علیه
السلامه منتهی اولدقده انجام تمنایی یسامرس اولدم ینه تحریك تازیانهٔ همت ایدوب من بعد دخی بو خصوصده
جناب درگاه عزته مراجعت وخدمات مفروضه خفتنی درخواست اول دیدی (فقال علیه السلام قد رجعت الی
ربی حتی استحییت) یا بین منه اولکل رنکین کلستان حیا بیوردیلرکه دیه مراجعت تخفیف وتمنای حط تکلیف
ایلدم تا کیم اول صانع حکیم جل شانه حضرتلرندن شرم دار اولدم دیدی ولعل وجه الحیاء هو ان المبالغة فی تخفیف
العبادة نوع من الجفاء والقیام بما تعین وتم من باب الوفاء فی تحمل البلاء حصول الولاء (قال القاضی) مراد اول
سند حدیثده مذکور اولان شیخ قاضی شهید ابو علی اوله تعریف برای عهد اولوب استغناء باعادة المعرفة تسمیه اولنمیه
ویا مصنف مراد اولنه (رضی الله عنه) لکن الاولی ان یقال رحمه الله لان الترضیة فی العرف مختصة بالصحابة کما ان
التصلیة والتسلیم مختصان بالانبیاء والعزة والجلالة بالله سبحانه (جود) تشدید واوله ضد رداءة (ثابت هذا الحدیث
عن انس رضی الله عنه ما شاء) ما نکرهٔ موصوله یعنی ثابت بنانی علیه الرحمه انس رضی الله عنه طریقندن خبر صحت
اثر معراجی تحت ارادتده اولان بذل جهدله روایتده جودة واحسان ومحکم اتقان ایلدی زیرا روایت ثابت خالیة
عن الاعتراض روایت جیده وثابته در (ولم یأت احد من الرواة عنه) عن انس رضی الله عنه (باصوب من هذا) اقرب
الی الصواب من هذا المروی (وقد خلط) تشدید لامله (فیه من هذا الحدیث غیره عن انس تخلیطا کثیرا) یعنی
انسدن روایتده ثابت بنانیك غیری رواة خبر امراده صحت یاب اولمین اموری تخلیط کثیر ایله آمیخته وخبط عشوی
ایلدی (لاسیما) خصوصا (ما ورد من روایة شریك بن ابی نمر) فتح شینله ونمر فتح نون وکسر میم ورا ایله تابعی صدوق
مدنیدر بعضیلر توثیق وبعضیلر لا بأس به ولیس بالقوی ایله قال وقیل ایتدیلر حاصلی حدیث امراده اوهام اربعه
معدوده ادخالی سبیله روایتی ضعفه محموله ومصنف علیه الرحمه تلك الاوهامه اشارت بیوررلر (فقد ذکر فی اوله مجیء
الملك له) بای متعدی بنفسه اولمغین لام برای تقویه در (وشق صدره وغسله بماء زمزم وهذا انما کان وهو صبی وقبل الوحی)
مبدأ حدیث انس رضی الله عنهده شریك اول حضرته ملك کلوب وسینهٔ پرسکینه لرین شرح وشق وآب زمزم ایله
شست وشوی ایتملرین ذکر ایلدی قصهٔ شرح صدر ایسه دایهٔ مهربان حلیمهٔ سعدیه تربیه سنده حالت صبا وقبل الوحی
وقوع یافته ایدی (وقد قال شریك فی حدیثه وذلك قبل ان یوحی الیه وذکر قصة الاسراء ولا خلاف) فیه (انها کانت

بعد الوحى) مع هذا شريك عليه الرحمة سمعت انس بن مالك يقول ليلة الاسراء جاء ثلاثة قبل ان يوحى اليه وهو نائم
فى المسجد ثم لم يرهم صلى الله عليه وسلم حتى اتوه ليلة آخرى الى اخر الحديث شق صدر قبل البعثة وقوع يافته اولديغن
روايتده قصهٔ اسرايى ذكر ايلدى وشب اسراده خلاف نايابدركه قضيهٔ اسراء بعد الوحى والبعثة جلوه كر منصهٔ
ظهور ردر فثبت وهمه بهذا التعارض الواقع بين كلاميه (وقد قال غير واحد انها كانت قبل الهجرة بسنة وقيل
قبل هذا) يعنى جمع كثير بيورمشلر كه ليلهٔ اسرا هجرت عليه دن برسنه اول وياد خى مقدمجه ظهور پذير ردر ديديلر وقصهٔ
مذكوره اختلافنه اشارتدر كه هجرتدن برسنه اول وياقبل البعثة بچ سال مقدم ويابعد البعثة اون بش اى صكره
اوله حاصلى شريكك امر اسرا قبل الوحى ظهور يافته ديملرى غلط اولور مكر اسراء معهوددن غيرى منا ما اخر
اسراد خى صورت نماى عالم خواب اوله كما نص عليها الحافظ ابو محمد الحسين البغوى (وقد روى ثابت عن انس
رضى الله عنه من رواية حماد بن سلمة ايضا مجيء) نصبله مفعول وقد روى (جبريل الى النبى صلى الله عليه وسلم
وهو يلعب مع الغلمان عند ظئره) كسر ظاء معجمه وسكون همزه ايله ثابت بنانى قصهٔ اسرا روايتى اسا ابن سلمة
روايتندن انس رضى الله عنه اول حضرته جبريل عليه السلامك دايهٔ مهربانى يانده ايكن كلمسنى روايت ايلدى
(وشقه) مصدر منصوب ومجيء اوزره معطوفدر (قلبه) مفعول الشق (تلك القصة) مجيئدن بدل اشتمال اولور
(منفردة) حالية اوزره منصوبدر (من حديث الاسراء كما رواه الناس) غير شريك (فجود فى القصتين) يعنى نور
ديدهٔ عالم عليه سلام الله الاتم مرضعهلرى حليمهنك حجر تربيهلرنده وه نوزاطفال الله بازيچه ايلديكى چاغنده مجيء
ناموس اكبروشق سينه ماده سن خبر اسرادن ماعدا روايه شريكك غيرى روايتكردهٔ ثقات اوزره ثابت بنانى نقل
ايليوب قصهٔ اسرا ايله قضيهٔ شق صدر روايتلرنده اتقان وجودت بيوروب قصتينى يكديكره امتزاج ايتمك ايله مشار
اليه بالبنان اولديلر (وفى ان الاسراء الى بيت المقدس والى سدرة المنتهى كان قصة واحدة وانه وصل الى بيت المقدس
ثم عرج به من هنالك) ومسجد اقصايه سير وسدرة المنتهى يه اسراده اول حضرت بيت مقدسه وصول واندن اسمانه
عروج بيورملرين ثابت عليه الرحمه قصهٔ واحده اولمق اوزره روايت بيوروب شريك اساهر برى برقصه اولمق
وجهيله نقل ايتمدى (فازاح) زاى والف وحاء مهمله ايله ازاله واذهاب معناسنهدر (كل اشكال اوهمه غيره) شريك
عليه الرحمه وش اذهان ناسه ايقاع ايلدكارى هر مشكلى ثابت عليه الرحمه اذهاب ايلدى (وقد روى يونس) بن يزيد
الايلى القرشى راوىٔ زهرى ونافع نطق تاريخنده وفات ايلدى (عن ابن شهاب) محمد بن مسلم تابعيدر كه اصحاب كرامدن
اون نفر ذات ايله ملاقات بيورمشلر يوز يكرمى دورت سنهٔ هجريهده اعمال شامدن شعب نام قريهده فوت اولوب على
قارعة الطريق دفن اولندى (عن انس) بن مالك خادم سلطان عالم صلى الله عليه وسلم (قال كان ابوذر) صحابى
غفارى (رضى الله عنه يحدث ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال فرج) ضم فاء وكسر راء ايله (سقف بيتى) خانهٔ ام هانى
بنت ابى طالب والاضافة لادنى ملابسة (فنزل جبريل ففرج صدرى ثم غسله من ماء زمزم ثم جاء بطست من ذهب
ممتلئ حكمة وايمانا فافرغها فى صدرى) ضمير اعتبار بالله فظ طشته راجعدر وتقرير افرغ ما فيها ديملو ويا ضمير حكمته
راجع اوله (ثم اطبقه) اى الصدر واعاده محله (ثم اخذ بيدى فعرج بنا الى السماء فذكر القصة) والحاصل انس رضى
الله عنهدن مروى خبرده بيورديلر كه ابوذر غفارى خبر براولورلر حضرت شاه سرير اصطفا صلى الله عليه وسلم
بالاجلال بيوررسقف خانهم منشق اولوب ناموس اكبر شرفبخش نزول وسينهمى شرح ايدوب بعد ذا آب
زمزم ايله شوييده قيلدى بعد ما برطست زرين ايله كه نور ايمان وحكمه ايله مملو ايدى كلوب اول نورى قلبمه افراغ
ايدوب وقلبى محلنه اعاده واطباق ايلدى صكره الدن طوتوب بنمله سوى اسمانه صعود ايلدى ديو بيوردقلرى
قصهيى راوىٔ خبر تماما نقل ايلدى امدى حكمة وايمانى املادن مراد انلردن نشئه ياب اولان نور ويا حق سبحانه
وتعالى تجسيم معانى واعراض اوزره قادر پس وزن اعماله اولان تجسيم كبى ايمان وحكم دخى مجسم قيلنه
واطباق اعادهده شق صدر والتيام بغير الة وجارحة اولمسنه اشارتدر وبعضيلر منقار ملك ايله شق اولندى ديمشلر
واخذ يدوعروج حقيقى اوزره اولمق كرك وياخود عروجده شارع قيلنديغندن كنايه اوله (وروى قتادة)
ابو الخطاب بن دعامة السدوسى الضرير قرأن وحديث وفقهده اعلم الناس ايدى يوزاون يديده قتادهٔ خالد اجل
اولمشدر (الحديث) مفعول روى (بمثله عن انس عن مالك بن صعصعة) خزرجى مازنى (وفيها) فى رواية قتادة (تقديم
وتاخير وزيادة ونقص وخلاف فى ترتيب الانبياء فى السموات وحديث ثابت عن انس اتقن واجود) يعنى قتاده عليه
الرحمه روايت مذكوره اسا انسدن وانلر دخى مالكدن رضى الله عنهما روايت ايلدى اما روايتلرنده تقديم وتأخير
وزياده ونقصان واسمانده پيغمبران ترتيبنده خلاف باهردر وبونده انس رضى الله عنه طريقندن ثابت بنانى حديثى

ايسه جودت واتقان جهتندن اكثر وابتدرامدى مصنف عليه الرحمه روايت ثابتى اختيار واتقن عد وشمار بيوروب
امام نووى ايسه رواية قتادهيى ترجيح بيورمشلردر (وقد وقعت فى حديث الاسراء زيادات نذكر منها نكتا) ضم نون
وفتح كاف جمع نكتة هر معانىٔ دقيقه كه فكر وتأمله حصول پذير دراستعاره قلندى كاهى نكات اوزره جمع
اولنور (مفيدة فى غرضنا) يعنى اسرا حديثنك بعض طرفنده روايتدن نيچه زيادهلر وقوع يافته در خبر اسرا ايرادنده
كتابمزده اول معانىٔ دقيقه وزيادات مفيدهيى نقل ايدرز (منها) مقدم خبر نكت مفيدهدن بعضدر (فى حديث
ابن شهاب) بو جمله مبتدأ مقدره صفت اولور (وفيه) ضمير خبر اسرايه راجعدر وبعض نسخهده فيه لفظى نايابدر وحذفى
استحسانكردهٔ شارح شهاب خفاجيدر (قول كل نبى له مرحبا بالنبى الصالح والاخ الصالح الا آدم وابراهيم
فقالا له والابن الصالح) صلاح امدح صفات اولمغين هر فلكده ثابت اولان پيغمبران ذيشانلر اول ماه سيار
بروج رسالته مرحبا اى پيغمبر صالح وبرادر صالح وصفيله اكرام واحترامدرى قولى درج خبر بن شهابده مندرجدر
مكر صفى الله ايله خليل الله عليهما السلام ابن الصالح اعزازايله مرحبا ايلديلر (وفيه من طريق ابن عباس) رضى
الله عنهما (ثم عرج بى حتى ظهرت بمستوى) ضم ميم وفتح واو له اسم مكان عالى ياوسط ويا واسع والباء بمعنى فى او على
يعنى خبر مكرم رضى الله عنهدن مسنده طريق بخاريدن مرويدر سلطان رسالت دستگاه صلى الله عليه وسلم
سير معراجى تحديثده بيورر بعد ذا بنم ايله صعود ايلدى تا بر محل رفيع وجاى فراخ وسنيهيه رسيده اولدمكه (اسمع فيه
صريف الاقلام) صاد مهمله ورا ايله صرير وصوت حركت اجرا مدركه صوت قلم مراد اولنوريعنى صرير اقلام
سروشان كتبهٔ كرامى اول مقام معلاده ايشيدردم ديدى فالحاصل غاية قربدن عبارت اولور وقلم وكتابت حقيقى
اوزره در مجاز ومؤول دكلدر (وعن انس ثم انطلق بى) بناء فاعله وضمير جبريله راجعدر ويا بناء مجهول الله اوله (حتى
اتيت سدرة المنتهى فغشيها الوان لا ادرى ماهى قال ثم ادخلت الجنة) انس رضى الله عنه طريقندن روايتكردهٔ
شخان اولان حديثده بيوررلر كه بعد ما امين وحى الهى بنمله كندى تا سدرة المنتهى يه كلدم ودرخت سدرهيى نيچه درلو
رنك قاپلديكه شدة نور حقيقة الوانى تحقيقه مانع اولدى ياخود ساير الوانه عدم مشابهتندن نه كونه رنك
اولديغن بلمدم بعد از ين بهشت برينه ادخال اولندم ديدى امدى جنت الان موجود اولوب بالاى اسمانده اولمسنه
بو خبر لطيف شاهد صريحدر (وفى حديث مالك بن صعصعة فلما جاوزته يعنى موسى) ضمير جاوزته يعنى ايله مفسردر
(بكى فنودى ما يبكيك قال رب هذا غلام بعثته بعدى يدخل من امته الجنة اكثر مما يدخل من امتى) وبنه خبر مالك
رضى الله عنهدن ورود يافتهدر كه اول شاه نو تسخير ملك وملكوت بيورمشدر وقتا كه اثناى معراجده موسى عليه
السلامدن مفارقت ايلدم انلر كريه خيز اولديلر قبل رحماندن باعث كريه كى ندر ديو وحى اولندقده يارب بوشابى
بندن صكره بعث بيوردك بنم امتمدن داخل بهشت اولنلردن زياده انك امتى دخول جنان ايده ديدى امدى هنگام
معراجده سن شريف سلطان رسل رسيدهٔ درجهٔ پنجاه ايكن اول حضرته جناب كليم اللهك غلام اطلاق
بيورملرى انلردن اسن اولمق حيثيتيلهدر وهمچنان حضرت كليمك عمروزمانته نسبتله چل وپنجاه سال عمر كذار
اولنلر غلام وشاب عد واطلاق ايتمرى بعيدد كل وبكاء موسى عليه السلام تأسفا لقومه اولوب عموم دعوة محمديه
وتأييد رسالت احديه وكثرة اتباع وامته غبطه فرما اولديغندندر ديمشلر (وفى حديث ابى هريرة) رضى الله عنه
روايتكردهٔ بيهقى اولان خبر اسراده وارد اولدى (وقد رأيتنى) ثم تاء وضمير متكلمله در رؤيت بو مقامده رؤية
بصريه در (فى جماعة من الانبياء فحانت الصلاة) حاء مهمله ايله دخول وقت ومجيء حين نماز (فامتهم فقال قائل
يا محمد) قيل جبريل (هذا مالك خازن النار فسلم) مالك (عليه) اى على القائل اوسلم جبريل على مالك ويحتمل ان جبريل
امره عليه السلام بالسلام على مالك (فالتفت) مالك التفات نظر ايلديكى شيئدن غيره انصراف دروله بعنقه
(فبدأنى بالسلام) يعنى اول مسافر مهمانسراى اجلال بيورر كه بدر سق بن كنديمى مشاهير انبيادن برجماعت ايچره
كوردم پس وقت نماز دخول ايلدى متوجه محراب ملكوت اولوب اول جماعة ذيشان بكا اقتدا ايلديلر وبن جملهيه
امامت ايلدم تحريمه بند نماز اولديغمدنصكره جبريل عليه السلام بكا بر مهول الشكل ذاتى مشير اولوب بونلر نيس
خزينهٔ نار اولان مالكدر ديو جبريل اكا سلام ويروب اول دخى التفات وبكا سلام ايله ظهور ايلدى ديو بيورديلر امدى
تحريمه بند اولدقلرى نماز صلاة عشا اولمق ويا نماز پنجكانه فرض اولمدين انبيايه مفروضه اولان صلاتدن اوله وبعد
الاسرا اولديغى حالده صلوات مفروضهٔ معهودهدن اولور وقبل الاسرا ايسه يانفل ويا انبيايه مخصوصه نمازدر
ديمشلر والله اعلم * وقدمتك جميع الانبياء بها * والرسل تقديم مخدوم على خدم (وفى حديث ابى هريرة ثم سار
حتى اتى بيت المقدس فربطه فرسه الى صخرة) فرسدن مراد براقدر وبراقه فرس تسميه اولنمق روايه اخراده

مرويدر وياخود جبريل عليه السلامه مخصوص فرس اوله وربط ضم معناسنى متضمن اولغين الى ايله تعديه ايلدى
والى يعنى الباء اوعندر وصخره ايله مراد صخرۀ بيت مقدسدركه قبله كاه ايدى غريب موطأده تحرير كردۀ برقى اوزره
صخرة الله غرايب دنيادندركه جميع مياه عالم زير صخره دن نبوع ايدر مقسم آب دنيادر وميانۀ مسجد اقصى ده
كويا آسمان وزمين اراسنده صخره برجبلدركه بقدرة الله تعالى معلقه در يعنى شش جهتدن قطع روابط
واتصالله علاقه پذير وقفۀ امتثال امر ذى الجلالدر ودوش يميننده نقش نقشاى اثر پاى محمدى صلى الله عليه وسلم
نمايا ندركه شب اسراده تشريف سراپردۀ سرادقات ملكوت بيوردقلرنده براقه سوار اولمشيدى وهيبت نبى انسى
وجاندن برجهته مائل اولمشدر وجهۀ اخراسنده اثار انامل سروشان صحيفه بدن صخره ده مرتسمه دركه وقت
ميلانده ملائكه صخره يى امسال ايتشلرايدى وزبرسايۀ دوانما به صخرۀ مباركه برغار شكلنده نمودار اولوب
جانب قبليدن سلم هفت پايه ايله اول مخزن اكسير معاده وضع قدم زيارت اولنمه دركذا الشهاب الخفاجى (فصلى)
اى جبريل وقيل النبى عليهما السلام (مع الملائكة فلما قضيت الصلاة) مبنى للمجهول وصلاة نائب فاعليدر (قالوا
ياجبريل من هذا معك) خبر بعد خبر ويا حالدر (فقال هذا محمد رسول الله خاتم النبيين) خاتم كسر وفتح تا ايله آخر
معناسنه (قالوا وقد ارسل اليه قال نعم قالوا حياه الله) جملۀ دعائيه درياحيا تدن بقا معناسنه ويا تحيه دن سلمه الله
معناسنه در (من اخ وخليفة فنعم الاخ ونعم الخليفة) بقا وسلامتله تحية ودعادر ومن زائده ومراد اخوۀ ايماندر
وخليفه روى زمينده تكميل نفوس بشريه وتنفيذ اوامر آلهيه وعمارۀ ارض ايچون واستخلاف كردۀ پادشاه
جهان آفرين درلا لاحتياجه تعالى بلكه بغير واسطة مخلوقات تلقى اوامر خدادن قصورلرى جهتيله خليفة الله
نصب قيلندى وتاء خليفه براى مبالغه در صواب ديد شارح تلمسانى اوزره سلاطينه خليفة الله ديمك جائز اولميه
اكرشرع وسنته اتباع ايدرسه فقط خليفه دينلور والا همان امير ديمكله اكتفا اولنور ديمشلر والحاصل قافله سالار
خيل انبيا عليه التحايا حضرتلرى بيورر بعد ازين ختام معراجده روح الامين ايله سير وگذار ايدلك تا كيم مسجد
اقصى يه نزول وبراقى بيرامن سنكه وياصخرۀ مباركه يه بند ايلدى وفرشتكانله تحريمه بند نماز اولدى چون نماز
ونياز تمام اولدى سروشان حضرت جبريله سنكله همعنان اولان بوذات كيملردر ديو پرسان اولدقده روح القدس
جواب اداء اولوب بونلر پيغمبر آخر زمان اولان حضرت محمد صلى الله عليه وسلمدر ديدى ملائكه اعادۀ سؤال ايدوب
جناب احمد معراجه بعث اولنديمى ديديلر جبريل نعم ديوب سروشان دخى بقا وسلامتله تحيت خوان اولوب زهى
برادر وخليفه ديو آيين بند شهرستان تكريم اولديلر (ثم لقوا ارواح الانبياء فاثنوا على ربهم) بعد انقضاء الصلاة
اوبعد العروج امام صف انبيا وجبريل عليهما التحايا وبررۀ كرام ارواح انبيايه ملاقى اولديلر شكر المالنعم عليهم
خداى بى همتايه ثنا خوان اولديلر بو خبر لطيف عالم ملاء اعلاده تشكل ارواحه دلالت ايدر (وذكر) ابو هريره رضى
الله عنه (كلام كل واحد منهم) وهم ابراهيم وموسى وعيسى وداود وسليمان (ثم ذكر كلام النبى صلى الله عليه وسلم
فقال وان محمدا اثنى على ربه فقال كلكم اثنى على ربه وانا اثنى على ربى فاقول الحمد لله الذى ارسلنى رحمة للعالمين)
وفيه مخالفة لما ذكر فى اول الحديث من الانبياء وهو من باب الابدال لا الزيادة وحمد ايله نعم پروردكارى تحديثه دليلدر
مدح نفس دكلدر امدى اول حضرت مسلمينه سعادة دارين وكافرينه عذاب استيصالدن امنيتله عالمينه شمول
رحمتى اولديغندندر (وكافة) صفت ويا مصدر وارسلنى فعلنه مفعول مطلق ويا اسم فاعل وحال اولوب تا براى مبالغه
در عموم رسالتنى بيان اولور (للناس بشيرا ونذيرا) حال مترادفه اومتداخله (وانزل على الفرقان فيه تبيان كل شئ)
بين الحق والباطل فارق اولمغله فرقان تسميه اولندى مصدر بمعنى الفارق اوالمفروق وهو بحسب اللغة عام خصه
العرف بالغلبة وتبيان كسر تا ايله مصدردر (وجعل امتى خير امة وجعل امتى امة وسطا وجعل امتى هم الاولون
وهم الآخرون) ضميرهم مبتدا وحصر افاده ايدر رواتيت فصل قضا وبعث قبور ودخول جنتانده سبقيۀ امة
مرحومۀ محمديه ظاهره وتأخر وجود خارجى اعتباريله در (وشرح لى صدرى ووضع عنى وزرى ورفع لى ذكرى
وجعلنى فاتحا وخاتما) والحاصل ابو هريره رضى الله عنه انبيادن هر برينك كلام درربارينى ذكر ايلديكه ان الرخليل
الله وكليم الله وروح الله وجناب داود وسليمان عليهما السلامدر بعد ذا كتفارنى مختارى نقل ايدوب ديدى بتحقيق
محمد عليه الصلاة والسلام دخى رب جليل اوزره ثنا وجميل ايدوب پيغمبرانه بيورديلركه هر بريكز خداى متعاله ثنا
خوان اولديكز بن دخى تحديث نعم خداوند كريمله كويا اولورم حمد وثنا اول پادشاه جهان آفرين جل وعلا
جنابنه شايا ندركه بنى عالمره رحمت وعامۀ ناسه مبشر ومحذر اولديغم حالده ارسال ايليوب بكا بين الحق والباطل فارق
اولان قرآن عظيم الشانى انزال بيورديكه انده هر شيئك بيان وتبيانى حاصلدر وامتمى خير الامت وعدول واخيار

وعلم وعمل يعنى جامعين وامتمى سابقين ودخول جنتانده اولين ووجودا آخرين قيلدى وسينه مى علم وايمان وحكم
وايقانله توسيع وقلبمى حظ شيطاندن پاك وتقديس ايليوب عالم ملاء اعلاده بنى مذكور ونامم طراز جنان وروحى
قبل الارواح خلق ايله باب السعادۀ نبوته فاتح قيلدى ديو شكر يزدانله رطب اللسان اولدقده (فقال ابراهيم عليه
الصلاة والسلام بهذا فضلكم محمد) تقديم معمول حصر ايچوندر جناب خليل الله صلى عليه الاله انبيايه خطاب
ايدوب محمد عليه الصلاة والسلام لب جنبان اولدقلرى مجموع ماذكر ايله اوزر يكزه فضلى مزداد وبرزياد اولدى ديدى
(ثم ذكر انه عرج به الى سماء الدنيا ومن سماء الى سماء) عرج بناء فاعل ويا مفعولله در بعد ذا ابو هريره ذكر ايلديكيم
سيد الورى عليه التحايا جبريلله همركاب اسمان دنيادن بالايه صعود وبر فلكدن برفلكه عروج ايلدى (كما تقدم
وفى حديث ابن مسعود) روايتكردۀ ابو نعيم فى الدلائل اوزره پيشكار صاحب مقام محمود عبد الله بن مسعود
حديثنده مذكوردر (انتهى بى الى سدرة المنتهى وهى فى السماء السادسة) يعنى جبريل عليه السلامك نهايۀ
عروجى بنمله سدره يه رسيده اولديكه سدره اسمان ششمده در بيورديلر بقول اكثر ذلك هفتمده اولمقدر روايتين بينى
تلفيقده امام نووى بيورركه اصل درخت سدره سماء سادسه ده ومعظمى سابعه ده اوله (اليها ينتهى ما يعرج به
من الارض فيقبض منها واليها ينتهى ما يهبط من فوقها فيقبض منها) يعرج ويقبض مجهول بنا اولنمه در ومنهاده
من ابتدائيه وضمير سدره يه ويا ملائكه يه راجعدر والحاصل امور ارضيۀ عباددن دركاه كبريايه ملائكه نك
عرضى ايچون عروجلرى اول جاى والايه رسيده اولوب انلردن اخذ وضبط اولنور يعنى كتبۀ كرام ملائكه دن قبض
وامورى قيد وثبت ايدرلر وملائكۀ مقربين وساطتيله عرشدن نزول ايدن اوامر اول محل رفيعده نهايت بولوب
انلردن حفظه وكتبۀ بررة اخذ ايدرلر (قال تعالى اذ يغشى السدرة ما يغشى) يعنى اول حينده كه سدرة المنتهى يى شول
امر عظيم قاپلمشيدى (قال ابن مسعود) تفسير بيورر (فراش من ذهب) فراش فتح فا ايله پروانه در يعنى سدره يى
تغشيه ايدن التوندن بر پروانه ايدى بيورديلر وفراش مرفوع وعاملى مقدر غشيها اولور (وفى رواية ابى هريرة
من طريق الربيع بن انس) البكرى البصرى نزيل خراسان اولان تابعى وراوى انس رضى الله عنهدر بو زاو نورطفوزده
ربيعك بهار عمرى خزان بولمشدر (فقيل لى هذه السدرة المنتهى ينتهى اليها كل احد من امتك خلا) فتح معجمه ايله
وتخفيف لامله اى مضى وبعض نسخه ده ضم خا وتشديد لام مكسوره ايله مقيددر (على سبيلك) يعنه ابى هريرة روايتنده
اول محبوب باركاه مقدس عليه السلام بيورر بكا خطاب اولنديكه بو جاى فرخنده سدرة المنتهى دراستكدن سنك
طريقت وسنتك اوزره كذار ايدنلرك هر برى بو مقام معلايه واصل اولورلر يعنى شاهبازان ارواح مؤمنين بو درخت
والاده آشيان ساز اولورلر ودركاه حقه انلر عرض اولنوب بنده كاندن فلان ابن فلان قوللكدرديو بلدكده اكاصلك
امان واحسان اولنور وكذا لكرمة (ان كتاب الابرار لفى عليين) آيتى سدره ايله تفسير اولنمشدر (وهى السدرة المنتهى
يخرج من اصلها انهار من ماء غير آسن) برسدرۀ منتهى دركه زمينه پيوسته اولان عروق وبيخندن آب ناب جويلر
روان ونبوع ايدركه لذت ورنك وبويى متغيره اولمز (وانهار من لبن لم يتغير طعمه) وشيردن ايرمقلر پديدار ظهوردركه
طعمى تبدلدن عاريدر (وانهار من خمر لذة للشاربين) ومى مشك نابدن نهرلر پيدا اولوركه نوش ايدنلره لذت
وصفابخش اولوب مى آشامان بزم دنيا كبى خمار آلود اولمزلر (وانهار من عسل مصفى) وانكبين صافيدن جولر
هويدادركه هركز قذا ودردن صاف وپاكيزه درامدى جوى نيل وفرات اصل سدره دن ظهور ايلديكى روايتى
بيخ درخت سدره روى زمينده اولمغى اقتضا ايدر وفلك سادسده اولديغى حالده جويلر بيخ سدره دن باران وش باريده
اولوب جاى معينه يه نزول وجرى وقرار كاهنه سوق وجمع اولنوب ايرمقلر پيدا اوله كما قاله شهاب الدين الخفاجى
وياخود بيخ ومبدأ سدره زمينده اولوب وفرع ومعظمى سماء سادسه ده ونهايت وميوه وغشيان انوارى اسمان
هفتمده ظاهر اوله كما قرره على القارى (وهى شجرة يسير الراكب فى ظلها سبعين عاما وان ورقة منها مظلة للخلق)
مظلة ضم ميم وكسر ظاء وتشديد لامله اسم فاعل من اظل اوبفتحهما وخلقدن مراد جمع كثيردر لاسائر الخلق پس
فراخى سايه دن عبارتدر واول بر درخت جليل الشاندركه انك سايه سنده جوادر هوارله انجق يتمش ييلده سير
قيافى ايدرواناك برورق بيشمار خلقه سايبان اولور بالاده اذان فيل ايله تشبيه بيورلديغى شكل وصورتده كوش
فيل مانند اولوب عظم وكبرين منافى دكلدر (فغشيها نور وغشيتها الملائكة) وسدره يى انوار آلهيه دن نور عظيم احاطه
وانوار ملكيه ايله سروشان تغشيه ايليوب نور على نور ايله پيراسته اولدى (قال فهو قوله تعالى اذ يغشى السدرة
ما يغشى) اى فى تفسير هذه الآية على قول (فقال الله تبارك وتعالى له) تبارك تفاعل من البركة وتعالى عظمت
ورفعت بو مقامده تمجيد مذكور منابتى خفى دكلدر يعنى كثرة خير جناب كبرياسندن مستفاد وعظمت ربوبيتده

عالی اولان مولای متعال حبیبی مصطفی علیه التحایایه خطاب ایدوب (سل) مفعولی برای تعمیم محذوفدر ای سل
کل ماتزید (فقال انک اتخذت ابراهیم خلیلا واعطیته ملکا عظیما وکلمت موسی تکلیما واعطیت داود ملکا عظیما
والنت له الحدید وسخرت له الجبال واعطیت سلیمان ملکا عظیما وسخرت له الجن والانس والشیاطین) عطف
الخاص علی العام (والریاح واعطیته ملکا لا ینبغی لاحد من بعده) تعمیم بعد تخصیص (وعلمت عیسی التوراة
والانجیل وجعلته یبرئ الاکمه والابرص واعذته وامه من الشیطان الرجیم فلم یکن له علیهما سبیل) حبیب
کبریا مقام مناجاتده دیدی الها ابراهیم علیه السلامی دوست اتخاذ ایدوب اکه ملک جسیم نبوة وحکمة وکتاب
ارزانی قیلدک وموسی به کلام ایتمکله تعظیم وتکریم ایلدک وداوده خلافت عظمی بخش ایدوب اهنی اکه نرم
وجبالی کندویه مسخر بیوردک وسلیمان پیغمبره شرقا وغربا مافوق الارض وتحتها سلطنت کبری اعطا ایدوب
بعدذا اکه انس وپری ودیو وبادی زیر کمنده مسخر وفرمانبردار قیلوب وبر ملک عظیم روزی قیلدک که
انلردن صکره بر فرده اول ملک سزاوار دکادر وعیسی یه عالم صبا وصغرنده تعلیما توریة جلیلی واصلا انجیل جلیلی تعلیم
بیوروب دار الشفاء کرمکدن نابینا وعلة برصله مبتلا اولنلری ابراء ودم مسیحایی سیله ارباب علله برء الساعه اولور
بر طبیب حکمت خانهٔ عالم قیلوب وقت صباده کندوبی ومادر مهربانن دیو طربدمکرندن امین ومعصوم قیلدک که
انلر اوزره شیطانه راه نایاب دردیدی (فقال له ربه) جناب کبریا حضرت مصطفایه خطاب عزت بیوروب دیدی
(قد اتخذتک خلیلا حبیبا) محبت خلته مقابلیدر لکن خلتدن مقام محبت برتردر تشکیم خله ومحبته معقود اولان
فصل آتیده تفصیل اولنور یعنی یا محمد سنی حبیب اتخاذ ایتدم (فهو مکتوب فی التوراة محمد حبیب الرحمن) عبارت
مذکوره کلام راویدن صحة زیادهٔ مذکوره یه شاهداادر (وارسلتک الی الناس کافة وجعلت امتک هم الاولون
وهم الآخرون) یعنی حبیباسنی جمیع ناسه مبعوث بالحق پیغمبر فرستاده ایلدم وامتکی حساب وبعث ودخول
جنانده اولین وبحسب الوجود آخرین قیلدم (وجعلت امتک لا یجوز لهم خطبة حتی یشهدوا انک عبدی ورسولی)
خطبه عادت نادی عرب اوزره علی رؤس الاشهاد وعظ ونصایحی مشتمل کلام اولوب نهج عرب اوزرینه شرعده
مقرر قیلندی خطبه من الخطب امر عظیم معناسنه اولغین جمعه واعیاد ونکاح دهر خطب جسیم اموردده
مشروعیتی باقیدر یعنی امتک اول امت قیلدمکه انلرک خطبه لری معتدبها اولمز الاسنی عبد خاص وپیغمبر
براختصاصم اولدیغکه شهادت ایدهلر (وجعلتک اول النبیین خلقا وآخرهم بعثا) دخی ای حبیبم سنی پیغمبرانک
خلقا ونبوتا اولی وارسالا اخری قیلدم یعنی قبل خلق الارواح روحکی خلق وایجاد بیورمغله جملهیه مبتدأ قیلدم
(واعطیتک سبعا من المثانی) فاتحهٔ کریمه ویاسبع سور طوال سکا اعطا ایلدم (ولم اعطها نبیا قبلک) پیغمبران
پیشینه آنی بخش ایتمدم تقدم بیانه (واعطیتک خواتیم سورة البقرة من کنز تحت عرشی) کنزمال دفین ولوح
محفوظه عدم اطلاق خلایق سبیله کنج نهانه تشبیه اولندی وکنز لو درا (وجعلتک فاتحا وخاتما) یعنی عنایت بالغهٔ
صمدانی لحظه فرسای فیض اولوب خطاب مستطاب وروداپلدی سکا زیر عرشمده کنج نهان اولان لوحمدن ختم
سورة البقره آمن الرسول آیات معجز برکاتنی بی واسطهٔ ناموس اکبر عنایت بیوردم وسنی خیراته مبتدأ ومبراته
منتهی ویا باعتبار الارواح والاشباح انبیایه اول وآخر قیلدم دیمک اوله (وفی الروایة الاخری قال) روایتکردهٔ امام
مسلم اولان خبر مسلمده ابن مسعود بیورر (فاعطی رسول الله صلی الله علیه وسلم ثلاثا) فضائل مخصوصه دن اوچ
شی پیغمبر آخر الزمان علیه صلوات المنان جنابنه بخشایش بیورلدی (اعطی الصلوات الخمس) بری نماز پنجکانه درکه
اول حضرت وامتک غیری یه بخش اولنمدی زیرا انبیاء کرام کرچه بو صلاته موافقه بعض صلاتله قائم نیاز ایدیلر
اما مجموعیله مامور قیلنمدیلر واول حضرت دخی قبل الاسرا نمازه قیام ایدردی لکن بیان کیفیتی مشتهر دکلدر نحو
خصایصده امام سیوطی نقلی اوزره قبل الاسرا تحریمه بنداولنقلری نمازده رکوع یوغیدی ولذا (یا ایها الذین آمنوا
ارکعوا) امر شریفی شرفیافتهٔ نزول اولنشدی دیدیلر (واعطی خواتیم سورة البقرة) کما تقدم (وغفر لمن لم یشرک بالله
شیأ من امته المقحمات) ضم میم وقاف وحا مهمله مکسوره ایله القاء معناسنه در مراد اول کناه کبائردرکه صاحبنی
ناره هلاکه القا ایدر مرفوعا فعل مجهول غفر یه نائب فاعلیدر واوجه معنا امتدن اهل کبائر ایچون شفاعت اعطا
بیورلمسیدر حاصلی خصوصات هذه الامه دن بری غفران کبائردر ولو من غیر توبه مع هذا تحت مشیئتده اولدیغی
ان الله لا یغفر ان یشرک به ویغفر مادون ذلک لمن یشاء) آیهٔ جلیله سیله ثبوت یافته در (وقال) ابن مسعود رضی عنه
المعبود (ما کذب الفؤاد ما رأی الآیتین) افتمارونه علی ما یری ولقد رآه نزلة اخری (رأی جبریل فی صورته له ستمائة
جناح) یعنی ابن مسعود آیتین جلیلتین تفسیرندن مراد جناب محمد علیه السلام جبریلی خلقهٔ اصلیه سی اوزره

معاینه ایلدیکه اول طاوس قدسینک التیوز جناحی وار دردیدی ومعنای آیات کریمه دیمک اولورکه محمد علیه
السلامک کوکلی جبریلی محمد کوردیکنده دروغ ایتمدی وانک جبریلی کورمسنده سزا کامرا وجدلی ایدرسن
بدرستی انی برکره نزولنده صورت اصلیه سی اوزره عیانا کوردی (وفی حدیث شریک انه رأی موسی فی السابعة قال)
یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم اوالراوی علی انه من کلام شریک فهو مدرج فیه (بتفضیل کلام الله) الباء
للسببیة وهو مضاف للفاعل یعنی روایتکردهٔ شریک علیه الرحمه اولان خبرده حضرت حبیب الله جناب کلیم اللهی
فلک هفتمده مشاهده ایلدی واول جای رفیعه صعودی کلیم الله اولوب سائر انبیا علیهم التحایا اوزره نضیلتی وعلو
مرتبه تی حیثیتله دردیدی اما روایهٔ سابقه یه مخالفتی باهردرکه موسی علیه السلام سماء سادسه ده مسندنشین قدر
ومنزلت اولدیغی روایت اولنشیدی اما غریبهٔ امر معراج متعدد اولدیسه دفعهٔ اخریده بو وجهله معاینه بیورلمده
منافات ناپیدادر والا اولا فلک سادسده مشاهده بعدذا سابعه صعود واول حضرتک رجوعنده کلیم اللهی اسمان
هفتمده معاینه بیورملری ایله بینهما وجه جمع وتلفیق قابل اولور (قال ثم علا به) صیغهٔ مفعول له درای برسول الله علیه
السلام (فوق ذلک) اشارهٔ مذکوره سماء سابعه یه در (بما لا یعلمه الا الله) بدل من قوله فوق ذلک ویا برای استعلا کما فی
قوله تعالی تأمنه بقنطار یاخود الی معناسنه اوله کما فی قوله تعالی وقد احسن بی یعنی جناب حبیب الله علیه سلام
الاله فلک سابع وسدره مافوقنه اعلا واصعاد اولندی اواقدار له که ماسوی الله انی بیلمز چون مقام سرور اصفیا
محمد مصطفی رتبهٔ کلیم اللهدن برتر وبالا اولغین برقوله تعقیب بیوررکه (فقال موسی لم اظن ان یرفع علی احد) امدی
کلیم الله حبیب اللهلک درجه ومنزلتی کندودن ارفع واعلا اولدیغن معاینه بیوردقدن قیاس ایتمزدمکه اوزریمه
برکسنه تقدیم ورفیع قیلنه دیدی ومنشأ ظن موسی علیه السلام کلیم الله فضیلة تفرد بیورلدیغی جهتدن ایدی
کلام حقله جناب حبیب الله موسی علیه السلامه مشارکت بیوردقدنصکره سائر انبیا اوزره رفعتی مقتضیه
کراماتله معزز ومکرم قیلندی اولی النهایه خفی دکلدر فضیلهٔ باهرهٔ سلطان رسالتی جناب کلیم الله توراة جیلده
مطالعه ووحیله مشاهده ایتشکن حال نبوتمآب کلیم اللهه سزاوار تواضع بیورمق ایکن قول مذکوری ایراد
خطاب اولدیغی اعتراضیله روایهٔ شریک مطعونه در (وقد روی عن انس انه صلی الله علیه وسلم صلی بالانبیاء ببیت
المقدس) خادم سالک انس بن مالک رضی الله عنهدن مرویدرکه امام الانبیاء علیه التحایا حضرتلری مسجد اقصی ده
متوجه محراب اولوب پیغمبرانله تحریمه بند نماز اولدی وانبیا جناب امامت پناهلرینه اقتدا ایلدیلر (وعن انس
قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم بینا انا قاعد ذات یوم اذ دخل جبریل) اصل بینا بین در فتحه سی الفه اشباع
اولندی ظرف در ومعناء شرطیی متضمن جمله یه مضافدر وذات یوم مطلق زماندن تجوزدر یعنی دفع ایچون توکیددر
(فوکز بین کتفی) وتشدید تحتیه ایله (فقمت الی شجرة فیها مثل وکری الطائر) وکز ضرب خفیف ووکری منی
وکرده وللطیر کالبیت للانسان (فقعدت فی واحدة وقعد فی الاخری) تأنیث وکری باعتبار البقعة او القطعة من
الشجرة (فنمت) نوله من النمو زیاده وتعاوضمیر شجره یه راجعدر بعض نسخهٔ صحیحه ده سمت سینه من السمو ای ارتفعت
وضمیر اخری یه راجع اوله (حتی سدت الخافقین) مهرو ماردنک حرکت ویا غیابی مشرق ومغرب اولغین خافقین
افق شرق وغربدر (ولو شئت لمسست) کسر سین اولی وکاهی فتحله در السماء ویروی لمست السماء بسین واحدة
من اللمس (وانا اقلب طرفی) نظر معناسنه وجملهٔ حالیه در (ونظرت جبریل کانه حلس) کسر حاء مهمله وسکون لام
وسین مهمله ایله کساء رقیق (لاطئ) ای لاصق بالارض (فعرفت فضل علمه بالله علی وفتح لی باب السماء ورأیت
النور الاعظم ولط) ضم لام وشد طاء مهمله ایله مبنی للمجهول ای اغلق (دونی الحجاب وفرجه) ضم فا وفتح راء
وجیمله ضمیر حجابه مضافدر جمع فرجة (الدر والیاقوت ثم اوحی الله الی ما شاء ان یوحی) بناء فاعل ویا مفعول له در
حدیث انس رضی الله عنه بعض نسخده ناموجوددر محصول خبر عجیب اثر شاهباز اشیانهٔ رسالت علیه السلام
والتحیه بیوررلر برکون قاعد اولدیغم حینده بلبل سدره نشین جبریل امین درحال داخل مجلس اولوب سرانکشت
تلطف برله میانهٔ دوشانه می درتدی بندخی جبریله نشیمنکاهمدن قالقوب بر درخته قائم اولدمکه بالای درخت
اوزره ایکی اشیانهٔ مرغ آسالانه لر مشهودم اولوب بریسنه بن ودیکره جبریل جالس اولدیغمزده درخت
نمایاب اولدی تا کیم افق مشرق ومغربی سدایلدی بن کمال رفعتدن مرادایتسیدم اسمانی مس ایدردم وایات ذی
الجلاله بصرم بصیرته تبعا تردید ایدرلر اولدیغم حالده افاق وانفس صنع کرد کاره نکران ایدم ومرغ سدره نشین
جبریل امینه نکاه ایلدیکمده کمال خشیة اللهدن کویا زمینه سایده وپشت شتره پوشیده قیلنان کسوهٔ رقیقه
دونمش معاینه ایلیوب ذات جبریلده نمایان اولان خوف حق انک علی مقداری اولدیغندن اعرف بالله اولدیغنه

يقين حاصل ايلدم وبنمچون دراسمان كشاده قيلنوب نورعرش اعظمى ويا نور الهيه بى عيانا مشاهده ايليوب
بينزه برستره ارخا قيلندى يعنى مشهود باصره يقينم اولان نوردنصكره بنله نورميانه سنه پرده كشيده بيوريلوب
اول حجاب مرخى فرجه لرى وطاقچه لريله نورافشاندرلولؤ وياقوت ايدى بعده ذا مراد عاليلرى اوزره بكاوحى ايلدى
انتهى امدى سيد العالمين حضرتلرى افضل مخلوقات ايكن جبريلك جناب حقه على بندن زياده ارلديغن بلدم
ديو بيورملرى تواضعا لله وتعليما الامته اوله يا خود ماليس فى الفاضل اولان شى كاهى مفضولده موجوددر ملائكه
مقربين همچنان احوال ملكوته عرفانلرى غيرك عرفانته غالب اولوروان كان افضل وحجاب وستره تاويلى قريبا
بيان اولنور (وذكر البزار) فتح موحده وتشديد زاى والف ورا ايله بزار كلمه سنيدر احمد بن عمرو البصرى صاحب
المسند الكبير صبرتار يخنده رمله ده جوار ملك متعاله ارتحال ايلدى (عن على بن ابى طالب كرم الله وجهه لما اراد
الله تعالى ان يعلم) شدلامله (رسوله الاذان جاءه جبريل بدابة يقال لها البراق فذهب يركبها فاستصعبت عليه فقال
لها جبريل اسكنى فوالله ماركبك عبدا كرم على الله من محمد صلى الله عليه وسلم فركبها حتى اتى بها الى الحجاب الذى
يلى الرحمن تعالى فبينما هو كذلك اذ خرج ملك من الحجاب فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا جبريل من هذا قال
والذى بعثك بالحق انى لاقرب الخلق مكانا) اى فى السماء اومن الحجاب لامن رب الارباب (وان هذا الملك ما رأيته
منذ خلقت قبل ساعتى هذه فقال الملك الله اكبر الله اكبر فقيل له من وراء الحجاب صدق عبدى انا اكبر انا اكبر ثم قال
الملك اشهد ان لا اله الا الله فقيل من وراء الحجاب صدق عبدى انا الله لا اله الا انا وذكر) اى الراوى (مثل هذا فى بقية
الاذان الا انه لم يذكر جوابا عن قوله حى على الصلاة حى على الفلاح) حى اقبل وهلم معناسنه اسم فعلدر وفلاح فوز
بالسعادة وبقا معناسنه اى اقبلوا فى الجنة (وقال) اى الراوى (ثم اخذ الملك بيد محمد فقدمه فام اهل السماء فيهم آدم
ونوح عليهما السلام) بونلر ايله تخصيص بالذكر بيورلديغى ابو الانبياء والجسمانيين اولدقلرندندن تشكيم سرورسترده
نسب صلى الله عليه وسلم انلره آب روحانى اولديغى كبيدر زبده كلام وقتا خداى بى همتا رسول مجتبايه دخول وقت
صلاتى اعلام ايچون تعليم وتعريف اذان شريف مراد ايلدى اول حضرته روح القدس براق برق رفتار نام بردابه
هما بوله كلدى چون شهسوار ملك وملكوت انكه سوار اولمغه شروع ايلدكده دابه سركشلك ايلدى جبريل براقه
عنانكر اى خطاب اولوب ساكت اولكه بذات پاك كبريا سكا بربندهٔ خدا رب تعالى به محمد عليه السلامدن اعز واكرم
سوار اولمدى ديدى پس براقه سعادتله سوار اولوب عرش رحمانه رسيده ومنتهى اولدى ودر حال وراء حجابدن برفرشته
نورسرشته بديدار ظهور اولوب فخر كائنات جبريله بوملك كيمدر ديو پرسان اولدقده جبريل جواب اداء اولديكه بحق
پادشاه لايزال كه سنى حقله بعث ايلدى آسمان وحجابده رفعت ومكانت قبلندن نزديكتر مخلوقاتم خلق اولنديغمدنبرو
بو وقتدن غيرى زمانده مشاهده ايتمدم ديدى پس اول ملك ايكى كره تكبير ايليوب وراء حجابدن جواب مستطاب
صدور ايتديكم قولم راست كويدر اكبر واعظم بنم بعده ذاملك كلمهٔ شهادتله ناطقه پرداز اولدقده ينه وراء حجابدن
تصديق بيوريلوب بن خداى ذو الجلالم كه بندن غيرى معبود بالحق نايات وفرد وواحد بنم ديدى راوى خبر قولا
وجوابا بقيهٔ كلمات اذانده وجه منقول اوزره نقل ايليوب انجق حيعلتينده وراء حجابدن جواب ذكر ايتمدى زيرا
حق سبحانه وتعالى معناى حيعلتين شايان تصور دكلدركه جوابى لا حول ولا قوة الا بالله دروسزاوار جواب
مخلوقات اولوب خالق بيهمتايه لايق اولمزينه راوى بيورركه ملك مؤذن دست كرم پيوست امام الانبيايى طوتوب
محراب ملكوته تقديم واهل سمايه اول حضرت امامت ايلديكه ازجمله اول جماعت كبراده صفى الله ايله نجى الله
حاضران ايديلر معلوم اوله كه حديث مذكور سند متصله جناب على كرم الله وجهه دن مروى ولكن سلك سندده
زياد بن المنذر منسلك اولغين محدثينك اكثرى كذابدر ديو عدم اعتبار روايتى خبر مذكورك دخى ضعفنه دلالت ايدر
اما امام سهيلى صحتنه قائلدر مع هذا خبر مشار اليه قبل الهجره مكه ده وقوع يافته اولان معراج معهوددن ماعدا
معراج اخر اولمسنى اقتضا ايدر زيرا سياق خبردن معلومدركه بومعراجدن مقصود همان تعليم اذاندر واذانك وقوعى
مدينهٔ منوره ده درامدى وان صح الخبر اسراى مذكور روح لطيف حضرت برله عالم مشاهده جلوه نما اولمق كرك زيرا
رؤياى انبيا دخى وحى حكمنده در وصحيحنده ابن عمردن مروى خبر صحيحله عمر بن الخطاب وزيد رضى الله عنهما نك اذان
ماده سنده ثبوت يافته اولان رؤياى صادقه لرى اول حضرته وحى عقبنده ظهور ايتمش اوله والله اعلم (قال
ابو جعفر محمد بن على بن الحسين) راويه حديث مذكورك راويسى ابو جعفر الصادق بن زين العابدين دربد رعالى
كهرندن انلر دخى جد بزركوارى حضرت على مرتضادن روايت ايتمشيدى بيورركه (اكمل الله لمحمد صلى الله عليه
وسلم الشرف والعلو على اهل السموات واهل الارض) اهل سمايه شرفينى اكمال انلره امامت ايتمسى دليليله واهل

ارضه شرفينى اشرف الرسل اولوب امتى اشرف الامم اولمق حيثيتيله در (قال القاضى ابو الفضل رحمه الله ما فى هذا
الحديث من ذكر الحجاب فهو فى حق المخلوق لا فى حق الخالق) خبر موصولده فائك زياده اولمسى معناى شرطى متضمن
اولديغيچوندر (فهم المحجوبون والبارى جل اسمه منزه عما يحجبه اذ الحجب) حجابك حق بارىده استحاله سنه تعليلدر
وحجب ضمتين ايله حجاب ويا فتح وسكونله مصدر اوله (انما تحيط بمقدر محسوس ولكن حجبه عن ابصار خلقه وبصائرهم)
جمع بصيرة هى القوة المدركة لغير المحسوس من العقل (وادراكاتهم) عطف تفسيردر (بما شاء وكيف شاء ومتى شاء)
متعلق بحجب (كقوله تعالى فى حق الكفار (كلا انهم عن ربهم يومئذ لمحجوبون) حاصل كلام مؤلف كتاب رضى
عنه التواب حجاب ذكر اولنان خبرده حجاب جهت تحيزى استلزامنه بارى تعالى حقنده محال اولديغى اعتراضى
استشعار ايدوب بوقوله دفعنى مراد ايدوب بيورركه خبرده ذكر اولنان حجابكه لغة منع وستر معناسنه در بو ايسه
مخلوق حقنده در بارى تعالى حقنده شايان دكلدر پس مخلوق حسا ومعنى محجوبلردر بارى تعالى عن مسماه حجاب
وستره اقتضا ايدر حالدن منزهدر امدى حجاب وسترلر برنطاق حاسهٔ بصره داخل ومقدار طول وعرض وعمقله
محدود اولان محسوساتى حائز وحاوى اولمغله جهتى مقتضيه اولور تعالى الله عن ذلك علوا لكن حجاب بارى كاهى
مخلوقك چشم ظاهرى ودیدهٔ باطنى ودرك عقولى اوزره انواع حجاب وكيفيت واوقاتدن مراد بيورديغى شيئله جلوه
نماى ظهور اولور تشكيم كتاب مجيدده محجوبيت مخلوقه اسناد اولنوب كفار حقنده ورود ايلديكه روز قيامتده
كفار بدكردار رب ستاردن ممنوعلردر يعنى اهل ايمان جنت ورؤيه ورضوانله تنعم ايتدكلرنده انلر محجوب ومحرومدلردر
(فقوله فى هذا الحديث الحجاب) بالجر على الحكاية او الرفع على الاعراب (واذ خرج ملك من الحجاب) حديث
مذكورده وراء حجابدن برفرشته جلوه نماى ظهور اولدى ديو ملك مؤذنى اراده بيورملرنده حجاب (يجب ان يقال انه
حجاب حجب به من وراءه بحسب ظاهره من ملائكته عن الاطلاع) تشديد طا ايله (على ما دونه) بحسب باطنه
(من سلطانه وعظمته وعجائب ملكوته وجبروته) ملكوت كما سبق ملك عظيم ومراد عالم غيب الغيب وجبروت
كمال عظمت زيرا فعلوت براى مبالغه در يعنى ديمك ايجاب ايدركه اول حجابله وراء حجابده اولان ملائكه نك
بحسب الظاهر ما دون حجاب اوزره بحسب الباطن جلال وعظمت وعالم غيب الغيب وعظائم ملكوته اطلاعدن
اول حجابله ماوراده اولان ملائكه دن ستر وحجب ايلدى يعنى عند التصرف قبضهٔ قدرتنده اولان شى ايله رسل
ملائكه وغيرينك عدم اطلاعلرين مراد بيوره مكر اذن شريفلريله انلرك اطلاعى نادر اظهور ويافته اوله (ويدل عليه
من الحديث قول جبريل) يعنى حجاب براى ماسوى اولوب ذات كبريا ايچون اولمديغنه بو خبردن اول حضرته
جبريلك كلامى دلالت ايدر (عن الملك الذى خرج من وراءه ان هذا الملك ما رأيته منذ خلقت قبل ساعتى هذه)
وراء حجابدن برفرشته بديدار اولوب نبى مكرم صلى الله عليه وسلم جبريله شان ملكدن پرسان اولدقده جوابنده
بوفرشته يى بوهنكامدن اقدم خلق اولنديغم زماندنبرو مشاهده ايتمدم ديديكى كلام شهادت ايدر (فدل على ان هذا
الحجاب لم يختص بالذات) حديثده مذكور اولان حجاب معهودك محجوبيتى ذات رب الاربابه مختص اولميوب ملك
مؤذن وش بعض ملائكه حجابله آخردن مستور قيلنديغنه دلالت ايلدى (ويدل عليه) عدم اختصاص حجاب
بالذات اوزره دلالت ايدر (قول كعب فى تفسير سدرة المنتهى) سدره ايله سبب تسميه سنى بياننده ورود ايدن
كعب الاحبار رضى عنه الغفار قول شريفكه (قال اليها ينتهى علم الملائكة وعندها يجدون امر الله لا يجاوزها
علمهم) يعنى علم سروشان سدره ده نهايتپذير اولور وعند السدره فرمان پروردكارى تلقى واقامه ايدرلر علوم
ملائكه سدره يى تجاوز ايتمز تفسير ايلديكى حجاب غيره نسبتله درذاتيا كنه نسبتله اولمديغن اشعار ايلدى (وان
المحجوب عنهم ذاته وامره وملائكته المقربون (واما قوله الذى يلى الرحمن فيحمل على حذف المضاف اى يلى عرش
الرحمن) چون ظاهر عبارت بينه وبين غيره حجاب حائل اولديغندن تأويلنه مصنف رحمه الله اشارت بيوروب
يلى الرحمن قولنده حذف مضاف اوزره حمل اولنوركه يلى عرش الرحمن ديمكدر ومضاف مقدر لفظ عرشدر
(او امر ما) نصبله ويا رفعله در يا خود لفظا امر تقدير اولنوب ما براى عموم ويا تعظيم ايچوندر اى يلى امر الرحمن (من
عظيم اياته) اولا مبهم قيلنان شيئى اقظ من بيان ايدر (او مبادى حقائق معارفه مما هو اعلم به) يعنى رسل وملائكه
دن بارى تعالينك اعلم اولديغى امور دن معرفة الله متحقق اولان شيئه مبدأ اولور وامر ايله عظيم اياتدن امر رحمانى
ولى ايدن حجابه رسيده اولدم ديمك اولور (كما قال تعالى واسئل القرية اى اهلها) حق سبحانه وتعالى كلام مجيدنده
بيورر قريه دن سن سؤال ايله ديمك اهل قريه دن سؤال ايله ديمكدر حذف مجاز بابندن اولور وذكر محل اراده حال اولمق
دخى اسهلدر والحاصل قرينهٔ عقليه ايچون تقدير مضاف كثير وبليغ اولمسنه اشارتدر (وقوله فقيل من وراء الحجاب

صدق عبدی انا اکبر) حدیث اذانده ملك مؤذنه اجابة وراء حجابدن تصدیق بیورلدیغی قول سبحانی (فظاهره انه سمع
فی هذا الموطن کلام الله) ولکن من وراء حجاب ظاهر کلام حضرت ماه برج رسالت علیه اسنی التحیه اول جای والاده
من غیر واسطة کلام حقی ایشتدی اما رؤیة الهی مانع حجاب وراسندن ایدی (کما قال تعالی وما کان لبشران
یکلمه الله الا وحیا او من وراء حجاب) یعنی بشر ایچون طاقت نا یابدر که حق سبحانه وتعالی اکا کلام ایده مکر وحیله
ویا وراء حجابدن کلام حقه قدرتیاب اوله (ای وهو لا یراه) یعنی بشر مولای کریمی عیانا معاینه ایتمدی (حجب بصره
عن رؤیة) عالم دنیا وفناده رؤیة حقدن بصر بشر مطلق ستر ومنع اولندی امدی بو کلام مطلقا امتناع رؤیتی ایهام
ایتمکین مصنف علیه الرحمه توجیه وجیه ایله بیان بیوررکه (فان صح القول بان محمدا صلی الله علیه وسلم رأی ربه
فیحتمل انه فی غیر هذا الموطن بعد هذا او قبله رفع الحجاب عن بصره حتی رآه) یعنی فخر عالم صلی الله علیه وسلم حین
اسراده جمال حضرت کبریایی عین بصر ایله عیانا مشاهده ایلدیکی خبر ثبوت یافته وصحیح اولدیسه محتملدرکه
نبی محترم موطن اذانك غیریده بو مقامدن صکره ویا اول معاینه بیورمش اوله که دیدهٔ حضرتدن حجاب رفع اولنوب
مشاهدهٔ جمال باکمال رب العزة ظهور پذیر اوله قال المولی علی القاری اقول ولا مانع من انه صلی الله علیه وسلم
رآه فی ذلك الحین بعینه اذ لا یختص برفع الحجاب وکشف النقاب مکان دون مکان ولا زمان دون زمان لارادة العیان
کما لا یخفی علی الاعیان

(فصـــــل)

(ثم اختلف السلف والعلماء) سلفدن مراد صحابه ومعاصر اصحاب وعلماء بعدهم تشریف مدرسهٔ کون ایدندر
عطف العام علی الخاص قبیلندندر (هل کان اسراء بروحه او جسده) امر انصبله خبر کان (علی ثلاث مقالات
فذهبت طائفة الی انه اسراء بالروح بانه رؤیا منام) عطف تفسیردر (مع اتفاقهم علی ان رؤیا الانبیاء حق ووحی
والی هذا ذهب معاویه) ابن ابی سفیان بن حرب بن امیه حاکم شام ایکن سنه ستین ده مهر حیاتی شام ثمانه غروب
ایلدی بو فصل معجز وصل تحقیق اسرا ومعراج پر ابتهاج سراج وهاج صلی الله علیه وسلمی بیان ایدر خارقهٔ اسرا
وغرایبهٔ معراج معجزات عظمای محمدیه نك اکبری اولمغله اصل ثابتی مصدر فنون اختلافات وفروعنده شجون
اقاویل متشعبة الاطراف اولوب جمهور سلف وخلف قضیهٔ معراجیه جسد اطهرلری همعنان روح منور ایکن
ویا یالکز روح معطرلریله می وقوع یافته اولدیغنده اختلافلری اوچ قول اوزره واقعدر بر جماعت اول حضرتك اسرا
انجق روح طیبه لریله اولدیکه اول اسرا مشاهدهٔ منامیه در مع هذا رؤیاء انبیا حق ووحی اولدیغی سلفا وخلفا
اتفاقکرده لری ایکن زینتسرای عالم منامده وقوعنه ذاهب اولدیلر وبو وجهله کروهٔ خلافه معاویه دخی سالك
اولمشدر (وحکی) بناء مجهول ایله (عن الحسن) البصری (والمشهور عنه خلافه) حسن بصریدن نقل اولنوب ومومی
الیهدن روایة مشهوره خلاف ماسبقدر (والیه اشار محمد بن اسحاق) ابن یسار صاحب المغازی اولان امام ثقه رحمه
الله حسن بصریدن نقل اولنان خبر صحت اثره اشارت ایلدی (وحجتهم قوله تعالی وما جعلنا الرؤیا التی اریناك
الا فتنة للناس) عجیبهٔ معراجیه عالم منامده جلوه نما اولمشدر دینلرك دلیلی بو آیهٔ کریمه مصداقنجه عرف عربیه ده
مشاهدهٔ منامیه مصدری رؤیادر تکیم شهود بصری مصدری رؤیة ونظر قلبینك افظ رأیدر دیلر بله اسرا منامی
اولمسنه استشهاد ایلدیلر اهل تفسیر بروایة جلیله ده بسط رسوم اختلاف ایتدکلرنده مدلول کلمهٔ رؤیا معجزهٔ اسرادر
دیلر رؤیتله تفسیر ایلیوب ارادهٔ رؤیته قرینهٔ داله افتتان ناسدن بو قضیه ده صنادید قریشدن بسیار کسنه طریق
انکاردن وادیٔ ارتداده دوشوب بی توقف تصدیق ایدن تاج پر ابتهاج صدیقیله سر بلند اولدی ومرأت منامده
صور نما اولان خوارق عادات خلقه فتنه وانکاره نیجه سبب اولور مع هذا خوابده طی اقطار ملکوت ایتدم
دینلرك مدعاسی امر غریب اولمغین تکذیب اولنمدیغی باهردر اما بو مدعی وقوع معراج منامی انکارنی
مستلزم دکادر بر همزن طاقت بشریه اولان امور مدهشه دن اولمغله تلاقی کلفت الفت ایچون برایکی دفعه توطیهٔ
منام مقدمهٔ مرام قلمق حکمة حقه دخی موافقدر کذا نقله العلامة السهیلی فی الروض بان الاسراء وقع مرتین
احدهما فی نومه توطئة وتیسرا علیه کما کان بدء نبوته الرؤیا الصادقة لیسهل علیه امرها وکذلك الاسراء سهله علیه
بالرؤیا لان هوله امر عظیم وشهوده مدهش یضعف عنه القوی البشریة رقاه الله بعده انتهی (وما حکوا عن
عائشة رضی الله عنها ما فقدت جسد رسول الله صلی الله علیه وسلم) دخی اسرا عالم خوابده روغما اولدیغنه عائشة رضی
الله عنهادن روایت اولنان خبر ایله که جسد سلطان کونین فراش سعادتندن ناپدید اولمدی قوایله احتجاج واستشهاد
ایلدیلر (وقوله بینا انا نائم وقول انس وهو نائم فی المسجد الحرام وذکر القصة ثم قال فی آخرها فاستیقظت وانا بالمسجد

الحرام) دخی بینا انا نائم کلامیله مصدر اولان حدیث شریف وروایتکردهٔ بخاری اولان قول انس رضی الله عنه
که اول حضرت مسجد حرامده نائم اولدیغی حالده دیو نقل خبر وحدیث اسراده وارد اولان قصه یی یاد ایدوب بعده ذا
آخر حدیثده سلطان انام شکر ریز پیام اولوب وقتا که خوابدن بیدار اولدم بو حالت دربینه اوزره مسجد حرامده
بولدك دیو روایات مذکوره معراج مناما وقوع یافته اولدیغنه دلالت ایدردیو استدلال ایلدیلر وحجج مذکورهٔ
مخالفین فصل آتیده ابطال کردهٔ مصنف اولور (وذهب معظم السلف والمسلمین) عطف العام علی الخاص (الی انه اسراء
بالجسد وفی الیقظة) فتح یاء تحتیه وفتح قاف ایله وسکون قافله بلاضرورة خطادر کقول التهامی * فالعیش نوم والمنیة
یقظة * والمرء بینهما خیال ساری (وهذا هو الحق) یعنی جمهور سلف وخلف معراج پر ابتهاج حضرت جسد
اطهرلری همعنان روح منور وبیدار ایکن جولانکیر میدان لاهوت اولدیغنه ذاهب اولدیلر که من غیر داع
نصوصی ظاهرندن صرفه احتیاج اولمیوب شایستهٔ اعتقاد اسلام اولان بو معنای حقدر (وهذا قول ابن عباس
وجابر وانس وحذیفة وعمر وابی هریرة ومالك بن صعصعة وابی حبة البدری) فتح حاء مهمله وباء موحدهٔ مشدده
ویا نون ویا مثناة تحتیه وها ایله اسمی عامر ویا مالك ویا عمرودر (وابن مسعود والضحاك) ابن مزاحم البلخی المفسر
بو زمرهٔ تاریخنده واصل بقاء سرمدی اولدیلر (وسعد بن جبیر وقتادة وسعید بن المسیب) فتح وکسر یا ایله (وابن شهاب)
امام زهری (وابن ذر) عبد الرحمن بن زید بن اسلم (والحسن) البصری (وابراهیم) النخعی (ومسروق) ابن الاجدع
ابو عائشة الهمدانی (ومجاهد وعکرمة) بن عبد الله امام ومفسر مولی بن عباس بو زمرهٔ ویا اتیده وفات ایلدی لکن
اباضی ایدی (وابن جریج) جیمین ایله عبد الملك بن عبد العزیز یعنی اصحاب کرامدن طقوز نفر وتابعیندن اون ایکی
نفرلك مجمع علیه قول صوابیدر (وهو دلیل قول عائشة رضی الله عنها) بو مسلك ایسه قول عائشه یه دلیلدر دیکه
قول سابق عائشه که ما فقدت جسد رسول الله صلی الله علیه وسلمدر مدعای مذکوره مخالف ومعراج منامی
اولدیغنه دلیل ایدی عبارت مصنف علیه الرحمه شایان مقام اولمزدیو سهو وحمل اولنیه شاید عائشة رضی الله عنها
معراجك یقظة وقوعنه قول جمهوراسا قائله اوله زیرا استعمال مذکور بین العلماء والفقهاء رایکاندرکه هذا قول
ابی حنیفة ومالك ایله تعبیر دنصکره ویحکی عنهما خلاف ذلك دیو ادا ایدرلر یا خود عبارت مصنفدن بر کلام ساقط
اولمش اوله (وهو قول الطبری) محمد بن جریر (واحمد بن حنبل وجماعة عظیمة) عظمت کثرت معناسنه اطلاق
رایکاندر (من المسلمین وهذا قول اکثر المتأخرین من الفقهاء والمحدثین والمتکلمین والمفسرین وقالت طائفة) قول
ثالث که بر جماعت روایات مختلفه بینی جامع وبو طریقه اوزره قائل قطارتقربر اولدیلر که (کان الاسراء بالجسد
یقظة) من المسجد الحرام (الی بیت المقدس والی السماء بالروح) راحلهٔ اسراء خیر الوری حرم محترمدن سر منزل بیت
المقدسه حامل جسد اقدس اولوب اوزره واروب اندن روح مکرملر ایله اسمانه عروج ایتمش اوله لر (واحتجوا بقوله
سبحان الذی اسری بعبده لیلا من المسجد الحرام الی المسجد الاقصی فجعل الی المسجد الاقصی غایة الاسراء الذی
وقع التعجب فیه) ضمیر اسرایه راجعدر (بعظیم القدرة والتمدح بتشریف النبی صلی الله علیه وسلم به) جار تشریفه
تعلق ایدر (واظهار الکرامة له صلی الله علیه وسلم بالاسراء الیه اقصی) ابعد معناسنه درزبر اروی زمینده ابعد
مساجد قدس شریف وبحق حقه عبادت اولنان نماز وعباد تنکاهلك آخری ایدی امدی اول جماعت آیهٔ اسرا ایله
احتجاج ایلیوب الی المسجد لفظ شریفی غایة ونهایهٔ اسرا قیلدیلر که اول اسراده علی وفق الارادة قدرة باهرهٔ سبحانیه
عظم شانه خلال لیلده قطع مسافهٔ طویله بیورمغله تعجب وقوع بولدی واسرا ایله تشریف نبی محترم صلی الله
علیه وسلم برله تمدح ومسجد اقصایه اسرا ایله اول حضرتك اجل کرامتی اظهار بیورلدیغی اسرایی بیت المقدسه غایت
عد ایتدیلر قال هؤلاء یعنی ارباب مذهب ثالث ولو کان الاسراء بجسده الی زائد علی المسجد الاقصی لذکره نیکون
ابلغ فی المدح ومسجد اقصی اوزره زائد مقام بالاترینه جسد اقدسلری ایله اسرا اولیدی حق سبحانه وتعالی تبیان
کریمنده قصهٔ اسرایی بیان بیوروب قرآنده ذکری مدحده ابلغ وعدم ذکرندن اوجه اولوردی دیدیلر (ثم اختلفت
هذه الفرقتان هل صلی ببیت المقدس ام لا) لفظ ام هل حرفنه معادله اولمق نوادر عربیه دندر یعنی فرقهٔ ثانیه
وثالثه اختلاف ایلدیلر که حضرت امام الانبیا علیه التحایا مسجد اقصی ده تحریمه بند نماز اولدیمی اولمدیمی دیو
(ففی حدیث انس وغیره ما تقدم من صلاته فیه) فصل اولده کذا ایدن خبر انس رضی الله عنه ده وغیریده اول
حضرتك بیت مقدسده انبیای کرام ایله نماز قیلدقلرینه اثر ورود ایلدی (وانکر ذلك حذیفة بن الیمان وقال) حذیفه
رضی الله عنه اول حضرتك حین اسراده انبیا ایله مسجد اقصی ده نماز قیلدیغن انکار ایلدی (والله ما زالا عن
ظهر البراق حتی رجعا) زال تامه در اندی روایتکردهٔ امام احمد اولان خبرده جناب حذیفه بیوردیلر که قسم بخدای

جلیل محمد وجبریل علیهما السلام خانهٔ زین براقدن تازمینه رجعت ونزول ایدنجه منفصل اولمدیلردیدی (قال القاضی) ابو الفضل مصنف رحمه الله (والحق من هذا والصحیح ان شاء الله) امر واقعده مشیئتله قید اولنمق تبرك وتأدب واحتمال تعدد روایت ایچوندر زیرا هر روایت آخری منافی دکلدر (انه اسرآء بالجسد والروح فی القصة کلها وعلیه تدل الآیة وصحیح الاخبار والاعتبار) ماقبلنه معطوفدر (ولایعدل) بناء مجهولله عدولدن میل ورجوعدر (عن الظاهر والحقیقة الی التأویل) متعلق یعدل (الا عند الاستحالة ولیس فی الاسرآء بجسده وحال یقظته استحالة اذ لوکان مناما لقال بروح عبده ولم یقل بعبده) یعنی اول محرم خلوتخانهٔ اسرا علیه اجل التحایا بیت اقصی وسموات علایه معراجاری قصه سنك هر بری جسد مقدس وروح منورلری همعنان روح اولوب حالت بیداریده وقوعنه نصوص قرآنیه ناطقه وجلائل ساطعة البیان آثار ذوی الاعتبار نبویه شاهده در پس عقل ونقلی مقتضی ظاهر حال والفظ حدیث صحیحدن متبادر حقیقت مآلدن تأویل ومجازه میل اولنمز مکر عقلا وشرعا مستحیل وحقیقت اوزره حمل متعذر اوله جسد شریف باروح لطیف حالت بیداریده اسرا امر مستحیل دکلدر زیرا اکر وقوع معراج منامی اولسیدی بروح عبده ایله اراد بیوریلوب بعبده لفظیله تشریفاتهٔ نزول بیورلمزدی کلمهٔ عبد روح وجسددن عبارتدر نتکیم مکرمهٔ (ارأیت الذی ینهی عبدا اذا صلی) بومعنایه شد عضد مدعا ایدر معلوم اوله که غریبهٔ معراج حدوثنه کفار قریش وبعض ارباب علم هیئت جواهر فلکیه ده تصور ایتدکلری استحالهٔ قبول خرق والتیام مانع وجسم ثقیل بشری عالم لاهوته مساس تحیزی مخالف رسوم عقلیه در دیو برهمزهٔ ورطهٔ ضلالت اولدیلر (وقوله مازاغ البصر وماطغی) اسرا مناما اولمیوب یقظة وقوعنه کریمهٔ مازاغ دلالت ایدر که بصر محمد علیه الصلاة والسلام درمقام ادب مع الرب چپ وراسته مائل اولمدی دیمك ایله روح ایچون بصر نایاب بلکه بصیرت اطلاق اولنوردی وعدم زیغ بصرله خود نائم مدح اولنمزدی (ولوکان مناما لما کانت فیه آیة ولا معجزة ولما استبعده الکفار ولا کذبوه فیه ولا ارتد به ضعفاء من اسلم وافتتنوا به) کرچه رؤیای انبیاء برحق درامااسرا عالم خوابده وقوع یافته اولیدی اندنه ایتونه امر خارق للعاده حصول بذیرایدی واخبار اسراده کفار قریش بعید ومحال عدا ایمیوب دخی اول حضرتی دروغه نسبت ایتمزلردی وانباء اسراده ضعفهٔ قلوب ونومسلم اولانلر عیاذا بالله مرتد اولوب امر اسرا ایله روبراه بادیهٔ بلیهٔ عظیمه وافتتان اولمزلردی (اذ مثل هذا فی المنامات لاینکر) عدم استبعاد وتکذیبه تعلیلدر یعنی مرأة منامده بونك امثالی انکارا ولنمز مثلا خوابده طی سرادقات ملکوت ایتدم دینلرك مدعاسی امر غریب اولمغله تکذیب اولنمدیغی ظاهردر نه انکه خلقه باعث افتتان وارتداد اوله (بل لم یکن ذلك منهم الا وقد علموا ان خبره انما کان عن جسمه وحال یقظته) یعنی ذکر اولنان استبعاد وتکذیب وارتداد وافتتان ناسدن ظهورا یتمدی الا انلر بیلدیلرکه اول حضرتك خبر اسرانك جسمانی وحالت بیداریده وقوعنی اقتضا ایدر بوخسه منامی اولمق لازم کلیدی قال وقیل وکفت وشنیده تصدی ایتمزلردی (الی) بمعنی مع ویا من البیت المقدس الی المذکور تقدیرا اولنوب قرینهٔ مقام ایله برای غایه اوله (ماذکر) بناء مجهولله ویاصیغهٔ فاعل ایله در (فی الحدیث من ذکر صلاته بالانبیاء ببیت المقدس) من مابی بیان اولوب بیت مقدس مسجد ایلیا که زبان سریانیده بیت الله دیمکدر (فی روایة انس اوفی السماء علی ماروی غیره) یعنی حدیث معراجده مندرجه اولان روایة انس وغیری اوزره آسمانده ارواح انبیایی آماده وصفبسته بولوب خوشخوان محفل وحی اشارتیله متوجه محراب وتحریمه بند نماز اولدقلری خبر صحت اثریله اسرا جسدانی اولدیغی خبر قرع مسامع ایتمکله فتنه وارتداده مائل اولدیلری (وذکر مجییء جبریل له بالبراق وخبر المعراج) کسر میمله عروج وصعوده اسم آلتدر (واستفتاح السماء له فیقال من انت ومن معك فیقول محمد ولقائه) ضمیر پیغمبر علیه السلامه راجعدر (الانبیاء فیها) ای السماء (وخبرهم معه وترحیبهم به) تفعیل من الرحب ضم وفتح را ایله سعه وفراخ معناسنه (وشانه فی فرض الصلاة) شانه مجرور ومجیء اوزره معطوفدر امر عظیم معناسنه اولور (ومراجعته مع موسی فی ذلك) دخی جبریل نبی جلیله براق برق رفتارله کلوب مژده رس دعوت ذی الجلال بیوردیغی واول شاه نوتسخیر ملك وملکوت ایچون جبریلك کشایش در آسمانی اراده بیوروب سزکیم سز وسزه همعنان اولان ذات کیمدر دینلوب جبریل دخی محمد صلی الله علیه وسلمدر دیو جواب اداده اولملری وپیغمبران ذیشانانله آسمانده ملاقات ومکالمه وسلطان کونین جنابنه اول زمرهٔ جلیلهنك ترحیب واکرام واستقبال بیورملری واول حضرت وامتنه پنجاه وقت نماز فرض بیوریلوب بعدذا اکرامًا له تخفیف اثناسنده ظهور یافته اولان امر عظیم ونماز خصوصنده کلیم الله ایله مشوره ایچون رجوعی هکذا وهکذا اخبار صحت آثاری امر معراجك جسمانی اولمسنی موجب اولدیغی حیثیتله باعث افتتان اولمشدر (وفی بعض هذه

الاخبار) انس رضی الله عنه طریقندن روایتکردهٔ شیخان علیهما الرحمة اولان حدیث شریفده ورود ایلدی (فاخذ یعنی جبریل بیدی فعرج بی الی السماء الی قوله ثم عرج بی) بناء فاعل ویا مفعولله در (حتی ظهرت بمستوی اسمع فیه صریف الاقلام) صریر معناسنه اجرام جامده دن کوشزد اولان صدادر رواة لامدن مراد خامهٔ سروشانلرکه قدر الهی تحریر ایدرلر یاخود لوحه مقارن اولان قلمدرکه قلم واحددر تعظیما جمع قیلندی (وانه وصل الی سدرة المنتهی وانه دخل الجنة ورأی فیها ماذکره) والحاصل جبریل الدن طوتوب آسمانه بتله صعود ایلدی من سماء الی سماء سیر ایدرکن برجای هموار بیدار اولوب اول جای معلاده صریر کلك سروشان کوشزدم اولدی دیدکلری قوله وارنجه وارده اولان انباء معراجیهٔ حقانیه دخی سده سدرة المنتهی یه رسیده اولدقلری وحضیرهٔ بهشت برینه خرامان اولوب عجایب هوشربای زینتسرای فردوسی مشاهده بیوردیغی خبر راست اثر دریچهٔ مسامع خلقه رسیده اولدقده روح شریفلری همعنان جسد وحالت یقظه ده وقوعی سبیله ولوله انداز اولوب باعث افتتان اولمسی اسرانك جسدانی اولدیغنه دلالت ایدر (قال ابن عباس) رضی الله عنهما (هی رؤیا عین رآها النبی صلی الله علیه وسلم لارؤیا منام) روایة بخاریده جناب ترجمان القرآن رضی عنه المنان طریقندن پیوستهٔ صحت اولان خبرده بیوردیلرکه بورؤیا حالت بیداریده حضرت نورچشم عالمیان صلی الله علیه وسلم دیدهٔ مرسعادتمندیله معاینه بیوروب عالم خوابده مشاهده اولنان رؤیا دکلدردیدی (وعن الحسن فیه بینا انا نائم فی الحجر) کسر حاء مهمله ایله وسکون جیمله جنب بیت اللهده هفت و یا شش کز حطیمدر وقیل بفتح الحاء (جاءنی جبریل فهمزنی بعقبه) همز ضغط معناسنه ضرب خفیف وعقب فتح عین وکسر قاف وموحده ایله موخر رجل اوکجه در وضمیر جبریله راجع اولور امدی قصد تنقیض ایتمن کسه اوکجه سیله احبابنه طوقنمه سوء ادب عد اولنمز (فقمت فجلست فلم ارشیأ فعدت لمضجعی) مصدر میمی ویااسم مکان (ذکر ذلك ثلاثا فقال فی الثالثة فاخذ بعضدی) عضد بازو یاء متکلم مخففه یه مضافدر (فجرنی الی باب المسجد فاذا بدابة وذکر خبر البراق) یعنی ابن اسحاق وابن جریر مرسلا حسن بصری قدس سره العزیزدن روایت بیوردقلری خبرده حضرت سلطان هفت اقلیم علیه التحیه والتسلیم بیوردیلرکه بن درون حطیمده عالم خوابده ایکن جبریل علیه سلام الجلیل کلوب بکا عقبیله طوقندی خوابدن بیدار اولوب اوتوردم برشیء مشهود باصرهٔ یقینم اولمدی پس هیئت نائمده بولندیغم حاله رجوع ایلدم وسه بار حال بو وجهله تکرار ایلدی دفعهٔ ثالثه ده بیوردیلرکه جبریل بالتعجیل بازومدن یاپشوب در مسجد الحرامه جرایلدی ودرحال بردابهٔ همایون آماده اولدی دیوب خبر شکل وسرعة براقی ذکر ونقل ایلدی (وعن ام هانئ بنت ابی طالب) اسم جمیله سی فاخته وعاتکه وهامه وفاطمه ورمله اولمق اختلافیدر همشیرهٔ خیبر کشا علی المرتضی رضی الله عنهما درصحابیهٔ جلیلة المقدار وفتح مکه ده راحتسرای ایمانه کلوب زوجی هبیرة المخزومی فرار ونجرانده کافرا هلاك اولدقده فخر عالم صلی الله علیه وسلم کندولره نکاح مراد ایتمشیدی کثرت اولادله عذرخواه اولمغله فارغ اولدیلر (ما اسری برسول الله صلی الله علیه وسلم الا وهو فی بیتی) سابقهٔ انا نائم فی الحجر روایتنه مخالف اولور اما تعدد اسرا ایله حمل اولندقده اشکالدن مبرادر (تلك اللیلة صلی العشاء الآخرة) عشاء اولی مغرب در وآخره ینسو (ونام بیننا فلما کان قبیل الفجر) مصغر قبلکه تصغیر تقریب وتقلیل اولور (اهبنا) بالهمز اوله وتشدید الموحدة ای ایقظنا (فلما صلی الصبح وصلینا قال یا ام هانئ لقد صلیت معکم العشاء الآخرة کما رأیت) کسر تا ایله (بهذا الوادی ثم جئت بیت المقدس فصلیت فیه ثم صلیت الغداة معکم کما ترون) غدو وغداة اول نهاردر تقدیر مضاف له صلاة الغداة دیمکدر یعنی ام هانی رضی الله عنها داستان سرا اولوب بیوردیلرکه عندلیب باغ بلاغ حضرتلرینه اسرا اولندی الابم خانه مده آیشانسا از ایکن ظهور ایلدی صلاة عشاء اخیری ادا ایدوب اهل بیتم میانه سنده سر تهادهٔ بالش خواب اولوب هنکام طلوع فجرده بزی ایقاظ بیوروب اول حضرت وبزلر معا صلاة صبحی ادا ایلدکده سراغاز خطاب اولدیکه یا ام هانی مشهودلك اولدیغی کبی صلاة عشایی بو وادیده یعنی مکه ده سزکله قیلدق بعدذا مسجد اقصایه واروب انده دخی تحریمه بند نماز اولدم بعدما نماز صباحی شمدیکی حالده کوردیکك کبی سزکله بیلجه ادا ایلدم بیوردیلر چون قصهٔ اسرا قبل الهجرة والفتح وقوع یافته اولوب اسلام ام هانی فتح مکه ده واقع اولمغله صلی الصبح وصلینا قولی خدشهٔ اضطرابدن خالی اولمز دیو اعتراض ایدنلره جواب شافی بودرکه ضمیر جمعله مراد اولنان قبل الفتح ملك اسلامه منتظم اولان جماعتدر نتکیم بنو فلان قتلوا قتیلا قولنده قاتل واحد اما جمیعنه نسبت اولنمق مجاز بلیغ مشهوردر یاخود ام هانی قبل الفتح مسلمه اوله ویا آل بنی طالب اول حضرته کمال اوزره محبتی وصدق حضرتی معتقدین اولدقلرندن قبل الاسلام بیله اول ماه منیر آسمان رسالته پیرو اولوب ایدرلردی وتحریمه بند اولدقلری نماز صلاة خمسهٔ مفروضه دن ما عدا اقبل

الاسرا اول حضرتك بالغداة والعشى قيام بيورديغى نمازدر (وهذا بين) تشديد ياء مكسوره ايله (فى انه بجسمه وروحه) ذكر اولنان خبر اسرانك جسمانى اولديغنه برهان واضحدر (وعن ابى بكر رضى الله عنه من رواية شداد بن اوس) ابن ثابت ابويعلى الانصارى نزيل قدس شريف وبرادرزادهٔ حسان رضى عنهما الرحمان سنه ثمان وخمسين درفلسطين مطلع حياتى مقطع مماته ايرشدى (عنه انه قال للنبى صلى الله عليه وسلم ليلة اسرى به طلبتك يارسول الله البارحة فى مكانك فلم اجدك فاجابه ان جبريل حملنى الى المسجد الاقصى) بيهقى وابن مردويه شداد بن اوس رضى الله عنه طريقندن انلردخى يار غار شفيق حضرت صديق رضى الله عنهدن روايت ايدرلر جناب صديق اول شمع جهان فروز رسالت عليه اجلى التحيه حضرتنه سؤال ايدوب يارسول الله دون كيجه جايكاه اقدس معتادكده جسدمقدسه كى فقد ايلدم جناب دولتمآبكى بولمدم ديدكده جواب اعطا اولديلركه بنى جبريل امين مسجد اقصى يه كوتوردى ديدى بو روايت دخى اول حضرتك جسد شريفيله اسرا ومعراجنه دلالت ايدر (وعن عمر رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم صليت ليلة اسرى بى فى مقعد المسجد ثم دخلت الصخرة) تقدير مضافله دخلت تحت الصخرة ديمك اولور (فاذا بملك قائم معه آنية ثلاث وذكر الحديث) اذا فجائيه وآنيه مدله جمع اناء كوعاء وزنا ومعنى وثلاث صفة ويا آنيه دن بدل ياخود مبتدأ مقدره خبردركه هى هى ظاهرا مفردى مذكر اولمغله ثلاثة ديمك لازم ايدى اما كاس ايله مؤول اولمغين ثلاث ايراد اولندى يعنى اناء من خمر واناء من لبن واناء من عسل فاخترت اللبن فقيل لى اخترت الفطرة وهذا تمامه والحاصل ابن مردويه طريق منيع الغاب عمر بن الخطاب رضى عنه التواب جانبندن روايت ايدر مردفتر اصفياء عليه التحايا بيورركه شب اسراده بيشگاه مسجد اقصى ده نماز قيلوب بعده زير صخرة اللهه داخل اولدم يعنى الآن مسجد داود عليه السلام شهرتياب اولان مسجدده درحال بر فرشته طوروب انكله ايله اوچ كاسة مالامال واربرى عسل مصفا وبرى خمر حمراو برى شير شيرين پر صفا ايدى پس شيره التفات ايلديكمده تأييد دين اسلام ايلدك يا محمد ديو تحسين ايلديلر (وهذه التصريحات ظاهرة غير مستحيلة فتحمل على ظاهرها) يعنى بو توضيحات اسرانك يقظة وقوعنه براهين ظاهره درشرعا وعقلا استحاله ناياب درپس تأويله عدم احتيا جله عدول اولنميوب ظاهرى اوزره حمل اولنور (وعن ابى ذر) رضى الله عنه (عنه صلى الله عليه وسلم انه قال فرج) تخفيف راوبناء مجهولله (سقف بيتى) نائب فاعل فرج (وانا بمكة فنزل جبريل فشرح صدرى ثم غسله بماء زمزم الى آخر القصة ثم اخذ بيدى فعرج بى) بناء فاعل ويا مفعولله روايتكردهٔ شيخين اولان حديثده ابى ذر رضى الله عنهدن مرويدر سلطان سريرلى مع الله حضرتلرندنكه سعادتله بيوررلر قبل الهجرة بيت الله الحرامده مقيم ايكن سقف خانه مدن برجانبى كشاده قيلنوب برفرجه پيدا اولدى سيمرغ سدره نشين جبريل امين جناح تاب شتاب اولوب سينه مى شرح وبعده ماء آب زمزمله شو يده قيلدى كما سبقت القصه ايراددنصكره بيورديلركه جبريل المدن طتوب بنمله عروج ايلدى (وعن انس انيت) بناء مجهولله اوانا فى اتات وهو جبريل (فانطلقوا بى) بعض نسخه ده بنه مجهولا فانطلق بى واقعدر وصيغهٔ جمعله ايراد جبريل وايكى فرشته دخى معيت ايتملريله در (الى زمزم فشرح صدرى وعن ابى هريرة عنه انه قال لقد رأيتنى) ضم مثناة فوقيه ايله التأكيد قسم مقدره درور أى علميه ويا بصريه در (فى الحجر وقريش تسألنى عن مسراى) جملهٔ حاليه ومسراى مصدر ميمى يا اسم مكان (فسألتنى) تأنيث باعتبار القبيله در (عن اشياء لم اثبتها فكربت كربا ما كربت مثله قط) بضم الكافين من الماضى المجهول وكرب قلق واضطرابله اولان حزن وغم (فرفعه الله تعالى) اى بيت المقدس (انظر اليه) جملهٔ حاليه ويا مستأنفه در (ونحوه عن جابر) يعنى بن كنديمى روز محشرده كوردم حال انكه قريش علامات محل اسرادن پرسان اولوب بيت مقدس عمارات وامارا تندن نيجه شيئلر سؤال ايدرلركه اندن اهم اموره شغلله علاماتنى ذهن وفكرمده جايكير قلمامشدم شويله غمكين اولدمكه قطعا بوكونه حزين واندهناك اولمشدم درحال خداى متعال جل عن الشبيه والمثال بيت مقدسى بيشگاه همه امادهٔ ونظرمده جلوه نما ونهاده بيورروب كماهى دقايق وحقايق وامارات قدسه صرف نگاه ايلدم (وقد روى عمر بن الخطاب رضى الله عنه فى حديث الاسراء عنه صلى الله عليه وسلم انه قال ثم رجعت الى خديجة وما تحولت عن جانبها) يعنى خديجه يه رجعت ايلدم اول حالده كه حسين مغفار قتنده نه جانبنده خفته اولديسه هنوز جانب آخره تحول ايتمشيدى امدى روايهٔ مذكوره دن فهم اولنان اسرايت خديجة الكبرى رضى الله عنهادن وقوع يافته اوله وروايات سابقه ده حجر ديكرده حطيم كه حالا قبله گاه اهل مغرب اولان جاى مباركدر ويا حطيم ما بين الركن والمقام اوله ديديلر

(فصـــــل)

(فى ابطال حجج) ضم حا وفتح جيمله جمع حجة دليل وبينه معناسنه (من قال انها) ضمير اسرايه راجع وتأنيث قلمتق باعتبار القوله دركه رؤيا منام اولمغله در (نوم) يعنى بو فصل اية شريفه ده ورود ايدن رؤياى منامدر يقظه دكلدر دينلرك دليل وحجتلرين ابطال بياننده در (احتجوا بقوله تعالى وما جعلنا الرؤيا التى اريناك الا فتنة للناس فسماها رؤيا) قضيهٔ معراجيه زينت سراى عالم منامده واقع اولدى دينلر بواية شريفه مصداقيله استشهاد ايليوب عرف عربيه ده مشاهدهٔ منامية مصدرى رويادر تكيم شهود بصرى مصدرى رؤية اولاسنه ذاهب اولديلر (قلنا) احتجاج ايلدكلرى معنادن جواب اداه اولورزكه (قوله تعالى سبحان الذى اسرى بعبده يرده لانه لا يقال فى النوم اسرى) يعنى اية جليله ده اولان لفظ اسرى منهج نومى مدومسلك مرقومه سلوك ايدنلرى رد ايدر زيرا خلال لياله كى سيرمنامه اسرا دينلمز (وقوله فتنة للناس يريد انها رؤيا عين واسراء بشخص) يعنى حق سبحانه وتعالى سكا ارائه بيورديغمز رؤيابى ناسه محنه وبليه قيلدق كه سنى تكذيبه جرأة ايتملريله مفتون اوله لر ديو رؤيا لفظ كريمندن باصره ويقظهٔ چشم سر سعادتمندله بيناو حقيقة حال بيدار يده جسد مقدسلريله سيرنى مراد ايدر (اذ ليس فى الحلم) ضمتين ويا ضم وسكونله مايراه النائمدر (فتنة ولا يكذب به احد يرى مثل ذلك فى منامه من الكون) الف ولام مضاف اليهدن عوضدر اى من كونه (فى ساعة واحدة فى اقطار متباينة) اقطار جمع قطر جانب معناسنه ومتباين دور يعنى مرآة منامده صورت نما اولان خوارق عادانده فتنه نایاب وبونك امثالى خوابده برساعت ايچره بو كوندن طى اقطار دور ادور مشاهده ايدنلرك مدعاسى امر غريب اولمغله بركسه الى تكذيب ودروغه نسبت ايلمز مصنف عليه الرحمة انلرى رد ومنعده وجه آخره دخى اشارت بيوررر (على ان المفسرين قد اختلفوا فى هذه الاية) على بمعنى مع (فذهب بعضهم الى انها نزلت فى قضية الحديبية) تصغير وتخفيف ويا تشديد ياايله جده طريقندن مكه يه برمرحله قريب قريه صغيره وشجرهٔ مسجدى قربنده برچاهك اسميدر والآن اول بئره بئر شميس ديرلر (وما وقع فى نفوس الناس من ذلك وقيل غير هذا) مع هذا اساطين علم تفسير وما جعلنا الرؤيا التى كريمه سى تفسيرنده ومورد رؤيا وتعبير افظ مذكورده بسط رسوم اختلاف ايلديلر بعضيلر ايه شريفه صلح حديبيه قضيه سنده شرفيافتهٔ نزول اولمسنه ذاهب اولديكه مقدما شاه عالم صلى الله عليه وسلم عالم خوابده مشاهده ايلديكى امر عجيبى اصحاب كرام رضى الله عنهم فتح مكه ايله تعبير وبروجه اعتماد حديبيه نام محله تشريف بيوردقلرنده قريشله صلحه كوشش اولنوب اثناى مصالحه ومراسله ده بعض شروط اندراجيله نفوس خلقه عارضهٔ دهشت وقوعى قصه سنى اشعار ايدرديديلر وبعضيلر رؤيا عام حديبيه نك غيرى قبيل بدرده مشاهده بيوردقلرى معنا بى مراد ايدرديديلر (واما قولهم انه قد سماها فى الحديث مناما وقوله فى حديث آخر بين النائم واليقظان وقوله ايضا وهو نائم وقوله ثم استيقظت وانا بالمسجد الحرام فلا حجة فيه اذ قد يحتمل ان اول وصول الملك اليه كان وهو نائم او اول حمله والاسراء به وهو نائم) اما انلرك قولى كه خبر سابقده اول حضرت اسرايى منامله تسميه بيورروب حديث ديكرده دخى بين النوم واليقظه تعبير واخرده نائم اطلاق بيورروب بعده بيدار اولدم بيورملرنده اسرانك رؤياى منامى اولديغنه دليل اولمز يحتمل كه اول وصول ملكده خواب آلود اوله لر تكيم بينا انا نائم فى الحجر حديثنده كذا ايتمشيدى ويا براقه ابتداى حملده ووهلهٔ اولى اسراده نائم بولونه (وليس فى الحديث انه كان نائما فى القضية كلها) يعنى حديث مالاصحيح ولا ضعيفده اول حضرتك جميع قضيه اسراده خواب آلود اولملرينه دلالت نايابدر (الا ما يدل عليه ثم استيقظت وانا فى المسجد الحرام) مگر فى الجمله استيقظت لفظنك مدلولى منام اوزره دلالات ايليه لكن صحة استدلالى مانعه نيجه احتمالات بديدار اولور (فلعل قوله استيقظت بمعنى اصبحت) شايد استيقاظ غالبا حالهٔ اصباحده اولمغين مجازا استيقظت ايله ادا بيورلديكه اصبحت معناسنه اوله اما وجه بعد غير بعيد دركه عادة مصنفين اوزره صيغهٔ ترجى ايله تعبير ضعف قولى مشيردر (او استيقظ من نوم آخر بعد وصوله بيته) اى البيت الذى كان فيه فالاضافة لادنى ملابسة ياخود حجر ويا بيت ام هانيده اولان خوابدن ماعدا سعادتخانه لرينه وصولدنصكره نوم آخردن بيدار اوله لر (ويدل عليه ان مسراه لم يكن طول ليله وانما كان فى بعضه) ومنام آخراولق اوزره دلالت ايدركه مسراى صاحب المعراج صلى الله عليه وسلم بتون كيجه اولميوب بلكه حالات لذتبخش معراجيه كيجه نك بر بخشنده وقوع يافته اولديغندندر تكيم بعبده ليلا كريمه سنده تنكير بو معناى مفيد اولور حتى اثبات مرورزمان ايدنلرزين القصص صاحبى نقلى اوزره اول جابكسوار ميدان ملكوت صلى الله عليه وسلمك مسافهٔ ذهاب واياب اندازهٔ ساعات نجوميه دن اوچ ساعت برابر ايدر ديرلر والله اعلم (وقد يكون قوله استيقظت وانا فى المسجد الحرام) كالاول لفظ قد ايله تعبير ضعفنى مشيردر (لما) كسر لام وتخفيف ميمله (كان عمره من عجائب ما طالع من ملكوت السموات والارض وخامر باطنه من مشاهدة الملأ

لاعلى) ملكوت عالم باطن وخامر خاممجه ايله ممزوج وخلط ودراصل ملاجاءت اشراف ووجوهدركه مهابتلرى
چشم نكرانى مالى قيلور ملاعلى ايله مراد ملائكهٔ مقربيندر علوشان ومنزلت ومكان ايچون وصف اولنلدى حاصل
سخن كاهى ديمك اولوركه اول نازنين مهد وجود صلى عليه المعبود حضرتلرينك مسجد حرامده اولديغم حالده
بيدارا ولدم بيورملرى غرفهٔ زبرجد كون ومعلا وساهرهٔ غبرامالك عظيمى مطالعه بيورديغى عجايب حالاتدن
مغمور وپوشيده وباطن اقدسلرى عالم ملاعلى مشاهده سندن ممزوج وآميزهٔ شكر سكر وحدت اولوب (ومارأى من
آيات ربه الكبرى) ووحدته شهود كثرتدن وكثرتده وجود وحدتدن حصول پذير اولان حالات لاتحصى ايات باهرات
معاينه سندن ناشى (فلم يستفق ويرجع الى حال البشرية الا وهو بالمسجد الحرام) چون اثار جمال وجلال پادشاه
جهان افرين مشهود لحاظهٔ اعتبار ومستغرق مقام تجليات پروردكار اولمغين كويا خوابدن بيدار وحالهٔ ملكيتدن
حالات بشريته رجوع ايتدى الامسجد حرامده عالم ناسوته هماى همايون بال اقبال كبى سنوح ايلدكلرى حالده
رجعت بيوردى ايدى (ووجه ثالث) روايات متفرقه ميانه سن جمع وتلفيق وامر افقط روحله وقوعنه ذاهب
اولنلرى رده اوچنجى وجه (ان يكون نومه واستيقاظه حقيقة على مقتضى) فتح وكسر ضاد منقوطه ايله (لفظه) يعنى
طر فى حديث انس رضى الله عنه اولان انا نائم فى المسجد قوليله فاستيقظت وانا فى المسجد حديثندن مستفاد اولنان
خواب وبيدارىٔ حضرت عليه التحيه برمقتضاى ظاهر لفظ حقيقت اوزره اوق وجهيدر (ولكنه اسرى بجسده
وقلبه حاضر ورؤيا الانبياء حق) ولو فى المنام (تنام اعينهم ولا تنام قلوبهم) لكن جسد مقدسلريله سير ايدوب چشم
حقايق بينلرى خواب آلود ودل اكاهلرى حاضر وناظر اوله كه يقظه ايله مساويدر ورؤياى پيغمبران برحقدر
ديده لرى نائم اولور اما قلب مستطابلرى بيداردر وشايد جسد مطهرلرين نائم اولديغى حالده جمله حكمت بو اوله كه
ملائكه ذات حضرت نبوتمآبى مشاهده ايدوب تجلى حقه مرآة منجلى اوله ديديلر (وقد مال بعض ارباب
الاشارات الى نحو من هذا) مشايخ صوفيه مراد اولنور يعنى صاحب وجهك توجيهنه قريب معناسنه بعض
ارباب اشارات دخى سالك وپير واولديلر (قال) حقايق نصوص قرءانيه دن اخذه ماهر اولان قائل (تغميض عينيه)
اول حضرتك نوما يا قصدا چشم حقايق بينى تغميض (لئلا يشغله) فتح اول وثالث ويا ضم اول وكسر ثالث ايله (شئ
من المحسوسات) وهى الحواس الخمس السمع والبصر والشم والذوق واللمس (عن الله عز وجل) يعنى محسوساتدن
برشئ اول حضرتى مشغول عن الله قلمق ايچون ماسوايه نكاه والتفاتدن منع اولندى ديدى (ولا يصح هذا
ان يكون فى وقت صلاته بالانبياء) اما والامور الواقعة فى حديث الاسراء لا يصح فى بعضها ان يكون مناما اراد
بيورلمق شايستهٔ شان مصنف عليه الرحمة ايدى يعنى پيغمبران حضراتيله اداء صلاتده خود تغميض عين جائز
وصحيح اولماز زيرا عند عامة الفقهاء مكروهدر لحاشا عنه عليه السلام يا خود معنا جسد مكرملريله نائم اولدقلرى
حالده اسرا صحيح دكلدر ديمك اوله بو معنى اسرانك تعددنه قائل اولنديغى حالده والا ممكندر كرچه امور اسراده فيما عدا
الصلاة بلا تردد امكانه قائل اولنلر مناجات حق ومراجعت موسى عليه السلام وسائر واقعهٔ امر آنيه مناما صحيح
اولديغى حالده امر صلاة دخى صحيح اولور ديمشلر (ولعله كانت له فى هذه الاسراء حالات) شايد اول حضرت ايچون
امر معراجده نيجه مراتب ومقامات ظهور پذير اوله مثلا اولا نائم اولوب وقت نمازده بيدار وقائم وشهودا يا تى
مطالع وحالات تجليده مستغرق وحال رجوعده تحيرا سا والحاصل سكر وشكر وقبض وبسط وصحو ومحو وفنا وبقا
بينندە ايديلر امدى وجه مذكور دخى حدس وتخمين توجيه اولمغين تركى مقامه انسب ايدى ديمشلر (ووجه رابع
وهو ان يعبر بالنوم ههنا عن هيئة النائم من الاضطجاع) افتعالدندر يانى اوزره ياتمق يعنى اسرانك يقظة وقوعنه
شاهد وجه چهارم روايهٔ مذكوره ده نومله تعبير اولنمق مضطجعا نائم هيئة وشكلندن عبارت وكنايه اولمقدر
(ويقويه) تأويل مشار اليهه تقويه داده اولور (قوله فى رواية عبد بن حميد) صيغهٔ تصغير ايله وبو مقامده عبد غير
مضافدر بل بالوصف اسمى عبد الحميددر (عن همام) فتح هاء وشد ميم اولى ايله ابن يحيى العودى يوز التمش اوچده
محول نعش اجل اولمشدر (بينا انا نائم وربما قال) اى النبى عليه السلام (مضطجع) يعنى تارة نومله وتارة
اضطجاعله تعبيرى كلاهمانك بر معنايه اولمسنه شهادت ايدر (وفى رواية هدبة) ضم هاء وسكون دال مهمله وفتح
موحده وتاء تأنيثله هدبة بن خالد القيسى البصرى ايكيوز اوتوزبشده سوار تابوت فنا اولمشدر بعض نسخه ده بدل
هدبه معاويه ذكر اولنلدى (عنه) همامدن (بينا انا نائم فى الحطيم) بين الركن والباب ويا ركن اعظم ومقام وزمزم ما بينى
مراد اولنور لكن اظهر معنا حجر مراد اولنمقدر (وربما قال فى الحجر مضطجع وقوله فى الرواية الاخرى بين النائم
واليقظان) فيحتمله (فيكون يعنى هيئته بالنوم لما كانت هيئة النائم غالبا) روايت ديكرده نائم ويقظان ميانه سنده

ديو ايراد اولنان قول دخى تأييد ايدركه اول حضرت هيئت اضطجاعى نومله تعبير واكثر حالده نائمك هيئتى بالاضطجاع
اولديغندن تسميه ايلدى اوله (وذهب بعضهم الى ان هذه الزيادات من النوم وذكر شق البطن ودنو الرب الواقعة)
نصبله صفهٔ زيادات ويا بدل اولور (فى هذا الحديث انما هى من رواية شريك عن انس فهى منكرة) فتح كافله (من روايته
محققيندن بعضيلر ذاهب اولديلركه حالةٔ اسراده نوم وشرح صدر وقرب جناب كردكار جمله سندن خبرده وقوعيافته
اولان زيادات انس طريقندن دخى روايهٔ شريك بن عبد اللهدن مروى وروايات ثقاته مخالفه وشاذه در (اذ شق
البطن فى الاحاديث الصحيحة انما كان فى صغره عليه الصلاة والسلام وقبل النبوة) ماقبلنى تأكيد اولور يعنى اخبار
صحاحده وروداين شرح سينهٔ سلطان عالم صلى الله عليه وسلم بركه مادر رضاعيلرى حليمهٔ سعديه عندنده هنكام
صباوتده واقع اولمشدركه بعثتدن مقدمدر نعم جبل حراده صدر سورهٔ اقرأ نزولنده شق صدرلرى وقوعى ثبوت يافته
تعيندر لكن تصريح كردهٔ امام سهيلى اوزره شرح صدر مرة عالم صغرندملا ازالةٔ حظ الشيطان وبردفعه حالة كبرنده
عالم علويه دعوت بيورلدقده الى الحكمة والايمان واقع اولمشيدى اما شريك عليه الرحمه روايهٔ ذلك ايله منفرددر
ولو امام سهيلى موافقت ايتمش اولسونلر (ولانه) شريك (قال فى الحديث قبل ان يبعث والاسراء كان باجماع بعد
المبعث) مصدر ميمى يعنى البعث (فهذا كله يوهن) تشديد هاء ايله (ما فى رواية انس مع ان انسا قد بين من غير طريق
انه انما رواه عن غيره وانه لم يسمعه من النبى صلى الله عليه وسلم فقال مرة عن مالك بن صعصعة وفى كتاب مسلم لعله عن
مالك بن صعصعة على الشك وقال مرة كان ابوذر يحدث) والحاصل شريك جناب انس رضى الله عنه دن
روايت ايتديكى خبرده اول حضرت بعث اولنمزدن مقدم ايدى ديوب اجماع محدثينله اول حضرته اسرا رسالتله
بعث اولندقدنصكره ايدى پس شريكك انسدن روايتلرينك كاسى ضعف ووهندن خالى ورهايات دكلدر مع هذا
انس رضى الله عنه طرق متعدده دن لا من طريق واحد بيان ايدوب سائر صحابه دن روايت ايدر وكندولرى
بالذات حضرت رسالت پناهدن سماعا روايت بيورميوب آخردن اخذ ايدوب كاهى مالك بن صعصعه دن نقل
ايدوب كتاب مسلمده خود شايد مالكدن مرويدر ديو اداة شك ايله تعبير ايلدى وكاهى انس حديث اسرايى ابوذر
رضى الله عنه دن روايت ايلدى ديدى امدى بو جمله توهين روايته دال اولديغى خفى دكلدر (واما قول عائشة ما فقد
جسده) فقد بناء مجهولله وروايت اخراده فقدت صيغهٔ متكلم ايلدر (فعائشة لم تحدث به عن مشاهدة لانها لم تكن
حينئذ زوجه ولا فى سن من يضبط) تحتيه وفوقيه وفتح وكسر موحده ايله ضبط وامساك وحفظ وتميز يعنى
همخوابهٔ سيد الورى عائشه رضى الله عنها حضرت شمع جهانفروز رسالت روح شريفلرى هوا كير كنكرهٔ عرش
الرحمن اولدقده بدن مقدسلرى مطرح اسايشده غنودهٔ جلباب خواب ايدى ديمه لرى مشاهده ايله خبر مذكورى
تحديث واخبار ايتمدى زيرا وقت وزمان اسراده اول حضرتك حبالهٔ ازدواجنه بند ومحرم سراپردهٔ زفاف
اولمدقلرندن ماعدا هنوز سن وسالى ضبط واتقان وحفظ وتميز درجه سنه رسيده دكل ايدى (ولعلها لم تكن ولدت)
بناء مجهولله (بعد) مبنى على الضم ضد قبل تقدم وتأخر متصل ومنفصلده مستعملاندر (على الخلاف فى الاسراء
متى كان) اسرانك نوقت وقوعيافته اولديغنه اختلاف اقوال اوزره شايد عائشة رضى الله عنها قصهٔ معراج
ووقوع اسرادنصكره تولد ايتمش اوله (فان الاسراء كان فى اول الاسلام على قول الزهرى ومن وافقه بعد المبعث بعام
ونصف وكانت عائشة فى وقت الهجرة بنت نحو ثمانية اعوام) زيرا اسرا محمد بن شهاب زهرى ومن وافقه قولنجه اول
ظلم ورا سلامده قبل الهجرة بعثتدن بربچق سنه صكره مكه ده وقوع بولوب صديقه رضى الله عنها ايسه زمان هجرة
نبويه ده سكز ياشنده ايدى فعلى هذا زمن اسراده قدمنهادهٔ عالم وجود اولمامش اولور (وقد قيل كان الاسراء لخمس)
لام توقيتيه دراى وقت هو سنة خمس كما فصله النحاة فى باب العدد (قبل الهجرة) ويا اسرا هجرتدن بش ييل مقدم
ايدى ديديلر (وقيل قبل الهجرة بعام) ويا هجرتدن بلك سال اول ديديلر (والاشبه انه لخمس) اما قول اصح بخمسال
بشين اولمقدر (والحجة لذلك تطول وليست من غرضنا) يعنى بو بابده دليل طائل اولور امدى بوكتابده مقصود بسط
ادله وتحريج دكل بلكه اوصاف حضرتدن پيوستهٔ صحت اولان اثارله اكتفا واختصار مراددر (فاذا لم تشاهد ذلك
عائشة دل انها حدثت) بتاء المتكلم حكاية لقول من اخبرها باقياء على صورتها الاولى كذا اعلى القارى بذلك عن
غيرها چون عائشة رضى الله عنها زمن اسرادن ذكر اولنان اثارى مشاهده ايتمدى پس عدم مشاهده سى دلالت
ايتديكه صديقه رضى الله عنها ذلك الخبرى صحابه نك برندن تحديث ايلدى (فلم يرجح خبرها على خبر غيرها ظاهرا
فيرجح خبر غيرها على خبرها) ديمك ارجح ايدى (روايتها عن مجهول بل اعدم ثبوته عنها) (وغيرها يقول خلافه مما وقع
نصا فى حديث ام هانئ) بعض نسخه ده بدل فى من بيانيه ايله (وغيره) كحديث ابى ذر ومالك وابى هريره وغيرلر ايسه

ام هانی وغیرلرك حدیثنده صریح اولانك خلافیله روایت ایدر (وایضا) مصدر آض بمعنی رجع (فلیس حدیث
عائشة بالثابت) یعنی ماقفدت جسده قولی محدثین عندنده ثبوت بولمامشدر دیمکدر متن حدیثنده علت قادحه ثابتی
وسندنده محمد بن اسحق که امام مالك وغیرلری موسی الیهك ضعفنه قائلین اولدقلرندن رسیدهٔ صحت دکلدر (والاحادیث
الاخر) ضم همزه وفتح خا ایله جمع اخر (اثبت) روایة صدیقه دن غیری اسراده ورود ایدن احادیث وارده من جهة
الثبوت اکثر واصحدر (ولسنا نعنی حدیث ام هانی وماذکرت فیه خدیجة) یعنی بز وبزدن غیری محدثین اثبت قولمزایله
ام هانی حدیثی وعمر رضی الله عنه خبریکه خدیجهٔ کبری درج اولنمشیدی لعدم ثبوتهما فی الصحیحین بونلری
مراد ایدردکل ایز بلکه اثبت دیدیککمز قولله غیره دین الخبر بن احادیث اخرایی مراد ایده رز (وایضاة دروی
فی حدیث عائشة ماقفد جسده) بالبناء للمجهول المسند لغیرها (ولم یدخل بها النبی صلی الله علیه وسلم
الا بالمدینة) جملهٔ حالیه در یعنی حال آنکه شمع شبستان رسالت حضرتلری صدیقه رضی الله عنهایی محرم سرای
زفاف بیورمدیلر الادار الهجرهٔ منوره ده زفاف ایلدیلر (وکل هذا یوهنه) تشدید وتخفیفله سابقا ولاحقا ذکر اولنان
اخبارك جمله سی حدیث ماقفدت جسده خبرینی توهین وضعفنی ایجاب ایدر (بل الذی یدل علیه) یعنی عدم صحت
خبر عائشه دن ذکر اولنان شیء اوزره دلالت ایدر (صحیح قولها انه) فتح وکسر همزه ایله (بجسده لانکارها ان یکون
رؤیا لوبه رؤیا عین) یعنی روایة اخراده عائشه رضی الله عنهادن نقلی پیوسته صحت اولان خبرده که اسرا جسد شریف
حضرتله وقوع یافته اما اول حضرتك رب تعالی یی بعین رأسه رویتنی انکار ایلدیککیچون یعنی جسد مطهر یله
اسرا ایلدی لکن جناب کبریایی عیانا کورمدی روایت ایتمکری ماقفدت جسده حدیثنده عدم صحتنه دلالت ایدر
(ولو کانت عندها منامالم تنکره) صدیقه رضی الله عنها عندنده اکر اسراده رؤیای حق مناما اولیدی رویتی انکار
ایتمزدی زیرا رؤیای منام جائزه در وبحث ایسه عیانا رؤیتده در (فان قیل فقد قال تعالی ما کذب الفؤاد ما رأی
فقد قیل جعل ما رأه للقلب وهذا یدل علی انه رؤیا نوم ووحی) جرله نوم اوزره معطوفدر (لامشاهدة عین وحس)
عطف تفسیر یعنی ایة جلیله ده رؤیتی قلب ایچون اثبات ایلدی بصر ایله تعلیق ایتمدی پس جعل مذکور رؤیای
منام ووحی اولمق اوزره دلالت ایدوب معاینهٔ عین وحس بصری اولمغی مقتضی دردینلور ایسه (قلنا یقابله قوله
تعالی ما زاغ البصر وما طغی فقد اضاف الامر للبصر) زاغ بمعنی مال وطغی تجاوز یعنی جوابداده اولورزکه بصر
مائل اولوب رؤیة متحققه دن تجاوز ایتمدی ثبات وتیقن ایلدی دیو مصنف قول اوله مقابله ومعارضه ایدوب
مرتبهٔ احتجاجدن اسقاط ایدرکه امر رؤیتی بصره اضافه ایلدی (وقد قال اهل التفسیر فی قوله ما کذب الفؤاد
ما رأی) قول کریم رب رحیمده ارباب تفسیر بیوردیلر (ای لم یوهم القلب) رفعله (العین) نصبله ویا نصب قلب ورفع
عین ایله ان تقدم او تأخر مرفوع اولان فاعلدر (غیر الحقیقة) غیر منصوب مفعول ثانی یوهم (بل صدق رؤیتها)
یعنی بصر وبصیرت متفقان اولوب حقیقت اوزره وقوعلرنده یکدیکره شك ومخالفه ایلمدی بلکه قلب رؤیة عینی
تصدیق ایلدی والحاصل مشاهده ایلدیکی تخیل کاذب دکل بل امر محقق ایدیکه انك اوزرینه عین وقلب تواطأ
ایلدی (وقیل ما انکر قلبه ما رأته عینه) فیکون ضمیر رأی راجعا الی النبی صلی الله علیه وسلم لا الی الفؤاد یعنی اول
حضرتك مشاهده ایلدیکی امری دل آکاهی انکار ایتمدی دینلدی والله اعلم

فصل

(واما رؤیته صلی الله علیه وسلم لربه عز وجل فاختلف السلف فیها فانکرته عائشة رضی الله عنها) رؤیته راجع ضمیر
تذکیر قیلندی زیرا تأنیث مصدر غیر معتبر الوقوعدر اما بعض نسخده فانکرتها ورودی ظاهره در یعنی جناب سید
الوری علیه التحایانك ذات فردیچون عظم شانه وغلب سلطانه حضرتنی شب اسراده بعینه یقظة رؤیتنده علماء سلف
اختلاف ایلیوب عائشه رضی الله عنها انکار ایلدی (حدثنا ابو الحسین سراج) کسر سین وفتح راء مخففه وجیم ایله
(ابن عبد الملك الحافظ بقراءتی علیه قال حدثنا ابی وابو عبد الله بن عتاب الفقیه قالا حدثنا القاضی یونس بن مغیث)
ضم میم وکسر غین معجمه ومثناة تحتیهٔ ساکنه ومثلثه ایله ابن الانصاری المعروف بابن الصفار بشیوز اوتوزایکی
تاریخنده قرطبه ده عازم دار بقا اولدیلر (حدثنا ابو الفضل الصقلی) فتح صاد وقاف وتشدید لام مکسوره ایله بلاد
اندلسده صقلیه یه نسبتدر (حدثنا ثابت بن قاسم عن ثابت عن ابیه وجده) پدری ابو محمد قاسم غریب حدیثنده
کتاب الدلائل مؤلفیدر وپدر وپسر تألیف وشیوخ ورحلتده شرکت بیورردلردی قاسم موسی الیه اوچیوز ایکیده
سرقسطه نام بلده ده راحتسرای عقبایه عزم ایلدی (قالا حدثنا عبد الله بن علی حدثنا محمود بن آدم) مروزی
ایکیوز الی سکزده وفات ایتمشلردر (قال حدثنا وکیع) ابن الجراح یوز یتمش التی تاریخنده سر شهادة ابن

لحد اولدی (عن ابن ابی خالد) اسمعیل بن سعید البجلی الکوفی سنة ست وار بعین ومائه ده رو براه سوی نعیم اولدیلر
(عن عامر) ابو عمر الشعبی قاضی الکوفة کثرة حفظله ضرب مثل اولنوب احفظ من الشعبی دینلن ذات عالی قدردر
صحابه دن بشیوز نفر کسنه یی ادراك بیوردیلر یوز اوچ حدودنده عماری کزین ثابوب فنا اولدیلر (عن مسروق
انه قال لعائشة یا ام المؤمنین هل رأی محمد ربه) یعنی مسروق جناب عائشه یه دیدیکه یا ام المؤمنین شب اسراده محمد
صلی الله علیه وسلم حالت بیداریده جناب رب العزتی کوردیمی (فقالت) مجیبة له (لقد قف) فتح قاف وتشدید فا ایله
دقففه دندر که عدت معناسنه (شعری مما قلت) ما مصدریه ویا موصوله در (ثلاث من حدثك بهن فقد کذب من
حدثك بان محمدا رأی ربه فقد کذب ثم قرأت لا تدرکه الابصار الایة) وهو یدرك الابصار وهو اللطیف الخبیر عائشه
رضی الله عنها مسروقه جواب ادا اولدیکه موی بدنم اوربرد یعنی سؤاله تصدیق ایلدیکك امردن جلدمه اقشعراز
ورعدت حاصل اولور اوچ شیدرکه انلر ایله سکا خبر وبرن بدرستی دروغ کویدر اولا سکا بر کسنه خبرداده اولسه که
محمد علیه السلام ایلهٔ معراجده یقظة رب العزتی کوردی دیو بلا مریة اول کذب وفریه در دیو اسنتدلالا
لا تدرکه الابصار آیه کریمه سنی تلاوت ایلدی یعنی ابصار حق سبحانه وتعالی یی ادراك ایلمز (وذکر الحدیث)
مسروق حدیث مشار الیهی بتمامه نقل ایلدیکه من زعم ان محمدا صلی الله علیه وسلم کتم شیئا من الوحی ثم قرأت
یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیك من ربك الایة ومن زعم انه یخبر بما یکون فی غد فقد اعظم الفریة ثم قرأت ان الله
عنده علم الساعة الایة انتهی امدی آیة لا تدرکه الابصار کریمه سنده دینلدیکه نور کمال وصفت کبریای جلاله تجلی
وقوعنده ذات مولی وحقیقت کبریایی حاسهٔ بصر احاطه ایلمز اما صفات جمال صمدیه دن نطاق قدرت بشریه یه
مقارن وشایان تجلی ظهورنده بدون احاطة رؤیة جمال الله استبعاد اولنمزودخی آیه جلیله نك علی سبیل الاحاطه
رؤیتی نفی ایلدیکی لا محالة بدون الاحاطة نفی رؤیتی ایجاب ایتمز کذا قرره مولانا علی القاری (وقال جماعة بقول
عائشة وهو المشهور عن ابن مسعود وغیره) محدثین وعلمادن بر فرقه دخی رؤیة الله خصوصنده قول عائشة رضی الله
عنها ایله قائللردر که روایت مرقومه عبد الله بن مسعود وغیریدن شهرت بولمشدر (ومثله) کذلك ابن مسعود وعائشة
رضی الله عنهما قولی نظیری (روی عن ابی هریرة انه قال انما رأی جبریل) یعنی ولقد رآه نزلة اخری کریمه سی
تفسیرنده ابی هریره دن مروی اولان محمد علیه السلام جبریل امینی کوردی رب العزتی کورمدی (واختلف
عنه) بناء مفعولله ینه ابی هریره دن انه رآه بعینه قولیله رؤیتی خبری وروایة مذکوره ایله انکاری اختلاف
اولندی (وقال بانکار هذا وامتناع رؤیته فی الدنیا جماعة من المحدثین والفقهاء والمتکلمین) یعنی وقوع رؤیتی
جوازداده اولان قولی انکار وعالم دنیاده رؤیة الله امتناعنه ارباب حدیث وفقه واصولدن بر طائفه
قائلیندر ومسئلهٔ رؤیة خصوصنده اهل سنة ومعتزله بیننده وقوعبولان اختلافات وادلهٔ فریقین مشهوردر حق
تألیف مستقله ایله افراد ایلمشلردر (وعن ابن عباس انه رآه بعینه وروی عطاء عنه انه رآه بقلبه وعن ابی العالیة عنه
انه رآه بفؤاده مرتین) عطا ابن ابی رباح المکی الفقیه وابی العالیه رفیع بن مهران الباجیدر جناب ترجمان القرآن
رضی عنه المنان حضرتندن مرویدر که فخر عالم صلی الله علیه وسلم رب العزتی عین رأسیله کوردی وینه موسی الیه
جنابندن روایتکردهٔ عطا اولان خبرده عین بصیرتیله وابی العالیه دخی مشار الیه حضرتندن نقلی اوزره ایکی کره
فؤادیله کوردی دیو روایت ایتدیلر (وذکر ابن اسحق) صاحب مغازی (ان ابن عمر رضی الله عنهما ارسل الی
ابن عباس یسأله هل رأی محمد ربه فقال نعم) عبد الله بن عمر ابن عباس رضی الله عنهم حضرتلرینه فرستادهٔ نامهٔ
استعلام اولوب حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم یقظهٔ شب اسراده ذات کبریایی عین بصر یله عیانا کوردیمی
دیدکده خبر محترم رضی الله عنه بلی دیو جوابداده اولدی والحاصل مسئلهٔ رؤیتده ابن عباس حضرتندن روایت
مختلفه در (والاشهر عنه) انلردن شهرت ترین روایت (انه رأی ربه بعینه روی ذلك عنه من طرق) اسانید متعدده ایله
روایت اولندیغی شهرتی مقتضیه در (وقال) روایتکردهٔ حاکم ونسائی وطبرانی اولان بعض طرقده رأی ربه بعینه
قولنی تقویة ابن عباس بیورر (ان الله تعالی اختص موسی بالکلام وابراهیم بالخلة) ضم خاء معجمه ایله (ومحمدا
بالرؤیة) ای بالبصریة لا القلبیة یعنی پروردکار عالم جل شانه حضرتلری موسی بن عمرانی بغیر واسطة کلامله بین
سائر الانبیاء قدری جلیل وابراهیم علیه السلامی واتخذ الله ابراهیم خلیلا عنوان خلت نشانیله ذات عالیسی میانهٔ
پیغمبرانده رفیع ومعنون ومحمد مصطفی صلی الله علیه وسلمی جمال با کمالی رؤیة بصریه اجلالیله اختصاص وبین
المرسلین جلیل القدر والمنزله قیلدی اول حضرت کرچه علی وجه المرام کلام وخلت ومحبتده کلیم وخلیله معادل
اما ابن عمران بلا واسطة مناجاة فی الارض وخلیل جلیل مع الله الجلیل معاملهٔ مخصوصه فی هذه الدار ایله شهرتیاب

اولدقلری ایچون اختصاص فرق اولنور (وبجنبه) رؤیة اوزره دلیلی (قوله تعالی ما کذب الفؤاد مارأى) یعنی
مشاهدهٔ جمال الاهده محمد علیه السلامك بصری معاینه ایلدیکی امری رؤیتده خلافنه قلبی اعتقاد ایتمدی
بلکه دل آکاهی بصر حقیقتینی تصدیق ایلدی (افتمارونه علی مایری) همزهٔ استفهام انکاریدر امدی ریب
وجدل رؤیة بصر خصوصنده وقوعیافته در رؤیه بصیرتده ایسه شك وصرا یابدر وبو آیتله استدلال عبرة عموم
لفظه بناءدر لا بخصوص السبب والاظهر اشك نفس اسراده کفاردن ظهور ایتمشدر یعنی محمدك کوردیکی شئ
اوزره شك وامترا وا کا مجادله می ایدرسز (ولقد رأه نزلة اخرى) نزلة فعلة من النزول مرة مقامنه اقامه وانك
نصبیله منصوبدر وبو آیتله احتجاجده نظر ظاهردر زیرا جمهور مفسرین مفعول ضمیرنی جبریل علیه السلامه
ارجاع ایدرلر ومع الاحتمال یضعف الاستدلال (قال الماوردی) امام جلیل القدر ابو الحسن علی بن محمد الشافعی
(قیل ان الله قسم کلامه ورؤیته بین موسى ومحمد فرأه محمد مرتین) یعنی خدای بیچون علت کلمته حضرتلری کلام
ورؤیتنی موسى ومصطفى علیهما الصلاة والتحایا بیننده تقسیم بیوروب جناب مصطفى صلی الله علیه وسلم ایکی دفعه
شرف رؤیة لقاء رب العزة ایله شرفیاب ومکرم اولدیکه مقام قاب قوسین ایله سدرة المنتهی ده امدی عبارتده ایراد
اولنان کلمهٔ قیل برای ادای تعریض اولیوب مجرد نقل قصد اولنمشدر (وکلمه موسى مرتین) وموسى علیه السلامه
دخی ایکی کره کلام ایلدی بری فرعون بی عونه ارسالده ودیکری جبل طوره رجوعنده اما حق بوکه
دنیاده مرارا عدیدة مناجات کلیم اللاهده مکالمه وقوعیافته در ولذا کلیم الله عنوانیله مبجل قیلندی
(وحکی ابو الفتح الرازی وابو اللیث السمرقندی الحکایة عن کعب) یعنی رازی وسمرقندی روایتکردهٔ ماوردی
اولان قصه‌یی کعب الاحبار رضی عنه الغفار جنابندن نقل ایلدی (وروى عبد الله بن الحارث) عبد الله
ابن نوفل بن الحارث البصری ویا ابو الولید البصری اوله (قال اجتمع ابن عباس وکعب فقال ابن عباس اما نحن
بنو هاشم فنقول ان محمدا رأى ربه مرتین) بنو هاشم مرفوعا نحن لفظندن بدل ویا اختصاص اوزره نصبی جائزدر
یعنی خبر مکرم ایله کعب الاحبار رضی عنهما الستار کاذکره الترمذی عرفه ده اجتماع ایلیوب ابن عباس ناطقه پرداز
اولوب بزلر بنی هاشم دکلمز امدی بزدیرز که حضرت مصطفى جناب رب العزتی ایکی کره کوردی (فکبر کعب
حتى جاوبته الجبال) پس جناب کعب الاحبار مقال عظمت مأل حبرایله فرحناك ویا تعجب کنان اب جنبان تکبیر
ایلدی تاکیم صداسی جباله عکس ایلدی (وقال ان الله قسم رؤیته وکلامه بین محمد وموسى فکلمه موسى ورأه محمد
بقلبه) امدی رؤیة قلبیه رؤیة بصریه‌یی منافی دکلدر وکلام حبر موافق اولور یاخود عین رأسله رؤیتی
منکر اوله (وروى شریك عن ابی ذر فی تفسیر الایة قال رأى النبی صلی الله علیه وسلم ربه) یعنی ما کذب
الفؤاد مارأى کریمه‌سی تأویلنده نبی مکرم خدای اکرمی کوردی دیدی وفیه نظر (وحکی السمرقندی عن محمد بن
کعب القرظی) ضم قاف وفتح را وکسر ظاء منقوطه ایله بنی قریظه‌یه نسبتدر (وربیع بن انس) قرظی وربیع
تابعلردندر (ان النبی صلی الله علیه وسلم سئل هل رأیت ربك فقال رأیته بفؤادی ولم اره بعینی) حضرت رسالت
پناه صلی علیه الا آله جنابنه سؤال اولندیکه رب العزتی کوردیکزمی دیو جوابنده اولدیلرکه سویدای قلبمله
کوردم عین رأسمله کورمدم دیدی روایه‌منه کوره یحتمل که مرهٔ اولی ده بو وجهله ظهور لیده (وروى مالك بن
یخامر) فتح مثناة تحتیه وخاء معجمه والف ومیم مکسوره ورا ایله علم منقول وصرفدن ممنوع عدر واصحابدن اولق
مروی اما اصح قول تابعی اولمقدر یتمش حدودنده عازم سرای بقا اولدیلر (عن معاذ عن النبی صلی الله علیه وسلم
قال رأیت ربی وذکر کلمه) اسم جمع لکلمة مضاف الضمیر الله او الحدیث لادنی ملابسة (فقال الله یا محمد فیم یختصم
الملأ الاعلى) مکفرة للخطایا ومقربة الى الله زلفى اولان مراتب علیه‌دن ملائکه بربرینه نیچه پرسان اولورلر
(الحدیث) ای اقراه روایتکردهٔ احمد بن حنبل اولان حدیث صحیحدرکه اولی قال معاذ رضی الله عنه صلی صلی الله
علیه وسلم الغداة ثم اقبل علینا فقال انی ساحدثکم انی قمت من اللیل فصلیت ما قدر لی ونعست فاذا انا بربی فی احسن
صورة فقال یا محمد فیم یختصم الملأ الاعلى قلت انت اعلم ای ربی فوضع کفه بین کتفی فوجدت بردها بین ثدیی فعلمت
ما فی السموات والارض ثم تلا وکذلك نری ابراهیم ملکوت السموات والارض الى آخر الحدیث کذا فی المصابیح
امدی دأب محققمندرکه برامر عظیمك ذکری اثناسنده وذکر کلمه قولیله تعبیر وادا بیوررلر خبرمذ کورده وروداید ن
رؤیة یا عالم خوابده رؤیة وتجلی اوله یاخود ظاهرا کشف وظهور اوله حاصلی حسن معامله ولطفله تجلی ذات
وقوعنه تنبیه ادر (وحکی عبد الرزاق) ابن رافع الصنعانی صاحب التصانیف الجلیله ایکیوز اون برده محفه در بند
فنا اولان تابوته سوار اولمشدر (ان الحسن کان یحلف بالله لقد رأى محمد ربه) یعنی حسن بصری قدس سره

العزیز ربه دقسم بیوروب بتحقیق محمد صلی الله علیه وسلم چشم سر ایله رب العزتی عیانا کوردی (وحکاه عنه عمر بن
الطلمنکی) طاء مهمله وفتح لام ومیم وسکون نون وکسر کاف ویای نسبیه ایله امام احمد مغافری عالم قرطبه درتیوز
یکرمی طقوزده سوی نعیمه روان اولدیلر ابن حزم وابن عبد البر مومی الیه روایتدندر (عن عکرمة) مولی ابن عباس
رضی الله عنهما (وحکی بعض المتکلمین ان هذا المذهب عن ابن مسعود) بعض علماء اصول دین رؤیة الله بعینه
مذهبنی عبد الله بن مسعود رضی الله عنهدن نقل وحکایه ایلدیلر (وحکی ابن اسحاق) محمد بن اسحاق بن یسار صاحب
المغازی (ان مروان) بن الحکم بن ابی العاص القرشی الاموی ولد سنة اثنتین ولم یصح له سماع ولا روایة اما امام
عثمان ومیسره رضی الله عنهمادن راوی اولور التمش بش تاریخنده وفات ایلدی (سال ابا هریرة هل رأى محمد ربه
فقال نعم) مروان جناب ابی هریره دن پرسان اولوب حضرت محمد صلی الله علیه وسلم بعینه رب تعالیی کوردیمی
دیدکده ابو هریره بلی دیدی (وحکی النقاش عن احمد بن حنبل انه قال انا اقول بحدیث ابن عباس بعینه رأه رأه
حتى انقطع نفسه) فتح فا ایله (یعنی نفس احمد بن حنبل) امام نقاش امام احمددن نقشبند روایت اولورکه بن عبد الله
ابن عباس حدیثیله قائلم که محمد صلی الله علیه وسلم باری تعالی عز وعلا حضرتلرینی چشم سر ایله کوردی دیو تکرار
ایلدی تاکیم امام اکمل احمد بن حنبل تکلمدن عاجز اولوب ترك کلام ایلدی ولفظ یعنی ایله تفسیر ابن عباسه عود ضمیر
توهمنی دفع ایچوندر (وقال ابو عمر) السابق ذکره (قال احمد بن حنبل رأه بقلبه وجبن على القول) فتح جیم
وضم با ایله ضعف قلب (برؤیته فی الدنیا بالابصار) کسر وفتح همزه ایله جمع بصر یعنی ابن حنبل دیدیکه اول حضرت
علیه التحیه ذات باك کبریایی قلبله مشاهده ایلدی دیو دنیاده ابصار له رؤیت قولنه اقدام ایتمدی یعنی تأدبا باظهاره
جرأة بیورمدی دیدی (وقال سعید بن جبیر لا اقول رأه ولا لم یره) یعنی سعید بن جبیر احد قولنه میلان ایتمیوب
نه کوردی ونه کورمدی دیرم دیو رؤیتده توقف ایلدی (وقد اختلف فی تأویل الایة عن ابن عباس وعکرمة
والحسن وابن مسعود) یعنی ولقد رأه نزلة اخرى عند سدرة المنتهى کریمه‌سی تفسیری نقلنده جناب جبیر وعکرمة
وبصری وعبد الله رضی عنهم الاله جنابلرندن اختلاف اولندی (فحکی عن ابن عباس وعکرمه رأه بقلبه)
کلاهمادن رؤیة بصیرتله محکی درکه ضمیر رأه حق تعالی‌یه راجعدر (وعن الحسن وابن مسعود رأه جبریل) رأه ضمیری
امین وحی جلیل جبریل علیه السلامه راجع اولور (وحکی عبد الله بن احمد بن حنبل عن ابیه) امام اکمل ابن حنبل
فرزند عالیلریکه عفت وسنتده پدر عالی قدری آسا دروالدی سن وسالنده ایکن ایکیوز طقسان عام هجریده عزم
کلکشت بهشت ایلدی پدر بزرکوارندن نقل بیوررکه (انه قال رأه) ابن حنبل دیدیکه بعینه جناب مصطفى علیه
التحایا حضرت رب العزتی جل وعز معاینه ایلدی امدی رؤیة عینیه ایله تصریح بیورراق سابقا ابو عمرك ینه احمد
ابن حنبلدن عدم تصریح روایتی منافی دکلدر شاید بعض مجالسده مقتضای مقام سببیله اخفا بیورمش اوله‌لر
(وعن ابن عطا فی قوله تعالى الم نشرح لك صدرك قال شرح صدره للرؤیة وشرح صدر موسى للکلام) تفسیر
انشراحده ابن عطا علیه رحمة المولى جنابندن منقولدرکه حضرت مصطفانك سینهٔ پرسکینه‌سن رؤیة ایچون
شرح ایلدی یعنی قلب شریفنی قوی بیوردیکم مشاهدهٔ جماله قدرتیاب اوله وصدر موسایی شرح ایلدی تاکیم سماع
کلام ومعاینهٔ جلال وعظمتنه طاقت آور اوله (قال ابو الحسن علی بن اسماعیل الاشعری رضی الله عنه) ابو موسى
الاشعری الصحابی رضی الله عنهك حفیدی اولان امام اهل السنة وصاحب تصانیف مشهوره خبر جلیل القدر ایدی
ایکیوز یکرمی درت سنه هجریه‌سنده دفین خاك عطرناك اولمشدر (وجماعة من اصحابه) ای النبی علیه السلام او من
اتباع الاشعری (انه صلی الله علیه وسلم رأى الله ببصره وعینی رأسه) رؤیا بصریه اولدیغن تأیید وعینینك رأسه
اضافتی عین قلب وظهرندن احترازدر یعنی ابو الحسن واصحاب حضرتدن بر طائفه دیدیلرکه حضرت سرور انبیا علیه
اطیب التحایا حق سبحانه وتعالیی بصر ایله ودو چشم سر ایله کوردی (وقال کل ایة اوتیها نبی من الانبیاء علیهم الصلاة
والسلام فقد اوتی مثلها نبینا صلی الله علیه وسلم وخص من بینهم بتفضیل الرؤیة) ینه اشعری رحمه الله بیوررکه
هر آیة ومعجزه انبیادن بر پیغمبره عطا اولندی حقیقة ویا صورة اول معجزه نظیری نبی آخر الزمان علیه صلوات الرحمان
جنابنه بخش واعطا قیلنوب سائر انبیادن اول حضرت جناب رب العزتی دنیاده عیانا مشاهده زیاده‌سیله مختص
ومفضل قیلندی زیرا حقیقت محمدیه جامع الاسما اسم اعظم صورتیدرکه عوالمده تصرف انکچوندر من جهة
حقیقته لا من جهة بشریته عوالمده اولان اشیا اول حقیقتدن استمداد واستفاضه ایدرکه حقیقتده خلیفه اول
حضرتدر هر معجزه کم بر نبی‌یه اختصاصله خداداد اوله اولا وبالذات جناب محمد علیه السلام ایچون تخصیص اولنوب
بعده انلردن اخره افاضه قیلندی * وکل ای اتى الرسل الکرام بها * فانما اتصلت من نوره بهم (ووقف بعض مشایخنا

فی هذا) جمع مشیخة علی القیاس اوشیخ علی خلاف القیاس یعنی شیوخ‌دن بعضیلر ثبوت ونفی رؤیتده توقف ایتدیلر (وقال لیس علیه دلیل واضح ولکنه جائز ان یکون) ثبوت رؤیة اوزره دلیل صحیح ظاهر نایاب اما بحسب العقل ثبوتی رسیدۀ صحت ودنیاده وقوعی جائزدر دیدیلر (قال القاضی ابو الفضل رضی الله عنه والحق الذی لا امتراء فیه ان رؤیته تعالی فی الدنیا جائزة عقلا ولیس فی العقل مایحیلها) مصنف علیه الرحمه بیوررکه قول حق بی ریب وشك باری تعالینك دنیاده کورلمسی عقلا جائز اولمقدر زیرا خدای ذی الجلال حقیقة هر موجودده موجود وهر موجودك ایسه عیانا رؤیتی جائزدر مستحیله اولمسنی مقتضی حال نامو جوددر بو دلیل عقلی مؤید اولور دلیل نقلی ایراد ایدرلر (والدلیل علی جوازها فی الدنیا سؤال موسی علیه الصلاة والسلام لها) یعنی عالم دنیاده جواز رؤیة الله اوزره دلیل حضرت کلیم اللهك رب ارنی انظر الیك قولیله طلبکار رؤیة اولمسیدر وموسی علیه السلام پیغمبران اولوا العزمدن اولوب ما لا یجوز علی الله اولان شیئی باری تعالیدن طلب وصحت رؤیتی معتقد اولمسه سؤال ایتمزدی امدی بو کلام تحقیق رؤیته دال اولوب وقوع رؤیته دلالت ایتمز (ومحال ان یجهل نبی مایجوز علی الله وما لا یجوز علیه) تنوین لفظ نبی تنکیر وتعمیم ایچون ویا برای تعظیم اوله یعنی انبیادن بر نبی حق سبحانه وتعالی شاننده جائز وغیر جائز اولانی بیلمامك محالدر (بل لم یسأل الا جائزا غیر مستحیل) بلکه کلیم الله حضرت مولادن طلبکار اولدی الاجناب حق حقنده محال اولمیوب ممکن وجائز اولان شیئی سؤال ایلدی لان سؤال المحال من مثله محال (ولکن وقوعه ومشاهدته من الغیب الذی لا یعلمه الا من علمه الله) تشدید لام ایله ای اطلعه الله ایاه جوازی مقرر ومثبت برای تخررسالت علیه التحیة وقوعی خاصة غیبدندرکه اول غیبی کسنه بلمز مگر الله تعالی بلدردیکی ذات دانا اولور (فقال له الله) ای لموسی علیه السلام (لن ترانی ای لن تطیق ولا تحتمل رؤیتی) ایزد کریم موسی الکلیمه لن ترانی بیوردی یعنی بو حالتده رؤیتمه طاقت آور ومتحمل وتجلیاتمه قدرتیاب اوله مزسن دیدی امدی نفی جواز رؤیتی مشعر اولور کلام لن اری ایله خطاب بیورلیوب فقط نفی وقوعه دلالت ایدرلن ترانی ایله خطاب ایلدی (ثم ضرب له مثالا مما هو اقوی من بنیة) کسر باء موحده وسکون نون ایله خلقت وترکیب (موسی واثبت وهو الجبل) بعدذا ولکن انظر الی الجبل فان استقر مکانه فسوف ترانی قول جلیلیله مخلوقاتدن برمثال ضرب وبیان ایلدیکه موسی علیه السلامك خلقت وترکیبندن من جهة القوة اشد وثابت تر اولان جبلدر چون موسی‌دن ثبات تر اولان قراریافته اولمدی عدم ثباتنی موسی علیه السلام بالطریق اولی بیلدی امدی استقرار جبل ممکن اولدیسه ماعلق به ممکن اولور والتعلیق بالممکن یفید الامکان پس جواز رؤیة بو معنادن معلوم اولوب مصنف اشارت بیوررکه (وکل هذا لیس فیه مایحیل رؤیته فی الدنیا بل فیه جوازها علی الجملة ولیس فی الشرع دلیل قاطع علی استحالتها ولا امتناعها اذ کل موجود فرؤیته جائزة غیر مستحیلة) اذ برای جواز تعلیلدر فرؤیته جوازی تفسیر اولور یعنی مذکورلك کلیسنه عالم دنیاده رؤیة اللهك محال اولمسنه مجال یوقدر بلکه بطریق الاجمال لا التفصیل رؤیتك جوازنه مساغ واردر ورؤیتك استحاله جواز وامتناع وجودنه شرعده دلیل قاطع نایابدر زیرا واجب الوجود موجود وهر موجودك رؤیتی محال وممتنع دکل جائز وممکندر (ولا حجة لمن استدل علی منعها بقوله تعالی لا تدرکه الابصار لاختلاف التاویلات فی هذه الآیة) یعنی لا تدرکه الابصار کریمه‌سیله منع رؤیته استدلال ایدنلرك عند الخصم برهان مسلمی ناپیدادر زیرا آیۀ مذکورده تاویلات شتی ووقوعی اختلاف انجق دلیل نایاب اولور (واذ لیس یقتضی قول من قال فی الدنیا الاستحالة) اذ کل موجود عبارتی اوزره ویا الاختلاف اوزره معطوفدر یعنی عالم دنیاده منع رؤیته قائل اولانك قولی استحاله رؤیتی اقتضا ایلمز لانه لیس نصا فی الجمع بل اخذ بتأویل احتماله (وقد استدل بعضهم بهذه الآیة نفسها علی جواز الرؤیة وعدم استحالتها علی الجملة) اذ مفهوم نفی الاحاطة جواز الرؤیة (وقد قیل) تأویل آیۀ شریفه‌ده دینلدی (لا تدرکه ابصار الکفار کلا انهم عن ربهم یومئذ لمحجوبون قرینه‌سیله لام الابصار عهد ایچون اولمغین ابصار کفار حقی ادراك ایتمزدیمك اوله (وقیل لا تدرکه الابصار ای لا تحیط به وهو قول ابن عباس وقد قیل لا تدرکه الابصار) تأویلات ایتده دینلدیکه نفس ابصار آنی ادراك ایلمز (انما یدرکه المبصرون) بمعنی ان الادراك نوع من العلم وهو صفة الناظر حقیقة لا نفس النظر فانه واسطة وآلة (وکل هذه التاویلات لا تقتضی منع الرؤیة ولا استحالتها) تأویلات سالفه‌نك کلیسی منع واستحاله رؤیتی مقتضی دکلدر (وکذلك لا حجة لهم بقوله لن ترانی الآیة) وهمچنان لن ترانی قول جلیلیله نفی رؤیته انلر ایچون دلیل یوقدر نتکیم بعض معتزله آیۀ مذکوره ایله استدلال وحرف لن نفی مؤید ومؤکددر موسادن رؤیت نفی اولندقده غیردن نفی اولی بالطریق معلومدر دیدیلر امافقط نفی مستقبل ایچون اولوب موسی علیه السلامدن نفی رؤیة غیردن نفی رؤیته دلالت ایتمز برا نفی مخصوص صدر دیوردا اولور فلا دلیل لهم فیه (وقوله تبت الیك

لما قدمناه) یعنی رؤیتی سؤالدن سکار جوع ایلدم دیمه‌لری آیۀ مذکوره تأویلنده ادلۀ جواز صریحه‌دن تقدیم ایلدیکمز جواب ایله رددر (ولانها لیست علی العموم) آیۀ شریفه عموم اوزره اولمیوب مستقبلده موسی علیه السلامه مخصوصه‌در نفی خاص ایسه عموم اوزره دلالت ایتمز (ولان من قال معناها لن ترانی فی الدنیا انما هو تاویل) فلا دلیل فیه علی مدعاهم العام ولا علی الاستحالة (وایضا فلیس فیه نص الامتناع) کذلك آیتده هر احده عموم امتناع رؤیته صریح یوقدر (وانما جائت فی حق موسی) یعنی آیۀ لن ترانی موسی علیه السلامه مخصوصه‌در پس نه کیفیتله دنیاده وغیرده یقظة ومناما مطلقا امتناع رؤیته بو آیتله استدلال اولنه امدی نفی وقوعدن نفی جواز لازم کلمز (وحیث تتطرق التأویلات وتتسلط الاحتمالات) تطرق وجود طرق وسلوکیدر امدی تأویلات مطلبه رهیاب اولنلر صاحب مطلبه بر سبیل استعارۀ تبعیه تشبیه اولندی یاخود تطرق من الطرق خلط معناسنه ویا نطارق تتابع وازدحام معناسنه که کثرتدن عبارت اوله والتسلط من السلاطة وهی القهر والغلبة ومنه السلطان چونکه استدلال ایلدکلری شیئ ایله تأویله امکان ودلیله احتمال بولنه یعنی بسیار تأویلات واحتمالات غلبه ایلیه (فلیس للقطع الیه سبیل) استدلال ایتدکلری شیئله قطع وجزم صحیح اولمیوب مطلقا القول کما قلنا دیمکدر راه صواب ناپیدادر واذا ظهر الاحتمال سقط الاستدلال (وقوله تبت الیك) انلرکه سؤال رؤیتی لاستحالتها کناه عد ایلیوب عقلا امتناع رؤیة اوزره دال اولور دیو بو آیتله استدلال ایلدیلر لکن مدعالرینه بو آیتده دلالت یوقدر زیرا آیۀ کریمه‌ده تفسیر آخر نمایاندرکه (ای من سؤالی مالم تقدره لی) ضم مثناة وتشدید وتخفیف دال مهمله ایله یعنی عالم دنیاده بنم ایچون فی ذلك الوقت تقدیر بیورمدیغك امری سؤالدن تائب اولدم دیمك اوله نتکیم برکسه امر جائز اولان کارده مشقت یاب اولوب تعب عظیم اعتراسیله تبت عن مثل هذا دیو رجوع ایدر قال ابن بنانه * اومثل ءأمولا لغیر صدورها * فوا خجلتی انی الی المجد تائب (وقد قال ابو بکر الهذلی) للامام العلامة تلمیذ ابن القوطیه (فی قوله تعالی لن ترانی ای لیس لبشر ان یطیق ان ینظر الیّ فی الدنیا وانه من نظر الیّ مات) یعنی لن ترانی جلیله‌سی تفسیرنده دیمشدرکه بشر ایچون طاقت نایابدرکه عالم دنیاده بکا نظر ایلیه زیرا بکا نظر ایدن حیاتدن قطع ید ایدر دیمك اوله دیدی امدی قوای بشریه عالم فناده لسبحات جلاله عز وجل جمال کبریایه نکاه انداز بصر اولمغه طاقت یاب اوله مز مگر حق سبحانه وتعالی اقدار ایلیه پس کلیم جلیل اسا بر پیغمبر جلیل طاقت آور اولمدیغی حالده غیریلر یاخود وهراسله فجأة ویا سوزش سبحات نور جلاله تسلیم روح ایتملری مقرردر همچنان دنیاده جواز وقوع رؤیته دلالت ایدر لکن حالۀ مذکورده مظهر تجلی اولان معمر اولماز نتکیم عالم دنیاده ملاقات کیدی کورن البته نابینا اولوردیمشلر ابن عباس رضی الله عنهما دن وقوعی شهرت یابدر کذا الشهاب الدین الخفاجی وان قیل انه لم یصح والمراد غیر الانبیاء (وقد رأیت لبعض السلف والمتأخرین ما معناه ان رؤیته تعالی ممتنعة فی الدنیا اضعف ترکیب اهل الدنیا وقواهم) جمع قوة بدنده ابداع حق برامر درکه اشیانی ادراك اول قوة ایله حصول پذیردر یاخود مراد معنای لغوی اوله (وکونها) ضمیر ترکیب ایله قوی یه ویا فقط قوایه عائد اوله (متغیرة غرضا) غین وضاد معجمتین ایله حال ویا خبر بعد خبر کون (للآفات) جسد نشانۀ تیر وآفات ومصائب دهر سهامه تشبیه اولندی قال ابو العتاهیه * ان الفتی لغرض الالام * ترمیه نبل الدهر والایام * (والفناء) فتح فا ومد ایله زوال وعدم (فلم یکن لهم قوة علی الرؤیة فاذا کان فی الآخرة ورکبوا ترکیبا آخر ورزقوا قوی ثابتة) مثلثه ونون ومثناة تحتیه ایله بعض نسخده ثابتة موحده ومثناة فوقیه ایله در (باقیة) تفسیر ثابتة (واتم انوار ابصارهم وقلوبهم قووا بها علی الرؤیة) قووا جواب اذا وضمیر ترکیب وقوی وانواره راجعدر والحاصل مصنف رحمه الله بیوررکه سلف متقدمین وخلف متأخریندن بعضیلرك تحریر وتقریری مشهود باصرۀ یقینم درکه دیمشلر باری تعالی عز اسمه حضرتلرینی عالم دنیاده رؤیت ممکن اولمدیغی ادمی زاد خلق الانسان ضعیفا حکم شریفی موجبیله ابدان مرکبه وقوای ضعیفه اوزره اولوب قوی وترکیب تزاید وتنزل ونقصله متبدله وسهام آلام وآفاته نشانه وزوال وعدم ایله متصفه اولدیغیچوندر وقتا صانع بیچون جل شانه انلری احیا ودار بقایه ادخال بیوره ترکیب اول دنیویدن غیری ترکیبله مرکب وقوای اولی دنیویه‌دن غیری قوای مخلدۀ غیر فانیه ایله مرزوق قیلنه وانوار بصر وبصیرتلری بقاء سرمدی یه مستعدۀ تامه وکامله اوله پس ترکیب وقوای ثابته وانوار تامه ایله رؤیته قوتیاب اولورلر امدی نقل مذکور عالم آخرتده وقوع رؤیته دلالت وعالم دنیاده جوازنه شهادت ایدر زیرا ارادۀ علیه‌سی سبق ایتدیکی بنده‌کانی عالم دنیاده اوصاف مذکوره ایله مرزوق بیوردیغی حالده رؤیه صحیح اولور ولذا صدر شریف حضرت سید المرسلین شق اولنوب رؤیة پروردکار عالمه تقویه داده اولان نور وحکم املاع وابداع بیورلمغله قوتیاب اولمشلردر فلله الحمد (وروی) بعض نسخده وقد رأیت لفظیله کورلمشدر (نحو هذا لمالك بن انس رحمه الله قال لم یری) ضم

تحتیه ایله نائب فاعل الله تعالی یه راجعدر (فی الدنیا لانه باق ولا یری الباقی بالفانی فاذا کان فی الاخرة ورزقوا ابصارا باقیة رؤی) بناء مجهول لله (الباقی بالباقی) نقل ما سبق نظیری امام سالك جناب مالك رضی الله عنه نقل بی نظیری مرویدر بیورمشلرکه حضرت مولا جل وعلا عالم دنیاده کورلمز زیرا باقیدر وباقی ایسه حس فانیله مشاهده اولنمز اما امر رؤیة ونظر ویا ناظر عالم بقاده اولوب ابصار باقیه روزی قلندقده باقیله باقی مشاهده اولنور حاصلی رائی ومرئی میانه سنده مناسبت لابددر وابصار هذه الدار فانیه درچون بقایه عود ایدوب مولای جلیل قبای دوام بقا ایله ابصاری اکسا ایلیه فی الجمله مناسبتله رؤیه حی وباقی یه تحمل ایلیه کرچه بقای حق قدیمی وذاتی وبقای خلق عرضی ایسه ده مناسبت متحقق اولور (وهذا کلام حسن ملیح) نقل امام مالك اوما سبق هنالك زیبنده کفتار خوش رفتاردر (ولیس فیه دلیل علی الاستحالة) بومعناده عقلا امتناع رؤیته دلیل نایدا بلکه جواز وامکان رؤیة اوزره دال اولور الا (من حیث ضعف القدرة) نکر دنیاده ضعف قدرة وبنیهٔ بشریه حیثیتیله اوله (فاذا قوی الله تعالی من شاء من عباده واقدره علی حمل اعباء الرویة) اعباء جمع عنب کسر عین وسکون موحده وهمزه ایله حمل ثقیل وهو فی المحسوسات حقیقة فاستعیرت للمعانی (لم یمتنع فی حقه) چون فیاض مطلق جل شانه عبادندن تخصیص بیوردیغی بنده سنه اعباء رؤیته طاقت احسانیله اقدار ایلیه فی ای وقت کان اول قولی حقنده رؤیته تمکن برله رویة ممکن اولور (وقد تقدم ماذکر من قوة بصر موسی ومحمد علیهما السلام ونفوذ ادراکهما) ذال معجمه ایله خروج وبلوغ (بقوة آلهیة منحاها) ضم میله مبنی للمجهولدر (لادراك ما ادرکاه ورؤیة ما رأیاه والله اعلم) کلیم الله وحبیب الله صلی علیهما الاله حضراتنك قوة بصر وبلوغ ادراکلری قوة الهیه ایله مشاهده وادراك بیوردقلری امر جلیلك رویتی اعطا اولندیغی عبارات پرنکات سبق ایلدی حقیقت حاله خدا کواه ودانادر (وقد ذکر القاضی ابو بکر) امام محمد بن طیب الباقلانی اوجیوز طقسان اوج وبادر نیوز اوجده روبراه عالم بقا اولمشلردر (فی اثناء اجوبته عن الایتین) لا تدرکه الابصار کریمه سیله لن ترانی جلیله سندن مانعین استدلال ایلدکلری تأویله جوابلری خلالنده باقلانی علیه الرحمه ذکر ایلدی (ما معناه) ما موصوله ویا موصوفه مفعول ذکر دون اللفظ والعبارة روایة بالمعنی اولدیغنه مشیر اولور (ان موسی علیه السلام رأی الله فلذلك خر صعقا) بدرستی کلیم الله حضرت حق مشاهده ایلدی انکیچون صیحه کان مغشی علیه اولدی (وان الجبل رأی ربه فصار دکا بادراك خلق الله له) جبل دخی حیات وادراك کله تجلی بیورلوب تجلی حقته مظهر ورب العزتی معاینه ایلدی هیبة ذی الجلال الله منهدم وتراب اولدی امدی بو روایة عزیزه دخی جواز رؤیته دلالت ایدرکه رؤیتنه جمادی اقدار ایلین حضرت مولا عزوعلا کل بشری نیچه اقدار بیورمیه (واستنبط ذلك والله اعلم) رؤیة کلیم وجبل نادره سن امام باقلانی استخراج ایلدی (من قوله تعالی ولکن انظر الی الجبل فان استقر مکانه فسوف ترانی ثم قال فلما تجلی ربه للجبل جعله دکا) دلئوده معناده متقار باندر خاك وریك اولمق ویاخاك ایله یکسان اولمق معنالرینه یکانه ارباب تفسیردن امام واحدی نقلی اوزره جبل مذکور زبیر ایله بنام اولان جبلدر طور معهود دکلدر ردیدی (وخر موسی صعقا) ای سقط صائحا مغشیا علیه من هول ما رأه من هذا الجبل (وتجلیه للجبل هو ظهوره له حتی رآه علی هذا القول) اما باقلانی قولی اوزره باری تعالینك جبله تجلیسی جبله ظهور تامله ظهوری وتجلی ذات ونورنی جبلك مشاهده سیدر وبوقول مستحسن مذهب اهل سنه اوزره جاریدرکه ای جوهر کان ارادهٔ علیهٔ جناب کبریا تعلق ایتدیکی شیئه علم ونظر خلق ایتمسی جائزدر بنیه ومزاج انك شرطندن دکلدر اما معتزله خلافنه ذاهب اولورلر کما قال ابن عرفه (وقال جعفر) الصادق (ابن محمد) الباقر رضی الله عنهما (شغله بالجبل حتی تجلی فرآه ولولا ذلك لمات صعقا) سکون عینله تمیز وکسر عینله حال اولور (بلا افاقة) حق جل وعلا جناب کلیم علیه السلامی مشغول ایلدی تا کیم ظهور تامله موسی علیه السلامه ظاهر اولدی اکر جبل ایله اشغال ایتمسه وهله اولیده نور تجلی ظهوریله موسی علیه السلام صیحه کان مغشی علیه اولدیغی حالده افاقتیاب اولمقسزین تسلیم روح ایدردی (وقوله هذا) کلام جعفر الصادق (یدل علی ان موسی رآه) کلیم الله علیه سلام الاله رؤیة حقه مظهر اولدیغنه دلالت ایدر (وقد وقع لبعض المفسرین فی الجبل انه رآه) جبل شاننده قائللردرکه باری تعالی عزاسمه حضرتلرین جبل مشاهده ایلدی (وبرؤیة الجبل له استدل من قال برؤیة نبینا صلی الله علیه وسلم له اذ جعله دلیلا علی الجواز ولا مریة) کسر وضم میمله شك وتردد معناسنه (فی الجواز اذ لیس فی الایات نص فی المنع) جناب سید الوری علیه التحایا حضرت خدای بیهمتایی مشاهده ومعاینه ایلدیککنه قائل اولان جبلك مظهر رؤیة اولدیغی سند ایله استدلال ایلدی همچنان رؤیتی نفسنده امر ممکن ایله تعلیق ایلیوب جواز اوزره دلیل قیلدی پس جواز رؤیتده تردد واشتباه نابابدر زیرا لا تدرکه الابصار ولن ترانی ایات کریمه لری امثالنده عدم رؤیتله استدلال اولنه ده نص صریح یوقدر بلکه جواز

اوزره اشارت بدیدار ظهوردر (واما وجوبه لنبینا صلی الله علیه وسلم والقول بانه رآه بعینه فلیس فیه قاطع) ایضا (ولا نص اذ المعول فیه علی آیتی النجم والتنازع فیهما مأثور والاحتمال لهما ممکن ولا اثر قاطع متواتر عن النبی علیه السلام بذلك) وجوب اصطلاحی ویا لغویدرکه وقوع معناسنه یعنی سرور انبیا محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم حضرتنه رؤیتك وقوعی وچشم سر ایله جمال کبریایی معاینه بیورملری قولنده مدعی به منع قائم اولدیغی اسا دلیل قطعی وکتاب وسنتدن صریح ناموجود ووقوعی استدلالده اعتماد درج سورهٔ نجم شریفه یه مندرجه اولان جواهر ایاتدن ما کذب الفؤاد ما رأی ایله ولقد رآه نزلة اخری کریمه لری اوزره در وایتین جیلتین تفسیر وتأویلنده نزاع ایسه سلف مفسرین ومتکلمیندن منقولدرکه ضمیر جبرئیل علیه السلامه راجع ورؤیت صورهٔ اصلیهٔ ملکیه ایله روح القدسی رؤیتدر دیو مدعاده عدم صراحة وقطعیة ایچون کلاهما یه حمل ممکن وحدیث قاطع ومشهور اول حضرتدن ورودی وعین رأس سعادتیله مشاهدهٔ جمال بیورملرینه خبر متواتر ناشنیده در (وحدیث ابن عباس) رضی الله عنهما کذانه رآه بعینه ذکر اولنان خبر موقوف علیه (خبر عن اعتقاده لم یسنده الی النبی صلی الله علیه وسلم) ابن عباسك علم جازم خبریله ادا ایلدیکی حسیله اعتقادذاتیلرندن خبردر والا حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلمدن نقل ایتمدیلرکه اعتباره صالح اوله (فیجب العمل باعتقاد مضمنه) ضم میم وفتح ضاد معجمه ومیم مفتوحهٔ مشدده ایله یعنی رؤیة عینیه ده نص قرآنی وحدیث قطعی یوقدرکه تضمن ایلدیکی شیئك اعتقادی واجب ومنکری کافر اوله کرك قول راجح ثبوت رؤیتده اولسون (ومثله حدیث ابی ذر فی تفسیر الایة) واثبات رؤیتده خبر ابی ذر غفاری دخی آیة سورهٔ والنجم تفسیرنده ابن عباس رضی الله عنهما قولی کبیدر روایتکردهٔ امام مسلم اولان حدیثدر قال سألته صلی الله علیه وسلم هل رأیت ربك فقال رأیت نورا الخ (وحدیث معاذ محتمل التاویل وهو مضطرب الاسناد والمتن) ومعاذ بن جبل حدیثی که رأیت ربی فی احسن صورة فقال فیم یختصم الملأ الاعلی الخ تأویلی محتمل ونفس حدیث خلل یافته در زیرا کاهی مرسلا ابن عباس حضرمیدن مرویدرکه سلسلهٔ اصحابدن معدود دکلدر وتارة معاذ ابن جبلدن روایت اولنمشدر (وحدیث ابی ذر الاخر) رفعیله صفة حدیث (مختلف) کسر لامله محتمل مشکل (فروی نور أنی اراه) روی بناء مجهولله ونور منون ومرفوع ویا منصوب وأنی فتح همزه وتشدید نون والف مقصوره ایله کیف اراه معناسنه وعلی خلاف القیاس نوره نسبت ایله نورانی روایت اولنمشدر والحاصل حدیث آخر ابی ذر غفاری رضی عنه الباری دخی الفاظ مرویه سی مختلف ورؤیة عینیه وغیریه یی محتمل ومن حیث المعنی والمبنی مشکل اولمغین بونك امثالی روایتك ضعفی ایجاب ایدرکه خبر مذکورده روایت اولندی اول بر نوردر نیجه بن انی کورم یعنی بن اول ذات پاکی میانه سنده رؤیتدن مانعه سبحات نور حائل اولمغین نه کیفیتله اکا نکاه ایلیم یاخود برنورانی مشاهده ایلدم دیمك اوله حق سبحانه وتعالی اوزره حقیقة نور اطلاق اولنورکه معناسی الظاهر بنفسه المظهر لغیره درکه ارتضاه الغزالی (وحکی بعض مشایخنا انه روی نورانی) فتح را وبعد الالف نون مکسوره وتحتیهٔ مشدده ومنونه ایله (اراه) ضم همزه ایله (وفی حدیثه الاخر سألته فقال رأیت نورا ولیس یمکن الاحتجاج بواحد منها علی صحة الرؤیة فان کان الصحیح رأیت نورا فهو قد اخبر انه لم یر الله وانما رأی نورا منعه وحجبه عن رؤیة الله تعالی) یعنی بعض شیوخمز حکایه ایلدیلرکه بو حدیث ویا بو لفظ نورانی اراه ایله روایت اولندی وطرق اخرادن خبر ابی ذر غفاریده ورود ایلدیکه فخر عالم صلی الله علیه وسلم حضرتنه سؤال ایلدمکه رب العزتی کوردیکزمی جواب اداه اولوب بیوردیلرکه نور مشاهده ایلدم دیدی پس روایتك بریسی ایله احتجاج وتمسك رؤیتك صحتی اوزره ممکن دکلدر اگر رأیت نور لفظی صحیح اولدیسه حضرت سید الانبیاء علیه التحایا یا مرس اولمش اولورکه جمال الهی معاینه ایتمیوب انجق برنور مشاهده ایلدیلر ورؤیة جمالدن اول نور منع وحجب ایلمش اولور (والی هذا یرجع قوله نورانی اراه) تعجب ویا انکار رؤیتله اولان قولی بو معنایه راجع اولور (ای کیف اراه مع حجاب النور المغشی للبصر) یعنی دیمك اولورکه رؤیتدن بصری ساتر ومانع حجابله نیجه مشاهده ایدم (وهذا مثل ما فی الحدیث الاخر حجابه النور) یعنی نورانی اراه حدیثی ابی موسی الاشعری طریقندن روایتکردهٔ مسلم وطیالسی وبخاری اولان ان الله لا ینام ولا ینبغی له ان ینام ولکنه یخفض القسط ویرفعه ویرفع عمل اللیل قبل النهار وعمل النهار قبل اللیل حجابه النور لو کشفه احرقت سبحات وجهه ما انتهی الیه بصره من خلقه حدیث صحیحی نظیریدر (وفی الحدیث الاخر لم اره بعینی ولکن رأیته بقلبی مرتین وتلا ثم دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی) ابن جریر ابن محمد بن کعبدن انلر دخی بعض اصحابدن روایت ایلدیکی حدیثدن چشم سر مله مشاهده ایتمدم اما قلبله ایکی کره معاینه ایلدم دیوب راوی دخی قلبله صحة رؤیتنه شاهده آیتی قراءت بیوردی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم قریب اولدی وجناب کبریایه تقربی برزیاد اولدی امدی هر دو نیم

الله تعالى يه راجع اولوب جبرائيل عليه السلامه عائد اولمديغنه بنادر (والله قادر على خلق الادراك الذى فى البصر فى القلب) يعنى بارى تعالى بصرده اولان ادراكى قلبده دخى خلق ايتمكه قادردر بصر ايله ادراك ايلديكى شيئى قلب ادراك ايليه زيرا قلبده اولان نور مبدء ابصاردر (اوكيف شاء) ياخود قلبده خلق ادراكك غيرى كيفيت اخرى ايله ايجاد بيوره (لا اله غيره) حتى يدافعه عن مراده (فان ورد حديث نص بين) تشديد ياء مكسوره ايله (فى الباب) يعنى باب ثبوت رؤيتده محتمل تأويل اولمز واثر صحيح ظاهر ورود ايدرسه (اعتقد) بنا مجهول ايله (ووجب المصير اليه) عندنده ثبوت بالغه وصحة خبره واقف اولنلرك هر برى اكا معتقد اولوب اول عقيده يه سالك اولمق واجب اولوردى وذلك الاعتقادن عدول اقتضا ايتمزدى (اذلا استحالة فيه ولا مانع قطعى برده) پس جواز رؤيت وحصول تجليده استحاله بايبدا ومن جهة شهود العقل اوورود النقل مانع جواز اولورامر قطعى نابايدر والله الموفق

فصل

فى فوائد متفرقة شب عنبر بن فام اسراده نور چشم اصفيا عليه شرائف التحايا حضرتلرينه واقع اولان فوائد متفرقه بيانندهدر (واما ماورد فى هذه القصة من مناجاته وكلامه) ضمير رسول الله عليه السلامه راجعدر (معه) ضمير حق تعالى يه عايددر (بقوله فاوحى الى عبده ما اوحى الى ماتضمنته الاحاديث) الى بمعنى مع ويا ابتداء مقدره غايت اولور اى ينتهى من الكلام الى ما (فاكثر المفسرين) فاجواب اما يعنى قصهٔ اسراده اول محرم اسرار اسرا عليه التحايانك جناب كبريا جل وعلا ايله مخاطبه وكريمهٔ فاوحى الى عبده ما اوحى قوليله ثابت اولان مكالمه كه احاديث صحاح نص جليله متضمنه اولديغى وجهله ورود ايلدى امدى ارباب تفسيردن بسيارى تحرير تقريرى (على ان الموحى) اسم فاعل (اوحى الله الى جبريل وجبريل الى محمد صلى الله عليه وسلم الاشذوذا منهم) يا جمع شاذ ويا مصدر در مبالغة فاعل اوزره اطلاق اولندى فاوحى الى عبده كريمه سنده وحى ايديجى حق سبحانه وتعالى در جبريل عليه السلامه وجبريل دخى محمد صلى الله عليه وسلمه ديمك اتفاق كردهٔ مفسر يندرمكر بر جماعة قليله بو معنايه مخالفت ايلدى (فذكر) بنا مفعول ايله (عن جعفر بن محمد الصادق) صفة جعفر (انه قال اوحى اليه بلا واسطة) مذهب شاذى بيان اولور كه امام صادق رضى عنه الخالق بيورر حق جل وعلا جناب مصطفى عليه التحايايه ملك واسطه سز كلام ايلدى ووحيله مراد كلامدر بو تقدير ضمير اوحى حقه راجع وعبدله مراد حضرت محمد صلى الله عليه وسلمدر (ونحوه عن الواسطى) امام جعفر نقلى آسا تحرير قلم واسطى نژاد واسطى عليه الرحمه در (والى هذا ذهب بعض المتكلمين ان محمدا عليه الصلاة والسلام كلم ربه فى الاسرآء) فتح همزه ايله ان لفظى ومابعدى هذا كلمه سندن بدلدر يعنى بعض علماء اصول الدين بو مسلكه سالكين اولوب حضرت مصطفى عليه التحايا شب اسراده جناب مولا عزوعلا ايله تكلم ايلدى ديديلر (وحكى) بنا مجهول ايله (عن الاشعرى وحكاه عن ابن مسعود وابن عباس) رضى الله عنهم (وانكره آخرون) بلا واسطه اول حضرته كلام بيورلديغن بر جماعت دخى انكار ايلدى (وذكر النقاش عن ابن عباس فى قصة الاسرآء عنه عليه الصلاة والسلام فى قوله دنى فتدلى قال فارقنى جبريل فانقطعت الاصوات عنى فسمعت كلام ربى وهو يقول لى) جملهٔ حاليه (ليهدى روعك) فتح را ايله خوف وهراس وضم را ايله قلب معناسنه اولور (يا محمد ادن ادن) امر من الدنو وهو القرب والحاصل امام نقاش رحمه الله ابن عباس رضى الله عنهما طريقندن نقوش بو العجب قصهٔ اسراده فخر عالم صلى الله وسلم جنابندن كريمهٔ دنى فتدلى تفسيرنده نقش بند روايتدركه وقتا كه اثناى معراجده جبريل عليه السلام بندن تخلف ايلدى بعد المفارقة صوت وصدا منقطعه اولدى خداوند كريم جل شانه كلامنى كوش ايلدم يا محمد فزع وخوفك ساكن اولسون بكا قريب ونزديك اول وخطاب قدسمه داخل اول خطاب عزتيله تشريف ايدر اولديغى حالده كلام حقى ايشتدم بيوررلر (وفى حديث انس فى الاسرآء نحو منه) قصهٔ اسراده انس بن مالك خبرى بو معنايه قريبدر (وقد احتجوا فى هذا بقوله تعالى وما كان لبشر ان يكلمه الله الا وحيا او من ورآء حجاب او يرسل رسولا فيوحى باذنه ما يشاء) معناى ايت كاسبق ديمك اولور كه ادمى زاد ايچون حق سبحانه كلام ايدر اولمدى مكر كلام خفى ايله كه بلا تأمل ورؤية سرعتله درك اولنور ويا وراء حجابدن وحى خفى والهام جلى ويا ملائكه دن بر رسول ارساليله كه اوامر واحكامدن بالواسطه اكا وحى ايدر حاصلى بلا واسطه حق سبحانه وتعالى اول حضرته كلام ايلديكنه بو قول جليله استدلال ايليوب (فقالوا وهى ثلاثة اقسام) نفى ماعدا يى مفيد ايهٔ شريفه ده كلام مثبته سه قسمه منحصر در ديديلر (من وراء حجاب او يرسل رسولا كتكليم موسى) برسى سبحات نور جلال احديتله وراء حجابدن كلامدر جمال اللهى عيانا مشاهده ايتميوب همان كلام حقى من غير واسطه سماع ايليه كليم الله عليه السلامه بلا واسطه ملك ظهور ايدن كلام خالق انس وملك كبى (وبارسال الملائكة كحال جميع الانبياء واكثر احوال نبينا صلى الله

عليه وسلم) قسم ثانى من الوحى كلام وحى خدا عز وعلا يى رسل بشره ملائكه ارساليله دركه جميع احوال پيغمبران وغالب حال نبى آخر الزمان عليهم صلوات الرحمن حال وشانلرى اسادرامدى ارسال ملائكه قولندن همان وحى وارسال جبريل عليه السلام جنابنه مختص اولمديغنه دلالت هويدادر (الثالث قوله الا وحيا) اقسام وحى وكلامك اوچنجيسى الا وحيا قول جليليدركه الهاما قلبنه القادر (ولم يبق من تقسيم صور الكلام الا المشافهة مع المشاهدة) نسخ كرامده لفظ كلامله ورود ايدوب نسخهٔ واحده ده مكالمه كلمسى وارده اولدى والحاصل بو مقامده اقسام ثلاثه تقسيمنه منحصره اولان صوردن باقى قالمدى الامن غير واسطة ولا حجاب مخاطبى معاينه ايله مكالمه باقى قالدى (وقد قيل) قائل صاحب امام راغبدر (الوحى هنا هو ما يلقيه فى قلب النبى دون واسطة) يعنى بو آية جليله ده وحى همان انبيادن بر پيغمبرك قلب اكاهنه بلا واسطة الملك الهام والقا اولنان امردر امام راغب مفرداتنده بيوررلركه اصل وحى اشارهٔ سريعه دركه كاهى برسبيل رمز وتعريض كلامله وكاهى تركيبدن مجرد صوتله ويا بعض جوارح اشارتيله وبالكتابه وقوع يافته درو آية (وما كان لبشر ان يكلمه الله جليله سى مقتضاسنجه نيجه وجه اوزره جلوه نما اولور كه وحى رسول شاهد ايله ظاهر وذات مشاهد وكلامنى سامع اولور جبريل عليه السلامك صورهٔ معينه ده اول حضرته تبليغى اساويامن غير معاينة سماع كلام حق تبارك وتعالى ايله پديدار ظهوردر كسماع كليم الله كلام الله وياقلبه الهام ويا منامله درانتهى (وقد ذكر ابو بكر البزار) موحده وزاى والف ورا ايله عمل بزركانه نسبتدر (عن على كرم الله وجهه (فى حديث الاسرآء ماهو اوضح فى سماع النبى صلى الله عليه وسلم لكلام الله من الاية) يعنى اوليا بده على المرتضى رضى الله عنه طريقندن روايتكردهٔ مصنف اولان خبرمراجده اول حضرتك كلام حقى سماعه دائر روايهٔ حيدريه من جهة التصريح ايهٔ شريفه دن واضحتردر زيرا فاوحى الى عبده ما اوحى كريمه سنده احتمالات هويدا اما حديث مرتضاده صراحة سماع كلام رونما در (فذكر فيه) امام بزار ويا حيدر كرار اول خبرده ذكر ايلدى (فقال الملك الله اكبر الله اكبر فقيل له من وراء الحجاب) تعليم اذان شريف قصه سنده ملك مؤذن تكبير ايلدكده وراء حجابدن حق سبحانه وتعالى مؤذنى تصديق بيوروب خطاب عزت ورود ايلديكه (صدق عبدى انا اكبر انا اكبر وقال فى سائر كلمات الاذان مثل ذلك) كامر حيعلتيندن غيرى هر كلمهٔ اذانده حق جل وعلا بو كونه كلام ايلدى (ويجيء الكلام فى مشكل هذين الحديثين فى الفصل بعد هذا مع ما يشبهه وفى اول فصل من الباب منه) يعنى حديث ابن عباس وخبر على رضى الله عنهم حل اشكالنه دائر كلام فصل آتيده غيريلرك روايتيله وارد بيامده وورود دخى فصل اول بابده بر وفق مرام حل مشكلات ورود ايدر (وكلام الله تعالى لمحمد صلى الله عليه وسلم ومن اختصه من انبيائه جائز غير ممتنع عقلا ولا ورد فى الشرع قاطع يمنعه) امدى حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلم وكرم وانبيادن تخصيص بيوريلان ذوات كرامه حق سبحانه وتعالى حضرتلرينك كلامى ثابت وعقلا وسمعا ممكندر وشرع شريفده منعنه دليل قطعى ورود ايتمدى (فان صح فى ذلك خبر اعتمد عليه) احتمل عليه دخى مرويدر كلاهما بنا مجهول ايله دراكر موسى عليه السلامك غيرى بلا واسطة كلام بيورلدمه تواتر ورود يافتهٔ صحت اولورسه وقوعيله جزم واعتماد اولنور (وكلامه لموسى عليه السلام كائن حق مقطوع به نص بذلك) بنا مجهول ايله حذف وايصال اوزره در اى نص عليه (فى الكتاب واكده بالمصدر دلالة على الحقيقة) يعنى حضرت الله جل شانه موسى عليه السلامله مكالمه سى ثابت وبرحق ومنصوص در كتاب مجيده كلامى اوزره نص وتصريح بيوريلوب وكلم الله موسى قول جليلنده تكليما لفظ جميليله تأكيد ايلديكى كلام معناى حقيقى اوزره اولديغنه دلالت ايدر (ورفع مكانه على ما ورد فى الحديث فى السماء السابعة بسبب) رفع لفظنه متعلق اولور (كلامه) يعنى مقامات انبيا ذكر اولنان حديث صحت اثرده ورود ايدن خبر اوزره مكان كليم الله صلى عليه الاله جنابى اسمان هفتمده رفع ايتمسى عالم دنياده كلام ذات كبريا سيله تشريف ايلديكى سببيله در (ورفع محمدا صلى الله عليه وسلم فوق هذا كله حتى بلغ مستوى وسمع فيه صريف الاقلام فكيف يستحيل فى حق هذا او يبعد سماع الكلام) يعنى اول يكسوار بالاخانهٔ اسرى عليه التحايا جله مقامات انبيا بالاسنه هيكل بشريله رفع ايلدى تا بر محله رسيده اولديكه صرير اقلام سروشان كتبه كوشزدى اولدى پس نه كيفيتله بويله سرور انبيا وسردار اصفيا اولان ذات منقبت پيراشانده بلا واسطة كلام ذى الجلالى بالذات سماع محال ودور عد وشمار اولنه حاشا آمنا وصدقنا (فسبحان من خص من شاء بما شاء وجعل بعضهم فوق بعض درجات) سبحان تنزيه حق وتعظيم فياض مطلقدر محل تعجب دكلدر بعضهم لفظ من اوزره راجع ومراد جناب احمد مختار صلى الله عليه وسلمدر وابهام بيورلديغى شان شرف ماب حضرتى تفخيمدر والحاصل نقايصدن منزه اولان ذات بيچون اشرف پيغمبران وخاص بندكاننى جزيل نعم ولطف وكرميله تخصيص بيوروب مركز دائرهٔ رسالت اولان حبيبى

ماسوى فوقنده مقامات عاليا تده قيلدى امدى تلك الرسل فضلنا كريمه سندن مقتبس درختام فصلده حسن مناسبه
وبراعة مقطع سبرهنده ذكر كلام ورفع درجات مناسب مقام ايراد بيورلمش

فصــــــل

ليلهٔ معراج پرابتهاج قصه سنك تعميم وتكميلى بياننده در (واما ماورد فى حديث الاسراء وظاهر الآية من الدنو
والقرب) عطف تفسيرى وهو حسى ومعنوى (من قوله دنى فتدلى) والتدلى الامتداد من علو الى سفل ثم استعمل
فى القرب من العلو خصا اومعنى (فكان قاب قوسين اوادنى) قبضهٔ كمان ايله چله بند اولنان محله قاب درلر ياخود
كز مراد اولنوب ايكى ذراع مقدارى ديملك اوله واو كلمه سى قدر مسافه يى تحقيق ايچوندر براى شك دكلدر ويا بمعنى بل
وادنى فعل تفضيل اى اقرب من قاب (فاكثر المفسرين) جواب اما يعنى خبر اسرا وظاهر آية دنى فتدلى ده ورود ايدن
دنو قرب معناسنده بسيار اهل تفسير بيورمشلركه (ان الدنو والتدلى منقسم ما بين محمد وجبريل عليهما السلام)
يعنى كمال قرب وتعلق وصفى محمد وجبريل عليهما سلام الجليل ميانه سنده توزيع قلنمشدر حضرت مصطفى جبريله
قريب وجبريل جناب محمد عليهما السلامه نزديك اولوب يكديكره قوسين قدرى وياد خى اقرب مسافه قرب ايله
تدلى وتعلق ايلديلر ويا ايسه حضرت مصطفى جناب جبريلى صورة اصليه سى اوزره معاينه بيورديغى حالده اوله
(او مختص باحدهما من الاخر) ياخود محمد عليه السلامه دنو وتدلى ايلدى ويا جبريل حضرت مصطفى صلى الله عليه
وسلمه دنو وتدلى ايليه ديمكله ايكيسندن برينه مختص اوله (او من سدرة المنتهى) يا دنو وتدلى سدره دن مخصوص
اولوب آخردن اوليه (قال الرازى) فخر الدين الرازى المفسر (وقال ابن عباس هو) دنو وتدلى ايلين (محمد) سرور انبيا
حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلمدر (دنى فتدلى من ربه) محمد عليه السلام رب العزة جل وعلايه قريب اولدى
يعنى دنو حضرت غيره ميسر اوليان مشاهدهٔ قدس وقرب منزلتدن كنايه در (وقيل معنى دنى قرب فتدلى زاد
فى القرب) قرب منعوتيله جناب كبريايه تقربى مزداد اولدى (وقيل هما) دنى فتدلى (بمعنى واحد) ايكيسى دخى
(اى قرب) معنوى معناسنه اوله ديلدى اما فا ايله عطفى برمعنايه ورودنى اقتضا ايتديكندن ضعفنه حمل وتأخير
بيورلدى (وحكى مكى والماوردى عن ابن عباس) رضى الله عنهما (هو الرب دنى من محمد) يعنى رب جليل محمد عليه
الصلاة والسلامه قريب اولدى عجايب ملكوتى اوزره اطلاع واعلاى مقامه قرب منزلت ايله دنو مكان مراد اولمزكه
خداى مقدس مكاندن منزهدر (فتدلى اليه) اى (نزل الرب لمحمد) صلى الله عليه وسلم مولاى متعال جل عن الشبيه
والمثال محمد عليه السلامه تجلى ولطف وكرميله نظر وخطاب ايله تشريف ايلدى (اى امره وحكمه) حذف مضاف
وياارتكاب مجازله امر وحكم ذى الجلال پيغمبر صاحب كماله نزول ايلدى (وحكى النقاش عن الحسن) امام نقاش
تفسيرنده حسن بصريدن نقشبند ديباجهٔ روايت اولوركه (قال دنى الله من عبده محمد صلى الله عليه وسلم) جناب
كبريانده خاصى حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلمه قريب اولدى (فتدلى اى منه) اول حضرت عنايت
واختصاص رب العزتله قربى برزياد اولدى فزاد قربه اليه عبارتيله تفسير بيورلمق خوش آينده تعبير ايدى (فاراه
ماشاء ان يريه من آثار عظمته وقدرته) يعنى آثار عظمت وجلالت وقدرتدن ارائه مراد بيورديغى انوار واحوالى
حبيبنه بعينه تماشا واراءه ايلدى لفظ ارى بصر يه دركه مفعولينه تعديه ايدر (قال) امام نقاش ويا حسن بصرى
(وقال ابن عباس هو مقدم ومؤخر) سلطان المفسرين بيورمشلركه اصلى تدلى فدنى ايدى (تدلى الرفرف لمحمد) صلى
الله عليه وسلم (ليلة المعراج) رفرف مطلقا بساط سبزفام ويا ديبادن منسوج اوله كه زرابى وعرافق ايله مفسر اورنكدر
(فجلس عليه ثم رفع) بناء مجهولله (ودنى من ربه) يعنى حضرت سلطان رسل عليه الصلاة والسلام شب اسراده تنها
قطع مسافه ايدوب وجود نازنين براق دخى حليهٔ خرامدن عاطل اولدقده رفرف نام برحرير اورنك تيزآهنك نمايان
اولوب اول حضرته نزديك اولدى شهسوار لامكان پيما عليه التحايا مسندآراى هودج خانهٔ رفرف اولمغين بعد از ين
عرش الرحمانه رفع اولنوب رفرف ويا محمد صلى الله عليه وسلم دركاه رب العزته قريب اولدى (قال فارقنى جبريل
وانقطعت عنى الاصوات وسمعت كلام ربى عزوجل) سلطان العرب اول شب بوالعجب اخبارنى اخبارده بيورركه
شاهين معالى شكار عليين خياوان سدرة المنتهى ده ماندهٔ دام وقوف ويابرجايده قالوب زمزمهٔ هذا فراق الهٔ صيت
انداز سبع طباق ايلدى صوت جبريل وصداى ملائكه بندن منقطعه اولدقده منازل نورد ملكوت اوله رق كلبن
كاشن سراى خاص الخاص قدمه واصل اولوب بلاواسطه پرورد كارم كلامنى ايشتدم ديو بيورديلر بومدعاده
جناب كبريايه كلام لفظى اثباتى كاذهب اليه السلف ظاهردر اما طرف انكارده اولنلر كلام نفسى كه مولا
تدرنيله ديلديكنه اسماع ايدرديديلر بحث كلام بطوله علم كلامده مقرردر (وعن انس فى الصحيح) انس رضى الله عنه

طريقندن صحيح بخاريده نكاشتهٔ براعهٔ روايتدركه (عرج بى جبريل الى سدرة المنتهى ودنا الجبار رب العزة) عطف
بيان ويابدل اولور بومقامده جبار على الاعلى معناسنه اولوق القاهر لعباده ايله تفسيردن انسبدر (فتدلى حتى كان
منه) اى رب العزة عليه السلام (قاب قوسين اوادنى فاوحى الى عبده ماشاء واوحى اليه خمسين صلاة وذكر حديث
الاسراء) يعنى امين وحى ايله سدرة المنتهى يه صعود ايلدى وعلى الاعلى عزوعلا قرب معنويله قريب اولدى تا مقدار
قاب قوسين بلكه دخى نزديكتر اولوب بندهٔ خاصه اوامر ونواهيدن كيف ماشاء وحى ايلدى وپنجاه وقت نماز فرض
بيوردى ديو بتمامه خبر معراجى ذكر ايلدى (وعن محمد بن كعب هو) اى الموصوف بانه دنى (محمد دنى من ربه فكان
قاب قوسين اوادنى قال) محمد ابن كعب (وقال جعفر بن محمد ادناه ربه منه حتى كان منه كقاب قوسين) بارى تعالى
محمد عليه السلامه قريب اولدى تا كيم سيد الثقلين جنابنه قربى مقدار قوسين آسا اولدى (وقال جعفر بن محمد
المذكور رضى الله عنهما (الدنو من الله لا حد له ومن العباد بالحدود) يعنى جانب كردكار عالم جل وعلادن دنو وقرب
اجسام آسا حسين ايله محدود دنو مكانى دكلدر وعباددن ايسه دنو حدود مكانيه ايله در امدى حددن مراد ماهيتى
تميز اولان حد منطقى دكلدر (وقال ايضا) كما سبق جعفر صادق بيورر (انقطعت الكيفية عن الدنو) جانب بارى
تعالى دن عبادنه قربنده كيفيهٔ مخصوصه وحالهٔ معروفه نايابدر زيرا دنو بارى تعالى امر معنوى وغير محسوسدر
وكيفيات ايسه احوال محسوسه دندر وكيف لفظهٔ مولده درعربدن مسموعه دكلدر (الا ترى) فتح همزه وتخفيف
لام ايله وترى لفظى كل من وقف عليها يه خطاب عامدر ورؤيهٔ نظر يه ويا دعائيه ويا علميه در (كيف حجب) بناء فاعل
ويا مفعولله (جبريل) نصبله مفعول ويا رفعله فاعلدر (عن دنوه) الى ربه (ودنى محمد الى ما) موصوله ويا موصوفه
(اودع قلبه) صله ويا صفة واودع بناء مجهولله وقلبه مفعوليه ايله منصوبدر (من المعرفة والايمان فتدلى) اى نزل
(بسكون قلبه الى ما ادناه) والحاصل سن مشاهده ايتمزميسنكه پيك سلطان كبريا جبريل عليه التحايا دنودن
حجب دهشت افزاى كبريا ايله محجوب قلنوب بلكه خياوان سدرة المنتهى ده ماندهٔ دام وقوف اولدى (بيت) چنان
كرم درتيه قربت براند ✻ كه جبريل درراه از وباز ماند ✻ واول شهسوار لامكان پيما صلى الله عليه وسلم دل آگاهلرينه
معارف الهيه ومواهب ربانيه دن ايداع واتقا اولنان امر عظيمه قريب اولوب قرب كردكارا حديته سكون قلبله
تقرب ايلدى (وزال الشك والارتياب) دخى حضرت عليه التحيه قربه وصول واعلاى مقامه ترقى حصولپذير
اولمده قلب شريفندن ريب وكمان بالكليه زائل وبى نشان اولدى امدى حق سبحانه وتعالى ذات جليلنه ومعرفة
باللهيه تعلق وتوقف ايدرشك مراددكلدرزيرا اول حضرت ايمان ومعرفه جهتندن اقوى الناس وسكون وطمانينه
قبلندن محكمترين خلق ايدى (قال القاضى ابوالفضل) مصنف عياض عليه رضى الفياض بيورر (اعلم انما)
فتح همزه ايله (وقع من اضافة الدنو والقرب هنا من الله اوالى الله) لفظ اضافه معناى لغوى اوزره در اصطلاحى
دكل وهنا يعنى دنى فتدلى آية كريمه سنده ديمك اولور (فليس بدنو مكان) ان مفتوحه يه خبردر وما موصوله
اسم اولور (ولا قرب مدى) برنه نفى (بل كما ذكرنا عن جعفر بن محمد) الصادق (ليس بدنو حد وانما دنو النبى صلى الله
عليه وسلم من ربه وقربه منه) عطف تفسير (ابانة عظيم منزلته) ابانه كسر همزه ايله اظهار معناسنه خبر مبتدأ
(وتشريف) جرله ويا رفعله (رتبته واشراق انوار معرفته ومشاهدة اسرار غيبه وقدرته من الله تعالى) ابانه لفظنه
متعلق اولور اما اصل دلجيده ومن الله واو عاطفه ايله ورودى اصول معتبره يه مخالفدر (له صلى الله عليه وسلم مبرة)
مفعله بالفتح بمعنى البر قبول واحسان معنالرينه در (وتأنيس وبسط) اصل معناى بسط توسعه در ومسرت اوزره
اطلاق اولنور (واكرام) محصول سخن معلوم اولوركه دنى فتدلى كريمه سنده بارى تعاليدن وبارى تعالى يه قرب
وتقرب اضافتندن وقوعيافته اولان دنو قرب مكانى محسوس وقرب غايه ونهايه ومكان ممتد دكلدر بلكه جعفر صادق
حضرتلرندن نقلمزكه نوشتهٔ مجل قبول اولان منقول آسا دنو وقرب اجرام واجسام وش حدله محدود دنو مكانى
دكل بلكه قرب معنويدر وفخر عالم صلى الله عليه وسلم ايسه جناب كبريا عزوعلا حضرتلرينه دنو وتقربى اول
حضرته علو معنويسنى اظهار وشرافة رتبهٔ قربيتنى وآثار معرفة الهيه واسرار غيبيه وقدرة قاهره وباهره سنى ابانه
وابراز دركه خداى بيهمتانك حبيبنه اظهارى مزيد فوائد جزيله وعوايد جميله وترقىء انس وكمال انبساط وظهور الطف
واحسانيدر (ويتأول) صيغهٔ مجهولله (فيه) فى دنوه تعالى من نبيه (ما يتأول فى قوله) ابى هريره طريقندن كتب
ستهٔ ده حرير تحرير وتأويل تقرير محدثين اولان معناى دنو كردكار بسنده دخى مأولدر (ينزل ربنا الى السماء الدنيا
كل ليلة) حتى يبقى ثلث الليل الاخير يقول من يدعونى فاستجيب له من يسألنى فاعطيه من يستغفرنى فاغفر له يعنى
بارى تعالى يه بو خبرده اسناد اولنان نزول عبادنه انعامله اقبال واجابهٔ دعا ايله مأولدر (على احد الوجوه نزول افضال

واجمال وقبول واحسان) يعنى مولاى معز هر شب آسمان دنيايه نزول ايدر ديمك احد معانى حديث اوزره تفضيل وانعام وجود واحسانى نزول ايدر ديمكدر پس سرعة اجابة وانجاح طلبته تمثيلدر (قال الواسطى من توهم انه بنفسه دنى جعل ثم) فتح مثلثه وتشديد ميمله هنالك معناسنه ودنو ونزول آية وحديثه اشارتدر (مسافة) المفازة (بل كلما دنى بنفسه من الحق تدلى بعدا) مفعول وياتميزدر امام واسطى عليه الرحمة بيورر كه حق جل وعلا بذاته دنو حقيقى محسوسله دنونى توهم ايدوب دنو لطف واكرام معنوى ومجازى اعتقاد ايتمسه مذكور دنو ونزولى مسافه قيلمش اولور بلكه مخلوقاتدن هر احد كه زعمنجه بالذات حقه قريب اوله من علو الى سفل بعدله تدلى ايدر (يعنى عن درك حقيقته) مقدر بعده متعلق اولور ودرك فتح دال وراء مهملتينله وبعضيلر اسكان راايله ضبط ايتديلر ادراك معناسنه اما كمدرج مقابلى درك انجق فتحله در (اذ لا دنو للحق ولا بعد) واسطى عليه الرحمة تدلى بعدا قوليله بو معنايى مراد ايدر كه هر كس محاوله قرب ايده حقيقة ذاتنى ادراكدن ساحة بعده نزول ايدر همينان بارى تعالى شانده معناى مكانى ايله قرب وبعد متصور دكلدر مستحيلدر (ع) كه كس نكشود ونكشايد به حكمت اين معمارا (وقوله قاب قوسين اوادنى) سؤال مقدره جوابداده اولوب ظاهر اقرب حقيقى ومسافه توهمنى دفع ايچون بيورر (فمن جعل الضمير فان جعل دخى مرويدر (عائدا الى الله تعالى لا الى جبريل على هذا) يعنى تأويل سابق اوزره ثم دنى فتدلى قولكرعنده ضميرمقدرى الله تعاليه عائد قيلوب جبريل عليه السلامه ارجاع ايتمين تأويل آتيه يه محتاج اولوركه (كان عبارة عن نهاية القرب ولطف المحل وايضاح المعرفة والاشراف على الحقيقة من محمد صلى الله عليه وسلم) يعنى دنو وقرب جناب رسالتپناهدن غايت قرب معنوى ومنزلة معنويه وايضاح معارف ربانيه واسرار الهيه وحقيقت اوزره اطلاعدن عبارت اولوب دنو وقرب بو معنادن كنايه اولور (وعبارة) نصبله عبارة سابقه اوزره معطوفدر (عن اجابة الرغبة وقضاء المطالب واظهار التحفى وانافة المنزلة والمرتبة من الله تعالى له) تحفى مثناة فوقيه وحاء مهمله وتشديد فاء مكسوره وياايله مبالغة فى البر وانافه نون وفا ايله اعلى وارفع معناسنه ومرتبه عطف تفسير اولور ومن الله ماقبلنه متعلق اولور يعنى بارى تعالى يدن اول حضرته دنو مأمولنه اجابت وحاجتنى قضا وبر تعظيمى اظهار ومقامنى اعلا بيورمدن عبارت اولدى (ويتأول) بناء مجهولله (فيه مايتأول فى قوله) نكاشته صحيح بخارى اولان خبر قدسى تأويليله دنو مذكور دخى مأول قيلنور (من تقرب منى شبرا تقربت منه ذراعا) حديث قدسى وكلام انسى لباس قرب حسيده قرب معنويله تمثيلدر (ومن اتانى يمشى اتيته هرولة اى قرب) مرفوع ومبتدأ مقدره خبردر (بالاجابة والقبول والاتيان بالاحسان وتعجيل المامول) والحاصل ظاهر معناى حديثده بكا يلك ويره نزديك اوانه بر كز يقين اولورم وبكا اطاعت وامرينه امتثاله سعى ايدن بنده كا نمه سرعتله اجابت ايدرم ديمك اول معنا ايله تأويل كردة محدثيندر كه بكا عبادت وانقياد له تقرب ايدنلرك دعالرينى دركاهمده حيز قبوله قرين وجزاء خيرنى تعجيل واحسانمه سريعا ايصال ايده رم ديمكدر پس تقرب طاعت برله دركاه كبريايه تحبيبه تمثيل اولدى

(فصــــــل)

(فى ذكر تفضيله فى القيامة بخصوص الكرامة) حضرت پادشاه جهان آفرين جل شانه سرور انبيا محمد مصطفى صلى الله عليه وسلمى روز قيامتده سائر پيغمبران اوزره تخصيص كرامتله تفضيله داله اخبار بياننده در (حدثنا القاضى ابو على) ابن سكره (حدثنا ابو الفضل) ابن خيرون (وابو الحسين) بالتصغير مبارك ابن عبد الجبار (قال حدثنا ابو يعلى) ابن زوج الحرة (حدثنا السنجى حدثنا ابن محبوب) ابو العباس راوى جامع الترمذى (حدثنا الترمذى) صاحب الجامع (حدثنا الحسين بن يزيد الكوفى) ابن الطحان ايكيوز قرق درت سال هجريده دار بقايه رحلت ايلدى (حدثنا عبد السلام بن حرب) الهندى (عن ليث بن ابى سليم) بالتصغير وفيه ضعف يوزاوتوز اوجده عازم دار السلام بقا اولديلر (عن الربيع بن انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انا اول الناس خروجا اذا بعثوا) صيغة مجهولله (وانا خطيبهم اذا وفدوا) اصل وفود جماعتدر (وانا مبشرهم اذا ايسوا) اياس تقديم همزه ايله قنوط معناسنه وتقديم ياء على الهمزه دخى مرويدر (لواء الحمد بيدى) لواء وعلم ورايه بر معنى متقاربه لكن لواء سنجق بزركدر اول مهجة عليا لواء حقيقيدر كه لواء الحمد له بنامدر امام طبرى عليه الرحمه رأيت افراز روايتدر كه روز قيامتده لواء حمدى جناب خيبر كشا على المرتضا كرم الله وجهه پيشكاه سلطان عالم صلى الله عليه وسلمده حامل اولورلر (وانا اكرم ولد) كرم هر خيرى جامعه صفتدر اماعرفا سخايه مخصوصدر وولد صفة مشبهه بمعنى المولود واحد وجمعه اطلاق اولنور (آدم على ربى ولا فخر) جمله حاليه در وخبر لا محذوف اى لا فخر فيه او عندى والحاصل خادم سالك انس بن مالك رضى الله عنه روايتنده سلطان سررسلى مع الله عليه صلوات الاله بيورر لر خلق قبوردن محشره بعث اولندقلرنده من جهة البعث پيشتر ناس وبين

يدى الله حسابه قيام ودركاهه قدوم ايلدكلرنده فصل قضا وتكلم وخطابه مأذون مجمع نامده خطيب اسامى نجاة وفلاحدن نا اميد اولدقلرى حالده هول محشر وطول موقفدن انلرى خلاص ورها ايله مبشر ومژده رس ولواء حمد بنم دست كرم پيوستمده جلوه كر ودركاه كبرياده ذاتا وصفة بنى آدمك شرفترى ومنزلة اقربى بم حال انكه فخر آور اولم بلكه نعم پروردگارى تحديث ايچون كوياولورم يا خود بونلرله تفخر ايتمم بلكه عند الله بنمچون دخى شرفترين مقام اماده ومهيادر ديمك اوله (وفى رواية زحر) فتح زاى وسكون حاء مهمله وراايله عبد الله بن زحر الافريقى القائد بعض نسخده ابن زحر واقعدر واصل معناى زحر صوت وانيندر كه مرض معروفه زحير درلر (عن الربيع بن انس لفظ الحديث انا اول الناس خروجا اذا بعثوا) كما تقدم (وانا قائدهم اذا وفدوا) در اصل قائد دابه يى زماملة چكن كسنه بعد ذا متبوع ناس اولان رئيس وسر عسكره حقيقت اولمشدر جمعى قاده كلور يعنى محشره قدوم وتجمع ايدنلرك حسا ومعنى پيشرو ومقدميم (وانا خطيبهم اذا انصتوا) انصات بمعنى السكوت يعنى ناس روز هولناك محشرده كمال حيرتلرندن نطقه قادر اولمدقلرى حينده بين يدى الله براى شفاعت ايشان اذن مستعانله ناطقه پرداز اولورم (وانا شفيعهم اذا حبسوا وانا مبشرهم اذا ابلسوا) ابلاس حيرة وندم ومنه ابليس يعنى جاى دهشت فزاى موقفده درمانده واضطرابلرى حالنده انلرك شفيعى وفصل قضاده شفاعت عظمى ايله دستكيرى اولوب عجز وندم وفرومانده كيده حبس موقفدن رها ايله تبشير ايدجيم (لواء الكرم بيدى) لفظا ومعنى لواء حمده قريبدر (وانا اكرم ولد آدم على ربى ولا فخر ويطوف على الف خادم كانهم لؤلؤ مكنون) دست نارسيدهٔ دختر عذرادن كنايه در محفوظ ومستور معناسنه يعنى مجوف كرم دستمده پيوسته وحجله نشينان اريكهٔ لم يطمثهن انس قبلهم ولا جان اولان نازك اندامان قاصرات الطرفدن هزار خادم جنانكه مثل الدر فى الصدف حولمده خدمت طوافده اولورلر (وعن ابى هريرة رضى الله عنه) روايتكردهٔ بخارى اولان حديثده ورود ايلدى (واكسى) بناء مجهولله (حلة من حلل الجنة) اصل حله واحدا فوق واحدين برده لرندن ايكى نوبدر بعده ذا هر لباس فاخر ولابسنه رعاية الباس اولنان قفتانه اطلاق اولندى (ثم اقوم عن يمين العرش ليس احد من الخلائق يقوم ذلك المقام غيرى) ذلك ظرفية اوزره محل نصبده در خلايق جمع خليقه اسم جمعدر كه مخلوقيندن جماعت معناسنه يعنى ناس روز هولناك محشره سرو پابرهنه اولدقلرى حالده خلع جناندن بر حلهٔ فاخره ايله بن حله پوش اولوب بعد ما جانب يمين عرش برينده قائم اولورم بندن غيرى هيچ كسنه اول جاى والا ترينده قائم واول محل رفيعه قدم نهادهٔ عز وتشريف اتميه (وعن ابى سعيد الخدرى) رضى الله عنه روايتكردهٔ ابن ماجه وترمذى اولان خبر صحت اثرده بيورلدى (انا سيد ولد آدم يوم القيامة) يوم ظرف وسيده متعلقدر وروز قيامتله تقييد براى تخصيص دكل بلكه سلطان كونين صلى الله عليه وسلم ايچون قيامتده سيادة مسلمه هويدادر كه سيادهٔ دنيويه دن شرفترندر (وبيدى لواء الحمد ولا فخر) تقدم معناه (وما من نبى آدم) نصب ورفعى جائزدر (فمن سواه) كمرسيله نبى افظندن بدل وعطف بالفاء ترتيب رتبى ويا حقيقيدر اى جميع الانبياء (الا تحت لوائى) ومراد فى الحقيقة زير لواده موجود اولملرى دكلدر بلكه پيغمبراندن ابو البشر وسائرى روز قيامتده بكا تابعلردر ديمك اوله (وانا اول من تنشق عنه الارض ولا فخر) بقدرة الله القادر قبور خلايق شق اولندقده اول شق قبر اولنان بنم (وعن ابى هريرة رضى الله عنه) روايتكردهٔ امام مسلم اولان خبرده اول حضرتدن مرويدر (انا سيد ولد آدم يوم القيامة واول من ينشق عنه القبر واول شافع واول مشفع) فتح فاء مشدده ايله يعنى روز قيامتده بهترين اولاد آدم وجمله دن پيشين بنم قبرم چاك اولور وامر شفاعتده ابتداء مأذون بالشفاعة ومقبول الشفاعة اولان بنم (وعن ابن عباس) روايتكردهٔ ترمذى ودارمى اولان حديثده (انا حامل لواء الحمد يوم القيامة ولا فخر وانا اول شافع واول مشفع ولا فخر) كامر (وانا اول من يحرك حلق باب الجنة فيفتح لى فيدخلها معى فقراء المؤمنين ولا فخر) حلق فتح حاء ولام ايله وكسر حاء دخى جائزدر جمع حلقه بسكون اللام وقد يفتح ويكسر وباب جنة ايله مراد باب محمد وباب رحمتله بنام واول حضرته مخصوص بر باب هما يوندر و يفتح ياء تحتيه وبناء مجهولله وفاتح باب اولان خزنهٔ بهشتدر يا خود تاء فوقيه ايله ضمير جنته راجعدر وحرف فاء من غير مهملة تعقيب ايچوندر وفقرا ايله مراد فقراى صابرينكه غناى قلب ونفسله محمود اوله وفقير صابر غنى شاكردن افضليتى اصح قوليندر ومعى قول شريفيله مساوات مراد اولمز بلكه تبعيتدر (وانا اكرم الاولين والآخرين ولا فخر وعن انس) كما روى مسلم (انا اول الناس يشفع) تشديد شين مفتوحه ايله (فى الجنة) لرفع درجات المطيعين (وانا اكثر الناس تبعا) جمع تابع والحاصل حلقهاى در بهشتى اول تحريك ايدن بنم كه درحال باب السعاده بنمچون كشاده بيورلوب فى الحال فقراى صابرين دار السلامه بكا تبعيتله داخل اولورلر وبن جميع خلقك شرفترينى بم فخر آور اولم وامتم سائر امتدن بسيار اولمغين انبياى كرامك توابع وامت

جهتندن بسیار تریخ یم دیكدر (وعن انس انا سید الناس یوم القیامة وتدرون لم ذلك) استفهام مقدر مقرردركه
تدرون ما سبب هذا دیمكدر وحذف استفهام اقرینة جائزدر (یجمع الله الاولین والاخرین) شیخین علیهما الرحمة
روایتلرندن انس رضی الله عنهدن مرویدر سید العالمین صلی الله علیه وسلم بیوررروز آرامسوز قیامتده بن ناسك
اجل واعظمی یم سز بیلورمیسز كه باعث ندر پادشاه جهان افرین اولین واخرین خلایقی محشرده جمع وحشر ایدر
(وذكر حدیث الشفاعة) یعنی انس رضی الله عنه شفاعت ذكر اولنان حدیثی بتمامه ذكر ایلدی قریبا فصل
شفاعتده ایراد اولنور (وعن ابی هریرة انه قال اطمع ان اكون اعظم الانبیاء اجرا یوم القیامة) سید الوری علیه
التحایا بیوررركه روز قیامتده اجر جزیل جهتندن انبیاء كرامك اعظمی اولمقلغی خدای ذو المن جل وعلا حضرتلرندن
رجا ایدرم امدی امتی امم سائره نك اكثری واجر اعمال امت مثلی اول حضرته اجور جزیله عطا باش ذو الجلال والنوال
دركه من سن سنة حسنة له اجرها واجر من عمل بها الی یوم القیامة مصدوقنجه اعمال امت مضاعفه ومثل واضعافی
او سلطان عظیم الشانه راجع اولور (وفی حدیث اخر اما ترضون ان یكون ابراهیم وعیسی فیكم یوم القیامة) اما اداة
استفتاح الاسا ویا همزهٔ استفهام ایله ماء نافیه دن مركبه در والمعنی واحد یعنی خبر دیكرده بیورد یلركه معاشر
المسلمین سز راضی اولمزمیسزكه روز جزاده جناب خلیل الله ایله كلمة الله علیهما السلام امتمدن معدود ان ومعزكله بیله
محشوران وسزلردن محسوبان اولملی دیو بشارت ایتدیلر وانبیادن بو ایكی ذات عالی سماتله تخصیص بالذكر بیورلدیغی
ابراهیم علیه السلام حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلمدن صكره اشرف انبیا وابو الانبیادر وعیسی علیه السلام دخی
اخر زمانده دین محمدی اوزره بعث اولنه جقلرندندر (ثم قال) صلی الله علیه وسلم (انهما فی امتی یوم القیامة) یعنی بو ایكی
پیغمبر ذیشان دخی امتم سلكنه منسلكاندر (اما ابراهیم فیقول له انت دعوتی وذریتی فاجعلنی من امتك) اما جناب
خلیل الله ربنا وابعث فیهم رسولا منهم دعاسیله مبالغة اول حضرتی عین دعوت قیلوب انت ممن جعله الله منهم باجابتی
نتیجه سیله شاه رسالته عرض قضیه وخطاب ایدوب جنابك بنم دعوت وذریتم یعنی ثمرهٔ شجرهٔ نسلمدنسن بنی جملهٔ
امتكدن تعداد ایت دیو نیازمند اولور ولا شبهة فرزندار جمندی اسماعیل علیه السلام نسلندن اولوب اول سلسلهٔ
علیه دن حضرت محمد عربی صلی الله علیه وسلم جنابندن غیری پیغمبر كلمدی (واما عیسی) اما جناب روح الله حضرت
حبیب الله صلی الله علیه وسلمه تابع وجمله امتندن عد اولنمسی (فالانبیاء كلهم اخوة بنو علاة) برادر پدری روما دردن
ظاهر اولدیغی جهتله بنو الاعیان وفقط لاب اولورسه بنو العلات ویالكز لام اولورسه بنو الاخیاف دیرلر وعلات ایله مراد
زوجات ضرایردر یعنی پیغمبران حضراتنك هر بری اتحاد امور مع الله ومع الخلقده برادر آسا بر پدر فرزندانیدر
(امهاتهم شتی) جمع ام اصلی امهه ایدی ولذا امهات اوزره جمع اولنور وامهات ادمیده وامات بهایمده استعمالی اكثر دیدیلر
مادر قریبه وبعیده یه اطلاق اولنور وشتی من الشتات جمع شتیت كرضی ومریض تفرق معناسنه یعنی انبیا علیهم
السلام ذوات نسبده مختلفه وامهاتی متفرقه وپریشاندر حاصلی پیغمبران اصول توحیده متفقین وفروع شرایعده
مختلفیندرلر امدی معرفة الله واتحاد اعتقاد ده دین وعقیدهٔ حقه اب واحده بر سبیل استعاره تشبیه واخوه اثباتی
تخییل وبنو علات قلنمق ترشیح اولور (وان عیسی اخی) ان كسر همزه ایله وظاهر ضمیر مقامنه اقامه اولندی (لیس بینی
وبینه نبی وانا اولی الناس به) اولی ولا وتوالیدن افعل تفضیلدركه بین الشیئین عدم فاصل بعد ذا قربدن عبارت قیلندی
یعنی بتحقیق جناب روح الله امر رسالت وصفات حمیده ده مشابهم وبرادرمدركه بنمله انك میانه سنده بر پیغمبر بعث
اولنمدی بیغمبرده زمانا ومعنی مناسبة قربله ناسدن اكا ازدیكترم بیوردیلر بو خبر جلیل روایت كردهٔ شیخین اولان
انا اولی الناس بعیسی بن مریم فی الدنیا والاخرة حدیثندندر اما راغب وزمخشری وابن عربی روایتلری اولان زمان
فترتده خالد بن سنان عیسی نام پیغمبر بعث اولنمسی غیر صحیح در دیمشلر (وقوله انا سید الناس یوم القیامة هو سیدهم
فی الدنیا ویوم القیامة) سؤال مقدره جوابدركه حضرت سید الكونین صلی الله علیه وسلم امر سیادتلرین روز قیامته
مخصوص بیوردیلر مع هذا دنیا وآخرت اهلنك سیدی بل سید العالمین وسند العالمیندر (ولكن اشار علیه الصلاة
والسلام لانفراده فیه بالسودد والشفاعة دون غیره اذ لجأ الیه الناس فی ذلك) ما قبلی ایچون تعلیلدر (فلم یجدوا سواه)
سودد ضم سین مهمله وفتح دال اولی ایله وقد تضم وتهمز الواو لضم ما قبلها وهی لغة طی بمعنی السیادت اما اول
حضرت بو قولله ناطقه پرداز اولدقلری روز جزاده سیادت وعند الله عظمة قدرته دلالت ایدن شفاعت عظمی ایله
پیغمبران ومقربیندن انفرادنه اشارتدركه ناس اول دستگیر بیكسان دركاهنه التجا واستناد وامر شفاعتده اندن
غیری یارای شفاعت اوله جق ذات مقبول الشفاعه یه دسترس بولمدقلری حالده یكانه شفیع اولدیغن ایما بیوررر
(والسید هو الذی یلجأ الناس الیه فی حوایجهم فكان حینئذ سیدا منفردا من سائر البشر لم یزاحمه احد فی ذلك)

ولا ادعاه كما قال تعالی لمن الملك الیوم لله الواحد القهار والملك له تعالی فی الدنیا والاخرة لكن فی الاخرة انقطعت
دعوة المدعی لذلك فی الدنیا وكذلك لجأ الی محمد صلی الله علیه وسلم جمیع الناس فی الشفاعة فكان سیدهم
فی الاخری دون دعوی) حوایج علی خلاف القیاس جمع حاجة دركه احادیث وكلام عربده بو وجهله ورودی
فصاحتنه دال اولور اما حریری دره سنده انكاری غیر موجه وابن بری اعتراضی بجا در ولله در الصرصری
الا یا رسول الاله الذی * هدانا به الله فی كل تیه * سمعت حدیثا من المسندات * یسر فؤاد النبیل النبیه * وانت
قد قلت فیه اطلبوا * الحوایج عند حسان الوجوه * ولم ار احسن من وجهك ال * كریم فجد لی بما ارتجیه
والحاصل لغتده معنای سید اولدركه خلق قضاء حوایجده اكا التجا واعتماد ایدرلر ووقت التجاده جمیع ناسدن
حتی الانبیا منفرد ویكانه سید عالمدركه ملجأ وملاذ عالمیان اولمقده بركسه سید الوری علیه التحایا حضرتلرینه مدافعه
وعهده سندن كلمه مدكاری امری ادعایه یارای قدرت واول حضرته مشاركت ایده مزلر نتكیم حق جل وعلا
یوم قیامتده علی رؤس الاشهاد الیوم ملك كیمكدر دیو خطاب ایلدكده عالم دنیاده ادعای ملك وسلطنت ایدنلر
وامیر ووزیر وغنی وفقیر جوابه مكنت یاب اوله میوب پادشاه لا یزال جل جلاله بالذات ملك فرد بیچون وقهار غالبه
مخصوصدر دیو جواب ایداده اولدیغی كبی اول حضرت صلی الله علیه وسلمك انا سید ولد آدم یوم القیامة بیوردقلری
لمن الملك الیوم قول جلیلی آسادركه دنیا وآخرتده مالك الملك اول پادشاه جهان آفریندر اكن عالم دنیاده پادشاهان
روی زمین تقدیر رب العالمینله حكم وتصرف ایلیوب حقیقتده كندولرین ملكی قیاس ایتدیلر اما موتله مقهور
اولوب كشف غطا ایلدكلرنده كندولر عاجز ودرمانده عباد ضعفا اولدقلرین معاینه ایدوب سررشتهٔ دعاوئ دنیویه
كسسته اولمغین ملكی مولا اول روز جزایه تخصیص ایلدی وهمچنان حضرت سید الوری علیه اكمل التحایا
سید الدنیا والاخرة ایكن سیادتی یوم قیامته تخصیص بیوردیلركه خلایق روز هولناك محشرده اول حضرته التجا
ومقام شفاعت عظمی ده فریده مشاهده ایتملریله بلا دعوی من اهل الموقف سید ولد آدم اولدیغنه اشارة خدا ملكه
فردیتی وكندولر سیادتله انفرادنی تخصیص بیوردیلر (وعن انس قال رسول الله صلی الله علیه وسلم آتی) مد همزه ایله
(باب الجنة یوم القیامة فاستفتح فیقول الخازن من انت فاقول محمد فیقول بك امرت) باسببیه وجار ومجروری تقدیم
بالنسبة لاول الفتح حصر ایچوندر (ان لا افتح لاحد قبلك) جمله مستأنفه انس رضی الله عنه طریقندن روایت كردهٔ
مسلم اولان خبرده سید الكونین صلی الله علیه وسلم بیوررركه روز واپسین قیامتده در بهشته كاوب جویای كشایش
اولدیغمده رضوان علیه سلام المنان سز كیمسز دیه محمدم دیو جواب ایداده اولوب فتح باب جنانه حضرتك ایله مأمورم
جنابكدن مقدم بر كسه یه فتح باب ایتمیم دیه لر (وعن عبد الله بن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم حوضی
مسیرة شهر زوایاه سواء وماؤه ابیض من الورق) فتح واو وراویا كسر وسكون را ایله مطلقا فضه وابیض افعل تفضیل
من البیاض ضد السواد (وریحه اطیب من المسك) الریح كالرایحة ما یشم ویطلق علی الهواء (كیزانه كنجوم السماء)
كیزان جمع كوز اناء صغیر دردر اصل تنكدهن كوزه درتوابی اوله وبر شراب ایسه كاس دیرلر وبلا عروة كرب
(من شرب منه لم یظمأ ابدا) یعنی عبادله كرامدن ابن عمر رضی الله عنهما طریقندن روایت كردهٔ شیخیندركه فخر عالم
صلی الله علیه وسلم بیوررلر بكا مخصوص اولان حوضم هر جانبندن مسافه سی یكماهه مقداری وهر كوشه سی
برابر یعنی چاركوشه در وآب نابی سیم خالصدن سپید تر وبوی دلاویزی مسكدن ازفردن طیب رلك وكوزه لری كثیر
واشراف جهتندن ستارهٔ اسمان اسا بسیار ودر خشاندراندن برایچم صونوش ایدن بعد ازین ابد الاباد تشنه
اب اولمز (وعن ابی ذر) جندب بن جنادة رضی الله عنه (نحوه) معنای ما سبق قریب مرویدر (وقال طوله
ما بین عمان) ضم عین وفتح میم مخففه ایله دیار یمنده برقریه ویا فتح عین وتشدید میمله شامده برقریه اسمیدر وضم عین
وتشدید میم غلطدر (الی ایلة) فتح همزه وسكون یاء تحتیه ولام وها ایله بنه بلاد شامده ساحل بحر وطیبه ودمشق
بیننده بر بلده در (یشخب) فتح مثناة تحتیه وسكون شین وضم وفتح خاء معجمه وموحده ایله (فیه میزابان من الجنة)
یعنی طول حوضم عمان وایله ما بینی مساحه در جوی بهشتدن ایكی ناودان اب ناب فشان ومنصب اولور (وعن ثوبان
مثله وقال احدهما من ذهب والاخری من ورق) ثوبان رضی عنه المنان حضرت فخر دو جهان علیه صلوات الرحمان
جنابندن روایت ایدركه ایكی ناودانك بریسی التوندن ودیكری سیمدندر (وفی روایة حارثة بن وهب) الخزاعی الصحابی
رضی الله عنه روایتنده (كما بین المدینة وصنعاء) صاد وعین مهمله ایله دیار یمنده بر شهردركه طیبهٔ منوره ایله
ما بینی یكماهه مسافه در (وقال ابن عمر) رضی الله عنهما (كما بین الكوفة والحجر الاسود) اصل معنای كوفه رمل مستدیر
ویاسیلك سپید عراق عربده شهر تیسابه مدینه یه تسمیه قیلندی الا ن خرابدر والحاصل روایات متعدده ومراد تحدیدیه

ذكل تعريفيه در خطاب نبويه مخاطبلك عرفاننه كوره صدور يافته در بعده مامصنف عليه الرحمه حديث حوض طرق كثيره دن جارى ومروى وظاهرى اوزره ورودنى بيان وخبر متواتر اولديغن عيان بيورمغه شروع ايدر (وروى حديث الحوض ايضا انس) روايات متقدمه آسا خادم النبى صلى الله عليه وسلم اولان ابن مالك رضى الله عنه دخى حديث حوضى روايت ايلدى (وجابر بن سمره) فتح سين وضم ميله (وابن عمر) ابن الخطاب احد العبادله (وعقبة ابن عامر الجهنى وحارثة بن وهب الخزاعى والمستورد) صيغه فاعل ايله ابن شداد القهرى نزيل مكة (وابو برزة الاسلمى) فتح باء موحده وسكون را وزا ايله التمش حدودنده دار السلام جنانه راهى اولديلر (وحذيفة بن اليمان) العبسى صاحب سر رسول الله صلى الله عليه وسلم (وابو امامة) بن صدى الباهلى الصحابى وامامه بضم الهمزة (وزيد بن ارقم) الخزرجى (وابن مسعود وعبد الله بن زيد وسهل بن سعد) الساعدى (وسويد) ضم سينله مصغردر (ابن جبلة) فتح جيم وموحده ايله تابعيدر اما سويد بن غفله فتح غين معجمه وفا ء صحابى مخضرمى اولمق بعض حاشيه دن مستفاد ومقرردر (وابو سعيد الخدرى وعبد الله الصنابحى) ضم صاد مهمله وفتح نون والف وباء موحده مكسوره وحاء مهمله ايله (وابو هريره والبراء بن عازب وجندب) عبد الله بن سنان البجلى (وعائشة) ام المؤمنين (واسماء بنت ابى بكر وابو بكرة) نفيع بن حارث (وخولة بنت قيس) حليله عم محترم جناب حمزه مكرم در وبعض نسخده وابو بكر وعمر بن الخطاب وابن بريدة مصغر برده مسطوردر (وغيرهم) من الصحابة رضوان الله تعالى عليهم اجمعين كابى بن كعب واسامه وحذيفة بن اسيد والحسن ابن على وسلمان الفارسى وسمرة بن جندب وابو الدرداء وابو مسعود واسيد بن حضير وابن عباس وام سليم وجابر بن عبد الله وعائذ بن عمرو وثابت بن ارقم وخولة بنت حكيم ولقيط بن صبره وحباب بن الارت وكعب بن عجرة وعتبة بن عبيد والعرباض والنواس بن سمعان وعثمان بن مظعون وعبد الرحمن بن عوف ومعاذ بن جبل رضى الله عنهم

فصـــــل

(فى تفضيله بالمحبة والخلة) حضرت حبيب الله عليه صلوات الاله جنابلرينك ذوات محبت وخلة ايله پيغمبران عليهم السلام اوزره فضيلتياب اولدقلرى بياننده در (جاءت بذلك الآثار الصحيحة) اثر حديثه اطلاق اولنور كرك موقوف ويا مرفوع يعنى محبت وخلت ايله تفضيل بيورلديغنه احاديث صحيحه ورود ايلدى (واختص صلى الله عليه وسلم على السنة المسلمين بحبيب الله) واول حضرت صفة حبيب الله وصف خاص الخاصى ايله زبان مسلمانان اوزره جارى اولدى مصنف عليه الرحمه اول حضرتك نعت خلت ايله اتصافلرين حديث بخارى ايله استدلال بيورور (اخبرنا ابو القاسم بن ابراهيم الخطيب خلف بن ابراهيم المقرى) بشيوز يكرمى برده وداع عالم فانى بيورديلر (وغيره عن كريمة بنت احمد بن محمد حدثنا ابو الهيثم) الكشميهنى (وحدثنا حسين بن محمد الحافظ سماعا عليه) سند طريق آخر للمصنف رحمه الله (حدثنا القاضى ابو الوليد) الباجى (حدثنا عبد بن احمد) بغير اضافة عبد ابو ذر الهروى (حدثنا ابو الهيثم) السابق (حدثنا ابو عبد الله محمد بن يوسف) الفربرى راوى البخارى (حدثنا محمد بن اسماعيل) امام بخارى جليل (حدثنا عبد الله بن محمد) الشهير بابن السماك ايكيوز يكرمى طقوزسنه هجريه سنده وفات ايلدى (حدثنا ابو عامر) عبد الملك بن عمرو ايكيوز بشده راه بقايه راهى اولمشدر (حدثنا فليح) ضم فاء وفتح لام ومثناة تحتيه وحاء مهمله ايله ابن سليمان العدوى المدنى يوز التمش سكزده عزم عقبى ايلدى (حدثنا ابو النضر) ضاد معجمه ايله سالم بن ابى امية المدنى راوى انس يوز يكرمى طقوزده دفين خاك پاك اولدى (عن بسر) ضم موحده وسكون سين مهمله ورا ايله (ابن سعيد) المدنى يوزسنه سى حدودنده سر حد آخرته روان اولدى (عن ابى سعيد) سعد بن مالك بن سنان الخدرى (عن النبى عليه السلام انه قال لو كنت متخذا خليلا غير ربى لاتخذت ابا بكر) مفعول ثانى محذوفدر كه مقدر خليلا اولور يعنى خداى جليلدن غيرى خليل اتخاذ ايدىدم ابا بكرى خليل اتخاذ ايدردم حاصلى مرتبه خلتده خلقدن بركسه يه محبتده اصل نايابدر زيرا مقام خلت رب الاربابه مختصه در فرضا ماسوى اللهدن برينى خليل اتخاذ ايتمك اولسه ابو بكر راه محبت وطاعتمزده بذل نفس وفداى اهل ومال ايتمكله جميع خلقدن خلته شايان وسزاوار ايدى ديمكدر امدى خلت ضم خاء معجمه ايله صداقت وباطن قلبى تخلل ايدر محبتدر كه معنى اول حضرتك محبتى خداى بيهمتايه مقصوره در ديمك فهم اولنور اما فتح ويا كسر خاء ايله خلت حاجت معناسنه اولدقده پروردكار عالم جل شانه حضرتندن غيريه عرض حاجت وافتقار واعتمادن عارى وبرى ايدى ديمك لازم كلور (وفى حديث آخر وان صاحبكم خليل الله) روايه ديكرده على طريق التجريد نفس نفيسى مراد بيوروب بدرستى صاحبكز خليل الله درديديلر اما احاديث مذكوره ده خلة الله جانبندن اولمسى افاده ايدر محبت معناسنه اولدقده حاجت معناسى ملحوظ اولمز كه ان الله غنى عن العالمين در (ومن طريق عبد الله بن مسعود) بخارى وغيريلر روايتنده

ابن مسعود رضى الله عنه المعبود طريقندن مرويدر (قال وقد اتخذ الله صاحبكم خليلا) ولا يصح ان يراد بصاحبكم ابا بكر كما توهم (وعن ابن عباس) رضى الله عنهما (قال جلس ناس من اصحاب النبى صلى الله عليه وسلم ينتظرونه) يعنى اصحاب باصفادن بر كروه پرشكوه اول حضرتك دولتخانه لرندن نور آسا ظهورنه مترقب ونكران اولدقلرى حالده اوتورمشلر ايدى (قال فخرج حتى اذا دنا منهم سمعهم يتذاكرون فسمع حديثهم) ابن عباس بيورركه آفتاب برج رسالت عليه اتمى التحيه سعادتخانه لرندن طلوع ايلدى تا كم انجمن اصحابه قريب اولديلر وانلريكديكر ايله مذاكره ومحادثه لرى كوشزد سعادتى اولوب كفتارلرين سماع ايلدى (قال بعضهم عجبا ان الله اتخذ ابراهيم من خلقه خليلا) حديث مذكورى تفسير كونه بيورركه اصحابدن بعضيسى تعجب كنان لب جنبان اولوب خداى جليل ابراهيم جليل عليه السلامى خليل اتخاذ ايلدى (وقال آخر ماذا باعجب من كلام موسى) وبعضيلر ابراهيم عليه السلامى خليل اتخاذى موسى عليه السلامه عالم دنياده روزى بيوريلان اكرام كلامدن عجب اركلدرديدى وكلمه الله تكليما معنا خداى بيچون پيغمبران ذيشانانه دنياده كلام اعجاز الامين وحى وساطتيله كلام بيورور موسى عليه السلامه بلا واسطه كلام ايلدى (وقال آخر فعيسى كلمة الله وروحه) فا جواب شرط مقدرده فصيحه دركه اذا ذكرتم خليل الله وكليمه فاذكروا عيسى ديمك اولور واضافه تشريفيه در يعنى اصحابدن جند نفر دخى چون خليل وكليمى تعجب كنان ياد ايتديكز امدى عيسى عليه السلامى دخى ياد ايلك كه ايجادى مجرد امر كن ايله بى پدر وواسطه مادرزاد درديدى (وقال آخر آدم اصطفاه الله) وبرى دخى ختم كلام ايدوب ابو البشر آدم عليه السلامى خلاق عالم جل جلاله مختار بيوروب كنديه صفى قيلدى ديدى امدى هر بر كفتار خوش رفتار عظمت ربوبيتى ملاحظه وامعان ايدنلر حقنده تعجبه شايان امر اولديغى نهان دكلدر (فخرج فسلم عليهم) مقدما لفظ خرج سبق ايدوب بنه اعاده بيورلمق بينهما ده كلام طائل اولمغين تذكيرايه ايراد اولنمشدر (وقال قد سمعت كلامكم وعجبكم ان الله اتخذ ابراهيم خليلا) حرف ان فتح همزه ايله بدلدر ويا مقول قول محذوف اولوب ان مكسوره ايله (وهو كذلك وموسى نجى الله وهو كذلك) والمناجاة المكالمة (وعيسى روح الله وهو كذلك وآدم اصطفاه الله وهو كذلك) يعنى مجلس باصفايى تشريف وسلاملريله تلطيف بيوروب تحقيق كفتار وتعجبكز كوشزدم اولمشدر ديدكلريكز راست ومحقق (الا) فتح همزه وتخفيف لام ايله حرف استفتاحدر كلام مستأنفى تأكيد وما بعدنى تحقيق ايدوب جملتين اوزره داخل اولور وبو قاعده عاطف اوزره دخولى تحقيق اختصاص ايچوندر (وانا حبيب الله) فعيل بمعنى مفعولدر يعنى معاشر اصحاب آكاه اولكه بن دخى مجتبى واعلا صفتله موصوفم كه محبوب كبريايم (ولا فخر وانا حامل لواء الحمد يوم القيامة ولا فخر وانا اول شافع واول مشفع ولا فخر وانا اول من يحرك حلق) فتح حاء مهمله ولام ايله ويا كسر حاء ايله در (الجنة فيفتح الله لى ويدخلنيها) ضم مثناة تحتيه وضمير ثانى جنته راجعدر (ومعى فقراء المؤمنين) جمله حاليه در (ولا فخر) معناى خبر حديث سابقده ذكر ايلدى (وانا اكرم الاولين والآخرين ولا فخر) فذلك كلام ونتيجه مرام بو عبارة درية انتظامدر (وفى حديث ابى هريرة من قول الله تعالى) بعض نسخده فى قول الله واقعدر (لنبيه صلى الله عليه وسلم انى اتخذتك خليلا فهو مكتوب فى التوريه اسب) همزه مفتوحه وسين مهمله ساكنه وباء موحده ايله نسخ معتمده دن مستفاد مقيد وانت معناسنه لفظ عبرانيه درديديلر وقيل بفتح الهمزة وسكون السين المهملة وتشديد الباء الموحدة المكسورة معناها الحبيب كما فى بعض ... [illegible]

في التوريه اى انت كما فى نسخة انتهى (حبيب الرحمن) وفى نسخة احمد حبيب الرحمن روايتكرده بيهقى اولان خبر ابى هريره رضى الله عنهده جناب خلاصة الكائنات عليه الصلاة شاننده ورود يافته قول سبحانيدر كه بن سنى خليل اتخاذ ايلدم بيورمشلردر وبو نور بخش صحيفه توريه جيلدر كه سن حبيب الرحمن سن (قال القاضى ابو الفضل رضى الله عنه اختلف) بناء مجهول ايله (فى تفسير الخلة واصل اشتقاقها) يعنى علما خلتك تفسير ومحل خلاف ومنشأنى بياننده كروه اختلافه ذاهب اولديلر (فقيل الخليل المنقطع الى الله الذى ليس فى انقطاعه اليه ومحبته له اختلال) بو قاعده ذكر اولنان خليل ما سوى اللهدن رجا واعتمادنى قطع ايليان ذاتدركه خداى بيهمتايه انقطاع ومحبتنده نقص وخلل نايات اولوب رد وخلودن متبر وتكميل غير محتاج ويقينى بوجه ما خلل بذير اولميه ديلدى (وقيل الخليل المختص) دخى معناى خليل مع الله ايله يكى ذاته مختص ديمك اوله ديلدى يعنى اول صديقدر كه خلص احباب ومنتخب اصدقادن اوله والحاصل خدمة مولا عز وعلا حضرتلرينه مختص وفعل وتركيله مكلف ومأمور اولديغى خدمات وعبوديتى اختيار ورضا استدن سر وانحراف ايليه (واختار هذا القول غير واحد) ائمه محققيندن جمع كثير قول مذكورى ترجيح واختيار بيورديلر (وقال بعضهم اصل الخلة الاستصفاء) بعض علما بو وجهله كه وبادر كه اصل خلت مودت ومحبتك صافيه وكدورتدن خالصه اولميدر وبمعنى الاختيار صفوتدن اولوركه لزم صداقتدندر ومصنف عليه

الزجه اقوال مذكوره اوزره تفريع يورر (وسمى ابراهيم خليل الله لانه يوالى فيه ويعادى فيه) موالاة محبة وحرف
فى بمعنى اللام كقوله تعالى والذين جاهدوا فينا اى لاجلنا يعنى ابراهيم عليه سلام البر الرحيم خليل الله ايله بنام قيلندى
زيرا جناب خليل الله اهل طاعت وايماندن مولاى جليلك محبت ايلديكى كسنه مودت واهل معصيت وضلاله بغض
وعداوت ايدر (وخلة الله له نصره وجعله اماما لمن بعده) سؤال مقدره جوابدركه امدى ابراهيم عليه صلوات الله الكريم
خليل الله اولديغى بو وجهله صورتنما اولديسه يا خداى جليل ابراهيم عليه السلامه خليل اولمسى نوجهله جلوه
نما اولور پس جناب كبريانك ابراهيم عليه السلامه خلتى اول حضرتى دشمنانته غالب قيلمغله نصرت داده اولمسى
وابراهيم عليه سلام الحليم جنابندن صكره تشريف عالم دنيا ايلين پيغمبرانك جله سى حضرت ابراهيم ذريتندن
ظهور ايدوب انى جاعلك للناس اماما آيه شريفه نشانيله اول حضرتى مقتدى ومتبع بيورمالريدر (وقيل الخليل اصله)
لغة وضع اولنان اصل معناى خليل (الفقير المحتاج) صفة كاشفة مفسره (المنقطع) عدم اخوان واعوان سببيله
ناسدن منفرد معناسنه دركه فتح خا ايله مأخوذ من الخلة اولور (وهى الحاجة فسمى بها ابراهيم) فالضمير للحاجة وللفظة
الخلة (لانه قصر) فتح قاف وصاد مهمله مخففه ايله حصر ايا تخصيص معناسنه در (حاجته على ربه وانقطع اليه بهمة)
يعنى جناب خليل الله امور وحوايجنى خدايه تخصيص وعزم واملن مولايه قصر وحصر ايتديكندن خلت ايله
تسميه بيورلدى (ولم يجعله قبل غيره) كسر قاف وفتح موحده ولامله قابل معناسنه يعنى امور ومأمولنى جانب
پروردكار عالم جل شانه حضرتندن غيريه قيلدى حاصلى حاجتن ماسوى اللهدن رجامند واميدوار اولدى (اذ جاءه
جبريل وهو فى المنجنيق) فتح وكسر ميمله حصار وقلاعه الة رمى احجار فارسى معربدر روايه قديمه طائفه نصارى
اجزاى باروتى ايجاد وتركيب ايتمزدن مقدم دركار استعمال ايدر ديلر اصل اوزره جمعى مناجيق وقلب مكانى
برله مجانيقدر قال المفاجى اصله من جه نيك اى ما اجودنى وهى مؤنثة (ليرمى به فى النار فقال له جبريل الك حاجة
قال اما اليك فلا) يعنى روايتكردهٔ ابى نعيم اولان خبرده جناب ابراهيم عليه السلام غدر نمرود عنود ايله آتشه
انداخته قيلنمق ايچون منجنيقه نهاده اولنديغى حالده سيمرغ سدره نشين جبريل امين اجناح تاب شتاب اولوب
بزه متعلق حاجتك وارميدر ديو پرسش حال ايلدكده نجاتمدن سكا متعلق حاجتم نايابدر ديدى يعنى اميد خلاص
وقضا مأمولى انجق دركاه كبريايه حصر وقصر ايدوب ماسوادن حاجتمند اولمدى (وقال ابو بكر بن فورك) ضم فا وفتح
را وكاف ايله عالم عجمه وعلم ايله ممنوع من الصرفدر (الخلة صفاء المودة التى توجب الاختصاص بتخلل الاسرار)
باء سببيه واسرار جمع سر رازنهفته دريعنى معناى خلت صفاى بال وخلوص مودتله دلبند اولوب قلبده بالمودة محبك
محبوبه اختصاصنى ايجاب ايليه حاصل سخن صحبت واسعافنى ملازمتله هر كارنده دوستنى همراز وظاهرا وباطنا
اسرارنى اندن پنهان قليه ولله در المقرى * والخل كالماء يبدى لى ضمائره * مع الصفا ويخفيها مع الكدر * اعلم
ان المحبة ميل القلب لما هو حسن عنده والمودة مواصلة من محبه والتودد اليه فاذا زادت المودة وخلص كانت خلة
(وقال بعضهم اصل الخلة المحبة) يعنى محبت خلت اساس ومنشادركه بعد تحققها خلت حصول بافته در (ومعناها
الاسعاف) معناى خلت ويا مرادفة للخلة اولان محبت اعانت ونصرت وامداددر (والالطاف) فتح همزه ايله انعام
واحساندر يحتمل كه جمع لطف كقفل توفيق وتسهيل معناسنه اوله (والترفيع) رتبهٔ اعلايه كمالات ظاهره وباطنه ايله
ترفيع واصعاددر (والتشفيع) باذنه له فى الشفاعة وقبولها ويا تشفيع بمعنى التأييد اوله (وقد بين ذلك تعالى فى كتابه
بقوله وقالت اليهود والنصارى نحن ابناء الله واحباؤه قل فلم يعذبكم بذنوبكم) يعذبكم مضارع بمعنى الماضى در
اى عذبكم فى الدنيا بالمسخ والقتل يعنى يهود ونصارى ديديلر كم بز ابناء حق واحباء رب مطلق ايرز انلرى
ادعالرنده تبكيت ايله كه يا بدكردار لغكز ايله نيچون سزى مسخ وهلاكه قهار ذو الجلال عذاب ايلدى اكر سز ابناء
واحباء مولاى تعالى شانه اولسه كز سزه عذاب ايتمزدى اكن عذاب ايلدى سز ابنا واحباده كلسز امدى اولكه محبوب
اوله لاقتضاء المحبة حبيبى اكه عذاب وعقاب ايلمز (فاوجب للمحبوب ان لا يؤاخذ بذنوبه) بطريق اشارة النص
محبوبه ايجاب ايلدى كه هر خليل وحبيبى معاقبه وذلاتيله مجازاة قيلميه (هذا) بر كلامدن ديكر كلامه
تخلص ادلنور اسم اشارتدركه مبتداء مقدره خبردر اى الامر هذا ويا خود مبتدا اولوب خبرى مقدر اوله ويا مفعول
فعل مقدر اى خذ هذا ويا اسم فعل بمعنى خذ (والخلة اقوى من البنوة) موحده ونونله مصدردر (لان البنوة قد تكون
فيها العداوة) اى معها وهو من ظرفية الصفة للموصوف يعنى خلت بنوتدن اقوى يدر زيرا كاهى اولاده
عداوت وعقوق وظهور ايدر (كما قال تعالى ان من ازواجكم واولادكم عدوا لكم) تنكيم فرقان مجيدده يادكردهٔ رب
مجيددركه حلائل واولادكزدن سزه عقوق وعداوت ظهور ايدوب سزه دشمن اولورلر بيورر (ولا يصح ان تكون عداوة

مع خلة) پس خلت محبت معناسنه ضد عداوتدر مانعة الجمع اولمغين خلت ايله عداوت ظهورى صحيح اولمز كرچه
نبوتدخى محبتى مقتضيه در اما كاهى لعارض تخلف ايدر (فاذا) ماقبلى اوزره تفريعدر (تسمية ابراهيم ومحمد
عليهما الصلاة والسلام بالخلة) تسميه ايله مراد تجوز اوصفدر وتقدم ابراهيم عليه السلام رتبه وشرفى تقدمندندر
(اما بانقطاعهما الى الله تعالى) خلت حاجت معناسنه اولديغندن نظرله در (ووقف حوايجهما عليه والانقطاع
عن دونه والاضراب عن الوسائط والاسباب) يا اول حضراتك جناب كبريايه اعتمادلرى وحاجتلرك انعام مولايه
موقوف وماسوى اللهى ترك ووسائط واسبابدن اعراضلرى سببيله در (او لزيادة الاختصاص منه تعالى لهما)
اما مابعدنه معطوفدر بو دخى خلتك ضم خا ايله اولمسنه ناظردر (وخفى) خاء معجمه ايله ويا مهمله ايله اكرامده مبالغه
معناسنه ومجرورا زياده اوزره معطوفدر (الطافه عندهما) فتح همزه ويا كسرله مصدردر يعنى ياخود سبب تسميه
بالخلة حق جل وعلا حضرتلرينك انلرى زيادهٔ اختصاصله مختصان وماسوادن اغنا وانلر عندنده الطاف نهان
واشكار مولا اماده وبر زيادويا اكرامده مبالغه واحسانى مزداد اولديغيچون اوله (وما خالل بواطنهما من اسرار
الهيبة الالهية) مثناة تحتيه وموحده ايله (ومكنون غيوبه) جمع غيب كه حواس ظاهره ايله ادراك اولنميان اموردر
ويا ماسيكون قبل الوقوع ومكنون مستور (ومعرفته) ياخود اسرار عظمت وجلالت ومغيبات مستوره وعلم لدنى
ومعرفت ذات وصفاتدن باطنلرينه تخلل ودخول ايتمكدن اوله (او لاستصفائه) فاعلنه مضاف مصدردر (لهما
واستصفاء قلوبهما) مفعولنه مضافدر (عمن سواه حتى لم يخاللهما حب لغيره) يعنى خليلين جليلينى خير وصفوت
بيورمغله انتخاب واختيار ودلاكاهلرين صافيه وخالصه واسرار معرفتنه ماسوانك حبندن خاليه وعاريه قيلمغله
خلت ايله بنام اولمرينه باعث اوله (ولهذا) معناى خلت ماسوادن انقطاع وعوارض بشريه دن اعراض اولمغين
(قال بعضهم الخليل من لا يتسع قلبه لسواه) يعنى بعض ارباب شان بيورديلركه خليل اول ذات محترم ومكرم دركه
قلبى محبة الله ايله مالى ومشاهدهٔ جلاله ممتلى اولوب قلبنده ماسوا نايديد اوغيرك محبتنه قلبى وسعتياب اولميه لله در
من قال من ارباب الحال * ثلاث بعض حبك كل قلبى * فان ترد الزيادة هات قلبا (وهو عندهم) نعت خليلدن ذكر اولنان
(معنى قوله صلى الله عليه وسلم) تخريج كردهٔ سلطان المحدثين حافظ بخارى اولان پيام نبويدركه بيوردلر
(ولو كنت متخذا خليلا لاتخذت ابا بكر خليلا) ماسوادن خليل اتخاذ ايديدم اعز اصحاب واقدم اصدقامزدن
ابا بكرى خليل اتخاذ ايدردم (ولكن اخوة الاسلام) لكن جملهٔ شرطيه مضمونى اوزره استدراكدر واخوت ضم
همزه ايله يعنى خلتى نفى واخوتى تفضلا منه اثبات بيوردى امدى مقام خلت درجهٔ اخوت ونبوتدن بالاتر برتبه
والادر (وقد اختلف العلماء وارباب القلوب ايهما ارفع درجة) مرفوع وايهما لفظندن بدل ويا نصبله تميزدر (الخلة
او درجة المحبة فجعلهما بعضهم سواء فلا يكون الحبيب الا خليلا ولا الخليل الا حبيبا) يعنى علما واكابر صوفيه كه
ذوى النفوس القدسيه در محبت وخلتك فنفسى فى نفس الامر وعند الله تعالى بالاتر يعنى رتبهٔ خلت ويا درجهٔ
محبتمى بالاتر دردبو راه اختلافه سالك اولوب بعض ارباب حال درجتينى فضيلتده متساوين عد ايليوب حبيب
خليل وخليل حبيبدر ومتين جليلين احدهماى مستلزم اولوب ميانه ده منافات وفرق نايابدر ديديلر (لكنه) سؤال
مقدر جوابنه اشارتدركه (انهما اذا استويا) وتلازما فلم خص منهما بموصوف (خص) مبنى للفاعل او المفعول (ابراهيم
بالخلة ومحمدا صلى الله عليه وسلم) نصب ورفعله (بالمحبة) اما خداى جليل ابراهيم خليلى خلت ايله تخصيص وتبجيل
ومحمد جيلى صلى الله عليه وسلم محبتله تخصيص وتجليل ايلدى ديمشلردر وهو امر اتفاقى لمجرد التمييز بينهما ولا يخفى
ضعفه (وبعضهم قال درجة الخلة ارفع واحتج بقوله صلى الله عليه وسلم) يعنى علمادن بعضيلر مرتبهٔ خلت درجهٔ
محبتدن بالاتردر ديو روايتكردهٔ بخارى اولان حديث صحيحله استدلال ايلدى (لو كنت متخذا خليلا غير ربى) اى
لاتخذت ابا بكر خليلا فلم يتخذه ابو بكرى خليل اتخاذ ايتمدى (وقد اطلق المحبة) جملهٔ حاليه (لفاطمة) متعلق باطلق
(وابنيها واسامة وغيرهم) حال انكه اول حضرت محبتى جناب زهرا وريحانتين واسامة بن زيد وسائرينه نيجه
احاديث صحيحه ده اطلاق ومحبتى تصريح بيوروب خلتى ماسوى اللهه تعيين بيورمدى ديديلر اما قول مذكور
جدادورادور اولديغى ذوى العرفانه روشندركه دختر پاكيزه اختر وسبطين مكرمين وغيريلره حبيب اطلاقى ايتمدى
نهاية الامر انلره محبتله مراد عاليلرى نسبة جزئيه دن ناشيه محبة طبيعيه درمع هذا سرور انبيا حبيب الله عنوانيله كه
محبوب معناسنه دربنام اولديلر فاين هذا المعنى من ذلك المبنى امدى وصف مذكور ده على وجه الكمال اول حضرتك
شريكى نايابدر (واكثرهم جعل المحبة ارفع من الخلة لان درجة الحبيب نبينا) حبيبدن بدل ويا عطف بياندر (صلى
الله عليه وسلم ارفع من درجة الخليل ابراهيم) عليه السلام يعنى اكثر ارباب دل درجهٔ محبتى مرتبهٔ خلتدن رفيع تر

عدا ایتدیلر زیرا حضرت حبیب الله صلی الله علیه وسلم مرتبه سی خلیل الله ابراهیم علیه سلام الکریم درجه سندن
برتردر پس محمد صلی الله علیه وسلم صفتی اولان محبت ابراهیم علیه السلام نعتی اولان خلتدن افضل اولدیغن
اقتضا ایدر دیدیلر ولله درهم ما احسن رأیهم امدی خلیل مسندا الی ابراهیم الخلیل فعیل بمعنی الفاعلدر اما حبیب
فعیل وفاعل معناسنه اولق محتملدر امدی بو مقامده نسبهٔ مفعولیت نسبت فاعلیتدن اتم اولور والحاصل محمد
حبیب الله والله حبیب محمد صلی الله علیه وسلم دینلور اما الله خلیل ابراهیم دینلمز مع جواز ابراهیم خلیل الله
فتامل (واصل المحبة) وضعی وتحقیقی ویا من جهة القلب مأخوذ اولان معنای محبت (المیل الی ما یوافق المحب)
اسم فاعل اولمق ظاهرا ماضبط برهان حلبی اوزره ضم میم وفتح حا ایله محب مخالف للروایه در حاصل معنی محبه عدم
مخالفتله میل ایدوب موافقتنه من کل الوجوه کمر بستهٔ اهتمام اولمقدر (ولکن هذا انما یصح فی حق من یصح المیل
والانتفاع بالوفق) فتح واو وسکون فا ایله یعنی تعریف مذکور محبت میلان قلبک وجودی متحقق وبر وفق دلخواه
موافقت انتفاعی ملحوظ ومتصور اولانک شاننده شایان اولور (وهی درجة المخلوق) میل قلبی معناسنه اولان
محبت مرتبهٔ آفریده کاندر (فاما الخالق جل جلاله فمنزه عن الاغراض) غین معجمه ایله علل وحاجات وعین مهمله ایله
امراض وآفات یعنی قلب ومیلان وسائر نعوت حدثاندن مقدس اولان باری تعالی علت وحاجتدن منزهدر
(فمحبته لعبده تمکینه من سعادته وعصمته) رفعله تمکین اوزره معطوفدر (وتوفیقه وتهیئة اسباب القرب) ضم
وسکون ویا ضم قاف وفتح را ایله (وافاضة رحمته علیه وقصواها) ضم قاف ایله مقصورا غایت ونهایت معناسنه (کشف
الحجب عن قلبه حتی یراه بقلبه وینظر الیه ببصیرته) حاصل معنی باری تعالی عز وعلا حضرتلرینک بنده سنه محبتی
طاعتی اوزره اقدارله تثبیت وتمکین وارتکاب معاصیدن محافظه واجتلاب حسنی واجتناب شبهاته توفیقی رفیق
ونوافل وقربات اسبابنی آماده ودرگاه عزتنده مقرب قیلمغه‌در وبالنسبة الی الخالق غایت ونهایت محبت حجب
نفسانیه‌یی قلب محبدن جمال ذات ربانیه وکمال صفات صمدانیه برله کشف وفتحیدر تا کم جمال کبریاسنی دیدهٔ قلبله
معاینه وتجلی ذی الجلالی چشم بصیرتله مشاهده ایلیه (فیکون کما قال فی الحدیث) روایتکردهٔ سلطان المحدثین حافظ
بخاری اولان حدیث قدسی وکلام انسیده ورودیافتهٔ معنی ایله متصف اوله (لا یزال العبد یتقرب الی حتی احبه
فاذا احببته کنت سمعه الذی یسمع به وبصره الذی یبصر به ولسانه الذی ینطق به) یعنی حب قدیم ایله عبدمه محبت
ایلدیکمده اعضا وحواسنک حافظی ورضامک غیری یه حرکت وسکونده اجزا وجوارحنک واقی وحامیسی اولورم
دیو بیوریلان معنایه اولور حاصلی محب صادق سلطان محبتی مجامع قلبیله محبهٔ مولایه حصر ایدوب مرضاة
محبوبه منهم ومشغول وجمیع جوارحیله سبیل مطلوبه ساعی اولور (ولا ینبغی ان یفهم) بنای مجهول ایله (من هذا) ای
الحدیث القدسی (سوی التجرد لله تعالی والانقطاع الی الله تعالی والاعراض عن غیر الله وصفاء القلب لله واخلاص
الحرکات لله) خبر قدسیده تجرد القلب عن حب غیر الرب معناسندن ماعدا معنی فهم اولنمق سزاوار دکلدر وماسوی
الالهه التفاتی ترک ومولایه توجه کامله توجه وغیریدن اعراض وخواطر ماسوی قلبه خطور وسنوح ایتمک
حیثیتیله محبة اللهیه صفای بال ورضاء حقده حرکات وسکناتی منصوح وخلوصکار قیلمادن غیری معنی فهم ووهم
اولنمز کما قال العارف ابن الفارض * ولو خطرت لی فی سواک ارادة * علی خاطری سهوا حکمت بردتی * لله درما ارق
طوره (کما قالت عائشة رضی الله عنها کان خلقه القرآن یرضاه برضی) قدم الجار علی المجرور للحصر (ویسخطه
بسخط) جناب صدیقه رضی الله عنها وصف حضرتده گویا اولدیغی آسادرکه شاه سریر اصفیا علیه السلام والتحایا
حضرتلرینک هر حال وشانی موافق حکم قرآن سبحانی ایدی رضاء قرآنله راضی وسخط فرقانله درهم واخلاق
مولا ایله متخلق ودائم وهر دم ایدی حاصلی اخبار مذکوره‌دن نمایاندرکه اخلاق طبیعیهٔ سلطان رسل شق قلب
شریفله مضمحل اولوب ماسوی اللهه ارادتی باقی قالمدی (ومن هذا عبر بعضهم عن الخلة بقوله) بعضیلر بو مقامده
خلتی تخللدن تعبیر وبو شعرله ادا بیوردیلر (قد تخللت مسلک الروح منی) مسلک ظرفیت اوزره منصوبدر یعنی بدرستی
مجرای روحمه سن تداخل ایلدک گویا ماء ورده سریان ایلدیکی کبی (وبذا سمی الخلیل خلیلا) ذلک التخلل ایله جناب
خلیل وغیریلر بنام قیلندی (فاذا ما نطقت کنت حدیثی) مازائده در هر چندکه سنکله ناطقه پرداز اولورم گفتار
وبیام بالجمله سن سن (واذا ما سکت کنت الغلیلا) غین معجمه والف اطلاق ایله داخل قلب ویا حرارت عطش یعنی چون
سنک ذکرکدن خاموش اولم درون قلبله بیهوش اولورم (فاذا) بالتنوین وقد تکتب بالنون ای حینئذ (مزیة الخلة
وخصوصیة) فتح خا معجمه ویا ضمله اختصاص (المحبة حاصلة) کان خلت ومحبتی شیء واحد حکمنده قلمغله
حاصلتان دینلیوب افراد بیورلدی (لنبینا محمد صلی الله علیه وسلم بما دلت علیه الایات) بعض نسخده علیه الآثار

وقوعی

وقوعی قول آتی یه حسباندر (الصحیحة المنتشرة المتلقاة بالقبول من الامة) یعنی فضیلت خلت ورتبهٔ خاص الخاص
محبت نیجه اخبار صحت آثار دلالتیله که علمای امتدن حسن قبولله تلقی یافته‌در حضرت خلاصة الموجودات علیه
اطیب الصلوات شان شریفنده حصول‌پذیردر (وکفی بقوله تعالی) بازائده ویا متعدیه‌در شاهدا ودلیلا بو قول
سبحانی وافی وکافیدرکه بیورر (قل ان کنتم تحبون الله الآیة) فاتبعونی یحببکم الله بو مقام اسنی غایت قصوی درکه
حضرت مولا جل وعلا حبیبنه متابعتی کندویه دعوای محبتک صحتنه شرط ایلدی (حکی اهل التفسیر ان هذه
الآیة لما نزلت قالت الکفار انما یرید محمد ان نتخذه حنانا) فتح حا مهمله وتخفیف نونیله ای معبودا ومسجودا
(کما اتخذت النصاری عیسی) بن مریم یعنی ارباب تفسیر نقل بیوردیلرکه وقتاکه بو آیهٔ شریفه اول حضرته شرفیافتهٔ
انزال بیورلدی کفرهٔ بداندیش زبان درازطعن اولوب محمد مراد ایدرکه بزانی رحمت اتخاذ ایدوب نصاری جناب
روح اللهه پرستش ایلدکاری کبی کندویه تضرع کنان تبرک برله عبودیت ایده‌لم دیدکارنده (فانزل الله تعالی غیظا
لهم) مفعول له وغیظ غضب علی العاجزدر (ورغما علی مقالتهم) تثلیث را وسکون غین معجمه ومیمله ذل وحزن
واساءت (هذه الآیة) مفعول انزل اول قوم پرلومه غضب وگفتار ناهموارلری اوزره تقریع وسرزنش برله بو آیهٔ
عظیمه‌یی انزال ایلدی (قل اطیعوا الله والرسول) آیهٔ جلیله آیهٔ اولیدن ابلغ واشد اولورکه آیهٔ اولی لزوم اتباعی
اقتضا ایتمز زیرا باری تعالی حضرتلرینه نوافل ایله تقرب اولنوب فاعلنه محبة الله ورودی خبر قدسیده تصریح
بیورلمشیدی اما آیهٔ قل اطیعوا الله والرسول کریمه‌سنده طاعة رسول ایله امری ایجاب ایلدی (فزاده شرفا
بامرهم بطاعته وقرنها بطاعته) اول حضرته من جهة الشرف لطفنی برزیاده بیوروب طاعتیله امر وطاعتی طاعة
رسول الله صلی الله علیه وسلمه قرین بیورمغله تشریفنی مزداد ایلدی (ثم توعدهم علی التولی عنه بقوله فان تولوا
فان الله لا یحب الکافرین) ظاهرا اولان لا یحبهم دیمک ایدی بجای مضمر وضع مظهر وماهو علة للحکم اولان
مشتقه تعلیق کان دیمک اولورکه طاعة رسول اللهدن تولی ایدرلر ایسه مولا انلره محبت ایتمز زیرا انلر کافرلردر وتعریف
برای استغراق ویا عهددر امدی آیهٔ جمیله وجوب طاعة رسول الله صلی الله علیه وسلم اوزره ادل ومرتبهٔ علوه
اصرحدر (وقد نقل الامام ابو بکر بن فورک عن بعض المتکلمین کلاما فی الفرق بین المحبة والخلة یطول) بو جمله
کلاما لفظنه صفتدر طول کلام امامدن ناشی مصنف نقل ایتمیوب استیناف بیورر (جمله اشاراته ترجع الی تفضیل
مقام المحبة علی الخلة ونحن نذکر منه طرفا) فحینئذ بعضا قلیلا (یهدی الی ما بعده) بعدیت غیر مراده ومجازدر امام
ابن فورک بعض ارباب اصولدن محبت وخلت بینلرین فرق وفصله نقل کلام ایلدی بالجمله نقل وذکری طائل اولمغین
حاصلی واصول اشاراتی مقام محبتک درجهٔ خلت اوزره تفضیل وصولنی مشعر اولور وبز کلام مومی الیهدن مقدار
ما یحصل المرامی نقل ایدرز باقیسی اوزره دلالت ایدر (فمن ذلک قولهم الخلیل یصل بالواسطة) بعض متکلمین
کلامندندر بیورلر خلیل مخالله ایلدیکی ذاته واسطه ایله واصل اولور یعنی بینهمایه واسطه توسط ایدر (من قوله
تعالی) رب جلیل ابراهیم خلیل شاننده حکایه بیوردیغی قول جمیلدن مستفاددر (وکذلک نری ابراهیم ملکوت
السموات والارض) جناب خلیل الله علیه السلام معرفة اللهیه وصولی آیات ملکوتیه یه رؤیتی وساطتیله حصولنه
آیهٔ کریمه داله‌در (والحبیب یصل الیه به) ای هو دله علی نفسه بنفسه من غیر واسطة لغیره (من قوله فکان قاب قوسین
او ادنی) فرآه عین الیقین قیل وهذا وان کان المصنف رحمه الله ناقلا له والعهدة فیه نقله علی قائله الا ان هذا غیر
ظاهر (وقیل الخلیل الذی یکون مغفرته فی حد الطمع) حد حاجز بین الشیئین والمحیط به کحدود الدار فاستعیر للحال
الممیزة له یعنی خلیل اول ذاتدرکه مغفرتی طمعی حالنده ظهور یافته‌در (من قوله والذی اطمع ان یغفر لی خطیئتی
یوم الدین) فرقان جلیلده حکایه بیوریلان قول جمیلدن مأخوذدرکه جناب خلیل الله قوییله اولان قصه سنده
هضما لنفسه وتعلیما لامته روز جزاده گناهم عفو ومغفرت ایتمکلکده طمع دارم دیمشدر (والحبیب الذی مغفرته
فی حد الیقین من قوله) اما حبیب اول ذات نجیبدرکه مغفرتی متیقنه‌در بو معنی دخی تنزیل جلیلدن مأخوذ وشأن
حبیب الله صلی الله علیه وسلمده صدور یافته‌در (لیغفر لک الله ما تقدم من ذنبک وما تأخر) تفسیری مکررا گذار
ایتمشدر (والخلیل قال ولا تخزنی یوم یبعثون) یعنی روز قیامتده بنی تفضیح وتعذیب ایتمه دیدی (والحبیب قیل له یوم
لا یخزی الله النبی) اما حبیب محبتی شان شریفنه طرف کردگاریدن اول کونکه خدا رسوالنی مفتضح ایلمز
دیو تشریف ایلدی (فابتدئ بالبشارة قبل السؤال) جناب حبیب الله هنوز خواستگار مغفرت اولمدن
بشارتله نفی خزی ایلدی بعده ذاتینه فرق دیگر بیانته شروع بیوریلوب دیدی (والخلیل قال فی المحنة حسبی الله)
محنة وامتحان ابتلادر مراد قصهٔ نار نمرود عنوددر یعنی خلیل جلیل منجنیق ایله انداختهٔ آتش نمرود مبتلا اولدقده

رب غيور جميع امورمده كافى ووافيدر ديمكله طلبكار كفايت پرورد كار اولمغين نار آكه برد وسلام اولدى (والحبيب قيل له ياايها النبى حسبك الله) اما حضرت حبيب الله صلى الله عليه وسلمه قبل كبريادن حبيبا مولاسنك اموزكده كافيدر ديو اطفنى محقق ومقرر قيلدى (والخليل قال واجعل لى لسان صدق) اى ذكرا جميلا صدقا فعبر باسم الالة عما يصدر منها مجازا (فى الآخرين) يعنى خدايا بنجون ذكر جميل وبند نصكره امم آتيه ميانه بنده تا بحشر نامى دلارده صدق وخير ايله ياد كردة برايله ديو استدعاى نيك نام ايليوب دعاسى هدف اجابته قرين بيوريلوب جناب ابراهيم عليه السلام دن صكره عالم دنيايه قدم نهاد اولان هرامت ثناخوان خليل الله اولوب محبتنه دلبسته اولمشلردر (والحبيب قيل له ورفعنا لك ذكرك) اما حضرت حبيب صلى الله عليه وسلم شاننده سنك ذكريكى عالى قيلدق بيوروب منابر ومنابرده اسمى اسمنه قرين وتشهد وخطب واذانده نامى نامنه رديف ايليوب (اعطى بلا سؤال) حبيبنه عطا بلا سؤال بيوردى مرتبهٔ حبيبى بياندر (والخليل قال واجنبنى وبنى ان نعبد الاصنام) يعنى خليل تمناى عصمت رب جليل ايليوب الهابنى وبنم صلبى پرستش اصنامدن بعد حسى ومعنوى ايله تبعيد ايله ديو التماس ايلدى (والحبيب قيل له انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس) رجس حسا وطبعا وعقلا هر مستقذر اولان شيئدر (اهل البيت) مدح وياندا اوزره منصوبدر يعنى حضرت حبيب الله وال محترمى شانلرنده بيورديكه اى اهل بيت نبوت مولاى جليل سزلك دنس اعراض واوزاردن حفظ ووقايتكزى مراد ايدوب اوساخ رذيله دن پاك دامن اولمكزى اراده بيورردى تشريف ايلدى واهل بيت اولاد وزوجات واتباع واقارب رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وبارك وسلم حضراتنه شامل اولور (ويطهركم تطهيرا) والحاصل تحرير كردهٔ ابو بكر بن فورك اولان نكات عجيبه حضرت فخر كائنات صلى الله عليه وسلمك سائر انبيا عليهم التحايا اوزرينه مزيت وشرف وعلومرتبتنه دلالت ايليوب نفس محبت وخلته تعليق علاقه اولمديغى هويدادر لاسيما آيات جليله دن عنوان لفظ حبيب ايله ياد بيورلدى (وفيما ذكرناه تنبيه على مقصد اصحاب هذا المقال) مقصد مصدر ميمى قصد ويا مقصود معناسنه در (من تفصيل المقامات والاحوال) مقصدى بيان اولور ومقامات فتح ميمله جمع مقام محل قيامدر وضم ميمله جاى اقامه وجمعه جمع المؤنث لاطراده فيما لا يعقل كحمامات وبو مقامده مقامله مراد اول امر جليلدركه انبيا واوليايعنى عارف بالله اولانلر درجات عبوديتده حضيض بشريتدن مقام اعلى ورتبهٔ والايه صعود وارتقا ايله رفعتياب اولورلر ويا مقامات صفات ثابته واحوال صفات زائله اوله والحاصل تفسير واشتقاق محبت وخلت ودينهما ده اولان فرق خصوصنده ارباب عرفانك مقامات واحوال تفضيل وتفصيلى قصدنه تنبيه ايتمكدركه بعضيلر مسلك تصريحه سالك وبعضيلر اعاره تلويحه ذاهب اولديلر (وكل يعمل على شاكلته) قل كل يعمل كريمه سندن اقتباس بيوريلوب لكل احد طريقة يختارها ديمك اولور يعنى هر برى سجيه وجبلتى اوزره كاركذار اولور (فربكم اعلم بمن هو اهدى سبيلا) اى الله يعلم من طريقته اقوم واكثر ايصالا الى الحق وارشادا الى الهداية مصنف بو معنايى ايراد ايله خلت ومحبتده اولان خلاف سابق نيجه اموره مبنى اولوب فريقين آكه نظر واعتبار ايله كان احدهما انك بربسنه الخلاف كاللفظ بزم اولمديغنه اشارت بيوردى اما غايت ما فى الباب نقل ابو بكر بن فورك رحمه الله حضرت حبيب الله صلى الله عليه وسلمى فى حد ذاته ابراهيم عليه السلام اوزره تفضيلدر

فصل

(فى تفضيله بالشفاعة) تعريف براى عهدايسه مراد شفاعة عظماى روز محشردر (والمقام المحمود) عطف تفسير اولور والا عطف الخاص على العام قبيلندندر ومقام محمود رسول مجتبى عليه التحايا كرامتى متضمن اولان هر مقام عاليدر لكن بو مقامده افراد كراماتدن برفرد معينه تخصيص قيلندى (قال الله تبارك وتعالى عسى ان يبعثك ربك مقاما محمودا) مقاما ظرفيت اوزره منصوبدركه يقيمك مقاما ديمك اولور ويا تقدير ذا ايله حالدر وعسى للترجى وجناب نبوتدن ترجى ظاهر اما حضرت باريدن عز وعلا ترجى وقوعى ايجابدر ديديلر (حدثنا) وفى نسخة اخبرنا (الشيخ ابو على الغسانى الجيانى) غسان يمنده برقبيله اسميدر وجيان فتح جيم وتشديد مثناة تحتيه ايله بو وزن شداد ديار اندلسده بربلده در (فيما كتب به الى بخطه) بالمشافهه دكل اجازتدن برنوعدركه حكم اتصال جارى اولور (ثنا سراج بن عبد الله القاضى ثنا ابو محمد الاصيلى ثنا ابو زيد) المروزى (وابو احمد) محمد بن يوسف بن مكى الجرجانى (قالا ثنا محمد بن يوسف) الفربرى (ثنا محمد بن اسمعيل) سلطان المحدثين حافظ بخارى (ثنا اسمعيل بن ابان) فتح همزه وتخفيف باء موحده ايله علمنقول دروصرف وعدمى جائزدر ايكيوز اوتوز التى سنه سنده جانب بهشته خرامان ايلدى عن آدم بن على) العجلى (قال سمعت ابن عمر) عبادله دن صحابهٔ مشهوردر رضى الله عنه وعن ابيه (يقول) حال ويا مفعول (ان الناس يصيرون يوم القيامة جثا) ضم جيمله مقصور ومنون وكسر جيم جائزدر جمع جثوة فى الاصل تودهٔ خاك

معناسنه بعده جماعت معناسنه مستعاردر (كل امة تتبع نبيها تقولون يا فلان اشفع لنا يا فلان اشفع لنا) يعنى روز آرام وز قيامتده ناس بر جماعت اولوب هر امت پيغمبرلرنه تابع وپيرو نام نام بيلرى ايله نداايدوب اى فلان هول موقفدن رهاياب اولمزه بزم ايچون شفاعت ايله ديو دادرس لسان استشفاع وسؤال اولدقلرنده نفسى نفسى ديو اول نبى شفاعتنه عدم قدرتنى بيان ايليه (حتى تنتهى الشفاعة الى النبى صلى الله عليه وسلم) تاكم شفاعة عظمى اول دستگير كنهكاران امم عليه سلام الله الاتم جنابنه رسيده اولوب اول عاجزان عصات حقنده بذل كنج شفاعت بيوروب دركاه كبريادة شفاعتى مقبول اوله (فذلك) ما ذكر من الشفاعة (يوم يبعثه الله المقام المحمود) ويوم ظرفيت اوزره منصوبدر يعنى اول روز پردهشت اول كوندركه جناب كبرياء عز وعلا حبيبى حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلمى مقام شفاعت عظمىيه بعث ايدرديدى (وعن ابى هريرة رضى الله عنه سئل عنها رسول الله صلى الله عليه وسلم يعنى) ضمير يعنى ابو هريره يه راجعدر (قوله عسى ان يبعثك ربك مقاما محمودا فقال هى الشفاعة) ضمير هى شفاعته ويا بالتجوز آيه شريفه يه راجعدر اولا مقام وانث رعاية للخبر والحاصل ابى هريرة رضى الله عنه طريقندن روايتكردهٔ احمد وبيهقى اولان خبرده جناب شفيع روز جزا عليه اكمل التحايا حضرتلرى معناى آيه جليله دن استفسار اولندقده فصل قضايه موافقه شفاعة عظمى دردو بيورديلر (وروى كعب بن مالك عنه عليه الصلاة والسلام يحشر الناس يوم القيامة فاكون انا وامتى على تل) فتح مثناة فوقيه ولام مشدده ايله تودهٔ خاك (ويكسونى ربى حلة خضراء) حله ضم وتشديدله برده ومطلقا كسوهٔ نفيسه ده شايعه در (ثم يؤذن لى) بناء مجهول له (فاقول ما شاء الله ان اقول فذلك المقام المحمود) امام كل احمد بن حنبل مسند التخريج ايلديكى خبرده كعب رضى الله عنه بو وجهله شعله فروز مجلس روايتدركه حضرت سيد البشر وشفيع المحشر صلى الله عليه وسلم بيورركه ناس قبورندن قيام وبراى محاسبهٔ اعمال جمع اولورلر بن وامتم برجاى بالا تودهٔ خاك بالك والا اوزره قيام ايدوب جناب رب كريم بكا اكرام جسيم برله برخلعت سبز كون الكا اوالباس بيوروب بعده دركاه معلاى كبريادة تكلم واهل محشر ايچون شفاعته مأذون قيلنوب محامد لايقه ايله محمدتكو وشفاعتجو اولورم كه رفعت مقام وبراى شفاعت فرمان كرد كار عالم جل وعلا صدورى وشفاعت عظمى ايله قيام ظهورى مقام محمود وجاى مسعود اولوب غبطه فرماى اولين وآخرين وانبيا ومرسليندر (وعن ابن عمر وذكر حديث الشفاعة) وذكر برمقدره عطف اولور يعنى عبد الله بن عمر رضى الله عنهما سوق ايتديكى خبرده حديث شفاعتى ذكر ايدوب بيوردى (قال فيمشى) ذكر قولندن بدلدر (حتى يأخذ بحلقة الجنة فيومئذ يبعثه الله المقام المحمود الذى وعده) شاه سرير لولاك صلى الله عليه وسلم ما دارت الافلاك روان اولوب حلقه كيردر بهشت اولور اول وقت رب الارباب عم نواله حضرتلرى جناب حبيب الله صلى الله عليه وسلمى مقام محموده بعث ايدركه قرآن كريمنده انكا وعد بيورمش ايدى (وعن ابن مسعود عنه عليه الصلاة والسلام انه) موعود به اولان مقام (قيامه عن يمين العرش مقاما لا يقومه غيره يغبطه فيه الاولون والآخرون) يغبط برنه يضرب غين معجمه وباء موحده وطاء مهمله ايله كشى كندى نفسنه صاحب نعمتك نعمتى من غير ارادة زوال نعمته تمنى ايلمكدر يعنى مقام محمود اول حضرتك يمين عرش برينده برمحل منيعه قيام بيورملريدركه قرب معهود ايله تقرب برفرده ميسر دكلدر وپيشين وپسين امم وناس اول مقام رفيع واعلايه غبطه ورشك ايدرلر (ونحوه عن كعب والحسن) كعب الاحبار وحسن بصرى رضى الله عنهمادن روايت بيوريلن خبر عين مروى ابن مسعوددر (وفى رواية هو المقام الذى اشفع لامتى فيه) يعنى بو مقام محمود اول محل مسعوددركه امتم ايچون اول جاى والاده شفاعته قيام ايدرم بيورديلر وشفاعة مذكوره سائر ناسه اولان شفاعة عظمى دن معدوددر ديمشلر (وعن ابن مسعود قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انى لقائم المقام المحمود قيل وما هو قال ذاك يوم ينزل الله تبارك وتعالى عن كرسيه) انى ابتداء كلامده كسر همزه ايله در ومقام ظرفيت ويا مصدريت ايله منصوبدر وبعض نسخده على كرسيه واقعدر وكرسى عرشك غيريدر وحديث شريف متشابهاتدندر زيرا بارى تعالى عز شانه نزول وجهت آسا اجسامدن منزه ومراد عظمت وجلال الله تجلى للعباده تمثيلدر يعنى شاه سرير اصطفا عليه اكمل التحايا بيورديلركه بن مقام محموده قائم اولورم واصحاب كرام پرسش مقام ايلد كلرنده لب جنبان جواب اولوب اول بركوندركه حضرت پادشاه جهان آفرين عمت نواله فصل قضا ايچون بندكانته هيبت وجلال الله اقبال وتجلى ايدر بيورديلر (الحديث) روايتكردهٔ امام احمد اولان حديثك تمامنه امعان نظر ايله فيئط كما يئط الرحل الحديد من تضايقه به وهو بسعة ما بين السماء والارض ويجاء بكم حفاة عراة غرلا فيكون اول من يكسى ابراهيم فيقول الله تعالى اكسوا خليلى فيؤتى بريطتين بيضاوين من رباط الجنة ثم اكسى على اثره

نم اولوم عن يمين الله مقاما يغبطني فيه الاولون والآخرون انتهى (وعن ابى موسى عنه عليه الصلاة والسلام)
روايتكردهٔ ابن ماجه اولان خبرده عبدالله بن قيس الاشعرى رضى الله عنه دن مروى فخر عالم صلى الله عليه وسلم
بيورمشلركه (خيرت بين ان يدخل) بناء فاعل يا مفعول له (نصف امتى الجنة وبين الشفاعة فاخترت الشفاعة لانها)
وجه اختيارى بيان بيورر (اعم اترونها) همزهٔ استفهام وضم مثناة فوقيه وفتح را ايله ضمير شفاعته راجع اولور
(للمتقين) جمع متق بكسر القاف اسم فاعل من التقوى وفى نسخة للمؤمنين (ولكنها للمذنبين الخطائين)
جمع خطاء يعنى امة اجابتمك نصفى بهشت برينه ادخال بيورلمق ايله مستوجب دوزخ اولان كنهكارانه شفاعت ايتمك
ميانه سنده جناب كبريا قبلندن مخير قلندم پس نصف امتم داخل جنان اولمرى اوزره شفاعتى اختيار ايتدمكه
امر شفاعت جمله يه شامل ونصفدن بسيار تردر وسز اول شفاعت كبرايى ارباب تقايه مخصوص ظن ايدرسز بلكه
شفاعتم كنهكاران امت ايچون عامدر ديو تبشير ايتديلر امدى شفاعة مذكوره دخى فصل قضاده شفاعة عظمى نك
غيريدر (وعن ابى هريرة رضى الله عنه قلت يا رسول الله ماذا رد عليك فى الشفاعة) رد ضم را وشد دال مهمله ايله
مبنى لما لم يسم فاعله وما استفهاميه وذا اسم موصول بمعنى الذى واسم اشارت اولمق دخى جائزدر والرد الجواب يعنى
يا رسول الله امر شفاعتده اوزريكزه اجابت ايدلندر ديدم ياخود بعض نسخده ماذا ورد وقوعى برله معنا
مقام شفاعتده ازريكه ورود ونزول ايدن نه شيدر ديمك اوله (قال شفاعتى لمن شهد ان لا اله الا الله) سعادتله
بيورديلركه وان لم يكن من امتى وحدانيت حقه اقرار ايدن اوزرينه شفاعتم ورود ايدر ياخود تقديروانى
رسول الله كلامى اولوب اكتفاء بهاذكر اولندى (مخلصا) حال من الموصول (يصدق) تشديد دال مهمله ايله
اى يطابق (لسانه) نصبله مفعول يصدق ويا رفعله فاعليدر (قلبه) عكس ذلك يعنى خالصا الا كرها ونفاقا وحدانيت
ورسالته شهادت ايدن كسنه يه شفاعتم شايان اولور كه لسانى جنانى تصديق ايدر اولديغى حالده ناطقه پرداز كلمهٔ
توحيد اوله ياخود قلبى زبانى مصدق اوله ديمك اولور رواه البيهقى والحاكم (وعن ام حبيبه) دختر ابى سفيان بن الحرب
وخواهر معاويه اولان ام المؤمنين رمله وياهندر هجرتك قرق درد نجى سالنده غنودهٔ خاك عطرناك اولديلر
(قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اريت) ضم همزه وكسر را ايله اى اظهر الله لى وحيا ومشافهة او الهاما
(ما تلقى امتى من بعدى) تلقى لفظنه متعلق اولور وبعض نسخده بدون من واقعدر اى بعد ذهابى (وسفك بعضهم دماء
بعض) سفك فاعلنه مضاف مصدر وما تلقى اوزره معطوفدر وسفك صيغهٔ ماضى اوزره اوقى دخى غير بعيددر (فسبق
لهم من الله تعالى ماسبق للامم قبلهم فسألت الله تعالى ان يؤتينى شفاعة فيهم يوم القيامة) بيهقى وحاكم عليهما
الرحمة ام حبيبة رضى الله عنهمادن برقع كشاى روايت اولدقلرى خبر جليلده اول طبيب دردكنه وچاره ساز بندوش
صلى الله عليه وسلم بيوررلر بو كهنه سراى فانيدن راحتسراى سرور باقى يه توجه وذهابمدنصكره امتمه اصابت ايدن
نوائب ومصائب وبكديكرك خون ناحقنى سفك وريزان وقبل قهار ذو الجلالدن امم پيشينه سبق ايدن ابتلا وملم
انلره سبق ايتديكى احوال پرملالى حق تعالى مشافهة ارائه واعلام بيورمغين امتم حقنده شفاعة روز جزا
بكا بخشندهٔ خدا اولمسنى جويا اولدم بيورديلر (ففعل) اى اعطاه ما سأل (وقال حذيفة) بالتصغير بن اليمان الصحابى
صاحب سر رسول الله صلى الله عليه وسلم ورضى الله عنه (يجمع الله الناس فى صعيد واحد) دراصل معناى صعيد
خاكدر بو مقامده ارض محشر مراد اولنور وناس ثقلين انس وجن ويا اقتصارا على الاشرف انس مراد اولنه
(حيث يسمعهم الداعى) ضم تحتيه ايله مضارع اسمع وحيث ظرف مكان ثم اوزره مبنيدر (وينفذهم البصر) فتح
يا مثناة ويا ضم تحتيه وكسر فا ايله (حفاة) جمع حاف پابرهنه (عراة) جمع عارى وقيل جمع عريان حاليت اوزره
منصوبلردر (كما خلقوا) حال (سكوتا) جمع ساكت لفظ ناس ويا خلقوا ضميرندن حال اولور (لا تكلم) اصلى تاتين ايله
لا تتكلم اولوب تخفيف اولندى (نفس الا باذنه) موقوفا روايتكردهٔ بيهقى ونسائى اولان خبرده حذيفه رضى الله عنه
تحديث بيوررركه رب العالمين جل جلاله ثقلينى برجاى هموار وميدان بهناده حشر وبرحيثيتله جمع ايدركه برداعى
انلرك جملهسنه صوت وصداسنى اسماع ايدر واول زمين استواده برو جهله مجتمعين اولهلركه بصر ونظر انلرك جملهسنه
نكاه ايتسه نفوذ وتجاوز ايليه سر وپا برهنه اول افرينشده عريان اولدقلرى كبى خاموش وهيچ كس كفتاره اقتدارى
اوليه مكر اذن پروردكارله قدرتياب اوله پس منوال محرر اوزره نامى حشر ايليه (فينادى) بناء مجهول له (محمد
صلى الله عليه وسلم) بالتنوين نائب فاعلى وغير منون ضم اوزره مبنى در وندا معناى ظاهرى اوزره يا محمد دينلوب
حرف ندا محذوفدر وفى نسخة فينادى يا محمد (فيقول لبيك وسعديك) مصدريت اوزره منصوباندر اى اجبتك اجابة
بعد اجابة واسعدك بطاعتى لك (والخير فى يديك والشر ليس اليك) لفظ يد فى الاصل اسم جارحه اما نعمت وملك

وتصرف

وتصرف وقوت وقدرت ايچون استعاره قلندى بارى تعالى يه اضافه اولندقده معناى مجازى مراد اولنور يعنى خير
بر يد قدرت ودست تصرفكده در وماعدا الكلم الطيب شر وشوردركاشكه صعود ايتمز ديمكدر (والمهتدى من
هديت) تعريف طرفين حصر افاده ايدر اى لا يهتدى الا من هديته يعنى هدايتكه موفق اولان ذات هدايتله خلق
وطاعتكه توفيق بيورديغك كسنه در (وعبدك بين يديك) فخر عالم صلى الله عليه وسلم كندى نفس نفيسنى مراد
ايليوب مقام عبوديتده بو قولك سنك دركاه الوهيتكده واقف وامركه فرمانبردر (ولك واليك) اى امره كله لك
فانه عبدك (لا ملجا) همزه وقصرله در للازدواج (ولا منجا) بلا همزه (منك الا اليك) دركاه احديتكدن غيرى جاى
ملاذ ومناص ونجات وخلاص ناياب عبدكه مصير ومرجع سن سن (تباركت وتعاليت) خير واحسانك مزداد
وعالى وذات وصفاتكده قدر جليلك متعاليدر (سبحانك رب البيت) رب ندا اوزره منصوب يا رب البيت ديمكدر
ويا رفعله مبتداء مقدره خبر اولور وبيت كعبه ويا بيت معمور مراد اولنور چونكه بيت حلولى اشعار ايتمكين احترازا
عن التوهم كلمهٔ تنزيه تقديم بيورلدى (قال) معلوم من السياق قائل حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم ويا راوى
خبر حذيفه در (فذلك) مقام جمع ومناجات (هو المقام المحمود الذى ذكره الله) عسى ان يبعثك ربك مقاما محمودا
كريمهسيله فرقان مجيدنده تشريف ايلديكى مقام اول جاى والا ولطيفه دزديلر (وعن ابن عباس) رضى الله عنهما
(اذا دخل اهل النار النار واهل الجنة الجنة) جر اول ونصب ثانيله (فتبقى آخر زمرة من الجنة وآخر زمرة من النار
فتقول زمرة النار لزمرة الجنة ما نفعكم ايمانكم فيدعون ربهم ويضجون) صدر خبرده اهل دوزخى تقديم تنزيه وترغيب
وبعد النقمة نعمتى ذكرا وقع فى النفس اولديغيچوندر وزمرهٔ جماعة قليله وما استفهام انكاريه ويا نافيهٔ خبريه
در وضمير يدعون اهل جنتدن زمرهٔ مختلفه يه راجعدر ويضجيج ضاد معجمه وجيم ايله فزع وجزعدن ناشى صيحه در يعنى
اهل دوزخ جحيمه واهل بهشت نعيمه دخول ايتدكلرنده ارباب دوزخ واصحاب جناندن برر فرقه باقى قالوب اهل نار اهل
جنته لوم ايدوب ايمانكز سزه سودمند اولمدى ديو سرزنشه اغاز ايدهلر اول فرقهٔ عاقبت محمود كريان وصيحه كنان
دركاه سبحانه تضرع ونياز ايدهلر (فيسمعهم اهل الجنة) دخول ايله واصل سرمنزل امن وامان اولنلرك اول جماعة
قليله دن الامان والغياث صدالرى كوشزدلرى اولدقده (فيسألون آدم وغيره بعده فى الشفاعة لهم وكل يعتذر حتى
يأتوا محمدا صلى الله عليه وسلم فيشفع لهم فذلك المقام المحمود) يعنى داخل بهشت برين اولنلر جناب صفى الله وسائر
اولو العزم انبيادن اول فرقه نك سلامت ونجاتلرى ايچون التماس شفاعت ايلدكلرنده هر برى بر عذرله اعتذار
ايدهلر تا كم متوج تاج كرامت وشفيع مشفع روز قيامت محمد صلى الله عليه وسلم جنابنه رومال واول كروه دردمندان
حقنده دريوزهٔ احسان وبرء الساعه شفاعتنى خواهان اولدقلرنده انلره شفاعت ايليوب جميع انبيا اوزره فضلى باهر
اولمغين مقام محمود جاى شفاعت معهوددر (ونحوه عن ابن مسعود ايضا ومجاهد) معناى خبر ماسبق نظيرى
ابن مسعود ومجاهددن مرويدر (وذكره على بن الحسين) نوادهٔ حيدر كرار اولان امام زين العابدين رضى الله عنهدر
(عن النبى صلى الله عليه وسلم) كما تقدم جناب على محترم نقل بيورمشلردر (وقال جابر بن عبد الله) الانصارى
الصحابى رضى الله عنه (ليزيد الفقير) ابن صهيب تابعى كه ابو حنيفه واصحاب كتب ستة يزيد عليه الرحمه دن روايت
ايتمشلردر مشار اليه فقار ظهرندن ضرب اولنمغله فقير تلقيب اولندى (سمعت) فتح تاء خطابله اصلى اسمعت همزهٔ
استفهام حذف اولنمشدر (بمقام محمد صلى الله عليه وسلم) يعنى اى جابر (الذى يبعثه الله فيه) جابر رضى الله عنه يزيده
سؤال ايدوب مقام محمود محمد عليه السلامدن برشىء روايتى كوشزدك اولديمى ديو عسى ان يبعثك ربك مقاما محمودا آية
شريفهسندن استفسار ايلدى (قال نعم قال فانه مقام محمد صلى الله عليه وسلم المحمود الذى يخرج الله به من يخرج) بضم
ثم كسر (يعنى من النار) ضمير به رسول اللهه ويا مقامه راجع اوله يعنى يزيد جواب ادا اولوب بكا افاده بيورديغكز
لفظى استماع ايلدم ديدكده جابر رضى الله عنه بيورديلركه اول مقام مسعود حضرت محمد صلى الله عليه وسلم جنابنه
خاص اولان مقام محموددركه حضرت الله جل شانه جهنمدن اخراج ايلديكى عصاة عامهٔ مؤمنينى انك بركت وسببيله
اخراج ايلدى (وذكر حديث الشفاعة فى اخراج الجهنميين) يعنى فوجا فوجا وزمره زمره اولان ذواتى ناردن
خلاصده خبر شفاعتى جابر رضى الله عنه ذكر وروايت بيورديلر (وعن انس نحوه وقال هذا) اخراج مذكوره (المقام
المحمود الذى وعده) اى الله سبحانه (وعن سلمان) الفارسى اوچيوز ويا بشيوز سال معمر اولدقلرى شهرتيافتهدر (المقام
المحمود هو الشفاعة فى امته يوم القيامة) لانه هو البادى فى مقام الشفاعة ويتبعه الانبياء فى تلك الساعة (ومثله
عن ابى هريرة) كما فى الصحيحين (وقال قتادة كان اهل العلم يرون) صيغهٔ فاعله من الرأى او بصيغة
المفعول اى يظنون (المقام المحمود هو شفاعته يوم القيامة) يعنى تابعى مشهور قتاده رحمه الله بيوردركه اكابر صحابه

واجلاء تابعين راى رزين وظن مستبينلرى بو اولديكم مقام محموددن مراد اول حضرتك عامهٔ خلقى عذاب
موقفدن رها وراحتياب اولمرينه درگاه كبريادن شفاعتيدر (وعلى ان المقام المحمود هو مقامه عليه الصلاة والسلام
للشفاعة مذاهب السلف من الصحابة والتابعين وعامة ائمة المسلمين وبذلك جاءت الشفاعة مفسرة فى صحيح الاخبار
عنه عليه الصلاة والسلام) يعنى دخى رأى ارباب علم مقام محمود اول حضرتك ساحهٔ كبريده شفاعت عظمى مقامى
اولديغى صحابى وتابعين ومجتهدين ومفسرين ومحدثين مذهب ومسلكيدركه بروفق ماذكر اول حضرتدن شرف
يافتهٔ صدور بولان صحيح اثارده مقام محمود شفاعتله مبينه ومفسره ورود ايلدى (وجاءت مقالة فى تفسيرها شاذة عن
بعض السلف يجب ان لا تثبت اذلم يعضدها صحيح اثر ولا سديد نظر) يعنى امام مجاهد آسا بعض قدمادن مقام محمود
تأويلنده نقل ثقاته مخالفه مقالهٔ منفرده وشاذه ورود ايتمكين تحرير وتثبيته عدم جواز ايجاب ايدركه منقول
ومعقولدن موافق سداد ورشاد اثر صحيح اول خبر ضعيفه تقويه داده اولمدى (ولو صحت لكان لها تأويل غير منكر)
بعض اسانيدك صحتى فرض اولنسه بنه جمعا بين الادلة عند ارباب النظر معتبر ومعروف تأويل ومقامه شايان
توجيه وتعبير ظهور پذير اولوردى حاصلى امام مجاهددن مروى يجلسه معه على العرش كلام مشكل پيام وعبدالله
ابن سلامدن محكى يقعده على الكرسى وامثالى اخباريدركه ظاهرا منكر من القول ردى موجب گفتاردر (لكن ما فسره
النبى صلى الله عليه وسلم برده) تشديد دال مهمله ايله وبعض نسخده فتح ياء مثناة وكسر را وتخفيف دال ايله ضبطى
قول آتى يه ملايمدر اما مقام محمود تفسير كردهٔ نبى وروداولان معنى خلافنى رد ودفع ايدر (فلا يجب ان يلتفت اليه مع
انه لم يأت فى كتاب ولا سنة ولا اتفق على المقال به امة وفى اطلاق ظاهره منكر من القول وشنعة) بضم فسكون يعنى
تأويليله اول خبر شاذه التفات ايجاب ايتمز مع هذا كتاب الله وحديث رسول اللهده ورود ايتمديكه تأويله محتاج اوله
ومجتهدين وعلماء امت بو مقوله گفتار وتأويله اتفاق ورغبت ايتمديلر ظاهر لفظى اطلاقده ايسه كلام ناهنجار وگفتار
ناهموار وشناعت دثار اولديغى هويدادر (وفى رواية انس وابى هريرة وغيرهما دخل حديث بعضهم فى حديث
بعض) روايتكردهٔ شيخين اولان حديث شريفده رواتك روايتلرى لفظا ومعنا روايت ديگره موافقه ايلدى
(قال عليه الصلاة والسلام يجمع الله الاولين والآخرين يوم القيامة فيهتمون) افتعال من الهم حزن وعزم وتصميم
معنالرينه در (او قال) شك من الراوى (فيلهمون) بناء مجهول ايله الهامدن اوله (فيقولون لو استشفعنا الى ربنا) يعنى رب
الارباب سريع الحساب ساحهٔ محشره اولين وآخرينى جمع ايلدكده اهل محشر اندوهناك اوله لر ياخود قبل حقدن الهام
اولنوب ديه لركه اگر هول موقفدن بزى خلاص ايچون عندالله كبراى بريه دن جوياى شفاعت اولسيدق رهاياب
اولور ايدك ديه لر اما حرف لو براى تمنى ايسه جوابى نابايدر (ومن طريق آخر عنه عليه الصلاة والسلام ماج الناس
بعضهم فى بعض) روايت آخرده اول حضرت عليه التحية دن مرويدر ناس كمال تحير واضطرابلرندن بربرينه كرفت اوله لر
(وعن ابى هريرة) روايتكردهٔ شيخين اولان خبر شفاعتده ابى هريرة رضى الله عنه جنابندن مرويدركه بيوردلر
(فتدنو الشمس فيبلغ الناس من الغم ما لا يطيقون ولا يحتملون) عطف تفسيردر (فيقولون الا تنظرون من يشفع
لكم فيأتون آدم فيقولون زاد بعضهم انت آدم ابو البشر خلقك الله بيده ونفخ فيك من روحه) بارى تعالى يه
روحك اضافتى براى تعظيم واختصاص ونفخ روحى جسده متصله ايجاد بيورمسيدر (واسكنك جنته)
جنة معروفه ياخود روى زمينده بر بستان اوله (واسجد لك ملائكته وعلمك اسماء كل شئ اشفع لنا عند ربك حتى
يريحنا من مكاننا) اى يحصل لنا راحة (الا ترى ما نحن فيه فيقول ان ربى غضب اليوم غضبا لم يغضب قبله مثله
ولا يغضب بعده مثله ونهانى عن الشجرة) اى عن الاكل منها شجره دن مراد گندم اولان انكور ياخود براوله كه
مجازا شجر تسميه قيلندى (فعصيت نفسى نفسى اذهبوا الى غيرى) تكرير نفسى تأكيد وبياندر حاصل كلام اهل
محشر اوزره تاب خورشيد بر ميل مسافه نزديك اولدقده طاقت شكن وتحمل گداز اندوهناك اولوب يكديكره
ديه لركه نشكاه ايدرميسز سزلره كم شفاعت ايليه ديدكلرنده جناب صفى الله عليه السلامه رومال ايليوب زارى كنان
ثناخوان اولوب سن ابو البشر آدم صفى سن صانع بيچون ذات همايونكى بى واسطه پدر ومادر دست قدرتيله عدمدن
ايجاد ايدوب جسد شريفكه متصله روح احسان ايليوب بستان لطيفنده اسكان وتحيه لك فرشتگانى سكا سجده
ايتمكه امر وفرمان واسماء كل شئ تعليم واعلان ايلدى امدى درگاه كبرياده بزلره شفاعت ايله تاكه هول محشر وموقفدن
رها ايله راحتياب اوله لم وطاقت ربا اولان هول وحيرتى معاينه ايدرميسز ديدكلرنده آدم عليه السلام اظهار عجز
واعتذار ايدوب قهار ذو الجلال اولان رب متعال اليوم غضبنى اشكار ايلديكم اول وآخر بوكه ماتند غضبناك اولمدى
واولمز لاجرم بانى اكل گندمدن نهى ايدوب كندوم كندومه متابعت ايتمارمه مخالفت ايلدم فلاجرم كندو جرمم اعرنده

نفسه له

نفسه له مشغولم غيرى پيغمبردن طلبكار شفاعت اولك ديه (اذهبوا الى نوح) يعنى اب ثانى اولان نوح عليه السلامه
مراجعت ايدك (فيأتون نوحا فيقولون انت اول الرسل الى اهل الارض) كفار وفجاره روى زمينده اول بعث
اولنمغله ارسال بيورلدى والا آدم عليه السلام دخى اولاد ابرارى اوزرلرينه مرسلدر (وسماك الله عبدا شكورا)
نوح عليه السلام هر حالده شكر شكر ايله رطب اللسان اولمغين امم سالفه وصحف قديمه ده شكور لقبيله بنام
ومذكور اولمشدر (الا ترى ما نحن فيه الا ترى ما بلغنا به) سكون غين معجمه ايله اى ما وقعنا فيه من الكرب (الا تشفع
لنا الى ربك فيقول ان ربى غضب اليوم غضبا لم يغضب قبله مثله ولا يغضب بعده مثله نفسى) بعض نسخده ان ربى
غضب اليوم الخ عبارتى مصرحه در (قال فى رواية انس ويذكر خطيئته التى اصاب) صفة خطيئة وعائدى
محذوفدر اى اصابها (سؤاله ربه بغير علم) خطيئه يى تفسير اولور وسؤال منصوب بدل ويا عطف بيان
وبغير علم قولى مصدر محذوفك صفتى ويا حال اولور اى سؤالا بغير علم يعنى رب ان ابنى من اهلى سؤالنى مراد ايدركه
كندويه اصابت ايدن زله سنى يادايتمدى واول خطيئه بغير علم حضرت قهار منتقم جل جلاله حضرتلرندن
پسرى كنعانك غرقاب طوفان غضبيدن نجاتنى درخواست اولدى (وفى رواية ابى هريرة رضى الله عنه
وقد كانت لى دعوة دعوت بها على قومى) يعنى نوح عليه السلام جنابنه باعث خجلت وبادئ مقدرت اولان قضيه
دعوت خاصه سى غير محلنه صرف اولوب بن دعوت مستجابه مى قومك هلاكنه سوق وصرف ايتديكم
اجلدن شرمسارم ديه لر (اذهبوا الى غيرى اذهبوا الى ابراهيم فانه خليل الله فيأتون ابراهيم فيقولون انت نبى الله
وخليله من اهل الارض اشفع لنا الى ربك الا ترى ما نحن فيه فيقول ان ربى غضب اليوم غضبا فذكر مثله)
اى مثل ما تقدم (ويذكر ثلاث كلمات كذبهن) يعنى ناس نبى كريم جناب ابراهيم عليه سلام الرحيم پيشگاهنه
چهره ساى اولوب نعوت جليله سنى تعداد ايدوب جناب دولتمآبك حضرت پيغمبر كردگار وخلت ايله
اهل ارضدن منفرد ومختار وشفاعته سزاوارسن بز گرفتار پنجهٔ اوزارى خلاصه حضرت پروردگار
درگاهندن شفاعت ايله هول وحيرتى مشاهده ايدرسك ديدكلرنده نظير گفتار ماتقدم نوح وآدمله
اعتذار ايدوب اوچ كلمه كه دروغ شكلنده عالم دنياده گويا اولديغى موادى ياد ايلدى وانلر پرستش اصنام
ايچون دعوت اولندقده صحيح المزاج ايكن انى سقيم ديديكى ومالك جابر حليلهٔ جناب خليل اولان ساره يى طلب
ايتدكده خواهرمدر ديدى وبتانى شكست ايتدكده بل فعله كبيرهم هذا ديو اعتراض ايتمشلردر (نفسى نفسى لست
لها) بن كنديمك خلاصنه مشغولم شفاعته اهليت ولياقتم يوقدر (ولكن عليكم بموسى) اما كليم الالهه ملازمت ايدك
ديو بيوره لر عليكم اسم فعل اى الزموه وباء بموسى زائده در بعده مزيه موسى يى بيان بيورر (فانه كليم الله) زيرا
موسى عليه السلام حق سبحانه وتعالى ايله شفاها بلا واسطه مكالمه ايلدى (وفى رواية اخرى فانه عبد الله اتاه الله
التورية) يعنى قبل القرآن اعظم كتب ديان اولان تورية جليل الشانى اكا اعطا ايلديكى عبدناصدر (وكلمه وقربه
نجيا) دخى بالمشافهة كلاميله تكريم ومناجاتيله تقريب وتعظيم بيورديغى پيغمبردر ديه لر (قال فيأتون موسى
فيقول لست لها ويذكر خطيئته التى اصاب) بعده جناب كليم الله صلى عليه الالهه دن استشفاع برله حضورنه روان اوله لر
انلر دخى شفاعته اهليت نابايدر ديو قصهٔ كريمهٔ وما اعجلك عن قومك يا موسى جليله سى ضمننده وقوعيافته زله سنى
ياد ايله معذرتخواه اوله (وقتله النفس) دخى اهلاك قبطى ماده سن ذكر ايليه (نفسى نفسى ولكن عليكم بعيسى
فانه روح الله وكلمته فيأتون عيسى فيقول لست لها ولكن عليكم بمحمد صلى الله عليه وسلم عبد) مجرور ابدل ورفعى
ونصبى دخى جائزدر (فانه عبد غفر له ما تقدم من ذنبه وما تأخر) حاصلى پيام موسى عليه السلام دخى جناب عيسى يه
حواله وانلر دخى عدم لياقت شفاعتله معذرتجوى ودردو اتمام صاحب مقام محمود عليه صلوات المعبود حضرتنه
دلالت بيوروب انك خزائن لطف وكرمندن دريوزهٔ عنايت وخواستكار شفاعت واول والاهمم بسيار كرمدن
چاره جوى علهٔ عصيان اولك كه محمد صلى الله عليه وسلم بندهٔ خاص الخاص آله دركه پيشين وپسين گناهندن مغفور
وشفاعته جدير واحرادر ديو درگاه شفاعت دستگاهه روان اوله لر (فاوتى) صيغهٔ مجهول ايله (فاقول) فاء فصيحه
(انا لها فانطلق فاستأذن على ربى فيؤذن لى) بناء مجهول ايله (فاذا رأيته وقعت ساجدا) يعنى اهل موقف بكا ايتان
اولنوب شفاعت جويان اولدقلرنده بن شفاعته اهل واحرا شفاعت بنمچون مدخردر ديو درگاه كبريايه تقرب واستيذان
ومحل اجابت اولان جاى كرامت واحسانه بكا دخول ايله اذن همايون سبحانى شرفيافتهٔ صدور وعيانا رؤيهٔ جمال
حضرت رحمانله مشرف اولديغمده تعظيما للديان درگاه حضرتنده سجده ايليم (وفى رواية فاتى تحت العرش فاخر
ساجدا) قال الراغب خر بمعنى سقط يسمع معه صوت كصوت خرير الماء والريح مما يسقط من علو انتهى امدى ذلك

انلر بر حمد خدا ایله تسبیحدر نکاشته حریر تحریر تلسانی اوزره اول حضرتك تحت العرشه تشریف ایلدیکی مکان
محضة العرشله بنام برسرای والا جنابدرکه اهل جنت رؤیة جمال رب العزتله هر جمعه واعیادده اول جای دلشاد
وعلیایه جمع اولوب مطلب اعلی اولان مشاهدهٔ لقاء کبریا عزوعلا ایله بهره یاب اوله لر (وفی روایة فاقوم بین یدیه فاحمده
بمحامد لااقدر علیها الان یلهمنیها الله) ضمیر یدیه حق تعالی یه راجع وکمال قربی تمثیلدر ویاعرشه عائد اوله یعنی مقام
قربیتده قائم اولوب شایستهٔ ذات کبریامی اولان محامد وتحایا ایله محمدت کو اولا مکه حالا اول ستایش وحمدله لب
جنبان اولامغه مکنتیاب دکلم مکر قبل حقدن درونه الهام بیوریله (وفی روایة فیفتح الله علی من محامده وحسن
الثناء علیه) ماقبلنه عطف تفسیر ویا بالمغایرة تأسیس اوله (مالم یفتحه علی احد قبلی) ولابعدی من باب الاکتفاء
وفتح کشایش کلیدو باب اسا ازالهٔ اغلاق حسیدر بعدذا من غیره مرانداه حصول مرامده شایعدر یعنی فتاح
کریم اوزره محامد وحسن ثنا ایله بنمیچون برشیء عظیم وکنج عمیم کشاده بیوره که بندن مقدم ومؤخر برکسه یه فتح
ایتمدی اوله (قال فی روایة ابی هریرة رضی الله عنه فیقال یا محمد ارفع رأسك وسل تعط واشفع تشفع) فعللان جواب
امرده مجزوما ندر یعنی ساجدا ولدیغم حالده یا محمد باشك سجوددن رفع ومرامك عرض ایله هرشاهباز مرادکه
سرادق رسالتکدن سرآغاز پرواز ایلیه اوج هواء قربده قبول والتزام مالا یلزم ایدن امتك حقلرنده شفاعت ایله درکاه
عزتمده مقبولدر دیونداه اولندقده (فارفع رأسی فاقول یارب امتی یارب امتی فیقول ادخل من امتك من لاحساب
علیه من الباب الایمن من ابواب الجنة وهم شرکاء الناس فیما سوی ذلك من الابواب) وابواب هشت بهشت باب
الصدقة وباب الصوم ویقال له باب الریان وباب الجهاد وباب التوبة وباب الکاظمین وباب الراضین وباب الصلاة وباب
الایمن کما بینه المصنف فی شرح مسلم والحاصل خطاب عزت ورود ایدوب اتقیای امتکدن غیر معاتب اولنلری باب ایمن
بهشتدن ادخال جنان ایله اکر اول باب همایونی اختیار ایدرلر ایسه کرچه باب ایمندن ماعدا سائر ابواب جناندن
دخوله اتقیای امت همچنان غیرلره شریك ومرخص لردر (ولم یذکر فی روایة انس رضی الله عنه هذا الفصل) یعنی
ابو هریره دن مروی خبرده یا محمد ارفع رأسك الی هنا عبارات یاد بیورلیوب (وقال مکانه) انك بدلی روایت بیورلدیکه
(ثم اخر ساجدا فیقال لی یا محمد ارفع رأسك وقل یسمع لك واشفع تشفع وسل تعطه) والضمیر لما سأل وبا برای وقف
هاء سکته اوله (فاقول یارب امتی امتی فیقال انطلق فمن کان فی قلبه مثقال حبة من بر اوشعیر من ایمان) مثقال کسر میم
وسکون ثائه ایله موازن معناسنه درومن اولی حبه یی وثانیه مثقالی بیان ایدر وسنجیدهٔ میزان قیلنان صحف اعمالدر
ویا جواز تجسیم اعراض اوزره نفس اعمال اوله وامور آخرت خود امور دنیا ایله مقایسه اولنمز والله اعلم بحقیقته
(فاخرجه) بقطع الهمزة امر من الاخراج معطوف علی الامر قبله یعنی طرف پادشاه جهان آفرین حضرتلرندن بکا
خطاب بیوریله که واردرونده دانهٔ کندم ویا جو ورتنده ثمرات ایمانی اولان بنده کانی آتش دوزخ پرشرار ویا موقف
عار وشناردن تخلیص واخراج ایله (فانطلق فافعل) بندخی مقام شفاعتدن روان وامر ایزد سبحان ایله فرمانبر اولورم
(ثم ارجع الی ربی فاحمده بتلك المحامد وذکر مثل الاول) بعده امقام قربه مراجعت ایدوب ملهم اولدیغم محمدت له ثنا
خوان اولورم بیوروب کلام اول آسا فاخر ساجدا الخ خبر شریفی یاد ایلدی (وقال فیه) روایتکردهٔ مسلم اولان
خبر مسلمده بیورر (مثقال حبة من خردل) حبه بر اوشعیر عبارت شریفه سی بدلیدر وخردل غایت صغرده ضرب
مثل معروف قدرکه قلت ایماندن کنایه بیورلدی (قال فافعل ثم ارجع وذکر مثل ما تقدم) یعنی الی ربی فاحمده بمحامد الخ (وقال
فیه) کما رواه مسلم (من کان فی قلبه ادنی ادنی ادنی من مثقال حبة من خردل) ادنی افعل تفضیل من الدنو فی الاصل
قرب مکان ویا زمان ویا قرب منزلت معناسنه اولوب بعدذا اکثر مقابلی اقلدن واکبر عکسی اصغردن وخیر ضدی
ارذلدن معبردر روایة صحیح مسلم وبعض نسخ شفا اوزره لفظ ادنی سه بار مکرردر وبو مقامده ادنی مابعدنه مبالغة
مضافه اولور ای اقل من الاقل (فافعل) یعنی درون دلده مقدار ذره اهل ایمانی دوزخدن اخراج ایدرم (وذکر فی المرة
الرابعة) یعنی درکاه آفریده کاره رجوعی وامر شفاعتده مرارا مراجعتی وقوع بولوب دردنجی کرده بیوررکه
(فیقال لی ارفع رأسك وقل یسمع واشفع تشفع وسل تعطه فاقول یارب ائذن لی فیمن قال لا اله الا الله) یعنی الهابکا اذن
شریفکی ارزانی قیل که کلمهٔ توحیدله رطب اللسان اولان بنده کان شانلرنده درکاه همایونکده شفاعتجوی اولم
(قال لیس ذلك الیك) خطاب عزت وارد اولوب یا محمد امر مذکور جنابکه مفوض دکلدر (ولکن وعزتی وکبریائی)
مقسم علیه تحققنه دال اولور قسمدر عزت وغلبه وقهر وکبریا ترفع عن الانقیاد معناسنه در (وعظمتی) معناده
متقاربه (وجبریائی) مدله یاء متکلمه مضاف وجیمك فتح وکسری جائزدر (لاخرجن من النار من قال لا اله الا الله)
اول خطاب پوش وعطاپاش جل جلاله حضرتلری بیوره کیم عزت وجلالم حقی سایبان حمایهٔ صمدانیه م ایجاب

ایلرکه من غیر شفاعة لا اله الا الله کلمه سیله کویا اولان مجرمان اهل ایمان قوللریمی شحنهٔ سیاستکاه دوزخدن اخراج
وازاد ایلیه م ولله الحمد والمنة (ومن روایة قتادة عنه) ای عن انس (قال فلا ادری فی الثالثة او الرابعة) یعنی راوی خبر
معتبر انس رضی الله عنه جنابندن شك واقع اولوب بلم که مراجعة ثالثه ده می یا رابعه ده می حالهٔ مذکوره صدور یافته
اوله دیو امام قتاده دن مروی بیدر معلوم عزت اولسونکه حدیث مذکور واشتکالدن خالی دکلدر دیمشلر زیرا اول خبر کروه
عصاة اهل محشر اولنلق اقتضا ایدوب آخر حدیث داخل نار وبعده اخراج اولنلرین ایجاب ایدر جواب باصواب اول
کروه پرشکوه ایکی فرقه اولوب بر فرقه موقف ومحشرده بلا عذاب شفاعة سید البشر ایله داخل جنان اوله وفرقهٔ
ثانیه داخل دوزخ اولوب بعدذا شفاعتله رهایاب اوله لر وکلامده طی واختصار هویدادر دیمشلر (فاقول یارب ما بقی
فی النار الا من حبسه القرآن ای وجب علیه الخلود) یعنی ذوالجلالا آتش دوزخده پسماندهٔ دام وقوف اولنلر همان
حکم جلیلکله ابد الابدین حبسی ایجاب ایدن کفار ومنافقیندر امدی (ان المنافقین فی الدرك الاسفل من النار ولن
تجد لهم نصیرا) آیهٔ جلیله سی (ان الله لا یغفر ان یشرك به ویغفر ما دون ذلك) کریمه سی ان الله جامع المنافقین والکافرین
فی جهنم جمیعا آیه نذارت احتواسی بونلرك مخلد فی النار اولمرین اقتضا ایدر (وعن ابی بکر) الصدیق (وعقبة بن عامر
وابی سعید) الخدری (وحذیفة) بن الیمانی (مثله) حدیث سابق نظیری مذکورین حضراتدن دخی مرویدر
(قال) رواة مشار الیهمدن هربری بیورر (فیأتون محمدا علیه السلام) یعنی اتباع انبیادن اشرف اهل محشر ویا علماء
بشر سرور ستوده سیر صلی الله علیه وسلم حضورنه کله لر (فیؤذن له) قبل رحماندن اول حضرت شفاعتله مأذون
بیوریله (وتأتی الامانة والرحم فیقومان جنبتی الصراط) امانت ضد الخیانت ورحم قرابه وجنبه ناحیه وطرف یعنی
بقدرة الله تعالی رحم وامانت تمثل وتجسم ایدوب امین وواصل وخائن وقاطع اوزرلرینه شهادت ایچون صراطك یمین
ویسارنده قائمه اوله لر ویا خود امانتدن مراد امانة کبرا اولان انا عرضنا الامانة علی السموات والارض کریمه سنده اولان
توحیددر ورحم کریمهٔ واتقوا الله الذی تساءلون به والارحام ایله یاد بیوریلان رحم اوله روایهٔ مذکوره وما تسدی
آثار مسطوره درکه حد تواتر معنوی یه رسیده درصراطی منکر اولان فرقهٔ معتزله اوزره ردصریحدر یحیی بن الیمان
علیه الرحمه دن رسیده در وایتدرکه کروه معتزله دن بری موی سرور یشی سیاه اولدیغی حالده مجلسمده خوابه واروب
بیدار اولدقده موی محاسنی سپید اولمش معاینه ایلدم چکونکی حالدن پرسان اولدیغمده معتزلی جواب اداء اولدیکه
عالم رؤیاده مشاهده ایدرمکه حشر ونشر اولوب بر جوی آتشین اوزره حد سیف آسا بر پل پرهول اراسته قلندی خلق عالم
اول معبردن عبور ایدوب نوبت بکا کلدکده بندخی چب وراسته میل ایده رك دهشت وهراسله مرور اثناسنده موی
سرور یشم سیاه ایکن اغاروب بیراولدم دیو نقل ایدوب اعتقاد باطله دن رجوع ایتمش (وذکر فی روایة ابی مالك عن
حذیفة فیأتون محمدا صلی الله علیه وسلم فیشفع لهم فیضرب الصراط) صاد وسین وزا ایله مویدن باریك وشمشیردن
تیز بر پل هولناکدر (فیمرون اولهم کالبرق ثم کالریح والطیر وشد الرجال) جیم ایله جمع رجل ضد المرأة ویا حاء مهمله
ایله جمع راحله والاول هو المعول وشد سرعة جری یعنی بعد الشفاعة هول موقفدن خلاصده جسر صراط قوریلوب
ناس عبوره درکار اوله لرکیمی من غیر مهلة ومشقة برقاسا سرعتله کذار بعدذا سرعت اولده امتداد زمانله باد
ومرغ اساروان وپران وبر فرقه دخی مردان چابك سیرکبی مرور ایده لر (ونبیکم صلی الله علیه وسلم) یعنی علی طریق
التجرید المعروف فی البدیع نفس نفیسی مراد بیورر (علی الصراط) محمد علیه السلام صراط اوزره واقف اوله
یحتمل که ظاهری اوزره مراد در ویا خود صراطه قریبلرندن کانه صراطده واقف کبی اولملرین اراده بیوردیلر (یقول
اللهم سلم سلم) جملهٔ حالیه (حتی یجتاز الناس) افتعال من الجواز ای المرور وحتی غایت وعلی محتمله در یعنی تا کم ناس
صراطدن مرور وسلامتله کذار ایدنجیه دك دستکیر بیکسان صلی علیه المنان بالسلامة لب جنبان دعا اولدقلری
حالده واقف سر منزل صراط اوله لر (وذکر آخرهم جوازا الحدیث) فتح جیم ایله جواز مرور وکسری دخی جائزدر مجاوزه
معناسنه یعنی اول حضرت صراطی مرور جهنمدن آخر عبور ایدن کسنه یی ذکر ایتدیلرکه جهینه واهنا اوله
وعند جهینة الخبر الیقین (وفی روایة ابی هریرة رضی الله عنه فاکون اول من یجیز) ضم یاء مثناة وکسر جیم وزا ایله
ای اول من یمضی ویقطعه بعض نسخده من یجوز واقعدر وهما لغتان یقال جاز واجاز یومئذ والحاصل اول
برکزیدهٔ عالم حلبهٔ رهان فضل وشرفده حائز قصب السبق اولمغین جمله دن اقدم صراطدن مرور ویا مقدم امتی امرار
ایدنم دیو بیوردیلر (وعن ابن عباس عنه علیه الصلاة والسلام توضع) تذکیر وتأنیثله (للانبیاء منابر یجلسون
علیها فیبقی منبری لا اجلس علیه) حال من المضاف (قائما) حال من فاعل اجلس (بین یدی ربی منتصبا فیقول الله تبارك
وتعالی ما ترید ان اصنع بامتك فاقول یارب عجل حسابهم فیدعی) بناء مجهولله (بهم فیحاسبون فمنهم من یدخل الجنة

برحمته ومنهم من يدخل الجنة بشفاعتي ولا ازال اشفع حتى) غايه وباءات (اعطى) صيغهٔ مفعول متكلمله (صكاكا) صادمهمله وكافـله صك معرب جك براى مصالح نكاشته اولان ورقه در اماعرفا قاضى حجتنه تخصيص اولنور (برجال قدامر) بناء مجهولله (بهم الى النار حتى) ابتدائيه (ان) كسر همزه ايله (خازن النار) مالك وانباعنه شاملدر (ليقول يا محمد ماتركت لغضب ربك فى امتك من نقمة) غضب ارادهٔ انتقام ونقمت كسر نونله عذابدر حاصلى خبر صحت اثر روايتكردهٔ شيخين اولان حديثده سلطان سريرلى مع الله صلى الله عليه وسلم حضرتلرندن مرويدر كه ارض محشرده پيغمبران حضراتنه على مراتبهم بالا وزيبا كرسيلر وضع اولنوب بالسعادة والاقبال جلوس ايده لر اما بنم منبر دلپذيرم خالى وقرب معنويله بارگاه كبريايه تقرب ايتديكم حالده منبرم باقى قاله پس خطاب عزت ورود ايدوب يا محمد سنك امتكه بروفق دلخواهك اولان احسانه اوله كم انكه معامله بيورم ديدكده كرمكارا الهـا پادشاها امتمك حسابى وشانلرنده نظر عاطفتكى سائر خلايق اوزرينه تقديم ايله هول موقف ومحن محشردن رهاياب اولهلر ديو نيازمند اولديغمده امتم محل حسابه دعوت اولنوب محاسب قيلنهلر وانلردن بعضيسى غلبهٔ حسنات وفضل ورحمهٔ بى غايات فياض مطلقله بلا شفاعت وبعضيلر شفاعتمله داخل جنان اولورامدى مجرمان اهل ايمانه شفاعتدن آنا فانا خالى اولم حتى كنهكاران امتمدن برمقدار اشخاصه كه اسم ورسمیله دفتر وكتاب بخشنده اولم اولا اول كروه ناره سوقله مأمور اولوب آخر شفاعتمله رهياب نجات اولهلر تا مالك واعوانى استغراب كويان يا محمد شايستهٔ عقوبت ونكال اولان امتكدن نفس باقيه ترلنا ديمدلر ديه لر زيرا بعض نسخهده ماتركت من بقية ورودى خوش آينده در (ومن طريق زياد النميرى) تصغيرله اسم قبيله زياد بن عبد الله البصريدر وثقه وضعيف اولمرى اختلافيدر (عن انس ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال) خبر مشار اليه رواية بيهقى وابو نعيم اوزره انس رضى الله عنه جنابندن مرويدر (انا اول من تنفلق الارض عن جمجمته ولا فخر) فلق برشيئى شق وجمجمه ضم جيم اولى وثانيه ايله رأس وفى الاصل عظم الرأس المشتمل على الدماغ يعنى كاسهٔ سر وتركيده قفا تعبير اولنور والحاصل حبيب كبريا عليه التحايا بيورركه اول قبرى سوى كاسهٔ سردن چاك ومنشق وانبعاث اولنان بنم تحديث نعمت ايدهرم افتخارا دكلم (وانا سيد الناس يوم القيامة ولا فخر ومعى لواء الحمد يوم القيامة وانا اول من تفتح له الجنة ولا فخر فآتى) فاء تفصيليه اى فاجىء (فآخذ بحلقة الجنة فيقال من هذا فاقول محمد فيفتح لى) بالاده معانىء لطيفه حديث مراراسبق وكذا ايلدى (فيستقبلنى الجبار تعالى فاخر له ساجدا) روز جزا وانتقام اولمغين اسم جبار ايله ايراد بيورلدى يعنى منتقم قهار جل جلاله صفات عليا سيله بكا تجلى وعرض ديدار ايلوب بندخى تسبيح وتجليله برنهادهٔ سجدهٔ شكر وتحيت اولم ديو بيورديلر (وذكر نحو ما تقدم) ابن عباس رضى الله عنهما روايتنده مذكور اولان فاحمده بمحامد نظيرى ياد بيوردى (ومن رواية انيس) مصغر اصحابىء انصارى اشهلى در بعض نسخهده مكبرا انس واقعدر (سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لاشفعن يوم القيامة لاكثر مما فى الارض من حجر وشجر) يعنى روز واپسين محشرده روى زمينده اولان حجر وشجردن زياده كسنه لره شفاعت ايدهرم ديو بيورديلر (فقد اجتمع من اختلاف الفاظ هذه الاثار ان شفاعته عليه السلام ومقامه) نصبله ان اوزره معطوفدر (المحمود من اول الشفاعات) من مقامى بياندر تعدد شفاعات حضرتنه اشارت اولور (الى آخرها من حين يجتمع الناس) من حين الخ خبر ان ومن ابتدائيه در (للعشر وتضيق بهم الحناجر) جمع حنجرة كار وحلقوم شدتهٔ هول وكربدن كنايه در (ويبلغ منهم العرق) فتحتينله معروف (والشمس والوقوف مبلغه وذلك قبل الحساب فيشفع حينئذ لاراحة) را ايله راحتدن وبا زايله ازاله معناسنه (الناس من الموقف ثم يوضع الصراط ويحاسب الناس كما جاء فى الحديث عن ابى هريرة وحذيفة) يعنى احاديث مرفوعهٔ مسبوقه الفاظ وعباراتنك اختلافى ومقام محمود تفسير وتأويلى كوشنزدك اولديغه مجموع كلامدن ظاهر اولديكه اول حضرتك شفاعتى ومقام محمودى ابتداى شفاعتندن رسيدهٔ پايان اولنجه نامك حشره جمع اولديغى وقت ابتداسندن وكاوى اهل محشر كمال مضايقه وخورشيد آتشتاب برميل مسافه نزديك وهول موقف سرمنزل نهايته بالغ اولديغى حالده ظهور يافته وحشرده قيام واجتماعلرى حسابدن مقدم اولمغله اهل موقف وقعه كبرهول واضطراب ايكن راحتياب اولملرينه شفاعت بيوروب بعدذا صراط متن جهنم اوزره امادهٔ قيلنوب بعدما محاسبه قيلنورلرنته كيم ابى هريرة وحذيفة رضى الله عنهما روايتلريله ورود ايدن خبر جليلده تقدم ايلدى (وهذا الحديث اتقن) بو حديث لطيف من جهة الاتقان اكثردر نكاشتهٔ براعهٔ امام قرطبى اوزره شفاعات حضرت چهار دفعه اولوب اما حديثده ورودى چار اوزره زياده در كه برى هول موقفدن ناسى خلاص ايچون وقوع يافته اولان شفاعهٔ عظمى ودوم اهل جنانى بهشته ادخالى امرنده سيوم عفوكاه مجرمان

خصوصنده چهارم دركهٔ سعيره سوقله امر اولنانلر شاننده پنجم كلهٔ توحيد ايله كويا اولان اهل اسلام حقنده وششم بعض كنهكاران دوزخ قرارى ناردن اخراجده هفتم درجات ارباب بهشتى اعلا ماده سنده شفاعهٔ شريفه لرى ارزانى بيوريله (فيشفع فى تعجيل من لا حساب عليه من امته الى الجنة) تعجيل لفظنه متعلق اولور ويشفع بناء معلوم وبا مجهولله در يعنى اتقياى امتدن بلا حساب من باب الايمن جنته دخوللرين تعجيل امرنده شفاعت بيورر (كما تقدم فى الحديث ثم يشفع فيمن وجب عليه العذاب) وجوب معناى ظاهرى اوزره دكلدر (ودخل النار منهم حسب) بسكون ثانيه وفتحه ونصبله على المصدرية او الظرفيه اى على وفق (ما تقتضيه الاحاديث الصحيحة) يعنى شفاعهٔ ثانيه امتان كنهكاردن سزاوار عقاب وداخل دوزخ آتشتاب اولنلر شاننده حصوليذير اولوب اخبار سالفه مقتضاسنجه ظهور يافته اوله (ثم فيمن قال لا اله الا الله) بعدذا كلهٔ توحيدله كويا اولنلر حقلرنده شفاعت بيورهلركه مجرد فضل وعنايت مولا عز وعلا ايله دوزخدن رهاياب اولورلر انتكيم بالى پيرايهٔ طور قيلنوب قلم عباسى علم عيب نكراردن تحاشى ايلدى (وليس هذا لسواه صلى الله عليه وسلم) كلهٔ توحيدله قائلين شانلرنده شفاعت اول حضرتدن ماعدا شفيعه شايان دكلدر همان جناب رسالت پناهه مخصوص امر عاليدر (وفى الحديث المنتشر الصحيح لكل نبى دعوة يدعو بها واختبأت دعوتى شفاعة لامتى يوم القيامة قال اهل العلم معناه دعوة اعلم) ضم همزه وكسر لامله مبنى للمجهول ضمير مستتر نائب فاعليدر وروى اعلوا بالبناء للمجهول اى الانبياء (انها تستجاب لهم ويبلغ فيها مرغوبهم والا فكم لكل نبى منهم من دعوة مستجابة ولنبينا صلى الله عليه وسلم منها ما لا يعد لكن حالهم عند الدعاء بها بين الرجاء والخوف وضمنت لهم اجابة دعوة فيما شاؤه يدعون بها على يقين من الاجابة) كشيدهٔ سلك تحرير صحيحين اولان مرواريد اخباردن بو خبر نفيسك معناسنده ارباب حديث بيورمشلر مجرد حديث مذكور ظاهرى اوزره محمول دكلدر يعنى هر بر پيغمبر عاليجاهك دعوتلرى كندولره اعلام اولنوب حصول مطلوبلرى اول دعوت ضمننده تبليغ وقرين قبول بيورلاسن تيقن ايدرلر والا هر نبى ذيشانك دعالرى وجه مشروح اوزره ما ول اولمسه همان ظاهرى اوزره ابقا ولحق بر دعوة مستجابه يه حمل اولنمسه واقعه مخالف اولور زيرا نيجه دعوت مستجابه لرى ظهور يافته وحصول پذيردر يالكز بر دعاء مقبوله مخصوص ومصروف دكلدر صفاراى رشتهٔ انبيا محمد مصطفى صلى الله عليه وسلم حضرتلريچون بخشايش خدا اولان دعوات مستجابه ايسه حيطهٔ تعداددن بيروندر اما انبيا عليهم السلام حضراتى دعالرى حالنده ميانهٔ خوف ورجاده پاربجا اولملريله نشانهٔ اجابته قريب اولان نشانهٔ دعالرين كيف ما اراده خداى كريم يقينا قبول بيورمسنه ضامن اولدقلرى امره صرف بيوررلر (وقد قال محمد بن زياد) الجمحى البصرى (وابو صالح) ذكوان السمان (عن ابى هريرة فى هذا الحديث قال) لكل نبى دعوة حديثى تأويلنده ابى هريره رضى الله عنه طريقندن روايت ايدرلركه (لكل نبى دعوة دعا بها فى امته فاستجيب له وانا اريد ان أؤخر دعوتى شفاعة لامتى يوم القيامة) يعنى هر بر پيغمبر عاليشانك بر دعوة عامه سى اولوب امتلرى شانلرنده دعا بيوررلر وقرين اجابت بيوريلوب بن مراد ايدرمكه بنم دعوة عامه م روز جزاده امتمه شفاعت ايچون تأخير ايليهم (وفى رواية ابى صالح) المذكور (لكل نبى دعوة مستجابة فتعجل كل نبى دعوته) مقام محل بشارت اولمغين بسط مطلوب برله ظاهرى مضمرمقامنه اقامه بيورديلر (ونحوه فى رواية ابى زرعه) بن عمرو بن جرير بن عبد الله البجلى اسم ساميلرى جرير ويا عبد اللهدر (عن ابى هريرة وعن انس مثل رواية ابن زياد عن ابى هريرة فتكون هذه الدعوة المذكورة مخصوصة بالامة مضمونة الاجابة والا فقد اخبر صلى الله عليه وسلم انه سأل لامته اشياء من امور الدين والدنيا اعطى بعضها ومنع بعضها وادخر لهم هذه الدعوة ليوم القيامة) بعض نسخهده ليوم الفاقة وروديافته دركه فاقه فقر وشدهٔ احتياج ومراد روز جزادر (وخاتمة المحن وعظيم) جرله يوم اوزره معطوفدر (السؤل) سكون همزه ايله (والرغبة) ماقبلنه عطف تفسيردر (جزاه الله احسن ما جزى نبيا عن امته وصلى الله عليه وسلم كثيرا) والحاصل محمد بن زياد ابى هريره رضى الله عنهدن روايتى مانندى ابى ذرعه دخى مومى اليه وانس رضى الله عنهمادن روايت بيوررلر دعوة معهودهٔ مذكوره همان عامهٔ امتك شفاعتنه مخصوصه ومدخره قرين الاجابه بر دعاى جليلدر والا حديث شريف بروجه محرر تفسير بيورلمسه خلاف لازم كاورزيرا حضرت دستكير امة عليه التحية امتيچون امر دينى ودنيوى بسيار شئ جناب واهب الامالدركاهندن طلب اولوب نيجه سى بخشيده وبعضى منع وتأخير بيورلدى آزجمله نكاشتهٔ صحيفهٔ صحيح اولان اثاردندركه سألت الله ثلاث خصال فاعطانى ثنتين ومنعنى واحدة منها سألته ان لا يهلكنا بما اهلك به الامم فاعطانيها وسألته ان لا يظهر علينا عدوا من غيرنا فاعطانيها وسألته ان لا يلبسنا شيعا فمنعنيها الخ امدى عموم امتك شفاعتنه مخصوصه اولان

دعوة مضمونة الاجابه‌یی پایان بلیه فرجای عظامی اولان یوم میعاد ایچون ادخار وتهیئه ایلدی فلله الحمد ✻ ای رسم درنوالنه سد گستاخ ✻ وی قاعدهٔ عطاسنه ردکم ستاخ ✻ چوقی دوشنجه خوان لطفك فردا ✻ شیعان شفاعت اولسه بجد گستاخ

فصـــــل

(فی تفضیله فی الجنة بالوسیلة) نکاشتهٔ تحریر تحریر راغب اوزره وسیله برشیئه توسلدرکه فضیلتدن اخصدر ودرکاه حقه حقیقة وسیله علم وعبادتله سبیلنه مراعات ومکارم شریعته قرب آسا تحریدر بومقامده وسیله ایله مراد منزلت بالای بهشتدرکه اطلاق سبب علی المسبب بابندن مجاز اولور (والدرجة الرفیعة) ماقبلنی تفسیردر (والکوثر) فوعل من الکثرة تفسیری سورهٔ کوثرده بیان اولندیکه جوی دلارای بهشتدر (والفضیلة) ضد النقص مصنف رحمه الله سرتاج اصفیا حضرتلرینك سائر انبیا اوزره بهشت برینك تفضیلنه روایتکردهٔ مسلم وابوداود وترمذی اولان حدیثنه بسیله شواهد نقلنه اغاز ایدر اماسند ابی داود علیه الرحمه کندولره قریب اولمغین مومی الیه تخریجی اوزره اقتصار ایلدی (حدثنا القاضی ابوعبدالله محمد بن عیسی التمیمی والفقیه ابوالولید هشام بن احمد) ترجمهٔ مشار الیهما کذران ایلدی (بقراءتی علیهما قالا حدثنا ابوعلی الغسانی) الجیانی (حدثنا النمری) فتح نون ومیله (حدثنا ابن عبدالمؤمن حدثنا ابوبکر التمار) فتح مثناة ایله (حدثنا ابوداود) صاحب السنن ترجمه‌سی کراراسبق ایلدی (حدثنا محمد بن سلمة) فتح سین ولامله ابوالحارث المرادی المصری حرم تار بخنده صفهٔ حرم سرای نعیمه توجه ایلدی (حدثنا ابن وهب عن ابن الهیعة) فتح لام وکسرهاله عبدالله الحضرمی ثم المصری یوز تمنده کوشه کیر سرحد لحد اولدی (وحیوة) فتح حاء مهمله وسکون مثناة تحتیه وواو وهاء ایله ابن شریح الحمصی ثم البصری ایکیوز یکرمی درتده عالم اکداردن سرای سروره عزم ایلدی (وسعید بن ابی ایوب) ابو یحیی ابن مقلاص الخزاعی المصری یوز التمشده دفین خاك بالش اولمشلردر (عن کعب بن علقمة) الانصاری الصحابی البدری (عن عبدالرحمن بن جبیر) ضم جیم وفتح موحده ایله مقرئ مصر مؤذن (عن عبدالله بن عمرو بن العاص) بدون الیاء عاص روایتی صوابدید محدثیندر (انه سمع النبی صلی الله علیه وسلم یقول اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل ما یقول) وعبر بالمضارع للحکایة یعنی صوت مؤذن کوشزدیکز اولدقده کویا اولدیغی کلمات اذانله رطب اللسان اولك دیو بیوردیلر اما حیعلتین حوقله اولنور امدی سماعه متعلق قولله امر واجب ویا مندوب اولمده فقهاء کرهٔ خلافنه ذاهب اولوب عندالجمهور مندوبیتی مقرردر (ثم صلوا علی فانه) شأن (من صلی علی مرة صلی الله علیه بها عشرا) وعلی سبیل الندب عقب اجابتده اللهم صل وسلم ایله لب جنان سلام اولك زیرا بنم اوزریمه برذات ولوکره سلام ودرود ایلیه حق سبحانه وتعالی عشر امثال حسنات سلامله اکرام بیوردر (ثم سلوا الله لی الوسیلة) اللهم ات محمدا الوسیلة دعاسیله درجهٔ معهوده‌یی بنم ایچون حضرت وهاب جل شأنه وعم نواله جنابندن استدعا ایدك (فانها منزلة فی الجنة لا تنبغی الا لعبد) تنوین تنکیر برای تعظیمدر (من عباد الله) ووسیله اعلای جناننده برمقام رفیعه درکه بندکان خاص مولادن برفرده شایسته دکل الابر عبد خاص الخاصه سزاواردر (وارجو ان اکون انا هو) انا مبتدأ وهو خبر وجمله اکون لفظنه خبر اولور ضمیر عبده راجع اولور یعنی بن رجامندمکه اول عبد خاص الخاص بن اولم امدی اول حضرتك ارفع منازله اختصاصی متحقق ایکن بو مقامده رجا ایله ادا بیورمه‌لری تأدب مع الله واول دعا ایله امتی تشریف مراد بیوررودخی مفضولك فاضله دعاسی جوازنه خبرمذکور دلیل اولور (فمن سأل الله لی الوسیلة حلت) حاء مهمله وتشدید لامله وجبت معناسنه (علیه الشفاعة) برکسنه بنم ایچون خداوند کریم عم نواله حضرتلرندن استدعای مقام معهود ایلیه اکا شفاعتم متحقق اولور قال العلامة الخفاجی واستحباب هذا الغیر المصلی فرضا او نفلا فان قاله فیها لا تبطل صلوته لانه ذکر الا فی قوله صدقت فانه من کلام الناس انتهی (وفی حدیث آخر عن ابی هریرة الوسیلة اعلی درجة فی الجنة) روایتکردهٔ ترمذی اولان حدیثده وسیله منازل عالیای بهشتدن عرش اعلایه بغایت نزدیکتر اولان مقام بالادر دیو بیوردیلر (وعن انس قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم بینا) ظرف زمان والف مفاجاة معناسنه مشبعه درکه ما بعدنده اولان جمله‌یه مضاف واتمام معنی ایچون جوابه محتاجدر (انا اسیر فی الجنة) ظاهر اسیر مثانی ویا اسراده سیر یقظانی اولمق محتملدر (اذ عرض لی نهر) فتح هاء ایله (حافتاه) تخفیف فا ایله مبتدأ ای جانباه (قباب) کسر قافله جمع قبه که بیت صغیر مستدیر مبتدایه خبردر واصل دلجیده فیه اللؤلؤ مثل القباب واقعدر (اللؤلؤ) مراد لؤلؤ حقیقی ویا حسن وبهاده دراسا دیك اوله (قلت لجبریل ما هذا قال هذا الکوثر الذی اعطاکه الله) کوثر فوعل من الکثرة صفة مشبهه‌در بعد ذا نقل ونهر مذکوره علم قلندی ودخول اللام للمح الاصل واعطاکه لفظنده ضمیرین

منصوبین

منصوبین وصلی لغة فصحی ونصل ایله اعطاك ایاه دیمك جائز اولور یعنی شب معراجده زینتسرای فردوسی سیر وشهود ایلدیکم حالده بغتة بکا برجوی دلفریب نمایان اولدیکه ایکی جانبی انجو قبه‌لردر مرغ سدره نشینه اول نهری پرسان اولدم دیدیلرکه کوثردر ایزد متعال بونهری سزه احسان ایلدی دیوب (قال ثم ضرب بیده الی طینه) نهره راجع ضمیره اضافه ویا تنوین تنکیر ایله الی طینة واقعدر وضرب بالید ادخالدن مجازدر (فاستخرج مسکا) یعنی جبریل علیه سلام الجلیل دست اطافتپیوستنی جوی کوثره ادخال ایدوب قعر زمنیندن مسك اخراج ایلدی (وعن عائشة وعبدالله بن عمر ومثله قال) ماه برج رسالت علیه اتم التحیه بیوردی (ومجراه علی الدر) اسم جنس وواحدی دره‌در (والیاقوت وماؤه احلی من العسل وابیض من الثلج) فتح مثلثه وسکون لامله برفدر وابیض علی خلاف القیاس افعل تفضیل ویا احمر واسود اساصفة اولق جائزدر یعنی جریان اب کوثردر ویاقوت اوزره‌در واب نابی لذاذت وحلاوت جهتندن عسلدن شیرین وبرفدن سپیدرکدر امدی انهار اربعهٔ جنان اهل بهشته عام اما کوثر برای خواص موضوعدر (وفی روایة عنه فاذا هو یجری ولم یشق) صیغهٔ فاعل ویا مفعول ایله (شقا) یجری ضمیرندن حال اولور (علیه) والظاهر انه بجانب قریب منه کما یقال مررت علی زید ای علی مکان قریب منه (حوض ترد علیه امتی) یعنی اب کوثر جری معتدله هموار جریان ایدوب شده جری ایله زمینی خرق وشق ایتمزو اول اب نابه نزدیکتر بر حوض دلجودخی مهیادرکه بعد الحساب امتم اول اب نابدن نوش ایتمك ایچون ورود ایدرلر (وذکر حدیث الحوض) اول حضرت حدیث آتی‌یی ذکر ایلدی امدی حوض مورود کوثر معمورده‌لنغیریدرو تعدد حوض غیر بعیددر (ونحوه عن ابن عباس وعنه ایضا) روایات مذکورات اما بروایه بخاری ابن عباس رضی عنهما رب الناس جنابندن مرویدر (قال الکوثر الخیر الذی اعطاه الله ایاه) وحوض مورود جمله خیر کثیردن معدود (وقال سعید بن جبیر والنهر الذی فی الجنة من الخیر الذی اعطاه الله ایاه) تشریفاله وتکریما یعنی همان نهر ویا حوضه مقصور دکلدر بالکه اتم واعمدر والله تعالی اعلم (وعن حذیفة فیما ذکر صلی الله علیه وسلم عن ربه) ای راویا عنه (واعطانی الکوثر نهرا فی الجنة) نهرا بدلیت ویا اعنی تقدیریله اوعلی المدح منصوبدر (یسیل فی حوضی) خدای کریم بکا انهار بهشتدن برجوی یاردلاویز بخشایش بیوردیکه اول نهر بنم حوضمه جاری ومنصب اولور (وعن ابن عباس فی قوله تعالی ولسوف یعطیك ربك فترضی قال) سلطان المفسرین بوآیه پر بشارت تأویلنده اشارت بیوردر (الف قصر من لؤلؤ ترابهن المسك وفیه ما یصلحهن) ضم ویا کسر لامله یعنی انجودن هزار کاخ معلادرکه خاك عطرناکی مشکدر وهر قصرده بقصورا صناف حور وانواع حبور وخدم وحشم وسرور اماده ومهیادر (وفی روایة اخری) روایة اولی‌یی مبینه روایت دیکرده (وفیه ما ینبغی له من الازواج والخدم) وهر کوشکنده نساء جنان وزنان دنیا وغلماندن سزاوار خدمت اولنلر حاضردر غرایب نویسان اثاردن امام سهیلی علیه الرحمه نقل ایدرکه دهن شکربار نبوتدن صدور ایدوب بیوررفردیهم متاجل وعلا بکا برجوی دلفریب احسان ایتدیکم کوثر ایله بنامدر امتمدن برکمسه اول نهرك جوش وخروشنی سماع ایتمك مراد ایلسه البته کوشزدی اولور بیوردقلرنده اصحاب باصفا آزدل وجان کیفیتنی پرسان اولدیلر دو انکشتمکزا ذنیکزه ادخال وسدد ریچهٔ کوش ایتدیکز حالده ظهور یافته اولان صدا خریر کوثردر بیوردی

فصـــــل

(فان قلت اذا تقرر من دلیل القرآن وصحیح الاثر) بعض نسخده اثار ودیکرده اخبار ایله مقیددر (واجماع الامة کونه اکرم البشر وافضل الانبیاء) اعم من الرسل (فما معنی الاحادیث الواردة بنهیه عن التفضیل) بالاده ورود ایدن شبهه‌یی بیاندرکه سرور اصفیا علیه التحایا ملائکه‌دن افضل اولان بشردن اجل واکرم وپیغمبرانك افضلی اولدیغی کتاب وسنت واجماع امتله ثابت ومتحقق ایکن بین الانبیاء تفضیلدن نهی بیورملرنده وقوعیافته اخبار صحیحه نه معنایی موجبه‌در (کقوله فیما حدثناه الاسدی قال حدثنا السمرقندی حدثنا الفارسی حدثنا الجلودی) ضم جیم ولامله (حدثنا ابن سفیان حدثنا مسلم حدثنا ابن المثنی) ضم میم وفتح مثلثه وتشدید نون منونله ابوموسی محمد البصری ایکیوز اللی ایکیده رخت‌کش دار آخرت اولدی (حدثنا محمد بن جعفر) ابوعبدالله الهذلی الملقب بغندر (حدثنا شعبة عن قتادة سمعت ابا العالیة) رفیع بن مهران تابعی (یقول حدثنی ابن عم نبیکم صلی الله علیه وسلم یعنی به ابن عباس) پیغمبرکز صلی الله علیه وسلمك عمی زاده‌سی بکا پیام رس اولدی دیو عبدالله بن عباس رضی الله عنهمایی مراد ایدر (عن النبی صلی الله علیه وسلم قال ما ینبغی لعبد ان یقول انا خیر من یونس بن متی) فتح میم وتشدید مثناة فوقیه والف مقصوره ایله مادری اسمیدر ویا پدری نامی اوله نسل یعقوب علیه السلامدن سلیمان

پیغمبردنصکره بعث اولندی معنای خبردیك اولورکه عباد اللهدن بر عبده شایان و سزاوار دکلدرکه بن یونس علیه السلامدن خیرلویم دیه مدی انا لفظنك مرجعیله حکم مختلفدر زیرا انبیادن غیریلر حقنده بووجهله کویا اولمق کفردر و انبیا ایسه انلره شایسته مقام تواضعدر وظاهر معنا کمال تواضع حضرتدن دیمك اولورکه امتدن برکسه یه لایق دکلدرکه بکا کمال تعظیمله یونس بن متی علیه السلام اوزره بنی تفضیل ایده لر (وفی غیر هذا الطریق عن ابی هریرة قال) اعنی ابی هریره قائل ایله مراد ایدر (رسول الله صلی الله علیه وسلم ماینبغی لعبد الحدیث) ای الخ (وفی حدیث ابی هریرة فی الیهودی الذی قال والذی اصطفی موسی علی البشر فلطمه رجل من الانصار وقال تقول ذلك والنبی بین اظهرنا) جمله حالیه یعنی روایتکرده شیخین اولان حدیث شریفده مدینه منوره ده بر مرد انصاری یهودیدن بریله منازعه حالنده یهودی یادقسم ایدوب جمیع بشر اوزرینه موسی علیه السلامی مختار ایدن خدا حقیچون دیدکده مرد انصاری غیرة علی نبینا المختار چهره یهوده طبانچه زن اولوب میانه مزده نبی عالیشان موجود وطالع مزاول مهر نبوت طلوعیله مسعود ایکن بووجهله یادقسم ایدرسن دیو ازار ایلدی (فبلغ ذلك النبی صلی الله علیه وسلم فقال) قول یهود ورد مسلم مجلس سلطان عالمه رسیده اولدقده بالتواضع بیوردیلرکه (لاتفضلوا) ضم اول وتشدید ضاد معجمه ایله (بین الانبیاء) بعض پیغمبری بعضی اوزره بحکم الافضلیة تقدیم وترجیح ایتمیکز دیو بیوردی (وفی روایة ابی هریرة لاتخیرونی) ضم تاء وکسر یاء ایله (علی موسی) روایت مذکوره درج صحائف صحیحین وسنن ابی داود ونسائیده مندرجه درکه موسی علیه السلام اوزره بنی تفضیل وتخییر قیلمکز حاصلی اخره نقص مؤدی ویاعلی سبیل العصبیة والتفاخر اولان تفضیلدن نهی اولور یاخود شاه عالم صلی الله علیه وسلم هنوز سید ولد ادم اولدیغی کندویه اعلام اولنمدن بوقول صدور ایتمش اوله (فذکر الحدیث وفیه) ای فی هذا الحدیث (ولا اقول ان احدا افضل من یونس بن متی وعن ابی هریره ومن قال انا خیر من یونس بن متی فقد کذب) بنه روایتکرده بخاری اولان خبرده وارد اولدی برکسه بنی جمیع وجوهله یونسدن خیرلیدر یعنی افضلدر دیسه بتحقیق راست کو دکلدر دیدی وشاید انواع فضیلتدن برنوعده یونس علیه السلامك خصوصیتی اوله (وعن ابن مسعود لایقولن احدکم انا خیر من یونس بن متی وفی حدیث الاخر) مسلم وابو داود روایتلرنده ابن مسعود رضی الله عنه خبری ورود یافته در (فجاءه رجل فقال یاخیر البریة) فعیل بمعنی مفعولدر وتاء بریه کثرتدن مبالغه ایچوندر خلق معناسنه (فقال ذلك) بعض نسخه ده لام ایله ذلك (ابراهیم) یعنی برکسه پیشگاه حضرته ورود ایدوب ای مخلوقك افضلی دیو خطاب ایلدکده اول حضرت تواضعا ویاجدا مجدینه اکراما خیر البریة ابراهیم علیه السلام والتحیه در دیو بیوردیلر (فاعلم) سر فصل اولان فان قلت شرطنه جواب اولور (ان للعلماء فی هذه الاحادیث تأویلات) بین الانبیاء تفضیلدن ناهیه اولان احادیث صحیحه ده علما ومحدثیندن درت ویش وجه نمایان اولور (احدها) وجه اول (ان نهیه عن التفضیل کان قبل ان یعلم انه سید ولد آدم) یعلم بناء فاعل ویا مفعول ایله در یعنی سائر انبیا اوزره تفضیلدن نهی بیوردقلری اول حضرتك قبل رحماندن سیادت سربجمله عالم ایله مکرم اولدیغی هنوز اعلام اولنمدیغی حالده واقع اولمشلردی (فنهی عن التفضیل اذ یحتاج الی توقیف وان من فضل بلا علم فقد کذب) پس امر تفضیل سماعه موقوف ومحتاج اولمغین نهی اولندی وانبیادن بر بنی دیکری اوزرینه برکسه بلا علم یقینی تفضیل ایلسه ذلك المقالده کذب ایتمش اولور (وکذلك قوله لا اقول ان احدا افضل منه) یعنی بن دیمم که برکسه یونس علیه السلامدن افضلدر قولنك مدلولی (لایقتضی تفضیله هو) ضمیر منفصل یونس علیه السلامه راجعدر (وانما هو فی الظاهر کف) تشدید فاء ایله ای منع منه (عن التفضیل) یعنی خبر لطیف علی اطلاقه یونسك فضیلتنی مقتضی دکلدر بلکه قول مذکور ظاهرده تفضیلدن منعدر (الوجه الثانی انه قاله صلی الله علیه وسلم علی طریق التواضع ونفی التکبر والعجب) تأویل دوم شاه سریر اصطفا علیه التحایا تفضیلدن نهی بیورملری برسبیل تواضع وتعلیما لامته نفی عجب طریقی اوزره در (وهذا) وجه مرقوم (لایسلم من الاعتراض) صحة تعلیلده اعتراضدن سالم دکلدرکه ذات نبوتمآبی فضیله وسیادتله مکرم اولدیغی معلوم دولتی ایکن خلاف واقعی موجب امر ایله اخبار شایسته منصب نبوت اولمغین خدشه اعتراضدن خالی اولمز قال الشهاب الخفاجی ولایخفی انه اعتراض ساقط فان التواضع صفة محمودة وهو من شانه صلی الله علیه وسلم (الوجه الثالث ان لایفضل بینهم تفضیلا یؤدی) ضم تحتیه وفتح همزه وتشدید دال مهمله ایله (الی تنقص بعضهم او الغض) غین معجمه وضاد مشدده ایله نقص ویا اغماضدرکه اعراضدن کنایه در (منه) ضمیر افراد له بعضه راجع اولور یعنی وجه وجیه ثالث اول حضرتك نهی تفضیلدن مقصود شریفی انبیا میانه سنده شول تفضیلدرکه بعضیسی دیکرندن نقص وذم وعیب واعراضه مؤدی اوله دیدیلر عبارتدن منفهم درکه عیب وذمه

مؤدی اولدیغی حالده تفضیل جائز اوله (لاسیما) ادوات استثنادندر ای خصوصا (فی جهة یونس علیه السلام اذ اخبر الله تعالی عنه بما اخبر) خصوصا حق جل وعلا فرقان مجیدنده ولاتکن کصاحب الحوت کریمه سی وامثالی آیات جلیله ده چون شان یونسده حکایت ایلدیکی خبر ایله (لئلا یقع فی نفس من لایعلم منه بذلك غضاضة) فتح غین معجمه ایله مرفوع یقع فعلنه فاعلدر نقص وحقارت معناسنه (والانحطاط) تنزل (من رتبته) ضم راء ایله مرتبه (الرفیعة اذ قال تعالی) بدل من قوله اذ اخبر الله (حاکیا عنه اذ ابق) فتح باء موحده وکسری دخی محکیدر (الی الفلك المشحون) ای المملوء واصل اباق عبدك افندیسندن هربیدر نحسن اطلاقه هذا الهرب من قومه بغیر اذنه والحاصل ایزد حکیم جل شانه قصه یونسده حکایه بیوردیغی نقل مجیده تاشی ناشناسان مقام اجلال اولنلرك خاطرلرنه یونس پیغمبرك رتبه عالیه سنه تنزل ونقص ایجاب ایدر حال خطور ایتمسون ایچون تفضیلدن نهی بیوردیلر (وقال تعالی اذ ذهب مغاضبا) یونس علیه السلام دعوتنه قومنك عدم اجابتلرندن انلره غضبناك اولدیغی حالده مفارقت ایدوب چیقدی (فظن ان لن نقدر علیه) ای لن نضیق علیه بالعقوبة ویؤیده انه قرئ منقلا کشیده سلك تحریر روایتدرکه معاویه رضی الله عنه عبد الله بن عباس رضی الله عنهمادن استفسار معنای آیت کریمه ایدوب هیچ پیغمبر ظن ایدر میکه حق سبحانه وتعالی انك اوزرینه قدرتیاب اولمیه سلطان المفسرین حل اشکال بیوروب ان نقدر من القدر لامن القدرة دیو جواب ایداده اولمشلر (فربما یخیل لمن لاعلم عنده حطیطته بذلك) نصه معانی فرقانیه دن غافل اولان کسنه لر بسبب ما اخبر یونس علیه السلامك حط مرتبه ونقص منزلت ونبوتنی تخیل ایدر فلاجرم تفضیلدن نهی اولنمش اوله لر (الوجه الرابع منع التفضیل فی حق النبوة والرسالة فان الانبیاء فیها علی حد واحد اذ هی شیء واحد لاتتفاضل) وجه او وجه چهارم نهی تفضیل نفس نبوت وحقیقت رسالتده در زیرا پیغمبران ذیشانان نبوتده من حیث هی هی یکسان وغیر متعدد در وماده نبوت ورسالت حد ذاتنده شیء واحد درکه وحی ایله حاصل اولان بعث مجرده نبوت وتبلیغ غیره منضمه اولان بعثه رسالت تسمیه قیلنور واصحابه نسبتله بینلرنده تفاضل نایابدر مثلا نبوة آدم نبوة نوحدن افضلدر دینلمز (وانما التفاضل فی زیادة الاحوال والخصوص والکرامات والرتب والالطاف) جمع لطف بفتحتین وهی الهدیة یعنی تفاضل وتفاوت ترقیء عوارض عادیه وخصوصیات ومعجزات ومراتب عبادات ومجاهدات وانواع ملاطفاتی حیازه ایله حصول پذیردر (واما النبوة فی نفسها) وکذا الایمان فی حد ذاتها (فلا تتفاضل وانما التفاضل بامور اخر زائدة علیها) امدی نبوتك ذات وحقیقتنده تزاید وتفاوت ناپیدا بلکه تفاوت کاسبقت الاشارة حقیقتی اوزره زیاده اولان احوال آخرده نمایان اولور (ولذلك منهم رسل) بنابرین بعضی پیغمبر نعمت نبوت اوزره وصف رسالت ترقیسیله موصوف (ومنهم اولوا عزم) وانبیادن بعضیسی جد واحتیاط وحزم صاحبلری اولمغله منعوتدر (من الرسل) من تبعیضیه در ✻ اولوا العزم نوح والخلیل ابن آزر ✻ وموسی وعیسی والحبیب محمد (ومنهم من رفع مکانا علیا) سبط شیث وجد نوح اولان اخنوخ نام وادریس لقب نبی عالی جاه درکه شاننده ورفعناه مکانا علیا کریمه سی شرفیافته نزولدر موی آسمان ویاجنانه رفع بیورلدی (ومنهم من اوتی الحکم صبیا) بنه انبیای کرامدن یحیی علیهم السلامدرکه حقنده واتیناه الحکم صبیا شان جلالت عنوانی صدوریافته وصغری حالنده نبوت ویا قراءة توریة اعطا بیورلدی (واوتی بعضهم الزبور) جناب خلیفة الله داود علیه سلام الودود حضرتلرینه زبور پرنور ویرلدی واصل تلسانیده ضمتیله زبر جمع زبور مسطور درکه مزبور مکتوب معناسنه در موسی وعیسی وادریس وشیث علیهم السلامه شامله اولوب صحف مکتوبه اعطا اولندی دیمك اولور (وبعضهم البینات) وبعضلرینه معجزات بخشایش حق بیوریلوب واتینا عیسی بن مریم البینات ایة جلیله سی مصدوقنجه احیاء موتی وابرای اکمه وابرص بینه لری احسان اولندی (ومنهم من کلم الله) کلیم الله موسی علیه السلامه شب خیرت وطورده ایکی دفعه مکالمه ومناجاتله تکلیم وتکریم ایلدی (ورفع بعضهم درجات) خاتم الانبیاء والمرسلین حضرتلرینه تفضلا له علی غیره فی المقامات اکرام بیوریلان درجات کمال ومقال وحال حیطه شماردن بیروندر کیم اول فرد اکمل برهمه پیغمبران افضلدر (قال الله تعالی ولقد فضلنا بعض النبیین علی بعض الایة) فی الجملة بین ارباب النبوة ثابت ومقطوع به در (وقال تلك الرسل فضلنا بعضهم علی بعض الایة) یعنی فضائل سنیه وشمائل بهیه وفواضل انسانیه ایله عالم دنیاده ومراتب جلیله ودرجات علیه ایله عقباده پیغمبرانك بعضیسنی بعضی اوزرینه تفضیل ایلدك بیورر (قال بعض اهل العلم والتفضیل المراد لهم هنا) برمقدر ویاما تقدم اوزره عطف اولور وهنا مقدم ذکر اولنان مقامه اشارتدر (فی الدنیا) متعلق بالتفضیل (وذلك بثلاثة احوال) وفی نسخة اوجه یعنی بعض مهره علم کتاب وسنة بیورمشلرکه بومقامده انبیا ایچون مراد اولنان تفضیل دنیاده اولوب عقبایه مقصور دکلدر وسبب تفضیل فی الدنیا اوچ

اوصافله بديدار ظهور ردر (ان تكون آياته ومعجزاته ابهر) معجزات اياتدن اخصدر يعنى خوارق عادات وتحدى به
مقرونه معجزاتى اظهر اولقدر (واشهر) عطف تفسير قرآن مجيد وانشقاق قمر وانفلاق بحر وانقلاب عصا اسا
شهرتياب (وتكون) بالنصب (امته ازكى واكثر) وامتى سائر امدن كيفيت وكيت اتى وبسيار تروغالب وامة محمد
صلى الله عليه وسلم من جهة الكيفية اتقى اولدقلرى كنتم خير امة اية شريفه سيله ظاهر ومن جهة الكمية ازيد اولدقلرى
زبان نبوتدن صدور ايدن خبر معجز اثرايله باهر در كه صفوف مؤمنين يوزيكرمى صف اولوب سكسان صفى همان بنم
امتمدر ديو بيورمشلر وبعض نسخه ده اكثر لفظى بدلى اظهر واقعدر واما الاظهر هو الاول (اويكون فى ذاته افضل
واظهر) مهمله ايله اتقى واتقى ومعجمه ايله انور واشهر معناسنه در ويا خود تفضيل اول پيغمبر حد ذاتنده افضل وانور
اولق حيثيله در تتكيم سيد الورى حضرت مصطفى عليه التحايانك افضليتنه دلالت ايدن فضائل ذاتيه اسا
اولور كه ايزد متعال جميع موجوداتدن اقدم اوذات محترمى خلق ايدوب علت غائية مجموع عالم ونورمشكوتنى محل
فيوض انوار ذات واسرار صفات ومعدن ظهور تجليات قيلدى (وفضله فى ذاته راجع الى ما خصه الله به من كراماته
واختصاصه) بالجر (من كلام اوخلة اورؤية او ماشاء الله من الطافه وتحف ولايته واختصاصه) تحف ضم تاء
وفتح حاء ايله جمع تحفه بمعنى الهديه يعنى هر بر پيغمبرك حد ذاتنده ظهور رياسته اولان فضلى حق جل وعلانك مناقب
عظيمه ومراتب جسيمه دن تخصيص ايتديكى كراماته راجع وانلرى كلام وخلت ورؤيت ومحبتله سرفراز والطاف
خفيه وهدايای بهيه ورتب جليه برله اختصاص بيورديغنه عايد اولور (وقد روى) تفسير ابن ابى حاتم ومستدرك
حاكم وحاويلان اولديغى اوزره وهب بن منبه دن مرويدر (ان النبى صلى الله عليه وسلم قال ان للنبوة اثقالا) مالك ازمة
المجد الاسنى صلى الله عليه وسلم بيورديركه مقرونة بالرساله اولان نبوت ايچون تكاليف مثقله حاصله در يعنى تبليغ
رسالتده نيجه مشاق كثيره هو يدادر (وان يونس تفسخ منها) تفسخ مصدريتله منصوبدر وضمير منها اثقاله راجع
اولور (الربع) ضم زاء وفتح باء موحده وعين مهمله ايله اول فصيلدركه فصل ربيعده تولد ايليه كوچك شتر واثقال
ايرادنده استعارة تصريحية تبعيه بديدار اولور يعنى يونس عليه السلام حمل اعباء رسالتده اعضاء وجوارحى تعطل
ايلدى تتكيم ولد ناقه باركرانه تحمل ايتميوب بيچ وتابندن اعضاسى تفكك ايتديكى كبى امر رسالت طاقتگذار يونس
اولمغين (فحفظ رسول الله صلى الله عليه وسلم موضع الفتنة من اوهام من سبق اليه بسببها جرح) فتح جيم وسكون راء
ايله طعن معناسنه در (فى نبوته اوقدح فى اصطفائه اوحط من رتبته ووهن فى عصمته شفقة) منصوب باحفظه
باعلت ويا مفعول له (منه صلى الله عليه وسلم على امته) يعنى بين الانبياء تفضيلدن نهى بيوردقلرى يونس عليه
السلامه ضجر وسآمت ناشى حاصل اولان اثقال برله نبوتنده طعن واصطفا واجتبا مقامنده عيب وشين
ورتبه لرندن حط وتنزيل وعصمتنده ضعفنى توهم من الق اقدامدن اولمغين امتنه شفقة ومرحمة حضرت سرور اصفيا
نهى مفاضله بين الانبياء ماده سندن نهى وامتى حفظ وحمايه بيورديلر كه برفرد شان شرذاب پيغمبرانده اوهام
سخيفه ايله رهنورد باديه ضلال اولميه لر (وقد يتوجه على هذا الترتيب) يونس عليه السلامك عهد نبوت والطاف
كرامتله تخصيص بيورلمسنه ترتب ايدن وجوه اربعه اوزره توجه ايدر (وجه خامس وهو ان يكون انا) لا ينبغى
لاحد ان يقول انا خير حديثنده وارد اولان لفظ انا (راجعا الى القائل نفسه) غير النبى صلى الله عليه وسلم ذات قائله
ضميرمتكلم راجع اولقدر (اى لا يظن احد) غير الانبياء اوليا وعلمادن بركسه ظن ايتميه (وان) وصليه (بلغ من
الزكاء) زاء ايله صلاح وزياده كى خير ويا ذال معجمه ايله فطنت معناسنه (والعصمة والطهارة ما بلغ) ما مصدريه ويا خود
موصوله در (انه خير من يونس) معمول يظن (لاجل ما حكى الله عنه) يعنى اول قائل ولو فهم عالى به رسيده وافعال
رديه دن معصوم اخلاق دنيه دن عارى ومحفوظ اولوب مرتبه ولايت وكرامته قدم نهاد اولور ايسه ده توهم
ايتسونكه يونس پيغمبردن خيرلى اوله ويونس عليه السلامك تضجر وتبرم وقلت شكيب جفاى قومدن ناشى حق
سبحانه وتعالى قرآن كريمنده حكايه بيورديغى قصه سبيله برفرد كندونفسنى اول پيغمبردن فاضل تر كورميه (فان
درجة النبوة افضل واعلى) زيرا مرتبه عاليه نبوت درجه اوليا واتقيادن عند الله تعالى اعظم واعلى در (وان) بكسر
الهمزة وفتحها (تلك الاقدار) جمع قدر (لم تحطه عنها) تشديد طاء ايله اى لم تنزله عن درجة النبوة (حبة خردل
ولا ادنى) يعنى لحكمة باهرة فرد بيچون جل شانه حضرتلرى پيغمبرانه تقدير بيورديغى مقدرات مذكوره انلرى
درجه نبوتدن دانه رشادیل خردة رمادن حط وتنزيل ايلمز اما حسنات الابرار سيئات الاحرار وقفيه مقام اعلى يه
نسبت خلاف اولى ظهور ايتمش اولور (وسنزيد فى القسم الثالث فى هذا بيانا ان شاء الله تعالى) قسم سيومده بحث
مذكوره دائر اولان اخبارده بيان شافى قريبا زياده ايدرز (فهذا بان لك الغرض) غين معجمه وراء ايله (وسقط

بما حرر ناه شبهة المعترض) كتاب شفاده سنكچون مقصود ظاهر اولوب ملخصا تقرير وتحرير ايتديكمز وجوه له
بحث مفاضله وخيريت اوزره اعتراض ايدنلرك ريب وشكى ساقط اولدى (وبالله التوفيق) على طاعة المعبود
(وهو المستعان) فى كل مورود (لا اله الا هو) الواجب الوجود وصاحب الفيض والجود

فصل

(فى اسمائه صلى الله عليه وسلم وما تضمنته من فضيلته) بو فصل رشته كش جواهر اسامى والقاب نبى تهامى وفضيلتنى
مشعره لطائف بيانده در دقيقه سنجان اصحاب فضائله خفى دكلدر كه اكثر اسماء فخر عالم صلى الله عليه وسلم صفات
كريمه در غلبه استعمال هر برين رتبه علميته رسيده قيلمشدر وكثرة اسما اشرف مسمايه دلالت ايتمكين نام ناميلرى
هزاره پيوسته اولديغى شرح ترمذيده تصريح اولنوب نقل مغلطاى اوزره اوچيوزه بالغ ويا اسماء حسنى ماننده
اسماء اسنى دخى طقسان طقوز اولمق مرويدر وبعض اسما لفظ فعل ومصدر اولمق اوزره صدور ريافته اولوب اكثرى
صفات مادحه اولديغى باهر در جلال الدين السيوطى عليه الرحمه نك البهجة البهية فى اسماء النبويه نام مختصرى
والرياض الانيقه فى اسماء خير الخليقه ايله بنام رساله لرى بو بابده پسنديده علمادر (حدثنا ابو عمران) كسر عينله موسى
(بن ابى قليد) فتح قاف وكسر لام ويا ودال مهمله ايله قديم العهد بالولاده معناسنه (الفقيه) بالرفع (ثنا ابو عمر والحافظ)
ابن عبد البر (ثنا سعيد بن نصر ثنا قاسم بن الاصبغ) همزه مفتوحه وصاد مهمله وموحده وغين معجمه ايله محدث
اندلس ابو محمد الاموى صدر اعالى الاسناد اولوب اوچيوز قرق تاريخنده قرطبه ده عالم بقايه روانه اولدى (ثنا محمد بن
وضاح) ابو عبد الله القرطبى ايكيوز سكسان يديده دفين خاك لحد اولدى (ثنا يحيى) بن يحيى الليثى عالم اندلس وراوى
موطأ (ثنا مالك عن ابن شهاب) الزهرى (عن محمد بن جبير بن مطعم عن ابيه) يعنى محمد دخى پدرى جبيردن تحديث
ايلدى وجبير بن مطعم بن عدى صحابى كرامدندر اللى طقوزده روبراه نعيم اولمشدر (قال قال رسول الله صلى الله
عليه وسلم لى خمسة اسماء) تقديم جار ومجرور براى تقرير ويا تأكيد ويا تخصيص اضافيدر ولزيادتها على ذلك حقيق
دكلدر ومفهوم عدد غير معتبر حصر افاده ايتمز وحرير تحرير ابن عساكر اوزره لفظ خمسه كلام حضرتدن اولمق
محتملدر ياخود معناديعك اولور كه بنم ايچون بش عدد اسم حاصله در رب جليل اول اسمله بكا تسميه وتبجيل ايلدى وباقى
اسما اوصاف اولور واسماء حضرت توقيفيه اولديغى حالده حق سبحانه وتعالى اول اسما ايله حبيبنى تسميه ويا اول
حضرت كندو نفس نفيسنى بنام وياد ايدر وجدى تسميه ايلدكلرندن ماعدا اسمله تسميه جائز اولمق اقتضا ايدر ديمشلر
(انا محمد وانا احمد وانا الماحى الذى يمحو الله بى الكفر وانا الحاشر الذى يحشر الناس على قدمى) مفتوحة تشديدا
وساكنة تخفيفا در اى يحشرون على اثرى وبعد نبوتى (وانا العاقب) اشتقاق اسماء مذكوره ومعنالرى قريبا كلام
بديع النظام مصنف ايله بيان اولنور (وقد سماه الله تعالى فى كتابه محمدا واحمد) ما كان محمد ابا احد وما محمد الا رسول
ومحمد رسول الله ومبشرا برسول يأتى من بعدى اسمه احمد آيات كريمه سنده اسماء شريفه مذكوره ايله ذو الجلال
والاكرام حبيبنى بنام بيوردى (فمن خصائصه تعالى له) اى ما خصه الله به (ان ضمن) تشديد ميمله (اسماءه) فاعل
ضمن ومضاف اليه ضميرى پيغمبر عليه السلامه راجعدر (ثناءه) مفعول ضمن فاعل ويا مفعوله مضاف مصدردر
(وطوى اثناءه) فتح همزه وسكون مثلثه ايله يقال هو فى اثنائه وثنائيه اى داخله ظرفيه اوزره منصوب اولور وطى
اخفا وپنهان (ذكره عظيم شكره) يعنى حق جل وعلا اول حضرته ما ينبى به عليه اسماء واعلامنده تضمين بيورمغله
تخصيص ايليوب وخلال ذكرنده عظيم شكرنى ادخال ايلدى انك لعلى خلق عظيم وانك لتهدى الى صراط مستقيم
آيات جليله سنده ورودى اساس (فاما اسمه احمد فافعل للتفضيل مبالغة) مرفوع خبر بعد خبر ويا منصوب مفعولدر
(من صفة الحمد) جار ومجرور مبالغه يه صفت اولور يعنى زياده حمد نبوتى افاده ايتمكله حمد صفتندن مأخوذ ومتعلق
ومفضل عليه قصدا للتعميم ولافادة الشمول حذف اولنمشدر نحو الله اكبر اى من كل شىء والا افعل صيغ مبالغه دن
اولديغى ظاهر در مثل حماد اولميوب معناسى احمد حماددن ابلغدر وقال السخاوى فى سفر السعادة احمد اسم النبى عليه
السلام ليس بمنقول من المضارع ولا من افعل التفضيل فهو كاحمر واصفر وهو ابلغ من محمد وهو من تكاملت مناقبه
وبلغ النهاية فى الحمد قال الغشاء * اليك ابيت اللعن لكن كلالها * الى الماجد لفرع الجواد المحمدى * انتهى مصنف عليه
الرحمه اسم احمدى تقديم بيورديغى كتب متقدمه ده اسم نبى آخر الزمان احمد ايله ارايش كتابه تكريم وحكاية عن عيسى
عليه السلام لسان قرآن كريم ناطق اولديغى اسم جليل كه نور بخش مشكوة توريه قديم اولديغندندر (ومحمد مفعل
مبالغة من كثرة الحمد) اى المحمودية المستفادة من صدره الذى هو التحميد الموضوع باعتبار بنائه للتكثير (فهو صلى
الله عليه وسلم اجل من حمد) فتح حا وكسر ميمله صيغة فاعل (وافضل من حمد) ضم حا وكسر ميمله مجهولدر احمد مجتبى

علیه التحایا اعظم الحامدین ومحمد مصطفی اکرم المحمودیندر عبارتده لف ونشر مرتب احمد ومحمد معنالرینه نمایان
ویا بعکس ذلك لف ونشر مشوش دخی بعض نسخده مضبوطدر امدی ایکی معناه همان اسم احمددن مستفاد اولق
غیر بعیددر زیرا افعل کاهی فاعل وکاهی برای مفعول مبنی قیلنور (واکثر الناس حمدا) ای محمودا کون مصدره
بمعنی المفعول والحاصل صفة حامدیت ومحمودیت اول حضرت شانده غایت کماله رسیده ونهایت جماله پیوسته در
(فهو احمد المحمودین واحمد الحامدین ومعه لواء الحمد یوم القیامة لیتم له) فتح یا وکسر تا ایله ورودی بصیغة المجهول ایله
(کمال الحمد ویشتهر) من باب الافتعال وفی نسخة یتشهر من باب التفعل ویتشر (فی تلك العرصات) فتح را ایله جمع
عرصه در اصل هرجای فراخ ومحل وسیعدرکه انده اثر بنا نابیدا اوله برای مبالغه عرفات اساجمع اولندی مراد
مقامات ومواقف روز جزادر (بصفة الحمد) ای العامة للخلق (ویبعثه ربه هنا مقاما) مفعول ویا ظرف ویا حالیه ایله
منصوبدر (محمودا کما وعده یحمده فیه الاولون والاخرون بشفاعته لهم ویفتح علیه فیه) فی ذلك المقام (من المحامد)
جمع محمدت (کما قال علیه الصلوة والسلام مالم یعطه) بناء مجهول الله (غیره) رفعله نائب فاعلیدر یعنی شاه سریر اصفیا
علیه الصلوات والتحایا محمودین حامد بنك احمدی اکرمیدرکه یوم الدین رایه حمد اول سرور دودمان رسالتله در کمال
حمدی تام وعرصه گاه محشرده نعت حمدله پرصیت وعالمگیر اولوب خدای جلیل حبیب جمیلنی کما وعده جای مقبول
محموده بعث ایدوب امم پیشین وپسین اول سحاب عنبر بار شفاعتدن فیضیاب ورایه کبرا اولدقلرندن رتبة والاسنه حمد
ایدهلر واول شاه سریر قاب قوسین اوزره مقام ممدوح محموده نیجه محمدت ارزانی وکشاده قیلنورکه پیام رس
اولدقلری خبر صحت اثری اوزره هیچ کس اول محامد وفتوحاتله مکرم ومبجل قیلنمدی (وسمی امته فی کتب انبیائه
بالحامدین) وامة محمد صلی الله علیه وسلم کتب پیغمبرانده مبالغین فی الحمد بین الانام بنام قیلندی مثلا محمد رسول الله
مولده بمکة وهجرته بطیبة وملکه بالشام وامته الحامدون کلمات حکمت آیات نور بخش مشکوة توریة قلنمشدر
(فحقیق ان یسمی محمدا واحمد) ای بان یسمی زیرا لفظ حقیق حرف با ویا علی ایله تعدیه ایدر یعنی مناقب حمیده ومراتب
محموده ومنح خداداد ایله مختص اولمغین محمد واحمدله یاد بیورلمغه جدیر وسزاواردر (ثم فی هذین الاسمین من عجائب
خصائصه وبدائع آیاته فن آخر وهو ان الله تعالی جل اسمه حمی ان یسمی بهما احد قبل زمانه) احمد ومحمد اسم
شریفلرنده کمال صفات حضرتنه داله عجائب خصوصیات وغرائب علاماتدن نوع آخر صورتنمادرکه حضرت ایزد
حکیم علا اسمه الکریم نام حبیب بسیمی علیه السلام والتکریم حمایه واوان ظهورندن اقدم بو اسماء الله دیگرانك مسمی
قیلنمالرندن صیانت ایلدیکه برفرد علو شانه حضرتنده مشارکا تملك ایچون وقایه بیوردی (اما احمد الذی اتی فی الکتب
وبشرت به الانبیاء فمنع الله تعالی بحکمته ان یسمی به احد غیره ولا یدعی به مدعو قبله حتی لا یدخل لبس) فتح لام ایله
اشتباه وگمان (علی ضعیف القلب اوشك) اما نام احمدکه انجیل جلیل وش کتب الهیه یه نوربخش اولوب کلیم الله وکلمة
الله علیهما السلام انکله تبشیرامت بیورمشلر ایدی پس فرد بیچون حکمت خفیه وارادۀ علیه سی ایله اول حضرتدن
ماعدا برفرده علیت برله مسمی قلنمقدن منع ایدوب احمد مختار صلی الله علیه وعلی آله الاخیار جنابندن اول نسبت
وصفیت اوزره برمدعی ادعا صددنده اولمدی تا کم مجرد اسمه نکاه التفات ایدوب حقیقة مسمای تفکر واعتبارا تمیز
ضعفۀ قلوب وسادهدلانه ریب وگمان رهیاب اولمق ایچون نامداش اولمدن موفق قیلندی اما امام قشیری علیه
الرحمه دن نقل اولنان اسم خضر علیه السلام علی قول احمد اولمق قول مردوددر کما ذکره ابن دحیه علیه الرحمه وفخر عالم
صلی الله علیه وسلمدن صکره ابتدا اسم احمدله تبرکا موسوم اولان پدر خلیل نحوی احمد بن عمرودر (وکذلك محمد ایضا
لم یسم به احد من العرب ولا) مصدر آض بمعنی عاد ورجع وعرفا تشبیه مراد اولنور وکذلك لفظی تأکید ایدرلر
غیرهم الی ان شاع واشتهر قبیل وجوده ومیلاده) عطف تفسیر وجود (ان نبیا یبعث اسمه محمد فسمی قوم قلیل من
العرب ابناءهم بذلك رجاء ان یکون احدهم) منصوب خبر مقدم (هو) اسم یکون میلاد وقت ولادت ومولد مکاندر
تاریخ اسکندریدن سکز یوز سکسن ایکنجی سالنده وماه نیسانك یکرمنجی ویا غره سنده وشهر ربیع الاولك اون ایکنجی
کیجه سی اونبجی ساعتده عز ونازایله تشریف کهوارۀ وجود ایلدی (ع) ربیع فی ربیع فی ربیع * والحاصل اسم محمد
دخی نام احمد اسا حمایت بیوریلوب عرب وغیریدن برکمسنه نام محمدله بنام قلنمدی تاکیم اول حضرتك زمان ولادتی
اخبار رهبانله آخر زمانده بر پیغمبر عظیم الشان طرف رحماندن بعث واسم سامیسی محمد دردیو شهرتیاب اولدقده
قوم عربدن اندك طائفه پسرانن محمد اسمیله مسمی قیلدیلرکه بلکه موعود ومنتظر اول ولد مسمی به اولق تمناسیله یاد
ایتدیلر (والله تعالی اعلم حیث یجعل رسالته) حیث ظرف وفعل مقدره مفعول به اولور ای یعلم لان افعل لا ینصب
المفعول ویجوز افراد رسالته کما قری به هنا حاصلی امیدلری سودمند اولمدیغنه اشارة اقتباس اولندی * اذ لیس کل
محمد رسول * ولا کل فاطمة بتول * (وهم) قبل ظهوره صلی الله علیه وسلم محمد اسمیله موسوم اولانلر (محمد بن احیحة

ضم همزه وحائین مهملتین بیننده یاء وها ایله (ابن الجلاح) ضم جیم وفتح لام مخففه والف وحاء مهمله ایله (الاوسی)
قبیلۀ انصاره نسبتدر (ومحمد بن مسلمة الانصاری) وصف انصاری ایله یاد بیورلدیغی شرفیاب اسلام اولوب محمد
ابن احیحه مشرف بالاسلام اولمدیغنه اشارتدر (ومحمد بن البراء البکری) برا فتح موحده وراء ممدوده ویا دال مهمله
مشدده ایله دیکر قبیلۀ مشهوره یه نسبتدر وعده من الصحابة ابو موسی (ومحمد بن سفیان بن مجاشع) واختلف فی صحبته
(ومحمد بن عمران) کسر عین وسکون میم ایله وبعض نسخده ضم حاء مهمله ایله حمران مضبوطدر (الجعفی) بضم الجیم (ومحمد
ابن الخزاعی) ضم خاء وزا ایله (السلمی) بضم وفتح (لا سابع لهم) بونلر شش نفر ذات اولوب بیدی دکلدر تسطیر سهیلی
اوزره اوچ نفردر اما ابن حجر نقلی اوزره یکرمی نفره بالغ اولور (ویقال ان اول من تسمی به) وفی نسخة بمحمد (محمد
ابن سفیان) بن مجاشع التمیمی (والیمن) ای اهله فهو من اطلاق اسم المحل علی الحال فیه (یقول) بعض نسخده تقولون
(محمد بن الیحمد من الازد) وفی نسخة الازدی نسبة الی الازد من الیمن ویحمد فتح مثناة تحتیه وسکون حاء وضم
میم ویا ضم یاء وکسر میم ایله مضارعدن منقول علمدر وال مقارنة لنقله لا داخلة بعد العلمیة یعنی اهل یمن ابتدا محمد اسمیله
مسمی قیلنان محمد بن سفیان دکلدر بلکه محمد بن الیحمددرکه دیدیلر وما هو الشایع اوزره سابع اولور (ثم حمی الله تعالی
کل من سمی به ان یدعی النبوة او یدعیها احد له او یظهر) والعطف باو بعد حمی الذی فی معنی النفی والنهی یفید العموم
(علیه سبب یشکك) کسر کاف اولی ایله در (احد فی امره حتی تحققت) صیغة فاعل ایله (السمتان) کسر سین وفتح میم ایله
علامت معناسنه (له علیه السلام ولم ینازع) بفتح الزای (احد فیهما) ای فی النعتین یعنی بعده حضرت مولا جل
وعلا هر بر محمد اسمیله بنام اولنلری ادعای نبوت وبرکمسه مسمی به پیغمبرلك اسنادندن منع وحفظ ایلدی واول
کمسنه شانده هم عصر اولنلر خارق للعاده ظهورا تمسیله عجبا بو کمسنه نبی معهود میدر دیو قلبه ایقاع شك ایدن
اموری دخی نمر ایله صیانت بیوردیکم اول حضرت ایچون محمدیت واحمدیت اوزره دالتان علامتان خارجده تبین
وتحقق بولوب نعمتین موسومتینده هیچ کس میدان منازعه ومعارضه ده قدم نهاد اولمدی (واما قوله صلی
الله علیه وسلم وانا الماحی الذی یمحو الله بی الکفر فسر) فاء تفسیریه وبناء مجهول الله (فی الحدیث) الماحی صفة
حضرت ویا مفتدن منقول علمدر وال وصفیتی تلمیح ایچوندر (ویکون محو الکفر اما من مکة) بعد الفتح
(او من بلاد العرب) مراد جزیرۀ عرب وساحۀ اسلامدر (وما زوی) ضم زای وکسر واو ایله ای قبض وجمع (له من
الارض ووعد) صیغۀ مجهول الله (انه یبلغه ملك امته) یعنی بن ماحی صفتیله متصفم که حق تعالی بنم سببمله کفری
محو وازاله ایدر پس نفس حدیثله معنای ماحی من غیر احتیاج الی تفسیر غیره بیان اولندی غایة محو محمل
ومحتمل اولمغین تأویل بیورلدی که ازالۀ اثر کفر بعد الفتح وجزیرۀ عربدن ایام حیات رسالتده مشاهده
ووقوع یافته اولوب دخی زویت لی الارض فرأیت مشارقها ومغاربها وسیبلغ ملك امتی ما زوی لی منها خبر شریفی
منطوقنجه اول حضرته روی زمین قبض وجمع اولنان مقدار محلدن ازالۀ کفر اوله واول حضرته وعد اولندیکه
امتنك ملك وغلبه سی کندو یه جمع وارائه بیورلان محله دك منتهی قیلنه امدی اضمحلال کفر حضرت سید الثقلین
صلی الله علیه وسلمك برکۀ نور وجه وامر ونهی شریعتیله نبوتیافته اولمغین محو کندو یه نسبت اولنوب کان ذات شریفی
حقیقة ماحی اولمشدر وبو وجهله محو خاص اولور (اویکون) واما ان یکون تعبیرا اولنق خوش آینده ایدی (المحو عاما
وهو بمعنی الظهور والغلبة) یا خود محو جمیع امکنه وازمنه ده هر دین وملت اوزره غلبه وظهور معناسنه عام اولمقدر
(کما قال تعالی لیظهره) ضمیر دین حقه ویا رسول مطلقه راجعدر (علی الدین کله) یعنی حق جل وعلا شانه شرفیاب
نبوتده بیوردیغی وجه اسا کما دیانك جمیعسی اوزره رسول الله غالب وعالی اولسون ایچون رسولنی هدا ایله بعث
ایلدی وقد ورد تفسیره فی الحدیث روایتکردۀ بیهقی وابو نعیم اولان خبرده ماحی اسم شریفنك تفسیری ورود ایلدی (انه
الذی محیت به سیئات من اتبعه) بما انعم الله به علی امته من المکفرات بعض نسخده ساقطدر (وقوله وانا الحاشر الذی
یحشر الناس علی قدمی) تخفیف وتشدید یا ایله (ای علی زمانی وعهدی) وهما بمعنی فنا سله مراد بعد الحضرت عالم
وجوده قدم نهاد اولان خلقدر (ای لیس بعدی نبی) تقدیر مضاف ایله من غیر فاصل علی اثر قدمی دیمك اوله ویا قدم
مفرد ویا مثنی ما یتبعه الناس فیه اولان شریعت مراد اولنه بعد نزول عیسی علیه السلام دین محمدی یه تابع
اوله جغنه ایما اولور (کما قال تعالی وخاتم النبیین وسمی عاقبا لانه عقب) فتح قاف ایله خلف (غیره من الانبیاء) یعنی خبر
خاف پیغمبران اولدقلرندن عاقب تسمیه اولندی (وقیل معنی علی قدمی ای یحشر الناس بمشاهدتی) یعنی خلق
بنم محضرمده حشر اولنور دیمك اوله (کما قال تعالی لتکونوا شهداء علی الناس ویکون الرسول علیکم شهیدا)
ابرادایه شریفه دن مراد شهادت مشاهده ومعاینه معناسنه اولدیغنه بناء در اما جمهور شهادت حقیق اولمسنه

ذاهبلدر عبارهٔ مذکوره معنای حاشردن ماقبلنه متعلق ایکن تأخیر بیورلدیغی عاقب وحاشر بو معنایه اولدیغنه
اشارتدر بعض نسخه‌ده معنای حاشره دائر بو مقامده نجه معانی زیاده قیلنمشدر والعارف یکفیه الاشاره (ومعنی
قوله لی خمسة اسماء قیل انها موجودة فی الکتب المتقدمة وعند اولی العلم من الامم السالفة) سؤال مقدره جوابدرکه
اول حضرتک بسیار نام نامی والقاب سامیه‌لری شهرتشعار ایکن بنج عدده حصرک معناسی ندر پس توریة وانجیل
آسا کتب متقدمه‌ده موجوده وعند الاصفیاء والعلماء السالفة مشهوره اولان اسماء شریفه بونلردر دیمک اولور
اما ماسوای نجه اسماء لطیفه که حیاط او ماذ ماذ آسا کتب سابقه‌ده ورودی ذکری جواب مذکوره‌یی تخدیش
ایدر وانجهور علی ان مفهوم العدد لیس بحجة فلا معارضة (وقد روی عنه علیه الصلاة والسلام) کما فی الدلائل
لابی نعیم (لی عشرة اسماء وذکر منها) من جملة العشرة (طه ویس حکاه مکی) باب اول فصولنده مفصلا تقدم ایدوب
لبیان مسماه وتبیان معناه اعاده بیورلدی (وقد قیل فی بعض تفاسیر طه انه یا طاهر یا هادی) هر برحرفندن بر اسم
مراد اولندی (وفی یس یا سید حکاه السلمی) بضم فتح صاحب تفسیر حقایق اولان مفسر جلیلدر (عن الواسطی)
محمد بن موسی (وجعفر بن محمد) امام جعفر صادق ولد محمد باقر رضی الله عنهما (وذکر غیره
ابو محمد مکی علیه الرحمه نک غیری نقل ایلدی (قال لی عشرة اسماء فذکر) الغیر (الخمسة التی فی الحدیث الاول) خبر
بیشنده ذکر اولنان ایدن محمد واحمد وماحی وحاشر وعاقب اسامیء سامیه‌لرین ذکر ایدوب قال خمسة اخری بیاننده
بیوردیلر (قال وانا رسول الرحمة) وما ارسلناک الا رحمة للعالمین کریمه‌سی وانما انا رسول الرحمة مهداة خبر شریفی
منطوقنجه (ورسول الراحه) مؤمنینه شرع شریفی رخص وخفتیله دنیاده فوز وفلاحله عقباده راحه وکفاره قبول
جزیه‌ایله قتل وسبیدن دار الامان راحت اولمغله رسول الراحه تسمیه اولندی وراحه‌نی کلفت ودفع مشقتدر (ورسول
الملاحم) فتح میم وکسر حاء مهمله ایله جمع ملحمة حرب شدید معناسنه درو فی الاصل معرکة القتال در التحام ابطال
وازدحامدن ناشی حربه ملحمه تسمیه اولندی مرخیل مرسلین علیه السلام سیف وجهادله مأمور ومرسل بیوردیلوب
عصر نبوتلرنده وبعده امتندن تا بحشر صدوریافته اولان غزوات وجهاد پیغمبره وامتنه روزی قیلندی امدی
مؤمنینه حصول غنایم وبعض کافرینه هدایت اسلام ظهوریله ملحمه دخی عین رحمت اولمغله رسول الرحمه اولدقلرین
رسول الملحمه اولدقلری منافی اولمز اما احیاسنه رحمت ودشمنانه حرب ونقمت اولدیغی نیل اساشراب للمؤمنین ودماء
للکافرین جوابی رحمة للعالمین عمومنه چندان حسبان دکادر (وانا المقتفی) من باب الافتعال صیغة فاعله وبعض
نسخه‌ده مقفی ضم میم وفتح قاف وتشدید فا ایله بصیغة الفاعل وارد اولمشدر (وقفیت) تشدید فا وتخفیفنه وفی نسخة
قفوت (النبیین) ای جئت بعدهم وتبعت هدیهم یعنی آخر الانبیاء (وانا قیم) تشدید یاء مکسوره ایله (والقیم الجامع
الکامل) یعنی خیراتی جامع وفضائل وفواضلی مکمل وکامل (کذا وجدته ولم اروه) مهرهٔ فن سیر خطیله ظفریاب
اولوب انجه حدیثدن روایت ایتمدم (واری) فتح همزه وراء ایله ویا ضم همزه وفتح را ایله (ان صوابه قثم) بالثاء المثلثة
المفتوحة بعد القاف المضمومة غیر منصرف (کما ذکرناه عن الحربی وهو اشبه بالتفسیر) یعنی صوابیدیم ثاء مثلثه ایله
قثم اولقدر ووجه محرر اوزره امام حربی علیه الرحمه‌دن قریبا نقل وذکر ایلدیکمز ومن حیث اللفظ کامل وجامع تفسیرنه
اوجه اولور (وقد وقع ایضا) اسم قیم بالتحتیة (فی کتب الانبیاء) صحف ابراهیم وداود علیهما السلامده وقوع یافته‌در
(قال داود علیه السلام اللهم) ای یا الله والحقوا المیم فی آخر هذا الاسم ایذانا بجمیع اسمائه وصفاته فالسائل
اذا قال اللهم فکانه قال ادعو باسمائه وصفاته (ابعث لنا محمدا مقیم السنة بعد الفترة) یعنی یا الله طاعتده فتور وانقطاع
وحید نصکره بطریق الوفرة بعد الفترة سنتی مقوم اولان حبیبک محمدی خلقه بعث ایله (فقد یکون القیم بمعناه)
مقوم معناسنه وارد اولان قیم مقیم للسنة معناسنه اولور وقیل ضمیر بمعناه لقثم بالمثلثة (وروی النقاش عنه علیه
الصلاة والسلام لی فی القرآن سبعة اسماء محمد) قوله تعالی محمد رسول الله (واحمد) یأتی من بعدی اسمه احمد (وطه
ویس والمدثر والمزمل وعبد الله) کما فی قوله سبحانه وتعالی وانه لما قام عبد الله والحاصل قرآن مجیدده موجود
وشهرتیاب اولان اوزره اقتصار بیورلدی والانبی ورسول وخاتم وحریص وعزیز ماندی بسیار نام نامیلری
نکاشتهٔ صحیفهٔ فرقان عظیمدر (وفی حدیث عن جبیر) بالتصغیر (بن مطعم) ضم میم وکسر عینله رضی الله عنه (هی
ست) واعل وجه التذکیر تأنیث الضمیر (محمد واحمد وخاتم) کسر وفتح تا ایله (وعاقب وحاشر وماح) اسم فاعل من
المحو قد سبق معانیها (وفی حدیث ابی موسی الاشعری رضی الله عنه) روایتکرده امام مسلم اولان خبرده ثبوتیافته‌در
(انه کان علیه الصلاة والسلام یسمی لنا نفسه اسماء) یعنی چندان نام سامی ایله حضرت زبدة الکائنات کندو نفس
نفیسی بزره یاد وافاده ایدرلردی (فیقول انا محمد وانا احمد وانا المقفی) کسر فاء مشدده ایله آخر الانبیاء معناسنه

(والحاشر) الجامع للحشر والباعث للنشر (ونبی التوبة) امة مرحومه سنک توبه وانابتلری من غیر حرج آفتاب عالم
ارا مغربدن طلوع ایدنجیه دک قبوله قرینیدر اما امم سالفه توبه‌لری کیمی مقبوله کیمی مردوده ومقرون اجابت اولنلر
دخی امور شاقه ایله مشروط ایدی (ونبی الملحمة) قتال عظیم (ونبی المرحمة والرحمة والراحة) روایات اربعه (وکل صحیح
ان شاء الله) الفاظ مذکوره‌نک جمله‌سی روایت ودرایت صحیحدر (ومعنی المقفی العاقب) قد سبق بیانه (واما نبی الرحمة
والتوبة والمرحمة والراحة فقد قال تعالی وما ارسلناک الا رحمة للعالمین) والحاصل رحمت مرحمت مرادفی ومعنای رحمتی
متضمنه ومسببة عن التوبه‌در (وکما وصفه) حق جل وعلا آیهٔ شریفه‌ده رحمتله اول حضرتی وصفی آسا آیهٔ دیگرده
دخی وصف ایلدی (بانه یزکیهم ویعلمهم الکتاب والحکمة ویهدیهم الی صراط مستقیم) اول حضرت امتنی دنس
معصیتدن تطهیر وکتاب وسنتی تعلیم وتبلیغ ودین قدیم اوزره امتنه رهنما اولور وکلها اسباب الرحمة وبواعث التوبة
(وبالمؤمنین رؤف رحیم) قدم متعلقه للتخصیص او الاهتمام والتشریف مع رعایة الفاصلة یعنی اول پیغمبر عالی
جناب ارباب طاعته زیاده وعصاته کافهٔ شفقت وتلطف برله رحیم وکریمدر (وقد قال) النبی صلی الله علیه وسلم اولا الله
تعالی فی القرآن (فی صفة امته انها امة مرحومة) روایتکردهٔ ابو داود وطبرانی وحاکم مستدرکنده وبیهقی اولان
خبر صحت اثر امتی هذه امة مرحومة لیس لهم عذاب فی الاخرة انما عذابها فی الدنیا الفتن والزلازل والقتل والبلایا
امتی نعتنده مغفورلها اولمسنی وصف ایلدی (وقد قال تعالی فیهم) حق سبحانه وتعالی امة مرحومه شانده اصالة
وغیرلر حقنده تبعا بیورر (وتواصوا بالصبر وتواصوا بالمرحمة) الذین آمنوا قول جلیلنده واقع صله اوزره عطف اولور
یعنی یکدیگره طاعت حق اوزره صبر وشفقت علی خلق الله ایله توصیه وپند ایدرلر دیو وصف ایلدی (فبعثه صلی الله
علیه وسلم ربه تعالی) وفی نسخة فبعثه الله (رحمة لامته) متفرع علی ماقبله باعتبار العلم والظهور لفظ رحمت مفعول
بعث ویا جلاله یاخود ضمیر رسولدن حال اولور یعنی راحما لهم خاصة (ورحمة للعالمین) کفاره دخی عذاب استئصالدن
رحمتدر (ورحیما بهم) امتنه بحسب استحقاقهم خصوص وعمومنده رحیمدر (مترحما ومستغفرا لهم) واظهار
رحمت ایچون متکلف واستنزال رحمتده مبالغ وامة اجابتنک ذنوبی عفونه طالب وامة دعوتک توفیق اسلامنی راغب
اولدیغی حالده عین رحمت بعث ایلدی (وجعل امته امة مرحومة ووصفها بالرحمة وامرها علیه الصلاة والسلام
بالتراحم واثنی علیه) خدای متعال امة محمدی امة مرحومه ومغفوره قیلوب رحماء بینهم آیة جلیلة العنوانیله یاد
ایلدی ویکدیگره ترحم ایتمکله امر وتراحمی مدح وستایشده مبالغه بیوردی (فقال) صلی الله علیه وسلم (ان الله
یحب من عباده الرحماء) کما رواه الشیخان عن اسامة رضی الله عنه اما لفظ یحب بدلی یرحم الله مرویدر (وقال
الراحمون یرحمهم الرحمن) وهذا خبر لفظا مآل معناه الامر (ارحموا من فی الارض یرحمکم) بالجزم والرفع (من فی السماء)
ای من فی السماء ملکه وعرشه او من هو معبود فی السماء بو حدیث شریفک مسلسل بالاولیه ایله شهرتیاب وعبد الله
ابن عمرو بن العاص طریقندن روایتکردهٔ ابو داود وترمذیدر یعنی روی زمینده آدمی وحیوان محترمه شفقت
واحسان ومواسات ایله رحمت ایدنلره مولای رحمان رحمت واحسان ایدر وجه ارضده اولنلره سز شفقت ایدک تا اهل
سمایه رحمتی عام اولان جناب کبریا سزه احسان ایلسون جملهٔ مذکوره دعا ویا خبری محتملدر (واما روایة نبی الملحمة
فاشارة الی ما بعث به من القتال والسیف صلی الله علیه وسلم وهی) روایة مشار الیها (صحیحة) متنا واسنادا ایوسته
صحتدر یعنی اول فخر دودمان رسالت اوزره قتال فرض اولوب غنایم حلال ورعبله ظفریاب اولدیغندن جهاد
وضرب شمشیر برله مبعوث بیورملرینه اشارتدر واول حضرتدن صدوریافته پیکار واشتی پیغمبراندن برینه اتفاق
ایتممشدر ولله در من قال * جمع الشجاعة والخشوع لربه * ما احسن المحراب فی المحراب (وروی حذیفة مثل
حدیث ابی موسی) کما رواه احمد والترمذی فی الشمائل (وفیه) حدیث حذیفه‌ده ثبوتیافته‌در (ونبی الرحمة ونبی التوبة
ونبی الملاحم) جمع ملحمة (وروی الحربی فی حدیثه علیه السلام انه قال اتانی ملک فقال انت قثم) بالمثلثة (ای مجتمع
قثم اعطا معناسنه اولمغین انواع عطایا واحسانی مجتمع سن دیمکدر (قال) الحربی (والقثوم) فتح قافله (الجامع للخیر)
خیر وبری حائز وجامع وکل خیرسنده مجموع وموجوددر دیدی (وهذا) ای قثم (اسم هو فی اهل بیته علیه السلام
معلوم) عند اهله (وقد جاءت من القابه علیه الصلاة والسلام واسمائه) کسر سینله جمع سمة ای العلامة (فی القرآن
عدة کثیرة) ای جملهٔ معدودة (سوی ما ذکرناه) ذکر ونقل ایتدیکمز اسماء واعلامدن غیری قرآن جلیلده حضرت
سلطان عالم صلی الله علیه وسلم فرآنده صفات واسماء منقوله وعلاماتدن جملهٔ معدوده ارایش کتابهٔ تکریم
قیلنمشدرکه بعضیسی حقیقیه وبعضیسی استعاره وجهی اوزره رونمادرکه (کالنور) فی قوله تعالی قد جاءکم
من الله نور (والسراج المنیر) فی قوله تعالی وسراجا منیرا (والمنذر والنذیر والمبشر والبشیر والشاهد) فی قوله تعالی

انا ارسلناك شاهدا ومبشرا ونذيرا وقد جاءكم بشير ونذير (والشهيد) قال تعالى وجئنا بك على هؤلاء شهيدا (والحق المبين) لقوله تعالى قد جاءكم الحق من ربكم لفظ مبين عطفله ايراد اولنمق مناسب ايدى زيرا هر برى على حدة وصف مستقلدر ومجموع الحق المبين ايله وصفى غير معروفدر (وخاتم النبيين) فتح تا ايله اسم آله كطابع وكسر تا ايله اسم فاعل اخر معناسنه قال تعالى ولكن رسول الله وخاتم النبيين (والرؤف الرحيم) تقدم معناهما (والامين) فعيل بمعنى مفعول مبالغة وكاهى بمعنى فاعل اولور اية مطاع ثم امين كريمه سيله مراد عند البعض محمد امين عليه سلام الله المعين حضرتلريدر وحديث جيل انى لامين فى الارض امين فى السماء بو معنايى مؤيد اولور قزده كلك نقادركه بعثت حضرتدن مقدم بزركان قريش اعادهٔ اركان بيت الحرام مرادايلدكلرنده جوهر كرانمايهٔ حجر الاسودى محلنه كيم وضع ايدر دبو ميانه لرنده شمشير اختلاف لمعان ايليوب اتفاق ارا ايله على الصباح باب بنى شيبه دن هركيم اول داخل اولورسه حكم نافذ الحكم اولسون ديدبلر صباحله اول باقى مبانئ شريعت حضرتلرى جمله دن مقدم داخل حرم مكرم اولدقده قريش فرحياب اولوب هذا محمد الامين رضينا به ديو نام امين ايله شهرتياب اولمشلردر وميانهٔ قريشده كمال امانت وصداقتله موصوف اولمغله اول حضرته ودايع وامانات وضع اولنوردى (وقدم الصدق) زيد بن اسلم طريقندن روايتكردهٔ بخاريدركه اية وبشر الذين امنوا ان لهم قدم صدق عند ربهم كريمه سيله مراد حضرت محمد صلى الله عليه وسلمدر وابى سعيد الخدرى روايتنده قدم صدق شفيع مصدق معناسنه دراما حق مصنف برطبق ورودايه قدم صدقله ايراد ايتمك ايدى (ورحمة للعالمين) قدمر الكلام عليه (ونعمة الله) الم تر الى الذين بدلوا نعمة الله كفرا ناويلنده سلطان المفسرين عبد الله بن عباس هم كفار قريش ونعمة الله محمد صلى الله عليه وسلم ايله ادا ايورمشلردر (والعروة الوثقى) عروه ما يتمسك به من الحبل ووثقى وثيقهٔ متينه معناسنه استعارهٔ تمثيليه وتصريحيه حصوا ايدراولوركه حبل متين شرع قويمنه دست رس بولان انداختهٔ حضيض مهالك وافتادهٔ هوهٔ ضلال اولاز حقايق سليده كريمهٔ فقد استمسك بالعروة الوثقى ايله مراد محمد عليه الصلاة والسلام اولديغى مصرحدر (والصراط المستقيم) صراط صاد وسين وزايله ره راست وفراخدر واهدنا الصراط المستقيم جمليله سيله مراد رسول الله صلى الله عليه وسلم اولمق نكاشتهٔ براعهٔ ابو العالية المفسردر وفى الحقيقة اول حضرت موصل الى الله اولان شارع اعظمدر والمستقيم الذى لا عوج فيه فاستعيرله لان التابع له واصل لسعادة الدارين ناج (النجم الثاقب) قول جميل النجم الثاقب ايله محمد عليه السلام مراد اولنمق مروى عن السلفدر وقيل قلبه عليه السلام باب اولده امام صادق رضى الله عنه جنابندن روايت اولنسان معانئ والنجم مفصلا كذران ايدوب اعاده سيله تكابوى قلمه رخصت ويرلمدى وثاقب مضئ ودرخشان مطلق نجمدن مستعار ويانجم مخصوصدنكه زحلدر اول ماه منير رسالت شب سيه فام جهالات مضمحل وعالم نور شريعتيله پرنور ودرخشنده اولديغيچون بنام قيلندى (والكريم) متفضل وياه فوويا كثير الخير معنالرينه درانه لقول رسول كريم آيتندن مراد على احد الوجهين حضرت رسول كبريادر (والنبى الامى) امى اوقيوب يازميان وامه منسوب اولمق كوياما درزاد اولديغى حالت اوزره اولمغله ويا ام القرى يه ويا امة عربه نسبتله درزيرا قرآءت وكتابت عرب ميانده معروف دكل ايدى وامية اول حضرته معجزه در والحاصل الذين يتبعون النبى الامى اية جليله سيله معنى درروايتكردهٔ ترمذى اوزره اول نازنين مهمانسراى ملكوت حضرتلرى امر كتابت وخطى مراد ايتديكم سايهٔ قلم اسم الله اوزره ظل افكن اولمق ايچوندر ديو بيورمشلر حضرت بادشاه جهان افرين عزاسمه حبيبنه مجازاة سايهٔ جسم منور بن خاكه دوشرمدى (وداعى الله) اى داع الناس الى توحيد الله كما قال وداعيا الى الله باذنه واجيبوا داعى الله ونحوه (فى اوصاف كثيرة وسمات جليلة) يعنى نيجه صفات جليله ونعوت جميله ايله قرآن عظيم الشانده صراحة وكناية ذكرى ورودايتمشدر (وجرى منها فى كتب الله المتقدمة وكتب انبيائه واحاديث رسوله واطلاق الامة جملة شافية) فاعل جرى يعنى اسماء ساميهٔ نبى تهامى صلى الله عليه وسلم حضرتلرندن توريه وزبور وانجيل آسا كتب قديمه وصحف ماضيه واخبار نبويه دن استعمال واطلاق شايان اسما وصفاتدن جريان ايدن جملهٔ شافيه حصول مهماتده كافيه ووافيه در (كتسميته بالمصطفى والمجتبى) الله يصطفى من الملائكة رسلا ومن الناس كريمه سنده سائر رسل كرام دخى مشارك اولورسه ده حضرت مصطفى عليه التحايا من هذا الجنس افضل وفردا كملدر ومجتبى بمعنى المختار (وابى القاسم) پسر بزركترين سيد البشر درد ستور عرب غالبا اسم فرزند نخستينله تكنيدر (والحبيب ورسول رب العالمين) لما سبق من حديث وانا حبيب الله (والشفيع المشفع) اى المقبول شفاعته (والمتقى) اسم فاعل من الاتقاء (والمصلح) ارشاد وهدايتيله نامى اصلاح وتأليف قلوب وباعث فلاح اولديغيچوندر واحبار قديمه ده محمدك مصلح اسماسى نكاشتهٔ قلم قدرت بولنديغى بالاده مصنف عليه

الرحمه دن منقولدر (والطاهر) بحسب الباطن والظاهر وياطاء مهمله ايله نقايص دنس حسيه ومعنويه دن نقى وطاهر معناسنه در (والمهيمن) احوال امتى مراقبه ده مبالغ ونكهبان معناسنه وآية وانزلنا اليك الكتاب بالحق مصدقا لما بين يديه من الكتاب ومهيمنا عليه جمليله سنده مهيمن اليك افظنك كافندن حال اولمق اوزره محمد عليه الصلاة والسلام له مفسردر لكن قاضى عياض عليه رحمة الفياض اسماء حضرتدن مذكورة فى القرآن سلكنه عدم تحريرقول راجح اوزره اية شريفه ومهيمنا عليه ايله مراد قرآن كريم اولاقدر ديمشلر اما عالم ملكوتده شاهد وياقائم على الحق ويا امين معنالرينه حضرة پيغمبر صلى الله عليه وسلمه مهيمن تسميه اولنوروعم محترم عباس مكرم اول حضرتى مدحت كواولديغى قصيدهٔ نضيده سنده مهيمن ناميله ياد بيوردقلرى سبق ايتمشدر (والصادق) قولا ووعدا وفعلا (المصدوق والهادى) للخلق الى الحق (وسيد ولد آدم) من المبدأ والمختم عموما (وسيد المرسلين) خصوصا (وامام المتقين) من الاولياء والصالحين (وقائد الغر) ضم غين معجمه وتشديد را ايله فى الاصل جبهه فرسده ظاهر اولان نشان سپيددر اطلاق اسم الجزء على الكل قبيلندندر يعنى آثار انوار وضوء ايله بيض الوجوه ديمك اولور (المحجلين) تشديد جيم مفتوحه ايله اى المبيضين من انوار الطهارة وآثار العبادة محجل قوائمده نشان بياض اولقدر وروى البزار انه قال صلى الله عليه وسلم ليلة اسرى بى انتهيت الى قصر من لؤلؤ يتلألؤ نورا واعطيت ثلثا قيل انك سيد المرسلين وامام المتقين وقائد الغر المحجلين يعنى انوار صباح الخير عباد ايله بيشانى وقدملرنده نشان اولان كروه عليه به سپهسالاردر ديمك اولور (وحبيب الله وخليل الرحمن) وقد اتخذ الله صاحبكم خليلا خبر شريفنده نفس نفيسنى وصف بيورمشلردر (وصاحب الحوض المورود) فالمراد منه كثرة الواردين عليه (والشفاعة) اى العظمى (والمقام المحمود وصاحب الوسيلة والفضيلة والدرجة الرفيعة) الوسيلة السبب الموصل لامر عظيم حضرت سلطان عالم صلى الله عليه وسلم خيرات ومبراتك كاسنه سبب وباعث اولملريله بنام قيلنمشدر اما خبر مسلم امام مسلمده وسيله منزلهٔ مخصوصه ايله مفسر ومعنى در والحاصل شاه كونين عليه صلوات خالق البدرين دنيا وعقباده حسا ومعنا صاحب الفضيلة وخديو جاه والا وخداوند جاى بالا اولديغى غنى عن البياندر (وصاحب التاج) جنت اعلاده تاج برابتهاجله اهل جناندن مختار وسرفراز بيورلديغيچوندر اما شراحدن بعضيلر تاج ايله مراد عمامه در والعمائم تيجان العرب ديمشلر وفخر موجودات حضرتلرندن غيرى پيغمبرانده عمامه كيمش ذات شريف ناياب اولديغى مرويدر وعمائم حضرتدن برى سحاب ناميله بنام وتحتنده قلنسوه اولديغى مالا كلامدر وفتح مكه ده سياه عمامه كيدكارى شهرتيابدر قال الخفاجى ولبس صلى الله عليه وسلم عمامة حمراء ايضا ولم يلبس خضراء اصلا اما كيفيت ومقدار عمامهٔ مكرمه لرى تفصيلى سير وشمائلده مذكوره اولوب نور الدين على القارى وشهاب الدين الخفاجى رسائل مستقله ايله بيان بيورمشلردر (والمعراج) سلم ومرقات معناسنه اسم آلتدر معراج نوردن نردبان ويابر مرصع ومجوهر سلم والادركه ارواح لطيفهٔ مؤمنين سوى اسمان وعليينه اندن صعود وعروج ايدر وعالم دنياده شاه رسالتدن غيرى برفرد جسدانى اول سلم والايه پانهادهٔ عز وشرف اولمامشدر ولذا صاحب المعراجله بنام ومختص قيلندى (واللواء) وسمى ايضا صاحب اللواء ومراد لواء حمد معهوددر وعصر سعادتلرنده براى محاربه برداشته قيلنان سنجق شريف مراد اولنمق محتملدركه قتالدن كنايه درواول علم افراز جندمرسلين حضرتلرينك سفيد وسياه رايه لرى اوزره كلمتين شهادتين نوشته اولديغى منقولدر واسلامده احداث رايه غزوهٔ خيبرده شقه كشاى ظهوردر (والقضيب) جملهٔ اسماء حضرت صاحب القضيبدركه سيف معناسنه اولديغى انجيل جليلده معه قضيب من حديد يقاتل به كلاميله مفسر ومؤيددر ياخود ايادئ شريفهٔ خلفاده اولان قضيب ممشوق اوله امدى شمشير دشمن كير مراد اولنديغى حالده جهاد وكثرة اقبالدن كنايه ودسته چوب معنى اولورايسه اول حضرتك صميم عرب وافصح فصحاى ذو الخطب والادب اولمرندن عبارت اولور (وراكب البراق) چابك واران مضمار عالم سير تدقيق اوزره براق مخلوقات علويه دن بر مركب لامكان پيمادركه دست وپايى زمردكون خردن بزرك وبغلدن دون وجهى مماثل چهرهٔ مردم وفيل كوش اشتردم صدرى ياقوتهٔ حمراء وظهرى درهٔ بيضانه ذكرونه انثى اولديغى فصل اسراده تفصيل اولنوب هم دار الضيافت ملكوته دعوت بيوردقلرنده اكه سوار وهم روزواپسين حشرده اول براق زيرران سلطان الانبيا صلى الله عليه وسلمده جلوه ساز اوله جغن علماء تنصيص بيورمشلردر واصح روايت اوزره پيغمبران ذيشاناندن بعضيلرى براقه سوار اولدقلرى ارايش ديباجهٔ كتاب اولان خبر براقده خطاب جبريل عليه السلام فاركبك احد اكرم على الله منه كلاميله امضا كردهٔ قاضى عياضدر (والناقة والنجيب) سرعة سير ورهوار ايله شهرتشعار اولان جمل درويقال ناقة نجيب ونجيبة پس نجيب ايله مراد ناقه در ديديلر ياخود شهادت خزيمه رضى

الله عنه موردقصه سى اولان اسب رهوار دركه نجيب ايله بنام قيلندى (وصاحب الحجة) دليل ويا معجزه در
(والسلطان) ضم سين وسكون لام وياضم لام ايله تأنيث وتذكير قيلنور وبرهان وملك ونبوت وغلبه معنالرينه اولمغين
هر برينى اراده صحيحدر (والخاتم) كسر وفتح تا ايله خاتم مهرنبوتدركه بالاده بيان اولنديغى وجه اوزره ميانهٔ دوشانه
حضرتده بيضهٔ حمامه آسا خاتمدر وخاتم معروف مراد اولنور (والعلامة والبرهان) اى علامة النبوة يعنى ذيشان
وصاحب نشان (وصاحب الهراوة) كسر ها وراايله عصادر قال الجوهرى هى العصاة الضخمة قريبا تفصيلى مرزدهٔ
قلم مصنف عليه الرحمه در (والنعلين) اى صاحب النعلين انجيل جليلده اول حضرته صاحب النعلين تسميه سى ورود
ايتمشدر وكيفيت نعلين خصوصنده علماء كرام افراد بالتأليف بيوروب شروح شمائل ترمذيده مستوفى ذكر اولنمشدر
ازجمله نعال حضرتك برى سبتيه ايله بنام ايديكه شعراندن عاريه ومدبوغه ايدى (ومن اسمائه عليه السلام فى الكتب
الالهية المتوكل) اما كتب منزلهٔ پيشينده اسامئ سيد الثقلين صلى الله عليه وسلمدن ارايش كتابهٔ تبجيل قيلنان
اسم شريفلرندن برى دخى متوكل اسم لطيفيدركه انت عبدى ورسولى سميتك المتوكل ايله صحيفهٔ توراتده عنوان طراز
اجلال قيلنديغى باب اول فصل ثانيسنده بيان اولندى قيل التوكل ترك تدبير النفس والانخلاع من الحول والقوة
وهو فرع التوحيد ومتوكل امورك جناب حقه تفويض وعلى كل حال پروردكار مطلقه اعتصام وتسليم ايدن
كمسنه در اما توكل عوام مسبب الاسبابه اعتماد له مباشرهٔ اسبابدر وحديث شريفده لو توكلتم على الله حق توكله
لرزقكم كما يرزق الطير تغدو خماصا وتروح بطانا اولور وروح خماصا وروى بو معنايه اشارتدر اما توكل خواص بالكليه ترك اسبابدر
(والمختار) اسم مفعول من الاختيار اصطفا معناسنه در بو دخى نوربخش صحيفهٔ تورية اولان اسماء فخر الرساله دركه
عبدى المختار ليس بفظ ولا غليظ ايله شرفيافتهٔ صدور در كاه مرادا (والمقيم السنة) نكاشتهٔ صحايف تورية وزبور
اولان اسماء عميمة البركاتندركه اسان داود عليه السلامده اللهم ابعث لنا مقيم السنة بعد الفترة دعاسيله حضرت
محمد صلى الله عليه وسلمى مراد ايلدكارى تصريح كردهٔ علمادر ودعاء شريفده سنت ايله مراد داود عليه السلام
كندولردن اول عالم كونى تشريف ايلين پيغمبران حضراتنك اظهار توحيده رونق افزاى ظهور اولان سنن
وطريقتلريدر (والمقدس) تشديد دال اسم مفعول ومفضل على الغير معناسنه وياخود تقديسدن مطهر ومنقى
معنالرينه در (وروح القدس) ضمتينله درويا ضم وسكونله دركه روح بالذات اولور والقدس الطهارة او الله واضافة
الروح له تشريفيه كروح الله لعيسى عليه السلام (وروح الحق) الحق هو الله محيى الدين عربى قدس سره خصوصنده
انه اسم الله الاعظم وهو صلى الله عليه وسلم مظهره ديو بيان نصوص قيلمشدر (وهو) روح القدس وروح الحق
(معنى البارقليط فى الانجيل) انجيل جليلده روح القدس بارقليط معناسنه در وبعض كتب منسوب الخطده الف
مقصوره واولى فا ايله فارقليطا ضبط اولنمشدر ازجمله عارف سهروردى هيكل سابعده قال المسيح انى ذاهب الى ابى
وابيكم ليبعث لكم الفارقليطا الذى يأتيكم بالتأويل ديديكى محلده علامهٔ جلال الدين الدوانى ضبط كلمه ايدوب
وهو بالفاء ثم الالف ثم الراء المكسورة ثم القاف الساكنة ثم اللام ثم الياء الساكنة ثم الطاء ثم الالف المقصورة لفظ
عبرانى ومعناه الفارق بين الحق والباطل ومراده من ذلك سيدنا الخاتم صلى الله عليه وسلم ديو نكاشتهٔ براعهٔ تحقيق
بيورديغى شارح شفا علامهٔ خفاجى دخى ثبت صحيفهٔ اثرا ايتمشدر وبعض حواشيده محمد معناسنه ورياض الانيقه
تحريرى اوزره حامد وحماد معنالرينه در اما والذى عليه اصحاب الانجيل اولان مخلص معناسنه اولمقدر قال الشارح
الخفاجى والحاصل انه بياء مشوبة بفاء وآخره الف ثم عرب بياء وفاء وحذفت الالف من آخره ففيه ثلاثة اوجه وقال
المسيحى الطبيب فى شرح الانجيل والمراد بروح الحق احد الاقانيم الثلاثة عندهم قاتلهم الله (وقال ثعلب البارقليط
الذى يفرق بين الحق والباطل) سند النحاة ابو العباس احمد بن مكى الشيبانى ايكيوز طقسان بر حدودنده رختكش
مرحلهٔ عقبى اولمشدر تفسيرنده بيوردركه بارقليط حقله باطل بيننى فارق اولان ذاتدر ديديلر (ومن اسمائه فى الكتب
السالفة ماذ ماذ ومعناه طيب طيب) وموذ موذ وميذ ميذ دخى مرويدر نقل الشهاب الخفاجى الاديب شيخ
السيوطى نقلا عن السهيلى ان ميمه مضمومة والفه مهموزة بين الواو والالف انتهى وصحيفهٔ تورية وياصحف
ابراهيميه ده نام نامئ نبى تهاميدن ماذ ماذ اسميله توقيع اجلال اولنمشدركه معناسى طيب طيبدر اما صاحب
قاموس ذكر ايدركه بو معنايه قريب تحرير ايله تعبير ايدوب الماذ الحسن الخلق الفكه النفس ديوب زبان ديكره نسبتنى
بيان ايتديلر (وحياطا) نوربخش مشكوة تورية اولان اسامئ عميمة البركاتدن برى دخى حياطادر فتح حا مهمله
وسكون ميله اما خطيب قسطلانى تقديم طاء مهمله ايله حطايا جوازنى صاحب الغريبين علامهٔ هرويدن نقله
مواهبده اشارت بيورمشلر قال ابو عمرو سألت بعض من اسلم من اليهود عنه فقال معناه يحمى الحرم ويمنع من الحرام

ويوطئ الحلال كما فى النهاية لابن الاثير وصاحب الرياض الانيقة تحرير تحريرى اوزره معناى حياطا حامى الحرم
وياخود نبى الحرم ديمكدر (والحاتم) حا مهمله ايله اولمق ترتيب ماسيأتى به موافقدر (قال ثعلب فالخاتم) خا
معجمه وفتح وكسر تا ايله (الذى ختم به الانبياء والحاتم) حا مهمله وكسر تا ايله (احسن الانبياء خلقا) بفتح الخاء اى
صورة وبشاشة (وخلقا) بضم الخاء اى سيرة ولطافة يعنى ابو العباس بيورركيم جميع پيغمبران نبى آخر الزمان
حضرتلريله رسيدهٔ نهايت وختميت قيلنمغله خاتم الانبياء والرسالة برله مسمى قيلنوب دخى سيرة وصورتده حضرت
حبيب جليل محبوبترين ناس اولمغله حاتم ناميله بنام بيورلدى ديدى (ويسمى بالسريانية) ضم سين وسكون را ايله
جميع لغاته اصل اصيل اولان لغة آدم عليه السلامدركه هر لغات بوندن تشعب ايتمشدر واصول لغات سريانيه
وعبرانيه وعربيه در (مشفح) ضم ميم وفتح شين معجمه وفاء مفتوحه وياء مكسورهٔ مشدده ايله وقابدلى قاف ايله دخى
مرويدر زبان سريانيه ده نام مذكور ايله اول حضرت نامور بيورلوب كتاب شعيا عليه السلامده محمد ديمكدر
(والمنحمنا) ضم ميم وسكون نون وفتح حاء وكسر ميم بعدها فتح نون مشدده وقصر ايله بو دخى روح القدس معناسنه
اولوب لسان سريانيه ده محمد ورومية ده برقليطس ديمكدر ابن سيد الناس اليعمرى سيرتده تحريطهٔ سطوره تحرير
بيورديغى وجه اوزره محمد معناسنه در (واسمه ايضا فى التورية احيد) ضم همزه وسكون حاء مهمله وفتح وكسر
مثناة تحتيه ودال مهمله ايله در وقيل انه بفتح الحاء وسكون الياء والمحفوظ فتح الهمزة وسكون المهملة وفتح التحتية
وهو غير عربى وابن عساكر عليه الرحمه ابن عم خير الناس عبد الله بن عباس رضى الله عنهمادن روايت بيوررلركه
انه صلى الله عليه وسلم قال اسمى فى القرآن محمد وفى الانجيل احمد وفى التورية احيد لانى احيد امتى عن نار جهنم
امدى توافق لغات اولمديغى حالده كسر حاء وفتح وضم همزه ايله لفظ عربى اولوب حاد يحيد دن ميل وعدول معناسنه
اولديغى ماقيلنى مؤيد اولور (وروى ذلك عن ابن سيرين) الانصارى كه تابعى جليلدر يعنى تورية جليلده نام حضرت
محمد صلى الله عليه وسلم احيد اولديغى روايت بيورديلر مصنف عليه الرحمه بعض اسماء سابقه تفسيرنه رجوع ايدوب
بيوررر (ومعنى صاحب القضيب) مبتدأ (اى السيف وقع ذلك مفسرا فى الانجيل) خبر (قال) اى الله جل جلاله
(معه قضيب من حديد يقاتل به وامته كذلك) قضيب فعيل بمعنى فاعل من قضبه اى قطعه يعنى صاحب القضيب ايله
تلقيب بيورلديغنك معناسى پيرايهٔ صحيفهٔ انجيلده سيف ساطع اولمسن تفسير اولديغى ثابتدركه ايزد متعال جل عن
الشبيه والمثال حضرتلرى بيورمشدركه اول نبى موعود آخر الزمانله بيله برقضيب آهنين يعنى شمشير خشمكين
واردركه انكله مقاتله ومحاربه ايدر وانك امتى كذلك تيغ بيدريغله پرخاش ايدرلر وبونه مصنف عليه الرحمه معناى اخره
اشارت ايدر (وقد يحمل على انه القضيب الممشوق الذى كان يمسكه صلى الله عليه وسلم وهو الآن عند الخلفاء)
وقد برأى تحقيق وياتقليل ايچوندر وقضيب فعيل بمعنى مفعول عصا معناسنه كه شجردن مقطوعدر يعنى كاهى
قضيب طولانى عصا ايله تفسير اولنور (واما الهراوة التى وصف بها) وصف لغوى ايله صاحب الهراوه ديو اول حضرته
تسميه بيورلديغى (فهى فى اللغة العصا) هراوه لغتده عصادر (واراها) ضم همزه وفتحله يعنى بن ظن ايدرمكه
(والله تعالى اعلم العصا المذكورة فى حديث الحوض) يعنى عصاى مذكوره كه قضيب وهراوه در حوض
خبر لطيفنده وروداين عصادركه بيوررلر (اذود) نثم ذال معجمه ويا مهمله ايله اى ادفع وامنع (الناس عنه بعصاى
لاهل اليمن) يعنى دستمده اولان عصا ايله عصاة نامى دورباش واهل يمن جمله دن اقدم اب ناب حوضمله ريان
اولمديچون غيرلرى ازدحامه سن منع ايدرم بيورمشلردى اهل يمنك ميمنت وكرامتلرنه اشارت هويدادركه شرب حوض
دلفريبده تقدملرى حسن صنعلرينه مجازاة والايمان يمان منطوقنجه باطوع والرضا قبائل عربدن مقدم انلر دار
الامن ايمانه داخل اولوب والجزاء من جنس العمل قاعدهٔ مقرره سيله دار عقباده دخى تقدمله تشريف وتكريم
بيورلدى بعض نسخ شفاده لاهل اليمن وقوعيله اصحاب يمين مراد اولنور وسلك عموم اهل يمنده اهل يمن دخى
منسلك اولور اما امام نووى عليه الرحمة ظن قاضى عياض عليه رحمة الفياض جنابنه اعتراض ايدوب آخرنده اولان
عصاى مذكوره ايله هراوه تفسير قيلنمق شايان مقام دكل ديمشلر (واما التاج فالمراد به العمامة ولم يكن حينئذ
الا للعرب) اما صاحب التاج ايله بنام وپرايتم تاج بيورلمدن مراد عمامه در زر ارجود پرجودى وعصر نبوتى اوانده
عمامه ودستار انجق عربده معهود ايديكه هر برى مع العمامه اوبدونها اصحاب تيجان ايديلر (والعمايم) بدون التيجان
(تيجان العرب) اصل وحقيقة تاج هر قوم غيرمعلوم اما باعتبار اللغة والعرف عمامه نك غيرده استعمالى عرف
عامه دريس حديثده وروداين معناى مجازى اولمق ظاهردركه عمامه بى تاج منزله سنه تنزيل ووقار ورواج
مرتبه سنه اقامه ايلمشدر والحاصل روز قيامتده تاج كرامت صاحبى اولدقلرى مراد اولنور (واوصافه والقابه

وسمائه) بكسر السين (فى الكتب كثيرة) يعنى اسماء سامية حضرتدن نعوت جليله وستايش جميلهسن مشعره القاب وشمائل وفضائلى كتب ماضيه ده بسياردر (وفيما ذكرناه منها مقنع) فتح ميم ونونله (ان شاء الله تعالى) اول اسماء والقابدن نقل ايتديكمز محل كفايه وجاى قناعه دركه بو مختصرده اسما والقاب عنبرين شمامه احاطه سندن بيروندر وقد احسن من قال * ولو زادت الالقاب فخرا زدتها * ولكن حاشا ان يزيد بها الفخر (وكانت كنيته المشهورة ابا القاسم) وكنيه شهيره خواجه شهرستان رسالت عليه التحيه ابو القاسم ايديكه فرزند بزركترين حضرت ايدى (وروى عن انس رضى الله عنه) كما فى مسند احمد والبيهقى (انه لما ولد له ابراهيم جاءه جبريل عليه السلام فقال السلام عليك يا ابا ابراهيم) ومارية قبطيه دن ابراهيم پيرايه بند وجود اولدقده حضرت رب جليل كاوب بعد السلام ابو ابراهيم ديو خطاب وتهنيه بيورديلر وابو الارامل دخى سيد الاواخر والاوائل حضرتلرينك كنيهسى اولديغى مصرحدر * اسامى لم تزده معرفة * وانما لذة ذكرناها

فصل

فى تشريف الله تعالى له بما سماه به (باسبيه ويا تعديه در (من اسمائه الحسنى) جمع تأنيث الاحسن زيرا اسما معنا جماعتدر ووصفه به) فتح واو وصادله وفا ايله سماه اوزره معطوفدر ومصدر روزنى ايله تشريف لفظى اوزره عطفى دخى محتملدر (من صفاته العلى) ضم عينله جمع عليا هر مكان مشرفدر يعنى حق جل وعلا اسماء حسنى وصفات اسناسندن حضرت نبى مجتبى يى تسميه وتوصيفله تشريفى بيانندهدر (قال القاضى ابو الفضل) يعنى المصنف رحمه الله نفسه (وفقه الله تعالى) لما يحبه ويرضاه جملهٔ دعائيه ومعترضه (ما احرى هذا الفصل) نصبله وصيغهٔ تعجبله احق واولى معناسنه (بفصول الباب الاول لانخراطه فى سلك مضمونها) سلك ايله تعبيرده استعارهٔ تخييليه ومكنيه هويدادر (امتزاجه بعذب معينها) فتح ميم وكسر عينى ايله مطلقا ماء جارى (لكن لم يشرح الله الصدر للهداية الى استنباطه ولا انار بالنون) اى لا اضاء وفى نسخة بالمثلثة (الفكر) كسر فاء وفتح كافله جمع فكره وياسكون كافله در (لاستخراج جوهره والتقاطه الا عند الخوض) اى الشروع (فى الفصل الذى قبله فرأينا ان نضيفه اليه ونجمع به شمله) اى تفرقه حاصل كلام مؤلف كتاب عليه رحمة الوهاب بيورركه بو فصل لطيف باب اولده ثناى حضرت كبريا بر حبيب مجتبى ايله معقود اولان درج فصوله اندراجى بجب سزاوار ومضمون سلكنه منسلك وآب نايله ممزوج وآميزشه شايان ايدى اما ابكار افكارى استخراجنه رهياب اولمدى ولى جل وعلا سينى اول مزايايه وقوف ايله شرح واول جواهرى معادن بحر وبردن التقاطله هنوز افاضه بيورمدى الا فصل سابقه اثناى شروعده قلبه سنوح ايتمكين فصل مقدمه ضم والحاق وشتاتنى جمعله پيوسته قيلمغى صواب عد ايلدك (فاعلم) شايان خطاب اولنلره تنبيه عامدر (ان الله تعالى خص كثيرا من الانبياء بكرامة خلعها عليهم من اسمائه) فى الاصل خلعت ملوك ووزرا تصدا اكرام له الباس ايلدكارى قباى فاخره اطلاق اولنور وعرف كتابده خلعته تشريف تسميهسى شيوع يافته اولمغين مصنف عليه الرحمه نك اول فصلده تشريف تعبيرى الطف ادادن خالى دكلدر يعنى خداى ذو المنن پيغمبران عالى شيدن نيجه لرين بو امرله تشريف واسماء حسنى سندن اول خواص اوزره خلع فاخره بخش والباسيله تخصيص وتبجيل ايلدى (كتسميته اسحاق واسماعيل بعليم وحليم) فرقان حكيمده پسران ابراهيم عليهم السلام من البر الرحيم حضراتنه وبشروه بغلام عليم كريمه سيله دخى فبشرناه بغلام حليم فريده سيله تسميه بيورديغى اسما وايتين كريمتين ده مبشر به اسحاق عليه السلام اولديغنه بناء وياسماعيل اولمسى تفسيرنه نظرا مصنف عليه الرحمه هر برينى جمع بيورديلر (وابراهيم بحليم) ان ابراهيم لاواه حليم كريمه سيله خليل كريم ابراهيم عليه السلامى قباى زيباى حلمله ممنون وبنام (ونوحا بشكور) انه كان عبدا شكورا كريمه سنده كثير الشكر اولمرى جهتندن ثوب رعناى شكورله مشار ومكرم (ويحيى وعيسى ببر) صفة مشبهه من البر وبرا بوالديه وبرا بوالدتى ايات شريفه لرنده پدر ومادره احسانده توسع وصفيله وصف ايلديكه عبده نسبتله فعل خيرده توسع وطاعت وصدقله معبردر اما حق تعالى شاننده ثوابله مفسردر والحاصل يحيى وعيسى عليهما السلامى خلعت بهيهٔ برايله تجليل وتسميه ايلدى (وموسى بكريم وقوى وامين) وقد جاءكم رسول كريم ايهٔ شريفه وان خير من استأجرت القوى الامين كريمه سنده جناب كليمى قوى وكريم جامهٔ زيباريله تجليل بيوردى (ويوسف بحفيظ عليم) اجعلنى على خزائن الارض انى حفيظ عليم جايله سى ضمننده حافظ بسيار علوم نشان شريف عاليشانله قدرنى ذيشان قيلدى (وايوب بصابر) انا وجدناه صابرا نعم العبد فريده سى (واسماعيل بصادق الوعد) انه كان صادق الوعد ايهٔ جميله سنده ياد بيورديغى كبى هر برينى اسماء حسنى سندن بر اسم سامى ايله بنام ايلدى محل استشهاد اولان حضرت رب العباد جنابندن بو وجه اوزره تشريف وتسميه دروالا عباد الاهدن ذوات كثيره علم وحلم وصبر

وامانت وكرمله موصوفه درلر وقد قال ابن القيم فى كتاب الفوائد ان الاسماء التى تطلق على الله وعلى غيره اختلف فيها فقيل انها حقيقة فى الله مجاز فى غيره وقيل على العكس وقيل انها مشتركة بينهما انتهى ارباب البابه خفى دكلدركه صفات مذكوره بارى تعالى يه اطلاق اولندقده غيرلرحقنده شايان اولمين نيجه معانى لطيفه يى محتويه اولوب بسيار حقائق نمايان اولور وپيغمبران اوزره اجرا اولندقده همچنان برمعنايه دلالت دخى ايدركه ديكران اوزره اول معانى شايان اولمز (كما نطق بذلك الكتاب العزيز) والنطق مجاز عما ذكر وعزيز بالاعجاز والبيان كتب سائره اوزره غالب معناسنه يعنى كتاب مجيد نص وتصريح جهتندن اكا دلالت ايلدى (من مواضع ذكرهم) محل متعدده ده لسان فرقان مبين ذكر انبيا ومرسليندن نيجه فرائد اسماايله ناطقه پرداز اولمشدر (وفضل محمدا نبينا صلى الله عليه وسلم بان) باسببيه ويا بيانيه اولوب فضل لفظنه تعلق ايدر (حلاه) فتح حاء مهمله وتشديد لام ايله من الحلية صفة ظاهرة ويا من الحلى زيب وزينت (منها فى كتابه العزيز وعلى السنة انبيائه بعدة كثيرة) باسببيه وكسر عين وتشديد دال الله اجتمع لنا منها جملة بعد اعمال) كسر همزه ايله (الفكر واحضار الذكر) ذال معجمه مكسوره وياضمله در (اذ لم نجد من جمع منها فوق اسمين ولا من تفرغ فيها لتأليف فصلين) فراغ خلاف شغل حسى ومعنوى وحرف اذ ما قبلنى تعليلدر (وحررنا منها فى هذا الفصل نحو ثلاثين اسما) نحو بمعنى القرب (ولعل الله تعالى) اى ارجو من كرمه (كما) والكاف للتشبيه وقدم المشبه على المشبه به اهتماما به (الهم الى ما علم) بتشديد اللام (وحققه يتم النعمة بابانة ما لم يظهر لنا الان) مبنى على الفتح (ويفتح غلقه) فتحتينله استعارهٔ تبعيه نمايانذر محصول سخن رب متعال پيغمبر حضرتلرينى زيادهٔ اشتقاق بناء اسما ايله سائر انبيا واصفيا اوزره كتاب بديع ومنبع والسنهٔ پيغمبرانده جملهٔ كثيره ايله برزيب بيورمغله تفضيل ايلدى اول اسماء مشتقه دن بعد افراغ الوسع تفكر وتذكر بزم ايچون اجتماع ايلدى زيرا علماء مصنفيندن ايكى اسمدن فوقنده اسما جمع وتحرير ايدر ناپيدا وفرعين واصلين تعريفيچون دوفصلك تأليفى ايله تفرغه مكتتياب اولمديلر بنه سبحانه اسماء نبويه دن درج فصله سى عدد درشهوار اسماء اسنى اندراج وحرير تحريره كشيده ايلدك كرم ذى الجلال والاكرامدن رجامندمكه نيجه بو بنده سنه اول اسماء حسنى وصفات عليادن مشتقه اسامئ جليله يى تعليم وتعريف وتحقيقه ارشاد بيوردى ايسه حالا اظهار اسرار وابدا انوار يله بهرياب ونعمتنى تكميل واشكال وامثالى كنجينه سنى كشاده بيورمغله تتميم ايليه امين (فمن اسمائه تعالى الحميد) فعيل بمعنى المفعول او الفاعل (ومعناه المحمود لانه حمد نفسه وحمده عباده) يعنى اسماء حسناى مولادن برى حميد اسم شريفيدركه محمود معناسنه در زيرا ايزد بيچون حضرتلرى ازلى ذات كريمنه حمد وبندكانى دخى اكا حمد ايلدى پس فى ذاته محمود در انسان خلقده كرك حمد اولنسون وكرك اولنمسون (وسمى النبى صلى الله عليه وسلم) بنصب النبى او رفعه اما الاول فهو المعول (محمدا واحمد) يعنى حق تعالى حبيبنى محمد واحمد ايله تسميه ايلدى (فمحمد بمعنى محمود) پس اسم محمد محمود معناسنه دربلكه دخى ابلغدر (وكذا) اى محمد او محمود (وقع اسمه فى زبر) ضم زاى وباء موحده ايله صحف مزبوره بمعنى المكتوبه ياخود ضبط تلمسانى اوزره كسر زاى وسكون باء ايله كتاب معناسنه ايرادى رواية ودراية غيرمعروفدر داود عليه السلام يعنى زبور (داود) عليه السلامده وقوع يافتهدر (واحمد بمعنى اكبر من حمد واجل من حمد) بضم الحاء امدى افعل تفضيل كاهى بمعنى الفاعل وكاهى بمعنى المفعول ورودنه اعا ايدر وبينهمايى جمع وتلفيق بو وجهله روغادركه حضرت رسالتپناه شرف حامديت ومحموديتى حائزدر وبو اعتبار ايله اسم محمددن نام احمد ابلغ اولور (وقد اشار الى نحو هذا حسان) وصاف حضرت سلطان رسالت اولان حسان بن ثابت رضى الله عنهدركه التمش سنه جاهليتده والتمش سنه دين اسلامده معمر اولمشدر وجه محرر مانندى ومقاله اشارت بيورديلر (وشق له من اسمه ليجله فذو العرش محمود وهذا محمد) شق فتح شينله ومن اسمه ضرورة همزهٔ وصلك قطعيله قراءت اولنور امامن نعته او من وصفه الفاظيله تعبير خوش آينده ايدى واشتقاق اصطلاحى مراد اولنمزز برا مبدأ محمود ومحمد متحددر بلكه مراد اسم محمود اسم محمد معناسنه دردبلك اولور حاصلى حق تعالى حضرت مصطفى ايچون كندو اسم لطيفندن براى تعظيم وتبجيل بر اسم جيل اعطا ايلدى پس صاحب عرش محمود وحبيبى محمددر والشعر هكذا بتمامه * الم تر ان الله ارسل احمدا * ببرهانه والله اعلى وامجد * وشق له من اسمه ليجله * فذو العرش محمود وهذا محمد * نبى اتانا بعد يأس وفترة * من الدين والاوثان فى الارض يعبد * فارسله ضوءا منيرا وهاديا * يلوح كما لاح الصقيل المهند * مصنف عليه الرحمه الى نحو هذا عبارتيله ايراد ايدوب الى هذا ايله تعبير بيورمدى زيرا شعر مذكورده ياد اولنان اسم محمد محموددن مأخوذ اولمسنى اثبات ايدر صدد مصنف ايسه حميد اسمندن اخذنى ايراد اولمغله نحو هذا ايله ادا ايلدى وشعر مرقومى بخارى تاريخنده ابى طالبه عزو ايله كشيدهٔ سلك تحرير بيوروب مع هذا على بن زيددن منقولدر

شايد حسان رضى عنه الرحمن نوازد ويا انضمين ايتمش اوله لر (ومن اسمائه تعالى الرؤف الرحيم وهما بمعنى متقارب)
ايكسى بر معنايه متقارب فى المؤدى در (وسماه فى كتابه بذلك فقال بالمؤمنين رؤف رحيم) كريمه سنده نعتين بنى
جمله تسميه ايلدى مر تحقيقهما (ومن اسمائه تعالى الحق المبين ومعنى الحق الموجود والمتحقق) فتح وكسر قافله
(امره) وجود ازلى وابديله متصف ووجوب شانى مطلقا ثابت ومتحقق ديمكدر ومبين اسم فاعل من ابان اللازم
(وكذلك المبين اى البين امره والهيئة) يعنى امر وجود وشان ربوبيت ووصف احديتى ظاهر (بان وابان بمعنى واحد)
يعنى لازم ومتعدى اولوب مبين مظهر معناسنه اولور (ويكون بمعنى المبين لعباده امر دينهم ومعادهم) امر معاش
دنيويه واخرويه به متعلقه امورده عبادنه مبين اولمغله جناب بارى تعالى حقنده شايان اولور (وسمى النبى صلى الله
عليه وسلم فى كتابه بذلك فقال حتى جاءهم الحق ورسول مبين) يعنى اول حضرتى حق ومبين اسماسيله كتاب كريمنده
وصف وياد ايلدى وبو معنى بعض مفسرين قولى اوزره آيتده وروده ايدن اسم حق ايله مراد رسول امين اولمق اوزره در
زيرا مراد كتاب مبين اولمق دخى مفسردر (وقال وقل انى انا النذير المبين) يعنى ظاهر الانذار ومظهر الاخبارم ديوانلره
تبليغ ايله ديو بيورلدى (وقال يا ايها الناس قد جاءكم الحق من ربكم وقال فقد كذبوا بالحق لما جاءهم قيل محمد صلى الله
عليه وسلم وقيل القرآن) ايتين جليلتينده حقله مراد محمد عليه السلام در ديلدى ويا قرآن عظيم الشاندر كلاهما صحيح
ومدعا به صريح اولوركه كل منهما بى تكذيب اخرك تكذيبنى مستلزمدر معناى ايت مشركين نبوتى ثابت ومعجزه سى
دليل اياتله متحقق اولان پيغمبرى دروغه نسبت ايلديلر ديمك اولور (ومعناه) هنا معناى حق بكل من التفسيرين
(ضد الباطل والمتحقق صدقه وامره) ما قبلنى تفسيردر متحقق كسر قاف اولى ايله مرفوع ولفظ ضد اوزره معطوفدر
وفى تفسير البيضاوى الحق الثابت الذى لا يسوغ انكاره فعم الاعيان والافعال الصائبة والاقوال الصادقة من قولهم
حق الامر اذا ثبت (وهو) متحقق قولنه راجع اولور (بالمعنى الاول) يعنى لفظ حق محمد عليه السلام ايچون بمعنى الاول
اسمدر (والمبين البين امره ورسالته) تفسير مذكور اوزره مبين لازم ايچون اولان بان فعلندن ظاهر معناسنه در يعنى
اول حضرتك امر ورسالتى ظاهر وهويدا ديمك اولور (او المبين) بتشديد الياء المكسورة من ابان المتعدى (عن الله
تعالى ما بعثه به للخلق كافة) يعنى جميع مخلوقاته قبل حقدن كندى ايله بعث اولنان امرى تبليغ وبيان ايديجى معناسنه
اسم اولور (ومن اسمائه تعالى النور ومعناه ذو النور) مضاف مقدر تقديريله (اى خالقه) يا خود عدل اسامبالغة لفظ نور
منور معناسنه او معناه الظهور لانه تعالى ظاهر بذاته وصفاته ومظهر حقايق مخلوقاته (او منور السموات والارض)
الله نور السموات والارض ايت نورانيه سنك جمله معانيسندن برى دخى نور تنوير معناسنه مصدردركه بمعنى
الفاعلدر (بالانوار) كواكب قريبدن انوار حسيه اتحادى سببيله اسمان وزمينى تنوير ايديجى ديمك اولور (ومنور
قلوب المؤمنين بالهداية) اى الوهبية بسبب امداد الانوار المعية فى الافلاك القلبية (وسماه نورا) على احد التفسيرين
جناب محمد صلى الله عليه وسلمه نور تسميه ايلدى (فقال تعالى قد جاءكم من الله نور وكتاب مبين قيل محمد عليه السلام
وقيل القرآن) يعنى اية كريمه ده مذكور اولان نور ايله محمد عليه السلامى مراد بيورديلر ويا نور قرآن كريمدر ديندى
وقيل المراد بهما محمد صلى الله عليه وسلم لانه كما هو نور عظيم ومنشأ لسائر الانوار فهو كتاب جامع مبين لجميع الاسرار
(وقال فيه وسراجا منيرا) يعنى حضرت حبيب الله صلى عليه الاله شاننده مهر منير ومضئ اولان سراجله ياد بيوردى
(سماه بذلك) وفى نسخة سمى بذلك (لوضوح امره وبيان نبوته وتنوير قلوب المؤمنين والعارفين به وبما جاء به) مولاى
جليل نبى جميله نور وسراج ايله تسميه ايلدى نورا سا امرى رخشنده ونبوتى بينه ودرخشنده وعموما وخصوصا دل
مؤمنين وعارفينى پرنور وضيادار واول حضرت ايله ورود ايدن انوار واسرار مكرمات ايله عالم نورانى اولديغيچون نور ايله
بنام ايلدى (ومن اسمائه تعالى الشهيد) بمعنى الحضور من الشهود (ومعناه العالم) اى بظاهر ما يمكن مشاهدته
كما ان الخبير هو العالم بباطن ما لا يمكن احساسه (وقيل الشاهد على عباده يوم القيامة) روز جزاده بندگاندن حياة
دنيويه ده صدوريافته اولان حالترين تبيين بيورديغيچوندر (وسماه شهيدا وشاهدا فقال انا ارسلناك شاهدا)
اى عالما ومقبولا على شهادتك (وقال ويكون الرسول عليكم شهيدا) وقدم الجار لاختصاصه بهذه الشهادة
روايتكردهٔ امام مسلم اولان حديث نفيسه اشارت اولوركه خداى عليم روز محشرده انبياء ومرسلينه امتلريكزه تبليغ
احكام ايلديكزمى ديو سؤال بيورقده نعم اوامر ونواهى تبليغ ايلدك ديدكلرنده امم انبيا انكاره تصدى ايده لر پس
امر وتبليغه سزه شاهد كيملردر دو انبيايه خطاب عزت ورودنده انلر دخى جناب محمد صلى الله عليه وسلم ايله امة
مرحومه سى شاهد يمزدر پس مادهٔ تبليغده امة محمد عليه السلام انبيا عليهم التحايا حقلرنده شهادت ايدوب حضرت
مصطفى صلى الله عليه وسلم دخى امتنك صدقنه شهادت بيوره لر تفصيل قضيهٔ شهادت باب اولده ثبت وتقرير

اولنمشدر (وهو) حضرت پيغمبره اطلاق بيوريلان اسم شهيد (بمعنى الاول) على الوجهين حق تعالى يه اطلاق
اولنان شهيد اول معناسنه درفتأمل (ومن اسمائه الكريم ومعناه الكثير الخير) اسماء حسناى حقدن برى كريمدركه
فى الاصل معناى لغويسى نفع كثير معناسنه وعرف عامده سخى كثير العطادر (وقيل المفضل) وزنا ومعنا محسندر
(وقيل العفو) فعول من العفو يعنى بدكاران كناهلرندن تجاوزدر (وقيل العلى) فوق كل رتبة ذات وصفاتنده على
الاعلى ولله در الغزالى بما فسر العلى الذى اذا قدر عفا واذا وعد وفا واذا اعطى زاد على منتهى الرجا ولا يبالى كم اعطا
ولا لمن اعطا وان رفعت حاجة الى غيره لا يرضى ولا يضيع من لاذ به والتجا فيغنيه عن الوسائل والشفعا فمن اجتمع له جميع
ذلك لا بالتكلف فهو الكريم المطلق وذلك هو الله وحده لا يناله غيره الا بالاكتساب انتهى (وفى الحديث المروى فى اسمائه)
لفظ مروى يه ويا بر مقدره تعلق ايدر (تعالى الاكرم) برواية ابن ماجه اسماء اسناده اولان اسم اكرم خبر مكرمده
وروده يلديكه كرم صفتنده غيرك اوزرينه زائد الكرم ديمكدر وتنزيل جليلده بر سبيل توصيف اقرأ وربك الاكرم
بيورلشدر (وسماه كريما بقوله انه لقول رسول كريم قيل) كريم ايله مراد (محمد وقيل جبريل) هو الاظهر وعليه الاكثر
(وقال عليه الصلاة والسلام انا اكرم ولد ادم) سنده قد تقدم (ومعانى الاسم) كريم واكرم اسم شريفلرى معانيسى
(صحيحة فى حقه صلى الله عليه وسلم) غاية كرمله اتصافندن ناشى شان حضرتده شايان وصحيحلردر واسم ايله
مراد اول حضرته اطلاق اولنان نام ناميدر كرك اسم وكرك صفت يكساندر اما همان بر سبيل توصيف اولوب
لا على طريق اسماء الاعلام كريم تسميه اولندى ديمك حيز اعتباردن ساقطدر (ومن اسمائه تعالى العظيم ومعناه
الجليل الشان) بهمزة والف مبدلة منها (الذى كل شئ دونه) اى قاصر عن بلوغ رتبته وعظيم وجليل وكبير معنالرى
متقاربه دراكن كبير كامل فى ذاته وجليل كامل فى صفاته وعظيم ايسه ذات وصفاتده كامل ديمكدر ديديلر
(وقال فى النبى صلى الله عليه وسلم وانك لعلى خلق عظيم) خداى عزيز غيريده متصور اولميان محاسن اخلاقله ذات
محمدى صلى الله عليه وسلم پيراسته وخلقنى عظيم ايله وصف بيوردقده ذاتنى دخى عظيم ايله وصف ايتمش اولورلر پس
اسم شريف عظيم نام جميل نبى كريم اولمش اولور (ووقع فى اول سفر من التورية) سفر كسر سين وسكون فا وراء ايله
دفتر وكتابدر (عن اسماعيل) نبى الله بن خليل الله فيه سفر جميلده حضرت اسماعيل عليه السلامدن وقوعيافته
دركه بيوررلر (وسيلد عظيما لامة عظيمة) وصف عظيمنده مبالغه دركه اتباع وامتى اول حضرتك عظيم ايله وصف
اولندقده شان حضرتده اولى بالطريق اولور يعنى قريبا بر ولد عظيم تشريف مهد وجود ايليوب كيفيت وكميت
خيرامت اولان امة عظيمه ايچون پيغمبر عظيم وجليل اولور ديمكدر (فهو عظيم) فى ذاته (وعلى خلق عظيم) اى
فى صفاته وموضوعة للاستعلا اولان حرف على ايله تعبير واداغايه استيلا ايله تمكننى تمثيلدر (ومن اسمائه تعالى الجبار)
فعال للمبالغة من الجبر كلام عربده قهار ومسلط وقوى الجسم ومتكبر وقتال ونخلهٔ طويله وكره وخلاف قدر
معنالرينه مستعملدر (ومعناه المصلح) لامور عباده على وفق مراده من جبرت العظم والفقر ومن صفات الافعال
(وقيل القاهر) صفة قدرت ذاتيه يه رجوع ايدر فما من مخلوق الا وهو مقهور فى قبضة تصرفه يفعل به ما يريد (وقيل
العلى العظيم الشأن) والرفيع البرهان من قولهم نخلة جبارة اى طويلة فاستعير من العلو الحسى للمعنوى وهى صفة
ذاتية (وقيل المتكبر) المستغنى عن كل احد فى كل زمان ومكان ولا يستغنى عنه فى كل شان وآن (وسمى النبى
صلى الله عليه وسلم فى كتاب داود بجبار فقال) يعنى زبور داود عليه السلامده نبى آخر الزمان حضرتلرينه عالم ارواح
ويا اشباحده خطاب وتسميه بيورلديكه (تقلد ايها الجبار سيفك فان ناموسك وشرايعك مقرونة بهيبة يمينك)
ناموس على ما فى القاموس باطن امرك اوزرينه مطلع اولان صاحبك سردر ويا خود صاحب سر خير اولانه
ناموس وصاحب سر شره جاسوس دينلور وجبريل عليه السلامه ناموس اكبر تسميه اولنديغى پيغمبر انه امر حق
رسانيده بيورنجيه دل وحى وفرمان خدايى اخفا وپنهان ايلديكندندر واعتبار وعظمت معنالرينه در وشرايعك
لفظى عطف تفسير قلمنق محتملدر يعنى اى ذات مجاهد تيغ نصرت شعاريكى حمائل واركردنه بند ايله زيراسنك اعتبار
واقتدار واحكام واخبارك قوة تصرف وغلبه قهر وكثرة نصر كله مقرونه يعنى وثيقك اوزره محموله دردىمك اولور
(ومعناه فى حق النبى صلى الله عليه وسلم) بارى تعالى شاننده شايان اولان معانى جبار اعتباريله پيغمبر عليه السلام
حقنده معناى جبار (اما لاصلاحه الامة بالهداية والتعليم) يعنى امتك بدايت نهايتلرنده ما يحتاج اليه اولان
امورى تعليم واظهار عنايت ورعايتله اصلاح بيورلديغيچون اوله (او لقهر اعدائه) ويا دشمنانى قهر وتدمير وقلوب
احبا ودوستانى جبر وتعمير برله (او لعلو منزلته على البشر) فواصل نفيسه وفضائل انسيه ده جنس بنى ادم اوزره
بالارتبه (وعظيم خطره) فخيتيله يعنى عظم قدر ومزيتله شرفتر بن بشر اولديغيچون اوله (ونفى عنه فى القران جبرية

التکبر التی لاتلیق به فقال تعالی وما انت علیهم بجبار) وتنزیل جلیلده باری تعالی عزاسمه اول حضرتدن مالایلیق به اولان
جبریت کبر وتکبر وقهری نفی ایلدی واهل مکه بعثت حضرتنی انکار ایلدکلرنده انلره انذار ایله امر ایلیوب ایمان اوزره
انلره خبر واسلامه کلملریچون تسلط وقهر ایدیجی دکلسن دیو آیت شریفه نازل اولوب بعدذا آیت سیف ایله منسوخه قیلندی
اماذکر مصنف علیه الرحمه اوزره غیر منسوخه اولمغی مشعر اولور (ومن اسمائه تعالی الخبیر) معرفا ومنکرا قران
کریمده ورودی بسیاردر وخبیر من الخبر بالضم استکشاف باطن مخبوردر وامور خفیه یه تحصیل علم یعنی هر کار
نهفته یه همراز اولمق معناسنه (ومعناه المطلع بکنه الشیء) اسم خبیر علام و بصیر حضرتلرینه اطلاق اولنقده
حقایق اشیایه واقف وغایت ونهایت اموره دانا ومطلع معناسنه در (العالم بحقیقته) وماهیت وکیفیت احواله عالم
واشنادیمکدر (وقیل معناه المخبر) ای المخبر انبیاء ورسله بکلامه المنزل علیهم والمخبر عباده یوم القیامة باعمالهم وبعض
نسخده مخبر ورود ایتمشدرکه فی الاصل مجرب معناسنه در واسم خبیرله اول حضرته تسمیه اولنمق بیاننه مصنف
شروع ایدوب بیورر (وقال الله تعالی فاسئل به) بالتجرید به وضمیر خلق سموات واستوا علی العرشه راجعدر (خبیرا)
بمعنی العالم امدی سائل ومسئول ایله تفسیرده علماء کرامک اختلافه روان اولمشلردر (قال القاضی بکر بن العلا)
بکر بن محمد ابو العلا القشیری عمران بن حصین اولادندندر اوچیوز قرق درتده سرنهاده بالین لحد اولمشلر (المأمور
بالسؤال غیر النبی والمسئول الخبیر هو النبی صلی الله علیه وسلم) یعنی آیه مذکورده سؤال ایله مأمور اولان محمد علیه
السلامک غیریدر زیرا اول حضرت مخاطب به وحقیقت حاله دانا واشنا وامره واقف وعالمدر (وقال غیره بل السائل
النبی صلی الله علیه وسلم والمسئول الله تعالی فالنبی خبیر بالوجهین المذکورین) با معنی علی ویا ظرفیه در یعنی
بکر بن العلا رحمه الله تعالینک غیری دیدیلر بلکه سائل نبی جمیل ومسئول رب جلیلدر امدی اول حضرت ایکی وجه ایله
خبیردرکه آنفا تقدیم اولنان وجه اوزره خبیر یا حقیقة اشیایه عالم ودانا یا مخبر معنالرینه روغا اوله (قیل لانه عالم علی
غایة من العلم بما علمه الله تعالی من مکنون علمه وعظیم معرفته مخبر لامته بما اذن له فی اعلامهم به) زیرا اول
حضرته خبیر تسمیه بیورلدیغی باری تعالی جل وعلانک اکا علم لدنی ومغیباتدن وحی ایله مطلع ومعرفة جلیله سندن
تعلیم بیورسیله حقایق اشیایه عالم وخبیردر مخبر اولدقلری امتنه معاشا ومعادا سودمند اولان علومی
اعلامه مأذون بیورلدیغی حیثیتله پیامبر ومخبردر دینلدی والفرق بین هذا وما قبله لانه سمی خبیرا باعتبار
ما اجابه بعد سؤاله والثانی باعتبار انه عالم قبل السؤال فتدبر (ومن اسمائه تعالی الفتاح) تحریر راغب اوزره اصل
معنای فتح ازالة اغلاق واشکالدر (ومعناه الحاکم بین عباده) کقوله تعالی ربنا افتح بیننا وبین قومنا بالحق ای
احکم امدی حکم بین الخصمین اولان امر مغلق ومشکلی کشایشدر وارزمتعال انزال کتب بیورمغله حق
وباطل میانه سن ایضاح وتمیز وامر دیننده اقامت براهینله حاکمدر (او فاتح ابواب الرزق والرحمة) یعنی انواع خلق
اوزره اسباب نعم دنیویه واخرویه وحصول مغفرت وقبول توبه ایله ابواب رزقی کشاده ایدیجی (والمنغلق) نون
ساکنه وغین معجمه مفتوحه ولام مکسوره ایله مشکل معناسنه در (من امورهم علیهم او یفتح) با جاره ایله مصدر
ویا صیغه مضارع ایله فاتح اوزره معطوفدر (قلوبهم وابصارهم) عطف تفسیردر وبعض نسخده وابصارهم بمعرفة
الحق یعنی هر امر مشکلی بندکانی اوزره فاتح ویا چشم بصر وبصیرتلرین حقی باطلدن تمیز وعرفانه کشاده
قیلدیغیچون اوله (ویکون ایضا بمعنی الناصر) اظهر عبارت ویکون الفتح بمعنی النصر ایله تعبیر ایدی (کقوله تعالی
ان تستفتحوا فقد جاءکم الفتح ای ان تستنصروا فقد جاءکم النصر) امدی ان تستفتحوا اهل مکه دن ابوجهل واضرابنه
قبل ذی الجلالدن خطابدرکه بدر غزاسنده کشته تیغ مجاهدان اسلام اولنلر در استار کعبة الله اثناء خروجلرنده
تعلق ایدوب اللهم انصر اعلی الجندین واجل الفریقین واکرم الحرمین ایله دعاکوی اولمشلر ایدی حق سبحانه وتعالی
متهکما بهم دعالرین اجابته قرین قیلدی (وقیل معناه) ای معنا الفتاح (مبتدأ الفتح والنصر) هرد ومعنای فتح
ملاحظه سیله که افتتاح وفتحدر امدی دال مبتدأ مفتوحه اولمق غیر بعیددر ای مبدأ من الابتداء او من الابداء
(وسمی الله نبیه محمدا بالفاتح فی حدیث الاسراء الطویل) علی ما سبق بطوله (من روایة الربیع بن انس عن ابی العالیة
وغیره عن ابی هریرة) مرفوعا (وفیه من قول الله تعالی وجعلتک فاتحا وخاتما) بکسر التاء فیهما یعنی فصل معراجده
سلک تحریره کشیده قیلنان خبر اسرا که ابی هریرة رضی الله عنه طریقندن ثبوتیافته ایدی خدا حبیبنه خطاب
ایدوب عالم ارواحده اولا نبوتله سنی فاتح وعالم اشباحده اخر رسالتله خاتم قیلدم دیو خبر قدسی اترده حضرت الله جل
شانه جناب حبیب مجتبی صلی الله علیه وسلمه فاتح تسمیه ایلدی (وفیه من قول النبی صلی الله علیه وسلم فی ثنائه
علی ربه وتعدید مراتبه) وحدیث اسراده اول حضرت جناب کبریایه حمد وثنا وتعداد مقامات اثناسنده ناطقه

پرداز اولدقلری کفتاردنکه (ورفع لی ذکری وجعلنی فاتحا وخاتما) قول جمیلله کند وذات نبوتمآبنه فاتح وخاتم
تسمیه بیورلدیغی خبر صحیحده تصریح باهردر (فیکون الفاتح هنا بمعنی الحاکم) بو مقامده فاتح بین الخصوم حاکم
معناسنه اولمق محتملدر (او الفاتح لابواب الرحمة علی امته) رحمة للعالمین اولوب امتی امة مرحومه اولدیغی حیثیتله
امتی اوزرلرینه ابواب رحمتی کشاده ایدیجی معناسنه اوله (والفاتح لبصائرهم لمعرفة الحق والایمان بالله علی جهة
الصدق) حق تمیز وجناب حقه ایمان ایله بصیرتلرین فاتحدر (والناصر للحق) ای بخذلان اعدائه وتبیان احبائه
(او المبتدی بهدایة الامة) مبتدی کسر دال ایله بادی معناسنه در یعنی امتنک هدایتنه باعث وسبب (او المبدی)
ضم میم وفتح موحده وتشدید دال مهمله وهمزه مقصوره ایله ای المبتدأ (المقدم فی الانبیاء والخاتم لهم کما قال علیه
الصلاة والسلام کنت اول الانبیاء فی الخلق وآخرهم فی البعث) یعنی جمله انبیایه حال خلقتده مقدم ومبتدأ
وبعثت ودعوتده مؤخر وخاتم اولمق معناسنده کنت اول الانبیاء خبر صحت اثری دال اولور (ومن اسمائه تعالی
فی الحدیث الشکور) مرفوعا ابی هریره طریقندن روایتکرده ترمذی اولان خبرده لفظ شکورکه مبالغة الشاکر
اسماء حسنادندر وتنزیل جلیلده ان ربنا لغفور شکور ورود ایتمشدر (ومعناه المثیب بالجزاء الجزیل علی العمل
القلیل) صفة افعاله رجوع ایدر امدی شکور اسمنک لغوی وعرفی معنالری مشهوره در اما حق سبحانه وتعالی
شاننده اندک عمل عباد اوزره ثواب جزیل وجزاء جمیله عطابخش ومجازیدر دیمک اولور وهو مجاز لان حقیقته الثناء
المقابل للاحسان فاطلق علی الانعام المقابل للشکر فهو استعارة او من اطلاق السبب علی المسبب (وقیل المثنی
علی المطیعین) صفة ذاته رجوع ایدر شکر حقیقی معناسنه قرآن عظیم وکتب منزله ده بندکان صلاح پیشه اوزره
ثنا بیوردیغی بسیاردر بعدما مصنف علیه الرحمه حق سبحانه وتعالینک حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلمه تسمیه
قیلدیغی اسمای شریفه همان اول حضرته اختصاصی مستلزم اولمیوب انبیاء علیهم التحایادن بعضیلری دخی شرفیاب
اولدقلرین ایراد بیورر (ووصف نبیه نوحا بذلک فقال انه کان عبدا شکورا) مولای جلیل پیغمبری نوح علیه السلامی
شکور وصفیله موصوف بیوروب نوح عبد شکوردر دیدی بقول انطاکی رحمه الله مصنف علیه الرحمه نک بو معنایی
ایراد بیورملری مقامه ناچسباندر زیرا معرض تقریر حق سبحانه وتعالینک محمد صلی الله علیه وسلمک شاننی توقیر
وتفضیل وخلع فاخره اسماء حسنی سیله تشریف بیوردیغی مقامدر پس محمد مصطفی صلی الله علیه وسلمک غیری
اصفیادن کرامتله تخصیص بیورلان ذوات جلیله اوائل فصل مزبورده کذا ایلیوب ونوح علیه السلام اول سلسله
جلیله ده مندرج قلنمشیدی دیدیلر وکان فی ذلک غنیة عن اعادة ذکره هنا مرة بعد اخری (وقد وصف النبی صلی الله
علیه وسلم نفسه بذلک فقال افلا اکون عبدا شکورا) وعلی مشقة عبادته صبورا یعنی ترمذی وغیریلر روایتلرنده
تقدم ایدن حدیث شریفده سلطان عالم صلی الله علیه وسلم ذات شریفنی وصف شکورله توصیف ایلدیکم قیام ایله
درکار اولملریله پای عرش پیمالری تورم ایتمکین تکلف بر طرف یا رسول الله وقد غفر الله لک ما تقدم من ذنبک وما تأخر
دیدکلرنده بو وصفله شکر یا اولمشلریدی (ای معترفا بنعم ربی عارفا بقدر ذلک مثنیا علیه مجتهدا) بر نعمة منعم (نفسی
فی الزیادة من ذلک) یعنی والاء الاء خداوندی مقر وقدر انعام واحسانی عارف ولسان وجنان ایله ثناخوانی
واعتراف نعمتندن تحصیل زیاده وتزییده ارکانمله قائم وبذل جهد ایدر اولدیغم حالده عبد شکورم دیمکدر (اقوله
عزوجل لئن شکرتم لازیدنکم) ای نعمة علی نعمة والحاصل قیام بشکر المنحه بادی زیادکی منه ومزیل متاعب
محنه در (ومن اسمائه تعالی العلیم) قال تعالی وهو العلیم الحکیم (والعلام وعالم الغیب والشهادة ووصف نبیه
صلی الله علیه وسلم بالعلم) ای فی الجملة مع المشارکة لغیره (وخصه بمزیة منه فقال) وغیر اوزره من جهة العلم فضیلة
زائده ایله اول حضرتی تخصیص بیوروب دیدی (وعلمک ما لم تکن تعلم) معارف دینیه وعوارف یقینیه دن هنوز
اشنا ودانا اولمدیغک علومی سکا تعلیم ایلدی (وکان فضل الله علیک عظیما) ای بالنسبة الی غیرک من الانبیاء
والاصفیاء (وقال) بعد مرتبة الکمال مرتبه تکمیلده بیوردی (ویعلمکم الکتاب والحکمة ویعلمکم ما لم تکونوا
تعلمون) ورمز مبنی قراءت کتاب کریم ومعنی سنتی یعنی شریعت وطریقتی تعلیم ایلدی وعقلکز درلنا یتمدیکی علم
حقیقتی تفهیم ایدر امدی فعلک تکریری نوع اخر اولدیغن ایما ایدر (ومن اسمائه تعالی الاول والاخر) وجودا بلا
ابتداء وشهودا بلا انتهاء (ومعناهما السابق للاشیاء قبل وجودها والباقی بعد فنائها) وجود اشیادن اول ازلا
سابق وبعد فناء وجود الاشیاء باقی دیمکدر (وحقیقته انه لیس له اول ولا آخر) واول وآخر اولدیغنک تحقیقی صانع عالم
موجد ومبدع ومغنی ومعید اشیادر پس اول وآخر حق سبحانه وتعالی حضرتیچون صفات تنزیه اولور ولوازلی
اولدیغن افاده دن مؤدالری اعتباریله وصف ثبوتی اولسون (وقال علیه الصلاة والسلام کنت اول الانبیاء فی الخلق

ای فی بدء عالم الخلق (واخرهم فی البعث) ای فی نهایة عالم الامر (وفسر هذا) آخر ینشده اول انبیا اولدیغن تفسیر
ایلدی (بقوله تعالی واذ اخذنا من النبیین میثاقهم ومنك ومن نوح الایة) یعنی دعوة حقه ورسالتی خلقه تبلیغله
انبیادن اخذ عهد ایلدیکمزده سندن ونوحدن اخذ میثاق ایلدك قول شریفنده (فقدم محمدا صلی الله علیه وسلم)
حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم مع تأخره فی الوجود فی عالم الاشباح ارباب شرایع واولوا العزم اوزره تقدیم
ایلدی (وقد اشار الی نحو منه عمر بن الخطاب رضی الله عنه) بو معنایه قریب ومثیل فاروق منیع الجناب فیما تقدم
اشارت بیوردیکه (بابی انت وامی یا رسول الله لقد بلغ من فضیلتك عند الله ان بعثك آخر الانبیاء وذكرك اولهم)
قولیله مرثیه خوان اولدقلری قصه در (ومنه) کنت اول الانبیاء خبری قبیلندندر (قوله نحن الاخرون السابقون)
ای فی الخلقة والبعثة یوم القیامة (وقوله انا اول من تنشق الارض عنه) وفی نسخة عنه الارض (واول من یدخل
الجنة واول شافع واول مشفع) مرارا تأویل خبر کذرایلدی (وهو خاتم النبیین) ای لانبی بعده (وآخر الرسل صلی
الله علیه وسلم) ماقبلنی تأکیدا اولور تلمسانی علیه الرحمه بو مقامده عبد الله بن عباس رضی الله عنهمادن روایت ونقل
ایتدیکی حدیث طویلك مضمونی ملخصا بو محله ایراد اولندی ناموس اکبر اول حضرته تشریف ایلیوب السلام
علیك یا اول السلام علیك یا آخر السلام علیك یا ظاهر السلام علیك یا باطن تحیاتیله عرض ثنا ایلدکده طرف شاه
رسلدن ای جبریل بن کبی مخلوقه وصف ایتدیکك صفات جلیله نه وجهله شایاندر بلکه جناب کبریایه شایسته
وراینکاندر دیدکده یا محمد تحیت وسلامله مأمورم دیو باعث تخصیصی بطوله سرد وبیاندنصکره فربك محمود وانت
محمد وربك الاول والآخر والظاهر والباطن وانت الاول والآخر والظاهر والباطن ستایشیله ختم کلام ایتدکده
فخر عالم صلی الله علیه وسلم الحمد لله الذی فضلنی علی جمیع النبیین حتی فی اسمی وصفی محمدیتله تحدیث نعم
پروردکاری بیوردقلری خبرنی شراح شفادن علی القاری وشهاب الخفاجی براعه کذار صحایف آثار اولمشلردر
(ومن اسمائه تعالی القوی وذو القوة المتین) ذو القوت ماقبلنی تفسیر ایدر وقوت خلاف الضعف ای الشدید المحکم
قوته والمتین اخص من القوة (ومعناه القادر) تام القوة وکامل القدرة (وقد وصفه الله تعالی بذلك فقال انه لقول
رسول کریم ذی قوة عند ذی العرش مکین) ای ذو مکانة ورتبة (قیل محمد وقیل جبریل) یعنی قوی متعال جل جلاله
اول حضرتی کلام مجیدنده ذو قوت ایله وصف ایلدی زیرا مراد اولنان نبی جلیلدر ویا جبریل اوله دینلدی
(ومن اسمائه تعالی الصادق) بروایة ابن ماجه اسم صادق اسماء حسنی اوزره زیاده قیلنمشدر (فی الحدیث المأثور)
ابی هریره رضی الله عنه طریقندن مرفوعا مروی اولان خبرده (وروی فی الحدیث عن ابن مسعود ایضا اسمه
صلی الله علیه وسلم بالصادق المصدوق) یعنی راست کفتار ودرست کوی اولدقلری وما ینطق عن الهوی عنوانیله
ثبوت یافته در (ومن اسمائه تعالی الولی والمولی) فالله هو الولی الحمید الله ولی الذین آمنوا انتم المولی آیات
جلیله سنده مذکوردر (ومعناهما الناصر) تحریر کرده علی القاری اوزره اظهر تفسیر ولی ومولی میانه سن
مغایرتله تعبیر ایدی زیرا قرآن کریمده فنعم المولی ونعم النصیر ایله مغایرت ظاهردر اما ولی امر عباده بروفق مراد
تصرف معناسنه اولوب کذلك وصف باری تعالی ده مولی معنای نصیردن اعم اولور بیوردیلر ولا ینافی انه قد یراد
بالولی والمولی الناصر کما بینه بقوله (وقد قال الله تعالی انما ولیکم الله ورسوله) ای ناصرکم الله ورسوله (وقال علیه
الصلاة والسلام انا ولی کل مؤمن) رواه البخاری عن ابی هریرة (وقال الله تعالی النبی اولی بالمؤمنین من انفسهم) یعنی
نبی الله مؤمنینه ذاتلرندن احقدرکه پیغمبرانك صلاح حال ونصرت وقضا دیونه تولی ایدر (وقال صلی الله علیه وسلم
من کنت مولاه فعلی مولاه) ای من احبنی وتولانی فلیتوله فانه منی کما قال الشافعی مراد ولاء اسلام ونصرت املمدر
سبب ورود خبرده منقولدر اسامة بن زید جناب علی المرتضی شیر خدایه سن بنم مولام دکاسك بنم افندم رسول الله
صلی الله علیه وسلمدر دیدیکی کوشنزد سلطان عالم اولدقده انکله بن مولاسیم علی دخی اول کسه نك افندیسیدر
بیوردیلر والحدیث رواه الترمذی (ومن اسمائه تعالی العفو) ای کثیر العفو یعنی کثیر الاعراض عن الاعتراض
(ومعناه الصفوح) فی الاصل اصحاب جرم وجنایتدن اماله صفحه عتقدر بعده مجازا معانیده استعمال اولندی
(وقد وصف الله تعالی نبیه صلی الله علیه وسلم بهذا فی القرآن وفی التورية) حق جل وعلا نبی عالیجنابی اسم عفو ایله
قرآن جمیل وتوریة جلیلده یاد ووصف ایلدی (وامره بالعفو فقال خذ العفو) دخی اول حضرته عفو ایله امر ایلیوب
اول خصلت حمیده یی اخذ ایله که کنهکارلردن مجاوزه در (وقال فاعف عنهم واصفح) خدای کریم بیوردیکه ارباب
سیئه دن تجاوز وتغافل ایله دیدی (وقال له جبریل وقد ساله عن قوله خذ العفو) دانای عالم جبریل مکرمه آیه
مذکوره معناسندن پرسان اولدقلری حالده جبریل امین بیوردیلرکه (قال ان تعفو عمن ظلمك) ای وتصل من قطعك

وتعطی من حرمك (وقال فی التورية فی الحدیث المشهور فی صفته) عمرو بن العاص طریقندن روایت کرده بخاری
اولان خبر صحیحده ورود ایلدی (لیس بفظ ولا غلیظ ولکن یعفو ویصفح) ای یعفو فی الباطن ویعرض فی الظاهر امدی
کثرة عفو ایله اتصافندن اسم عفو مشتق عنه اولمشدر (ومن اسمائه تعالی الهادی وهو) ضمیر ضمن هادی وذکرنده اولان
هدایته راجعدر زیرا تأنیث مصدر غیر معتبردر (یعنی توفیق الله لمن) لام زائدة للتقویه اولور زیرا لفظ توفیق بنفسه
تعدیه ایدر (اراد من عباده) یعنی وصف مولاده هدایت عبادنه خلق اهتدا ایله توفیقیدر وبو مقامده هدایتله مراد
مطلوبه دلالت موصله در وکاهی بیان ومجرد دلالات معناسنه اولور واما ثمود فهدیناهم آیه شریفه سی اسا (ومعنی
الدلالة) ای علی طریق الحق (والدعاء وبیان سبیل الرشد وقال الله تعالی والله یدعو الی دار السلام) یعنی دعا
معناسنه ورودی دخی محققدرکه بیورر مولای هادی عامه خلق دعوه حقله اعزم اولان دار البهجه دعوت ایدر
دیمکدر ویا آفت وملامتدن دار سلامته دعوت بیورر (ویهدی من یشاء الی صراط مستقیم) ودیلدیکنی بتخصیص دین
قویمه توفیقله هدایت ایدر (واصل الجمیع) توفیق ودلالات ودعا معنالرینه جمیع انواع هدایت (من المیل) اقبالدندر
یعنی هداه الی کذا صرفه الیه وامله عن غیره لانه من التهادی وهو التمایل (وقیل من التقدیم) فکان من هدی مال
لی ماهدی الیه اما شراحدن بعضیلری میل وتقدیم معنالرینه ورودی کتب لغاتده نایاب وبر سبیل اصالت وجه
دلالات صورتنماد کلدر دیمشلر (وقیل فی تفسیر طه انه یا طاهر یا هادی یعنی النبی صلی الله علیه وسلم) طه تفسیرنده اشارت
مبنی ایله طاهر وهادی دینلمکین حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم مراد اولنور (وقال تعالی وانك لتهدی
الی صراط مستقیم) یعنی حبیبا جنابك خلقی طریق حقه دلالت ایدرسك دیو شان حضرتده ثنا ایلدی (وقال فیه
وداعیا الی الله باذنه) یعنی امر وتیسیر مولی ایله خلقی حقه داعی وسبیل رشاده ساعی اولدیغك حالده دیمکله هادی
وصفیله موصوف بیورلدی لکن مجرد دلالت ودعا معنالرینه مختص قیلندی (فالله تعالی مختص بالمعنی الاول)
معنای اولکه توفیقدر خدای یکتایه مختص اولور (قال تعالی انك لا تهدی من احببت ولکن الله یهدی من یشاء)
محبت ایلدیککی ذاته قبول هدایتی خلقه قدرتیاب دکلسك همان وظیفه نبوتك مجرد دعوت ودلالتدر اما فعال لما
یرید مراد ایتدیکی بنده سنه قبول هدایت برله رهنما وتوفیق داده اولوب (وبمعنی الدلالة) کسر دال مهمله ویا فتحیله در
(وهی ارادة الطریق تطلق علی غیره تعالی) دلاله معناسیله باری تعالینك غیریه اطلاق اولنور زیرا حق باریده
استعمال هدایت معنای اعم ایله در واحد معنیین هدایت ارادتدر پس اختصاص حق معنای اول ایله اولور وغیرك
اختصاصی معنای ثانیله رایکاندر والحاصل تحریر راغب اوزره معنای هدایت چار وجهله روتمادرکه الاول
مایعم کل مکلف من العقل والعلوم الضروریة والثانی دعاؤهم ایاهم علی السنة رسله والثالث التوفیق الذی یختص به
من اهتدی والرابع الهدایة فی الاخرة التی فی قوله تعالی الحمد لله الذی هدینا لهذا انتهی (ومن اسمائه تعالی المؤمن
المهیمن) کسر میم ثانیه وکاهی فتحیله در (قیل هما بمعنی واحد) مؤمن ومهیمن هر دوینك معنایه دینلدی اما اداة
تعریفله ایراد مهیمن صیغه تصغیر وهمزه سی هایه مبدله دردینلك قول کاسددر فان التصغیر الذی وضع للتحقیر غیر
مناسب لوصف العلی الکبیر اما لفظ مهیمن هیمن علی کذا کلامندن مأخوذدرکه صار رقیبا الیه وحافظا علیه
معناسنه دربلی بر معنایه اولمق دخی محتملدرکه اصل مهیمن مؤأمن اولوب همزه اولی سی هایه وثانیه سی یایه قلبله ابن
غیره من الخوف معناسنه اوله (فمعنی المؤمن فی حقه تعالی المصدق وعده عباده) یعنی مولای جلیل شانده مؤمن
معناسی بنده لرینه نعیم عقبا ایله دنیاده ووعد کریمی منجز اولدیغیدر کما فی التنزیل الحمد لله الذی صدقنا وعده ورود
ایلدی او بمعنی الاعم کما فی الحدیث صدق وعده ونصر عبده واعز جنده وهزم الاحزاب وحده (والمصدق قوله الحق)
بنصبه علی انه نعت (والمصدق لعباده المؤمنین) کما اشار فی التنزیل رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه (ورسله)
فلا تحسبن الله مخلف وعده رسله (وقیل الموحد نفسه) شهد الله انه لا اله الا هو کلمه شهادتیله ذات جلیلنی موحد
معناسنه دردینلدی (وقیل المؤمن عباده) مفعول مؤمن (فی الدنیا من ظلمه) ای لتنزهه عن وقوعه کما قال وما ربك
بظلام للعبید ومؤمن تخفیف میم بعد الهمزة الساکنة معطی الامان معناسنه امن ضد الخوفدر وبعض نسخده
همزه مفتوحه دنصکره تشدید میمله ضبط اولنمشدر (والمؤمن) عباده قولنه عطف اولور (فی الاخرة من عذابه)
مؤمنین کاملین مراد اولنور ویا خود تعذیب وتخلیددن اوله زیرا بعض مجرمینه واقع اولان عذاب باب تهذیب
دندر (وقیل المهیمن بمعنی الامین) فعیل من الامانة (مصغر منه) زیاده میم اولی ایله امین لفظندن تصغیر اولنمشدر
دیدیلر قول مذکور ابن قتیبه دن منقول کلام مرغوب عنه اولمغله مردوددر زیرا اسماء اللهك تصغیری تحقیر
ایهامندن ناشی وان جاء للتعظیم جایز دکلدر بلکه هیمن فعلندن اسم فاعل اولوب یا مهیمن یاء حید روضیم اسادرادات

تصغيردكادركه كلام عربده مسيطر ومبيطر وهو البيطار ومجيمر اسم جبل اوزانى اوزره نيجه اسما ورودى شهرتيابدر ديمشلر (وقد قيل ان قوامهم) قول مؤمنين (فى الدعاء آمين) عقب دعاء مدله وقصرله امين خوان اولدقلرى (انه اسم من اسماء الله تعالى) وفى الحديث امين خاتم رب العالمين على لسان عباده المؤمنين كما رواه ابن عدى والطبرانى فى الدعاء عن ابى هريرة لكن مشهور فى المعنى لفظ امين استجب ديمكدر وهو اسم مبنى على الفتح يمد ويقصر والمدا كثر وامين زبان عبرانى ويالسان سريانيدر ديمشلر وقيل لا يعلم اصله (ومعناه معنى المؤمن) معناى امين مؤمن معناسنه درشايد مقصور اولان امين لفظندن مأخوذ اوله بديع مبدع معناسنه اولديغى كبى ومد اشباع حركتدن متولد اولمش اولور (وقيل المهيمن بمعنى الشاهد) اى الحاكم من جهة المعنى اسم مؤمن مغايريدر (والحافظ) واو بمعنى او (والنبى صلى الله عليه وسلم امين) يعنى مأمون ومصون ومعصوم در وياصاحب الامانه وطالب الديانه معناسنه اوله (ومهيمن) وعالم وشاهد ورقيب وقريب (ومؤمن) اى مصدق او معطى الامن (وقد سماه الله تعالى امينا) عند بعض المفسرين (فقال مطاع ثم امين) ايله مراد محمد عليه السلام در كه امين تسميه بيوردى (وكان عليه الصلاة والسلام يعرف بالامين وشهر به قبل النبوة وبعدها) يعنى كمال امانت ووضوح ديانتله بين الجاهليه دخى امين نامى ايله نام اولوب ونبوتدن مقدم وبعد البعثة بتقدير الله الجليل امين اسميله شهرتشعار اولدى (وسماه العباس فى شعره مهيمنا) عم خير الناس جناب ابن عباس اول حضرتك ستايش ومدحنده انشا ايتديكى ابيات شعرنده مهيمن تسميه ايلدى (فى قوله ثم اغتدى بيتك المهيمن من * خندف علياء تحتها النطق) بالاده شرحى كذا ايلدى (وقيل المراد يا ايها المهيمن) ومرضه المص وتبرأ منه بعزوه لقائله بقوله (قاله القتيبى) عبد الله بن مسلم بن قتيبة الدينورى البغدادى سال عالم ست وسبعين ومائتين ايله مرتسم اولدقده موى اليه مهمان دار الضيافة قدس اولمشدر (والامام ابو القاسم القشيرى) عبد الكريم ابن هوازن ولى الله صاحب الرسالة المشهورة دورتيوز التمش بش حدودنده نائل سرور سرمدى اولدى يعنى يا ايها المهيمن ديمك مراد اولنور دينلديكى امام قتيبى وقشيرى قدس سرهمادن مروى ومنقولدرامدى معرف باللام اولان منادى قيلنديغى تكلف ضعيف اولغين اداة تمريضله تعبير بيورلدى (وقال تعالى يؤمن بالله ويؤمن للمؤمنين) واللام مزيدة للفرق بين ايمان الشهود والتصديق وايمان الامان بوجود التحقيق (اى يصدق) مطلق ايمانى تفسيردر (وقال) روايتكرده مسلم اولان خبركه معنى ومبنى مروا تمشدر (انا امنة) فتحتيله (لاصحابى) اى ذو امن اوهو من باب رجل عدل (فهذا بمعنى المؤمن) معطى الامن والامان لاهل الايمان (ومن اسمائه تعالى القدوس) ضم قاف وصيغة مبالغه ايله من القدس طهارت ونزاهت معناسنه (ومعناه المنزه عن النقايص المطهر من سمات الحدث) سمات كسر سينله سمه وعلامه يعنى ابدا صفات حدوثدن مطهر معناسنه در (وسمى بيت المقدس) فتح دال مشدده وضم ميم ويا فتح ميم وكسر دال مخففه ايله اسم مكان يا مصدر ميمى وبيت مرفوعا سمى فعلنك نائب فاعليدر ومفعول ثانى مقدر لثقل تكررها تركاولندى اى سمى بيت المقدس بيت المقدس (لانه يتطهر) صيغه مجهولله (فيه من الذنوب) زيرا بيت مقدسده كناهدن تنظف قيلنوب پاك اولنور (ومنه الوادى المقدس) كما جاء فى التنزيل جناب كليم الله ايله محل مناجات وكلام طوى ناميله شامده بنام واديدر مطهر ويامبارك معناسنه (وروح القدس ووقع فى كتب الانبياء) جميع كتب پيغمبران عظام ويابعض صحف كرامده ثبوت بولمشدر (فى اسمائه عليه الصلاة والسلام المقدس) نعوت وصفات حضرت پياتده ويا جمله اسما وسماتده مقدس ورود ايلدى (اى المطهر من الذنوب) عيوبدن مبرا ومنزه معناسنه در (كما قال تعالى ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر على فرض وقوع ذلك او الذى يتطهر) بناء مجهولله (به من الذنوب ويتنزه) صيغه مفعولله (باستاعه) باسبيه وتنزه فعلنه تعلق ايدر (عنها) يعنى انكله كناهدن تطهر روا كه انقياد واتباع سببيله تنزه وتبعد اولنور (كما قال تعالى ويزكيهم) اى يطهرهم عما لا يليق بهم صدوره عنهم (وقال ويخرجهم من الظلمات الى النور) ظلمات انواع كفردن نور وحدة ايمانه انلرى اخراج ودلالت ايدر ديمكدر واستعارة تصريحيه صورتنما اولور (او يكون مقدسا بمعنى مطهر من الاخلاق الذميمة) ذال معجمه ايله رديه (والاوصاف الدنية) تشديد ياء تحتيه ايله اصل رداء معناسنه (ومن اسمائه تعالى العزيز) من عز يعز بالكسر (ومعناه الممتنع الغالب بذاته) ممتنع كه لا ينال اولا يدرك صفة ذاتيه در وباعتبار صفاته غالب صفات افعالدندر (او الذى لا نظير له) يعنى فلان عزيز الوجود قولندن نفاسة قدر معناسنه در (او المعز لغيره) فعيل بمعنى مفعل كبديع بمعنى مبدع انه لا عزيز الا من اعزه فالعزله ويا من عز يعز بالفتح قوى معناسنه اوله ومنه قوله تعالى فعززنا بثالث اى قوينا (وقال تعالى ولله العزة ولرسوله) اى الامتناع وجلالة القدر معطوف على ما قبله يعنى ظهور سلطان وارتفاع شان حضرت رحمان ورسول منانه شاياندر ولن اعزه لرسوله فعزته بربه آية جليله سردار منافقين ابى بن سلول حقنده

نزول ايلدى ليخرجن الاعز منها الاذل قولنه على طريق القول بالموجب رد واقعدر فلا يتوهم ان انحصار العزة فى الله لا يقتضى انه معز بل معزز بالفتح (وقد وصف الله تعالى نفسه بالبشارة) بكسر الباء سار يمى به لانه يؤثر فى بشرة الوجه (والنذارة) فتح وكسر نونله يعنى بارى جل اسمه ذات همايوننى بطريق الاشارة لا على سبيل العبارة تبشير وانذار ايله وصف ايليوب (فقال يبشرهم) تشديد وتخفيفله (ربهم برحمة منه ورضوان) حضرت رحمن عامه يه رحمت وخاصه يه رضوان ايله بشارت بيورردى وشايد انذار تبارك الذى نزل الفرقان على عبده ليكون للعالمين نذيرا آية كريمه سندن مأخوذ ومستفاد اوله (وسماه الله تعالى مبشرا ونذيرا) يعنى انا ارسلناك شاهدا ومبشرا ونذيرا آية جليله سيله حبيبنى بنام بيوردى وبعض نسخه ده بشيرا لفظى زياده قيلندى وما ارسلناك الا كافة للناس بشيرا ونذيرا كريمه سندندر وفعيل بمعنى مفعل كنذير ومنذر (اى مبشرا لاهل طاعته ونذيرا لاهل معصيته) يعنى ارباب طاعته دار الثوابله تبشير وكنهكارانه دار عقابله منذر ومخوف (ومن اسمائه تعالى فيما ذكره بعض المفسرين طه ويس) يعنى طا اسم طاهر وحرف هاء هاديه اشارت وحرف يايد الله قول شريفنه وسين سيد ويا اسم سميع ايماسيله اسماء اللهدندر ديديلر (وقد ذكر بعضهم ايضا) ارباب تفسيردن جمع كثير ذكر ونقل ايتديلركه (انهما من اسماء محمد صلى الله عليه وسلم وشرف وكرم)

فصــــــــل

(قال القاضى ابو الفضل رحمه الله تعالى) قاضى عياض عليه رحمة الفياض بيورر (وها انا) بعض نسخه ده وها انا ها حرف تنبيه در والاكثر وقوع اسم الاشارة خبرا عن المبتدا الواقع بعدها نحو ها انا اقول (اذكر نكتة) ضم نون وفتح مثناتله محتاج الى التأمل اولان امر دقيق (اذيل) تشديد تحتيه مكسوره ايله (بها هذا الفصل واختم بها هذا القسم وازيح) ضم همزه وكسر زا ايله (الاشكال بها فيما تقدم عن كل ضعيف الوهم) سكون هاء ويا بالحركة (سقيم الفهم) كالتفسيرله (تخلصه من مهاوى) من اضافة المشبه للمشبه به كلجين الماء مهاوى فتح ميم وكسر واوله جمع مهواة حفرة عميقة مهلكة (التشبيه) تشبيه الله (وتزحزحه) والضمير عائد على ما يفهم كما تقدم (عن شبه) ضم شين وفتح موحده ايله جمع شبهة (التمويه) يعنى بو مقامده بر جمله مفيده ذكر ايدوب مقام فضلده اتمام مرام ايچون بو فصلى ذيل وبين اقسام بيان الفصل بين الفرع والاصل بو قسمى ذلك الفصلله رسيدۀ پايان قهر بدفهم وسقيم الذهن وپر وهم اولنلردن مما سبق عن متشابه الحديث اغلاقى ازاله ايده رمكه اول نكتۀ مفيده آنى جاى خطرناك ومهالك مغالك تشبيه دن رها ياب وشبهات مموهه دن دور ايدر (وهو ان تعتقد ان الله جل اسمه) اى عظم وتنزه عن الالحاد فى اسمائه (فى عظمته وكبريائه) عظمت جلالات ذات وكبريا ترفع عن الانقياد وجار ومجرور لا يشبه قول آتى يه تعلق ايدر (وملكوته) مبالغة من الملك كالجبروت يا خود عالم شهادت معنى اولان ملك مقابلى عالم غيب مراد اولنور (وحسنى اسمائه) اى اسمائه الحسنى فهى صفة كاشفة لا مخصصة يعنى احسن معانى اوزره دلالتيچون حسنى ايله وصف اولندى (وعلى صفاته) ضم عين وفتح لامله مقصور درجمع عليا وهى الشريفة الرفيعة يا خود فتح عين وكسر لام وتشديد تحتيه مرويدر وهما بمعنى (لا تشبه شيأ من مخلوقاته) تشبه تاء فوقيه ايله ايضا اى المذكورات من لفظ العظمة وما بعدها وهو خبران وما بعده متعلق به او حال عما قبله وليس معترضا (ولا تشبه به) ضم فوقيه وتشديد موحده ايله مبنى للمجهول ويجوز ضبطهما بالتحتية حاصل كلام ما تقدم نشئت ايدن شبهاته مصنف تنبيه بيورروب كان بعض اسماء الله انبيايه اطلاق اولنديغى حالده صفات مذكوره ده عبدك خالقه مشاركتنى اقتضا ايدر دبوهم ايدى امدى انلر بو وجه اوزره اعتقاد ايتسونلركه حضرت فرد بيچون تعالى شانه عما يقول الظالمون جلالت ورفعت وملكوت واسماء حسنى وصفات علياسنده بو جه من الوجوه آفريدهكاندن برينه مثيل ومعانى اسماء وصفاتى برشيئه نظير وعديل اولماز (وان ما جاء مما اطلقه الشرع على الخالق وعلى المخلوق فلا تشابه بينهما فى المعنى الحقيقى) كتاب وسنة تارة بارى تعالى يه واخرى مخلوق اوزره اطلاق ايلديكى اسم وصفتدن ورود ايدن الفاظ اشتقاق اولوب دور ومعناى حقيقيده بينهما مماثله ومشابهت نا يدا بلكه بارى تعاليك غيرى يه اطلاقى برسبيل مجاز اولوب حقيقت دكلدر (اذ صفات القديم بخلاف صفات المخلوق) زيرا صفات ازلى وابديكه ما ثبت قدمه استحال عدمه ايله ممتاز ومحلاد ر دليل عقلى ونقليله حدوثى مشاهده اولان مخلوق صفاتنك ضديدر (فكما ان ذاته تعالى لا تشبه الذوات) احدى الذات وسرمدى الصفات ذات وحقيقى ذوا تدن برذاته مشابه اولديغى كبى (كذلك صفاته لا تشبه صفات المخلوقين) كما كان عليم وسميع وحى وبصير ومريدا اسا صفاتى من جميع الجهات صفات مخلوقاته مثيل ومانند اولماز (اذ صفاتهم لا تنفك عن الاعراض) عين مهمله ايله جمع عرض بفتحتين ما يقابل الجوهر (والاغراض) معجمه ايله جمع غرض هو الامر الباعث لوجود الفعل وايجاده

امدی کلامده تجنیس باهر در یعنی صفات مخلوقین لحوادثها اغراض وامراض واعراضدن منفك اولمز (وهو تعالی
منزه عن ذلك) باری تعالی اعراض محسوسه وکیفیات نفسانیه دن منزهدر زیرا اعراض وکیفیات مزاجه تابع
ومزاج ترکیبی مستلزم وتراکیب حدوثی مقتضی وحدوث ایسه وجوب وجود ذاتی منافیدر (بل لم یزل بصفاته
واسمائه) ذاتی اوزره داله اسما وصفاتیله ازلا وابدا موجوددر وقدم صفات ذاتیه ده نه کلام عین ذات وغیر ذات وبانه
عین ونه غیر اولق عند الاشعریه شهرتیابدر اما صفات افعالکه احیا واماته وخلقدر بو ندرده اختلاف صورتما اولوب
عند البعض قدیمه در وصفات سلبیه قدیمه واسماء الله دخی قدیمه اولدیغی قدم کلام لفظی اوزره بناء اولور (وکفی
بهذا) ای وحسبك ذات وصفات اسمای خدا مثیل اشیا اولمدیغنه کافیدر (قوله تعالی لیس کمثله شیء) وبوبابده نص
صریحدر ومثله لفظی ذاتدن کنایه وکاف غیر زائده ویازائده اولسون والحاصل ان نفی مثل المثل یوجب نفی المثل
(ولله در من قال من العلماء والعارفین المحققین) لام لله برای تعجب ودر فتح دال وتشدید راایله در اصل شیردر خیر وعمل
صالحدن انکله تجوز قصد اولنوب قائل اوزره ثنا ومحاسنندن تعجبدر ولفظ عارف عرفا اولیاء اللهه مختص
وبو مقامده مراد مشایخ صوفیه در (التوحید اثبات ذات غیر مشبهة) کسر با مخففه ویا فتحله مثقله در (للذوات)
یعنی توحید سائر ذوات موجوده یه غیر مشبهه اثبات ذاتدرکه وجودیه واتحادیه وحلولیه یی رد اولور (ولا معطلة
عن الصفات) وصفات کاملات قدیمه سنی نفی وتعطیل اولمیه (وزاد هذه النکتة الواسطی رحمه الله بیانا فهو مقصودنا)
یعنی مسبوق الترجمه شیخ واسطی علیه الرحمه معنای توحید وضوح وبیان جهتندن زیاده بیوردیلرکه مافهم مماقبله
غایت مرامزدر (فقال لیس کذاته ذات) حقیقت ذات باری قدسله اتصاف وماسوی عدم برله حدوثندن ناشی
حقیقة ذات کبریایی کبی ذات ناپیدا (ولا کاسمه اسم) دخی الله ورحمن اسماء ذات جلیلنه خاص اولان اسم جمیلی
مدلولی اسم اخر مدلولنه مماثل دکلدر (ولا کفعله فعل) خلق واحیا وافنا وایجاد وانشادن فعل جهان افرین
وش فعل نایاب (ولا کصفته صفة) صفتینك قدم وکمالندن وغیرك حدوث ونقصانندن صفة کبریاسی اساصفت
ناموجوددر (الا من جهة موافقة اللفظ اللفظ) ای وان کان اللفظ متحد المناسبة مایمنی وصف خلق نعت حقه علیم
وحلیم وش مطابقة وموافقة لفظ جهتندندر (وجلت الذات القدیمة ان تکون لها صفة حدیثة) عظمت وتعالت
عن العدم لانها ان کانت صفة کمال لزم خلو الذات عنها قبل وجودها وهو نقص لا یلیق بکماله والا استحال اتصافه
بها وایضا لا یجوز ان یکون ذات القدیم محلا للحوادث (کما استحال ان یکون للذات المحدثة صفة قدیمة) لامتناع
وجود صفة قبل موصوفها (وهذا) کلام مشایخ کرام (کله مذهب اهل الحق والسنة والجماعة رضی الله تعالی عنهم)
یعنی مطابق للاجماع معتقد ماتریدیه اولان مسلك اهل سنتدر (وقد فسر الامام ابو القاسم القشیری رحمه الله قوله
هذا الزیده بیانا) یعنی سابقا ذکر اولنان کلام واسطی یی قدس سره ایضاح ایچون برهانا لاحقا قول واسطی یی نثر اداما امام
قشیری تفسیر ایدوب بیوردر (فقال هذه الحکایة) ماذکره الواسطی اولان قضیه (تشتمل علی جوامع مسائل
التوحید) مدار ارباب الدرایه توحید مباحثنك جامعه لری اوزره محتویه اولور (وکیف) استفهام تعجبی اوانکاری
(تشبه ذاته ذات المحدثات) غنیة بصفاته اولان ذاتی نیجه ذات محدثاته تشبیه اولنه (وهی بوجودها مستغنیة)
حال انکه ذات باری وجوب وجود وثبوت وشهودیله جمیع اشیادن مستغنیدر والله الغنی وانتم الفقراء (فکیف
یشبه فعله فعل الخلق) یجوز کونه فاعلا اومفعولا ونیجه فعل حق حقیقة ولوازم وکمالنده فعل خلقه مماثل اولور
(وهو لغیر جاب انس) فتح جیم وسکون لام ویا فتح لام ایله تحصیل معناسنه (اودفع نقص حصل ولا لخواطر) لام
تعلیلیه ویا بامعنیه ایله (واغراض) غین معجمه ایله (وجد) ماضی مجهول (ولا بمباشرة ولا معالجة ظهر) یعنی صانع
بیچون جل شانه معلل بالغرض نیست خدادن فعلك صدوری جلب انس ودفع ضرر وقصك غیریله حاصلدر جلیس
وانیس ومشیر ووزیردن مستغنی دخی خواطر باعثه حصولی واغراض سببیله موجود دکلدر بلکه غنی مطلق اذا اراد
شیأ ان یقول له کن فیکون ایله حصول پذیردر (وفعل الخلق لا یخرج عن هذه الوجوه) مخلوق ایسه غرض وعرض
ومعالجه ومباشره ومرضدن خارج وخالی دکلدر (وقال اخر) غیر معروف (من مشایخنا اما توهمتموه باوهامکم
وادرکتموه بعقولکم فهو محدث) بفتح الدال (مثلکم) یعنی اول شیئکه سزدهن وخیالکزله وهم وتخیل وعقلکزله
ادراك ایدرسز ولو اکمل احوالکزحالنده اولسون اول موهوم ومدرك سزلر کبی حادثدر بو مشایخمزدن بری
مریدینه ارشاد ایله اشارت ایلدی واختصر بعض العارفین فقال ماخطر ببالك فالله تعالی وراء ذلك (وقال الامام
ابو المعالی عبد الملك الجوینی) مصغرا امام الحرمین نخبة الفلك ونکتة العطار قدس سره دور نیوزاون طقوزده
مهد وجوده تشریف ودرتیوزیتمش سکزده عازم نزهتکاه نعیم اولمشدر (من اطمأن الی موجود انتهی الیه فکره

فهو مشبه) کسر موحده مشدده ایله وجه معین اوزره ذات حق ذهننده مرتسم قیلوب اول امر وجودی
بعد الشك والارتیاب عندنده تقرر وتصور ایلسه خزانه فکر وخیالنده باری تعالی یی غیره تشبیه له معتقد اولور
بوایسه خطاء محضدر (ومن اطمأن) ای سکن (الی النفی المحض فهو معطل) ای ذاتا اوصفة فهو من اهل تعطیل
الکون من ان یکون له مکون کالدهریة والمعتزلة (وان قطع بموجود اعترف بالعجز عن درك حقیقته) درك فتح
وسکون را ایله (فهو موحد) یعنی تشبیه وتعطیل توهم وتصورك غیری واجب الوجودله جزم ایدوب من جهة ذاته
وصفاته ادراك حقیقت وکنهه علمدن عجزله مقر ومعترف اوله اول کمسه موحددرکه بکنهه معرفة باللهه عدم قدرت
وعجزاظهار واعتقادله اعتراف ایده (وما احسن قول ذی النون المصری) عارف بالله ابو الفیض ثوبان بن ابراهیم
الاخمیمی قدس سره ایکیوز قرق بشده عزم سرابستان جنان ایلدی (حقیقة التوحید ان تعلم ان قدرة الله فی الاشیاء
بلا علاج وصنعه لها بلا مزاج) عارف مصری نه خوش آینده ادا بیوردیلرکه اصل توحید حق سبحانه وتعالینك
ایجاد اشیاده قدرت وقوتی بلا مزاوله وانشاء اشیاده صنعی بلا مزج شیء بشیء اولدیغن بیلمکدر شویله که باری عز شانه
حضرتلری اشیایی بدون مادة ابداعا ویاتکوینا خلق وایجاد ایلدی خلق اسمان وانسان اسا (وعلة کل شیء صنعه)
مجرد صنع باری ارادتی حسبی ایله در (ولا علة لصنیعه) افعال کردکار غیر معلل بالغرضدر (وما تصور) صیغه مفعول
وفاعله ای وماخطر (فی وهمك فالله تعالی بخلافه) هرنه که حقیقت باری تعالی ده وهمکه خطور ایلیه بالله منزوح
ایدن خواطردن عالیدر (وهذا کلام عجیب نفیس محقق) کلام دری نثار ذو النون قدس سره العزیز مرام غریب
ومقام علم ودانشده ثبوتیافته در (والفصل الاخیر) فقره ثالثه وماتصور فی وهمك قولی (هو تفسیر لقوله لیس کمثله
شیء) وحدانیة حقه داله اولان ایة جلیله یی تفسیردر فان ما لا مثل له لا یرتسم فی الوهم (والثانی) وعلة کل شیء صنعه
فقره سی (تفسیر لقوله تعالی لا یسأل عما یفعل وهم یسألون والثالث) من الفصول التوحید الخ (تفسیر لقوله انما
قولنا لشیء اذا اردناه ان نقول له کن فیکون) ای لیس هناك الا ظهور اثر القدرة علی وفق الارادة من غیر تصور العلة
کلامده لف ونشر غیر مرتب هویدا وسرعة ایجاد وتسخیره تمثیلدر (ثبتنا الله وایاکم علی التوحید والاثبات والتنزیه
من جهة الذات والصفات) وحدانیة حقه عرفان ودانش اوزره راسخ وبرقرار وذات علیاسی سائر ذوات محدثات
اساا اولمدیغنه اعتقاده ثابت واستوار ایلیه (وجنبنا) ای بعدنا (طرفی الضلالة والغوایة من التعطیل والتشبیه بمنه
ورحمته) وفضله لارب غیره والله اعلم

(الباب الرابع)

(فیما اظهره الله تعالی علی یدیه من المعجزات وشرفه به من الخصایص والکرامات) تعمیم بعد تخصیص باب چهارم
صدق دعوای رسالت سید الوری علیه التحایایه داله خارقة للعادة اولان اموری دست معجز پیوست رسالت
پناهنده اظهار وخصوصات وکراماتدن اول حضرتی تشریف ایلدیکی خوارق ولطائف بیاننده در
زاهد مختار شارح قدوری رساله مشهوره سنده یراعه کذار تحقیق اولمشلرکه برهان اصفیا وسلطان انبیا صلی الله
علیه وسلم دست جهان پیوسی اوزره جلوه نمای ظهور اولان معجزات بالغ درجه هزاردر اما ثلاث مائة الاف مرتبه
سنه رسیده اولدیغی شهرتیابدر دیمشلر (قال القاضی ابو الفضل حسب المتأمل) بسکون السین ای کافیه (ان یحقق
ان کتابنا هذا) المسمی بالشفاء (لم نجمعه لمنکر نبوة نبینا صلی الله علیه وسلم ولا لطاعن فی معجزاته فنحتاج) ان مقدره ایله
منصوبدر (الی نصب البراهین علیها) ضمیر معجزاته عائددر (وتحصین حوزتها) حاء مهمله مفتوحه وواو ساکنه وفتح
زا ایله دائره وحوالی (حتی لا تتوصل المطاعن الیها ونذکر) نصبله فنحتاج اوزره معطوفدر (شروط المعجزة والتحدی)
بالنصب ای وتبیین التحدی وتحدی کسر دال مهمله مشدده ایله هر نصب طلب معارضه در (وحده) بالنصب فتح
حاء مهمله وتشدید دال ایله تعریف معناسنه (وفساد قول من ابطل نسخ الشرایع ورده) قاضی عیاض علیه رحمة
الفیاض بیورر متأمل دانشوره کافی وبسندر تحقیق ایلیه که تعریف حقوق مصطفی صلی الله وسلمده تألیف اولنان
کتابمزی نبوت ومعجزات حضرتنه طعنه زن اولان اثام مردهدلان ایچون تألیفه کوشش قلمدق که بحث دیندهانکه
اثبات معجزاته سرد دلائل عقلیه ونقلیه ایله مناقشه یه ورزش ودائره مرکز تألیفی حفظ وصیانته محتاج اوله وزناکم
اثبات معجزاتده تردد ایتدیکمز حالده مقدماتنه اول طاعن رهیاب دخول ایلیه ومعجزه وتحدی وتعریفلرین نقله
دخی بیهوده عنود آسا نسخ شرایع ابطالنه قائل اولانلرك فساد قول وابطال ورده احتیاجمز اوله حاصلی اوهام
مذکوره دن برشیء ایچون تصنیف کتاب مستطابه مبادرت ایتمدك (بل الفناه) تشدید لام ایله (لاهل ملته الملبین)
تشدید موحده مکسوره ایله مجیبین معناسنه (لدعوته المصدقین لنبوته لیکون تأکیدا فی محبتهم له ومناه) فتح میم ایله

مفعولهمن النحو (لاعمالهم وليزدادوا ايمانا مع ايمانهم) بلكه باعث تأليف كتاب امة مرحومه سندن دين وشرع بعث
حضرتنه اجابة ونبوة ورسالتنى تصديق ايدنلر ايچون جمع وتصنيف ايلدك كه درج تأليفده مندرجه اولان نكت
ولطائف جناب نازنين مهمانسراى ملكوت حضرتنه محبتلرين تأكيد ومزداد ودللرنده موددتى نمايان اولوب مجرد
ايمان وانقيادلرينه ضم ايله ترقى ايتملر ايچون نكاشتهٔ صحيفهٔ روزكار قيلدق (وتيمنا ان نثبت) تخفيف وتشديدله
(فى هذا الباب امهات معجزاته ومشاهير اياته لتدل) تاء فوقيه ايله اى تلك المعجزات (على عظم قدره) عظم كسر عين
وفتح ظاء معجمه ايله وفى نسخة عظيم قدره (عند ربه) يعنى بو بابده بزم قصد ومرامز اول حضرتك معظم معجزاتنى اصول
وفصول ايله ثبت وتحرير واول معجزات واضحات سلطان سرير قاب قوسين حضرتلرينك دركاه كبرياده مقدار جلالت
قربنه دلالت ايچون تسطير وتقرير ايتمكدر (واتيناه) بفتح الهمزة (منها بالمحقق والصحيح الاسناد) يعنى اول معجزات
باهرهدن قرآن جليلده وقوى ثبوت يافته وحديث جليلده صدوربولان حنين جذع وتسبيح حصى وتكثير طعام
اساميجزهلرى اتيان ايلدك (واكثره مما بلغ القطع اوكاد) خبر كادمن اعادة للسجع لفظ الاسناد محذوفه درويا اكتفاء
بالعلم محذوف اولنه يعنى بو بابده سلك سطوره منسلك اولان خبرلك اغلب واكثرى علم قطعى وامر يقينى به رسيده
ويا تواتر معنوى به پيوسته اولمغه قريب اولاندر (واضفنا اليها بعض ما وقع فى مشاهير كتب الائمة) دخى صحاح
سته اساتمرتيباب اولان كتابلرده شرفيافتهٔ وقوع بولان نيچه آثارى اول معجزاته الحاق ايلدك (واذا تأمل المتأمل
المنصف ما قدمناه من جميل اثره وحميد سيره وبراعة علمه ورجاحة عقله وحلمه وجملة كماله وجميع خصاله وشاهد حاله
وصواب مقاله لم يمتر) جواب اذا (فى صحة نبوته وصدق دعوته وقد كفى هذا غير واحد فى اسلامه) يعنى وصف تعسفدن
عارى منصف متأمل وقارى تفكر تام ايله اول حضرتك مأثر جميله وشمائل حميده وپسنديده وجميع علما اوزره تفوق
ودانش وحكما وعقلا اوزرينه رزانت عقل وحلم ومجمل كمالات عليه واحوال سنيه ونظم وشمائل بهيه وراستئ
كفتار جليه وخفيه سندن تقديم ايتديكمز مزايا وحقايق حق الانصاف تدبر ايلسه اول حضرتك صدق نبوت
وتبليغ رسالتنده ريب وكمان ايلمز وبدرستى اوصاف مذكوره بسياركسه نك باعث اسلامى اولوب سلامتنه كفايت
ايلدى (فروينا) صيغهٔ مجهوله وكاهى تشديد واوله ويا صيغهٔ فاعل ايلهدر (عن الترمذى) صاحب الجامع (وابن
قانع) قاف والف ونون وعينله حافظ عبد الباقى (وغيرهما) من المخرجين (باسانيدهم ان عبد الله بن سلام) تخفيف
لامله صحابهٔ كرامدندر (قال لما قدم رسول الله صلى الله عليه وسلم المدينة جئته) جواب لما (لانظر اليه فلما استبنت
وجهه) وفى رواية تبينت (عرفت ان وجهه ليس بوجه كذاب صلى الله عليه وسلم) بالاضافة وبالمبالغة وصفيتلهدر
يعنى ابن سلام رضى عنه السلام يورركه وقتاكه سرور اصطفا عليه اجل التحايا هجرت سراى سكينه يعنى مدينهٔ
امينه يه بالسعاده قدوم شرفلزوم بيوردى بن درگاه والاسنه چهره ساى اولدم كه شان حضرتنه نكاه اعتبار ايدم پس
ظاهر روى طاهرين مشاهده ايلدم صفحهٔ وجه وجبهنده امارات صدق وراستى لايحه وبديدار ونور نبوة روى
دلاراسنده رخشان ولامعه اولديغى بكا پرتو انداز توفيق اولوب عين اليقين وحق اليقين بيلدمكه وجه شريفى دروغ
كو چهرهسى دكلدر ديدى (حدثنا به) خبرا آتيله بزه پيام داده اولديكه بعد اتمام السند مراد بعينه حديث عبد الله بن
سلامدر (القاضى الشهيد ابو على رحمه الله) حافظ بن سكرة (قال حدثنا ابو الحسين) بالتصغير (الصيرفى وابو الفضل
ابن خيرون) فتح خاء معجمه وسكون تحتيه وضم را ايله صرف ومنعى جائزدر (عن ابى يعلى البغدادى) دال اولى بغداد
مهمله وثانيه معجمه ويا عكسله ياخود كلاهمانك اهمال واعجاميلهدر (عن ابى على السنجى) كسر سين مهمله وسكون
نون وجيم ويا نسبيه ايله (عن ابن محبوب) محبوبى (عن الترمذى) صاحب السنن (حدثنا محمد بن بشار) فتح موحده
وتشديد معجمه ايله (حدثنا عبد الوهاب الثقفى ومحمد بن جعفر) وهو غندر وقد سبق (وابن ابى عدى) بصرى سلمى
(ويحيى بن سعيد) قطان بصرى (عن عوف بن ابى جميلة) فتح جيم وكسر ميمله (الاعرابى عن زرارة) ضم زا ايله (ابن اوفى)
بعض نسخده ابن ابى اوفى عالم ثقه كبير القدر امام فى داره فقرأ فاذا نقر فى الناقور فشهق فمات رحمه الله (عن عبد الله بن
سلام الحديث) على ما تقدم (وعن ابى رمثة) كسر را وسكون ميم وفتح مثلثه ايله (التميمى) بجيمين وفى نسخة التيمى (قال
اتيت النبى صلى الله عليه وسلم ومعى ابن لى فاريته) صيغهٔ مجهولله (فلما رأيته قلت هذا نبى الله) روايتكردهٔ ابى سعيد
اولان خبر صحت اثرده ابى رمثة التميمى رضى الله عنه جنابندن مرويدركه حضور باهر السرور شاه رسالته كه قدم
اصحاب كرامدن بعضيلرى بكا اول حضرتى ارائه ايلديلر چون مهبين نبوتده ملعان نور صدق وحق مشهود باصرهٔ
يقينم اولدى بو ذات خجسته صفات مبعوث بالحق رسول رب الاربابدر ديدم (وروى مسلم وغيره ان ضمادا) كسر
ضاد معجمه ايله قبل البعثة صديق حضرت اولان ابن ثعلبه در (لما وفد عليه) امام مسلم روايتى اوزره ضماد مكهٔ مكرمه يه

قدم

قدم نهاد اولوب قريشدن بعض بدكاران نبى آخر الزمان شاننده حاشا ثم حاشا عارضهٔ جنون اسناد ايتدكارى قرع
سامعهٔ ضماد ايلدكده يا محمد جناب شريفكزده اثر جنون وار ايسه رقيه بند تعويذ اولمديمش ايدى (فقال له النبى صلى
الله عليه وسلم) ذات شريفه لرينه نسبت اولنان اثر جنونى نفى وكمال عقل وهوشنى اثبات ايوردىلر (ان الحمد لله)
كسر همزه وتشديد نون ونصب حمدله وبعض نسخده فتح همزه وكسر نون مخففه ايله مصدريه ورفع حمدله در (نحمده)
جملهٔ اسميه وفعليه ميانه سنده تأكيد للقضيه در وجملهٔ اولى ثبات ودوامى تقييد وجملهٔ ثانيه تجدد انعام اوزره دلاله
ويا جملهٔ اولى خبريه وثانيه انشائيه اوله (ونستعينه) اى فى الحمد وغيره (من يهد الله) وفى نسخة من يهده الله (فلا مضل
له ومن يضلل فلا هادى له) بحذف المفعول فى جميع الاصول يعنى حدثنا بالجميل على جهة التجميل جناب پروردكار
عالمه سزاوار دراول حقه حمد ايدهرز وحمد وشكر وثناسنه كما هو حقه قيامده طلبكار اعانتز اول ذاتيكه فياض
مطلق راه حقه هدايت بيوره انكيچون سبيل ضلاله دلالت نايات وبر ذاتى كه عدم رفيق توفيقله مهالك ضلالاته سوق
ايده اكه طريق مستقيمى دال اولور هادى نا موجوددر (واشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له) ما قبلنى تأكيد
ايدر (وان محمدا عبده ورسوله) مقام توحيدده اشهد فعلنك افرادى مرام تفريده مناسب وشايانندر (قال له) ضماد
خوش نهاد حضرت داناى عالمه خطاب ايدوب (اعد على كلماتك هؤلاء) كاهى عقلانك غيريده مستعملدر يعنى
تحميد وتوحيدله رطب اللسان اولديغك كلماتى بكا تكرار بيورك ديدى بعض روايتده سه باركلام درى النظامى
اعاده بيورقده ضماد دست انصافى سينهٔ صافه نهاده ايليوب (فلقد بلغن قاموس البحر) قاف وميمله وسط ويا قعر
ويا لجهٔ دريادر بعض نسخده با موحده ايله قابوس وديكرده تاء فوقيه وعين ايله تاعوس ويا نون وعينله معانى متقاربه
(هات) كسر تا ايله اى اعط (يدك ابايعك) سكون عين وجواب امرده مجزومدر (فبايعه) يعنى بو كلمات حكمت
سماتك يا محمد بحر فصاحتنك قعرنه رسيده اولدى دست كرم بيورستك بكا اعطا وامداد ايله سنكله ايمان وايقان اوزره
مبايعه ايده يم ديوب اول اسلامده بيعة اسلام ايلدى (وقال جامع بن شداد) تشديد دال اولى ايله ابو صخره اسدى محاربى
عليه الرحمه در بوزاون سكزده سر نهادهٔ بالين لحد اولدى (كان رجل منا يقال له طارق) بن شهاب بن عبد الله المحاربى
وله صحبة ورواية رضى الله عنه (فاخبرانه رأى النبى صلى الله عليه وسلم بالمدينة فقال صلى الله عليه وسلم هل معكم
شئ تبيعونه قلنا هذا البعير قال بكم قلنا بكذا وكذا) لعل العطف لبيان عددين (وسقا من تمر) وسق فتح وكسر واوله
التمش كيلدر (فاخذ) اى النبى صلى الله عليه وسلم (بخطامه) كسر خاء معجمه ايله زمامدر (وسار الى المدينة)
روايتكردهٔ بيهقى اولان خبرده جامع بن شداد بيورركه اهل عصرمزدن بركسه طارق اسميله بنام ايدى نقل بيام
ايدوب مدينهٔ سكينه ده حضرت آفتاب رسالتى مشاهده ايتمش ايدى بوما ما اول حضرت طارق ورفقاى موافقلرنه
بيورديكم سزلر ايله بيعه شايان برشئ وارميدركه فروخت ايده سز ديدكده بو شترى فروخت ايدهرز ديدلك نه مقداربها
ايله بيع ايدرسز ديدى جواب داده اولوب بو قدر كيل خرما يه پس زمام شترى طوتوب مدينهٔ منورهنك برجانبنه روان
اولدى (فقلنا بعنا من رجل لا ندرى من هو) ميانه مزده كفتكو ايدوب بعيرى بركسه يه بيع ايلدك اسم ورسمنى بيلمز
ديدك (ومعنا ظعينة) حال انكه بزم بيمزده هودج نشين برزن عارفه موجوده ايدى (فقالت انا ضامنة) وبالاضافة
ضامنته (لثمن البعير رأيت وجه رجل مثل القمر ليلة البدر لا يخيس بكم) اول مسافره خاتون ديديكه قيمهٔ شتره ضامنم
زيرا مشتر بنك روى تابانى ليلهٔ بدرده ماه منيرا سا مشاهده ايلدم اول سزه حيف وغدر ايتمز ديدى (فاصبحنا فجاء
رجل بتمر فقال ان رسول الله صلى الله عليه وسلم يأمركم ان تأكلوا من هذا التمر وتكتالوا) اى وان تكتالوا (حتى
تستوفوا) بامداد مبايعه بركسنه بسيار خرما ايله كلدى وديدى جناب رسول الله سزه امر ايدركه بو خرمادن تناول
ايده سز دخى كيل ايدوب ثمن بعيرى استيفا ايدنجه اخذ ايده سز ديدى (وفى خبر الجلندى) ضم جيم وسكون نون ودال
مهمله والف مقصوره وياخود ممدوده ايله (ملك عمان) ضم عين وتخفيف ميمله ديار يمنده برشهرك اسميدر وفتح عين
وتشديد ميمله شامده برباده در كذا فى الجوهرى اما نقل دلجى اوزره بالضم والتخفيف بحرين جانبنده ناحيه در (لما بلغه
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم يدعوه الى الاسلام قال الجلندى والله لقد دلنى على هذا النبى الامى انه لا يأمر بخير
الا كان اول آخذ به) بصيغة الفاعل (ولا ينهى عن شئ الا كان اول تارك له) بعض نسخده ولا ينهى عن شر ورودى
بخير لفظنه مقابل ايله مقامه ملايم اولور والحاصل ملك عمان جلندى قصه سنده نكاشتهٔ يراعهٔ تحقيق اهل سيردركه
سلطان تختكاه رسالت حضرتلرى شاه مسفورى اسلامه دعوت ايدوب ليدردى اول دخى يادقسم ايدوب بو نبى امى نك
صدق ونبوتنه اولدلالت بكا وافيه دركه برعمل خير ايله امر ايتمز الا ابتدا آخر ايله كندولرى عامل اولور وبركسه يى
بد كارلقدن دورباش ايتمز الا اوعملى اولا كندوسى تارك اولور (وانه) صلى الله عليه وسلم (يغلب فلا يبطر) فتح طا ايله

لایفتخر معناسنه در (ویغلب) صیغهٔ مجهوله (فلایضجر) بفتح الجیم ای لایفزع (ویفی بالعهد ویجز) ضم یا وکسر جیمله (الموعود فاشهدانه نبی) دخی اول پیغمبر ذیشان دشمنانه غالب اولور وغلبه سیله فخر آوراولمز دخی الحرب سجال مغز اسنجه کاهی امر برعکس اولور جزع وفغان ایتمز وعهده وفا ایدر و وعده منجز اولور بن شهادت ایدرمکه اول پیغمبر بحق ورسول فیاض مطلقدر دیدی فلله دره ما اتم نظره (وقال نفطویه) کسر نون وسکون فاء وفتح طاء وواو وتحتیهٔ ساکنه ایله ذکری سبق ایلدی (فی قوله تعالی یکادزیتها یضیء) ای یفیض بالانوار من حیث ذاته (ولولم تمسسه نار) تفید انارته باستنارة صفاته (هذا مثل ضربه الله تعالی لنبیه) صلی الله علیه وسلم (یقول یکاد منظره) بو ایهٔ نورانیه برمثلدر حق جل وعلا حبیبی حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم شاننده ضرب مثل بیوروب کانه دیمش اولورکه اول پیغمبرک ظاهر بنی رؤیت قریب اولدی (یدل علی نبوته) نبوتی اوزره دلالته (وان لم یتل قرأنا) یعنی ذال معجزهٔ اولان قرأن کریم تلاوتی رؤیتنه منضم اولمز ایسه ده دیمکدر (کما قال ابن رواحه) فتح را ایله نقیب وانصاری وبدری وشاعر ومادح حضرت رسالتدر (بیت) لولم تکن فیه ایات مبینة * اکان منظره ینبیك بالخبر) مبینة کسر وفتح تحتیه ایله واصل ینبیك ینبئك بالهمز اولوب ضرورة اسکان بعده ابدال تجویز اولندی یعنی اول حضرتك شاننده آیات ظاهره ومعجزات باهره موجود اولمیدی بنه انك رؤیة ظهوری رسالتنی پیام داده اولوردی حاصلی وجه دلارا سنده رخشنده اولان صدق نشان وسعادت ایهٔ نور رسالتی تفسیر ایدردی شیخ تقی الدین بن تیمیه بیت مذکوری مع تغییر شطره الثانی حسان بن ثابت رضی الله عنه جنابنه اسناد بیورمشلردرکه لولم تکن فیه ایات مبینة * کانت بدیهته تأتیه بالخبر) شاید نوادر فی المبنی ایله جمعی ممکن اوله (وقد آن ان ناخذ فی ذکر النبوة والوحی والرسالة وبعده نشرع فی معجزة القرءآن ومافیه من برهان ودلالة) فتح وکسر داله (ثم فی هذا الباب ثلاثون فصلا) یعنی اول حضرتك حالهٔ ولایة ووحی ونعت رسالتی نقلنه شروع عزقریب اولوب بعد فراغ هذا لسان معجزهٔ قرأن عظیم الشان واکه تعلق ایدن حجت وعلامات وبیانه بدء ایده رز بعدما باب مشارالیه سی فصل معجزاصلی جامعدر بقول تلمسانی صدر بابدن بومحله دك رسیدهٔ پایان اولان کلام برفصل ایله عد اولندیغی حالده حد ثلاثین ایله تمام اولور والسلام

(فصـــل)

(اعلم ان الله جل اسمه قادر علی خلق المعرفة فی قلوب عباده والعلم بذاته واسمائه وصفاته وجمیع تکلیفاته ابتداء دون واسطة لوشاء) معلوم عزتك اولسونکه حق سبحانه وتعالی هرمعارف جزئیه بی علی وفق مراده بنده لری قلوبنده خلق وذات اسنی واسماء حسنی وصفات علیا وجمیع اوامر ونواهی سنه تعلق ایدن علم کلی واجمالی جذبة من جذباته افاضه سیله اولا بلا واسطة ایجاد وانشایه مشیت وحکمتی اقتضا وتعلق ایتسه قادردر (کما حکی عن سنته فی بعض الانبیاء) نیجه پیغمبرانده اول معارفك وقوع ظهوری روایت اولندیغی اساوروی عن بعض الاولیاء من امته صلی الله علیه وسلم حصل لهم اللدنی من الهام الالهی فی امور خارقة للعادة ظهر تحقیقها عند اصحاب الارادة (وذکر بعض اهل التفسیر فی قوله تعالی وما کان لبشران یکلمه الله الاوحیا) ای وحی الالهام اورؤیا المنام (وجائز ان یوصل الیهم جمیع ذلك بواسطة تبلیغهم کلامه وتکون تلك الواسطة امامن غیر البشر کالملائکة مع الانبیاء اومن جنسهم کالانبیاء مع الامم) معنای ایهٔ شریفه که حق جل وعلا بشردن بربنی کندویه کلیم اتخاذ ایتسه بشر ایچون طاقت وقدرت نایابدر مکروحی الهام ویارؤیای منامیله کلام ایلیه مادر موسی علیهما السلام وقوعی کبی پس بومقامده ارباب تفسیردن بعضیلر بیورمشلرکه بروفق حکمة ارادة الله تعلق ایدنصکره قوة قاهره سنده ممکندرکه علوم کلیه ومعارف جزئیه یی ملك ونبی وساطتیله عبادنه کلامنی تبلیغ ایلیه واول واسطه یا من غیر البشر فرشتکانك پیغمبرانه وساطتی اساوله ویا بنه جنس بشردن انبیانك امتلرنه توسطی کبی (ولا مانع لهذا من دلیل العقل) حالة ابتداء وحالة واسطه دن ذکراولنان امرك امکانته دلیل عقلیدن مانع یوقدر (واذا جاز هذا ولم یستحل عقلا ونقلا جوازی مقرر اولدیسه محال عدا اولنمز (وجاءت الرسل بما دل علی صدقهم من معجزاتهم وجب تصدیقهم فی جمیع ما اتوا به) وپیغمبران معجزات باهره دن صدق رسالتلرینه داله امورله تشریف لری تحقق بولوب مرسل الیهم اوزره جمیع اموردن انلری تصدیق واجب اولدی (لان المعجزة مع التحدی من النبی قائم مقام قول الله تعالی صدق عبدی فاطیعوه واتبعوه وشاهد علی صدقه فیمایقوله) زیرا نعت نبوت صحیح اولان ذاتدن طلب معارضه برله ظهور معجزه باری تعالینك قولم پیغمبرم دعواسنده صادقدر اصول وفروع شریعتده اکه انقیاد وفرمانبر اولك دیو شهادتی مقامنه قائم واول پیغمبرك تحقیق دعوتنه شاهددر (وهذا کاف والتطویل فیه خارج عن الغرض فمن اراد تتبعه وجده مستوفی فی کتب ائمتنا رحمهم الله تعالی) یعنی مدعی یه بو رتبه اقامهٔ بینه وافیدر بومقامده

تطویل بحث وکلام حیطهٔ مرام اصلیدن بیروندر وکما ینبغی استقصا واستطلاع ایدن ائمهٔ دین حضراتنك مصنفاتنده استیفای حظ ایله ظفریاب اولور (فالنبوة فی لغة من همز) بین القراء امام نافع (مأخوذة من النبأ وهو الخبر) لفظ نبوت مهموز قیلنلرك لغتنده نبأدن اخذ اولنمشدرکه نبأ خبر معناسنه درونبأ تارة همزه ایله تعدیه ایدرانبؤنی باسماء ایهٔ شریفه سنده ورودی اساویا بالتضعیف نبیء عبادی کریمه سی کبی (وقد لایهمز علی هذا التأویل تسهیلا) وکاهی مع بقائه علی هذا المبنی تخفیفا مهموز قیلنمز (والمعنی) هر دو قراءة اوزره معنی دیمك اولورکه (ان الله اطلعه علی غیبه واعلمه انه نبیه فیکون نبیا منبأ) ضم میم وسکون نون وفتح موحده وهمزهٔ منونه ویا فتح نون وتشدید موحده ایله یعنی حق تعالی اول ذاتی بعض مغیباتنه مطلع و پیغمبری اولدیغن اعلام ایلدی پس منبئ نبی لفظی خبرویرلمش معناسنه درکه فعیل بمعنی مفعول ولو کان علی زنة مفعل (اویکون مخبرا عما بعثه الله به ومنبئا) تخفیف وتشدید باء موحدهٔ مکسوره ایله ای معلما (بما اطلعه الله تعالی فعیل بمعنی فاعل) یاخود نبی حقك انی ارسال بیوردیغی اموردن خبرویرن ومطلع قیلدیغی شیئی اعلام ایدیجی معناسنه اولور (ویکون عند من لم یهمزه من النبوة) فتح نون وسکون موحده ایله (وهو ما ارتفع من الارض او بمعنی الرفعة) مهموز قلمیانلر عندنده لفظ نبی نبوتدن مأخوذدرکه لغتده وجه ارضدن مرتفع اولان شیء ویا مطلقا رفعت معناسنه در (ومعناه ان له رتبة شریفة ومکانة نبیهة عند مولاه منیفة) ضم میم وکسر نون ایله ای زائدة اومرتفعة من اناف اذا اشرف والحاصل طبق مبنی اوزره معنی برای نبی جای بالا ودرگاه کبریاده رتبهٔ والا صورتما اولدیغی مناسبتی ایله در (فالوصفان فی حقه مؤتلفان) خبر ورفعت معنالرندن وبناء مفعول فاعل مبنالرندن هر دووصف شان نبیده مجتمعان بل متلازماندر (واما الرسول فهو المرسل ولم یأت فعول بمعنی مفعل فی اللغة الانادرا) اما رسول انفاذ حکم خدا ایچون قبل مولادن عباد مکلفینه فرستاده قیلنمش معناسنه در امافعول وزنی لغتده مفعل معناسنك ورودی نادر الوقوعدر (وارساله) ایس الحقیق بل علی وجه حکمی (هو امر الله) تعالی (له بالابلاغ الی من ارسل الیه) ارسال رسول مرسل الیهم اوانلره تبلیغ اوامر خدای جلیله فرمان یزدانیدر وارسال دخی کاهی ملائکه وساطتی وکاهی بدون الواسطه وقوعیافته در (واشتقاقه من التتابع ومنه قولهم جاء الناس ارسالا) بفتح الهمزة جمع رسل بفتحتین (اذاتبع بعضهم بعضا) من جهة المبنی اخذ واشتقاق رسول من حیث المعنی تتابعدن واداء عربدندرکه خلق پی در پی بلوك بلوك ویکدیگره تبعا کلدکلرنده جاء الناس ارسالا دیمه لری بومعنادن مستفاددر (فکانه) ای الرسول (الزم) صیغهٔ مجهوله (تکریر التبلیغ) نصبله مفعول ثانی الزم وبعض نسخده التزم تکریر التبلیغ واقعدر کویا رسول تکرر تبلیغ واعاده سیله الزام ودرعهده قیلندی (اوالزمت) وفی نسخة والتزمت (الامة اتباعه) ویاامت اول رسوله اتباع ایله ملزوم وانقیاد ایله ملتزم قیلنمشی اجلندن بحسب اللغة تتابع معناسی مناسبة روا کورلدی (وهذا بیان التفرقة بین النبی والرسول) بحسب المبنی وعلی مقتضی اصل اللغة فی المعنی (واختلف العلماء هل النبی والرسول بمعنی واحد او بمعنیین) اما بحسب الاصطلاح الشرعی اوالعرفی نبی ایله رسول برمعنایه مترادفین میدر ویانبی اعم ورسول اخص اولمغله متغایرین میدر دیو علما کروهٔ اختلافه راهی وسالك اولدیلر (فقیل هما سواء) کل منهما انسان اوحی الیه بشرع مجدد اوغیر مجدد نعر یفیله ایکیسی برمعنایه دردینلدی (واصله) باعتبار المبنی اصل معنی (مأخوذ من الانباء وهو الاعلام) اخباردن مأخوذ اوله که اعلامدر (واستدلوا) یکدیگر معناسنه اولدیغن استدلال ایلدیلر (بقوله تعالی وما ارسلنا من قبلك من رسول ولانبی فقد اثبت لهما الارسال معا) حق جل وعلا فرقان مجیدنده نبی ورسولدن هر بری ایچون ارساله معیت اثبات ایلیوب برای عطف بینهماده مغایرتله حکم قیلدی (ولایکون النبی الارسولا ولا الرسول الانبیا) نبی اولمز الارسول ورسول اولمز الانبی دیدیلر بومقامده ارسال معنای لغوی اوزره بعث واظهاردر معنای اصطلاحی مراد دکلدر (وقیل هما مفترقان من وجه) ونبی ورسول من وجه مفترقان ومن وجه مجتمعاندر دینلدی ولاجرم عطف فی الجمله تغایر اقتضا ایدرلاسیما مع وجود لا المزیدة للتأکید (اذ قد اجتمعا) قضیهٔ مطویه ایچون تعلیلدر (فی النبوة التی هی الاطلاع علی الغیب والاعلام بخواص النبوة اوالرفعة بمعرفة ذلك) یعنی نبی ورسول ماده لری نبوت مهموزه اولوب یعنی امور غیبیه یه اطلاع وغیرلرده نایاب اولان اموراپله اختصاصلرنده برمعنایه جمع ویاشان نبوت ورسالتی عرفانله رفعتده اجتماع ایلدیلر (وحوز درجاتها) ای احاطة مرتبة کل منهما (وافترقا فی زیادة الرسالة للرسول) برای رسول زیاده کی رسالت اختصاصیله بینهما مفترقاندر (وهو الامر بالانذار والاعلام) عطف تفسیر ویا انذاردن اخص اولورکه تبشیر وتبیین احکام اسلامی شاملدر (کما قلنا) یعنی رسالت برامری اعلامدر اندن حذر اولنه وتبیین احکام اسلامدر تنکیم فیماسبق بیان کلام ایلدك (وحجتهم) من وجه اجتماع ومن وجه افتراقله

نبی ورسول میانه سن فرق ایدن اصحاب قیلك مستند ودلیللری (من الایة نفسها) بعینها آیه متقدمه جهتندندرکه
(التفریق بین الاسمین) ای ضرورة کون المعطوف غیر المعطوف علیه کما هو الاصل فی تغایر المتعاطفین (ولو کانا
شیأ واحدا لما احسن تکرارهما فی الکلام البلیغ) رسول ونبی شیء واحد وبر معنایه اوله لردی قرءان بلاغت عنوانده
تکریری مستحسن اولمیدی (قالوا والمعنی وما ارسلنا من رسول) وفی نسخة من نبی (الی امة) ای مأمور بالعبادة
والدعوة (اونبی لیس بمرسل الی احد) ای مأمور بالعبادة فقط فالاول کامل والثانی مکمل فهو اخص وذاك اتم واعم
(وقد ذهب بعضهم الی ان الرسول من جاء بشرع مبتدأ) علمادن بعض بو معنایه ذاهب اولدیلرکه رسول بر شرع مجدد ایله
بعث اولنان ذاتدرکه کندودن مقدم اولان شرع شریفی تقریر وتأیید ایله اولمیه (ومن لم یأت به فهو نبی غیر رسول
وان امر بالابلاغ والانذار) دخی شول ذاتکه مجدد بر شرع ایله تشریف اتمیه همان موحی الیه اوله اول ذات رسولك
غیری نبیدر اگرچه ابلاغ وانذارله مأمور اولسون زیرا احکام وآثاردن زیادهٔ فاضله ایله ورود وقدوم اتممشدر
دیدیلر (والصحیح الذی علیه الجماء) فتح جیم وتشدید میم ممدوده ایله (الغفیر) غین معجمه وفاء ایله جمع کثیر وجماهیر یعنی
رسیدهٔ درجهٔ صحت اولان قول که اتفاقکردهٔ جمهوردر (ان کل رسول نبی ولیس کل نبی رسولا) بتحقیق هر رسول
نبیدر اما هر نبی رسول دکلدر زیرا نبی انسان موحی الیه درکه تبلیغله مأمور اولسون ویا اولمسون اما رسول
بر نبیدرکه تبلیغ رسالتله مأموردرکه اول رسالت تقدم ویا تجدد ایتسون (واول الرسل آدم) مرسلین زمرهٔ
جلیله سنك پیشرو وپیشقدم واولی صفی الله ابو محمد آدم علیه الصلاة والسلامدرکه اهل ایمان اولان اولادکرامنه
ارسال قلندی وشیث وادریس منوال محرراوزره مرسلدر اما نوح علیه السلام کفار قومنه اول فرستادهٔ حقدر
(وآخرهم محمد صلی الله علیه وسلم بالاجماع) ولکن رسول الله وخاتم النبیین جلیله سی شهادتیله والحاصل اول
رسل ادم واخری خاتم علیهما سلام الله الاتم الاکمل حضرتلریدر (وفی حدیث ابی ذر عنه) کما رواه احمد وابن حبان
(ان الانبیاء مائة الف واربعة وعشرون الف نبی وذکرای النبی علیه السلام ان الرسل منهم ثلثمائة وثلاثة عشر
جم الغفیر) ای جمع کثیر فهو من باب مسجد الجامع (اولهم آدم) یعنی انبیاء علیهم التحایا یوز یکرمی درت بیك واناردن
رسالتله مبعوث اوچیوز اون اوچ ذوات عالیشاناندرکه اولی ادم صلوات الله علیه وسلامه جنابلریدر دیوردیلر
نادره کو یان ارباب عرفاندن منقولدرکه عدد مرسلین حروف محمد اسمندن مستخرجدر هر بر حرفك بینه لریله که
ظواهر جلیه وبواطن خفیه اسم محمددر تعداد اولندقده فی الحقیقه اوچیوز اون اوچ عدد حاصل اولدیغی سر عجیبدر
(وقد بان لك معنی النبوة والرسالة ولیستا عند المحققین ذاتا النبی ولا وصف ذات) یعنی بتحقیق معنای نبوت
ورسالت سکا ظاهر وپدیدار اولدی پس نبوت ورسالت نبی ایچون ذات وذواتله قائمه وصف دکللردر (خلافا
للکرامیة) تشدید راویاء تحتیه ایله محمد بن کرام بن شداده منسوبدر (فی تطویل لهم وتهویل) ای تخییل (لیس علیه
تعویل) یعنی کرامیه مذهب ناحق خلافیدرکه انلرسوی الوحی نبوت ورسالت ذات رسولده قائمه صفتاندر دیدیلر
وکثرت تعبیل وتخییللرندن من جهة الدلیل کلام بی نظام کرامیه یه اعتماد یوقدر قال التلمسانی ان الکرامیه قائلون
بان الانبیاء والرسل مجبولون علی النبوة والرسالة وانهم انبیاء مذ خلقوا من دون ان یوحی الیهم واستدلوا علی ذلك
بما روی عن ابی هریرة قال قالوا یا رسول الله متی وجبت لك النبوة قال وآدم بین الروح والجسد (واما الوحی) معانی
وحی صوت خفی والهام واشارته اطلاق اولندیسه ده (فاصله الاسراع) دراصل سرعت ایتمك معناسنه در
(فلما کان النبی یتلقی ما یأتیه من ربه بعجل سمی وحیا) وقتاجنس نبی قبل رحماندن شرفیافتهٔ صدور بولان امری
سرعتله اخذ وتلقی ایلدیکندن وحی تسمیه قلندی (وسمیت انواع الالهامات تشبیها بالوحی الی النبی) دخی افراد
انسان وحیواندن وارده اولان الهامات انواعنه وحی تسمیه سی عجله ایله اخذ وتلقی ده نبی یه وحی برله تشبیه
جهتندندر واوحینا الی ام موسی ان ارضعیه واوحی ربك الی النحل ایات جلیله سنده ورودی اساسی ملهم عجله
ومسارعتندن ناشی اول الهامه دخی اطلاق اولندی (وسمی الخط وحیا لسرعة حرکة ید کاتبه) کاتبه دخی وحی
تسمیه اولندیغی دست کاتب سرعه حرکتندندر (ووحی الحاجب واللحظ لسرعة اشارتهما) ابروان وگوشهٔ چشمك
وحی تیز حرکت وسرعت اشارتلرندن ناشیدر (ومنه قوله تعالی فاوحی الیهم ان سبحوا بکرة وعشیا ای اومی ورمز)
یعنی اشارت مطلقه اوزره وحیك اطلاقی قبیلندندر ایتده وروودیافته لفظ فاوحی یعنی احداء اعضا سیله ایما واشارت
ایلدی دیمك معناسنه در (ومنه قولهم الوحا الوحا) فتح واو ومد وقصرله افرادی مدله وتکریری قصر ومدله وتکریر
برای مبالغه درونصبه علی الاغراء (ای السرعة السرعة) ضم سین ویا فتحیله الزموها معناسنه یعنی وحیك سرعتله
اشارت معناسنه ورودا یتمسی عربك الوحا الوحا قوللریدرکه سرعت معناسنه اولور (وقیل اصل الوحی السر والاخفاء)

دخی اصل وحی سر نهفته وپنهان دینلدی (ومنه سمی الالهام وحیا) وحیك سر اولمسی مقتضاسنجه الهام دخی
اهلنك غیری یه خفی ونهان اولغین وحی دینلدی * وحی حق والله اعلم بالصواب * ومنه قوله تعالی وان الشیاطین
لیوحون الی اولیائهم ای یوسوسون فی صدورهم لاغوائهم (ومنه قوله تعالی واوحینا الی ام موسی ای القی) صیغهٔ
مجهول ویا معلوم له (فی قلبها ان ارضعیه) شان جلالتنزله مادر کلیمك قلبنه الهام ویا منام القا ایله من وامر ایلدك
ولدی ارضاع ایلیه دیو بیورملری معنای وحی سر والهامدندر (وقد قیل ذلك) دخی الهام ویا منام معناسنه
ذکر اولنان خصوصده دینلدی (فی قوله تعالی وما کان لبشر ان یکلمه الله الا وحیا ای ما یلقیه فی قلبه دون واسطة)
یعنی الهاما ومناما بلا واسطة قلب بشره القا ایدرکه واقعهٔ قلبیه یه مختصه در

فصل

(اعلم ان معنی تسمیتنا ما جاءت به الانبیاء معجزة) تاء معجزه برای مبالغه در یعنی خارقة للعاده اولان ایاتدن پیغمبران
حضراتنك اتیان بیوردقلری علامانه معجزه تسمیه ایتمزلك معناسی (هو ان الخلق عجزوا) فتح جیمله لغة فصیحدر
(عن الاتیان بمثلها) مرسل الیهم اولنلر اول اعجاز نظیرنی اتیانه قادر اولمیه (وهی علی ضربین ضرب هو من نوع
قدرة البشر فعجزوا عنه) معجزه مقدورة للبشر وغیر مقدوره اولمق حیثیتله ایکی صنف اوزره در بر نوعی فی الجمله وبالقوه
تقدیر خلق قدرت اوزره مقدور بشر نوعندن اولوب بناء علی صرفتهم اتیاندن عاجز اولهلر (فتعجیزهم عنه فعل الله
تعالی دل علی صدق نبیه) باری تعالینك انلری صرف توجه ایله اتیان مثلندن تعجیز بیورمسی فعل حقدرکه
پیغمبرینك دعوای رسالتنده صدق عبدی قول شریفی مقامنده راستی نبوتنه دلالت ایلدی (کصرفهم عن تمنی
الموت) قل ان کانت لکم الدار الآخرة عند الله خالصة من دون الناس فتمنوا الموت ان کنتم صادقین آیهٔ کریمه سیله یهود
عنودك مرکی طالبلرندن صرفی کبیدر بعد ذا حال یهوددن ولن یتمنوه ابدا آیتیه سیله خبر داده اولمشدر (وتعجیزهم)
جمله صرفهم اوزره عطف اولور (عن الاتیان بمثل القرءآن علی رأی بعضهم) دخی مشرکین وغیرهم قرءآن مانندی
ایله اتیاندن اعجازدر (بناء علی صرفهم کالنظام من المعتزلة) امدی انلرك اتیاندن عجزی قرآنك فصاحت وبلاغت
وغرابت وجزالت اسالیب وترکیبنده علو درجه سی وسابقا ولاحقا امور غیبیه یی تضمنندن ناشی من جهة المبنی
والمعنی معجزه در (ونحوه) کتعجیزهم عن نحو الاتیان بمثل القرءآن من سائر خوارق العادة (وضرب هو خارج
عن قدرتهم فلم یقدروا علی الاتیان بمثله کاحیاء الموتی) معجزه نك دیکر صنفی بشردن خارجدرکه بالکلیه نظیرنی اتیانه
قدرتیاب اولمدیلر مرده یی زنده قلمق کبی زیرا افعال بشرملك جنسندن حصول پذیر دکلدر امادم معجز مسیحا ایله
مرده کالبدك حیات تازه بولملری قدرت پروردکار ایله حضرت روح الله علیه السلامه معجزه در (وقلب العصا حیة)
وعصانك ماره قلب اولمسیکه موسی علیه السلامك فرعون بی عون ماده سنده ظهور ایدن معجزهٔ باهره سیدر
(واخراج ناقة من صخرة بلا واسطة واسباب معهودة) منلك خارادن صالح علیه السلام ناقه اخراج بیوردیغی
معجزه (وکلام شجرة) قبل رب کریمدن موسی الکلیم علیه السلامه درختك کویا اولمسیدر (ونبع الماء من الاصابع)
وفی نسخة من بین الاصابع میانهٔ انکشت مصطفی صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن اب ناب روان اولمسی (وانشقاق
القمر) اقتربت الساعة وانشق القمر نص جلیلیله اشارت سلطان رسالتله ماه منیرك دونیم اولمسی وماننده آساکه
(مما لا یمکن) وفی نسخة مما لا یجوز (ان یفعله احد الا الله تعالی فیکون ذلك علی ید النبی صلی الله علیه وسلم من فعل الله
تعالی وتحدیه من یکذبه ان یأتی بمثله تعجیز) وفی نسخة تعجیزله یعنی باری تعالیدن غیری بر فردك فعله کتورمسی
جائز وممکن اولمین خوارقدنکه صنف معهود صورتا دست پیغمبریدن ظهوری حقیقت جناب کبریادن اولوب
دعوای رسالته اسناد دروغ ایدنلره اول امرك نظیرنی اتیانله تحدی تعجیز اولور (واعلم ان المعجزات التی ظهرت
علی ید نبینا صلی الله علیه وسلم ودلائل نبوته وبراهین صدقه من هذین النوعین معا) معلوم اوله که دست معجز نمای
سلطان انبیا علیه التحایا اوزره ظهور یافته اولان شق قمر ومجیء شجر وتسلیم حجر مانندی معجزاتکه مقدور بشر
وغیر مقدور صنفلك کلیسندن وقوعی دعوای رسالت واعلام جتنه شواهددر اما آوان ولادت وقبل البعثه صدور
یافته سقوط طاق کسری وخرور اوثان واظلال غمام امثالی خوارق ارهاصاتدن معدوده در (وهو اکثر الانبیاء
معجزة وابهرهم آیة واظهرهم برهانا کما سنبینه) خاتم الانبیاء والرسل صلی الله علیه وسلم من جهة الاعجاز پیغمبرانك
بسیارترینی وعلامت وحجت قبیلندن انور واظهر یدرتته کبم فرد افرد امعجزات شریفه لری قریبا بر فصل معجز
اصل ایله سرد وبیان ایده رز (وهی فی کثرتها لا یحیط بها ضبط فان واحدا منها وهو القرءآن لا یحصی) صیغهٔ
مجهولله (عدد معجزاته بالف ولا الفین ولا اکثر) وکثرة معجزهٔ حضرت جزئیاتنی حفظ بیرون حیطهٔ شماردر از جمله

معجزاتدن بریسی معظم معجزه اولان قرءآن عظیم الشاندرکه عدد معجزاتی بی حد وحصا هزاروددر هزارودخی
بسیارله تعداد خارج ازامکاندر (لان النبی صلی الله علیه وسلم قد تحدی بسورة منه فعجز) بصیغة المجهول (عنها) زیرا
رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سور قرآندن اقصر سوره ایله طلب معارضه ایلدی جمیع اهل معانی وبیان انی
اتیاندن عاجز وفرومانده اولدیلر (قال العلماء اقصر السور انا اعطیناک الکوثر الخ) علماء عظام اقصر سورهٔ قرءآن
باعتبار الحروف والکلمات سورهٔ کوثردر دیدیلر (فکل آیة اوآیات منه بعددها وقدرها معجزة ثم فیها) فی سورة الکوثر
(نفسها معجزات علی ماسنفصله فیما انطوی علیه من المعجزات) یعنی قرءآن جلیلدن هرآیه وآیات بعددها معجزه در
وبعینها سورهٔ کوثر بخصوصها معجزه اولورکه قرآنک محتوی اولدیغی معجزاتدن قریبا تفصیل وبیان ایدرز
(ثم معجزاته صلی الله علیه وسلم علی قسمین) بعدذا عند مزده ثابته اولان معجزات حضرت قطعی الحصول وباظنی
الوصول اعتبار یله دوقسم اوزره در (وقسم منها علم قطعا) علم ماضی مجهول ویا مصدر وقطعا صفة مصدر (ونقل
الینا تواترا) وفی نسخة متواترا (کالقرءآن فلا مریة) کسر وضم میله (ولا خلاف بمجیء النبی به وظهوره من قبله)
کسر قاف وفتح موحده ایله جهة معناسنه عطف تفسیردر (واستدلاله بحجته وان انکر هذا معاند جاحد) ای منکر
وملحد (فهو کانکاره وجود محمد صلی الله علیه وسلم فی الدنیا) قسمیندن بریسی علم قطعیله معلوم وشهرت وتواتری
بره منقوله درقرءآن کریم اسامدی پیغمبرک تلک المعجزه ایله تشریفی وانک جهتندن ظهوری وقصد محجت وصدق
نبوتنه قرآنله استشهادده ریب وکان نابابدروبین آئمة الائمه خلاف نابیدااکرمعجزاتک جانب نبویدن ظهوروا ستدلالنه
ملحد ومعاند انکار ایدرسه وجود پرکرم وجود محمد ومحمودی عالم دنیاده انکار کبیدر (وانما جاء اعتراض الجاحدین
فی الحجة به فهو فی نفسه وجمیع ماتضمنه من معجز معلوم ضرورة ووجه اعجازه معلوم ضرورة ونظرا) عبارتده تکرار
صریح هویدا ووجه اعجازه مفهوم ضروریه ونظریه ایله تعبیر مقامه جسبان ایدی والحاصل منکرین وملحدین
اعتراضی اکا جت اولقده در پس حدذاتده قرءآن وسوره آیاتندن تضمن ایلدیکی معجزات بدیهه معلوم وسلاسة
مبنی وجزالة معنی ونظم آیات والفت کلماتله وجوه اعجازی نظریه وضروریه مفهومدر (کماسنشرحه) ای نبین ذلک
القدر (قال بعض ائمتنا) ائمة المالکیه (ویجری هذا المجری علی الجملة انه) فاعل یجری (قدجری علی یده) وفی نسخة
علی یدیه (صلی الله علیه وسلم آیات وخوارق عادات اذلم یبلغ واحد منها معینا القطع) بالنصب (فیبلغه جمیعها فلا
مریة فی جریان معانیها علی یدیه ولا یختلف مؤمن ولا کافر انه قدجرت علی یدیه عجائب) اولی اولان بلاحرف لامؤمن
وکافر تعبیری ایدی (وانما خلاف المعاند فی کونها من قبل الله وقد قدمنا کونها من قبل الله تعالی) محصول کلام
علم قطعیله معلوم وتواترا منقول اولان قسم مجراسنه باعتبار المعنی فی الجمله بودخی جاری اولورکه اول حضرتک
یدمؤیدنده علامات وکرامات جاریه اولوب مشخصا ومعینا علم قطعیه اول خارقه دن بری رسیده اولمدیسه ده بیته
باعتبار معانیها کلیسی علم یقینیه پیوسته قیلورکه لاشک اول حضرتک یدندن جریان ایلدیکنه مؤمن وکافر اختلاف
ایتمزهمان معاندک موحده مخالفتی عجایب مذکوره نک قبل حقدن برحق ظهورنه عدم اعتقادلریدرکه اول حضرته
شاعر ویاساحر دکندودن صدوریافته اولان خوارق تلقاء نفسندندر دیمه لری ایدی واول خوارقک جانب حقدن
فائضه اولدیغی بحثنی ذکرونقدیم ایتمش ایدک که (وان ذلک بمثابة قوله تعالی صدقت) ومعجزه مع التحدی باری
تعالینک صدقت یاعبدی قول شریفی مثابه سنده در (فقد علم وقوع مثل هذا ایضا من نبینا صلی الله علیه وسلم ضرورة
لاتفاق معانیها) تقدیم اولنان بحث نفیس ماندی پیغمبر من حضرتلرندن وقوع معجزه بدیهة معلوم واختلاف
مبانیسندن قطع نظر اتفاق معانی خوارق عاداتله مفهومدر (کما یعلم ضرورة وجود حاتم) بکسر التاء عبدالله بن سعد
الطائی کفر اوزره مرداولوب فرزندی عدی رضی الله تعالی عنه وهمشیرهٔ عدی شرف اسلام وصحبة سید الانام له
مشرف اولمشلردر وسفور حاتم بجود وسخاده علم ایدی (وشجاعة عنترة) فتح عین مهمله وسکون نون وفتح تاء فوقیه
وراء ایله ابن معاویه بن شداد العبسی درکه فرسان عرب ایچره شجاعتله شهرتیاب ایدی کشجاعة علی رضی الله عنه
ایله ایرادمثل خوش آیندمایدی زیرا حیدرکرار عرب وعجم بیننده شجاعت وشهامتله فرید روزکار ایدی (وحلم
احنف) فتح همزه وسکون حاء مهمله وفتح نون وفا ایله ابن قیس التمیمی رضی الله عنه درعصر رسالتپناهده رفع سر
انکشت اسلام ایلیوب انجق روایت وقوع بیافته دکلدر صحابی محضرمیدر وقال صاحب القاموس تابعی کبیر
(لاتفاق الاخبار الواردة عن کل واحد منهم علی کرم هذا) یعنی حاتما (وشجاعة هذا وحلم هذا) فاشار الی کل بها
للقریب تنزیلا فی ذهنه منزلته (وان کان کل خبر بنفسه لایوجب العلم ولا یقطع بصحته) نته کیم جود حاتم وشجاعة
عنتره وحلم احنفدن هر برینک سخا وشجاعت وحلم خصوصنده عند المؤرخین اخبار وارده اتفاقیله ضرورة معلوم

عالمیان اولدیغی کبی اما هر برینک خبر واثری بانفراده علم قطعی ایجاب ایتمز منفرداهر برندن هر عصر وطبقه ده عدم
تواتر برله صحتنه قطع وجزم لازم (والقسم الثانی) معجزات حضرتدن قسم دوم (هو مالم یبلغ مبلغ الضرورة والقطع)
علی ضروری بدیهی وفکری قطعی مقدارنه رسیده اولمیاندر (وهو) قسم مشارالیه که جنس منزله سنده در (علی
نوعین) ایکی نوع اوزره جایکیر اولور (نوع مشتهر منتشر) صیغ فاعله (رواه العدد الکثیر وشاع الخبر به عند المحدثین
والرواة ونقلة السیر) نقله جمع ناقل وسیر جمع سیرة (والاخبار) بفتح الهمزة (کنبع الماء من بین اصابعه وتکثیر الطعام)
یعنی برنوعی عند الخاصه مشتهر وعند العامه منتشردرکه صحابی وتابعیندن جمع کثیر آنی روایت ایدوب مخرجین
ومصنفین عندنده اول نوعله خبر شیوع بیافته راویان آثار وناقلان سیر واخبار اول سرچشمهٔ زلال رسالتک انکشت
شریفی میانه سندن آب صافی فوران واندن شراب وطعامک بسیار وبی پایان اولدیغی معجزه لری آشنهرتیابدر (ونوع
منه اختص به الواحد والاثنان ورواه العدد الیسیر ولم یشتهر اشتهار غیره لکنه اذاجمع الی مثله اتفقا فی المعنی واجتمعا
علی الاتیان بالمعجز کما قدمناه) اول قسمک برنوعی دخی شهرتیاب اولمیوب بیک دوروایته مختص وجمع قلیل روایت
ایلیه قسم مذکور سائرینک شهرتیله اشتهار تام بولمدی اما مبنی مانندیله جمع اولنسه ثبوت اعجاز معناسنده اتفاق
واتیان بالمعجز ایله اجتماع ایده لر حاصلی بالاده تقدیمنز وجهی اوزره غیر مشهور اولنلر یکدیکره ضم والحاق اولنده قده
مرتبه قطعی افاده ایدر (قال القاضی ابوالفضل انا اقول صدعا بالحق) ای جهرا (ان کثیرا من هذه الآیات المأثورة عنه
صلی الله علیه وسلم معلومة بالقطع) یعنی سخن برحق ایله کویا اولورمکه فخر عالم صلی الله علیه وسلم جنابندن مرویه
اولان کلام شجر وسلام حجر مانندی وارادات ولوکانت واحدا فی المبنی اماتواتر ایله معنی علم قطعی برله مشهوره
ومعلومه در (اما انشقاق القمر فالقرءآن نص بوقوعه واخبر عن وجوده ولا یعدل عن ظاهره الا بدلیل) اما ماه منیرک
دونیم اولدیغی معجزهٔ باهره سی فی الجمله وقوعنک کلام قدیم اقتربت الساعة وانشق القمر نص عزیزی مثبت وثبوتنی
مخبردرکرچه ظنی الدلاله اما تحقق وقوع وثبوت وجودندن تأویله عدول اقتضا ایلزمکر ظاهرندن حمل وصرفی
موجب دلیل اوله (وجاء برفع احتماله صحیح الاخبار) آیهٔ جلیله یی ظاهرندن صرفه دال اولان احتمالک دفعنه اخبار
صحیحه وآثار صریحه ورود ایلدی (ولا یوهن) ضم یاء وکسر هاء ایله مخفف ویا مثقل اوله بمعنی یضعف (عزمنا خلاف
اخرق منحل) ضم میم وسکون نون وحاء مهملهٔ مفتوحه وتشدید لامله (عری الدین) ضم عین وفتح راء ایله جمع عروة
ومضاف الیه یعنی امر دین ودیانتده تمسک اولنان شیئی شکافنه تصدی ایدن جاهل ونادان مخالفی بزم جزم وقصد حزم
وهن وضعف ایراث ایتمز (ولا یلتفت) صیغهٔ مجهول له (الی سخافة مبتدع) سخافت فتح سین وخاء معجمه ایله رقت عقل
(یلقی الشک علی قلوب ضعفاء المؤمنین) حقدن عدول ایدن اهل بدعتک رقت عقلنه نکاه التفات اولنمزکه ساده دلان
ضعفهٔ اهل اسلام قلوبنه ایقاع شک والقاء ریب ایدر یعنی قلب عوامه شبهه ایراث واخطار ایدن ارباب بدع ونادان ونا
خردترهاتنه اعتبار اولنمز (بل نرغم بهذا انفه) نرغم صیغهٔ فاعل متکلم ایله من ارغم انفه اذا الصقه بالرغام بالفتح
وهو التراب والمعنی نذله (وننبذ) فتح نون اولی وکسر موحده ایله ای نطرح (بالعراء) صحرا وفضا (سخفه) ضم ویا فتح
سین مهمله وسکون خاء معجمه ایله رقة عقل وکثافة جهل محصول سخن بلکه بز اول خاک پاش بینی مبتدع اولوب آنی
خور وحقیر ایدرز ورقه عقل وبارکران جهالت وحماقتنی بیابان کثافت وحقارته انداخته قیلورز (وکذلک قصة
نبع الماء وتکثیر الطعام رواها الثقات والعدد الکثیر عن الجماء الغفیر عن العدد الکثیر من الصحابة) یعنی کثرة رواة
جهتیله انشقاق قمر معجزه سی آسا دراول سحاب عنبر بار شفاعتک انکشت مه شکافندن آب زلال روان واندک
طعامک بسیار وفراوان اولمق قضیه لریکه رواة ثقاة جمع کثیر تابعیندن وانلر دخی ذوات بسیار صحابه یدن نقل وروایت
ایلدیلر قریبا تفصیلی بر فصل ایله معقوددر (ومنها) ای من جملة المعجزات (ما رواه الکافة عن الکافة متصلا
ای ما رواه الجماعة عن مثلهم فی الکثرة نقلا غیر منقطع اصلا (عمن حدث بها من جملة الصحابة) دن بیان
من بعض نسخده من جلة الصحابة کسر جیم وتشدید لام ایله ای اکابرهم (واخیارهم) فتح همزه ویاء تحتیه ایله
مضبوط نسخ صحیحه وبسیار نسخده کسر همزه وموحده ایله مجرور اولوق عیافته اما وجه حری غیر ظاهر درشاید
ما رواه اوزره عطفله مرفوع اوله (ان ذلک کان فی موطن اجتماع الکثیر منهم فی یوم الخندق وفی غزوة بواط) فتح
وضم موحده ایله جبال جهینه دن برجبلدر (وعمرة الحدیبیة) بتخفیف وتشدید یاء ثانیه ایله (وغزوة تبوک) فتح فوقیه
وضم موحده ایله منع وصرف قلنور آخر غزای خاتم الرساله در (وامثالها من محافل المسلمین ومجمع العساکر) یعنی
جمله معجزاتدن جمع غفیر وجمع کثیر یکدیکردن نقل متصل ایله روایت بیوردقلریدرکه اول معجزه ایله تحدیث ایدن
صحابهٔ کرام واکابر ذوی الاحترامدن نقل ایتدکلری معجزات مذکوره صحابی وغیریلر مجمعنده غزوهٔ احزاب وبواط وصلح

حدیبیه وغزای تبوك ومانندی مجالس مسلمین ومعسکرمومحکیندە اول حضرتدن صدوروظهوری شهرت وتواتر ایله روایت بیورملیدر (ولم یؤثر) صیغهٔ مفعولله (عن احد من الصحابة مخالفة للراوی فیما حکاه ولا انکار لما ذکر) صیغهٔ مجهولله (انهم راوه منه صلی الله علیه وسلم کما راه فسکوت الساکت منهم کنطق الناطق) یعنی صحابیء کرامك بردن قصهٔ مذکوره راوی بسنه مخالفت اولنمق نقل اولنمدی وحضرت سید الوری علیه التحایادن مشاهده ایلدکلری کبی معاینه وبقیهٔ صحابه امر منقولی انکارا یتمدی مشاهده ایتمیلر معاینه ایدنلره تعرض ایتمیوب کورمش کبی اعتقاد قیلدیلر پس اول کروه علیه دن خاموش اولانك سکوتی انلردن روایة راوی منزله سنده اولور (اذهم المنزهون عن السکوت علی باطل والمداهنة فی کذب) فتح کاف وکسر ذال ویا فتح وسکونیله در (ولیس هناك رغبة ولا رهبة) امدی اصحاب ذوی الاحترام امر باطل اوزره سکوت ودروغه مداهنه ایله خاموش اولقدن کنتم خیرامة شهادتی وخیر القرون قرنی دلالتیله مبرؤن درلر بومقامده مداراة مع الخلق ومداهنه فی الحق موجب امر اول کروه والامنقبت ایچون میل وطمع وخوف وفزع ناپیدادر (ولو کان ما سمعوه منکرا عندهم وغیر معروف لدیهم لانکروه) اکر کوشنزدلری اولان قصه انلر عندنده منکر ویا فی الجمله غیر معروف اولایدی مسموعلری اولان ماده یی ناقلی اوزره رد وانکار بیورمده توقف ایتمزلردی (کما انکر بعضهم علی بعض اشیاء رواها بعضهم من السنن والسیر وحروف القرآن) نته کیم بعض صحابه دیکری اوزره احکامه متعلقه احادیث وشمائل وحروف قرآنده روایت ایتدکلری نیچه شیئی انکار بیورملری کبی (وخطأ) بتشدید الطاء (بعضهم بعضا ووهمه) بتشدید الهاء (فی ذلك مما هو معلوم) واجتهاد واستنباط ده بربرینی خطایه نسبت وروایاتده وهمه نسبت ایتملری عند ارباب الدرایات مسموع در از جمله نوح بکالینك مصحوب خضر علیه السلام اولان موسی بنی اسرائیله مبعوث موسی علیه السلامك غیریدر دیدیکی قولی عبد الله بن عباس رضی الله عنهما ردو تخطئه بیورمسی کبی (فهذا النوع کله یلحق) تقل حلبی اوزره فتح یاء وفتح حا ایله دراما صیغهٔ مجهولله اولمق اظهر واصل دلحیده میم ملحق مقیددر (بالقطعی من معجزاته لما بیناه) یعنی روایتکردهٔ عدد یسیر اولان نوعك جمیع افرادی بعضك روایتی ودیکرلك سکوتی وقوع اجماع مرتبه سن موزنه اولان معجزاتدن علم قطعی یه پیوسته اولوب بیان ایلدیکمز وجهك حکمنی نشئه دار اولور (فان هذه الامة لا تجتمع علی الضلالة وایضا فان امثال الاخبار التی لا اصل لها وبنیت علی باطل لابد مع مرور الازمان وتداول الناس واهل البحث من انکشاف ضعفها وخمول ذکرها) اول اخبار امثالیکه موضوعات آسا اصل وفصلی اولمیوب غرض فاسد اوزره مبتنی در بهر حال مضی اوقات وتداول فی الروایات واهل تفتیش حال رواتله اول اخبار واهیه نك ضعفی اظهار وذکرنی اخماد واطفادن لابد اولور (کما یشاهد) صیغهٔ مفعولله (فی کثیر من الاخبار الکاذبة والاراجیف الطارئة) همزه ویا ایله نته کیم پیام دروغ وحکایات عارضه دن امور بسیارده معاینه اولندیغی کبی (واعلام نبینا) فتح همزه ایله جمع علم (هذه الواردة من طریق الاحاد لا تزداد مع مرور الزمان الا ظهورا) رایة اقبال آسا پیغمبرمز حضرتلرینك مبنی ظنی مفیده اولان طریق احاددن نکه یکدیکره ضم والحاقله تواتر بولوب معنی علم قطعی ایجاب ایدر واردات ومعجزاتی زمان کذران ایتمکله احادلك ارادی ترقی داده اولمز الا موید بهایه اجلال وامدادی جهتندن مزداد اولور (ومع تداول القرون وکثرة طعن العدو) جمع ومفرده مع افراد لفظه اطلاق اولنور (وحرصه علی توهینها وتضعیف اصلها واجتهاد الملحد علی اطفاء نورها الا قوة وقبولا) واهالی قرون متفرقه نك تداولی ودشمنانك طعن بسیاری وابطالنه حرصی ومتن واسناد اعتباریله اصل واردات تضعیفی ونور ساطع معجزاتی اطفایه ظالمك بذل وسع وجد وکدیله منصف مذعنه قوة وقبولدن غیری نتیجه ویرمز (ولا الطاعن الا حسرة وغلیلا) فتح غین معجمه ایله حرارة وتشنکی ومعجزات حضرته طعنه زن وحرف انداز اولان محرور الفؤاد ایچون ترقی ویرمز الا هلا کنه مؤدی حرارت وتشنکی برتر اولور (وکذلك) اعلام وارداتی آسا مزداد اولور (اخباره عن الغیوب) کسر همزه ایله (وانباؤه) بکسر الهمزة (بما یکون وکان معلوم من ایاته علی الجملة بالضرورة) سردار اصفیا علیه التحایانك امور مغیباتدن اخباری وپسین وپیشین وآخرین واولین ظهوراتدن پیام داده اولملری صدق وحالات وصحت معجزاتنه داله علاماتندن بدایهٔ عقلیه ایله من غیر نظر الی الطرق المنفصلة معلوم مدرکه فی الجملة قطعی الدلاله در (وهذا حق لا غطاء علیه) بو ایسه امر ظاهر در امترا نا پابدر (وقد قال به من ائمتنا القاضی والاستاد) دال مهمله ویا معجمه ایله (ابو بکر) باقلانی مالکی ویا ابن فورك شافعیدر (وغیرهما) یعنی ما کان وما یکون اخبارنك وقوعیله اشعریه دن ابو بکر وابن فورك وائمهٔ حنفیه وحنبلیه ومشایخ ماتریدیه قائلین درلر (وما عندی اوجب قول القائل ان هذه القصص المشهورة فی المعجزات من باب خبر الواحد الا قلة) ای انما هی من خبر الاحاد وهی لا تفید

الاظنا لا یقینا (مطالعته للاخبار وروایتها) ای ملاحظة هذا القائل (وشغله بغیر ذلك من المعارف) شغل ضم وفتح شین ویا ضمتیله درای وکثرة اشتغاله لغیر ما ذکر من الادلة العقلیة من الالات والادوات العربیة والمعارف الجزئیة مصنف علیه الرحمه بیورر که معجزات حضرتده وقوعیافته حکایات مشهوره خبر احاددن قائلك احادیث صریحه واسانید صحیحه یه قلت ملاحظه سی وادلهٔ نقلیه دن غیری معارفه مشغله سی عندمده ایجاب ایلدی (والا فمن اعتنی بطریق النقل وطالع الاحادیث والسیر لم یرتب فی صحة هذه القصص المشهورة علی الوجه الذی ذکرناه) اول کمسه که بو بابده اسانید منقوله یه اهتمام وکتب اثار وشمائلی مطالعه ایله اعتنا ایلدی نهج تحریر وطریق تحریر مز اوزره روایات مأثوره وحکایات مذکوره صحتنه ارتیاب ایتمزکه ذکر اولنان موادمعنی تواتر یابندر ولو مبنی احادیث احاددن اولسون (ولا یبعد ان یحصل العلم بالتواتر عند واحد ولا یحصل عند آخر) بعید اولمز مثلا اهل حدیثدن برینك عندنده علم بالتواتر حصول بولوب آخرك عندنده حاصل اولمیه (فان اکثر الناس یعلمون بالخبر کون بغداد) اعجام واهمال دالین ایله (موجودة وانها مدینة عظیمة ودار الامامة والخلافة) یعنی بسیار کمسه خبر وساعله بغدادك موجوده اولدیغنی بیلورلر وبغداد شهر عظیم وبنا کردهٔ ابی جعفر المنصور العباسیدرکه هجرة علیه نك یوز قرق بشنجی سالنده عمارت اولنوب دار الخلافه وکرسی ممالك عراق عرب اولدیغی کوشنزدی اولمشدر (وآحاد من الناس لا یعلمون اسمها فضلا عن وصفها) اما اکثاف عالمده بعض کمسنه لر بغدادك مقر خلفا وتختکاه ملوك اولدیغندن قطع نظر نامنی بیله ایشتممشدر (وهکذا) بغدادی نیچه سی بیلوب ونیچه لر بیلدیکی کبی (یعلم الفقهاء من اصحاب مالك بالضرورة وتواتر النقل ان مذهبه ایجاب قراءة ام القرآن فی الصلاة للمنفرد والامام) ای دون المأموم مثلا مذهب مالکه سالك جناب مالك رضی الله عنه مقلدی فقهالر من غیر احتیاج الی التفکر بدیههٔ ضروریه ایله یاد اشتلریدرکه مقتضای مذهب مالك من غیر البسمله سورهٔ فاتحه نك نمازده منفرد وامام ایچون قراءتنی دالدر (واجزاء النیة فی اول لیلة من رمضان عما سواه) وماه رمضاندن اول کیجه سنده صومه نیت بواقیء لیالیسندن اکتفا ایلدیکن فقهاء مذهب مالکیه بدیهة بیلورلر (وان الشافعی یری تجدید النیة کل لیلة) شافعی رضی الله عنه هر شب ماه روزه تجدید نیتی واجب کوردیکن اصحابی عندنده بدیهة معلومدر (والاقتصار فی المسح علی بعض الرأس) دخی امام شافعی رأسك بعضی اوزره مسحی اقتصار بیوررر اما مالك کل رأسه احتیاطا وجوب مسحه سالك وابو حنیفة رضی الله عنه ربع رأسه مسح روا بیورر (وان مذهبهما القصاص بالمحدد وغیره) وامام مالك وشافعی امر قصاصده آلة جرح وقتل تیغ وسنان ودشنهٔ آهنین اولسون ویا سنك وعصا امثالی غیر محدد الاتله قصاص جائزکوررلر (وایجاب النیة فی الوضوء) وآبدست اولنده نیتك وجوبنه ذاهبلردر (واشتراط الولی فی النکاح وان ابا حنیفة یخالفهما فی هذه المسائل) مسائل مذکوره ده ابو حنیفة النعمان رضی عنه المنان مالك وشافعی جوز یا بالخیر الوفی جنابلرینه مخالفه ایدر (وغیرهم ممن لم یشتغل بمذاهبهم ولا رأی اقوالهم) وفی نسخة ولا روی (لا یعرف هذا من مذاهبهم فضلا عمن سواه) فقهاء مذکورین دن غیری حنبلیه اسا بو امرلك مذهبنه اشتغال واقوال سوی الیهی روایت ومشارب مخالف مذاهبه عارف اولمیانلر اصلا وفرعا علومه مباشرت ایتمیلردن قطع نظر تحصیل عرفان ایلمز (وعند ذکرنا آحاد هذه المعجزات نزید الکلام فیها بیانا اجمالا کافیا) آحاد معجزات سید کائناتی ذکرمزده وافیا وشافیا بسط کلام وافادهٔ مرام اولنور (ان شاء الله تعالی بمنه وکرمه)

فصــــــل

(فی اعجاز القرآن) فصل سوم اطناب وایجاز اعجاز قرآن بدیع الشان بیاننده در (اعلم وفقنا الله وایاك ان کتاب الله العزیز منطو علی وجوه من الاعجاز کثیرة غزیرة وتحصیلها من جهة ضبط انواعها فی اربعة اوجه) کتب سائره اوزره من جهة الاعجاز غالب اولان قرآن جلیل الشان اعجاز جهتندن انواع کثیره واصناف غزیره یی محتویدر مع اندماج اصنافها واندراج اجناسها ضبط انواع چهار وجهه منحصره در (اولها حسن تألیفه) وجه اول حروف وکلمات وسور وآیات وقصص وحکایات فرقانیه بیننده ترکیب زیبا ورعنا سیدر (والتئام کلمه) سلك مبانیده انتظام کاملی (وفصاحته) اقتصار مبانیله وضوح معانی (ووجوه ایجازه) اکتفا وایما برله قصر وحذف جهتندن وجوه اختصاری (وبلاغته) عجایب تراکیب وغرایب اسالیبده کمال بلاغتی (الخارقة عادة العرب) فصحا وبلغای عربك عادتنی متجاوزه بدایع عبارات وروایع اشاراتی (وذلك انهم کانوا ارباب هذا الشان وفرسان الکلام) عادت عرب بلاغتنك بیانیکه انلر من جهة الفصاحة ارباب عنوان بلاغه واصحاب شان فصاحه ومیدان بلاغتك شجعانی اولدیلر (قد خصوا من البلاغة والحکم) کسر حا وفتح کاف ایله جمع حکمة کمال فعل واتقان عمادر (ما لم یختص به

غيرهم من الامم) حكم و بلاغتدن سابقه ولاحقه سائر امته تخصيص قيلمغيله عرب مختص قيلندى (واوتوا
من ذرابة اللسان) فتح ذال معجمه ايله حدة (مالم يوت انسان) لفظ انسان معروف باللام اولوب جنس مراد اولنمق
مقام سجع الاسانه جسبان ايدى يعنى عربك غيرى يه اعطا اولمادق يورلين بسطت لسان وفصاحت زبان عربه
بخشايش قيلندى (ومن فصل الخطاب ما يقيد) كسر تحتيه ثانيه تشديديله (الالباب) فصل خطابكه فصول
وابوابده بيان مراددر نوع مذكوردن عربه روزى قيلنان صنايع بديعيه خردمندان ذوى العرفانى منع وصد ايدر
مرتبه يه رسيده ايدى (جعل الله تعالى الهم ذلك طبعا وخلقة) كندولر خصايصندن اولان بلاغت وفصاحت
وذرابتى پادشاه جهان آفرين عربه سليقه وجبله قيلدى (وفيهم غريزة وقوة يأتون منه على البديهة بالعجب) واول
خصايص عربه سجيه وقدرة بديعيه قيلديكه بداهة بالعجب العجاب مرامه وافى كلام باصوابله سحنساز اولورلر
(ويدلون) ضم يا ولاميله اى يتوسلون به (الى كل سبب) سؤال وجواب وسائر فصول وخطاب اسبابندن هر سببه
توسل ايدرلر (فيخطبون بديها فى المقامات وشديد الخطب) مقاماتده حسب مايلايمه المقالات وهر امر عظيم الشانده
من جهة البديهة خطب بليغه وضرب مثل خلالنده بيله كلام مرجزاً برادا ايدرلر (ويمدحون ويقدحون ويتوسلون
ويتوصلون ويرفعون ويضعون) يعنى يكديكرى براى كسب محمدة ويا جلب فائده مدحتكوى وكاهى طعن ومذمت
وكلام درى النظام ايله انجاح مأرب قصد ايتدكارينه توسل وبالفصاحة مطالبه فوز وتوصل ايدوب جوياى مدحتى
اولدقلرين اوج رفعته ترفيع ودبكرانى حضيض مذلته فرو برده قيلورلر (فيأتون من ذلك بالسحر الحلال) بروجه اجمال
كفتار سحر آفرين بندن اطيف المبنى شريف المعنى كلام بليغ اتيان ايدرلر كه مصدوقه ان من البيان لسحرا اثرا كان
اوشعرا كويا اولورلر (ويطوقون) كسر واو مشدده ايله اى يحملون (من اوصافهم اجمل من سمط اللآل) سمط كسر
سينله اول خيطدركه اوزرنده خرز موجود اوله و الاسلك تعبير اولنور ولآلى جمع لؤلؤ مراعاة للسجع يائى محذوفدر
يعنى مراد ايلدكارى ذاتك وصفنده سمات پسنديده وستايش زيبنده ايله رشته نظامه كشيده دردن جيلتر قيلورلر
(فيخدعون الالباب ويذللون الصعاب) كفتار دلفريبله هشيارى فريبنده ومهمات لرنده امر دشوارى مقالاتله
سرافكنده ايدرلر (ويذهبون) ضم يا وكسر هاايله (الاحن) كسر همزه وفتح حاايله جمع احنة بكسره وسكون اضمار
عداوت وكين (ويهيجون) تشديدياء ثانية مكسوره ايله (الدمن) كسر دال مهمله وفتح ميمله جمع دمنة فى الاصل
شر وامثالى مرابضده ابوال وابعارائرى باقيه اوله بعده احقد وكينده استعمال اولندى وفى نسخة الزمن بفتح الزاى
وكسر الميم اى المقعد والمفلوج و بعض نسخهده الذمر فتح ذال معجمه وكسر ميم وراء ايله شجاع ودليركه ماقبلنك سجعى
مراعاتنه مخالف اما تكرار معنويدن دوردر و مقابله لفظى برله آتيه يه نزديكتر اولور يعنى كلام عجيب دلفريب ايله
كوكلدن كدورت وحقدى دور باش وكاهى كينه دار اولان دللرى تحريك وخرانى ويادليرانى تشجيع ايدرلر
(ويجرون) تشديد راء مكسوره ايله (الجبان) فتح جيم وتخفيف موحده ايله شجيع يعنى هراسان اولنلرى جرائت
وشجاعته حمل ايدرلر يعنى دليرودلاور قيلورلر (ويبسطون يد الجعد) فتح جيم وسكون عينله دراصل انقباض شعر
(البنان) فتح موحده وتخفيف نونين ايله طرف انكشت يعنى لئيم الشان وناكسلرك سرانكشت بوبيچ امسا كلرين
بسط وكشاده ايدرلر (ويصيرون) تشديد تحتيه ثانيه ايله (الناقص كاملا ويتركون النبيه خاملا) يعنى حسن رعايت
وعين عنايتلريله ناتمام اولانى كامل ونباهت ورزانتله شهرتشعار اولانى متروك الشان ومجهول البيان قيلورلر
(منهم البدوى ذو اللفظ الجزل) فتح جيم وسكون زايله ركاكتدن سالم كلام (والقول الفصل والكلام الفخم) انلردن
بعضيسى باديه نشين اولان بدو يلردركه مراتب بلاغت وفصاحتده جزالت وسلاست الفاظ اربابى وامرى بين
وحكمى مبين كلام اصحابى اهل سخندرلر (والطبع الجوهرى) جوهره منسوب معرب كوهر يعنى جوهر نهاد
وشارح دلجى ويى وطبع الجهور يله بلند اواز معناسنه اقتصارلرين طبيعت اقبال ايتمز (والمنزع القوى) فتح ميم
وزاايله صاف مشرب (ومنهم الحضرى) بفتحتين من يسكن الحاضرة (ذو البلاغة البارعة والالفاظ الناصعة
والكلمات الجامعة والطبع السهل والتصرف فى القول القليل الكلفة الكثير الرونق الرقيق الحاشية) وانلردن شهرى
اولنلركه بلاغة فايقه والفاظ رايقه اربابى ومبانى يسيره ضمننده معانى كثيره يى جامعه كفتار اصحابى درلر لطافتده
نسيم اسانها دلطيف وتصرف كلامده اندك كافه وبسيار رونق والطيف الطرف فى المعنى خدنوم الك سخن ايدرلر
(وكلا البابين فلهما فى البلاغة الحجة البالغة) هما ضميرى معنى وكلا لفظنه عائد اولور مذهب كوفى اوزره اما نياه
على لفظه افراد ضمير مختار بصريدر ونيه جاء فى القرآن كلتا الجنتين آتت اكلها (والقوة الدامغة والقدح) كسر قافله
تيرى بيكان ومراد سهم ازلامدر (القالج) كسر لامله فائز وغالب (والمهيع) فتح ميم وتحتيه ايله طريق واسع

(الناهج) سبيل واضح حاصلى بدوى وحضرى ايچون امر بلاغتده برهان بالغه وقوة لاحقه وسهم فائز وشاهراه واسع
حصول پذيردر (ان الكلام طوع مرادهم والبلاغة ملك) بكسر الميم (قيادهم) كسر قافله دابه بنداولنان
رسندر يعنى كلام مراد ايرادلرينه منقاد و بلاغت ملك قيادلريدركه بدايع عوارفدن بهر سو حيث شاؤا سوق ايدرلر
(قد حووا) بفتح الواو (فنونها واستنبطوا عيونها ودخلوا من كل باب من ابوابها وعلوا صرحا لبلوغ اسبابها) فنون
شتاى بلاغتى حائز ومعانيدن استخراج ابابه فائز وابواب بيانك هر بابندن داخل فسحت سراى فصاحت
واسبابنه دسترس بولمغيچون بناى رفيع اعلا ايلديلر (وقالوا فى الخطير والمهين) فتح ميمله (وتفنوا فى الغث) فتح غين
معجمه وتشديد مثلثه ايله لاغر (والسمين) فربه يعنى امر عظيم وحقيرده سخنساز وكلامده بين اسلوب واسلوب وايراد
لطائف مبانى وشرايف معانيله مغايرت وتفنن قصد ايتديلر (وتقاولوا بينهم فى القل والكثر) بضم اولهما
يعنى ميانه لرنده مدح وهجو وايجاز واطنابله اندك وبسيار كلامله مقاوله ايلديلر (وتساجلوا) سين مهمله وجيمله
سجلدن مأخوذدر دلو معناسنه ومنه قولهم الحرب سجال (فى النظم والنثر) ومنظوم ومنثور كلامده مناوبه
ومراسله ايله تفاخر وتكاثر قيلديلر (فما راعهم) شئ اليهم (الارسول كريم) حين اتاهم (بكتاب عزيز) يعنى فصحاى
عربى تبكيت وما تمزده قيلدى الا پيغمبر كريم هواى نفس عربه مخالف كتاب بديع ومنيع ايله تشريف ايلدى (لا يأتيه
الباطل من بين يديه ولا من خلفه) اول كتاب مانندى نايابدركه بوجه من الوجوه پيش وپسندن اكا بطلان تعلق ايتمز
(تنزيل من حكيم حميد) همان حميد ومحمود جل شانه قبلندن شرفيافته نزولدر (احكمت آياته) كتاب عزيزك اياتى
نظم متقن ومحكمله نظم اولندى بكه لا لفظا ولا معنى خلل پذير اولمز (وفصلت كلماته) ابواب دينده عقايد واحكام
واخبار ومواعظ ووعد ووعيددن ما يحتاج اليه اولان امور بيان وتميز قيلندى (وبهرت بلاغته العقول فظهرت
فصاحته على كل مقول) دخى بلاغة كتاب عزيز عقوله غلبه ونظما ونثرا هر مقوله فصاحتى باهر اولدى (وتظافر
ظاء مثالثه ايله (ايجازه واعجازه وتظاهرت حقيقته ومجازه) كلام غير اوزره ايجاز واعجازله كتاب عزيز تغالب
وتظاهر وحقيقت ومجازى مرتبه قصوايه رسيده اولمده بر برينه تعاون ايلدى (وتبارت) مثناة فوقيه وموحده
برله معتمدراى عارضت (فى الحسن مطالعه ومقاطعه) يعنى فواتح سوره واى وقصص وخواتم هر سوره حسن وبهاده
بر برينه تسارع وتسابق وتعارض ايلدى (وحوت كل البيان) نصب كل ايله (جوامعه وبدايعه) يعنى من جهة
الاديان ما يحتاج الى البيان اولانك جمله سنى كلم قليله وحكم جزيله وبدايع منيعه سى جمع واحتوا ايلدى (واعتدل
مع ايجازه حسن نظمه) بعض نسخهده حسن لفظه وقوع يافته درغاية اطناب ونهايت ايجاز ميانه سنده جزالة
بلاغت وغرابه براعتله حسن نظمى توسط ايلدى (وانطبق على كثرة فوائده مختار لفظه) معانى شريفه سندن فوائد
بسيار اوزره ايجاز مبانى احتوا ايلدى (وهم افسح ما كان فى هذا الباب مجالا) محول عن الفاعل تميزيت اوزره
منصوبدر وجمله حاليه درحال انكه عرب سؤال وجوابده قوت واحتمال جهتندن ارباب بلاغتك واسع تريني ايديلر
(واشهر بالخطابة رجالا) تميزيت له منصوبدر يعنى ارباب مخاطبه ده رجالك اشهرى (واكثر فى السجع والشعر
ارتجالا) جيمله بلا تردد مهمله وبعض نسخهده حاء مهمله ارتحالا وقوعى انتقالا من كلام دءلك اولور يعنى كلام
مقفى فى النثر وقيد موزون فى النظم بداهت جهتندن بسيار ترين اغيار ترين ايديلر (واوسع فى الغريب واللغة مقالا)
ونادر الاستعمال اولان غرايب ولغاتده قال جهتندن ممن عداهم واسع تر (بلغتهم) كتابه متعلق و ياحالدر
(التى بها يتحاورون ومنازعهم) فتح ميمله (التى عنها يتفاضلون) ضاد معجمه ايله يعنى كتاب عزيز انلر لسانيله اولديغى
حالده كه اول زبانله كه محاوره ايدرلر ومحل منازعه لر بكه نظم ونثردن اول كلامله مغالبه قلورلر (صارخا بهم) اى حال
كون النبى صلى الله عليه وسلم او القرآن داعيا لهم ومناديا عليهم (فى كل حين ومقرعا لهم) بعد القاف تشديد راء
مكسوره ايله (بضعا وعشرين عاما) بضع كسر موحده وكاهى فتحله ما بين الثلاث الى التسع بومقامده مراد اولنان
ثلاثدر يعنى اول حضرت انلرى يكرمى اوچ سال بى اندرلى توبيخ ايديجى اولديغى حالده (على رؤس الملا ورؤسائهم
اجمعين) جمله اشراف واعيان عرب بيننده (ام يقولون افتريه) ام بمعنى بل وهمزه براى انكار اقتباسدركه نبوت نبوتنه
شاهد ايراد ايلدى يعنى بلكه انلر ديرلرميكه محمد عليه السلام كندى عندندن اتيان واظهار ايلدى ورب الارباب
اوزره دروغ ايلدى (قل) انلره كويا اول كه امر انلرك زعم توهملرى كبى ايسه (فاتوا بسورة مثله) بلاغة مبانى
وفصاحة معانى قرآنه عديل اقصر سوره ايله صورة افترا اوزره مثلنى كتورك زيرا سزلر ده بنم كبى عربيلرسز بلكه بندن
اقدم نظما ونثرا خطابتله شهرتيابسز (وادعوا من استطعتم من دون الله) مانندى سوره يى اتيان اوزره
ماسوى اللهدن استعانه تمكن ايتديككز كمسنه دن طلبكار اعانت اولك (ان كنتم صادقين) دعوا كرده راست ايسه كز

(وان كنتم فى ريب مما نزلنا على عبدنا فاتوا بسورة من مثله الى قوله ولن تفعلوا) يعنى عبد خاصمزه اوزره تنزيل
ايلديكمز هر سوره ده ريب وشكده اولديكز ايسه مما نزلنا به نظيرى اتيان ايدك (وقوله) انلرك عجزلرى بناديه اولان
اياتك اصرحى اولان قول سبحانيدركه بيورر (قل لئن اجتمعت الانس) منهم اصناف العرب (والجن) منهم انواع
الملائكة (على ان يأتوا بمثل هذا القرآن الاية) لا يأتون بمثله يا محمد انلره اعلام ايله كه اكر انس وجن كال مبنى وجمال
معنى ده بو قرآن كريم مانندن اتيان اوزره اجتماع واتفاق ايلسه لر انك مثلنى اتيانه قادر اولميه لر (وقيل) وفى نسخة
وقل اى فى آية اخرى (فأتوا بعشر سور مثله مفتريات) اى مختلقات دروغ پيدا ايتمك (وذلك ان المفترى) فتح را ايله
(اسهل ووضع الباطل والمختلق) فتح لام ايله كذوب معناسنه (على الاختيار اقرب) والحاصل امر مفترى
من جهة التلفيق اهون واسان وبيداى دروغ ووضع ناحق اختيار معارض اوزره من جهة التحقيق روا وجايز ايكن
ينه تنظيره رهياب اولمديلر (واللفظ اذا تبع المعنى الصحيح كان اصعب) لفظ ايسه معناى صحيحه پيرو اولديغى حالده
من جهة الترتيب والتهذيب دشوار اولور (ولذلك) وفى نسخة ولهذا يعنى مبنى معنايه تابع اولدقده مدعاده صعوبت
اولمغين (قيل فلان يكتب كما يقال له) فلان كاتب كندويه سپارش اولنان تعبيراتى تحرير ايدر (وفلان يكتب
كما يريد) وفلان دبير مراد ايلديكى كبى ادا وانشا وتلقاء نفسه املا ايدر دينلور (وللاول على الثانى فضل وبينهما شأو
بعيد) وفى نسخة صحيحة شأو وبعد بفتح الشين وسكون الهمزة والواو المنونة امد ونهايه وسبق وغايه معنالرينه در
يعنى كاتب اولك ثانى اوزره فضلى مزيد وسديد وميانه لرنده بون بعيد وفصل عميق پديداردركه منشئ اول مأمور
اولديغى اوزره آمرك قالب مرادى اوزره افراغ ادا وتعبير واملا ايلدى ثانى ايسه كرچه مأمورى اتيان ايتدى
اما كندو مرادى اوزره انشا ايلدى اذا عرفت ذلك (فلم يزل صلى الله عليه وسلم يقرعهم) تشديد راء مهمله ايله معامله
بالعنف (اشد التقريع ويوبخهم غاية التوبيخ) كفتار درشت وجملهٔ ثانيه اولى تفسير ايدر وتوبيخك بريسى تهديد
معناسنه اولمق بعيد اولمز زيرا تأسيس تأكيده نسبتله اولى در يعنى اول مهى سرو باغ بلاغ حضرتلرى انلرى اشد تقريع
وغايه توبيخله سرزنشدن خالى اولمدى (ويسفه) تشديد فا ايله (احلامهم ويحط) ضم حاء مهمله وتشديد طا ايله
(اعلامهم ويشتت) تشديد تا اولى ايله تفريق معناسنه (نظامهم ويذم آلهتهم واباءهم ويستبيح ارضهم وديارهم
واموالهم) يعنى حضرت داناى عالم صلى الله عليه وسلم انلرك عقوللرى سفهه حمل ورايات اقباللرين سرنكون
وجمعيت ونظاملرين پژمرده وپريشان وحد ذاتلرنده اولان عبيله اصنام واوثانى (الهم ارجل يمشون بها) قوليله
وبت پرست اولان ابا واجدادلرين (مثل الذين اتخذوا من دون الله اولياء كمثل العنكبوت) كلام عظيميله مذمت
وارض وديار ومال ومناللرين استيلا ايله استباحه بيورمدن زائل اولمدى (وهم فى كل هذا ناكصون عن معارضته
محجمون) سكون حاء وكسر جيمله متأخرون (وعن مماثلته يخادعون انفسهم بالتشغيب) وفى نسخة بالتكذيب حال
انكه انلر معارضهٔ حضرتدن رجعت قهقرى ايله راجعون وظهور مماثلته مماثله دن متأخرون وكندولرك تهييج
شر واثارهٔ فتنه وضرايله فريبنده (والاغراء بالافتراء) وخالق البرايا حضرتنه افترايه جسارتله مغرور ايتمكله نفسلرين
فريبله مشغول قيلديلر (وقولهم) اى يقول بعضهم كالوليد بن مغيره كما حكى الله عنه بقوله ثم ادبر واستكبر (ان هذا
الا سحر يؤثر) يعنى بو كلدر الا اهل بابلدن مروى ومأثور سحردر (وسحر مستمر) انلر آيه ومعجزه مشاهده ايتسه لر
حقانيتندن اعراض ايدوب بو سحر مطرد محمددن صدور يافته دردر ايدى ويا بو سحر قوى وهر سحره غالبدر ديرلر
ايدى (وافك افتريه) يعنى كشندكان بيابان كفر وضلال اولنلر بو كلام امجد تلقاء نفسندن اختراع واختلاق
ايلدى ديو رفع لواء شقا ايدرلردى (واساطير الاولين) وكاهى بار اوز تعصب اولوب اقاويل مزخرفه كدام پيشين
تسطير واستكتاب ايتمشلر درشام وسحرانك اوزرينه املا اولنوردر روايت افراز غوايت اولورلردى (والمباهتة) اى
والاغراء بالمباهتة من بهته اذا رماه بما يتحير منه يعنى نفسلرين دروغ وافترا آتله فريبنده قيلورلردى (والرضى
بالدنيئة) همزه ويا تسهيله يعنى خصلهٔ رديه يه رضا داده اولورلردى (كقولهم قلوبنا غلف) جمع اغلف يعنى دللريمز
اكاه دكل مغشادركه روايت اكه رهياب اولمز ديه لرى اسا (وفى اكنة) اى قلوبنا فى اغطية (مما تدعونا اليه) بزى
دعوت ايلديكك شيئدن قلبلريمز مغطات وپوشيده (وفى اذاننا وقر) وقولاقلريمزده ثقل وصمم واردر (ومن بيننا وبينك
حجاب) بزمله سنك اره مزده سكا تقربدن حاجز ومانع هويدادر وزيد من تلويحا بان الحجاب ابتدأ منهم وانتشأ عنهم
(ولا تسمعوا لهذا القرآن والغوا فيه لعلكم تغلبون) واول مخموران ميكدهٔ ضلال صحابى واحبابنه ديرلر ايديكه
شو قرآنه دكلك وخرافات كلامله كفتكو ايدك كه شايد سزلر قارئ قرآنه تشويش خاطر ويرمكله تركنه باعث
اولوب ولوله وطنطنه كز ايله غالب اوله سز ديو بانهادهٔ ميدان دنائت اولديلر (والادعاء مع العجز بقولهم لو نشاء لقلنا مثل

هذا) دعواى مجردلريله مع ظهور عجزهم بز مراد ايتسك بو قرآنك مانندليه كويا اولوردق ديو ادعاى باطل ايدرلردى
(مصرع) زهى تفكر باطل زهى خيال محال (ومن تعاطى ذلك من سفهائهم كمسيلمة) بكسر اللام (كشف عواره)
فتح عين مهمله ويا ضمله (لجميعهم) ميدان فصاحت وبلاغتده قصد معارضه يه تصدى ايدن سفهاى عربدن مسيلمة
الكذاب اساعيب وقصور ذاتنى جميع هوشمندان عرب ميانه سنده كشف واظهار ايلدى مخترعات مسيلمه دندركه
ازجمله صدر سورهٔ نازعات كوشزدى اولدقده حاشا ثم حاشا قصد تنظير ايليوب والزارعات زرعا والحاصدات حصدا
والذاريات قمحا والطاحنات طحنا والخافرات حفرا واللاقمات لقما لقد فضلتم على اهل الوبر وما سبقكم اهل المدر
كفتارنا همواريله هرزه كرد باديهٔ ضلال وقول اخر الفيل ما الفيل وما ادريك ما الفيل له ذنب وثيل ومشفر طويل
وان ذلك من خلق ربنا القليل ترهاتيله اوارهٔ بيابان حماقت اولدى كلمات بى مآلى منفور طبع سليم اولديغى قلة سلاسه
وكثرت ركاكتدن ناشى اضحوكه طراز عالمدر نقل سهيلى اوزره چون مسيلمه عزيمت شيونكده بئس القرار اولدقده
بنى حنيفه دن براحمق اكه مرثيه كو اولوب * لهفى عليك ابا ثمامة * لهفى على ركنى يمامة * كم اية لك فيهم * كالشمس
تطلع من غمامة * ديدكده ظرفادن بريسى كذبت بل كانت آياته معكوسة ديو جواب اداء اولديغى بو معنايى مشيردركه
چاه يمامه دن بر بئره قصد تبركيله سوزنابا كنى انداخته ايتمكله اب چاه دخى تلخ اولوب وبركسه نك ايكى فرزندنه بركتله
دعا ايدوب حريف واصل منزل اولدقده پسرينك برى سرنكون چاه اب وبرى بركه شكار اولمش بولور وبر اخرك
چشم عليلنه مسحله استشفا ايدوب ديدهٔ غمديده سى نابينا اولور والحاصل خلافة حضرت صديق اكبرده اجزاى
شيرازهٔ حياتى ناخن شمشير غزاتله منحل اولدى (وسلبهم الله ما الفوه من فصيح كلامهم) حق جل وعلا انلرك
سخنساز اولدقلرى فصيح كلامدن بلاغتى سلب ايلدى (والا فلم يخف على اهل الميز منهم انه ليس من نمط) بضم النون
والميم (فصاحتهم ولا جنس بلاغتهم) اكر انلر طبق كلمات محاورتلريله معارضه ايتمكه مكنت ياب اوله لردى ضعفه
قلوبه وهم طارى اولوب واصحاب تميزه انلرك كلامى نوع فصاحت وفن بلاغتلرندن دكل ايديكى خفى ونهان اولميدى
(بل ولوا عنه مدبرين واتوا مذعنين) بلكه عقلاء عربدن اهل ميز وادراك اتيان مثل قرآندن اعراض وادبارله
موالين وغايه عجزله عاجز اولدقلرين اقرار واعترافله منقادين اولديلر (من بين مهتد وبين مفتون) مصدق ومتحير
ميانه سنده (ولهذا) قرآن جليل الشان نمط فصاحت وجنس بلاغتلرندن اولديغى اجلدن (لما سمع الوليد بن المغيرة من
النبى صلى الله عليه وسلم ان الله يأمر بالعدل والاحسان الاية) وايتاء ذى القربى وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى
يعظكم لعلكم تذكرون (قال) الوليد (والله ان له لحلاوة وان عليه لطلاوة) فتح وضم طاء مهمله ايله رونق وحسن وبها
(وان اسفله لمغدق) غين معجمه ايله اسم فاعل من الغدق بفتحتين بسيارى آب قوالب مبانيده غزارهٔ معانى يه تلويحدر
روايتكردهٔ ابن اسحاق اوزره فتح عين مهمله وسكون ذال معجمه ايله اصلى برقرار وباربار درخت خرمادن مستعاردر
وكلام آخر اوله تشبيه ايله استعارهٔ تامه اولور (وان اعلاه لمثمر) غزارهٔ نفعنه اشارتدر (ما يقول هذا بشر) روايه بيهقى
عليه الرحمه اوزره چون وليد حضرت نبى عليه سلام الله المجيد جنابندن ان الله يأمر بالعدل والاحسان ايت بلاغت
عنوانى كوشنا اولدى ديديكه قسم بخلاق عالم كه بو كلام ايچون لذهٔ عظيمه وبو پيام اوزره رونق وحسن وحلاوت
جسيمه جلوه كر منصهٔ شهوددر بو درستى اصلى ثابت واستوار وفرعى ميوه دار ياخود اسفلى شاد آب بلاغت واعلاسى
پربار فصاحتدر بو كلامله بشر تفوه ايده مز ديدى (وذكر ابو عبيد) تصغيرله قاسم بن سلام الحافظ البغدادى
علم فقهى امام شافعى حضرتلرندن اخذ ايدوب علوم كثيره ده بارع ذات جليل القدر ايدى ايكيوز يكرمى دورت سنه
سنده جوار رحمت متعاله ارتحال ايلدى (ان اعرابيا سمع رجلا يقرأ فاصدع بما تؤمر) ما مصدريه ويا موصوله در
عائدى محذوف اى اجهر بالذى تؤمر به يعنى مأمور اولديغك شيئله جهارا اشكار سخنسراز اول (فسجد وقال
سجدت لفصاحته) اعرابى سرنهادهٔ سجده اولوب ديديكم بو كلام غايت فصاحت ونهايت بلاغتندن ناشى سجده
ايلدم ديدى (وسمع آخر رجلا يقرأ فلما استيأسوا منه خلصوا نجيا) استيأسوا يئسوا وتاسى مبالغه ايچوندر ونجيا
صيغهٔ واحدله ورودى مصدر ويا فعيل اولديغيچوندر يعنى ديكر بدوى مسلمانلردن برينى ايهٔ مذكوره يى تلاوت
ايتديكن ايشتدى (فقال اشهد ان مخلوقا لا يقدر على مثل هذا الكلام) بن شهادت ايدرمكه افراد آفريده دن
برفرد بو كلام مانندليه ناطقه پرداز اولمغه قدرتياب اوله مز ديدى ومعناى ايهٔ شريفه وقتا يوسف عليه السلامك
محبتندن انلر مأيوس اولديلر تدبير امرلرنده متناجين يعنى بربرلرينه سرانه كلام ايدرك تفرد واعتزال ايلديلر (وحكى
عن عمر بن الخطاب رضى الله عنه كان يوما نائما فى المسجد فاذا هو بقائم على رأسه) جمله حاليه (يتشهد شهادة الحق)
فاستخبره فاعلمه انه من بطارقة الروم) فتح موحده ايله جمع بطريق بكسرها (ممن يحسن كلام العرب وغيرها وانه سمع

رجلا من اسرى المسلمين يقرأ آية من كتابكم فتأملها فاذا هي قد جمع) بصيغة المجهول اي اجتمع (فيها ما انزل الله
على عيسى بن مريم من احوال الدنيا والاخرة وهي) قوله تعالى تلك الاية الجامعة (ومن يطع الله ورسوله ويخش
الله ويتقه الاية) فاولئك هم الفائزون يعني فاروق منيع الجناب حضرتلرندن محكيدر بركون مسجد سيد الانامده
معتكفا نائم ايدي حضرت عمرك سرمباركلري اوجنده برشخص وقفه كير قيام اولوب خلوص تامله كلمتين شهادتين
برله لب جنبان اولور پس امير المؤمنين رضي الله عنه بيدار اولوب شان رجلدن استعلام بيوردي قائم جناب عمر
رضي الله عنهه اعلام ايتديكه باعتبار اصله روم بطريقلرندن وزبان عرب وعجم وهند وتركي اداوتعبيره دانا
اولنلردندر وشخص مشار اليه كرفتار پنجه غدر مشركان اولان مسلمانلردن بركسنه نك تلاوتي كوشزدي اولوركه
كتابكزده بواية جليله يي قرات ايدرجون معاني جميله سن تأمل ايتدكده حضرت فرد بيجون جناب روح الله عليه
السلامه انزال بيورديغي احوال علايق معاش دنيا وامور لواحق معاد اخرتدن هرنه شرف نزول درد رج معاني
اية شريفه ده مندرجه اولديغي مشهود باصرۀ يقيني اولوركه اول اية جامعه معناسي مولاي كريمه فرائضده اطاعت
وسننده رسولنه انقياد وعقاب وحساب حضرت ذي الجلالدن هراسان وباقي عمرنده هرامورنده خدادن اتقا
ايدن كمسنه في الدارين مرادنه ظفر يابدر ديك فحواي منبئ اول شخصك سويداي قلبنده منتقش اولديغن اخبار
ايدر (وحكى الاصمعي) عبد الله بن اصمع المصري صاحب اللغة والغريب والاخبار والملح ايكيوز اون التي سال
هجريده عازم سرابستان جنان اولديلر (انه سمع جارية) مراد دختر ويا مملوكه خادمه در (تتكلم بعبارة فصيحة
وهي تقول استغفر الله من ذنوبي فقال لها م تستغفرين ولم يجر عليك ذنب فقالت * استغفر الله لذنبي كله * قتلت
انسانا لغير حله * مثل غزال ناعم في دله * انتصف الليل ولم اصله (فقال لها قاتلك الله ما افصحك فقالت او
بفتح الواو (بعد هذا) صيغة مجهوله (فصاحة بعد قوله تعالى واوحينا الى ام موسى ان ارضعيه الاية) فاذا خفت
عليه فالقيه في اليم ولا تخافي ولا تحزني انا رادوه اليك وجاعلوه من المرسلين (تجمع بين امرين) ارضعيه والقيه
(ونهيين) لا تخافي ولا تحزني (وخبرين) واوحينا فاذا خفت (وبشارتين) رادوه وجاعلوه محصول كلام فصاحت
سام امام اصمعي جوزي بالكرم الوفي حكايه بيورركه بردختر پاكيزه اختر كاهلرمدن طلبكار مغفرتم ديو كريه خيز
اولديغي كوشزد اصمعي اولدقده دخترنه دن استغفار ايدرسن مع هذا اوزريكه قلم جاري دكلدر ديو اعتراض ايلدكده
جواب اده اولديكه هر كناهمدن حقه استغفار ايدرمكه بغير حل برذاتي قتل ايتدم نازووقارده اهوي نازنين اسا ايدي
وهنكام شب منتصف اولدي وبن صلاته قيام ايتمدم ديدكده اصمعي فصاحت دختردن تعجب كنان قاتلك الله نه
فصيحتر اولورسن ديو تحسين ايلدي دختر تكرار جوابه اقدام ايدوب بو كلام جلاله فصاحتدن نيجه عداولنور حق
سبحانه وتعالى حضرتلرينك واوحينا الى ام موسى كلام شريفندن صكره بنم كفتارم بلاغتدن شمار اولنورمي ديدي
معناي اية كريمه ديمك اولوركه الهاما مادر موسايه اشارت ايتدك كه موسايي اخفا ايليه واتك اوزرينه لحوق هم غلبه
سندن هراسان اولديغك حالده اني آب نيله القا ايله وضياع وفراقنه محزون وماتمزده اولمه عن قريب بزاني سكا رد
ودفع وبنده خاص وزمرۀ پيغمبراندن قيلغله سني قريرة العين قيله رز (فهذا) اية مذكوره ومسبوقه جلوه نما اولان
كمال بلاغة (نوع من اعجازه منفرد بذاته غير مضاف الى غيره على التحقيق وعلى الصحيح من القولين) يعني اعجاز
قرآنده برنوع منفرد بذاته درصفاتنه متعلقه انواعدنكه اخبار عن المغيبات وانباء عن احكام العبادات اولان
امور مضاف ومنضم اولمقسزين عند اهل التوفيق بذاته اعجاز مستقل وبالاده كذران ايدن هردو قول كه اعجازي
قوة وقدرة بشردن خارج اولديغي وديكري مع القدرة اتيان معارضه دن صرف قيلنمسيدر پس تصريح صحيح
اوزره اعجازدن منفرد بذاته برنوعدر (وكون القرآن من قبل) كسر قاف وفتح موحده برله جانب معناسنه (النبي
صلى الله عليه وسلم وانه اتى به معلوم ضرورة) اي بديهة لا يفتقر الى اقامة بينة (وكونه صلى الله عليه وسلم متحديا به
معلوم ضرورة وعجز العرب معلوم ضرورة وكونه في فصاحته خارقا للعادة معلوم ضرورة للعالم) كسر لام ايله
وفي نسخة للعالمين (بالفصاحة ووجوه البلاغة وسبيل من ليس من اهلها علم) بصيغة الماضي (ذلك بعجز المنكرين
من اهلها عن معارضته واعتراف المقرين باعجاز بلاغته) يعني باعتبار ظهوره جانب رسول اللهدن اولمسي
ونبي محترم صلى الله عليه وسلم قرآنله بعث اولديغي بديهة معلوم واول حضرتك معارضه يه طالب اولمسي دخي ضرورة
معلوم وزمان رسالتلرنده عربك اتيان بالمثلدن عجزي معلوم بالبداهة وقرآن كريمك فصاحت وبلاغتنده خارق
للعاده اولمسي بديهة فصاحت وبلاغت وجوهنه دانا اولنلرك ضرورة معلوملريدر امدي فنون فصاحته رهياب
ودانشوراندن اولميانلر طريق اهر فصاحتدن اولان منكرينك معارضه دن عجزي واعجاز بلاغة قرآنه معترفين

اولنلرك اعترافلريله قرآن بلاغتده خارق للعاده ومعجزه اولديغي بيلنكدر (وانت اذا تاملت قوله تعالى) ايها المخاطب
اعجاز ظاهرده ايجاز باهر جهتندن قول حتى تأمل ايتديكك حالده (ولكم في القصاص حياة) كريمه سنده صورتنما
اولان بدايع تركيب وروايع ترتيب ابداعيدركه معنيين متقابلين ميانه سنده قصاص وحياتدر جمله غرابتندن مقوت
حياة اولان قتلي حيات ايچون ظرف قيلنديغيدر وجملۀ بلاغتندن معناي كثيره يي متضمن لفظ يسيرله ورود
بيورلديغيدر وانسان وقتا قتل نفس ايتسه قصاص اولنه جغن تيقن ايديجك اخرى قتلدن كف يد ايدوب كويا كندو
نفسني وهم غيرك نفسني احيا ايتمش اولور كذا اوكذا وهلم جرا وقيل المراد بها الحياة الاخروية فان القاتل اذا اقتص
منه في الدنيا لم يؤاخذ به في الاخرة انتهى ولكم في القصاص براي حياة خبرين اولمق ويا كلاهمادن بري خبر وديكري
اكه صله ويا فاعلي متعلق مستكندن حال اولور وعرف القصاص ونكر الحياة ليدل على ان هذا الجنس من الحكم نوعا من
الحياة عظيما (وقوله) بالنصب (ولو ترى اذ فزعوا فلا فوت واخذوا من مكان قريب) اي ولو ترى اذ فزعوا عند موتهم
او بعثهم او هلاكهم فلا فوت لهم من الله بهرب واخذوا من ظهر الارض الى بطنها او من الموقف الى النار او من نحو
صحراء بدر الى قليبها (وقوله تعالى ادفع بالتي هي احسن) كاتنادن سكا اساءت ايدن كمسنه نك سيئه سني اول حسنه
ايله دفع ايله كه احسن حسنات ويا احسن اخلاق اولان خصلتدر (فاذا الذي بينك وبينه عداوة كانه ولي حميم) اي
صديق قريب (وقوله وقيل يا ارض ابلعي ماءك) اي اكشفي (ويا سماء اقلعي) اي امسكي (الاية) وغيض الماء
وقضي الامر واستوت على الجودي وقيل بعدا للقوم الظالمين ارضه خطابدركه آبكي نوش وبلع واي آسمان باراني
قلع ونقص ايله چون نقصان پذيروه هلاك دشمنان وانجاء دوستان تمام قضا قلندي وكشتي نجات برله موصل ويا شام
جوارنده اولان جودي نام جبلده قراريافته اولوب ظالمين اولان قومه كه بعد وهلاك ديلندي ديمك اوله امدي
ارض وسماء غير عقلادن ايكن انلره نداده باهر عظمت وقاهر قدرتني ايما بيورركه ايجاد واعدام انلردن مراد اولنسان
امره انقياددر في الجمله آية مذكوره متعلقه تفاصيلي شروح شفادن شيخ دلجي شرحنده استيفا بيورمشلر (وقوله
فكلا اخذنا بذنبه) امم ارسال انبياء قبنده انلري تكذيب وكفر اوزره اصرارلري ذنبيله معاقبه ايلدك (فمنهم
من ارسلنا عليه حاصبا) انلردن بعضيلريكه قوم لوط پيغمبر عليه السلام در اوزرلرينه خرده سنك ايله آلوده ريح عاصف
ارسال ايلديكمز كمسنه لردر (الاية) ومنهم من اخذته الصيحة ومنهم من خسفنا به الارض ومنهم من اغرقنا ثمود
ومدين وقوم نوح وفرعون بي عونه رسانيده قيلنان عذابدر (واشباهها) بالنصب اي امثال هذه الاية (من الاي
بل اكثر القرآن) سائر ايات فرقانيه بلكه اكثر قرآني تأمل وايجاز واعجازيني تدبر ايلديكك حالده (حققت) جواب
اذا (تاملت ما بينته من ايجاز الفاظها وكثرة معانيها وديباجة عبارتها وحسن تأليف حروفها وتلازم كلمها) فتح
كاف وكسر لام ويا كسر وسكونله يعني ايجاز مباني وكثرة معاني وعبارت واشارتنه الباس اولنان زيب وفر من غير
تنافر بينها احسن تأليف حروف وكلماتنك توافق وتناسبندن بيان ايلديكم وجوهي تحقيق ايدرسك (وان تحت
كل لفظة منها جملا كثيرة وفصولا جمة وعلوما ذواخر) يعني مباني قرآن جليل الشاندن هر بر لفظك تحتنده جمل كلام
مجملدن نيچه جملۀ كثيره وفصول مهمه دن نيچه فصول غريزه وعلوم ذواخركه مقام كثرتده انكچون ذواخر در تأمل
وتفكر ايلدكده قرآن جميل مجمل بلاغتده بو وجهله صورتنما اولديغن عيانا مشاهده ايدرسن (ملئت الدواوين من
بعض ما استفيد منها) حيطۀ تعداددن بيرون بلاغت وفصاحت فرقانيه دن استفاده اولنان نكاتك بعضيله دفاتر
وصحايف مملو (وكثرت المقالات في المستنبطات عنها) وحضرت قرآنده استنباط اولنان عجايبات استقصاسنده
كفت وشنيد بسيار قيلندي (ثم هو) مبتدأ (في سرد القصص الطوال واخبار القرون السوالف التي يضعف في
عادة الفصحاء عندها الكلام ويذهب ماء البيان اية) خبر مبتدأ (المتأمله من ربط الكلام بعضه ببعض) يعني قرآن
كريم قصص طوالي ايراد وامم پيشين حكايانيكه قانون فصحاده لطولها كلام ياني تجهيز وماء بيان تقرير فصواندن
ذاهب اولور اخبار برنكاتي تأمل ايدن كمسنه يه اجزاء كلام جهتندن يكديكره ارتباطي علامة باهره در (والتيام
سرده وتناصف وجوهه كقصة يوسف على طولها) دخي ماقبلنك مابعدنه كمال مناسبتي وتوافق ضروب وتعانق
فنونيكه يوسف عليه السلام حكايه سي اسادر وغرر وبيان وابواب وفصولي مشتمله اولديغي جهتله آية ظاهره در
(ثم اذا ترددت قصصه) كسر قاف ايله جمع قصه (اختلفت العبارات عنها على كثرة ترددها حتى تكاد كل واحدة
تنسي) ضم تا وكسر سينله مخفف ويا مثقل (في البيان) من الحصص (صاحبتها) وبعد ما قرآن شريف قصه
لطيفه لرين تكرار ايتديكك حالده ايجابا واطنابا مع كثرة ترداده عبارات اول قصه دن مختلفه اولور تا كيم قصص
معهوده دن هر بري بيان مراتب وشان مناقب نظيره سي حصه سندن خاطر مستمعدن ذهوله قريب اولور (وتناصف)

ضم تاء فوقیه وکسر صاد مهمله ایله ای تحاکی (فی الحسن وجه مقابلتها) بکسر التاء مرأت حسن وجمال وجه
مقابلنی حکایه وابراز ایدر (ولا تنفور للنفوس من تردیدها) سماع تکریر وتعداد تقریرندن نفوس نفیسه ایچون
تنفر نا یابدر (ولا معاداة) من احد (لمعادها) ضم میله وضمیر قصصه راجعدر ای لمکررها

فصــــــل

(الوجه الثانی من اعجازه صورة نظمه العجیب والاسلوب) ضم همزه ولامله (الغریب) اعجاز قرءآن کریمدن وجه
دوم بدایع ترکیب وروایع ترتیبی حاوی اولان نظم عجیب وفن غریبدر (المخالف لاسالیب کلام العرب ومناهج) جمع
منهج طریق معناسنه (نظمها ونثرها الذی جاء علیه) اول فن غریبله که دقایق بیان وحقایق عرفان وحسن عباره
والطف اشارهیی فنون کلام عربه مخالف وطرق نظم ونثرنه بروفق کلام عرب شرف نزول بیورلمشیکن بنه غرائبنده
مخالفت فن عرب نمایان اولدیغی انی ایما ایدرکه اتیاندن عاجز اولدقلری کلام منظوم کندو نظم کلمهلری عیننددن اولوب
بو کلام کلام نبی کریمدن دکل بلکه من عند الله منزل علیه کلام عظیمدن اولدیغن بالمرینه اشارتدر (وقفت مقاطع
آیة) ای اواخر وقوف فواصلها من التام والکافی (وانتهت فواصل کلماته الیه ولم یوجد قبله ولا بعده نظیرله ولا استطاع
احد مماثلة شیء منه) والحاصل حسن مبانی ورونق معانیده کتب متقدمهده اکه نظیر ومانند نمایاب وجزالة
فصاحت وفخامة بلاغتله هیچ کس مماثله ومشابهته قدرتیاب اوله مز (بل حارت فیه عقولهم وتدلهت) دال
مهمله ایله وفی نسخة تولهت بالواو ای اندهشت (دونه احلامهم ولم یهتدوا الی مثله فی جنس کلامهم من نثر او نظم
او سجع او رجز او شعر) بلکه عقول عرب جنس کلاملرنده حیرت افزا اولان نظم ونثر وسجع ورجزدن تصور وتدبری
عندنده حیران وفهملری مدهوش وسرکردان اولوب نظیرنی تکلمه رهیاب ومانندین اتیانه قادر اولمدیلر سجع مقفی
اولان کلام ورجز فتح را وجیم ایله عروضده بر بحردرکه اجزاسی التی کره مستفعلن در وهر رجز بحرنده اولان شعره
رجز دینلور (ولما سمع کلامه صلی الله علیه وسلم الولید بن المغیرة) پدر سیف الله جناب خالد اولان ولید در (وقرأ علیه
القرءآن رق) تشدید قافله ای تأثر (فجاء ابو جهل منکرا علیه قال) ای الولید (والله ما منکم احد اعلم بالاشعار منی
والله ما یشبه الذی یقول شیأ من هذا) چون ولید حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم کلامنی استماع وقرءآن کریم
تلاوتنی سماع ایدوب کمال بلاغتندن متأثر ورقت انکیز اولدقده برادرزادهسی اولان ابو جهل لئیم ولیدک رقتنی
انکار ایدر اولدیغی حالده اوزرینه پانهادهٔ ثقل اولدی ولید اول عنیده دیدیکم قسم بخدا که سزدن بر احد انواع
شعری بندن زیاده دانا دکلدر قسم بخلاق عالم که محمدک کویا اولدیغی کلام جنس اشعاردن برشینه مماثل دکلدر
دیدی والفضل ما شهدت به الاعداء (وفی خبره الآخر حین جمع قریشا عند حضور الموسم) فتح میم وکسر سینله مجمع
حاج (وقال ان وفود العرب) جمع وفد وهو القوم یجتمعون ویردون البلاد والقریة (تردد فاجمعوا فیه رأیا) فتح همزه
وکسر میمله من اجمع الامر اذا نواه (لا یکذب بعضکم بعضا) یکذب تشدید وتخفیف ذال الله در یعنی روایتکرده بیهقی
عن ابن عباس رضی الله عنهما اوزره حکایه اخراده ینه ولیددن محکیدر که اهل موسم ورودی قریب اولدیغی حینده
قریشی جمع ایلیوب دیدی بدرستی وفود عرب سزه کلوب نزول ایدر محمد شاننده رأی واحد اوزره عزم واجتماع
ایدک که بر بریکزی دروغه نسبت ایتمیه سز دیدکده (فقالوا نقول کاهن) از منهٔ آتیهده وقایع کائناتدن خبردار
واسرار مغیبات بیشندن ادعای معرفه ایدر دیو کهانته نسبت ایدرز دیدیلر (قال والله ما هو بکاهن ما هو بزمزمته
ولا سجعه) ولید انلره دیدیکم والله کاهن دکلدر وکلام محمد صوت خفی وسجع کهاندن شمار قلنمز (قالوا مجنون)
دیدیلر کم مصابدر ومس جنله مختل العقلدر دیرز (قالوا ما هو بمجنون ولا بخنقه) فتح خاء معجمه وکسر نون ویا سکون
وفتحله وحرف قافله لفظ مصدر برله که نافیهٔ سابقهیی تأکید الامر یدده ذکر حرف جر دخولیله واقعدر
(ولا وسوسة قالوا فنقول شاعر قال ما هو بشاعر قد عرفنا الشعر کله) ولیده توجیه خطاب ایدوب محمد شاعردر
دیرز دیدکده جواب داده اولدیکه شاعر دکلدر وبز جمیع کلام مقفی اصنافنی بیلورز (رجزه وهزجه) بفتحتین فیهما
(وقریضه ومبسوطه ومقبوضه) قریض طاء مهمله ویا ضاد معجمه ایله ایکی وجه اوزره کتابتی جائزدر وقرض لغتده
قطع معناسنه درکه شعره قرض تسمیهسی شاعرلک قطعه قطعه ایرادندندر ومدح ایلمک وشعر سویلمک معناسنه
(ما هو بشاعر) اولی تأکیدا اولور انطقه الله بالصدق وما وفقه للحق فاقر به فی الظواهر وما ابعده فی السرائر فهو
ممن اضله الله علی علم بقدرته (قالوا فنقول ساحر قال ما هو بساحر ولا نفثه ولا عقده) بالجر فیهما مدخول یا اوزره یعنی
ساحریت اسناد ایدرز دیدکلرنده ولید دیدیکم ساحر دکلدر وساحر افورمهسی ودوکوم دوکمهسی یوقدر (قالوا
فانقول قال وما انتم بقائلین من هذا شیئا الا وانا اعرف انه باطل بانه) دیه لم دیدکلرنده ولید خطاب ایدوب اباطیل

واکاذیبدن

واکاذیبدن بری ایتدکلریکز اراجیف دکلدر الا بن اول کفت کوکزی باطل ولیس تحته طائل عد ایدرم (وان
اقرب القول انه ساحر) انه فتح همزه ایله مع اسمه وخبره ان اولک خبریدر یعنی محمد حقنده نزدیکتر قول اول ساحر دردیمک
اوله بعد ذاهر زمنای فسانه اولوب دیدیکه (فانه سحر یفرق بین المرء وابنه والمرء واخیه والمرء وزوجه والمرء وعشیرته)
یعنی کلام محمد سحره مشابهدرکه کلامیله کشییی اعزا واولاد وخویشاوندندن تفریق ایدر دخی شخصی شقیق وقرین
وبرادرندن آیررومر فی حلیله سندن جدا وتبار واشناسندن دوروم هجور ایدر دیوب (فتفرقوا) سائر رهنوردان
بادیهٔ ضلال قول ولید پلیدی سمع قبولله اصغا ایلدکاری حالده مسلک بعمر انجاس عنیددن پریشان اولدیلر (وجلسوا
علی السبیل یحذرون الناس) سبیل وافدین وطریق واردینده شاه عالم صلی الله علیه وسلم متابعتدن خلقی تحذیر ایدر
اولدقلری حالده جالسین اولدیلر (فانزل الله تعالی فی الولید) پادشاه غیور جل شانه حضرتلری ولید پلیدک شاننده
وعید اکید وتهدید شدیدی مشیر آیهٔ کریمهیی انزال بیوردی (ذرنی ومن خلقت وحیدا) لفظ وحید اذرنی یاسندن
حال اولور ای اترکنی معه وحدی فانا اکفیکه (الآیات) ای وجعلت له مالا ممدودا وبنین شهودا الی قوله تعالی ان هذا
الا قول البشر (وقال عتبة بن ربیعة) ابن عبد شمس بن عبد مناف روز مشرک سوزبرده روبراه درکه سعیر
اولمشدر (حین سمع القرءآن یا قوم لقد علمتم انی لم اترک شیأ الا وقد علمته وقرأته وقلته والله لقد سمعت قولا والله
ما سمعت مثله قط ما هو بالشعر ولا بالسحر ولا بالکهانة) عتبة بن ربیعة قرآن عظیمی استماع ایلدیکی حینده دیدیکم
ای معشر قریش سزلک معلومکزدر که معارفدن بر معرفتی ترک ایتمیوب خوانا ودانا اولمشیم اولدم قسم بخدا که
بن محمددن بر کلام سماع ایلدم والله انک مانندی هیچ کلام کوشزدم اولمدی وقول محمد شعر وسحر وکهانتله قائم
دکلدر دیدی (وقال النضر بن الحارث نحوه) وبو قصه مانندی نضر بن نضر دخی ناطقه پرداز اولمشدر (وفی حدیث
اسلام ابی ذر) روایتکردهٔ امام مسلم اوزره ابو ذر جندب الغفاری خبرنده ورودایتمشدر (ووصف اخاه انیسا) ضم
همزه وفتح نون وسکون تحتیه وسین مهمله ایله ابو ذر هنوز داخل سرابستان اسلام اولمدین برادرزادهلرین قبل
شاه کونینه فرستاده قیلمشدی وبرادرلک وصف ایدوب دیدی (فقال والله ما سمعت باشعر من اخی انیس لقد ناقض
اثنی عشر شاعرا فی الجاهلیة انا احدهم) قسم بخدای جهان افرینکه برادرم انیسدن نظما احسن برشاعر سحر آفرین
ایشتمدمکه ایام فترتده اون ایکی شاعر ماهر ایله مشاعره ومعارضه ایلدی از جمله بریسی بن ایدم (وانه) انیس
(انطلق الی مکة وجاء الی ابی ذر) نقل بالمعنی ویا التفات بالمبنی طریقی ایله در وفی نسخة جاء بخبر النبی صلی الله علیه وسلم
یعنی انیس مکهیه روان اولوب ابی ذره کلدی ویاخود اخبار بعثت واظهار نبوة حضرتله ورود ایلدی (قلت فما یقول
الناس قال یقولون شاعر کاهن ساحر لقد سمعت قول الکهنة فما هو بقولهم) ابی ذر بیورر که نعت محمد علیه السلامده
خلقک کفت وشنید اوزره درلر دیو پرسان اولدم شاعر ویا کاهن ویا ساحر در دیرلر ویاخود اوصاف ثلاثه میانهسن
جامعدر دیرلر ابدرستی اقاویل کهنه بسیار کوشزدم اولمشدی قول محمد عدم مناسبتله کهنه قولی دکلدر (ولقد
وضعته علی اقراء) فتح همزه وسکون قاف ورا ممدوده ایله جمع قلة ارید به الکثرة هنا انواع واطراف معناسنه
ویا امثال (الشعر فلم یلتئم) بالهمز (وما یلتئم علی لسان احد بعدی) ای غیری (انه شعر) و بتحقیق کلام محمدی
ترازوی انواع واصناف بحور شعر ایله سنجیده وامتحان ایتدم اوزان اشعاردن برشینه موافق ومطابق اولمدی فاین
الثریا والثری وبندن غیری برفردک شایان زبان زدی اولمز کذا کاشعر دیه (وانه) فتح همزه ایله محمد صلی الله علیه وسلم
(الصادق) دعوای رسالتده راست کفتاردر (وانهم لکاذبون) بدکویان کفار قریش اول حضرت شاننده شاعر
وکاهن وساحر دیو اسناد وادعا لرنده دروغ وهرزه کویاندر دیدی (والاخبار فی هذا صحیحة کثیرة) اسنادا ومتنا
(والاعجاز) بمثل القرءآن بکل واحد من النوعین (الایجاز والبلاغة) مبتدای مقدره خبر اندرویا بکسر هما نوعیندن
بدل اولهلر (بذاتهما) نوعین مسبوقینک هر بری ایله که احدهما بانفرادها اعجاز وبلاغتدر (والاسلوب الغریب بذاته)
بقیهٔ صفات قرءآندن قطع نظر بذاته فن غریبهسیدر (اذ کل واحد منهما) نظم عجیب واسلوب غریب هر دونوعک
بریسی (نوع) مبتدأ اولان کل لفظنه خبردر (اعجاز علی التحقیق لم یقدر العرب علی الاتیان بواحد منهما) ارباب
توفیق واصحاب تدقیق عندنده نوع اعجاز درنه نظم عجیبی ونه اسلوب غریبندن برینک مثلنی اتیانه فصحای عرب
قدرتیاب اولمدی (اذ کل واحد خارج عن قدرتها مباین لفصاحتها وکلامها) نوعینک هر بری اعجازدن بر مستقل
نوع اولوب عرب عربا قدرتلرندن بیرون وشعرا وخطبا مسلک فصاحت وبلاغتلرینه مغایر کلام عبرت نموندر (والی
هذا ذهب غیر واحد من ائمة المحققین) یعنی نوعیندن هر بر نوع بذاته نوع اعجاز اولدیغی قوله ائمهٔ محققین ومدققیندن
بسیار کسنه ذاهب وقائللردر (وذهب بعض المقتدی بهم) فتح دال مهمله ایله بوزن مصطفی اسم مفعولدر

(الى ان الاعجاز فى مجموع البلاغة والاسلوب) وبعض مقتدى بهم تحقيق اعجاز نظم عجيب واسلوب غريبك ايكيسى
اتحاد واجتماعنده بديدار درهر برى منفرد اير نوع دكلدر ديو ذاهب وبو مسلكه سالك اولديلر (وانى على ذلك بقول
تمجه) بضم وتشديد الجيم (الاسماع وتنفر منه القلوب) يعنى امر اعجاز مجموع نوعينده جلوه نماى ظهور دردينو استدلال
ايدنلرك قولندن طباع سليمه وفهوم مستقيمه قبول قرين اتميوب رمى وصدد اول وهله ومبدء مقدمه ده ذهن
تنفر ايدر امدى اسماع فتح همزه ايله جمع سمع بمعنى الاستماع وبمعنى جارحة السمع يقال مج الماء من فيه اذا طرحه اذنى
دهانه وكفتارى آبه رقت وعذوبتدن ناشى تشبيهدن استعارهٔ مكنيه وتخييليه جلوه كردر (والصحيح ما قدمناه) قول
صحيح بالاده تصريح ايلديكمز وجه اوزره نوعينك هر برى على حدة منفرداً بذاته بر نوع اولقدر (والعلم بهذا كله
ضرورة وقطعا) بنصبهما ارباب ذوق عندنده ايجاز وبلاغت واساليب عجيبه سيله علم بديهى وقطعيدركه وجه
اعجاز جنس بلاغتندر ومن جهة اكارهيابو وصول اولاز الا علوم معانى وبيان وبديع معرفتيله كه معونة فيض
ربانيله حصولپذير اولور ولذا قال (ومن تفنن) وفى نسخة من تكلم (فى علوم البلاغة) بعض نسخده فى فنون
البلاغة وصنوف الفصاحة (وارهف) اى سن وحدد ودقق من قولهم ارهف السيف فهو مرهف اذا رق حده
(خاطره) بالنصب (ولسانه ادب) فاعل ارهف (هذه الصناعة لم يخف عليه ما قلناه) يعنى اول ذاتكه فنون بلاغت
وصنوف فصاحتده متفنن ودانشور اولوب فهم وذهنى وعقل وزبانى صناعت بلاغت ممارستنه تيزوار هاف
ايليه تقديم ايتديكمز معناكه كلا منهما منفردا بذاته نوع اعجاز اولديغى اكا خفى ونهان اولماز (وقد اختلفت ائمة
اهل السنة فى وجه عجزهم عنه فاكثرهم يقول انه) وجه عجز (مما جمع) صيغهٔ مجهول له ويا فاعل ايله در (فى قوة جزالته
ونصاعة الفاظه) جزاله غلظت وصلابت وقوتدر يقال حطب جزل بعده اكثرته اطلاق اولندى فيقال عطاء
جزيل بومقامده احكام نظم وعدم ركاكتدن استعاره اولندى ونصاعت فتح نون وصاد وعين مهمله ايله وضوح وخلوص
معناسنه ومنه ابيض ناصع (وحسن نظمه وايجازه وبديع تأليفه واسلوبه) وقوله مما جمع مقدم من تأخير متعلق بقوله
(لا يصح ان يكون فى مقدور البشر) اسم مفعول اى لا يمكنهم القدرة على جمعه مما لا تطيقه قدرتهم (وانه من باب
الخوارق الممتنعة عن اقدار) بفتح الهمزة (الخلق عليها كاحياء الموتى وقلب العصا وتسبيح الحصى) يعنى فصحاء
عربك اتيان نظير قرآندن عجزى امرنده ائمهٔ اهل السنة كروهٔ اختلافه سالك اولوب قرارداده قول جمهور
وجه عجز عرب لطائف معانى قرآن وشوائب ركاكتدن خالص شرائف مبانى ونظم وايجازنك زينده وتأليف
فنونى خصوصنده جمع اولنان اموردن ناشى دركه جنس بلاغتده لطائف قرآنيهيى اشتمال بشر نوعنك زير
قدرتنده اولق ممكن اولماز وقرآن كريم مقدورات خلقدن ممتنعه اولان احياء موتى وقلب عصا وتسبيح حصا آسا
خوارق للعادة جنسندندر ديديلر (وذهب الشيخ ابو الحسن) امام اهل السنة على بن اسمعيل الاشعرى (الى انه)
قرآن عظيم (مما يمكن ان يدخل مثله تحت مقدور البشر ويقدرهم) بضم الياء وكسر الدال (الله تعالى عليه ولكنه)
الضمير للشان (لم يكن هذا ولا يكون فمنعهم الله تعالى هذا وعجزهم عنه) تشديد جيمله يعنى ابو الحسن الاشعرى قدس
سره السرى ذاهب اولديكه قرآن جليل فى الجمله وجوه بلاغت وفنون فصاحتده ماهر اولان بشرلك زير اقتدارنده
قرآن شريف مثلى كلام داخل اولمق ممكن اولان اموردندركه بارى تعالى انلرى اقدار بيورمغله اتيانه امكان
واردر زيرا نتايج فنون افكار فنون اسرار فصحا جنسندندر اماشان نه مثلى اتيان ونه اتيانه اقتدار اولدى ونه اولور
پس مولاى قهار قدرة ستارى ايله اتياندن انلرى منع ايدوب ميدان مقاومه ده امر معارضه دن عاجز وفرومانده
قيلدى (وقال به جماعة من اصحابه) علماء امتدن بركروه عليه قول اشعرى ايله قائللردر لكن هذا هو القول
بالصرفة وقد مر انه مرجوح عند اكابر الائمة (وعلى الطريقين فعجز العرب عنه ثابت واقامة الحجة عليهم) اى واقع
(بما يصح ان يكون فى مقدورهم وتحديهم) معمولنه مضاف مصدردر (بان يأتوا بمثله قاطع) مبتدا اولان اقامت لفظنه
خبردر يعنى قرآن بذاته معجز اولمسى وبارى تعالينك فصحاى عربى معارضه دن تعجيز بيوردوغى كلا الامرين واقع
ومحققدر وبلغاى عرب اوزره مقدور بشرده اولمسى صحيح اولان شيئله اقامة دليل وبرهان واول حضرتك نظير
قرآنى اتيانه طلب معارضه سى بى كمان دليل قاطع وبرهان ساطعدر (وهو ابلغ فى التعجيز واحرى) افعل تفضيل
(بالتقريع) مقدور عربده اولمسى صحيح اولان شيئدن اولمق حيثيتله مثلى اتيانله تحدى انلرى تعجيزده بالغترو سرزنشه
دخى اليق وسزاوار اولور (والاحتجاج مبتدا اى على عجزهم) بمجيء بشر مثلهم بشئ ليس من قدرة البشر لازم على
القول بانه معجز بنظمه العجيب واسلوبه الغريب يعنى قدرة بشردن برشيئله انلر جنسندن بشرلك مجيئى ايله عجزلرنه
استدلال لازمدر (وهو) اى كونه ليس من قدرة البشر (ابهر آية واقمع دلالة) ثبوت حجتده اظهر علامت واقهر

دلالتدر آية ودلالة تميز تيله منصوبلر ويا اضافتله مجرورلردر ودلالة بكسر الدال مصدر اوبمعنى الدليل وعلى كل حال
اعجاز بالصرفة اويا بالبلاغة قولينى تقديرى اوزره (فما اتوا) بفتح الهمزة (فى ذلك بمقال بل صبروا على الجلاء) فتح جيمله
وطندن جدا اولمق (والقتل وتجرعوا كاسات الصغار) فتح صاد مهمله ايله حقارتدر (والذل) عطف تفسيرى
واستعارهٔ تصريحيه ومكنيه روغا اولور يعنى انلر معارضه ومجادله ميدانده قدم نهاده اولميوب بلكه وطن اصليلرندن
جدا وقتل نفسلرى اوزره شكيبه رضاداده اولوب جرعه نوش جام مذلت وحقارت اولديلر (وكانوا من شموخ) ضم شين
معجمه ايله رفعت (الانف) بفتح الهمزة وسكون النون عضو معروف يعنى بينى (وابائة الضيم) كسر همزه وموحده
والف بعدها همزه وتا ايله مصدر اباى اجتنب وضيم ذل وحقارت (بحيث لا يؤثرون ذلك اختيارا ولا يرضونه
الا اضطرارا) حال انكه انلر عتو وكبر جهتندن بلند بينى وحقارتدن امتناع وابا ايدنلردن ايكن جلا وقتل واسرى
طوعا اختيارا ايتمزلردى الا كرها مداى اختيار ايتديلر (والا) ان شرطيه ولا نافيه دن مركبدر اى وان لم يكن الامر
من عجزهم (فالمعارضة لو كانت من قدرهم) ضم قاف وفتح دال ايله اى مقدوراتهم (والشغل) بضم فسكون او بضمتين
اشتغال بالمعارضه (بها اهون عليهم واسرع بالنجح) ضم نون وسكون جيمله مراده ظفرياب اولق (وقطع العذر
وافحام الخصم لديهم) يعنى قرأن كريم وسائر معجزاته معارضه مقدورا تلرندن اولوب عجزلرندن اولميدى اشتغال
بالمعارضه انلره آسانتر ومراملرينه ظفرياب وقطع عذر واسكات خصم انلر عندنده سريعتر ايدى (وهم ممن لهم
اقتدار على الكلام وقدوة) ضم وكسر قافله (فى المعرفة به لجميع الانام) متعلق بالقدوه مع هذا فصحاى عرب كلام
اوزره كمال اقتدار وخلق جهانه كلامه معرفة وعرفانده اسوه ومقتدى اولنلردن ايديلر (وما منهم الا) عامل
مقدردن استثناء مفرغ اولور (من جهد) بزنة ضرب ماضيدر (جهده) ضم جيمله ويا فتحله وسع وطاقت ومشقت
(واستنفد) فا ودال مهمله ايله (ما عنده فى اخفاء ظهوره واطفاء نوره ويأبى الله الا ان يتم نوره) وانلردن برفرد
اولمادى الا بذل وسع وظهور نور قرأنى پنهان وخدا داد اولان نورى اطفا قيدنده صرف اقتدار وجد واجتهاد ايلديلر
اما بحكم * شمعى كه نور ايزد افروخته شد * ازهر دم افسرده فرونه نشيند (فما جلوا فى ذلك خبيئة) فتح خا معجمه
وكسر موحده وتحتيه ساكنه وهمزهٔ مفتوحه ويا مبدله مدغمه ايله فعيله بمعنى مفعوله اى مخبأة ومخفية (فى ضمائرهم
من بنات) قبل النون فتح موحده ايله (شفاههم ولا اتوا بنطفة) قطرهٔ يسيره (من معين) ماء جارى وميم زائده در
من العين او اصليه من معن بمعنى سار فى الارض (مياههم) جمع ماء واصله موه (مع طول الامد) اى الزمان (وكثرة
العدد) اعوان وانصار (وتظاهر الوالد وما ولد بل ابلسوا) بصيغة الفاعل اى ايسوا من المعارضة ومنه ابليس لأياسه
من رحمة الله ولو كان اسمه عزازيل (فابلسوا) فتح نون وموحدهٔ مخففه ويا مشدده وضم سين مهمله ايله اى نطقوا
(ومنعوا) بصيغة المفعول (فانقطعوا) يعنى عرب مقام معارضه ده كفتارده انلردن بنت شفه يعنى بركلام نهفته
اظهارنه قادر اولميوب ظواهر انهار بلاغت واسرار فصاحتلرندن قطرهٔ ناچيز ايراد ايده مديلر مع هذا زمان ممتد
واعوان وانصار بسيار وپدر وپسر وخويشاوند معاونت ومظاهرتلريله مقام معارضه ده حرف اندازلغه يله
مكنت ياب اولمديلر بلكه مقاومتدن مأيوس وسرافكنده اولوب نطقه مجال بولميوب معارضهٔ حضرت اوزره عدم
تمكن برله مجادله دن زبان بريده قيلنديلر (فهذان) پس نظم عجيب واسلوب غريب (نوعان من اعجازه) قرآن عظيم
الشان اعجازندن ايكى نوع مستقل اولدى

(فصل)

(الوجه الثالث من الاعجاز ما انطوى عليه من الاخبار) كسر همزه ايله اعلام (بالمغيبات وما لم يكن ولم يقع فوجد
كما ورد على الوجه الذى اخبر) وجوه اعجاز قرآندن وجه سوم ازمنهٔ سابقه ده صدوريافته اولان مغيباتله
اعلامدن اعجازى مشتمل وهنوز ظهور ايتمين كائناتى محتويدركه ايام لاحقه ده مطابق ما ورد صورتنماى وجود
اولور (كقوله تعالى) خطابا للنبى صلى الله عليه وسلم واصحابه (لتدخلن المسجد الحرام ان شاء الله) مشيئته تعليق
عبادنه تعليم وتحقيق مراد عزتده عدم وجوب الشئ على الله اولديغن ايما اولور وانلردن بعضيلرك عدمدن خوانه
تلويحدر (آمنين) حال من فاعل لتدخلن والجملة الشرطية معترضة هجرة عليه سال ششمده بركيجه شاهين منكين
جناب فخر رسول الثقلين صلى الله عليه وسلم جولانكه عالم ملكوت اولوب كوررلركه اصحاب باصفا ايله على طريق
الاعتمار طواف بيت حرام ايدرلر ومفتاح كعبة الله يدمؤيدلرنده حلوه كر اولور احرام بند اولان مسلمانان سايه
مروه ده تحليق رأس ماننده مناسكه دركار اولمشلر صبحدم بو رؤياى پربشارت قرع آذان اجلهٔ اصحاب ايلدكده
جمله سى شادان اولوب ماهتاب فتوح همان بو ساله طلوع ايدر اميديله تدارك مهمات راه بيت الله مباشرين

اولوب حدیبیه نام محلده مصالحه ظهور وفتح مکه بارادة الله تأخیرا تمکله بدخواهان یاوه کویان رؤیای حضرتی
دروغه نسبت ایتدکلرنده اول حضرتی تصدیق وانلره سرزنش وتقریع ایله ماشیکون فتح ام القرای تبشیرا کریمه
لقد صدق الله رسوله الرؤیا بالحق ایهٔ شریفه سی انزال ایلدیکه بتحقیق حضرت واهب الامال پیغمبرینک کوردیکی
رؤیایی حقانیتی تصدیق وراست بیوروب رسول الله واصحابی بارادة الله ومشیته البتة مسجد حرامه داخل اولورلر
دیو قبل الوقوع اخبار ایلدی (وقوله تعالی وهم من بعد غلبهم سیغلبون) رومه فرس غلبه ایتدکلرندنصکره روم
فرسه قریبا غالب اولورلر دیو اعلام بیورمغین صدق الله العظیم یدی سنه مرورنده غلبهٔ روم کما اخبره الحی القیوم
جلوه کر منصهٔ ظهور اولدی (وقوله تعالی لیظهره علی الدین کله) ای لیغلب دین الحق ویعلیه علی جنس الدین جمیعه
بتمام افراده بتسلیط المسلمین علی اهله بالعزة والغلبة والقهر والقوة ایهٔ شریفه یه دائره معانی لطیفه باب اول الفصل
التاسع فیما تضمنته سورة الفتح شرحنده کذار ایلدی (وقوله وعد الله الذین امنوا منکم وعملوا الصالحات لیستخلفنهم
الایه) کما استخلف الذین من قبلهم ای لیجعلنهم خلفاء فی ارضه مالکین لها منصورین علی اعدائهم اکرچه ایهٔ شریفه
عامه در اما خلافة صدیق رضی الله عنه ده ظهور ایدن اهل رده یه مسلمینک غلبه سی مراد بیورلمشدر (وقوله اذا جاء
نصر الله والفتح) ای فتح مکة (الی اخرها) ایهٔ جلیله دخی هر قصه شامله در لکن فتح الفتوح اولان مکه معظمه فتحنی
مبشره وناعیهٔ لحضرة سید الکونین صلی الله علیه وسلم در ومجیئ اله تعبیرا ازلدن مقدرات اوقات معینه ده
متوجهه اولدیغن ایما ومترقبة القدوم اولمه سن مشیر اولور (فکان جمیع هذا کما قال) بونلرک کلیسی اعلام بیورلدیغی
وجه اوزره اوقات معینه ده ظهور بولمغله واعلام نبوة ومعجزه اولدی مصنف علیه الرحمه ایات مذکوره یی لف ونشر
اوزره تفسیرنه شروع ایلدی (فغلبت الروم فارس) قوم عجم درو دیار عجمه دخی فارس اطلاق اولنور للعلمیة والتأنیث
ممنوع من الصرف در (فی بضع سنین) یعنی اهل کتابدن اولان روم اتش پرستان مجوسه بعد المغلوبیه یدنجی سنه ده
غلبه ایلدیلر اولمشدر (ودخل الناس فی الاسلام افواجا) فوجا بعد فوج اهل مکه وطائف ویمن فتح ام القری دنصکره
بی دربی دین حقه داخل اولدیلر (فامات رسول الله صلی الله علیه وسلم وفی بلاد العرب کلها موضع لم یدخله الاسلام)
سرور عالم صلی الله علیه وسلم عالم بقایه رحلت بیورمدی الا جمیع دیار بلاد عربده اهل اسلام ونور ایمان داخل اولمدق
بر محل قلمه جلهٔ یه عصر نبوتها بالرنده نور ظهور واسلام ضیا پاش اولدی (واستخلف الله المؤمنین فی الارض ومکن فیها
دینهم وملکهم ایاها) ای الارض (من اقصی المشارق الی اقصی المغارب) سورهٔ نصر ذکرندنصکره ایهٔ مذکوره نک
تأخیر اولمسی استخلاف بعد ذلک الدخول وقوعندندر وان تقدمت فیاذکر قبله ومشارق مغاربه تقدیم کتاب وسنته
اقتدا ویا محل رسل وارض مقدسه اولمق شرفندن اوله یعنی ایزد حکیم جل شانه ارباب دولت ودین محمدی صلی الله
علیه وسلم بلاد روی زمینده استخلاف بیوروب دین اسلامی تثبیت ودار دیار ارضی مسلمانانه تملیک وانلره خاور تا به
باختر تمکین ویروب امورمعاشلرین تکمیل ونظام حاللرین تتمیم ایلدی (کما قال صلی الله علیه وسلم زویت) ضم زای
وکسر واوله مبنی للمجهول ای اجتمعت لی الارض فاریت مبنی للمجهول من المزید (لی الارض فاریت مشارقها
ومغاربها وسیبلغ ملک امتی ما زوی لی منها) من تفصیلیه بیانیه ویا تبعیضیه در وضمیر تأنیث ارضه ویا مشارقه عائد
اولور که مفعول ثانی لفظ اریت ومشارق اداة جمع ایله تعبیر بیورلدیغی تعدد مطالع اعتبار ایله در وشمال وجنوبک
عدم ذکری ظاهرا معظم دولت احمدیه شرق وغرب جانبلرنه غالب اولدیغندندر وروایتکردهٔ امام مسلم عن ثوبان
رضی الله عنه اولان خبر صحت اثرده سلطان عالم صلی الله علیه وسلم بیوررکه بنمچون روی زمین بر بساط عظیم
انضمامی آباد ویریلوب مشارق ومغاربی بکا عیانا ارائه اولندی ولاجلی روی زمیندن طی اولنان مقداری محل
باسرها قریبا ملک امتم بالغ ورسیده اولور (وقوله انا نحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون) جلالت شانمزله تنزیل جلیلی
انزال ایلدک تحریف ونقصاندن صیانت ایله نکهبانز بیوردی ابجیة مؤکده دلالتله تغییر وتبدیلدن قرآن کریمی
دائر زمانده دخی حفظی اعلامدر (فکان کذلک) وقایه صمدانیه مقتضاسنجه (لا یکاد یعدل) صیغهٔ مجهولله
(من سعی فی تغییره وتبدیل محکمه من الملحدة) من بیان لمن ظواهر شریعتدن میل وعدول ایدن باطنیه ایله بنام
اسمعیلیه در (والمعطلة) الذین نفوا الصانع وتستروا بزی الاسلام خوفا من القتل یعنی تبدیل مبانی وتغییر معانی
کلام ربانیده بذل وسع ایدن حلولیه واتحادیه ودهریه حیطهٔ شماره انسلاک ایدن دوردرلر (لا سیما القرامطة)
بالرفع علی ان سی بمعنی مثل وما موصوله صدر صلتها محذوف ای ولا مثل الذین هم القرامطة وبالجر علی ان ما زائدة
وبالنصب علی انها اداة استثناء وقرامطة طائفة معروفة حمدان قرمطی اتباعندن ویا باطنیه دن برفرقه در
(فاجمعوا کیدهم وحولهم وقوتهم الیوم نیفا) فتح نون وسکون یاء مخففه ویا مشدده مکسوره ایله ای زیادة

(علی خمسمائة عام فما قدروا علی اطفاء شیئ من نوره ولا تغییر کلمة من کلمه) فتح فکسر او بکسر فسکون (ولا تشکیک
المسلمین فی حرف من حروفه والحمد لله) یعنی ملاحده ومعطله خصوصا قرامطه حیله وجد وجهد ومکیدتلرین
الی یومنا هذا بشیوز سنه دن زیاده هجرة علیه دن زمان کذران ایتمشدر اجماع واتفاق ایلدیلر نور قرآندن برذره
اطفا وکلماتندن برکلمه یی تبدیل وحروف مبانی ومعانیسندن برحرفده اهل اسلامی ایقاع ریبه قادر اوله مدیلر
الحمد لله الحفیظ علی تمام هذه المنة واتمام هذه النعمة (ومنه) مستقبل زماندن اخبار عن الغیب اولان اعجاز
قرآندندر (قوله تعالی سیهزم الجمع ویولون الدبر) ای الادبار لقصد الجنس وبالارادة کل واحد ویا مراعاة فواصل
ایچون افراد بیورلدی فاروق منیع الجناب رضی عنه التواب حضرتندن مرویدر که بو ایه بشارتنما که جمیع اهل کفر
قریبا منهزم قیلنوب ولی ادبار ایله روکردان اولورلر بیورلدیغی قنغی امره ماصدق اولدیغن بلمدم الا روز مشرکلر
سوزبدرده حضرت شهسوار عرصهٔ ملکوت صلی الله علیه وسلم جوشن پوش اولوب بو ایه یی بشارتله اب جنبان
اولدیغی حالده مصدوقهٔ ایتی تفطن ایلدم دیدی (وقوله قاتلوهم یعذبهم الله بایدیکم الایه) ویخزهم وینصرکم
علیهم ویشف صدور قوم مؤمنین بطون من الیمن بنی خزاعه دن برطائفه بعد الهجرة شرفیاب اسلام اولوب مکه
مکرمه ده اقامت ایلدیلر اما حشرات هوام سرشتان اول طائفه یه بار آور خار اذیت اولدقلرنده شاه عالم صلی الله
علیه وسلم حضرتلرینه رفع رقعهٔ اشتکا ایلدیلر اصبروا فان الفرج قریب نوید بشارت امیدیله تسلیتبخش اولوب
بو ایهٔ کریمه دخی شرف نزول بیورلدی یعنی مشرکینله مقاتله ایدک انلری سزلک دست شجاعت بیوستکزدن قتل
وسبی ایله تعذیب وتنکیل بیوروب سزی دشمنان اوزره ظفریاب ایدوب سینهٔ پرکینهٔ مسلمانانه شفا وفرح ویرر
(وقوله) وکذا منه (هو الذی ارسل رسوله بالهدی الایة) قد سبقت وهذا من التکریر فی التعبیر (وقوله لن یضروکم
الا اذی) خطاب مؤمنینه درکه بهر حال انلر سزه زیان رس اوله مزلر مکر دین اسلامه طعن جهتندن اندک ضرره
مکتئب اوله لر (وان یقاتلوکم الایه) یولوکم الادبار اکر سزه مقاتله ایدرسکز انلر هزیمتیاب اولورلر (فکان کل ذلک)
هزیمت وتعذیب وشفاء صدور مؤمنین کل ما هنالک وقوعیافته در (وما فیه) ومما فی القرآن (من کشف اسرار المنافقین
والیهود ومقالهم وکذبهم فی حلفهم وتقریعهم بذلک) یعنی هتک استار ارباب نفاق ویهود عنوددن واقوال
واحواللرین ایضاح وافضاح وسوکندن دروغ وانکله تو بیخله کشف اسرار ایشان قرآن عظیم الشانده مصرحدر
(کقوله) کلام مولی ده ورودی اسا (ویقولون فی انفسهم لولا یعذبنا الله بما) یعنی میانلرنده (نقول) یکدیکره
شان محمده کویا اولدیغمز کفتار طعن امیزله یزدان متعال بزی معاقبه ایدرمی دیرلر ایزد غیور حسبهم جهنم
یصلونها فبئس المصیر ایله سوء عاقبتلرین اعلام ایلدی (وقوله) فی حق المنافقین (یخفون فی انفسهم ما لا یبدون لک)
منافقلر سکا ابداء واظهار ایتمدکلری شیئی کندو نفسلرنده ستر وپنهان ایدرلر (الایة) لو کان لنا من الامر شیئ ما قتلنا
ههنا ای فی المعرکة (وقوله) فی حق المنافقین (من الذین هادوا سماعون للکذب الایة) اکالون للسحت وهو من
الاخبار بالغیب الدال علی اعجاز القرآن وفی الایة کلام مفصل فی التفاسیر ووجوه من الاعراب لیس هذا محل
تفصیلها (وقوله من الذین هادوا یحرفون الکلم عن مواضعه) وضع حقا ولان موضعلک غیریه وضع ومکان
اصلیدن ازاله وغیری محله اثباته تصدی ایدنلردن اعلامدر (الی قوله وطعنا فی الدین وقد قال تعالی مبدئا) بالهمزة
اوبالیاء (ما قدره الله تعالی) تشدید دال الله (واعتقده المؤمنون یوم بدر) حق سبحانه وتعالی قضا وقدرنی مظهر
ویر وفق رضا یوم بدرده مسلمانانک اعتقاد ودلخواهلری اوزره اظهار ایلدیکی حالده بیورر (واذ یعدکم الله احدی
الطائفتین) ای القافلة الراجعة من الشام او الطائفة الاتیة من البلد الحرام (انها لکم) حاصلة من اموال احدیهما
(وتودون) تحبون (ان غیر ذات الشوکة) هی السلاح یعنی العیر المقبلة مع ابی سفیان (تکون لکم) حیث لا حدة فیها
بخلاف ذات الشوکة من النفیر وهو الجمع الکثیر ممن نفروا مع ابی جهل من مکة لاستنقاذ العیر من ایدی النبی صلی
الله علیه وسلم (ومنه) ای من اعجازه (قوله انا کفیناک المستهزئین) ولید بن المغیرة ابو خالد سیف الله عاص بن وائل
عدی حارث بن قیس اسود بن عبد یغوث ابو لهب عقبة بن ابی معیط اهلکوا بانواع العقوبات حکم بن ابی العاص
اسلم یوم الفتح (ولما نزلت) روایتکردهٔ طبرانی فی الاوسط اولان خبرده چون بو آیهٔ تسلیت انکیز شرف افتهٔ نزول
بیورلدی (بشر النبی صلی الله علیه وسلم اصحابه بان الله تعالی کفاه ایاهم) حضرت فخر الانام اصحاب کرامه حق سبحانه
وتعالی روباه سیرتان مستهزئین شرور وجفاسندن کندویه حمایه ایلدیکن تبشیر ایلدی (وکان المستهزءون نفرا بمکة
ینفرون) تشدید فا ایله (الناس عنه ویؤذونه فهلکوا) سفهاء بدکردار ان قریش مکه ده بر نفرده ایدیلرکه حضرت
رسول الله صلی الله علیه وسلمه ایمان کتورمکدن خلق تنفیر وتحذیر وکل نورسیدهٔ باغ بلاغ حضرتنه بار آور خار جفا

اولورلردی پس ضروب بلا وانواع عنا ایله مرداولدیلر (وقوله والله یعصمك من الناس فکان کذلك) کما اخبر به من لاخلف فی خبره (علی کثرة من رام ضره) مفعول رام (وقصد قتله) ای مع کثرة من قصده بالسوء فالله یحفظ من جمیع الناس (والاخبار بذلك معروفة صحیحة)

فصـــــل

(الوجه الرابع) وجوه اعجاز قرأندن وجه چهارم (ما انبأ به من اخبار القرون السالفة والامم البائدة والشرایع الداثرة مما کان لایعلم منه القصة الواحدة الا الفذ) فتح فا وتشدید ذال معجمه ایله فرد واحد اهل قرون ماضیه وامم هالکه فانیه وشرایع دارسه خبرلرندنکه اندن قصهٔ واحده یی دانشوراولمز الاعلوشانله اقرانندن منفرد فرد واحد وشاذ دانا اوله اخبار مذکوره دن قرآن شریفك اعلام ایلدیکی امور بیاننده در (من احبار) حاء مهمله ایله حبر دانا معناسنه در (اهل الکتاب الذی قطع عمره فی تعلم ذلك فیورده النبی صلی الله علیه وسلم علی وجهه ویأتی به علی نصه فیعترف العالم بذلك بصحته) متعلق یعترف (وصدقه) یعنی علمای اهل کتابدن شاذ مقوله سی بلوردیکه السنهٔ کبرا وکتب فضلادن انجق اول خبر واحدی تلقی وتعلمه صرف عمرا یتمش اوله پس ذلك المعنابی حضرت سردار اصفیا علی وجهه سرد وایراد وکما انزل علیه اتیان بیوروب دانای اهل کتاب اول حضرتك ایرادی سببیله صحت وصدقیله اعتراف واقرار ایدردی (وان مثله لم ینله بتعلیم) بونك ماننده امره خالقدن تعلیم وتعلم واسطه سیله رهیاب اولمدیغن اعتراف وبحر تحقیقه اعتراف له توفیق وتصدیق برله شرفیاب اولوردی (وقد علموا انه صلی الله علیه وسلم امی لایقرأ ولا یکتب ولا اشتغل بمدارسة ولا مثافنة) مثلثه وفا ونون ایله مجالسه (ولم یغب عنهم ولا جهل حاله احد منهم) وجمیع اهل کتابك معلومی ایدیکه نبی تهامی هر قنده امی وعمرنده قراءت وکتابت ایتمیوب علمای اهل کتابله مدارسه وشعرا وخطبا ایله مجالسه ایتمدی وانلر نظرلرندن دخی دور اولمدیکه شاید بار اخرده تعلمه امکان اوله وانلردن هیچ کس اول حضرتك وقت صبادن زمان بعثتنه دکین حال وشانندن غافل اولمیوب هر حالنه آگاه ایدیلر (وقد کان اهل الکتاب کثیرا ما) ای فی کثیر من الاوقات (یسألونه صلی الله علیه وسلم عن هذا) یعنی یهود ونصارادن کسنه لر حضرت دانای عالمه بسیار قرون ماضیه خبرلرندن پرسان اولورلردی (فینزل) بصیغة الفاعل او المفعول (علیه من القرآن ما یتلو علیهم منه ذکرا) اول حضرته قرآندن انلره تلاوت بیوردیغی وجهی بیانا مخففا ومشددا لاعمالهم وماجری لهم نزول ایدردی (کقصص الانبیاء مع قومهم وخبر موسی والخضر) بفتح فکسر او بکسر فسکون ابو العباس بلیا بن ملکان نسل بنی اسرائیلدن ویا اولاد فرعون ویا خود فرزند صلبی آدم علیه السلامدر حیات ونبوت ورسالت وولایتی بین العلماء والاخیار اختلافی اما بنی معمر ومحجوب عن الابصار اولق مروی عن الثعلبی در (ویوسف واخوته) اول حضرت وبرادرانی سورهٔ یوسفده احسن صورتله قصه لری جلوه نمادر (واصحاب الکهف) عصر دقیانوسده برغاره کریزان اولمشلردی ابن عباس رضی الله عنهما قولی اوزره قبل البعث انلر تراب اولوب الان عدم بقالریدر وبعض نقلهٔ اخبار اوزره دیار قسطنطنیه قریبنده برمغاره ده بقای ذات وعدم تغیر وجودلری منقولدر واسما وعدد ومدهٔ اقامتلری اختلافیدر (وذی القرنین) ملك ونبوت واسم وعمرنده صدور یافته اولان اقاویل علما ومورخین اشهر من ان یذکردر ملك الخافقین واذل الثقلین وعمر الفین ثم کان کلحظة عین وهو اسکندر ذو القرنین (ولقمان وابنه) باب ثانی فصل ماتدعو ضرورة الحیاتده مفصلا ذکر اولنمشدر (واشباه ذلك من الانباء وبدء الخلق وما فی التوریة والانجیل والزبور وصحف ابراهیم وموسی مما صدقه فیه العلماء بها) والحاصل پیغمبران پیشین وامم واقوامی قصه لری اساتارة اجمالا وتارة مفصلا ومرة عموما وکرة خصوصا ایله بیان وحضرت موسی بن عمران وخضر ویوسف وبرادران واصحاب غار وذو القرنین واقمان ماجرالری وانباء نوح واولادی وآدم وپسرانی ماننده اخبار وابتداء وانتهاء خلق عالم وکتب منزله وصحف خلیل وکلیم وانباء بیاملریکه حین تلاوت نبی آخر الزمانده علمای اهل کتاب اول حضرتی تصدیق ایدرلردی (ولم یقدروا علی تکذیب ما ذکر) صیغهٔ فاعل ویا مفعول له (منها بل اذعنوا لذلك) واهل کتابدن بریسی کتب مذکوره ده ذکر اولنان اموردن اول حضرتی دروغه اسناد واتهامه قدرتیاب اولمدیلر بلکه امور مذکوره یه علملری لاحق اولمغله اذعان وانقیاد ایلدیلر (فمن موفق) تشدید فاء مفتوحه ایله ای موافق (آمن بما سبق له من خیر ومن شقی معاند حاسد) بعض نسخه ده لفظ خاسر وجاهل زیاده قیلندی (لم یصدقه بما سبق له) یعنی نیچه سعید ازلده ارادهٔ سعادتی سبقی ایتمکله رفیق توفیق خداداده قرآن ورسوله ایمان ایلدی ونیچه مخذول معاند ازلده ارادهٔ شقاوتی سبق ایتمکین انی تصدیق ایتمدی (ومع هذا فلم یحك عن احد) بو محلدن تا بانه انکر ذلك عبارتنه وارنجه ماینهماده اولان عبارات شی

معترضه در (من النصاری والیهود علی شدة عداوتهم له وحرصهم علی تکذیبه وطول احتجاجه علیهم بما فی کتبهم وتقریعهم بما انطوت علیه مصاحفهم) یهود ونصارانك اول حضرته اولان کبر وکین وشدت عداوة وتکذیبه حرصلری ایله انلرك برندن نقل اولنمدی واول حضرتك کافهٔ ناسه مرسل اولدیغنی کتب یهود ونصاری ده مذکوره مواد ایله چندمدت حضرتك انلره ابراز سندی وکتابلری حاوی اولدیغی دلائل ایله انلره سرزنشی (وکثرة سؤالهم له صلی الله علیه وسلم) اختبارا وامتحانا اول حضرته انلرك کثرة سؤالی (وتعنیتهم ایاه عن اخبار انبیائهم واسرار علومهم ومستودعات سیرهم) وانلرك پیغمبرانی احوالندن ودقایق واسرار علوم ومعارفلرندن وسیر وشمائلی مستودعاتندن کثرة پرسشلرینه تعنتا وعنادا اول نازنین مهد وجود صلی علیه المعبود حضرتنه کلفتداده اولملری (واعلامه لهم بمکتوم شرایعهم ومضمنات کتبهم مثل سؤالهم عن الروح وذی القرنین واصحاب الکهف وعیسی وحکم الرجم وما حرم اسرائیل علی نفسه وما حرم) بصیغة المجهول (علیهم من الانعام ومن طیبات کانت احلت لهم فحرمت علیهم ببغیهم) وحضرت دانای عالم صلی الله علیه وسلم انلره مخفیات شرایعلری ومضمونات کتبلریله اعلام بیورمسیکه حقیقت روح واسکندر واصحاب غار وجناب مسیح وحکم رجمدن سؤالی ماننده وبنی اسرائیل کندو نفسلرینه حرام قیلدقلری لحوم ابل والباندن سؤاللرینه (کل الطعام کان حلا لبنی اسرائیل الا ما حرم اسرائیل علی نفسه من قبل ان تنزل التوراة) آیهٔ شریفه سیله بیان بیورملری وانعامدن کندواوزرلرینه حرام قیلنان شیدن سؤاللرینه وعلی الذین هادوا حرمنا کل ذی ظفر کریمه سیله عیان ایلدکاری وطیباتدن انلرایچون اولا حلال بعده حرام قیلنان شیدن پرسان اولدقلرینه (فبظلم من الذین هادوا حرمنا علیهم طیبات احلت لهم) تتمه سیله اعلام بیورمسی (وقوله) جل شانه (ذلك مثلهم فی التوراة ومثلهم فی الانجیل) والمراد وصفهما العجیب فیهما (وغیر ذلك من امورهم التی نزل فیها القرآن) یعنی بوندن ماعدا امورلرندنکه برای کشف ستور قرآن نزول ایلدی (فاجابهم وعرفهم بما اوحی الیه من ذلك) کلیسندن حضرت دانای عالم صلی الله علیه وسلم جوابداده وبیاندن کندویه وحی اولنان امر ایله انلره تعریف بیورمغین یهود ونصارادن نقل اولنمدیکه (انه) فتح همزه ایله متعلق بما سبق (انکر ذلك او کذبه بل اکثرهم صرح بصحة نبوته وصدق مقالاته واعترف بعناده وحسدهم ایاه) حسد زوال نعمت غیری اراده در ذلك یی انکار ویا اول حضرتی دروغه اسناد ایده لر بلکه انلرك بسیاری صحهٔ نبوتنی تصریح ومقالنی تصدیق واول حضرته حسد وعنادلرینه حقا نیتنه اعتراف ایلدی (کاهل نجران) فتح نون وسکون جیمله نصارایدن برطائفه (وابن صوریا) ضم صاد وکسر را ایله مقصور ویا ممدوددر شهر بنده اسلامه دخولی تجرید ذهبیده مسطوردر اسمی عبدالله بن صوریا الاعور (وابنی اخطب) خاء معجمه ایله ایکی یهود عنوددرکه بری حیی ودیکری ابو یاسر (وغیرهم) هرقل وصاحب دومه وکعب بن اسد وزبیر بن باطیا امثالیکه باب مذکور اواخر فصولندن دلائل نبوه فصلنده بیان قیلنمشدر (ومن باهت فی ذلك بعض المباهتة وادعی ان فیما عندهم من ذلك لما حکاه مخالفة) نصبله اسم ان ومن باهت لفظنده من موصوله مبتدا (دعی) ماضی مجهول خبردر (الی اقامة حجته وکشف دعوته) ویروی عورته اول کسه که حقیقت ماجاء به الرسول علیه السلامه اقرار ایتمیوب مکابرة منه اول حضرتی کذبه نسبت ایلدی دخی کندو کتابلرنده اولان اول حضرتك نقل بیوردیغی معنایه مخالفتی ادعا ایلدی اول مدعی متقول دلیل اقامتنه ودعواسنك بیاننه قبل حقدن اذنله رسول الله صلی الله علیه وسلم انی دعوت ایلدی (فقیل له) حضرت رسالتپناهه امر اولندیکه (قل فاتوا بالتوراة فاتلوها ان کنتم صادقین) بولاءمدعالرندرکه ال یعقوبه اکل لحوم والبان ابل حرام قیلندیغندن بزلر دخی اکلدن امتناع ایدرز دیدیلر چون بو آیتله سرزنش قیلنوب اکر سز صادق ایسه کز تورانی کتوروب احکامنی تلاوت ایدك دیو بیورلدی فخر الانبیاء علیه التحایا انلره بو وجهله خطاب ایلدکده انلر مبهوت ومتحیر اولوب توراتی اتیانه جسارت ایده مدیلر زیرا جناب یعقوب علیه السلامك تناول لحوم ابلدن امتناعی کندویه محرمه اولدیغندن اولمیوب بلکه وجود شریفلرنده عرق النساء علتی اولدیغیچون ایدی (الی قوله الظالمون) فمن افتری علی الله الکذب من بعد ذلك فاولئك هم الظالمون (فقرع) فتح قاف وتشدید را ایله ضرب وصدم معناسنه توبیخ مراد اولنور وبالتخفیف جمرده مبالغه ایچون مستعاردر (ووبخ) تشدید موحده ایله تعبیر (ودعی الی احضار ممکن غیر ممتنع) سید الوری علیه التحایا انلرك مرتکبت مدارلرین تقریع وانلره توبیخ اظهار ایدوب ممکن الحصول وغیر ممتنع الاظهار اولان اتیان بالتوراة ایله دعوت ایلدی (فمن معترف بما جحده) انلردن نیچه سی حکم توراتدن انکار ایتدیکی ماده یی انصاف ایدوب معترف (ومتواقح) قاف وحاء مهمله ایله قلیل الحیا (یلقی) ضم یاء تحتیه وکسر قاف ایله ای یضع (علی فضیحته من کتابه یده)

بالنصب مفعول بلق ونيجه‌سى دخى بى عار وقليل الحيا كتابندن كندو محل قباحتنى كوياستراتچون دستنى سطور حكم اوزره پوشيده قيلدى مثلا ابن صوريا احكام تورا تدن آية رجم اوزره اللرين وضع ايدوب سترى قيدنده ايكن عبد الله بن سلام اكه خطاب ايدوب ارفع يدك ياأعور تقريعيله فضيحتنى اظهار ايلدى (ولا يؤثر) بصيغة المفعول (ان واحدا منهم اظهر خلاف قوله) صلى الله عليه وسلم (من كتابه ولا ابدى صحيحا او سقيما من صحفه) جمع صحيفه تغاير متعاطفين ايله ظاهر اولور صحيفه كتاب صغيره اطلاق وكتاب كبير ايله مراد اولنه يعنى روايت اولنديكه انلردن هيچ كس كتابلرنده قول راست نبى محترم خلافنى اظهار ايده وصحفلرندن نه صحيح ونه سقيم ايراد ايده‌لر (قال تعالى يا اهل الكتاب) لام براى جنس ومراد جميع يهود ونصارادر (قد جاءكم رسولنا) محمد صلى الله عليه وسلم (يبين لكم كثيرا مما كنتم تخفون من الكتاب ويعفو عن كثير) يعنى كتابدن سزلر ستر وپنهان ايلديككز شيلردن بسيار امور واحكامى سزه بيان وعيان ايدر رسولمز محمد عليه الصلوة والسلام سزه بتحقيق كلدى دخى حكم وكرم وبتوفيق الله هدايتلرين رجا ايله بسيار قباحتلرين ستر وعفو ايدر خلق عظيم صاحبى پيغمبرمز تشريف ايلدى (الايتين) قد جاءكم من الله نور وكتاب مبين

فصـــــل

(هذه الوجوه الاربعة من اعجازه بينة لا نزاع فيها ولا مرية) اعجاز قرآن كريمدن فصول سابقه‌ده كذران ايدن چهار وجه دليل واضحدر وبرهان لايحدر اولديغنه برفردك شك ونزاعى ناپيدادر (ومن الوجوه البينة فى اعجازه من غير هذه الوجوه اى) جمع ايه همزهٔ ممدوده ايله ايات ما (وردت بتعجيز قوم فى قضايا) وجوه اربعهٔ مسبوقه‌دن ماعدا اعجاز قرآنده ايات بينات دخى وجوه واضحه‌دندركه احكام مختصه‌ده جماعة خاصه تعجيزيله ورود ايلدى (واعلامهم) بالجراى وباخباره تعالى عنهم (انهم لا يفعلونها) بقوله ولا يتمنونه ابدا (فما فعلوا ولا قدروا على ذلك) دخى بارى تعالينك انلرى قرآن مجيدنده ولا يتمنونه خبريله اخبار بيورمسيله قضيهٔ مشار اليهاده تعجيزلرين اقتضا ايدركه قوم يهود تمنىء موت ايتميوب معارضه‌يه قدرتياب اولمديلر بلكه سرفرو بردهٔ عجز اولديلر (كقوله لليهود قل ان كانت لكم الدار الاخرة) يعنى بهشت برين (عند الله خالصة الاية) من دون الناس فتمنوا الموت ان كنتم صادقين طائفهٔ يهود ادعالرى اوزره داخل بهشت اولمز الا يهود اولنلر داخل اولور دعوالرينه جواب باصواب ايدركه اكر عند الله جنت ومثوبة من دون الناس همان سزه خالصه وخاصه اولديسه سز موتى تمنى ايديككز اكر بروفق مستماد عوا كزده راست ايسه‌كز زيرا اهل جنتدن اولديغن تيقن ايدن كمسنه بهرحال دار سروره مشتاق ودار اكداردن خلاصه دلداده اولور ❊ قال الشهاب وقد استشكل ما قاله المصنف هنا بان ما ذكره هنا داخل فى الوجوه السابقة بان قوله لن تتمنوه ابدا مثل قوله فأتوا بسورة من مثله والجواب عنه ان ما تقدم امر معجز فى نفسه فى سائر الازمنة بخلاف ما نحن فيه فان قول احدهم ليتنى اموت ونحوه امر ممكن لهم ولغيرهم واعجازه انما هو بمجرد الاخبار عن عدم وقوعه فهو مغاير لما قبله وادنى منه بمراتب انتهى (قال ابو اسحاق الزجاج) تشديد جيم اولى ايله صنعتنه نسبتدر ابراهيم السرى صاحب تفسير معانى القرآن اوچيوزاون بر تاريخنده ترك دار غرور واختيار حضور ايلدى (فى هذه الاية اعظم حجة واظهر دلالة على صحة الرسالة) بو آية جليله‌ده ثبوت رسالة خاتم الرساله صحتنه اعظم برهان وابهر دلالات هويدادر (لانه قال لهم) زيرا ايزد حكيم انلره بيوردى (فتمنوا الموت واعلمهم انهم لن يتمنوه ابدا فلم يتمنه احد منهم) يعنى دعواى مجردكز اوزره جنان سزلر ايچون معد ومهيئه دار ايسه همان حصول وصول ايچون موتى تمنى ايلك ديوب درحال انلر البته ابدا موتى تمنى ايتمزلر وانلردن برى تمنى كردهٔ مرلك اولمز بيوردى وفى الكشاف فان قلت التمنى من اعمال القلوب وهو سر لا يطلع عليه احد فمن اين علمت انهم لن يتمنوه قلت ليس التمنى من اعمال القلوب وانما هو قول الانسان بلسانه ليت لى كذا وليت كلمة تمن ومحال ان يقع التحدى بما فى الضمائر والقلوب ولو كان بالقلوب لقالوا قد تمنيناه بقلوبنا ولم ينقل انهم قالوه انتهى (وعن النبى صلى الله عليه وسلم والذى نفسى بيده لا يقولها رجل منهم الا غص) بقول دلجى فتح غين معجمه وتشديد صاد مهمله ايله اما صيغهٔ مجهول الله اولمق ظاهردر كلوكير اولان شيئى (بريقه) رطوبهٔ دهن مرعة موتدن كنايه اولمغين تفسير بيورر (يعنى يموت مكانه) ابن عباس رضى الله عنهما طريقندن روايه بيهقى اولان خبرمز فوعده حضرت سيد الورى عليه التحايادن مرويدر بيورر بجلال كبريا كه نفس محمديد قدرتنده‌در انلردن بركسنه بو تمنيه ايله تفوه وبو امنيه‌يى نفسنده تصور ايتمزدى الا بلا مهل اول محلده هلاك وريق كلوكير اجل الى افنادهٔ خاك ايديدى (فصرفهم الله عن تمنيه) مفعولنه مضاف مصدردر اما حق جل وعلا تمنىء موتى انلردن صرف ايلدى (وجزعهم) تشديد زا ايله

(ليظهر) ضم يا وكسرها ايله او بفتحهما (صدق رسوله وصحة ما اوحى) صيغهٔ مفعول وبا فاعله (اليه اذ لم يتمنه احد منهم وكانوا على تكذيبه احرص لو قدروا) والجملة حالية بتقدير قد ولكن بالتخفيف والتشديد (الله يفعل ما يريد فظهرت بذلك معجزته) يعنى حضرت مولى عز وعلا حبيبنك صدقنى بيان وما اوحى اليك صحتنى عيان بيورمق ايچون اول مردهٔ دلانك قلبلرنه رعب وهراس القا ايلدى ولذا انلردن برى تمنىء موته جسارت ايتمدى حال آنكه انلر قدرتياب اولسه‌لر اول حضرتى دروغه نسبته بغايت حريص ايديلر اما پادشاه جهان افرين كيف مايشاء ويختار مراد عليه من اظهار واجرا وكلهٔ حبيب مجتباسنى اعلا بيورر امدى انلردن صرف تمنى مرك ايله معجزه‌سى ظاهره (وبانت حجته) وبرهانى باهره اولدى (قال ابو محمد الاصيلى) بفتح وكسر (من اعجب امرهم انه) شان (لا يوجد منهم جماعة ولا واحد من يوم امر الله تعالى بذلك نبيه يقدم عليه) ضم يا وكسر دال مهمله ايله (ولا يجيب اليه) عجبترين امر يهوددندركه حق سبحانه وتعالى رسول الله صلى الله عليه وسلمه قل ان كانت لكم الدار الاخرة اية كريمه‌سيله امر ايلديكى حيندنبرو برجماعت ويا فرد واحد انلردن تمنىء موته اقدام ايدر بولنمدى وتمنى مرك ايله دينلدكده اجابت ايدر كمسنه ناياب اولديغى غريب امر يهود عنوددندر ديدى (وهذا موجود مشاهد) بفتح الهاء (لمن اراد ان يمتحنه منهم) تمنى موتدن امتناعلرين تجربه وامتحان قصد ايدن كمسنه‌لرك مشهودیدر (وكذلك) آيهٔ سابقه‌دن كذر ايدن معنى نظيريدر (آية المباهلة) اى الملاعنة والابتهال الاجتهاد فى الدعاء واخلاصه من هذا المعنى عدم اجابت حيثيتيله (حيث وفد) بفتح الفاء اى قدم عليه (اساقفة) فتح همزه وكسر قاف وتخفيف فا ايله جمع اسقف بضم الهمزة والقاف وتشديد الفاء قضاة دين نصارى (اهل نجران) فتح نون وسكون جيم ورا والف ونونله ديار يمنده مكه‌يه هفت مرحله قريب اسم موضعدر (وابو الاسلام) فتح همزه وباء موحده وضم واوله يعنى رؤساء نصاراى نجران اول حضرته قدوم ايلدكلرى حينده قبول ايماندن امتناع واعتقاد فاسدلرى اوزره جناب روح الله حقنده اصرار ايتدكلرنده (فانزل الله تعالى عليه آية المباهلة بقوله فمن حاجك فيه الاية) يعنى فقل تعالوا الى قوله ثم نبتهل فنجعل لعنة الله على الكاذبين (فامتنعوا منها ورضوا باداء الجزية) عوضا عنها والحاصل آية جليله‌ده نصارى جناب عيسى عليه السلامك مخلوقيتنى انكار ايدوب اله ومعبوددر ديو سنكله مخاصمه ومجادله ايدرلر ايسه يا محمد انلرى مباهله‌يه دعوت ايله كه حاضر اولك سزلك وبزم ابنا وزنان واقارب وخويشاوند بز دعوت وغب ذا تضرع وابتهال الى الله ايدوب لعنه حق سزدن وبزدن دروغ كويان اوزره حواله قيلهلم ديدكده انلر ابا وامتناع ايدوب حذرا من العقوبة اداء جزيه‌يه رضاداده اولديلر (وذلك ان العاقب عظيمهم قال لهم قد علمتم انه نبى وانه ما لاعن قوما نبى قط فبقى كبيرهم ولا صغيرهم) بيان مصالحه واباء عن الملاعنه بو ايديكه رئيس اساقفهٔ نجران عاقب عاقبت انديش انلره بو پندايله كوشمال ايلديكه بدرستى بوذاتك فرستادهٔ يزدان اولديغن بيلديككز امدى بر پيغمبر نايابدركه قوميله ملاعنه‌يه اقدام ايدوب اول قومك صغار وكبارندن برفرد هلاكدن نجات بولمه‌سى مغالك خاكه يكسان اولدقلرى مقرردر ديدى (ومثله) فمن حاجك آيتى مانندیدر (قوله وان كنتم فى ريب مما نزلنا على عبدنا الى قوله فان لم تفعلوا ولن تفعلوا) اى الكفار (فاخبرهم انهم لا يفعلون كما كان) اى لا يفعلون المعارضة فى الازمنة المستقبلة كما تحقق عدم فعلهم فى الايام الماضية (وهذه الاية ادخل فى باب الاخبار عن الغيب ولكن فيها من التعجيز ما فى التى قبلها) وان كنتم فى ريب مما نزلنا كريمه‌سى من جهة المعجزه مغيباتدن اخبار بابنه اندراجى اظهر واوضحدركه بارى تعالى انلردن مطالبه اولنان شيئك صدورنى مستقبلده نفى بيوردى اما بو آيتده قريش واشالنه تعجيز بخصوصهم نصاراى نجرانه حاصل اولديغى مرتبه حصول ايدركه كل منهمادن اسلام طلب اولندقده امتناع وكندولر برحق ورسول الله صلى الله عليه وسلم جنابى كذبه نسبت ايتدكلرنده دعوالرى مصداقنجه مطالبه اولندقده اتياندن عاجز اولورلردى

فصـــــل

(ومنها الروعة) فتح را ايله خشيت (التى تلحق قلوب سامعيه واسماعهم عند سماعه) اصلى السامعين اولوب قرآنه راجع ضميره اضافتله نونى حذف اولندى سماع قرآن جليل البرهاندن قلب وحاسهٔ سامعينه لاحق اولان دهشت وخشيت جملهٔ اعجاز قرآندندر (والهيبة التى تعتريهم عند تلاوته لقوة حاله واناقة خطره) بفتحتين وهيبة رفعله روعه اوزرينه معطوفدر قرآن جليلك تمام حلاوت وقوت جلالت ورفعت وعظمتى اجلندن دل مستمعانه طارى اولان جلالت ودهشت جملهٔ اعجازندندر (وهى) روعه وبا تلاوه (على المكذبين به اعظم حتى كانوا يستثقلون سماعه ويزيدهم نفورا كما قال تعالى) قرآن عظيم الشانى تكذيب ايدن مخموران ميكدهٔ ضلال اوزره تلاوت ودهشتى

ارباب تصديق اوزره اولان حالتسدن دشوار واعظمدر حتى اول ستمكاران سماع قرآنى استثقال ايدوب هربا
من استماعه نفرتلرى مزدادا اولور نتكم اية واذا ذكرت ربك فى القرآن وحده ولوا على ادبارهم نفورا كريمه سى انلرك
شانده نزول ايتمشدر (ويودون انقطاعه لكراهتهم له) سماع قرآنى استمدكلرندن انقطاع تلاوته خواستكار اولورلردى
(والهذا قال عليه الصلوة والسلام) روايت ديلمى اوزره حكم بن عمير رضى الله عنهدن مرفوعا خواجهٔ عالم بالسعاده
بيوررلركه (ان القرآن) وفى رواية هذا القرآن (صعب مستصعب) كسر عين وبا فتحله تأكيددر (على من كرهه)
بدرستى قرآن مبين حد ذاتنده محاكات وضبط الفاظ وسهولتله حفظى اوزره هركس قادر اوله مديغى حيثيتله
كافرين ومنافقيندن قرآنى كره كورنلره دشوار وتفسير بالرأى وتبديل وتحريفنه امكان اولمديغى جهتله فهمى
عسيردر (وهو الحكم) بفتحتين وقرآن حكيم حق وباطل وبروفا بر ميانه سن تميز وفاصلدر (واما المؤمن فلا تزال
روعته به وهيبته اياه) ضمير اول مؤمنه وثانى قرآنه راجعدر ويا بالعكس اوله (توليه) ضم تاء فوقيه وسكون
واوله اى تعطيه (انجذابا) وفى نسخة انجباذا (وتكسبه هشاشة) فتح هاوشين ايله خفت ولين (لميل قلبه اليه
وتصديقه به) اما مؤمن كامل خشيت وجلالات قرآن باهر البرهانله مع التلاوة بخش اقبال ايتمدن زائل اولمز وقلب
مؤمن قرآنه ميل ورغبت وحضرت قرآنى تصديقله كسب سرور ونشاطدن هردم خالى اولمز (قال تعالى تقشعر
منه جلود الذين يخشون ربهم) يعنى قرآن جليلده اولان وعيدى تفكر ايله ارباب تقى ابدانه اقشعرار حاصل اولوب
(ثم تلين جلودهم وقلوبهم الى ذكر الله) لفظ تلين ميل معناسنى متضمن اولغين الى ايله تعديه ايلدى بعده اصحاب
ايقان قرآن جميل الشانده اولان وعد جليلى تدبر تاملله تفكر ايليوب سكونت واطمينانه ميلان ايدوب جلود وقلوبى
صفا وسرورله تأنس ايدر ولذا ترى بعض الصالحين اذا تلى القرآن تواجدوا وصاحوا وقد يتعدى ذلك الى الغشى
وشق الثياب ونحوه ومثله لا ينكر ومن لم يذق لم يعرف ولا يأبى هذا انه لم يقع من الصحابة رضى الله عنهم لان مقامهم
مقام تمكين وقد بسط هذا فى الاحياء فان اردته فارجع اليه كذا فى شرح الشفاء للشهاب الخفاجى (وقال لو انزلنا هذا
القرآن على جبل الاية) لرأيته خاشعا متصدعا من خشية الله وهذا تمثيل لما فيه من الروعة التى تهد الجبال فما بالك
بالرجال (ويدل على ان هذا شئ خص به) يعنى عند تلاوته دل مستمعين وتالينه دهشت انداز اولديغى قرآن كريمه
مخصوص برخصيصه اولمسنه دلالت ايدر سائر كتب الهيه منزله ده بو حالت نايابدر (انه) بدل من هذا اوتقديره
وهو انه (يعترى من لا يفهم معانيه ولا يعلم تفاسيره) حالة مخصوصه اولديغنه داله درك خشيت معهوده معانىٔ قرآنى
فهم وتفسيرنه دانشى اولميانلره بيله هيبت اندازدر (كما روى عن نصرانى انه مر بقارئ فوقف يبكى فقيل له
لم بكيت قال للشجى) فتح معجمه وسكون جيم اوفتحهما مقصورا رقت قلب (والنظم) مرويدركه بر نصرانى اداى
دلفريبله بر قرآن شريف خوان اوزرينه كذار ايدوب كريه كنان توقف ايلدكده باعث كريه دن سؤال اولندى كلام
رقت انگيز ونظم واداى منكبيزى بى كريه خيز ايلدى ديدى (وهذه الروعة قد اعترت جماعة قبل الاسلام وبعده)
اى قبل اسلامهم (فمنهم من اسلم لها اول وهلة وآمن به ومنهم من كفر) عبارهٔ مصنف عليه الرحمه مسامحه دن
خالى دكلدر وكان الظاهر ان يقول اعترت جماعة منهم من اسلم ومنهم من بقى على كفره ووهله فتح واو وسكون ها
ايله المرة من الوهل وهو الفزع ثم قيل اول وهلة لاول ما يفزع السمع ويقع فى الوهم والفكر والحاصل عند سماع
القرآن حصول يافته اولان خشيت ودهشت نيجه كسنه لره اسلامله شرفياب اولمزدن مقدم وصكره حالهٔ جلالته
بخش طاريه اولوب اول وهله بلا مهله كيمى ايمانه كلوب وكيمى كفرنده قرار ايلدى (وحكى فى الصحيح عن جبير
ابن مطعم رضى الله عنه قال سمعت النبى صلى الله عليه وسلم يقرأ فى المغرب بالطور فلما بلغ هذه الاية ام خلقوا من غير
شئ) اى من غير خالق لهم كما يقول الدهريه (ام هم الخالقون) لانفسهم (الى قوله المصيطرون) اى المدبرون
للاشياء كما يريدون ام خلقوا السموات والارض بل لا يوقنون ام عندهم خزائن ربك ام هم المصيطرون (كاد قلبى
ان يطير للاسلام) مسندا من الشيخين حديث صحيحده جبير رضى الله عنه جنابندن محكيدر بيوررلر نبى انام عليه
الصلوة والسلام نماز شامده سورهٔ طورى تلاوت بيوروب وقتا كه ام خلقوا من غير شئ اية جليله سن قراءة ومصيطرون
قول كريمنه رسيده اولدقده جلالت ومهابتندن اوج اسلامه مرغ دلم جناح تاب شتاب اولمغه قريب اولدى
ديدى (وفى رواية وذلك اول ما وقر الايمان فى قلبى) روايت ديكرده جناب جبير بيورمشدر كه اولا صفحهٔ دلمده ايمان
جايكير اولمغه بادى بو قضيهٔ مرضيه اولمشدر (وعن عتبة) بضم فسكون (ابن ربيعة) غزاء بدرده كافرا كشته
اولمشدر (انه كلم النبى صلى الله عليه وسلم فيما جاء به من خلاف قومه) روايتكردهٔ بغوى اولان خبرده ابو الوليد
اعتقادات باطلهٔ قومنه مخالف اموردده حضرت داناى عالم صلى الله عليه وسلم ايله مكالمه ايلدى (فتلا عليهم حم

كتاب فصلت الى قوله فقل انذرتكم صاعقة مثل صاعقة عاد وثمود) اى قوم هود وصالح يعنى امام الانبياء عليه
التحايا صدر سورهٔ دن وثمود قول جليلنه رسيده اولنجه اكا تلاوة ايلدى (فامسك عتبة على فيه) يعنى عتبه دهان
لؤلؤ فشان حضرتى امساك ايدوب (وناشده الرحم ان يكف) دخى بينهماده مقرر اولان رابطهٔ قرابتى ياد ايدوب
تلاوتدن كف لسان بيورملرينه يمين ويردى يقال ناشدته ونشدته اذا قسمت عليه قسم استعطاف (وفى رواية
لابن اسحق فى سيرته عن كعب القرظى فجعل النبى صلى الله عليه وسلم يقرأ وعتبة مصغ) اسم فاعل معتل اى
مستمع اليه (ملق بيده خلف ظهره معتمدا عليهما حتى انتهى الى السجدة) يعنى رواية اخراده حضرت فخر الرسالة
تلاوته اغاز وعتبه اصغا ودو دستن وراء ظهرنه القا ايدبجى اولديغى حالده اللرى اوزره استناد ايلدى تا كم
خواجهٔ عالم صلى الله عليه وسلم سجده آيتنه رسيده اولدقده (فسجد النبى صلى الله عليه وسلم) اول حضرت
سر نهادهٔ سجدهٔ تحيت اولدى (وقام عتبة لا يدرى بما يراجعه ورجع الى اهله ولم يخرج الى قومه حتى اتوه
فاعتذر اليهم وقال والله لقد كلمنى بكلام ما سمعت اذناى بمثله قط فما دريت) اى ما علمت (ما اقول له) والحاصل
عتبه قالقوب نه امره مراجعت ايده جكين بيله ميوب سراسيمه وحيران عيالنه رجعت ايدوب نادى قومه چقمدى
تا قومى مجلس عتبه يه پانهادهٔ ثقل وعتاب ولوم ايلديلر قومنه بسط منديل اعتذار ايليوب ديديكم بجلال پروردكار
عالم محمد صلى الله عليه وسلم بكا بر كلام له ناطقه پرداز اولديكه اول كلامك جزالت مبانى ونخامت معانيسنى هيچ
بر كلامده ايشتميوب مبهوت اولوب نه سويليه جكم بيلمدم ديدى (وقد حكى عن غير واحد ممن رام معارضته
انه اعترته روعة وهيبة كف بها عن ذلك) يعنى مناقضهٔ قرآن ومعارضهٔ فرقان قصد ايدن نيجه ارباب دانش
وفصاحتدن منقولدركه قصد معارضه ده دهشت وهراس كندويه مستولى اولوب محاولهٔ مجادله دن كف لسان
ايلدى (يحكى ان ابن المقفع) ضم ميم وفتح قاف وتشديد فاء مفتوحه ويا مكسوره وعين مهمله ايله بحلهٔ زنادقه دن
برداهيه ايدى (طلب ذلك ورامه وشرع فيه) مناقضهٔ قرآنه رغبت وصياغت هذيانله باب معارضه يه بدء وقصد
ايليوب (فمر بصبى يقرأ وقيل يا ارض ابلعى ماءك فرجع فمحى ما عمل) ظنامنسه كذر كاهده بر كودكه دوچار
اولديكه بو اية بلاغت نصابى تلاوت ايدر بقيهٔ ايتى سماعه توقف ايتميوب همانده منزل كاهنه رجوع ومنوال
قرآن مناقضه يه شايان زعم ايتديكى مهملاتنى صفحهٔ جريده دن حك وشست وشو ايليوب (وقال اشهد ان هذا
لا يعارض وما هو من كلام البشر) چون فصاحت وبلاغت حضرت قرآنى تفكر جزئيله تدبر ايلدى دست برسينهٔ
انصاف ايدوب والله بن شهادت ايدرمكه بو كلام بلاغت نظامه معارضه اولنمز وكلام جنس بشردن دكلدركه
تناقض بوله ديدى (وكان من افصح اهل وقته) ابن المقفع دقت فهم وحدت ذكاوفطنتده عصرينك فصيحترينى بكانه
روزكاردن ايدى (وكان يحيى بن حكم) فتح حاء مهمله وكافله (الغزال) تشديد زايله صنعة غزله نسبت وتخفيفله
حيوان معروف كه آهودر شعراء سحرافرين اندلسدندر (بليغ الاندلس) فتح همزه ودال مهمله ايله اوبضمهما
وضم لام متفق عليهدر مغرب زمينده نام اقليمدر (فى زمنه يحكى) صيغهٔ مجهولله (انه رام شيئا من هذا فنظر
فى سورة الاخلاص ليحذو على مثالها وينسج) كسر وضم سينله (بزعمه) ضم وفتح زايله (على منوالها قال
فاعترتنى خشية ورقة حملتنى على التوبة والانابة) منوال كسر ميمله جلها ايلرك بز طوقيوب صاردقلرى معترض
خشبه والتدن عبارتدر استعارهٔ تخييليه ومكنيه ويا تمثيليه اوتبعيه خفى دكلدر مرويدركه اول شاعر ماهر
مناظرهٔ قرآنه قصد ايدوب اقصر سورهٔ فرقانيه دن سورهٔ اخلاصه نكاه التفات ايتديكه دستكاه قدرنده نسج تار
وپود اعجاز اولان كلام قديم طرز زيباسى تنظيره تصدور عمجه منوال سوره اوزره برنسج تازه طرحنه عزيمت
ايلدى نقل ايدركه بر دهشت ورقت مستوليه اولديكى اندن فراغت وجانب حقه رجوع وانابته باعث اولدى

فصل

(ومن وجوه اعجازه المعدودة) عند علماء الاعيان اعجاز متعددهٔ قرآن وجوهندندركه (كونه اية باقية لا تعدم
ما بقيت الدنيا مع تكفل الله تعالى بحفظه) قرآن جليل البرهانك صفحات ايامده بقاى دنيا ايله بردوام اولمسى
علامت باقيه وحفظ وحمايه سنه تكفل خداى لا يزالله برقرار اولمسى وجه اعجازدن شمارده در (فقال انا نحن
نزلنا الذكر وانا له لحافظون) ذكردن مراد قرآن مبيندركه ضميرله اكا راجع اولور قرآن جليلك حفظنى اشعارا
بيوررلركه بر عظيم الشان قرآن باهر البرهان تنزيل ايلدك وجلال وكبرياءمزله قرآنك حفظنه وفرقانك حملنه نكهبانز
ولذا ورد اهل القرآن اهل الله وخاصته (وقال لا يأتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه الاية) تنزيل من حكيم
حميد اى لا يجد اليه سبيلا من جهة من الجهات ما يبطله ولا يكون قبله ولا بعده ما يكذبه (وسائر معجزات الانبياء

انقضت بانقضاء اوقاتها فلم يبق الا خبرها) سائر پيغمبران ديشانانك اية ومعجزه لرى عصاى موسى وناقهٔ صالح وانفلاق بحر اسا انقطاع ساعاتلريله كذران ايدوب بعد عصرهم وزمن وجودهم وجود معجزلرى ناپيدا وهمان عند ارباب الاثر خبرلرى روزكارده يادكار قالدى ✱ وانما المرء حديث بعده ✱ فكن حديثا حسنا لمن وعى (والقرآن) مبتدء (العزيز الباهرة آياته الظاهرة معجزاته على ما كان عليه اليوم) تعريف اليوم الان اساتعريف حضورى ايچوندر والجار والمجرور خبر المبتدء ومابينهما صفات القرآن (مدة خمسمائة عام وخمس وثلاثين سنة) تاريخ مصنف عليه الرحمه در (لاول نزوله الى وقتنا هذا حجته قاهرة ومعارضته ممتنعة) لامحة المبانى لامعة المعانى اولان قرآن بديع ومنيع اول مباديدن الان على ما كان عليه در ابتداى شرف نزولندن الى يومنا هذا بشيوز اوتوز بش سال مدتدركه بينه سى غالبه ومناقضه سى امر مستحيلدر (والاعصار كلها طافحة باهل البيان وحملة علم اللسان وائمة البلاغة وفرسان الكلام وجهابذة) فتح جيم وكسر موحده ايله جمع جهبذه يعنى مهرة (البراعة) مصدر برع اذا فاق يعنى ارباب قرى وامصاردن هر بر عصر اهل فصاحت وحفظهٔ لغاتله مملو وخطباى بليغ البيان وفرسان ميدان ومهرهٔ صنايع فائقه ايله مشحونه در (والملحد فيهم كثير والمعادى للشرع عتيد) تاء مثناته حاضر معناسنه وبعض نسخده نوناله شرير معناسنه وملحد اسم فاعل من الحد عن الحق اذا مال ومنه لحد القبر كما قال الراغب الالحاد ضربان الحاد الى الشرك بالله والحاد الى الشرك بالاسباب والاول ينافى الايمان ويبطله والثانى يوهن عراه ويحل عقدته والحاصل راه حقدن كروهٔ باطله ميلان ايدن ارباب الحاد اعصارده بسيار وشرعك خلافنه مقام نكيرده اولان مهيا ومترصدلكين فرصتدرلر (فامنهم من اتى بشئ يؤثر) اى يروى فى معارضته (ولا الف كلمتين فى مناقضته) ارباب الحاد وزنادقه دن برى معارضهٔ قرآنده روايت اولنور شيئله دغدغه فرماى اتيان اولمدى ومناقضهٔ فرقانده ايكى كلمه تأليفنه قدرتياب اولمدى (ولا قدر فيه على مطعن صحيح) وقرآن حكيمده بر محل بولمديكه طعن صحيح وياعيب صريح تعليق ايليه (ولا قدح) القدح ذكر المعايب يقال قدح فى نسبه وعرضه اذا ذمه وقدح الزناد ضرب به لاجل النار والمراد الاول لكن فيه تورية بالثانى لقوله (المتكلف من ذهنه فى ذلك الا بزند شحيح) ارباب كلفت وتعسف كندى ذهن وفكرندن طعن قرآنه قداحه زن تعبير اولدى الازند بخيل ايله يعنى خيبت وخسارتدن غيرى شرر مشيره اظهار ايتمدى (بل المأثور عن كل من رام ذلك القاؤه فى العجز يديه والنكوص على عقبيه) بلكه حضرت قرآنه قصد طعن ايدنلردن همان دستيله نفسنى مهالك ومهاوئ عجزه انداخته ورجعت قهقرى ايله خلفنه روكردان اولدق روايت ومشاهده اولندى

فصـــل

(وقد عد جماعة من الائمة ومقلدى) فتح لام ايله (الامة فى اعجازه وجوها كثيرة) يعنى علماء سلف وفضلاى خلفدن بركروه عليه قرآن كريم اعجازندن وجوه بسيار تعداد ايلديلر (منها ان قارئه لا يمله) فتح ميم وشد لام ايله اى لا يسأمه (وسامعه لا يمجه) ضم ميم وتشديد جيم ايله اى لا يكره تكراره على سامعه يقال مج الشراب اذا رماه من فيه فاقيم الاذن مقام الفم واللفظ مقام الماء فاستعير لتركه استعارة تبعية اومكنية (بل الاكباب على تلاوته يزيده حلاوة وترديده يوجب له محبة لا يزال غضا طريا) يعنى اعجاز قرآن جليل البرهاندندركه قرآن شريف قارى يه سأمت وملل وسامعنه ترك وكسل كلمز بلكه تلاوتى اوزره اقبال وتكريرنه كوشش لذتى بر زياد ومودتى موجب ومزداد ايدوب كل رخسارهٔ مبانيسى تازه وترو ثمرهٔ معانيسى فى شكر آسا دائم وبر تردر (وغيره من الكلام ولو بلغ فى الحسن والبلاغة مبلغه يمل مع الترديد ويعادى) فتح دال مهمله ايله اى يكره فى الطبع (اذا اعيد) كلام حقك غيرى كلام خلق ولو حسن وبهاده تمام نظام مرامه رسيده اولسون تكررى سمعه ملل واعاده سى طبعه كره وزلل ايراث ايدر لقوله صلى الله عليه وسلم فضل كلام الله على غيره كفضل الله على خلقه (وكتابنا يستلذ به فى الخلوات ويؤنس) بالهمز ويسهل وبالنون مخففا ومشددا (بتلاوته فى الازمات) فتح همزه وزاء ايله جمع ازمة بفتح فسكون وهى الشدة كما فى الحديث اشتدى ازمة تنفرجى ولام خلوات وزاى ازمات ساكنات فى المفرد والجمع لانه اذا جمع على فعلات يسكن فى الاسماء ويحرك فى الصفات معاشر الامة المحمدية كتاب كريم قرآن عظيمله تنهالرده تلذذ وشدت وغمرتده تلاوتى ايله تأنس اولنور يعنى خلوت وجلوت ومحنتده انيس وغمكسار اولور (وسواه من الكتب لا يوجد فيها ذلك حتى احدث صحابها الها لحونا وطرقا يستجلبون بتلك اللحون تنشيطهم على قراءتها) كلام قديمك غيرى مؤلفات مصنوعه ومركبات موضوعه ويازبور آسا كتب منزله نك برنده ذكر اولنان انس وسماع وصفا بديدار دكلدر تاكم اربابى اول كتبه نيجه لحون ونغمات طريق موسيقى اوزره مقامات احداث ايليوب اصول ترنمات سببيله استجلاب نشاط

وقراءتنه فرينده ايدرلر (ولهذا) قرآن جليل الشان حسن بيانله پر عنوان وانواع لحانله اتياندن مستغنى اولدى يعنى اجلدن (وصف رسول الله صلى الله عليه وسلم القرآن بانه لا يخلق) فتح يا وضم لام ويا ضم مثناة وكسر لام ايله اى لا يبلى (على كثرة الرد) مع كثرة ترديده (ولا تنقضى عبره) كسر عين وفتح موحده برله جمع عبرة (ولا تفنى عجائبه هو الفصل ليس بالهزل لا يشبع منه العلماء ولا تزيغ به الاهواء ولا تلتبس به الالسنة) روايتكردهٔ ترمذى اولان خبرده خطيب منبر نه پايهٔ افلاك صلى الله عليه وسلم وصف قرآنده بو وجهله نعتخوان اولديكه فرقان جليل كثرة ترديد وتكثير ايله تغير بولمز ومواعظ پر عبرى بى نهايه وعجايب مبانى وغرايب معانيسى نفادوفنا بولمز قرآن مستطاب فصل خطاب حق ايله باطل ميانه سن تميزده بالغ درجهٔ نصاب هر امرى راست وصواب وانده بازيچه وحخف نايابدر علماى دين واهل يقين تدبر وتبصر وعبارت واشارت جمتندن قرآن شيرين اداده سيرا وليوب عشاق سر بازان محبت قرآن سبيله طريق راستدن هوايه دلبند وميال اولمز وقرآنله تمسك ايدوب لغات مختلفهٔ متناقضه ده التباس واشتباه ايتمزلر (هو الذى لم ينته الجن حين سمعته ان قالوا انا سمعنا قرآنا عجبا يهدى الى الرشد) اول قرآن باهر البياندركه پريان نصيبيندن بر طائفه انى سماع ايدوب صفايله قوملرينه رجوع ايتدكلرى حينده برلر من جهة الجزالة والفخامة مقر وعجيب استماع ايلدك كه صوب صوابه ارشاد وهدايت ايدر ديملرنده توقف ايتمديلر (ومنها جمعه لعلوم ومعارف لم تعهد العرب عامة ولا محمد صلى الله عليه وسلم قبل نبوته خاصة بمعرفتها ولا القيام بها ولا يحيط بها احد من علماء الامم ولا يشتمل عليها كتاب من كتبهم) يعنى جملهٔ اعجازندركه قرآن حكيم علوم كليه ومعارف جزئيه يى جامع اولديغيكه نه عامهٔ قوم عرب ونه قبل النبوة اول سيد ستوده نسب معرفهٔ قرآنيه ايله دانا ونه معرفتنه قيامه عارف ايديلر واحبار يهود ونصارى وغيريدن برينك علمى اول معارفى محتوى وكتب امدن بر كتاب قرآن شريف معارفنى جامع ومشتمل اولمدى (تجمع) بصيغة المجهول (فيه من بيان علم الشرائع والتنبيه على طرق الحجج العقليات والرد على فرق الامم ببراهين قوية وادلة بينة) دخى قرآن عظيمده علم شرايعك اصول وفروع نقليه وانناى تعبيراتده انواع دلالات عقليه سنه تنبيه وياندن نيجه احكام جمع اولنوب حجج قاهره ودلائل ظاهره ايله مترصدان كمين ضلال اولنلرا اوزره ردى تنبيه تنبيه ايله جمع بيورلدى (سهلة الالفاظ) اى المبانى (موجزة) بصيغة المفعول (المقاصد مختصرة المعانى (رام المتحذلقون) حاء مهمله وذال معجمه ايله لام للمبالغة ويا براى مطالبه زياده قيلندى اى قصد المبالغون فى الحذاقة واظهر المهارة فى الفصاحة (بعد ان ينصبوا ادلة مثلها فلم يقدروا عليها) حذاقت ومهارتده سرخيل قافلهٔ بلاغت اولنلر فى الجملة ميدان مناظره ده كا لنظير ودليل نصب ايلدكلرندنصكره مقصوده ظفرياب اوله مديلر فاين الثريا من يد المتناول (كقوله اوليس الذى خلق السموات والارض بقادر على ان يخلق مثلهم) اسمان وزمينى مع كبر وجودهما وسعة قدرهما آفريده قلان خداى جهان افرين مع صغر جسمهم وجرمهم انلرمانندى خلق افريده وايجاده قادردر كليد در بلى جناب كبرياسندن جوابدر ابتداء وانتهاء خلق وانشايه الله تعالى قادردر وهو الخلاق العليم (وقل يحييها الذى انشأها اول مرة) اى لبقاء قدرته ووفق ارادته وقابلية المادة على حالته (وهو بكل خلق عليم) باعضائه واجزائه (ولو كان فيهما آلهة الا الله) (اى غيره) (لفسدتا) اى لخرجتا عن نظامهما واختلتا عن مرامهما لوجود التمانع من تمامهما آية شريفه برهان قوى قطعيدر اقناعى دكلدر وبرهان تمانع ايله تسميه اولنور امدى آية اولى وثانيه حشر ومعاد جسمانى يى انكار ايدنلره رداولور (الى ما حواه من علوم السير) بفتح فكسر جمع سيرة (وانباء الامم والمواعظ والحكم) بكسر ففتح (واخبار الدار الاخرة ومحاسن الاداب والشيم) بكسر ففتح فى جميع الابواب يعنى اخبار انبيا واصفيا واحوال امم پيشين وترغيب وترهيبى مشتمله مواعظ وپند وتكميل نفوس انسانيه يى مرشده كلمات حكمت اميز وپيام بهشت سرور انكيز واخبار دوزخ دهشتخيز ومحاسن آداب واخلاقدن قران مجيدك جمع واشتمالنه منضم اولنجه بهدل يادكردهٔ موتى اولان معارف جملهٔ اعجازندندر (قال الله جل اسمه) ومسماه (ما فرطنا فى الكتاب من شئ) يعنى فصول وابوابى جامع قرآن جليلده ارباب البابك محتاج اليه اولديغى شئ ترك ايتمدك (ونزلنا عليك الكتاب تبيانا لكل شئ) حبيبا سنك اوزريكه امر دينده محتاج اليه اولان امورى مبين كتاب جليل انزال ايلدك (ولقد ضربنا للناس فى هذا القرآن من كل مثل) بدرستى صور مبانئ حسيه دن اقتباس معانئ حقيقيه ايتملريچون ناسه بعض امثال حكميه بيان ايلدك (وقال صلى الله عليه وسلم) على كرم الله وجهه طريقندن تخريج كردهٔ ترمذى اولان خبرده سلطان انبيا برهان اصفيا عليه التحايا بيورر (ان الله تعالى انزل هذا القرآن آمرا وزاجرا وسنة خالية) اى طريقة منيعة لمن كان قبلكم من الامم من خلا اذا ذهب ومضى (ومثلا مضروبا) جعل عين المثل مبالغة لكثرة استعماله على الامثال كغيره من الكتب الالهية وهى مقررة للمثل له لتنزيل

المعقول منزلة المحسوس يعنى بحسب المصالح حق تعالى قرآن كريمى لوح محفوظدن منجما انزال ايلدى واحيانا كان
اوندبا آمر وحراما اولمكروها ناهى وطريقهٔ منيعه پيشين والسنهٔ جاريه ده معين ومبين اولديغى حالده نازل قيلدى
(فيه نبأكم) بالرفع كالمعطوف عليه ان كان نائب فاعل مضروبا فهو بتقدير مضاف اى مثل نبأكم اما نبأكم مبتدا
اولورسه فيه لفظى مقدم خبر اولور وجمله حاليه در (وخبر ما كان قبلكم ونبأ ما بعدكم وحكم) بفتحتين (ما بينكم) خبر
ونبأ مترادفان للتفنن ايراد اولندى ولفظ ما شامل لمن يعقل تغليبا للاكثر وخطاب امته ويا صحابه يه توجه ايدر يعنى
معاشر الامه سزه متعلق اولان خبر وپيغام امم سالفه وپيشين وپيام پسين وميانه كزده ما يحتاج اليه اولان
حكم قرآن مبينده موجوددر (لا يخلقه) ضم يا وكسر لام ايله اى لا يبليه طول الرد (ولا تنقضى عجائبه) كثرة
تردادى انى تغيير ايتمز وغرايبى رسيدهٔ پايان اولماز (هو الحق ليس بالهزل) قرآن حكم عدل وبيان فصل خطابده
جد وصوابدر (من قال به صدق ومن حكم به عدل ومن خاصم به فلج) فتح فا ولام وجيم ايله اى غلب (ومن قسم به
تخفيف سين ويا تشديد ايله اى عين قسطه (اقسط ومن عمل به اجر) صيغهٔ مفعول ايله (ومن تمسك به هدى الى صراط
مستقيم) يعنى اول ذاتكه قرآن ايله قائل اوله راست وصادق وامريله حكم ايليه حكمنده عادل وقرآن حكمنجه
دشمنانله مخاصمه ايليه مطلوبه ظفرياب وهر كسك قسط ونصيبن قرآنه مطابق حكم ايليه امرنده عدل وحكمنده
اصابت ايلدى وموجب قرآن ايله كاركر اولان عمل اوزره مثاب وانكله علما تشبث وعملا تعلق ايلين مذهب قويم
ودين مستقيمه رهياب وهدايت قلندى (ومن طلب الهدى من غيره اضله الله ومن حكم بغيره قصمه الله تعالى)
وسيلهٔ وصول درگاه كبريا اولان قرآن محترم وباب الله الاعظمك غيرى بابده طلبكار دخول هدا اولانى پادشاه
غيور جل شانه حضرتلرى درگاهندن دور ووصول مأمولدن نابينا ومحجور ايدر وحكم وفصل قضاء قرآنه
رضا داده اولميوب فرمان قضا جريانندن عدول ايلينى الله ذو الجلال كسر واهلاك ايلدى وفى الحديث
(استغنوا عن الناس ولو بقصمة السواك) پارهٔ مسواك (هو الذكر الحكيم والنور المبين والصراط المستقيم وحبل الله
المتين والشفاء النافع) قرآن كريم حكم واحكامى مشتمل ونور رخشنده وشبچراغ درخشنده ومنزلگاه فوز
وسعادت وكرامته شاهراه استوار وعهد وامان قوى ومتين مولاى معين وهر درده داروى برء الساعه وشفاء
مبيندر (عصمة لمن تمسك به) بو فقره وماقبلى آيهٔ واعتصموا بحبل الله كريمه سندن اقتباسدر ذيل فرقانه تشبث
ايدنه قرآن معتصم ونگهباندر (ونجاة لمن اتبعه) تشديد تاء فوقيه ايله وعلما وعملا پيروى اولانه قرآن فلاح
ونجاتدر (لا يعوج) بتشديد الجيم (فيقوم) فتح واو مشدده ونصب ميمله يعنى صوب استقامتدن ميل وعدول
ايتمزكه تقويم وعدالته محتاج اوله (ولا يزيغ فيستعتب) ومنهج حق وصوابدن روگردان وميال اولمازكه مستحق لوم
وعتاب اوله استعارهٔ مكنيه وتخييليه صورتنمادر (ولا تنقضى عجائبه ولا يخلق) بالوجهين (على كثرة الرد)
نه غرايبى رسيدهٔ پايان ونه ترداد وتكرار ايله كهنه اولور ولله در ولى الله الشاطبى قدس سره * وخير جليس لا يمل
حديثه * وترداده يزداد فيه تجملا (ونحوه) مع اختلاف فى المبنى معناده خبر مذكوردر ماتديدر (عن ابن مسعود وقال
فيه) روايت كرده حاكم اولان خبر لطيفكه ابن مسعود رضى عنه المعبود بالسعد والحق يوررر (ولا يختلف) بالفاء يعنى
قرآن عظيم جاى اختلاف دگل بلكه مبنى ومعناسى بر وجه ايتلاف وقوع يافته وهيچ كس انك تخالف يسيرن دخى
بولمدى ولو كان من عند غير الله لوجدوا فيه اختلافا كثيرا (ولا يتشان) بعد الالف تشديد نونله مأخوذ من الشن
كهنه پوست خشك يعنى طلاوتى برقرار وحلاوتى بردوامدر (فيه نبأ الاولين والاخرين) عالم دنياده اخبار ماوقع
وعقباده انباء ماسيقع قرآن كريمنده مندرجه در (وفى الحديث) اى القدسى (قال الله تعالى لمحمد عليه السلام انى
منزل عليك) منزل تخفيف وتشديد ايله (توراة حديثة) اى كتابا قريبة العهد وجيدة الانزال (تفتح بها اعينا عميا واذانا
صما وقلوبا غلفا) غشاء قلب ابن ابى شيبه روايتنده مرسلا نقل اولنان خبر قدسى اثرده خالق بيهمتا عز وعلا جناب
سيد الورى عليه التحايا يه بيورركه حبيبا سنك جانبكه توريهٔ آسا قريبة العهد بر كتاب مستطاب القا وانزال ايديجى يم
كه اول كتاب جليل ايله نابينا ديده لر وناشنيد قولاقلر ومغطاة وپوشيده دللر راه حق بينا وسماع صدقله
گوشنا وگوكلر روشنا اولور (فيها ينابيع العلم وفهم الحكمة وربيع القلوب) اول توراتده منابع علوم كثيره
ومعارف غزيره وعوارف حكم ربانيه نابته وبستان حقايقنده ازهار قلوب نشئه يابدر (وعن كعب الاحبار)
رضى عنه الغفار (عليكم بالقرآن فانه فهم العقول ونور الحكمة) يعنى مبانى قرآنى اخذ ومعانيسنه ملازمت ايدك
زيرا قرآن جليل سر منزل فهوم خردمندان وفحول ونور چشم بصر وبصيرت ذوى العقولدر (وقال الله تعالى ان هذا
القرآن يقص على بنى اسرائيل) اى اليهود والنصارى (اكثر الذى هم فيه يختلفون) يعنى قرآن مبين يهود ونصارانك

كندو

كندو كتابلرنده اشتباه واختلاف ايلدكلرى احكامى انلره بيان وحكايه ايدر والحاصل قرآن عظيم كتب
منزلهٔ پيشين احكامنى جامع وموضحدر (وقال هذا بيان للناس وهدى الايه) وموعظة للمتقين قرآن عاليشان
احوال واحكام خلق مبين ومافيه كمالهم اولان اموره رهنما واعمال ارباب تقوايه نصايحدر (تجمع) فيه بصيغة
المجهول (مع مجاوزة الفاظه وجوامع كلمه اضعاف ما فى الكتب قبله التى الفاظها على الضعف) بكسر الضاد
المعجمه اى التزايد (منه) ضمير قرآنه راجعدر (مرات) يعنى فرقان جليل اختصار مبانيله باعتبار اكثار المعانى
انبياى متقدمين حضراتنه شرفيافتهٔ نزول بيوريلان كتب منزله معانيسنك اضعافيدركه كتب سماويه تكثير
كلماتى ايجاب ايدر اطناب اوزره مشتمل اولمغين من جهة المبانى قرآن شريف ربانى كرات ايله متزايد وبسياردر امدى
حضرت قرآن بحسب البلاغة والفصاحة موجب اعجاز محتوى ايجازدر (ومنها جمعه فيه بين الدليل والمدلول)
واعجاز قرآن وجوهندندر رب كريم قرآن قديمنده برهان وتبيان بينى جمع ايلدى (وذلك) معرض بيانده ذلك
الجمعك سببى (انه احتج بنظم القرآن وحسن وصفه) بعض نسخده واو بدلى را ايله وصف مقيددر (وايجازه) دراصل
دلجى (واعجازه وبلاغته وانثاء هذه البلاغة امره ونهيه ووعده ووعيده فالتالى له يفهم مواضع الحجة والتكليف
معا من كلام واحد وسورة منفردة) عن غيرها مما هو حجة او محتج عليه يعنى حق جل وعلا على ما اراد اثباته نظام
بديع قرآن ايله حجت اقامه بيورروب سلك مبانيده جواهر معانيسنى ادخال وقوالب مقاماتنده زرانددود كلماتنك حسن
وضعى واندك عبارتله بسيار معنا اتيانيله برهان اثبات ايلدى وامر ونهى ووعد ووعيدى بلاغهٔ مذكوره
خلالنده مندرجدر پس معانى قرآنى ادراك ايدن قارى باعتبار مبانيه هر جاى حجت وتكليفى بيان علومده برابر
منطوق ومفهوم كلام واحده ويا سورهٔ منفرده دن درك وفهم ايدر مثلا فلا تقل لهما اف جليله سنده ورود ايدن
نهى تحريم تأفيفه حجت اولديغندن غيرى تحريم غير الاف بالطريق الاولى ادراك اولنور وسورهٔ كوثرده فصل لربك
وانحر كريمه سى هم صلوهٔ عيدك وهم قربانك وجوبنه حجت وقضيه ده ايكيسيله مكلف اولديغن اذعان ايدر (ومنها
ان جعله فى حيز) فتح حاء مهمله وتشديد تحتيه مكسوره ايله مقام ومحل (المنظوم الذى لم يعهد ولم يكن فى حيز
المنثور) وجملهٔ اعجازدن بريسى حق تبارك وتعالى كلام عزيز ونظم جليلنى حيز كلام منظومده قلمه سيدركه انك
مانندى اقسام منثور متفرقده معروف ومعهود اولمدى يعنى قوافى ابيات واشعار اساذى قرائن قيلوب هيئة
منظومدن بيرون قيلدى (لان المنظوم اسهل على النفوس واوعى للقلوب واسمح) حاء مهمله ايله تفضيل من السماح
جود وكرم معناسنه (فى الاذان) مد همزه ايله جمع اذن والمراد بها الاسماع (واحلى على الافهام) زيرا كلام منظوم
درك مبانيده نفوس اوزره اسانتر واخذ معانيده براى قلوب احفظ وسماعه اجود وذهن وفهمه شيرينتردر
(فالناس اليه اميل والاهواء اليه اسرع) امدى كلام منظومه خلق مائلتر وخواهش وهوالرى نظمه اقبالده
اسرعدر والحاصل نجم كلام سبحانى نه نظم وقوافى شعرا طريقه سى اوزره نه سجع خطبا اداسنجه بلكه كلام بديع
منبعدركه مخلوق وكلامنه مباينددر (ومنها تيسيره تعالى حفظه لمتعلميه وتقريبه على مستحفظيه) جملهٔ اعجازدن
بريسى دخى مولاى عليم تعلم قرآن مراد ايدنلره نظرا حفظنى تيسير وتهوين وغيبا طالب حفظ اولانه تسهيلدر
(قال الله تعالى ولقد يسرنا القرآن للذكر فهل من مدكر) (وسائر الامم لا يحفظ كتبها الواحد) اى كل ما يطلق عليه
الواحد لام براى عهد ذهنى ومعناده نكره وسياق نفيده عموم افاده ايدر (منهم فكيف الجماء على مرور السنين عليهم)
امم سائره مع طول اعمارهم وامتداد ازمنتهم انلردن بر فرد حفظ كتابلرينه قادر اولمزدى فكيف جم غفير وجمع كثير
قدرتياب اوله لر (والقرآن ميسر حفظه على الغلمان فى اقرب مدة) اما بحمد الله قرآن مجيد حفظى كودكانه بحسب
جودة الذهن نزديكتر مدتده اسان وميسردر (ومنها مشاكلة بعض اجزائه بعضا) واعجاز قرآن جمله سندن بريسى
دخى تناسب مبانى وتجاذب معانيده قرآنك بعضيسى جزء ديگر بنه مشابهتيدر (وحسن ائتلاف انواعها والتئام
اقسامها وحسن التخلص من قصة الى اخرى) وانواع تلك الاجزاء اولان امر ونهى ووعد ووعيد وقصه وموعظه نك
حسن امتزاجى وسلامت تركيب وسلاست ترتيبنده اقسامنك توافقى وبر قصه دن ديگر حصه يه حسن انتقاليدر
(والخروج من باب الى غيره على اختلاف معانيه وانقسام السورة الواحدة الى امر ونهى وخبر واستخبار ووعد
ووعيد واثبات نبوة) على بمعنى مع وضمير معانيه قرآنه راجع اولور يعنى مع اختلاف معانى القرآن بر نوع كلامدن
نوع اخره انتقال وسورهٔ واحده نك امر وزجر وخبر واستفهام واثبات نبوته انقساميدر مثلا وجوه مقرره آيهٔ واحده
ضمننده مندرجه بيورلديغى قالت نملة يا ايها النمل ادخلوا مساكنكم لا يحطمنكم سليمان وجنوده وهم لا يشعرون
آيهٔ كريمه سنده مع زيادة الاعتذار مع التنبيه لهم بالنداء صورتنمادر حتى نمله نك عقلا منزله سنه تنزيلى وسائر

اشارت وایماء هویدادر (وتوحید وتفرید وترغیب وترهیب الی غیر ذلک من فوائده دون خلل یتخلل فصوله) وتوحید فی الذات وتفرید فی الصفات وبالمثوبه طاعتنه رغبت وبالعقوبة معصیتندن رهبت امثالی مفهوما الی ماذکر من الفوائد والعوائد انواعی خلل بذیرا ولمقسزین جلوه کر صحایف شهود اولان اشیاء جملهٔ اعجازدندر (والکلام الفصیح اذا اعتوره مثل هذا ضعفت قوته ولانت جزالته وقل رونقه وتقلقلت الفاظه) فی الاصل قلقله عنغله حرکتدر ویقال تقلقل فی البلاد اذا اطال سفره فاستعیر لتنافر الکلام الطویل اما کلام فصیح بشر ولو منهج صحیح اوزره برورده اولوب تخلل فصولله تداول اولندیغی حالده مرتبهٔ فن بلاغتدن دور ودرجهٔ فصاحتدن مهجور اولوب صلابت وشدتی عکسنه منقلبه وبها وبهجتی ارزان واندلک ومبانی ومعانیسی مضطربه ومختلفه اولور (فتأمل) تدبر فی بیان المراد (اول) سورة (ص) والقرآن ذی الذکر (وما جمع فیها من اخبار الکفار وشقاقهم) انباء نجاردن حضرت سید الابرار خلافنه اولملری بل الذین کفروا فی عزة وشقاق آیه کریمه سیله حکایه اولنمشدر (وتقریعهم باهلاک القرون من قبلهم) کم اهلکنا من قبلهم من قرن فنادوا ولات حین مناص قول شریفیله انلردن پیشین اهل قرونی هلاک بیورمغله کفاری توبیخ وتخویف ایلدیکی (وماذکر من تکذیبهم لمحمد صلی الله علیه وسلم وتعجبهم مما اتی به) وعجبوا ان جاءهم منذر منهم وقال الکافرون هذا ساحر کذاب کریمه سیله کفار بدکردارک جناب سید المرسلین حضرتلرینی دروغه نسبت واول حضرتک طرف الهیدن اتیان بیوردیغی اموره تعجب کتان اولملری ذکر وتقلندن (والخبر عن اجتماع ملائهم علی الکفر) فقالوا اجعل الالهة الها واحدا ان هذا الشئ عجاب آیهٔ جلیله سنده صنادید قریشک عمر بن الخطاب رضی الله عنه اسلامندنصکره ابی طالب خانه سنده جمع وکفر اوزره اجتماع واتفاقلری خبری (وما ظهر من الحسد فی کلامهم) من قوله تعالی حکایة عن مرامهم ءانزل علیه الذکر من بیننده جناب شجراغ نبوته کلام بدفرجاملرندن ظاهر اولان (وتعجیزهم) فلیرتقوا فی الاسباب آیتیله انلری تعجیز (وتوهینهم) جند ما هنالک مهزوم من الاحزاب جلیله سیله کفاری تحقیر (ووعیدهم بخزی الدنیا والاخرة) عالم قناده هز یمتلری وبقاده اذاقهٔ عذاب الیم ایله وعیدی (وتکذیب الامم قبلهم) امم سالفه انبیا ورسلی دروغه نسبت واسناد ایتملری (واهلاک الله تعالی ایاهم) قهارذو الجلال اول مکذبینی هلاک وبرباد وحقلرنده کذبت قبلهم قوم نوح تعمیه سن ازال (ووعید هؤلاء مثل مصابهم) وما ینظر هؤلاء الا صیحة واحدة ما لها من فواق آیهٔ جلالت فرماسیله استیصال امم پیشین اسا قریش واحزابه وعید شدیدی (وتصبیر النبی صلی الله علیه وسلم علی اذاهم وتسلیته بکل ما تقدم ذکره) دخی حضرت نبی محترمی صلی الله علیه وسلم صبر اوزره حمل وانلرک تکذیب حضرتنده مبالغه‌لرین اصبر علی ما یقولون کلام تسلیت بخشا سیله شکیبه ارشادی وجمله بیانی کذارایدن احوال پرملاله تسلی بیوردیغی امور کلیه نک سورهٔ شریفه صادده جمع بیورلمسنه نکاه اعتبار له تأمل وتفکر ایله (ثم اخذ) ای شرع بعد تسلیته (فی ذکر داود) واذکر عبدنا داود ذا الاید انه اواب عنوان شرفبخشاسیله جناب خلیفة الالهک ذکرنه شروع مرغوب بندهٔ خاص داود علیه السلامی یاد ایله که داود درکاه کبریا وباب مولی یه کثیر الرجوعدر بیورملری ضمننده قانت کذلک ملازم الباب ولا تلتفت الی ماصدر من اصحاب الحجاب تسلیتنی ایما وایجاب ایدر (وقصص الانبیاء) حکایات سلیمان وایوب وابراهیم واسحق ویعقوب صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلیهم اجمعین حضراتنی مشتمل اولان ثنا وکریم عطاذکرنه شروعنی تأمل ایله (کل هذا) مماذکر فی ص (فی اوجز کلام واحسن نظام) موجزتر کلام واتم مرامده ایراد بیان بیورلمشدر (ومنه) من اعجاز القرآن او من هذا القبیل الذی ذکر فی اول ص من اعجاز الفرقان (الجملة الکثیرة) الجمل الکثیرة ایراد بیورلمق حسبان ایدی (التی انطوت علیها الکلمات القلیلة) یعنی من جهة المعانی جمل بسیاردرکه کلمات یسیره‌یی مشتمله‌در (وهذا کله) ای ماذکر جمیعه (وکثیر مما ذکرنا انه ذکر فی اعجاز القرآن الی وجوه کثیرة ذکرها الائمة لم نذکرها اکثرها داخل فی باب بلاغته) یعنی یاد کردهٔ ائمهٔ محققین اولان اعجاز قرآن وجوهندن بسیار وجوه اعجازی ذکرا عدلک زیرا انلرک نقل ایتدکاری وجوهلک اکثری باب بلاغته داخلدر (فلا یجب ان یعد) بصیغة المجهول وفی نسخة فلا نحب ان نعد بالنون فیهما (فنا مفردا) وفی نسخة منفردا (فی اعجازه الا فی باب تفصیل فنون البلاغة) تفصیل صاد مهمله ومعجمه ایله‌در یعنی تسهیل حفظ قرآن اسا اعجازی فن مفرد عد ایلمک ایجاب ایتمز مکر مشاکلهٔ اجزاء قرآن وحسن تخلصی فنون بلاغة تفصیلی بابنده علی حدة بلاغتدن فن مفرد عد اولنه (وکذلک) مثل ما هو داخل فی بابها (کثیر مما قدمنا ذکره عنهم یعد فی خواصه وفضائله لا فی اعجازه) بالجر یعنی اقوال ائمه‌دن ذکرلی تقدیم ایتدیکمز امورک بسیاری خواص وفضائل قرآندن معدوده‌در اعجازدن شمار قیلنمز (وحقیقة الاعجاز الوجوه الاربعة التی ذکرناها فلیعتمد علیها) وما به العجز اولان

حقیقة

حقیقهٔ اعجاز بالاده بر فصلده معقود اولان جهار وجه‌در امدی اول وجوه مفصله اوزره اتقان واستناد ایله (وما بعدها) جار وجوهدن ماعدا ذکر اولنان وجوه شئ فانما هو (من خواص القرآن وعجایبه التی لا تنقضی) قرآن جلیل الشان خاصه‌لری وبی پایان اولان غرایبی بیاندر والله ولی التوفیق

(فصـــل)

(فی انشقاق القمر وحبس الشمس) جرم قمر کرهٔ زمینک بوز یکرمی بخشندن بربخشی مقداری دیمشلردر بو فصل اعجاز اصل معجزات سرور کائنات علیه انور الصلاة حضرتلرندن ماه منیرک دونیم ومهرک احتباسی بیاننده‌در (قال الله تعالی اقتربت الساعة وانشق القمر) کفار لئام حضرت سید الانامدن طلبکار معجزه اولدقلرنده انکشت مه شکافیله ماه تابانک ایکی پاره اولدیغنه نص صریحدرکه ساعت بغایت قریب اولوب قمر ایکی شق اولدی (وان یروا آیة یعرضوا ویقولوا سحر مستمر) ای وان یروا معجزة یعرضوا عن الایمان بها ویقولوا سحر دائم اترادف الایات وتتابع المعجزات (اخبر تبارک وتعالی بوقوع انشقاقه بلفظ الماضی) صانع بیچون جل صنعه انشقاق قمرک وقوعنی لفظ ماضی انشق ایله اخبار بیوردیکه حقیقة تحقق وقوعنی ایجاب ایدر وبلاضرورة مجازه صرفی جایز دکلدر (واعراض الکفرة عن آیاته) کفار بدکارک معجزاتندن اعراض ایتملرینی اعلام وقوعنه دلالت ایدر زیرا قبل التحقق اعراض حقیق متصور دکلدر (واجمع المفسرون واهل السنة علی وقوعه) ولذا ارباب تفاسیر واصحاب تأویل ماه منیرک عهد رسالتده مشاهده بطریق المعجزه ایکی شق اولماسی وقوعنه اجماع واتفاق ایتدیلر مصنف علیه الرحمه نک اجمع المفسرون لفظیله تعبیرنده وجیه نظردر بو تعریضه تصدی ایدن شراح امام سجاوندی ونسفی وحسن بصریدن نقل ایله ان معناه سینشق عند الساعة قولیله تفسیر لرنده ایراد وابو اللیث دخی اکثر المفسرین قالوا ان هذا قد مضی قولیله خلافنه ذاهب اولمرندر وعلی تقدیر الخلاف عهد حضرتده انشقاق قمرک عدم وقوعی لازم کلمز زیرا احادیث صحیحه ایله تحققنه اجماع علما ثبوتیافته درهمان خلاف معنای آیتده دائر اولورکه ایا انشقاق آتی می مراد اولنه دیو (اخبرنا الحسین بن محمد الحافظ) ابو علی الغسانی (من کتابه حدثنا القاضی سراج بن عبد الله حدثنا الاصیلی حدثنا المروزی) تقدم ذکرهما (حدثنا الفربری) کسر فا وفتح را ایله (حدثنا البخاری) سلطان المحدثین علیه رحمة المعین (حدثنا مسدد) فتح دال مهملهٔ مشدده ایله بصری اسدی (حدثنا یحیی) بن سعید اخرج عن ائمة السنة (عن شعبة) بن الحجاج امیر المؤمنین فی الحدیث (وسفیان) بن عیینة الاعور الکوفی (عن الاعمش عن ابراهیم) النخعی (عن ابی معمر) فتح میمیله ازدی کوفی مخضرمی (عن ابن مسعود قال انشق القمر علی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم فرقتین) روایات اخریده فلقتین وشقتین وباثنتین وشقین واقعدر خادم عاقبت محمود عبد الله بن مسعود بیوررکه زمان مهر اسمان رسالتده ماه منور ایکی قطعه یعنی دونیم اولدی (فرقة) بدلیت ایله منصوب ویا رفعله مبتدأ اوله (فوق الجبل) برشقه‌سی جبل حراویا ابی قبیس بالاسنده (وفرقة دونه) وبرنیمه‌سی انک زیرنده ویا مقابلنده سنده ایدی (فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم اشهدوا) ظاهر خطاب کفاره درکه انلر اهل انکار ایدیلر یعنی نبوتم اوزره شهادت ایدک دیو خطاب ایلدی یاخود خطاب مؤمنینه شایان اولوب معنا معجزاتم اوزره شهادت وامته بیامرمی اولان دیعلک اولور (وفی روایة مجاهد) امام مشار الیه روایتنده خبر مقدم اوزره برزیاده ورود ایلدی (ونحن مع النبی صلی الله علیه وسلم) ابن مسعود بیوررکه بز معاشر اصحاب اول کوکب رخشندهٔ برج وفا علیه التحایا ایله بیله ایدک (وفی بعض طرق الاعمش ونحن بمنی) یعنی بز سوق منی ومکه‌ده ایدک (ورواه ایضا عن ابن مسعود الاسود) کما ذکر احمد فی المسند اسود موی الیه تابعی جلیل القدر اولوب هشتاد بار حج وعمره وهر دوشب ختم قرءآن تلاوتی معتادلری ایدی (وقال حتی رأیت الجبل بین فرجتی القمر) ابن مسعود بیوررکه تا جبل ابی قبیسی دو فرقهٔ قمر میانه سنده مشاهده ایلدم دیدی (ورواه عنه مسروق) خبر مسبوقی ابن مسعوددن امام مسروق دخی روایت ایلدیکه (انه کان بمکة) انشقاق قمر مکهٔ مکرمه‌ده وقوعیافته تعیشدر دیدی (وزاد) روایتنده مسروق جودت وزیاده ایلیوب ابن مسعود بیوررلر (فقال کفار قریش سحرکم ابن ابی کبشة) فتح کاف وسکون موحده وشین معجمه ایله برکسه نک لقبیدرکه قدیمادین جاهلیتی ترک ایدوب کوکب شعری یه پرستش ایلمشیدی اول بد پیمایان راه ضلال مهر برج رسالتی اول کسه یه تشبیه ایدوب ابن ابی کبشه سزه سحر ایلدی دیو هرزه کوی اولدیلر یاخود کبشه اول حضرتک همشیرهٔ رضاعیلری اولوب پدر رضاعیسی ابو کبشه ایله مکنی اوله (فقال رجل منهم ان محمدا ان کان سحر القمر فانه لا یبلغ من سحره ان یسحر الارض کلها فاسالوا من یأتیکم من بلد اخر هل رأوا هذا فأتوا فسالوهم فاخبروهم انهم رأوا مثل ذلک) قریش بدکیشدن برلئیم که ابو جهل زنیم اولمق مرویدر دیدیکم بدرستی اکر محمدک سحری ماه منیره تأثیری مقرر ایسه سحری جمیع اهل

ش

ارضه رسیده اولمق امر مستحیلدر دیار آخردن ورود ایدن مسافرین وتجاردن پرسان اولنق قمرك دونیم اولمسی
انلرك دخی مشهود باصرهٔ یقینلری میدر دیدی یاد آخردن قدوم ایدنلره سؤال ایلدكلرنده قمرك فرقتین اولدیغن معاینه
ایلدكلرین تحقیق اوزره خبرویردیلر (وحكی السمرقندی عن الضحاك نحوه) بوخبرمانندی سمرقندی دخی
نصا كدن . ا . داده اولورکه (وقال) ای الراوی (فقال ابوجهل هذا سحر فابعثوا الی اهل الافاق حتی تنظروا ازاوا
ذلك ام لا فاخبر اهل الافاق انهم راوه منشقا) ابوجهل دیدیكه بو امر انواع سحردندر اختلاف مطالعی دیده بان
اولنلره ادم بعث ایدلك تاكیم كوره سز ارباب افاق انشقاق قمری معاینه ایتدیلرمی دیدكده حین خلاف وشقاقده
اختلاف مطالعه دانا وبینا اولنلر وصف انشقاقله قمرك دونیم اولدیغن مشاهده ایلدكلرین اعلام ایلدیلر (فقالوا
یعنی الكفار (هذا سحر مستمر) نعت استمرارله برقرار برسحردر دیدیلر (ورواه ایضا) ای الحدیث السابق (عن ابن
مسعود علقمة) ابن قیس اللیثی حیات سرور كائناتده مهد وجودی تشریف ایلیوب صدیق وفاروق وذی
النورین وغیریلردن روایت بیورمشلردر (فهؤلاء الاربعة) مجاهد ویا ابی معمر واسود وعلقمة (عن عبدالله) یعنی
چار رواة خبر شق القمری عبدالله بن مسعود رضی الله عنهدن روایت بیوردیلر (وقد رواه غیر ابن مسعود كما رواه
ابن مسعود) روایه مومی الیه آسا اصحاب باصفادن نیجه سی دخی روایت بیورمشلر حاصلی روایة ابن مسعود روایة
شاذه دن معدود دكلدر (منهم انس وابن عباس) اول كروه علیه دن خادم رسول الله وترجمان القرآن حضراتیدركه
كرچه دوچشم جهان بینلریله نكاه ایتدیلرسه ده حاضر بالمجلس اولنلردن استماع وروایت ایلدیلر ومرسل صحابه
بالاجماع حجتدر (وابن عمر) روایة مسلم وترمذی اوزره وحذیفة ابن الیمان رواه ابن جریر وابن ابی حاتم وابی نعیم
وعلی بن ابی طالب كرم الله وجهه بنقل دیلمی مخرجی نایابدر (وجبیر بن مطعم) علی ما رواه احمد وبیهقی
(فقال علی من روایة ابی حذیفة الارحبی) فتح همزه وسكون راء وفتح حاء مهمله وموحدهٔ مكسوره ویاء نسبیه ایله
همداندن برقبیله یه نسبتدر وفی روایة الارجبی بالجیم بعد الراء الساكنة وفی اخری بالزای بدل الراء (انشق
القمر) بعض نسخده واو عاطفه ایله بركلام مسبوقه عطف ویا حكایه مراد اولنه (ونحن مع رسول الله صلی الله علیه
وسلم) یعنی قمرایكی شق اولدی وبز معاشر صحابه شمس تابان رسالت علیه التحیة ایله بیله اولوب انی مشاهده ایلدك
(وعن انس سأل اهل مكة النبی صلی الله علیه وسلم ان یریهم آیة فاراهم انشقاق القمر مرتین حتی راوا حراء بینهما)
حراء كسر حاء مهمله ومد وقصر وصرف وعدمی وتذكیر وتأنیثی مساویدر مكهٔ مكرمه دن منی جانبنه راهی اولانك
طرف یسارنده مكه یه اوچ میل مسافه برجبل پرنوردر (ورواه عن انس قتادة) روایة قتادة عن انس رضی الله عنه
اولان خبرده كفار مكه سرور انبیادن صدق نبوت ورسالتنه داله معجزهٔ باهره وعلامة ظاهره ارائه بیورمسن
طلب ایلدیلر كرتین انشقاق قمری انلره معجزه كوستردی تاكیم جبل حرایی انلر دوشقه میانه سنده كوردیلر
(وفی روایة معمر وغیره عن قتادة عنه) یعنی انس رضی الله عنهدن قتاده وقتاده دن معمر روایتنده ورود ایلدیكه
(اراهم القمر مرتین) ای شقتین ای فلقتین (انشقاقه) نصبله قمردن بدل اولور یعنی اهل مكه یه قمرك انشقاقن
دونیم اولمق حیثیتیله ارائه ایلدی یعنی بردفعه انكشت معجزه شكافله یك اشارتنده قمرایكی نیمه اولدی دیمكدر
والا معجز شق القمرك ایكی دفعه وقوعنه اشارت دكادر شیخ زین الدین العراقی منظومه سنده ※ وذلك مرتین
بالاجماع ※ والنص والتواتر السماع ※ دعوای تعددی سهو وغلطه محمولدر (ورواه عن جبیر بن مطعم ابنه محمد
وابن ابنه جبیر بن محمد) یعنی خبر شق القمر محمد بن جبیر پدرندن واندن دخی فرزند دلبندی جبیر نوفلی روایت ایتمشدر
(ورواه عن ابن عباس عبیدالله بن عبدالله بن عتبة) وخبر محترمدن دخی برادرزادهٔ ابن مسعود اولان نوادهٔ عتبه
عبیدالله روایت بیورمشدركه معلم عمر بن عبد العزیزدر (ورواه عن ابن عمر مجاهد ورواه عن حذیفة ابو عبد
الرحمن السلمی) ضم سین مهمله وفتح لامله مقری كوفه (ومسلم بن ابی عمران الازدی) مقصود مصنف علیه الرحمه
انشقاق قمر ماده سنك اسناد وروایتی شاذ اولمق توهمن نفی ودفع وتعدد صحابه وتابعینله ثبوتنی ایراد اولور
(واكثر طرق هذه الاحادیث صحیحة) بیننا وبین السلف اخبار مذكوره نك غالب طرقی پیوسته صحتدر (والایة
مصرحة) بكسر الراء وقصهٔ مسطوره ده اقتربت الساعة آیهٔ جلیله سنك دلالتی صریحه دربس تواتر معنویه ایله
متواتر اولمغه نزدیكتر اولور (ولا یلتفت الی اعتراض مخذول) ای متروك النصرة یعنی معتزله وجمهور فلاسفه
وملاحده اساتق قمرك مجازا اولسنه حمل ورأی فاسدلرنجه كه اجرام علویه نك عدم خرق والتیامنه قائل ومدلول
آیهٔ شریفه ایله حقیقتندن عادل اولان مخموران مكیدهٔ ضلال وابتداع اعتراضنه نكاه التفات اولنمز (بانه) ای الشان
(لو كان هذا لم یخف علی اهل الارض اذ هو شیء ظاهر لجمیعهم) اعتراض حكایی بیانده كه اكر انشقاق قمر وقوع یافته

اولیدی جمیع اهل ارض اوزره آشكار اولوب نهان اولمزدی (اذ لم ینقل لنا عن اهل الارض انهم رصدوه تلك اللیلة فلم
یروه انشق) خذلان خذلهٔ مرقومه نك بیان ایدوب اهل روی زمیندن بزه نقل اولنمدی كه انلر اول كیجه شق قمره منتظر
ومترصد اولوب شقاقنه نكران اوله لرده ملتئق اولدیغن كورمیه لر مع هذا قاعدهٔ اصولیه مضبوطه دركه روایهٔ مثبت
بلا شبهة روایة نافی اوزره مقدم ومعلومدركه ارباب نجوم قضیه دن غافلین ومقدمهٔ مطویه دن ذاهلین ایدیلركه شب
معهودده ترصد ایتدیلر مراد مصنف علیه الرحمه وقوعی فرض وبعد ذا خصمله میدان بیانده ارخاء عنان طریق
اوزره بیورر كه (ولو نقل الینا عمن لا یجوز علیه الوهم لكثرتهم علی الكذب لما كانت علینا به) ای بسبب نفیه علی فرض
ترصدهم (حجة) یعنی توافق وتواطؤی متعاضده دروغه نسبتلری جائز اولمیان راست كو یاندن بیله نقل اولنسه
ایدی فرضا ترصدلری اوزره انی نفی ایتملری اوزر بیزه دلالت قاطعهٔ ملزمه اولمیدی (اذ لیس القمر فی حد واحد
لجمیع اهل الارض) زیرا قمر جمیع اهل زمینه حد واحدده دكادر اختلاف مطالع وتباین مقاطع سببیله (فقد یطلع
علی قوم قبل ان یطلع علی الاخرین) وماه منیر ولایت خاوق اوزره پرتو انداز اولمدن قوم اخر اوزره نورافشان طلوع
اولور (وقد یكون من قوم بضد ما هو من مقابلیهم من اقطار الارض ویحول بین قوم وبینه) ای بین القمر (سحاب
او جبال) وكاهی قمر آی قومده جلوه نمای ظهور اولوركه اقطار زمیندن دیكر قومك مرئی سنده ناپیدا ویا بر قومله
قمر میانه سنه ابر وجبال آسا حائل ووقوعیله رؤیتی مانع اولور (ولهذا نجد الكسوفات فی بعض البلاد دون بعض وفی
بعضها جزئیة وفی بعضها كلیة وفی بعضها لا یعرفها الا المدعون لعلمها) یعنی قمر حد واحدده اولمدیغی اجلدن محو
احد النیرین بعض دیارده مشاهده وبعضیده اصلا موجود اولمیوب وبعض اوقاتده باعتبار بعض اجزائه جزئیه
ودیكرده كلیه وقوعیافته اولوب بعض بلادده ایسه خسوف وكسوفی معرفة علم نجومده ماهر وحاذق اولنلرك غیری
بیلمزلر (ذلك تقدیر العزیز) الغالب بقدرته (العلیم) المحیط علمه بارادته وحكمته (وایة القمر كانت لیلا) ومعجز شق
قمر هنكام شبده ووقوعیافته دركه وقتی مبهم وساعتی مجهول (والعادة من الناس باللیل الهدو) ضم هاء ودال وواو
مشدده ایله اویواوساكنة بعدها همزة (والسكون وایجاف الابواب) ایجاف سرعتله سد باب (وقطع التصرف
ولا یكاد یعرف من امور السماء شیأ الا من رصد ذلك واشتغل به) تاء فوقیه وموحده ایله یعنی غالب حالده خلقك
عادتی هنكام شبده سكونت وبند وسد در ودریچه ایله دركار بولنوب عجائبات سماویه دن برشیء احساس ایتمزلر مكر
قصد ارصد وعرفانده نظر ایله اعتنا ایدركسنه اوله (ولذلك) معجزهٔ مذكوره هنكام شبده حصولپذیر اولمغین
(ما یكون الكسوف القمری كثیرا) خبر كان (فی البلاد واكثرهم لا یعلم به حتی یخبر) بخلاف الشمس النهاری كسوف
قمری بعض دیارده وقوعیافتهٔ تعین اولمیوب حال انكه اكثر بلاد كسوف قمری بیلمزلر مكر وقوعیله اخبار اولنه (وكثیرا
ما یحدث الثقات بعجائب یشاهدونها من انوار ونجوم طوالع عظام تظهر فی الاحیان باللیل فی السماء ولا علم لاحد
بها) نیجه احیانده مهرهٔ فن هیئت فلكیات انوار سماویه واختر بزرك یادنباله داره هنكام شبده طلوع وظهورنی مشاهده
ومعاینه ایلدكلرین بیان ایده اولورلر مع هذا احذاق فن هیئتدن ماعدایه طلوع اختر معهوده معرفت ودانش نایابدر
(وخرج) بتشدید الراء (الطحاوی) قرای مصردن برقریه در صاحب تصانیف مهمه حافظ وعلامه مالكی ویا حنفی
اولان شیخ مومی الیه نسبتدر اوچیوز یكرمی برده عالم بقایه رحلت ایلدی (فی مشكل الحدیث عن اسما
فی الاصل وسما من الوسامة واوی همزه یه قلب اولندی ویا جمع اسم اوله (بنت عمیس) ضم مهمله وفتح میم وتحتیه
ساكنه وسین مهمله ایله ترجمه سی كذار ایلدی (من طریقین) ای باسنادین (انه صلی الله علیه وسلم كان یوحی الیه
ورأسه فی حجر علی فلم یصل) ای علی كرم الله وجهه (العصر حتی غربت الشمس فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم
اصلیت یا علی قال لا فقال صلی الله علیه وسلم اللهم انه كان فی طاعتك وطاعة رسولك فاردد علیه الشمس) ظرفیت
ویا بدلیه ایله منصوبدر (قالت اسماء فرأیتها غربت ثم رأیتها طلعت بعد ما غربت ووقفت علی الجبال والارض) وروی
وقعت (وذلك بالصهبا) مد وقصرله (من خیبر) صهبا خیبره برمرحله در یعنی اكابر ائمهٔ حنفیه دن امام طحاوی
مشكل آثارنده اسما بنت عمیس رضی الله عنها طریقندن دو اسناد ایله تخریج بیوردیلركه دراقتاب كونین فروز
رسالت علیه التحیه حضرتلرینه رشحات فیاضهٔ وحی الهی تقاطره شروع ایلدی حال انكه كلبن مطرای نبوة
سفالجهٔ كارمرتضوی یه سرنهادهٔ استراحت اولوب خدیو اشعهٔ سپاه خرشید حدود عصری تجاوز ایتدیككی
هنكامده هنوز مرتضی نماز عصری ادا ایتمشدی حالهٔ وحی تا افتابك غرقاب جویبار افق اولنجیه دك امتداد
بولغله انجلای وحی عقبنده یا علی اداء فریضهٔ عصر ایتدككی سؤالنه لب جنبان اولدیلر لا یا رسول الله جوابنی انشای
ابتأسف ایدیجك اول حضرت شهبازدیده لرین لانهٔ علیین طرفنه بوجهله بال انكیز نیاز ایلدیلركه الهاعلی سنك

ورسولك طاعتنده ملازم ايدى انكچون افتاب عالمتابى ترديد ايله ديدى اسما بنت عميس طره باف عروس
روايتدركه اول اثناده مرات افقه نكران ايدم ناكاه كوردمكه عروس افتاب سراى باخترده نهان اولمشكن تكرار
صفحات ساهره يه ارخاى اشعة انوار ايليوب امام محراب ولايت اداء فريضهٔ عصر ايدنجه قنديل مهر منور جبال
اوزره آويخته وتوقف ايلدى ووقوع قضيه فتح خيبردن عودت اثناسنده مرحلهٔ صهبا حبابزار خيام جلالت
ارتسام اولديغى زمانده ظهور يافته در (قال) اى الطحاوى (وهذان الحديثان ثابتان ورواتهما ثقاة) ايكى طريقدن
روايت اولنغله حديثان اعتبار اولنمشدر (وحكى الطحاوى ان احمد بن صالح) ابوجعفر الطبرى المصرى بخارى
وغيريلر مومى اليهدن روايه حديث ايورمشلردر مشار اليه ايله ابن حنبل رضى الله عنهما ميانه سنده مكاتبه
ومذاكره سبق ايتمشدر ايكيوز قرق سكز تاريخنده روبراه عليين اولديلر (كان يقول لا ينبغى لمن سبيله العلم التخلف
عن حفظ حديث اسماء لانه من علامات النبوة) امام طحاوى جوزى بالرحمة الوفى ابن صالحدن نكاشته قبالة نقل
اولوركه بو معجزهٔ كبراى مبين خبر اسما بنت عميس علامات نبوتدن اولمغله بهره داران چاشنى علم سيرو عرفانه
بو حديثى شمسهٔ طاق كنجينهٔ حافظه ايتمكدن تغافل سزاوار دكلدر (وروى يونس بن بكير) تصغيرله ابو بكر شيبانى
(فى زيادة المغازى روايته عن ابى اسحاق) امام اهل المغازى (لما اسرى برسول الله صلى الله عليه وسلم واخبر قومه
بالرفقة) بضم الراء جماعة من الرفقاء (والعلامة التى فى العير) كسر عين مهمله ايله قافلهٔ ابل ودوابدركه تجاراتدن
بار آورد نثار ونواله كتنادر (قالوا) اى الكفار (متى تجيء القافلة الى مكة قال يوم الاربعاء) تثليث با ومد ايله والاجود
كسرها قال ابن هشام فيه لغات فتح الهمزة وكسر الباء وكسر الهمزة وفتح الباء وكسرهما (فلما كان ذلك اليوم)
رفع يوم نعت ذلك وذلك اسم كان التامة اى اليوم الموعود (اشرفت قريش ينظرون وقد ولى النهار) ولى تشديد لام
مفتوحه ايله اى ادبر اوله وقرب اخره (ولم تجئ) العير (فدعا رسول الله صلى الله عليه وسلم فزيد له فى النهار ساعة
وحبست عليه الشمس) وقتا سلطان عالم دار الضيافهٔ ملكوته دعوت ومعراج ايله مكرم قيلندقده قوم قريشه
برجماعت وقافله نك علامتيله بيرون بيت مقدس اولدقلرين اخبار ايلدكده تمر يره دان عالم حضرتنه كفار قريش
پرسان اولديلركه كاروانيان نه زمان داخل مكه اولورلر اول حضرت دخى روز چهارشنبه ايله تعيين وقت ايليوب
وقتا يوم معهود وموعود حلول ايلدى قريش قافله ورودنه نكران اولديلر اما اكثر نهار كذار ايدوب ورود قافلهدن خبر
نمايان اولمدى پس حضرت امام الانبيا عليه اجل التحايا متوجه محراب ملكوت اولوب يوم معهودده خلاف عاده
برساعت وقت مزداد قيلنوب مهر عالمتاب سرعة سيرندن لاجل توقيف اولندى ديو روايت ايورمشلر اما ابى هريره
روايتكرده سى اولان لم ترد الشمس الا على يوشع بن نون حديث شريفنده مراد رجوع افتاب كروه والاشكو انبيادن
همان يوشع عليه السلام وقوعى ارادة ايوريله ياخود بونير عالمتابك مشرق دهانلرندن طلوعى جناب مرتضايه
واقعهٔ رد شمس تاج سر مباهات اولمزدن مقدم افق اراى ظهور اولمش اوله والله اعلم

فصـــل

(فى نبع الماء من بين اصابعه وتكثيره ببركته صلى الله عليه وسلم) بعثهٔ افتاب رسالت اولان انامل معجزه ارالرى ميانه
سندن زلال صاف فوران وبركه حضرتله اب ناب جويبار اسا روان وجدولى ريان ايلديكى خبر معجز اثر بياننده در
(اما الاحاديث فى هذا فكثيرة جدا) مصدريت ايله منصوب وكثرتنده مبالغه مراد اولنور كلمه دريعنى جنس معجزهدن
بو نوع ايله اثار بسيار (وروى حديث نبع الماء من بين اصابعه عليه السلام جماعة من الصحابة منهم انس وجابر وابن
مسعود) انامل معجزه وربرلرى لولهٔ مقسم آب اعجاز اولوب ميانهٔ انكشتندن اب ناب نبوعى خبرك صحابى كرامدن بركروه
والاشكوه روايت ايورديلر وخبر انس رضى الله عنهى مصنف عليه الرحمه شاهد اسوق ايلدى (حدثنا ابو اسحاق
ابراهيم بن جعفر الفقيه رحمه الله بقراءتى عليه حدثنا القاضى عيسى بن سهل حدثنا ابو القاسم حاتم بن محمد) قد
تقدم ذكرهم (حدثنا ابو عمر بن الفخار) فتح فا وتشديد خاء معجمه ايله (حدثنا ابو عيسى) يحيى بن عبد الله الليثى
وقد سبق (حدثنا يحيى) ابن يحيى الليثى (قال حدثنا مالك) امام مالك حضرت مالك (عن اسحاق بن عبد الله بن ابى
طلحة عن انس) ابن مالك وهو عمه لامه قال (رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم وحانت صلاة العصر) صلاة عصرك
وقتى قريب اولدى (فالتمس الناس الوضوء) بفتح الواو اى ماء الوضوء بضمها تقدير مضافله ماء الوضوء ديمكدر
(فلم يجدوه فاتى رسول الله صلى الله عليه وسلم) اى جىء (بوضوء) فى اناء (فوضع رسول الله صلى الله عليه وسلم يده
فى ذلك الاناء وامر الناس ان يتوضؤا منه) ضمير مايه ويا انايه راجعدر يعنى خلق ابدست صوينى التماس ايلديلر
بولمديلر پس منبع جويبار اعجاز حضرتلرينه برظرف اب كتوريلوب دست معجز پيوستنى اول ظرفه نهاده بيوروب

اول آب نابدن ابدست المق ايچون ناسه فرمان ايلدى (وقال فرأيت الماء ينبع) ضم موحده ايله اى يفور (من بين
اصابعه) كيفيت نبع ماده امام نووى عليه الرحمه دن ايكى قول منقولدر صو يلك نفس اصابع شريفه دن خروجى
وذاتنده نبوعى وبريسى صويك ذاتنده بركه حضرتله كثرة وفورى وانامل لطيفه سى بيننندن فورانيدر (فتوضأ
الناس) اى منه (حتى توضؤا من عند آخرهم) قضية للمبالغة معكوسه دركه مراد جميع ناسدر بو مقامده من بمعنى
الى اولمق صوابديد نوويدر اى الى انتهاء اولهم يعنى خلق اول آب صافدن ابدست الديلر تا كم جمله سى من الاول
الى الاخر ابدستلنديلر (ورواه ايضا عن انس قتادة) صحيح مسلمده ورودى اوزره امام قتاده انس رضى الله عنهدن
روايت ايورديلر (وقال) انس ويا قتاده (باناء) اى فاتا باناء (فيه ماء يغمر اصابعه) سكون غين معجمه وضم ميم ايله ستر
وتغطيه (اولا يكاد يغمر) شك من الراوى يعنى برظرف كتورلديكه برمقدار آب وار ايدى اصابع مباركه لرين
آب ايچره طالدردى ياخود اندلك آب اولمغين دست شريفن تمره آبك مساعده سى يوغيدى وفى الحقيقه اصابع
جليله سندن آب روان اولوردى انايه وضعى تأدب مع الله قاعده سن اجرا ايديكه ماسوى الله معدومى ايجاد زعميله
بعضيلره فتون اولمسون دو سترلى مرادى بيورديلر (قال كم كنتم) كم اسم استفهام وعدددن سؤالدر (قال زهاء
ثلثمائة) ضم زاى وهاء ممدوده ايله مقدار معناسنه (ثلثمائة) قتاده انس رضى الله عنه جنابنه سزلر نقدار كسه ايديكز
ديو پرسان اولدقلرنده بزلر اوچيوز مقدارى كسه ايدك بيورديلر (وفى رواية عنه) اى عن انس رضى الله عنه (وهم
بالزوراء) فتح زاى وسكون واو وراء ممدوده ايله مدينهٔ منوره ده جاى معروفدر (عند السوق) وفى البخارى بالسوق
يعنى انلر بازار مدينه ده زورا نام مقام بالاده ايديلر (ورواه ايضا حميد) بالتصغير حميد طويل عليه الرحمة (وثابت
والحسن) بن ابى الحسن البصرى (عن انس) كالاول جلسى انس رضى الله عنهدن روايت ايورديلر (وفى رواية حميد
قلت كم كانوا قال ثمانين) هشتاد نفر ايديلر ديدى (ونحوه عن ثابت عنه وعنه ايضا) برواية ثابت عن انس (وهم
نحو من سبعين رجلا) هفتاد كسان مقدارى ديمه لرى شايد تعدد قضيه دن ناشى صدور ايده كه برى حديبيه وديكرى
زوراده ظهور يافته اوله (واما ابن مسعود ففى الصحيح عنه) للبخارى وغيره (من رواية علقمة عنه) اما ابن مسعوددن
علقمه روايتكرده سى اولان خبر صحيح بخارى وغيريده پيوستهٔ صحتدركه (بينما نحن مع رسول الله صلى الله عليه
وسلم وليس معنا ماء فقال لنا رسول الله صلى الله عليه وسلم اطلبوا من معه فضل ماء فاتى بماء فصبه فى اناء ثم وضع كفه
فيه فجعل الماء ينبع من بين اصابع رسول الله صلى الله عليه وسلم) ابن مسعود بيورركه اوقاتدن بروقتده برشمع انجمن
شاه كونين صلى الله عليه وسلمه پروانه اساجع اولمشيدك اما بزمله آب ناياب ايدى حضرت رسالتپناه بيورديلركه
كيمده برمقدار بقيهٔ آب وار در جويان اولك ديدى برايچم صو بولنوب حضوره احضار اولندقده اول آبى برظرفه
صب ايليوب بعدما كف يم كفايتن اول آب ايچره نهاده بيوردى پس نفس انامل مباركه سندن آب صاف فوران
ايتمكه باشلدى ديو روايت بيورديلر قال على القارى وفى نبعه احتمالان من زيادة الكمية او الكيفية وهى اظهر كما يدل
عليه طلب فضل الماء ويشير اليه ما سبق من الترجمة من قول المصنف وتكثيره ببركته (وفى الصحيح عن سالم بن ابى الجعد)
ثقاة تابعيندندر (عن جابر عطش) بكسر الطاء (الناس يوم الحديبية) مكه وجده ميانه سنده چاه معروفدر (ورسول
الله صلى الله عليه وسلم بين يديه ركوة) جملهٔ حاليه دروركوه فتح وضم را ايله ابريق مانندى اناء پوستين ويا زورق صغير
(فتوضأ منها واقبل الناس نحوه) اى متعطشين اليه (وقالوا) واقبل اوزره معطوف ويا واو حاليه در (ليس عندنا ماء
الا ما فى ركوتك) اى التى موجودة فى حضرتك (فوضع النبى صلى الله عليه وسلم يده فى الركوة) اى ثابتا فجعل الماء
يفور من بين اصابعه كامثال العيون) يعنى سالم اشجعى جابر رضى الله عنه طريقندن روايت ايلديكى خبر صحيح
بخاريده وروود ايلدى جناب جابر بيورركه حديبيه نام محلده ناسه عطش طارى اولوب لب تشنهٔ باديهٔ حيرت
اولديلر حال انكه حضور سرور عالمده برزورقچه پيش نهاد قيلنوب اندن ابدست الورلر ايدى بالضروره ناس سدهٔ
سدره ساى رسالته اقبال وبزلرده برقطره آب ناياب همان حضرتكده برزورقچه موجود بو حاللرين عرض
ايتدكلرنده دست يم عطاسنى اول ركوه يه وضع ايدوب انكشت نور سرشتى ميانه سندن زلال صاف فورانه باشلدى
معجزهٔ مذكوره غزاى حديبيه ده نضارت بخش حديقهٔ شهود اولديغن تعيين بيورديلر (وفيه فقلت كم كنتم قال
لو كنا مائة الف لكفانا) جابر رضى الله عنه سزلر نه مقدار كسه ايديكز ديدم جواب ايدوب اولديكه اكر بزلر صد هزار
اوليدق ينه اول آب جمله يه وفا ايدردى ديو خبر سالمده ورود ايلدى (كنا خمس عشرة مائة) بيك بشيوز نفر آدم ايدك
(وروى مثله) كما فى مسند الدارمى (عن انس عن جابر) رواية اصاغر عن الاكابر قبيلندندركه هر دو راوى صحابيدر
(وفيه انه كان بالحديبية وفى رواية الوليد بن عبادة بن الصامت) وليد مومى اليه حيات رسول الله صلى الله عليه

وسلده ولادت ایتمشدر (عن ابیه عبادة عنه) ای عن جابر (فی حدیث مسلم الطویل) صفة حدیث (فی غزوة بواط) ضم
موحده وتخفیف واوله (قال قال لی رسول الله صلی الله علیه وسلم یا جابر ناد بالوضوء) فتح ویا ضم واوله یعنی معجزهٔ نبوع
ماء غزوهٔ بواطده صورتما اولوب راویٔ خبر بیورر سر جریدهٔ انبیا علیه افضل التحایا نامه آبدست المق ویا احضار
آب ایله ندایه امر ایلدی (وذکر الحدیث بطوله) ماجرای مضمون قضیه یی کما جری نقل ایلدی (وانه) ای الشان (لم نجد)
بالنون اویا بالیاء (الاقطرة فی عزلاء شجب) بالاضافة عزلاء فتح عین مهمله وسکون زای ولام ممدوده ایله فم مزاده
وشجب معجمه مفتوحه وجیم ساکنه وموحده ایله ما یلی من القربة (فاتی به النبی صلی الله علیه وسلم فغمزه) راء ایله ستر
وتغطیه (وتکلم بشیء) من الاسماء (لا ادری ماهو وقال ناد بجفنة الرکب) فتح جیم وسکون فا ایله قصعهٔ بزرک ورکب
اسم جمع ویا جمع راکب وهم العشرة فصاعدا ویا بجفنه زائده در جفنه محل آیت اولمغین کانها عقلا یه ندا آسا ندا اولنه
ویا حذف اوزره یا قوم ها توها دیمک اولور (فاتیت بها) بصیغة المجهول (فوضعتها بین یدیه) والحاصل همان برقربه
دهاننده برقطره آب بولنوب حضور همایونه احضار اولندقده انی پوشیده ایدوب اسما ودعادن برکلام ایله اب جنبان
اولدیلرکه نه اولدیغن فهم ایتمدم وناکاه فرمان ایلیوب خلق آنیه لرین احضار ایلسونلر دیوندا ایله دیدی پس جمله
ظروف واوانی احضار وپیشگاهلرینه نهاده قیلندی (وذکر ان النبی صلی الله علیه وسلم بسط یده فی الجفنة وفرق)
تشدید را ایله ای نشر (اصابعه وصب جابر علیه الماء وقال بسم الله قال) ای جابر (فرأیت الماء یفور من بین اصابعه ثم
فارت الجفنة واستدارت) ای ارتفع ماؤها ودار (حتی امتلات وامر الناس بالاستسقاء فاستسقوا حتی رووا) ضم واو
اولی ایله کوضوء (فقلت هل بقی احد له حاجة) هل نافیه اولق جائز اولور کما فی قوله تعالی فهل تری لهم من باقیة
ویا استفهامیه اوله (فرفع رسول الله صلی الله علیه وسلم) ای یده (من الجفنة وهی ملأی) فعلی من الملء حاصل
حضرت جابر رضی الله عنه نقل ایدرکه حضرت رمز آشنای دسیسهٔ حقیقت علیه اکمل التحیه ید مؤیدن برکاسهٔ بزرک
ایچره بسط ایدوب انامل لطیفه لرین نشر ایلدی جابر مقام خدمتده مبارک دست شریفنه صب ماء ایلدی اول حضرت
بسمله خوان اولدقده جابر بیوررکه اصابع جمیله سی میاننده آب روان اولوب ماء جفنه فوران وجولان ایلدی
تاکیم پر آب صاف اولدقده اخذ ایله ناسه امر ایلدی جمله سی اول ابدن ریان اولدیلر بن دیدمکه هیچ کمسه ده آبه احتیاج
قالمدی دست معجز پیوستنی برداشته بیوردقده جفنه آب ایله مالامال اولدی * صدتشنه بی راه ورو کشت از کف
او آب جو * شد آب جوشان چشمه سان از فرجهٔ انکشت او (وعن الشعبی) فتح شین معجمه ایله تابعی جلیلدر وخبر
شریف مرسل عند الجمهور حجتدر (اتی النبی صلی الله علیه وسلم فی بعض اسفاره باداوة ماء) کسر همزه ایله اناء
صغیرک بختیاندن مصنوع مطهره دینلن ظرف آبدر (وقیل ما معنا یا رسول الله ماء غیرها فسکبها) ای صبها فی
رکوة (ووضع اصبعه) کسر همزه وفتح موحده ایله جنس مراد اولنور (وسطها) فتح ویا سکون سین ایله ای فی وسطها
(وغمسها فی الماء فجعل الناس یجیئون ویتوضؤن ویقومون) امام شعبی بو وجهله اشراب زلال خبر بیوررکه
حضرت منبع جویبار رسالت علیه اسنی التحیه نک بعض سفرلرنده حضور جلیلنه بر مطهره احضار اولنوب
یا رسول الله بوندن غیری آب برای شرب ووضوء برزده نایابدر دیو عرض ماجری اولندقده اول آبی برکوزهٔ
جرمینه صب ایدوب انکشت مه شکافنی میانهٔ ظرفه نهاده وآبه ادخال بیوردقده جمله خلق کلوب اول چشمه
سارقدرتدن آبدست آلوب قیام ایدرلردی (قال الترمذی) صاحب الجامع (وفی الباب) ای فی الاحادیث الواردة
فی هذا النوع من الکتاب (عن عمران بن حصین) کما سیأتی فی الفصل الآتی (ومثل هذا فی هذه المواطن الحفلة) فتح
حاء مهمله وکسر فا ایله ممتلئه ومجتمعه (فالجموع الکثیرة لا تتطرق التهمة) ضم تاء وسکون ها ایله (الی المحدث به لانهم
کانوا اسرع شیء الی تکذیبه لما جبلت) بصیغة المجهول (علیه النفس من ذلک ولانهم کانوا ممن لا یسکت علی باطل
فهؤلاء قد رووا هذا واشاعوه ونسبوا حضور الجماء الغفیر له ولم ینکر احد من الناس علیهم ما حدثوا به عنهم انهم
فعلوه وشاهدوه فصار کتصدیق جمیعهم له) فیکون اجماعا سکوتیا منهم یعنی خوارق عاداتدن سرد اولنان قصص
ماننده مواضع مزدحمه ومحافل کثیره ده وقوعیافته تعینک بیامرس اولان راوی ومحدثه تهمت دروغ توصل
ایتمز زیرا اصحابی وتابعین رضوان الله علیهم اجمعین حضراتی کذب ایله خبر داد اولنلری تکذیب وسرزنشده اسرع ناس
ایدیلر ونفوس بشریه دخی استماع دروغ ایتدکده بهر حال سرعتله تکذیبه مجبولدر وکروه والا شکوه اصحاب
وسلف باجمعهم امر باطل اوزره سکوت ایتمزلردی پس امدی مذکورون نبع الماء من بین اصابع سید الوری اعجازی
خبرنی روایت ونقل وافشا بیوروب جم غفیر وجمع کثیرک اول قضیه ده حضورلرنی نسبت ایتدیلر تلک الوقعه یه حاضر
ومشاهد اولنلردن برفرد انلره انکار واول جای والا دهستی وار وایله خبرس اولدقلری امر عجیبک وقوعنی رد

ایتمیوب تصدیق واقرار ویا سکوت ایتمکله جمیعسن تصدیق مثابه سنده اولدی خفی دکلدرکه نبع ماء معجزه سی تفجیر
الماء من حجر معجزهٔ موسویه دن اعظم وابهردر زیرا فی الجمله احجاردن آب روان اولمق امر عادی اولدیغی وان من
الحجارة لما یتفجر منه الانهار آیهٔ شریفه سی ماصدقیله هویدادر اما لحم ودم واستخوان میانه سندن نبوع ماء
حضرت سرور عالم صلی الله علیه وسلم جنابلرندن غیریده معهود دکلدر

فصل

(ومما یشبه هذا من معجزاته تفجیر الماء ببرکته وانبعاثه) رفعله فوران (بمسه ودعوته فیما روی مالک فی الموطأ)
تشدید طاء مهمله وهمزه ایله (عن معاذ بن جبل فی قصة غزوة تبوک) غزای معروف وسال تاسع هجریده
وقوعیافته دریعنی معجزات حضرتدن نبع ماء معجزه سی نوعنه ماننده اولان معجزاتدن برکه سید الوری علیه التحایا ایله
آبک فوران ایدروس جارحهٔ لطیفه واسان وجنانله دعالرندن ماء یسیرک کثیر اولدیغی امام سالک جناب مالک
موطاده معاذ رضی الله عنه طریقندن غزای تبوک قصه سنده اجرا ایلدیکی خبر صحت اثر دلیل معجزهٔ سید البشردر
(وانهم وردوا العین وهی تبض) کسر موحده وتشدید مهمله ویا معجمه ایله تقاطر معناسنه (بشیء من ماء مثل
الشراک) جر مثل ایله که شیء ویاخود لفظ مایه نعت اولور ویا رفعله خبر مبتدای مقدرهو ویا نصبله حال من شیء وشراک
کسر شین معجمه ایله نعلین تسمه سی وقایشیدرکه قلتدن مبالغه اولنور (فغرفوا من العین بایدیهم حتی اجتمع فی شیء)
من الاناء (ثم غسل رسول الله صلی الله علیه وسلم فیه وجهه ویدیه واعاده فیها فجرت بماء کثیر واستقی الناس)
فاء فجرت عاطفه در یعنی اصحاب باصفا برسر چشمه یه ورود وپیرامننده حلقه بند خیام آرام اولدیلرکه اول چشمه دن
شراک نعل اسا باریک آب قطره بار اولوره صحابی کرام عین مادن برمقدار اللریله صوچیقروب برقدحه جمع بعدما سر
چشمهٔ اصفیا حضرتلری اول ظرفده روی منور ودست مبارکن شست وشو بیوروب آبی عین معینه یاشیده
قیلدقلرنده چشم ضریر آسا آبی کمیاب اولان عین انک پاش سرور اولوب آب بسیار روان ایلدی وخلق استعمال ماء
حیات ایله دواب ومواشیلرین ارواء فائز اولدیلر (قال معاذ فی حدیث ابی اسحاق) امام اهل المغازی (فانخرق) نون
وخاء معجمه ورا ایله ای انفجر وجری من الماء (ماله حس) کسر حاء مهمله وتشدید سین ایله حرکت معناسنه (کحس الصواعق)
جمع صاعقه صوت شدید کاهی برنار لطیفهٔ حدیده نمایان اولورکه هرنه یه دوش اولسه اهلاک ایدر لکن کمال حدتیله
سریعة الخمود در (ثم قال صلی الله علیه وسلم یوشک یا معاذ ان طالت بک حیاة ان تری ما ههنا قد ملئ جنانا) بکسر
الجیم جمع جنة وبالفتح بستان وتمییز ایله منصوبدر یعنی صاعقه آوازی کبی اول آب یاکده صدا وحرکت بدیدار اولوب
جریان ایلدی بعده ما سید الانبیاء بکا خطاب ایدوب ای معاذ اکر عمرک مساعد اولورسه قریبا بو جای فرحفزایی
مشاهده ایده سنکه نیجه بستانلر شادابی فیض عینله مالامال اوله دیو اب جنبان اعجاز اولدیلر (وفی حدیث البراء
وسلمة بن الاکوع وحدیثه اتم فی قصة الحدیبیة) روایت کردهٔ بخاری عن البراء ومسلم عن سلمه اولان خبرده ورود
ایلدی اما سلمة بن الاکوع حدیثی قصهٔ مشار الیهاده خبر برادن اتمدر (وهم اربع عشرة مائة) یعنی بیک درتیوز
(وبئرها لا تروی) ضم تاء وکسر واوله ای لا تکفی بمائها (خمسین شاة) مراد بنجاه کوسفنددر ویا الشاة فتح همزه ومدله
شجلهٔ صغیره که فدان وفسیل معناسنه اولق صوابدید تمسانیدر (فنزحناها) نزعنا ما فیها کلها (فلم نترک فیها قطرة
فقعد رسول الله صلی الله علیه وسلم علی جباها) فتح جیم وموحدهٔ خفیفه ایله مقصورا حول فم البئر ویروی شفاها
بفتح المعجمه والفاء مقصورا جانب وطرف معناسنه یعنی حدیبیه ده موجود اولان برهٔ کرام بیک درتیوز کمسنه
ایدی وچاه حدیبیه ایسه بنجاه کوسفندی ویا اللی فسیل ارواء واسقایه کفایت ایتمز بر بئر قلیل الماء اولمغین جمیع آب
موجوده سن نزع ایلیوب برقطره آب پس ماندهٔ قعر چاه ایتمدک جناب اشرف الوری علیه ازکی التحایا کنارهٔ آب
چاهه جلوس بیوروب (قال البراء واتی بدلو منها فبصق فدعا وکب ما فی الدلو فیها) براء رضی الله عنه روایت ایدرکه
بردلو احضار اولنوب لعاب پاکندن بزق وبرکتله دعا ایلدی ودلوده موجود اولان اندک آبی چاهه انداخته
بیوردی (وقال سلمة بن الاکوع فاما دعا واما بصق فیها) اما کسر همزه ایله علی الشک وارد اولمشدر (فجاشت) جیم
وشین معجمه ایله ای فارت البئر (فارووا انفسهم ورکابهم) سلمه بیوررکه دلو بئره دعا ویا لعاب دهنندن قطره پاش اولدی
کلا الوجهین چاهدن زلال صاف فوران وهرکس ریان ودواب ومواشیلرین ارواء ایلدی (وفی غیر هذه الروایتین)
شایان تعبیر وفی غیرها تین الروایتین اوفی هذه الروایة عنهما ایدی (هذه القصة من طریق ابن شهاب فی الحدیبیة)
براء وسلمه روایتلرینک غیریده فراوانی آب چاه حدیبیه نام محلده زهریدن بو وجهله صورتنمادرکه (فاخرج منهما
من کنانته) کسر کاف ایله جعبه در (فوضع) صیغهٔ فاعل یا مفعول ایله (فی قعر قلیب) هنوز احجار ایله طی اولنمین چاهدرکه

تذكير وتأنيثى مساويدر (ليس فيه ماء فروى الناس) بكسر الواو (حتى ضربوا بعطن) فتح مهملتينله منزل ايلدركه
حوالئ آبده مرة بعد اخرى شرب ايچون احضار اولنه كمال اتساع واستيفايه ضرب مثلدر يعنى اشيا نكيز كانه لرى
اولان طيور چوبين تن مشكين بالك بريسنى براه ويا ناجية بن جندبه تسليم بيورروب اول چاه خشكك چشمك عمقنه
ميل ديدهٔ انتظار ايلدكده خدنك سرور عالمه صفاى وصولندن اشك پاش سرور آب فراوان فوران ايدوب خلقى ريان
ايلدى تا كيم كارهٔ چاهده اقامت ايلديلر (وعن ابى قتادة وذكر ان الناس شكوا الى رسول الله صلى الله عليه وسلم
العطش فى بعض اسفاره فدعا بالميضاة) كسر ميم وسكون تحتيه وفتح ضاد معجمه وهمزه ايله مقصور اوليا ممدود امفعله
ويا مفعاله وزننده من الوضوء بزيادة الميم للالة مطهرهٔ كبيره (فجعلها فى ضبنه) كسر ضاد معجمه وسكون موحده ونون
وضميرله اى حضنه (ثم التقم فمها فالله تعالى اعلم) وانا لا اعلم (نفث فيها ام لا فشرب الناس حتى رووا وملؤا كل اناء
معهم تخيل الى) بصيغة المفعول اى تصور فى ذهنى (انها ميضاة) ملاى (كما اخذها منى وكانوا اثنين وسبعين رجلا)
ناودان شهدر بر روايت قتاده بو طريقله بركهٔ تعبيره ابرا بيورديلوركه بعض اسفارده ناس كمال تشنكيدن سر وخوش
خرام باغ بلاغ صلى الله عليه وسلمه كما جرت به العادة شكايت ايلديلر اول حضرت دخى مطهره احضارنه امر ايدوب
اغوشنه نهاده بيوردى وفم مطهره يى لقمه آسا بردهان قيلوب حقه معلومدر رحقهٔ دهانى لعابندن نفخله نفخه
بخشاى فم ميضاة ايتديمى ايتمديمى جمله سى اول ميضاتدن ريان اولنجه نوش آب حيات بخش ايدوب بيله اولان اوانيلرين
ملان قيلديلر بنم ذهنمه تبادر ايلديكه اول مطهره كما فى الاول بندن الدقلرى كبى پر آب ايدى واصحاب كرام يتمش
ايكى نفر ذات ايديلر (وروى مثله عمران بن حصين) بالتصغير رواية ابى قتاده مانندى عمران رضى عنه الرحمن دن
مرويدر (وذكر الطبرى حديث ابى قتادة على غير ما ذكره اهل الصحيح) خبر ابى قتاده يى محمد بن جرير اهل صحيح
روايتكرده سى اولان عبارتك غيرى نقل ايليوب (وان النبى صلى الله عليه وسلم خرج بهم مددا) اى معينا (لاهل موته)
ضم ميم وسكون همزه ايله بين تبوك وحوران الشام ميانه سنده بر قريه در (عند ما بلغه قتل الامراء وذكر حديثا
طويلا فيه معجزات وايات للنبى صلى الله عليه وسلم وفيه اعلامهم انهم يفقدون الماء فى غدوذكر) اى الطبرى (حديث
الميضاة) كما سبق (قال) ابو قتادة (والقوم زهاء) رفعله ويا نصبله (ثلثمائة) يعنى جناب سيد الثقلين عليه السلام
حضرتلرى موته غزاسنه فرستاده بيورديغى امراء عسكردن زيد بن حارثه وجعفر بن ابى طالب وعبد الله بن رواحه
حضراتنك لغزيدهٔ حفرهٔ شهادت اولدقلرى خبرى كوشزدوجى اشنالرى اولدقده اهل موته يه امداد واعانت خاطره
سيله خارج هجرت سرايه قدم نهادهٔ تشريف بيوردقلرى قصه‌ارا اسوزنى طبرى حديث طويل ايله ذكر ايدوب واول
حضرتك قضيهٔ موته يه دائر نيجه علامات واياتى ورودنى درج وملازم دركاه معلاسى اولان اصحاب كرامك فردا
كمكردهٔ آب اولملرنى اعلام بيورملرى مذكوردر وامام طبرى اول خبرده ميضاة حديثنى نقل ايدوب ابو قتاده
اول حالده قوم اوچيوز مقدارى كسنه اولديغن تعيين بيورديلر (وفى كتاب مسلم انه قال لابى قتادة احفظ على ميضاتك
فانه) اى الشان (سيكون لها نبأ) اى خبر (عظيم) يعنى صحيح مسلم مشحون اولديغى لآلى روايتدركه حضرت فخر عالم
صلى الله عليه وسلم ابى قتاده يه بيورديلركه بنمچون مطهره كى حفظ ايله زيرا اول ميضاة ايچون قريبا بر خبر عظيم
جلوه نماى ظهور اولور بيورديلر بو خبر لطيفه‌ده ايكى معجزه هويدا اولديغن قاضى عليه الرحمه كما لده اشعار
بيورمشلردر برى قوليه كه اخبار بالغيبدر و برى فعليه دركه تكثير ماء قليلدر (وذكر نحوه) جرير طبرى ماسبق
نظيرى نقل ايلديكه (ومن ذلك) تفجير ماء اوزره دلالت ايدن قضيه دندر (حديث عمران بن حصين) كما فى الصحيحين
عنه (انه قال حين اصاب النبى صلى الله عليه وسلم واصحابه عطش فى بعض اسفارهم فوجه رجلين من اصحابه
واعلمهما انهما يجدان امرأة بمكان كذا معها بعير عليه مزادتان) تثنية مزادة فتح ميمله مشكياندن معموله ظرف
آب دركه قربه دن بزركتردر (الحديث) اى بطوله يعنى بعض سفرلرده شاه كيتى سپاه واصحابنه عطش مستولى
اولوب اصحابدن على مرتضى ايله عمران بن حصين ارسال وانلره مرسر بستهٔ ماجرايى اعلام ايلديكه فلان
موضعده بر خاتونه ملاقى اوله لركه ايكى مشك سقايى بار آور شترى اوله ديو توصيف ايتديلر پس انلر وبراه ومحل
معينه ده زن وشترى جست وجو ايلديلر (فوجداها واتيابها الى النبى صلى الله عليه وسلم فجعل فى اناء من مزادتيها
وقال فيه ماشاء الله ان يقول ثم اعاد الماء فى المزادتين ثم فتحت) صيغهٔ مجهول ويا فاعل ايله (عزاليها) فتح عين مهمله
وزاى ايله تثنية عزلاء فم اسفل قربه عزالى تثنيه قيلندقده لامى مفتوحه وجمع اينه مكسوره در (وامر الناس
فملؤا اسقيتهم) جمع سقاء اناء من جلد (حتى لم يدعوا) بفتح الدال (شيأ الا ملؤه) يعنى على وعمران زن وشترى بولوب
حضور همايونه احضار ايلدكلرنده دو مشكك بر آبدن بر مقدار صو اكوب كندولرين قدح خاصه لرينه ريخته

بيوروب دعا وثنادن اول قدحه برشيئ تلاوت ايلدى واول آب مشكينى تكرار اول ايكى مشك ايچره اعاده
ايليوب دهن زير مشكلرى كشاده ناسه سقايتله فرمان داده اولديلر اوانيلرين آبله مالى قيلديلر تا بر قاب قالماديكه
املا ايتميه لر (قال عمران ويخيل الى) صيغهٔ مضارع مجهوله من التخييل بعض نسخه ده من التخيل صيغهٔ ماضى ايله
در (انهما لم تزدادا الا امتلاء) راوى بيورركه ذهنمده قرار يافته دركه اول مزادتين بيشتر قلندى الا كيفيت وكيتده تما
وبركت برله پر آب اولاق جهتيله مزداد اولدى (ثم امر النبى صلى الله عليه وسلم اصحابه ان يزودوها فجمع) بصيغة
المجهول (للمرأة من الازواد) جمع زاد توشه (حتى ملأ) وفى نسخة ملأ ثوبها (وقال اذهبى فانا لم نأخذ من مائك شيأ
ولكن الله تعالى سقانا) بعد ما سرچشمهٔ ينابيع اعجاز عليه السلام اصحاب كرامنه امر ايلديكه اول خاتونى تزويد
ايده لر پس انكيچون نواله وتوشه جمع اولندى تا كيم توبى بر نواله ايلدى بعدذا اول حضرت خاتونه اب جنبان
تسليت اولوب ملامت له راهى اول كه شترك بارا وراولديغى آبدن بر قطره آب اخذ ايتمدك اما فياض مطلق كمال
كرمندن اسقا واروا بيوروب احسانيله فيضياب اولدق ديديلر (وعن سلمة بن الاكوع) وفى نسخة قال سلمة (قال
النبى صلى الله عليه وسلم هل من وضوء) بفتح الواو (فجاء رجل باذواة) كسر همزه ايله دريدن مصنوع قدح آب
(فيها نطفة) اى شيء يسير من الماء (فافرغها فى قدح فتوضأنا كلنا) بالرفع توكيدا نا (ندغفقه) بدال مهمله وغين معجمه
وفاو وقافله صب ماء (دغفقة اربع عشرة مائة) كلنا قولنى بياندر يعنى شاه سرير اصطفا عليه من الصلوات اصفاها
حضرتلرى بيورديكه منزلده براى وضوء صو بولنورمى پس بركسنه نك مطهرهٔ صغيره سى درونده جزئى آب بولنوب
احضار ايلدى اول حضرت اداوه يى بر قدحه افراغ بيوروب جمله مز ابدست آلدق وزياده دوكوب صاچدق بزلركه
بيك درتيوز كشى ايدك وفا ايلدى (وفى حديث عمر) كما رواه ابن خزيمة فى صحيحه (فى جيش العسرة) اى الضيق
والشدة (وذكر ما اصابهم من العطش حتى ان الرجل) بكسر همزة ان اوبفتحها (لينحر بعيره) فتح لام مؤكده ايله
(فيعصر فرثه) اى ما فى كرشه (فيشربه فرغب ابو بكر الى النبى صلى الله عليه وسلم فى الدعاء فرفع يديه فلم يرجعهما
حتى قالت السماء) اى امطرت وقيل مالت وروى قامت بالميم اى اعتدلت بالسحاب (فانسكبت فملؤا ما معهم من
انية ولم تجاوز العسكر) جيش العسرت ايله بنام اولان غزوهٔ تبوكده عسكر اسلامه بغايت عطش اصابت ايليوب
لب تشنه باديهٔ حيرت اولديلر حتى كشى راكب اولديغى دوه سن بسملكاه فناده افنا وابدانى فشرده قيلوب انى نوش
ايدردى بالاخره جناب صديق حضرت صادق الوعد حضورنه كلوب دعا ايچون ترغيب بيوروب دودست كرم
پيوستنى قاضى الحاجات دركاهنه برداشته ايلدكده باران ايله اسمان فيض بار اولنجه مبارك الارين قبلهٔ امال
طرفندن ارجاع بيورمدى پس سحاب منسكبه اولوب معيتلرنده بولنان اوانيلرين ملان ايلديلر واول ابر پاره حوالئ
عسكرى تجاوز ايتمدى زيرا قضاياى اتفاقيه دن اولميوب خاصة معجزه وكرامت اولديغنه ايما واشارت ايلدى (وعن
عمرو بن شعيب) ابن محمد بن عبد الله بن عمرو بن العاص اخرج له الائمة الاربعة (ان ابا طالب قال للنبى صلى الله
عليه وسلم وهو رديفه) جملهٔ حاليه در واحتمالينى محتمله اولور (بذى المجاز) فتح ميم وجيم وزاى ايله بازار جاهليتدن
عرفات قربنده بر چارسو ايدى (عطشت) كسر طاء مهمله ايله (وليس عندى ماء فنزل النبى صلى الله عليه وسلم
وضرب بقدمه الارض فخرج الماء فقال اشرب) يعنى اول غنچهٔ نوشكفتهٔ كلستان بلاغ حضرتلرى عم مهربانى
خلفنده راكب اولديغى حالده ذى المجاز نام محلده اول حضرته دهن كشاى استمداد اولوب جكر كوشم غايت
صوصادم ويانمده آب دخى ناياب ديدكده فخر عالم بالاى شتردن نوروش زمينه نزول ايدوب پاى عرش پيماسن زمينه
ضرب ايتدكده درحال ماء زلال ظهور ايدوب عم مهربانته نوش ايلديدى امدى قبل البعثه صورتنما اولان خارقه
ارهاصات قبيلندندر اما بعد البعثة نتيجهٔ هذه الكرامات هزار سال هجرى قريبنده عين عرفات ظهورى
بركهٔ قدم سيد الكائناتله معجزاتندن شمار اولنق بعيد دكلدر (والحديث) واللام للجنس اى والاحاديث (فى هذا
الباب كثير) غير ما ذكر فى هذا الكتاب بو بابده اخبار بسياردر (ومنه الاجابة بدعاء الاستسقاء وما جانسه)
اى ناسبه

فصل

(ومن معجزاته تكثير الطعام ببركته ودعائه) يعنى اندك طعامك كيفيت وكميت بركت حصول وجود ووصول دست
برجود ودعاى حضرتله بسيار اولمسى جمله معجزات حضرتدندر (قال) مصنف رضى الله عنه بيوررر (حدثنا القاضى
الشهيد ابو على رحمه الله) حافظ بن سكره (حدثنا العذرى) ضم مهمله وسكون معجمه ايله (حدثنا الرازى الجلودى)
ضم ويا فتح جيمله (حدثنا ابن سفيان حدثنا مسلم بن الحجاج) صاحب الصحيح (حدثنا سلمة بن شبيب) فتح شين معجمه

وكسر موحدة اولى وتحتيه سا كنه ايله ابو عبد الرحمن النيسابورى ايكيوز قرق التى سال هجريده مكهٔ مكرمه ده
دفين خاك عطرناك اولمشدر (حدثنا الحسن بن اعين) فتح وسكون وتحتيه ايله (حدثنا معقل) فتح ميم وسكون
قاف ايله (عن ابى الزبير) بالتصغير حافظ ثقة (عن جابر ان رجلا اتى النبى صلى الله عليه وسلم يستطعمه فاطعمه شطر
وسق شعير) وسق فتح وكسر واو ايله التمش كيل حجازى (فما زال يأكل منه وامرأته وضيفه) اى كذلك وهما
مرفوعان اومعيهما فهما منصوبان (حتى كاله فاتى النبى صلى الله عليه وسلم فاخبره فقال لولم تكله لاكلتم منه ولقام
بكم) دقيقه شناسان اصحابدن جابر رضى الله عنه بورسمله ادارهٔ طواحين خبر اولمشلركه بركسه دركاه معلا جناب
رسالتمه كلوب نواله جوى اولدقده نيم وسق جو احسانيله اطعام بيوروب نيجه مدت اول كسه زن ومهمانيله
تناولدن كف يدا يتمديلرتا كيم كمال نقصانى بيلمك ايچون كيل ايلدى بو حركتله بركت بايدار اولميوب ينه حضور
سرور عالمه كلوب عرض حال ايلدكده بيورديلركه اكرسن اول جوى كيل وتجربه ايتميدك عيال ومهمانكله
مدى العمر تناول ايدرديكز ومدة بقا كزله باقى قالهٔ ايدى ديو بيورديلر امدى بركت مجهولات ومبهماتده اكثر
وقوع بيافته ومجربد رواان صوفيه ده المعلوم شوم بومعنايه دائردر زيرا هر كامل ومعلوم مقدارى اوزره توكل
اولنوب اماتركنده مولايه اتكال سبيله بركتى جالب اولور (ومن ذلك حديث ابى طلحة المشهور) رفعله صفة
حديث وابو طلحه عم انس بن مالك وزوج ام سليم اولان احد نقبا دندر حتى شاننده صوت ابى طلحة فى الجيش خير
من فئة ستايشى ايله ممدوح حضرت سلطان عالمدر وروز حنينده يكرمى نفر خولك سيرتان مشركين تيغ بيدريغ
ابى طلحه ايله فنا دمغاك هلاك اولدقلرى شهرتيابدر يعنى ابى طلحه روايتى اولان خبر صحت اثر بركت سيد البشر ايله
تكثير طعام معجزه سندندر (واطعامه) بالرفع (صلى الله عليه وسلم ثمانين اوسبعين رجلا من اقراص) اى قليلة (من
شعير جاء بها انس تحت يده) اى ابطه (فامر بها ففتت) ضم فا وتشديد فوقيهٔ اولى ايله نانى انكشتله چند باره قيلق
(وقال فيها ماشاء الله ان يقول وامر يجيئ عشرة عشرة حتى اكل القوم كلهم الحديث) يعنى نازنين مهمانخانهٔ
اسرا عليه التحايا هشتاد يا هفتاد كسانى اندك خبز شعيرله اطعام وسير ايلديكه اول قرص جوى انس رضى الله عنه
زير دستنده پنهان ايتديكى حالده حضرته كتورمشيدى شاه عالم اونان پاره لى تفتيت وپاره پاره قيلمغه امر ايدوب
دعا وثنا واسمادن براسمله رطب اللسان اولوب احباب واصحابدن اونر اونر تكليف تناول بيورديلرتا كل قوم
سير اولوب جمله يه وفا ايلدى اول حضرتك اثرى اونرا ونرتشريفلرينه امرى سعادتخانه لرينك جمله دخوللرينه
كنجايش پذير اولمديغندندر (وحديث جابر فى اطعامه صلى الله عليه وسلم يوم الخندق الف رجل من صاع شعير
وعناق) فتح عينله اولادمعزدن يك ساله رسيده اولمين برغاله در (وقال جابر فاقسم بالله تعالى لاكلوا حتى تركوه
وانحرفوا) اى انصرفوا (وان برمتنا) بكسر الهمزة حاليه وبرمه ضم موحده ايله حجرومدردن مصنوع قدر (لتغط)
فتح تاء وكسر غين معجمه وتشديد طاء مهمله ايله اى تغلى (كما هى) ما كافة لدخول الكاف على الجملة مصععه در وهى
مبتدأ وخبرى محذوفدر اى مثل ماهى قبل ذلك ديمك اولور (وان عجيننا ليخبز وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم
بصق فى العجين والبرمة وبارك رواه عن جابر سعيد بن ميناه) كسر ميمله ممدوده ويا مقصوره (وايمن) فتح ميمله سعيد
اوزره معطوفدر وايمن حبشى مكى ومادرى دايهٔ سيد ولد آدم صلى الله عليه وسلم اولان ام ايمن رضى الله عنها در اول
آفتاب مشرق اعجاز جنابندن ساطع اولان تكثير طعام معجزاتندن جابر رضى الله عنه بسط سفرهٔ روايت
بيورديغى خبردركه غزاى غراى احزابده هزار كسه يى برصاع شعير وبر برغاله دن اطعام بيوردقلريدر جابر انصارى
يادقسم بيوروب بحق روزى دهندهٔ عالم جل شانه وعم نواله اهل خندق باتمام پرسا زمعدهٔ آزاولديلرتا كم سير اولوب
ترك تناول وشبعان وشادان منصرف وروان اولديلر وقدر يمزاتشدانده كما فى الاول جوشان وغليانده وخميرمز
براى نان تنورده باقى وامادة ايدى حضرت سيد الثقلين جلاب لعاب متيمنلرين خميرو ديكه برقطره مزج ايليوب
دركاه حقدن بركت استدعا والتماس ايتديكلرين جابر انصاريدن سعيد وايمن جنابلرى روايت بيورمشلردر (وحديث
ابى ايوب) اى ومن ذلك حديث خالد بن زيد الانصارى البخارى البدرى ميزبان حضرت مهمانخانهٔ اسرا عليه
التحايا درمرض فى غزوة القسطنطنية ومات ودفن عند باب القسطنطنية فقبره مع سورها (انه صنع لرسول الله صلى
الله عليه وسلم ولابى بكر من الطعام زهاء) ضم زا ايله مقدار معناسنه در (ما يكفيهما فقال له النبى صلى الله عليه وسلم ادع
ثلاثين من اشراف الانصار فدعاهم فاكلوا حتى تركوه ثم قال ادع ستين فكان مثل ذلك ثم قال ادع سبعين فاكلوا
حتى تركوا وما خرج منهم احد حتى اسلم وبايع قال ابو ايوب فاكل من طعامى مائة وثمانون رجلا) وكان عشرين
اكلوا بعد المائة طبرانى وبيهقى تخريج بجلرنده واصل رتبهٔ نبوت اولان اخبار دندركه ابتداء هجرت طيبهٔ منوره ده

موكب

موكب همايون پيغمبرى سراى دلاراى ابى ايوب انصارى يه عزنزول اجلال ارزانى قيلوب تا به تكميل بناء مسجد
شريف چندروز ضرب سرادقات عزت بيوردقلرى اثناده نبى ولى التوفيقله جناب صديق حضراتنه مقدار كفايه
طعامله بسط سفرهٔ اعتذار اولمشيدى ابو ايوبه فرمان بيورديكه اعيان انصاردن اوتوز كسنه يى دخى دعوت خوان
اوله اول كسنه لرى دعوت ايدوب انلر تناول وشبع تام حصولنده ترك بعده اضعف ماسبق مقدارى كسنه دخى
دعوت وسير اولدقلرند نصكره ينه برموجب امر همايون هفتاد نفر كسنه يى دخى دعوت وكافى الاول تناول ودفع
كرسنكى قيلديلر خانه يه دعوت اولنان اشرافدن برفرد تهى مايه بيرون خانه اولمدى الا اشتهله تاملة داخل دار السلام
اسلام اولوب شاه سريرا جتبا عليه اكمل التحايا يه نصرت وجهاد على الاعداء برله مغيث بيعت ايلديلر خالد بن زيد
بيورركه اول روز فيروزده بركت حضرت سالار انبيا ايله بنم طعام معهودمدن يوزسكسان نفركسنه اكل ايلدى (وعن
سمرة بن جندب) ضم جيم ودال و يافتح مهمله او بكسرهما شايان تعبير وحديث سمرة بن جندب اداسى ايدى (اتى
النبى صلى الله عليه وسلم بقصعة) فتح قافله نحاس وخشبدن پرداخته كاسه در (فيها لحم فتعاقبوها من غدوة) بضم
فسكون فتحتين لانها معرفة (حتى الليل يقوم قوم ويقعد آخرون) جملهٔ مستأنفه تعاقب ومناوبه يى مبينه دريعنى
سلطان سرير لولاك عليه السلام مادارت الافلاك حضورنه برصحن بريان احضار اولنوب فوج فوج خوارنده
كان بالمناوبه تناوله اوايام تا به شلم اغاز ايليوب بركروه قالقر ديكرى اكل بريانه قعود ايدوب دركار اولورلردى رواه
الترمذى والبيهقى والنسائى عنه (ومن ذلك حديث عبد الرحمن بن ابى بكر كنا مع النبى صلى الله عليه وسلم ثلاثين
ومائة) وهو الغة فى مائة وثلاثين (وذكر فى الحديث) مضمون صندقهٔ صحيحين اولان خبر پسر صديق دخى تكثير
طعام معجزه سندندر بيوررركه بزمعاشر اصحاب كرد آمدهٔ شمع بزم حضرت ماه منير نبوت يوز اوتوز كشى ايدك
(انه عجن صاع من طعام وصنعت شاة) صيغهٔ تأنيث مجهول ويا بناء فاعل متكلم اوانى محتمله روا بجاز بليغ بابندندركه
بسط كلام اولسه ذبح وسلخ وقطع ايلدم ديو اطناب لازم كلوردى (فشوى سواد بطنها) شوى بناء مفعول ويا فاعل
ايله دروم ادخاصهٔ كبددر امدى اصل حيات كبد اولمغله تخصيص بالذكر قيلندى وقيل القاب يعنى طعام ايچون
بركيل خميرنان طبخ وبركوسفند ذبح وسلخ اولنوب جكرى كباب قيلندى (ثم قال) عبد الرحمن (وايم الله تعالى) همزه
وصل ويا قطع وضم وكسر ميمله الفاظ قسمدندركه اصلى وايمن الله ايدى جمع يمين اى اقسم الله ببركة الله (مامن الثلاثين
ومائة الا وقد حزله) فتح حاء وتشديد زاى ايله (حزة) بفتح الحاء وتضم اى قطع له قطعة (من سواد بطنها ثم جعل) عليه
السلام (منها قصعتين فاكلنا اجمعون وفضل) بفتح الضاد فى الماضى وضمها فى الغابر وبكسرها فى الماضى وفتحها
فى المستقبل اى وزاد (فى القصعتين فحملته على البعير) تحقيق فرزند صديق بالصدق والصفا قدرت وبركات
خدايه باد وقسم بيوروب يوز اوتوز كشيدن برفرد قالمدى الا اول جكر كبابندن برپاره قطع ايتديلر بعده اميد
الورى لحم شاتدن ايكى كاسهٔ بزركه نهاده قيلوب جملهمز انلردن تناول ايلدك ينه قصعتينده بقيهٔ بريان كما كان قالوب
اول فضله يى بعيره تحميل ايلدم ديو بيورور (ومن ذلك حديث عبد الرحمن بن ابى عمرة الانصارى عن ابيه) ابو عمره
رضى الله عنه حرب صفينده جناب على مرتضى كرم الله وجهه حضرتلريله معيت ايدوب جانب خلافدن جام
ابريز حياتى شكست اولمشدر (ومثله) مانندروايهٔ عبد الرحمن (لسلمة بن الاكوع وابى هريرة وعمر بن الخطاب)
كما رواه ابو يعلى (فذكروا مخمصة) فتح ميمله مجاعهٔ شديد (اصابت الناس مع النبى صلى الله عليه وسلم فى بعض
مغازيه فدعا ببقية الازواد) جمع زاد وبا بقيه زائده (فجاء الرجل بالحثية) فتح حاء مهمله وسكون مثلثه وياء تحتيه ايله
شئ يسير (من الطعام وفوق ذلك واعلاهم الذى يأتى بالصاع من التمر فجمعه على نطع) كسر وفتح نون مع سكون
الطاء بساط من الاديم (وقال سلمة فحزرته) فتح حاء مهمله وزاى وسكون را ايله تخمين وتقدير (كربضة) بفتح الراء
وسكون الموحدة والضاد المعجمه وقيل بكسر الراء وصوب لانه للهيئة والفتح للمرة الربوض كالجلوس للانسان والبروك
للابل (العنز) شئ من المعزقلة ثمره اشارتدر (ثم دعا الناس باوعيتهم) اى ازودتهم (فما بقى فى الجيش وعاء) كسر واوله
اناوظرف (الا ملؤه وبقى منه ولو كثروا ورد اهل الارض اكفاهم) والحاصل راويان اخبار نبويه بو وجهله صحيفه
نكار بيان اولديلركه سلطان دين عليه سلام الله المعين ايله بعض غزواتده ناسه بغايت الم كرسنكى طارى اولدى پس
مائدهٔ نوشه لرين براى تبرك احضاره فرمان ايتمكين بركسه بقيهٔ زادندن اندك نواله ايله كلوب همچنان كثرت وقلتده
زاد معهوددن مافوق ومازادنى احضار ايلدن انجق بركيل خرما ايله ورود ايدردى حاصلى بربساط اديم اوزره جمله
سن جمع ايلدى راوىٔ خبر سلمة بن الاكوع بيورركه ماجمع من الازواد ربضهٔ معز آسا شئ قابل تخمين ايلدم بعده نبى
خدا عليه التحايا ناسى ظروف واوانيلريله دعوت ايلدى عامهٔ مؤمنين بروفق دلخواه اناثرين املا ايدوب عسكرده

ظرفنی مالامال ایتمدلک ذات قالمدی ومایهٔ اصلیه اولان زادوخرمادن زیاده نواله باقی قالدی اول خیرکثیر مقتضاسنجه اکثر جمیع اهل زمین اول نوالهٔ معجزانماره ورودایده‌لردی واردات الٰهیه ایله جمله حصه‌یاب اولوب جمیع عالمه کفایت ایدیدی (وعن ابی هریرة امرنی النبی صلی الله علیه وسلم ان ادعوله اهل الصفة) ضم وتشدید ایله فقراء مهاجریندرکه بی مسکن ومأوی صفهٔ مسجد شریفی ایوا ایتمشلرایدی هفتادویا یوزدن زیاده ونقل سهروردی فی العوارف وصاحب الکشاف اوزره دورتیوز مقداری بررهٔ کرام ایدیلر ابوهریره وابوذر وواثله وسعد وعمار وعقبة بن عامر وسلمان وبلال وصهیب وحذیفة اول کروه عالی سلکنه منسلکین ایدیلر (فتتبعتهم) تشدید موحده ایله تفحص معناسنه (حتی جمعتهم فوضعت بین ایدینا صحفة) قصعهٔ مبسوطه (فاکلنا منها ماشئنا وفرغنا وهی مثلها حین وضعت الا ان فیها اثر الاصابع) ابن ابی شیبه وطبرانی ابی هریره رضی الله عنهدن نقل مائدهٔ روایت بیوردیلرکه نبی انس وجان علیه صلاة المنان بکا فرمان ایلدیکه فقراء مهاجرینی طرف عالیلرینه دعوت ایدم پس اهل صفه‌یی تفحص وتتبع ایدوب جمع ایلدم حضورمزه برکاسه طعام وضع اولنوب بروفق دلخواه اول طعامدن تناول واستیفا ایلدک بسط اولندیغی حالده نه‌قدارایسه نه بیش ونه کم باقی قالوب اثر انکشت خوارند کان طعامده نمایان ایدی بیوررلر (وعن علی بن ابی طالب) رضی الله عنه (جمع رسول الله صلی الله علیه وسلم بنی عبد المطلب وکانوا اربعین منهم قوم یأکلون الجذعة) فتح جیم وسکون ذال معجمه ایله بزغاله وبره‌یه اطلاق اولنور امابومقامده درت وبایش یاشردوه کوچکیدر (ویشربون الفرق) فتح فا وراایله برکیله درکه مدینه‌ده معروف واول اوچ صاعدراون التی رطل اولور (فصنع لهم مدا من الطعام) مد ضم میم ایله مکیال ویا ملؤ کف الانسان (فاکلوا حتی شبعوا وبقی کما هو ثم دعا بعس) ضم عین مهمله وتشدید سین ایله قدح بزرک خشبیکه شربت شیرایله اوچ درت کسه‌یی انجق اروا ایدر (فشربوا حتی رووا) ضم واوله (وبقی کانه لم یشرب منه) یعنی صفدر غالب کرم الله وجهه جنابندن مرویدرکه اول کرمکان مهمان نواز صلی الله علیه وسلم اقربا وخویشاتندن بنی عبد المطلبی جمع ودعوت بیوردیلرکه انلر قرق نفر ایدیلرکه برکروهی درت یاشر کوچک شتری اکل واون التی رطل آبی نوش ایدر مقوله‌سی ایدیلر سید الانام علیه السلام انلر ایچون برمد طعام ترتیب بیوروب چون سرخوانه اماده اولدیلر جمله‌سی اول برمد طعامدن سدتهیکاه جوع ایدوب سیر اولدیلر کالاول میانهٔ اصلیه باقی قالدی بعده برقدح ایله شیر احضار ایدوب هربری ریان اولنجه نوش ایتدیلر کویا هنوز ایچلممش کبی قدح مالی ایدی (وقال انس ان النبی صلی الله علیه وسلم حین ابتنی بزینب امره ان یدعوله قوما سماهم وکل من لقیت فدعوتهم حتی امتلأ البیت والحجرة) مراد صفه واوطه‌در (فقدم الیهم تورا) فتح فوقیه ایله صفر وحجاره‌دن مصنوعه انادر طشت وسطل اسا (فیه قدر مد من تمر جعل حیسا) روغن وآرد ایله ممزوج طعام (فوضعه قدامه) ای بین یدیه (وغمس ثلاثة اصابعه وجعل القوم یتغدون) تشدید دال مهمله مفتوحه ایله خلاف عشا غدادر (ویخرجون وبقی التور نحوا مما کان) نحوا حال من التور نقل صحیحین اوزره انس رضی الله عنه برقع کشای عروس روایتدرکه شاه عالم صلی الله علیه وسلم ام المؤمنین زینب بنت جحش رضی الله عنهایی تزوج وزفافلری اثناده رجالدن برنیجه کسنه خانهٔ سعادتلرینه دعوت ایتمکه امر واسم ورسملریله تخصیص بیوروب هردوچار اولدقلرکدنجی دعوت ایله دیو تعمیم ایلدی برموجب امرعالی دعوت خاص وعام ایلدم تامنزل همایون صفه وحجره‌سی مالی اولدی حضرت سید الوری ربع صاع مقداری خرمادن روغن وآرد ایله آمیخته شیرخرما تدی برطعام صحن ایله تقدیم سفرهٔ اکرام ایدوب بیشکاه مسافرینه نهاده ایلدی وسه انکشت نورسرشتنی اول حیسه باندروب جمله‌سی تغدی‌یه شروع وتناول ایدوب شبعا بیرون اولدیلر ظرف معهودده طعام کما کان باقی قالدی (وکانوا احدی او اثنتین وسبعین) حاضر مائدهٔ طعام اولنلر یتمش بر ویا یتمش ایکی نفر ادم ایدیلر (وفی روایة اخری فی هذه القصة اومثلها) روایت دیکرده واپه صفیه قصه‌سنده ورود ایلدی (ان القوم کانوا زهاء ثلثمائة وانهم اکلوا حتی شبعوا) کسر باء موحده ایله یعنی قوم اوچیوز مقداری کسه اولوب سیراولنجه اول اندک طعامدن تناول ایتدیلر (وقال لی ارفع فرفعته فلاادری حین وضعت کانت اکثرام حین رفعت) بصیغة التأنیث علی بناء المجهول فیهما ولعل التأنیث باعتبار معنی التور من الاجابة ولایبعد ان یکونا بصیغتی الفاعل للمتکلم علی ان المفعول محذوف والتقدیر وضعته ورفعته راوی خبرنقل اثر بیوررکه اول حضرت بکا قصعه‌یی رفعله امر ایلدی بندخی امتثالا لامره العالی رفع ایلدم بلمم که وضع صحن ایتدوکم حینده‌می بسیار اولدی یا رفع ایتدوکم حالده‌می مزداد اولدی نم حصول برکت وتعلق معجزه حین رفع قصعه‌ده بدیدار ظهور اولدیغی محققدر (وفی حدیث جعفر بن محمد عن ابیه عن علی) کرم الله وجهه امام صادق بن باقر پدر بزرکوارندن اولدخی والدی زین العابدین جدی صفدر

غالب علی بن ابی طالب حضرتلرندن منقطعا سلسله جنبان روایتدرکه (ان فاطمة طبخت قدرا) ذکر محل ارادهٔ حال قبیلندندر ای طعام قدر (لغدائهما) فتح غین معجمه ودال مهمله ایله (ووجهت علیا الی النبی صلی الله علیه وسلم لیتغدی معهما) ای بجاءها فامرها ففرقت منها لجمیع نسائه صحفة صحفة ثم له صلی الله علیه وسلم ولعلی ثم لها ای لاولادها (ثم رفعت القدر وانها لتفیض) فتح فوقیه ایله ای افنور وتسیل (قالت فاکلنا منها ماشاء الله) یعنی فاطمة الزهرا رضی الله عنها برقدر قوشلق طعامی طبخ ایدوب جناب علی کرم الله وجهه حضرتلرینی بدرعالیقدری سرور اصفیایه ارسال ایتدیکه تشریف بیوروب بیله جه تناول بیوره‌لر شاه عالم صلی الله علیه وسلم حجرهٔ زهرایه قدم نهادهٔ عز وتشریف ایلیوب بیوردیلرکه اول طعامدن برکاسه زوجات طاهراتک هربرینه بولنوب ارسال قیلنه پس تفریق اولنوب فرستاده بیورلدی بعده انفس نفیس وصهر انیس بعدما جناب فاطمه واهل بیت ایچون بر صحفه طعام فرق اولنوب دیک نعمت میانه‌دن محلنه رفع اولندی حال انکه هنوز جوشیده ایدی فاطمة الزهرا بیوررکه ارادهٔ حق تعلق ایلدوکی مقدار بزلر اول طعامدن تناول ایلدک (وامر) علیه الصلاة والسلام (عمر بن الخطاب ان یزود) تشدید واو مکسوره ایله (اربعمائة راکب من احمس) فتح همزه ومهملتین بیننده میله بزنة احمر اسم قوم من العرب یقال لهم بنو احمس وهو من الحماسة وهو الشدة والصلابة (فقال یارسول الله ماهی الا اصوع) ضم واوله جمع صاع (قال اذهب فذهب فزودهم منه وکان قدر الفصیل) هنوز شیرمادردن فصل اولنان کوچک شتر (الرابض) بکسر الموحدة البارک (من التمر) بیان اقدر (وبقی بحاله من روایة دکین) خبر مبتدا مقدر ای وهذا الحدیث من روایة دکین ضم دال مهمله وفتح کاف ویاء تصغیر ایله (ورواه الغرقی) بالراء بدل الدال (الاحمسی) نسبة لبنی احمس وهو ابن سعید بالتصغیر او مسعد المزنی وله صحبة (ومن روایة جریر) یعنی شاه انبیاء علیه اصفی التحایا فاروق منیع الجنابه فرمان ایلدیکه قبیلهٔ احمسدن درتیوز نفر دلاوران وسواریه بخش زاد ونواله ایلیه عمر رضی الله عنه یارسول الله اشارت بیوردیغک زاد همان برقاچ صاعدر چهارصد نفر مردانه نیجه کفایت ایلیه دیدکده حضرت فخر عالم وار بومقدارله انلری تزوید ایله دیوب عمر دخی امتثالا لامره وار وب تقسیم ایلدی اما اول زاد نشیمنکاه کوچکی استیعاب ایدر مقداری خرمادن شئ قلیل ایدی بعد التزوید بی کم وکاست مایهٔ اصلیه خرما باقی قالدی بو خبر معجز اثر دکین احمسی وجریر طریقندن براوردهٔ سنن ابی داود علیه الرحمه‌در (ومثله) مبتدا (من روایة النعمان) بضم النون (ابن مقرن) تشدید راء مکسوره ویاء سکون قاف وتخفیف را ایله وهو احمسی من مزینة بونلر هفت برادراندرکه جمله‌سی صحابی ذیشان ایدیلر رضی الله عنهم (الخبر) رفعله خبر هذا (بعینه) خبر مسبوق مانندی نعمان رضی عنه المنان روایتلرنده من غیر زیادة ونقصان بو حدیث مرویدر (الا انه قال اربعمائة راکب من مزینة) لکن احمد وبیهقی روایتلرنده نعمان رضی الله عنه بجای احمس مزینه ایله روایت بیوردی امدی تعدد قضیه محتملدر (ومن ذلک) سبب دعاء حضرت وعظمت ثناء نبوت ایله شئ قلیلک تکثیری قبیلندندر (حدیث جابر فی دین ابیه بعد موته وقد کان بذل لغرماء ابیه اصل ماله فلم یقبلوه ولم یکن فی ثمرها سنین) ثمر البساتین او نخیل جابر اوابیه بذل ذال معجمه ایله اعطا معناسنه ومهمله ایله عوض معناسنه‌در (کفاف) فتح کاف ایله (وفاء دینهم) یعنی کما روی البخاری حدیث جابر رضی الله عنهدرکه بعد از وفات پدر اداء دینی قصه‌سیدر ماحصل پدری غرمالرینه میوهٔ بساتین ونخیلی محصولاتک بالجمله اعطا ایدوب دینه وفا ایتمیوب دائنلر عدم قبول معامله‌سن ایتمشلر ایدی (فجاءه النبی صلی الله علیه وسلم بعد ان امره بجدها) فتح جیم وشد دال مهمله ایله یعنی القطع (وجعلها بیادر) فتح موحده وکسر دال مهمله ایله جمع بیدر خرمن (فی اصولها فمشی فیها ودعا فاوفی منه جابر غرماء ابیه وفضل) تثلیث ضاد معجمه ایله والفتح افصح ای زاد (مثل ما کانوا یجدون) ضم وکسر جیم وتشدید دال مهمله ایله (کل سنة) بالاخره چاره‌ساز هرمشکل صلی الله علیه وسلم حضرتلری اکه ثمرات نخیلی قطع ایله امر وبجای خویش کومه کومه قیلنغه فرمان بیوردقدنصکره جابر چهره‌سای استمداد اولوب حضرت سلطان رسل بیادر ثمرات میانه‌سنده سیروزمین بستانه قدم نهادهٔ تشریف خیر بیورمغین برکهٔ قدوم شرف لزوم برله جابر اول ثمراتی وام پدری ایچون غرمایه اعطا وایفا ایتدکدنصکره هرسال برچیده قیلنان مایهٔ اصلیه مقداری ینه زیاده قالدیغن ثمره‌سی ظاهر اولدی (قال وکان الغرماء یهود) نصبله خبرکان طائفهٔ یهود علمیة ایله غیر منصرفدر (فعجبوا) بکسر الجیم (من ذلک) جابر رضی الله عنه بیوررکه دائنلر قوم یهود ایدی شئ یسیردن امر کثیر حصولپذیر اولمه‌دن تعجبکنان سبابه کزید حیرت اولدیلر (وقال ابوهریرة) علی ماروا البیهقی عنه (اصاب الناس مخمصة فقال لی رسول الله صلی الله علیه وسلم هل من شئ) من تبعیضیه وتنکیر شئ برای تقلیلدرکه مطالبه‌ده مبالغه‌یی مفید اولور (قلت نعم شئ من التمر فی المزود) کسر میم وفتح

واوله ابنان (قال فاتنى به فادخل يده فاخرج قبضة) بفتح القاف اى مرة من القبض (فبسطها ودعا بالبركة ثم قال ادع عشرة) اى فدعوتهم (فاكلوا حتى شبعوا ثم عشرة) بالنصب (كذلك حتى اطعم الجيش كلهم وشبعوا) رواية بيهقى اوزره ابوهريره خوشه چين خرمن روايتدركه برسفرده ناسه مجاعهٔ شديده اصابت ايلدى سپهسالار خيل انبيا عليه ابرك التحايا بونده من شايان خطاب ايدوب باتنده ا كله صالح بعض نوالك وارميدر ديد كلرنده ابانجه مده برمقدار خرما بولنوردیدم احضارنه فرمان ايلدى حضور عزتلرينه عرض ايلدم دست معجز پيوستنى درون انبانجه يه ادخال وبركفه خرما اخراج بيوروب مبارك اللرين بسط وبركاتله ثناخوان اولوب اون نفركسنه دعوتنه امر ايلدى انلر تشريف ايليوب سيراولنجه تناول اتديلر بعدذا كالاول اون كشى دخى دعوت بيوريلوب اونر اونر تكليف تناول قيلندى بوترتيب اوزره بالتمام عسكر برساز معدهٔ ازاولديلر امدى تخصيص بالعشرة بيورلديغى عدد عشرك فضيلتنه اشارت اولور نتكم ايلك قدر ونحر وعاشورا فى العشرة واتممناها بعشر وتلك عشرة كاملة ايات كريمه لرى اعدادمذكوره فضلنه شواهددر (وقال خذماجئت به وادخل يدك واقبض منه) كسر موحده برله (ولاتكبه) فتح تاء فوقيه وضم كاف وتشديد موحدهٔ مفتوحه ويامضمومه ايله اى لاتقلبه (فقبضت على اكثر مما جئت به فاكلت منه واطعمت حياة رسول الله صلى الله عليه وسلم وابى بكر وعمر الى ان قتل عثمان فانتهب) بصيغة المجهول اى سلب (منى فذهب) يعنى فخر عالم صلى الله عليه وسلم كتورديكك انبانجه يى حفظ ايله والك صوق وآوجليوب وانبانى فروبرده قيله ديو تعليم وامر اتديلر سرمايهٔ اصليه دن مازاد خرما قبضه دستمه كتوروب مدة حياة نبويه وعصر خلافة صديق وفاروقيده مراداوزره تناول وغيريلره اطعام ايلدم تاجناب ذى النورين هجرتك اوتوز بش سالنده شهادتنه كلنجه اول تمر مباركله تعيش ايلدم بعدذا فساد زمانله بندن غائب ونابديد اولدى (وفى رواية) اى حسنة للترمذى (اقد حملت من ذلك التمركذا وكذا) تعدد مقدارماحملدن كنايه در (من وسق فى سبيل الله عز وجل) روايت ديكرده براورده دركه بدرستى اول خرماى متيمندن راه حقده بذل ايچون نيچه نيچه وسق تحميل ايلدم بيورمشلردر (وذكرت مثل هذه الحكاية فى غزوة تبوك) اى من الرواية (وان التمر) كسر همزه ايله جملهٔ حاليه در (كان بضع عشرة تمرة) حال آنكه خرمايكرمى دانه دن نقصان ايدى (ومنه ايضا حديث ابى هريرة حين اصابه الجوع فاستتبعه النبى صلى الله عليه وسلم فوجد) اى النبى عليه السلام اوابوهريرة (لبنا فى قدح قداهدى اليه فامره ان يدعو اهل الصفة قال فقلت فى نفسى ماهذا اللبن فيهم) ما استفهاميه نفى معناسنه دراى لايغنى من شبعهم (كنت احق ان اصيب منه شربة) مرة واحدة (اتقوى بها فدعوتهم) اى فحضروا (وذكر) ابوهريرة (امر النبى صلى الله عليه وسلم له ان يسقيهم) فتح وضم يا تحتيه ايله (فجعلت اعطى الرجل فيشرب حتى يروى) فتح يا وواوله (ثم ياخذه الاخر حتى روى جميعهم) بكسر الواو وبضمها بصيغة الجمع يعنى كما وقع ماوقع بركة دعاء حضرتكه تكثير طعام قبيلندن روايتكردهٔ بخارى اولان حديث ابى هريره رضى الله عنه كه موى اليه جنابنه الجوع اصابت ايتدوكى حينده حضرت سيد الورى عليه التحايا امر ايتديكه برشى تفحص ايده چون برقدح شير شيرين بولديكه حضرته برسم هديه اهدا اولنمشيدى شاه سرير اصطفا اكه فرمان ايلدى فقراء مهاجرين اولان اهل صفه يى دعوت ايده ابوهريره كشف رازدرون ايدركه بومقدار شيراهل صفه يى نيجه سيرايدر همان بالكز بن يكدمه بوقدر شيرى نوش اتمكه قادرم شايد بكاوفا ايده يا ايتمه وشير بسيرله قواى بدن حصولنه احق وجديرم ديو خاطر كذارم اولدى امتثالا لامره الشريف اهل صفه يى دعوته شروع ايلدم مجلس همايونه اماده اولديلر راوى نقل نقل روايت اولوركه انلرى شيرله اسقايه اول حضرت بكا امر ايدوب بندخى قدح شيرى برينه صونار دم ريان اولنجه نوش ايدردى بوترتيب اوزره جمله اهل صفه شيرشيرين كوارله ريان اولديلر (قال فاخذ النبى صلى الله عليه وسلم القدح وقال بقيت انا) تأكيد بضمير بقيت ليصح عليه العطف (وانت اقعد فاشرب فشربت ثم قال اشرب ومازال يقولها) اى كلمة اشرب (واشرب حتى قلت لاوالذى بعثك بالحق ما اجدله مسلكا) يحتمل كه جواب قسم ويامقام تعليلده امتناعى مبين مستأنف اوله (فاخذ القدح فحمد الله تعالى وشرب الفضلة) راوى بيورركه جناب رسالتمأب قدح شيرى دست كرم پيوستنه آلوب شكر ريز خطاب اولديلركه شرب لبن ايتدك بن وسن قالدق اوتورنوش ايله بيوردى بندخى نوش ايتدم بعدذا بنه ايچ ديو كرار امرا لطف تكلفيدن خالى اولديلر تاكه بذات پاك حضرت جهان افرين جناب شريفكى حقله كائنه خلقه بعث ايلدى تكرار شربه مجال واقتدارم نابديد ديدم كاسهٔ شيرى الوب منبع مولى اوزره شكر فشان حمد وثنا اوله رق بقيهٔ شيرى هنيئا مريئا نوش ايلدى (المنشه) عافيت شاه عالمه صحا * ديديلر جمله انس وجان وسروش * وفى الحديث ساقى القوم آخرهم شربا رواه الترمذى وفيه تنبيه على وجه حكمة تأخير ابى هريرة عن القوم

مع الايماء الى وجه اختيار الايثار لاسيما حال المخمصة والاضطرار (وفى الحديث خالد بن عبد العزى انه اجزر للنبى صلى الله عليه وسلم شاة وكان عيال خالد) بكسر العين المهملة (كثيرا يذبح الشاة) حال ويا استئناف ولام الشاة للجنس فى حكم النكرة اى قد يذبح خالد شاة (فلاتبد) ضم فوقيه وكسر موحده وتشديد دال مهمله ايله من بدا الشئ فرقه (عياله عظما عظما وان النبى صلى الله عليه وسلم اكل من هذه الشاة وجعل فضلتها) اى بقيتها (فى دلو خالد ودعا له بالبركة فنثر) فتح موحده وضم مثلثه ايله اى اكثر وفى نسخة بالنون والمثلثة (ذلك لعياله فاكلوا وافضلوا) اى دخلوا فى زيادة البركة (ذكر خبره الدولابى) ضم دال مهمله ايله انصارى زايد را وچيوزاونده بن الحزبين عرج نام محلده دولاب كردون تماشاسندن فراغت وجانب عقبايه رحلت ايلدى والحاصل ابو بشر دولابى عليه الرحمه ادارهٔ دولاب روايت اولوركه جناب خالد حضرت سلطان عالمه جزره صالح بركوسفند اعطا ايلدى مع هذا اهل بيت خالد بسيار نفوس اولمغين ذبح شاة اثناسنده عياله حصه افرازا تملك لازم كلسه استخوان استخوان فرق ايتمكله وفا ايتزدى ماحصل برياندن اول حضرت تناول بيوروب بقيه سن دلواسا برظرف جرمينه نهاده ايدوب بركتله دعا بيوردقلرنده عيال خالد ايچون طعام برزياد اولوب اشتهاء تامله اكل وسير اولوب مزدادى غن وبركاته دست رس بولديلر (ومن حديث الآجرى) همزهٔ ممدوده وضم جيم وتشديد راويا نسبيه ايله صاحب كتاب الشريعة ابو بكر محمد بن الحسين البغدادى عليه الرحمه در (فى انكاح النبى صلى الله عليه وسلم لعلى فاطمة ان النبى صلى الله عليه وسلم امر بلالا بقصعة من اربعة امداد او خمسة من دقيق خبز) وشعير وحنطة (وذبح جزور) بعض نسخده صيغهٔ مضارعله يذبح وديكرده مصدر مضافله لوايتها (قال فاتيته بذلك فطعن فى رأسها) اى اعلاها بيديه لتنزل البركة عليه (ثم ادخل الناس رفقة رفقة) بضم الراء اى جماعة بعد جماعة يأكلون منها (حتى فرغوا وبقيت منها فضلة فبرك) بتشديد الراء وامر بحملها الى ازواجه (وقال كلن واطعمن من غشيكن) اى اتاكن وحضر يعنى صفدر محارب على بن ابى طالب فاطمة الزهرا رضى الله عنهايى تزويج امرنده محرم خلوتخانهٔ قاب قوسين صلى الله عليه وسلم بلال حبشى يه چار وپنج مددن بر كاسه طعام ويربعيرذبحنه فرمان ايلدى بلال روايت بيورركه اداء خدمت ايليوب پيشكاه حضرتنه احضار اتديكمده بالاى كاسهٔ طعامه دست معجز نماسيله طعن بيوردى بعدذا سفرهٔ متبركه يه كروه كروه اصحاب واحباب تكليف بيورلدى تاكه تناوله مبادرت اتديلر سير اولوب فارغ اولديلر طعامدن فضله قلان مقداره دخى دعا بالبركه بيوروب زوجات طاهراتك كليسنه ارسال ولب جنبان تنبيه اولوب بالذات انلر تناول ايتسونلر وحاضر بالمجلس اولنلرينه اطعام ايلسونلر امدى سال سوم هجريده حضرت فاطمه جناب على مرتضا ايله تنها نشين خيمهٔ زفاف اولمشلردر (وفى حديث انس) رضى الله عنه كما رواه الشيخان (تزوج النبى صلى الله عليه وسلم بعض نسائه فصنعت امى) أم سليم بالتصغير (حيسا فجعلته فى تور فذهبت به الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال ضعه وادع لى فلانا وفلانا) خصوصا (ومن لقيت) عموما (فدعوتهم ولم ادع) بفتح الدال (احدا لقيته الا دعوته وذكرانهم كانوا زهاء ثلثمائة حتى ملؤا الصفة والحجرة فقال لهم النبى صلى الله عليه وسلم تحلقوا) فتح لام مشدده ايله اى استديروا كالحلقة (عشرة عشرة) اى كل حلقة عشرة (ووضع النبى صلى الله عليه وسلم يده على الطعام فدعا فيه وقال ماشاء الله ان يقول فاكلوا حتى شبعوا كلهم فقال لى ارفع) اى فرفعته (فما ادرى حين وضعت كانت اكثر او حين رفعت) بصيغة المجهول فيهما ويا صيغهٔ متكلم معلوم له وضمير تأنيث باعتبار الانية توره راجعدر خبر مذكور صدر فصلده راوى مشار اليه جنابلرندن زفاف زينب قصه سنده مبنا ومعنا كذران ايدوب تعدد قضيه شايد صفيه رضى الله عنها تزوجلرنده جلوه كر منصهٔ ظهور اوله والحاصل راوى خبر بووجهله نقل وتعبير بيورركه سلطان عالم صلى الله عليه وسلم زوجات حرمسراى نبوتدن برينى تزويج اثناسنده مادرم ام سليم روغن وآردله آميخته بركونه طعام طبخ ايدوب سطيل آسا برظرفه نهاده وبرسم هديه بجناب سلطان كونينه فرستاده ايلدكده اول حضرت بكا كاسه يى وضع ايله فرمان وخاصة فلانى وفلانى وعامة هر دوچار اولديغك كسنه لرى دعوت ايله ديو امر ايدوب بندخى امتثالا له خواصى دعوت وهرسو راست كلد كلرمدن برفردى ترك ايتميوب سرخوان سلطان ذيشانه دعوت ايلدم راوى بيورركه ارباب دعوت سيصد مقدارى اصحاب عزت ايدى تاكه دهليز وحجره مالامال اولوب حضرت ادب اموز مكتب حكمت عليه اسنى التحيه اول كروه والاشكوهه اونر اونر حلقه اولمرينه اشارت وبد شريفه دن تبرك قصديله طعام اوزره نهاده بيوروب بروفق ارادة الله دعا واسما ايله لب جنبان وناطقه پرداز اولوب بوترتيب اوزره تناوله اغاز ايتديلر جمله سير اولدقلرنده رفع قصعه برله امر ايلدى بلم كه كاسه يى نهاده ايتديكم حينده مى طعام افزون اولدى ويا حالة رفعنده مى مزداد اولدى ديو بيوردى (واكثر احاديث هذه الفصول الثلاثة فى الصحيح وقد اجتمع على معنى

حديث هذا الفصل بضعة عشر) كسر وفتح موحده ايله ثلاثه عشرا وا كثر (من الصحابة رواه عنهم اضعافهم من التابعين ثم من لا يعد) بصيغة المجهول (بعدهم واكثرها وردت فى قصص مشهورة) بكسر القاف اى حكاية مأثورة (ومجامع مشهورة ولا يمكن التحدث عنها الا بالحق على وفق الصدق ولا يسكت الحاضر لها على ما انكر منها) يعنى نبع ماء وانفجار وتكثير طعام فصولى اخبارينك بسيارى درج صحيفهٔ صحيحه يه مندرجه در واون اوچ نفردن زياده صحابى كرام فصل مذكور مفيد اولديغى مجموع معنى اوزره توافق بيوروب انلردن دخى تابعينكه انلرك اضعافى مقدارى ذوات كثيره وتابعين حضراتندن همچنان حيطهٔ تعداددن بيرون تبع تابعين خبر شريف فصل لطيف معنا سنى معنعنا روايت ايلديلر وفصول ثلاثه نك غالب احاديثى حكايات مأثوره ده ومحافل مشهوره ده ورود يافته اولوب پيام راست ودرستدن غيرى اثر ايله خبر داده اولمغه امكان ناياب وما لا يليق نسبتندن احتراز برله خبر منكر اوزره حاضر بالمجلس اولنلرك سكوتى امر محال وناپيدادر

فصـــــل

فى كلام الشجر وشهادتها بالنبوة واجابتها دعوته صلى الله عليه وسلم) نطق وسخن شاندن اولميان درختك اول سرو باغ بلاغ عليه الصلوة والسلام حضرتنه سخنساز وحق نبوت وصدق رسالتنه شهادت برله ناطقه پرداز ودعوتنه اجابت امر عجيب الشانى بيانده در (قال) اى المصنف رضى الله عنه (حدثنا احمد بن محمد بن غلبون) فتح غين معجمه وسكون لام وضم موحده ايله صرف ومنعى جائزدر (الشيخ الصالح فيما اجازنيه عن ابى عمر الطلمنكى) تشديد لام مفتوحه وفتح ميم وسكون نون ايله (عن ابى بكر المهندس) بكسر الدال (عن ابى القاسم البغوى بفتحتين حافظ بغدادى وراوى امام اكمل احمد بن حنبل اوچيوز اون بديده عازم نزهتگاه نعيم اولمشدر صاحب مصابيح محيى السنة ابو الحسين البغوينك غيريدر (حدثنا احمد بن عمران الاخنسى) فتح همزه وسكون معجمه ايله (حدثنا ابو حيان) بتشديد التحتية (التيمى) ابن عمران ابو حيانى ادراك ايتيوب بيننده محمد بن فضيلك سقوطى تخريج كردهٔ محدثيندر (وكان صدوقا) ابو حيان عليه رحمة المنان راستكو ايدى ابو زرعه وامام شعبى دن روايت بيورمشلردر (عن مجاهد) تابعى مشهور (عن ابن عمر) عبادلهٔ اربعه دن عبد الله رضى عنه الاله حضرتلريدر (قال كنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فى سفر فدنا منه اعرابى فقال يا اعرابى اين تريد قال الى اهلى قال هل لك الى خير قال وما هو قال ان تشهد) اى شهادتك او خير معناه امر اى اشهد (ان) مخففة من المثقلة وحذف اسمها اى انه (لا اله الا الله وحده) حال موكدة (لا شريك له وان محمدا عبده ورسوله قال من يشهد لك على ما تقول) من دعوى التوحيد والرسالة (قال هذه الشجرة السمرة) فتح سين وضم ميم ايله ما قبلندن بدلدر طلح ويا صمغ عربى اولان درخت برخاردر (وهى بشاطى الوادى فاقبلت) بمجرد قوله عليه السلام هذه الشجرة تشهد على حقية الاسلام (ادعها فانها تجيبك قال فدعوتها فاقبلت تخد الارض) ضم خاء معجمه وتشديد دال مهمله ايله شق فى الارض (حتى قامت بين يديه فاستشهدها ثلاثا فشهدت انه كما قال ثم رجعت الى مكانها) يعنى عبد الله بن عمر بو زمين اوزره نشان درخت خبر اولورکه برمرده جناب سردار انبيا عليه اكمل التحايا موكب همايونى ملازملرندن ايدك بر بدوى رخش حضرته قريب اولدقده اى اعرابى نه محله سوق جمازهٔ آرزو سن ديدكده اهل عشيرتم جانبلرنه توجه مراد ايدرم ديدى باغبان رياض حقيقت عليه اجل التحيه بدوى يه خطاب ارزانى بيوروب باسنك برخيره ميل ورغبتك اولورمى ديدى بدوى ذلك الخير نه كونه براوله ديدكده ذات وصفاتنده فريد بى همتا اولان رب الارباب حضرتنك وحدانيتنه وبنم رسالتمه شهادت ايتمكدر بيورديلر اعرابى يا دعواى توحيد ورسالتكه كم شهادت ايدر ديدى فخر عالم جواب داده اولوب كنار واديده پا نهاده اولان درخت سمره دركه شهادته دعوت ايله سكا اجابت ايدر بيورديلر بدوى نقل ايدركه اول درختى دعوت ايلدم على ساق بلاقدم اقبال وزمينى چالشه چالشه اتديكى حالده روماليده اولوب حضوره قيام ايلدى وحدانيت ورسالت قضيه سنده مه بار استشهاد بيوريلوب حقهٔ لعل شكرين دهان نبوتدن صدور يافته توحيد وتركيب برحق اولديغنه شهادت ايلدى وبعد اداء الخدمه بناى اصليسنه رجعت ايلدى (وعن بريدة) بالتصغير ابن الحصيب الاسلمى رضى الله عنه ديار خراسانده مروقصبه سنده غازيا وبراه عليين اولمشدر (انه قال سأل اعرابى النبى صلى الله عليه وسلم اية فقال له قل لتلك الشجرة رسول الله يدعوك قال فمالت الشجرة عن يمينها او شمالها او بين يديها وخلفها فتقطعت عروقها ثم جاءت تخد الارض تجر عروقها) حالان متداخلان او مترادفان (مغبرة) تشديد موحده وبا شدر ايله (حتى وقفت بين يدى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت السلام عليك يا رسول الله فقال الاعرابى مرها فلترجع الى منبتها) سماعا كسر موحده وقياسا فتحله در (فرجعت فدلت) بتشديد اللام اى ارسلت

عروقها فى ذلك فاستوت فقال الاعرابى ائذن لى) وصلى حالنده سكون همزه وصله در وفى الابتداء بهمز الوصل وابدالها ياء اى مرنى (ان اسجد لك) جواب امر (قال لو امرت احدا ان يسجد لاحد غير الله لامرت المرأة ان تسجد لزوجها قال فاذن لى اقبل يديك ورجليك فاذن له) يعنى بر بدوى حضرت شاه رسل صلى الله عليه وسلم جنابندن صدق نبوتنه داله بر علامت ومعجزه جويا اولدقده بيورديلركه شو درخته خطاب ايله كه پيغمبر مولاسنى دعوت ايدر راوى بيورر چون اعرابى رسانيدهٔ پيام حضرت اولدقده پيش وپس وچپ وراستنه پيچ وتاب وهر سو سر فرو ايليوب بيخ واصولى كسسته اولدى بعده اجر عروق ايدرك غبار آلود زمينى چالشه چالشه ايدوب دركاه نبى انامده وقفه كير قيام وبرسم اعجاز حيز عقلاده اداى مراسم سلام ونطق وكلام ايلدى اعرابى ديديكم درخته فرمان ايله قرارگاه قديمنه رجعت ايلسون ديدى امر اولنوب مكانته رجوع وعروقنى ارسال وهموار وبرقرار اولدى چون بدوى بو معجزه يى مشاهده وايمان ايليوب بكا امر ايله حضرتكه سجده ايده يم ديو استيذان ايلدكده بيورديلركه اكر پادشاه جهان آفريندن غيرى يه سجده ايتمكه برفرده امر ايديدم نسوانه امر ايدردم ارلرينه سجده ايده لردى ديدى چون بدوى دست معجز پيوست وپاى عرش پيماى حضرتنى بوسنه اذن شريفه احسان تمنى ايلدى تقبيله رخصت داده اولوب اعرابى ازجان ودل پابوس شهريار عادله شرفياب اولدى قال البوصيرى رحمة الله عليه ❊ جاءت لدعوته الاشجار ساجدة ❊ تمشى اليه على ساق بلا قدم (وفى الصحيح فى حديث جابر بن عبد الله) پسر وپدر صحابيان جليلاندر رضى الله عنهما (الطويل) نعت الحديث (ذهب رسول الله صلى الله عليه وسلم يقضى حاجته فلم ير شيئا يستتر به فاذا بشجرتين بشاطىء الوادى فانطلق رسول الله صلى الله عليه وسلم الى احداهما فاخذ بغصن من اغصانها فقال انقادى على باذن الله فانقادت معه كالبعير المخشوش) احشاش بالكسر حلقه اساخشبدن مصنوعدركه رسن بند اولنوب بينى شتره نهاده قلنور وبو ولتله صاحبنه منقاد اولور (الذى يصانع قائده وذكر انه عليه السلام (فعل بالاخرى كذلك) مثل ما فعل بالاولى (حتى اذا كان بالمنصف) فتح ميم وسكون نون وفتح وكسر صاد مهمله ايله ميانهٔ راه (بينهما) بيان ويا تأكيد اولور (قال التئما على باذن الله فالتئمتا) درج صحيح مسلمده مندرج اولان خبر جابر انصاريده ورود ايلديكه سيد الثقلين صلى الله عليه وسلم براى قضاء حاجت بشريه رو براه اولوب كندولرن اعيان انس وجندن تستر ايدر برشئ مشهود باصرهٔ حقيقتلرى اولمدى درحال كنار واديده ايكى درخته چشم حقايق بينلرى دوش اولوب اول جانبه خرامان وخطوه جنبان اوله رق شاخ درختدن برغصنى دست برآورده ايدوب بكا انقياد ايله ديدى پس شتر مخشوش مانندنه منقاد اولديغى كبى اتباع ايلدى راوى خبر بيورركه درخت ديكر دخى مانند اول منقاد اولوب تاميان راهده درختان اورتاسنده اول حضرت قيام ايدوب باذن الله تعالى اوزريمه كرفت ومنضم اولك ديو امر ايتمكين درحال اجتماع ويكديكره انضمام ايله جوانب حضرتى پوشيده قيلديلر (وفى رواية اخرى فقال يا جابر قل لهذه الشجرة يقول لك رسول الله الحقى) بفتح الحاء اى اتصلى بصاحبتك حتى اجلس خلفكما ففعلت فرجعت) وفى نسخة فرجعت اى انتقلت (حتى لحقت بصاحبتها فجلس خلفهما) يعنى روايت ديكرده جابره امر ايتديلركه اى جابر كنار واديده اولان درخته ابلاغ پيام ايله كه رسول الله مقابلكده اولان درخته پيوسته اولمكى فرمان ايدركه خلفكده جلوس ايليه ديدكده جابر فرمانبر اولوب اول درخت جاى قديمندن نقل ونظيرنه پيوسته اولدى تا اول حضرت وراى خلف شجرى نشيمنگاه ايديديلر (فخرجت احضر) ضم همزه وسكون مهمله وكسر معجمه ايله اى اعدوا (وجلست احدث نفسى فالتفت فاذا رسول الله صلى الله عليه وسلم مقبلا والشجرتان قد افترقتا فقامت كل واحدة منهما على ساق فوقف رسول الله صلى الله عليه وسلم وقفة فقال براسه) اى فاومى به الى الشجرتين (هكذا يمينا وشمالا) ما قبلنى تفصيلدر لعله كان وداعا للشجرتين يعنى حضور دولتندن محل بعيده تادباروان اولوب اوتوردم ومشهودم اولان معجزهٔ غريبه يى تفكر كان برجانبه نكاه ايلدم بغتةً ماه منير رسالت بالسعادت توجه واقبال ايدوب كاور ودرختان ايسه يكديكردن مفارقت وهر برى يابر جامنبت اصليه لرنده قرار ايتديلر شاه عالم سر سعادتمنديله چپ وراسته وداع برله وقفهٔ كبير سلام جميل بيورديلر (وروى اسامة بن زيد نحوه قال) بيهقى وابو يعلى اسامه رضى الله عنه طريقندن طبق ما سبق روايت بيورديلر (قال لى رسول الله صلى الله عليه وسلم فى بعض مغازيه هل تعنى مكانا لحاجة رسول الله) اى لقضاء حاجته فيه (فقلت ان الوادى ما فيه موضع بالناس فقال هل ترى من نخل او حجارة فقلت ارى نخلات) بفتح الخاء متقاربات كسر وفتح را ايله (قال انطلق وقل لهن ان رسول الله يامركن ان تأتين لمخرج رسول الله وقل للحجارة مثل ذلك فقلت ذلك لهن فو الذى بعثه بالحق) امر عظيم ايله قسم جوازنه تلويحدر (لقد رأيت النخلات يتقاربن حتى اجتمعن

والحجارة يتعاقدن حتى صرن ركاما) بضم الراء (خلفهن فلما قضى حاجته قال لى قل لهن) مجموع درخت وسنكه
(يفترقن) جواب امر اولزره مجزومدر (ثم قال فوالذى نفسى بيده) مغايرة بين القسمين براى تفنندرلر (لرأيتهن
يفترقن حتى عدن) بضم العين المهملة اى صرن (على حالهن) حاصل خبر معجز اثر حضرت سيد البشر بعض
غزالرنده بيورديلركه برجاى تنهابراى حاجة رسول مولى قصد وتعيين ايدرميسك ديدى بن دخى وادى نامدن
خالى ديدم نكاه التفات بيورميوب هيچ درخت خرما وسنكدن برشيئه چشمك دوش اولورمى ديدكده بلى بربرينه
قريب نيجه درخت خرما مشهود ديدۀ يقينم درديدم وارنخلاته خطاب ايله كه رسول الله جاى خلاسنه ستره ايچون
كلمكزه فرمان ايدر وحجاره يه دخى مانند نخلات تبليغ ايله بيوردى ممتثلا لامره الشريف پيغامبرى اولدم
بحق جهان آفرينكه اول حضرتى بحق خلقه ارسال ايلدى درختانى معاينه ايلدمكه بربرينه يقين ويكديكره
پيوسته وحجاره دخى معاقده اتديلر تاكم يكديكره انضماملة قات قات وراء درختانده ديوار آسا اولديلروقتا اول
حضرت امرى برطرف قيلدى بكا فرمان اتديكه سويله سنك ودرختك مجموعى پريشان وجاى اصليلرينه روان
اولسونلر اسامه يادقسم بيوروب بجلال احديتكه نفس اسامه قبضۀ قدرت وتصرفنده در سنك ودرختانى
مشاهده ايلدمكه تفرقه ياب اولوب حالة اصليه لرينه رجعت ايلديلر (وقال يعلى ابن سيابة) سين مهمله وتحتية
مخففه والف وموحده ايله نام مادر يعليدر جديبيه وخيبر وفتح مكه وطائفه حاضر اولان اصحاب باصفادندر (كنت
مع النبى صلى الله عليه وسلم فى مسير وذكر نحوا من هذين الحديثين) يعلى رضى عنه المولى سيرسفرده شاه عالم ايله
معيت ايلدم ديوب ذكر اولنان ايكى خبر لطيفه مبنى ومعنى قريب نقل عجيب بيورديلركه (وذكر) يعلى (فامر)
اى المصطفى صلى الله عليه وسلم (وديتين) فتح واو وكسر دال مهمله وتشديد تحتيه ايله نخلتين صغيرتين (فانضمتا
وفى رواية اشاءتين) فتح همزه وشين معجمه ممدوده ايله وديتين معناسنه در (وعن غيلان بن سلمة الثقفى) فتحتينله
ثقف قبيله سنه نسبتدر وغيلان فتح غين معجمه ايله غزوۀ طائف عقبنده كلستان اسلامه داخل اولوب آخر خلافت
عمريده بستان بقايه راهى اولمشدر (مثله فى شجرتين) نحو ماسبق من اجتماعهما وافتراقهما (وعن ابن مسعود
عن النبى صلى الله عليه وسلم مثله فى غزاة حنين وعن يعلى بن مرة وهو ابن سيابة ايضا) پدر يعلى مره ومادرى سيابه در
(وذكر اشياء رآها من رسول الله صلى الله عليه وسلم) فخر عالم صلى الله عليه وسلمدن نيجه خوارق عادات مشاهده
ايلدى (فذكر ان طلحة) بالتنوين واحدة الطلح شجر عضاندن بر درخت بزركدر (او سمرة) ضم ميمله شجر طلحدن
برنوع درخت اوله وحرف او شك من الراوى در (جاءت فاطافت به ثم رجعت الى منبتها فقال رسول الله صلى الله
عليه وسلم انها استأذنت الى ربها ان تسلم على) يعلى رضى عنه المولى روايت بيورركه طلحه ويا سمره دن بر درخت
بالامر كزدائرۀ نبوت عليه ازكى التحيه حضرتلرينك اطرافنى پركار واردورايليوب بعد ما قرار كاهنه رجعت
ايلدكده سر پرده دان عالم صلى الله عليه وسلم جنابنك لب معجز چكانلرندن ترشح ايلديكه بو درخت عالى بخت
پروردكار عالم جل شانه حضرتلرندن بكا سلام ويرمكه استيذان ايليوب مأذونا كلوب اداء مراسم درود وسلام
ايلدى پيامنى كوشوارۀ بنا كوش حضار ايلدى (وفى حديث عبد الله بن مسعود آذنت) همزۀ ممدوده وفتح ذال
ونونله اى اعلمت (النبى صلى الله عليه وسلم بالجن) اى باتيانهم اليه (ليلة استمعوا له شجرة) فاعل اذنت والشجرة
هى السمرة ابن مسعود رضى عنه المعبود حديثنده رسيدۀ نصاب صحتدركه درخت سمره نبى الثقلين صلى الله
عليه وسلمه شب هنكام طائفۀ پريانك حواليسنه كرد آمده اولوب امام القبلتين حضرتلرينك قرآن كريم قراءت
بيورديغن استماع ايلدكلرن اعلام ايلدى قصۀ مذكوره اول ازاده سروسرفراز طائف جانبنه خرامان وعودتلرنده
بطن نخله نام محله ضرب خيمۀ نزول ايلدكلرنده جنيان نصيبين دين اسلامه موفق اولملرى وياواقعۀ حزبوره دن اوج
اى صكره طائفۀ پرياندن بر كروه انبوه شعب حجونده كه كورستان مكه دن عبارتدر رايت افرازعزم ملازمت اولوب
بيرون حيطۀ حصر فاتر مرادات اولدقلرى محل اوله (وعن مجاهد عن ابن مسعود فى هذا الحديث) صدرنشينان
مسند رواتدن امام مجاهد خادم خواجۀ عاقبت محمود عبد الله بن مسعوددن روايت بيوردقلرى خبر سابق بو وجهله
صورتنماى ظهوردركه (ان الجن قالوا من يشهد لك قال هذه الشجرة تعالى) فتح لام ويا كسرله (فجاءت تجر عروقها
لها قعاقع) فتح قاف اولى وكسر ثانيه ايله جمع قعقعه صدا ظهور ايدن شيئك حركتندن حكايه اولنور اواز سلاح
ورخش ا ايعنى جنيانى دعوت الى الله اثناسنده صدق رسالتكه كم شهادت ايدرديديلر اول حضرت شو درخت
حاضر ديوب اى شجر قرار كاهكدن بركنده اولوب شهادت رسالتمه حاضر اول بيوردقده درحال محال اصولندن
برذيل عروق وشاخ وبيخى ولوله انداز اوله رق پيشكاه سعادتلرينه براى شهادت اماده اولدى (وذكر) مجاهد ويا ابن

مسعود (مثل الحديث الاول) مبناى خبر ماسبق نظيرى سرد قصه ايلدى (او نحوه) ويا باعتبار معناه اتيان وبيان
ورجوع بالمكان ايله ذكر ايلدى (قال القاضى ابو الفضل) علامۀ مغرب قاضى عياض عليه رحمة الفياض بيورر
(فهذا ابن عمر وبريدة) ضم موحده وفتح را وسكون يا ودال مهمله ايله (وجابر وابن مسعود ويعلى بن مرة واسامة بن زيد)
برحسب رواتب ميانۀ رواتده مراعاة ترتيب قصدا اولنوب مراتبه رعايت واعتبار بيورلمدى لكن حق تعبير اسامه
ويعلى جنابلرى ابن مسعود اوزره تقديم ايدى والا ابن مسعود بعد الخلفاء الاربعة اجل اصحاب كرامدندر (وانس
ابن مالك وعلى بن ابى طالب وابن عباس) بناء على ماسيأتى عنهم (وغيرهم) حسن بصرى وابن فورك وابن اسحاق اما
(قد اتفقوا على هذه القصة نفسها) او معناها (ورواه عنهم من التابعين اضعافهم فصارت فى انتشارها من القوة
حيث هى) حيث ظرف مكان وهى مبتدا وخبرى محذوف اى هى معروفة ديمك اولور وجمله يه ظرف مضافدر يعنى
صحابۀ كرام حضراتى نطق ومجىء وشهادت شجر ماده سنك مبنى ومعنى اعتباريله وقوعنه اتفاق بيوروب وعددا
ضعفى مرتبۀ اجلاء تابعيندن نيجه كسنه لردخى انلردن روايت ايدوب قصۀ مذكوره فشو وانتشارده قوت وصحت
جهتندن شهرتيابدر (وذكر ابن فورك) ضم فا ايله صرف ومنعى جائزدر (انه صلى الله عليه وسلم سار فى غزوة الطائف
ليلا وهو وسن) فتح واو وكسر مهمله ايله صفة مشبهه دن من الوسن بفتحتين اول نوم ومقدمۀ خواب (فاعترضته
سدرة فانفرجت له نصفين حتى جاز بينهما وبقيت على ساقين الى وقتنا هذا وهى هنالك معروفة معظمة) خامۀ نادره
نكار ابن فورك بو وجهله قطره چكان تحقيق روايت اولوركه قافله سالار خيل انبيا عليه التحايا سنۀ ثامنۀ هجريه ده
طائف غزاسنه شب هنكام سير وسلوك اثناسنده چون اراى باغ مازاغ اولان شكوفۀ باداملرى هنوز خوابه رسيده
اولمق خلالنده راحله لرى بر درخت سدره دوچار اولمغين تكريما لشرف قدومه صلى الله عليه وسلم سدره دونيم
اولوب اول حضرتك سير وعبورنه سد راه اولمق ايچون فرجه دار اولدى تاكم ميانۀ شقيندن عز ودولتله كذار
ايلدى واول درخت معلا دوساق اوزره پابرجادركه اثناء راه طائفده مشهوره ومتبركه در بيورديلر شايد اول شجر
معجز اثر عصر امام ابن فوركده موجوده اولوب الف تاريخنده اثرى ناپيدا ايدى (ومن ذلك حديث انس)
روايتكردۀ ابن ماجه ودارمى وبيهقى اولان خبر صحت اثر انس رضى الله عنه دخى شاه سدره مسير جنابلرينه درختانك
اجابتى قبيلندندر (ان جبريل عليه السلام قال للنبى صلى الله عليه وسلم وراه حزينا) جمله ضمير قالدن حال
اولور (اتحب ان اريك آية قال نعم فنظر رسول الله صلى الله عليه وسلم الى شجرة من وراء الوادى) اى من قدامه
اوخلفه (فقال) اى لجبريل ويحتمل عكس هذا القبيل (ادع تلك الشجرة) اى فدعاها (فجاءت تمشى اليه حتى قامت
بين يديه قال مرها فلترجع الى مكانها فعادت الى مكانها فيه) سيمرغ سدره نشين جبريل امين اوسهى سرو باغ بلاغ
صلى الله عليه وسلمى ستمكاران آهندل قريشدن آزرده خاطر كوروب تسلى كونه ديديكم صدق ورسالتكه كواه
برعلامت ارائه ايتسم خاطر شريفكزه خوش آينده ميدر حضرت دخى قبول بيوروب خلف واديده بر درخته نكاه
ايلدكده شو درختى حضوره دعوت بيورلديدى اشارت عليه صدورنده همان درخت فرمودۀ عالم مطاعلرينه
امتثالا حضور باهر الشرفه اقدام وپيشكاه دوحۀ بهشت اراى رسالتده قرار ايلدى بعده جبريل بيورديكم
يارسول الله درخته فرمان ايله مقر اصليسنه رجعت ايلسون ديدكده دست جهانكشالريله اشارت بيوروب جاى
قديمنه راهى اولدى (وعن على نحوه ولم يذكر فيه جبريل) روايۀ انس مانندى امامۀ سبحۀ كرامت كرم الله وجهه
جنابلرندن روايت اولندى اما خبر شريفنده امين وحى عليه السلامى ياد بيورمديلر (قال اللهم ارنى آية لا ابالى من
كذبنى بعدها فدعا شجرة وذكر) على رضى الله عنه مثله نكاشتۀ صحيفۀ دلائل ابى نعيم اوزره عندليب قفص حقيقت
عليه ازكى التحيه حضرتلرى خارزار خاطر ازار قريشدن كلچين مرام اولمدقلرنده محراب ملكوته توجه بر له نغمه سنج
دعا اولوب آلهى پروردكارا بكا برعلامت ارائه ايله كه مطمئن الخاطر اولوب صدق رسالتمه داله آيۀ بينه
مشاهده سندن صكره پريشان دل اولميم ديوب بر درخت منتهاى حضورنه دعوت ايلدى وخبر انس رضى الله
عنهده كذا ايدن قصه آساعلى مرتضى كرم الله وجهه دخى ماجرايى نقل ايلدى (وحزنه صلى الله عليه وسلم لتكذيب
قومه) اول حضرتك غمكين اولملرى ضيق حال وقلت مال ايچون اولميوب امر دين ومرضاة رب العالمين ايچون ايديكه
حقانيت نبوتنى قومى دروغه نسبت ايتشلر ايدى (وطلبه) رفعله (الآية لهم لا له) طرف كبريادن طلبكار معجزه
اولدقلرى امتنك استقامتى وجه رسالتنه اقامۀ دليل ايدى كندو ذات شريفلرى ايچون دكل ايدى زيرا معرفة الله ده
كمال يقين وطوريتنده عدم ترددى حق اليقين ايدى (وذكر ابن اسحاق) امام اهل المغازى (ان النبى صلى الله عليه
وسلم ارى ركانة) بضم الراء ابن عبد يزيد الصحابى (مثل هذه الآية فى شجرة دعاها فاتت حتى وقفت بين يديه ثم قال

ارجعی فرجعت وعن الحسن انه علیه الصلاة والسلام شکا الی ربه من قومه) تبعیضیه (وانهم یخوفونه وسأله آیة
یعلم بها ان لا مخافة علیه) مخففة من المثقلة ای انه (فاوحی الیه) بصیغة المفعول وفی نسخة بالفاعل (ان ائت وادی
کذا) ان مصدریه یا تفسیریه در (فیه شجرة) بالرفع مبتدا وخبره الجار قبله (فادع غصنا منها یاتک) وفی نسخة
باثبات الیاء علی انه مرفوع او مجزوم علی لغة (ففعل فجاء یخط الارض خطا حتی انتصب بین یدیه فحبسه ما شاء
الله ثم قال له ارجع کما جئت فرجع فقال یا رب علمت ان لا مخافة علی) مرسلا عن الحسن روایتکردهٔ بیهقی اولان
خبرده فخر عالم صلی الله علیه وسلم رایت افراز غوایت اولان قومندنکه اول حضرتی ضرب وحبس واخراجله تخویف
ایتمشلر ایدی درکاه عزته بث شکوی برله برایت طلب ایتدیلر کم انلرک بار آور خار جفالرندن مصون بیورلسنه
یقین حاصل اولوب تسلیتیاب اوله چون قبول کرد کاردن اول حضرته وحی اولندی فلان وادی یه که وانده
بر درخت معلا هویدادر شاخلرندن بر غصنی دعوت ایله امر یکه منقاد اولور پس وحی یزدانی برله عمل ایدوب اول
شاخ درخت زمینی چاک ایدرلک کلوب حضور رسالتپناهده پابرجای خدمت اولدی بعده کلدوکی کبی جای
قدیمکه رجوع ایله دیو فرمان ایلیوب منبتنه رجعت ایتدکده الهی بو آیهٔ عظیمه یی ارائه بیوردیغکدن یقینا
بلدمکه بنجون روباه منشان قومدن اذا وضرر اسنا بیدادر دیدی * کانما سطرت سطرا لما کتبت * فروعها من بدیع
الخط فی اللقم * (ونحوه منه عن عمر) مروی حسن اما فاروق منیع الجناب طریقندن بسند حسن روایتکردهٔ بزار
وبیهقیدر (وقال فیه) عمر رضی الله عنه فی حدیثه او النبی علیه السلام فی دعائه (اللهم ارنی آیة لا ابالی من کذبنی
بعدها وذکر نحوه وعن ابن عباس انه صلی الله علیه وسلم قال لاعرابی ارایت) ای اخبرنی (ان دعوت هذا العذق)
کسر عین مهمله وسکون ذال معجمه ایله ای العرجون بما فیه من الشماریخ (من هذه النخلة اتشهد انی رسول الله
قال نعم فدعاه فجعل ینقز) ضم وکسر قافله ای فشرع یثب لدیه (حتی اتاه فقال ارجع فعاد الی مکانه وخرجه
الترمذی) ای اخرجه فی جامعه (وقال هذا حدیث صحیح) عبد الله بن عباس رضی الله عنهما جنابندن مرویدرکه
شاه سریر لولاک صلی الله علیه وسلم بر بدوی یه خطاب ایدوب بکا خبر ویر بو درخت خرمادن شو شاخ خشکی دعوت
ایدرسم پیغمبر جناب کردکار اولدیغمه ایمان برله رفع انکشت شهادت ایدرمیسک دیدکده بدوی ای والله دیوب
فخر عالم دخی مرجونی حضورنه دعوت بیوردقده مخلندن ونوب برتاو ایلیوب محضر حضرته توجه ایلدی بعده بنه
رجوعنه امر ایدوب جای قدیمنه عودت ایلدی

فصل

(فی قصة حنین الجذع له) صلی الله علیه وسلم حنین شوق وغرام وجذع کسر جیمله ساق درخت خرما وبو مقامده
ستون مسجد شریفدن اولان ساریه درکه حال الخطبه اکا اتکا واستناد ایدرلردی (ویعضد) ضم ضاد معجمه ایله
تأیید وتقویت (هذه الاخبار حدیث انین الجذع) کلام اشجار خصوصنده نبوتیافته اولان احادیث سابقه یی
حنین جذع حدیثی تقویتداده اولور (وهو فی نفسه مشهور منتشر والخبر به متواتر) یعنی انین جذع خبری
باعتبار مبناه عند السلف والخلف شهرتیاب وحنین جذعله خبر باعتبار المعنی متواتر وبانفراده مفید علم ظنی
اولان طریق آحادی اوزره اطلاع یافته اولنلره علم قطعی افاده ایدر (قد خرجه) تشدید را ایله (اهل الصحیح) بخاری
ومسلم وابن حبان اما اجلهٔ محدثین کتابلرنده صحتنی التزام ایدن فحول تخریج وروایت بیوردیلر (ورواه من الصحابة
بضعة عشر) کسر موحده ویا فتحله ای ثلاثة او اکثر الی تسعة (منهم ابی بن کعب وجابر بن عبد الله وانس بن مالک
وعبد الله بن عمر) هو اشهر من ان یذکر (وعبد الله بن عباس وسهل بن سعد الساعدی وابو سعید الخدری وبریدة)
بالتصغیر (وام سلمة) ام المؤمنین (والمطلب) بتشدید الطاء (ابن ابی وداعة) بفتح الواو (وکلهم یحدث) باعتبار لفظ
کل ضمیر یحدث افراد اولندی ای یحدثون بمعنی هذا الحدیث ذکر اولنان صحابهٔ کرام حضراتنک جملهسی
بو خبر جلیل معناسیله خبر رسان اولوب باب حدیثده الفاظ مختلفه دخی وقوعیافته ایسه ده بو مبنی ایله تواتر
فی المعنی حصول پذیردر (قال الترمذی وحدیث انس صحیح) امام ترمذی جوزی بالخبر الوفی بیوررکه حدیث آتی
انس صحیح الاسناددر (قال جابر بن عبد الله کان المسجد مسقوفا علی جذوع نخل) نخیل معناسنه اسم جنسدر یعنی
سقف مسجد شریف نبوی خرما اغاجیله پرداخته ایدی (کان النبی صلی الله علیه وسلم اذا خطب یقوم الی جذع
منها فلما صنع) بصیغة المجهول (له المنبر سمعنا لذلک الجذع صوتا کصوت العشار) کسر عین مهمله ایله جمع عشرا
بضم وفتح ممدودة ناقهٔ حامل یعنی خطیب منبرنه بانه افلاک صلی الله علیه وسلم خطبه خوان اولدقجه جذوع مسجد
اطلاقدن بر جذع معیننده قیام بیوررایدی وقتا که انصاردن بر خاتونک غلامی درجات ثلاث ایله بر منبر تزیین تصنیع

ایلدی پس مجرد منبر مصنوع قیلنوب قبل طلوع سید البشر جذع مذکوردن صدای شتر حامل آسا آواز دهشت افزا
ظهور ایدوب دریچهٔ سامعه یه قرع ایلدی (وفی روایة انس) وهی قوله فلما قعد علی المنبر خار الجذع کخوار الثور (حتی
ارتج) تشدید جیمله اضطراب وارتعاد (المسجد لخواره) ضم خاء معجمه وواوله صوت کاو آهو وان وبعض نسخده ضم
جیم وهمزهٔ مفتوحه والقله جوار قیدی مقامه انسبدرکه دعا وتضرعله رفع صوت ایتمکدر یعنی انس روایتنده اول
بالاثنین مسند دعوت علیه السلام منبر نوینه جلوس بیوردقلرنده جذع معهود صدای کاومیش آسا آوازندن
مسجد شریفک لرزان اولدی (وفی روایة سهل وکثر بکاء الناس لما راوا به) لما کسر لام وتخفیف میمله ویا فتح لام وشد میم
دخی جائزدر یعنی من جهة التبعد عن الخدمة جذعه غرام وکریه عروضنی خلق معاینه ایتملریله رقت قلبله نالان
وکریان اولدیلر (وفی روایة المطلب) بن ابی وداعة السهمی (وابی) ضم همزه وفتح موحده ویاء مشدده ایله ابن کعب
(حتی تصدع) بتشدید الدال ای تشقق (وانشق) عطف تفسیر اولور (حتی جاء النبی فوضع یده علیه فسکت) یعنی
جذع چاک چاک اولنجه حنین وفریادا تمکین دوحهٔ بهشت آرای رسالت جذعه توجه واقبال ودست جهانکشالرین
جذع اوزره نهاده بیورمغین اکه سکونت کلدی (زاد غیره فقال النبی ان هذا بکی لما فقد من الذکر) راوی دیکر جودت
خبر بیوروب مرور سادات علیه التحیات لوحه طراز منقبت جذع اولوب بو جذع ذکر وموعظه دن دور اولدیغی کریان
اولدی بیوردیلر (وزاد غیره) غیر ذلک الغیر انس طریقندن زیاده بیوروب (والذی نفسی بیده لو لم التزمه لم یزل هکذا الی
یوم القیامة تحزنا) بضم الزای ای اظهارا للحزن (علی رسول الله) بر محه دوزد لریشان عالم علیه السلام بیوررکه قسم
بعظمة کبریا وخلاق عالم که نفسم قبضهٔ ارادتنده در اکر جذعی اعتناق ودر آغوش ایتمیدم فراق رسول الله ایله تا بحشر
کریه دن خالی اولمیوب زاری ونالان اولیدی عبارهٔ مذکوره لسان نبوتدن صدور یافته در اما زبان راویدن محکی اولمق
دخی محتملدر (لله در من قال * الصبر یحمد فی المواطن کلها * الا علیک فانه مذموم * فامر به رسول الله ع م فدفن
تحت المنبر) اول حضرت فرمان بیوروب جذع معهود زیر منبر شریفده کنج نهان کبی دفین قیلندی (کذا فی حدیث
المطلب وسهل بن سعد واسحق) ابن عبد الله بن ابی طلحة التابعی (عن انس وفی بعض الروایات عن سهل فدفنت تحت
منبره او جعلت فی السقف) شک من الراوی ووجه تأنیث جذع جذع النخلة تقدیریله اضافتدن مکتسب اوله ویا خشبه
اعتباریله تأنیث قیلنه یعنی جذع نخله تحت منبرده دفین خاک عطرناک ویا سقف مسجده ضم اولندی (وفی حدیث ابی
فکان اذا صلی النبی صلی الیه فلما هدم المسجد اخذه ابی فکان عنده الی ان اکلته الارضة) مراد سوس دیدکلری دابه در
(وعاد رفاتا) ضم را وفا وتاء فوقیه ایله فتات ودقاق معناسنه یعنی ابی بن کعب روایتلرنده اولا امام محراب ملکوت
علیه السلام تحریمه بند نماز اولدقجه اول جذعه توجه بیوررایدی وقتا خلافة ذی النورینده توسعة للامة مسجد
شریفک من جهة القبله توسیع وتجدیدی اولندیغی اثناده ابی بن کعب تبرکا اول جذعی اخذ وغدای کرمان اولوب تفتت
ایدنجه حرز جان کبی خانه لرنده پنهان ایتمشیدی شاید رفات اولدقدنصکره صونا له عن مهانته زیر منبر لطیفده دفن
اولنمش اوله (وذکر الاسفرائنی) کسر همزه وسکون سین وفتح وکسر فا وراء ممدوده وهمزه ونون ویا ایله خراسانده بر
بلده یه نسبتدر وفی نسخة بنون بین یا بین مراد ابو اسحاقدر وابو حامد اولمق محتملدر (ان النبی دعاه الی نفسه فجاء یخرق)
بضم الراء وکسرها (الارض فالتزمه ثم امره فعاد الی مکانه) داور خطهٔ رسالت علیه اسنی التحیه جذعی طرف باهر
الشرفنه دعوت بیوروب زمینی چاک ایدرلک ملازم حضور اولدقده تودعاتنه در آغوش بیوروب بعده رجوعنه امر
وقرارکاه قدیمنه دعوت ایلدی دیو اسفرائنی نقل بیورمشلردر (وفی حدیث بریدة فقال یعنی النبی ان شئت اردک الی
الحائط) ای البستان (الذی کنت فیه تنبت لک) صیغهٔ فاعل ویا بناء مفعول له (عروقک ویکمل) فتح یا وسکون کاف
وضم میم ویا ضم وفتح وشد میم مفتوحه ایله (خلقک ویجدد لک خوص) ضم خاء ایله ورق (وثمرة) مثلثه ایله میوه (وان
شئت اغرسک) بکسر الراء (فی الجنة) الموعودة (فیأکل اولیاء الله من ثمرک ثم اصغا له النبی یستمع ما یقول فقال بل
تغرسنی فی الجنة فیأکل منی اولیاء الله واکون فی مکان لا ابلی فیه) ابلی بفتح الهمزة واللام (فسمعه من یلیه) ضمیر
جذعه ویا حضرته راجع اولور (فقال النبی قد فعلت) ای قبلت (ثم قال اختار دار البقاء علی دار الفناء) بریده
حدیثنده نبوتیافته روایتدرکه خداوند عالم رحمة علیه اجل التحیه مرحمة جذعی شایان خطاب ایدوب دیلرسک سنی
اول ثابت اولدیغک بستانه رد ایدهیم اغصان وعروقک ثابته وخلقت اصلیه‌ک کمال یافته وبرلک وبارک نو بنو نمایاب اوله
وبادیلرسک بهشت برینده سنی غرس ایدیم بار آور اولوب میوه کدن اولیاء حق تناول ایدهلر دیوب بعده جذعک
جواب داده اولدیغی کفتاره بو النجی استماع ایدر اولدیغی حالده سمع شریفلرینه القا وتقریب بیوردیلر جذع ناطقه پرداز
اولوب بهشت جاویدده بن درخت خشکی نشانده بیورمزکه اولیاء الله بنم میوه لرم چیده وتناول ایدهلر وبر مکانده
پایدار اولوب انده فنا بولمیم دیو ملتمس نعم بقا اولدی وکفتار جذعی قریب اولنلر کوش ایلدی پس خداوند علیین سریر
ملتمسی قبول ایلدم دیوب بعد ذا بو جذع دار فنا اوزره بقاء عقباهی اختیار ایلدی دیدی (فکان الحسن اذا حدث

بهذا بكى وقال ياعباد الله الخشبة تحن) بضم فكسر فتشديد نون اى تميل (الى رسول الله شوقا اليه لمكانه فانتم احق ان
تشتاقوا الى لقائه) يعنى حسن بصرى هرچند حنين جذع خبر جليلى ايله ناطقه پرداز اثر اولدقجه كريان اولوب اى
بندكان خدا بر خشبه كه حضرت حبيب كبريا جلالتيچون ميل تام وحنين وغرام ايليه مع هذا سزلر لقاء جمالنه
اشتياقه جدير واليق سز ديو عشاق وحضارى واله ونالان ايدردى * ولله در القائل من ارباب الفضائل * والقى حتى
فى الجمادات حبه * فكانت لاهداء السلام له تهدا * وفارق جذعا كان يخطب عنده * فان انين الام اذ تجد الفقدا *
يحن اليه الجذع ياقوم هكذا * اما نحن اولى ان نحن له وجدا * اذا كان جذع لم يطق بعد ساعة * فليس وفاء ان نطيق له
بعدا (رواه) جابردن مروى اولان خبر شريفى روايت ايلدى (حفص بن عبيد الله) بالتصغير نوادهٔ انس بن مالك
(وايمن) الحبشى مولى بن ابى عمرة المخزومى (وابو نضرة) فتح نون وسكون معجمه ايله منذر بن مالك تابعى (وابن المسيب)
تابعى جليل (وسعيد بن ابى كرب) بفتح فكسر فهو منصرف (وكريب) بالتصغير (وابو صالح) ذكوان السمان (ورواه
الحديث الذى سبق (عن انس بن مالك الحسن البصرى وثابت واسحق بن ابى طلحة ورواه عن ابن عمر نافع) اى مولاه
وهو من اعلام التابعين (وابو حية) تشديد تحتيه ايله كلبى كوفى (ورواه ابو نضرة وابو الوداك) تشديد الله اى رويا
كلاهما (عن ابى سعيد وعمار بن ابى عمار) وبونلر دخى (عن ابن عباس) رضى الله عنهمادن روايت ايدرلر (وابو حازم)
كسر زا ايله سلمة بن دينار الاعرج المدينى (وعباس) بتشديد الموحده (ابن سهل بن سعد) الساعدى (عن سهل بن سعيد
ابو حازم وعباس دخى پدر عاليقدرندن روايت بيوررلر (وكثير بن زيد) الاسلمى (عن المطلب) بن ابى وداعة
(وعبد الله) قاضى مرو (ابن بريدة عن ابيه) يسرى پدرندن (والطفيل بن ابى) بالتصغير فيهما (عن ابيه) ولدى
والدندن روايت ايدرلر (قال القاضى ابو الفضل فهذا حديث كما تراه خرجه اهل الصحة ورواه من الصحابة من ذكرنا)
مصنف بيوروركه حنين جذع حديث جليلى معاينه ايلديكى ارباب حفظ وثقه دن اصحاب صحت تخريج واجلاء
اصحابدن ذكر ايلديكمز ذوات جليله روايت بيورديلر (وغيرهم) بالرفع (من التابعين ضعفهم الى من لم نذكره وبمن
دون هذا العدد يقع العلم لمن اعتنى بهذا الباب) عدد مذكوردن اقل ايله بيان وشان بابه اعتنا ايدنلر ايچون علم قطعى
وقوع عيانيه تعيندر (والله المثبت) بتشديد الموحدة (على الصواب)

فصل

(ومثل هذا وقع فى سائر
الجمادات) حنين جذع مانندى بقيه جماداتده دخى ظهورى وقوع عيانيه تعيندر زيرا جماداتدن خرق عادة صدورى
اغرب باب معجزاتده اقربدر (ثنا القاضى ابو عبد الله محمد بن عيسى التميمى ثنا القاضى ابو عبد الله محمد بن المرابط) ضم
ميم وكسر موحده ايله (ثنا المهلب) تشديد لام مفتوحه ايله (ابو القاسم ثنا ابو الحسن القابسى ثنا المروزى ثنا الفربرى
ثنا البخارى) رضى عنه البارى (ثنا محمد بن المثنى) تشديد نون مفتوحه ايله (ثنا ابو احمد الزبيرى) بالتصغير جدنه
منسوبدر صائم الدهر ذات عالى صفات ايدى (ثنا اسرائيل) بن يونس بن اسمعيل السبيعى الكوفى احد الاعلام (عن
منصور) بن المعتمر ائمهٔ كوفه دن ابو عتاب السلميدر (عن ابراهيم) بن يزيد النخعى (عن علقمة عن ابن مسعود قال
لقد كنا مع النبى نسمع تسبيح الطعام وهو يؤكل) جمله حاليه در خادم عاقبت محمود عبد الله بن مسعود رضى عنه المعبود
بيورديلر بز معشر صحابه شمع جهان فروز رسالت عليه التحيه بزمنه جمع اولمشيدك حالا كه طعاملك تسبيحى
كوشزدمز اولوردى (وفى غير هذه الرواية عن ابن مسعود كنا نأكل مع رسول الله الطعام ونحن نسمع تسبيحه) جمله
ضميرنا كادن حال اولور (وقال انس اخذ النبى كفا من حصى فسبحن فى يد رسول الله حتى سمعنا التسبيح ثم صبهن فى يد
ابى بكر فسبحن ثم فى ايدينا فما سبحن) نقش طراز صحايف اثاردن ابن عساكر تاريخنده كتابه نويس روايتدركه انس
بيورر طلسم كنجينهٔ نبوت عليه السلام خرده سكندن بر كفه حصى اخذ ايليوب دست كرم پيوستنده تسبيح ايتديلركم
سبحه شمار اولديغى كوشزدمز اولدى بعده دست صديقه نثار ايليوب انده دخى تسبيح ايلديلر بعده ما بزم اللريمزده
قرار يافته اولدقده تسبيح ايتمديلر (وروى مثله ابو ذر) خبر انس نظيرى ابو ذر روايت بيوردقلرين بزار وطبرانى وبيهقى
تخريج ايتديلر (وذكر ان سبحن فى كف عمر وعثمان) اول حصى كف فاروق وذى النورينده دخى تسبيح خوان
اولديلر (وقال على كنا بمكة مع رسول الله فخرج الى بعض نواحيها (فما استقبله شجر ولا جبل الا
قال له السلام عليك يارسول الله) جناب حيدر كرار بيوروركه بزلر امام صف انبيا ايله مكهٔ مكرمه ده ايكن بعض جانب
حرم الاهه روبراه اولوب قرين عز توجهلرى اولان حجر وشجر سلطان عالمى استقبال ايتديلر الا ناطقهٔ فصاحت پردازله
سامعهٔ همايونه السلام عليك يارسول الله صداسن اسماع ايدرلردى ابن اسحق عليه الرحمه تدقيق اوزره بو امر عجيبك
جلوه نماى منصهٔ ظهور اولسى هنكام بعثت مباديسنده ذات كريمى مشاهده بيوردقلرى خارقه دندر ديمشلر (وعن
جابر بن سمرة عنه عم انى لاعرف حجرا بمكة كان يسلم على قيل انه الحجر الاسود) جابردن مرويدركه نوريدهٔ عالميان
عليه سلام الله المستعان بيوررمكه ده بر حجرى بيلورم كه بكا السلام عليك يارسول الله وروديله سلام ايلدى ديديلر
امام سهيلى جعل الله وجهه انور من السهيل سلام خوان اولان حجر حجر اسود اسعد اولديغن روايت وعلامهٔ فاسى

سعادتخانهٔ صديق مقابلى جداره مبنى حجر تكلم اولمسنه ذاهب اولديلر (وعن عائشة انها قالت قال النبى لما استقبلنى
جبريل بالرسالة جعلت) اى شرعت (لا امر) فتح همزه وضم ميم وتشديد را ايله (بحجر ولا شجر الا قال السلام عليك
يارسول الله) ديباجهٔ جريدهٔ ايجاد حضرتلرى لب جنبان اعجاز اولوب چون بلبل سدره نشين بنى كلدستهٔ رسالتله
استقبال ايلدى بن شروع ايدوب بر سنك ودرخت اوزره مرور ايتمزدم الا ناطقهٔ فصاحتله السلام عليك يارسول الله
تحيتى ايله تهنيه ايدرلردى ديو صديقه دن مرويدر (وعن جابر بن عبد الله لم يكن عليه السلام يمر بحجر ولا شجر
الا سجد له) روايهٔ بيهقى اوزره جابر انصارى رضى عنه البارى جنابندن مرويدركه بدر منير اسمان رسالت حضرتلرى
بر حجر وشجره مرور ايتمزدى الا سلام وسجود تحيت واكرام برله انقياد تام ايدرلردى حاصلى هر سنك ودرخت ذات
مصطفايى قبله كاه ايدنمشلردى (وفى حديث العباس اذ اشتمل عليه النبى وعلى بنيه) عبد الله وعبيد الله وفضل وقثم
(بملاءة) ضم ميم ولام والف ممدوده ايله ملحفه اساقطعهٔ واحده دن رابطه دركه جارديلور (ودعا لهم بالستر) فتح
سين ايله مصدر وكسر له حجاب معناسنه اسمدر (من النار كستره اياهم بملائته فامنت) تشديد ميم ايله اى تكلمت بكلمة
امين (اسكفة الباب) ضم همزه وكاف وشد فا ايله عتبه (وحوائط البيت) جمع حائط جدار معناسنه (امين امين)
تكرير براى تأكيد ويا تقرر براوله او باعتبار كل من الاسكفة والحوائط امين مد ويا قصر له مبنى على الفتح در استجب
اوافعل معناسنه وفى الحديث امين خاتم رب العالمين روايتكردهٔ بيهقى اولان خبرده سيد الناس جناب عباسده
ورود يافته دركه چون غيث عنبر بار رسالت عليه السلام عم مهربان وپسران عباسى رداى شريفلرى ايله پوشيده
قيلوب يارب هذا عمى وصنو ابى وهؤلاء بنوه فاسترهم من النار كسترى اياهم بملائتى هذه دعاسيله دهنكشاى ثنا
اولدى استان وجدران وايوان پاكه زمين واسمان اول دعايه امين كويان اولديلر (وعن جعفر بن محمد عن ابيه مرض
النبى فاتاه جبريل بطبق فيه رمان وعنب فاكل منه النبى فسبح) امام صادق پدر عالى كهرى محمد باقردن رشته كش
سلك اللآل روايتدركه دوحهٔ بهشت اراى نبوت منحرف المزاج اولوب موتمن السرور حى خدا جبرئيل امين اولادن ساهرهٔ
غبرايه بر طبق انار وانكورله براى عيادهٔ حضرت صاحب السعاده حضورنه منول بيوروب جملهٔ رمان وعنبدن
تناول ايلدكلرنده موجود طبقچهٔ پرنور اولان ميوه لر تسبيح خوان اولديلر (وعن انس صعد النبى وابو بكر وعمر
وعثمان احدا) ضمتين ايله مدينهٔ منوره قربنده جبل عظيمدر (فرجف بهم فقال اثبت احد) اى يا احد (فانما عليك نبى
وصديق وشهيدان) حرير تحرير امام احمد وبخارى وترمذى تقريرى اوزره انسدن مرويدركه بالا نشين مسند
دعوت عليه اجلى التحيه وصديق وفاروق وذى النورين جبل احده پانهادهٔ صعود وتشريف اولدقلرنده مهابت
شانلرندن جبل مرتعش ولرزان اولوب شفارسان شكسته دلان حضرتلرى جبله خطاب بيوروب اى احد ثابت
وبرقرار اول كه بالاى ظهركده ثابت النبوه بر پيغمبر وراسخ فى الصداقه بر مرد صديق وايكى شهيد قدم نهادهٔ عز
تشريف اولديلر بيوردى (ومثله عن ابى هريرة فى حراء) كسر حاء ومد ايله صرف ومنعى جائزدر مكهٔ محترمه ده
روبراه منى اولانلره شباب يسارنده واقع جبل معروفدر (وزاد معه وعلى وطلحة والزبير وقال فانما عليك نبى او صديق
او شهيد) فاو كالواو للمصاحبة او للتفصيل (والخبر فى حراء ايضا عن عثمان قال ومعه عشرة من اصحابه انا فيهم وزاد
اى عثمان (عبد الرحمن) بن عوف (وسعدا قال ونسيت) بفتح فكسر والاولى بضم فكسر مشددة (الاثنين) اعلاهما
طلحة والزبير يعنى خبر حراده مانند ماسبق عثماندن رضى عنه المنان روايتكردهٔ ترمذى ونسائيدركه سيد عالى جاه صلى
عليه الاله معيتلرنده ملازميندن اون كسنه اولوب بندخى داخل زمرهٔ ايشان ايدم بيوروب عشره دن ابن عوف
وسعدى تعداد وبر زياده قيلوب ايكى شخصى اونتدم ديو بيورديلر (وفى حديث سعيد بن زيد ايضا مثله وذكر عشرة وزاد
نفسه) روايهٔ ابى داود وترمذى اوزره خبر سعيده نظير ماسبق مروى وعشرهٔ كامله يى ذكر ايدوب كندولرين دخى
عشره دن عدو شمار ايلدى (وقد روى) بصيغة المجهول سيرهٔ نبويه دن خبر شهيرتده روايت اولندى (انه حين طلبته
قريش قال له ثبير) فتح مثلثه وكسر موحده ايله ظاهر مكه ده اولان جبال اسميدر على ما فى القاموس اما شهرتياب
اولان قبالهٔ مسجد خيف منادهٔ بر جبل عظيمدر (اهبط يارسول الله فانى اخاف ان يقتلوك على ظهرى فيعذبنى الله
فقال حراء الى) واصعد على (يارسول الله) يعنى اثناى شهرتده كه كمندكان بيابان ضلال اولان قريش بد مآل افتاب
آسمان رسالت عليه السلامى جست جوده ايكن جبل ثبير اول بدر منيره ندا ايدوب يارسول الله پشتمدن شهر قتزول
اولكه قومك سنى بوجاى خطرناكده تنكناى ده بولوب ظهرمده قتل ايده لرده بس بالاى پشتمده بو ايدامر نادر برابر
وقوعيله مولى بكا عذاب ايده ديدكده جبل حرا يارسول الله بكا التجا ايله ديو ندا ايلدى بنابرين ثبيره خوف وهراس وحرا
اوزره رجا غالب ايش (وروى ابن عمر ان النبى قرأ على المنبر وما قدروا الله حق قدره) يعنى حق عظمتيله تعظيم
ايتمديلركه الوهيتنده شريك قيلوب ربوبيتنده مالا يليق ايله وصف ايتديلر ديمكدر (ثم قال يمجد الجبار) تشديد جيم ايله جمله
حاليه در (نفسه انا الجبار انا الجبار) بالغ باتيان التكرار وهو الذى يجبر العباد على وفق ما اراد (وانا الكبير) اى العظيم

الذات الكبير الصفات (المتعال) الرفيع الشان المنزه عن التعلق بالزمان والمكان (فرجف المنبر حتى قلنا ليخرن) فتح
لام ويا وكسر خاء معجمه وتشديد را ايله اى ليسقطن (عنه) مشكين نفسان عبادله روانيدن عبدالله بن عمر كلاب فشان
روايت اولورکه خطيب منبرنه بانية افلاك منبر منيفنده خطبه بليغه وماقدروا الله حق قدره كريمه سن تذكار
بیوروب دیدیلرکه مولى ذات باكنى مجد وشرف وعظمتله تمجيد وتذكير ايدراولديغى حالده جباربن بندكانمى بروفق
مراد جبر وعظيم الذات ورفيع الشان كريم الصفات بنم ديو تجليل ايلدكده منبر شريفه لرزش طارى اولوب حركه
شديده ايله تحرك ايلدى بز معاشر صحابه كندو كندومزه ايله كويا اولوب هر آينه مركز محيط نبوت قرارگاه منبردن
بوارتعاشه كوره ساقط اولور قياس ايلدك (وعن ابن عباس كان حول البيت ستون وثلثمائة صنم مثبتة الارجل
بالرصاص) فتح وكسر را ايله (فى الحجارة فلما دخل رسول الله المسجد) كعبهٔ شريفه وما حولها بقعهٔ منيفه يه مسجد
حرام اطلاق اولنور (عام الفتح جعل) اى شرع (يشير بقضيب فى يده) قضيبدن حال اولور (اليها) متعلق بيشير
(ولا يمسها ويقول جاء الحق) اى ظهر (وزهق الباطل) اى ذهب واضمحل (الاية) ان الباطل كان زهوقا اى غير
ثابت فى نظر اهل الحق دائما (فما اشار الى وجه صنم الا وقع لقفاه ولا لقفاه الا وقع لوجهه حتى ما بقى منها صنم) اى الا خر
ساقطا والحاصل ابن عباسدن مرويدركه حوالى حرم الاهده جهلهٔ صورت پرست قريش مواضع عديده يه اعداد
ايامه مراعات موافقت قصديله حجر وشجردن تراشيده نصب اتدكارى اوچيوز التمش عدد اصنام كريه الاجسام
ايديكه اقدام آهنينلرى نقبهٔ صخرهٔ متين اوزره رصاصله مستمره ومستحكمه ايدى فتح مكه سنه سنده فخر المرسلين
حوالى حرم الاهه داخل اولوب يد مباركه لرنده اولان سيف لطيف وياعود ظريف ايله همان اشارت وتجنبا عن المس
انكسر بن جاء الحق وزهق الباطل ايتن نقش كابهٔ زبان ايده رك قضيب ايله قنغيسنك روى بد كردارنه اشارت
ايتديسه قفاسى اوزره وقفاسنه اشارت بيورديغى يوزى اوزره دوشوب آنلردن بربت قالمدى الاخود بخود خاك هوانه
غلطان اولديلر (ومثله فى حديث بن مسعود وقال) اى الراوى (فجعل يطعنها) فتح وضم عين مهمله ايله (ويقول) كما
امر به فى سورة اخرى (جاء الحق وما يبدئ الباطل وما يعيد) اى ظهر الحق ولم يبق للباطل ابداء ولا اعادة اما بو مقامده
طعن مجرد اشارتدن عبارتدر (ومن ذلك حديثه مع الراهب فى ابتداء امره اذ اخرج تاجرا) حال من عمه لا من ضمير
خرج (مع عمه وكان الراهب لا يخرج الى احد فخرج وجعل يتخللهم) اى شرع يطلب احدا فى خلال من كان فى تلك
الجمال (حتى اخذ بيد رسول الله فقال هذا سيد العالمين يبعثه الله رحمة للعالمين فقال له اشياخ من قريش) من
المشركين (ما علمك قال انه لم يبق شجر ولا حجر الا خر ساجدا له ولا تسجد الا لنبى وذكر القصة ثم قال) راهب ويا راوى
(فاقبل النبى وعليه غمامة تظله فلما دنا من القوم وجدهم سبقوه الى فىء الشجرة) فىء فتح فا وسكون تحتيه بعدها همزه
ايله ظل وسايه (فلما جلس مال الفىء اليه) محصول مرام اول نير عالم افروز جاه وجلال مطالع سنيندن اون ايكى ييل ايكى
اى اون كون درجه سنه نورافشان اولدقده عم مهربانيله براى تجارة عزم سفر شام ايلدوب اعمال بصراى شامدن كفر
نام قريه ده بحيراى عارفه رسيده اولديلر اول راهب مدة العمر برديرخراب كوشه سنده ارام ايدوب آمد ورفت برفرده
چقمش دكل ايدى كرده نبرين قريش عطرساى دماغ منتظران اولدقده بلديكه كاربانده برصاحب سعادت هودج
نشين جاه وجلالدر ارباب قافله ساحه قريه يه ضرب خيمه نزول ايتدكده فى الحال پايان صومعه يه اينوب كاربانيانى
دعوت وخلال رجالده اول حضرتى تفحصه شروع وجست جو يه اغاز ايدوب تا كم دست شريفندن يابشوب
ابوطالبه جواهر بند بيرانه سن بيرايهٔ سامعه ايدوب بو عقيل سهيل عزوتمكين سيد العالميندركه ايزد كريم بونى عالمينه
رحمت وخاتم المرسلين بعث ايدر ديدكده كاربانيان قريشدن بعضلرى بحيراى عارفه خطاب ايدوب بو نوجوان
قرشينك پيغمبر اوله جغى نيجه معلوم ايدندك ديو اعتراض ايلدكلرنده راهب راستكو كشف اسرار ايدوب رهكذارنده
بردرخت وسنك باقى قالمدى الا سر فرو نهاده سجدهٔ تحيت واكرام اولديلر حال آنكه ذات پيغمبر قبله كاه اولمغله نبينك
غيرى يه سجده اولنمز ديوب ونزول اتدوكى درخت خيلى زمان سررشتهٔ فيض ونمادن منقطع بى برك وبار ايكن
مقدم شريفيله طراوت بولديغى قصه يى نقل ايتدى ودېكم بو سرور اقبال تشريف اتدكده برابر پاره ابر سايه دار
يعنى بونخل سايه پرورده حائل تابش خورشيد اولوب حركت وسكونده سايه وش مرافقت ايدوب چون قومه قريب
اولدى قومى سايهٔ درخته سابق اولمشلر بولدى پس عزو نازله جلوس بيوردقده ظل شجر اول سهى سرو باغ بلاغه
سايه انداز اولوب اول جانبه ميل ايلدى ديو مدعاسنى اثبات ايلدى (فصــــل) (فى الايات فى ضروب
الحيوانات) ثبوت نبوت وصدق رسالتنه شاهد انواع حيواناتده ظهور بولان علامتلر بياننده در (ثنا سراج بن عبد
الملك ابو الحسين الحافظ حدثنا ابى) تقدم ابوه (ثنا القاضى يونس ثنا ابو الفضل الصقلى) فتح وكسر صاد مهمله وسكون
قافله (ثنا ثابت بن قاسم بن ثابت عن ابيه وجده قالا ثنا ابو العلاء احمد بن عمران ثنا محمد بن فضيل ثنا يونس بن عمرو
ثنا مجاهد عن عائشة قالت كان عندنا داجن) كسر جيمله انعام ومرغاندن خانه پرور اولان حيواندر مأخوذ من
المداجنة اى المخالطة والملازمة (فاذا كان عندنا رسول الله قر وثبت مكانه فلم يجئ ولم يذهب واذا خرج رسول الله جاء

وذهب

وذهب) راستروان مناهج آثار جناب صديقه وشقيقه رضى الله عنها طريقندن معنعنا تحريك سلسلهٔ روايت
بيورديلركه بزم خانه مزده خانه پرور بر داجن وار ايدى مركز دائرهٔ نبوت عليه اسنى التحيه بزده اولديغى زمان داجن
آشيانده قرار ايدوب توقيرا للحضرة شاننى تغييرا يتمزدى وقتا اول حضرت بيرون خانه اولوردى تردد واضطراب
ايدردى (وروى) صيغهٔ مجهول ايله ضعفنه اشارت اولور (عن عمر) رضى الله عنه (ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
كان فى محفل) فتح ميم وكسر فا ايله جمعيتگاه (من اصحابه اذ جاء اعرابى قد صاد ضبا) فتح ضاد معجمه وتشديد
موحده ايله سوسمار ديدكارى جانوردركه يدى يوز سنه دخى زياده تعيش ايدوب امثالده حيرت وعقوق وطول حياتله
ضرب مثل اولور (فقال من هذا قالوا نبى الله فقال واللات والعزى) ميانهٔ كعبة الله ده پرستش اولنان ايكى بت
ايدى (لا امنت بك او يؤمن) نصبله الى ان يؤمن او حتى يؤمن تقديرنده در (بك هذا الضب فطرحه بين يدى النبى
صلى الله عليه وسلم فقال النبى يا ضب فاجابه بلسان مبين يسمعه القوم جميعا لبيك) اى اجابتى لك مرة بعد مرة
(وسعديك) ومساعدتى بطاعتك كرة بعد كرة (يا زين من اوفى القيامة قال من تعبد قال الذى فى السماء عرشه) اى
ملكوته (وفى الارض سلطانه) اى ملكه (وفى البحر سبيله) اى طريق آياته (وفى الجنة رحمته وفى النار عقابه
قال فمن انا قال رسول رب العالمين وخاتم النبيين وقد افلح من صدقك) بتشديد الدال (وقد خاب من كذبك فاسلم
الاعرابى) نكاشتهٔ بعض صحايف آثاردركه شمع جهانفروز نبوت عليه افضل التحيه مجمع اصحابده ايكن بر بدوى
بر كار صيد ايتمش كلوب جناب پيغمبر عاليشان ايچون بونلر كمدر ديدى اصحاب اعرابى يه بونلر نبى الله حضرتلريدر
ديو اشارت ايتديلر بدوى لات وعزى حقى سكا ايمان ايلم تا بو سوسمار سكا ايمان كتورميجه ديوب كارى پيشگاه
حضرته انداخته ايلدكده اول حضرت آكا خطاب ايدنجه زبان فصيحله اجابت ايتديكن حضار استماع ايليوب
لبيك وسعديك اى مجمع حشره جمع اولنلره زيب وزينتده اولان ذات ديو جواب اداء اولدقده بيورديلركه كيمه اله
تسميه ايدرسن سوسمار اول ذات پاكه كه ملكوتى اسمانده وملكى زمينده وراه اياتى دريادهورحمتى بهشتده وعقابى
دوزخده در ديدى بعد ذا بن كيم ديو پرسان اولديلرسن پيغمبر جناب كبريا وخاتم الانبياسن سكا اطاعت ايدنلر
فى الدارين فائز اولوب سكا عاصى اولنلر خاسر اولدى ديدكده بدوى شرف اسلامله مشرف اولمشدر فقد قال الحافظ
المزى لا يصح اسنادا ولا متنا وقال ابن دحيه انه موضوع (ومن ذلك قصة كلام الذئب المشهورة) بالرفع كرك نطق
آور اولديغى داستان مشهوره بو قبيلدندر (عن ابى سعيد الخدرى بينا) الف اشباعله وبعض نسخده ماء زائده كافه
ايله (راع يرعى غنما له عرض الذئب بشاة منها فاخذها الراعى منه فاقعى الذئب) اقعاد ودبنك زمينه نهاده قيلنوب
ساقين ونخذينى نصب ايله برنوع اوتوروشدر (وقال للراعى الا تتق) استفهام توبيخله اى تخف (الله حلت بينى وبين
رزقى) جملهٔ مبينه مقام تعليلده قائمه در (قال الراعى العجب من ذئب يتكلم بكلام الانس فقال الذئب الا اخبرك
باعجب من ذلك رسول الله بين الحرتين) فتح حاء مهمله وتشديد را ايله تثنيه حرهٔ مدينهٔ سكينه حواليسنده سنك
سياهى بسيار زميندر (يحدث الناس بانباء ما قد سبق فاتى الراعى النبى صلى الله عليه وسلم فاخبره فقال النبى صلى
الله عليه وسلم قم فحدثهم) اى الحاضرين والغائبين امام احمد وبزار روايتلرنده قضيهٔ كرك سخن كوى بو شكل
اوزره نتيجه پذير روايتدركه حوالى مدينه چراكاهلرندن برنده بركرك درنده كوسفنده هجمهٔ غارت صالوب
بر كوسفند فربه اكاربودهٔ چنكال استيصال اولمشيدى چوبان رمه عقاب وار يتشوب اول كوسفندى بونى خلاص
ايتدكده كرك اوازه يأس وحرمانله چوملوب چوبانه خطاب ايتديكه اى چوبان ناخداترس اول خداوند روزى
رسان بكا قرا خور حوصلهٔ احتياج ايتديكى قوتى اغزمدن الق لايقمدر ديدى چوبان انكشت كزيدهٔ حيرت اولوب
سبحان الله عجبدركه كرك بيابان سخن كوى سربع البيان اوله ديدكده كرك جواب اداء اولوب بوندن اعجب دكلدركه
ميانهٔ سنكستان يثربده پيغمبر يزدان پيام كذشته دن سزه خبر داده ايكن اكا توجيه سامعهٔ اعتبار ايتمزسز ديدى
چوبان اول صاحب مقام محمود پيشكاهنه واروب تقرير واقعهٔ بو العجب ذكره قصهٔ پرعبرى ياران بدوى
وحضريه نقل ايله ديو چوبانه امر ايدوب (ثم قال صدق) بعده ذاتى بحق صددراعى يه صدق وبالحق نطق لطيفه سيله
قولنى تصديق بيوردى (والحديث فيه قصة وفى بعضه طول) بو قضيه ده خبر عظيم وبعض طرقى دوحهٔ معلاى
الحديث ذو شجون مسلكى اوزره طول ودراز اولوب سمت ايجازه امالهٔ لجام روايت اولنمدى (وروى حديث
الذئب عن ابى هريرة وفى بعض الطرق عن ابى هريرة فقال الذئب انت اعجب واقفا على غنمك وتركت نبيا) جمله
حاليه (لم يبعث الله تعالى نبيا قط اعظم منه عنده قدرا قد فتحت له ابواب الجنة واشرف اهلها على اصحابه ينظرون
قتالهم وما بينك وبينه الا هذا الشعب) كسر شين وسكون عين ايله جبلين بيننده اولان فرجه در (فتصير فى جنود الله

فقال الراعی من لی بغنمی قال الذئب انا ارعاها حتی ترجع فاسلم الرجل الیه غنمه ومضی وذکر قصته واسلامه ووجود
النبی صلی الله علیه وسلم یقاتل فقال له النبی صلی الله علیه وسلم عد) ضم عین وسکون دال مهمله ایله ای ارجع (الی
غنمك تجدها) امره جوابدر (بوفرها) فتح واو وسکون فا ایله تمام وکامل (فوجدها کذلك وذبح للذئب شاة منها)
حاصل کلام وزبدهٔ مرام حدیث کرك سخن کوی ابی هریره طریقندن مروی وتعدد قصه سی محتملدر وبعض طرق
مشارالیده وروداتیدیکه چون راعی سخن کرکی استغراب ایلدی کرك چوبانه سخن ساز اولوب سنك حالك
دخی عجیبتردرکه رمهٔ کوسفندان رعایتیله وقفه کیر خدمت اولوب نبی عظیم الشاندن غفلت ایدرسك که درکاه کبریاده
اوسلطاندن جلیل القدر پیغمبری حق جل وعلا بعث ایتمدی بدرستی ابواب هشت بهشت او حضرته کشاده
وملائکه وحور وغلمان اصحاب باصفای حضرتك کفارله مجاهده سنه نکران اولدقلری حالده جای والادن
اشراف ایدرلر مع هذا سنکه اول حضرت میانه سنه حائل همان بو شعب سهل العبوردر شتاب ایله تا جنود مجندهٔ
مولادن معدود اوله سن دیدکده چوبان یا رعایت کوسفندانم خدمتنه کم مراعی اولور دیدی کرك خدمت رعایتده بی
قصور بن بر قصورسن کانجه کرا اهتمامی میانه مه بند ایده رم دیو تعهد ایدوب راعی رمهٔ کوسفندی کرکه تسلیم وبارکاه
شاه عالمه شتاب ایدوب پیشکاهنده قصهٔ ذئبی وکوسفندانی اکا تسلیمی تقریر وقط بریکان یکان نقل ایلیوب اول
حضرتی برغزاده اثناء مقاتلهده بولدیغن راوی ذکر ایلدی واول حضرت راعی یه کوسفند انکو رجعت ویلکم
وکاست بولورسك دوام اولدخی جرا کاهنه عودت وفی الواقع نطق عالیلری اوزره غنمك موجود وذئبه رعایت
وعوض رمه دن بر کوسفند ذبح ایدوب بسط سفرهٔ مکافات ایلدی (وعن اهبان) ضم همزه ایله (بن اوس) بفتح
الهمزة (وانه) کسر وفتح همزه ایله (کان صاحب هذه القصة والمحدث بها ومکلم الذئب) یعنی اهبان رضی عنه
الرحمن دن خبر ماسبق نظیری مرویدر وموی الیه صاحب قصهٔ محکیه وراوی وکرکله کفت وشنید ایدن ذاتدر (وعن
ابی سلمة بن عمرو بن الاکوع وانه کان صاحب هذه القصة ایضا وسبب اسلامه) علامهٔ مغرب ابو القاسم السهیلی
روض الانفده تحریری اوزره روایت اهبان اساسله صاحب قصهٔ کرك سخن کو واسلام سلمه یه بادی اولدیغی مشار
الیهدن مرویدر (بمثل حدیث ابی سعید) مقدر روی فعلنه متعلق ویا عن اهبان قولنه تعلق ایلیه یعنی اهبان دن
خبر ابی سعید نظیری روایت اولندی دیمك اوله والحاصل کرکله مکالمه ایدن راعی اسمنده اختلاف اولنور ابو عقبه
اهبان ابن اوس السلمی نزیل کوفه ویا اصحاب شجره دن عم سلمه اهبان بن عقبه ویا اهبان بن عیاد خزاعی
ویا اهبان بن صیفی ونقل کابی اوزره مکلم ذئب اهبان بن الاکوع وعند السهیلی رافع بن ربیعه ویا سلمه اولمق مرویدر
وتعدد قضیه اوزره قصهٔ ذئبی حمل ایله جمع ممکندر وعن ابن عساکر الذی کلمه الذئب رافع بن عمیرة الطائی کلمه الذئب
وهو فی ضأن له یرعاها ودعاه الی النبی علیه السلام فقال ✱ رعیت الضأن اجمعها زمانا ✱ من الضبع الخفی
وکل ذئب ✱ فلما ان سمعت الذئب نادی ✱ یبشرنی باحمد من قریب ✱ سعیت الیه قد شمرت ثوبی ✱
عن الساقین قاصدة الرکیب (وقد روی ابن وهب مثل هذا انه جری لابی سفیان بن حرب) پدر معاویه (وصفوان
ابن امیه مع ذئب وجداه اخذ ظبیا فدخل الظبی الحرم فانصرف الذئب فعجبا) بکسر الجیم (من ذلك فقال الذئب
اعجب من ذلك محمد بن عبد الله بالمدینة یدعوکم الی الجنة وتدعونه الی النار) یعنی نظیر ماجری ابن وهب روایت
ایتدیکم شان کلام ابو سفیان له صفوانك سرکذشتیدرکه برکرك درنده بر آهویی شکاره درکار کوردیلر درحال
آهو یاهو ایدوب دار الامن حرم اللهه بر تاوایتدکده احتراما للحرم المحترم کرك شکار آهودن روکردان اولدی ذئبك
انصرافندن ابو سفیان له صفوان تعجب کنان نکران اولدقلرنده کرك فصیح زبانله کویا اولوب عجیبتراز بن عجب که
محمد علیه السلام دار السکینهٔ مدینه ده سزی سبب دخول جنان اولان دار الامان اعانه دعوت ایدر حال انکه
سزلر موجب نیران اولان کفرانه دعوت قیلرسز دیدی مؤمن ال فرعوندن حکایه بیوریلن ویاقوم مالی ادعوکم الی
النجاة وتدعوننی الی النار آیهٔ کریمه سندن مقتبسدر (فقال ابو سفیان واللات والعزی لئن ذکرت هذا بمکة
لتترکنها خلوفا) ضم خاء معجمه ولام ایله لام ولا راء معناسنه مصدر ویا جمع خالف ویا تغیر معناسنه اوله یعنی
ابو سفیان صفوانه خطاب ولات وعزی یه قسم یاد ایدوب بو خبری اهل مکه میانه سنده افشا ایدرسك احوال اهالی
مکه متغیره وروبراه مدینه اولمرله مکه بی تهی مانده قیله لردیدی (وقد روی مثل هذا الخبر وانه) فتح وکسر همزه ایله
(جری لابی جهل واصحابه) ابو سفیان واحبابنه وقوعی اسا قصهٔ کرك سخن کوی ابی جهیل واتباعنه واقع اولوب
شقاوتلدیه سبقیله کفر جهالتنده اصرار ایلدی (وعن عباس بن مرداس) بکسر المیم ومن ذلك حدیث عباسله
تعبیری اولی وخوش آینده ایدی (لما تعجب من کلام ضمار) کسر ضاد معجمه وتخفیف میم والف ورا ایله یا خود فتح

ضاد معجمه ویا بدل الراء دال مهمله در (صنم) برله ضماردن بدل ویا بیاندر (وانشاده الشعر الذی ذکر فیه النبی صلی
الله علیه وسلم) منقولدرکه مرداس پدر عباس بالین اجله سرنهاده وحالة احتضارنده پسری عباسه پرستش
ضماره پند واول صنمی رعایتله توصیه قیلمشدی عباس برکون ضمار نام بته نکاه ایدوب بوصنم سنکدن پرداخته
بره یکلدر دیو آواز بلند ایله یا الهی الاعلی اهدنی للتی هی اقوم فریده سیله صیحه انداز اولدقده صنم جوفندن بو ابیات
فصاحت غایات قرع سامعهٔ عباس ایلدی ✱ اردی ضمار وکان یعبد مدة ✱ قبل البیان من النبی محمد ✱
وهو الذی ورث النبوة والهدی ✱ بعد ابن مریم من قریش مهتد ✱ قل للقبائل من سلیم کلها ✱ اردی
ضمار وعاش اهل المسجد ✱ چون شعر مذکوری قرائت وانشاد ونبی محترمی خلال شعرنده یاد ایلدی کفتار
صنمدن تعجب کنان عباس ضماره استئناس ایتمیوب پاره لدی (فاذا طائر سقط) درحال پیشکاه عباسه بر مرغ نزول
ایدوب (فقال یا عباس اتعجب من کلام ضمار ولا تعجب من نفسك ان رسول الله صلی الله علیه وسلم یدعو الی الاسلام
وانت جالس فکان سبب اسلامه) طائر غیبی خطاب ایدوب ای عباس کفتار ضماردن تعجب ایدرسن نه عجب
نفسکدن استغراب ایتمزسنکه تحقیقا رسول انام دعوة اسلام ایله قائم وسن مقیلم مرامدن دورسن دیدکده کلام
طائر باعث اسلام عباس اولدی (وعن جابر بن عبد الله) کما روی البیهقی (عن رجل اتی النبی صلی الله علیه وسلم
وآمن به وهو علی بعض حصون خیبر وکان الرجل فی غنم یرعاها لهم فقال یا رسول الله کیف بالغنم) ای مع اصحابها
(قال احصب) فتح همزه وکسر صاد مهمله ایله ای ارم بالحصا (وجوهها فان الله سیؤدی عنك امانتك ویردها الی اهلها
ففعل فسارت کل شاة فی طریقها حتی دخلت الی اهلها) ابو الفتح الیعمری علیه الرحمه سیرتنده حریر تحریری
اوزره یسار ویا اسلم نام عبد اسود شهنشاه امجد فتح قلاع خیبره درکار اولدیغی اثناده بارکاهنه جبهه سای اولوب
شرف اسلامله بند رقیت کفردن خلاص اولدی اما اول شخص خیبریان رمهٔ کوسفندی رعایتیله مشغول ایدی
بعد اسلام کوسفندانی اصحابنه نوجهله ایصال ایدم دیو پرسان اولدقده روی کوسفندانه حصا پاش اول قادر
بیچون جل وعلا قریبا امانتی سندن ادا واصحابنه بی کم وکاست رسیده بیورر دیدیلر فی الحقیقه راعی اجیر بقول
نبی بشیر بر کفه حصایی وجوه اغنامه پاشیده قیلوب هر بری خداوندانی خانه سنه روبراه ودخول ایلدیلر (وعن انس
دخل النبی صلی الله علیه وسلم حائط انصاری وابو بکر وعمر ورجل من الانصار وفی الحائط غنم) شاة لا واحد لها من
لفظها اولنمز مؤنث للجنس اولوب ذکور واناثه وعلی ماجمیعا اطلاق اولنور (فسجدت له فقال ابو بکر نحن احق
بالسجود لك منها الحدیث) تثلیث مثلثه ایله وسیأتی تمامه امام احمد وبزار سند صحیحله انس رضی الله عنه طریقندن
سوق مطیهٔ روایت اولورلرکه داور حطهٔ رسالت انصاردن برینك بستانته قدم نهادهٔ عز تشریف بیوروب رفیق
وصدیق وفاروق پر توفیق وانصاردن برکسنه علی التحقیق ملازم رکاب حضرت ایدیلر بوستانده بر کوسفند اکراما
لسید الانام وضع جبهه بعد القیام ملهم اغاز سجدهٔ تحیت واکرام ایلدکده یارغار حضرت یا رسول الله سکا مرفوع
بردهٔ تحیت اولمغه بزلر بو غنمدن سزاوار بیوردیلر (وعن ابی هریرة دخل النبی علیه الصلاة والسلام حائطا فجاء بعیر
فسجد له وذکر مثله) بروایة بزار علیه رحمة الغفار ابی هریره رضی الله عنه دن مرویدرکه اول مهی سر وباغ بلاغ
بربستانه تشریف بیوروب درحال بر شتر حضورهما یونلرنده سجده ایلدی دیو بما تقدم سیام انس ابو هریره رضی
الله عنهما خبر رس اولوب فضن احق ان نسجد لك قولی ذکر ایلدی (ومثله فی البعیر) وفی نسخة فی الجمل (عن ثعلبة
ابن مالك وجابر بن عبد الله ویعلی بن مرة وعبد الله بن جعفر) یعنی قصهٔ جمل وسجده علی ذاته الاجمل بو ذوات کرام
حضراتندن محکیه در (قال وکان لا یدخل احد الحائط الا شد علیه الجمل فلما دخل علیه النبی صلی الله علیه وسلم
دعاه فوضع مشفره) کسر میم وسکون شین معجمه وفتح فا ورا ایله شفه معناسنه در (علی الارض وبرك) تخفیف را ایله
(بخطمه بین یدیه وقال ما بین السماء والارض شیء الا یعلم انی رسول الله الا عاصی الجن والانس) صیغهٔ عاصی افراد
وجمعی محتملدر للاضافة نون حذف اولنه یعنی ابو هریره حدی سنج جمازهٔ روایت اولورکه بر فرد درون بستانه پانهادهٔ
تماشا اولمزدی الا شتر سر مست انك اوزرینه حمله وهجوم ایدردی وقتا که سرور عالم صلی الله علیه وسلم پیشکاه شتره
قدم دادهٔ دخول اولدی جمل وحشی نژادی حضورنه دعوت بیوروب جمل خضوع اکمل ایله توجه وانقیاد وزمینه
شفتین مالیده ایدرك چوکدی سید براق سوار علیه سلام الغفار سرشتره وضع خطام ایلیوب بیوردیلرکه زمین
وآسمان میانه سنده انس وجان وحیواندن بر آفریده یوقدر که بنم فرستادهٔ حق پیغمبر قیاض مطلق اولدیغم
بیلیه مکر کفار ثقلین حق وصدق رسالتم بیلیوب انکار ایدرلر (ومثله عن عبد الله بن ابی اوفی وفی خبر آخر فی حدیث
الجمل ان النبی صلی الله علیه وسلم سألهم عن شأنه فاخبروه انهم ارادوا ذبحه) روایت دیکرده حدیث جمل کشیدهٔ مهار

روایتدرکه حضرت راکب البراق والناقه صلی الله علیه وسلم اهل جمله شان وحالندن پرسان اولدقده شترلر مراد
ایلدکارین نخر عالمه عرض وانهاء ایتدیلر (وفی روایة ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لهم انه شکا الی کثرة العمل وقلة
العلف) روایت آخرده سرور فرق سوار حضرتلری اهل جمله کشف سر بسته رازدرون شتری بیوروب بوجمل
بسیاری خدمت وعمل واندکی زاد وعلفدن بکا شکایت ایلدی بیورمشلردر (وفی روایة انه شکا الی انکم اردتم
ذبحه بعد ان استعملتموه فی شاق العمل من صغره فقالوا انعم) نقل دیکرده بیوردیلرکه بو جمل بکا لب جنبان تظلم
واشتکا اولورکه مرآتی صغری حالندنبرو بارکران خدمتده استعمال الله زبون ایتدکدنصکره بسمل کاه فناده وجودنی
دخی نحرله افنا مراد ایدرسز بئس الجزاء اراده ایتمه له بیوردقده انلر اقرار وحضرتی تصدیق ایلیوب شتر ذبحدن رها
بولدی (وقد روی فی قصته العضباء وکلامها للنبی صلی الله علیه وسلم وتعریفها له بنفسها ومبادرة العشب الیها
فی الرعی وتجنب الوحوش عنها وندائهم انک لمحمد وانها لم تأکل ولم تشرب بعد موته حتی ماتت ذکره الاسفرائنی)
تنها سوار میدان لامکان صلی الله علیه وسلم رکوبه مخصوصه لری اولان ناقهٔ عضبا قصه سنده واول حضرته تکلمی
وکندوشانلرکندنی تعریف وچراکاهده کیاهک عضبایه اقبال والتفاتی وتخبیراتک اندن اجتناب واکه عدم
تعرضلری وسن آخر کار محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم رکوبه خاصه لریسن دیوندالری وعضبانک حضرت سرور
کائنات دارعقبایه رحلتندنصکره الم واضطرابندن هلاک اولنجه اکل وشربی ترک ایتمسی قصهٔ غریبه سی ابواسحاق
اسفرائنی علیه الرحمه دن مروی ومنقولدر نقل تمامسانی اوزره ابن عم خیرالناس حضرتلری حکایه بیوررکه حضرت
سرور عالم صلی الله علیه وسلم هنکام شبده بیرون خانهٔ سعادت اولوب برمنزل پیشکاهنده یارکه برناقهٔ مبارکه یه دیدهٔ
حقایق بینلری دوشن اولدقده السلام علیک یا زین القیامة یا رسول رب العالمین دیو حضرت پیغمبره درود وسلام
ایلدی اول حضرت دخی نکاه التفاتله رد سلامدنصکره ناقه زبان بلیغ البیانله یا رسول الله بو کیجه قریشدن
اعضب نام کسه نک ناقه سی ایدم اندن فرار وبر مغاره یی چراکاه اختیار ایلیوب هر شب سباع بنی حراست
ویکدیکرلرینه تعرضندن منع وصد ومحمد مختار صلی الله علیه وسلمک مرکبیدر دیوندا وهر روز رعیه درکار اولدیغم
حالده هر کیاه خشک وتازه بزه ملتفت اول یا بیا دیونیازه مبادرت ایدرلردی تا بو جایی مقر ایلدم دیدکده صاحب
اولی اعضبدن اشتقاقله عضبا ایله نام بیوریلوب بعد ذا ناقه یا رسول الله جناب حضرتکدن خواستکارمکه دنیاده
شرف رکوبکله مشرفه اولدیغم کبی بهشت برینده دخی جلالمرا کب حضرتکدن اولام دیدکده حاجتک مقضیه در
دیو مژده لقنده عضبا ایی طاق سپهر ایله همسر بیوردیلر کذا العلی القاری وشهاب الخفاجی (وروی ابن وهب ان حمامة
مکة اظلت النبی صلی الله علیه وسلم یوم فتحها) صیغهٔ مصدر ویا ماضی ایلدر (فدعا لها بالبرکة) شهنشاه نوتسخیر
علیین سریر حضرتلرینه فتح مکه کونی کبوتران حرم سایه انداز اولدیلر وانلره کثرت نسل وبرکتله دعا بیوردیلر
مرویدرکه حمام حرم اثناء هجرتده سید الابرار غاره دخولنده مانع آمد شد اولور محلی اشیانه باز وبرقاح بیضه ایله دفع
اغیار واشرار ایدن کبوترتیز پرنسلندن اولدیغی سیرة مغلطای وروضه ده مذکوردر قال الدلجی واما قصة العضبا
فلم ادر من رواها ولا حدیث حمامة مکة (وروی عن انس وزید بن ارقم والمغیرة بن شعبة ان النبی صلی الله علیه وسلم
قال امر الله تعالی لیلة الغار شجرة فنبتت تجاه النبی) تجاه ضم تاء مبدله عن الواو له قباله معناسنه وانبات مذکور
مجاوز کادر واکه امر تکوین وحقیقی اوزره مستبیندر (فسترته) یعنی اول کنجینهٔ عز وتمکین صلی الله علیه وسلم
بیوررکه ایزد حکیم جل شانه لیلهٔ غارده بر درخته امر ایلیوب مواجههٔ رسول اللهده فی الحال سرچشمهٔ عنایت
ربانی امداد ایله بالاکش وکرنداعدادن ستر ایلدی (وامر حمامتین فوقفتا بفم الغار وفی حدیث آخر وان العنکبوت
نسجت علی بابه فلما اتی الطالبون له وراوا ذلک قالوا لو کان فیه احد لم تکن الحمامتان ببابه) ولا نسج العنکبوت
بالعابه (والنبی صلی الله علیه وسلم سمع کلامهم فانصرفوا) رسول رب العالمین ایله یار غار سلطان دین مصدوقهٔ
اذهما فی الغار اولدقده طوق کشان درکاه کبریادن ایکی کبوتر وحشی نژاده امر ایدوب فم غارده آشیانه کیر نزول
اولدیلر وبر عنکبوت دخی پرده دار شاه سرا پردهٔ ملکوتنه اولوب لمحة البصرده دهلیز در غاره برعالی پردهٔ یکتا نسج
ایتدیکه سکرسران قریش اول حضرتی جستجوده غار ثوره رسیده اولدقلرنده کبوتران وتار عنکبوتی
مشاهده ایلیوب اکر درون غارده ادمی زاد اولیدی بو حمامهٔ وحشی نژاد درغارده اشیانه ساز اولمزلردی دیو کفت
وکولرین درون کهف الامان غارده سماع بیوردی والحاصل قریش جانب غاره التفات ایتمیوب سک بصحرا
اولدیلر (وعن عبد الله بن قرط) ضم قاف وسکون را ایله ایام جاهلیتده نامی سلطان اولوب بعد الاسلام حضرت فخر
الانام انی عبد الله ایله نام قیلدیلر صحابیدن اولوب ارض رومده شهیدا مقتولدر (قرب) ضم قاف وتشدید راء

مکسوره ایله ای ادنی (الی النبی صلی الله علیه بدنات) فحتیه له جمع بدنه وحکی بضمتین وهی ناقة او بقرة (خمس او ست
او سبع) شک من الراوی (لینحرها یوم عید فازدلفن الیه) تازایه مجاورتله داله تبدیل اولندی ومنه المزدلفة ای
تقربن منه (بایهن یبدأ فی نحرها) حاکم وطبرانی وابو نعیم عبد الله بن قرط رضی الله عنه طریقندن تقلیده دی روایت
بیوررکه اشرف موجودات علیه اصفی التحیات حضرتلرینه بش ویا التی ویا هفت شتر تقریب وروز عید اضحی
قربان ایتمک ایچون بسملکاهه نزدیک بیورلدقده بدنه برای نحر قنقمزدن بدء ایلیه دیو بر برینه مسابقت ایله اول
حضرته تقرب وجان سپار اقدام ایلدیلر (وعن ام سلمة کان النبی صلی الله علیه وسلم فی صحراء فنادته ظبیة یا رسول
الله فالتفت فاذا هی موثقة واعرابی نائم قال ما حاجتک قالت صاد فی هذا الاعرابی ولی خشفان) تثنیة خشف کسر
خاء وسکون شین معجمه ایله آهو بره (فی ذلک الجبل فاطلقنی) فتح همزه وکسر لامله (حتی اذهب فارضعهما)
ضم همزه وکسر ضاد معجمه ایله (وارجع قال او تفعلین) بفتح الواو وفی نسخة وتفعلین (قالت نعم فاطلقها فذهبت
ورجعت فاوثقها فانتبه الاعرابی وقال یا رسول الله الک حاجة قال تطلق) قال نعم ان تطلق (هذه الظبیة فاطلقها
فخرجت تعدو فی الصحراء وتقول اشهد ان لا اله الا الله وانک رسول الله) ام سلمه رضی الله عنها بو وجهله غالیه سای
طرهٔ روایت اولورکه تنهاسار وبالاخانهٔ اسرا علیه التحایا صحراده ایکن یا رسول الله صداسیله بر آهو لب جنبان استمداد
اولدی اطرافه نکاه ایلدکده بر ظبیه کرفتار دام وبر بدوی باشده خواب الوده معاینه ایلیوب آهویه حاجتک نه در دیو پرسان
اولدقلرنده شو بدوی بنی کمند دامنه بند ایلدی وبنم بو جبلده ایکی بچه لرم واردر شمدیلک بنی دامدن رها بیورتا واروب
بچه لرم ارضاع ایدوب ینه کله یم دیو نیازمند اولدی صغدر اسمان مقر آهویه خطاب بیوردیلکم عهدیکه وفا ایدوب
بعد الارضاع کلور میسن دیدی بلی دیوب آهویی رها بیوردیلر آنجه واروب کلدی درحال ینه بند ایدوب اعرابی
صیاد دخی بیدار اولوب یا رسول الله حاجتکز وارمی دیدکده نم کرفتار دام ایتدیکک آهویی قیدبندن ازاد
ایتمکلکک مطلوبدر بیوردیلر بدوی فی الحال بسرچشم دیوب آهویی اطلاق ایلدی آهو باهوایدوب صحراده کلمهٔ
شهادتی ناطقه برداز اوله رق پویان ودوان اولدی خبر مشار الیه دلائل النبوه ده روایت کرده بیهقیدر اما ائمهٔ محدثیندن
برجماعت ضعفه اسناد وابن کثیر لا اصل له ومن نسبه الی النبی علیه السلام فقد کذب کلامیله ابطاله واعتراض
ایتمشلر (ومن هذا الباب) برکه سید الانام علیه الصلاة والسلام ایله بعض صحابی کرامه حیواناتک طاعت
وتسخیری دخی بو بابدندر (ماروی فی تسخیر الاسد لسفینة) تأنیث وعلمیت ایله غیر منصرفدر (مولی رسول الله صلی
الله علیه وسلم) اسمی مهران وکنیتی ابو عبد الرحمن وقضیهٔ مشهوره سی سببیله سفینه ایله تلقیب کردهٔ پیغمبر
عالیشاندر ام سلمه رضی الله عنها معتقی اولوب فخر عالم حضرتلرینه خدمتکار ایدی (اذ وجهه الی معاذ بالیمن فلقی
الاسد فعرفه) بتشدید الراء (انه مولی رسول الله صلی الله علیه وسلم ومعه کتابه فهمهم) هائین ومیمین مفتوحتین ایله
ماضی الهمهمة صوت لا یفهم وقیل صوت فیه بحة (وتنحی عن الطریق وذکر سفینة فی منصرفه ایضا مثل ذلک)
مولی نبی الوری صلی الله علیه وسلم سفینه یه شیرغرنده نک منقاد اولدیغی اوانده روایت اولنان عجیبه حکایت
معجزات حضرت انواعندندرکه سلطان سراپردهٔ افلاک علیه السلام دیار یمنده والی وقاضی اولان معاذ جنابلرینه
سفینه یی برافرستاده بیوردقلری حینده اثنای راهده بر شیره دوچار اولوب کندونک بندهٔ سلطان انبیا اولدیغنی اعلام
وتعریف ومعیتنده نامهٔ همایونلرین توصیف ایلدکده شیر غرنده الهام ربانیله همهمه وغمغمه ایله زمینی برطنین
ایلیوب راه سفینه دن دور اولدی سفیر موحی الیه سفینه رضی الله عنه دیار یمندن بادبان کشای رجعت اولدقده
کالاول اسد ایله ملاقات واکا اسدرام اولوب سلامتله کذار شلرین نقل بیوردیلر (وفی روایة اخری عنه ان سفینة
کشتی (تکسرت به) وسفینة رضی الله عنه فی تلک السفینة البحریة (فخرج الی جزیرة فاذا الاسد) ای حاضر
فاجاءه بغتة (فقلت له انا مولی رسول الله صلی الله علیه وسلم فجعل یغمزنی) سکون غین معجمه وکسر میم وزا ایله اشارت
وتحریک (بمنکبیه) فتح میم وکسر کاف ایله بین الکتف والعنق (حتی اقامنی علی الطریق) روایت دیکرده سفینه رضی
الله عنه طریقندن بیهقی وبزار لنکر افراز کشتی روایت اولورلرکه سفینه برکشتیده سوار ایکن قضارا شکست
اولوب بر جزیره یه چقاردرحال جنب سفینه ده بر شیر ژیان حاضر باش اولور راوی دیرکه بن عبد خاص رسول خاص
الخاص اولدیغم شیره تعریف ایلدم دوشانه سیله بنی تحریک وراه نجاته رهنما اولدی دیو بیورر امدی خبر لطیفی
ایراددن مراد کرامه ولی من حیث الدلالة علی صدق النبوة والرسالة معجزهٔ نبی منزله سنده اولدیغنه اشارتدر فان
الکرامة متفرعة علی صحة المتابعة (واخذه علیه الصلاة والسلام) ومن ذلک انه اخذ عبارتیله تعبیر انسب ایدی
(باذن شاة لقوم من بنی عبد القیس) قبیلهٔ شهیره (بین اصبعیه) کسر همزه وفتح موحده ایله وجوز تثلیث کل منهما

فالوجوه تسعة (ثم خلا فاصار لها امسیما) کسر میم وفتح سینله علامة واثر (وفی نسلها بعد) مبنی علی الضم علة غائیه ترتیب کائنات علیه اطیب الصلوات قبیلهٔ عبدالقیسدن برجماعتك کوش کوسفندینی دوانکشت مه شکافیله اخذایدوب بعد ذارها یوردقده اول شاتك بنا کوشنده کوشوارهٔ اثرمس وعلامت وبعدها نسلنده وسمی یادکار قالدی (وماروی عن ابراهیم بن حماد بسنده من کلام الحمار الذی اصابه بخیبر وقال له اسمی یزید بن شهاب) یعنی ابراهیم بن حماددن روایت اولنان نر سخنکوی قصه سی فصل جلیلك معقود اولدیغی انواعدندر سهم سید المرسلینه غنایم خیبر یاندن اصابت ایدن حمارکه اول حضرته دهنکشای بیام اولوب نعم یزید وایرد ستار نسلمدن التمش حمار جراکاه عالم کونه رسانیده یوردیکه هر بری بر پیغمبر ذیشانه مرکب اولوب نسل جدمدن بندن غیری باقی قالمیوب انبیادن دخی جناب رسالتپنا بکدن غیری پیغمبر نایابدر امیدوارمکه سنك مرکوبك اولق شرفیله اصطبل عالمده جمیع اجدادمه تفوق وسرافتخارم براق جنانله همسر اوله وحالا بریهود عنودلك زیربارغلکی ایدمکه بنی کرسنه قیلوب ضرب بی امو لله مجروح ایتدی دیو حالندن شکایت ایتمشیدی (فسماه النبی صلی الله علیه وسلم یعفورا) بالقصر او بالتنوین شغار سان شکسته دلان حضرتلری اول درازکوشی یعفور اسمیله بنام ایلدی (وانه کان یوجهه الی دور اصحابه فیضرب علیهم الباب براسه و یستدعیهم) دخی بنی مشکور یعفوری اصحاب کرامی خانه لرینه ارسال یوروب سرازاده سیله دق باب ایدوب اجابتی مراد اولنان ذاتك مجیئنی طلبکار اولوردی (وان النبی صلی الله علیه وسلم لما مات تردی فی بئر جزعا وحزنا) فتحتین ویاضم وسکون زایله در (فمات) چون پیغمبر انس وجان علیه صلوات الرحمن حضرتلری وداع عالم فانی بیوردیلر یعفور آه واینله نفسنی چاه ابی الهیثم بن التیهانه انداخته ایدوب فنای وجود ایلدی رواه ابن حبان فی الضعفاء وقال لا اصل له وذکره ابن الجوزی فی الموضوعات اما مصنف علیه الرحمه دن ماعدا علامهٔ مغرب ابو القاسم السهیلی روض الانفده وامام جوینی شامله ده ایراد بیورملری فی الجمله دفع دغدغه ایدر (وحدیث الناقة التی شهدت عند النبی صلی الله علیه وسلم بصاحبها انه ماسرقها وانها ملکه) خبرناقه که حضور رسالتپناهده صاحبی ایچون کندوبی سرقه ایتمیوب ملك وحق اولدیغنه شهادت ایلدی رواه الطبرانی عن زید بن ثابت بسند فیه مجاهیل قال الذهبی وهو موضوع وفیه نظر (وفی العنز التی اتت رسول الله صلی الله علیه وسلم فی عسکر قد اصابهم عطش ونزلوا علی غیرماء وهم زهاء ثلاثمائة) احوال متتابعه ومترادفه ومتداخله (فحلبها رسول الله صلی الله علیه وسلم فاروی الجند ثم قال لرافع املکها) فتح همزه وکسر لامله ای احفظها (وما اراك) بضم الهمزة ای ما اظنك (تحفظها فربطها فوجدها قد انطلقت رواه ابن قانع وغیره) ابن قانع رضی عنه النافع وغیریلر سوق مطیهٔ روایت ایتدکاری عنز قصه سنده که سبه کش انبیا حضرتلری برغزاده ایدی عسکر اسلامه عطش شدید اصابت وبر جای بی آبه نزول ایتدکلری حالده که اوچیوز نفر مقداری کسه ایدیلر اول معز تریشکاه سید البشره کلوب حضرت علیه التحیه معزی تحلیب وعسکری شیرشیرینی ایله ریان وسیرا بلدکدنصکره ابو رافع رضی الله عنه خطاب ایدوب بو عنزی حفظ ایله اماظن ایتم که بونی سن حفظ وتملك ایده سن بیوردیلر رافع دخی تلویح حضرتدن غافلا بی مدافع عنزی ربط وبند ایتدی ودرحال عنز رأس اوروان اولوب قرار کاهنده ناپیدا اولدیغی مشاهده ایلدی (وفیه) خبر ابن قانعده مرویدرکه (فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الذی جاء بها هو الذی ذهب بها) یعنی رافع غیبوبة عنز معاینه سنده دانای عالم کشف اسرار ماجری بیوروب اول قادر بیچونکه عنزی ساله تشنکید مفرستاده ایلدی اول فردلا یزال بعد اتمام المصالح انی دیده دن نهان واذهاب ایلدی حاصلی ایجاد واعدام عنز خرق عاده قبیلندن اولدیغی ایما ایدر (وقال لفرسه علیه الصلاة والسلام وقد قام الی الصلاة فی بعض اسفاره) متعلق بقام (لا تبرح بارك الله تعالی فیك حتی نفرغ من صلاتنا وجعل له قبلته فما حرك عضوا حتی صلی رسول الله صلی الله علیه وسلم) مرکز محیط نبوت علیه اجلی التحیه بعض غزالرنده نمازه قیام مراد ایلدکده اسب برق رفتارنه امر ایتدیلر که جای قرارندن انحراف ایتمیه وتا نمازدن فارغ اولنجه مرکزندن زائل اولمیه دیوب تبریك بیوردیلر وجهة مقابلرنده توقیف دنصکره اسب مبارك بر عضولك تحریك ایتمیوب مرکزنده قطب اسا ثابت وقبله نماوش برقرار اولدی سلطان عالم صلی الله علیه وسلمك سرطویلهٔ خاصه تمکلکلری اولان اسبانیدی رأس اولق اتفاقکردهٔ فارسان میدان سیر درکه قاضی بدرالدین بن جماعه ملك نظامه کشیده بیوردیلر

* والخیل سکب لحیف سبحة ضرب * لزاز مرتجز وردها اسرار * امابرهان حلبی بونلردن اون بش مقداری مختلف فیها افراس جمله تعداد بیورمشلر * ابلق * ذوالعقال * ذواللمة * مرتجز * مرواح * سرحان * یعسوب * یعبوب * بحرکیت دخی درلر * ادهم * شحا * ملاوح * طرف * نجیب (ویلتحق بهذا

مارواه الواقدی) بکسر القاف قاضی عراق (ان النبی صلی الله علیه وسلم لما وجه رسله الی الملوك فخرج ستة نفر منهم فی یوم واحد فاصبح کل واحد منهم یتکلم بکلام القوم الذین بعثه الیهم) حضرت داور سریرارای علیین علیه الصلاة والسلام شش جهات ملوکه سفیران ارسال بیوردیغی اثناده برکونده التی قطعه نامهٔ همایون ایله اصحابدن شش نفر مرد دلاور جوانب مطالبه تطریق قیلنوب روبراه صوب مقصود اولشلرایدی ملك حبشه نجاشی یه عمرو بن امیه وفرمان روای ام الدنیا مقوقسه حاطب بن ابی بلتعه وعظیم روم هرقله دحیة الکلبی وتخت نشین کسری خسروه عبدالله بن حذافة السهمی وحاکم دمشق حارث غسانی یه شجاع اسدی وپیشوای یمامه هودة بن علی حنفی یه سلیط عامری ارسال وفیض اعجاز سرور کائناتله هر رسول مرسل الیهی اولان طائفه نك اسانیله ملکهٔ تکلم تحصیل ایلدیلر (بیت) عجمی اولسه زبان اشنای قوم دکر * رسول اکرمك اعجازیله مقرانی * کاوردی پیشکه عزتنده کفتاره * ایدردی بر وسنك وشهر سخندانی (والحدیث فی هذا الباب کثیر وقد جئنا منه بالمشهور وما وقع منه فی کتب الائمة) معجزات بی غایات حضرتدن نوع مسطور معناسنده اخبار وآثار طریق متعدده ورودی بسیار در اما صحت نبوتله شهرتیاب اولان اخبار دن ایراد وبیان وکتب ائمه ده اشتهار یافته اولانی ذکر ونقل وعیان ایلدك فلله الحمد والمنة

(فصل)

(فی احیاء الموتی) مصدرك مفعولنه اضافتی قبیلندندر (وکلامهم له وکلام الصبیان) سن احد تکلمه هنوز بالغ اولمین کودك (والمراضع) اسم مفعول وعلی القیاس جمع مرضع طفل صغیر مراد اولنور وبعض شراح شفا علی خلاف القیاس جمع راضع ومرضع ایله ام مراد ایتدکلری سنجیدهٔ میزان قبول اولمزکه خرق عاده غیر معهود اولور (وشهادتهم له بالنبوة) وکلام الصبیان اوزره عطف عطف الخاص علی العام قبیلندندر یعنی فصل معجز اصل اول حضرتك مرده بی زنده وموتانك انکه سخن ساز اولملری وسال خرده کودکانك خلاف عاده سخنکو اولوب صدق دعوای رسالتنه شهادت ایتملری بیانده در (حدثنا ابو الولید هشام بن احمد الفقیه) احکام شرعیه وفرعیه ده متبحر ویا مطلقا علوم شرعیه ونقلیه ده ماهر (بقراءتی علیه والقاضی ابو الولید محمد بن رشد والقاضی ابو عبدالله محمد ابن عیسی التمیمی وغیر واحد سماعا واذنا قالوا) فقیه وقاضیان بیوردیلر (حدثنا ابو علی الحافظ حدثنا ابو عمر الحافظ بن عبدالبر حدثنا ابو زید عبدالرحمن بن یحیی حدثنا احمد بن سعید حدثنا ابن الاعرابی حدثنا ابو داود) صاحب السنن (حدثنا وهب ابن بقیه) ابو محمد واسطی (عن خالد هو الطحان) بوزطحان ماقوزده دانه وجودی اسیای فناده افنا اولدی (عن محمد بن عمرو عن ابی سلمة) فقهای سبعه دندر (عن ابی هریرة ان یهودیة) خیبریاندن بنی النضیر قبیله سنده زوجهٔ سلام ابن مشکم اولان زینب بنت الحارث (اهدت للنبی صلی الله علیه وسلم بخیبر شاة مصلیة) اصلی مصلویه ایدی بعد قلب الواو یاء ماقبلی مکسور قیلندی (سمتها فاکل رسول الله صلی الله علیه وسلم منها واکل القوم) یعنی زینب یهودیه پیشکاه سلطان المرسلینه برکوسفندی کباب وزهر آلود ایلیوب برسم هدیه اتحاف ایلدکده نبی محترم واصحاب اکله شروع بیوردقلرنده (فقال ارفعوا ایدیکم) حضرت انلره تناولدن کف ید ایله امر ایلدی (فانها اخبرتنی انها مسمومة) بتحقیق بو شاة مشویه کندونك زهرناك اولدیغن خبر وردی محل شاهد اعجاز در (فمات بشر بن البراء ابن معرور فی الحال تأثیر زهر هلاهل ایله تسلیم جان شیرین ایلیوب مائدهٔ حیاتدن دست شوی اولدی (وقال للیهودیة ما حملك علی ما صنعت) حمل مجاز مشهور در فخر عالم صلی الله علیه وسلم یهودیه یه خطاب التفات ایلیوب بو امر فضیحه جسارته نه شی سوق ایلدی دیدی (قالت ان کنت نبیا لم یضرك ما صنعت وان کنت ملکا ارحت الناس منك) یهودیه جواب ادا اولوب بو ملاحظه ایله که اکر سن ادعاء نبوتده ماتد صحیح ثانی صاف نفس اسیك لاشك جانب الهیدن ایقاظ وسکازیان رس اولمز والا فروع صدقدن عاری ملك ایسك جهانیانی غائلهٔ تیلادن وارسته وراحتیاب قیلام دیدی امدی اول حضرتك درحال حجامت بیورملری تعلیم اللامه واستحبابا للمداواتدر وقبل الاکل اعلام اولندیغی علی قول نیل شهادت عظمی ایله اکرام اولنمق ایچون اوله (قال فامر بها فقتلت) راوی بیورر که شاه سرور دین پناه حضرتلری فرمان ایدوب بارقهٔ شمشیر ایله یهودیه کداخته بوتهٔ عدم قیلندی (وقد روی هذا الحدیث عن انس وفیه قالت اردت قتلك فقال ما کان الله لیسلطك علی ذلك) خبر مشار الیه انس رضی الله عنه طریقندن نکاشتهٔ صحائف صحیحین اولان روایتده یهودیه سرکرفت جواب اولوب نبی مبعوث بالحق اولمیدلك هلاکی مراد ایتمشیدم دیدکده بیوردیلرکه خدای بیچون سنك سلاطت وادیتکده تمکن ویرمیوب بنم اوزریمه سنی تسلیط ایتمز (فقالوا اتقتلها) صیغهٔ مخاطب وهمزهٔ استفهام ایله وبعض نسخده استفهام تقدیری وصیغهٔ

متكلم ايله ورود ياقته در (قال لا) حضار مجلس يا رسول الله بو سليطة بدكارى قتل ايدر ميسز ديدكلرنده قتل
ايتمم بيوردیلر امدى توفيق بين الروايتين بو وجهله روغا اولور كه اخذ انتقام منافى شيمهٔ كريمهٔ سيد الانام اولمغين
كندو نفس كريملرينه اولان سوء قصدى مجازاتدن مسلك عفوى اختيار بيوروب انجق بشر رضى الله عنهه قصاصا
يهوديه يى زيان زهرابهٔ شمشيرا يتمش اوله واغمهٔ مذهب شافعيه دن بعضك مادهٔ تسميمده تجويز قصاص ايتملرينك
مرجعى بو ماده در (وكذلك روى عن ابى هريرة من رواية غير ابن وهب) ابن بقيه (قال فما عرض لها) فتحتيله ابن
وهب روايتندن غيرى ابى هريره دن روايت اولنوب بيورركه يهوديه يه قتل وصلب ايله تعرض ايتمدى (ورواه
ايضا جابر بن عبد الله وفيه اخبرتنى به هذه الذراع) مؤنث سماعيدر (قال جابر ولم يعاقبها) سنن ابى داودده يى فى
اولان خبرده كالاول جابر انصارى روايت بيوروب ذيل حديثده صاحب المعجزة والبرهان حضرتلرى بازوى
كوسفند مشويه زهرابهٔ ذائقه سوز ايله الوده اولديغن بكا خبر داده اولدى ديدى راوى بيورركه يهوديه يى قصاص
وقتل ايله معاقبه ايتمدى (وفى رواية الحسن البصرى ان فخذها) فتح فاء وكسر خاء معجمه ويا سكونيله ما فوق الساق
(كلمتنى انها مسمومة) حسن بصرى قدس سره روايتنده فخر عالم بتحقيق فخذ شات بكا كوسفند بختهنك
زهرناك اولديغنى سويلدى امدى نقل ما سبق ذراعه منافى دكلدركه شايد ذراع وفخذ بالمعيه كويا اولهلر (وفى رواية
ابن سلمة) ابن عبد الرحمن (قالت انى مسمومة وكذلك ذكر الخبر ابن اسحاق وقال فيه فتجاوز عنها) امام اهل مغازى
سيرتنده تحرير بري اوزره يهوديه يى عفو ايدوب اول امرده قتل ايتمدى بلكه بشرك وفاتندنصكره قصاص
بيوردى وياخامهٔ نادره نكار ابن شهاب اوزره بناى رفيع الاركان اسلامه التجاسيله ترك عقاب اولندى
(وفى الحديث الآخر عن انس انه قال فما زلت اعرفها فى لهوات رسول الله) فتحاتله جمع لهاة اقصاى سقف فمده
اولان كوشت پاره در اطلاق جزء على الاقل قبيلندن فم مراد اولنور اما تحرير كردهٔ عرضى اوزره صوت مراد اولنق
ناجسباندر شيخان عليهما الرحمة انس رضى الله عنهدن بهاوزدهٔ فراش تحقيق اولورلركه نازك نهال حديقهٔ رسالتك
دهان شكرفشاننده اثر تأثير سميتى حس ايدر اولوردم ديدى (وفى حديث ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
قال فى وجعه الذى مات فيه ما زالت اكلة) ضم همزه وسكون كافله مقدار ما تؤكل مراد اولنور (خيبر) غير منصرف
مدينهٔ منوره يه قريب ديارك اسميدركه اهاليسى يهود ايدى (تعادنى) ضم تاء مثناة وفتح عين مهمله وفا الف
ودال مشدده ايله (فالان) فتح اوزره مبنى وبغير ال غير مستعملدر زمان حاضر معناسنه (اوان) بمعنى الوقت
(قطعت ابهرى) همزهٔ مفتوحه وموحده ايله افعل تفضيل وزننده داخل ويا متصل قلب برعرق كبيرياخود حبل
وريددركه انقطاعى هلاكى موجب اولور ويا كلدر روايتكردهٔ ابن سعد اولان خبر ابى هريره رضى الله عنهده ورود
ايلديكه علهٔ غائيهٔ ترتيب كائنات عليه الصلاة والسلام حضرتلرينك بدن نازپرورلرى آزردهٔ مهرجان سقم
وبو سراجهٔ فانى الطرح مجازيدن ايوان بقا اساس حقيقته ارتحالى اثنالرنده بيوردیلركه خيبرده مقدارا كلم
اولان حالت بكا بو دفعه مرة بعد اخرى اوقات معلومه ده عودت ايدر اولدى حالا اول وقتدركه لقمهٔ زهر آلودك
تأثيرى رك زندهكى اولان حبل وريدم بريده ايدر ديدى (وحكى ابن اسحاق ان كان المسلمون ليرون) لام ابتدا ايله وبضم
الياء اويفتحها (ان رسول الله صلى الله عليه وسلم مات شهيدا مع ما اكرمه الله من النبوة) يعنى اصحاب كرام وتابعين
ذوى الاحترام اعتقاد ايتديلركه جوهر يكتاى ذات ستوده صفات خواجهٔ كائنات حق سبحانه وتعالى نك نبوت
ورسالت مكرماتيله اكرام بيورمسيله احراز رتبهٔ والاى شهادت ايدوب تنكناى بى بقادن فسحت سراى عالم عقبايه
شهيدا سعيدا خرامان اولديلر پس ازان تب محرقه ايله آميزهٔ ذات الجنب عارضه سيله روح روانلرى واصل اعلاى
جنان اولمق روايتنه شهيدا سمومارحلتى نقلى مانع ومنافى دكلدر (وقال ابن سحنون) ضم سين مهمله ويا فتحله غير
منصرفدر محمد بن عبد السلام التنوخى المالكى (اجمع اهل الحديث ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قتل اليهودية
التى سمته) صاحب السيف والقلم صلى الله عليه وسلم سليطهٔ مسفور ميى سركوجهٔ حيا تدن ازاله بيوردقلرين ارباب
حديث اتفاق ايلدى هو محمول على آخر امرها فلا ينافى ما ورد من عدم التعرض لها فى ابتدا احوالها (وقد ذكرنا
اختلاف الروايات فى ذلك عن ابى هريرة وانس وجابر) ابن سحنونك دعواى اجماعى غير مسلم اولديغنه اشارت
بيوروب خلافنه داله طرق شتى دن انفاذ كرايلدك بيوردى (وفى رواية ابن عباس انه دفعها لاولياء بشر بن البراء
فقتلوها) اول حضرت يهوديه يى دعواى قصاصه اهل اولان ورثهٔ بشره تسليم بيوروب انلردخى شمشير كلوكيراتش
پاره حواله ايتديلر حقى بيورلميه كه فصل مذكور احيا موتى وسائره داله اخبارى اخباره منوط ومعقود ايكن
يهوديه نك قتل ويا عفو يله مصنف عليه الرحمه نك تطويلى كرچه كريوهٔ صدددن بيرون ايسه ده چندان فوائد فقهيه دن

خالى دكلدر فاول الغيث قطره ثم ينسكب (وكذلك اختلف فى قتل الذى سحره) تسميم حضرته اجترا ايدن يهوديه
مادهسى اثنا كاسحر ايدن ساحر وفاجر لبيد بن الاعصم نام يهوديهدن دولك عفو وقتلى خصوصنده دخى اختلاف
اولندى (قال الواقدى وعفوه عنه اثبت عندنا) واقدى مفسر بيوردیلركه اخذ انتقام شيمهٔ كريمهٔ سيد الانام
حضرتلرينه منافى اولمغين عند اهل السنة والحديث روايهٔ عفوى ثابتتر واقوى دردیلر (وروى عنه انه قتله)
وميى اليهدن قتلى دخى مرويدر كتاب الوفاده نكاشتهٔ يراعهٔ ابن الجوزى جوزى بالخير الوفى اوزره زيد بن ارقم رضى الله
عنه بيورركه حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلمه يهود عنوددن برى سحر ايدوب تأثيرى ملال افزاى خاطر انور نبوت
پناهى اولمغين امين السر وحى الهى بالكشاى استعجال وكيفيت سحر برملالى تبليغ واعلام بيوروب درحال صفدر
محارب على بن ابى طالب كرم الله وجهه مسقط سحر اولان محله فرستاده بيوريلوب اول دسيسه اخراج اولندى
هر باركه برعقده منحل اولوردى واسطهٔ عقد النبيين حضرتلرينك بدن نازكتريلرنده خفت ملال وعلل نمايان
اولوردى (وروى الحديث البزار عن ابى سعيد فذكر مثله الا انه قال فى آخره فبسط يده وقال كلوا باسم الله فاكلنا
وذكرنا اسم الله فلم تضرمنا احدا) امام بزار ابو سعيد خدرى رضى الله عنه طريقندن شاة مسمومه خبرين حديث
سابق مانندى ذكر وروايت ايدوب زيد روايتنده نقل ايتديكه سيد عالم صلى الله عليه وسلم انجمن قربات حضوره جمع
اولان اصحاب باصفايه امر ايدوب نام حق يادبرله تناول ايدك بيوروب بزلردخى اشتهاى تام ايله بيرامنكير بيشخوان
نوال اولوب تناول ايلدك بزدن برعزه اول طعام زيان رس اولمدى ديديلر اما حديث سابق الذكر وفات بشره بو خبر
مصارم اولمغين منكر اولمى ابن حجر عسقلانيدن نقل كردهٔ سيوطيدر (قال القاضى ابو الفضل) مصنف رضى الله عنه
(وقد خرج حديث الشاة المسمومة اهل الصحيح وخرجه الائمة وهو حديث مشهور واختلف ائمة النظر فى هذا الباب
فمن قائل يقول هو كلام يخلقه الله تعالى فى الشاة الميتة) بالتشديد والتخفيف (والحجر والشجر) وحروف هو كلام قولى
اوزره معطوفدر (واصوات) كيفية مخصوصه ايله تكيف وجسمدن ظاهر اولان هوادركه مجموعى مخارج حروفه
صاحب ظروف اولور (يحدثها الله) تلك الحروف (فيها ويسمعها) بضم المثناة التحتية (منها) اى من تلك الاجسام
(دون تغيير اشكالها ونقلها عن هيأتها) حاصل كلام مهرهٔ فن كلام اجسام غير ناطقه ده خلق وايجاد نطق وكلام
بحثنده كروهٔ اختلافه روان اولديلر انلردن بعضيسى بيورمشلركه اوبر كلام لفظى ونفسى بالاشترا كدركه كوسفند
مرده وسنك ودرخت اسا جاداتده حضرت پادشاه جهان افرين خلق بيورردخى نيجه حرف وصوتدركه اجسام
بلا حياتده ايجاد ايدوب صورت وهيئهٔ اجسامى تغيير وسيماى اصليه سندن تبديل ايتمكسزين تلك الاجسامدن
اسماع ايلدى ديديلر (وهو) عدم ماذكر (مذهب الشيخ ابى الحسن الاشعرى والقاضى ابى بكر الباقلانى) المالكى
حاصلى امامان همامان عندنده مرده تنانده خلق كلام حياته مشروط دكلدر ارباب البابه نمسان دكلدركه كلام
شاة ميته سلام حجر وشجر جنسندن اولوب على ما ساقه المصنف رحمه الله احياى موتى يه مستند اولمغه صالح وشايان
دكلدر (وآخرون ذهبوا الى ايجاد الحياة بها) اولا ثم الكلام بعده (وحكى هذا ايضا عن شيخنا ابى الحسن) ضمير بارز
شيخنا اهل سنته راجعدر وشيخ ايله حسن واستاد مراد اولنور مصنفك اندن تلمذى وادراك زمانى فهم اولنميه
والحاصل بنه اهل سنتدن نيجه لر قبل صدور النطق والكلام اجسامده اشتراط حياة وخلق وايجاد روحه ذاهب
اولديلر وكا سبق نقل مذكور اشعريدن مرويدر (وكل محتمل) ولزوم وعدم حياة عقلا مجوزدر (اذ لم يجعل الحياة
شرطا لوجود الحروف والاصوات) لكن حروف وصوتك وجودنه حياتى شرط قيلمديغمز حالده محتمل كه اجسامده
حيات خلق ايده ويا خلق حيات ايتمكسزين انطاق بيوره حرف وصوت وجود وعدمى شرط اولميه (اذ لا يستحيل
وجودها مع عدم الحياة بمجردها) مجرد عدم حيات ايله حروف واصواتك وجودى عقلا مستحيل دكلدر ممكندر
(فاما اذا كانت عبارة عن الكلام النفسى فلا بد من شرط الحياة لها) وقتا حروف واصوات كلام نفسيله معتبر
اولديغى حالده بهر حال اجسامده وجود حيات لازمدر (اذ لا يوجد كلام النفس الا من حى خلافا للجبائى) رئيس فرقهٔ
معتزله ابو على بن محمد البصرى (من بين سائر متكلمى الفرق فى احالة وجود الكلام اللفظى والحروف والاصوات الا
من حى مركب على تركيب من يصح منه النطق بالحروف والاصوات) زيرا كلام نفسى زندهنك غيريده نايابدر اما كلام
لفظيده حيات شرط دكلدر واهل سنة وسائر فرق كلاميه بيننده ابو على جبائى تفرد وذلك القول خلافنه رائى
اولمشدركه كلام لفظى وحروف وصوت بحسب الصوره حياتله قائم وحروف واصواتله نطق شاننده وآلهٔ ناطقه
متصور اولان حيك غيريده محال اولمسنه ذاهب اولدى (والتزم ذلك فى الحصا والجذع والذراع وقال ان الله تعالى
خلق فيها حياة وخلق لها فما ولسانا وآلة امكنها بها من الكلام) يعنى كلام حصاة وحنين جذع وزهر آلود ذراعك

سخنکوی وناطقه پردازاولمرده جبانی التزام تکلف ایلیوب حق سبحانه وتعالی اجسام مذکوره ده حیات خلق
ایدوب دهان ابداع وانشاوزبان ایجاد بیوروب کفتاره مکتیاب ایلدی دیو تکلفانه اقدام ایله زعمنجه قول
مسبوقن تأیید ایلدی اما خبط عشوا ایتمکین مصنف علیه الرحمه ردنه اشارت بیوررکه (وهذا) بلا بینة اعضا
وجوارحدن ادعاء جبانی اولان قضیهٔ نامرضیه (لوکان) خارجده وقوعی ثبوت یافتهٔ تعین اولیدی (اسکان ذله
والتهمم به اکد من التهمم بنقل تسبیحه اوحنینه ولم ینقل احد من اهل السیر والروایات شیأ من ذلک) حصاتک کف
کریم نبی رحیم صلی الله علیه وسلمده فقط سبحه شمار تهلیل وجذعک جزع وحنینی نقل وسرزدنه توغل واهتمامدن
ایسه انلرده ایجاد اولنان حیات وخرق جارحه یی روایت وسرد قصه ایله اعتنا اهم واکد ایدی مع هذا نقله فن سیر
ومهرهٔ ارباب اثردن برفرد بوبابده دهنکشای روایت اولمدی (فدل علی سقوط دعواه مع انه لاضرورة داعیة الیه
فی النظر والله الموفق) امدی عدم نقل عدول جبانینک بطلان مدعاسنه دلالت ایلدی مع هذا امور معقوله ده فکر
ونظره الجا ایدر ضرورت نایاب اوله زیرا مقام مقام خرق عاده در بوایسه علی وفق القدرة والاراده جاری اولوروهو
علی کل شیء قدیر وهو الموفق لاسواه ید الله علی الجماعة ومن شذ شذ الی النار (وروی وکیع) فتح واو وکسر کافله ابو
سفیان بن الجراح وقد تقدم ترجمته (رفعه) بالنصب (عن فهد بن عطیة ان النبی صلی الله علیه وسلم اتی بصبی قد شب)
ای صار شابا (ولم یتکلم قط فقال له من انا فقال انت رسول الله) وکیع علیه الرحمه فهد بن عطیه دن رفع رفعهٔ روایت
اولورکه سلطان سر برلی مع الله صلی علیه الاله حضور دولتنه حد شبابه سن وسالی رسیده برکودک اخرس احضار
اولندیکه اصلا تکلم ایتمزاول حضرت صبی یه توجه ومن کیم دیو تفوه بیوردقده انطاق حقله کفتاره کلوب
سن فیاض مطلق جل شانه حضرتلرینک پیغمبریسک دیو تصدیق نبوت ایلدی (وروی عن معرض بن معیقب) ضم
میم وتشدید راء مکسوره ایله ومعیقب بالتصغیر یا بین ایله وبااسقاط ثانیه ایله در (رأیت من النبی صلی الله علیه وسلم
عجبا جیء بصبی یوم ولد فذکر مثله) معرض رضی الله عنه بیوررکه سفر جلیل الاثر حجة الوداعده حضرت پیغمبر انس
وجان حضرتلرندن برامر عجیب مشاهده ایلدم هنوز رحم مادردن پانهادهٔ کهوارهٔ وجود برصبی کتوریلوب امضا
کردهٔ قاضی بی علت اولان سجل نبوتک تثبیت مضمون صحت لزومی ایچون استنطاق ایتدکلرنده طفل یکروزه وشیر
خواره تصدیق رسالتیله علی ملاء الناس شیرین ادای ناطقه وفصیح لهجهٔ شهادت صادقه اولغین طرف شفقت فرمای
عالم صلی الله علیه وسلمدن التفات تامه مظهر اولدی (وهو حدیث مبارک الیمامة) بالتبرک مبارکه نسبتله حدیث
مبارک الیمامه ایله بنامدر زیرا زبان معجز بیان نبوتدن صبی یه بارک الله فیک دعاسیله تبریک صدور یافته در ویمامه
اعمال یمندن بر محله علمدر (ویعرف بحدیث شاصونة) شین معجمه والف وصاد مهمله ایله (اسم راویه) ابو محمد بن عبید
الیمامی (وفیه فقال له النبی صلی الله علیه وسلم له صدقت بارک الله فیک ثم ان الغلام لم یتکلم بعد) مبنی علی الضم (حتی
شب فکان یسمی مبارک الیمامة وکانت هذه القصة بمکة فی حجة الوداع) بو خبر معجز اثر راویسی شاصونه نامیله
مشتهردرکه درج خبرده حضرت سید بنی آدم صلی الله علیه وسلم اول طفل مبارک قدمه دعا وتبریک ایلیوب بعدذا
سرحد تکلمه رسیده اولنجه سخنساز اولدی ونعما بدعائه صلی الله علیه وسلم مبارک الیمامه نامیله بنام قیلندی
قصهٔ معجز حصهٔ سلطان قارو عرب وعجم حضرتلرینک آخر حجلری اولان سال خجسته فالده مکهٔ مکرمه ده
وقوع یافته در خصایص کبری ده رقمزدهٔ کلک سیوطی علیه الرحمه درکه حدیث مبارک الیمامه حجة الوداعده
انتهار یافته وپیوستهٔ نصاب صحت وحسندر اما شارح دلجی تبعا لابن دحیة موضوعیتنه رقمکش اولدیغی غیر
مسلمدر سرحد تکلمه بالغ وهنوز رسیده اولمدین کهوارهٔ وجودده غنچه مثال نطقله شکفته اولان اطفال شیر
خواراون بر عدد شمار اولندیغی سیوطی قدس سره ابیاتندن مستبین اولور (نظم) تکلم فی المهد النبی محمد *
ویحیی وعیسی والخلیل ومریم * ومبری جریج ثم شاهد یوسف * وطفل لذی الاخدود یرویه مسلم *
وطفل علیه مر بالامامة التی * یقال لها تزنی ولا تتکلم * وماشطة فی عهد فرعون طفلها * وفی زمن
الهادی المبارک یختم (وعن الحسن اتی رجل النبی صلی الله علیه وسلم فذکر له انه طرح بنیة له) تصغیر بنت
(فی وادی کذا فانطلق معه الی الوادی وناداها باسمها یا فلانة اجیبی باذن الله تعالی فخرجت وهی تقول لبیک وسعدیک
فقال لها ان ابویک قد اسلما فان احببت ان اردک علیهما فقالت لا حاجة لی فیهما وجدت الله خیرا لی منهما) حسن
بصریدن مرویدرکه برکسه مجلس سروش خدم رسالته جبین سای ضراعت اولوب هنوز شیرخوار دخترجکم
خلاف وادیده افتادهٔ مغاک هلاک اولشدر دیو یاد وناله وفریاد ایلدی حضرت دستکیر بیچارکان حریف ماتمزده ایله
معیت وادیٔ معهوده یه انداز رحمت اولوب بکا اجابت ایله دیو لب جنبان

ندا

ندا اولدقده دختر مرده زنده لبیک وسعدیک دیه رک حضور باهر النشر یفه اماده اولدقده ای دختر پدر ومادرک
شرفیاب اسلام اولدیلر اکر دیلرسک استقرار حیاتله سنی والدینکه رد ایدهیم دیو بیوردقلرنده ابویمه رجوعی تمنی ایتمم
درکاه کبریاده نائل اولدیغم خیر وبر انلردن بکا بهتردر دیدی ان صح الخبر اطفال مشرکین عالم برزخده غیر معذبین
اولملرینه دلیل دمر یجدر ودرج حدیثده احیاء موتی وکفتار مرده ونطق طفل سال خردهٔ نیجه کهردانهٔ معجزات
مندرجه اولور (وعن انس ان شابا من الانصار توفی وامه عجوز عمیاء فسجیناه وعزیناها فقالت مات ابنی) استفهام
مقدر جه ایله (قلنا نعم قالت اللهم ان کنت تعلم انی هاجرت الیک والی نبیک) هجرت بردیاردن اخره انتقالدر پیره زنک
انصاری یه اولدیغی کلام هجرت منافی دکلدر شاید مسافهٔ بعیده ده ساکنه ایکن نقل رخت مهاجرت ایتمش اوله
وان کنت تعلم عبارتده شک وریب توهم اولنمیه مطلقا بنم هجرتمه داناسن دیمکدر وهجرت الی الله ورسوله هجرتدر
والا این ما کان العبد فالله معه (رجاء) منصوب ومفعول له (ان تعیننی علی کل شدة فلا تحملن علی هذه المصیبة)
والحاصل بیهقی وابن عدی انس رضی الله عنه طریقندن رایت افراز روایت اولورلرکه انصاردن برشاب جرعه کش
پیمانهٔ اجل اولدی ومادری نابینا بر پیره زن وضعیفه ایدی چشم وروی متوفا پوشیده قیلنوب مادر ماتمزده سن تعزیه
ایلدک اول زن بیچاره پرسش خبرجان کذار اولوب بنم فرزندم پیمانه چش زهرابهٔ مرک اولدیمی دیدکده بلی دیدیک
اول خاتون درکاه چاره سازه توجه ایدوب الها کرمکارا چون بوضعیفه حضرتکه ورسولکه هجرت ایتدیکی معلوم
حضرتکدرکه مهاجرتم هر امور طاقتشکنده بکا اعانتک رجاسیله درنابابلی نوردیدهٔ جسم حالنده نوردیدهٔ جانم
فقدی المن بکا تکلیف بیورمه دیدی (فما برحنا حتی انکشف الثوب عن وجهه فطعم وطعمنا) راوی خبر بیوررکه
بزلر هنوز مقرمزدن دور اولمدین مرده مرده پوشیده یی چهره سندن رفع ایدوب حیات تازه بولوب طعام تقدیم
اولندی شاب مذکور وبزلر تناول طعام ایلدک رقمزدهٔ کلک ثقات درکه شاب معهود پیغمبر صاحب مقام محمود صلی الله
علیه وسلم وفاتنه دلشر برزندکانیده جانشین اولدی امدی اول حضرتک نام نامیسنی یادبرله دعا مرده احیا
ایلدیکی معجزهٔ باهره لرندن معدوددر وبها اشار البوصیری * لو ناسبت قدره آیاته عظما * احیی اسمه حین یدعی
دارس الرمم (وروی عن عبد الله بن عبید الله الانصاری کنت فیمن دفن ثابت بن قیس وکان قتل بالیمامة) یمامه بلد
مسیلمة الکذابدر (فسمعناه حین ادخلناه القبر یقول) سمعنا کلامه تقدیریله مضاف محذوفدر تحریر کردهٔ ابو علی
فارسی اوزره لفظ سمع غیر مسموعه تعدی ایدرسه مفعولنه تعدیه ایدر پس ازان مفعول اول ضمیر وثانی یقول
قولیدر وجمله حالیه ویا مستأنفه در (محمد رسول الله وابو بکر الصدیق) مبتدأ وخبرای کامل التصدیق والصدق (عمر
الشهید عثمان البر الرحیم) قاتل عمر بن الخطاب ابولؤلؤ نام کافر بد نهاد مجوسی اولغین عمر رضی الله عنه شهادت
کامله ایله شهیر تیابدر (فنظرنا فاذا هو میت) امام بیهقی عبد الله الانصاری رضی عنه الباری جنابلرندن بووجهله
لآلی فشان روایت اولوب مومی الیه حضرتلری بیوررکه ثابت بن قیس بن مالک زهیر بن امریء القیس یمامه محاربه
سنده پیالهٔ شهادتی نوش ایلدکده آنی متواری کنج لحد ایدنلردن ایدم اثنای ادخال قبرده ثابت رضی الله عنهک کلام
لؤلؤ نظامی بووجهله کوشزدمز اولدیکه حضرت مصطفی رسول خدا وابو بکر الصدیق کامل التصدیق وفاروق
منیع الجناب رتبهٔ شهادتله شرفیاب وجناب عثمان صاحب کرم ورأفت شیم ومنبع احساندر دیو یاد ایدرپس بعد
الموت کفتار عالی رفتارک ثبوت حیاتله استدلال ایتمیدک چون وجود بهبود ثابته نکاه ایلدک بغتة علی حاله
میت اولدقلری مشهود باصرهٔ یقینمز اولدی بیوررلر براعه کذار مهرهٔ فن سیر درکه ثابت بن قیس ثابت کنجینهٔ لحد
اولدقدنصکره رفقاسندن بری عالم خوابده مشاهده ایدوب ثابت آنی بعض ممالیک وعبیدنی بندرقیتدن ازاد ایتمه سنه
توکیل وتوصیه ایدر چون خوابدن بیدار اولوب دار الخلافه یه روان وحضرت صدیق رضی الله عنه جنابنه واقعه یی
بیان ایتدکده تصدیق بیوروب علی وجه الثبوت وصایای ثابتک تنفیذنه فرمان ایلدی مع هذا شریعهٔ غرای احمدیه
صلی الله علیه وسلمده بعد الموت برفردک وصیتی تنفیذ اولنمیوب انجق شهید مشار الیهک حقنده تخصیص بیورلدیغی
اغرب واغربتندر (وذکر) بالبناء للمجهول (عن نعمان بن بشیر) بعد الهجرة مهد وجوده ابتدا تشریف وحضرت
صدیق اکبره اول بیعت ایدن صحابی انصاریدر التمش درت سال هجریده حمص قریه سنده روبراه علیین اولمشدر (ان زید
ابن خارجة) او حارثه (خر میتا) خر یخر حال قیامده ساقط اولمقدرکه انکله صدا حس اولنه (فی بعض ازقة المدینة)
جمع زقاق بمعنی الطریق (فرفع وسجی) بصیغة المجهول (اذ سمعوه بین العشائین) اذ مفاجاة فیهما وکذلک
تقدیرنده در وعشائین علی وجه التغلیب بین المغرب والعشاء مراد اولنور (والنساء یصرخن حوله یقول) سمعوه
قولنه مفعول ثانی وجملهٔ حالیه ویا مستأنفه در (انصتوا انصتوا) مقول قول وتکریر برای تأکیددر (محمد عن

وجهه فقال محمد رسول الله النبي الامي وخاتم النبيين) اي آخرهم بعثا (كان ذلك في الكتاب الاول ثم قال زيد) رضي
الله عنه (صدق صدق) صيغ ماضيله ضمير رسوله راجعدر (وذكر ابا بكر وعمر وعثمان ثم قال السلام عليك يا رسول
الله) في الاصل سلمت سلاما ديمكدر كه مصدر فعل مقامنه قائم ومعرف باللام اولديغي انواع سلامك استغراقنه
دلالتدر (ورحمة الله وبركاته) رحمت انعام واحسان معناسنه در حديث تشهدده ورودي اوزره اول حضرتنه رحمتله
دعايه اشارت روغما اولورا مابعضيلر خلافنه راهي اولمشلردر وبركات جمع بركه خير الهي وكثرتندن كنايه اولور (ثم عاد
ميتا كما كان) حاصل خبر معجز اثر نعمان بن بشير رضي الله عنهدن روايتكردهٔ طبراني وابو نعيمدركه زيد رضي الله عنه
بعض سوق طيبهٔ منوره ده فجاةً تسليم روح ايتديكي حالده فتادهٔ روي زمين اولدقده چارسودن منزلنه رفع ونقل
اولنوب پوشيده رو قيلندي چون بو حال اوزره قرار ايدوب بين العشائين پيرامننده زنان وعيالي كريان اولدقلري
حالده قرع دريچهٔ سامعه لري اولديكه زيد انلره خاموش اولك سكوت ايدك ديو امر ايدوب ناطقه پرداز اولديلر كه
حضرت احمد مجتبي پيغمبر مولى ونبي امي نعوت جليله سيله منعوت وبعثا آخر پيغمبراندر بو وجهله نعت ووصفي
نكاشتهٔ لوح محفوظ وكتب پيشينده نبوت يافتهٔ تعيندر بعد ذا رسول خدا تبليغ رسالتده صادق وراستدر ديوب
صديق وفاروق وذا النورين حضراتني ياد ايلدي بعدما حضرت مصطفى عليه السلام والتحايا جانبنه سلام ودرود
وتحايا ايله لب جنبان سلام اولوب كالاول ميت اولديغي حالته عودت ايلدي امدي فصل مشار اليه اول حضرتك
مرده لري احيا وانطاق معجزه لريله معقود اولوب جملهٔ امتدن زيد بن حارثه كرامتن نقل بيورملري كرامات امة
مرحومه انوار معجزات سلطان رسالتدن مقتبسه اولمغين جملهٔ كرامات حضرتنه منوط اولمق حيثيتيله در والله
ولي التوفيق

فصل

(في ابراء المرضى) ابراء زوال مرض وحصول شفا واصل برء وبراءت امر مستكرهدن تبري وتفصيدر
والمرضى جمع مريض (وذوي العاهات) جمع عاهت اي الآفت كاهي امراض مزمنه يه تخصيص اولنوب كاهي
حميات وغير مزمنهٔ علله اطلاق اولنور وشلل وعرج امثالي بعض اعضايه عارض اولان عارضه يه وبعض خلقي
اولان دردو علته عاهت تسميه اولنور بو مقامده عطف مترادفين قصد اولنمز (قال اخبرنا ابو الحسن علي بن مشرف
في اجازته وقرائته على غيره) تقدم معنى الاجازة (قال ابو اسحاق الحبال) حاء مهمله وباء موحدهٔ مشدده ايله (حدثنا
ابو محمد النحاس حدثنا ابن الورد) راوي سيرة ابن هشام اولان عبد الله بن جعفر (عن البرقي) ابو سعيد عبد الرحيم
البغدادي (عن ابن هشام) صاحب السير والانساب عبد الملك بن هشام نحويدر سنه ثلاث عشر ومأتينده متوارئ
خاك پاك اولمشدر (عن زياد البكائي) موحده وتشديد كاف ايلدر ربيعة بن عامر بن صعصعه دروزمان طفوليتده
پدرين مادري اوزره در كار كوروب فرياد وزاريله پدرم والدهمي هلاك ايده يوردي ديو كريه ايلديكي اجلدن بكائي لقبيله
بنام اولديلر يوز سكسان اوجده عازم دار السرور جنان اولمشدر عفا الله عنه (عن محمد بن اسحاق) صاحب المغازي
والسير (قال حدثنا ابن شهاب) محمد بن مسلم بن عبيد الله الزهري (وعاصم بن عمر بن قتادة) ابن النعمان يوز يكرمي
تاريخنده مجهول الحد با اولديلر (وجماعة ذكرهم) ضمير فاعل ابن شهابه عائد اولور (بقضية احد بطولها) با بقضيه
بمعنى في ذكرمله متعلق اولور (قال وقالوا) طريق آخر اسحاق ايله مصنف عليه الرحمه اسناد ايلديكي خبر روايتنده
بيورديلر (قال سعد بن ابي وقاص ان رسول الله صلى الله عليه وسلم ليناولني السهم الذي لا نصل له) فتح نون وسكون
صاد مهمله ايله پيكان تير (فيقول ارم به) امر من الرمي وضمير به سهمه راجعدر نشانه تقدير كلام فيرمي ويقتل
من اصابه السهم ديمك اولور (وقد رمى رسول الله صلى الله عليه وسلم يومئذ عن قوسه حتى اندقت) قوس مؤنث
سماعيدر (واصيبت) بناء مجهول (يومئذ عين قتادة بن النعمان حتى وقعت على وجنته) اعلا حد وياجملهٔ حده اطلاق
اولنور (فردها رسول الله صلى الله عليه وسلم فكانت احسن عينيه) تير اندازيرا ختصاص سعد بن ابي وقاص شقه
كشاي روايت اولوركه روز جكرسوز احدده شاه سرير اصطفا صلى الله عليه وسلم بكابرنيمه كزتيري پيكان اعطا
بيوروب جانب كفاره رمي ايتمكله فرمان بيوروب بندخي پي درپي طرف دشمنانه اجالهٔ نبال ايتديكمده سينهٔ
اعداي غربال مزرعهٔ هلاك ايدردي واول روز مشرك سوزده حضرت فخر عالم بالذات كمان قوس نشانلرندن
بي شمار مرغ جو بينه كشاده ايدوب كمان عنبر نوازلري شكست اولنجه ناوك انداز اولديلر واوكون اثناي قتالده
قتاده رضي الله عنهك ديدهٔ جهان بيننه چشم زخم ايام اصابت ايدوب برخدنك سرتيز خاتم حدقه سي سرنكين
زجاجي هفت تويدن تهي اولوب مردم ديدهٔ عالميان عليه الصلاة والسلام حضورنه چشم زخم يعني يكانه اوزره

قتاده اولمش كادي اول حضرت چشم بيرون قتادهٔ تقادمي خانهٔ حدقه سنه وضع ايدوب في الحال برج جمالنده
ماه كوكب فروزان وكفهٔ چشم صحيحدن احسن اولديغي ميزان اعتبارده لمعان ايلدي مرويدركه عاصم بن عمر
ابن قتاده جناب عمر بن عبد العزيز رضي الله عنه حضورنه تشريف ايليوب شان عاصمدن استعلام بيوردقلرنده
نوادهٔ قتاده اولديغن بديهة بو ابياتله خليفه حضرتلرينه اعلام ايلدي (بيت) انا ابن الذي سالت على الخد
عينه * فردت بكف المصطفى احسن الرد * فعادت كما كانت لاول امرها * فيا حسن ما عين ويا حسن
ماند * وحضرت سپهسالار خيل انبيا عليه التحايانك اقيسهٔ مباركه لري تسطير ارباب سير اوزره شش عدددر
* روحا * صفرا * بيضا * زورا * سداد * كتوم * روز احدده شكست اولان كمان كتوم نام قوس اولديغي
بي كماندر (وروى قصة قتادة عاصم بن عمر بن قتادة) قصهٔ قتادهٔ چشم قتاده يي نبيره لري عاصم دخي روايت ايلدي
(ورواها ابو سعيد الخدري عن قتادة) زيرا ابو سعيد وقتاده لام برادران ومادرلرينك ايكي نورديده لري ايدي
شراحدن بعضيلر خدنك بلا كفارله قالع اولنان قتاده نك دو چشم جهان بينلري اولمق اوزره روايت ايتمشلردر
اما وفيه نظر قتاده رضي الله عنه تاريخ هجرت عليه نك يكرمي اوچنده عالم فنادن اغماض عين ايدوب جانب بقايه
ديده كشا اولديلر حضرت فاروق اعظم عين جمع مسلمينده نمازين قيلديلر (وبصق على اثر سهم في وجه ابي قتادة)
في ظرف لغودر بصق فعلنه متعلق اولوب سهمدن حال وياصفت اولور (في يوم ذي قرد) فتحتين وياضمتين ايله خيبر
جانبنده مدينهٔ منوره يه يكروز ودوشب مسافه آبك اسميدر كه اول محلده غزا اولندي وغزوة الغابه ايله دخي بنامدر
زمان وقوعنده اصحاب سير مختلفة الآرا اولوب حنيندن صكره وخيبردن اول ويا بعد الحديبية اوقبلها ويا سال ششم
هجريده وقوع يافته ديمشلر وباعث غزا بو ايديكه لقاح خاصهٔ نبوي ابن ابي ذر نظارتلريله رعي اولنوب عيينة الفزاري
چهل نفر سواريله كلوب ابن ابي ذري قتل وچند عدد لقاح خاصه يي باديهٔ انتهايه سوق ايتدكلري خبري سامعه گذار
سيد الاخيار اولدقده يا خيل الله اركبي نداسي صماخ مهاجرين وانصاره اسماع بيوردقلرنده بشيوز سوار كافر
شكار ايله عقبلرندن پركشانيدهٔ شتاب اولوب اون نفري استنقاذ وباقيسي سلك بحرا قيلنمشيدي (قال ابو قتاده
فاضرب على) يقال ضرب الدهر اي الم (ولا فاح) يعني ابو قتاده حارث بن ربعي الانصارينك ذي قرد نام غزاده روي
پرنورنه اصابت ايلدن زخم خدنك اوزره اول طبيب علة كربت عليه اسنى التحيه حضرتلري لعاب دهن پاكيله
مرهم نه اولمغين دوا برء الساعه اولوب ابو قتاده بيورركه اثر جرح سهم قطعا بني دردناك ايتميوب جراحتدن دخي دم
وريم پديد اولمدي بيورديلر (رواه البيهقي وروى النسائي) صاحب السنن ابو عبد الرحمن احمد بن شعيب ونسا اسم بلده در
نسبتده نسوي دخي دينلور في سنة ثلاث وثلثمائة مكهٔ مكرمه ده دفين خاك عطرناك اولمشدر اصحاب سننده نسائي
عليه الرحمه دن غيري ثلاثمائه حدودني تجاوز ايتمش نايابدر (وعن عثمان بن حنيف) ضم حاء مهمله ايله مصغردر
(ان اعمى) اسمي نامعلوم (قال يا رسول الله ادع الله لي ان يكشف عن بصري) كشف ايله تعبير ازالهٔ غطا مراد اولنور
شايد بصرنده غشاوه وياجلد رقيق اولوب ازاله سي مطلوب اوله (فقال له انطلق فتوضأ ثم صل ركعتين ثم قل اللهم اني
اسألك واتوجه اليك بنبيك محمد نبي الرحمة) بدل وياعطف بيان جناب حقه مناجات وخطابدن صكره رسول الله صلى
الله عليه وسلمه خطابه التفات بيورر زيرا وصلهٔ فيض خدايه واسطه حضرت رسول الثقلايندر (يا محمد اني اتوجه بك
الى ربك ان يكشف عن بصري) عثمان بن حنيف رضي الله عنه طريقندن روايتكردهٔ امام نسائيدركه برشخص نابينا
حضرت سيد الورى عليه التحايادن استدعا ايدوب يا رسول الله بنم چون درگاه كبريايه توجه ايله كه چشم بي بصرمدن
غشاوه زائل اولوب بينا اولم ديو چهره ساي نياز اولدقده وار ابدست الوب دو ركعت نماز حاجت تحريمه بند قيام
اول بعد ذا بو شكرپارهٔ دعا ايله لب جنبان نياز اولكه آلها حضرتكدن طلبكار حاجتم و پيغمبرك محمد نبي الرحمه صلى
الله عليه وسلم جنابنه توسل ايله حضرتكه متوجه ام يا محمد باب ربكره سندن درخواست اولديغم حاجتك حصولپذير
اولمسنه جنابكله حقه توسل ايده رمكه مانع رؤيت حجاب بصرمي رب جليل رفع وازاله ايليه ديو بو دعاء مستجابه يي
اعمايه تعليم بيوروب نابينا دخي خلوص تامله دعايه دركار وانجام ثنايي (اللهم شفعه في) فقره سيله ختم ايلدي
اي اقبل شفاعته في حقي (قال فرجع وقد كشف الله تعالى عن بصره) عثمان راوي بيورركه وقتا اعما منزلنه رجوع
ايلدي قادر بيچون انك بصرندن غشاوه يي كشف وازاله ايلدي امدي بو دعاء جليل الاثر ذوي الحاجه دارويِ
برء الساعه وسبب حصول مرام وظفر اولديغن ارباب سير نقل وروايت بيورمشلردر (وروى) بناء مجهول له مفسر
واقدي وابو نعيم عليهما الرحمه عروه رضي الله عنه طريقندن روايت ايدرلر (ان ابن ملاعب الاسنة) موحى اليك
اسم وترجمه سي نا ياب اما والدي عامر بن مالك رضي الله عنهدر واسنه جمع سنان ظرف نيزه ده اولان پيكاندر ملاعب

الرماح معناسنه (اصابه استسقاء) دشوار علاج اولان داء عضالدر (فبعث الى النبي صلى الله عليه وسلم فاخذ بيده
حثوة) فتح حاء مهمله وسكون مثلثه ايله بر كفه خاك (من الارض فتفل عليها ثم اعطاها رسوله فاخذها متعجبا
يرى) بصيغة المعلوم او المجهول (ان قد هزئ به) بالوجهين وضمير رسول ويا مرسله ارسالى محتملدر (فاتاه بها وهو
على شفا) فتح شين معجمه وفا ايله مقصور في الاصل كنار چاه ووادى بعده اقرب موتدن كنايه در وجمله حاليه (فشربها
فشفاه الله تعالى) الفاظ مذكوره ده تجنيس بديع هويدادر يعنى ابن ملاعب مرض استسقا عارض اولوب طبيب
دار الشفاى حكمت عليه ازكى التحيه حضرتلرينه بعث قاصد ايله جوياى دوا اولوب تخت نشين سرير لولاك زميندن
بر قبضه خاك الوب ريق پاكلرين انك اوزرينه برق ايدوب اول مرهم جليلى قاصد عليله اعطا بيورديلر قاصد
دخى استغراب ايدرك اول ترابى الدى واستهزا ايتدى ظن ايلديكه برقانون اطبا خاكله استسقا يه تداوى جائز
اولميوب موجب ترقى علت اولان ترابله علاج چارسوى اعتبارده ناروا اولمق زعميله جانب بيماره رسيده ايتديكى
حالده ابن ملاعب كنار مغاك هلاكه مشرف بولوب اول تراب مستطابى آب ايله نوش ايلدى درحال شفاياب اولوب
حضرت حكيم بى علت جل شانه اكا صحت تامه ارزانى بيوردى (وذكر العقيلى) بالتصغير صاحب كتاب الضعفاء
حافظ ابو جعفر محمد بن عمرو مكيدر اوچيوز يكرمى ايكيده سراى فانيدن دار النعيم جاودانى يه رحلت بيورديلر
(عن حبيب) فتح حاء مهمله ويا ضم معجمه ايله (ابن فديك) دال مهمله ايله (ويقال فويك) واو مفتوحه ايله مصغردر ذكره
الذهبي في الصحابة (ان اباه ابيضت عيناه) عمادن عبارتدر (فكان لا يبصر بهما شيأ فنفث رسول الله صلى الله عليه
وسلم في عينيه فابصر فرأيته يدخل الخيط في الابرة وهو ابن ثمانين سنة) حافظ عقيلى عليه الرحمه حبيب رضى الله عنه
طريقندن سرمه كش چشم روشناى روايت اولور كه پدرى فويكك دو چشم جهان بيننه پردهٔ سفيد چكلوب
نظردن عاطل اولدقده انسان عين عالم صلى الله عليه وسلم آكه نگاه التفات بيوروب ديده لرينه ريق مباركن تفل
ايلدى درحال اول سرمهٔ روشناى اعجاز ايله بينا اولدى راوى خبر بيورر كه پدرم سكسان ياشنده ايكن قوة نور
بصر ايله رشته بسوزن قيلديغن معاينه ايلدم مع هذا سن هرمده بلا معارضة بصره ضعف طارى اولمق روشندر
(وروى) فعل مجهول (كلثوم بن الحصين) ضم حاء مهمله وفتح صاد ايله مصغر حصن اصحاب شجره دن ابو رهم الغفارى
رضى عنه الباريدر (يوم احد في نحره فبصق رسول الله صلى الله عليه وسلم فبرئ) روز وغاى احدده جناب كلثوم رضى
عنه الحى القيوم زخم خدنگ دلدوز مشركين ايله گلوسنده حبل وريده متصل جاى خطرناكده مجروح اولوب
طبيب بيماردلان امت عليه اسنى التحيه كردن كلثومده اولان يارهيه مبارك دهانى يارندن برپاره سوردكده علاج
برء الساعه اولوب درحال شفاياب اولدى اصحاب سنن بو خبرى تخريج بيورمدقلرى اتفاق كردهٔ شراح شفادر (وتفل
على شجة) فتح معجمه وتشديد جيم ايله زخم روى وسر (عبد الله بن انيس) مصغر ابن سعد بن حرام الجهنى الانصارى
(فلم تمد) ضم مثناة فوقيه وكسر ميم وتشديد دال مهمله ايله مشكين نقصان اصحاب تخريجدن امام طبرانى روايتى
اوزره عبد الله رضى عنه الاله جنابنك سر دو اتمندنده اولان زخمه سوربا كندن تفل ايدوب سيلان قيح منقطعه
وعلاج پذير اولدى (وتفل في عيني على يوم خيبر وكان رمدا فاصبح بارئا) نكاشتهٔ صحايف صحيحين اولان خبرده
اعيان اصحابدن سهل بن سعد رضى الله عنه علم افراز روايتكردهٔ غزاى خيبر پرور رده دو چشم حقايق بين حيدر كرار
كرم الله وجهه عارضهٔ رمد ايله بيمار اولوب توتياى چشم مازاغ البصر صلى الله عليه وسلم تسليم رايهٔ فتح وظفر
بيورمق ايچون مشار اليهك قدومنه چشمداشت توقع ايديلرچون مشاهده بيورديلر كه عين على خسته ورمددر
لعاب دهان پاكلرندن ديدهٔ بوالحسنه كحل جلاپاش اولغين طرفة عين ديدهٔ خيبر كشادرد چشمدن رها بولدى
امدى فاصبح بارئا الفظنده وقت صباحه دلك برئك تأخيرى فهم اولنديغى ارباب بصائره روشندر (ونفث على
ضربة بساق سلمة بن الاكوع يوم خيبر فبرئت) ضمير ساقه وياضربه يه راجع (ونفث في رجل زيد بن معاذ حين
اصابها السيف الى الكعب حين قتل ابن الاشرف فبرئت) بنى نبهاندن كعب يهودى كه اهل اسلامله مقاتله يه مشركينى
تحريض ونيجه اشعار مزخرفات ايله هجو وازاره بر كاب عضيض ايدى بحكم سلطان جهان اول بد سرشتك وجودى
صحيفهٔ زميندن حك ايتمكه بعث اولنان سريهٔ محمد بن سلمه ده كعب زيده زخم شمشير اصابت ايتمكين پاى
اقتدارى قوة رفتاردن عاطل اولمغله حضرت دستگير امت عليه اصفى التحيه مرهم برء الساعه جلاب لعاب شكر
آميزلرين زيدك زخم اب تشنه سنه طلا بيوردقلرنده بامر الله مانند صدف نيسان لبالب بسته التيام اولدى برهان
حلبى قول مصنفه ناخن زدهٔ اعتراض اولوب سريهٔ قتل كعبده زيد اسميله بنام كسنه ناياب اولديغندن ماعدا كعبهٔ
كوى رسالته واصل عشاق واصحابدن زيد بن معاذ نامنده صحابى كوشزد اولدى مگر اجدادندن برينه نسبت

مراد اولنه وصاحب وقعه حارث بن اوس بن معاذدر ديديلر وشارح تلمسانى ميدان توفيقده كميتران تحقيق
اولوب امام عزيزى اخر سورهٔ حشرى تفسيرده بعينه نقل مصنف مانندى ذكر ايدوب زيد بن معاذ سعد بن معاذك برادر
زاده سيدر ديمشلر اما نقول صريحه يه مصادم اولمغين شهاب خفاجى رد تلمسانى ايله ايراث نكس عليل ايتديلر (وعلى
ساق على بن الحكم يوم الخندق) ونفث جملهسى اوزره معطوفدر وعلى صحابىء سلميدر وخندق غزوهٔ احزابده سلمان
فارسى تعليميله حوالى طيبهٔ منوره يه حفر اولنمشيدى بلاد عربده معهود اولميوب ديار عجمده اولمغين معربدر
(اذا انكسرت فبرئ مكانه) رقزدهٔ خامهٔ بغوى في المعجم اولان نادره دندر كه غزوهٔ احزابده ساق على سلمى
شكست اولدقده جبيره بند دل شكسته كان حضرتلرى ريق پاكيله معالجه بيوروب درعقب پابرجاى صحت اولدى
(وما نزل عن فرسه) زهى علاج معجز مزاجكه پشت زيندن زمينه نزول ايتمدين پابند شكستگى عليدن رهاياب اولدى
(واشتكى) وسمى المرض شكاة (على بن ابى طالب فجعل يدعو) صفدر محارب على بن ابى طالب كرم الله وجهه
گرفتار پنجهٔ مرض اولوب اثناى تضجرده اب جنبان دعا اولوردى (فقال النبي صلى الله عليه وسلم اللهم اشفه
او عافه) شك من الراوى وشفا وعافيت معناده مساوى (ثم ضربه برجله فما اشتكى ذلك الوجع بعد) حضرت فخر عالم
صلى الله عليه وسلم الهاعلى بنده كه شفاى عاجل وعافيت آجل احسان ايله ديو دعا كوى اولوب پاى عرش پيمالريله
طرف على يه طوقنوب مضجعندن اقامه مراد ايلدى بعد از ين اسد الله غالب شيرانه لرندن بى محابا قيام ايدوب اول
المدن رنجور اولمدى بو خبر دلائل بيهقيده پيوستهٔ صحت اثردر (وقطع ابو جهل يوم بدر يد معوذ بن عفراء) ضم ميم
وفتح عين مهمله وتشديد واو مكسوره ايله غزاى بدرده حاضر اولوب جرعه نوش جام شهادت اولان اربعة عشر
رجالندندر وعفرا فتح عين وسكون فا ايله مادر معوذدر (فجاء يحمل يده فبصق عليها رسول الله صلى الله عليه وسلم
والصقها فلصقت) يعنى غزوهٔ بدرده عتل زنيم ابو جهل لئيم دست شجاعت پيوستهٔ معوذى بريدهٔ تيغ حيف ايتدكده
اول دلير ميدان وغا دست مقطوعن الوب دستگير امتان پيشگاهنه كلدكده قطع اولنان ال اوزره ماء الحياة لعاب
دهن القا ومعلى ساله الصاق وپيوسته بيورمغين دست برپالاى دست طولانى دسترس التيام بولدى (رواه ابن
وهب) الامام الجليل (ومن روايته ايضا ان خبيب بن يساف) خاء معجمه ايله مصغردر ويساف بكسر اليا
ابن عتبة بن عمرو الخزرجى (اصيب) بالبناء للمجهول (يوم بدر مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بضربة على عاتقه
حتى مال شقه فرده رسول الله صلى الله عليه وسلم ونفث عليه حتى صح) ابن وهب روايتندن مانند ماسبق كشيدهٔ
سلك روايتدركه بدر تابان برج رسالت عليه السلام والتحيه ايله غزاى بدره سيار اولان دليران انجم شماردن خبيب
رضى الله عنه بر زخم دلدوز ايله دشمن جانبندن دوشانه لرى زخمدار ومن غير انفصال بازوسى دوشندن ميلان
ايلدكده عضو منشق كالاول سيد الاواخر والاول جاى اصليسنه رد وآب دهان پاكندن قطره پاش زخم اولوب
اثردواى مهر تابان رسالتله بازوى خبيب ميزان صحت وبرج التيامه تحويل ايلدى (واتته امرأة من خثعم) خاء
معجمه وثلثه وعين مهمله ايله بروزن جعفر اسم جبلدر كه پيرامننه نازله اولان قبيله يه تسميه اولندى (معها صبى به
بلاء) افة بكم وياذهول عقل (لا يتكلم) قصه ده استئناف اولمغين عدم مكنت كلام مراد اولنور (فاتى) بالبناء
للمجهول (بماء فمضمض فاه) ادارة الماء في الفم وفاه مفعوليدر وبعد المضمضة تجريد اذكرفم غسلى ضمامندركه لازمدر
(وغسل يديه ثم اعطاها اياه وامرها بسقيه ومسه به) مفعولانه مضاف اولور (فبرا الغلام وعقل عقلا يفضل عقول
الناس) بو خبر صحت اثر ابن ابى شيبة روايتيله ام جندب رضى الله عنهمادن رسيدهٔ تحقيقدر كه حضرت ثمال اليتامى
عصمة للارامل حضورنه قبيلهٔ خثعمدن بر زن ناتوان كود كيله كلديكم آنده كفتاره عدم اقتدار بلا وآفتى نمايان
پس ازان حضرت ستوده شيم صلى الله عليه وسلم آب احضار اولنوب دهن مقدس ودست مباركلرين شست
وشوى ايليوب اول آب زلال مانندى خاتونه اعطا وكودكه سقى وطلا ايله فرمان ايليوب وجه مقرر اوزره عمل
ايلدكلرنده غلامه صحت تام مالا كلام وعقول اقرانى اوزره برز ياده عقول تمامله فاضلترين انام اولدى (وعن
ابن عباس) رضى الله عنهما (جاءت امرأة بابن لها به جنون فمسح رسول الله صلى الله عليه وسلم صدره فثع ثعة)
فتح مثلثه وعين مهمله مشدده ايله قى معناسنه (فخرج من جوفه مثل الجرو الاسود فشفى) ابناء مجهولدر اله ابن عم سيد
الناس حضرتلرندن مرويدر كه اوغلنه عارضهٔ جنون اصابت ايتمش برخاتون پسريله حضور همايون سلطان
كونين صلى الله عليه وسلمه چهره ساى ضراعت ودار الشفاى حكمتدن جوياى دوا اولدقده داناى عالم عليه سلام
الله الاتم سينهٔ كودكى دست شفا رسيله مسح ايتدكده درحال قى واستفراغ ايلدى ودرون مجنوندن حنظل
وقثا صغارى اسا سياه رنكلى شيئى بيرون اولوب شفا وافاقتياب اولدى (وانكفأت القدر على ذراع محمد بن حاطب) ابن

الحارث القرنی الصحابی ابتداء دوات اسلامده محمد اسمیله علی قول بنام اولان ذات عالی سماتدر (وهو طفل) جملهٔ حالیه
خرق ذراعه تقدیرنده در (فمسح علیه ودعا له وتفل فیه فبرأ لحینه) روایتکرده بیهقی ونسائیدرکه محمد بن حاطب رضی
الله عنهک صغری حالنده بازوسنه دیك جوشان منقلب اولوب سوزان ایلدکده علهٔ غائیهٔ عالم صلی الله علیه وسلم
بازوی مجروحی مسح ایدوب جلاب دهن مبارکیله طلا والتیامنه دعا بیوردقلرنده درحال دفع ملال الله برءتام حصول پذیر
اولدی مشارالیه حضرتلری سنهٔ سبع وسبعین مکه ویا کوفه ده متواری مهد لحد اولدی (وکانت فی کف
شرحبیل) ثم شین معجمه وفتح راء وسکون مهمله وموحدهٔ مکسوره ایله اسم اعجمیدر عنداهل الیمن ودیعة الله
معناسنه (الجعفی) بضم الجیم نسبة الی مکان معروف (سلعة) کسر وفتح سین مع سکون اللام ویا کسر سین وفتح لام ایله
علی وزن عنبه بین الجلد واللحم غده اساسی زائددرکه ترکیده اوردیرلر (تمنعه القبض علی السیف وعنان الدابة
فشکاها النبی صلی الله علیه وسلم فما زال یطعنها بکفه حتی رفعها ولم یبق لها اثر) یعنی شرحبیل رضی عنه الجلیل
آیه سنده لحم زائد ظهور ایدوب قبضهٔ شمشیر ولجام یکف اولمدن منع ایلدی حالندن حضرت فخر کائنات علیه
التحیات جنابلرینه شکایت ایلدکده کف یم کفایتیله سلعهٔ معهوده یی اسباب اساادارهدن خالی اولمدیلرتا کیم قوة
قدسیه لری ایله ازاله ورفع ایتدیلر عبارهٔ طعن وکف استعاره دن تهی دکلدر (وسألته جاریة طعاما وهو یأکل) جاریه
صغیرة السن ویاخادمه معناسنه در (فناولها من بین یدیه وکانت قلیلة الحیاء فقالت انما ارید من الذی فی فیك فناولها
ما فی فیه ولم یکن یسأل شیأ فیمنعه فلما استقر فی جوفها القی) بالبناء للمفعول (علیها من الحیاء ما لم تکن امرأة
بالمدینة اشد حیاء منها) ما موصوله ویا موصوفه ومرفوع المحل التی فعلنه نائب فاعلیدر وجمله صله ویا صفة واقع
اولوب عائد مقدر ما لم تکن به دیمك اولور حضرت قائل ابیت عند ربی صلی الله علیه وسلم تناول طعام بیوردقلری
اثناده بر جاریه دریوزهٔ نواله اولدقده صحن سفره ده مهیا طعامدن اکل مناوله بیوردیلر اما اول جاریه بی شرم
وحجاب اولمغین وضع نادر برابرایدوب دریح دهانده اولان لقمه یی استرم غیریسنی استمم دیدی پس سرور عالی سیر حقهٔ
فنده موجوده اولان لقمهٔ عنبر شمیمی اکه مناوله بیوردی زیرا اوسلطان کرمیشه دن شیءٌ لله ایدنلری منع
وجوئندهٔ احسان اولنلرك صحیفهٔ امالارینه خط لا کشیده بیورمزدی وقتا معدهٔ جاریه ده غدای معنبر مستقر
اولدی یادزهر اساحابکبر درون اولان زهر مار وقاحتی دفع وسلب ایدوب اکه شرم وحیا القا واعطا اولندیکه زنان
شهر مدینه ده من جهة الحیاء اندن شرمترمرأه نابیدا ایدی قصهٔ پرعبرسالك فصله کشیده اولدیغی قلهٔ حیاعاهات
نفسیه وجبلهٔ خبیثه دن معدوده بر داء دشوار علاج اولمغین مناسبتی باهره در

فصــــل

(فی اجابة دعائه صلی الله علیه وسلم) سلطان الانبیا برهان الاصفیا حضرتلرینك تشابهٔ دعالری نشان اجابته
قرین اولدیغی قصص بیانده در (وهذا باب واسع جدا) کسر جیمله مصدریت اوزره منصوبدر وفی الاصل
ضده زلدراما بو مقامده زیادهٔ محققه معناسنه مستعملدر (واجابة دعوة النبی صلی الله علیه وسلم لجماعة بما دعا لهم
او علیهم) لفظ دعا لامله تعدیه ایتدکده نفعی موجب وعلی ایله نفعك غیری مراد اولنور لکن بو قاعدهٔ مقرره لفظ
دعایه مختصه در ولفظ دعا اول صیغهٔ جمع معنوی اوزره ورودی اجمال مطلق ولفظ دعوت افراد اولندیغی اجمال
تشخیصی مفیددر (ومتواتر) خبر مبتدأ (علی الجملة) معلوم ضروریه یعنی اول حضرتك مستحق دعا وبددعا اولنلر
حقنده اجابت دعالری معنای اجمالی اعتباری وعدم احتیاج دلیل ایله معنی متواتر وضرورة معلومدر (وقد جاء
فی حدیث حذیفة) محدث کمل احمد بن حنبل روایتنده حذیفه رضی الله عنه خبرنده ورود ایلدی (کان رسول الله
صلی الله علیه وسلم اذا دعا لرجل ادرکت الدعوة ولده وولد ولده) اول حضرتك برذاتك حقنده لب جنبان دعا
اولسه اثر دعوة مستجابه لری مدعوله وفرزند وتبیره ونواده سنه رسیده اولوردی (حدثنا ابو محمد العتابی) فتح عین
مهمله وتشدید مثناة فوقیه ایله (بقراءتی علیه قال حدثنا ابو القاسم حاتم بن محمد حدثنا ابو الحسن القابسی حدثنا
ابو زید المروزی حدثنا محمد بن یوسف) الفربری (حدثنا محمد بن اسمعیل) البخاری (حدثنا عبد الله بن ابی الاسود)
حافظ حمید مبصری شیخ بخاری ایکیوز یکرمی اوچده ملکت بقایه خرام ایلدی (حدثنا حرمی) فتح حاء مهمله
ورا ایله ابن عمارة بن ابی حفصة العتکی ایکیوز برده سوی نعیمه روان اولدی (حدثنا شعبة عن قتادة عن انس)
تقدم تراجمهم رضی الله عنهم (قال) انس (قالت امی یا رسول الله خادمك انس ادع الله له قال اللهم اکثر ماله وولده
وبارك له فیما اتیته) ابو حمزه انس بن مالك بن ضمضم بن زید الانصاری هجرهٔ نبویه ده حداثه سنله حضرت سید البشر
خدمت شریفه سیله بهره ور اولوب قول اصح اوزره عمر گرانمایه لری بالغ عدد اسماء حسنی اولدقده بصره قربنده طف

نامیله اشتهار یافته وقصر انس دیمکله شهرتیاب محلده عازم دار الانس نعیم اولمشدر فی سنة ثلاث وتسعین ومن روایة
الفان ومائتان وستة وثمانون حدیثا کذا فی الاشراق والحاصل انس رضی الله عنه بیوررکه مادرم ام سلیم رمیله
سلطان عالم حضورنه رومال ایدوب یارسول الله انس آستان ملاذك آشیانکده خدمت انسا انس حضرتکله مأنوس
چاکرکدرانك حقنده دعای شریف ارزانی بیوردیو استدعا ایلدکده الها انسك مال واولادینی اکثار واکاعطاو بخش
ایتدیکك نعمی مبارك ایله دیو زینة الحیاة اولان اشیاء کثیرة البرکات دعاسیله نامزد بیوردی (ومن روایة عکرمة قال
انس فوالله ان مالی لکثیر وان ولدی وولد ولدی لیعادون) ضم یاء تحتیه وفتح عین مهمله والف ودال مشدده ایله
یعنی یزیدون (الیوم) مطلقا زمان حاضر (علی نحو المائة) یعنی انس رضی الله عنه تحدیثا للنعمة یاد قسم بیوروب
پدرستی مالم بسیار وآلان اولادم تقریبا یوزدن زیاده درلردیدی (وفی روایة) راوی نامعلومدر (وما اعلم احد
اصاب من رخاء العیش) فتح راء وخاء معجمه وممدوده ایله فی الاصل نرم ولین معناسنه در بوده ذاسعهٔ معیشته استعاره
اولندی (ما اصبت ولقد دفنت بیدی) لام قسم مقدره جواب وقد برای تحقیق (هاتین) ید ایله مجازا قدرت
وتصرفدن احترازله حقیقة جارحه مراد ایلدیکن مشیردر (مائة من ولدی لا اقول سقطا) اوان ولادت وتمامی
مدتدن اول بطن مادردن فتاده اولان جنیندر (ولا ولد ولد) مقدر لا اقول عاملیله منصوبدر وجمله مقول قولدر
زیرا اولد ولد صلبی وغیر صلبی یه بعموم المجاز شامل اولمغین ولد ولدی نفی ایتدی خبر مذکور عبارات شتی ایله طرق
متعدده دن مروی وپیوستهٔ درجهٔ صحتدرینه انس بیورمشلرکه بکا بخشایش بیوریلان رخاء عیش وفراخی
دست عصرمده موجود برکسه یه روزی واصابت ایتدیکی معلوم دکلدر بجلال ذات کبریاین بودودستمله صلبی
اولادمدن صد دانه کهر پاکیزه پسر دقین خاك پالالحدایتدمکه سبحهٔ شمارده جنین وتبیره غیر محسوبدر دیو بیوردیلر
(ومنه) دعوات مستجابهٔ حضرتدندر (دعوته لعبد الرحمن بن عوف بالبرکة) بیهقی روایتنده مبشر بی حزن وخوف
عبد الرحمن بن عوف رضی الله عنه جنابلرینك شاننده برکتله دعای شریفلری (قال عبد الرحمن فلو رفعت حجرا لرجوت
ان اصیب تحته ذهبا) برسنکی برداشته ایتسم زیر جرده التون بولمغی امید ایدردم بیوردیلر (وفتح الله علیه) اصل فتح
ازالهٔ اغلاق وحل اشکالدر جناب بن عوف مدینهٔ منوره یه قدم نهادهٔ تشریف اولدقلرنده سعد بن الربیع رضی الله
عنه ایله بینلرنده شد میثاق مواخات اولوب میان تجارته کمربستهٔ اهتمام اولدیلر حق جل وعلا برکهٔ دعاء خواجهٔ عالم
صلی الله علیه وسلم ایله اموال بسیار ونقود بیشمار روزی قیلوب معایش دنیاسیهواتله کندویه مسخر ومیسر اولدی
(ومات فحفر الذهب) مراد زر مسکوك دکلدر زیرا صدر اسلامده ضرب سکه ظهور یافته اولمیوب دیار اخردن مجلوبه
ایدی وهمان رائج اولان سبیکهٔ زر وسیمدن وزن معلوم اوزره قطعه قطعه ذهب وفضه ایدی (من ترکته بالفؤوس
ترکة خالصا عن حق الغیر میتدن قلان مالدر وفؤس ثم فاء وهمزه وواو وسا کنه ایله کئوس جمع فاس تبر (حتی مجلت
فیه الایدی) یعنی مبشر بی خوف بن عوف عازم راه سرای جنان اولدقلرنده ترکه سنده ظهور ایدن سبایك ذهب
و پاره پاره زر تبرایله حفر وخزینه سندن اخراج اولندی تا کثرة استعمال تبردن دست حفارنده تقاطات وجراحات
بیدا اولدی (واخذت کل زوجة واحدة ثمانین الفا) حلا یلندن هر بری مکسان بیك درهم اخذ ایتدی اهدی روایة
آخریده دراهم ایله تعبیر اولنمغین عادتا درهم قضی اولق اقتضا ایلدیکی بو مقامده دخی زر وسیم ومثاقیل ودراهمدن
بریسیله عددده تمیز بیورلمدیغندن مفهومدر (وکن اربعا) وزوجات ابن عوف بروفق کتاب بالغات حد نصاب ایدیلر
(وقیل مائة الف) ویا هر بری صد هزار درم ویا دینارله حصه یاب اولدیلر (وقیل بل صولحت) بناء مجهول الله (احدیهن
لانه طلقها فی مرضه علی نیف) نونك فتحی ویانك کسر وتشدیدیله وتخفیف وتشدید ایکیسی دخی لغتدر زیاده
معناسنه وهر نسنه که مراتب اعداده بر عقدك اوزرینه زیاده اوله عقد ثانیه وارنجه نیف درلر (وثمانین الفا) یعنی
حلائلك بریسی مکسان بیکدن زیاده ایله مصالحه اولندی زیرا ابن عوف مرض موتنده انی تطلیق ابتشیدی
وطلاق طلبنده اولمیان خاتون مدت عدتنده زوجنه تو ارث ایلدیکی شروط مفصله ایله کتب فقیه ده مسطوردر
(واوصی بخمسین الفا بعد صدقاته الفاشیة فی حیاته وعوارفه العظیمة) جمع عارفه امام طبری ریاض النضره ده ذر
افشان روایت اولورکه عبد الرحمن رضی عنه المنان پنجاه هزار زر خالص العیاری کیسهٔ تملکندن افراز بیوروب
فی سبیل الله صرفنه وصیت ایلدی مع هذا بو نلرکندو حیاتلرنده ظهور یافته تصدقات شایعه وشیمهٔ کریمه لری اولان
احسان وعطایادن صکره ایدیکه حدیقهٔ ارم مثالی امهات مؤمنین حضراتنه وصیت بیوروب در نیوزینکه
فروخت اولندی وغزای بدرده حاضر اولان بقیهٔ غزاة اصحابك هر برینه دردر یوز دینار توصیه بیورمشیدیکه
یوز عدد رجال بروه اولدیغی رقم کش محاسبان دفتر آثاردر مشار الیه حضرتك حیاتنده بیلوه کرمنصهٔ ظهور بولان

سجیهٔ حسنه لرینه مصنف علیه الرحمه اشارت بیوررلر (اعتق یوما ثلاثین عبدا وتصدق مرة ببعیر) کسر عین مهمله ایله
اسم جعدرلا واحدله وهی الجمال التی تحمل المیرة (فیها سبعمائة بعیر) ضمیر عیره عائد اولور (وردت علیه تحمل من
کل شئ فتصدق بها وبما علیها باقتابها واحلاسها) قتب سنام بعیره نهاده. قپانان اکاف صغیره وحلس دوش شتره
پوشیده کساء معروف والحاصل برروز فیروزده اوتوزبند کان ربقهٔ رقیتدن ازاد ییوروب. ومن جهة التجاره طرف
دولتلرینه ورود وانواع امتعه واطعمه یی براورده یدییوز شتر بارکشان وکردنکشی بالجمله اوزرنده اقتاب واحلاسیله
بیله بار ومهاریله لوجه الله تصدق ایلدی موصی الیه جنابلری امین هذه الامة ابو محمد عبد الرحمن بن عوف الزهری
القرشی رضی الله عنه در غزوهٔ تبوکده امام الانبیا علیه الصلاة والتحایا حضرتلرینه امامت ایلیوب عمر عزیزی
قرین لفظ دعا اولدقده سنه احدی وثلاثین متواری کنج لحد بقیع اولدیلر (ودعا لمعاویة بالتمکن فی البلاد فنال الخلافة)
نال الامارت ایله تعبیر صواب دید تلمسانیدر زیرا الخلافة بعدی ثلاثون سنة خبر شریفی سبط مکرم وریحانهٔ محترم حسن
رضی الله عنه وکرم خلافتیله نهایت بولمشدر مکر معنای لغویسی مراد اولنوب خلیفهٔ برحقه خلف ویا جناب
حسن رضی الله عنه امر خلافتی اکا تسلیم بیورمغله خلیفهٔ حقیقی حکمی لمصلحة صادق اوله یعنی معاویة بن ابی
سفیانه تصرف بلادده مکتنیاب اولمسیله دعا ایلیوب بلاده مالک وسلطنته نائل وسالک اولدی (ولسعد بن ابی وقاص)
فارس میدان اسلام المبشر بدار السلام قامع جنود کسری والطغیان فاتح ممالک ایران ابو اسحاق سعد بن ابی وقاص
مالک بن وهب الزهری القرشی طرف سلسلهٔ نسبی طاق رفیع رواق نسل سید المرسلین صلی الله علیه وسلم حضرتنه
زهرة بن کلابده پیوسته اولور عمر کرانمایه لری یتمش طقوزه رسیده اولوب مجیب تاریخنده دعوة ارجعی یه اجابت
ایلیوب بقیع غرقدده سعد قرأن برج لحد اولدی مسند او متصلا روایت ترمذی اوزره سلطان کونین صلی الله
علیه وسلم بیوررلر (ان یجیب الله دعوته اللهم استجب لسعد اذا دعاك) دعاء شریفیله سرمفاخرت سعدی کنکرهٔ سای
عرش الرحمن ایلدکده (فما دعا علی احد الا استجیب له) والاستجابة بمعنی الاجابة بالسعادة سعد هرکیمک حقنده اب
جنبان دعا اولدیلرایسه برکهٔ دعای اختر برج رسالتله اوج اجابته قرین اولدی (ودعا بعز الاسلام) بعمر بن الخطاب
(او بابی جهل) بن هشام حضرت عزیز مصر جهان علیه سلام المنان عمر بن الخطابک حلهٔ ایمانه ویا عمرو بن هشامک
سلسلهٔ اسلامه دخولی واهل اسلامک قوت ونصرت ایشانله عزتنه دعا بیوردی زیرا بونلر یکه تاز میدان شهامت
وشجاعت اولمغله قبل الهجرة انلر حقنده شدعضد ایمان تماسن مصروب بیک دعا وبارکاه عزته حلقه جنبان رجا
اولمشلردی (فاستجیب له فی عمر) سعادت ازلی پیشانیٔ عمرده متجلی اولمغین صاحب عیار دار الضرب اقبال عمری
نام دسکهٔ سعادت ایلدی وبعض طرق حدیثده اللهم اعز الاسلام بعمر بن الخطاب دعاسنک ورودی کسب
تخصیص افاده ایدوب بهرهٔ فن حدیث تدقیق اوزره حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم اولا کلاهما ده تفرس
شهامت بر له ایکیسندن برینک اسلامنه رغبت بیوروب بعده طاوس سدره نشین جبریل امین بالکشای عالم
شهود اولوب یا رسول الله نشانهٔ نیازلک عمر حقنده نشانهٔ قبوله قرین اولمشدر دیو اعلام ایتمکین ثانیا عمر ایله تخصیص
دعا بیوردیلر دیمشلر (قال ابن مسعود مازلنا اعزة منذ اسلم عمر) حضرت عمر رضی الله عنه واسطة العقد مؤمنین اولوب
عدد اصحاب کزین بالغ نصاب اربعین اولدقده یا ایها النبی حسبک الله ومن اتبعک من المؤمنین نظم بشارتی شرف
نزول اولوب ابن مسعود رضی الله عنه ثنا خوان عمری اولدیلر که عمرک اسلامی فتح وهجرتی نصر واسلامه
دخولی کوتندنبرو نائل عز وشرف اولدق دیدیلر زیرا قبل اسلام عمر اظهار پنجکانهٔ صلوات بیورلیوب خانقاه
اسلامه تشریفلرنده روز بروزار کان شرایع علانیة تقویت بولمشدر رواه الترمذی عن ابن عمر رضی الله عنهما
(واصاب الناس فی بعض مغازیه عطش فسأله عمر الدعاء فدعا لجماعت صحابة) عبارتده استعارهٔ تصریحیه وتبعیه
رونمادر (فسقتهم) وفیها تخییلیة (حاجتهم) افقدسی اعطایی متضمن اولمغین اکا مفعول اولور (ثم اقلعت) ای انجلت
عمر بن الخطاب طریقندن روایتکرده بیهقی وحاکم اولان خبرده بعض غزوات ظفر ایاتک حضرتده ناسه عطش عارض
اولوب دشت وهامون چشم نابیناوش قطرهٔ آبدن خالی ایدی جناب عمر اول غیث فیض بار سعادتنه درکاه
کبریادن نزول باران ایچون استدعا ایلیوب روی توجهی جانب محراب ملکوته توجیه بیوردیغی دم ابر لؤلؤ
باره فیض الهی کوهرنثار اولوب سبزه زار آمال غزات ریان ایلدکدنصکره سحابه منجلیه اولدی قضیهٔ مذکوره
وقوعی بدر غزاسنده اولمق وینزل علیکم من السماء ماء لیطهرکم به ایهٔ کریمه ورودندن فهم اولندیغی کتاب الوفاده
اشارتکردهٔ ابن الجوزیدر (ودعا فی الاستسقاء فسقوا ثم شکوا الیه المطر فدعا فصحوا) علی وزن رموا وروی بفتحها
شیخین علیهما الرحمه انس رضی الله عنهدن ادارهٔ کاس زلال روایت اولورلر که سحاب سیراب اسمان سراب تیه عدم

اولمغین سر چشمهٔ خیل رسل حضرتلری فیاضهٔ لطف خدادن تمنای باران ایلدکده نزول ایلیوب سقی اولندیلر بعدما
تمادئ ما مطردن خلق اول حضرته شکایت ایلدکلرنده انجلای غیم سما ایله دعا ایلیوب درحال منکشف
اولدی (وقال لابی قتادة افلح وجهك) بقای حیات وعز وغنای دنیویله نائل مرام ودخول جنان ومقصد اقصی یه
وصول الله اخروی پرکام اولمسیله ابی قتاده یه دعا بیوردیلر ووجه وجه معروف ویاداندن عبارت اوله (اللهم بارك له
فی شعره) فتح شین معجمه وعین مهملهٔ ساکنه ویا مفتوحه ایله موی بدن (وبشره) ظاهر جلدتن بونلرزینه بشردن
اولوب محسناتدن عد اولنمغین احسن تقویم اوزره کامل الاعضا عمر کذار اولمرینه دعا ایلدی (فمات وهو ابن سبعین
سنة وکانه ابن خمس عشرة سنة) حین وفاتلرنده سنی تمشه یتمشیکن کویا پنجده ساله شاب نورسیده کبی نضارت
وقوتده اولوب تغیر حال ایتمدی امدی معنای فلاح دنیوی واخروی مأموله ظفر اولمغین تمامیٔ خلقة جسم دنیوی
ایله برومند بیورلدیغی فائز فوز اخروی بیورلسنه براعة استهلالدر کما احسن الله فیما مضی سیحسن الله فیما بقی (وقال
للنابغة) شعراء مخضرمین ومعمرین دن قیس بن عبد الله الجعدی رضی الله عنه عصر نبوتمآبی ادراک ایلیوب زمرهٔ
جلیلهٔ اصحابدن معدود در ونابغه فائق معناسنه در فن اشعارده فائق الاقران اولمغله تلقیب اولندی وها نابغه
للمبالغه در (لا یفضض) ضم یاء تحتیه وسکون فاء وکسر ضاد معجمه ایله کسر معناسنه (الله فاك) فم مجازدر که دندان
مراد اولنور (فاسقطت له سن) والسن واحدة الاسنان وزیادة السن نقص فی السن اولدیغی امر عادی ایکن نابغه نک
دردانهٔ دندانی درة التاج دعاء حضرت ایله منتظم سلک همواری اولوب کبر سننده برسننه کسر ونقصان ترتب ایتمدی
(وفی روایة فکان احسن الناس ثغرا) ثاء مثلثهٔ مفتوحه وغین معجمهٔ ساکنه ایله دندان یاش تمیز بقیله منصوبدر
(اذا سقطت له سن نبتت له اخری) سلک دنداندن بردانه ساقط اولسه درج دهانی تهی قالمیوب صدف منبتدن
بردردانه رونما اولوردی (وعاش عشرین ومائة وقیل اکثر من هذا) عمر طبیعی اوزره ویا یوز قرق ویا ایکیوز سکسان
سنه معمر اولدی دینلدی وعدم سقوط اسنانله دعا طول عمر ایله دعایی متضمندر نقش بند حریر تحریر نقات اوزره
اول شاعر متوده شیم سلطان العرب والعجم حضرتلرینی مقدار بحهٔ لآلی صددانه بیتله قصیدهٔ رائیه سنده مدح
وستایش بیوروب بیت القصیده ٭ بلغنا السماء مجدنا وسناءنا ٭ وانا لنرجو افوق ذلك مظهرا ٭ بیتنه
رسیده اولدقده سلطان کرم پیشه لؤلؤ بار تبسم اولوب الی این یا ابا لیلی ملاطفه سیله پرسش مرام بیوردیلر
الی الجنة یا رسول الله ایله جواب اداء اولدقده نعم ان شاء الله بیوروب بعده نابغه ٭ ولا خیر فی علم اذا لم یکن له ٭
بوادر تحمی صفوه ان یکدرا ٭ ولا خیر فی جهل اذا لم یکن له ٭ حلیم اذا ما اورد الامر اصدرا ٭ ابیاتیله
ناطقه پرداز اولدقده لا یفضض الله فاك دعاسیله کوشهٔ کلاه رفعتی سر سورهٔ طاق سپهر ایلدیلر دلالت حدیث
لطیفدن مفهوم ومدرکه شعرانک بعض اشراقی شعر ایله ستایشلری غیر مکروه ومادحه جوائز وصلات ویاده واتله
احسان سنتدر (ودعا لابن عباس اللهم فقهه فی الدین) جملهٔ دعائیه عامل مقدره معمول اولور وقال اللهم کبی وفقه
علم شاهد برله علم غائبه توسلدر واحکام شرعیه یه دانشوار اولنه فقیه دیرلر وفهم معناسنه دخی کاور (وعلمه التأویل)
یعنی التفسیر وکاهی بینمده فرق اولنوب تفسیر معانی قرآن عظیمی لسان نبوی وکبار اصحابدن مأثوره اولدیغی
وجه اوزره بیاندر وتأویل ایسه قواعد عربیه مقتضاسنجه عیان ایتمکدن عبارت اوله روایة شیخین اوزره خواجهٔ
دبیرستان علم لدن صلی الله علیه وسلم زبان معجز بیان دعا ابن عم محترمی شانتده شکرریز بیوروب اللهم عبد
اللهه احکام شریعت بیضانی تعلیم ومعانیٔ ظاهره وباطنهٔ فرقانی تفهیم ایله بیوردی (فسمی بعد الحبر) کسر وفتح
حاء مهمله ایله مفعول سمی وحبر کندودنصکره اثاری یادکار روزکار اولان دانای متقید وسلطان عالم صلی الله علیه
وسلم دولتسرای بقایه شرفبخش رحلت اولدقده سن عبد الله عشرهٔ کاملهٔ یه هنوز رسیده اولمشیدیکه مشار
بالبنان (وترجمان القرآن) تسمیه اولندی وترجمان ضم تاء مثناة ایله بر نهٔ عنفوان ویا فتح اول وثالث ایله علی وزن
زعفران ویا فتح مثناة وضم جیله در برلسان زبان دیکر ایله تفسیر وتعبیر ایلیه وعبارتده شبه لف ونشر هویدادر لفظ
حبر فقاهته وترجمان تفسیره نظرا (ودعا لعبد الله بن جعفر بالبرکة فی صفقة یمینه فما اشتری شیئا الا ربح فیه) صفقة لغتده
صدای ضرب دست در بایع ومشتری یکدیکرک الن طوتوب عقد بیعدن کنایه در ودست راستن اعمال واعمالی جبه
غالب اولمغین یمین ایله تخصیص بالذکر قیلندی عمرو بن حرث طریقندن امام بیهقی ترویج بازار پر اشتهار روایتدرکه
بحر الجود وقطب السخا فرزند جعفر طیار وبرادرزادهٔ حضرت کرار جنابنه بیع وشرا ومعامله سنده نمو وبرکاته دعا
بیوردیلر برکهٔ دعاء حضرت ایله خزانهٔ عبد الله وفرت مال وکثرت منال ایله مالا مال اولوب هر حال خریدار اولدیغی شیئنده
سودمند اولوردی موصی الیه دیار حبشه ده کهوارهٔ وجوده تشریف بیوروب عقد تعیننده مرغ روحی کاشانسرای

جنانه طیران ایلدی (ودعا للمقداد بالبرکة فکان عنده غرائر من المال) جمع غرارة جوالق معناسنه و معرب اولان مختار
جوهرید ربیهقی و ابونعیم روایتلرنده مقداد بن عمرو بن ثعلبه یه قراولنی مال ایله دعا بیوردیلر کثرة جوالق پر زر و سیمدن
سعادتخانهٔ مقداد بسیم مالی اولدی ابونعیم حلیه سنده حلیهٔ مقداد رضی الله عنهمادن فتح طلسم دقینهٔ روایت
اولورکه برکون مقداد ممشایه قدم نهاد اولوب بر جو دجاردهن بر دینار سورا ختدن سرتمون اولدی و اغزنده اولان
التونی بیش مقداده نهاده ایدوب مرة بعد اخری امدورفت ایله اون یدی زرخالص العیار کتوردی مقداد اول مال
خدادادی الوب پیشکاه سریر شناس عالم صلی الله علیه وسلمه ایستاده وماجرای جردی عرض ایلدکده یا مقداد
بارک الله لک فیها بوسکا صدقه جواد مطلق وسرمایهٔ داد حقدر دیو ضربخانهٔ عنایتدن زرخالص العیار دعا ایله سبیکهٔ
دل مقدادی پر سکهٔ فرح ابادایلیوب بو مدد امال بسیار ایله خزینهٔ موحی الیه خزانهٔ اندرون ال عثمانه دونمشیدی
(ودعا بمثله لعروة بن ابی الجعد قال فلقد کنت اقوم بالکناسة) ضم کاف قمامه معناسنه لکن شهر کوفه ده سوق
مشهوره علمدر (فما ارجع حتی اربح اربعین الفا) روایتکردهٔ بخاری ودار قطنیدرکه قاضی کوفه عروه رضی الله عنهه
مقدادا سادعا ایلدی عروه بیوررکه بازار کوفه ده امادهٔ اولوب بیع وشرادهٔ قرق بیک درم مالی رابح وکاسب اولدیغمه
خانه مه روانه اولمزدم دیو بیوردیلر (وقال البخاری فی حدیثه فکان لو اشتری التراب ربح فیه) امام بخاری علیه رحمة
الباری قصهٔ عروه حدیثنده جودت بیوروب دیدیلرکه عروه اکر خریدار خاک اولسه ایله ینه ربح وسودی مقرر ایدی
(وروی مثل هذا الغرقدة ایضا) فتح غین معجمه وسکون را ایله عوسج دیدکلری شجر معروفدر و مقبرهٔ مدینه یه بقیع
غرقد تسمیه سی اول نوع درخت پر خار نابت اولدیغندندر صحابیدن ابو شبیب رضی الله عنهه علمدر قصهٔ عروه
ایله غرقده یه وفرت ماله دعاء حضرت مرویدر (وندت له ناقة فدعی) ضمیر بارزک غرقده یه ارجاعی اتفاقکردهٔ شراحدر
واما مقامه ناچسبان اولدیغی هویدا اولمغین رسول الله صلی الله علیه وسلم جنابنه ارجاعی صوابدید شهاب خفاجیدر
(فجاء بها اعصار ریح حتی ردها علیه) رکوب ناقهٔ نبویه شرود ایدوب سر بصحرا اولدقده کردزمینی آسمانه
پران ایدر بر باد سخت ظهور ایدوب شتر کردن کشی اردوی همایونه سوق وورد ایلدی (ودعا لام ابی هریرة فاسلمت)
امام مسلم روایتیله ورود ایتمشدرکه شاه سریر لولاک صلی الله علیه وسلم مادر ابی هریره امیمه نک کلستان ایمانه
تشریفنه دعا بیوروب بهدایة الله شرفیاب ایمان اولمشلردر (ودعا لعلی ان یکفی) بناء مجهول ایله (الحر والقر) فتح حاء
مهمله ایله تابش خورشید و آتشدن هوایه عارض اولان سخونت و طبیعتدن بدنه لاحق اولان کرمیدر و قر
ضم قاف وتشدید را ایله سردی هوا و بارد شتایه مخصوص برودتدر ولازدواج لفظ الحر فتح قافله قردنخی جائزدر
واصل قر قراردن اولدیغنه ذاهب اولنلرک کلامی بارده کلدر زیرا برودت سکونت وقراری مقتضیه در کما ان الحر
مجتلبة للحرکة حاصل کلام اول حضرت علیه التحیة علی کرم الله وجهه جنابنه الام حرارت و برودتدن مصون
بیورلمسیچون دعا ایلدی (فکان یلبس فی الشتاء ثیاب الصیف وفی الصیف ثیاب الشتاء ولا یصیبه حر ولا برد) هنکام
زمستانده پیراهن یکتا امثالی خفیف جامه کیوب زمان تابستانده قبای زمستانی پوشان اولوردی مع هذا وجود
بهبودنه الم کرم وسرد زیانرس اولمازدی (ودعا لفاطمة ابنته الله) منصوب واقفظ دعایه مفعولدر وفی نسخة ان الله
(ان لا یجیعها فما جاعت) بصیغة المتکلم (بعد) مبنی علی الضم حضرت فخر المرسلین صلی الله علیه وسلم
کریمه لری فاطمة الزهرا رضی الله عنها الم جوع ایله متألمه اولمسیچون درکاه حقه نیازمند اولدیلر حضرت زهرا
بیورورلرکه بعدذا کرسنه اولمدم (وسأله الطفیل بن عمرو ایة لقومه) ای معجزة تکون معه قول سابقه مفعولدر
(فقال اللهم نور له فسطع له نور بین عینیه فقال طفیل یا رب انی اخاف ان یقولوا مثلة) خبر مبتدأ مقدر هذا و مثلة
ضم میم وسکون مثلثه ایله تغییر خلقة اصلیه و عقوبه و نکالدر (فتحول الی طرف سوطه فکان یضیء فی اللیلة المظلمة
فسمی ذا النور) حر بر تحریر ابن حریر اوزره قبل الهجرة طفیل بن عمرو طفیل مائدهٔ اسلام اولوب کرسنه چشمان
قومنی ضیافتخانهٔ ایمانه دعوتده کندیلره زادراه هدایت اولور بر معجزهٔ معین سر سفرهٔ رسالتدن جویا اولدقده
صاحب الدعوه علیه افضل التحیه دست براوردهٔ درکاه اولوب خدایا کرم ولطفکدن طفیله نوربخش و آیهٔ نور ایله ذات
طفیلی تنویر ایله دیو متوجه محراب ملکوت اولدقلرنده بر نور عالی قرمیانهٔ چشمان طفیلده لمعان ومستقر اولدی
طفیل بو نورانیتی ذاتنده مشاهده ایدیجک الهاسیه دلان قومدن هراسانکه نوروناری فرقا ایتمیوب افات
جسمانیه دن عاهه وعار شمار ایدهلر دیو تحویلنی رجامند اولدی چون ذلک النور باراده الله الشکور طفیلک طرف
تازیانه سنه نقل ایدوب هنکام شب دیجورده تازیانهٔ پرنور شجراغ آسا ضیا کستر اولوردی بعده ذا النور لقبیله
بنام قیلندی مشار الیه حضرتلری وقعهٔ یمامه ده عنبر شمامهٔ شهادتی شم ایلدی (ودعا علی مضر) اسم قبیله در جدی

نامیله

نامیله تسمیه اولندی ابو قریش مضر بن سعد بن عدنان (فاقحطوا) بناء مجهول ایله احتباس مطر در و بعضیلر اقحطوا
لازم اولمغین بناء فاعل ایله معنا ویردیلر وهمزه صیرورت ایچوندر دیمشلر (حتی استعطفته قریش فدعا لهم فسقوا)
ابن عباس رضی الله عنهما طریقندن روایتکردهٔ شیخین اولان خبرده قبیلهٔ مضره بددعا ایلیوب باران رحمت انلردن
منقطع اولدی تاکیم قریش حضرت فخر موجودات علیه السلام جنابنه رومال ضراعت اولوب قوملک
خانمانسوز قحط وغلا اولدیلر دیو خواستکار عاطفت وتمنای دعا ومرحمت ایلدکلرنده اللهم اسقنا غیثا مریعا ایله
دعالرین هدف اجابته ارسال بیوردقده اسقا اولندی (ودعا علی کسری) کسر کاف وفتحیله معرب خسرو ملک
فارس ملوکنه لقبدر (حین مزق کتابه ان یمزق الله ملکه) سید سلاطین العرب والعجم صلی الله علیه وسلم عبد الله
ابن حذافه رضی الله عنهی نامهٔ همایونله تاجدار ملک فارس پرویز بن هرمزه فرستاده بیوردقده اول بلید عنید
تجبرا وعنادا کتاب کریمی قلب عاشق کبی دونیم ایتدیکی مشهود باصرهٔ وحی اشتاری اولدقده ملک فارسک هلاکنه
نشانهٔ قبول اولمغین (فلم یبق له باقیة ولا بقیت لفارس) معرب پارس تارة قبیله وبلاده اطلاق شایان اولور ریاسة
فی اقطار الدنیا و بقیه باقی معناسنه مصدر و فاعله وزننده صدوری کلام تحاتنده صدور یافته در یعنی ملکنده
نفس باقیه تعقیب ونه اطراف عالمده نفاذ امری باقی قالدی مدة یسیره ده دولت کسری منحط ومنقرض اولوب
پرویزی دخی فرزندی شیرویه حوالهٔ دشنهٔ سرتیز هلاک ایلدی (ودعا علی صبی قطع علیه صلاته) قطع افساددن
مجازدر (ان یقطع الله اثره) جملهٔ مذکوره لفظ دعا معمول ایدر وقطع اثر فنا وذهابدن کنایه در تنکیم فلان شیئک عین
واثری نایابدر دیرلر بو مقامده شیئک قطعی مراد اولنوب زمین ومقعد اولاقدر زیرا اثر همان مشیله ظاهردر چون
مشیه انقطاع اثرک انقطاعنی موجبدر (فاقعد) یعنی بر صبی حالت نمازده بین یدی النبی صلی الله علیه وسلم مرور
ایتمکله مانع حضور وخشوع اولمغین حق سبحانه وتعالی انک اثر مشیی قطعله دعا علیه ایتمکین مقعد اولوب اثر
مشی اندن منقطعه اولدی خبر مشار الیه روایتکردهٔ ابوداود و بیهقیدر اما امام ذهبی موضوعیتنه ذاهب اولدیلر زیرا
غیر مکلف صبی ظاهرا مظهر غضب نبی اولمق شایان شیمهٔ حضرت دکلدر دیدیلر لکن برهان حلبی تقی سبکی علیه
الرحمه دن یراعه کذار روایت اولورکه احکامک بلوغه تعلقی غزوهٔ احددن صکره وقوع یافته اولمغین رفع دغدغهٔ
مدعا ایدر و اسم صبی یزید بن بهرام اولمق محتملدر (وقال لرجل راه یاکل بشماله کل بیمینک) جملهٔ مقول قول اولور
(فقال) رجل ونامی بسر بن راعی اولمق مرویدر (لا استطیع فقال لا استطعت) تا مخاطبله (فلم یرفعها الی فیه) ادب
اموز حکمتخانهٔ الهی برشخصی دست چپ ایله اکل طعام ایدر مشاهده بیوردقلرنده ارشاداله وتأدیبا دست
راستک ایله تناول ایله دیدیلر حریف عدم اقتدارله اعتذار ایتدکده بلا عذر و ضرورة اولمغله سن قادر اولمه بددعاسنه
مظهر اولدقده دست راستی شل اولوب دهانته رفعه قدرتیاب اولمدی صاحب وقعه منافقیندن اولوب امر عالی
حضرتنه مخالفت ایلدی دیو مصنف شرح مسلمده تصریح بیورمشدر لکن امام ذهبی مرقوملک زمرهٔ اصحابدن
اولدیغن تقریر بیورمشدر اول امرده نفاق اوزره اولوب حقنده ورود ایدن معجزهٔ مشاهده ایتدکده سبیکهٔ
ایمانی زرخالص العیار ضربخانهٔ اسلام ایتمش اوله (وقال لعتبة بن ابی لهب) عبد العزی بن عبد المطلبک عتبه
وعتیبه ومعتب نام اوچ فرزندی اولوب اخیرین فتح مکه ده علم افراز امان ایمان اولمشلردر (اللهم سلط علیه کلبا
من کلابک فاکله الاسد) حیاة الحیوانده مسطوردرکه اسده کلب تسمیه سی اکه مشابهتی ایچوندر دلائل بیهقیده
مذکوردرکه ام کلثوم بنت المصطفی حلیلهٔ عتیبه ورقیه رضی الله عنهما دخی ایام جاهلیتده زوجهٔ عتبه ایکن سورهٔ
تبت ایله پدر و مادرلری سرزنش وملامت اولدقلرنده پسر بدکهری عتبه تطلیق زوجه اثناسنده حضرت شاه رسالک
غبطه فرمای حلهٔ جنان اولان ازار سعادتن چاک ایتمکله شقاوسفاهته تصدی ایتمکین اول حضرت آهها
کلابکدن بر شیر غرنده یی اول سک درنده اوزره تسلیط ایله دعا علینه مظهر اولوب تجار قریشله جانب شامه
روان و اثنای راهده کریبان حیاتی پنجهٔ قهر اسد ایله چاک چاک اولدی علی قول عتبهٔ بی مروه حضرت خیر البریه
جنابنه بغض وعداوت وخبث طویتندن ناشی جسد مدارنی اسد اکل ایتمیوب بر بی دواتن بریده ایلدی (وقال
لامرأة یاکلک الاسد فاکله الاسد) برزن بی شرم منکب سعادت حضرتنه طوقنوب کندوبی تزویجه راغبه
اولدقده من هذا اکله الاسد بددعاسنه مظهر اولمغین برکرک درنده نک مفترسه سی اولدی بو مقامده اسد حیوان
مفترس معناسنه ورود ایلدی خبر مذکور بعض نسخه لردن ساقطدر (وحدیثه المشهور عن ابن مسعود فی دعائه
صلی الله علیه وسلم علی قریش حین وضعوا السلا) فتح سین مهمله ولام مخففهٔ مقصوره ایله اول مشیمه درکه
ولدا کاملة وقابطن امدن تولد ایدر واضافة ما للبعض الی الکل قبیلندندر علی رقبته (وهو ساجد) جملهٔ حالیه

(مع الفرث والدم) ملادن حال اولور (وهم ساهم) فاعل ضمیری راوی خبر ابن مسعوده راجع وقیل الی النبی وضمیر
مفعول قریشه عائد اولور (فقال فلقد رأیتهم قتلوا یوم بدر) یعنی سلطان دین علیه سلام المعین تحریمه بتدغمازایکن
سجودی حالنده سفهای قریش سرکین آلودیر مشیمه‌یی رقبهٔ عالیه‌لری اوزره انداخته ونهاده ایلدکاری حالده قریش
بدکیشه بددعالری ابن مسعود رضی الله عنهدن مروی خبر حدیث مشهور ومنتشردر راوی مشار الیه انلری یکان
یکان تعداد ایدوب بیورورلر که بن انلرک اکثرنی غزوهٔ مشرکسوز بدرده کوی سرلری خطوهٔ چوکان چابکروان
اسلامده پامال اولدقلرین مشاهده ایلدم دیدی اما انلردن یعنی حبشه ودیار آخرده انجم تکیردر که شعیر اولنلردر
ابن مسعود قولی اعتبار الاکثردر وهم ابوجهل وعتبة بن ربیعة وولید بن عتبة وامیة بن خلف وعقبة بن ابی معیط
وعمارة بن الولید اما القای سلایه متصدی اولان اشقی القوم کقدار فی ثمود عقبهٔ مردوددر (ودعا علی الحکم بن ابی
العاص) والد مروان وعم عثمان روز فتح مکه‌ده دار الامن امانه داخل اولدی (وکان یختلج بوجهه ویغمز عند النبی
صلی الله علیه وسلم) ای لاغمزی تفسیر اولور (فرآه فقال کن کذلک فلم یزل یختلج الی ان مات) روایتکردهٔ قیدزکه
حکم مسفوری حضور رسول الله صلی الله علیه وسلمده اول حضرتک کفتار راست وخوش رفتارینی مناقفینه
اشارت وروی درشت وغمز چشم ایلدایعنی ماحدث الرسولی لا اصل له اراده‌سیله تعییب مراد ایدردی اول
حضرت حکمک بو وضع نادر برابرین مشاهده بیوردقده دائم اویلجه اول دیلریله الی الوفات چشم وروی حرکتدن
خالی اولمدی حکم جهانطاع نبویله حکم وپسری مروان دار السعادهٔ مدینه‌دن نفی وطائفه اجلا اولنمشلرایدی
خلافه عثمانیده اطلاق اولندیلر وبه کان ماکان (ودعا علی محلم) ضم میم وفتح حاء مهمله ولام مشددهٔ مکسوره ایله
(ابن جثامة) فتح جیم وتشدید مثلثه ایله (فمات لسبع فلفظته الارض ثم ووری) واوین مضمومه وساکنه وراء
مکسوره ایله مجهولدر یقال واراه اذا غیبه (فلفظته مرات فالقوه بین صدین) بضم الصاد المهملة وفتحها وتشدید
الدال ثنیهٔ صد (ورضموا علیه بالحجارة) فتح راو ضاد معجمه ایله سنک بر بالای سنک نهادن (والصد جانب الوادی) محلمک
مظهر دعاء علیه اولدیغی تحریر کردهٔ شراح شفا اوزره مسفور رفاقه عامر بن الاضبط ایله برسریه‌یه مأمور اولوب
اثنای طریقده تیغ غدرله عامری دیار عدمه راهی قیلوب بو قضیهٔ ناهرضیه طرف رسالتپناهه منعکسه
اولدقده سه بار اللهم لا تغفر لمحلم دعاء علیهی زبان کذارلری اولدی بعده سبع لیالی هلاک اولوب مهد لحد اول ظالمی
قذف وطرد وعدم قبول ایله اخراج ایلیوب بعده ذاینه دفن وستر اولنوب تفضیحاله مزار اقبرآنی دربرقیلوردی پس
ازان لاشهٔ محلمی جانب وادی‌یه انداخته وایکی شعب میانه‌سنه فتاده قیلوب اوزرینه سنک بالای سنک نهاده
قلدیلر خبر مذکور ابن عمر رضی الله عنهمادن موصولا روایتکردهٔ بیهقی وابن جریردر ومحلمک اسلام وصحبتی مقرر
اما اتفاق وعدمی مختلفدر (ووجده رجل یبیع فرس) ضمیر بارزی ضمیره راجعدر ورجل سواد بن قیس اعرابی ویا ابن
الحارث الصحابیدر وفرس مرتجز ونجیبدر (وهی التی شهد فیها للنبی صلی الله علیه وسلم خزیمة) ضمیر هی فرسه
وفیها بیعه راجع اولور وخزیمه خاوزایله ذوالشهادتین ایله شهرتیاب واجلهٔ اصحابدندر تاریخ بالغ عدد لحاج اولدقده
حیدر کرارله حرب صفینه حاضر اولوب جانب خلافدن برجرعه نوش جام شهادت اولدیلر والحاصل اول یکه سوار
میدان لاهوت صلی الله علیه وسلم براعرابیدن اسب نجیبی خریدار اولوب قبض ثمنه مبادرت اثناسنده ودیکرانلدن
قیمهٔ فرسده مساومه ومزایده فهم ایتکین عقد بیعی انکار واقامهٔ بینه‌یه طلبکار اولدقده خزیمه انعقاد بیعه
شهادت ایتمیدی بعده حضرت فخر عالم خزیمه‌یه پرسان اولوب مجلس بیعه حاضر اولدکی دیدکده یا نبی الله انت
وامی یا رسول الله اخبار سماویه واوامر الهیه‌ده ایمان بالغیب ایله سنی تصدیق ایدرکن نه انکه ابتیاع فرسده تصدیق
ایتمیم جواب باصواب خاطر عاطر نبوتمآبلرینه خوش کلوب ذوالشهادتین له تلقیب بیوردیلر بعدما شهادت خزیمه
شاهدین مقامنه اقامه اولندیغی خصایص خزیمه‌دندر اما اعرابینک حرکت ناهمواری اسلامندن اول اولمغی اقتضا
ایدر (وهذا الباب اکثر من ان یحاط به) اول حضرتک اجابهٔ دعالری قضایای حیطهٔ شماردن بیرون وحد
وحصردن افزوندر والحفنة تنبئ عن البیدر الکبیر

(فصل)

(فی کراماته صلی الله علیه وسلم) بو فصل معجز بیان خارق للعاده اموردن اول حضرته اکرام اولنان مواد بیانندە
در وکرامت معجزه‌دن اعمدر زیرا معجزه دعوای نبوتده نصکره بالفعل ویا بالقوه تحدی‌یه مقارن اولان خوارقک
ظهوریدر کرامتده ایسه شرط تحدی نایابدر پس عرفا کرامت ولی‌یه ومعجزه نبی‌یه غالب ایسه‌ده تخصیص بالولی
قیلنموب نبی‌یه دخی اطلاق صادق اولور وانبیادن قبل النبوه کلام حجر وسلام شجر وکفتار وحوش وطیور وملاقات

پری وملک بوکه ماتند شبیه صدور یافته اولان خارقه‌یه ارهاص تعبیر وتسمیه اولندیغی نبوته مقدمه وتأسیس
ایچوندر (وبرکاته وانقلاب الاعیان له) جمع عین معنای ذات مراددر (فیما لمسه او باشره) دست کرامت پیوستلری
مس وبالذات مباشرت بیوردقلری اشیانک حقایق وهیئاتی تبدلی وقوع وجوازی بحثنده‌در (اخبرنا احمد بن
محمد بن عبد الله الخولانی) شیخ المصنف بشیوزسکزده نقد حیاتی حفظهٔ کنجینهٔ ارواحه تسلیم ایلدی (حدثنا ابوذر
الهروی اجازة حدثنا القاضی ابو علی سماعا والقاضی ابو عبد الله محمد بن عبد الرحمن وغیرهما قالوا حدثنا ابو الولید
القاضی) الباجی (حدثنا ابوذر) الهروی (حدثنا ابو محمد) السرخسی (وابو اسحاق) المستملی (وابو الهیثم) الکشمیهنی
(قالوا حدثنا الفربری حدثنا البخاری) صاحب الصحیح (حدثنا یزید بن زریع) مصغرا ابو معاویة البصری
یوزسکسان اتیده غرفه‌نشین مأوی اولدیلر اما بلاواسطه راو امام بخارینک موسی الیهدن روایتی جای توقفدر
بینهماده عبد الاعلی بن حماد اولوب تمامهٔ مصنفدن سقوطی اتفاق کردهٔ شراحدر (قال حدثنا سعید) بن ابی عروبه
(عن قتادة عن انس بن مالک ان اهل المدینة فزعوا مرة) فتح فا وزای وعین مهمله ایله ایکی معنایه شامل بری خوف
وذعر دیکری استنجاد واستصراخدر کما قاله المبرد فی کامله (فرکب رسول الله صلی الله علیه وسلم فرسا لابی طلحة)
نقبای انصاردن زید بن سهل البدری سنه اربع وثلاثینده منزل عقبایه عنانکش عزیمت اولدیلر (کان یقطف) بضم
الطاء یعنی تبطی (او به قطاف) کسر قاف وطاء مهمله ایله اسمدر (وقال غیره) بالشک من الراوی غیر انس (یبطا)
ضم مثناة وفتح موحده وتشدید طاء مهمله وهمزه ایله مضارع بطا ضیق الخطا معناسنه یقطف مقامنده واقعدر
(فلما رجع قال وجدنا فرسک بحرا) عبارتنده استعارهٔ تصریحیه هویدادر که شدت جری وسیرده بحره تشبیه اولندی
(فکان بعد لا یجاری) مبنی للمفعول مفاعلة من الجری یعنی بردفعه مدینه خلقی لامر ما صیحه انداز اولدقلرنده
سید براق سوار زید بن سهل رضی الله عنهک مندوب نام اسب تنک رفتارنه سوار وبیرون حصار اولوب دعوت وفرسی
ابی طلحه‌یه اثنای تسلیمده اسب رهواریکی سبک سیر وبحرآسا خوش رفتار بولدق زرین قلادهٔ تحسینله سرافتخارلی
براق جنان همسر بیوردقلرنده بعده اسرعة سیرندن مسابقه اولنمدی (وتنخس) خاء معجمه وسین مهمله ایله طعن
معناسنه (جمل جابر) بن عبد الله الانصاری (وکان قد اعیی) ای تعب (فنشط) کسر شین معجمه ایله ضد الکسل
(حتی کان لا یملک زمامه) بناء معلومله ضمیر یملک جابره ومجهوله جمله راجع اولور یعنی حضرت رفرف سوار علیه
سلام الغفار شتر جابره ضرب تازیانه ایلدی واول جمل پر برکه قابل الحرکه اولمغین اثر نظر حضرتله سرعة سیر
وقوت یاب اولدیکه جمل بلا کسل سرور ونشاطندن عنان اختیاری کسسته وزمامکیر اولماق دشوار ایدی (وصنع
مثل ذلک بفرس لجعیل) ضم جیم وفتح عین ایله مصغردر (الاشجعی) اسم قبیله (خفقها بمخفقة معه) اسم آلت تازیانه
ویادسته چوب (وبرک علیها) بالتشدید تفعیل من البرکة (فلم یملک رأسها نشاطا وباع من بطنها باثنی عشر الفا) امام
بیهقی اسب ران میدان روایتدرکه شهسوار عرصهٔ ملکوت حضرتلری جمل جابره ضرب تازیانه بیوردیغی اساسب
جعیل اشجعی‌یه دخی درهٔزن اولوب کرارا اکه بالبرکه دعا ایلدی سرعة سیر وکمال نشاطندن سرفعتندن لجامله
امساکه مجال محال ایدی جعیل رضی الله عنه اول فرسک نسلندن حاصل اولان نسل نسیل وفرع اصیلی اون ایکی
بیکه فروخت ایلدی (ورکب حمارا قطوفا لسعد بن عبادة فرده هملاجا) کسر ها وسکون میمله رده قولندن
حال اولور (لا یسایر) مبنی للمجهول یعنی ابن سعد روایتنده اسحاق ابن عبد اللهدن مرویدرکه حضرت شاه سریر
اجتبا علیه التحایا سعد بن عباده‌نک زیر ران تملکی اولان بطیء السیر حمارنه بالسعاده سوار اولوب بعده ذاره وار
وسبک سیر اولدیغی حالده سعده رد ایلدیلر که همعنانی الی سبق وتقدمه قادر اولمازدی (وکانت شعرات من شعره) فتح
وسکون عینله (فی قلنسوة خالد بن الولید) فتح قاف ولام وضم سین وفتح واوله ما یوضع علی الرأس امام بیهقی شانه‌زن
زلف مطرای روایت اولور که حضرت سید الثقلین صلی الله علیه وسلم موی عنبربوی ریش وسر سعادتمندندن برنیچه
شعرات شریفه سیف الله خالد رضی عنه الاله عمامه‌سی ایچره تبرکا پنهان ومخزون ایدی (فلم یشهد بها قتالا الا رزق
النصر) هر محاربه‌یه حاضر اولدقچه دشمنان اوزره ظفریاب اولوردی ابن العدیمک عدیم الامثال حکایاتندندرکه
ابوطاهر علوی خزینه‌سنده شعرات نبویه‌دن چارده عدد موی مشکبوی مخزون تبرکی اولوب امرای حلبدن
بریسیله بینلرنده تحاب ووداد کذارا ایتکین اکرام اله اکا اهدا ایلدی بعض کج بینان انک صحتنده قیل وقال
ایتملریله علوی نظر التفات امیردن مهجور اولوب سببندن استعلام ایلدکده قیل لی لا اصل لها جوابیله اشعار
مال ایلدی علوی موی الیه اول بی شعورلر محضرنده آتش احضار ایدوب اظهار سوزکدازایله شعرات
شریفه‌دن برینی ناره القا ایلدکده نار آنی سوزان ایتمدی چون امیرک روغندان درونده قیل قدر اشتباه قالمیوب

علوی به احسان فراوان ایلدی (وفی الصحیح عن اسماء بنت ابی بکر انها اخرجت جبة) ضم جیم وتشدید موحده ایله
برکونه ثوب مخیط (طیالسة) جمع طیلسان وجبه یه صفتدر نوع من الاکسیة ویا جبهٔ خضرا ویا برکهنه قبا
ویا صوفدن ردادر (وقالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یلبسها فنحن نغسلها للمرضی فنستشفی بها) درج
صحیح مسلمده مندرج اولان خبرده دختر صدیق رضی الله عنهمادن مرویدرکه انلر بردهٔ شریفه چیقروب حضرت
سرور عالم اکثر احیانده بونی تلبیس ایدردی بز آنی شویده قیلوب اول آبی ارباب علل ومرضی یه نوش
ایتدرمکله استشفا ایدردك بیوردیلر اخبار مسلمهٔ امام مسلمدرکه اول قبای کرانبها جبهٔ کسراویه ایدیکه اطرافی
دیباجله مکفوفه ایدی (وحدثنا القاضی ابو علی) بن سکره (عن شیخه ابی القاسم بن المامون قال کانت عندنا
قصعة) بفتح القاف (من قصاع النبی صلی الله علیه وسلم) بکسر القاف بجفان (فکنا نجعل فیها الماء للمرضی) جمع
مریض (فیستشفون بها) ابو القاسم علیه الرحمه بیوررکه خانه مزده ویا دیار عزده خشبدن مصنوعه کاسات سرور
کائناتدن یادکار برقصعهٔ لطیفه وار ایدی درونته صو قویوب بیمار اولنلره تبرکا اندن اشراب وشربله اثراثاردن
تحصیل سرمایهٔ شفا ایدرلردی بیورر (واخذ جهجاه) جیمین مفتوحتین بینهماده هاء ساکنه ایله صحابی مهاجریدر
عمر خلافة مرتضویه ده شیر غرندهٔ اجل پای حیاتن شکست ایتمشدر (الغفاری) کسر غین معجمه ایله قبیلهٔ معروفه در
(القضیب) مفعول اخذ اول عصای قصیره درکه صاحب الهراوه صلی الله علیه وسلمدن شیخین مکرمین حضراتنه
وانلردن یدا بید دست ذی النورینه نقل ایتمشیدی واثنای خطبه ده اکا اتکا واعتماد بیوررلر ایدی (من ید عثمان
ایکسره علی رکبته فصاح به الناس فاخذته فیها الاکلة فقطعها فمات قبل الحول) جهجاه غفاری قضیب شهرت
شعاری دست ذی النورین رضی الله عنهدن الوب شکست ایتمك ایچون زانولری اوزره نهاده وشق عصایه تصدی
ایتدکده مشاهده ایدنلر صیحه انداز ممانعت اولدیلر اما قرحه مثال برداء عضال ایله جهجاه کرفتار اولوب بدننه
سرایتی خوفندن قطع رکبه ایله معالجه ایدوب کویا مداوات ایلدی اما چه فائده قضیب رسول اللهه اهانت ایتمکله
قطع عضو سبب اولوب سنه سی تمامندن اول اسب چوبین تابوته سوار وعرصه کاه محشره یی پاولنك اهنك ایلدی
ابن عبد البر روسا نراهل سیر عصایی شکست ایتدیکنه تحقیق خبر بیورمشلردر اما ظاهر سیاق صیاح خلق عدم کسر
وشق مشعردر (وسکب من فضل وضوئه) السکب بمعنی الصب ووضوء فتح وضم واوله معلوم (فی بئر قباء) ضم قاف
ومد وقصرله وصرف ومنعله مدینهٔ منوره قربنده اسم مکاندر (فما نزفت بعد) فتح زای ویا کسرله مبنی للفاعل
اوالمفعول قصر ایدن تقصیر ایلدی بیهقی متصلا عن انس ابکش چاه روایتدرکه حضرت برکزیدهٔ آدم صلی الله علیه
وسلم فضلهٔ آبدست اولان آبی چاه قبایه پاشیده قیلوب بعدما بئر قبانك آبی منقطع اولمیوب الی هذا الان فزون وبی
پایاندر (وبزق فی بئر کانت فی دار انس) بزق بمعنی بصق (فلم یکن بالمدینة بئر من ابارها اعذب منها) ابو نعیم دلائلنده
ادلاء دلو بئر روایتدرکه اول حضرت صلی الله علیه وسلم خادم محترمی انس رضی الله عنهك سعادتخانه لرنده اولان
بئره جلاب لعاب دهن انداخته بیوروب مدینهٔ منوره ابارندن اندن شیرین تر آب چاه نایاب ایدی (ومر علی ماء
فسال عنه فقیل اسمه بیسان) موحدهٔ مکسوره ایله وقال التلمسانی بفتح الموحده علی وزن نعمان الآتی (وماؤه
ملح) جملهٔ حالیه در (فقال بل هو نعمان) بفتح النون علی فعلان نعیم ویا نعمتدن مشتق اوله (وماؤه طیب) جملهٔ مقول
نبویدندر (فطاب) بعض سفر معجز اثرلرنده برآب اوزره مرور وعبور بیوروب اسمندن پرسان اولدقلرنده نامی
بیسان وآبی نمکین یعنی تلخ ابدر دیدیلر چون اسماء قبیحه یی تغییر وحسن ادا ایله تعبیر شیمهٔ کریمه لرندن اولمغین بلکه
نامی نعمان وآبی خوشکوار دردیو بیوردقده اول ماء اجاج همان دم عذب وفرات اولدی (واتی) بناء مجهوله
(بدلو من ماء زمزم فمج فیه فصارت رائحته اطیب من المسك) یعنی اصحابدن بعضیلر اول حضرته ماء زمزمدن
بردلو پرآب احضار ایلدکلرنده لعاب دهن پاکندن اول دلوه قطره پاش اولدیلر فیض ینبوع زلال نبوتدن نمونه نمای
ماء کوثر اولوب مشك اذفردن رایحه سی دخی خوشتر اولدیغی ابن ماجه زمزمه سنج راست روایت اولور (واعطی
الحسن والحسین لسانه فمصاه وهما یبکیان) جملهٔ حالیه (عطشا) تمیز ویا مفعول له در وعطش اشتهای مایشربی
مقتضی حرارتدر (فسکتا) ودخی زبان معجز بیانك ریحانتین مکرمینی لب تشنه اولدقلری حالده اعطا بیوروب ریق
حیات بخشنك جذبله مص ایلدکلرنده کریان اولمدن خاموش اولدیلر رواه الطبرانی عن ابی هریرة رضی الله عنه (وکان
لام مالك) بنت ملحان الانصاریة الصحابیة (عکة) ضم مهمله وتشدید کافله روغندان ودبه در (تهدی للنبی صلی
الله علیه وسلم سمنا) فتح سین وسکون میمله (فامرها النبی صلی الله علیه وسلم ان لا تعصرها) بکسر الصاد المهملة
امر معنای لغویسی اوزره در زیرا لا تعصرها قولی نهیدر یاخود لازمی اعتبار یلدرکه نهی کف له امری مستلزم

اولور (ثم رفعها الیه فاذا هی مملوءة سمنا فیأتیها بنوها یسألونها الادم) ضم همزه وسکون دال مهمله اوبضم الدال
جمع ادام خبز وروغن وعسل امثالندن ایتدام اولنان شیدر وبعضیلر مایصلح به الطعام دیمشلر کما ورد فی الحدیث
سید ادام الدنیا والاخرة اللحم (ولیس عندهم شیء فتعمد) بفتح المیم وبکسرها (الیها فتجد فیها سمنا فکانت تقیم
ادمها حتی عصرتها) والحاصل ام مالك رضی الله عنها سلطان عالم صلی الله علیه وسلمه مالکه اولدیغی عکهٔ روغنی
بطریق الهدیه شکسته وبسته ارسال ایلدی اول حضرت دخی خدامه عکه یی صقمامغله امر ایدوب بعده روغندانی
ام مالکه رفع ایتدیکی حالده حالا اولی اوزره سمنله مملوء بولوب وقتا فرزندان ام مالك ایتدامه صالح خانه لرنده برشی
بولمدقلری حالده مادرلرینه کلورلر ایدی ونان خورش طلبنده اولدقلرنده عکهٔ پربرکه یه قصد ایدوب پرساز معدهٔ
آزاوله جق مقداری روغن بولوردی نیجه ایام بو وجه اوزره اندن ایتدام ایتدیلر تاکیم عکه یی تعصیر وفشرده ایدنجه
روغن موجود اولوب بعده حالهٔ مذکوره عصرله زائل اولدی بو خبر لطیفده اشارت هویدادرکه نم باریدن هرشی
قایله حقارتله نظر اولنیوب عین تعظیم وعبرتله نکاه اولنه وقیل ان فیه دقیقة لمن نظر بعین الحقیقة (وکان یتفل)
فتح مثناة تحتیه وسکون فوقیه وضم وکسر فا ایله بصاق معناسنه در (فی افواه الصبیان) افواه باعتبار الاصل جمع
فمدر (المراضع) بوزن مساجد جمع مرضع بفتح المیم اسم مفعول من الرضاعة (فیجزیهم) ضم مثناة وسکون جیم
وکسر زای وهمزه ایله (ریقه الی اللیل) یعنی عندلیب کلستان رسالت علیه اجمل التحیه فم غنچه دهان اطفاله شبنم
مثال آب لعاب مستطابندن قطره پاش اولوردی تا به شب انلره کفایت ایدردی یعنی شیر مادردن شیرین تر اولان ریق
مبارکی کودکانی سیروبی کروزه غذا آسوانی اولوردی دیو بیهقی علیه الرحمه تمهید مهد روایت اولور (ومن کراماته
برکة یده فیما لمسه) برکه زیادهٔ حسیه ومعنویه در ولمس مسه قریب وضع الید علی الشیء معناسنه در یده لفظی
تاکید یا تجرید در نظرت بعینی کلامی امثال (وغرسه) نشاندن درخت (لسلمان الفارسی) معرب پارس یاخود نسب
فرس فارس بن کیومرثه رسیده اولدیغندندر وسلمان رضی عنه المنان اصفهانیدر کرچه اصفهانك فارسه تعلقی
یوقدر لکن عرب زیردستان حکومهٔ شاه عجم اولان بلدانك کافه سنه فارس تسمیه ایدرلر وسلمان اصفهانده برادری
مجوسیدن فرار وبر راهب نصرانی یه دوچار اولوب اندن قسیسین شام وقدس وبطارقهٔ عموریه وموصل خدمتلرنده
اولوب اشارت راهب قدسیله حجاز مقدسه راهی ووادی القری نام محلده غدر رفقا ایله بر یهودی یه فروخت اولنوب
بعده بنی قریظه دن مدینه یه کلمشیدی اما بوندن اقدم کمر بستهٔ خدمتلری اولدیغی اساقف ورهبان سلمان بالاذعانه
نبی آخر الزمان حضرتلرینك قرب بعثت واوصاف ومدحتن وصف ایتمشلریدی ٭ والاذن تعشق قبل العین احیانا ٭
چون ذره وش مهرتابانه وصلت ایلیوب سلمان الحبر والخیر تلقیب اولندی عمر عزیزلری پنجاه ودوصد ویا مقدار
عدد فرسی اولدیغی مرویدر وابو نعیم سلمانك حضرت روح الله علیه السلامی ادراك بیوردیغن نقل ایتمشلردر سنه
خمس اوست وثلاثین متواری کنج لحد اولدی رضی الله عنه (حین کاتبه موالیه) جمع مولی بو مقامده سید
معناسنه در (علی ثلثمائة ودیة) فتح واو وکسر دال مهمله ویاء مشدده ایله صغار نخل (یغرسها له کلها تعلق) فتح
تاء مثناة وسکون عین مهمله وفتح لام ایله من علقت المرأة اذا حبلت ای تنبت بو جمله ماقبلنه بدل واقعدر (وتعلم وعلی
اربعین اوقیة) ضم همزه وتشدید تحتیه ایله وقیه دخی دیرلر قرق درهمدن عبارتدر وعند الاطباء متعارف اولان
اون درهم وخمسة اسباع درهمدر وقال الزمخشری انها اثنان واربعون درهما وعند البعض یدی مثقال اولور
(من ذهب) وقیه یی بیاندر (فقام رسول الله صلی الله علیه وسلم وغرسها له بیده الا واحدة غرسها غیره فاخذت
کلها الا تلك الواحدة) اخذ مجازدر ای طلعت وادرکت (فقلعها النبی صلی الله علیه وسلم وردها فاخذت)
والحاصل سید سلمان اولان یهودی سلمانی ساحهٔ ملسای یثربدن برمحل مناسبه اوچیوز دانه نهال خرما طرح
ایدوب قبول فیض نما ایدنلرك ثمراتیله رونق پذیر ایدنجه پروریدهٔ دست تربیت دخی قرق وقیه ابریز طلایی علاوهٔ
باغچهٔ خرما ایتمك اوزره قلم فارسی مثال کتابته قطع ایلدیکی اثناده حضرت طرح انداز کلشن شریعت بالذات
قیام وارتکاب کافهٔ غرسه اهتمام بیوروب کندو دست اعجاز پیوستیله اسم رحمان عددی وفقنجه غرس ایلدی انجق
برفسیلهٔ خرمایی عمر بن الخطاب ویا سلمان غرس ایتمکین جمله سی اشجار جنان کبی برك ریزان وخوشه خوشه رطب
تر آور اولدی همان اول غیرلك نشانده سی اولان نهال ثمره پرور اولمدی حضرت دخی سرپنجهٔ شکاف نبوتله
عروقن مجاری صلب زمیندن فك ایدوب واسطهٔ دست معجز نما ایله تکرار غرس ایتدکده فی الحال عناقید ایله بیرایه
بند مرسله نما اولدی (وفی کتاب البزار) با موحده وزای والف ورا ایله عمل بزرکانه نسبتدر (فاطعم النخل من عامه
الا الواحدة فقلعها رسول الله صلی الله علیه وسلم وغرسها فاطعمت من عامها) عاملك هایه اضافتی حقیقیه در یعنی

تازه نهالان خرما غرس اولندیغی ساله میوه دار اولوب همان برنهال که دست یکانه ایله مغروس ایدی بار آور اولیوب
انی قلع وبر کنده بیوروب ید مؤیده سیله غرس ایتدیکی ساله خرما ویردی (واعطاه مثل بیضة الدجاجة من ذهب
بعد ما ادارها علی لسانه فوزن منها لمواليه اربعين اوقية وبقی عنده مثل ما اعطاهم) دخی سلطان تخت نشین لولاک
جناب سلمان بالک بدلی اولان مال ایچون بیضهٔ ماکیان حجمنده زر خالص العیاری زبان معجز بیانی اوزره اداره
بیوردقدنصکره چهل وقیه زر سرخ خواجهٔ مالک الرقبه یه ادا ایچون سنجیدهٔ میزان ایدوب اعطا ایتدکدن ماعدا
بربدل کتابت مقداری التون علی برکة الله کر بستهٔ ملک سلمان اولدی قصهٔ مذکوره مشهود باصرهٔ حضار اولوب
نمو اعیاندن اولدیغی تحقیق کردهٔ محدثیندر (وفی حدیث حنش) فتح حاء مهمله ونون وشین معجمه ایله (ابن عقیل سقانی
رسول الله صلی الله علیه وسلم شربة من سویق شرب اولها وشربت آخرها فما برحت اجد شبعها اذا جعت وریها)
بکسر الراء (اذا عطشت وبردها اذا ظمئت) برنه علت ظمأ عطش معناسنه در تفننا فی العبارة ذکر اولندی خبر حنش
رضی الله عنهده صدور یافته درکه بیورر حضرت صاحب الحوض والکوثر بکا اردجودن معموله بردفعه شربت
اسقا بیوردیلر اولا کندیلری نوش ایدوب بعد مابن نوش ایلدم پس ازین وقت کرسنکیده اول شربتک شبعی وحالة
تشنکیده سردیٔ شکم وزمان حرارتده انک برودتی بندن منفک اولمدی دیو بیوردقلرین قاسم ابن ثابت
دلائلده مسوربن مخرمه رضی الله عنهدن مناولهٔ جام ابر بزروایت اولور (واعطی قتادة بن النعمان) ابو عمر الصحابی
رضی الله عنه سنهٔ ثلاث وعشرین فتادهٔ مغالک لحد اولدی (وصلی معه العشاء) وقد صلی مع رسول الله صلی الله علیه
وسلم تقدیرنده جملهٔ حالیه در (فی لیلة مظلمة مطیرة) ای ذات ظلمة والسحاب المطبق بالمطر وه ومتعلق باعطی
(عرجونا) ضم عین مهمله وسکون راء وضم جیم ایله علی وزن عنقود بی برلک وبار غصن یابس (وقال انطلق به فانه سیضیء
لک من بین یدیک عشرا ومن خلفک عشرا فاذا دخلت بیتک فستری سوادا فاضربه حتی یخرج فانه الشیطان فانطلق
فاضاء له العرجون حتی دخل بیته ووجد السواد فضربه حتی خرج) حضرت امام الانبیا صلی الله علیه وسلم ایله قتاده
رضی الله عنه اداء صلاة عشا بیوردقلری شب دیجور مطیره ده دست قتاده یه شاخ خشک خرمادن بردسته چوب
اعطا بیوروب بو عرجونله صوب منزله روانه اول پیش وپسکده اون کز محل سکا ضیا بخش اولور چون خانه که داخل
اولورسن برهیکل سیاهه دوچار اولوب تنفذ هیئتنده برشکل کریه المنظر مشاهده ایدرسن بونکله اول جثهٔ سیاهه
ضرب ایله کیم خانه دن بدر اوله زیرا اول سواد مرئی دیو رجیمدر دیو تنبیه بیوردیلر وقتا قتاده روبراه خانه اولدی
اول دسته چوب امام وخلفندن اون ذراع محل اضائه ودرون منزله قدم نهاده اولدقده برهیکل زشت کوروب
خانه بیرون اید نجه ضربه لی اصوله آهنک ایلدکاری روایة بالمعنی اولان خبر ابی سعید رضی الله عنه طریقندن
تخریج کردهٔ امام احمد علیه الرحمه در (ومنها) قلب اعیانده صدور یافته کرامات باهرهٔ حضرتندندر (دفعه لعکاشة)
ضم عین وتخفیف کاف ویا تشدید له عنکبوتدن منقول علمدر ودفع ازاحة الشیء بالید لکن عطا وتسلیه اطلاق
اولنور (جذل) جیم مکسوره وذال معجمه ساکنه ولام ایله ویجوز فتح عود غلیظ (حطب) شاخ خشک (وقال
اضرب به حین انکسر سیفه یوم بدر فعاد فی یده سیفا صارما) عاد یعنی صار (طویل القامة ابیض شدید المتن
فقاتل به ثم لم یزل عنده یشهد به المواقف الی ان استشهد فی قتال اهل الردة وکان هذا السیف یقال له العون)
والحاصل روز مشرک سوز بدرده عکاشه بن محصن الاسدی رضی الله عنه کوشش دشمن شکن ایدرکن شمشیر آتش
باری شکست اولدیغی حین سید ستوده صفات علیه افضل التحیات ید مؤیدنه برهیزم بزرک الوب دست عکاشه یه
ویردی وبونکله عزیمت دست برد دشمنان ایله دوام ایتدکده عکاشه اول هیزمی قبضهٔ اهتمامه الدقده بالاقد
سفیدرنک برشمشیر برندهٔ سرتیز اولوب ملحمهٔ بدرده نسیم ظفر پرچم طراز توغ اسلامیان اولنجه انکله مقاتله
ایلدی وعکاشه جمیع مشاهد وملاحم نبویه ده مظفرانه نبرد عدو فرسای ایلدکلرنده اول سیف صارم حمایل
وار کردن عکاشه ده بند اولمشیدی تا زمان خلافة صدیق اعظمده اهل رده وقعه سنده سرکران صهبای شهادت
اولنجه کربستهٔ ملازمت ایدی وصدر اولده الات حرب وخیوله نام نهاد اولمق آیین عرب اولمغین بو صمصام زهر ابدار
دخی عون اسمیله نامدار اولدی (ومنها دفعه) مصدر مرفوع مبتدأ وخبر مقدر من کراماته ویا سابقه معطوفدر
(لعبد الرحمن بن جحش یوم احد وقد ذهب سیفه) جملهٔ حالیه ویا معترضه (فاعطاه عسیب نخل) قیل جریدة النخل
(فرجع فی یده) بمعنی الصیرورة (سیفا) مفعول رجع اول کنجینهٔ عرفان علیه السلامدن جلوه کر منصهٔ ظهور اولان
معجزهٔ اعطاء شمشیر خارقة العاداتندندر که اول حضرت عمه زاده لری عبد الرحمانه ملحمهٔ احدده تیغ سرتیزی شکست
اولدقده قضیب خرما اعطا بیورمشلر یدر که قضیب قبضهٔ اقتدار مشار الیه کلدکده برسیف قاضب سرتیز اولمغین

استبعاده ابن عبد البر استیفای خبر بیورمشلردر قصص اعجاز مذکوره عصای موسی وید بیضا معجزه سندن معظم
اولدیغی خفی دکلدر که معجزهٔ عصا بعد موت موسی علیه السلام عدم بقا ایله شهرتیاب ومعجزهٔ سیف مسلول
عرجون وعسیب عدم فنا ایله اشتهار یافته در حتی ابن جحش رضی الله عنهک عسیب نخلدن منقلب اولان شمشیری
الی الوفات میان بستهٔ تمکین تملکی اولدقدنصکره بغای ترکی نام کسنه ایکیوز دیناره خریدار اولدیغی ابن سید الناس
الیعمری سیر تنده بیان بیورمشلردر (ومنه برکته فی درور) دال مهمله ورا ایله شیر وخیر ومنافع معنالرینه
ومنه لله دره (الشیاه الحوائل) جمع حائل مطلقا قصر قیون (باللبن الکثیر) ایضاحا وتأکیدا ذکر اولندی وبادرور
مجازمرسل قبیلندن علی طریق التجرید خروج مراد اولنمش اوله یعنی عدیمة اللبن اولان کوسفندلردن درور شیر
جملهٔ انواع کرامات حضرتندندر (کقصة شاة ام معبد) معتبرات کتب سیر حاویه اولدیغی اوزره حضرت قافله سالار
طریق توفیقله ابو بکر صدیق هجرت آسرای مدینه یه شد رحال ومنزل قدید قدوم جان عالم ایله حیات تازه بولوب خط
رحل خانهٔ عاتکه بنت الخزاعیه رضی الله عنها اولدقده اول ضعیفه فرش بساط مهمانداری لوازمنی اقامه اثناسنده
سرور معجزه پرور برکوسفند زبون کوروب مسیز باتدن اجازت برله آیاقوشتدن استفاضهٔ شیر اولنسه دید کده ام
معبد جواب اداء اولوب انک مجاری وجودندن جریان خون زائل نه اینکه پستاندن در صافی فائض اوله دیدی
اول حضرت کوسفندی مشمول طرف عنایت بیوروب درحال حضور عزته کلدی دست معجز پیوستیله ظهر شاتی
مس ایدوب وجود خشکی رطوبت پذیر صحت وفوارهٔ مشک پستاندن شیر فوران ایلیوب حضار خیمه شیره سیر
اولدقلرندن ماعدا اوانیٔ ام معبد در صافله مالی اولدی برکهٔ مس حضرتله اول غنم اکتساب طراءت تن وعافیت بدن
ایلیوب نیجه سال جرندهٔ علفزار حیات اولدیغی قصه سی اسا (واعنز) جمع عنز (معاویة بن ثور) بن عبادة البکا
معاویه پیرسال خورده اولوب فرزندی بشر ایله بارکاه رسالت دستکاهه رومال ایدوب یا رسول الله بشره بشره
مسح ید کله تبریک بیورلک دیو استعطاف ایلدی اول حضرت دخی دعا وتبریک بیوروب یدی رأس عنز اعطا
بیوردی اول ساله بنی بکایه جند غلا مستولی اولمغین قبیلهٔ مرقومه ذات ضجیع وبکا اولمشلر یدی بعد اعطاء
الاعنز برکة ونمو ایله خوشحال اولدیلر وفی ذلک یقول بشر رضی الله عنه ٭ وانا الذی مسح الرسول برأسه ٭
ودعا له بالخیر والبرکات (وشاة انس وغنم حلیمة مرضعته) برله حلیمه دن بدل اولور (وشارفها) برله غنمه معطوفدر
وشارف ناقهٔ مسنه معناسنه ابو یعلی وطبرانی نقل بدیع الشکل روایتلری اوزره دایهٔ دولت مایه یعنی حلیمهٔ سعدیه
جانب حرم اللهه شرفها الله شوهر یله عطف عنان ایلدکلرنده برناقهٔ فرتوتله دنباله رو قافله اولهرق زنان کار
وانیاندن نیجه زمانصکره داخل مکه اولوب اول نازپروردهٔ ساط سیادت علیه التحیه ارضاعنه نامزد وعزم ره قبیلهٔ
بنی سعد اولدقده ناقهٔ ضعیفه برکهٔ رکوب حضرتله سبک سیر اولوب حافلهٔ در اولدی ورمهٔ بنی سعد اصابهٔ قحط وقلهٔ
کیاه ایله حرعالرندن کرسنه وعجاف وجافة الضروع رجعت ایدرلر ایکن کوسفندان حلیمه چرا کاهنده درورا بالله
واصل خرکاه اولورلردی (وشاة عبد الله بن مسعود وکانت لم ینز) فتح تحتیه وسکون نون وضم زا ایله بهایم وسباعدن
ذکورک اناث اوزرینه علویدر (علیها الفحل) یعنی الذکر کوسفند نرقرین اولمش شاة ایدی قید مذکور ایله تقیید
نفی لازم بعیدایله عدم لبن مفهومنده مبالغه قصد اولنمشدر برادرلبن درجهٔ ثانیه ده حصول پذیر اولور حاصل
سخن جناب عبد الله رضی عنه الاله عالم صباده ابن ابی معیطک رمهٔ کوسفندی رعینه مشغول ایکن فخر عالم
صلی الله علیه وسلم صدیق اعظمله چرا کاهدن کذران ایدوب عبد الله ابن مسعوددن برمقدار شیر طلب ایتدکلرنده نعم
ولکن امانتدر دیو بیان حال واعتذار ایلدی سلطان رسل شکر ریز کفتار اولوب کوسفند نرقرین اولمش شاة
احضارینه امر ایتدکده عبد الله دخی دوساله برکوسفندی حضرتنه اماده ایدوب دست کرم پیوستیله ضرع غنمی مسح
ودعا بیوروب دست صدیقده اولان صحفه پرشیر اولوب اولا ابو بکرک شربنه اشارت بیوردیلر قصهٔ پر حصه
مشاهده سی باعث اسلام بن مسعود اولان معجزهٔ باهره اولدیغن امام بیهقی قندر یز روایت اولور (وشاة المقداد)
بجر الشاة مقداد بن عمرو بن عبد یغوث الصحابی رضی الله عنه (ومن ذلک تزویده اصحابه سقاء ماء) تزوید معنای
اعطایی متضمن اولمغین سقا لفظی منصوبدر یاخود تزوید تسمعی جائز اولمغله سقاء فیه ماء تقدیری ما بعدندن
مشاهده در (بعدان اوکاه) وکاء قربه ربط اولنان شیء تزویده یه متعلق اولور (ودعا فیه فلما حضرتهم الصلاة نزلوا
فحلوه فاذا هو لبن طیب) یعنی بر مشک ابی دهاننی بندوا که دعا ایلدکلرندنصکره اصحاب باصفایه زاد وزواده اعطاسی
بادرة البرکاتندندرکه وقتا وقت نماز دخول ایدوب نزول ایتدیلر آب مشک شایان وضوء اولمغین حل وکاء ایلدکلرنده
معاینه ایتدیلر که اول آب مشک شیر صافدر (وزبده فی فمه) ودهن قربه ده قیمغی مشاهده در (من روایة حماد بن سلمة)

خبر بر عبر رجال اللهدن ابو سلمه قدس سره جنابلرندن مروی وامام مسلم وعلماء مغاربه مومی الیهك شانی تجیل
وروایتن تجلیل بیورمشلردر (ومسح علی رأس عمیر بن سعد وبرك) بالتشدید ثبات وهو ابن ثمانین ابن اطلاق
مجازدر مثلا دهره اب وام کنایه اولندیغی کبی وکما یقال اللیالی حبالی (فما شاب) یعنی ابو کبشة الانصاری رضی الله
عنهك سر دولتمندنی دست شریفیله مسح وصحت وعافیتله دعا بیوردیلر عمیر خوش نهاد سلم عمرك هشتاد پایه سنه قدم
نهاد اولدقده روح قدسیلری عارج معارج جنان اولدی هنوز طرف هرم ایلا که شیب عارض اولمدی (وروی)
بنای مجهول الله (مثل هذه القصص) مثل نائب فاعلی وقصص جمع قصه (عن غیر واحد) نفی وحدت کثرتدن
عبارتدر حکایات مذکوره مانندی جم غفیردن مروی ومنقول ومرئیدر (منهم السائب بن یزید) ابن سعید بن ثمامة
ابن الاسود (ومدلوك) فتح میم وسکون دال مهمله وضم لامله ابو سفیان الفزاری ومانند ایشان اصحاب ذیشانك
رأس شریفه لرین مسحله سر افتخارلرین عرشله همسر بیوروب دست برده شیب وهرم اولمدیلر (وکان یوجد لعتبة
ابن فرقد) ابو عبد الله السلمی الصحابی والی موصل اولوب کوفه ده ساکن ایدی (طیب) یوجد فعلنه نائب فاعلیدر
(یغلب طیب نسائه) اصل معنای غلبه قهر واستیلادر امازیاده وتقویت معناسنه مستعاردر کاورد غلبت رحمتی
غضبی (لان رسول الله صلی الله علیه وسلم مسح بیده علی بطنه وظهره) یغلب قوله تعلیلدر بیهقی وطبرانی عطرسای
روایت اولورلر که ابو عبد الله السلمی رضی الله عنه وجودنده بر رایحهٔ فایحه شامه سی پیدا ایدیکه انواع معطرات
حلالندن فزونتر ایدی زیرا سلطان سریر لولاك کف یم کفایتی برله شکم ودوش عتبه یی مسح وعطر شاهی لعاب
مستطابیله تدلیك ایلدی پس ازان بوی دل آرای رشك فرمای عنبرسارا اولدی (وسلت الدم عن وجه عائذ بن عمرو)
من سلت القصعة اذا امر اصابعه لتنظف وعائذ عین مهمله وذال معجمه ایله اسم فاعلدر اصحاب شجره دن ابن عمرو
ابن هلال المزنی الصحابی رضی الله عنه (وکان جرح یوم حنین) طائف ایله مکهٔ مکرمه میانه سنده هوازنله وقوعیافته
اولان غزای غرادر هلال اوغلی حنین اول جای فرحفزایه نزول ایتمکله حنین تسمیه اولندی وضمیر کان عائذه
راجع وجمله حالیه در (ودعا له فکانت له غرة) بالطول والعرض بشره ده نمودار اولان بیاض منتشره ومستنیره در
(کغرة الفرس) یعنی روز حنینده عائذ رضی الله عنه زخمدار اولمشیدی حضرت سلطان عالم صلی الله علیه وسلم
انکشت معجز نمالریله روی عائذده اولان دمی تنظیف وازاله برله مسح بیوروب صحت وسلامتنه دعا ایلدی جبیننده
پیشانی فرسده واقع غرهٔ بیضای صباح الخیرا سا غرهٔ نورانیه هویدا اولدی (ومسح علی رأس قیس بن زید الجذامی)
جذام علی وزن غراب وقیس سید قبیلهٔ بنی جذام اولان صحابی عالیجنابدر (ودعا له فهلك) موت معناسنه وکاهی
عارضهٔ علهٔ موته تخصیص قیلنور اما معنای وضعی دکلدر (وهو ابن مائة سنة ورأسه ابیض وموضع کف النبی صلی
الله علیه وسلم وما مرت علیه یده اسود) ودخی قیسك سر سعادتمندی اوزره یدمؤیدین امرار بیوروب بقای صحتنه
لب جنان دعا اولمشلر ایدی عمر عزیز قیس حرف اول اسمی عددك سر نمون اولدقده سر نهادهٔ بالین لحد اولوب شعرات
رأسی بیضا وهمان دست معجز نمای حضرت مرور ومس ایتدیکی محل سر موآغارمیوب سیاه قالمشیدی (وکان
یدعی الاغر) نور معجزه لمعاتندن قیسه آغرایله تلقیب اولندیغی روایتکردهٔ ابن الکلبیدر (وروی) بناء مجهول الله
(مثل هذه الحکایة لعمرو بن ثعلبة الجهنی) بن عدی بن مالك الزهریدر (ومسح علی وجه آخر) مراد حذیمة
ابن سواد ویا طلحة بن ام سلیم خوش نهاد اوله (فما زال علی وجهه نور) آثار معجزانوار نبویه ایله روی پرنوری نور علی
نور اولدن زائل اولمدی (ومسح وجه قتادة بن ملحان) کسر میمله صرف ومنعی جائزدر (وکان لوجهه بریق حتی
کان ینظر) بناء مجهول الله (فی وجهه کما ینظر فی المرآة) اسم آلت صفوة بشره ده مبالغه قصد اولنمشدر حقیقی
دکلدر یعنی قتاده نك وجه وجبهنه امرار ایدا یتمکله بشره سنده لمعان وصفا نمودار اولدی تا کیم اقتباس انوار له
سجنجل مجلا یه نکران اولندیغی وجه اوزره چهرهٔ براقنه نکاه اولنوردی (ووضع یده علی رأس حنظلة بن حذیم)
کسر حاء مهمله وسکون ذال معجمه وفتح مثناة تحتیه ایله پدر وپسر اصحاب خیر البشردندر (وبرك علیه) بتشدید الراء
(فکان یؤتی بالرجل) بصیغة المجهول ای یاتیه الناس والتعریف للعهد الذهنی المساوی للنکرة (قد ورم وجهه)
جملهٔ حالیه (والشاة) جرله معزوضأنه شامله در (قد ورم ضرعها) پستان معناسنه انسانده ثدی وحیوانده ضرع
اطلاق اولنور (فیضع علی موضع کف النبی صلی الله علیه وسلم فیذهب الورم) یعنی رأس حنظله رضی الله عنه
اوزره دست سعادتلرین نهاده ایلدی پس ازان چهره سنده ورمی نمایان کسه وپستاننده یاره ووردی عیان ضأن
ومعز حضور حنظله یه احضار اولنوردی وجه انسان وضرع حیوان محل کف کریم حضرتنه نهاده ایدردی
در حال ورم زائل اولوب بر تام حصولی رونما اولوردی رواه البیهقی (ونضح فی وجه زینب بنت ام سلمة) نضح من باب

ضرب رش ماء معناسنه وزینب اسم شجر معروفدن منقوله علمدر که ربیبهٔ حضرت سید المرسلین صلی الله علیه وسلم
ودختر ام المؤمنین ام سلمة رضی الله عنهما دیار حبشه ده تولد ایدوب بره اسمیله مسماة ایکن حضرت والد معنویلری
زینب تسمیه بیورمشلردی عقل وجمال وعلم وکمالده فریدة الزمان ایدی (نضحة) ای رشة (من ما فما کان یعرف
فی وجه امرأة من الجمال ما بها) ابن عبد البر استیعابده غالیه سای نوعروس خبر اولورکه حضرت سید البشر صلی الله
علیه وسلم غسلی حالنده ربیبهٔ محترمه مغسله قریب اولمغین چهرهٔ زینبه قطره پاش ملاطفه اولمشلر ایدی برکهٔ رش
ماء ایله حسن وآن زینب مزداد اولوب اندە اولان جمال خداداد بر مرأه حسنیده مشاهد دکل ایدی کبیرة السن
اولدیغی حالده بینه ماء شباب روی دلاراسنده نمایان ایدی (ومسح علی رأس صبی به عاهة) ای أفة ومرض (فبرا)
بزنه ضرب (واستوی شعره) فتح وسکون عینله سری بی مو بر کودك اقرع باشنه مسح بیوروب برکه مسله عاهه زائله
وموی سری دمیده وپرداخته اولدی خبر مذکوری سیوطی مناهل الصفاده شانه زن تخریج اولدیغی خارش
نکن سر صحتدر دیمشلر (ومثله روی فی خبر المهلب بن قبالة) فتح قاف وموحده ولام مخففه ایله بعض نسخ شفاده زیاده در
(ومسح علی غیر واحد من الصبیان المرضی) جمع مریض (والمجانین) صبیان اوزره معطوفدر (فبرأوا) فتح
وکسر را ایله یعنی کودکان بیمار ومجانیندن جمع کثیر اوزره مسح ید شریفه ایله شفا وافاقت یاب اولدقلری شهرتیابدر
قصص مذکوره ابراء مرضی وذوی العاهات فصلنه اندراجی جسبان واکثر فصول مصنف متداخله دردبو شارح
ابن اقبرس حرف انداز اولمغین فصل ابراء مرضی اصل معجزاته داله حکایات پرنکاتی محتوی وبو فصله منسلکه
اولان قصص کراماتی منطوی به درولکل وجهة لمن تدبر مقاصد المصنف رحمه الله ایله جواب ویریلور (واتاه رجل به
ادرة) ضم همزه وسکون دال وراء وها ایله یا خود فتح همزه او بفتحتین انتفاخ خصیتین ویا فتق احد الجانبین
(فامره ان ینضحها) بفتح الضاد المعجمة وکسرها (بماء من عین مج فیها) ضمیر فعل حضرتنه وفیها عینه راجعدر
(ففعل فبرأ) یعنی دانای عالم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه مرض فتقه مبتلا بر درد مند بادکندرو مال ایلدی
لعاب پاکی انداخته بیوردقلری اب چشمه دن فتق اوزره رش ایتمکه امر ایلدی برموجب امر عالی عمل ودر حال
رتق مقرر اولدی رجل مذکور بقول طبری مهاب بن یزید بن عدی الطائیدر (وعن طاوس) اجل تابعیندن
ذکوان بن کیسان ابو عبد الرحمن الیمانیدر چله کش تکیه گاه زهد وتقوی اولمغین قرق کره حج بیت الله الحرام
وچهل سال وضوء عتمه ایله صلاة صبحی ادا ایدن مرتاضان انامدندر یوز بش تاریخنده مکهٔ مکرمه ده روح
قدسیلری جولان وسوی جنانه خرامان ایلدی (لم یؤت) بناء مجهول الله (النبی صلی الله علیه وسلم باحد به مس)
جنوندن کنایه در (فصك) صاد مهمله وکاف مشدده ایله مطلقا ضرب (فی صدره الا ذهب المس) یعنی حضور
حضرتنه بر فرد کتورلمزدیکه انده عارضهٔ جنون اوله واول حضرت سینه عایله ضرب ید بیوره الا جنون زائل اولوب
افاقت بولوردی (والمس الجنون) کرچه مس ولمس معناده متقاربلردر اما جنوندن کنایه اولدیغی ایه کالذی یتخبطه
الشیطان من المس کریمه سندن مفهومدر وخبر مذکور موقوف علی طاوس رحمة الله علیهدر (ومج فی دلو من بئر
ثم صب فیها ففاح منها ریح المسك) بوی فاح مدە ریح رایحه معناسنه در ومشبه به مسك اولدیغی شهرتنه بناءدر
والامسك ازفردن اتم واطیب اولدیغی جای اشتباه دکلدر یعنی دهان شکربارلرندن لعاب قندناب دلوه انداخته ایدوب
ماء دلوی چاهه رش ایتدکده اول بئر مبارکدن مسکدن اعلی بوی دلاویز نمایان ایلدی رواه احمد عن وائل بن حجر
رضی الله عنهما (واخذ قبضة) فتح وضم قافله ملا کف (من تراب یوم حنین ورمی بها) ای بترابها (فی وجوه الکفار
وقال شاهت الوجوه) جملهٔ دعائیه قبحها الله معناسنه بوکلام جامع الکلم ایله کویا اولان قائل انا افصح العرب
صلی الله علیه وسلمدر (فانصرفوا) ای انهزموا (یمسحون القذا) بفتح القاف والذال المعجمة والف مقصوره صفهای
چشمی تکدر ایدن غبار وکاه امثالی شیئدر (عن اعینهم) امام مسلم رحمه الله سلمة بن الاکوع طریقندن علم افراز
روایتدر که غزای حنینده سلطان سپه کش اسلام علیه صلوات الله العلام زمیندن بر قبضه تراب الوب وجوه
کفاره انداخته ایلدی وشاهت الوجوه دعاء علیهی کویا اولدیغی حالده قرارلری فراره مبدل اولوب دیده
لرندن ازاحهٔ قذا ایده رك منهزمین ومدبرین اولدیلر حقا که صنع ملك قدیر ایله قذاء یسیر تکدیر عیون جم غفیر
قیلدیغی معجزهٔ باهره وکرامة زاهره لرندندر (وشکا الیه ابو هریرة النسیان) کسر نونله مصدر وضد الحفظ (فامره
ببسط ثوبه وغرف بیده فیه) ضمیر ثوبه راجعدر (ثم امره بضمه ففعل فما نسی شیأ بعد) مبنی علی الضم ابو هریره رضی
الله عنه اول حضرته نسیاندن شکایت ایلدکده رداسن زمینه فرشله امر ایدوب دست معجز نمالرین کویا برشیئه
طالدیروب قبای ابو هریره یه نهاده ایلدی بعده اثوبی جسدنه ضم ایله فرمان بیوردقده ابو هریره فرمانبر اولوب

بعد ماصنع حضرت اكه محض بركة اولمغين هركوشزدى اولان آيات واحاديثى درخاطرايليوب فراموش قيلمدى
يوندنصكره فما كان احدا حفظ منى لحديث رسول الله صلى الله عليه وسلم الا ابن عمر كفتاريله تحديثا للنعمة
مباهات بيورردى زيرا عبدالله بن عمر رضى الله عنهما تقدم اسلام وكتابت احاديث سيد الانام ايله سبق فضل ايدوب
كثير الحفظ والرواية اولمشيدى همان ابوهريره دن درت سنه مقدم خدمت وشرف صحبتيله شرفياب اولمشلريدى
حضرت داناى جهان صلى الله عليه وسلم جنابندن غرفه شمائل سرنثر بسته ظهورى معانئ معقوله يى امور
محسوسه منزلنه تنزيل وحفظ عند حضرة العليه شئ مغترف مثابه سنده اولوب رداء ابوهريره يى اغتراف ايله ملان وبدننه
ضم ايله احاطه وظاهرندن باطننه سرايت كونه معامله ظهورى اول حضرتك عالم شهادتده تصرفى ذات كريمنه
تفويض قيلنديغى كبى عالم شهادتك غيريده تصرفى دخى ذات جليلنه مفوض اولديغن اشعار اولور امابونك امثالى
حقايق دقايقنه وقوف كشفه موقوف اولديغى اولى النهايه روشندر (ومايروى عنه فى هذا كثير) ذهاب نسيانله
اول حضرتدن روايت اولنان ادعيه واخبار طريقى بسياردر (وضرب صدر جرير بن عبدالله البجلى) بومحلدن الى
آخر الفصل زيادة على الاصل اولديغى منقولدر امدى صدر جاى امن وهراس ومحل قلب اولمغين ضرب صدره
تخصيص بيورلدى (ودعاله وكان ذكرله انه لايثبت على الخيل فصار) الفاء فصيحة (من افرس العرب واثبتهم فى ظهر
الدابة) يعنى تبركا سينهٔ جريره دست كرم پيوستيله ضرب ودعا بيورديلر پر اجرير مجلس حضرتده عدم فروسيتله
ظهر فرسده قرارداده اولمديغى يادا ولنمشيدى حقنده دعاى حضرت شرفيافتهٔ صدور بولغين شجاعت وفروسيت
روزى قيلنوب يكه سوار ميدان دليران عرب اولدى (ومسح رأس عبدالرحمن بن زيد بن الخطاب وهو صغير وكان
دميما) بالدال المهمله (ودعاله بالبركة ففرع) فاوراوعين مهمله ايله اى زاد وفاق (الناس طولا وتماما) يعنى عبد
الرحمن رضى عنه المنان سرعزتمندنى مسح ايلديكه مشاراليه كوتاه قد وحقير ايدى زياده وتمامئ خلقتله دعا
بيوروب بالاقد وكامل خلقتله ابناى جنسنه خلقا وخلقا فائق وبارع اولدى

فصل

(ومن ذلك ما اطلع عليه) ياباب افعالدن مبنى للمجهول ويا باب افتعالدن معلومدر (من الغيوب) غين معجمه ايله على
غير القياس جمع غيب بمعنى استتر عن العين دخى هرغائب عن الحاسه ده مستعملدر (ومايكون) فى المستقبل عطف
الخاص على العام اعتباريله غيوب اوزره معطوفدر يعنى هرامر پنهان وماسيأتى اوزره اطلاع يافته اولديغى خصيصهٔ
شريفه وخصايص لطيفهٔ سيد الكونين صلى الله عليه وسلمدندر (والاحاديث فى هذا الباب بحر لايدرك قعره
ولاينزف غمره) اطلاع على الغيب خصوصنده ورود يافته اولان اخبار وآثار بر بحر بى پاياندركه غايت ونهايتى درك
اولنمز وآب بسيار وفروانى نزح اولنمز (وهذه المعجزة من جملة معجزاته المعلومة على القطع الواصل الينا خبرها على
التواتر لكثرة رواتها واتفاق معانيها على الاطلاع على الغيب) يعنى اول حضرتك اسرار نهانى يه واقف اولديغى جملهٔ
معجزاتندن شماريده دركه انكارى محال وترددده مجال ناياب اولمق وجهى اوزره معلومه ومغيباته انك مطلع بيورلمسى
معجزه سنك اتفاق معانى ورواويان اخباردن كثرتيله نهج شهرتله جارى اولوب خبرى بزه واصل اولمشدر امدى
اطلاع على الغيب آيات قرآنيه دن لايعلم الغيب الا الله ولوكنت اعلم الغيب لاستكثرت من الخير كريمه لرى امثالى
صدده منافى دكلدر زيرا منفى اولان من غير واسطة غيبه علم واطلاعدر والا اعلام والهام حضرت بارى جل شانه ايله
اطلاع امر متحققدر چون قلوب ارباب حقايق ومعانى پرتو انوار الهى يه مقابل مرآة مجلى اولوب حدوث وسائر
نقص وشكوكدن مبرا ومنزه جمال شواهد لاريب غيب هرآينه اول آينه ده جلوه كر ظهور اولمده درو اتقوا
فراسة المؤمن بومعنا شونتدن اولور وولى كامل وواصل سر بجيب مراقبه اولوب نفس فاضله سى عالم ملكوته كه
مزدحم كائنات عالم شهادتدر تعلق واتصال الله عقل فعالدن تلقف روحانى ايله اخبار علويه وكسب اسرار ملكوتيه
واطلاعات حوادث دنيويه يه تحصيل ايدوب بوطريقله دخى مستفيض خباياى غيوب اولدقلرى احاد اولياى
امتدن مستفاد ايكن فكيف خاتم الرساله صلى الله عليه وسلم حضرتلرندن كما اعلمه الله بالغيب الغيب متصور اولميه
(حدثنا الامام ابوبكر محمد بن الوليد الفهرى اجازة وقراءه على غيره) مصنف عليه الرحمه نك طرق متعدده
وقويه دن روايتنه اشارتدر (قال ابوبكر حدثنا ابوعلى التسترى) سين مهمله ايله بلد معروف واعمالى ملحوظندر
(حدثنا ابوعمر الهاشمى) قاسم بن جعفر بن عبد الواحد (حدثنا اللؤلؤى حدثنا ابوداود) صاحب السنن
(حدثنا عثمان ابن ابى شيبة) ابوالحسن الكوفى الحافظ (حدثنا جرير) ابن عبدالحميد الضبى (عن الاعمش)
سليمان بن مهران (عن ابى وائل) صاحب سر رسول الله صلى الله عليه وسلم اولان حذيفة بن اليمان رضى

الله عنه وقدس سره سنه ست وثلاثين ده وبراه عليين اولديلر (قال قام فينا رسول الله صلى الله عليه وسلم) ضمير فينا ايله
اصحاب مراد اولنور وظرفيت مجازى وقيامله تعبير خطبه دن معبردركه حال قيامله قائمه در (مقاما) بفتح الميم مكان
ويامصدر ميمى ايله مفعول مطلقدر (فماترك شيأ يكون) صفة الشئ (فى مقامه ذلك) وهو من وضع الظاهر موضع
الضمير (الى قيام الساعة الا حدثه) استثناء متصله ويامنقطعه اولور لكن معناسنه (حفظه من حفظه) ضميرك
حديثه ارجاعى سياقدن منفهمدر (ونسيه من نسيه قد علمه اصحابى هؤلاء) مجلس حذيفه ده آماده اولنلر ويااصحاب
حضرت مراد اولنه (وانه) شان (ليكون منه الشئ قد نسيته فاعرفه فاذكره كما يذكر الرجل وجه الرجل
اذا غاب عنه ثم اذا رآه عرفه) يعنى خطيب منبر سيادت عليه السلام والتحية خطبهٔ بليغه پربشارتله برمقامه قيام
بيوروب احوال امتدن كندولردن صكره تا محشر ظهور ايدن وقايعى اول مقامده ترك ايتمدى اكن بالجمله بيان مرس
اولدى اول خبرى يادداش ايدن ايتدى فراموش ايليان ايلمدى بدرستى بواصحاب كزين اول امره تحصيل يقين
ايتديلر شان كلام خبرداده اولدقلرى بعض شئ لطول العهد بحديثه خاطردن كذار ايدوب بعد ذا وجود
فى الاعيان اولدقده تذكر ايدردم تنكيم بركسنه اخرك نظرندن غائب اولوب وجه وسيماسى مغيب عنه نظرنده مخيل
ايكن تفكرا تميوب وقت رؤيتده تعرف ايتديكى كبى اول اخبار مخيله جلوه نماى مشهود اولدقده مرآة خاطرده
جلوه كر اولان معنا رونما اولوردى (ثم قال ما ادرى انسى اصحاب ام تناسوه) حذيفه رضى الله عنه بيورركه
بلم اول خبرى اصحابم جدا اونتديلرمى والاخوفا من الفتن ظاهرا نسيان شكلنى اظهارمى ايتديلر (والله) تأكيدا لما
بعده قسمدر (ماترك رسول الله صلى الله عليه وسلم من قائد) من زائده در (فتنة الى ان تنقضى الدنيا يبلغ من معه)
ضمير قائده عايددر (ثلاثمائة فصاعدا الا قد سماه لنا باسمه واسم ابيه وقبيلته) حذيفه يادقسم ايدوب بيورركه
سردار اصفيا وسردار انبيا عليه التحايا سپهسالار جيش فتن وسر عسكران شرور محن اولنلرى عمران دنيا منتهى
وخرابه منتهى اولنجه ظهورلرين بزه بيان وتوابع ايشاندن اوچيوز وزياده كسانى اسم ورسم وپدر وقبائلى نامليله
تسميه وعيان بيوروب مثلا حجاج وابن زياد واكه مانند تيمور مغرور وچنكيز وهلاكو اساارباب خروجى بالجمله ترك
ايتميوب ذكر ايلدى (وقال ابوذر لقد تركنا رسول الله صلى الله عليه وسلم وما يحرك طائر جناحيه فى السماء الا ذكرنا
منه علما) ابوذر رضى الله عنه بيورركه سرور عالم جانب بقايه نقل رحلت سعادت ايدنجه بين اظهرنا اسرار ماسيأتيدن
اخبارله اصحاب ذوى البصائره خطبه بيوروب جوهواده طيران ايدن مرغانك تحريك بالنه وارنجه معلوماتدن
بزه تذكير وتعليم ايدردى عبارهٔ مذكوره هرشيئك كما هو حقه بياندن كنايه وتارة اجمال وكاهى تفصيل اوزره
عيانه تمثيلدر (وقد خرج اهل الصحيح) شيخين واصحاب سنن ومسانيد (والائمة) حفاظ ثقات اربعه (ما اعلم به اصحابه
صلى الله عليه وسلم مما وعدهم به من الظهور على اعدائه) يعنى اول حضرت دشمنان اوزره ظهور وغلبه ايله اصحاب
كرامنه وعد وبشارت برله اعلام بيورديغى اخبارى ائمه ومحدثين تخريج ايتديلر (وفتح مكة) فتح الفتوحدركه قبل
الوقوع اخباربيوروب حق تعالى خبرين تحقيق ايلدى (وبيت المقدس) قدس شريفك فتح اولنه جغن تميم دارى
رضى عنه البارى جنابنه اعلام قيلوب اراضى مقدسه ده دن اكا اقطاع ارض تميمه سن احسانه نيمه بيوردى
(والشام واليمن والعراق) كليسى فتح مكه اوزره عطفله مجرورلردر وعراق عراقين عرب وعجمه شاملدر (وظهور
الامن حتى تظعن) ظا معجمه وعين مهمله ونونله بمعنى السفر (المرأة من الحيرة) كسر حاء مهمله وسكون مثناة
تحتيه وفتح را ايله كوفه قربنده نام شهر وقيسابوره قريب بلده نك اسميدر (الى مكة لاتخاف الا الله) تا حيره دن
طواف بيت الله الحرام قصد ايدن خاتون اثناى سير وسفرده خدادن غيرى كسه دن هراسان اولمازدى وذكر مرأة
امن وسلامتده مبالغه ايچوندركه برزن ضعيفه سير وسلوكنده امينه اولديغى حالده رجالك امنى اولى بالطريق (وان
المدينة ستغزى) غين وزا ايله غزو وقتال عصر امارت يزيد عنيدده ظهور يافته اولان وقعهٔ حرهٔ مشهوره يه اشارتدر
وياعين ورا مهمله ايله من العرا خراب وخالودن كنايه درو عرا فضاى خالى معناسنه (وفتح خيبر على يد على فى غد
يومه) لب جنبان اعجاز اولدقلرى كونك ارتسى قلاع متينهٔ خيبر حيدر كرار كرم الله وجهه دست خيبر كشاسيله فتح
اولنمه سن اعلام بيورملرى (واعلم اصحابه بما يفتح الله على امته من الدنيا ويؤتون) بناء مجهول (من زهرتها)
كثرة مال وجاه وعز رفاه دنيادن امتنه بخشايش خدا فتوحات مولى اصحابنه اعلام دخى زينهٔ حيات دنيا وطيب
نضارت ونعم مافيهادن امتنه اعطا بيوريلن نعمى افاده بيوردى (وقسمتهم كنوز كسرى) جمع كنز معرب كنج مال
مدفون وياهر نفيس مخزونه اطلاق اولنور بومقامده خزائن واموال مراد اولنور (وقيصر) دراصل مشقوق
معناسنه دركه مادرى وضع حمل ايدركن مرد اولوب شكمى چاك وپسرى زنده اخراج اولنمشيدى اكه علم اولوب

بعدذا هر ملك رومه قيصر تلقيب اولندى وشاهان آل ساسانه كسرى علم جنسدر يعنى قبل الوقوع خزائن ملوك
فارس وروم ايادئ امتده مقسوم اوله جغن اخبارا يليوب خداى جليل وعدنى تصديق وخبرين تحقيق ييوروب
عصر خلفاء راشدينده زير خفادن جلوه كر منصهٔ ظهور اولمشدر (ومايحدث بينهم من الفتن) افتتان معناسنه
مصدر وجمع فتنه در فى الاصل اختبار معناسنه اولوب بعدذا بين الناس وقوعيافته نزاع وحروبه اطلاق اولندى
(والاختلاف) فتونه تقدمى جسبان ايدى (والاهواء) بالمد جمع هوى اطلاق امور باطله يه مخصصدر (وسلوك سبيل
من قبلهم) دخى بين الامة حدوث ايدن اختلاف آرا وكلمه ونزاع ومحاربه واختراعكردهٔ يهود ونصارى اولان بدع
وضلال ومن بعيا آله بيرواولدرين اعلام ايلدى (وافتراقهم على ثلاث وسبعين فرقه) على بيانيه در (الناجية منها
واحدة) وهذه الامة يتمش اوچ فرقه يه سلوكارين اعلامدر كه انلردن بريسى كتاب وسنته تمسك واعتصام
حبل الله ايله نجات بولان طائفهٔ واحده اهل سنه والجماعه در خبر مذكور روايتكردهٔ ابوداود وترمذى وحاكم
اولديغى مناهل الصفاده يادكردهٔ سيوطيدر فرق مذكوره تفصيلى كتب علم اصول الدين وكتاب ملل ونحل حاويه در
(وانهم سيكون لهم انماط) جمع نمط بساط معناسنه (ويغدو احدهم فى حلة) غدو غين معجمه ودال مهمله ايله
اول نهارده سيردر رواحه مقابل اولور (ويروح فى اخرى ويوضع بين يديه صحفة) بزنه قصعة اناء طعام (وترفع
اخرى وتستر بيوتهم) بناء مجهول اله (كما تستر الكعبة) يعنى قريبا انلر ايچون كمال وسعة دنيويه دن ناشى بساط
نفيسه وفرش لطيفه اولوب وقت صباح برحلهٔ فاخره بردوش ورواحده ديكر ثوب نفيسى پوشان اولورلر وپيشكاهنده
اطعمهٔ لذيذه ايله برصحن نهاده قيلنوب ديكرى برداشته اولنور وجمال بيت الله الحرام قباى سيه فام ايله
پوشيده قيلنديغى اسا خانه لرينك جدران وحيطانى انواع اقمشه وسرا پرده ايله تستر اولنور امدى عصراولده جدران
وحيطان ستره وحجاب ايله مستوره وپوشيده دكل ايدى (ثم قال فى آخر الحديث وانتم اليوم) مطلقا زمان حاضر معناسنه
(خير منكم يومئذ) بعدذا حضرت نبى الخم صلى الله عليه وسلم اخر كلامده بيورديلر كه شمديكى حالده سزلك حال
وشانكز احوال آتيه دن احسن واجلدر ردالقوالهم نحن يومئذ خير من اليوم مظنا منهم انهم يصرفون الدنيا
فى طرق العقبى لان ما قل وكفى خير مما كثر والهى خبر مذكورده فقر وصابر غنى شاكردن افضل اولديغنه تنبيه
نبيه باهردر (وانهم اذا مشوا المطيطا) ضم ميم وفتح طاء مهمله ومثناة تحتيه مقصورا وممدودا مصغردر وفتح ميم
وكسر طاء مجوزدر مديد ايله تبختر وخيلا ايله رفتاردر (وخدمتهم بنات فارس والروم) فارس جبل معروفه علم
وبلاده دخى اطلاق اولنور بلاد فارس اهل اسلامه مدارس واهل بدع وشيعه يه مجالس اولمزدن اقدم فرسيلر
مجوسى كافرلر ايدى كفار روم اساسى واسترقاقلرى حلال ومماللرى مسلمينه منال ايدى (ردالله بأسهم بينهم) جواب
اذامشوا وبأس خوف شديد ومراد عداوت ووقوع پرخاشدر يعنى وقتا انلر تبختر واهتزاز ايله رفتار ايدوب دختران
عجم وروم انلره پرستار وخدمتكار اولهلر حاصلى كثرة مال ووفرة جاه واقبال ايله دسترس بولهلر حق سبحانه
وتعالى شدة عداوتلرين كندولر ميانه سنه ردو القا ايليه (وسلط شرارهم على خيارهم) جمع شرشرير معناسنه
عبارهٔ مذكوره رفزدهٔ كلك خفاجى اوزره ماقبلنى تفسير كونه در يعنى اهل شرو شرور واخساخيار امت اوزره
غلبه وتسلطى ونيجه اباطيل اله اندء علو وغلوى فتح فارس وروم دنصكره ابتدا اولنوب دولت امويه دن الى هذا الآن
بديدار اولان حالاتدر ديمشلر زيرا حضرت بارى قلوب اعدايه ايشاع رعب وهراسله پيغمبرنه نصرت وغلبه يارى
قلوب اثر حضرتنه اقتدا ايدن خلفاء امتده اول آياتدن اثر باقى ايدى چون زخرف دنيايه اشتغال وجمع مال وزيب
وزينته دلداده وهوادار اولديلر دل دشمناندن خوف وهراسى نزع وسلب ومهابتلرى ذل وحك ايلدى همان
صار الامر ان غلب مضمونى باقى قالدى (ويقتالهم الترك) ضم تاء فوقيه ايله امهٔ حضرت خليل جليل قنطورا
اولادندن برجيل معروفدر ونسب تركده اختلاف اولنوب بعضيلر اولاد يافث وبعضيلر يأجوج ومأجوج مراد
اولنور ديديلر وعلى كل حال دار وديارلرى اسلامدن دور اولان كفاردن برقوم شومدر كه تاتار ملك رفتارانلردندر
زيرا اهل اسلام اوزره اول كروهدن ظهور ايدن وقايع مشهورهٔ جنكيزيه وهلاكو مدعايه دليل واضحدر (والخزر)
ضم خاء معجمه وزاى ورا ايله كفرهٔ تركدن ويا عجم وتاتاردن وبعضيلر طائفهٔ اتراكدن ديمشلردر جمع اخزر كه تنك چشم
معناسنه وخزر فتحتينله دخى مرويدر وفى رواية الشيخين لاتقوم الساعة حتى تقاتلوا الترك صغار الاعين حمر
الوجوه ذلف الانوف كان وجوههم المجان المطرقة (والروم) عيص بن اسحاق عليهما السلام اولاديله معروف
قومدر زنج وزنجى آسا روم ورومى ديلور واصل مساكن روم جهة شمالدر حاصلى انلر ايله اوله جق جنك وقتاله
اشارتدر (وذهاب كسرى وفارس حتى لا كسرى ولا فارس بعده) اى لا يكون بعده من جنسه وحرف لا معرفه

اوزره دخولى فهم اولنميوب كسرى وفارس منكران اولمرين مشعردر يعنى كسرى نك ذهاب واضمحلالى وقوم
فارسك ارض عراقدن زواللرى يكه جنس كسريدن اندنصكره كسرى وقومندن زمين عراقده وجود ظهورى
ناپيدا اولمه سن اعلامدر (وذهاب قيصر حتى لا قيصر بعده) وملك رومك شامدن ذهابيكه خلافة فاروق اعظمده
شام فتح اولنوب افرنج ونصارى هرقل ايله اول دياردن دور باش قلندقلرينه بشارتدر واخذالسهيلى من هذا
انه لا ولاية للروم على الشام الى يوم القيامة انتهى ثم قيل التقدير ولا مثل كسرى ولا مثل قيصر لانه علم ولا تدخل
عليه لا الا اذا اول بالنكرة (وذكر) دخى مغيباتدن اول حضرت اعلام بيورركه (ان الروم ذات قرون)
جمع قرن عصر واحده اولان جماعتكه برقرن منقرض اوله قرن آخر تخلف ايليه واول قومدن مالك ملك
اوله لر ياخود قرن سيد معناسنه اوله كه برمالك ملك هالك اولدقده اخرانك ملكنه مالك اوله (الى آخر الدهر)
يعنى ديار رومده رومك ملكى ممتد اوله ملك كسرى خلافنه در زيرا كسرى يه نامهٔ شريفلرى ورود ايلدكده
تحبرا نامهٔ مسكى الختامى قلب عاشق كبى چاك ايليوب مزق الله ملكه دعاء عليهنه كسرى مظهر اولدى
اما قيصر روم هرقله دحية الكلبى سفارتيله مكتوب جليل واصل اولدقده بوسش وعزت ايليوب ثبات ملكنه
دعا مقرر اولديغى مواهب اللدنيه ده براعه كذار قسطلانيدر مرويدر كه مغرب زمينده طليطله ممالكى
بردست تصرفنده اولان ملك نصارى يه سلطان مصر قلاون جانبندن شيخ ابن صائغ الحنفى سفارتله فرستاده
قيلنوب بعد الاكرام خزينه سنده زراندود مرصع برصندوق اخراج ايدوب درونده نامهٔ همايون حضرت سيد
الاولين والاخرين صلى الله عليه وسلم رسوله ارائه ودولتلرك دوامى بونامهٔ عنبرين شمامه حفظ واحترامنه منوط
جدمزه فرستاده بيوريلن پيغمبر بكزك نامه سيدر ديو اجلال واكرامله مباهات ايتمشلر والى الآن انلرده
محفوظدر (ويذهاب الامثل فالامثل من الناس) وفى الصحاح فلان امثل بنى فلان اى ادناهم للخير وهؤلاء اماثل
القوم اى خيارهم يعنى اشراف ناسك مرة بعد اخرى كذران ايتمرلريله اعلام ايلدى (وتقارب الزمان) تفاعل من
القرب قصر زمان وسعهٔ عيش دنيويه ومستلذات بهيه ايله ايام وصاله نسبت قصر يله وصلت كنايه اولنديغى معنا
ادبه المامى اولنلرك معلوميدر كه ايام هنيه قصر يله موصوفه اولنديغى شعر ابى تمامدن مستفاد اولور ✻ اعوام
وصل كان ينسى طيبها ✻ ذكر النوى فكانها ايام ✻ حتى بوكه هرشيئدن بركاتك منزوعيتى مراد اولنقدر
حتى زمان وايامدن بيله مرفوعه در وهذا بما ارتضاه النووى وبعضيلر تقارب وقصر زماندن همان قصر اعمار مراد
اولنمشدر ديديلر وبيضاوى شرح مصابيحده انقضاء دول وتسارع انقراضى ملحوظدر ديمشلر وقيل غير ذلك (وقبض
العلم وظهور الفتن والهرج) فتح هاء وسكون راء ايله قتل معناسنه در ودخى علماء عامليننك فوتيله علوم ومعارفك
ناسدن اخذ ونزع اولنمسى وفساد وقتالك ميان خلقده فشو وظهورى ايله اخبار ايلدى (وقال ويل) كلمهٔ تفجع
وتحبدر (للعرب من شر قد اقترب) اى قرب ودنا زمنه شردن مراد فتح سد يأجوج اوله ياخود امر عثمان وعلى رضى
الله عنهما به ايما اوله رواه الشيخان عن ام المؤمنين زينب رضى الله عنهما (وانه زويت) مبنى للمجهول اى جمعت
(له الارض فارى مشارقها ومغاربها) ارى ضم همزه ايله فعل مجهول مشارقها مفعول ثانيدر واواة جمع تعدد
مطالع اعتباريله در يعنى روى زمين بر بساط عظيم انضمامى آسا دور يلوب خاور وباختر اول حضرته ارائه
بيورلدى وجنوب وشمال ذكر اولنمديغى ظاهرا بو امتك معظم امتدادى حكمى شرق وغرب طرفلرينه غالب اولديغندن
اوله (وسيبلغ ملك امته مازوى له منها) من تفصيليه بيانيه ويا تبعيضيه در ضمير تأنيث ارضه ويا مشارقه عائددر
يعنى روى زميندن اول حضرته جمع بيوريلن مقداره امتك حكم وسلطنتلرى رسيده اولور (فكذلك كانت امتدت فى
المشارق والمغارب ما بين ارض الهند) مشارق ومغاربى بيان ويابدلدر (اقصى المشرق) ارض هندى بيان وياخود
بدل اولور (الى بحر طنجة) فتح طاء مهمله وسكون نون وجيم ايله ساحل بحر غربده بلدهٔ مشهوره در (حيث لا عمارة
وراءه) اول حضرته زمين دور يلديكى آسا وقوعبولوب امتك دولتى نهايت اقاليم شرق زمين هنددن درياى مغرب
ساحلنده طنجه يه پيوسته اولديكه دخى ماوراسنده ديار معموره ومسكونه ناياب اولان غاية غربه ممتد اولدى
(وذلك) هذه الامته ممتد اولان ملك (مالم تملكه امة من الامم ولم يمتد فى الجنوب) بضم الجيم اى فى جهته الغربية
اذا توجهت للقبلة (ولا فى الشمال) بكسر اوله وهو الجهة الشرقية (مثل ذلك) امم سالفه دن برفردك زيرران تملك
وتصرفى اولميوب جهة جنوب وشمالده ملك واياديء اسلامه مسخر اولديغى مقدار غيره امتدادى ميسر اولدى
(وقوله) صلى الله عليه وسلم كما رواه مسلم عن سعيد ابن ابى وقاص رضى الله عنه (لا يزال اهل الغرب ظاهرين على
الحق حتى تقوم الساعة) اى على طريق الحق ومنهج الصدق وسبيل الطاعة من الجهاد وتعليم العلوم للعباد بعضيلر

بو خبر جليل ايله غربى شرق اوزرينه تفضيل ايتمشلردر اما حرير تحرير ابن العماد فى كشف الاسرار اوزره لا تزال
طائفة من امتى ظاهرين على الحق حتى يأتى امر الله وهم بالشام حديث جليلندن فان ثبت هذا اللفظ مراد شامدر
وشام غربى مدينه دردیمشلر والحاصل اهل غرب شعايردين واقامه حق اوزره مداومين اولمقدن خالى اولمزلر (ذهب
ابن المدينى) ابو الحسن على بن عبد الله امام اهل الحديث وشيخ البخارى وغيره من اصحاب السنن ومدينهٔ منوره يه
منسوب عالم ربانيدر ومدينهٔ مشرفه ايله بنا كردهٔ منصور اولان مدينه يه نسبتده مدنى ومدينى وبالعكس
اختلافيدر شيخ مشار اليه ايكيوز اوتوزده عالم بقايه توجه بيوردى (الى انهم العرب) مطلقا (لانهم المختصون
بالسقى بالغرب) فتح غين معجمه وسكون را ايله (وهى الدلو) تذكير وتأنيث سماعايعنى حديث شريفده اهل غرب ايله مراد
مطلقا عربدر كه دلو علمياه سقيه اختصاص وساترلرندن ممتازلردرديدى (وغيره يذهب الى انهم اهل المغرب) غير
ابن المدينى ميله مغرب زمينه منسوب طائفه اولاسنه ذاهب اولور (وقد ورد المغرب) تفسير ثانى يى حزيد بعض
رواياتده لفظ مغرب ايله بيدر (كذا فى الحديث بمعناه) ولولا هذا لم يفسره بغيره (وفى حديث آخر من رواية ابى امامة)
وهى اليه رضى الله عنه طريقندن روايتكردهٔ طبرانى اولان خبرده بيورديلر كه (لا تزال طائفة من امتى ظاهرين
على الحق قاهرين لعدوهم حتى يأتيهم امر الله وهم كذلك) جملهٔ حاليه يعنى امتمدن بر كروه والاشكوه جهاد فى سبيل
الله واعلاء كلمة الله ده عزوعلادشمنانى اوزرلرينه غالبين وتا بقيام الساعه قاهرين اولمقدن خالى اولمزلر بو حال اوزره
دائم وقائملردر (قيل يا رسول الله واين هم قال ببيت المقدس) بالاضافه مرجع وزننده اسم مكان وياخود المقدس مصدر
ميمى وضم ميم وفتح قاف وتشديد دال الله من التقديس اسم مفعول واكسر دال مشدده ايله اسم فاعل وطائفهٔ
مذكوره دن ظاهرا اولان ولاة وامراو حكامدر وبعضيلر فقهاو محدثيندر ديديلر وكل محتمل والتعميم اولى كما لا يخفى
اصحاب كرام حضرت سيد الانام عليه الصلاة والسلام برسان سيام اولوب يا رسول الله اول طائفهٔ عليه نه محلده
وقنغى دياره قرار يافته درلر ديدكلرنده قدس شريفده ساكنلردر بيوردى وبين الروايات عدم منافات باهردر كه
مغربدن مراد جهة غربى مدينه دن اقصاى بلاد غربه وارنجه شامل اولوب قدس وشام داخل سيام اولور (واخبر
بملك بنى اميه) ابن عبد شمسكه بنومروان بن الحكم دست تطاول وتغلبلرى بوامة مرحومه اوزره طائل اولمه سن
اخبار بيورديغى حسن بن على رضى الله عنهما دن ترمذى وحاكم فتح كنجينهٔ اسرار روايت اولورلر (وولاية معاوية
ابن ابى سفيان بن حرب بنو اميه ملك ايله ومعاويه ولايت ايله تعبير اولندى زيرا ملك بطريق التغليب تسلطندر وخلافت
ايسه شرائط خلافتى جامع شخص قريشى يه اهل حقك بيعتيله نبوت يافته اولان امردر اما ولايت ملك وخلافتدن
اعم اولوب ايكيسنه شمولى ظاهردر ومعاويه اول امرنده امارت بعده ملك وبعد مبايعة الحسن رضى الله عنه
جانشين خلافة اولمشيدى (ووصاه) يعنى حضرت سلطان عالم عليه السلام مادام اللوح والقلم كاتب الوحى
معاويه نك امارتنى اعلام ايدوب يا معاويه اذا ملكت فاسجح تنبيه نبيهى ايله توصيه وكوشمال ايلدى امدى سلطنته
اشارت بيديدار وعدم خلافتنه ايما اولور (واتخاذ بنى امية مال الله دولا) ضم دال وفتح واو ايله جمع دولة واحد ابعد
واحد اخذ وتداول اندلر يعنى انلر بيت المال مسلمينى حقوقنه صرفدن منعله اسراف وتبذير واضاعته مقيد اولملرين
اخبار بيوردى (وخروج ولد العباس) ولد واحد وجمعه اطلاق اولنوب ثانى مراد اولنور (بالرايات السود) اقول
نجم دولة بنى اميه دن صكره سياه علملر ايله طلوع مهر جهانكير دولت عباسيه ظهورنى اعلام بيوردقلر بن احمد وبيهقى
علم افراز جيش روايتده حضرت مخبر صادق صلى الله عليه وسلم عم مهربانى عباس ايله ام الفضل حليلهٔ عباسه اولادنك
منبر خلافته عروجلرين تبشير بيوروب اولادكرامى اكامتوقع ونكران اولديلرچون ابراهيم بن محمد العباسى يه
دعوة ابى مسلم خراسانى ظهورى دهشت اندازسامعهٔ مروان حمار اولدقده اول غزال حرمى حبسه كرفتار ايدوب
وخون ناحقنى سفكه هوادار اولديغن ابراهيم تيقن ايلدى برادرى سفاحى استخلاف له اتباعنه امر ايليوب وقتا
امام مظلوم دست غدر مروان ظالم ايله جرعه نوش شهادت اولدى عباسيان حزن ايله لباس سياه ماتمى پوشان
واخذ ثار امامه نامى ترغيب ايچون رايات سياه ايله نمايان اولديلر تا عهد مأمون بن هارونه وارنجه عادهٔ معهوده
مراعى اولديلر وقتا مأمون اظهار حب آل رسول واولاد بتول ايليوب امام على رضا حضرتلرينه بيعت وولى عهد
خلافت ايدوب لباس سبز ايله تلبس وترك شعار سواد ايتمشيدى بحكم قضا امام على رضا قبل اتمام الامر تسليم
روح له امر حقه رضا ويردكده ينه شعار سياهى على ما جرت به العاده اعاده ايلدى علويين وسادانى جامهٔ سبز وعمامهٔ
خضرا ايله ابتدا امتياز وسرافراز قلان مأمون عليه الرحمه در تاريخ بيديوز يتمش ايكى درجه سنده رسيده اولنجه
شعار ادات منسيه اولمغين سلطان مصر ملك الاشرف زماننده سائرلرندن امتياز ايچون جامهٔ سبز وعمامهٔ

خضرا ايله مستدناقلمشلرينه فرمان اولندى لابن جابر الاندلسى (بيت) جعلوا لابناء الرسول علامة ٭
ان العلامة شأن من لم يشهر ٭ نور النبوة فى كريم وجوههم ٭ يغنى الشريف عن الطراز الاخضر ٭ وامام
سبكى اية ذلك ادنى ان يعرفن فلا يؤذين كريمهٔ شريفه سندن استنباطله شرفاسالك قباى سبز ايله مطرز اولملرين
مستحبدر ديمشلر (وملكهم اضعاف ما ملكوا) وملك خلفاء بنى عباس ملوك بنى اميه تملكندن اضعاف وزياده
ايدى دولت اموية قلب تاريخنده منقلبه اولمغين خلافة سفاحدن سنه ست وخمس وستمائه يه وارنجه بشيوز يكرمى
درت سنه مدة خلافتلرى امتداد بولدى (وخروج المهدى) ابو القاسم محمد بن عبد الله رضى الله عنهك آخر زمانده
ظهورنى اعلام ايلدى اصحاب سنن طرق كثيره دن احاديث مهدى يى تخريج بيوروب لكن ضعف اسانيدى مقرر
اولمغين فحول علمادن بعضيلر تأليف رسالهٔ مفرده ايله كيمى علوى اولديغن بيان ايتديلر وبعضيلر دخى مهديدن
مراد عيسى ابن مريم عليهما السلام اولمغى تحقيق ايتمشلردر والله اعلم نور الدين على القارى المشرب الوردى
فى المذهب المهدى نام رساله سنده استيفاى مرام بيورمشلردر (وما ينال اهل بيته وتقتيلهم وتشريدهم) فاعل
ينال مستتر اولوب ما يه ارجاعى جائزدر واهل منصوب اولور ياخود ما ينال اهل بيته تقديريله رفعى مجوزدر وتشريد
طرد وتفريق معناسنه در روايتكردهٔ حاكم اولان ان اهل بيتى سيلقون بعدى قتلا وتشريدا حديثنده اول حضرتك
اهل بيته جانب خلافدن رسيده اولان جفا وقتل واذا وشرودى اعلام بيوردقلرى جملهٔ مغيباتدن اخبار اولور
(وقتل على وان اشقاها الذى يخضب هذه من هذه اى لحيته من رأسه) ما قبلنى تفسيردر وضميراول هذه لحيه يه وثانى
رأسه اشارتله در وخضاب صبغ معروف ودم خضابه تشبيه ايله استعاره در روايتكردهٔ احمد وطبرانى اولان خبرده
جناب اسد الله رضى عنه الاله حضرتلرينك اشقى الناس كقدار فى ثمود عبد الله بن الملجم دست غدرى ايله جرعه نوش
شهادت وسر مباركى دميله ريش پاككى خون آلودايتمسنه اشارت بيوردى (وانه) على ولى كرم الله وجهه
(قسيم النار) ظاهر كلام جملهٔ اخبار سيد الانامدن اولمغى مقتضيدر اما مخرجيندن بركسنه روايتيله رطب اللسان
اولمديلر لكن نهايه ده كلام على رضى الله عنه اولوب انا قسيم النار بيورديغى تحقيق كردهٔ ابن الاثيردر يعنى ناس ايكى
فرقه اولوب بريسى جمله هدا اوزره سالك وديكرى اوزرينه خروج وغلو ايله هالك اولوب جمله اولان نصف جنتده
واوزرينه خروج وعصيان ايدن نصف آخر نارده اولورلر ديمك اوله خاصلى حكم مرفوعده اولديغى باهردر وقسيم
مقابل معناسنه اولور (يدخل اولياؤه الجنة) فتح مثناة تحتيه وضم خاء معجمه ياخود ضم يا وكسر خا ايله اولياؤه
مرفوع ويا منصوب بدر پس بكرامت منصب شفاعتله مكرم اولدقده باذن الله الكريم حزب على ومن والاه نصره
كروه اهل سعادتى جنته ادخال ايدر (واعداؤه النار) واكه بغض وعداوت ايدنلرى عدم اتباع حقندن ناشى
ناره ادخال ايدر غيلانيانده كشيدهٔ سلك تحرير در كه روز رستاخيز قيامتده برمنادى اين اصحاب محمد نداسيله
ولوله انداز عرصهٔ محشر اولوب اولا خلفاى راشدين احضار بيورلدقده ادخلوا من شئتم الجنة ودعوا من شئتم
تشريفيله شرفياب اوله لر (فسكان عمن عاداه الخوارج والناصبة) حيدر كرار كرم الله وجهه يه معادات ايدن
خارجى وناصبى قوم برلوميدر (وطائفة عمن ينتسب) مثناة تحتيه ويا فوقيه ايله اوينتسب من الافتعال
(اليه من الروافض) رفض بمعنى الترك سنت وجماعتى تارك اولمقدن تسميه اولندى (كفروه) هز بر غالب رضى الله
عنه منسوب بر كروه كرك منشان زعم فاسد ورأى كاسدلرندن ناشى حضرت امير المؤمنين خليفهٔ بحق ايكن
ترك خلافت ايتدى ديو حاش لله انى كفره نسبت ولا حكم الا الله كلمهٔ حقى ايله ارادهٔ باطل ايدوب تحكيمى
انكار ايتديلر همان جناب مرتضى كرم الله وجهه يه بغض وعداوت ايدن مذكورلر اولميوب روباه صنعتان
بنى اميه وعباسياندن جمع كثير دخى عداوت وسبه اجترا ايلدكارى عمن عاداه قول سابقندن منفهم اولور (وقال يقتل
عثمان وهو يقرأ فى المصحف) اى يقرأ القرآن فى داره المصحف ضم وكسر ميله محل صحف روايتكردهٔ شيخين اولان
خبرده حضرت جامع القرآن عثمان بن عفان سعادتخانه لرنده تلاوة قرآن ايدركن قتل اولنور ديو بيورديلر
(وان الله عسى ان يلبسه قميصا) كلمهٔ ترجيله تعبير عدم جزم وبراى تأدب مع الله در استعارهٔ قميص براى خلافت
ترشيحيه در وسيلبسه قميصا تقديرنده اولور (وانهم يريدون خلعه) ظاهرا ضمير قميصه عايد وعثمانه ارجاعى جائزدر
وخلع عزل معناسنه يعنى مالك الملك جل شانه عثمانه قريبا پيراهن خلافتى الباس بيورر حال انكه قوم ضلال وبغى
خلعهٔ زيباى خلافتى دوش عثماندن خلعى مراد ايدرلر وپادشاه غيور جل عظمته خون ناحق عثمان ايچون تمش
بيك كسنه نك حرب صفين وجمل وغيرى محلده دملرين اهدار ايلدى (وانه سيقطر دمه على قوله تعالى فسيكفيكهم
الله) وهو السميع العليم اى تأخذ تارك عن تملك بو خبره معجزات رياض النضره ده تحقيق كردهٔ طبريدر اما ذهبى

وسيوطى موضوعيتنه ذاهبلردر ظاهر معنا خون ناحق خليفهٔ برحق بو آية معجزنما اوزره چكيده اوله جغن حضرت
فخر المرسلين صلى الله عليه وسلم بيان بيورمش اولدى وقاتل ذى النورين رضى الله عنه رومان بن سرحان يا اسود التجيبى
اولمق اختلافيدر امدى اسلامده اول ظهور ايدن فتنهٔ عظمى ومصيبت كبرى بو وقعهٔ دهيادر * ومن لم يقاس
الدهر لم يعرف الاسى * وفى غير الايام ما وعد الدهر (وان الفتن لاتظهر ما دام عمر حيا) مادام عمر متكاى سرير
حياته اتكا ايليه بو امة ابجره فتن ومحن ناپيدادر ديو لب جنبان بشارت اولدقلرى امام بيهقى ابن عمر رضى الله عنهمادن
پيغامرس روايتدر (ويحاربه الزبير لعلى) وهو ظالم له اول حضرت عليه اجل التحيه على وزبير رضى الله
عنهمايى خنده زنان مشاهده بيوروب يا على زبيرى سورميسك ديو پرسان اولدقده كيف لا احبه وهو ابن عمتى ايله
جوابداده اولوب زبيره دخى يا زبير هل تحبه كلام درربار يله سؤال بيوردقده نيچه محبت ايتميه‌يم كه على بنم ابن خالتم
اوله ديدكده اى زبير سن على ايله قريبا جنك وپرخاشه قيام ايدرسك وا كا ظالم وحيف ايديجى سن ديو خبر ويرديلر
حتى يوم جملده بو كفتار معجزه آثار خاطر آزادهٔ مرتضى على جنابلرينه سنوح ايدوب زبيره ناشدتك الله بو خبرا او
نظام حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلمدن كوشزدك اولدیمی ديدكده زبير رضى الله عنه دست برسينهٔ انصاف
اى والله قلبمدن ذهول ايتمش ديو مصافدن روكردان اولديلر (ونباح كلاب الحوءب) حاء مهمله وسكون واو وفتح
همزه وموحده ايله اسم موضع ويا نام آب ومعجم بلداننده وادى واسع معناسنه در ونباح ضم وكسر نونله صوت كلاب
ويتوس (على بعض ازواجه) وازواجدن عائشهٔ صديقه رضى الله عنها مراد بيورلمشدر ميدركه جانب بصره يه
هودج نشين عزيمت اولوب اثناى راهده صداى كلاب ولوله انداز مسامع جيش ايدوب اول محلدن استخبار وحواب
ناميله شهرتياب اولديغن اعلام ايتدكلرنده خبر حضرت يادداشتى اولوب درحال رجعت قهقرى يه توجه ايتدكده
بعضيلر يادقسم ايدوب حواب طائف حجازه قريب بر بناى پرده نشندر بو محل دكلدر ديو راه صوابدن روكردان
قيلديلر (وانه يقتل حولها قتلى كثير وتنجو بعد ما كادت) دخى دائرهٔ عائشه ده جمع كثير قتل اولنوب كنديسى
كرداب هلاكه قريب اولدقدنصكره نجات ورهاياب اولوردو بيوروب فى الواقع وقعهٔ جملده اوتوز بيكه قريب
مقتولين تعداد اولنديغى تحرير كردهٔ محاسبان سيردر (فنبحت على عائشة عند خروجها الى البصرة) جناب عائشه
رضى الله عنها عسكر تمام جمله سوار اولوب مدينهٔ منوره دن بصره جانبنه خروجنده كلاب حواب نباحه ايلدى اول
عام نجيبده ظهور ايدن وقعهٔ جمل مفصل ومجمل نكاشتهٔ صحايف تواريخدر وعن ابن عباس رضى الله عنهما انه
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لنسائه ليت شعرى ايتكن صاحب الجمل الاذب تنبحها كلاب الحواب والاذب
كثير شعر الوجه (وان عمارا تقتله الفئة الباغية فقتله اصحاب معاويه) بغى بغير حق امام اوزره خروجدر عمار بن
ياسر رضى الله عنهما باغى عسكر قتل ايده جكن اعلام ايلدى چون حرب صفينده خليفهٔ برحق معيتله چيقوب جانب
خلافه اولان عسكر معاويه دن ابن العاديه ضربيله قتل اولندى بعض ناخلف خبر عمارى تأويل وانى حربه
سوق ايدن حرا اولنوردى كده حضرت على كرم الله وجهه جوابداده اولوب ملحمهٔ احدده حمزه يى اخراج ايدنمى
قاتلى اولورديمكله تبكيت ايلدى (وقال لعبد الله بن الزبير ويل للناس منك وويل لك من الناس) بو مقامده ويل
تأسف وتحسر معناسنه در وكاهى هلاكه دعاء عليهدر وناسدن مراد جنسدر حضرت شاه سرير اصطفا صلى الله
عليه وسلم تشريعا للامة حجامت بيوروب عضو پاكندن سيلان ايدن دم طاهر بن عبد الله شربه سكرى آسانوش جان
ايتدكده اول حضرت حيف سكا خلقدن ودريغ خلقه سندن ديو تأسف بيوردى چون شرب دم حضرتيله قوت زائده
پيدا اولوب شجاعت وشهامتله محسود الاقران اولمغين اعداسى بسيار وبيشمار اولدى (وقال فى قزمان) ضم
قاف وسكون زاى وميمله مولى البعض الانصار شجعان مواليدن بر شير غرنده اما نفاق بار جا ايدى (وقد ابلى مع
المسلمين) ابلى فعل ماضى اختيار وصبر على القتال معناسنه در وجمله حاليه اولور (انه من اهل النار فقتل نفسه)
حال انكه قزمان قهرمان آسا صولت وشهامتيله وجنك وپرخاشه دليران مسلمينله معارستانه حمله ايدوب
سوزش حرب وصدماته صبر وشكيب ايلدى حقنده اهل ناردندر ديو سوء حال عاقبتن اول حضرت كشف ايتمكين
غزاى احدده يا خنينده قزمان جانب كفاردن زخمدار اولوب زخمه طاقت كتورميوب بالاخره نفسنى هلاكه تصدى
ومصدوق خبر پيغمبرى اولديغى روايتكردهٔ شيخين عليهما الرحمه در (وقال فى جماعة فيهم ابو هريرة وحذيفة وسمرة
ابن جندب اخركم موتا فى النار) اخركم مبتدا وخبرى محذوف مقدر يوت وموتا مفعول مطلقدر يا خود اخركم لفظى
مقدر يوت لفظنه فاعل اولور عبارتده ايهام وتوريه هويدادر ومراد عالم دنياده موتى موجب حرقتله محترق اولور
ديمكدر ناره دخول دكلدر (فكان بعضهم يسأل على البعض فكان سمرة اخرهم موتا هرم) بزنه علم (وخرف) فتح خاء

نيچه كفت وشنيددن نصكره جناب مبعوث بالحق اوصافندن بو وجهله لؤلؤپاش سؤال اولديكه
انى لاجد فى الكتاب المكنون والسر المخزون الذى اخترناه لانفسنا دون غيرنا خبرا عظيما وخطرا جسيما فيه شرف
الحياة وفضيلة الوفاة للناس كافة ولرهطك عامة ولك خاصة فقال عبد المطلب مثلك من سر وبر فما هو فدا لك اهل
الوبر والمدر زمرا بعد زمر فقال له اذا ولد بتهامة غلام به علامة بين كتفيه شامة كانت له الامامة فقال عبد المطلب
ابيت اللعن عز جارك ودام جدك وعلا كعبك ونما امرك وطال عمرك فهل للملك ان يسرنى بافصاح فقد اوضح لى بعض
الايضاح فقال والبيت ذى الحجب والعلامات على النقب انك لجده بلا كذب وبونك امثالى نيچه كلمات بشارت آيات
سلك نظمه انسلاك كندده عبد المطلب سرنهادهٔ سجدهٔ شكر اولدى سيف نيام اسراردن ينه سرنمون اولوب موج خيز
وصيت اولديكه اول غنچهٔ ناشكفته بى خار آزار پرورددن صون وحمايتى پاينده كرهقى ميانه بندوسنهٔ آتيه ده بر خبر
مسرت بخشله بو جانبه آهنك ايليه سز ديو نيازمند اولديلر ولكن قبل رأس الحول عمارى كزين تابوت فنا اولدى
امام ذهبى سيف مذكورى زر سلسلهٔ اصحابدن عد ايليوب شهاب خفاجى سيفك قبل الحول وفاتندن كلام ذهبى
ناموجه اولديغى منفهمدر ديو اعتراض ايدر (وما عرف به من امره) عرف تشديدر ايله مبنى للفاعلدر (زيد بن عمرو
ابن نفيل) زيد فاعل عرف بن عبد العزى بن رياح العدوى وبن عم عمر بن الخطابدر يعنى نبى اخر الزمان عليه شرايف
صلوات الرحمن حضرتلرى نبى مرسل اولمسى امرندن بعضيسنى زيدك اهل كتابه تعريف ايتديكى اخبار علامات نبوت
حضرتندندر ونفيل مصغر نفل يعنى العطيه ذبايح قريشى اكل ايتميوب دائما انلره مخالفت وانلردن استكراه اوزره
اولوب اوثانه پرستشدن منع ودين ابراهيم عليه السلام واول ملته حث وترغيب ايدردى قبل البعثه پيمانه حيش
زهراب فنا اولمشدر خامهٔ نادره نكار روايت نسائى عليه الرحمه دركه قال صلى الله عليه وسلم انه يبعث يوم
القيامة امة واحدة الخ بو سعيا بعضيلر زيدى حلقهٔ اصحابه ادخال بيورمشلر (وورقة بن نوفل) زيد اوزره معطوفدر
زمان فترتده دين برحق اوزره قيام ايدن جماعت قريشدن عارف لسان عبرانى وقارئ كتب آسمانى بر پير نورانى
ايدى بعد رسالته صلى الله عليه وسلم شرفياب اسلام اولوب اسبق سابقيندن عد اولنديغى مرويدر مدايح پيغمبريده
نيچه اشعار بلاغت شعارى مذكوردر آفتاب قدسى پرتو نبوت اول ماه جاه وجلال صلى الله عليه وسلمه نور بخش
وحى اولديغى ابتداده مشهودى اولان خوارق دهشت افزاى خديجهٔ كبرى رضى الله عنها رخصت نبويله
عم زاده سى ورقه يه وازوب تمامى واقعهٔ خارقهٔ محمد عليه السلامى عرضه داشت ورقه ايلدكده خاطر ورقه
شادان اولوب فى الحقيقه محمد الامين رسالتدهٔ وحى رسل پيشين اولان ناموس اكبره مهبط انوار تنزيل اولديغنه
حضرت خلاق عالم بوديارى مطرح سعادات دنيا وعقبا ايتمه سنده اشتباه يوقدر ديو خديجه يه محمدى بكا
كوندركه بلاواسطه كيفيتى استقصا ايدم ديدى انلر دخى ملتمس ورقه يى معروض دولت محمدى ايلدكده
قبوله قرين اولوب كلبهٔ ورقه نور قدوميله ضيا كستر اولدقده خوارق وحيى ورقه يه تقرير ايلدى ورقه ابشر يا محمد
بن كواهمكه سن اول نبى منتظرسن وعيسى ابن مريم مبشر قدومكدر ديو ميان جانه شدكر تصديق وجبين
صادق الوعد الامينى دعاى دوام دولتله تقبيل ايلدى وچوق چكمدن ورقهٔ عمر ورقه طى اولندى قال ابن سيد
الناس فى عيونه فلما توفى ورقة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لقد رأيت القس فى الجنة عليه ثياب خضر لانه
آمن بى وصدقنى (وعثكلان الحميرى) فتح عين مهمله وسكون مثلثه وكاف ولام والف ونونله ديار يمنده قبيلهٔ حميره
منسوبدر بو دخى سابقه معطوفدر شراح شفالم تقف على قصة عثكلان ديو صرف عنان بيان ايتمشلردر
اما شهاب خفاجى صاحب المأثر علامهٔ ابن عساكرك صندوقهٔ تأليفى اولان خصايصنده تعبيه قيلديغى جواهر
الفاظدن نقل وتفصيل بيوردقلرى اجمالا ذكر اولنديغى جد عبد الرحمن بن حميد قبل البعثه جانب يمنه ارخاى
عنان تجارت ايلدكده خانهٔ عثكلانه مسافرت ايدوب اكا كعبه وزمزمدن سؤالات ضمننده دينكزه
مخالفت ايدر كسنه ظهور ايتديمى ديدكده هنوز معلوم دكلدر ديو جوابداده اولوردم بعد بعثته صلى الله عليه
وسلم سفر آخرده ينه عثكلانه مهمان اولوب بكا بو وجهله بسط مائدهٔ استوازى اولديكه يا اخا همدان خير من
التجارة سكا بشارتكه پروردكار جهان آفرين قوممكزدن ظهور اولديه بر پيغمبر ذيشان بعث ايدوب اكا كتاب
جليل انزال ايلدى ديوب نيچه ابيات بشارت سماتى رشتهٔ بلاغته نظم ايلدكده جد عبد الرحمن روبراه مكه
اولوب جناب ابى بكر الصديق رضى الله عنه يكانيكان اخبار دربار عثكلانى عرض ايلدى حضرت صديق
دخى هذا محمد ديو كلامنى تصديق وسعادتخانهٔ خديجة الكبرى يه دلالت ايلدى حضرت در يتيم صدف كونين
صلى الله عليه وسلم آنى كوردكده آواز بار تبسم اولوب ارسالك مرسل برسالة هاتها كلام معجز نظامنى كوش
رسوله تعليق بيوروب اول دخى خبر عثكلانى تقرير ورفع انكشت شهادت ايلدكدنصكره لب معجز چكانلرندن

اخاجیر مؤمن، صدقنی وما شاهدنی اولئك من اخوانی حقا حدیث معجز نگار ایله لوحه طراز منقبت عکلان حمیری اولدقلرین شهاب خفاجی صحیفهٔ شرحنده ثبت وتحریر بیورمشلر (وعلماء یهود) بعض نسخهده یهود معرف باللام ورود ایلدی یهودینك معناسنه قبیلهٔ معروفهیه علم اولمغین ممنوع من الصرف ودخول الف لامدن معری اولق انسبدر یعنی علماء یهودك ابن صوریا وابن اخطب وابی یاسر ووهب بن یهودا امثالی اسلافدن روایت وکتابلرنده قرائت ایلدکلری بعض امور محمدیدن خبر ویردکلری شیلر دلائل نبوتدندر پس طائفهٔ یهوددن بعضیلر شرفیاب ایمان وبعضیلر کفر وعدوان اوزره رهرو راه درکهٔ نیران اولدیلر مصنف علیه الرحمه من قبیل عطف الخاص علی العام وبعضیلرین بیان بیورر (وشامول عالمهم صاحب تبع) شین معجمه ومیم ولام ایله علی وزن فاعول علمای یهوددن وملك یمن نادره تبع ایله همصحبت ایدی کتاب الوفاده تبع اولدیکه وقتا تبع مدینهٔ منورهیه نزول ایلدی شامول تبعه نصایحی شامله کلماته آغاز ایدوب دیدی ایها الملك بو بلده نبی اسماعیل علیه السلامدن نبی آخر الزمان پیغمبر عالی مقامه مهاجر اولور که مولدی مکه واسمی احمد ومهاجری مدینه دردیو نعیه صفات باهرهسندن بالتتابع تبعی خبردار ایلدی معیتنده اولان رهبان ذوی العرفان تمنی ادراك زمان پیغمبر انس وجان ایله مدینهیی مأمن ومسکن اذعان ایدوب مکث وتوطن ایتدیلر که انصار اولوا الابصار انلرك ثمرهٔ شجرهٔ ذریتیدر (من صفته وخبره) بیان لماعرف به زید (وما اتی من ذلك) ثم همزه وکسر فا وتحتیه ایله وجد معناسنه مبنی للمجهولدر (فی التوریة والانجیل مما جمعه العلماء وبینوه) یعنی نعت ووصف وخبر سید البشردن علماء هذه الامهنك اخبار دالهسی دخی کتابین جلیلینده بولنان اوصاف محمدیه که علماً الی نقل وبیان واظهار واعلان ایلدیلر اول حضرتك علامات نبوتندندر نتکیم توریهٔ موسی علیه السلامده ان الله تعالی قال لابراهیم ان هاجر تلد وتکون من ولدها من یده فوق الجمیع وید الجمیع مبسوطة الیه بالخشوع وقال لموسی انی مقیم لهم نبیا من بنی اخوتهم مثلك واجری قولی فی فیه والرجل الذی لا یقبل قول النبی الذی یتکلم باسمی فانا انتقم منه وانجیل جلیلده قال عیسی انی اطلب من ربی فارقلیطا یکون معکم الی الابد الی غیر ذلك کما فی حدیث الحلیة الشریفة وفی اسمائه الاسنی (ونقله عنهما الثقات ممن اسلم منهم) بعض نسخهده اضافتله ثقات من اسلم وارد اولمشدر دخی علماء یهود ونصاریدن موثوق به اولانلر که مشرف بالاسلام اولمشلردر توریه وانجیلدن خبر محمدیی نقل ایلدیلر (مثل ابن سلام) احبار یهوددن عبد الله بن سلام اسما تقدم الکلام علیه وعلی اسلامه (وابنی سعیه) فتح همزه وسکون موحده وتحتیه ایله وبعض نسخهده بغیر الف سهو اولمق ویا اقل الجمع اثنان اوزره محمولدر یاخود مصنف انلری اوچ نفر ظنیله جمعی محتملدر وسعیه سین مفتوحه وعین مهمله ساکنه ومثناة تحتیه ایله دلائل بیهقی وسیرهٔ ابن سید الناسده مشحون اولان جواهر اخباردندر که اهالی شامدن ابن هیبان نام عارف بنی قریظهده اسید وثعلبه ابنی سعیه اوزرلرینه باتمام سادهٔ نزول اولوب انلر دخی قدومیله تشرف ایتمشلردی وقتا اول پیر مبجل سر نهادهٔ بالین اجل اولمغی یقین اولدقده کلمات حکمت آیین وصیتهده دهن گشا اولوب دیدیکه ای معشر یهود بنم بو دیاره قدوممه باعث زمان قریبده بر پیغمبر عالیشانك ظهوری ایدیکه هذه البلاد اکا دار الهجره اولمغله بعثتنه چشمداشت توقع ایدم دیوب مرغ روحی جانب بقایه بال انگیز اولدی چون داور خطهٔ رسالت علیه السلام والتحیة بعث اولنوب هجرتسرای مدینهیه نهضت وبنی قریظهٔ پرخبیث اوزره غزا ایلدی بنی سعیه انلره یا معشر یهود والله انه هو الذی عهد الیکم فیه ابن الهیبان کلامیله سرآغاز پند ونصیحت اولدیلر اول کشدکان بیابان خذلان ماهو به انکار ایله هرزه گویان اولمش ایدیلر بنی سعیه هدایت نشان داخل مجلس سلطان عالمیان اولوب شرفیاب ایمان اولدیلر (وابن یامین) سمی اخ یوسف علیه السلام بنی النضیردن بن عمیردرکه تبع ایله معیت ایدن خیبرینك بریدر (ومخیریق) ضم میم وفتح خاء معجمه ویا ساکنه وکسر راء مهمله و بعده یاء مثناة ساکنه ایله مصغردر احبار یهوددن اولوب غزای احده بنی النضیری برای نصرت پیغمبری حث وترغیب ایدوب یوم سبته مصادف اولمغین بهانه جو اولدقلرنده لا سبت لکم سرزنشیله کندوسی شمشیر غیرتی میانه بند وقومیله معاهده وربط پیوند بند ایلدیکه محمده نصرت اوزریمزه واجبدر اگر شاباشهٔ غدر قرینه بو وجودنشانه هلاك اولورسه جمیع مال ومنالم محمدکدر کیف مایشاء متصرف اولسون دیوب جانب احده بال انگیز استعجال اولدی وصفدر آسمان مقر صلی الله علیه وسلمه ملاقی اولوب روباه سیرتان مشرکینله دلیرانه جنك ایلدی تاکم زجاجهٔ حیاتی سنك دشمنله شکست اولدی وقال صلی الله علیه وسلم مخیریق خیر یهود یهود اسم قبیله اولمغین بعد اسلامه یهوده اضافه بیوردقلری باعث قال وقیل اولمز والامر فیه سهل (وکعب) بن مانع که کعب الاحبار ایله شهیر تابعی جلیلدر مرذکره صحیفهٔ

توریتده توقیع اجلال قلمشان صفات نبویهدن آثار بسیاری راوی اولدقلری صحایف سیردن کتاب الوفا وکتاب الشرف وغیرهما مشحوندر حضرت فاروق اعظم نوربخش مشکوة توریة اولان ایات وصفاتدن استفسار بیوردقده ان فیها انه سید الناس والصفوة من ولد آدم وخاتم النبیین یخرج من جبال فاران فیظهر التوحید والحق ثم ینتقل الی طیبه فتکون حروبه وایامه بها ثم یقبض ویدفن بها عبر تماسن تقریر بیورمشلر (واشباههم ممن اسلم من علماء الیهود) انلر امثالی احبار یهوددن عصر نبوتمآبه رسیده وشربت شیرین کور اسلام وشهادتی چشیده اولان مخیریق وکعبهٔ کوی حبیبه هنوز واصل اوله میوب بعده داخل کعبهٔ امان وایمان اولان کعب کبی کسنهلردن (وبحیرا) فتح باء موحده وکسر حاء وسکون تحتیه ورا ایله ممدود وقصور ابرجیش نام وبحیرا لقب علماء یهوددن وزره معطوف لکن مرتاضان نصاراداندر حضرت قافله سالار انبیا مشارق سنیندن اون ایکی سال ایکی ای درجه سنده ضیا گستر اولدقده عمی ابو طالب اول ماه عالم آرای رسالتی ردیف مطیهٔ سفر شام ایدوب دفعهٔ اولیده خطهٔ شامه شدرحال عزیمت ایتدکلرنده اعمال بصرای شامدن بر محله رسیده اولوب بحیرای عارفه ملاقی اولدیلر بحیرا مشاهده ایتدیکه بر پاره سحاب سایهدار مهتر قافله اولمش بیلدیکه بر صاحب سعادت هودج نشین پراجلالدر پس تدارك منزل مهمانی ایدوب کاربانیانی خانه سنه دعوت ایلدی ابو طالب رفقاسیله حاضر اولوب اول حضرتی نگهبان منزلگاه قیلدی بحیرا مشاهده ایتدیکه اول ابر سیاه قرارگاه اولدن منفك اولمیوب شمع جمع مرادی مجلس آرای انس اولمدی التماس ایلدیکه اول نجم سیارهٔ قریش دخی انجمن افروز مشتاق اولق نیازی مقرون اجابت اولوب اول ماه جهان آرا داخل مجلس اولدقده بحیرا صفحهٔ رخسارنه محققانه نظر ایدوب آثار موهبهٔ رسالت گذاری که کتب سماوی حاوی اولدیغی اوزره مشاهده ایلدی ونهایته ابو طالبه جواهر پند پیرانهسن پیرایهٔ سامعه ایدوب یا ابا طالب آگاه اولکه بو عقیق سهیل غزوهٔ یمن خاتم الانبیا وخاتمة المرسلیندر یهود خطهٔ شام معاداتی مسلکنه سالکاندر لازمهٔ احتیاط بودر که بو خورشید جهان آرایی عزیمت شامدن دوندروب ینه خاور زمین شرقه گوندرهسن دیدی ابو طالب دخی گوهر پند راهبی قرطهٔ بناگوش قبول ایدوب ینه ام القری مکهیه امالهٔ لجام نهضت قیلدی امدی اجتماع بعد البعثة مشروط قیلندیغی حالده بحیرا اول حضرته اول ایمان گتورن ذات اولمغین صحابهدن عد اولنمشدر (ونسطور الحبشة) قید حبشه نسطور شامدن احترازدر ونسطور فتح نون وسکون سین ایله وبعض نسخهده صاد مهمله ایله نصطور مقیددر وفی نسخة راء مهمله بدلی نون ایله مضبوط ودیگرده بدون الحبشة مذکوردر ونسطور حبشه غیر مرفوع اوقاق اتفاق کرده شراحدر ونجاشی عندنده اولان احباردن اولمق محتملدر (وضغاطر) ضاد وغین معجمتین وطاء وراء مهملتین ایله کبار اساقفهٔ رومدن اولوب دحیة الکلبی رضی الله عنه سفارتله عازم قیصر روم اولدقده شرف اسلامله مشرف اولمشیدی اظهار شعائر اسلام ایتمکین سنه ثمت من الهجرة خلالنده دست رومیاندن شربت شهادتی نوش ایلدی تابعی مخضرمی اولمغله امام ذهبی تجرید صحابهده ذکر ایلدی (وصاحب بصری) ثم موحده وسکون صاد مهمله ایله کحبلی مقصوردر بین المدینة والشام بر بلده ویا حوران دیدکلری محلدر ومراد کما فی البخاری عظیم بصری درکه حارث بن ابی شمر الغسانی نام ملکدر ونامهٔ سلطان انبیا علیه السلام والتحایا دحیة الکلبی رسالتیله اکا ارسال قیلنمشیدی (واسقف الشام) ضم همزه وسکون مهمله وضم قاف وتشدید فا ایله وزنی نظیری انجق اسرب بولنمشدر رئیس نصاری دیمکدر کذا فی القاموس وفی نسخة اساقفة الشام ومراد صاحب ایلیا وهرقل وابن الناطور وغیرهم (والجارود) ابن العلا اسمی بشر وکنیتی ابو العباس در سید بنی عبد القیس ایدی اتباعیله پروانه مثال شمع بزم جهان افروز رسالته جمع اولوب والذی بعثك بالحق نبیا لقد وجدت وصفك فی الانجیل وبشر بك ابن البتول فطول التحیة لك والشکر للذی اکرمك لا اثر بعد عین ولا شك بعد غین مدیدك فانا اشهد ان لا اله الا الله وانك رسول الله تعبیه سیله اقتباس نور ایمان ایلدیلر بصره ویا دیار فارسده اقامت ایلیوب فی سنة احدی وعشرین نهاوندده مظلوما قتل اولندی بو ابیات برنکات انك زادهٔ طبع هنرور پسندندر

شهدت بان الله حق وسامحت * بنات فؤادی بالشهادة والنهض * فابلغ رسول الله عنی رسالة * بانی حنیف حیث کنت من الارض *

وسمی الجارود لانه غار علی بکر بن وائل فجردهم (وسلمان) الفارسی (وتمیم الداری) بن اوس ابن خارجه کنیتی ابو رقیه در سیرت احمدیه وبعثت محمدیهیی کتب سالفهده تیقن ایدوب طقوزنجی سال هجریهده داخل دار السعادهٔ اسلام اولوب وقعهٔ عثمانییه دك طیبهٔ طیبهیی مأمن ومسکن وبعده شامه هجرت ایلدی ذکر تمیم اکثر نسخهدن ساقطدر (والنجاشی) فتح وکسر نون ایله وتشدید وتخفیف یا ایله حبشه پادشاهیدر اسمی اصحمه ویا مصغر اسایم سنهٔ هجریهنك طقوزنجی سالنده فرسران فنا وعنانکش سرحد بقا اولدیلر حضرت امام

الانبيا عليه اسنى التحايا تحريه بنده لوت غالب اولمشلردر هجرت اولى ده مهاجرين طرف نجاشى يه هجرت
ايتدكارنده دلواتنده حاضر اولان قسيسين وتخالفنه خطاب عتاب ايدوب بيورديكه بن كواه بى اشتباهمكه
اول سيد صادق الوعد الامين پيغمبر جهان آفرينه راى كاش بو طمطراق سلطنته بدل بكا خدمت
نكان در كاهى تقليد اولنيدى صيت عالمكير دوام صوات شكن قيصر روم اولوردى ديوب بعده رقت كريه
خبر ايلدى وبرمدت اهل حضارى كريان ومهاجرينه ايثار نقدينه احسان وانعام ايلدى تقدم الكلام فيه
(ونصارى الحبشة) ملت مسيحا وقوم حبشه دن اوصاف نبى آخر الزمانى انجيل جليلده مشاهده وصحف
سماويه ده حقيقت رسالتنى معاينه ايدن نصارانك ظفرياب اولدقلرى نعوت محمديه نبوت نبوتنه دلالت
ايدر (واساقفة نجران) فتح همزه وكسر قاف وتخفيفله بعض نسخده بدون هاء اساقف وارد اولدى جمع اسقف
ونجران فتح نون وسكون جيم وراء والف ونون له ديار يمنده اسم موضع نجران بن زيدان بن سبا اسميله تسميه قيلندى
مكه يه يدى مرحله قريبدر (وغيرهم ممن اسلم من علماء النصارى) ذكر اولنان كسنه لردن ماعدا ملت عيسى عليه
السلامدن شرفياب اسلام اولان رؤسادن نقل اولنان اخبار مصطفويه اول حضرتك صحت نبوت وعموم
رسالتنه علامتدر (وقد اعترف بذلك هرقل) كسر هاوفتح راوسكون قافله وفى نسخة بسكون الراء وفتح
القاف وديكرده فتح هاء وقافله ملك الروم كتب سماويه ده اوصاف رسول الله عارف اولمغين عموم رسالتنه
اعتراف ايلدى اما محبت ملك دنيا ايله الفته اولمغله قاضئ محكمهٔ آزال ديوان ازلده شقاوتنه حكم ايتمكين
نصرانيت اوزره سركوجهٔ حياتدن دفع نقلت ايلدى لكن استبعاد ايمانه كلمه سى نقلى خدشه اضطرابدن خالى
دكلدر زيرا قبل موته غزاء موته ده مسلمينله محاربه وخيل مسلمانانه رخنه ويرديكى مبرهندر (وصاحب رومه)
ضم راء وسكون واو وميم مفتوحه وهاء ايله وبعض نسخه ده ياء مخففه ايله روميه وتشديد ياء ايله جونددر زيرا نسبت عربيه ايله
دكلدر ورومه تعيين كردهٔ صاحب قاموس اوزره طبريه قربنده بربلده در وروميه مدينهٔ رياسة الروم وصاحب
رومه ابن الناطور اولق مرويدر (عالما النصارى ورئيساهم) مثنى عالم ورئيس علماء نصارى وكبار قوم مسيحا انلره
اعلام وصدق نبوتنه اعتراف ايلديلر (ومقوقس صاحب مصر) مقوقس ضم ميم وكسر قاف ثانيه ايله علم روميدر
مطول البنا معناسنه حضرت سلطان عالم صلى الله عليه وسلمه ماريهٔ قبطيه ايله بللور قدح اهدا ايدن ملك مصر
وصاحب اسكندريه جريج بن ميناء در بونى دفتر اصحابه قيد ايدنلر غلطه حمل اولندى زيرا عمرو بن العاص مصرى
بونك دست قهرندن استخلاص ايلشدر وصحابيدن عد اولنان آخر مقوقس اولمق محتملدر وقال الذهبى ولعله
الاول ملك القبط (والشيخ صاحبه) صاحب مقوقس اسمى معروف دكلدر (وابن صوريا) ضم صاد مهمله وكسر را
ومثناة تحتيه ايله عبد الله بن صوريا الاعور يهوديدر توراته ماهر ايدى امام نقاش شرفيافتهٔ ايمان اولديغن نقشبند
روايت اولور وبعضيلر بعد الاسلام ارتدادنى تحرير ايتديلر اما كتاب الاصابه ده معدود من الصحابه اولوب مراد
مصنف عدم اسلامنى افهام ايدر (وابن اخطب) حيى بن اخطب يهوديكه پدر ام المؤمنين صفيه رضى الله عنهادر
(واخوه) برادر حيى ابو ياسر بنى قريظه اسارايله كافرا ايكيسى دخى مقتوللردر ثبوت نبوت صاحب الرسالة
والبرهان حضرتنه عارفان ايكن ينه عدوى بدكمان ايديلر (وكعب بن اسد) صاحب حل وعقد بنى قريظه ايدى
ويقال اسمه كند بفتحتين هرچند قومنه درر نصايحى سلك بيانه چكوب فوالله كتابكزده نام وشانى وصف
اولنان نبى آخر الزمان محمددر اكا اتباع وامرنه انقياد ايدهلم ديه كوردى اصغاى كلام خير انجام ايتيوب آخر
كارفرمان داور خطهٔ رسالت برله قتل اولندى وكعب دخى انلرله بيله رهنورد فنا اولمشدر (والزبير بن باطيا)
فتح زاى وكسر باء موحده ايله وباطيا موحده والف وكسر طا ايله وفى نسخة بدون اليا باطا مقيددر بو دخى يهودبنى
قريظه دن اولوب ثابت بن قيس رضى الله عنه تيغ بيدريغيله كشته اولمشدر (وغيرهم من علماء اليهود) مذكورين
وغيريلر ثبوت رسالتنى اعتراف ايلديلر (ممن حمله الحسد) زوال نعمت غير ارادة (والنفاسة) فتح نون ايله من نفست
عليه الشئ نفاسة ابن سلول اساهذا الرسول بنى اسرائيلدن بعث اولنميوب عربدن شرفيافتهٔ ظهور اولمسنه حسد
ومنافسه يه حمل وبعث ايدنلر اعتراف ايتمشلردر لكن (على البقاء على الشقاء) دنياده كفر اوزره ثباته وعقباده عذابله
تعبه انلرى حسد ونفاسه الجا وحمل ايدنلردن وشقاضد سعادتدر وبقاوشقا بيننده جناس ظاهردر (والاخبار
فى هذا كثيرة لا تنحصر) بو بابده دلالت نبوت وعلامات رسالتده وارده اولان اثار واخبار لا يعد ولا يحصى اولديغى
باهردر (وقد مرع) فتح قاف وتخفيف وتشديد را ايله ضرب وصدم معناسنه تخفيفله چهره ده مبالغه ايچون

معجمه وكسر را ايله فساد عقل (فاصطلى بالنار فاحترق فيها) صحابى مكرامدن برجماعت حقنده سوزش اتشله وفاتنى
ياد بيوروب يعنى بعضنك صحت وموتندن پرسان اولوب آخر وفات ايده جك قنقيزاوله ديو هراسان اولورلردى
وسمره رضى الله عنه جمله دن صكره وفات ايلدى بير مغشوش العقل اولوب تسخين بدن ايچون اهلى ايقاد نارايتمكين
عقلنه عيالى بيخبر ايكن افتادهٔ نار اولوب كال ضعف شيخوختله حركته بيمجال سوزان اولدى خبر سوزش سمره ده
مصنف تفرد بيوروب وغيريدن نقل وروايت نايابدر ديديلر واصحابدن بشر بن ارطاتدخى سوزش آتشله فوت اولمشدر
(وقال فى حنظلة) ابن ابى عامر الانصارى الصحابى (الغسيل) فعيل بمعنى مغعول فرشتكان آنى غسل ايتمكين
تسميه اولندى (سلوا زوجه عنه) بالفصاحة رجله زوج اطلاقى اسامرأه يه دخى اطلاق اولنور وكاهى براى فرق
زوجه دينلور وهى جميله بنت ابى (فانى رأيت الملائكة تغسله فسألوها فقالت انه خرج جنبا واعجله الحال عن الغسل)
بضم فسكون (قال ابو سعيد) بن مالك بن سنان الخدرى (وجدنا رأسه يقطر ماء) ابن اسحاق عليه الرحمه نك سرزدهٔ
رياض روايتى اولان اشجار آثاردندر كه حنظله رضى الله عنه معركهٔ احدده جام شير ينكوارشهادتى تجرع ايلدكده
حضرت خسرو ممالك لولاك بيورديلر كه زوج حنظله جميله دن استخبار شان حنظله ايدلك زيرا فرشتكان كرام
حنظله نك كسوهٔ تركيب عنصر يسن شستهٔ ابار يق حياض نعيم ايلدكارى نكهكذارم اولدى جميله دن حقيقة
احوالى استعلام ايلدكارنده عرصهٔ جهاده شوق واتخاذيدن ناشى محتاج اغتسال ايكن پيراهن چركين جنابتدن
تعرى ايتمدين ميدان وغايه مسارعت ايلدى ديدى ابو سعيد رضى عنه الحميد بيورركه هنوز حنظله نك سروروبندن
آب تقاطر ايدر بولدق ورأى العين مشاهده ايلدك ديدى (وقال الخلافة فى قريش) بيان حكم نبوى قريشك
منصب خلافته جدير وسزاوار اولمريدروقع ام لم يقع مانحن فيهدن مجرد حكمله بعض مغيباتدن اخباردر وكا اخبر
الى انقضاء دولة بنى العباس مدة مديده ده امر خلافتك نبوتى وقوعيافته اولدى وخلافت قريشه مختصه اولديغنه
اجماع منعقده در (ولن يزال هذا الامر فى قريش ما اقاموا الدين) ما ظرفيهٔ مصدريه يعنى مادام قريش شوكت
اسلامى حمايه وشعاير دينى اقامه ايده لر امر خلافت البته قريشدن زائل اولمز چون تغييره متصدى اوله لر فلا جرم
ملكى منزوع قيلنور (وقال يكون فى ثقيف) قبيلهٔ معروفه (كذاب ومبير) من البوار يعنى المهلك قال تعالى
وكنتم قوما بورا اى هالكين (فرأوها) من الرأى اى رأى العلماء ان المراد فى الحديث (الحجاج بن يوسف) الثقفى
(والمختار) بن ابى عبيد الثقفى عبارتده لف ونشر مشوش باهردر يعنى ثقيف قبيله سنده دروغ كوكسنه ايله برخونريز
شخص ظهور ايدر بيورديلر علماى حديث مبيرايله حجاج خونخوارى وكذابله مختار مرادى بيولديغن رأى ايتديلر
زيرا حجاج ظالم زمان عمارتنده يوزبيكرمى بيك نفوس اهلاكى مرويدر ومختار ابسه ابراز تشيع واخذ ثار حسين
مظلوم رضى الله عنه طريقيله بى نهايه سفك دمايه باعث اولوب حاش لله جانب كبريادن بكا جبريل وحى ايله نازل
اولدى ديو نيجه دروغ وهذيانه اجترا ايلدى دست مصعب بن الزبيرده روبراه دركهٔ سعير اولنجه فساد ودروغى
برمدت مستمر اولدى (وان مسيلمة) صيغهٔ تصغيرله لامى مكسور وفتحى ملحوندر بنى حنيفه دن ابو ثمامه دركه ادعاء
نبوة ايدوب رحمان يمامه ديو كندويه تلقيب ايلدى احوال نكبتمآلى سرزدهٔ كلك مورخيندر وبعضا اعجاز قرآن
فصلنده بيان شافى كذران ايتمشدر (يعقره الله) اصل عقر حيوانده استعمال اولنور اما مسيلمة بهايم ارضدن
بربهيمه ومينهٔ جاهليت ايله مرده وذاتى عدم قبول زكوتله پژمرده اولديغنه اشارة لطيفه رونما اولور يعنى مسيلمه يى
حضرت قهار ومنتقم جل جلاله قتل وقهر وهلاك ايدر ديو بيورديلر خلافة صديق رضى الله عنهده سيف الله
المجيد خالد بن الوليد سپهسالار اسلام اولوب قاتل سيد الشهدا اولان وحشينك سرنيجهٔ قهريله جامهٔ حياتى چاك
چاك اولمشدر (وان فاطمة اول اهله لحوقا به) وروى لحاقا على ما رواه الشيخان بعد موته صلى الله عليه وسلم اهل
بيت نبوتدن كندويه اول لاحق اولان فاطمة الزهرا رضى الله عنهادر ديو خبر دادهٔ اولديلر هماى اوج رسالت صلى
الله عليه وسلم آزردهٔ هواى سقم اولديغى حالتده فاطمة الزهرا كار بستر استبرق لحاقلرينه پانهادهٔ عبادت اولمغين
كوش زهرايه نهانيجه منطقه كشاى راز اولدقلرنده حضرت فاطمه كريان اولوب بعده اينه سراب جنبان اسرار
اولمغله خندان ايلدى كريه وخنده دن بعض اهل بيت پرسان اولدقده سراى بقايه عزيمت وتوجهلرين بكا كشف
بيوروب اولا باعث كريه اولدى بعده حضرتنه جمله دن اقدم بنم لحوقى تبشير بيورمغين ثانيا بادئ سرور وخنده
اولدى ديو بيورمشلر لا كيده امام سيوطى ام سلمه رضى الله عنهادن لؤلؤ بار روايتدركه حضرت فاطمة الزهرا
رضى الله عنها مرض موتنده غسل ايدوب جامهٔ فاخره سن پوشان وبسط فراش ايدوب بن بوكون دعوت
ارجعى يه اجابت وتسليم روح ايتسم كركدر بنم غسل وتكفينمه احتياج يوقدر ديو وصيت بيوروب مرغ روحى اوج

علینه پروازایلدکده بلاغسل وتکفین وجه محرر اوزره دفنی خالث بالث عطرنالث اولشدر بومعنی خصوصیات
جناب زهرادن اولدیغی طبرانی روایتیله مثبتدر (وانذر بالردة) انذارضدوتبشیر وامر مخوف ومکروهی اخباردر
خلافة جناب صدیق رضی الله عنهدن بدی ای والتی کون مرورنده اهل حرمین وبحرین‌دن غیریده ناسدن جمع کثیر
عیاذاً بالله تعالی راه ارتداده راهی اولوب اهل اسلام انلرایله حرب وقتال ایتمشلری ابن عمر رضی الله عنهما دن روایتکردهٔ
شیخیندر (وان الخلافة بعده ثلاثون سنة ثم تكون ملكا) ضم میمله یعنی السلطان (عضوضا) فتح عین مهمله ایله صیغهٔ
مبالغه‌در (فكانت كذلك بمدة الحسن بن علی رضی الله عنهما) یعنی حق خلافة سلطان رسالت کندولردنصکره
اوتوز سنه اولدیغن اعلام بیوروب بعدها من غیروجود شروط الخلافة قهر وتطلب برله سلطنته تبدل ایدرچون
صدیق اکبر دوسال وچهارماه وخلافة فاروق اعظم عشرهٔ کامله ونصف سنه وخلافة عثمان اون ایکی سنه‌دن
برقاچ کون نقصان اولوب خلافة علی المرتضی چهارسال وطقوزای وچندروز وخلافة سبط محترم بدی بچق
شهرمدتله باجمله اوتوز سنه اولدی رواه الستة عن سفینة مولی رسول الله صلی الله علیه وسلم (وقال ان هذا الامر)
مراد دین اسلام وبرمدی وامر شرایع محمدیه‌در (بدء) بهمزة فی آخره ای ابتدأ فی اول امره یاخود الف مقصوره ایله
ظهور معناسنه (نبوة ورحمة) حالیت یانزع خافضیت ایله منصوبلردر یعنی دین اسلام اول امرده نبوتله وکفر
وضلالدن منقذ عالمینه رحمت اولدیغی حالده ظهور ایلدی (ثم یکون رحمة وخلافة) اولا لفظ رحمتک تأخیری رحمت
نبوتدن نشئه‌یاب اولدیغندندر بومقامده رحمتک خلافة اوزره سبقندن ناشی تقدیم بیورلشدر (ثم یکون) ای بعد
الخلافة (ملكا عضوضا) عبارتده استعارهٔ تصریحیه ویامکنیه مشاهد اولورکه ملوکک رعیت اوزره تعدیلری
حیوان مفترسک عضینه تشبیه قیلنمشدر (ثم یکون) ضمیرامره راجعدر (عتوا وجبریة) عتو ضم عین مهمله
ومثناة‌ایله خروج من طاعة اللهدر شارح ابن اقبرنوث ثاء مثلثه ایله بمعنی الفساد قیدو تصریح ایتمشلر وجبریه فتح جیم
وموحده ایله ویااسکانله قهر واکراه معناسنه اوالتکبر وروی جبروتا وفسادا فی الامة رواه البزار عن ابی عبیدة والبیهقی
عن معاذ بن جبل (واخبرك أن اویس القرنی) بفتحتین قرن بن ودمانه نسبتدر اویس بن عامر المرادی حضرتلرینک
شانندن سامداده اولدی یعنی ان خیر التابعین رجل یقال له اویس القرنی خبر صحت اثریله نشان عالیشان ظهور ایلدی
من اراد تفصیل شأن اویس القرنی فعلیه بالمعدن العدنی للمولی علی القاری الهروی (وبامراء یؤخرون الصلاة
عن وقتها) یعنی نمازی وقت اختیاریدن تأخیردروالا مطلقا وقتندن تأخیری مراد کادردیو تأویل کردهٔ نووی بدر
لکن بعضیلر مراد جمیع وقتندن تأخیردیمکدررز یرالفظ حدیث طریق ابی ذر رضی الله عنه‌دن تخریج کردهٔ امام
مسلمدرکه کیف انت اذا کنت وعلیك امراء یؤخرون الصلاة عن وقتها قلت فما تأمرنی قال صل الصلاة لوقتها
فاذا ادرکتها معهم فصل فانها لك نافلة خبر جلیلی شهادت ایدرکه امر حضرت منفردا ادادن‌ینه انلرایله اعاده اوله
بوخسه وقت صلاة خروج ایتمش اولسه اعاده وصلاة مقضیه‌ده جماعتله امر دکلدر دیو ادعالری دعوی
بلا بینه‌در وتلك شهود لم تكن تقبل الرشا وامرادن مراد امراء لغویدرکه ملوکی شامله‌در عصر اولده هرامیر
ووالی حکومتکاهلری اولان بلده‌ده بالذات کندو صلوة مکتوبه‌ده ناسه امامت ایدرلرایدی ویااخری استخلاف
ایدرلردی امر مذکورک ابتدای وقوعی بنی امیه زماننده مشهود اهل سنة والجماعة اولشدرکه صلاتی وقت
مختاردن تأخیر ایدراولدیلر وبوده خلافتی تغییرایلرك قاعدهٔ ناپسندیده سیدر (وسیکون فی امتی ثلاثون كذابا فیهم
اربع نسوة) نسوه‌یی ادخال بطریق التغلیبدر اول شرذمهٔ زنیمه‌یه امة تسمیه‌سی ظاهر حاللری اعتباریله‌در وکذابدن
مراد کذب مخصوص اولان ادعای نبوتدر مسیلمة الکذاب ومختار واسود عنسی امثالیدرو نسادن سجاح نام
سلیطه‌در رواه احمد والطبرانی والبزار (وفی حدیث آخر) کما روی الشیخان عن ابی هریرة (ثلاثون دجالا كذابا)
یقال دجل امره اذا خلطه وموهه ولبس فیه حتی یخفی وجمعی دجالون ودجاجله‌در ولفظ کذاب ماقبلی اوزره عطف
بیان اولور یعنی دروغ بیفروغنه کذب وتمویه ایله آرایش ویرر اوتوز تلبیس بوامة ایچره قریبا ظهور ایتمه‌لرین
اعلام ایلدی (آخرهم الدجال الكذاب) واللام للعهد وهو الاعور الكذاب (كلهم یكذب علی الله ورسوله) جناب
حقه دروغلری بکاوحی انزال ایلدی دیه‌لری ورسول الله صلی الله علیه وسلم جنابنه دروغ بی نبوتم ایله تبشیر ایلدی
دیدکلریدر یاخود رسول‌الله مراد رسول ملائکه اوله یعنی بکا امین الوحی نازل اولدی هذیانلریدر (وقال) بزار
وطبرانی کشیدهٔ تحریر اولدقلری روایة صحیحه‌ده سلطان العرب والعجم صلی الله علیه وسلم بیوردرکه (یوشك)
ضم یاء ایله مضارع اوشك ای قرب ودنا (ان یكثر فیكم العجم) مطلقا عرب‌لک غیریدر (یأكلون افیاءكم) جمع فیء بغیر قتال
کفاردن اخذ اولنان مالدر ومطلقا غنیمت مراد اولنور واکل قهر واستیلادن مجازدر وفیئک انلره اضافتی فی ء انلرك

حق اولمق اعتباریله‌در (ویضربون رقابكم) خطاب عربدن جنس مؤمنینه خطاب مشافهه‌در بعد عصر النبوة
جمله‌یه شامل اولور وقریبت ایله تعبیر کل آت قریب اولمق جهتیله‌در یعنی سزلر ایچره اکراد واترالک امثالی خلاف عرب
طوائفک حکم وامارتی بسیار اولمسی قریب اولدیکه سزلرک سهم وحقکز اولان غنایمی استیلا ورقابکزی ضربله
وجودیکزی افنا ایدرلر (لا تقوم الساعة حتی یسوق الناس بعصاه رجل من قحطان ابو الیمن) یقظاندرکه یقحط الرزق
بسببه قحطان تلقیب اولندی تذکره‌ده حربر تحریر قرطبی اوزره شخص مشارالیه جهجاه اوله عبارتده استعارهٔ
تمثیلیه نمایاندرکه ناس کان کوسفند مشابه ‌ندره وسوق عصا ایله راعی غنمه تشبیه خلقک اکه کمال طاعتندن کنایه اولور
وناسك ضعف وجهلنه اشارتدر یعنی قیامت قائمه اولمازتا کیم بن عربدن برشخص ناسی بلا کد ولا تعب کیف
ما اراد سوق وتسخیر ایتمیجه یعنی خلق انك امرنه رام وحکمنه منقاد اولورلر رواه الشیخان (وقال خیركم)
وفی الصحیحین خیرامتی (قرنی) ای عصری وزمانی الذی انا فیه مراد اهل بیت نبوتدر (ثم الذین یلونهم) ثم تراخی رتبی
بیاندر یعنی بلا فصل انلردنصکره ملاقی اولان اصحاب وتابعیندر (ثم الذین یلونهم) یعنی تبع تابعین امدی خیریت
مابعده نسبتله اولدیغی حالده ومالا کلام فیه اما علی اطلاقه مراد اولورسه بنه تفضیل آل واصحاب علی الانبیا لازم
کلورز یرا مراد تفضیل جمله ومجموع علی المجموعدر یوخسه تفضیل کل فرد علی کل فرد دکلدر ولا شبهة فی فضل
العصروجمله اهله من غیر تفضیل (ثم یأتی بعد ذلك قوم یشهدون ولا یستشهدون) بعده برقوم کلمه‌که قبل ان تطلب
منهم الشهادة انلرادای شهادت ایده‌لر وقدرین قبول اولمیه (ویخونون ولا یؤتمنون) ماقبلنه عطف مؤکددرزیرا خائن
امین اولماز (وینذرون) ضم وکسر ذال معجمه ایله (ولا یوفون) من غیر عذر ومانع نذره وفا ایتمزلر (ویظهر فیهم السمن)
کثرة لحم وشحمله عظم بدن یعنی رفاه حال دنیا وکثرة اکل وشربله وعدم خوف الهی برله سمن وجود حاصل
اولمسنه اشارتدر وقیل المذموم من السمن مایکتسب دون الخلقی (وقال) فی حدیث رواه البخاری عن انس (لا یأتی
زمان الا والذی بعده شرمنه) مستثنی جملهٔ حالیه‌درواوی ترك ویاابقاسی نلک امثالنده جائزدر یعنی برزمان اقبال
وتوجه ایتمزالا اندنصکره کلان اولکیدن خیروبرکتده ناقصدر زیرا نوردن دور اولدقجه بقاء ظلمة ظهور ایدرکه
حضرت ماه برج رسالت صلی الله علیه وسلم جنابندن بعدیت بوحالتك ترتیبنی مفید ومترتب اولور (وقال هلاك امتی
علی یدی اغیلمة من قریش) تصغیر اغلمة جمع قلتدرکه لفظی اوزره وتصغیری جائزدر ومفرد حکمنده‌وفی
القاموس جمع غلام غلمة واغلمة وغلمان شاب وصبیان صغار الاسنان وهلاکک استدن مراد امور امتک ضیاعی وبعضك
هلاکی (وقال ابو هریرة روایة لو شئت سمیتهم لكم بنو فلان وبنو فلان) راوی خبر بیورورکه بن مراد ایتسم انلری
فلان ابن فلاندر دیونام ونشانلریله سزه تعداد وبیان ایدردم اما خوفا من الفتن تسمیه ایتم دیدیلر مثلا یزید بلید
وبنو مروان بن الحکم وغیریلر آسا سفهاء قریشدن بوامة مرحومه ایچره ظهور ایدن حیف وغدرونعلکه ذکری
ملال انکیزدر وبالجمله حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم انلردن اخبار بیوردی (واخبر بظهور القدریة) مجوس هذه
الامة اولان طائفهٔ قدریه مدار کلاملری عبد کندو فعلنك خالقیدر کفر ومعاصی تقدیر حقله اولدیغن انکار ایدرلر
وبونلر برنیجه فرقه اوزره تفرق ایتمشلردر آنجمله معتزله اول بادیهٔ بیابان ضلالتدندر (والرافضة) حب شیخین رضی
الله عنهما وجل صحابی کرامی تارك روافض اولان کروه بدشکوه یکرمی ایکی شعبه اوزره تشعب ایتمشلردر ازجمله آل
عبید اولان ملوك فاطمیه وشاهان صفویه انلردن ظهور واول مذهب ناحقه رواج داده اولمشلردرکه قزلباش
بدمعاش خذلهم الله تعالی امثالیدر ظهورنه روایتکردهٔ ترمذی وابوداود وحاکم اولان خبرده جملهٔ مغیباتدن
اخباردر (وسب آخر هذه الامة اولها) بغوی علیه الرحمه عائشة رضی الله عنها طریقندن کشف قناع روایتدرکه
لا تذهب هذه الامة حتی یلعن آخرها اولها اوروردی روافضک اصحاب کرامه سب ولعنی وخطبای بنی امیه‌دن علی
المرتضی کرم الله وجهه جنابنه وجوه منابرده سب ایتمه‌لری امثالنه اشارت واخباردر (وقال الانصار حتی یكونوا
كالملح فی الطعام) وتمام الکلام فمن ولی منکم شیئا یضر فیه قوما وینفع آخرین فلیقبل من محسنهم ویتجاوز عن مسیئهم
یعنی خطیب منبرنه پایهٔ افلاك حضرتلری آخر خطبه‌لرنده امابعد یکثر الناس ویقل الانصار کلامیله عصر
نبوتدنصکره اوس وخزرجک قلتنه خبرویروب آخرنسبتله طعامده تملک اسالندک اولمرینه تمثیل بیوردی
مع هذا اینه صلاح واصلاحه مؤدی اولملریله طه تشبیه بیوردی الی الان مدینهٔ منوره‌ده نسل انصار اندلکنه اردر
وام الکریم قلیلة المیلاد (فلم یزل امرهم یتبدد حتی لم یبق لهم جماعة) بقا وانتظام حال انصار پریشانی معاش
وانتماشله اضمحلاله روغمون اولوب نسل انصاردن یثرب زمیننده مجتمع اولورقوم باقی قالمیه (وانهم) ای واخبرانهم
(سیلقون بعده اثرة) فتحتین ویا کسر وضم همزه وسکون مثلثه ایله بمعنی الاستبداد ای یلقون بعده علیه السلام

من يؤثر عليهم غيرهم ويقدمه عليهم فى العطايا او يقل نصيبهم من الفئ فتضيق معيشتهم يعنى انصار بعد الحضرت كنديلر
اوزره اجانبى عطا و احساننده ايثار مالده تقديم ايدركسه يه قريبا دوچار اولملرين اخبار بيوردى حرير تحرير ابن سيد
الناس اوزره امر مزبورك ابتداء ظهورى معاويه عصرنده صدور يافته در (بشأن الخوارج وصفتهم) جرله شان
اوزره عطف اولور بو دخى فرق ضلالتشعاردن برشجرهٔ خلادركه محكمه وازارقه واباضيه امثالى نيجه فروع
واغصانه منشعبه درمدار كلاملرى مرتكب كبيره اولنلرى واصحاب باصفادن بسيارذواتك تكفيرنه اجترا ايدرلر
اول كروه شأمتمون جزيره وعمان وموصل وحضرموت وبعض نواحىء مغربده بيغوله نشين زاويهٔ نحوست
اولملر ايدى درجنك اول درت بيك نفر كسنه نهرواندهٔ حضرت على المرتضى كرم الله وجهه اوزرينه خروج ايتديلر
حاصلى اول روباه منشانك شيرخدا اوزره خروج حال وشانلرين حضرت مخبر صادق اعلام ايلدى (وبالمخدج) ضم
ميم وسكون معجمه وفتح دال مهمله ايله وهو الناقص خلقه (الذى فيهم) طائفهٔ خوارج وبنى تميمدن ذوالخويصره
وذوا الثديه نامليله ملقب خبيث النفس وبدنهادله اشارة عليه ظهورا تمشيدى حتى وقعهٔ نهرواندهٔ حضرت
مرتضى كرم الله وجهه بوخبرى تذكيرنا سه خطاب ايدوب ذوالثديه نك طلبنه فرمان ايلدى كشته لر ايچره اول
آويختنى بولنوب پستانك برى ثدى زنانه مشابه بزرك وپرموى مشاهده ايلدكلرنده شكر الله سجده ايلدى
وكنديلر برحق اولوب انلرك بطلاننى اشعار ايلدى (وان سيماهم التحليق) اى علامتهم المبالغة فى حلق شعورهم
(ويرى) مبنى للمجهول (رعاء) كسر را ومد ايله جمع راع (الشاء) بالمد جمع شاة (رؤس الناس) رئيس معناسنه
مجاز مشهوردر يعنى چوبان كوسفندان رؤساى ناس ودولتمندان كوريله (والعراة) جمع عار من اللباس (الحفاة)
جمع حاف پابرهنه (يتبارون فى البنيان) يعنى قباى مروتدن عريان وپابرهنه كان اولان اسافل وادانى
وفرومايكان بى مدانى يكديكره امر بناده مناظره ومعارضه ايله بناء عالى وقصور مشيده طرح وعمارتيله آنزلك
بناسندن ترقى يه سعى ايدرلر حاصلى اراذلك كمال توسعلرندن كنايه اولمشدر واشراط ساعتدن اولان مغيبات
اخباردر (وان تلد الامة ربتها) بتاء التأنيث رب لغتده سيد وملك ومربى ومدبر وقيم ومنعم معنالرينه شايعدر
وحق سبحانه وتعالى يه اطلاق اولنور معرفة ونكرة ومضافا وغير مضاف بحسب القرائن والمقامات آخره دخى
اطلاق اولنور بو مقامده ذكرا كان او انثى سيد مراد اولنوب تأنيثى باعتبار النعمه دريعنى جاريه مملوكه افنديسى
تولدايتمكله اعلام ايلدى معناى خبرده اختلاف آرا رو نمادركه جملهٔ رعيتده اولان كنيزك پادشاه عصر تولد ايتمسنه
ويا آخر زمانده فساد احوال ناسدن عبارت اولمسنه وامهات اولاد فروختى بسيار اولوب كشى والده سن اشترا ايده
مع هذا مادرى اولديغندن بيخبر اوله يا خود والده سنه سيدى آسا استطاله صددنده اولوب كثرة عقوقدن كنايه اوله
ديمشلر وكل محتمل حاصلى ظهور اسلامدنصكره كثرة تسرى وسبى واهل اسلامك كفار اوزرينه استيلا ودار وديار
مشركينى تملك ايتملرينه دلائل نبوتدن اعلامدر اما رشيئ كه حدنصابه بالغ اوله زوال انحطاط مقرر
اولمغين بعد التبشير انذار وتخويف در (وان قريشا والاحزاب لا يغزونه ابدا) احزاب جمع حزب قتال مجتمعه طائفهٔ
كثيره معناسنه وتعريف براى عهد اولمغين مراد غزوهٔ مشهورهٔ خندقده تجمع ايدن طوائف مخصوصه در (وانه
هو يغزوهم) شيخين عليهما الرحمة علم افراز روايت اولورلر بدر رستى قريش وطوائف عرب احد وخندق غزالرندنصكره
سلطان عالم صلى الله عليه وسلم ايله جنك وپرخاشه خواستكار وقتاله ابدا مبادرت ايتمزلر بتحقيق اول حضرت انلره غزا
ايدرلر تكيم فتح مكه ده وقوعيافته اولمشدر (واخبر بالموتان) بضم الميم على وزن بطلان وفتح ميم وسكون واو ايله موت
كثير معناسنه مصدردر (الذى يكون بعد فتح بيت المقدس) خلافهٔ فاروق اعظمده رمله وقدس بيننده عمواس
نام قريه ده ابتدا ظهور ايدن طاعون عظيمدركه اوچ كونده يتمش بيك آدم رو براه عالم اخرت اولوب عشرهٔ مبشره دن
ابو عبيدة بن الجراح دخى مطعونا اسب چوبينهٔ تابوته سوار اولديلر (وما وعد من سكنى) كعقبى اقامه ونزول
معناسنه مصدردر (البصرة) تثليث موحده ايله ارض غليظه يا ذات حجاره معناسنه وفتح موحده اشهر در خلافة
عمريده رضى الله عنه عتبة بن غزوان بنا ايلدى اول شهره منسوب اولانه كسر وفتحله بصرى نسبت اولنوب ضمى
تجويز اولنمز وابو داود انس رضى الله عنه طريقندن پيامبر شهرستان خبر اولمشدركه قال عليه السلام يا انس
ان الناس يمصرون امصارا وان مصرا منها يقال لها البصرة فان انت مررت بها او دخلتها فاياك وسباخها وكلاءها
وسوقها وباب امرائها وعليك بضواحيها فانه يكون بها خسف وقذف ورجف الخ (وانهم يغزون فى البحر) بحر مطلق
ذكر اولنسه بحر مالح مراد اولنور (كالملوك على الاسرة) جمع سرير عبارتده تشبيه بليغ هويدادركه اساطيل بحريه
سرير شاهى يه تمثيل بيورلدى مع هذا اديار عربده معهود دكل ايكن كويا شهريار عالم حضرتلرينك مشهودى

اولوب اكا سوار اولمش كبى توصيفى اعلام عجيبه دندر انس رضى الله عنه خالهٔ محترمه سى ام حرام بنت ملحان
رضى عنها المناندن بادبان كشاى زورق روايتدركه نبى انس وجان عليه صلوات الرحمان خانهٔ ام حرامده سرنهادهٔ بالين
خواب نازايكن خنده كنان بيدار اولوب ام حرام سبب تبسملرندن استعلام ايلدكده امتمدن برطائفه تحت سلطنتده
جانشين اولان ملوك اسا بحر اخضره ركوب ورو براه غزا وجهاد اولدقلرى عرض اولنوب باعث شادى اولمشدر
ديو بيوردقده ام حرام يارسول الله بو ضعيفه ونا توان حقنده دعاء شريفك ارزانى قاسكز ديو استدعا و بحر اغزايه
توجهن التماس ايلدى ملتمسى قرين قبول ومظهر دعاء حضرتله اول وقته وصول ميسر اولوب عصر سلطنت
معاويه ده زوجى عبادة بن الصامت رضى الله عنه ايله جزيرهٔ قبرس فتحنه امادة ومراكب بحريه يه سوار اولوب
جزيره يه چقدقلرنده بردابه يه ركوب ايدوب قضا راخانهٔ زيندن فتادهٔ زمين اولوب رتبهٔ شهادتى وجوه له احراز
ايلدى الان ام حرام قبرس جزيره سنده قبر شريفى زيارتكاه خاص وعامدر خبر شريفده رجال ونسانك ركوب
بحر جوازنه دليل نمايا ندر خلافا لمالك فى كراهته للنساء (وان الايمان لو كان منوطا) اى معلقا (بالثريا) كواكب مجتمعهٔ
مشهوره كه پروينه ديرلر ومناط ثريا غايت بعد مسافه دن كنايه در (لناله رجال من ابناء فارس) فارس على الاشهر
اولاد سام بن نوح عليه السلامدركه اسم جدله بنام قيلنديلر وبلاده دخى اطلاق اولنور يعنى اكر ايمان عقد ثريايه
معلق ومنوط اولسه يله غيريلرد ستدرس بولمديغى اموردين وشرعه ابناى فارسدن كسنه لر رسيده وواصل
اولورلر ديمك اوله خبر صحت اثر اعلام نبوتدندركه ابناى فارسده ظهور ايدن اوليا وعلما ومشايخ وتصانيفكه لم يأت
الدهر بمثلها مشاهدهٔ عالميا ندر فنون شتى ده حائز قصب السبق اولدقلرى فن نايابدر ازجمله امام بخارى عليه رحمة
البارى يه نظر اولنسه روم وعربده عديم النظيردر هكذا وهكذا وهلم جرا والحديث مروى عن ابى هريرة رضى
الله عنه قال كنا جلوسا عنده صلى الله عليه وسلم فانزل عليه سورة الجمعة وقوله فيها وآخرين منهم لما يلحقوا بهم فقلت
من هم يارسول الله وفينا سلمان الفارسى فوضع صلى الله عليه وسلم يده عليه ثم قال لو كان الايمان عند الثريا لناله رجال
من هؤلاء (وهاجت ريح والنبى صلى الله عليه وسلم فى غزاته فقال هاجت لموت منافق فلما رجعوا الى المدينة وجدوا
ذلك) غزواة حضرتدن برغزاده شدتله بادصرصر وزان ايدوب برمنافقك مركنه دلالت ريح قاصف هبوب
ايلدى بيورديلر وقتا غزادن رجعت بيوردقلرنده عظماء يهوددن كهف المنافقين اولان رفاعة بن زيدى مرده
ودركهٔ سعيره سپرده بولديلر رواه مسلم عن جابر رضى الله عنه (وقال اقوم من جلسائه) جمع جليس بمعنى مجالس
(ضرس احدكم فى النار مثل احد) يعنى جلساء حضرتدن برقومك شانده ناطقه كشاى انذار اولوب ايها الحاضرون
سزدن بريكزك ناب دندانى دوزخ قرار اولديغى حالده جبل احد عظمنده اولور بيورديلر واويلاه كه جملهٔ دندانندن
بريسى جبل احد مقدارى اوله كبرجثه سى نه مقدار اولمق كرك چون جاشنى كبر عذاب دوزخ اولان هر نقدر تومند
اولسه عذاب اليم ومزداد اوله (قال ابو هريرة فذهب القوم) ذهاب برمكاندن حقيقة انصرافدر وموته دخى
تخصيص اولنور (وبقيت انا ورجل) بحسب الظاهر اول رجل اصحابدن اولمغين كراهة نامنى ياد ايتمدى اما اهل
يمامه دن رجال بن عنفوه اولمق تصريح كردهٔ بعض شراحدر (فقتل مرتدا يوم اليمامة) شرقى حجازده ارض معروفه
اسميدر معظم بلادانه حجر ديرلر يعنى ابو هريره رضى الله عنه بيورركه اول مجلسده حاضر اولنلركه بيدر بى دار عقبايه
شد رحل ايتديلر همان بن وبركسنه قالدق اولدخى وقعهٔ يمامه ده مرتد اولديغى حالده كشتهٔ تيغ زيد بن الخطاب اولمشدر
بيوردى رواه الطبرانى عن رافع بن خديج رضى الله عنه (واعلم) مبنى للفاعل ماضى على وزن اكرم ضمير حضرته
راجعدر (بالذى غل) غين معجمه ولام مشدده ايله من الغلول سرقهٔ خفيه غنايمدن سرقه ده استعمالى اكثردر (خرزا)
فتح خاء معجمه وراء وزايله جواهره اطلاق اولنور (من خرز يهود) غير منصرف طائفهٔ معهوده يه علمدركه جدلرى
يهودين يعقوب عليه السلامله تسميه اولنان قوم عنوددر (فوجد فى رحله) تقسيم غنايم خيبرده امر عالم مطاع نبوى
اوزره مناديان رفيع الصداء ادوا الخياط والمخيط فان الغلول عار وشنار ونار يوم القيامة نداسيله ابواب مسامع اصحابه
ضرب مثله لنداء ايتمكين اول خلالده بريسى راحله انكيز باديهٔ فنا اولمغين علامهٔ كتب خانهٔ سرا پرده سرا انك
غنيمته اطالهٔ دست جرأة ايدوب خرز يهوددن برخرز برداشته ايلديكن اعلام بيوروب تركه سى كذاشتهٔ انامل
تفحص اولندقده دو درهم قيمته ناارزنده مهرهٔ چند آوردهٔ دست يقين ايتدكارى زيد بن خالد الجهنى طريقندن ابو
داود ونسائى نقشبندان روايت اولورلر (وبالذى غل الشملة) شمولدن بناء مرهدركه كليم صغير ابى هريره رضى الله
عنهدن روايتكردهٔ شيخيندركه مدعم نام غلام هنكام حركات سفريه ده رحل ومتاع نبوى انك سپردهٔ عهدهٔ محافظه سى
ايدى اثناء محاربهٔ خيبرده برتير دلدوز اصابتيله تسليم روح ايتمكين اصحابدن بعضيلر هنيئا له الجنة تمنيه سيله اب

جنبان اولدقلرنده سر بره شناس عالم صلی الله علیه وسلم انك امرنده حالا تشمیکیر اخکرستان نیراند ر بیوردیلر اصحاب
متعجبانه بارخانه سن تجسس ایتدکلرنده قبل القسمة برکهنه جه کلیم پاره برداشتهٔ دست جسارتی اولدیغن
کما اخبره به صلی الله علیه وسلم متعین اولدی (وحدیث ناقته حین ضلت وکیف تعلقت بالشجرة بخطامها) کمر خاء
معجمه ایله زمام معناسنه رکوب خاصه لری غضبا نام ناقه دیده دن نهان وتفحصی امرنده اصحاب کرام روان
اولدقلرنده زید بن اللصیب نام منافق حاشا زبان دراز طعن اولوب محمد غیب دانلق زعمنده ایکن ناقهٔ ضاله سی مکاندن
ذاهلدر دیو سر اغاز هذیان اولدیغی امین الوحی اشارتیله معلوم دولتلری اولدقده محل ناقهٔ گم کرده یی تعیین
وبر درخته زمامه دن کیفیت تعلقنی خبر ویروب حال بو منوال اوزره اولدیغی سبب تقویت وخلوص اسلام زید
اولمشدر (وبشأن کتاب حاطب) بن ابی بلتعة الصحابی البدری (الی اهل مکة) برای فتح مکه کفتکوی حرکت سید عالم
دریچه کردوش ودهان اسلامیان اولدیغی خلالده حاطب رضی الله عنه قریشه خبر سفری متضمن برمکتوب
تحریر وبو وجهله تسطیر ایتدیکه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قد نفر فاما الیکم واما علی غیرکم فعلیکم الحذر کذا
فی الکشاف ساره نام برنا بجه یه سپردهٔ جیب خفا ایدوب جانب مکه یه فرستاده قیلمشیدی بو سر بر نهفته اول
حضرته وحی ایله اعلام اولنوب علی وزبیر ومقداد وعمار رضی الله عنهم جنابلرین تعقیبله فرمان ایلدکده ورای
ذوالحلیفه ده اکا دوچار ومکتوبی اخراج ایلیوب پیشگاه سید الوری یه ابلاغ ایلدکلرنده حاطبی موقف معلایه
استحضار بیوروب سؤال ایلدکلرنده اقرار وچند کونه اعتذار ایلیوب معاذیر حاطبی اول دستگیر خطا کاران
عصاة علیه افضل الصلوة نکاشتهٔ جریدهٔ تصدیق وقبول بیوردیلر (وبقصة عمیر) بالتصغیر ابن وهب بن خلف
(مع صفوان حین ساره وشارطه علی قتل النبی صلی الله علیه وسلم فلما جاء عمیر الی النبی صلی الله علیه وسلم قاصد
لقتله واطلعه رسول الله صلی الله علیه وسلم علی الامر والسر اسلم) صدمات مصایب بدر به خستاسنده عمیر جمحی
صفوان بن امیه ایله حجر کعبه ده اول حضرتك قتلنه نهانیجه معاهده ومشارطهٔ عهد وکفت ایدوب عمیر صفوانه
بو سر سربسته یی زنهار کسه یه کشف ایتمیه سن دیو جانب مدینه یه شد خرام وشمشیر سر تیزین زهر ایله سیراب ایدوب
مسجد نبوی یه اناخهٔ شتر ایتدکده خواجهٔ دسیسه شناس علیه سلام الله بعدد الانفاس عمیرك موقف حضوره
تمثلن فرمان واختبار کافهٔ سفره باعث نه دردیو پرسان اولدقده اوغلم وهبك حقنده تمنای عنایته کلدم دیدکده اول
حضرت تبسم شکر پاش ایله حجر کعبة الاهده صفوان ایله شدکر بندپیمان واشتراطنی یکان یکان عمیره تقریر ایلدکده
شرفیاب اسلام اولدی صفوان دخی تا به فتح مکه کریزان بعده امانله بالسلامه داخل حصن اسلام اولمشدر (وبالمال
الذی ترکه عمه العباس عند ام الفضل) لبابه بنت الحارث الهلالیه (بعد ان کتمه فقال ما علمه غیری وغیرها فاسلم)
رواه احمد والحاکم والبیهقی عن ابن عباس رضی الله عنهما غزای غزای بدرده عم سید الناس گرفتار پنجه شیراز
اسلامیان اولدقده طلب فدا اولنمشیدی عباس بنم مالم یوقدر دیو اعتذاره اغاز ایلدکده زوجك ام الفضل عندنده
ترك وودیعه شو مقدار مال نیجه اولدی دیو ام الفضل یاننده ابقا ایتدیکی مالدن بالتمام خبر داده اولیجق عباس
گزیدهٔ انکشت تحیر اولوب بن وزوجه دن غیری آنی کمسه بیلمزیدی دیو عمامهٔ جلیل الشان اسلامله عم مهربان سرفراز
اولدی (واعلم انه سیقتل بنفسه ابی بن خلف) ابی نا خلفی قریبا بالذات قتل ایده جکلرین اعلام ایلدی غزای مشرك
سوز احدده کرده تن زخمدار ایدوب سرف انام محلده روبراه درکهٔ سعیر اولدیغی بالاده مفصلا کذار ایلدی (وفی عتبة
ابن ابی لهب انه یاکله کلب من کلاب الله) تقدم فی فصل اجابة دعائه (وعن مصارع اهل بدر فکان کما قال) واقعهٔ
بدر کبرادن اقدم صنادید قریشك اول ملحمه ده نه محلده کشته اولاجقلرین هذا مصرع فلان وهذا مصرع
فلان کلام معجز نظامیله اصحابه اعلام بیوروب تعیین کردهٔ حضرت اولان مواضع معینه دن تجاوز وتخلف
ایتمیوب اول محللرده کشته لری پشته بعد ذا قلیبه انداخته قیلندی (وقال فی الحسن ان ابنی هذا) اطلاق مجازدر
(سید) بمعنی الشریف والرئیس شرف نسبه وذاته وفضله علی غیره من جهات شتی (وسیصلح الله به بین فئتین
عظیمتین من المسلمین) فئه جماعتدر ومراد طرف باهر الشرفه منسوب جنود مجنده ایله جانب معاویه ده اولان
عسکردر حضرت سپهسالار خیل انبیا علیه اصفی التحایا ریحانهٔ اکبر رضی الله عنه شاننده بتحقیق بنم فرزند
دلبندم حسن سید وشریفدر حضرت پادشاه جهان آفرین جل شانه انك سببیله قریبا ایکی عسکر بینی صلاح پذیر
بیورردیلر چون حضرت مرتضی بو تنکای محنتدن فسحت سرای راحته رحلت ایدیجك اهل کوفه امام حسنه
خلافتله عقد بیعت ایدوب راه صداقتده بذل نقد حیات ایتمك عهدنی حریف زبان نفاق ایتمشلریدی پیام انتقال
مرتضی واستقلال حسن مجتبی معاویه یی شامده بی آرام ایدوب کوفه جانبنه تحریك سمند عزیمته تمکین

حضرت حسن دخی تهیئهٔ ادوات حرب وقتال وسپاه اراسته ایله استقباله استعجال ایدوب مداینه رسیده اولدقده بی
ادبان خلیع العذار عسکر عراق عقد ایتدکلری عهد ومیثاقه مخالف اطوار اظهارندن مرآت تابناك قلب
پاکلرینه اصابت ایدن غبار اکدار بعض شروط اوزره مشاغل بی طائل منازعه دن تصفیهٔ درون ودار السکینه
جانبنه عزم همایون ایلدیلر (ولسعد لعلك تخلف) بعض نسخه ده ان مصدریه ایله لعل کلمهٔ عسی یه حمل ایله ورود
ایتمشدر اخت عسی اولمغین خبرنه دخول ان حسبان اولور (وتخلف) ضم مثناة فوقیه وتشدید لام ایله ای تبقی بعد هذا
الزمان دیمکدر سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه بر مرض هائل ایله بیمار اولوب جان جسد عالم حضرتلرینه وصیت
امرنده استشاره ایتمکین مأمولدرکه بوندن بویله نیجه زمان معمر وباقی قالهسن بشارتیله مزاج سعد صحتیاب
اولوب اللی سنه دخی عمر کذار عافیت اولدیغی روایتکردهٔ شیخاندر (حتی ینتفع بك اقوام ویستضر بك آخرون)
تا کیم سنکله نیجه کسنه لر فائده مند ودیکران زیان بین اوله بیوردیلر فی الواقع سپهسالار اسلام اولوب فتوحات
جلیله یه موفق ودست سعادتنده نیجه کسنه لر شرفیاب اسلام واول سعد السعودك نفع جسیمی مشاهده ایتدیلر
کفار بدکردار دخی سبی وقتل واسرا ایله ضرر عظیمه کرفتار اولدیلر (واخبر بقتل اهل مؤتة) ضم میم وسکون واو
ویا همزه ایله نواحی شامده غزوهٔ مشهوره اولان موضعك اسمیدر ولفظ اهل اضافتی برای عهد اولوب استغراق
دکلدر (یوم قتلوا وبینهم مسیرة شهر او ازید) درج ارای مجلد بخاری اولان مرواریدا ثاردندرکه احوال شهدای مؤته
ورودندن نیچه ایام مقدم برکون سلطان قلمرو عرب وعجم صلی الله علیه وسلم حضرتلری انجمن ارای حلقهٔ اصحاب
ایدی جناب خداوند غیب شهود جل شانه حبیبی جنابنی واقعهٔ حالات غزاته مطلع بیوروب اخذ الرایة زید فاصیب
ثم اخذ ابن الرواحه فاصیب کلام معجز نظامیله اصحابه بسط ماجرای غزاة اسلام بیوردیلر دوهفته مرورنده یعلی
ابن منیه عرض تفاصیل حالله بارکاه رسالته رومال ایلدکده قبل تقریر یعلی ماجرای قومی معلی ومن کی یعلی یه
تعبیر ایلدی یعلی دخی یارسول الله قسم بجلال پرورد کارکه واقعات غزاتدن برحرف فروکذاشته بیورمدیکز انلرك
صورت حالی مطابق مرآت مجلای تقریرکز دردیدی مع هذا بین الحضرة والشهدا ایکی اهه مسافه ویا دخی زیاده
بعید ایدی (وبموت النجاشی یوم مات) مقدم اخبر فعلنه متعلقدر (وهو بارضه) جملهٔ حالیه وضمیر نجاشی یه راجع اولور
یا خود نبی علیه السلامه عائددر هجرت علیه نك یدنجی سالنده نجاشی اصحمه ملك حبشه وفات ایتدیکی کون
وفاتیله پیامداده اولدی حال انکه نجاشی حبشه زمیننده ایدی (واخبر فیروز) فتح وکسر فا ایله علم عجمی وغیر
منصرفدر فوز وظفر معناسنه (اذ ورد علیه رسولا من کسری بموت کسری ذلك الیوم فلما تحقق فیروز القصة اسلم)
مصنف علیه الرحمه نك نام فیروزله نقلی مشتهر اولیوب اسم مذکور ایله صحابیدن برفرد موسوم اولمدیغی معلوم اعیاندر
اما سیوطی علیه الرحمه دلائل بیهقیدن خبر مرقومی نقلله صحته قریب ایکن اعلامدن بعضیلر دلائلده ثبوت
قضیه یی انکارله نتیجه ویردیلر لکن کتاب استیعابده فیروز دیلمی وفودی محقق وجهابذهٔ محدثیندن ماوردی قصهٔ
فیروزی وجه محرر اوزره اعلام النبوه ده ایرادی مؤید قول مصنف علیه الرحمه در والحاصل کسری پرویز جانبندن
فیروز نام کسنه سفارتله قدوم ودرکاه رسالتپناهه منول ایلدکده حضرت خواجهٔ عالم خوان اولین واخرین علیه
السلام افق لب ستاره نمونلرندن بو وجهله المای هلال خنجر کون جواب بیوردیلرکه بو شب حضرت قهار منتقم
جل جلاله خسرو پرویز اوزره کندو فرزندی شیرویه یی تسلیط ایدوب شکم منقار خنجر سیه زاغله پاره پاره
ایلدی دیو وقت وساعتیله خبر ویروب وقتا سفیر مسفور قصه یی تحقیق ایتدکده فوز عظیم اسلامله فائز فلاح وظفر
اولمشدر (واخبر اباذر الغفاری بتطریده کما کان ووجده فی المسجد نائما فقال له کیف بك اذا اخرجت منه) کیف
استفهام عن الحال در بو مقامده حقیقتی اوزره دکلدر بلکه کیف ظنی بك دیمك اولور (قال اسکن المسجد الحرام قال
فاذا اخرجت منه الحدیث) وتمامه قال الحق بالشام ارض الهجرة والمحشر وارض الانبیاء فاکون رجلا من اهلها
قال فاذا اخرجوك من الشام قال ارجع الیه فیکون منزلی قال فکیف بك اذا اخرجوك منه الثانیة قال اخذ سیفی
واقاتل حتی اموت فوکزه صلی الله علیه وسلم بیده وقال خیر لك من ان تنقاد حیث قادوك حتی تلقانی وانت علی ذلك
والحاصل ابوذر غفاری رضی الله عنه جنابنه مدینهٔ منوره یه نفی اولنمسن اخبار ایلیوب بمینه وقوعیاتنه تعین
بولدی واول حضرت ابوذری مسجد مدینه ده خواب الود مشاهده ایدوب بنم ظنم سکا نیجه در بو مسجددن اخراج
اولندیغك حالده نه اشلرسن دیو بیوردیلر ابوذر جوابنده مسجد حرامده ساکن اولورم دیدی یااندن دخی اجلا
اولنورسن دیو کفت وشنیددن صکره چون شامه هجرت قیلدی معاویه موی الیهك شامدن اخراجنی امیر المؤمنین
عثمان رضی الله عنهدن التماس ایتمکین مدینه یه دعوت اولنوب ربده نام محله اقامتی مناسب کورلمشیدی

(ويعيش وحده) يعنى مدينه دن خروج تا نيسندنصكره ربذه نام كوشهٔ انزواده يالكزجه تعيش ايده جكن اكا اخبار
بيوردى (ويموت وحده) تحقيق كردهٔ بيهقى اوزره موت ابى ذر قريب اولوب مادرى عدم قدرت تجهيز وتكفينله كريه
وزارى ايلدى يا امه حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلم اصحابدن برجماعته خطاب ايدوب سزلردن برى بر صحراده
تسليم روح ايدوب جماعت مسلميندن نيجه كسنه لر جنازه سنه حاضر اوله ديو بيورمشيدى شايستهٔ خطاب شايد
بن اولام ديو تسليت بخش مادر اولدقده اول اثناده برجماعت محل معهوددن كذار ايدوب مجلس ابى ذره مثول
ايتديلر ابو ذر انلره خطاب ايدوب انشدكم الله سزلردن نقيب وامرا وليا انلريكزدن بنى تكفين ايتمكى التماس ايدرم
ديدى پس برغلام يا عم غزل مادرم اولان بورد اوايكى نوبهلهسنى تكفين ايدرم ديو تعهد ايدوب روح پرفتوح ابى ذر
اوج عليينه پرواز ايدوب انلر غسل وتكفين ايليوب اول مقامده كنج نهان كبى دفين خاك پاك ايتديلر (واخبران اسرع
ازواجه به لحوقا اطولهن يدا) فتحله طول جود وانعامدر وضمله ضد قصر حضرت سرور كائنات عليه افضل
التحيات پيامداده اولديلركه كندولردنصكره زوجات طاهراتدن من جهة الملاقات سريعتر اولان صدقات
وانعامده يد طولى صاحبه سيدر (فكانت زينب) اسم كان ضميردركه على ماذكره يه راجع اولور وزينب خبر كان
(اطول يدها بالصدقة) لمدى طول يد استعارهٔ تخييليه وطول يد لازمى استعمال ايله كه ايصال انعامدر مجاز مرسل
اولمق دخى موجه اولور يا خود يد استعارهٔ مصرحه وطول ترشيح اوله يا كنايه اولمسى محتملدر رواه مسلم عن عائشة
رضى الله عنها (واخبر بقتل الحسين بالطف) فتح طاء مهمله وتشديد فا ايله ناحيهٔ كوفه ده برجاى دهشت فزادر
(واخرج بيده تربة وقال فيها مضجعه) فتح وكسر جيم ايله اى مصرعه (اذيقتل) تعبير مذكورده حضرت سبط مكرم
حسين مظلوم رضى الله عنهك شهيد حق اولديغنه ايمادركه اصل مضجع نائمك محل اضطجاعيدر والحاصل جناب
روح قدسى عليه السلام اشيانهٔ عنقاى اوج رسالت عليه اجمل التحيه ده مكين ايكن طفل ازادهٔ نبوت حسين عالى
همت داخل مجلس همايون اولوب امين وحى كشف استار اسرار ايدوب ستقتله استك كلام حكمت پيامن ابلاغ
وارض عراقدن طفه اشارت برله بركفه تربهٔ حمرا اخذ ايدوب ارائه ايتمشلر ايدى امدى كربلاى پركرب وبلاده
اول امامك شهادتى خبر طبق منافى دكلدر زيرا ناحيهٔ طف محل كربلايى مشتملدر (وقال فى زيد بن صوحان) ضم
صاد مهمله وسكون واو وحاء مهمله والف ونون ايله صحابيدن معدود ومواخى سلمان رضى الله عنهما جنابلريدر
بعضيلر تابعيدر ديمشلر (يسبقه عضو منه الى الجنة) ولفظ حديث من سره ان ينظر الى رجل يسبقه بعض اعضائه
الى الجنة فلينظر الى زيد بن صوحان ومعناى سبق يا حقيقة تقدمى اوله زيرا حق تبارك وتعالى اول عضوى
جنتده حفظ ايدوب شهيد اولدقده بقيهٔ اعضاسن اكا توصله قادردر يا خود اولا فى سبيل الله عضوى قطع اولنوب
بعدذا كندو دخى شهيد اولمدن كنايه اوله (فقطعت يده) نقل راست ذهبى اوزره بريده قيلنان زيدك دست چپى
ايدى (فى الجهاد) وقعهٔ نهاوندده اولدقى مرويدر حاصلى زيد بن صوحان شاننده بيورديلركه بهشته وصول ودخولده
انك برعضوى بدننى سبق وتقدم ايدر فى الواقع برغزاده دست چپى قطع اولندى (وقال فى الذين كانوا معه على حرا)
بالمد والقصر والتذكير والتأنيث والصرف ومنعه مكهٔ مكرمه يه اوچ ميل قريب اسم جبل معروفدر (اثبت انما عليك
نبى وصديق وشهيد) وفى نسخة او فى الموضعين فهى للتنويع تفصيل خبر مذكور فصل ومثل هذا فى سائر الجمادات
اخبارنده كذران ايلدى (فقتل على وعمر وعثمان) كذا فى النسخ تقديم على رضى الله عنه شايد صريح خبر ايله
ثبوت شهادتلرندن ناشى اوله اما اصلى دجليده مؤخر امدى حضرت اسد الله كرم الله وجهه خوارج روباه منشاندن
عبد الرحمن بن ملجم نام حيله كار غدار نامرادالندن جرعه كش شهادت وفاروق اعظم رضى الله عنه ابو لؤلؤ
خنجر سرتيزيله مقتول وجناب عثمان رضى عنه المنان يوم الدار وقعه سنده جرح وقتل اولندى (وطلحة) يوم جملده
زخم تيرايله وفات ايلدى (والزبير) وقعهٔ جمل رجوعنده وادى السباع نام محلده خواب آلود ايكن ابن جرموز نام
رديدكارك سرپنجهٔ غدريله سربريده قلنمشدى (وطعن) بنا مجهول ايله (سعد) ابن ابى وقاص اى وجرح وحصلت له
الشهادة بسبب الجراحة قال التلمسانى اى اصابه طاعون وهو شهادة لكل مسلم رواه مسلم وغيره (وقال لسراقة)
ضم سين وفتح را ايله روز هجرت عليه ده طرف قريشدن اول هماى اوج رسالتى صلى الله عليه وسلم جست وجو وتعقيبه
تعيين اولنوب ساحهٔ قوايم فرس معجزه سن مشاهده اتمكله رفع انكشت ايمان ايلمشيدى (كيف بك اذا لبست سوارى
كسرى) ضم وكسر سين مهمله ايله مثنى سوار الان زمانه مختصه حليدركه دست ابرنجن ديلور والبس بومقامده وضع
فى اليد مراد اولنور وكسرى ايله عهد اسلامى ادراك ايدن شهريار عجم مراد اولنور (فلما اتى بهما العمر) اى صيغهٔ
مجهول ايله اوصل معناسن متضمن اولمغين لفظ عمر لام ايله تعديه اولندى (البسهما اياه وقال) عمر رضى الله عنه (الحمد لله

الذى

الذى سلبهما كسرى) اى من يد كسرى (والبسهما سراقة) سلطان عالم صلى الله عليه وسلم حال سراقه دن تعجبى متضمن
ادا ايله استخبار بيوروب كسرى عجم بلوكارين دست براوردهٔ غنيمت وتلبس ايتديكك حالده نيجه سن بيورمشلريدى
چون غنايم كسرى حضرت فاروق اعظمه ايصال اولندقده كسرى سوارلرين تحقيقا لما اخبر به الرسول عليه
السلام دست سراقه يه نهاده ايليوب حمد اول مالك الملك حضرتنه شاياندركه كلام رسول الاهى تصديق بيوروب
دست كسريدن سلب ونزع واحاد امتدن بربدوى متقشف سراقه يه الباس ايلدى ديدى كفتار معجز رفتار سيد
الابرارى تحقيقا انچه دست سراقه يه وضع والباس استعمالدن معدود دكلدر (وقال تبنى مدينة بين دجلة
ودجيل) دجله فتح وكسر دال مهمله ايله عراقده نهر مشهوره علمدر ودجيل مصغر دجله بودخى اردشير بن بابك
حفر واجرا ايتديكى نهرا هوازه علمدر ومخرجى اصفهاندر وبعضيلر نهر دجله دن منشعب خليجدر ديمشلر
(وقطربل) ضم قاف وسكون طاء مهمله وضم را وباء موحده وتشديد لام ايله عراقده اسم موضعدر (والصراة) فتح
صاد مهمله وراء مخففه والف وها ايله ينه عراقده نام جوى بعض نسخده صاد بدلى ها ايله بلاد عجمدن هراة اولمق
روايت ايتديلر (تجبى اليها خزائن) فاعل تجبى (الارض يخسف بها) يعنى ايكى نهر عظيم ميانه سنده وقطربل وصراة
بيننده بر بلدهٔ عظيمه بنا اولنوركه خزائن روى زمين اول شهره جلب وجمع اولنور وكثرة ظلم اهاليسندن ناشى مستحق
خسف اولور (يعنى بغداد) وفيه لغات تقدم الكلام عليها بنا كردهٔ منصور العباسى اولان كرسى ممالك اسلام ودار
الخلافه اولان مدينة السلامدر كما اخبر به صلى الله عليه وسلم جميع ممالكدن باج وخراج بغداد بهشت آباده جبايت
اولنوردى اما امر خسف هنوز تاريخ هجرتدن بيك يوز قرق يدى سالدركه ظهور ايتمشدر (وسيظهر كما اخبر به)
رواه ابو نعيم فى الدلائل والخطيب فى تاريخه اما امام ذهبى ميزانده راوى حديث عمار بن سيف ترجمه سنده سخيفهٔ
ترازوى صحت وقبول ايتميوب انه منكر جدا كلاميله تصريح ايتمشدر (وقال سيكون فى هذه الامة رجل يقال له
الوليد هو شر لهذه الامة من فرعون لقومه) رواه احمد والبيهقى مرسلا عن سعيد بن المسيب يعنى حضرت نبى محترم
صلى الله عليه وسلم بيورديلركه بو امته ايچره قريبا برشخص پيدا اولوركه وليد اسميله بنام قيلنور فرعون مصر قومنه
اولان شر وضررندن انك بو امته شرى برتر اولور بيورديلر امدى سفهاء بنى اميه دن وليد بن عبد الملك ويا انك
برادر زاده سى وليد بن يزيد فاسق اولمغين تحقيق ايتديلر نام فرعون بى عون وليد بن ريان اولمغين وفرعون هذه الامة
دخى وليد اولديغندن عبارتده حسن معنا باهردر لكن ابن جوزى بو حديثك دخى موضوعيتن نقل ايلمشلر (وقال
لا تقوم الساعة حتى تقتتل فئتان دعواهما واحدة) يعنى اوان قيامت قريب اولمز تا كم طائفتان يكديكرله مقاتله
ايدنجه كه هر دو طائفه نك دعوالرى بردركه دين واسلام دعواسيدر جناب صفدر محارب كرم الله وجهه حضرتلريله
معاويه بيننده شراره باش اولان اتش حرب صفين اولديغنه اشارتدر رواه الشيخان (وقال لعمر فى سهيل بن عمرو
ابن عبد شمس) العامرى القرشى (عسى ان يقوم مقاما) لفظ عسى كلام حق وزبان پيغمبر مطلقدن ظهور ايتدكده
تحقيق ايچون اولور (يسرك يا عمر فكان كذلك) يعنى عمر بن الخطاب رضى الله عنه سهيل بن عمرو حقنده خطاب
بيوريلوب ابن عمرو مقام خطبه ده قيامى حالنده سنى مسرور ايده سى قريبا محققدر بيوروب امر غيبدن پيامداده
اولدقلرى كبى وقوع يافتهٔ تحقق بولدى (فانه قام بمكة مقام ابى بكر يوم بلغهم موت النبى صلى الله عليه وسلم وخطبهم
بنحو خطبة وثبتهم وقوى بصائرهم) روح جسد الكونين وعين حيات الدارين صلى الله عليه وسلم دار عقبايه
تشريفلرى خبر دهشت فزاسى اهل مكه يه رسيده اولديغى روز قيامتنشانده جناب صديقك مدينه ده قائم وخطبه
خوان اولديغى اسا سهيل دخى مكه ده اول مقامده لمعان قيام واهل مكه يه خطبهٔ صديق مانندى سهيل خوش لهجه
انشا وخطبهٔ پربهجه ايله مسلمينى دين حق اوزره تثبيت وديدهٔ بصيرتلرين كحل الجلاى تسليت برله تقويه ايلدى
وحضرت صديقك خطبهٔ اعجاز نمونى من كان يعبد محمدا فان محمدا صلى الله عليه وسلم قد مات ومن كان يعبد الله
فان الله حى لا يموت كلاتى ايدى وسهيلك خطبه سى من كان محمد الهه فان محمدا قد مات والله حى لا يموت كفتار
حكمت نصابى ايدى بوندن اقدم سهيل هنوز نور اسلام ايله درخشان اولمدين غزاى بدرده اولوب حضور مهر تابان
رسالته ذره وش احضار اولندقده عمر رضى الله عنه لب جنبان اولديكه يا رسول الله سهيل خطباى قريشدن
برمفوه كسه در اجازت بيوريلورسه ثناياى سفليين بركنده ايده يم كه بعد الانتزاع اندلاع لسانله فصاحته قدرتياب
اولميه ديدكده عسى ان يقوم مقاما كلام معجز پيامله ناطقه پرداز اولمشلريدى رواه البيهقى والحاكم عن الحسن بن
محمد مرسلا (وقال لخالد حين وجهه لاكيدر) ضم همزه وفتح كاف ومثناة تحتيه وكسر دال مهمله ورا ايله مصغردر
صاحب دومة الجندل اكيدر بن عبد الملك الكندى النصرانى (انك تجده يصيد البقر) حضرت رسول كبريا صلى

الله عليه وسلم خالد بن الوليد سيف اللهی درتیوز یکرمی نفر سوار ایله صاحب دومه اکیدره ارسال وتوجیه
بیوردقلرنده یا خالد اکیدری بقر وحشی شکار ایدرکن اکادوچار اوله سن کوشوارهٔ معجز نماسیله بنا کوش سامعهٔ
خالدی تزیین بیوروب فی الحقیقه منوال مقرر اوزره مصادفه ایلیوب اسیر ایلدی ابونعیم وابن منده اکیدری
صحابیدن تعداد ایدرلر وبعضیلر اولا اسلامی وبعدذا ارتدادنی نقل ایتدیلر والله اعلم رواه ابن اسحاق والبیهقی (فوجدت
هذه الامور کلها فی حیاته وبعد موته) فصل مذکورده مندرجه بیوریلان جواهر آثارک کایسی بعد ما اخبربها
حیات وموت حضرتده نصکره مشاهدهٔ وجود اولدیغی وقوعیافته نعیندر (کما قال صلی الله علیه وسلم الی ما اخبربه)
مطابقهٔ لخبره وعمائله (من جلساء من اسرارهم وبواطنهم واطلع علیه) ما اخبربه اوزرینه عطف اولور (من اسرار
المنافقین وکفرهم وقوالهم فیه وفی المؤمنین) من اسرار المنافقین اوزره معطوفدر (حتی ان کان بعضهم لیقول
لصاحبه اسکت والله لولم یکن عنده من یخبره لاخبرته حجارة البطحاء) یعنی سربسته ارباب نفاق وظاهر اظهار
ایماناله دللرنده پنهان ایلدکاری شرکی وشان نبوت وحق موحد نـده کویا اولدقاری اقاویل وترهاتلرندن اصحاب
کرامنه اخبار بیوردیغی احوال واقعه مطابق ظهور ایدردی حتی بعض منافقین مصحوبی اولان بدفرینی حق
رسالتده خلاف کلماته اغاز ایتدکده سکوتیله امر ایدوب وخاموش باش قسم بخالق عالم که محمد یاننده ملک وجاندن
برمخبر اولمسه بیله حصباء ارض بطحاء کندویه قیل وقالدن باجمله بیامرس اولوردیر ایدی رقزدهٔ کلک ثقاتدرکه
مکهٔ محترمه فتح اولندیغی روز فیروزده حضرت شاه قریشی نژاد صلی الله علیه وسلم بلال حبشیٔ خوش خوان وپاک
نهاده ظهر کعبة اللهده اذان ویرمکه فرمان ایلیوب اما ابوسفیان وعتاب بن اسید وحارث بن هشام فناء حرمده
انکشت حیرت بردهن جالسین ایدیلر عتاب یارانه خطاب ایدوب لقد اکرم الله اسیدا اذالم یر هذا الیوم دیوب
حارث دخی اما وجد محمد موذنا غیر هذا الغراب الاسود دیو ترهاته اغاز ایتدکلرنده ابوسفیان اکربن نبت شفه ایله
شان محمده حرف انذار اولورسم بوحصباء حرم اکا نقیر وقطمیر خبرویررلردید کده حضرت سرره شناس عالم صلی الله
علیه وسلم مهر عالم تاب کبی اول سهدلان اوزره طلوع ایلیوب علمت الذی قلتم دیوب حرف بحرف بیان کفت وشنید
ایلدکاری دم حارث وعتاب رفع انکشت شهادت اسلام ایلدیلر (واعلامه) برله ما اخبربها وزره معطوفدر
ومصدرک فاعلنه اضافتی باندندرکه مفعولی محذوفدر ای اعلامه الناس (بصفة السحر الذی سحره به لبید بن
الاعصم وکونه فی مشط) ضم وکسرمیله شانه (ومشاطة) بضم المیم ما یسقط من الشعر (فی جف) ضم جیم وتشدید
فا ایله (وعاء الطلع) طلع نخله ذکرو النخل منه ذکروانثی تحمل بتمرها المعروف (وانه) بفتح الهمزه ضمیر سحره
راجعدر (التی فی بئر ذروان) ذال معجمه مفتوحه وراء ساکنه ایله بزنهٔ فعلان مدینهٔ منوره ده بنی زریق قبیله سنده
واقع چاه هولنا کدر (فکان کما قال ووجد علی تلک الصفة) یعنی یهود بنی زریقدن لبید بن الاعصمک اول حضرته
سحر ایتدیکی دسیسه نک وصفنی اصحابه اعلام وسحر مذکوردن خرمادن اول ظهور ایدن میوه ظرفنده برشانه
وچندشعراتله اولدیغن وچاه ذروانه انداخته قیلندیغن اخبار ایلیوب اول مدسوس صفهٔ مذکوره اوزره بولنمشدر
(واعلامه قریشا با کل الارضة) فتحاتله ورق اشجاردن تکون ایدن خیر معهود احیاء موتی فصلنده مرور ایلدی
دوده (ما فی صحیفتهم) اضافه برای عهد اولور (التی تظاهروا بها علی بنی هاشم) وهم نخذمن قریش (وقطعوا بها
رحمهم) رحم فی الاصل مقر ولدیه دذا قرابتده استعمال اولندی (وانها) ای واعلامه بانها (ابقت فیها کل اسم الله
فوجدوها کما قال) حاصل کلام کفار قریشک مرکوز جبلتلری اولان تعصب جاهلیت اوزره شیرازهٔ صلهٔ
رحمه مقراض بیرحمی برله بنوهاشم ایله میانلرنده مربوط حبل وثیق الفته فیصل تبرا ویتلرنده همواره مفتوح
اولان کلید قرابت ورحمه ختم مدافعه اورمق اوزره تعهدلرین مشتمل برعهدنامه تنسیخ وسقف حرم اللهه
تعلیق ایتمشلر ایدی حشرات ارضدن برارضه اول صحیفهٔ قاطعة الرحمی اکل ایتدیکن قریشه اول حضرت
اعلام بیوروب برامر ذی الجلال خال صفحهٔ صحیفه اولان اسماء اللهی علی حاله ابقا ایلدیکن اخبار ایدوب
قریش اول صحیفه یی منوال محرر اوزره مشاهده ایتدیلر (ووصفه لکفار قریش بیت المقدس) بیت مفعول وصف
(حین کذبوه فی خبر الاسراء ونعته ایاه نعت من عرفه) نعت ووصف معناده متقاربا ندرتفننا ایهما تعبیر اولندی
(واعلامهم بعیرهم التی مر علیها فی طریقه وانذارهم بوقت وصولها) یعنی معراج پرابتهاج خبرنده کفار قریش
اول حضرتی دروغه اسنادلری اثناسنده مقدس شریفی انلره وصف وفی الحقیقه مسجد اقصی یه واقف وعارف اولانک
نعتیله قریشه تعریف بیورملری وبالسعادة والاقبال اسرادن توجهلرنده اثنای راهده مرور ایلدکلری قافله زاد
وذخایر قریش ومکهٔ مکرمه یه وصوللرین روز وساعتیله اعلام وبیان بیورملرین بالاده نقل وشرحی مستوفی

مرور ایتمشدر (فکان ذلک) کله (کما قال الی ما اخبربه من الحوادث التی تکون) فی المستقبل (ولم تأت بعد) مبنی
علی الضم هنوز عقب اخبارده وقوعیافته اولمیوب بعد زمان ظهور ایده جک امور درکه بعضک مقدماتی ظاهر
وبعضی هنوز ناپیدا فاذا جاء الابان تجی (ومنها ما ظهرت مقدماته) بکسر الدال المتقدمة ای علاماته المتقدمة علیه
(کقوله صلی الله علیه وسلم) کما رواه ابوداود فی سننه (عمران) بضم العین کغفران مبتدا (بیت المقدس خراب) خبر
(یثرب) لا ینصرف اسم مدینهٔ منوره (وخراب یثرب) مبتدا ومعطوف (خروج الملحمة) فتح میم وسکون لام وحاء
مهمله ایله موضع قتال ومعرکه ونفس حرب معناسنه اولدیغی نهایه ده یراعه کذا ابن الاثیر درای اشتبک ودخل
بعضه فی بعض کالسداد واللحمة یاخود لحمدن کثرة قتلی مراددرکه احکام نجومدن اسم کتاب ایدن مأخوذ
اوله حاصلی آخر زمانده ظهوریافته اوله جق هرج وفتن والام ومحندر (وخروج الملحمة فتح القسطنطنیة) بعض
نسخده بلا معرف وبعد النون الثانیه یاء مشدده ومخففه ایله قاعدهٔ دیار الکفر اولان مدینهٔ عظیمدرکه بانیسی
اسمنه نسبت اولنمشدر حالا تختکاه پاپا اولان رومیة الکبری یعنی قزل الما در وفیها ست لغات بضم القاف وفتح
الطاء الاولی وضم الطاء مع تخفیف الیاء الاخیره وتشدیدها وحذفها قال الشهاب الخفاجی وهی المسماة
برومیة وقد اختلف هل فتحت هذه ام لا فقیل فتحت فی زمن الخلفاء والاصح انها انما تفتح فی آخر الزمان قبل خروج
المهدی وهو الذی صححه المقدسی فی کتاب الدرر والذی اوقعهم فی اللبس اشتراک الاسم فانه سمی بها مدن
متعددة والمذکور فی هذا الحدیث کله یکون اذا قرب نزول عیسی علیه السلام (ومن اشراط الساعات وآیات
حلولها) من الحوادث قولی اوزره معطوفدر واشراط جمع شرط بفتحتین بمعنی العلامة وهی الایة یعنی (وذکر
النشر والحشر) والنشر للمیت ان یحیی فیقوم من قبره وحشر نامی میدان محشره سوق (واخبار الابرار) جمع بر
وبار (والفجار) جمع فاجر وهو الفاسق المجاهر بالمعاصی ای مما اخبربه صلی الله علیه وسلم من المغیبات ما ورد
فی الحدیث من اخباره عن صلحاء امته وفجارهم (والجنة والنار) احوال بهشت واهوال دوزخ (وعرصات
القیامة) جمع عرصه اثر بنادن خالی هرجای فراخ (وبحسب) با زائده وسکون سین مهمله ایله مبتدا (هذا الفصل ان
یکون دیوانا) جمله خبر مبتدا (مفردا یشتمل علی اجزاء وحده) یعنی بو فصل معجزات اصل تمییز انواع وافراد کل نوع بیاب
ایله منفردا من بینها همان بر کتاب مدون ومستقل اولمغه شایان وسزاوار در مصنف علیه الرحمه افراد بالتألیف
بیورمدیغنه اعتذار کونه بیوررکه (وفیما اشرنا الیه من نکت الاحادیث التی ذکرناها کفایة) موخر مبتدا
(واکثرها فی الصحیح وعند الائمة)

فصل

فی عصمة الله تعالی له صلی الله علیه وسلم من الناس وکفایته من اذاه) بقول راغب اعتصام تمسک بالشیئدر وعصمة
انبیا اصفاء جوهر وفضائل جسمیه ونفسیه وتثبیت اقدام ونصرت وحفظ قلوب وانزال سکینات ایله تخصیص
بیورلمه توفیق وموهب رب عزتدر بو مقامده ایقاع مضرت دشمناندن حفظ مراد اولندیغی وکفایته من اذاه
قولندن مستفاددر وناس مایشمل الانس والجن اولور (قال الله تعالی والله یعصمک من الناس) ای یمنعک منهم
ویکفیک عنهم (وقال تعالی واصبر لحکم ربک فانک باعیننا) فرمان عزت اعباء رسالته تحمل ایله عین عنایهٔ
صمدانیه مزده موقی ومصون سن بیوردی فاستعار العین للحفظ وجمعها جمع قلة (وقال الیس الله بکاف عبده)
استفهام انکاری معنی نفی وتفی النفی اثبات اولوب ابلغ وجه اوزره کفایهٔ اللهی تقریر باهره ودر (قیل) ان معناه
(بکاف محمدا) اضافت برای عهد اولمغین عبده مراد فردا کملدر دیلندی (اعداءه المشرکین) یعنی خدای متعال
عبد خاص وبندهٔ براختصاصی مصطفی علیه السلامک کید دشمناندن بهر حال حفظنه کافیدر (وقیل غیر هذا)
ایهٔ جلیله تفسیرنده اضافتی جنس ایچون تفسیر وباری تعالی جمیع بنده کانی رزقنه کافی وکافلدر دیکه تعبیر
ایتدیلر ویؤیده قراءة الکسائی الیس الله بکاف عباده بصیغة الجمع (وقال انا کفیناک المستهزئین) استهزا سخریه
وبر سبیل تحقیرتهکمدر ومراد قریشدن بر قاچ نفر سقیم مقرردرکه ذکری سبق ایتدی (وقال واذ یمکر بک الذین کفروا
الایة) تقدم معناه او مکر خداع وحیله معناسنه اولمغین حق سبحانه وتعالی یه علی طریق المشاکلة مجازا وصف
اولنور (اخبرنا القاضی الشهید ابو علی الصدفی بقراءتی علیه) لا بالاجازة (والفقیه الحافظ ابوبکر محمد بن عبد الله
المعافری) فتح میم وعین معجمه وفا ایله جی من همدان قاضی ابوبکر محمد بن عبد الله العزلی فی سنة ثلث واربعین
وخمسمائه فاسده وثیقهٔ حیاتی امضای جف القلم ایله ممضی اولدی (قالا حدثنا ابو الحسین الصیرفی) مبارک بن عبد
الجبار (حدثنا ابو یعلی البغدادی حدثنا ابو علی السنجی) کسر سین مهمله ونون وجیم ایله قریهٔ بمرو (ثنا ابو العباس

المروزی) محمد بن احمد راوی ترمذی (ثنا ابو عیسی الحافظ) ابن سوره صاحب السنن (ثنا عبد بن حمید) بلا اضافة
لعبد (ثنا مسلم) بن ابراهیم ابو عمر والحافظ مسلم الازدی اسم ونسبی تاریخنده متوجه هشت بهشت جاودانی
اولمشدر (ثنا الحارث بن عبید) ابو قدامة الایادی البصری (عن سعید الجریری) ضم جیم وفتح را ایله (عن عبد الله
ابن شقیق) العقیلی کار تابعینندر یوز و یا یوز سکزده عازم سرابستان جنان اولمشدر (عن عائشة رضی الله عنها
قالت کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یحرس) بصیغة المجهول یعنی لحاجة ما منزل سعادتندن طلوع ابتدکده
اول ماه منوری هاله وار اصحاب مکرمت دثار حولنده قرار ایلیوب حراست اولنوردی (حتی نزلت هذه الایة
والله یعصمك من الناس) ایه شریفه درج سورهٔ مائده ده مندرجه اولمغین مدنیدر بعضیلر مکیه در دیمشلر غیر
الانبیا عصمتله دعا جواز وعدمنه علما اختلاف ایتمشلر اما جوازی مرجح اولور (فاخرج رسول الله صلی الله علیه
وسلم رأسه من القبة) ضم قاف وتشدید موحده ایله خیمه و چرکه و بنادن هر مرتفع اولان شیئه قبه دیرلر من وقب
اذا علا والاشکل کری اوزره مستدیر اولان کنبد معناسنه قبه دکلدر (فقال لهم یا ایها الناس انصرفوا فقد عصمنی
ربی عز وجل) یعنی سر سعادتمندنی خیمه لرندن بیرون قیلوب حراسه خطاب بیوردیلرکه پیرامنمده وقف کردش
محارست اولمک خداوند جلیل همواره وقایة الحفظ صمدانیه سیله بنی حفظ ایلدی دیدی (وروی انه صلی الله
علیه وسلم کان اذا نزل منزلا اختار له اصحابه شجرة یقیل تحتها) من قال یقیل قیلولة اذا نزل فی وقت القائلة وهی
الظهیرة (فاتاه) الفاء فصیحة (اعرابی فاخترط سیفه) فی الاصل اختراط قضیبدن ورق قشری ازاله درو سیفدن
نیامی ازاله ده تشبیه قیلندی (ثم قال له) ثم بمعنی الفاء استعمالی کثیردر (من یمنعك منی فقال الله) ای والله حمانی
(فارعدت) بعض نسخه ده همزه مضمومه و بناء مجهول اوزره مقیددر ای اصابته رعدة بکسر الراء و بفتحها
اهتزاز ولرزش (ید الاعرابی وسقط سیفه وضرب برأسه الشجرة حتی سال دماغه) والحاصل مرویدرکه بدر منیر
رسالت صلی الله علیه وسلم بر منزله سعادتله نزول اجلال بیوردقده انجم اساخدمت علیه لرنده سیار اولان صحابی
کرام اول حضرت اتکاء جلسهٔ استراحت وقیلوله بیورملریچون بر درخت سایه دار تدارك واختیار ایتلر پس
پای درختی بر مدت برای راحت وخواب تشریف بیوردقلرنده ناکهانی بر بدوی بی باك مانند دزد چالاك پا نهادهٔ
دائرهٔ قرب اولوب اول سحاب عنبر بار شفاعت علیه التحیه اوزره حوالهٔ برق شمشیر وسنی بندن کم منع وخلاص
ایدر دیووقفه کبر اولدقده سلطان هردوسرا صلی الله علیه وسلم الله تعالی جوابیله وقایه حمایه حقه
اعتصام ایلدکاری حالده دست اعرابی لرزان اولوب تیغی زمینه فتاده اولدی وکاسهٔ سری شکست ودماغی
سیلان ایدنجه سر نکبت مدارین ضرب بی اصولله درخته نطع ایلدی (فنزلت الایة) جانب کبریادن والله
یعصمك من الناس کریمهٔ تسلیت بخشی شرف نزول اولمشدر (وقد رویت هذه القصة فی الصحیح) قضیه
بدوی خبر صحیح و یا صحیح بخاریده روایت اولنور (وان غورث) ضم غین معجمه وواو ورا مهملهٔ مفتوحه ایله
مضبوط و بعض نسخه ده صیغهٔ تصغیرله غویرث واقعدر (ابن الحارث صاحب هذه القصة وان النبی صلی الله
علیه وسلم عفا عنه فرجع الی قومه وقال جئتکم من عند خیر الناس) غزوهٔ ذی امر وانمار ایله موسومه غزا زنده
روباه سیرتان بنی ثعلبه و بنی محاربدن غورث نام کسنه مترصد کمین فرصت اولوب قصهٔ نادر برابره جسارت ایتمشدی
حضرت ذی الصفح الجمیل علیه صلوات الجلیل انك جرمندن عفو ایلیوب مجمع قومنه راهی وناملك خیرلوسی
جانبندن کلدم دیدی (وقد حکی) نسخ کثیره ده تاء تأنیثله حکیت واقعدر زیرا مضاف الیهدن تأنیث
کسب ایدر (مثل هذه الحکایة انها جرت له صلی الله علیه وسلم یوم بدر وقد انفرد من اصحابه) بو جمله له ضمیرندن
حال اولور ای منفردا عنهم (لقضاء حاجته) کنایة عن البراز (فتبعه رجل من المنافقین وذکر مثله) بالنصب
مفعول ذکر سل سیف ومن یمنعك منی قولنه مماثله ذکرایلیوب غزوهٔ بدر کبراده وقوعی محکیدر (وقد روی انه وقع
له مثلها) هذه الحکایة او الواقعة (فی غزوة غطفان) غین معجمه وطاء مهمله ایله قبیلهٔ مشهوره درکه هجرت علیه دن
بجماه کذرانده در تیموز الی مرد میدان وغا ایله غزا اولنمشدر (بذی امر) همزه ومیم مفتوحتین ورا ایله
اراضی نجددن بر موضع اسمی اولدیغی ثبوت یافتهٔ قضاء تعیندر غزوهٔ غطفان وانمار ذی امر ایله بنامدر مع رجل
متعلق بوقع (اسمه دعثور) ضم دال وسکون عین مهمله ومثلثه وواو ورا ایله بوزن بهلول علمدرکه اسم حوض
صغیردن منقولدر (ابن الحارث وان الرجل اسلم فلما رجع الی قومه الذین اغروه به فکان سیدهم واشجعهم)
لما ایله جوابی بیننده جملهٔ معترضه در (قالوا له) جواب لما (این ما کنت تقول وقد امکنك) ضمیر مستتر حرف ما به
راجعدر (فقال انی نظرت الی رجل ابیض طویل دفع فی صدری فوقعت لظهری وسقط السیف فعرفت انه ملك)

بفتح

بفتح اللام واسلمت) جابر بن عبد الله رضی الله عنهمادن روایتکردهٔ ابن اسحق علیه الرحمه درکه غزوهٔ غطفانده
اول حضرته برکسنه ایله واقعهٔ مرقومه وقوعیافته درکه نامی دعثور ایدی چون بری مابری صدورنده اول
کسنه صفای قلبله نیام دهان مقر شمشیر کلمهٔ شهادت ایلیوب دعثوری بو اقدامه اغرا ایدن قومنه وصولده
چونکه قومنك سید ودلیری ایدی اکا خطاب ایدوب دیدیلرکه یا دعثور قنی شان محمده اولان کفتکولرك نك وتنها
خصم خفتهٔ بی سلاحه حوالهٔ تیغ انتقام ایتمیکن پرندهٔ باز کوزله نکون اولمق نه جهتله عارض اولدی دیدکارنده
مرد سفید روی و پاینده لکسنه مشاهده ایدوب بر پشت دسته ارقم اوزره یعقوب بنی کوی میدان مذات ایلدی
تیغ دستمدن ساقط اولوب بلدمکه بر فرشتهٔ آسمانیدر بحمد الله بشرهٔ ضمیرمی زنك شرکدن تصفیه وقبول نقش
اسلامله تحلیه ایلدم دیدی (قیل وفیه نزلت یا ایها الذین آمنوا اذکروا نعمة الله علیکم اذ هم قوم ان یبسطوا الیکم
ایدیهم فکف ایدیهم عنکم الایة) کهر پارهٔ منت خیزی بو محلده مرسله زیب نزول اولدیغی مرویدر (وفی روایة
الخطابی) حمید ویا احمد بن محمد که جدا علاسی والد عمر بن الخطابه منتهی در و یا برادر عمر زید بن الخطابه منتهی اوله
مؤلف کتاب اثار وشارح سنن سید الابراردر (ان غورث بن الحارث المحاربی) منسوب لمحارب القبیلة (اراد ان
یفتك بالنبی صلی الله علیه وسلم) فتك امر عظیم اوزره من حیث لا یشعر به هجوم وعلی غفلة قتل مراد اولنور
یا خود مجاهرة قتل اوله (فلم یشعر به) ای لم یحس به (الا وهو قائم علی رأسه منتضیا) ضاد معجمه ایله ای مجردا
والاسیفه فلما راه (فقال) صلی الله علیه وسلم (اللهم اکفنیه بما شئت) ضمیر غورثه راجعدر وما موصوله وعائدی
مقدر بالامر الذی شئته ومراد امر کفایتی رب الارباب جل وعلایه تفویض وتسلیمدر (فانکب لوجهه) لام بمعنی
علی (من زلخة) ضم زای وتشدید لام مفتوحه وخاء معجمه ایله انسانی حرکتدن مانع وجع ظهردر (زلخها) ضم
زای وکسر لام مشدده وخاء معجمهٔ مکسوره ایله ماضی مجهول ومفعولینه تعدیه ایدوب فاعلی الله در (بین کتفیه)
تأسیس (وندر) بالنون والدال المهملة ای سقط (سیفه من یده والزلخة) وجع الظهر لغتی یاندرکه در دپشت
و یا تخفیف لام ایله من الزلخ ای الزلق لغزش یا یعنی روایة خطا یده وقوعیافتهٔ تعیندرکه غورث مرقوم اول حضرتك
آنسز هلاکن مراد ایدوب سید الابرار شان بدکاردن اکاه اولمدی الا تیغ عریانی بکف اولدیغی حالده وراء خلفنده
پا نهادهٔ کمین فرصت ایکن چشم حقایق بینلرینه دوش اولدقده الهاء بو بدکارك امرندن بنی مصون قیل دیو تحریك
لب بیوردقلری دمده دوشنانه سنی میاننده عارضهٔ درد پشتدن ناشی رو بی اوزره زمینه فتاده اولوب دستنده اولان
تیغی دخی ساقط اولدی (وقیل فی قصته غیر هذا) ودخی قصهٔ مرقومه ده امام خطابینك غیری نیجه لر قیل قال مأل
ایلدیلر (وذکر ان) ضمیری مقدر اولور یعنی امر شان (فیه) درحق غورث (نزلت یا ایها الذین آمنوا اذکروا نعمة
الله علیکم اذ هم قوم الایة وقیل کان النبی صلی الله علیه وسلم یخاف قریشا فلما نزلت هذه الایة استلقی ثم قال من
شاء فلیخذلنی) خاء وذال مضمومه ایله خذلان ترك نصرتدر ولام برای امر اما ظاهری مراد اولنمز زیرا انشا بمعنی
الخبردر یعنی کل نور سیدهٔ کاستان بلاغ صلی الله علیه وسلم اول امرده خار شکن جفای قریشدن هراسان
اولوردی چون ایهٔ مذکوره ومسبوقه والله یعصمك من الناس جلیله سی شرفیافتهٔ نزول بیورلدی اطمینان قلبله
بی باك و بی اندیشه ظهر شریفی اوزره نائم اولوب بعدذا بیوردیکه بن وقایة الحفظ صمدانیده مصون ومحروسم
حارس ومعیندن مستغنی ام امدی مصنف علیه الرحمه انك اداة تمریضله تعبیر بیورملری ایهٔ شریفه من سورة المائده
مدنیه وعدم امن حضرت ایسه مکه ده وقوعیافته اولوب تکرر نزولی دخی مستبعد اولدیغندندر (وذکر عبد
ابن حمید قال کانت حمالة الحطب) ام جمیل بنت حرب که ام قبیح وزوجهٔ ابی لهبدر (تضع العضاة وهی جمر) غین وضاد
معجمتین ایله شجر حجازیدرکه پرخار وشوکدر (علی طریق رسول الله صلی الله علیه وسلم فکانما یطؤها کثیبا
اهیل) مبنی للمجهول یقال هال الرمل اذا اساله کشیدهٔ حریر تحریر ابن جریر اوزره حافظ ابن حمید نادره پرداز
مقال اولورکه خلیعة العذار بی ادب ام قبیح حمالة الحطب اول ممرور ستوده سیر علیه الصلاة والسلام جنابلرینه
قصد اضرار ایله رهکذارلرینه درخت پرخار نهاده ایدردی سید الابرار اول غضاة خار توده یی زمین اولدیغی
حالده باد صبا وار رفتار وکذارش بیورورلرایدی حضرت پادشاه جلیل عز وعلا جناب خلیل علیه السلامه نار
نمرودی بردوسلام قیلدیغی کبی حبیب جمیلنه درخت پرخاری ریك نرم ایتمسی غیر بعیددر زوجهٔ ابی لهب سلیطه
بدکارك اول برکزیدهٔ بشر وعقل حادی عشر حضرتنه اثارهٔ تیر خالك جور وجفاسی بو وجهله رو نما اولمغین حمالة
الحطب لقبیله سرزنشه باعث وسبب اولدی دیمشلردر (وذکر ابن اسحق عنها) امام اهل السیر والابرار محمد بن
اسحق بن یسار (انها لما بلغها نزول تبت یدا ابی لهب وذکرها بما ذکرها الله مع زوجها من الذم) ما فی السورة فی

بيانندر وذكرها مصدر مرفوع ونزول اوزره معطوفدر (اتت رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو جالس فى المسجد ومعه ابو بكر) رضى الله عنه (وفى يدها فهر) كسر فا وسكون ها ورا ايله برقبضه سنك پاره يا مطلقا حجاره (من حجارة) فهرى بيان اولور (فلما وقفت عليهما لم تر الا ابا بكر واخذ الله ببصرها عن نبيه صلى الله عليه وسلم فقالت يا ابا بكر اين صاحبك فقد بلغنى انه يهجونى) حقيقة او مجازا هجو انجق شعره مخصوص دكلدر (والله لو وجدته اضربت بهذا الفهر فاه) تخصيص ذكر فم محل نطق اولديغندندر امام بيهقى اسما بنت ابى بكر رضى الله عنهما طريقندن برقع كشاى روايت اولدقلرى اسا ابن اسحاق رحمه الله نقل ايدورركه سرزنش ابى لهب وحمالة الحطب اولان سورۀ تبت يدا ابى لهب نزولى وحق سبحانه وتعالى غيرة لحبيبه صلى الله عليه وسلم ايات نذارت فرماسيله مذمتلرى ذكرى قرع سامعۀ سامعۀ مسفوره ايلدكده اول مركز دائرۀ صدق عليه الصلوة والسلام جناب صديقله مسجد شريفده جالسان اولدقلرى حالده بيشكاه حضرته توجه ودست غدر پيوسته برقبضه سنك پاره ايله سيد الابرار ويار غار حضراتنه حواله اولدقده خداى بيچون جل جلاله عما يقول الظالمون عصمة لنبيه صلى الله عليه وسلم چشم بد انديش ام قبيحدن پنهان ايليوب اول كوردل همان جناب صديقى كوروب يا ابا بكر صديق وصاحبك قنده در اول بنى هجو ومذمت ايلديكى پيام بكارسيده اولدى ورب الكعبه اكرانى بونده بولسيدم بو سنك پاره يى دهاننه ضرب ايدردم ديو طعنه زن وتعريض ايلدى امدى بو خبر صحت اثر مكه ده وقوعى قبل الهجره دخى اول حضرتك عصمتنى مقتضى اولور (بيت) شكاى شاه كرم او بيانك بتر ايشى * بولهب كبى انك تبت اولور سرزنشى (وعن الحكم ابن ابى العاص قال تواعدنا على النبى صلى الله عليه وسلم حتى اذا رأيناه سمعنا صوتا خلفنا ماظننا انه لم يبق بتهامة احد) مازائده ويا نافيه اولاق محتملدر (فوقعنا مغشيا علينا) غشى مع سقوط القوى ذهاب عقل (فما افقنا حتى قضى صلوته ورجع الى اهله ثم تواعدنا ليلة اخرى فجئنا حتى اذا رأيناه جاءت الصفا والمروة) مسعاى حاجده اولان ربوتان مرتفعتاندر (فحالت) صفا دخى باعتبار البقعة والربوة مروه اسا مؤنثدر وافراد ضمير حالة كل واحدة منهما تأويلنده در (بيننا وبينه) والحاصل ابو نعيم دلائلنده والدمروان طريقندن رخساره طراز مخدرۀ تحقيق روايتدر ديشلركه حضرت شاه رسالتى قتل وقتله برار بعض مشركينله وعده اشدلك چون بدر منير نبوته قريب اولوب لمعان صورتن مشاهده ايلدك ماوراء مزدن برصداى دهشت فزا كوش ايليوب ظن ايلدك كم ارض تهامه ده افراد فريده دن برفرد قالميوب اول صيحۀ هولنا كله قتادۀ خاك هلاك اولديلر چون هول صعقه دن سرفرو نهادۀ غشى اولوب افاقتياب اولدق تاكم حضرت اتمام صلوت وتحيت بيوروب مسجد حرامدن دولتخانۀ محترمه سنه روان اولنجه امر مصممه ظفرياب اولمدق بعدذا ينه برشب انكه مهمسازى قتل وعود مواعده يه تصميم ايليوب وقتا ماه تابان رسالت برج مسجد الحرامه سيرى اثناسنده مشهود باصرۀ يقينمز اولديكه صفا ومروه نك هر برى بزمله اول حضرت مياننده هاله وش حائل اولديلر امدى عصمت بارى ومعجزۀ ظاهره اولديغى باهر در ودخى تهامه كسر تا ايله ارض منخفضه معناسنه وراء غربى مكه ده جاى معيندر (وعن عمر) فاروق منبع الجناب ابن خطاب رضى عنه التواب (تواعدت انا) اكد ضميره ليعطف عليه (وابو جهم بن حذيفه) عامر العدوى كه روز فيروز فتح مكه ده عمامۀ بيضاء اسلامله سربلند اولمشدر (ليلة) منصوب على الظرفية (قتل رسول الله صلى الله عليه وسلم) مفعول له اولاق اوزره منصوب ويا نزع خافضله على قتل ويا فعل مقدر برله نصب اولنه (فجئنا منزله فسمعنا له) سمع معناى اصغايى متضمن اولمغين لام ايله تعديه ايلدى (فافتتح وقرأ الحاقة ما الحاقة الى فهل ترى لهم من باقية فضرب ابو جهم على عضد عمر وقال انج) اى قم لننج (من وقوع الهلاك وفراها ربين فكانت من مقدمات اسلام عمر) يعنى ابن الخطاب رضى الله عنه جنابلرندن مرويدركه بيوررلر بركيجه بن وابو جهم حضرت شجراغ رسالتك حياتى اطفاسنه وعده لشوب وقتا معاد تخانۀ حضرته نهانجه كلدك وحال وشان حضرتى اصغا ايلدك انلر تلاوة قرأنه ابتدا ايليوب اول سورۀ الحاقه دن تا به كريمۀ من باقيه قوم ثمود وعاد احوال پر ملالنى مصرحه اياتك قراءتنه اغاز ايلدكده ابو جهم بازوى عمره مشت زن العجل اولوب قالق طورمه وقوع مهالكدن رهاياب اوله لم ديو بيم جانله افتان وخيزان رجعت فهقرى ايله دونان اولديلر عبارۀ اخيره ده فكان من مقدمات اسلام عمر تعبير مصنفده من تبعيضيه ايرادى باعث سلامت واسلام عمرى اولان سماع سورۀ طه اولديغى دخى جملۀ مقدماتدن اولمسنى مشعر اولور عنوانكش صحيفۀ اثار اولان طريقۀ صحتده روايت اولنان قصه تبركا واجمالا ذكر اولنور كه نره شير محارب حمزه بن عبد المطلب اسلامندن سه روز كذرانده ياوه كويان قريش دائرۀ جمعيتلرنده طرح انداز مشاوره اولوب سرچشمۀ ماء الحيات اسلامى نابود خسند ايتمك حسود محال انديش ابو جهل بدكيش عمر بن الخطابى موعود مال معدودله اغرا

اولدنى اتمام كاره كمر بند همت اولوب شمشيرين ميانه بند ايدوب عازم راه اولدى اثناى طريقده نعيم بن عبد الله يه دوچار اولدقده يا عمر كنى الله شرك نه جانبه روبراه عزم اولورسن ديدى عمر دخى محمدى منصب حياتدن عزله كيدرم ديدكده نعيم يا عمر غضنفران بنى عبد المطلبدن مناص خلاصه چاره تحيل ايدرميسز ديدى همانادم عمر قبضۀ تيغه يا پشوب سندخى سالك مسالك محمد پرستان اولمش سن ديو هجوم ايديجك نعيم يا عمر بندن اول بطانۀ خانه دانكى اصلاح ايلكه خواهرك فاطمه وشوهرى سعيد اختيار دين محمدى ايتديلر ديدكده عمر بوكفتاردن كسسته راه شعور اوله رق خانۀ فاطمه يه كلدى مكر فاطمه وزوجى سعيد خباب بن الارث جنابندن اقتباس نور تعليم وتلاوة سورۀ طه ايدرلرايدى عمر الله دمساز اولديغكز كلام نه در ديوب طلب مدعا ايچون بركوسفندى كنيدى اليله ذبح ايدوب طبخ ايتدردى خواهر وشوهرينه تكليف تناول ايتدكده ا كلدن ابا ايتديلر چون عمر صحت اسلاملرين تيقن ايدوب سعيدى قبضۀ لحيه سندن طوتوب زمينه فرش وسينه سنى اوزره شتركينه جوكنى جوكدى فاطمه دخى استخلاص شوهر داعيه سنده اولمغين كوشۀ دست عمر جبين فاطمه يى شكست ايدوب نتيجه كفتار درشت درست كذراشد نصكره تاج پر ابتهاج اسلامله سربلند اولدقلرين اظهار واعتراف ايلديلر عمر خواهرى فاطمه نك صلابت دينيه سنى مشاهده ايديجك صدر سعيددن قالقوب اشد من الحجاره اولان قلب عمر مساس اكسير عنايتله ماء زمزمدن مصفى اولوب رؤية قرأنه ساعى وخواهرى دخى تقديم لازمۀ اغتسال بعده صحيفۀ مطهره يه دست رس بولوب سورۀ طه اولندن وما تحت الثرى كريمه سنه وارنجه منظورى اولوب خواهرينه نيجه سؤال وجوابدنصكره لا اله الا هو له الاسماء الحسنى جليله سى نكاه اعتبار عمرى اولدقده طلاوۀ تأليف كلام ابهت نظام عنان انكارى دست اختيارندن ربوده واول در منظوم ونظم لطيف تعبيرينى مطالعه ايده رك محيط فكرنده شناور لك ايلدى واظهار كمال بشاشتله هذا الرب اهل ان يعبد اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله ايله رطب اللسان اولوب سعيد سعادت قرين رهنماى طريق اولمغين خانۀ حمزه ويا كشف بيت الشرف ارقمه متوجه اولوب مجلس سرور كائنات عليه التحياته ادخال واول شمع جهانفروز رسالت انى استقبال بيوروب تكرار كلمتين شهادتيله حضور حضرتده رطب اللسان اولدى (ومنه العبرة) كسر عين وسكون موحده ايله اتعاظ واعتباره شايان اولان امر عجيبدر (المشهورة) اى الثابتة بين المحدثين غير محتاجة الى النقل من كتاب معين (والكفاية التامة عندما اخافته قريش) وهو توقع المكروه (واجمعت على قتله) بما قبلنى مفسر اولور (وبيتوه) قال الراغب التبييت قصد العدو ليلا (فخرج عليهم صلى الله عليه وسلم من بيته) وهم لا يشعرون كما رواه ابن اسحق والبيهقى (فقام على رؤسهم وقد ضرب الله على ابصارهم وذر) ذال معجمه وراء مشدده ايله نثر معناسنه (التراب على رؤسهم وخلص منهم) حاصل كلام چون عندۀ كفار قريش انصارك دار الامانله اعانه دخوللرين مشاهده ايتديلر امر محمدينك تفاقمى خوفندن دار الندوه ده حلقۀ جمعيت پيدا ايدوب اول شمع شبستان رسالت عليه التحيه جنابنه نور پاش والله يعصمك من الناس هر حالده وقاية الحفظ ايكن اطفاسنه يكدل ويكنفس اولديلر وبخدئ شقيلك سخندۀ ميزان قبول ايلديكى راى سخيف ابو جهلى اراى صنا ديد اوزره تقديم قيلديغن حضرت راز دارندۀ بارگاه جلالت دمتكاه رسالته اعلام ايدوب روز ديكر سرزمين يثربه توجه مطيۀ هجرت اثارى بابنده تبليغ امر ذى الجلال ايلدى اول شب تاره فتنه انكيزان قريشدن ابو جهل وابو لهب وابى بن خلف ناخلف واشقياى اعرابدن يوزه قريب زاغ منشان بد انديشان ماننديلبات ميراصداجع اولديلر حضرت سيد الابرار جناب حيدر كراره امر ايدوب كندو مطرح اسايش جسمانيلرى اولان فراش نوريا شه كيروب اول كيجه انده اسوده اولمسنى فرمان ايلدى اولدخى بر موجب امر پيغمبرى بردۀ نبويه يه صاريلوب بستر راحتجشنه ياتدى ابى لهب خر مشرب صوابديدى اوزره صباحه دك كويا اول حضرتى خوابكاهنده محافظه ومحاصره ايتديلر چون على الصباح تصور ايلدكلرى خيال محال مهمه منه افاقتدن اقدم مهتر مقبولان خدا عليه السلام والتحايا بيرون خلوتسراى همايونه قدم نهاد اولوب زمينك برقبضه خاكن الوب سرتيره بختان اوزره باشيده بيوردیلر رسيدۀ رتبۀ صحت اولان روايتدندركه اول خاكدن حصه مند اولان سيرجى دولت جميعا غزوۀ بدر كبراده شمشير المسلمين غزا الله نار جهنمه روان اولديلر چون سيد عالم صلى الله عليه وسلم مفارق قريشه تراب ادبار ايثار ايليوب اول خاك سياه غشاوۀ چشم ماقديدهلرى اولمغين اول حضرتك روح لطيف اسا كذران وروان اولديغن معاينه ايده مديلر (وحمايته عن رؤيتهم فى الغار بما هيأ الله له من الايات) با سببيه عاديه در وبوجمله حمايته لفظنه متعلق اولور يعنى خداى ذو المنن حبيبنى چشم بد انديشان قريش رؤيتندن غار ثور ده صيانتى كه صدق نبوت وعصمتنه دالى اعداد

ايلديكي براهينله حمايتى جملهٔ عصمتنه شهادت ايدن احوالدندر (ومن العنكبوت التى نسج عليه) وهى دويبة معروفة
تذكر وتؤنث ونسجى خيوط دقيقهٔ رقيقه دركه صيد ذباب ايچون هوايه مد ايتديكى لعابيدر اول كنجينهٔ عز
وتمكينله يارغار سلطان دين مصدوقهٔ اذهما فى الغار اولدقلرنده دفع كزند ايچون برعنكبوت پرده دار شاه سرا پردهٔ
ملكوت اولوب لمحة البصرده برعسلى پردهٔ يكتا چكدى بكم چشم اعدايه سد آهنين قدر استوار كورندى (حتى قال
امية بن خلف حين قالوا ندخل الغار ما) استفهاميه ويا نافيه در (اربكم) فتح همزه وراء وموحده ايله حاجت معناسنه
ياخود كسر همزه وسكون راء دخى جائزدر (فيه وعليه من نسيج العنكبوت ما ارى) ضم همزه وفتحله اى اظن واعتقد
(انه قبل ان يولد محمد) يعنى قايفجو بنده كان كرز بن العلقمه دلالتيله نشان نجيب حبيب اللهى مشاهدهٔ اثر
ايتدكلرنده درون غاره دخول مراد ايتدكلرى زمان اميه قومه خطاب ايدوب امنيه ومطلبكز بومقامده نا يايدر
بى فائده ارتكاب كافهٔ دخول اتميكز كه دروازهٔ غارى ميلاد محمددن اول پرده كشان عناكب تقدير مسدود
ايتمش اوله ديمكله سد ثلمهٔ احتمال اتمشيدى (ووقفت) بالفاء وفى بعض النسخ بالعين (حمامتان على فم الغار)
وطوق كشان دركاه كبريادن ماده ونرايكى كبوتر دخى مانع آمد شد درون غار اوله جق محلده اشيانه ساز اولوب منع
دخول اغيار ايتديلر قال فى الخميس وحمام الحرم من نسلها (فقالت قريش لو كان فيه احد لما كان هنالك الحمام)
بعض نسخده هنالك ورودى براى مكان اسم اشارتدر قريش ديديلركه اكر بوغارده بركسنه اوليدى بومقامده كبوتر
وحشى نژاد آشيانه ساز اولمزدى اما بوصيرى قصيدهٔ ذى ساده بومعنانى خيلى دلپسند فصحا اتمشلردركه بيوررلر *
ظنوا الحمام وظنوا العنكبوت على * خير البرية لم تنسج ولم تحم * وينه چشمهٔ عنايت صمدانى برله فم غارده راه ديمكله
معروف بردرخت بالاكش پيدا اولديغى روايتى رسيدهٔ تحقيقدر والله الحمد عنايت سلطان جهان افرينله اول
طرفه تذرو باغ بلاغ تعرض ملك منشان قريشدن مأمون الساحه اولوب بالآخره اول باديه نوردان باديپما متابعت
قائد خذلانله خسران وسركردان رجعت ايلديلر بوروايت دخى رسيدهٔ حد تواتردركه افتاب اوج نبوت صلى الله عليه
وسلم اوچكون برغارده نهان اولوب انقضاء مدت مرقومه دنصكره عبدالله بن اريقط ايكى مطيهٔ صرصرپايى
پيشكاه غاره چكوب حضرت قافله سالار طريق توفيقله ابوبكر الصديق برشتره وعبدالله وعامر شتر ديكره سوار
اولوب جانب سواحلدن تحريك تازيانهٔ شوق خشيت اتكله رهكراى سرمنزل مدينه اولديلر (وقصته مع سراقة
ابن مالك بن جعشم) ضم جيم وشين وياقتح شين اوبتقديم هاء على الجيم شهم (حين الهجرة) كسر وفتح وضم هاء ايله
ترك وطن (وقد جعلت قريش) جملهٔ حاليه وجعل بوزن قل جعل مامقابلى اعطا اولنان شيئدر (فيه) صلى الله
عليه وسلم (وفى ابى بكر الجعائل) جمع جعليه (فانذر به) بناء مجهول له اى اعلم سراقة بالنبى صلى الله عليه وسلم (فركب
فرسه واتبعه حتى اذا قرب منه دعا عليه النبى صلى الله عليه وسلم فساخت قوايم فرسه فخر عنها واستقسم بالازلام)
جمع زلم بفتحتين وياضم وفتحله ريش ونصلدن عارى وساده تيرقدح معناسنه واستقسام طلب ماقدر وقسم له در ارباب
جاهليت امور سفر واقامت وتزوجده انكله تفأل ايدرلردى بعضنك اوزرنه امرنى ربى وديكرده نهانى ربى
وبعضنك اوزرنه غفل بضم الغين مرسوم ونوشته ايدى اى مانصيب له ولا عزم ديمكدر (فخرج له مايكره ثم ركب
ودنا حتى اذا سمع قراءة النبى صلى الله عليه وسلم وهو لا يلتفت وابو بكر يلتفت وقال) ابو بكر (له صلى الله عليه وسلم
اتينا) بناء مجهول له اى اتانا العدو (فقال لا تحزن ان الله معنا فساخت ثانية الى ركبتيها وخر عنها وزجرها فنهضت
ولقوائمها مثل الدخان) ضم دال وتخفيف خاء معجمه ايله غبار مرتفع فى الجو كانه دخان حاصل كلام نادر پيام سفر
هجرتده كمينكاه خفادن ظهور ايدن وقعهٔ هائلهٔ سراقة بن مالك المدلجيدركه بوداهيه دن دخى خدا حبيبى
حوزهٔ وقايتنده امين قيلمشدر مقدما چونكه جناب سيد الورى اولان كلاب دشت بطحا خيبتله عودت ايتدكلرنده
ابوجهل لئيم هركم محمدى وابى بكرى كرفتار دست همت ايدرسه صد دانه نجيب بختى نژاد ويره يم ديو اغرا اتمكين
بوخيال محال سراقه نك زمام اختيارين قبضهٔ اقتداردن ربوده ايدوب شتر سرمست اساسر بصحرا اوشيديز سبك
سيرنه سوار اولوب بى حضرتنه روان اولدى تاكم غبار موكب سيد الثقلين نمايان اولوب سراقه انلره قريب اولدقده
پيشرو قافلهٔ انبيا الالهم اكفناه بما شئت دعاء عليى ايله كويا اولوب هنوز بازوى دعا كردن اسمانه رسيده اولمدين
قوايم سمند سراقه مانند ميخ طويله تا به زانو زمينه منخسفه اولوب نفسى خانهٔ زيندن انداخته وطريقهٔ جاهليت
اوزره تيركشندن ازلامنى چقروب طرح انداز محنهٔ تفأل اولدقده خط ازلام موافق خاطر خواه كلامش ايكن
تكرار اسبه سوار شتابله يقين اولديكم كاه كاه مساعدهٔ نسيم برله تلاوت بلبل خوش لهجهٔ رسالتى حس اتمكه باشلدقده
حضرت سرور مسعود شيم صلى الله عليه وسلم جناب حقه كمال توكل نامندن اكا التفات اتمزدى اما جناب صديق

حبيب ولى التوفيقك وجود بهبودندن برمويه غبار رنجش ايرميه ديو التفاتدن خالى اولميوب يا رسول الله
دشمن بزى ادراك ايدوب پيرامنمزه نزديك اولدى ديدكده يا ابابكر بى حزن وهراس اول توفيق وعنايت حق برله
رهبر ورفيقدر ديو تونخش شكسته دل صديق اولدقلرى دم تكرارا قوائم فرس سراقه دير لرينه وارنجه زمينه
باتدى پس شكال ماسكهٔ زميندن اسب سراقه قوايمن خلاص ايدنجه سراقه صيحه انداز اولوب زجر ونهره دركار
اوله رق فرس قيام ووثوب ايلدى تاكه قوايمندن جو هوايه غبار پيوسته اولديغن مشاهده ايديجك سراقه بلديكم
علم عالمفروز دولت محمديه افتاب كى مأب كبى كندنكه جهانكير اوله جقدر (فناداهم) اى النبى والصديق
وعامر بن فهيره (بالامان فكتب له النبى صلى الله عليه وسلم امانا) اى امر بكتابته له فالاسناد مجازى لقوله (كتبه
ابن فهيرة) ضم فا وفتح ها ايله مصغر فهره يعنى عامركه مولى ابى بكر هر شب زير دامن ظلامده شكر وزنه صبر
رسالت صلى الله عليه وسلم ايچون درغاره برقدح شير صاف پيشكش ايدوب اطفاء نائرهٔ جوع ايچون تسليم اتمكى
ذمت همتنه الزام ايدن عبد سياه الحاصل سراقه زمزمهٔ نياز الامان الامانله سرغاز ايدوب صادق الوعد الامين
جنابندن دم احتياجده حجت ساطع البرهان اطمئنان اوله جق امان نامه يه طلبكار اولدقده حسب الاشاره
عامر بن فهيره مدعاى سراقه يى نكاشتهٔ رقعهٔ اديم ايدوب اكه تسليم ايلدى (وقيل ابو بكر) نامه نويس اولان
جناب صديق اوله ديلدى شايد اولا تحرير كردهٔ عامر اولوب بعدذا عدم رضاى سراقه ايله ابو بكر رضى الله عنه
اتمام بيورمش اوله لر (واخبرهم بالاخبار) سراقه كفار بدنهادك جناب حضرت نبوتمآبله جناب صديق
اخذ وتسليم ويا اقرار كاهلرندن اخبار خدمتى مقابله سنده بوزعد شتر سرمست ويرملك اوزره تعهدلرى خبرين
يكان يكان عرض ايلدى (وامره النبى صلى الله عليه وسلم ان لا يترك احدا يلحق بهم) اى يسير خلفهم بان يقول لم
ارهم يعنى هردوچار اولديغك سك صحراى شقاوتى برروادئ خيبته هادى اولوب وراى سيد الورى دن موكب
دغدغه انكيز وحشت اولمدن خلاصه سراقه يه فرمان بيورردى (فانصرف) سراقه (يقول للناس) جملهٔ حاليه
مضارعيه وناسدن مراد جو يندهٔ سيد السادات اولان بدنهادلردر (كفيتم) بناء مجهول له (ما ههنا) ما موصوله
ويا نافيه اوله اى ارجعوا كفيتم الطلب فانى لم اجدهم وما هنا احد (وقيل بما قال لهما ارا كما دعوتما على
فادعوا لى) مرويدر كه سراقه حضرت خلاصهٔ موجوداته يار غار جنابلرينه زمزمه كش نياز اولوب بكا دعاء عليه
ايتمكز ايله پاى سمندم منخسف وارض بنى ابتلاعه قريب اولمشيدى حقمده دعا ارزانى بيوركه قبضهٔ دست
زميندن قوايم فرسم رهاياب اولوب كيرويه مراجعت ايده يم ديدى (فدعوا له فنجا) پس سيد عالم صلى الله عليه وسلم
وصديق محترم سلامت سراقه ايچون لب جنبان دعا اولدقلرنده نجات وخلاص بولدى (ووقع فى نفسه ظهور
النبى صلى الله عليه وسلم فلامه فى تركهم) حضرت سلطان عالمك روز بروز لواى زرمخروق دولتى قبهٔ عيوقه
رسيده اوله جغى بال سراقه يه خطور ايتمكين آستان شاه كونينى ترك ايدوب رايهٔ معكوس كفر وضلال جانبنه روبراه
اولديغندن كندى كندويه لوم وعتاب ايلدى زيرا بوقضيه مقدمهٔ اسلام سراقه اولمشيدى (وفى خبر آخران
راعيا) لا يعرف من رواه (عرف خبرهما فخرج يشد يعلم قريشا فلما ورد الى مكة) اصل ورود مجىء للماء اولوب
لحاجة قدوم ايدن غريبه استعاره بعدذا هر آيبه استعمالى عام اولدى يعنى ماه منير رسالت ويار غار نبوتك
غارده متمكن اولدقلرين برراعى غنم آكاه اولدقده كفار خاكساره اعلام ايچون سرعتله روان اولوب چون
مكه يه ورود ايلدى (ضرب على قلبه) بناء مجهول له (فما يدرى ما يصنع وانسى) بالمجهول (ما خرج له حتى رجع الى
موضعه) ادراكدن منع اولنوب نه اشليه جكن بيلدى ونه كار ايچون چقديغى بامر خدا فراموش قيلنوب
تاكم افتان وخيزان محل چراكاهه رجعت ايلدى (وجاء فيما ذكر ابن اسحق وغيره ابوجهل) فاعل جاء
(بصخرة) ما قبلنه تعلق ايدر سنك بزرك (وهو ساجد وقريش ينظرون ليطرحها عليه فلزقت) اى لصقت الصخرة
(بيده ويبست يداه الى عنقه واقبل يرجع القهقرى) بفتح القافين مقصورا هو الرجوع الى الورى (الى خلفه)
تأكيدا لما قبله او تجريدا لمعناه من اصله يعنى روايتكردهٔ ابن اسحق اولان خبرده عتل زنيم ابوجهل لئيم حضرت
نبى كريم سرفرو بردهٔ سجده ايكن برصخرهٔ صما ايله پيشكاهنه حاضر وسفهاى قريش بو حالته ناظر اولدقلرى
حالده اول سنكى انداخته ايتمك مراد ايلدكده صخره دست ابوجهله يا پشوب زانكشت تا به كردن تحريك
دست وبازويه امكان اولميوب تشخب ايتدى يعنى (ع) قوريدى دستى همان شل اولدى * پس اول لعين سرمدى
موليا عن وجهته مدبرا رجوع ايدراولديغى حالده جانب قريشه روان اولدى (ثم سأله ان يدعو له) اول كشتنى
بدبخت جناب حضرتدن دريوزهٔ كرم دعا ايلدى (ففعل فانطلقت يداه) سلطان كرم پيشه وخيرانديشه لب جنبان

دعا اولوب کالاول دست پیوسته صحت اولدی (وکان قد تواعد مع قریش بذلك وحلف لئن رآه ماجدا ليدمغنه)
بفتح الياء يقال دمغه اذا اصاب دماغه (فسألوه عن شانه فذكر انه) ای الشان او ابوجهل (عرض لی دونه) ظرف
وكلامده التفات بدیدر (فحل) جمل عظیم که شتر نره مخصوصدر (ما رأيت مثله قط) فتح وتشدید طا ایله لنوكيدنفی
الماضی ظرف اولور (هم بی ان یاكلنی) ضمیر متكلمدن بدل اشتمالدر ای هم باكلی یعنی ابوجهل بد اندیش قریش ایله
مواعده ایدوب یاد قسم اتمشیدیکه اول حضرتی حال سجودده کوررسه کسر راس واخراج دماغ ایلیه چون خائبا
ذاهب اولدقده حال شانندن کفار خاکسار پرسان اولدیلر ابوجهل نقل ماجری ایلیوب بنم له محمد میانه منده
بر شترکردن کش حائل وبنی اکله مائل اولدیکه عظم وشدتندا کامانند هیچ بر فحل مشهود دیدهٔ یقینم اولمدی دیدی
(فقال النبی صلی الله علیه وسلم ذالك جبريل لودنا لاخذه) وقتا اول طرفه مقابل کوشزد نبی ذی الجلال اولدی
بیوردیلرکه شکل فحله تمثل ایدن روح الامین جبریلدر اول لعین وخائن دین بکا قصد سنکساری بر له حضوره قریب
اولیدی انی اخذ عزیز مقتدر هلاك ایتمی مقرر ایدی (عزی) اوزیلور عرق ابوجهل کبی ابتر اولور * بوزیلور
اسمی کبی جسمی سقر کستر اولور * حلقهٔ لعنله ابلیسه دونر قسمر اولور * کندی بدنام اولوب حالی دخی بدتر اولور *
سن ابوالقاسم ایله هر کم ایدرسه کورشی (وذكر السمرقندی ان رجلا من بنی المغيرة) جد ابی جهل ورجل ولید بن
المغیره ویا ابوجهل اولمق مرویدر (اتی النبی صلی الله علیه وسلم ليقتله فطمس الله علی بصره فلم یر النبی علیه الصلاة
والسلام وسمع قوله فرجع الی اصحابه فلم يرهم حتی نادوه) امام حنفیه ابواللیث علیه الرحمه بیوررکه پسر مغیره دن
برید کهر ارادهٔ قتل پیغمبر ایله عصمت باری همواره یاری اولان نبی مجتبی صلی الله علیه وسلم پیشکاهنه قدم نهادهٔ
خباثت اولدقده حضرت مولی انی غشاوهٔ چشم له مبتلا ایلیوب اول نور مجسمی کورمدی چون حالهٔ غشاوهٔ عمی
دیده ایله قومنه رجوع ایلدی اکا اسم ورسمیله ندا وجایکاهلرندن پیام داده اولدقجه تبارو یاری فرق ومعاینه
ایده مدی ویحتمل انه عمی وذهب بصره (وذكر ان فی هاتين القصتين نزلت انا جعلنا فی اعناقهم اغلالا الايتين) نقل
سمرقندی اوزره فاغشيناهم فهم لا يبصرون نظم جلیلنه وارنجه دو آیهٔ شریفه قصهٔ ابی جهلله رجل مجهول
حقنده نزول ایلدی (ومن ذلك ما ذكره ابن اسحق وغيره فی قصته اذ خرج الی بنی قريظة) ظاء معجمه وصیغهٔ تصغیر له
یهود خیبردن بر قبیله در (فی اصحابه فجلس الی جدار بعض اطامهم) بالمد والطاء المهملة جمع اطم بضمتين حصن
معناسنه وبیت مربع وقصر معنالرینه در (فانبعث) ای توجه وقام (عمرو بن جحاش) فتح جیم وحاء مهملهٔ
مشدده وشین معجمه ایله (احدهم ليطرح عليه رحی فقام النبی صلی الله علیه وسلم فانصرف الی المدينة واعلمهم
بقصتهم وقد قيل ان قوله تعالی يا ايها الذين آمنوا اذكروا نعمة الله عليكم اذ هم قوم الاية فی هذه القصة نزلت) امام
اهل السیر سیرتنده وکلبی تفسیرنده تزیین صحایف اثر خیر البشر بیوردقلری قصه دخی باب عصمة الله دن برشعبه درکه
وقتا فخر عالم صلی الله علیه وسلم اصحاب کرامدن بر جماعتله قبیلهٔ یهود بنی قریظه یه قادمه خیز تشریف اولوب
برخانهٔ رفیع البنا سایه سنده بسط فراش مهمانداری بیوردقده کلاب بنی قریظه بیننده صاحب تعین وقلاش عمرو
ابن جحاش سرعة تامه ایله قیام ایلدیکه سربامدن اول حضرتك اوزرینه بر سنك کران پران ایلیه فی الحال برید سبك
سیر سدرهٔ منتهی بر تکیدت یهودی اینهٔ شعور نبویه یه نقش ایلیوب سند الموجودات علیه الصلوات بو سرنهفته یی
رفقای کرامه بیله اشعار بیورمیوب تجدید وضوئه عزیمت طورنده قامت سمن سالرینه زیب قیام ویروب سمت
طیبهٔ طیبه یه خرام ایله قدم جنبان رجوع اولوب اصحاب باصفایه حکمت غیبیه وقضیهٔ نامرضیهٔ یهودی اعلام
بیوردیلر وایهٔ مذکوره قضیهٔ مرسومه ده شرف نزول بیورلدیغنه اهل تفسیر قائللردر (وحكی السمرقندی انه) صلی
الله علیه وسلم (خرج الی بنی النضير) نون مفتوحه وضاد معجمهٔ مکسوره ایله یهود خیبردن بر قومدرکه شاه سریر آرای
رسالت علیه اجل التحیه حضرتلرینك سایهٔ بنای مصالحه لرینه التجا اتمشلر ایدی (يستعين فی عقل الكلابيين) مثنی
بنی کلابه نسبتدر وعقل مقتول دیتنه تسمیه اولنور (الذين قتلهما عمرو) مرفوع فاعل قتل (ابن امية فقال له حيی)
ضم حاء مهمله وفتح وتخفیف مثناة اولی وتشدید یاء ثانیه ایله (ابن اخطب) بزنة افعل اعیان قبیلهٔ مسفوره دن والد
ام المؤمنين صفیه رضی الله عنها در (اجلس يا ابا القاسم حتی نطعمك ونعطيك ما سألتنا) نطعمك لفظی اوزره عطف
تفسیر در وضم طا ایله طعام کولده اصادر وعطیه معناسنه دخی جائزه (فجلس النبی صلی الله علیه وسلم مع ابی بكر
وعمر) رضی الله عنهما (وتوامر) فتح تاء فوقیه وواو ایله بو مقامده مشورت معناسنه (حيی معهم) مع بنی النضير (علی
قتله فاعلم جبريل النبی صلی الله علیه وسلم بذلك فقام كانه يريد حاجته حتی دخل المدينة) قصهٔ مرقومه عین قضیهٔ
اولی اولدیغی هویدادر اما عند المصنف واقعهٔ اخری اولمق روغا اولور معماران مبانی خبردن سمرقندی نقشبند اثر

اولدیلرکه خلاصة الموجودات علیه اصفی التحیاتك قبیلهٔ بنی عامر ایله رابطهٔ معاهده لری منعقده اولمغین عمرو بن
امیة الضمیرینك کشتهٔ تیغ سهوی اولان ایکی کلابینك اداء دیتنده اعانت امیدیله قبیلهٔ معهوده یه پا نهادهٔ عز
وتشریف اولدقلرنده حیی بن اخطب یهودی حضرتنه خطاب ایدوب یا ابا القاسم جلسهٔ استراحت بیورك تا که
مطلوبکزه مساعده ایده بن دیدی یا خود تکمیل قاعدهٔ ضیافت ایچون توقفلرین رجا ایلیوب زبدة الکائنات
حضرتلری صدیق وفاروق جنابلریله بر سایهٔ جدارده جلوس بیوردیلر حیی ناسپاس مکر وتزویره شروع ایدوب
یهود بنی النضیر ایله مشاوره ایلدیکم ای معشر یهود تمام ابر امید قطره بار مرام اوله جق محلدر اکر بریکز بالای
بامدن بر ضربهٔ حجر ایله حاشا محمدی افنا ایدرسه استیلاء قهرندن وارسته اولوردق دیو معاهده ومعادئه لرین درحال
ناموس اکبر حضرت سید البشر جنابنه اعلام ایلدکده کویا ارادهٔ حاجت ما بهانه سیله قیام ایدوب تا کم آهسته
جانب هجر تسرایه پانهادهٔ رجوع ودخول بیوردیلر رواه سید الناس الیعمری (وذكر اهل التفسير ومعنی الحديث
عن ابی هريرة) معنی مبتدا وعن ابی هریره جملهٔ معترضه سی خبردر (ان ابا جهل وعد قريشا لئن رأی محمدا يصلی)
جملهٔ حالیه (ليطأن رقبته فلما صلی النبی صلی الله علیه وسلم اعلموه فاقبل فلما قرب منه ولی هاربا ناكصا علی عقبيه)
مؤخر قدم (متقيا بيديه فسئل) عن ذلك (فقال لما دنوت منه اشرفت علی خندق) معرب خندك (مملوء نارا كدت
اهوی) کسر واوله سقوط معناسنه در (فيه وابصرت هولا عظيما وخفق) ای ضرب (اجنحة قد ملأت الارض)
یعنی اهل تفسیر وحدیث خبر مروی سابق معناسنی ابی هریره طریقندن بو وجهله نقل وروایت بالمعنی بیوررلرکه
ابوجهل لعین قریشه عهد ویمین ایلدیکه حاشا محمدی قریبه بند نماز اولدیغی حالده معاینه ایدرسه رجل
شومی ایله رقبهٔ حضرتنه ضرب ودس ایده چون امام الانبیا مسجد سرامده نمازه شروع بیوردیلر قریش بدفعال
اول بدنم سادهٔ اعلام حال ایلدیلر پس همواره وقایة الحفظ صمدانیده مصون اولان ذات مکرمت مآبه قصد اهانت
وازدرا ایله اول لعین سرمدی بلای ناکهانی وش توجه ایلیوب حضوره نزدیك اولدیغی حالده آردین آردین پا نهادهٔ
نقل وتولی وکویا برشیئدن وجودنی توقی ایدرکبی دست شوستن مدله مدار ارتقا ایده رك ادبار ایلدی قریش
بو حرکت نادر برابر ایله رجوعندن پرسان اولدیلر انلره جواب داده اولدیکه وقتا حضور محمده یقین اولدم بر حفیرهٔ
پر اتش اوزره اشراف ایلدم که همان اول نارایچره وقوع وسقوطم قریب اولدی دخی بر امر مخوف ودهشت
فزا اوروی زمینه ولوله انداز اولور صدای بال وپر مشاهده ایلدم دیو نقل ماجری ایلدی (فقال علیه الصلوة والسلام
تلك الملائكة لو دنا لاختطفته عضوا عضوا) منصوب علی الحال قصهٔ عجیبه اعلام باریله حضرتك معلومی اولدقده
خفق جناح ایدن سروشاند مرغان دکادر اکر بکا قصد اذا ایله دخی یقین اولیدی فرشتکان انی مزقا مزقا پاك چاك
ایدرلردی دیو بیوردی (ثم انزل الله علی النبی صلی الله علیه وسلم كلا) حقا (ان الانسان) ابوجهل (ليطغی) حدنی
تجاوز ایدر اولدی (ان رآه استغنی الی آخر السورة) ایات جلیله کوهر کش ملك وحی اولدی (وروی ان شيبة بن
عثمان الحجبی) فتح حاء مهمله وجیم وباء نسبیه ایله سدنهٔ کعبهٔ مکرمه دندر (ادركه يوم حنين) وهو واد بقرب ذی المجاز
او ماء بقرب الطائف من الحجاز (وكان حمزة قد قتل اباه وعمه) جملهٔ معترضه مشیرة الی الباعث علی القضيه (فقال
اليوم ادرك ثاری) مثلثه ورا ایله طلب دم (من محمد فلما اختلط الناس اتاه من خلفه ورفع سيفه ليصبه عليه) اصل
صب اراقهٔ ما در بعد ما الت حربله ضربه استعاره اولندی (قال) شیبه (فلما دنوت منه ارتفع الی شواظ من نار)
شواظ بضم اوله وبکسر ای لهب (اسرع من البرق فوليت هاربا واحس بی النبی صلی الله علیه وسلم فدعانی فوضع
يده علی صدری وهو ابغض الخلق الی فما رفعها عنی الا وهو احب الخلق الی) کشیدهٔ رشتهٔ لآلی تحقیق روایاتدن
دلائل ابی نعیمده مرویدرکه خادم کعبه اولان شیبه جانب مشرکیندن غزوهٔ حنینده شهریار ملك رسالتی ادراك
ایلدی بوندن اقدم صفدر محارب حمزه بن عبد المطلب مزبورك پدری عثمان بن ابی طلحه ایله عمیسی طلحه یی
شمشیر الماسکونه حواله بر له هلاك ایتمشیدی چون شیبه جنکه اماده اولوب امروز پدر وعمم خونی محمددن
طلبکارم دیوب وقتا دلیران وغایکدیکره امیزش ایلدیلر شیبه وراء خلف نبویدن کلوب اول حضرتنه ضرب اراده سیله
سل سیف ایلدی مومی الیه نقل ایدرکه چون خاف رسالتپناهه قریب اولدم بی دود بر اتش محض که برقدن سریعتر
ایدی بنم جانبمه صعود وهجوم ایلدی پس خوف سوزشله روکردان اولدیغم اول حضرت حس ایلیجك بنی حضورنه
دعوت بیوروب دست شریفنی سینهٔ پرکینه م اوزره نهاده ایلدیکه عم وپدرم تیغ محمدیله ره سپر فنا اولدقلرندن
ناشی اول حضرت بکا خلقك مبغوضی ایدی ید مؤیدمن سینهٔ پرسکینه مدن براورده قیلدی الانا انسلك بکا
محبوبتری اولدی (وقال لی ادن فقاتل فتقدمت امامه اضرب بسيفی واقيه بنفسی ولو لقيت ابی تلك الساعة

لاوقعت به دونه) سرسخن لفظ قال لی دن بو محله دك زیاده اولمق بعض نسخ معتمده ده اشارت اولنمشدر یعنی فخر
جهان علیه صلوات الرحمن بکا فرمان ایلدیکم دشمنانه قریب اولوب حمله ومقاتله ایله دیدکارنده پیشکاهلرینه
تقدمه اقدام ایلیوب سر کفار بدکرداری تیغ برانله بران ووجودمله اول نور مخفی کید اعدادن وقایه خدمتنه
روان اولدم اکر وقت پرخاشده پدرمه دوچار اولسم تیغ پیدر یغمله ایقاع هلاك وخنجر سرتیزیمی جسم والده
حواله قیلمق مقرر ایدی دیمشلردر (وعن فضالة) ضم فا ایله (بن عمرو) بالواو والمعروف عمیر بالتصغیر (قال اردت قتل
النبی صلی الله علیه وسلم عام الفتح وهو یطوف بالبیت فلما دنوت منه قال افضالة) همزه برای نداء قریب یاخود
استفهامیه اولوب لفظ فضاله مبتدا مقدره خبر اوله انت فضالة دیمك اولور (قلت نعم قال ما کنت تحدث به نفسك)
حدیث النفس قلبه خطور ایدن شیئدن عبارت اولور (قلت لاشیء فضحك واستغفرلی ووضع یده علی صدری
فسکن قلبی فوالله مارفعها حتی ماخلق الله شیئا احب الی منه) فضاله دن مرویدر که عام الفتح اول حضرت طواف
بیت الحرامه مشغول ایکن قتلنی مراد ایلیوب چون حضرته قریب اولدم ندا بیوروب فضاله میسن دیدکارنده
بلی دیدم بیوردیلر که خاطریکه خطور ایدن ندر جواب داده اولدم که برشیء دکل لؤلؤبار تبسم اولدی غفرانمه لب
جنبان دعا اولوب دست سعادتنی سینم اوزره نهاده بیوروب قلبم مطمئن بالایمان اولوب حرارت وسوای بردیقین
ایله تسکین ایلدی قسم بخالق عالم که سید ولد آدم دست کرمین سینه مدن برداشته قیلدی الا بکاندن محبوبتر خلاق
جهان برذات خلق ایتمدی دیو بیوردیلر (ومن مشهور ذلك خبر عامر بن الطفیل واربد) فتح همزه وسکون را
وموحده مفتوحه ودال مهمله ایله (ابن قیس حین وفدا علی النبی صلی الله علیه وسلم) بالاسناد ابونعیم دلائلنده
نقل ایلدیکی قصهٔ عامر واربد فصل عصمت سلکنه منسلکه اولان خبر مشهوردندر که غزوهٔ تبوك انصرافندنصکره
دو ایدعنید آستانهٔ شاه سعیده رفود ایلدکاری اوانده (وکان عامر قال له انا اشغل عنك وجه محمد فاضربه انت)
عامر رفیق بی توفیقنه دیمشیدیکه بن وجه محمدی سکا نکاه والتفاتدن الهاواشغال ایده رم اول حینده فرصتی
فوت ایتمیوب محمده حواله شمشیر سرتیز ایده سن دیو بوسر سربستهٔ عامر واربد بینلرنده مستور اولوب چون زیر
گلیم خفاده پوشیده اولان خیال محال جلوه کر منصهٔ ظهور اولمسنی جزم ایتدیلر (فلم یره فعل شیئا فلما کلمه
فی ذلك قال له والله ماهممت ان اضربه الاوجدتك بینی وبینه افاضربك) عامر اول حضرتله مکالمه سی اثناسنده
امر متفق ومعهود اوزره اربدی درکار کورمیوب وقتا اربده عامر زبان درازلوم اولدقده اربد عذرخواه اولوب
یادقسم ایلدیکه نه دمکه محمدی ضربه همم ایلدم میانه مزده سنی حائل بولدم پس سنمی ضرب ایده یم دیدی حضرت
جبار منتقم عامره طاعون واربده صاعقه حواله بیوروب ایکیسی دخی روبراه بئس القرار اولدیلر (ومن عصمته
له تعالی ان کثیرا من الیهود والکهنة) جمع کاهن مایقع فی المستقبل اموردن خبردار اولان کسه در (انذروا به
وعینوه لقریش واخبروهم بسطوته بهم) القهر والغلبة (وحضوهم علی قتله فعصمه الله تعالی حتی بلغ فیه امره)
حق سبحانه وتعالی حبیبنی حمایه ومعصوم بیوردیغی اموردندر که اخبار اسرائیلیه وصنادید یهود وکهنه دن
بسیار کسه لر کارخانهٔ عالمده ظهور ایدن وقایع تباشیر صباح الخیر نبوتله قبل الوقوع بالانذار اعلام وسکسران
قریشه ای معشر قریش بودر یتیم اول واسطهٔ عقد الانبیا اولان نبی السیفدر که طراز رایت رسالتی کابهٔ امرت
ان اقاتل الناس ایله مطرز وسزکه فروع دوحهٔ اسمعیل سز سزلك کیمکزی بوخانوادهٔ قدیمکزدن راندهٔ دور باش
قهر وکیمکزی طوق کش غل واسرایدوب دبدبهٔ کوس دولتی شرقا وغربا عالمکیر اولسه کرك دیملریله رزلهٔ نصاری
وخذلهٔ یهوده کربندمعادات ایتمرین حث وبرطریقله قتلنه ترغیب ایدرلر ایدی اما اقصی الامددین حق ظاهر
اولنجه حق جل وعلا رسوانی وقایهٔ حفظ امانیسنده مصون ایلدی (ومن ذلك نصره بالرعب امامه مسیرة شهر
کما قال علیه الصلوة والسلام) ماراه الشیخان اولان خبرده بکاهه مسافه دل اعدایه القاء رعب وهراسله نصرت
باری جلهٔ عصمتندندر

(فصـــــل)

(ومن معجزاته) تا برای مبالغه وها هموها علامه ویا تانیث زیرا مراد آیه وعلامت وخصلتدر (الباهرة ماجمعه
الله له من العلوم والمعارف) جمع معرفه لا معروف وعلم ومعرفه برمعنایه وکاهی امور جزئیه ایله ثانی تخصیص
قیلنوب میانه ده فرق بدید اولور ومن بیانیه ویا تبعیضیه اولق جائزدر حضرت وهاب جل شانه اول مکرم مهمانخانهٔ
عالمین صلی الله علیه وسلمه خوارق للعاده علم وعرفاندن بخشایش بیوردیغی ایات غالبه وعلامات ظاهره سندندر
(وخصه به) ای جعله مخصوصا به دون من قبله (من الاطلاع علی جمیع مصالح الدنیا والدین) جملهٔ مذکوره

اطلاعه تعلق ایدر ومصلحة دنیا ایله صلاح تدبیر امر معاش اولان امور ومصالح دین ایله معارف احکام دینیه مراد
اولنور یعنی مصالح دارینك کلیسنه اطلاع ووقوفدن ذات نبوتمآبنه مخصوصه اموردن مجزاتندندر
(ومعرفته من امور شرایعه وقوانین) جمع قانون قاعدهٔ مضبوطه رومیه دن معربه کلمه در معنای اصل مقیس
علیه در (دینه وسیاسة) من ساس یسوس سیاسة اذا دبر امره لفظ عربیدر ومعرب دینلرك قولی خطا ایله محمولدر
وفی القاموس سست الرعیة سیاسة اذا امرتها ونهیتها (عباده ومصالح امته) امة الاجابه وامة الدعوة مراد اولنور
(وما کان فی الامم قبله وقصص الانبیاء والرسل) عطف العام علی الخاص قبیلندن اولور ومابینهما فرق مستغنی
عن البیاندر وقصص کسر قاف ایله جمع قصه وفتحله مصدر من قص بمعنی الحکایة (والجبابرة) جمع جبار المتعالی
عن قبول الحق والاذعان له متکبر معناسنه ارباب نخوة وجلال (والقرون الماضیة) اصل قرن زمان معناسنه در بعده ذا
اهل زمانه اطلاق اولندیغی معانی اخرایله کذر ایلدی (من لدن) ظرف زمان مبنیدر ولغة قیسده معرب وعند
معناسنه قریب افظدر (آدم) ابو البشر صلی الله علیه وسلم (الی زمنه) صلی الله علیه وسلم وکرم (وحفظ شرائعهم
وکتبهم ووعی) حفظ وجمع معناسنه (سیرهم) جمع سیرة بالکسر غریزی ویامکتسبی حاله انسانیدر (وسرد انبائهم
وایام الله فیهم) ایام وقایع وحروبه اطلاق اولنور ای وقایعهم التی قدرها الله (وصفات اعیانهم واختلاف آرائهم)
جمع رأی ای عقایدهم ونحوها (والمعرفة بمددهم) جمع مدة بمقدار زمان هر نبی وملك (واعمارهم) جمع عمر بضم
العین مدة حیات ودم زنده کی (وحکم) جمع حکمة نصایح ومواعظی متضمن قول صواب (حکمائهم) جمع
حکیم عالم بالحکمة اولان دانشوران فرس وعرب (ومحاجة کل امة من الکفرة ومعارضة کل فرقة من الکتابیین)
یان النسبة جمع کتابی ومراد توریة وانجیلدر (بما فی کتبهم) ومعارضه توانه متعلق اولور وصیغهٔ جمعله ایراد کتابین
جلیلین توریة وانجیل سائر کتب الهیه یی مشتمله اولوب کثیر معناسنه اولدیغندندر وزبور وصحف اخری احکامی
متضمنه دکلمیدر (واعلامهم باسرارها ومخباة علومها) المدخرة المستورة (واخبارهم) بکسر الهمزة فاعلنه
مضاف مصدردر (بما کتموه من ذلك وغیروه الی الاحتواء) ای الاشتمال والحفظ والتضمن معنای ضمنی تضمندن
بالاده مذکور جمع فعلنه متعلق اولور ویا الی بمعنی مع اوله (علی لغات العرب) حاصل کلام دری نظام حضرت
نبی عالی مقاملك امور شرایع وآیین دین وداد ودهش بندکان حق وامة اجابت ودعوت مصالحنه معرفتی وامم پیشین
میانده کذران ایدن اختلاف وپیغمبران کرام وارباب کبر ونخوت حکایاتی واز آدم تا به خاتم کذشتکان کافهٔ اهل
زمان ماجرالرینه ووقوفی وشرایع وکتب انبیای پیشینی حفظ وحالاتنی جمع وحیازه وپیام کونا کون امم سلف
نظامه سرد وانلرینده جریان ایدن جنك وپرخاش ماجرالرین بسط وقرون ماضیه رؤسا واعیانی صفاتنی کما کان
ذکر ونقل واختلاف وعقایدامی زمان مدت ملك وحیاتلرینه عرفانی ودانالرینك کفتار باصواب ومال کفاردن
هر امتك حجت وبرهانلرینه واهل کتاب توریة وانجیلدن هر فرقه نك کتابلرنده ووقوعیافته معارضه لرینه اول
حضرتك معرفتی واهل کتابك مطلع اولمدقلری دقایق وخفایا ومزایای علوم کتبی انلره اعلام بیورمسی وملهٔ یهود
ونصارانك کتم واخفا وتحریف لفظ وتغییر معنا ایتدکلری امری که مثلا توریة وانجیلده ذات وصفات واسماء
حضرت نبی آخر الزمان ورجم زانی قضیه سن یکان یکان انلره تقریر واعلان بیوردیغی مع ما اشتمل غیر ذلك اول
حضرتك جملهٔ معجزاتندندر (وغریب الفاظ فرقها) جمع فرقة (والاحاطة بضروب فصاحتها والحفظ لایامها
وامثالها وحکمها ومعانی اشعارها والتخصیص) ای تخصیص الله ایاه بنطقه (بجوامع کلمها) الفاظ حسنهٔ
بلیغه وکاهی قرآن مبین مراد اولنور ومفردی جامعه در (الی المعرفة بضرب الامثال الصحیحة) والی بمعنی اللامدر
زیرا عامل واحد برمعنایه اولان دوحرفله تعدیه ایتمز الاوجه مذکورله توجیه اولنور ویا جار مع المجرور ومابعدی
بریقدره متعلق ویاماقبلندن بدلدر وان ضربه من ضرب الخاتم اذا طبعه دماغه وانها صادرة کثیرا من الانبیاء
لتقریر المعانی فی النفوس وایضاحها بجعل المعقول کالمحسوس والحاصل السنهٔ شتای عرب وانواع نوادر طائفهٔ
متفرقه اوزره علم عالمشمول حضرت رسیده اولنجیه دك انواع بلاغت وامثال وحکم ودقایق نکات اشعار عربه
احاطهٔ معرفة معجزهٔ باهره لرندندر وحق سبحانه وتعالی اول بلبل باغ بلاغی الفاظ حسنهٔ بلیغه ایله کویا بیوروب
قلیلة المعانی کثیرة المعانی کلمات جامعه بر له تخصیص ایلیوب ضرب مثل صحیحهٔ فاقه که قد حمی الوطیس ولا ینتطح
فیه عنزان آسا امثال ناشنیده ایله اولا من غیر سبق انطاق بیورملری (والحکم البینة النقیة لتقریب التفهیم للغامض)
جار اول ضرب امثاله وجار ثانی ایله تفهیم لفظنه متعلقاندر (والتبیین للمشکل) والحکم البینة لفظنه تعلق ایدر یعنی
کلام دقیقی فهمه تقریب وذهنه تفهیم ایچون نفسنده ظاهره ومعانی لطیفه یی مظهره ضرب امثاله مخصوص

قیلنمیدر (الی تمهید قواعد الشرع الذی لا تناقض فیه ولا تخاذل) خا وذال معجمتین ولام ایله تفاعل من الخذلان
مستحق نصرته ترك نصرت عبارتده استعارهٔ تمثیلیه ظاهره در (مع اشتمال شریعته علی محاسن الاخلاق) خلق
مکتسبی ویا طبیعیدر که تغییر قبول ایدر (ومحامد الاداب) جمع محمدة وهی ما یحمد فعله وآداب بالمد جمع ادب که خلقه
لطف ومدارا ایله معامله در کما قال علیه السلام ادبنی ربی فاحسن تأدیبی صفتك موصوفه اضافتی قبیلندن اولور
ای الاداب المحمودة وفسر الادب فی القاموس بالظرف وحسن التناول والفعل الجمیل (وکل شیء) مجرورا علی محاسن
اوزره عطف اولور (مستحسن مفضل) بزنة اسم المفعول ضاد معجمه ویا مهمله ایله مرویدر مفضل علی غیره ویا مفصل
للناس تفصیلا دیمك اولور وهر شیئکه طبع سلیم وذهن مستقیم اربابی عندنده مستحسن اوله مفضل علی غیره اولدیغی
بدیهیدر (لم ینکر منه ملحد) لغة میل عن الحقه تخصیص اولندی قال الراغب الالحاد ضربان الحاد الی الشرك بالله
والحاد الی الشرك بالاسباب فالاول ینافی الایمان ویبطله والثانی یوهن عراه ولا یبطله انتهی (ذو عقل سلیم شیأ)
مفعول ینکر (الا من جهة الخذلان) عدم توفیق حاصل کلام طرف حقدن وحی اولنان شریعت غرانك اصول کلیه
واساس وبیان مقدماتنه بسط وتوطئه بیورنجه که قضایا واحکامی بیننده تخالف نایاب وتخاذل ناپیدادر ولو کان
من عند غیر الله لوجدوا فیه اختلافا کثیرا حکم جلیلنه ماصدق اولوب بنا برین بعثت لاتمم مکارم الاخلاق
خبر شریفی مصداقنجه شریعهٔ سنیه سی محاسن اخلاق ومحامد اداب اوزره احتوا وهر امر مستحسن که مفضل
علی الغیر اوله زندیق هوشمنداندن بریسی آنی انکاره تصدی ایتز مگر عدم توفیقله انکاره جسارت ایلیه همچنان
استحسانکردهٔ ذوی الالباب اولان اشیانی اشتماللریله تناقض احکام اولمیان اساس شرعی تمهید ایدنجه مقررات
مذکورات جمله معجزاتندن معدوده درامدی مصنف علیه الرحمه ترقی کلام بیوروب اضراب انتقالیه ویا ابطالیه برله
ملحدك انکارنه ضدیله اثبات مراد ایدوب بیوردر (بل کل جاحد له) ای منکر لما ذکرنا قدمه (وکافر من الجاهلیة به
اذا سمع ما یدعوا الیه صوبه واستحسنه دون طلب اقامة برهان علیه) یعنی مقدمه به هر منکر وارباب جاهلیتدن
هر کافر اول حضرتك دعوتخوان اولدقلری امری سماع ایلدکلری حالده دلیل وبرهان طلب ایتکسزین
صوابدید واستحسان کردهلری اولوردی (ثم ما احل لهم من الطیبات) معطوف علی قوله فی اول الفصل ما جمعه الله
وثم ایله عطفی بینهماده تفاوت مرتبه دندر ویاخود اول تفصیل وبو اجمال اوله ای اشتمال شریعته علی ما جعلت
احلالا للناس مما حرمه غیره کبنی اسرائیل الذین حرموا اکل ذی ظفر من البقر والغنم لحومهما الا ما حملت
ظهورهما او الحوایا (وحرم علیهم من الخبائث) میته ودم ولحم خنزیر وزنا مثللی (وصان به انفسهم) اشتمال
شریعه شریفه سی انلرك ذاتلرین هلاکدن صیانتدر مثلا بغیر حق قتل نفسی تحریم بیورمغله (واعراضهم) بفتح
الهمزة جمع عرض عرفا انسانه ترکی محل اولان شیندر وبعضیلر عرض نفسله تعبیر ایتدیلر برین تقدیر عطف
تفسیردر (واموالهم من المعاقبات) من صونی بیان اولور (والحدود عاجلا) وهو حال مقید للمعاقبات والحدود
(والتخویف) وفی نسخة تحریق (آجلا) یعنی خاتم الرساله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك نبوتنه رفع انکشت
شهادت ایدوب شرعنه منقاد اولنلرك خون ناحقلری سفك وعرضلری هتك ومالاری سلب وجاب اولنمقدن
شریعتیله مصون ودنیاده عقوبهٔ حد وحبس وتغریر واخرتده اتش دوزخله تخویفدن محروس ومحمی ایلدی امدی
دنیاده حد له معاقبه اولناندن عذاب آخرت ساقط اولدیغی علما کرامك اختلافه ذاهب اولمشلر مطلقا ساقط اولور
ویا بشرط التوبه ویاخود ساقط اولمز دیمشلر والاول هو المعول ولذا ورد فی الخبر من اصاب من ذلك شیأ فعوقب
فهو کفارة له ومن اصاب من ذلك شیأ ثم ستر الله فهو الی الله ان شاء عفا عنه وان شاء عاقبه (مما لا یعلم) بناء مجهول له
اول فصلدن بو محله رسیده اولنجه کذران ایدن مفرداتك جمیعی بیان اولور (ولا یقوم به جملة ولا ببعضه الا من
مارس الدرس والعکوف علی الکتب) قال الراغب العکوف الاقبال علی الشیء وملازمته علی سبیل التعظیم
ومنه الاعتکاف انتهی (ومثافنه) میم ونون وقاف ومثلثه ایله یعنی الاستخراج اوله کما فی القاموس ودرس اوزره
عطف اولور (بعض هذا) مما لا یعلم قولندن بو محله کلنجه بعض نسخ شفادن عبارهٔ مذکوره ساقط اولمغین شراح
تعرض ایتدی والحاصل نامك علی لاحق اولدیغی معارف وعلوم وهبیهٔ الهیه نك کرك کلیسنه وکرك بعضیسنه
حفظ اتقانه قدرتیاب اولمز الا دراست کتب برله اجتهاد تام وبر سبیل تعظیم ملازمت واهتمام ونوعاما استنباط
واستخراجه ملکه پیدا ایدن ذات مکنتیاب اولور امدی خدای ذی المنن جل وعلانك اول حضرت ایچون جمع
ایلدیکی علوم ربانیه ولدنیه جمله معجزاتندن شماریده در (الی الاحتواء علی ضروب العلوم وفنون المعارف) یعنی
شریعت جلیله سی انواع علوم ومعارف شتانی اشتمالله (کالطب) کسر طا ایله من حیث الصحة والسقم وجود

انسانه تعلق ایلین علوم قدیمهٔ مدونه در اول طبیب حکمتخانهٔ الهی حضرتلرینك فن طبده اولان مهارهٔ تامه سنه
طب نبوی نام تألیف شاهددر (والعبارة) کسر عین مهمله ایله تعبیر رؤیا وفعلی تخفیف ایله عبر واهل لغت عبر
بالتشدیدی انکار ایدرلر اما کامل مبرده تشدیدله ایراد اولنمشدر (والفرائض) جمع فریضة ای المتعلقة بالارث
علم قسمه دن برقسم ایکن افرادیله تألیفله علم مستقل اولمشدر (والحساب) کیت اعداد (والنسب) بفتحتین انساب عرب
وغیره معرفتنکه علم تواریخدر (وغیر ذلك من العلوم) ای انواعها الاتی بعضها (مما اتخذ اهل هذه المعارف) اهله لفظی ایله
ایراد بیورلسه دخی اشمل واظهر ایدی (کلامه صلی الله علیه وسلم فیها) ضمیر علوم ومعارفه عائددر (قدوة)
ضم وکسر قاف ایله مقتدی معناسنه (واصولا فی علمهم) ای ادلة مثبتة فی علومهم التی دونوها فی هذه الفنون
(کقوله صلی الله علیه وسلم الرؤیا) عالم خوابده احلامدن مرئی اولان شیدر وتوضیحی بو وجهله جلوه کر منصهٔ
ظهوردر که نفس ناطقه حین نومه ابتدا ایده حواس خمسهٔ ظاهره به اشتغال وداد وستادنده منقطع وبر مقدار
فراغ وکسب راحت ایتدکده مناسبهٔ اصلیه سببیله عالم ملکوتنه که عالم شهادتده ما کان وما یکون وما سیکون
بالجمله صور ومعانیله اول عالمده بلکه جمیع مبادئ عالیه وملکیهٔ سماتیه ده علی طریق الازدحام موجود ومرتسم
اولوب شیأ فشیأ علی حسب التقدیر والارادة بو عالمده جلوه کر ظهور اولور تعلق اتصالله انده عقل فعال یعنی روح
القدسدن دروی تلقف روحانی ایله مرتسمات مذکوره دن برحسب تیسیر بعض مرسومات ونقوشله مرتسم
اولوب نساج المعانی وحیاك الصور اولان قوهٔ متخیله دائما نسج تار وپود معانی وحیاکه صور شانندن اولمغله اول
معانی ونقوشی کندویه مناسب بر قالبه افراغ ایدوب اول صور وقالب افق متخیله دن حس مشترکه به منحدر وانده
مشاهد ومحسوس اولوب اندن خزانهٔ صور محسوسات اولان قوهٔ خیالیه ده محفوظ ومستقر اولور پس رؤیای
صالحه اشبو تفصیلدن عبارتدر وعند اهل السنة حق تعالی عبدك قلبنه ملك الرؤیا واسطه سیله القا بیوردیغی امر
ملهمدن معبر اولان تعریف توضیح سابقه قریب اولور (لاول عابر) بر قدره تعلق ایدردی مصادقة وموافقة لاول
تفسیر وعابر مبین (وهی علی رجل طائر) ای علی قدر جار وقضاء ماض من خیر وشر حدیث شریف تمثیل وجهی
اوزره ویا علی الظاهر مراد اولنور عبارت مرقومه ایله خبر لطیف انس رضی الله عنه طریقندن روایتکردهٔ
ابن ماجه در اما ابوداود وترمذی روایتلرنده ابوذر رضی الله عنهدن مروی اولان خبر جلیل رؤیا المؤمن جزء من
ستة واربعین جزأ من النبوة وهی علی رجل طائر ما لم تعبر فاذا عبرت وقعت فلا تحدث بها الا حبیبا او لبیبا لفظ جمیلی
اوزره مرویدر امدی مبادئ وحی انبیاء علیهم السلام رؤیای صالحه ایله اوله کما کین سن شریف خاتم الرساله واصل
نصاب اربعین اولدیغی کوندن وحی منام التی ای متمادی اولمشیدی وحرم الله مکه ایله دار الهجره مدینه ده جمعا
یکرمی اوچ ییل رأیت افراز دعوت اسلام اولوب التبشر ایله تقسیم اولنسه قرق التی جزء اولوب بربخشی ایام وحی منام
اولان التی ای اولور یعنی رؤیای صالحهٔ مؤمن نبوتك قرق التی بخشندن بربخشیدر واول دخی پای مرغه وابسته
اولان شیئکه ادنی حرکتله سقوط وقدر قدرة اللهدن کنایه در رأی ثاقب صاحبی معبرلك علی وجه الاشاره حسن
عبارتنه منوطدر وقتا شروطنه اعتبارله تعبیر ایلیه علی ما جری به القلم کو یا رجل طائردن نزولی اسا خیر ویا شر
ونفع ویا ضرر اول تعبیر معبر ایله جلوه نمای ظهور اولور قال ابن عبد البر * رؤیا اذا قصصتها * وانت کبدر
قد طلع * علی جناح طائر * فهو اذا قص یقع (وقوله) صلی الله علیه وسلم (الرؤیا ثلاث رؤیا حق) بالاضافة
او بالوصف فالمعنی واحد یعنی انسان عالم خوابده مشاهده ایلدیکی حالهٔ عجیبه اوچ وجهله صورتنما اولور بری نسخهٔ
ام الکتابدن ملك الرؤیا اتیان والقا ایلدیکی حقا من الله رؤیای حقانی ورحمانیدر (ورؤیا یحدث بها الرجل نفسه)
نفسدن مراد ذات دکلدر یعنی بری دخی اول خواطردر که نائمك قبل النوم فکرنده جایکیر اولان صور مختلفه
عالم خوابده دخی جلوه نمای ظهور اولور اضغاث احلامدر (ورؤیا تحزین من الشیطان) بری دخی دیو رجیم قبلندن
غم آور اولان رؤیای هولناکدر که رؤیای کاذبه وشیطانی ایله معبردر استعاذه اولنور دیکر انه کشف اولنمز امام
سیوطی مناهل الصفاده کوهر کش سلك روایتدر که حدیث صحیح مذکور باتفاق الشیخین بصفة عشر صحابی
خیر البشردن مروی اما لفظ ثلاث مدرج ویا موقوف ویا مرفوع اولمق اختلافیدر (وقوله) صلی الله علیه وسلم
(اذا تقارب الزمان) تفاعل من القرب ضد البعد قیل المراد به زمان الربیع وقرب اللیل والنهار من التساوی
فتعدل الطباع البشریة فیه ولذا قال اهل التعبیر اصدق زمان لوقوع الرؤیا زمان الربیع یاخود آخر زمان ساعت
ودنو وقت قیامتدر ویعضده قوله علیه السلام فی آخر الزمان لا تکاد رؤیا المؤمن تکذب واصدقهم رؤیا اصدقهم
حدیثا (لم تکد رؤیا المؤمن تکذب) نفی للکذب بابلغ وجه برهانی لانه ما لا یقرب من الوقوع ابلغ مما لا یقع

يعنى اوان اقتراب ساعة ويا اعتدال تقارب ليل ونهارده رؤياى مؤمن راست اولوب دروغه قريب اولمز ديمك اولور
شان مصنفه شايان اولان معارف مسطورهٔ مقدمه وفقنجه هر برفنى ترتيب اوزره ايراد ايدى لكن نشر مشوش
يوروب طب اوزره رؤيايى تقديم ايلدى (وقوله اصل كل داء) تغير مزاج ودرد (البردة) بفتحتين وقد يسكن الراء
تخمه دركه معده كنجايش پذير اولميه جق مرتبه اكثار طعامدر امدى هضم وطبخ طعام وتصفيهٔ اخلاطه معده
قوتياب اولميوب طريان ضعفله برودت ايراث ايتمكين برده تسميه اولندى يعنى هر دردك اصلى امتلاء معده دن
سرنمون اولور رواه الدارقطنى وضعفه (وماروى عنه فى حديث ابى هريرة من قوله المعدة) فتح ميم وكسر عين
ويا كسر ميم وسكون عينله مقر طعامدر حيوانده كرش وطيورده حوصله تعبير اولنور (حوض البدن) مجمع مايه
تشبيه بليغدر (والعروق) جمع عرق مجرى الدم رك وتشبيهى ترشيح اولور (اليها واردة) حر بر تحرير طبرانى فى الاوسط
اوزره مورد طعام اولان معده وجود انسانيده حوض مثابه سنده اولور هر رك آدمى اكه نفعا للابدان منافع طعام
ايله تصاعد ايدر قولى ابى هريره حديثنده روايت اولنان وجه اوزره اول حضرتك فن طبه مهارتلرين ايجاب ايدر
(وان) وصلية (كان هذا حديثا) خبر كان (لا نصححه) اى لا نحكم بصحته بل ولا بثبوته (لضعفه وكونه) مجرور
ويا مرفوعدر (موضوعا تكلم عليه) جمله لفظ كونه يه خبردر (الدارقطنى وقوله) صلى الله عليه وسلم (خير ما تداويتم به
السعوط) فتح سين وضم عين مهملتين ايله كذلك هر مداواة اولنان شئ فعول بالفتح وزنى اوزره مستعملدر فتح سدد
دماغيه ودفع نزلات ايچون انفه چكلوب استنشاق اولنان دوادر (واللدود) غالبا صبيانه عارض اولان درد
دكاودركه شق دهنك برينه نهاده قيلنوب غرغره اولنور در اصل سرده واعلاى حلقده اولان ايكى دردك اسميدر ثانى
نزله حلقله شمرتياب وازقديم طائفهٔ زنان رفع انكشت ايله معالجه ايدرلردى طبيب دار الشفاى حكمت انى نهى
بيوروب وجه مذكور اوزره مداواته امر ايلديلر كه عود هنديدر اب ايله حل اولنوب استنشاق مشام وغرغره
اولندقده بحسب الحرارة تحليل اورام ايدر هدى نبوى لابن القيم بو بابده شفاء للصدور اولان تواليفندندر
(والحجامة) آلة معروفه ايله سر وميانهٔ دوشانه دن مص دمدركه مرض شقيقه يه بر الساعه علاج اولور اما مؤخر
دماغدن حجامت نسيان ايراث ايتمسى محققدر وورد فيها احاديث منها انه عليه الصلاة والسلام ما مر ليلة الاسراء
بملاء من الملائكة الا قالوا له مر امتك بالحجامة (والمشى) فتح ميم وكسر شين معجمه وتشديد مثناتله مسهل ديمكدر شربه
مسهل نوش ايدن كسنه نك معنابه كثرة مشى وترددندن تسميه اولنشدر وفى الحديث لو كان شئ فيه شفاء من الموت
لكان فى السنا (وخير الحجامة يوم سبع عشرة) مضاف مقدر اعتباريله تأنيث ايراد اولندى اى يوم ليلة سبع عشرة
(وتسع عشرة) بسكون الشين ويكسر (واحدى وعشرين) تصحيح كردهٔ حاكم عن ابن عباس رضى الله عنهما اولان
خبرده حجامتك انفعى هر ماهك نصف اخيرى وتره مصادف اولان اون يدى واون طقوز ويكرمى برنجى كونى اوله
زيرا اخلاط آدمى اول ماهده هيجان وبعد النصف سكوتياب اولور وروز شنبه ويكشنبه وچهارشنبه حجامت
منهيه ونصف اخير شهر وربع ثالث ساعت ثانيه وثالثه اوفق عدو حمد رامدى شفعه تصادفى روا كورلميوب عقب
حمام وجوع وشبع وحال صومده حجامت باتفاق الاطبا ممنوعه در (وفى العود الهندى) قسط بحرى ابيض ويا عود
التجر اولمق تصريح كردهٔ ابن الاثيردر (سبعة اشفية) على خلاف القياس جمع شفاء (ذات الجنب) وحصر بول وضعف
اشتهاى طعام وجماع وحبس طمس وسم وامراض كبدور بع اساد شوار علاج اولان بدى دردلو درده دوا وشفا
عود هنديده حاصلدر وقيل المراد بها الكثرة (منها ذات الجنب) كما فى حديث وخص بالذكر لانه اصعب داء فلما يحصل
فيه شفاء والحاصل عود هنديده اولان خواص وشفاى سبعه وحيله معلوم وماعدا فى التجربه مشاهد اولور (وقوله)
صلى الله عليه وسلم كما رواه احمد والترمذى وابن ماجه والحاكم عن المقدام بن معدى كرب (ما ملأ ابن آدم وعاء شرا
من بطن الى قوله) خبر شريف بتمامه باب ثانى سلكنه منسلك فصل واما ما تدعو ضرورة الحياة تده مفصلا كذا
ايليوب حسب ابن آدم اكلات اقمن صلبه فان كان لا محالة فثلث لطعامه وثلث لشرابه وثلث لنفسه عبارة
شريفه سيله ايراد بيورلدى (فان كان لابد) اصل معنى البد المفارقة يقال لابد من كذا ولا محالة اى لا مفارقة ولا تحول
فاريد به لازمه (فثلث للطعام وثلث للشراب وثلث للنفس) فتح فاايله امدى بالكليه شكمى بر طعام ويا املا بالشراب
ايتمك ناسزا اولديغن ايما ايدر وان يكون ما فيه اقل من ثلثيه (وقوله وقد سئل عن سبأ) كسر همزهٔ منونه ويا فتح
والفه ايله الله فى الاصل ابو قبيله بر كسنه نك اسمى اولوب ديار يمنده مدينهٔ بلقيس انك ناميله شهرتياب اولمشدر
(ارجل هو ام امرأة ام ارض فقال رجل ولد عشرة) اى ولد له عشرة اولاد (تيامن منهم ستة) اى اخذوا نحو اليمن
قبائل كنده واشعريون وازد ومذحج وانمار وحميرانلره منسوبه در وفى الحديث الايمان يمان والحكمة يمانية زيرا

اقوامه ايمان مكه دن ظهور يافته دركيم مكه تهامه دن وتهامه اقليم يمندن معدوده در (وتشاءم اربعة) اى اخذوا
نحو الشام وشام عربيش فراته وارنجه تمايت بولور قبائل عامله ولخم وجزام وغسان انلردر وشامله اول اقليم بشام
قيلنمسنك وجهى جانب يسار قبله ويا اسم سام بن نوحدن اعجام وتعريبا ولمغله ياخود شامات حمر وسود نامحدود
انده موجود اولمغين شامه معناسنه دردينلر ترمذى رحمه الله فروه رضى الله عنه طريقندن تخريج بيورديغى
خبرده سبا مرد ويازن ويا نام ازميميدر ديو فخر المرسلين صلى الله عليه وسلمه سؤال بيورلدقده بر كسنه نك ناميدر كه مكه
محترمه ده صلبندن اون نفر اولاد ذكور كهوارهٔ وجوده ظهور ايليوب شش نفرى جانب يمنه سفراندر وطن وچار
نفرى شام جنت مشامى مقر ومسكن ايليوب توالد وتناسل ايلديلر ديو رفع ابهام وحل اشكال ويبان بيورديلر
(الحديث) بالنصب اى اذكر هذا الحديث (بطوله) مما يدل على طول باعه صلى الله عليه وسلم فى هذا الفن وفيه اشارة
الى انه اقتصر على بعض منه يكفى فيما اراده (وكذلك جوابه فى نسب قضاعة) ضم قاف وفتح ضاد معجمه ايله يمنده
بر قبيله نك اسم جديدر خلقدن انفصاليله قضاعه تلقيب اولنمشيدى لان القضاعة ما ينفصل عن الحائط امام
احمد وطبرانى عمرو بن مرة الجهنى رضى الله عنهدن رشته كش لالى بحر النساب روايتدركه اول ختم نسب نامهٔ
ابراهيم عليهما التحية والتسليم حضرتلرى من كان هنا من معد فليقم امر لازم الاتباعيله فرمان بيوردقلرنده مجلس
همايونلرنده قيام ايلدم بعده اقعود له امر ايليوب بنده خى امتثالا لامره العالى اوتوروب ممن نحن سؤاليله سلسلهٔ
نسبك باز بسته اولديغى نام پدران پيشينى پرسشده انتم من قضاعة بن مالك بن حمير جوابيله بيام اوراولملرى اسافن
نسب وتاريخنه علم عالمشمولى لاحقدر (وغير ذلك مما اضطربت) بالبناء للمفعول وهو لغة القرآن الفصحى او بصيغة
الفاعل (العرب على شغلها بالنسب) على بمعنى مع (الى سؤاله صلى الله عليه وسلم عما اختلفوا فيه) يعنى مع كمال
اشتغال العرب بعلم النسب كروهٔ اختلافه راهى اولدقلرى مسئلهٔ معقده واضطراب كردهلرى اولان امرسهم فن
انسابده داناى عالم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه مراجعتلرى اما (ومن ذلك) خبر مقدم كما رواه البزار وقال
العسقلانى انه منكر (قوله) مبتدا (حمير) بوزن درهم ابن سنان بن يشجب قوم من العرب (راس العرب ونابها) خاف
الرباعيه اولان دندان بزرك يعنى ديار يمنده قبيلهٔ حمير من جهة الشرف جسد عربده سر ودندان مثابه سنده عمده در
(ومذحج) فتح ميم وسكون ذال معجمه وكسر حاء مهمله وجيم ايله كمجلس عربدن مالك وطى ايكى حيك اسميدر صرف
ومنعى جائزدر (هامتها) اى رأسها (وغلصمتها) فتح غين معجمه وسكون لام وفتح صاد مهمله وميمله بين الرأس والعنق
كوشتپاره ويا راس حلقومدر امدى حمير ومذحجك رتبهٔ شرفده شركتلرينه اشارت ومع التفنن فى التعبير هر برينك
بر رفضيات ايله تخصيصنه بشارت اولور كه رأس وهامه متقاربان فى المعنى اولوب اساغهٔ طعامكه مادهٔ حياتدر ناب
وغلصمه نك هر برينه احتياجى اساددر وقيل انه تفضيل لمذحج لان الحاجة الى الغلصمة اشد امدى با اين همه حميرده قهر
وشدت ومذحجده نفع ولين وسكونته اشارت رونما در وعلى كل حال وصف اولنان موادكه مدح وشرفى مراددر بر سبيل
تشبيه ويا مجاز مرسلدركه تسمية الكل باسم الجزء اولور (والازد) فتح همزه وسكون زاى ودال مهمله ايله افصح
اولديغن صاحب القاموس ايراد بيورمشلر وهو يوحى باليمن منه الانصار (كاهلها) بوزن فاعل ما يلى العنق من اعلى
الظهر كما قاله الخليل ويا ميانهٔ دوشانه (وجمجمتها) ضم جيمله در اصل عظم الرأس المشتمل على الدماغ تركيده قفا
فارسيده كاسهٔ سر ونفس رأسه اطلاق اولنور امدى مهاجرين وخلفاده اشرفيت مقرر ايسه ده بونلرانلره معاونت
ونصرتله فضلى محققدركه انصار عالى تبار بونلردن اولديغى شهرتشعاردر (وهمدان) سكون ميم ودال مهمله ايله
يمنده بر قبيلهٔ ميمونه ومتبركه در اما فتح ميمله معظم بلاد عراق عجم اولان بلده (غاربها) بعيرده غارب انسانده كاهل
منزله سنده دركتف معناسنه (وذروتها) كسر ذال معجمه ويا ضمه وسكون را ايله اعلاى ظهر بعير اولان سنام والحاصل
اول بركزيدهٔ نسب سيد العرب صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك انساب عرب ومنازل شرف وحسبده معرفة
كامله سى نسب شناسان عجم وعرب اوزره برتر اولديغى باهردر خبر مذكورده مخائل ضعف ونكارهٔ لفظله تكرر
ذكر رأسدن لايحه دردينلدى من جهة الرواية انكار مسلم اما تكرر لفظ فصاحت وبديعدن برنوعدر (وقوله)
صلى الله عليه وسلم (ان الزمان) عند الحكماء زمان مقدار حركت فلك اطلسدركه عند اهل السنة او فلكه عرش
دينلور وعند المتكلمين متجدد معلوم له متجدد آخر موهوم تقدير اولنان شيئدن عبارت اولور مثلا وقت طلوع
كاورم دينلسه طلوع شمس معلوم ومجئ موهومدر پس موهوم ذات المعلومه مقارنتله ابهام رفع اولمدن كنايه اولور
(قد استدار كهيئته يوم خلق الله السموات والارض) تتمهٔ حديث السنة اثناعشر شهرا منها اربعة حرم ثلاث
متواليات ذو القعدة وذو الحجة والمحرم ورجب مضر بين جمادى وشعبان انتهى موسم حجده سفهاء قريش دستور العمل

ابتدکلری احکام جاهلیتی ناسخ سورهٔ برآءة یوم خلق السموات والارض منها اربعة حرم ایتنك سر جلیلنی مفسر
اولورکه حجة الوداع شهر ذی الحجه شروعه موافق اولمغله خطبهٔ بلیغه لرنده قانون جاهلیه اولان دور شهوره توافق
فهمنی ازاله و بو شهره تخصیصی امر اتفاقی دکل بلکه فی الازل مقدر وامر شرع حق دیو نسخا لما کانوا یفعلونه برأی
حفظهٔ شرع ربانی برحسب فرمودهٔ صمدانی بیوررلرکه زمان لما کان علیه حق سبحانه وتعالی اسمان وزمینی انشا
وایجاد دنبرو انتهاسی ابتداسنه رجعت ایدر دائره وش قدیما قضا وعلم اللهده شکل مقدری اساحات قدیمه سنه
عود ورجوع ایلدی دیو دفعا للنسئ بیان بیوردیلر حدیث مذکور ابی بکر رضی الله عنه طریقندن شیخین علیهما
الرحمه کوهرکش سلك روایت اولمشلردر امدی اول حضرتك فن حسابه کمال علم وعرفانلرین اثبات اولور ونقل
ابن حجران حجة الوداع کانت والشمس فی الحمل وقد تساوی اللیل والنهار واعتدل بشرف شمس النبوة وقال الشیخ
صدر الدین القنوی ان فی هذا الحدیث اسرارا آلهیة لا یطلع علیها الا بعض الکمل وقال ان النوع الانسانی اوجد
بالامر الالهی فی اول دور السنبلة ومدته سبعة آلاف سنة بعث نبینا صلی الله علیه وسلم فی الالف الاخیر منها الجامع
بین احکام السنبلة والمیزان بالاخرة والبروج تتمازج بالقرب فامتزج فی زمان بعثته الدنیا والاخرة البرزخیة کالصبح
بالنسبة للنهار فظهور النور تدریجا حتی تطلع الشمس وکذلك ظهور احکام الاخرة من البعث الی طلوع الشمس
من مغربها ومنه ظهر سر ختمیة النبوة والولایة انتهی ملخصا کذا فی شرح الشفا لبعض العرفا وفی الفوایح المسکیة
ان اول وجود الزمان کان فی المیزان (وقوله) صلی الله علیه وسلم کما رواه الشیخان عن ابن عمر رضی الله عنهما
(فی الحوض) روز جکرسوز قیامتده دل تشنکان امت ریان اوله جقلری حوض کوثر حدوشانده بیوررلر
(زوایاه) جمع زاویة وهو ما یحصل من تلاقی خطین من داخله یعنی حوض موردونك کوشه لری (سواء) ای متساویة
بو جهتله اول حوض دافریب مربع شکل اولوب متساوی الاضلاع ومستقیم اولمغی مقتضیدر زیرا تساوی زوایا
استقامة اضلاعه صورتنما اولور بو وجهله تعریفلری دقایق هندسیه وعلم مساحه یه مبنی اولدیغی بدیهیدر (وقوله
فی حدیث الذکر) ابوداود وابن ماجه عبد الله بن عمر رضی الله عنهما طریقندن سبحه کردان روایت اولدقلری
خصلتان لا یحصیهما رجل مسلم الا دخل الجنة وهما یسیر ومن یعمل بهما قلیل یسبح الله عز وجل دبر کل صلاة عشرا
ویحمده عشرا حدیث بشارة آمیزی ذیلنده (وان الحسنة بعشر) ای امثالها بدرستی جمال با کمال حسنهٔ سبحل
احساندها اون مثلیله جلوه نمای ظهوردر (فتلك مائة وخمسون علی اللسان) هرعقب پنجکانه نمازده سی دانه
درکران بهای تسبیح وتحمید وتکبیرکه بشه ضربیله سواد صفحهٔ اسانده باجمله یوز اللی عدد ایله شماریده در (والف
وخمسمائة فی المیزان) وبهر یوز اللی عدد پنجه ضرب اولندقده بیك بشیوز ایله دفترخانهٔ اعمال میزانده محسوب کردهٔ
محاسبین کرام درامدی وزن اعمال باصحایف ویا اعراض اجسامه تبدل ایله نفس عملدر وعند المعتزلة لمضاعفة اجرها
همان تمثیلدر اول کوهر امامهٔ سبحهٔ انبیا علیه التحایا زمان سعادتلرنده سبحهٔ معروفهٔ معهوده اولمیوب اصابع
مقدسه لریله عقد ذکر بیوررلر ایدی ولذا بعضیلر سبحه یی بدعته حمل ایدرلر اما سیوطی قدس سره المنحة فی السبحة رساله
سنده حضرت شاه رسل صلی الله علیه وسلم بعض صحابیات دستنده نواتدن مصنوعه سبحه مشاهده وانکله عدذکر
وتسبیحی معاینه بیوروب مقرر قیلدقلری سنیه تسوداله اولمه سنی سبحه کردان روایت اولور (وقوله) طبرانی علیه
الرحمه ابی رافع رضی الله عنه طریقندن رفع رفعهٔ روایت بیوردقلری خبرده (وهو بموضع) جملهٔ حالیه وضمیر
حضرتنه عائد اولور بعض نسخه ده وهو بموضع عبارتیله ورود ایلدی (نعم موضع الحمام هذا) فتح حاء مهمله وتشدید
میمله معد للغسل اولان بیت معروفه که تذکیر وتأنیثی جائز اولور دیماس دخی دینلور حضرت فخر جهان صلی الله
علیه وسلم برجای فرحفزاده قرار بیوردقلری حالده محل مذکوره مسیرانه خوبتر جای کرمابه در بو محل بیوردیلر
وهذا تمثیل لما یذکره فان فیه الاخبار بجمال البناء ومهاب الهواء وعصر نبوتمابده حمام غیر معهود ایدی
ونعم للمدح والمخصوص به هذا وقیل موضع الحمام کقوله فنعم دار المتقین (وقوله ما بین المشرق والمغرب قبلة) قبله احد
تفاسیرده مسجده اطلاق بیورلدیغی واجعلوا بیوتکم قبلة نص جلیلندن مأخوذدر وکعبه وجهت وسمت کعبه یه
دخی قبله اطلاقی شایان اولوب بو مقامده مراد بو اولدیغی نمایاندر امدی عند الاطلاق مراد یا قبلهٔ اهل مدینه یی
بیان ویا مدینه نك جنوب وشمالنده اولنلر حقنده رایکاندر وقال ابن عمر رضی الله عنهما اذا جعلت المغرب عن یمینك
والمشرق عن یسارك فبینهما قبلة انتهی اما امر واجب اولان استقبال عین کعبه ویا جهة کعبه اولدیغی مبحث
طویل تفصیل کردهٔ کتب تفسیر وفقه دربا این همه سمت قبله یه معرفت علم میقاتدن برباب اولمغین حدیث ترمذی
عن ابی هریره اول حضرتك علم مواقیته عرفانلری قبله نما اساشاهد راستدر (وقوله) صلی الله علیه وسلم (لعیینة)

تصغیر عیینه دن منقول علمدر ابو مالك الفزاری کان من المؤلفة قلوبهم قومنك سیدی وجفاة عربدن اولمغین انه
الاحمق المطاع سرزنشنه ما صدق اولمشیدی روز فتح الفتوح مکه ده اسلامله قریر العین اولمشدر (او) شك من الراوی
(الاقرع) ابن حابس بن عقال التمیمی اسمی فراس ولقبی اقرعدر فرسان میدان شجاعت مرد دلیر پرصولت اولوب
جاهلیت واسلامده قومنك شریفی ایدی آیة ان الذین ینادونك من وراء الحجرات کریمه سی اقرع حقنده شرف نزول
تقریعدر سلطان براق سوار صلی الله علیه وسلمه براسب رهوار عرض اولندقده مومی الیه ادن بریسی مجلس
سعادتلرنده اماده اولوب شاه عالمه انا اعلم منك بالخیل کفتار نادربرابر یله خطابه تصدی ایلدکده (انا افرس منك
بالخیل) کلام باصوابیله رد ایلدی ای ابصر واعرف ومصدر افرس فراسة بفتح الفاء وفراسة بالکسر من التفرس
یعنی احوال خیل وفروسیته سندن دانا ترم دیو بیوردیلر امدی است کذلك خطابیله جواب داده اولمدقلری مخاطب
اعرابی جافی اولدیغن تفرس بیوردقلرندندر ذکره ابن الاثیر ولم یخرجه السیوطی (وقوله الکاتبه) کتبهٔ وحی ودبیران
مکاتیب حضرت قرق اوج نفر ذات اولدقلری خامهٔ نادرهٔ حافظ عراقی ایله نوشتهٔ صحایف سیردر اما غالبا خدمت
کتابتده قلم مثال قطعی استخدام بیوردیلان زید بن ثابت ومعاویه بن ابی سفیاندر ولذا مقول له معاویه اولمق اتفاقی کردهٔ
شراحدر (ضع القلم علی اذنك) اذن مطلقا بلا تعیین ورودیله تمکین کوش راست مراد اولنور (فانه اذکر)
ای اکثر ذکرا بکسر الذال ضد النسیان (للممل) اسم فاعل وهو القاء ما یکتب علی الکاتب وفی نسخة للممل بضم
المیم الاولی وکسر الثانی وتشدید اللام من املات واملیت وبهما ورد فی القرآن ولیملل الذی علیه الحق فهی تملی علیه
سلطان عالم صلی الله علیه وسلم کاتب معجزرقمنه فرمان بیوردیلرکه فراغت حالنده قلمی بالای کوشکه نهاده ایله زیرا
بو وضع حکمت رفتار حروف کتابی جمع ایدن ذاته بسیار مدار اولور (هذا) ای خذ هذا او اذکره بعضیلر یا اسم فعلدر
من غیر تقدیر خذ معناسنه دیدیلر اما رسم خطك مخالفتی باهردر وهذا برکلامدن آخره تخلص وانتقال ویا تتمیم یا مده
مستعمل کلمه در (مع انه صلی الله علیه وسلم کان لا یکتب ولکنه اوتی) بناء مفعول له (علم کل شیء حتی قد وردت آثار)
جمع اثر وهو ما یؤثر ویروی مطلقا وکاهی حدیث مرفوع مقابلی بعض صحابه وتابعین کلامنه تخصیص قیلنور
(بمعرفته حروف الخط وحسن تصویرها) یعنی اول حضرتك امر واحوال کتابتده وقوع یافته دانشلرینه نکاه
اعتبار ایله مع هذا دانای عالم صلی الله علیه وسلم کاتب بیورمیوب نبی امی ایدی اما قبل رحماندن هر فنه علم وعرفان
کندولره بخشایش بیورلدی تا کم پیغمبر عالی جناب صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك کیفیت رسوم خط وحسن
تصویر امر کتابته معرفتی کمال اوزره اولدیغنه اخبار صحت مدار ورود ایلدی (کقوله لا تمد) وفی نسخة لا تمدوا
بصیغة الجمع ای لا تطولوا (بسم الله الرحمن الرحیم) یعنی ازجمله کاتب وحیه امر وتعلیمی اساکه سین بسمله یی دندانندن
مقری مدهٔ طویله ایله تمیه شاید کشیده حرف با قسم اولنوب من غیر سین همان باومیم قراءت اولنه وروی الدارمی عن
زید ابن انس اذا کتبت فبین السین فی بسم الله الرحمن الرحیم (رواه ابن شعبان) محمد بن قاسم بن شعبان بن اسحاق
المصری المالکی اوچیوز اللی بش تاریخنده سیرسرابستان جنان ایلدی (من طریق ابن عباس) رضی الله عنهما
طریقندن تخریج بیوردیلر قال السیوطی حدیث ابن عباس لم اجده (وقوله فی الحدیث الاخر الذی یروی
بناء مجهول له (عن معاویة انه کان یکتب بین یدیه صلی الله علیه وسلم فقال له الق) فتح همزه وکسر لام وقاف له
امر من لاق یلیق لیقة ولیقا والاقة بها ولاقه بها یتعدی ولا یتعدی (الدواة) استعمال لیقه وحریر ولبد وغیریدن دواته
نهاده اولنان لیقهٔ معروفه در (وحرف القلم) بتشدید الراء المکسورة امر من التحریف ای اجعل طرف شقة الایمن
ازید من الطرف الاخر قلیلا لانه اسرع فی الکتابة وابدع فی اللطافة (وانصب الباء) لانها عوض عن الف اسم (وفرق
السین ولا تعور المیم) ضم مثناة فوقیه وفتح عین مهمله وکسر واو مشدده ورا ایله ای لا تطمسها (وحسن الله ومد
الرحمن) مد معین غیر مبین اولوب میم له نون میانه سنه فرق مراعاتدرکه الف ساقطدن عوضدر ویا بعد المیم رسم الف
مراد بیوردیلر اما رسم مصحف عثمانی یه مخالف اولور وروی الدیلمی عن انس اذا کتب احدکم بسم الله الرحمن الرحیم
فلیمد الرحمن ای مد التحدیده الرحمن مدا وقیل خص الرحمن بالمد لعموم الرحمة الشاملة للدنیا والاخرة (وجود الرحیم)
تجوید مطلقا تحسین وعرفا تحسین خطه مختصه اما عرف قرائده تحسین تلفظ بالحروف ومخارج وصفاته رعایتدر
وخص الرحیم بالتجوید لانه یختص اصحاب التوحید خلاصهٔ کلام سرقلم دبیرستان وحی منان معاویة بن ابی سفیاندن
روایت کردهٔ خبر دیکرده ورود ایلدیکه راوی مشار الیه دیوان عالی سلطان رسل صلی الله علیه وسلمده کتابه مأمول
علیه ایله اشتغال یافته ایکن خطاب مستطاب وارد اولدیکم مداد دواتی اصلاح ایله وقط خامه یی محرف قیل وباء
بسمله یی هموار ایله کشیده سن آشکارا یعنی دندانسینی بکدیکردن فرق بینله ممتاز ایله ودائرهٔ حرف میمی عین عوراً

اسامطموسه قيله وصورة اسم جلالی تعظيما للمسماة جل جلاله زيبا ورعنا تحرير بر تحرير بره كشيده ايله وحروف لفظ
رحمن ميم ونون ميانه سنه فرق وامتياز ويار سم الفله ممتاز وسرفراز قيلوب جودة كتابت اسم رحيمده تحسين رسمه
اهتمام تام ايله دوام ايلدی (وهذا) مبتدا (وان لم تصح الرواية انه عليه الصلاة والسلام كتب فلا يبعد) فازائده
ويبعد جمله سی خبردر (ان يرزق علم هذا ويمنع الكتابة والقراءة) والمراد بالقراءة القراءة بالنظر لا مطلق القراءة فالمعنى
منع الكتابة وجعل الشارح التلمسانى لفظ القراءة معطوفة على العلم اى رزق العلم والقراءة ومنع الكتابة ولا يخفى
بعده فى اغراب المبنى واغراب المعنى يعنى حضرت خواجه مكتب خانه ما اوحى عليه التحايا نك رسم خطده اولان
مهارت تامه لری ولو اول حضرتدن كتابت صدوری روايتی رسيده درجه صحت اولمزسه ده بعيد كادركه
من غير تعليم احد علم خطله مرزوق بيوريلوب كتابة وقراءة بالنظردن منع بيوريلمدی صلح حديبيه ده خامه
عنبرين چكان على المرتضى كرم الله وجهه ايله سجعه بديع النظام كلام نامه ده امامه عالی قيمت اولان كلمات هذا
ماصالح محمد رسول الله انكشت براعه يه كردان اولمجق بعض مشركين رشته تحريره عقده ممانعت ايصال ايتملريله
جناب علی به بنفشه لفظ رسول اللهی برچيده ومقامنه لفظ ابن عبد الله نشانده قيلمغه اشارت بيوردقلرنده يا رسول
الله بنم نه حدم در كه ذات جلالت مداركه قلم منشی ازل ايله تعيين بيوريلان القاب معانی نصاب رسالت اوزره امرار
خامه تغيير ايليم ديدكده اول حضرت باوجودكه هركز طفل حزيرۀ خامه آغوش دايۀ انامل شريفه لرنده قطعا
جلوه كر اولمامشيكن وجه محرر اوزره املا وانشا بيوردقلری صحيح بخاريده فاخذ النبی صلى الله عليه وسلم الكتاب
فكتب هذا ما قاضى عليه محمد بن عبد الله الخ عبارتيله نكاشته براعۀ صحتدر قال الشارح نور الدين على القارى
ان لفظ كتب وقع مجازا الا شك فيه على ما قاله الحلبى وقال ابو الوليد الباجى حقيقة وهو فى هذا شاذ منفرد عن الجماعة
والمسئلة شهيرة وملخصها ان اللفظة صحيحة مبنى وهى مجاز معنى لانها ليست بصحيحة اصلا كما توهم عبارة المصنف
هذا انتهى قال الشهاب المصرى ان هذه مقالة صدرت عن الباجى انكرها عليه بعض اهل عصره وقالوا انه تخالف
لنص الحديث والقرآن وكونه من معجزاته فاجاب بانه صرح به فى حديث البخارى والتجوز خلاف الاصل
وفى القرآن ما يشير اليه لان قوله تعالى ما كنت تتلو من قبله من كتاب ولا تخطه بيمينك يقتضى كتابته من بعده وهو
معجزة لا تنافى اميته معجزة فى اول امره وقد ذكره ابن حجر وغيره انتهى ＊ بلوح ار نشايد قلم زان چه غم ＊ كه اورا
طفيل است لوح وقلم ＊ بنود احتياجش بتعليم كس ＊ كه آموز كارش خدا بود وبس (واما علمه عليه السلام
بلغات العرب وحفظ معانى اشعارها فامر مشهور) اما شهريار قلمرو رسالت حضرتلرينك جميع قبائل
وبطون عربك زبان ولغاتنه علمی ومعانی الفاظ اشعارلرينه عرفان وحفظی اشهر من قفا نبك شهرت شعاردر
با اين همه انشاد اشعارشان نبوت مابلرندن دگل ايكن بكر منشأت واشعار پرنكات حضور باهر النشرفلرينه
عرض اولندقده اصغا بيوروب دوشيزۀ مزايای معانيسندن برقع كشا اولورلردی آنجمله وصاف الحضرة كعب
ابن زهير رضى الله عنه قصيدۀ لاميه سن عرض ايليوب ＊ قنواء فى حرتيها للبصير بها ＊ عتق مبين وفى الخدين تسهيل
بيتی يادی ورلدقده حريادن مرادنه دردو نكته شناسان اصحابدن استفسار بيوردیلر عينان اولمسنه
يكزبان اتفاق اولمريله دقيقه شناس عالم صلى الله عليه وسلم اذنان اولمغی تحقيق بيورديلر وفى الحقيقة اشعار قدمای
ذلنا نرى مستشهد درامدی خبر منار اليهده ذكر شعر وبحث امر مسنون اولديغنه سائر علوم آساد لالت
دويدادر وقد قالوا ان معرفته من فروض الكفاية حتى شعر المولدين كما ذكره السيوطى فى شرح منظومة المعانى
والبيان (قد نبهنا على بعضه فى اول الكتاب) فصل فصاحت حضرت بيانده لغات عرب خصوصنده وروديافته
بعض آثارا وزره تنبيه ايلدك (وكذلك) لغات عربيه معرفتی آسادر (حفظه لكثير من لغات الامم) اول حضرتك
لسان عربدن غيری زبان آشنای قوم ديكر اولمری موهبۀ ربانيه وترقی معارف سبحانيه اولديغی لا ريبدر زيرا
هر كس كندو اقوامنك لغتی اوزره نطق آور وزبان ديكر ايله محاولۀ تكلم طاقتكذار بشردر (كقوله فى الحديث)
ام خالد رضى الله عنها كه دختر خالد بن سعيد دار حبشه ده تولد ايدن صحابيه دندر روايتكردۀ بخاری اوزره سلطان
عالم صلى الله عليه وسلمه برقبای سياه منقش اهدا اولنمشيدی كه اشكال رايات زرد وسبز ايله مصور ومزين ايدی
تلطفا اوكرما ام خالده الباس وبخش بيوروب زبان حبشه اوزره سنه سنه يعنی زيبا وحسنه ديديلر (سنه سنه) وبالقصر
سناسنا وتخفيف نون وتشديد ايله سناه سناه لغات مرويه وكسر سينله سناده روايتكردۀ لغادرامادر اصل سنه
لفظ حسنه دن حذف حا ايله مخففه لغة عربيه اولمق ايماء لقصد الرمزية غير بعيددر (وهى) ای سنه يعنی (حسنة)
نياب جيمصۀ مصور اعتباريله تأنيث ورود ايلدی (بالحبشية) جبل معروف لغة حبشه ده كوزل ديمكدر

جون ام خالد صميم عربدن صحابيۀ عربيه ايدی امادیار حبشه ده پرورش يافته وزبان حبشه يه عارفه اولمغله كوشوارۀ
ملاطفه يی ام خالده تعليقی شايان بيورلدی (وقوله ويكثر الهرج) فتح ها وسكون را وجيم ايله (وهو القتل بها) يعنی
لغة حبشه ده هرج قتل معناسنه دركه تعريب بيورلدی اما ابن قرقول مطالعده لفظ مذكورك تعريبنی انكار
ومحض عربيۀ صحيحه دردیه لری مصنفه رد اولورلكن توافق لغتين فهم ايدنلرك قولی ان صحت الرواية صوابه
اقربدر (وقوله فى حديث ابى هريرة رضى الله عنه اشكنب) فتح همزه وسكون شين معجمه وكاف عربيۀ مفتوحه
ونون وباء موحدۀ ساكنتيله معنای بطن ايله تفسير كردۀ مصنفدر وفارسيده كسر وفتح همزه وآخرنده ها ايله ياخود
بغير همزه كسر شينله شكنبه امابر روايت ابن ماجه شكم شين مكسوره وكاف مفتوحه وميم ايله بطن معناسنه اصح
روايتدر (دردرد) اهمال دالين ايله وبعضيلر آخرنده ميم متكامله دردم رواية ايدوب بقول شارح عرضی دال اولی
معجمه اولمق تقلی نابجا اولديغی باهردر (ای وجع البطن) لوصح ذلك وجع بطنك ايله مفسردر (بالفارسية) فارس
ابن كيومرث بن سام او ابن يافث وقيل انه آدم عليه السلام عندهم وروى ابن ماجه عن ابى هريرة رضى الله عنه
انه قال هجر النبى صلى الله عليه وسلم فهجرت وصليت ثم جلست فالتفت الى وقال شكم درد فقلت نعم يا رسول الله
فقال قم فصل فان فى الصلاة شفاء وزبان فارسيله رطب اللسان بيوردقلری حديث جابر رضى الله عنهده صدور
يافته لفظ سور دركه طعامه دعوت معناسنه ايراد بيورلدی وحديث العنب دودو والتمر يك مشهور على السنة
العامة ولا اصل له عند الخاصة (الى غير ذلك) مع غير ما ذكر من المعارف السنية والعوارف البهية (مما لا يعلم بعض
هذا ولا يقوم به) ای بكله (ولا بعضه) ای عادة (الا من مارس الدرس) ای دوام المدارسة ولازم المدرسة
(والعكوف) اقبال على الشیء وبرسبيل تعظيم مواظبت وملازمتدر ومنه الاعتكاف (على الكتب ومثافنة) ثاء
مثلثه وفا ونونله مفاعله من ثفن البعير اذا برك ای مجالسة اهل العلوم وبعض نسخده قاف وموحده ايله مثاقبه
مباحثه معناسنه در (اهله اعمره) ظرفيت اوزره منصوبدر يعنی ماذكر بيرون حيطۀ شمار اولان عوارف حضرتك
بعضيسنه دانش وفضلاء عن كاهل اند لك معارفك حقنه قيام وكوششه رهياب اوله من الا حفظ دراسته ممارست
وكتب مطوله يه ملازمت واهلندن تلقی برله مدة العمر دانشوران ايله مجالست ومباحثه يه جد واجتهاد ايدن كسنه
دانا اوله بيلور (وهو صلى الله عليه وسلم رجل كما قال الله تعالى امی) ای فی حقه عند قوله فآمنوا بالله ورسوله النبى
الامی وقول كما قال الله ما قبل ومابعدنی قيد اولوب مصنف عليه الرحمه سلطان عالم صلى الله عليه وسلمه رجل
اطلاقی آية ان اوحينا الى رجل منهم كريمه سندن مستفاد ومحل اداب الممغی اشعار اوله فلله دره وما ابعد مرماه
وامی مادرنه نسبت ويا امة عربيه منسوب اوله (لم يكتب ولم يقرأ) صفة كاشفه يی مفسره در (ولا عرف بصحبة من هذه)
ای الكتابة والقراءة (صفته) ضمير من افظنه عائددر (ولا نشأ بين قوم لهم علم ولا قراءة لشیء من هذه الامور) حال
انكه حق سبحانه وتعالى اول حضرتی معجزه ايله ای نعتيله وصف ايلديكی اساهر كزاو قوريازار اولمقده مادرزاد
اولوب دخی كتابت وقراءت عالمه موصوف ارباب دانش وبينش ايله هم صحبت اولملری غير معروف وبالمدارسة ممارسة
اتصافی ممكن اولان علومدن برنبذه دراية ورواية علم وقراءة شايان طائفه ميانه سنده نشئه ياب وپرورش يافته
دكل ايدی (ولا عرف هو صلى الله عليه وسلم قبل بشیء منها) دخی اول حضرت قبل بعثته وظهور معرفته عوارف
لدنيه مذكوره دن برشينك علم ومعرفتيله شهرتياب اولمدی (قال الله تعالى وما كنت تتلو من قبله) ای قبل نزول
القرآن (من كتاب) من الكتب الالهية وغيرها (ولا تخطه بيمينك) ای ولا تكتبه من قبل ايضا بيدك وذكر يمين برای
تأكيد وتصويردر (الاية) اذا الارتاب المبطلون (انما كانت غاية معارف العرب النسب واخبار اوائلها والشعر
والبيان) امر حديث اولان علم بيان معروف مراد اولنمز بلكه منطق فصيح خطب ورسائلدركه محافل ومجالسده
شعره مقابل ذكر ايدرلردی فان من البيان لسحرا حديثی بو معنايه مراد اولور (وانما حصل ذلك لهم بعد التفرغ
لعلم ذلك والاشتغال بطلبه ومباحثة اهله عنه) پس منتهای علوم عرب اجداد وانساب قبائله معرفت ووقايع اسلافه
مهارت ونظم ونثره دانش وحذاقت ايدی اولدخی تلك العلومه مزاوله واشتغال وارباب فنونله مباحثه ومناظره
دنصكره برای ايشان حصول پذير اولوردی تا كيم بين القبائل فلان نسابه وفلان راويه دريو مشار اليه بالبنان
اولورلردی (وهذا الفن) عند العرب معتنى به اولان نوع بجميع افنانه واغصانه (نقطة من بحر علمه صلى الله عليه
وسلم) خواجۀ عالم حضرتلرينك دريای بيكران علم وعرفانلرندن برقطره وآفتابدن ذره در (ولا سبيل الى جحد الملحد
لشیء) لام برای تقويه زائده وجحد لفظنه متعلق اولور (مما ذكرناه) امدی مطالب ومقاصددن ذكر ايلديكمز
اموری شاهراه مستقيمدن روكردان اولان زنديقك انكاره سبيل ومجال نايات ومحالدر (ولا وجد الكفرة حيلة

فی دفع ماقصصناه الاقوالهم اساطیر الاولین) جمع اسطوره کاحدوثة دخی حکایه وبیان قیلدیغمز موادلڭ دفعنده
کفره وبخره یعنی قرآن مبینه افاصیص کذشتکان واکاذیب پیشین دیه‌لرندن غیری تلبیس وتزویر ومکیدنه
رهیاب اولدیلر (وانما یعلمه بشر فرد الله قولهم بقوله) دخی عندهٔ کفره حضرت سید العرب صلی الله علیه وسلم اعجام
واروامدن تلقی وتعلم یعنی اکا بشر تعلیم علم ایدردیو هرزه‌خای اولمدن غیری وجهله حیله تصورا تجبوب پروردکار
غیورانلرڭ هذیان وترهاتلرین بووجهله رد وصد بیوردیکه (لسان الذی یلحدون الیه) وفی قراءة بفتح الیاء والحاء
ای یمیلون (اعجمی وهذا) ای القرآن (لسان عربی مبین) ای لسان من ادعوا انه تعلم منه لسان عجمی فکیف یمکن
تعلیه اوالتعلم منه (ثم ماقالوه مکابرة العیان) بکسر العین بعدذا اول حضرته شخص عجمی تعلیم ایدردیملری عیانا
ومشاهدة انکار من غیر دلیل ودعوی بلابینه‌در (فان الذی نسبوا تعلیمه الیه) متعلق بنسبوا (اما سلمان
الفارسی (اوالعبد الرومی) غلام حویطب بن عبد العزی (وسلمان انما عرفه بعد الهجرة ونزول الکثیر من القرآن
وظهور مالا یعد من الایات) پس انلرکه زعم باطل وفکر عاطل اوزره نبی کامل ومکمل حضرتلرینه تعلیم علم اسناد
ونسبت ایتدکاری کمسنه یاسلمان فارسی ویابعیش نام عبد رومیدر حال انکه سلمان انجق هجرت علیهٔ سلطان عالم
وفرقان جلیلدن بسیار ایات وحکم ومعجزاتدن مالا یحصر علامات نزول وظهور ایتدکدنصکره معارفه وملاقات
بیوریلوب رفع انکشت شهادت ایتمشیدی بااین همه قبل الهجرة دانای عالمڭ صلی الله علیه وسلم علوم ومعارفی افاقه
ولوله‌انداز اشتهار اولدیغی کالشمس فی جو السماء هویدا ایدی ٭ نهادنده جلی کون مکانڭ سر مستوری ٭
ضمیرنده عیان لوح قضانڭ رازپنهانی (واما الرومی فکان اسلم وکان یقرأ علی النبی صلی الله علیه وسلم واختلف
فی اسمه) اما عبد رومی کرچه قبل الهجرة داخل حصن حصین اسلام اولوب افتاب برج رسالتدن اقتباس انوار
تعلیله حرزالامانی قرآن صمدانی تعلم ایدردی واول عبد رومینڭ نامی بلعام ویعیش یاجبر ویاخود یسار اولقده
اختلاف اولندی (وقیل بل کان النبی صلی الله علیه وسلم یجلس عنده) اضراب عن اسلامه وقراءته علیه الی انه کان
عبدا رومیا یحترف بصقل السیوف (عبد رومی عند المروة) حرفة صقل شمشیر ایله درکار اولوب حضرت صاحب
السیف والقلم صلی الله علیه وسلم مع اتباعه بالسعاده مروه‌دن کذا رایتدکجه استراحت ایچون دکانچه‌سنه جلوس
برله صفایاب اولورلردی دینلدی امدی اول حضرتلره خلومکان ناپاب ایکن تعلمه امکان نوجهله شایان اوله پس اضراب
یا انتقالی ویا ابطالی اولور (وکلاهما اعجمی اللسان) سلمان وعبد رومی هر برینڭ لسانلرنده عجمه مقرر ایدی (وهم)
اسناد تعلیم وتعلم ایدن زرخایان قریش (الفصحاء اللد) جمع الد شدید الخصومة معناسنه (والخطباء اللسن) ضم لام
وسکون سین موحله ایله جمع لسن فصیح اللسان طلق البیان وقیل جمع السن (وقد عجزوا) فتح وکسر جیم ایله
(عن معارضة ماانی به والاتیان بمثله) عطف تفسیر (بل عن فهم وصفه وصورة تالیفه) اصل معنای وصف سنڭ
برسنلنمیادن بعدذا ترتیب کلام متین ایچون استعاره قیلندی وبعض نسخه‌ده بدل الراء واوله وصف ایراد اولندی
والتألیف اخص من الترکیب (ونظمه) لفظ مذکور ماقبلی وصفه اوزره معطوفلردر وعن معارضة لفظی اوزره
معانی شایاندر ونظم دخی تناسق کلمات ایچون نظم دردن مستعاردر والحاصل اول حضرتڭ عبد رومی وفارسیدن
تعلمی شائنده سراغاز طعن اولنلر مقام خصامده اوجکیر اولوب علی رؤس القوم کلام بلیغ وزبان فصیح ایله کویا اولور
کمسنه‌لر ایدیلر بوحال اول حضرتڭ درکاه کبریادن الجا بیوردیغی ایاته مقابله ومعارضه ومانندنی اتیاندن عاجز
مثلن ایراد دکل بلکه کنه بلاغت وترتیب فصاحت وشکل جواهر وزواهر الفت ومناسباتنی درڭ وفهمدن درمانده
ایدیلر (فکیف) للاستفهام عن الحال والوصف المبهم وکاهی تعجب مراد اولنور نحو کیف تکفرون بالله (باعجمی)
ای کیف الظن باعجمی دیمڭ کلام عربده سائغ ترکیبدر کیف بڭ اذا جاء الشتاء اسا (الکن) یعنی عدم افصاح لسان
وبیان نطقه ناچسبان اولان عجمی زبان کمسنه‌لر منفهٔ کاشفه‌سی ومانیطق عن الهوی اولان ذات جلیل الشانه
نوجهله تعلیم علوم ومعارف ایده بیلهلر (نعم) بفتحتین وقد تکسر عینه کلام موجب جوابنده واقع وکاهی ابتدای
کلامده ایراد اولنور بومقامده ورودی اسا (وقد کان سلمان اوبلعام) فتح موحده وسکون لام وعین مهمله والف ومیله
عبد رومینڭ اسمیدر وکسر باایله بلعام وبلم دخی شهرتیابدر (الرومی اویعیش اوجبر) فتح جیم وسکون موحده
ورا ایله بندهٔ فاکه بن مغیره ویاعبد عباد حضرمی مرویدرکه جبر اله سیدی انی محمد تعلیم ایدرسڭ دیوضرب بی اصوله
اغاز ایلدیکی دم لا والله بل هو یعلمنی ویهدینی زمزمه‌سیله کندوکندویه جبر کسر ایدردی (اویسار) فتح مثناة
تحتیه ایله (علی اختلافهم فی اسمه بین اظهرهم) خبر کان (یکلمونه مدی) غایة وجمیع مدة طویله یه اطلاق اولنور
(اعمارهم) هرزه‌کویان قریشڭ دروغ واسنادلری اوزره استدلالدرکه اولا سلمان فارسی ویا بلعام رومیکه نام وشاننده

اختلاف کردهٔ محدثین اوزره قوم عرب میانه سنده اوقات‌کذار اولوب مدی الاعمار انلرله کفت وشنید ایدرلرایدی
(فهل حکی عن واحد منهم) ضمیر سلمان ورومی یه عاید اولوب تجوزا ضمیر جمعله مثنی دن تعبیر اولنور (شیء من مثل
ما کان یجیء به محمد صلی الله علیه وسلم) وفی نسخة من مثل ماجاء به یعنی حضرت فخر الرسل صلی الله علیه وسلم اتیان
ایلدیکی ایات ماننده امورد ن برشیء سلمان فارسی ویاعبد رومینڭ برندن نقل وحکایه اولندیمی (وهل عرف واحد
منهم بمعرفة شیء من ذلك) وانلردن بریسی حضرت شاه رسالته بخشایش خدا اولان معارف لدنیه وعوارف بهیه‌دن
برشیئڭ معرفتیله شهرتشعار اولدیمی (وما) للاستفهام (منع العدو حینئذ علی کثرة عدده) بفتح العین (ودؤوب)
بوزن قعود مصدردر جد وتعب معناسنه (طلبه وقوة حسده) حاء مهمله ایله (ان یجلس الی هذا فیأخذ عنه ایضا
مایعارض به ویتعلم منه مایحتج به علی شغبه) فتح غین معجمه ایله عناد ولجاج وتهییج فتنه وشر وفی بعض النسخ علی
شیعته فعلی للعلة ای لاجل مشایعیه ومتابعیه یعنی علی الفرض والتسلیم دشمن بدکارلڭ ذوات بسیار وجد وطلب
وکمال حسدلریله فارسی ویا رومی مجلسنه ملازمت وانلردن فخر عالمڭ کندولره معارضه ایلدیکی شیئی تلقی
وشر وشورلرین تهییج اوزره مایحتج به اولان دلیلی تعلمه نه مانع وار ایدیکه علی زعمهم سلمان ویا بلعام حضرتنه تعلیم
ایتدیکی معارفی اول حالده انلر دخی بونلردن مع زیادة تعلم ایدوب ثم حاشا میدان معارضه‌ده سبق دهان دانشوری
قیله‌لر ایدی (کفعل النضر بن الحارث بما کان یخرق به) من الخرقة بالخاء المعجمة وهی کلمة مولدة کما ذکره الجوهری ای
یزخرف به (من اخبار کتبه) نضر بن نصرلڭ کاری اساکه سرکذشت رستم وزال وحکایات پهلوانان بی مال تعلم
ایلیوب نادی سفهاء قریشده قصه خوانلق ایدوب کلام مزخرفه ایله حاشا ثم حاشا محمدلڭ نقل وروایتندن خوبتر
قصه پرعبرا خبار ایلدم دیوشکسته وبسته خیلی وقار وطمراق قصه خوانی ایدردی ومن قال سأنزل مثل ما انزل
الله کریمه‌سی نضر بن عون ونصرلڭ شاننده نزول بیورلدی بعدازین اول کافر بدتبار عداوت حضرت نبی قهاره
اصرارا تمکین کافرا کشتهٔ تیغ اسلام قیلندی (ولاغاب النبی صلی الله علیه وسلم عن قومه) طول فصل واعتراض
بین المعطوفین محل عطف اولمغین بالاده کذا ایدن ولاعرف قولی اوزره معطوفدر (ولا کثرت اختلافاته الی بلاد
اهل الکتب فیقال انه استمد منهم بل لم یزل بین اظهرهم یرعی) ضم مثناة تحتیه ایله حفظ ومراعات ویافتحله رعایهٔ غنم
ومواشیدر وقول آتی یه معنای اخیر چسباندر (فی صغره وشبابه علی عادة ابنائهم) اوانبیائهم یعنی دخی اول نوردیدهٔ
جان تعلمه مکتباب اوله جق مرتبه دیدهٔ قومندن نهان وبلاد اهل کتابه ایاب وذهاب وترددانی بسیار اولمدیکم
غیبوبیت ومسافرتی عالمده ارباب کتبدن استمداد عوارف واستفادهٔ معارف ایلدی دینله بلکه طفولیت
وبلوغی حالنده بسران عرب داب وعادتی اوزره برعی منهم ومسمع محافظه ومیان قومنده مراعات اولنغدن اول
عمرندن آخر امرنه وارنجه زائل اولمدی (ثم لم یخرج عن بلادهم الا فی سفرة اوسفرتین لم یطل فیهما مکثه) بضم المیم
وتفتح ای اقامته (مدة یحتمل فیها تعلیم القلیل فکیف الکثیر) یعنی شاب بالغ اولدقلرندنصکره بلادقریشدن نقل
رخت اقامت ایتمدی الابردفعه عم مهربانی ابی طالب معیتیله عزم سفر شام بیوروب اثنای راهده اشارت بحیرای
عارف برله رجعت وبرکره بندهٔ خدیجة الکبری میسره ایله راحله بند تجارت شام ایدوب بریا ایکی دفعه
مسافرتلرنده تعلیم اندڭ محتمل اولور مدت انده اقامت بیورمدیلر فکیف دانش بسیار تعلمی متصور اوله امدی نفی ایله
استفهام انکاری برسبیل برهاندر ومضنونڭ اوسفرتین ایله ترددی مفر اول کالعدم اولق ملاحظه‌سیله‌در وغادر
دخی کل نورسیدهٔ باغ بلاغ طفل ایکن دایه‌سی قوجاغنده بنی سعده روانه اولمری وبرای دعوة بنی عبد یالیل طائفه
عزیمتلری سفردن شمارایده دکلدر (بل کان فی سفره فی صحبة قومه ورفاقته) فتح را ایله موافقت معناسنه مصدردرکه
سیروسفرده اجتماع ویکدیکرلڭ رفقله معامله‌سن مستلزم اولور (عشیرته لم یغب عنهم) مصنف علیه الرحمه اثبات
مدعی وتأکید ماسبق قصد ایدوب بیوررکه بالکه ماه تابان رسالت علیه التحیه سیروسفردن کندوقومی دائره
وصحبتنده وقبیله‌سی مرافقتنده اولوب اهل کتاب وتلقی علوم محتمل اولوروجهله بینکاه خویشاندن بی نشان
وکوزدن نهان اولمدی (ولاخالف حاله) بالنصب علی المفعولیة اوالرفع والمعنی وما اختلف حاله (مدة مقامه) ضم
میم ایله اقامت معناسنه مصدردر (بمکة من تعلیم اواختلاف) ومن بیان لامزیدة (الی حبر) فتح وکسر حاء مهمله
ایله عالم یهود (اوقس) فتح وکسر قاف ایله دانای نصاری وضم قاف قس شهرتیاب اماغلطدر (اومنجم) علم واحکام
نجومه عارف (اوکاهن) ممن یزعم انه یخبر عن کائن ومکهٔ مکرمه‌ده مدة اقامتلرنده نشئه‌یاب اولدیغی حال اوزره
قرار ایلیوب دانا ودانشورانه تردد ایتمیوب تعلیم وتعلمه تا به هجرت تغییر حال ایتمدی (بل لوکان بعد) بضم الدال
(هذا کله) اسم کان وفی اصل الدلجی بل لوکان هذا کله بعدوه وظاهر جدا وفی نسخة بل لوکان هذا بعد کله (الکان

مجیئ مااتی به فی) وفی نسخة من (معجزالقرآن قاطعا لكل عذر ومدحضا) ای مزیلا وادحاض ازلاق معناسنه
لغزشدر عبارتده استعارهٔ مکنیه ملحوظدر (لکل حجة) بعض نسخده لکل شبهة وارده در (ومجلیا) ضم میم وسکون
جیم وتخفیف لام وتحتیهٔ مخففه ایله ویاخود فتح جیم وکسر لام مشدده ایله ای کاشفا وموضحا (لکل امر) ابطالنه
اقاویل لجرده ترقی بیوریلوب بعدنبوت خلافه فرضا اول حضرتك دانشوران اهل کتابدن استفادهٔ معارف وانلر ایله
آمیزشی وقوعیافتهٔ تعین اولسه بیله اعجاز قرآن آیات بیوردیغی عوارف لدنیه والهیه ایله تشریفی هر رشتهٔ عذر
وبهانه یی کسسته وبریده وهر اوهن من بیت العنکبوت اولان دلیلی محو وابطال وشائبهٔ ریب وکمان اولان هر امری
موضح اولور

(فصـــــل)

(ومن خصائصه علیه السلام وکراماته وباهر ایاته) جار مع المجرور للحصر والاعتبار مقدم خبر (انباؤه) بفتح الهمزة
ای اخباره الواقعة (مع الملائکة والجن وامداد الله له) کسره همزه ایله مصدردر من امدد امدادا وامداد
امر محبوبده استعمالی وامددناهم بفاکهة کریمه سیله مستدل ولفظ مدام مکروهده مستعمل اولدیغی وغدله
من العذاب مدا آیتیله مستشهددر کما فی الراغب (بالملائکة) المقربین کوقعة بدر وحنین (وطاعة الجن له) بین الجن
والملائکة عبارتنده مخالفه طائفهٔ جنیانك عدم امدادلرین مشعر اولور (ورؤیة کثیر من اصحابه لهم) ای للملائکة
والجن وهذا اجمال یتبین لك بعد تفاصیل احوال (قال الله تعالی وان تظاهرا) تشدید وتخفیف ظا ایله خطاب
عائشه وحفصه رضی الله عنهما یه درای وان تعاونا (علیه) ای علی النبی صلی الله علیه وسلم بما یسوءه لدیه من الافراط
لکثرة میلهما الیه (فان الله هو مولاه) ای ناصره (وجبریل) کسر وفتح جیمله (الایة) وصالح المؤمنین والملائکة بعد
ذلك ظهیر آیهٔ مذکوره متعلقه تفاسیر فصل ثامن باب اولده کذران ایلدی (وقال تعالی اذ یوحی ربك الی الملائکة انی
معکم فثبتوا الذین آمنوا) ای یاتی معکم معینا لهم (وقال اذ تستغیثون ربکم) غزای غرای بدرده سزلر درکاه کبریایه
باغیاث المستغیثین اغثنا واعنا علی اعدائنا مناجات ومنادا تیله خواستکار نصر وغیاث اولدیغکز حالده (فاستجاب
لکم انی ممدکم الایتین) بالف من الملائکة مردفین بکسر الدال ای متتابعین وبفتحها ای یردف بعضهم ببعض یعنی
هزاوسروشان بیدریغ سزه اعانت ایله دعاکزی قرین اجابته بیوردی مصنف علیه الرحمه الایتین اشارتیله اذ یوحی ربك
آیتیله کریمهٔ اذ تستغیثون مرادایدر رضیع الجناب عمر بن الخطاب رضی الله عنهدن مرویدرکه حضرت سلطان عالم صلی
الله علیه وسلم روز مشرك سوز بدرده آمادهٔ مقام لج وخصام اولان روباه منشان کفارك کثرتی وشیراز موحدینك
قلتنه نکاه ایلیوب تیسر فتح وظفر رجاسنه قبلهٔ حاجاته توجیه روی مناجات بیوروب اللهم انجزلی ماوعدتنی اللهم
ان تهلك هذه العصابة من اهل الاسلام لاتعبد فی الارض ایله قرع درنیازی تیزترایتدیلرلاجرم سهم صائب نیاز
هدف اجابته اصابت ایدوب مبارزان بی باك روجنود مجندهٔ ملائکه برله امداد وتقویت اولنغین پای مقاومت
کفار سست اولوب مسند طراز چار بالش اقبال حضرتلری روی ضراعت وابتهالی سودهٔ زمین شکرکذاری
ودمعهٔ السروری ـ هزاردانهٔ حمد وثنا کاری حضرت باری ایتدیلر (وقال واذ صرفنا الیك نفرا من الجن
یستمعون القرآن الایة) فلما حضروه قالوا انصتوا فلما قضی ولوا الی قومهم منذرین ای واذ املناهم واوصلناهم
الیك ونفر مادون العشره درکه پریان نصیبین دن یدی ویاطقوزنفر ایدیلر امام صف انبیا علیه التحایا طائفدن عودت
واثنای راهده بطن نخله دیمکله شهرتیاب محله شرفنزول بیوردقلرنده قائم سجادهٔ نماز اولوب اوازبلند ملائك
نواز ایله قراءته مرآغاز بیوردیغی ایات بینات جنیانك کوشزدی اولدقده سمع قبول ایله اصغا وانلروقومندن جمع کثیر
منهج مستقیم دینه مهتدی اولمغله منشور اجلال احمدی صلی الله علیه وسلم توقیع رفیع رسول الثقلین ایله موشح اولوب
طائفهٔ جنه نبی مرسل اولدقلرینه بو روایة جلیله دلیل کافیدر جنیانك اول حضرتله اجتماعی ایکی دفعه ویا زیاده اولمغین
واقعهٔ بطن نخله دن اوج ای مرورنده تکرار کروه پریاندن برطائفه شعب حجونده که کورستان مکه دن عبارتدر
رایت افرازعز ملازمت وشرف خدمت خواجهٔ کائنات ایله فائز مرادات اولدیلرونصیبین دیار خجسته اثاریندن
برقریه اسمیدر خطهٔ عراق حاویه اولدیغی بلدهٔ معروفه دکلدر (حدثنا سفیان بن العاصی الفقیه بسماعی علیه)
بیان رتبهٔ سماع تقدم ایلدی (حدثنا ابو اللیث السمرقندی قال اخبرنا عبد الغافر الفارسی حدثنا ابو احمد الجلودی
حدثنا ابن سفیان حدثنا مسلم) قشیری نیسابوری صاحب الصحیح (حدثنا عبید الله بن معاذ) ابو عمرو العنبری ایکیوز
اوتوزیدیده مستورنهانخانهٔ قبر پرنور اولدیلر (حدثنا ابی) یعنی معاذ تمیمی قاضی بصره یوزطقسان التی تاریخنده
دفین زیر زمین اولدی (حدثنا شعبة عن سلیمان الشیبانی) اخرج له الائمة الستة سنه ثمان وثلاثین ومائة عازم

روضهٔ بهشت اولمشدر (سمع زر) کسر زای وتشدید را ایله (بن حبش) حا مهمله وموحده وشین معجمه ایله مصغرا
ابو مریم الاسدیدر (عن عبد الله) ابن مسعود (قال تعالی لقد رأی من آیات ربه الکبری) لام قسم مقدره جواب
اولوب رای الایة الکبری من آیات ربه دیمك اوله ومن تبعیضیه وکبری اسم تفضیل مؤنث اکبر (قال) ابن مسعود
رضی عنهما المعبود (رأی جبریل فی صورته له ستمائة جناح) مثل الزبرجد الاخضر فغشی علیه بال جبریل
التیوزدن بیار اولمغی قیدمذکور منافی دکلدر زیرا ملائکه قابل للشکل اجسام مجرده در والعدد لامفهوم له
یعنی حضرت فخر المرسلین جبریل امینی خلقهٔ اصلیه سی اوزره مشاهده ایلدی که آسمان وزمین بینی سد ایدر
مرتبه التیوز بال زمردینله پرزیب ایدی حاصلی بقول سلطان المفسرین ایهٔ کبری رؤیتیله مراد جناب
روح الامینی مشاهده در اما مذهب ابن عباس رضی الله عنهما اوزره کما ارتضاه النووی والاشعری ایهٔ جلیله
اول حضرت بعینی رأسه رؤیة جمال الله جل جلاله ایله شرفند واختصاصلرینه دلیل وایمادر (والخبر) مبتدأ
(فی مجادلته مع جبریل) ویروی اسرافیل (وغیرهم) ضمیر جمعی مثنی اوزره ارجاع برای تعظیم وجماعت منزله سنه
تنزیلدر اولتعدد الصور ویشیر الیه ماقبله (من الملائکة وماشاهده من کثرتهم وعظم صور بعضهم لیلة الاسراء
مشهور) خبر بعد الخبر یعنی مکرم مهمانخانهٔ علیین حضرتلرینك جبریل واسرافیل وسائر فرشتکان جلیله
مکالمه لری خبروانری رسیدهٔ درجهٔ تواتر ومعراج شریفه جسداطهرلریله عروجده جبریل ومیکائیل دولت
وعزت آسایین ویسارنده ملازمان رکاب ومصاحبان جناب اولوب زینتسرای هفتکانهٔ افلاك هر برنده
نکهبان دهلیز العز ملکوت اولان کرام برره وسدرة المنتهی حوالیسنده مشاهده ایلدیکی صفوف ملائکه عقود تعداد
افرادی انجق علام الغیوب معلومی ایدی وماورای سدره ده حجب دهشت افزای کبریادن نقل واستقباله بال انکیز
شتاب اولان سروشان مقربین عظم وهیاکل نورانیلرین شب اسرای پرطربده معاینه لری روایتی پیوستهٔ انصاب
شهرتدر امام سیوطی الحبائك فی اخبار الملائك نام کتاب جلیلنده کوهرکش سلك تدقیق اولوب خازن جنان
حضرت رضوان کریمهٔ تبارك الذی انشأ جعل لك خیرا من ذلك جنات تجری من تحتها الانهار ویجعل لك قصورا
تبشیر ایله ازال وطرف ذی الجلالدن عرض سلام ایلدی بیورمشلر (وقد رأهم بحضرته) مصدر من حضر یحضر
حضور تشریف وقدوم ونفس مکان مراد اولنمق تجوز مشهور ایله جائز وبرای تعظیم صاحب مجلسه اطلاقی اصحاب
ترسل کتابتندن مفهومدر (جماعة) فاعل رأی (من اصحابه فی مواطن) جمع موطن که محل وطن بومقامده بر مجاز
مرسل مطلقا امکاندر (مختلفة) بدرستی حضور رسالتپناهده ملائکه مکرمینی اصحاب باصفادن برکروه پرشکوه مکان
متعدده ده رأی العین معاینه بیوردیلر (فرأی اصحابه جبریل علیه السلام فی صورة رجل یسأله عن الاسلام والایمان)
روایتکردهٔ شیخان وغیرهما اولان خبرده بعض اصحاب کرام جبریل علیه السلامی غیر معروف رجل صورتنده
مشاهده وخواجهٔ عالم صلی الله علیه وسلمه حقیقة اسلام وایماندن پرسان اولدیغی حالده معاینه بیوردیلر (ورأی
ابن عباس واسامة) بن زید (وغیرهما) عائشة وام سلمة وعمر وحارثه رضی الله عنهم آسا (عنده جبریل فی صورة دحیة)
فتح وکسر دال مهمله ایله اجل ناس واجل اصحاب صفا استثناسدن ابن خلیفة الکلبی رضی الله عنه عصر سلطنت
معاویه ده روبراه سرای علیین اولدی لغة یمن اوزره دحیه بمعنی الرئیس در حسن وجمال وزیب کمال ایله اراسته اولمغین
غالب احیان ناموس اکبر صورة بشرده دحیه شکلنه تمثل ایدردی امدی عظم خلقهٔ اصلیه ایله فرشتهٔ نورسرشتنه
شکل صغیره تمثلی بعض اجزای اصلیه سن ازاله وافنا وبعدذاینه اعاده فهم اولنمیه بلکه ملائکه تشکل وانضمام
وانتشاره قابل انوار لطیفه درکیم هبوب ریاح حالنده نار لهیبده دخی اول حالت مشاهد ومحسوسدر لاجرم تأنیسا
للمخاطب شکل بشره ملك تمثلی حقیقة انقلاب ذاتیله تصور اولنمیوب حق جل وعلا بعض نفوس قدسیهٔ ملکیه یی
ابدانده کیفما یرید تصرفه تقدیر وبر قوتله تخصیص بیورمسی غیر بعیددر وفیه کلام فی کتب الاصول والحکمة
فلیراجع ثمة (ورأی سعد علی یمینه ویساره جبریل ومیکائیل) لف ونشر مرتب (فی صورة رجلین علیهما ثیاب
بیض) غزای آمر اسوزاحدده بندهٔ خاص سعد بن ابی وقاص جبریل ومیکائیل علیهما السلام جنابلرین یمین
ویسار اشرف موجودات علیه افضل الصلوات ده قبای سفید بردوش صورة انسانیده کوروب مراعات لازمهٔ حفظ
وصیانت حضرتده درکار اولدقلرین معاینه ایلدی امدی رؤیة ملائکه همان انبیا علیه السلامه مخصوص اولمیوب
صحابی واولیادن بعضیلرك رؤیتنه خبر شریف دلیل اطیفدر (ومثله عن غیر واحد) خبرمذ کور مانندی طرق
متعدده دن مرویدر (وسمع بعضهم زجر الملائکة خیلها یوم بدر) لباب النقولده کشیدهٔ تحریر اولنان حریره
دندرکه سهیل بن عمرو الغفاری بیوردی بن وابن عم روز بدرده نبرد کاه بدره ناظر برجبل شاهقه سنه چیقوب تماشای

داروكيرايدردلنا كاه برقطعه ابرويارهٔ كثيف نمودار اولوب قلهٔ كوهه قريب اولدقده قعقعهٔ لجام وسلاح وهمهمهٔ
خيل واقدم حيزوم ديو برصوت ايشتدك ديمشلر (وبعضهم رأى نطايرا رؤس) خفتله سرعته وقوعندن كنايه در
(من الكفار ولا يرون الضارب) يعنى صحابيدن بعضيلر ملحمهٔ كبراى بدرده سروشان كرام كندومركوبلرى اولان
سمند باد پيالرى زجروسوقى كوشنزدلرى اولوب بعصيلردخى جانب كفاردن بريده سرلرين پران وغلطان اولديغن
معاينه ايدوب اماضاربى نمايان اولمغين مشاهده ايده مزلردى وصاف بدر كبرايه نازل اولان بررهٔ كرام ملائكه
طريقهٔ قتل بنى ادمى بيلمزلردى حضرت جان بخش جهانيان جل اجلاله انلره فاضربوا فوق الاعناق واضربوا
منهم كل بنان ايله تعليم قتال آدمى زاد بيورمغين دقيقه شناسان اصحاب كزين احتياط بليغله مشاهدهٔ قتلاى
مصاف بدر ايتدكلرنده قتيل شمشيرينى آدميله قتلاى ملائكه يى فرق ايدوب اعناق ومفاصله اصابتله مرده
اولنلرى زخم خوردهٔ ملائكه دردیو تميزا تمشلردر وياخود وجود خباثت آلودمشركينده سمهٔ نارمعاينه ايتمكله
فرق ايدرلردى خبرمذكور سهل بن حنيف وابى واقد الليثى طرفندن تخريج كردهٔ بيهقيدر (ورأى ابوسفيان
ابن الحارث) بن عبد المطلب (يومئذ رجالا بيضا) كسر باايله جمع البيض ولم يضم الباء محافظة على الياء (على خيل
بلق) بضم فسكون جمع ابلق والبلق محركة سواد وبياض كالبلقة بالضم (بين السماء والارض ما) وفى نسخة لا (يقوم
لها شئ) يعنى روزبدرده عمزادهٔ سيدبنى آدم صلى الله عليه وسلم ابوسفيان قبل الاسلام مردمان سپيد رووبياض
تن سمندملون اوزره مشاهده ايلدى كيم اول دليران روحانيانه مخلوقاتدن برشئ مقاومته مكتنياب اوله مز
ازجمله برفرشته همان اهلاك جميع اهل دنيايه كافى ايدى نتكيم جبريل ذى قوريتهٔ جنا حيله مداين قوم
لوطى بركشتهٔ خاك هلاك ايلشدر (وقد كانت الملائكة تصافح عمران بن حصين) مصغر حصن علم منقولدر عمران
صحابى خزاعى ونزيل بصره سعادتخانه لرنده سلام سروشان قرع مسامع سكان ايدوب اللى ايكى عام هجريده ملك
الموت ايله دخى مصافحه وتسليم روحله حياتدن كف ايد ايتمشلردر ومصافحه ال الهويرمك امدى خيرمن قوم ماعقد له
الفصلدن كرچه بيروندرلكن استطراداذكرى ملايم مقامدر (وارى) همزه ايله مفعولينه تعديه ايدر (النبى
صلى الله عليه وسلم) فاعل ارى (حمزة) بن عبد المطلب رضى الله عنه (جبريل) عليه السلام (فى الكعبة) عند
الكعبة اوفى داخلها (فخرمغشيا عليه) يعنى صفدر محارب حمزة بن عبد المطلب شاهبازاشيانهٔ رسالت صلى الله
عليه وسلم حضرتلرندن سيمرغ سدره نشين جبريل امينى خلقة اصليه سى اوزره رؤيتى التماس ايلدكلرنده كعبهٔ
مكرمه ده عم محترمنه روح الامينى ارائه بيوروب انلردخى همان لحظه زبرجد اخضرمانندى پاى سدره پيالرين
هنوز مشاهده ايلدكده مهابت وعظمتندن طاقت آوراولميوب مغشى عليه ساقط اولديغى عماربن ياسر طريقندن
حرسلارواتكردهٔ بيهقيدر (ورأى عبد الله بن مسعود الجن ايله الجن وجمع كلامهم وشبههم برجال الزط) ضم زاى
وتشديد طاء مهمله ايله طائفهٔ سودانه بالاقد برطائفه در وفى القاموس انهم جبل بالهند معرب جت رسول
الثقلين حضرتلرى طائفهٔ جنى اسلامه دعوت انذارله مأمور اولديغى شب بوالعجبده خادم عاقبت محمود عبد الله
ابن مسعود ملازم خدمة خير البريه عليه التحيه اولمغين بريانى كوروب كفتارلرين استماع ايلدى وانلرى قوم زط
رجالنه تشبيه ايتديلر سيد الكونين عليه السلام حضرتلرينه وفادهٔ جنيان الى دفعه وقوعى ابو البقا الحنفى عليه
الرحمه اكام المرجان فى احكام الجان نام كتابنده كشيدهٔ حرير تحرير بردركه اولا بركيجه جان عالم صلى الله عليه وسلم ديدهٔ
اصحابدن نهان وارتسى جانب حرادن مكه يه روان اولدقده طائفهٔ جنى دعوتلرين بيان بيورديلر ثانيا شعب حجونده
وقوع يافته ثالثا اعلاى جبال مكه ده ورابعا بقيع غرقدده خامسا بيرون طيبهٔ طيبه ده دركه ابن الزبير رضى الله عنهما
ملازم خدمة حضرت ايدى سادسا بعض سفرنبويده ظهور بولمشدر وابن مسعود رضى الله عنهك حضور ورؤيتى
غرقد مدينه ده بريان نصيبين اولاق دلائل النبوه ده تخريج كردهٔ ابونعيم عليه الرحمه در (وذكر ابن سعد) محمد بن سعد
مصنف طبقات كبير وصغير كاتب واقدى ديكله شهرتيابدر ايكيوز اوتوز تاريخنده وادئ عدمه وضع قدم ايلدى
(ان مصعب بن عمير) قرشى عبدرى وصحابى بدرى رضى الله عنه قديما شرفياب اسلام اولوب علمدار رسول الله صلى الله
عليه وسلم ايدى (لما قتل يوم احد اخذ الراية ملك على صورته) شقه طراز علم مهاجرين اولان مصعب رضى الله
عنه وقتا غزوهٔ احدده ابن قمئهٔ تيره بختك برطعن نيزه سيله شقه نورد لواى حيات اولمحق فرمان الهيله سيماى مصعبده
برفرشتهٔ علوى سرشته پايان سادهٔ عرصهٔ غبرا اولوب علم عالمتاب اسلامى نكون اولمدن صيانت ايلدى (فكان النبى
صلى الله عليه وسلم يقول له تقدم يا مصعب فقال له الملك لست بمصعب) سيد الانبيا عليه السلام حضرتلرى آنى
مصعب ظن ايدوب جانب اعدايه اقدام دليرانه ايله امر ايلدكلرنده يا رسول الله بن مصعب دكلم زوايا نشينان ملا

اعلادن برملكم ديوكندوينى اعلام ايلدى (فعلم) بصيغة الفاعل اوالمفعول (انه ملك) اماروايتكردهٔ ابن ابى شيبه
فى المصنف اولان خبرده شاه رسل صلى الله عليه وسلم حامل لواء اسلام اولان ذاته اقدم مصعب ديولواى بار خطاب
اولدقده بى حزن وخوف عبد الرحمن بن عوف يا رسول الله مصعب قتل اولندى ديو پرسان اولدقلرنده بلى ولكن
مقامنه برفرشته قائم واكا نام دادهٔ اشدر ديو علم شريفنى اشعار بيورديلر ✻ پوشيده مدر رازنهان اول دله كم ✻
مشهودى اوله نقش سراپردهٔ غيب ✻ قال الشارح على القارى وفيه احتمال انه عرفه من اول الوهلة وانه
لم يعرفه ثم كان يقول له مصعب من قبيل تجاهل العارف اوتنزيل المجهول منزلة المعلوم اوتسمية له باسمه اوعلى
تقدير مضاف نحو نائبه والله اعلم (وقد ذكر غير واحد من المصنفين عن عمر بن الخطاب انه قال بينا نحن جلوس)
يروى انا جالس (مع النبى صلى الله عليه وسلم اذ اقبل شيخ بيده عصا) عصا سلاح پيران اولمغين شيخ خسته مشيردر
لله در الباحرزى ✻ حمل العصا للمبتلى ✻ بالشيب عنوان البلا ✻ وصف المسافرانه ✻ الفى العصا
كى ينزلا ✻ فعلى القياس سبيل من ✻ حمل العصا ان يرحلا (فسلم على النبى صلى الله عليه وسلم فرد عليه السلام
فقال نغمة الجن من انت) نغمة لفظى مبتدأ مقدره خبردر اى هذه نغمتك عمر بن الخطاب رضى الله عنه
طريقندن امام بيهقى وابن ماكولا اسالارباب تصانيفدن بسيار اهل انصاف نقل وروايت بيورديلركه فاروق اعظم
بيوردیلر شمع بزم جهان افروز رسالته پروانه اسا جمع وجلوه نزا شاسند برپيرروشن ضمير عصا بردست مجلس منيره
اقبال واداى مراسم سلام وردسلام انجامده حضرت رسول انس وجان عليه صلوات المنان بوصوت صداى
جنيدر بيوروب انك نام ونشاندن استعلام ايلدكلرنده (قال انا هامه) بتخفيف الميم (من الهيم) بكسر ها ومثناة تحتيه
وهاء ايله قيل وزننده در (ابن لاقش) بكسر القاف ولاقيش بزيادة تحتيه (ابن ابليس) ابو الجن اولان عزازيلدركه ابو مره
ايله مكنى دخى حارث ايله بنام يعنى ذريت ابليسدن هامه نام جنى يم ديوب (فذكر انه لقى نوحا ومن بعده فى حديث
طويل) دخى اول پيرپرى نژاد حضرت نوح عليه السلام وسائر پيغمبران كرامه ملاقى اولديغن ياد ايلدى (وان النبى
صلى الله عليه وسلم علمه سورا من القرآن) دخى خواجهٔ عالم مشار اليهه سور جليلهٔ فرقانيه دن مرسلات ونبأ وتكوير
واخلاص ومعوذتين سورهٔ شريفه لرين ملتمسى اوزره تعليم بيوردى خبرهامه بن نصر وعقيلى وابن جوزى نقلى
اوزره موضوعيت وصحتنده قال وقيل محدثين دركار اولمغين بطوله ذكرونسطير بيان خامهٔ حنيف ضعيفك
عهدهٔ اهتمامنه تحميلدن اباقيلندى والله اعلم (وذكر الواقدى) محمد بن عمرو بن واقد المدينى سنه سبع ومائتين
دار السلام بغداد ده سنين عمرى يتمش سكز عقده سنده منحل اولمشدر (قتل خالد) فاعله مضاف مصدر در مفعولى
لفظ سوداءاتى در (عند هدمه العزى) تأنيث اعز قبيلهٔ بنى غطفانده بردرخت ويامكان واحده اوج شجراوزره بنياد
اولنمش بربنادن عبارت ايديكم اكا پرستش ايدنلرك اصوات مختلفه كوشنزدلرى اولوردى (السوداء) بعض
نسخه ده السوداء وروداتيدوب لام براى تقويه اولور (التى خرجت له ناشرة شعرها عريانة) حاليت اوزره منصوبلردر
(تجزاها) فتح جيم وزاى مشدده ايله ياخود دال مهملهٔ مشدده ايله در قطعه وقطع معنالرينه وضمير تأنيث سودايه
راجع اولور (بسيفه واعلم النبى صلى الله عليه وسلم فقال له تلك العزى) ان تعبد ابدا ان كانت الاشارة لما وقع به العقل
من الشجرة فظاهر وان كانت الاشارة للسوداء فتسميتها عزى وهى اسم للشجر والبناء باعتبار انها هى التى عبدوها
حقيقة كما يقال الحج الثج والعج باطلاق الشئ على المقصود منه فهى مجاز حاصل كلام جناب سيف الله خالد
ابن الوليد بنى غطفانك پرستش ايلدكلرى عزى نام درختك هدمى اثناسنده پيره زن صورتنه متمثل برسياه بدسيرت
پريشان موى وعريان تن جناب خالده نمايان اولوب سيف الله رضى عنه الاله انى شمشير وشكافله دونيم ايلديكن
دركاه رسالت دستكاهه اعلام ايلدكده اول سودا عزى ايدى بيوردقلرين واقدى عليه الرحمه نقل ايلدى خبر
مذكور بيهقى ونسائى وغيريلر روايتلريله پيوستهٔ درجهٔ صحت اولمغين اكثر تفاسيرده مسطوردر امدى طائفهٔ جن
دخى ملائكه كبى اصور مختلفه ايله تشكله قدرتياب اولملرى امر محققدر (وقال عليه الصلاة والسلام) كما فى الصحيحين
عن ابى هريره رضى الله عنه (ان شيطانا) اى المتمرد من الجن (تفلت) بتشديد اللام اى تخلص بغتة (البارحة) دون
كيجه ليلهٔ ماضيه در (ليقطع على صلاتى فامكننى الله منه فاخذته فاردت ان اربطه) كسر وضم با ايله موحده برله
(الى سارية) ستون واسطوانه (من سوارى المسجد حتى تنظروا اليه كلكم فذكرت دعوت اخى سليمان رب اغفر لى
وهب لى ملكا لا ينبغى لاحد من بعدى فرده الله خاسئا) اى مهانا حقيرا (وهذا باب واسع) شه سروش سپه صلى الله
عليه وسلم بيوروركه دون كيجه بر ديو رجيم نمازمه فساد رسان اولمغچون قيد بندندن رها بولوب اوزريمه هجوم وپرتاب
ايلدكده رب معين بنى اقدار ومكنتياب بيوروب ديوى اخذ ايليوب مراد ايلدم كه اسطوانات مسجد مدينه دن

برستونه انی بندایدم تا کیم سزلر اول دیو بر یوی عیانا مشاهده ایده سز اما برادرم سلیمان علیه السلامك دعاسی
یادداشتم اولوب بیورمشلر ایدیکم الها مقام نبوته شایان اولمدق زله می عفو وعنایتکله پوشیده بیورو ب بو قولکه
بر ملکت عظیمه ارزانی واحسان ایله کیم بندن غیری بر فرده میسر وسزاوار اولیه دیمکین توقیر اله وتأدب بالمقامه دیو
رجیلك قید وبندی صددنده اولیوب نکهبان غیور رجل جلاله حضرتلری انی مهانا ذلت وحقارتله درو باش حضرتم
قیلدی بیورمشلر دامدی لفظ شیطانك منکر اورودی احادجندن بردیو اوله سن مشیر وعادتا باند قیدیله بسته
اولق طائفهٔ جنه مخصوص اولدیغی تعلق لفظی ایرادیله شد عضد مدعا قیلنور وشکل کر به اوزره بروزی مروی
وشیطان مسفور عزازیل منقور اولمق دخی محتملدر دیمشلر روایتکردهٔ ابن عبد البر اوزره جنی عامر یدرکه نامله امیزش
ایدرلر وبر طائفه ارواحدرکه کودکانه تعرض ایدرلر وقرین انبیا وزهاد اولنلره ابیض تسمیه قیلنور کذا فی تفسیر
القرطبی والحاصل حضرت پیغمبر انس وجان علیه صلوات الرحمن جنابلرینك مروشان وجان ایله مکالمه ومعامله لری
اخبار وآثاری باب دکل بر کتاب اولور وهی غیض من فیض

فصل

(ومن دلائل نبوته) صلی الله علیه وسلم ودلائل علی خلاف القیاس جمع دلیل وبا دلایل معناسنه جمع دلالة اولمق
محتملدر قال الراغب الدلالة ما یتوصل به الی معرفة الشیء وتسمیة الدال والدلیل دلالة کتسمیة الشیء بمصدره انتهی
وعلامات رسالته) اضافات برأی تفنندر جملهٔ مذکوره مقدم خبر اولور (ما ترادفت به الاخبار عن الرهبان) زهاد
نصاری جمع راهب (والاحبار) جمع حبر فتح وکسر حا مهمله ایله دانای یهود وعلمای اهل کتابه اطلاق اولنور (وعلماء
اهل الکتاب) من قبیل عطف العام علی الخاص وکتاب توریة وانجیل وسائر کتب الهیه در بعض نسخه ده اداة جمعله
الکتب وارد اولمشدر (من صفته وصفة امته واسمه وعلامته وذکر الخاتم) فتح وکسر مثناتله مهر نبوة (الذی
بین کتفیه) بیضهٔ حمام وزر الحجله ویا شعرات مجتمعه علی اختلاف الروایة تفصیل کذارا تمشدر یعنی خلاصة
الموجودات علیه ازکی التحیات حضرتلرینك صفهٔ جلیله وامتنك نعت جمیله واسم ورسم حضرت نبویه وودوشانهٔ
شریفه لرنده قرار یافته مهر نبوة بهیه لری ذکروشاندن دانایان اهل کتابدن ترادف وتتابع ایدن اخبار خجسته آثار
وسلطان کامکارلك امارت رسالت وعلامت نبوتندندر از جمله مرلوحهٔ دیباجهٔ توریة اولان ایاتدن بریسی محمد رسول
الله عبد المختار وامته الحمادون ورونقده سطور زبور اولان سیأتی من بعدك نبی یسمی احمد ومحمدا امته مرحومة
اعطیتهم مثل ما اعطیت الانبیاء وسر سورهٔ انجیل جلیلدر صاحب المدرعة والهراوة (وما وجد) بناء مجهول له
(من ذلك فی اشعار الموحدین المتقدمین من شعر تبع) من ما یی بیان اولور یعنی عرب عربا متأهین پیشین اشعارنده
مندرجه اخبار وحکم دخی دلائل نبوت حضرتندندر وتبع ضم تاء وتشدید موحده ایله نام ملك یمن جمعی تبابعه در قال
التلمسانی وهو ابو کریب الذی کسی البیت ولم یسبقه الیه احد ومن شعره اللطیف * شهدت علی احمد انه *
رسول الله باری النسم * فلو مد عمری الی عمره * لکنت وزیرا له وابن عم (والاوس بن حارثة) بن ثعلبة
من العنقا (وکعب بن لوی) بضم اللام وفتح همزه وتبدل وتشدید تحتیه وهو سابع اجداده علیه السلام ونظم دربار
کعب منبور دندر * نهار ولیل کل یوم بحادث * سواء علینا لیلها ونهارها * منوتان بالاحداث حین
تناوبا * وبالنعم الصافی علینا شرورها * علی غفلة یأتی النبی محمد * فیخبر اخبارا صدوقا خبیرها *
(وسفیان بن مجاشع) جد فرزدق الشاعر (وقس بن ساعدة الایادی) ضم قاف وتشدید سینله عالم معناسنه وایاد
کسر همزه ایله حی من معد قبل البعثة حضرته ایمان ایلیوب سوق عکاظده ایکی دفعه شمس تابان رسالتی مشاهده
ایتمشیدی ولذا ابن شاهین وغیریلرانی زمرهٔ اصحابدن تعداد بیورمشلردر حوار یونله ملاقات والتیوزسنه دن
متجاوز عمر کذارا طراقنی سباع ووحوش طواف ایلدیکی مسطور صحایف آثاردر ومن نظمه المنیف * الحمد لله
الذی * لم یخلق الخلق عبث * لم یخلنا منه سدی * من بعد عیش واکترث * ارسل فینا
احمدا * خیر نبی قد بعث * صلی علیه الله ما * عج له رکب وحث * ومن قوله انه من عاش
مات ومن مات فات وکل ما هو آت آت ان فی السماء لخبرا وان فی الارض لعبرا ان لله دینا هو احب
من دینکم الذی انتم علیه ونبیا قد حان حینه واظلکم اوانه الی غیر ذلك (وما ذکر عن سیف
ابن ذی یزن وغیرهم) سیف دیار یمنده ملوك حمیردندر والفاظ یزن اشتقاقنده اختلاف اولنمشدر احدن برهان حلبی
صرفنه وصاحب قاموس عله وزن فعل وعلم ایله منع صرفنه ذاهبلردر ملك مزبوری مدح وتهنیه ایچون وجوه
قریشدن عبد المطلب وامیة بن عبد الشمس وخویلد بن اسد دیوان سیفه حاضر اولدقلرنده عبد المطلب ایله

نیجه

نیجه کفت وشنید نصکره جناب مبعوث بالحق اوصافندن بووجهله لؤلؤ پاش سؤال اولدیکه
انی لاجد فی الکتاب المکنون والسر المخزون الذی اخترناه لا نفسنا دون غیرنا خبرا عظیما وخطرا جسیما فیه شرف
الحیاة وفضیلة الوفاة للناس کافة ولرهطك عامة ولك خاصة فقال عبد المطلب مثلك من سر وبر فما هو فدا لك اهل
الوبر والمدر زمرا بعد زمر فقال له اذا ولد بتهامة غلام به علامة بین کتفیه شامة کانت له الامامة فقال عبد المطلب
ایها الملك عز جارك وسعد جدك وعلا کعبك ونما امرك وطال عمرك هل للملك ان یسرنی بافصاح فقد اوضح لی بعض
الایضاح فقال والبیت ذی الحجب والعلامات علی العقب انك لجده بلا کذب وبونك امثالی نیجه کلمات بشارت آیات
سلك نظمه انسلاك کنده عبد المطلب سر نهادهٔ سجدهٔ شکر اولدی سیف نیام اسراردن ینه سر نمون اولوب موج خیز
وصبت اولدیکه اول غنچهٔ ناشکفته یی خار ازار یهوددن صون وحمایتی باینده کمرهمتی میانه بند وسنهٔ آتیه ده برخبر
مسرت بخشله بو جانبه آهنك ایلیه سز دیو نیازمند اولدیلر ولکن قبل رأس الحول عازم کزین تابوت فنا اولدی
امام ذهبی سیف مذکوری زمرهٔ اصحابدن عد ایلیوب شهاب خفاجی سیفك قبل الحول وفاتندن کلام ذهبی
ناموجه اولدیغی منفهم دردیو اعتراض ایدر (وما عرف به من امره) عرف تشدید راء ایله مبنی للفاعلدر (زید بن عمرو
ابن نفیل) زید فاعل عرف بن عبد العزی بن ریاح العدوی وبن عم عمر بن الخطابدر یعنی نبی آخر الزمان علیه شرایف
صلوات الرحمن حضرتنك نبی مرسل اولمسی امرندن بعضیسنی زیدك اهل کتابه تعریف ایتدیکی اخبار علامات نبوت
حضرتندندر ونفیل مصغر نفل یعنی العطیه ذبایح قریشی اکل ایتمیوب دائما انلره مخالفت واندن استکراه اوزره
اولوب اوثانه پرستشدن منع ودین ابراهیم علیه السلام واول ملته حث وترغیب ایدردی قبل البعثه پیمانه چش
زهراب فنا اولمشدر خامهٔ نادره نکار روایت نسائی علیه الرحمه درکه قال صلی الله علیه وسلم انه یبعث یوم
القیامة امة واحدة الخ توسعا بعضیلر زیدی حلقهٔ اصحابه ادخال بیورمشلر (وورقة بن نوفل) زید اوزره معطوفدر
زمان فترتده دین برحق اوزره قیام ایدن جماعت قریشدن عارف لسان عبرانی وقاریٔ کتب اسمانی بر پیر نورانی
ایدی بعد رسالته صلی الله علیه وسلم شرفیاب اسلام اولوب اسبق سابقدن عداولندیغی مرویدر مدایح پیغمبرنده
نیجه اشعار بلاغت شعاری مذکوردر آفتاب قدسی پرتو نبوت اول ماه جاه وجلال صلی الله علیه وسلمه نور بخش
وحی اولدیغی اثناده مشهودی اولان خوارق دهشت افزای خدیجهٔ کبری رضی الله عنها رخصت نبویله
عم زاده سی ورقه یه واروب تمامیٔ واقعهٔ خارقهٔ محمد علیه السلامی عرضه داشت ورقه ایلدکده خاطر ورقه
شادان اولوب فی الحقیقه محمد الامین رسالتدهٔ وحی رسل پیشین اولان ناموس اکبره مهبط انوار تنزیل اولدیسه
حضرت خلاق عالم بو دیاری مطرح سعادات دنیا وعقبا ایتمه سنده اشتباه یوقدر دیو خدیجه یه محمدی بکا
کوندرکه بلا واسطه کیفیتی استقصا ایدم دیدی انلر دخی ملتمس ورقه یی معروض دولت محمدی ایلدکده
قبوله قرین اولوب کلبهٔ ورقه نور قدومیله ضیا کوستر اولدقده خوارق وحی ورقه یه تقریر ایلدی ورقه ابشر یا محمد
بن کواهمکه سن اول نبی منتظرسن وعیسی ابن مریم مبشر قدومکدر دیو میان جانه شد کمر تصدیق وجبین
صادق الوعد الامینی دعای دوام دولتله تقبیل ایلدی وچوق کچمدین ورقهٔ عمر ورقه طی اولندی قال ابن سید
الناس فی عیونه فلما توفی ورقة قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لقد رأیت القس فی الجنة علیه ثیاب خضر لانه
آمن بی وصدقنی (وعثکلان الحمیری) فتح عین مهمله وسکون مثلثه وکاف ولام والف ونونله دیار یمنده قبیلهٔ حمیره
منسوبدر بودخی سابقه معطوفدر شراح شفالم نقف علی قصة عثکلان دیو صرف عنان بیان ایتمشلردر
اما شهاب خفاجی صاحب المآثر علامهٔ ابن عساکرك صندوقهٔ تألیفی اولان خصایصنده تعبیه قیلدیغی جواهر
الفاظندن نقل وتفصیل بیوردقلری اجمالا ذکر اولندیغی جد عبد الرحمن بن حمید قبل البعثه جانب یمنه ارخای
عنان تجارت ایلدکده خانهٔ عثکلانه مسافرت ایدوب اکا کعبه وزمزمدن سؤالات ضمننده دینکزه
مخالفت ایدرکسنه ظهور ایتدیمی دیدکجه هنوز معلوم دکلدر دیو جواب داده اولوردم بعد بعثته صلی الله علیه
وسلم سفر آخرده ینه عثکلانه مهمان اولوب بکا بووجهله بسط مائدهٔ مهمان نوازی اولدیکه یا اخا زهره خبر من
التجارة سکا بشارتکه پرورد کار جهان آفرین قومکزدن شهر اولده بر پیغمبر ذیشان بعث ایدوب اکا کتاب
جلیل انزال ایلدی دیوب نیجه ابیات بشارت سمات رشتهٔ بلاغته نظم ایلدکده جد عبد الرحمن روبراه مکه
اولوب جناب ابی بکر الصدیق رضی الله عنهه یکان یکان اخبار دربار عثکلانی عرض ایلدی حضرت صدیق
دخی هذا محمد دیو کلامنی تصدیق وسعادتخانهٔ خدیجة الکبری یه دلالت ایلدی حضرت در یتیم صدف کونین
صلی الله علیه وسلم آنی کوردکده لؤلؤ بارتبسم اولوب ارسالك مرسل برسالة هاتها کلام معجز نظامنی کوش
رسوله تعلیق بیوروب اولدخی خبر عثکلانی تقریر ورفع انکشت شهادت ایلدکدنصکره لب معجز حکایتلرندن

اناجیر مؤمن مصدق بی فماشاهدنی اولئك من اخوانی حقا حدیث معجز نكار یله لوحه طراز منقبت عشكلان
حبری اولدقلرین شهاب خفاجی صحیفهٔ شرحنده ثبت وتقریر بیورمشلر (وعلماء یهود) بعض نسخهده یهود معرف
باللام ورود ایلدی یهودیین معناسنه قبیلهٔ معروفه یه علم اولمغین ممنوع من الصرف ودخول الف لامدن
معری اولاق انسبدر یعنی علماء یهودك ابن صوریا وابن اخطب وابی یاسر ووهب بن یهودا امثالی اسلافدن روایت
وكتابلرنده قراءت ایلدكلری بعض امور محمدیهدن خبر ویردكلری شیلر دلائل نبوتندندر پس طائفهٔ یهوددن
بعضیلر شرفیاب ایمان وبعضیلر كفر وعدوان اوزره روبراهٔ دركهٔ نیران اولدیلر مصنف علیه الرحمه من قبیل
عطف الخاص علی العام و بعضیلرین بیان بیورر (وشامول عالمهم صاحب تبع) شین معجمه ومیم ولام ایله علی وزن
فاعول علمای یهوددن وملك یمن نادره تبع ایله همصحبت ایدی كتاب الوفاده تبع اوانده كه وقتا تبع مدینهٔ منورهیه
نزول ایلدی شامول تبعه نصایحی شامله كلمات اغاز ایدوب دیدی ایها الملك بو بلده نبی اسماعیل علیه السلامدن
نبی آخر الزمان پیغمبر عالی مقامه مهاجر اولور كه مولدی مكه واسمی احمد ومهاجری مدینهدر دیو نیجه
صفات باهرهسندن بالتتابع تبعی خبردار ایلدی معیتنده اولان رهبان ذوی العرفان تبعی ادراك زمان پیغمبر
انس وجانله مدینهیی مأمن ومسكن اذعان ایدوب مكث وتوطن ایتدیلر كه انصار اولو الابصار انلرك ثمرهٔ شجرهٔ
ذریتیدر (من صفته وخبره) بیان لما عرف به زید (وما اتی من ذلك) ثم همزه وكسر فا وتحتیه ایله
وجد معناسنه مبنی للمجهولدر (فی التوریة والانجیل مما جمعه العلماء وبینوه) یعنی نعت ووصف وخبر سید
البشردن علماء هذه الامهنك اخبار دالهسی دخی كتابین جلیلینده بولنان اوصاف محمدیه كه علما انی نقل وبیان
واظهار واعلان ایلدیلر اول حضرتك علامات نبوتندندر نتكیم توریهٔ موسی علیه السلامده ان الله تعالی
قال لابراهیم ان هاجر تلد وتكون من ولدها من یده فوق الجمیع وید الجمیع مبسوطة الیه بالخشوع وقال لموسی انی
مقیم لهم نبیا من بنی اخوتهم مثلك واجری قولی فی فیه والرجل الذی لا یقبل قول النبی الذی یتكلم باسمی فانا انتقم
منه وانجیل جلیلده قال عیسی انی اطلب من ربی فارقلیطا یكون معكم الی الابد الی غیر ذلك كما مر فی حدیث
الحلیة الشریفة وفی اسمائه الاسنی (وثقات عنهما نقات ممن اسلم منهم) بعض نسخهده اضافتله ثقات من اسلم وارد
اولمشدر دخی علماء یهود ونصاریدن موثوق به اولنلر كه مشرف بالاسلام اولمشلردر توریه وانجیلدن خبر محمدیی
نقل ایلدیلر (مثل ابن سلام) احبار یهوددن عبد الله بن سلام اسا تقدم الكلام علیه وعلی اسلامه (وابنی سعیه)
فتح همزه وسكون موحده وتحتیه ایله وبعض نسخهده بغیر الف سهو اولمق ویا اقل الجمع اثنان اوزره محمولدر یاخود
مصنف انلری اوج نفر ظنیله جمع تحملدر وسعیه سین مفتوحه وعین مهملهٔ ساكنه ومثناهٔ تحتیه ایله دلائل بیهقی
وسیرهٔ ابن سید الناسده مشحون اولان جواهر اخباردندر كه اهالی شامدن ابن هیبان نام عارف بنی قریظهده
اسید وثعلبه ابنی سعیه اوزرلرینه یانمسادهٔ نزول اولوب انلر دخی قدومیله تشرف ایتمشلردی وقتا اول پیر مبجل
سرنهادهٔ بالین اجل اولمسی یقین اولدقده كلمات حكمت ایین وصیتهدهن كشا اولوب دیدیكه ای معشر
یهود بنم بودیاره قدومیمه باعث زمان قریبده بر پیغمبر عالیشانك ظهوری ایدیكه هذه البلاد اكا دار الهجره اولمغله
بعثتنه چشمداشت توقع ایدم دیوب مرغ روحی جانب بقایه بال انكیز اولدی چون داور خطهٔ رسالت علیه
السلام والتحیت بعث اولنوب هجرتسرای مدینهیه نهضت وبنی قریظهٔ پرخبیث اوزره غزا ایلدی بنی سعیه انلره
یا معشر یهود والله انه هو الذی عهد الیكم فیه ابن الهیبان كلامیله سر اغاز پند ونصیحت اولدیلر اول كشدكان
بیابان خذلان ماهو به انكار یله هرزه كویان اولمش ایدیلر بنی سعیه هدایت نشان داخل مجلس سلطان عالمیان
اولوب شرفیاب ایمان اولدیلر (وابن یامین) سمی اخ یوسف علیه السلام بنی النضیردن بن عمیردر كه تبع ایله معیت ایدن
خیبرینك بریدر (ومخیریق) ضم میم وفتح خاء معجمه ویا ساكنه وكسر راء مهمله و ینه یاء مثناهٔ ساكنه ایله مصغردر
احبار یهوددن اولوب غزای احده بنی النضیری برای نصرت پیغمبری حث وترغیب ایدوب یوم سبتهٔ صادف
اولمغین بهانه جو اولدقلرنده لاسبت لكم سرزنشیله كندوسی شمشیر غیرتی میانه بند وقومیله معاهده وربط پیوند
بند ایلدیكه محمده نصرت اوزریمه واجبدر اگر نشابهٔ غدر قریشه بو وجودنشانهٔ هلاك اولورسه جمیع مال ومنالم
محمدكدر كیف مایشاء متصرف اولسون دیوب جانب احده بال انكیز استعجال اولدی وصفدر آسمان مقر صلی الله
علیه وسلمه ملاقی اولوب روباه سیرتان مشركینله دلیرانه جنك ایلدی تا كم زجاجهٔ حیاتی سنك دشمنله شكست
اولدی وقال صلی الله علیه وسلم مخیریق خیر یهود یهود اسم قبیله اولمغین بعد اسلامه یهوده اضافه بیوردقلری
باعث قال وقیل اولمز والامر فیه سهل (وكعب) بن مانع كه كعب الاحبار له شهیر تابعی جلیلدر رمز ذكره صحیفه

توریتده توقیع اجلال قلنان صفات نبویهدن آثار بسیاری راوی اولدقلری صحایف سیردن كتاب الوفا وكتاب الشرف
وغیرهما مشحوندر درحضرت فاروق اعظم نوربخش مشكوة توریه اولان ایات وصفاتدن استفسار بیوردقده
ان فیها انه سید الناس والصفوة من ولد آدم وخاتم النبیین یخرج من جبال فاران فیظهر التوحید والحق ثم ینتقل
الی طیبه فتكون حروبه وایامه بها ثم یقبض ویدفن بها عبر تماسن تقریر بیورمشلر (واشباههم ممن اسلم من علماء
الیهود) انلر امثالی احبار یهوددن عصر نبوتمآبه رسیده وشربت شیرینكور اسلام وشهادتی چشیده اولان
مخیریق وكعبهٔ كوی حبیبه هنوز واصل اوله میوب بعده داخل كعبهٔ امان وایمان اولان كعب كبی كسنهلردن
(وبحیرا) فتح باء موحده وكسر حاء وسكون تحتیه ورا ایله ممدود ومقصور ابرجیش نام و بحیرا لقب علمای یهود اوزره
معطوف لكن مرتاضان نصارادندر حضرت قافله سالار انبیا مشارق سنیندن اون ایكی سال ایكی ای درجه
سنده ضیا كستر اولدقده عمی ابوطالب اول ماه عالم ارای رسالتی ردیف مطیهٔ سفر شام ایدوب دفعهٔ اولی ده خطهٔ
شامه شدرحالهٔ عزیمت ایتدكارنده اعمال بصرای شامدن برمحله رسیده اولوب بحیرای عارفه ملاقی اولدیلر بحیرا
مشاهده ایتدیكه برپاره سحاب سایه دار مهتر قافله اولمش بیلدیكه بر صاحب سعادت هودج نشین پر اجلالدر پس
تدارك منزل مهمانی ایدوب كاربانیانی خانه سنه دعوت ایلدی ابو طالب رفقاسیله حاضر اولوب اول حضرتی
نكهبان منزلگاه قیلدی بحیرا مشاهده ایتدیكه اول ابر سیاه قرارگاه اولدن منفك اولمیوب شمع جمع مرادی مجلس
ارای انس اولمدی التماس ایلدیكه اول نجم سیارهٔ قریش دخی انجمن افروز مشتاقی اولمق نیازی مقرون اجابت
اولوب اول ماه جهان آرا داخل مجلس اولدقده بحیرا صفحهٔ رخسارنه محققانه نظر ایدوب انار موهبهٔ رسالت
كذاری كه كتب سماوی حاوی اولدیغی اوزره مشاهده ایلدی ونهایت ابو طالبه جواهر پند پیرانهسن پیرایهٔ
سامعه ایدوب یا ابا طالب اكاه اولكه بو عقیق سهیل عز وتمكین خاتم الانبیا وخاتمة المرسلیندر یهود خطهٔ شام
معاداتی مسلكنه سالكاندر لازمهٔ احتیاطدر كه بو خورشید جهان ارای عزیمت شامدن دوندروب ینه خاور زمین
شرقه كوندرهسن دیدی ابو طالب دخی كوهر پند راهبی قرطهٔ بنا كوش قبول ایدوب ینه ام القری مكهیه امالهٔ
لجام نهضت قیلدی امدی اجتماع بعد البعثة مشروط قیلمدیغی حالده بحیرا اول حضرته اول ایمان كتورن ذات
اولمغین صحابیدن عد اولنمشدر (ونسطور الحبشة) قید حبشه نسطور شامدن احترازدر ونسطور فتح نون وسكون
سین ایله وبعض نسخهده صاد مهمله ایله نصطور مقیددر وفی نسخة راء مهمله بدلی نونله مضبوط ودیكر دهبدون
الحبشة مذكوردر ونسطور حبشه غیر مرفوع اولق اتفاقكرده شراحدر ونجاشی عندنده اولان احباردن اولق
محتملدر (وضغاطر) ضاد وغین معجمتین وطاء وراء مهملتین ایله كبار اساقفهٔ رومدن اولوب دحیة الكلبی رضی الله
عنه سفارتله عازم قیصر روم اولدقده شرف اسلامله مشرف اولمشیدی اظهار شعائر اسلام ایتمكین سنه ست
من الهجرة خلالنده دست رومیاندن شربت شهادتی نوش ایلدی تابعی مخضرمی اولمغله امام ذهبی تجرید صحابهده
ذكر ایلدی (وصاحب بصری) ثم موحده وسكون صاد مهمله ایله كبلی مقصوردر بین المدینة والشام
بر بلده ویا حوران دیدكلری محلدر مراد كما فی البخاری عظیم بصری دركه حارث بن ابی شمر الغسانی نام ملكدر
ونامهٔ سلطان انبیا علیه السلام والتحایا دحیة الكلبی رسالتیله اكا ارسال قیلنمشیدی (واسقف الشام) ضم همزه
وسكون مهمله وضم قاف وتشدید فا ایله وزنی نظیری انجق اسرب بولنمشدر رئیس نصاری دیمكدر كذا فی الفایق
وفی نسخة اساقفة الشام ومراد صاحب ایلیا هرقل وابن الناطور وغیرهم (والجارود) ابن العلا اسمی بشر وكنیتی
ابو العباسدر سید بنی عبد القیس ایدی اتباعیله پروانه مثال شمع بزم جهانفروز رسالته جمع اولوب والذی بعثك بالحق
نبیا لقد وجدت وصفك فی الانجیل وبشر بك ابن البتول فطول التحیة لك والشكر ان اكرمك لا اثر بعد عین ولا شك
بعد غین مد یدك فانا اشهد ان لا اله الا الله وانك رسول الله تعبیه سیله اقتباس نور ایمان ایلدیلر بصره ویا دیار فارسده
اقامت ایلیوب فی سنة احدی وعشرین نهاونده مظلوما قتل اولندی بو ابیات برنكات انك زادهٔ طبع هنروریسندندر
شهدت بان الله حق وسامحت * بنات فؤادی بالشهادة والنهض * فابلغ رسول الله عنی رسالة * بانی
حنیف حیث كنت من الارض * وسمی الجارود لانه غار علی بكر بن وائل بجردهم (وسلمان) الفارسی (وتمیم
الداری) بن اوس ابن خارجه كنیتی ابو رقیه درسیرت احمدیه وبعثهٔ محمدیهیی كتب سالفهده تیقن ایدوب طقوزنجی
سال هجریهده داخل دار السعادهٔ اسلام اولوب وقعهٔ عثمانیهیه دك طیبهٔ طیبهیی مأمن ومسكن وبعده شامه
هجرت ایلدی ذكر تمیم اكثر نسخهدن ساقطدر (والنجاشی) فتح وكسر نونله وتشدید وتخفیف یا ایله حبشه پادشاهیدر
اسمی اصحمه ویا مصغر اسامیم سنهٔ هجریهنك طقوزنجی سالنده فرسران فنا وعنانكش سرحد بقا اولدیلر حضرت امام

الانبيا عليه اسنى التحايا تحريمه بندصلوت غائب اولمشلردر هجرت اولى ده مهاجرين طرف نجاشي يه هجرت ايتدكلرنده دوانده حاضر اولان قسيسين ومخالفينه خطاب عتاب ايدوب بيورديكه بن كواه بي اشتباهمكه اول سيد صادق الوعد الامين پيغمبر جهان آفريندراى كاش بوطمطراق سلطنته بدل بكا خدمت مكان دركاهي تقليد اولنيدى صيت عالمكير دوام صوات شكن قيصر روم اولوردى ديوب بعده رقت كريه خيز ايلدى وبرمدت اهل حضارى كريان ومهاجرينه ايثار نقدينهٔ احسان وانعام ايلدى تقدم الكلام فيه (ونصارى الحبشة) ملت مسيحا وقوم حبشه دن اوصاف نبي آخر الزمانى انجيل جليلده مشاهده وصحف سماويه ده حقيقت رسالتنى معاينه ايدن نصارانك ظفرياب اولدقلرى نعوت محمديه ثبوت نبوتنه دلالت ايدر (واساقفة نجران) فتح همزه وكسر قاف وتخفيفله بعض نسخده بدون هاء اساقف وارد اولدى جمع اسقف ونجران فتح نون وسكون جيم وراء والف ونونله ديار يمنده اسم موضع نجران بن زيدان بن سبا اسميله تسميه قيلندى مكه يه يدى مرحله قريبدر (وغيرهم ممن اسلم من علماء النصارى) ذكر اولنان كسنه لردن ماعدا ملت عيسى عليه السلامدن شرفياب اسلام اولان رؤسادن نقل اولنان اخبار مصطفويه اول حضرتك صحت نبوت وعموم رسالتنه علامتدر (وقد اعترف بذلك هرقل) كسرها وفتح راء وسكون قافله وفى نسخة بسكون الراء وفتح القاف وديكرده فتح هاء وقافله ملك الروم كتب سماويه ده اوصاف رسول الاهه عارف اولغين عموم رسالتنه اعتراف ايلدى اما محبت ملك دنيا ايله الفته اولمغله قاضئ محكمهٔ آزال ديوان ازلده شقاوتنه حكم ايتمكين نصرانيت اوزره سركوجهٔ حياتدن دفع ثقلت ايلدى لكن استبعاده ايمانه كلمه سى تقلى خدشهٔ اضطرابدن خالى دكلدر زيرا قبل موته غزاء موته ده مسلمينله محاربه وخيل مسلمانانه رخنه ويرديكى مبرهندر (وصاحب رومه) ضم راء وسكون واو وميم مفتوحه وهاء ايله وبعض نسخده ياء مخففه ايله روميه وتشديد ياءيله حوندر زيرا نسبت عربيه ايله دكلدر ورومه تعيين كردهٔ صاحب قاموس اوزره طبريه قربنده بربلده در وروميه مدينهٔ رياسة الروم وصاحب رومه ابن الناطور اولاق مرويدر (عالم النصارى ورئيساهم) مثنى عالم ورئيس علماء نصارى وكبار قوم مسيحا انلره اعلام وصدق نبوتنه اعتراف ايلديلر (ومقوقس صاحب مصر) مقوقس ضم ميم وكسر قاف ثانيه ايله علم روميدر مطول البنا معناسنه حضرت سلطان عالم صلى الله عليه وسلمه مارية قبطيه ايله بللورقدح اهدا ايدن ملك مصر وصاحب اسكندريه جريج بن مينادر بوني دفتر اصحابه قيد ايدنلر غلطه حمل اولندى زيرا عمرو بن العاص مصرى بونك دست قهرندن استخلاص ايلمشدر وصحابيدن عد اولنان آخر مقوقس اولمق محتملدر وقال الذهبي ولعله الاول ملك القبط (والشيخ صاحبه) صاحب مقوقس اسمى معروف دكلدر (وابن صوريا) ضم صاد مهمله وكسر را ومثناة تحتيه ايله عبد الله بن صوريا الاعور يهوديدر توراته ماهر ايدى امام نقاش شرفيافتهٔ ايمان اولديغن نقشبند روايت اولور وبعضيلر بعد الاسلام ارتدادنى تحرير ايتديلر اما كتاب الاصابه ده معدود من الصحابه اولوب مراد مصنف عدم اسلامنى ابهام ايدر (وابن اخطب) حيى بن اخطب يهوديكه ام المؤمنين صفيه رضى الله عنهادر (واخوه) برادر حيى ابو ياسر بنى قريظه اساراسيله كافرا ايكيسى دخى مقتوللردر نبوت صاحب الرسالة والبرهان حضرتنه عارفان ايكن ينه عدوى بدكمان ايديلر (وكعب بن اسد) صاحب حل وعقد بنى قريظه ايدى ويقال اسيد كذ بقحتين هر چند قومنه درر نصايحى سلك بيانه چكوب قوالله كتابكزده نام وشانى وصف اولنان نبي آخر الزمان محمددر انكا اتباع وامرنه انقياد ايدهلم ديه كوردى اصغاى كلام خير انجام ايتيوب آخر كار فرمان داور خطهٔ رسالت برله قتل اولندى وكعب دخى انلرله بيله رهنورد فنا اولمشدر (والزبير بن باطيا) فتح زاى وكسر باء موحده ايله وباطيا موحده والف وكسر طا ايله وفى نسخة بدون اليا باطا مقيددر بودخى يهود بنى قريظه دن اولوب ثابت بن قيس رضى الله عنه تيغ بيدريغيله كشته اولمشدر (وغيرهم من علماء اليهود) مذكورين وغيريلر نبوت رسالتنى اعتراف ايلديلر (ممن حمله الحسد) زوال نعمت غير ارادة (والنفاسة) فتح نون ايله من نفست عليه الشئ نفاسة ابن سلول اساهذا الرسول بنى اسرائيلدن بعث اولنيوب عربدن شرفيافتهٔ ظهور اولمسنه حسد ومنافسه يه حمل وبعث ايدنلر اعتراف ايتمشلردر لكن (على البقاء على الشقاء) دنياده كفر اوزره ثباته وعقباده عذابله تعبه انلرى حسد ونفاسه الجا وحمل ايدنلردن وشقاء ضد سعادتدر وبقا وشقا بينده جناس ظاهردر (والاخبار فى هذا كثيرة لا تحصر) بو بابده دلالات نبوت وعلامات رسالته وارده اولان انباء واخبار لا يعد ولا يحصى اولديغى باهردر (وقد قرع) فتح قاف وتخفيف وتشديدرا ايله ضرب وصدم معناسنه تخفيفله جهره ده مبالغه ايچون

مستعار وبالتشديد توبيخى مراددر (اسماع اليهود والنصارى) تخصيص بالذكر قلندقلرى اهل كتابدن اولدقلرى ايچون وتقديم يهود على النصارى عداوتده اشد اولديغنه بناءدر (بما ذكر انه فى كتبهم) متعلق بقرع وفاعله النبى صلى الله عليه وسلم (من صفته وصفة اصحابه) صفة محمديه واصحاب وامتندن اهل كتاب كتابلرنده ذكر اولنان ايات بيناتله حضرت خواجهٔ عالم صلى الله عليه وسلم اسماع يهود ونصارايى تقريع ايلدى ذلك مثلهم فى التورية ومثلهم فى الانجيل كريمه سى مضمون نجه انجيل جليلده جد فى امرى واسمع واطع يا ابن الطاهرة البتول انى خلقتك من غير فحل الى آخر ما تقدم وتوراتده قال موسى رب انى اجد فى التورية امة هم خير امة اخرجت للناس تامرون بالمعروف وتنهون عن المنكر وتؤمنون بالله فاجعلهم امتى قال تلك امة محمد الخ وزبورده يا داود يأتى بعدك نبى يسمى احمد ومحمدا صادقا سيدا امته مرحومة الخ كما فى شرح الشفا لنور الدين على القارى ابن الظفر سير سيد البشرده استيفا مرام بيورمشلردر (واحتج عليهم بما انطوت عليه من ذلك صحفهم) ضم صاد وحا ايله وقد تسكن الحا جمع صحيفة وفعيله فعل اوزره جمعى نادره اولمغين اكثر صحايف اوزره جمع ايتديلر يعنى كتابلرى حاوى مشتمله اولديغى اوزره حضرت داناى عالم صلى الله عليه وسلم انلر اوزرينه بينه اقامت ايلدى (وذمهم بتحريف ذلك) دخى تغيير مبنى وتبديل معنى ايتملريله انلرى ذم ولوم ايلدى كقوله تعالى يحرفون الكلم عن مواضعه الاية (وكتمانه) نعوت محمديه يى عدم تبيانله (وليهم السنتهم تبيان امره) قال الراغب لوى اسانه بكذا كذبدن كنايه دردخى تبيان ذكر رسول الاهده انلر زبانلرين فتل وكلام دروغه صرف ايلدكلرين ذم ايلدى (ودعوتهم المباهلة) نزع خافضيت اوزره منصوبدر (على الكاذب) ومباهله ملاعنهٔ كامله در خلاصة الموجودات حضرتلرى انلرى معاهلرنده دروغ كويان اوزره لعنة الله على الظالم والكاذب منادى كلكه تكليف ودعوت برله تقريع ايلدى نتكم نصاراى نجرانى بووجهله دعوتده انلر ابا ايدوب قبول جزيه ايلديلر حذرا من العقوبة (فمنهم الامن نفر عن معارضته) پس تقريع اولنان يهود ونصاريدن برفرد اولمدى الا معارضهٔ حضرتدن اعراض وهرب ايتديلر (وابداء) كسر همزتين ومدله اظهار وياصيغهٔ ماضى ايله فاعلى ضميردر ولفظنه نظرا افراد ايلدى (ما الزمهم) فاعل ضميرى رسول اللهه راجعدر (من كتبهم) مابى بياندر (اظهاره) مفعول الذم دخى نصوص كتابلرنده كتم ايلدكلرى قصهٔ رجم امثالى احكامى اظهاريله يهود ونصارايى الزامده (ولو وجدوا خلاف قوله) اكر انلر خلاف قول رسول اللهى كتابلرنده فهم ايدهلردى (لكان اظهاره اهون عليهم) اظهاره اسم كان واهون خبريدر يهود ونصارى اوزره انى اظهار وبيان اسان اولوردى (من بذل النفوس والاموال) ذال معجمه ايله (وتخريب الديار ونبذ القتال) يهود خيبر وبنى النضيره واقع اولان قهرمان جلالت پيغمبرى برله كندولرى كشته ومال ومنالرى قهرا اخذ واغتنامه پيوسته ودار وديارلرى صدمهٔ غزات ايله بركشته اولمدن وطرح قتالدن انلره اهون واسهل ايدى (وقد قال لهم) جملهٔ حاليه در فبظلم من الذين هادوا حرمنا عليهم طيبات احلت لهم كريمه سى وعلى الذين هادوا حرمنا كل ذى ظفر ايهٔ جليله سيله قرع اسماع يهود ورد قده انلر اسنا اول من حرمت عليه نقد حرمه على ابراهيم حتى انتهى الامر الينا جواب باصوابنه تصدى ايلدكلرى حينده حال انكه تقريعا لهم انلره بيوردى (قل فاتوا بالتورية فاتلوها ان كنتم صادقين) جملهٔ مدعاى يهوددن برى حضرت اسرائيل يعقوب وآلنه اكل لحوم ابل محرمه اولديغندن امتناع ايدرز ديه لريدر پس بوايهٔ فرقانيه ايله سرزنش وتقريع بيورروب اكر سزمادق ايسه كز اتيان توريه واحكامنى تلاوت ايدك ديوب يعقوب عليه السلامك اكل لحوم ابلدن امتناعى كندويه حرام قيلنديغندن اولميوب بلكه وجودنده عارضهٔ عرق النسا اولديغيچوندر ديه انلره تبكيت ايلدكلرنده نبت شفه يه قادر اوله ميوب مبهوت ومتحير اولديلر (الى ما انذر به الكهان) حرف الى غاية ما تقدمدر يعنى اخباردن ترادف ايدن احوال كهنه نك انذار ايلدكلرى شيلره منتهى اولدى يا خود الى بمعنى مع اى مع ما اعلم بظهوره ووجود نوره وكهان جمع كاهن قبل الوقوع برامرك ظهورنى اخبار واطلاعنى ادعا ايدن كسنه وذلك الامرى شياطيندن تلقى ايدرلر (مثل شافع بن كليب) تصغيرله وشافع شين معجمه ومهمله ايله اسم كاهن عرب اما غير معروف النسبدر (وشق) كسر اول وتشديد ثانيه ايله دست وپا وبك چشم كانه شق انسان كهنهٔ عربدن ايدى (وسطيح) فتح سين وكسر طاء مهمله ايله نقل ابن هشام اوزره نامى ربيع بن ربيعة بن مسعود بن مازن بن غسان در كاهن بنى ذوبب قال الجوهرى السطيح المستلقى على قفاه من الزمانة انتهى ظاهر حالى بولفظله تلقيبى ايجاب ايدر زيرا حليه شناسان ارباب تاريخ قولنجه شخص اعجوبه تمثال سطيح عديم الاطراف برجسد ملق اولوب چهره سى ميان سينه ده ووجودنده عظامدن اثر نايات ولسانندن غيرى برجزء متحرك اولميوب حركت لازم كاسه جمله جسدى بساط مفروش كبى دويشريلوب بردابه يه تحميل اولنوردى ودائما ارقه اوزره ياتوب حالهٔ رنجشده سورت سوم غضبدن منتفخ

اولوب قیام ایدردی وحوادث آتیه دن خبرویرمده نادرهٔ دوران ایدی نقل ظاهر ابن عساکر اوزره سطیح سیل عرم
ایامنده تولد وافتاب عالمتاب رسالت صلی الله علیه وسلمك طوغدیغی ایامده متواریٔ حفرهٔ اجل اولوب بشیوز ییل
معمر اولدیغی مصرحدر عبد المسیح رؤیای موبدانی تعبیر ایچون طرف کسری انوشروانده عراق بقعهٔ شام سطیح
سفوره ارسال قلنمشیدی زوال ملك ساسانیان وظهور نور نبوت نبی آخر الزمانی بیان ایتمشیدی (وسواد بن قارب)
الدوسی الصحابی له رئی من الجن یاتیه ویخبره بالمغیبات انلر بر یری قرین اولوب ماسیأتیدن خبردار اتمکله اسلامله
مشرف اولمشلر ایدی (وخنافر) ضم خاء معجمه وکسر فا ایله حمیر بینده بر کاهن ایدی شمص نام بر پرینك مصحوبی
اولوب اندن ماسیأتی استخبار ایله رهیاب سلامت اولوب حضورهٔ معاذ رضی الله عنهده رفع انکشت ایمان اولمغین
تابعی مخضرمی عداد ندندر خبر قرین اولان جنیه ایله خنافر میانه سنده کذران ایدن بعض اشعار ومشاعره
امالیٔ قالیدن نقلله شهاب الدین خفاجی شرح شفاده تفصیل بیورمشلردر (وافعی نجران) فتح همزه وسکون
فا وعین مهمله ایله مقصوردر ملوك نجراندن افعی بن مالك الجرهمیدر برهان حلبی خادری ماارادالقاضی
احیة ام شخص اسمه افعی جوابیله اکتفا ایتمکین اکثر شراح لم نقف علیه ایله کف قیل وقال ایتمشلردر (وجذل
ابن جذل الکندی) کسر جیم وسکون ذال معجمه ایله کندی کسر کاف ایله اسم قبیله درکه جذل انلرك کاهنی ایدی
قال الحلبی لااعرفه وتبعه غیره من الشراح (وابن خلصة الدوسی) فتح خاء معجمه ولامله ودوس فتح دال مهمله ایله
اسم قبیله در بودخی کهنهٔ عربدن خلصه نام برزن کاهنه نك پسریدر وترجمه سی غیر مذکوردر کذا فی شرح
الشفا للشهاب (وسعدی) ضم سین وفتح داللله مقصوردر (بنت کریز) ضم کاف واخرنده زای معجمه ایله مصغردر
خالهٔ عثمان بن عفان رضی الله عنه ایدی بعثهٔ نبی آخر الزمان ایله عثمانی خبردار ایتمشیدی وقتا ذی النورین نور
اسلامله پرزین اولدقده سعدی بو بیتله تهنیه ایلدی (بیت) هدی الله عثمانا بقولی الی التی * بها رشده فالله یهدی
الی الحق (وفاطمة بنت النعمان) النجاریة نعمان ضم نون اولی ایله ولم یعرف لهم ترجمه (ومن لا ینعد کثرة) نور دیدهٔ
عالمیان حضرتلرینك ظهور وسطوع نوریله خبردار اولنلر بیشماردر (الی ماظهر الی السنة الاصنام من نبوته
وحلول وقت رسالته) الی بمعنی مع ومن بیانیه حصول نبوتنی بیان ودخول زمان رسالتنی اعلانله زبان تبیان اوزره
دوران ایدن کلمات بدیعة البیانله بیله خبرویرنلر لایعد ولا یحصیدر ازانجمله صنم مازن طائی یا مازن اقبل * تسمع
مالا تجهل * هذا نبی مرسل * جاء بحق منزل * امن به کی تعدل * عن حر نار تشعل * امثالی کلمات کرارا کوشزد مازن
اولدقده کسر صنم ایلیوب طرف باهر الشرف نبویه شد رحل ایدوب مشرف بالاسلام اولدی ودخی اصنامه
اسنادی استعارهٔ تمثیلیه در (وسمع) صیغهٔ مجهولله ماظهر اوزره معطوفدر (من هواتف الجن) جمع
هاتف صایح معناسنه مطلقا صوت عالی وشخصی کورلمیوب ایشیدیلن صدایه تخصیص قیلنور ذباب بن
الحارثك کوشزدی اولان صدا که * یاذباب یاذباب * اسمع العجب العجاب * بعث محمد بالکتاب * یدعو بمکة فلا یجاب *
وقرع سامعهٔ ابن قرة الغطفانی ایدن ندا * جاء الحق فسطع * ودمر باطل فانقمع * امثالی کویا کون وحکان السنهٔ
ناطقه اولوب خلاصهٔ کارکاه آفرینش صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك بعثتی وعلو منزلتی خبرین ویررلردی لسان
صوفیه ده واردات الهیه یه هاتف تسمیه اولنور (ومن ذبائح النصب) جمع ذبیحة ونصب جمع نصب منصوب
للعبادة معناسنه برکسنه حجاره دن اتخاذ وپرستش ایلدیکی صنمه برکوساله قربان ایلمك مراد ایلدی حضرت
عمر بن الخطاب رضی الله عنهك کوشزدی اولدیکه یاآل ذریح امر نجیح رجل فصیح یقول لا اله الا الله کلماتی
محل تکرار ایدر (واجواف الصور) جثهٔ مصوره وتماثیل جوفندن اشیدیلن شی اسنا (وما وجد من اسم
النبی صلی الله علیه وسلم والشهادة له بالرسالة مکتوبا فی الحجارة) مفعول ثانی وجدویا ضمیرندن حالدر (وا لقبور)
بالخط القدیم) خط عبرانیه بعض احجار اوزره محمد مصلح امین نوشته بولندیغی (ما اکثره مشهور) ما بمعنی الذی وما
اولیدن بدلدر ومبتداء خبری مقدر ثابت کما فی کتاب السیر وغیرها مسطور وثابتدر (والسلام من اسلم بسبب
ذلك معلوم مذکور) کتابت قدیمه سببیله مشرف بالاسلام اولنلرك اسلامی معلوم وکتب سیرده نقل ثقاتله مقید
ومذکوردر

فصل

(ومن ذلك) نبوت ورسالتنه دلالت ایدن علامتلندر (ماظهر من الآیات عند مولده) مصدر میمی زمان
ولادتنده ظهور ایدن خوارق عادات (ما حکته امه) والدهٔ سلطان عالم امنة بنت وهب نقل وروایت ایلدیکی
حالات عجیبه (ومن حضره من الصحابة) دخی مولد شریفنه حاضر اولنلرك غرائب حکایات لطیفه لری بوفصلی

حاوی فصول اوزره تقدیم مناسب مقام وبحسب الشرف معجزاتی مندرج اولمغین تقدمی اولی ایدی لکن ذات آخرته
بالسعادة نقل بیورملرین محتوی اولمغله تأخیری ایجاب ایلدی ابو نعیم روایتیله عبد الله بن عباس رضی الله
عنهما دن مرویدرکه والدهٔ آفتاب آسمان رسالت صلی الله علیه وسلمدن منقولدر مدت حمل شش ماهه واصل اولدقده
خامهٔ برج دماغم هوا کیر اوج خواب ایکن ناکهان بر پیر خوش لقا نمایان اولدی (ع) لئلرد رزمین وزبان درسخن *
بکا توجیه خطاب تبشیر اولوب ای نکهدار ناموس عصمت مژده که حامل پیغمبر آخر الزمان سن آسودهٔ خاط
ولادت اولدقده نام شریفنی محمد دیه سن دیو حرز الامانی که اعیذه بالصمد الواحد من شر کل حاسد در اول مولود
بهبود عاقبت محموده تمیمه کریبان تعویذ ایلیه سن دیدی ابن الجوزی جوزی بالخبر الوثق تلقیح الفکرده بیورر کافهٔ
اساطین اصحاب سیر بو معناده همز باندرکه حضرت سید البشر عام الفیل شهورندن ماه ربیع الاولك اون ایکنجی
دوشنبه کونی بدر عالمتاب کبی طلوع ایلدی انتهی امدی بو وهبهٔ کبری واقعهٔ عظمای فیلدن قاچ کون صکره رتبهٔ
وقوعه پیوسته اولدیغنده اختلاف اولندی اصح اقوال اوزره میلاد شفیع روز معاد قدوم فیل محمودیدن ایکی ای
الی کون صکره اوله وینه ماه مزبورك قاچنجی کوننده اول ماه عالم جهان افروز اولدیغنه میانهٔ علماده اختلاف اولمشدر
کتاب معتبر حبیب السیرده ماه جهان آرا ربیع الاولك اون یدنجی کونی علی السحر آفتاب عالم افروزله بیله دوغمش
اوله اما کافهٔ ثقات اول واسطة العقد کائنات شهر مزبورك اون ایکنجی کونی زه کریبان صبح صادق اولوب هنوز
پیراهن سحردن ضیابخش عالم اولمدن عز ونازله پیرایهٔ کهوارهٔ وجود اولمشدر وروات دیکران ایکنجی وپاسکزنجی
ویااونجی کونی ولادتنی تحریر بنان بیان ایلدیلر (وکونه) رفعله ای وجوده (رافعا رأسه عندما وضعته شاخصا
ببصره الی السماء) قال الراغب شخص من بلده ذهب وشخص سهمه وبصره دخی سلطان الانبیا اریکهٔ عزتسرای
خاص الخاص خفادن جلوه کر منصهٔ ظهور اولدیغی وقت چشم حقایق بینی طرف سمایه آچوب قبار اولدیغی حالده
مبارك سر سعادت تمدین قالدررلر اولمری بو معنی اول حضرتك عالم ملا اعلایه تعلق واقول امرده توجهنه اشارتدر
نتکیم مدیحه کوی جناب نبوت کستری اعنی امام بوصیری قصیدهٔ همزیه سنده بیورر * رافعا رأسه وفی ذلك الرفع
الی کل سودد ایماء * رامقا طرفه السماء ومرمی) من شانه العلو والعلاء * تعبیری کویا ماسبق تفسیر اولورکا رواه البیهقی
عن الزهری مرسلا (وما رأته) دخی والدهٔ حضرت خلاصهٔ موجودات مشاهده ایتمسی (من النور الذی خرج
معه عند ولادته) یعنی نور دیدهٔ جان جلوه کر سرادقات جهان اولدیغی وقت وجود آمنه دن انکله بیله بر نور ساطع
الظهورك نمایان اولمسندن واول نورله بو طارم مینانمای زبرجد فام اول وجهله منور اولوب صفاسندن قصور
بصرای شام منظوری اولدقلری حدیث نور روایتکردهٔ جماعت محدثیندر ولله در حسان * نورا اضاء علی البریة
کلها * من یهد للنور المبارك یهتدی * وینه نکهبان دفینهٔ سعادت آمنه حضرتی نقل ایدرکه اول شب عنبرین
نقابده طاق منظرهٔ چشممدن سراپردهٔ حجاب مرتفع اولوب کوردمکه روی زمینده اوچ دانه رایت سدره
فرسا نمایان اولدی بری قلهٔ کهسار غارده بری برج باروی باختره بریسی دخی بام معظم کعبه یه نصب ایتدکلری
حینده آفتاب جهانفروز نبوت علیه اسنی التحیه کون کبی طوغدی وحلیهٔ جمالاله مزین اوچ نفر جوان نمایان
اولوب برینك دستنده برابریق نقره کوب وبرینك النده زمردین بر طشت واوچنجیسی یدمویدنده بردیباج سپید ایله
مشهود باصرهٔ یقینم اولدی دیو بیورمشلر بو خبر دلارا شهاب خفاجی شرح شفاده ابن عباس رضی الله عنه
طریقندن ابو نعیم روایتیله نقل ایتدیکی قصه یه قریبدر ولقد احسن من قال * ما استهل المصطفی طالعا * اضاء
الفضا من نوره الساطع * ونادت الاکوان من فرحة * یامرحبا بالقمر الطالع * عادت سرباز ان عشق محمدی صلی
الله علیه وسلم حین ولادت سیدولد آدمده تعظیما لشانه قیام ایتمکدر نتکیم ابو زکریا الصرصری قصیدهٔ
بائیه سنده * وان ینهض الاشراف عن سماعه * قیاما صفوفا اوجثیا علی الرکب * قولیله بالذات نهادان امته تعلیم
آیین ایدوب بیورمشلردر (وما رأته اذ ذاك) ینه وقت ولادت صاحب سعادتده (ام عثمان بن ابی العاص) فاطمة
بنت عبد الله کوردیکی خوارق وعثمان اکابر اصحابدن صاحب الفتوحات الجلیله قاضی بصره در (من تدلی
النجوم) فی الاصل دنودلودن مستعار بعده حقیقت عرفیه ایله قرب معناسنه مستعملدر کما قاله الراغب (وظهور
النور) ذکری مرور ایدن نور ویا قربیت کواکبدن اقتضا ایدن نور اوله (حتی ما تنظر الا النور) تا مضارعه ایله
ام عثمان وبالنون حاضرین وموجودینه تاکم بز کورمدك الا نور علی نور وتدلی نجوم ظاهری اوزره محمولدر
کما فی الهمزیة * وتدلی بزهر النجوم الیه * فاضاءت بضوئها الارجاء * وبعضیلر تدلیدن مراد سقوطیدر دیدیلر
لاینبغی ان یقال بمثله محصل معنی مخاص خاص عثمان بن ابی العاص مادری فاطمه ثقیفیه دن روایتدرکه فاطمه

نقل ایدر بن اول شب فائض النور ولادتده امنهٔ کنج طهارت یعنی امینه حضورنده ایدم اثار وضع حمل صفحات
حالنده نمایان اولدقده روی عالم حلیهٔ زیبای لطافت برله خاطر فروز نقلین اولوب مشاعل نوربخش ثوابت وسیارات
صحن زمینه بروجهله یقین ککورندیکه ساحهٔ زمینده فروزان مشاعل شادمانی صاندم چون اول شبچراغ
جهانفروز نبوت مشیمه کاه ملکوتدن شهرستان ظهوره نورپاش اجلال اولدی طرف فائض الشرف امینه دن
برنور جدا اولدیکه میانهٔ ارض وسماده نوردن غیری برنسنه محسوس دکل ایدی دیو بیوردیلر (وقول الشفا ام
عبد الرحمن بن عوف) کسر شین معجمه ایله ممدودا ومقصورا شفا فی الاصل مصدر بعدذا عرب مؤنثه علم قیلدیلر
اماشین معجمه نك فتحی وفاء مشدده ومدی تصریح کردهٔ دلجی ونقل خفاجیدر شفا بنت عوف بن عبد الزهریه
(المسقط علی یدی) بالتثنیة وفی نسخة بالافراد اولمق ارادهٔ جنس اوزره در (واستهل) تشدید لام ایله اقسرمغله رفع
صوت ایلیوب الحمد لله دیدی (سمعت قائلا یقول رحمك الله) قابلهٔ حضرت شفا خاتون نقل ایدر وقتا اول نوباوهٔ
باغ رسالت واصطفا وغرهٔ شجرهٔ نبوت واجتبا نهالخانهٔ غیبدن بزم دودستم اوزره اطافتله سقوط ایلدی دخی عطاس
وحمد صدور ایلدکده ایشتدمکه برفرشته رحمك الله قولیله اکا تشمیت وتکریم ایلدی نعتخوان جناب نبوت ووصاف
اوصاف حضرت نحیفی استاد تخمیس قصیدهٔ بردهده بیوررر * نثار ایدوب کهرکان حکمتن تحفن * کشاده
ایلسه کاهی دهان پرشرفن * غریق کوهر اعجاز ایدردی هرطرفن * کانما اللؤلؤ المکنون فی صدف * من معدنی
منطق منه ومبتسم (واضاء لی ما بین المشرق والمغرب حتی رأیت قصور الروم) قصور بصری روایتیله قصور روم
روایتنده منافات یوقدر زیرا ایام ولادت سعادتده بصری دخی دست تسلط رومده ایدی دخی بوچادر نیلکون زرین
اوماج بروجهله نورپاش ابتهاج اولدیکه اقطار عالك حجازه دکل اقاصیٔ بلاد ملك رومدن بعض قصوردیدهٔ دور
بینه نمایان اولدی بوخبری ابونعیم دلائلنده مبشربی حزن وخوف عبد الرحمن بن عوف طریقندن اولدخی
مادرندن روایت بیورمشلر (وما تعرفت به حلیمه) بنت ابی ذویب السعدیه (وزوجها) حارث بن عبد العزی (ظئره)
کسراول وسکون همزه ایله ظئرکه مرضعه در وکاهی رضاعا پدره اطلاق اولنور عطف بیان ویا کلامدن
بدلدر ویقال للتغلیب دخی مادر رضاعیلری حلیمه وزوجی حارث تعریف وتوصیف ایتدکاری امور خارقه
(من برکته ودرور لبنها له) مبارکی طلعت حضرت وبسیاری ورود شیر پستاندر (وابن شارفها) دخی درور در
ناقهٔ مسنه سندن (وخصب غنمها) کسر خاء معجمه ایله محل مخصب کثیر العشب ده رعایت غنمدن یاخود سمن کثرة
لبندن مجاز اوله ابن عبد البر حلیمه نك اسلامیله سعادتیاب اولدقلرین تحقیق بیوروب دمیاطی خلاف ذلك روایت
ایدر اکثر حماة حومهٔ روایت نقلی اوزره ارایش مهد بشریه اولان نورس نهال غنچه دهانی اول ارضاع ایدن
ثویبه کنیزك ابولهب ایدی زیرا حمزه بن عبد المطلب وابوسلمه بن اسد المخزومی وعبد الله بن جحش الاسدی حضرت
مقدس نبوی یه سلسله جنبان اخوت رضاعی اولدقلری سیر شیر ثویبه اولمغله در اکابر فن سیر نقلی اوزره اول شیر
خوار پستان ابیت عند ربی برهفته بستهٔ شکر ریز پستان مادردن بسته ومص شیرایتمشلر اول هفتهده ثویبه
مرضعهٔ جناب رسالتپناهی اولان کرایم نسوانه ملحق اولمشدر اوچ درت ایدنصکره اول موهبهٔ عظما حلیمه یه
نصیب اولدی حلیمه اول کوهرکان سعادت حلی ام القریدن الوب قبیلهٔ بنی بکر بن سعده کتوروب ارضاعی مهمنه
اقامت ایلدی یوما فیوما امارات سیادت مشاهده اولنوب اثار یمن مقدم سعادت ملتزمندن کلبهٔ حلیمهده خیر
وبرکت نمایان اولدی پس عمر عزیز سید الثقلین صلی الله علیه وسلمدن ایکی سنه کذران ایتدکده حلیمه اول آب
حیات عالمیانی کعبة الامهده حضور امینه یه کتورمشلردر (وسرعة شبابه وحسن نشئانه) دخی سرعة نمو خلق
وقامتی وخوبی نشأتندن وتکامل هیئتندن انلرك تعریف ایلدکاری عجایبات وعلامات نبوتندندر (وماجری
من العجایب لیلة مولده) من بیانیه در ولادت سلطان کونین روایت امام مسلم اوزره بعد الفجر وقبل طلوع الشمس
اولمق پیوستهٔ درجهٔ صحتدر بومقامده لیله ایرادحصهٔ فجرلیله قربیت ایله کیجه دن معدود ونهاری طلوع شمسدن
فرض ایدنلره کوره قبیل طلوع کیجه دن محسوب اولدیغنه بنادر (من ارتجاج) من عجایبی بیان ایچوندر ارتجاج
تحرك واضطرابدر (ایوان کسری) کدیوان کسرله صفه وبنای عالیدر اصلی تشدیدله اوان واواولی یایه ابدال
اولندی یاخود ایوان فصل امور ایچون معد جلوس اولان بیت ملك عظیم اوله وکسری فتح وکسر کافله معرب
خسرو ملوك فرسه لقبدر کسری وقت انوشروان بن قباد ایدی ونامهٔ همایون کوندریلن کسری پرویز بن
هرمز بن انوشروان در (وسقوط شرفاته) شین معجمه وراء مضمومتین ایله جمع شرفة بضم فسکون جمع قلتدر کثرت
موضعنه وضع اولندی زیرا اون درت کنکره ایدی وکثرتدن قلته عدوله حکمت انلری تحقیرا اولق منفهمدر

وشرفه

وشرفه اعلاء حائط اوزره بربرندن منفصل بنا اولان شیدر وفسرت بالعالیه والحاصل شب ولادت سید کائناتده
غلغله انداز اولان عجایب واقعاتدن بری طاق کسری یه تزلزل برله کسر عظیم اصابت ایدوب اون درت کنکرهٔ فلك
فرسایی ساقط اولدیغیدر بعدذا سطیح کاهندن استنطاق ایلدکلرنده ساقط اولان شرفات کنکرهٔ ایوانکه شجرهٔ
دولت کسرایه ارهٔ کسر ایدی دخمهٔ ساساندن اون درت کسنه رجال ونسا فرمانده تختکاه عجم اولوب اندنصکره
خاتم سلطنت غیری اله دوشسه کرکدر دیمشیدی فی الواقع معین الدین مسکین ایرادی اوزره سلاطین چارده کانه دن
اون دانه کسنه درت ییلده پایمال شنز کردنکش فنا اولوب ایام سلطنتلری برهمزدهٔ هرج ومرج اوله رق یزدجرد بن
شهریاردن ملك وتخت ال ساسان خلافت ذی النورینده اسلامیانه نقل ایلدی حاصل هجرتك اوتوز برنده دخمهٔ
ساسانیانه منتهی برمتنفس قالمامشدر * لنحیفی * ظهور ایدوب اوشه تختکاه عالمدن * بشارت ایله پر اولدی جمیع شهر
ومدن * فتاده ایلدی اصنام اهل شرکی بتون * وبات ایوان کسری وهو منصدع * کشمل اصحاب کسری غیر ملتئم
(وغیض بحیرة طبریه) فتح غین معجمه وسکون یا ایله مصدر غاض اذا قل اوذهب وبحیره تصغیر بحره برکهٔ شبره
معناسنه وطبریه فتحتینله بلاد شامده اردن ناحیه سنده بربلده درکه قدس شریفله طبریه ما بینی ایکی مرحله در وبعض
نسخهٔ صحیحه ده طبریه بدلی ساوه ذکر اولندی بلاد فارسدن برقریه در کما قاله البرهان الحلبی وفی البردة * وساء ساوة
ان غاضت بحیرتها * ورد واردها بالغیظ حین ظم * پس عجایبات میلاددن بری دخی دریاچهٔ طبریه نك جفاف
وسراب صحرای عدم اولدیغیدر * ثابت * صفای مشرب کوردکده اول سرچشمهٔ نورك * عجابندن زمینه کیدی
اولدی ساوه ناپیدا (وخمود نار فارس) اطفا معناسنه وفارس علل عجم وعلم ایله ممنوع من الصرفدر (وکان لها الف
عام لم تخمد) ضم تاء وفتح میمله نصر وعلم بابلرندن شدت اشتعال وکثرت امدادله دائما مشتعل اولوب مخمد اولمیان
اصطخر ابادده بیك سنه دنبرو صنادید مجوس فروزان ایتدیکی نار آتشکدهٔ فارسکه کسری واتباعی اکا پرستش
قیلوب عنبر افشان اولورلردی ناکاه سوندیکیدر واول اتشکدهٔ موجه انلره برفتنهٔ عظیمه ایدی * نحیفا * ایدنجه
کوش اوماهك قدوم پرشرفن * اوتندی آب عدو ماجرای مختلفن * نهفته ایلدی نار مجوس تاب وتفن * النار
خامدة الانفاس من اسف * علیه والنهر ساهی العین من سدم * ثابت * اوماه پرمشرق اوج نبوت طوغدیغی ساعت *
مجوسك نار جهلن اب تیغی ایلدی اطفا * سوندردی اوجاغن زمرهٔ اتش پرستانك * اولوب کل اکثری دوشدی
رواق غرفهٔ کسری (وانه) دخی اول دریتیم صدف کونین صلی الله علیه وسلم (کان اذا اکل مع عمه ابی طالب واله)
دخی اهل بیتیله (وهو صغیر) جملهٔ حالیهٔ معترضه در (شبعوا) کسر موحده ایله (ورووا) ضم واو ایله یعنی بعد موت
عبد المطلب حضرت سید ولد آدم حضانهٔ ابی طالبده ایکن معیت حضرت ایله اکل طعام ایلدکلرنده انلر شبع
تام ایله سیر دخی اطفال اهل بیت شیرله ریان اولورلردی (واذا غاب) عنهم (فاکلوا فی غیبته لم یشبعوا) اول دریتیم
سلك ابی طالب واهل بیتده نایاب اولدیغی حالده تنها انجق انلر اکل طعام ایلدکلرنده شبع حاصل اولمیوب انلر جیاعا
بیتوتت ایدرلردی (وکان سائر ولد ابی طالب) سائر باقی ویا جمیع معناسنه در واولاد ابی طالب عقیل وجعفر
وطالب وعلی وام هانی وام طالب وجمانه غیراز طالب جمله سی شرفیافتهٔ اسلام اولدیلر (یصبحون شعثا) یعنم
اوله جمع اشعث بقیهٔ اولاد ابی طالب پریشان موی ترش روی داخل صباح اولورلردی (ویصبح صلی الله علیه وسلم
صقیلا) مرآة صقیله دن مستعاردر (دهینا) مدهون الشعر بریق الوجه (کحیلا) مکحول العین بصیغ افعال
ناقصه دن اولدیغی حالده خبریتله منصوبلردر والا حالدر یعنی خورشید عالمتاب رسالت صافی اللون ووجه براق
کانه غالیه سای ومکحل اولدیغی حالده صباحلر ایدی رواه ابن سعد عن ابن عباس رضی الله عنهما (وقالت ام ایمن)
برکة بنت محصن حبشیه (حاضنته) اسم فاعل مفرد مؤنث بحسب الارث رسول اکرم صلی الله علیه وسلمه انتقال
ایدوب تعهد خدمت حضانه ایتمشیدی وبعضیلر اول دایهٔ ذوات مایه حضرت سید کثیر العنایه نك ارضاعی مهمنه
برنیجه ایام اقامت ایتمشیدی دیدیلر بعدذا زید بن حارثه تزوج ایتمشلریدی زمان وفاتی اختلافیدر (ما رأیته صلی
الله علیه وسلم یشکو جوعا ولا عطشا صغیرا ولا کبیرا) دایهٔ مهربان بیوررکه بن اول کل نورسیدهٔ باغ رسالتی حال
طفولیت وشبابنده هرچند الم جوع وعطشله متشکی اولدیغن کورمدم زیرا اول مهمان ضیافتخانهٔ ابیت عند ربی
یطعمنی ویسقینی حضرتلری جانب جناب پروردکاریدن مکرم ووجدك یتیما فاوی کریمه سی مصدوقنجه
منزل عزت وعصمتده ایوا بیورلمشیدی (ومن ذلك) دخی وقت میلاد حضرتده مشاهده اولنان دلائل رسالتندندر
(حراسة السماء بالشهب) جمع شهاب شعلهٔ نار مرئیهٔ نجوم سما حراست کسر حایله حفظ معناسنه (وقطع
رصد الشیاطین) رصد مصدر وراصد معناسنه دخی کلور یعنی مردهٔ جنك کلام فرشتکانی استراق وکهانه

تلق ایچون آسمانه ترصد وهجوملرینی رجوم نجوم ایله قطع واسماعی حراست وحفظلدر (ومنعهم) دخی حق سبحانه وتعالی نك شیاطینی منع بیورمسیدر (من استراق السمع) میلاد عیسی علیه السلامه دك ابلیس احتراق سموات واستراق سمع ایدردی ولادت روح اللهده ثلث سمواتدن حجب اولنوب وقتا قدوم شرفلزوم رحمة للعالمین برله اسمان وزمین تشرف ایلدی جمیعندن بالکلیه ممنوع ومحجوب قیلندی واستراق اخرك سماعینی مراد ایتمین کسنه نك کلامنی ایشتمك ایچون اختفا ایلمك سحن چین کبی پس وحی الهی کلام اخره ملتبس اولمق ایچون مردهٔ جن اطلاع مغیباتدن منع اولنوب جمیع اقطار ارض ونواحیدن کهانت باطل اولدی * تحقیق * کانجه ملك وجوده اوشاه تخت لدن * بیلم فتنه دن اولدی رهاقری ومدن * که رجم نجم شیاطین اولوب نشانه بتون * حتی غدا من طریق الوحی منهزم * من الشیاطین یقفوا اثر منهزم (ومانشأ علیه) همزه ایله دخی علامات نبوتندندر (من بغض الاصنام) بتلره بغض وقرب ولمسندن کراهت ایتمك اوزره مربی ومجبول اولملری (والعفة عن امور الجاهلیة) دخی ارباب جاهلیتك مرتکب اولدقلری اموردن نفرت برله عفت شول حالت محموده وممدوحه درکه نفسی غلبهٔ شهوتدن منع ایدر (وماخصه الله به من ذلك) دخی پروردکار عالم عز وعلا حضرتلرینك اعمال زکیه ورضیه واخلاق سنیه ومرضیه دن نفس قدسیه برله حبیبنه تخصیص وتکریمی دلائل رسالتندندر (وحماه حتی فی ستره) سین مهمله وسکون مثناة له مصدردر دخی قبل البعثه خدای بیهمتا حبیبنی صفات ردیه وسمات دنیه دن حفظ ایلدی حتی تعری وکشف عورت ایتمدن تستر برله (فی الخبر المشهور) جابر رضی الله عنه طریقندن تخریج کردهٔ شیخین اولان حدیثده (عند بناء الکعبة اذا خذ ازاره لیجعله علی عاتقه لیحمل علیه الحجارة) یعنی اول بانی مبانی شریعت علیه ازکی التحیه حضرتلری سلم رفیع القدر عمر عزیزدن اوتوز بشنجی پایه یه وضع قدم بیوردقده قبائل قریش کعبهٔ محترمه اساسن تجدیده تشمیر دامن اهتمام ایتمشلردی اول حضرت دخی امر عباله نقل لوازمات ابنیه اثنا ایله معیت بیوردیغی حینده اتزار ایلدیکی ملحفهٔ کرامیلرین طوتوب بعض لازمه اساسدن کتف شریفلری اوزره تحمیل ایچون ملحفه بردوش اولدیلر (وتعری) لنزع الازار اسفل جسم نازنینی مکشوف اولدی (فسقط الی الارض) تن تابنا کلرین ستروصیانت ایچون مغشیا علیه زمینه ساقط اولدی (حتی رد ازاره علیه) تاکم ردای مبارکن بردوش وتستر ایدنجه قیامه رخصت ویرمدی (فقال له ما بالك) عمیلری عباس خطاب ایدوب نه حالدر بادی سقوط اولان دیدی وفی نسخة مالك ای ما حالك (قال انی نهیت) بناء مجهولله (عن التعری) ای عن کشف عورت ایتمدن نهی اولندم دیو بیوردیلر واهل جاهلیت احیانا عراة البدن طواف کعبه ایدرلردی حضرت ادب آموز مکتبخانهٔ حکمت براحد عمندنده تعری بیورمدی تکریما له حمایت بیوردیغی علامات کرامات ونبوتندندر (ومن ذلك اظلال الله له بالغمام فی سفره) نبوتنه دلالت ایدن خوارقدن بری دخی روایتکردهٔ ترمذی وبیهقیدرکه خدای بیچون جل جلاله حبیبنی برابر پاره ابر ایله خاصهٔ اثناء سفرنده سایه لندردی لتکم خطهٔ شامه ابوطالب ایله شد رحل عزیمت ایلدکده دیر بصری یه نزول بیوروب بحیرای عارف بالای صومعه دن کوردیکه برابر پاره اونخل سایه پروره حائل تابش خورشید اولوب حرکت وارامنده مرافقت ایتدیکیدر * ثابت * نوله بر پاره ابری فوقی اوزره سایبان ایسه * کلشدن صاقنور کندی حبیبن حضرت مولا (وفی روایة ان خدیجة ونساءها رأینه لما قدم) لما تشدید میمله یعنی اول قائد راحلهٔ انبیا مرهٔ ثانیه ده خطهٔ شامه سوق مطیهٔ عزیمت وینه سعادتله بیت مکرمه یه عودت ایلدیکی حینده خدیجة الکبری وشمع بزمنه جمع اولان زنان اول حضرتی کوردیلر (وملکان یظلانه) بالاده سرد ولنمدی اوزره ایکی فرشته شهپرلرین اکا سایبان ایتمشلر (فذکرت ذلك لمیسرة) بند کان خدیجة الکبری دن اولوب اول حضرته خدمت وموانست ایچون تعیین اولنمدی وسلك اصحابه عدم انسلاکی قبل البعثه وفات ایلدیکیچوندر پس ام المؤمنین مشاهده ایلدیکی حالات عجیبه یی میسره یه ذکر ایلدی (فاخبرها انه رأی ذلك منذ خرج معه فی سفره) ام القریدن سلطان ملك دین ایله چقدیغی وقتدن برومدت سفرنده اول ذات فایض البرکات اوزره فرشتکانك سایه دار اولدقلرین ونیچه خوارق عاداتی رأی العین معاینه ومشاهده ایتدیکن اولالای راستکو جناب ام المؤمنینه اخبار ایلدی بو خبر نفس نفیسه بنت منبه طریقندن روایتکردهٔ ام سعد وواقدی علیهما الرحمه در (وقد روی) بناء مجهولله واقدی وابن سعد وابن عساکر ابن عباس رضی الله عنهمادن تخریج ایلدکلری خبرده روایت اولندی (ان حلیمة رأت غمامة تظله وهو عندها) اول غنچهٔ کلزار نبوت حلیمه عندنده آسودهٔ آغوش عزوناز ایکن بر پاره ابرانی سر شبستدن حفظ وتظلیل ایدر کوردی (وروی ذلك عن اخته من الرضاعة) خمیرهٔ کلخواهر رضاعی سید ولد آدم صلی

الله علیه وسلمدر اول حضرتله بیرون سعادتخانه ایکن دایهٔ مهربان سعدی نسب افی حر الشمس یکث ندای شفقت آمیز ایله لب جنبان دعوت اولدقده شیمه یا اماه برادرم حرشمسی نیچه حس ایدرکه هر بار برابر پاره ابر اکا سایه باردر وسیر ووقوفنده اکا معیت ایدر دیوامر اظلال اندن دخی مزید معلوم اوله که قصهٔ تظلیل بالغمام دائمی اولمقده خبر نقل اولنمامغین بعضیلر اول حضرتك کمال اعتدال مزاجندن حروقوی حس ایتمکین کانه مظلل بالغمام ایدی دیدیلر واکثر علما امر مزبور محسوس وحقیقیدن خصایص حضرتدن معدوده بر خارقهٔ مشهوره در دیدیلر وهذا هو الحق (ومن ذلك انه علیه الصلوة والسلام نزل فی بعض اسفاره قبل مبعثه) مصدر میمی بعثت معناسنه (تحت شجرة یابسة فاعشوشب) بنای افعوعل مبالغه ایچوندر والعشب الکلاء مادام رطبا (ماحولها وایتعت هی) ابراز ضمیر ماحولها یه عودی توهمن دفع ایچوندر ومعناسی اینعت ثمر وزهر وورقن خضرتی ظاهر اولمقدر قال تعالی کلوا من ثمره اذا اثمر وینعه (فاشرقت وتدلت علیه اغصانها) جمع غصن (بمحضر من رءاه) یعنی اول حضرتك نبوت ورسالتنه دلالت ایدن عجایب واقعاتدندرکه قبل البعثه بعض سفرلری اثناسنده بر درخت بی برك و بار تحتنده شرفبخش نزول بیوردی فیض روحبخش قدم سلطان عالمله حوالئ درخت طراونکیر وکیاه سبز وتر ایله نضارتپذیر اولوب نیچه زمان ریشهٔ درختدن سررشتهٔ نما منقطع اولمشیکن حضرت ونما بولوب شاخلری بالاواول حضرته تمایل ومشاهدین محضرنده سایه انداز اولدی (ومیل فیء الشجرة الیه) ومن ذلکته دیرنده درفیء مطلقا ظل معناسنه (فی الخبر الاخر حتی اظلته) یعنی دوحهٔ معلای الحدیث ذو شجوندن منشعبه اولان غصون روایاتدن برنده اول حضرت خطهٔ شامه عزیمت ودیر بصراده نزول ایتدیکی درختك ظل ظلیلی محل جلوس سلطان اقلیم رسالت جانبنه میل وسایه بان اولدیغن بحیرای راهب مشاهده ایتمشیدی ودخی حضرت بالاتثین چار بالش خورشید علیه السلامك سایه نشینی اولدیغی درخت جنس اشجاردن قنغیسی اولدیغنده اختلاف اولندی خطیب قسطلانی شجرهٔ سدر اولمغی تصریح وتحقیق بیورمشلر وابو القاسم الراغب شجرهٔ سدرك محاسن ظلی بیاننده سایبان بیعة الرضوان اولان شجرهٔ کریمه دخی درخت سدر اولمق اوزره بیان ایتمشدر (وماذکر) بناء مجهولله ابن سبع نقل ایتدیکی خبر علامت نبوتندرکه ذکر اولندی (من انه) ما موصوله بیاندر (کان لا ظل لشخصه فی شمس ولا قمر) جسد شریف وعنصر لطیفنك نه آفتاب ونه ماهتابده ظلی یوغیدی لله در * ثابت * نوله بی سایه اولسه سرو قدسدره بالاسی * انك ظلن دخی مولاد وشورمزنا که تعظیما (لانه کان نورا) زیرا ذات لطیفی سر تا پا نور ایدی ونورایسه عدم بحرمله شفاف ولطیفدر انواردن بر غیرینی انی محجوب ایتمز انکیچون سایه سی یره دوشمز * قامتك ای بوستان لامکان پیرایه سی * نوردن بر سرو در دوشمز زمینه سایه سی (وان الذباب کان لا یقع علی جسده ولباسه) ذباب جمع ذبابة قیل انه سمی به لانه کلما ذب آب یعنی هر بارکه طرد اولنه ینه رجوع ایدر اول حضرتك ظاهر جسد مبارکی ولباس مطهری اوزره مکس قونمزدی (بیت) جناب کبریا محبوبنه فرط محبتدن * قوش اوچورمز مکس قوندرمزایدی اوستنه اصلا * بو معجزهٔ عجیبه دخی ابن سبعدن مرویدر وبوامر خارق العادهنك مثلی حضرت شیخ عبد القادر جیلانیده مشاهده اولندیغی مروی عن الثقاتدر زیرا عین معجزات انبیا کاهی اولیاء اللهه کرامتدر فلا یبعد هذا ودخی کلمهٔ محمد رسول الله لباس نقطه دن عاری اولدیغی عبارتی محکیه در زیرا نقاط شبیهٔ ذبابدر ولذا اسم ونعت وجسد مطهری دخی مصون بیورلدی * رباعی لسید وحی * ای وصفنه محفل سعادت مشروط * وی مدحنه منبر سیادت مربوط * بر نقطه قدر قصور یوقدر سنده * اولمزسه عجبمی نام پاکك منقوط (ومن ذلك تحبیب الخلوة الیه حتی اوحی الیه) یعنی هنکام بعثتدن اقدم فیاضهٔ عشق پروردکار ساحهٔ دل معجز نمالرینه بر وجهله فیض رسان اولمشدیکه صفحهٔ خاطرلرندن بالکلیه محو نقوش ماسوی الله ایدوب اسباب خلطهٔ خلایقدن قطع رابطهٔ علایق ایدوب عنقا صفت کوشه کیر قاف عزلت واحیانا غار حراده توکل توکلی همنفس وشخص تعینی یار غارایتمکله مألوف اولمغین حضرت خلاق عالم حبیبنه وحدتی طبیعت واکا وحی اولنجه عزلت وخلوتی تحبیب بیوردیغی شیخین روایتی اوزره دلائل نبوتندندر (ثم اعلامه بموته ودنو اجله) بعده اسرای بقایه رحلتی وموجل ومقدر اولان عمر عزیزنك قریب اولدیغی اعلام بیورملری ومنبر سعادته عروج ایدوب انی بین یدیکم فرط وانا علیکم شهید وان موعدکم الحوض خطبهٔ سوزناکله فرقتن اشارت وینه ان عبدا خیره الله بین ان یؤتیه من زهرة الدنیا ماشاء وبین ما عنده فاختار ما عنده کلام دلسوز یله رحلتن ایما ایلیوب دقیقه شناسان اولوا الالباب اصحابی کریان ایتملری عموم رسالتنه علامتدر (وان قبره بالمدینة وفی بیته) وفی الحدیث المدینة مهاجری ومضجعی من الارض رواه ابو نعیم ودخی قبر شریفی همزنسرای طیبه ده وکندو سعادتخانه لرنده اوله جغن

اعلام ایلدیکیدر زیرا اکثر انبیا علیهم السلام حضراتنك قبور منیفه لری مساکن شریفه لرنده اوله کلمشدر (وان منبره وبین منبره روضة من ریاض الجنة) دخی حجرهٔ مطهره لریکه حالا جسد پرنوریی احاطه ایدن قبر لطیف بیننده منبر شریفی اراسی ریاض بهشتدن بر باغچه اولدیغی اعلان بیورمشدر امام مالك جناب مالك واکثر علماء ومحدثین بو خبر اطلاقی ظاهر وحقیقتی اوزره حمل وابقا بیورمشلردر زیرا بو محل منیف ارض سائره کبی فنا بولمز وبعینها روضهٔ شریفه جنته نقل اولنور دیو تخصیص ایتدیلر وبعضیلری کرسبب وارادهٔ مسبب قبیلندندر بو مقامده اولان اعمال حسنه جنتی ایجاب ایتدیکندندر دیو فرقهٔ اخری تشبیه بلیغ مراد اولنمسنی اراده ایلدیلر وغیریلر روضهٔ شریفه الان وفی الحقیقه جنتدن بر قطعه در دیو تحقیق بیورمشلردر والله اعلم (وتخییر الله له عند موته) بقا فی الدنیا ایله رحلت بالعقبی بیننده حق سبحانه وتعالی حبیبنی وفاتی حالنده مخیر ایتملری (وما اشتمل علیه حدیث الوفاة) سنن شافعی ورواية بیهقیده رسیدهٔ صحت اولان حدیث وفاتی مشتمله اخبار دلائل نبوت وکرامات جلیله لرندندر (من کراماته وتشریفه) کریه سروشانی سماع وملاء اعلادن وامجداه نوحه سنك استماع وروح الامین جنابنك طرف ذی الجلالیدن تبلیغ سلام بر له ان الله یقرئك السلام وارسلنی الیك اکراما وتفضیلا وخاصة لك یسألك عما هو اعلم به منك یقول لك کیف تجدك پیام مسکی الختام ایله اکرام وتشریفدن (وصلوة الملائکة علی جسده علی ما رویناه فی بعضها) دخی جسد اطهر واقدسی اوزره ملائکهٔ مکرمینك تحریم وتکبیر وتسبیح ایله تحریمه بند صلوة جنازه اولملری ذلك العلاماتدندر وروینا صیغهٔ فاعل ایله ودخی مفعولله محتملدر یعنی بعض طرق حدیث وفاتده روایت ایلدیکمز اوزره که قال صلی الله علیه وسلم وان الملائکة یدخلون قبلکم من حیث یرونکم ولا ترونهم وابن عباس رضی الله عنهمادن مرویدر که حضرت سلطان انبیا صلی الله علیه وسلم یوم الاثنین وفات ایدوب ثلاثا کونی تجهیز وحجرهٔ مطهره سنده سریر پرنوری اوزره وضع اولنوب اولا ملائکهٔ مکرمین فوج فوج وبعدها رجال مسلمین وبعدها امهات مؤمنین وطائفهٔ نسوان بعدها صبیان اول حضرت عالیقدر اوزره فرادی فرادی مرة بعد مرة لا یؤمهم احد اداء صلوة ایلدیلر وانا نشهد انك بلغت الامانة ونصحت الامة شهادتیله اب جنبان تحیت اولدیلر ودعاء جنازهٔ مشهوره ایله دعا اولتدی کما ذکره السهیلی نور الدین علی القاری بیورر که بو مقامده صلوتدن مراد دعادر دینلر من غیر بینة عدول عن الحقیقة ایتمشلردر (واستیذان ملك الموت علیه) وعزرائیل علیه السلام قبض روح شریف ایچون دخوله اذن همایونی طلبدر یعنی السلام علیك یا محمد ان الله تعالی امرنی ان اطیعك فیما امرتنی به ان اقبض نفسك قبضتها وان ترکتها ترکتها فقال اقبض کما امرت (ولم یستأذن علی غیره قبله) حضرت خاتم الانبیادن مقدم انبیا واصفیا اوزره دخول وقبض روحه استیذان ایتمدی (وندائهم الذی سمعوه ان لا تنزعوا القمیص عنه) ان مصدریه ولاء نافیه وکسر زا ایله غیبا وخطابا (عند غسله) ضم غین وبا فتحه یعنی اول کل بدنی بیره هنندن جدا مرادایلدکلرنده غیبه فرمای حال جنان اولان قمیص یا کی نزع ایتمالدیو هاتفدن ندای سروشانی اصحاب کرامك ایشتملرید روغسله محتاج اولمیوب اجراء للسنة اولدیغی اشعاردر (وما روی عن تعزیة الخضر علیه السلام والملائکة) بر له خضر اوزره معطوفدر (اهل بیته عند موته) مفعول التعزیه و تعزیه صبره ارشاد وعند المصیبة تسلیتیدر وخضر ابو العباس بلیا بن ملکان نسل بنی اسرائیلدن ویا ابن فرعون ویا پدر فرعون ویا ولد صلبی آدم علیهما السلامدر کذا فی نسیم الریاض لشهاب الخفاجی بیهقی دلائلنده جناب اسد الله کرم الله وجهه طریقندن روایت بیورر حضرت روح جسد الکونین ونبی الثقلین دار عقبایه تشریفی اثناسنده غیر مشخص بر قائل السلام علیکم اهل البیت رحمة الله وبرکاته کل نفس ذائقة الموت وانما توفون اجورکم ان فی الله عز وجل لعزاء من کل هالك ودرکا من کل فائت فبالله فثقوا وایاه فارجوا واعلموا ان المصاب من حرم الثواب والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته عز اسیله تعزیهٔ اهل بیت بیوردقلری زین الدین العراقی تخریج احادیث شفاده بو عبارتله تحقیق مقال ایدرکه ان فی الله خلفاء من کل احد ودرکا لکل رغبة ونجاة من کل مخافة فالله فارجوا وبه فثقوا فقال ابو بکر رضی الله عنه هذا الخضر بوندن ماعدا احادیث تعزیهٔ خضر علیه السلام نیجه روایات ضعیفه ایله نقل وروایت اولنوب بو مقدارله اکتفا اولندی واما حیات خضر علیه السلام ونبوت ورسالتی وولایت وعدم نبوتی نقلی مولانا علی القاری کشف الحذر فی امر الخضر نام رساله سنده مستوفی تحقیق وعیان بیورمغین مستغن عن البیاندر (الی ما ظهر علی اصحابه من کراماته وبرکاته فی حیاته ومماته) حرف الی بر مقدره متعلقدر ای مضمونا ما ذکر من اول الفصل الی هنا دیمك اولور زمان حیات وبعد الوفات آل واصحاب رضوان الله علیهم اوزره اول حضرتك کرامات ظاهره وبرکات وافره سندن ظاهر ومتبادر اولان حالاتکه

اول فصلدن بو محله منتهی اولنجه بالجمله دلائل نبوت وعلامات رسالتندندر (کاستسقاء عمر بعمه) ابن الخطاب رضی الله عنهك جناب عم خیر الناس حضرت عباس رضی الله عنهی دعاء استسقاده تقدیم بیورملری کبی روایت بخاری اوزره خلافت فاروقیده قحط شدید ظهور ایدوب کعب الاحبار حضرت عمر رضی الله عنهه خطاب ایلدیکه یا امیر المؤمنین بنی اسرائیلده جدب وغلا ظاهر اولدقده عصبهٔ انبیا ایله استسقا ایدرلردی جناب عمر حضرت عباسله منبره صاعدان اولوب اللهم انا نتقرب الیك بعم نبیك ونتشفع به آتینالك مستغفرین مستشفعین دعاسن تکرار بیوروب بعده اناسه توجه ایلیوب استغفروا ربکم انه کان غفارا یرسل السماء علیکم مدرارا کریمه سیله عباسدن التماس دعا ایلدکده انلر دخی بر دعاء طویل الذیل ایله درگاه کبریایه توجه بیوردیغی دم باران رحمت روی زمینی سیراب ایلدی بعدما جمیع ناس حضرت عباسی مسح ایدوب هنیئا لك یا ساقی الحرمین تهنیتیله بکز بان تحسین اولدیلر قال فیه حسان رضی الله عنه * سأل الامام وقد تتابع جدبا * سقی الغمام بغرة العباس * احیی الاله به البلاد فاصبحت * مخضرة الارجاء بعد الیاس (وتبرك غیر واحد بذریته) صلی الله علیه وسلم دخی اصحاب وتابعیندن جمع کثیر اهل بیت نبوتدن حسنین محترمین وزین العابدین رضی الله عنهم حضراتیله تبرك ایتملری کبی سید سمهودی شکر الله سعیه تألیف مستقله ایله بو خصوصده استیفای مرام بیورمشلر نفعنا الله ببرکاتهم اجمعین امین

فصـــل

(قال القاضی ابو الفضل رحمه الله تعالی قد اتیناك فی هذا الباب) مصنف علیه الرحمه بیورر که معجزات حضرت ودلائل نبوت ذکر ایتدیکمز باب رابعده تحقیق ایراد ایلدك (علی نکت من معجزاته واضحة) صفه نکت جمع نکتة امر دقیق معناسنه (وجمل من علامات نبوته مقنعة) جمع جمله ومقنعه قناعتدن مستعار کافیة عن غیرها دیمك اولور بعض نسخده غین معجمه ونونله مغنیة واقعدر مجرور اجمله صفتدر وحالیت اوزره نصبی دخی جائزدر (فی واحد) مقدم خبر (منها الکفایة) ضمیر منها نکت وجمله راجعدر (والغنیة) ضم غین معجمه وسکون نونله اکتفا واغتنا حاصلی معجزات حضرتدن لطائف وشرائف کاشفه اوزره ایراد کلام ایلدك از جمله اول نکات وجملك همان بر یسنده عارفه اغتنا واکتفا حصولبذیر اولور (وترکنا الکثیر سوی ما ذکرنا واقتصرنا من الاحادیث الطوال) بکسر الطاء جمع طویل (علی عین الغرض وفص المقصد) الفص بمعنی الاصل قال الشاعر * ورب امرء تزدریه العیوب * ویأتیك بالامر من فصه * ویقال نقل الحدیث بفصه اذا استوفاه یعنی احادیث طویله دن مقصود بالذات اولوب واسطة القلاده اولان مبنای مهم اوزره اختصار ایلدك (ومن کثیر الاحادیث وغریبها) لفظ کثیرك احادیثه اضافتی صفتك موصوفه اضافتی قبیلندندر ای الاحادیث الکثیرة وغریب لغة غیر معهود ومستغرب عدا اولنان الفاظدر بو مقامده اصطلاح محدثین اوزره بعض رواة جمع ویا زیاده لفظله انفراد ایتدکلری الفاظکه مثلا حبب الی من دنیاکم ثلاث خبرندن لفظ ثلاث تفرید ابن فورکدر (علی ما صح واشتهر الا یسیرا من غریبه مما ذکره مشاهیر الائمة وحذفنا الاسناد فی جمهورها طلبا للاختصار) یعنی احادیث کثیره وغریبه دن صحیح النقل والروایة وبین المحدثین شهرتیاب اولان شیء اوزره قصر ایلدك مگر اعلام ائمه نقل وایراد بیوردقلری حدیث غریبدن شیء قلیل اوله دخی معظم احادیث واکثر اخبارده برای اختصار اسامی رواتی ترك ایلدك (وبحسب) مبتدأ و بازاندر (هذا الباب لو تقصی) قاف وصاد ایله مبنی للمجهولدر (ان یکون دیوانا جامعا) ان یکون خبر مبتدأ وجواب لو محذوفدر ای لامکن (یشتمل علی مجلدات عدة) بکسر وتشدیدای کثیرة ومعدودة عبارهٔ مذکوره حزازتدن خالی وحالی اولدیغی ظاهر وباهردر حاصلی موضوع فی المعجزات اولان باب چهارم قدری اگر استقصا واستیفا اولنسه مجلدات بسیاری حاوی دفتر ومصنف ومحیط بر مؤلف اولمغه شایان اولوردی (ومعجزات نبینا صلی الله علیه وسلم اظهر من سائر معجزات الرسل بوجهین) حضرت شاه رسل علیه السلامك معجزه لری سائر انبیاء کرام معجزه لرندن دو وجهله اظهر وابهردر (احدهما کثرتها مع شهرتها وانه لم یؤت نبی معجزة الا وعند نبینا صلی الله علیه وسلم مثلها او ما هو ابلغ منها) وهر بر پیغمبره بخشایش حق اولان معجزه نك مثیل ومانندی ویا دخی بالغ تروبی مانندی سردار اصفیا علیه التحایا عندنده اماده ایدی (وقد نبه الناس علی ذلك) بر وجه استقصا ذلك المغنی اوزره دانشوران فن آثار تفصیل اخبار بیوردیلر از جمله صانع بیچون طینت آدمی دست قدرتیله تخمیر وسینهٔ پرسکینهٔ خاتمی بنفسه شرح ایتمکله دیدهٔ روشنالرین قریر ایلدی (فان اردته فتأمل فصول هذا الباب ومعجزات من تقدم من الانبیاء تقف) مجزوم فی جواب الامر (علی ذلك ان شاء الله تعالی) معجزات حضرتله سائر پیغمبران ذیشانان معجزه لری میانه سنده اولان فرق جلی به عرفان ودانش مراد لك

ايسه باب رابع قسم اولى تامل ايله فتشان بينهمايه تحصيل وقوف واطلاع ايدرسن خبر بتحرير بعض ثقات اوزره
يكرمي تغر پيغمبر جليل الشانك همان اسم محمد حسابنجه طقسان ايكي عدد معجزه لرى شهرت شعار اولمشدر
(واما كونها كثيرة فهذا القران وكله معجز) پس معجزات احمديه نك من جهة الكثرة وضوحي اولا قرآن عظيم الشانكه
نوراياتي درخشاندر بجميع اجزائه معجزدر (واقل مايقبل الاعجاز فيه عند بعض ائمة المحققين سورة انا اعطيناك
الكوثر) لفظ اقل مبتدأ وسورة خبر (اوآية بقدرها) بعض اعلام مدققين عندنده اقل وقوع اعجاز اقصر سوره
فرقانيه دن سورة شريفه كوثر ويامن جهة الحروف والكلمات اول سورة معتبر مقداريدر (وذهب بعضهم
الى ان كل آية منه كيف كانت معجزة) وبعض ارباب تحقيق قرآندن هر بر آية كريمه طويله وقصيره بر آسها معجزه
دريديو ذاهب اولديلر وهم من قالوا بالصرفة (وزاد آخرون ان كل جملة منتظمة منه معجزة وان كانت من كلمة او كلمتين)
ودبكران ترقي داده اولوب قرآن جليلدن هر تامه ومفيده اولان جمله يه برمعجزه در ولو كلمه واحده ويا دو كلمه دن
منتظمه اولسون ازجمله مدهامتان ماتندي يك كلمه برمقدار ايله جمله تامه در (والحق ماذكرناه اولا) عند الجمهور
قول ثابت انعقاذ كرايلديكمز سورة كوثر ويا اول مقدار آية شريفه معجز اولمقدر (لقوله تعالى فاتوا بسورة
من مثله فهو) اي اتيان نحو سورة (اقل ماتحداهم به مع ما ينصر هذا من نظر وتحقيق يطول بسطه) يعني اول
حضرت طلب معارضه ده اتيان بمثل سوره تحديثلر ينك اقليدر مع هذا مراعات هر مقام وجزالت هر كلام ولطائف
ساميي محتوي به اولان الفاظ درباره نكاه اعتبار اولنسه محير عقول ذوى الالباب اولور اولا ارباب خلافه قالوا
بكتاب مثله جمله سيله ثانيا فاتوا بعشر سور جزئيه سيله بعدما فاتوا بسورة من مثله سيله تحدي بيوروب بعدا ارخاء
عنان التكليف انلرك عجزي مسجل محكمة كون اولدي (واذا كان هذا) مقدارا قل اولديغي الفيته تحدي ثبوت
يافته تعين اولديسه (ففي القرآن من الكلمات نحو من سبعة وسبعين الف كلمة ونيف) تشديد وتخفيف ايله زياده
معناسنه در مراتب اعداده برعقدك اوزرينه عقد ثانيه وارنجه زياده اوله (على عدد بعضهم) بعض ارباب تفسير
براعه كذار اولدقلري حساب اوزره قرآن كريمك حاوي اولديغي كلمات يتمش يدي بيك كلمه وبازياده در واوچيوز
يكرمي اوچ بيك حرفدر وكلمات وحروف فرقان كريمه دائر اولان اختلافات مفسريني كتاب الاتقان في علوم القران
للسيوطي استيفا وبيان ايدر (وعدد كلمات انا اعطيناك الكوثر عشر كلمات فتجزأ) بتشديد الزاي فتح مزمبنيا
للمفعول او فتجزى بصيغة المصدر (القرآن على نسبة عدد انا اعطيناك الكوثر ازيد من سبعة آلاف جزء)
ونسبت مقداردن مجازدر (كل واحد منها معجز في نفسه) سورة كوثر كلمات اسميه وفعليه وحرفيه سي اون عدددر
امدي سورة مذكوره عددي مقداري اوزره قرآن جليل البرهان يدي بيك حصه دن زياده بخش قيلنوب
هر بخشي في ذاته معجزدر وهذا مبني على ماتقدم من العدد (ثم اعجازه كما تقدم) في محله (بوجهين) اي من طرق
الاعجاز (طريق بلاغته وطريق نظمه فصار في كل جزء من هذا العدد) اي السبعة الاف (معجزتان) من جهة
البلاغة والنظم (فتضاعف) ماضي من التفاعل ويا مضارع من المفاعلة در (العدد من هذا الوجه) بعد ذا اعجاز
قرآن كريم محلنده كذران ايتديكي آسا دو وجهله حصولپذيردر كه بري مطابقت لفظ ومراعات وجوه طريقيدر
ودبكري نظم ونثر اغيارك كلامنه عدم مشابهتي اسلوبيدر پس يدي بيك بخشك هر بخشنده ايكي معجزه جلوه نما
اولوب منوال محرر اوزره من جهة البلاغة والنظم ضعف عدد دخي بو وجهله رونمون اولوركه براعة محاسبان آثار
چهارده هزار ايله شمار ايدر (ثم فيه وجوه اعجاز اخر) بضم ففتح (من الاخبار بعلوم الغيب) بعد ذا قرآن عظيمده
من حيث مجموعه ماسبق اوسيقع اسرار خبيئه ورازنهاني اعلامدن غير ازطريقين بلاغت ونظم وجوه اعجاز نمايان
اولور (فقد يكون في السورة الواحدة من هذه التجزئة الخبر عن اشياء من الغيب) كاهي اجزاء مضاعفة مذكوره دن
من جهتي الاعجاز برسوره ده قصة موسى وهارون عليهما السلام وفرعون وقارون آسا امور غيبيه دن خبرلر ورود
ايدوب (كل خبر منها بنفسه معجز) قطع النظر عن وجوه الاعجاز الاخر اخبار عن الغيب اعتبار يله هر خبري بالذات
معجز اولور (فتضاعف) بصيغة الماضي والمضارع (العدد كرة) مرة (اخرى) عدد اعجاز بعد اعجاز مضاعفة السابقة
ديكر بار ينه متزايد اولور (ثم وجوه الاعجاز الاخر التي ذكرناها توجب التضعيف) بعدما وجوه اعجاز ذكركه
جوهر تحريره كشيده قيلديغمز امور مغيبه ايدي حدوشماردن فزون اولمغي ايجاب ايدر (هذا في حق القرآن فلا يكاد
يأخذ العد معجزاته) اخذ مجاز احاطه در (ولا يحوي الحصر براهينه) سائر انبيا عليهم التحايا معجزاتي اوزره زآنده
اولان معجزات حضرتك غيري همان تضعيف وافرشان جليل البرهان فرقانده ظاهر وباهر دركه معجزات حضرت
حيطه شماردن بيرون وبراهين اعجاز واضحة البيانك احاطه دن قلم معجز بيان زبوندر (ثم الاحاديث الواردة والاخبار

الصادرة عنه عليه الصلاة والسلام في هذه الابواب وعما دل على امره مما اشرنا الى جمله) بضم ففتح (تبلغ نحوا من هذا)
مصنف عليه الرحمه وجوه اعجاز عقليه يي سرد ايدوب اعجاز نقليه يي اكا ارداف مراد بيورورلركه بعد ذا معجزات
وخوارق عادات واخبار عن المغيبات ايراد اولنان ابوابده سيد كائنات حضرتلرينك زبان معجز بيانلرندن
صدور يافته آثار صريحه واخبار صحيحه وفيما سبق ظهور امر وحكم وعلو شانته دليل اولان اجمال مفصله اشارت
ايلديكمز معجزاتي مقدار مذكوره قريب اعجازه رسيده اولور (الوجه الثاني) سلطان انبيا وبرهان اصفيا عليه
التحايا حضرتلرينك معجزاتي سائر انبيا عليهم السلام معجزه لرندن دو وجهله اظهر اولديغنك ايكنجي وجهي
(وضوح معجزاته صلى الله عليه وسلم مع بقائها على ممر الدهور) معجزات احمديه نك شدة ايضاح اوزره كالشمس
في رابعة النهار شهرت شعار اولمسيدر (فان معجزات الرسل كانت بقدر همم اهل ازمانهم وبحسب) بازائده وحاوسين
مفتوحتين ويا سكون ثانيه ايله مقدار معناسنه در (الفن الذي سما) اي علا وارتفع (فيه قرنه) فتح قاف وسكون
را ايله عصر معناسنه مجازا ويا تقدير مضاف ايله اهلدر ومقدار قرن مختلف فيه اولوب سكسان ويا يوز سنه دن كنايه
اولق اوفق احتمالدر يعني معجزات پيغمبران عصر شريفلري اهاليسنك اعتنا واهتمام وميانلرنده على المقدار تعداد
وشمار ايلدكلري نوع معارف مقدارنجه ايدي (فلما كان زمن موسى عليه السلام غاية علم اهله السحر بعث اليهم
موسى بمعجزة تشبه ما يدعون قدرتهم عليه فجاءهم منها ما خرق عادتهم ولم يكن في قدرتهم وابطل سحرهم) چون
عصر كليم الله اهاليسنك منتهاى علم وعرفانلرى فن سحره مهارت اولمغين اول حضرت سحر اوزره دعواى قدرت
ايلدكلرى نوعه مماثل برمعجزه ايله انلره بعث اولنوب انلرك اعتبارلرينه مخالف معجزه قلب عصا ويد بيضا ماتندي ايله
تشريف ايتدي كيم سحره نك جمله مقدوراتنه داخل اولميوب مثلني اتيانه قدرتياب اولمديله حضرت كليم انلرك سحرني
ابطال ايلدي (وكذلك زمن عيسى عليه السلام اغنى) غين معجمه ونون ايله افعل تفضيل من الغنا فائده وسود (ما كان
الطب) عرفا من حيث الصحة والسقم احوال انسانه توقف ايدرلر (واوفر ما كان اهله فجاءهم) اي على يد عيسى عليه
السلام (امر لا يقدرون عليه واتاهم ما لم يحتسبوه من احياء الميت) تخفيف يا ايله روح بدندن مفارقت ايدن شيئده
استعمال اولنور كقوله تعالى حرمت عليكم الميتة وتشديد ايله هنوز آشيانه بدندن مرغ روح پرواز ايتمش اوله
كقوله تعالى انك ميت وانهم ميتون اي ستموت قال الشاعر * تسائلني تفسير ميت وميت * فها لك فسر ما اقول
ان كنت تعقل * فمن كان ذا روح فذلك ميت * وما الميت الا من الى القبر يحمل (وابراء الاكمه) نابيناي
مادرزاد (والابرص) لون بدنه مخالف بياض دركه خفيفنه بهق تعبير اولنور (دون معالجة) عند الاطبا مداواة
(ولا طب) مراد معناى مصدريسيدر اعطاء دوا وعلاج اولوريعني عصر حضرت كليم اسا زمان روح الله عليهما
الصلاة والسلام اهل عصرنك سودمند وروا جترا اولان معرفتلرى علم طب ايدي پس دست معجز پيوست مسيحا
اوزره انلره بر امر عظيم ظاهر اولدي كيم مثلني اعماله مكنتياب اولميوب قصواى طبابت وحذاقتلرى همان حفظ
صحت مرتبه سي اولمغله جناب روح الله دن خاطرلرينه كذران ايتمين ترياك اربعه تركيب عناصرى هوايه فنا برله
مختل العمل اولمش سام بن نوح عليه السلام ماء الحيات دعوات صالحه سي علاج برء الساعه ونابيناي مادرزادي
فيض نور باصره ايله قرير العين وعلاج روحانيلرى برله مرض هائل برص زائل اولمق اسابلامز اوله واعطاء دوا همان
توجه ودعا ايله حصول يافته اولان معجزه ايله انلره تشريفا ايتمشيدي (وهكذا سائر معجزات الانبياء عليهم السلام)
اي كانت بقدر علم اهل زمانهم من الانام (ثم ان الله تعالى بعث محمدا صلى الله عليه وسلم وجملة معارف العرب وعلومها
اربعة) بعد ذا خلاق عالم جل جلاله حبيب اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلريني ارسال بيوروب طائفة عربك
جزئيات وكليات معارفدن بهره دار اولدقلرى علوملك كليسى چار نوعه مخصوص ايدي (البلاغة) مناسب هر مقام
نظما ونثرا ادا كلامه مدار اولان ملكه وجبله در (والشعر) كلام موزون مقفى (والخبر) وقايع وايام وانساب
اسلافه دانشكه علم تاريخدر (والكهانة) بكسر الكاف وفتحها كائناتدن مزاوله خبر واسرار كوانيه ادعاى
معرفت (فانزل) بصيغة المجهول وفي نسخة فانزل الله عليه (القرآن الخارق لهذه الاربعة فصول) اي المتقدمة
وهي البلاغة والشعر والخبر والكهانة (من الفصاحة والايجاز البلاغة الخارجة عن نمط) جنس وطريقت معناسنه
جماعت ناسدن مستعاردر (كلامهم ومن النظم الغريب) من جهة الشعر كلام منظوم مراد دكادر (والاسلوب
العجيب الذي لم يهتدوا في المنظوم الى طريقه ولا علموا في اساليب الاوزان منهجه) اي طريقه يعني قرآن مبين
رسول امين اوزرينه خلوص كلام عن الغرابة واختصار بلا خلل ونوع فصاحت وغيرمعهود وز بانزد بلغا نظم
وفن عجيبدن خارجه بلاغتله چار فصول مقدمه يه مخالف نثر قنزول ايتمكين منظوم وموزون كفتارلرنده

فصحاء عرب فرقان بدیع البیان رفتارنه برطریقله رهیاب اولادیلر ونثر مسجع ونظم مرصع قدرتنه منهج بیلمدیلر (ومن الاخبار) کسر همزه ایله ومن النظم الغریب عبارتی اوزره معطوفدر ولطول الفصل بتمام اللفظ من اعاده اولندی ویا اعجازدن نوع اخر اولدیغنه اشارت ایچوندر (عن الکوائن) جمع کائن مغیباتدن ماسیکون فی المستقبل اولان اموردر (والحوادث والاسرار) فی البواطن (والمخبات) فی الظواهر (والضمائر) ودخی آیات بلاغت انتمای قرآنیه ماسیأتیدن بیام رس ومحدثات ورازنهان ومخفی ونهفته احوالدن خبردار اولمغله معارف وعلوم عربی خارق اولوب (فتوجد علی ما کانت) ذاتا وصفة اضمار واخفا ایلدکلری حاله مطابق بولنوردی (ویعترف المخبر عنها) بفتح الباء ای من اخبر (بصحة ذلك وصدقه وان) وصلیه (کان اعدی العدو) اعدی من العداوة علی خلاف القیاس افعل تفضیلدر وعدو اعدا معناسنه درز یرا واحد وواحد لغیری اوزره اطلاق اولنور کقوله تعالی من قوم عدو لکم یعنی خبر ویرلن امورك صحت وصدقیله مخبر عنهالی اعتراف ایدردی ولو حضرت صادق الوعد علیه السلامك دشمنی قربشیده اولورسه انکاره مجال محال ایدی (فابطل الکهانة) فتح کافله مصدر وکسرله صناعت معناسنه (التی تصدق مرة وتکذب عشرا) پس قرآن کریم ویا رسول کریم ورحیم راستندن ده بار دروغی بسیار اولان دعوای علم کواینی ابطال ایلدی کما ورد فی الخبر انه تعالی کان اذا قضی امرا فی السماء سبحت حملة العرش ثم اهل کل سماء حتی ینتهی الی السماء الدنیا فتستخبر اهل کل سماء من فوقهم حتی ینتهی الخبر الی اهل هذه السماء فتخطفه منهم للجن ویزیدون فیه من عندهم ما یزیدون من اکاذیبهم (ثم اجتثها) جیم ومثناة ومثلثه ایله قطع معناسنه وضمیر کهانته راجعدر دراصل معنای درخت امثالی شیء اصول وعروقندن نزع ایتمکدر کلامده استعارة مرشحه ملاحظه اولنور (من اصلها بری الشهب) جمع شهاب وفی نسخة برجم الشهب (ورصد النجوم) ورصد سکون صادله مصدر ترقب واعداد معناسنه وفتحی دخی جائز وصفتك موصوفه اضافتی قبیلندن اولور ای النجوم المرصدة یعنی مردة شیاطین اوزره انداخته آتش درخشنده ونکهبانی ستارهٔ رخشنده ایله دورباش ایتمکین درخت کهانتی بیخندن برکنده ایلدی (وجاء من الاخبار) بفتح الهمزة (عن القرون السالفة وانباء الانبیاء والامم البائدة) ای الهالکة والفانیة فی الحدیث الجنة لا تبید ابدا ای لا تهلك (والحوادث الماضیة) خبر ویردن وقوع یافته اموردر (ما) فاعل جاء (یعجز من) فاعل یعجز (تفرغ لهذا العلم عن بعضه) ای عن مفرقة بعض امره فی صرف جمیع عمره (علی الوجوه التی بسطناها وبینا المعجز فیها) والحاصل قرآن جلیل العنوانده پیام قرون سابقه وپیغام پیغمبران وامم پیشین وحوادث کذشته دن علم اخبار ام وتواریخ عالمه صرف نقد وقتله اندك دانش پیدا ایدنلری فرومانده ایدر وجها اوزره شرف نزول ایلدی کیم مفصلا برانی بسط وفحوای منیفنده معجزانی ایضاح وسرد ایلدك (ثم بقیت هذه المعجزة الجامعة لهذه الوجوه الی الفصول الاخر التی ذکرناها فی معجزات القرآن ثابتة الی یوم القیامة بینة الحجة لکل امة تأتی لا تخفی وجوه ذلك علی من نظر فیه وتامل وجوه اعجازه) یعنی ذات فصاحت وبلاغت واخبار عن الکوائنه متعلقه معجزهٔ قرآنیه که معجزات فرقانیه بحثنده مذکور چار فصول کذشته یی جامعه در بعد نزوله جیلا بعد جیل وعصرا بعد عصر بانهادهٔ عالم کون ایدن هر امته ظاهرة الدلالة علی نبوة خاتم الرساله اولدیغی حالده تا بروز قیام ثابته وبردوام اولوب تلاوة وسماعا جمال قرآنه نکاه ووجوه اعجازنه رغبت والتفات ایدن ذوی الابصار اوزره اعجاز مذکورهٔ ثبوتی پوشیده ونهان اولمز (الی ما اخبر به من الغیوب علی هذه السبیل) وفی نسخة علی هذا فان السبیل یذکر ویؤنث ومنه قوله تعالی وعلی الله قصد السبیل ومنها جائر (فلا یمر عصر ولا زمن الا ویظهر فیه صدقه بظهور مخبره) ضم میم وفتح موحده ایله (علی ما اخبر) پس برقرن ودهر وعصر کذران ایتمز الا حضرت قرآنك پیام داد اولدیغی شیء اوزره مخبر به ظهوریله صدقی نمایان اولور (فیتجدد الایمان ویتظاهر البرهان ولیس الخبر کالعیان) کسر عینله مشاهده ومعاینه درولا تقع فیه العین هر چندکه مصدقله برامر جدید پیدا اوله وقوع ما فیه ایله ایقان مستمر اولوب عرفان تقویت یاب اولور وخبر ایسه امر مشاهد اسا ایجاب ایقان ایلمز ورد فی الحدیث الصحیح لیس الخبر کالمعاینة زیرا خبرك صدق وکذبه احتمالی اولور ولذا بصر سمعدن فاضلتر وتحصیل دانشده بالغتردر کما قیل * ولکن للعیان لطیف معنی * لذا سال المعاینة الکلیم (وللمشاهدة زیادة فی الیقین والنفس اشد طمانینة الی عین الیقین منها الی علم الیقین وان کان کل عندها حقا) عین الیقین بطریق الکشف والنوال اولان علم ضروری وعلم الیقین ایسه برسبیل نظر واستدلال علم نظریدر ولفظ عند بمعنی العلم اولور تتکیم عند الله تارة علم الله واخری حکم الله ایله مفسردر یعنی حس بصر ایچون ایقان بیشتردر ونفسك علم الیقینه طمأنینتندن عین الیقینه اطمئنان وسکونتی تیزتردر ولو عند النفس وفی علمها هر دو ثابت ومحقق ایسه ده ینه عین الیقینه اسکاننی غالبتر اولور

امدی باعتبار الحالتین نفس هم مفضل وهم مفضل علیه در (وسائر معجزات الرسل) سائر بمعنی الباقی ومنه السؤر وجمیع معناسنه دخی مستعملدر (انقرضت بانقراضهم وعدمت) مبنی للمجهول (بعدم ذواتها) عدم فتحتین ویا سکون ثانیه ایله وذوات جمع ذات بمعنی النفس یعنی باقی پیغمبران ذیشانك معجزه لری اول حضراتك انقراضیله منقطعه واول نفوس قدسیه نك عالم کون وفساددن انعدامیله معدومه ونابدیدار امدی عدم ذوات انبیا عالم دنیایه نسبتله دروالا عالم برزخده زنده اولملری بی اشتباه اولوب ذوات شریفه لری باقیه در (ومعجزة نبینا صلی الله تعالی علیه وسلم لا تبید ولا تنقطع وآیاته تتجدد ولا تضمحل) وحضرت شاه رسل علیه الصلاة والسلام اجل معجزه سی قرآن جلیلدر که فنا بولمیوب حکم همایونی منقطعه اولمز ودرج فرقانه مندرجه اولان معجزاتی انا فانا تجدد ایدوب اکدا اضمحلال کلمز (ولهذا اشار علیه الصلاة والسلام بقوله فیما حدثنا القاضی الشهید ابو علی حدثنا القاضی ابو الولید حدثنا ابو ذر) الهروی (حدثنا ابو محمد وابو اسحاق وابو الهیثم قالوا حدثنا الفربری) راوی صحیح البخاری (حدثنا البخاری) علیه رحمة الباری (حدثنا عبد العزیز بن عبد الله) العامری الاویسی (حدثنا ابو اللیث عن سعید عن ابیه) ابی سعید المقبری عمر رضی الله عنه موسی الیهی حفر قبوره تعیین بیورمغین مقبرا ایله تلقیب اولندیغی مرویدر تاریخ رسیدهٔ رأس قبر اولدقده سرنهادهٔ بالین لحد اولمشدر (عن ابی هریرة رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال ما من الانبیاء نبی) ای ما من نبی من الانبیاء (الا اعطی) بناء مجهول ایله (من الآیات ما مثله) ما موصوله او موصوفه بمعنی الشیء ومثله بمعنی صفته وهو مبتدأ (آمن) مدله ماضیدر (علیه البشر) علی تعلیله ویا مستقرا علیه البشر تقدیرنده در وجمله مبتدایه خبر اولور (وانما کان الذی اوتیت وحیا اوحاه الله الی فارجو ان اکون وفی روایة (انی اکثرهم تابعا یوم القیامة) خبر لطیف باب ثالث فصل اولنده من جهة المبنی والمعنی مستوفی بیان اولنمشیدی الخلاصة زمرهٔ جلیلهٔ پیغمبراندن هر پیغمبر نایابدرکه ایمان کردهٔ بشر اولان معجزاتدن اکابر معجزه بخشنده قیلنمیه هر بری حق سبحانه وتعالی اهل عصرندن مشاهد اولنلری ایمان الجالیدن مرتبه برایت ایله تأیید ایلدی اما بکا بخشایش مولی اولان معجزه که علی طبقات البلاغه واقصی غایات الفصاحه کریم الفائده عمیم العائده وحی بجمیل قبلندن قرآن جلیلدر سبب بقا وظهور وضیاسی اجلندن رجامندمکه هر امت پیغمبرانیله حشر اولدیغی روز واپسین قیامنده من جهة الامة بسیارترین پیغمبران اولم (هذا معنی الحدیث عند بعضهم وهو الظاهر والصحیح ان شاء الله تعالی) امدی بعض ارباب تحقیق عندنده معنای حقیق وحی جلیله اراده بیوریلان بیرون حیطهٔ شمار معجزاتی حاوی قرآن جمیل اولدیغی ظاهر وتا به حشر نسخ وتبدیلدن محفوظ وبردوام بیورلدیغی باهردر (وذهب غیر واحد من العلماء فی تأویل هذا الحدیث) تأویله تعبیر خلاف ظاهر اولدیغنه مشیردر (وظهور معجزة نبینا) علیه الصلاة والسلام ای وتأویل غلبة معجزته علیه السلام (الی معنی آخر) غیر ما افاده منطوقا (من ظهورها بکونها وحیا وکلاما) عطف تفسیر لان الوحی یحتمل المعنی المصدر (لا یمکن التخییل) خاء معجمه ایله من الخیال فیه (ولا التحیل علیه) حاء مهمله ایله من الحیلة (ولا التشبیه) وعلمای حدیثدن جمع کثیر خبر مشار الیهك تأویلنده وسرور انبیا علیه التحایا حضرتلرینك وجه ظهور معجزه لری ما یؤل الیهی بیاننده غیر ما ارتضاه الاول معنای اخره سالك اولدیلر ظم ومعجزهٔ حضرت من جهة الکلام طرف کبریادن وحی اولوب واقف حال اولنلر کلام مذکور تمویه وخیالدر دیمکه مجال محال واتیان بالمثله حیله وقیل وقاله تصدی حد امکاندن کذارا ایتمك جهتندندر (فان غیرها من معجزات الرسل کانها قد رام) ای قصد وطلب (المعاندون لها باشیاء) متعلق برام (طمعوا فی التخییل بها علی الضعفاء کالقاء السحرة حبالهم وعصیهم) جمع عصا (وشبه هذا مما یخیله الساحر ویتحیل) بالحاء المهمله (فیه) اما معجزهٔ قرآنیه دن ماعدا جمیع معجزات پیغمبرانه ارباب عناد وحیل نیجه کج بینان وساده دلانه امور تمویهات ووهمیات ارائه سن قصد ایتدیلر که از جمله فرعون بی عونك ساحرلری معجزهٔ عصای موسی علیه السلامه تقلیدا وقوم فرعونه تخییلا حبال وعصالرین القاوا کما تند تلبیسات باطله وتخییلات عاطله اساجو یای خدیعت اولدیلر (والقرآن کلام لیس للحیلة ولا للسحر فی التخییل فیه عمل) قرآن بدیع النظام ایسه اقصی الغایه درجهٔ کمال بلاغته رسیده کلام جنسندن اولوب انده حیله وسحر ایچون خیال شعال وراء حیله کاری نایابدر (فکان من هذا الوجه عندهم اظهر من غیره من المعجزات لعدم قبول التخییل والتمویه کما لا یتم لشاعر ولا خطیب ان یکون شاعرا او خطیبا بضرب من الحیل والتمویه) دراصل ما ذهب وفضه معناسندن مأخوذ تلبیس وتخییلدر یعنی عند ارباب هذا المعنی قرآن کریم کلامدن اولمق حیثیتیله لعدم قبول التخییل والتلبیس سائر معجزاتدن ایندر نتکم شاعر سحر آفرین وخطیب خوش لهجه واین ایچون حیله وتلبیس نوعندن برشیئله شاعر وخطیب اولمق تمام اولمدیغی اساکه کلام منظوم

ومشورامر جبلی اولوب دکوك وحیلك انده مدخلی نایاب اولور (والتأویل الاول) ای الذی هو المعول (اخلص) صیغة تفضیل اوزره صفا وجودت معناسنه دروکافی المغرب وصول معناسنه مستعاردر ویا من الخلاص نجات وسلامت (وارضى) یعنی تأویل اول اجود وقبوله قرین تردر (وفی هذا التأویل الثانی ما یغمض الجفن علیه) فتح جیم وسکون فا ایله یلك چشم عدم التفاتدن کنایه در (ویغضى) بصیغة المجهول من الاغضاء بمعنى الاغماض انفاذکر اولنان تأویل دوم اغماض عین اولنور مرتبه اولوب نکاه التفات ذوی البصائردن دوردر قال الشارح علی القاری والتحقیق انه لامنع من الجمع وان بناء الثانی علی التدقیق والله ولی التوفیق وعلی کل تقدیر ظهر الوجهان فی ثبوت المعجزة للقرآن (ووجه ثالث) فی کون القرآن معجزا خارقا للعادة بعض نسخده واو عطفله ایراد اولندی (علی مذهب من قال بالصرفة) فتح صاد ویا کسرله درمسلك ناپسند بعض معتزله وشیعه اوزره درکه حق تعالی اقصر سورة قرآنیه دن همتلرینی مع تمکنهم عنه صرف ایلدی دیرلر (وان المعارضة كانت فی مقدور البشر فصرفوا عنها) وفی الجملة معارضة بمثله مقدور بشرده اولوب دواعیسی انلردن سلب اولندی قدرتی سلب ایلدکلر دیدیلر (او علی احد مذهبی اهل السنة من ان الاتیان بمثله من جنس مقدورهم ولكن لم یكن ذلك قبل ولا یكون بعد) ویا امام اهل السنه والجماعه ابو الحسن الاشعری دومذهب متقدمه سنك بری اوزره که قدرتیاب اولدقلری کلام جنسندن اولمغله مثلی اتیان جنس مقدور بشردن اولوب اما بعدم تمکنهم منه قبل الزمان السابق وبعد الزمان اللاحق مثلی اتیانه مکنت ایلمدی (لان الله لم یقدرهم) سکون قاف وتخفیف دال ویا فتح قاف وتشدید داله (ولا یقدرهم علیها) زیرا قادر بیچون ازل ازالده انلری اتیان بمثلیله اقدار وبعده معارضه اوزره انلره تقدیر بیورمدی وبین المذهبین فرق بین) اهل السنه مذهبی اولان عدم تمکنله مسلك اهل خلاف مع التمکین میانه سنده فرق ظاهر نمایاندر وباهردر (وعلیهما جمیعا) ای وعلی هذین القولین (فترك العرب) مبتدأ (الاتیان بما فی مقدورهم او ما هو من جنس مقدورهم ورضاؤهم بالبلاء) ای العنا (والجلاء) فتح جیمله وطن اصلیدن دور اولمق (والسباء) بکسر السین عدو داسیر واسر (والاذلال وتغییر الحال وسلب النفوس والاموال والتقریع) سرزنش وتعییر (والتوبیخ) مذمت وتقبیح (والتعجیز والتهدید) عظایم نکالله انذار وتخویف (والوعید بن آیة) خبر مبتدأ (للعجز عن الاتیان بمثله والنكول عن معارضته) حاصل کلام فصحاء عربك کرك مذهب صرفه نحو اسخه مع التمکن وکرك مسلك ثانی منطوقنجه بعدم التمکن ترك اتیان ایتملری وبلاو دار ودیاردن جدا وسبی واسترقاق وذل مسکنت وفدای مال وجان ولوم وسرزنش واظهار عجز وانذار ووعیده رضا داده اولملری مثلنی اتیاندن عجز ومعارضه دن اعراض وامتناعلری اظهر علامت وابهر دلائلدر (وانهم) کسر وفتح همزه ایله (منعوا عن شیء هو من جنس مقدورهم) وفی نسخة مقدرتهم بضم الدال امدی بلغای عرب برشیدن منع اولندیلرکه تحت قدرتلرنده اولان جنس کلامدر (والی هذا ذهب الامام ابو المعالی) امام اهل السنة فرد الامة عبد الملك بن عبد الله بن یوسف النیسابوری الشافعی امام الحرمین (الجوینی) بالتصغیر اسم بلده ودر تیوزیتمش سکزتار یخنده ترك سرای سپنج وحشت ایلدی (وغیره) حضرت امام الحرمین وائمة اهل سنتدن نیجه سی مذهب ثانیه ذاهب اولدیلر (قال وهذا عندنا ابلغ فی خرق العادة بالافعال البدیعة فی انفسها كقلب العصا حیة ونحوها فانه قد یسبق الی بال الناظر بدارا) ای مسارعة (ان ذلك من اختصاص صاحب ذلك بمزیة معرفة فی ذلك الفن وفضل علم الی ان یرد ذلك صحیح النظر) ابو المعالی علیه رحمة المتعالی بیورورکه حضرت کلیم دست معجز پیوسته عصانك اژدر یکرو کاهی بارا ورضیا کوستروا کا مانند امور عجیبه ده فی حد ذاتها اعجاز مذکوره فرقانیه خارق للعادة اولمقده بونلردن بالغ تردر زیرا بونلری مشاهده ایدن کسه نك وهلۀ اولیده خاطرنه سنوح ایدرکه بو امر عجیب وصنع غریب صاحبنك بوفنه کمال مهارت وفضل ودانشی ایله اختصاصنه حمل ایدر تا کیم فکر ثاقب اول امر بدیع طوق بشردن خارج همان معجزه در دیو افهام امله اولکمه یی سبیل صوابه رد ایدوب بعد ذا اقرار ایلیه (واما التحدی للخلائق) جمع خلیقة بمعنى الخلق (مئین) بکسر المیم جمع مائة (من السنین بكلام من جنس كلامهم لیأتوا بمثله فلم یأتوا ولم یبق بعد توفر الدواعی علی المعارضة ثم عدمها الا منع الله الخلق عنها بمثابة ما لو قال نبی آیتی ان یمنع الله القیام عن الناس مع مقدرتهم علیه وارتفاع الزمانة عنهم فكان ذلك وعجزهم الله تعالی عن القیام لكان ذلك من ابهر آیة واظهر دلالة وبالله التوفیق) الخلاصة نیجه صد ساله باعتبار السابق واللاحق خلایق مقدورلری اولان کلام جنسندن برکلامله اتیان مثله تحدی که انلره اتیانه قدرتیاب اولیوب بعد وفرة الدواعی علی المعارضة وبعدما عدم معارضه برله بردوام اولمیه همان حق تعالی خلقدن مع التمکن ویا بعدم التمکن منع معارضه بیورمسی اول مثابه ومنزله ده در پیغمبر قومنه دیسه کیم بنم معجزهم ناسك قیامه قدرتی اولوب

علة مقعدیت دخی نایاب ایکن حق تعالی انلری قیامدن منع وسلب مکنت دردیو ادعا ایلسه وباری تعالی بو حالی خلق ایتسه امر معهود اول پیغمبره اقوای معجزه وابین علامت نبوت اولور امدی قرآن مثلنی اتیاندن صرف قدرت ویا عدم اقتدار دخی زیاده معجزه در (وقد غاب عن بعض العلماء وجه ظهور آیته صلی الله علیه وسلم علی سائر آیات الانبیاء حتی احتاج للعذر عن ذلك نظم ودر) معنای علوی متضمن اولوب علی الیاقه دیه ایلدی یعنی بعض علمایه اول حضرتك علو ووضوح معجزه سی سائر پیغمبران معجزاتندن اظهر وانور اولمسندن بیان عذره سوق دلیل ایتدیلر اما احیاء موتی وید بیضا وتقلیب عصا معجزاتیکه کویا اقوی واظهر اولمغی مشعر کلام اولمغله مصنف علیه الرحمه ضعف قولی مشیر اولوب عبارات اتیه ده واقع فی معنی هذا قولنه رسیده اولنجه اول شرذمه نك کفتارینی سرده اغاز ایدر (بدقة افهام العرب) دراصل دقت شیئك رقیق اولمسیدر بعد ذا امور مخفیه یه وقوفده مستعاردر (وذكاء البابها) جمع لب عقل خالص دروذکا سرعة انتقالی موجب قوة ذهندر (ووفور عقولها) یعنی ان هذا من شأن هذا الجنس ولا یضر تفاوتهم بحسب الاشخاص (وانهم ادركوا المعجزة فیه بفطنتهم وجاءهم من ذلك بحسب ادراكهم) وقوم عرب قوة ذکاوفطنتله قرآن جلیل الشانك جزالة معانی وخواص مبانیله معجز اولدیغن درك ایلیوب قوة ادراك واستعدادلری مقدارنجه معارف اعجازدن بهره یاب اولدیلر (وغیرهم) مبتدأ ای من الامم (من القبط) کسر قاف ایله قوم فرعون (وبنی اسرائیل) اولاد یعقوب بن اسحاق علیهما السلام واسرائیل عبد الله معناسنه لقب یعقوب علیه السلامدر (وغیرهم) ممن بعدهم ما عدا العرب (لم یكونوا بهذه السبیل) یعنی عربك غیری قوم فرعون وقوم حضرت موسی علیه السلام وغیرلر دقة فهم وذکاوفطنتده اولان طریقه سی اوزره دکلر ایدی (بل كانوا من الغباوة) فتح غین معجمه ایله عدم فطنت وکمال جهالتدر (وقلة الفطنة) عطف تفسیر اولور (بحیث جوز علیهم) ای علی القبط (فرعون انه ربهم) حیث ظرف مکان وخبر کان (وجوز علیهم السامری) قبائل بنی اسرائیلدن سامره قبیله سنه نسبتی اولوب فن صیاغتده کامل الصناعه کندم نما وجو فروش موسی بن ظفر نام برمنافق ایدی (ذلك فی العجل) ای كون ظهور ربهم فی العجل (بعد ایمانهم وعبدوا المسیح) عیسی بن مریم علیهما السلام (مع اجماعهم علی صلبه) بلکه قبط وبنی اسرائیل وغیرلر کمال جهالتلرندن ناشی اول درجه یه رسیده اولدیلرکه مصرده تلویث مسند سلطنت ودعوای باطلۀ ربوبیته تصدی ایدن کشته نی بی ادب ولید بن مصعب قوم برلومنه حاشاثم حاشا انا ربکم الاعلی دیدیکی تجویز وسامرئ بدفعال بنی اسرائیل پریشان حال ربوبیت رب کریم ونبوة موسی الکلیمه ایماندنصکره صنوف حیلی عمله کتوروب ابریزخالصدن ریخته قالب تکوین ایلدیکی کوساله یه پرستش وانلره هذا الهکم واله موسی خطابیله غرندیش کوستروب وبنی اسرائیل حضرت روح الله عیسی علیه السلامه ثم حاشا اسناد الوهیت ایتدیلر مع هذا اول حضرتك عدیم وداله چارمیخه آویخته اولمسنه اتفاق ایتدیلر ایکن کمال بلادتلرندن اذا کان ربا کیف یصلب قالنی ادراك ایتمیوب اکا پرستشی شایان کوردیلر (وما قتلوه وما صلبوه ولكن شبه لهم) چون سیجه کردان سنین مدت دعوت عیسی علیه السلام اوچنجی دوره یی اتمام ایدوب بوداما که محن والامده اعوام قرار وارالری اوتوز اوج اولدقده برکون مخاذیل یهود دن برطائفه اخذ انتقام قصدیله طور سیناده ارامکاه روح الله اولان خانه یه متوجه اولوب یهود انام بر ولد حرام تحقیق خبر ایچون داخل صحن سرا اولدی حضرت عیسی ایسه برخوای وما قتلوه یقینا بل رفعه الله الیه برابکی ساعت مقدم بوتنکنای عدمدن رفیع الشان بالاخانۀ اسمان اولمشیدی یهود احضرت عیسادن اثر بولمیوب سو بسو جستجو ایدرکن سائرلری دخی تعاقب ایدوب بحکم خدای ودابی متشکل صورت عیسی بولمغین هر طرفدن درنده کلاب اسا دامان وکریبانن طوتوب سر شقاوت افسرین شکسته سبو اساچالك چالك ایدوب میدان سیاسته کتوردیلر یهوداهر چندکه فریاد وفغانی ردیف تعریف نام ونشان ایدوب بونلرنده معهود نیجه اسراری اظهار ایله جویای راه رستکاری اولدی دامنکیرلر ایا عیسی بو مرتبه سنك کبی ساحر ماهردن استغراب اولنمز دیو رد جواب ایدوب او بیخته جوب سیاست ایتدکلر بنه نص جلیل کافی دلیلدر (فجاءهم من الایات الظاهرة البینة للابصار بقدر غلظ افهامهم عما لا یشكون فیه) پس بنی اسرائیل وسائر قومه درشت نادرست فهم وادراکلری مقدارنجه معجزات باهره وعلامات ظاهره دن ریب وشك ایتمیه جك مرتبه آیات جلوه نمای ظهور ایلدی (ومع هذا فقالوا) بوکونه احوال اشکار اولمشکن یینه اذعان ایتمدکلرندن ناشی پیغمبرلرینه خطابایلی ادبانه معامله یه اقدام ایدوب دیدیلر (ان نؤمن لك حتی نری الله جهرة) یا موسی تا کیم الله تعالی یی معاینة بابصارنا بزلر کورمدکجه سکا ایمان ایلمزه واسنده بلند پرواز واول عنقای لامکان بیرا شکارنه دست بازاولمغین سوخته صاعقۀ قهر خدا اولدیلر

(ولم يصبروا على المن والسلوى) من انكبين اداروى اسماندن درختان اوزره قطره بار اولان حلواى قدرت ترنجبيندر وسلوى سمانى مثال جرغان اسماتيكه بلدرجيندر (واستبدلوا الذى هو ادنى بالذى هو خير) يعنى عقلا طفل اولنان سفها كه نطاق نطقدن بيرون وحوصلهٔ استعداد لرندن افزون حلواى ترنجبين وكباب بلدرجين ايله شهد كام اولمشلر ايكن صبر وقناعت ايتميوب اطعمهٔ نفيسه يى فوم وعدس وبصل اسا طعام خسيسه استبدال ايتديلر (والعرب على جاهليتها) على بمعنى مع والجاهلية بمعنى الجهل (اكثرها يعترف بالصانع) خدايه صانع اطلاقى كما ثبت فى السنة رايكاندر ذكره السيوطى يعنى قبل ظهور نور النبوة عرب ظلمات جهل ايله افسرده دماغ ايكن بيله اكثرى وجود پروردكار جهان افرينه اقرار واعتراف ايدرلرايدى واكثر عبارتيله تعبير عربدن برفرقه دهريه وطائفهٔ اخرى عبدهٔ ملائكه وكروه ديكر پرستش ستاره وبرجماعت دخى بت پرست اولدقلرينه مشير اولور بو محلده مراد اولنان عبدهٔ اصنام اولان فرقه دن (وانما كانت تتقرب بالاصنام الى الله زلفى) مصدر من ازلفت بمعنى دنى كما قال الله تعالى حكاية عنهم مانعبدهم الا ليقربونا الى الله زلفى وهؤلاء شفعاؤنا عند الله يعنى بت پرستان عرب صنملرينه خالق ورازق ديميوب انكا پرستشله حقه تقرب مرادايدرلرايدى (ومنهم من آمن بالله وحده من قبل الرسول صلى الله عليه وسلم بدليل عقله وصفاء لبه) وعربدن بعضيلرى دخى بعثت حضرتندن مقدم رهنماى خرد وصفوهٔ هوش ومنيريله قس بن ساعده وامية بن ابى الصلت وزيد بن عمرو بن نفيل وورقه بن نوفل اسا نجه لروحدانية حقه ايمان واعتراف ايتديلر (ولما جاءهم الرسول بكتاب الله) وفتاعربه رسول عظيم قرآن كريم ايله تشريف ايلدى (فهموا حكمته وتبينوا بفضل ادراكهم لاول) لام توقيتيه (وهلة) اى عند اول وهلة ونظر (معجزته فامنوا به وازدادوا كل يوم ايمانا ورفضوا الدنيا كلها فى صحبته وهجروا ديارهم واموالهم وقتلوا آباءهم وابناءهم فى) تعليليه (نصرته) يعنى طائفهٔ عرب كتاب كريم حكمتنى اذعان وكال ادب وعرفانله معجزه سن بديهة بادئ نظره تبين واتقان ايليوب اكا ايمان ايتديلر ونبوت ومعجزه سنه تصديقله قوة ايمانه ترقى ايقان وشرف صحبت نبى انس وجان عليه صلوات المنان اختيار ايليوب حظوظات دنيويه يى ترك واعزاز دين واعلاى كلمة الله ده هجر مال واوطان وقتل پدر وفرزندان ايله نصرت حضرتنه بذل نقد جان وجنان قيلديلر طوبى لهم وحسن ماب (وانى) اى اورد ذلك البعض من العلماء (فى معنى هذا) دقة فهم وذكاء فطنتله سرشته اولمرله معجزات قرآنيه احياء موتى وتقليب عصا ويد بيضا وش سائر معجزات انبيا كبى واضحه اولميوب بنى اسرائيل وامم سائره درشت فهمان وساده دلان اولغله انلره فرستاده قلنان ايات روشن وباهره اولمغى مقتضى اولمشدر ديو بو محله دلنشين داعذاريان ايدن علما اتيان ايلدى (بما يلوح له رونق ويعجب منه زبرج) كسر زاى ايله زينت وزيب يعنى حسن وبهاء سخن وخوب كفتار وزيب وفر ايله خوش رفتار لايح وپسنده سزاوار كلمات اجا ايلدى (لو احتيج اليه وحقق) اى بنيت حقيقته (الكنا قدمنا من بيان معجزة نبينا صلى الله عليه وسلم وظهورها مايغنى عن ركوب بطون هذه المسالك وظهورها وبالله استعين) مصنف عليه الرحمه بيورركه ابهريهٔ معجزات محمديه واظهريهٔ ايات احمديه عليه السلام والتحيه ايجاب ايدن دلائلى انلرك سرددلائل خفيه ومتكلفه سى امثالى ادعالرنده اغنا ايدر مرتبه مسائل معتنى بها ايله بالاده تقديم وبيان ايلدك پس قرآن جليل العنوان باهر البرهان اجل هر معجزات پيغمبران وابهر ايات كون ومكان اولديغى معلوم عالميان (شعر) وصف اودرقلم نمى كنجد * حرف از واوز حرف بيرونست * اول اخر سزا بى زاويدا * دائم اوهمچنانكه اكنونست

(القسم الثانى)

(فيما يجب على الانام من حقوقه عليه الصلاة والسلام) كتاب الشفا فى تعريف حقوق المصطفى صلى الله عليه وسلم تأليف الانصابنك ايكنجى قسمى حقوق خاتم النبيين وسيد المرسلين حضرتلرندن مكلفين اوزره رعايتى لازم اولان امور بياننده در (قال القاضى ابو الفضل) رضى الله عنه (وهذا قسم لخصنا فيه الكلام فى اربعة ابواب على ما ذكرنا اول الكتاب) قاضى عياض عليه رحمة الفياض بيورركه فهرست كتابده ذكر ايلديكمز وجه اوزره چار قسمك برى دخى بو قسمدركه پيام اثارى تسهيلا للقارئين چهار بابه اندراجله تلخيص ايلدك (ومجموعها) محصل ابواب اربعه (فى وجوب تصديقه واتباعه وطاعته) كل ما جاء به الرسول له ايمان وتصديق واوامر عليه سنه امتثال وذات جليل الشانته مخصوصه امورلك غيريده اول حضرته اقتدا وفرمان شريفنه انقياددر (ومحبته) ميل نفس (ومناصحته) لغة خلوص شى وشرعا منصوحه ارادهٔ خير قصد اولنان جلدن معتبر كلمه در فصلنده تفصيل اولنور (وتوقيره وبره) اى فى وجوب تعظيمه والاحسان باهل وده كما عينهما فى فصول الباب الثالث (وحكم الصلاة عليه والتسليم) ماقبلهماده كذران ايدن امور مستمره على الدوام وجوبى ايجاب ايدوب كلاهماده ايسه استمرار اولديغندن

حكمله

حكمله تعبير بيورلدى اى وفى حكمها من وجوب غيره (وزيارة قبره) ومايتعلق به كما حسنه فى الباب الرابع فهذا الامر اجمالى سيرد عليك القدر التفصيلى فى ضمن الابواب بالوجه التكميلى

الباب الاول

(فى فرض الايمان به ووجوب طاعته) عبارت سابقه ده فى وجوب تصديقه لفظيله تعبير وبو مقامده فى فرض الايمان به ايله تقرير براى تفنن ويا عند المصنف فرض وواجب بو محلده برمعنايه اولديغن اشعار اوله (واتباع سنته) اى طريقته بالمعنى اللغوى وسنن اصطلاحيه وغيرى مندرجه در (اذا تقرر بما قدمناه ثبوت نبوته وصحة رسالته) نبوت اعم ورسالت اخص اولمغين رسالت تأخير اولندى وصحتله تعبير للتفنندر (وجب الايمان به وتصديقه فيما اتى به) كتاب مرقومده تقديم اولنان مقدماتله اول حضرتك كافة للخلق پيغمبر ومرسل اولديغنك صحت وثبوتى پيوستهٔ نصاب ثبوت ومقرر اولديسه اول حضرته ايمان وهر اتيان بيورديغى اشياده تصديق وايقان واجب متحتم الاذعاندر (قال الله تعالى فآمنوا بالله ورسوله والنور الذى انزلنا) والامر للوجوب والاستدلال بالاية ظاهر ورسول فرد اكمل ونبى افضل حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلم حضرتلريدر ونورله مراد قرآن عظيم الشان باهر البرهاندر (وقال انا ارسلناك شاهدا ومبشرا ونذيرا) حبيبا بر عظيم الشان سنى تصديق وتكذيب ايدنلره شاهد ارسال وارباب ايمان وايقانه جنت ورضوانله مژده رس واصحاب كفران وطغيانه عذاب ونيرانله منذر بعث ايلدك (لتؤمنوا) قرئ بالخطاب والغيبة فى السبعة اى لتصدقوا (بالله ورسوله) بقول دنجى خطاب حضرته وامته على سبيل التغليبدر ويا تنزيلا لخطابه منزلة خطابهم وامته خطاب اوله ديديلر اما على قراءة الخطاب والغيبة ضمير امته راجع اولديغى سياق كلام دلالت ايدر (وقال تعالى فامنوا بالله ورسوله النبى الامى الاية) الذى يؤمن بالله وكلماته واتبعوه لعلكم تهتدون ايات كثيرة قرآنيه ده تكرار امر واقعدر (فالايمان بالنبى محمد عليه الصلاة والسلام واجب) امتثالا لامره كرارا (متعين) پس امدى حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلمه ايمان فرض عيندر (لا يتم الايمان الا به ولا يصح اسلام الا معه) ايمان واسلام حقيقتده متغايران وشرعده متحدان اولدقلرينه بناء در بعض نسخده هر برى معرف باللامدر يعنى بركسنه ايچون ايمان شرعى رسيدهٔ سر حد تمام اولمز الا اول حضرته ايمانله كمال يافته واستسلام احكام پيوستهٔ درجهٔ صحت دكلدر الا اول حضرتك موافقت انقياديله حصوله پذيردر (قال الله تعالى ومن لم يؤمن بالله ورسوله) اى من لم يصدق بتوحيد الله وبرسالة محمد صلى الله عليه وسلم (فانا اعتدنا للكافرين سعيرا) قيل وضع الظاهر موضع الضمير ايذانا بان من لم يجمع بين الايمانين فهو كافر (حدثنا ابو محمد الخشنى) ضم خاء وفتح شين معجمتين ايله برقبيله يه نسبتدر (الفقيه بقراءتى عليه) اى بمجرد سماعى لديه (ثنا) اى حدثنا (الامام ابو على الطبرى) بفتح الطاء والموحدة (حدثنا عبد الغافر الفارسى) بكسر الراء ويسكن (حدثنا ابن عمرويه) فتح مهمله وسكون ميم وراء وواو واسكان تحتيه وكسرها ايله وضبطه ايضا بضم راء وسكون واو وتحتيه وفوقيهٔ مفتوحتين وهو الجلودى (حدثنا ابن سفيان) ابراهيم بن محمد بن سفيان راوى صحيح مسلم (حدثنا ابو الحسين) امام مسلم قشيرى صاحب الصحيح رضى الله عنه (حدثنا امية) بالتصغير (بن بسطام) بكسر الموحدة وفتحها ويصرف وقد يمنع (حدثنا يزيد بن زريع) بزنة مصغر الزرع ابو معاويه البصرى اخرج له الائمة الستة (ثنا) اى حدثنا (روح) فتح راء وسكون واو وحاء مهمله ايله ابن القاسم التميمى البصرى سنة نيف وخمسين ومائه ده مقعد صدقه خرام ايلدى (عن العلاء) فتح مهمله ومد ايله (ابن عبد الرحمن بن يعقوب) عالم مدينه ابو شبل معروف (عن ابيه) عن عبد الرحمن الجهنى (عن ابى هريرة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال امرت) بناء مجهول ايله (ان اقاتل الناس) بعد حذف الجار منصوب المحل ويا مجرور در وهو عام خص منه البعض اى بمقاتلة الكفار (حتى يشهدوا ان) اى انه (لا اله الا الله ويؤمنوا بى وبما جئت به فاذا فعلوا ذلك عصموا منى دماءهم واموالهم الا بحقها) اى الا بحق يتعلق بها من وجوب القصاص وضمان المتلفات (وحسابهم على الله) اى فيما اضمروا فى انفسهم من كفر ومعصية روايتكردهٔ امام مسلم اولان خبرده سلطان سرير لولاك عليه السلام مادارت الافلاك بيورركه كفارله مقاتله يه طرف كبريادن مأمورم تاكه انلر وحدانيت خدايه شهادت وحقانيت رسالتمى تصديق ووحى اولنديغم اموره ايمان ايدهلر چون شهادت وتصديقه مسارعت وقيام ايليه لرخون ومالارى بندن مصون در مكر برحقه تعلق ايليه وسرائر باطنيلرى موكول الى الله در (قال القاضى ابو الفضل) مصنف عليه الرحمه (والايمان به عليه الصلاة والسلام هو تصديق نبوته ورسالة الله) اضافه اختصاصيه در (له وتصديقه فى جميع ماجاء به وما قاله ومطابقة تصديق القلب بذلك شهادة) بالنصب وقيل بالرفع اى اقراره (اللسان بانه رسول الله) الى الخلق كافة يعنى اول حضرته ايمان اذا تا وصفا تا منصب جليل القدر نبوت

ومسند جليل المقدار رسالته تكريم بيورلديغى تصديق جميع معتقدات ومقولاتنده تصديق ماذكر ايله تصديق
جنان اقرار لسانه موافقت وتطبيق قدركه حضرت محمد صلى الله عليه وسلم كافهٔ خلايقه مبعوث جناب حقك پيغمبر
ذيشانيدر (فاذا اجتمع التصديق به بالقلب والنطق بالشهادة بذلك باللسان تم الايمان به والتصديق له) وقتاكه اول
حضرتك نبوت ورسالت وافعال واقوالنه تصديق جنان اقرار لسان ايله همزبان اتفاق واجتماع ايليه ايمان بالجنان
وتصديق باللسان ايله حقيقة كامل ومنجى اولور وتمامى ايمان ايله مراد احدهمانك برسى مثلا تصديق بالقلب
دون اللسان ايله فقط ايمان ناقص اوله ديمك دكلدر زيرا اقرار باللسان على خلاف بين الاعيان شرط وياشطر ايماندر
(كما ورد فى هذا الحديث نفسه) برله حديثى تاكيد اولورنتكيم روايتكردهٔ ابوهريره رضى الله عنه اولان عين خبر
لطيفه‌ده وزود ايلدى (من رواية عبد الله بن عمر) رضى الله عنهما (امرت ان اقاتل الناس حتى يشهدوا ان لا اله
الا الله وان محمدا رسول الله) جامع الفضائل عبد الله رضى عنه الاله جنابندن امام مسلم عليه الرحمه بو سياق اوزره
محل ازاى روايتدر لكن خبر سابقده ويؤمنوا بى لفظ شريفى مقابلى وان محمدا رسول الله فقرهٔ واضحه سيله مرويدر
(وقد زاده وضوحا فى حديث جبريل اذ قال اخبرنى عن الاسلام) جناب شيخين علم افراز روايت اولدقلرى خبرده
وقتاكه سيمرغ سدره نشين عندليب كلستان رسالت حضرتلرينه حقيقت وياشريطه وشرط اسلامدن بكا خبرداده
اول ديو شكل انسانه تمثل واجمالا تحريك رشتهٔ استخبار اولدقلرنده خير الورى عليه اجل التحايا مادهٔ مذكوره‌يى
ارادهٔ بيانله سراغاز ترقى بيوروب (فقال) صلى الله عليه وسلم (ان تشهدان) بالمخففة وتشهد بمعنى تعلم بان تقول اشهد
(لا اله الا الله) امدى لفظهٔ شهادت شرط ويامعناى شهادتى مؤدى اولان شئ كافى اولديغى امر اختلافيدر قال
الشهاب والصحيح عندنا الثانى ولو بغير لفظ العربية لمن لا يقدر عليه (وان محمدا رسول الله وذكر اركان الاسلام)
وتقيم الصلوة وتؤتى الزكوة وتصوم رمضان وتحج البيت ان استطعت اليه سبيلا الحديث يعنى باقى چهار
اركان اسلام اولان نماز وروزه وحج وزكوتى بيان بيوردى (ثم سأله عن الايمان) بعد ذا عما يجب التصديق به شرعا
اركان ايماندن حضرته برسان اولدقده (فقال) مجيبا له (ان تؤمن بالله) وحدانيه واجب الوجوده ايمان ايتمكلكدر
امدى حديث شريفده ايمان واسلام مفهومنك تغايرى معلومدر وبعضيلر مترادفان ديمشلر اظهر قول متلازمان
اولمقدركه لا ينفك احدهما عن الآخر دروقيل بينهما عموم وخصوص مطلق كما فصل فى علم الكلام (وملئكته) جمع
ملك كدورات جسمانيه‌دن سالمه وتشكله قابله اجساد نورانيه (وكتبه ورسله) جمع رسول من اوحى اليه بشرع
وكتاب وامر بتبليغه عباده (الحديث) بالنصب اى اذكر الحديث واعرف ذلك (فقد قرن الايمان به محتاج الى العقد
بالجنان) فتح جمله قلبدر وسعى به لاستناره خلاصة الكونين صلى الله عليه وسلم خبر جليل مذكورده ايمان بالله
وباحدينده ذكر اولنان اشيايى تصديق قلبله اعتقاد جازمه محتاجدر ديو تقرير بيوردى (والاسلام به مضطر الى
النطق باللسان) واسلام بالله دخى لسانله نطقه محتاج اليه بالضروره دردو بيان ايلدى لان اللسان ترجمان الجنان
(وهذه الحالة المحمودة التامة) وفى نسخة الحالة هى المحمودة يعنى اعتقاد جنان ونطق باللسان عند الله والناس
كامله ومحموده در (واما الحال المذمومة فالشهادة باللسان دون تصديق القلب وهذا هو النفاق) لغة اظهار
خلاف ما يضمر كما قيل * ويستخرج اليربوع من نافقائه * اما غير محموده اولان حال كه اعتقاد جازمدن عارى فقط تلفظ
واقرار دروايسه صاحبنه منافق تسميه اولنان صفة نامرضيهٔ خبيثه‌در كه ظاهرا اظهار ايمان وباطنا اخفاء كفر
وطغياندر (قال الله تعالى اذا جاءك المنافقون) خطاب عزت حضرت رسالت جنابنه‌در (قالوا نشهد انك لرسول الله
فاقروا بشهادة مواطئة لقلوبهم بزعمهم فرد عليهم علام الغيوب والله يعلم انك لرسوله) اى كما اظهروه ولو كان
مخالفا لما ابطنوه (والله يشهد ان المنافقين لكاذبون) ولذا فسره المصنف بقوله (اى كاذبون فى قولهم) اى فى دعواهم
(ذلك) اى كونك رسول الله صادرا (عن اعتقادهم وتصديقهم وهم لا يعتقدونه) اى والحال انهم لا يعتقدون قولهم
انك رسول الله (فلما لم تصدق ذلك ضمائرهم لم ينفعهم ان يقولوا بالسنتهم ما ليس فى قلوبهم) چونكه سيهدلان ارباب
نفاق زبان زد اولدقلرى كفتارى ضميرلرى تصديق ايتميه مصمم اولمالرى شى ايله ناطقه برداز اولملرى روز جزاده انلره
سود منداولمز آيه شريفه‌نك شركردهٔ منافقين ابن ابى سلول بداصول حقنده نزول ايتمشيدى (فخرجوا عن اسم الايمان
ولم يكن لهم فى الآخرة حكمه اذلم يكن معهم) ايمانا (ولحقوا بالكافرين فى الدرك الاسفل من النار) درك فتح راء
وسكونيله صد درج طبقات نيرانك اسفليدركه جهنم لظى حطمه سعير جحيم هاويه دركات واشتراك لفظى ومعنويله
١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧
طبقات مذكوره‌نك هر برى ديكران اوزره اطلاق شاملدر (وبقى عليهم حكم الاسلام باظهار شهادة اللسان فى احكام
الدنيا المتعلقة بالائمة) جمع امام خلفا وسلاطين (وحكام المسلمين) امرا وقضاة ونواب (الذين احكامهم على الظواهر

بما اظهروه من علامة الاسلام) يعنى حقيقة بما اشتق من الايمان اولان مؤمن نامندن دور اولوب آخرتده
حكمى نايلدركم ذاتلرنده ايمان نا موجود اولمغين قعر جهنمده كفاره پيوسته عذاب ونكاله وابسته درلر همان
عالم دنياده سلاطين وحكام اسلاميه متعلقه احكامده اظهار شهادت لسانله اوزرلرينه حكم اسلام
جاريدركه احكام ائمه وحكام ظواهر اوزره مبنيه وانلرك شعار اسلام وزى مسلمانله تزيى ايتدكلرى شئنه
مبنيه‌در (اذلم يجعل) بناء مجهول الله (للبشر سبيل الى السرائر) جمع سريره درون دلده پنهان واطلاعه عدم امكان
اولان امور خفيه (ولا امروا) باعتبار المعنى ضمير بشره راجعدر (بالبحث عنها) اى عن السرائر حضرت علام
الغيوب جل شانه براى آدمى زادراز نهان درونه اطلاع طريقنى منسد قيلوب سرائر وضمائردن تفتيش وتفحصه
بشر مأمور قلمدى (بل نهى النبى صلى الله عليه وسلم عن التحكم) عبر به لما فيه من التكلف (عليها وذم ذلك وقال هلا
اداة تحضيض رمستقبل اوزره دخولى امرى افاده وماضى اوزره توبيخ وانكارى مفيد اولور (شققت عن قلبه
متعدى بنفسه وتفتيش معناسن متضمن اولمغين عن ايله تعديه ومراد امر تعجيزدر باكه خواجهٔ عالم صلى الله عليه وسلم
سيرا اوزره تحكمدن امتى منع ايليوب اسامة بن زيده خطاب وسرزنش برله تلف سيف حيف اسامه اولان رجل
شاننده انك سرضميرنى كشف وتفتيش ايچون قلبنى شق ايتدكمى ا تمدك خود سردرونه اطلاع ايزد پروردكاره
مخصوص برامر مبهم دريبورديلر درج صحيح بخارى حاوى اولديغى فرايددندركه اسامة بن زيد رضى الله عنه
جهينه اوزره سريه ايله فرستاده بيوريلوب ظفرياب اولدقلرنده بقية السيوفدن مرداس فزارى نام كسنه يه دوچار
اولوب مرداس بيم جانله رفع انكشت شهادت ايتديكى اعتبار كردهٔ اسامه اولميوب داس شمشير ايله سر مرداسى
بيچوب حضور سرور كائنات عليه افضل الصلوات حضرتلرينه حاضر اولوب كارنادر براسامه يادا اولندقده عتابه
اغاز بيوروب اقال لا اله الا الله وقتلته مقدمه سيله خطاب ايلدكده اسامه دخى يا رسول الله انما قالها خوفا
من السلاح ايله معذرت خواه اولوب هلا شققت عن قلبه حتى تعلم اقالها ام لا كلمات معجز نكاتيله اسامه‌يه تعزير
وتوبيخى منتج اولمشدر (والفرق بين القول والعقد ما) مصدريه ويا موصوله‌در (جعل) بصيغة المفعول والفاعل
(فى حديث جبريل الشهادة) بالرفع والنصب (من الاسلام والتصديق من الايمان) يعنى شهادت لسانله مجرد تلفظ
واعتقاد جنان وقلبله تصديق بيننده فرق خبر جبريل متقدمده اول حضرتك اقرار لسانى اركان اسلامدن وتصديق
جنانى ركن ايماندن قيلمشدركه جبريل عليه السلامك حضرت داناى عالمه اسلامدن پرسشى عقبنده ان تشهد كلاميله
مجيب وايماندن سؤالنده ان تؤمن لفظيله جواب ايلدى او امرين مشير اولوب بومعنى تغاير اسلام وايمان اوزره مبنى در
(وبقيت حالتان اخريان بين هذين) اقرار باللسان وتصديق بالجنان ميانه‌سنده ايكى حالت محتاج وبيان اولور دو حالت
ديكر باقى قالمشدر (احديهما ان يصدق بقلبه ثم يخترم) خاء معجمه ومثناة فوقيه وراء ايله مبنى للمجهول لدرينقال
اخترمته المنية اذا اتته بغتة بسرعة وفى الاصل معناى خرم قطع وتفريق مفصلدركه درخت بدندن شاخ زندكى
بريده قلمه ده استعمال اولندى (قبل اتساع وقت للشهادة بلسانه) يعنى ايكى حالتلر بسى شخص مكلف قلبيله
تصديق ايليوب بعده ابراى شهادت رطب اللسان اولمدن درحال كلوكيرى مرك اقراره مجال ومساعدهٔ وقت
اولميه امدى حالتين سابقتين كه برى اقرار زبان وتصديق جنانله بالاتفاق مؤمن وديكرى اقرار باللسان وغير
مصدق بالجناندركه بالاتفاق منافق ايدى حالتى مسطوره بينهماده حالهٔ ديكر اولوب (فاختلف فيه) حالى بومنوال
اوزره اولان ذاتك شان ايمان وعدمنده اختلاف اولندى (فشرط بعضهم من تمام الايمان القول والشهادة به)
علمادن بعضيلر قول وشهادت لسان تمامئ ايماندندر بس فقط شرط وعدم تمامئ ايمانله اول ذات مؤمن اولمز ديديلر
زيرا اتيان بالشهادة يه عدم تمكن مانعدر ديمشلر اما ضعف قول هويدادر (ورآه) ماض من الراى (بعضهم مؤمنا
مستوجبا للجنة) وعلمادن بعضيلر همان قلبيله اعتقاد وقبل تمكنه من النطق فوت اولان كسنه فى حقيقة مؤمن
ومستحق بهشت اولمسنى راى ايتديلر (لقوله عليه الصلوة والسلام يخرج) صيغهٔ مفعول ويا فاعله (من النار من كان
فى قلبه مثقال ذرة) صغار النمل وهباء هوا اجزاسندن هر جزئه اطلاق شاياندركه غايت قلتدن كنايه‌در (من ايمان)
روايتكردهٔ شيخين اولان خبر صحت اثرده كادم سيد البشر صلى الله عليه وسلم ايماندن بوزن ذره مقدار دلنده جايكير اولان
كسنه نار جهنمدن اخراج اولنور بيورديغى وجه تمسك اولندى امدى ذره هر نقدر كوچك ايسه امر ايمان عند الله
الجليل عالى مقدار اولوب اجر مؤمن غير ضايع اولمسين تلويح نما ياندر (فلم يذكر سوى ما فى القلب) پيغمبر عالى جناب
حضرتلرى قلب مؤمنده مستتر اولان تصديقك غيرى حكم اقرار باللسان حديث مرقومده ياد بيورمدى زيرا
حكم ظاهر اسلام دنياده منقضى اولوب عند الرب فى العقبى حال درونندن ماعداسى سود منداولمز (وهذا) عاجز

عن اقرار اللسان اولان مصدق بالجنان (مؤمن بقلبه غير عاص ولا مفرط بترك غيره) تشديد را ايله يعنى عند الله تعالى
ايمانى نافعدر زيرا لازم اولان امرى ترك ايتميوب كنهكار اولمدى وتلفظ بالشهادهيى ترك ايتمكله عمدا مقصر دكلدر
(وهذا) رأى مذكور (هو الصحيح فى هذا الوجه) عدم تمكن نطقله معذور اولديغى حالتده رأى صحيح وصائب ووجه
نافيدر (وهذا) وان صححه المتكلمون الا انه قيل ان ما استدل المصنف به لا يثبت ما ادعاه لان هذا فى عصاة امته
الذين ثبت ايمانهم ويدل عليه ما فى الصحيح عن انس انه صلى الله عليه وسلم قال يخرج من النار من قال لا اله الا الله
وفى قلبه وزن شعيرة من خير (الثانية) حالت دوم (ان يصدق بقلبه ويطول مهله) فتح ميم وسكون ها وكاهى
تحريكه مع فتح ميمه وضمها اوقوده وتاخيره كه لازمى فرادادلنوب طول زماندن عبارت اولور مفعول يطول بضم
التحتية وفتح الطاء وتشديد الواو المكسورة (وعلم ما يلزمه من الشهادة ولم ينطق بها) جمله حاليه در (جملة) منصوب
على الحالية (ولا استشهد فى عمره) وفى نسخة ولا تشهد (ولا مرة) واحدة يعنى قلبله تصديق واعتقاد جازم ايله معتقد
اولوب مدة مديده مجموع مؤمن به ايله اصلا ناطقه بردازاولميوب وفى العمر مراة كثيرة دكل ولا كرة شهادتله
رطب اللسان اولميه (فهذا اختلف فيه ايضا) وهو فى الاصل مصدر آض اذا رجع وشاع فى التنبيه وصف مسطور ايله
متصف اولان ذات شاننده وجه سابق مانندى اختلاف اوانددى (فقيل هو مؤمن لانه مصدق) حقيقت ايمان
وتصديق قلبى اولمغين انكله اتصافى كافى وتصديق بالجنان اتيانيله مؤمن دينلدى (والشهادة من جملة الاعمال) اقرار
باللسان ايسه حقيقة ايمان اوزره زائده وكمالى موجب اولان اركان اسلامدندر وان كانت لازمة شرعا (فهو عاص
بتركها غير مخلد) مثلا تارك صلوة وزكوة ترك شهادتله كنهكار اولوب وان دخل النار مخلد قالمز كما هو شأن المؤمن
العاصى تحت مشيئة باريده در اما اقرار شرط ايمان وياشطر دينلر عندنده بدون الشرط مشروط دخى ناياب اولمغله
قول مذكور رسيده درجه صحت دكلدر دينلر (وقيل ليس بمؤمن حتى يقارن عقده شهادة) وهى بالنصب وقيل
بالرفع وكلاهما جائز مادام اعتقادى شهادة باللسانه قرين اولميه مؤمن دكلدر دينلدى (اذ الشهادة انشاء عقد
والتزام ايمان) زيرا شهادت قبول احكام اسلامدر لان عند الاصوليين هى انشاء يتضمن الاخبار بالمشهود به لا اخبار
وقد يقال انه بحسب ظاهره لانه خبر لفظا اريد به الانشاء كقوله تعالى والمطلقات يتربصن بانفسهن ومن لم يفهم
مراده قال انشاؤه يعنى ابتداؤه (وهى مرتبطة مع العقد) دخى شهادت جزم قلبله منعقده در (ولا يتم التصديق مع
المهلة الا بها) پس لسعة القيام امهال زمانله تصديق جنان تمام اولمز الا شطر وياشرط ايمان اولان شهادة لسانله
تمام اولور (وهذا هو الصحيح) مع تمكنه باقرار اللسان عدم مقارنت عقد جنانله مؤمن اولمديغى قول صريح صحيحدر
(وهذا نبذ) فتح نون وسكون موحده وذال معجمه ايله شى قليل معناسنه بعض نسخده هذه نبذ بضم النون وفتح
الموحده جمع نبذة بوزن غرفة وقيل انه بضم فسكون (يفضى) مثناة تحتيه ويافوقيه وسكون فاء وكسر ضاد
معجمه ايله مضارع افضى بمعنى اوصل (الى متسع) بزنة اسم المفعول مصدر ميمى ويا اسمدر (من الكلام فى الاسلام
والايمان وابوابهما) بحث مذكورى يسيردر وليك احكام ايمان واسلام واجمال وتفصيلنه تعلق وترتب ايدن سعة
كلامه مفضى ومؤدى اولور (وفى الزيادة فيهما والنقصان وهل التجزى ممتنع على مجرد التصديق) كما عليه اهل
التحقيق (لا يصح فيه جملة) اجمالا امدى اعماله متعلقه مراتب اسلام تزايدندن خلاف نايابدر همان خلاف نفس
ايمان زياده ونقصانى بحثنده در پس مجرد تصديق اوزره زياده ونقصانله تجزى ممتنع ميدر وايمان اجماليده نقص
وزياده ترتبى غير صحيح اولمق (وانما يرجع الى ما زاد عليه من عمل) وتجزى نفس ايمان اوزره ما زاد اولان عمل واحسان
قوله مى رجوع ايدر (اوقد يعرض) كسر را ايله (فيه لاختلاف صفاته وتباين حالاته من قوة يقين وتصميم اعتقاد
ووضوح معرفة ودوام حالة وحضور قلب) ويا قوة على واعتقاد درونى ومشاهدهٔ يقينى واستمرار تصديق وحضور
وصفاى قلبيله قوت وضعفا اختلاف صفات وبعد وافتراق حالاتدن ناشى نفس تصديق اوزره زياده ويانقص وتجزى
كاهى طارى اولورمى ديو اتساع كلامه بحث مرقوم موصول اولور حاصل مرام ايمان واسلام نفسنده تجزى
قبول ايتميوب ترقى وتفاوت همان صفاته ترتب ايدر (وفى بسط هذا خروج عن غرض التأليف وفيما ذكرنا غنية)
ضم معجمه وسكون نون وفتح تحتيه ايله كفايت معناسنه در (فيما قصدنا ان شاء الله تعالى) بحث جليلده سرداله
وبسط كلام وتفصيل مقصد تاليفدن خروجدر زيرا مقصود بالذات اولان على وجه الاستيفا اداى حقوق صاحب
الاصطفا عليه التحايادر پس وفق ارادهٔ باريده اولورسه كتاب شفاده قصد مز ذكر ايتديكمز امرى مغنى وكافيدر

فصـــــل

(واما وجوب طاعته فاذا وجب الايمان به وتصديقه فيما جاء به) قسم ثانى باب اول فصولندن برنسى حضرت

صاحب الشريعة والبرهان عليه صلوات المنان حكم وشرعنه اتباع وانقيادى موجبه احكام بياننده در چون
اول حضرتنه ايمان وقبل پروردكاردن اجمالا الاتيان بيورديغى اموره تصديق وايقان واجب اولديسه (وجبت طاعته
لان ذلك مما اتى به) مطلقا امر همايون واجب الاذعان اطاعته قرونته امتثال واجبدر زيرا وجوب طاعتى
ماجاء به من الدين بالضروره جمله سندندر (قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا اطيعوا الله ورسوله) بشهادة افراد الضمير
طاعتين متلازمان اولديغن ايما وضمير الى كل واحد منهما ايه راجعدر اظهر معنى كتاب الله هدن شرفنزول بيوريلان
اموردهٔ خداى ذى الجلال حضرتنه اطاعت وخطاب مستطاب جناب حقدن رسولنه شايان وحى اولان احكامده
رسول اللهه مقام ايجابده طاعت ايدك تنبيه نبيهى پادشاه جهان آفرينه اطاعت حضرت ختم المرسلين صلى الله
عليه وسلم جنابنه طاعت ضمننده مندرجه اولديغن اشعار ايدر امدى اطاعت حق قرين طاعت نبى مطلق
بيورديغنه دائره ايات وتفاسير اول كتاب فصل يشدينى ناطق اولمشيدى (وقال قل اطيعوا الله والرسول) تلازم
طاعتين وتداوم حالتينى لما سبق مشعر اولمغين واطيعوا الرسول ايله تكرر بيورلمدى (وقال واطيعوا الله والرسول
لعلكم ترحمون) اى باطاعتهما ومتابعة شريعتهما (وقال وان تطيعوه تهتدوا) نبى الخلقك امرينه اطاعت ايدرسكز
طريق حقه رهياب اولورسز (وقال من يطع الرسول فقد اطاع الله) زيرا آمر حقيقى حضرت حق ورسول الله صلى
الله عليه وسلم مبلغدر وقتا حبيب كبريا عليه التحايا من احبنى فقد احب الله ومن اطاعنى فقد اطاع الله كلمات
حكمت نصابيله تاديب امته قصد وهمت بيوردقلرنده ارباب نفاق وشقاق حاشاهم حاشا محمد كندوبى بزه رب
اتخاذ ايتدرمكه راغبدر مع هذا بزى شركدن زجر ايدردى ديو هرزه خاى اولدقلرنده كلام درربار حضرتى تأييدا آية
جليله شرفنزولدر (وقال وما آتاكم الرسول) اى ما اعطاكم الرسول محمد من الفىء (فخذوه وما نهاكم عنه فانتهوا) اى
وما نهاكم من الغلول (وقال ومن يطع الله والرسول فاولئك الاية) مع الذين انعم الله عليهم من النبيين والصديقين
والشهداء والصالحين وحسن اولئك رفيقا سبب نزول ايه جليله باب ثانى فصل اولنده سطور تفصيله كشيده قلنور
(وقال وما ارسلنا من رسول الا ليطاع باذن الله) اى بامر الله (فجعل تعالى طاعة رسوله طاعته) اى ان طاعة الله
متعلقة بطاعة الرسول فلا يتم لاحد طاعة الله مع عصيان رسوله (وقرن طاعته بطاعته ووعد على ذلك بجزيل
الثواب) وطاعت واطاعت اوزره ثابتقدم اولنلره فاولئك مع الذين انعم الله عليهم من النبيين قول جليليله اجر
جزيل وثواب جميل وعد ايلدى (واوعد على مخالفته بسوء العقاب) ومخالفى اوزره بارجا اولنلره فليحذر الذين
يخالفون عن امره ان تصيبهم فتنة او يصيبهم عذاب اليم انذاريله تحذير وتخويف ايلدى (واوجب امتثال امره
واجتناب نهيه) وما آتاكم الرسول فخذوه وما نهاكم عنه فانتهوا امر لازم الاتباعيله اول حضرتك امرينه امتثال
ونهيندن اجتنابى واجب متحتم القبول ايلدى (قال المفسرون والائمة طاعة الرسول فى التزام سنته والتسليم
لما جاء به) ارباب تفسير واجتهاد بيورديلركه رسول اللهه طاعت طريقتنه التزام وعادتنه مواظبت وما جاء به اولان
شريعتغراسنه انقياد واذعاندر ديديلر (وقالوا) مفسرين وائمه بيورديلر (وما ارسل الله من رسول الا فرض طاعته
على من ارسله اليه) يعنى حضرت فرد بيچون جل وعلا پيغمبراندن برذاتى بعث ايتدى الا ارسال بيوريلان قومه
اول پيغمبرك طاعتنى فرض ايلدى نتكيم وما ارسلنا من رسول الا ليطاع باذن الله كريمه سن الا ليطيعه من بعث
اليهم ايله تفسير بيورديلر (وقالوا من يطع الرسول فى سنته) بالافراد اما صيغهٔ جمله ورودى اولى وفرائض عبارتنه
ملايمدر (يطع الله فى فرائضه) جواب شرط يعنى لم يرد به القرءان اولان امر ونهى رسول الله صلى الله عليه وسلمه
اطاعت ايلين ذات ثابتة فى القرءان اولان فرائضده حقه اطاعت ايدوب فرمانبر اولور زيرا نطق همايونى وما ينطق
عن الهوى عنوانيله شرفيافته اولمغين هر چند امر ونهى حضرت امر وحكم كردكاره مقرون ووابسته در (وسئل
سهل بن عبد الله عن شرائع الاسلام فقال وما آتاكم الرسول فخذوه) جناب شيخ تسترى قدس سره السرى طرايق
اسلامدن سؤال بيورلدقده بو ايهٔ جامعه ايله جواب ادام اولديلر (وقال السمرقندى يقال اطيعوا الله فى فرائضه
والرسول فى سنته) فقيه ابو الليث عليه الرحمه بيورركه معناى شريف فريضهٔ حقى شامله شريعتده حقه اطاعت
ووفق طريقت اوزره وارده اناردن مستفاد سنة نبويه ده رسوله اطاعت ايدك دينلدى (وقيل اطيعوا الله فيما حرم
عليكم والرسول فيما بلغكم) اى اوصلكم من امره ونهيه ولو لم يسنده الى ربه اما قول فقيه اوليدركه فرض فعل واجب
محتم وترك فعل محرمى شامل اولور (ويقال اطيعوا الله بالشهادة له بالربوبية والنبى بالشهادة له بالنبوة) بعض نسخه
بالرسالة ورودا تمشدر والمعنى ان هذه الاطاعة اول ما يطلق عليه اسم الطاعة (حدثنا ابو محمد بن عتاب) فتح عين
وتشديد فوقيه ايله (بقراءتى عليه) لا بسماعى لديه (حدثنا حاتم بن محمد) بن الطرابلسى (حدثنا ابو الحسن على بن محمد

ابن خلف) اى القابسى (حدثنا محمد بن احمد) ابو زيد المروزى (حدثنا محمد بن يوسف) الفربرى (حدثنا البخارى)
صاحب الصحيح عليه رحمة البارى (حدثنا عبدان) فتح عين مهمله وسكون موحده ايله بوزن التثنية غير مصروف
عتكى مروزى (نا) اى اخبرنا (عبدالله) ابن وهب (نا) اى اخبرنا (يونس) بن يزيد الايلى احد الاثبات
(عن الزهرى) تابعى جليل القدر (قال اخبرنى ابو سلمة بن عبد الرحمن) احد الفقهاء السبعة على قول الاكثر (انه سمع
ابا هريرة يقول ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اطاعنى فقد اطاع الله) قبل كبريادن ابتدا ايلديكم اموردده بكا
اطاعت ايلين ذات من يطع الرسول فقد اطاع الله عنوان جليلى ماصدقنجه بدرستى اول كسنه حضرت خالق البرايا جل
وعلا جنابنه اطاعت ايلدى (ومن عصانى فقد عصى الله) وهو اللازم لجعل طاعته طاعته والحاصل ان الاول معلوم
الكتاب والثانى مفهوم الخطاب (ومن اطاع اميرى فقد اطاعنى ومن عصى اميرى فقد عصانى) بطريق القياس
ولاة امره اطاعت اول حضرته اطاعتدر اما بشرط انكه امر امير طاعتله مقيد ومشروط اولوب معصيتله آمر اولميه
زيرا لا طاعة لمخلوق فى معصية الخالق خبر شريفى طاعتده اطاعتى متضمندر مرويدركه اول اسلامده طائفهٔ قريش
وسائر عرب اوزره رؤساى قبائل حل وعقد حكومتنه كردن نهادهٔ تسليم واطاعت اولوب امر امارت غير معهود ايدى
وقتا كوس نوبت اسلام جهانى برطنين ايلدى شهنشاه عالم صلى الله عليه وسلم اطراف وا كافه امرا نصب وتعيين
بيورملرى قريش وعربه كران كلمكين رقبهٔ اطاعت امرادن كردن پيچ اولدقلرنده امر امراء مطاع ولازم الاتباع
اولديغن انلره اعلام بيورديلر (فطاعة الرسول من طاعة الله اذ الله امر بطاعته فطاعته امتثال لما امر الله به) فى قوله
اطيعوا الله والرسول (وطاعة له) اى الله لانه امرهم ابما الا بطاعته فطاعته طاعة لربه عز وجل وهذا بسط وتمهيد
لما قدمه ولا تكرار فيه كما قيل (وقد حكى الله عن الكفار فى دركات جهنم) حكى الله عن فلان عبارتى من غير انكار
مأثورة من السلفدر اما عارف بالله ابن عباد مغربى قدس سره صوابديدى اولميوب كلام الله صفة قديمه در حكى الله
فى كلامه كذا ديو تعبيرى شايان دكلدر زيرا حكايه متأخرة عن المحكيدر سزاوار اولان اخبر الله ماتندى كلامله ادا
ايلمكدر بيورمشلر لكن نقص عليك كريمه سى ورودى ليل بن عبادى رد اولور زيرا قصص وحكايه برمعنايه اولديغى
باهردر فانه وارد على الاخبار بعينه من غير فرق ودركات طبقات سفليهٔ دوزخدر حضرت كردكار جل وعلا تنزيل
جليلده بحسب مقامات اهل النار بما سيكون من حال الكفار حكايه واخبار بيوررر (يوم تقلب وجوههم فى النار)
وجه اشرف اعضا واللطف اجزا اولوب سائربدن اقبال واد بارده وجهه تابع اولمغين تخصيص بالذكر بيورلدى ياخود
ذوات مراد اولنه يعنى روز جكر سوزده باامنده ارباب شركك جميع اعضاسى استيعا بالتصريف وديكده كوشنبارده نك
جوش وخروشى اسا اتشده برجهتدن ديكره تقليب اولنور اوتقليبها تغيرها عن حالها وهيأتها او تبدل الوانها
(يقولون يا ليتنا اطعنا الله واطعنا الرسولا) باثبات الالف رسما واختلفت القراءة وقفا ووصلا يعنى اول حالده
كفار دوزخ قرار ديه لركه توليدى بزلر كبرياى ذى الجلاله وپيغمبر ذى الكماله اطاعت ايتمش اوليدك ديو الان
اولدلر (فتمنوا طاعته حيث لا ينفعهم التمنى) بوتمنى غير ممكن الحصول اولان شيئى طلب واميددر پس اول دار بئس
القرارده تمنىٔ اطاعت خدا ورسول ايليه لر اما جه فائده حين شاهدوا التغى لم ينفعهم التمنى (وقال عليه الصلوة
والسلام) اتفاقكردهٔ شيخين اولان خبر معجز اثرده سلطان دين عليه السلام بيورر (اذا نهيتكم عن شئ فاجتنبوه
واذا امرتكم بشئ) وفى نسخة بامر نهى حرف عن وامر باء ايله تعديه ايدر (فأتوا منه ما استطعتم) اول حديث دعونى
ما تركتكم انما هلك من قبلكم بسؤالهم واختلافهم على انبيائهم فاذا الخ حاصل خطاب بالامة واصحاب بودركه
چون بن سزى شئ محرم ومكروهدن منع ونهى ايلدم سزلر انى ترك ايدك چن ايجابا اوندبابر امر ايله سزى مامور
قيلام من غير ترك لواجب قدر تياب اولديغكز مرتبه اتيانه كوشش واهتمام ايدك بيورديلر قال الشهاب
الخفاجى وسببه انه صلى الله عليه وسلم قال فى خطبته ان الله قد فرض عليكم الحج فحجوا فقال رجل أكل عام يا رسول
الله فسكت حتى قالها ثلثا فقال لو قلت نعم لوجب ولما استطعتم ثم قال دعونى الحديث وزاد الدارقطنى فنزلت يا ايها
الذين آمنوا لا تسألوا عن اشياء ان تبدلكم تسؤكم وروى ذلك عن ابن عباس فى التفسير وشئ عام خص منه ما كره
عليه المكلف قال النووى وهذا الحديث من جوامع الكلم وقواعد الاسلام يدخل فيه كثير عن الاحكام كمن عجز
عن ركن من اركان الصلوة او شرط من شروطها يأتى بمقدوره ولا يسقط عنه مقدوره ولذا قال الفقهاء الميسور
لا يسقط بالمعسور (وفى حديث ابى هريرة عنه عليه الصلوة والسلام كل امتى يدخلون الجنة الا من ابى) ضمير يدخلون
كل لفظنه باعتبار معناه راجع وباعتبار لفظه افرادى دخى جائزدر ولفظ الحاكم عليه الرحمه كلكم يدخل الجنة
وخطاب براى امت خطاب مشافهه اولور وامة اجابت مراد اولنديغى حالده استثنا منقطع ودخول جنته اولا واخرا

اعم اوله وامة دعوه مراد اولنسه استثنا متصل اولمق غير بعيددركه معصيت كفره مختصه اولور (قالوا ومن ابى
يا رسول الله قال من اطاعنى دخل الجنة ومن عصانى فقد ابى) يعنى جميع امتم داخل بهشت اولورلر الا امتناع ايدنلر
داخل اولمز بيوردقلرنده اصحاب باصفا يا رسول الله دخول جنته حصول نعمه ووصول منه ايكن دخولدن كيم
ابا وامتناع ايدر ديو پرسان اولديلر حضرت داناى عالم عليه السلام انلره جوابداده اولديكم بنم امريمه ممتثل
ونهيمدن مجتنب اولان كسنه بكافرمانبر اولوب جنته داخل ونعيم مقيمله فائز اولدى وبكا عدم اطاعت ايله ترك
طاعت ايدنلر بدرستى دخولدن امتناع ايلديلر واعلم انه ان اريد بالعصاة من المؤمنين فهو تمثيل ولا ينافى العفو
ولا اخراجهم من النار وان اريد الكفار فهو استعارة ايضا والمراد دخولهم فى النار (وفى الحديث الآخر الصحيح
عنه صلى الله عليه وسلم) صحيح بخاريده نسكاشتهٔ براعهٔ صحت اولان خبر ديكركه دعواى اطاعته بينهٔ عادله در مفخر
البريات عليه اجمل التحيات حضرتلرندن مروى وتمثيلا لامته بيورركه (مثلى ومثل) بفتحتين المثل والمثيل
فى الاصل بمعنى النظير كشبه وشبيه ثم نقل لكل حالة وقصة او صفة (ما بعثنى الله به) ما موصوله يعنى نصر دنيا
وذخر عقبا ايله مورث فوز وفلاح اولوب ايزد متعال بنى بعث ايتديكى شيئله بنم حالهٔ عجيبة الشان وصفة غريبة
البرهانم (كمثل رجل) اول كسنه قصه سى نظيريدركه (اتى قوما فقال يا قوم انى رأيت الجيش) جنك وپرخاشه
اماده اولان جمع كثيردر (بعينى) مبالغة فى التأكيد صيغهٔ تثنيه ايله ايراد خبرده مجاز توهمن دفع اكيد اولور
(وانى انا النذير) اى المنذر (العريان) اى المجرد من ثيابه المكشوف جميع بدنه مبالغة فى صدق النذارة زبان معجز
بيان نبوتدن عيان مثل مضروب ويا فى الحقيقة ابا سدن تحقيق ما لديه برله تجرد ويا مجرد سلب عدو ايله قبادن تعرى
ويا مجازا تلبيسدن عارى وغرض تدليسدن برى اولمغى مشعر اوله (فالنجا) قبل الجيم فتح نونله ممدود وكاهى
مقصوردر ومنصوب على الاغراء يعنى الزموا النجا ويا مصدريت اوزره منصوب اولوب اضيق المقام عاملى محذوف
اوله ومعناه الخلاص والفرار اى انجوا النجا (فاطاعه طائفة من قومه فادلجوا) تخفيف دال مهمله وقطع همزه
ويا تشديد دال ووصل همزه ايله كل ليلى سيرده مستعملان لغتاندر اما بالتخفيف سير اول ليلى وبالتشديد سير اخر ليل
اولمق براعه كذار فيروزا باديدر (فانطلقوا على مهلهم) فتح وسكون ها ايله رفق وسكونت (فنجوا وكذبت طائفة
منهم فاصبحوا) اى مكثوا (مكانهم فصبحهم) بتشديد الموحدة (الجيش) اى اتاهم فى وقت الصباح (فاهلكهم
واجتاحهم) جيم ومثناة فوقيه والف وحاء مهمله ايله جايحه ثماره اصابت ايدن آفتدركه استيصال ثمار وافناء برك
وبار ايدر وهر بلاى نا كهانى ومصيبة عظيمه يه جايحه دينلور واصل مثل مضروب سر كذشت عوف بن عامر
اليشكرى ويا بنى عامر دن برزن ياخود ابرهة الحبشى اولمق مرويدر حاصل كلام اول رجل بر قومه كاوب اى قوم
عسكر دشمنى بن دو چشمله معاينه ايلدم وبن تلبيسدن عارى منذر وغرض تدليسدن برى يم همان جويان كريز كاه
نجات اولك ديديكده قومندن بركروه كفتارنذيره اعتماد واطاعت ايليوب هنكام شبده رهنورد ساحل سلامت
اولوب سكونتله طريق مقصوده روان وكيد اعدادن سلامتله تخليص كريبان ايتديلر واندن طائفهٔ ديكر تكذيب
خبر ايله قرار كاهلرنده پابرجا ومكث ايدوب قبل الرواح وقت الصباح جيش عدو اول كروه اوزره نزول ايليوب انلرى
اهلاك واستيصال ايتديلر (فذلك مثل من اطاعنى واتبع ما جئت به) مثل مضروب مذكور بروجه صدق وصفا
بكا منقاد اولوب جانب كبريادن بعث اولنديغم امره امتثال ايدنلر ماننديدر امدى همان اطاعة ظاهره ايله اكتفا
شايستهٔ شان عرفا اولميوب ما جاء به من العباده ايله اكمال اتباع بيورلمغى ايماء اولور (ومثل من عصانى وكذب
ما جئت به من الحق) پس عصيان مع التكذيب كمال عداوتدن ناشى اولمغله استيصال بنيانى موجب اولور امدى
عبارهٔ شريفه ده مطلق عصيان غير مستأصل للانسان اولديغنه اشارت لطيفه نمايانذر (وفى الحديث الاخر فى مثله)
بفتحتين روايتكردهٔ شيخين اولان خبر صحت اثرده سلطان هرد وسرا عليه اكمل التحايا امتنى دعوتده كند وحال
وصفتن تمثيل خصوصنده ايراد بيورديلر واصل هذا المثل ملائكهٔ مقربين حضراتنه منسوب اولوب جناب فخر عالم
صلى الله عليه وسلم شان شريفنده ايراد واعلام ويقظة او مناما الهام بيوريله (كمثل من بنى دارا وجعل فيها
مأدبة) ضم دال مهمله او بفتحها براى دعوه اماده قيلنان اطعمهٔ ماونه وضيافه در (وبعث داعيا فمن اجاب الداعى
دخل الدار واكل من المأدبة ومن لم يجب الداعى لم يدخل الدار ولم يأكل من المأدبة) يعنى اول ذاتك حال وشانى
نظيريدركه برسراى بنا ايدوب انده ترتيب ضيافه ايلدى وخلقى دعوته بركسنه ارسال ايليوب دعوتخوان اولدى
هركم قبول دعوت ايله اجابت ايلدى خانهٔ پرنعمته داخل اولوب على قدر الطاقة فى الطاعه نوالهٔ شهيه وبهيه دن
تناول ايلدى وانلركه دعوته اجابت ايتمدى داخل ضيافتخانهٔ قربت اولميوب اقمه خور نعمت اولدى (فالدار الجنة

والداعی محمد) پس سرای سرور جنت ودعوتخوان خوان نعمت حضرت محمد شفیع امتدر (فمن اطاع محمدا فقد اطاع الله ومن عصى محمدا فقد عصى الله) امدی داعی الی الله حضرت حبیب الله جنابنه اطاعت حقه اطاعتدر وعکسیه عکسنه (ومحمد) صلى الله علیه وسلم (فرق) فتح فا وسکون را ایله مصدر بمعنی فارق المؤمنین والکافرین باطاعته وعصیانه برای مبالغه رجل عدل قبیلندندر یاخود راء مشدده ایله اعزاز مطیعین واذلال عاصین میانه سن محمد فصل وتفریق ایلدی معناسنه اولور (بین الناس) واول هذا الحدیث انه علیه السلام نام فجاءه ملائکة فقال بعضهم لبعض ان العین نائمة والقلب یقظان فقالوا مثله کمثل رجل الخ وفی روایة ان القائل جبریل ومیکائیل ولا یخفى ان ظاهر الحدیث انه تشبیه مرکب والله اعلم

فصل

(واما وجوب اتباعه وامتثال سنته) بو مقامده سنت معنای لغویسی اوزره سیرت وطریقت معناسنه اولوب فرض مقابلی مراد اولنمزکه وجوبه منافات توهم اولنه زیرا اتباع لفظنه معطوفدر (والاقتداء بهدیه) هدی بزنة ضرب بمعنی سنته وطریقته ایضا بعض نسخده والاهتداء بهدیه ورودا بتمشدر (فقد قال تعالى) جواب امام یعنی وجوب متابعت حضرت وانقیاد طریقت پروصلت وسمت وسیرتنه اقتدا وموافقت نص قرآن عظیم الشان ایله مثبتدرکه حق تعالى بیورر (قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله ویغفر لکم ذنوبکم) یعنی ادعای محبة حق وارادهٔ مودت فاعل مطلق ایدرسکز بندن شرفیافتهٔ صدور بولان شریعت وطریقت وحقیقته فرمانبر ومنقاد اولك تا کم جناب کبریا جل وعلا سزدن راضی اولوب حب قلوبکزی کشف وکناه وعیوبکزی ستر وعفو ایلیه (وقال تعالى فآمنوا بالله ورسوله النبی الامی الذی یؤمن بالله وکلماته) جمع بین النبوة والرسالة لان المقام مقام مدح واطناب وعبر بالظاهر ولم یقل بی ابلاغة الالتفات ولتجزی علیه الصفات الداعیة للایمان واتباعه (واتبعوه لعلکم تهتدون) ای راجین الاهتداء باتباعه والرجاء بالنسبة للمخاطبین اوهو مجاز عن التعلیل کما ذهب الیه بعض النحاة وامی ایله وصف کمال علمی معجزاتندن اولدیغن تلویحدر وکلماتله مراد کتب منزله در یعنی وحدانیة خدای جلیل وکتب جمیله یه ایمان ایدن پیغمبر امی ذی الخطر الجسیم جنابنه ایمان واوامر وزواجرنه اتباع ایدیکزکه شاید ظواهر وسرایری برکاتیله قلزم ضلالتدن ساحل سلامت وهدایت اوله سز (وقال تعالى فلا وربك) لا مزیدة للتأکید اونفی لما تقدمها (لا یؤمنون) ای بی وربك (حتى یحکموك فیما شجر بینهم الی قوله تسلیما) یعنی قوله ثم لا یجدوا فی انفسهم حرجا مما قضیت ویسلموا تسلیما (ای ینقادون لحکمك) ویسلموا تسلیما کریمه سن تفسیردر ظاهرا وباطنا انقیادی مفید اولمغین تأکید بیورلدی (یقال سلم) بتشدید اللام (واستسلم) ای طلب السلامة بانقیاده واسلم اذا انقاد هذا هو المصرح به فی کتب اللغة کما ذکره الراغب والحاصل امر وشان انلرك زعم ایتدکاری اسادکادرکه سکا اتباع ایتمکسزین واصل الی الله اوله لر بخدای بیچون انلر بکا وسکا ایمان ایلمزلر تا کیم اختلاف ایتدکاری امردینده سنی حاکم ومحکمه رام وامرینکه فرمان بردار اولمیه لر (وقال تعالى لقد کان لکم فی رسول الله اسوة) ضم همزه وکسریله خصلت وقدرت معناسنه در (حسنة) صفة مؤکدة (لمن کان یرجوا الله والیوم الاخر) الایه تحریر صاحب کشاف اوزره لفظ لمن لکم قولندن بدلدر اما بقول اکثر ضمیر مخاطب مبدل منه اولمغه شایان اولمیوب لمن لفظی صله ویا حسنه یه صفت اولور یعنی انلرکه ثواب ولقا ونعیم عقبایی رجامند اولورلر سزلر ایچون رسول اللهه اقتدا ومتابعت برله خصلت پسندیده حصول ایدر دیمك اوله (قال محمد بن علی الترمذی) صاحب نوادر الاصول اولان حکیم دانادر (الاسوة فی الرسول) شان جلیل حضرتده معنای اسوه (الاقتداء به والاتباع لسنته وترك مخالفته فی قول اوفعل) امدی تعریف الرسول عهد خارجی اولوب مراد حضرت محمد علیه السلامدر ویا برای عهد ذهنی ویا استغراق اولدیغی حالده اعم اولورکه پیغمبراندن بر پیغمبر حقنده یاخود هر رسول شاننده دیمك اولور حاصلی اول حضرت حقنده اسوهٔ حسنهٔ کریمهٔ فبهدیهم اقتده فرمان جهان مطاعیله اقوال وافعال وشرعنده حضرتنه اقتدا وطریقته اتباع وامرا اونهیا اوارشاد اقول وفعلنده ترك مخالفه وعدم معارضه در بیوردیلر (وقال غیر واحد) ای ناس کثیرون (من المفسرین بمعناه) ای بمعنی ما قاله الحکیم الترمذی وان اختلف عنهم بمبناه (وقیل هو عتاب) من الله ای توبیخ ولوم (للمتخلفین عنه) ایة شریفه دن حضرت سید الانبیا علیه التحیاتك بعض غزوات جلیله لرنده معیت ایتیوب خصوص حالات وعلودرجاتنده تخلف ایدنلر حقنده عتاب وسرزنشدر دیدیلر (وقال سهل) کبار صوفیه دن جناب تستری (فی قوله صراط الذین انعمت علیهم قال بمتابعة السنة) اتباعی ایجاب ایدن صراط مستقیمکه طریقهٔ علیهٔ حضرتنه اتباعله تفسیر ایلدی (فامرهم تعالى بذلك ووعدهم الاهتداء باتباعه)

یعنی اهدنا الصراط المستقیم دعاسیله جویا اولدقلری حصول هدایتی اتباع حضرتله مقرون ایدوب واتبعوه لعلکم تهتدون جزای بزیلیله وعد ایلدی (لان الله ارسله بالهدى ودین الحق لیزکیهم ویعلمهم الکتاب والحکمة ویهدیهم الى صراط مستقیم) زیرا هادی ذی الجلالی هدایت موصله الى المولى وملت ثابتنه ایله بند کافی اوزره بعث ایلدیکه انلری چرك شرك ولوث معاصیدن پاك وجامع مکارم اخلاق اولان قرآن کریم واحکام محکمه یی تعلیم وتفهیم ودین قویم وراه مستقیمه رهنما وارشاد ایتمک ایچون ارسال بیوردی (ووعدهم محبته تعالى فی الایة الاخرى) ای محبة الله لهم فالمصدر مضاف لفاعله قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله ایت بشارتنده اول حضرتنه اتباعله اتصاف ایدنلره محبة جلیله سن وعد ایلدی (ومغفرته) بقوله ویغفر لکم ذنوبکم اذا اتبعوه لان جواب الامر فی معنى جواب الشرط (وآثروه) مذالف ایله ای قدموه صلى الله علیه وسلم (على اهوائهم) جمع هوی بالقصر ما تمیل الیه النفس در ومطلق ذکر اولنسه مالیس بمحمود من الشهوات اولان شئ مراد اولنور (وما تجنح الیه) فتح وضم نون وحاء مهمله ایله تمیل معناسنه در واصله المیل على احد شقیه ماخوذ من الجناح (نفوسهم) ووضع الظاهر فیه موضع الضمیر اذ المعنى یجنحون الیه ویقدمون اتباعه ومحبته على محبة انفسهم واموالهم واولادهم والناس اجمعین دخی نفسلرینك میلان ودلداره اولدقلری شئ اوزره طاعت ومحبت حضرت حبیب علیه الصلاة والسلامی تقدیم وترجیح ایتملری اوزره خدای بیچون جل شانه محبت ومغفرتنی عبادنه وعد ایلدی (وان صحت ایمانهم بانقیادهم له ورضاهم بحکمه وترك الاعتراض علیه) حاصل کلام صحت وکمال ایمان واسلام فرمان واجب الاذعان سید الانامه انقیاد تام وحکم همایونه رضاداده ومالهم وعلیهم امر ونهینده ترك معارضه ومخالفه برله اهتمام سلامت انجام اولدیغن فلا وربك لا یؤمنون نص مسکی الختامیله عبادنه خبرداده اولدی (وروی عن الحسن) البصری قدس سره ویحتمل انه الحسن بن علی رضی الله عنهما (ان اقواما قالوا یا رسول الله انا نحب الله) حریر تحریر تفسیر ابن منذر اوزره جناب حسن بصری قدس سره السری یدن مرویدرکه جمع کثیر حضرت بشیر ونذیر علیه سلام الله القدیر جنابلرینه دیدیلرکه بزلر احدی الذات وسرمدی الصفات جل شانه حضرتنه تخصیص عبادتله عرض محبت وجوئیدهٔ رضای صمدیت ایده رز (فانزل الله تعالى قل ان کنتم تحبون الله الایة) فاتبعونی یحببکم الله یعنی ان محبته تعالى انما تحقق بطاعة الله فطاعته بطاعة رسوله صلى الله علیه وسلم (وروی ان الایة) قل ان کنتم تحبون الله (انزلت فی کعب بن الاشرف) علمای یهود بنی النضیردن بر پلید عنید ایدی غزای بدردن التی ای صکره کافرا کشتهٔ تیغ اسلام قیلنمشیدی کما هو قصته (وغیره) من الیهود واتباعه (وانهم قالوا نحن ابناء الله واحباؤه) کعب واتباعی بزلر اشیاع عزیر علیه السلام اولمق جهتیله احبا وابناء یزدانزدیو کویا اولورلردی تعالى شانه عما یقولون علوا (ونحن اشد حبا لله) ثم حاشا پسرلك بدره تقربی اسامقربون اولمغی اراده ایدرلرمع هذا اعدى الاعدا بعدیله دور ایدیلر (فانزل الله الایة) تقریعا وتبکیتا لهم ایه مسبوقه یی انزال ایلدی (وقال الزجاج معناه ان کنتم تحبون الله ان تقصدوا طاعته فافعلوا ما امرکم به) انما فصیحة ای اتبعونی وافعلوا یعنی زجاج مفسر بیورر معنای جلیل دیمك اولورکه سزلر طاعة حق قصد وحقنه قیامه محبت ایدرسکز بکا اتباع ایلیوب سزه امر ایتدیکم شیئه درکار اولك حاصلی عبدك جناب حقه محبتنی تفسیردرکه تعارف ناس اوزره اولان محبتی تفسیر صحت پذیر اولمیوب قصد طاعت معناسنی مشعر اولور (اذ محبة العبد لله والرسول) ای رسول الله لام مضافدن عوض اولور (طاعته لهما ورضاه بما امرا) یا این همه عبدك خدا ورسول الله صلى الله علیه وسلمی محبتی انلره طاعت وفرمانلرینه سرفرو وانقیاددر (ومحبة الله لهم عفوه عنهم وانعامه علیهم برحمته) ومولای کریمك بندکانته محبتی کاهلرین عفو وکمال لطف وکرمیله دخول جنانی احساندر (ویقال الحب من الله عصمة وتوفیق) مطلقا حفظ معناسنه عصمت همان حضرت پیغمبره مختصه دکلدر غیره دخی شایاندرکه عصمتله دعاهر فرده جائزدر اللهم اعصمنی عن جهد البلاء اما والذی یختص به صلى الله علیه وسلم دون غیره هو ان یخلق الله فیه جبلة تمنعه عن کل ما لا یرضاه الله وان لا یقدر احد على قتله ونحوه یعنی معصیتدن عبادنی حفظ وعبادتنه توفیق داده اولنسیدردینلور (ومن العباد طاعة) وعبدك مولایه محبتی فرمان حقه طاعت وانقیاد ورسول اللهه متابعتدر (کما قال القائل) عبد الله بن المبارك ویا رابعة العدویة (تعصی الاله وانت تظهر حبه ۞ هذا لعمری فی القیاس بدیع) لعمری بفتح العین الحیاة کالعمر بضم العین اما قسمده فتحی شذوذا ملتزمدر مبتدأ وخبر بیننده جار ومجرور واعتراضدر تقدیره والله ابقائی او لعمری مما اقسم به ان هذا الا فی القیاس دیمك اولور وبعض نسخده قیاس بدلی فعال ورودی تفسیر ابو اللیث واحیاء غزالی یه موافقدر وقیاسی تقدیر شئ واصطلاحا بالمناسبة بر شئ دیکره الحاق وکاهی دلیل معناسنه اطلاق اولنور اما قیاس منطقی اوزره بیان قیاسدن دوردر حاصل معنی جناب

حقه ادعاء محبت ایدرسن حال انکه بنه عصیان ایدرسن بوکار نادر برابرکه اظهار محبت واختیار معصیتدن بحق
قیاسده عجیب وغریبدر (لوکان حبك صادقا لاطعته * ان المحب لمن یحب مطیع) اکر دعوای محبتده راست
اولیدك محبوبکه اطاعت ایدردك زیرا ماهو القیاس حبیب محبوبه مطیع ورام اولمقدر (ویقال محبة العبدلله
تعظیمه له وهیبته منه) وعبدك حضرت باری تعالی یه محبتی شان جلیلنه احترام وعظمت وجلالنی تأملده خوف
وخشیتیدر (ومحبة الله له رحمته له) مولای کریمك بنده سنه محبتی احسان وانعامیدرکه صفات افعالیه دندر
لان معناه الحقیقی لاتلیق به فارید به غایته (وارادته الجمیل له) جمیل منصوب ومفعول مصدر اولوردخی قولنه فعل
جمیلی اکرامدرکه نعوت ذاتیه دندر (وتکون) مثناة فوقیه ایله ضمیر محبته عائد وباتحتیه ایله ضمیر جمیله راجع اوله
والاول هو المعول (بمعنی مدحه وثنائه علیه) وکاقی عبده محبة رب عند الملائکة وعلی السنة الرسل بنده سنی
مدح واقلام حق اولان لسان خلق اوزره ثناء عبدی اجرا معناسنه در (قال القشیری) صاحب الرسالة والتفسیر
امام زاهد ابو القاسم قدس الله سره العزیزدرکه ترجمه لری کذا ایتمشدر (فاذا کان) ای المحبة وذکره لتأویله اولان
تأنیث المصدر غیر معتبر لتأویلهابان او التعبیر للجمیل (بمعنی الرحمة والارادة) عطف تفسیردر زیرا رحمت انعام ایله
مفسره در (والمدح کان من صفات الذات) امام قشیری بیوردیلرکه چون محبت ذکر اولنان نعوت وصفات معنالرینه
اولدیسه صفات ذاتندندردیدیلر اما اظهر معنا رحمت صفات افعالیه وارادت ومدح نعوت ذاتیه دن اولق صوابدید
شراحدر (وسیأتی بعد) مبنی علی الضم لقطعه عن الاضافة ای بعد هذا (فی ذکر محبة العبد غیر هذا بحول الله تعالی)
غیر قائل سیأتی یعنی بعد ذا عبدك محبتنه دائره مباحث ذکر اولنان موارددن ماعدا اقربا بتصرف الله وقدرته کشیده
سلك سطور قلنور مصنف علیه الرحمه اتباع حضرته شاهد روایتکردهٔ اجری اولان حدیث مسندا ایرادنه شروع
بیورر (حدثنا ابو اسحاق ابراهیم بن جعفر) ابن احمد الفقیه شیخ المصنف رحمهم الله (حدثنا ابو الاصبع) فتح همزه
وسکون صاد مهمله وفتح موحده وغین معجمه ایله (عیسی بن سهل ح وحدثنا) داب محدثین اوزره برروایتدن دیکره
تحوله حاء مهمله ایله اشارت بیورریلر (ابو الحسن یونس بن مغیث) اسم فاعل من الاغاثة (الفقیه) کامل فی الفقه
(بقراءتی علیه قالا) ای عیسی ویونس (حدثنا حاتم بن محمد) تقدم بیانه (قال حدثنا ابو حفص الجهنی) ضم جیم وفتح
ها ایله مصغرا جهینه نام قبیله یه نسبتدر (حدثنا ابو بکر الاجری) فتح همزهٔ ممدوده وضم جیم وتشدید را ایله طین
معروفه نسبت اولور وهو الامام الحافظ محمد بن الحسین وقد تقدم (حدثنا ابراهیم بن موسی الجوزی) فتح جیم
وسکون واو وکسر زا ایله بغداد قراسندن جوزه نام قریه یه نسبتدر ودخی خاء مضمومه وواو ساکنه وزا ایله خوزی
روایتکردهٔ عرفی درجیل من الناس ویاقریه منسوبه یه منسوبدر (حدثنا داود بن رشید) بالتصغیر علم منقولدر
ابو الفضل الخوارزمی الحافظ ایکیوز اوتوز طقوز سال هجریده سوی جنانه روان اولمشدر اخرج عنه السنة
ماعدا الترمذی (حدثنا الولید بن مسلم) ابو العباس نام عالم اهل شام صاحب التألیف الجلیلة روی له اصحاب
الکتب الستة الا انه نسب الی التدلیس بوزطقسان بشده دار عقبایه خرام ایلدی (عن ثور بن یزید) حافظ حمصی که
مذهب قدریه یه نسبت اولنوب ازعاج وخانمانی احراق ایتمشلردر توفی سنة ثلاث وخمسین ومائة (عن خالد
ابن معدان) الکلاعی الزاهد الجلیل بهرروز چهل هزار تسبیحله سبحه کردان اولدیغی مرویدر یوزسکسان درت
تاریخنده سیر سر ابستان نعیم ایتمشدر (عن عبد الرحمن بن عمرو الاسلمی) کذا فی النسخ وصوابه السلمی بضم السین
المهملة وفتح اللام یوز اون تاریخ هجریده عازم دار البقا اولدیلر (وحجر الکلاعی) ضم حاء مهمله وسکون جیم وفرا ایله
وکلاع بفتح الکاف کسحاب دیار اندلسده بربلده در توفی سنة خمس وسبعین وروی له اصحاب السنن (عن العرباض)
عین مهملهٔ مکسوره وباء موحده وضاد معجمه ایله (بن ساریة) بزنة جاریه اصحاب صفهٔ باصفادن ابو نجیح السلمی
احد البکائین المشتاقین الی الله رضی الله عنه الاله رابع الاسلام ومات بالشام سنة خمس وسبعین (فی حدیثه فی موعظة
النبی صلی الله علیه وسلم) موعظه بطریق النصیحة طاعته حث وترغیب ایدر کلماتله تذکیردر (انه قال) اوصیکم
بتقوی الله والسمع والطاعة وان عبدا حبشیا فانه من یعش منکم بعدی فیری اختلافا کثیرا (فعلیکم) اسم فعل
الزموا ویاالتمسکوا معناسنه (بسنتی) طریقت واول حضرتك احکام دینندن وجوبا اولندباوصف بیوردیغی شیدر
(وسنة الخلفاء الراشدین) جمع راشد ضد الغاوین (المهدیین) فتح میم وتشدید تحتیهٔ اولی ایله ذوات مهتدینکه
صدیق وفاروق وذی النورین ومرتضی رضی الله عنهم حضراتی ومن کان علی طریقتهم کعمر بن عبد العزیز وائمة
الاسلام المجتهدین (عضوا) فتح مهمله وتشدید معجمه ایله فعل امر من عض یعض اذا اخذ شیئا بالعض ومنه قوله تعالی
یوم یعض الظالم علی یدیه (علیها بالنواجذ) ذال معجمه ایله اقصاء اضراسده چهاردندانکه بعض کسه ده نابیدر زیرا

ضرس حلم دخی دیرلرکه بعد البلوغ نابته دریا خود دندان ناب مراداولنه شدة تمسکده مبالغه قصد اولنور یا استعارهٔ
تمثیلیه یا خود تصریحیهٔ تبعیه اولق جائزدر وقیل المراد بالنواجذ جمیع الاسنان هنا واهمال دال نواجدده دخی
مروی عن المنذریدر اما کتب لغته مخالفتی باهردر (وایاکم ومحدثات الامور) برای تأکید وتأیید علیکم اوزره
معطوفدر جمع محدثه اسم مفعول بقول فاکم انی هردو بر رفعل مضمر ایله منه وبلردرایاکم باعدوا واتقوا محدثات
الامور تقدیرنده اولور ومحدثات کتاب وسنت واجماعه مخالف حدوث ونو پیدا شیئدر (فان کل محدثة بدعة)
عصر نبوتده معهود اولمین اموردر وبعضیلر خیر به کانت او معصیة امر دینده زیاده قلنان حادثه در دیمشلر
(وکل) نصب ورفعله بدعة ضلالة ونقل بیهقی عن الامام الشافعی اوزره محدثات ایکی وجهه منقسمه اولوب بریسی
کتاب وسنت ویااثر واجماع امته مخالف اوله بدعة ضلاله درودیکری انواع خیروبردن حدوث ایدن امورکه محدثهٔ
غیر مذمومه دردیدیلر حاصلی هر بر بدعتکه سنته تزاحم ایلیه سیئه وتساعد ایلیه حسنه در قال النووی فی شرح
مسلم ان البدع خمسة اواب واجبة کتعلم النحو واصول الفقه والکلام ومحرمة کمذاهب المرجئة والمجسمة
ومندوبة کاحداث المدارس والکلام فی دقایق التصوف ومکروهة کزخرفة المساجد وتزیین المصاحف ومباحة
کالمصافحة عقب الصبح والعصر انتهی ولا ینافی هذا قوله بدعة ضلالة لان البدعة لم امعنیان کل ما حدث بعد العصر
الاول وهو القسم للاقسام المذکورة ولذا قال علیه السلام من سن سنة حسنة فله اجرها واجر من عمل بها والیه
الاشارة بقوله سنة الخلفاء وقد خصها الشارع بما هو مذموم لعدم دخوله تحت القواعد الشرعیة وهذا هو المراد
بالبدعة عند الاطلاق وهو الذی جعل ضلالة حاصل کلام سلطان عالی مقام علیه الصلاة والسلام موعظهٔ
دریة النظام سلکنه کشیده بیوردقلری جواهر کلامندندرکه بیوررلر بنم سنتمه وخلفاء راشدینم طریقتنه تمسك
ایلك ودندان دهانکزله محکم عض وامساك ایدیکز زیرا هر امر نوپیدا بدعت وهر بدعت ضلالتدر (زاد فی حدیث
جابر) بن عبد الله (بمعناه) عدم روایة باللفظ والمبنی ایله امام مسلم حدیث جابرده ملتبسا بمعنی حدیث العرباض زیاده
بالمعنی بیوررر (وکل ضلالة) ای ضال بارتکاب البدع المذمومة (فی النار) ای معذب بها او مستحق بالعذاب
(وفی حدیث ابی رافع) مولی رسول الله صلی الله علیه وسلم اسمی ابراهیم ویااسلم ویا ثابت وهرمز اولق اختلافیدر
خبر لطیف روایتکردهٔ ابوداود وترمذی وابن ماجه علیهم الرحمه در (عنه علیه السلام لا الفین) نفی بمعنی النهی ای
لا اجدن وروی لا الفین کما تقدم فی الام للشافعی وهو بضم الهمزة وسکون اللام وکسر الفاء وفتح المثناة التحتیة
وتشدید النون ای لا یفعل احدکم معاشر الامة والصحابة فعلا یکون هذا من سببه (احدکم متکیا) ما تلا مستندا
وهو بالهمز والیاء ایضا والعامة لا یعرف المتکی الا من مال فی قعوده معتمدا علی احد شقیه (علی اریکته) تحت ایله
مزین سریر وقیل کما اتکی علیه من سریر او فراش ومنصة او مخدة وجمعه ارائك (یاتیه الامر من امری) ای شیء
(مما امرت به) ومن بیانیة فیما مما امرت به من امری قولنی تفسیر اولندن بدلدر ویا خود من ثانیه بمعنی الباء
اوله کقوله تعالی ینظرون من طرف خفی وبه لفظی یا امری یه متعلق اولور وامر اول بمعنی الشان اولوب شامل
للنهی وغیره اولدیغی ظاهر وثانی نهیه مقابلدر اقوله (او نهیت عنه فیقول لا ادری) هذا الامر ولا اتبع غیر القرآن
(ما وجدنا فی کتاب الله اتبعناه) حاصل خبر صحت اثر معاشر الامه هرانه سزدن بریکزی بولمایکه سریر نخوتده
بالین کبره اتکا ایتدیکی حالده بنم امر ونهی ایتدیکم اموردن بر امر اکا واصل اولوب کلل کبروعجبندن ماسوی
الفرقان امری اذعان ایلم همان کتاب الهده ظفریاب اولدیغمز حکمه منقادز غیریسنی بیلمزدیه امدی بویله
فعل ارتکابنه بریکز تصدی وجراءت ایتمسون دیك اولور چون رحمة للعالمین علیه صلاة المعین حضرتلری حقایق
قرآنیه ودقایق فرقانیه احکامنی مبین وما آتاکم الرسول فخذوه توقیعیله ذات شریفی معنون بیورلدیغی معیندر
لاجرم امر همایونته مخالفته مساغ نایاب وبو خبر لطیف اوامر وزواجر حضرتدن کردن پیچ اولانه محذر اولورکه
رافضه وخوارجدن ارباب بدع وترفه همان ظاهر قرآنه تعلق ایدوب سنة سنیه یه رغبت ایتمدیلر (وفی حدیث
عائشة) خبر صدیقه رضی الله عنها دهٔ شیخین جنابلری بو وجهله برقع کشای عروس روایت اولدیلرکه (صنع رسول
الله صلی الله علیه وسلم شیئا ترخص فیه) رخصة صعوبتدن سهولته تحویل ایلین امردر یعنی جناب خیر الوری علیه
التحایا عزیمت اوزره عملده سهولت اختیار ایلدی امدی ابکار معانی احادیث دیکره چهره نما اولان ظاهر خوش
لهجهٔ معنی سفرده افطار صوم وقصر نماز اوله (فتنزه عنه قوم) مبالغ کماله نارسیده برجماعت اول حضرتك رخصت
داده اولدیغی شیئدن تبعد ایلدکده (فبلغ ذلك النبی صلی الله علیه وسلم فحمد الله ثم قال ما بال قوم) استفهام انکاری
ای ما شأنهم (یتنزهون عن الشیء اصنعه) جملهٔ وصفیه ویا حالیه در (فوالله) تأکید وتقریر اقوله (انی لاعلمهم بالله

واشدهم له خشية) دوشيزهٔ رخصتی دراغوشدن امتناعلری اول حضرته رسیده اولوب دهان سکر بنلر بن حمد وثنا
ایله لبر برایدوب بیوردیلر که بو شایسته لوم اولان قومك حال وشانلری نه درکه رخصت یافته وذرکار اولدیغم شیئدن
تنزه وتباعد ایدرلر قسم بخالق عالم که معرفة باللهده بن انلردن داناتری وخوف وهراسده خائف ترینی یم دیدیلر
انما یخشی الله من عباده العلماء نص جلیلی مشیردر (وروی عنه علیه الصلاة والسلام انه قال) مخرجیندن
ابو الشیخ وابو نعیم ودیلمی روایتکرده لری اولان خبرده شاه کونین صلی الله علیه وسلم بیوردیلر (القرءآن صعب)
سکون عین ایله ضد سهل (مستصعب) بکسر العین اسم فاعل من استصعب الامر بمعنی صعب وبفتحها
من استصعب الامر بمعنی وجدته صعبا اوصیرته صعبا (علی من کرهه) ای من لم یرد حفظه وتدبر آیاته یعنی خواجهٔ
کائنات سبحانه ما اوحی علیه اجل التحایا بیوردیلر قرأن کریم مقتضیات ومفهومیله ذوقیاب اولمیلره باعتبار المعنی والمبنی
دشواردر ولقد یسرنا القرأن للذکر فهل من مدکر نص جلیلی مصدوقنجه سهل واسان اولوب نیل مصراسا محبوبین
ومؤمنینه شراب وشفا وعصات وفاسقینه حسرت وشدادر (وهو الحکم) فتحتیله حاکم عدل اوذو الحکمة من کمال
الفضل (فمن استمسك بحدیثی وفهمه وحفظه جامع القرءآن) اول کروه فائزینکه قوله کمال رضا ایله تعلق وقرأن
کریمی من جهة المبنی والمعنی تفهیم وباحکم جهانمطاعنه مراعات واذعان ایلیه علم وعمل سبیله روز رستاخیزده
رفیق بر توفیق قرأن ایله محشور اولور وفیه اشارة الی ان الحدیث لایفارق القرأن وانهما کشیء واحد ودخی مجیء مع
القرأن اهل قرأن ویا نور قرأن یاخود عملیله ورود واجابت ویا ظاهری اوزره همان تالیانه تشریف ایلیه وقرأن ایله
مراد الفاظ شریفه سیدر کلام نفسی دکلدرکه کلام نفسی صفة ذاتیه در (ومن تهاون بالقرءآن وحدیثی خسر الدنیا
والاخرة) وقرأن وحدیثمه عدم توجیه فکر وحفظ وعمله اهانة اعراض وسر پیچ ایلین ومن اعرض عن ذکری
فان له معیشة ضنکا ونحشره یوم القیامة اعمی نذارتفرماسنه مصدوق اولوب مهان وحقیر وفوز نعیمدن محروم
اولدی (امرت) للتأنیث بصیغة المجهول (امتی ان یأخذوا بقولی ویطیعوا امری ویتبعوا سنتی) بعض نسخهده
امرت امتی متکلم صیغه سیله ورودا یتمشدر یعنی امت مرحوم طرف کبریادن امر اولندیکه وما ینطق عن الهوی
ان هو الا وحی یوحی کریمه سنه اعتقاد ایله کلام درربارمه تمسك ومن یطع الرسول فقد اطاع الله جلیله سنه اعتمادا
امریمه تشبث واتبعوه لعلکم تهتدون تمیمه سنه استنادبرله سنتمه امتثال واتباع ایدهلر (فمن رضی بقولی فقد رضی
بالقرءآن) فرمانمه سرفرو بردهٔ اطاعت اولوب قولمه رضا داده اولانلر بدرستی حکم جلیل قرأن جیله راضی اولدیلر
زیرا قرأن مبین وحدیث متین توامان اولوب بکدیکره مخالفتی نایابدر (قال الله تعالی وما آتاکم الرسول فخذوه الآیة)
وما نهاکم عنه فانتهوا فان سنته مبینة وموضحة للقرأن فمن خالفه فقد ضل ولذا قالوا من اراد تفسیر القرأن فلیتأمله
فان بعضه یفسر بعضا فان لم یجده فعلیه بالسنة فان لم یجده ما اراده فیها فعلیه باقوال الصحابة فانها فی حکم المرفوع
(وقال علیه الصلاة والسلام من اقتدی بی فهو منی) خبر مذکور مراسیل حسندن مصنف عبد الرزاق حاویدر لکن
مصنف علیه الرحمه روایتنه لفظا مغایردرکه من استن بسنتی عبارتیله مرویدر یعنی طریقت وشریعتمده بکا پیرو
اولان اتباع واشیاعمدن اولوب بکا پیوسته وبنمله حشر اولور (ومن رغب عن سنتی فلیس منی) یقال رغب عنه
اذا کرهه وضده رغب فیه واقوال وافعال وتقریراتمی شامل احادیث مرویه طریقتمدن عدول وکراهة روبراه خلاف
اولنلر سلك اشیاعمه منخرط دکللردر (وعن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال) بقول شارح دلجی راوی
خبر من حیث الاسناد غیر معروفدر وسیوطی علیه الرحمه دخی مناهلده تخریج بیورمدی اما روایة اخراده ورود
ایدن اما بعد فان اصدق الحدیث کتاب الله خبر صحت اثر طوبلی شهادتیله پیوستهٔ صحتدر (ان احسن الحدیث کتاب الله)
الله نزل احسن الحدیث کتابا نظم جلیلندن مقتبسدر (وخیر الهدی) بالنصب ویجوز رفعه (هدی محمد) فتح هاء
وسکون دال وتحتیه ایله سیرت وطریقت معناسنه مصدردر بعض نسخهده ضم هاء وفتح دال ایله مقصورة مضبوطه
وضد ضلاله معناسنه در (وشر الامور محدثاتها) بفتح الدال تقدم تفسیره یعنی اجل خبر کتاب اللهدر وخیرتر ین راه
طریقهٔ احمدیه در وشر هر امور کتاب وسنت واجماع امته مخالف اولان بدعتدر (وعن عبد الله بن عمرو بن العاص)
احد عبادلهٔ اعلامدن اولوب روایتکردهٔ ابو داود وابن ماجه اولان خبرده ندر (قال النبی صلی الله علیه وسلم العلم ثلاثة
اقسام) حصره فیها ان قلنا العدد یفید الحصر اعدم الاعتداد بغیرها (فما سوی ذلك فهو فضل) یعنی معتدبها اولان
اصول علم اوج بخشه منقسمدر وما عداکه وان لم یسع المرء جهله زائددر (آیة محکمة) غیر متشابهات اوغیر منسوخة
ویطلق المحکم علی جمیع القرأن کما قال تعالی احکمت آیاته (اوسنة قائمة) مستمرة یعنی لم تنسخ لدوام العمل
بها (اوفریضة عادلة) لاجور فیها وفسرت هنا بالاحکام المستنبطة من القرأن والحدیث تسمیة لها باعظم اقسامها

سمیت

وسمیت عادلة لمساواتها بالنص والمراد منها فریضة المواریث وقسمتها حاصلی علم لازم وعلوم شرعیه تفسیر وحدیث
وفقه اولدیغی مشیر اولور کما قیل * کل العلوم سوی القرءآن مشغلة * الا الحدیث والفقه فی الدین *
فالعلم ما فیه قال النبی حدثنا * وما سوی ذلك وسواس الشیاطین (وعن الحسن بن ابی الحسن) هو الحسن
ابن یسار البصری وهو حدیث رواه عبد الرزاق عن معمر مرسلا والدارمی عن ابن مسعود رضی الله عنه متصلا
(قال علیه الصلاة والسلام عمل قلیل فی سنة) فی بمعنی مع کقوله تعالی ادخلوا فی امم ای موافق للسنة ومصاحب لها
(خیر من عمل کثیر فی بدعة) بحسب ظاهره خیر اسم تفضیل اولوب بدعتده خیریت اقتضا ایدردیمك مراد اولنمز بلکه
خیر ایله بومقامده تعبیر فاعلنك فعلنده قربت اعتقادا تمسنه بناء اولور یاخود مراد صوم وصال اساعبادتده اصل
اولان اعمال ایله اتباعدر حاصل معنی سنته مغایر اولان عمل اندلدخی اولورسه مع البدعه اولان اعمالدن خیرلیدر
بسیار ایسه دخی زیرا سنتده اقتصاد بدعتده اجتهاددن فاضلتردر (وقال علیه الصلاة والسلام ان الله یدخل العبد
الجنة بالسنة) یعنی سنته قیام سبیله حضرت ایزد منان عبد مؤمنی اعلای مراتب جنانه ادخال ایدر (تمسك بها)
استثنافدر وبعض نسخهده تمسك بها بوجمله حال اولور یعنی سنتی اخذ ومقتضاسنجه عامل اولان مقام قدس
ومرام انسی فائز اولور خبر مذکور غیر معروف المبنی ولکن صحیح المعنی در (وعن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه
وسلم قال) روایتکردهٔ طبرانی فی الاوسط اولان خبرده سلطان سریر اصطفا صلی الله علیه وسلم بیوررکه (المتمسك بسنتی
عند فساد امتی له اجر مائة شهید) اخر زمانده احوال امتك تغیری و بدع واهوایه اتباعلری حالنده سنتله عامل اولان
ذات ایچون طریق سدید اوزره مجاهد صد شهید ثوابی اعطا اولنور امدی بو واسطه خارشکن فساد اولدقلرنده تمسك
بالسنة نیجه بوی اور تحقیقدر دینلرسه مراد اکثر امة اولمغله عطر افزای جواب اولنلر یاخود فساد ایله تعبیردن
مراد ترك عمل بالاحادیث ومجرد عقل کاسد ورای فاسد برله سوء اعتقاد اوله (وقال علیه الصلاة والسلام ان بنی
اسرائیل) لقب یعقوب علیه السلام (افترقوا علی اثنتین وسبعین ملة) وروی فرقة مکان ملة (وفی الحدیث) روایات
مختلفه روایتکردهٔ امام ترمذی اولان خبر لطیفده سرور عالم صلی الله علیه وسلم بیوررکه اولاد یعقوب یتمش ایکی دین
وملت یعنی مذهب ومشرب اوزره پریشان اولدیلر (وان امتی تفترق) وفی روایة ستفترق (علی ثلاث وسبعین) بنم امة
دعوت ویا اجابتم یتمش اوچ فرقه اوزره تشعب ایدرلر (کلها فی النار) ای فی طریقها فکانهم فیها (الا واحدة) همان
ملة واحدهدن ماعدا جمیع ملل سابقه ونحل لاحقه رهنورد طریق دوزخدر (قالوا ومن هم) واو برمقدر اوزره
عاطفه درای هذا عددهم ومن هم یاخود زائده اوله (یارسول الله قال الذی انا علیه الیوم واصحابی) بعض صحابی
یارسول الله اول ملة ناجیه کملردر دیو پرسان اولدقلرنده بالسعاده بیوردیکه امروز بن واصحابمدن متابعت کتاب
وسنت ومجانبت هوا وبدعت اوزره ثابت اولان رهروان طریق هدایت برملتدر امدی بو وجه اوزره تعداد
بیورلدیغی باعتبار اصول الفرق صدور یافته درزیرا فروع وشعب بسیار اولدیغی کتب عقایدده مسطوره در محمد
شهرستانی علیه الرحمه نك کتاب الملل والنحل نام تألیفی بوبابده اجل مؤلفاتدر حاصلی عصر نبوت وزمان خلافتده فرق
ضاله ظهوری نایاب اولمغین خبر مذکور اخبار بالغیب وجهی اوزره جملهٔ معجزات حضرتدندر کما تقدم بیانه
(وعن انس) رضی الله عنه (قال صلی الله علیه وسلم من احیی سنتی فقد احیانی) اصفهانی ترغیبنده سرمه کش
دیدهٔ روایت اولدقلری خبرده نور چشم اصفیا علیه التحایا بیوررکه امتمدن برذات بنم سنتمی عملا اشاعه ونقلا اذاعه
ایلسه بدرستی امر می اظهار وذکر می ترفیع ایتمش اولور امدی احیا منزله سنده قیلمغله استعارهٔ تبعیه ویا مکنیه
وتخییلیه هویدادر کما قیل * وتحسبه قد عاش اخر دهره * الی الحشر ان ابقی الجمیل من الذکر (ومن احیانی
کان معی) وفی نسخة کان معی فی الجنة ای مشارکا فی علو قدری اومصاحبا لی فی النعمة ورواه اللالکائی فی السنة
(وعن عمرو بن عوف المزنی) اوالمزنی منسوب لمزینة قبیلة مشهورة قدیم الاسلام صحابی ذوی الاحترامدندر
عصر معاویه ده عازم خلد برین اولدی (ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لبلال بن الحارث) بن عاصم بن سعید
ابن قرة ابو عبد الرحمن المزنی الصحابی وفد مزینه ایله درکاه رسالت دستکاهه تشریف ایلیوب ورا مدینه ده اقامت
بیورمشلر ایدی سن شریفی درجهٔ هشتاده رسیده اولدقده سیر مرابستان جنان ایلدی فی سنة ستین رضی الله عنه
(من احیی سنة من سنتی قد امیتت بعدی) من سنتی صیغهٔ جمع وافراد ایله مرویدر والاماتة ضد الاحیاء ویختص
بالحیوان حقیقة وترك موته تشبیه اولندیغی عدمده اشترا کلری یچوندر (فان له من الاجر مثل من عمل بها) مضاف
مقدره درای مثل اجر من عمل بها (من غیر ان ینقص من اجورهم شیئا) مفعول ینقص دفع التوهم انه یعطی من ثوابهم
فینقص اجرهم حدیث شریف روایتکردهٔ ترمذی علیه الرحمه در رسول الثقلین صلی الله علیه وسلم بلال مزنیه

خطا بايورركه هركيم عصر شر يفمدنصكره ترك ذكرايله منسى اولان سنتمدن برسنتى اقامه واحيا ايلسه موجب
سنتله كاركذاراولانلرك اجرجيلى مانندى من غير نقصان شئ ا كانواب جزيل حصوله پذيردر (ومن ابتدع بدعة
ضلالة) اضافة وياوصفله (لاترضى الله ورسوله كان عليه مثل آثام) بالمدجمع اثم وهو الوزر (من عمل بها لا ينقص
ذلك من اوزار الناس شيئا)

(فصـــل)

(واما ما ورد عن السلف والائمة) فصل مشار اليه ماقبلنه قسم اولدفين اماايله اشارت اولندى (من اتباع سنته) من
بيان لما (والاقتدا بهديه وسيرته) هدى وسيرت برمعنايه اولمغله عطف تفسيردر وهدى بيان كيفت وسيرت بيان
كيفيت وياهردوقال وحال حضرتى ايما اوله يعنى خواجه دبيرستان مااوحى عليه اجل التحايا طريقت عليه وهيئة
سنيه سنه اتباع واقتدا امرنده صحابه وتابعين ورهروان منازل يقين وهداة دين حضراتندن ورود يافته اخبار بهيه
وآثار سنيه بيانتده (حدثنا الشيخ) دراصل پيرسال خورده معناسنه دربعد ذاعرفا قدوه ودانشوران ونشر علومله
مقيداولان كمسنه ده شيوع يافته درواول من اطلق عليه شيخ الاسلام الصديق رضى الله عنه كما قاله السخاوى
(ابو عمران موسى بن عبد الرحمن بن ابى تليد) فتح فوقيه وكسر لامله منقول من تليد بمعنى القديم (الفقيه سماعا) عليه
لا قراءة لديه (قال حدثنا ابو عمر الحافظ) بن عبد البر (حدثنا سعيد بن نصر حدثنا قاسم بن اصبغ) فتح همزه وموحده
وغين معجمه منونه ايله (ووهب بن ميسرة) بتحتية بعد الميم او ميسرة فتح ميم وسين مهمله وتشديد را ايله اوچيوز قرق
ايكى تاريخنده رهنورد عالم بقا اولوب قرطبه ده مدفوندر (قالا) بالتثنية او قال كل واحد منهما او اكتفاء باحدهما
(حدثنا محمد بن وضاح) تشديد ضاد معجمه ايله (حدثنا يحيى بن يحيى) الليثى راوى موطأ (حدثنا مالك) امام مهذب
صاحب مذهب (عن ابن شهاب) محمد بن مسلم الزهرى (عن رجل من آل خالد) اى اهله وقومه (ابن اسيد) فتح همزه
وكسر سين يا خود ضم همزه وفتح سينله برادر عتاب بن اسيد درعام فتحده انكشت زبان ميوه چين شاخسار ايمان
ايلن مؤلفة قلوبدندر اما رجل منكردر بقول تلمسانى امية بن عبد الله بن خالد اولمق مرويدر (انه سأل عبد الله
ابن عمر فقال يا ابا عبد الرحمن) كتابتده بلا الف وقراءتده الفله در (انا نجد صلاة الخوف وصلاة الحضر) فحتيله اى
الصلاة من غير قصر (فى القرآن) يعنى سائل مذكور افضل عبادله اولان دانای پركاله واذا كنت فيهم فاقمت لهم
الى كابا موفوقتا نص صريحى حاوى اولديغى حكم نماز خوف وحضر عيانا وصراحة معلوممز درا اما (ولا نجد صلاة
السفر) وصف قصرله صلاة سفرى صريح محافظه رباب اولدق ديو سؤال ايلدى كرچه اية صلاة خوف قصر متضمنه در
على ما ورد فى السنة (فقال ابن عمر يا ابن اخى) جريا على عادة العرب ابن اخ تعبيرى قاعدهٔ داب ادبدر (ان الله بعث الينا
محمدا ولا نعلم شيئا فانما نفعل كما رأيناه يفعل) وروى ما رأيناه بدون كاف وما موصولة او مصدريه عبد الله رضى
عنه الاله بيورديلركه اى برادرزادم فرد بيهمتا جل وعلا اول جريدهٔ ديباجهٔ ايجادصلى الله عليه وسلم بعث
ايلدى بزلرا حكامدن خبردارد كل ايدك چون سفرده قصر نماز بيورديغى مشهود باصرهٔ يقينمز اولوب هذه صدقة
تصدق الله بها عليكم فاقبلوا صدقته امر واجب الامتثالى اب معجز چكانندن ترشح ايتمكين قصر يله مأمور اولدق
بيوردى والحاصل سرور عالم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك شريعة شريفه لرى كتاب وسنتله مبينه اولوب سيرت
وطريقتندن سر پيچ ايدنلر بانهادهٔ راه ضلالت اولسى مشيراولور (وقال عمر بن عبد العزيز) بن مروان بن الحكم
ومادرى ليلى بنت عاصم بن عمر بن الخطاب امام جليل وشه عادل وجميل وخامس الخلفا على ما قيل ولايتى دوسال
و پنجماهدر عمر عزيزى بالغ نصاب اربعين اولدقده ارض حمصدن دير سمعان نام محاده عازم تختگاه بقا اولديلر
فى سنة احدى ومائة وهذا الحديث رواه عنه اللالكائى فى السنة (سن رسول الله صلى الله عليه وسلم وولاة) بضم
الواو جمع وال وهو من يتولى امور الناس بومقامده مراد بيوريلن خلفاء راشدين در (الامر بعده سننا) جمع سنة
(الاخذ بها تصديق لكتاب الله) بالباء واللام ز واستعمال اطاعة الله وقوة على دين الله ليس لاحد تغييرها
ولا تبديلها ولا النظر فى راى من خالفها) والتبديل اخص من التغيير لشمول الزيادة والنقص ويجوز ان يكون بمعنى
خلاصهٔ سخن داور خطهٔ رسالت عليه التحيه برطريق مرضيه اظهار واختراع بعد ذا خلفاء راشدين قواعد كتاب
وسنته موافقتله قانون شريعتده نيچه قوانين ايجاد قيلديلر مثلا فاروق اعظم تراويحده جماعتى وذى النورين كتاب
مصاحف وجمع قرآن اساس ورضيه يدا ايتديلر بسنة سلطان انبيا وسنن خلفا ايله عمل وما اتاكم الرسول فخذوه
امر جهانمطاعى اوزره كتاب الاهى تصديق ومن يطع الرسول فقد اطاع الله فرمان عزتفرونله طاعة حقه
انقيادوكمال ملت وجمال شريعت اوزره باعث تقويتدرانى تبديل وتغيير وتحريف وتزييفه برفرده مساغ ومجرد

عقل ايله راه خلافه راهى اولان كنج روشان رأينه نكاه الثقات واعتباره رخصت نلايابدر (من اقتدى بها مهتد
ومن انتصر بها منصور) امام قبلهٔ ملكوت صلى الله عليه وسلم سننته تحريك قادمهٔ اقتدا ايدنلر داخل دار الامن
هدايت اولوب مدلولنله مطلوبى اوزره استدلال واستعانته تقديم هيون تسارع ايدنلر دائما منصور ومظفردر
(ومن خالفها واتبع غير سبيل المؤمنين ولاه الله ما تولى واصلاه جهنم وساءت مصيرا) سنت سنيه يه مخالفت ومنهج
مؤمنينك غيرى مسلكه راهى اولان مخموران ميكدهٔ عدوانى پادشاه غيور جل جلاله امر ضلالدن انك تولى
ايتديكى شئ اوزره والى ايليوب مختارى اولان وبال ايله انك بينى تخليه واتش دوزخده سوزان ايدركه دوزخ زشت
وقبيح اكامأوى ومصيردر خبرمذكور ومن يشاقق الرسول من بعد ما تبين له الهدى ويتبع غير سبيل المؤمنين نوله
ما تولى ونصله جهنم وساءت مصيرا تنزيل جليلندن مقتبسدر (وقال الحسن بن ابى الحسن) اى البصرى (عمل قليل
فى سنة خير من عمل كثير فى بدعة) حديث مرقوم مبنى ومعنى فصل مقدمده كذا ايلدى (وقال ابن شهاب) اى
الزهرى (بلغنا عن رجال من اهل العلم قالوا الاعتصام بالسنة نجاة) يعنى سنتله استمساك وحديثه التجا ورطهٔ هلاك
ووصمهٔ اثمها كدن خلاصه بادى وباعثدر بيورمشلر (وكتب عمر بن الخطاب الى عماله بتعلم السنة) سنن سعيد بن
منصوره حاويه اولديغى اثر عبرتغوندركه فاروق منيع الجناب بعض عمال امصاره اصدار امرعالى بيوروب نامه اول
حضرتك اقوال وافعالندن روايت اولنان امورده دانش وتعلمه فرمان ايلدى (والفرائض) قسمت مواريثكه نصف
علم وفقدى اشراط ساعتدندر (واللحن) فتح لام وسكون حاء مهمله ايله (اى اللغة) رواة حديث ويا مصنفدن لحن
تفسيردركه لحن علم لغت عرب علم صرف ونحو ومعانى وبيان افرادنه شامله در (وقال) رواية دارمى اوزره عمر
ابن الخطاب رضى عنه التواب بيوردر (ان ناسا يجادلونكم) يعنى بالقرآن ويعنى تفسير فى الاصل (فخذوهم بالسنن
فان اصحاب السنن اعلم بكتاب الله) ظواهر آيات قرآنيه ومجملات دلالات فرقانيه ده خلق سزه معارضه ايدرلرسز انلره
احاديث نبويه ايله غلبه وجواب ادا اولك زيرا احاديث مصطفويه احكام دينيه واخرويه نك مبينه ومبينه اولوب
علماى امة واصحاب سنة كتاب الله احكامنه دانالردر (وفى خبره حين صلى بذى الحليفه) بالتصغير ميقات احرام
اهل مدينه وشام اولان جاى مشهوردر (ركعتين فقال اصنع كما رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يصنع)
صندوقهٔ صحايف امام مسلم عليه الرحمه ده مشحونه مرواريد اخبار فاروقيه دندركه وقتا امير المؤمنين رضى الله عنه
ذى الحليفه نام مقامده احرام پوش ولبيك زن اولوب سنة الاحرام دوركعت نمازه تحريمه بند قيام اولوب بيورديلركه
بدرمنيراسمان رسالت عليه السلام والتحيه بو محلده سعادتله قرآن وشروع نماز وتلاوة قرآن بيوردقلرين معاينه
ايتديكم كبى بنده خى اقتفاء لاثره دركار نماز ونيازاولدم بيورديلر (وعن على حين قرن) بين الحج والعمرة (فقال له
عثمان ترى انى انهى الناس عنه وتفعله قال لم اكن ادع سنة رسول الله صلى الله عليه وسلم لقول احد من الناس)
نكاشتهٔ صحايف صحيحين اولان خبرده امامهٔ سجهٔ كرامت على رضى الله عنه دن محكيدركه چون عثمان نام محاده
بين الحج والعمره شاه ولايت كرم الله وجهه قران مراد ايلدكده خليفهٔ وقت جناب ذى النورين اكا عتاب كونه
خطاب بيورديلركه نكاه ايدرسز بن خلقى قراندن منع ايدرم مع هذا سز دركار اولورسز ديدكده حيدر كرار
بيورديلركه سنة فخر عالمى افراد افرديده دن برفردك قوايله ترك ايدردكلم ديو جواب ادا اولدى امدى بو قصهٔ پرعجيبه
سلطان كونين صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك قارناج ايتملرينه دليل صريح ونقل صحيحدر وسكوت عثمان على
وجه الزام دخى بو مدعايه شاهددر وكاهى قران تمتع اوزره اطلاق شاياندر (وعنه) ينه ايث غالب على بن ابى طالب
كرم الله وجهه جنابلرندن منقول اما روايةٔ غيرمعروفه در (الا) تنبيه (انى لست بنبى ولا يوحى) بنا مجهول (الى
ولكنى اعمل بكتاب الله وسنة نبيه) بعض نسخده رسول الله (صلى الله عليه وسلم ما استطعت) اى مالم اضطر
الى خلافه فان الضرورات تبيح المحظورات يعنى بيورديلركه اكاه اولك كه بن وحى جلى ايله فرستادهٔ جليل پغمبر
دكلم وبكا وحى خفيله دخى وحى اولنمدى وايلك كتاب ربانى وسنة نبى صمدانيله بحسب الطاقة فى الطاعه كاركزار
وفرمانبردارم ديمشلر (وكان ابن مسعود يقول القصد) دراصل معناى قصد برجهته توجه واستقامة طريق اوزره
دخى اطلاق اولنوب بعد ذا بين الافراط والتفريط اعتدال ده شيوع يافته درو هذا هو المراد (فى السنة خير من الاجتهاد
اى الاكثار منه وبذل الجهد والطاقة فى العمل (فى البدعة) دارمى وطبرانى روايتلرى اوزره خادم عاقبت محمود عبد
الله بن مسعود رضى عنه المعبود بيورر ايديكه بين الكثرة والقلة طريقة رسول الله صلى الله عليه وسلم ده توسط
بدع ومحدثاتده بذل وسع وجد سعيدن خيرلودر وقد تقدم تقسيم البدعة انفا (وقال ابن عمر) عبد بن حميد مسندنده
نقش صحيفهٔ اثر قيلديغى خبردندركه عبد الله بن عمر رضى الله عنهما بيورديلركه (صلاة السفر ركعتان) نبى انس وجان

عليه صلوات الرحمن حضرتلرندن قولاوه‌لاشرفياب صدوربولان نماز سفرى بلا زيادة ولا نقصان ايكى ركعتدر
(من خالف السنة كفر) امر شرعى تلقى بالقبول ايتمين كفره قريب اولور ياخود قصر صلات رخصت ورخصت
منت ومنت نعمت اولمغين كفران النعمه مراد اولنه ويا عنادا او مستحلا مخالفت كفر صريح واسلامدن خروجى
صحيحدر ديمشلر بلى سنة متواتره اولوب معلومة من الدين بالضروره اولديغى حالده مخالفى كافرنده اشتباه اولمز
(وقال ابى بن كعب) الانصارى الصحابى رضى الله عنه هجرتك اوتوزطقوز ويا اوتوز ايكيسنده روبراه عليين
اولمشلردر راستروان مناهج اثاردن اصفهانى ترغيبنده ولالكائى سننده يقين بيوردقلرى طريق اوزره جناب ابى
رضى الله عنه بيورر (عليكم) اسم فعل بمعنى التزموا اوتمسكوا (بالسبيل والسنة) وقدم السبيل اهتماما بالاخلاص
ان لم نقل ان العطف تفسيرى وهو جائز يعنى طريق حق وطريقه رسول مطلقه ملازمت ومتابعت ايدك ياخود راه
طاعة وسنتى التزام ايدك (فانه) تعليل للحث على التمسك والضمير للشان (ما على الارض من عبد على السبيل والسنة)
من زائدة للاستغراق وسبيل طريق اسانند كبى وتأنيث مساويدر (ذكر الله) صفة مخصصة لعبد (ففاضت عيناه)
اى فاض ماء عينيه بكائه (من خشية ربه) وفى نسخة من خشية الله (فيعذبه) بالنصب فى جواب النفى المحض (الله
ابدا) پس شان كلام روى زمينده بنده كان خدا اولان رهنوردان سبيل وسنتدن بر بنده بايابدركه حضور قلبله ذكر
مولايه رطب اللسان وبا مجردورد جنانله سجه كردان اولوب بيم عقاب وحجابدن كريان وسرشك فشا اوله ده اول
بنده سنه دنيا وعقباده دائما عذاب ايليه حاشا نه دنياونه برزخ وعقباده عذاب ايتمز (بيت) نه كاو پرقصور
اولسه خدا اتشله ياقمز ✱ اودل كيم وصف ذاتيله انك هر دمده كويادر (وما على الارض من عبد على السبيل
والسنة ذكر الله فى نفسه) اى احضره فى قلبه (فاقشعر جلده) بالتشديد اى اخذته قشعريرة وهى الرعد
(من خشية الله) قال الراغب الخشية خوف يشوبه تعظيم واكثر ما يكون عن علم انما يخشى الله من عباده العلماء
انتهى يعنى دخى وجه ارضده بر عبد بوقدر كه طريقة مرضيه وهيئة سنيه اوزره پايرجا اولوب ازدرون ذكر خداى
بيچون ايله مشغول اولوب هر موى بدنى خشية اللهدن دميده اوله (الا كان مثله) بفتحتين (كمثل شجرة قد يبس
ورقها) صفة شجره كه تحات الى لفظنه توطئة وصف اولندى (فهى كذلك) اى دائمة قائمة على هذه الحالة
(اذا اصابتها ريح شديدة) والريح مؤنثة (فتحات) فتحاتله وتشديد فوقية ثانيه برله تناثر معناسنه (عنها ورقها)
اعتراض مثل برله بينماده بعد مسافه‌دن ناشى ورقها لفظى بدلا ويا تأكيدا مكرر قيلندى (الا حط عنه)
صيغه مجهول ايله اى حط الله عنه والا كان مثله قولندن بدل اولور (خطاياه) جمع خطيئة وهى الذنب بومقامده
حط ايله تعبير على طريق الاستعاره مغفرت معناسنه اولور (كما تحات) اصله تتحات مضارع بمعنى تسقط (عن الشجرة
ورقها) الخلاصه عبدك صفة عجيبه وحالت غريبه‌سى اول درخت خشك برك مانندبدركه اكا باد درشت وزان
ايلدكده برك خشكى ريزان اولور همچنان ذاكرلدخى كناهى درخت خشك برك اسا ريزان وعفو غفرانه شايان
قيلنور فلله الحمد (فان اقتصادا) افتعال من القصد اعتدال وتوسط وما قبلنه تعليلدر (فى سبيل الله وسنة) لمناسبة
السبيل فى ايله تعبير اولندى (خير من اجتهاد فى خلاف سبيل وسنة) تقدم تفسيره (وانظروا ان يكون
عملكم ان كان اجتهادا واقتصادا ان يكون) مع مابعده ماقبلندن بدل ويا تأكيددر واعادة للفصل بينهما وان فتح همزه
ايله مصدريه درشرطية مكسوره دكلدر (على منهاج الانبياء وسنتهم) يعنى تأمل ايدك كه عملكزكرك مبالغه فى الجد
ويا توسط فى الجد هرنه ايسه شريعة انبيا وطريقة اصفيا اوزره موجود اوله انجابه پايان رسيد كفتار ابى رضى الله
عنه (وكتب بعض عمال عمر بن عبد العزيز الى عمر يحال بلده) عمال ضم عين مهمله وتشديد ميمله جمع عامل
لعمله فى الاموال والمصالح خليفه جانبندن استخدام اولنان وكلاء دولت ومير پاشادر (وكثرة اصوصه) عطف
تفسير وجمع لص سارق وراهزنان (هل يأخذهم) مثناة تحتيه ويا نونله (بالظنة) كسر ظاء معجمه مشاله وتشديد نونله
ظن وتهمت معناسنه (او يحملهم) ضمير مدعى عليه اولنلره راجعى سياقدن منفهمدر ويأخذهم ضميرى اصوصه
عائد اولور (على البينة) اى يكلفهم (وما جرت عليه السنة) روايتكرده لالكائى فى السنة اولان خبرده مرويدركه بعض
امراء عمر بن عبد العزيزه مصر خلافت دركاهنه والى اولدقلرى شهرلك فساد حال وبسيارئ دزدانندن شكايت كونه عرض
وانها ايليوب ديديلر كه بزاهل فساد وراهزنانى مجرد نشان وعلامت دزدى ايله سياسة مؤاخذه ويا خود البينة
على المدعى واليمين على من انكر ميزان عدالنده سنجيده قيلمق اوزره تكليف وموجبات امر شرع اوزره حواله ايده لمى
ديديلر (فكتب اليه عمر خذهم بالبينة وما جرت عليه السنة فان لم يصلحهم الحق فلا اصلحهم الله) جملة ثانيه دعائيه
اولمق بعيد دكلدر اول شه عادل اميرنه اصدار فرمان بيورديلر كه مظنه تهم وفساد اولنلرى بينه واثبات وما جرت

عليه سنة سيد الكائنات ايله اخذ وعتاب ايله اكرحكم شريعت انلرى بووجه ايله اصلاح ايتمزسه مولا
انلرى اصلاح ايتميوب اخذ انتقلم ايتسون حاصلى صانع بيچون صنعنده حكيم وحكمنده عليمدر حدود
اللهده زيادة ونقصان شايسته حال حق پرستان دكلدر رضى الله عنه وعن اقتفى اثره وآتم الله حكام زمانه سارق
سياسة صلب وقتل دكل سائر حدود ونهمده مجرم ومظلوم ديميوب حدود اللهك غيرى سكنجه كونا كونله تعذيب
حيوان بلافائده ايتديكجه عالم فساد وغوايته دخى زياده حرصناك وبى باك اولدقلرى ملتزمين ومتسلين خونه دولت
ودينده مشاهده درلاجرم تحديد حدودده حقك حكمتى اولديغن اذعان ايتمين ناشناسان احكام وحدود محنت على
الاسلام اولديغى غنى عن البرهاندر فانا لله وانا اليه راجعون (وعن عطاء) بن ابى رباح المفسر كبار تابعين واجله
مفسرين دندر يوز اون بش تاريخنده ترك عالم فانى ايلدى (فى قوله تعالى فان تنازعتم فى شئ فردوه الى الله والرسول
اى الى كتاب الله وسنة رسول الله) ايها الناس سزلردن اولوا الامر اولنلر يكزامور دينيه‌دن برشيئده اختلاف ايدر
سكز حكم قرآن وسنة پيغمبر آخر زمانه مراجعت ايدك ديمكدر ردوه الى الله والرسول لفظتين جليلتين الى كتاب
الله وسنة رسول الله ايله تفسير امام عطادن منقولدر بومعنى قول عمرى مؤيد اولمغين درعقب سوق بيورلدى (وقال
الشافعى) مجتهد كامل محمد بن ادريس رضى الله عنه سنه اربع ومائتين الى درت ياشنده دار الانس قدسه عزيمت
ايليوب قرافة مصرده اسودهٔ مشهد مقدس اولدى (ليس فى سنة رسول الله صلى الله عليه وسلم الا اتباعها) يعنى
امام محراب ملكوت صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك سنتنه علما وعملا وقلبا وقالبا اقتدادن غيريه مساغ نابابدر
بيورديلر والله دره (وقال عمر) رضى الله عنه (ونظر الى الحجر الاسود) جملة معترضة حاليه (والله انك حجر لا تنفع ولا تضر
ولولا انى رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقبلك ما قبلتك) يعنى لولا رؤيتى تقبيل النبى عليه السلام مستصحبة لما
قبلتك يراعهٔ منكار شيخين بورسم اوزره نقش صحايف صحيحين قيلنمشدركه جناب فاروق اعظم رضى عنه رب الاكرم
وقت طواف بيت مكرم وحجر الاسعده نكاهى حالنده يادقسم ايدوب بيورديلركه سن حد ذاتنده زيان وسود ويرمز
برحجرسن اكرا پيغمبر حكمان نبوتنه بوسه كاه اولديغك مشاهده ايتميدم سنى تقبيل ايتمزدم ديو اظهار كمال متابعت سنة
پيغمبرى بيوروب (ثم قبله) بعده اجلاله خال جمال بيت الله اولان حجر اسعدى بوس ايلدى وقدوردان الحجر الاسود يمين
الله فى ارضه فهو استعارة والاضافة للتشريف كبيت الله وفيه رد على من قال ان الحجر الاسود له خاصة فى ذاته كخاصة
المقناطيس لجذب الحديد (وروى) راء مضمومه وهمزهٔ مكسوره ويا ايله مبنى للمجهولدر وقيل انه بوزن قيل واثره
همزة بالقلب المكانى فان ساعدته رواية فيها ونعمت (عبد الله بن عمر يدير ناقته فى مكان فسئل عنه فقال لا ادرى
الا انى رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم فعله ففعلته) قائدان قطار اخباردن امام احمد وبزار سند صحيح له ترتيب
مهار روايت بيورديلركه ابن عمر رضى الله عنهما برجاى متبركده ناقه سن كرديده واداره ايدركورلوب سببندن
استعلام اولندقده بيورديلر كه وجه وحكمتندن دخى بيلم الا سيد براق سوارسدره مسير صلى الله عليه وسلم
حضرتلرينك بردفعه بومقامده بوكونه معامله لرى مشهود باصرهٔ يقينم اولمغله اقتفاء باثره لاعار فابسره بوكارى
ملتزم اولدم ديديلر خبرمن قوم اكابر واصحابك امور عاديه‌ده دخى اول حضرته اتباعلرين مشعر اولور (وقال ابو عثمان
الحيرى) كسر حاء مهمله ومثناة تحتيه ورا ايله نيسابورده برمحله يه نسبتدر واصل ابى العباس الغرقيده الحنيذى ضم
مهمله وفتح نون ويا ساكنه وذال معجمهٔ مكسوره ايله مضبوطدر وبعض نسخ روايتنده الجندى جيم مضمومه ودال
مهمله ايله وديكرده مصغرا الحميدى حاء ودال مهملتين كليسى تحريف وتصحيف واذا جاء نهر الله بطل نهر معقل
مصداقنجه نقل اول معولدر مشايخ صوفيه‌دن سعد بن اسماعيل قدس سره العزيز جنابلريدركه شاه كرمانى
ويحيى بن معاذ الرازى ماننده كبارله همصحبت اولمغين امام قشيرى عليه الرحمه رساله سنده ثناخوانى اولمشلردر
ايكيوز طقسان سكز تاريخنده متوجه هشت بهشت جاودانى اولديلر (من امر) فتح همزه وتشديد ميم وراء خفيفه ايله
(السنة على نفسه قولا وفعلا) فهو منصوب على الظرفية او تمييز محول عن المفعول اى جعلها اميرا عليه وحاكما ياخود
امر فتح همزه وميم مخففه وتشديد را ايله اجرا وامضا معناسنه ديمك بعيددر (نطق بالحكمة) يعنى اول ذات موفق
بخيركه كندو ذاتى اوزره عمل واعتقاد جهتندن سنتى حاكم قيله من لا ينطق عن الهوى راهنه سالك وسبيل هدى
جاهنه مالك اولوب حكمت عرفانله زبانى ناطق اولور (ومن امر الهوى على نفسه نطق بالبدعة) الهوى ما تهواه نفسه
الامارة وتشتهيه اول ذاتكه نفسى اوزره هوا وهوسى امير نصب ايده يعنى قولا وفعلا امور دنيا واخراده هوا ورأى
سخيفنه پيرو واتباع ايتسه شاهراه استقامتدن صدمى حله دور اولوب ترجمان جنانى اولان لسانى كويای بدعت
وبى مروت اولور (وقال سهل) التسترى بن يونس بن عيسى بن عبد الله رفيع شيخ الصوفية الزاهد تقدم ترجمته (اصول

مذهبنا) بشهادة الاضافة معاشر صوفيه مراداولنوب جماعة متصوفه خارج اولور (ثلاثة) بيورمشلركه اصل شجرهٔ طريقتمز اوج فرعه منشعبه در (الاقتداء بالنبي صلى الله عليه وسلم في الاخلاق والافعال) اول اصلك برفصلى دوحهٔ بهشت اراى رسالت حضرتلرينه احوال باطنه واعمال ظاهره ده اقتفادر (والاكل من الحلال) ايكنجى شاخ برباري شبهه دن عارى اكل طيبدر (واخلاص النية في جميع الاعمال) اوچنجى غصن برحسنى هركارده شوايب ريادن تخليص نيت وجهه دن تبريه ذمتدر وقد تصير العادات بها عبادات (وجاء في تفسير قوله تعالى والعمل الصالح يرفعه انه الاقتداء برسول الله صلى الله عليه وسلم) ضمير مرفوع يرفعه كلم طيب لفظنه عائددركه توحيددر وضمير منصوب عمل صالحه راجعدر ورفع قبول معناسنه در وانه فتح همزه ايله فاعل جاء وضمير صالحه عائد اولور سورهٔ فاطر حاويه اولديغى آيات بيناتدن اليه يصعد الكلم الطيب كريمه سنك تتمه سيدركه كلم طيب دركاه كبريايه صعود ايدر كه مراد لا اله الا الله و باهر تسبيح وتهليل وقرآن جليلدر اما تحقيق كردهٔ اهل تفسير اوزره عمل صالح رسول الله حضرتنه اقتدادركه كلم طيبى دركاه معلايه رفع ايدر و قبول دركاه احديت اولور والكلام عليه مفصل في كتب التفسير (وحكى) بناء مجهولله (ان احمد بن حنبل) صاحب مذهب امام كل ايكيوز قرق برده سيرسرابستان جنانه خرامان اولوب صلاة جنازهلرينه سكز يوز بيكدن زياده كسه نك حضورى متفق عليه جمهوردر (قال كنت يوما مع جماعة تجردوا ودخلوا الماء فاستعملت الحديث من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يدخل الحمام) هرمكانكه اغتساله شايان آب اوله بعدذا عرفا محل مخصوص معروفده استعمالى غالب اولمشدر (الا بمئزر) كسر ميم وهمزه ساكنه وكاهى ابدال ياايله وفتح زاى برله ستر عورت اولنسان ازار بشتمال وفوطه دير لر (ولم تجرد فرأيت تلك الليلة قائلا يقول لي يا احمد ابشر فان الله قد غفر لك باستعمالك السنة وجعلك اماما يقتدى بك قلت من انت قال جبريل) والحاصل ابن حنبل رضي الله عنه بيورركه يوما بر جماعتله مرافقت ايلدم انلر جامه لرندن عريان اولوب آبه كيرديلر بن انلره موافقت ايتميوب حديث نبويله عامل اولدمكه بيورمشلردر اول كسه كه خدا وروز جزايه ايمان ايليه جامه فوطه سز كيرمسون ديو ورود ايدن خبر شريفى درخاطر ايدوب ليلهٔ قابله ده بر مبشر رعنا عالم معناده يا احمد بشارت بخير سكا كه فرد بيهمتا جل وعلا حبيبى مصطفى عليه السلامك سنتيله عملدن ناشى سنى مغفرت وفضل وجوديله مقتدى قيلدى ديو تبشير ايلدكده اى مبشر رحانى سز كيمسز ديدم بن جبريل امينم ديديلر كما قال الضيفي في تخميسه * اوشه كه خلقه اولوب ذاتى قرة الاعين * اوشه كه اكمل اخلاقه مظهر اولدى بتون * هميشه سنتنه ايله اقتدادون كون * اكرم بخلق نبي ذانه خلق * بالحسن مشتمل بالبشر متسم *

(فصـــــل)

ومخالفة امره وتبديل سنته ضلال وبدعة متوعد من الله عليه بالخذلان والعذاب) متوعد فتح عين مهمله مشدده ايله موعود معناسنه در واذا اطلقت البدعة انصرفت الى غير الحسنة داور خطهٔ رسالت عليه السلام والتحية حضرتلرينك امر واجب الامتثالنه مخالفت ومبنى ومعنى تغيير سنت كه خلاف طريقتى اوله اعتقاد واجتهادده بدعت وضلالتدر حضرت قهار منتقم قبلندن فاعلى اوزره دنياده عدم توفيق ونصرت وعقباده عقوبت موعوددر (وقال الله تعالى فليحذر الذين يخالفون عن امره) اى يعرضون فلذا عداه بعن وضمير امره للنبي لانه المقصود بالذكر في الآية وهو الذي بنى المصنف عليه كلامه هنا وفيه وجه اخر انه لله لانه الامر الحقيقي وامر وجوب اكيد ايجون اولديغنه دلالت هوايدادر (ان تصيبهم فتنة او يصيبهم عذاب اليم) يعنى امر محمد عليه السلامدن اعراض وروكردان اولانلر كندولره مصائب دنيا وعذاب مولم عقبا لحوق واصابتندن بغايت حذر ايلسونلر (وقال تعالى ومن يشاقق الرسول من بعد ما تبين له الهدى) اى ظهر له الحق وثبت معاينة بمعجزاته عليه السلام (ويتبع غير سبيل المؤمنين نوله ما تولى) اى نجعله مواليا لما تولاه من الضلالة والبدع (الآية) اى اقرأها يعنى قوله تعالى ونصله جهنم وساءت مصيرا اول كسه كه بيان حقله كندويه حق ظاهر اولدقدنصكره رسول الله عليه السلامه عداوت ومخالفت ايليوب اعتقاد علم واعتقاد عمل جهتندن منهج موحدينك غيرى مسالكه راهى وتابع اوله ضلالتدن تولى قيلديغى شيئه انى والى وانش دوزخله سوزان ايدرز امدى آيهٔ شريفه حجيت اجماع اوزره استدلال وحرمت مخالفت اجماعى مؤديه در (حدثنا ابو محمد عبد الله ابن ابي جعفر) محمد بن عبد الله الحسنى تقدمت ترجمته (وعبد الرحمن بن عتاب بقراءتي عليهما) قيل هو فوق السماع لانه ادل على القابلية الظاهرة في الطباع (قالا حدثنا ابو القاسم حاتم بن محمد حدثنا ابو الحسن القابسي ثنا ابو الحسين بن مسرور) اوچيوز اللى طقوز تاريخنده عازم راه حشر اى بقا اولمشدر (الدباغ حدثنا احمد بن ابي سليمان)

تلميذ

تلميذ سحنون ويكرمى ايكيوز طقسان برده عمارى كزين تابوت فنا اولديلر (حدثنا ابن سحنون ابن سعيد) ترجمه لرى قريبا بيان اولنور (حدثنا ابن القاسم حدثنا مالك) امام مالك صاحب المذهب (عن العلاء بن عبد الرحمن) تقدم (عن ابي هريرة) رضي الله عنه خبر مشار اليه علاء عاليقدرى امام مسلم وابوداود ونسائى دخى روايت بيورمشلر اما سند مصنف در جه سبعه ده امام مالكه پيوسته اولاغين راه مالكه سالك اولديلر (ان رسول الله صلى الله عليه وسلم خرج الى المقبرة) تثليث بائله درامافتحى افصحدر ومراد بقيع غرقددر (وذكر الحديث في صفة امته) سيد عالم صلى الله عليه وسلم مقابر بقيعه بانهادهٔ عزوتشريف اولوب امتنك نعت شانتده نقل خبر بيورديلر اول حديث لكم سيماء ليست لاحد من الامم تردون على غرا محجلين من آثار الوضوء (وفيه) اى في الحديث المذكور (فليذادن) فتح لام قسم وضم ياء تحتيه وذال معجمه والف وبعدها دال مهمله ونون مؤكدهٔ مشدده ايله مبنى على المجهولدر طرد ومنع معناسنه (رجال عن حوضي كما يذاد البعير الضال فاناديهم الاهلم) فتح هاء وضم لام وكاهى فتح لام ايله اقبل واحضر معناسنه اسم فعلدر بنفسه وحرف الى ولام ايله تعديه ايدر ومذهب خليل اوزره اصلى لم دركه لم الله شعثه دن الور اى جمعه وها براى تنبيه اولوب كثرت استعمالندن الفى حذف اولنديكه امر اقباله اسم واحد قيلندى (الاهلم) تأكيد تكرير اولندى (فيقال) بناى مجهولله اى يقول الله تعالى او الملائكة (انهم قد بدلوا بعدك) اى غيروا سنتك (فاقول فسحقا) ضم سين وحاء مهمله وكاهى تخفيفا سكون حاء ايله بعدا ديمكدر وهو على تقدير اسحقوا او ابعدوا ابعادا شديدا ويحتمل انه دعاء عليهم تقديره الزمهم الله سحقا فعامله محذوف وجوبا اذا كان دعاء فنصبه على المصدرية او هو مفعول به وفي نسخة فسحقا باعادة الفاء للتأكيد (فسحقا فسحقا فسحقا) ثلاث مرات سعادتله بيورديلر هراينه نيجه كسه لركارهٔ حوض دلفريبه تقربدن دورباش ايله ابعاد اولنور لرشتركرده وسرمست چشمهٔ آب زلاله هجوم ومزاحمه دن طرد اولنديغى اساس بن انلرى اصحاب واتباعمدن ظن ايدوب اقبال ايدك بيا بيا ديوندا ايلدكده انلرى دورباش ايدن فرشتكان قبل رحماندن جواب داده اوله لركه اول لب تشنهٔ باديهٔ ضلال حضرتكدنصكره سنتكى تبديل وتغيير ايدن كروه خاسر بند رديد كارنده بندحى دور ادور اولك نداسيله لب جنبان ردوصدا اولورم بيورديلر اول مخموران ميكدهٔ ضلال منافقين ذى خيال ويا عصر نبوتدنصكره عياذا بالله ارتداده تصدى ايدن سزاوار نكال ياخود اصحاب بدع ووبال اولق اختلافكردهٔ اهل نوالدر (وروى انس ان النبي صلى الله عليه وسلم قال من رغب عن سنتي فليس مني) رغب حرف عن ايله تعديه ايدرسه ترك معناسنه اولور ومن اتصاليه در شيخين عليهما الرحمه جناب خادم خديو ممالك رحمت طريقندن تخريك سلسلهٔ روايت بيوردقلرى حديث طويل زبلنده سيدى ايجاب عليه سلام التواب بيورركه اول شخص بى عونكه بنم طريقتمدن سرپيچ واعراض ايليه اول ناكس بنم اتباع واشياعمدن دكلدر ياخود بكا متصل دكلدر (وقال) بنه مشحون صحايف صحيحين اولان خبرده بيورديلر (من احدث في امرنا) وفي نسخة من ادخل في امرنا وفي رواية في ديننا (ما ليس منه فهو رد) اى مردود صيغهٔ مصدرله تعبير مبالغه ايجوندر حاصلى افراد ذوى العقولدن بر فرد كه محتاج ترقى وقابل تزايد اتمام امر واضح وكاملده كتاب وسنتدن اول امره عاضد خفى وظاهر ومستنبط وملفوظ اولمين امرى احداث وادخاله اجترا ايليه ذلك المحدث جنابمزدن مردود ودر سعادتمزدن مطرو‌ددر بو خبر جميل اعتصام بالكتاب والسنه ده اصل اصيلدر (وروى ابن ابي رافع عن ابيه عن النبي صلى الله عليه وسلم) ابوداود وترمذى وابن ماجه عبد الله بن رافع طريقندن سرزدهٔ رياض روايتلرى اولان اشجار اثار در كه فصل مقدمه ده تفصيل مبنى ومعنى كذران ايتمشيدى (قال) دوحهٔ بهشت اراى رسالت حضرتلرى بيورديكه (لا الفين) ضم همزه وكسر فا ونون مشدده ايله اى لا اجدن نهى لنفسه والمراد به نهى غيره ان يجده على هذه الحالة (احدكم متكئا على اريكته يأتيه الامر) حال ثانيه ويا جملهٔ استئنافيه (من امرى) اى حكمى (مما امرت به او نهيت عنه فيقول لا ادرى ما وجدنا في كتاب الله اتبعناه) وقد تقدم قريبا (زاد في حديث المقدام) كسر ميم اولى ايله بن معدى كرب الكندى سكسان بدى تاريخنده نركس جنانى روضهٔ جنانه نكران ايلدى رواهٔ حديثدن ابوداود وترمذى وحاكم خبر مقدام رضي عنه السلامده جودت بيورديلر (الا) فتح همزه ايله كلمهٔ استفتاحدر (وان ما حرم رسول الله صلى الله عليه وسلم مثل ما حرم الله) يعنى آگاه اولك كه رسول الله حضرتلرينك حرام قيلديغى امر حق تعالينك حرام قيلديغى شيئه كبيدر زيرا شان شريفى وما ينطق عن الهوى قباى زيباسيله مطرز ومرسعادتمندى ان هو الا وحى يوحى تاجيله متوجدر پس كتاب الله وحى جلى وسنة رسول الله وحى خفيدر (وقال عليه الصلاة والسلام) دارمى وابن جرير وغيرهما بيرايهٔ جرايد اثارى اولان روايت اوزره شارع شرع قويم صلى الله عليه وسلم بيوردى (وحى) مجهول جاء قد تقديريله جملهٔ حاليه ويا معترضه در (بكتاب في كتف) اى في عظم

كتف لانهم فى الصدر الاول كانوا يكتبون فيها وفى الجلود لعزة الورق (كفى بقوم) متعلق بكفى والباء زائدة (حمقا) ضم
حاء مهمله وسكون ميمله محول عن الفاعل تميزيت اوزره منصوبدر غباوت وجهالات كفى الحمق قومادينك اولور
(اوقال ضلالا) شك من الراوى ضدهدايتدر (ان يرغبوا) فاعل كفى اى رغبتهم (عما جاء به نبيهم) الى ما جاء به
غير نبيهم (اوكتاب غير كتابهم) ولو كان من كتب الله الى غيرهم يعنى مجلس سلطان كونين صلى الله عليه وسلمه
استخوان دوشانه اوزره نكاشته سفرتوراتدن جند سطر كتورلدكده لب جنبان تأديب اولوب اواقومه غباوت
وغوايت بسدركه پيغمبرلرينك اتيان ايتديكى شيئدن اعراض وغيرينك الجا ايلديكنه اقبال وانلرك غيره نازل
اولان كتابه نكاه والتفات ضلالى انلره كافيدر ديد يلرواول كتف مكتوبه بى كتورن عمر ويادخترى حفصه ياخود
عائشه رضى الله عنهم اولمق مرويدر (فنزلت اولم يكفهم انا انزلنا عليك الكتاب يتلى عليهم الاية) قصه مذكوره
بو اية شريفه نك نزولنه سببدر يعنى انلره كفايت ايتمزمى بر عظيم الشان سنك اوزريكه انزال بيورديغمز كتاب جليل
البرهانكه مابقيت الدنيا انلر اوزرينه تلاوت اوقنورديك اوله وفيه دليل على النهى عن قراءة الكتب المنسوخة
الا لمصلحة ممن يعرف النسخ والتحريف (وقال عليه الصلاة والسلام هلك المتنطعون) هلك باب ثانى وثالث
ورابعدندر ونطع ذلك اعلاى فمدن مستعاردر هر بيهوده كار وكفتاره تعميق ايدن ژاژخاى ولافزن حقنده استعمال
اولنور يعنى اموردهغالى وحاجتسز كلامله تشدق ايدنلر قهر وغضب حقى مؤدبه امر مهلكه يه واقعدر بو خبر دخى
ابن مسعود طريقندن دفتر مسكين رقم صحيح مسلمده محرردر (وقال ابو بكر الصديق رضى الله عنه لست تاركا
شيئا كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعمل به الا عملت به انى اخشى ان تركت شيئا من امره ان ازيغ) زاى وغين
معجمه ايله الميل عن الاستقامة ابو داود وغيرى روايتلرنده يار غار ورفيق حضرت صديق بيورركه طاسم كنجينه نبوت
عليه التحيه بر حالده ايشلديكى عملدن بر عمل تارك اولمدم الا سنة حميده وسيرة مجيده سنه اقتفاء اول كارله عمل ايلدم
خوفنا كوهراسانمكه امرهمايونده بر شئ ترك ايدرسم راه حقدن عدول ايدم ديو بيورمشلردر * اوكم جدال ايله
تحريك ايدوب زبان ولبن * رعايت ايتميه انك لوازم ادبن * بولورلباب قهر وهلاك روزوشبن * ما جوربت قط
الاعادمن حرب * اعدى الاعادى اليها ملتقى السلم *

(الباب الثانى فى لزوم محبته صلى الله عليه وسلم)

باب ثانى هر مكلف امت اوزره اول واسطه كاركاره افرينش حضرتلرينك وجوب محبتى ذكرندهدر (قال الله تعالى
قل ان كان آباؤكم وابناؤكم واخوانكم وازواجكم) اى زوجاتكم جمع زوج ذكر وانثى اوزره اطلاق اولنور وزوجه لغة
ايضا فرقا بين المذكر والمؤنث (وعشيرتكم) وهم اقرباء النسب (واموال اقترفتموها الاية) وتجارة تخشون كسادها
ومساكن ترضونها احب اليكم من الله ورسوله وجهاد فى سبيله فتربصوا حتى يأتى الله بامره والله لا يهدى القوم
الفاسقين بعض لر هجرتله مامور بيوريلوب تخلف لرندن ناشى شرف نزوله سببدر يعنى حبيبا مخالفينه ابلاغ پيام ايله كه
اكرسزلك اصول وفروع وامثال واقران ونساء ورجال وجميع خويشان ونقود واجناسدن اكتساب ايتديككز
مال وقلة رواجندن هراسان اولديغكز تجارت وبيوت ومساكندن سزى اعجاب ايدن متاعكز خدا ورسول وطريق
حقده جهاد واجتهاده محبتدن حب اختيار ايله محبوبتر اولديسه پس انلر محنه عاجله ونقمه آجله يه نكران اولسونلر
مولاى منتقم كند ورضا ومحبتندن برون ونفس وهواى رهنمون قيلنلرى راه رشاد وسبيل سداده هدايت وارشاد
ايلمز (فكفى بهذا حضا وتنبيها ودلالة وحجة على الزام محبته ووجوب فرضها وعظم) كسر عين وفتح ظاء معجمه وياضم
وسكونله (خطرها) فتح خاء معجمه وطاء مهمله ايله قدرت معناسنه (واستحقاقه لها عليه الصلوة والسلام) يعنى
بو تهديد شديد وترغيب نبيه وحث وتنبيه وبرهان واضح ودليل لايح جهتندن حضرت مرآة عالم شهود عليه صلوة
الودود اثبات مودت ووجوب ختم محبت وعظمت شان ورفعت قدر ومنزلت ومنصب محبت كامله يه سزاوار
وشايان مودت اولديغنه برهان وافى ودليل كافيدر * تملك بعض حبك كل قلبى * فان ترد الزيادة هات قلبا * اللهم
ملأ قلبى بنور محبتك ومحبة حبيبك صلى الله عليه وسلم حتى لا يكون فيه محلا لغيرهما (اذ قرع) فتح قاف وتشديد
را ايله اى وبخ (الله تعالى من كان ماله واهله وولده احب اليه من الله ورسوله واوعدهم بقوله تعالى فتربصوا حتى
يأتى الله بامره) چون مال وخويشاوند واولادى نفسلرينه خدا ورسوله اتباعدن محبوبترا ولانى سرزنش وآيت
نذار تغرما ايله سوء دنيا وعقبا يرله تخويف بيوردى (ثم فسقهم) تشديد سينله (بتمام الاية) والله لا يهدى القوم
الفاسقين امر وعيد يله انلرى بعدذا فسقه نسبت ايلدى (واعلمهم انهم ممن ضل ولم يهده الله) وانلر خذلان سبحانيله
ضال اولوب راه برهان ايمانه شرفياب هدايت اولمين كروه خاسريندن اولدقلرين بطريق الكنايه اعلام ايلدى

حدثنا

حدثنا ابو على الغسانى) الجيانى (الحافظ فيما اجازنيه) من غير سماع منه ولا قراءة عليه (وهو مما قرأته على غير
واحد) ذلك المروى جماعة محدثيندن نيجه اعيان اوزره قراءت ايتديككم خبر صحت اثردرامدى مصنف عليه
الرحمه نك ابو على غسانى به اجازه تخصيصى همان علو سند وجلالت قدر غسانى جهتندندر (قال حدثنا سراج
ابن عبد الله القاضى حدثنا ابو محمد الاصيلى حدثنا المروزى) بفتح الميم والواو (حدثنا ابو عبد الله محمد بن يوسف
الفربرى (حدثنا محمد بن اسمعيل) امام اهل السنة وسلطان الائمة (حدثنا يعقوب بن ابراهيم) البغدادى الدورقى
صاحب المسند ايكيوز اللى ايكيده دار السلام بقايه رحلت ايلدى (حدثنا ابن علية) بالتصغير اسم مادرى اسمعيل
ابن ابراهيم يوز طقسان اوچده ملكت بقايه خرام ايلدى (عن عبد العزيز بن صهيب) بالتصغير تابعيندن بنانى اعمى در
يوز اوتوز بش تاريخنده جهان فانيدن كوز يوموب كلستان باقى يه نكران اولدى (عن انس رضى الله عنه ان رسول
الله صلى الله عليه وسلم قال لا يؤمن احدكم) بو خطاب كامل موجودين وغيرى يه شاملدر وقيل خص بالخطاب
الموجودين والحكم عام بشهادة انه روى بغير خطاب فى مسلم (حتى اكون احب اليه من ولده ووالده والناس اجمعين)
بو مقامده حبله مراد تابع هواى اولان حب طبيعى دكلدر زيرا من حيث الطبع انسانك نفسنه محبتى غيره محبتدن
بيشتر كذلك اولاد وخويشاونده محبت ديكره محبتدن بسيارتراولمق حيثيتله محبة مذكوره كشينك زير اختيارنده
اولميوب حد استطاعتدن بيرون اولمسيله لا يكلف الله نفسا الا وسعها حكمنه اندراجله مؤاخذهدن وارستهدر
بلكه مراد اولنان محبت حب عقلى اختياريدركه عقل انك رجحانن اقتضا ايدن شيئه منسر اولور وان كان على
خلاف الطبع ميلا ارباب علل بالطبع تناول دوادن اكراه ايدر مع هذا ينه اختياريله اكا ميلى ومقتضاى عقلله
مظان صلاح وشفا اولمغله تناوله رغبت ايدر كذلك بر مؤمن كه حضرت پيغمبر ذيشان عليه صلوة الرحمانك امر ونهيى
صلاح دين ودنيا وعقبى اولديغن اذعان واول حضرتك كندويه اشفق والطف ناس اولمسنى اتقان ايليه لاجرم
مقتضاى عقلله سلطان عالم صلى الله عليه وسلم امرى جانب غيرك امرى اوزره ترجيح ايدر بو درجه ايسه ادنى درجات
ايمانندر امدى حب طبيعى دخى حب عقلى يه تابع قيلمق درجه كمال ايماندر بنابرين معناى حديث سزدن بريككز كامل
الايمان اولمز تاكه بن اكا خصوصا پدر ومادر وفرزندندن وعموما سائر خلقدن اشد حب اختياريله محبوب اولميم
(وعن ابى هريرة نحوه) مقدم خبره مبتدادر يعنى روى عنه بمعناه (وعن انس عنه عليه الصلوة والسلام ثلاث من
كن فيه وجد حلاوة الايمان) وجد جمله سى ثلاث لفظنه خبر وياصفتدر صحيحين حاوى اولديغى خبرده حبيب خدا
عليه التحايا بيورركه سه خصال حميده كم بركسنه شاننده مجتمع اوله بنفسه قلبنده حلاوة ايمانى ادراك ايدوب تلذذ
ايلدى امدى التذاذ مذكور عقلى وروحانيدركه تناول انكبين ايدن لذة حسى نفسانى وجدان اسادر (ان يكون
الله ورسوله) جمله مقدمه خبر اولديغى حالده ثلاث لفظندن بدل اولور وجمله صفت اولديغى تقديرجه ثلاث كلمه سنه
خبر درياخود مبتدأ محذوفه خبر واقع اولوب هى اوهن ان يكون ديمك اوله (احب اليه مما سواهما) عام وم افاده
ايتمكين من ايله تعبير اولنمدى معلوم اوله كه اوائل كتابده ومن يعصهما قدغوى عبارتيله خطيبه خوان اولان خطيبه
بئس الله وغيره ايهام تسويه ايله اشتراك ضميردن نهى پيغمبرى ورود ايتمشيدى بو مقامده تسويه وجهى اوزره صدور
ايتمكين جواب ويرلديكه خطبه مقام اطناب درجاى ايجاز اولمديغندن نهى اولنه ياخود خدا ورسول حقنده جائز
اولوب غيريلرايله تسويه ضمير جائز اولميه وبو معنى خصايص حضرتدن اولديغى تحقيق كرده ابن عبد السلامدر
(وان يحب المرء) بالنصب مفعول يحب اى الشخص اعم من الرجل والمرأة ومرء همان رجله اختصاصى توهمدر
(لا يحبه الا لله وان يكره ان يعود فى الكفر كما يكره ان يقذف) صيغه مجهول له رمى معناسنه (فى النار) يعنى اول
خصلتين بريسى مؤمن كندى ذاتنده خدا ورسولدن ماعدا كل شيئدن الله ورسول الله كندويه حب شديدله
محبوب اولمق وديكرى شخصك محبتى مطلب ومبتغاسنده همان لله اولوب امر آخردن برىء ايچون اولمق
وبرى دخى مؤمن ثبات ايمان وكمال ايقانندن ناشى عياذا بالله كفره رجوعى اتشه انداخته قيلنمق اساكر يه اولمقدر
امدى خصال ثلاثه موجوده اولان ذات شربت شيرين كوار ايماندن ذوقياب اولور (وعن عمر بن الخطاب رضى الله
عنه انه قال للنبى صلى الله عليه وسلم لانت احب الى من كل شئ الا نفسى التى بين جنبى) بتشديد الياء كما الى
روايتكرده بخارى اولان خبردن ابن الخطاب رضى الله عنه جنابندن مرويدركه سيد البشر صلى الله عليه وسلم
حضرتنه خطاب ايتديكه والله يا رسول الله جناب نبوتمآبك بكا هر شيئدن محبوبتردر همان قوام امر ونظام قدر
ولذة حياتم اولان روح بدنمدن دكل ديو مقام محبتده حب طبيعى مراد اولنمق ظن ايدوب فاروقدن بو قياس مع
الفارق صدور يافته اولدقده (فقال له النبى صلى الله عليه وسلم لن يؤمن احدكم حتى اكون احب اليه من

نفسه) خواجهٔ عالم صلى الله عليه وسلم ارشاداله وتعليما بيوردیلر كه سزدن بريكز ايمان كامل ايله مؤمن اوله مز
تا كه حب اختيار يله بنا كا نفسندن محبوبتر اولميم چون روح جسد عالم وسيد بنى آدم حضرتندن جناب عمر بو خبر
معجزاثرى تفطن ايلدى (فقال عمر والذى انزل عليك الكتاب لانت) اللام فى جواب القسم وانت مبتدأ (احب
الىّ) خبرانت (من نفسى التى بين جنبى) عمر رضى الله عنه عذرخواه اولوب قسم بخالق انس وجانكه سن نبى ذيشان
اوزره قرءان جليل العنوان انزال ايلدى ذات شريفك بكا نفس بدنده جولان ايدن مرغ جانمدن عزيز ومحبوبتر
دردبو عرض محبة كاملهٔ كامنه ايلدكده (فقال له النبى صلى الله عليه وسلم الان) متعلق بمقدر وهو مبنى على الفتح
وال فيه لازمة وهو الزمان الحاضر (يا عمر) صرح باسمه اشارة الى انه وصل لرتبة علية تخصه بالنسبة الخاص من عداه
حاصلى توجيه خطاب بيوروب يا عمر حالا تكميل ايقان ايلدك صدقت وبالحق نطقت (قال سهل) التسترى
قدس سره السرى (من لم ير ولاية) كسر وفتح واوله نفوذ حكم وقال الراغب الولاية بالفتح النصرة وبالكسر تولى
الامر وقيل الولاية واحدة وهى مصدر كالدلالة والدلالة (الرسول عليه فى جميع الاحوال) وفى نسخة فى جميع
احواله (ويرى نفسه فى ملكه) بكسر الميم بعض نسخده بو مقامده عليه السلام ايرادى غير صحيح در اما لفظ يرى
لم يرايله مجزوم اولنيدى وجه ايراد انسب ايدى (لا يذوق حلاوة سنته) يعنى افراد بشردن برفرده كه فخر عالم صلى الله
عليه وسلم امر وحكمنى هر حالده كندو نفسى اوزره نافذ وجارى اولمغى روا كورميوب نفسنى كندو تدبير
وتصرفنده كوره سنهٔ حميده وسيرت پسنديده سى ايله لذتياب وشيرين دماغ اولمز (لان النبى صلى الله عليه وسلم قال
لا يؤمن احدكم حتى اكون احب اليه من نفسه الحديث) مجرور اى الى آخر الحديث او منصوب باعنى او مرفوع
اى الحديث مبق

فصــــــل

فى ثواب محبته حدثنا ابو محمد بن عتاب بقراءتى عليه حدثنا ابو القاسم حاتم بن محمد حدثنا ابو الحسن على بن خلف
القابسى (حدثنا ابو زيد) المروزى (حدثنا محمد بن يوسف) الفربرى (حدثنا محمد بن اسمعيل) البخارى رضى عنه
البارى (حدثنا عبدان) عبد الله بن عثمان (حدثنا ابى) پدر عبد الله يعنى عثمان بن جبلة المروزى اخرج له الشيخان
(حدثنا شعبة عن عمرو بن مرة) قوى نار بخنده عازم روضهٔ جنان اولدى (عن سالم بن ابى الجعد) الاشجعى الكوفى
اسمه رافع توفى سنة خمس وخمسين ومائة (عن انس ان رجلا اتى النبى صلى الله عليه وسلم فقال متى الساعة يا رسول
الله) رجل مذكور اعرابى ويا ابو موسى الاشعرى ويا عمير بن قتاده يا خود عمر بن الخطاب رضى الله عنهم ويا غيرى
اولمق محتملدر عشاق سر بازان اصحابدن برى مجلس انس انسا حضرتنه رومال ايدوب قيامت نه زمان قائم اولور
يا رسول الله ديدكده (قال ما اعددت لها) بيوردیلر كه هول قيامتدن وسيلهٔ سلامت ونجات نه شى تهيئه واحضار
ايلدك بيوردقده (قال ما اعددت لها) ما نافيه در (من كثير) من زائده كثير ثاء مثلثه ايله وبعض نسخده بالموحده
كبير وارد اولدى (صلوة ولا صوم ولا صدقة) ومراد عبادات نافله در (ولكنى احب الله ورسوله) يعنى بسيارىٔ نماز
وروزه ايله روز رستاخيزه اعداد زادا تقدم همان رضاى مولى ورسولى ايجاب ايدن فرائض برله طاعت وعرض
محبت ايلدم ديدى بو مبنى زبدهٔ معناى قول صاحب البرده اولان * ولم اصل سوى فرض ولم اصم * منظومه بدر
(قال انت مع من احببت) پس مجرد طاعة واجبه ايله دعواى محبت كافيه وفى الجمله معيت ايچون دلالة صحيحه
وافيه اولديغنه ايماء واشارت بو عبارتدن لايحه در امامع ارتكاب المعصية دعواى محبت مذمومه وصاحبى
ادعاى مذكور اوزره ملزومه در امدى هر باركه متابعت حضرت بسيار اوله محبتدخى مزداد اولوب مرتبهٔ عينيت
وحالة جمعيته واصل اولور خبر اخرده المرء مع من احب فريده سى دخى بو معنايى مبين حاصل معناسى محبت ايتديكك
شى ايله بيله سك وانكله حشر اولورسك نويد دولت جاويد ايله تقدارام سائلى تاراج بيوردیلر * وحق المصطفى لى
فيه حب * اذا مرض الرجاء يكون طبا * ولا ارضى سوى الفردوس ماوى * اذا كان الفتى مع من احبا (وعن
صفوان بن قدامه) ضم قافله صفوان وفرزندار جندى عبد الرحمن زر سلسلهٔ اصحابه منسلكان اولديلرى تحرير كردهٔ
امام ذهبى در (قال هاجرت الى النبى صلى الله عليه وسلم) شر بعثنده معناى هجرت دار كفردن مفارقت ودار اسلامه
قدوم ومواصلتدر (فاتيته فقلت يا رسول الله ناولنى يدك ابايعك) جواب امر ده مجزومدر وعلى الاستئناف رفعى
دخى جائزدر ومبايعه ماجاء به اقرار واتباعدر (فناولنى يده فقلت يا رسول الله انى احبك قال المرء مع من احب)
صفوان رضى عنه المنان بيوردركه سلطان عالم صلى الله عليه وسلم هجرت سراى سكينه ده مسندنشين عز وتمكين
ايكن دركاه معلاسنه هجرت ومسافرت ايليوب يا رسول الله دست جهان پيوسنك بكا مناوله ايله سكا بيعت ايده يم

دو استمداد ايلديكمده دستكير عاجزان عليه صلوات الرحمان يد مكرمه سن بكا امداد بيورمغين دولت ال ويروب
دعواى محبته اغاز ايلدم واى محبوب باركاه مقدس بدرستى جنابكه دلداده وراه مودتكه پا نهاده يم ديدم (ع)
دعواى عشق ومحبت رايكى شاهد بس است * وفقنجه حال درون كشف وتصديق مدعا بيوروب كشى دلداده
اولديغى كسه ايله بيله در ديو حكم عام تامله لب جنبان بشارت اولديلر امدى معيت طاعتى موجبه محبت مقدارنجه
اولديغنه اشارت هو يدادر بو خبر مسرت نمون روايتكردهٔ ترمذى ونسايى عليهما الرحمه در (وروى هذا اللفظ
عن النبى صلى الله عليه وسلم عبد الله بن مسعود وابو موسى وانس) بو لفظ جامع الكلم ايله جناب رسالتپناهدن
صاحب سوالك رسول الله وخادم نبى اله واشعرى روايت بيورديلر (وعن ابى ذر بمعناه) بدون هذا اللفظ والمبنى
بو معنايى مفيد ادا ايله جندب غفارى رضى عنه البارى جنابندن مرويدر (وعن على ان النبى صلى الله عليه وسلم
اخذ بيد حسن وحسين فقال من احبنى واحب هذين واباهما وامهما كان معى فى درجتى يوم القيامة) امام
ترمذينك سرزدهٔ رياض روايتى عندليب كلستان امامت كرم الله وجهه دن مرويدر بيوردركه كل كلزار نبوة عليه
اكمل التحيه ريحانتين مكرمينى اللرندن طوتوب نثار لآلى تبشير بيورديلركه افراد بشردن هر فرد بكا الله محبة وبو ايكى
شهزاده كان وبونلرك پدر ومادرنه بنمچون محبت وياحسن صفاتلرينه مشتمله شرف ذاتلريچون مودت ايليه جنات
عاليا تده همعوارم اولوب عندمده مقرب واهل بيتم درجه سنده خوش نشين سر بر رفعت اولور ديو بيوردقلرى
كفتار بشارت رفتارين كوشوارهٔ بنا كوش مستمعين قيلديلر امدى معيت فى القيمة عبارتى ظاهرى اوزره مراد
اولندقده صعيد واحدده اول حضرتله محشور يتى مفيد اولور اما معية فى الجنة مراد بيورلديسه معناى
معيت عالى حضرته قريبتدر فى الحقيقه معيتله هم مرتبه ومساواة ديمك دكلدر (وروى ان رجلا اتى النبى صلى
الله عليه وسلم فقال يا رسول الله لانت) اللام فى جواب القسم المقدر (احب الىّ) خبر انت (من اهلى ومالى وانى
لاذكرك فما اصبر حتى اجيء فانظر اليك) امام طبرانى طريق عائشه وابن عباس رضى عنهم رب الناسدن كلكونه
ساى عارض روايتدركه ثوبان مولى رسول الرحمان ويا عبد الله بن زيد مجلس مقدس نبويه رومال ايدوب اى حبيب
حضرت يزدان ذات عاليشانك بكا اهل وعيال ومال ومنالمدن محبوبتردر وجود نور سرشتك ياد ايلدكجه صبر وآرام
تالان اولوب حضور باهر الشرفكه رومال ومشاهدهٔ جمال ايتمدكجه قرير العين اولهم (وانى ذكرت موتى وموتك
فعرفت انك اذا دخلت الجنة رفعت مع النبيين وان دخلتها لا اراك) دخى بن هادم اللذات اولان موتى ولا بدمن
الوقوع جناب حضرتك دار فنادن رحلتنى ياد ايدوب تحقيق ايلدمكه وقتا حضرتك بهشتى تشريف ايليه جنات
عاليا تده پيغمبر الله رفيع ومحترم بيوريلورسن فرضا بو عبد راجى جنته داخل اولديغم حالده واصل درجات انبيا
اوليوب رؤيته طلعتكدن مهجور اولام ديو اظهار سوز وكداز ايلدى (فانزل الله تعالى) پس تسلية للعشاق عن
حصول الفراق پروردكار رزاق على الاطلاق انزال ايلدى (ومن يطع الله والرسول فاولئك مع الذين انعم الله عليهم
من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين وحسن اولئك رفيقا) تميز يعنى افراد بشردن اول كسه كه خدا ورسولنه
محبت واوامر شريفه لرينه اتباع ايليه انلر انبيا ومرسلين وكاملين وسيف مجاهده ايله شهيد اولان مخاصين
وحقوق حق وخلقه قائمين ذوات مكرمميندن مرتبهٔ جمعيتده نعمت معيت قرينله منعمين وانلر عجب زيبا رفيقدرلر
رزقنا الله كمال متابعتهم وجمال محبتهم توفيقا (فدعا به فقرأها عليه) علهٔ غائيهٔ مجموع عالم صلى الله عليه وسلم اول
عاشق دل خسته سن حضورنه دعوت بيوروب تنزيل سبحانى اولان آيتى اكا تلاوت ايله مشام جانته شميم
عنبرشكن صفا بخش ايلدى (وفى حديث آخر) مخرجى نامعلومدر (كان رجل عند النبى صلى الله عليه وسلم ينظر
اليه لا يطرف) فتح ياء وسكون طاء وكسر راو فا ايله (فقال ما بالك قال بابى وامى اتمتع بالنظر اليك فاذا كان يوم
القيامة رفعك الله بتفضيله فانزل الله الاية) يعنى مجلس رسالتمآبده بركسه بيدربى غض طرف ايتميوب جمال حضرته
دائما نكران ايدى طبيب خسته دلان امت عليه اسنى التحيات اول ذاته التفات بيوروب شاندن پرسان اولدقلرنده
پدر ومادرم فداى سر عنايت مداركز اولسون عالم دنياده هر لحظه لقاى شريفكز نكاهله كسب صفا ايده رم عالم
عقبى ايله مشرف اولدقده مخلوقات اوزره تفضيل سبيله خالق البرايا جناب كبريا عز وعلاسى مقام علايه رفع
واكرام بيوروب بالضرور مشاهدهٔ جمالكدن شايد مهجور اولم ديد كده تسليه له آيهٔ جليلهٔ شريفه سى انزال ايلدى
(وفى حديث انس) اصفهانى ترغيبنده سرمه كش چشم عروس روايتدركه (من احبنى كان معى فى الجنة) اى قريبا
منى متمكنا من رؤيتى وزيارتى وليس المراد المعية الحقيقية كما تقدم

فصــــــل

فيما روى عن السلف والائمة من محبتهم للنبى صلى الله عليه وسلم وشوقهم له) بو فصل شوق افزا حضرت شمع
جهان افروز رسالت عليه التحايا حضرتلرينه نجوم هدى صحابه وتابعين حضراتنك اشتياق ومحبتلرندن شرفيافتهٔ
صدور بولان آثار بيانندهدر والمحبة الميل الروحانى طبيعيا كان او مكتسبا اختياريا والمحبة تكون فى الحضور والغيبة
والشوق انجذاب النفس فى الغيبة فهو اخص من المحبة (حدثنا القاضى الشهيد) ابو على بن سكرة (حدثنا العذرى)
ضم عين وسكون ذال معجمه ايله (حدثنا الرازى حدثنا الجلودى) بضم الجيم (حدثنا ابن سفيان) ابراهيم بن محمد
راوى صحيح مسلم (حدثنا مسلم) صاحب الصحيح (حدثنا قتيبة) بن سعيد (حدثنا يعقوب بن عبد الرحمن) القارى
نزيل اسكندريه در بوزسكان برده غرفه نشين عليين اولديلر (عن سهيل) بالتصغير وفى نسخة سهل (عن ابيه)
ابو صالح ذكوان (عن ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اشد امتى) من تبعيضيه جار مع المجرور
مقدم خبر (لى حبا) منصوب على التمييز (ناس) مؤخر مبتدا (يكونون بعدى) نعت اولور (يود احدهم لو رآنى باهله
وماله) ولو لتمنى والباء هنا للبدليه والمقابله ياخود لو شرطيه ومحذوفة الجواب اولور مفعول يود مقدر اوله
ويا مصدريه دركه لو ما بعدى يود فعلنه مفعول اولور يعنى بكا محبت قيلندن امتمك بسيار ترينى بر جماعة خجسته منقبتدركه
عصر سعادتمدن صكره تولد وموجود اولورلر واهل ومالرى بدل ومقابلى بنى كورمكلكى تمنى ومحبت ايدرلر ومثله
عن ابى ذر الغفارى الصحابى رضى الله عنه (وتقدم) وفى نسخة تقدم (حديث عمر وقوله للنبى صلى الله عليه وسلم
لانت احب الى من نفسى) بو معنايه دائر حديث عمرى وحضرت حبيب الله جنابنه حضرتلك بكا روح جسدمدن
محبوبترسن ديو عرض كالاى مودتى كذر ايلدى (وما تقدم عن الصحابة فى مثله) وبو قضيه مانندى جان سپاران
محبة سيد الابراردن حالات بسيار ورودى تقدم ايلدى (وعن عمرو بن العاصى) باثبات الياء اما بدون الياء
صوابدير محدثينده (ما كان احد احب الى من رسول الله صلى الله عليه وسلم) بكا شمس تابان رسالتدن محبوبتر
كمسنه يوقيدى ديو دعواى محبت ايدردى وسيأتى الكلام عليه فى فصل تعظيم الصحابة له (وعن عبدة بنت خالد بن
معدان) معدان بدلى صفوان اولق تصحيح كردهٔ ابن حباندر سهو كاتب ويا صاحب كتاب اولمسى مقرردر ديديلر
(قالت ما كان خالد يأوى الى فراش الا وهو يذكر من شوقه الى رسول الله صلى الله عليه وسلم والى اصحابه من
المهاجرين والانصار يسميهم) خالد مشار اليه كلاعى حمصيدر يتمش نفر صحابى كرامله ملاقات ايدرمشلر دختري
عبدة عليهما الرحمة غاليه ساى طرهٔ خبر اولوركه هر چند پدرم خالد در قدهٔ كاهه سر نهادهٔ استراحت ايتزدى
الا شاهباز آشيانهٔ رسالت حضرتلرينه عدم رؤيتى اشتياقندن وسباق اسلام اولان بررهٔ كرام مشاهده سى شوقندن
يكان يكان نام ناميلرين يادو تعداد ايدردى (ويقول هم اصلى وفصلى) حسب ونسب ويا والد وولد معناسنه (واليهم
يحن) بكسر الحاء اى يميل قلبى (طال شوقى اليهم فعجل رب قبضى اليك حتى يغلبه النوم) ودخى اظهار غرام ايدوب
انلر اصول دينده اصلم وفروع مجتهدينده فرعم وكبار وصغارى ابا واولادم منزلهسنده ايدى ودل سوزانم انلره ميل
وحنين ايدر اشتياقم مديد وآرام نا پديد خدايا مرغ جانم رحمت رحمانك ايصال وقبضه تعجيل ومدد كار اول
ديو در اشكن ريزان ايدوب چون موت اقران موجب احزان اولمغين كنديى خواب استيعاب ايدنجه كريان
بو كلامله لب جنبان اولوردى (وروى عن ابى بكر انه قال للنبى صلى الله عليه وسلم والذى بعثك بالحق) وهو قسم
(لاسلام ابى طالب) جواب القسم (كان اقر لعينى) ماخوذ من القر بردمعناسنه در ودمع سرور بارده اولمغين مدعو
لهه اقر الله عينيك ايله دعا ومدعو عليه اسخن الله عينه برله بد دعا اولنور (من اسلامه يعنى اباه ابا قحافة) مصنف عليه
الرحمه اسلامه لفظندن مرجع ضميرى ابراز مراد ايدوب ابو بكرك پدرى ابى قحافه بضم القاف عثمان بن عامر بن
عمرو بيان ايدر موى اليه عام الفتح شرفياب اسلام اولوب هجرت عليه السلامك اون دردنجى سالنده عازم راه حسرساى
بقا اولمشدر خامهٔ نادره زاى ابن عساكر تاريخنده عبد الله بن عمر رضى الله عنهمادن بو وجهله قطره ساى
روايتدركه چون پدر صديق ابو قحافه روز فتح مكه ده رفع انكشت شهادة ايمان ايلدكده اول در يتيم صدف تكوين
صلى الله عليه وسلم حضرتلرى جناب صديقى تهنيه بيوردقلرى حالده يار غار عالى وقار صدق درونله سر اغاز گفتار
ايدوب يا رسول الله ذات شرفنا بكى حقله خلقه بعث وارسال ايدن خداى بيچون حقيچون عم مهربانك ابو طالبك
شرفياب اسلام اولمسى پدرم ابو قحافه نك ناطقه پرداز ايمان اولمسندن جهت شادى وسرورده بكا بسيار تر ايدى
(وذلك) اى سبب ما هنالك (ان اسلام ابى طالب كان اقر لعينك) والله غالب على امره بدرستى عمك ابو طالبك
اسلامه مجيئى قلب شريفكه باعث نشاط وسرور چشمك ايدى ديو ذهن كشاى صداقت اولديلر (ونحوه عن عمر بن
الخطاب قاله للعباس ان تسلم) فتح همزه ايله مصدريه وكسر ايله شرطيه اولق محتملدر ان كان قال له قبل اسلامه

(احب

(احب الى من ان يسلم الخطاب) يعنى صديق كفتارى مانندى بيهقى وبزار عبد الله بن عمر رضى الله عنهمادن
تخريجك سلسلهٔ روايت بيوررلركه فاروق اعظم رضى الله عنه عم نبى محترم عباس شرف ايمانله استئناس ايلدكده
بو كفتار ايله ترحيب ايتديلركه اى عباس جنابكك سعادتياب اسلام اولمسى حب شريعله فرضا پدرم خطاب
موجود اولوب ايمانه كليدى انك شرفندن اسلام اولمسندن بكا محبوبتردر لان ذلك احب الى رسول الله صلى الله عليه
وسلم زيرا اسلام عباس ميل طبيعى حسبيله اول حضرته محبتلى ايدى (وعن ابن اسحاق) صاحب السيرة وامام
المغازى وينه بيهقى عليه الرحمه اسمعيل بن محمد بن سعد طريقندن مرسلا روايت بيوررلركه (ان امرأة من
الانصار قتل ابوها واخوها وزوجها يوم احد مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت ما فعل رسول الله) فعل
صيغهٔ فاعل ومفعولله دخى جائزدر وحقيقت فعلندن سؤال مراد كلدر بلكه سلامت وحيات حضرتندن
استعلامدر وعبرت بذلك تأدبا لان الفعل يستلزم الحيات فاريد لازمه (فقالوا خيرا) وفى نسخة بخير (هو)
صلى الله عليه وسلم (بحمد الله كما تحبين قالت ارنيه) وفى نسخة ارونيه اى دلونى عليه (حتى انظر اليه فلما رأته
قالت كل مصيبة بعدك) اى بعد سلامتك (جلل) فتح جيم ولام اولى ايله هين واسان معناسنهدر حاصل كلام
بنى دينار قبيلهسندن برخاتونك پدر وبرادرى وشوهرى وقعهٔ هائلهٔ احدده مركز محيط نبوت صلى الله
عليه وسلم دائرهسنده فى سبيل الله جام شهادتى نوش ايتمشلر ايدى اول روز دلسوزده بروزايدن نقوش غريبه
مسامع سكنهٔ مدينهيه ولوله انداز اضطراب اولمغين اول مسكينه كندو خويشاوندى حالنى فراموش ايدوب
بدر منير اسمان رسالت حالندن استخبار ايلدكده اول نازنين مهد وجود حضرتلرينك وجود بهبودى خطادن
سالم واستديككى بحمد الله تعالى منصور ومظفردر ديديلر اول زن عارفه ديديكم اول حضرتك مبارك
جمالنى كورمكه بكا دلالت ايلك تا دل حزينم اطمئنان وقالب بى روحه جان كلسون چون دلالت
اولنوب مهجمال حضرتى مشاهده ايلدى يا رسول الله محبتكده ايثار نقدينهٔ حيات ايدنلرك مصيبتى سنك صحت
وسلامتكدن صكره جمله هيندر مال وعيال بلا كردان ذات قدسى الصفاتك اولسونلر ديو قوة ايمانته دليل عرض
محبت نبى جميل ايلدى (وسئل على بن ابى طالب) مخرج خبر نامعلومدر (كيف كان حبكم لرسول الله صلى الله
عليه وسلم) صفدر محارب كرم الله وجهه حضرتلرينه سؤال اولنديكه اى جماعت اهل بيت حضرت حبيب الله
صلى الله عليه وسلم جنابنه محبتكز نه كيفيتله دردينلدكده (قال كان والله) قسم معترض (احب الينا من
اموالنا واولادنا وآبائنا وامهاتنا) بضم الهمزة وكسرها مع فتح الميم وكسرها جمع امهه بمعنى ام اغلب فيه
الا انه يختص ببنى آدم (ومن الماء البارد) اعادة جار من جهة النفع اشد اولمغى مشعردر (على الظما) يعنى
امامهٔ سبحهٔ كرامت قسم بيوردىلركه افتاب برج رسالت صلى الله عليه وسلم حضرتلرى بزه مال ومنال واولاد وپدر
ومادرلريمز وروح الروح اولان وقت تشنكيده اب نابدن دخى محبوب ايدى ديديلر (وعن زيد بن اسلم) تابعىٔ
جليل وراوى ابن عمر وجابر ومالك رضى الله عنهم حضرتلريدركه يوز اوتوز التى سال هجريده سر نهادهٔ بالين
لحد اولدى (خرج عمر ليلة يحرس فرأى مصباحا فى بيت واذا عجوز تنفش) ثم فاوشين معجمه ايله نفريق الشىء
بالاصابع (صوفا) روايتكردهٔ ابن المبارك فى الزهد اولان خبرده امير المؤمنين عمر بن الخطاب عصر
خلافتلرنده عادة حسنه وشيمهٔ مستحسنهلرى اوزره برهنكام شب خلق حراستنه مراعات بيوروب چيقدى
وبرخانهده افروخته چراغ مشاهده ايدوب بر پيره زن صوف ديدر كوردى (وتقول) دخى بو شعرله كويا اولور (على
محمد صلوات الابرار) جمع بر يا خود بار وصلواتله مراد اول حضرته اعلاى ذكرى اظهار امرىله دنياده تعظيم ورفعة
قدر وعلو منزلتله آخرتده تكريمدر (صلى عليه الطيبون الاخيار) جمع خير بالتشديد والتخفيف وطيبون بالذات
نهادان اولان متقوندر بحر سريعدن بو شعرك معناسى ديمك اولوركه اول حضرته اطاعتكاران دعاسيله ثنا
خوان جناب رسالتمآبنه برره ودل آكهان صلات وتحيت خوان اولسون (قد كنت قواما بكا بالاسحار) قوام
متهجد معناسنهدر زيرا قيام صلوة ايله مخصوصدر وبكا ضم موحده برله مقصور ذو بكاء ويا وجلى عدل
قيلنديدركه مبالغه مراد اولنور بسيارى كريهدن ناشى كويا عين بكا اولمشدر ومابعض نسخهده تشديد كاف ومد
وتنوين ايله ايراد كرچه معنى مستقيم الكن وزنا سقيمدر واسحار جمع سحردركه اخر ليل وبا بمعنى فى وكريمهٔ والمستغفرين
بالاسحار آيتنى ايماء وحضرت لقمان يا بنى لا يكن الديك اكيس منك ينادى بالاسحار وانت نائم عن البكاء
والاستغفار كلام حكمت آميزنه اشعاردر (يا ليت شعرى والمنايا اطوار) شعرى اى علمى وهو اسم ليت
وخبره محذوف اى حاصل ومنايا جمع منيه اى الموت وجملة والمنايا بين المعمولين حاليه واعتراضيهدر والمنية تارة

تأخذالكرام وطوراتبيدالآثام وفى الوصاف * ولكن المنون لهاعيون * تكرلحاظها فى الانتقاد * لله دره (هل تجمعنى وحبيبى الدار) ام يحولن بينى وبينه المزار * تجمعنى فتح ميم وضم عين وتخفيف نوله در وبعض نسخده فتح عين وتشديد نوله مضبوطه در وحبيبى فتح باء ثانيه ايله لغتدر براى ضروره دكلدر وداردن مراد دار آخرت وجنتدر ويادار دنيا اوله اى هل اراه صلى الله عليه وسلم بعد الموت فانه مقدر وله اسباب مختلفة كما قيل * ومن لم يمت بالسيف مات بغيره * تعددت الاسباب والداء واحد * حاصل معناتوليدى علم وشعورم اوليدى كه محبوبم بنى دار جنان جمع ايدرمى حال آنكه حالت موت وامرار فوت شتى در (تعنى النبى صلى الله عليه وسلم) يعنى اول مسكينه حبيب ايله حضرت طبيب خسته دلان امت صلى الله عليه وسلمى مراد ايدر (فجلس عمر يبكى) امير المؤمنين كلبهٔ احزان بيره زنده كريه كنان جالس وعمر فاغفرله ياغفار كفتارينى تكرار ايله مستأنس اولدى (وفى الحكاية طول) قصهٔ مذكوره طويل الذيل اولمغين بومقدار ايله اكتفا اولندى (وروى ان عبد الله ابن عمر خدرت) فتح معجمه وكسر دال الله فترمعناسنه (رجله فقيل له اذكر احب الناس اليك يزول عنك) ابن السنى عمل اليوم والليلة نام مؤلفنده يراعه كذار اولدقلرى روايتدندركه ابن عمر رضى الله عنهمانك پاى مباركلرى حركتدن فاتر اولوب بعضيلر ديديكم سزه محبوبترين خلق اولان ذاتى يادايدك ذكر محبوب انبساطيله شايد انقباض زائل اوله (فصاح يامحمداه) سكون هاء ندبه ايله مفعول صاح لتضمنه معنى القول (فانتشرت) يعنى ازدرون اعلاى صوتله نام حبيبى ياد يوردقده فى الفور رجلى منتشره وپابند دردپامنحل اولدى (ولما احتضر) صيغهٔ مفعوله (بلال نادت امرأته واحزناه) ثم حاء مهمله وسكون زاء ايله ويافتح مهمله ومعجمه ايله ياخود فتح جاورا وباء موحده ايله واحرباه وفى القاموس ان حرب بن امية لما مات قيل فى نعيه واحرباه ثم نقل ذلك وعم فى كل نعى وحرب وواحرف ندبه والمندوب امامية نعى اولمى يتفجع منه نحو ياحسرتا وروى ايضاحو بافتح مهمله وواو ساكنه بعدها موحده من الحوب وهو الاثم (فقال واطرباه) وابراى ندا واخرنده الف وهامزيده در يعنى وقتا سرخيل مؤذنان اسلام بلال حبشى رضى عنه السلام امارات موت اماده ومقاربه ايلدى حليلهٔ بلال اولان صحابيهٔ ذات اجمال واحزناه وياحسرتا ايله صيحه زن اولدقده واطرباه وافرحاه ايله بلال ردمقال ومناسبا للحال بيورديلركه (غدا القى الاحبه) هاء وقف ايله (محمدا وحزبه) وفى نسخة وصحبه وهذا بيت مجزو بحر الوافر وفيه زحف يعنى بكابشرى وطربكه دلداده اولديغم ذات كريم الشان دخى اصحاب وخلان جماعتنه فرداد وچار وملاقى اولام ديديلر (وروى ان امرأة قالت لعائشة اكشفى لى قبر رسول الله صلى الله عليه وسلم فكشفته لها فبكت حتى ماتت) مرويدركه برزن صادقه جناب صديقه رضى الله عنهادن التماس ايتديكه قبر پرنور حضرت رسولدن كشف ستاره ايليه پس ملتمسى قبول قرين بيوريلوب اول مسكينه كريه وانين وزارى وحنين ايلدى تاكم مرغ روحى قفس بدندن پران ايلدى (ولما اخرج اهل مكة زيد بن الدثنة) دال مهملهٔ مفتوحه ومثلثهٔ مكسوره وفتح نون مخففه وهاء تأنيث ايله اسم مادر زيد (من الحرم) متعلق اخرج (ليقتلوه قال له ابوسفيان بن حرب) پدر معاويه وام حبيبه رضى الله عنها (انشدك بالله) بضم الشين وفى نسخة بدون الجارة الله منصوب بنزع الخافض وفى القاموس نشد فلان اعرفه وبالله استحلفه وقال له نشدك الله اى سألتك بالله (يازيد اتحب ان محمدا الان عندنا مكانك يضرب عنقه) بضمتين اويضم فسكون (وانك) واو حاليه وفى نسخة وانت (فى اهلك) يعنى سال چهارم هجرى سريهٔ رجيعده جانسپاران محبة سيد ابراردن زيد بن الدثنة الخزرجى وحبيب بن عدى دست بستهٔ هوان ستمكاران كفار اولدقلرنده تنعيم نام محلده قتل وصلب ايچون احضار اولنوب ابوسفيان زيده امالهٔ لحاظهٔ سؤال ايلديكه يازيد سكا يمين ويرورم راست سويله بوحالت جان فرسادسنك يربكه فرضا محمدى حاشا ثم حاشا وحماه الله تعالى قتل ايتسك وسن عيالك يانده اولسك محبت ايدرمى ايدك يعنى اول سنك يريكه كيدوب سن سالم قالمغى استرميدك ديدكده (فقال زيد والله ما احب ان محمدا الان فى مكانه الذى هو فيه تصيبه شوكة وانى جالس فى اهلى) زيد رضى الله عنه جوابنده بخداى جهان آفرين جالا محمد صلى الله عليه وسلم سرير عز وسعادتنده ايكن برخار وجود نازنيننه خليده اوله وبن عيالم عندنده راحت نشين اولمغه رضاداده دكلم بلكه بوحالة جان كدازده ايكن به حاشا اول كل بدنه خارجفا اصابتن استمم ديدى (فقال ابوسفيان مارأيت من الناس احدا) مانافيه در تعجيبيه دكلدر (يحب احدا كحب اصحاب محمد محمدا) مفعول حب المصدر ابوسفيان انكشت بردهان اولوب اتباعدن برفردى معاينه ايتدمكه متبوعيندن برينه اصحاب محمدك محمده محبتلرى اسا محبت ايده لرديدى (وعن ابن عباس كانت المرأة اذا اتت النبى صلى الله عليه

وسلم

وسلم حلفها) بالتشديد اى كلفها القسم وفى نسخة احلفها (بالله ماخرجت من بغض زوج ولا رغبة بارض عن ارض وما خرجت الا حبا لله ورسوله) رغبة لفظى جار ومجرور محلى اوزره عطفله منصوب ومجرور اوزره عطفا مجروردر ابن جرير عليه الرحمه عبد الله بن عباس رضى الله عنهمادن بووجهله برقعه كشاى عروس روايتدركه مدينهٔ سكينه ده حضرت سيد المرسلين صلى الله عليه وسلم جنابنه وقتا برعورت مهاجرت ومسافرت ايدردى اول خاتونه تكليف يمين بيورديكه زوجندن نشوز وبرزميندن ديكره ميل ورغبت ايچون شدنطاق هجرت اولميوب همان خداورسولنه محبة وطن مألوفندن خروجنه سوكند ويرردى (ووقف ابن عمر على ابن الزبير بعد قتله) حرير تحرير ابن سعد اوزره حجاج آويختنى عليه ما يستحق ابن الزبير مظلومى عليه رضى الخالق معلاده صلب وقتلدنصكره عبد الله بن عمر رضى الله عنهما بن دارده يابرجا اولوب (فاستغفر له) اول خطيب منبر سيادته غفر لك الله يا اخى دعاسيله ترضيه خوان اولدى (وقال كنت والله ما علمت) وفى نسخة فيما علمت ومامصدريه (صواما قواما تحب الله ورسوله) دخى يادقسم بيوروب بنم علمده ثابت ومتحققدركه سن كثير الصيام والتهجد مولا ورسولنه محبت ايدر ذات شريفا بسن ديوثنا خوانى اولمشدر

(فصـــــل

فى علامات محبته صلى الله عليه وسلم) بوفصل جليل اول صفاتك ذكرنده دركه انكله متصف اولان حبيب خدا عليه اجل التحايا حضرتلرينه محب اولديغنه دلالت ايدر (اعلم) امر لكل من توجه اليه الخطاب من غير تعيين (ان من احب شيئا آثره) فتح همزه ومدله اى اختاره (وآثر موافقته) اى مدعى محبت معلوم عزت اولسونكه بدرستى بركسنه برشيئه دلداده ورغبت ايلسه انى كندى نفسى اوزره اختيار ايدوب مصادقه وموافقتنى مختار بيورر (والا) اصلى ان شرطيه ولا نافيه ايله ان لادر (لم يكن صادقا فى حبه وكان مدعيا) اى كاذبا فى دعواه لان المدعى هو الزاعم عند الاطلاق * وكل يدعى وصلا لليلى * وليلى لا تقر لهم بذاكا (فالصادق فى حب النبى صلى الله عليه وسلم من تظهر علامات ذلك عليه) حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلم محبتنده صادق اولان اول كسنه دركه ذلك الحب دلالتى انك عندنده نتيجه وجودله جلوه نماى شهود اولور (واولها الاقتداء به واستعمال سنته واتباع اقواله وافعاله وامتثال اوامره) قال ابن هشام فى تذكرته قال الاصوليون الامر بمعنى القول المخصوص يجمع على اوامر بمعنى الفعل او الشان وعلى امور ولا نعلم من وافقهم الا الجوهرى وفى التهذيب خلافه ولم يذكر النحاة ان فعلان يجمع على فواعل (واجتناب نواهيه) يعنى اول علامات واسبق دلالات ملهٔ بيضاء احديه به اقتدا وطريقهٔ حميده سنه اقتفاوه رحالده كفتار ورفتار وكارنه سرفرو ويرووجوبا امر عما يوتنه فرمانبر وحرمت وكراهت نهى وزجرندن اجتنابدر (والتأدب بادابه فى عسره ويسره) دخى صبر وشكر ومحنت ونعمت وجوع وشبع وبلا ورخا وقبض وبسط ومحو وصحو وفنا ومكارم شمائل ومحاسن فضائل ابوابنك جمله سنده اداب رسول الله ايله تأدب وحسن تناولدر (ومنشطه ومكرهه) اول وتالتلك فتحيله نشاط وكراهت معناسنه مصدردر ويا اسم زمان اوله يعنى حال سعه وضيق ويا حال رضا وغضب ووقت فرح وترح ويا انشراح صدر وانقباض (وشاهد هذا) كل مذكوره دليل وبرهان (قوله تعالى قل ان كنتم تحبون الله فاتبعونى يحببكم الله) بوايهٔ جليله الشاندر (وايثار ما شرعه وحض عليه على هوى نفسه وموافقة شهوته) شهوة امور مستلذه به نفسك توقانيدر يعنى اول حضرتك وجوب ومندوب ومباح ومحظور تدن اظهار وبيان بيورديغى شرايعن تقديم واختيار وامتنه فعل وتركيله حث وترغيب ايلديكى امورى هواى نفس وموافقهٔ شهوتى اوزره ايثار واختيار امارهٔ محبة شاهددر (قال الله تعالى والذين تبوؤا الدار والايمان من قبلهم يحبون من هاجر اليهم) ظاهرا ايمان لفظ دار اوزره معطوفدر اما معنى عطفى شايان اولمزكه ايمان تبوء اولنور مكان دكلدر تقدير واخلصوا الايمان ديمكدر ودار وايمان لفظلرندن مضاف اليه محذوف اوله اى دار الهجرة واعتقدوا الايمان ياخود تقدير تبوؤا الدار من قبلهم ديمك اوله ديديلر فى الجمله شيم ابرار ومنهٔ احراردن اولان احوالكه من جهة الايثار صدور يافتهٔ انصار ذوى الابصار ايدى انلرك مدح وثناتنده حق جل وعلا بيورر اول عباد مخلصين كه مدينهٔ سكينه يى قبل نزول المهاجرين منزل وايمانى محل اتخاذ ويادار الهجره يه ملازمت ايدوب مفارقت ايتمديلر انلره هجرت ايدن قريش وسائر مهاجرينه محبت ايدوب واستثقال ايتمديلر (ولا يجدون فى صدورهم حاجة مما اوتوا ويؤثرون على انفسهم ولو كان بهم خصاصة) مهاجرينه اعطا اولنان مال غنايم وسائره دن انصار كندوذاتلرنده حزازت وحسد نايان اولوب صفاى باللرينه كدورت رهياب اولمزدى وكندولرده

فقر وفاقه وار ایکن اکرام مهاجرینده تقصیرا یتمیوب نفس نفیسلری اوزره انلری تقدیم ایدرلردی وقتا غنایم بنی
النضیری تقسیمده سلطان عالم صلی الله علیه وسلم حضرتلری انصاره بو وجهله نثار کلبرک ثنا اولدیلر کهای
شیمه داران اخلاص ومحبت سزلک کر بتزدکان هجرت حقنده صادر اولان معامله وفادارانه کز بیرون
یارای تشکردر اکر صواب دیدککز اولورسه بو اموال بازمانده سزلک زیر تملککزده ثابته وبر اسلوب اول
مهاجرین سزلک خانه لریکزده ساکن اولسونلر یاخود مهاجرینی نائل نصاب قسمت ایده لم عنادل اسا تبدیل
مقام ایلسونلر دیو انصارله مشاوره وعنان تدبیری قبضهٔ انصاره حواله بیوردقده سادات انصاردن سعد بن
عباده وسعد بن معاذ جنابلری دخی بالجمله فیء بنی النضیر مهاجرینه تقسیم بیوریلوب بنه طریقهٔ سابقه اوزره
بزم منازلمزده تکیه نشین ثبات اولسونلر دیدکلرنده بقیهٔ انصار دخی تقبهٔ دهانلرین جانب خورشید اسمان
رسالته اتفاق اوزره کشاده ومال غنیمت مهاجرینه مایهٔ تقویت بیورلمق ایچون یکزبان اتباع اولدیلر چون
اموال معهوده مهاجرینه تقسیم اولنوب همان انصاردن اصحاب محاویج سهل بن حنیف وابودجانه وحارث
ابن الصمه سه نفر کسنه دخی حصه یاب سهم غنیمت بیورلدیغی مادهٔ خدا بسند سبب نزول ایهٔ شریفه در
(واغتاظ العباد فی رضی الله) معطوف علی قوله وایثار ماشرعه یعنی تحصیل رضاء الله ده بسبب مخالفة
العباد انلره اغتاظ واغضابدر (حدثنا القاضی ابو علی الحافظ) ابن سکره (حدثنا ابو الحسین الصیرفی
وابو الفضل بن خیرون) فتح خاء معجمه وسکون تحتیه وضم را ایله غیر منصرفدر (قالا حدثنا ابو یعلی
البغدادی) زوج الحرة (حدثنا ابو علی السنجی) بکسر السین وسکون النون (حدثنا محمد بن محبوب حدثنا
ابو عیسی) الترمذی صاحب السنن محمد بن عیسی بن سورة (حدثنا مسلم بن حاتم) امام جامع البصرة ای الانصاری
(حدثنا محمد بن عبد الله الانصاری) قاضی بصره ورواة حمید وابن عوف ایکیوز اون بشده منصب حیاتدن منفصل
اولدی (عن ابیه) عبد الله بن المثنی البصری من سلالة انس بن مالک رضی الله عنه (عن علی بن زید) ابن عبد الله
ابن ابی ملیکة زهیر بن عبد الله بن جدعان الضریر تابعی لیس بثبت یوز یکرمی طقوز یا اوتوز تاریخنده متواری پردهٔ
کسوف مرک اولدی (عن سعید بن المسیب) تقدم ذکره (قال قال انس بن مالک قال لی رسول الله صلی الله
علیه وسلم یا بنی) کسر وفتح یاء مشدده ایله لغتان وقراءتاندر وتصغیر برای شفقت ومحبت اولور (ان قدرت ان
تصبح وتمسی) فعلان تماندر جمیع زمان بام وشام مراد اولنور (لیس فی قلبک غش) کسر غین معجمه ایله ضد
نصح بو مقامده مجازا غل وحقد مراد اولنور (لاحد) جملهٔ حالیه ومعترضه در (فافعل) خادم سالک انس بن
مالک رضی الله عنه بیوررکه حضرت سید الثقلین صلی الله علیه وسلم الطفا وکرما بکا لب کشای تنبیه
اولدیلرکه ای اوغل جیهم اکر مکتیاب اولورسک روز شب اوزریکه کذران ایلیه وبر کسنه ایچون درونکده غل
وغش نایاب اوله پس قادرسک بو حال اوزره ثابت وبردوام اول دیدی (ثم قال لی یا بنی وذلک من سنتی) بعد ذا
بنه بکا بیوردیلرکه دلدن کینه نک ازاله طریقهٔ حسنه واخلاق مستحسنه مدندر (ومن احیی سنتی فقد احبنی)
اولکه بنم سنتمی اظهار ایدوب تعلیم وتعلمنده انتشار ایلیه بدرستی محبتمده ذروهٔ کماله بالغدر (ومن احبنی کان معی
فی الجنة) بکا مبالغه ایله محبت ایدن جنات عالیاتده بکا مقرب وجملهٔ اتباعمدندر بیوردیلر (فمن اتصف بهذه
الصفة فهو کامل المحبة لله ورسوله) امدی دلائل محبت وعلامات مودت اولان صفات مذکوره ویا احیاء
سنتله کسب اتصاف ایدن سعادتمندان اصالة خدای بیهمتایه وتبعا نبی ذیشانه محبتده کاملدر (ومن خالفها
فی بعض هذه الامور فهو ناقص المحبة ولا یخرج عن اسمها) ذکر اولنان امورک بعضیسنه مخالفت ایدن ناقص
المحبه در اما اسم محبتدن دخی بیرون اولمیوب فی الجمله محبت اطلاقنه شایان اولور (ودلیله قوله علیه السلام)
ناقص المحبة اصل محبتدن عدم خروجنه دلیل عمر رضی الله عنه طریقندن تخریج کردهٔ بخاری اولان خبر
صحیح وبرهان صریحدر (للذی حده فی الخمر) شرب خمر ایچون حد بیوردقلری صحابی حقنده که حمار
ویا حمار لقبیله ملقب عبد الله نام کسنه در مزاح ولطیفه صاحبی اولوب سرور ستوده شیم صلی الله علیه
وسلم حضرتلرینه محبة کاهی طرف وتحف اهدا ایدوب بایعی سومی طلبنده اولدقده شاه عالم حضورنه صاحبن
احضار وادایه عدم اقتدارن اظهار ایتمکله باعث خندهٔ شکرین حضرت اولوب طرف علیه لرندن مهداة
عبد الله اولان اشیا بهاسنی ادا بیوررلردی اما صاحب مزاح اولان نعیمان مصغر نعمان اولدیغن دمیاطی
حاشیهٔ بخاریده تصریح بیورمشلر (فلعنه بعضهم وقال ما اکثر ما یؤتی به) بعض صحابه اکا اخزاک الله
ویا اللهم العنه بد دعاسیله طعنه زن وعجب بسیار بار سکران دیوان رسالتپناهه احضار اولنوردیو سرزنش ایتدیلر

وقائل

وقائل عمر بن الخطاب اولمق مرویدر (فقال النبی صلی الله علیه وسلم لا تلعنه فانه یحب الله ورسوله)
اکا لعن ایتمه که محب مولی ورسول ایسه در دیو قائلی نهی ایلدی بو خبر لطافت اثرده عصاة مسلمینه بشارة
عظیمه صورتنمای ظهوردر وخوارج ومعتزله نک مرتکب کبیره ایچون بین الایمان والکفر بر منزله اثبات
ایتملرین رده بینهٔ واضحه در (ومن علامات محبة النبی صلی الله علیه وسلم کثرة ذکره له فمن احب
شیأ اکثر من ذکره) دخی حضرته امارات مودتندر هردم ذکر جمیلی بسیار بار یاد ایلمک امدی برشیئه
دلداده اولان ذات ذکر حبیبی اکثار وغالب فکرین اکا صرف ایدر کذا فی مسند الفردوس للدیلمی
(ومنها کثرة شوقه الی لقائه) ودار بقاده طلعت ذات محترمه لرین مشاهده یه اشتیاق تام اول افتاب
جهانتاب رسالته محبتندر (فکل حبیب یحب لقاء حبیبه) بو جمله ماقبلنه علت اسادر زیرا هر محب
بر کمال محبوبنک جمالی مشاهده سنه اقبال ایدر لعروة بن حزام * وانی لاهوی الحشر اذ قیل اننی * وعفراء
یوم الحشر تلتقیان (وفی حدیث الاشعریین عند قدومهم المدینة انهم کانوا یرتجزون غدا نلقی
الاحبة محمدا وصحبه) وفی روایة وحزبه ورجز ایله مراد بحر رجز معروف دکلدر زیرا بیت مذکور وافر
وهزج ایدندر همان قلت حروف وتقارب اجزادن ناشی رجز تسمیه ایتمش اوله یاخود معنای لغویسی که
صیحه وصوتدر مراد مصنف علیه الرحمه بو وجه اوزره اوله حتی فرس رسول الله صلی الله علیه وسلم
مرتجز ایله تسمیه لری حسن صهیل وصوتندن ناشیدر حاصل کلام دیار یمنده اشعر نام قبیله
رئیسی ابو موسی الاشعری واتباعی دیار حبش ویمندن نهضت وطیبهٔ منوره یه قدوملری حالنده قبل
حصول الصحبة ووصول القربة بو شعرله صیحه انداز ارتجاز اولدقلری خبر موصی الیهده ورود ایلدی (وتقدم
قول بلال) الحبشی الصحابی رضی الله عنه احتضاری حالنده واطرباه غدا نلقی الاحبه انشادی فصل
مقدمده کذران ایتمشدر (ومثله قال عمار) وفی نسخة وکما قال عمار واقعدر (قبیل قتله) سباق
اسلامدن ابو الیقظان عمار بن یاسر العبسی رضی الله عنه وقعهٔ حیرت اندوز صفینده جانب حیدر کرار ده
کرم الله وجهه موجود ایکن فئهٔ باغیه دن ابو الغاویه نک کشتهٔ تیغ ستمکری اولمزدن اول واقدم
بو شعرله کویا وتسلیتبخش قلب سزین اولوردی امدی لفظا ومعنا رجز مذکوری انشاد هر بریدن توارد
وجهیله ورود ویا دیکران اشعریانه اقتفا بیورمش اوله لر ولو اختلف مرادهم معنی (وما ذکرناه من قصة
خالد بن معدان) فصل سابقده ذکر ایتدیککمز ابن معدان قصه سی دخی علامات محبتندر (ومن
علاماته) فالضمیر راجع للمحبة بتأویلها بالحب (مع کثرة ذکره تعظیمه وتوقیره عند ذکره واظهار
الخضوع والانکسار مع سماع اسمه) بعض نسخه ده خضوع بدلی خشوع وانکسار محلنه انکماش بمعنی
الانقباض مقیددر یعنی اکثار ذکر حبیب ایله ذات شریف محبوبه تعظیم وامرینه فرمانبر وتنویه بالرفعة
محله ذکری حالنده احترام ونام جلیل ووصف جمیلی یاد بیوریلوب کوشزدی اولدقده درونی وبیرونی
تواضع وتذلل اظهار وعرض افتقار ایلمک حب مولی ورسول علاماتندندر یاخود ضمیر علاماته لقایه راجع
اولوب معنای لقای محبوبه محبک شوقی دلالتندندر دیمک اولور (قال اسحاق التجیبی) قال فی القاموس
تجیب بالضم وتفتح بطن من کندة انتهی امام المحدثین ابو ابراهیم اسحق بن ابراهیم اوچیوز اللی ایکی
تاریخنده مستور کنج قبر پرنور اولدیلر (کان اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم بعده لا یذکرونه الا خشعوا
واقشعرت جلودهم وبکوا) یعنی سلطان کونین صلی الله علیه وسلم عازم سرای بقا اولدقلرندنصکره
اصحاب کرام فی حال من الاحوال اول حضرتی یاد ایتدکجه خضوع وتذلل دموی بدنلری اور پروب کریان
اولورلردی (وکذلک کثیر من التابعین) اصحاب ذوی الاحترام اما تابعین کرامدن محبته داله علامات
صدوری شهرتیافته وبسیاردر (منهم من یفعل ذلک) ای من الصحابة والتابعین او من التابعین
(محبة له) تمیز ویا مفعولدر (وشوقا الیه ومنهم یفعله تهیبا وتوقیرا) اصحاب واخیاردن بعضیلری
فخر عالم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه کمال محبت وطلعهٔ شریفه سنه اشتیاق ومودت جهتندن
ذات کریمنی یاد ایلدکلرنده خشوع وقشعریره وکریه حاصل اولوردی وبعضیلری اجلالا وتعظیما
له اظهار سوز وکداز ایدرلردی حاصلی محبتکار اندن کیمسنه محبت غالبه وکیمنه مخافت ظاهره اولدیغی
طائفهٔ علیهٔ صوفیه یه ایکی مقام سنیه درکه ارباب نهایته نسبتله مقام رجا ومحبت درجهٔ خوف

وخشیندن افضل واصحاب بدایته اضافتله عکسی مفضلدر برینه طیارین واخرینه سیارین تسمیه
اولنسهدر بو اوصاف محموده نك کایسی لقن شرح الله صدره للاسلام ایه کریمه سندن مقتبسدر
(ومنها محبته لمن احب النبی) بالرفع (صلی الله علیه وسلم) یعنی سرور کائنات حضرتلرینك
محبت ایلدیکی ذاته انسانك محبتی اول حضرته محبتك علاماتندندر یاخود لفظ نبینك نصبیله معنا اعم
واتم اما قول آتینك عطفی وجه اولك مقامه انسبیتی مفید اولور (ومن هو بسببه) الباء للملابسة
وفی نسخة تسببه ای منسوب الی الحضرة (من آل بیته وصحابته من المهاجرین والانصار) دخی اول
حضرته قرابت صهریت وزوجیت وسائر نسبت سببیله ال واولاد ودار الهجره یه مهاجرت ایدن قریش
وسکنهٔ طیبهٔ طاهره دن اولان بررهٔ کرام واصحاب ذوی الاحترامه محبت ایتمکدر (وعداوة من
عاداهم وبغض من ابغضهم وسبهم) وانلر شاننده تجاوز حد شرعی ایدن خوارج وکفاره عداوت
انلره بغض ودشنام ایدن فجار وکلاب اهل ناره بغض ایتمك علامات محبة سید المرسلیندندر (فمن
احب شیئا احب من یحب) وقد تقدم * اذا صافی صدیقك من تعادی * فقدعاداك وانفصل الکلام
(وقد قال علیه الصلوة والسلام فی الحسن والحسین) بخاری وغیریلر راعه کذار اولدقلری
خبرده افتاب اوج رسالت علیه اجل التحیه سبطین محترمین شانلرنده سعادتله بیوردیلر (اللهم
انی احبهما فاحبهما) ای فرد بیچون بو ایکی غنچهٔ نوشکفته مه حب طبعیله محبت ایلدم کبریا
وعظمتکله انلره دنیاده هدی وتوفیق وعقباده رفعت درجه واطلعك رفیق ایله دیو درگاه کبریایه اماله
دست دعا بیورمشلردر (وفی روایة فی الحسن) وحده ولیس المراد التخصیص (فاحب من یحبه) یعنی
الها حفیدم حسنی بالطبع سودم اکا محبت ایده نه حضرتك دخی لطف واحسانکله مثوبتن مزداد ایله
بیوردیلر (وقال من احبهما فقد احبنی ومن احبنی فقد احب الله) ریحانتینه محبت ایدن کویا بکا
محبت ایلدی وبکا محبت ایدن حقه محبت ایلدی (ومن ابغضهما فقد ابغضنی ومن ابغضنی فقد ابغض
الله) وسبطین مکرمینه بغض وقلی ایدن کانه بکا بغض ایلدی وحقیقتده بکا بغض ایدن مولایه بغض
ایلدی ومن ابغض الله فقد کفر (وقال صلی الله علیه وسلم فی حدیث رواه الترمذی وغیره
(الله الله) لتقوا الله تقدیریله جلاله منصوبدر وتکریر علی وجه المبالغه تخویف وتحذیری مشعردر
(فی اصحابی لاتتخذوهم غرضا) غین وضاد معجمتین ایله در اصل نشانه تیردر استعاره وبانشبیه
بلیغ اولور واصحابدن مراد یاء اضافه اشارتیله خاصه در بعدی یعنی بنم غیابمده ویابعد موتی اصحاب
وخواصم شانلرنده تنقیصدن احتراز وانلری سهام طعن ولعنه هدف اتخاذ ایتمك وانلری سوء ذکر ایله
یاد ایتمدن غایت خدادن اتقا واتش دوزخدن حذر ایلك (فمن احبهم فبحبی احبهم) ای اصحابمه محبت ایدن
بنم انلره محبتم وانلرك بزه محبتی سببیله محبت ایلسون (ومن ابغضهم فببغضی ابغضهم) فحوای خبر
مرتدك محبتی بطلانی مقتضیدر ولو صحت توبته (ومن آذاهم فقد آذانی ومن آذانی فقد آذی الله ومن
آذی الله یوشك ان یاخذه) امدی اصحابمه اذا ایدن بکا جفا وبکا اذیت مولایه عصیان ومخالفتدر وحقه
مخالفت ایده نه خدای منتقم دنیا وعقباده عقاب وسریعا انتقام واهلاکی سریعتردر وذهب بعض
اللالکیه کماسیاتی الی قتل من سبهم لانه کسبه صلی الله علیه وسلم (وقال فی فاطمة انها بضعة
منی) فتح باء موحده ایله قطعه وجزء معناسنه وکسر باء دخی جائزدر (یغضبنی ما اغضبها) روایتکردهٔ
بخاری اولان خبرده اول نازنین مهد وجود علیه سلام المعبود کریمه لری زهراء رضی الله عنها شاننده
بیوردرکه جگر کوشم فاطمه بنم لحم ودممدن بر پاره در انی اغضاب وتکذیب ایدن شیء بکا راجع وبنی
اغضاب ومکدر ایدر دیدیلر خصوصیات جناب زهرا وسبب اثر معلادرکه صهر مکرم جناب حیدر
محترم کرم الله وجهه ابوجهلك دخترینی تزویج مراد ایلدکده خطیب منبر سیادت صلی الله علیه
وسلم سعادتله صاعد منبر اولوب ان بنی هشام استأذنونی ان ینکحوا ابنتهم علی بن ابی طالب فلا اذن ثم
لا اذن الا ان یرید ابن ابی طالب ان یطلق ابنتی وینکح ابنتهم پیام دهشت تماسیله مراملرینه سد ممانعت
بیوروب حدیث مشار الیه ایله ختام مجلس بیورمشلرایدی (وقال لعائشة فی اسامة بن زید احبیه فانی
احبه) روایتکردهٔ ترمذی اولان خبرده سید اولاد آدم صلی الله علیه وسلم اسامة بن زید حقنده

ام المؤمنین صدیقه رضی الله عنهایه لؤلؤبار خطاب اولوب یاعائشه اسامه یه شفقت ومحبت ایله زیرا بن انی
سوه رم بیوردیلر (وقال آیة الایمان حب الانصار وآیة النفاق بغضهم) کما فی الصحیحین سلطان کونین
صلی الله علیه وسلم بیوررکه شرفیافتهٔ ایمان اولنلرك کمال ایمانی یاخود نفس ایمان علامتی انصار
اولو الابصاره محبت وامارهٔ نفاق انلره بغض وعداوتدر امدی دون المهاجرین وجه تخصیص انصاره سبب
انصارك منافقین ومخلصین میانه لرنده مختلطین اولملرندن اقتضا ایده والله اعلم اما مستدرك حاکم
حاوی اولدیغی خبر لطیف حب العرب ایمان وبغضهم نفاق بطریق العموم اولور (وفی حدیث ابن
عمر من احب العرب فبحبی احبهم ومن ابغضهم فببغضی ابغضهم) کما اخرجه البیهقی فی دلائله ظاهر مبنی
حدیث اخبار ومعنا انشا اولمق محتملدر یعنی مطلقا عربه محبت ایدن کسنه بنم عربه محبتم سببیله
محبت ایلیه وبنم انلره محبتم عربك حبنه صلاحیتلری حیثیتیله در وکذلك البغض اذا کانوا طالحین
بو بابده احادیث کثیره ورودی بسیاردر وبالجمله اهل اسلامدن هر احد اوزره واجب متحتمدرکه
اهل بیت نبوت واصحاب صاحب الرساله صلی الله علیه وسلم حضرتنه محبت ایدوب نه خیره سران
خوارج اسا بغض اهل بیتی کندویه شعار وحب اصحابی دثار عدایلیه که همان حب صحابه سودمند
اولمز ونه مخوران میکدهٔ ضلال روافض وش بغض صحابه ایله افتخار والحق حب اهل بیت ایله جانسپار
اوله فحینئذ لاینفعه حب اهل البیت ونه جهلهٔ اروام وعوام کبی علی الاطلاق طائفهٔ عربی ذم وسوء
ذکرنه هم ایلیه عیاذا بالله تعالی سوء خاتمه دن خوف اولنه حافظ عراقی علیه الرحمه نك انفع القرب فی بیان
فضل العرب نام تألیف لطیفی بو بابده عجب زیبا مصنفدر (فبالحقیقة من احب شیئا احب کل شیء
یحبه) مصنف علیه الرحمه بیوررکه فی نفس الامر حقیقته نظر سببیله برکسنه اشیادن برشیئه
دلداده اولسه محبوبنك دلبند اولدیغی شیئه دخی محبت ایدر (وهذه سیرة السلف حتی فی المباحات
وشهوات النفس) موافق حقیقت اولان طریق سمت صحابه وداب تابعیندر تاکه منتهیات نفس وطبیعت
بشریه اولان امور مباحه ده اول حضرته اتباع ایدرلردی (وقد قال انس حین رأی النبی صلی الله
علیه وسلم یتبع الدباء) ضم دال مهمله وتشدید موحده ومد وهمزه ایله قرع (من حوالی القصعة)
فتح قافله اناء معروفدر وحوالی مثنی حول وجانب والتثنیة لمجرد التعدد والتکرار وهو بفتح الحاء واللام
ویجوز کسر لامه وباء تثنیهٔ ساکنه (فمازلت) هذا مقول انس وتاؤه مضمومة (احب الدباء من یومئذ)
مصنف علیه الرحمه استشهادا لما سبق روایت ایدرکه خادم سالك انس بن مالك رضی الله عنه شهریار
خطهٔ رسالت صلی الله علیه وسلم تناول طعام اثناسنده کنارهٔ صحندن جویای کدو یعنی بقول
وسبزواتدن قری تتبع وجست جو بیوردقلرین مشاهده ایتمکین معاینه ایلدیکم کوندنبرو قباق آشنه
محبتم بردوام اولدی دیو بیوردیلر (وهذا الحسن بن علی وعبد الله بن عباس وابن جعفر اتوا سلمی وسألوها
ان تصنع لهم طعاما مما کان یحب رسول الله صلی الله علیه وسلم) وللعارف ان یکفیه
الاشاره سبط نبی محترم وپسر عم رسول مکرم ونبیرهٔ ابی طالب رضی الله عنهم حضراتی خادمهٔ
حضرت وقافلهٔ فرزند عالی منقبت ودایهٔ زهرای پرعفت اولان سلمی رضی الله عنهایی زیارت ایدوب نازنین
مهمان سرای ملکوت صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك پسندیده لری واشتها کردهٔ حضرت اولان
نوع طعامك طبخ واحضارنی اندن التماس ایدرلردی اول دایهٔ مهربان دخی مخادیم بیت نبوته اکراما
قیام ایدوب بر مقدار ارد شعیری وروغن زیت ایله تغلیه ایلیوب اوزرینه فلفل وسائر بهار نثار ایدردی
واشتهٔ اقبال کردهٔ سلطان عالم اولان بو نوع طعامدر دیو بسط سفرهٔ مهمان نوازی بیورر ایدی کذا
فی الشمائل للترمذی (وکان ابن عمر یلبس النعال السبتیة) کسر سین وسکون موحده ایله
سبته نسبتدرکه دباغت اولنمش جلد بقر ویاسوق سبت نام محله نسبت اولنه (ویصبغ) بتثلیث الموحده
(بالصفرة اذ رأی النبی صلی الله علیه وسلم یفعل نحو ذلك) ما فی الصحیح روایت اوزره عبد الله
ابن عمر رضی الله عنهما مویدن عاری برمین نعلین وناسومه کیوب ریش لطیفن حنا وکتم اساز رد کون
شیئله تزیین بیوررایدی چونکه اول حضرتی بوکونه نعالی پوش وجامه ومحاسن شریفه لرین ورس
وزعفران ایله تزیین بیوردیغن مشاهده ایتمکله محبة له صلی الله علیه وسلم امور مباحه ده بیله اقتدا

ايدردى وفى الجامع الصغير كان صلى الله عليه وسلم يلبس النعال السبتية ويصفر لحيته بالورس والزعفران قال المناوى لان النساء يكرهن الشيب من كره منه شيئا كفر. (ومنها بغض من ابغض الله ورسوله) بالنصب فيهما ولفظهٔ جلاله ايرادى مجرد تزيين لفظ ويغمبر حضرتلرينه بغض مولاى متعاله رجوعنى اشعاردر والاجناب كبريايه بغض ايدر فرد عالمده نايابدر هركس دين وملتنده ادعاى محبت ايدر لكن اكثرى كراه مودتدر ياخود منكر صانع اولان معطله ودهريه خذلهم الله مراد اولنه (ومعاداة من عاداه ومجانبة من خالف سنته وابتدع دينه) ماقبلنه عطف تفسيردر (واستثقاله كل امر يخالف شريعته) حاصلى حضرت حبيب الله صلى عليه الاله جنابلرين حاشا ثم حاشاه دشمن اتخاذ ايده نه عداوت وطريقهٔ سنيه لرنه مخالفت ايدنلردن روكردان ومجانبت وشرع شريفنه مخالف امورى كران وثقيل عدا ايتمك علامهٔ محبتدندر (قال الله تعالى لاتجد قوما يؤمنون بالله واليوم الاخر يوادون من حاد الله ورسوله) يعنى بحسب الظاهر والباطن كامل الايمان اولنلره شايسته دكلدركه خدا ورسولنه مخالفت ايدنلرايله مودت ومصادقت ايده لر پس ملك علام وروز قيامه ايمان ايدنلرده دشمناله تواد وتحاب ميانه ده جارى اولور طائفه نايابدر (وهؤلاء) مؤمن برحق اولان كروه پرشكوه (اصحابه صلى الله عليه وسلم) صدقا وعدلا اصحاب باصفاى سرور اصفيا عليه التحايادركه (قد قتلوا احباءهم وقاتلوا آباءهم وابناءهم فى) تعليليه (مرضاته) مصدر ميمى بمعنى الرضا بدرستى اول شاهبازان شواهق اسلام رضاى حق تحصيل ايچون راه محبهٔ سرور كائناتده صلى الله عليه وسلم جانبسارلقلر ايدوب كفر اوزره اصرار ايدن احباى يشيلى قتل وپدران وسبرانيله پرخاش ايلديلر ازجمله آيت مذكوره وتتمه سى كريمهٔ ولو كانوا آباءهم اوابناءهم اواخوانهم اوعشيرتهم جمله سى دليران اصحابدن برجماعت خجسته منقبت شانلرنده شرفبخش نزولدركه عبيدة بن الجراح وابو بكر الصديق وعمر ومصعب بن عمير رضى الله عنهم حضراتى غزواةٔ بدر واحدده كيمى پدر وبرادرين كشتهٔ تيغ اتشبار وكيمى فرزندنى طعن وضربله دلفكار قيلمشلر ايدى (وقال له عبد الله بن عبد الله ابن ابى لوشئت لاتيتك برأسه يعنى اباه) نكاشتهٔ صحيفهٔ صحيحهٔ بخارى اوزره ختام انطفاى شعلهٔ وغاى بنى المصطلقده سرخيل منافقين عبد الله بن ابى كند ومجالسنده بولنان مؤمنين ومنافقينه خطاب ايدوب مهاجرين بى دار وديار ايكن بزم تقويتمز ايله نائل دستمايهٔ مكنت اولوب شمدى بزى پازدهٔ تحقير ايتمكه تصدى ايدرلر همان انجام كار مدينه يه وصولده عزيزتر اولان ذليلتر اولانى آوارهٔ بيابان غربت ايتمكدر ديو ترازوى زعم فاسدنده عزى كندوكفهٔ كعيارنده وذلى حاشا عزهٔ مقصودهسى حضرتلرينك جانبنه اثباته تلميح ايلديكن سورهٔ منافقين حاويه اولديغى ايادن لئن رجعنا الى المدينة الاية پيرايهٔ صحيفهٔ نزول اولوب منافق مسفورك عبدالله نام فرزندى كه مخالف طور پدرى شهد محبهٔ اسلام كوارهٔ درونده مصفى ايدى پدر بدكهرندن صدور ايدن كفتار نادربرابردن مكدر البال اولوب مجلس سيد الانبيايه رومال واول كهنه خم ميكدهٔ ضلال اولان پدرينى لكدكوب كسر انتقام ايتمكه استيذان ايلويب مراد عاليكز اولور سه دركاه معلايه سر مقطوعنى كتورهيم ديدى اما مساعدهٔ همايونلرين مشاهده ايتمكين سربجهٔ انتقامى كريبان بدرندن كوتاه ايتمشيدى (ومنها ان يحب القرآن الذى اتى به صلى الله عليه وسلم وهدى من اهتدى به وتخلق به) دخى جملهٔ علامات محبهٔ سلطان رسالتدندركه كاوحى وانزال بيوريلوب سبب فرقانله هادى الانام وذات جليلنده اهتدا باخلاق الكرام وجميع احكامده نفس نفيسنه خلق اتخاذ ايلديكى قرآن جليله محبت ايلك (حتى قالت عائشة كان خلقه القرآن) وانك لعلى خلق عظيم كريمه سى تفسيرنده صديقه رضى الله عنها بيورديلركه اوسلطان كريم الشان هرحالده اوامر قرآن ذى الجلاله ممتثل وزواجرندن منتهى واداب متمسك مكارم اخلاقله متخلق ايدى ديديلر (وحبه للقرآن تلاوته والعمل به وتفهمه) حضرت قرآنه ايسه محبهٔ علامتى دوام قراءة واحكاميله عمله كوشش وهمت ومواعظ وقصص ووعد ووعيدنى دانش وفطنت درعلن تفهمدن تأخيرى مناسبتى صوابديد شراحدر ويحب سنته ويقف عند حدودها اكرچه فقلان نسخ صحيحه اوزره مرفوعاندر اما بالاده ان يحب القرآن اوزره عطفله منصوبان اولق مناسبدر يعنى طريقهٔ سنيه لرينه وياحاديث شريفه يه محبت ايدوب حدود

واحكامنى تجاوز ايتمك علامات محبتدندر (قال سهل بن عبدالله) اى التسترى رحمه الله (علامت حب الله حب القرآن وعلامة حب الله وحب القرآن حب النبى صلى الله عليه وسلم وعلامت حب النبى صلى الله عليه وسلم حب السنة وعلامة حب السنة حب الاخرة وعلامة حب الاخرة بغض الدنيا وعلامة بغض الدنيا ان لايدخر منها الازادا وبلغة) ضم موحده وسكون لام له مقدار ما يبلغ (الى الاخرة) نتيجهٔ مرام امارات وعلامات مذكوره يكديكرى مستلزم اوله رق دنياى بى بقادن اعراض وقدر ما يتزود ايله كفاف ايلكدر زيرا قدر ضرورتدن مازادا ولانى تحصيل وادخار حسرت ووبال اولوب حلالنده حساب وحرامنده عتاب واشتغالى حجاب اولمسى مقرردر * واناالى الدنيا كركب سفينة * يظن وقوفا والزمان بناسرى (وقال ابن مسعود لايسأل احدعن نفسه الا القرآن فان كان يحب القرآن فهو يحب الله ورسوله) يبشكار صاحب مقام محمود عبدالله بن مسعود بيورمشلركه كشى نيك وبدى حال نفسندن قرآن جليل البرهانه پرسان اولسون ذاتنده تلاوت ومتابعت قرآنه دلدادهايسه خدا ورسوله اطاعت برله محبت ايدر والادعواى مجرد حال كاملين اولمز (ومن علامة حبه للنبى صلى الله عليه وسلم شفقته على امته ونصحه لهم وسعيه فى مصالحهم ورفع المضار عنهم كما كان عليه السلام بالمؤمنين رؤفا رحيما) يعنى حبيب كبريا عليه اجمل التحايا حضرتلرينه فى الاصل محبت اثباته سندندركه امة مرحومه سى اوزرلرينه خوف ومرحمت وپند ونصيحت ودينى ودنيوى اتمام مصالحلرينه سعى وهمت وبعد وقوع المضرة زيان وضرر ومظالمى دفع ورفعه بذل قدرت ايتمكدر تاكيم اول حضرت مؤمنينه شفوق وعطف اولديغى اثارلردن دخى جناب رسالتمآبلرينه اقتدا وحسن متابعت وكمال موافقت لابد اولور (وعلامة تمام محبته زهد مدعيها فى الدنيا وايثاره الفقر واتصافه به) يعنى كمال علامهٔ محبة ونهايه امارهٔ مودة حضرتدندركه راه محبتنده جانسپارلق ايدن عاشق وصادق بودارا ككداره رغبت ايتميوب زهد وورعى رهنما وخوف وتقوايى پيشوا وفقرى سعهٔ دنيا اوزره اختيار وفى نفسه غنى القلب اولوب فقرله فخرى كندويه شعار ودثار ايلمكدر (وقد قال عليه السلام لابى سعيد الخدرى ان الفقر الى من يحبنى منكم اسرع من السيل من اعلى الوادى) من ودى اذا سال ايكى جبل ميانه سنده اولان فرجه يه وادى تسميه اولنوب دخى طريقت ومذهبه استعاره قيلنور يعنى مرشد خانقه عشق خدا عليه التحايا عشاق سربازان اصحابدن ابو سعيد جنابنه ارشاد اله بيورديلركه بالغا مابلغ سزدن بكا دلداده اولنلره فقر وفاقه لحوقى ذروهٔ واديدن جريان وانحدار ايدن سيلدن روانتردر (اوالجبل الى اسفله) شك من الراوى حرف الى اسم تفضيله متعلق وضمير اسفله احد امرينه راجعدر يعنى بالاى كوهدن اسفلنه ورود ونزول ايدن آب سيلدن سريعتردر ديديلر تاكيم شعار انبيا واصفيا واتقيا داردنيايه قله رغبت وزخرفاتنه عدم ميلله اتصاف بالفقر بيوردقلرى اشهر شوريده وشيدا قيلن يارك جاليدربنى *صوت دلفريبندن اذكردر (وفى حديث عبدالله بن مغفل) ضم ميم وفتح غين معجمه وتشديد فا ايله اصحاب شجره دن خوش انشين سايهٔ اجلال صحبت اولان صحابى مزنيدر فى سنة ستين من الهجرة بصره ده غرفه نشين عليين اولديلر (قال رجل للنبى صلى الله عليه وسلم يا رسول الله انى احبك فقال انظر ماتقول) يعنى عبدالله ابن مغفل حديثنده ورود ايلديكه بركسنه سلطان سريرلى مع الله عليه صلوات الاله حضرتلرينه خطاب ايدوب يارسول الله بتحقيق بن جناب رسالتمآبكى سورم ديو عرض محبت وانهاى مودت ايلدكده فخر عالم صلى الله عليه وسلم بيورديكه قولك تأمل وبوامرى تفكر ايله بكا محبت امر عظيم وصعب دشوار درديدكده (قال انى والله) وفى نسخة والله انى (احبك ثلاث مرات) رجل قضيه سن يمين بالله ايله تأكيد وسه بار تكرير ايلدى (قال ان كنت تحبنى فاعد) فتح همزه وكسر عين مهمله وتشديد دال مهملهٔ مفتوحه ايله فهى (للفقر تجفافا) كسر فوقيه وسكون جيمله دراصل البسهٔ حربيدندركه اثناى محاربه ده اسب وفيل اوزره زره اسا پوشيده قيلنور ينه اول حضرت جواب شافى عنايت بيوروب چون كمال متابعتى مستلزم دعواى محبتنده صادق ايسك فقر وفاقه يى كنديكه ستره ووقايه اتخاذ وتهيئه ايله كه مستوجب عنايت ومستجلب هدايتدر وفيه ايماء الى ان من احبه صلى الله عليه وسلم يبتلى بالفقر وكانه فقر اختيارى بزهده فى الدنيا (ثم ذكر نحو حديث ابى سعيد بمعناه) بعد ذا حضرت سرور كل ويا ابن مغفل خبر ابى سعيد سوقى مانندى كلام ذكروبيان ايلدى

(فصـــل)

(فى معنى المحبة للنبى صلى الله عليه وسلم وحقيقتها) واضع اللغة محبت ايچون وصف ايلديكى معنا وعين لفظ محبت بيانندهدر (اختلف الناس فى تفسير محبة الله ومحبة النبى صلى الله عليه وسلم وكثرت عباراتهم فى ذلك وليست ترجع بالحقيقة الى اختلاف مقال ولكنها اختلاف احوال) عبدك خدا وپيغمبره محبتى بيان وثنا و يلده ارباب دانش

وعرفان كروهى اختلافده روان ومقام محبتده اشاراتى بسيار وبيانات اولدى حال انكه محبت نفس الامرده حقيقتده
نظرا اختلاف لفظى ومئاله رجوع ايدرمعنادكلدر زيرا كه مال اتفاقيدر انجق حال محب ومحبوب مختلفدر كما قال
القائل * عباراتنا شتى وحسنك واحد * وكل الى ذاك الجمال يشير * وحقيقتها ميل القلب ميلا كليا
لمايدعوه لمحبوبه من رايق بجمال اوفايق كمال اوفايض احسان وافضال (فقال سفيان المحبة اتباع الرسول عليه
السلام كانه التفت الى قوله تعالى قل ان كنتم تحبون الله فاتبعونى الايه) يعنى سفيان ثورى ويا ابن عيينة رضى الله
عنهما تفسير محبتده لازم ميله تعبير بيورروب جناب حقه عبدك محبتى علامتى ويا حضرت حقك عبده محبتى نتيجه سى
صاحب الرساله صلى الله عليه وسلم حضرتنه حسن متابعت ودوام موافقتدر كويا سفيان عليه رحمة المنان قل ان
كنتم تحبون الله ايه كريمه سنك تفسيرنه التفات ومعناى استنباط بيوردیلر (وقال بعضهم محبة الرسول صلى الله عليه
وسلم اعتقاد نصرته والذب) فتح ذال معجمه وتشديد موحده ايله دفع معناسنه در (عن سنته والانقياد لها) اى لشريعته
وفى نسخة له اى لذاته عليه السلام (وهيبة مخالفته) وفى نسخة مخالفتها اى السنة وبعض ارباب شان حضرتك
نبى آخر الزمان جنابنه محبتك معناسى دين وملت حضرتنه وجوب نصرت اعتقادى وسيرت سنيه سنى اماته دن
دفع واعلاء كلمه سنه سعى وشريعة غراسنه انقياد وذات شريفنه مخالفتدن خوف وهراسدر بوكلام خجسته نظام
دخى علامت محبت ويا نتيجه مودتى ايمادر (وقال بعضهم المحبة دوام الذكر للمحبوب) مطلقا محبتى تفسيرده يا خود
محبة اللهى بيانده فكر حبيب ودل عاشقده مدى الدهر ذكر محبوب بردوام اولمقدر ديديلر وفى رواية دوام ذكر المحبوب
ومن احب شيئا اكثر من ذكره خبر شريفى بو معنايى مؤيددر (وقال آخر ايثار المحبوب) ماسوى اوزره محبوبى تقديم
واختياردر (وقال بعضهم المحبة الشوق الى المحبوب) يعنى طلعت محبوب وجمال مطلوبه اشتياقدر (وقال بعضهم
المحبة مواطاة) ضم ميم وطاء مهمله وهمزه ايله موافقت معناسنه واصلى ان يطأ الرجل برجله موطئ صاحبه
(القلب لمراد الرب يحب ما يحب) وفى نسخة ما احب وفى نسخة يحب ما احب باء جاره ايله مواطاتى بيان اولور وجمله
استئنافيه در يعنى ما يريد الا ما اراده (ويكره ما يكره) وفى نسخة ما كره بصيغة الماضى اى يترك ما يريده الا ما يريده الله
تعالى (وقال آخر المحبة ميل القلب الى موافق له) امور حسيه نفسيه ويا احوال معنويه دينيه ده محبوبه موافقت
دملا يمتدر (واكثر العبارات المتقدمة اشارة الى ثمرات المحبة دون حقيقتها) اول فصلدن بومحله رسيده اولنجه صغرى
وكبرى عبارات شتى اكثرى كفتار اهل طريقتدر نتايج محبته اشاره ومحموله دروالا حقيقة محبت دكلدر افقط اشاره
ايله تعبير چون ثمره نتايج شجره اولمغين مشايخ طريقت بو معنايى اصل ثمره اولمسنى تصريح بيورمديلر بلكه ثمرۀ
محبت اولمغه اشاره ايله ديدبوادا بيورلدى (وحقيقة المحبة) من حيث هى (الميل الى ما يوافق الانسان وتكون
موافقته له اما لاستلذاذه بادراكه كحب الصور الجميلة) اعم من ان يكون من الحيوانات او النباتات والجمادات
(والاصوات الحسنة والاطعمة والاشربة اللذيذة واشباههما مما كل طبع سليم مائل اليها لموافقتها له) حاصل كلام
مطلقا محبت بموجب الطبع يا بر مقتضاى شرع انسانه موافق اولان شيئه جنانك ميلدر اول موافقت دخى بروفق
شهوات نفسيه ويا بر طبق لذات انسيه مشاعر حسيه نك بريسيله ما يميل اليهى ادراكه تلذذيدر مثلا اشكال
موزونه ويكر دلارايه رغبت وزبان آدمى زاد ومرغان ووحوشدن صدوريافته نغمات والحانه محبت ومأكولات
ومذوقات شهيه ورايحه طيبه وملبوساتدن نعومت ومانندنه مودتكبى مقتضاى طبيعت بالنهاداندن مائل ودلداده
اولدقلرى شيئدن استلذاذدر (او لاستلذاذه بادراكه بحاسة عقله وقلبه معانى باطنة شريفة كمحبة الصالحين والعلماء
واهل المعروف والمأثور عنهم السير الجميلة والافعال الحسنة) تعميم بعد تخصيصدركه ماولى وامرلو اغنيا وفقرايه
شامل اولور وحاسه ايله قوه مدركه مراد اولندیغی حالده اضافه لاميه ويا بيانيه درای حاسة هى العقل الخلاصة
موافقة يا خود مسبوق اوزره ادراك حسيه ايله حصول پذير اولور ويا خود دوساطة وقوة حاذقه عقليه معانى لطيفه نى
دركي برله تلذذى جلوه نماى ظهور اولور انبيا واوليا واصفيا واحوال جليله واقوال جميله ايله ماثور عنه اولان ذواته
محبت اسا (فان طبع الانسان مائل الى الشغف) شين وغين معجمتين وفاايله من شغفه الحب اى اوصل الى شغاف قلبه
غلاف قلب اولان جلده رقيقه دركه محبت زائده مراد اولنور (بامثال هؤلاء حتى يبلغ التعصب بقوم) تعصب رفعله
فاعل يبلغ ويا نصبله مفعول اولوب فاعل ضمير شغف واقع اولور (القوم والتشيع من امة فى اخرين ما يؤدى) همزه
ودال مشدده ايله مفعول يبلغ (الى الجلاء) فتح جيم ومد ايله (عن الاوطان وهتك الحرام) ضم خاء مهمله وفتح را ايله
جمع حرمه (واخترام النفوس) خاء معجمه ايله استئصال معناسنه در يقال اخترمته المنية كانها قطعت عمره ادى
كامل فى هذا الشان اولان انها ادمى زاد مراتب ثنا ايله موصوف اولان ذوات محبتنه افراطله مائل اولورتا كه

بركروهك ديكر كروهه حميتى وبر طائفه نك اخرايه تعصب وشدتى وطن اصليدن خروج وغربت وقطع ستارۀ حرمة
ذريت واستئصال امته مؤدى اولور وجهله ذروۀ مخاصمه وعصبيته پيوسته اولور (او يكون حبه لله اياه لموافقته له
من جهة احسانه له وانعامه عليه) عطف تفسير (فقد جبلت) بناء مفعول له اى جعلت (النفوس) مطبوعة (على
حب من احسن اليها) كما جبلت على بغض من اساء اليها وفى نسخة من احسن اليه وفى اخرى من احسن له فقد ورد
جبلت القلوب على حب من احسن اليها وبغض من اساء اليها رواه ابن عدى وابو نعيم فى الحلية عن ابن مسعود
وفى الدعاء اللهم لا تجعل لفاجر على يدا يحبه قلبى فاشار الى ان حب المحسن اضطرارى حاصل محبته سبب ثالث
انسانك هواسنه ميلى اكا احسان وكرم وايثار نعم جهتندن موافقت كسبيله روئما اولور زيرا نفوسه احسان ايدن
ذاته محبت اوزره نفوس مجبوله ومطبوعه در امامدى امام غزالى قدس سره العالى تحقيق اوزره كاهى محبت من
غير سبب ظاهر الفت روحانيه ايله صورتماى عالم شهود اولديغى الارواح جنود مجندة ما تعارف منها ائتلف وما تناكر
منها اختلف حديث شريفيله محتبذ بردر اما ارباب نجومك حب وائتلاف تقابل طوالعه دائردر ديعلر بنك جندان
اصلى يوقدر ديديلر (فاذا تقرر لك هذا) اى ثبت عندك هذا الكلام (نظرت هذه الاسباب كلها) تأكيد للاسباب
او مبتدأ (فى حقه) خبر (عليه السلام) يعنى دواعى محبتدن كه جمال صورى وكمال معنوى واحسان وفى جملۀسن
مرآت مصفاى شان رسالتپناهده موجوده وصورتنما اولديغن معاينه ايلدك (فعلمت انه عليه الصلاة والسلام
جامع لهذه المعانى الثلاثة الموجبة للمحبة) پس كاهو حقه معلوم عزتك اولديكه مجمل نورانى ذات حضرت
مصطفى عليه الصلاة والسلام محبتى ايجاب ايدن سه معانى خوشنماى على وجه التمام حائز وجامعدر (اما جمال
الصورة) سبب اول (والظاهر) عطف تفسير اولور (وكمال الاخلاق) وهذا ليس من الحسن الظاهرى بل حسن
باطنى (والباطن) عطف تفسيرله (فقد قررنا منها قبل) مبنى على الضم فيما مر (من الكتاب ما لا يحتاج الى زيادة)
اما كه افتاب اوج رسالت صلى الله عليه وسلم حقنده صادقه معنيين جمال صورت وكمال سيرت بر وجه اكمل قبل هذا
الباب فيما سبق من الكتاب شمائل شريفه وفضائل منيفه لرندن ما لا يحتاج الى الاطناب اولان منهاجله بيان
ايلدك (واما احسانه وانعامه على امته فكذلك قد مر منه فى اوصاف الله) جمع وصف بمعنى صفة (تعالى من رأفته
بهم) من بيانيه (ورحمته لهم وهدايته اياهم وشفقته عليهم واستنقاذهم) اى تخليص الله هذه الامة (به من النار)
بسببه عليه السلام (وانه بالمؤمنين رؤف رحيم) كما فى قوله تعالى بالمؤمنين رؤف رحيم (ورحمة) فهو مرفوع
وضبط فى بعض النسخ منصوبا اى كونه رحمة (للعالمين ومبشرا) عطفا وبا على الحكاية منصوبدر (ونذيرا وداعيا
الى الله باذنه ويتلو عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمة ويهديهم الى صراط مستقيم) اما سبب ثانى اولان
احسانكه اول حضرتك امته ايصالى اوزره دنيويه وصوريه ودينيه واخرويه شرفيافته صدور بولان كرم ونعمى
جناب كبريانك اول حضرتنه اعطا وحقنده ثنا ايلديكى صفات جميله ونعوت جليله مذكوره كالاول سبق
وكذران ايلدى وفيه اشارة الى ان ما ذكر بعض منه لا يمكن استيفاؤه * وعلى تفنى مادحيه بوصفه * يفنى
الزمان وفيه ما لم يوصف (فاى احسان اجل قدرا واعظم خطرا) فتح خاء معجمه وطاء مهمله ايله قدر وشرف
معناسنه (من احسانه الى جميع المؤمنين) امدى قنغى احساندركه اول حضرتك جميع اهل ايمانه اولان
احسانندن قدر وشرف جهتندن اجل واكرم وبالاتر ومعظم اوله (واى افضال اعم منفعة واكثر فائدة من انعامه
على كافة المسلمين) ونه كونه اكرام واقبالدركه حضرت نبى كريم عليه صلوات البر الرحيم جنابنك عامۀ منقادينه
اوزرينه صدوريافته اولان انعام عامتدن من جهة النفع اعم وسودمندتر اوله (نظم) آينۀ جان غبارى
درخشان تو * قبله كه ايمان روى پشانى تو * رحمت هردو جهان ذات تو شدى كمان * مؤمن وترسا
همه واصل احسان تو (اذ) تعليليه (كان ذريعتهم الى الهداية ومنقذهم من العماية) فتح عين مهمله ايله غوايه
وجهالة (وداعيهم الى الفلاح والكرامة ووسيلتهم الى ربهم وشفيعهم والمتكلم عنهم والشاهد لهم والموجب لهم البقاء
الدائم والنعيم السرمد) زيرا سيد ولد آدم وعلۀ غائيۀ مجموع عالم صلى الله عليه وسلم اهل اسلامى سبيل هدايته وراه
نجاته وسيله ورهنما وغوايتدن رها وخلاص وفوز وظفر ونجاته دعوتخوان وواسطۀ كاركاه قرب كبريا وشفيع
روز جزا وبيان اعذار امتلكو وياوشاهد ومزكى بالخير الاوفى وانلرايچون بقاى ابد ونعيم سرمدى جويادر
(فقد استبان لك انه عليه السلام مستوجب للمحبة الحقيقية شرعا بما قدمناه من صحيح الاثار) اى عارف سكا ظاهر
وعيان اولديكه اول محبوب بارگاه كبريا عليه اكمل التحايا بصريح الاحاديث المنقولة من الاخبار تقريرايتديكمز
آثارله شرعا وطبعا محبة حقيقيه ومودۀ عرفيه يه كاهو حقه مستحق وسزاواردر (وعادة) شرعا اوزره دعطوفدر

(وجبه بماذكرناه آنفا) مدوقصر همزه ايله قريب معناسنه ظرفيت اوزره منصوبدر يقال انف اذا تقدم ومنه الانف
اسم الجارحة (لافاضته الاحسان وعمومه الاجمال) يعنى قريبا تقديم وعيان ايلديكمز آثارله اول حضرتك جميع
افراد انسان اوزره افاضهٔ احسان ومعاملهٔ بالجميل اكرام عامندن ناشى دخى رسماو خلقة محبته شايان واحريدر
(فان كان الانسان يحب من منحه فى دنياه مرة اومرتين معروفا اواستنقذه من هلكة) بفتح اللام اسم مهلك
(اومضرة) بفتح الميم والضاد (مدة التاذى بها قليل منقطع) ومدة مضافة للتاذى مبتدأ اومنون منصوب والتأذى
مبتدأ خبره قليل يعنى انسان حياتنده كندويه بك دوبار شرعا اوطبعا مستحسن اولان عطيه وهديه ايدن ذاته
بالطبع محبت وياتلف نفس وزيان مالدن استخلاص وفريادرس اولانه دلداده اولورمع هذا هلاك وزيانله مدة تأذى
اندك وقت وبى دوامدر (فمن منحه مالا يبيد من النعيم) وفى نسخة من النم جمع نعمة (ووقاه من عذاب الجحيم اولى
بالحب) ووقاه بالتشديد والتخفيف اى صانه وحماه وجحيم يعنى توقديخص بطبقة منها واولى افعل تفضيل يعنى احق
وفى نسخة اولى ما يحب بالبناء للمفعول يعنى بر ذاتكه بهشت برين ومايهٔ كزينله بى كم وكاست عطابخش وشكنجهٔ
دوزخدن حمايه وخط يابوش اوله غيره محبتدن بو بله برسلطان كريم الشان حبه اليق وشايسته در (واذا كان يحب
بناء مجهولله (بالطبع ملك) كسر لامله نائب فاعليدر (لحسن سيرته ارحاكم لما يؤثر) اى ينقل مجهول ايضا عنه
(من قوام) كسر قافله نظام وفتحى دخى جائزدر اعتدال معناسنه قال تعالى وكان بين ذلك قواما اى معتدلا
(طريقته اوقاض) معجمه ايله وباء مهمله مشدده ايله واعظ وناصح معناسنه اوائق محتملدر (بعيد الدار ما يشاد
بصيغة المجهول وهو مستعار من شاد البناء بشين معجمه ودال مهمله اذا رفعه ومنه قصر مشيد (من علمه اوكرم شيمته)
جونكه برپادشاه حسن سيرتندن ناشى ويا وزير وامير نظام واعتدال حكومتيجون ويا بر قاضى وحاكم دور ومسكن
وجهة عمليه ويا حسن سلوك وصفاى سريرتندن بالطبع محبوب القلوب اولديسه (فمن جمع هذه الخصال على غاية
مراتب الكمال احق بالحب واولى بالميل) امدى خصال مذكوره يى نهايه مراتب كمال اوزره جمع وحيازه ايدن ذات
نجسته صفاتكه حضرت سرور كائناتدر محبت ومودته حقيق واليق وميل ورغبته سزاوار ومستحقدر (وقد قال
على رضى الله عنه فى صفته) عليه السلام كما مر فى فصل حليته الشريفة (من رآه بديهة هابه ومن خالطه معرفة
احبه) (خاقانى) ديدى دامادرسول حرمين ✱ والدجملهٔ سادات وحسين ✱ بركذركاهده ادم كاهى ✱ تميزاولور
اكسوزين كورسه رسول الاهى ✱ هيبت الوردى كذارندن انك ✱ كثرة نور ووقارندن انك ✱ دخى
بركسه رسول ايله مدام ✱ ايلسه خلطه ايدوب بعض كلام ✱ كلماتنده كى لذاتله اول ✱ قول اولورايدى
قبول ايتسه رسول (وقد ذكرناعن بعض الصحابة) وهو ثوبان رضى عنه المنان كما تقدم (انه كان لا يصرف بصره
عنه محبة فيه صلى الله عليه وسلم)

فصل

(فى وجوب مناصحته صلى الله عليه وسلم) لغة معناى نصح خلوصدر بعده اجتنان وزيانله ارادهٔ خيرده استعمال
اولندى وانما عبر بصيغة المفاعلة لان نصح رسول الله صلى الله عليه وسلم امر مقرر لكل احد فاذا نصحه من الجانبين
(قال الله تعالى ولا على الذين لا يجدون ما ينفقون حرج اذا نصحوا لله ورسوله ما على المحسنين من سبيل) ووضع
الظاهر اى المحسنين موضع المضمر للدلالة على انهم منخرطون فى سلك المحسنين غير معاتبين فى ذلك (والله غفور
رحيم) سورهٔ براءة مضمونه اولديغى جواهر اياتدركه قبائل جهينه ومزينه وبنى عذره اساقترا اوزره ترك غزاده
وبال ناپايدرانلرچون خداورسولنه اخلاص بالايمان ايده لرسرا وعلانية طاعتده اولان ارباب احسان ايجون راه
عتاب مسدوددر (قال اهل التفسير اذا نصحوا لله ورسوله) مفسرين ايه جليله معناى اجماليسنده بيورديلركه
(اذا كانوا مخلصين مسلمين فى السر والعلانية) تخفيف يا ايله مصدردر جهر واظهار معناسنه يعنى افعال واقواله
خلوص كاران وظاهر وباطنده منقاد ينله تفسير ونصحى اخلاص وصدق وانقياد له تأويل ايتديلر (حدثنا
الفقيه ابو الوليد بقراءتى عليه حدثنا حسين بن محمد) ابو على غسانى اوله (حدثنا يوسف بن عبد الله) حافظ ابو عمر
ابن عبد البر (حدثنا ابن عبد المؤمن حدثنا ابو بكر التمار) بتشديد الميم (حدثنا ابو داود) صاحب السنن تقدمت
تراجمهم (حدثنا احمد بن يونس) ابو عبد الله اليربوعى الكوفى الحافظ ايكيوز يكرمى يدى سنه سنده روبراه نعيم اولمشدر
موى اليه احمد بن حنبل رضى الله عنه شيخ الاسلام ديو تلقيب ايتمشلردر (حدثنا زهير) بالتصغير اى محمد بن تميمى
المروزى نزيل الشام (حدثنا سهيل بن ابى صالح عن عطاء بن يزيد) الليثى التابعى يوز بش ويا يديده سيرسرابستان
جنان ايلدى (عن تميم الداري) ابو رقيه تميم بن اوس بن خارجة اللخمى ودار اسميله بنام جدنه نسبت اولندى

وقبل

وقبل الاسلام مرتاضان نصارادن اولوب ديرفلسطينده جله كش رياضت ارلمغين ديرى دخى نسبت اولنور رسالت
هجرتك طقوزنده كف ترساى ده غريب اولان انكشت شهادتن رفعله عزيز ايليوب فى سنه اربعين بلاد فلسطينده
بيت جبرين نام محلى تكيه كاه مزار ايلدى خطيب منبرسيادت صلى الله عليه وسلم حديث جساسه ودجالى تميم
دارى جنابلرندن نقل ايله منبرشريف اوزره رواية الفاضل عن المفضول رواية بيورمشلردر وبوطوريجيب تميمه
منقبت نخام تميمدن معدود ونظيرى غيرمسبوقدر وروى الدارقطنى انه صلى الله عليه وسلم روى عن الشيخين
المكرمين رضى الله عنهما وروى ايضا عن محرز كما فى الصحيحين وعن امرأة انتهى (قال قال رسول الله صلى الله عليه
وسلم ان الدين النصيحة ان الدين النصيحة ان الدين النصيحة) لزيادة الحث والتحريض سه باره تكرار بيورلديغى
روايتكردهٔ امام مسلم اولان خبرشريف بغير حرف ان الدين النصيحة لفظيله مرويدر يعنى مدار وقوام دين اسلام
نصيحتدر (قالوا) جون نصيحه همان اموراضافيه دن اولمغله حالهٔ ابهاميه رفع ايجون حاضر مجلس همايون اولنلر
جوياى تفصيل اولديلر (لمن يا رسول الله) والنكتة للابهام اولا والتبيين ثانيا يعنى نصيحت كيمه شاياندر ديديلر
(قال لله ولكتابه) قرآن باهر البرهان ويا جنس كتب سماويه اوله اذا الجنس المضاف يفيد العموم كما قرر فى الاصول
(ولرسوله) مراد حضرت مصطفى عليه التحايادر ياما جنس رسول ايسه انبيا وملائكه يه شامل اولور وملك دخى
رسل الى الانبيادر كما قال تعالى جاعل الملائكة رسلا (ولائمة المسلمين) ائمه جمع امام وامام من له خلافة الرسول
فى اقامة الدين (وعامتهم) عامهٔ امهٔ اتباع للائمه اولمغين ولعامتهم ايله تعبير بيورلديغى بومعنايى مشعر اولور حضرت
خواجهٔ جهان عليه صلوات المنان ارشاد الهم بيورديلركه نصيحت وجوب وجودذى الكرم والجود حضرتلرينه
ايماندر وقرآن عاليشان كلام حضرت رحمان اولديغنه اعتقاد جنابندر ورسول الله وجميع ماجاء به اعتراف
قلب ولساندر وائمه طاعتنه انقياد وعدم خروج على السلطان وافراد جماعة مسلمينى ارشاد ايله كبارنه توقير وصغارنه
شفقت واحساندر بيورديلر (قال ائمتنا رحمهم الله) علماء اسلام وائمهٔ مالكيه مراد اولنق قول شارحدر
(النصيحة لله ولرسوله وائمة المسلمين وعامتهم واجبة) يعنى هر مكلف اوزره فرض عيندر ديديلر ونقل النووى انها
فرض كفاية فان خشى اذى فهو فى سعة من الترك (قال الامام ابو سليمان البستى) ضم موحده وسكون سين ومثناة
فوقيه ايله سجستانده بر بلده يه نسبتدر ابو سليمان احمد بن محمد بن ابراهيم بن الخطاب المعروف بالخطابى اوچيوز
اوتوز سكز حدودنده عزم تماشاى روضهٔ جنان ايلدى (النصيحة كلمة يعبر بها عن جملة) بدون اضافة تنوين
وبالاضافة غير منونه در (ارادة الخير) بدل منه اومرفوع اومنصوب على هذا (للمنصوح له) لفظ نصيحه بر كلمه دركه
منصوح لهه ارادهٔ خير جمله سندن معبردر (وليس يمكن ان يعبر عنها بكلمة واحدة تحصرها) اى يجمع جميع معانيها
اول جمله دن كلمهٔ واحده ايله تعبير اولنق حد امكاندن بيروندركه جميع معانيسنى احضار وجمع ايليه حاصلى احصر
واوجز اسمادندر ولذا قيل فى كلمة لفظ الفلاح انه ليس فى كلام العرب كلمة اجمع لخيرى الدنيا والاخرة منها وظاهر
عبارتده اسم ليس ان يعبر لفظى اولوب ويمكن جمله سى خبر اولمغله لما فيه من اللبس بالفاعل تأخيرى متعين اولور
(ومعناها فى اللغة) زبان عربده معناى نصيحه (الاخلاص من قولهم نصحت العسل اذا خلصته من شمعه) سكون
ميم وفتحى دخى جائزدر عسله راجع ضميره مضاف در نصحت صيغهٔ خطاب وخلصته تشديد لامله در يعنى عرب
محاورهلرنده انكبيني مومندن عارى وخالص وفرق وتخليص ايتديكك حالده نصحت العسل قولندن مأخوذ حالهٔ
خالصه در (وقال ابو بكر بن ابى اسحاق الخفاف) امام من ائمة اللغة وصاحب كتاب الخصال فى مذهب الشافعيه
(النصح) بضم النون (فعل الشيء الذى به الصلاح والملائمة) وقد يخفف الهمز قياسا يعنى نصح بر فعلى اشلمكدر كه انده
موافقه بين الاشياء ومناسبه ومرابطه حصوليذير اوله (مأخوذ من النصاح) بكسر النون (وهو الخيط الذى
يخاط به الثوب) جامه وقباد وخته قيلنان رشته دركه نصاحدراندن مأخوذ اوله اجزاء ثيابى ملتئم اولمق
مناسبتله درواكثر كتب لغت بومعنايى حاويه اولمغين خفافدن نقله نه حاجت ديمشلر (وقال ابو اسحاق) ابراهيم
ابن سهل (الزجاج) امام العربية والتفسير تلميذ المبرد وشيخ ابى على الفارسى اوچيوز اون برتاريخنده زجاج عمرى
سنك اجل ايله شكست اولمشدر (نحوه) زجاج مفسر دخى خفاف لغوى مانندى بسط غريب ايلدى (فنصيحة الله
تعالى صحة الاعتقاد له بالوحدانية ووصفه بما هو اهله وتنزيهه عما لا يجوز عليه والرغبة فى محابه) تشديد موحده ايله
(والبعد من مساخطه والاخلاص فى عبادته) الوحدانية مصدر بمعنى الانفراد وزيد فيه الالف والنون على خلاف
القياس كما قال الكرمانى ومحاب فتح ميله جمع محبة اسم مفعول من احب بمعنى محبوب ومساخط دخى همچنان
وقيل هما جمع مسخط ومحبوب والاصل محاييب ومساخيط يعنى بارى تعالى يه نصيحتك معناسى الوهيت وربوبيتده

فردانیتله ایمان واعتقاد وصفات ثبوتیه سیله نعت ووصف وفرد بیچون اوزره اطلاقی جائز اولمین نعوت سلبیه دن
تبعید وتقدیس ومرضاة حقه میل وموجب غضبی اولان معاصیدن تبعد واجتناب واوامر علیه وعبادات سنیه
سنده صفای قلبله خلوصکارلقدر فی الحقیقه ذکر اولنان امور عبدک کندو نفسیچون نصحیدر که بنه عبده راجع
اولور زیرا حق جل وعلا غنی عن العالمین وعن عمل العاملیندر (والنصیحة لکتابه الایمان به والعمل بما فیه
وتحسین تلاوته والخشع عنده والتعظیم له وتفهمه والتفقه بما فیه والذب عنه من تأویل الغالین وطعن الملحدین)
غالین غین معجمه ایله جمع غالی متجاوزین عن الحد دیمکدر یعنی قرآن وکتاب عظیم شاننده نصیحت اولا حقانیتنه ایمان وثانیا
مقتضاسیله عمل واتقان وتزیین قراءت وتجوید وترتیله رعایت واذعان وحضرت قرآنده اظهار خشوع واکثار
خضوع واجلالی مؤدیه اداایله تکریم ومبانیسنه فهم وعرفان ومعانیسنه دانش وایقان ومعتزله واضرابنک تأویلندن
وزنادقه وملاحده طعن ولومندن مالایلیق بحضرة القرآن اولان فسون وفسانه لری دفع وصده سعی واهتمامدر
(والنصیحة لرسوله التصدیق بنبوته وبذل الطاعة له فیما امر به ونهی عنه) وحضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم
حقنده نصیحت اولا نبوتنی تصدیق ثانیا امر ونهی وحکم همایونته انقیاد وصرف مقدور قیلمقدر (قاله ابو سلیمان)
نصیحته متعلق اشبو جمیع احکامی یاخود رسول الله علیه السلامه مخصوص قیلنان معنای نصیحتی ابو سلیمان
خطابی بیان بیوردی لکن درما بعد مرماه (وقال ابو بکر) الخفاف ویا الاجری (وموازرته ونصرته وحمایته حیا
ومیتا واحیاء سنته بالطلب والذب عنها ونشرها والتخلق باخلاقه الکریمة وادابه الجمیله) یعنی شان شریف رسول
الله صلی الله علیه وسلمده معنای نصیحة اول حضرته دین وملتده تقویت ومعاضدت ومعاونت وعصر شریفنده
خدمت ومجاهده ده معیت ورحلتلرنده شریعت وطریقتنی صیانت وسنة سنیه لرینه عمل برله اعلاء کلمه وسنت
وشرعندن زیغ والحاد ایدنلری دفع ومنعله هدی وسیرتنی حمایت واظهار سنت ومیامن فضائل جزیله ومحاسن
شمائل جلیله سیله مهما امکن اتصاف وتخلقدر دیو ابو بکر خفاف تحقیق معنای نصیحة بیوردیلر (وقال ابو ابراهیم
اسحاق التجیبی) ضم وفتح فوقیه وکسر جیم وتحتیه وموحده بعدها یاء نسبیه ایله ترجمه سی کذران ایلدی (نصیحة
رسول الله التصدیق بما جاء به والاعتصام بسنته ونشرها والحض علیها والدعوة الی الله تعالی والی کتابه والی رسوله
والیها والی العمل بها) شمائل تأیید سنته راجعه درر یعنی فخر عالم صلی الله علیه وسلم شاننده نصیحت اولدر که مجملا
ومفصلا ماتی به اولان امورده اول حضرتی تصدیق وعلما وعملا سنة شریفه سنه تمسک وسنتنی خلقه کاملا نشر
واشاعه وجلا عمله حث وتحریض وخلقی دین حقه اجمالا وکتاب اللهه اولا ورسول اللهه ثانیا وسنتنه وسنتیله عمله
اخراد عوتدر (وقال احمد بن محمد) امام کل احمد بن حنبل نفعنا الله ببرکاته حضرتیدر (من مفروضات القلوب اعتقاد
النصیحة لرسول الله صلی الله علیه وسلم) دیو بیوردیلر (قال ابو بکر الاجری) مد همزه وضم جیم وتشدید راویاء نسبیه ایله
صاحب کتاب الشریعه اولان امام جلیل القدردر (وغیره) من علماء الامة (النصح له) صلی الله علیه وسلم (یقتضی
نصحین نصحا فی حیاته ونصحا بعد مماته) یعنی برای حضرت نصح باختلاف حالاته ایکی نصحی اقتضا ایدر بری
زمان سعادتلرنده ودیگری دار بقایه رحلتلرندن صکره اوله (ففی حیاته نصح اصحابه له بالنصر والمحامات عنه ومعاداة
من عاداه والسمع والطاعة له وبذل النفوس والاموال دونه) ای لاجله امدی عصر نبوتده بنده اولان نصح اصحاب
کرامک اوسلطانه معاونت وکل نازله بدن خارجه ادن حمایه ومدافعه ودشمنلک ایدنلره معاداة وامر وحکم شریفنی
قبول وانقیاد ایدوب راه محبتنده صرف مال ومنال ایله جانسپارلق ایتمکدر (کما قال تعالی رجال صدقوا
ما عاهدوا الله علیه الایه) فمنهم من قضی نحبه ومنهم من ینتظر وما بدلوا تبدیلا رجال مبتدأ لفظ صدقوا نعت
وما بمعنی الذی فی محل النصب وعاهدوا صلة ما سورهٔ احزابده انصار اولوالابصار شاننده شرفیافته تنزیلدر اجمالا
معنای جلیلی اهل ایماندن اول مردان صادقانکه رسول ذیشانله حالة بلا ورخاوحین قتال مع الاعداء بالثبات
والقوام الله ایله معاهده لرنده وفا وصادقانه کوشش ایلدیلر پس انلردن بعضی نذر وعهدی شهادتله قضی وبعضی
موعد شهادته نکران اولوب نذر وعهدی تحویل برله تبدیل وتغییر ایتمدیلر دیو شاهباز ان شاهقهٔ اسلامک همیان
تندن بذل نقد جان ایلدکلرین بیان بیورمشیدی امدی قضای نحب موتدن عبارت وایهٔ شریفه منافقینه
تعریضدر (وقال) بنه منقبت پیرای اصحاب اولان ایاتک برنده شرف صدردر (وینصرون الله ورسوله الایه) اولئک
هم الصادقون وهذه الایة نزلت فی المهاجرین الذین اخرجوا فی دیارهم ابتغاء رضوان والحاصل حیات حضرتده دائر
نصح اصحاب بو وجهله جلوه نمای ظهوردر (واما نصیحة المسلمین له بعد وفاته فالتزم التوقیر والاجلال وشدة المحبة له
والمثابرة) ثاء مثلثه وباء موحده وراایله مداومه ومواظبه (علی تعلم سنته والتفقه فی شریعته ومحبة ال بیته واصحابه

ومجانبة من رغب عن سنته والانحراف عنها وبغضه) بالرفع (والتحذیر منه والشفقة علی امته والبحث عن تعرف اخلاقه
وسیره وادابه والصبر علی ذلک) یعنی سلطان عالم صلی الله علیه وسلم عالم بقایه عزمندن صکره اهل اسلامک اول
حضرت ایچون نصحی تعظیم وتکریمنه ملازمت وذات بهبودنه کثرت رغبت ومحبت وسنت سنیه لرین دانش وتعلیم
اوزره کوشش ومواظبت وشریعة غرالرنده تفقه وفهم واذعان ومعرفت وال عبا وعترت واصحاب باصفاسنه مودت
وطریقة علیه سندن سر پیچ ومائل بدعت وضلال اولان سیه دلان غوایتدن روکردانی ومجانبت واول کروه
خسار نشانه عداوت وصحبتلرندن احتراز ومباعدت وامت هدایتقرینه رأفت ومرحمت واول حضرتک شمائل
وفضائل وادابندن تعلم وتفهم وتفتیش سیرت ونصب وحبس نفسله ذکر اولنان اموری کندو یه طبیعت قیلمغه سعی
واهتمامدر (فعلی ماذکره) امدی خفاف ویا اجری نقل وذکری اوزره (تکون النصیحة احدی ثمرات المحبة وعلامة
من علاماتها کما قدمناه) یعنی فصل علامتده تحریر وبیان ایلدیکمز اوزره نصیحت درخت ذی شجون محبت
ثمراتندن بر ثمره ونشان محبتدن حدیقهٔ امکانده بر شجره در (وحکی الامام ابو القاسم القشیری) عبد الملک بن هوازن
النیسابوری صاحب الرسالة وشیخ الطریقه در تیوز التمش بشده عزم طرب سرای بقا ایلدی (ان عمرو) بفتح العین
(ابن اللیث احد ملوک خراسان) اقلیم معروفدر (ومشاهیر الثوار) ضم مثلثه وتشدید واو والف ورا ایله جمع ثائر
من ثار یثور اذا هاج ووثب بقوة المراد بهم المتغلبون علی الملک ای الابطال والشجعان (المعروف بالصفار) نوع
من النحاس عمل صفره منسوب روی کر معناسنه پادشاهان خطهٔ خراساندن اولان ال صفارکه هجرتک ایکیوز قرق
سکزنده ظهور وعمرو لیث ویعقوب وعمرو اوج کسنه فرمانده خراسان اولوب کوکب دولتلری اوچیوز بشده افق
انقراضه تحویل ایتمشیدی انلردن عمرو نام ملک دلیران میدان وغامشاهیرندندر (رئی) کسر راء وسکون تحتیه
وهمزهٔ مفتوحه ایله مجهول ویاروئی ضم راء وکسر همزه ایله در (فی النوم) وفی نسخة فی المنام (فقیل له ما فعل
الله بک فقال غفر لی فقیل له بماذا) ای بای سبب (فقال صعدت) کسر عینله طلعت معناسنه (ذروة جبل) کسر وضم
ذال معجمه وفتحی دخی ممکندر بالای کوه (یوما فاشرفت علی جنودی فاعجبتنی کثرتهم فتمنیت انی حضرت رسول
الله صلی الله علیه وسلم فاعنته ونصرته فشکر الله لی ذلک وغفر لی) حاصل کلام تخت سلطنت شاه خراسان تختهٔ
تابوته تبدیل ایلدکده عالم خوابده مشاهده اولنوب خدای کریم سنزه نه معامله بیوردی دینلدی کناهم مغفرت
ایلدی دیدی سیندن استعلام اولندقده یوما ما بالای کوهه چیقوب عسکرمه نکاه ایلیوب کثرت جنود بنی اعجاب
ایلدی تولیدی عصر شهنشاه رسالت صلی الله علیه وسلمه رسیده اولوب غزوات وسرایاسنده موجود واول حضرته
نصرت واعانت ایدیدم دیو بوخاطره درونه کذار ایلدی به بهانه می دهد به بهانه دهد وفقنجه بوسعی دروغو
عند الله مشکور ومثوبتیله مأجور اولوب درکاه عزت سروشانی حضرتنده بنی ذکر ونثا بیوروب مغفرت ایلدی
دیدی (واما النصح لائمة المسلمین فطاعتهم فی الحق) اذ لا طاعة لمخلوق فی معصیة الخالق (ومعونتهم فیه وامرهم به
وتذکیرهم ایاه او احسن وجه وتنبیههم علی ما غفلوا عنه وکتم) صیغهٔ مفعول له ماغفلوا اوزره معطوفدر (عنهم
من امور المسلمین وترک الخروج علیهم وتضریب الناس) مثناة فوقیه وسکون ضاد معجمه وکسر را ایله اغرا
وتحریک معناسنه (وافساد قلوبهم علیهم) اما سلاطین ووزرا وامرا وحکام شانلرنده معنای نصح انلره موافق شرع
وحق اولان امورده اطاعت وفعل عدل وامر حقده انلره معاونت والطف وجه اوزره امر عدلی تفهیم وکما هو
شان اهل الفضل بطریق الرفق انلره احکام حقی تذکیر وامور مسلمیندن حکامه دائر اولوب انلردن پنهان قیلنان شی
واحکامدن غفلت ایلدکلری امری تنبیه ایله ایقاظ وبغیا خروج علی السلطان ایتمکی ترک وخلقی اول کارنادر
برابره تحریک واغرادن منع وحکام اوزره ناسک قلوبنی افساددن حذر ایتمکدر (والنصح لعامة المسلمین) شایان
عبارة واما النصح ایله نصح ایدی (ارشادهم الی مصالحهم ومعونتهم فی امر دینهم ودنیاهم بالقول والفعل وتنبیه
غافلهم وتبصیر جاهلهم ورفد) کسر را ایله عطا وصله معناسنه وفتحی دخی جائزدر (محتاجهم وستر عوراتهم ودفع
المضار عنهم وجلب المنافع الیهم) جلب فتح جیم وسکون لام ایله مصدر وبالتحریک ما جلب من الخیل وغیرها
وما عدا الحکام عباد مؤمنین حقنده نصح انلری مصالح اخرویه ودنیویه یه دلالت ودینی ودنیوی معاش ومعاد اسود
متداوله جقلری امره قولا وفعلا مساعده ومعاضدت وخواب غفلتده خفته اولانلری اگاه وایقاظ وظلام جهالده
قالنلری تبصیر وتعریف ودرویش وبینوایه بخش وعون وعطا وخطالرین ستر وپوشیده قیلوب ضرر وزیانی دفع
وانلره منافعی ایصال ایلمکدر که وتعاونوا علی البر والتقوی کریمه سندن مستفاددر امدی نصیحت ثمرات محبتدن
اولدیغین فصل محبت تقدیم ونصیحت خیرک کلیسنی حائز کلمهٔ جامعه اولمغله تأخیر وفصل باب ثانی یه مسک الختام

قيلمغه شايان بيورلدى والله اعلم بالصواب * اى پادشاه سرير حسن ابلاغ * برقالبه نصح وپندى ايتدك افراغ * كم لذة نطق پاككه زشكذدن * باقدى سربنه عقيدهٔ سكرداغ * اى درج دركران بهاى اخلاص * فيضكدله ايلر رهنماى اخلاص * ظلمت قبوكه كالنجه كسب ايلر نور * كوكلكده بولور ريا صفاى اخلاص

(الباب الثالث فى تعظيم امره ووجوب توقيره وبره)

مبتداى كل مؤخر حكم وختميت خبر مقتداى انبيا سالار خيل مرسلين حضرتلرينك حقوقنده انام اوزره واجب اولان امور مهمه بى مبين قسم ثانينك اوچنجى بابى اول حضرتك امرنى قبول وامتثاليله تعظيم وهر حالده توقير واهل بيت وعلما امتدن دركاه همايونه منسوب ومتعلق اولانلره احسانده وجوبى بياننده در (قال الله تعالى) شان رسالتنا به تعظيمده صانع صنع ازل كتاب كريمنده بيورر (انا ارسلناك شاهدا ومبشرا ونذيرا) احوال مقدره واوصاف مقررهدراى شاهدا على من ارسلناك اليهم (لتؤمنوا بالله ورسوله وتعزروه وتوقروه) بالخطاب على الالتفات وفى قراءة بالغيبة سورهٔ فتحى متضمنه فصل تاسع قسم اولده تفسيرى بكماله كذا رايلدى وبعض نسخهٔ صحيحهده اوله يا ايها النبى انا ارسلناك كريمه سيله سورهٔ احزابدن بدءايات سورهٔ فتحدن لتؤمنوا بالله جليله سن ارداف ايلدى (وقال يا ايها الذين امنوا لاتقدموا بين يدى الله ورسوله) يا ايها ايله تكريرنده مزيد استبصارى استدعا وانعاطده مبالغه ايچوندراى لاتقطعوا امرا قبل ان يحكما به (ويا ايها الذين امنوا لاترفعوا اصواتكم فوق صوت النبى الثلاث الايات) الثلاث ومانندى اسادى الالف واللام اولانك اضافتى جائز اولمق علوم عربيه به الماى اولنلره خفى دكلدر واول سورهٔ حجراتدن اهم مغفرة واجر عظيم كريمه سنه وارنجه تلاوت بيوريله قرينا تفسير ايات بكان بكان تقريره خامهٔ مصنف عليه الرحمه دركار اولور واجمالا معناى شريفى ديمك اولوركه اى انلركه ذات معبود بالحق جل وعلايه ايمان ايلديلر خدا ورسول برامرى حكم ايتمزدن مقدم دركاه كبريا وپيشكاه رسالتده قطع امرايله تقدم ايتمك تقديم ومخالفتده خدادن هراسان اولك بدرستى مولى كفتاريكزى سميع وهر كار يكزى داناوراى ايزد متعال وحدانيتنه ايمان ايلينلر اثناى تكلم مع الرسولده اواز حضرتدن بالا رفع صوت ايتمك وميانكزده دائر بريكزه سخنسازو بلند اوازا يتمكز اسامحاماة على الترحيب ومراعاة للادب كفتار درشت وصوت بلند ايله سراغاز كلام ايتمك تاكه عملريكز حبط اولوب حرمان ثوابدن بيشعور اوله مزبدرستى انلركه مراعاة للادب حضور نبوتما بده اوازلرين خفض وپست ايتديلر اول ذواتدركه مولى براى تقوى انلرك دل اكاهلرين پاك وخالص ايلدى كنهلرين مغفرت وثواب جزيل براى ايشان حصوا يذيردر (وقال لا تجعلوا دعاء الرسول بينكم كدعاء بعضكم بعضا) ميانه كزده يكديكره منادات اما جناب مصطفى صلى الله عليه وسلم حضرتنه مجرد اسميله يا محمد يا احمد ديوندا ودعوت قيلمك بلكه يارسول الله يانبى الله خطاب جامع الادابله دعوت ايدك ديو بيورروب (فاوجب الله تعالى تعزيره) كسر زا وفتح را ايله (وتوقيره والزم اكرامه وتعظيمه) پس رب كريم مخلوقاتى اوزره اول حضرتنه تكريم وتبجيلى ايجاب واتباعنه اكرام وتعظيمى الزام ايلدى (قال ابن عباس تعزروه تجلوه) اجلالدنكه افعال من الجلالدر عظم قدر وشانده تناهى معناسنه اولمغين ذو الجلال والاكرام ايله خدايه تخصيص اولندى (وقال المبرد) تشديد رايله شيخ العربيه كه ذكرى ابن عباس رضى الله عنهمانك قولنه موافقدر (تعزروه تبالغوا فى تعظيمه) اجلالدن اخص دكلدر (وقال الاخفش) اخافشهٔ ثلاثه نك كبيرى اولان ابو الخطاب عبد الحميد النحوى اللغوى وخفش كوچك چشم معناسنه ويا كيجه كوروب كوندز كورمين (تنصرونه) اى دينه اولرسوله ذكر اولنان مبانى مقتاربه المعانيدر (وقال الطبرى) محمد بن جرير المتقدم (تعينونه) اعانه نصرتدن اعم اميدى تعزير من العذر فتح وسكونله رد ودفع معناسنه اولوب بعده امداد كرايچون نقل اولنديكه دفع عدو ودفع تقايضى موجبدر رهينان مادون الحد دنخى تعزيرا طلاق كشى بى جنايته عودتدن تعزير دفع ورد عندن ناشيدر (وقرئ تعززوه بزائين من العز) يعنى قراءة شاذه ده ايكى زاى ايله تفعيل من العز قراءة اولنديكه تقويه وغلبه معناسنه دركما فى قوله تعالى فعززنا بثالث اميدى قراءة مشهوره بى مفسر اولور (ونهى عن التقدم بين يديه بالقول وسوء الادب بسبقه بالكلام على قول ابن عباس وغيره) قول ابن عباس وغيرى اوزره لاتقدموا بين يدى الله ورسوله ايه كريمه سنده حق جل وعلا حضور رسول الهده كفتار ايله تقدمدن ومخل ادب اولور سبق كلامدن نهى ايلدى (وهو اختيار ثعلب) بومعنا مختار امام ثعلبه ابو العباس احمد بن يحيى الشيبانى البغدادى درايكيوز طقسان برده كرلك درندهٔ اجل كريبان حيات ثعلبى چالك ايلدى (قال سهل بن عبد الله) التسترى (لاتقولوا قبل ان يقول واذا قال فاستمعوا له وانصتوا) ايه مذكوره

تفسيرنده بيورديلركه پيغمبر عاليمقام سراغاز كلام ايتمدن سرزلر سخنساز اولمالك چون بده كلام ايليه كوش جانله استماع ايليوب خاموش اولك ديمكدرديدى بعده سهل تسترى عطف تفسير ايله عطف ايدوب بيورر (ونهوا عن التقدم والتعجل بقضاء امر قبل قضائه فيه) يعنى امر همايون وحكم شريفى قضا وتمام ايتمزدن مقدم قضاء امره شتاب وتقدمدن نهى اولنديلر (وان يفتاتوا) افتعال من الفوت اى يسبقوه (بشئ فى ذلك من قتال اوغيره من امر دينهم الا بامره) يعنى طرف باهر الشرفلرندن مأذون اولمدين همان مجرد راى وتصرفلريله امر ديندن قتال وامر وسينه متعلق برامرده اول حضرتى سبقتدن نهى ومنع اولنديلركه اذن همايونى شرفيافتهٔ صدور بوله (ولايسبقونه) حاصلى امر دنيا واخرادن جميع قضاياده انلر حضرت شاه رسل صلى الله عليه وسلم حضرتنه تابع اوله لر (والى هذا يرجع قول الحسن) البصرى (والمجاهد والضحاك والسدى والثورى) يعنى معناى مذكور ائمهٔ مشار اليهم مقالاتنه مالده موافقدر (ثم وعظهم وحذرهم مخالفة ذلك فقال) نهى ما هنالك اموردة خالق بيچون اصحاب واحزابه نصح بيوروب بوقول شريفيله تحذير وتخويف ايلدى (واتقوا الله ان الله سميع عليم قال الماوردى اتقوه يعنى فى التقدم) بقرينة اول الاية وان كان مطلقا (وقال السلمى) ابو عبد الرحمن عليه رحمة المنان كما تقدم (اتقوا الله فى اهمال حقه وتضييع حرمته) يعنى حقنى ترك واهمال واحترام وتوقيرنى تضييعده الله ذو الجلالدن اتقا ايدك (انه) ان الله (سميع لقولكم عليم بفعلكم ثم نهاهم عن رفع الصوت فوق صوته) فى الايات الاخيرة رفع صوت شدة جهرله سوء ادبدر (والجهر له) صلى الله عليه وسلم عطف تفسيردر (بالقول كما يجهر بعضهم لبعض ورفع صوته) بعدما حق تعالى تعظيما لمقام نبيه وتكريما لمرام حبيبه صوت شريفندن برتر مجلس جليلنده اصحابى رفع صوتدن نهى ويكديكره مخاطبه ومحاوره لرنده جاريه اولان شدة جهرله اول حضرته خطابلرنده منع بيوردى (وقيل كما ينادى بعضهم بعضا باسمه) لاتجعلوا دعاء الرسول كريمه سنده ورود ايدن احد قولين اما روايت اولندى (وقال ابو محمد مكى) ابن ابى طالب القيروانى المالكى نزيل قرطبه صاحب تفسير هدايه وكتاب احكام القرآن درتيوز اوتوزيدى تاريخنده عزم فردوس ايلدى (اى لاتسابقوه بالكلام) لاتقدموا بين يدى الله الخ آيات جليله سن بياننده لاتسابقوه بالكلام كفتارده مسابقت ايتمك (ولا تغلظوا له بالخطاب) ضم تاء فوقيه وكسر لام ايله (ولاتنادوه باسمه نداء) مصدريه اوزره منصوب وعطف تفسيردر (بعضكم لبعض ولكن عظموه ووقروه ونادوه باشرف ما يحب ان ينادى به) يعنى خطاب وجوابده اول حضرته غلظت ودرشت كفتارله مبادرت ايتمك وبريريكزه ندا ايتمكى كبى نبى ذيشانه ناميله ندا ايلمك لكن نام وشانى تجليل وتكريم ايدوب حضرتنه ندا اولنمغه شايان وواجب اولان اجل نام نامى ولقب ساميلريله ندا ايدك ديمكدر (يارسول الله) اشرف افقلندن بدلدر (يانبى الله وهذا كقوله تعالى فى الاية الاخرى لاتجعلوا دعاء الرسول بينكم كدعاء بعضكم بعضا على احد التأويلين) يعنى ابو محمد مكى تفسيرى ايه ديكرده لفظ دعانك ايكى تأويلندن بريسيدركه مراد دعاء على احد اولوب يعنى ميانه كزده اولان دعا كزاسا دعاء رسول اللهى اجابه وعدمى محتمل اولورظن ايتمك اجابت دعاسنه انكمو لاضامندرديمك اوله وديكرى دخى بمعنى النداء والتسمية اولمقدركه مراد مكى بوتأويلدر (وقال غيره) اى غير مكى فى معنى الاية لاتجهروا بالقول (لاتخاطبوه الامستفهمين) معناه الا سائلين متعلمين منه بالادب وبعض نسخهده مشفقين من الاشفاق واقعدر خوف وحذر معناسنه (ثم خوفهم الله تعالى بحبط اعمالهم ان هم فعلوا ذلك وحذرهم منه) بعده ايزد حكيم ان تحبط اعمالكم وانتم لاتشعرون ايه نذارتفرماسيله اكرترك ادب ايدوب حضور نبويده خفض صوت ايتمزلرسه بطلان حسناتله تخويف واول فعل ناسزادن تحذير ايلدى (قيل نزلت الاية فى وفد بنى تميم) جدى اسميله بنام قبيلهٔ مشهوره درو وفد جمع واندر كصاحب وصحب وهو القادم على العظماء لامر ما يعنى ايلچى حاصلى ان الذين ينادونك من وراء الحجرات كريمه سى هجرت عليه نك طقوزنجى سالنده تخليص اسارى ايچون رؤساى بنى تميمدن سفارتله قدوم ايلينلر شاننده نزول ايلدى (وقيل فى غيرهم) اى غير بنى تميم من العرب (اتوا النبى صلى الله عليه وسلم فنادوه يا محمد يا محمد اخرج الينا فذمهم الله تعالى بالجهل ووصفهم بان اكثرهم لايعقلون) يعنى ايه جليله برطائفهٔ خيره سران شاننده مرسله زيب نزولدركه انلر وراء دولتخانهٔ سلطان هرد وسرايه ورود ايدوب قاعدهٔ جفات اعراب اوزره اواز بلند ايله يك دوبار ومجرد اسم شريفنى تكرار ايده رك يا محمد بيرون باش صداسيله ولوله انداز اولديلر پس جناب كبريا جل وعلا انلرك مقام نبوته جهالت وناداناقلريله ذم ودأب اداب اولو الالبابى عدم دانشلريله وصف ايلدى (وقيل نزلت الاية الاولى فى محاورة) ضم ميم وجاء مهمله ورا ايله مجادله ومراجعة قول (كانت بين ابى بكر وعمر بين يدى النبى صلى الله عليه وسلم واختلاف جرى بينهما حتى ارتفعت اصواتهما) يعنى لاترفعوا اصواتكم كريمه سى جناب صديق

وفاروق رضى الله عنهمالك حضور رسول الله صلى الله عليه وسلمده يكديكرله مجادله ومكالمه وميانلرنده جويان
ايدن مخالفت ايله ارتفاع صوتلرمؤدى معارضه‌لرى حقنده نزول ايلدى ديديلر مرويدركه امر بنى تميمده ابو بكر
الصديق قعقاع بن معبدك قبيله مذكوره اوزرينه امارتنى ساطان رسالتدن التماس وعمر بن الخطاب اينسه اقرع ابن
حابسك والى قيلنمه‌سن رجامند اولدقده جناب صديق عتاب اميز خطابله ابن خطابه سن بنم خلافم مراد ايدرسن ديدكده
فاروق متبع الجناب دخى بن سنك خلافكز مراد ايتمدم ديه رك قال وقيل ميانلرنده متمادى واوازبلند ايله كفتلره بادى
اولديغى سبب نزول اولمشدر كما ارتضاه السيوطى والحكم عام وسببه خاص وقيل انه فى امر الزبرقان والله اعلم (وقيل
نزلت فى ثابت بن قيس بن شماس) بن مالك ابن امرء القيس (خطيب النبى صلى الله عليه وسلم) مراد خطيب جمعه
واعياد دكلدر ابن عرب اوزره وفود قبائل قدومنده فصحا وخطباى هر قبيله قوم وقبائلرى ستايشى ايله دهن كشاى
بلاغت وشناور بحر فصاحت اولورلردى وقتا وفد بنى تميم دخى مسجد حضرتده قدمنهاد شقل اولوب يا محمد اخرج
الينا نداسيله غلغله انداز اولوب نبى ستوده شمائل حضرتلرى انلره توروش خلق وراياد كه بزلر براى مفاخره حضرتكه
قدوم ايلدك شاعر وخطيبمز مأذون ومساعده بيوريله ديديلر سلطان دين عليه سلام الله المعين ما بالشعر بعثت ولا بالفخر
ولكن هاتوا ما عندكم كلاميله رخصت داده اولدقلرنده عطارد نام خطيب تميمى سرآغاز خطبه اولوب الحمد لله الذى
الفضل علينا والمن وهو اهله الذى جعلنا ملوكا ووهب لنا اسو الاعنا انما نفعل فيها المعروف وجعلنا اعز اهل المشرق الى
اخر الخطبة نثرا اولوب جالسه ايلدى حضرت امام الانبياء عليه التحايا ثابت بن قيس خزرجى يه قم فاجبه امر ايله
فرمان بيوروب اول خطيب خوش لهجه قيام ايدوب الحمد لله الذى السموات والارض خلقه نقضى فيهن امره ووسع
كرسيه علمه ولم يكن شئ قط الا من فضله ثم كان من قدرته ان جعلنا ملوكا واصطفى من خير خلقه رسولا اكرمه نسبا
واصدقه حديثا وافضله حسبا الى ان قال فنحن انصار الله ووزراء رسول الله نقاتل الناس حتى يؤمنوا فمن امن بالله
ورسوله منع ماله ودمه ومن كفر بالله جاهدناه وكان قتله علينا يسيرا اقول قولى هذا استغفر الله للمؤمنين والمؤمنات
والسلام عليكم ديو خطبه بليغه طوليه سنه ختام ويروب بنى تميم شرفياب ايمان اولمشلر ايدى (فى مفاخرة بنى تميم وكان
فى اذنيه صمم فكان يرفع صوته) ثابت رضى الله عنهك دوكوشنده عارضه صمم اولغين اثناء خطبه ده رفع صوت
ايدردى وخلال صحبتده صداى بلند ايله حضار اولوردى (فلما نزلت هذه الاية اقام فى منزله وخشى ان يكون حبط عمله)
وقتا لا ترفعوا اصواتكم آيه جليلة القدرى برايه صحيحه نزول اولدقده ثابت كابه آلرانده اقامت كذار وثابت اولوب
مجلس رسالتپناهه مشرف اولمدى وحسناتى حبط وهبا اولمه‌سندن خوفناك اولدى (ثم اتى النبى صلى الله عليه وسلم
فقال يا نبى الله لقد خشيت ان اكون هلكت نهانا الله ان نجهر بالقول وانا امرؤ جهير الصوت) اول شمع جهان فروز
رسالت صلى الله عليه وسلم ثابت دلخزينى تفقد بيوروب دركاه شهنشاه رسالته روى مال واول حضرت نوازش
كريمانه ايله پرسش چكونكى حال ثابت بيوردقده * يا شفيع المذنبين بار كناه آورده ام * بر درت اين بار باپشت دوتا
آورده ام * كرچه روى معذرت نكذاشت كستاخى مرا * كرده كستاخى زبان عذر خواه آورده ام *
يا طبيب القلوب مجلس همايونكده صوت بلند ايله حضار اولدن برى خداى غيور منع ونهى ايلدى مع هذا بو بنده
بالطبع بلند آواز كسنه اولوب خلاف امر الهى يه تصدى ايتمش اولورم ودركاه رسالتپناهكه روسوده اولمق امر
مشكل كلا الوجهين هلاك وبرباد اولمدن هراسانم ديدى (فقال النبى صلى الله عليه وسلم يا ثابت اما ترضى ان تعيش
حميدا وتقتل شهيدا وتدخل الجنة فقتل يوم اليمامة) طائفدن دوحله ومكه مكرمه يه درت منزل مسافه جانب
يمنده بر مدينه در بر مدتدن حاشا شركه منصب نبوت دعواسنه اقدام ايدن مسيلمة الكذاب سنه اثنى عشر
ربيع الاولنده طرف حضرت صديقدن خالد بن الوليد اعدا اتنه آلات شاملامه ايدوب يمامه دمشق مسقور واتباعندن
يكرمى بيكدن زياده ارباب شر وشور معموره وجوددن دور قيلنوب اول معركه قيامت اسلوبده مشاهير اصحابدن
يتمش نفر مهاجرين وانصار وبيكه قريب احاد عسكر ظفر شعار حائز عز شهادت اولوب اكثر سپاه نصرت دستكاه
زخمدار اولمشلردر حاصل كلام حضرت سيد الانام صلى الله عليه وسلم ثابته تسليه بخش خطاب اولوب يا ثابت عند
الله والناس محمود او سعيدا عمر كذار اولوب جرعه شهادتى نوش وبهشت برينه دخول ايتمكه رضا داده اولمزميسن
ديو اخبار بالغيب ايدوب وقعه يمامه ده اول خطيب خوش لهجه منبر شهادته عروج ايلدى (وروى ان ابا بكر
لما نزلت هذه الاية قال والله يا رسول الله لا اكلمك بعدها اى بعد نزول هذه الاية (الا كاخى السرار) كسر سينله مصدر
سار مساره وسرار مفاعله من السر واخ فى النسب معروف ومثل وشبه وصاحب معناسنه جائزدر اى الا مثل اخى
بصاحب النجوى مرويدر كه لا ترفعوا اصواتكم آيتى مرسله زيب نزول اولدقده ابو بكر صديق رضى الله عنه امتثالا

لامر الله كفتار يمين بالله ايله تأكيد ايليوب يا رسول الله بو آيه شريفه نزول ايلدكدنصكره حضرتكله خفيسازاولام
الاسرار تكلم ايدرم ديدى روايه مذكوره طريق طارق بن شهابدن تخريج كرده بزاردر (وان عمر كان اذا حدثه حدثه
كاخى السرار ما كان يسمع) ضم ياء تحتيه وكسر ميمله فاعلى ضمير ابى بكر ويا عمردر (رسول الله عليه السلام بعد هذه
الاية حتى يستفهمه) وهو تفسير لقوله كاخى السرار يعنى عمر بن الخطاب رضى عنه التواب حضرت فخر عالم صلى الله
عليه وسلم جنابنه تكلم ايلدكجه صاحب نجوى اسلوبنده تحديث ايدوب حضرته كلامنى اسماع ايدهمزدى تا كه
شدة اخفادن كلامندن ثانى اول حضرت استفهام كلام عرب بيوررلردى (فانزل الله تعالى فيهم ان الذين يغضون
اصواتهم) اى يخفضونها (عند رسول الله اولئك الذين امتحن الله قلوبهم للتقوى) اى جربها واخلصها لها (لهم
مغفرة) لذنوبهم (واجر عظيم) اى الجنة پس رب جليل ابى بكر وعمر وامثالى مدحنده بو آيه جليله‌يى انزال بيوردقده
اوائل فصلده بيلنمش اولندى (وقيل نزلت ان الذين ينادونك من وراء الحجرات فى غير بنى تميم من الاعراب نادوه باسمه
يا محمد) صلى الله عليه وسلم والله اعلم (وروى صفوان بن عسال) فتح عين وتشديد سين مهملتين ايله صحابى مشهوردر
(بينا) مضاف اليه دن عوض الف ايله بين اوقات كان ديمكدر وبعض نسخه ده بينما (النبى صلى الله عليه وسلم فى سفر
اذ ناداه اعرابى) نسبة الى عرب البادية بعض اثار الجهالة عليهم بادية (بصوت له جهورى) فتح جيم وسكون هاء وفتح
واو ايله اى شديد عال والواو زائدة قال الجوهرى جهر بالقول رفع صوته وهو جهور الصوت وجهير الصوت (يا محمد
يا محمد) وفى نسخة يا محمد ثلاث مرات (فقلنا له اغضض) اى اخفض (من صوتك فانك قد نهيت) حذف فاعله للعلم به
اى نهاك الله عنه (عن رفع الصوت) يعنى بين وقت ما اول حضرت بر سفرده ايكن شاه عالم صلى الله عليه وسلمه باديه
نشينلردن بر اعرابى دوسه بآواز بلند اوراايله يا محمد ديو ندا ايلدكده بزلر تأديبا اله خفض صوت ايله زيرا حق جل وعلا
فى ضمن غيرك حضور رسول اللهده رفع صوتدن سنى منع ايلدى ديدك بيوردى رواه الترمذى والنسائى عنه (قال
الله تعالى يا ايها الذين امنوا لا تقولوا راعنا) آنتاى مكالمه حضرتده صحابىء كرام رسول ملك علامه راعنا يا رسول الله
ديو خطاب شريفنه تأنى بيورك كلامى بو خوش فهم ايدهلم مقامنده اداو تعبير ايدرلر ايدى كويا حال قاصرمزه
نكاه ايله شانمزه رعايت وصيانت ايدك حضرت الناسا بزلر نكته شناس عرفان وجه لايق بين دكللر ديك مراد ايدرلردى
چون يهود عنود ميانه محاورهلرنده لفظ مذكور اداة دشنامدن اولمغين انتهاز فرصت بولوب بو تعبير ايله ادايه آغاز
ايتمشلر ايدى حق تعالى انلرى بو قوله كويا اولمقدن نهى بيوردى (قال بعض المفسرين هى لغة كانت فى الانصار
نهوا عن قولها تعظيما للنبى صلى الله عليه وسلم وتبجيلا له) اى تفخيما لشانه (لان معناها ارعنا) بفتح العين
امر من الرعاية (نرعك) على جواب الامر مجزوم مدرز براماهوم كلمه راعنا من المفاعلة مراعات امر دركه احفظنا
نحفظك ديمكدر (فنهوا عن قولها اذ مقتضاها كانهم لا يرعونه) ويراعون مقامه (الا برعايته لهم بل حقه ان يرعى)
صيغه مجهول ايله (على كل حال) يعنى انصار وغيريلر راعنا قوليله تعبيردن نهى اولنديلر زيرا مقتضاى معنى تفسير
سابق اوزره كان ديمك اولوركه انلر حضرته رعايت ومقامنه مراعات ايتمزلر الا اول حضرت انلر ايچون رعايت ايتمكله
حصول پذيردر بلكه شايسته شان پيغمبرى كرلنا انلر حقنده مراعات ايتسون هر حالده ملاحظه ومحافظه اولنمقدر
ديديلر اما انظرنا قولى خلاف ذلك اولور كه معناسى انظر الينا وفهمنا وبين لنا ديمكى مشعر اولمغين وقولوا انظرنا
امرهما يونيله تنبيه بيورلدى (وقيل كانت اليهود تعرض بها) من التعريض يعنى الكناية (للنبى صلى الله عليه وسلم
بالرعونة) الحماقة والخفة (فنهى المسلمون) مبنى للمفعول اى نهاهم الله عز وجل (عن قولها قطعا للذريعة) اى
الوسيلة الى مقاصدهم الشنيعة (ومنعا للتشبه بهم فى قولها لمشاركة اللفظة) فى المبنى ومخالفتها فى المعنى
(وقيل غير هذا)

(فصل)

(فى عادة الصحابة فى تعظيمه عليه السلام وتوقيره واجلاله) شايسته مقام تأخير سلام ايدى (حدثنا القاضى ابو على
الصدفى) بن سكره (وابو بحر الاسدى) نسبة قبيله (بسماعى عليهما فى اخرين) مع جماعة اخرين المشايخ (قالوا
شيخاه واخرون (حدثنا احمد بن عمر حدثنا احمد بن الحسن) ابو العباس بن بندار الرازى (حدثنا محمد بن عيسى)
الجلودى (حدثنا ابراهيم بن سفيان حدثنا مسلم) صاحب الصحيحين (حدثنا محمد بن المثنى) تقدمت تراجمهم
(وابو معن الرقاشى) زيد بن يزيد البصرى (نا اسحاق بن منصور) المعروف بالكوسج ايكيوز اللى برحدودنده ترك عالم
فانى ايلدى (قالوا حدثنا الضحاك بن مخلد) ابو عاصم الشيبانى البصرى ايكيوز اون ايكيده عزم طرب سراى جنان
ايلدى (حدثنا حيوة بن شريح) تقدم ايضا (حدثنا يزيد بن ابى حبيب) الازدى محدث مصر علما وحكما واتقيادن

برحبشی ذات محترم ایدی یوز بکرمی سکز سال هجریده سیر سرابستان نعیم ایلدیلر (عن ابن شماسة) ضم وفتح شین معجمه ومیم والف وسین مهمله ایله عبد الرحمن (المهری) فتح میم وسکون ها ورا ویا نسبیه ایله امارت یزید بن عبد الملکده عزم کلستان بقا ایلدی (قال حضرنا عمرو بن العاصی) یرسم سیاه وقد تحذف (فذکر حدیثا طویلا فیه عن عمرو) وحدیث مسلم فی الایمان حضرنا عمرو فی سیاقة الموت یبکی طویلا وحول وجهه الی الجدار فقال ابنه یا ابتاه ما بشرک رسول الله صلی الله علیه وسلم بکذا وکذا فاقبل بوجهه وقال ان افضل ما نعد شهادت ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله انی کنت علی اطباق ثلاث الی ان (قال وما کان احد احب الی من رسول الله صلی الله علیه وسلم ولا اجل فی عینی منه) تثنیة عین وافرادی دخی جائز (وما کنت اطیق ان املأ عینی منه اجلالا له) ملاء عین تحقیق واطاله نظر درکه مجاز نشم وردر (ولو سئلت) وبعض نسخده ولو شئت (ان اصفه ما اطقت) خبر ولو بومقامده علی کل حال تحقیق جواب ایجوندر نعم العبد صهیب لو لم یخف الله لم یعصه حدیثی اسای لا اقدر ان اصفه علی تقدیر انی شئت فکیف اذا لم اشا امدی لو برای امتناع شرط وجواب دکادرکه وصفه قدرتیاب اولمنی مقتضی اوله والمراد خلافه (لانی لم اکن املأ عینی منه) حاصلی عمرو رضی الله عنهک احتضاری حالنده ابن شماسه مشار الیه دن حدیث طویل ذکر ایلیوب اثناء خبرده عمرو ناطقه پرداز اولوب بکا رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن محبوبتر وچشممده نوردیده جان عالم علیه سلام الله الاتم جنابندن جلیلتر ذات نایاب ایدی وبن طلعة جمیله سنه اطالهٔ نکاه التفات ایتمکه لاجلاله قدرتیاب اولمدم فی الحقیقه بن او سلطان کریم الخصال حلیه وشمائلک وصفنی مراد ایلسم طاقت آور اولهمنه کیفیتله وصفنی اراده ایلیم زیرا چشم جهان بینی لقای شریفی مطالعه سیله لهابته املا ایتمدم دیدی بیوردیلر (وروی الترمذی عن انس ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یخرج علی اصحابه من المهاجرین والانصار وهم جلوس فیهم ابو بکر وعمر) والجمله حال (فلا یرفع احد منهم الیه بصره الا ابو بکر وعمر فانهما کانا ینظران الیه وینظر الیهما ویتبسمان الیه ویتبسم الیهما) امام ترمذی علیه الرحمه انس رضی الله عنه طریقندن روایت بیورر که افتاب اسمان رسالت صلی الله علیه وسلم برج دولتخانه لرندن اصحاب ثریا انتظام اوزره طلوع ایدردی وانلر نشستکان اولدقلری حالده که میانه لرنده شیخین مکرمین حاضران ایدیلر واول کروه پرشکوهدن بر فرد مهر منیر رسالتی مطالعه یه رفع بصر ایده مدیلر الا حضرت صدیق وفاروق جنابلری کمال صحبت وصهارتدن ناشی مکتنیاب نکاه اولورلر ایدی چونکه فرقدین اسا انلر ماهتاب رسالته نکران واول بدر منیر انلره ملتفت وانلر حضرته تبسم کنان وکل جنستان نبوت اول عندلیبان ریاض حقیقیت شکر ریز تبسم اولوردی (وروی اسامة بن شریک الصحابی الثعلبی (قال اتیت النبی صلی الله علیه وسلم واصحابه حوله کانما علی رؤسهم الطیر) شدت رزانت وکمال سکونتدن عبارت ضرب مثلدر روایتکردهٔ ائمهٔ اربعه اولان خبر صحیح الاثرده جناب اسامه بیورر که قطب دائر نبوت صلی الله علیه وسلمه چهره سای اولدم حال انکه اصحاب باصفا اطرافنی احاطه ایلمشلر کویا کمال وقار وسکونتلرنده مرغان هوا سر اصحاب اوزره لانه ساز اولمش کبی مراعاهٔ دأب ادب ایتمشلردیدی (وفی حدیث صفته) تاء مثناة فوقیه در وبعض نسخده یاء تحتیه ایله ورودی تصحیف اولور (اذا تکلم اطرق جلساؤه کانما علی رؤسهم الطیر) تقدم معناه فی فصل الحلیة الشریفة (وقال عروة بن مسعود) رضی الله عنه (حین وجهته قریش عام القضیة) اراد المصنف بالقضیة اللغویة التی خرجت فی الحدیبیة من الصلح والصد عن البیت وبیعة الشجرة ولم یرد القضیة التی ارادها اهل السیر (الی رسول الله صلی الله علیه وسلم ورأی من تعظیم اصحابه له ما رأی وانه لا یتوضأ الا ابتدروا وضوءه) فتح واو ایله بقیهٔ آب وضوء (وکادوا یقتتلون علیه ولا یبصق بصاقا ولا یتنخم نخامة) بضم النون لان فعالة وصفها لکل قلیل انفصل من شئ کالبرایة (الا تلقوها باکفهم فدلکوا بها وجوههم واجسادهم ولا تسقط منه شعرة) فتح عین وکاهی سکونله (الا ابتدروها واذا امرهم بامر ابتدروا امره واذا تکلم خفضوا اصواتهم عنده وما یحدون الیه النظر تعظیما له) یحدون ضم مثناة تحتیه وکسر حاء مهمله وتشدید دال ایله یعنی صلح حدیبیه ده درکاه رسالت صلی الله علیه وسلمه جانب قریشدن عروة بن مسعود الثقفی فرستاده قیلنوب ماه سپهر نبوته نجوم هدی اصحاب باصفانک توقیر وتبجیلنی معاینه ایلدکده تعجب کنان دیدیکه اصحاب محمد علیه السلام انک رشاشهٔ ابریق وضوءسنی ماء الحیات اسا آبکینهٔ دیده لرینه مایهٔ منت عد ایلیوب رشتهٔ جانلری انک اوزرینه برهمزدهٔ پیچ وتاب اولوردهاندن کمتر رشحهٔ لعاب باشیده ایتزکه البته انلرک دستنده جلوه کر اولوب بروجه تبرک مالیدهٔ روی وجسدلری ایدرلر وبدنندن ساقط اولان موی ناچیزنی اخذه مبادرت وحقهٔ لعل فام فمندن درخشان اولان لالی فرمانی بر برینه مسابقت وجهی اوزره پیرایهٔ کردن امتثال ایدرلر وقتا انلره سر اغاز تکلم ایلیه انلر بالای

صدالرین پیشکاه سعادتندن پست ایدرلردی واجلالا لشانه کمال نظرلرین ترک ایدوب طرف خفی ایله نکاه ایدرلردی دیو وصف ایلدی * یک شمه از فضائل شان کریان کنم * جمع ایداز مکارم اخلاق دفتری (فلما رجع الی قریش قال یا معشر قریش انی جئت کسری) کسر وفتح کافله شاهان فارسه لقبدر (فی ملکه) فی عصر سلطنته (وقیصر) لقب ملک روم (فی ملکه والنجاشی) فتح وکسر نون واخرنده یاء مشدده ومخففه ایله دیار حبشه سلطانته لقبدر (فی ملکه وانی والله ما رأیت ملکا فی قوم قط) ابدا (مثل محمد فی اصحابه) وقتا عروه جانب قریشه رجعت ایلدی نهادهٔ جزدان اطلاع ایتدیکی اجزای احوالنه بوکونه شیرازه بند تقریر اولدیکه ای معشر قریش بن کسری وقیصر ونجاشی کبی سلاطین شوکت اینک بساط دیوانخانهٔ اجلالرینه منول ایدوب اندازهٔ باصرهٔ اعتبارمله فرودولتلرین مساحه ایلدم والله محمد علیه السلام ماتندی اصحابی قتنده اولان کارنامهٔ اداب واطاعتی هیچ قومی اوزره بر پادشاهده مشاهده ایتمدم دیدی * بدنلرنده نمودار جامهٔ اداب * مفارقنده نمایان عمامهٔ تسلیم (وفی روایة) لحدیث عروة (ان رأیت) ان کسر همزه وتخفیفله ما رأیت معناسنه نافیه در (ملکا قط یعظمه اصحابه ما یعظم محمدا اصحابه) دخی هیچ بر پادشاهی کورمدمکه اصحاب محمد علیه السلام محمده اجلال وتعظیم ایلدکلری اسا اول ملکه اتباع واحزابی توقیر ایلیه (وقد رأیت قوما لا یسلمونه) ضم مثناة تحتیه وسکون سین مهمله وکسر لام ایله مضارع اسلم خص بالالقاء فی المهلکة بدلیل حدیث انی وهبت لخالتی غلاما وقلت لها لا تسلمیه حجاما ولا صائغا ولا قصابا ای لا تعطیه لمن یعلمه احدی هذه الصنایع فکراهة القصاب والحجام لما یباشرانه من النجاسة ولما فیه من لوازم القساوة وقلة المرحمة واما الصائغ فلما یدخل صنعته من الغش والربا وخلاف الوعد والایمان الکاذبة کذا العلی القاری (ابدا) استغراق زمان مستقبل ایچون ظرفدر وانفظ قط استغراق ماضی ایچون اولدیغی اسا حاصل کلام عروه دیدیکه اصحاب محمد علیه السلامی او یله بر طائفهٔ غیور مشاهده ایتدمکه هیچ بر حالده محمد علیه السلامه عدم نصرت معامله سن ایتمزلردی ولله دره (وعن انس لقد رأیت رسول الله صلی الله علیه وسلم والحلاق) تشدید لام ایله سرتراشی (یحلقه) مضاف تقدیر یله ای یحلق شعر رأسه وتحلیق عمره ویاحجده نسکره دروزیرا غیری محلده تحلیق رأس ایتمدیلر (واطاف به اصحابه) یعنی استدار من غیر حرکة (فما یریدون ان تقع شعرة الا فی ید رجل) روایتکردهٔ مسلم اولان خبرده خادم سالک انس بن مالک رضی الله عنه جنابندن مرویدر که بیورر لر حضرت ماه تابان رسالت صلی الله علیه وسلمی مشاهده ایلدمکه حلاق موی سر سعادتندنی تراش ایدر اصحاب ذوی الاحترامی دائرا مادار ستاره اسا حوالنده حلقه بند جمعیت اولمشلر که شعرات شریفه لرندن بر مویی فتادهٔ خاک اولدیغن استمزلر الا اتفاق اوزره انلردن بر ینک دستنده جلوه کر تبرک اوله دیدی امدی حجة الوداعده اول حضرتک تحلیق رأس وتقلیم اظفاری خدمتنه قیام ایدن معمر بن عبد الله العدوی ویوم حدیبیه ده سرتراشی اولان خراش ابن امیة الکلبی وجعرانه ده بر برلری ابو هند اولدیغی مرویدر (ومن هذا لما اذنت قریش لعثمان فی الطواف بالبیت حین وجهه النبی صلی الله علیه وسلم الیهم فی القضیة ابی) جواب (وقال ما کنت لافعل) وهذا ابلغ من لا اطوف (حتی یطوف به رسول الله صلی الله علیه وسلم) چون جناب ذی النورین رضی الله عنه صلح حدیبیه ده شاه عالم سفارتله قریش طرفنه توجیه واماله بیوردیغی حینده ام القرابه واصل وقریش مقدمنی احترام اوزره تلقی ایلیوب طواف بیت محترم امرنده رخصت داده اولدقلرنده جناب عثمان ابا ایلیوب حضرت خیر الوری علیه اجمل التحایا وصال کعبه علیا ایله مشرف اولمدیجه طوافه درکار اولوردکلم (بیت) بن کیم تا سبقت ایلیم اوعالی جاهه کیم * کسه یوقدر سبقت ایتمش اکا مخلوقاتدن * دیو صورت تمنای استغنا اولدقلری صحابهٔ کرامک اول حضرته تعظیمی قبیلندندر (وفی حدیث طلحة ان اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم قالوا لاعرابی جاهل سله عمن قضی نحبه) نذر وعهد معناسنه اولوب بومقامده برای موت استعاره اولندی ومن اقتصر علی الاول فقد قصر روایتکردهٔ ترمذی اولان طلحة الفیاض ومبشر بالجنة والریاض حدیثنده ورود ایلدیکه رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه فمنهم من قضی نحبه ومنهم من ینتظر کریمه سی تفسیرنده قضاء نحب ایدنلر کملر اولدیغندن اصحاب کرام اشکال وبالذات سید الانام علیه الصلاة والسلامه سؤال واستفساره تصدی ایده مدکلرندن بر اعرابی ناشناسه اول حضرتدن پرسش امر ایلدیلر (وکانوا یهابونه ویوقرونه) محل استشهاد ومقام تعلیلدر یعنی اصحاب بر انتباه کمال مهابة حضرتدن ناشی نهایهٔ تعظیمه قیاملرندن هر حالی سؤال ایتمکه مکتنیاب دکلردی زیرا اول حضرت اعراییدن تحمل ایتدیکی اصحاب واحبابدن تحمل ایتمزدی (فسأله فاعرض عنه فاذا) نجانیه در (طلع طلحة فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم هذا ممن قضی نحبه) چون اعرابی دانای عالم صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن پرسان اولدقده جوابدن اعراض

یوردیلردرحال جناب طلحة الخیر پیشگاه حضرتنه ظهور ایلدکده شاه رسل اکا اشارت برله اشته بوذات قضاء نحب
ایدنلرندراوغورهمایون حضرتده جانسپارلغه نذر وعهد ایلیوب سید الشهدا حمزه وعبدالله وغیریلر ماتندی قضاء
نحب ایله عهدنه وفا ایتمشلرایدی وانلردن بعضی وفای عهده نگران ایدیلر طلحه رضی الله عنه دخی اول گروه خجسته
منقبتیدن معدود اولوب اخرکار وقعهٔ جمالده بصره قربنده جام ابریز شهادتی نوش ایتمسنه اشارت بیورلدی وعشرهٔ
مبشره‌دن شمار یده قیلنان طلحهٔ مذکوردن ماعدا طلحه نامیله موسوم اون درت کمسنه زمرهٔ اصحابدن
محسوب ایدر وکما قاله الحلبی طلحة الخیر رضی الله عنه بصره‌ده دفین خاک پاکی مزار اولمشدر فی سنة ست وثلاثین
(وفی حدیث قیلة) فتح قاف وسکون تحتیه ایله ابنهٔ مخرمة العنبریة الصحابیة (فلما رأیت رسول الله صلی الله علیه
وسلم جالسا القرفصاء ارعدت من الفرق) بفتحتین (وذلك هیبة له وتعظیما) خبرمذکور فصل ثمالثک ضرب ثانی
فصلنده کذا ایادی (وفی حدیث المغیرة) بن شعبه (کان اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم یقرعون بابه
بالاظافیر) جمع ظفر علی خلاف القیاس ارجمع اظفور واظفار بمعنی ظفر فاظافیر جمع الجمع فالاول اولی لان جمع المفرد
اذیس من جمع الجمع روایتکرده حاکم وبیهقی اولان حدیث مغیره‌ده ورود ایلدیکه اصحاب خجسته مناقب باب
السعادهٔ سلطان رسالت صلی الله علیه وسلمی سرنا خنلریله ضرب خفیف ودق لطیف ایدرلردی (وقال البراء
ابن عازب) بن حارث الخزرجی الانصاری مصعب بن الزبیر عصرامارتنده عازم دار السلام اولدی (لقد کنت)
لام قسم مقدره جواب اولورای والله (ارید ان اسأل رسول الله صلی الله علیه وسلم عن الامر فاؤخر سنین) صیغهٔ
جمله وبعض نسخده تثنیه ایله در (ومن هیبته) کما رواه ابو یعلی علیه رحمة المولی جناب براء رضی الله عنه بیوررکه
والله العظیم حضرت خواجهٔ عالم صلی الله علیه وسلم جنابندن برامرمهم سؤالنی مراد ایدردم دوسال و یا ایکی
سنه تأخیر ایدوب مهابت تامه‌لرندن ناشی درحال پرسشه جرات ایده‌مزدم بیوردیلر

(فصـــــل)

(واعلم) خطابه شایان اولنلره عام وماقبلنه عطف اولور (ان حرمة النبی صلی الله علیه وسلم بعد موته وتوقیره
وتعظیمه) بنصبهما (لازم کما کان حال حیاته) ابقاء نبوته ورسالته حضرت سرور عالم صلی الله علیه وسلمک دار بقایه
تشریف بقلرندنصکره احترام وتأدب واجلال وتکریمی حال حیاتنده اولدیغی اساهرکسک اوزرینه لازمدر (وذلك
عندذکره علیه السلام وذکر حدیثه وسنته وسماع اسمه وسیرته ومعاملة آله وعترته) کسر عین وسکون مثناة ایله آل
عترتدن اعم وعترة خاصهٔ اهل بیت نبوتدر اولاد واولاد اولاد واولاد اعمام (وتعظیم اهل بیته) ای زوجاته وخدمه واتباعه
وصحابته قال ابو ابراهیم التجیبی) ضم وفتح تاء ایله ترجمه‌سی تقدم ایلدی (واجب علی کل مؤمن) مؤمنله تخصیصی
کافره ایجاب ایتمکی موجبدر اما کافردخی فروع شریعتله مخاطب اولدیغنه بناء انلر اوزرینه دخی ایجابی
ظاهردر والوجوب علیه بمعنی مطالبته به فی الاخرة وعقابه علیه (متی ذکره اوذکر عنده ان یخضع) ظاهرا (ویخشع)
باطنا وبقول راغب معناده متقارباندر باخود خشوع اعم اوله (ویتوقر) ای یتکلف ویظهر الوقار (ویسکن
من حرکته ویاخذ فی هیبته واجلاله بما کان یأخذ به نفسه لو کان بین یدیه ویتأدب لما ادبنا الله به) مثل قوله تعالی
ولا تجعلوا دعاء الرسول بینکم الایه ولا ترفعوا اصواتکم وغیره مما تقدم آنفا یعنی هر مسلم اوزرینه واجبدرکه بالذات
کندوسی ویا حضورنده هر باراول حضرت علیه اسنی التحیه یاد اولندقده درونی وبیرونی سرفروبردهٔ تذلل وتواضع
اظهار ایدوب فرضا حال حیاتلرنده پیشگاه سعادتلرنده بالذات قیام اولندیغی وجه ایله مهابت وجلالتلرنده تکلف
وقار ورزانت وتسکین حرکت وتعظیم واکرامنده شروع سرعت ایلیه دیو بیوردی (قال القاضی ابو الفضل) یعنی
مصنف رضی الله عنه (وهذه کانت سیرة سلفنا الصالح وائمتنا الماضین) یعنی بوطریقة مرضیه صحابه وتابعین وائمهٔ
پیشین اسلافمز مسلکیدر رضی الله عنهم (حدثنا القاضی ابو عبدالله محمد بن عبد الرحمن) الاشعری (بن سعید القرطبی
وابو القاسم احمد بن بقی) فتح موحده وتشدید قاف مکسوره ومثناة تحتیه ایله (الحاکم) وهو احمد بن محمد بن احمد
ابن مخلد بن یزید بن بقی (وغیر واحد فیما اجازنیه قالوا) بین المحدثین اجازهٔ معروفه طریقیله روایت ایلدرکه مشایخ
بیوردیلر (حدثنا ابو العباس احمد بن عمر بن دلهاث) کسر دال مهمله وسکون لام وها واولف وثاء مثلثه ایله بزنه
جلباب اسم اسددن منقول علم مصروفدر (قال حدثنا ابو الحسن علی بن فهر) کسر فا ایله (حدثنا ابو بکر بن محمد
ابن احمد بن الفرج) فتح فا وراو جیمله (حدثنا ابو الحسن عبدالله بن المنتاب) ضم میم وسکون نون وتاء فوقیه والف
وموحده ایله ابن الفضل ابن ایوب قاضی المدینه (حدثنا یعقوب بن اسحاق بن ابی اسرائیل حدثنا ابن حمید) بالتصغیر
رواة مالکدن بریسیدر (قال ناظر) ماض من المناظرة اموردن برامرده مباحثه درکه مفاعلة من النظر بمعنی

الفکر لان کلا منهما ینظر فی کلام من یجادله (ابو جعفر) المنصور عبدالله بن محمد بن علی بن عبدالله بن عباس رضی
الله عنهم خلفاء عباسیه‌نک ایکنجیسی اولان منصور دوانیقیدر دار الخلافه بغداد بهشت ابادبناسنه وضع اساس
وکوفه وبصره اطرافنه سوربناسی اثر منصوردر یوز اللی بش تاریخنده احرام بند عزیمت بیت خدا اولوب
بئر میمونه نام مقامده لبیک زن دعوتخوان رحمت بی انتها ومقابر معلاده متواریٔ خلوتخانهٔ لحد اولدی (امیر
المؤمنین) اطلاق هذا علیه غیر معروف بین المصنفین (مالکا) امام مالک حضرت مالک (فی مسجد رسول الله صلی
الله علیه وسلم فقال له مالک یا امیر المؤمنین لا ترفع صوتك فی هذا المسجد فان الله عز وجل ادب قوما فقال لا ترفعوا
اصواتکم فوق صوت النبی الایه) تقدم تفسیرها (ومدح قوما فقال ان الذین یغضون اصواتهم الایه) تقدم بیانها
(وذم قوما فقال ان الذین ینادونك من وراء الحجرات الایه) کما تقدم (وان حرمته میتا کحرمته حیا فاستکان)
من المسکنة بمعنی خضع (وذل لها) ضمیر مقالهٔ امام مالکه راجعدر (ابو جعفر) حاصل کلام ابو جعفر منصور
لامرما مسجد محترم نبویه‌ده امام مالک رضی الله عنه ایله مناظره ومباحثه ایدوب صوت بلند ایله مجتاز
اولدقده حضرت امام ارشاد وتعلیم ایله بو مسجد شریف وحضور منیفده رفع صوت ایتمه زیرا حضرت مولی
جل وعلا تنزیل جلیلده برگروهی تأدیب وبرطائفه‌یی صدالرین پست ایتدکلری ایچون ستایش بیوروب ودیگری
سرزنش ایلدی بتحقیق سلطان کونین صلی الله علیه وسلم دار بقایه رحلتلرندنصکره اقتضا ایدن احترامی حال
حیات وعصر نبوتلرنده اولان حرمتی اساسدر دیدکده منصور خلیفه صدایی پست واظهار مسکنت ایلدی (وقال
یا ابا عبدالله) تعظیما له کنیهٔ جلیله‌سیله خطاب ایلدی وابا رسما بلا الف وقراءة الف ایله در (استقبل القبلة) اصلی
همزتینله درکه همزهٔ استفهام ودیگری همزهٔ مضارع متکلمدر همزهٔ اولی برای تخفیف مع وجود القرینة حذف
اولندیغی بسیار بار وقوع بافته‌در (وادعو ام استقبل رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال ولم تصرف وجهك عنه
وهو) صلی الله علیه وسلم (وسیلتك ووسیلة ابیك آدم علیه السلام الی الله یوم القیامة) ووسیله‌دن مراد توصل اجابته
سبب دیمکدر وحدیث آدم ومن دونه تحت لوائی خبر لطیفنه اشارت اولور (بل استقبله واستشفع به فلیشفعك الله)
تشدید فاء مکسوره ایله تقبل الله شفاعتك لامرك دیمک اوله وفی نسخة فیشفعه الله ای فیقبل شفاعته فی حقك
وهو ظاهر یعنی منصور خلیفه قول مالکه سالک اولوب یا ابا عبدالله زیارة حضرتنده قبله‌یه توجه برله دعامی ایده‌یم
یا مواجههٔ منیفه‌لرینه‌می مقابله ایده‌یم دیو استعلام واستفهام ایلدکده امام مالک رضی الله عنه بیوردیلرکه نیچون
مقابلهٔ حضرتدن امالهٔ وجهه توجه ایدرسك حال انکه اول حضرت روز رستاخیزده سنك وپدرك صفی الله علیه
السلام وجمیع انامك وسیله‌سی وباعث نجاة وفلاحیدر بلکه اول حضرته استقبال وانکله طلبکار شفاعت اول که
سنك حقکده انك شفاعتنی حضرت الله قبول بیورر (قال الله تعالی ولو انهم اذ ظلموا انفسهم جاؤك فاستغفروا الله
الایه) واستغفر لهم الرسول لوجدوا الله توابا رحیما آلودهٔ دامان چرك عصیان اولنلر معذرتخواه وتوبه کار
خضوریکه کاوب اسمان وجنان ایله درگاه کبریادن جویندهٔ عفو وغفران وبرای ایشان نبی ذی شان جویای فضل
واحسان اولور ایسه خدای جلیل دووصف جمیله کندوحقلرنده منعوت بولورلر یعنی عدم مؤاخذه برله معامله
ومجامله‌سن معاینه قیلارلر امدی وجدان رحمة حق امورثلاثه ایله معلق اولدیغی نمایاندر (وقال مالک وقد سئل عن
ایوب السختیانی) وهو معرب وتاؤه تفتح وتکسر امام ابو بکر البصری التابعی رحمه الله یوز اوتوز برسال هجرتده
عزم فردوس ایلدی جملهٔ حالیه قول ومقولی بیننده معترضه‌در (ما حدثتکم عن احد الا وایوب افضل منه) یعنی
ایوب سختیانی شانندن امام مالکه سؤال اولندقده بیوردیلرکه اتباع تابعینك برندن بنزه روایت حدیث ایتدیم
الا ایوب سختیانی مشایخم فاضلتریدر (قال) مالک (وحج حجتین فکنت ارمقه) ضم میم ایله انظر ایدردم دیمکدر (ولا اسمع
منه) ای الحدیث (غیر انه کان اذا ذکر النبی صلی الله علیه وسلم بکی حتی ارحمه فلما رأیت منه ما رأیت واجلاله للنبی
صلی الله علیه وسلم کتبت عنه) ای رویت الحدیث عنه دخی بیوررکه ایوب ایکی کره حجة الاسلامه موفق اولوب
انی هر بارنکاه اعتبار ایله اختیار ایدوب انلردن اولا روایت حدیث ایتمدم اما حضورنده هرچندکه حضرت فخر عالم
صلی الله علیه وسلم یاد بیوریله کمال شوق وحسرتدن گریه خیز اولوردی تا که بن اکا شفقت وریقت ایدردم چون
انلردن مشاهده ایتدیکم کمال محبت وشدت دیانتی معاینه ایلدم بعد ذا بالتبرك سماع وروایة حدیث ایلدم دید یلرالله
دره (وقال مصعب) صیغهٔ مفعول ایله خلدن منقول علمدر (ابن عبدالله) بن مصعب بن ثابت الزهری روی عن مالک
وغیره (کان مالک) بن انس رضی الله عنه ورحمه (اذا ذکر النبی صلی الله علیه وسلم یتغیر لونه وینحنی حتی یصعب ذلك علی
جلسائه) یعنی امام سالک جناب مالک حضورنده چون سلطان سمریر لولاك علیه السلام مادارت الافلاك حضرتلری

بادیورلدقده لونی متغیراولوب قدی دوتا اولوردی تاکه حضار مجلس وتلامذه سنه شدة عناء حضرت امام دشوار
اولوردی (فقیل له یوما فی ذلك فقال لورأیتم ما رأیت لما انکرتم علی ماترون) حضرت امام بوحالة عجیبه سندن سؤال
اولندقده بیوردیلرکه برای اجلال حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم اهلاکدن مشاهده ایتدیکم وجد وحالاتی
اکرسزلر معاینه ایدیدیکزبنم بوحالة غریبه می انکارا تعییدیکز (لقد کنت اری محمد بن المنکدر) بن عبدالله التمیمی
المدنی الحافظ ایکیوزبش تاریخنده عالم بقایه توجه بیوردیلر (وکان سید القراء) علوم تفسیر ووجوه واحکام
قرأنده رئیس علما وفرید روزکار ایدی (لا نکاد نسئله عن حدیث ابدا الا یبکی حتی نرحمه) و لفظ تکاد بومقامده
لتأکید الکلام زائده درو ابدا لمطلق الاستغراق کالمضارعة یعنی اول عزیزه حدیث رسول الله صلی الله علیه
وسلمدن پرسان اولمزدق الا کریه وزاری ایدردی تاکیم حنین واننینه مرحمت ایدردك (ولقد کنت اری جعفر بن
محمد) لام لقد برای جواب قسم مقدرو بعض نسخده اقب سامیله یاد بیورلدیکه جعفر صادق بن محمد الباقر بن زین
العابدین بن الحسین رضی الله عنهم حضرتلریدر (وکان کثیر الدعابة) ضم دال وعین مهملتین والف وباء موحده ایله
مزاح معناسنه در (والتبسم) والجملة معترضة (فاذا ذکر عنده النبی صلی الله علیه وسلم اصفر لونه وما رأیته یحدث
عن رسول الله صلی الله علیه وسلم الا علی طهارة ولقد اختلفت الیه زمانا) ای ذهبت الیه مرارا کثیرة یقال اختلف
الیه اذا جاء وذهب وضمیر الیه جعفره راجعدر (فما کنت اراه الا علی ثلاث خصال اما مصلیا واما صامتا واما یقرء
القرأن ولا یتکلم فیما لا یعنیه وکان من العلماء والعباد الذین یخشون الله عزوجل) وبنه امام مالك قسم بیوروب بن
جعفر صادق رضی الله عنهی مشاهده ایلدم وانلر بسیار خنده روو شوخ مشرب ایدیلر وقتا حضور شریفنده
سلطان سریرلی مع الله حضرتلری یاد بیورلدقده رخلاری زرد اولوردی و بن اول حضرتی جداجدندن تحدیث
ایدرکورمدم الا ابدستله نقل حدیث ایدر معاینه ایدردم وچوق کره مجلس شریفنه خطوه جنبان زیارت اولوردم
واول ذات محترمی سه خصلت جلیله اوزره کورردم یانماز قیلریا خاموش ویا تلاوة قرأن ایدراولدیغی حالده مشاهده
ایدردم ومالا یعنیه ایله لب جنبان اولمزدی وعلوم شرعیه یه عالم وماهر وجلال ذی الجلالدن هراسان عارف ودل
آکهاندن برذات ستوده شیم ایدی بیوردیلر (ولقد کان عبد الرحمن بن القاسم) بن محمد بن ابی بکر الصدیق احد فقهاء
المدینة یوز اوتوز برحدودنده دفین شامکه اولمشدرو بدر بزرکوارلری دخی احد فقهاء سبعه دندر (یذکر
النبی صلی الله علیه وسلم فینظر الی لونه کانه نزف) مبنی للمجهول ای سال (منه الدم وقد جف لسانه فی فمه هیبة
لرسول الله صلی الله علیه وسلم) نزف دم اصفرار وجهدن کنایه وجف فتح جیم وتشدید فا ایله خشك زبان دهان لعابدن
تهی اولمدن معبردر وهیبة ما قبلنه مفعول له اولور ونبیره زاده صدیق اکبر رضی الله عنهم سرور مخلوقاتی ذکر وباد
ایدردی ورنك روینه نکاه اولنوردی کویا مهابة لرسول الله خون سیلان ایدردی یاخود چهرهٔ کلکونلری
زرد فام اولوب دهان پاکی ریق ولعابدن عاری اولوردی (ولقد کنت اتی عامر بن عبد الله بن الزبیر) ابن العوام عابد
جلیل القدر ایدی یوز یکرمی تاریخ هجرتده سر نهادهٔ بالین لحد اولدیلر (فاذا ذکر عنده النبی صلی الله علیه وسلم بکی
حتی لا تبقی فی عینیه دموع) دخی بن نوادهٔ زبیر رضی الله عنه مجلسنه کاوردم حضورنده رسول کبریا صلی الله علیه
وسلم ذکر اولنسه ذوچشمنده سرشك نایاب اولنجه کریان اولوردی (ولقد رأیت الزهری) امام محمد بن مسلم بن عبید
الله بن شهاب التابعی یوز یکرمی درت تاریخنده جامهٔ مستعار حیاتدن تعری بیورمشلردر (وکان من اهنأ
الناس) فتح همزه وسکون هاء ایله الین معناسنه در (واقربهم فاذا ذکر عنده النبی صلی الله علیه وسلم فکانه ما عرفك
ولا عرفته) دخی محمد بن شهاب زهری جنابلرین مشاهده ایلدمکه انلر عشرتده الطف ناس ومودتده اقرب واقوم
ایدیلر وقتا عندنده شاه کونین یاد اولنسه مقام جلالده تغیر حال واختلاف مقالدن ناشی کویاسن انی واول سنی بیلمز
اولوردی (ولقد کنت اتی صفوان بن سلیم) بالتصغیر ذکر یله استشفا اولنان کبار ائمه دن ایدی یوز اوتوز ایکیده عازم
دار السلام بقا اولدی (وکان من المتعبدین المجتهدین) چهل سال روی مبارکن برای خواب وسادهٔ راحته نهاده
بیورمدقلری مرویدر (فاذا ذکر النبی صلی الله علیه وسلم بکی فلا یزال یبکی حتی یقوم الناس عنه ویترکوه) یعنی
صفوان علیه رحمة المنان عناء شقایه محض شفا اولان کریه وزاری اوزره بردوام اولوردی تاکیم حالهٔ دهشت
نماسندن حذر ایله خلق مجلس صفواندن پریشان اولوب انی حالهٔ عجیبه سی اوزره ترك ایدرلردی دیو امام مالك رحمه
الله نقل بیورمشلردر (وروی عن قتادة) ترجمه لری کذار ایلدی (انه کان اذا سمع الحدیث اخذه العویل) فتح
مهمله وکسر واو ایله صوت سینه با کریه (والزویل) فتح زای وکسر واو ایله قلق واضطراب واصل الزویل عدم
الاستقرار یقال زال عن مکانه یزول زوالا وزویلا یعنی اول عارف بالله حضورنده حدیث نبوی قراءة اولنوب

کوشزدی اولدقده کریه وزاری وقلق ودلفکاری عارض اولوردی (ولما کثر علی مالك الناس قیل له لو جعلت
مستملیا) ای مبلغا والاستملاء طلب الاملاء وهو القاء الکلام علی الغیر وجواب لو مقدردر لکان حسنا اسایاخود تمنی
معناسنه اولق احتمالی وار (یسمعهم الله فقال قال الله تعالی یا ایها الذین امنوا لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت النبی
وحرمته حیا ومیتا سواء) وقتا امام سالك حضرت مالك رحمه الله مجالس درسنده سماع حدیث ایچون فوجا فوجا
ناس من کل فج اجتماع ایلدکده حضرت امامه نیازمند اولدیلرکه تحریر وتقریریکز ناسه مبلغ بر مستملی اتخاذ بیورسکز
مستحسن اولوردی دیدکلرنده فوق صوت النبی صلی الله علیه وسلم رفع اصواتدن حق سبحانه وتعالی نهی ایلدی وحیا
ومیتا حرمت وتعظیم حضرت رسالت یکساندر بیوردیلر (وکان عبد الرحمن بن مهدی) بن حسان ابو سعید الحافظ
البصری ولؤلؤی دیمکله شهرتیاب احد اعلام حدیثدن برذات شریف ایدی یوز طقسان سکزده روبراه عالم بقا
اولمشلردر (اذا قرأ حدیث النبی صلی الله علیه وسلم امرهم بالسکوت) ابو سعید علیه رحمة الحمید چون سعادتله
حدیث نبوی نقلنه عندلیب اسانغمه ساز اولدقده حضار مجلس ومستمعینه سکوتله امر ایدردی (وقال) مقتبسا
بکلام الله المتعال بیوردی (لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت النبی ویتأول انه یجب له من الانصات عند قراءة حدیثه
ما یجب له عند سماع قوله) وتلاوت بیوردیلان ایهٔ شریفه ده صوتی شاملا للحکایه تأویل بیوروب حقیقة قول جلیل
رسول الله علیه السلام سماعی حضورنده سکوتك وجوبی اسا قراءة حدیث مجالسنده صمت وسکوت ایجاب
ایلدیکنه دلالت ایدر * حدیثه او حدیث عنه یطربنی * هذا اذا غاب او هذا اذا خطرا

فصـــــل

(فی سیرة السلف فی تعظیم روایة حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم وسنته) اقوال وافعال حضرتنه شمولندن
ناشی عطف تفسیر اولور وبعض نسخده صیغهٔ جمعله درفصل مشار الیه ماقبلنه تتمه درا ما حدیثه اختصاصدن
برفصل یکتا قیلندی (حدثنا الحسین بن محمد الحافظ) بن سکرة (حدثنا ابو الفضل بن خیرون) صرف ومنعی جائزدر
(حدثنا ابو بکر البرقانی) احمد بن محمد بن احمد بن غالب الخوارزمی الشافعی صاحب التصانیف الجلیلة شیخ دار السلام
بغداددر تیوز یکرمی بش سال هجرتده وفات ایدوب دفین خاك بغداد اولمشدر (وغیره حدثنا ابو الحسن الدارقطنی)
شیخ الاسلام علیه رحمة السلام منسوب لدار قطن محلهٔ ببغداد وراؤه مفتوحة وبعضهم یسکنها (حدثنا علی
ابن مبشر) کسر شین معجمهٔ مشدده بوزن الاسم الفاعل (حدثنا احمد بن سنان القطان) ابو جعفر الحافظ الواسطی
ایکیوز اللی سکزده قضا نحب ایلدی (حدثنا یزید بن هارون) ابو خالد السلمی الواسطی الزاهد احد الاعلام ایکیوز
التیده روبراه منزل بقا اولدی (حدثنا المسعودی) عبد الرحمن بن عبد الله بن عتبة بن عبد الله بن مسعود رضی الله
عنه ورحمه یوز التمش سنهٔ هجریه ده عزم عقبی ایلدی (عن مسلم البطین) فتح موحده وکسر مهمله ایله ابو عبد الله
ابن مسلم بن عمران الکوفی وثقه احمد واخرج له الستة (عن عمرو بن میمون) تابعی الازدی الزاهد عصر رسالتمابه
رسیده اولوب لکن ملاقات میسر اولمدی صدبار حج شریفه موفق اولمشلردر (قال اختلفت) ای ترددت
(الی ابن مسعود سنة) تمییز (فما سمعته یقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الا انه حدث یوما فجری علی لسانه
قال رسول الله ثم علاه کرب) بفتح فسکون ای غلبته غم وظهر علیه حزن (حتی رأیت العرق یتحدر) تشدید دال
مهمله ایله وبعض نسخده نون ایله ینحدر (عن جبهته) یعنی عمرو بن میمون الازدی بیورورکه خادم عاقبت محمود عبد
الله بن مسعود خدمة شریفه سنه تردد ایلدم نقل حدیث اثناسنده انلردن کوشزدم اولمدیکه صریح اسم سلطان
کونین صلی الله علیه وسلمله رطب اللسان اوله لرهمان ضمیر رسم شاه انبیا علیه التحایا برله اکتفا بیوررایدی مکر
بروقت خلال تحدیثده زبان نکته دانی اوزره قال رسول الله صلی الله علیه وسلم عبارتی جریان ایلیوب بعد ذا
دلتنك اولوب بشره سنده حزن وغم نمایان اولدی تاکیم پیشانیٔ نورانیلرندن عرق ریزان ایتدیکین معاینه ایلدم
(ثم قال هکذا ان شاء الله) بعدما ابن مسعود رضی عنهما المعبود کمال احتیاط واهتمامندن ناشی بو روایت
ایتدیکم خبر جلیل افظا پیغمبر جمیل حضرتلرندن سماعم اولا اولق کرکدر ان شاء الله دیو بیوردی (او فوق ذا)
یادهان نبویدن صدور یافته اولان قول شریفدن قلیل (او مادون ذا) یا اندن بعض شیئ نقص (او ما هو قریب من ذا)
ویاخود نزدیك عبارتدر دیو عدم جزمله احتراز بیورردی دیدی (وفی روایة فتربد وجهه) تشدید موحده ایله
ابن مسعود حضرتنك روی مبارکی لونی متغیر اولدی دیو روایت اولندی (وفی روایة وقد تغرغرت عیناه) ای
امتلأت دمعا یتردد فیهما من الغرغرة وهی فی الاصل ان یجعل المشروب فی الفم ویرد الی الحلق ومنه حدیث
ان الله یقبل توبة العبد ما لم یغرغر ای ما لم یبلغ روحه حلقومه (وانتفخت اوداجه) جمع ودج بفتحتین شاه طمر

دیدکاری عرق غلیظ عنقدر یعنی جناب عبد الله رضی عنه الاله حضرتلرینك دودیدهٔ مکرملری پرسرشك اولوب زلك
درشت کردنی منتشر اولدی (وقال ابراهیم بن عبد الله بن قریم) ضم قاف وفتح راء ومثناة تحتیه وسیله مصغر قرم
مقدام معناسنه وفی الاصل مخل ابل (الانصاری قاضی المدینة) اخرج له الترمذی فقط (من مالك بن انس) امام
دار الهجرة (علی ابی حازم) حاء مهمله وکسر زا ایله سلمة بن دینار الاعرج احد الاعلام یوزقرقده سیرطربسرای
جنان ایلدی (وهو یحدث) ای والحال ان ابا حازم یحدث عن رسول الله صلی الله علیه وسلم او یروی الحدیث
(فجازه وقال انی لم اجد موضعا اجلس فیه فکرهت ان اخذ) ای اسمع (حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم
وانا قائم) الخلاصه قاضی مدینه بیورر که شیخ ابو حازم نقل وروایهٔ حدیث بیوردیغی حالده امام سالك حضرت مالك
توقف ایتمیوب کچدی چون کذرانندن پرسان اولنلره جواب داده اولدیکه زحام ناسدن برجای خالی بولمدمکه جالس
اولم پس حالت قیامده حدیث فخر جهان علیه صلوة المنان سماع وروایت ایتمکی سزاوار کورمدم دیدیلر (وقال مالك
جاء رجل الی ابن المسیب) فتح یاء مشدده ایله وکاهی کسری مرویدر (فسأله عن حدیث وهو مضطجع) ای واضع
جنبیه علی الارض (فجلس وحدثه) ولعله کان مریضا فتکلف فی جلوسه (فقال له الرجل وددت) کسر دال اولی
ایله بمعنی اجبت (انك لم تتعن) عین مهمله وتشدید نونله عناء وتکلفدندر (فقال انی کرهت ان احدثك عن رسول
الله صلی الله علیه وسلم وانا مضطجع) یعنی امام مالك رضی الله عنه بیورر که سعید بن مسیب حضرتلرینه برکسنه
کلوب حدیث سؤال ایلدی وسعید منحرف المزاج اضطجاع حالنده جلوس ایدوب تحدیث ایلدی سائل سعیدده
خطاب ایدوب تکلف برطرف راحتکزده اولمکز مطلوب ودرخواست دیدکده بالسعاده بیوردیلرکه حضرت
فخر جهان علیه صلوة الرحمن جنابندن اضطجاع حالنده حکایه امر اولنمغی سزاوار ادب کورمدم دیدی
(وروی عن محمد بن سیرین) ترجمه‌لری مرارا مسبوقدر (انه قد یکون یضحك فاذا ذکر عنده حدیث النبی صلی الله
علیه وسلم خشع) ابن سیرین علیه رحمة المعین سیروسلوکندن مرویدر که احیانا روی تابناکلری خنده ریز اولوردی
اما حضورنده حدیث جلیل رسول جمیل صلی الله علیه وسلم یاد بیورلدقده ضحکی حالنده تأدبا ومهابة اظهار
خشوع واستکانت بیورردی (وقال ابو مصعب) احمد بن ابی بکر القاسم بن الحارث بن زراره بن مصعب بن عبد
الرحمن بن عوف الزهری العوفی قاضی المدینة (کان مالك بن انس لا یحدث عن رسول الله صلی الله علیه وسلم الا وهو
علی وضوء اجلالا له) ابو مصعب عوفی بیورر که امام دار الهجره مالك علیه الرحمه حدیث خیر البشر صلی الله علیه
وسلم ایله پیامبر اولمزدی الا حدیث جلیل رسول جمیله اجلالا واکراما طهارت کامله اوزره اولوردی (وحکی مالك ذلك
عن جعفر بن محمد) امام صادق بن باقر رضی الله عنهما دن نظیر ماهنا مالك فصل سابقده حکایت کردهٔ امام مالکدر (وقال
مصعب بن عبد الله) بن مصعب بن ثابت الزبیری تقدم (کان مالك بن انس اذا حدث عن رسول الله صلی الله علیه
وسلم توضأ وتهیأ ولبس ثیابا ثم یحدث) امام مالك حضرت مالك فخر عالم صلی الله علیه وسلمدن نقل حدیثه مبادرت
بیوردقده ابدست الوب شانه زن محاسن وجامهٔ فاخره سن پوشان اولوب بعده تحدیث خبر جلیل بیوررایدی (قال
مصعب فسئل عن ذلك فقال انه حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم) امام مالك رضی الله عنه سبب ماهنا مالكدن
سؤال بیورلدقده مقام مقام حدیث فخر انام علیه الصلاة والسلام در پس توقیر واحترام وجوبی مالا کلامدر
بیوردی عبارهٔ مذکوره مدح بلیغدرکه مثلا فلان شیئه بادی احترام نه در دینلسه جوابده اوفلاندر شایستهٔ
احترامدر دینلمك مراد اولنور (قال مطرف) طاء مهمله وتشدید راء مکسور ایله ابن عبد الله بن مطرف بن سلیمان
ابن یسار مولی میمونهٔ امام مالك علیه الرحمه‌نك همشیره زاده سیدر خالندن وامام نافع قاریدن روایت حدیث
بیوردیلر وروی عنه البخاری وابو ذرعه ایکیوز بکرمی حدودنده طرف علیینه راهی اولدیلر (کان اذا اتی الناس
مالکا خرجت الیهم الجاریه فیقول لهم یقول لکم الشیخ تریدون) بتقدیر اداة الاستفهام ای اتریدون (قراءة
الحدیث او المسائل) تعریف برای عهد اولور واسقاط همزه برای استعلامدر تقریرا بچون دکلدر (فان قالوا المسائل
خرج الیهم وان قالوا الحدیث دخل مغتسله) ای موضع اغتساله (واغتسل وتطیب) الواو للمعیة (ولبس ثیابا جددا)
بضمتین جمع جدید حقیقة او حکما نظیف ومغسوله شامل اولور (ولبس ساجه) مطلقا طیلسان یاخود نوع طیلساندن
سبز و یا سیاه رنك اوله برنس اسا (وتعمم ووضع علی رأسه رداءه وتلقی له) بناء مجهول ایله (منصة) کسر وفتح نون
وتشدید صاد مهمله ایله سریر عروس و یا بالین مرتفعه و یا کرسی (فیخرج فیجلس علیها وعلیه الخشوع ولا یزال یبخر)
بناء مجهول ایله و یا فاعل بر له (بالعود) الهندی (حتی یفرغ من حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم) حاصل سخن
ابن اخت مالك خال سالکی وصفنده بیورر که جناب خال سعادتخانه‌لرنده مکین ایکن خلق طلب علم التماسیله در

رفعتنه رومال ایلدکلرنده خادمه سی بیرون خانه اولوب احادیث نبویه و یا فروع فقهیه‌می مراد ایدرسزدیو حضرت
شیخ استعلام بیوررد رایدی چون خلق مسائل فقهیه مراد ایدرز دیدکده بلا توقف جناب مالك خروجه سالك
اولوردی اکر قراءة حدیث شریف مراد ایدرز دیسه‌لر حضرت امام غسل خانه سنه دخول واغتسال ومحاسن وبدن
ولباسنی تعطیر وتبخیر بیوروب جامهٔ پاکن والبسهٔ فاخره سن پوشان وطیلسان ودستاری برسر دأب اشراف عربه
اوزره شال ورداسن اورتوب ونقل حدیثه مخصوص کرسیٔ جلیل ترتیب ونهاده قیلنوب مهابت ووقار اوزره جیقوب
سر پرنشین اولورلردی نقل حدیث لطیفدن فارغ اولنجه عود تبخیر اولنوردی (قال غیره) ای غیر مطرف (ولم یکن
یجلس علی تلك المنصة الا اذا حدث عن رسول الله صلی الله علیه وسلم) امام مالك رضی الله عنه اول سریر مخصوص
اوزره جالس اولمزدی الا نقل حدیث نبوی بیوردقلری حالده واجلالا لشأنه الحضرة وامتیازا من سائر العلوم اول سریر
رفعتی نشیمنکاه بیورردی (قال ابن اویس) اسماعیل بن عبد الله بن اویس بن ابی عامر عم زادهٔ امام مالك وهمشیره
زاده ودامادایدی یکرمی برسال ملازمهٔ جناب خال ایلیوب مشار الیه وغیریدن اخذ وروایت بیوردیلر ایکیوز
یکرمی التی و یا یدیده سیرسرابستان جنان ایلدی (فقیل لمالك فی ذلك) حضرت امام غسل وتطیب ولبس وتعمم
وتبخیره تکلف دیدکلرنده (فقال احب ان اعظم حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم ولا احدث به الا علی طهارة
متمکنا) بیوردیلر که حدیث فخر کائنات علیه الصلاة والسلامه تعظیم وتوقیرا تمکین محبت ایدرم وتحدیث بالحدیث
ایتمم الا طهارة کامله وحالهٔ فاضله اوزره ایتمك استرم دیو جواب داده اولدیلر (قال) ابن ابی اویس (وکان یکره ان یحدث
فی الطریق او هو قائم او مستعجل وقال احب ان افهم) تشدیدله (حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم) دنخی امام
مالك طریق اسواقده سائر وسالك ایکن حدیث نبویه حضار اولمدن اجتناب و یا حالت قیام وعجلهده خوفا من الخطا
والخطل حدیث حضرت ایله رطب اللسان اولمغی کره عد ایدوب مقام تعلیلده بیوررایدیکه بلا عجل حدیث حضرت
رسالتی طالبینه کرکی کبی بالتأنی تفهیم وتعلیمی محبة ایدرم (قال عبد الله بن المبارك) تقدم ذکره المتبرك
(کنت عند مالك وهو یحدثنا) جملهٔ حالیه (فلدغته عقرب) لدغ دال مهمله وغین معجمه ایله ضرب بمؤخره وذال
وغین معجمتین ایله دردینلر کلهٔ عربیه‌ده ذال وغین معجمتین جمعی نایاب اولمسی تقلیله مرودودر لکن کژدم وزنبور
اساهر مؤخر وعقربه ذنب ایله ضربه لسع وسباع اسادند انه قبضسه نهش وماروش دهانله ضربه لدغ تعبیری تحریر
کرده جریرید (ست عشرة مرة) وفی النسخ ست عشر مرة (وهو یتغیر لونه ویصفر) عطف تفسیر (ولا یقطع
حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم فلما فرغ من المجلس وتفرق عنه الناس قلت له یا ابا عبد الله لقد رأیت منك
الیوم عجبا قال نعم انما صبرت اجلالا لحدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم) حاصل کلام ابن المبارك بیورر که حضور
مالکه حاضر اولدم بزه نقل حدیث بیوردیغی حالده بر کژدم اون التی کره وجود نازنین شیخی نیش مرتیزایله زخمناك
ایلدی وروی تابناکی شدهٔ الم ایله متغیر وستمله زرد اولوب ینه نقل حدیثدن واز کلدی چون مجلسن اتمام ایدوب
تفرق انام رونمون اولدی یا ابا عبد الله امروز جنابکدن امر عجیب مشاهده ایلدم دیدم بیوردیلرکه بلی تعظیما
لحدیث رسول الثقلین صبر ایدوب نیش برازار کژدمی نوش ایلدم دیدی (قال ضرار بن مرة) ضم میم وتشدید را ایله
ابو سنان الشیبانی الکوفی وراوی سعید بن جبیر (کانوا) ای السلف (یکرهون ان یحدثوا علی غیر وضوء) ای طهارة
(ونحوه عن قتادة) کما سیأتی (قال ابن مهدی مشیت یوما مع مالك الی العقیق) بقول جوهری هر آب سیلی چالدزمین
ایتدیکی مسیله رو ارض حجازده مواضع کثیره‌نك اسمیدر بومقامده مراد مدینهٔ منوره‌یه ایکی میل برنزهتکاهدر
(فسألت عن حدیث فانتهرنی وقال لی کنت عینی اجل من ان تسأل عن حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم
ونحن نمشی) جملهٔ حالیه یعنی ابن مهدی دیدیکه جناب مالك ایله عقیق نام جای فرحفزایه ماشیا سالك اولوب احادیث
نبویه‌دن برحدیث سؤال ایلدم مسؤله مساعده بیورمیوب بنی زجر ایلدی ودیدیکه بزلر پیاده روان ایکن حدیث
حضرتدن پرسان اولنلر لجمله سندن دوچشمده سن جلیل ترسن دیو سرزنش ایلدی عبارهٔ مذکوره ده معروف
اکثرمن ان یحصی مانندی تمامیدر (وسأله جریر بن عبد الحمید القاضی) الضبی صاحب المصنفات الجلیلة
محبتلمدر (عن حدیث وهو قائم) جملهٔ حالیهٔ معترضه وضمیر امامه و یا قاضی‌یه رجوعی
(فامر بحبسه فقیل له) لمالك (انه) جریر (قاضی قال) مالك (القاضی احق من ادب) همزهٔ مضمومه ایله
وبعض نسخه رسم واو ایله تقییدی نابجادر یعنی جریر قاضی حال قیامده امام مالك علیه الرحمه جنابنه برحدیث
شریفدن پرسان اولدقده جریرك حبسنه امر ایلیوب حضار مجلس مالکه استشفاع کونه جونکه جریر قاضی
بلددر وحاکمك حبسی سزاوار بیورلنیه دیدکلرنده قاضی واشراف رعایهٔ ادبه اجلدن حقیقدر چون ترك ادب ایدنلر

تأديب اولنمغه عوام ناسدن احق وتعزيره شايان اولورلر بيوردي ايدي عصر امام مالك رضي الله عنهده ولاة وحكام امر حضرت امامه ممتثلين ورام ايديلر (وذكر) بناء مجهولله (ان هشام بن الغازي) غين معجمه وزاي ورسم ياايله وبعض نسخهده بدون اليا مقيد در ابن ربيعة التابعي امام مالكدن اقدم راه عقباية سالك اولمشيدي وبرهان حلبي نقلي اوزره هشام بن عمار خطيب دمشق اولان مروي وبعضيلر قاف ورا ايله قاري اولمغي صواب ديديلر (سأل مالكا عن حديث وهو واقف) اي قائم (فضربه عشرين سوطا ثم اشفق فحدثه عشرين حديثا) مذكوردركه معاصر حضرت مالك اولان هشام قيامي حالنده امامه برحديثدن سؤال ايلدي چون حالة قيامدن پرسش حديث سيد الانام مخل ادب دأب كرام اولمغين تأديبا يكرمي تازيانه ضرب ايلوب بعده رقت قلب ومرحمت بيوروب تطييبا للخاطره يكرمي عدد درشهوار احاديث سيد الابرار افاده وايثارنه دركار اولدي (فقال هشام وددت) اي تمنيت واحببت (لو زادني سياطا ويزيدني حديثا) حرف لو مصدريه ويا شرطيه دركه جواب مقدردر هشام ديديكه بكا نيچه تازيانه زياده ايدوب وبهر سوط بدلي برحديث مزداد بيورسه لر جانه منت ايدي ديديلر (قال عبد الله ابن صالح) الجهني ويقال له الحربي العجلي ايكيوز يكرمي اوچ سال هجريده سرنهادهٔ بالين لحد اولدي وسن شريفي سكسان التي ساله رسيده پير مبارك ايديلر (كان مالك والليث) بن سعد بن عبد الرحمن الفهري المصري الفقيه وهو من تبع التابعين سنة خمس وسبعين ومائه خورشيد ارتفاع حياتي رسيدهٔ زوال اولمشدر (لا يكتبان الحديث الا وهما طاهران) مالك وليثه صفت ودر اصل صفت وموصوف ميانه سنده توسط واو امتناعي وما ارسلنا من قرية الا لها منذرون كريمه سي اسادر الانم الماشابهت الحال توسطهما التأكيد اصدقهما بالموصوف كافي قوله تعالى وما ارسلنا في قرية الا ولها كتاب معلوم يعني مردسعادتمند ومفلح عبد الله بن صالح بيورركه امام اهل سنه مالك عالي همت وليث حديث شريف روايت وكتابت ايتمزلردي الا طهارة تامه اوزره اولدقلري حالده تقرير وتحريره دركار ايديلر (وكان قتادة يستحب) صيغهٔ فاعل ايله يستحسن (ان لا يقرأ احاديث النبي صلى الله عليه وسلم الا على وضوء ولا يحدث) تشديد دال مهمله ايله اي ينقل الحديث وبناء مفعولله دخي جائزدر (الا على طهارة) قيل ان المراد انه يغتسل بقرينة ماقبله وماقبلي تأكيد يا خود طهارتله معناي اعمي مراد ايليه كه تيممه شامل اولور ويؤيده قوله (وكان الاعمش) سليمان بن مهران ترجمه لري كذران ايلدي (اذا اراد ان يحدث وهو على غير وضوء) شرط وجزا بينده جملهٔ حاليهٔ اعتراضيه در (تيمم) اعمش عليه الرحمه حديث خير البريه صلى الله عليه وسلم ايله تحديث مراد ايلدكده بي وضوء اولديغي حالده عند عدم الماء بسهولة اعتناء بتعظيم الحديث تيمم ايدردي ومحدثين عليهم الرحمه حضراتي اول مجلس حديث وختمنده حمد خدا وصلاة ودرود ايله افتتاح واختتام وبلا عذر مجلسنده برفرده رخصت دادهٔ قيام اولمملري كبي دخي نيچه ادابله تأدب وتوقير اسلاف واخلافده نمايانلر فلله الحمد علما ومشايخ دولت اسلاميه خصوصا دولت عثمانيه نك واعظلري نقل حديث ايچون جوامع ومساجد ومدارسده چاروشب پايه كرامي وسرير اوزره وقار وسكينت اوزره وعظ ودرس ونسخه كوشلري كمال تعظيم واحترامدندر

(فصــــل)

(ومن توقيره صلى الله عليه وسلم وبره) جار ومجرور مقدم خبر (بر اله) مؤخر مبتدأ وال اهل بيت وعشيرت ولا وجه لتخصيص بعض الشراح ببني هاشم وبني عبد المطلب دون بني عبد شمس وبني نوفل (وذريته) بضم الذال وكسرها وفي اشتقاقه خلاف فقيل من الذرو وهو صغار النمل اعتبارا باول احوالهم وقيل من ذرء بالهمز بمعنى خلق والتزام ابدالها يا بعد النقل (وامهات المؤمنين) واطلاقه عليهن بحرمة نكاحهن بعده (ازواجه) اي زوجاته الطاهرات اول درارئ تاج عصمت اون برعدد در شش تنري قريش وبردانه سي بني اسرائيل من ولد هرون عليه السلام وچهار عدد سائر عربدندر خديجه ثم سوده وعائشه وحفصه وزينب بنت خزيمة وام سلمة بنت اميه وزينب بنت جحش الاسدي يه وام حبيبه بنت ابي سفيان بن حرب وجويريه بنت الحرث وميمونة الهلاليه وصفيه بنت حيي (كما حض عليه) تشديد ضاد معجمه ايله اي حث وحرض (عليه السلام وسلكه السلف الصالح) والتقدير سلك طريقه اوشبه برهم بطريق سلوك فهو استعارة مكنية مخيلة (رضي الله عنهم) والسلف الصالح هم الصدور الاول من التابعين حاصل كلام سلطان كونين صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك اهل بيت ونسل وعترت وازواج طاهراتنه احسان وصله ورعايت جناب حضرتنه تبجيل وتكريمندندر نتكيم احاديث كثيره ده شاه عالم صلى الله عليه وسلم ال وعترت وازواج طاهراتنه احسانله امتي ترغيب وتحريض ايليوب تابعين دخي قولا وفعلا كما وجب عليهم مسلك حضرته سالك اولديلر (قال الله تعالى انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس) استئناف تعليل لامرهن بالامور الاهم

ونهين

ونهيهن عن ان يقترفن المآثم ودر اصل معناي رجس قذر حسيدر بعده معصيت وكناه ايچون استعاره اولندي (اهل البيت) نداويامدح واختصاص اوزره منصوبدر واهل بيتله نساء حضرت رسالت مراد بيورلديغي بيت نبوتده زوجات طاهراتك مكينه اولدقلرندندر بو معني ابن عباس رضي الله عنهمادن مروي اما ابي سعيد الخدري وبعض تابعين رضي الله عنهم اهل بيتله مراد جناب مرتضي وحضرت زهرا وسبطين مكرمين اوله ديديلر ولا منع من الجمع پس شرذمهٔ شيعه نك همان بونلره تخصيصي مردود درودخي نساء حضرته ايهٔ شريفه ده خطاب ذكورله خطاب عزت ازواج رسالت عليه التحيه مقام كالده كويا حال رجالده اولدقلرينه بناءدر الايه ويطهركم تطهيرا اجمال معناي جليل بدرستي اي اهل بيت نبي جميل خداي ذو المنن كناهي سزلردن كيده روب سزي تطهير ايتمكله بالك ايتمك مراد ايدر ديمك اوله (وقال تعالى وازواجه امهاتهم) وجوب تعظيم واحترام ولا ان تنكحوا ازاجه من بعده ابدا آيتي دليلي ايله تحريم نكاحلرندن مادرمهربانه ازواج طاهراتي تشبيهدر قال الشهاب الخفاجي ان كانت شاهد التسميته امهات فهو ظاهروان كان الازوم برهن وتكريمهن فلان حق الوالدة على الولد ولزوم برها امر معلوم مذكور في الطباع لان وجه الشبه وجوب احترامهن والحصر يقتضي اكرامهن احق في الامهات الحقيقيه (اخبرنا الشيخ ابو محمد بن احمد العدل) مبالغة العادل (من كتابه) متعلق باخبرنا (وكتبت من اصله) اي المروي عن مشايخه (حدثنا ابو الحسن المقرئ) بالهمز في اخره معلم قراءة قرآن (الفرغاني) فتح فاء وسكون راء وغين معجمه ايله فرغانه نام ناحيهٔ شرقيه يه نسبتدر (حدثتني ام القاسم بنت الشيخ ابي بكر الخفاف) فتح خاء معجمه وتشديد فاء ايله (قالت حدثني ابي ثنا حاتم) كسر فوقيه ايله (هو ابن عقيل) بالتصغير حدثنا يحيى هو ابن اسماعيل حدثنا يحيى هو الحماني) كسر حاء مهمله وتشديد ميله (حدثنا وكيع) بن الجراح بن مليح بن عدي الرواسي احد الاعلام سبع وتسعين ومائه ده طائر روحي واصل اوج عليين اولوب شيخ مرقوم واصل سر مكتوم بدراسمان علم يقين امانت ارباب حديثه امين ايدي (عن ابيه) الجراح (عن سعيد بن مسروق) الثوري اخرج له الستة سنه ست وتسعين ومائه ده نزهتكاه جهان وعزم كلشن سراي جنان ايلدي (عن يزيد بن حيان) فتح حاء مهمله وتحتيهٔ مشدده ايله (عن زيد بن ارقم) بن زيد بن قيس الانصاري الخزرجي كنيه لرنده اختلاف اولنوب ابو عمرو ويا ابو عامر وابو سعيد ويا سعد اولمق مرويدر وشهد رضي الله عنه مع علي كرم الله وجهه صفين وهو معدود في خاصة اصحابه سنه ثمان وستين كوفه ده مربع نشين چارپالش عنصريسي وديعهٔ دخمهٔ تربيع نماي مزار اولمشدر (قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انشدكم الله) فتح همزه وضم شينله اي اسألكم بالله واقسم عليكم به بعده ذا قسمده استعمال اولندي (واهل بيتي) معطوف على الله اي واذكركم اهل بيتي فلا تنسوا حقوقهم ياخود نزع خافض اوزره منصوبدركه في اهل بيتي اي في حق اهل بيتي بالاحسان اليهم ديمك اولور (ثلاثا) كرره للاهتمام به (قلنا لزيد) راوي الحديث لان صاحب البيت ادرى بما فيه (من اهل بيته قال آل علي) بن ابي طالب (وآل جعفر وآل عقيل) واولاد ابي طالب (وآل العباس) يعني مراعاة حقوق اهل بيتم شانده سزلري اوزريكزه مولاي متعال الله سوكند داده اولورم ديو اصحاب وامته توصيه وتنبيه بيورديلر حاصلي حقوق اهل بيتي مراعات ايدرديلر چون اهل بيتدن مراد كمدر ديو زيد ابن ارقمدن استعلام اولندقده اقارب وخويشاوند حضرت من تحرم عليهم الصدقه اولان اولاد ابي طالب وال عباسدر ديو تفصيل بيورديلر (وقال عليه السلام) يعنه زيد بن ارقم وجابر رضي الله عنهما طريقندن روايتكردهٔ ترمذي اولان خبرده سلطان رسل صلى الله عليه وسلم بيوررلركه (اني تارك فيكم ما) اي شيئا عظيما وما موصوفه در صفتي (ان اخذتم به) جملهٔ شرطيه سيدر ويا موصوله اولوب ان تمسكتم به ديمك اولور (لن تضلوا) عن الحق ابدا (كتاب الله) بدل (وعترتي) مثناة فوقيه ايله (اهل بيتي) تفصيل بعد اجمال بدل ويابياندر (فانظروا كيف تخلفوني) تخفيف وتشديد نونله اي كيف تعقبوني (فيهما) اي في حقهما امدي عترت ايله مراد اخص قرابت حضرت ويا علماء امت اوله وقرآنله تمسك امر ونهي كتابه تعلق وجميع مندرج اولديغي احكامه وحقيقتنه اعتقاددر وقرابتنه تمسك انلره محبت وسيرت سنيه لرينه متابعت اولور خبر جليل قرب اجل حضرته دليل اولمشدر يعني امة مرحومه سنه وصيت بيوروب بن سزلك ميانه كزده بر امر عاليشان ترك ايدييجيم كه انكله تمسك ايدرسكز هرانيه راه حقدن عدول ايتمزسز اول شئ عظيم قرآن كريم امرينه تشبث واهل بيتم سيرتنه متابعت ومحبتدر امدي قرآن واهل بيتم شانلرنده نه كونه بني تعقيب ايدرسز تأمل ايدك بيورديلر حاصلي وفاتمدنصكره كتاب اللهه عمل واهل بيتمه اتباع ومحبتكزه نكاه انداز اعتبار اولك ديمكدر (وقال عليه السلام) لم يخرجوه الحفاظ (معرفة آل محمد براءة من النار وحب آل محمد جواز) بفتح الجيم مسلك المسافر برخصة المروي والعبور اي سبب سهولة تجاوزنه (على الصراط والولاية) فتح واوله

نصرت واعانت ومحبت وبكسرها لغة ايضا كما قرئ بهما فى السبعة قوله تعالى مالكم من ولايتهم من شئ فقد قرأها
حمزة بالكسر (لآل محمد امان من العذاب) يعنى آل محمدك مكانته وقرب شان ومنزلتنى دانش آتش دوزخدن براءت
سلامت ونار جحيمدن بعديتدر وانلره محبت صراطدن سهولتله مروره سبب وآل محمده اعانت ومحبت عذاب دنيا
واخرتدن امان وباعث فوز وفرحتدر ديو بيورمشلر (قال بعض العلماء معرفتهم هى معرفة مكانهم من النبى صلى الله
عليه وسلم) يعنى معرفة آل مذكوره نسبا وحسبا سلطان كونين صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه انلرك قرب شان
ومرتبه ومنزلتلرينه عرفان ودانشدر ديديلر (واذا عرفهم بذلك عرف وجوب حقهم) فى التكريم (وحرمتهم بسببه)
فى التعظيم بسبب نسب النبى الكريم عليه اسنى التحية والتكريم مبحث مذكوره دائر تفصيل وافره مراد ايدن
محب خاندان حضرت سيد سمهودى شكر الله سعيه ورحمه حضرتلرينك فضائل اهل بيت شانده تأليف بيورديغى
كتاب مستطابه مراجعت لازمدر فانه جمع فاوعى جزاه الله خيرا (وعن عمرو بن ابى سلمة) القرشى المخزومى ربيب
شهنشاه عالم صلى الله عليه وسلم ومادرى ام المؤمنين ام سلمة المخزوميه رضى الله عنها درسال دوم هجرتده ديار
حبشه ده پا نهادهٔ مهد وجود اولوب ابو حفص ايله مكنى بيورلدى جانب خلافتماب مرتضويدن فارس وبحرين
اوزره عامل نصب بيورلمش مدينهٔ منوره ده سنه ثلاث وثمانين ترك الايش فانى وعزم نزهتگاه جاودانى ايلدى
كذا فى الاستيعاب (لما نزلت انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت الايه) ويطهركم تطهيرا (وذلك) اى
نزولها (فى بيت ام سلمة) همسر حضرت فخر عالم صلى الله عليه وسلم ومادر راوى اولان درة تاج العصمة ام المؤمنين
حضرتلريدركه زوجات طاهراتدن اخر وفات ايدن ذات محترمه بونلردر والجملة معترضة (دعى) جواب لما
(فاطمة) الزهرا رضى الله عنها (وحسنا وحسينا) ريحانتاه رضى الله عنهما (فجللهم) اى غطاهم ومنه الجل
للفرس (بكساء) عبا ايله بين (وعلى خلف ظهره) صلى الله عليه وسلم داخل الكساء وانما جعله خلف ظهره ليفرق
بينه وبين زوجته وقت الدعاء (ثم قال اللهم هؤلاء اهل بيتى فاذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهيرا) يعنى ربيب شهر
يار عالم صلى الله عليه وسلم عمرو رضى الله عنه بو وجهله غاليه ساى طرهٔ خبر اولمشلركه وقتا كه آية جليلهٔ اهل بيت مرسله
زيب نزول اولدى داناى عالم صلى الله عليه وسلم سعادتخانهٔ ام سلمه رضى الله عنهاده ايدى شمعهٔ حرمسراى عصمت
چراغ دودمان نبوت فاطمة الزهرا وريحانتين محترمينى پيشگاه عزتلرينه دعوت بيوروب امامهٔ حجهٔ كرامة على
ولى كرم الله وجهه دخى وراء ظهورنده اولديغى حالده بر عباى نورانى قبا ايله تغطيه وپوشيده قيلوب بعده ذا الها پرور
دركاره بونلر بنم اهل بيتمدر انلردن لوث گناهى ازاله وچركك وبالدن دامن عفتلرين پاكيزه وتطهير ايله دعاسن طاق
عرشه گوشواره ايلدى ولذا اول خاندان چهار كانه اهل كسا وآل عبا ايله سائر اهل بيتدن ممتاز وسرفراز وبشام
قيلنديلر (وعن سعيد بن ابى وقاص لما نزلت آية المباهلة) مفاعلة من البهلة وهى اللعنة اى الملاعنة كما تقدم هر دو
خصمك اثناى مجادله ده لعنة الله على الظالم منادينه لرندن عبارتدر وحكم مباهله الى الآن باقيدركه شيخ
الاسلام عز الدين بن عبد السلام عصرنده دخى وقوعى شهرت تيابدر رواية مباهله فمن حاجك فيه من بعد ما جاءك
من العلم فقل تعالوا ندع ابناءنا وابناءكم الى اخره كريمه سى مراددر ونصاراى نجران وفودنده انلرى اسلامه دعوت
واول روباه منشان حقيقت دين مسيحا وعدم قبول نسخله كريزگاه بطلانه راهى اولدقلرنده آيه مباهله نزول
ايليوب بالاخره قبول جزيه ايله راضى اولوب ملاعنه يه اقدام ايتديلر (دعا) جواب لما (النبى صلى الله عليه وسلم
عليا وحسنا وحسينا وفاطمة وقال اللهم هؤلاء اهلى فاذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهيرا) خبر پر اختصاص
عبد خاص سعد بن ابى وقاص طريقندن روايتكردهٔ امام مسلم عليه الرحمه در (وقال النبى صلى الله عليه وسلم فى على
من كنت مولاه فعلى مولاه) مرويدركه اسامة بن زيد رضى الله عنه بركون حيدر كراره جنابلرينه سن بنم
سيدم دكلسك بنم افندم سيد المرسلين صلى الله عليه وسلم حضرتلريدر ديو خطاب دوشانه سى كوش زد فخر الانام
اولوب هر كيمك كه بن ولى وناصريم على دخى انك ولى وسيدر ديو شان حضرت مرتضى ده ستايش بيورديلر وكهرپارهٔ
كريمهٔ انما وليكم الله ورسوله والذين امنوا الذين يقيمون الصلاة ويؤتون الزكاة وهم راكعون على ولى حقنده
شرف نزول بيورلديغى مروى وصيغهٔ جمعله اتيان تعظيمى مشعر ويا جناب ولايتماب ايله امثالى مراد اولنه مع
ان العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب واكثر باب حديث خبر مرقومده ورود ايدن ولايه بر وصله معناسنه
اولديغنه ذاهب اولمشلر ومنهم من ضعفه وقال ابو العباس من احبنى وتوالى فليتوله انتهى (وقال النبى صلى
الله عليه وسلم اللهم وال من والاه) ابى ايوب انصارى رضى عنه البارى طريقندن روايتكردهٔ امام احمددركه
حضرت حبيب الله عليه صلاة الاله شان على ولى اللهده بو وجهله دست بر اوردهٔ دعا اولديلركه الها على يه محبت ايدن

ذاته سن محبت ايله (وعاد من عاداه) وانكا عداوت ايدن كمسنه يه بغض ايله قال فى الكشاف الموالاة خلاف المعاداة
مفاعلة من الولى وهو القرب كما ان المعاداة مفاعلة من العدو وهو البعد انتهى فالمعاداة من الله تعالى مجاز ومشاكلة
(وقال فيه لا يحبك الا مؤمن ولا يبغضك الا منافق) روايتكردهٔ مسلم اولان خبرده جناب اسد الله حقنده خطاب
جميل ورود ايلديكه سكا دلداده اولمز الا كامل الايمان اولان محبت ايدروسكا عداوت ايتمز الا ناقص الايقان اولان
بغض ايدر ديو لوحه طراز منقبت مرتضوى اولديلر وورد فى بعض الاحاديث النظر الى وجه على عبادة (وقال
للعباس والذى نفسى بيده لا يدخل قلب رجل الايمان حتى يحبكم لله ورسوله) قسم براى تأكيد وتحقيقدر
ودخول عبارتنده استعارهٔ ظاهره پديدار اولور وخطاب مستطاب اهل بيت نبوته شاياندر يعنى روايهٔ صحيحهٔ
ترمذى اوزره سلطان اريكه نشين قاب قوسين صلى الله عليه وسلم ايله قسم بيوروب بحق فرديت كه مايه الحيات
اولان روحم قبضهٔ تصرفنده در برفردك قلبنه على وجه الاحسان ايمان داخل ومؤمن كامل اولمز تا كيم سزه
اغراض دنيويه وريادن خالصه لمحبة الله ورسوله دلداده اولمدقجه (ومن اذى عمى فقد اذانى وانما عم الرجل
صنو ابيه) كسر صاد وگاهى ضمله بمعنى مثل ودر اصل معناى صنو اصل واحددن منشعبه دو شاخ خرمادر فاستعير
للاخ ومنه قوله تعالى صنوان وغير صنوان فالاخ صنو لاخيه الشقيق وعم مهربانم عباسه خارشفكن جفا اولان
بدرستى بكا اذا داده اولدى زيرا كشينك عمى پدرى مانندیدركويا والدى مثابه سنده اولوب توقير وتحقير پدر پسره
راجعدر (وقال للعباس) كما رواه البيهقى عن اسيد الساعدى (اغد) ضم همزه ايله غدا يغدودن امردر اى ائتنى غدوة
اول نهارده مجيئدر فاستعمل فى مطلق المجئ (على يا عم مع ولدك) بفتحتين وبضم فسكون اولاد ذكور واناثه
شاملدر (فجمعهم) اى العباس اولاده (وجللهم) فتح جيم وتشديد لام اولى ايله (بملائة) ضم ميم وتخفيف لام ومد ايله
رداء ويا ملحفه وكسا (وقال اللهم هذا عمى وصنو ابى وهؤلاء) اى اولاده حرير تحرير ابن الجوزى فى الوفا اوزره پيرامن
شمع جهانفروز رسالته جمع اولان هفت دانه اولاد ايدى (اهل بيتى فاسترهم من النار) اى فى دار القرار (كسترى واياهم
فى هذه الدار (فامنت) تشديد ميم ايله اى قالت امين (اسكفة الباب) بضم الهمزة والكاف وتشديد الفاء وفسرت
بالعتبة ويقال اسكوفه فابدل احد حرفى التضعيف واوا وتخفف فاؤه ايضا (وحوائط البيت) جمع حائط جدران
(آمين آمين) اى مكررا وهو مقبول على وجه التأكيد اومن طريق التجريد ومدى قصرندن اشهر وتخفيف ميم
تشديددن صحيحتردر وفتح اوزره مبنى اسم فعل استجب معناسنه در مفعول امنت حاصل كلام پيغمبر انس وجان عليه
صلوات الرحمن عم مهربانى عباس رضى عنه رب الناس جنابنه فرد اولاد كرامكه بزه تشريف ايله ديو حسب الامر
حضرت عباس فضل وعبد الله وقثم وعبيد الله ومعبد وعبد الرحمن وسائر اولادنى مجلس پر استئناس حضرته پروانه
مثال جمع ايليوب حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلم انلر اوزرينه رداء پاكنى پوشيده بيوروب بو بنم مكرم عم محترم
وپدرم مانندى عندمده معتبر واولادى اهل بيتمدر خدايا بو دارا كداردهٔ انلرى سترم امادار قرارده فضل وعنايتكله
نار دوزخدن صون وستر ايله دعاسيله لب جنبان اولدقلرنده آستان آستانه وردر دروازهٔ خانه صداى امين امين ايله
زمان وزمينى پرطنين ايلدى خبر مذكور فصول معجزات حضرتدن نطق جمادات فصلنده كذران ايلمشدر
وفى الحديث امين خاتم رب العالمين (وكان يأخذ اسامة بن زيد والحسن) وفى بعض النسخ بيد اسامة (ويقول اللهم
انى احبهما فاحبهما) بالادغام ويجوز فكه كما فى البخارى حبيب حضرت بارى اسامه ايله سبط محترمى اللرندن
امساك ايدوب خدايا بن بو ايكى ذاته محبت ايلدم پس شان جليلكه شايان محبت ايله انلره محبت ايله
ديو ناطقهٔ پرواز دعا اولديلر (وقال ابو بكر رضى الله عنه ارقبوا محمدا) بضم القاف اى راعوه واحترموه (فى اهل بيته)
ارقب وراقب مراقبه دندركه برشئ مقابله سنده ادامهٔ نظر معناسنه اولوب بعده ذا معناى لازميسى كه حفظ رعايت
مراد اولندى يعنى صديق اكبر رضى الله عنه بيورركه حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم جنابنك سزلر
اوزرنده اولان حقوقنى اهل بيتنه رعايت واكرامده حفظ ومراعات ايدك فان رعايت حقه عليه السلام يتحقق
بذلك بمضمونه (وقال) اى الصديق ايضا كمقالته فيما رواه الشيخان (والذى نفسى بيده لقرابة رسول الله صلى الله
عليه وسلم) قرابت مصدردر قرب نسبت ايچون اسم جمع اولمشدر (احب الى ان اصل) اى صلتهم قرابتدن بدل اشتمال
اولور (من قرابتى) تقدير مضاف ايله من صلة اقاربى ديمك اولور يعنى بجلال جهان آفرين كه روحم قبضهٔ دست
قدرتنده در اقرباى نبى ذيشانه صله ايلمك كندو نسبم قرينه صله ايتمكدن محبوبتردر ديو جناب صديق مراعاة قول
كريم قل لا اسألكم عليه اجرا الا المودة فى القربى ماصدق قيلمشكويا اولديلر (وقال صلى الله عليه وسلم احب الله من احب
حسنا) وفى نسخة وحسينا جملهٔ دعائيه وخبريه اولمق بعيد دكلدر يعلى بن مره رضى الله عنه طريقندن روايتكردهٔ

ترمذی وابن ماجه اوزره فخر جهان علیه سلام المنان حسنه محبة ایدنه رب جلیل محبت ایلسون بیوردی
لحب حسن حسن وبغضه قبیح (وقال من احبنی واحب هذین) واشاراله حسن وحسین (واباهما) علیا المرتضی
(وامهما) فاطمة الزهرا (کان معی فی درجتی) ای فی جواری (یوم القیامة) کما تقدم مرارا (وقال صلی الله علیه
وسلم من اهان قریشا اهانه الله تعالی) روایتکردهٔ ترمذی عن سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه اولان لفظ
خبر جلیل من یرده وان قریش اهانه اتدرز یرا اجمالا بنی ادمك افضلی قریشدرکه نور خرشید فروغ محمدی صلی
الله علیه وسلم مطلع جبین کنانه دن فرزندارجمندی نضره ضیابخش سعادت اولوب نضر بن کنانه قریش اقبیله موسوم
قلنمغین ولدی شایان نسبهٔ قرشی اولدیلر جاهلیتده اکرم ناس وسادت العرب واسلامده امامته حقیق وخلافت
شرق وغربه احق اولمغین بو خطاب نذار تفرما ایله کویا اولدیلر (وقال قدموا قریشا ولا تقدموها) بحذف
احدی التائین تخفیفا وهو بفتح المثناة وتشدید الدال المفتوحة کما روی البزار عن علی رضی الله عنه وابن ابی شیبة
عن سهل بن ابی حیثمة سلطان سریر اصطفا صلی الله علیه وسلم بیوررکه اموردن هر امرده لاسیما امارة وخلافتده
قریشی تقدیم ایدك قریشه تقدم ایتمك (وقال علیه السلام لام سلمة لا تؤذینی فی عائشة) فانه ما نزل علی الوحی
وانا فی لحاف امرأة منکن غیرها روایتکردهٔ بخاری اولان خبرده مرویدرکه حضرت سید الوری علیه اکمل التحایا
همخوابه لری صدیقه رضی الله عنها یه التفات ومحبتلری غیریدن بیشتر اولمغین ناس عرض تحف وهدایای شاه رسل
مراد ایلدکلرنده ایلهٔ عائشه یه تخصیص ایتمه لریله ام سلمه رضی الله عنها التماس ایلدیکه زوجات طاهراتدن
هر قنغیسنك خانهٔ سعادتلرنده بولندقده خلق هدیه سنی عرض ایلیوب نوبهٔ صدیقه یه تخصیص قیلنمق ایچون
نامه فرمان ایلیه لر چونسه بار بو کفتاری تکرارا ایتمکین سرور عالم صلی الله علیه وسلم یا ام سلمه عائشه شاننده بکا
جفا داده اولمه دیو تنبیه بیوردیلر امدی امهات مؤمنین اوزره حضرت صدیقه تفضیلی خبر مذکوردن
مستدلدر ※ والصدیقة للرجحان فاعلم ※ علی الزهراء فی بعض الخلال ※ قال السبکی الذی ندین الله به
ان فاطمة افضل ثم خدیجة ثم عائشة ووافقه البلقینی والحدیث مخصوص بان کان موجودا حال الخطاب بقوله
منکن (وعن عقبة بن الحارث رأیت ابا بکر رضی الله عنه وجعل الحسن علی عنقه وهو یقول) جملهٔ حالیه
(بابی شبیه بالنبی لیس شبیها بعلی) ای قائلا شعرا من بحر الکامل لا رجزا وباء بابی مقدر افدی لفظنه تعلق ایدر
قسمیه دکلدر وصحیح بخاریده لیس شبیه بعلی لفظ شبیهك رفعیله ورودی لیس حرف عطف اوله ویا اسمی شبیه وخبری
محذوف اولور (وعلی یضحك) یعنی عقبة بن الحارث بن عامر رضی الله عنهدن مرویدرکه جناب صدیق رضی الله
عنه حضرتلرینی معاینه ایلدمکه ریحانهٔ اکبر جنابینی بالای دوش وکردنه وضع وترفیع بیوردیغی حالده پدرم راه
محبتکده فدا اولسون جد امجدی حضرتلرینه بك مشابهدر جندان پدر عالی کهرنه خلقا مماثل دکلدر دیو رجز
مذکوری کویا اولوردی امام محراب ولایت قول لطف امین صدیقدن شادان اولوب خنده ایدردی اول حضرته
من وجه شبیه اولنلر عشرهٔ کامله اولوب ابن سید الناس بعضیلرین نظم بیورر ※ بخمسة شبه المختار من مضر ※
یا حسن ما حوله من شبه الحسن ※ بجعفر وابن عم المصطفی قثم ※ وسایب وابی سفیان والحسن ※ هذا
والحسن بن علی رضی الله عنهما کان یشبهه صلی الله علیه وسلم بنصفه الاعلی والحسین رضی الله عنه بنصفه الاسفل
کذا فی الاستیعاب ولعل هذا هو السر فی ان اکثر الذریة من الحسین رضی الله عنه (وروی عن عبد الله بن حسن
ابن حسین) بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم ثقات ال بیت نبوتدن اولوب پدر بزرکوار ومادر مهربانندن روایت
بیورمشلر ایدی سنه خمس واربعین ومائه ده سیر کاکشت جنان ایلدی (قال اتیت عمر بن عبد العزیز) بن مروان
ذکر جمیل کذران ایلدی (فی حاجة فقال لی اذا کانت لك حاجة فارسل الی) ای احدا (او اکتب فانی استحیی من
الله تعالی ان یراك) وفی نسخة ان اراك (علی بابی) جناب عبد الله رضی عنه الاله بیوررکه برای مصلحه درکاه
خلافتمآبه عادل ابن عزیز کامله واروب بنی معاینه بیوردقده وقتا بر حاجتك ظهور ایلدکده بکا برادمکز
فرستاده ویا بر مکتوب ایله حاجتی افاده بیورك زیرا جنابك امثال ال نبوتی واقف درکاهم مشاهده سندن حیا ایدرم
دیو جناب حضرت فخر المرسلین وال بیت مکرمین علیهم السلامه اظهار محبت بیوردیلر رضی الله عنه ولله دره (وعن
الشعبی) عامر بن شرحبیل (صلی زید بن ثابت) بن قیس بن شماس الانصاری الصحابی (علی جنازة امه) جنازه فتح
وکسر جیم ایله میت ویا تابوتدر (ثم قربت له) بنا مجهول ایله (بغلته لیرکبها فجاء ابن عباس فاخذ برکابه فقال
زید خل عنه) ای دع الرکاب (یا ابن عم رسول الله فقال) ابن عباس مجیبا له (هکذا نفعل بالعلماء فقبل زید
ید ابن عباس) تعظیما له وجزاء لاکرامه (وقال هکذا امرنا ان نفعل باهل بیت نبینا صلی الله علیه وسلم) روایتکردهٔ

حاکم

حاکم وبیهقی اوزره امام شعبیدن منقولدرکه زید بن ثابت رضی الله عنه مادری ام زیدك جنازه نمازنه قیام
وفراغتدنصکره استرنه سوار اولمغیچون تقریب اولنوب رکوب ایلدکده عبد الله بن عباس رضی الله عنهما زیده
خدمت ینا شوب اخذ رکاب زیدی ارتکاب ایلدی زید یا ابن عم رسول الله ترك رکاب بیورك دیدکده بز علمایه
بوکونه تعظیمه درکارز بیوردیلر پس زید دخی اجزاء احسان اوفی بیوروب اب ادب بر له دست عبد اللهی تقبیل
ایدوب بز دخی اهل بیت نبوته بو وجهله تکریم ایتمکله امر اولندق دیدیلر لله درهما ما احسن دیدتهما (ورأی
ابن عمر) بن الخطاب رضی الله عنهما (محمد بن اسامة) بن زید (فقال لیت هذا عبدی) فتح عین مهمله وسکون
موحده ایله من العبودیة ای المملوکیة ویا کسر عین وسکون نون ایله در وهو المعول لا الاول (فقیل له هو محمد بن اسامة
فطأطأ ابن عمر رأسه) ای خفضها (واطرق ونقر بیده الارض وقال لو راه رسول الله صلی الله علیه وسلم لاحبه) یعنی
احد عبادلهٔ کرامدن ابن عمر رضی الله عنهما فرزندارجمند اسامه بن زید محمد جنابنی بالبدیهه معاینه بیوردقلرنده
بو ذات خجسته سمات بنم مملوکم وزیر تربیه وتعلیمده اولیدی دیو تمنی وسیرتنی پسند ایلدکده موالی سید المرسلین
صلی الله علیه وسلمدن اسامة بن زیدك فرزندیدر دیدیلر ابن عمر حضرتلری سر فرو بردهٔ خجالت اولوب متفکرانه دست
شریفنی زمینه نقر ایدوب اکر بونی حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم کوریدی پدری اسامه یه محبتی اسا بو نلره دخی
محبت ایتمه لری مقرر ایدی بیوردیلر (وقال الاوزاعی) قبل اتباع مالك اهل غرب مومی الیه مذهبنه سالك ایدیلر
عابد وزاهد وحافظ امام مهذب وصاحب مذهبدر تا افتاب حیاتی غروب ایمانه رسیده اولنجه شام جنت مشاهده
بسط سجادهٔ اقامت بیوردیلر واوزاع بطن من حمیر او همدان ویا برقریه یه نسبتدر (دخلت بنت اسامة بن زید صاحب
رسول الله) صلی الله علیه وسلم جر صاحب ایله که صفة اسامه ویا زیددرز یرا پسر وپدر صحابیاندر (علی عمر بن عبد
العزیز) خامس الخلفاء الراشدین علی ما قیل رضی عنه الجلیل (ومعها مولی لها یمسك بیدها) لکبرها ولضعف بصرها
(فقام لها عمر ومشی الیها حتی جعل یدها بین یدیه ویداه فی ثیابه) ای مغشاة حتی لا یمس یده بدن اجنبیة لتقوام
(ومشی بها حتی اجلسها علی مجلسه) بفتح اللام وهو موضع التکرمة وهو الذی نهی الشارع عن جلوسه فیه بغیر اذن
صاحبه وبکسرها المحل الذی یجلس فیه (وجلس بین یدیها) ای متوجها الیها (وما ترك لها حاجة الا قضاها) ابن
عساکر تاریخ دمشقده براعه کذا اولدقلری روایاتدن امام اوزاعی رحمه الله بیوررکه فاطمه بنت اسامه رضی الله
عنه عمر بن عبد العزیز عصر خلافت وایام امارتنده دیوان عالیسنه دخول ایلدی وبندهٔ سی سیده نك ضعف بصرندن
ناشی الندن طوتردی جناب عمر اکا اکراما قیام وخطوه جنبان استقبال اولدی تاکیم بندهٔ قائدن بدل دست
عمر استین ایله پوشیده اولدیغی حالده دست فاطمه دن یاپشوب نشیمنگاه خاصه اول بیره زنی اجلاس ایدنجه انکله بله
روان اولوب زانوی ادب اوزره پیشکاه فاطمه ده جلوس ایلدی چون باعث تشریفی پرسشدنصکره حاجة فاطمه یی
قضا بیوروب هر التماسنه ازدل وجان مساعده قیلدی (ولما فرض عمر بن الخطاب لابنه عبد الله فی ثلاثة آلاف
من الدراهم) (ولاسامة بن زید فی ثلاثة آلاف وخمسمائة قال عبد الله لابیه) عمر بن الخطاب جوابا (لم فضلته)
ای اسامة علی بزیادة العطاء (فوالله ما سبقنی الی مشهد) من المشاهد ای الجهاد وخدمة الدین (فقال له لان زیدا
ابوه کان احب الی رسول الله صلی الله علیه وسلم من ابیك واسامة احب الیه منك فآثرت) ای اخترت بالتقدیم
(حب رسول الله صلی الله علیه وسلم علی حبی) بکسر الحاء فیهما بمعنی المحبوب وهر دو مضموم اولوب مصدر حب
اولق دخی جائزدرکرچه عبد الله واسامه هر بری صحابی زاده وصحابیدر اما جلالهٔ حضرت عمر وفضله یسر انهم
من انیذ کر وحدیث عمرو بن العاص که یا رسول الله ای الناس احب الیك قال عائشة قلت من الرجال قال ابوها قال ثم
من قال عمر خبر شریفی مشتهردر لکن جناب فاروقدن بوکونه کلام صدوری برای تواضعدر والا زید رضی الله عنهدن
حبیب خدایه محبوبتر اولدیغی لازم ییدر شاید زید احب موالی وفاطمه احب بنات وعلی احب اقارب اولمق جمتیله
تعارض ساقط اولور حاصل کلام روایتکردهٔ ترمذی اوزره دیوان ارزاق وفاروقیه ده حضرت عمر رضی الله عنه
پسر دلبندی عبد الله ایچون سه هزار درم بیت المالدن وظیفه ترتیب بیوروب فرزند زید جنابلری ایچون بشیوز درم
دخی ترقی داده اولدقلرنده ابن عمر پدر والا کهرنه نیچون باعث تفضیل اسامه بیوررسز بخدای جلیل که مشاهد
وخدمات دینیه دن برمشهد وخدمتده بنی سبق ایتمدی دیدی حضرت فاروق منیع الجناب اظهار تواضع بیوروب
عبد اللهه جواب داده اولدیکه ای جان پدر والد اسامه اولان زید مولی النبی صلی الله علیه وسلم اول حضرته پدرك
عمردن محبتلی وفرزندی اسامه خودسندن اکا محبوبتردر پس محبوب حضرت حبیب الله علیه سلام الاله اولان
ذات محبوبم اولان ذاته تقدیمی اختیار ایلدم دیدیلر (وبلغ معاویة ان کابس بن ربیعة بن مالك بن لوی السامی)

ببين مهمله وكابس كاف وباء موحده بعد الف وسين مهمله ايله وقيل انه بمثناة تحتيه وقول القرطبي ان المحفوظ فيه عابس (يشبه برسول الله صلى الله عليه وسلم) بنوع من الشبه واين الثريا من الثرى (فلما دخل عليه من باب الدار قام عن سريره تلقاه وقبله بين عينيه واقطعه المرغاب) فتح وكسر ميله وغين معجمه والف وموحده ايله مروباده سنده اسم ارض وياهراتده نام قريه دروقيل انه اسم نهر بالبصرة (لشبهه) بفتحتين (صورة رسول الله صلى الله عليه وسلم) معاويه ابن ابى سفيانه اهالئ بصره دن كابس نام مردك نوعا مابدرمنيرا سمان رسالته تشبيه اولنديغى رسيده اولدى وقتادر سراى معاويه دن دخول وپيشكاه امارتا به مثول ايلدى معاويه سرير سلطنتندن پرتاب وقيام واستقبال ايليوب ميانه دو چشمن بوسه كاه ومرغاب نام مقاطعه يى اول حضرته صورتا مشابهتندن تمليك وتعيين خاص ايلدى (وروى ان مالكا رحمه الله لما ضربه جعفر بن سليمان) عم زادهٔ منصور عباسى (ونال منه ما نال) من تجريد ثيابه واهانته (وحمل مغشيا عليه) من الضرب الوجيع (دخل) جواب لما (عليه الناس فافاق فقال اشهدكم انى جعلت ضاربى فى حل) بكسر الحاء يقال هو فى حل من كذا اذا ابرأذمته من عهدته (فسئل بعد ذلك فقال خفت ان اموت) معناه له (فالقى النبى صلى الله عليه وسلم فاستحى منه ان يدخل بعض اهله النار بسببى) مرويدركه امام مهذب صاحب مذهب مالك بن انس بيعة خلفاده صدور يافته اولان ايمان غير لازمه درز برا ناس براى بيعت اكراه واجبار اولنورلر قولى والئ مدينه جعفر بن سليمان عباسى يه عكس اولندقده غضب آلود حضرت امامى دواته احضار وتجريد ثياب وضرب وسبله دلفكار ايليوب وقتا بيهوش ومدهوش مالك عليه الرحمه سعادتخانه لرينه ارسال اولنوب خلق پرسش چكونكى حالله دخول وجناب امام افاقتياب اولوب ناسه خطاب وسزى اشهاد ايدرمكه بنى ضارب وضربله امر اولان ذاتدن ابراء ذمت وحقمى حلال ايلدم ديدكده سبب حلى استنطاق ايلديلر پس جواب داده اولديكه ناكاه كار نادر برابرمبردن هلاك اولوب دار عقباده بنمچون بعض اهل بيت نبوت مستحق دخول نار اوله بو حالله حضرته دوچار اولوب شرمسار اولمقدن هراسان ديو بيورديلر (وقيل ان المنصور اقاده من جعفر) اى اراد ان يقتص له منه ويقيد فقيه تجوز (فقال له اعوذ بالله) اى من ذلك (والله ما ارتفع منها) اى من اسواطه (سوط من جسمى الا وقد جعلته فى حل لقرابته من رسول الله صلى الله عليه وسلم) يعنى ابو جعفر المنصور برأى مالك جعفردن قصاص وضرب وتأديبه سالك اولدقده جناب مالك خليفه يه عدم رضا وامر مذكوردن استعاذه برله ابا ايليوب يا دقسم بيورديلر كه جعفر بدنمدن هر بر تازيانه يى براورده ايلدكجه انك سلطان سرير قاب قوسين حضرتلرى صلى الله عليه وسلمه قرابتى ايچون جعفردن ذممتى ابراء ايلدم ديو بيورمش اوله لر (وقال ابو بكر بن عياش) فتح عين مهمله وتشديد ياء تحتيه والف وشين معجمه ايله ابن سالم الازدى المقرى احد الاعلام اسم شريفى شعبه ويا كنيه سى اولمق مرويدر اخرج له البخارى والاربعة درجهٔ عمر عزيزى عقد تسعينى كذار ايتشيدى (لو اتانى ابو بكر وعمر وعلى لبدأت بحاجة على قبلهما لقرابته) ويروى لقرابته (من رسول الله صلى الله عليه وسلم ولان اخر) فتح همزه وكسر خاء معجمه وتشديد را ايله سقوط معناسنه هذا تمثيل اصعوبته (من السماء الى الارض احب الى من ان اقدمه) اى فى افضلية على (عليهما) اى على الشيخين حاصل كلام ابو بكر بن عياش صمباى محبة خاندان نبوتده جرعه نوش مودت اولور كه فرضا برأى مصلحت بكا شيخين ايله اسد الله حضراتى كاسه لر وبن مسؤللرين قضايه كو يا قدر تياب اولسم جمله دن اقدم حاجة حضرت مرتضى قضاسنه مبادرت ايدردم كه شاه دوكونه ذاتى وعرضى تقدم وقرابتى تقديمه قيام كوستررايدم كرچه شيخين مكرمين اوزره شاه ولايتى تفضيل وتقديمدن ايسه مكان اعلادن اسفله سقوطم محتمل در ديو دفع توهم تفضيل ايتمشلردر ولولا قرابته منه صلى الله عليه وسلم ماقدمته عليهما مع علمى بافضليتهما دعلك اولور ✻ ولاجل عين الف عين تكرم ✻ فى الكلام تقدير كما اشار اليه (وقيل لابن عباس ماتت فلانة امرأة) معينه دن كنايه در (لبعض ازواج النبى صلى الله عليه وسلم ورضى الله عنهن) خالهٔ ابن عباس اولان ميمونه كه زوجات طاهراتدن اخر وفات ايدن ام المؤمنين وياز ينب اوله (فسجد فقيل له اتسجد فى هذه الساعة) اى فى هذه الساعة (فقال اليس قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا رأيتم آية فاسجدوا) اى فصلوا (واى آية اعظم من ذهاب ازواج النبى صلى الله عليه وسلم) روايت كردهٔ ابو داود وترمذى اوزره عبد الله ابن عباس رضى الله عنهما جنابنه زوجات طاهراتدن فلانه هودج نشين راه عقبى اولدى دينلدكده سر فرو بردهٔ سجدهٔ ضراعت اولدى حضار مجلس زمان مصيبتدرنه جاى تشكر تعجب كان بوساعتده نيچه سجدهٔ شكرانه بيوررسز ديو استعلام ايلدكلرنده اب جنبان خطاب اولوب سرور عالم صلى الله عليه وسلم بيورمديمى سزلرچون كسوف وخسوف وزلزله اسا علامت مشاهده ايلديككز حالده نمازه قيام ايدك ديو فلاجرم نه كونه علامتدر كه اخص اصحاب

واقرب احزاب اولان ازواج مطهره نك وداع عالم فانى بيوردقلرنده قدرا انجم خطرا اعظم اوله بيورديلر قال الشارح مولانا نور الدين على القارى ولا يبعد ان يكون المراد بسجد صلى ركعتين لقوله تعالى واستعينوا بالصبر والصلاة (وكان ابو بكر وعمر يزوران ام ايمن مولاة النبى صلى الله عليه وسلم) ترجمه سى كذارايلدى (ويقولان كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يزورها) والحديث رواه مسلم يعنى شيخين محترمين رضى الله عنهما مع جلالتهما تبركا بركه بنت حفص بن ثعلبة رضى الله عنها زيارتنه قدم نهادهٔ عز وتشريف بيوروب سلطان دين عليه سلام الله المعين ام ايمنى كاه كاه زيارت بيوررايدى ديديلر (ولما وردت حليمة السعدية على النبى صلى الله عليه وسلم بسط لها رداءه وقضى حاجتها) باب ثانى قسم اول فصل خلق حضرتده مبنى ومعنى بيان كذارا تمشدى (فلما توفى) صلى الله عليه وسلم (وفدت) فى نسخة قدمت (على ابى بكر وعمر فصنعا بها مثل ذلك) وقت انجز رسالت عليه افضل التحيه دار بقايه رحلت بيوردى حليمهٔ سعديه كه مادر مهربان سرور جهان عليه صلوات الرحمن شيخين جليلين حضراتنه تحريك قادمهٔ تشريف بيوروب انلردخى اقتفاء بالحضرة توقير واحترام حليمه ده سرمو تقصيرى روا بيورميوب حضرت اسا حاجتن قضا وبسط ردا ايلرلردى اعدى حليمهٔ سعديه سلك اللاكئ صحابيانه منسلكه اولديغى استيعابده تصريح كردهٔ ابن عبد البر ومغلطاى مالكى نك تحفة الجسيمة فى اسلام حليمه نام مؤلفى كريوهٔ خلافه سالك اولنلرى رد ايچون درهٔ ثمينه در

(فصـــــــل)

(ومن توقيره وبره) مفعولنه مضاف احسان معناسنه در (عليه السلام توقير اصحابه) جمع صاحب وتعريفه كامر من رآه صلى الله عليه وسلم مؤمنا به ومات على ذلك (وبرهم ومعرفة حقهم) فتح بلا دوروفع اهل فساد وايصال الخير الى العباد اولان حقوق عظيمه لرين دانش وعرفاندر وليس المراد مجرد المعرفة ولذا عطف عليه قوله (والاقتداء بهم) لقوله عليه السلام اصحابى كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم (وحسن الثناء عليهم) اجمالا كما قال تعالى رضى الله عنهم ورضوا عنه وفى مقام التفصيل اكمالا تبجيلا له عليه السلام واجلالا (والاستغفار لهم والامساك) اى السكوت وهو مجاز صار حقيقة فيه (عما) عن كل امر (شجر) اى اختلف (بينهم ومعاداة من عاداهم والاضراب) ترك واعراض (عن اخبار المؤرخين) فتح وكسر همزه ايله جمع خبر يا مصدر (وجهلة الرواة) ممن نقلوا الحكايات عن غير الثقات (كالرافضة وضلال الشيعة) ضم ضاد وتشديد اللام جمع ضال ودراصل شيعه طريقندن برملت اوزره متفقه برفرقه درومنه قوله تعالى ان الذين فرقوا دينهم وكانوا شيعا بعد ذا على كرم الله وجهه جنابلرين تفضيل وكندولرين اتباع واشياعندن زعم ايدن فرقه اوزره اطلاق اولندى (والمبتدعين) فى الدين كبعض المعتزلة (القادحة فى احد منهم) اى الطاعنة فى احد من الصحابة (وان يلتمس لهم) صيغهٔ مفعوله (فيما نقل عنهم من مثل ذلك) اصل التماس ظاهر بشره يى ادرا كدر مطلقا طلبدن عبارت اولدى (فيما كان بينهم من الفتن) المؤدية الى المحن (احسن التأويلات) والمحامل (ويخرج لهم) تشديد راء مفتوحه ايله (اصوب المخارج) اى المحامل (اذهم اهل ذلك) مستحقون فيما هنالك (ولا يذكر) مبنى للمجهول (احد منهم بسوء ولا يغمص) صاد مهمله وبناء مجهول له لايعاب (عليه امر بل تذكر حسناتهم وفضائلهم وحميد سيرتهم ويسكت) مجهول (عما وراء ذلك) خلاصهٔ كلام اصحاب كرام سيد الانام عليه الصلاة والسلامه تعظيم واحسان وتكريم وحق وشانلرينه عرفان ورعايت واول نجوم سماء هدايته اقتداء وپيروئ ستاره كان اوج هدا ورحمت ورضوان الله ثنا وعفو وغفرانلرى حقنده دعا وميانه لرنده كذران ايلين مخالفت ومشاجره دن كف لسان وخوارج وروافض امادشمنانه معاداة واهل تواريخ ونادانان رواة نقل واخبارندن اعراض وشانشريفلرينه شين وذم ونقيصه ويرن اخبار ارباب ضلال وبدع واهوادن روكردان اولق جملهٔ تعظيمات سرور كائناتدندر ودخى اصحاب باصفا بينلرنده جريان ايدن سيلاب فتن ومحن مانندى ياد اولنسان طعن واحنده احسن توجيهاتى طلبكار واوجه محامله حمل اولنمق زيبنده شعار درزيرا اول كروه معالى شكوهدن صدور يافته امور كار صوابه حمل اولنمغه شايانـدر واول طائفهٔ جليله نك بر يسى شايستهٔ ثنا اولمين امر ايله ياد اولنلردن برفرد اوزرينه سزاوار طعن ومذمت اولور قول سوء ايله تعييب اولنيوب حسنات وفضائل وعدل وانصاف وفواضلى يا ذكر ويادو شرف مقاملرينه لايق اولمين اموردن سكوت اولنمق اول حضرته بر واحسان وتوقير واكرامندر (كما قال عليه السلام اذا ذكر اصحابى فامسكوا) اى عن الطعن فيهم هو خبر مبتدأ محذوف هو هو (قال الله تعالى محمد رسول الله والذين معه) مبتدأ (اشداء على الكفار) خبر مبتدأ (رحماء بينهم) بالنسبة الى ابرار (الى آخر السورة) تراهم ركعا سجدا يبتغون فضلا من الله ورضوانا سيماهم

فى وجوههم من اثر السجود ذلك مثلهم فى التوراة ومثلهم فى الانجيل كزرع اخرج شطأه فآزره فاستغلظ فاستوى على سوقه يعجب الزراع ليغيظ بهم الكفار وعد الله الذين آمنوا وعملوا الصالحات منهم مغفرة واجرا عظيما خواتيم سورة فتح حاويه اولديغى درر آيات جليله غرر معانيسى اجمالا ديمك اولوركه عالم وعلام توحيد ودين اسلام ايله فرستاده بيوردقلرى رسول واجب الكرام محمد رسول الله عليه الصلاة والسلامدر اصحاب ذوى الاحترامندن ايله اولان ذوات نخام كفارلئام اوزره سخت دلان وكندو مابينلرنده رقيق الجنان ونرم طبعاندرلر حسبيا انلرى اكثر احيانده ثواب ورضاء الهى طلبكار اولدقلرى حالده نمازگزار مشاهده ايدرسك تأثير طاعات واسرار عباداتدن وجه وجبهه لرنده علامت انوار لايحه درواوصاف مذكوره ايله منعوت اولنلرك صفات عجيبه وحالات غريبه سى توراة وانجيل جليلاده مذكوره اولديغى وجه اوزره اول بزرميده سراسادركه نماياب ودرشت اولوب ساقلرى اوزره استقامت وقرار يافته اولديكه قوى ونشو ونماسى پسنديده بزركان اولدى ديواصحاب كرامك ابتدا ظهورلرنده اندك بعده ذافيض حقله استحكام وترقى بوله رق بسيار واعجاب ابرار وغيظ كفاردن ضرب مثل بيورلدى ودخى والذين معه قول جميلى جناب صديقدن كنايه واشداء على الكفار نص جليلى فاروقدن عبارت ورحماء بينهم كريمه سى عثمانه اشارة تراهم ركعا سجدا تتمه سى حضرت على به ايما واشارت وبشارة يبتغون فضلا من الله ورضوانا فريده سى تعميم بعد تخصيص اوله ديلدى واستدل به على تكفير الرافضة والخوارج الفجار حيث قال تعالى ليغيظ بهم الكفار (وقال) عز وعلا (والسابقون الاولون من المهاجرين) وهم من اسلم قبل الهجرة او من صلى الى القبلتين او من شهد بدرا (والانصار) اهل بيعة عقبة اولى اولان هفت نفر وعقبة ثانيه ده اولان هفتاد عدد ذوالامجاد وابو زراره ومصعب بن عمير قدوملرنده اسلامله مشرف اولنلردر (الآية) اى والذين اتبعوهم باحسان رضى الله عنهم ورضوا عنه واعد لهم جنات تجرى من تحتها الانهار خالدين فيها ذلك الفوز العظيم (وقال تعالى لقد رضى الله عن المؤمنين اذ يبايعونك تحت الشجرة) اى فى الحديبية وتسمى بيعة الرضوان وقد تقدمت القضية فى فصل عادة الصحابة (وقال رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه الآية) فمنهم من قضى نحبه ومنهم من ينتظر وما بدلوا تبديلا معنى فصل فى عادة الصحابه ده ذكرى تقدم ايلدى (حدثنا القاضى ابو على) بن سكرة (حدثنا ابو الحسين وابو الفضل قالا حدثنا ابو يعلى) احمد بن عبد الواحد البغدادى قدمر (حدثنا ابو على السنجى حدثنا محمد بن محبوب حدثنا الترمذى) صاحب السنن رضى عنه ذوالمنن (حدثنا الحسن بن الصباح) ابو على البزار حسن بن محمد الزعفرانى (حدثنا سفيان بن عيينة عن زائدة) بن قدامة ابو الصلت الثقفى الكوفى الحافظ الحجة يوز التمش بروايكيده ديار رومده غازيا وفات ايلدى (عن عبد الملك بن عمير) الكوفى التابعى روى عنه الست سنه ست وثلاثين ومائه ده راحت ابادآخرته رحلت ايلدى (عن ربعى) كسر را وسكون موحده وعين مهمله مكسوره ايله (ابن حراش) كسر حاء مهمله ويا معجمه وفتح را ايله ابو مريم العبسى اخرج له الائمة الستة بوزدرت سال هجريده مقيم كنج لحد اولدى (عن حذيفة) بن اليمانى ابو عبد الله العبسى صاحب سر رسول الله صلى الله عليه وسلم (قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اقتدوا بالذين من بعدى ابى بكر وعمر) طاعة مشار اليهمايه امر انسلر اوزره ثنا حضرتى متضمن وكندولردن صكره خليفه اولملرين مشيردر يعنى بندن صكره قائم سجادۀ خلافه اولان ابو بكر وعمره حسن سيرت وصدق سريرتلرى ايچون اقتدا واتباع ايدك بيورديلر (وقال صلى الله عليه وسلم) كما روى عبد بن حميد عن ابن عمر رضى الله عنهما (اصحابى كالنجوم) جامع الاهتدا اولمده اصحابم ستاره كان ايمان هدا اسادر (بايهم اقتديتم) غياهب ظلمت شنيعه ده هر قنغيسنه اقتدا ايدرسكز (اهتديتم) محاسن مراتب انوار شريعته رهياب اولور سز بيورمشلردر شايد خبر همنون فاسئلوا اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون مضمون منيفندن مقتبس اولوب العلماء ورثة الانبياء قول شريفى دخى تقوية ايتداده اولور حديث مذكور كرچه متنا مشهور واسانيدى ضعيفه درانا امام بزار منكر لا يصح وبعضيلر هذا اسناد لا تقوم به حجة وابن حزم موضوعيتنه جزم ايلمشدر والله اعلم (وعن انس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم مثل اصحابى) زاد البغوى فى المصابيح وشرح السنة فى امتى (كمثل الملح فى الطعام لا يصلح الطعام الا به) انس رضى الله عنه طريقندن روايتكرده بزار وابى يعلى اولان خبرده سيد البشر صلى الله عليه وسلم بالسعادة بيورركه امتم ميانه سنده اصحابمك حال عجيب الشانى طعام ايچره تملك اسادركه چاشنى صلاح دنيا ولذة فلاح عقبى انلرله تمام اولوب قدر حاجه تملك بانى اولمغله طعام صلاحپذير در حاصلى انلرك اصلاحى نعم مالا كلام هدايته بوانى ارشاد وسماط طاعاته حث وترغيب وامداد له نواله عبادات امته لذتبخش اولملريدر امدى ملحه تشبيه قله وسرعة اغراضلرينه اشارت اوله ومن اشراط الساعة فساد العلماء كما قيل * بالملح يصلح ما ترجى تغيره * فكيف بالملح ان حلت له الغير (وقال صلى الله عليه

وسلم

وسلم الله الله) بنصبهما على التحذير بعامل يجب حذفه لقيام التكرير مقامه اى اتقوه (فى اصحابى) خاصة (لا تتخذوهم غرضا) يعنى سهام طعنه نشانه وهدف اتخاذ ايتمك (بعدى) فعله تعلق ايليوب غرضه صفت اولمزاى بعد غيبتى (فمن احبهم فبحبى احبهم) اى لاجل محبتى لهم فمحبتهم عين محبتى (ومن ابغضهم فببغضى ابغضهم ومن آذاهم فقد آذانى ومن آذانى فقد آذى الله ومن آذى الله) وحقه اذا غير مرضىء مولا اولان فعلدن عبارتدر زيرا معناى حقيقى اذاء حق بارى تعاليده غير متصوردركه منشا كله بابندن اولور (يوشك) كسر وفتح شينله بمعنى يقرب ويسرع (ان يأخذه) اخذ شديد ويؤاخذه بعذاب اكيد خبر جليل علامت محبت حضرت فصلنده مبنى ومعنى كذارا يلدى (وقال) صلى الله عليه وسلم كما رواه مسلم وغيره (لا تسبوا اصحابى) خطاب اصحاب باصغالك غيرى موحدين امته شاياندر (فلو انفق احدكم) كل يوم (مثل احد) مدينۀ منوره قربنده جبل معروفدر (ذهبا) تميز (ما بلغ) اى جميعه (مد احدهم) بعض نسخده مد اصحابى واقعدر ومد ضم ميم وتشديد دال مهمله ايله عادة اقل ما يتصدق به اولان ربع صاعدركه تخصيص بالذكر قيلندى (ولا نصيفه) فتح نون وكسر صادله بمعنى النصف بتثليث النون كعشر وعشير وضمير نصيفه احدهم لفظنه راجع اولورمده عايد اولمز وقيل النصيف مكيال دون المد واهل الحديث مقتبس من قوله تعالى لا يستوى منكم من انفق من قبل الفتح وقاتل اولئك اعظم درجة من الذين انفقوا من بعد وقاتلوا وكلا وعد الله الحسنى يعنى اصحاب كرامه دشنام ايتمكز اكر هر روز سزدن بريكز راه حقده جبل احد مانندى قدر بسيار زر جنسندن بخش وانفاق ايتسه كز اصحابمك فى سبيل الله مقدار مد طعام انفاق وانلردن بريناك قدر نصيفى صدقه واطعام ايله ادرا لئايلد كارى فضل ودرجه يه سزلردن بريكز ادراك ايتمز بيورديلر امدى سب اصحاب اكبر فواحشدن اولوب كما سيأتى عن المصنف كبائردن شماريده وعند بعض المالكيه والحنفيه قتل اوانور (وقال) عليه الصلاة والسلام (من سب اصحابى فعليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين) لعنت ابعاد وطرد معناسنه در واجمعين ناسدن فقط ويا لمن ذكر تأكيد اولور (لا يقبل الله منه صرفا) فتح صاد مهمله وسكون را ايله توبه ويا نافله ويا فريضه در (ولا عدلا) فتح عين وسكون دال مهمله ايله فديه ويا فريضه ويا نافله سلطان تختكاه رسالت صلى الله عليه وسلم بيورركه اصحابمه دشنام ايلين باديه پيماى ضلال اوزره لعنة حق وذم خالقك كليسى بردوام اولسون يعنى رحمة ذى الجلالدن دور وذم سروشان وناسله مطرود ومهجور اولوب خداى منتقم اول بدكارك توبه وفديه سن قبول ايتمسون بيوردقلرى روايه ديلمى وابو نعيم فى الحليه اوزره رسيدۀ محتدر وهذا تمسك من قال بكفر السباب وقتله ومثله كثير فى احاديث التهديد والتخويف (وقال اذا ذكر اصحابى فامسكوا) قد سبق انفا (وقال فى حديث جابر ان الله اختار اصحابى على جميع العالمين سوى النبيين والمرسلين واختار لى منهم اربعة ابا بكر وعمر وعثمان وعليا فجعلهم خير اصحابى) وخير غيرهم بطريق الاولى وكذا من الامم الاولى (وفى اصحابى كلهم خير) برواية ديلمى حديث جابر رضى الله عنه ده مرويدركه بيورلر خداى بيهمتا جل وعلا اصحابمى جميع وراى اوزره ماعدا الانبياء والرسل عليهم التحايا مختار ومفضل بيوروب بنم ايچون انلردن چهار ذاتى اختيار وانتخاب ايلديكه شيخين وختنيدركه بو چار يارى اصحابمك افضلى قيلدى واصحابمك كليسندن فضل وتقوى بديدار ظهوردر بيورديلر (وقال من احب عمر فقد احبنى ومن ابغض عمر فقد ابغضنى) كما رواه الطبرانى فى الاوسط عن ابى سعيد بسند حسن وخصه صلى الله عليه وسلم بذلك لما كان من كريم الشيم وعلو الهمم والشدة لامور الدين والحكم وقد ورد فى حديث ان كل احد يدفن بتربة خلق منها وهو يدل على ان ابا بكر وعمر رضى الله عنهما خلقا من طينة واحدة وليس بعد هذه المنقبة شرف اعظم منها (وقال مالك بن انس وغيره) اى من العلماء (من ابغض الصحابة وسبهم فليس له فى مال المسلمين حق) وفى كفاردن اخذ اولنان مال غنايمدركه حكمى كافۀ مسلمين ايچوندر ومعنى انلرك جماعة مسلميندن خروجنه اشارتدر يعنى شيخ السنه وامام دار الهجره وغيرى ائمه بيورديلركه اصحاب والاانصابه جنانا بغض ويا لسانا سب ودشنام ايلين مخموره يكده ضلال ايچون كروه پرشكوه مسلمانانده حق وعلاقه نايابدر حاصلى خارج از دفتر مسلميندرلر (نزع) نون مفتوحه وزاى ايله صيغۀ فاعل وضمير مالك وغيره راجع اولوراى استدل كل منهم ويجوز جعله مبنيا للمفعول ونائب فاعله قوله (باية الحشر والذين جاؤا) عطف على المهاجرين فى قوله للفقراء المهاجرين اى وللفقراء الذين جاؤا (من بعدهم حين قوى شان الملة (الآية) يقولون ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذين سبقونا بالايمان ولا تجعل فى قلوبنا غلا للذين آمنوا ربنا انك رؤف رحيم حاصل كلام اول امام همام سورۀ حشر آيۀ كريمه سيله كروه ذيشان اصحابه بغض ويا دشنام ايدنلرك فى ء مسلمينده حق ناياب اولديغن استدلال بيورديلركه رب العالمين بو آيۀ جليله ده من له حق فى الفىء اولنلرى بيان بيوروب سه منزلت اوزره ترتيب ايلدى برى فقراء مهاجرين وديكرى انصار واوچنجى بونلردن صكره تشريف

عالم وجودايلين تابعيندركه ربنا اغفرلنا ولاخواننا الذين سبقونا بالايمان ولاتجعل فى قلوبنا غلا للذين امنوا
دعاسيله رطب اللسان ومحبة سابقيني كندولره دثار عالیشان عدا تمشلردرچون تابعينده صفة مذكوره نا پيدا
اولوب مهاجرين وانصاره بغض وعدوان اوزره اوله لراقسام مؤمنيندن خارج اولملرى مقرردر (وقال من غاظ
اصحاب محمد صلى الله عليه وسلم فهو كافر) ينه امام مذهب حضرت مالك مهذب بيورديلر كه اصحاب كرام سيد الانام
اوزره قلبنده غيظ وحقدى اولان كسنه كافردر يعنى ذكر اصحاب انى احقاد واغتاظ ايلين ذات ليغيظ بهم الكفار
اينه نه ماصدق اولورديدى (قال الله تعالى ليغيظ بهم الكفار) زيرا خاتمهٔ سورهٔ فتح حاويه واصحاب باصفاشانده ضرب
اولنان مثل مذكوره نابيان اولنمشيدركه ابرار انلرك نشو نماسندن شادان وكفار وفجار غمكين ودلفكار
اولسونلردیو یادبيوريلان ايه نذارت نشانا كااصابت ايتمش اولور (وقال عبدالله بن المبارك) تقدمت ترجمته
المتبركة (خصلتان من كانتا فيه نجا) يعنى صفتان كريمتان كه برذاتده موجودتان اوله انكله مطبوع ومجبول اولان
محن دنيا وعقبادن نجات ورها يابدر (الصدق وحب اصحاب محمد صلى الله عليه وسلم) بريسى راستى باحق وخلق
وديكرى محبة اصحاب پيغمبر برحق ✻ راستى موجب رضاى خدا است (قال ايوب السختيانى) فتح وضم اول
وسكون معجمه وكسر فوقيه ايله ذكرى مسبوقدر (من احب ابابكر فقد اقام الدين) بقدم تقدم اليقين (ومن احب عمر
فقد اوضح السبيل) اى بين طريق الاليق فى سلوك سبيل الحق (ومن احب عثمان فقد استضاء بنور الله) اى استنار
بنور الله المعين بمحبته بدر الدين جامع القرآن المبين (ومن احب عليا فقد اخذ) وفى نسخة فقد استمسك (بالعروة
الوثقى) اى متمسك بالحق والدين القويم بمودة باب مدينة العلم العظيم (ومن احسن الثناء على اصحاب محمد صلى الله عليه
وسلم فقد برئ من النفاق) تعميم بعد تخصيص يعنى اصحاب باصفانك جمله سى اوزره ثناء باجميل وستايش وتبجيل ايلين
ظاهرى باطننه مخالفتدن سالم مؤمن صادق بالوفاق بعيد من النفاق اولدى (ومن انتقص) وفى نسخة ومن ابغض
(احدا منهم فهو مبتدع مخالف للسنة والسلف الصالح) دخى اول ناخلف كه شان اصحابه نقيصه ومذمتى روا كوره
اول كسنه صاحب بدعه ومخالف سنه ومغاير طريقة اكابرامه در (واخاف ان لا يصعد له عمل الى السماء) ضدامن
اولان معناى حقيقى خوف مراد اولنمز ينه ايوب سختيانى بيورركه بن ظن ايدرمكه اول نابكارك طاعتى قبوله قرين
اولميه (حتى يحبهم جميعا ويكون قلبه سليما) تاكيم جميع اصحاب كرامه محبت ايليوب غل وحقد وكينه دن سينه سى
صاف وسالم اوله ديديلر (وفى حديث خالد بن سعيد) بن العاص بن اميه بن عبد شمس الصحابى وهو ثالث اورابع
اوخامس من اسلم رضى الله عنه كرچه خالد مشار اليهدن روايت حديث وقوعى نايابدر شايد صحابى مرقومدن
غيرى تابعيندن اوله ازين جانب حديث مرسل والا معضل (ان النبى صلى الله عليه وسلم قال) واول الحديث
لما قدم النبى صلى الله عليه وسلم من حجة الوداع المدينة صعد المنبر فحمد الله تعالى واثنى عليه ثم قال (يا ايها الناس
انى راض عن ابى بكر فاعرفوا له ذلك) اى رضائى عنه فى صحبته امدى تقديم وافراد بالذكر وعدم تشريك مع غيره
ايراده حضرت مشار اليهك خلافت وافضليتنه دلالت نمايا ندر (ايها الناس انى راض عن عمر وعن على وعن
عثمان وطلحة والزبير وسعد) اى ابن ابى وقاص (وسعيد) بن زيد بن عمرو بن نفيل (وعبد الرحمن بن عوف) اى الزهرى
(فاعرفوا ذلك لهم) اى كونى راض عنهم ومعرفتلريله مراد رعايه حقوق وتوقير ومحبتلريدر وعاشر عشره اولان
ابوعبيده رضى الله عنهك عدم ذكرى شايد راويدن ساقط اوله (ايها الناس ان الله غفر لاهل بدر) اول مشهد حضرت
اولان جاى شهرت شعارلك اسميدر (والحديبية) بالتخفيف وكاهى تشديدله مكهٔ مكرمه قريبنده داخل حرم
ويا خارجده اسم مكان وبيعة الرضوان اولان محلدر (ايها الناس احفظونى) اى رعونى (فى اصحابى واصهارى)
تخصيص بعد تعميم جمع صهر بكسر فسكون پدران حلائلكه ابوبكر وعمر وابوسفياندر (واختانى) جمع ختن بفتحتين
عند العامه داماد كه عثمان وعلى وابو العاص بن ربيعة (لا يطالبنكم احد منهم بمظلمة) بكسر اللام من الظلم وهو الجور
وبالفتح اسم ما يأخذه الظالم وبكديكر اوزره اطلاق اولنور (فانها) اى مظلمتهم (مظلمة لا توهب فى القيامة غدا) يعنى
معاشر الناس بنم اصحاب واصهار واختانم شاننده اولان تنبيه ووصيتمه حفظ ومراعات ايدلكه انلردن برفردهرايشه
دعواى حقوق وسزلردن ادعاء ظالم صددنده اولميه لرزيرا اول برحق عبددركه فرداروز قيامتده صاحب دعوى
ارتضا قيلمدقجه هبه وعفو وبخش اولنمزديو بيورديلر خبر مذكور امام طبرانى معجم كبيرنده على بن محمد بن يوسف
روايتيله سهل بن يوسف بن سهل اخى كعب طريقندن روايت وتخريج بيورمشدر (وقال رجل للمعافى) فتح فاء
وقصر ايله (ابن عمران) ابومسعود الازدى الموصلى احد الاعلام مومى اليه ياقوتة العلماء تلقيبى شيخى امام ثورى عليه
الرحمه دن يادكار اولمشدر يوزسكسان بش سال هجريده عازم نزهتكاه خلد برين اولدى (ابن عمر بن عبد العزيز

الخليفة العادل (من معاوية) بن ابى سفيان يعنى برشخص مجهول ابن عمرانه ديديكه عمر بن عبد العزيزك عدل
وفضلى مقام ورتبه سى معاويه جنابيله نيجه در وقنغيسنك افضليتنه ذاهب اولورسزديمكى مرادايلدى چون
تفضيل عمر ضميرسائلده لايح اولديغن ابن عمران اذعان ايليوب (فغضب وقال) سائله غضبناك اولوب ديديكه
(لا يقاس باصحاب النبى صلى الله عليه وسلم احد) وقاس حرف باوعلى وكاهى الى ايله تعديه ايدركه جمع وضم معناسنه
اولديغيچون قال المتنبى ✻ تمن تضرب الامثال ام من اقيسه ✻ اليك واهل الدهر دونك الدهر ✻ وفى نسخة
على اصحاب النبى يعنى خير امتى قرنى ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم حديث صحت اثرى شهادتيله اصحاب كرام سيد
الانام عليه الصلاة والسلام حضراتنه فضلا عن التفضيل برابرلك قياس اولنمزديوب بعض مناقب معاويه تعدادنه
اغاز ايلدى (معاويه صاحبه) ولوعام الفتح داخل سرحد اسلام اولسون كندودنصكره مشرف بالاسلام اولنلر
اوزرينه سبق ظاهر ومزيتى نمايا ندر (وصهره) وصهر اقارب زوج اولان اختان واقارب زوجه احما اوزره
اطلاق رايكاندركه معاويه زوجات طاهراتدن ام حبيبه رضى الله عنها برادريدر (وكاتبه) لمكاتيبه وغيره (وامينه
على وحى الله عز وجل) دبيران وحى خدادن شمار يده درامابين العلماء اختلافيدر كرچه سائل زهد وورع خليفهٔ
عادل ابن العزيز كامل ايله معاويه بيننده فرقى استعلام ايتديسه بيله امام مشار اليه جوابدن عدول ايليوب اذا ذكر
اصحابى فامسكوا امر شريفيله عامل اولديلر والحاصل علماء هذه الامه ومشايخ ملتدن بركسنه مرتبهٔ صحبته
ومنقبهٔ خدمه درجه سنه بالغ اولمزلر زيرا وجه منير بدر اسمان رسالتى صلى الله عليه وسلم رؤيت اكسير كثير التأثير
اولديغى بى منتدرحتى سؤال محرره نظير بعض علمادن فضل عمر بن عبد العزيز ايله معاويه رضى الله عنهما استنطاق
اولندقده افتاب عالمتاب رسالت صلى الله عليه وسلم معيتنده غبار بينى اسب معاويه هزار ابن عزيزدن عزيزتردر
ديو ناطقه پرداز اولمشلردر (واتى النبى صلى الله عليه وسلم بجنازة) فتح وكسر جيمله ميت برنعش اوفوق افوق وتحت
التحت وقد يعكس (رجل فلم يصل عليه وقال كان يبغض عثمان فابغضه الله) جمله خبريه ويادعائيه دررواه الترمذى
عن جابر رضى الله عنه وضعفه يعنى پيشكاه حضرته برجنازه كتوريلوب نمازنه قيام بيورمدى حل اشكال
بيوروب بوشخص بغير وجه شرعى عثمان بن عفانه بغض ايدردى پس خداى منتقم بوكا غضب ايلدى ديدى
(وقال عليه السلام) كما فى الصحيحين عن انس رضى الله عنه (فى الانصار اعفوا عن مسيئهم واقبلوا من محسنهم
كل ما احسنوا) بحذف مفعوله تعميما وفى البخارى اوصى الخليفة من بعدى المهاجرين والانصار ان يقبل من
محسنهم ويتجاوز عن مسيئهم يعنى حبيب پروردكار عليه سلام الغفار شان انصارده بيورديلركه حدود الله وحقوق
عباد الالهك غيرى عثرات انصارى عفو واساءت ماوقوعيا تنه اولنلردن تجاوز وانلردن هركالاتى حسن قبول ايله
قبول ايدلديو وصيت ايلديلر (وقال احفظونى) بفتح الهمزة اى احفظوا وصيتى (فى اصحابى) عموما (واصهارى)
خصوصا وهم الاختان والاحماء (فانه) اى الشان (من حفظنى فيهم حفظه الله فى الدنيا والاخرة) يعنى اصحاب
واصهارم حقنده توقيروا كرام ومحبتلريله بكا رعايت ايده فى رب العزة دار فنا وبقاده هوان وعقوبتدن حفظ
وامين ايلسون (ومن لم يحفظنى فيهم) اى لم يراقبنى فى حقهم (تخلى الله عنه) تخلى اعراض وتبرى (ومن تخلى الله عنه
يوشك) كسر شين وكاهى فتحله يقرب ويسرع معناسنه (ان يأخذه) اخذ عزيز مقتدراى يهلكه اخذ معروفدن
مستعاردر وتخلى قولندن الى آخره اخباردر برلى دعاعليه انشاء اولمغه سياق عبارت مانعدر خبر مذكور عياض
انصارى طريقندن روايتكردهٔ ابونعيم وديلمى وانس روايتندن تخريج كردهٔ ابن منيعدر (وعنه عليه الصلاة والسلام)
مرسلا روايتكردهٔ سعيد بن منصور عن عطاء بن ابى رباح اولان خبرده اول حضرتدن مرويدر (من حفظنى
فى اصحابى كنت له حافظا يوم القيامة) اى مانعا من هول الحشر ومايسوءه فى المنشر (وقال) كما رواه الطبرانى بسند
ضعيف (من حفظنى فى اصحابى ورد على الحوض ومن لم يحفظنى فى اصحابى لم يرد على الحوض) من قريب (ولم يرنى
الا من بعيد) يعنى حقوق اصحابمده وصيتمه مراعات ايدن روز رستاخيز هول انكيزده حوض دافر بجه رسيده واب
خوشكوارينى نوش ايلدى وتضييع حقوق وعدم محبة صحب كرامله حقمه رعايت ايتمين كار حوضمه ورودمده بكا
ورودا تيبوب وبنى دخى مشاهده ايتمزالا دوراد وردمعاينه ايده بيورديلر رزقنا الله كمال محبتهم (قال مالك رحمه الله
هذا النبى) عبر باسم الاشارة المقربين لانه لحضوره فى قلبه وذهنه كانه بين يديه يراى منه (مؤدب الخلق الذى هدانا الله
به وجعله رحمة للعالمين يخرج فى جوف الليل) عبر بالمضارع لحكاية الحال الماضية (الى البقيع) باموحده ايله
كورستان مدينه در (فيدعو لهم ويستغفر لهم كالمودع لهم وبذلك امره الله وامر النبى بحبهم وموالاتهم ومعاداة
من عاداهم) روايتكردهٔ مسلم اولان خبر عائشه رضى الله عنهايه اشارت بيورلديكه انه صلى الله عليه وسلم كان

فی لیلتها یخرج اخر اللیل الی البقیع ویقول السلام علیکم دار قوم مؤمنین وانا بکم ان شاء الله لاحقون اللهم اغفر لاهل بقیع الغرقد وکان لما خرج خرجت وراءه مستخفیة منه فاحس بذلک فسألته عما صنع قال ان جبریل اتانی ونادانی ولم یدخل علیک ولم اوقظک خشیة ان یستوحش فقال ان ربک یأمرک ان تأتی الی البقیع فتستغفر لهم قالت کیف اقول فقال تقول السلام علی اهل الدیار من المؤمنین والمسلمین ویرحم الله المستقدمین والمستأخرین وانا بکم ان شاء الله لاحقون انتهی خلاصهٔ کلام امام دار الهجرة ونجم السنه درکه بیورر حقا بو نبی عظیم الخلق ومربی الخلق درکه انک سببیله مولای معین بزی امر دین وعلم یقینه اشارت بیوروب عامهٔ عالمین وکافهٔ مخلوقینه رحمت قیلدی هنکام شب دیجورده مزارستان مدینهٔ منوره یه تحریک قادمهٔ تشریف ایلیوب مانند مودع اصحاب مقابره لب جنبان دعا واستغفار ایدردی وقاعدهٔ مرسومه اوزره ایزد متعال حبیبنه فرمان بیوروب اول حضرت دخی امتنه اصحابنک محبت ومودت ونصرت ودشمناننه عداوت ایتمکله امر ایلدی (وروی عن کعب) الاحبار التابعی (لیس احد من اصحاب محمد صلی الله علیه وسلم الا له شفاعة یوم القیامة) یعنی اصحاب باصفای سلطان انبیا علیه التحایا حضراتندن بر فرد یوقدر الا انکرمه له روز رستاخیزده انک ایچون سائر مؤمنین حقنده شفاعهٔ خاصهٔ مقبوله حصول بذیر درد دیدیلر (وطلب) کعب (من المغیرة بن نوفل) بن الحارث بن عبد المطلب عم زادهٔ رسول الله صلی الله علیه وسلم قبل الهجرة مکه ده پانهادهٔ مهد وجود اولمشیدی (ان یشفع له یوم القیامة) یعنی کعب الاحبار جناب بری ابن عم سید الابرار صلی الله علیه واله الاخیار حضرتندن روز محشرده شفاعتن طلبکار اولدی (قال سهل ابن عبد الله التستری لم یؤمن بالرسول من لم یوقر اصحابه ولم یعز اوامره) جمع امر یعنی سهل تستری قدس سره السری بیورر که اصحاب حضرت مجتبی صلی الله علیه وسلم حضراتنه محبت ومودت ایله تعظیم وامرنه فرمانبر اولمغله اعزاز ایتمین کمسنه مؤمن کامل اولمز دیدی

فصل

(ومن اعظامه واکباره) تکبیر وتعظیم واجلال وتفخیم سلطان رسالتندر علیه السلام (اعظام جمیع اسبابه) ای اجلال ماینسب الیه ویعرف به علیه السلام (واکرام مشاهده) جمع مشهد محل الشهود والحضور (وامکنته) عطف تفسیر (من مکة والمدینة ومعاهده) جمع معهد زیارتکاه اولان منازل ومحافل (وما لمسه علیه السلام) مس ولمس متقاربان فی المعنی دردست کرم پیوستیله مس ایتدیکی محال حجر اسود ورکن یمانی اسا (او عرف به) صیغهٔ مجهولله مما یمکن الان اکرامه وفی هذا الزمان اعظامه کغار الحرا والثور (وروی عن صفیة بنت نجدة) فتح نون وسکون جیم ودال مهمله ایله ویا باء موحده وحاء مهمله وراء وهاء ایله بجره در (قالت کان لابی محذورة) مؤذن حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم ورضی عنه اسمی سمره ویا اوس ویا سلمان ویا سلمه اولمق اختلافیدر فی سنه تسع وخمسین عازم سرابستان جنان اولمشدر (قصة) ضم قاف وتشدید صاد مهمله ایله شعر ناصیه (فی مقدم رأسه اذا قعد وارسلها اصابت الارض فقیل له الا) للاستفتاح (تحلقها) بکسر اللام مضارع حلق (فقال لم اکن بالذی احلقها) اثر المتکلم رعایة للمعنی علی الغیبة باعتبار المبنی (وقد مسها رسول الله صلی الله علیه وسلم بیده) حلیلهٔ ابی محذوره صفیه دن مرویدر که زوجم ابی محذوره نک بالای پیشانیسنده بر صاچی وار ایدیکه اوتوروب دخی صاچینی ارسال ایلسه زمینه پیوسته اولوردی مشار الیهه بونی قص وتراش ایتسه کز دینلدکده بن انی تراش ایدردکلم بتحقیق اول صاچی حضرتندن دستکیرامت علیه اتمی التحیه دست کرم پیوستی ایله مس ایلدی دیو بیوردی (وکانت فی قلنسوة) بفتحتین فسکون فضمة تحت العمامه راسه وضع اولنان شاشیه در (خالد بن الولید شعرات) فتحتیله (من شعره) فتح عین وکاهی سکونله (علیه الصلاة والسلام فسقطت قلنسوته) ضم وکسر سین مهمله ایله (فی بعض حروبه فشد علیها شدة) بفتح الشین (انکر علیه اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم کثرة) منصوب مفعول انکر (من قتل فیها فقال لم افعلها بسبب القلنسوة بل لما تضمنته من شعره علیه السلام لئلا اسلب) صیغهٔ مجهولله ای انزع (برکتها) بالنصب علی انه مفعول ثان (وتقع فی ایدی المشرکین) الخلاصة جناب سیف الله رضی عنه الاله کلاه پوشنده موی عنبرین سید المرسلیندن صلی الله علیه وسلم چند موی مشکین برای تبرک پنهان قلمشدی بعض جنککارنده قلنسوهٔ متبرکه لری ساقطه اولدقده جناب خالد جری قوی ایله رجعت وکلاه پوش اوزره پرتاب ایلدی اصحاب باصفادن بعضیلر اول جنکده کثرة کشته کاندن ناشی خالدک کیرو به رجعتنی روا کورمدیلر خالد جواب داده اولدیکه بن کلاه پوش مبیندن بیج وتاب اتمدم بلکه بوی مشکبوی حضرتی اول قلنسوه ده متضمنه اولدیغیچون شد وشتاب ایلدمکه برکتی منزوعه ودست مشرکینه کرفتار اولمیه دیو وجدانمه سرعت ایلدم دیدی (وروی) ماضی

مجهول (ابن عمر واضعا یده علی مقعد النبی صلی الله علیه وسلم) ای موضع قعوده (من المنبر ثم وضعها علی وجهه) یعنی عبد الله بن عمر رضی الله عنهما مشاهده اولندیکه منبر جلیل حضرتدن نشیمنکاه سعادتلرینه دستنی نهاده وتیمنا روی مبارکی اوزره سابیده ایدر (ولهذا کان مالک رحمه الله لا یرکب بالمدینة دابة وکان یقول) فی جواب سائله (استحیی من الله ان اطأ تربة فیها رسول الله صلی الله علیه وسلم بحافر) متعلق باطأ (دابة) والحاصل برای تعظیم مشاهد ومعاهد امام سالک حضرت مالک مدینهٔ منوره ده دابه یه سوار اولمدی سببندن پرسان اولنلره جواب داده اولوردیکه خاک عطرنا کنده طلسم کنجینهٔ نبوت علیه اطیب التحیه دفین اولان خاکنای حافر دابه ایله وطء اتمکه مولای ذی الجلالدن شرم وحیا ایدرم بیوردیلر حقا که انسان بانهادهٔ خاک غرة اولیوب روی وچشمیله مشیه مکتتیاب اولسه تعظیم حضرتنه شایان اولوردی (وروی انه وهب للشافعی کراعا) بوزن غراب ای خیلا (کثیرا کان عنده) ای عند مالک (فقال له الشافعی امسک منها دابة) واحدة (فاجابه بمثل هذا الجواب) مرویدرکه امام مالک طویله ملکنده موجود چند راس خیلی امام شافعی حضرتنه پیشکش بیوروب محمد بن ادریس حضرت مالکه اب جنبان خطاب اولدیلر که خیلی خیلدن برینی عند الحاجه سوار اولمق ایچون ابقا وامساک بیورسکز دیدکده جواب ماسبق مانندی شافعی یه جواب وردی (وقد حکی ابو عبد الرحمن السلمی) ضم سین وفتح لام ایله امام جلیل معروف (عن احمد بن فضلویه) فتح لام وسکون یاء ویا ضم لام وسکون واو وفتح یاء ایله عمرویه ونفطویه نظیریدر وکلمهٔ ویه عند عوام البصری اداة تصغیر اولور (الزاهد وکان) احمد (من الغزاة الرماة) بضم اولهما جمع الغازی والرامی والجمله معترضة (انه قال ما مسست القوس بیدی) کسر سین اولی وکاهی فتحله ما لمست دیمکدر (الا علی طهارة منذ بلغنی ان النبی صلی الله علیه وسلم اخذ القوس بیده) ای امسکها یعنی امام سلمی قدس سره احمد بن فضلویه الزاهد علیه الرحمه دن حکایه بیوررکه مومی الیه غازیان وتیرانداز ایدی دیدیلرکه سلطان دین صلی الله علیه وسلم دست کرم پیوستیله اخذ کمان ایتدیکی خبر صحت اثری بکا رسیده اولالدنبرو بی وضو دستمله مس قوس ایتمدم دیو بیوردیلر واول حضرت صلی الله علیه وسلم اخذ قوس بیورملری تیرانداز اقدن کنایه در وغزوهٔ احدده رمی سهام ایلدیکی پیوستهٔ صحتدر فی صحیح مسلم عن عقبة بن عامر رضی الله عنه سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو علی المنبر یقول واعدوا لهم ما استطعتم من قوة ومن رباط الخیل الا ان القوة الرمی وکررها ثلاثا انتهی (وقد افتی مالک فیمن قال تربة المدینة) ای ارضها (ردیئة) بالهمز وقد یشدد وهی فعیلة من الرداءة ای غیر طیبة ذات وبا متعفنة الهواء (بضرب ثلثین) باء سببیه وصیغهٔ مصدر مضافه ایله وفی نسخة یضرب بالمضارع المجهول (درة) کسر دال وتشدید راء ایله آلهٔ تعزیر وتمییزیه ایله منصوبدر (وامر بحبسه وکان له) ای للمعزز (قدر) ای شرف بین الناس یعنی خاک مدینه خوش نما وخوب هوا دکل دین کمسنه حقنده جناب مالک رحمه الله سی عدد تازیانه وقرباچ ضربیله فتوا داده وحبسنه امر ایلدی حال انکه مضروب ومحبوس اولان ذات عز وجاه صاحبی ایدی (وقال ما احوجه) ما تعجبیه در (الی ضرب عنقه تربة دفن فیها رسول الله صلی الله علیه وسلم یزعم انها غیر طیبة) یعنی جناب مالک قول دیکره سالک اولوب شخص معهودیونی اورلمغه عجب محتاج ومزاوار ایدیکه کوهر کان رسالت علیه اطیب التحیت مکین ودفین اولان خاک عطرناکی غیر طیبه زعم ایدر مع هذا حبیب خدا مدینهٔ کبرایه طابه وطیبه تسمیه ایلدی دیدی لاطیب بعدل ترابا ضم اعظمه ٭ طوبی لمنتشق منه وملتثم ٭ (وفی الصحیح) ای عند الشیخین عن علی وعن انس رضی الله عنهما (انه قال علیه السلام فی المدینة من احدث فیها حدثا) من موصوله ویا شرطیه ای امرا منکرا لا یعرف فی السنة وقیل هو عام فی الاثام (او آوی) مد وقصر له ای ضم الیه (محدثا) کسر دال ایله اسم فاعل ای جانیا بان اجاره ونصره علی خصمه وفتح دال ایله امر مبتدع معناسنه برین معنی ابواعبد عنه رضاء داده اولمسی مراد اولنور اما تکلفدن خالی اولمز (فعلیه لعنة الله والملائکة والناس اجمعین) جملهٔ مذکوره نفی ویا فقط نامی تأکید اولور (لا یقبل الله منه صرفا ولا عدلا) تقدم تفسیره وانه تغلیظ فی الزجر حاصل خبر صحت اثر مدینهٔ منوره شانده سید البشر صلی الله علیه وسلم بیورمشدر اولکه مدینه ده سنته مخالف امر بدعة ومنکر احداث ایلیه ویا ارباب جنایته نصرت واعانت ایلسه رحمت حقدن دور ومطرود ولسان خلقده مذمت اکید اولمغه شایان اولوب نافله وفریضه سنی ایزد جبار قرین قبول ایلمز وفیه تعظیم المدینة وسیأتی تفصیله (وحکی ان جهجاها) فتح اوله وبعض نسخده بلا تنوین جهجاه واقعدر (الغفاری) بکسر الغین (اخذ قضیب النبی صلی الله علیه وسلم) ای عصاه (من ید عثمان رضی الله عنه وتناوله لیکسره علی رکبته فصاح به الناس فاخذته الاکلة) مد همزه وکسر کاف ایله داء معروف (فی رکبته فقطعها) خوفا من سرایتها زانوسنی بریده ایلدی (ومات قبل الحول) خبر عصا فیما مضی قسم اول باب رابعی

فصوانده كرامات وبركات فصلنده مبنى ومعنى كذا ابلدى (وقال عليه السلام من حلف على منبرى كاذبا فليتبوء مقعده من النار) روايتكردهٔ مالك وابوداود ونسائى وابن ماجه عن ابى هريره اولان خبرده سلطان عالم صلى الله عليه وسلم بيورر اول مردنا خلف كه بالاى منبرمده ويا حضورو حوانده يمين فاجره برات ايليه آتش دوزخدن جاى ومسكن اتخاذ ايلسون ديو بيوردى وهودعاء اوامر اريد به الخبر وجعل استحقاقه العذاب بمنزلة حضوره وحضور محله فامر بان يجعله مقراله على طريق التمثيل وهومن بليغ الكلام وبديعه يعرفه من ذاق حلاوة الفصاحة (وحدثت) ضم حا وتشديد داللهاى حكيت (ان ابا الفضل الجوهرى) عبدالله بن الحكم الترمذى الاندلسى ذوالوزارتين (لما ورد المدينة زائرا وقرب من بيوتها ترجل) بتشديد الجيم اى نزل عن دابته (ومشى باكيا منشدا) حالان متداخلان وانشاد كندوشعرنى ويا آخرك اشعارنى قرأتدر يعنى وزير ابوالفضل الجوهرى برسم زيارت مدينهٔ سكينه يه ورودو منازل شهره قريب اولدقده دابه دن نزول ايدوب قطره باراشك اوله رق بوشعرله كويا اولديغى حالده سمت هجر تسرايه پياده اولدقلرى بكا نقل اولندى ديو بيوردى لابى طيب المتنبى * ولما رأينا رسم من لم يدع لنا * فؤادا العرفان الرسوم ولالبا * نزلنا عن الاكوار نمشى كرامة * لمن بان عنه ان نلم به ركبا * رسم آثار ديار درسه ومراد آثار حضرت وفؤاد قلب ودرون وعرفان ومعرفت بر معنايه درواب عقل وخرد واكوار جمع كور وبضم الكاف حل ناقه كه پالان وسمر شتروبان اى ظهر والمام اتيان نزول وركب اسم جمع الراكب نلم ضميرندن حال ويا تمييز دراى راكبين محصول ابيات وقتا بزلر ايچون رسوم دارو ديار تشخيص وعرفانه مهابت وجلالتدن عقل ودل وهوش وخرد قوميوب باجمله تاراج ايدن ذات محترمك آثار ديارين معاينه ايلدك بالاى زين شتردن نزول ايدوب سوار اولديغمز حالده تقرب اتمه مز رسم ادبدن دور اولان ذاته تكرمة وعزة پياده روان اولدق مصنف عليه الرحمه قصيدهٔ نبويه سنده بو معنايى تضمين ايدوب بيورر * وتمنا با كناف الخيام لو اجدا * وتقبيلها طورا وترشفها حبا * اقدم رجلا بعد رجل مهابة * واسحب خدى فى مواطنها سحبا * (وحكى عن بعض المريدين) اى للزيارة (انه لما اشرف) اصل اشراف جاى بالادن نكاه ايتمكدر لازمى مراد اولنوب كوريندى مرتبه قريب اولمق معناسنه اولدى (على مدينة الرسول صلى الله عليه وسلم انشأ) شروع وابتداع وايجاد معنا لرينه در (يقول متمثلا) مقامه مناسب غيرك شعرينى انشاد در * رفع الحجاب لنا فلاح لناظرى * قمر تقطع دونه الاوهام * واذا المطى بنا بلغن محمدا * فظهورهن على الرجال حرام * قربننا من خير من وطئ الثرى * فلها علينا حرمة وذمام * تقطع صيغهٔ مضارع مجهول او بحذف احدى التائين ويا صيغهٔ ماضئ معلوم‌له والمطى جمع مطية الناقة التى تركب مطاها اى ظهرها ورحال حا مهمله ايله جمع رحل البعير نسخه ده رجال جيمله دروقربننا استئناف بيانيه ايله جمله مستأنفه وحرمة حق وذمام جمع ذمة وهى العهد وابيات مذكوره ابونواس بن هانى نام شاعر ماهر محمد الامين بن هارون الرشيده ستايشى اولان قصيده دندر حاصل معنى بزم ايچون مقصود حاصل وحجاب برآورده قيلنوب كوى حبيبه واصل اولدق چشم جانه برماه درخشنده لامع ولايح اولديكه اوهام وخيالات نور ساطع الظهورى عندنده كسسته ومضمحلدر چون سوارزين اولديغمز نياق وهوادج دركاه محمد صلى الله عليه وسلمه رسيده اولدى انلرك متن ومطالرى باررحاله حرامدر زيرا عالمه پانهادهٔ تشريف اولانك شرفتربنى دركاهنه بزى تقريب ايتديلر اول مطايانك اوزريزده عهدو امان وحقوق نمايان ديعنى بعد ازين بالاى زينده نشست ودابه سوار اولمق بزه شايان داب ادب دكلدركه پيشكاه جوار محمدى عليه السلام بديدار اولدى ديمك اوله (وحكى عن بعض المشايخ انه حج ماشيا فقيل له فى ذلك فقال العبد الابق لا يأتى) اى لاياتى (الى بيت مولاه راكبا لو قدرت ان امشى على رأسى ما مشيت على قدمى) بالتخفيف او بتشديد الياء مثنى يعنى بعض مشايخ دل آكهاندن محكيدركه پياده روح شريف ايليوب احبابى چكونكى حالدن پرسان اولدقلرنده سيدندن شار دوهارب بنده افنديسى خانه سنه سوار اولديغى حالده كاورمى اكر برسر روان اولمغه قدرتياب اولايدم هر دو پا اوزره روان اولمزدم ديو بيورديلر ولله در من قال * اقبل ارضا سار فيها جماله * فكيف بدار دار فيها جماله (قال القاضى) ابو الفضل عياض رضى عنه الفياض (وجدير) مقدم خبراى حقيق ومؤخر مبتداسى آخرده ورودايدن ان تعظم عرصاتها جمله سيدر (لمواطن) بمكة والمدينة شرفهما الله تعالى (عمرت) صيغهٔ مجهولله مخفف ويا مشدد (بالوحى والتنزيل وتردد بها) اى بالاتيان اليها (جبرائيل وميكائيل وعرجت منها الملائكة والروح) ارواح الانبيا ويا روح الامين (وضجت) بتشديد الجيم اى صوتت (عرصاتها) جمع عرصة وهى كل بقعة من الدار (بالتقديس والتسبيح واشتملت تربتها على جسد سيد البشر وانتشر عنها من دين الله تعالى وسنة رسوله ما انتشر مدارس آيات بينات) جمع مدرس مفعل من الدرس وهو مكانه

ومبتدأ محذوفه خبردر اى وهذه مدارس (ومساجد وصلوات) اى عبادات اودعوات (ومشاهد الفضائل والخيرات ومعاهد البراهين والمعجزات ومناسك الدين) محال العبادة والنسك (ومشاعر المسلمين) اى معالمهم (ومواقف سيد المرسلين) اى اماكن وقوفه ومنابع نوره (ومتبوأ خاتم النبيين) فتح وكسرتاء خاتمله اى منزله ومأواه (حيث انفجرت النبوة واين) حيث واين لمكان (فاض عبابها) ضم عينله معظم سيل وارتفاع وكثرة موجى (ومواطن مهبط الرسالة) بكسر الموحدة اى اماكن انزالها ونزولها فيها (واول ارض مس جلد المصطفى ترابها) بالرفع والاولى نصبه (ان تعظم) تشديد ظاء مفتوحه ايله (عرصاتها) فتحتينله جمع عرصه در اصل بنادن خالى جاى فراخ وواسعدر وتعظيم اماكنها ديمك اولور مؤخر مبتدأ در نشو يق سامعه ترقى ايچون مستحسندر ومنه قول الشاعر * ثلاثة تشرق الدنيا ببهجتها * شمس الضحى وابو اسحق والقمر (وتنسم) بناء مجهولله وبعض نسخه ده وتشم وارد اولدى (نفحاتها) جمع نفحه خوشبوى (وتقبيل ربوعها) ضمتينله جمع ربع بفتح فسكون موحدة منزل ودار اقامه (وجدراتها) ضم جيم وتاء فوقيه ايله جمع الجمع اوله براى جمع ويا سكون دال ونونله جمع جدار اصلى حائط الحاصل اماكن مباركه سى تعظيم ونفحات عنبربويى تشميم ودرو ديوارى تلثيم اولنمغه اساكن حرمين ايچون جدير وشاياندركه وحى جليل وقرأن جميل سببيله معموره وهربار بلبل سدره نشين وكاه كاه ميكائيل عليهما السلام المعين اياب وذهابيله مشهوره وسروشان دركاه وارواح پيغمبران عاليجاه اوجاى اقدسدن عروج واماكن مطهره سى تسبيح وتقديس اسمانه ولوله اندازوولوج ايليوب خاك عطرناكى جسد روح جسد الكونينى اشتمال ودين مولى وسنة رسول خدادن نشر ايدن احكام اوجايكاه مقدسدن انتشار يافتهٔ كمال اولديكه آيات بيناته درسخانه وسجده كاه وعبادتخانه ومحال فضائل ومبرات ومنازل حجج ومعجزات وطاعتكاه دين و پرستشكاه مسلمين ووقفه كاه سلطان المرسلين وتختكاه شاه عالميندر اول جاى فرحفزا مكه دركه شمس تابان نبوت اندن انفجار ونه مكان پرصفادركه سيل روان رسالت اول محلدن فيضان وسرشار ونزول زلال وحى ورسالت اندن نمايان اولان مواطن واول زمين كه جلد حضرت مجتبى صلى الله عليه وسلمى خاك پاكى لمس ايلدى بويله ديار مقدسه توقير اولنمغه سزاوار در بيورديلر بعد ازين معاهد حضرته شوق مصنف متزائد اولوب انى عقلا منزله سنه تنزيل ايله خطاب ايدر * يادار خير المرسلين ومن به * هدى الانام وخص بالايات * دار حرمين شريفينه شامل وهدى بناء مجهولله اى هدى الله به والانام جميع خلق ويا هر ذى روح وايات‌له مراد قرأن ويا جميع معجزات نبى ذيشان وتعريف براى عهد اولور يعنى اى دارو ديار زين المرسلين واى جميع عالم سبب وجود وكرم وجوديله رهياب هدايات وايات منزله ومعجزات مكمله ايله تخصيص بيوريلان فرد اكمل * عندى لاجلك لوعة وصبابة * وتشوق متوقد الجمرات * متوقد كسر قافله صفتلك موصوفه اضافتى قيلنمشدر وبعض نسخه ده فتح قافله مضبوطدر يعنى درون دلده سنك ايچون شدت محبت وسوزنى موجبه مودت ورقت شوق ودقت ذوق بديدار وكانون دلده اخكر اشتياقى فروزان اولور تشوق بسيار جلوه نماى ظهوردر * وعلى عهدان ملأت محاجرى * من تلكم الجدرات والعرصات * على عهداداة قسميدركما يقال على عهد الله ومحاجر فتح ميمله جمع محجر دائرهٔ چشم وملأ نظردن مجازدر وجدرات ضمتين ايله عرصات فتحتين ايله در * لاعفرن مصون شيبى بينها * من كثرة التقبيل والرشفات * اعفرن تشديد فاء مكسوره ايله تعفيرو تمريغ وجه فى التراب چهره ساى خاك ضراعت وقسمى متضمن على عهد لفظنه جواب ولام قسم داخلدر ورشفات فتحتينله جمع رشفه بالفاء وهى مص الريق او بالقاف من الرشق وهى الرمى بالنبل فقيه تجريد وتشبيه هنا بالتقبيل ايضا محصول بيتين اوزريمه عهد محتم الوفادركه اكر اول درو ديوار وميادين حبيب تماشاسيله چشم پرابد رسم ميانهٔ دركاهنده ريش سفيدم خاك آلودو بسيارئ تلثيم وبوسش ايله جاروب استانهٔ حضرتى قيلام ديمك بيوريله * لولا العوادى والاعادى زرتها * ابدا ولو سحبا على الوجنات * عوادى جمع عادية عوايق وموانع واعادى جمع عدو ويا جمع اعدا كه جمع الجمع اوله وسحبا فعل مقدر ايله منصوب اى اسحب وجهى على الارض مذلة وخضوعا ووجنات جمع وجنة اعلاى خد وضمير زرتها داره راجعدر وابدا ما يستقبل من الزمان ايچون ظرف مستقرا اولور يعنى اكر عوايق وموانع دهر بوقلمون وكفتكوى دشمن دون اولمسه هردم چهره ساى اوله رق اودركاه معلايى زيارت ايدردم (لنحيفا رحمة الله عليه) صدق اخلاصيله ايتسم كعبهٔ كوينده جا * ساكنان روضهٔ ذيشانه اولسم خاكپا * اولمغه هردم دردولتنابه چهره سا * يارسول الله بسوى خود مرا راهى نما * نازدرق سرقدم سازم زديده باكنم * لكن ساهدى من حفيل تحيتى * اقطين تلك الدار والحجرات * اهدى نفس متكلم وحده من الاهداء اى الارسال وحفيل حا مهمله وفاو مثناة تحتيه ولام ايله كثير معناسنه وتحيه

وسلام ودرود وقطين قاف وطاء مهمله ومثناة تحتيه ونونله بمعنى المقيم واتباع وهديه اطلاق اولنور وحجرات ضمتين ايله جمع حجرة بضم وسكون وهى بيت صغير من الدار منفرد عنها من الحجراى المنع اومن الحجر لكونها مبنى منه حجرات زوجات طاهراته اشارتدر واذكى من المسك المفتق نفحة * تغشاه بالآصال والبكرات * اذكى ذال معجمه ايله اى اهدى من الثناء والتحايا ما هو اضوع واذكى ومفتق تشديد تاء مثناة ايله بزله مكرم نافجهٔ شكفته وياسائر عطرله ممزوج وآلوده اوله ونفحه تميزيت اوزره منصوبدر وآصال جمع اصيل ويا جمع اصل نزديك هنكام شام وبكرات جمع بكرة وقت اول نهار خلاصهٔ دتين مصنف عليه الرحمه بالذات زيارتله شرفياب اولديغى اشارت بيوررلكه اما بيار درود وتحايادن مقيان روضهٔ ذيشان ايچون شكفته نافجهٔ مشكدن نفحه بخشا سلام ارسال ايده رمكه هر شام وسحر اول دركاه والايه عرض ورسا ينده قيلورم * وتخصه بزواكى الصلوات * ونوامى التسليم والبركات * وتخصه نون متكلم مع الغير ويا تاء تأنيثله ضمير حضرته راجع اولور زواكى ونوامى فتح يا ايله اوحركت ياء وهم الضرورة جمع زاكيه ونامية بمعنى الزائده حاصلى شرايف صلات واطايف تسليم وبركات ايله اول حضرتى تخصيص ايده رزمر ويدركه حضرت شيخ احمد الرفاعى قدس سره الشريف بو رسالهٔ روضهٔ سلطان كونين صلى الله عليه وسلمه سلام ارسال ايدر ايدى چون بالذات زيارت مقدسه ايله مستعد اولوب * فى حالة البعد روحى كنت ارسلها * تقبل الارض عنى فهى نائبتى * وهذه نوبة الاشباح قد حضرت * فامدد يديك لكى تحظى بها شفتى * ابياتيله اشك ريز اولدقده دست كرم پيوست سلطان جهان ظاهر اولوب عارف بالله رفاعى تقبيل بيورمشلر وقال بعض المشتاقين * يارا كبا نحو الحجاز ميمما * اطوى الفلا بنجايب ونياق * فاذا وصلت الى المدينة سالما * وبلغت منية غاية العشاق * ان عاينت عيناك طيبة يثرب * وبلغتها من بعد طول فراق * فقل السلام عليك يا خير الورى * واعز مخلوق على الخلاق (الجامى) كى بود يارب كه رو در يثرب بطحا كنم * كه بمكه منزل وكه در مدينه جا كنم * آرزوى جنة المأوى برون كردم زدل * جنتم اين بس كه برخاك درت مأوى كنم * خواهم از سوداى پابوست نهم سر در جهان * پابه پايت سر نهم يا سر درين سودا كنم

(الباب الرابع من القسم الثانى)

(فى حكم الصلوة عليه والتسليم لديه) لفظ تسليمى سلام اوزره اختيار زياده تأكيدى مفيد ومطابقهٔ قرآن مجيد صلوا عليه وسلموا تسليما تحقق ايچوندر (وفرض ذلك) اى فريضة على امته (وفضيلته) باب چهارم قسم ثانى حضرت سلطان تختگاه رسالت اوزره دعا وسلام ووجوب تحايا وفضلى كيت وكيفيتى بيانده در (قال الله تعالى ان الله وملائكته يصلون على النبى الآية) يا ايها الذين امنوا صلوا عليه وسلموا تسليما او وسلموا جمعيتى مفيده درمعيتى دكل كما عليه الاصوليون وافراد الصلوة عن السلام كراهيتنه ايهٔ شريفه ده دلالت نايابدر كما ذهب اليه النووى فصل ثامن قسم اولده آيهٔ مذكوره ده تفسير وتأويلنه دائر كلام مستوفى بيان اولنمشيدى (قال ابن عباس) رضى الله عنهما (معناه) صلوة دعا تأويلنده ويا تأنيث مصدر غير معتبر اولمغله تذكير ضمير قيلندى (ان الله وملائكته يباركون على النبى) ومعنى البركة النمو وزيادة الخير اى ان الله تعالى يبارك له فى امره ويزيد فى قدره بزيادة لايقة بمقامه ويدعوا الملائكة ربه تعالى ان يرفع ذكره ويظهر امره عليه السلام امدى يصلون قول شريفنده مجاز مرسل اولوب بين الحقيقة والمجاز جمع اولديغنه اشارت اولور (وقيل) فى معنى الصلاة (ان الله يترحم على النبى) صلى الله عليه وسلم يعنى مولاجل وعلا حبيبى اوزره انزال رحمتده مبالغه بيورر (وملائكته يدعون له) اى يتوضعون لديه (قال المبرد الصلاة الترحم) انعام ورحمتله دعا ومعنى الدعا من الله ارادته لان معناه الحقيقى لا يتصور فى حق الله فاريد به لازمه وغايته (فهى من الله رحمة) قبل حقدن ترحم انزال وايصال رحمه وادامم ويا ارادتدر (ومن الملائكة رقة) جناب سروشاندن شفقة ومحبة (واستدعاء الرحمة من الله تعالى) نبى الامه وكاشف الغمه اوزره جناب كبريادن انلرك طلب رحمت ودعالريدر (وقد ورد فى الحديث صفة صلاة الملائكة على من جلس ينتظر الصلاة) روايت كرده شيخين عن ابى هريرة رضى الله عنه اولان خبرده نمازه مترقب اولديغى حالده مسجد شريفنده جالس اولان كمسنه اوزره ملائكه نك صلاتى وصفى ورود ايلدى (اللهم اغفر له وارحمه فهذا دعاء) بو ايسه رحمت ومغفرتله دعادر لكنه يليق بالامة اما حضرت پيغمبر شانتده دعاء سروشان اللهم اعظم شانه وتمم برهانه واكثر امته واظهر ملته وارفع درجته اداسيله اولمق محتملدر (وقال ابو بكر القشيرى الصلاة من الله تعالى لمن دون النبى رحمة) امام قشيرى قدس سره بيورركه كردكار متعالدن پيغمبرلك غيريه صلاة رحمة عامه در واما النبى فرحوم باعلى انواع الرحمة فهو غير محتاج لان يدعى له بها فتاواى صوفيه ده اللهم ارحم محمدا كما رحمت على ابراهيم ديمك مكروهدر ديو مسطوردر وكذا قال خواهرزاده وصاحب المحيط والظهيرية وقال الزيلعى الصحيح انه لا يكره لانه من اشوق الناس الى رحمة ربه

(والنبى

(والنبى صلى الله عليه وسلم تشريفا وزيادة مكرمة) بميم فى اوله وراء مضمومة وبعض نسخه تكرمة ميم بدلى تاء مثناة ايله ايكيسى دخى مصدردر يعنى شان نبوتده رحمة خاصه وزيادة تعظيمدر (وقال ابو العالية صلاة الله ثناؤه عليه عند الملائكة) عند المقربين اول حضرت اوزره مدح وبيان منزلتى وحقنده ثنا سيدر (وصلاة الملائكة الدعاء) بزيادة الاكرام والانعام للنبى عليه الصلاة والسلام كما مر (قال القاضى ابو الفضل) يعنى مصنف رحمه الله (وقد فرق) تشديد وتخفيف راء ايله (النبى صلى الله عليه وسلم فى حديث تعليم الصلاة عليه بين لفظ الصلاة ولفظ البركة) يعنى روايت كردهٔ شيخين اولان اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد حديث شريفنده لفظ صلات ايله لفظ بركت ميانه سنده بكديكره عطفله فصل وفرق ايلدى (فدل انهما بمعنيين) امدى صلات ايله بركت هر بريبر آخر معنايه اولديغنه دلالت ايلديكه صلات ايله مراد ثنا وبركت ايله مراد خير ونماء در اما بعضيلر صلاتى بركت ايله تفسيرا ايليوب خبر مذكورك خلاف ظاهر عطف تفسير اولمسنه ذاهب اولديلر (واما التسليم الذى امر الله تعالى به عباده) وسلموا تسليما قول شريفيله بندكانه امر ايلديكى تسليم فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لا يجدوا فى انفسهم حرجا مما قضيت ويسلموا تسليما ايهٔ جليله سنده ورودى اسا انقياد معناسنه ويا تحيت معناسنه اولان تسليم مراد اولنمق محتملدر اوخصوص الدعاء بالسلام (فقال القاضى ابو بكر ابن بكير) ضم موحده وكاف مفتوحه وتحتيه ساكنه ايله محمد بن احمد بن عبد الله ابن بكير التميمى المالكى البغدادى صاحب احكام القرآن عليه رحمة المنان (نزلت هذه الآية على النبى صلى الله عليه وسلم فامر الله اصحابه ان يسلموا عليه) يعنى ان الله وملائكته يصلون على النبى الآيه وحضرت پيغمبر اوزره بو آيهٔ جليله شرفيافتهٔ نزول بيوريلوب خداى بيهمتا رسول كبريا اوزره سلام اتمكلكه اصحاب باصفايه فرمان ايلدى (وكذا امرهم النبى صلى الله عليه وسلم ان يسلموا عليه فى الصلاة بان يقولوا السلام عليك ايها النبى ورحمة الله وبركاته (وكذلك من بعدهم امروا) اى من التابعين وغيرهم تبعا لهم (ان يسلموا على النبى صلى الله عليه وسلم عند حضورهم قبره وعند ذكره) اى خصوصا عند زيارة قبره الشريف وعموما فى سائر المجالس كما سيأتى بيانه (وفى معنى السلام عليه ثلثة وجوه احدها السلامة لك ومعك) يعنى سلامت حضرتك ايچون حاصله ويا افات شامله دن سلامت كامله سنك ايچون خاصه وسنكله مصحوبه وجزء لا ينفكدر (ويكون السلام مصدرا) كالسلامة من سلم يسلم سلاما وسلامة (كاللذاذ واللذاذة) لذذت لذاذا ولذاذة دن مصدران اولديغى اساوكالملام والملامة والمقال والمقالة (الثانى اى السلام على حفظك ورعايتك متول له وكفيل به) وجه دوم سلام حفظ ورعايتك اوزره محافظ وجميع اموركه متصرف ونظام مراتبكه ضمين ومتكفلدر ديمك اولور (ويكون هنا السلام اسم الله) اى مصدر وصف به للمبالغة ومعناه ذو السلامة من كل نقص وآفة حاصلى بو مقامده سلام نام جليل حضرت باريدر (الثالث ان السلام بمعنى المسالمة له والانقياد) وجه سوم مصالحه وموافقه وانقياد بالاذعان وترك مخالفه معناسنه در (كما قال تعالى فلا وربك) قسم (لا يؤمنون) جواب القسم (حتى يحكموك فيما شجر بينهم) اى فيما وقع بينهم من التنازع والاختلاف (ثم لا يجدوا فى انفسهم حرجا) اى ضيقا شرعا لاطبعا (مما قضيت ويسلموا تسليما) مصدر مؤكد بفعله بمنزلة تكريره وينقادوا انقيادا ظاهرا وباطنا لا ريب فيه ايهٔ كريمه بالاده سبق اسا محل استشهاد تسليم بمعنى الانقياد اولديغى مراد دربتى امرانلرك زعم ايلدكارى كبى دكلدر بخداى جهان آفرين انلر كامل الايمان اولمزلر تاكم بينلرنده وقوع يافته منازعه ودعوالرنده سنى حاكم قليه لر بعده ازين سنك حكم وفصل ايلديكك خصوصدن بحسب الشرع دلتنك اولميوب حكمكه كمال انقيادله منقاد ورام ورضاداده اوله لر پس انقياد وتسليم برمعنايه اولمسى استدلال ايلديلر اللهم صل وسلم على سيدنا محمد وعلى آله واصحابه اجمعين

فصل

(اعلم ان الصلاة على النبى صلى الله عليه وسلم فرض على الجملة) وفى نسخة فى الجملة (غير محدد) وفى نسخة غير محدود (بوقت لامر الله تعالى بالصلاة عليه وحمل الائمة) صيغة مصدر ويا ماضيله اوقى محتملدر (والعلماء له) اى لامر الله (على الوجوب) بمعنى الفرض (واجمعوا عليه) اى على الوجوب معلوم سعات اولسونكه شهريار مملكت رسالت صلى الله عليه وسلم اوزره صلاة واجب مقطوع بهدر اجمالا وزمان معين ايله موقت وعدد ديكلدر حق سبحانه وتعالى صلوا عليه امر همايونيله حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلم اوزره صلات اتمكى فرض ومجتهدين ومفسرين ومحدثين موجب امر الهى وجوبيت وفرضيتى اوزره حمل وتفسير واكثرى بونك اوزرينه اجماع واتفاق ايلديلر (وحكى

ابوجعفر الطبری) محمد بن جریر الشافعی (ان محمل الاية) فتح میم اولی وکسر ثانیه ایله (عنده علی الندب) ای عند ابی
جعفر وفیه تقدیر ای تبعا لغیره والا فلا معنی لحکایته ما عنده تقدیر مذکوره قول آتیده نخی دلالت ایدر (وادعی فیه
الاجماع) یعنی امام جریر تبعا من الصادر آیة شریفه باعتبار امرها ندب اوزره محموله اولدیغن حکایه یوروب
صلوا علیه کریمه سنده وقوع یافته امر ندب ایچوند ردنوادعای اجماع ایلدی (ولعله فیما زاد علی مرة) شاید اجماع
مذکور ما زاد علی کرة اولان صلاتشانده جاری اولوب اجماع مشهوره مخالفت نایاب اوله (والواجب) مبتدأ (الذی
یسقط به الجرح) فتح جیم وسکون راء ایله طعن وقدح ویا حاء مهمله وراء وجیم ایله بمعنی التضییق (وما ثم ترك الفرض
مرة) خبر مبتدا وماثم ثاء مثلثه ایله مصدر میمی بمعنی الاثم ترکه مضاف در یعنی اکله طعن وقدح وترکی اوزره مترتب
اولان کناهی ساقط ایدن واجب برکره در یعنی فی العمر بردفعه در اول حضرت اوزره صلات واجب اولمسیکه ما زاد
علیه اولان مندوب اوله (كالشهادة له بالنبوة) والرسالة لوجوبها مرة فی العمر اجماعا فاذا سقط الوجوب بمرة یتحقق
فی ضمنها ما منه المأمور به فالصلاة بالطریق الاولی وهو احد المذاهب فیها (وما عدا ذلك فمندوب مرغب فیه من سنن
الاسلام وشعار اهله) یعنی برکره دن زیاده اولان مستحب ومطلوب وطرق اسلام وداب وعلامة اهل اعاندن برامر
مستحسن ومرغوبدر (قال القاضی ابو الحسن) علی بن عمر بن احمد الفقیه (ابن القصار) قاف وصاد مهمله وراء ایله
قصارت وتبییض ثیاب صنعتنه نسبت وبعض نسخده صاد مهمله وفاء مشدده وراء ایله صفار ورودی بیع صفره
منسوبدر (المشهور عن اصحابنا) یعنی المالکیة (ان ذلك واجب فی الجملة علی الانسان وفرض علیه) خلافا للحنفیة
فرض وواجب عند المالکیه برمعنایه اولدیغنه اشارتدر (ان یاتی بها) ای بالصلاة وفی نسخة به ای بالفرض (مرة
من دهره مع القدرة علی ذلك) یعنی ابن القصار مالکی بیورر که رسول الله صلی الله علیه وسلم اوزره صلات ایلك من
غیر تعیین وقت انسان اوزره بالاجماع مطلقا فرضدر ونکلمه قدرت ایله افراد انساندن هر فرد اوزره مدة عمرنده برکره
اتیان صلاة علی النبی فرض اولوردیدی ومع القدرة قیدی لال اساء مکتیاب تکلم اولمیندن احترازدر وکن اخترمته
المنیة سقط عنه اذهی شرط له (وقال القاضی ابو بکر بن بکیر) ضم موحده وفتح کاف ایله فقهاء مالکیه دندر (افترض الله)
افترض وفرض بمعنی وفیه زیادة تأکید (علی خلقه) من المؤمنین (ان یصلوا علی نبیه ویسلموا تسلیما) حق سبحانه
وتعالی عباد مؤمنینه پیغمبری اوزره تعظیما وتکریما صلاة وسلام اتمکلکی فرض ایلدی (ولم یجعل ذلك لوقت)
لام توقیتیه وظرفیه در (معلوم) ای ولم یجعل الافتراض فی وقت معین وزمان مبین (فالواجب) والمراد به الوجوب
الذی دون الفرض (ان یکثر المرء) ای الرجل والمراد به الانسان ولو امرأة تغلیبا (منها) ای من الصلاة (ولا یغفل)
ثم فا ایله ای لایذهل (عنها) یعنی خدای جلیل نبی جمیل اوزره صلات اتمکی وقت معین ایله توقیت بیورمدی سائر
اوقاته شامل اولسون ایچون امدی مروت واحتیاط واجبدر که کشی اول حضرته صلاتدن اکثار ایلیوب اول
خدمة علیه دن ذاهل اولمیه (وقال القاضی ابو محمد بن نصر) عبد الوهاب المالکی در فقیه وادیب وشاعر اریب وفنون
شتاده تصانیفی اولوب آخر عمرنده ام الدنیایه رحلت ودرتیوز یکرمی برسال هجریده دار آخرته عزیمت بیورمشدر
(الصلاة علی النبی صلی الله علیه وسلم واجبة فی الجملة) من غیر تعیین مقدار صلات واجبه در دیدی اما بوقول مجمل
تفصیلی بیانده بیورر که (قال القاضی ابو عبد الله محمد بن سعید) حضرت امام مالکه رسیده واخذ علوم له شرفیافته
اولوب اندلسه رحلت ایدوب سنه ثمان وتسعین ومائه ده سرنهادة بالین لحد اولدی (ذهب مالك واصحابه وغیرهم من
اهل العلم) من الائمة المجتهدین (الی) وفی نسخة بدونها (ان الصلاة علی النبی صلی الله علیه وسلم فرض بالجملة) ای
اجمالا بغیر تعیین مقدار ووقت (بعقد الایمان) باء سببیه ویا بعد معناسنه وایمان کسر همزه ایله (لاتتعین فی الصلاة) یعنی
قید ایمان مذکور فی القرآن سببیله من غیر وقت معین صلاة علی النبی فرض اولوب اهل کفر وکفرانه ایجاب اتممکین
اهل ایمانه وجوبی نمازه یاخود مخصوص وموقت دکادر (وان من صلی علیه مرة واحدة من عمره سقط الفرض عنه)
ومالکیه اکا ذاهب اولدیلرکه برکسنه اول حضرت اوزره مدت حیاة وعمرنده برکره صلات ایلسه لخروجه عن
عهدته اندن فرض ساقط اولوردیدیلر (وقال اصحاب الشافعی الفرض منها الذی امر الله به) فی کلام قدیمه باتیانها
(ورسوله) صلی الله علیه وسلم فی حدیثه (هو فی الصلاة) یعنی شافعیه امامل سنه تبعا دیدیلرکه صلاة علی النبیدن
فرض اولنان اول صلات که خدای جلیل قرآن جلیلنده اتیانیله فرمان ورسول الله علیه السلام حدیثنده امر ایلدی
قبل السلام عقب تشهد نمازده اولان صلات ایله منحصردر (وقالوا) اصحاب شافعی (واما فی غیرها) ای غیر الصلاة
وخارجها (فلا خلاف انها غیر واجبة) قال الشارح العرضی مانقله المصنف عن الشافعیة غیر صحیح قال المفتی به
عندهم ان الصلاة واجبة فی الخطبة الاولی والثانیة لانه لم ینقل عن الخلفاء الراشدین ترکها فیها ووافقه احمد وقال

الشافعی

الشافعی بوجوبها فی صلاة الجنازة ووافقه ایضا احمد وورد فیه احادیث صححوها (واما فی الصلاة فحکی الامامان
ابو جعفر) وفی نسخة ابو اجعفر بلفظ التثنیة فانه کنیة اهما (الطبری) اکابر شافعیه دن محمد بن جریر (والطحاوی)
اعیان حنفیه دن احمد بن محمد بن سلامة (وغیرهما) من الائمة (اجماع جمیع المتقدمین) من الصحابة والتابعین
(والمتأخرین من علماء الامة علی ان الصلاة علی النبی صلی الله علیه وسلم فی التشهد غیر واجبة وشذ الشافعی) ای اتی
بقول شاذ وانفرد فی ذلك نمازده وجوب صلاة علی النبی وبدون الصلاة عدم صحة نماز خصوصنده شافعی انفراد
ایلدی (فقال من لم یصل علی النبی صلی الله علیه وسلم من بعد التشهد الاخر) وفی نسخة الاخیر (وقبل السلام
فصلاته فاسدة) یعنی اشهد ان محمدا رسول الله قولندن صکره وتحلیل سلامدن اول صلاة علی النبی اتمین کسنه نك
نمازی فاسدردیدی (وان صلی علیه قبل ذلك) یعنی اشهد ان محمدا رسول اللهدن اول صلات ایلسه (لم یجزه)
بعض نسخه صحیحه ده لم تجزئه ورودی اولی درزیرا اجزءیجزءدن مهموزدر یعنی نمازی صحیح اولمیوب فرض اندن
ساقط اولماز اعاده سی واجب اولور (ولا سلف له فی هذا القول) قول مذکورده سلفدن برفرد شافعی یه موافقت ایتمدی
(ولا سنة یتبعها) بتشدید التاء وتخفیفها اونه احادیثده قوانه دلیل اولور شی ثبوت یافته در (وقد بالغ فی انکار
هذه المسئلة علیه) علی الشافعی (لمخالفته فیها من تقدمه جماعة) شافعینك بومسئله شاذه سی خصوصنده سلفه
مخالفتندن ناشی خلفدن برکروه انکارده مبالغه ایلدی (وشنعوا علیه الخلاف) منصوب مفعول شنعوا (فیها) ای
طعنوا علیه فی هذه (منهم الطبری) کبار شافعیه دن محمد بن جریر (والقشیری) صاحب الرساله ویا بکر بن العلا (وغیر
واحد) ای کثیرون (وقال ابو بکر بن المنذر) بصیغة اسم الفاعل امام الاوحد محمد بن ابراهیم النیسابوری شیخ الحرم
المحترم سنه تسع اوعشر وثلثمائه ده لبیك زن دعوة ارجعی اولدیلر مکة مکرمه ده مدفوندر (یستحب ان لا یصلی
احد صلاة الا صلی فیها علی رسول الله صلی الله علیه وسلم فان ترك ذلك تارك فصلاته مجزئة فی مذهب مالك واهل
المدینة) من عطف العام علی الخاص (وسفیان الثوری) المجتهد صاحب مذهب (واهل الکوفة من اصحاب الرأی)
والمراد بالرأی القیاس فی عرف الفقهاء والمالکیة والشافعیه یریدون بهذه العبارة اتباع ابی حنیفة ویقابلهم اهل
الحدیث (وغیرهم) من العلماء یعنی ابن المنذر بیورر که مستحب اولور برکسه فرضا ونافلة نمازه قیام ایتمیه الا اول نمازده
حضرت نبی عالیشان اوزره صلات خوان اوله عقب تشهدده قبل السلام چون ذلك الاستحبابی تارك ترك ایلسه
مالکیه وعلماء مدینه وثوری واهل کوفه عندنده نمازی کافی ودرستدر اما افضل اولان عدم ترك اولور (وهو قول
جل) ضم جیم وفتح میم وتخفیف لام ایله اکثر معناسنه ویا جل ضم جیم وتشدید لام ایله کل (اهل العلم وحکی عن مالك
وسفیان الثوری انها فی التشهد الاخیر مستحبة وان تارکها فی التشهد) ای الاخیر (مسیء) صلاة علی النبی صلی الله
علیه وسلم آخر تشهد نمازده قبل السلام مستحبه ومرغوبه در محل مرقومده تارکی ترك سنتله ملوم اولوب محسن
اولمزدیو مشار الیهمادن محکیدر (وشذ الشافعی فاوجب علی تارکها) عمدا اوسهوا (فی الصلاة الاعادة واوجب
اسحاق) بن ابراهیم بن راهویة المروزی عالم خراسان سنه ثمان وثلاثین ومائتینده روح پرفتوحی عالم بقایه خرامان
اولمشدر (الاعادة مع تعمد ترکها دون النسیان) حاصل امام شافعی انفراد بیوروب تارك الصلاة فی الصلاة
قبل السلام کرك قصد وکرك سهو نمازك اعاده سی ایجاب ولازم اولوردیدی زیرا شافعی عندنده ما یتم بها الصلاة
اولان اوج ارکاندن بری محل مخصوصة معهوده ده صلات علی النبیدر اما اسحاق بن راهویه ترك مع القصد ایله اعادة
صلاتی واجب کوروب نسیانده عدم اعاده ایله قائل اولدی (وحکی ابو محمد بن ابی زید) ائمه مالکیه دن صاحب رسالة
مشهوره در (عن محمد بن المواز) فتح میم وتشدید واو والف وزای ایله مذهب مالکیه ده اجل الائمه اولان شیخ
اسکندرانی علیه الرحمه در ایکیوز سکسان برده زاد ابنداراه عقبی اولدیلر (ان الصلاة علی النبی صلی الله علیه وسلم
فریضة) ای فی مذهب المالکیة یحتمل که مدة عمرده برکره صلاة علی النبی ویاهر بار اسم شریفی ذکر اولندقجه
ویا تشهد صلاتده صلاة مراد ایلیه (قال ابو محمد) بن ابی زید (یرید) یعنی ابن المواز (لیست من فرائض الصلاة) صلاة
علی النبی علیه السلام فریضه اولدیغی ارکان صلاتدن اولمغی مراد ایدر دیدی (وقاله) ای وکذا قاله
(محمد بن عبد الحکم) ابو عبد الله محمد بن عبد الله بن عبد الحکم المصری الفقیه صاحب الشافعی قال ابن خزیمة
ما رأیت فی الفقهاء اعرف باقاویل الصحابة والتابعین منه ایکیوز التمش سکز تاریخنده سیرطرب سرای جنان
ایلدی (وغیره وحکی ابن القصار) فتح قاف وتشدید صاد ایله (وعبد الوهاب ان محمد المواز یراها فریضة فی الصلاة
کقول الشافعی) یعنی رأی شافعی اساه ابن مواز دخی نمازده صلاة علی النبی فرض اولمسنه ذاهب اولدیغی
حکایت کردهٔ ابن القصار وعبد الوهابدر وصححه ابن الحاجب فی مختصره وابن العربی فی سراج المریدین (وحکی ابو یعلی

العبدی) فتح عین مهمله وسکون مو حده ایله (المالکی عن المذهب فیها ثلاثة اقوال الوجوب) کما قال الشافعی
واشیاعه (والسنة) کما قال ابو حنیفة واتباعه (والندب) کما ذهب الیه مالک وبعض اصحابه (وقد خالف الخطابی
من اصحاب الشافعی وغیره) بالرفع (الشافعی) بالنصب (فی هذه المسئلة) قول شاذده امام خطابی وغیریلر حافظ
عراقی وابی امامه وابن النقاش اساامام شافعی یه مخالفت ایدوب ادله دن حجة واضحه معاینه ایتمدکلرندن موافقت
ایتدیلر (قال الخطابی ولیست بواجبة فی الصلاة) صلاة علی النبی نمازده واجبه دکلدر دیدی (وهو) عدم وجوب
صلاة فی الصلاة (قول جماعة الفقهاء) من السلف والخلف (الا الشافعی) بالاصالة (ولا اعلم له فیها قدوة) ضم وکسر
قافله وفتحی دخی محکیدر یعنی بو مسئله ده حضرت شافعینک مقتدی به نه دخی آکاه دکلم (والدلیل علی انها
لیست من فروض الصلاة عمل السلف الصالح قبل الشافعی واجماعهم علیه) امدی صلاة علی النبی علیه السلام
ارکان نمازدن اولمدیغنه دلیل وجود وظهور شافعیدن اول سلف صالحک اختیار ترک صلاة علی النبی علیه السلام
غیرمفسدة للصلاة اولدیغنه سلفک اجماع واتفاقیدر (وقد شنع الناس علیه هذه المسئلة) ای فیها (جدا) مبالغین له
فی التخطئة شارح دلجی جناب شافعی یه تشنیع صددنده اولوب تشنیعه رضاداده اولمیوب اجلال شان شافعیده
اطراء ایتملرینه مولانا علی القاری جوابداده اولدیلر اماحق الانصاف جناب مصنف فصل مذکورده حضرت
شافعینک برقاچ محادده قائلا وناقلا اشذوذشناعتیله یادوذکرایتمسی جندان شایسته مقام او لمق اخوان منصفانه
نمایان اولور (وهذا) جمله لشهرته محسوس حاضرعنده یشیرالیه (تشهد ابن مسعود) التشهد هوان یقول اشهد
ان لااله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله وصار فی التعارف للتحیات المقروة فی الصلاة اصح الفاظ تشهد
روایتکردهٔ اصحاب کتب سته اولان تشهد عبدالله بن مسعود رضی الله عنه مادر تحریرابن ملقن علیه الرحمه اوزره
اول حضرت صلی الله علیه وسلمدن وارده تشهدات اون اوج تشهده رسیده در مختار ابو حنیفه رضی الله عنه مسندا
اصح اولان تشهد ابن مسعود واختیارکردهٔ شافعی تشهد ابن عباس رضی الله عنهما ومختار مالک تشهد ابن عمر رضی
الله عنهما در (الذی اختاره الشافعی) بو معنی غیرمشهور عنهدر زیرا کتب اصحاب شافعی ثبوت یافته اولان مختار
شافعی تشهد ابن عباس رضی الله عنهمادرکه تحیة من عند الله مبارکة طیبة آیه جلیله سنه موافقة تشهدنده مبارکات
لفظی زیاده در (وهو) تشهد ابن مسعود (الذی علمه النبی صلی الله علیه وسلم لیس فیه الصلاة علی النبی صلی الله علیه
وسلم) یعنی تشهد ابن مسعود رضی الله عنهما الوددرکه دانای عالم صلی الله علیه وسلم مشار الیه جنابنه تعلیم
بیورمشیدی درج تشهد مرقومده صلاة علی النبی علیه السلام مندرجه دکلدر (وکذلک) تشهد ابن مسعود اسا
(کل من روی التشهد علی النبی صلی الله علیه وسلم کابی هریره وابن عباس وجابر وابن عمر وابی سعید الخدری وابی
موسی الاشعری وعبدالله بن الزبیر رضی الله عنهم لم یذکروا فیه صلاة علی النبی صلی الله علیه وسلم) ای ولو کان
الصلاة فرضا کالتشهد کما ذکروا ذکرها وفیه بحث لایخفی اذ کل واحد منهما فرض علی حدة ولا یلزم من ذکر احدهما
ذکر الاخر لاسیما وقد اختلف مقام التعلیم مع انه یمکن تأخیر وجوب الصلاة بعد تقدیم فرض التشهد قال الشهاب
ان تعلیمهم کان فی ابتداء الهجرة قبل نزول الآیة والامر بها فی قوله یا ایها الذین آمنوا صلوا علیه الآیة فلذا لم یؤمر به
فلما نزلت امرهم وهذا مصرح به فی الحدیث وسیأتی نقله انتهی حاصلی خطابینک رد شافعیده ایراد وتمسک ایتدوکی
قول وجه مشروح اوزره مدفوع ومردوددر (وقد قال ابن عباس وجابر کان النبی صلی الله علیه وسلم یعلمنا
التشهد کما یعلمنا السورة من القرآن) روایتکردهٔ مسلم وحاکم ونسائی اولان خبرده مشار الیهما رضی الله عنهما
بیوردیلرکه حضرت نبی محترم صلی الله علیه وسلم بزه تشهدی تعلیم بیوررایدی قرآن مبیندن سوره تعلیمی اسا اهتمام
تامله تفهیم ایدردی دیدیلر ولذا تشهد وجوبله تخصیص قیلندی وصلاة علی النبی علیه السلام بیان اولنمدی دیدی
وقد عرف جوابه (ونحوه عن ابی سعید) الخدری (وقال ابن عمر) کما رواه ابن ابی شیبة فی مصنفه (کان ابو بکر
یعلمنا التشهد علی المنبر کما یعلمون الصبیان فی الکتاب) ضم کاف وتشدید مثناة فوقیه ایله منقول من جمع کاتب
فهو تسمیة للمحل باسم الحال فیه وقیل انه مولد والصواب المکتب یعنی فقها صبیانه مکتبده تعلیم ایتدکلری اسا
حضرت صدیق رضی الله عنه عصر خلافتنده بزلره تعلیم تشهد بیورردی دیدیلر (وعلمه ایضا علی المنبر عمر ابن
الخطاب) وصدیق اسا جناب فاروق دخی ایام خلافتلرنده تشهدی منبر اوزره تعلیم ایلدی دیدیلر دیو خطابی
استدلال قضیه ایلدی امابدون ذکر الصلاة منبرده تعلیملری نقل وذکر اولنمدی که دعوایه دلیل اوله ثم اشار الی
الجواب عن بعض ما استدل به الشافعیه فقال (وفی الحدیث) روایتکردهٔ ابن ماجه وحاکم فی المستدرک وطبرانی
ودارقطنی اولان خبرک بعض الفاظنده اختلاف ما روینمادر (لا صلاة لمن لم یصل علی) بتشدید الیاء وهو ظاهر

دلیل للشافعی علی ان الصلاة لا تصح بدونها (قال ابن القصار معناه کاملة) یعنی معنای حدیث بنم اوزریمه صلات ایتمین
کمسنه نک نمازی کامل اولمز دیمک اوله دیدی وهو صرف للنفی عن المتبادر منه من نفی الصحة الی نفی الکمال فیصح وان
لم یکمل (او لمن لم یصل علی مرة فی عمره) وهو تحکم وترجیح بلا مرجح (وضعف اهل الحدیث کلهم روایة هذا الحدیث)
خبر مذکورروایتنی بجمیع طرقی ایله محدثین ضعفه اسناد ایلدیلر وحدیث ضعیفله عمل اولنور اما انکله استدلال اولنمز
(وفی حدیث ابی جعفر) محمد الباقر بن زین العابدین رضی الله عنهم (عن ابن مسعود عن النبی علیه السلام من صلی
صلاة لم یصل فیها علی وعلی اهل بیتی لم تقبل منه) ای قبولا کاملا ومما ینسب للشافعی رضی الله عنه * یا اهل بیت رسول
الله حبکم * فرض من الله فی القرآن انزله * کفاکم من عظیم القدر انکم * من لم یصل علیکم لا صلاة له (قال الدارقطنی
الصواب انه من قول ابی جعفر محمد بن علی بن الحسین) ابن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم یعنی صواب بودر دارقطنی
اولان خبر مرقوم حدیث اولمیوب محمد باقر قول واثری اوله ومرفوع اولدیغی حالده سنه منقطعدر زیرا ابن مسعود ایله
ابو جعفر بینی یتمش سنه دن زیاده در وامام مشار الیه حضرتلرندن منقول اولان (لو صلیت صلاة لم اصل فیها علی النبی
صلی الله علیه وسلم ولا علی اهل بیته لرأیت) من الرأی (انها لا تتم) او ظننت ان الصلاة لا تکمل ولیس معناه لا یصح
وزید فی بعض النسخ وراویه جابر الجعفی فتح جیم وسکون عین ایله یعنی ابی جعفردن حدیث مسطورک ناقلی جابر جعفیدر
وهو ضعیف امام حیضری علیه الرحمه مسئلهٔ معهوده ده زهر الریاض فی رد ما شنعه القاضی عیاض نام تألیف
مستقله ایله اطالهٔ قال وقیل ایتمشلردر اما امعان نظر بیورلسه خصوص مذکورده مصنف علیه الرحمه طحاوی
وخطابی احوالنی ناقل اولوب وما علی الناقل الا تصحیح ما نقله ایله معذور وما علی الرسول الا البلاغ له نقله مأموردر

فصل
(فی المواطن التی یستحب فیها الصلاة والسلام علی رسول الله علیه السلام
ویرغب) بناء مفعول له من الترغیب ضد الترهیب (من ذلک) جسبان مقام منها دیمک ایدی (فی تشهد الصلاة) جلسه
صلاتده ثنا علی اللهدر سمی تشهدا باسم جزئه (کما قدمناه) فصل مقدمده تفصیل ایلدیکمز اسا (فذلک بعد التشهد
وقبل الدعاء) محل صلاة علی النبی علیه السلام علی ما عندنا تشهدا خیردن صکره وخبر لطیف ثم لیتخیر من الدعاء ما شاء
حکمنجه دعادن اولدر (حدثنا القاضی ابو علی رحمه الله بقراءتی علیه) لا بغیره من طرق الاجازة (قال ثنا الامام
ابو القاسم البلخی) مدینهٔ معروفهٔ بلخه نسبتدر (حدثنا الفارسی عن ابی القاسم الخزاعی) بضم اوله (عن الهیثم بن
کلیب عن ابی عیسی الحافظ) الترمذی صاحب الشمائل والسنن (ثنا محمود بن غیلان) ابو احمد الحافظ المروزی سنه
تسع وعشرین وماتینده عازم گلستان بقا اولدی (حدثنا عبدالله بن یزید المقری) المعروف بالقصیر البصری نزیل
مکه ومولی آل عمر بن الخطاب رضی عنه التواب وراوی ابو حنیفة النعمان رضی عنه المنان ایکیوز اون اوجده روح
مقری دلرمتقیئی مقر ایلدی (ثنا حیوة) فتح مهمله وسکون یاء مثناة ایله اعلامده خلاف قیاس اوزره در وقیاسه حیة
(ابن شریح) بالتصغیر (حدثنی ابو هانی الخولانی) حمید بن هانی بهمزة فی آخره یجوز ابدال الهاء یاء ایکیوز قرق
ایکیده طائر روح حولانی نزهتگاه قدسه جولان ایلدی (ان عمرو بن مالک الجنبی) فتح جیم وسکون نون وموحده برله
نسبة الی جنب بطن من مذحج توفی سنه اثنین او ثلاثة ومائة (اخبره انه سمع فضالة) فتح وضم فاء وفتح ضاد معجمه ایله
(ابن عبید) بالتصغیر ابن نافذ ابن قیس الانصاری ابو محمد الصحابی الاوسی عصر امارة معاویه ده والی دمشق اولوب
سنه ثلاث وخمسینده افتاب حیاتی شام مماته مبدل اولدی (یقول سمع النبی علیه السلام رجلا یدعو فی صلاته فلم
یصل علی النبی علیه السلام فقال له النبی علیه السلام عجل) فتح عین وکسر جیم مخففه ایله ای استعجل وبعض نسخده
تشدید جیم مفتوحه ایله مضبوطدر ای عجل امر الدعاء (هذا ثم دعاه فقال له ولغیره) ای تخاطبه خطابا عاما غیر
مختص به (اذا صلی احدکم) وقعد فی التشهد الاخیر (فلیبدأ) بالهمز ای یقدم علی دعائه اقیل (بتحمید الله والثناء
علیه) عطف تفسیر ای لقوله التحیات لله الخ (ثم لیصل علی النبی صلی الله علیه وسلم ثم لیدع) لام مکسوره ویا برای
امر لام ساکنه در (بعد بما شاء) یعنی امام الانبیاء علیه التحایا بر کمسنه آخر نمازده دعا ایدوب صلاة علی النبی ایتدیکی
کوشزدلری اولدقده بیوردیلرکه وکمسنه امر دعاده شتاب ایلدی بعد ذا حضور سعادتنه دعوت واکه وسائر حضاره
امر ونصیحت ایلدیلرکم سزدن بریکز تحریمه بند نماز اولوب تشهد اخیرده قعود ایلدکده حمد خدا وثناء کبریا ایله بد
ایتسون بعد ما بنم اوزریمه صلات ایلسون بعد ازین درگاه قاضی الحاجاتدن طلبکار مرام اولوب دعا ونیاز قیلسون دیو
بیوردی (ویروی من غیر هذا السند بتمجید الله) بتقدیم المیم علی الجیم بدل بتحمید بتقدیم الحاء علی المیم ومعناهما
متقاربان یعنی سند محرره نک غیریدن تحمید بدلی تمجید روایت اولندی (وهو اصح) لفظ ثانی ویا سند صحیحتردر وفیه
دلیل علی عدم الوجوب حیث انه علیه السلام لم یأمره باعادة الصلاة (وعن عمر بن الخطاب قال الدعاء والصلاة)
ای المکتوبة والنافلة (معلق بین السماء والارض لا یصعد) بفتح اوله (الی الله منه شیء) ای نماز کرمن الدعاء والصلاة

(حتى يصلى على النبى عليه السلام) رواية ترمذى اوزره فاروق منيع الجناب رضى الله عنهدن مرويدركه دعا ونمازا
اسمان وزمين بيننده هر برى موقوفدراندن برشى دركاه كبريا وعرش معلايه صعودا يتمز تاكه داعى قبل الدعا واسطهٔ
كاركاه آفرينش حضرتلرى اوزرينه صلوات ايتمكه ديدى زيرا اعمال مؤمنين نوشتهٔ كراما كاتبين وقبوله قرين
اولدقده اجابت كاهه برداشته وعرض اولنوب وآنك قبولى حضرت سيد المرسلين اوزره صلاته متوقفدر وكريمهٔ
لا تفتح لهم ابواب السماء بو معنا ايله مفسره در امدى رفع وصعود صفات اجسامدن اولمغله مراد رفع صحف اعمال
ويا اعمالك تجسميدر ديديلر (وعن على عن النبى عليه السلام بمعناه) اى بمعنى حديث عمر الا انه زاد فيه كما رواه ابو
الشيخ فى الثواب (وقال وعلى ال محمد) فلا بد من الصلاة على الال مع الصلاة وهذا هو الاكمل (وروى ان الدعاء محجوب
حتى يصلى الداعى على النبى عليه السلام) روايتكردهٔ عبد الرزاق وطبرانى عن ابن مسعود رضى الله عنهدر كه دعا
جانب سمايه برداشته قلنمدن ممنوعدر يعنى در اسمان كشاده قيلنمز ونياز قرين قبول اولمز تا كم دعا كوى نبى محترم
اوزره صلوات ايتميه بو معنا صلاتده صلاتك وجوبنه دليل اولمز زيرا قبول شرائط صحتدن دكلدر ولو عد المصنف هذا
موطنا مستقلا كان اولى (وعن ابن مسعود اذا اراد احدكم ان يسأل الله شيأ فليبدأ بمدحه والثناء عليه) كما ارشدنا
لذلك فى سورة الفاتحة (بما هو اهله ثم يصلى) على لغة بقاء يا ايله ومجزوم قيلنمق دخى ممكندر (على النبى عليه السلام ثم
ليسأل) حاجته (فانه اجدر) احق واليق (ان ينجح) ضم يا وكسر جيم او بفتحهما من نجح ينجح والنجح اذا اصاب
طلبته عبد الرزاق وطبرانى سند صحيح ايله ابن مسعود رضى الله عنهدن روايت ايوردلركه سزدن بريكز صلاتده
وغير يده دركاه ذى الجلالدن طلبكار مرادو مرام اولديغكزده مدح جناب كبريا ايله بدء وشايستهٔ ثنا وتحايا ايله
افتتاح ايلسون بعده ماوسيلهٔ عظمى اولان فخر موجودات اوزره صلوات ايليوب بعده ازان طلبكار مرام اولسونكه
بو كيفيتله دعا حصول مراده باعث وشايان قبولدر بيورد يلر وفى الحديث دليل على استحباب الصلاة حيث علل بقوله
فانه اجدر ان ينجح فتأمل (وعن جابر قال قال رسول الله عليه السلام لا تجعلونى) اى مؤخرا كونى مقدما (كقدح
الراكب فان الراكب يملأ قدحه ثم يضعه ويرفع متاعه فان احتاج الى شراب) اى شربة (شربه او لوضوء توضأ
والا اهراقه) وبعض نسخده اهراقه بسكون الها وقيل بفتحها وهاء هراق همزهٔ اراقدن بدلدر يقال اراق الماء يريقه
وهراقه يهريقه هراقة ويقال فيه اهرقت الماء اهريقه اهراقا فيجمع بين البدل والمبدل وقيل لا تفتح الهاء مع الهمزة
(ولكن اجعلونى فى اول الدعاء واوسطه وآخره) امام بزار وبيهقى عليهما الرحمه جابر طريقندن قاندان قطار روايت
اولورلركه سرخيل انبيا عليه التحايا بيوررز كرودعاده بنى مؤخر قلمالك قدح راكب اساكه رحلنه سوار اولان كمسنه
قدحنى آب ايله مالى ايدوب بعده ما بر محله نهاده قيلور واشيا ومتاعنى تعبيه وتحميله دركار اولورا كرنوش آبه محتاج
اولورسه ماء قدحى نوش ويا ابدسته احتياجى وارايسه اول صودن ابدست آلور والا صب ايدريا خود تقدير معناد علك
اولوركه عند الحاجه اعتبار والتفاتده وعند حال السعه ترك وسمانده قيلده قدح راكب مانندى قيلالك بلكه اول
واوسط وآخر دعاده خصوصا وعموما اوزريمه صلوات ايله بنى هر بار يادو ذكر ايدلك بيورديلر عبارتده تشبيه تمثيلى بليغ
جلوه نمادركه ذكر جليلنى دعادن تأخير ايدنلرى راكب بار و متاعى نظامله ابتدا واشتغال وقدحنى سماندده والتفاتدن
مهجور ووقت حاجتده استعمال ايلديكنه تشبيه ايلدى هكذا قول حسان فى هجاء رجل من قريش * وانت هجين
نيط من آل هاشم * كما نيط خلف الراكب القدح الفرد (وقال ابن عطاء) مشايخ صوفيه دن ابو العباس احمد بن محمد
ابن سهل الادمى قدس سره العزيز سنه تسع وثلثمائه حدودنده عازم خانقاه بقا اولديلر (للدعاء اركان) اى اموره مهمة
(واجنحة واسباب واوقات فان وافق اركانه قوى وان وافق اجنحته طار فى السماء) اى صعد اليها (وان وافق مواقيته)
ازمنه وامكنه (فاز وان وافق اسبابه انجح) اى ظفر بطلبته يعنى بناى خوشنماى دعا ايچون اخلاص اسا اركان
وقوايم واكل حلال مانندى پرواز وزمان ومكانه مصادفه قيلورسه سر منزل فوز واجابته رسيده واسبابنه دوچار
اولورسه مطلوبه ظفرياب اولور (فاركانه حضور القلب) بمشاهدة الرب (والرقة) اللينة من اثر الرحمة (والاستكانة
والخشوع وتعلق القلب بالله وقطعه للاسباب) وفى نسخة من الاسباب امدى اركان دعا جمع فكر وحواسله توجه تام
وملايمة قلب وتضرع ومذلت وانكسار وخشيت ونفى ما سوى ايله جناب كبريايه ربط قلب وداعى رب الاربابه اعتماد
برله ماعدادن قطع نظر ورجادر وورد فى الدعاء المأثور اللهم ارزق قلبى رجاءك واقطع رجائى عما سواك (واجنحته
الصدق) معناى صدق خلوص نيت وصفاى طويت يعنى جناح دعا صدق وراستيدر قول وفعلنده صادق ووعد
وعهدنده يار ووفادار اولوب زباندن دروغ جريان ايتميه وفى الحديث الصدق يهدى الى البر (بيت) راستى موجب
رضاى خداست * كس نديدم كه كم شداز ره راست (ومواقيته الاسحار) محل اجابة دعا مهب نفحات رحمت
ونسمات خير وبركت اولان اوقات سحر در اغياردن خالى وقت اولمغين اذكار اسحاره تخصيص اولندى (واسبابه
الصلاة على محمد عليه السلام) وانواع اسباب اجابت سلطان انبيا وشفيع روز جزا حضرت احمد مجتبى صلى الله عليه

وعلى

وعلى آله وسلم جنابلرينه صلوات ايلمكدر اللهم صل وسلم عليه وعلى آله واصحابه اجمعين (وفى الحديث الدعاء بين
الصلاتين على لا يرد) خبرده وارد اولمشدركه بنم اوزريمه اتيان اولنان ايكى صلوات ميانده دعا بلا اجابه رد اولنميوب
هر اينه قرين قبولدر قال الشيخ ابو سليمان الدارانى اذا سألت الله بحاجة فابدء بالصلاة على النبى عليه السلام ثم ادع
بما شئت ثم اختم بالصلاة عليه فان الله تعالى بكرمه يقبل الصلاتين وهو اكرم من ان يدع بينهما (وفى حديث آخر كل
دعاء محجوب دون السماء فاذا جاءت الصلاة على صعد الدعاء) آنفا ذكر اولنان حديث ترمذى عن عمر مضمونيدر
(وفى دعاء ابن عباس الذى رواه عنه حنش) فتح مهمله وشين معجمه ايله ابن عبد الله الصغانى الدمشقى يروى عن على
وغيره وثقه ابو ذرعة توفى فى سنه مائة (فقال فى آخره واستجب دعائى ثم تبدأ بالصلاة على النبى عليه السلام ان تصلى)
اى بان تصلى وفى نسخة فيقول اللهم انى اسألك ان تصلى (على محمد عبدك ونبيك ورسولك افضل ما صليت على احد من
خلقك اجمعين) تأكيد لما قبله (امين) بالمد ويقصر حديث مشار اليه كتب ستهده نا ياب اولديغى نقل كردهٔ شارح
شفاء حلبيدر اما فضائل اعمالده ذكر ضعيف رايكان خصوصا مصنف اسا امام ذيشان ايرادى تمسكه شايان اولور (ومن
مواطن الصلاة عليه عند ذكره وسماع اسمه او كتابته) وفى نسخة او كتابه (او عند الاذان) اى الاعلام الشامل للاقامة
(وقد قال عليه السلام رغم) فتح را وكسر غين معجمه ايله اى اصق بالتراب وذل (انف رجل ذكرت عنده فلم يصل على)
روايتكردهٔ مسلم عن ابى هريره اولان خبر صحت اثرده سيد البشر عليه السلام بيورديلركه سرافكندهٔ خاك مذلت
وفتادهٔ هوان حقارت اولسون اول مست مى دنائتكه عندنده بن ياد وذكر اولنه مده بنم اوزريمه صلوات ايليه ديديلر
(وكره ابن حبيب) عبد الملك ابن حبيب بن سليمان بن هارون السلمى من ولد العباس ابن مرداس الصحابى ويا عبد الملك
ابن سليمان الفقيه النحوى ايكيوز سكسان سكز ويا طقوزده روبراه عالم عقبى اولديلر (ذكر النبى صلى الله عليه وسلم عند
الذبح) شايد وجه كراهت نام نبى اسم خدا ايله اشتراكى توهمندن ايجاب ايليه كه باسم الله وصلى الله عليه ديكله اما
باسم الله والنبى ديسه حرام اولوب اكل تلك الذبيحه حلال اولمز والحاصل ان اصحاب ابى حنيفة كرهوا الصلاة فى هذه
المواطن كما ذكره صاحب المحيط وعلل بان قال لان فيها ايهام الاهلال بغير الله (وكره سحنون) بفتح فسكون ويجوز
ضم سينه وهو منصرف ابو سعيد عبد السلام بن سعيد بن حبيب ابن حسان التنوخى القيروانى المالكى سنه اربعين
وما تينده عندليب روحى كلشن نعيمه پرواز ايلدى (الصلاة عليه عند التعجب وقال) فى تعليل (لا يصلى عليه الا على
طريق الاحتساب وطلب الثواب) ما قبلنى تفسير اولور يعنى سحنون مالكى وقت تعجبده اول حضرت اوزره صلاتى
استحسان ايتميوب بيورديلركه نبى محترم عليه السلام اوزره صلوات اولنمز الا طلب مثوبت طريقى اوزره اولنور حتى
حنفيه عندنده تجار بضاعه سنى كشاده وبراى قصد تحسين ورواجداده وترغيب مشترى برله صلاة على النبى كراهة
تحريميه ايله مكروه اما طلب مثوبه ايچون ايدرسه تنزيهيه اولور ديديلر (قال اصبغ) فتح همزه وسكون صاد مهمله
وباء موحدهٔ مفتوحه وغين معجمه ايله غير منصرفدر ابو عبد الله ابن الفرج بن سعيد بن نافع الاموى مولى عمر بن
عبد العزيز المصرى ايكيوز يكرمى بش حدودنده عزم طربسراى بقا ايلدى (عن ابن القاسم) ابو عبد الله المصرى
الفقيه صاحب مالك مومى اليهدن مرويدركه اون ايكى كره دركاه امام مالكه سوق مطيهٔ عزيمت ايليوب هر سفرده
هزار دينار انفاق وصرف ايلادم ديشلر (موطنان لا يذكر فيهما) صيغهٔ مفعول له (الا الله الذبيحة والعطاس) ثم عطسه
جمع عطسه (فلا تقل) صيغهٔ خطاب ايله در وفى نسخة بصيغة الغيبة مجهولا (فيهما بعد ذكر الله محمد رسول الله) يعنى
ايكى محلده نام خدانك غيرى ياد اولنمز برى ذبيحه وديكرى عطاسدر بو ايكيسنده ذكر اللهدن صكره محمد رسول الله
كلمه سى ديلنمز (ولو قال بعد ذكر الله صلى الله على محمد لم تكن تسميته له مع الله) زيرا ما قبلندن منفصله جمله در (وقاله)
اى وذكره ايضا (اشهب) ابو عمرو بن عبد العزيز بن داود القيسى المصرى الفقيه راوى ليث ومالك امام شافعيدن
اون سكز كون صكره عزم مأوى ايلدى (قال) اشهب (ولا ينبغى ان تجعل الصلاة على النبى صلى الله عليه وسلم فيه)
فيما ذكر اوفى كل منهما (استنانا) اى سنة يقال سن كذا واستنه اذا اتخذه سنة يعنى حضرت پيغمبر عليه السلام اوزره
صلاتى ذبيحه وعطاسده سنة اتخاذ ايتمك سزاوار دكلدر ديدى خلافا للشافعى حيث قال لا اكره مع التسمية على الذبيحة
ان يقول عليه السلام على محمد (وروى النسائى) وابو داود وابن ماجه وابن حبان والحاكم (عن اوس ابن اوس) ثقفى
صحابى سكن دمشق واصحاب كرامدن اوس اسميله بنام ترقيش عدد ذات اولديغى تحرير كردهٔ حلبيدر (عن النبى
عليه السلام الامر بالاكثار من الصلاة عليه يوم الجمعة) لفظ خبر لطيف قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من افضل
ايامكم يوم الجمعة فيه خلق آدم وفيه قبض وفيه الصعقة فاذ كروا فيه من الصلاة على فان صلاتكم معروضة على الخ
بو بابده احاديث جليله بسيار وبعضيسنده تعيين عدد سكسان ويوز ويك ايله روايتى يادكردهٔ نووى فى الاذكاردر
حاصلى روز جمعه ده اول حضرت اوزره اكثار صلاتله امر لازم الامتثال شرف يافتهٔ ورود در (ومن مواطن الصلاة

عليه والسلام) اى الجمع بينهما (دخول المسجد) تحقق حصول دخول وياقصد وصول مسجد جايكاه صلات ودرود حضرتندر (قال ابو اسحاق ابن شعبان) المصرى المالكى (وينبغى لمن دخل المسجد ان يصلى على النبى عليه السلام وعلى آله ويترحم عليه وعلى آله ويبارك عليه وعلى آله ويسلم عليه وعلى آله تسليما) واصله فى حديث مسلم وليس فيه وترحم وتبارك (ويقول اللهم اغفر لى ذنوبى وافتح لى ابواب رحمتك واذا خرج) من المسجد (فعل مثل ذلك) من الصلاة والدعاء (وجعل موضع رحمتك فضلك) يعنى اللهم اغفر لى ذنوبى وافتح لى ابواب فضلك ديه (وقال عمرو بن دينار) ابو محمد مولى قيس وراوى ابن عباس وابن عمر رضى الله عنهم وسفياناان وحماداان موسى اليهدن رواية احاديث بيورمشلردر (فى قوله فاذا دخلتم بيوتا فسلموا على انفسكم) بيوت كسرموحده وضمى دخى وارددراى على اهليكم تحية من عند الله مباركة طيبة (قال) ابن دينار تابعى ومكى بيوردر (ان لم يكن فى البيت احد فقل السلام على النبى ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين) پيغمبران وفرشتكان دركاهدر (السلام على اهل البيت) شايد مسلمان جنيان مراد اولنه (ورحمة الله وبركاته) امدى ظاهر قرآن عموم بيتى اقتضا ايدر لاسيما آيه سابقه ده من بيوتكم او بيوت آبائكم ذكرى ظاهرى مؤيده دروخبر انس كه متى لقيت احدا من امتى فسلم عليه يطل عمرك واذا دخلت بيتك فسلم عليهم تكثر خير بيتك وصل صلاة الضحى فانها صلاة الابرار الاوابين عبارة جليله سى بيوت مساكن اولديغن تأييد ايدر وقال الامام الحضرمى فى اللواء المعلم وروى ابو موسى المدينى عن سهل ابن سعد قال جاء رجل الى النبى عليه السلام فشكا اليه الفقر وضيق العيش فقال له رسول الله عليه السلام اذا دخلت منزلك فسلم ان كان فيه احد اولم يكن ثم سلم على ثم اقرأ قل هو الله احد مرة واحدة ففعل الرجل فوسع الله عليه الرزق انتهى (قال ابن عباس المراد بالبيوت هنا المساجد) آيه شريفه ده بيوتله مراد افضل بيوت اولان مساجد دردبدلر ايتكم فى بيوت اذن الله ان ترفع آيه كريمه سى بو معنايى مشيره درو تنوين براى تنكير ويا تعظيم اوله كه مساجده مختص اولور (وقال النخعى) فتح خا معجمه ايله برقبيله يه منسوبدر ابراهيم بن يزيد الاسود بن عمرو بن ربيعه فقيه كوفه (اذا لم يكن فى المسجد احد فقل السلام على رسول الله واذا لم يكن فى البيت احد فقل السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين) من الانبياء والملائكة المقربين (وعن علقمة اذا دخلت المسجد) اى انا (اقول السلام عليك ايها النبى ورحمة الله وبركاته صلى الله وملائكته على محمد) ابو شبل بن قيس الفقيه النبيه اول حضرت اوزره صلات وسلام بيننى فرق بيورر (ونحوه عن كعب) اى كعب احبار (اذا دخل المسجد واذا خرج) اى فى الوقتين (ولم يذكر الصلاة) بخلاف علقمه كما تقدم (واحتج ابن شعبان لما ذكره) بالاده ابو اسحاقك وينبغى لمن دخل المسجد ان يصلى على النبى بيوردقلرى خبرده احتجاج واستدلال ايلدى (بحديث فاطمة) الزهرا (بنت رسول الله عليه السلام كان يفعله اذا دخل المسجد) يعنى روايتكرده احمد وابى يعلى وترمذى عن فاطمة الزهراء اولان حديثله استشهاد ايلديكه كان رسول الله عليه السلام اذا دخل المسجد قال صلى الله على محمد وسلم ثم قال اللهم اغفر لى ذنوبى وافتح لى ابواب رحمتك واذا خرج قال صلى الله على محمد وسلم اللهم اغفر لى ذنوبى وافتح لى ابواب فضلك لكن خبرمذكورده ترحم وتبارك على محمد الفاظى نايابدر (ومثله عن ابى بكر بن عمرو بن حزم) الانصارى قاضى وامير مدينه اولان محمد بن عمرو دركه رحلة حضرتدن دوسال مقدم پانهادهٔ عالم وجود اولوب يوز يكرمى سنهٔ هجريه ده خرامان روضهٔ بقا اولديلر يعنى حديث فاطمه ويا خبر علقمه امثالى اليهدن دخى مرويدر (وذكر السلام والرحمة) اى الدعاء بينهما (وقد ذكرنا هذا الحديث) يعنى حديث فاطمة الزهرا (آخر القسم الثانى من هذا الكتاب) والاختلاف فى الفاظه لتعدد طرقه (ومن مواطن الصلاة عليه ايضا الصلاة على الجنائز) عند الحنفيه چهار تكبير ايله نماز جنازه اركان وثنا بعد الاولى وصلاة بعد الثانيه ودعا بعد الثالثه سنندرو ثنا يرينه فاتحه خوان اولورسه ده جائزدر اما عند الشافعى بعد التكبير الثانية صلات اركاندندرو بعد الاولى سورهٔ فاتحه قرائت ايدرلر حاصلى نبى ذيشان اوزره صلات ايلمك اما كنندندر صلاة على الجنائز (وذكر عن ابى امامة) اسعد ابن سهل بن حنيف بن واهب بن العليم بن ثعلبة الانصارى عصر رسالتمآبده تشريف مهد وجود ايليوب تبركا نامى داناى عالم عليه السلام نهاده بيوروب ابو امامه ايله تكنى وتبريك ايلدى حديثى مرسلدر توفى سنه مائة (انها من السنة) فيستحب فى صلاة الجنازة عنده وليست من اركانها وذهب الشافعى فى احد قوليه انها واجبة فاستدل بقول ابى امامة لان مراده بالسنة طريقته صلى الله عليه وسلم فيشمل الواجب وغيره (ومن مواطن الصلاة التى مضى عليها عمل الامة ولم تنكرها) اى الامة على عاملها (الصلاة على النبى وآله فى الرسائل) جمع رسالة كعصابة وعصايب بمعنى المفعول وهو المكتوب الذى يرسل مطلقا وبين الاخوان فرستاده قيلنان مراسله ومكاتبه يه تخصيص نا موجه در (وما يكتب بعد البسملة) والحمدلة وهو من باب النحت كالحوقلة والسبحلة وليس بمولد كما قيل لسماعه من العرب كما رواه الثقه يعنى رسائل ووسائل عنوانده دخى بسم الله الرحمن الرحيم ويا الحمد لله رب العالمين كتابتندنصكره نبى ذى كمال وآل اوزره صلات من غير انكار قانون امت

وآيين ائمه كذران ايلديكى مواطندندر (ولم يكن هذا فى الصدر الاول) رسائلى صلات ايله ابتدا عصر نبوتمآبده مطلقا تابعيدا اوزمن اصحابده شيوع بولمامشيدى فالصدر مستعار للابتداء والاول صفة موضحة ومفسرة له (واحدث) صيغهٔ مجهولله (عند ولاية بنى هاشم فمضى به عمل الناس فى اقطار الارض) عنوان رسائل ومكاتيب صلات ايله شهرت بولمسى فلتمق بنى عبد الله بن عباس زمان خلافتلرنده حدوث ايليوب نواحى ارضده عمل ناس بو قاعدهٔ حسنه اوزره جاريه اولدى كرچه درج نامهٔ صديقى مندرجه قلنديغى سيرت كلاعيده مسطوردر اما كلام بعد البسمله صلاتله ابتدا اولنديغن بيان ايدر (ومنهم من يختم به الكتب ايضا) انلردن بعضيلر ماذكر من الصلاة ايله ابتدا ايلدكلرى آسا بنه صلاتله مسكى الختام قيلورلر ايديلر (وقال النبى من صلى على فى كتاب لم تزل الملائكة تستغفر له مادام اسمى فى ذلك الكتاب) وكتابله مراد معا المقام مكتوبدر مصنفات دكلدر روايتكردهٔ طبرانى وخطيب وغيريلر اولان خبرده ديباجهٔ جريدهٔ ايجاد صلى الله عليه وآله الامجاد حضرتلرى بيورركه هركم كتاب ومكتوبنده بنم اوزريمه صلات ايليه مادام اسمم ذلك الكتابده برقرار اوله فرشتكان انك ايچون استغفارا يمده دائم اولورلر وحكى ان الشافعى رؤى فى المنام فقيل له ما فعل الله بك فقال غفر لى ولم يحاسبنى واكرمنى لصلاة صليتها على النبى فى الرسالة وهى اللهم صل على محمد كما ذكره الذاكرون وصل على محمد كما غفل عن ذكره الغافلون (ومن مواطن السلام) اى بانفراده (على النبى تشهد الصلاة) اى فى اثنائه (ثنا ابو القاسم خلف بن ابراهيم المقرى الخطيب وغيره) من مشايخه (قالوا حدثنا) بعض نسخده قال حدثتنى (كريمة بنت احمد قالت ثنا ابو الهيثم) الكشميهنى (ثنا محمد بن يوسف) الفربرى (ثنا محمد بن اسمعيل) امام بخارى (ثنا ابو نعيم) بالتصغير فضل بن عمرو بن حماد الحافظ سنه تسع عشر ومائتينده رحمت رحمانه واصل اولديلر (ثنا الاعمش) سليمان بن مهران (عن شقيق بن سلمة) الاسدى مخضرم وكان من العلماء العاملين توفى سنه اثنين وثمانين اخرج له الائمة الستة (عن عبد الله بن مسعود عن النبى قال اذا صلى احدكم) فرضا اونفلا (فليقل) فى كل قعدة صلاة وجوبا (التحيات لله) تحية تفعلة من الحيات احيا وابقا وملك وبقا معناسنه دركه بو مقامده كل منهما مراد اولنمق صحيحدر يعنى هر تحيت كه ملوك وعظما واشراف وكرما انكله تحيت ايدرشايان ذات مولادر (والصلوات والطيبات) حاصلى عبادات قوليه وفعليه وماليه حضرت فرد بيچون جنابنه شايسته وسزاواردر (السلام عليك ايها النبى ورحمة الله وبركاته) اى كل نعمة وخير كثير لازم ثابت له فى كل زمان (السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين) اى السلام علينا معاشر الامة وعلى جميع الامم السالفة وملائكة السماء والارضين والجن المؤمنين (فانكم اذا قلتموها) جملهٔ السلام علينا كما تنى الى آخره ذكر وياد ايلديككزده (اصابت) اى السلامة اوكلمة السلام (كل عبد صالح فى السماء والارض) الف ولامله محلى جمعك عمومندن ناشى زمين وآسمانده اولان انبيا وسروشان واوليايه رسيده اولور بيورديلر وصالح اداى حقوق حق وخلقه قائم اولان ذاتدر (هذا) وقت اداء صلات وياتشهد صلات (احد مواطن التسليم عليه) بدل احدا كذا اولمق صوابديد بعض دانشوراندر (وسنته اول التشهد) اشهد ان لا اله الا الله كلمه سندن اول التحيات لله الخ كلماتندنصكره سلام على النبى سنندرامدى كيفيت تشهده متعلقه روايات مفصله ايله بطون امهات كتب فقه مشحونه در (وقد روى مالك فى الموطأ (عن ابن عمر انه كان يقول ذلك) السلام عليك ايها النبى ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين كما تيله لب جنبان تسليم اولوردى (اذا فرغ من تشهده واراد ان يسلم) اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله تشهددن فارغ وسلام تحليل ايله خروج عن الصلاة مراد ايلديكى اثناده كلمات مرقومه ايله رطب اللسان اولوردى (واستحب مالك فى المبسوط) نام كتاب مشار اليه (ان يسلم بمثل ذلك) روايهٔ ابن عمر اسا (قبل السلام من صلاته) اما مذهبك خلاف مشهورى اولديغى رايكاندر (قال محمد بن مسلمة) بن هشام بن الوليد بن المغيرة ايكيوز اون التى سال هجريده عزم سرابستان جنان ايلدى (اراد) اى مالك رحمه الله (ما جاء عن عائشة وابن عمر انهما كانا يقولان عند سلامهما السلام عليك ايها النبى ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين السلام عليكم) يعنى سلام خروجدن مقدم كلمات مذكوره ايله صديقه وعبد الله كويان اولدقلرى روايتى مالك مراد ايلديكن نقل ايلدى (واستحب اهل العلم ان ينوى الانسان حين سلامه كل عبد صالح فى السماء والارض من الملائكة وبنى آدم والجن) يعنى مصلى كرك امام ويا مأموم ويا منفرد يمين ويسارده سلام اداده اولديغى اثناده ملائكه وبنى آدم وپريياندن آسمان وزمينده اولان هر عبد صالحه سلامى نيت ايتمكى علما استحباب ايلدى وقيل الامام ينوى السلام على من اقتدى به وهم ينوون الرد عليه وغيره ينوى من حضر اوغاب (قال مالك فى المجموعة) المدونة (واحب للمأموم اذا سلم امامه ان يقول السلام على النبى ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد الله الصالحين السلام عليكم) قال الدلجى وهذا غريب ليس من مشهور مذهبه

(فصـــل) (فى كيفية الصلاة عليه والتسليم) يعنى اول حضرتدن ورود ايلين الفاظ صلاتك كيفيتى وعلمادن ثبوت بولنان عباراتك كيفيتى بياننده در (ثنا ابو اسحاق ابراهيم بن جعفر الفقيه بقراءتى

عليه ثنا القاضى ابو الاصبغ) فتح همزه وموحده وغين معجمه ايله عيسى بن سهل صاحب كتاب الاعلام (ثنا ابو عبد الله
ابن عتاب) تشديد فوقيه ايله (ثنا ابو بكر بن واقد) قاف مكسوره ايله (وغيره حدثنا ابو عيسى) عند الاطلاق امام ترمذى
اولق ظاهر اما بقول حلبى ابو عيسى يحيى بن عبد الله بن يحيى بن يحيى بن كثير اولديغى مروى در (ثنا عبيد الله ثنا يحيى بن
يحيى الليثى) احد رواة الموطأ (ثنا مالك) امام مذهب (عن عبد الله بن ابى بكر بن حزم عن ابيه) تقدم ترجمته (عن عمرو
ابن سليم) بالتصغير (الزرقى) ضم زاى وفتح راء مخففه وقاف وياء نسبيه ايله (انه قال اخبرنى ابو حميد) مصغر (الساعدى)
انصاردن بنى ساعده قبيله سنه منسوب مدنى وخزرجى صحابيدر (انهم) اى بعض الصحابة (قالوا يا رسول الله كيف
نصلى عليك) حال صلات وغيريه شامل اولور (فقال قولوا) امرده اصل وجوب اولمغين اول حضرتة نمازايچره صلاتك
فرضيتيله استدلال اولندى وصلاتك غيريده اجماع عدم وجوب صلاتده راشد جمهور مطلقا استحباب اوزره حمل ايتمش
اوله لر (اللهم صل على محمد وازواجه وذريته) كسر وضم ذال ايله نسل وولد وولد ولد واولاد بناته شاملدر (كما صليت على
ال ابراهيم) عبارة مذكوره ده لفظ ال مقحمه اولمق مرويدر وتشبيه الحاق مالم يشتهر بالاشهر بابندندر والا الحاق ناقص
بالكامل قبيلندن دكادر زيرا سلطان كونين عليه السلام اكمل الخلق ايكن حقدن مطلوبه صلات انك افضليتنه محموله در
معناديك اولور كه فرشتكانك ابراهيمه اولان صلاتك شمرتى ماننده المه احضرت مصطفى اوزره صلاة مشهوره ايله صلاة
ايله حاصل مشبه مشبه بهدن افضل اولمق قاعدهٔ اغلبيه بناء اشكالدن خالى اولمغين فخر عالم جناب خليل اللهدن
افضل اولديغى كندولره اعلام اولدين اول بوجهله امر ايتمش اوله لر يا خود تواضعا عندربه اوهضما النفسه صدور ياقته
ويا تأدبا مع جده عليه السلام ظهور ايتمش اوله دى جوابنده فحول علماء در اما اصل صلاتده مشابهت مراد اولنوب
قدروم تبتده مشابهت مراد اولنمامق توجيهى اوزره در نتكم كتب عليكم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم اية
جليله سى قبيلندن اولور (وبارك على محمد وازواجه) اى امهات المؤمنين (وذريته كما باركت على ابراهيم انك حميد)
فعيل من الحمد بمعنى المحمود بذاتك وصفاتك سواء حمدت اولم تحمد على لسان مخلوقاتك او بمعنى الحامد بكلماتك على
ما اظهرت من الائك فى مصنوعاتك (مجيد) كريم كثير الاحسان عظيم كبير الامتنان (وفى رواية مالك عن ابن مسعود
الانصارى) عقبة بن عمرو البدرى وقد تقدم رضى الله عنه (قال قولوا اللهم صل على محمد وعلى اله) اى ال محمد (كما
صليت على ابراهيم) چونكه افضل مخلوقات محمد عليه اكمل الصلاة اشرف ال ابراهيم عليه التحيات اولمغين فخر
موجودات اوزره صلات مضاعفه اولوب جملهٔ آلده دخول تشبيه ماسبقده كذران ايدن اشكالى دخى دفع ايدر (وبارك
على محمد كما باركت على ال ابراهيم فى العالمين انك حميد) فى جميع الاحوال (مجيد) كثير البر والنوال كيفية صلات خبرنده
طرق كثيره اولديغنه مصنف اشارة بو حديثى ايراد بيورديلر وموطن روايتك علو سندنه بناء اولور (والسلام كما قد
علمتم) فتح عين وكسر لام مخففه ويا ضم اول وتشديد لام ايله بمعنى كيفية ولفظ سلام تشهد بحثنده معلوم كز اولديغى
وجهله در (وفى رواية كعب بن عجرة) ضم عين مهمله وسكون جيم ايله كعب بن عجره اصحاب شجره دندر سنه احدى
وخمسينده عالم بقايه اقبال بيورمشلر خبر مومى اليه مرفوعا شارالهدن روايتكردهٔ ائمهٔ ستة در (اللهم صل على محمد
وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وبارك على محمد وآل محمد كما باركت على ابراهيم انك حميد مجيد) اى مبالغ فى المجد
والشرف والكرم (وعن عقبة بن عمرو) وعبد الله الانصارى الصحابى طرف حيدر كراردن كوفه ده والى ايدى قرق
برسنهٔ هجريه ده مدينهٔ منوره ده دفين خاك عطرناك بقيع اولمشدر (فى حديثه اللهم صلى على محمد النبى الامى وعلى آل
محمد) قول راجح اوزره ال من تحرم عليه الصدقه اولان اقرباء حضرتدر اما ازواج وذريه واتقياء امته شمولى انسبدر
خبر مذكور تخريجكردهٔ احمد وابن حبان ودارقطنى وبيهقيدر وبدون لفظ الامى روايتكردهٔ مسلمدر (وفى رواية ابى سعيد
الخدرى) سعيد بن مالك بن سنان كما تقدم (اللهم صل على محمد عبدك) الاكمل (ورسولك الافضل) اضافت براى تعظيم
وتكريم وعبوديتله اعترافه ايماء ونعمة رسالتله تحدثه اشارتدر (وذكر معناه) اى معنى الحديث السابق من قوله كما
صليت الخ (وحدثنا القاضى ابو عبد الله التميمى سماعا عليه وابو على الحسن بن طريف) فتح طاء مهمله وكسر راء ومثناة
تحتيه وفا ايله (النحوى) علم نحوده مهارة تامه سى وفن مرقومده شهرت كامله سى اولان احد شيوخ مصنفدر شيوز
يكرمى برده طرف بقايه راهى اولمشدر (بقراءتى عليه قالا ثنا ابو عبد الله ابن سعدون) فتح سين وضم دال مهملتين ايله
ممنوع ويا مصروفدر (الفقيه ثنا ابو بكر المطوعى) ضم ميم وفتح طاء مهمله مشدده وتشديد واو مكسوره وعين مهمله
وياء نسبيه ايله (قال ثنا ابو عبد الله الحاكم محمد بن عبد الله بن حمدويه) ابن نعيم النيسابورى الامام الحافظ صاحب
التصانيف الجليلة اما مستدركنام كتابنده احاديث ضعيفه وموضوعه بسيار اولديغى اربابنه پوشيده دكلدر درتيوز
بش حدودنده فسحتسراى عقبايه متوجه اولديلر (عن ابى بكر بن ابى دارم) بكسر الراء (الحافظ) محدث كوفه حفظ
ايله موصوف لكن رفض وكذبله متهم اولوب اوجيوز اللى التى وياايكيده سر نهادهٔ بالين لحد اولدى (عن على بن احمد

العجلى) كسر مهمله وسكون جيم ايله (عن حرب بن الحسن) قال فى الميزان ليس حديثه بذاك وذكره ابن حبان فى الثقاة
(عن يحيى بن المساور) ضم ميم وكسر واو ايله قيل انه كذاب له توابع مذكورة فى الميزان (عن عمرو بن خالد) ابو خالد القرشى
مولى بنى هاشم نزيل واسط دروغله شهرتياب اولديغى ميزانده سنجيدهٔ ترازوى تحرير ردر (عن زيد بن على بن الحسين) ابو
الخير العلوى المدنى برادر امام محمد الباقر يوز يكرمى ايكيده جرعه كش جام شهادت اولمشدر (عن ابيه على) زين العابدين
ابن الحسين (عن ابيه الحسين عن ابيه على بن ابى طالب قال عدهن) ضمير مبهم ومابعدى مفسر اولور (فى يدى) صفة
لمقدر اى كلمات تذكر فى التشهد او صلوات ذكرها لى (رسول الله) مرفوع على انه فاعل عد اى بعدها لى فى يدى ماسكالها
(وقال) عليه السلام (عدهن فى يدى جبريل وقال) جبريل (هكذا) كلمات معدوده (نزلت من عند رب العزة) يعنى
امامهٔ سبحهٔ كرامت كرم الله وجهه بيورركه دستكير عاجزان امه عليه اسنى التحيه صلوات اتيه بى دستمه شماريده قيلوب
امين وحى الهى كلمات معدوده يى ماسكا اليدى تعداد ايلدى ودديكم همچنان كلمات معهوده دركاه كبريادن شرفيافتهٔ
نزول در بيوردى (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد اللهم بارك
على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد) مقدار مذكور روايتكردهٔ اصحاب كتب
ستة اولوب اغلبه بيوستهٔ صحت اولديغى كذا ايتشيدى (اللهم وترحم) تشديد حا وصيغهٔ دعا اوزره الهام رحمة وافيه ورأفة
كافيه اظهار ايله (على محمد وعلى آل محمد كما ترحمت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد) محمود (مجيد) ممجد (اللهم
وتحنن) تفعل من الحنين بمعنى الرحمة والشفقة وحنان كسحاب رحمت ورزق وبركت ووقار وهيبت ورقة قلب كما
فى القاموس والحنان كشداد من اسماء الله تعالى ومعناه الذى يقبل على من اعرض عنه وقيل بمعنى الرؤف المنعم (على
محمد وعلى آل محمد كما تحننت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد اللهم وسلم على محمد وعلى آل محمد كما سلمت على
ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد) قال البغوى عن مقاتل خص ابراهيم بالتشبيه لانه افضل الانبياء بعد نبينا
ومكافاة له على دعائه لامة محمد بقوله رب اغفر لى ولوالدى وللمؤمنين اولمشاركته له فى التأذين للحج والايمان انتهى
وقيل الكاف للتعليل وقيل المشبه آل محمد وفيه تحقيقات فى رسالة الجلال الدوانى والحاصل حديث مسطور
تسطيركردهٔ عراقى اوزره جدا ضعيف واما ايده تحرير ابن حجر انه موضوع عبارتيله مقرر وسندنده عمرو بن خالد كذاب
ووضاع اولديغى اتفاقكردهٔ محدثيندر كذلك مساور وحرب بن الحسن دخى ضعفاده مسجلان اولملرى خبر مذكورك
ضعفى مشعر وجائز وحديث ضعيفله عمل فضائل اعمالده جائز در خدماته قادح ما كيدر (وعن ابى هريرة عن النبى من
سره ان يكتال) فتح يا وضمى دخى مرويدر (بالمكيال الاوفى اذا صلى علينا اهل البيت) اهل منصوب على المدح
او بتقدير يعنى وفى نسخة عليناضميرندن بدل اولمق اوزره مجرور در (فليقل) فى جميع حالاته او فى صلاته (اللهم صل
على محمد النبى وازواجه امهات المؤمنين وذريته واهل بيته) تعميم بعد تخصيص ويا ذريت اولاد وحفده واهل بيت
اقارب اوله (كما صليت على ابراهيم) اى بقولك رحمة الله وبركاته عليكم اهل البيت (انك حميد مجيد) ابى هريره
طريقندن روايتكردهٔ ابى داود وطبرانيدر كه هر كم جزاء اوفى ايله اجراعلى نيلنه دلداده وخواستكار اولور سه اهل بيتى
اوزره صلات ايلدكده بو وجه اوزره كويا صلات اولسون بيورديلر زيرا بو صلات جامعه جميع اهل بيتى شامله واول
حضرته اقرب منزلت اولان وصف نبوت وتعظيم ازواج طاهرات وجد امجدى خليل الله اوزره ذكر صلاة وحضرته
ابراهيمى حاويه ومشتملدر (وفى رواية زيد بن خارجة الانصارى) بعد الموت تكلم ايلين صحابى خزرجى حارثيدر (سألت
النبى كيف اصلى عليك فقال صلوا واجتهدوا فى الدعاء ثم قولوا) اى وقولوا وعبر بثم للترقى او للتراخى فى الاخبار (اللهم
بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم انك حميد مجيد) زيد بن خارجه بيورركه دانای عالم عليه السلامه سؤال
ايلدمكه حضرتكه نوجهله صلات ايليه لم بيورديلركه نمازه شرائط واركان وسننيله تحريمه بندقيام وبعد التحريمه
دخى ركوع وسجود وآخر صلاتده اجتهاد وسعى ايدوب بو صلاتله رطب اللسان اولك ديو بيوردى امدى دعا ايله مراد
بنه صلاتدر تفننا دعا ايله تعبير بيوريلمشدر يا خود تسبيحون دعا اوله ويمكن ان يراد بالاجتهاد المبالغة فى الثناء بالتحيات بعد
ازين ضمن تحياتده مندرج سلامدن صكره وصلاتدن صارف سلامدن اول صلاة شريفه ايله كويا اولمغه امر ايلدى
حديث جليل معتبر مسند الفردوس ديلمىده مسطور واكتفاء بهذا اللفظ جائز اولديغنه دليل مقرردر (وعن سلامة
الكندى) كسر كافله ابن قيصر الحضرمى التابعى ذكره ابن حبان فى الثقاة (كان على يعلمنا الصلاة على النبى) لداخل
الصلاة او خارجها (اللهم داحى المدحوات) تشديد واو ايله وروايه آخريده مدحيات بتشديد التحتية ايكيسى دخى من
دحا يدحو اويدحى اسم مفعوللدر بمعنى يا باسط المبسوطات قال الله تعالى والارض بعد ذلك دحيها واولى الارض كيف
سطحت او لا صانع بيچون زمينى توده مثال خلق ايليوب بعد ذا مدادينه اسامد وبسط وتمهيد ايلدى امدى كيفيت
مرقومه نك غيريه قائل اولان اهل هيئت اوزره اينين مذكورتين ردصريحدر (وبارى المسموكات) بارى همزه ايله اسم
فاعل من برء بمعنى خلق من غير تفاوت اى خالق المرفوعات كالسموات فانها مرتفعة عن السفليات وفى رواية سامك

المتموكات اى رافعه بها وفى العبارة ترقى فى الكلام (اجعل شرايف) جمع شريفة بمعنى عاليه ورفيعه (صلاتك) صفتك
موصوفه اضافتى قيلنلندر (ونوامى بركاتك) اى بركاتك النامية فى الزيادة (ورأفة تحننك) رأفة اشد من الرحمة در وفى
نسخة تحننك تا فوقيه وحاء مهمله ونونيله اشد تعطف (على محمد عبدك ورسولك) يعنى اى ارضين سبعى بسط وتمهيد
وآسمان هفت طباقى ايجاد وتشييد ايدن پادشاه جهان آفرين قدرا بالا ونورا اتم واعلى صلواتكى ووافيه ونامية
بركاتكى وتحيتكدن نشئه باب الطف رحمتكى وظيفۀ عبوديتى جامع وحق ربوبيته قائم محمد مصطفى جنابنه
شرفبخش عنايت قيل (الفاتح لما اغلق) صيغۀ مجهوله ابواب كنوز مبرات واسباب رموز مسراتدن حلى دشوار
امورى فاتح واسرار ومشكلاتى مبين (والخاتم لما سبق) خاتم كسر وفتح تا ايله در ولكن رسول الله وخاتم النبيين وصف
جليليله خاتم پيغمبران پيشين (والمعلن الحق) نزع خافضله منصوب ويا اضافتله مجرور ويا نصبله مفعول اوله اى
المظهر لامر الحق (بالحق) بطريق الصدق (والدامغ) المهلك من دمغه اذا شجه فى الدماغ (لجيشات) جمع جيشة
هى المرة يقال جاش الشئ اذا فار وارتفع (الاباطيل) على غير القياس جمع باطل وفى نسخة بلا ياء الاباطل ورود
ايلدى يعنى كاربدوناحقك علو وظهورنى رافع ومانعدر اما جيشاتى اجناد ايله تفسير مقامه نا چسبان اولور (كما حمل)
ضم حاء وتشديد ميم مكسوره ايله مبتداى محذوفه خبر اولور اى هذه الحال وصفه بما حمل من اعباء الرسالة (فاضطلع
بامرك) ضاد معجمه ايله افتعال من الضلاعة وهى القوة ومنها الاضلاع (بطاعتك) باء سببيه وما قبلندن بدل ويا امره
متعلق اولور وفى نسخة لطاعتك فتبارك اللام فى معنى (مستوفزا) كسر فا وزا ايله حل ويا اضطلع ضميرندن حال اولور
واستيفاز وثوب وانتصابدر مراد تقيد وعدم اهمال (فى مرضاتك) اطلب ما فيه رضاك مصدر ميمى بمعنى الرضا وفى
ظرفيه ولام تعليل معناسنه اولمق جائزدر يعنى حالۀ مذكوره اول حضرتك اعباء رسالت واثقال نبوتله تحميل وتكليف
بيوردبغى اشيادر پس اذن شريف واعانت وتوفيقكله رضاى همايونكه قيام واهتمام تام ايديجى اولديغى حالده طاعتكه
قوتياب اولدى وفى نسخة بغير نكل فى قدم ولا وهن فى عزم عبارتى اصل نسخده زائده در اى بغير جبن فى اقدام
ولا ضعف فى جزم (واعيا لوحيك حافظا لعهدك) واصل الوعى جعل الشئ فى وعاء ويقال للاناء الوعاء لحفظه فيه *
الخير يبقى زمانا وان طال به * والشر اخبث ما اوعيت من زاد * اول حضرتك وحى ايلديكك اسرار واحكامه مراعى
والوهيتكه ايمان ووحدانيتكه اقرار ايله عهدك اوزره حافظ وواعى (ماضيا على نفاذ) بالذال المعجمه (امرك) وحكم
وفرمان قضا جريانى تنفيذ وامضا اوزره مجتهد وساعى اولمده دائم ومستمر اولدى (حتى اورى) من اوريت الزند اذا
قدحته فاخرجت ناره (قبسا) قطعۀ آتشدن اخذ واقتباس اولنان شعله در بو مقامده نار براى نور مستعاردر وجملۀ
مذكوره ماقبلى ايچون غايت اولور (لقابس) لطالب النور يعنى مأمور اولديغى اوامرى ابلاغده جد وسعيدن خالى
اولمدى تا كه مقتبسان نور يقين ايچون نور منيردين مبين اظهار والماع ايلدى (الاء الله) رفعله مبتدا اى نعمه (تصل
باهله اسبابه) بالنصب اى وسائله التى قدرها وذرايعه التى قررها يا خود لقابس الاء الله بالاضافة مجرور واسبابه
مرفوع اوله (به) عليه السلام (هديت القلوب) صيغۀ مجهول وبعض نسخده فاعل ايله منقولدر (بعد خوضات
الفتن) جمع خوضة بفتحتين وهى المرة من الخوض ودخول فى الماء معناسنه اولوب هر كاره صوابه دخول وشروعده
استعاره اولندى (والاثم) الذنب (وانهج) اصل دليلدن ساقطدر اى عين (موضحات) فتح ضاد معجمه ايله اسم مفعول
هديت ده لتعلقدر اى الى موضحات ويا مبتداء مقدره خبر اوله كه ضمير قلوبدر اى تلك موضحات وكسر ضاد ايله اسم
فاعل موضحة من الايضاح اوله كشف وبيان معناسنه (الاعلام) جمع علم بمعنى اللواء يا علم بمعنى العلامة (ونائرات
الاحكام) من نار لازما بمعنى ظهر جمع نائرة اسم فاعل من النور والضياء (ومنيرات الاسلام) من انار متعديا اول بدر
آسمان رسالت عليه السلام وجود بهبود وكرم وجوديله قلوب اهل اسلام ميدان فتن ايام ومهاوى معاصى وآثامه
دخولدن نصكره بين الانام اذعان وقبول احكامله رهياب هدايت اولديكه تلك القلوب منشورات اعلام وظاهرات
احكام ومظهرات اعلام اسلامدر (فهو) ضم واسكان هاء ايله لغتان وقراءتاندر ضمير حضرتنه راجع (امينك المأمون
وخازن علمك المخزون وشهيدك يوم الدين وبعيثك) فعيل بمعنى مفعول اى مبعوثك اما شهيد بمعنى فاعلدر (نعمة
ورسولك بالحق رحمة) يعنى جناب محمد دين وعهدكه حافظ وامانتكارك واسرار ربوبيتكدن اكه امانت بيوردبغك علوم
محفوظه كه نكهبانك وروز جزا وفصل قضاده انبيا واصفيا امتلرينه حضور عزتكده شاهدك وبندكان مؤمنينكه
رحمت جهتندن پيغمبر مبعوثك وحقله خلقه رحمة للعالمين رسولكدر (اللهم افسح له فى عدنك) جملۀ جناندن بر جنتك
اسميدر كه جنان ابحره عدن نوع انسانده آدم آسادر ديديلر اما عدن جملۀ بهشتك نامى اولمق صحيحترين اقوالدر
وكل جنان عدن اولديغى جنات عدن التى وعد الرحمن عباده وجنات عدن يدخلونها آيات وامثاليله مبينه در
(واجزه مضاعفات الخير من فضلك مهنأت له) كسر نون مشدده وبعض نسخده فتحله مقيد در ومضاعفاتدن حال

اولور وهو من باب التفعيل اسم مفعول من الهنى وهو السائغ وكل ما اتى من غير تنغيص وتعب (غير مكدرات) بكسر
الدال المشددة وفتحها صفة لمهنآت (من فوز ثوابك المحلول) اى يحل فيه (وجزيل عطائك المعلول) مأخوذ من
العلل بفتحتين ايكنجى مرتبه ايچيلن شرابدر وفرۀ عطاء حق منهل عذبه تشبيهدر * كانه منهل بالراح معلول * آلهادار
الكرامه اولان جنات عدنكده حبيبك حضرت مصطفى عليه التحايا مقام عاليلرين وسيع وفراخ واضعاف مضاعف
انعام جميله واكرام جليله كيم بيكم وكاست فوز ثواب محلل وجزيل بخش مضاعف ومعلل مزداد ومجمل ولا تعب
آماده ومكمل در اول حضرته جزاء اوفى ايله اعطا ايله (اللهم اعل) فتح همزه وكسر لام ايله امر من الاعلاء وبعض نسخده
على فتح عين وتشديد لام ايله امر من التعليل اى ارفع (على بناء الناس) وفى رواية على بناء البانين جمع بان اسم فاعل
من بنى يبنى بناء بالكسر (بناءه) عمل عاملين اوزره عمل سيد العالمينى اعلا ايله او على منازلهم فى الجنة منزله او اعل
بناء دينه على بناء اديان سائر الناس (واكرم مثواه لديك) اى مأواه ومنزله عندك (ونزله) ضمتين ويا سكون زايله
فى الاصل مهمان ايچون تهيئه وآماده قيلنان طعامدر بو مقامده اجر وثواب وجزا مراد اولنور (واتمم له) تشديد ميم
مفتوحه وبعض نسخده اتم له واقعدر (نوره واجزه من ابتعاثك له) واجزه فتح همزه وسكون جيم وزا ايله منصوب
وما قبلى نوره معطوفدر وروى واجزه وصل من الجزاء وابتعاث افتعال من البعث والجار متعلق باكرم او اتمم
(مقبول) ضميرله دن حال ويا مفعوليت اوزره منصوبدر (الشهادة) اى تزكية لامته اذا شهدوا للانبياء (ومرضى
المقالة) اى مقبول الشفاعة (ذا منطق عدل) مبالغة عادل موضعنه نهاده قيلندى (وخطة) ضم خاء معجمه وتشديد طاء
مهمله ايله امر وحال وقصه (فصل) اى القطع او الفرق اى ذا حالة رشد وهداية واستقامة (وبرهان عظيم) ذا دليل واضح
وبيان قاطع يعنى اول نبى ذيشان مقبول الشهادة والشفاعة صاحب نطق مستقيم وذيشان وحالۀ رشد وسداد
ودليل باهر صاحبى اولديغى حالده قبر پرنوردن اقامه وبعثندن اجرنى اكمال وحواسندن عطاياش اولديغك نورينى
تابان وقدر عظيمنى اجلال ايله امدى صلوات جليلۀ مذكوره اختلاف روايات مع الزيادات نجيه اوراد واحزابدن
مرويه دراكن وحسبك من القلادة ما احاط بالجيد (وعنه) اى عن على كرم الله وجهه (ايضا فى الصلاة على النبى
صلى الله عليه وسلم ان الله وملائكته يصلون على النبى الاية) يا ايها الذين امنوا صلوا عليه وسلموا تسليما (لبيك) اجابة
بعد اجابة بخدمتك (اللهم) يا الله امنا برحمتك (وسعديك) اسعادا بعد اسعاد فى طاعتك (صلوات الله البر) فتح موحده
وتشديد را ايله العطوف اللطيف بعباده معناسنه ويا راء فتلندن ابا غدر (الرحيم) كثير العناية بالمحسنين (والملائكة
المقربين والنبيين) مرسلندن اعم اولور (والصديقين) علماء عاملين (والشهداء) جمع شهيد فعيل بمعنى فاعل
او مفعول اعلاء كلمة الله ايچون مجاهدا فى سبيل الله جام شهادتى حقيقة نوش ايدنلر وحكما مطعون ومبطون
ومسلول وغريق آسا (والصالحين) حقوق حق وخلقه قيام ايدنلر (وما سبح لك من شئ) ما موصوله وما قبلنه
معطوفه در ومن ما نى بيان اولور وبعض نسخده بدون العاطفة وارده اولمغين ما مصدريه ومن زائده اوله عبارۀ
مذكوره تعميم بعد تخصيصدر لقوله تعالى وان من شئ الا يسبح بحمده (يارب العالمين) مربى عوالم وپروردگار عالم
(على محمد بن عبد الله) اى صلوات هؤلاء دائمة مستمرة مدة تسبيح الاشياء لحضرتك العلى الاعلى على سيد الانبياء (خاتم
النبيين وسيد المرسلين وامام المتقين ورسول رب العالمين) اى كافة الخلق اجمعين (الشاهد البشير) للانبياء والاولياء
(الداعى اليك باذنك السراج المنير) چراغ رخشندۀ هر دو جهان (وعليه السلام) حاصل كلام جناب على
مرتضادن وارده الفاظ صلوات جملۀسنده آيۀ بالصلاة اولان آيه جليله مندرجه اولوب صلاة مسطوره امتثالا
لامر الله وقوعيافته اولديغى بالتلبيه تعقيب بيوروب عطوف ورحيم خداى كريم صلواتى وفرشتكان مقربين
دركاه عظيم وپيغمبران وعلما وشهدا ومتقين مدة تسبيح الاشياء حضرت مصطفى عليه التحايا اوزرينه بردوام
اولسون ديو نعوت جميله سين تعداد وسلام ودرود ايله صلوتى مزداد وايراد ايلدى (وعن عبد الله بن مسعود) رضى
عنهما الودود كما رواه ابن ماجه والبيهقى فى كيفية اخرى للصلاة عليه (اللهم اجعل صلواتك وبركاتك ورحمتك) اى
الخاصة (على سيد المرسلين وامام المتقين وخاتم النبيين محمد عبدك ورسولك امام الخير) المقتدى به فى كل خير (ورسول
الرحمة) اى الكافة (اللهم ابعثه مقاما محمودا يغبطه فيه الاولون والاخرون) پيشين وپسين مانند مقام زيباى
نيلنه من غير زوال له رشك ايدهلر (اللهم صل على محمد وعلى ال محمد كما صليت على ابراهيم انك حميد مجيد وبارك على
محمد وعلى ال محمد كما باركت على ابراهيم انك حميد مجيد) سبق معناه (وكان الحسن البصرى يقول من اراد ان يشرب
بالكاس الاوفى من حوض المصطفى فليقل اللهم صل على محمد وعلى اله واصحابه) من ادرك جمال صحبته وتشرف
برؤية طلعته (واولاده) الشاملة لبناته واحفاده (وازواجه) وذريته (واهل بيته) موالى وخدمه يى متناول اولور

(واصهاره) میانه‌ده قرابهٔ مصاهرتی اولنلر شیخین وختنین آسا (وانصاره) ای اعوانه من المهاجرین والانصار (واشیاعه) ای اتباعه من اهل القری والامصار (ومحبیه وامته) من عطف العام علی الخاص یشمل جمیع الامة (وعلینا) ای المتکلم ومن یختص به (معهم اجمعین یا ارحم الراحمین) والحاصل امام حسن بصری قدس سره العزیز بیورر که دنیاده بحر شرع مجتبی وعقباده نهر کوثر مصطفی صلی الله علیه وسلمدن حظ اعلا ایله نوش ایتمك مراد ایدن قلب اصفی برله هر صبح ومسا بو صلاة ازکی ایله لب جنبان تحایا اولسون (وعن طاوس) امام عبد الرحمن ابن کیسان (عن ابن عباس انه کان یقول اللهم تقبل شفاعة محمد الکبری) روز جزاده برای فصل قضا بخشنده وعطا بیوریلان شفاعت عظماسنی کما وعدته قبول (وارفع درجته العلیا) دخی رتبهٔ والا ومنزلهٔ بالاسنی اعلا (وآته سؤله فی الآخرة والاولی) ودنیا وعقباده مأمول ومسؤلنی اعطا ایله (کما آتیت ابراهیم وموسی) فان قلت الفصل معقود لبیان کیفیة الصلاة ولیس فی هذا ذکر الصلاة قلت المراد بالفصل الدعاء له وهو دعاء فیه تعظیم وثناء علیه بما یلیق به علیه الصلاة والسلام (وعن وهب بن الورد) وفی نسخة وهیب بالتصغیر عبد الوهاب المالکی الزاهد سنه ثلاث وخمسین ومائه‌ده ورد حیاتی خزان مماته رسیده اولدی (انه کان یقول فی دعائه اللهم اعط محمدا افضل ما سألك لنفسه) انواع خیرات وحسناتدن حضرت مصطفی علیه السلام درگاه عزتکدن کندی ذاتیچون کویا اولدیغی شیء عظیمك اعلا وافضلنی بخش واعطا ایله (واعط محمدا افضل ما سألك له احد من خلقك) ومقاماتدن برای حبیب الله درخواست بند کانك اولان اسنای مقام واکرم جای بنامی اکا احسان ایله (واعط محمدا افضل ما انت مسؤل له الی یوم القیامة) وکرامات عالیاتدن تا بحشر درگاه الوهیتکدن طلب اولنان مکرماتك اکرمنی احمد مختار علیه الصلاة والسلامه اکرام واعطا ایله (وعن ابن مسعود) فی روایة ابن ماجه والبیهقی والدیلمی والدارقطنی (انه کان یقول اذا صلیتم علی النبی صلی الله علیه وسلم فاحسنوا الصلاة علیه فانکم لا تدرون لعل ذلك یعرض علیه) خادم صاحب مقام محمود یعنی ابن مسعود بیورر که چون فخر کائنات علیه شرایف التحیات حضرتلرینه صلاة ایلمك مراد ایدرسکز صلاتکز مبنی ومعنی احسن واشرفنی قصد ایدلکز یرا بیلمزسز که شایان قبول اولدیغی حالده شاید درگاه والای نبوته عرض وتبلیغ اولنه (وقولوا) مثلا (اللهم اجعل صلواتك ورحمتك وبرکاتك علی سید المرسلین وامام المتقین وخاتم النبیین محمد عبدك ورسولك امام الخیر وقائد الخیر) ای لنفسه ولغیره (ورسول الرحمة اللهم ابعثه مقاما) ظرفیت اوزره منصوب (محمودا یغبطه فیه الاولون والآخرون اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم انك حمید مجید اللهم بارك علی محمد وعلی آل محمد کما بارکت علی ابراهیم انك حمید مجید وما یؤثر فی تطویل الصلاة وتکثیر الثناء عن اهل البیت وغیرهم) کثیر نسخ صحیحه‌ده علی اهل البیت ورودی مقامه انسبدر یعنی اهل بیت نبوت واصحاب وازواج واتباع اوزره تطویل صلاة ودعا وتکثیر ثنا خصوصنده روایت اولنان آثار وافر وبسیاردر (وقوله والسلام کما علمتم) بنای مجهول وتشدید لام ایله ویا بنای فاعل وتخفیف لام ایله یعنی حدیث سابق تشهدده روایهٔ مالك عن ابن مسعود اولان والسلام کما علمتم قول شریفی (هو ما علمتم فی التشهد من قوله السلام علیك) یعنی اول سلامکه اصحاب کرام حضرت سید الانام علیه السلامه کیف نصلی علیك ایله استعلام ایلدکلرنده اثنای تشهدده انلره تعلیم بیوردیغی کلامدر (ایها النبی ورحمة الله وبرکاته السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین وفی تشهد علی) کرم الله وجهه اما سندی غیر معروفدر (السلام علی نبی الله السلام علی انبیاء الله ورسله) تعمیم بعد تخصیص (السلام علی رسول الله السلام علی محمد بن عبد الله السلام علینا وعلی المؤمنین والمؤمنات من غاب منهم) بالموت وغیره (ومن شهدا) ای حضر عنده (اللهم اغفر لمحمد) حضرتنه غفر الله دائر کلام قریبا ایراد اولنور (وتقبل شفاعته واغفر لاهل بیته) من ازواجه وذریته (واغفر لی ولوالدی) جناب مرتضانك پدر ومادرنه مغفرتله دعاسی خدشهٔ اضطراب واشکالدن خالی دکلدر کرچه مادر مهربانی فاطمه بنت اسد شرفیاب اسلام اولوب اما پدری ابو طالبك کفر اوزره موتی ثبوت یافته تعیندر شارح دلجی والدی لفظنده اولان الف سهو ناسخله شاید زیاده اولوب صحیح قول ولوالدی ایله حسنین محترمین ومکرمین اولادی اراده بیوریله یاخود وجه اظهر جناب اسد اللهك مرادی غیره تعلیم اولوب تفسیچون دعا اولیه دینسلرویا کلام فخر عالم صلی الله علیه وسلمدن اولدیغی حالده علی ما ارتضاه السهیلی والدین رسول الله صلی الله علیه وسلم شرفیاب ایمان اولدقلرینه بناء ولوالدی وما ولد عبارتی خوش آینده‌در (وارحمهما) فیه کما تقدم (السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین السلام علیك ایها النبی ورحمة الله وبرکاته جاء فی هذا الحدیث عن علی الدعاء للنبی بالغفران وفی حدیث الصلاة علیه ایضا قبل الدعاء له) صلی الله علیه وسلم من طریق الحاکم فقبل مبنی علی الضم (بالرحمة) خبر ای الدعاء له بالرحمة فی حدیث الصلاة علی النبی المروی عن علی قبل ذلك وهو المذکور فی اوائل الفصل (ولم یأت فی غیره من الاحادیث المرفوعة

المعروفة

المعروفة) حاصلی حضرت حبیب کبریا علیه التحایایه غفران ورحمت ایله دعا اشبو خیر مرتضوی وحدیث مروی عنه متقدمده ورود ایلدی اما بو حدیثك غیری احادیث معروفه ومرفوعه‌دن اثر وارد اولمدی اما رحمت احد معانی صلوتدن اولمغین جوازی ظاهردر واما مغفرت اول حضرتك هر روز تغسیچون هفتاد بار ویا صد درگاه ذی الجلالدن طلبکار مغفرت اولدیغی (واستغفر لذنبك) آیه جلیله‌سی امریله وقوعیافته ونتیجه احادیثله صدور ایتدیکی حیثیتله‌در (وقد ذهب ابو عمر بن عبد البر) اکابر علماء مالکیه‌دندر (وغیره الی انه لا یدعی للنبی بالرحمة وانما یدعی له بالصلاة والبرکة التی تختص به ویدعی لغیره بالرحمة والمغفرة) یعنی شفیع امه علیه اسنی التحیه حضرتلرینه دعا بالرحمه کراهتنه ابن عمر وغیری محدثین ذاهب اولوب شایستهٔ شان حضرت صلاة شریفه وکثرة خیرات الهیه وفیض مواهب لدنیه دوام وثبوتیله علی التشریف والتکریم مختصة به اولان برکت ایله دعا اولنوب سائر مؤمنینه رحمت ومغفرتله دعا اولنور دیدیلر * کرچه بو معنی اولی اما الاجل النهی اثبات مدعا ایچون دلیله محتاج اولور چون نفس نفیسنه اول حضرتك ادبا وتواضعا استغفاری غیرلر اول حضرته مغفرتله دعاسنی موجب اولمز وکلام ایسه برای حضرت دیکرانك دعالری بخشنده‌در اما شمائل ترمذیده اصحابدن بریسی سلطان عالم صلی الله علیه وسلم حضرتنه غفر الله لك ایله دعا کوی اولدقده ولك تعبیریله اول حضرتدن تقریر جوازنه دلیل اوله (وقد ذکر ابو محمد بن ابی زید فی الصلاة علی النبی) ای بقوله (اللهم ارحم محمدا وآل محمد کما رحمت) بتشدید الحاء وفی نسخة ترحمت (علی ابراهیم وآل ابراهیم ولم یأت هذا) ای الدعاء بالمغفرة والرحمة (فی حدیث صحیح وحجته) طلب رحمتك استحبابنه ابو محمدك دلیلی (قوله فی السلام) امر سلامده امتنه تعلیمی حالنده اولان قول جمیلیدر (السلام علیك ایها النبی ورحمة الله وبرکاته) ومما یؤیده قوله تعالی رحمة الله وبرکاته علیکم اهل البیت وینصره ان رحمته عامة للخواص والعوام ولا یستغنی احد عن هذا الانعام العام

(فصـــل)

(فی فضیلة الصلاة علی النبی صلی الله علیه وسلم والتسلیم علیه والدعاء له) والمراد تعظیمه واظهار محبته بطلب نعمته فلیس من تحصیل الحاصل والاحتیاج له صلی الله علیه وسلم (حدثنا احمد بن محمد بن عبد الرحمن) بن عثمان بن علیون الخولانی (الشیخ الصالح من کتابه حدثنا القاضی یونس بن مغیث) ضم میم وکسر غین معجمه ایله (حدثنا ابو بکر ابن معاویه) بن عبد الرحمن بن معاویه بن اسحاق بن عبد الله بن هشام بن عبد الملك بن مروانکه ابو بکر بن الاحمر الاندلسی القرطبی اولان امام جلیلدر دیار مشرقه رحلت وامام نسائیدن اخذ روایت ایلیوب وهنده تجارتله عزیمت ایدوب اوچیوز الالی سکز حدودنده پیمانهٔ موتی نوش ودادوستادی فراموش ایلدی (حدثنا النسائی) جامع السنن صاحبیدر (انا) بالموحدة او النون اخبرنا او انبانا (سوید) مصغرا (بن نصر) ابو الفضل المروزی المعروف بالشاه الامام یروی عن ابن المبارك وغیره ایکیوز قرقده طومار حیاتی طی اولندی (انا عبد الله) ابو عبد الرحمن بن المبارك واضح التمیمی مولاهم المروزی شیخ خراسان پدری بر تاجر ترکی خوارزمیدر سنه احدی وثمانین ومائه‌ده مرغ روح مبارکی اوج قدسه طیران ایلیوب هیت نام محلده قبر متبرکی زیارتگاهدر (عن حیوة بن شریح) تقدمت ترجمته (قال اخبرنی کعب بن علقمة) بن کعب بن عدی التنوخی المصری التابعی راوی سعید بن المسیب اخرج له اصحاب السنن یوز اوتوز تاریخ هجریده عالم بقایه رحلت بیوردی (انه سمع عبد الرحمن بن جبیر) بالتصغیر (مولی نافع) امام جلیل قرشی مصری ومؤذن ومقری وفقیه سنه سبع وتسعین من الهجرة عزم کاشان نعیم ایلدی (انه سمع عبد الله بن عمرو) بالواو وفی نسخة بدون الواو احد عبادله‌دن پدر عمر بن الخطاب ویا فرزند عمرو بن العاص اوله (یقول سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول اذا سمعتم المؤذن) ای اذانه (فقولوا مثل ما یقول) ای جوابا له (وصلوا علی فانه من صلی علی مرة صلی الله علیه عشرا) فان الحسنة بعشر امثالها (ثم سلوا الی الوسیلة فانها منزلة) درجهٔ جلیله ومرتبهٔ جمیله (فی الجنة لا تنبغی الا لعبد من عباد الله وارجو ان یکون انا هو) خبر کان ووضع موضع ایاه وانا تأکید لاسمها او مبتدأ خبره هو والجملة خبرها (فمن سأل لی الوسیلة حلت) ای ثبتت (علیه الشفاعة) وفی روایة شفاعتی او وجبت له شفاعتی حدیث جلیل بالاده قسم اول باب ثالث فصولنده تفضیل حضرت فی الجنة بالوسیلة فصلنده مبنا ومعنا کذا را تمکین بو مقامده دخی شرحیله تکاپوی قلمه رخصت ویرلمدی (وروی انس ابن مالك ان النبی صلی الله علیه وسلم قال من صلی علی صلاة) ای واحدة (صلی الله علیه عشر صلوات وحط) ای وضع (عنه عشر خطیئات ورفع له عشر درجات) شعب ایمانده یراعهٔ کذار بیهقی اولان خبرده خادم نبی انس وجان علیه صلوات المنان روایت ایدر شاه فخر عالم بیورر که هر کیم بنم اوزریمه بکار صلاة ایلیه حضرت غفار قیامالشکر عبده

عشر صلوات اله صلوات واون كاهی اول بنده سی دفترا عمالندن حط وتنزیل واون درجهٔ رفیعه برای مصلی اعلا
واحسان ایدر (وفی روایة) لابی یعلی (وكتبت له عشر حسنات) وبراءت حسنه سنه اون ثواب كاتبنه امر جلیلی ورود
ایدر (وعن انس عنه علیه السلام) مسند ابن ابی شیبه ده مثبتدر (ان جبریل نادانی فقال) یعنی امین وحی الهی بكا
خطاب ایدوب دیدیكه (من صلی علیك صلاة صلی الله علیه عشرا ورفعه عشر درجات ومن روایة عبد الرحمن
ابن عوف) مبشر بی حزن وخوف یعنی ابن عوف روایتنده كه حاكم وبیهقی تخریج ایدورلر (عنه علیه السلام لقیت
جبریل فقال انی ابشرك) عندلیب كلستان رسالت بیوروركه طاوس سدره مسیر جبریله دوچار اولدم سنزه باعث
شادی اولورشیله پیام دادوحضرتكه تبشیر ایدرم دیدی (ان الله) كسر وفتح همزه ایله (یقول من سلم علیك سلمت
علیه ومن صلی علیك صلیت علیه) حدیث مذكورده صلاة وسلامك بكدیكردن انفرادنه جوازه اشارت بدیدارد
(ونحوه من روایة ابی هریرة ومالك بن اوس) فتح همزه وسكون واوله (ابن الحدثان) زمان نبوتی ادراك وصدیق
رؤیتی وفاروق وذوالنورین وبقیهٔ عشره دن سماع وروایه ایلدی اماعند الذهبی تابعیندن شماریده وحدیثی مرسلدر
(وعبید الله) صغر ایله محمد بن عبد الله اوغلیدر (ابن ابی طلحة) زید بن سهل الانصاری حیات حضرتده كهوارهٔ
وجوده قدم نهاد اولوب ایام وایدامویده مهد لحده كرفتار اولدی یعنی مشار الیهمدن روایت اولنان خبر مروی
ابن عوف اساصحت اثردر (وعن زید بن الحباب) ضم حاء مهمله وموحدتین ایله نه صحابی وتابعین ونه اتباعدندر
ومیانه ده سقوط رجال نمایاندر كه رواه زید بن الحباب عن ابن لهیعة عن بكر بن سوادة عن زیاد بن نعیم عن ابن شریح
الحضرمی عن رویفع بن ثابت الصحابی شاید اصل مصنف عن زید بن الحباب عن رویفع بن ثابت ایله علی جهة الارسال
ایراد ایدوب رویفع لفظی بعض نسخ كاتبدن ساقط اوله (سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول من قال اللهم صل علی
محمد وانزله المنزل المقرب عندك یوم القیامة وجبت له شفاعتی) قربدن مراد عظیم ثواب وفیض مواهب ربانیه ایله
قرب معنویدر قرب مكان دكلدر (وعن ابن مسعود) مرفوعا (اولی الناس بی یوم القیامة اكثرهم علی صلاة)
روایتكردهٔ ترمذی وابن حبان اولان خبرده سید البشر وشفیع المحشر صلی الله علیه وسلم بیوروركه روز رستاخیزده
ناسك بكا ازدیكتری وشفاعتمه احق بنم اوزریمه صلاة جهتندن بسیار تر ینید رردیلر (وعن ابی هریرة عنه علیه السلام
من صلی علی فی كتاب) كتابنده بكا صلاة تحریر وكتابتیله صلاة ایلسه (لم تزل الملائكة تستغفر له مابقی اسمی) وروی مادام
اسمی (فی ذلك الكتاب) حدیث مسطور فصل مقدمه ده مرور ایلدی (وعن عامر بن ربیعة سمعت النبی علیه السلام
یقول من صلی علی صلاة) ای واحدة او اكثر (صلت علیه الملائكة ماصلی علی) ای مدة صلاته (فلیقل) امر من
الاقلال وفاء فصیحه در (من ذلك عبد) من قول الصلاة (اولیكثر) من الاكثار والمراد به الاخبار والاختیار ماهو
المختار رواه ابن ماجه واحمد والطبرانی (وعن ابی بن كعب كان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا ذهب ربع اللیل قام
فقال یا ایها الناس اذكروا الله جاءت الراجفة) نفخهٔ اولی دركه روی زمین لرزان اولور (تتبعها الرادفة) ای تعقبها
النفخة الثانیة ومابین النفختین اربعون سنة یاخود راجفه قیامت ورادفه بعث اوله (جاء الموت بمافیه) یعنی ابی بن كعب
رضی الله عنه طریقندن روایتكردهٔ ترمذی اولان حدیثده مرویدركه وقتا كیجه نك چهار بخشندن بر بخشی كذار
ایلدكده سلطان سریر لی مع الله علیه سلام الاله خوابدن بیدار وفراشندن قیام ایدوب كویا اهل بیت وخواص امتنه
خطاب بیورور حال انتباهده حضرت مولایی یاد وماسوایی ترك وابعاد ایدك روز قیامت قریب وبعث ونشری تعقیب
ایدر حساب ومیزان وكتاب وثواب وعقابی متضمن اولان موت نزدیكتردر دیوذكر هادم اللذاتی تذكیر ایلدی (فقال
ابی بن كعب یارسول الله انی اكثر الصلاة علیك فكم اجعل لك من صلاتی) ابی رضی الله عنه پرسان اولدیكه یارسول
الله حضرتكه كمال محبتم اولوب رجامند حصول شفاعتكدن اوزریكه صلاتی اكثار ایدرم اوقات عبادت نافله مدن
نه قدار زمانی خدمة صلاتكه صرف ایدم دیدكده (قال ماشئت قال الربع) بالنصب (قال ماشئت وان زدت
فهو خیر) ای لك كما فی نسخة (قال الثلث) بضمتین وتثلیث الثانی وهو بالنصب (قال ماشئت وان زدت فهو خیر قال
النصف قال ماشئت وان زدت فهو خیر قال الثلثین قال ماشئت وان زدت فهو خیر قال یارسول الله فاجعل صلاتی
كلها لك قال اذا) تنوین حینئذ معناسنه (تكفی) صیغهٔ مفعول مخاطبله (ویغفر ذنبك) حاصل كلام سید الانام
بیوردیلر كه مراد ایلدیكك مقدار تعیین وقت ایله دیدكده وقتك ربعنی صلواتكه صرف ایدم دیدی ینه مراد ایتدیكك
قدر ایله دخی زیاده ایدرسك كندوكه خیر لودر دیدی جمله اوقاتك سه بخشندن برینی تقدیر ایدم دیدی اختیارلك
مقداری تقسیم ایله ترقی داده اولورسك دخی اعلادر دیدیلر نیهٔ زمانمی تخصیص ذكر صلاتك قلام دیدكده دیلدیكك
قدر ایله دخی مزداد ایدرسك فائده بیوردیلر زمانمك اوچ قسمندن ایكی بخشی صلاتكه توقیف ایدم دیدیسن

بیلورسك دخی بسیار ایدرسك بهتر اولوردیو اب جنبان اولدقلرنده یارسول الله اوقات دعامك جمله سنی ذكر وصلاتكه
تعیین قیلم دیو عرض نهایة خدمت ایلدكده هنوز مهمات دین ودنیا واخرتكه كفایت قیلنوب كناهك مغفوردر
دیو تبشیر ایتدیلر (وعن ابی طلحة قال دخلت علی النبی صلی الله علیه وسلم فرأیت من بشره) كسر موحده ایله بشاشت
بشره (وطلاقته مالم اره قط فسألته فقال وما یمنعنی) ای عن هذا السرور (وقد خرج جبریل آنفا) مد وقصر له ای
هذه الساعة كانها اقدام الانف من كمال قربها (فاتانی ببشارة من ربی ان) بفتح الهمزة ای هوان اوبان (الله تعالی
بعثنی الیك ابشرك انه) بالكسر والفتح (لیس احد من امتك یصلی علیك صلاة الا صلی الله علیه وملائكته بها) بسببها
اوبدلها (عشرا) روایتكردهٔ نسائی وابن حبان وبیهقی اولان خبر بشارت اثرده زید بن سهل رضی الله عنه جنابندن
مرویدركه مجلس سروش خدم سلطان كونین علیه الصلاة والسلامه مثول ایلیوب بشرهٔ پرنورلرنده بشاشت
وشادی معاینه ایلدمكه سائر احیانده سكونت وخضوع غالب اولغین هیچ بو وجهله بشوش ومنبسط مشاهده
ایتمدم یارسول الله باعث شادی نه دردیدم یانیجه فرحناك اولیم كه هنوز ناموس اكبر ظهور وعروج ایتمیدی
طرف كبریادن بكا پیام بشارة آمیزله جناح تاب تشریف اولوب خدای متعال بنی حضرتكه ارسال بیوردیلركه امة
اجابتكدن فرد افریده نایابدركیم سكا صلاة برله عرض درود تحیات ایلیه الا حضرت منان وسروشانی انك
صلاتی بدلی اول ذات خجسته سمات اوزره اون صلات ایدردیو تبشیری بشری موجب ونشری مقتضی اولدی
بیوردیلر (وعن جابر بن عبد الله) الانصاری رضی عنه الباری علی ما رواه البخاری (قال قال لی النبی صلی الله علیه
وسلم من قال حین یسمع النداء) ای الاذان والاقامة او الاعلام باحدهما (اللهم رب هذه الدعوة التامة) ای الدعاء
الی العبادة الكاملة الشاملة (والصلاة القائمة) الدائمة (آت محمدا الوسیلة) ای الذریعة المنیعة بعض نسخده
والدرجة الرفیعة ودیكرده والفضیلة زیاده سیله یاد اولنمشدر ووسیله بهشت برینده برجای منیفه اولدیغی خبرده
ورود ایلدی فالفضیلة اعم من الوسیلة (وابعثه مقاما) منصوب ومفعول لفظ آت و یا ظرفیه اوزره منصوبدر
(محمودا) وروی المقام المحمود بالتعریف كما قاله النووی (الذی) بدل عن مقاما ویا عطف بیان (وعدته) كما وعده
الرحمن فی القرآن عسی ان یبعثك ربك مقاما محمودا (حلت له الشفاعة یوم القیامة) یعنی امتمدن هركك اذان و یا اقامه
كوشزدی اولدقده اللهم رب هذه الدعوة دعاسیله لب جنبان اولورسه روز واپسین محشرده شفاعة خاصهم انكچون
ثبوت یافتهٔ تعیندر بیوردیلر امدی وسیله وفضیله ومقام محموده دائره اولان مقامات بالاده شفاعت ووسیله ایله
معقود فصولده مستوفی سبقت ایلدی (وعن سعد بن ابی وقاص من قال حین یسمع المؤذن وانا اشهد ان لا اله الا الله
وحده لا شریك له وان محمدا عبده ورسوله رضیت بالله ربا وبمحمد رسولا وبالاسلام دینا) تمییزیتله منصوبدر وكذا
الاسمین ماقبله (غفر له) ای ذنبه حدیث مذكور ماقبلی مناسبتی ایله استطراد ایراد اولندی والا ماتحن فیه اولان
فضیله صلاة علیه دن خارجدر (وروی ابن وهب) ابو محمد عبد الله الفهری سند منقطعله روایتدر (ان النبی صلی الله
علیه وسلم قال من سلم علی عشرا فكانما اعتق رقبة) تعبیر بالجزء عن الكل عبد مراد اولنور یعنی بنم اوزریمه
دهبار سلام ایلین كویا بر بنده ازادور بقهٔ رقیتدن اعتاق ایتمش كبی نائل اجر ومثوبت اولور (وفی بعض الاثار) جمع
اثر یعنی الخبر بومقامده حدیث مراد اولنور (لیردن) من الورود لیأتین معناسنه (علی اقوام ما اعرفهم الا بكثرة
صلاتهم علی) اصبهانی ترغیبنده انس رضی الله عنه طریقندن روایت ایدركه صاحب مقام محمود صلی علیه المعبود
بیوردر حوض موردومه اوزره هراینه بركروه پرشكوه بكا ورود ایده لر بن انلری تشخیص ایتمم الا اوزریمه كثرة صلاتله
بشره لرنده لمعان ایدن نور وفر علامت واثرندن بیلورم دیدی (وفی اخر) حدیث اخرده ورود ایلدی (ان) كسر وفتح
همزه ایله (انجاكم یوم القیامة من اهوالها ومواطنها) ضمائر قیامته راجعلردر (اكثركم علی صلاة) یعنی روز
ارامسوز قیامت شداید ومواقفندن نجات وخلاصه سرعتتر ینكز بنم اوزریمه صلاتی بسیار واكثار ایدنلر یكزدر
بیوردیلر (وعن ابی بكر الصدیق) رضی الله عنه رواه ایضا الاصبهانی فی ترغیبه (الصلاة علی النبی صلی الله علیه وسلم
امحق الذنوب) ای اشد ابطالا واذهابا واطفاء (من الماء البارد للنار والسلام علیه افضل من عتق الرقاب) یعنی
حضرت مصطفی علیه الصلاة والتحایا اوزره صلات كناهی محو وابطالده اب سرد آتشی اطفا ایتمدن اشد وتیزتردر
وجناب مجتبی علیه السلامه سلام بنده ازاد ایتمكدن فاضلتردر دیو بیوردیلر ✻ صلاتیله سلامك وقتیدر فصل
ایردی پایانه ✻ بو فصل با كه حسن خاتمه زیرا تحیتدر ✻ كوكل تا كاهی حسرتكاهی وصلتله اولوب
مألوف ✻ غم وشادی انكله همدم وهمبزم صحبتدر ✻ خدا هر دمده ایتسون اول صلاتی روضكه ایثار ✻
كه مقدارین انك فهم ایلك مخصوص حضرتدر

فصل

(فى ذم من لم يصل على النبى صلى الله عليه وسلم واثمه) اول محبوب باركاه مقدس عليه الصلاة والسلام حضرتنه
صلات ايله صلات ايتمين بى دولتان ترك افضل ايتكله سزاوار مذمت وترك واجب ايله كنهكار وشايان مذلت اولمسى
بياننده درامدى صلاة على النبى كاهى واجب وكاهى مندوب اولديغنه اشارت نمايان اولور (حدثنا القاضى
الشهيد ابو على رحمه الله) ابن سكره (حدثنا ابو الفضل بن خيرون) احمد بن الحسن بن احمد البغدادى الناقد
(وابو الحسين الصيرفى قالا حدثنا ابو يعلى) زوج الحره ايله شهرت شعار امام احمد بن عبد الواحد (حدثنا السنجى
حدثنا محمد بن محبوب حدثنا ابو عيسى) امام ترمذئ مشهور تقدمت تراجمهم مرارا (حدثنا احمد بن ابراهيم
الدورقى) فتح دال مهمله وسكون واو وفتح راء وقاف ونسبه ايله اوانى يه مشابه قلانسدن بر نوعه ويا بر بلده يه نسبت
اوله عصرنده امام اهل حديث اولوب مهر تار يخنده افتاب عمرى غروب شام اجل ايلدى (حدثنا ربعى بن ابراهيم)
بو زطقسان يديده كوكب رخشندهٔ حياتى افول ممات ايتمشدر (عن عبد الرحمن بن اسحاق عن سعيد بن ابى سعيد)
تقدم ذكره (عن ابى هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم رغم انف رجل ذكرت عنده فلم يصل علىّ) خاك الود
مذلت وحقارت اولسون اول ناكس كه عندنده بن ياد اولنام بنم اوزريمه صلاتخوان اولميه (ورغم انف رجل
دخل رمضان ثم انسلخ) اى تم ومضى اصلى سلخ جلد حيوانى نزعدر بعده اخراجده استعاره قيلندى (قبل
ان يغفر له) وخداى جليل انى حقير وذليل ايتسون كه مجمع نعمت واحسان ومنبع رحمت وغفران اولان شهر رمضان
تشريف ودخول ومدتى تمام اولوب خروج ايليه باعث غفران ذنوب اولان عمل ايله دركار ومستحق عنايت
برورد كار اولمزدن اول اول ماه مبارك كذران ايليه (ورغم انف رجل ادرك عنده ابواه) فاعل ادرك (الكبر) بالنصب
على المفعول (فلم يدخلاه) ضم ياء وكسر خاء معجمه ايله من الافعال (الجنة) ويدخلاه قولنده اسناد مجاز للسبب اسناددر
دخى اول بدبخت وبى دولت قتادهٔ خاك هوان وحقارت اولسون كه انك حيات ومعيتنده بدر ومادرى ضعف وپيرى
وشيخوختى ادراك وكبره رسيده اوله لر انلرك رضالرنده اولان خدمتله معامله وبر والدين ايتميوب سبب دخول جنان
اولان رضاى والدينى فراموش وحسن مجامله دن روكردان اولمغله انى بهشته ادخال ايتميه لر وخص حال الكبر لانه
احوج حال الانسان الى الخدمة والاحسان فالجنة تحت اقدام الامهات وفى رواية تحت اقدام الوالدين (قال عبد
الرحمن) يعنى اسحاق راوى حديث (واظنه قال او احدهما) بن ظن ايدرمكه ابو هريره رضى الله عنه بطريق الشك
يا على سبيل التنويع ابواه الكبر يا او احدهما ديو بيورمش اوله بو معنى اما يبلغن عندك الكبر احدهما او كلاهما اية
جليله سيله تقويه يافته در (وفى حديث اخر) ابن عباس وانس وعبد الله بن الحارث وكعب بن عجره ومالك بن
حويرث رضى الله عنهم طريقندن روايتكردهٔ طبرانى وجابر بن سمره وابى هريرة وعمار بن ياسردن تخريج كردهٔ بزار
اولان حديثده ورود ايلدى (ان النبى صلى الله عليه وسلم صعد المنبر فقال امين) مدله وقصرى جائزدر اللهم استجب
معناسنه (ثم صعد) بكسر العين (فقال امين ثم صعد) درجة (فقال) عقيب صعوده (فسأله معاذ) راوى خبر معاذ بن
جبل (عن ذلك) سبب تكراره هنالك (فقال) عليه السلام مجيباله (ان جبريل عليه السلام اتانى فقال يا محمد من
سميت) ضم سين وتشديد ميم مكسوره ايله لفظ خطاب اوزره در اى ذكرت (بين يديه فلم يصل عليك فمات فدخل النار
فابعده الله) جملهٔ مذكوره مبنا خبريه ومعنا انشائيه در وكذا قال جبريل للنبى عليهما السلام (قل امين فقلت امين)
بو دعا منبرك درجهٔ اولى سنده ظهور يافته در وحالهٔ مذكوره احوال بقيه اوزره تقديم اولنديغى كالمقدمة فى القضيه
اولديغندندر (وقال) فى الدرجة الثانية (فمن ادرك رمضان فلم يقبل منه) مبنى للمجهول اى لم يقبله الله منه واحبط
عمله (فمات) والتعقيب عرفى كتزوج فولدله (مثل) رفعله ونصبى دخى جائزدر (ذلك) اى فدخل النار فابعده الله
قل امين فقلت امين (ومن ادرك ابويه او احدهما فلم يبرهما) فتح ياء وباء وراء مشدده ايله اى لم يقم بواجب حقوقهما
(فمات مثله) بالنصب اى وذكر مثله قصهٔ رمضان حقوق حقه داثر وقضيهٔ ابوين حقوق عباده متعلقه در والحاصل
خطيب منبرنه بايهٔ اولاك صلى الله عليه وسلم منبر شريف اوزره صاعد اولوب عقب صعودنده خاتم رب العالمين اولان
امين ايله اب جنبان بعدازين بر درجه دخى طالع اولوب ينه امين ديديلر بعدازان پايهٔ ديكره قدم نهاد ارتقاء اولوب
تامين ايلدى چون داعى نمايان اولديغندن سه بار امين ايله زبان كذار اولمرى سيندن معاذ رضى الله عنه استعلام
ايلدكده حل اشكال بيورديلر كه سيمرغ سدره نشين جبريل امين اشارت يزدان ايله تشريف ايدوب ديديكه اول
بدبختان كيم عندنده نام شريفك ياد اولنه وانك كوشزدى اولوب ذكر اسمك عقبنده حضرتكه صلاة ايتميه صلاة
صلاتكى تارك وغير تائب اولديغى حالده مرد اولوب ترك صلاتك سببيله دوزخ قرار اوله قهار منتقم انى ساحهٔ

رحمتندن دور وميدان مغفرتندن مهجور ايلسون بو دعانك اجابتنه امين بيورك ديدكده درجهٔ اولى ده امين ديدم
بر دخى اول مخمور ميكدهٔ خذلانكه شهر رمضانى ادراك ايدوب عدم مبالاتندن صيام وقيامى مقبول ذى الجلال
بيورلميوب حبط اعماله هلاك واتش دوزخه دخول ايده ايزد جبار رحمتندن ابعاد ايليه ديوب بندن استدعاى
امين ايلدى بنده درجهٔ ثانيه ده لب كشاى تامين اولدم وينه شول بى دولتان كه بدر ومادرين ويا ايكيسندن برين
ادراك ايليوب وجوب حقوق والدينه رعايت ايتمدن كرفتار پنجهٔ درندهٔ اجل اولوب نيرانى مقر ايليه بحر رحمة مولادن
قطره بار وفيضياب اولميوب دور ودور اولسون ديدى وبندن التماس امين ايلدى بن دخى درجهٔ ثالثه ده دعاء جبريل
امينه امين ديدم ديو بيورديلر (وعن على بن ابى طالب عنه عليه الصلاة والسلام انه قال البخيل الذى ذكرت
عنده فلم يصل علىّ) جناب على كرم الله وجهه طريقندن روايتكردهٔ ترمذى وبيهقى ونسائيدر حضرت فخر عالم صلى
الله عليه وسلم بيورر لر كمال بخل وامساك ايله بخيل اول ناكسدر كه عندنده بن ياد اولنه مده بنم اوزريمه صلات ايتميه زيرا
زيادهٔ فضيلتله بنم اوزريمه بخل وتزايد مثوبه بخزيله ايله حصه ياب اولمقدن نفسنى امساك ايتمش اولور امدى تعريف
طرفين حصر اوزره دلالت ايدر لا بخل الا هذا ديمك اولور والبخل الامساك عن بذل ما ينبغى شرعا او مروة والشرع
يقتضى ذلك لانا امر نا به وكذا المروة لانها تقتضى الثناء على ما انعم واحسن واى منعم مثله صلى الله عليه وسلم
(وعن جعفر بن محمد عن ابيه) كما رواه البيهقى فى شعبه جعفر صادق پدر عالى كهرى امام باقر رضى الله عنهما
جنابلرندن مرسلا روايت بيورديلر امام مشار اليه تابعى اولمغله خبر مرسلدر ورواه الطبرانى فى الكبير عن الحسين
متصلا (قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من ذكرت عنده فلم يصل علىّ اخطئ به) ضم همزه وكسر طا ايله مبنى لما
لم يسمى فاعله وجوز الشارح الدلجى كونه مبنيا للفاعل وكانه قصد به النسبة المجازية (طريق الجنة) يعنى حضورنده
بن ذكر اولنه مده صلاتله بنى ياد ايتميه اول ره پيماى باديهٔ ضلال طريق بهشته هدايتياب اولماز (وعن على بن ابى طالب
عنه عليه السلام انه قال ان البخيل كل البخيل) اى كامل البخل ولفظ كل بو محلده بخيله صفت اولور كويا بالمبالغة
افراد بخلك كليسنى جامع ممسك (من ذكرت عنده فلم يصل علىّ) اول خيره سر مجنون خذلاندر كه يانتده نامم ياد اولنه
واوزريمه صلاة صلاتله لب جنبان دعا اولميه (وعن ابى هريرة قال قال ابو القاسم صلى الله عليه وسلم ايما قوم) لفظ
اى بو مقامده براى عموم وما زائده در اى كل قوم (جلسوا مجلسا ثم تفرقوا) اى قاموا من مجالسهم (قبل ان يذكروا
اسم الله ويصلوا) اى قبل ان يصلوا (على النبى صلى الله عليه وسلم كانت عليهم من الله ترة) كسر تاء مثناة وفتح راء
مخففه وهاء تأنيث ايله كه واو محذوفه دن عوضدر كعدة ومقة وزنة ومنه قوله تعالى ولن يتركم اعمالكم وترة ظلم وذنب
ومنقصه وتبعه وحسرت معنالرينه در ومرفوع اسم كان وعليهم خبر مقدم وخبريت اوزره نصبى دخى جائزدر كه اسم كان
جالسه لفظنه راجع ضمير مستتر اوله (ان شاء) الله تعالى (عذبهم وان شاء غفر لهم) والحاصل ابو داود وترمذى وحاكم
روايتلرنده ابى هريره رضى الله عنه جنابندن مروى حضرت ابو القاسم احمد مجتبى عليه اكمل التحايا بيورر هر قومكه
بر نشيمنكاهده جلوس ايدوب بعد ذا لا اله الا الله وصلى الله على رسوله كلاميله رطب اللسان اولمدين مجالسدن
قيام وپريشان اوله لر طرف حقدن انلر اوزرينه وبال ومنقصت وقوعيافتهٔ حصولدر كفارهٔ مجالسى ترك ايتمكله
ديلرسه عدلا انلرى معذب ايدر وديلرسه مع تقصيرهم فضلا انلرى مغفرت ايدر بيورديلر (وعن ابى هريرة من نسى
الصلاة علىّ نسى) ضم نون وتشديد سينله مبنى للمجهول وبعض نسخده مخففة مبنى للفاعلدر (طريق الجنة) ونسيان
مجاز انرك معناسنه ذكر مقيد وارادهٔ مطلق قبيلندن اوله نسوا الله فنسيهم كريمه سى اسار رواه البيهقى فى الشعب
(وعن قتادة عنه عليه السلام من الجفاء) فتح جيمله ممدود واضد بر ووفادر وقد يراد به الاذى (ان اذكر عند الرجل) كرجه
رجل مذكور مبنا معرفه ومعنا نكره كبى رجل معين مراد دكلدر كما فى قولهم ولقد امر على اللئيم يسبنى (فلا يصلى
علىّ) يعنى بولئذ او جفادندر كه بركسنه عندنده ياد اولنم اول بدنهاد والهندل بكا تصليه خوان اولميه (وعن جابر عنه
عليه السلام قال ما جلس قوم مجلسا ثم تفرقوا على غير صلاة على النبى صلى الله عليه وسلم الا تفرقوا عن انتن من ريح
الجيفة) والمشبه به اما فرد من افراد الجيفة او شئ غيرها او اشد نتنا منها ويروى على انتن وانتن افعل تفضيل من النتن
وهى الرائحة الخبيثة التى انكرها كل طبع اى تفرقوا حال كونهم انتن من الجيفة لما صدر عنهم من مذموم الكلام
فى مقام المرام الخلاصة بر مجالسى صلاة حضرتله مسكى الختام ايتمينلر لاشه رايحه سندن بدبوى اوله لر حالده
پريشان اوله لر بونده وعيد وتشبيه در (وعن ابى سعيد الخدرى عن النبى عليه السلام قال لا يجلس قوم مجلسا لا يصلون
فيه على النبى صلى الله عليه وسلم الا كان عليهم حسرة) اى يوم القيامة (وان دخلوا الجنة لما يرون من الثواب) قوم
خاصه جماعة رجاله را ماهر جماعته عام اولمق مناسب مقام اولور وكان تامه ويا ناقصه قيلنمق جائزدر ونفس حسرت

قيلنديغي براى مبالغه وياسنادى مجازى اوله روايتكردهٔ بيهقى وسعيد بن منصور اولان خبرصحت اثرده وارد اولديكه ذكروصلاتله ارايش يافته اولمين مجلسه برجماعتك جلوس ايليه اول جايكاه انلره روزقيامتده باعث حسرت وندامت اولورداخل بهشت اولسه لربيله تصليه خوانان اجرجزيلندن محروم ومصلين على النبي المكرم نواب عظيمي معاينه ايتميه لر (حكى ابوعيسى الترمذى) صاحب الجامع والشمائل امام الحديث اولان شيخ كاملدر (عن بعض اهل العلم قال اذاصلى الرجل على النبي صلى الله عليه وسلم مرة فى المجلس اجزأه) بالهمزة (عنه ما كان فى ذلك المجلس) يعنى شخص واحدبرمجلسده بكارصلاة على النبي المختارايليه مادام اول مجلسده دررده الحرج اكه بركره صلات ايلك كافيدرديدى وبومعنى كبار حنفيه دن قول امام طحاوى يدركه معتمد ومعتقدمزدروعن صاحب المجتبى من ائمتنا بتكرر الوجوب بتكرره وان كثر والله تبارك وتعالى اعلم بحقيقته ❋ فصل ايردى جونكه غايته باشله تحيته ❋ انكشت ختم فصله تحيت نكيندر ❋ اكرام ايله صلات وسلام اوله روضكه ❋ اورتبه (كم وله فكن حاسبيندر

(فصـــل)

فى تخصيصه عليه الصلاة والسلام بتبليغ من صلى عليه صلاة اوسلم من الانام) هرذى روح وباخاصة انس وجن والخلايق من طوائف الاسلام ❋ روضهٔ سلطان كونينه سلام ❋ اوله بيرايه فصول هرپيام (حدثنا القاضى ابوعبدالله التميمى حدثنا الحسين بن محمد) ابوعلى الغسانى (حدثنا ابوعمر الحافظ) بن عبدالبر حافظ المغرب (حدثنا ابن عبدالمؤمن حدثنا ابن داسة حدثنا ابوداود) صاحب السنن تقدمت ذكرهم (حدثنا ابن عوف) محمد الطائى الحمصى الحافظ شيخ ابى داود والنسائى ايكيوز قرق ايكى تاريخنده دورهٔ افتاب حياتى واصل نقطهٔ انجام اولدى (حدثنا المقرى) ابوعبدالرحمن بن يزيد القصير مولى عمر بن الخطاب نزيل مكة وراوى ابى حنيفة ايكيوز اون اوچ سنه سنده مبتلاى سنهٔ عدم اولدى (حدثنا حيوة) فتح مهمله وسكون تحتيه ايله ابن شريح (عن ابى صخر) فتح مهمله وسكون معجمه ايله (حميد) بالتصغير (بن زياد عن يزيد بن عبدالله بن قسيط) ضم قاف وفتح سين مهمله وسكون تحتيه ايله ليثى تابعى يوز يكرمى ايكى سنه سنده ترك فانى وعزم عالم جاودانى ايلدى (عن ابى هريرة ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال مامن احد يسلم على الارد الله على روحى حتى ارد عليه) اى على من سلم على (السلام) مفعول ارد وظاهراطلاق هرزمان ومكانه شاملدر وقت زيارته تخصيص ردسلام ناجسباندرامدى نخرموجودات عليه اكمل التحيات قبرمنيفنده سائر پيغمبران اسازنده وروح لطيفى عالم علوى وسفلى يه متعلق ووابسته وبحسب القلب عرشى وباعتبارالقالب فرشى ايكن ردروحله مراد حق جل وعلا استغراق منيفندن روح شريف حبيب اكرمى رد وبيدار بيوررركه جبرالخاطرالمسلم المسلم ردسلام بيوره لرياخوددروح حضرت مولانك نبى محترمه امتكدن فلان كسنه حضرتكه صلات وسلام ايلدى ديواعلامندن كنايه اوله وياروح جليل رسول جميل شهود حضرت الهيه ايله مشتغله ايكن بوعالمه اقبال ايلدرد معنوى وياروح مجازانطق معناسنه اوله زيرانطق لوازم وجودروحدن اولمغين بالفعل اوبالقوة احدمتلازمين على الاخرايله تعبيربيوريله وياابلاغ سلامه مؤكل اولان فرشتهٔ نورسرشته مراداوانه ياخودروح مسرتدن كنايه قيلنه والله اعلم احوال ارباب الكمال (وذكر ابوبكر ابن ابى شيبة) عبدالله بن محمد العبسى الكوفى الحافظ صاحب التصانيف الجليلة اخرج له الائمة الستة فى سنه خمس وثلاثين ومائتين دارالانس قدسه ارتحال ايلدى قدس سره (عن ابى هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من صلى على عندقبرى سمعته ومن صلى على نائيا) اى بعيدا عنى (بلغته) بصيغة المجهول مشدد اوفى رواية ابلغته ورواه ايضا ابوالشيخ فى الثواب والبيهقى فى الشعب سلطان اقاليم اصطفاء عليه التحايا بيوررركه هركيم حضورقبرمده بنم اوزريمه صلات ايليه من غيرواسطة سلام وصلاتنى ايشيدرم وبندن بعيداولديغى حالده صلات ايلسه ملائكه انك سلام وصلاتنى بكا ايصال وابلاغ ايدرلربيوردى (وعن ابن مسعود) عقبة الانصارى (ان) فتح وكسر همزه ايله (لله ملائكة سياحين) جمع سياح صيغهٔ مبالغه من السياحة وهى الطواف فى الارض والدوران فيها والذهاب الى البلاد البعيدة وهومستعار من ساح الماء اذاجرى على وجه الارض (فى الارض يبلغونى) جملهٔ يبلغونى الى اخره صفة ملائكه وياجملهٔ مستأنفه (عن امتى السلام) ويبلغونى تخفيف وتشديد لامله باب تفعيل وبا افعالدندر يعنى پادشاه جهان افرين حضرتلرينك روى زمينده سياحتله مأمورسيارفرشته لرى واردركه انلرك خدمة عبادتلرى امتمدن بكا تبليغ سلامدر يعنى اقطارارضده اولنان صلات وسلامى حضرتمه ابلاغ ايدرلر (ونحوه عن ابى هريرة وعن ابن عمر) خبرمشاراليه موقوف ويامرفوع اولمق محتملدر (اكثروامن السلام على نبيكم كل جمعة فانه

يوتى به منكم فى كل جمعة) يعنى پيغمبريكزحضرتنه هرروزجمعه سلامى اكثاروصلاتى بسيارايدڭز زيراسلام عرض اعماله مختص اولان روزجمعه ده سزلردن رسانده قيلنور (وفى رواية فان احدا لايصلى على الاعرضت صلاته على حين يفرغ منها) اى اول مايفرغ من غيرتوقف بخلاف سائر الايام فانه يكون موقوفا الى مجيء يوم الجمعة وقال السخاوى هذا الحديث لم اقف عليه (وعن الحسن) بن على بن ابى طالب رضى الله عنهما (عنه عليه السلام حيثما كنتم) وحيث ظرف مكاندرمايه اتصال ايله شرطيه اولوروكاهى براى مستعملدر (فصلوا على فان صلاتكم تبلغنى) يعنى هرنه محلده اولورسه كز بنم اوزريمه صلات ايدڭز زيراسزلڭ صلاتكزملائكه وساطتيله بكابالغ وواصل اولور بيورديلر (وعن ابن عباس ليس احد من امة محمد يسلم عليه ويصلى عليه الابلغته) ضم موحده وتشديد لام مكسوره ايله خبرمذكورموقوفا روايتكردهٔ بيهقى واسحاق بن راهويه درامدى تبليغ صلاة وسلامده مصلينك تعيينى وعدم تعيينى محتمل اولمغين بوقوله ارداف بيوررركه (وذكر بعضهم ان العبد اذاصلى على النبى عليه السلام عرض عليه اسمه) يعنى مصلى على الحضرة اولان بندهٔ خاص اول حضرته صلاة بالاخلاص ايلدكده دركاه رسالتپناهه انڭ اسم ورسم ونام پدر وشان عشيرتيله عرض واعلام بيوريلوب حضورجليلنده برصحيفه يه ثبت وترقيم اولنور (وعن الحسن بن على) كمارواه ابن ابى شيبة (اذادخلت المسجد) تعريف براى جنس اولوب اى مسجد كان دخول مراد ايتدكده وياتعريف عهد ايچون اولوب مسجد نبوى مراداولنور (فسلم على النبى صلى الله عليه وسلم) يعنى مسجده وصولكى تحقيق ايلدكده حضرت رسول اوزره سلام ادا ايله (فان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لاتتخذوا بيتى) اى قبرى (عيدا) روزعيده اجتماعكز امثال زيارته اجتماعله قبرمى جاى سرورعيدكاه قيلمالڭ بيورديلر زيرا يهودونصارى مراقداتبياز يارتنه جمع اولوب لهو وطربله دركارا وللر يله امتمدن بوكونه زيارتى نهى ايتدى ياخود كثرة زيارته حث وترغيب مراد اولنه كه زيارتى افضل قربات واكد مستحبات بل قريبة من درجة الواجباتدر يعنى زيارتم بسياروشدرحلى بنم جانبمه اكثارايدوب عيدامثالده حياتكزده يلده ايكى دوزيارتله اكتفا ايتمالڭ ديمك اوله ياخود امتنه كمال مرحمت ودفع مشقتدن ناشى نهى بيوريله كه زيارة قبرمى كندڭزه عادت برله سوء ادب وارتفاع حشمته مؤدى ومفضى اولميه (ولاتتخذوا بيوتكم قبورا) دخى خانه لرڭزى كوروش نماز قيلنمز محل اتخاذ ايتمالڭ يعنى بيوتكزده دخى نمازله قائم اولڭ حاصلى همان اكل وشرب وخوابه تخصيصدن نهى اولور (وصلوا على حيث كنتم فان صلاتكم تبلغنى حيث كنتم) وقتنى مكانده اولورسه كز بنم اوزريمه صلات ايدڭز همان مسجد وقبرمه اتيان ايله وحضورمده صلات وسلامه حصرايتمالڭ هرنه محلده صلاتخوان اولورسه كز بكارسيده وداخل اولور (وفى حديث اوس) بن اوس الثقفى الصحابى رضى الله عنه نام اوس ايله سلسلهٔ اصحاب كرامده قرق بش عدد ذات شريف شماريدهٔ محاسبان اثاردر (اكثروا على من الصلاة يوم الجمعة فان صلاتكم معروضة على) بى انتظار ورابطهٔ واسطه روزجمعه ده صلاتڭز حضورمه عرض واتمام قيلنور بيورديلر زيرانفوس قدسيه علايق بدنيه دن تجرد ايلدكده ملأ اعلايه متصله وپيوسته اولوب حجاب قالمزمشاهد اشياجمله يه دانش وبنيش تحقق پذيراولور خبرمرقوم روايتكردهٔ ابوداود وترمذى ونسائى وابن ماجه عليه الرحمه در (وعن سليمان بن سحيم) ضم سين وفتح حاء مهمله وسكون تحتيه وميمله مدنى يروى عن بن المسيب وجماعة وعنه ابن عيينة وطائفة (رأيت النبى صلى الله عليه وسلم فى النوم فقلت يارسول الله هؤلاء الذين يأتونك فيسلمون عليك اتفقه سلامهم قال نعم وارد عليهم) واردقول سائل اوزره عطف اولوركه عطف تلقينله تسميه اولنور يعنى سليمان رحمه الله دن مرويدركه حضرت نبى ذيشانى خوابده مشاهده ايليوب يارسول الله انلركه زيارتكه تحريك قادمهٔ تبريك ايدوب حضرتكه سلام ويررلرسلام وكلام ومراملرى معلوم حضرتكميدرديو استعلام ايلدم نعم ديوجواب اداء اولوب بلى ردسلام وقضاء مرام ايدرم بيورديلر (وعن ابن شهاب) الزهرى كمارواه النميرى مرسلا (بلغنا ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اكثروا من الصلاة على فى الليلة الزهراء) اى البياض النور (واليوم الازهر) اى الانور وروى فى الليلة الغراء واليوم الاغر مراد شب ادنيه وروزجمعه در (فانهما) اليوم والليلة (يؤديان عنكم وان الارض لاتأكل اجساد الانبياء ومامن مسلم يصلى على صلاة (الاحملها ملك حتى يؤديها الى ويسميه) اى لدى (حتى انه) اى الملك (ليقول ان فلانا يقول كذا وكذا) كنايه عن الصلاة والسلام حاصل كلام لؤلؤ نظام حضرت سيد الانام صلى الله عليه وسلم بيوررركه شب آدينه ده مانند تباشير صباح الخير غرا وعيد المؤمنين اولان روزجمعه ده اوزريمه صلاتى اكثار ايدڭ بتحقيق اول روزغرا وشب زهرا صلات صلاتى سزلردن بكا حق ادا ايله رسانيده قيلورلرويدرستى اجساد انبيايى ارض افنا ايتمزوهرمؤمنكه بنم اوزريمه صلات ايليه انى برفرشته اعزازله حضورمه ايصال ايدنجه حمل طبقچهٔ تحف تحايا ايدوب صاحب هدايا اسمنى ياد

ايدرحتى امتكدن فلان كمسنه بوكونه صلاة صلوات وتحف تحيات ايله حضرتكه لب جنبان ثناودعا اولدى ديو
ابلاغ پيام ايدر بيورديلر امدى عبارتده ابلاغ وادالى زمانه اسناد مجازى وان الارض كلام شريفى سؤال مقدره
جوابدركو ياوفات ايدوب وجودى فنا بولان نيجه پيام ملوانى درك ايده ديمك لازم اوله وان كسر همزه ايله وجملهٔ
مذكوره حاليه دريا خود ياغنا ان الارض الخ تقدير يله ان مفتوحه قيلنه والله تعالى اعلم

(فصـــــل)

(فى الاختلاف فى الصلاة على غير النبى وسائر) اى وباقى (الانبياء عليهم السلام قال القاضى ابو الفضل وفقه الله) لما
يحبه ويرضاه (عامة اهل العلم متفقون على جواز الصلاة على غير النبى صلى الله عليه وسلم) قاضى عياض عليه رحمة
الفياض بيورركه جميع علماء محمد مصطفى صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك اوزرينه وجوباوندبا صلاتدن غيرى
استحساناسائر انبيا صلوات الله عليهم اوزرلرينه دخى صلاتك جوازنه اتفاق ايتديلر بلكه روايتكردهٔ بيهقى وخطيب
اولان صلوا على انبياء الله ورسله فان الله تعالى بعثهم كما بعثنى حديث مرفوعيله سائر انبيايه دخى صلات مستحبه در
ويؤيده الحديث الصحيح كما صليت على ابراهيم وهو فى المدعى كالصريح (وروى عن ابن عباس انه لا تجوز الصلاة على
غير النبى صلى الله عليه وسلم) بيهقى شعب ايمانده وسعيد بن منصور سننده ابن عباس رضى الله عنهمادن براعه كذار
روايت اولورلركه حضرت احمد مختار صلى الله عليه وسلمك غيرى سائر انبياء عليهم السلام اوزرلرينه صلات جائز اولميه
اما شايد ابن عباس حق انبياده سلام على نوح سلام على ابراهيم سلام على موسى وهارون وسلام على المرسلين قول
جليلندن همان انبياى سائر اوزره سلام ايله اداء تعظيم ايله اخذ بيوره لر و ياايها الذين آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليما
نص جليلى مفهومندن مستفاد اولنان صلات وسلام بينى جمع خصوصيهٔ سرور انبيا محمد مجتبى صلى الله عليه وسلم
حضرتلرندن اولديغى استنباط اوانمش اولور (وروى عنه لا تنبغى الصلاة على احد الا النبيين) ابن عباس رضى الله
عنهما قول اولدن رجوع بيورمش اوله كه پيغمبران عليهم الصلاة والسلامك غيرى بركمسنه اوزره صلات ايتمك
سزاوار داب ادب دكلدر بيورديلر (وقال سفيان) ثورى ويا ابن عيينة (يكره ان يصلى الا على نبى) يعنى بركمسنه اوزرينه
اصالة صلات ايتمك مكروهدر مكر پيغمبر اوزرينه اوله (ووجده بخط بعض شيوخى) اى مذهبه (مذهب مالك انه
لا يجوز) اى لا ينبغى (ان يصلى على احد من الانبياء سوى محمد عليه الصلاة والسلام وهذا) نقل مذكور (غير معروف
من مذهبه) حضرت محمد عليه الصلاتك غيرى پيغمبراندن برينك اوزرينه صلات ايتمك سزادكلدر ديو نقل مذهب
مالكده شهرتياب دكلدر مكر مرادبعض شيخ صلات وسلام بينى جمعله روا كورميه فلاجرم وفق مشرب صاحب
مذهب اولور (وقد قال مالك فى المبسوط) اسم كتاب له ليحيى بن اسحاق بن عبد الله بن اسحاق بن المهلب بن جعفر راوى
مالك فى المبسوط (اكره الصلاة على غير الانبياء وما ينبغى لنا ان نتعدى ما امرنا به) فلا تتجاوز الى غيره لانه امر تعبدى
لا يعقل بالرأى (قال يحيى بن يحيى) راوى الموطأ عالم اندلس اولان يحيى الليثى (لست آخذ بقوله) يعنى قول مالك
اولان لا يجوز ان يصلى على احد من الانبياء سوى محمد عليه الصلاة والسلام كلاميله متمسك دكلم (ولا بأس بالصلاة
على الانبياء كلهم وعلى غيرهم) جميع پيغمبران اوزره بالاصالة وغيريلره بالتبع صلات ايتمكده بأس يوقدر ديدى
(واحتج بحديث ابن عمر) رضى الله عنهما يحيى الليثى خبر الى ابن عمر ايله احتجاج (وبما جاء فى حديث تعليم النبى صلى
الله عليه وسلم الصلاة عليه وفيه) اى فى حديث تعليمه عليه السلام (وعلى ازواجه وعلى آله) دخى انفا كذران ايدن
تعليم صلات حديث شريفنده كه ال وازواجه صلات ايتمكى مندرج اولان خبر ايله استشهاد ايلدى پس انبيا عليهم
السلامك غيرى يه دخى تبعا جواز صلاتده خلاف نايابدر همان مخالفت استقلال صلاتده در (وقد وجدت معلقا)
نقل مشار اليه بعض نسخهٔ شفاده زياده قيلنمشدر (عن ابى عمران الفاسى) فا وسين مهمله ايله مغرب زمينده بلدهٔ
مشهوره يه نسبتدر ابو عمران فقيه اهل قيروان در تيوز اوتوز تاريخنده عازم كلستان جنان اولمشدر يعنى فقيه
موسى اليه نسكاشتهٔ قلمى اولان بعض كتابه ظفرياب اولدمكه روايت ايدر (روى عن ابن عباس كراهة الصلاة على غير
النبى صلى الله عليه وسلم) يعنى حضرت محمد صلى الله عليه وسلمك غيرى كرك انبيا وكرك سائر كمسنه اوزرينه صلاتك
كراهتى ابن عباسدن مروى بدرديوب (قال) ابو عمران (وبه نقول ولم يكن يستعمل فيما مضى) يعنى بز بوروايته قائل
ومعتقدز درز براصدر اولده استعمال اولنور معنى دكل ايدى ديدى اما غير مسلم اولديغى كما تقدم هويدادر (وقد
روى عبد الرزاق) ابو بكر همام ابن نافع الحميرى ايكيوز اون برده وفات ايلدى (عن ابى هريرة قال قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم صلوا على انبياء الله عزوجل ورسله فان الله بعثهم كما بعثنى) تعليل للصلاة عليهم بانهم ساووه فى اصل
البعثة وينبغى ان يصلى عليهم كما صلى عليه (قالوا) يحيى الليثى واتباعى ويا جمهور علما (والاسانيد الواردة عن ابن عباس

اينة) عدم جواز صلاة على غيره صلى الله عليه وسلم خصوصنده وروده ايدن اسانيد مشار اليها قوى اولميوب انكله
احتجاجه صلاحيت نابيدادر ديديلر (والصلاة فى لسان العرب) لسان اله نطق اولان جارحه در تجوزا بها عماذ كر
مراد اولندى (بمعنى الترحم والدعاء) اى بالمرحمة (وذلك على الاطلاق حتى يمنع منه حديث صحيح او اجماع) يعنى
مصنف وجه اخر ايله كلام قائلى رده دركار اولوركه زبان عربده صلات ترحم ورحمتله دعا وحسن ثنادر
بس رحمتله دعا بالاتفاق مطلقا شاه انبيا وشان اصفيايه شايان تحيادر تا كيم خبر صحيح ويا اجماع صريح
آنى منع وتخصيص ايله امر ايليه لان الاصل او كل لفظ وضع لمعنى يجوز اطلاقه على ما وجد فيه ذلك المعنى
اما بو معنى غير مسلمدر كه صلات مطلقا دعا بالرحمه ايله موضوعه دكلدر بلكه مقام نبوته شايان تعظيمدن بر نوعله مقيددر
دينلدى بعده دليل اخركه اولدن اقوى اولمغين ايراده شروع بيورر (وقد قال تعالى هو الذى يصلى عليكم
وملائكته الايه) ليخرجكم من الظلمات الى النور وفضلا عن الانبياء هر مؤمن اوزره صلاتك جوازنه دليل بديدار دركه
وقتا كه ان الله وملائكته يصلون على النبى حضرت سلطان رسل شاننده مرسله زيب نزول بيورلدى اصحاب
ذوى الامجاد جناب رسالتپناهه ديديلركه يا رسول الله بو تشريف حضرتكه خاصة تعظيم اطيفدر بو خصوصده
بزلر حصه منددكلز ديدكلرنده ايهٔ منيفه نزوانه بو معنى بادى اولدى تفسير كردهٔ بغوى فى المعالم اوزره صلات خدادن
رحمت وملائكه دن سائر مؤمنينه استغفار ودعادر (وقال تعالى خذ من اموالهم صدقة تطهرهم وتزكيهم بها وصل
عليهم) اى انعطف اليهم وترحم عليهم (الايه) ان صلاتك سكن لهم فامر الله تعالى نبيه صلى الله عليه وسلم بالدعاء بلفظ
الصلاة لمن ادى الصدقة (وقال) عزوجل (اولئك عليهم صلوات من ربهم ورحمة) عطف تفسير اولور يعنى عند
المصيبة صبر وشكيبله اتصاف ايدن مؤمنين اوزره خداى جليلدن تحيات ومدحات وانواع رحمات حصوله پذيردر
ديو ظاهرا صلوات عامه للمؤمنين ايراد بيورلدى اما باب توزيع وتقسيمدن اولوب صلوات انبياء عليهم التحايا ايچون
خاصه ورحمة براى اصفيا عامه اولق بعيد دكلدر (وقال النبى صلى الله عليه وسلم) روايتكردهٔ شيخين عن عبد الله
ابن ابى اوفى اولان خبر صحت اثرده بيورديلركه (اللهم صل على آل ابى اوفى وكان اذا اتاه قوم بصدقتهم قال اللهم صل
على آل فلان) كناية عما ينسبون اليه وكان اذا اتاه لفظى تتمهٔ حديثدندر وبو مقامده صدقه ذكاتدر اصحاب
باصفادن كوفه ده اخروفات ايدن ابو اوفى علقمة بن خالد بن الحارث الاسلمى الصحابيدر سبع وثمانينده سزنهادهٔ
بالين لحد اولدى فرزندلبندى عبد الله دخى زرسلسلهٔ اصحابدن شماريده در حديث مذكور انبيانك غيرى يه
استقلال جواز صلاة اوزره استدلال اولنان اقواى دلائلدندر (وفى حديث الصلاة) كما سبق فى التشهد (اللهم صل
على محمد وعلى ازواجه وذريته وفى آخر وعلى آل محمد وعلى ازواجه وذريته وفى آخر وعلى آل محمد قيل اتباعه وقيل
امته) يعنى آلدن مراد الى يوم القيامة آنحضرته تابع وپيرو اولانلردر ويا امت اجابتى مراد بيورلدى بو دخى ماقبلنه قريب
اولديغندن اتباع اخص وامت اعم اوله دينلدى (وقيل آل بيته) يعنى اقارب وازواج وذريه (وقيل الاتباع هم
الرهط) اى القبيلة (والعشيرة) اى قومه (وقيل آل الرجل ولده) كشينك الى اولاد واحفادى اوله (وقيل قومه)
مسلمانان قريش ويا بنى هاشم (وقيل اهله الذين حرمت عليهم الصدقة) مراد آل على وآل عقيل وآل جعفر وآل
عباسدر (وفى رواية انس سئل النبى صلى الله عليه وسلم من آل محمد قال كل تقى) الظاهر ان كل تقى منهم يعنى تقوى ايله
متصف اولميان آلم دكلدر ياخود هر اهل تقوى اولان بنم آلمدر بو تقدير ان اولياؤه الا المتقون كريمه سى تأييد معنى
بيورر رواه الطبرانى (ويجيء) اى الال (على مذهب الحسن) البصرى (ان المراد بال محمد نفسه) مذهب حسن
اوزره بعض ترا كيبده آل محمد ايله مراد كندو ذات شريفلريدر (فانه كان يقول) حضرت رسالت عليه التحيه ويا حسن
(فى صلاته على النبى صلى الله عليه وسلم اللهم اجعل صلواتك وبركاتك على آل محمد يريد نفسه) يعنى حسن بصرى
عندنده آل نفس وذات معناسنه وروده ايدركه تشهد صلاتده ويا مطلقا صلاة على النبى ايلدكده آل احمد ايله ذكر حضرتى
مراد ايدردى (لانه) زيرا قائل (كان لا يخل) ضم يا وكسر خاء معجمه وتشديد لام ايله اى لا يترك (بالفرض ويأتى بالنفل
لان الفرض الذى امر الله به هو الصلاة على محمد نفسه) يا ايها الذين آمنوا صلوا عليه وسلموا تسليما امر جهانمطاعيله
فرمان كردكار اولان فرض ذات محمد عليه السلام اوزره صلاتدر (وهذا) لفظ آل مقحم اولوب ذكر آل وارادهٔ ذات
بيورلق (مثل قوله عليه السلام) رواية شيخان كلام نبى الرحمان عليه صلاة المنان نظيريدر (لقد اوتى مزمارا)
كسر ميمله اسم آلة ومزمور دخى ديرلر مر معناسنه وبغير آله حسن صوتدر (من مزامير) جمع مزمار (آل داود)
يعنى ابو موسى الاشعرى يه جملهٔ اصوات حسنهٔ داود عليه السلامدن صداى زيبا اعطا اولندى ديو بيوردقلرى (يريد)
صلى الله عليه وسلم (مزامير داود) يعنى داود مزاميرنى مراد بيوررز برا آل داوددن حسن صوتله شهرتشعار كمسنه

اولديغى معروف دكلدر ونظير هذا من التنزيل قوله مما ترك آل موسى وآل هارون مزاميرداود عليه السلام بمعنى
ترنمانه لانه كان له الآلة المعروفة والمنقول انه اله نفسه لا الالة وكان لحسن صوته اذا قرأ بتلاحية الزبور وادعيت
تقف له الطيور والدواب (وفى حديث ابى حميد) بالتصغير (الساعدى) ابن عبد الرحمن بن عمرو بن سعد الخزرجى كما
تقدم (فى الصلاة) اى فى الفاظ الصلاة فى التشهد (اللهم صل على محمد وازواجه وذريته) يعنى انبيانك غيرى به تبعا لهم
جواز صلاته اوزره دلالت ايدر (وفى حديث ابن عمر انه) اى ابن عمر (كان يصلى على النبى صلى الله عليه وسلم وعلى ابى بكر
وعمر) رضى الله عنهما (ذكره مالك فى الموطأ من رواية يحيى الاندلسى) نسبة مذكوره ايله تقييده باعث بودركه راويان
موطأ عن مالكدن برى يحيى بن يحيى اولمغين بربسى موصى اليه اندلسيدركه سنه اربع وثلاثين ومأتينده عزم جنان
ايلدى وديكرى يحيى بن يحيى النيسابورى دركه ايكيوز يكرمى التى حدودنده ارتحال ايتمشدر واندلس فتح همزه
ودال وضم داله وقيل بضم الثلاثة (والصحيح من رواية غيره ويدعو لابى بكر وعمر) عبارة مذكوره بعض نسخده زياده
قيلنمشدر (وروى ابن وهب) المصرى (عن انس بن مالك كنا ندعو لاصحابنا بالغيب) حال غيبتهم عنا وعدم حضورهم
معنا (فنقول اللهم اجعل منك على فلان صلوات قوم ابرار الذين) قومدن بدل ومفسرلردر (يقومون بالليل
ويصومون بالنهار) يعنى ديدمزدن نهان اصحاب واخوانمزه دعا كويان اولوب پروردكاره لان كمسنه اوزره شب
هنكام تهجد ايله قيام ونهارى صيام له دركار عبادات اولانلرك صلواتنى شايان قيل ديو دعا انس روايتكردۀ ابن وهب
مصريدر (قال القاضى ابو الفضل) المصنف عليه الرحمة (والذى ذهب اليه المحققون واميل اليه ما قاله مالك وسفيان
رحمهما الله) اولكه ارباب تحقيق اكا ذاهب وبنم دخى ميلم اولديغى معنا امام مالك قولى اولان اكره الصلاة على غير
الانبياء وكفتار ثورى يكره ان يصلى الا على نبى كلام صحت بياميدر (وروى) اى وما روى (عن ابن عباس واختاره
غير واحد من الفقهاء والمتكلمين) بل كثيرون من اهل الفقه وعلم الكلام (انه لا يصلى على غير الانبياء) وهم اعم من
الرسل (عند ذكرهم بل هو) مبتدأ (شئ) خبر ضمير صلاة باعتبار خبره تذكير قيلندى (يختص به الانبياء توقيرا لهم
وتعزيزا) وفيه رد على الروافض (كما يختص الله تعالى عند ذكره بالتنزيه والتقديس والتعظيم ولا يشاركه فيه غيره)
وان كان الانبياء اعزة واجلاء عن النقايص براء (كذلك يجب تخصيص النبى صلى الله عليه وسلم وسائر الانبياء
بالصلاة والتسليم ولا يشارك) بناء مفعول وبا فاعل وبعض نسخده ولا يشاركهم (فيه) اى فى كل واحد منهما
(سواهم كما امر الله تعالى بقوله صلوا عليه وسلموا تسليما ويذكر من سواهم من الائمة وغيرهم بالغفران والرضى) وفيه
ان الرضا مختص عرفا بالصحابة وان كانوا يدخلون بالمغفرة تحت عموم الدعاء (كما قال تعالى يقولون ربنا اغفر لنا
ولاخواننا الذين سبقونا بالايمان وقال والذين اتبعوهم باحسان رضى الله عنهم ورضوا عنه) خلاصۀ كلام كه مختار
اعلامدر انبياء عليهم السلامدن غيريلره كرنده افراد واستقلال ايله صلات اولنمز بلكه صلات براداۀ تعظيمدركه عرفا وعادة
انكله پيغمبران حضراتى تكريم الهم وتبجيلا مختص اولور نتكيم حق تعالى جل وعلا حضرتنى ياد اولندقده سبحانه وتعالى
وتقدس وجل جلاله وعم نواله وعز شانه وتبارك وعلا اسا تقديس وتعظيمله تخصيص اولنور وسائر پيغمبران عاليشانان
وغيريلر عنوان مذكورده مشاركت ايتمز همچنان سيد المرسلين وسائر پيغمبران مكرمين عليهم الصلاة والسلام
حضراتى صلات وتسليمله تخصيصى ايجاب ايدركل واحد منهماده انبيانك غيرى شركت ايلمز نتكيم خداى جليل صلوا
عليه وسلموا تسليما قول جميليله مؤمنينه امر ايلدى پس انبياء عليهم التحايانك وغيرى صحابه وتابعين وسائر علما
وصالحين بحكم تنزيل رب العالمين غفران ورضا ايله ياد اولنورلر (وايضا فهو) اى ذكر الصلاة والسلام (امر لم يكن
معروفا فى الصدر الاول كما قال ابو عمران وانما احدثته الرافضة) اكثر صحابۀ كرام مجتنى تاركه (والمتشيعة) اسم جمع
متشيع وانهم فرقة يفضلون عليا ويزعمون انهم من شيعته اى اتباعه (فى بعض الائمة) من اهل بيت النبوة
(فشاركوهم عند الذكر لهم بالصلاة) وكذا بالسلام فيقولون مثلا على عليه السلام (وساووهم بالنبى صلى الله عليه
وسلم فى ذلك) يعنى تنظير ماسبق انبياء عليهم السلام جنابلرينك غيرى به ذكر صلاة وسلام عصر اولده غير معهود بر امر
ايدى خيره سران مجنون ضلال اولان رافضه وشيعه كروه مكروهى انى خاندان نبوتدن بعضيلرذ كرنده ابداع
واحداث ايليوب ازجمله على مرتضى وسبطين مكرمين وزين العابدين واولادى رضوان الله عليهم ياد اولندقده
صلات وسلامده حضرت پيغمبر صلى الله عليه وسلم جنابنه انلرى مشارك ومساوى قيلمغى دستور العمل ايلديلر
(وايضا) همچو بحث كذشته على غير الانبياء عدم جواز صلاته دلالت ايدن موادلردن برى دخى (فان التشبه باهل البدع
منهى عنه فتجب مخالفتهم فيما التزموه فى ذلك) بدرستى مذاهب باطله اصحابنه تشبه شرعا منهى اولمغين ارباب بدع
وضلالك التزام ما لا يلزم ايلدكلرى امرنادر برابرلرنده انلره مخالفت وعدم موافقت واجبدر (وذكر الصلاة على الآل

والازواج مع النبى صلى الله عليه وسلم بحكم التبع والاضافة اليه) اهل بيت وزوجات طاهرات اوزره صلات ايلمك مع
ذكر الحضرة النبوية تبعا واضافة اليه جائزدر (لا على التخصيص) وبحكم الاستقلال جائز دكلدر (قالوا وصلاة النبى
صلى الله عليه وسلم على من صلى عليه مجراها مجرى الدعاء) بضم الميم والفتح فيهما يعنى شاه رسالت عليه اتم التحيه
حضرتلرينك آل ابى اوفى وما نندى اوزرينه صلات بيورملرى على مجرى الدعاء بالرحمة محمول وجاريدر (والمواجهة
ليس فيها معنى التعظيم والتوقير) وحال المعاشرة حسن مقابلده اختصاص يافتۀ ارباب كمال اولان معناى تبجيل
وتكريم نايابدر زيرا بالمشافهه اولان صلات سلام اسا معناى حقيقى مراد اولنوب حال غيبتده فرستاده اولان صلات
معناسى جلوه نماى ظهور دكلدركه اول معنى خصايص نبوتدندر بو جمهور علما يكزبان اتفاق وانفرادا انبيانك
غيرى به صلاتك عدم جوازنده اتحاد ايتديلر (قالوا وقد قال تعالى لا تجعلوا دعاء الرسول بينكم كدعاء بعضكم بعضا
فكذلك) اسم شر يفيله منادات ورفع اصواتدن نهى اولنديغى اسا (يجب ان يكون الدعاء له مخالفا لدعاء الناس بعضهم
لبعض) اول حضرته اولنان دعاو ثناناس يكديكره ايلدكلرى دعايه مخالف اولمق واجب اولور كه غيرى به اولنان
تحيتدن ممتاز وهر حالده تعظيم وتكريمى سرفراز بيوريله (وهذا) فردا كمل صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك استقلالا
صلاتله اختصاصى (اختيار الامام ابى المظفر الاسفرائنى) بكسر الهمزة وبفتح وفتح الفاء وبكسر ديار خراسانده نام
بلده در (من شيوخنا) اى الفقهاء المالكيه (ولانه قال ابو عمر بن عبد البر) بو معنى اختيار كردۀ امام ابو المظفر ومختار
حافظ الغرب فى البحر والبر شيخ بن عبد البردر

فصـــل

(فى حكم زيارة قبره عليه الصلاة والسلام وفضيلة من زاره وسلم عليه وكيف يسلم ويدعو وزيارة قبره عليه الصلاة
والسلام سنة من سنن المسلمين مجمع عليها) عندليب كلستان رسالت صلى الله عليه وسلم آشيانۀ قبر منورينى زيارت
سنت وسنيتى اجماع علما ايله ثبوت يافتۀ نعمتدر بكار شافعيه دن امام نووى واجلاى حنفيه دن ابن الهمام عليهما الرحمه
دعواى اجماعده درجۀ كماله پيوسته اولوب حتى بعض شمار يرواجبه اولمسنه سالك اولديلر (وفضيلة مرغب فيها)
صيغۀ مفعول وتشديد غين معجمه ايله اى رغب السلف فيها وحثوا عليها (روى عن ابن عمر قال قال النبى صلى الله عليه
وسلم من زار قبرى وجبت له شفاعتى) ابن خزيمه وبزار وطبرانى عبد الله بن عمر رضى الله عنهما طريقندن سوق مطيۀ
روايت اولديلركه بيدارنشين خلوتخانۀ اسرى صلى الله عليه وعلى آله الاخيار بيوررامت اجابتمدن هركيم قبرمى
زيارت ايليه اول مرد خاوصكاره شفاعتم ثابته در (وعن انس بن مالك قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من
زارنى فى المدينة محتسبا) احتساب افتعال من الحساب اعتداد معناسنه (كان فى جوارى) كسر جيمله مجاوره
رضاله عهده وذمت هر مؤمن صادق طيبۀ طيبه ده خلوص نيت وصفاى طويت وحسن سريرتله جنابمى خالصا
لوجه الله تعالى زيارت ايلسه اول ذات خجسته صفات بنم مجاورتمله سرفراز اولوب (وكنت له شفيعا يوم القيامة)
روز رستاخيزده انك شفيعى يم بيورديلر روايتكردۀ طبرانى اولان خبر جليل من زارنى محتسبا كنت له شهيدا وشفيعا
يوم القيامة لفظ جميلى ايله ورود يافته در (وفى حديث آخر) روايت بيهقى وسعيد بن منصور ودارقطنى وطبرانى وابن
عساكر عن ابن عمر رضى الله عنهما اولان خبر بشارت اثرده وارد اولدى (من زارنى بعد موتى) وفى رواية بعد وفاتى
(فكانما زارنى فى حياتى) بو بابده احاديث جليله بسيار وروايات شهرتشعار دركه بعد الاستطاعه وجوب زيارت
اوزره استدلال اولنمشدر اما امام شعبى ونخعيدن كراهة زيارة قبورى اقتضا ايدر قول اجماع غيره مخالفتدن ناشى شاذ
وغير معمول عليهدر امدى زيارت قبر منيف حضرته قربت اولوب معلوم من الدين بالضروره ايكن جاحدى محكوم
عليه بالكفر اولديغى امر مقرردر فلا جرم حنابله دن ابن تيميه نك زيارت نبى محترم صلى الله عليه وسلم شانده سفرى
تحريم قيلديغى كمال تفريط ويا افراطنه محمولدر بلى حرمت وكراهتله قائل اولنلرك كلامنى حمل وتوجيه ممكندركه
وقت خاصده اجتماع رجال ونساء برله هيئت منكره اوزره زيارتى صورت خاصه ده كويا قبر لطيفى عيدكاه اتخاذ ايتمرى
آسا اولان زيارتك تحريم وكراهتى مراد اولنه والله اعلم (وكره مالك ان يقال زرنا قبر النبى) يعنى قبر نبى محترم صلى الله عليه
وسلمى زيارت ايلدك ديمكى امام مالك عليه الرحمه تصويب ايتميوب غير مستحسن عد ايلدى (وقد اختلف فى معنى
ذلك) ادات مذكوره ايله كراهيت تعبيرنده اختلاف اولندى (فقيل كراهة الاسم) بعض نسخده كراهية للاسم واخراده
كراهية الاسم واقعدر (لما ورد من قوله عليه السلام لعن الله زوارات القبور) فتح زاى وتشديد واو ايله اى المبالغات
فى زيارة القبور روايتكردۀ احمد وترمذى وابن حبان عن ابى هريره اولان خبرده زيارت قبورده مبالغه ايدن زنان
حقنده لعن ورودندن ناشى اسم زيارت كراهتندن امام مالك زرنا قبر النبى عليه السلام تعبيرى مكروه عد ايلديدى

دینلدی زیرا نسوان خانه لرنده قرار واسکانله مأمورات اولوب انلر ایچون زیارت قبور شایان اولمدیغندن اعنه بادی اولمشدر (وهذا برده قوله) استدلال مذکوری روایت مسلم اولان خبر سید البشر ردایدر (نهیتم) مبنی علی المفعول بعض نسخده کنت نهیتکم (عن زیارة القبور فزوروها) بعض نسخده ولا تقولوا هجرا لفظی زیاده قیلنمشدر نهیتکم خطاب رجال خطاب نساء دنصکره ورودا تمکین مردان حقنده حکم ثانی ناسخ وزنان حقنده غیر ناسخ اوله فهذا حدیث اجتمع فیه الناسخ والمنسوخ (وقوله) ای ویرده ایضا قوله علیه السلام فیما عن ابن عمر مرفوعا (من زار قبری) ای حلت شفاعتی او وجبت (فقد اطلق اسم الزیارة) ای لم یکن الکراهة لاسم الزیارة (وقیل لان ذلک لما قیل ان الزائر افضل من المزور) کلام مالکی توجیهده دینلدیکه زائر زیارت اولنان کمسنه دن افضلدر دیوز بان خلقده تعبیر اولنان کلامدن ناشی زرنا قبر النبی اداسی استکراه اولنه (وهذا ایضا) بو استدلال دخی (لیس بشیء) بعض نسخده لیس بیین واقعدر یعنی معتدبه کلام اولمیوب التفاته شایسته دکلدر (اذ لیس کل زائر بهذه الصفة ولیس عموما) زیرا هر زائر صفت افضلیت ایله قائم دکلدر بلکه عرفا وعادة عکسی غالب اولوب قول مذکور کل زائرده عام اولمز (وقد ورد فی حدیث اهل الجنة زیارتهم لربهم ولم یمتنع هذا اللفظ) ای اطلاق لفظ الزیارة (فی حقه تعالی) وحدیث الزیارة علی ما رواه ابو نعیم عن علی رضی الله عنه اذا سکن اهل الجنة الجنة اتاهم ملک یقول ان الله یأمرکم ان تزوروه فیجتمعون ثم توضع لهم مائدة الحدیث والحاصل ارباب بهشت شاننده اولان حدیث شریفده انلر رب العالمین جل عظمته حضرتلرین زیارتلری وروداید.وب لفظ زیارت خدای بیچون شان جلیلنده منع ونهی اولنمدی فکیف نبی محترم حقنده منع اولنه امدی اطلاق زیارت علی النبی علیه السلام اولو یت ایله جائز اولوب استدلال بهذا المبنی علی هذا المعنی غیر صحیحدر (وقال ابو عمران) ای الفارسی وبسیار نسخ شفا ابو عمر ایله مضبوط ومراد ابن عبد البر اولور (انما کره مالک ان یقال طواف الزیارة وزرنا قبر النبی صلی الله علیه وسلم لاستعمال الناس ذلک بینهم بعضهم لبعض وکره تسویة النبی صلی الله علیه وسلم مع الناس بهذا اللفظ وان یخص بان یقال سلمنا علی النبی صلی الله علیه وسلم) یعنی امام مالک علیه الرحمه نک الفاظ مذکوره یی شان حضرته شایان عدا یتمدیکی خلق بینلرنده یکدیکره بو وجهله اداواستعمالندن ناشی اولوب لفظ زیارتله عموم ناسه اول حضرت مساوی واداده برابرلک توهمندن مکروه قیلدی وحضرت سید الانام اوزره سلام ایلدک دینلکله تخصیص اولنمغه ترغیب ایلدی دیدی اما سلام دخی عاما استعمال اولنمغین تعلیل مومی الیه تام اولمدیغی مالا کلامدر (وایضا فان الزیارة مباحة بین الناس وواجب شد الرحال) وفی نسخة شد المطی (الی قبره علیه السلام یرید بالوجوب هنا وجوب ندب وترغیب وتأکید) لا وجوب فرض وفیه ان هذا اللفظ الزیارة قضیة لغویة کالحج والعمرة والصلاة والزکاة وامثالها والوجوب والندب والنافلة من الاحکام الشرعیة امدی وقال ابو عمران عبارتندن بو محله رسیده اولنجه الفاظ مذکوره بعض نسخه دن ساقطه در (والاولی عندی ان منعه وکراهة مالک له الاضافة الی قبر النبی صلی الله علیه وسلم) بو مقامده اضافه نحویه دکل عرفیه در یعنی بنم اعتقادمده اولی واحری بودرکه قبر اوزره اطلاق زیارتدن منعی وامام مالکک زرنا قبر النبی قولنک کراهتی زیارتی قبره اسناد واضافه دن ناشی (وانه) کسر وفتح همزه ایله (لو قال زرنا النبی صلی الله علیه وسلم لم یکرهه لقوله علیه السلام اللهم لا تجعل قبری وثنا یعبد بعدی اشتد غضب الله علی قوم اتخذوا قبور انبیائهم مساجد) وثن حجاره دن منحوت صنمدر یعنی بدون ذکر القبر تعبیر ایلسه مالک علیه الرحمه بو اداسی مکروه عدا یتمزدی اول حضرتک کلام شریفندن ناشیدرکه خداوندا بنم قبرمی بندنصکره پرستش اولنور وثن قیلمه دیو دعا ایدوب غضب ذی الجلال اول قوم پرلوم اوزره برزیاد اولسونکه پیغمبرانی سینلرین مساجد اتخاذ ایدهلر یعنی بعض نصاری وبت پرستانک عظماسنه پرستشلری کبی قبور انبیایی سجده گاه ایدهلر (فحمی اضافة هذا اللفظ الی القبر والتشبه بفعل اولئک قطعا للذریعة وحسما للباب والله اعلم) یعنی قبر رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه لفظ زیارتک اضافۀ معنویه سین امام مالک سد الذرایع صیانت وبت پرستان کارنا در برابرنه تشبیهی قطعا لفتح هذا الباب حمایت بیوردیلر والله اعلم (قال اسحاق بن ابراهیم الفقیه ومما لم یزل من شأن من حج المرور بالمدینة والقصد الی الصلاة فی مسجد رسول الله صلی الله علیه وسلم والتبرک برؤیة روضته ومنبره وقبره ومجلسه وملامس یدیه ومواطئ قدمیه والعمود الذی کان یستند الیه وینزل جبریل بالوحی فیه علیه وبمن عمره وقصده من الصحابة وائمة المسلمین والاعتبار بذلک کله) یعنی اسحاق فقیه بیوررکه حجة الاسلام شرفنده اولانک شانندن زائل اولمین دیدنه جلیله دندرکه مدینۀ منوره یه قبل الحج او بعده روبراه زیارت وغبطه فرمای بیت معمور اولان مسجد نبویده تحریمه بند نماز اولمغه عزم ونیت ورشک سازروضۀ جنان اولان روضۀ شریفه ومنبر لطیف ووجود نازنین حضرتی مس ایله

عرش اعلادن افضل اولان قبر منیف ونشیمنگاه انیف ودست جهان پیوستی مماسی وپای عرش پیمالری جایگاهی واستناد واتکاء بیوروب حضرت جبریل وحی جلیله تشریف شاه انبیا علیهما التحایا ایلدیکی ستون جمیل رؤیتیله تبرک ایلمک ومبنا ومعنا عمار تکردۀ مسجد ویا اصحاب وتابعین واتباعدن زیارتنه قصد وعمرانه جزم ایدن ذوات محترمه ایله تبرک وجمیع ماذکر برله اعتبار واعتنا شنشنۀ مستدیمه ودأب کریم قدمادندر (وقال ابن ابی فدیک) بالتصغیر احتجاج کردۀ اصحاب کتب سته اولان ثقات ائمه دندرکه سبق ذکره (سمعت بعض من ادرکت یقول بلغنا انه) ای الشان (من وقف عند قبر النبی صلی الله علیه وسلم فتلا هذه الایة) وهی قوله سبحانه (ان الله وملائکته یصلون علی النبی) ظاهرا ما بعدی دخی تلاوت بیورلیه که یا ایها الذین آمنوا صلوا علیه وسلموا تسلیما کریمه سیدر (ثم قال صلی الله علیک یا محمد من یقولها سبعین مرة ناداه ملک صلی الله علیک یا فلان ولم تسقط له حاجة) شیخ مشار الیه بیوررکه عصر وزمانک ادراکه شرفیاب اولدیغم بعض مشایخدن کوشزدم اولدی دیدیکم برحدیثه ظفریاب اولدق امیدواران شفاعتدن بری شفیر حفیرنده آسوده اولان متاع کارگاه لولاک علیه سلام الله ما دارت الافلاک حضرتلرینک مرقد منوری حضورنده پا برجای ادب اولوب بو آیت جلیله ایله زبان آوار اولدقدنصکره صلی الله علیک یا محمد ویا صلی الله علیک وسلامه یا نبی الله دیه وبو کلامی هفتاد بار تکرار ایلیه برفرشته قبل رحماندن مأمور وصلی الله علیک یا فلان دیو اسمیله ندا ایلیوب مقتضی المرام اوله یعنی دنیویه ویا اخرویه هر حاجتی قضا ایدیله دیدی والحدیث رواه البیهقی من طریق ابن ابی الدنیا (وعن یزید بن ابی سعید المهری) فتح میم وسکون هاء وراء ویاء نسبیه ایله (قال قدمت علی عمر بن عبد العزیز فلما ودعته قال لی الیک حاجة) ای وهی انک (اذا اتیت المدینة ستری قبر النبی صلی الله علیه وسلم) ای حقیقة او مجازا وهو محله وحوله (فاقرئه) همزۀ قطع وکسر را ایله ویجوز وصل اوله وفتح عینه (منی السلام) روایتکردۀ ابن ابی الدنیا اولان خبرده یزید مهری علیه الرحمه دن مرویدر بیوررکه عزیز مصر امارت عمر بن عبد العزیز مجلس پر معدلتنه پا نهادۀ زیارت اولوب وقت تودیع ووداعده بیوردیلرکه سزه بر حاجتم وار نیازمندم مکه قبة الاسلام اولان دار السلامه وصولده مضجع مقدس عرش زیب سلطان رسالت صلی الله علیه وسلم مشهود باصرۀ یقینک اولور آغوش صندوقۀ مشک آسا سنده دفین اولان جوهر یکتای کونین بها پایه بندن عرض سلام وتحایا ایده سز دیدی (قال غیره) یزید مهرینک غیری کما رواه البیهقی فی شعب الایمان حاتم بن وردان بیوررکه (وکان یبرد) ضم یاء وسکون موحده وکسر را ایله ای یوجه ویسیر (الیه البرید من الشام) یعنی عمر بن عبد العزیز رضی الله عنه شام جنتمشامدن مدینة الاسلامده درگاه فخر الانام علیه الصلاة والسلامه ابلاغ سلام ایچون توجیه قاصد وارسال برید بیوررایدی (قال بعضهم رأیت انس بن مالک اتی قبر النبی صلی الله علیه وسلم فوقف فرفع یدیه حتی ظننت انه افتتح الصلاة فسلم علی النبی صلی الله علیه وسلم ثم انصرف) تابعیندن بعض اخیار خبردار اولدیکه خادم سالک جناب انس بن مالک رضی الله عنهی سلطان سراپردۀ رسالت علیه التحیت قبر منورینه روسودۀ زیارت اولدیغن معاینه ایلدم حضورده قیام ایدوب دو دستن رفع ایدردی تاکیم بن انی تحریمه بند نماز اولدی ظن ایدردم چون تابنده جمال پیرایۀ انامه اوزره سلام ایلیوب (بعد ذا) روبراه انصراف اولوردی دیدیلر اما ذلک المقامده استصحاب رفع یدین مروی عن الاعلام اولمدیغی بی کمان رشاید درگاه حقه دعا وتشفع حضرتله قیام ودست برداشته بیورهلر (قال مالک فی روایة ابن وهب اذا سلم علی النبی صلی الله علیه وسلم ودعا یقف ووجهه الی القبر لا الی القبلة ویدنو ویسلم ولا یمس القبر بیده) امام سالک جناب مالک علیه الرحمه مومی الیهدن روایت ایدوب بیوررکه ابن وهب سردفتر انبیای کرام حضرتلرینه سلام ودعا قصد ایلدکده دست ادب قفل صندوقۀ سینه وتار انتظار مربوط بشت پای سکینه برله مستقبل القبر ومستدبر القبلة قرب ادبله تقرب وزبان مشتاقه رخصت دادۀ جنبش سلام قیلوب قبر جلیل سلطان کونین علیه الصلاة والسلامی دستیله مس ایتمزدی ❊ حق ترک ادبدن کوی محبوب خدادر بو ❊ نظرگاه الهیدر مقام مصطفادر بو ❊ مراعات ادب شرطیله کیرزائر بودرگاهه ❊ مطاف قدسیاندر بوسه گاه انبیادر بو (وقال) ای مالک (فی المبسوط لا اری ان یقف عند النبی صلی الله علیه وسلم یدعو) حضور قبر حضرتده قیام واستدعای مرام ایتمکی تجویز ایلم (ولکن یسلم ویمضی) همان سلام ویروب گذار ایلیه دیدی اما امام مومی الیهدن مرویه روایۀ ماسبقه بو کلامی مناقض اولدیغی ظاهردر مگر بو مقامده بیان اکمل مراد اولنه فتأمل (وقال ابن ابی ملیکة) بالتصغیر تابعی تیمی مؤذن عبد الله بن الزبیر رضی الله عنه وقاضی مشار الیهدر وپدری صحابۀ کرامدندر (من احب ان یقوم وجاه النبی علیه السلام) وجاه کسر وضم واو ایله (فلیجعل القندیل) کسر قافله (الذی فی القبلة عند القبر علی رأسه) یعنی مواجهه ومقابلۀ شاه رسالته قیام ایتمک قصد ایدن جانب قبلیده آویزه عند القبر

اولان قنديل مباركى زائر رأسنه محاذى قيلسون ديدى (وقال نافع) مولى ابن عمر رضى الله عنهما اولان امام
وتابعيدر (كان ابن عمر يسلم على القبر رأيته مائة مرة واكثر يجيء الى القبر فيقول السلام على النبي صلى الله عليه وسلم
السلام على ابى بكر السلام على ابى ثم ينصرف) امام نافع بيورديلركه عبد الله بن عمر رضى الله عنهما صدفچهٔ درون قبر
منورده نهان اولان دريتيم نبوت عليه اسنى التحيات حضرتلرى اوزرينه سلام وتحايا عرض ايدردى ابن عمر جنابلرين
صد بارودنخى بسيار معاينه ايلدم اول كلشن افروز نبوتك حضور قبر شريفنه كوردى وبالمشافهه سلامى رسانيدهٔ
معرض معلا بيوروب همنشين انجمن زندكانى وهم حجرهٔ آسايشكاه جاودانيلرى اولان جناب صديق وفاروق رضى
الله عنهمايه ابلاغ لوازم تسليم اولدقدنصكره منصرف اولوردى بيورديلر (وفى الموطأ من رواية يحيى بن يحيى الليثى
انه كان) يعنى ابن عمر (يقف على قبر النبي صلى الله عليه وسلم فيصلى على النبي وعلى ابى بكر وعمر) كما مر فى الفصل الاول
(وعند ابن القاسم) فقيه مصر (والقتبى) احد الاعلام روى عنه البخارى ومسلم وغيرهما (ويدعو لابى بكر وعمر)
يعنى مشار اليهما شانده موى اليهما عندنده صلات ويا سلام بدلى ابن عمردن دعا ايله ثبوت يافتهٔ وروددر (قال مالك
فى رواية ابن وهب يقول المسلم) تشديد لام ايله (السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته قال) مالك (فى المبسوط)
نام كتاب (ويسلم على ابى بكر وعمر) اى باى لفظة كان (قال القاضى ابو الوليد الباجى) موحده وجيم ايله (وعندى
انه يدعو للنبي بلفظ الصلاة ولابى بكر وعمر كما فى حديث ابن عمر من الخلاف) يعنى ابن عمردن منقول اوج روايتك
بريسى روايتكردهٔ نافع اولان جمله يه سلام روايت نافعه سى ودبكرى يحيى الليثى روايتيله نكاشتهٔ صحيفهٔ موطأ اولان
رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه صلات وشيخين جنابلرينه دخى تبعا صلات صلوات واوجنجى بالاستقلال
حضرتنه صلات وصديق وفاروقه دعا ايدى كذلك قاضى باجى بيورركه بنم اعتقادم اوزره مستجل جريدهٔ تحقيق اولان
بودركه زائر وقت زيارتده حضرت نبى الثقلين وجناب شيخين مكرمين ايچون لفظ صلات ايله دعا ايليه ديو يحيى الليثى
روايتى امضا كردهٔ قاضيدر امانبى اكمل اوزره صلات وسلام يعنى جمع ايتمك افضل وصديق وفاروقى سلام ايله تخصيص
قول معولدر فليتأمل (وقال ابن حبيب) احد الائمة من اكابر اهل السنة عليه الرحمه (ويقول) اى الزائر (اذا دخل
مسجد الرسول) من غير اضافة الى الله رسول اطلاقنى بعض عارفان واكا معناى لغويه توهمندن ناشى استصواب
ايتمديلر يعنى مسجد رسول الله صلى الله عليه وسلمه دخول قصد وتحقيق ايدن زائر بووجهله استفتاح ايليه (بسم
الله وسلام على رسول الله السلام علينا من ربنا) من جانبه وكرمه وجوده (وصلى الله وملائكته على محمد اللهم
اغفر لى ذنوبى وافتح لى ابواب رحمتك وجنتك واحفظنى من الشيطان الرجيم) اى من وساوسه وهواجسه (ثم اقصد)
اى توجه كلامده التفات نمايانددر (الى الروضة وهى ما بين القبر والمنبر فاركع) اى صل (فيها ركعتين) قياما بحق
الربوبية كما اقتضته العبودية (قبل وقوفك بالقبر) للزيارة المصطفوية واداء تحية النبوية (تحمد الله) حال كونك
تثنى على الله تعالى (فيها وتسأله تمام ما خرجت اليه والعون عليه وان كانت ركعتاك فى غير الروضة اجزءتاك) اى
كفتاك (وفى الروضة افضل) يعنى بعد از بن رشك انداز عرش برين اولان روضهٔ شريفه يه وضع قدم ضراعت ايله كه
قبر منيف له منبر لطيف ميانه سيدر زيارت حضرتنه وقوفكدن مقدم محراب مغفرتمآب نبويده ناصيه ساى سجدهٔ
تحيت ودوركعت نمازه تحريمه بندنيت وصلات ويا روضه ده شايستهٔ شان جناب كبريا اولان ثنا ومحمدت
ومقاصدن جميع مراصدده دركاه خدادن طلبكار مرام وحاجت ايله اكر تحية المسجد قيلديغك نماز روضهٔ
شريفه نك غيرى درون مسجدده مواضع فاضله ده ادا اولديسه سكا كافية عن السنه اولور اما روضه ده اداء تحية
لورود الاحاديث فى فضلها افضلدر * روضه كه آمد زرياض بهشت * خشت به خشتست همه عنبرسرشت (وقد
قال عليه السلام) كما رواه احمد عن جابر رضى الله عنه (ما بين بيتى) وفى رواية البزار والدارقطنى بلفظ قبرى (ومنبرى
روضة من رياض الجنة) جناب صديقه رضى الله عنهايه مختص وبيت حضرتله معبر اولان جاى مقدسدر يعنى بيتم
ايله منبرم ما بينى رياض بهشتدن برقطعه درامدى حقيقة جنته نقل وانتقال ويا اول جاى بهشت آساده اولنان
عبادت دخول ووصول جنته سبب ووسيله اولديغندن كنايه اوله (ومنبرى على ترعة) ضم فوقيه وسكون را وعين
مهمله ايله اى بقعة او روضة مرتفعة (من ترع الجنة) وورد اذا مررتم برياض الجنة فارتعوا وفسر الرياض بالمساجد
والرتع بقول سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر (ثم تقف بالقبر متواضعا متوقرا فتصلى عليه وتثنى
بما يحضرك وتسلم على ابى بكر وعمر وتدعو لهما واكثر من الصلاة فى مسجد النبي صلى الله عليه وسلم بالليل والنهار
ولا تدع ان تأتى مسجد قبا) مد وقصر وتأنيث وتذكير وصرف ومنعله درامامد وتذكير وصرف فى شهرتيابدر (وقبور
الشهداء) ثم تقف مبنا خبر ومعنا امردر اى قف ايها الزائر يعنى طريقهٔ ادابدن سرمو تقصير ايتمكسزين قبر مكرم

نبى محترمه كمال تذلل واستكانتله متعظما للمن فى حضرتنه واقف اول وسرور عالم صلى الله عليه وسلمه صلات ايليوب
دركاهنده شايان حضرتى اولان ثنا ايله محمدت خوان اول وشيخين جليلين جنابلرى اوزره سلام وغفران ورضوان ايله
دعا كوى اولوب شب وروز مسجد نبويده طاعت وعبادت وصلات على صاحب السعاده بى اكثار ايله ومسجد قبا
ومقابر شهداى احدى زيارتلرينى تحريك قادمهٔ سعى وهمتى ترك ايتمه ديو بيورديلر امدى زيارت مسجد قباسنهٔ
وموازى ثواب عمره ايديكى مثبتدر مدينهٔ منوره يه برساعت مقدارى محلده ميانهٔ نخلستانده برمسجد مكرمدر
قافله سالار انبيا عليه التحايا هنكام هجرتده حوالئ مدينهٔ مباركه يه شرفبخشاى قادمهٔ وصول اولدقلرنده تعيين
قائد تقدير ايله ناقه لرى اول جاى متبركده بسط ناقهٔ استقرار ايتمكين فرمان خدا ايله مسجد قبا بناسنه مباشرت
بيوروب نص عزيز لمسجد اسس على التقوى ايله اساس مغفرتماسى تشييد اولندى واول حضرت بالذات
دست كرم پيوستلريله احضار لوازم كل وسنكه مباشرت بيورديلر * كعبه بصد جاى زشوق قبا * ساخته
پيراهن عفت قبا * محراب شريفى روزنهٔ كاخ اجابت وناقهٔ مباركه دوزانوى پاكيزه تكابوسنه عقدهٔ استقرار
ويرديكى زمين متبرك دخى وسط مسجده برمحراب ايله نمايانددر سابقا ديوار قباده مسجد على المرتضى رضى الله عنه
ومسجد فاطمة الزهراء رضى الله عنها وبئر قبا نام چاه زمزم بها ونخل متكلم ايله بنام نخل سعادت عمرهكذار
قباده مكيندر (قال مالك فى كتاب محمد) من اصحابه ومحمد بن الحسن الشيبانى من اصحاب ابى حنيفه رضى الله عنه
اولمق دخى ممكندر فانه روى عنه الموطأ (ويسلم على النبي صلى الله عليه وسلم اذا دخل وخرج يعنى فى المدينة وفيما بين
ذلك) امام مالك عليه الرحمه بيورركه اولا دخولده سلام قدوم وزيارت وآخرا خروجده سلام وداع ايليه وبو معنا ايله
مدينهٔ منوره ده اولا وآخرا واحيانا عرض سلام مراد ايدر (قال محمد واذا خرج جعل آخر عهده الوقوف بالقبر وكذلك
من خرج مسافرا) يعنى زائر مدينهٔ محترمه دن خروج مراد ايلدكده طواف وداعه قياسا له غايتهٔ مقدمات ايجاد
عالم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك قبر محترمنه وقوف وصلات وسلام وداعى اخر عهد وكارى ايليه همچنان اهل
مدينه دن اولوب مسافرت وديار آخره عزيمت ايلين كسنه دخى منوال محرر اوزره عمل ايليه وبونلر بطريق الاستحباب
موجب مزيد ثواب واستحسان واداب ندر * ورحم الله النابى * كل كرداستانكدن اولوركن وايه كير * قنده صرف
ايتسون نكاهن چشم حيران الوداع * پيشكاهنده اولوركن نغمه سنج السلام * قنده اولسون بلبل دل
زارونالان الوداع * حسرت روضكله اى ورد بهشت آراى قرب * ايتسونمى ديده دامانن كلستان
الوداع * شرمسارم يارسول الله وداعكدن سنك * بويله اولمش نيلهيم تقدير يزدان الوداع * حاصلى
لحظه لحظه جانب مضجع مقدسه اعادهٔ نظر حيرت وحسرت ايده رك داغ غم وقامت خم ايله خارج دربچهٔ حرمه
وضع قدم ايلمك دأب ادب خلوصكاران امتدندر (وروى ابن وهب عن فاطمة بنت النبي صلى الله عليه وسلم) اى
البتول الزهراء رضى الله عنها (ان النبي صلى الله عليه وسلم قال اذا دخلت المسجد فصل على النبي صلى الله عليه وسلم)
لفظ دخلت ايله عموم خطاب مراد اولنور وبعض نسخه ده كسر تا ايله قيد اولنمغين فصلى دخى ياء مخاطبه ايله
مضبوطدر (وقل) وفى نسخة وقولى فيه وفيما بعده (اللهم اغفر لى ذنوبى وافتح لى ابواب رحمتك واذا خرجت فصل
على النبي صلى الله عليه وسلم وقل اللهم اغفر لى ذنوبى وافتح لى ابواب فضلك) بو خبر مواطن صلات وسلام فصلنده كذار
ايلدى (وفى رواية اخرى) لابى داود (فليسلم مكان فليصل وفيه) اى فى هذا المروى (ويقول اذا خرج اللهم انى
اسألك من فضلك وفى اخرى اللهم احفظنى من الشيطان الرجيم) اى المطرود وقد سبق (وعن محمد بن سيرين) احد
الاعلام من التابعين (قال كان الناس يقولون اذا دخلوا المسجد صلى الله وملائكته على محمد) مبنا جملهٔ خبريه ومعنا
انشائيه (السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته بسم الله دخلنا وبسم الله خرجنا) اى دخلنا مستعينين باسمه
وخرجنا مستمسكين باسمه (وعلى الله توكلنا وكانوا يقولون اذا خرجوا) حين خروجهم من المسجد النبوى او جنس
المسجد الالهى (مثل ذلك وعن فاطمة) رضى الله عنها (ايضا) خبر مقدم آسا (كان النبي صلى الله عليه وسلم اذا دخل
المسجد قال صلى الله على محمد ثم ذكر) ابن سيرين (مثل حديث فاطمة قبل هذا) پيشلرين ماتقدم خبر زهرا نقل وروايت
ايلدى (وفى رواية حمد الله وسمى وصلى على النبي صلى الله عليه وسلم وذكر مثله) اختلاف مبنى ثبوتيافتهٔ نقل
بالمعنادر (وفى رواية) روايتكردهٔ ترمذى وابن ماجه اولان خبرده وروود ايلدى (بسم الله والسلام على رسول الله
وعن غيرها) فاطمة الزهراء رضى الله عنهادن غيرى طرق متعدده ايله بعض اصحابدن مرويدر (كان رسول الله صلى
الله عليه وسلم اذا دخل المسجد قال اللهم افتح لى ابواب رحمتك ويسر لى ابواب رزقك) يعنى امام محراب ملكوت صلى
الله عليه وسلم حقيقة مسجد شريفه دخول وياقصد وصول بيوردقده يارب دينيه واخرويه رحمتك ابوابنى كشاده

وحسيه ومعنو يه ابواب رزقك كشايشنى آسان ايلديو ناطقه پردازدعا اولوردى ديو مرويدر (وعن ابى هريرة اذا دخل احدكم المسجد فليصل على النبى صلى الله عليه وسلم وليقل اللهم افتح لى ابواب رحمتك) رواه ابن ماجه والنسائى فى اليوم والليلة وابن حبان وابن خزيمة (وقال مالك فى المبسوط وليس يلزم من دخل المسجد وخرج منه من اهل المدينة الوقوف بالقبر وانما ذلك للغرباء) يعنى سكنهٔ مدينهٔ سكينه ومقيمين اولنلردن مسجد نبوى يه هربار دخول وخروج ايلدكجه قبر شريفه وقوف لازم كلمز زيارت قبر لطيف وقوفى همان زائرين مسافرين ايچون لابد اولوردى حتى مكهٔ مكرمه ده مقيم اولنلره نافله نمازطوافدن افضل وغرباء نازلينه طواف افضل اولديغى تحقيق كردهٔ فحول واعلامدر (وقال فيه ايضا) نقل سابق آسا اينه مالك كتاب مبسوطده بسط مقاله بيورديلركه (لابأس لمن قدم من سفر او خرج الى سفر ان يقف على قبر النبى صلى الله عليه وسلم فيصلى عليه ويدعوله ولابى بكر وعمر) يعنى اهل مدينه وغيرى سفردن كلوب مدينه يه نزول ويا ديار آخره سفر ايدن كسنه ايچون قبر جليل زيارتنه وقوف وحضرت نبى جليل اوزره صلاة صلات وسلام له دعا وشيخين ذيشانه كذلك عرض سلام ايلكده بأس ومانع يوقدر ديدى (فقيل له فان ناسا من اهل المدينة لا يقدمون) بفتح الدال اى لا يجيئون (من سفر ولا يريدونه ويفعلون ذلك فى اليوم مرة او اكثر وربما وقفوا فى الجمعة او فى الايام المرة والمرتين او اكثر عند القبر فيسلمون ويدعون ساعة) امام مالكه دينلديكه اهل مدينه دن بر كروه نه سفردن ورودونه سفرى مريد ايكن بهر روزك بار ويادخى بسيار براى زيارت قبر شريفه وقوف ايدرلر وبسيار بار جمعه وايام اسبوعده كرهٔ بعد اخرى وزياده حضور قبر رسول كبريا ده وقفه كير زيارت اولوب سلام خوان وتحيه زمان دعاكوى اولورلر ديدكارنده (فقال مالك لم يبلغنى هذا عن احد من اهل الفقه) اى المتقدمين (ببلدنا) يعنى المدينة (وتركه واسع) امام مالك جوابه سالك اولوب بلده مزده اسلاف ومتقدمين دن بر كسنه دن وقوعى بكار سيده دكادر وتركى جائزدر ديدى اما وقت وفات حال حيات اوزره قياسله پيوستهٔ صحبت اولوب ولاشك صحابهٔ كرام حيات سيد الانام عليه صلوات الملك العلامده اكثار سلام ايليوب تكرار ملاقات ايله تشرف وانوار بركاتندن استفاضه وتبرك وتلطف ديدنهٔ مستحسنه لرى ايكن دركاه حبيب الله صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه كثرة تردد وتوسل مانع ومزاحم نا يابدر بلى كثرة زيارت موجبهٔ ملالت اولورسه كراهت ظاهره وزرنى غبا تزدد حبا خبر والاكهر يله قلبى ايجاب ايتمى باهره در لكن عند كثرة الشوق ومزية الذوق منعه سبيل ناپيدا وراه خلاف هويدادر (ولا يصلح آخر هذه الامة الا ما اصلح اولها ولم يبلغنى عن اول هذه الامة وصدرها انهم كانوا يفعلون ويكره ذلك الا لمن جاء من سفر او اراده) دخى جناب مالك بيورديلركه بو امت مرحومه اخرينى اصلاح ايتمز الا اول امتى صلاحپذير قيلان اسلاف وقدما اصلاح ايدر بكا اصحاب وتابعين امتدن پيام رسيده دكادركه انلر وجه محرر اوزره زيارت قبر منيفه دركار اوله لر پس اهل مدينه دن براى زيارت وقوف مكروهدر مكر سفردن قدوم ويا سفره عزيمت مراد ايليه ديدى كرچه اسلافدن صدورى شهرتياب دكلدر زيرا انلر زيارات مستحباتدن اهم اموره اشتغاللرى بو عمل فاضله مانع ايدى حتى طلب علم شريف وتدريس وتصنيف طريقنده خالص اولنلر ايچون طواف وزيارتدن افضل بلكه حج نافله وقصد عمره دن اكمل اولديغى اتفاق كردهٔ علمادر كذا لعلى القارى (قال ابن القاسم) مرذكره (ورأيت اهل المدينة اذا خرجوا منها او دخلوها اتوا القبر فسلموا) ابن القاسم ديديلركه بن اهل مدينه يى معاينه ايلدم سفر بر اولوب مدينه دن روبراه ويا مدينه يه سفردن قدوم ايلدكلرى حالده پيشكاه قبر مقدسه كلوب سلام ايدرلردى نعم حالتين مذكورتين زيارة من جهة الاستحباب اكدوا كثر واداباً اوفر واظهر لكن همان اياب وذهابده حصر زيارت وقوعيافته وما بينده عدم وقوف قبر شريف لازم كلمز مع هذا امام نافع رحمه الله ابن عمر رضى الله عنهما نك قبر شريف حضورنده سلامنى وصد بار بلكه بسيار بو وجهله رؤيتنى نقل وروايت ايتديكى بالاده كذار ايلدى با اين همه ابن عمر رضى الله عنهما اهل مدينه دن ايدى (قال) ابن القاسم (وذلك رأيى) اى المختار المطابق اظاهر قول مالك (قال الباجى ففرق) اى مالك امام نسخده فتح فاء وسكون را ايله فصل فارق معناسنه در (بين اهل المدينة والغرباء لان الغرباء قصدوا لذلك واهل المدينة مقيمون بها لم يقصدوها من اجل القبر والتسليم) يعنى امام مالك اهالئ مدينه ايله غرباى مسافرين ميانه سين فرق وفصل ايتدى زيرا غربا براى زيارت مضجع مقدس شد رحل ومن كل فج سير وقدوم له هربار وقوف وزيارته اهل درلر واهل مدينه ايسه مدينهٔ سكينه ده بسط كليم اقامت ايدوب براى زيارت قبر جليل وتسليم على النبى الجليل قصد مدينه ايتمديلر ديدى اما بو وجهله دخى ترلرى اكثار زيارت لازم كلدى وبركسه دن قرع دريچهٔ مسامع ايتمش ميدركه غربا قصد مكه ايله شد رحل عزيمت ايتمكين حول الكعبه طواف غربايه شايان واهل مكه اقامتلرندن ناشى عدم قصدله طوافدن حرمانله كفتكو ايليه (وقال عليه الصلاة والسلام)

كما رواه مالك فى الموطأ عن عطاء بن يسار مرسلا (اللهم لا تجعل قبرى وثنا يعبد اشتد غضب الله على قوم اتخذوا قبور انبيائهم مساجد) اوائل فصل مذكورده مرور ايلدى (وقال) اى النبى عليه السلام (لا تجعلوا قبرى عيدا) تقدم تحقيق بيانه (ومن كتاب احمد بن سعيد الهندى فيمن وقف بالقبر لا يلصق به ولا يمسه ولا يقف عنده طويلا) درج كتاب هندى يه مندرجه لآلئ آداب زيارتندركه مواجههٔ شريفهٔ سيد الانام عليه الصلاة والسلامده اداء لازمهٔ سلامه قيام ايدن قبر محترمه ملاصق اولميوب دخى قبرى مس ايتميه وحضور مرقد منورده طول دراز واقف اوليه ديو مصرحدر * جاى سرست اين كه تو پاى نهى * پاى ندانى كه كجامى نهى * هركه درين كونه زسر پا كند * بيخردست از بغلت جا كند * ليك درين جا ادب آمد بكار * بى ادبانرا نبود اعتبار (وفى العتبية) ضم عين مهمله وسكون فوقيه وكسر موحده وتشديد تحتيه ايله فقيه اندلس محمد بن احمد بن العزيز العتبى القرطبى يه منسوب كتاب والانصابدر (يبدأ بالركوع قبل السلام فى مسجد النبى صلى الله عليه وسلم) خطيب منبرنه پايهٔ افلاك عليه الصلاة والسلام حضرتلرينه اداء سلامدن مقدم مسجد نبويده صلات تحيت المسجد ايله بدأ ايليه (واحب مواضع التنفل فيه مصلى النبى صلى الله عليه وسلم حيث العمود المخلق) ضم ميم وفتح خاء معجمه ولام مشددهٔ مفتوحه ايله مطلا بالخلوق كه انواع طيبدن بر كونه طيب ويا مجمر اوله يعنى مسجد نبويده تحريه بند نماز نافله اولان جايكاهلك احبى ستون مخلق ومجمر يانىده نماز كاه حضرت رسالتپناه اولان جاى اقدسدر اما اول عمود قبل حريق المسجد مشهود ايدى بعد ذا نا موجود اولوب الان مصلاى نبوى يه نشان محراب شافعى محل مقدسدركه بر مقدار محرابدن جانب غربى يه مائل ومحراب مصلينك طرف يسارنده اولمق اوزره تحرى بيورديلر (واما فى الفريضة فالتقدم الى الصفوف) اما صلات مفروضه ده مأمومين صفوفه تقدمى افضلدر واما الامام فلا شك ان مقامه الافضل مصلاه الاكمل (والتنفل فيه للغرباء احب الى من التنفل فى البيوت) غربا حقنده دون اهل المدينة مصلاى حضرتده تنفل خانه لرده نماز نافله يه دركار اولمدن بكا محبوبتردر ديدى بلى غيره دخى بو وجه حسن غايت مستحسندر بلكه هر جايكاه مسجد نبويده دخى غربا ايچون تنفل بيوتده تنفلدن احسندر زيرا مسجد شريفك غيرى مواضع مدينه ده براى نماز مضاعفه نا يابدر ومكهٔ مكرمه ايسه بونك خلافيدركه حرمك كاينده حسنه صد هزار ايله مضاعفه قيلنوب غربا دن اولديغى حالده هركس منزلنده نافله نمازله طاعتكزار اولمق افضلدر

(فصـــــل)

(فيما يلزم من دخل مسجد النبى صلى الله عليه وسلم من الادب سوى ما قدمناه) اى من انواع الاستحباب واصناف الاداب (وفضله) اى فضل مسجده (وفضل الصلاة فيه وفى مسجد مكة) اطراد اللباب وما يناسب به من الابواب وذكر قبره ومنبره وفضل سكنى المدينة ومكة) سكان حرمين ومجاوران بيتين شريفين شرفهما الله تعالى فى الدارين شرف قدر وعلو فضل ومرتبه لرى ذكرنده در مدينه يى مكه اوزره تقديم فى العبارة معتقد امام مالكه بناء تقديم وتفضيله سالك اولديلر (قال الله تعالى لمسجد اسس على التقوى من اول يوم احق ان تقوم فيه) مسجد مذكوردن مراد قنغى مسجد اولديغنده مفسرين كروهٔ اختلافه راهى اولديلر (وروى ان النبى صلى الله عليه وسلم سئل اى مسجد هو قال مسجدى هذا) سزاوار شان مصنف عليه الرحمه قد ورد اوثبت لفظيله ايراد بيورمق ايدى زيرا غالبا صيغهٔ مجهوله تعبيرادات تمريضدر مع هذا حديث مذكور روايتكردهٔ مسلم وترمذى ونسائى واحمد اولان خبر مسلم ومصححدر وفى رواية لمسلم هو مسجدكم هذا مسجد المدينة يعنى نبوتيافتهٔ تعيندركه امام الانبيا عليه التحايا حضرتلرى اركان تقوى اوزره تأسيس اولنان مسجد قنغيسيدر ديو سؤال بيورلدقده بنم عبادتكاهم اولان مسجد مدينه در ديو بيورديلر (وهو) ذلك القول (قول ابن المسيب) فتح وكسر يا ايله اكابر تابعيندن اولمغين اصحابدن تأخيرى شايستهٔ مقام ايدى (وزيد بن ثابت وابن عمر) رضى الله عنهم (ومالك بن انس) رضى الله عنه (وعن ابن عباس انه مسجد قباء حدثنا هشام بن احمد الفقيه بقراءتى عليه قال حدثنا الحسين بن محمد الحافظ حدثنا ابو عمر النمرى) فتح نون وكسر ميمله حافظ الغرب فى البحر والبر ابن عبد البر (حدثنا ابو محمد بن عبد المؤمن حدثنا ابو بكر بن داسة حدثنا ابو داود) صاحب السنن (حدثنا مسدد) فتح وتشديد دال اولى ايله (حدثنا سفيان) بن عيينة (عن الزهرى) امام ابن شهاب (عن سعيد بن المسيب) افضل التابعين بقول مدنيين (عن ابى هريرة عن النبى صلى الله عليه وسلم قال لا) نفى بمعنى النهى (تشد الرحال) جمع راحله والرحل للبعير كالسرج للفرس سفردن كنايه يعنى مساجددن برينك زيارتيچون دابه يه ركوب سزاوار دكلدر (الا) استثناء مفرغ (الى ثلاثة مساجد) مكر اوچ مسجد شريف زيارتنه شد رحل شايان اوله (مسجد) بالجر بدل من الثلاثة (الحرام) وفى نسخة المسجد الحرام امدى مراد نفس مسجد حرامدر كعبه

وسلم دكل حديث مشار اليهده سائره تقديمى افضليتى مشعراولور (ومسجدى هذا) يعنى مسجد المدينه احتراز
من مسجد قبا لان مسجد المشار اليه اسس على التقوى (والمسجد الاقصى) قبله كاهام ماضيه اولان بيت مقدسدر
مسجد مكه دن دور اولمغين اقصى تسميه اولندى ويا ماوراسنده مسجد اولمامغين اقصى ايله نام بيوريله والحاصل
ان لا تشد خبر وقع نفيا واراد به نهيا والنهى للتنزيه عند الشافعى وللتحريم عند غيره كما فى التيسير للمناوى
(وقد تقدمت الاثار فى الصلاة والسلام على النبى صلى الله عليه وسلم عند دخول المسجد) اى مطلق المساجد فى الاولى
مراعاتها فى اكرم المساجد والمعابد (وعن عبد الله بن عمرو بن العاصى) ترلنباصوابديد عرفادر (ان النبى صلى الله
عليه وسلم كان اذا دخل المسجد قال اعوذ بالله العظيم وبوجهه الكريم) اى ذاته العظيم (وسلطانه القديم من الشيطان
الرجيم) رواه ابو داود (وقال مالك رحمه الله سمع عمر بن الخطاب رضى الله عنه صوتا فى المسجد فدعا بصاحبه فقال
ممن انت) يروى من انت (فقال رجل من ثقيف قال لو كنت من هاتين القريتين) وفى نسخة صحيحة لادبتك
(ان مسجدنا لا يرفع فيه الصوت) سالك احسن المسالك امام مالك بيورركه فاروق منيع الجنابك مسجد مدينه ده
برصوت بلند كوشزدى اولوب صاحب صدانى حضورنه احضار وكيم اولديغن استفسار ايلدكده اهل طائفدن
بركشى يم ديدى جناب عمر بن الخطاب سر آغاز عتاب اولوب اكرسن اهالى حرميندن اولميدك سكا تعزير وتأديب
ايدردم خصوصا مسجد مدينه ده رفع صوت اولنمزدوب لوجه مانعز يرده مسامحه بيوردى (قال محمد بن مسلمة)
بفتحتين (لا ينبغى لاحد ان يتعمد) اى يقصد (المسجد برفع الصوت ولا بشئ من الاذى) اى المستقذرات (وان ينزه
عما يكره) بالبناء للمفعول فيهما يعنى بيع وشرا وتراش وقص ناخن امثالى شيئدن تنزه لازمدر چون احكام مساجد
كتب فقهيه ده مشحون اولمغين ماتحن بصدده اولان كلامه ارخاى عنان اولنسون (قال القاضى) مصنف عليه الرحمه
(حكى ذلك كله القاضى اسماعيل فى مبسوطه) ابن اسحاق بن اسماعيل بن حماد بن زيد الازدى البغدادى المالكى
صاحب مسند واحكام القرآن سنه اثنتين وثمانين ومأتينده سجل حياتى طى كردهٔ قاضى اجل اولنجه قاضى بغداد
ايديلر (فى باب فضل مسجد النبى صلى الله عليه وسلم والعلماء كلهم متفقون ان حكم سائر المساجد هذا الحكم)
لكن مراصدو مقاصده ذلك الحكم تفاوت مراتب مساجدى مقتضى اولنديغنده اشتباه يوقدر (قال القاضى
اسماعيل) شيخ مشار اليه بيورر (وقال محمد يعنى ابن مسلمة ويكره فى مسجد الرسول صلى الله عليه وسلم الجهر على
المصلين فيما يخلط) تشديد لام مكسوره ايله (عليهم صلاتهم وليس مما يخص به المساجد رفع الصوت) فرفع الصوت
مرفوع على انه اسم ليس ومما يخص محله النصب والمساجد مرفوع على انه نائب الفاعل يعنى ابن مسلمه قولنى قاضى
اسماعيل نافلا بيورمشدركه مسجد نبويده نماز كزارانى قراءت وركعاتندن تشويش وتخليطه بادى رفع صوت
مصلين اوزره مكروهدر فقط برارفع صوت مساجدلك تخصيص قيلنديغى شيئدن دكلدر پس جهور ورفع صوتك كراهتى
ثبوت بافته دردیدى (قد ذكره رفع الصوت) صيغهٔ مفعول ايله اى كره جماعة رفعه (بالتلبية فى مساجد الجماعات) مع
هذا لبيك وسعديك ذكرى سنت ايكن جمعه وجماعات اقامت اولنان مساجده بالتلبيه رفع صوت مكروه قيلندى
(الا المسجد الحرام ومسجدنا) كندولره اضافتله مسجد نبوى بى مراد ايدر اما بعض نسخ معتمده ده مسجد نبوى ايله قيد
اولنمشدر واستثناى مذكوره مقتضاى مذهب ومختار مشرب مالكى دكلدر والا رفع صوت جميع مساجده
مكروه اولديغى تقريرات مسبوقه دن مستفاد دردید بلر مكر مسجدنا اضافتيله مثلا قائل مسجد نمره ومسجد خيفده
موجود اولديغى حالده بونلرى مراد ايتمش اولور سه نه كلام والحاصل حنفيه عندنده مسجد حرام ومسجد منى وسائر
تباع حرمده موجود اولان مساجد متبركه ده تلبيه مستحبه درز يرا مواضع نسكدن شمار يده در اما سائر مساجد
حل وامصارده غير مستحبه اولديغى مشهوردر وقال مالك لا يرفع المحرم صوته بالتلبية فى مساجد الجماعات لانها
لم تبن لها الا فى مسجد الحرام ومسجد منى كما فى شرح الهدايه للسروجى (وقال ابو هريرة عنه عليه الصلاة والسلام
صلاة فى مسجدى هذا) اى مسجد المدينة (خير من الف صلاة فيما سواه الا المسجد الحرام) روايتكردهٔ شيخين عليهما
الرحمه اولان حديثده اول حضرتدن مرويدر بيوررديلركه عبادتكاهم اولان مسجد مدينه ده بر ركعت نماز مسجد
حرامك غيرى سائر مساجدروى زمينده قيلنان هزار ركعتدن خيرليدر ديو بيوررر تحقيق نووى اوزره مضاعفهٔ
مذكوره عصر رسالتپناهه وابسته ومختصه در (قال القاضى) مصنف عليه الرحمه (اختلف الناس فى معنى هذا
الاستثناء على اختلافهم فى المفاضلة بين مكة والمدينة) يعنى علماء كرام الا المسجد الحرام استثناسنده زياده ويا نقصان
ويامساوات ايى افاده ايدر ديو حرمين شريفينك بكديكردن حق مجاورتده تفوقى افضل اولديغنده اختلافلرى اوزره
استثنانك مرقومده دخى كر يوهٔ خلافه راهى اولديلر (فذهب مالك) امام مهذب صاحب مذهب سالك اولدى

(فى رواية اشهب عنه) ابو عمرو بن عبد العزيز القيسى المصرى تلميذ مالك (وقاله ابن نافع صاحبه) صاحب اشهب
او مالك (وجماعة اصحابه) كذا بالاضافة وفى بعض النسخ وجماعة من اصحابه (الى ان معنى الحديث) بحسب المبنى
ومفهوم المعنى مقتضاى خبر (ان الصلاة فى مسجد الرسول افضل من الصلاة فى سائر المساجد بالف صلاة الا المسجد
الحرام وان الصلاة فى مسجد النبى صلى الله عليه وسلم افضل من الصلاة فيه بدون الالف) مسجد رسولده نماز مسجد
حرامك ماعدا مساجده قيلنان نمازدن هزار صلاتله افضل ومسجد نبويده اقامت اولنان صلاة مسجد حرامده
قيلنان صلاتدن هزارلك دونى يعنى بيككدن نقصانجه حصوا ابديرفضل وثواب رديعك اوله پس فى الجمله استثناء
نقصى بيان ايچون اولور لكن بو مقوله نك ردى قريبا بيان اولنور (واحتجوا بما روى) فى مسند الحميدى (عن عمر
ابن الخطاب صلاة فى المسجد الحرام خير من مائة صلاة فيما سواه) يعنى جماعة اصحاب مالك مالك اولدقلرى معناى
مذكورى ابن الخطاب رضى الله عنه جنابلرندن مروى اولان خبر مرقومله احتجاج واستدلال ايلديلر اما ظاهرا
دلالات مسجد حرامك غيرى مساجده مسجد مدينه دخى من غير ذكر استثناء داخل اولمق لازم كلور واستدلال موى
اليهم ناتمام اولديغى بديهيدر (فتأتى فضيلة مسجد الرسول عليه) اى على المسجد الحرام (بتسعمائة وعلى غيره بالف)
يعنى مسجد رسول صلى الله عليه وسلمك مسجد حرام اوزره طقوز يوز درجه فضيلتى وباقى مساجد اوزره هزار ايله
ايجاب ايدر ديديلر اما رواية مذكوره شاذه ومناقض ذلك ما سيأتى روايت صحيحه ايله مبيندر (وهذا مبنى على
تفضيل المدينة على مكة على ما قدمناه وهو قول عمر بن الخطاب ومالك واكثر المدنيين) يعنى مبناى محرر معناى
مقرر اوزره مدينهٔ منوره نك مكهٔ مكرمه اوزره تفضيلنه مبنيدر مولانا نور الدين على القارى بيوررركه
بلكه تفضيل مدينه على مكه مبناى محرر اوزره مبنى اوله انسب تفضيل المكانين بموجب تشريف المسجدين
والا فلا شك ان مكة لكونها من الحرم المحترم اجماعا افضل من نفس المدينة ما عدا التربة السكينة فانها
افضل من الكعبة بل من العرش حاصلى تفضيل مدينه على مكه خبرى قول عمر بن الخطاب وامام مالك وعلماء
اهل مدينه در (وذهب اهل مكة والكوفة) يعنى اهالى مكه وامام ابو حنيفه واتباعى وابن حنبل وسفيان ثورى
وحماد وعلقمه واصحاب شافعى وغيريلر راهى اولدقلرى ره راست (الى تفضيل مكة) تخريج كردهٔ نسائى وابن
ماجه وترمذى اولان خبر شريف والله لانت خير ارض الله الى الله ولولا انى اخرجت منك ما خرجت قول جليلى ايله
مكه نك تفضيلنه ذاهب اولديلر (وهو قول عطاء) من اكابر التابعين (وابن وهب وابن حبيب من اصحاب مالك وحكاه
الساجى) سين مهمله وجيم ايله محدث بصره وصاحب كتاب العلل فى الحديث سنه سبع وثلاثمائه ده عازم طريق سراى
بهشت اولدى (وعن الشافعى وحملوا الاستثناء فى الحديث المتقدم على ظاهره) روايت شيخين عن ابى هريره رضى الله
عنه اولان خبر سابقده الا المسجد الحرام استثناسى ظاهر معنى اوزره حمل وتفسير بيوروب (وان الصلاة فى المسجد الحرام
افضل) ومسجد حرامده اقامت اولنان نماز مسجد نبويده قيلنان نمازدن افضل وثوابى اكمل اولمسيله نص وتأويل
ايتديلر (واحتجوا بحديث عبد الله بن الزبير) رضى الله عنهما عن النبى صلى الله عليه وسلم (بمثل حديث ابى هريره)
صلاة فى مسجدى هذا افضل من الف صلاة فيما سواه الا المسجد الحرام خبر شريفى مانندى حديثله استدلال ايلديلر
(وفيه) ابن الزبير رضى الله عنهما روايتنده زياده بيورلدى (وصلاة فى المسجد الحرام افضل من الصلاة فى مسجدى
هذا بمائة صلاة) فهذا منطوق وقع صريحا فلا يعارضه مفهوم ولو كان صحيحا (وروى قتادة مثله) نظير خبر
ابن الزبيرى امام قتاده دخى روايت ايلدى (فيأتى فضل الصلاة فى المسجد الحرام على هذا) اى القول المحتج بحديث
ابن الزبير (على الصلاة فى سائر المساجد بمائة الف) يعنى مسجد حرامده فضل وثواب صلاة سائر مساجد ومسجد
مدينه ده ادا اولنان نماز اوزره صد هزار مضاعف اولور امدى حديث ابن الزبيرك صدرى مروى عن ابى هريرة
واخرى روايتكردهٔ عمر رضى الله عنهدر (ولا خلاف ان موضع قبره افضل بقاع الارض) يعنى بين علماء الامصار
راه خلاف بديدار دكادركه مضجع مقدس سلطان كونين صلى الله عليه وسلم هر بقعهٔ ارضدن افضليدر بلكه جسد
شريفنى مس ايدن خاك عنبرناك جميع روى زمين وعرش برين وبهشت وعليندن بيشتر وافضل اولديغى بى اشتباهدر
جزم الجميع بان خير الارض ما * قد حاط ذات المصطفى وحواها * نعم لقد صدقوا بساكنها علت *
كالنفس حين زكت زكى مأواها * امدى باعث ايجاد ماء وطين عليه سلام المعين حضرتلرى سر دارض اولان
طينهٔ كعبه دن خلق وسرشته اولوب وهر احد خلق اولنديغى محلده دفن ثبوت يافته اولمغين ايكن كعبهٔ معظمه ده
دفن اولنميوب مدينهٔ شريفه ده دفين خاك عطرناك اولمرينه حكمت اول حضرتك مكه دن محل اخر بعيده افراد
بيورلمسى عظم فضلنى اظهار ومتبوع اولوب تابع اولمدقلرين اشعاردر وعارف سهروردى كوهر كش رشتهٔ تحرير

اولدیغی روایت مستحسنه اوزره وقتا طوفان موج خیز اولوب ذروهٔ بالای کعبه ده تموج وطینت پاك عنبرناکی حالا رقده
گاه حضرت فخر کائنات اولان جای معطره نقل وتحمیل ایلدی وفی الحقیقه آسایشگاهلری اصل طینت طیبه لری
مضجع مقدسه دفن اولنمش اولور کذا فی الدرة المضیئة لعلی القاری ویؤیده ما جاء فی بعض الآثار ان سلیمان علیه
السلام زار محل قبر نبینا صلی الله علیه وسلم واخبر انه سیقبر فیه وترك ثمه اربعمائة من احبار بنی اسرائیل ینتظرون
بعثه وهجرته الیهم فلما جاءهم ما عرفوا کفروا به (قال القاضی ابو الولید الباجی الذی یقتضیه الحدیث مخالفة حکم مکة
لسائر المساجد بمائة الف) یعنی افضلیت مسجدین شاننده ورود ایدن خبر لطیف مسجد مکه حکمنك سائر مساجده
صد هزار درجه ایله مخالفتی اقتضا ایدر زیرا ابوهریره رضی الله عنه حدیثنده ورود ایدن استثنای ظاهری اوزره
حملی وخبر صحت اثر عمر رضی الله عنه که صلاة فی المسجد الحرام خیر من مائة صلاة فیما سواه دلالتیله (ولا یعلم منه
حکمها مع المدینة) پس حدیث مذکوردن مکهٔ مکرمه حکمی مدینهٔ منوره حکمی ایله یکدیگره فضیلتی معلوم
ومفهوم دکلدر همان مکه ده مجاورة وبالجماعة مسجد شریف مکه ده مداومة مدینهٔ سکینه ده مجاورتدن افضل
اولدیغنه مزید مضاعفه ترتیبی ایله دلالت هویدادر اما ان حسنات الحرم بمائة الف خبری پیوستهٔ درجهٔ صحت
اولدیغی حالده نفس مکهٔ مکرمهٔ محترمه ماعدا البقعة السکینة نفس مدینه دن افضل اولمق روغا والله لانت خیر ارض
الله حدیث صحیحی مدعایه دلیل صریحدر (وذهب الطحاوی) ابوجعفر احمد بن محمد بن سلامه علیه الرحمه مذهب
مهذب حنفیه کبار علماسندندر (الی ان هذا التفضیل انما هو فی صلاة الفرض) یعنی مسجدین شریفین شانلرنده
وروده یافته اولان تفضیل صلات مفروضه ده حصول پذیردر زیرا نافله نمازخانه ده اداسی افضلدر (وذهب مطرف)
ضم میم وکسر راء مشدده ایله امام یساری مدنی وهمشیره زادهٔ مالك وراوی نافع قاریدر (من اصحابنا) مذهب
مالکیه دن اولوب سکسان اوچ سال عمر گذار اولدیلر سنه عشرین ومائتینده سوی نعیمه روان اولدی واصحابنا قیدی
مطرف بن عبدالله بن الشخیر البصریدن احترازا اولور (الی ان ذلك فی النافلة ایضا) یعنی هر دو مسجد صلات
شاننده وارده اولان تفضیل ظاهر عموم حدیث مقتضاسنجه متضمنة الی الفریضة نافله حقنده شایاندر دیدی وکذا قاله
اصحاب الشافعی علی ما نقله الحلبی (قال) مسجدین منیفینده تفضیل نماز وروزه شاننده طحاوی ویا مطرف علیهما
الرحمه بیوردیلر که (وجمعة خیر من جمعة) او غیرهما باسبق فی فضلهما (ورمضان خیر من رمضان) برای تنکیر منون
ومصروفدر یعنی انلره جلوه نمای ظهور اولان جمعه وشهر صیام سائرمدن ومساجدده اولان جمعه وماه روزه دن
ثوابی برزیاده ومضاعفدر دیدی (وقد ذکر عبد الرزاق) بن همام المحدث الحافظ سبق ذکره (فی تفضیل رمضان
بالمدینة وغیرها) ای علی غیرها من البلاد (حدیثا نحوه) ای نحو ما ذکر قبله فی فضل الصلاة وهو ما رواه الطبرانی
وغیره عن بلال انه صلی الله علیه وسلم قال صیام شهر رمضان کصیام الف شهر فیما سواها (بعد ذا) مصنف علیه الرحمه
فضائل مدینه یه شروع ایدوب بیورر (وقال علیه الصلاة والسلام ما بین بیتی ومنبری روضة من ریاض الجنة ومثله
عن ابی هریرة وابی سعید وزاد) بعض نسخه ده واو زائده در ای زاد ابوسعید الخدری (ومنبری علی حوضی) حقیقة
او مجازا کما سیأتی (بیت) بهشتك قطعه سیدر جایگاه رحمت آمیزك * شرفبخشای عرش وفرش وهم لوح وقلم
اولدی (وفی حدیث آخر) کما مر (ومنبری علی ترعة من ترع الجنة) قد سبق معناها ومبناها (قال الطبری) محمد
ابن جریر صاحب التفسیر (فیه معنیان) ما بین بیتی ومنبری حدیثنده ایکی معنا جلوه نمادر (احدهما ان المراد
بالبیت بیت سکناه علی الظاهر مع انه روی ما یبینه) هذا المعنی وهو قوله (ما بین حجرتی ومنبری) یعنی معنای اول بیت
ایله مراد معنای لغویدر مبتدادر اولان صدیقه رضی الله عنها ایله آسایش بیوردقلری دولتخانه در مع هذا معنای
مذکور بین حجرتی تصریح ایله روایت بیورلدیغی مراد مذکوری مبیندر (والثانی ان البیت هنا القبر) معنای دوم
بو مقامده بیتله مراد باعتبار ما له قبر شریف منیفدر (وهو قول زید بن اسلم فی هذا الحدیث کما روی) ای فی بعض
الروایات (بین قبری ومنبری قاله الطبری) همان تحریر محمد بن جریر روایات بینی جمع وتلفیق برله بیورر (واذا کان
قبره فی بیته) سلطان رسالت علیه التحیه نك آخر امرنده خانهٔ پر لطافتلرنده قبر سعادتلری جایگیر اولدیسه (اتفقت
معانی الروایات ولم یکن بینها خلاف) بین بیتی ومنبری وبین قبری ومنبری وبین حجرتی ومنبری روایتلرینك معانیسی
اتفاق یافته واعتبارات مبانیده خلاف ناپیدادر (لان قبره فی حجرته وهو بیته) زیرا مضجع منیف حضرت دار
لطیفنده اولان حجرهٔ سعادتدر که اول مقام مبارك خانهٔ دولتلریدر (وقوله) روایت کردهٔ ابی سعید اولان خبر شریفده
ورود ایدن گفتار پرعزت (ومنبری علی حوضی قیل یحتمل انه منبره بعینه الذی کان فی الدنیا وهو اظهر) یعنی عالم
دنیاده اولان منبر جلیلی اولمق محتملدر که تلك البقعه بعینها ارض آخرته نقل وزمین حوض مورود اولان محلده قرار

یافته

یافته اولمق ایین اقوالدر (والثانی ان یکون له هنالك منبر) تأویل دوم عند الکوثر برای سید البشر بر منبر نهاده ومستقر
اوله (والثالث ان قصد منبره والحضور عنده لملازمة الاعمال الصالحة یورد الحوض ویوجب الشرب منه) قاله الباجی
یعنی منبر شریفی قصد زیارت وحضور منبر اعمال صالحه یه ملازمت حوض موروده ورود وشراب کوثری نوش
ایتمکی ایجاب ایتدن کنایه اوله دیو باجی علیه الرحمه گویا اولدیلر (وقوله روضة من ریاض الجنة یحتمل معنیین
احدهما انه موجب لذلك وان الدعاء والصلاة فیه تستحق ذلك من الثواب کما قیل) شایستهٔ مقام کما روی ایرادی
ایدی زیرا مقول روایت کردهٔ حاکم عن ابی موسی اولان حدیث رسول علیه السلامدر (الجنة تحت ظلال السیوف)
یعنی بهشت برین زیر سایهٔ شمشیر مجاهدیندر دیمك اولباب جهادلك جنته قریبتلرندن کنایه ویا سیف مجاهد ایله
مقاتله دخول جنانه سبب اولمدن عبارت اولدیغی اسا بین القبر والمنبر صدور یافته اولان طاعات وعبادات ودعا
وصلوات مثوبات جزیله یی صاحبینی روضهٔ جنانه ادخاله سبب وداعی ومستحق جنت اولمغی موجبه اولمغدن کنایه
اوله کما ورد فی الحدیث الجنة تحت اقدام الامهات (والثانی ان تلك البقعة قد ینقلها الله فتکون فی الجنة بعینها قاله
الداودی) ابوجعفر احمد بن نصر الاسدی التلمسانی شارح البخاری در تیوزقرقده لبیك زن دعوة ارجعی اولمشدر
احتمالات مذکوره اوائل فصلده تقریر اولنمشیدی (وروی ابن عمر رضی الله عنهما وجماعة من الصحابة ان النبی صلی
الله علیه وسلم قال فی المدینة لا یصبر علی لأوائها) فتح لام وسکون همزه ومد واوله ضیق وعنا (وشدتها) عطف تفسیر
اولور (احد الا کنت له شهیدا) مبالغة شاهد با طاعتکاران (او شفیعا) مبالغة شافع با کنهکاران (یوم القیامة)
لفظ کنت صیغهٔ ماضیله تعبیری تحققنه بناءدر واو شفیعا عبارتنده حرف او برای شك دکلدر زیرا لفظ مرقوم اوزره
خبر لطیفی اصحابدن اون نفر مقداری ذوی الاحترام کسنه روایت بیوروب شك اوزره اتفاقلری بعید ومستحیلدر
پس بمعنی الواو ویاخود تصریح کردهٔ نووی اوزره برای تقسیم اوله الخلاصه سلطان مصر رسالت علیه انمی التحیه
فضل مدینه شاننده دهنگشای بیان اولدیلر که مدینه نك ضیق وعنا وشدت بلاسنه برکسنه صبر ایتز الا بهر حال روز
هول انگیز رستاخیزده ارباب طاعت وشکیبه شهادت بالصبر والطاعة وکنهکارانه بالمبالغه شفاعت ایدرم
بیوردیلر والحاصل ان له صلی الله علیه وسلم شهادات متکاثرة وشفاعات متظاهرة فی مواقف الآخرة امدی خبر محرر
صحیح مسلمده مقرردر (وقال فیمن تحمل عن المدینة) یعنی مدینهٔ سکینه دن نقل رخت اقامت ودیار اخره شد رحل
عزیمت اولان کسنه نك شاننده بیوردیلر که (والمدینة خیر لهم لو کانوا یعلمون) اگر انلر مدینه نك خیریتنی اذعان
ایده لردی مدینه دن مفارقت ایتزلردی یاخود انلر اهل علم وارباب دانشدن اوله لردی خیریت مدینه یه دانا و تکیب
اوربلایای هجر تسرا اولور ایدیلردی بیوردقلری جابر رضی الله عنه طریقندن روایت کردهٔ شیخیندر (وقال انما
المدینة کالکیر) کسر کاف وسکون یاء وراء ایله آلهٔ معروفه که حداد نفخ نار ایدر ناشکیرهٔ آهنکر ویا انشدان حداد
ویا حانوت آهنکر یکه کار کل اولانه کوره دینلور یاخود کیر کوریکدیکردن مقلوب وبر معنایه دردینلدی (تنفی خبثها)
بفتحتین او بضم فـ سکون مفعولیت اوزره منصوبدر (وینصع) نون ساکنه وصاد وعین مهملتین ایله ای یصفر
ویخلص (طیبها) فتح طاء وتشدید یاء مکسوره ویاخود کسر طاء وسکون تحتیه ایله مرفوع وفاعل فعل مذکوردر
وتاء تأنیث ایله تنصع روایت اولنسه وجه وجیه ایدی بو خبر جلیل نبی جمیل حضرتلرندن بروجه تمثیل صدور یافته
ومدینهٔ سکینه یی سکانته اصابت ایدن جهد وبلا وقحط وغلاء جهتندن کورهٔ آهنکره تشبیه بیوردیلر که اول کیر
حداد جید وردی یی نیجه فرق وتمییز ایدرسه مدینه دخی خلوصکارانله ارباب نفاقی نصل وفرق ایدر دیدیلر حاصلی
مدینه کورهٔ حدادا سادرکه چرك وخبث ووسخی ازاله وطیبی تصفیه وخالص ایدر دیمك اوله (وقال) علیه الصلاة
والسلام (فی حدیث آخر) رواه مسلم عن جابر رضی الله عنه (لا یخرج احد من المدینة رغبة عنها الا ابدلها الله خیرا
منه) یعنی برکسنه مدینه دن اعراض وعدم میلله روبراه دیار اخر اولمز الا حق سبحانه وتعالی سکنای مدینه یه راغب
وتوطنه طالب وبلا وعناسنه صابر کسنه یی مدینه یه ابدال واسکان بیورر یعنی ذاهبدن خیرلو آنی کوندرر (وروی
عنه علیه السلام) بیهقی ودارقطنی حضرت صدیقه رضی الله عنها طریقندن طرهٔ باف مشکسای روایت اولورلر که
(من مات فی احد الحرمین حاجا او معتمرا) ای قاصدا لاحدهما (بعثه الله یوم القیامة لا حساب علیه ولا عذاب
وفی طریق آخر) للبیهقی فی الشعب عن عمر رضی الله عنه والطبرانی عن جابر وسلمان رضی الله عنهما (بعث من الآمنین
یوم القیامة) یعنی هر ذره سنك غبار مغفرت آثاری مایهٔ اکسیر دولتدن محترم وهر ریزه سنك تابداری نکین
سلیمانیدن مکرم اولان حرمین منیفینك برنده حج ویا عمره قصدیله برکسنه کوهر نایاب روحن نثار ایلیه انك اوزرینه
حساب وعقاب وعتاب نایاب ودستبرد عملهٔ عذابدن رهایاب اولانلره بعث اولنوب عزت گلگشت باغ جنان

اولور ✱ روز قیامتکه بود نفخ صور ✱ این همه خیزند دراستار نور ✱ سر جو برارند زجیب غبار ✱
دیده کشایند بدیدار یار (وعن ابن عمر) مرفوعا رواه الترمذی وصححه وابن ماجه وابن حبان (من استطاع ان یموت
بالمدینة فلیمت بها) سبب اوزره مسببی اطلاق جهتندندر کما فی قوله تعالی ولا تموتن الا وانتم مسلمون یعنی مدینهٔ
طیبه یه ملازمت واول جای بهشت اساده اقامته حث وتحریض بیوروب نقدجانی مدینه ده بذل وایثاره
خواستکار قدرت اولان اول مقام اعلاده کوهر روحی نثار ایتسون (فانی اشفع لمن یموت بها) غیری محلده تسلیم
روح ایدنلره شفاعت ایتمزدن مقدم مدینه ده وفات ایدنلره شفاعتم تقدیم ایدرم بیوردیلر واقعا مزارستان بهشت
نشان مدینه بر صحن رحمتمادرکه هر توده سی بر طور نور وهر نخلی بر درخت ایمن اسالمعان ایتمه در فی الحقیقه
بوندن افضل مقام اکمل اولورمیکه یوم النشور شهریار کشور شفاعت علیه افضل التحیه ایله بالین خاکدن بیله
سر براورده اولوب لوآء الحمد ندهٔ محشور بیوریله حضرت باری لطیف ابراهیم حنیف بنده سن دخی آسوده نشینان
بقیع منیف مرافقتیله اخر کارده همسایه وهمجوار ایلیه امین سرور عالم علیه الصلاة بعدد من صمت وتکلم جناب
مستطابلرینه شرف افتهٔ انتساب اولان مدینهٔ سکینه وروضهٔ شریفه ومسجد منیف وقبر لطیف فضائل باهره
وحقایق ظاهره سی تفصیلی اشبو کتاب خلاصة الوفا بهمکشیدهٔ شیرازهٔ جمع وتلفیق اولمق قاعدهٔ شرح واجمال
حدنی کذار ایتمك اقتضا ایتمکین تفصیلا اول خدمتك اداسی بیان خامهٔ شکستهٔ عبد ضعیف حنیف کهرکش
رشتهٔ تحریر اولندیغی لعل المصفی فی اداب زیارة المصطفی صلی الله علیه وسلم نام رساله عهدهٔ اهتمامنه تحمیل اولندی
فلا عطر بعد العروس بعد ازین مصنف علیه الرحمه اطراد الالباب مکهٔ مکرمه فضائلنه شروع وقسم ثانی ابوابنی
انکله مسکی الختام بیورمغی التزام ایلدی (وقال الله تعالی ان اول بیت وضع للناس للذی ببکة) لغة بکة من بکه اذا دقه
لانها تدق اعناق الجبابرة او الناس یزاحم بعضهم بعضا فی الطواف (الی قوله امنا) تمام ایت مبارکا وهدی للعالمین
فیه آیات بینات مقام ابراهیم ومن دخله کان آمنا ضمیر دخله بیت ویا حرمه راجعدر مقامه ارجاعی مرامده صحیح اولمز
زیرا حقیقة مقامه دخول غیر متصوردر یعنی بدرستی مخلوقات ایچون روی زمینده جمله عبادتکاهدن اقدم وضع
اساس اولنان قبله کاه وعبادتخانهٔ فرخنده وعالمیانه رشاد ومعبد مکهٔ مکرمه ده کعبهٔ معظمه درکه انده علامات
واضحات صورتنمای ظهوردر ازجمله مکان قیام حضرت خلیل واثر قدم ابراهیم جلیل پدیداردر پس اول بیت
دلارادن دخول ایدن تعرض دنیا وعذاب عقبادن ازاده وامین اولدی دیمك اوله (قال بعض المفسرین آمنا من النار)
خبر لطیف یبعث الله تعالی من هذا الحرم سبعین وجوههم کالقمر لیلة البدر یدخلون الجنة بغیر حساب ایشفع
کل واحد منهم فی سبعین الفا وجوههم کالقمر لیلة البدر معنای مذکوره دلالت ایدن احادیث شریفه دندر (وقیل
کان یأمن) وفی نسخة بل کان یأمن (من الطلب من احدث حدثا ولجأ) همزه ایله ای التجاء (الیه فی الجاهلیة) یعنی
ایام جاهلیتده خارج از حرم قتل نفس وقطع جارحه اساجرم وجنایته تصدی ایدوب حرم پر کرمه التجا ایدن طلب
ناردن امین وقصاصدن سالم اولورایدی دیمك اوله دینلدی شارح تاسانیك اوجا ایلیه بالتنویع ایرادی مقام تعریفده
صحتیاب دکلدر (وهذا) ومن دخله کان آمنا قول جلیلی (مثل قوله تعالی واذ جعلنا البیت مثابة للناس وامنا) چون
کعبهٔ محترمه وماحوالیها امن ارض الحرمی ناسه مرجع وجایکاه مثوبه وامن وامان قیلدق دیو بیوردقلری اسادر
(علی قول بعضهم) زمان جاهلیتده جانی حرمه التجا ایله رهایاب اولدیغی کبی بر مقتضای قواعد علمای حنفیه احکام
اسلامیه دخی حرم محترمده ارباب جنایته مادامکه حرمده مکین اوله تعرضدن کف ید اولنور لکن ایواء واطعام
واسقاء اولنمز تا کیم مضطر اولوب ناچار حرمدن خروج ایلیه وقتا خارج ازحرم اوله جزاسی ترتیب اولنور دیدکلری
قاعده یه بقول بعض ایله اشارت بیورلدی ویا معنی حج ویا عمره ایدنلر ویا خود بیت ویا حرمله شرفیاب اولان سعادتمندان
عذاب اخرتدن امین اولملرینه بشارت عظیمه اوله (وحکی ان قوما اتوا سعدون) فتح سین وسکون عین وضم دال
مهمله ایله غیر منصرف مقیددر (الخولانی) فتح خا معجمه وسکون واو ونون ویاء نسبیه ایله یمندن بر قبیله مشهوره در
وسعدون اهل قیروان وداشوران جهاندندر (بالمنستیر) ضم میم وفتح وکسر نون وسکون سین مهمله وکسر فوقیه
وسکون تحتیه ورا ایله قیروانده بر مکاندر اما لفظ رومی اولوب خانقاه معناسنه فی الاصل مناستیر دیدکلری جایکاه
ابناء سبیل ورهابین اولمق سماعا یادکردهٔ شارح شفا شهاب خفاجیدر (فاعلموه ان کامة) بضم الکاف فقوقیه قبیلة
من البربر (فاوثقوا رجلا واضرموا علیه النار طول اللیل فلم تعمل فیه وبقی ابیض البدن) وفی نسخة ابیض اللون
(فقال) سعدون (لعله حج ثلاث حجج) کسر حا وفتح جیم اولی ایله جمع حجة بفتح الحاء او کسرها (قالوا نعم قال حدثت
ان من حج حجة) ای واحدة (ادی فرضه ومن حج ثانیة داین ربه) ای اقرضه قرضا حسنا وفی نسخة فینادی غدا

ملك

ملك من كان له على الله دين فليقم الفاظى زياده قلنمشدر (ومن حج ثلاث حجج حرم الله شعره وبشره على النار)
والحاصل مرویدرکه مناستیر نام مهمانکده ده بر طائفه دانای قیروان سعدون خولانی پیشکاهنه کلوب اعلام
ایلدیلرکه دزدان وراهزنان اعراب بربری برکسنه یی قتل ایدوب بتون کیجه اوزرینه آتش فروزان ایتدیلر باوجود
مقتوله آتش کارکر اولمیوب کما کان جسدی براق وسفید اولدیغی حالده باقی قالدی دیدکلرنده سعدون بیوردیلرکه
شاید اول مقتول سه بار حجة الاسلامه درکار اولمش اوله دیدکده بلی دیدیلر سعدون خبردار اولوب مشایخمدن
تحدیث وخبردارمکه برکسنه ارکان وشرائط حجه قیامله برکره حج ایلسه فرضی اداودینی اسقاط ایتمش اولور
وبر ذات ایکی دفعه حج شریفله شرفیاب اولسه قرض حسن ایله رب الاربابی اقراض ایتمش اولور واول ذات خجسته
سماتکه اوچ دفعه حجه موفق وظفریاب اوله هرآینه حضرت یزدان انك موی بدننی دنیا وآخرتده آتشه حرام
وسوزشندن حمایه ایله اکرام ایدر دیو بیوردی (ولما نظر رسول الله صلی الله علیه وسلم الی الکعبة) یعنی روز فتح مکه
ویا وقت هجرت مدینه یاخود اثنای حجة الوداعده سلطان عالم صلی الله علیه وسلم کعبهٔ محترمه یه نکاه التفات
بیوردقلرنده (قال) میل تام ورغبت تمامله لب جنبان ستایش اولوب دیدیلرکه (مرحبا بك) تذکیر وتأنیث
محتملدر (من بیت ما اعظمك واعظم حرمتك) دراصل مرحبا رحب وسعه ایله دعاء لقا یادمدر بو مقامده محبتی
اظهار اولور ومن بیت لفظی مدعوله بی بیاندر واداة تعجبله عظمت وتعظیمده مبالغه مراد بیورلمش اولور یعنی سهلا
وفضلا شول جایکاه معتبر ومفخمدنکه عندالله والناس شرف وقدرك عجب بالاوبرتردر دیو مدحت فرما اولدیلر
بو خبر دلفزا جابر رضی الله عنه طریقندن روایتکردهٔ طبرانی فی الاوسطدر (وفی الحدیث عنه علیه الصلاة والسلام
ما من احد یدعو الله عند الرکن الاسود) رکن شرقی کعبهٔ محترمه ده سویدای دل کائنات خال جمال ممکنات
کوشوارهٔ عرش ربانی باز وبندخانهٔ یزدانی اعنی حجر اسود اسعد اولان رکن اسوددر ✱ نور سیاهش لمعان
ازخداست ✱ خال سیاهش حجر الاسوداست ✱ وفی الترمذی عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال نزل الحجر الاسود
من الجنة وهو اشد بیاضا من اللبن فسودته خطایا بنی آدم انتهی وللحجر الاسود آیات بینات منها ان یطفو علی الماء
ومنها ان لا یسخن بالنار ومنها حفظ الله تعالی له من الضیاع منذ اهبط الی الارض مع ما وقع من الامور المقتضیة
لذهابه بالطوفان (الا استجاب الله له) حاصل کلام مخرجی غیر معروف مروی عن الاخبرة اولان اخبار دندر
برکسنه بو قدرکه نکین خاتم صنع ازل یمین خداوند جهان عز وجل بونه که انبیای کرام فصنه نکین اولان رکن
اسود عندنده دست برداشتهٔ دعا الواز الاخذای جایل انك دعاسنی درکاهنده قبول بیورر (وکذلك عند المیزاب)
همچنان ناودان رحمت عندنده استدعای کرم ربانی اولنلر دلالت توفیقله استفاضهٔ ماء الحیات مرادایدر (وعنه
علیه الصلاة والسلام من صلی خلف المقام رکعتین غفر له ما تقدم من ذنبه وما تأخر وحشر یوم القیامة من الآمنین)
روایتکردهٔ دیلمی وابن النجار اولان لفظ خبر من طاف بالبیت سبعا وصلی خلف المقام رکعتین وشرب من ماء
زمزم غفر الله ذنوبه وقال فیه انه باطل لا اصل له والحاصل علی تقدیر صحته تکفیر صغائر اوزره محمول اولدیغی ان
الحسنات یذهبن السیئات قول جلیلیله مستفاددر (قال القاضی ابو الفضل قرأت علی القاضی الحافظ ابو علی
رحمه الله) ابن سکره (حدثك) وفی نسخة حدثنا (ابو العباس العذری) ضم عین مهمله وسکون ذال معجمه ایله
(قال حدثنا ابو اسامة محمد بن احمد بن محمد الهروی) فتح ها ورا ایله دیار خراسانده شهر هراته بکسر الهاء منسوبدر
(حدثنا الحسن بن رشیق) فتح را وکسر شین معجمه ایله (سمعت ابا الحسن محمد بن الحسن بن راشد الانصاری سمعت
ابا بکر محمد بن ادریس سمعت الحمیدی) مصغرا قرشی مکی اصحاب شافعیدندر وهو اول رجل اخرج له البخاری
فی صحیحه طیرتار بخیده مرغ روحی مکهٔ مکرمه ده عالم قدسه پرواز ایلدی (قال سمعت سفیان بن عیینة قال سمعت
عمرو بن دینار قال سمعت ابن عباس یقول سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ما دعی احد بشیء فی هذا الملتزم)
ضم میم وفتح زا ایله باب رحمتنصاب کعبهٔ علیا ایله رکن شرقی یعنی حجر الاسود بینی اوچ درت ذراع مقداری
ملتزم شریف نامیله متعین اولان موقف جرم افکندرکه اول صحیفه یه ساییده اولان جباه وصدور دستزدهٔ دوزخ
اولمق غایله سندن دور وخلق دعاده انی التزام ایتمکله ملتزم نامیله مشهور ومدعی ومتعوذ بفتح الواو ایله لسانده
مذکوردر (الا استجیب له) یعنی بندکان خدادن برفرد نایابدرکه ملتزم شریف حضورنده درکاه والاجناب
کبریادن برشینك حصولیله طلبکار مرام اولدی الا تیر دعاسی هدف اجابته قرین اولدی بیوردیلر (قال ابن عباس
وانا ما دعوت الله بشیء فی هذا الملتزم منذ سمعت هذا من رسول الله صلی الله علیه وسلم الا استجیب لی) راوی خبر ملتزم
حبر محترم بیوردرکه بنده خی سرور عالم صلی الله علیه وسلم جنابلرندن بو خبر مکرمی یاد داشت وکوشزدم اولدیغی وقت

دلرادیر بو ملتزم مغتنم عند نده هر نه کبار کاه احدیتدن خواستکار مقاصد وحر اصد اولدیسه نشابه دعا نشانه قبوله قرین اولدی دیدیلر (وقال عمرو بن دینار وانا ماد عوت الله بشئ فی هذا الملتزم منذ سمعت هذا من ابن عباس الا استجیب لی وقال سفیان وانا ما دعوت الله بشئ فی هذا الملتزم منذ سمعت هذا من عمرو الا استجیب لی وقال الحمیدی وانا ما دعوت الله بشئ فی هذا الملتزم منذ سمعت هذا من سفیان الا استجیب لی وقال محمد بن ادریس وانا ما دعوت الله بشئ فی هذا الملتزم منذ سمعت هذا من الحمیدی الا استجیب لی وقال ابو الحسن محمد ابن الحسن وانا ما دعوت الله بشئ فی هذا الملتزم منذ سمعت هذا من محمد بن ادریس الا استجیب لی وقال ابو اسامة وما اذکر الحسن ابن رشیق) یعنی شیخه (قال فیه شیأ) بقیه سلسلهٔ مشایخدن همچو کذشته ناطقه پرداز مسلسل اولدیلرکه (وانا ما دعوت الله بشئ فی هذا الملتزم منذ سمعت هذا من الحسن بن رشیق الا استجیب لی من امر الدنیا وانا ارجو ان یستجاب لی من امر الاخرة) یعنی ابو اسامه دخی روایت ایدروکه شیخم ابن رشیقدن التزام حدیث ملتزم ایلدن عند الملتزم برشیئ مولیدن طلبکار اولدم الا امر دنیادن بنم حقمده حصولپذیر اولدی واهب الامالدن رجامندمکه امر آخرتده دخی مقصودم حاصل ومبهم دعا مرمنزل اجابته واصل قیلنه (قال العذری) ای الراوی عن اسامة (وانا ما دعوت الله بشئ فی هذا الملتزم منذ سمعت هذا من ابی اسامة الا استجیب لی قال ابو علی) تلمیذ العذری وشیخ المصنف (وانا فقد دعوت الله فیه باشیاء کثیرة استجیب لی بعضها وانا ارجو من سعة فضله) کسر وفتح سینله (ان یستجیب لی بقیتها) حاصل پیام مشایخ کرام یکدیکردن مسلسلا روایة وعند الملتزم اجابة دعالرین حکایه ایوردیلر (قال القاضی ابو الفضل ذکرنا نبذا) فتح نون وذال معجمه ایله قدر یسیر (من هذه النکت) ضم نون وفتح کافله جمع نکته که نقطه درمراد عوایدلطیفه وفوائد منیفه (فی هذا الفصل) عمیم الفضل (وان لم تکن) نکت ونبذ (من الباب لتعلقها بالفصل الذی قبله حرصا علی تمام الفائدة) والله الموفق للصواب (برحمته)

القسم الثالث

(فیما یجب للنبی صلی الله علیه وسلم وما یستحیل او یجوز علیه وما یمتنع) ای مع امکان وجوده (او یصح من الاحوال البشریة ان یضاف الیه) فهرس کتابده تعداد اولندیغی وجه اوزره قسم سوم حضرت سلطان اکرم نبی محترم صلی الله علیه وسلم شان شریفنده واجب وثابت ولابدله من وقوعه اولان صفات وحقنده محال ومع امکان وجوده غیرممکن وحضرتنه اضافه اولنمغه شایان احوال بشریه دن ذاتنده صحیح اولان امور وسمات بیاننده در (قال الله تعالی وما محمد الا رسول) یعنی محمد علیه السلام همان نفخهٔ اولیده تسلیم جان ایدن کروه سروشاندن دکل جمله طائفهٔ علیهٔ پیغمبراندندر (قد خلت من قبله الرسل) محمددن اول تشریف عالم کون ایدن پیغمبران باجمله دنیادن کذران ایلدی (أفان مات) ای محمد (او قتل انقلبتم) همزهٔ انکار توبیخی انقلاب اوزره منصبه درو آیهٔ جلیله ده خلق وانبیای حق کاس منیه یی نوشان اولدرینه ایما واردر (الآیة) علی اعقابکم ومن ینقلب علی عقبیه فلن یضر الله شیأ وسیجزی الله الشاکرین یعنی محمد علیه السلام قضاء نحب ویا قتل اولندیسه سزلر عقبلریکز اوزره انقلاب ایدوب روکردان اولورسز پس امدی هرکیمکه منقلب علی عقبیه اولدی هرآینه خدایه زیانرس اولمدی بلکه کندو نفسنه ضرر وزیان ایلدی حق سبحانه وتعالی دین قویم اوزره ثابت وبرقرار وصبر وشکیبده پایدار اولانلری جزاء اوفی ایله مجازات بیوررمر ویدرکه غزوهٔ جکرسوز احدده انس بن النضر رضی الله عنه اساجانسپاران محبت نبید ابرار اولنلرک ألان محمدا قد قتل کفتار دروغ رفتاری رسیدهٔ سامعه لری اولدقده ان کان محمد قتل فان ربه حی لا یموت دیو جوابداده اولوب بعدازین جامهٔ حیاتی پیراهن کلبرک شهادته تبدیل ایدلم دیه رلشعاب وزوایای جباله توالی وکریزدن عار ایلدیلروجمع اندک شماردخی جانب مدینه یه ره سپر اولمشلر ایدی قصهٔ مذکوره یه آیهٔ جلیله مرسله زیب نزول اولمشدر (وقال تعالی ما المسیح ابن مریم الا رسول قد خلت من قبله الرسل وامه صدیقة کانا یأکلان الطعام) قال ابن قتیبة هذا الطف ما یکون من الکنایة لانه عبر عن الحدث بالطعام وذلک ان من اکل الطعام لابدله من ان یحدث فلما ذکرا کل الطعام صار کانه اخبر عن عاقبته والطعام والحدث لیسا من اوصاف الالهیة یعنی جناب روح الله دکلدر الا پیغمبرد راندن اقدم فرستاده بیوریلان پیغمبران عالم آخرته کذران ایلدی ومادرمهربانی دخی کثیرة الصدق والتصدیق بالحق پرستار فیاض مطلقدر انکیچون الوهیت بوقدرکه بسر ومادر منافی ربوبیت اولان اکل طعامله سرشته وپرورشته ایدیلر پس نیجه شایستهٔ الوهیت اولهلر (وقال وما ارسلنا قبلک من المرسلین الا انهم لیأکلون الطعام ویمشون فی الاسواق) یعنی یا محمد جنابکدن اول پیغمبراندن بر فردی عالم دنیاده بعث وارسال ایتدک الا انلرک شانی سنک کبی طعام اکل ایدوب ما یحتاج الی البشر اولان سوق وبازارده مشی

ایدرلردی (وقال قل انما انا بشر مثلکم یوحی الی الآیة) انما الهکم اله واحد یعنی یا محمد انلره خطاب وکندی شانکدن جوابداده اولکه بن ادعای ملکیت ایتم بندخی سزلر ماننده آدمی زادم همان سزلردن فرق وتمیزم بکا قبل کبریادن وحی خفی وجلی اولنور پیغمبرم (فمحمد صلی الله علیه وسلم وسائر الانبیاء) ای باقیهم علیهم السلام فهو من عطف المتغایرین لا من عطف العام علی الخاص (من البشر) وسموا بشرا الظهور جلودهم اذ البشرة ظاهر الجلد (ارسلوا الی البشر ولولا ذلک لما اطاق الناس مقاومتهم والقبول عنهم ومخاطبتهم) پس سرور اصفیا محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم وباقی انبیا علیهم السلام والتحایا جنس بنی آدم واولاد آدم علیه السلام بنی نوعنه قبل باریدن فرستاده بیورلدیلر اکر مناسبت جنسیه اولمیوب بنی آدمه ملائکه ارسال اولنمق لازم کلیدی نوع بشر ضعف بنیهٔ بشریتدن ناشی ملائکه ایله مقابله وملابسه یه طاقت آور اوله مزلردی وامر تبلیغده انلردن قبول احکام واخذ اسلام ومکالمه وآمیزشه قدرتیاب اولمیه لردی (قال الله تعالی ولو جعلناه) ای الرسول (ملکا لجعلناه رجلا) ای لما کان الا فی صورة البشر الذی یمکنکم مخالطتهم) افراد موصول لفظ بشره نظرا ایراد اولندی بعض نسخده کما کان جبریل یتصور له علیه السلام فی صورة دحیة وغیره (اذ لا تطیقون مخالطة الملک ومقاومته ومخاطبته ورؤیته اذا کان علی صورته) یعنی اقتراحلری اوزره ملک رسول اولمیدی الا انلرله مخالطه ومکالمه یه مکنت دادا اولان شکل بشرده اول ملک تصویر اولنوردی زیرا نوع بشر ملکک صورة اصلیسی اوزره مقابله وداد ودهش وآمیزش ومکالمه وبینش سروشه طاقت کتورمیه لردی وعلی وجه خرق العاده ملکی حقیقة ذاتی اوزره رؤیت نادر اولوب ایکی دفعه حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم جبریل امینی صورة اصلیسی اوزره رؤیت واقع اولمشدر (وقال قل لو کان فی الارض ملائکة یمشون مطمئنین لنزلنا علیهم من السماء ملکا رسولا) یعنی یا محمد ابعث الله ملکا رسولا ایله کویا اولنلره جوابداده اولکه اکروی زمینده سکان ارض ملائکه اولوب آدمی زاد آسا ظاهرین پویان ودوان اوله لردی انلر اوزرینه اعاندن کندو جنسلرندن ملائکه طائفه سندن رسول تنزیل ایدردک (ای لا یمکن فی سنة الله ارسال الملک الا لمن هو من جنسه او من خصه الله تعالی واصطفاه وقواه علی مقاومته کالانبیاء والرسل) مصنف علیه الرحمه مفهوم آیتی تفسیر ایدوب بیوررکه قانون صمدانیده ارسال ملک ممکن اولمز الا مرسل الیهم جنس ملکدن ویاحق سبحانه وتعالی نفس قدسیه ایله تخصیص ومرآت روحنی تصفیه وملک ایله مقابله یه تقویت داده بیورمغله مختاری اولان انبیا ورسل اساذوات عالیشانانه برای وحی ملک ارسال ایلیه (فالانبیاء والرسل وسائط بین الله وبین خلقه یبلغونهم اوامره ونواهیه ووعده ووعیده ویعرفونهم بما لم یعلموه من امره وخلقه وجلاله وسلطانه وجبروته وملکوته) امدی انبیا ورسل حقله خلق بیننده وساطة ملائکه ایله وسائطدرکه اوامر حقی امتثال ونواهیدن اجتناب وطاعت اوزره وعدنی ومعصیت اوزره وعیدنی خلقه رسانده بیوره لر دخی امر ذات وصفات وافعال وقضاء حقدن بلدکاری اموری خلقه تعریف ایده لر واحوال خالق وعظمت وهیبت وعلوشان وظهور وبرهان وقهر وقدرت وعزت جهان آفرینی خلقه تفهیم وتعلیم ایچون میانه ده واسطه درلر (فظواهرهم واجسادهم وبنیتهم متصفة باوصاف البشر طارئ) من طرأ مهموزا ای جار (علیها ما یطرأ علی البشر من الاعراض والاسقام والموت والفناء) شاید عطف تفسیر اوله زیرا فنا مطلق ازواح اوزره طاری اولمز واما الاشباح فقدورد ان الارض لا تأکل اجساد الانبیاء (ونعوت الانسانیة) بعض نسخده الآدمیة امدی پیغمبران حضراتنک ظاهرلری وتنلری وعناصر اربعه دن ممتزجه بدنلری سمات بشریه ایله اتصاف یافته در بشر اوزره جریان ایدن عوارض وعلل وخستکی ومرک وقوای شهویه وغضبیه اجساد انبیا اوزره جاریدر (وارواحهم وبواطنهم متصفة باعلی) ای باوصاف اعلی (من اوصاف البشر متعلقة بالملأ الاعلی مشبهة بصفات الملائکة سلیمة من التغیر والآفات ولا یلحقها غالبا عجز البشریة ولا ضعف) فتح وضم ضاد معجمه ایله فتور وقصور معناسنه (الانسانیة) وارواح ودرون انبیا علیهم التحایا اوصاف بشردن اعلا اوصاف ایله متصفه وعالم ملاء اعلا یه متعلقه بلکه بالکلیه حضرت مولایه متوجهه ومن غیر السأمة والفتور دوام ذکر وحضور ومن غیر الملالة طاعت وعبادت اوزره قوتده ملائکه یه مشبهه وتغیر عقل فاقادن سلیمه اولوب اکثر احیانده ارواح واشباح انبیا علیهم السلامه فتور بشریت وقصور آدمیت لاحق اولمز زیرا انلر افعال واقوال واحوال جهتندن اتم واصدق واکمل ذوات ذی شانلردر کاهی علی نعت القلة طبیعت هما یونلرین فترت تغشیه ایدر اما کمال قوت وعلو همتلرندن اخراج ایدر مرتبه تغطیه ایتمز (اذ لو کانت بواطنهم خالصة للبشریة کظواهرهم لما اطاقوا الاخذ عن الملائکة ورؤیتهم) بالنصب ای ولا اطاقوا ملاقاتهم (ومخاطبتهم ومخالتهم) تشدید لامله مخالطه معناسنه وفی نسخه مخالتهم وهی

مصاحبتهم (كما لا يطيقه غيرهم من البشر) يعنى انبيا عليهم التحايانك اسرار قلبيه لرى ظاهر بدنلرى اسادواعى بشريه ايچون خالصه اولمدى ملائكه دن اخذ علم وتلقى وحيه طاقتياب اوله مزلردى وملائكه يه رؤيت وملاقات انلرله مكالمه ومخالطه يه طاقت اوراوليه لردى نتكم پيغمبرانك غيرى جنس بشردن آميزش وبينش سروشانه قدرتياب اولمدقلرى كبى پيكر ملكيى رؤيت بيله تحمل شكن قواى بشريتدر پس حال درون پيغمبران بيرونلرى اسا اولمدى ملائكه دن اخذ وتلقى تحمل كذا اراولورى (ولو كانت اجسامهم وظواهرهم متسمة بنعوت الملائكة وبخلاف صفات البشر لما اطاق البشر ومن ارسلوا اليه) بصيغة المجهول (مخالطتهم) وفى نسخة مخاطبتهم (كما تقدم من قول الله تعالى) واكرا جساد وابشار انبيا نعوت فرشته كان وصفات بشر خلافيله متصفه اوليدى جنس بشر ومرسل اليهم اولان امم انبيا ايله امتزاج واخذ وانتفاعه طاقت آوراولميدى نتكم قول جليل ولو جعلناه ملكا لجعلناه رجلا نص جيلى ولو كان فى الارض ملائكة يمشون مطمئنين لنزلنا عليهم من السماء ملكا رسولا تنزيلى منطوق ومفهوم مندن مستفاد اولان معانى كذران ايتديكى آسا (فجعلوا) بصيغة المجهول (من جهة الاجسام والظواهر مع البشر ومن جهة الارواح والبواطن مع الملائكة) پس امدى انبياى ذوى الاحترام عليهم السلام ارواح واشباح بشريه بيننده متوسطين خلق اولنوب انوار باطنيه واسرار ظاهريه ميانه سن جامعين اولمغله سرشته بيوريلوب اجساد وابشار جهتندن بشر ايله متشاركين وارواح وحال درون قبلندن سروشان ايله متناسبين آفريده قلنديلر (كما قال عليه الصلاة والسلام) فيما رواه البخارى وغيره (لو كنت متخذا من امتى خليلا لاتخذت ابا بكر خليلا) يعنى اكر بن احاد امتمدن خلال قلبم محبتنى تخلل ايدر حبيب اتخاذ ايدجى اوليدم ابا بكرى خليل اتخاذ ايدردم اما قلبمده جايكير اولان محبة خالصه مودت پروردكاره مختصه در (ولكن اخوة الاسلام) لكن ابو بكرله ميانه مزده اخوت اسلام نعت دوام ووصف تماميله حاصله وبردوامدر (لكن صاحبكم) نفس نفيسى مراد بيورر (خليل الرحمن) اتخلل حبه فى قلبه بحديث لا يسع فيه غير ربه (وكما قال تنام عيناى ولا ينام قلبى) مرسلا عن الحسن روايتكرده ابن سعد اولان خبرده نور ديده جان عالم صلى الله عليه وسلم بيوردقلرى آسا كه دو چشم ظاهرم خواب آلوددر اما دلم بيدار واكاهدر (وقال) ابن عمر وابو هريرة وانس وعائشة رضى الله عنهم حضراتندن روايتكرده شيخين عليهما الرحمه اولان خبر صحبت اثرده يا رسول الله حضرتك صوم وصاله دركار اولوب بزى نيچون نهى بيوررسز ديلرجوابده بيورديلركه (انى لست كهيئتكم انى اظل) فتح ظاء معجمه وتشديد لام ايله اى اصير وادوم نهارا وفى رواية ابيت عند ربى (يطعمنى ربى ويسقينى) لفظ اظل ناقصه اولديغى حالده يطعمنى خبريت اوزره منصوب المحل اولور اكر تامه ايسه حالية متداخله اولمق اوزره منصوبدر يعنى بن سزلك صفت وماهيتكز اوزره پرورش يافيه دكلم بن هر روز روزه دار اولمقده بر دوام دريم بنى اطعام واسقا بيوردى امدى من جهة الارواح والبواطن انبيا عليهم السلام مع الملائكة متناسبه اولمغين مس كرسنه والم تشنه انلردن مدفوع وباليالى روزه ده جنتدن رزق ايصاليله مرزوق بيوريله ويا لفظ اظل على ظاهره الموضوع للنهار اولديغى حالده طعام جنت غير مفطر اولمغين نهارا نواله وشراب بهشت ايله مكرم بيوريله والله اعلم (فبواطنهم منزهة عن الافات مطهرة من النقايص والاعتلالات) امدى درون انبيا نعوت ملكيه لرينه مخل افاتدن مبرات واجسام حيوانيه لرى اوزرينه مخل علل ونقايصدن مقدسه درلر (وهذه جملة لن يكتفى بمضمونها كل ذى همة بل الاكثر يحتاج الى بسط وتفصيل على ما نأتى به بعد هذا فى البابين) يعنى بو نبذه برقضيه مجمله دركه هر همة عليه اربابى انك مضمونيله اكتفا ايتمز بلكه همم جليله اصحابنك اكثرى بعد از ين مقام تفصيلى ايچون موضوعين اولان بابينده بيان اجماليسى ذكر ايتديكمز اوزره احوال وافعال انبيا عليهم التحايايه متعلق كلامك سرد تفصيلنه محتاج اولور (بعون الله) اى بتوفيق هدايته ومعونته (وهو حسبى) اى كافى امرى القليل والجليل (ونعم الوكيل)

الباب الاول

(فيما يختص بالامور الدينية والكلام فى عصمة نبينا وسائر الانبياء صلوات الله عليهم اجمعين قال القاضى ابو الفضل رضى الله عنه اعلم ان الطوارئ) همزه ايله جمع طارئ (من التغيرات والافات على آحاد البشر لا يخلو ان تطرأ على جسمه) اى جسم البشر (او على حواسه) پنج حاسه كه سمع وبصر وشم وذوق ولمسدر (بغير قصد واختيار كالامراض والاسقام او تطرأ بقصد واختيار وكله فى الحقيقة عمل وفعل) بل وقول (ولكن جرى رسم المشايخ بتفصيله الى ثلثة انواع عقد) جر ويا رفعله (بالقلب وقول باللسان وعمل بالجوارح وجميع البشر تطرأ عليهم الافات والتغيرات) ضم ياء تحتيه مشدده ايله حالات مختلفه (بالاختيار وبغير الاختيار فى هذه الوجوه كلها) معلوم عزت اولسونكه عوام بشر اوزره فتور انى موجبه تغيرات وعاهاتله حصوليافته افاتدن حدوث وعروض ايدنلر يا جسم بشر ويا حواس خمسى

اوزره من غير قصد واختيار اوجاع وآلام اسا عروض ويا قصد واختيار ايله حدوثندن خالى دكلدر پس اختيارى وغير اختيارى فى نفس الامر فعل وعملدر لكن دأب وعادت علما تفصيل مذكور ده باعتبار الموارد اوچ نوعه تقسيله جريان ايلديكه بر يسى قلبله جزم وقصد وزعمدر وديكرى جنانى مترجم كفتار زباندر واوچنجى اعضا واركانله عملدر پس افراد بشرك خواص وعوامى اوزرينه اختيارى واختيارسز وجوه مذكوره نك كافه سنده حالات مختلفه طارئه وحادثه اولور (والنبى صلى الله عليه وسلم وان كان من البشر ويجوز على جبلته) كسر جيم وموحده وتشديد لام ايله خلقت معناسنه (ما) ماء موصوله مرفوعة المحل يجوز اوله فاعلدر (يجوز على جبلة البشر فقد قامت البراهين القاطعة وتمت كلمة الاجماع على خروجه عنهم وتنزيهه عن كثير من الافات التى تقع على الاختيار وعلى غير الاختيار) يعنى جنس نبى جمله بشردن وخلقت بشر اوزره جائز اولان شئ طبيعة پيغمبر اوزره جائز اولديسه ده نبينك جنس بشردن خروجى اوزره ادلۀ يقينيه تحقق يافته وبعصمة الله لهم على الاختيار ولكرامتهم على الله على غير الاختيار واقع اولان آفات وعاهات بسياردن تقديسنه كلمۀ اجماع منعقده وثبوتيافته در (كما نبينه ان شاء الله فيما نأتى به من التفاصيل) قريبا هر برين بر فصلده على حدة بيان ايدرز

فصل

(فى حكم عقد قلب النبى صلى الله عليه وسلم من وقت نبوته) والمراد بعقد قلبه ما انعقد عليه اعتقاده وجزم به وثبت عنده يقينا والغاية محذوفة للعلم بها اى الى آخر عمره (اعلم) هر صالح خطاب اولنلره عام اولور (منحنا الله واياك توفيقه) جملۀ دعائيه اعتراضيه يعنى خدا برله وسزه بخشنده توفيق اولسون (ان ما تعلق منه بطريق التوحيد والعلم بالله وصفاته والايمان به وبما اوحى اليه فعلى غاية المعرفة ووضوح العلم واليقين والانتفاء عن الجهل بشئ من ذلك او الشك او الريب فيه والعصمة من كل ما يضاد) تشديد داله (المعرفة بذلك واليقين) يعنى بتحقيق خالص عقد قلب پيغمبرى يه تعلق ايدن شئ توحيد ذات فريد الصفات طريقيله حصول ايدر وذات عليه وصفات ثبوتيه وسلبيه وفعليه اضافيۀ بارى يه علم ووجود احديتن تصديق وكرم وجودنى تحقيقله ثبوتيافته در وبراى تبليغ بارى تعاليدن اكه خفى وجلى هر وحى ايتديكى امور واحكام جزئيات وكليات معارفك غايتنه واصل وانكشاف تامك نهايتنه بالغدر ودخى اصول دين وعقايد متينه متعلق اولان علم نبوى جهل وتردد وشبهه دن علم بالامده كمال تنزه اوزره دائم وتوحيد ويقينه معرفتى منافى اولان امورك كلسنده غايت حفظ اوزره برقراردر (هذا) ايه الاعلم انبيادن ذكر اولنان احكام (ما وقع اجماع المسلمين عليه) اتفاق واجماع انك اوزرينه منعقد ومقرر اولمشدر (ولا يصح بالبراهين الواضحة ان يكون فى عقود الانبياء سواه) پس ذكر اولنان احكامك غيرى عقدى عقود انبياده حصوليافته اولمق ادلۀ بينه ايله صحيح اولمديغى بى اشتباهدر (ولا يعترض) صيغه مجهوله (على هذا بقول ابراهيم عليه السلام) يعنى حق سبحانه وتعالى جناب خليل الله عليه سلام الالهدن حكايت بيورديغى قوله بزم بو قولمزى دفع ومنعه برفرد ايچون مساغ واعتراض نا بيدادر (قال بلى ولكن ليطمئن قلبى) حضرت ابراهيم عليه سلام العليم اولم تؤمن خطاب تقريرى جوابنده يا رب قوت وقدرتكدن ناشى احياء موتى بيورديغك امر ايله ايماندم شك اتمم كيفيت احياده جويا اولديغم انزعاج وقلق درونم سكونت بولسون ايچوندر ديديكى قولنده (اذلم يشك ابراهيم فى اخبار الله تعالى له باحياء الموتى) چون جناب خليل حضرت رب جليلك فى الدنيا والاخرى مرده يى زنده قيلمسى اخبارنده تردد ايتمدى (ولكن اراد طمانينة القلب وترك المنازعة) مفاعله من النزع برشئ مقرندن چكيلدرنزع قوس آسا ويعبر بهما عن المخاصمة والمجادلة ويومقامده ترك اضطراب وقلق مراد اولنور (لمشاهدة الاحياء فحصل له العلم الاول بوقوعه واراد العلم الثانى بكيفيته ومشاهدته) لكن مشاهدۀ فعل رب جليل ايچون قلبك سكونتنى وترك منازعه ودفع قلق وانزعاجنى مراد ايلدى پس احياء موتى وقوعيله ابراهيم عليه السلامه علم يقين حصول بولمش اولوب ملاحظۀ هيئت احياء ومعاينۀ كمال قدرت مولى ايله عين اليقين دانش مراد ايلدى امدى بو وجه اول خليل اكل اوزره وارد اولان اعتراضك دفعنده اول وجوهدر (الوجه الثانى ان ابراهيم عليه السلام انما اراد اختبار منزلته عند ربه وعلم اجابة دعوته) وفى نسخة اجابة دعوته (بسؤال ذلك من ربه) وجوه مشادن وجه ثانى حضرت ابراهيم عليه السلام خداى كريمدن مردهنك احياسنى رؤيتك التماسيله دركاه كبريادۀ كندى قدر ومرتبتن اعتبار ودعاسنك اجابتنه دانش واطلاع مراد ايلدى (ويكون قوله اولم تؤمن اى تصدق) وفى نسخة الم تصدق (بمنزلتك منى وخلتك) ضم خاء معجمه وتشديد لام ايله (واصطفائك) يعنى ايمان معناى لغوى اوزره تصديق وايقان معناسنه اولوب مضمون خطاب منيف خليلا دركاه احديتده قدر ومرتبتكى وعندمده خليل ورسالتله حضرتده برتبجيل اولديغك تصديق ايدرسن ديمك اولور (الوجه

الثالث انه سأل زيادة يقين وقوة طمأنينة) وجه سوم حضرت ابراهيم عليه صلوات البر الرحيم ترقىء معرفت ولاجل
المشاهده قوت سكونت سؤال ايلدى (وان لم يكن فى الاول شك) علم يقين جهتندن مقام اولده تردد وشبهه ناياب
ايسه ده (اذ العلوم الضرورية والنظرية قد تتفاضل فى قوتها) چونكه علوم بديهيه وفكريه كاهى قوت وضعفنده
ترقيياب ونقصان پذير اولور (وطريان الشكوك على الضروريات ممتنع) پس بديهيات اوزره من حيث ذاتها ترددات
حدوث ووقوعى ممكن دكلدر علوم ضروريه اوزره شك وريب تطرق ايلمز (ومجوز) فتح واو ومشدده ايله وبعض نسخده
ويجوز صيغهٔ مضارع ايله ايراد اولندى (فى النظريات) اما علوم فكريانده طريان شكوك وجريان ارتياب تجويز
اولنمشدر اذ قد يلم بها الوهم ويندفع عنها الفهم (فاراد الانتقال من النظر او الخبر الى المشاهدة والترقى من علم اليقين
الى عين اليقين) امدى ابراهيم عليه السلام برهان قطعيله حصول ياقنه ويا خبر صادق برله براورده اولان دانشدن
زيادهٔ يقينيه يى مفيده مشاهدهٔ عينيه يه انتقال وحاصل بالنظر او الخبر اولان علم يقيندن واصل بالمشاهدة العينيه
اولان عين اليقينه صعود مراد ايلدى (فليس الخبر كالمعاينة) روايتكردهٔ احمد وابن حبان عن ابن عباس رضى الله
عنهما اولان امثال احاديث بو يه دن مقتبسدر ليس الخبر كالمعاينة ان الله تعالى اخبر موسى بما صنع به قومه فى العجل
فلم يلق الالواح فلما عاين ما صنعوا القاها فانكسرت * قيل ولكن للعيان لطيف معنى * لذا سأل المعاينة الكليم (ولهذا
قال سهل بن عبد الله) التسترى قدس سره السرى (سأل ابراهيم كشف غطاء العيان ليزداد بنور اليقين تمكنا فى حاله)
خليل جليل سدهٔ نعت رؤيت عيان اولان پردهٔ عيان كشايشنى طلبكار اولديكه حال كالنده بينش وبصيرتله مكنتياب
اوله وحجب موانع برداشته قيلنوب نور يقينله مشاهده برزياده اولسون ايچون كوياى انكشاف غطا اولدى (الوجه
الرابع انه لما احتج على المشركين بان ربه يحيى ويميت طلب ذلك من ربه طلب جواب لما ليصح احتجاجه عيانا) نظم
جليلى اذ قال ابراهيم ربى الذى يحيى ويميت اى لا غيره بشهادة الخبرين او بتقدير ضمير الفصل قبل الذى احيا وامانه يى
احتوا ايدن معنا ايله جناب خليل كندو قومندن نمرود وسائر جنودنه سرد دليل ايلدكده رب جليلدن كيفيهٔ احياء
موتى مشاهده سن طلبكار اولدى كه قومنه رهنماى هدايت اولور احتجاجى عيانا صحتياب اولسون ايچون جوياى
كيفيت احيا اولدى (الوجه الخامس قول بعضهم هو سؤال على طريق الادب المراد به اقدرنى) فتح همزه وكسر دال الله
قدرلى وقوتلى معناسنه (على احياء الموتى) وجه پنجم بعض مفسرين قوليدركه جناب خليل اللهك رب ارنى كيف
تحيى الموتى قولى برسبيل ادب رب الاربابدن طلبدركه مقصود مرده لرى زنده قيلمق اوزره خدايا بنى مكنتياب ايله
ديمك اوله (وقوله ليطمئن قلبى عن هذه الامنية) بضم الهمزة كما يتمنى ويراد يعنى بو تقدير اوزره مرده يى عيانا احيا
معجزه سنى مرام واميد ندن دله سكونت حاصل اولسون ديمك مراد اولنور (الوجه السادس انه ارى من نفسه الشك
وما شك لكن ليجاب) بفتح الواو وفى نسخة ليجاب وجه ششم ابراهيم نبى عليه السلام كندو ذاتنده تردد صورتن
اظهار ايلدى وحقيقة شك وريب ايتمدى لكن مسؤلنه اجابت بيوريلوب (فيزداد قربه) تلذذ خطاب وقبول مناجات
شرفياب ايله رتبهٔ عظيمه سنى مزداد اولسون ايچون محجل عرفانده بويله برصورت كوسترمش اوله وفى نسخة فيزداد
قربه بالاضافة اى كمال قربه بمعرفة منزلته عند ربه (وقول نبينا عليه السلام نحن احق بالشك من ابراهيم) سؤال
مقدره جوابدركه اجوبهٔ مذكوره ده جناب خليلدن نفى شك ايتدك بو خبر جليلده حضرت نبى جميل صلى الله عليه
وسلم شكى اثبات ونفس نفيسى ابكر عدن شكه شايان بيورملرى جوابنده امام مزنى صاحب الشافعى بيورمش
ايديكه (نفى لان يكون ابراهيم شك) يعنى اول حضرتك برابراهيمدن شكه احق ايز ديمه لرى شكه اعتراف دكلدر بلكه
ابراهيم عليه السلامك شك ايتمسى نفى در (وابعاد للخواطر الضعيفة ان تظن هذا بابراهيم) مرويدركه وقتا كريمهٔ واذ
قال ابراهيم رب ارنى كيف تحيى الموتى فريده سى مرسله زيب نزول اولدى برطائفه نك كوشزدى اولدقده شك ابراهيم
ولم يشك نبينا قوليله زبانزد اولديله ساده دلاندن اول افكارى دور باش وزجر در (اى نحن موقنون بالبعث واحياء
الله الموتى) يعنى نحن احق بالشك بيوردقلرى بز معاشر انبيا حضرت مولانك بعث واحياى مردكان بيورديغنه ايقان
وقدرت قاهره وقوت شامله سنده ريب وكمان اعتزز (فلو شك ابراهيم لكنا اولى بالشك منه) نبى انس وجان عليه صلوات
الرحمن برهان قوى وقياس منطقى برله ابراهيم عليه السلامدن نفى شك قصد بيوروب اكر ابراهيم نبى ريب وشك
ايلديى همچنان بز دخى شك ايديدم وشكه اندن احرى واليق ايدك زيرا سائر انبيايه جائز اولان بزم اوزريمزه دخى
مجوز وما كنت بدعا من الرسل ثبوتيافته تعيندر كه اصلا بزدن ريب وشك وقوعيافته دكلدر وهمچنان ابراهيم عليه
السلامدن دخى بو حالت نابديدادر ديمك تقديرنده نفى لازمى ايله شكى نفى بيورمش اولورلر اما حضرت نبى جميل جناب
خليلدن افضل اولوب فاضلدن نفى شئ مفضولدن نفى لازم كلديكندن نحن احق ايله جواب نجه شايان اولور سؤالى

دفعده

دفعده مصنف عليه الرحمه بيورركه حضرت بو قول شريفى (اما على طريق الادب) مع ابراهيم عليه السلام لانه بمنزلة
الاب (او ان يريد امته الذين يجوز عليهم الشك) يا خود نحن كلام درربارنده امتنى مراد ايليه كه نايابى عصمتدن ناشى
امت اوزره طريان شك جائز ايدى (او على طريق التواضع والاشفاق ان حملت) ضم حاء وكسر ميم مخففه ايله (قصة
ابراهيم على اختبار حاله او زيادة يقينه) ويا برسبيل هضم نفس وخوف تزكيه دن ناشى صدور يافته اوله اكر وجه
ثانيده كشيدهٔ حرير تقرير قيلنان قصهٔ خليل امتحان كمال وحصول عين يقين علم يقيننه وصولله تزايد وترقيياب
اولمسى اوزره حمل اولنورسه حضرتدن بو كلامك ورودى تواضع طريقه سى اوزره اوله (فان قلت فما معنى قوله
تعالى فان كنت فى شك مما انزلنا اليك) حبيبا نظم جليل البرهانندن حضرتكه انزال بيورديغمز تنزيل جليلدن سن قلق
واضطراب ايده اولدكسه (فاسأل الذين يقرؤن الكتاب من قبلك الايتين) يعنى لقد جاءك الحق من ربك فلا تكونن من
الممترين ولا تكونن من الذين كذبوا بايات الله فتكون من الخاسرين پس سندن اول كتاب الله قراءت ايدنلره پرسان
اول كه ربكدن سكا شرف نزول بيوريلان احكامك صحتيله انلرك علمى محيطيدر ديو ورود ايدن نظم جميل مضمونى نوجهله
شايان تفسير اولور ديرسك (فاحذر ثبت الله قلبى وقلبك ان يخطر ببالك ما ذكره فيه بعض المفسرين عن ابن عباس
او غيره من اثبات شك للنبى صلى الله عليه وسلم فيما اوحى اليه وانه من البشر فمثل هذا لا يجوز عليه جملة) يعنى حذر
الحذر بعض ارباب تفسير وتأويل ابن عباس ويا غيريدن نقل ايتدكلرى شيئده كه اول حضرته وحى بيوريلان احكامده
نبى ذى شان ايچون اثبات شك واول حضرت چونكه جنس بشردندر سائره طريان ايدن شك وريب انلره دخى جارى
اوله ديو فكر درونكه بو خيال محال كذارا يتمدن هراس ايله زيرا بو خاطر مذموم شانندهٔ عصمت پرورد كار ثبوتيافته
اولان ذات عالى الشان اوزره جمله جائز اولمز (بل قد قال ابن عباس) كما رواه ابن ابى حاتم فى تفسيره عنه (لم يشك النبى
ولم يسأل) بلكه اضراب ابطالى قبيلندن اولوب ابن عباس بيورديلركه نبى جميل تنزيل جليلده قطعا شك وتردد ايتمدى
واهل كتابدن برفرده سؤال ايلمدى ديدى (ونحوه عن ابن جبير) سعيد تابعى (والحسن) البصرى (وحكى قتادة)
روايتكردهٔ ابن جرير اولان خبرده ايديرده قتادهٔ مفسر حكايه وتقرير بيورديكه (ان النبى صلى الله عليه وسلم قال ما اشك
ولا اسأل) شب اسرا ومجمع انبياده ما انزل اليك حقانيتنه شهادت برله بن ريب وترددايتم برفرده سؤال اتمم ديو
بيورديلر (وعامة المفسرين على هذا) وجميع اهل تفسير عدم شك حضرت بشير ونذير اوزره يكزبان اتفاق درلر
(واختلفوا فى معنى الاية) وارباب تأويل فان كنت فى شك مما انزلنا تنزيل جليلى معناسنده كروه اختلافه راهى
اولديلر (فقيل المراد قل يا محمد للشاك ان كنت فى شك الاية) اى فاسأل الذين يقرؤن الكتاب من قبلك اكثر اهل تفسير
ذاهب اولدقلرى معناى لطيف خطاب جناب رسول الله صلى الله عليه وسلمه ورودايليوب مراد پيغمبرك غيرى شك
ايدنلرحقنده شايان اوله زيرا قرآن جليل الشان لغة عرب اوزره نزول بيوريلوب زبان عربده بركمسنه يه خطاب
اولنور غيرى مراد اولنمق جملهٔ فصاحت ومخاطبه لرندن شمار ايدهدر (قالوا وفى السورة نفسها ما دل على هذا التأويل
قوله) اى وهو قوله تعالى (قل يا ايها الناس ان كنتم فى شك من دينى الاية) فلا اعبد الذين تعبدون من دون الله ولكن
اعبد الله الذى يتوفيكم وامرت ان اكون من المؤمنين يعنى آيهٔ مذكوره قل يا محمد للشاك ايله تأويل ايدنلر ديديلركه
فان كنت فى شك آيهٔ شريفه سن محتويه اولان نفس سوره ده قل يا محمد للشاك تأويلى اوزره دلالت مضمون
حصولپذيردركه قل يا ايها الناس ان كنتم فى شك امريله آخره خطابه مأمور بيورلديغى قول جليلدر (وقيل المراد
بالخطاب العرب وغير النبى صلى الله عليه وسلم) يعنى فان كنت فى شك ايها المخاطب ولا يشكل بقوله مما انزلنا اليك فان
القرآن كما انزل الى النبى صلى الله عليه وسلم انزل الى امته قال تعالى قولوا آمنا بالله وما انزل الينا (كما قال سبحانه وتعالى
لئن اشركت ليحبطن عملك الاية الخطاب له والمراد غيره) كما فى قولهم اسمعى يا جارة او هو وارد على سبيل الفرض
والتقدير كما يفرض المحال فى مقام التقرير (ومثله فلا تك فى مرية مما يعبد هؤلاء) يعنى فان كنت فى شك آيهٔ شريفه سى
تأويل سابق ماننددى فلا تك فى مرية نص جليلنده ورودايدن خطاب رسول الله صلى الله عليه وسلمه وارد اولوب
مراد غيرى اولمق نظيريدر (ونظيره كثير) فان كنت فى شك آيتى امثالى قرآن مبينده وقوعى بسياردر ولئن اتبعت
اهواءهم بعد الذى جاءك من العلم كريمه سى مثللو (قال بكر بن العلا) قضاة مالكيه دندر (الا تراه يقول ولا تكونن من
الذين كذبوا بايات الله) يعنى بالكتاب والرسل (وهو عليه الصلاة والسلام هو المكذب) فتح ذال معجمهٔ مشدده ايله
منصوب خبر كان (فيما يدعو اليه فكيف يكون ممن كذب به) فتح ذال الله كتاب ورسولى دروغه اسناد ايدنلردن هرايته
اولمه ديو ظاهرا اوزره خطاب حضرته شايان اولمديغنه دلالت هويدادركه امر توحيدن ما يدعو اليه ده تكذيب
اولنمش اولان پيغمبر عليه السلام جنابلرى ايكن جملهٔ مكذبيندن اولمق توجهله راست اولور (وهذا كله يدل على ان

المراد بالخطاب غيره) جميع ماذكر دلالت ايدركه خطابدن مراد پيغمبر عليه السلام حضرتلرينك غيريدر (ومثل هذه
الاية) فان كنت فى شك مما انزلنا اليك آية شريفه سى مانندى خطاب حضرتك غيريه توجهى مراد اولنور (قوله
الرحمن فاسأل به خبيرا المأمور هنا) بو مقامده فاسأل به خبيرا امريله مأمور اولان (غير النبى صلى الله عليه وسلم
ليسأل النبى صلى الله عليه وسلم والنبى هو الخبير المسؤل لا المستخبر السائل) حاصلى كاهى رسول الله صلى الله عليه
وسلم بو امر ايله مأمور بيوريلوب مقصود كندولردن غيرى امته امر اولوركه انلر رسول الله عليه السلامه سؤال
ايلسونلر ديو امدى خبيرا قوليله مقصود ومراد حقيقة امره عارف ومسؤل منه جناب پيغمبر عليه السلامدركه
طلب خبر وپرسان اثر كندولردن كل بلكه امتيدر (وقيل) اى الخبير (مسؤل به غيره) عليه السلام اى اسأل عنه تعالى
عما يخبرك بجلال ذاته وكمال صفاته فالباء صلة اسأل بمعنى فتش عنه وعدى بالباء لتضمنه معنى الاعتناء او اسأل احدا
خبيرا به فالباء صلة خبيرا مبالغة فى الفاعل بمعنى مخبرا وخابرا والحاصل بونك مانندى نكات حضرت قرقانده بسيار
اولوب عند ارباب المعانى تعريض وتلويح بابندن معدود وتلوين خطابدندر (وقال) ينه قاضى بكر بن العلا فان كنت
فى شك آيتى تفسيرنده كويا دركه (ان هذا الشك الذى امر) بصيغة المجهول وفى نسخة امر به (غير النبى صلى الله عليه
وسلم بسؤال الذين يقرؤن الكتاب انما هو بما قصه) اى الله تعالى كما فى نسخة وفى اخرى بالنون بدل القاف يعنى فيما حكاه
الله سبحانه وتعالى لنبيه عليه السلام فى كتابه (من اخبار الامم لا فيما دعاهم اليهم من التوحيد والشريعة) يعنى مؤمنان
اهل توراتدن پرسشه مأمور اولان حضرت پيغمبرك غيريلرحق سبحانه وتعالى حضرتلرينك امم سابقه دن حكايه
بيورديغى قصه دردر والامر توحيد وشريعتدن دعوت ايلديكى خصوصده دكلدر ديدى (ومثل هذا قوله تعالى
واسأل من ارسلنا من قبلك من رسلنا الاية) اجعلنا من دون الرحمن آلهة يعبدون يعنى رسول اكرم صلى الله عليه
وسلمك غيره خطاب مراد اولنان آية شريفه مثليدر واسأل من ارسلنا تنزيل جليلى (المراد به المشركون) اى
الموجودون من الامم (لاستحالة سؤال من مضى) منهم (والخطاب مواجهة للنبى صلى الله عليه وسلم) اى مراد به غيره
عليه السلام (قاله القتيبى) ضم قاف وفتح مثناة فوقيه وكسر موحده مراد ابو عبد الله عبد الله بن مسلم بن قتيبة
الدينورى صاحب المصنفات الجليله عليه الرحمه در وبعض نسخه ده عين مهمله ومثناة فوقيه ساكنه وموحده ايله فقيه
اندلس محمد بن احمد بن عبد العزيز العتبى القرطبى مراد اولنمشدر (وقيل معناه سلنا عمن ارسلنا من قبلك فحذف
الخافض وتم الكلام) يعنى وسل من ارسلنا كريمه سنك معناسى يا محمد جنابكدن اقدم ارسال بيورديغمز پيغمبران
شانندن بزه سؤال ايله ديمك اوله كه اداة خفض اولان عن حرفى حذف ايليوب تمام ايله اداء مرام ايلدى امامفعول
سلنا حذفنه تعرض اولنمديغى وضوح ولزومندن اقتضا ايتديكندندر (ثم ابتدأ) اى الكلام (بقوله اجعلنا من دون
الرحمن الى آخر الاية) آلهة يعبدون (على طريق الانكار) رحمان متعالدن غيرى پرستشه شايان الهه قادق ماسوى
اللهه عبادت نا بايدر ديكله كلامه ابتدا ايلديكه استفهام انكارى طريقى اوزره جارى اولور (حكاه مكى) مرذكره
(وقيل امر النبى) صيغه مفعول وبا فاعل ايله اى امر الله النبى (صلى الله عليه وسلم ان يسأل الانبياء ليلة الاسراء عن
ذلك) اى هذا الانباء (فكان اشد يقينا) فى مراتب الكمال (من ان يحتاج الى السؤال) من غيره من الرجال ولو كانوا
من اهل الكمال فى الاحوال مرويدركه شب اسراده سرور اصفيا عليه اتمى التحايا تلك الانبيادن انبيايه پرسشله مأمور
بيورلدى واول حضرت سؤاله احتياجدن مراتب كمالده من جهة اليقين اشد واقوى ايدى (فروى انه قال لا يسأل
عن احد قد اكتفيت) بما ايقنت وعرفت (قاله ابن زيد) عبد الرحمن بن زيد بن اسلم وتقدم (وقيل سل امم من ارسلنا) يعنى
تقدير مضافله (هل جاؤهم بغير التوحيد) توحيدك غيرشيئله انلره پيغمبر كلديمى امم پيشينه دن پرسان اول ديمكدر
ديندى پس استفهام انكارى اولوب خلافى اوزره اتفاق كرده اولهلرين مقتضى اولور (وهو معنى قول مجاهد
والسدى والضحاك وقتادة) اكابر تابعين وعمده مفسرينندرلر (والمراد بهذا) سل من ارسلنا من قبلك كريمه سيله مراد
(والذى قبله) فان كنت فى شك فريده سيله مقصود (اعلامه بما بعثت به الرسل) اى ارسلت به الرسل من التوحيد
اجماعا (وانه تعالى لم يأذن فى عبادة غيره لاحد ردا على مشركى العرب وغيرهم فى قولهم ما نعبدهم الا ليقربونا الى الله
زلفى) يعنى ارباب كفر وشركك عرب وعجم وساترك بزلر سرورشان وپت واوثانه پرستشمز جناب يزدانه بزلرى انلر
تقريب واحراز درجه ومنزلت وعند الله شفعا ودستكيرلريمز اولمق ايچوندر كفتارلرنده رداعليهم انبيا وامم دن
بر فرد ايچون ماسوى اللهه عبادت وپرستشه خدا اذن ورخصت ويرمدى (وكذلك قوله تعالى) اى مثل ماذكر
من الايات (والذين آتيناهم الكتاب يعلمون انه) اى القرآن (منزل) تشديد وتخفيفله قراءتدر (من ربك بالحق)
حقانيه كتابده علم وعرفانله جلالسن وصف بيورروب جحود وانكارلرى همان كفر وغوا ايتلرنده عنادلرندن ناشى

اولديغى مشعر اولور (فلا تكونن من الممترين) من الشاكين (اى فى علمهم بانك رسول الله وان لم يقروا بذلك) يعنى
اهل كتابك علم ودانشلرنده سنك پيغمبر برحق اولديغك محققدر انلر خفيه رسالت وحقانيه كتاب منزلى اعتراف ايدرلر
ظاهرا اقرارا تمديلرايسه ده (وليس المراد به) فلا تكونن من الممترين قوليله مقصود دكلدر (شكه فيما ذكر فى اول
الاية) فان كنت فى شك مما انزلنا اليك آيتنده ياد اولنان شك حضرت غيرمرادد بلكه من الممترين ايله مراد اولنان
ظاهرا حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلمك شاننده پيغمبر برحق اولديغنه مومى اليهك امترا وتردد لريدر امدى
فان كنت فى شك كريمه سنده تنزيل جليل وكتاب جميل حقنده اولان ريبا وكمانلر يدروالم يقع شك منه صلى الله عليه
وسلم (وقد يكون ايضا على مثل ما تقدم) وكاهى فلا تكونن من الممترين تفسيرى همچو تأويل كذشته قل يامحمد
للشاك فان كنت فى شك معناسى مانندى اولور (اى قل يا محمد ان امترى فى ذلك) اى شك فيما هنالك هذا حق
(فلا تكونن من الممترين بدليل قوله افغير الله ابتغى حكما) استفهام انكارى والحكم والحاكم واحد قال الكلبى قل
لاهل مكة افغير الله اطلب قاضيا بينى وبينكم لا يكون ذلك منا ابدا ولا ابتغى غيره احدا (الاية) وهو الذى انزل اليكم
الكتاب مفصلا اى مبينا فيه امره ونهيه (وان النبى صلى الله عليه وسلم يخاطب بذلك غيره) بكسر طاء ويروى خاطب
ذلك الخطاب نبى محترم صلى الله عليه وسلم كندو نفس نفيسنك غيرى يه خطاب (وقيل هو تقريره) يعنى سؤال ايله
امر حضرت عليه التحيه مشركان قرينه تقرير بت پرست اولد قلرينه توبيخدر (كقوله ءانت قلت للناس اتخذونى
وامى) فتح وسكون يا ايله (الهين من دون الله وقد علم انه لم يقل) يعنى جناب روح اللهه خطاب ومراد غيره توبيخ
وعتاب اسادركه يا عيسى ناسه ديديكمى بنى ومادرم مريمى ايزد يكتادن غيرى دو يزدان اتخاذ ايدك ديمك نظيريدر
مع هذا عالم الغيب والشهادة جل جلاله حضرتلرى جناب مسيحك بو كفتار ايله كويا اولمديغنه دانادر ومراد كريم
ماسوى الله اتخاذ اله ايدنلرى توبيخدر (وقيل معناه ما كنت فى شك) يعنى فان كنت عبارتنده اولان حرف
ان ما معناسنه ان نافيه اولمق اوزره در (فاسأل تزد) وجواب امر اوزره مجزومدر (طمأنينة) اى الى طمأنينتك (وعلما
الى علمك ويقينك) يعنى يا محمد سن ريب وترددده دكلسن ما انزل اليك اوزره كمان وشك ايتمزسن پس براى صحت ما انزل
اليك دانشوران كتابه دخى پرسان اول كه طمأنينتك كمال سكونت ودانش وعرفان ويقينك كه علم برهان ويقينى برزياد
اولسون ديمكدر ديلمدى (وقيل ان كنت تشك مما شرفناك وفضلناك به فسلهم عن صفتك فى الكتب ونشر فضائلك)
فان كنت فى شك آية كريمه سى جمله تفسيرنده ديلمديكه حبيب اكرم نبوت تامه وشرف رسالت عامه ايله جنابكى تشريف
وغيريلر اوزرينه تفضيل وشانكده تعظيم وتبجيل ايلديكمز امرده شك ايدرسن كتب سالفه ده شرف ذاتك صدور
بولان صفة جليله كه وامم سابقه ده منتشره وشهرتياب اولان فضائل ونعوت جميلكدن اهل كتابه سؤال ايله ديمك
اوله ديلمدى (وحكى عن ابن عبيدة) بكا واثمه لغتدن معمر بن المثنى دركه عمر عزيزى صد ساله قريب اولوب ايكيوز
اون ويا اون بردده سر نهاده بالش لحد اولدى (ان المراد) اية شريفه دن مفاد اولنان (ان كنت فى شك من غيرك فيما
انزلنا) اى اليك من الحق والصواب فسل الذين يقرؤن الكتاب يخبرونك بحقيقة هذا الباب (فان قيل فما معنى قوله حتى
اذا استيأس الرسل وظنوا انهم قد كذبوا) بصيغة المجهول (على قراءة التخفيف) اهل كوفه قراءتى اوزره دركه
عاصم وكسائى وحمزه درلان ظاهرها ظنهم انهم قد اختلفوا ما وعدهم الله تعالى من النصر مع نزاهتهم من ان يظنوا
بربهم ذلك الامر فانه سبحانه لا يخلف وعده رسله يعنى بحواى نظم كريم چون پيغمبران استلرى ايماندن نا اميد
اولوب كندولره وعد سبحانى بيوريلان نصر وظفردن خلاف مأمول ظن واختلاق ايلديلر ديمك اولورشايبه سى
رونما اولور مع هذا ظن مذكور شان نزاهت پيغمبرانه شايان دكلدر دينلورسه (قلنا) جواب ادا اولورزكه (المعنى
فى ذلك ما قالت عائشة) رضى الله عنها ذلك المبنى ده صديقه صواب ديدى اولان تأويل رعنادركه بيوررلر (معاذ الله
ان تظن ذلك الرسل بربها) شايسته عبارت بربهم ايرادى ايدى شايد جماعت رسل ارادهمنى مراد بيوريله يعنى حاش لله
ظن مذكورله پيغمبران بارى تعالى يه خلف وعد ظن وكمان ايليه (وانما معنى ذلك ان الرسل لما استيأسوا) اى من
النصر على مكذبيهم وطالت مدة امهالهم (ظنوا ان من وعدهم النصر) من بيان لمن (من اتباعهم كذبوهم) بتخفيف ذال الله
ضميرا اول اتباع مؤمنان پيغمبرانه دن موعودينه راجع وضمير ثانى رسله عائد اوله (وعلى هذا) مقول عائشه رضى الله
عنها اوزره در (اكثر المفسرين) ظنوا ضميرى رسله راجع اولمق اوزره والحاصل چونكه پيغمبران اهل كفرانك ايمانندن
مأيوس اولديلر رسل ظن وكمان ايتديلركه قهر اعدا ونصرله وعدايتدكلرى مؤمنانكه اتباع پيغمبران ايديلر پيغمبرلرينى
دروغه اسناد ايتديلر ديو ظن ايتديلر (وقيل ان الضمير فى ظنوا عائد على الاتباع والامم) واو يعنى اودر (لا على
الانبياء والرسل) يعنى پيغمبران دشمنان اوزره غلبه ونصرتله خبرداده اولوب تراخى دخى نصرت اقتضا ايتمكين وعده

نتیجه ولا اثر ظاهر هنوز نمایان اولمغین اتباع رسل قیاس وکان ایتدیلر که پیغمبران پیام داده اولدقلری امر نصرتده
خلف ایلیه لر ویاخود دشمنان ومکذبین اوزره غلبه ونصرتله وعده ایلیوب مهل وتأخیردن ناشی امم مکذبین پیغمبر
لرین کذب ایتدی ظن ایده لر (وهو قول ابن عباس والنخعی وابن جبیر) من التابعین (وجماعة من العلماء) من المتقدمین
(وبهذا المعنی قرأ مجاهد) ای شاذة (کذبوا بالفتح) فتح کاف وذال وتخفیفله ای الامم ظنوا ان رسلهم کذبوا فی قولهم
بالنصر علیهم (فلا تشتغل) فتح تا وغینله دراما فتح اول وکسر ثالث لغة ردیه اولمسی منقولدر (بالك من شاذ التفسیر
بسواه مما لا یلیق بمنصب العلماء فکیف بالانبیاء) یعنی قول صدیقه وابن عباس جنابلرندن نقل ایتدیکمز معنانك
غیری نادر وشاذ اولان تفسیرکه حق سبحانه وتعالی پیغمبران ذیشانانه نصر وظفر ایله وعد کریمنده اول کروه خجسته
مناقب معاذ الله خلف وعدا احتمال ظن وکمانده اوله لر حاشا ثم حاشا بو معنی مقام ومراتب دانشورانه اسنادی شایان اولمین
اموردن ایکن نه انکه پیغمبران ذیشانانه عزو ونسبتی شایسته اوله امدی بو کونه زخارف کلامی محتوی ومقتضی
تأویل شاذ قلبکی مشغول ودرونکی مکدر ایتمیسون همچنان از باب ایقان اولان اتباع پیغمبرانه ظن مذموم نسبتی
بارین تکلیفه داخل اولمیان مجرد خواطر اوزره حمل اولنمق مناسب مقامدر ویا اول کروهدن بعضیسی عیاذا بالله
ارتداد ایله روکردان اوله لر (وکذلك) حتی اذا استیأس الرسل کریمه سی مانندی وارد من الاشکال در (ما ورد فی حدیث
السیرة ومبتدأ الوحی) ابتدای نبوت وبدایه وحی ورسالت سلطان مرسلین صلی الله علیه وسلمك سیرت شریفه لرنده ورود
ایدن خبر لطیف (من قوله لخدیجة) تخریج کردهٔ بخاری وغیره اوزره همسر صاحب الرسالة العظمی خدیجة الکبری
رضی الله عنهایه جبل حراده ناموس اکبر ایله جریان ایدن قصهٔ عجیبه لرین نقل ویاد بیوردقلرندنصکره (لقد خشیت
علی نفسی) بن کندو روح وروانمك قفص تندن پران اولمسندن هراسان اولدم دیو بیوردیلر (الیس معناه الشك
فیما آتاه الله بعد رؤیة الملك) اول حضرتك فرشتهٔ عظیمی معاینه ومنصب رسالهٔ عظمی ایله تبشیرندنصکره حضرت
فرد بیچون جل جلاله نك کندویه نبوت ورسالت وهدایت ومعرفتله بخش وعطا ایتدیکی شیئده لقد خشیت علی نفسی
قولیله ریب وکمان معناسنه مراد دکلدر (ولکن اهله خشی ان لا تحتمل قوته مقاومة الملك واعبائه) بالنصب
جمع عبء بکسر العین مهموزا ای ثقل (الوحی لینخلع قلبه) لام برای تعقیب وبعض نسخه ده فینخلع بالفاء منصوبا
مقیددر (او تزهق نفسه) اما شاید خوف اول بوکه اضعف قوة البشریه قوة قویه ایله سرشته اولان فرشته ایله
مصابره ومقابله ده قدرتیاب وبارکران وطاقتکداز اولان وحیه طاقت آور اولمیوب قلب لطیف قرارکاهندن
سائل ویا شان شریفنده بعضی عارضه نمایان وحاصل ویا روح مشتاق وداع قالب جسمه مائل اولمقدن هراس ایلیه
(هذا) تأویل مذکور (علی ما ورد فی الصحیح) ای صحیح البخاری (وغیره انه قال) شهباز لامکان پرواز صلی الله علیه وسلم
قول سابق ایله حضرت ازاولدی (بعد لقائه الملك) سیمرغ سدره نشینه دوچار اولدقدنصکره (او یکون ذلك القول قبل
لقائه) ویروی لقیاه (الملك لا علام الله تعالی له بالنبوة لاول ما عرضت) بصیغة المجهول والاظهر انه بصیغة الفاعل
ای اول ما ظهرت او لاجل اول ما برزت (علیه من العجائب) والامور الغرائب (وسلم علیه) عطف تفسیر اولور (الحجر)
جنس حجر ویا حجر اسود وجدار زقاق بیت خدیجه ده مرکوز اولان حجر متکلم دیمکله مشهور تشعار حجرده (والشجر)
جنس شجر (وبدایة المنامات) ای المقامات العالیات (فکان لا یری مناما الا جاء مثل فلق الصبح والتباشیر) بشارات
مؤذنه مقدمات ومنه تباشیر الصبح ای اوایله ویاخود لقد خشیت علی نفسی ایله زمزمه سنج اولدقلری سفیر شدید
القوی موتمن سروحی خدا علیه السلامله ملاقات ودلکش استعدادلری تشریف فاخر الطراز نبوتله مشرف
اولمدین افتاب قدس پرتو نبوتك اول هلال سپهر جاه وجلاله نوربخش وحی اولمغه باشلادیغی اوانده ظاهره اولان
خوارق عاده وسنك ودرختك اثنای راهده السلام علیك یا رسول الله ایله اول حضرته تسلیم ومبادی وحی جلیل
ومقدمات تباشیر فلق الصبح اولان ظهور رایدن منامات صادقه ورؤیای صالحه ایدی (کما روی فی بعض طرق هذا
الحدیث) مبدأ وحی النبی خبرینك بعض طرق تقییده روایت اولندیغی اسا (ان ذلك) ماذکر من التباشیر (کان اولا
فی المنام ثم اری) صیغه مجهول للماء ای اراه الله (فی الیقظة مثل ذلك تأنیسا له علیه الصلاة السلام) من الانس بالضم ضد
الوحشة (لئلا یفجأه) فتح جیم وهمزه ایله (الامر) ای لئلا یرد علیه امر النبوة بغتة (مشاهدة وشافهة فلا یحتمله
لاول حاله) بالتنوین ویا بالاضافة ای فی اول وهله (بنیة البشریة) بنیه کسر موحده وسکون نونله در یعنی هنکام
دهشت قریب اولمالغه ذات کریملری مشاهده ایلدیکی امور خارقه دن نمودار اولان ابتدا اجمال خوشنما حالت منامده
ایدی بعد ازین واقعهٔ خواب نوطنه وقعهٔ بیداری اولوب مثال ذلك حالت بیدار یده اراءه اولنور ایدیکه عیانا وشفاها
امر نبوت بغتهٔ ورودا تحمل ایچون تأنیسا له اولا عالم خوابده تماشای ماسیکون نیوررایدیکه اول وهله ده اول حالت

دهشت افزایه قوای بشریه تحمل ایده مزایدی زیرا بیکر ملکیت طاقت شکن قوة بشریه در * جوشدسن
خیر البشرینی وهشت * علامات بعثت نمودار کشت (وفی الصحیح عن عائشة اول ما بدئ به) صیغه مجهول الله
ای ابتدا به (رسول الله صلی الله علیه وسلم من الوحی) من مای بیان اولور (الرؤیا) لفظا اول مبتدایه خبردر (الصادقة)
صحیح بخاری ومسلمده جناب صدیقه رضی الله عنهادن بو وجهله بیت الشرف خبر مرویدر اولا تباشیر فلق الصبح
وحی الهیدن خواجهٔ دبیرستان علم لدن صلی الله علیه وسلمه ابتدا ظهور ایدن رؤیای صالحه وراستی ایدی یعنی
هر کوردیکی واقعه نك فر تباشیر وقوعی مانند صبح صادق فی الحال ساطع اولوردی (قالت ثم حبب الیه الخلاء)
مدا ایله خلوت وعزلتدر (وقالت) ای الصدیقه (الی ان جاء الحق) الامر المحقق (وهو فی غار حراء) کسر وتخفیف را ایله
مکهٔ مکرمه دن اوچ میل مسافه ده جبلده روقعبر وباعتبار المکان تذکیر وصرف اولنور وباعتبار البقعة تأنیث ومنع
اولنور وغار کهف ومغاره ویبوردیلرکه بعدازان پیغمبر انس وجان علیه سلام المنان حضرتلرینه جنس انس ومعشر
بشردن اعراض ایلیوب خلوت دوست واکثر یکتا روتنها نشین اولوق کندویه محبتلی ایدی تاکیم فرمودهٔ رسول
رب العالمین جبریل امین اوچ معلادن ساهرهٔ غبرایه نزول وتشریف نبوت ایله مشرف اولنجه یه دکین غار حراده نوکای
غمکسار وشخص تعیین یار غار بیوردیلردیدی (الحدیث) ای اقرأ الحدیث (وعن ابن عباس) فیما روی ابن سعد عنه
(مکث النبی صلی الله علیه وسلم بمکة خمس عشرة سنة) بسکون عشرة وبالکسر لغة تمیم (یسمع الصوت ویری الضوء
سبع سنین ولا یری شیئا) ای ظاهرا (وثمان سنین یوحی الیه) یعنی حضرت * شه اسمان قدر وستارهٔ جیش *
مه هاشمی افتاب قریش * اون بش سنه مکهٔ مکرمه ده لبث وقرار ایلیوب هفت سال ایچره بطنان سرادق
غیبدن یا محمد صداسی جایکیر مقعر صماخلری اولوب نور عالی فرمشاهده ایدردی بونلردن غیری شخص وتمثال
معاینه ایتمدی وسکز سنه دخی کندولره عیانا وحی اولندی دیو ابن عباس رضی الله عنهمادن مرویدر وروایت
مذکوره اول حضرتك التمش بش سال عالم فانیده عمر کذار اولملری قولنه تمشیت داده اولور اما اصح روایات
بعد البعثه مکه ده اون اوچ سال قرار ومدینه ده بلا خلاف اون سنه استقرار ایله عمر شریفلری التمش اوچ سال اولور
وشاید التمش اوچ ایله تعبیر ورلمق سنهٔ ولادت ایله سال وفاتدن ماعدا مراد اولنوب بو جمله التمش بش ایله توجیه اولنه
اما هوان التمش بیل معمر اولدقلری قولی اسقاط کسور سنین اوزره محمولدر (وقد روی ابن اسحاق عن بعضهم
صاحب مغازی علیه الرحمه بعض مسکین نفسان اصحاب حدیث وسیردن بسط روایت بیوردیلرکه (ان النبی صلی
الله علیه وسلم قال وذکر جواره) کسر وضم جیمله مجاورت واقامتدر (بغار حراء) جملهٔ مذکوره قول ومقول بیننده
حالیه ومعترضه در (قال) تکریر مع وجود الفصل تأکیددر (فجاءنی) ای جبریل (وانا نائم) حقیقة او صورة
هیئت نائم اوزره اضطجاع ویا نوم استغراق وغفلتدن کنایه اوله (فقال اقرأ فقلت ما اقرأ) ای شیء اقرأ معناسنه
ما استفهامیه اولورکه روایت اخریده وما اقرء ورودی بو معنایی مؤیددر ویاخود نافیه اوله روایت بخاریده
اولان ما انا بقاری عبارتنده خبرنه دخول باء لالتیله در (وذکر ابن اسحاق نحو حدیث عائشة فی غطه له) فتح غین
معجمه وتشدید طا اسم مله ایله ضم وجذب معناسنه وفی نسخة عظه ایاه (واقرئه اقرأ باسم ربك السورة قال فانصرف
عنی وهببت) فتح موحده اولی ایله استیقظت (من نومی) او استفقت من استغراقی (کانما صورت) ای نقشت صورة اقرأ
(فی قلبی ولم یکن) ای الشأن وخبرها (ابغض الی من شاعر او مجنون) والجملة حالیة (ثم قلت) ای فی نفسی (لا تحدث
ای یقول ام شاعر او مجنون فتح فوقیه ایله لا تتحدث دیمکدر که احدی التائین حذف اولنمش اوله (عنی قریش بهذا ابدا)
ای بقول شاعر او مجنون (لاعمدن) فتح لام وهمزه وکسر میم وفتح دال وتشدید نونله لاقصدن معناسنه (الی حالق
حا مهمله ایله وکسر لام ایله مکان عالی (من الجبل فلاطرحن نفسی منه فلاقتلنها حذرا من ان یسموه بشاعر او مجنون)
ولعل هذا بناء علی انه ظن ان ما تبین له من جانب الجن ولذا قال (فبینا انا عامد لذلك اذ سمعت منادیا ینادی من السماء
یا محمد انت رسول الله وانا جبریل فرفعت رأسی فاذا جبریل علی صورة رجل) حال من جبریل ای ممثلا فی صورة رجل
(وذکر الحدیث) بکماله واقتصر علی محل مرامه خلاصهٔ کلام حضرت سید الانام علیه الصلاة والسلام اوائل بعثتده
غار حراده مجاورتلری یاد بیوردقلری حالده ناطقه پرداز ماجرا اولوب بکا پیك رب العالمین جبریل امین مردم چشم
عالم خوابه سنوح اثناسنده کلوب اقرأ دیدی بن دخی نه شیء قرائت ایده یم دیدم دیوب راوی خبر حدیث صدیقه
مشحون اولدیغی روایت اسا جبریل امین سینهٔ باهر السکینه لرین فرشیدهٔ آغوش اهتمام وکفت وشنید وغط شدید
وقوعنده دانای ساده لوح عرفانه دیباچه کشای معجزنامهٔ تبلیغ اولوب اقرأ باسم ربك الذی خلق سورهٔ شریفه
اقرأ وتعلیمی ابن اسحاق یاد ایلیوب بعدما سید الثقلین بیوردیلرکه جبریل خیالمدن غائب وبن خوابدن بیدار

اولدم كو يا صحيفهٔ دروغنده سورهٔ مر قوم مرتسمه ومنتقشه اولدی حال انكه قريشك بنم شانمده شاعرويا مجنوندر
ديه لرنده بكا مبغوض ترين شیء اولميوب كندی نفسمه خطاب ايلدمكه بنم بوحالمدن اصلا قريش خبردار اولمسون
وشانمده شاعرويا مجنون ديه رك بله تحدث ايتمسون بومعنی ملال افزای خاطر اولوب هراينه شاهق كهسار وبالای
جبله قصد وبرحال نفسمی ذروهٔ جبلدن غورهلاكه انداخته وقتل ايدم ديو عزم ايتدم بواثناده كه بن قصد توجه
جبل ايلدم ناكاه طرف اسمانده برمنادی يا محمد سن رسول پرورد كار عالمسن وبن جبريل فرستادهٔ رب جليلم ديو تمام
حديثی ذكر ايتديلر (نظم) تافت برو پرتو انواروحی ✱ كشت دلش مظهر اسراروحی ✱ ان كهرتاج
فرهتاد كان ✱ تاجده خسرو ازادكان ✱ ديد بسرافسر پيغمبری ✱ يافت به برخلعت دين پروری ✱

(فقد بين فی هذا ان قوله لما قال وقصده لما قصد انما كان قبل لقاء جبريل عليهما الصلاة والسلام وقبل اعلام الله له
بالنبوة واظهاره) ای الله تعالی (اصطفاءه له) ای اجتباءه بعض نسخده واظهار اصطفائه وارد اولمشدر واظهار
شأنه بالرفعة له ديمكدر (بالرسالة) يعنی حديث ابن اسحاق عليه الرحمه ده بدرستی شه عالم صلی الله عليه وسلم بيورديلركه
خديجهٔ كبری رضی الله عنها جنابنه لقد خشيت علی نفسی كلاميله رطب اللسان اولملری وذروهٔ جبلدن نفس
همايونلرين طرحه قصد ايتملری عالم بيداری ويا فترتده امين وحيه ملاقاتدن اول وخدای بيهمتا اول حضرتی فاخر
الطراز نبوتله تشريفی اعلام ورسالتله رفعت شانی اظهار ايتمزدن مقدم ايدی (ومثله) خبر ابن اسحاق شبيهدر
(حديث عمرو بن شرحبيل) ضم معجمه وفتح حا وراء وكسر موحده وتحتيه ساكنه ايله غير منصرف ابو ميسرة الهمدانی
زاوی عمر وعلی وصديقه اولان فاضل عابدر (انه عليه الصلاة السلام قال لخديجة انی اذا خلوت وحدی سمعت
ندآء وقد خشيت والله ان يكون هذا الامر) يعنی شه نوتسخير تختكاه رسالت عليه التحيه همسر غمكساری خديجه
رضی الله عنها يه حالنی عرض ايدوب بيورديلركه وقتا كه وتنها خلوتكزين اولديغمده باالادن يا محمد صداسی جايكير
مقعر صماخم اولور بحق ايزد متعال بو حال پرملال برامر عسيری منتج اولمدن هراسانم ديو بيورديلر خديجه رضی
الله عنها دخی بو كلام دری النظامه ابشر والله ما يخزيك الله ابدا انك لتصل الرحم وتصدق الحديث وتحمل الكل
وتقری الضيف وتعين علی نوائب الحق الخ ديوب غم دغدغه فرسای مشرب سيد الابرار اولدقلری حديث عمرضمننده
مندرجدر (ومن رواية حماد بن سلمة) موصولا عن حماد تخريج كردهٔ طبرانی وابن منيع اولان روايا تدندركه (ان النبی
صلی الله عليه وسلم قال لخديجة انی لاسمع صوتا واری ضوء واخشی ان يكون بی جنون) يعنی خواجهٔ عالم صلی الله
عليه وسلم منزلكاه خديجهٔ كبرايه تشريف اجلال وبعض معاملهٔ دهشت خيزه دوسيدن حكايه بيوروب بيرون
نطاق طاقت صوت عظيم كوشزدم اولوب ونور كريم مشاهده ايدرم قورقرمكه بنده مس جنون اثری اوله ديدی
ولم يدران شأنه فيه فنون (وعلی هذا) لاسمع صوتا واری ضوء قولی اوزره (يتأول) صيغهٔ مجهولله (لوصح قوله
فی بعض هذه الاحاديث) ای رواياتها (ان الابعد شاعر او مجنون) مقول قوله الذی تنازعه الفعلان قبله وعمل الاول
ای يتأول قوله بذلك لخديجة ان صح بحمله علی انه كان قبل لقاء الملك ولم يكن له معناه الشك وعبر بالابعد عنه عن
نفسه الاسعد تحاشيا من ان يقال له شاعر او مجنون (والفاظ يفهم منها معانی الشك فی تصحيح ما رآه) من الضوء
وغيره (وانه) ای قوله ذلك (كان كله فی ابتداء امره وقبل لقاء الملك له واعلام الله تعالی انه رسوله فكيف) لا يكون
فی ابتداء امره (وبعض هذه الالفاظ لا تصح طرقها) يعنی صدوری اول حضرته نسبت اولنان بعض تلك الالفاظ
اسانيدندن مجهول ومتهم ذواتك وجودی پيوستهٔ درجهٔ صحت اولمغه مانعدر (واما بعد اعلام الله تعالی له ولقائه
الملك فلا يصح فيه ريب ولا يجوز عليه شك فيما القی اليه) اما جناب نبوتمآب بنه پادشاه جهان افرين حضرتلرينك
رسالتله اعلامی وفرشتهٔ اعظمه ملاقات وتحقق مخاطبا تدنصكره اول حضرتدن مشبهه ومريه صدوری صحيح
دكلدر ومعارف ربانيه وعوارف سبحانيه دن دل اكاه وسر ضمير منيرنه القا اولنان اسرار وا والده تردد خواجهٔ
معجزه پرداز اوزره جايز دكلدر (وروی ابن اسحاق عن شيوخه) ای با سانيدهم (ان رسول الله صلی الله عليه وسلم كان
يرقی) صيغهٔ مجهولله رقيه تعو يذ وحمايل (بمكة من العين قبل ان ينزل عليه) صيغهٔ فاعل ويا مفعولله مخفف
ويا مشدددر (فلما انزل عليه القرآن اصابه نحو ما كان يصيبه فقالت له خديجة اوجه) تشديد جيم مكسوره ايله
(اليك من يرقيك) فتح يا وكسر قافله (قال اما الآن فلا) يعنی شاه نوسكهٔ رسالت صلی الله عليه وسلم حضرتلرينه
وحی جليل وآيات تنزيل نزول ايتمزدن اول مكهٔ مكرمه ده اصابت چشم بد ويا تب ودرد ايچون نسخه ويريلوب تعويذ
اولنوردی وقتا قرآن باهر البرهان شرف نزول نبی آخر الزمان بيورلدی كما فی الاول ظاهر وجود شريفنه اصابت ايدن
شیء ينه اصابت ايلدكده جناب سيدهٔ كبری دأب ديرينی اوزره سنزه نسخه ورقيه دادا اولان كسنه يی حضرتكه

ارسال ايدهيم ديو جو يای رخصت اولديلر حضرت دانای عالم صلی الله عليه وسلم جوابداده اولديلركه بعد نزول
القرآن رقی وتعويذ ناجسباندر راقی رقيه سنه حاجتم نايابدر بيورديلر امدی جواز نهی رقی شاننده احاديث كثيره
ورود يافتهٔ جائز اولان لسان عربی اوزره مفهوم المعنی ومعروف المبنی ايات آقرآنيه واسماء حسنی اسار قيه
وتعويذ اتدر ومع التوكل تركی افضل اولور ومنهی اولان وجه مذكورك غيری خزعبلات واوفاقدر (وحديث خديجة
واخبارها امر جبريل بكشف رأسها انما ذلك فی حق خديجة ليتحقق صحة نبوة رسول الله صلی الله تعالی عليه وسلم)
ابن اسحاق وبيهقی وابونعيم تخريج كردهلری اولان حديث سيدهٔ كبری رضی الله عنها وموی سرين كشادا يتملريله
تحقيق امر جبريلی تجربه بيورملری يكه بطوله امهات كتب احاديث وسير مشحوندر اول امتحان وتجربه وتردد
خديجه شاننده راسخ وصحة نبوة رسول الله صلی الله عليه وسلمی تحقق ايچون حصولپذير ايدی امدی همسر نبی
الامجد خديجه بنت خويلد رضی الله عنهانك كشف رأس ايتملريله امتحانی مجلس رسالته شرف نزول ايدن فرشته
ويا غيری اولديغن تميز ايچوندی زيرا شعرات حرمهای عورت اولوب كشف عورت اولنان محله سروشان كرامك
عدم دخولی جنيان وغيرلك خلافی اولديغنه بنادر (وان الذی يأتيه ملك وزوال الشك عنها لا انها فعلت كذلك للنبی
صلی الله عليه وسلم وليستخبر هو حاله بذلك) دخی اول ذاتكه ملك ورود ايدوب وحی اولنديغن تصديق ومقدما اول
حضرتك اكه لقد خشيت علی نفسی واخشی ان يكون بی جنون قولندن حصول يافته ترددی دفع وازاله وحقيقت
امری تحقيق ايتمك ايچون ايدی بوخسه سيدة النسا رضی الله عنها كشف رأسله امتحانی حضرت نبی آخر الزمان
امری اجلندن واول حضرت انك بو فعلندن بصيرت اوزره حاله اكاه اولسون ايچون ايتمدی (بل قد ورد فی حديث
عبد الله بن محمد بن يحيی بن عروة) قال ابو حبان يروی الموضوعات عن الثقات وقال ابو حاتم الرازی انه متروك
الحديث (عن هشام) احد الاعلام (عن ابيه) عروة بن الزبير بن العوام (عن عائشة) ام المؤمنين رضی الله عنها
(ان ورقة) بن نوفل بن اسد عم زادهٔ خديجهٔ كبری كه مرتاضان اساقفهٔ نصارادن ايدی اماقبل الدعوة ورقهٔ عمری
طی اولنوب عزدعونه فائزاوله مدی لكن تصديق رسالت ايتمكله ورقه نك نامی نوشتهٔ ديوان اهل ايمان ايديكی
ابن سيد الناس عيوننده اجرا ايلديكی لقد رأيت القس فی الجنة عليه ثياب خضر لانه آمن بی وصدقنی حديث
شريفيله مؤيددر (امر خديجة ان تختبر) وفی نسخة ان تخبر بضم الموحدة ای تمعن وتخبرت (امر ذلك) والحاصل بلكه
معنا جناب صديقه دن روايت اولنان حديث عبد الله ده ورود ايلديكه عم زادهسی خديجه يه امر وسپارش
ايلديكه اكه ملك نزول ايتديكی فرق وتميز ايچون شعر رأسن كشاده ايتمكله تجربه وامتحان ايليه ديو صدور يافته
خديجه اولان آيين عجيبه ورقه امريله نشئت ايلدی والاذات خديجه دن نبی اكرم شاننده اول حضرتی خبردار
واكاه ايتمك ايچون دكل ايدی (وفی حديث اسماعيل بن ابی الحكيم) مدنی قرشی وكاتب ديوان عمر بن عبد العزيز
اولان عزيزدركه بوزاوتوز سال هجرتده منشور حياتی طی اولندی (انها قالت لرسول الله صلی الله عليه وسلم
يا ابن عم) سيد اولاد آدم صلی الله عليه وسلم ابن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصی وخديجة بنت
خويلد بن اسد بن عبد العزی بن قصی امدی همخوابهٔ سيد الوری خديجة الكبری رضی الله عنها نك نخل سربلند
نسبی حديقهٔ قصيدن سربر كشيده اولمغين اول حضرته ابن عم ايله خطاب وندا ايلدی (هل تستطيع ان تخبرنی
بصاحبك اذا جاءك قال نعم فلما جاءه جبريل اخبرها فقالت له اجلس الی شقی) كسر شين وتشديد قافله احد جانبين
(وذكر الحديث الی آخره) يعنی خديجهٔ كبری رضی الله عنها عندليب كلستان رسالت صلی الله عليه وسلمه شكرنثار
اولوب ای كل نو بهار عالم جهان ای عم زادهٔ مهربان ممكنميدركه هم صحبتك اولان شخصك مجيئندن بنی خبردار
ايتمكه قدرتيابيسن ديدكده نغمه سنج جواب اولوب بلی قادرم انك تشريفی حالندهسنی اكاه ايدهيم ديديلر وقتا جبريل
امين وپيك رب العالمين تشريفی اثناسنده خديجه رضی الله عنهايی اخبار بيورديلر صاحب سعادت حضرتلرينه
ديديكم بنم برجانبمده جالس اولوب تماشا ايلك ديوب انلر دخی جلوس بيورديلر چونكه خديجه برای تجربه موی عنبرين
كشاد ايلدی جبريل امين مجلسه دخول ايتديكی خبرين تمامنه وار نجه ذكر وياد ايلدی (وفيه فقالت ما هذا بشيطان
بل هذا الملك يا ابن عم فاثبت وابشر وآمنت به) فهی اول من آمن به مطلقا اومن النساء يعنی دخی جمله حديثده ورود
يافته در خديجه رضی الله عنها كشف رأسله تجربه سندنصكره شاه عالم صلی الله عليه وسلم جنابلرينه ای عم زادم دركاه
عزتپناهكه كلان ديو رجيم دكلدر ملك عظيم درامر كده ثابت وبرقرار اول ومژده سنزه كه پيغمبر منتظر آخر الزمان
سزديوب اول وقت دلداده حضرته ايمان ايلدی (فهذا) جناب خديجه رضی الله عنها نك بو كفت وشنيدی (يدل علی
انها مستثبتة) من باب الاستفعال بمعنی الثبات اسم مفعولدر ای طالبة للوثوق (بما فعلته) با سببيه وبعض

اسخه‌ده لام اجلیه ایله (لنفسها ومستظهرة لايمانها لا للنبي صلى الله عليه وسلم) تأكيد بقوله لنفسها يعنى خديجه رضى
الله عنها ایقان نفسیچون امتحان وتجربه سبیله جو یای وثوق ودرکار اولدیغی فعلله ایمانته تقویت داده اولمسی
اوزره دلالات ایدر بوخسه اول حضرتك شكی ازاله ایچون دکلدر (وقول معمر) فتح میمین وسکون عین مهمله
ساكنه ایله ابن راشد اليمانی (فی فترة الوحی) فتح فا ایله انقطاع معناسنه (فحزن) بكسر الزای ای صار ذا حزن (النبی صلى الله
عليه وسلم) بسبب فتور الوحی فتأخره عنه (فيما بلغنا) ای وصلنا الینا من مشایخنا (حزنا غدا) ای ذهب (منه) من
اجله (مرارا كی يتردی من رؤس شواهق الجبال) ای اعاليها وانما جمع باعتبار تكرار اما قصده (لا يقدح فی هذا الاصل)
ای الذی قدمناه من ان ما قاله لخديجة من الخشية على نفسه لم يكن على فيما منحه الله تعالى (لقول معمر عنه) ای
عن النبی صلى الله عليه وسلم (فيما بلغنا) بطريق الاجمال (ولم يسنده ولاذكر راويه ولا من حدث به ولا ان النبی صلى
الله عليه وسلم قاله ولا يعرف مثل هذا الا من جهة النبی صلى الله عليه وسلم) حاصل كلام اول حضرتدن تنزيه
اولنان شيئك وقوعى اعلام ايدر اخبار دندر قول معمر تابعيكه امين السر وحى الهى فتح باب تبليغ ايتدكدنصكره
ایكی بچق سنه مقداری حبل المتين وحی منقطع اولوب بو معنی ملال افزای خاطر بو تيناهی اولمغله نيجه كره اول
قلهٔ جبت اولان نفس كريملرين قصد ايلديلركه شاهقهٔ غورهلاكه آتهلر دیو برسبيل اجمال مشايخمز وانلر دخی اول
حضرتدن روايتی بزه واصل وبالغ اولديغی حديثدن يادكردهٔ معمر بزم تقدم ايلديكمز اصل اصيلی مخل وقادح اولور
كلام دكلدر زيرا معمر مومی اليه خبر مشار اليهی اسنادا يتمديكه انقطاع واتصال جهتيله حال رجال سندی معلوم
اوله راويلرين دخی ياد ايتمديكه ثانی معروف اوله ومخرجيندن كيم تخريج ايلديكن تعيين ايلدی وقال النبی صلى الله
عليه وسلم لفظ وعبارتيله ايراد قيلمديكه حديث مرفوع ويا موقوف اوله حال انكه بونك ماننده مقال حقيقة حالده
معروف اولمز الاجهة نبويدن بيلنور قبيلدن اوله (مع انه قد يحمل على انه كان اول الامر كما ذكرناه) مع هذا اول
حضرتك غمكين اولوب نفسنى بالای جبالدن تردی وهلاك قصدی خبری قبل لقاء الملك صدور يافته اولمق اوزره دخی
حمل وتوجيه بالاده ذكر وتنبيه ايتديكمز اوزره ممكندر لكن مصنف عليه الرحمه بو توجيهی قصهٔ حزن وتردی زمان
فترة وحيده وقوعی مانعدر كه بلا شبهه فترتده خی بعد لقاء جبريل حصول بذيردر (من بلغه او انه فعل ذلك لما احرجه)
حاء مهمله ايله ايقاع فی الحرج (من تكذيب من بلغه) يا خود اول حضرت ما ارسل بهی ايصال ده دروغه نسبت ايله
تضييق وحرج ايقاعی اجلندن اراده تردی ايتمش اوله (كما قال تعالى فلعلك باخع نفسك) ای ذابحها ومهلكها
غيظا والمعنى اشفق على نفسك ان تقتلها (على آثارهم) من اختيارهم (ان لم يؤمنوا بهذا الحديث) ای القرآن
الجديد الانزال (ويصح معنى هذا التأويل) وتأويل ما رواه معمر وجعله بمعنى آية المذكورة (حديث رواه شريك بن
عبد الله النخعی عن عبد الله بن محمد بن عقيل) بفتح وكسر وهو ابن ابی طالب قال الواقدی مات بالمدينة سنه خمس
واربعين ومائة (عن جابر بن عبد الله) كما رواه البزار وروى الطبرانی نحوه عن ابن عباس (ان المشركين لما اجتمعوا بدار
الندوة) فتح نون وسكون دال مهمله ايله مكه‌ده قريش مهمات كليهٔ امورهانده پرداخت وبردكلری بيت مشاوره دركه
بنا كردهٔ قصيدر وسميت دار الندوة من الندا بتشديد الياء وهو مجتمع القوم قال الشمنی وهی الآن من الحرم والله
اعلم هی الزيارة التی تلی ناحية سويقة من المسجد وهو مستقبلة الميزاب (للتشاور فی شأن النبی صلى الله عليه وسلم
فاتفق رأيهم على ان يقولوا انه ساحر اشتد ذلك عليه وتزمل فی ثيابه) ای تلفف (وتدثر فيها) ای يغطى بها فوق الشعار
ومنه قوله عليه الصلاة والسلام الانصار شعاری والعرب دثاری (فأتاه جبريل فقال يا ايها المزمل ويا ايها المدثر) يعنى
مشركان قريش اول سرور ستوده سير عليه الصلاة والسلام حقنده رای تشاور دار الندوه‌ده حلقه بند جمعيت
ايلدكلری اثناده كيمی اول ناظر كارگاه بلاغته شاعر وكيمی اول بركزيدهٔ بشر وعقل حادی عشری جنونه نسبت
ايدوب حاصلی طبع سحر افرين معجز بيانلرينه ساحر ديمك اوزره يكزبان اتفاق اولدقلری معنا بغايت طبع
لطيفلرينه دشوار كلمكين ثياب مباركارينه تلفف وادثار ايلدكده طاوس ملمع بال نورانی امين وحی سبحانی منادی ايله
يا ايها المزمل ويا ايها المدثر تبليغ كريمه فرقانی ايلدی (او خاف ان الفترة لامر او سبب منه فخشی ان تكون عقوبة من ربه
ففعل ذلك بنفسه ولم يرد بعد شرع بالنهی عن ذلك فيعترض به) يا خود تردی بيورملری فترة وحی كندولردن برامرك
صدوری اجلندن ويا برسببدن ناشی اولمقدن خوفناك وفترة وحی طرف كبريادن كندولره عقوبت اوله ديو هراس
ايليوب بالذات نفس نفيسلرين اعالی جبالدن القا واهلاك ايتمك قصد ايلمش اولهلر پس بعد ما وقع له عليه السلام
دركار اولديغی فعلدن نهی ايله شرع مبين ورود ايتمدی فكيف اول امر اوزره معترض اعتراض ايليه وخصوص
مرقومی فعل حضرتده شبهه عد ايليه حاصل تردی عن الجبال قصه‌سی اوائل اسلامده وقوع يافته وهنوز احكام جلوه

تمای ظهور دكل ايدی معلوم شريف اوله كه بالاده فصل عصمت شرحی اثناسنده تقرير اولنان وجه اوزره بدخواهان
سيد المرسلين دار الندوه‌ده مجتمعين اولملری وقت هجرت عليه‌ده وقوع يافته اولوب ويا ايها المزمل يا ايها المدثر نزولی ايسه
كما فی البخاری ابتداء وحی ورودايتمكين دار الندوه‌يه جمعيت قريش عقبنده شرف نزول بيورملق روايهٔ صحيحه‌يه
مخالف اولديغی خفی دكلدر مكر ايكی دفعه نزول ايله صحهٔ روايت حصول بذير اوله محمد بن جرير نقلی اوزره جابر بن عبد
الله الانصاری روايت ايدركه اول سلطان نو ظهور اسلام بيورر ايام فترة وحی بركشته لكنده ره كذار وادی حسرت
ايدم ناكاه صدا استماع ايتدم نيجه زمان مقعر صماخ سامعه‌دن اثر طنين خفی ومنقطع اولمدی چون اسمانه نكاه
ايتدم كوردمكه روح الامين ميانهٔ اسمان وزمينده بر كرسئ مزركش متكايه مربع نشين اولمش عظمت امين
الوحيك دهشت نمايشنده صدر نشين سينه پرندن قالقوب دغدغهٔ خوفله لرزان وطپان منزل خديجه‌يه شتابان
اولدم وحضار خانه‌دن اد ثار ايلدم بوانان بوشيده‌يی بنی اورتديلر فی الجمله سكون دبدبهٔ قلبدنصكره جبريل امين
يا ايها المدثر قم فانذر كلام مبينی ايله تبليغ ايلدی كذا لعلی القاری من رواية عائشة رضی الله عنها (ونحو هذا) ضيق
بال وشدة حالدن احتجاج اولنان خبر اسادر (فرار يونس عليه السلام) بن متى نبی الله (خشية) بالنصب (تكذيب
قومه له لما وعدهم به من العذاب) لما كسر لام وتخفيف ميم ايله من مافی بيان ايچوندر علامهٔ فيروزابادی تعيينی
اوزره متی مادر يونس عليه السلامدر اعمال موصلدن نينوی اهاليسنی دعوت ايمان ايچون نبوت برله توقير اولنوب
بعض كتب سير مفادی اوزره سكسان ييلدن زياده دعوت ايلمنده انجق ايكی كسنه مظهر شرف اجابت اولوب
ما عداسی همواره حضرت يونس طرفنه سنك انداز ستم اولمغين ناچار دركاه پروردكاره رفع رقعهٔ شكايت ايدوب
اول كريم چاره سازدن على قول اوچ كوندنصكره وبر روايتده چلهٔ اربعين تمامنده ارسال سحاب عذاب وعد
بيورلوب حضرت نبی الله قومنی آكاه ايدوب كندولری معمورهٔ سلامته بلا امر ايزد عزيمت ايلدی يوم موعود
معهودده امارات عذاب رونمون اولنجق قوم يونس كريه كنان چشمهٔ سار عنايت باريدن استفاضهٔ زلال مرحمت
ايتملريله امر عاطفت الهيه كوهر بار اولوب جنستان اميد توبه كاران سر سبز وخرم يعنی ارتفاع سحاب عذاب برله
كاشن عالم رشك باغ ارم وحضرت يونس ايله قومی خصيصهٔ فلولا كانت قرية آمنت فنفعها ايمانها الا قوم يونس ايله
شرف امتياز بولدقلری نامعلومی وبرغارده اختفا ايدوب وقت معينده خلاف مأمول نقش ظهور ايديجك سببی غير
معلوم اولديغی جهتدن اول نبی عبور لوم قومدن خيفة خفيه جين جبين ساحل بحر جانبنه رهكرای اولملری قصهٔ
عجيبه‌سی (وقول الله فی يونس فظن ان لن نقدر عليه) سؤال مقدر كه انبيا عليهم التحايا عقايد وذات وصفات حق
تعالى يه متعلق اولان شيئده شك وشبهه ايتمدن منزه ومبرا اولدقلری اصول مقررهٔ دندر ديلدی پس نه كيفيتله يونس
پيغمبر امر معهود اوزره عدم قدرت باری ظن وكمان ايليه قوانه جواب اداء اولمشدركه (معناه ان لن نضيق عليه)
وليس مراده انه سبحانه وتعالى غير قادر عليه لان هذا لم يخطر ببال كافر فضلا عن مؤمن لا سيما رسولا نبيا مر ويدركه
ترجمان القرآن عبد الله بن عباس مجلس معاويه‌يه دخول ايلدكده معاويه‌يه ديديكه دون كيجه غرقاب امواج قرآن
اولوب تيار بحر پر خطردن جناب حبر وشريفا يكه تشبث ايلدم ديو آيه مذكوره تفسيرندن پرسان اولدقده سلطان
المفسرين رضی الله عنهما بيورديلركه هذا من القدر يعنی سكون دال ايله ويا فتحيله قضا وقدردندر لا من القدرة ديو حل
اشكال ايتديلر (قال مكی طمع فی رحمة الله وان لا يضيق عليه مسالكه فی خروجه) يعنی يونس عليه السلام طمع
دار رحمهٔ كرم پروردكار وبغير اذنه مغاضبا لقومه خروجنده مسالكی كندی اوزرينه تضييق ايتمكی خواستكار
اولدی ديمك اوله ديو مكی تأويل ايلدی (وقيل حسن ظنه بمولاه انه لا يقضی عليه العقوبة) قول مجاهد وقتاده
ومختار فرا وثعلب اولان معنا نبی الله يونس عليه السلام جناب مولايه حسن ظن ايلديكه قومندن ذهاب وعدم
صبر ايله مجازات اوزرينه عقوبت تقدير وقضا وحكم وامضا بيورميه ديمك اوله ديلدی كرچه حديث قدسيده
انا عند ظن عبدی بی ورود يافته اما حسنات الابرار سيئات المقربين حكمی ثبوت يافته‌دیر (وقيل نقدر عليه ما اصابه)
ضم نون وسكون قاف وكسر دال مخففه ايله قدر يعنی قدر مشددا ما ضبط كردهٔ حجازی اولان ضم اول وفتح ثانی
وتشديد دال مكسوره ايله در ای ظن يونس ان لن نقدر عليه ما اصابه من الابتلاء ببطن الحوت (فی الماء وقد قرئ) ای
فی الشواذ (نقدر عليه بالتشديد) دال مكسوره ايله قراءت اولندی (وقيل نؤاخذه بغضبه وذهابه) يعنی يونس عليه
السلام قومنه غضب وبلا اذن رب خروج وذهابی سببيله برانی عقاب ويا عتابله مؤاخذه ايتميه‌ر ظن ايلدی زيرا
شايستهٔ مقام نبوت انلرله مصابره وبلا اذن عدم مفارقه ايدی (وقال ابن زيد) بعض نسخه‌ده بلا واو العطف ايراد
اولندی مراد عبد الرحمن بن زيد بن اسلم عليه الرحمه در فقد نقل ذلك البغوی فی تفسيره عنه (معناه افظن ان لن نقدر

علیه علی الاستفهام) پس صدر کلام اوزره داخل حرف استفهامله لدلالة الاستفهام علی المرام تخفیفا حذف
اولنمش اوله پس استفهام انکاریدر یعنی افظن عدم قدرتنا علیه ای لم یظنه ولم یخطر له ببال (ولا یلیق ان یظن بنبی
ان یجهل صفة من صفات ربه) یعنی قدرت وعلم واراده امثالی صفات کبریادن بر صفتنه عدم عرفانله بر پیغمبر ظن اولنمق
سزاوار وشایان دکلدر ضمیمه: ان موسی الکلیم رؤیة رب کریمی طلبکار اولمسیله اهل سنه استدلال ایدیلر زیرا رؤیة
الله فی الجمله ممکنه اولوب استحاله نایابدر خلافا للمعتزلة (وکذلک) تأویله محتاج اولور (قوله تعالی اذ ذهب مغاضبا)
یعنی مغاضبا اوله رق ذهابی ایهام حیثیتله ظاهرندن صرف وبوجه من الوجوه تأویلی صواب کورلوب بیورلدی
(الصحیح مغاضبا لقومه لکفرهم کما مر وهو هذا المناسب هذا) زیرا علی ما فی القاموس مغاضبه مراغمه
معناسنه در (وهو قول ابن عباس والضحاک وغیرهما) من المفسرین (لا لربه اذ مغاضبة الله تعالی معاداته له ومعاداة
الله تعالی کفر لا یلیق بالمؤمنین فکیف بالانبیاء لاسیما المرسلین) وکیف استفهام تجوز به عن الاستبعاد لما بعده
ومغاضبه مفاعله دراصل فعل مراد اولنوری یا بمعنی العداوه اولمغله ظاهری اوزره اوله حاصل پیام معنای کلام
یونس علیه السلام قومنک کفر اوزره اصرارلرندن غضبناک اولدیغی حالده ذهاب ایلدی دیمک قول ترجمان القرآن
وضحاک وسائر تفاسیر حضرت فرقاندر یعنی مغاضبا لربه دکلدر زیرا جناب کبریایه غضبناک اولمق مولایه عداوت ایتمکدر
وحقله معادات ایسه کفر وارباب ایمان وایقانه سزاوار معناد کلدر حاشا ثم حاشا منصب پیغمبران ذیشانانه نیجه
جلی شایان اولور (وقیل مستحییا من قومه ان یسموه) فتح یاء وکسر سین وتخفیف میمله ای کراهیة ان یصفوه من قومه
لفظندن بدل اشتمال اولور (بالکذب) امدی ظاهر هذا القیل لفظ مستحییا مغاضبا کلامی تفسیردر اما کذب لغتده
مبنای مذکور معنای مسطور اوزره استعمالی نایابدر اولی اولان برای تصحیح کلام حال اخرای مقدره ارتقدر یعنی
یونس پیغمبر قومنه چهل شبانه مدت مؤجله ایله تأجیلی تصریح ایلدکده دیمشلر ایدی پس قومی کندویه دروغله
وصف ایتمکدن شرمدار اولدیغی حالده پرغضب خروج ایلدی (او یقتلوه) یاخود کندوی قتل ایتملری خوفندن
مغاضبا لقومه ذهاب ایلدی (کما ورد فی الخبر) لم یعرف له من الاثر یا روایة انطاکی اوزره قوم یونس علیه السلام قاعدهٔ
مقررهٔ سی برکسه دروغ ایلیوب بینه نایاب اولسه کشته قیلمق عادت اولدیغی مروی اوله (وقیل مغاضبا لبعض الملوک
فیما امره) ای یونس علیه السلام (به من التوجه الی امر امره الله) الملک به (علی لسان نبی آخر) ای غیر یونس علیهما
السلام (فقال له یونس غیری اقوی علیه منی) اعتذارا منه (فعزم علیه فخرج لذلک مغاضبا) یعنی حق سبحانه
وتعالی بعض ملوکه نبی اخر لسانی اوزره امر ایلدیکی حصوله توجه برله اول ملک یونس علیه السلامه امر ایلدکده
معذرتخواه اولوب اول نبی امر معهود اوزره بندن اقوادر دیو اعتذار ایلدی ملک خصوص مرقوم حصولنه یونس
پیغمبره الحاح ایتمکین مغاضبا للملک خروج ایلدی دینلدی ملک مزبور حزقیل ونبی آخر شعیب نبی اولمق مسطور
صحایف سیردر امر مرقومه ظفر میسر اولمغین رخش سبک خرام قلمه میدان اولمیوب بالضروره عنانکش وقفهٔ
ناپهنگام اولمق اقتضا ایلدی والعذر مقبول (وقد روی عن ابن عباس ان ارسال یونس ونبوته انما کان بعد ان نبذه
الحوت) واصل دلجیده بعد بعدان مصدریه ساقطه در (استدل) ابن عباس ویا عطفا علی روی صیغهٔ مجهولله استدل
اولمق محتملدر (من الایة وبقوله) ای ظاهر قوله تعالی (فنبذناه بالعراء وهو سقیم وانبتنا علیه شجرة من یقطین یفعل
من قطن بالمکان اذا اقام به وشجرهٔ یقطین قرع ویا تین اولمق علی قول درخت موز درامادبا اولدیغی اشهر اقوال ودبابه
مکس قونمدیغی دلالت حال اولور (وارسلناه) الی مائة الف او یزیدون والمراد وصفهم بالکثرة او بمعنی بل و یؤیده انه
قرئ ویزیدون بالواو وحاصل کلام ابن عباس رضی عنهما رب الناس جنابلرندن مرویدر که یونس علیه السلام اعمال
موصلدن نینوی اهالیسنه رسالتله مقرونه نبوت برله بعث وارسال بیورلمسی قذف حوتدن صکره دیدیلر وظاهر معنی
ایهٔ جلیله دن بو فحوی استدلال اولندیکه غیابت الجب بطن حوتدن بز یونسی شجر وبنادن عاری بر مکان خالی یه
قذف ایلدک حال انکه حرارت بطن حوتله قوام بدن اولان عروق واعصابی ضعیف ووجودی نزار وسقامت
یافته ایدی کمال رأفت وجمال رحمتمزله اول وجود مسعود اوزره تاب افتابدن صیانتیچون شجرهٔ یقطین انبات
ایلیوب تأثیر ضمادات عنایاتمز برله چشم وجنانه تاب وتوان کلیجک یوزبیکدن زیاده مهتدیان طریق ایمانه انی ارسال
ایلدک اجلهٔ مفسرین ایهٔ مذکوره تفسیرنده حضرت یونس ثانیا ارسال اولندقلری قوم بینه اهل نینوی اولوب
طائفهٔ اخری اولمق دخی مختار بعض علمادر علامهٔ زمخشری کشافده انبیای عظام علیهم السلام رفع رایت هجرت
ایتدکدنصکره علی طریق الاقامه منزل اوله مراجعت ایتمشلردر دیو قلمزن نقل اولندقلری مؤید قول ثانیدر مکرر
برروایت ابن عباس ذهاب یونس ونبذ حوت قبل الارسال وقوع یافته اوله (ویستدل ایضا) انلره یونس پیغمبر

السلامک ارسالی بعد نبذ الحوت اولدیغنه مروی عن ابن عباس اولمق اسا استدلال اولندی (بقوله) ای الله سبحانه
خطابا لنبینا علیه السلام (ولا تکن کصاحب الحوت) یعنی ضجر وقلة صبرکده یونس اسا اوله بیوروب (وذکر القصة)
وهی قوله تعالی اذ نادی وهو مکظوم ای مملوء غیظا لولا ان تدارکه نعمة من ربه یعود رحمته وقبول توبته علیه لنبذ
بالعراء بالفضاء الخالی عن الماء والنباتات وهو مذموم حال اعتمد علیه جواب اول ای لکان علی حالة مذمته ومذلته
(ثم قال فاجتباه ربه) ای قربه واصطفاه (فجعله من الصالحین) ای صلاح ودیانتده کاملیندن قیلدی که انلر اصحاب
نبوت ورسالتدر (فتکون هذه القصة اذا قبل نبوته) همچنان قصهٔ مذکوره یونس علیه السلام تشریف فاخر الطراز
نبوتله مشرف اولمزدن اقدم ظهور یافته اولمش اوله (فان قیل فما معنی قوله علیه الصلاة والسلام انه) ای الشان
(لیغان) صیغهٔ مجهولله اطباق الغیم فی مرای العین (علی قلبی) نائب الفاعل (فاستغفر الله کل یوم) وفی نسخة
فی کل یوم وفی اخری فی الیوم (مائة مرة) یعنی قلبمه نیجه امور مدهشه ومشغله ورود ایدوب بروجه تمام ملازمت
وذکر ملک علامدن صرف وتغطیه وستره بادی حالات بروز ایتمکین بهر روز صد باردرکاه غفاردن استمداد واستغفار
ایدرم دیو لؤلؤبار تکلم اولدقلری ظاهر خبر سید البشر کاهی بعض شؤنده ریب وکمان اوسلطانک دل اکاهلرینه
عروض وتطرق ایتمک توهمنی ازاله وتقریرات ماسبق مخالفی کان محتاجة للعفو اوله جق مرتبه خواطر غیر
مرضیه یی مقتضیه هفتاد ویا صد بار استغفار ورودی دغدغه فرمای دلساده کان اولمغین بحث طویل الذیل ایرادنه
تشمیر ساعد اهتمام بیورلدی (وفی طریق فی الیوم اکثر من سبعین مرة) ابی هریره رضی الله عنه طریقندن بخاری علیه
رحمة الباری روایتنده بهر روز هفتاد باردن بسیار استغفار ایدرم بیوردقلری دخی رسیدهٔ درجهٔ صحتدر والحاصل
ان هذا سحاب غین فی الطریقة وحجاب عین فی الحقیقة وحجب الانبیاء والاصفیاء من الاولیاء لم تکن الا نورانیة لطیفة
لا ظلمانیة کثیفة (فاحذر ان یقع ببالک ان یکون هذا الغین) غین معجمه ویاء ونونله ستر وتغطیه (وسوسة او ریبا)
موحده ایله شک وشبهه وفی نسخة بالنون لقبیل قوله تعالی بل ران علی قلوبهم ما کانوا یکسبون (وقع فی قلبه علیه الصلاة
والسلام بل اصل الغین فی هذا ما یتغشی القلب ویغطیه) یعنی خبرده وارد غین ایله مراد حاشا دل اکاه نبوتمآبه امور
وحی ودین وحقایقه متعلق اشیاده ریب وکمان وقوعی معناسنه اولمق خیال محال خلد وخاطره خطور ایتمکدن
اجتناب وحذر ایله بلکه بو مقامده غین ایله مکنی اولان معنی فی الاصل ما یقصده من المرام دن قلبی ستر وپوشیده
ایدن حالت سریعة الزوالدر (قاله ابو عبیدة) معمر بن المثنی ویا قاسم بن السلام بتشدید اللام کما مر فی ذکر الکلام یعنی
معنای حقیقی اوزره مرتب بو مبنای لغوی یادکردهٔ ابو عبیده علیه الرحمه در (واصله من غین السماء وهو اطباق
الغیم علیها) ضمیر سمایه راجعدر یعنی ماوضع له اولان غین غیم سمادن مأخوذدر که جوانب آسمانی اوزره ابرلک
اطباق واستیعابیدر حاصلی اسمانی تمام استیلادن غیر مانع عارض اولان سحاب وحجابدر ودخی نون غین میم غیندن
مبدله اولمق محتملدر (وقال غیره) غیر ابی عبید (والغین شئ یغشی) تشدید وتخفیف شینله (القلب ولا یغطیه
کل التغطیة کالغیم الرقیق الذی یعرض فی الهواء) بالمد (فلا یمنع ضوء الشمس) یعنی لفظ غیندن مستفاد اولان شیدرکه
قلبی نوعا ما ستر واخفا ایدوب بالکلیه پوشش وپنهان ایتمز اول ابر پارهٔ سپید وباریک اسا اکه جو هوایه عارض اولوب بالجمله
ضوء خورشیدی مانع وحاجز اولمزدی (وکذلک) همچنان فهم غین نوع وسوسة فی البین خاطره سندن تقدیم وتحذیر
ایلدیکمز اسادر (لا یفهم من الحدیث) صیغهٔ مجهولله اعم اولوب صیغهٔ خطابله خطاب عام مراد اولنمق بعید اولمزو دخی
(انه یغان علی قلبه مائة مرة او اکثر من سبعین مرة فی الیوم اذ لیس یقتضیه لفظه الذی ذکرناه وهو اکثر الروایات) ودخی
لفظ حدیث فهم اولنمیه که دل دانای عالم علیه السلام اوزره کونده یوزکره ویا هفتاد باردن بسیار غین طاری اوله زیرا
لیغان علی قلبی فاستغفر الله ویا خود لاستغفر الله روایتلری معناسنده مبنی اشهر روایات اوزره فاستغفر الله عبارتیله
ذکر وروایت ایلدیکمز مبنی بو معنای ردیه یی مقتضی دکلدر (وانما هذا عدد للاستغفار لا الغین) کما یستفاد رأی
العین (فیکون المراد بهذا الغین اشارة الی غفلات قلبه وفترات نفسه وسهوها عن مداومة الذکر ومشاهدة الحق)
یعنی والله اعلم بحقیقته غین مذکور ایله مراد مقام مجاهده ده کسل وفتور قلب ونفس حضرتنه اشارت ومادوالاهم
علی نفسه النفیس اولان مداومة ذکر الهی ومواظبة فکر جنانی اشتغالندن سهل سهو ونفسه ایما اوله بو کلام چندان
مقام حضرتنه ناچسبان امری ایهامدن خالی اولمغین مصنف رحمه الله دفع واهمهٔ ارباب اعتراض ایچون تدارک
قول سدید بیوردر (بما کان النبی صلی الله علیه وسلم) با سببیه (دفع الیه) مبنی للمجهول ای فوض الیه وحمل علیه
قال الراغب الدفع اذا عدی بعن فمعناه الحمایة نحو ان الله یدافع عن الذین آمنوا (من مقاسات البشر) مکایده لوازم
بشریة (وسیاسة الامة) غیرلک امور فی اصلاحده حکم وتدبیردر ولفظ عربی اولوب معرب دکلدر وهی حکم

مخصوص بایکون بطریق القهر والضبط (ومعاناة الاهل) مقاسات ومشقة (ومقاومة الولی والعدو) قیام ومقابلة
فی المعاملة (ومصلحة النفس) ای تربیة النفس فی الامور معاشه ومعاده یعنی حضرت سلطان کونین صلی الله علیه
وسلم امر دشوار لوازم بشریه ومقتضیات طبیعیه وتدبیر احکام شرعیه ومکابدهٔ احوالده عیال واولاد وخدام
واحفاد وخویشاوند ومعاملهٔ دوستان ودشمنانه قیام ومقابله وارتیاض نفس نفیسندن دخی کندولره تفویض
وعهده‌لرینه تحمیل بیورلدیغی سببدن ناشی دوام ذکر ومشاهدهٔ حقدن نفس شریفلرینك بهو وفتورینه مشیر
اولان غین مراد اولنه (وکلفه) بنای مجهول‌له دفع الیه اوزرینه معطوفدر (من اعباء) جمع عبء بهمزة فی آخره لفظا
ومعنا حمل اسادر (اداء الرسالة وحمل الامانة) فتح حاء مهمله ایله (وهو صلی الله علیه وسلم فی کل هذا فی طاعة ربه
وعبادة خالقه) دخی اول حضرته امتثال اثقال تأدیه وتبلیغ رسالت وکمال دیانتی مؤذنه امانهٔ خاصه وعامهٔ ودیعهٔ
الهی ایله تکلیف اولنمق سببیله دوام وقیام ذکر وفکر مولاده فترتی موهم غیم وغین اراده بیورلیه وحضرت فخر الانام
اختلاف مقامدن ذکر ایلدیکمز امورلك کلیسندن طاعت حق وعبادت پروردکار مطلقده مقید اولدقلری
مالا کلامدر امدی استغفارلری حقیقت اوزره که کناهدن توبه وانابت وجهیله دکلدر بلکه حالت ادنی دن حالت
اعلایه نظر ونسبت طریقیله درفان السیر فی الله لا یبلغ احد منتهاه چونکه دل آکاه حضرته طریان غین خطور
نفسانیه وامور ریاسیه دن ناشی اولمیوب بر وجه محرر طاعت وعبادت محض اولدیسه استغفاره حاجت ندر مع هذا
استغفار واستعفا برای ذنب وذله حصول یافته اولمغین مصنف علیه الرحمه علی طریق الاستدراك توجیه کلام
ایدوب بیوردر (ولکن لما کان صلی الله علیه وسلم ارفع الخلق عند الله مکانة) تا ایله منزلت اسا محل معنوی یه مختصه در
(واعلاهم درجة) مکانة ودرجة تمیز اولنور (واتمهم به) ای اکملهم بالله (معرفة) واخر هذا لانه مترتب علی ما قبله
فی المعقول والمحسوس (وکانت حاله) حال مؤنثدر امر شان معناسنه (عند خلوص قلبه وخلوهمته وتفرده بربه
واقباله بکلیته علیه ومقامه هنالك ارفع حالیه رأی) جواب لما (علیه الصلاة والسلام حال فترته عنها وشغله بسواها
غضا) تشدید معجمهٔ ثانیه ایله مفعول ثانی رأی ای نقصا وانحطاطا (من علی حاله وخفضا) ای حطا وتنزیلا (من رفیع
مقامه فاستغفر الله من ذلك) حاصل کلام وقتا سرور انبیا علیه التحایا درکاه کبریادن من جهة الرتبة خلقك ارفعی
ومنزلت قبلندن بالاتری ومعرفة بالله ده اکمل ناس اولوب شان شریفی دل اکاهلرینك ملاحظه وشهود ماسوادن
خلوص وخلوت وتفردی امرنده وقلبا وقالبا اهر امورنی حقه تفویض برله اقبالی عندنده واشتغال بالظاهر ومع الله
عالم السرائر حالتینك بالنسبة الی غیر ذلك ماهنالك مقام رفیعتری اولدیسه اول حضرت صورت نفس نفیسندن
فتوری وضرورة ماسوا ایله اشتغالی حالی رفیع کمال ومنیع مرام وبدیع جمالندن انحطاط وتنزل کوروب حط ونقص
مشاهده ایتمکین حالت فترتدن جناب حقه استغفار له لب کشای استعفا اولدیلر (هذا اولی وجوه الحدیث واشهرها)
وبعض نسخده اشهدها یعنی تأویل محرر انه لیغان علی قلبی حدیث شریفی وجوهنك ایین واشهریدر (والی معنی
ما اشرنا الیه مال کثیر من الناس وحام حوله فقارب ولم یرد) ای لم یصل الیه استعارة من ورد الماء اذا اتاه لیستقی
منه اشارة الی ذلك فیه شفاء العلیل وثلج الصدور وروان النفس لها ظمأ الیه یعنی تأویل حدیثدن اشارت ایلدیکمز
معنی نکته سنه اهل استیناسدن بسیار کمسنه مائل وجوانبه دائر اولوب مقاربه ایلدی اما برووفق کمال بو منزلیه
واصل اولمدی (وقد قربنا غامض معناه وکشفنا للمستفید محیاه) ضم میم وتشدید یا ایله نقاب وجه بعض نسخده
مخباه خاء معجمه وتشدید موحده ایله مخفیه معناسنه دریعنی حل مبنی یه متعلق اولان مشکل معنای خبر تحقیق
تقریب وطالبه فائده ایچون روی دلارای بکر معنادن رفع نقاب ودفع حجاب ایلدك (وهو) تأویل مذکور
(مبنی علی جواز الفترات والغفلات والسهو فی غیر طریق البلاغ علی ما سیأتی) تفسیر مسطور انبیا علیهم السلام
اوزره امر تبلیغ ورسالاتك غیری حالاتده فترات وعثرات وسهو جوازنه متفرع ومبنیدر که بحث محرر بعض مقامات
کتابده مقرر وقریبا وورودی وجه اوزره درو قال الشارح شهاب الخفاجی وفی کلامه نظر لا یخفی فانه جعل الغفلة والسهو
عبارة عن الاشتغال بامر امته واهله ولا غفلة ولا فترة ولا سهو حقیقة فکیف بناه علی غیر اساسه وهذا عندی کالغفلة
فیما قال فتأمله فانه غریب (وذهبت طائفة من ارباب القلوب ومشیخة) فتح میم وکسر وسکون شین معجمه (المتصوفة)
ای مشایخهم فی الطریق المطلب (ممن قال بتنزیه النبی صلی الله علیه وسلم عن هذا جملة واحدة) ای جمیعا یعنی
وللناس فیما یعشقون مذاهب وفقنجه ارباب دل ودانایان وپیران صوفیه دن بر طائفهٔ علیه پیغمبر عالی مقام فترت
وغفلت اسا امورلك جمله سندن علی طریق الاجمال تنزیه وتقدیس ایله کویا اولنلرمسلکنه راهی (واجله) تشدید
لام ایله اعظمه معناسنه (ان یجوز علیه) وفی نسخة بصیغة المجهول مشددة الواو (فی حال سهوا وفترة الی ان معنی

الحدیث ما یهم خاطره ویغم) فتح یا وضم غین معجمه ایله (فکره من امر امته علیه السلام لاهتمامه بهم وکثرة شفقته علیهم
فیستغفر لهم) دخی اول حضرت اوزره حالاتدن بر حالده ذهول فی المقالات وقصور فی الطاعات وکسور فی المقامات
جائز اولمقدن شان جلیلی مقام کمالده بجیل عدا یلیوب معنای حدیث خاطر شریفی ازعاج وفکر صائب وهم
ثاقبلرین اشغال ایدن شان امت دعوت واجابتلرندن ناشی حال امته اهتماما ووصف دوام ایله انلر اوزرینه بسیار
مرحمتلر ایچون برای امت استغفار بیورملری معناسنك ورودنه ذاهب وسالك اولدیلر حاصلی استغفار نبی ستار
علیه سلام الغفار حضرتلری عصاة امتنه راجع اولدیغی بو وجهله بدیدار در (قالوا) طائفهٔ متصوفه بیوردیلر
(وقد یکون الغین هنا علی قلبه السکینة التی تغشاه) وفی نسخة یغشاه (لقوله تعالی فانزل الله سکینته علیه وقد
یکون استغفاره علیه السلام عندها) ای عند نزول السکینة (اظهار العبودیة والافتقار) یعنی حدیث مذکورده
وقوع یافته غین کاهی قلب لطیف نبوی اوزره نزول ایدن وقار وطمأنینت مراد اولنور که فانزل الله سکینته علیه
قلب شریفندن مستفاد اولدیغیچون عند نزول السکینة استغفار شاه کونین صلی الله علیه وسلم عبودیتی اظهار
وتجلیات ربوبیته افتقار ایچون اولمش اولور (وقال ابن عطاء) تقدمت ترجمته (استغفاره وفعله هذا تعریف للامة
یحملهم) جملهٔ استئنافیه وحالیه درای یحثهم (علی الاستغفار) یعنی ادب آموز دبیرستان حکمت علیه التحیه
حضرتلرینك طلبکار مغفرت وبو وجهله تضرع واظهار خشیت بیورملری امت مرحومه سنه تعلیم وارشاد وأب
ادبدر که انلری استغفار اوزره حث وترغیب بیورلردیو ابن عطا رحمه الله توجیه ایتدیلر (وقال غیره) ابن عطادن
غیری (ویستشعرون) من الشعور (الحذر) وفی نسخة الخطر ای المنع (ولا یرکنون) الی الامن اول حضرتك امة
مرحومه سنه استغفار تعلیم بیورملری انلر علی وجه الاصرار معاصیه درکار اولمقدن اتقا وحذری ادراك ایله‌لر
ودخی امن ورجایه میل ایتمیه‌لر ایچوندر دیدی والحاصل انهم یقفون فی الحذر والخوف علی انفسهم (وقد یحتمل
ان تکون هذه الاغانة) کسر همزه ایله ستر معناسنه یقال اغان غین السماء اذا انبسم وفی القاموس غین علی قلبه غینا
تغشته الشهوة او غطی علیه والبس او یخشی علیه او احاط به الذین کالغین فیما انتهی پس اغانه دخی غین معناسنه
لغت اولمق معلوم اولدی (حالة خشیة واعظام تغشی قلبه فیستغفر حینئذ شکرا لله وملازمة لعبودیته) یعنی یحتملکه
غشیت معهوددن مراد حالت خشیت ومقام هیبت که قلب شریفنی تغشیه ایدوب حالت مرقومه شکرانه‌سی اول حالده
لب جنبان استغفار ومداومهٔ عبودیهٔ مولی اوزره محافظهٔ استغفار بیوره‌لر (کما قال فی ملازمة العبادة) اخص من
العبودیة اولان مداومت عبادتده تشکر بیورملری اسا (افلا اکون عبدا شکورا) والفاء للعطف علی مقدر تقدیره
واترك الصلاة اعتمادا علی الغفران فلا اکون عبدا شکورا للدیان روایتکردهٔ ترمذی اولان خبرده سید الزاهدین علیه
سلام المعین حضرتلری صلاة ایله کثرة قیاملرله پای عرش پیمالری تورم وواقف حال اولانلردن برکسنه یا رسول الله یشین
ویسین فرضا کناهك مغفور ایکن قیام لیل ایله وجود نازینك تعبده اولمغه باعث ندر دیدکده بو قول باصوابله
جواب داده اولدیلر وروی عن علی کرم الله وجهه ان قوما عبدوا رغبة فتلك عبادة التجار وان قوما عبدوا رهبة فتلك
عبادة العبید وان قوما عبدوا شکرا فتلك عبادة الاحرار کذا فی ربیع الابرار (وعلی هذه الوجوه الاخیرة) وقالوا
قد یکون الغین قوانلدن بو محله رسیده اولنجه ورود ایدن وجوه موجهه اوزره (یحمل ما روی فی بعض طرق هذ
الحدیث عنه علیه السلام انه) بکسر الهمزة ای الشان (لیغان علی قلبی فی الیوم اکثر من سبعین مرة فاستغفر الله)
ابو هریره رضی الله عنه طریقندن روایتکردهٔ بخاری اولان خبرده خواجهٔ عالم صلی الله علیه وسلمدن مرویدر که
بهر روز هفتاد باردن بسیار قلبم اوزره غطا وغین طاری اولوب درکاه کبریادن طلبکار غفران اولورم دیو بیورملریله
تفسیر اولنور حاصلی حدیث سابقده صدور یافته عدددن مراد غین اولوب مجرد استغفار اولمغی خبر مذکور
مؤید اولور وفی الاحیاء کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یترقی المقامات واذا انتقل من مقام الی اعلی منه رأه
نقصا فتاب منه واستغفر وحسنات الابرار سیئات المقربین انتهی وقال ابو علی الشاذلی قدس سره اشکل هذا الحدیث
فرأیته صلی الله علیه وسلم فی المنام فقال یا مبارك ذاك غین الانوار لا غین الاغیار وفی لطائف المنن لابن عطاء الله
وحل الرموز للمقدسی من ظنه غین غفلة وحجاب فقد اخطأ وانما کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یستغرق فی امور
التجلیات فیغیب فی ذلك الحضور ویسأل المغفرة ای ستر هذه الحالة لانه من الغفر بمعنی الستر انتهی بعد ذا مصنف
علیه الرحمه شبههٔ اخری دفعنه انتقال برله بیوردر (فان قلت فما معنی قوله تعالی لمحمد صلی الله علیه وسلم
ولو شاء الله لجمعهم علی الهدی) حق سبحانه وتعالی حضرتلرینك ارادهٔ علیه‌سی تعلق ایدیدی جمیع خلقك توفیق ایمان
وترك عصیان اوزره جمع واتفاقلرین مراد ایدردی لکن امر مذکوره مشیتی تعلق ایتمدی (فلا تکونن من الجاهلین)

بصفات المقتضية لذلك فان منها الجلالية التى توجب هلاك الكفار وانتقامهم فى النار خالدين فيها ابدا ومنها الجمالية
التى توجب الرحمة على المؤمنين وانعامهم بالجنة خالدين فيها ابدا حاصلى شان نبوتة أبده بوكونه خطاب رب الارباب
معنابى ندر (وقوله) اى والحال انه قد قال (لنوح عليه السلام فلا تسألنى ماليس لك به علم الايه) انى اعظك
ان تكون من الجاهلين دخى نوح عليه السلام شاننده ورودايدن قول جليل سبحانى معناسى نوجهله مفسردر
ديرمك (فاعلم انه لا يلتفت فى ذلك الى قول من قال فى آية نبينا عليه السلام فلا تكونن ممن يجهل ان الله لو شاء لجمعهم
على الهدى) اى طالب مزاياى حقيقت معلوم عزت اولسون كه اية اولى فلا تكونن من الجاهلينده يا محمد هر اينه
حضرت فعال لما يريد انلرى مراد ايديدى ايمان وتوفيق اوزره جمع ايتمسنه ناشناس اولنلردن اولمه ديلرك كفتار
ناهنجارنه التفات اولنمز زيرا بومقامده نبى عاليشان غيرواقف قانون ديان اولق حد امكاندن دور وصفات كرام مستعانه
انبياى ذوى الاحترامدن حاشا ثم حاشا جهل غيرجائز ودرجه اعتباردن مهجوردر (وفى آية نوح) وهى الاية الثانية
(لا تكونن ممن يجهل ان وعد الله حق لقوله) اى لتصريح نوح بنفسه (وان وعدك الحق اذ فيه) انبيا عليهم التحايايه
اثبات جهلى اجترا ايدن قائل وجاهل كفتارنده حاصلدر (اثبات الجهل بصفة من صفات الله وذلك) جهل
مذكور (لا يجوز على الانبيام) صفات كبريادن برصفاته جهالت پيغمبران عاليشانان جنابلرى اوزرلرينه
جائز كلدر بلكه اوليا وعلما اوزره غيرجائز فكيف بالانبياء (والمقصود وعظهم ان لا يتشبهوا فى امورهم
وبعض نسخده ان لا يتسموا بتشديد التاء اى لا يتصفوا معناسنه در (بسمات الجاهلين) كسر سين مهمله ايله بمعنى
الصفات آيتين مذكورتينده نهى انبيادن مقصود ومراد پيغمبران ذيشانان احوال واقوال واعمال ناشناسان
صفاتيله اتسام وتشبه ايتملرينه ارشاد وتنبيه وتحقيق ذلك المرام اوزره تهييج وتثبيت وخلافى اوزره اولنلر جاهل
بالرشاد اولمسنه تعريضدر (كما قال انى اعظك ان تكون من الجاهلين) دليل على ارشاده له عليه السلام (وليس
فى آية منهما دليل على كونهم على تلك الصفة) آيات مذكوره دن برنده پيغمبرانك صفت جهل اوزره اولملرينه
دلالت نايابدر (التى نهاهم عن الكون عليها) اى الاتصاف بها والنهى عن الكون ابلغ من النهى عن الاتصاف
بها (فكيف) اى لا يكون الامر كذلك (وآية نوح قبلها فلا تسألن) فيه قراءات (اى فلا تطلبنى ماليس لك به علم)
يعنى نجات پسر كدن سكا علم لاحق اوليان شيئله بندن طلبكار اولمه ديوانى اعظك ايتنك ماقبلى (فحمل
مابعدها) انى اعوذبك ان اسألك ماليس لى به علم آية شريفه سى (على ماقبلها اولى) فلا تسئلنى ايتى اوزره حمل
موجب ترك نجات ابنله عدم علمنه صراحتدن ناشى اولى وعزوى اسرادر (لان مثل هذا قد يحتاج الى اذن من
ربه) زيرا ماليس به علم اولان نجات ابنى سؤال حضرت كثير النوال باركاهندن اذنه محتاج اولور (وقد تجوز اباحة
السؤال فيه ابتداء) وقيل النهى عن السؤال كاهى ابتداء حالده اباحتى جائز اولور (فنهاه الله ان يسأله عما طوى عنه
علمه واكنه) تشديد نون ايله ستر واخفا (من غيبة بيان لما من السبب) بيان للغيب (الموجب اهلاك ابنه) پس عالم
السر والخفيات مرسربسته سى علمى طى ايلديكى امرك سؤالندن نجى اللهى نهى وفرزند نوحك هلاكى موجب
وسبب غيبى ادراك بالبصردن پوشيده ونهان بيوردى يعنى سؤالدن منع ايلدى (ثم اكمل الله نعمته عليه باعلامه ذلك
بقوله انه ليس من اهلك انه عمل غير صالح) بعده جناب كبريا نوحه خطابا فرزندك كنعان نجات له موعود اولنلر
زمره سندن دكلدر اول غير صالح عمل صاحبى دردى كه پيغمبر اوزره اعلام حال نكبت مآل ايسر ايله نعمتنى اكمال
وتتميم ايلدى اوالمعنى ليس من اهلك حقيقة وان كان ابنك صورة حيث خالفك سيرة (حكى معناه مكى) تقدمت ترجمته
(كذلك امر نبينا صلى الله عليه وسلم فى الاية الاخرى بالتزام الصبر على اعراض قومه ولا يحرج) حاء مهمله
وفتح راء ايله اى لا يضيق صدرا عند ذلك (فيقارب حال الجاهل بشدة التحسر حكاه ابو بكر بن فورك) ثم فاء وفتح راء ايله
صرف ومنع جائزدر يعنى نوح عليه السلام امر هما يونلرى اما واقد كذبت رسل من قبلك فصبروا على ما كذبوا
واوذوا حتى اتاهم نصرنا آية شريفه سى تشريفيله پيغمبر عزصلى الله عليه وسلم حضرتلرينه قومنك ايماندن اعراض
ونكوللرى اوزره صبر وتكيبه ومداومت ايله امر ايليوب اول حالده سينه پر كينه لرين تيره وتنك ايتملرينه فرمان
ايلديكم شدة تحسر ايله حالى ناشناسان ادب حالنه نزديك اوله پس مقاربه حال جاهلدن نهى ايله امر ايلدى ديو ابن
فورك حكايه بيورديلر (وقيل معنى الخطاب لامة محمد) يعنى خطاب حضرته ومراد غيره توجيهى معنى درويا خطاب
ابتدا غيره شايان اوله ديلدى (اى فلا تكونوا من الجاهلين حكاه ابو محمد مكى وقال مثله فى القرآن كثير) فرقان بليغ
البيانده بونك مانندى ايات بسياردر كه خطاب حضرته ومراد امتنه اولور والتى لا يصلح فيها الخطاب له حقيقة فالمراد
به غيره من الامة (فبهذا الفصل) اى الذى اوجب لهم مزيد الفضل (وجب القول بعصمة الانبياء منه بعد النبوة قطعا)

امدى

امدى فصل مذكور انبيا عليهم السلام فاخر الطراز نبوتله تشريف بيورد قد نصكره جهل بالله وسهو والهو وفترت
وغفلتدن جزما من غير تردد وشبهة معصوم اولملرين ايجاب ايدر (فان قلت فاذا قررت عصمتهم من هذا وانه لا يجوز
عليهم شئ من ذلك فما معنى اذا وعيد الله لنبينا عليه السلام على ذلك ان فعله وتحذيره منه كقوله لئن اشركت ليحبطن
عملك الاية) ولتكونن من الخاسرين لام اولى قسم مقدرى توطئه وثانيه جواب اولور وحبوط اعمالك بحيث الاثبات
ولا يبقى له بالكليه ذهابيدر (وقوله) جل له (ولا تدع من دون الله مالا ينفعك ولا يضرك الاية) فان فعلت فانك اذا من
الظالمين (وقوله اذا لاذقناك ضعف الحياة) يعنى عذاب الدنيا (وضعف الممات) عذاب الاخرى والاصل
عذابا ضعفا فى الحياة وعذابا ضعفا فى الممات بمعنى مضاعفا فحذف الموصوف واقيم صفته مقامه ثم اضيفت آيه
مذكوره نك اولى ولولا ان ثبتناك لقد كدت تركن اليهم شيئا قليلا منطوقجه لو قاربت الركون الى مرادهم فرضا
وتقديرا لاذقناك ديمك اولور والمعنى ان المعصوم لا يتصور منه الركون الى الكفر الموجب للعذاب الاية (وقوله
لاخذنا منه باليمين) قول كريم مقدم سبحانى ولو تقول علينا بعض الاقاويل ده اولان حرف لو جوابى اولور يعنى شان
جليلازه نسبتى صحيح وشايان اولمين شيئله بزه افترا ايديدى حقله اندن انتقام ايدردك ثم لقطعنا منه الوتين بعده احبل
وريدنى قطع ايله يعنى اهلاك وتعذيب ايدردك اما چونكه معصوم افترا على الله اجترا ايتمز تهديدا وانسان امر
معصوم اوزرينه تفريع ايتمز (وقوله وان تطع اكثر من فى الارض يضلوك عن سبيل الله) نتيجه معنى معصوم اولان
ذاتدن اطاعت ارباب ضلال تصور اولنمزكه حق طريق وصالدن انى كمكرده ضلال ايليه (وقوله فان يشأ الله يختم
على قلبك) اى بعد قوله ام يقولون افترى على الله كذبا فالمعنى ان يشأ يجعلك ممن يختم على قلبه حتى يجترى بالكذب على
ربه او المعنى يختم على قلبك فينسيك كلام ربك (وقوله وان لم تفعل) ما امرت به لك تبليغنه دركار اولمز سن (فما بلغت
رسالته) افراد وجمله مقروءدر يعنى كان امر رسالتدن برشئ تبليغ ايتمش اولورسن (وقوله اتق الله) يا ايها
النبى دم على تقواه (ولا تطع الكافرين والمنافقين) اى فيما يؤدى الى وهن فى الدين پس معلوم عالميان دركه عصمت
پروردكارى همواره وقايه الحفظ اولوب زيور آراى مسند تقوى اولان ارباب كفرونفاقه ركون واطاعت توجهله
متصور وتقوى ايله امر واطاعت ماسوادن نهى معناسى وآيات مسطوره ده شان عصمت پناه نبوتده وعيد وعتاب
كونه خطابك وبعض اموردن تحذيرك براى تقدير معناسى ندردر سن (فاعلم وفقنا الله واياك انه عليه الصلاة
والسلام لا يصح) اى له عليه السلام (ولا يجوز عليه ان لا يبلغ وان يخالف امر ربه ولا يجوز ان يشرك به ولا يتقول
عليه مالا يجب) اى لا ينبغى ان يقال ولم يؤذن فى ذلك المقال (او يفترى عليه او يضل) فتح ياء وكسر ضاد ايله او صيغة
المجهول (او يختم على قلبه) بناء مفعول ايله (او يطيع الكافرين) اعم من المنافقين يعنى اى مخاطب نكته دان
حضرت منان بزى وسزى راه قويم وصراط مستقيمده توفيقى رفيق ايلسون جناب نبى آخر الزمان عليه صلوات
الرحمن ايجون ما امر بهى تبليغ ايتمك وامر وبرايغ كبريايه فرمانبر اولمامق وشان ذى الجلاله شايسته اولمايان
كفتار ايله تكلف وتلقاء نفسندن افترا على الله ورهراست حقده ضال وقلب ... كادلرى اوزره مهر غش ونسيان ايله ختم
اولنمق وارباب طغيان وكفرانه پيرو اولمق بروجهله جائز اولميوب صحيح اولمز (لكن الله تعالى يسر امره بالمكاشفة
والبيان فى البلاغ للمخالفين) اما مولاى معين ارباب مخالفينه تبليغده كار خاتم المرسلينى مكاشفه وتبيان ايله تيسير
وآسان ايلدى (وان ابلاغه ان لم يكن بهذا السبيل فكانه ما بلغ) بدرستى تبليغ حضرت بوطريق مرضى اوزره
روا جيافته اولمسه يعنى جميع ما امر بهى ابلاغ وصدع واظهار ايتمسه كويا تبليغ ايتمش اولور لانه كالعدم لمن ترك ركنا
من اركان الصلاة لا يعتد بصلاته (وطيب نفسه وقوى قلبه بقوله والله يعصمك من الناس) چون حضرت بشير
ونذير مقام تبليغده كندى ذاتنده تقصير وقوعندن هراس ايلدكين تسليه له عما بين الناس جنابندن معصيت
وطاعتده تقصيردن حضرة الله سنى معصوم بيورردكله تعبندن اراحه وتوفيق نعم الرفيق ايله قلبى مطمئن
ودغدغه وهمى ازاحه بيوردى (كما قال لموسى وهرون عليهما السلام (لا تخافا اننى معكما اسمع وارى) وهذا كله
(لتشتد بصائرهم فى الابلاغ واظهار دين الله ويذهب عنهم خوف العدو المضعف) تخفيف وتشديد عين ايله اى الموهن
(للنفس) وفى نسخة لليقين حاصلى عتاب كونه خطابك كليسى باب تبليغ رسالات واعلاء كلمة الله واظهار دين مولاده
چشم بصيرتلرى روشنا وسرايرلرى قوى يافته وبرجلا اولوب بحسب البشر نقص نفسلرين ضعف اولان هراس
دشمنانى انلردن اذهاب وازاله ايچوندر (واما قوله ولو تقول علينا بعض الاقاويل الآية) لاخذنا منه باليمين قد سبقت
(وقوله اذا لاذقناك ضعف الحياة فمعناه ان) كسر وفتح همزه ايله (هذا) اخذ واذاقه (جزاء من فعل هذا) يعنى كلام
اعدايه ميل وافترا على الله اجترا ايدن كسنه نك جزاسيدر (وجزاؤك لو كنت ممن يفعله) اما فرضا وتقديرا فعلى تصور

اولنلردن ایسه سنك دخی بر اولور (وهو لا يفعله) اول کارناهموار حاشا اندن بدیدار اوله دیمك اولور (وكذلك) تأویلده ماسبق ماشتدیدر (قوله وان تطع اكثر من فى الارض يضلوك فالمراد غيره كما قال) يا ايها الذين آمنوا (ان تطيعوا الذين كفروا الاية) يردوكم على اعقابكم فتنقلبوا خاسرين وقد نزلت حين قال المنافقون للمؤمنين باحد عند انهزامهم اذا رجف بقتل رسول الله صلى الله عليه وسلم كذبا ارجعوا الى اخوانكم وادخلوا فى دينكم ولو كان محمد نبيا ماقتل ثم العبرة بعموم اللفظ لابخصوص السبب حاصل كلام ظاهرا وان تطع خطابی حضرته شایان ایسه ده مخالفت امردن مبالغة فى الزجر اولوب حضرتك غیری مراد اولنور نتكم حق سبحانه وتعالى مخاطبا الامته ای بر سبيل حقیقت ایمان ایدنلر اکر ارباب کفر ونفاقه اطاعت ایدرسکز انلر سزی عقبلریکزه اوزره رد ایدرلر دیمکله لفظ اعتبار اولندیغی اسادر (وقوله) اى وذلك قوله سبحانه (فان يشأ الله يختم على قلبك ولئن اشركت ليحبطن عملك ومااشبهه فالمراد غيره) ولو مجازا خطاب حضرته اولسون اما حقیقة غیری مراددر فيكون فيه تعريضا لاستيقاظ الامة عن نوم الغفلة (وان هذه) بو عقوبت متفرعه (حال من اشرك) رهنوردان بیابان کفر وضلال حال ومآل وبالیدر (والنبى صلى الله عليه وسلم لايجوز عليه هذا) لعصمته من ذلك اجماعا (وقوله اتق الله ولا تطع الكافرين فليس فيه انه اطاعهم والله ينهاه عما يشاء ويأمره بما يشاء) وانما نزلت هذه الاية لما بايعه بعض اليهود على نفاق منهم فكان صلى الله عليه وسلم يداريهم رجاء ان يحسن اسلامهم وليس فى الاية انه عليه السلام فعل مانهى عنه والحاصل اول حضرتك انلره اطاعتی نابابدر اذلا يلزم من النهى عن الاطاعة مخالفة الطاعة پس خدای متعال فلا تطع الكافرين قول کریمیله کاهی حبیبنی نهی واتق الله ایله دیلدیکی شیئله امر ایدر يفعل الله مايشاء ويحكم مايريد (كما قال ولا تطرد الذين يدعون ربهم الاية) بالغداة والعشى يريدون وجهه ماعليك من حسابهم من شئ ومامن حسابك عليهم من شئ فتطردهم فتكون من الظالمين (وما كان طردهم عليه الصلاة والسلام ولا كان من الظالمين)

فصـــل

(واما عصمتهم من هذا الفن قبل النبوة فللناس فيه خلاف) اما پیغمبران عليهم السلام حضراتنك قبل النبوة نوع مالا يليق بتوحيد الله وصفاته اولان اموردن معصوم اولملری خصوصنده علمای اصول دین وسلف وخلفك اختلافی بدیداردر (والصواب انهم معصومون قبل النبوة من الجهل بالله وصفاته والتشكك) وروى اوالتشكك (فى شئ من ذلك) قول صواب ورأی مستطاب نبوتدن اول انبیا عليهم التحايا توحید حق وصفات ثبوتیه وسلبیه وعقلیه واتصافیهٔ فیاض مطلق عم نواله حضرتلرینه جهل وترددن معصوم اولملریدر علامهٔ تفتازانی شرح عقایدده درج ایلدیکی لاٰلیٔ کلامندندر انبیا عليهم السلام کذبدن معصوملردر خصوصا امر شرایع وتبلیغ احکام وارشاد امته متعلق اولان شیئده اما عمدا فبالاجماع واما سهوا فعند الاكثرين وقبل الوحى وبعده بالاجماع کفردن منزه ومعصوملردر وعند الجمهور تعمد کبائردن دخی عصمت یافته در خلافا للحشوية واما سهوا فوقوعی اکثر علما تجویز ایتدیلر وعمدا صدور صغایر عند الجمهور جائزدر خلافا للجبائى واتباعه وسهوا صغيره وقوعی بالاتفاق جائز اولور بودخی الا مايدل على الخسة كسرقة لقمة وتطفيف حبة قیدیله مقیددر امدی انبیادن کذب ویا معصیتی مشعر اولان شیٔکه كما كان بطريق الآحاد منقول اوله مردوددر اما بطريق التواتر نقل اولنسا ممکن اولدقجه ظاهرندن مصروف والا ترك اولی اوزره محمول ویا قبل البعثه صدورنه حمل اولنه (وقد تعاضدت الاخبار والاثار عن الانبياء بتنزيههم عن هذه النقيصة منذ ولدوا ونشأتهم على التوحيد والايمان بل على اشراق انوار المعارف ونفحات) رایحهٔ طیبه (الطاف السعادة كما نبهنا عليه فى الباب الثانى من القسم الاول من كتابنا هذا) یعنی احوال پیغمبراندن پیام واثر سرتسر معاونت ایدوب انلر مرتبهٔ معرفتده منقصهٔ جهلدن بانهادهٔ مهد وجود اولدنبرو مبرا وقبل البلوغ کفر واصرار على المعصيه دن مقدس ومعرا واعلای مراتب ایقان ومناقب احسانده توحید وایمان بلکه سطوع انوار معارف واطلاع اسرار عوارف ونفحه بخشای الطاف سعادة ورشحات اشراف زیاده اوزره تشنه یاب ومجبول ومفطور اولملری معروف ومتواتر ایدی نتکم اشبو کتاب مستطابك قسم اول باب ثانی فصل خصال مکتسبه ضمننده درج وبحث مرقوم اوزره تنبیها تمشیدك (ولم ينقل احد من اهل الاخبار ان احدا من الناس نبئ واصطفى) بناء مجهول فيهما (ممن عرف بكفر واشراك قبل ذلك) نه کفار ونه ابراردن بر فرد نقل ایتدیکه کفر وشرکله شهرت یاب برکسنه قبل ظهور النبوة مقام استنباسده پیغمبر قیلنوب ناس اوزره مختار بیوریله (ومستند هذا الباب النقل) کلامدن بونوعك مرجعی مقام مرامده نقل ثابتدر (وقد استدل بعضهم بان القلوب تنفر عمن كان هذا سبيله) بعض علماء عصمت انبیا اوزره استدلال ایلدیلرکه طور ومسلکی کاه ودروغ اوزره اولان

کسنه دن قلوب متنفره اولغین غرض تبلیغ انلردن فوت اولغله احتجاج ایتدیلر (وانا اقول ان قريشا قد رمت نبينا صلى الله عليه وسلم بكل ما افترته وعير) تشدید تحتیه ایله تعییب (كفار الامم انبياءها بكل ما امكنها واختلقته) قافله اختلاق اختراع معناسنه در (مما نص الله) اى صرح به من الجنون والسحر والشعر وبعض نسخه ده نون بدلی قاف ایله قص الله ای حكى الله (عليه اونقلته الرواة الينا) اى عن كفار الامم من الطعن فى الانبياء (ولم نجد فى شئ من ذلك تعيير الواحد منهم) یحتمل که لفظ الواحد معرف اولوب مضاف اليه واقع اوله وتعبیر لفظی لم نجد فعلنه مفعول اولوب لواحد متعلق به اوله ای الواحد من الانبياء (برفضه) متعلق بتعيير الواحد منهم (آلهته وتقريعه بذمه بترك ما كان قد جاء معهم) اى وافقهم عليه حاصل پیام مصنف علیه الرحمه بیورر که عمدهٔ قبائل عرب اولان قریش قدرتیاب اولدقلری مرتبه اول سهی سرو باغ بلاغ حضرتلرینه انداختهٔ سنك جفا ومذمت وافترا اولمدن خالی اولمیوب کفار امم سالفه ایسه ممکن اولدقلری رتبه پیغمبرلرینی معایبله تعییب ایدرلر ایدی کما قص الله بالنص ویاروایتکردهٔ نقلهٔ رواة برله بالاعم والاخص امم پیشین پیغمبرلرینه نیجه مثالب اختراع ایلدیلر پس نص حق وروایت خلقدن بر نسنه یه ظفریاب اولمدق که انبیادن بری حاشا ثم حاشا قبل النبوة پرستش اصنام ایتمش اوله ده بعد ذا الهه سنی ترکله مذمت وکویا اوقول امرنده قومیله عبادتنی التزام وپرستشدن معیت ایلدکلری اصنام اوزره رفضله توبیخ وتعییب ایلیه (ولو كان هذا لكانوا بذلك مبادرين وبتلونه فى معبوده محتجين) اکر توحید ارباب بعثه منافی امر مخالف صدور یافته اولیدی اول نبی قبل النبوة عبادتنی ملتزم اولدیغی اصنامك بعد النبوة سرزنشنه اغاز ایلدکده قومی اول پیغمبرلك ومنده واول معبود اتخاذ ایتدکلری الهه حقنده انك روکردان واظهار تبدلی احتجاج ایله تقریع نبی یه مسارعت ایدهلردی ودیهلردیکه سن بردینده مستقر اولملك کاه اکاه بوکه عبادت ایدرسن پس سنك وقومنك معبود اولندن صرفه باعث ندر دیو توبیخه مبادرت ایدهلردی (ولكان توبيخهم له) اى توبيخ كفار الامم لنبيهم (بنهيهم) مفعولنه مضاف مصدردر اى نهى النبى لامته (عما كان يعبد قبل) اى قبل نبوته (افظع) فاء وظاء معجمه ایله شناعة وقباحة (واقطع) قاف وطاء مهمله ایله اى اقوى واشد فى الحجة (من توبيخه بنهيهم عن تركهم آلهتهم) قبل ضمير نهيهم للكفار وتركهم للانبياء (وما كان يعبد آباؤهم من قبل) یعنی قبل النبوة پرستش ایلدیکی شیدن اول نبی امتنی نهی ایتدکده قومنك اکه توبیخ ایتملری فظاعتز واحتجاج قومده اقوی واول پیغمبرك قومنی از قدیم آباء واجدادی عبادت ایلدکلری الهه لرندن ترك ایله انلری نهی توبیخندن اشد وادل اولیدی (ففى اطباقهم على الاعراض عنه دليل على انهم لم يجدوا سبيلا اليه اذلو كان لنقل وماسكتوا عنه كما لم يسكتوا عند تحويل القبلة) ماسوی اللهه پرستش ایله تقریعدن اعراض اوزره اجماع واتفاقلری بوکونه نقله رهیاب اولمدقلرینه برهان صریحدر اکر انلردن نقل اولنور اولیدی دخی انلر خاموش اولمیهلردی نتکیم قبلهٔ انام بیت مقدسدن کعبة الحرامه ویا کعبه دن مسجد اقصی یه صرف عنانده طینتی مغشوش اولنلر سکوت ایتمیوب هر بری بحیه سنه موافق ایراد قداحهٔ قدح وطعنه سر اغاز ایتدکلری اسا الماسبارهٔ تعریضی سرتیز ایدرلردی (وقالوا) کفار مکه ویا یهود عنود (ما ولاهم عن قبلتهم التى كانوا عليها) اى اولا من الكعبة او بيت المقدس (كما حكاه الله عنهم) بقوله سيقول السفهاء من الناس الاية حاصلی بدکویان یهودی قبله مزدن محمدی روکردان ایدن داعیهٔ حسددر وکیبی حاشا ثم حاشا محراب قبلهٔ یهودده ثابتقدم اولسه جائزکه منطوق توراة اوزره پیغمبر آخر الزمان بونلر اولیدی دیدی ژاژخای مشرکین دخی محمد چونکه بزم قبله مزه سرفرو اتمیجك ایدی برقاچکون متابعت قبلهٔ یهودا ایتمك نه زحمت ایدی دیو هرزه کو یلغه بشلدیلر (وقد استدل القاضى القشيرى) شا ابو نصر عبد الرحيم بن الاستاذ ابى القاسم القشيرى صاحب الرساله اولهکه امام الحرمیندن ووالد ماجدلرندن اقتباس انوار عرفان ایلیوب بشیوزاون درت تاریخنده بلدهٔ نیسابورده سرنهادهٔ بالین رمس اولدی استاذ ابی القاسم اولادندن بانهادهٔ طریق قضا ایتمش کسنه طبقات وتواریخده نایاب اولدیغی اولی الالبابه خفی دکلدر مراد مصنف کیم اولدیغی نامعلومدر والله اعلم (على تنزيههم عن هذا بقوله تعالى واذ اخذنا من النبيين ميثاقهم ومنك الاية) ومن نوح وابراهيم وموسى وعيسى بن مريم واخذنا منهم ميثاقا غليظا (وبقوله واذ اخذ الله ميثاق النبيين الى قوله لتؤمنن به ولتنصرنه) اى لما آتيتكم من كتاب وحكمة ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم آیتین جلیلتین تفسیرده متعلقه کلامکه وجه تقدیم حضرت على الانبياء واخذ ميثاق فى عالم الارواح ویا ثمین میثاق عمومله اهل اشباجده میثاق خاص ونه محلده وقوعیافته اولدیغی قسم اول باب اول فصل سابعده کذار ایلدی حاصل قاضی قشیری انبیا عليهم التحايا حضراتنك کفر وشرك امثالی اموردن براءة ساحه لرینه نص قرآن عظیم الشان ایله امضا نویس استدلال اولوب (قال فطهره الله فى الميثاق) بیوردیلرکه حضرت کبریا جل وعلا اخذ عهد

وميثاقده پيغمبرلى تعظيم امرينه مناسب امورايله احاطه وكريم قدرينه مالا يليق اولان شئ احاطه برله تقديس ايلدى
(وبتقيدان ياخذمنه الميثاق قبل خلقه ثم يأخذ ميثاق النبيين بالايمان به ونصره قبل مولده بدهور) (ويجوز) تشديد
واومفتوحه ومكسوره ايله مجوزدر (عليه الشرك او غيره من الذنوب) عند العقول السليمة دورادورده كه خداى
بيچون حبيبى محمد مجتبى عليه التحايا حضرتلرندن قبل ظهور نوره اخذ عهد وثيق بيوروب بعده عالم ارواحدن
اشباحه عز وتشريف بلفرندن امد بعيد مدت مديده مقدم پيغمبراندن دخى اوسلطانه ايمان وزمان رسالتنى ادراك
ايتدكلرى حالده نصرت وامدادايتملرينه عهد وميثاق ايليوب بعد الاصطفا والاجتبا پيغمبرينك اوزرينه شرك
شرك دنيا كاه كبائر واصرار على الصغائرى تجويز ايليه بوغايه مستبعددر (هذا مالا يجوزه الا ملحد) بعد اصطفائهم
واخذ الميثاق عليهم انبياى كرام شان شريفلرندن شرك وجرك ذنوبى تجويز براعتز الا فاسد العقيده عادل عن الطريقه
مرتد ملحد وزنديق اوله (هذا معنى كلامه) بونقل منيف معناى كه نارا طيف قشيريدر (وكيف يكون ذلك) وهو
استفهام عن الكيفية والهيئة التى وقع عليها الامر مجوزبه عن التعجب الانكارى فهو انكار لتجويزماذكر عليه
بانكار حالته التى تكون عليها (وقد اتاه جبريل وشق قلبه صغيرا واستخرج منه علقة وقال هذا حظ الشيطان) اى
نصيبه فى وسوسته بنى آدم (منه ثم غسله وملأه حكمة وايمانا) يعنى حالة مذكوره نه كيفيتله متصور دركه حاشا عنه
حال انكه سيمرغ سدره نشين اول هماى اوج قربه مشول ايدوب دايه مهربانى حليمه سعديه حجر تربيه سنده ايكن يعنى
*طفل ايكن دايه سى قوجاغنده * كل ايدى قوبدى بوداغنده * سينه پرسكينه لرين چاك ايدوب برپاره دم جامد
برداشته قيلوب اى نوردیدهٔ جان بوسنه قان سنده حظ شيطان ايدى ديوب قلب شريفلرين آب زمزم ويا ماء كوثر ايله
شو ييده بيوروب حكمت وايمان نور مجسمى ايله مالامال ايلدى (كما تظاهرت به اخبار المبدء) مصدر ميمى ويا اسم
زمان ومكاندر تكلم ابتداء امر ونبوتلرنده وارده احاديث صحيحه شهرتياب وشق صدر بحثى بالاده مرارا كذارايلدى
(ولا يشتبه) ضم ياء وفتح شين وباء موحدهٔ مشدده ايله مبنى للمجهولدر (عليك) اى لا يلتبس الامر عليك فى تصويب
العصمة عن المعصية قبل النبوة (بقول ابراهيم فى الكواكب والقمر والشمس هذا ربى) يعنى ستاره وماه ومهر شاننده
جناب خليل عليه سلام الجليل هذا ربى قولى سنى شبهه يه القا ايتمسون (فانه قد قيل كان هذا فى سن الطفولية
وابتداء النظر والاستدلال وقبل لزوم التكليف) بدرستى قول مذكورايله اب جنبان اولمرى قسم اول باب ثانى
خصال مكتسبه فصلنده بيان اولنديغى اوزره طفوليتى چاغنده بلكه اون بش ياشلق معصومكن وقضيهٔ ربوبيتده
ابتدا نظر واستدلال حالنده وامور شرعيه ايله لزوم تكليفدن مقدم ايدى (وذهب معظم الحذاق) ذال معجمه ايله جمع
حاذق مهره ومتفننين من العلماء والمفسرين (الى انه انما قال ذلك مبكتا) تشديد كاف مكسوره ايله اى حال كونه
موبخا (لقومه ومستدلا عليهم) كارمهرهٔ فنون سالك اولديلركه حضرت خليل زهرهٔ زهرا ويا مشترى بعده ماه شب
آرا وصكره مهر خاورارايه نكاه ايلديكى وهذا ربى ايله تحريك زبان بيوردقلرى اول هنكامده قومنك وخدت وجود
بارى يه اقرار اوليوب بادهٔ ناخوشكوار كفر وانكارله هركس بيرمست وطوعا وكرها نمرود پرست اولمغين انلرى
توبيخ وتبكيت وبطلان دين بد آيينلرى اوزره لاعن اعتقاد برسبيل استدلال حضرت خليلدن صدوريافته دردينلر
(وقيل معناه الاستفهام) شايستهٔ مقام فاء تفريعله قيل ايرادى ايديكه وجه تبكيت وتقريع مبين اوله (الوارد
مورد الانكار والمراد افهذا او فيه انه يكفى ان يقال اهذا ربى) يا خود حضرت ابراهيم اختر ومه وآفتابه نكاه ايدوب
برسبيل استفهام انكارى وحذف استفهام المقدر فى الكلام مدر بوميدردكه در معناسى مراد اولنمديلدى (قال
الزجاج قوله هذا ربى اى على قولكم) اى فى زعمكم (كما قال) اى الحق تبارك وتعالى حكاية عنه يوم الجزاء مخاطبا
للكفرة واهل الاهواء (اين شركائى اى عندكم) وفى آرائكم (ويدل على انه لم يعبد شيئا من ذلك ولا اشرك قط بالله
طرفة عين قول الله) فاعل او يدل (عز وجل عنه اذ قال لابيه وقومه ما تعبدون) دخى ابراهيم عليه سلام الرحيم كوكب
وقروشمسدن برينه پرستش ايتميوب لمحة عين ابدا واجب الوجوده شرك ايتديكنه حكاية عنه اولان قول سبحانى
دلالت ايدركه خليل عليه السلام پدرى آزر وخومنه انكارا عليهم پرستش ايتديككز ندر ديديكى حينده انلرپتان
پرستشى التزام ايده رز ديو جواب ايداده اولديلر (ثم قال افرأيتم ما كنتم تعبدون انتم وآباؤكم الاقدمون) بعده ابراهيم
عليه السلام انلره يكاخبرداد اولك سز وآبا واسلافكز پرستش ايتديككز ندر (فانهم عدو لى) انلر بنم دشمنلرمدر اول
بدفرجاملره بن پرستش ايتم (الا رب العالمين) استثنا منقطع يعنى لكن پادشاه جهان آفرين حضرتلرى بنم ودودمدر
اكا عبادت ايدرمكه نعوت كماله موصوف درديدى (وقال) اى الله فى حقه (اذ جاء ربه بقلب سليم) اى من الشرك
وسائر العقائد الدنية والاخلاق الردية (وقوله واجنبنى وبنى ان نعبد الاصنام) بنى وابناء صلبيه مى بتانه عبادت

ايتمكدن

ايتمكدن بعيد ودين اسلام اوزره ثابت وبرقرار ايله ديومناجات ومخاطباتى اصلا وقطعا اجرام علويه نورانيه يه عدم
پرستشى اوزره دلالت ايدر (فان قلت فما معنى قوله) غيبوبت وافول ماه تابانده نصكره حضرت ابو اسحاق صلى الله
عليه وسلم جنابلرينك (لئن لم يهدنى ربى لاكونن من القوم الضالين) ايله ناطقه جنبان اولمرينك معناسى نوجهله
موجه اولور ديرسك (قيل انه) اى معناه (ان لم يؤيدنى بمعونته اكن مثلكم فى ضلالكم وعبادتكم) يعنى خداوند
جليل بنى توفيق وعصمتيله تأييدا يتميدى راه ضلال وعبادت الههٔ بدحالده كزده سزلرما نندى اولوردم ديمك
معناسنه درديلديكه (على معنى الاشفاق والحذر) ذلك المقال ايله كويا اوامى بحسب المآل وباله وقوعدن حذر
وترحما لقومه اشفاق معناسى اوزره در (والا فهو معصوم فى الازل من الضلال) ازل قدم واصلى لم يزل اولوب چون
نسبتده اختصار اولنمغين ياء مثناة ايله يزلى بعد ذا بدلاعنه همزه ايله ازلى دينلدى يعنى والا جناب خليل عليه سلام
الجليل ازل الآزالده شرك وضلالدن معصوم وصوم باريده محفوظدر (فان قلت فما معنى قوله) اى الله سبحانه
(وقال الذين كفروا لرسلهم لنخرجنكم من ارضنا او لتعودن فى ملتنا) ارباب كفر وضلال پيغمبرلرى شاننده قيل وقال
ايدوب ياقريه مزارضندن هر اينه بزسزى اخراج ويا سزلر بزم ملتمزه البته عود ايدرسز ديكله احداهما بنده اولمنه
قسم ايتديلر (ثم قال بعد عن الرسل) بعد يه مذكوره مرتبه بعد يتده تماينده اولديغى رونمادر زيرا آيت آتيه خطيب
الانبيا شعيب نبى عليه السلام حقنده قومنك خطابيدركه لنخرجنك يا شعيب والذين آمنوا معك من قريتنا
او لتعودن فى ملتنا قال او لو كنا كارهين (قد افترينا على الله كذبا ان عدنا فى ملتكم بعد اذ نجانا الله منها) كريمه سيدر
يعنى بز معاشر انبيا وطائفهٔ مؤمنين ماسوى الالهه عبادتدن خداى بيچون بزى عصمت وحفظ ونجات نصكره سزلك
ملتكزه عود ايدرسك دعواى توحيد وتفريدده مولايه دروغ وافترا ايتمش اولورزديكه آيتين شريفتينده صدور
يافته لفظهٔ عودنه معنايه درديرسك (فلا تشكل عليك لفظة العود وانها تقتضى انهم) اى الانبياء (انما يعودون الى
ما كانوا فيه من ملتهم) يعنى رجوع معناسنه اولان عود لفظى اشكال ايراث ايتمسون كان لفظهٔ مرقومه حاشا
انبيا عليهم السلامك انلرلمه ضلال ودين كفر وباطللرينه عود ورجعتى مقتضيه اوله ديو نفسه القا واهمهٔ واهيه
قيلسونكه خطاء فاحش معتادر بلكه عودك نيجه معانى يه ورودى شهرتيابدر (فقد تأتى هذه اللفظة فى كلام العرب
لغير ما ليس له ابتداء) اى لما لم يثبت له ابتداء قبل حالته التى هو عليها (بمعنى الصيرورة) وهى وجود الشئ بعد ان لم يكن
(كما جاء فى حديث الجهنميين) لفظ عود لسان فصحاى عربده صيرورت معناسنه كاهى ورودى نتكاشته
صحيحين اولان ابى سعيد الخدرى رضى الله عنه طريقندن مروى واهل دوزخ شاننده محكى خبرده وارد اولديغى
اسادر (عادوا حمما) ضم حاء مهمله وفتح ميمله اول حديث اذا دخل اهل الجنة الجنة واهل النار النار يقول الله تعالى
من كان فى قلبه حبة خردل من ايمان فاخرجوه فيخرجوه قد امتحشوا وعادوا حمما فيلقون فى نهر الحياة فينبتون
كما تنبت الحبة فى حميل السيل وعاد هنا بمعنى صار اى صاروا سودا كالفحم (ولم يكونوا قبل ذلك) ويروى قبل بضم
اللام وبعده كذلك يعنى بو حالتدن اقدم ارباب دوزخ فحم اسا سياه اولمديلرايدى (ومثله قول الشاعر) عاد بمعنى صار
اولديغى قول شاعر خبرمرقوم اسادر (فعادا بعد ابوالا) ملك يمن سيف ابن ذى يزن حبشه اوزره ظفرياب اولدقده
شعراى عرب مضارايلى تهنيت ايليوب امية بن ابى الصلت انشادى اولان ابيات قصيده دندر * لا يطلب الثار الا كان
ذى يزن * يمم البحث للاعداء احوالا * اتى هرقلا وقد سالت نعامته * فلم يجد عنده النصر الذى سالا * حتى اتى بنى الاحرار
يقدمهم * تخالهم فوق متن الارض اجبالا * فاشرب هنيئا عليك التاج مرتفعا * فى رأس غمدان دارا منك محلالا *
تلك المكارم لا قعبان من لبن * شيبا بماء فعادا بعد ابوالا * قعبان تثنيهٔ قعب فتح قاف وسكون عين وموحده
وكسر نونله مضبوط قدح ضخم معناسنه در وشيب بناء مجهولله خلط ومزج وملفيهما من اللبن ايله مراد ذكر محل
ارادهٔ حالدر ومعالى امورله فخر وافتخارده مثل سائر دريعنى عدو حى شاننده شاعر تمثيل ايدركه سن ملذذا بالخمور
جودت وسخاوتده بيقصور سنكه باديهٔ عرب آسا نهايت بذل وسخاوتلرى مهمانه بر كاسه وجرعهٔ آب ايله مخلوط
تكليف قدح شيردركه همان ساعه ابوال اوله سنك جودك بويله دكل بلكه احسانكرده لرك اوزره نيجه زمان اثرى
غايانده رقشستان بينك وبين غيرك ديمكى مراد ايدر شعرمذكورى ابى الصلت ويا اعشى ونابغه ويا عمر بن عبد العزيز
رضى الله عنهم اسنادلك اصلى نادرست ولكن ابن قتاده يه مومى اليه حضرتلرينك بو بيتله تمثلى وقوعيافته در
وعارض بعضهم فى قصيدة منها فى مدح الصوفيه فقال * لله تحت قباب العز طائفة * اخفاهم فى ثياب الفقر اجلالا *
هم السلاطين فى اثواب مسكنة * استعبدوا من ملوك الارض اقيالا * غبر ملابسهم شم معاطسهم * جروا على
ذلك العلياء اذيالا * تلك المناقب لا ثوبان من عدن * خيطا قميصا فعادا بعد اغالا (وما كان قبل كذلك)

اى ابن العقبين قبل شريعتهما او الا هذا الك مصنف عليه الرحمه عصمت انبيايه دائر سؤال آخر ايراد نه شروع بيورر (فان قلت فما معنى قوله ووجدك ضالا فهدى فليس) اى فنقول ليس (هو من الضلال الذى هو الكفر) آيه جليله ده ورود ايدن ضال لفظى اجماعا كفر معناسنه اولان ضال دكلدر (وقيل ضالا عن النبوة فهداك اليها قاله الطبرى) تفسير محمد بن جريرا اوزره راه نبوتدن غائب ويا مسلكنه غير عارف اولغله شاهراه نبوته رشها اولدى ديمك اوله (وقيل ووجدك بين اهل الضلال فعصمك وهداك للايمان والى ارشادهم) افعال من الرشد ضد الغى وهو قريب من الهداية كما قال الراغب فعلى هذا الضلال بمعناه المشهور وليس متصفا به ولكونه بين اهل المعانى اطلق عليه مجازا بعلاقة المجاورة وليس من قبيل قولهم بنو فلان قتلوا قتيلا كما لايخفى ومابين وجهه الشراح هنا صورتا ارباب ضلال ميانه سنده بولوب سلك جمعيتلرينه منتظم اولمدن جنابكى صاقلیوب انلره لمحة عين ركون وموافقتدن مصون وايمان وعرفان وايقانه حضرتكى رهياب وهنوز مهتديا للحق اولميانلره رشد وهدايتنه دلالت پر توفيقله سر منزل مقصوده ارسال ايلدى (ونحوه) بو معنايه قريب نقل اولندى (عن السدى) سبق ذكره (وغير واحد من اهل التفسير (وقيل ضالا عن شريعتك اى لاتعرفها فهداك اليها) يعنى هنوز شريعتنى حقيقى اوزره بلز ايكن الهام بارى ووحى جلى وخفى ايله طريقت شريعتمه هدايت ايلدى ديمك اوله (والضلال هنا التحير) قول مذكور اوزره ايتده مسطور ضلال عدم معرفتدن ناشى وقوع فى الحيرتدر فالضلال بمعنى الغفلة والنسيان وقد ورد بهذا المعنى فى القرآن كقوله ان تضل احديهما فتذكر احديهما الاخرى وكما قيل له صلى الله عليه وسلم بعد مااوحى اليه فلا تكن من الغافلين ومثله قبل البلاغ ليس بنقص كذا قيل (ولهذا كان عليه الصلاة والسلام يخلو بغار حراء) على ماسبق قصته صرف ومنى جائزدر (فى طلب مايتوجه به الى ربه) من دفع العوايق وقطع العلايق (فيتشرع به) اى يتخذه شريعة من يشرع وديكرده بلا تا ضم يا وشين معجمه وكسر را ايله رباعيا من شرع جعله شريعة من يشرع (حتى هداه الله الى الاسلام قال معناه القشيرى) ولذا امام المتقين صلى الله عليه وسلم غار حراده توكل توكلى همدم وتصفيه باطنى سبيله وسيلۀ توصل الى الله طلبنده فكر ومراقبه سن يار غار ايدوب انكله اتخاذ شرع وتقرب وتعبد الى اللهه مشغول اولمق ايچون خلوت نشين كهف استرشاد اولديلر تا كيم رب العالمين دين قويم وصراط مستقيمه اول مرشد راه هدايى دلالت وهدايت بيوردى وبو معنايى استاذ امام قشيرى ويا ولدى رحمهما الله حكايه ايلدى (وقيل لاتعرف الحق) الا مجملا (فهداك اليه) مفصلا (وهذا مثل قوله تعالى وعلمك مالم تكن تعلم) من احكام اليقين وعلوم الدين او من خفيات واسرار الله التى لم تقف عليها (قاله على بن عيسى) امام العربية والكلام اولان رمانى عليه الرحمه (قال ابن عباس لم تكن له ضلالة معصية) بالاضافة وفى نسخة ضلالة فى معصية ترجمان القرآن رضى عنه المنان بيورركه براى حضرت خواجۀ عالم عليه السلام كاه ضلالتى اولميوب بلكه ضلالت طاعتنه طريق كمالى اوحالتده دانا اولميه (وقيل هدى اى بين امرك بالبراهين) يعنى ادلۀ قاطعه وبينۀ ساطعه برله امريكى بيان واشكار ايلدى ديمك اوله (وقيل وجدك ضالا بين مكة والمدينة فهداك الى المدينة) يعنى محيا ومماتك قنغى جاى پر بركات اولمق ميانه سنده متردد بولوب هجرتسراى عليه يى سكا محل حيات ومماة قيلدى پس راه حقدن غافل نيجه طائفه شرف هجرتكله هدايتياب ونيجه سى اول وهله دعوتكله حق اذعان وبر كروهى عنادله باديه پيماى خسران اولديلر (وقيل المعنى وجدك فهدى بك ضالا) يعنى سنى هادى بولوب رهنوردان ضلالى حضرتكله هدايتياب ايلدى ديمكدر بندى امدى مراعاة فى الفواصل تقديم وتأخير اولنه اما قواعدقوالمدن بعيد اولديغى خفى دكلدر (وعن جعفر بن محمد ووجدك ضالا عن محبتى لك فى الازل اى لاتعرفها به فمننت عليك بمعرفتى) جناب امام صادق رضى الله عنه حضرتندن مرويدركه فى الازل على الوجه الاكمل محبتمدن سنى غير عارف بولوب محبتمى دانا اولمق ايچون معرفتمله سنك اوزريكه منت ايلدم ديمكدر ديدى (وقرأ الحسن بن على رضى الله عنهما ووجدك ضال فهدى) برفع الضال على انه فاعل وجد فهدى على هذه لازم (اى اهتدى بك) يعنى وجدك متحيرا فالحال واهتدى بك فى المال ونال مقام الوصال (وقال ابن عطاء ووجدك ضالا اى محبا لمعرفتى) يعنى معرفتمه سنى محب ودلداده بولوب طريق محبته هدايت وسبيل مودتمه دلالت ايلدى (والضال المحب) بعض لغتده ضال محبت معناسنه در (كما قال تعالى) اولاد يعقوب عليه السلام پدرلرينه اولان خطابى حكايه بيورر (انك لفى ضلالك القديم اى محبتك القديمة) يعنى اى پدر برادريمز يوسف حقنده ينه محبۀ ديرينكده برقرارسن (ولم يريدوا هنا فى الدين) اولاد يعقوب بو مقامده ضلال فى الدين معناسنى مراد ايتديلر (اذلو قالوا ذلك فى نبى الله لكفروا) اكر اخوۀ يوسف نبى الله يعقوب عليه السلام شاننده ضلال فى الدين اراده سيله لب جنبان اولەلردى يقينا درجۀ كفره رسيده اولورلردى

(ومثله

(ومثله عند هذا القائل) ابن عطا عندنده مبنى ومعنى نظير آيۀ مذكوره در (قوله تعالى انا لنريها فى ضلال مبين اى محبة بينة) براى يوسف زليخايى كثرۀ تلهف وتأسفندن ناشى مودت ظاهره ده مشاهده ايده رز ديمه لرى قولندن حكايه بيوريلوب ضلال محبتله تفسير اولندى (وقال الجنيد) ابو القاسم انظر از سيد الطائفه وشيخ الطريقه قدس سره جنابلريدركه اصلى بلدۀ نهاوندن اولوب مولد ومنشاء عراقده ظهوريافته درخال محترمى سرى سقطى وحارث ابن اسد المحاسبى وابى حمزة البغدادى مشايخ كرامله صحبت ايليوب مذهب شافعى اوزره ابى ثور عليه الرحمه دن تفقه ايليوب ايكيوز طقسان يدى سال هجريده متوارئ انوار رحمت اولوب بغداد دار السلامده خال مكرمى سرى سقطى ايله همعوار وشونيزيه نام محلى منزلكاه انوار ايلدى (ووجدك متحيرا فى بيان ما انزل اليك فهداك لبيانه) يعنى حضرتكه انزال ايلديكى احكام بياننده سنى متحير بولوب ماخفى عليك امورى اظهار ايچون راه نما اولدى (لقوله وانزلنا اليك الذكر) اى القرآن (الاية) لتبين للناس مانزل اليهم اى مما خفى عليهم فالضلال التحير فيما اشتق عليهم فى ابتداء امره (وقيل ووجدك) اى ضالا منهم (لم يعرفك احد بالنبوة) ومنه قوله عليه السلام كلمة الحكمة ضالة المؤمن (حتى اظهرك فهدى بك السعداء) يعنى هنوز بركسنه سنك نبوتله اتصافكه دانا اولميوب شان شرفابك انلر ميانه سنده مخفى بولوب تا كيم دولت ظهور ونبوتله ذات وحالكى اظهار وحضرتكى عرفان وشوكتكى اظهار واذعان ايدن اهل سعادتى سنكله قرير العين وحضرتكه ايمانله هدايتياب ايلدى (ولا اعلم احدا قال من المفسرين فيها) اى فى هذه الاية (ضالا عن الايمان) مصنف عليه الرحمه فذلكۀ بحثه بو وجهله تتميه بخش اولوركه ووجدك ضالا آيۀ جليله سنده ارباب تفسيردن بركسنه حاشا ثم حاشا ضال من الايمان ايله معناى حقيقيسى اوزره تفسير وما لايليق بحضرة البشير والنذير كفتار ايله تقرير ايتدكلرين بلم زيرا سرور انبياء عليه السلام وسائر پيغمبران قبل النبوة وبعدها ايمان باللهك خلافى حالندن معصوم ومبرالردر اما امام كلبى وسدى عفا الله عنهما آيۀ شريفه يه ظاهرى اوزره ومعناها ووجدك كافرا فى كفار قول نادر برابرى ايله تعبير مخالف للاجماع وبعيد عن الادراك ان ينسب صلى الله عليه وسلم الى اشراك اولوب روايت شاذۀ مذكوره فاسده وكاسده ومردوده در نقل من الشهاب الخفاجى ملخصا امدى آيۀ جليله يه دائره وجوه كثيره مأوله مفسريندن منقوله ومرويه در وقسم اول كتابده سورۀ والضحى تفسيرينى حاوى فصل جليلده دخى بعض نكات شرايف بيان اولنمشيدى * بما هتاب چه حاجت شب تجلى را (وكذلك) ووجدك ضالا آيتى انما ايراد اشكال واندفاعى مقرردر (فى قصة موسى عليه السلام قوله فعلتها اذا وانا من الضالين) وضمير فعلتها للفعلة التى فعلها وهى قتله قبطيا من اتباع فرعون بمصر قبل نبوته (اى من المخطئين الفاعلين شيأ بغير قصد) اى تعمد قتل حاصلى ضلال خطا معناسنه در وضالين جاهلين معناسنه اولمق دخى بعيد اولمزكه قراءۀ ابن مسعود اوزره من الجاهلين ورودى بو معنايى مؤيد اولور روايت مرقومه متعلقه بحث محلنده شرح وبيان اولنور (قاله ابن عرفة) هو الحسن العبدى المؤدب المحدث كبار معمرين ومعمرين يندن اولوب يوز اون سال عمر كذار وسنه سبع وخمسين ومائتينده زوبراه دار القرار اولدى مشار اليه ابن المبارك حضرتلرندن روايت بيوروب امام ترمذى وابن ماجه وابن ابى حاتم وغيريلر موى اليهدن راويان اخبار درلر شراحدن بعضيلر ابن عرفه ايله نفطويه مراد اولنه ديديلر (وقال الازهرى) صاحب التهذيب وامام اهل اللغه اولان ابو منصور محمد بن احمد بن الازهر الهروى اوچيوز يتمش تاريخنده سر نهادۀ رمس بالى اولدى (معناه من الناسين وقد قيل ذلك فى قوله ووجدك ضالا فهدى اى ناسيا كما قال تعالى ان تضل احداهما) بفتح همزة ان وكسرها اى تنسى احدى المرأتين بما شهدت به فتذكرها الاخرى مانسيته (فان قلت فما معنى قوله تعالى ماكنت تدرى ما الكتاب ولا الايمان فالجواب على سبيل الصواب ان السمرقندى قال معناه ماكنت تدرى قبل الوحى ان تقرأ القرآن ولا كيف تدعو الخلق الى الايمان) يعنى يا محمد قبل النبوة كتاب ندر وايمان نه اولديغن دانا دكل ايدك ديمك توجهله موجه در ديرسك جوابداده اولورزكه امام ابو الليث سمرقندى عليه الرحمه تفسير آيت مذكوره ده قبل الوحى قرآن كريم تلاوتنه دانشور دكل ايدك وخلق ايمان وطريق حقه نه كونه دعوت ايده جكك بلز ايدك ديمكدر ديدى يعنى قبل الوحى قرآن جليل العنوانه عدم معرفتلرى امرى محققدر اما ولا الايمان قول شريفنده معناى ظاهرى مشكل ايدى كرچه دعوت خلق الى الايمان طريقنى عرفانله تفسير كرده سمرقنديدر لكن نظم كريمده بو معنايه دلالت ايدر قرينه اولمامغين استبعاد اولنمشدر همان تعريف الايمان عهدى اولوب مراد ايمان امت اولغله لاتدرى كيف يؤمن قومك وباى طريق يدخلون ملة الاسلام تأويلى خوش آينده ديديلر (وسيأتى) بيانه (قريبا وقال بكر القاضى نحوه) مثل ماقال السمرقندى (قال) اى بكر القاضى وقيل السمرقندى

(ولا الايمان) اى ارادالايمان (الذى هو الفرائض والاحكام) وحاصله نفى تفاصيل شرايع الايمان والاسلام (قال فكان قبل مؤمنا بتوحيده ثم نزلت الفرائض التى لم يكن يدريها قبل فزاد بالتكليف ايمانا) بكر القاضى بيورركه دانای عالم صلی الله علیه وسلم قبل الوحی توحیدذی الجلالله اجمالا مؤمن ایدی بعد ذا غازوروزه وزکوة وحج فرائضی نزول ایتدی کیم قبل الوحی اول حضرت فرائضك اصل وتفصیلنه دانا دکلدر پس ایقانابه واحسانا القیامه هر فرضك تکلیفی سببیله مزدادی ایمان ظهور پذیر اولدی (وهو) ماقاله بکر القاضی (احسن وجوهه فان قلت فما معنی قوله تعالی وان) مخففة ای وانه (كنت من قبله لمن الغافلين فاعلم انه ليس بمعنى قوله تعالى والذين هم عن آياتنا غافلون) اى ذاهلون عن آياتنا وعن النظر اليها امدى آيت اولده ورودايدن لمن الغافلين ثانيه ده صدوريافته غافلون معناسنه دكلدرزیرا آیات اللهدن غفلت اندن اعراض وایانه عدم التفات دربوایسه اولیادن برمؤمنه وصف اولمق جائز دكلدر فکیف انبیادن برنبی یه نعت اوله (بل حکی ابو عبید الهروی) امام اهل اللغه ومفسر یندندر (ای معناه لمن الغافلين عن قصة يوسف ولم تعلمها الا بوحينا) نحن نقص عليك احسن القصص بما اوحينا اليك هذا القرآن اى هذه السورة وان كنت من قبله لمن الغافلين عن هذه القصة (وكذلك) همچنان مشکلاتدن معدوددر (الحديث الذى يرويه عثمان بن ابى شيبة) ابو الحسن عثمان بن محمد بن ابى شيبة العبسى الكوفى الحافظ عليه الرحمه بعضيلر ضعفه اسناد ایدوب ابن معین انه ثقة مأمون دیو ثنا بیورمشلر والسعید من عدت هفواته موحی الیه رطل تاریخنده رطل کران عثمانی توثیق ایلدی (بسنده عن جابر) كما رواه ابو يعلى الموصلى فى مسنده عن عثمان بن ابى شيبة بن جرير بن عبد الحميد الضبى عن سفيان الثورى عن عبد الله بن محمد بن عقيل عن جابر بن عبد الله رضى الله عنهما (ان النبى صلى الله عليه وسلم قد كان يشهد) يروى شهد (مع المشركين مشاهدهم) اى محاضرهم (فسمع ملكين خلفه احدهما يقول لصاحبه اذهب حتى تقوم خلفه) اى انت اونحن تبارك بظله (فقال الاخر كيف اقوم خلفه وعهده) مبتدا وخبرى محذوفدر اى قريب وعهد بمعنى الزمان (باستلام الاصنام فلم يشهدهم بعد) يعنى قبل الوحى مسجد خيرانده سلطان نوسخير اقليم رسالت عليه السلام والتحية مشركين قريش محضرلرینه کمال حسن خلق جلیلرندن ناشی حاضر اولورلردی اما محافل قریش اصنامدن خالیه اولمغین وراء ظهرندن ایکی فرشته یکدیکرله محاوره سنی ایشدوب برینی رفیقنه خطاب ایدرکه وار خلف مصطفی یه قائم اول اول صاحبی ملك جواب ایداده اولدیکه نیجه وراء ظهرنده قیام ایدمکه بتانه دست ودها اله آنك تناولی وقرب ومراعاتی قریبدردیو بوبله تعریض ایتمه لری کوشزدی اولمجق بوندنصکره مشاهده مشرکینه حاضر اولمیوب فارحراده انفرادوعزلت بیوردیلر (فهذا حديث انكره احمد ابن حنبل جدا) کسر جیم وتشدید دال مهمله ایله یعنی بو اول خبردرکه امام اکمل ابن احمد بن حنبل انکار بلیغ ایله انکار ایلیوب (وقال هذا موضوع اوشبيه) على وزن فعيل وروى يشبه بتشديد الموحدة المفتوحة (بالموضوع) بحسب المراد ایراد اسنادده غیر ثابت موضوع وکذب ویاشدت ضعف سندده موضوعه شبیه ونظیردر دیدی (وقال الدارقطنى يقال ان عثمان وهم) بكسر الهاء ويفتح اى غلط واخطأ (فى اسناده) اى اسناد هذا الحديث اليه صلى الله عليه وسلم وروايته (والحديث بالجملة منكر غير متفق على اسناده فلا يلتفت اليه) حدیث مذکور اجماعا انکار کرده حذاق علما وروایتی اوزره اتفاق نایاب اولمغین نکاه اعتبارا یته (والمعروف عن النبى صلى الله عليه وسلم خلافه عند اهل العلم من قوله) بيان لقوله خلافه (بغضت) تشديد غين وبناء مجهولله (الى الاصنام) فن سیر وحدیثه ماهر ارباب اولی الالباب عندنده مادالذکرامرنادر برابرك خلاف شهرتیابدرکه کلام نبوتمابدن صدوریافته خبر صحت اثر من حال الصغر الی الکبر حضرت فردبیمتاجل وعلاپتانی بکاسبغوض قیلدی دیمکله عکس ماذکر معروفدر (قال مولانا على القارى فبالجملة باب التأويل واسع فهو اولى من الطعن فى الحديث مع انه مشهور شايع (وقوله) اى ومن قوله (فى الحديث الاخر الذى رويته ام ايمن) حاضنة حضرت ومادر اسامة بن زيد رضى الله عنهم (حين كلمه عمه وآله فى حضور بعض اعيادهم فعزموا عليه فيه بعد كراهته) اى طبيعة (لذلك فخرج معهم ورجع مرعوبا فقال كلما دنوت منها) من صنم (تمثل لى شخص) يروى رجل (ابيض طويل يصيح بى وراءك) اى ارجع وراءك تأخر وتباعد (لا تمسه) من المساس اى لا تمسكه (فما شهد بعد لهم عيدا) وقتا اول حضرته قبل البعثه عمی ابی طالب وخویشاوند واقاربی بعض عید کاهلرینه حضورنی التماسله کوبا اولدقلرنده انلرله خطوه جنبان مسیر اولمغله نفرین واستغناد نصکره خروجه وعزیمته الحاح وابرام ایتدکلرینه بالضروره معیت بیوروب عیدکاهه روبراه اولدی وخوف وهراسله بنه رجعت بیوروب سبب خشیتدن استنطاق اولندقده بیوردیلرکه هرچند بتاندن واحدا بعد واحد برصفه یقین اولیجق بر پیکر سفیداندام بالاقد بکا تمثل ایلیوب اول شخص نورانی هیکل صیحه انداز دور باش ایله مس

وتقربدن مانع وحاجز اولوردی دیو نقل ماجرا ایلدی بعد ذا برعید کاه قریشه حاضر اولمدی (وقوله) اى ومن قوله (فى قصة بحيرا حين استحلف النبى صلى الله عليه وسلم باللات والعزى) جوف کعبه ده اولان اصنام بدفرجاملر یدر (اذ لقيه بالشام) اى قريب منها (فى سفرة مع عمه ابى طالب وهو صلى الله عليه وسلم صبى ورأى بحيراء فيه علامات النبوة فاختبره بذلك) اى امتحنه بحيرا بذلك الاستحلاف (فقال له النبى صلى الله عليه وسلم لا تسألنى بهما) اى باللات والعزى (فوالله ما ابغضت شيأ قط بغضهما فقال له بحيرا) فتح موحده وكسر مهمله ایله مقصور اولممدود انام راهب عارفکه بالاده قصهٔ سفر شام وکفتار راهب راست پیام مرارا کذارا تمشیدی (فبالله) اى اسألك بالله ان لا اقول شيئا (الا ما اخبرتنى عما اسألك عنه فقال سل عما بدا) بالالف اى ظهر (لك) والحاصل دخی بحیرای عارف قصه سنده که اول حضرته لات وعزی ایله تکلیف سوکندا تمشیدی وقتادانای عالم صلی الله علیه وسلم عم مهربانی ابی طالبله صباوتی حالنده شامه سفر ایتدیکی دم ارض دمشقده بحیرا ایله ملاقات اثناسنده راهب علامات نبوتی بلك بیك مشاهده ایدوب لات وعزی یه آندویرمکله دخی امتحان ایلدکده سلطان دین علیه سلام المعین بحیراء پرتمکینه خطاب ایدوب انلرله بکا یادقسم ایلمه بخدای جهان آفرین جل جلاله لات وعزی یه اولان بغض وعداوتمدن اشد ابدا برشیئه بغض ایتمدم دیدیلر پس بحیراء ظریف تجربه وامتحانی توثیق ایلیوب خواجهٔ عالم علیه السلامه دخی لطفا وکرما سکا ظاهر اولان امورك حقایقندن سؤال ایله دیو رخصت داده اولدیلر (وكذلك المعروف من سيرته عليه السلام وتوفيق الله له انه كان قبل نبوته يخالف المشركين فى وقوفهم) اى عشية عرفة (بمزدلفة فى الحج فكان يقف هو صلى الله عليه وسلم بعرفة) علم منقول من جمع عارف سمى به لتعارف آدم وحوى فيها ويسمى عرفات وقيل عرفات اسم المكان وعرفة اسم يوم الاجتماع (لانه كان موقف ابراهيم عليه السلام) حاصل كلام ابن ابى شيبه عليه الرحمه دن مروى خبرك خلافنه دلالت ایدن نقول مذکوره مانندیدر شه سروش سیه صلی الله علیه وسلم حضرتلرینك سیرهٔ شریفه وتوفیق خدادادایله خلوص طویتلرندن شهرت شعاردرکه قبل النبوة مشرکان قریش عشیهٔ عرفه ومزدلفه ده درموسم حج وقفه کیرارام اولدقلری آیینه مخالفت ایدوب مرسوم بریدهٔ شهرت اولان جای پربرکات عرفاتده وقفه کیرمناجات اولورلردی زیرا موضع عرفات موقف حضرت خلیل علیه السلام اولمغین سابقهٔ شرایع واحکامه مراعات بیوررایدیلر

فصــــل

(قال القاضى ابو الفضل) المصنف (رضى الله عنه قد بان بما قدمناه عقود الانبياء) اى ما عقد فى قلوبهم (فى التوحيد والايمان والوحى وعصمتهم فى ذلك على ما بيناه) پیغمبران خجسته مناقب حضراتنك قبل الوحی توحید حضرت حق وایمان اجمالی وبعد الوحی توحیدی وتفصیلی والهام ووحی خفی وجلیده قلب شریفلرینك جزم وتصمیملری وفصل مقدمه ده بیان ایلدیکمز وجه اوزره مالا یلیق اموردن معصوم قلبلری سکا ظاهر ونمایان اولدی (فاما ما عدا هذا الباب) نصب ویاجرله (من عقود قلوبهم فجماعها) بكسر الجيم اى ما اجمع (انها) ضمير قلوبه راجعدر (مملوءة علما ويقينا على الجملة) اما توحید ووحی وایماندن ماعدادلاکاهلرینه راسخ وثبوتیافته اولان امورك کلیسی اجمالا من غير تفصيل من المسئلة علم وایقان جهتندن قلبلری مالامال اولوب (وانها قد احتوت من المعرفة والعلم بامور الدين والدنيا مالا شئ فوقه) دخی قلب شریفلری معارف جزئیات وعلم کلیات جمیع اموردین ومایحتاج الى الدنيا مقداری مالا یزید علیهی مشتملدر (ومن طالع الاخبار واعتنى بالحديث وتأمل ما قلناه وجده) اول دانشورکه مطالعهٔ کتب اخبار وآثار وروایت ودرایت علم حدیثله اهتمام ونقل وبیانمزه دقت نظر وامعان مالا کلام ایلیه ذکر وعیان قیلدیغمز معانی وبیانه مطابق وموافق بولور (وقد قدمنا منه فى حق نبينا صلى الله عليه وسلم فى الباب الرابع اول قسم من هذا الكتاب ما ينبه على ما وراءه الا ان احوالهم فى هذه المعارف تختلف) حرف على مع معناسنه در وافظ الا ماقبلی اوزره استدراك اسا استثناء منقطع اولور ای لكن احوالهم مختلفة عقد قلوب انبیایه متعلقه اموردن حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم شاننده ورودایدن احوال آخر قسم اول کتاب اولان باب رابع فصل معجزاتنده ماذکرمن فصل الخطاب ایله تنبیهی تقدیم ایلدك لکن معارف مذکوره ده احوال ایشان بحسب اختلاف مراتبهم مختلفه در (فاما ما تعلق منها بامر الدنيا فلا يشترط فى حق الانبياء العصمة من عدم معرفة الانبياء ببعضها او اعتقادها او من عدم اعتقادهم اياها على خلاف ما هى عليه ولا وصم) سكون صاد مهمله ایله عیب معناسنه در (عليهم فيه اذ همم) بعض نسخه ده همتهم ایراد اولندی (متعلقة بالاخرة وانبائها وامر الشريعة وقوانينها) اما امر دنیایه تعلق ایدن معلوم شانلدن بعضیسی احوالنده عدم معرفت واعتقاد خلاف ما هى عليهدن عصمت

خق پیغمبرانده مشروط قیلمدی وعدم عرفانله انبیای ذیشان اوزره عیب ونقص نابابدرز یرااول کروه
والامنا قیك عزیمت وتوجه وهمتلری امور واخبار اخریه متعلقه واحوال دار القرارله مشغوله وضوابط کلیه
شریعته وابسته متوغلدر (وامور الدنیا) مبتدا (تضادها) خبر (بخلاف غیرهم من اهل الدنیا الذین) قال تعالی
فی حقهم (یعلمون ظاهرا من الحیاة الدنیا) لا باطنها من انها تعبر ولا تعمر (وهم عن الآخرة هم غافلون) وهم
الثانیة تکریر الاولی وغافلون خبرها او مبتداء خبره غافلون والجملة خبر الاولی علی کل حال فیه تأکید لغفلتهم
والحاصل امور دنیا ایسه امر آخرت وقانون شریعته اکثر حالده مخالفدر انبیا بل اولیا وعلمانك غیری اهل دنیا که
انلر زخارف والایش دنیا ایله الفته وکار وبارنه دانا وامر آخرت وتزود دار عقبادن وایه کیرا اولیوب غافل ونادانلردر
احوال پیغمبران بونلرك خلافنه جاریه وتدارك اهم مهماتله درکارلردر (کما سنبین هذا الباب الثانی ان شاء الله)
قسم ثالث باب ثانیسی فصولنده بروجه تفصیل قریبا بیان واحوال پیغمبران علیهم السلام حضراتنی عیان ایدرز
(ولکنه) ای الشان (لا یقال انهم لا یعلمون شیأ من امر الدنیا فان ذلك یؤدی الی الغفلة والبله) فتحتینله درقیل
الابله الذی لا عقل له وقیل الابله الکثیر الغفلة وخیر اوزره مطبوع اولوب شردن آکاه اولمینه ابله دینلور کما اکثر
اهل الجنة البله بو معنایه مناسب اولور (وهم المنزهون عنه بل قد ارسلوا الی اهل الدنیا وقلدوا سیاستهم وهدایتهم
والنظر فی مصالح دینهم ودنیاهم) لکن پیغمبران عالیشانان حقلرنده انلر امر دنیادن علی وجه الاطلاق برشئ
بلمزدی دینلمز که بو معنی کمال عقل وفطانتی منافیه بلاهت وغفلته مؤدی ومفضی اولور انلر ایسه بونلرك کبی نقص
وشینی موجب شیئدن مبرالردر بلکه اهل دنیانی خواب غفلتدن ایقاظ وانتباه وبلاهتدن منع ایچون ارسال
اولنوب محافظه وهدایت وصلاح دین ومصلحت دنیالری میان اهتماملرینه تقلید بیورلدی (وهذا لا یکون مع
عدم العلم بامور الدنیا بالکلیة) پس حفظ وهدایت واحوال اهل دنیانی رؤیت بالکلیه امور دنیایه عدم علم
ودانشله حصولپذیر اولمز (واحوال الانبیاء وسیرهم فی هذا الباب معلومة ومعرفتهم بذلك کله مشهورة) بو بابده
احوال وافعال پیغمبران عند العلما شهرتشعار ونوع مذکورده دانش وعرفانلری جمله معلوم اولی الابصاردر
(واما ان کان هذا العقد مما یتعلق) ویروی فیما (بالدین فلا یصح من النبی صلی الله علیه وسلم الا العلم به ولا یجوز علیه
جهله جملة) ای بالکلیة (لانه لا یخلو ان یکون) النبی علیه السلام (حصل عقده ذلك) ای العلم (بوحی من الله تعالی فهو
ما لا یصح الشك منه) صلی الله علیه وسلم (فیه علی ما قدمناه فکیف الجهل بل حصل له العلم الیقین) علم الیقین تصور
اموردة دلیلك ما هو علیه الصواب افاده سیدر اما که عقد قلب وجزم دل پیغمبران امور دینه متعلق شیدن اولدیسه
اول امره دانش وعرفاندن غیری شئ صحیح اولمز وبامرها عدم معرفتی پیغمبر اوزره جائز دکلدر زیرا ذلك المعلومة
علم احدا امرینذن خالی دکل یا علم مذکور پیغمبر عندنده طرف کبریادن وحی ایله حصولیافته درکیم ذکر ایتدیکمز
امر اوزره اول خصوصده جناب نبوتمآبدن ریب وتردد غیر صحیح فکیف عدم دانش صحیح اوله بلکه برای پیغمبر
علم متیقن حصولپذیردر (او یکون فعل ذلك) بعض نسخده عقد ذلك (باجتهاده فیما لم ینزل علیه) صیغهٔ مفعول
ویا فاعل ایله (فیه شئ علی القول بتجویز وقوع الاجتهاد منه) الاجتهاد فی اللغة بذل المجهود لنیل المقصود
وفی الاصطلاح بذل الوسع فی استخراج الاحکام من شواهد الادلة (فی ذلك علی قول المحققین) من کبراء اصول الدین
ویا نبی اوزره وحی اولنمیان خصوصده کندی رأی واجتهادیله اول پیغمبر عملا تمکله حاصل اوله دیو معنی بر قول
ارباب تحقیق ما لم ینزل علی النبی اولان اموردة پیغمبردن وقوع رأی واجتهاد جوازنه مبنی کلام علماء کرام اوزره در
(وعلی مقتضی حدیث ام سلمة) ام المؤمنین (انی انما اقضی بینکم برأیی فیما لم ینزل علی فیه شئ خرجه الثقات) ای اخرج
حدیثها من الرواة الثقات کابی داود ودخی هند بنت امیه رضی الله عنها حدیثنده وروویافته معنی جناب رسالتمآبدن
وقوع اجتهاده لزوما دلالت ایدر مقتضا اوزره درکه وحی خدادن بنم اوزریمه شرفیافته نزول اولمین خصوصده
احیانا کندو رأی واجتهادمله میانه کزده فصل قضا ایدرم دیو بیوردقلری وقوع اجتهادلرینه صریحدر واما صحت
وقوع اجتهاد حضرتی تجویز ایتمیلر وما ینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی کریمه سیله استدلال وبه ضیلر
اجتهادی حروبه تخصیص ایتمشلردر ولکن اجتهادلری وحی حکمنده اولمغله توفیق ایدرلر (وکقصة اسری بدر) جمع
اسیر کاساری وهما بمعنی وقیل الاسری من لم یوثق والاساری الموثقون غزای غزای بدرده یتمش نفر اسیرك فدالری
آلنوب ازاد اولدقلری قصهٔ مشهوره اسادرکه فصل فی الرد علی من اجاز علیهم الصغایر بحثنده تفصیل اولنور
(والاذن للمتخلفین) ای من المنافقین عن غزوة تبوك حیث نزل فیهم عفا الله عنك لم اذنت لهم (علی رأی بعضهم)
راجع للقصتین او للثانیة فقط بان ما صدر عنه کان باجتهاد منه وقیل ان ذلك باجتهاد من اصحابه بناء علی جواز وقوع

الاجتهاد منهم عنده علیه السلام (فلا یکون ایضا ما یعتقده مما) من بیانیه ویا تبعیضیه ویا تجریدیه در (ثمرة اجتهاده
الا حقا وصحیحا) مانند ماسبق ثمرهٔ اجتهادی ثمره برور اولان شیئدن جزم واعتقاد بیوردقلری دکلدر الا واقعه
موافق ونفس الامره مطابقدر (هذا هو الحق الذی لا یلتفت الی خلاف من خالف فیه) ای ممن اجاز علیهم الخطأ
فی الاجتهاد کما فی نسخة وسقط عن بعضها یعنی صدق وصریح برله حضرتدن وقوع اجتهاد فیما لم ینزل علیه راست
وحقدرکه بو بابده مطلقا اجتهادی منع ویا خطا فی الاجتهادی تجویز یا خود آحروبه تخصیصله کروهٔ خلافه ذاهب
اولنلرك قولنه نکاه اعتبار اولنمز (لا علی القول بتصویب المجتهدین الذی) مبتدا (هو الحق والصواب عندنا) خبرا
فیما لا قاطع فیه من مسائل الفروع الا ما ذهب الیه الاشعری والباقلانی بان کل مجتهد مصیب کما قیل
*رمی فاصاب قلبی باجتهاد * صدقتم کل مجتهد مصیب (ولا علی القول الاخر) ما ذهب الیه الجمهور (بان الحق
فی طرف واحد) غیر معین فالاخر خطأ الا انه لا اثم علیه فیه اما بو معنا اجتهاد بنید رغیر یلرحقنده ایاند ر پیغمبر
صلی الله علیه وسلم شاننده سزاوار دکلدر (لعصمة النبی صلی الله علیه وسلم من الخطأ فی الاجتهاد فی الشرعیات)
قیده به لانه محل الخلاف بخلاف العقاید وامور الآخرة کما تقدم وما لا تعلق له بالدین فان الاول لا یجوز فیه الخطأ
بالاتفاق والثانی یجوز فیه بالاتفاق ومحل الخلاف فی اجتهاد غیر الانبیاء علیهم السلام (ولان القول فی تخطئة
المجتهدین انما هو بعد استقرار الشرع ونظر النبی صلی الله علیه وسلم واجتهاده انما هو فیما لم ینزل علیه فیه شئ ولم یشرع
له قبل) مبنی علی الضم وبعض نسخده قبل هذا ای ما تقدم (فیما عقد علیه النبی صلی الله علیه وسلم قلبه) یعنی
المصیب واحد منهم لا بعینه قولی اوزره اصحاب اجتهادی خطایه نسبت شرع شریفك استقرار وثبوتندنصکره
حصولیافته درکه اجتهاد مقدم بر حکم شرعی یه قیاسله ثابت اولور پس مقایسه اولنسه حکم مقرر اولمدن اجتهاد
متصور دکلدر اما تأمل وتفکر واجتهاد پیغمبر علیه السلام بر خصوصده کندویه دخی نازل اولمین امرده وقلب شریفی
عقد وعزم ایتدیکی ماده کیم رأی واجتهاددن اقدم برای حضرت شرع تقرر وسبق اتمامش شیئده صدوریافته در
فلا یتصور خطاؤه لان خطأ المجتهد انما یظهر بمخالفة نص او اجماع او قیاس جلی وقد تقرر انه لم یسبق به شرع
وهذا دلیل علی انه لا یقع الخطأ فی اجتهاده صلی الله علیه وسلم (فاما ما لم یعقد علیه قلبه من امر النوازل الشرعیة
فقد کان لا یعلم منها او لا الا ما علمه الله شیأ شیأ حتی استقر علم جملتها عنده اما بوحی من الله او اذن ان یشرع فی ذلك
ویحکم بما اراه الله) اما نیان حکمه محتاج قضایای شرعیه دن قلب نبوی عقد جزم ایتدیکی شئ ابتدای بعثنده
قبل الوحی والاذن دانشور اولدقلری امور ندره کرب جلیل نبی جیله بحسب ما یقتضیه الحکم والحکمة
بر سبیل تدریج تعلیله تکریم ایدوب تا کیم انك علی اجمالا وتفصیلا حفظ نبویده یا وحی ویا اذن ایله قراریافته اوله که
اول امره شروع وفرمان کردکار برله حکم وقضا بیورهلر (وقد کان ینتظر الوحی فی کثیر منها ولکنه لم یمت حتی
استفرغ) ای استکمل وهو استعارة من استفراغ الماء وصبه کانه افاض ماءه علی العطاس وبعض نسخده استقر
ای تحقق وثبت (علم جمیعها عنده) ولذا قال تعالی الیوم اکملت لکم دینکم (علیه السلام وتقررت معارفها لدیه علی
الحقیقة ورفع) بصیغة المجهول ای ارتفع (الشك والریب وانتفاء الجهل وبالجملة) ای علی کل حال (فلا یصح منه علیه
السلام الجهل بشئ من تفاصیل الشرع الذی امر) بالبناء للمجهول ای امره الله (بالدعوة الیه اذ لا تصح دعوته
الی ما لا یعلمه) والحاصل سرور ستوده سیر صلی الله علیه وسلم قضایای شرعیه وامور کلیه دن بسیار خصوصنده
وحی خدایه نکران اولوب اجتهاده مبادرت ایتمزایدی لکن حضرت فخر کائنات علیه اطیب التحیات دار عقبایه
رحلت ایتمدی تا کیم عندنده جمیع علومی استیفا وحضرتنده هر معارف کلیه واحکام شرعیه محققة بلا تردد تقرر
ایلیوب ریب وکمان برداشته وظلام جهالت منتفی قیلندی چون بهر حال اول حضرت دعوتله مأمور بیورلدیغی
تفاصیل احکام شرعدن برشیئه جهل جناب نبوتدن صحیح دکلدر زیرا بلمدیکی امره دعوت امت امر مستحیلدر
فکان صلی الله علیه وسلم اعلم الناس باحکام ربه وله الولایة علی جمیع خلقه والامانة العظمی فکان یحکم بالقضاء
والسیاسة والافتاء ویحکم بالظاهر والباطن کالخضر علیه السلام کما فی الباهر فی حکمه علیه السلام
بالباطن والظاهر للسیوطی رحمه الله (واما ما تعلق بعقده من ملکوت السموات والارض) ملکوت جبروت اسما
مبالغة فی الملك (وخلق الله وتعیین اسمائه الحسنی وآیاته الکبری) ای العظمی (وامور الآخرة واشراط الساعة)
جمع شرط بفتحتین وفی الاساس یقال لاوائل کل شئ اشراط ومنه شرط الیه رسولا اذا قدمه وقیل الاشراط تختص
بعلامات القیامة الصغار کما نقله الخطابی عن ابی عبیدة والمشهور شمولها الصغار والکبار کخروج المهدی والدجال
والساعة مقدار من الزمان ثم خص به القیامة (واحوال السعداء والاشقیاء وعلم ما کان وما یکون مما لم یعلمه الا بوحی

نعلى ماتقدم) جواب اما (من انه معصوم فيه لا يأخذه فيما اعلم به) صيغة مجهولله (منه شك بل هو فيه على غاية
اليقين) يعنى اما معرفة اللهده ظواهر وبواطن اسمان وزمين ومخلوقات رب العالمين وايجاد اجرام علويه وسفليه وتبيين
اسماء حسنى جمله وجليله وعلامات عظماء پروردكار وامور آخرت پردهشت ودشوار وامارات قيامت واحوال
ارباب سعادت وشقاوت وبدء خلق عالم وماسيكون فى الحوادث فى المستقبل معرفتيكه وحيله حصولبذير اولان علوم
خداداددندر پس تقرير ماسبق اوزره مجهولدر نبى برحق صلى الله عليه وسلم اول امرده معصومدر وحى مولا ايله تعليم
بيورلديغى شيئده اول حضرتى شك وشبهه اخذ ايتميوب تردد عارض اولمز بلكه داناى عالم صلى الله عليه
وسلم طريق دين مبينده غايت يقين اوزره مجبولدر (لكنه) صلى الله عليه وسلم اوالشان (لا يشترط
له العلم بجميع تفاصيل ذلك) بل وبما يقال انه لا يتصور له الاستقصاء بماهنالك (وان كان عنده من علم ذلك
ماليس عند جميع البشر) ولو حضور حضرتده اول علومك بعضيسى موجود اولسونكه افرادا وجمعا الذى جميع
البشر ناياب اولور رتبه دخى اولورسه ينه تفاصيل مذكوره جمله سنه علم شريفى محيط اولمق اول حضرته مشروط
دكلدر (لقوله عليه السلام) فيما رواه البيهقى (انى لا اعلم الا ما علمنى ربى) يعنى بدرستى خلق جهاندن پوشيده ونهان
اولان شيئه داناد كام مكر خداوند عليم بكا تعليم بيوره (ولقوله) فى حديث قدسى رواه الشيخان اعددت لعبادى
الصالحين مالا عين رأت ولا اذن سمعت (ولا خطر على قلب بشر بله) ما اطلعتم عليه اقرؤا ان شئتم (فلا تعلم نفس
ما اخفى لهم) صيغه مفعول ايله در وحمزه قراءتى صيغه متكلم برله جاريه در (من قرة اعين) لفظ بله اسم فعل بمعنى دع
واترك وقرة العين سرورها لان دمعة السرور باردة او لانها تقر وتسكن لعدم التفاتها الغير ما هى فيه والحاصل خبر
قدسى جليل احوال سعد السعود عليه سلام الودود حضرتلرينك بعض آيانه اطلاع يافته اولمدقلرينه دليل نمايان
اولور وينه انبياء عليهم التحايادن بعض علوم اخفا بيورلديغنه كليم اللهدن محكى قول شافى كافيدر (وقول موسى
للخضر عليهما السلام هل اتبعك على ان تعلمن) بعض قراءتده اثبات يا ايله در (مما علمت رشدا) يعنى حضرت موسى
جناب خضر ايليايه ديديكه رشد وصواب جهتيله معلومك اولان علم لدندن بكا تعليم ايتمك اوزره جنابكه همدم
وهمساز اولايمى ديمك اولور امدى كاهيجه مفضول افضل منهك دانا اولديغى شيئله ممتاز بيورلمسنه كقصة الهدهد
مع سليمان عليه السلام آيت مذكوره ده دخى اشارت هويدادر (وقوله صلى الله عليه وسلم اسألك باسمائك الحسنى)
تأنيث احسن والحسن فى العرف العام يقال لما يدرك بالبصر واكثر ما جاء فى القرآن لما تستحسنه البصيرة كما فى مفردات
الراغب (ما علمت منها وما لم اعلم) بدل من اسمائك رواه الديلمى عن انس رضى الله عنه (وقوله عليه السلام) فيما رواه
احمد (اسألك بكل اسم سميت به) اى اسم هولك مخصوص مما سميت به (نفسك) اى ذاتك امدى من غير مشاكلة ذات
بارى اوزره اطلاق نفس صحتنه دليل اولور اما صوابديد محققين اوزره اكر نفس ذات معناسنه اولورسه مطلقا اطلاق
شاياندر كقوله تعالى كتب على نفسه الرحمة اما بمعنى الروح اولورسه مشاكلة اطلاق اولنور ديدیلر نحو قوله سبحانه
تعلم ما فى نفسى ولا اعلم ما فى نفسك (او استأثرت به) اى انفردت بعلمه دون غيرك (فى علم الغيب عندك) اى فى جملة
معلوماتك المغيبة عن غيرك مرويدركه حضرت كبريا جل جلاله نك اسماء شريفه وجليله سى چهار هزاردر الفى كتب
منزله سنده مندرجه دركيم طقسان طقوز اسماء حسنى قرآن كريمده وبرى صحف ابراهيمده واوچيوزدخى توراة جليل
وزبور جميل وانجيل شريفده مسطور ويك عدد كوهر عالى قدر اسماء حسنى انبيا عليهم التحايايه اعلام بيورلمشدر
وهزارنه همان ذات پاكى دانا وغيره نامعلومدر كذا العلى القارى (وقد قال الله تعالى وفوق كل ذى علم عليم) قال ابن
عباس وفوق كل عالم عالم الى ان ينتهى العلم الى الله عز وجل والله فوق كل عالم انتهى وقال البيضاوى المراد كل ذى علم
من الخلق لان الكلام فيهم ولان العليم هو الله الذى له العلم البالغ (قال زيد بن اسلم وغيره حتى ينتهى العلم الى الله تعالى)
المراد ان رتبة العلماء لا تزال تترقى فى العلم وفوق العلماء كلهم من هو اعلم منهم فوقية بالغة الى مرتبة ليس فوقها شئ
اصلا وهو الحكيم العليم (وهذا ما لا خفاء به اذ معلوماته تعالى لا يحاط بها) لعدم الاحاطة (ولا منتهى لها) عطف
تفسيردر وهو فى الاصل استعارة من احاطة الحائط بما فى داخله علوم كليات وجزئيات جمله خداى بى همتايه نهايتياب
اولديغى اولوا الالبابه نهان دكلدر زيرا معلومات كبريا حوزۀ احاطه دن بيروندر * راه كمال تراحرف ونقط
ريك ودشت * عالم علم تراشهر سخن روستا * عقل كل ازدرك اكرلاف زندمى سزد * سلسله دار جنون
ساكن دار الشفا (هذا) عصمت نبويه دن ذكر اولنان مزايا (حكم عقد قلب النبى صلى الله عليه وسلم فى التوحيد
والشرع والمعارف والامور الدينية) من عطف بعض افراد العام عليه لمزية

فصل

(واعلم

(واعلم ان الامة مجمعة) بعض نسخده مجتمعة (على عصمة النبى من الشيطان) تعريف نبى براى جنس ويا استغراق
ايچوندر ويجوزان يكون للعهد ويعلم غيره بطريق الدلالة فانه تعالى قال ان عبادى ليس لك عليهم سلطان چون
خاص عباد اوزره تسلطى اوليه انبيا اوزره عدم تسلطى بالطريق الاولى معلومدر (وكفايته منه لا فى جسمه
بانواع الاذى) من اصابته او اصابة جنده من الجن كالطاعون والصرع وذات الجنب (ولا على خاطره بالوساوس)
جمع وسوسة يعنى پيغمبر انس وجان عليه صلوات المنان كيد ومكر شيطان ومرده واغواتدن حفظ وحماية الله
ايله عصمتى اوزره امت اجابت اجماع واتفاق ايديجيلردر نه ظاهر كبرلك جسد اطهرلرينه بردرلو خار جفا ونه خاطر
انورواقدسلرينه سر موافكار فاسده القاسنه قدرتياب اولورسه واره وقايه الحافظ صمدانيده معصوم ومحفوظ
بيورلديغنه سر دخبر صحت اثره اغاز اولنور (وقد اخبرنا القاضى الحافظ ابو على) ابن سكرة (رحمه الله قال ثنا ابو
الفضل بن خيرون العدل حدثنا ابو بكر البرقانى) كسر موحده وسكون را وقاف والف ونونله خوارزم نواحيسندن
برقانه نام قريه يه نسبت اولور احمد بن محمد بن احمد الخوارزمى الشافعى امام بغداد كما تقدم (وغيره حدثنا ابو الحسن
الدارقطنى) نسبة لدارقطن محلة ببغداد (حدثنا اسماعيل الصفار) عمل صفره منسوب امام عابد نحو يدر اوچيوز
قرق برده جانب عقبايه خرام ايلدى (حدثنا عباس الترقفى) فتح مثناة فوقيه وسكون را وضم قاف وكسر فاء
ويا نسبيه ايله اسم امرأة ويا نام بلده در روى عنه ابن ماجه وغيره (حدثنا محمد بن يوسف) هو الفريابى (حدثنا سفيان
عن منصور) بن المعتمر (عن سالم بن ابى الجعد) الاشجعى الكوفى وتقدم ترجمته (عن مسروق) ابن الاجدع الهمدانى
الزاهد التابعى حضرت شيخين ومعاذ ومعاويه رضى الله عنهمدن روايت بيورلمشلردر التمش اوچ سنه هجريه ده
عزم كلزار بهشت ايلدى (عن عبد الله بن مسعود) پيشكار صاحب مقام محمود (قال قال رسول الله صلى الله عليه
وسلم ما منكم) مقدم خبر (من احد) من براى تأكيد عموم زائده واحد مؤخر مبتدا (الا وكل به) تشديد كافله مبنى
للمجهولدر بعض نسخده الا وقد وكل ودیكرده الا وكل الله به (قرينه) اى الذى يكون مقارنا له (من الجن وقرينه من
الملائكة) الحفظة لا الكتبة (قالوا واياك يا رسول الله) اى او انت و كل بك قرين من الجن وانما عدل عن الظاهر تأدبا
فالضمير مستعار من ضمير الرفع (قال واياى ولكن) تشديد وتخفيفله (الله) بالرفع والنصب على وجهين تعالى (اعاننى
عليه) اى قرينى من الجن خفظنى (فاسلم) فتح ميم ايله من السلام اى آمن وقيل انقاد وفى نسخة بضم الميم اى اسلم من
شره امين ملك نبوة عليه الف تحيه حضرتلرى بيورركه اى معاشر ناس سزلردن بركمسنه يوقدر الا انك ملازمتنه
طائفه جنياندن برمقارن وكروه مروشاندن برنكهبان تعيين وتوكيل اولنوردیدكده حاضران مجلس ملائك خدم
اولنلر يا رسول الله جناب حضرتكده جندن برقرين موكل ميدر دیو استعلام ايديلر چون ذات شرفابنك
غيريدن تميزنى بيان ايله استدراك ايليوب بكا دخى بر بياندن ملازم تعيين اولندى اكن عون بارى يارى اولوب
قرينمى اسلامه هدايتله بنى حفظ ايلدى پرى بكا منقاد اولدى ديديلر احيا ساده تأويل كردۀ ابو حامد الغزاليدركه
شيطان مسفور ايله مراد قوۀ غضبيه واسلامى سلطان عقل ونفس قدسيه يه انقياد دومنابه تيدر ديشلر (زاد غيره عن
منصور) رواة خبر مذكوردن سفيان ثوريدن غيرى راوى ديكر منصور بن معتمردن روايتده موجودت ايدوب بيورر
(فلا يأمرنى الا بخير) سيد ستوده شيم صلى الله عليه وسلم اولؤ چكان خبر اولوب قرين خير قرين بكا سوق وامر ايتمز
الا فعل خير ايله بيورمشلردر (وعن عائشة بمعناه روى) ما قبلى ايچون بيانه ريه نى صديقه حضرت جناب صديقه
رضى الله عنها دن مرويدر (فاسلم بضم الميم) وهمزة المتكلم مضارع مرفوع (اى فاسلم انا منه) وفى نسخة فانا اسلم منه
يعنى وسوسۀ قرينمدن خلاص ورهاياب اولدم (وصحح بعضهم هذه الرواية ورجحها) على الرواية الاولى من جهة
الدراية وممن صححها سفيان بن عيينة فانه زعم ان الشيطان لا يسلم كما نقل عنه الغزالى فى الاحياء وروى عن ابن عباس
بسند احمد قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ليس منكم احد الا وقد وكل به قرينه من الشياطين قالوا وانت
يا رسول الله قال نعم ولكن الله تعالى اعاننى عليه فاسلم (وروى فاسلم) بصيغة الماضى المعلوم (يعنى القرين) تفسير الضمير
الفاعل المستتر فيه (ومعنى اسلم انه انتقل عن حال كفره الى الاسلام فصار لا يأمر الا بخير كالملك وهو ظاهر الحديث)
يعنى شيطان قرين كفرى حالندن اسلامه تحول ايليوب نور محض حضرتلرينه ملازمى فرشته اما خيرمحض سوق
ودلالتنده برقرار اولدى ديمك لفظ اسلم بناء فعل ماضى اوزره معناى ظاهر بسنه طبق اصل اولور مع هذا انقياد
استسلام معناسنه اولمق دخى محتملدر وصيغه متكلم روايتى ورودى بو معنايى مشير ومؤيددر (ورواه بعضهم فاستسلم)
اى انقاد واذعن وانكف عن الوسوسة وذكر ابن الاثير رواية فاسلم بضم الميم وروايه حتى اسلم اى انقاد كذا لفظه ثم قال
ويشهد للاول يعنى روايه بضم الميم الحديث الآخر كان شيطان آدم كافرا وشيطانى مسلما واخرج البيهقى وابن الجوزى

فی الوفا عن نافع عن ابن عمر رضی الله عنهما انه صلی الله علیه وسلم قال فضلت علی آدم بخصلتین کان شیطانی کافرا فاعاننی الله علیه حتی اسلم وکن ازواجی عونا لی وکان شیطان آدم کافرا وکانت زوجته عونا علی خطیئته وقد اشار الی ذلك العارف الصرصری * فی خصلتین یفوق آدم فیهما * وهما لاهل الحق واضحتان * شیطان آدم کافر یغوی وقد * وصلت هدایته الی الشیطان * ولزوجه عون علیه وانه * بنسیانه قد کان خیر معان * نکاشته براعة محمد الشامی فی السیرة اولان نادره دندرکه شیاطیندن همان شرفیاب ایمان اولان ایکی شیطاندر بریسی آخر زمان حضرتلرینك قرینی وبری نوح نجی الله ملازمی اولاندر وبعضیلر مقارن هر پیغمبران اولان بومنوال اوزره دردیدیلر (قال القاضی ابو الفضل رضی الله عنه فاذا کان هذا حکم شیطانه وقرینه) عطف تفسیر بماقبله ای وحکم قرینه من الجن الذی وکل به (المسلط علی بنی آدم) وفی نسخة علی کل احد من بنی آدم والمراد المسلط نوعه وجنسه لان قرینه مختص به (فکیف الظن (بمن بعد) من شیاطین الجن (منه) صلی الله علیه وسلم (ولم یلزم صحبته) لان الله تعالی لم یجعله قرینا له اذ القرین معناه الملازم لصحبته (ولا اقدر) ضم همزه وبناء مفعول له (من الدنو منه) ای القرب من حضوره مؤلف کتاب بو قول باصوابله مشیر اولورکه هر فرد آدمی زاده مسلط اولان قرنادن که اول حضرتك قرین وملازمی اولان دیو وبری حالی بعنایة الله اسلام وانقیاد وخیر ایله جاری اولدقده درکاه رسالتپناهدن دوراودور وصحبت حضرت ملازمتی غیر مقدور ومجلس سروش خدمه تقربدن عدم قدرتله مجبور اولان ابلیس ابالسه وسائر مردة عونه سنك عدم تسلطلری بالطریق الاولی معلومدر پس توجهله توهم اولنورکه اوسلطان دین صلی الله علیه وسلم وساوس شیاطین وجندن سالم وامین اولمیه (وقد جاءت الآثار بتصدی الشیاطین له فی غیر موطن رغبة) مفعول و یا حال اولور (فی اطفاء نوره) ویابی الله الا ان یتم نوره (واماتة نفسه وادخال شغل) ضم شین وسکون غین معجمه ایله یا فتحتین ویافتح وسکونله در (علیه اذ یئسوا من اغوائه فانقلبوا خاسرین) ای خائبین صاغرین (کتعرضه له فی صلاته فاخذه النبی صلی الله علیه وسلم فاسره) ای اخذه وقهره یعنی مواضع عدیده ده شیاطین متمرده نك اول حضرته تصدی وشجراغ نور نبوتی اطفا ونفس نفیسی اهلاك ودل آکاهی پرتشویش ایتمك قصد وتعرضلر یله نتیجه خبر صحبت اثر وروده ایلیوب اصلا کل نورسیده کلزار بلاغه خار افکن فساد وافسادن محروم ومأیوس افنان وخیزان فی سبیل وادی حرمان اولدیلر نتکم حالة صلاتده توجه الی الله ایله مستغرق ایکن دیو رجیمك تعرضی واول حضرتك انی اخذ وقهری اساخبر بووجهله رونمای اثر درکه (فی الصحیحین قال ابو هریرة عنه علیه الصلاة والسلام ان الشیطان عرض لی) ای ظهر وفی نسخة تعرض لی (قال عبد الرزاق) بن الهمام الحافظ فی زیادته علی الصحیحین (فی صورة هر) شیاطین دخی فرشتکان اساتشکله مکتنب اولورلر اما ملك شکل حسنه تمثل ایدوب دیو ایسه بونك خلافی اشکال قبیحه وصور خبیثه تشکل ایدر (فشد علی) شد یشد بکسر الشین وضمها اذا حمل علی العدو ونحوه (یقطع علی الصلاة) حال ویا استئناف اولور (فامکننی الله منه فذعته) فاء وذال معجمه ایله وفی النهایه الذعت بمهملة ومعجمه الدفع بعنف والمعك فی التراب وفی غیرها انه الغط فی الماء والخنق الشدید وذال وعین معجمتین ایله خفه کرده معناسنه مرویدر (ولقد هممت ان اوثقه الی ساریة) وروی بسارية ای اسطوانة (حتی تصبحوا) ای تدخلوا فی الصباح (تنظرون الیه) وفی نسخة ناظرین (فذکرت قول اخی) ای فی النبوة لانه یطلق علی المشابهة والمشارکة فی امها (سلیمان رب اغفر لی وهب لی ملکا) طلب مغفرت امر دینی اولغین مطلب دنیوی اولان ملك اوزره تقدیم اولندی (الآیة) لا ینبغی لاحد من بعدی انك انت الوهاب (فرده الله خاسئا) ای خائبا حقیرا العدم ظفره بما اراد والحاصل نکاشتۀ صحیفۀ صحیحیندرکه ابو هریرة رضی الله عنه حضرت نبی انس وجان صلی الله علیه وسلم جنابلرندن روایت ایدوب بیورلر که صلاة تهجدده تحریمه بنداولدیغم حالده شیطان سکر کربه تشکل ایدوب بکا ظاهر اولدی وتمازمی افسادا ایتمکیچون حمله وهجوم ایلدی قهارلق برله انی اخذ وقهر بی قدرتیاب بیوروب کلوکه کبیر حقارت اولدم وبدروسی قصد ایتدمکه اول دیو رجیمی بر ستونه بندایدم تا کیم بامداد سز آکه چشم عبرتله نکاه ایده سز پس برادرم سلیمان پیغمبر خدا اینی شایان غفران بیوروب بکا بردولت ابد پیوند ارزان ایله که بندن غیره روزی بیورلبوب بکا مختص بر معجزۀ باهره اولسون دواستدعا ایلدکاری قولی یادد اتشم اولوب بندو حبسدن فارغ اولوب مولای جلیل انی خوار وذلیل ورد ومطرد ایلدی دیو بیوردیلر (وفی حدیث ابی الدرداء) عویمر بن مالك الانصاری الخزرجی تاریخ هجرت ثالث حروف لا ولادقده مقبرۀ دمشق اول حضرته منزلکاه آخرت اولدی (عنه علیه السلام) فیمارواه مسلم (ان) فتح ویا کسر همزه ایله (عدو الله ابلیس جاء بشهاب) شعلۀ مضیئۀ مقتبسه (من نار لیجعله فی وجهی والنبی صلی الله علیه وسلم فی الصلاة) جملۀ حالیه ویا کلام ابی الدرداءدن معترضه در (وذکر) ابو الدرداء رضی الله عنه (تعوذه

بالله منه ولعنه له) بلفظ اعوذ بالله تعالی منك والعنك بلعنة الله (ثم اردت اخذه) مصدر واردت فعلنه مفعول اولور وفی نسخة آخذه مضارع بتقدیر ان (وذکر نحوه) ای ذکر ابو الدرداء مثل خبر ابی هریرة من قوله وقد هممت ان اوثقه (وقال لاصبح موثقا یتلاعب به ولدان) کسر واو ایله جمع ولید کودك (اهل المدینة) خبر ابی الدرداء رضی الله عنه فخر عالم صلی الله علیه وسلم حضرتلرندن مرویدرکه بتحقیق دشمن خدا ابلیس بی پروا شهاب آتشین الیه رویمی سوزان ایتمك قصدیله بی محابا حضوره مثول ایلدی راوئ خبر اول حضرتك متوجه محراب ملکوت اولدقلرین یاد وابلیسه لعن واندن تعوذنی نقل ایدوب شاه سریر اجتبا علیه التحایا بیوردیکه بعده اول دیو رجیمك قید وبندنی مراد ایلدم وبرادرم سلیمان آمینك دعاسن یاد ایلدم اکر بند ایلسیدم مربوط اولدیغی حالده صباحه داخل اولوب کودکان اهل مدینه انکله بازیچه ایده لردی دیدی (وکذلك فی حدیثه فی الاسراء) الی بیت المقدس والسماء (وطلب) رفعله مابعدنه مضاف ویا جرله (عفریت) جنك خبیث ومنکر ومتمرد یده رغیره اطلاق برسبیل مجاز اولور (له بشعلة نار فعلمه جبریل ما یتعوذ به منه) قوله اعوذ بوجه الله الکریم وکلمات الله التامات التی لا یجاوزهن بر ولا فاجر من شر ما ینزل من السماء وشر ما یعرج فیها وشر ما ذرء فی الارض وشر ما یخرج منها وشر فتن اللیل والنهار ومن شر طوارق اللیل الا طارقا یطرق بخیر یعنی همچنان روایتکرده بیهقی عن عبد الرحمن بن جیش اولان خبر معراج حدیث ابی الدرداء ایلیا واول نور چشم اصفیا علیه التحایا حضرتلرینه دیو عفریتك شعلۀ نار ایله توجهی وامین الوحی علیه السلام اول حضرتك دیوی ردن استعاذه ایلدیکی تعویذی تعلیم بیوردقاری مانند ماسبق اولور (ذکره) امر عفریتی وتعلیم جبریل امام مالك رضی الله عنه یاد ایلدی (فی الموطأ) بهمزه ویا الف وهو کتاب له (ولما لم یقدر علی اذاه بمباشرته تسبب بالتوسط الی عداه) کسر عین ویا ضمله اسم جمع عدو وقتادر یعنی حضرت نبی کریم حضرتنه قربیت واتصال الله خارنکن اذی وتسلط وجفا اوزره قدرتیاب اولمیوب دشمنان دین ونبی امین اولان کفار قریشه توسط برله ایصال اذای حضرته تسبب ایلدی (کقصته مع قریش فی الائتمار) افتعال من الامر مشاوره معناسنه (بقتل النبی صلی الله علیه وسلم وتصوره فی صورة الشیخ النجدی) نسبة الی النجد وهی ارض فوق تهامة یعنی سفهای قریش دار الندوه ده حلقه بند جمعیت وشان شرفاب حضرتده مشورت وجود بهبودنه کزند وهلاکه برله عزیمت امر نده ابلیسك قریشه معینی وبر نجدی صورتنه تشکلی قصه سی اسادرکه قسم اول فصل عاشرده واذ یمکر بك الذین کفروا لیثبتوك تقسیرنده مفصلا بیانی سبق ایتمشیدی (ومرة اخری فی غزوة بدر فی صورة سراقة بن مالك) بن جعشم الکنانی کاروا ابن ابی حاتم عن ابن عباس (وهو قوله تعالی واذ زین لهم الشیطان اعمالهم الآیة) وقال لا غالب لکم الیوم من الناس وانی جار لکم وبونه دیکر بار ابلیس پرتلبیس روز کافرسوز بدرده سراقه سیماسنه تشکل وکفاره جمعیت افزا وتهور فرما کلمات ایله لا غالب لکم الیوم دیرایکن سپهبد جیوش سروش جبریل علیه السلامك تازیانۀ برق افروزن بطونش کور بحك سمت ساحل دریا کریزان اولدیغی قصه اسادرکه آیت جلیلۀ مذکوره بومعنایه مشیر اولور مرویدرکه ابلیس حارث بن هشام نام مبارزله دست بدست مصاحبتده ایکن طلیعۀ سپاه عصمتپناهی کوروب دست افشان کریز ایلدکده حارث شیطانه صار یلوب ای سراقه کریز هنکامه بزی شکستۀ خذلان می ایتمك استرسن دیدی شیطان دخی انی اری ما لا ترون انی اخاف الله دیوب سینۀ حارثه حوالۀ دست ردله حارثی بمت قضایه زیروزبر ایلدی (ومرة ینذر بشأنه) ای یخبر بحاله علیه السلام کرة اخری (عند بیعة العقبة) ای عقبة منی السنة التی بایعه الانصار عندها کما فصل فی السیر (وکل هذا فقد کفاه الله امره) خبره دخول فاء قاعده در (وعصمه ضره) بفتح اوله وضمها (وشره) ویروی من ضره وشره ضمیر بن لفظ کل اوزره ویا شیطانه راجعان اولور وحاصلی ذکر اولنان مواد لك کلیسنده حضرت مولا حبیبنه باری ونصرت وعدو اللهك مکر وکیدندن حفظ وحمایه ایلدی (ولقد قال علیه السلام ان عیسی علیه السلام کفی) بناء مجهول له (من لمسه) ای مسه (فجاء لیطعن بیده فی خاصرته حین ولد فطعن فی الحجاب) صحایف صحیحین حاوی اولدیغی اخبارندر سرور عالم علیه السلام بیوردیکه بتحقیق روح الله اکرم عیسی بن مریم مس وحس شیطاندن حفظ اولندی چون حضرت عیسی رونق افزای مهد شهود اولدقده عدو الله قصد ایلدیکم روح اللهك جنب وشاکه سندن دست نحوست پیوستیله طعن ایلیه خاصره سندن ضربه مکتنب ایلیوب همان ارامکاه جنین اولان مشیمه یی طعن ایلدی اولاخو جناب مریم البتول علیها السلام ایله کندی میانه سنده حاجز دخول ومثول اولان حجابی ضرب ایتدی وفی البخاری وغیره ما من مولود یولد الا یمسه الشیطان حین یولد فیستهل صارخا الا مریم وابنها وهو الذی فی آیة انی اعیذها بك وذریتها من الشیطان الرجیم والظاهر ان روح الله الاکرم مختص بهذا الاکرام لما ذکره بعضهم من تعمیم الانبیاء علیهم السلام فی هذا المقام (وقال

عليه السلام) فيما رواه الشيخان عن الصديقة رضى الله عنها (حين لد) بناء مجهول ايله من اللدود بفتح اللام ودالين
بينهما واو ولدود برنة سعوط اجزاى حاره دن آيله مخلوط برد وادر كه احد شق الفمده نهاده وغرغره اولنور
(فى مرضه) اى الذى مات فيه والاضافة للعهد (وقيل له) صلى الله عليه وسلم خشينا ان تكون بك ذات الجنب)
دمل كبيره علمدر برقرحه دركه جانب ايسر باطنده ظهور ايدوب داخل جوفده منفجره اولوب مريضك سلامتى
نادر واقع اولور (فقال) اعادلطول الفصل (انها) ذات الجنب (من الشيطان) اى هى وخز تصيب الناس من
الشياطين كالطاعون ياخود ضميرانها الده راجع اوله وباعتبار صنعتهم تأنيث قيلنه (ولم يكن الله ليسلطه على)
والحاصل عندليب كلستان رسالت عليه التحيه تنكناى بى بقادن فسحت سراى عقبايه رحلت بيوردقلرى
مرضده كلبرك مزاج لطافت امتزاجلرينه تغير وتاب تب محرقه ايله فتور خلالنده لدود ايله مداواة اولنور برمقدار
افاقتياب اولدقده يارسول الله وجود همايونكه عارضه ذات الجنب اصابتندن خوفناك اولوب اولدرده مناسب
دوا ايله مداواته اجترا ايلدك ديديلر بالاجلال جواب اداء اولديلر كيم ذات الجنب وخز شيطاندن نشئه ياب مرض
هائلدر حضرت حق جل جلاله بنم اوزريمه شيطانى بوجه ما تسليط ايدر دكلدر بيوروب عقوبة اهم داخل بيت
اولنلردن برفرد قالمديكم لدود بردهان قيلنمغله مجازات اولنمغه امدى ايراد خبردن مراد عدم تسلط شيطان بدنهاد
اولديغى اول حضرته عصمت خداداددر ومما تظرف بها الشارح الشهاب فى بعض اخوانه حين تزوجه عجوزا
ولله دره ما ادق فهمه * ياخليلا قد اصطفيت عجوزا * هى داء من الممات اشد * قال ذات الجنب ابتليت بها
مالى لدود بها وخصمى الد (فان قيل فما معنى قوله تعالى واما ينزغنك من الشيطان نزغ فاستعذ بالله الآية)
انه هو السميع العليم (فقد قال بعض المفسرين) لدفع هذا الاشكال الوارد فى السؤال (انها) آيه مذكوره
(راجعة الى قوله واعرض عن الجاهلين) يعنى ماقبلنده واقع خذ العفو وأمر بالعرف واعرض عن الجاهلين
ايتنه موطئة راجعدركه مكارم اخلاق جامعه اولور ولغة اصل نزغ طعن اسا ادخال شئ مفسددر (ثم قال) اى
الله سبحانه اوبعضهم فى تفسيرله (واما ينزغنك او يستخفنك) ويزعجنك (غضب يحملك على ترك الاعراض عنهم)
ويزيل حلمك (فاستعذ بالله) يعنى آيه سابقه كه محاسن اخلاق حاويه در ايه مذكوره اكه راجعه اولمغين اكر
حبيبارك مجازات سفها اوزره سنى غضب وحدت ازعاج ايتمكله ازاله حلمك بادى حالة خفت صدورنى مشاهده
ايدرسن اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ايله حقه استعاذه ايله ديمك اوله (وقيل النزغ هنا) اى فى ذلك اوفى هذه
الآية (الفساد) كما قال تعالى حكاية عن يوسف وجاء بكم من البدو (من بعد ان نزغ الشيطان بينى وبين اخوتى)
اى فسد ما بينى وبينكم والمراد هنا فساد الشيطان بوسوسة له حالة غضب واذا اخطر بباله يستعيذ بالله طلبا
للنجاة من كيده (وقيل ينزغنك يغرينك) غين معجمه وراء ايله من الاغراء بمعنى الالزام (والنزغ ادنى الوسوسة) اقل
وسوسه اولان خاطره وحديث نفسدر (فامره الله تعالى انه متى تحرك عليه غضب على عدوه اورام الشيطان من
اغرائه به) اى تسليطه وفى نسخة من اغوائه اى من اضلاله (وخواطر ادانى) اى اقل (وساوسه) جمع وسواس
(مالم يجعل) صيغة مجهول له اى لم يقدر الله (له سبيل اليه ان يستعيذ منه فيكفى) بصيغة المفعول ونصب ويحتمل
ان يكون مبنيا للفاعل (امره) ويدفع ضره يعنى حضرت رب جليل اية جليله ده حبيبنه امر ايتديكم هرنه زمان
عرق غضبك دشمنلرك حقنده نابض اولوب تحرك ايليه ويا ديو رجيم قوه غضبيه بى تسليط سبيله اغرايه قصد ايليه
بحيث تسلطه رهياب اولمديغى اقل وسواس ومقدمات هواجس اجراسنه عزيمت قيلدن استعاذه ايتمكه فرمان
بيوردكه حال وشانى وقايه صمدانيده محفوظ قلنوب (ويكون سبب تمام عصمته اذلم يسلطه عليه باكثر من التعرض
له ولم يجعل له) صيغة مجهول له (قدرة عليه) چون عدو الله جناب حبيب الله حضرتلرينه همان تعرض وتوجهندن
زياده وسواس له تسليط قيلنوب والقاء دغدغه شيطانيه يه دخى قدرتياب اولمدى پس جناب عصمت پناهلرى تمام
وكمال معصوميتنه دال وسبب اولسون ايچون اعوذ بالله من الشيطان الرجيم فريده سيله ناطقه پرداز اولمغه امر
اولندى (وقد قيل فى هذه الاية غير هذا) واما ينزغنك من الشيطان نزغ فاستعذ بالله آيتى تأويلنده تفاسير
مقرره نك ماعدا اقاويل نكاشته صحايف تأويلادر (وكذلك) حضرت پيغمبر عليه السلامك وسوسه ابليسدن عصمتى
اسادر (لا يصح ان يتصور له الشيطان فى صورة الملك ويلبس) فتح يا وكسر موحده ياخود ضم اول وتشديد ثانيه ايله
(عليه لا فى اول الرسالة ولا بعدها) ديو رجيم حضرت نبى كريم جنابنه پيكر سروشيده تشكل واول رساله وبعد
البعثه امر حضرتنه ايقاع ريب وشك وخلط وخبطله تلبيس وتلبس صحيح دكلدر (والاعتماد فى ذلك) شكل فرشته ده
شيطانك اول حضرته عدم صحت تصورى (دليل المعجزة) معجزه عليه لرى دليل صريحيدر كه عصمته تثبيت تأييد

ايچوندر

ايچوندر زيرا معجزه حضرت جناب حقك مدعى نبوتنه صدق عبدى قولى مقامنه قائم اولور (بل لا يشك النبى صلى
الله عليه وسلم ان ما يأتيه من الله الملك ورسوله حقيقة اما بعلم ضرورى يخلقه الله تعالى له او ببرهان يظهره لديه)
وفى نسخة على يديه بلكه پيغمبراندن برنى ريب وكمان ايتمزكه طرف كبريادن كنديه قدوم شرفلزوم ايدن
ملكدر ورازدار وحى خدا اولديغنه ترددا تعديكى ياعلم بديهيله صورتنما اولوركه ايزد حكيم خلق وانشاسيله ظاهر
ويا دلايل قطعيه له حضرتنده جلوه كرمشاهده در مثلا نطق حجر وتسليم شجر اساسا معجزه قطعيه معاينه سى ايله
مكرم بالرساله اولديغنه علم شريفلرى احد وجهينك بريسيله ثبوت يافته در (انتهى كلمة ربك) تنزيل جليلده
وتمت كلمة ربك قولنه مشير اولور (صدقا وعدلا) تميز يت ويا حاليت اوزره منصوبلردر يعنى ايها المخاطب بالخطاب
العام لكل ذلك اتم كلمة الله العلام صدقا وعدلا فى الاعلام لعلامة الاحكام (لا مبدل لكلماته) ولا تحول لارادته
(فان قيل فما معنى قوله تعالى وما ارسلنا من قبلك من رسول ولا نبى) هذا صريح فى الفرق بينهما ان الرسول الذى
ارسل الى الخلق بارسال جبريل اليه عيانا ومحاورته اياه شفاها والنبى الذى يكون اليه نبوته الهاما اومناما فكل رسول
نبى وليس كل نبى رسولا (الا اذا تمنى) اى تلا وقرأ (القى الشيطان فى امنيته الاية) فينسخ الله ما يلقى الشيطان ثم يحكم
الله آياته والله عليم حكيم يعنى حبيبا جنابكدن اول تشريف مهد وجود ايدن انبيا ومرسليندن برنبى بعث ايتمدك
الا تلاوت ايتدكارنده انلرك بحور عوارف وكنوز معارفده استغراق واشتغالندن ابليس پر تلبيس انلره بعض
خواطر القا ايدردى پس خداى غيور اول خاطره بى ابطال وازاله بعده آياتنى احكام بيوروركه مولاى كريم
دانا وحكيمدر والحاصل پيغمبران اوزره شيطان رجيمك وسوسه ايله عدم تسلطنى تقرير ايلدك يا اية مذكوره ده
پيغمبران حضراتى تلاوتلرى حالنده ما يوحى اليهم اولان امورده القا خلط ووسوسه معناسى نوجهله شايان
اولور دينلورسه (فاعلم ان للناس فى معنى هذه الاية اقاويل) آيه شريفه يه دائره معانيده علمانك اقاويل وتأويلاتى
بسياردر (منها السهل) رفتار وروشده سهولت اولان مكان منبسطدن مستعاردر اى ماهو سهل فهم هين مقبول
(والوعث) مشقتله مشى اولنان جاى بسيار ريكدر مجازا او استعاره مشاق معناسنه مستعملدر كما ورد فى الحديث
اللهم انى اعوذ بك من وعثاء السفر اى مشقته ووعث فتح واو وسكون عين ويا كسرايله ومثلثه برله دشواردر يعنى
صعب الوصولدر وفى نسخة وبمعناه (والسمين) مستعار من السمن هو الممتلى من اللحم والشحم اى الكلام القوى
المتين (والغث) فتح غين معجمه وتشديد مثلثه ايله لاغر ومهزول (واولى ما يقال فيها ما عليه الجمهور من المفسرين
ان التمنى ههنا التلاوة) آيه كريمه ده احق بالقبول اولان معنى مفسرينك بسيار كسنه نك رأى رزينلرى
مقتضاسنجه مستقر اولوركه بومقامده تمنى تلاوت معناسنه درو امنيته قراءته ديمكدر (والقاء الشيطان فيها شغله) فتح
ويا ضم شينله فاعلنه مضاف مصدردر بعض نسخده اشغاله اى شغل الشيطان للتالى (بخواطر واذكار من امور
الدنيا للتالى) اى للقارى من النبى فضلا عن غيره (حتى يدخل) مضارع ادخل فاعله ضمير الشيطان (عليه الوهم)
مفعول يدخل (والنسيان فيما تلاه) يعنى تالينك تلاوتى حالنده القاء وشيطان معنا قرأن خوان اولانى شيطان
خاطره وامور دنياى دنيه دن حديث نفسله اشغال ايدوب تا كيم قارى اوزره تلاوتنده من جهة المبنى وطريق
المعنى سهو وخطا ونسيان ادخال وايصال ايدر (او يدخل غير ذلك على افهام السامعين من التحريف وسوء التأويل
ما يزيله الله وينسخه ويكشف لبسه) فتح لام ايله خلط وغلط معناسنه (ويحكم آياته) ياخود سهو ونسيانك غيرى
سامعينك افهام واذهانته لفظ تنزيلده تحريف وتأويل نادر برابردنكه بارى تعالى انى دفع ورفع وخلط وغلطنى
اظهار وبيان وآياتنى تحقيق وعيان ايدر بووجهله شايبه تحريف ايله تغليط ادخال ايدر (وسيأتى الكلام على هذه
الاية بعد ما شبع) الشبع ضد الجوع لان العلم غداء الروح (من هذا ان شاء الله تعالى) وما ارسلنا من قبلك اية جليله
سنه دائره معانى فاخره برفصل معينده تقريرات مذكوره دن سيرما يروى القليل نقل تقول پراصول كشيده سطور
قيلنور (وقد حكى السمرقندى انكار قول من قال بتسلط الشيطان على ملك سليمان وغلبته عليه) بنفشه زار سطور
تفاسيرده مسطور اولان روايه ضعيفه كه حضرت سليمان عليه السلام اعوام ملكندن يكرمى سنه تمامنده صيدون نام
جزيره يه غزا ايدوب دختر ملك اولان جراده پرستاران حرم قطارنده شمار ومرغ دل ازادى اول كنيزك كيسوى
كره كيرنه كرفتار ايتديلر اول شوخ هميشه پدرين يادايدوب كلزار رخسارين سيراب قطرات اشك ايدردى غبار حزنى
كوشه دستارچه تلطيفله ازاله ايتمك ايچون سليمان عليه السلام تمثال صيدونى على شاكلة اصله پرداخته
ايتديروب دختره عرض وقرين قبول اولدى دختر اول جمادى شاهانه لباسله الباس وبركرسئ زرينه اجلاس
ايدوب قرق كون صباح ورواحده آيين ديرين اوزره طاق جبيننى محراب پرستش ايلدى جناب سليمان ايسه

بومعنادن غافل آصف بن برخیا واقف دسیسهٔ حال باطل اولغین برداشتهٔ سر پر سلیمانی ایدیجك اناالله کو یا واقعه
دن دنك وحیران اولوب روزدیکر بحکم قضا وقدر مدار سلطنتی اولان خاتم سلیمانی دست تغلب صخر جنی یه دوشوب
حرمدن ماعدا عامهٔ امور سلطنت تامه دن حکم فرما اولوب ایام خطیئهٔ تغافل مقداری نجه بو حال اوزره وقت
کذار بعد ذا صخر بد نژاد نهادنه تاب اضطراب دوشوب زبانهٔ آتش کبی اسمانه چکلدی وخاتمی کم ایتمك
رجاسنه دریایه آتوب بفرمان الهی خاتم برماهی دامکامنه فرمان بریده واقف ووحش وطیر درکاه حشمت وجاهده
عاکف اولوب منصب جلیل القدر اقبال وسعدی ینه سلیمانه اقبال وصخر جنیه برصخره یی مجلس ایدوب تعرعمانده
تعیین مکان ایتدکلری قولی ابو اللیث حنفی مفسر علیه الرحمه انکارین حکایه بیوردیلر (وان مثل هذا لایصح)
همچنان امر دنیوی اولان ملك سلیمان علیه السلام اوزره تسلط شیطان عقلا جائز اولدیغی حالده امر دینی
واخرویده انبیا علیهم التحایا اوزره تسلطی غیر جائز اولمق احریدر (وقد ذکرنا قصة سلیمان مبینة بعد هذا) ای فی الفصل
الخامس فی الرد علی من اجاز علیهم الصغائر (ومن قال) ای سند کرقول من قال فی تأویل قوله تعالی والقینا علی
کرسیه جسدا ثم اناب (ان الجسد هو الولد الذی ولد له) وذلك حین قال سلیمان لاطوفن اللیلة علی نسائی کاهن
الحدیث (وقال ابو محمد مکی فی قصة ایوب علیه السلام وقوله) ای قول الله سبحانه وتعالی حکایة عنه (انی مسنی
الشیطان بنصب) بضم وسکون ای تعب ومشقة (وعذاب) زید فی نسخة ارکض برجلك هذا مغتسل بارد وشراب
(انه) ای الشان (لایجوز لاحد ان یتأول ان الشیطان هو الذی امرضه والقی الضر فی بدنه ولا یکون ذلك الا بفعل
الله وامره لیبتلیهم) کاورد اشد البلاء علی الانبیاء (ویثبتهم) تثبیت ویا اثبات ندر وبعض نسخده یثیبهم من الاثابة
وشیطانه مسی اسناد مراعاة للادب مجاز اولور حضرت ایوب علیه السلام ایکی درجه ده صفهٔ صفا افزای عصیه
اعتلا ایدر داماد یعقوب ومادری دختر لوط علیه السلامدر اهل حوران سر منزل سعادت ایمانه ایصال ایچون
ارسال اولنمشیدی اول نبی محترم جلایل نعم کونا کونله مغتنم اولوب بو حالده مضل وضال ابلیس بد فعال غرقهٔ دریای
ملال اولوب دائما دود شرار الود رنج وعنا ایله کریان ایدی بالاخره اول بد کردار حضرت پروردکاره الهی ایوب نجه
طاعتکزار اولمسونکه اصابت عین الکماله مرأت حالنده صورت ادبار مشاهده ایتمدی اکر تراجع کوکب واقباله
نجم بختی متواری سحاب انقلاب اولسه اساس صبر وقرای رخنه دار بلکه بنای زهد وتقوی یاپرهوا اولوردی
دیو رفع رقعهٔ شیطنت وتزویرا تمکین اول مزوری تشهیر ایچون کان طرف بارکاه کبریادن طریف وتلید
اموال ایوب اوزره تسلط ومعمورهٔ وجود بهبود ایوبده بلبل کلشن توحید ایمان اولان زبان دل باغ تصدیق وایقان
جنانده ماعداسنی یازدهٔ اشکر رنج وعنا ایتمکه کو یا مرخص اولوب مال ومنال هبا اساهوایه منقلب ومزاج صحت
امتزاجنه اختلال آنا فانا تاب وتب اضطراب ایله وجودنه اعتلال عارض اولوب اضطرابی اشتداد واتش رنجی ازدیاد
اولدقده درکاه قاضی الحاجاته توجیه ضراعت بیوردقلری قصه نك ردوابطالنده ابو محمد مکی بیوررکه شان کلام
افرادن برفرده جایز وشایان دکلدرکه ایهٔ مرقومه یی برای تفسیر حاشا ثم حاشا ایوب صبوری شیطان عقور زخم
دندان رنج وعنا ومرض بلایله ابتلا ووجودنه القاء ضرر وکزند وبلوی رسان اوله دیو زعم ایتمك منصب نبوته سزا
تأویل دکلدر ایوب صابر علیه السلام حقنده جریان ایدن حالات عجیبه ظهوری امر حق وفعل حکمت فیاض
مطلقدرکه خواص بندکان پیغمبرانی ابتلا وامتحان ومقام عصمت وحمایتده پابرجا وتأیید بیورمغیچون بوکونه
تجلیات عمیة البرکات اظهار ایدر دیدیلر (قال مکی وقیل ان الذی اصابه من الشیطان ما وسوس به الی اهله) روی
ان الشیطان قعد فی الطریق یتطبب فقالت له رحمة بنت لوط زوجة ایوب ان ههنا عبدا مبتلیا فهل لك ان تداویه فقال
نعم ان قال لی شفیته فاخبرته زوجته بذلك فقال ویلك هو الشیطان ان عافانی الله لاجلدنك مائة جلدة فکان ما کان
من امر الضغث انتهی امدی انی مسنی الشیطان بنصب وعذاب ایکی وجه مقرر اوزره وسوسهٔ شیطان زوجهٔ ایوب
اولان رحمه بنت لوط علیهما السلام حقنده وقوع یافته اولدیسه نفس نفیس ایوبه اصابت ایتمش اولوب اهلنه اصابت
ایدن وساوس ونصب کندولره اضافتی مجاز اولور (فان قلت فما معنی قوله تعالی عن یوشع) بن نون بن افرایم
ابن یوسف حضرت موسانك خواهرزاده سی اولمغین نخبهٔ اوقات صباوتلری خدمت کلیم الله ایله مقصود اولوب
لسان فرقانده فتا موسی عنوانیله مذکوردر حضرت کلیم عزم سرابستان نعیم ایلدکده مسند والامنزلت نبوت
تعلق یافتهٔ ذات یوشع اولوب ایام محنت تمامنده جبابره یی تدمیر وتمامی شامی تسخیر ایدوب یکرمی یدی سنه متصدی
اجرام احکام نبوت اولدقدنصکره یوز یکرمی التی سنده ایکن سجهٔ ایام عمری تمام اولوب معرة النعمانده معتکف
خلوتخانهٔ مشهد مقدس اولدی (وما انسانیه الا الشیطان ان اذکره) انسانیه کسرها ایله وقراءة حفص اوزره

ضاله در (وقوله) ای وما معنی قوله تعالی (عن یوسف فی حقه فانساه الشیطان ذکر ربه) وفی الحدیث رحم الله اخی
یوسف لولم یقل اذکرنی عند ربك لما لبث سبعا بعد الخمس (وقول نبینا علیه السلام حین نام عن الصلاة یوم الوادی)
ای فی صلاته ویا نام فعلنه متعلق اولور (ان هذا واد به شیطان) رواه مسلم عن ابی هریرة (وقول موسی) ای فما معنی
قوله (حین وکزه) وکزمشتله سینه یه ضرب (هذا من عمل الشیطان فاعلم ان هذا الکلام قد یرد فی جمیع هذا) ما حکی
عنهم (علی مورد مستمر کلام العرب فی وصفهم کل قبیح) من شخص او فعل (بالشیطان او فعله) اعلم خطابی بالاده
فان قلت قولنه جواب شرط اولور یعنی قرآن وحدیثده پیغمبران حضراتندن محکی وپیرایهٔ سلك تحریر اولان
کلماتك کلیسی مجرای دأب عرب ومطرد عادت ارباب ادب اوزره کاهی ورود ایدرکه هر شخص زشت صورت ویابد
سیرتی شیطان ایله ویا فعل بد کرداری ایله وصف وتعریفده تشبیه بلیغ ایله هو شیطان دیه لری قاعدهٔ مقررهٔ عربدر
(کما قال تعالی) شجرهٔ زقوم مذمتنده فرد قیوم حکایه ایلدیکی اسادر (طلعها) ای ثمرها (کانه رؤس الشیاطین)
اهول منظره وتناهی قبحه وهو تشبیه تخییلی (وقال صلی الله علیه وسلم فلیقاتله فانما هو شیطان) روایتکردهٔ شیخین
اولان حدیثده بین یدی المصلی مرور مرادیدن کسنه شاننده تحریر بیوررر اذا صلی احدکم الی شئ یستره فاراد احد
ان یجتاز بین یدیه فلیدفعه فاذا ابی فلیقاتله فانما هو شیطان ای انسی او جنی امدی بین یدی المصلی ستره اولدیغی حالده
مار ایله مقاتله یه امر ندب ایچوندر برای وجوب دکلدر وذکر مقاتله مبالغة فی شدة الدفع اولور والا مقاتله افعال
کثیره دن اولمغین نمازده پرخاشه مساغ نایابدر والحاصل نماز کزار اولان کسنه اوکندن مرور ایدن قبح امرنده فعلی
شیطانه شبیه قیلندی (وایضا) مصدر آض اذا رجع ای یرجع الی الجواب عامر فی السؤال (فان قول یوشع لموسی
الکلیم) علیهما السلام وما انسانیه الا الشیطان ان اذکره (لا یلزمنا الجواب عنه) وبعض نسخده علیه (اذ لم تثبت له
فی ذلك الوقت نبوة مع موسی) یعنی مجمع البحرین قصه سی خلالنده امر ماهی برداشته قیلندیغنه وما انسانیه
قوایله یوشعك رطب اللسان اولدقلری ما نحن بصددها اولان عصمة انبیا بحثنه ترتب ایتمزکه خصوص مذکور اوزره
سؤال وجواب لازم کله زیرا بو قولك یوشعدن صدوری هنوز نبوتی صدور یافته اولمیوب همان جناب کلیم الله علیه
السلام مصحوبی وخدمت شریفه لرنده خادم مرغوبی ایدی (قال الله تعالی واذ قال موسی لفتاه) ودر اصل معنی
فتی شابدر وفی الحدیث لایقل احدکم عبدی وامتی ولکن یقل فتای وفتاتی (والمروی ان یوشع انما نبی بعد موت موسی
وقیل قبیل موته) وفی نسخة قبل موته یوشع حضرت کلیم الله ملازمی اولمغین لسان قرآن باهر البرهاندن فتای
موسی عنوانیله مذکور واول وصف جمیل ایله مشهوردر وعلمای ثقاتدن مروی اولان خبر معتبر حضرت موسی
عازم دار البقا اولدقلرندنصکره یوشع جنابلری صدر والاقدر نبوته طرف کبریادن مکرم قیلنمشدر ویا رحلت کلیم
اللهدن اندك زمان مقدمجه نبوتله مبجل بیور یلدیدینلدی (وقول موسی کان قبل نبوته بدلیل القرآن) یعنی اغاثهٔ
اسرائیلی اثناسنده قتل قبطی ظهوری وجناب موسی دن هذا من عمل الشیطان قولی صدوری جانب مدینه
هجرتندن مقدم ونبوتلرندن اقدم اولدیغی نص قرآن باهر البرهان ایله نبوتیافته در (وقصة یوسف قد ذکرنا انها کانت قبل
نبوته) کرچه واوحینا الیه لتنبئنهم بامرهم کریمه سی موجبنجه یوسف صدیق قبل مجئ مصر بن چاه تنك وتارده
واون سکز یاشنده ایکن روح الامین تحفهٔ نبوت ووحی مبینله متمثل اولدیغنه حسن ومجاهد وضحاك وقتاده قائللردر
اما بقول علماء التفسیر وغیرهم حضرت یوسف بالغ سرحدار بعین ایکن خلعت فاخرهٔ نبوتله معنون بیوراغین قصهٔ
سجن ومحن نبوتلرندن مقدم اولدیغی مذکور ومنقولدر (وقد قال المفسرون فی قوله فانساه الشیطان ذکر ربه قولین)
اکثر علما ومفسرین جناب یوسف علیه السلام اذکرنی عند ربك ایله کویا اولدقلرندنصکره فانساه الشیطان ذکر ربه
قولنده تأویلین ایله رطب اللسان اولدیلر (احدهما ان الذی انساه الشیطان ذکر به احد صاحبی السجن) یعنی
یوسف صدیق کرفتار دوشاخهٔ بند وزندان ایکن اول خلالده شرابدار ملك انهاء قصد بدایله مصدر فرمان حبس
اولوب برشب عالم خوابده منظوری اولان صورت رؤیای مبشره یی کرفتار اولدیغی ورطه دن خلاص وملکه بنه
شرف تقرب واختصاص بولمق ایله تعبیر ایتدکلرندنصکره بحکم بشریه بلارؤیه اذکرنی عند ربك کلامی سجهٔ دست
ناطقه ایتملریله احد صاحبی السجن اولان شرابدار ملك مصر یوسفی ملك ریان حضورنده ذکر ایتمکدن شیطان
انی اونتدرمش اوله (وربه) ای سیده (الملك) بکسر اللام (ای انساه ان یذکر) برنه یقتل ویا ضم یاء مثناة ویا کسر
کاف مشدده ایله (للملك شأن یوسف علیه السلام) یعنی ضمیر انساه شرابی مسجونه عائد وربدن مراد ملك مصر
اولوب نعب مقام ونصب ملامحندن یوسفی رها قیلمغیچون ملکه ذکر وتذکیردن انسا ایلدی دیمك تأویلی اوزره
یوسف علیه السلام جنابلرینه شیطان تسلط ایتمش اولورکه سؤال دخی بو وجهله واردا ولاز (وایضا) ای مثل ذکر

فی جواب الصمت عن قصة یوسف ویوشع (فان مثل هذا) نسیان مذکور (من قبل) کسر قاف وفتح موحده ایله جانب وعند معناسنه‌در وبعض نسخه‌ده من فعل (الشیطان لیس فیه تسلط علی یوسف ویوشع وساوس) وفی نسخة بوسواس متعلق بتسلط (ونزغ) نون وزای ساکنه وغین معجمه ایله خطر هواجس (وانما هو بشغل) باء سببیه وصیغهٔ مصدر ویا مضارع وبعض نسخه‌ده اشتغال (خواطرهما باموراخر وتذکیرهما من امورهما ما ینسیهما) تشدید مهمله ویا خود تخفیفله (ما نسیاه) همچنان جانب شیطان نسیان مذکور یوسف ویوشع علیهما السلام اوزره وساوس وهواجسله تسلط واغواسی نا یابدر بلکه نسیان مذکور طریق وسوسه وتسلطک غیری همان امور اخرایه مشار الیهما حضراتنک خاطرلرینی صرف واشغال ویادلرندن فروگذاشت اولان امور منسیهٔ سالفه‌یی تذکیرله اخطار خاطره درپی مال وحالده ضررنا پیدا اول خاطره‌نک استمراری ناهوید اولمغین بونک امثالی حالاتده محذور غیر ظاهر اولدیغی روشندر (واما قوله علیه السلام ان هذا واد به شیطان فلیس فیه ذکر تسلطه علیه ولا وسوسته) روایتکردهٔ مسلم عن ابی هریره اولان خبر راست اثرده مکهٔ مکرمه‌یه قریب بر وادیده صلاة فجره قیام ایچون سید الانام حضرتلری بلاله تنبیه بیوروب لحکمة طلوع شمسدنصکره بیدار اولدقلرنده بو بر وادیدرکه بونده شیطان واردر دیملرنده حضرت فخر عالم صلی الله علیه وسلم اوزره شیطانک تسلطی واول حضرته وسوسه ذکری خبرده بدیدار اثر دکلدر (بل ان کان بمقتضی ظاهره فقد بین امر ذلک الشیطان بقوله ان الشیطان اتی بلالا فلم یزل یهدئه) ضم یاء وکسر دال وهمزه ایله من الاهداء او الهدیة ای یسکنه عن الحرکة (کما یهدأ الصبی) صیغهٔ مجهوله (حتی نام بلال) فلم یستیقظ حتی اصابه علیه السلام حر الشمس فاستیقظ وقال ما هذا یا بلال فقال اخذ بنفسی الذی اخذ بنفسك یا رسول الله الحدیث حاصل کلام بلکه حدیث مذکورده سبب غفلتی وتسلط شیطانی ابهام ایدر ظاهر معنی مقتضاسنجه اولورسه حضرت خلاصة الموجودات واقعهٔ مرقومه‌ده اول شیطانک حالنی بوکونه کشف وبیان بیوردیلرکه بتحقیق شیطان رجیم بلاله کلوب مهد راحتده کودکانه تهدید وتحریک اولدیغی اسا بلالی آکوده بخواب ایدنجه تلطیف وتمهید وتسکیندن خالی اولمدی دیو سبب غفلت بلالی بیان ایلدی (فاعلم ان تسلط الشیطان فی ذلك الوادی انما کان علی بلال الموکل) فتح کاف مشدده ایله معتمد علیه فی الحفظ (بکلاءة الفجر) کسر کافله وزنا ومعنا حراست اسادر وکاهی همزه‌سی یایه تبدیل قیلنور وقیل کلاءة صلاة الفجر بتقدیر مضاف امدی معلوم اوله‌که اول وادیده شیطانک تسلطی حفظ صلاة فجره موکل اولان بلال حبشی رضی الله عنه اوزره وقوعیافته اولوب امام محراب ملکوت حضرتنه تسلطی ایجاب ایتمزکه حدیث مذکوردن سؤال وارد اوله (هذا ان جعلنا قوله هذا واد به شیطان تنبیها علی سبب النوم عن الصلاة) یعنی همان تسلط شیطان بلال رضی الله عنه اوزره اقتضا ایتدیکی تأویل حضرتک بو بر وادیدرکه انده شیطان موجوددر دیملری قولنی صلاتدن غفلته بادی وسبب نوم اوزره تنبیه اجلندن قیلدیغمز حالده درکه دایه ومادرلک اطفاله برای استغراق تخییل ایتدکلری اسا بلاله دخی غلبهٔ نوم ایله اول بدکار حیله کارلق ایتمش اولور (واما ان جعلناه تنبیها علی سبب الرحیل عن الوادی وعلة لترك الصلاة به) اما چون قول شریفی اول وادیدن رحلت سببی اوزره تنبیه ایچون تأویل وواديده ترك نمازه علت قیلورسق (وهو) ای ما ذکر (دلیل مساق) بفتح المیم مصدر بمعنی سیاق (حدیث زید بن اسلم فلا اعتراض به فی هذا الباب لبیانه وارتفاع اشکاله) ای زواله بالکلیة حتی استغنی من الجواب چون عذرله فوت اولان نمازک قضاسنه اول فعیل بمعنی مفعول ای مدلول تذکرده مبادرت اصل اولمغین اول وهلده ترك قضا وارتحال قضا بیورملری مدلول سیاق خبر زید بن اسلم مذکور ایدی پس بلال اوزره تسلطی دخی اقتضا ایدر حال نا یابدر فضلا عنه علیه السلام امدی وضوح دلالهٔ حدیث زید بالتمام ازالهٔ شبهه ایتمکین اعتراض ناپید او جوابدن استغنا هویدادر

(فصل)

چون باب عالی نصاب عتاب وحال وقالده پیغمبرانک عصمتنه معقود اولمغین ما هو الاهم اوزره تقدیم کلام اولنوب بعده تعقیب بیوررلرکه (واما اقواله صلی الله علیه وسلم فقامت الدلائل) بعض نسخه‌ده فقد قامت الدلالة ودلائل جمع دلیل قال ابن مالك انه لم یأت فعائل جمع الفعیل اسم جنس وان جاز بطریق القیاس وفی الایات البینات انه یحتمل ان یکون جمع دلالة وبمعنی دلیل وفعالة یجمع علی فعائل قیاسا مطردا (الواضحة بصحة المعجزة علی صدقه) بصحة تجریدیه‌در (واجتمعت الامة فیما کان طریق البلاغ) مصدر یا اسم مصدر بمعنی التبلیغ (انه معصوم فیه من الاخبار) کسر همزه ایله اعلام معناسنه معصومه متعلق اولور (عن شیء منها ملتبسا بخلاف ما هو به) الباء بمعنی علی او للملابسة (لا قصدا) ای بسبب (ولا سهوا) ای خطأ (ولا غلطا) نسیانا یعنی احوال صدق وراستی ما اخبره به‌ده

صحت

صحت معجزه‌سنه دلائل عقلیهٔ ظاهره وبراهین ساطعهٔ نقلیه ثبوتیافته‌در واول حضرتک ما اوحی الیه اولان امر رسالتنده صدقی اوزره امهٔ مرحومه اجماع واتفاق ایتدیلرکه سر وسرفراز باغ بلاغ حضرتلری ما امر بتبلیغه للخلق اولان امورده سهوا وعمدا وقصدا سبیل ابلاغک غیریٔ ایله اعلامدن مصون ومحفوظدر (اما تعمد الخلف) ضم خاء معجمه ایله اخلاف الوعد وهو فی الاتی کالکذب فی الماضی وقیل بفتحها وسکون اللام بمعنی الباطل (فی ذلك فمنتف بدلیل) متعلق بمنتف (المعجزة القائمة مقام قول الله صدق) ای عبدی کما فی نسخة (فیما قال اتفاقا وباطباق اهل الملة اجماعا) منصوب بنزع الخافض ای اطباقهم ثابتة بالاجماع منهم واهل ملة ای اشارة وتقیید اوعقلا ثبوتی انکاره تصدی ایدن نمرذمهٔ ذمیمه براهمه وصابئه اقوالنک بطلانی مراد اولنور والحاصل امر بلاغده تعمد خلف ایسه عقلا ونقلا ممتنعدرکه اول حضرتک ایهٔ باهره‌سی خدای بیچونک صدق عبدی قول جلیلی مقامنه قائمه اولدیغی دلالتی وبین علماء الامة واتفاق اهل الملة اول حضرتدن خلاف واقع امر باطل ورودی منتفی ومستحیلدر (واما وقوعه علی جهة ملة الغلط فی ذلك فبهذه السبیل عند الاستاذ) ضم همزه وسکون سین مهمله ومثناهٔ فوقیه وذال معجمه ویا مهمله ایله وصناعتده رئیس معناسنه کلمهٔ معربه‌در (ابی اسحاق) ابراهیم بن محمد بن ابراهیم بن مهران (الاسفرائنی) کسر همزه وفتح فا ایله خراسانده بربلدهٔ مشهوره‌در مشار الیه دورتیوز اون سکز سنه‌سی عاشورا کونی نیسابورده عازم سیر سرابستان جنان ایلدی علوم دینده کلاما وفروعا امام جلیل القدر والشان ایدی (ومن قال بقوله) ای ومن تبع الاسفرائنی فی هذه المسئلة یعنی امر بلاغده سهوا من غیر قصد خلاف اوزره وقوع خبر انتفاسی عند الامام ابی اسحاق ومن شایعه دلیل معجزه واطباق اهل ملت ایله منتفی وممتنعدر (ومن جهة الاجماع) فبهذه السبیل اوزره عطف اولور (فقط وورود الشرع بانتفاء ذلك) ای الغلط (وعصمة النبی علیه السلام) وهی ملکة نفسانیه تمنع من النقائص والمعاصی (لا من مقتضی) اسم مفعول (المعجزة نفسها عند القاضی ابی بکر الباقلانی) کسر قاف وتشدید لامله مالکی المذهب امام مهذبدر کما تقدمت ترجمته (ومن وافقه) ای علی مذهبه وهذا مرتبط بقوله ومن جهة الاجماع الی هنا اما امر بلاغده ذات نبوتمآبدن خطأ وسهوا خلاف وعدلک منتفی اولاسی همان اجماع امت وورود کتاب وسنت وعصمت جناب نبوت جهتندن ثبوتیافته اولوب تخصیص کردهٔ اسفرائنی آسانفسندن معجزه‌نک مقتضاسی حیثیتله اولمق عند القاضی ومن تابعه مسجل محکمهٔ قبولدر (لا اختلاف بینهم فی مقتضی دلیل المعجزة) ای بین الاستاد والقاضی ومقلدیهما (فلا نطول بذکره فنخرج عن غرض الکتاب) محصل کلام ما کان طریقه البلاغ اولان امور وخصوصده نبی محترم بسبب ولا عن سبب سهوا وغلطا خلاف واقع شیئله اخباردن معصوم بیورلدیغنه اجماع امت مقرر وخصوص مزبورده عمدا خلاف وعده صدوری دلالت معجزه ایله منتفی واول حضرتدن غلطا وسهوا خلاف واقع ورودی همچنان عند الاستاد دلیل معجزه واطباق امتله ممتنع وعند القاضی همان من جهة الاجماع وورود الشرع والعصمة منتفی اولمسی ثبوتیافته‌درکه بینهماده اختلاف بدید ارظهور اولمغین اول مباحث طویلهٔ کلامیه ذکریله تطویل کلام ایتمزکیم شرف قدر سلطان کونین صلی الله علیه وسلم حضرتلرین بیانده تألیف اولنان کتاب والاانصاب غرضندن خروج لازم کلور (فلیعتمد علی ما وقع علیه اجماع المسلمین انه لا یجوز) تخفیف واو ویا تشدیدله (علیه صلی الله علیه وسلم خلف فی القول فی ابلاغ الشریعة والاعلام بما اخبر به عن ربه وما اوحی الیه من وحیه لا علی وجه العمد ولا علی غیر عمد) سابقا ولاحقا حرف نفی اعاده عدم جواز خلفی تأکید ایچوندر (ولا فی حالی) صیغهٔ تثنیه ایله ویا افرادله وبعض نسخه‌ده حین (الرضی) بکسر الراء وبضم ای المحبة (والسخط) فتحتین ویا ضم وسکونله غضب وکراهت (والصحة والمرض) یعنی من غیر مرض للادلة العقلیة اجماع امت وقوعیافته اولان امر اوزره اعتماد ایدرزکه خاتم الرساله علیه التحیه جنابلری اوزره ابلاغ شرع شریف واعلام احکام دین منیف کیم جانب کبریادن خبرداده وطرف کردکاردن فرستاده بیورلان امورده خلف قول جائز دکلدر کرك قصد وکرك بلا قصد ونه حال رضا وغضب ووقت تندرستی وخستکیده بوجه ما خلاف واقع صدوری مجوز دکلدر (وفی حدیث عبد الله ابن عمرو) بن عاص بن وائل السهمی الصحابی المشهور کما رواه احمد وابو داود والحاکم (قلت یا رسول الله اکتب) استفهام مقدر ویا مقرر ایله (کلما اسمع منك قال نعم قلت فی الرضی والغضب قال نعم فانی لا اقول فی ذلك کله الا حقا) خبر معتبر عبد الله بن عمروده رضی الله عنه قول مذکوری مؤید دلیل وارد اولدیکه بیوررلر یا رسول الله جناب حضرتکدن هرکو شنیدم اولان کفتار معجز رفتاری صفحهٔ صحایفه قید وحریر تحریرده کشیده ایدییی دیدم تحریر وتقریره اذن همایونلری شرف صدور بیوریلوب یا حال رضا وغضبده ورود ایدن کلامی دخی ثبت جریدهٔ امل ودستور العمل قیله‌یی دیدکده نعم دیوب بن حال رضا وغضبده ورود ایدن کلامی دخی صدق وحقک غیری کفتار ایله

كوباالمم قول وعملده خطا وزللدن عصمت باری حقمده شایان اولمغین هرحالده قول وفعلی برحق وواقعه مطابق اولدیغی محققدر بیوردی (وانزد) فتح نون وكسر معجمه ايله من الزيادة وفى نسخة بالمهملة اى ولنذكر (ما اشرنا اليه من دليل المعجزة عليه بيانا) مفعول نزداى ولنذكر فيما حررنا وفى دليل المعجزة على ماقررناه برهانا (فنقول اذا قام المعجزة على صدقه وانه لا يقول الا حقا ولا يبلغ عن الله الا صدقا) يبلغ بالتشديد والتخفيف يخبر معناسنه در چونكه صدق وراستی پیغمبرا وزره معجزه قائمه واول حضرت حقك غيريله تفوه ايتميوب وجناب حقدن همان حق تبليغ وصدقله رطب اللسان اولمغين (وان المعجزة قائمة مقام قول الله له صلى الله عليه وسلم صدقت فيما تذكره عنى) واول شهريار ملكت رسالت صلى الله عليه وسلم جنابلرندن صدور يافته معجزه بارى تعالى حضرتلرينك اول حضرته بنم جانبمدن بنده كاتمه ذكر وتبليغ ايتديكك جميع اموردة صادق سن قول شريفى مقامنه قائمه اولوب (وهو يقول انى رسول الله اليكم لابلغكم) تشديد وتخفيفله (لاخبركم ما ارسلت به اليكم وابين لكم ما نزل عليكم) مخففا بناء فاعل ويامثقلا عليكم فرستاده پيغمبرمكه سزه احكام وشرايعله ارسال اولندم اوامر الهيه‌يى تبليغ وسزلر اوزرينه شرف نزول ايدن آيات سبحانيه‌يى تبيين ايچون بعث اولندم ديرايدى (وما ينطق عن الهوى ان هو الا وحى يوحى وقد جاءكم الرسول بالحق من ربكم) فلا يصدر عنه صلى الله عليه وسلم ما يخالف الواقع (وما آتاكم الرسول فخذوه) اى تمسكوا به (وما نهيكم عنه فانتهوا) اى ولا تقربوه (فلا يصح ان يأخذ منه) عليه السلام (فى هذا الباب) اى باب البلاغ من الله تعالى (خبر بخلاف مخبره) ضم ميم وفتح موحده ايله (على اى وجه كان) والحاصل باب بلاغده اول حضرتدن من قصد او غيره غير مطابق للواقع خبر صدورى ممتنعدر (ولو جوزنا الغلط والسهو لما تميزلنا من غيره) اكر صادق الوعد الامين صلى الله عليه وسلم اوزره فرضا امر بلاغده سهو وغلط نسبت ايلسك اتباعى واجب خبر وقول صوابى اخرك خبرندن ممتاز اولميدى (ولا ختلط الحق بالباطل) اى ولم يتميز احدهما عن الآخر (فالمعجزة مشتملة على تصديقه جملة واحدة من غير خصوصية) امدى خارقة للعاده ومتحدى بها اولان معجزه جميع ما جاء به شاننده بلا تخصيص امردون امر نبوت صدق رسالتنى حاويه در (فتنزيه النبى صلى الله عليه وسلم عن ذلك كله واجب برهانا) اى دليلا قطعيا وعقليا (واجماعا) اتفاقا نقليا پس رب الارباب قبلندن تبليغ ايلديككى اموركا يسندن غلط ووهم واخلاف واقع خبر وقوعندن اول حضرتك ساحه ذمتنى تنزيه وتبريه دليل عقلى ونقليله واجب ومتحتمدر (كما قال ابو اسحاق) الاسفرائنى رحمه الله بدليل المعجزة لا كما قاله الباقلانى من انه بورود الشرع والاجماع لا بالبرهان العقلى

(فصــــل)

ماقبلى متمم برفصل معجزا صل اولور (وقد توجهت به ههنا لبعض الطاعنين) طعن وضربدن دخل واعتراض ايچون مستعاردر (سؤالات) جمع سؤال وهو طلب امر من الامور يعنى بحث مذكورده بعض ارباب اعتراض وملحدين ايچون نيچه سؤال صدور وتوجه ايلدى (منها ما روى ان النبى صلى الله عليه وسلم لما قرأ سورة النجم وقال) اى بلغ فى قراءته الى قوله (افرأيتم اللات) نام صنم قريش ويا ثقيف (والعزى) تأنيث الاعز وهى شجرة كانت لغطفان تعبدها (ومنات) مد ويا قصر ايله برصخره دركه هذيل وخزاعه اكا پرستش برله تقرب قصد ايدرلردى (الثالثة الاخرى) براى تأكيد صفتاندر (قال تلك الغرانيق العلى) جمع غرنوق ضم غين ونونله وكسر غين معجمه وفتح نونله دراصل دراز كردن مرغابى ذكورنه ديرلر ويا طورنه درديلر روية ال غرنيق بضم الغين وسكون الراء وفتح النون ودخى تازه يكت شاب معناسنه كلور بو مقامده اصنامدن مستعاردر وعلى بضم العين اى العالية (وان شفاعتهن) اوان شفاعتهن (لترتجى) صيغه مجهولله اى يتوقع ويؤمل فى التجاوز عن الخطا والزلل (ويروى ترتضى) اى تقبل (وفى رواية ان شفاعتها الترتجى وانها لمع الغرانيق العلى وفى اخرى والغرانقة العلى) جمع الغرانيق الذكور من طير الماء طويل العنق قيل هو الكركى بالفارسيه كانك فشبهوا الاصنام بالطير الذى تعلو فى الهواء وترفع الى السماء (تلك الشفاعة ترتجى فلما ختم) صلى الله عليه وسلم (السورة سجد وسجد معه المسلمون والكفار لما) فتح لام وتشديد ميم وياكسر لام وتخفيف ميله (سمعوه اثنى على آلهتهم) بقوله تلك الغرانيق العلا الى آخره (وما وقع) اى ومن اماوقع (فى بعض الروايات ان الشيطان القاها على لسانه) اى الكلمات السابقة وجرى على لسانه من غير شعورله على بيانه (وان النبى صلى الله عليه وسلم كان تمنى ان لو نزل عليه شئ يقارب بينه وبين قومه وفى رواية اخرى ان لا ينزل عليه شئ ينفرهم عنه) تشديد فا ايله يبعدهم معناسنه ميانلرنده تقرب روايتيله عدم تنفر وتبعد روايتى متناديانذر (وذكر) صاحب الرواية (هذه القصة وان جبريل جاءه فعرض عليه السورة) اى النجم (فلما بلغ

الكلمتين) اى وجرى ما سبق من احدى الحالتين (قال له) جبريل (ما جئتك بهاتين فحزن النبى صلى الله عليه وسلم لذلك فانزل الله تسلية له وما ارسلنا من قبلك من رسول ولا نبى الا اذا تمنى القى الشيطان فى امنيته) تقدم تفسير هذه الاية بقدر الكفاية (وقوله وان كادوا) وان هذه مخففة من الثقيلة (ليفتنونك) واللام هى الفارقة بينها وبين النافية اى ان الشان قاربوا ليضلونك (الاية) عن الذى اوحينا اليك لتفترى علينا غيره واذا لاتخذوك خليلا روى ان قريشا قالوا للنبى عليه السلام لا ندعك تستلم الحجر فانزلت وروى غير ذلك حاصل كلام وزبده مرام سوره كريمه والنجم محفل حافل قريشده نازل اولوب اول خطيب منبر پايه افلاك صوت بلند ايله تلاوت وكريمه افرأيتم اللات والعزى ومنات الثالثة الاخرى تعبيه سن قراءت ايلدكده تلك الغرانيق العلى وان شفاعتهن لترتجى يعنى بو مصور نامه سايب والاقدر وبالامنزلتلر درواتلرك شفاعتلرى مأمول ومتوقعدر دبو عبارات مختلفه ايله مرويه فقره مذكوره صدور يافته اوله وقتا ختام سورده امام الانبياء عليه من الصلاة ازكاها سجده ايلدى حاضر اولان ابرار اتباعاله سجده كزار وكفار دخى سجع تلك الغرانيق ايله الهه لرينه مدحيه كوى اولمق زعميله يكبار سجده ايتلرى قضيه سى وبعض رواياتده وقوعيافته خيالبازجنى تلبيس داعما انتهاز فرصت اولمغين بو فقره‌يى زبان حضرت اوزره القا ايتمش اوله واول حضرت قومى ميانه سنه انس والفت ونزديكى حصولى موجب وحى خدا شرف نزول بيورا سه وروايت ديكرده قومى تنفر وتبعيده بادى اولور شئ كنديلر اوزرينه نزول ايتمه مكى تمنى ايليه دبو راوى خبرى معتبر ما جرايى بونقله بيرو قيلوب دخى طاوس ملمع بال جبروت حضرت خواجه عالم صلى الله عليه وسلمه تشريف وسوره نجم شريفه‌يى عرض ايلدى تلك الغرانيق كلماتى جريان ايتدكده تلوت على الناس مالم اتك ديكله دلاكاه نبوتمأبى بو خرده كارئ وسوسه يه واقف قيلدقده ملال افزاى خاطر انور سيد البشر اولوب قرينه حال اول كريم بورش بذير جل جلاله وما ارسلنا من قبلك من رسول ولا نبى الى آخرها آيه كريمه سى وان كادوا ليفتنونك تعبيه سيله تسليت بخش اولدقلرى قضيه عجيبه سؤال طاعنين بدنهادن توجه ايتكين مصنف عليه الرحمه بو مبحث طويل الذيل تحقيقنه شروع ايدوب بيوررلركه (فاعلم اكرمك الله ان لنا فى الكلام على مشكل هذا الحديث) اى الوارد فى قصة سورة النجم (مأخذين) طريقتين (احدهما فى توهين اصله) الوهن ضعف الخلقة كما فى قوله تعالى وهن العظم منى (والثانى على تسليمه) يعنى خداى علام دفع حالات دغدغه فرما ايله سكا اكرام ايلسون سوره جليله قصه سنده وارد ايدن مقاله ملال افزا وفقره ناصواب تلك الغرانيق العلى اشكالى اوزره بزم ايچون كلامده ايكى مسلك وار بيادر برسى عن اصل نقل وروايتى عقلا ونقلا تضعيف وديكرى وقوعنى تسليم اوزره روغاندر (اما المأخذ الاول) والمخلص المعول (فيكفيك ان هذا الحديث لم يخرجه) تشديد ويا تخفيفله (احد من اهل الصحة ولا رواه ثقة) اى عن ثقة (بسند سليم متصل وانما اولع به) صيغه مجهول ايله (وبمثله المفسرون والمؤرخون) بتشديد الراء المكسورة بعد همزة وتبدل واوا واول من ارخ الكتب عمر بن الخطاب رضى الله عنه (المولعون) ضم ميم وفتح لام ايله حريصون معناسنه (بكل غريب) اى نقل كل ما فيه حزازة (المتلقفون) مثناة فوقيه ولام وقافله متناولة بالسرعة وبعض نسخه ده حذف تاء وكسر فاء مشدده بعدها قافله ملقفون مرفعون معناسنه واحاديث مزخرفه ايله تفوه ايتمكدن عبارت اولور (من الصحف كل صحيح وسقيم) اى ثابت وضعيف والاخذ من الصحف غير مقبول عند السلف لانه قد يتحرف لفظه ويخفى معناه او يفهم منه غير المراد والمقبول التلقى من افواه الرجال والحاصل ما هو المعول اولان مأخذ اول قصه مذكوره نك توهين وردتيبينى امرنده سكا كافيدر بو خبر من جهة الرواية والدراية منكردر اول حيثيتله اصحاب كتب سته دن برفردانى تخريج ايتميوب ارباب اعتماد دخى علت واضطرابدن سالم سند ايله مرفوعا ويا موقوفا روايت ايتمدى بلكه بو مقال انديشه فرسا اوكه ماننداخبار ملال افزا ايله اقاويل ضعيفه اوزره اعتماد ايدن اهل تفسير وتاريخكه برعجيب وغريب نادره نقل وانشايه حريص ودون سماع وروايه صحيحه بلا روية هر صحيفه دن صحيح وسقيم ديميوب مأدب ودرج اخبار تلقف وتلقيسنه هوسكار اولنلرك كفتارنا هنجاريدر (وصدق القاضى بكر بن العلا المالكى) ترجمه لرى سبق ايلدى (حيث قال لقد بلى الناس) بناء مجهول ايله ابتلا وامتحاندر (ببعض) موحده جاره ومثناة فوقيه وقاف مفتوحه وصاد مهمله مشدده مكسوره ايله تأمل تام معناسنه در وبعض نسخه ده عين مهمله وضاد معجمه ايله لفظ كل مقابلى بعض تصحيح كرده شراحدر وديكرده غين وضاد معجمتيله بعض ايراد اولنمش (اهل الاهواء) مدله اصحاب اراء فاسده وارباب مذاهب كاسده (والتفسير) اى بعض المفسرين (وتعلق بذلك) من كلام اهل الاهواء وبدع التفاسير (الملحدون) عدول عن الاستقامة معناسنه جمع ملحد من الحد اى مال عن الحق هرنا با الاعتقاد اولان كج طبعان اوزره اطلاق اولنور (مع ضعف نقلته) بفتحات جمع ناقل كفاسق وفسقه (واضطراب رواياته)

اصطلاح محدثينده روايه راويده وقوع اختلاف اوزره روايت ايليه (وانقطاع اسناده) يا سند معناسنه رواة
حديث ويا معناى مصدريكه ذكر سند مراد اولنه والانقطاع ان يسقط منه واحد فاكثر غير الصحابي وضده الاتصال
(واختلاف كلماته) وهو قريب من الاضطراب (فقائل يقول انه) اى ماذكر والنبي عليه السلام واقع (في الصلاة
وآخر يقول قالها في نادي قومه) نادي وندا فصل امور مهم وبراى مشاوره مجمع قوم مدر شمعنان دار قصي بن مرهيه
دار الندوه تسميه اولندى (حين انزلت عليه السورة) اى سورة النجم (وآخر يقول قالها) اى الكلمات المذكورة
(وقد اصابته سنة) كسر سينله اول نوم نعاس معناسنه وياسنه ثقل في الرأس ونعاس في العين ونوم في القلب اوله
ديمشلر (وآخر يقول بل حدث) تشديد داله (نفسه) اى في سنته (فخطرت بباله فسهى) اى حصل له سهو (وآخر يقول
ان الشيطان قالها) اى الكلمات المذكورة (على لسانه وان النبي صلى الله عليه وسلم لما عرضها على جبريل قال
ماهكذا اقرأتك وآخر يقول بل اعلمهم الشيطان ان النبي صلى الله عليه وسلم قرأها فلما بلغ النبي ذلك) اى اعلام
الشيطان واغواءه (قال) جبريل (والله ماهكذا نزلت الى غير ذلك من اختلاف الرواة) محصول پيام مولانا قاضى
بكر بن العلا بو مدعاء اول حيثيتله فصل قضا در استروى منهج رضا بيورديلر كه ناس بعضى آراء فاسده واقوال
كاسده اربابيله مبتلا اولديلر مع هذا كفتار اهل اهوا وبدع تفاسيردن نيجه خيرسران بد اعتقادان ايسه ضعف
ناقلان اخبار واضطراب رواياتله خبط عشوا وعدم اتصال سند واختلاف كلمات ناهموار ايله تسويد بياض
وتعليق بى اندازه تصدى ايليوب كيى اول سجع ناصواب حضرت نبوتمآب نماز كزار ايكن وقوع يافته در ديدى
وديكرى هنوز اول حضرت غنوده اكى حالنده بو فقره يى تفوه ايلدى وكيمسى ديور جيم تلك الغرانيق الفاظنى زبان
رسالت اوزره اجرا ايليوب اندن دخى امين الوحيه متلو عرض ايلدكده حضرتكه اقراء ايلديكم دكلدر ديمش
ديديلر امدى لهجهٔ تلبيسدن صادر اولمش كلام ابليس اولمق سائر وجوه يى ما آلدن نزاهة حضرته نسبتله اقربدر كه
محاكى نغمهٔ رسول الله اولمغله دهن شكربار نبوتدن صادر اولدى قياس ايدرلر اما جبريله عرض وانك ماهكذا
اقرأتك بيوردقلرى قول خدشهٔ اشكال عرض ايدر ايكن بو وجه دخى حليهٔ سداددن عاطلدر زيرا مادهٔ حكمده اكر
محاكات صوت سيد الانبياء ايتمكله شيطانك جسارت هماى وحى ايتمسنه عقل شعبده سنجه رخصت تجويز
ويريلور ايسه عياذا بالله تعالى هر ركن ركين حكمده رخنهٔ احتمال جواز جايكير اولور وكيى دخى من غير تلفظ به
ذكر وخياله جريان ايدوب بعدذا حصول سهو ايله اثناى قرائت سوره ده اول كلماتى تكلم ايليه ديدى وكيمسى شيطان
بدكاران قومه وسوسه فرما اولوب حضرت پيغمبر اول كلماتى تلاوت ايتدى ديو اغوا ايلدى چون حضرته اعلام
واغواء شيطان رسيده اولدقده بيورديلر كه قسم بخالق عالم بوكونه نزول بيورلمدى ديدى وجوه مذكوره دن غيرى
اختلاف راويانده نيجه روايات مضطربة الاسانيد من جميع الجهات غير ثقاتدن ورودى روشندر (ومن حكيت
هذه الحكاية عنه من المفسرين والتابعين لم يسندها احد منهم ولا رفعها الى صاحب) انلر مفسرين ابن جرير
وابن ابي حاتم وتابعيندن زهري وابن هشام وابن جبير اسا كسنه لردن حكايه اولندى بونلردن برى حكايهٔ مذكوره ده
سند مرضى ذكر ايتميوب دخى اصحاب باصفادن بر صحابيه اعتماده صالح روايتله رفع ايتمدى (واكثر الطرق عنهم فيها)
اى في هذه القصة (ضعيفة واهية) قضيهٔ مرقومه دن موى اليهمدن روايت اولنان طريقلر اكثرى ولو كانت متصلة
حيز اعتباردن ساقطه منكره وغير مرضيه در (والمرفوع فيه) اى ما رفع ذكر من روى هذه القصة (حديث شعبة) ابن
الحجاج الامام الجليل (الذي رواه ابن ابي البشر) كسر باء موحده وسكون شين معجمه ايله جعفر بن ابي وحشيه اياس
التابعي اخرج له اصحاب الكتب الستة يوز يكرمى بش حدودنده مرغ روحى سوى نعيمه پرواز ايلدى (عن سعيد بن
جبير) اجلهٔ تابعيندندر (عن ابن عباس قال) كذا في نسخة (فيما احسب) اى اظن ومثله يستعمل للشك (الشك
كلام راويدر (في الحديث) كلام مصنفدن جملهٔ اعتراضيه يعنى نفس حديثده فيما احسب قوليله راوى شك ايلدى
لا في كونه مرويا عن ابن عباس والحاصل ابن جبير رضي الله عنه ذاتنده معتمد ايسه ده بو قصه ده تردد ايلدى
(ان النبي صلى الله عليه وسلم كان بمكة) ان مفتوحه ومابعدى لفظ حديثدن بدل اولور (وذكر القصة) يعنى شعبه
عليه الرحمه خبرده قصهٔ مذكوره يى تمامها ذكر ايلديكه انه صلى الله عليه وسلم تمنى ان ينزل عليه ما يطيب نفوس
قومه عسى ان يؤمنوا فنزلت عليه سورة النجم فقرأها حتى بلغ افرأيتم اللات والعزى ومناة الثالثة الاخرى قال
تلك الغرانيق العلى الى آخر السورة سجد فسجد معه المسلمون والمشركون وفرح الكفار (قال ابو بكر البزار) بتقديم
الزاى المشددة على الراء لغة بغدادياندن عمل بزركانه نسبتدر حافظ مشهور (هذا الحديث لا نعلمه يروى عن النبي صلى
الله عليه وسلم باسناد متصل يجوز ذكره الا هذا) امام بزار بيوررلر كه مجلس خاتم الرساله صلى الله عليه وسلمده حاضر

صحب

صحب كرامدن برينه پيوسته اولور سند معتمد ايله بو خبر حضرت سيد البشردن روايت اولنديغن بلمزز الا عبد الله
ابن عباس رضي الله عنهمادن سند اثر اوله (ولم يسنده عن شعبة الا امية بن خالد) وهو ثقة اخرج له مسلم وغيره توفى
سنة احدى ومائتين (وغيره) اى غير امية (يرسله عن سعيد بن جبير) يعنى امية بن خالدك غيريلر خبر مرقومى همان
ابن جبير تابعي رحمه الله دن مرسلا روايت ايدوب رجال سند خبردن صحابي حذف واسقاطيله ياد اولندى (وانما يعرف
عن الكلبي) قبيلهٔ مشهوره يه منسوب ابو النصر محمد بن السائب المفسر الاخباري النسابه در غير ثقه اولديغى لسان
محدثينده زبانزد وشهرتيابدر (عن ابي صالح باذان) بالنون ويا باذام بالميم قال ابو حاتم انه لا يحتج به وقد تقدم انه لم يسمع
من ابن عباس (عن ابن عباس فقد بين لك) ايها الواقف على هذا الخبر (ابو بكر البزار المذكور رحمه الله) جملهٔ دعائيه
(انه لا يعرف من طريق يجوز ذكره سوى هذا) اى سوى طريق شعبة بسند يعتمد عليه في الجملة (وفيه) اى حديث
شعبة (من الضعف ما نبه عليه) اى البزار (مع وقوع الشك فيه كما ذكرناه الذي) صفة للشك (لا يوثق به) ضمير شكه
راجعدر اى مع وقوع الشك الذي لا يوثق به (ولا حقيقة معه) يعنى اى واقف خبر سنكچون امام بزار قول معتبر بيان
واول نكته يى عيان ايلديكه خبر مذكورك روايتى جائز اولور وجه وطريقدن معروف دكلدر همان طريق شعبه دن
في الجمله ضعف قوة اسناددن ناشى معروفدر مع هذا تنبيه بزار اوزره حديث مرقومده دخى وقوع شك ايله غير
موثوق به ونقل وروايته سزا اصل وحقيقتك عدم واختلاف كلمات واضطراب روايات هويدادر (واما حديث
الكلبي فمما لا يجوز الرواية عنه ولا ذكره لقوة ضعفه) عبارتده طباق بديع نمايندر (وكذبه كما اشار اليه البزار رحمه
الله) اما حديث ابي نصر الكلبي بشر مطلقا اندن روايت كمال ضعفه وكثرة دروغندن ناشى شرعا جائز دكل واصلا
بو حديثى ذكر صحيح اولمز تنكيم امام بزار اكا اشارت ايلدى كرچه محمد بن السائب الكلبي لغت وتفسيرده امامدر لكن
محدثيندن امام بزار وغيريلر موى اليه حقنده انه كذاب وضاع لا يوثق ولا يحتج به ديمشلر قوة ضعفنه دلالت ايدر
(والذي منه في الصحيح ان النبي صلى الله عليه وسلم قرأ والنجم) اى من غير زيادة (وهو بمكة قبل الهجرة فسجد معه
المسلمون والمشركون) ولم يبين ما سبب سجدة المشركين قيل سجدوا لالهتهم معارضة للمسلمين او وقع ذلك منهم
بلا قصد او خافوا من مخالفتهم في ذلك المجلس (والجن والانس) اى الحاضرون سورهٔ نجم خبرنده صحيح بخاري ومسلمده
مسطور اولان حديث بو وجهله ثبوت يافته دركه شاه نوسكهٔ رسالت عليه اسنى التحية قبل الهجره مكهٔ مكرمه ده مكين
ايكن سورهٔ جليلهٔ والنجم شرف نزول بيوريلوب من غير زيادة نادئ قريشده قرائت بيوروب سجده ايلديلر حاضر بالمجلس
اولان ابرار وفجار وانس وجان دخى سجده ايلديلر بو مصرحدر (هذا) اى الذي ذكرناه يا مبتداى مقدر خبر وياخود
مبتدأ وخبرى ما بعدى اوله اما ها لفظ خذ معناسنه اسم فعل وذا مفعول اولمق جائز ايسه ده متصلا يدون الف رسم
خطى مانعدر (توهينه) اى تضعيفه (من طريق النقل) بو مقامده شراحدن بعضيلر مصنف عليه الرحمه نك رد نقل
حديث مذكوره مبالغه سى غير مرضيه اولمسنه نيجه ادلهٔ واهيه ياد ايتديلر نامق الحروف اول مقالاتى مطروح
طاقچهٔ اهمال ايتمكى موافق حال كوردى فليس الرى عن الشاف (واما من جهة المعنى) عقل ادراك ايدر مرتبه
معنى جهتندن وجه ضعفى بيان (فقد قامت الحجة واجمعت الامة على عصمته صلى الله عليه وسلم ونزاهته عن مثل
هذه الرذيلة) بدرسق اول مرآة شهود اكرم صلى الله عليه وسلم وكرم بوكونه خصلت قبيحه وديانت دنيه دن برى
الساحه وجناب مقدسلرى عصمت وطهارت ونظافتى اوزره براهين قاطعه واجماع ساطعه قائمه در (اما) كسر همزه
وتشديد ميمله (من تمنيه) قبايحى بيان اولنور (ان ينزل) تخفيف وياتشديد زا ايله (عليه مثل هذا من مدح آلهة غير الله
وهو كفر) لان الرضاء بالكفر كفر بالاده سزا اولنان روايات واهيه يه يك بيك جواب باصوابه شروع بيوروب يا اول
حضرتك كندولر اوزره ماسوى الله ستايش ايله برله تلك الغرانيق العلى كبى بر شيئك نزولنى طلبكار اولملرندنكه بو تمنى
بى معنى كفردر حاشا ثم حاشا جناب نبوتمآبه نسبتى صحيح دكلدر (او ان يتسور عليه الشيطان) اصل تسور حائطه
وسوره صعود وترفعدن كنايه اولوب بو مقامده مجازا تسلط مراد اولنور (ويشبه) تشديد موحده برله يلبس
معناسنه (عليه القرآن حتى يجعل فيه ما ليس منه ويعتقد النبي صلى الله عليه وسلم ان من القرآن ما) اى شئ (ليس
منه حتى ينبهه عليه جبريل عليهما الصلاة والسلام) ياخود سلطان دين اوزره شيطان لعين تسلط وقرآن مبيندن
اولميان شيئى دس وخلطله تصدى ايليه تا كيم الى قرآن باهر البرهان جملهٔ سندن اولملق صحيح اوليان كلامى فرقاندن
قيلوب وداناى عالم صلى الله عليه وسلم حقيقة قرآندن اولميان كفتار ناهموارى حضرت فرقان اولمق اوزره اعتقاد
ايليه تا كه جبريل امين اول حضرتى تلبيس ابليسدن ايقاظ ايليه مع هذا هر مؤمن موحد عندنده اول كلمات
ناصرضيه آيات بيناتدن اولمديغى واضحاتدن ايكن شاه سرير اصطفا حضرتلرى حاشا ثم حاشا غفلت ايليه (وذلك كله

عنع في حقه عليه السلام) امدى تمنى وتسور واعتقاد جهتندن ذكر اولنان امورك كليسى محمد مجتبى عليه التحايا
حقنده محال وممتنعدر (اويقول) اى اوان يتقوه (ذلك النبي صلى الله عليه وسلم من قبل) كسر قاف وفتح موحده
ايله اى من عند (نفسه عمدا وذلك كفر اوسهوا) اى حال كونه ساهيا (وهو معصوم من هذا كله) ويأمن غير القاء
الشيطان عليه اول حضرت كندو نفسندن اول كلامى حال كونه ذا قصد تفوه ايليه بو تعمد ايسه افترا على الله
وتبديل كلام الاله اولق حسبيله كفردر پس شان شريفى وما ينطق عن الهوى ان هو الا وحى يوحى عنوانيله مبجل
اولان ذات عالى قدر حقنده مستحيل وغير متصور ويا سهوا تفوه ايتمش اوله لر پس كليسندن معصوم ومحفوظ اولديغى
بالاجماع مقرردر (وقد قررنا بالبرهان والاجماع عصمته عليه السلام من جريان الكفر على قلبه اولسانه لا عمدا)
مطلقا اول حضرت اوزره طريان كفردن نفى افاده ايدر (ولا سهوا) ماقبلنى تأكيد اولور (اوان يشتبه) وبعض
نسخده يتشبه من التفعيل (عليه ما يلقيه الملك) لوحيه اليه من ربه (عما يلقى الشيطان) ويروى مما يلقيه (اويكون) اى
اومن ان يكون (للشيطان عليه سبيل وان يتقول) اى اومن ان يفترى (على الله لا عمدا ولا سهوا) تأكيد لما افاده ماقبله
من نفى التقول على الله (مالم ينزل عليه) يتقول قولنه مفعول مطلق اولور يعنى عمدا وسهوا اجنان ولسان حضرت
اوزره طريان كفردن معصوم اولملرين ادلهٔ واضحه واتفاق جميع امت ايله مرارا تقرير ايلدك ودركاه كبريادن وحى اله
ملك امين القا ووحى ايلد يكى شيئله شيطان رجيم القاسى اول حضرت اوزره اشتباه والتباس ايراث ايتمكلكدن
وحق سبحانه وتعالى نك حفظيله جانبه بيوريلان امر وحيده رهياب تلبيس اوله وحضرت رسولدن حاشا كه قصدا
وبلا قصد كندويه نزول بيوريلمين شيئله افترا على الالهه اجترا وتصدى ايليه بو جمله همواره وقايهٔ الحفظ صمدانيده موقى
ومعصوم اولدقلرى كرارا تقرير وبيان اولندى (وقد قال تعالى ولو تقول علينا بعض الاقاويل الاية) لاخذنا منه
باليمين ثم لقطعنا منه الوتين تقول تكلف من نفسه قولا لم يقله كتشجع اذا اظهر الشجاعة وهو جبان مكى
عن الافتراء والكذب واقاويل جمع اقوال جمع الجمع ويا جمع اقووله كافعولة ايهٔ شريفه ومعناى منيفه سى سبق
ايلدى (وقال) عز من قائل مخبرا (اذا لاذقناك ضعف الحياة وضعف الممات) اى اوصلنا لك عذابا مضاعفا فى عمانك
يعنى به عذاب القبر ولفظ ضعف مقدر عذاب كلمه سنه صفت اولور (الاية) والحاصل ايهٔ جليله عدم تمنى سابقه دليل
اولديغى محلنده مستوفى بيان اولندى (ووجه ثان) توهين قضيه ده وجه ثانى (وهو استحالة هذه القصة نظرا) اى
عقلا (وعرفا) اى امر امتعارفا يعنى اثناء سوره ده تلك الغرانيق العلى كلماتيله اول حضرتك لب جنبان اولديغى
قصه سنك من جهة دلالة العقلى واستبعاد العاده امر محال عدا اولنقدر (وذلك) بيان ماهنالك (ان هذا الكلام لو كان)
كما روى امكان بعيد الالتئام) بعد المثناة الفوقية همزه ايله وكاهى ياء تحتيه به تبديل اولور (متناقض الاقسام ممتزج
المدح بالذم) التى دل عليه سياقه وقوله ان هى الا اسماء سميتموها انتم وآباؤكم ما انزل الله بها من سلطان (متخاذل) خاء
وذال معجمتين ايله متفاعل من الخذلان ترك نصرت معناسنه ارتباط مرامده متخالفه ديمك اولور (التأليف والنظم)
فى الاصل متناسب الوضع والمقدار سلكه ادخال درروكهر درمتناسبة المعانى متناسقة الدلالة والمبانى تأليف كلمات
ايچون مستعار بعده احقيقة تراكيب قرآنيه ده غلبهٔ استعماله عند الاطلاق حضرت فرقانه صرف اولنوب
نظم كريم ديناديعنى مقام مذكوره منقول اولان كلام نقل اولنديغى كبى صريح وفرضا صحيح اولسه بله عديم
النظام متباين المرام وستايش وسرزنشله مخلوط پيام وارتباطدن مبرا پريشان كلام بى مزه ايدى (ولما) كسر لام
وتخفيف ميم ويا فتح لامله وما موصوله در (كان النبي صلى الله عليه وسلم ولا من بحضرته) معطوف على النبي حضرت
يعنى الحضور مثلث الحا مصدردر ويطلق على كل كبير يحضر الناس عنده فيقال الحضرة العالية وهو اصطلاح اصحاب
الترسل (من المسلمين) من موصوله نك بيان اولور (وصناديد المشركين) جمع صنديد سيد ودلير معناسنه مراد خواص
روساء قريشدر (ممن يخفى عليه ذلك) الكونهم اصحاب سليقة مستقيمة والسنة فصيحة بليغة (وهذا امر لا يخفى على
ادنى متأمل) يتأمل الفاظ القرآن التى هى فى اعلى طبقات البيان (فكيف بمن رجح) فتح جيم مخففه ايله غالب معناسنه
(حلمه) كسر حا وسكون لامله تأنى وتثبت وضم حا ايله لب وعقل (واتسع) اى كثر وعظم (فى باب البيان) اى نوع
المنطق الفصيح (ومعرفة فصيح الكلام علمه) لقوة فهمه واستقامة سليقته والحاصل عندليب كلزار بلاغت حنجرلرى
وحضور شر يفنده اولان ابرار وصناديد كفار بو يله سجع ناصواب بعيد عن البلاغه اولديغى انلره پوشيده اولور
ارباب ذكا لر ايدى بو كلمات نادره برابر ايسه حضرت فرقانك اعلاء طبقات فصاحتده جلوه كر اولديغى ادنى تأمل
ودانشى اولان كمسنه لر اوزرينه نهان دكل فكيف باب بلاغت وبيانده تثبيت رجحان وبيان فصاحتده سبق دهان وطبع
ودانشى اول بابده جولان ايدن ذات شانلرنده پنهان اوله (ووجه ثالث انه) ضمير شان (قد علم) بناء مجهول الله (من عادة

المنافقين ومعاند المشركين) اى المشركين المعاندين صفتك موصوفه اضافتى قبيلندندر (وضعفت القلوب) فتحاتله
جمع ضعيف ارباب عنادن غيرى كفره دركه اتباعا للفجرة اشراكه قيام ايتديلر يا خود مراد جهلهٔ مسلمين اوله
فقرهٔ آتيه عطف تفسير اولمق اقتضا ايدر (والجهلة من المسلمين نفورهم) رفعله نائب فاعل لعلم (لاول وهلة)
بوزن ضربة وفتح هادخى جائزدر اى عند اول شئ (وتخليط العدو) اى وعلم انقلابهم (على النبي عليه السلام لاقل
فتنة وتعييرهم) عين مهمله وتحتيتين ايله تعييب (المسلمين والشمات بهم) شين معجمه وتشديد ايله اعدا فرحناك
اولمق واما الشمات بكسر الشين وتخفيف الميم الخائبون بلا واحد كما فى القاموس وفى نسخة الشمات بفتح الشين
وتخفيف الميم وهو جنس الشماتة (الفينة بعد الفينة) فتح فا وسكون مثناة تحتيه ونون وهاء تأنيثله محلى بال
وبدونها جائزدر اى حينا بعد حين وساعة بعد ساعة (وارتداد) اى وعرف هذا ايضا (من فى قلبه مرض ممن اظهر
الاسلام لادنى شبهة ولم يحك احد) من المحدثين او احد ممن عداه عليه السلام (فى هذه القصة) اى قصة تلك الغرانيق
(شيأ) للمذمة والطعن (سوى هذه الرواية الضعيفة الاصل) رواية ودراية لركا كتها كما سبق (ولو كان ذلك) اى صحيحا
فيما هنالك (لوجدت قريش فيها) بهذه القصة العجيبة (على المسلمين الصولة) استطاله وغلبه (ولا قامت بها اليهود
عليهم الحجة) فى انهم اغير الطريقة المحجة كيف وقد قال تعالى ما كان ابراهيم يهوديا ولا نصرانيا ولكن كان حنيفا مسلما
وما كان من المشركين ان اولى الناس بابراهيم للذين اتبعوه وهذا النبي والذين آمنوا والله ولى المؤمنين (كما فعلوا
مكابرة) معاندة (فى قصة الاسراء حتى كانت فى ذلك لبعض الضعفاء ردة) اى سبب ارتداد وفتنه خلاصهٔ كلام
توهين قصه ده وجه ثالث ارباب نفاق واهل شرك وشقاق ومسلمانان ساده دلان وناشناسان آيين ايمان اولنلر دعواى
نبوت امرنده فى اول وهله تنفرا يتك عادتلرندن اولديغى معلوم ودوشمنان دين فساد ومحنته مؤدى اولان ادنى
شيئله شاد اريكه نبوت عليه التحيه اوزره انقلاب واهل اسلامى تعييب وتعييروا نافانا ابراره اشرار وتجارك شماتتى
معروف ومعلوم دخى لسانله اظهار ايمان ايدوب قلبنده هنوز ريب ونفاق وفتور عن الحق مضمر اولنلردن ادنى علت
وبهانه ايله ارتداد مشهور ايكن قصهٔ مذكوره ده هيچ كمسنه بو روايت واهيه وضعيفه دن غيرى طعن ومذمته دائر
برشئ نقل وحكايه ايتمدى فرضا اول قصه صحتياب اولايدى اشرار قريش قضيهٔ معهوده سببيله ابرار اوزره غلبه
واستطاله به رهياب ويهود عنود مادهٔ مرقومه ده اهل اسلامى تبكيت والزامه سردسند وابراز حجتله طعن ولومه
تشميرساعد اهتمام ايدرلر ايدى نتكيم معراج امرنده كفار انكار ومكابره ومعانده يه دركار اولديلر تا كيم خصوص
مذكورده بعض ساده دلان ايمانه باعث ارتداد وفتنه وفساد اولدى همچنان تلك الغرانيق قضيه سنك اصل
ونتيجه سى وقوع يافته اوليدى درجنك اول شكل فساده مؤدى اولوردى (وكذلك ماروى) ويروى ماورد
(فى قصة القضية) قاف وضاد معجمه ويا مشدده ايله قضا ويا تقاضى معناسنه مصدر ويا صلح حديبيه واقعه سنه اسمدر
يعنى قصهٔ اسراء باعث ارتداد اولديغى كبى بالاده مرارا نقلى سبق ايدن عمرة القضا وصلح حديبيه وقعه سنده مادهٔ
مصالحه ورؤيا خصوصى مشهود باصرهٔ ضعفهٔ قلوب اولدقده باعث افتتان اولديغى اما اوليدى (ولا فتنة اعظم من
هذه البلية لو وجدت) اكر قضيهٔ مرقومه صحتياب اوليدى صوات وهجوم كفره وشماتة فجره ترتبندن اعظم برفتنه
اولمزدى (ولا تشغيب) شين وغين معجمتين ايله تهييج شر وفساد (للمعادى) اى للعدو من اهل العناد (حينئذ اشد من
هذه الحادثة لو امكنت) اى وقوعها فى الجمله امدى فتنه ده وجود ايله تفسير اولنديغى فتنه نك ماذكر اوزره ترتبى
ظاهر اما حادثه ده امكانله ادا بيورلمسى مبالغه قصد اولنمشدر زيرا نفى امكان نفى وجوددن ابلغ ولعدم وقوعه مجالا
ايجوددر (فما روى عن معاند فيها كلمة ولا عن مسلم) وروى من متكلم (بسببها بنت شفة) اى لفظ يخرج عن الشفة
بطن مادردن اخراج مولوده استعارهٔ مصرحه ويا مكنيه بديدار اولور دخى فى الجمله وقوعى ممكن امورد ناوليدى
تلك الغرانيق حادثهٔ عجيبه سندن اول حينده تهييج شر ورده اندن اشد بر واقعه اولميدى پس بو قصه يه دائر اراب
كفر وعناددن بركلمه روايت اولنمدى واول قضيه سببيله مسلم بالك اعتقاددن بنت شفه صدورى حكايت قيلنمدى
(فدل على بطلها) ضم با موحده وسكون طاء مهمله ولامله بمعنى بطلان مصدردر كما فى القاموس (واجتثاث اصلها)
جيم ومثناة فوقيه ومثلثتين بيننده الف ايله قلع واستئصال معناسنه مصدردر امدى بو معنا اول روايت واهيه نك
بطلانته ومخالفة الدرايه نقول مذكوره نك قلع واستئصالنه دلالت ايلدى (ولا شك فى ادخال بعض شياطين الانس
والجن هذا الحديث على بعض مغفلى المحدثين) فتح فاء مشدده ايله غافلين معناسنه (ليلبس به على ضعفاء المسلمين)
والحاصل خبر مذكورى بعض شياطين انس وجن ساده دلان اهل اسلامه ايقاع اشتباه ايچون مقام درايتدن غافل
محدثلره دس وادخال اولديغنه ريب وشك يوقدر (ووجه رابع) فى توهين هذه القصة (ذكر الرواة لهذه القضية ان فيها

نزلت وان كادوا ليفتنونك الايتين) عن الذى اوحينا اليك لتفترى علينا غيره واذا لاتخذوك خليلا ولولا ان ثبتناك
لقد كدت تركن اليهم شيأ قليلا بو فصلاك معقودلها اولديغى قصه شانده روايان اخبارذكرونقل ايتديلركه قضيهٔ
معهوده سببيله بو آيتين جليلتين شرفيافتهٔ صدوردر (وما ان الايتان يردان الخبر الذى رووه) بو ايكى ايهٔ شريفه
ابسه انلرك روايت ايلدكلرى خبرى ردايدرلر (لان الله تعالى ذكر انهم كادوا يفتنونه) اى قاربوا (حتى يفترى) اى
فلم يقع شئ مصنف عليه الرحمه وجه منافاتى بيان ايدركه زيرا مولاى رحيم كتاب كريمنده ياد بيورديكه اكه وحى
ايلديكمز اشيادن اضلاله مقاربه ايدرلر تا كيم افتراعلى اللهه اجترا ايليه پس عصمت ذى الجلالى هرحالده ياور
ونصيرى اولمغين انلر اضلاله قادر ومكتنياب اوله ميوب حاشا ثم حاشا اول حضرتدن افتراعلى الله ومدح الهۀ باطله
وستايش ماسوى الله واقع اوله (وانه لولا ان ثبته لكاد) لقد كاددخى مرويدر (ان يركن اليهم) دخى مولاى جليل
اول حضرتى ولولا ان ثبتناك لقد كدت تركن اليهم جمله سى مفهومنجه حق اوزره ثابت و برقرار ايتميدى انلره ميل
ومقاربه ايتمسى قريب ايدى پس حبيب مجتباسنى حق اوزره تثبيت ايليوب انلره ادنى ميل وركونه قريب اولميوب
برشى تحقق بولدى (فمضمون هذا ومفهومه ان الله تعالى عصمه من ان يفترى وثبته حتى لم يركن) وفى نسخة حتى
لم يكن يركن (اليهم شيأ قليلا فكيف كثيرا وهم) واو حاليه در (يروون فى اخبارهم الواهية انه زاد على الركون والافتراء
بمدح آلهتهم) حال انكه بى خبران دأب ادب اخبار ضعيفه ومنكره لرندن حاشا ثم حاشا اول ادب آموز دبيرستان ازل
حضرتلرى كويا مرام مشركينه مساعده وميل اوزره ترقى وبخار واشرار حقنده موحى اليه اولان وعيدى تبديله
خداى بيچونه افترايه اجترا والهۀ باطلهٔ مشركينى مدح وستايشه تصدى ايلديكن مراد ايتديلر (وانه عليه السلام
حين قال له جبريل ما جئتك بهذا افتريت على الله وقلت مالم يقل) خاشاعنه عليه السلام جبريل بو سجع ناصوابه
واقف اولدقده طرف كبريادن سكا بوكونه كلام انزاليله تكلم ديو ايقاظ ايلدكده اعترافا بذنبه وتصديقا بكلام ربه
افتراعلى الله ايلدم ووحى منزلك غيرى كلامى تفوه ايتدم ديديكى روايت ايلديلر (وهذا) ذكر ايلدكلرى روايت سخيفه
(ضد مفهوم الاية) بحسب الدرايه اهل شركه عدم ركون منطوقنجه خلاف مفهوم نص اولديغى معلومدر (وهى
تضعف الحديث لوصح) ايهٔ جليله بصريح مفهومها خبر معهودى دفع ايدر اگرچه اثر صحيح اولسون زيرا دلالت
قرآن قطعيه وروايه حديث ظنيه در (فكيف ولا صحة له) مع هذا عن اصل منكر ومفتريات ملاحده دن بوقضيه
برائتفه غير صحيحه در (وهذا) اى مفهوم هذه الاية (مثل قوله تعالى فى الاية الاخرى ولولا فضل الله عليك ورحمته)
بالعصمة والنبوة (لهمت طائفة منهم) اى من المنافقين (ان يضلوك) يعنى حبيباذات شريفك اوزره فضل حق
ونبوت وعصمت ايله بخشايش جواد مطلق سايه انداز لطف ورحمت اولميدى خيره سران مجنون نفاقدن برطائفهٔ
طاغيه جنابكى اضلاله قصد ايدرلردى (وما يضلون الا انفسهم وما يضرونك من شئ) اول كروه خاسرين حضرتكى
قضايا الحق بين الخالقدن روكردان ايتمكه مكتنياب اوله مزلر الا شاهراه استقامتدن كندوذاتلرينى اضلال واغوايه
جسارت ايدرلر برشيئدن سكا زيان رسان اوله مزلر برا انلرك وبال ضلالتى كندوذاتلرينه راجع وشر وفسادلرى ينه
كندولره عايددر (وقد روى عن ابن عباس كل ما فى القرآن كاد فهو ما لا يكون) ويروى مالم يكن اى اذا كان الكلام
موجبا لان نفس المقاربة يدل على عدم الواقعة يعنى ابن ابى حاتم عبدالله بن عباس رضى الله عنهمادن روايت بيوردركه
قارب معناسنه هر لفظ كادكه وما تصرف منه من المضارع وغيره درج قرآنده مندرجدر مابعدينك عدم وقوعى
اوزره دلالت ايدر (قال الله تعالى يكاد سنا برقه يذهب بالابصار) سنا قصر له ضوء ونور معناسنه ومد له علو وشرف
يعنى اول برقك شعله وضياسى نور چشمى كيدرمسى قريب اولور (ولم تذهب) تاء فوقيه وبناء فاعله فاعلى ضمير
ابصاره ومع التحتيه بناء مجهولله دخى جائزدركه نائب فاعلى ضميرسنا اولور وبعض نسخده ولم يذهبا ورودى
بر معنايه در حاصلى بصرناظر ذهاب اوزره مشرفه اولوب ذاهب اولمدى ودخى يكاد البرق يخطف ابصارهم كريمه سى
اساكه خطف ابصار غشيه قريب وبصر خطفه مشرفه ايكن خطف واقع اولمدى (و) قال تعالى فى امر الساعة
ان الساعة آتية (اكاد اخفيها) يعنى بدرستى قيامت آتيه در زمان وقوعى على سترة قريبم بيوردى (ولم يفعل) بعض
خاص انبياسندن قيام ووقت ساعتى اخفا ايتمدى قال فى القاموس وقد يكون كاد بمعنى اراد ومنه قوله تعالى
اكاد اخفيها اى اريد اخفاءها عن غيرى (قال القشيرى القاضى) مرذكره (ولقد طالبته) ويروى ولقد طالبه
(قريش وثقيف) اهل طائفدن برقبيلهٔ مشهوره در (اذ مر بالهتهم) انصاب واصنام مراد اولنور (ان يقبل بوجهه
اليها) وفى نسخة عليها (ووعدوه الايمان به ان فعل فما فعل ولا كان ليفعل) قاضى ابو القاسم القشيرى رحمه الله بيوردركه
كفار قريش وبخار ثقيف طلبكار اولديلركه سلطان دين عليه سلام المعين حضرتلرى انلرك اصنام بدفرجاملرى ياننده

اعراض تامله كذار ايلدكده وجه شريفلرينى انه توجه واقبال وكردش چشمله انلره التفات ايليه حال انكه رضا داده
اولورسه اقبال والتفاتى سببندن اول حضرته ايمان كتورمكه وعد ايتديلر مسؤللرينه مساعده بيورميوب بوكارنا
صوابى قبول ايتمدى مع هذا اول حضرتك طاعت وايمانلرينه حرص ورغبتى برز ياده ايكن بومرتبه اقبالى قبول
ايدراولمدى فكيف الهۀ باطله لرين حال صلات وغيريده مدحى متصور واول فقرهٔ ناصوابى سورهٔ منزله يه ادراجى
مقرراوله (وقال ابن الانبارى) حافظ ابو بكر بن محمد بن القاسم بن بشار النحوى صاحب التصانيف الجليلة فريد
العصر ونادرة الدهر امام كامل ايدى ايكيوز يتمش بردهٔ كهوارهٔ وجوده تشريف ايليوب عيد اضحى كيجه سى
بغداد بهشت ابادده سنه ثمان وعشرين وثلاثمائه سكين اجل كبش حياتن قربان ايلدى (ما قارب الرسول صلى الله
عليه وسلم ولا ركن) حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلم ما كان عليه الكفرة واهل الجاهليه اولان اموردن
برشيئه ركون وميل ايتمدى فضلا عن التلبس بها (وقد ذكرت) صيغهٔ مجهولله (فى معنى الاية تفاسير اخر) وان كادوا
ليفتنونك ايهٔ شريفه سى معناسنده نيجه تفاسير ضعيفه وسخيفه ذكر اولندى غير مرضيه اولمغين تركى اولى كورلدى
(سوى ما ذكرناه) اسم موصول مبتدأ (من نص الله) من بيانيه (تعالى على عصمة رسوله صلى الله عليه وسلم يرد) خبر
مبتدأ (سفسافها) فى الاصل معناى سفساف هبا اسا خرده خالك وا تخال دقيقه ظهور ايدن غباردر بعده اجداهر
حقيرا اولان شيئده تعبير اولندى وفى الحديث ان الله يحب معالى الامور ويكره سفسافها بفتح السين وسكون الفاء
وفى حديث اخر ان الله رضى لكم مكارم الاخلاق وكره سفسافها (فلم يبق فى الاية) اى فى معنى قوله تعالى وان كادوا
ليفتنونك الخ (الا ان الله تعالى امتن على رسوله) اى من عليه وانعم ومنت نعم سابقه بى تعداددركه حضرت منان جل
وعلادن محموده وغيريدن مذمومه دروتكون بمعنى النعمة نفسها (بعصمته وتثبيته عما كاده به الكفار وراموا من
فتنته ومرادنا من ذلك) اى ما ذكرناه كله (تنزيهه وعصمته صلى الله عليه وسلم وهو مفهوم الاية) حاصل كلام
عصمت رسول الله صلى الله عليه وسلم اوزره نص قرآن عظيم الشاندن ذكر ايلديكمز معناى معتبره تفاسير رديه وغير
مرضيه يى رد ايدر پس معناى ايهٔ كريمه ده باقى قالمدى الا خداى ذو المنن حبيبى اوزره كفارك مكر ومكيدت وقصد
محنت وبليه سندن صيانت وتثبيت وعصمتله منت ايلدى نشر براهين قويه دن مقصود مز همان حضرت شاه
تختكاه رسالتك براءت ساحه وعصمت وحمايه سيدركه بومعنا عندار باب العناية واصحاب الهداية مفهوم آيهٔ
وان كادوا ليفتنونك كريمه سيدر واسأل الله العناية فى تعظيم خاتم الرسالة فى الرواية والدراية (واما المأخذ الثانى
على مشكل هذا الحديث) اثناء تلاوة سورهٔ نجمده تلك الغرانيق العلى قولى ذكر اولنان حديث مشكلى
اوزره وجه ثانى ومحل اخذ (فهو) تأويل حديث (مبنى على تسليم الحديث لوصح) معتمد به اولان طريقدن
اسنادى صحتياب اولديغى حالده حديث مرقومك تسليم روايتى اوزره مبنيدر معلوم اوله كه كافهٔ علماء
شرق وغرب بدن جناب رفيع القدر رسالتى بوقضيه وقوعندن تنزيه ايدنلر ايكى قسمدر قسم اول اول نهال نورس نبوتك
غنچهٔ نوشكفتهٔ دهانندن صادر اولدى ديرلر وقسم ثانى عن اصل انكار وقوع ايدرلر اما اثبات وقوع ايدنلر
على الاجماع نادى قريشده فقرهٔ تلك الغرانيق العلى سامعهٔ حضاره طوقنوب سجده ده موافقتلرى وقوعن ادعا
ايدرلر چون بو قصه نك ايراث ايتديكى شبهاته مصنف عليه الرحمه نك جوابات مسكته ايرادايتملرى طريقهٔ تسليمدن
الزام زنادقه وافحام اهل هوادر بو خصوصده وقوعنى تسليم اولديغى قول آتيدن دخى منفهمدر (وقد اعاذنا الله) عين
مهمله وذال معجمه ايله اصل معناى عوذ التجاوز للقدر پس ما يتسبب منه مراد اولنور حفظ وحمايه معناسنه اولدى
(من صحته) اى صحيحه (ولكن على كل حال) اى على تقدير صحة ذلك (فقد اجاب عن ذلك) وفى نسخة على ذلك
(ائمة المسلمين) همزه و يا ايله جمع امام (باجوبة منها الغث) فتح معجمه وتشديد مثلثه ايله ضعيف وركيك (والسمين) اى
القوى (فمنها ما روى قتادة) تقدمت ترجمته (ومقاتل) بن حبان البلخى الخراسانى العابد المفسر روى عنه اصحاب
السنن توفى قبل خمسين ومائه وديكر مقاتل بن سليمان كه محدث ومفسردر لكن كذب ايله اتهام اولنمشدر بومقامده ظاهرا
مراد اولنان ابن حبان اولمق كركدر والله اعلم (ان النبى صلى الله عليه وسلم اصابته سنة) السنة ابتداء النعاس
فى الرأس واذا خالط القلب صار نوما ومنه قول عدى بن الرقاع * وسنان اقصده النعاس فرنقت * فى عينه
سنة وليس بنائم * وقيل هى فتور مع اوائل النوم قبل الاستغراق فيه مانع عن الحس والادراك وهى قريبة
من النعاس وليست بمعنى قول الشاعر المذكور (عند قراءة هذه السورة) اى النجم (فجرى هذا الكلام على لسانه
بحكم النوم) از جمله قتاده ومقاتل روايتكرده لرى اولان خبردركه نورچشم اصفيا عليه اشرف التحايا حضرتلرى
سورهٔ نجمى تلاوت خلالنده نركس دوربينلرينه غفلت عارضه اولوب غلبهٔ خواب سببيله تلك الغرانيق كلامى زبان

شريفلرى اوزره جريان ايلدى ديديلر (وهذا لا يصح اذ لا يجوز على النبى صلى الله عليه وسلم مثله فى حالة من احواله ولا يخلقه الله تعالى على لسانه ولا يستولى الشيطان عليه فى نوم ولا يقظة لعصمته) صلى الله عليه وسلم (فى هذا الباب) فيما كان طريقه البلاغ عن الله (من جميع العمد والسهو) يعنى بو معنى اصلا بو مرتبه درجه صحت دكلدر زيرا كس بادامليرى خواب الود اولوب دلا اكاهلرى هردم بيدار اولان ذات ملكى الصفات حضرتلرينك احوالندن برحالتنده بومثللو امرك جرياني جائز دكلدر وما ينطق عن الهوى ان هو الا وحى يوحى عنوانيله مكرم نبى محترم ناطقه سى اوزره خلاف واقع كلامى جناب كبريا جل وعلا خلق ايتيوب نوع بلاغده اجماعا جميع قصد وخطادن مصون اولملرى حيثيله عالم خواب وبيدارده دخى نبى كريم اوزره ديو رجيم متسلط ومستولى اولمز (وفى قول الكلبى) محمد ابن السائب المفسر تقدم ذكره (ان النبى صلى الله عليه وسلم حدث نفسه فقال ذلك الشيطان على لسانه) يعنى اول حضرتك خاطر شريفنه خطور ايليوب شيطان اول معنايى صوت رسول الله محاكى اولديغى حالده زبان شكر باب نبوتدن صادر اولمق اوزره حضاره استماع ايتمسن امام كلبى نقل ايلدى (وفى رواية ابن شهاب) الزهرى تقدمت ترجمته (عن ابى بكر بن عبد الرحمن) بن هشام بن المغيرة المخزومى سادات قريشدن زهد وتقوا ايله بنام وعلى قول فقهاء سبعه اعلامدن معدود امام جليل القدر تابعيدر طقسان درت سنه هجريه ده كارگاه فنادن ارتحال ايلدى (قال وسها) اى النبى صلى الله عليه وسلم فيما جرى على لسانه (فلما اخبر بذلك) وفى نسخة فلما احس (قال انما ذلك من الشيطان) امام زهرى بيورركه اول حضرتك انطق شريفلرنده سهو ايدوب تلك الغرانيق سجع ناصوابى سامعه ناسه وهواندن خبر اولدقلرنده زبانلرى اوزره جريان وياشيطاندن آذان خلقه طريان ايدن كلام ناچسبان القا ووسوسه شيطاندندر ديديلر (وكل هذا) اى المذكور بحسب ظاهره (لا يصح ان يقوله عليه السلام لا سهوا ولا قصدا ولا يتقوله) بالتشديد اى يفتريه (الشيطان على لسانه) محاكيا لقوله ونطقه (وقيل لعل النبى صلى الله عليه وسلم قاله اثناء تلاوته) لعل براى ترجى وعادة مصنفيندركه استعمال لعل بياندن كنايه در واثنا ثنى جمعى مثنى اى ملفوف بعضه على بعض فتنبه ما هو فيه بردمطوى داخله شيء اشتمل عليه (على تقدير التقرير) اى حملهم على الاقرار (والتوبيخ للكفار كقول ابراهيم عليه السلام هذا ربى على احد التأويلات) فى تلك الايات (وكقوله بل فعله كبيرهم هذا بعد السكت) ووقفه لطيفه در (وبيان الفصل بين الكلامين) وفى رواية بين الكلمتين اشارة الى ان التقدير بل فعله فاعله مطلقا او فاعله الذى تعرفونه (قال مبتديا كبيرهم هذا) شارح دلجى هذا لفظنى متن كتابدن قيلديغى قول آتى به ملايم اولور (ثم رجع صلى الله عليه وسلم الى تلاوته) اى بقية سورة النجم وياشايد نبى محترم حضرتلرى خلال تلاوه سوره مجيده تلك الغرانيق فقره سنى برسبيل استفهام انكار وتقريع اللفجار ديمش اوله كه جناب خليل الله عليه السلام مهر خاورى يه نكاه ايدوب على احد التأويلات استفهام انكارى تقديرى اوزره ربم بو مخلوق حقيرميدر دكلدر كلامى كبى وينه عصر خليل اللهده كفارك بدنامليرى اولوب عيدكاهه چقدقلرنده اول حضرت سقامت قلبيه ويا اشراف للسقم اراده بيورلمق اوزره انى سقيم كلاميله تأخر وشهرتنها قالنجق طرف بتخانه يه كامزن عزيمت اولوب بت خيرايله داخل ديرو بتمش عدد صنمى دست حق پرستيله شكست ايدوب الة جهاد اولان تبر معتبرى آويزه گردن صنم اكبر ايلدى كرهان كفار بو حالى كوروب همزبان اتفاق ءانت فعلت هذا بالهتنا يا ابراهيم خطابيله جناب خليلدن استنطاق ايتديلر حضرت ابراهيم معاريض كلامدن على وجه التورية بل فعله كبيرهم كلام درى النظاميله رد جواب واسلوب تعريضى اوزره تبكيت والزام حجت قصديله ارادت صورت اقرارا ايتملرى اسا پيغمبرمز صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه عزو اولنان كلامى وقفه لطيفه دن وكلام سابق ولاحق ميانه سن فصل وقرار بياندنصكره برسبيل استفهام انكار ديمش اولوب بعده بقيه سوره تلاوتنه دركار اوله لر (وهذا ممكن مع بيان الفصل وقرينة تدل على المراد) تأويل مذكوردم اعتنا مده اولان كلام حقله براى توبيخ كفار صدور ايدن كفتار نبى مختار قرينه ميله ثبوتى ممكندر (وانه ليس من المتلو) وكلام معهود قرآندن دكلدر (وهذا احد ما ذكره القاضى ابو بكر) وتأويل مذكور قاضى ابو بكر باقلانى مالكى جمله ذكر وتأويلاتندندر (ولا يعترض على هذا بما روى انه كان فى الصلاة) اندى تلك الغرانيق كلامى نمازايچره وقوعى روايتيله تأويل محرر اوزره دخل واعتراض اولنمز يعنى حالة صلاتده كلام نمازى مفسد اولور ديو قدح اولنمز (فقد كان الكلام قبل) اى قبل النهى عنه (فيها) اى فى الصلاة (غير ممنوع) زيرا هجرت عليه دن اوچ سنه مقدم صدر اسلامده نماز ايچره كلام ممنوع دكلدر كلام معهود اينسه نه ذكرونه قرآن اولوب قبل النهى صلاتده كلامى منافى صلات دكلدى تاكيم وقوموا لله قانتين كريمه سى اى ساكتين شرف نزول بيوريلوب نمازده كلام حرام قيلندى (والذى يظهر ويترجح فى تأويله عنده وعند غيره من المحققين على تسليمه

ان النبى صلى الله عليه وسلم كان كما امره ربه يرتل القرآن ترتيلا) ترتيل من غير استعجال تأنى وتؤده برله تلاوتدر (ويفصل الآى) مدله جمع آيه (تفصيلا فى قراءته) اى تبيينا مبينا (كما رواه الثقات عنه كما قالت عائشة) رضى الله عنها وقد سئلت عن قراءته عليه السلام لو اراد سامعها ان يعد حروفها لعدها (فيمكن ترصد الشيطان) اى ترقبه وانتظاره (لتلك السكتات) تاء مثناة فوقيه ويا نونله (ودسه) مهملتيله ترصد اوزره معطوف مصدر على وجه الخفا ادخال معناسنه (فيها) اى فى القراءة (ما اختلقه) اختلاق كذب وافترا وما مفعول دسه (عن تلك الكلمات) من مايى بياندر (محاكيا نغمة النبى صلى الله عليه وسلم) بو مقامده نغمه مطلقا صوت وصدا مراد اولنور وكلام خفى وغنا معنالرينه ورودى شايعدر (بحيث يسمعه) من السماع او الاسماع (من دنا اليه) اى قرب (منه من الكفار) دون الابرار (فظنوها من قول النبى صلى الله عليه وسلم واشاعوها) اى افشوها بينهم واظهروا تلك الكلمات (ولم يقدح ذلك عند المسلمين لحفظ) باللام والباء (السورة) اى لحفظهم سورة النجم مصدرك مفعولنه اضافتى قبيلندندر (قبل ذلك) اى قبل دس الشيطان مادسه (على ما انزلها الله) مع متعلق لحفظ (وتحققهم من حال النبى صلى الله عليه وسلم فى ذم الاوثان وعيبها) اى وعيبه اياها (على ما عرف منه عليه السلام) حاصل سخن قاضى باقلانى وساير علماء مجتهدين عندنده اول حضرته عزو اولنان كلامك تأويلنده على فرض وقوعه ظاهر ومتبادر اولان معنى كه حضرت سرور اصفيا عليه التحايا جناب كبريانك ورتل القرآن ترتيلا امر هما يونى اوزره تلاوه فرقانده تأنى وآيات بيناتى حال قراءتنده بينك فصل وتبيين وسامعين حرف بحرف انى تعداد ايتمك مرتبه كما رواه الثقات ترتيل وكمال تؤده برله تلاوت ايدردى پس ممكندركه خلال تلاوه آيات وقفه وحركاتنده ابليس پرتلبيس انتهاز فرصت اوزره اولوب افترا ايلديكى تلك الغرانيق العلى كلمات ناصوابى قراءته دس وادخال ومحاكى نغمه حضرت تقريب اولان بت پرستانه اسماع ايتمك حيثيله عبده اصنام ابليسك كلام بى نظامنى دهان حضرتدن صادر اولان كلمات قرآنيه دن ظن ايليوب انى اظهار وافشا ايله فرحناك اوله لر چون سوره نجم وقراءتى ماقبل دس الشيطان على ما انزله الرحمن حفظ عرفان اهل ايمان سبيله واول حضرتك مذمه اوثان وتعييب وتعيير اصنامده دقت واهتمامى تحقق واتقان حسبيله عند ارباب الايمان دسيسه شيطان اولان كلام افترا ومعناه قدح وطعن واعتقادلرين تغييرى مشعر بر سوء ظنى مؤدى اولمدى (وقد حكى موسى بن عقبة بن ابى عياش مولى الزبير) اخرج له الستة يوز قرق بروياايكيده عزم سرابستان جنان ايلدى بعض نسخده محمد بن عقبة ورود ايلدى مشار اليه موسينك برادرى اولادعقبه نك جمله سى ائمه محدثيندندر (فى مغازيه) اى فى كتابه الذى الفه فى مغازى النبى عليه السلام فالاضافة لما بينهما من الملابسة (نحو هذا وقال ان المسلمين لم يسمعوها وانما القى الشيطان ذلك فى اسماع المشركين وقلوبهم) يعنى موسى بن عقبه عليه الرحمه بيورديلركه دس ابليس اولان كلام تلبيسى اهل اسلام اشتمدى اعداء دينه القا ايلدى (ويكون ما روى) اى فيما مر (من حزن النبى صلى الله عليه وسلم) اسم يكون (لهذه الاشاعة) خبرها (والشبهة وسبب هذه الفتنة) امدى حزن وملال خاطر انور سيد البشردن نقل وروايت اولان معنى مشركينك قصه مدسوسه يى افشا وفى المثل من يسمع يخل فحواسنجه ايراث شبهه وحادثه وقوع فتنه وشيوع قضيه نامرضيه دن ناشى اولمش اولور (وقد قال الله تعالى وما ارسلنا من قبلك من رسول ولا نبى الآية) الا اذا تمنى القى الشيطان فى امنيته وقد قال جمله سى قصه مرقومه تتمه كلامندندر ما قبلنه متعلق دكلدر مصنف عليه الرحمه آيه جليله تفسيرنه شروع ايدوب بيوررز (فمعنى تمنى تلا) اى قرأ (قال الله تعالى لا يعلمون الكتاب الا امانى) جمع امنيه (اى تلاوة) آيه شريفه ده كتابله مراد توراتدر واستثنا منقطع اولورز برا تلاوه علمدن دكلدر والمعنى لا يعلمون اليهود التوراة الا مجرد تلاوة خالية عن دراية (وقوله تعالى فى بقية الآية فينسخ الله ما يلقى الشيطان اى يذهبه ويزيل اللبس به) فتح لامله خلط حق بالباطل (ويحكم آياته) اى يثبتها وتيقنها يعنى مولاى حفيظ ابليسك القاء ايتديكى شيئى بالكليه اذهاب وانفاذ واعتبارنى اعدام ايدوب حقه باطلى خلطدن وتلبيسى ازاله وآيات وتنزيل حق اثبات بيورر ديمكدر (وقيل معنى الآية هو ما يقع للنبى صلى الله عليه وسلم من السهو اذا قرأ فينتبه) انتباه ويا تنبيه دندر (لذلك ويرجع عنه) فينسخ الله ما يلقى الشيطان آيه كريمه سى معناسنده دينلديكه اول حضرته قراءتى حالنده بمقتضى البشريه نسياندن ناشى سهو وقوعى مراد اولنوب انكا انتباه وتفطن ايدوب سهو اثرك ايتديكى شيئدن رجوع ايليه ديمكله تأويل ايتديلر (وهذا) تأويل مذكور (نحو قول الكلبى فى الآية انه حدث نفسه) يعنى سوره نجم آيتنده امام كلبيدن نقل اولنان تأويل اسادركه اول حضرتك خاطرنه تلك الغرانيق العلى خاطره سى خطور ايليه (وقال) بنه كلبى ديديكم (اذا تمنى اى حدث نفسه) يعنى على طريق السهو (وفى رواية ابى بكر بن عبد الرحمن نحوه) سهو مذكوركه بطريق النسيان اكثر احيانده انسان اوزره غالب اولور اول

سؤالاتندر (ماروى من قصة يونس عليه السلام) بعض نسخه‌ده من بدلى فى ايله ذكر اولنديغى يوندن اقدم قصهٔ
ذاالنون عليه السلام حكم عقد قلب النبى ايله معقود فصل جليلده مستوفى بيان اولنوب بنه فصل فى الرد على من اجاز
عليهم الصغائر بحث اتيده يادكردهٔ مصنف اولور (انه وعد قومه العذاب عن ربه فلما تابوا كشف عنهم العذاب فقال
لا ارجع اليهم كذابا ابدا فذهب مغاضبا) مفاعلة من الغضب انتقام اراده‌سيچون دم قلب نورانيدر اول حضرتنه قومى
سنك انداز ستم اولوب جام جهان نماى خاطر فيض ما ثر لرينه رخنهٔ انكسار ويرملريله دركاه كبريايه رفع رقعهٔ
شكايت ايدوب اوچ كوندنصكره سحاب عذاب نازل اوله جغنى قومنه وعدا تهديدى چون يوم موعودده امواج
قهر قهارى فلك وجود قوم يونسى سرنكون ايتمك اماراتى صارغون اولجق صميم دلدن توحيد خداى باندوتوبه
وانابته دابند اولوب ابر نو بهار عاطفت الهيه كوهر نثار وچمنستان اميد توبه كاران سرسبز يعنى عذاب انلردن رفع
اولنوب حضرت يونس كمال غيظ وغضبندن توجيه زاملهٔ عزيمت وانلره دروغ كوى اولديغم حالده اصلا رجعت
ايتمم ديوجبين جبين ايله غضبناك اولديغى حالده روبراه اولمش اوله (فاعلم اكرمك الله) حضرت مولى جل وعلا عقيدهٔ
ثابته ايله سكا اكرام ايليسون معلوم اوله كه (انه) شان وفى نسخة ان (ليس فى خبر من الاخبار الواردة فى هذا الباب
ان يونس قال لهم ان الله مهلككم) وفى نسخة يهلككم بصيغة المضارع (وانما فيه انه دعا عليهم بالهلاك) ان اصروا
على الاشراك (والدعاء ليس بخبر يطلب صدقه من كذبه) ضميران خبره راجع اولور يونسه عائد كلدر (الكنه) يونس
عليه السلام (قال لهم ان العذاب مصبحكم) اى يأتيكم فى وقت الصباح (وقت كذا وكذا فكان ذلك) اى تحقق
مجيئه لهم ووقع فى الوقت المعين (كما قال ثم رفع الله عنهم العذاب وتداركهم) تدارك اعانت ونعمت معاسنه‌در كما قاله
الراغب والحاصل شان كلام قصص انبيا عليهم التحايا يابنده‌نه كتاب ونه سنتدن وارده خبرده كلدركه يونس عليه
السلام قومى ايچون ديه كيم حق تعالى سزى هلاك ايدرديو طرف كبريادن خبرويره بلكه اخبار صحيحه‌دن قصهٔ
يونسده ورود يافته معنى قومنك عدم اطاعتلرندن ناشى انلر اوزره هلاك ايله باذن الله دعا ايلدى دعا ايسه انشادر
خبرك كذبندن صدقى مطلوب كلام خبرى دكلدر لكن حضرت يونس عليه السلام قومنى اكاه بيوردىلركه مدة
معينه‌ده سحاب عذاب فلان وقت وساعت صباحده سزه كورديوب فى الواقع وقت موعودده امارهٔ قهر ذى الجلالى
روتمون اولدى بعدذا حضرت غفار عزشانه توبه‌لرين قبوله قرين وانلردن عذابى رفع بيوروب سحاب عنبر بار رحمت
وكرميله انعام واحسان ايلدى (قال الله تعالى) فلولا كانت قرية امنت فنفعها ايمانها (الا قوم يونس) استثناء
فلولا كانت قرية قولندن منقطع اولور ومراد اهل قريه‌در اى لكن قوم يونس ديمكدر ياخود استثناء امنت ضميرندن
متصل اوله والجملة فى معنى النفى اى ما امنت قرية من القرى المحكوم على اهلها بالهلاك الا قوم يونس قال الشارح
الخفاجى وفى كلامه خلل لا يخفى فان فى محصله جوابان احدهما الطنع وانه ليس بخبر وارد والثانى انه خبر عن وقوع
العذاب وقد وقع لانهم عاينوه لان الله تعالى رفعه عنهم فالاستدراك ليس فى محله لمباينته لما قبله ومقصوده هذا
لكنه تسمح فى العبادة وايصال العذاب لم يحل بهم ولكنه لمعاينة جعل كانه وقع ولذا عبر بالرفع دون الدفع وهو من
خصايص قوم يونس (لما آمنوا كشفنا عنهم عذاب الخزى الاية) فى الحياة الدنيا ومتعناهم الى حين (وروى
فى الاخبار انهم رأوا دلائل العذاب ومخائله) مخائل مخيله‌نك جمعيدر مخيلة وعلامة يعنى بعض اثارده مرويدركه قوم يونس
مظان وامارات عذابى معاينه ايلديلر (قاله ابن مسعود) رضى الله عنهما كما رواه ابن مردويه عنه مرفوعا وابن ابى حاتم
موقوفا (وقال سعيد بن جبير غشاهم العذاب كما يغشى الثوب القبر) يعنى ان السحاب قربت منهم فكانت عنهم
كثوب يغطى به قبرا مدى قبر ايله تعبير انلرك مرده آسا اولملرينه اشارتدر ولذا ايه شريفه‌ده كشف ايله تعبير اولنمدى
وبعض نسخه‌ده كما يغشى الترب القبر وارد اولوب ديكرده كما يغشى النوء القمر ونوء نون وواو ساكنه وهمزه وياخود
واو مشدده ايله نجم طالع معناسنه‌در بو مقامده سحاب مراد اولنور وقمر قاف وميم ورا ايله ماه يعنى قبرى خاك
وياقمرى سحاب پوشيده قيلديغى كبى قوم يونسى عذاب تغطيه ايلدى (فان قلت) ايها السائل عما يوهم ما لا يليق
بمقام النبوة (فما معنى ماروى من ان عبد الله بن ابى سرح) بن الحارث العامرى القرشى الصحابى قبل الفتح دار الامان
اسلامه داخل وهجرت ايليوب كتابة وحى ايله شرفياب اولدقدنصكره مرتد اولوب بعدذا ينه بيت الشرف اسلامى
تشريف بيوروب ساجد الله دار البقايه رحلت ايلدى (كان يكتب لرسول الله صلى الله عليه وسلم ثم ارتد مشركا)
ويروى ارتد كافرا (وصار) بعض نسخه‌ده سين بدلى صاد ايله صار اى رجع (الى قريش فقال لهم انى كنت اصرف) من
التصريف تغيير وتبديل معناسنه (محمدا حيث اريد كان يملى على عزيز حكيم فاقول او عليم حكيم فيقول نعم
كل صواب) يعنى عبد الله بن ابى سرح حضور نبويده كاتب وحى ايله مستخدم ايدى بعدذا عياذا بالله تعالى ما كان

عليه من الشرك طريقنه عودت ومكه‌ده قريشه رجعت ايليوب بن محمدى تعبير كلام وتغيير مرامدن دیلدیکم محله
صرف وتحويل ايدردم خواتم ايا تده بكا عزيز حكيم لفظيله املايه امر ايدردى بن استفهاما عليم حكيم اولسه
ديرايدم بلى جمله‌سى صوابدر ديو خطاب ايدردى كما رواه ابن جرير عن عكرمة (وفى حديث اخر فيقول له النبى صلى الله
عليه وسلم اكتب كذا) املا وقراءتده كتابتيله امر ايلديكى شيئدن كنايه‌در (فيقول) ابن ابى سرح (اكتب كذا)
استفهام ملفوظه ويا محذوفه ايله (فيقول) عليه الصلاة والسلام (اكتب كيف شئت ويقول اكتب) بصيغة الامر
(عليما حكيما فيقول) الكاتب (اكتب) بصيغة المتكلم (سميعا بصيرا فيقول له اكتب كيف شئت) رواه ابن جرير
عن السدى سيأتى ما فيه وتأويله على تقدير صحته (وفى الصحيح) كتاب بخاريده عبد العزيز طريقندن ومسلمده ثابت
روايتيله كلاهما انس رضى الله عنهدن مرويدر (ان نصرانيا كان يكتب للنبى صلى الله عليه وسلم بعدما اسلم) وقرأ
سورة البقرة وال عمران (ثم ارتد كافرا وكان يقول ما يدرى محمد الا ما كتبت له) وفى نسخة ما يدرى محمد ما كتبت له
اى ما يشعر بكتابتى فيما غيرت سهوا او قصدا يعنى بر نصرانى اسلامه كلدكدنصكره حضرته وحى اولنان اياتى كتابت
ايدردى بعدذا مرتد اولوب اهل كتابه لاحق اولدقده هرزه خاى پيام اولوب حاشا ثم حاشا امر كتابتده عمدا وسهوا ايتم
تغيير وتبديل ايتديكم كلماتدن بى شعور ردر ديو لاف وكذاف ايدردى نقل برهان حلبى اوزره نصرانى مسفورك نام
وشانى مجهولدر روايت مسلم اوزره بنى النجاردن اولوب على ردته مرتد اولدقده لاشهٔ مردارنى دفن ايتديلر زمين
قبول ايتميوب جيفه‌سن لفظ ايلدى اوچ دفعه منوال محرر اوزره دفن والفظ واقع اولوب فضاحتى نمايان اولدى
(فاعلم ثبتنا الله واياك على الحق ولا جعل للشيطان وتلبيسه) اى تخليطه (الحق بالباطل الينا سبيلا) خدا اى بيچون
بزى وسنزى حق بين اوزره بردوام وحقى ناحقه آميزش وتخليطارله بزه تلبيسه ابليسى رهياب قيلميه معلوم عزت
اولسون (ان مثل هذه الحكاية ازلا لا توقع فى قلب مؤمن ريبا اذ هى حكاية عمن ارتد وكفر بالله ونحن لا نقبل خبر
المسلم المتهم فكيف) استفهام انكارى تعجبى ايچوندر اما ارباب تصنيف بر امردن ديكر امر معظمه ترقيده استعمال
ايدرلر (بكافر افترى هو ومثله) من الكفرة والفجرة (على الله ورسوله ما هو اعظم من هذا) بدرستى كه كاتبه ابن ابى سرح
وكاتب نصرانى حكايتى ما نندى ولو على طريق الرواية قبل النظر والبحث درون مؤمن موحده شك وتردد ايقاع
ايتمز براقصهٔ دبيران مسفوران مرتد وكافر بالله اولانلردن كفرى حالارنده مرويه حكايه مردوده‌در بز معاشر
محدثين امر عدالتده كذب وكناهله متهم اولان مسلمك روايتنى قبول ايتمز فكيف جناب كبريا ورسول خدايه دخى
بوندن عظيم افترايه اجترا ايدن بويله كافر وما نندى فاجرلك نقل وخبرين سمع قبوله اصغا ليده يز حاشا پس انلردن
مروى اولان افتراء محضه اعتبار اولنمز (والعجب لسليم القلب) بعض نسخه‌ده لسليم العقل ورودى معقولدر
(يشغل) برنه يعلم اى يجعله مشغولا (بمثل هذه الحكاية سره) سر امر خفى وبو مقامده فكر وقلب مراد اولنديغى بيله
مذكوره وجه تعجبى بيان ايچون مستأنفه‌در (وقد صدرت من عدو كافر مبغض للدين) اسم فاعل من ابغض
ضد احب ويا تشديد غين معجمه ايله دخى نون وقاف وصاد مهمله ايله من النقص ضد الزيادة مرويدر (مفتر عن الله
ورسوله فلم ترد) اى هذه الحكاية (عن احد من المسلمين ولا ذكر احد من الصحابة انه شاهد ما قاله وافتراه على نبى الله)
سليم القلب اولان هوشمندان سر وفكرنى حكايه كاتبين ما نندى قصهٔ مردوده ايله مشغول قيلمسى تعجب واستغراب
اولنور حال انكه دين واسلامه مهين ومبغض خدا ورسولنه بهتان وافترا ايدن دشمن ديندن صدور يافته اوله
دخى اسلامدن بركسنه‌دن ورودا يتمدى وصحابه‌دن بر فرد ذكر وياديورمديكه كاتبينك هر برلدن بو قولى وحضرت
پيغمبر عليه السلام جنابلرى اوزره افترالرين مشاهده ايتمش اوله لر وروايتة وسماعا عدم مشاهده‌لرى قصه‌نك عدم
ثبوتنه دلالت ايدر (والا) صح تعبير قال الله تعالى ديمكلك شايستهٔ مقام ليدى (يفترى الكذب الذين لا يؤمنون
بايات الله واولئك هم الكاذبون) اشعار ابانه لزول رد اقوالهم انما يعلمه بشر وانه على الله تعالى مفتر (وما وقع من
ذكرها فى حديث انس) ولو فى الصحيح (وظاهر حكايتها) ولو بالتصريح (فليس فيه ما يدل انه) اى الشان (شاهدها)
اى القضية (ولعله حكى ما سمع) يعنى انس رضى الله عنهدن مروى اولان خبرده قصهٔ مرقومه ذكر لرندن قضيهٔ
مذكوره ظاهر نقلندن وقوع يافته حديثدن انس حضرتى اول قصه‌يى مشاهده ومعاينه ايتمسنه دلالت يابدر
شايد جناب انس من غير جزم بها آخردن استماعنى حكايه ايتمش اوله (وقد علل البزار حديثه ذلك وقال) بدرستى امام
بزار حديث مذكور انسى علة قادحه ايله تعليل ايدوب بيوردى (رواه ثابت عنه ولم يتابع) صيغهٔ مجهوله (عليه)
بو خبر غير ثابتى ثابت انسدن روايت ايلدى طريق ديكردن اكه معاضد سند ثابت روايت اولنمدى ورواه (حميد)
بالتصغير عن انس قال البزار (واظن حميدا انما سمعه من ثابت لا من طريق آخر) ومات حميد الطويل فى سنه اثنين

واربعين ومائة (قال القاضي ابو الفضل) المصنف رحمه الله (ولهذا والله اعلم لم يخرج اهل الصحيح) وفي نسخة
اهل الصحة (حديث ثابت ولا جيد) قال الشارح ان حديثهما في الصحيحين وكانه اراد من غير حديث المتنازع فيه
(والصحيح حديث عبد العزيز بن رفيع) تابعي جليل راوي ابن عباس وابن عمر بوزاوج وبا التيده قضاه نصب ايلدي
(عن انس الذي اخرجه اهل الصحة) اي حققه (وذكرنا سابقا وليس فيه عن انس قول شئ عن ذلك) اي ما حكي من
الطعن (من قبل) كسر قاف وفتح موحده ايله (نفسه) اي لم يروفيه انه عليه السلام قال من قبل نفسه لم يوح به اليه
(الا من حكايته عن المرتد النصراني ولو كانت صحيحة لما كان فيها قدح ولا توهيم) اي نسبة الى الوهم بفتح الواو
والهاء بمعنى الغلط بعض نسخه ده نوله توهين من الوهن ضعف معناسنه در (للنبي صلى الله عليه وسلم فيما اوحى اليه
ولا جواز للنسيان والغلط عليه والتحريف) اي الميل (والزيغ فيما بلغه ولا طعن في نظم القرآن) يعني قصه معهوده
من جهة الرواية صحيحه اولسه بيله افترا كرده نصراني اولان حكايه ده اول حضرت ايچون فيما اوحى اليه عيب وعار
وغلط وشنار نسبت نا باب وجناب رسول امين صلى الله عليه وسلم اوزره امر تبليغده نسيان وغلط اسنادنه امكان
ممتنع وحقدن خلقه ايصال بيورديغي امور عليه تبديل وتغييرنه جواز محال ومباني ومعاني جهتندن نظم كريم
جانبنه قدح وطعن نا پادر (وانه) اي ولا طعن في انه (من عند الله اذ ليس فيه لو صح ما قاله اكثر من ان الكاتب
قال له) صلى الله عليه وسلم (عليم حكيم) مثلا (او كتبه) بعض نسخه ده اذا كتبه (فقال له النبي صلى الله عليه وسلم
كذلك هو) اي لفظ القرآن مثل ما قلت (فسبقه لسانه او قلمه بكلمة او كلمتين مما نزل على الرسول قبل اظهار الرسول
لها) اي لذلك الكلمة دخي اول كلام من عند ذي الجلال والاكرام اولسنده طعن وقدح يوقدر كه كاتب مسفوردن
صدور يافته اولان كلام صحيح اولسه بيله مرقومك داناى عالم صلى الله عليه وسلم مثلا عليم حكيم كلمه سني تقرير
وياتحرير نده حضرتك كاتبه على طريق الارصاد البديعي دانشندن ناشي كويا اولديغي كفتار قرآن بديع البرهان
رفتار نده دردوب وقبل اظهار الحضرة شرفيافته نزول اولان كلمات جليله به سياق كلامدن انتقال وتوارد
جهتيله كلمه ويا كلمتينده زبان وياقلم بديع البيان كاتب سبق ذهنا تمكندن زياده قصه ده برامر مخالف اولديغي
هويدادر (واذا كان ما تقدم مما املاه الرسول يدل عليها ويقتضي وقوعها) اي في محلها الاليق بها (بقوة قدرة
الكاتب على الكلام) حيث كان من فصحاء الانام (ومعرفته به) نظما ونثرا بالكلام في ترتيب المرام (وجودة حسه
اي ادراكه (وفطنته) اي سرعة فهمه (كما يتفق ذلك للعارف) باساليب الكلام (اذا سمع البيت ان يسبق الى قافيته)
تكيم ذلك الانتقال اسلوب كلامه ماهر اولان ايچون توافق ايادركه اشعاردن بربيتي ايشتمسه درحال قوة ادراكندن
قبل الوصول الى القافيه اخر كلمه بيته سبق فهم وارخاء ذهن ايدر (او يبتدأ الكلام الحسن الى ما يتم به) ويا برزيبا
كلام منثورك ابتداسي كوشنردي اولسه قبل تمام المرام خاتمه كلامه طبعي سبق ايدر (ولا يتفق ذلك في اية ولا سورة)
همچنان ايت كامله وسوره شامله ده ذلك الانتقال توافق ملحوظ دكلدر (وكذلك قوله عليه السلام ان صح كل صواب
فقد يكون هذا فيما كان فيه من مقاطع الاي) جمع اية ومقاطع جمع مقطع اخر كلام وفواصل (وجهان) جائزان
في صدر الاسلام (وقراءتان) متواترتان (انزلتا جميعا على النبي صلى الله عليه وسلم فاملى) عليه السلام (احديهما
وتوصل الكاتب بفطنته ومعرفته بمقتضى الكلام الى الاخرى قبل ذكره) عليه السلام (فذكرها الكاتب للنبي
عليه السلام كما قدمناه فصوبها له النبي عليه السلام) يعني سيد البشر عليه السلامك كل صواب قول معتبري صحيح
خبر اولديغي حالده ماسبق اساتاويل اولنوركه كاتب وحي عبد الله بن ابي سرح ايله كذران ايدن كلام فيما اوحى الى
النبي عليه السلام فواصل اياتده شاذه ومشهوره ايكي وجه بديدار اوله كه هر بري خواجه عالم صلى الله عليه وسلم
حضرتلرينه انزال بيورلمش اولوب ايكيسندن بريني كاتبه املا بيوردقده كاتب بركه صحبت ومقتضاى سياق كلام
بلاغت وفصاحته ذكا ومعرفتندن هنوز ياد كرده حضرت رسالت اولمين وجه ديكره توصل ايليوب جناب نبوتمآبه
اول قراءتي ذكر ايلديه پيغمبر عاليجاه بحسب الموافقه قراءة اخرايلى ديبرراست تعبير حقنده صواب بيورهلر (ثم احكم
الله من ذلك ما احكم ونسخ ما نسخ) بعده احكيم متعال خصوص مذكوردن اثبات بيورديغن اتقان وازاله سن
مراد ايتديكن لمقتضى الحكمة نسخ ايلدى از جمله الشيخ والشيخة اذا زنيا فارجموهما نكالا من الله ايتي وبلغوا عنا
انا لقينا ربنا فرضي عنا ماثلي ايت منسوخه كه معلوم اولي الابصاردر (كما قد وجد ذلك في بعض مقاطع الاي مثل
قوله ان تعذبهم فانهم عبادك وان تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم وهذه قراءة الجمهور) تكيم بعض فواصل واواخر
اياتده كه هي في النثر كالقوافي في الشعر در مختلف قراءت واقع اولديغي كبي مثلا عيسى عليه السلام جنابلرندن حكايه
بيورلان ايه شريفه كه خدايا انلره عذاب ايدرسن سنك بنده لركدر واكر كناهلرين ستر وعفو ايدرسن بلا شبهه جناب

حضرتك ثواب وعقابه قادر وقوي وهر فعلك مقتضاى حكمت اوزره واقعدر ديو عزيز حكيم قراءتي متواتره در
(وقد قرأ جماعة) بطريقة شاذة (فانك انت الغفور الرحيم) بادئ نظرده عزيز حكيم بدلي غفور رحيم ايرادي مناسب
اولمق توهم اولنور ليكن دقايق بلاغته عرفاني اولنلره معلوميدر كه يعني ان غفرت ذنوبهم فليس ذلك عن عجز لانك
عزيز غالب على كل من سواك ولا قبح في فعلك لانك حكيم ديمك اولور (وليست من المصحف) فانك انت الغفور الرحيم
قراءة شاذه سي جنس مصاحف عثمانيه دن دكلدر (وكذلك) قرآن كريمده واقعدر (كلمات جاءت على وجهين
متواترين (في غير المقاطع) اي الاواخر بل في اثناء الاي من المواضع (قرأهما معا الجمهور وثبت في المصحف) يعني
قراءة عشره هر ايكي وجهله قراءت ايدوب مصحف امام ويا جنس مصاحف عثمانيه ده هر دو وجه ثبوت يافته در (مثل
وانظر الى العظام كيف ننشرها) را ايله قراءة نافع وابن كثير وابن عمرو در اي نحييها وننشزها زا ايله در نحركها ونرفع
بعضها على بعض في تركيبها ديمك اولور (ويقص الحق) ضم صاد مهمله مشدده ايله اي يتبع الحق ويأمر به في قراءة
نافع وغيره (ويقض الحق) ضاد معجمه مكسوره ايله ابو عمرو وابن عامر وحمزه وكسائي قراءتلرنده على خلاف القياس
تنزيلا للوقف منزلة الوصل رسمده يا محذوفه دركه يقضي القضاء الحق ديمك اولور (وكل هذا لا يوجب ريبا
ولا يسبب) تشديد باء اولى وكسر له لا يصير سببا وبعض نسخه ده ولا ينسب صيغه مضارعله در (للنبي صلى الله عليه
وسلم غلطا ولا وهما) سكون ها ايله بمعنى الغلط عطف تفسير اولور ويا فتح ها ايله توهم معناسنه اوله يعني قراءت
ويا روايتده خلاف مذكورك جملهسي شبهه ايراث ايتميوب مستلزم ريب اولمز فخر عالم عليه السلام ايچون امر
بلاغده سهو وتوهمه سبب اولمز (وقد قيل ان هذا يحتمل ان يكون فيما يكتبه للنبي صلى الله عليه وسلم الى الناس غير
القرآن فيصف الله) ابن ابي سرح (ويسميه في ذلك) الكتاب (كيف شاء) يعني ابن ابي سرح كاتبك فريشه ورودورد في
سنالنده كنت اصرف محمدا كيف اريد كلامنده دينلديكه يحتمل كاتب مرقوم ديوان سلطان انبيا عليه السلامده
قرآن كريم ووحيك غيري ملوك اطرافه مكاتيب ونامه تحرير ايليوب طبع نقاد وذهن وقادي مقتضاسنجه شايسته
شان كبريا اولان سميع وبصير وعليم خبير وغفور رحيم اسانعوتله توصيف ومكتوب مرغوبي على نهج المطلوب
منشيان سرقلم واديسنده تعبير وانشا وكيف ما شاء تنميق وادا ايتمش اوله

(فصـــــل)

(هذا القول) اي الذي تقدم (فيما طريقه البلاغ) اي التبليغ في باب الرسالة المذكورة في الفصل الذي قبل هذه
(واما ما ليس سبيله سبيل البلاغ من الاخبار التي لا مستند لها الى الاحكام ولا اخبار المعاد) فتح ميمله احوال اخرويه
(ولا يضاف الى وحي بل) طريق بلاغ اولمين شئ بيان ايچون اضراب انتقاليدر (في امور الدنيا واحوال نفسه)
عليه السلام (فالذي يجب اعتقاده تنزيه النبي صلى الله عليه وسلم عن ان يقع خبره في شئ من ذلك) اي ما قدمناه
هنالك (بخلاف مخبره) ضم ميم وفتح موحده ايله (لا عمدا ولا سهوا) اي نسيانا (وغلطا) اي خطأ والحاصل طريق
سبيل بلاغ اولمين امور كيم احكام دنيويه واحوال اخرويه به استنادي نا باب اولان اخباردن ووحي الهي خفي
وجلي يه اضافت ونسبتي اولميوب بلكه همان امر اخرته تعلقي اتمين امور دنيا واحوال نفس نفيس حضرته متعلق
خصوصده دخي اوزرنه اعتقاد واعتمادي واجب ومتحتم اولان معنى اول حضرتك امور دنيويه وخصوص
نفس نفيسنده بيله قصدا ونسيانا وخطأ غير مطابق لما اخبره به خبر وقوعندن اول حضرتي تبريه وتنزيهدر (وانه)
فتح همزه ايله على تنزيه لفظي اوزره معطوفدر (معصوم من ذلك في حال رضاه وفي حال سخطه) فتحتين ويا ضم وسكونله
عدم رضا وكراهت (وجده) كسر جيمله ضد هزل (ومزحه) فانه عليه السلام كان يمزح احيانا ولا يقول الا حقا كقوله
لامرأة لا تدخل الجنة عجوز (وصحته ومرضه) دخي اول حضرت حال رضا وغضب وجد ومزاح وحال سلامت
قلب وصحت لسان وعلت وجود نازنينلرنده خلاف واقع خبر وقوعندن معصوم ومحفوظ اولوب غير مطابق اخبار
اخبارلردن ذات همايوني تقديس وبرى الساحه اولدقلرينه اعتقاد واجبدر واتحاد حال حضرته مناسب مقال
واما اقواله عليه السلام فصل غابقنده مرورايا تمشيدي (ودليل ذلك اتفاق السلف واجماعهم عليه) سلطان دين
صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك خلاف واقع اخباردن عصمتنه دليل صحابه وتابعين رضوان الله عليهم اجمعين
خصوص مذكور اوزره اجماع واتفاقلريدر (وذلك) بيان ما هنالك (انا نعلم من دين الصحابة) ديانت وياعادت
معناسنه (وعادتهم) عطف تفسير اولوركه دأب معناسنه در يا خود دين طاعت واول حضرته انقياد معنالري مراد
اولنور (مبادرتهم) مسارعت وبعض نسخه ده صيغه جمعله مبادرين واقعدركه ماقبلندن حال اولور (الى تصديق
جميع احواله) اي افعاله واقواله (والثقة) اي الوثوق والاعتماد (بجميع اخباره في اي باب كانت ومن اي شئ وقعت)

يعنی وقوف تام وعرفان مالا كلامز زردينه قديه وشنشنهٔ مستقيمهٔ اصحاب كرامدن كه خلاصة الكونين
حضرتلرينك رفتار وكفتار وهر كارنی تصديقه مسارعت وانواع واطواردن قنغی نوعده ونه شيدن صدور يافته
اولديسه جميع احاديث وآثارنه اعتماد برله مسابقت دأب كراملرندن ايدی (وانه) امروشان (لم يكن لهم توقف
ولا تردد فی شیء منها) توقف تفعل من الوقوفدر كه ريب وشك مراد اولندی وتردد شك وعدم وثوقده حقيقة
عرفيه در (ولا استثبات) سين مهمله ومثناة فوقيه ومثلثه وموحده وتاء مجروره ايله ای ولا طلب ثبات بعد نقل ثقات
(عن حاله) عليه السلام (عند ذلك هل وقع فيها سهو ام لا) دخی فی صحة اقوال وافعال حضرت وثبوت احوال عالی
منقبت امرنده اصحاب كرام ايچون تلبث وتمكث نایاب وكمال متابعتلرندن ناشی شان حضرتدن استثبات ناپيدا
وافعال رسالتپناهيدن نشئه ياب اولان امور يا قصد او يا سهو ايله صدور ايتدی ديو تردد واستقصا ايتمزلردی وورد
انه عليه السلام لما خلع نعله فی الصلاة ورمی بها خلعوا نعالهم ورموا بها وكذلك فطرح الخاتم تبعا له عليه السلام
كذا لعلی القاری (ولما احتج بن ابی الحقيق) ضم مهمله وفتح قاف اولی يهوديان خيبردن بر يهودی عالمدر (اليهودی
علی عمر بن الخطاب) احتج فعلنه متعلقدر (حين اجلاهم من خيبر) ای حين اخرجهم يحتمل كه ابن ابی الحقيق ايله
جماعت يهود مراد اوله وانه ابن آدم تعبيری ايله ناس مراد اولنديغی كبی (باقرار رسول الله عليه السلام لهم) متعلق
باحتج (واحتج عليه عمر بقوله صلی الله عليه وسلم) ای لاذلك اليهود من بنی الحقيق (كيف بك اذا اخرجت) صيغهٔ
مجهول مخاطب (من خيبر) مدينهٔ منوره دن جهة شامده سكز مرحله ونيچه حصونی مشتمل مدينه يه علم
وصرفدن ممنوعدر طائفهٔ عمالقه دن خيبر بن قينان اول موضعده رفع باروی اقامت ايتمكله نقش نامی اول ديارك
كتابهٔ پيشانی عتبه سنده يادكار قالديغی مرسوم كالك مورخيندر (فقال اليهودی كانت) ای مقالته عليه السلام
(هزيلة) تصغير هزلة وهی المرة من الهزل ضد الجد (من ابی القاسم) پسر بزركترين حضرت سيد البشر قاسم اولمغله
دستور عرب غالبا اسم فرزند نخستين ايله تكنی اولوب خواجهٔ عالم حضرتلرينك كنيت شرفبخشی ابو القاسمدر
(فقال له) ای لابن ابی الحقيق (عمر) رضی الله عنه (كذبت يا عدو الله) حاصل كلام حضرت سيد الانام عليه
الصلاة والسلام حصون خيبری فتح ايلدكده نصكره اهاليسی دركاه مكارم سلطان كونينه رفع عميقهٔ نياز ايتديلركه
نيمه محصولات اجرت اعمال اولمق اوزره خدمة تربيهٔ زراعتله محالرنده ابقا بيوره لر بنا بر ين مملكت آرای مكارم
اخلاق حضرتلری سرجوش جويبار عنايتلرندن مزرعهٔ آمالرين سيراب اسعاف بيورمشلر ايدی زمان خلافت
فاروقيه يه دك اول حالت اوزره مستمر اولوب عصر خلافتلرنده لوجه ما اجلايه فرمان ايچون احضار بيوردیلر وقتا كه
سرور كائنات عليه التحيات خيبريانی مقام ومأوالرنده قرار وسكونلرينه امر همايونلريله جناب فاروق اوزره
ابن ابی الحقيق احتجاج ايلدكده امير المؤمنين حضرتلری دخی سلطان عالمك اول حالده ابن ابی الحقيقه خطابا تهديدلرك
دار وديار يكزده ساكن اولورمز اما بر وقت اوطانكزدن ازعاج واخراج اولندقده حالك نيجه دردیو ابجنبان كلام
معجز بيانلريله عمر رضی الله عنه يهود اوزره مبردسند وابراز حجت ومستند بيوردقلرنده يهودی مسفور اول مقاله
ابی القاسم جنابلرندن حقمزده جد اولميوب بر كفتار هزل رفتار ايدی ديدی يهودينك شان شرفياب نبوته سزاوار
اولمين هزل ومسخره نسبتنه غيرت فاروقيه لری ظهوره كلوب ای دشمن خدا دروغ وافترا ايلدك كلام حضرتك
كايسی قول فصلدر هزل دكلدر ديو اثبات مدعا اول خولك سيرتان يهودی ديار خيبردن اجلا ايتمشلر ايدی خبر
مرقومده دخی عزت اسلام وقوة وشوكة حكام قريبا وقوعيافته اولمسنه اخبار له معجزهٔ جزيله اولديغن اشعار
هويدادر (وايضا فان اخباره وآثاره وسيره) جمع سيرة صفة حميده (وشمائله) جمع شمال بكسر الشين صفات ذاتيهٔ
حسنه (معتنی بها) من الاهتمام بصيغة المفعول (مستقصی تفاصيلها ولم يرد فی شیء منها استدراكه) ای تداركه
(عليه السلام لغلط) فی قول (قاله او اعترفه بوهم فی شیء اخبر به ولو كان ذلك انقل) يعنی مانند ما سبق شاه سرير اصطفا
حضرتلرينك اخبار وآثار جليله وصفات حميده وجميله لری كمال اوزره مهتم بها وبالجمله تفاصيل تتبع واستقصا
اولنمشدر اول اخبار وسير شمايلنده حضرت شاه رسالت ناطقه پرداز اولديغی شيئدن برای غلط رجوعنه تدارك وخبر
داده اولدقلری موادن بر خصوصده سهوله اقرارلری وقوعی اصلا ورود ايتدی اكر وقوعيافته اوليدی بزلره اول
خبر نقل وروايت اولنوردی (كما نقل من قصته عليه السلام رجوعه عما اشار به علی الانصار فی تلقيح النخل) تلقيح
تأبيردر كه درخت خرما بارور اولدقده اركك خرمادن ديشی خرما غنچه او برزه قيلنور وطلع ذكردن تعليق نطفه منزله
سنده دركه عادت الهيه بو وجهله جاريه اولديغی حكمت ربانيه يی مشتملدر (وكان ذلك رأيا لا خبرا) تأبير نخل خبری
طلحه وانس رضی الله عنهما دن روايتكردهٔ امام مسلمدر فخر عالم صلی الله عليه وسلم نخلستان انصاردن كذار ايدوب

تلقيح نخله انصاری دركار مشاهده بيوروب سيندن استعلام بيوردقلرنده عادت ديرينهٔ عرب اولديغن اعلام
ايتديلر لعلكم لو لم تفعلوا لكان خيرا تنبيهی ايله ناطقه جنبان اولوب انصار دخی بو كاردن فراغت ايتمشلر ايله بقضاء الله
اول سالده درخت خرمان بار آور اولمديغن حضرتنه انهاء ايتدكلرنده انتم اعرف بامر دنياكم خطاب شريفيله ترك
تلقيحدن رجوع بيورملری كبی انصاره اولان قول لطيفی نفس نفيسلرندن صدور يافته ايدی وحی حقله مؤيد حكم
وخبر دكل ايدی زيرا سببيه نظر ايله اسباب ظاهره يی ترك ذات كلدركه چه انصار اولی الابصارك اعتقاد واعتمادلری
دخی جانب كبريادن اول حضرت اسا اولمغين امر دنياده رأی نظرا لقلوبهم لا خبرا كنديلره تفويض بيورمشلردر
قصهٔ مرقومه نك تفصيلی فاما احواله فی امور الدنيا فصل آتيده بيان وعيان اولنور (وغير ذلك من الامور التی ليست
من هذا الباب) دخی بونك غيری امور دركه اول حضرتی تنزيه نوعندن دكلدر جمله منقول ومعلومدر (كقوله صلی الله
عليه وسلم انی والله لا احملكم وما عندی ما احملكم عليه) روايتكردهٔ شيخين عن ابی موسی الاشعری حديثنده
مرويدر كه تبوك غزاسنده اصحابدن بعضيلر سرور انبيا عليه التحايادن جمل استعطا ايتدكلرنده يادقسم بيوروب
مسؤلكزه مساعده ايتم وحضورمده ملتمسكزه شايان جمال يوقدر بيوروب بعده برشتر احضار ايدوب سائله
اعطاء (وما انا حملتكم ولكن الله حملكم) ديو ابجنبان اولدقلرنده سائل اول حضرتك بو حالنی مشاهده ايدوب
يمينلرندن غفلت ايتمه لری ملاحظه سنده اولديغی سر يره شناس عالمك معلوم دولتلری اولدقده بيوردقلری (انی والله
لا احلف) ای لا اقسم (علی يمين) قسم معناسنه مستعمل اولان يمين مراد اولنور قال الزمخشری سمی المحلوف عليه
يمينا لتلبسه به واصله العقد بنية وعزم انتهی (فاری غيرها) ای اعلم غير اليمين المحلوف عليها واليمين مؤنث بجميع
معانيها فكنی بضميرها عن المحلوف عليه والغير بمعنی الترك (خيرا منها الا فعلت الذی حلفت عليه وكفرت عن يمينی)
حاصل معنا برشيئه يمين ايدوب محلوف عليهك تركنی اولی واحسن كوردم پس يمينی الغا وشرعا كفارهٔ معروفه ايله
يمينه كفارت ايلادم ديو بيوردی امدی بو معنی طريق بلاغده اول حضرتك غلط ومنهونه حمل اولنمز وخبر دخی
اولميوب بلكه انشا قسمندندر ويمين مذكورده حنث دخی نايابدر زيرا يحتمل كه قسم بيوردقلری حالده مسؤل سائل
ناموجود اولوب صكره پيدا قيلنه ويا خود حين سوكندنده انشاء الله قيديله تقييد بيورلمش اوله (وقوله) ای ومن
هذا القبيل قوله صلی الله عليه وسلم (انكم تختصمون الی الحديث) باب ثانی انی درد نجی فصلنده مستوفی بيان
اولنور (وقوله اسق) همزهٔ وصل ايله امر من سقی ويا همزهٔ قطع ايله اوله (يا زبير حتی يبلغ الماء الجدر) فتح جيم وسكون دال
مهمله ويا معجمه ايله ما رفع بالجدار الجدر ماء السقی ويا حائط معناسنه لغة فی الجدار يا اصل جدار وروی بضم الجيم
جمع جدار ويجوز كسر جيمه ومعناه الاصل حديث مرقوم دخی باب ثانينك ايدنجی فصلنده تفصيل وتبيينه مصنف
عليه الرحمه وعد ايدوب بيوررلر (كما سنبين كل ما فی هذا) الحديث (من مشكل فی هذا الباب والذی بعده ان شاء الله
ولا تقولن لشیء انی فاعل ذلك غدا آيهٔ جليله سی امرنه امتثالا برای تبرك اتيان بيورلدی (مع اشباهها) ای اشباه
هذه المشكلات معناسی اعتباريله ضمير تأنيث ايراد اولندی (وايضا فان الكذب متی عرف من احد فی شیء من
الاخبار بخلاف ما هو) عرف فعلنه متعلق اولوب ضميردن حال اولور واخبار فتح همزه ايله وبعض روايتده فی شیء
والاخبار ورودی همزه نك كسرنی اقتضا ايدر مصنف عليه الرحمه اندك كفتارله اختصاری ممكن اولان كلامی
اطناب وتطويل بيورملری مستغربدر (علی ای وجه كان استريب بخبره) صيغهٔ مجهول ايله (واتهم) بناء مفعول ايله
ما قبلنی مفسردر (فی حديثه ولم يقع قوله فی النفوس موقعا ولهذا) ای لكون الكذب يورث الريبة فی الخبر (ما ترك
المحدثون) بعض نسخده ما موصوله ويا زائده ايله ما ترك واقعدر (والعلماء) من عطف العام علی الخاص ای المجتهدون
(والحديث) مفعول ترك (عمن عرف بالوهم) فتح ها ايله غلط معناسنه وسكون ها ايله سهو معناسنه در (والغفلة) ذهول
وعدم يقظه (وسوء الحفظ وكثرة الغلط) عطف تفسير اولور (مع ثقته) يعنی همچنان بدرستی دروغ اخباردن خلاف
واقع شيئده كرك هزل وجد بر كسنه دن بر خصوصده صدوری پيامنده ريب وكمان ايراث ايدوب خبرندن اتهام
اولنور وقلوب وطباع ناسده قول خبری تأثير ايتمز انكيچون ارباب حديث واجتهاد بر كسنه نك ديانت وامانتی معلوم
ايكن سهو وذهول وقلة ضبطله معروف اولملك حديثنی ترك وعدم اعتباريله معامله ايدرلر (وايضا) مانند سبق
(فان تعمد الكذب فی امور الدنيا معصية) ويروی منقصة ای خصلة تورث المذمة والعقوبة عاجلا وآجلا
(والاكثار منه) ای من تعمد الكذب (كبيرة باجماع مسقط للمروءة) همزه ويا واو مشدده ايله مصدر من المرء
كالرجولية والانسانية (وكل هذا) ای ما ذكر (مما ينزه عنه منصب النبوة) بفتح الميم وكسر الصاد ای ساحة الرسالة
ومنصب مقام وحسب معنالرينه در اما ولايت سلطانيه معناسنه اولديغی لفظ مولد در ابتداء كلامده ان اوزره

دخول حرف فامقدره جوابدركه نضلا عن الحديث والامور الشرعية امورده نيادهيله قصد دروغ عقوبتى
موجب كناهدر واكثار تعمد اتفاق علما ايله من غير نزاع كبيرة وانسانية مسقط وعدالتى مخادر پس امدى ذكر
اولنان امور مقام وساحه نبوتدن تبرئه وتنزيه اولنان امورد ندر (والمرة الواحدة) مبتدأ اوصفة مؤكدله (منه)
اى من الكذب وفى نسخة منها اى من هذه المعصية (فيما يستبشع) بصيغة المجهول من البشاعة كراهت وقباحت
معناسنه (ويستشنع) من الشناعة وهما بمعنى (مما يخل بصاحبها ويزرى) اى ينقص ويعيب (بقائلها لاحقة) خبر
المبتدأ (بذلك) اى متصلة بما ينزه عنه مقام النبوة يعنى صاحبنه مروتى مخل وقائله عيب وحقارتى موجب اولان
شيئدن استقباح واستكراه اولنان امرده بردفعه دروغ دخى مقام نبوت تنزيه قيلنديغى حكمه متصلدر (واما فيما
لا يقع هذا الموقع فان عددناها) اى هذه المعصية (من الصغائر فهل تجرى على حكمها فى الخلاف فيها) اى قبل
البعثة هل يصدر من الانبياء ام لا (تختلف فيه والصواب تنزيه النبوة عن قليله وكثيره وسهوه وعمده اذ عمدة النبوة البلاغ
والاعلام والتبيين وتصديق ما جاء به النبى عليه السلام وتجويز شئ من هذا) هذا اشارتنك مشار اليهى لفظ كذب اولمغين
تحقيراله اشارت قريب ايله اتيان وفى ذلك مشار اليهى ما جاء به النبى اولمغله تعظيماله اشارة بعيده ايله ايراد اولندى
(قادح فى ذلك ومشكك فيه) اى موقع فى الريبة (مناقض للمعجزة فليقطع عن يقين) لا من ظن وتخمين وبعض
نسخده على يقين ايراد اولندى (بانه لا يجوز على الانبياء خلف) اى تخلف (فى القول بوجه من الوجوه لا بقصد ولا بغير
قصد ولا تسامح) صيغة ماضى ومضارعله كلاهما من باب التفاعل وفى نسخة سامح من باب المفاعلة وفى اخرى
على لفظ المصدر (فى تجويز ذلك عليهم حال السهو فيما ليس طريقه البلاغ) اما استقباح واستكراه عدا اولنان
محللك غيريده كذبه واحده يى كناه صغايردن تعداد ايدرسك قبل البعثه پيغمبراندن صغائرك صدورى وعدم وقوعى
خصوصنده مرة واحدة من الكذب معصيت حكمى اوزره جاريه اولورمى اولازمى كما فصل فى محله ائمة اصول ميانه‌ده
اختلاف هويدادر صوابديد علما صاحب نبوتى اندك وبسيار وقصد وخطا خلف وكذبدن برى الساحه اعتقاد
ايتمكدر زيرا مدار نبوتكه مقرونة بالرساله در تبليغ احكام واعلام حقوق انام وتبيين ابهام وما جاء به تصديقدر
جون منصب نبوته مخل اولان نى كرك قليل وكرك كثيرانبيا اوزره تجويز ايتمك ابلاغ نبوت اولان عمده ومدارده
طاعن وما جاء به النبى اولان اموده مريب ومشكك وجناب كبريانك صدق عبدى قول شريفندن عبارة معجزه‌يى
مناقض اولور پس يقينا جزم واعتقاد ايده رزكه امر شانه قصدونه غير قصد بوجه ما انبيا عليهم التحايا اوزره كذب
مقال محال وخلف قول جائز كادر امدى طريق سبيل بلاغ اولمين اموده پيغمبران كرام اوزره سهوا خلف قولك
جوازنده مسامحه ايدنلر له معيت مساهله وتهاون ايتمه (نعم) سؤال مقدره جواب اولوركه بو معنى قبل النبوة دخى شامل
اولورمى جوابداده اولوب بلى بعد النبوة عدم صدورنه جزم وقبل اظهار النبوة دخى عدم جوازنه اعتقاد ايده رزديمكى
مراد بيورور (وبانه لا يجوز عليهم الكذب قبل النبوة ولا الاتسام به) تشديد تاء مثناتله افتعال من الوسم
وهو العلامة (فى امورهم واحوال دنياهم لان ذلك كان يزرى ويريب بهم) اى يوقع ايهم فى التهمة (وينفر القلوب
على تصديقهم بعد) مبنى على الضم اى بعد ارسالهم او بعد العلم باتصافهم بالكذب يعنى همچنان جزم واعتقاد ايدرزكه
انبيا حضراتى اوزره قبل اظهار النبوة كذب وخلف ودروغ ايله اتصاف جائز كلدر كرك اخرته متعلقه امور وكرك
احوال دنيويه لرنده صدور كذب محالدر زيرا انبيادن قبل البعثه كذب وخلف فى القول صدور ايديدى امتلرى
انلرى تحقير وجناب كبريادن اتيان ايتدكلرى اموره ايقاع تهمت وبعد الارسال پيغمبران تصديقدن قلوب
اكابر واصاغر تنفر وتباعد ايدردى (وانظر احوال اهل عصر النبى صلى الله عليه وسلم من قريش وغيرها) باعتبار
القبيلة ضمير تأنيث ايراد اولندى (من الامم) كالروم والحبش والعجم (وسؤالهم) بالنصب والجر (عن حاله وصدق
لسانه) لسان جارحه وكلام اوزره اطلاق اولنغين صدق كلام مراد اولندى (وما عرفوا به) تشديد راوبناء فاعل
ويا مفعوله مشدد ومخففدر اى والذى عرف قريش (من ذلك واعترفوا به مما عرف) صيغة مفعوله (واتفق النقل)
ويروى واتفق اهل النقل (على عصمة نبينا صلى الله عليه وسلم منه) اى من الكذب والخلف (قبل وبعد) ضم اوزره
مبنيلردر يعنى زمان حياة سلطان كونين معاصرى اولان قريش وروم وعجم وحبش احوالنه نظر وانلرك شان
حضرت وصدق مقال صاحب رسالت صلى الله عليه وسلم سؤاللرينه نكاه وصدق لهجه حضرتدن قريش
وغيرينك معلومى اولوب تعريف وتوصيف اولنان اوصاف جميله حضرته اقرار واعترافلرينه التفات ايله علماء امة
وخلفاء شهريار ملكت بلاغ حضرتلرينك قبل البعثه وبعدها كذب وخلف اسا نا سزا احوالدن عصمتى اوزره اجماع
واتفاق ايلديلر پس امدى وقوع عدم جوازا اوزره دلالت ايدوب اول بابده توقف وتردده مساغ يوقدر قال العلامة

العلائى اتفق جميع اهل الملة والشراح على وجوب عصمة الانبياء عليهم السلام من تعمد الكذب فيما دلت عليه المعجزة
القاطعة على صدقهم فيه فيما طريقه البلاغ عن الله من دعوى الرسالة وما ينزل عليهم من الكتب الالهية اذ لو جاز ذلك
ادى الى ابطال دلالة المعجزة وهو محال واما السهو والنسيان فقال الآمدى اختلف الناس فيه فذهب ابو اسحاق
الاسفرائنى وكثير من الامة الى امتناعه وذهب القاضى ابو بكر الى جوازه وادعى الفخر الرازى فى كتبه الاجماع
على امتناعه انتهى (وقد ذكرنا من الآثار فيه فى الباب الثانى اول الكتاب ما يبين لك صحة ما اشرنا اليه)

(فصل)

(فان قلت فما معنى قوله عليه السلام فى حديث السهو الذى حدثنا به الفقيه ابو اسحاق ابراهيم بن جعفر قال حدثنا
القاضى ابو الاصبغ) فتح همزه وموحده بعدها غين معجمه ايله (ابن سهل حدثنا حاتم بن محمد) تقدم (حدثنا ابو عبد الله
ابن الفخار) فتح فاء وتشديد خاء معجمه ايله ابن عمر بن سيف المالكى القرطبى عالم الاندلس در تيوز اون يديده عازم
راه تسراى بقا اولمشدر (حدثنا ابو عيسى) الترمذى نقل حلبى اوزره يحيى بن عبد الله بن يحيى الليثى اولمق مرويدر
(حدثنا عبيد الله) قال الشارح الحلبى تقدم مرارا انه ابو مروان عبد الله بن يحيى بن يحيى الليثى (حدثنا يحيى) هو يحيى
ابن يحيى الليثى (عن مالك) امام دار الهجره وشيخ اهل السنه عليه الرحمه (عن داود بن الحصين) ضم حاء مهمله مصغرا
مولى عمرو بن عثمان اخرج له الائمة الستة يوز اوتوز بش سال هجريده دفين خاك بالا اولدى (عن ابى سفيان مولى
ابن ابى احمد) اسمى وهب ويا قزمان اولان تابعى جليل القدر ايدى (انه قال سمعت ابا هريرة) رضى الله عنه حديث
الدال على السهو روايتكردهٔ شيخاندر لكن امام مالك ايله مصنف ميانه‌سى انخاص سبعه ايله قريب اولمغين طريق
مذهب امام مذهبدن تخريج اولندى (يقول) اى يحدث ابو هريرة قائلا (صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم صلاة
العصر) وقيل الظهر (فسلم فى ركعتين فقام ذو اليدين) صحابيدن برذاتك اسميدر دودستنده ويا احديهماده بر مقدار
طول مشاهد ايدى مومى اليه ذو الشمالين اولمق روايتى امام زهريدن استبعاد كردهٔ محدثيندركه ذو اليدين سلمى
وذو الشمالين خزاعيدر (فقال يا رسول الله اقصرت الصلاة) بناء مفعول اوزره قصر ضداتمامدر ويا فتح قاف وضم
صاد وتاء تأنيثله على صيغة الفاعل بمعنى النقص فالمروى الصحيح بناء قصرت لما لم يسم فاعله ويا خود فتحتين وتاء
خطابله اقصرت اولمق ام نسيت قولنه مطابقتله محتملدر (ام نسيت) بفتح فكسر ثم تاء خطاب نسيان غفلت ويا ضعف
قلبدن ناشى ما لابد منه اولان شيئى ترك در عمدا اولورسه مذموم عملك غيرى معذوردر كقوله عليه السلام رفع عن
امتى الخطأ والنسيان اما حق تعالى يه نسبت اولندقده بمعنى الترك اولور كما قاله الزجاج وام متصلة ولابدان يتقدمها
استفهام افظا او تقديرا مع تساوى ما دخلا عليه (فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم) جوابا لذى اليدين (كل ذلك
رفعله مبتدأ (لم يكن) خبر مبتدأ ويا كل نصبله مقدم خبر كان (وفى الرواية الاخرى ما قصرت) بصيغة الغائبة للفاعل
اى الصلاة كما فى نسخة (وما نسيت) صيغة متكلم ايله وحرف ما نافيه ويا استفهاميه اولمق محتملدر (الحديث بقصته)
مشهورة فى رواية (فاخبر بنفى الحالتين) من القصر والنسيان معا على ما اختاره المصنف من ان ما نافية (وانها لم تكن)
اى حالة منهما او القضية اصلا (وقد كان احد ذلك كما قال ذو اليدين قد كان بعض ذلك يا رسول الله) فهذا يرجح كون
ما نافية حاصل كلام ابو هريره رضى الله عنه بيورركه امام محراب ملكوت عليه السلام حضرتلرى صلاة عصره
تحريمه بند اولوب ايكى ركعت اداسى فراغنده سلام ويردكارنده ذو اليدين سلمى قيام ايدوب يا رسول الله نماز قصر
اولندى يا حضرتك اونتديمى ديدى ذو اليدينه جوابداده اولديلركه قصر ونسيانك جمله سى بنم قبلمدن وقوعيافته
دكلدر ديدى ورواية ديكرده نه نماز قصر اولندى نه بن اونتدم دو بيورد قلرى خبرده قصر ونسيان حالتلرين عدم
وقوعيله اخبار ومطلقا هر دو حال نقص ونسيان صوابديركادر دو جواب ايلدى وذو اليدينك يا رسول الله ايكى
حالتك برى ظهوريافته در ديديكى كبى فى الواقع احد الحالتين وقوعيافته تعينيدردو اول حضرتك سهونه دال
اولان حديث توجيه له تأويل كردهٔ محدثيندر درسك (فاعلم وفقنا الله واياك ان للعلماء فى ذلك اجوبة بعضها بصدد
الانصاف) صدد بو مقامده قرب معناسنه ظرفدر والباء بمعنى فى وانصاف عدل واستقامت (ومنها ما هو بنية) اى
القصد والتوجه وبعض نسخده كسر مثناة فوقيه وسكون تحتيه ايله من تاه يتيه اذا ضل عن الطريق (التعسف)
خروج عن الجادة (والاعتساف) بمعنى التعسف براى مبالغه ورعاية للفاصلة بينهما بى جمع ايلدى يعنى معلوم عزت
اولسونكه علما ومحدثين وفقهانك سهوه دال اولان حديث قضيه سنده نيجه جوابلرى صوابديردر بعضيسى
انصاف واستقامت قرينده وبعضيسى جادهٔ استقامتك غير طريقه توجهده در (وها انا اقول) ها براى تنبيه
وما بعدى مبتدأ وخبر (اما على القول بتجويز الوهم) بفتح الهاء وسكونها اى السهو (والغلط) الخطاء عمدا (فيما ليس

طريقه من القول البلاغ) نصبله ابلاغ (وهو الذى زيفناه) اى ضعفناه (من القولين فلا اعتراض بهذا الحديث
وشبهه) يعنى طريق قول بلاغدن اولين خصوصده سهو وخطا جوازنه ذاهب اولانلرك قولى اوزره كه جواز وعدم
جوازدن هر ايكى قولى رد وضعفه حمل ايتمش ايدك وجه مشروح اوزره خبر مرقوم وماننده اعتراض ناياب
وتجويز واشكال ناپيدادر (واما على مذهب من يمنع السهو والنسيان فى افعاله جملة ويرى انه) عليه السلام (فى مثل
هذا عامد لصورة النسيان ليسن فهو صادق فى خبره لانه لم ينس ولا قصرت ولكنه على هذا القول تعمد هذا الفعل فى
هذه الصورة ليسنه لمن اعتراه مثله وهو قول مرغوب عنه) اى متروك ومردود (نذكره فى موضعه)
باب مذكورك ايكنجى نصلنده ضعفى مفصلا بيان اولنور اما اقوال حضرته شامله جميع افعالنده سهو ونسيانى منع
وحديث سهو امثالنده اول حضرت براى امت سنت اولسون ايچون نسيان صورتنده قاصد وعامد اولديغن اعتقاد
ايدنلرك مذهبى اوزره خبرنده صادق وذى اليدينه اولان جوابى واقعه مطابقدر كه نه اونتدى ونه نماز قصر اولندى
لكن ناسى صورتنده سلام ويروب ايكى ركعتى قصره قصد بيورملريكه امتندن بوكونه سهو اصابت ايدنلره سنت اولوب
تدارك حالنده كندولره اقتدا ايتسونلر ايچون عمدى الزام ايتمك قولى غير مقبولدر عمده نسبت شان شريفنه شايان
دكلدر (واما على احالة السهو عليه فى الاقوال وتجويز السهو عليه فيما ليس طريقه القول كما سنذكره ففيه اجوبة)
اما گفتار حضرتده رفتار سهو محال وجهة تبليغدن غيرى مجالده سهوك جواز امكانى اوزره دائر اولان كلامكه
قريبا ذكر ايده رز خصوص مذكورده نيچه اجوبۀ مرضيه حصولپذيردر (منها ان النبى صلى الله عليه وسلم اخبر
عن اعتقاده وضميره) جملۀ اجوبه دن بريسى حضرت نبى محترم ذو اليدينه كل ذلك لم يكن جوابيله بحسب ظن
درونده پنهان بيوردقلرى شيدن اخبار ايلدى (اما انكار القصر فحق وصدق باطنا وظاهرا) يعنى صلاة رباعيه
حضرده ايكى ركعت اولوب كان ايكيسى نسخ وقصر اولنمسى انكار ورد بيورملرى بيشك وشبهه كرك تصريح
جهتندن وكرك اعتقادلرى قبلندن صدق وراستدر (واما النسيان فاخبر النبى صلى الله عليه وسلم عن اعتقاده وانه
لم ينس فى ظنه فكانه قصد الخبر بهذا عن ظنه وان لم ينطق به وهذا صدق ايضا) اما كه اول حضرتك بن اونتدم
ديو جواب ادهء اولملرى بروفق اجتهاد باكلرندن خبر ويرديلر كه فى نفس الامر ظن ارجحلرنده اونتمدى كويا خصوص
معهوده ملفوظ به آساسر بجامذكور اولديسه ده لم انس قول شريفيله غالبدن خبر قصد ايلدى بو دخى همچنان
راست بيامدر (ووجه ثان ان قوله لم انس راجع الى السلام) يعنى لم انس قولنك مفعولى سلامه راجع اوله (اى انى
سلمت قصدا وسهوت عن العدد) قصدا كنفس السلام صلاتده سلام ويردم وعدم ركعاتده اتمام توهميله سهو ايتدم
(اى لم اسه فى نفس السلام) يعنى درت ركعتى اكمال ظنيله ذات سلامده سهو ايتدم (وهذا محتمل) صيغۀ مفعولله
(وفيه بعد) كرچه مقصود اول حضرتدن دفع خلف اولور لكن تأويل مرقوم من جهة العربية محتمل اما خلاف ظاهر
وحمل قضيه جهتندن دوردر (ووجه ثالث وهو ابعدها) من العقل والنقل (ما ذهب اليه بعضهم وان احتمله اللفظ
من قوله كل ذلك لم يكن اى لم يجتمع القصر والنسيان بل كان احدهما ومفهوم اللفظ خلافه مع الرواية الاخرى
الصحيحة وهو قوله ما قصرت الصلاة وما نسيت) يعنى مبنى لفظ خبر احتمال يافته ايسه ده معنى سلامتدن بعيدتردر كه
قصر ونسيانك ايكيسى بردن اجتماع ايتمدى بلكه همان قصر ويا فقط نسيان واقع اوله اما لفظ حديثك مفهوم معتبرى
معناى مذكوره مخالفدر اولديغى مبرهندر لاسيما روايت ديكرده نه نماز قصر اولندى ونه بن اونتدم قول صحت اثرى
وروديله بو معنى عند الجمهور غير معتبردر كه ما قصرت الصلاة وما نسيت خبر لطيفى هر ايكى وجهك نفى وجودنه دلالت
ايدر كرك ماء نافيه اولسون وكرك استفهاميه (هذا) وجه ثالث (ما رأيت فيه لا ئمتنا) اى المحدثين والفقهاء او المالكية
(وكل من هذه الوجوه محتمل اللفظ) بالاضافة ويا لام جاره ايله محتمل للفظ اوله (على بعد بعضها) كما فى الوجه الثانى
(وتعسف الاخر) فتح خاء معجمه ايله (منها) اى تكلفه وبعده عن الجادة وهو الوجه الثالث (قال القاضى ابو الفضل رضى
الله عنه والذى اقول ويظهر لى انه اقرب من هذه الوجوه كلها) مصنف رحمه الله بيورر كه وجوه ثلاثه نك جمله سندن
درجۀ صحته قريب اولديغى عندمده ظاهر اولان معنى ومختارم اولان مسلك رعنا بودر كه (ان قوله عليه السلام
لم انس انكار للفظ الذى نفاه عن نفسه وانكره على غيره) جملۀ حاليه (بقوله) عليه السلام (بئس ما لاحدكم ان يقول
نسيت اية كذا وكذا ولكنه نسى) ضم نون وتشديد سين مكسوره ايله انساء الله اياه معناسينه يعنى لم انس لفظ شريفيله
نفس نفيسلرندن نفى بيوردقلرى لفظى انكاردر كه اصل معناى نسيان تركدر وجه مقرر اوزره ترك باختيارى ديمك
اولوردى حال انكه روايت كردۀ شيخين عن ابن مسعود اولان خبرده لفظ مرقومك تلفظدن غيريلرى اوزره بيله انكار
ايليوب سزلردن بريكز ايچون ايۀ قرآندن فلان وفلان ايتى اونتدم ديمك نه قبيح ادادر بلكه اونتدرلدم ديمك خوش

تعبير

تعبيرو موافق للادب اداء دلپذيردر ديو بيورديلر ايدى امدى ظاهر حديث آى قرآنه تخصيص نسيانى افاده ايدوب
سائر اقوال وافعاله عام اولميه شايد سنقرئك فلا تنسى الا ما شاء الله اى اراد الله انساءك اياه ايله مفسر قول جليلدن
مقتبس اوله وكاهى حكم عام اولديغنه مصنف اشارت بيورر (وبقوله) صلى الله عليه وسلم (فى رواية الحديث الاخر)
وفى نسخة فى بعض روايات الحديث (لست انسى) بفتح الهمزة والسين (ولكن) وفى نسخة ولكنى (انسى) صيغۀ
مجهوللله مشددا ومخففا جائزدر (فلما قال له) عليه السلام (السائل) وهو ذو اليدين (اقصرت الصلاة ام نسيت انكر
قصرها كما كان) فخر الثقلين ذو اليدين چهار ركعت نمازدن ايكيسى قصر اولنديمى ياخود جناب دولتك اونتديمى
ديو استعلام ايلدكده فى نفس الامر قصر صلاتى انكار ايلدى (ونسيانه هو من قبل نفسه) وكندى اختياريله تركك
وقوعنى انكار بيوردى (وانه) اى الشان (ان كان جرى شئ من ذلك فقد نسى) صيغۀ مجهولله مشدددر (حتى سأل
غيره) كابى بكر وعمر رضى الله عنهما بقوله احق ما يقول ذو اليدين قالوا نعم (فتحقق انه نسى) بصيغة المجهول مشددا
(واجرى عليه ذلك) بناء مفعولله (ليسن) كذلك بناء مفعول ويا فاعلله اى ليقتدى اوليجعله سنة يقتدى بها الامة
فقوله) مبتدأ (على هذا لم انس ولم يقصر) بصيغة المفعول او الفاعل (وكل ذلك) وفى نسخة او كل ذلك (لم يكن صدق)
خبر مبتدأ (وحق) تأكيد (لم يقصر) فى نفس الامر (ولم ينس حقيقة) اى من قبل نفسه واختياره (ولكنه نسى)
بالمجهول اوله اول حضرتك نسيانى كندى نفس نفيسنه نسبتدن كراهتى جميع حوادثى جناب حقه اسناد ومقدر
حقيقى حضرت بارى اولديغنه كمال اعتمادلرندن ناشى اولوب نسيان قصد واختيار ايله اولديغن اشعار بيورمشلردر
(ووجه اخر استثرته) من استثار بالمثلثة من باب الافتعال استخراج واستنباط معناسنه (من كلام بعض المشايخ
وذلك انه) اى البعض (قال ان النبى صلى الله عليه وسلم كان يسهو ولا ينسى ولذلك نفى عن نفسه النسيان) مصنف
عليه الرحمه بيورر كه سهو ايله نسيان ميانه سنده فرق مؤذن بعض مشايخ كرام كلامندن استنباط ايتدم كه اول حضرتدن
سهو صدور يافته اما نسيان واقع اولميوب انكيچون نفس كريمه لرندن نسيانى نفى ايلدى ديو بيورديلر (قال لان
النسيان غفلة وافة) يعنه مشايخدن بعضيلر ديديكم زيرا نسيان بليۀ ناقصه در ولذا خداى بيهمتا فلا تنسى ايله ذكر
ايدوب اى باختيارك الا ما شاء الله بان ينسيك من غير تقصير منك تأويل لطيفى بو معنايى مؤيد اولور (والسهو انما
هو شغل) ضم شين وسكون غين ويا ضمتين وياخود فتح شينله وبعض نسخده لفظ باله اضافتله مقيددر يعنى سهو ايسه
اشتغال خاطردر كه صاحب كماله منافى دكلدر زيرا بالدن ذهول ايدن شئ سريعا تنبيه بيوراغين نسيان سهوك خلافى
اولور ونسيانى اطبا محتاجة للعلاج امراض دماغيه دن عدا ايتمشلردر حاصل سهو ادنى غفلتله واقع اولوب ادنى تنبيه
برله تذكير اولنور لكن نسيان بالكليه حافظه دن زائل اولان شيدر كه تذكير كثيره محتاج اولور (قال فكان النبى صلى
الله عليه وسلم يسهو فى صلاته ولا يغفل) ضم فا ايله (عنها) وحضرت نبى مكرم نمازنده ادنى اشتغالله مشغول اولوب
بالكليه نمازدن غفلت وذهول خاطر واقع اولمزدى ديو بعض مشايخ تحقيق ايلدى (وكان يشغله عن حركات الصلاة
ما فى الصلاة شغلا بها لا غفلة عنها) واول حضرت حركات وسكنات وركوع وسجداتندن اشتغال يافته اولملرى حضور
وخشوع صلاتى تكميل وتحصيلنه شغل جهتندن اولوردى امور دنيه ودنيويه به صرف خاطرله غفلتدن ناشى
دكلدى (فهذا ان تحقق) صيغۀ مفعول ويا فاعلله (على هذا المعنى لم يكن فى قوله ما قصرت) اى الصلاة (وما نسيت)
اى انا (خلف) ضم خاء معجمه ايله (فى قول) يعنى مبناى مذكور معناى مزبور اوزره ثبوت يافته اولديسه اول
حضرتك نه نماز قصر اولندى ونه بن اونتدم بيورملرى قولنده خلاف نايابدر (وعندى ان قوله صلى الله عليه وسلم
ما قصرت ولا نسيت بمعنى الترك الذى هو احد وجهى النسيان اراد والله اعلم انى لم اسلم من ركعتين تاركا لاكمال
الصلاة ولكنى نسيت لا سن ولم يكن ذلك من تلقاء نفسى والدليل على ذلك قوله صلى الله عليه وسلم فى الحديث الصحيح
انى لا نسى او انسى لاسن) عبارات مذكوره بعض نسخه دن ساقطه واثر تكرار لايحه وغموداراولمغين وضوح نمايانددر
(واما قصة كلمات ابراهيم عليه السلام المذكورة فى الحديث انها كذبات) جمع كذبه مفرد وجمعنده فتح كاف
وكسر ذال الله درامام تصريح كرده تلمسانى اوزره فتح ذال الله جمع كذبة بسكون الذال (الثلاث المنصوصة) المصرحة
(فى القرآن منها اثنتان قوله انى سقيم) بريسى درج سورۀ صافاتده فنظر نظرة فى النجوم فقال انى سقيم كريمه سى
مندرجه در وديكرى سورۀ انبياء حاويه اولديغى قالوا ءانت فعلت هذا بالهتنا يا ابراهيم آية جميله سى تتمه سيدركه
فرقان باهر البرهانده مصرحه ومسطوره در (وبل فعله كبيرهم هذا وقوله) اى قول خليل الله (للملك) اكثر صدور
صحايف سيرده فرعون سنان بن علوان اولق اوزره محرر اولوب لكن روض الانف ده قلم امام سهيلى رقمزده سى اوزره
ملك اردن صاروقدر (عن زوجته) حليلۀ حضرت خليلكه ملك جرانه هارانك دختر سعد اختری ساره كه يوسف

كنعانی انك حسن سامان سوزندن حصه مند ثلث ایدیکی ثابتة الصحه در (انه اختی) ای فی الاسلام (فاعلم اكرمك
الله ان هذه كلها خارجة عن الكذب لا فی القصد ولا فی غیره) حضرت خلیل ستارهٔ اسمانه نكاه ایدوب كفاره
بن خسته یم وبتان دیری شكست ایدوب بلكه صنم كبیردن بو كار صدور ایلدی وملك جبار حلیله لری ساره دن
استعلام ایتدكده خواهرمدر دیو جواب اداده اولدیغنك كلیسی دروغدن بیرون اولوب نه قصدونه سهوونه خطاده
كذب دكلدر (وهی) كلمات ثلاثه (داخلة فی باب المعاریض) جمع معراض كمحاریب جمع محراب كشی تكلم ایتدیكی
شیئك غیری بی مرادا یتمكدر (التی فیها مندوحة) ای سعة ومخلص وفسحة (عن الكذب) فتح كاف وكسر ذال معجمه
یا خود كسر اول وسكون ثانیله جناب خلیل اللهدن صدور یافته كلمات ثلاثه نوع معاریض كلامدندر كه اول وادیده
تعبیر كفتارده دروغدن وسعت وفسحت ومخلص رونما اولور (اما قوله انی سقیم فقال الحسن) ای البصری قدس
سره (وغیره معناه ساسقم) فرح وكرم بابندندر سقم وسقم بالضم والفتح وسقام بدنه مختصه مرضدر ومرض كاهی
بدنده وكاهی نفسده ظهور یافته در (ای ان كل مخلوق معرض) تشدید راء مفتوحه ایله (لذلك) یعنی انی سقیم ایله
ساسقم دیمك مراد ایدوب معنا افراد آفریده دن هرفرده معرض سهام سقم ونشانهٔ داء والمدر دیو تفسیر كردهٔ بصریدر
(فاعتذر لقومه من الخروج معهم الی عیدهم بهذا) عیدكاه ومحل جمعیتلرنده ابراهیم علیه السلام معیتی مراد
ایلدكلرنده اول قومك غالب استماعی طاعون اولمغین تعدیه وسرایتی خوفندن نفور وتخلیص كریبان ایچون
تماشا كاهه انلرله روان اولمقدن بو وجهله عذرخواه اولمش اولهلر (وقیل بل سقیم بما قدر علی من الموت) یعنی منایایه
هدف وبلایا ومحنه غرض اولان بهرحال خسته وبی مجال اولمغین آخر كار اولمدن اوزریمه قضا وتقدیر اولنان امر
لازم الوقوعله بیمارم دیمك اوله دینلدی مرویدر كه بركسنه فجأة وفات ایدوب مشاهده ایدنلرنه غریب صحیح وسالم
وغیر علیل ایكن فوت اولدی دیدیلر بر اعرابی اعتراض ایدوب نجه صحیح ایدی مع هذا طوق مرك كردننه بند
اولمشیدی دیدی (وقیل سقیم القلب بما اشاهده) ویروی بما شاهدته (من كفركم) برب العباد (وعنادكم) بالمیل عن
سبیل الرشاد (وقیل بل) قال ساسقم لانه (كانت الحمی تأخذه عند طلوع نجم معلوم له) اوایهام (فلما رآه اعتذر بعادته)
یعنی بر اختر معروف طلوعی وقتنده استعلاء عارضهٔ تب ایله بیتاب اولمری مقرر ایدی چون جانب اسمانه توجیه
لحاظهٔ ملاحظه ایدوب اخترمعهودی معاینه ایله اشراف للسقم اراده بیورلمق اوزره دأب دیرینه لری برله اعتذار
ایدوب خروج عیدكاهدن امتناع ایلدی (وكل هذا لیس فیه كذب بل هو خبر صحیح وصدق) یعنی واقعه مطابق پیام
راست ودرستهٔ درده هان معجز بیان نبوتدن لم یكذب ابراهیم الاثلاث كذبات ورودی ظاهراذهن سامعه تبادر ایدن
حال اعتباریله اولوب حقیقت مراد اولمغدی (وقیل) بنه جوابده بو وجهله تأویل معنی رونمادر كه (بل عرض)
تشدید را ایله تعریض وتوریه (بسقم حجته علیهم) احتجاج معناسنه اولان حجته تعلق ایدر (وضعف ما اراد بیانه اهم
من جهة النجوم التی كانوا یشتغلون بها) یعنی جناب خلیل قومنه نصح وبندنك عدم نفعی واشتغال وتعاطی
ایتدكاری علم نجوم جهتندن انلره توحید حق ونفی شریك قهار مطلق بیان مراد ایتدیكی شیئدن عدم التفات
قومندن ناشی ضمنی توریه وتعریض ایلدی (وانه) ابراهیم علیه السلام (اثناء نظره فی ذلك) اثنی جمع ثنی بمعنی مثنی
ونظر تفكر وتأمل (وقیل استقامة حجته علیهم فی حال سقم) فتحتین ویا ضم وسكون ایله (ومرض حال) جملهٔ مذكوره
انه لفظنسنه خبر اولور حاصلی اول حضرت قومنك بوغل ایتدكاری حاله تفكری خلالنده وملزمانه اقامتندن اول
حال سقام ومرض حالنده ایدی یعنی انلره ایراد اولنان دلیل وحجت بی فائده وسقیم عدا اولمغین مرض نفس وبدن
منزلهسنده قیلوب اول قوم نجامین تأثیراتی نجومه نسبت وعلم كواكبه اشتغال وترصد اختره الفت اوزره اولمغین
اول خصوصده اعتقادلرینك ابطالنی مرادو احتجاجلری واهیه اولدیغن ایراد بیورمشیدی اما اولا بو معنا ایله
ناطقه پرداز اولمیوب بطریق التوریه والتعریض كندی نفسنه نسبت ایلدی زیرا بو ادا الزام خصم والخامده
طرزدلربا اولدیغی دانشوران معانی یه جلوه نمادر (مع انه لم یشك هو ولا ضعف ایمانه ولكنه ضعف) حاله (فی استدلاله
علیهم وسقم نظره) مع هذا جناب خلیل علیه السلام تیقن وایقانده ریب وكمان ایتدی بهرساعت برهانی تتو بتیاب
اولدی ضعیف اولمدی بلكه كواكب واوثانه پرستشلرین ابطالده سرد ایتدیكی حجج وسند بیانی ضعیف وانلرله
مناظره ایلدیكی امرده فكری سقامتیافته اولدی (كما یقال حجة سقیمة) فتوصف بذلك مجازا (ونظر معلول) ای فكر
ودلیل مدخول لكه لفظ معلوم محدثین عبارتلرنده وقوعیافته امالغة فصحی معال ویا معل اولمقدر زیرا معلول من
العال مرة بعد اخری نوش آب وشرابدر كقوله ※ كانه منهل بالراح معلول (حتی الهمه الله باستدلاله) باسبیة
(وصحة حجته علیهم بالكوكب والقمر والشمس ما نصه الله) تا كیم حضرت خلیل یوما فیوما كنف حفظ الهیده

نشو ونما بولوب مرآت كائنات وبو ممكنات اجرام علویه وسفلیه یه بر مبدع حقیقی لازم ایدیكنه زهرهٔ زهرا ویا مشتری
وماه شب آرا ومهر خاوری یه نكاه له استدلال سبیله جناب كبریا الهام ایلدیكن قرآنده تصریح وبیان بیوردی
(وقد قدمنا بیانه) وقد توجهت لبعض الطاعنین سؤالات فصلنده بیان قصهٔ خلیل الله تقدیم ایلدك (واما قوله
بل فعله كبیرهم هذا الایة) فاسألوهم ان كانوا ینطقون (فانه علق خبره بشرط نطقه كانه قال ان كان ینطق فهو فعله
علی طریق التبكیت) ای التقریع والتوبیخ (لقومه فهذا اصدق ایضا ولا خلف فیه) یعنی حضرت خلیل الله داخل
دیر اولوب هفتاد عدد صنمی دست حق پرستیله شكست ایدوب التجهاد اولان تبری كردن صنم اكبره آویزه ایتدیكن
قوم معاینه ایتدكلرنده همزبان اتفاق انت فعلت هذا بالهتنا یا ابراهیم خطابیله حضرت خلیلدن استنطاق ایتدیلر
جناب ابراهیم علیه السلام اسلوب تعریض اوزره تبكیت والزام حجت قصدیله اراءت صورت اقرار وبل فعله كبیرهم
هذا فاسألوهم ان كانوا ینطقون فریده سیله رد جواب ایتملرنده اول حضرت پیام ماجرایی صنم كبیرك نطق شرطنه
تعلیق ایلدی كویا ذوی القول وناطقین اولین جماد ناطقه پرداز اولورسه اول امرده دركار اولان صنم كبیردر
دیو قومنه سبیل تهكم وتوبیخ اوزره لب جنبان پیام اولدیغی مانند ماسبق راست وجواب حق اولوب انده اصلا
خلف ودروغ نایاب اولدیغی محققدر (واما قوله) ای قول ابراهیم علیه السلام (اختی) لزوجته سارة (فقد بین
فی الحدیث وقال فانك اختی فی الاسلام وهو صدق والله تعالی یقول انما المؤمنون اخوة) یعنی جناب خلیل الله
زوجه سی خواهرمدر دیو بیورملریكه روایتكردهٔ شیخین عن ابی هریره اولان خبر صحت اثرده ابراهیم علیه السلام
ای ساره اسلامده سن بنم قرنداشم سن دیدكلرنی بیان ایلدی بو قول شائبهٔ كذبدن مبرا صدق صریحدر كه حق جل
وعلا قرآن كریمنده هر مؤمن یكدیكره حقوق دین واسلامده قرنداشلردر دیدی همعنان حضرت ساره عم زادهٔ
جناب خلیل اولدیغی روایت اوزره باطن نسبده اولاد عم اخ واخت تعبیری رایكاندر (فان قلت فهذا النبی صلی
الله علیه وسلم قد سماها كذبات) فتحتین ویا فتح وكسرله (وقال لم یكذب ابراهیم الاثلاث كذبات وقال فی حدیث
الشفاعة ویذكر كذباته) یعنی اكر سؤال ایدرسك ایشته پیغمبر ذیشان علیه صلاة المنان كلمات ثلاثه یه كذب تسمیه
واطلاق ایدوب ابراهیم پیغمبر كذب ایتمدی الا اوچ كذب صدور ایلدی دیدی وبنه مسبوق الذكر حدیث شفاعتده
امدن استغفار واعتذار شفاعت ایدوب كذباتنی یاد ایدر دیو بیورملرنده لفظ كذبله تعبیر بیوردی (فمعناه انه لم یتكلم
بكلام صورته صورة الكذب وان كان حقا فی الباطن الا هذه الكلمات) مقدم ایراد اولنان شرط جوابدر كه لم یكذب
ابراهیم الاثلاث كذبات حدیثی معناسی ظاهرا دروغ هیئت ورفتارنده كفتارله جناب خلیل الله نطق ایتمدی
ولو باطنده فی نفس الامر حق وصدق اولسون الا انی سقیم وبل فعله كبیرهم هذا وهذه اختی اوچ كلماتله تكلم ایتدی
دیمكدر امدی جناب ابراهیم علیه السلام اختر وماه ومهره نظر انداز اعتبار اولوب هذا ربی كلمه سن كذبات ثلاثه
چهارمعداینه دیلر اما حال طفولیت وعدم تكلیفده ظهورا تمكین تعداده شایان اولمدیغی خفی دكلدر (ولما كان مفهوم
ظاهرها خلاف باطنها اشفق) ای خاف (ابراهیم علیه السلام من مؤاخذته بها) بعض نسخهده بمؤاخذته بها واقعدر
وفتا ظاهر كلمات مذكوره نفس الامرك خلافی صورتنده بروز ایدوب باب انبیاده حقله كنایه دن شان انبیا عالی
اولمغین حسنات الابرار سیئات المقربین مقتضاسنجه صورت دروغده صدور یافته كفتارله معاقبه ومعاتبه اولمقدن
خوف ایلدی (واما الحدیث كان النبی صلی الله علیه وسلم اذا اراد غزوة) ای سفر الغزاة معینة (وری بغیرها) تشدید
را ایله من التوریه اخفا وپنهان معناسنه وكانه جعل الشیء وراءه وجعل غیره نصب عینه وقیل وری ستر مقصده
واظهر غیره بان سأل عن طریق لا یریده (فلیس فیه خلف فی القول انما هو ستره مقصده) بالاضافة وفی نسخة ستره
لمقصده ویا صیغهٔ ماضی ایله ستر مقصده بالنصب ای اخفی جهة قصده (لئلا یأخذ عدوه حذره) بكسر اوله ای
احتراسه واحترازه (وكتم وجهه) اضافتله وصیغهٔ ماضی ونسخهٔ دیكرده كتم بوجهه (ذهابه) وری لفظی اوزره عطف
اولور (بذكر السؤال عن موضع آخر والبحث عن اخباره) فتح همزه ایله ای احوال الموضع الاخر (والتعریض بذكره
لانه یقول تجهزوا الی غزوة كذا او وجهتنا) كسر واوله جهة معناسنه (الی موضع كذا خلاف مقصده فهذا لم یكن
والاول) هو التعریض (لیس فیه خبر یدخله الخلف) بضم الخاء ای الاخلاف حاصل كلام كعب بن مالك رضی الله
عنه طریقندن تخریج كردهٔ شیخین اولان حدیث شریفكه سلطان قلمرو عرب وعجم صلی الله علیه وسلم غزایه سفر
مراد ایلدكلرنده برحسب الحرب خدعة مقصدهما بو نلری جانبن ستر واخفا ایلردی امدی خصوص مذكورده
خلاف قول نایابدر زیرا بو طور خوشنما كه مقصودك غیری پرسش ودشمن بدبیان احتراس وشان مسبلاناندن اكاه
اولمق ایچون موضع اخر حالندن تفتیش وجای مقصود تصریحندن كنایه وتعریض برله بر مصدوق خبر استعینوا

على قضاء حوائجكم بالكتمان سمت مراملرين توري وپنهان وتوجهلرين كتم ونهان بيوررايدي والا اولان غزايه احضار جهاز ومهماتنه كوشش ايدلك ويا توجهمز فلان محله دردیوب تصریح وصوب مقصودك خلافنه راهی اولمزدی وبوحركت شان شرفیاب رسالتدن متصور دكلدر الخلاصه همان مقصود بالذات اولان غزايي تفوه بيورميوب لطف كلامله كويا سمت اخره عطف عنان بيام وموضع ديكر شانندن استعلام ايدردي پس تعريض وكنايه ده غير مطابق للواقع خبر دخولی نابدادر (فان قلت فما معنى قول موسى عليه السلام وقد سئل اى الناس اعلم فقال انا اعلم فعتب الله عليه ذلك اذ لم يرد العلم اليه الحديث) ابى بن كعب رضى الله عنه طريقندن روايتكردهٔ شيخين اولان خبر الطيفه كه بركون حضرت موسى بن عمران عليه صلوات المنان مرابع نشين كرسئ وعظ وتذكير اولوب اول مجلسده صدنجهٔ فرائد فوائد اولان درج حافظه لرندن نثار ايتدكارى درر ابدار كفتار بلاغتشعاردن كندولرى نوعا اعجاب ايدوب روى زمينده الان فى عصرنا اناترين خلق كيمدر ديو مستمعاندن برى اول حضرته سؤال ايتدكده بناء على ظنه اعلم ناس بنم ديو جواب ادا اولديلر پس والله اعلم ويا انا والله اعلم جوابيله علم جانب مولايه رد وحواله ايتمديكيچون ارتكاب مالا يليق اوزره لوم اولنوب حق تعالى اكه عتاب ايلدى (وفيه قال) يعنى اول حديث طويل خلالنده حضرت كريم موسى الكليم جنابنه خطاب ايدوب (بل عبدلنا) وفى رواية عبدنا خضر وتشريفاله عبوديتله وصف ايلدى (بمجمع البحرين) مجمع اسم مكان وبحران درياى فارسله بحر روم ويا بحراندن مراد ايله قلزم اوله ابن عباس رضى الله عنهمادن امام سهيلى تحريك سلسلهٔ روايت دركه ملتقى البحرين نده جناب كليمله خضر عليهما السلام اجتماعلرينه حكمت صمدانيه حضرت موسى علم ظاهر شرعيات ومعرفت ذات وصفاتده ظاهر ابحر زخار وجناب خضر ايسه اسرار ملكوت وباطن لدنيده بحر تيار اولدقلريچون اول محل مناسبده ملاقات ميسر اولدى (اعلم منك وهذا خبر قد انبا الله انه ليس كذلك) يعنى بن اعلم ناسم ديو جناب موسى دن صدوريافته برخبردركه علام الغيوب اكه مجمع البحرين نده عبد خاصم خضر سندن اعلمدر ديو اخبار بيورملرى دعواى اعلميت موسى مناقض اولور امدى خلف وكذبدن معصوم اولان پيغمبر جنابلرى شانندده بو معنا نوجهله معنى ديرسك (فاعلم انه) شان كلام (وقع فى هذا الحديث من بعض طرقه الصحيحة عن ابن عباس هل تعلم احدا اعلم) منصوب ومفعول ثانى تعلم ويا خود اعلم تقديريله مرفوع اولور (منك فاذا) يجوز ان يكون اذا منونة بالالف (كان جوابه على علمه فهو خبر حق وصدق ولا خلف فيه ولا شبهة) مؤكدات اكونه خبرا حقا معلوم عزت اوله كه عبد الله بن عباس رضى الله عنهمادن مروى حديث موسى طرق صحيحه سنده وقوعيافتهٔ تمييندر كه حضرت كليم الله عليه السلامه جنابكدن دانا تر كمسنه معلوم عزتكميدر ديو سؤال اولندقده انلر دخى على حسب علمه انا اعلم قوليله جواب داده اولوب كانه بندن اعلم كمسنه اولديغن بلم معناسى راست ودرست وخلاف قول نابيدا وحقانيت كلامده ريب واشتباه يوقدر (وعلى الطريق الاخر) ابى بن كعب روايتى اوزره (نحمله على ظنه ومعتقده) مصدر ميمى بمعنى الاعتقاد (كما لو صرح به) بناء فاعل ويا مفعولله يعنى اى الناس اعلم سؤالنده انا اعلم جوابنك محملى بحسب علمه كندولر اعلم ناس اولدقلرى ظن غالب واعتقادلرى اوزره در نتكم من غير تقييد بعلمه اطلاق اعلميت بديدار اولان روايت مذكورده انا اعلم فى ظنى واعتقادى تقديريله مقيدا تصريح اولنمش اولور (لان حاله فى النبوة والاصطفاء يقتضى ذلك) زيرا رسالت واجتباايله مؤيده مرتبهٔ نبوتده اولان حال وشانى جناب كليم الله اعلم اهل عصرى اولمغى اقتضا ايدر (فيكون اخباره) كسر همزه ايله (بذلك ايضا عن اعتقاده وحسبانه) كسر حاء مهمله ايله ظن معناسنه مصدردر شراحدن دلجى وخفاجى ضم حا ايله ضبط ايتديلر (صدقا لا خلف فيه) يعنى علميت قيديله مصرحه اولان روايت اسا اول حضرتك انا اعلم لفظيله خبرداده اولدقلرى غالب ظن واعتقادندن حق وصدق اولور قوانده خلف نابايدر (وقد يريد بقوله انا اعلم بما تقتضيه وظائف النبوة من علوم التوحيد وامور الشريعة وسياسة الامة ويكون الخضر) فتح خا وكسر ضاد معجمتين وكسر وفتح خا مع سكون الضاد (اعلم منه) اى من موسى ولو كان من امته على القول بولاية الخضر (بامور اخر) ضم همزه وفتح خا ايله جمع آخر (مما لا يعلمه احد الا باعلام الله من علوم غيبه كالقصص المذكورة فى خبرهما) حاصل معنى حضرت موسى ذات وصفات حقه متعلقه علوم توحيد ووظائف عبادات وحدود واحكام زواجر ومنهياتدن خدمت نبوتى مقتضيه اولان علومى انا اعلم قوليله مراد ايليه وجناب خضر عليه السلام علوم ديكرايله موسى دن اعلم اوله كه علم غيب ولدنيدر علام الغيوبدن غيرى كمسنه اول علمه دانشور اولمز مكر قصهٔ موسى وخضر عليهما السلامدن قرآن حكيمده سانحه وعلام وجدارقصه لرى اسا اعلام حقله حصولپذير اوله امدى مالا يكون فى الفاضل اولان بعض علوم

مفضولك معلومى اولمق فضل فاضله نقض ترتب ايتمديكى قضيهٔ هدهد وسليمان عليه السلامدن جلوه نماى ظهور وحديث انتم اعلم بامور دنياكم ايله مشهوردر (فكان موسى عليه السلام اعلم على الجملة بما تقدم) حضرت كليم الله علو نبوت ورسالتله مطلقا خلافك اعلى وعموما دانا تريدى (وهذا) خضر عليه السلام (اعلم على الخصوص بما اعلم) صيغهٔ مجهولله (ويدل عليه قوله تعالى وعلمناه من لدنا علما) اى من علم الغيب الذى لا يعلمه الا الله ومن اراد ممن ارتضاه جناب خضر عليه السلامه كنج غيبدن اعلام بيوريلان جواهر لدنيه ايله مختصه اولمق اوزره اعلم ناس اوله وكريمهٔ مذكوره اولبابده خضرك اختصاصنه دلالت ايدر (وعتب الله) سكون تاء فوقيه ايله مصدر ومبتدا (ذلك) مفعول عتب (عليه فيما قاله العلماء) اى المحدثون (انكاره هذا القول عليه) خبر مبتدا سؤال مقدره جواب كونه دركه حضرت موسى من وجه اعلم ناس اولدقلرى صادق ايكن بروجه عتاب كندودن داناترين عبادبندهٔ خاصه دلالتدن مرادندر ديلورسه تأويل كردهٔ محدثين جناب كليمى حضرت كريم معاتبه بيورمسى موسى اوزره انا اعلم قولنى انكاردر (لانه لم يرد العلم اليه كما قالت الملائكة لا علم لنا الا ما علمتنا) زيرا موسى پيغمبر وقت سؤالده هرنقدر داناى عصر ايسه ده والله اعلم ديو علمى جناب كبريايه رد ونسبت ايتمدى سزاوار منصب رسالت وادب مع الله اولان حق تعبيرحقه اسناد وحواله ايدى نتكم زمرهٔ فرشتكانه قبل كردكاردن انبئونى باسماء هؤلاء امريله خطاب عزت وروند ه انلر مناطقه پرداز تأدب اولوب لا علم لنا ديد كارى كبى مقام نبوته شايان ردعلم الى الله ايدى (اولانه لم يرض قوله) اى قول موسى انا اعلم (شرعا) اى لم يرض سبحانه ان يكون قول موسى شرعا ليقتدى به (وذلك) اى سببه (والله اعلم) بوجه هذا (لئلا يقتدى به فيه) اى فى هذا القول (من لم يبلغ كماله) اى كمال موسى عليه السلام (فى تزكية نفسه وعلو درجته) تزكيه اخلاق رديه دن تطهيردر وعلونصب‌له كمال اوزره عطفى وجرى دخى جائزدر (من امته) يقتدى قولنه متعلق ويبلغ ضميرندن حال اولور (فيهلك) بالنصب (لما تضمنه) اى قوله انا اعلم (من مدح الانسان نفسه ويورثه ذلك) اى القول انا اعلم (من الكبر والعجب) ضم عين وسكون جيمله (والتعاطى) اجترا على الاعطاء واخذ الاشياء (والدعوى) وياخود رب رحيم موسى الكليمك انا اعلم قولى موسى يه شرع اولمغه رضاداده اولمدى واكه بادى الله تعالى اعلم امة موسى دن نفسنى اخلاق رديه دن تطهيرده من جهة الرتبة علو درجهٔ كليم وكمال حضرته رسيده اولمين اعلميت امرنده موسى يه پيرو اولمليه پس انسان كندو ذاتنى اعلميت ايله ستايشى متضمن وادعاء مذكور خودبين وخودپسندى وتعاطى ودعوى ذمايمك ايراث ايتمكله اول خصوصده موسى يه اقتدا ايله انداختهٔ چاه هلاك اوله ديو موسى پيغمبرك انا اعلم قوليله كويا اولمسنه رضا ويرمدى (وان نزه) بناء مفعولله (عن هذه الرذائل الانبياء) يعنى پيغمبران حضراتى شرف مقامات ورفع درجات حسبيله عجب وكبره تعاطى اساصفات ذميمه دن برئ الساحه بيورلديسه (فغيرهم بمدرجة) فتح ميم وراء ايله مسلك معناسنه اسم مكان (سبيلها) اى طريقها وفى نسخة سبلها اى مرة (ودرك) رانك فتحى وسكونيله (ليلها) مقابل نهار فشبه ما يعرض له من الصفات الذميمة بظلمة الليل التى تغشاه والمراد ما لابد منه من تلك الصفات كما قال النابغة ✽ فانك كالليل الذى هو مدركى ✽ وان خلت ان المنتأى عنك واسع (الامن عصمه الله) يعنى انبيا عليهم التحايانك غيرى اول اخلاق رديه طريقى مسلكنده وشب ديجورنده ما يعى ادراك ايتمده در مكر مولاى حفيظ اول صفاتله اتصافدن حفظ وصيانت بيورديغى كمسنه اوله (فالتحفظ منها اولى لنفسه وليقتدى به) صيغهٔ مجهولله پس امدى مغاك هلاكه وقوعندن مقدم صفات عجب وكبردن احتراز كندويه احرى واليقدركه اول شيمهٔ كريمه ده غيريلره مقتدى وپيشقدم اولسون ايچون رذائلدن تحفظ اوليدر (ولهذا قال عليه السلام تحفظا من مثل هذا مما قد علم به) صيغهٔ مجهول بعض نسخده اعلم به ايله مقيددر (انا سيد ولد آدم ولا فخر) امدى تحفظ اولى اولديغى اجلدن فخر الانبيا عليه ازكى التحايا حضرتلرى معلوم عزتى اولديغى شيئدن اعليت دعواسنده اوليوب خودپسندلك اساموردن احترازله بن سيد اولاد آدم براى افتخار اب جنبان اولمم بلكه تحديثا بنعمة الله ناطقه پرداز اولورم ديو نفس نفيسلرندن فخرى برطرف وكلامده عجب وكبردن احتراز ايلدى (وهذا الحديث) سئل موسى اى الناس اعلم حديث جليلى (احدى حجج القائلين بنبوة الخضر لقوله فيه) اى فى حديثه (انا اعلم من موسى) هكذا وقع فى كثير من الاصول وهو غير الصواب كما قال الشارح على القارى بعض نسخده انه اعلم من موسى ايرادى من جهة الروايه والدرايه انسب اولور كه قولك مضاف اليهى اولان ضمير الله تعالى يه عايد وضمير مجرور حديثه وانه ضميرى خضر عليه السلامه راجع اوله وليس فى الحديث ان الخضر قال انا اعلم بل سبق ان فيه بل عبدلنا بمجمع البحرين اعلم منك (ولا يكون الولى اعلم من النبى) اى جنس الانبياء والحاصل خبر موسى ده حق سبحانه وتعالى حضرتلرينك خضر عليه السلام شاننده بل عبد لنا

بمجمع البحرین اعلم منك قولیله موسی یه خطابندن ناشی نبوة خضرله قائل اولنلر تمسكاتندن بریسی حدیث
مذكوردر زیرا نبی اولمیوب ولی اولسه جنس انبیادن اعلم اولمزدی (واما الانبیاء فیتفاضلون فی المعارف) واقد فضلنا
بعض النبیین علی بعض فریده سی ورفع بعضهم درجات كریمه سیله پیغمبران حضراتی بری برندن علوم معارفده
تفاضل ویكدیكردن افضل اولمده محذور یوقدر (وبقوله) دخی حكایت كرده مولی اولان حضرت خضر قولیله نبوتی
مستدلدر (وما فعلته عن امری) سفینه وغلام وجدار قصه لرنده موسی نك خضره زبان دراز انكار اولدقلری افعال
ثلاثه دن بر شیئی كندو رأیمله اشلمدم بلكه امر والهام رب العالمینله كاركذار اولدم دیدكلری قولدر (فدل انه یوحی) فعل
وبا قول دلالت ایتدیكم خضر علیه السلام وحی جلی ویا خفی ایله جناب كبریادن مأمور ومكرمدر (ومن قال انه
لیس بنبی قال یحتمل ان یكون فعله بامر نبی آخر وهذا) ای القول (بضعف) ضعفا ظاهرا (لانه ما علمنا انه كان فی زمن
موسی نبی غیره الا اخاه هارون وما نقل احد من اهل الاخبار فی ذلك) ای فی كون نبی غیرهما حینئذ (شیأ یعول
علیه) خضر علیه السلام نبی دكل ولی ایدی یحتمل كه امور ثلاثه یی نبی اخر امریله اشلدی اوله دین كسنه نك قولی
ضعفله حكم اولنوب حیز اعتبار وقبولدن ساقطدر زیرا شان عصر موسی علیه السلامده برادر مهتری هرون
ابن عمران علیه السلام جنابلرندن غیری پیغمبر اولدیغی یاد داشتمز اولمدی وهرون خضر علیهما السلام ایله ملاقات
ایتمدی ویوشع نبی خود زمان كلیم اللهده هنوز قبای زیبای نبوتله مطرز بیورلمدی انجق قبیل رحلت موسی ده
نبوتی تشریف ایلدی واحادیث وآثار اربابندن دخی اوان كلیم اللهده ایكیسندن غیری پیغمبر اولدیغنه دائر
وشاهد اسناد واعتماده شایان خبری كسنه نقل ایتمدی (واذ جعلنا اعلم منك) بعض نسخه ده الفله واذا واقعدر یعنی
باری تعالینك موسی پیغمبره ان لی عبدا اعلم منك قولی ویا مآلا موسی یه هل تعلم احدا اعلم منك سؤالی (لیس
علی العموم وانما هو علی الخصوص وفی قضایا معینة لم نحتج الی اثبات نبوة الخضر) اطلاقی اوزره اولمیوب بلكه
خصوص اوزره محمول وشرایع واحكام معینه برله موقوف قیلدیغمز حالده دعوای مذكورده خضرك نبوتی
اثباتنه احتیاج اولمز حضرت موسی نك اعلمیتی علوم توحید ومعرفت ذات وصفات وامور شرایع واحكام كامر بیانه
تخصیص سؤال ویاخود خضرك علوم غیبیه ومعارف لدنیه ایله خاصة اعلمیتی مراد اولندقده كلا الوجهین نبوتنه
دلالت ایتمزدیك اولورامااولی اولدیغی حالده مجرد اعلام والهامله قتل صبی مانندی امره اجترا كشفله مشكلدر
امر مرقوم یا نبوتی ویا مدتنده موسی وهرون علیهما السلام حضراتنك غیری برنبینك وجودنه مبتنی درك ولی
اولدیغی حالده امر نبی ایله اول فعله دركار اوله والله اعلم (وبهذا قال بعض الشیوخ كان موسی اعلم من الخضر فیما اخذ
من الله والخضر اعلم) نصب ویا رفعله (فیما دفع الیه) دال مهمله ویا راوفا وعینله مبنی للمجهولدر (من موسی)
متعلق باعلم یعنی غیری منافی اولمیان علم مخصوص اولدیغی اجلدن بعض مشایخ بیوردیلركه حضرت موسی علیه
السلام دركاه كبریادن اخذ وتلقی ایلدیكی علوم شرایع واحكامده خضر علیه السلامدن داناتر وخضر نبی كندویه دفع
ومنوط بها اولان معارف لدنیه ده موسی پیغمبردن اعلمدر (وقال آخر) ای من الشیوخ (انما الجئ ای اضطر
موسی الی الخضر للتأدیب لا للتعلم) حضرت كلیم مجمع البحرینده خضر نبیله ملاقاتنه الجاء والزام بیورلدیغی نفسنه
اعلمیت اسنادیچون تأدیبدر ولوجناب موسی علیه السلام مقالنده صادق اولسون برای تهذیب روبراه خضر
قیلندی والا تعلیم ایچون دكلدر دنیلدی اما هل اتبعك علی ان تعلمن مما علمت رشدا آیت جلیله سی بو معنایی رد
ایتدیكی ارباب عرفانه خفی دكلدر قال الامام القرطبی ولنبینه هنا علی مغتطین الاولی ان بعضهم قال ان الخضر
اعلم من موسی تمسكا بهذه القصة ولم ینظر من خص الله تعالی موسی من توراته التی فیها علم كل شیء وكلامه
ودخول انبیاء بنی اسرائیل تحت نبوته ودعوته كما قال تعالی له انی اصطفیتك علی الناس برسالاتی وبكلامی والخضر
ان كان نبیا لیس برسول بالاتفاق والرسول افضل من النبی الذی لیس برسول فان قلنا انه ولی فلا اشكال الثانیة
ان بعض الزنادقة قال قولا یهدم الشریعة وهی ان قصة الخضر تدل علی ان احكام الشرع تختص بالعلامة وان
خواص الانبیاء انما یرادمنهم ما یقع فی قلوبهم وخواطرهم لصفاء قلوبهم عن الاكدار والاغبار فتتجلی لهم علوم
الالهیة یقفون بها اسرار الكلیات والجزئیات فیستغنون عن احكام الشریعة كما فی حدیث استفت قلبك
وهذا كله زندقة وانكار لما علم من الدین بالضرورة من ان الاحكام انما تؤخذ عن الله بواسطة رسله وسفرائه بین
خلقه فمن ادعی خلافه كفر انتهی كلامه ابو العباس خضر علیه السلام نام نامیلری بلیا ویا ارمیا اولوب بش درجه ایله
بالاخانه نسب سام سامی مقامه اعتلا ایدر وضع زانوی اتكا ایتدكلری كهنه پوستین كسوهٔ سبزارنك ایله رشك
چمن صفهٔ زمردین اولدیغی لقب خضرله تلقبه سبب اولمشدر ونسل بنی اسرائیل ویا فرزند فرعون ویا ولد صلبی

آدم علیه السلام اولمق مرویدر مشار الیه حضرتلرینك بقاء حیات ونبوت ورسالت ویا ولایت وعدم نبوتی
خصوصنده ابحاث كثیره اشهر من ان یذكر اولوب امام حضیری الروض النضر فی احوال الخضر ومولانا علی
القاری كشف الحذر عن امر الخضر نام رسالهله افراد بالتألیف بیورملریله حقایق ودقایق مستوفی بسط وتقریر
ایتمشلردر وبالاده مولد حضرت وتعزیه خلالنده برشمه بیان اولنمشیدی والله اعلم بحقایق الامور

فصل

(واما ما یتعلق بالجوارح) جمع جارحه ای الاركان (من الاعمال) من مابی بیان اولور (ولا یخرج) واوله درفاء
ایله دكلدرز یرا قول اتی فاجمع جواب اما اولوب بینهماده واقعه جملهٔ معترضه در تقدیر والحال انه لا یخرج دیمكدر (من
جملتها القول باللسان فیما عدا الخبر الذی وقع فیه الكلام) مما طریقه البلاغ وغیره كما تقدم (ولا الاعتقاد بالقلب فیما عدا
التوحید) وما یتعلقه من الاسلام والاحسان (وما قدمناه من معارفه المختصة به فاجمع المسلمون) جواب اما (علی
عصمة الانبیاء من الفواحش) ذنوب قبیحه (والكبائر الموبقات) كسر موحده ایله من مهلكات معناسنه عطف
تفسیر اولور یعنی اكتساب اعمالدن اعضا واركانه تعلق وتردد ایدن امورك سبیلی بلاغ اولان خبردن ماعدا كفتار
زبان وفیما عدا التوحید اعتقاد جنان واول حضرته تخصیص بیوریلان انواع معارف كشفیه ولدنیه دنكم علی
الانفراد تقدیم وبیان اتمشیدك جملهٔ اعمال مرقومدن بیرون دكلدر پس علمای سلف انبیا علیهم التحایا حضراتی كناه
كبائردن معصوم اولملری اوزره اجماع واتفاق ایتدیلر (ومستند الجمهور فی ذلك الاجماع الذی ذكرناه وهو مذهب
القاضی ابی بكر) الباقلانی المالكی كما مر قوله وترجمته فی الفصول السوابق من هذا القسم (ومنعها غیره) ای غیر
الباقلانی عصمتهم (بدلیل العقل مع الاجماع وهو قول الكافة واختاره الاستاذ ابو اسحاق) ای الاسفرائنی الشافعی
قال الشارح علی القاری ولعل هذا الخلاف لفظی والجواز وعدمه عقلی والا فلا خلاف فی عصمة الانبیاء عن
الكفر قبل النبوة وبعدها وانما الخلاف فیما عداه من الكبائر والصغائر والجمهور علی عصمتهم من الكبائر بخلاف
ما سیأتی من الخلاف فی الصغائر (وكذلك لا خلاف انهم معصومون من كتمان الرسالة والتقصیر فی التبلیغ) بمضمون
یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیك من ربك كریمه سی فلعلك تارك بعض ما یوحی الیك تتمیه سی امرهما یونیله رسالتی كتم
وپنهان ومقام تبلیغده سر مو تقصیردن معصوم ومحفوظلردر (لان كل ذلك یقتضی العصمة منه المعجزة) رفعله فاعل
یقتضی بعض نسخه ده مقتضی العصمة منه للمعجزة ورود ایلدی (مع الاجماع علی ذلك من الكافة) زیرا كتمان رسالت
وتقصیر تبلیغ آسا امردن معجزهٔ حضرت عصمت وحمایتی اقتضا وخصوص مزبور اوزره اتفاق عامهٔ علما جهتندن
حفظی ایجاب ایدر (والجمهور القائلون بانهم معصومون من ذلك من قبل الله معتصمون باختیارهم وكسبهم
الا حسینا النجار) فتح نون وتشدید جیم والف وراء ایله حسین بن محمد النجار فرق مبتدعهٔ ضالهدن طائفهٔ نجاریه
مرقومه نسبت اولنشدر بعض اصولده اهل سنته ونفی رؤیت اللهده قدریه ونیچه مسائلده معتزله یه موافقت ایدوب
انلردن اوچ فرقهٔ خاصمه كه برغوثیه وزعفرانیه ومستدركه مشهورلردر یعنی اكثر علما انبیاء علیهم التحایا كتمان
وتقصیردن معصوملر وطرف باریدن محفوظ وكسب واختیارلریله اعتصام یافتهٔ عصمت ووقایتدرلر خلافی اوزره
عدم قدرتله مضطرون دكلدر دیدیلر اما حسین نجار قول جمهوره مخالفت ایلدی (فانه قال لا طاقة لهم علی
المعاصی اصلا) ودیدیكم انبیاء علیهم التحایا قطعا معاصی اوزره ضروری مكتنیاب وطاقت آوردكلدر عنین اولان كسنه
زنایه قدرتیاب اولمدیغی كبی پیغمبران دخی كناه اتمكه قوت وامكان یوقدر دیدی وقال النجار ان الله تعالی یوجد
الافعال كلها من غیر اختیار وكسب بل بایجاب الطبع انتهی لفظ جمهوردن بو محله رسیده اولنجه تحریر اولنان
عبارت اصل شفادن ساقطه در (واما الصغائر فجوزها جماعة من السلف وغیرهم علی الانبیاء وهو مذهب ابی
جعفر الطبری) محمد بن جریر بن یزید بن كثیر بن غالب الطبری البغدادی صاحب التصانیف الجلیلة اوچیوز اون سال
هجریده عازم دار القرار نعیم اولدیلر (وغیره من الفقهاء) ای المجتهدین (والمحدثین والمتكلمین) ای فی اصول الدین
والمراد بعض من كل منهم (وسنورد بعد هذا ما احتجوا به) فصل فی الرد علی من اجاز علیهم الصغائر بحثنده قریبا
احتجاج ایلدكاری مسائلی ایراد ایده رز (وذهبت طائفة اخری الی الوقف) علمادن بر كروه علیه امر انبیاء مكرمینده
توقفه ذاهب وعدم جزمه سالك اولوب (وقالوا العقل لا یحیل وقوعها منهم ولم یأت فی الشرع قاطع باحد الوجهین)
یعنی انبیادن صغائر وقوعنی عقل محال عدایتمز وجواز وعدم صدورنه دخی كتاب وسنتده نفی صریح ودلیل قطعی
صحیح ورود ایتمدی دیدیلر (وذهبت طائفة اخری من المحققین من الفقهاء والمتكلمین) فی اصول الدین (الی عصمتهم
من الصغائر كعصمتهم من الكبائر) ارباب تحقیقدن بر طائفهٔ جلیله دخی پیغمبرانك مختلف الوقوع صغائردن عدم

صدوری متفق کبائرا ساعصمتلرنه ذاهب وواسطة القلاده وانسان الحدقه اولان کزیده مسلکه راهی اولدیلر (قالوا لاختلاف الناس فی الصغائر وتعیینها) وزنا ومعنا تمییزا سادر (من الکبائر واشکال ذلك) ای لاشتباه تمییزها من بین الکبائر بعضیلر هرحدی موجب اولان کناهدردیدی ویاشانده وعید ورودایدن معصیت ویا بر امر نسبیدر دیوب بعضیلر فرقنده توقف ایتمشلردر (وقول ابن عباس) ای ولقوله (وغیره) من السلف (ان کل ما عصی الله به فهو کبیرة) روایتکردهٔ ابن جریر عن ابن عباس اولان خبرمعتبرهر کناهکه انکله حضرت مولایه عصیان ومخالفت اولنه عظمت وجلال کبریایه نسبتله اول کناه کبیره در (وانه) فتح همزه ایله وان الشأن دیمك اولور (انما سمی منها الصغیر بالاضافة یعنی بعض نسخده باضافته الی ماهو اکبر منه بعض کناهه صغیر تسمیه اولندیغی کندودن بزرکترا ولانه نسبت وقیاسله درمثلا دراغوش وبوسش دلبرمجامعته نسبتله کناه صغیر اطلاق اولندی (ومخالفة الباری) عزاسمه (فی ای امر کان یوجب کونه کبیرة) یعنی ذوالعظمة والکبریا حضرتلرینه مخالفت کبیرویاصغیر نفسنده هر بری اولو کاهدر حقه مخالفتله یکساندر والامراتب مخالفتده تفاوت اولندیغنه الذین یجتنبون کبائرالاثم والفواحش الا اللمم ای الصغائر کریمه سی برهاندر قال الخفاجی وهذا نظر من لم یشاهد شیأ الا شاهد الله معه اوقبله ولذا تفاوتت الذنوب بتفاوت اصحابها انتهی (قال القاضی ابو محمد عبدالوهاب) المالکی البغدادی الادیب العلامة صاحب کتاب التلقین والمعونة درتیوز ایکی تاریخنده دفین خاك بالقرافة صغرای مصر اولدی (لا یمکن ان یقال ان فی معاصی الله صغیرة الا علی معنی انها تغتفر) وفی نسخة تغفر (باجتناب الکبائر ولا یکون لها حکم مع ذلك بخلاف الکبائر اذا لم یتب) صیغهٔ مفعول وبافاعله (منها فلا یحبطها شیء والمشیئة فی العفو عنها الی الله تعالی) قاضی ابو محمد مالکی بیوردیلرکه معصیة الهیه صغیره دینلمك ممکن دکلدر مکرکناه کبائردن اجتنابله سائرکناه مغفرت اولنمق معناسی اوزره صغائر اطلاق اولنه ومع غفران الله صغائرله مؤاخذه ده حکم یوقدر اما کناه کبائرك خلافنه درکه اندن توبه وحقه رجوع وانابت ایتمدیکی حالده مؤاخذه ومعاقبه حکمی جاریدر پس کبائری طاعات وعباداتدن برشیء محو وازاله ایتمز کرچه ان الحسنات یذهبن السیئات جلیله سنك ظاهری صغائر وکبائره شمولنی ایجاب ایدر اما علماء اهل السنه مکفراتك صغائره مخصوصه اولمسنه اجماع ایلمشلردر فیما عدا الکفرکناه کبائر ایسه ده ان الله لا یغفر ان یشرك به ویغفر ما دون ذلك لمن یشاء کریمه سیله عفو وغفرانده مشیئت حضرت پادشاه جهان آفرینه موکولدر (وهذا قول القاضی ابی بکر) المالکی الباقلانی من باب عطف العام علی الخاص اذهو من اکابرهم (وجماعة ائمة الاشعریه وکثیر من ائمة الفقهاء) کاتباع الماتریدیه یعنی صغائر وکبائردن پیغمبرانك عصمتنه ذاهب اولدقلری قول معتنی به امام باقلانی واشعریه واتباع ماتریدیه اقوال معتدبهاسیدر (وقال بعض ائمتنا) ای من اهل السنة او المالکیة (ولا یجب علی القولین ان یختلف) ویجب علی القولین ان لا یختلف ایرادیبورلسه دخی اظهرایدی (انهم معصومون عن تکرار الصغائر وکثرتها اذ یلحقها ذلك بالکبائر) یعنی عصمت وعدم عصمت قولینی اوزره عقلا ثابت اولازکه انبیا علیهم التحایا تکرار صغائر وکثرتندن معصوم اولدقلری اختلاف اولنمق حاصلی مرة بعد اخری کناه صغائری ارتکابدن معصوم بیوردقلرینه اختلاف اولنمق ایجاب ایدرزیرا کناه صغائردن تکرر ووقوعی انی کبائره الحاق ایدر ولا صرار علی الصغائر جمله کبائردن اولدیغی لا صغیرة مع الاصرار ولا کبیرة مع الاستغفار خبر مختاری وروده مبرهندر (ولا فی صغیرة) ولا یجب ایضا ان یختلف فی صغیرة دیمك اولور (ادت الی ازالة الحشمة واسقطت المروءة) همزه ایله وابدال وادغامی جائزدر فتوه وکمال رجولیه معناسنه (واوجبت الازراء) بتقدیم الزای علی الرای ای الحقارة (والخساسة) ای الدناءة ودخی ازاله وقار ومهابت واسقاط فتوة ومروته بادی وحقارت وذلت ودناءتی ایجاب ایدن کناه صغیره دن معصوم اولدقلرینه اختلاف اولنمز (فهذا ایضا مما یعصم منه) ویروی عنه (الانبیاء اجماعا لان مثل هذا یحط) منصب (المتسم به) ای المتصف (ویزری) فتح اول ایله (بصاحبه) باءای تعدیه در (وینفر) تشدید فاء ایله ای یطرد (القلوب عنه والانبیاء منزهون عن ذلك) مانند ماسبق ازالهٔ حشمت واسقاط مروت وایجاب عیب وخساست ایدن صغائر نوعی اجماع علما ایله انبیا علیهم التحایا معصوم قیلندیغی قیلندندرز یرا بونك امثالی امور ذمیمه موصوف بهلك مقام ومنصبنی وضع وحط وصاحبنی تحقیر ورفعتدن منحط ایدوب انك کلام وپیامنی قبولدن قلوبی تنفیرایدن پیغمبران حضراتیسه بونك امثالی حقارتی موجبه صغائردن مبرا وبالذات منزهلردر (بل یلحق بهذا) ای فی التنزه (ما کان من قبیل المباح فادی الی مثله لخروجه بما ادی الیه عن اسم المباح الی الحظر) فتح حاء وسکون ظاء معجمه ایله منع معناسنه الی مثله ضمیری ما ینزه عنهه عائد اولوب مذهب مالك اوزره سد ذرائع قبیلندن اولمق محتمل ویا ازرا وخساسته رجوعی ملایم اولورکه حجامت اسا صنایع رذله ومن غیر ضرورة چارسو وبازارده اکل طعام کبی حاصلی

کلام نفسنده مباح قیلندن اولوب نام ابا حتدن محرماته تأدیه وخروجی سببیله خساست وازراء ماتندی اموره مؤدی اولان اشیاء سفله ما ینزه عنه الانبیایه الحاق اولنوب پیغمبران اندن تنزیه وتبرئه قلنور (وقد ذهب بعضهم الی عصمتهم من مواقعة المکروه قصدا) بعض علما انبیا علیهم السلامدن عمدا کراهة تنزیه وقوعندن معصوم ومبرا اولملرینه ذاهب اولدیلر (وقد استدل بعض الائمة علی عصمتهم من الصغائر بالمصیر الی امتثال افعالهم واتباع آثارهم وسیرهم مطلقا) بالمصیر قولی استدل فعلنه تعلق ایتمکین انبیانك صغائردن عصمتلرینه امثلری انلرك فعلنه امتثال واثار وسیر وشمائل پیغمبرانه من غیر قید مرجع ومصیر اولملریله استدلال ایتدیلر یعنی اولئك الذین هدی الله فبهدیهم اقتده امر لازم الاتباع وقل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی فرمان واجب الانقیادیله قیام وقعود واکل وشرب وهر اقوال وافعالده اثار انبیایه امی مطلقا اقتفا وتأسی اقتضا ایتمکین صغائردن عصمتنی استدلال بدیهی الظهوردر (وجمهور الفقهاء علی ذلك من اصحاب مالك والشافعی وابی حنیفة من غیر التزام قرینة) دالة علی وقوع قصد وتعمد فی افعالهم (بل مطلقا) من غیر التزام قرینة المشروعیة (عند بعضهم وان اختلفوا فی حکم ذلك) ای فی حکم اتباعهم من وجوب اوندب ابو حنیفة النعمان رضی عنه المنان مدة ورتبة مالك وشافعی اوزره مقدم ایکن مصنفك عفا الله عنه جناب امامی تأخیر بیورملری انصاف دکلدر والحاصل انبیای کرامك کندولره مختصه امورلك غیریده انلره من غیر قید والتزام قرینة اتباع واقتفا اوزره جمهور فقها اتفاق ایتمشلردر ولو حکم اتباعده ندب ووجوب جهتندن اختلاف بعض جاری ایسه ده (وحکی ابن خویز منداد) ضم خاء معجمه وفتح واو مخففه وسکون تحتیه وفتح زای وکسر میم واسکان نون ودال مهمله والف وذال معجمه ایله یاخود ذالین معجمتین ایله اوله ابو عبدالله محمد ابن احمد وقیل ابو بکر من تلمیذ الابهری فی ائمة المالکیه وله تصانیف فی مذهبه وعلم الخلاف الا ان اقواله مرجوحة عندهم والحاصل اربعمائه حدودنده دارالبقایه توجه ایتمشدر (وابو الفرج) عمر بن محمد بن عمر اللیثی المالکی صاحب کتاب الحاوی فی فقه مالك اوچیوز اوتوزده سمرنهادهٔ بالین لحد اولدی (عن مالك التزام ذلك وجوبا) ای اتباع افعالهم وما صدر عنهم علیهم السلام (وهو قول الابهری) فتح همزه وها ایله قزوین وزنجان بیننده بر بلدهٔ عظیمه یه منسوبدر ومراد ابو بکر بن محمد بن عبدالله بن صالح الابهری درکه اهل طیطله وعلماء مالکیه دن دراپی عاملهٔ بنام اولوب اوچیوز یتمش بش تاریخنده عازم دار عقبی اولدیلر (وابن القصار) تشدید صاد مهمله ایله فقه مالکیه ده امام همامدر (واکثر اصحابنا) ای المالکیه ای قالوا انه یجب اتباعه صلی الله علیه وسلم فی کل ما یفعله اذا لم یکن امرا جبلیا ولم یعلم انه من خصوصیاته اذا لم یعلم حاله من وجوب اوندب اواباحة لان افعاله منحصرة فیها لانه لا یصدر عنه محرم ولا مکروه کما تقدم (وقول اکثر اهل العراق) ای الثوری واصحاب ابی حنیفة (وابن سریج) سین مهمله مضمومه آخرنده جیم ایله ابو العباس احمد بن عمرو بن سریج البغدادی الشافعی حامل لواء المذهب الملقب بالباز الاشهب قضاء شیرازه قاضی اولوب اوچیوز الی سال هجریده قضاء نحب ایلدی امام مومی الیه جمیع اصحاب شافعی اوزره تفضیل اولنمشدر (والاصطخری) کسر وفتح همزه وسکون صاد وفتح طا واسکان خاء معجمه ایله بلدهٔ مشهوره یه منسوب ابو سعید حسن ابن احمد بن زید بن عیسی مقتدر بالله العباسی خلافتنده سجستانه قاضی اولوب اوچیوز یکرمی سکزده دفین خاك دار السلام بغداد اولمشدر (وابن خیران) فتح خاء معجمه وسکون تحتیه ورا واو الف ونون ایله امام زاهد بغدادی ابو علی الحسن بن صالح ابن خیران علم المثنی خیر بونلردخی اوچیوز یکرمی تاریخنده تکیه کاه نعیم روان اولدیلر مرویدرکه عصرنده وزیر جلیل ابن الفرات شیخ مشار الیهی امر قضایه تکلیف وانلر رد وامتناع ایتملریله نیجه ایام حجرهٔ شیخی تسمیر ایدوب بعد الاطلاق بونك کبی ذات عالی علمکمزده اولوب قضایه رضا داده اولمدیغن اعلان ایچون بوامرده درکار اولدم دیو اعتذار ایلمشلر (من الشافعیه) راجع الی الثلاث انهم ذهبوا الی وجوب اتباع افعال الانبیاء (واکثر الشافعیة علی ان ذلك ندب) ای مستحب ولا واجب ولا مباح کما مر وهو المشهور (وذهبت طائفة الی الاباحة) ای اذ قام دلیل علی الوجوب او الندب (وقید بعضهم الاتباع فیما کان من الامور الدینیة وعلم به مقصد القربة) مقصد مصدر میمی بمعنی القصد ای التقرب یعنی وجوبا ویاندبا اول حضرته اتباع امور دینیه واحوال اخرویه تقرب قصد اولندیغی معلوم اولان شیئله قید وتخصیص ایتدیلر (ومن قال بالاباحة فی افعاله لم یقید) افعال نبی علیه السلامه اتباعده اباحته قائل اولان علماء ما تقدم ندب ویا وجوب قیدیله تقیید وتخصیص ایتمدی لان التقیید به ینافی الاباحة اذ کل ما قصد به القربة من الدیانة طاعة فهو لا یخلو من الوجوب او الندب (قال) ای ذلك البعض (فلو جوزنا علیهم الصغائر لم یمکن الاقتداء بهم فی افعالهم) یعنی فضلا عن الکبائر انبیا علیهم التحایا اوزره صغائر وقوعنی تجویز ایتسك رفتار کار پیغمبرانه پیروی واقتدا ممکن اولمزدی (اذ لیس کل فعل من افعاله یتمیز مقصده) کسر صاد ایله مطلب تصد

معناسنه (به) اى بعلمه الذى قصده (من القربة) واجبا اوندبا (اوالاباحة) مما لا يترتب على فعله مدح ولا ذم ولا ثواب
ولا عقاب (اوالحظر) اى المنع حراما اومكروها اوخلاف اولى (اوالمعصية) اى المخالفة فى الجملة زيرا افعال پيغمبردن
هر صدور ياقتنه اولان فعل غيرلرا سائر بت ويا اباحه ويا ترك اولى يا خود كناهدن بيرندركار اولديغى شى فرق وتميز اولور
دكل ايدى اكر وقوع صغائرى انلر اوزره جائز كورسك حال مشكل اولوردى (ولا يصح ان يؤمر المرء بامتثال الامر
لعله معصية) وبرامره امتثال واتباعله بركسنه به امر اولنمق جائز اولمزديكه شايد اول مأمور اولديغى امر معصيت
ومخالفت اوله (لاسيما) سى بمعنى مثل ومامو صوله ويا خود زائده اولور (على من يرى من الاصوليين) اى فى الفقه
(تقديم الفعل على القول اذا تعارضا) اى تخالفا وجل المتأخر منهما الدلالته على الجواز المستمر مع كونه اقوى فى البيان
من حيث انه يبين به وهم اصحاب الشافعى فاما عند الحنفيه فيرجح القول على الفعل لانه ادل على كونه للقربة لاحتمال
ان الفعل وقع وفق العادة او بحسب ما يناسب تلك الحالة ولذا قال اصحابنا ان الاعتمار من التنعيم افضل من الاعتمار
من الجعرانة خلافا للشافعية مع ان عمرة عائشة رضى الله عنها كانت مؤخرة حيث وقعت عام حجة الوداع وعمرة
الجعرانة كانت سنة الفتح كذا العلى القارى (ونزيد) نون مضارعه ايله اى نحن (هذا) المبحث (حجة بان نقول من
جوز الصغائر ومن نفاها عن نبينا عليه السلام) وكذا عن سائر الانبياء عليهم السلام (مجمعون على انه) اى كغيره
منهم (لا يقر) ضم يا وفتح قاف وتشديد را ايله لا يبقى ولا يترك معناسنه وبعضيلر كسر قافله وبناء فاعله قيد ايتديلر
(على منكر من قول اوفعل) يعنى عدم امكان اقتدا بالانبياء لما سبق زعم ايدنلرك شبهه سن ازاله وبرهان جهتندن
زياده ايدوب ديرزكه پيغمبر جنابلرندن صغائر وقوعنى تجويز ايدنلر وصدور صغائرى نفى ايدنلر اول حضرت كفتار
ورفتاركاردن برمنكر امر اوزره ترك وابقا اولنوردكا در بلكه در حال تنبيه وتذكير بيوريلوب تكرر صادر اولمق
اوزره اجماع واتفاق ايدجيلردر (وانه متى راى شيأ فسكت عنه صلى الله عليه وسلم دل على جوازه) ودخى اول
حضرت هرنه زمان امتندن قولا ويا فعلا برامرى مشاهده بيوروب فاعلى اوزره انكارا تنبيه انك سكوتى اول امرك
جوازنه دلالت ايدوب بونك مانندى خصوصه تقرير تسميه اولنور (فكيف يكون هذا حاله فى حق غيره ثم يجوز)
صيغهٔ متكلم ويا مضارع معلوم وبعض نسخه‌ده صيغهٔ مفعول له مقيددر (وقوعه منه فى نفسه) والحاصل جناب نبوت
عليه اكمل التحيه امتدن برامرى معاينه ايدوب سكوتى رضا وتقرير اوله‌ده اول امر خلاف صواب ايكن پس نه كيفيتله
غيرك حقنده حال حضرت بو وجهله متصور اوله بعد ذا دراصل آخرك فعلنه رضا داده اولديغى امرى مع عصمته
كندو ذات شريفه لرنده وقوعنى تجويز وصدورنه راضى اوله لر حاشا عنه صلى الله عليه وسلم (وعلى هذا المأخذ تجب
عصمتهم من مواقعة المكروه كما قيل) وقد تقدم قريبا لانه مما نهى الرسول عنه غيره فكيف يتنزل للاتصاف به قيل
*لا تنه عن خلق وتأتى مثله * عار عليك اذا فعلت عظيم (واذ الحظر اوالندب على الاقتداء بفعله ينافى الزجر والنهى عن
فعل المكروه) حرف اذ زمان ماضى ايچوندر بو مقامده تعليل مراد اولنور وعلى هذا المأخذ قولى اوزره عطف اولور
وبعض نسخه‌ده حظر بدلى ضاد معجمه ايله حض بمعنى الحث وروداولدى صوابدير على القارى اوزره اذالوجوب
اوالندب عبارتيله ايراد ايدى حاصلى اول حضرتك عدم فعل مكروه اوزره ايراد ايتديكى دليله ارداف قصد ايدوب
نعمه ايات جليله ده فخر عالم صلى الله عليه وسلم حضرتنه اتباعله امر صمدانى شرف صدور بولمغين وجوب وندب امورده
شه سروش سيه اقتدا واقتفاديكرانى فعل امر مكروهدن زجرونهى منافى اولمزامدى عبارهٔ مصنف حرازتدن خالى
دكادر (وايضا فقد علم من دين الصحابة قطعا) دين عادت معناسنه‌در (الاقتداء بافعال النبى صلى الله عليه وسلم
كيف توجهت فى كل فن) اى نوع من افعاله (كالاقتداء باقواله) يعنى مانند ما سبق كفتار ورفتار وحركات وسكنات
حضرتدن هر نوعده نه كونه توجه بيورلديسه قصدا وسهوا من غير تفرقة افعال حضرت جميل الخصاله اقتدا
واقتفا اقواله اتباع آساديدن صحابى كرامدن اولديغى بلا شبهة يقينا معلومدر (فقد نبذوا) ذال معجمه ايله رمى وطرح
معناسنه وضمير خاتم تختم ايدن اصحابه راجعدر (خواتيمهم) جمع خاتم على لغة اوجمع خاتام (حين نبذ خاتمه) كسر وفتح
تا ايله مهر معناسنه ابن عمر رضى الله عنهما دن شيخين عليهما الرحمه روايت كرده‌سى اولان حديث خاتم مضمونيدركه
دادرس برآراى عليين عليه صلاة المعين ملوك شش جهانه مكتوب معتبر رقم تحريرنه اشارت بيوردقده رسم
آزمايان قوانين ملوك اولان اصحاب وقوف رضى الله عنهم يا رسول الله مادامكه صفوف قلب شكاف سطور رسائله
مهر زرنشان نقش تكميله تشييد ظهور اولنميه ميدان اعتبار سلاطينده فائز جلوهٔ اعتماد اولمز ديو انهاا ايتدكلرنده
خاتم الانبيا عليه انمى التحايا طلاى خالصدن مفرغ برانكشترينى زيور انكشت مه شكاف بيورديلر * برج عزتدرالى
ايلسه يدانه عجب * هيئت ماه نو وصورت اختر خاتم * نائل دستماية مكنت اولان اصحاب كرام دخى مراعات

طريقهٔ

طريقهٔ متابعت ايچون ميان انكشتلرين برزر با آهنك انكشترينله تزيين ايلديلر روز ديكر مبلغ فرمان يزدانى
جناب روح الامين استعمال رجال امت خصوصنده جهة طلايه ضرب تمغاى تحريم ايتمكين حضرت
سند الزاهدين عليه سلام المعين همان اول ساعت يمين متيمنه لرندن انداخته ايتمكله اصحاب كرامى دخى بالمتابعه دست
رغبتدن اسقاطه مسارعت ايلديلر بعد ازين على رواية اول حضرت نقرهٔ خالصدن برخاتم اختيار بيوروب كلمهٔ
كونين بهاى محمد رسول اللهى عتبهٔ فردوس برين كبى پيرايهٔ صحيفهٔ جبين ايلديلر (وخلعوا نعالهم حين خلع)
صلى الله عليه وسلم كما رواه احمد وابو داود وروى خلع نعله ابى سعيد الخدرى رضى الله عنه طريقندن روايت كردهٔ حاكم
اولان خبر جليل مضمونيدركه امام محراب ملكوت حضرتلرى اصحاب كرامدن برجماعتله تحريمه بند نماز اولدقلرى
حالده نعلين مباركه لرين چقاروب جانب يساره وضع بيوردقلرين جماعت مشاهده ايتدكلرى آنده هر برى نعال
القاسنه مبادرت ايتديلر وقتا اداء صلاتدنصكره القاء نعاله بادى ندر ديو اصحابى شايان خطاب بيورديلر صحابى
جوابلرنده يا رسول الله حضرتك خلع نعال بيورديغى مشهود باصرهٔ يقينمز اولمغله اقتفاء لازم اتباعه مشايعت
ايلدك ديدكلرنده بكا جبريل امين نعالمده قذر اولديغن بيامداده اولدى بيورديلر ودخى حديث الصلاة الى القبلتين
وحضرته صحابه نك متابعتى بو بابدندر (واحتجاجهم) رفعله علم من دين الصحابه استدلالهم ديمكدر (برؤية ابن عمر
اياه جالسا لقضاء حاجته) براى تأدب برازدن كنايه اولور (مستقبلا بيت المقدس) حديث شيخينده بومعنى وروده ابن
عمر خانهٔ خاصهٔ حفصه ده اول حضرتى بو جهتله رؤيتنى استدلال ايتديلر مع هذا ابى ايوب رضى الله عنه حديثنده
اذا أتيتم الغائط فلا تستقبلوا القبلة ولا تستدبروها ببول ولا غائط ولكن شرقوا او غربوا استقبال واستدبار دن نهى
مقتضيدر (واحتج غير واحد منهم) اى من الصحابة اوالائمة (فى غير شئ مما بابه العبادة او العادة بقوله) انواع عبادت
وياعادتدن اشياء كثيره ده ابن عمر رضى الله عنهما قوليله استدلال متابعت ايتديلركه بيورر (رأيت رسول الله صلى الله
عليه وسلم يفعله) مثلا عبد الله بن عمر نعال سبتيه كيوب رنك زرد ايله صبغه مائل ايدى سببندن استعلام اولندقده
مقتدى الامة صلى الله عليه وسلم حضرتلرين بو يلجه ايدر معاينه ايتديكمدن ناشى كاروررفتارنه مراعات واقتدا قصد
ايتدم بيوردى (فقال صلى الله عليه وسلم هلا خبرتيها) تشديد موحده وتاء فوقيه يى ياء تحتيه يه اشباع ايله وبعض
نسخه‌ده هلا اخبرتيها اى المرأة التى سألتك (انى اقبل وانا صائم) كما فى حديث الموطأ عطاء بن يساردن مرويدركه
صحابيدن بركسنه صيامى حالنده حليله سن بوسه كنار ايدوب بعد ذا پشيمان اولوب ذوجه سنى براى استفتا ازواج
طاهراتدن برينه ارسال ايلدى خاتون دخى ام المؤمنين ام سلمه رضى الله عنها يه دخول وعرض حال واستخبار
ايلدكده ام سلمه حل اشكال بيوروب رسول الله صلى الله عليه وسلم دخى صومى حالنده حلائلنى تقبيل بيوردقلرى
مشاهده‌دردينى مرأه زوجنه بيامداده اولدقده حل مذكوره شفاء صدر حاصل اولميوب شايد جناب كبريا
حبيبنه حلال قلديغى خصايصدن اوله بزلر اوسلطانه هرحالده مثيل اوله مزز ديوب ينه زن معهوددركاه ام سلمه يه
مثول ايلدى حال انكه مه تابان رسالت برج منزل سلمه يه تشريف بيورمشلر ايدى شان مرأه دن استنطاق بيوردقده
ام سلمه ماجرايى تقرير ايلدى لب جناب خطاب اولوب مرأه يه خبرويرمدكميكه بن صائم اولديغم حالده حلائلمى
تقبيل ايدرم انى اتقاكم لله واعلمكم بحدوده ديو بيورديلر (وقالت عائشة) مخججه جناب صديقه رضى الله عنها
كذى صائم ايكن تقبيلك جوازنه مستدلة بيورركه (كنت افعله انا ورسول الله صلى الله عليه وسلم) نقل شارح
دلجى اوزره حديث مرقومك مخرجى نامعلومدر (وغضب رسول الله صلى الله عليه وسلم على الذى اخبر) صيغهٔ
مجهوله (بمثل هذا عنه) اى عن النبى صلى الله عليه وسلم (فقال يحل الله لرسوله ما يشاء) يعنى حديث موطأده كذار
ايدن رجل حقنده غضبناك اولديلركيم طرف عاليلرندن قبله نك حال صيامده جوازى اخبار اولنده‌ده حق تعالى
رسولنه كيف ما يريد حلال قيلور بزلر اول حضرته قياس اولمزديه (قال انى لاخشاكم لله واعلمكم بحدوده) دخى
شاه عالم صلى الله عليه وسلم رجله غضبى عقبنده بيورديلركه بن جناب كبريادن سزلرك خشيتيزى واحكام وحقايقنه
اعلمكزم ديدى (والاثار فى هذا اعظم من ان نحيط عليها لكنه يعلم) صيغهٔ مجهوله (من مجموعها على القطع اتباعهم
افعاله واقتداؤهم بها ولوجوزوا عليه المخالفة فى شئ منها لما اتسق هذا) اجتماع واطراد واتساع برمعنادر (ولنقل عنهم
وظهر بحثهم عن ذلك ولما) تخفيف ميمله (انكر عليه السلام على الاخر قوله واعتذاره بما ذكرناه) امدى بو بابده اخبار
جليله بزم علممز احاطه وحيازه ايتمكدن اكثر واوفردر لكن مدلول جمله‌دن على القطع اصحاب والاتباع جنابلرينك
واجبا ونديا رفتار وافعال حضرته اتباع واقتفالرى معلوم ومنفهمدر اكر كفتار وكار رسول كردكاردن برامره مخالفتى
تجويز ايده‌لردى مسبوق الذكر اولان مراعات واقتدا انتظام يافتهٔ تعين وتحقق بولمزدى دخى بعض امورده بيو

دیکرده کردان بیچ اولمق صدورایدیدی انلردن خلاف ماهنالك نقل اولنوب خصوص مذ کورده بحث وتفتیش ظهورایدردی دخی اول حضرت رجل مقبلك قول واعتذارینی که ان الله یحل لرسوله مایشاء کلامیدر دیکران اوزره انکارایتمیدی حاصل کلام اناره ئو که سلطان جهانفروز رسالت صلی الله علیه وسلمك امر وفعل مبارکی وقوعندن عصمتی تأییده احتجاجدر (واما المباحات فجائز وقوعها منهم اذلیس فیها قدح بل هی مأذون فیها وایدیهم کایدی غیرهم مسلطة علیها) لفظ ید غالب حالده آلة فعل اولمغین کسب تصرفدن مجازدر اما انبیاء علیهم التحایادن مباحاتك وقوع وصدوری جائزدر بلکه امر مباحده انلر مأذون اولوب فعل مباحاتده اول کروه ذیشانه منع ونقص ترتبی نایابدر خبرده ورودایدن ان الله امر المؤمنین بما امر به المرسلین وایه کریمه ده یاایها الذین امنوا کلوا من طیبات مارزقناکم ویاایها الرسل کلوا من الطیبات واعملوا الخ جلیله سی امر یله مباحاته امتداد ایدیبورملرینك جوزانده وفعل مباحده کسب وتصرفلری سائر امم مکلفین تصرفلری اسامیمنده ومباحاته مسلطه در (الانهم بما خصوا به من رفیع المنزلة وشرحت له) بناء مفعولله (صدورهم من انوار المعرفة) وفی نسخة من انواع (واصطفوا به) بناء مجهولله مخففة الفاء من الاصطفاء (من تعلق بالهم) ای قلبهم ویروی من تعلق بالتنوین وبالهم بتشدید المیم اومن تعلق الهمم (بالله والدار الآخرة لایأخذون من المباحات الا الضرورات) من ضرورة البشریة زهدهم وتوجههم الی العقبی (مما یتقوون به علی سلوك طریقهم وصلاح دینهم وضرورة دنیاهم) مما لا بد منه ولا محیص عنه یعنی شوقدر وارکه انبیاء علیهم السلام حضراتی بالای رتب ووالای مرتبه ایله تخصیص وانواع انوار عرفان معرفتله سینهٔ پرسکینه لری منشرحه وجانب مولا وراء دار عقبایه تعلق قدرون وشغل وعزم صادقلرندن ناشی تقربه اختیار واصطفا بیوردقلر یچون مباحاتدن برشیئه تناول ایتمزلردی مکر بحسب الضرورة البشریه همان تبلیغ امانت وعبادته اعانت وقوام بدن ومعاشه استعانت وتقویت ایجاب ایدرمقداری اخذ وتناول ایدرلردی (وما اخذ علی هذا السبیل) ما موصوله ومبتدادر (التحق) صیغهٔ مجهول ومعلومله مضبوطدر (طاعة) نزع خافضله منصوب وجمله خبر مبتدا (وصار قربة) یعنی اکل وشرب والباس اسا امور مباحه دن قدر کفایه اخذ وسلوك آخرته تقوی برله تناول اولندیغی حالده وجه محرر اوزره اولان مباحات طاعته منقلبه وتقرب الی الله اولان اموردن شماریده درنتکم انما الاعمال بالنیات خبر سید السادات ومنبع السعادات بو معنایی مشیر اولدیغی بدیهیاتدندر (کما بینا منه) ای تمن بعض تحقیق هذا الکلام (اول الکتاب طرفا) ای نبذا (فی خصال نبینا علیه الصلاة والسلام فبان لك عظیم فضل الله علی نبینا) ای خصوصا کما قال تعالی وکان فضل الله علیك عظیما (وعلی سائر انبیائه علیهم السلام کما قال عز وجل ولقد فضلنا بعض النبیین علی بعض علی نبینا الخ) متعلق بفضل ثم بین وجه ذلك بقوله (بان جعل افعالهم قربات وطاعات بعیدة عن وجه المخالفة ورسم المعصیة) رسم راایله علامت واثر وواوله سمه ونشان حاصلی پیغمبران حضراتنك افعالی خدای مهیمن طاعات وعبادات ولو صورة عادات السادات سادات العادات اینسه ده عین قربات قیلمغله پیغمبریمز حبیب مجتبی وسائر اصفیا اوزره فضل عظیم مولی ولطف جلیل جناب کبریا سکاظاهر وانلرك هر رفتار وکفتاری مخالفتدن دور وعلامت معصیتدن مهجور بیورمغله انعامی مزداد ایتدیکی باهر اولدی

فصل

(وقد اختلف فی عصمتهم من المعاصی) مراد کناه صغایر در والا کبائردن عصمتلری بالاتفاقدر (قبل النبوة) واظهار الرسالة (فمنعها قوم وجوزها آخرون والصحیح ان شاء الله تنزیههم من کل عیب وعصمتهم من کل ما یوجب الریب) یعنی انبیانك قبل النبوة جمله مناهیدن عصمتلرنده اختلاف اولنوب علمادن بر کروه علیه احوال متقدمه ومتأخره شامله عموم عصمتنه بناء قبل نبوته کناه صدورینی منع وفرقهٔ دیکر عصمتلرین حال نبوته تخصیص ایتمکله معصیت وقوعنی قبل اظهار الرسالة تجویز ایتدیلر قول صحیح وکلام صریح سابقا ولاحقا هر عیب وشیندن انلری تنزیه وتبریه وهر شبهه وریبی ایجاب ایدن حالاتدن عصمت وحمایه لریدر (فکیف) انکار تعجب (والمسئلة تصورها کالممتنع) نه کیفیتله حال منوال محرر اوزره اولمیه حال آنکه مع ثبوت المخالفة مسئله نك تصوری ذهننده مستحیل اسادر (فان المعاصی والنواهی انما تکون بعد تقرر الشرع) بدرستی کبائر اسامعاصی وصغایر وش نواهی منعده اولمق اصل وفرع ثبوت شرعه نصکره حصول بولنبردر (وقد اختلف الناس فی حال نبینا علیه الصلاة والسلام قبل ان یوحی الیه هل کان متبعا الشرع) وفی نسخة بشرع قبله (ام لا فقال جماعة لم یکن متبعا الشیء) من التکالیف اولشرع کما فی نسخة (وهذا قول الجمهور فالمعاصی علی هذا القول غیر موجودة ولا معتبرة فی حقه حینئذ اذ الاحکام الشرعیة

انما تتعلق بالاوامر والنواهی وتقرر الشریعة) یعنی خاق پیغمبریمز سلطان الانبیاء علیه التحایا شان شریفلرنده کریوهٔ اختلافه راهی اولدیلرکه ذات عالیجنابنه وحی اولنمزدن اول پیغمبران پیشین شرایعندن بر بنك شرعنه متبع اولدیمی یوخسه اولمدیمی بر جماعت اول حضرتك تکالیفدن برشیئه ویا خود شر یعتدن برشرعه متبع اولمدیغنه قائللردرکه قول جمهور دخی بورأی صواب اوزره دربس قول مذکور اوزره قبل النبوة پیغمبریمز شاننده معاصی نایاب وغیر معتبره درزیرا وجوب ومندوب وحرام ومکروه جهتندن احکام شرعیه کماهی اوامر ونواهی ثبوت وتقرر شریعته تعلق ایدر (ثم اختلفت حجج القائلین بهذه المقالة علیها) ای علی صحة تلك المقالة (فذهب سیف السنة) ای القاطع فی الحجة المبینة (ومقتدی فرق الامة) فی علم الکلام ومسائل المبهمة وتعریف الامة برأی عهد اولوب امة محمد صلی الله علیه وسلم مراد اولنور بعض نسخده الائمه ورود ایلدی (القاضی ابو بکر) محمد بن الطیب بن محمد بن جعفر بن القاسم الباقلانی المالکی سعهٔ علم وشدهٔ ذکا ایله ضرب مثل اولنان دانای روزکاردر عصرنده ملك رومه رسالتله فرستاده قیلنوب احبارله مناظره سی شهرتشعار اولمشدر درت یوز اوچ ذی القعده سنده روضهٔ بهشته خرام ایلدی روح الله روحه (الی ان طریق العلم بذلك النقل وموارد الخبر من طریق السمع) یعنی شاه سریر اصطفا علیه التحایا حضرتلرینك قبل النبوة بر پیغمبرك شرعنه اتباعی علمنه طریق نقله ومن جهة السمع ورود اثره محتاج اولمسنه حامل لواء اهل السنة قاضی باقلانی علیه الرحمه ذاهب اولوب بو معنی عقلله ثبوتیاتمه دکادر نقل ایله حصولپذیر اولملیدر دیو بیوردی (وحجته انه لو کان ذلك لنقل ولما) بتخفیف المیم (امکن کتمه وستره فی العادة اذا کان من مهم امره واولی ما اهتبل به) ها ونا مثناة فوقیه وموحده ایله مبنی للمجهولدر اهتبال شدهٔ اعتنا واغتنامدر (من سیرته ولفخر به اهل تلك الشریعة ولاحتجوا به علیه ولم یؤثر) ای لم ینقل (شیء من ذلك جملة) ای بالکلیة وکثیرا ما یستعمله بمعنی کافه وعامه منطوق حجت قاضی باقلانی بودرکه قبل النبوة خاتم الرساله بر پیغمبرك شرعنه متبع اولیدی بزه خبر صحت اثر نقل اولنوردی وجری عادة غالبه ده اول امر عظیمك کتم وپنهانی ممکن اولمیوب رایکان اولیدی زیرا نقل خبر مرقوم مهم امر حضرتدن اولوب صفات مأثوره سندن کمال مرتبه اعتنا واغتنام اولنمغه احری وتعبد ایتدیکی شریعتك اهالیسی فخر آور اولالر ایدیکه بو بیله بر پیغمبر ذیشان بزم ملت وشر یعتمزله مکلف ایدی وبعد ادعاء النبوة اول حضرت کندو یه اتباعله امر ایتدکده یاسن مقدما بزم دینمز اوزره تدین ایدوب شمدی شرع قدیممزدن نهیه بادی ندر دیو امت دعوت جناب عالی حضرت اوزره استدلال ایدرلردی پس علانیت ومزبرتندن سیرت حضرتده بو که متعلق شی اصلا روایت اولنمدی (وذهبت طائفة الی امتناع ذلك عقلا قالوا لانه یبعد ان یکون متبوعا من عرف تابعا) یعنی علمادن بر جماعت دخی خصوص مذکورده تصریح قضیه به نقلا ظفریاب اولمدقلرندن عقلا امتناع اتباعه سالك اولوب دیدیلرکه زیرا شان کلام شرع اخره اتباعله شهرتیاب اولان متبوع ومخدوم اولمقلق عقلا بعید اولور (وبنوا هذا علی التحسین والتقبیح) یعنی عقلا امتناع اتباعه قائل اولنلر قول مذکوری عقلی محسن ومقبح قیلان مذهب اوزره بنا ایتدیلر (وهی طریقة غیر سدیدة) بو ایسه غیر مستقیمه قول معتزله دربس تحسین وتقبیح عقلیان تعلق مدح وذمدن عبارت محل نزاعدر مسلك اهل سنت اولان هر امرك حسن وقبحی من جهة الشرع معلومدر عقلك خصوص مرقومه ده دخلی یوقدر (واستناد ذلك الی النقل کما تقدم للقاضی ابی بکر اولی واظهر) امضا کردهٔ قاضی ابی بکر الباقلانی اولان استدلال بالنقل ما یعول علیه قول ظاهر وصحیحدر معلوم اولی الالبابدرکه موسی علیه السلام قبل نبوته مصرده قبطی بی قتل ایدوب وقتلی معصیت عدا یتمکین توبه کنان حقه انابت ایلدیکی انبیای بنی اسرائلدن بربنك شرعنه مقدما تابع وبعد ذا متبوع عقل ایسه شخص واحدك جهة واحده ده تابع ومتبوع اجتماعندن فی الجمله مانعدر والا جهة مختلفه ده منعی ایجاب ایتدیکی فآمن له لوط کریمه سنده لوط علیه السلامك عموم ملت ابراهیم علیه السلامه تابع اولوب خصوص امتندن متبوع قیلنلری مؤید بحث اولور وبو معنایه نظیر نقل حضرت روح الله علیه السلام اول امرنده متبوع ایکن آخر عصرنده پیغمبریمز حبیب کبریا علیه اکمل التحایایه تابع اولور (وقالت طائفة اخری بالوقف فی امره علیه الصلاة والسلام وترك قطع الحکم علیه بشیء فی ذلك) طائفهٔ دیکر حال وشان سید البشر صلی الله علیه وسلمده توقف وقبل البعثة شرایع متقدمه دن بر شرعه تابع ویا غیر متعبد اولمقده سالی اوزره قطعی حکمی ترکنه قائل ومائل اولدیلر (اذ لم یحل) من الاحالة وفی نسخة اذ لم یحیل ای لم یمنع (الوجهین منهما) ای من المسئلة (العقل ولا استبان عندها) ای المسئلة (فی احدهما طریق النقل) زیرا مسئلهٔ مسطوره دن ایکی وجهی دخی عقل محال عدا یتمز وتلك الطائفه عندنده اتباع ویا امتناع وجهلرینك بربسنده طریق نقل پدیدار اولمدی (وهو مذهب

ابی المعالی) امام الحرمین عبد الملك بن ابی محمد الجوینی الشافعی موی الیه حضرتلرینه امام غزالی بومسلکده برواولدیلرکه وقف وتوقف معتبر ولا ادری قولی نصف علم ایله معبر والعجز عن درك الادراك ادراك (وقالت فرقة ثالثة) ویروی مالت بالمیم بدل القاف (انه کان عاملا بشرع من قبله) ای فی الجملة لاستحالة ان یکون صلی الله علیه وسلم مباحیا قبل البعثة (ثم اختلفوا هل یتعین ذلك الشرع ام لا فوقف بعضهم) ای من الفرقة الثالثة (عن تعیینه) لعدم مایدل علی تعیینه (واحجم) تقدیم حا علی الجیم ایله تأخر معناسنه وبعکسه ای تقدم اوتأخر فهو من الاضداد (وجسر بعضهم) ای اجترء واقحم ومنه قول الشاعر * ومن راقب الناس مات غما * وفاز باللذة الجسور * (علی التعیین وصمم) یعنی سبهسالار انبیاء علیه ازکی التحایا شرایع پیشینیدن برشرعله عامل ومکلف ایدی دیدیلر بعد ذا عامل اولدقلری شرع متحقق ومتعین میدر دکلمیدر دیو اختلاف ایلیوب بعضیلر تعیینده توقف واول امر خطیری تبیینده تردد وتأخر وبعضیلر تعیینده اقدام وجسارت وعزم وجزمه جرأت ایتدیلر (ثم اختلفت هذه المعینة) کسر تحتیه ایله صفة فرقه (فیمن کان یتبع) من ارباب النبوة قبل البعثة (فقیل نوح) علیه السلام وفی الجملة اصحاب دعوة عامه حضراتنك اولی وپیرو وپیشقدمی اولدیغندن شریعت نوحله متعبد ایدی دینلدی اما بحسب الزمان بعیددر دین خلیل الرحمن نور نبوتی ظهوریله منسوخ اولدیغی اظهر من یوخدر (وقیل ابراهیم) ابو الانبیا وبالاتفاق افضل رسل جناب خلیل جلیل شرعنه متبع ایدی دیدیلر ظاهر ومتبادر اولان امر توحید وحج بیت سعید امرنده جد امجدی مشار الیه حضرتلرینه تابع اولمقدر (وقیل موسی) قبل القرآن اجل کتب توریه صاحبی کلیم الله حضرتلرینك دینی اوزره ایدی دینلدی امابو معنی راه صوابدن دورمله موسی شریعت عیسی ایله نسخ اولندیغی مشهوردر (وقیل عیسی) زمانا حضرت احمد مختار صلی الله علیه وسلمه قریب اولدیغندن شرع عیسی ایله مکلف اوله دینلدی لکن عیسی وموسی علیهما التحایا بنی اسرائیله مبعوثلردر پیغمبریمز ایسه بنی اسرائیلدن دکلدر (صلوات الله علیهم) وسلامه (فهذه جملة المذاهب فی هذه المسئلة) مؤلف قدس سره العزیز اقوال اربعه یی حکایه بیوروب مسئلهٔ مرقومه‌ده ایکی قول باقیدرکه بریسی ابن برهان فتح موحده ایله رحمه الله‌دن محکی اولان ابو البشر آدم علیه السلام دینینه تابع اولمق ودیکری بعض شراح محصول حریر تحریری اوزره جمیع شرایع انبیا علیهم التحایا اول حضرته تشریفاله شرع شریف قیلنمقدر وبو وجه وجیه وجوه سابقه ولاحقه‌دن اوجه اولدیغی جلوه‌نمای ظهوردر قال الشارح علی القاری ان جمیع الشرایع شرع له علیه السلام وهو المناسب لمقامه من مرتبة الجمع فی المرام ولانه کان مظهر الاسم الذات المستجمع بجمیع الصفات غایته انه کان قبل البعثة علی تلك الحالة الجامعة بطریق الاجمال وبعدها علی وجه التفصیل فی مراتب الکمال فلاینافی قوله تعالی ما کنت تدری ما الکتاب ولا الایمان وهذا هو غایة الایقان والله المستعان (والاظهر فیها) ای فی المسئلة (ماذهب الیه القاضی ابو بکر) ای الباقلانی المالکی (وابعدها مذاهب المعینین) کسر یاء مشدده ایله (اذلو کان شیء من ذلك لنقل کما قدمناه) وبالذی سردناه (ولم یخف جملة) ای عن احد جمیعها (ولاحجة لهم فی ان عیسی) علیه السلام (آخر الانبیاء فلزمت شریعته من جاء بعدها) وفی نسخة بعده ودخی زمانا اول حضرته جناب روح الله جمله‌دن اقرب اولمق حیثیتیله بحسب بادی الرأی انك شرعنه اتباعی شایان کورنلرك کلامنه برهان نمایان دکلدرکه عیسی پیغمبر آخر انبیای بنی اسرائیل اولدیغنه کندی نصکره کانه شریعتی لازم کله اکر بنی اسرائیلك غیری عرب وعجمه دعوتی عامه اولیدی شریعتنه تشبث ایجاب واقتضا ایدردی (اذلم یثبت عموم دعوة عیسی) واذقال عیسی بن مریم یا بنی اسرائیل انی رسول الله الیکم نص جلیل دلالتیله روح اللهك دعوت عامه‌سی ثبوت یافته نعین دکلدر (بل الصحیح انه لم تکن لنبی دعوة عامة الا لنبینا علیه الصلاة والسلام) بلکه قول صحیح ونص صریح پیغمبراندن بر پیغمبر ایچون دعوة عامه نایابدر مکر پیغمبریمز خاتم الانبیاء وسند الاصفیا محمد مصطفی علیه الصلاة والسلام حضرتلری ایچون اوله زیرا دعوت حضرت جن وانس وملك وکافهٔ خلقه عامه‌در امامازجمله دعوت نوح همان انسه مخصوصه ودعوت سلیمان انس وجنه وبنی اسرائیله مختصه ایدی (ولاحجة ایضا للآخر) همچنان شرع ابراهیم علیه السلام ایله مکلف واکا متبع دینلرك تمسکی یوقدر (فی قوله تعالی ان اتبع ملة ابراهیم حنیفا) ای مستقیما والملة الشریعة والدین وکانت العرب تقول لمن اتبع ابراهیم انه حنیفی زیرا اول حضرته اتباع ملهٔ ابراهیمله امر هما یون وحی حق جناب مصطفی صلی الله علیه وسلمه محقق اولدقدنصکره‌در کلام ایسه قبل نبوته اتباعی خصوصنده‌در (وللآخرین) شرایع نوح ویاموسی علیهما السلامله متعبد ومتبع دینلر ایچون دخی حجت نایبدا (فی قوله شرع لکم من الدین ماوصی به نوحا) فانه ایضا بعد الوحی وقع هذا (فیحمل هذه الآیة) وبعض نسخه‌ده صیغهٔ مصدر ایله فحمل ودیکرده مضارعله

فیحمل (علی اتباعهم فی التوحید) یعنی آیهٔ مذکوره توحید ذات وتفرید صفات ومایتعلق به من امور النبوات‌ده انبیای پیشین حضراتنه اتباع اوزره حمل اولنور (کقوله اولئك الذین هدی الله) ای المذکورون من الانبیاء والاصفیاء هدیهم الله واجتباهم وعن المعاصی عصمهم ونجاهم (فبهداهم اقتده) سکون هاء سکته وقراءة دیکرده کسر ها وعلی روایة اشباعله وضمیر مصدره عائد اولور (وقد سمی الله تعالی فیهم من لم یبعث) بناء مجهولله (ومن لم تکن له شریعة تخصه کیوسف بن یعقوب علی قول من یقول انه لیس برسول) سورهٔ انعامده اولئك الذین هدی الله آیت کریمه‌سیله مراد بیوریلان ذوات دائره‌سنده رسالتله مبعوث اولمیوب یوسف الصدیق اساشرع جدیدایله تخصیص بیورلمینلری دخی جناب کبریا ذکر وباد ایلدی لکن قول مذکور یوسف نبیدر رسول دکلدر دیین کلام اوزره‌در لکن ولقد جاءکم یوسف من قبل بالبینات آیت جلیله‌سیله مردوددر مکر آیت کریمه‌ده مذکور اولان یوسف علی ماقیل یوسف بن یعقوبك غیری اوله (وقد سمی الله تعالی جماعة منهم فی هذه الآیة) اولئك الذین هدی الله (شرایعهم مختلفة لایمکن الجمع بینها) ای الشرایع (فدل علی ان المراد ما اجتمعوا علیه من التوحید وعبادة الله تعالی) امدی اختلاف شرایع دلالت ایلدیکه فبهداهم اقتده امریله مراد توحید ذات وتفرید صفات وعبادات وطاعاتدن اول طائفهٔ علیه‌نك اجتماع ایلدکلری امره اقتدا ایلیه ودخی بعض شرایع مجمع علیه‌ده افراد انبیایه اقتدا ایله امر مرقومه‌ده داخل اولمق بعید دکلدر (وبعد هذا) پیغمبریمز صلی الله علیه وسلم شان شریفنه بنده تسطیر اولنان تقریردنصکره (فهل یلزم من قال بمنع الاتباع هذا القول) بالرفع (فی سائر الانبیاء غیر نبینا) علیه وعلیهم السلام او یخالفون بینهم) یعنی منع اتباعه قائل اولنلرك قولی پیغمبریمزدن ماعدا سائر انبیا شانلرنده دخی لازم کلورمی یاخود بین نبینا وبین غیره من الانبیاء فرق ایدرلرمی (اما من منع الاتباع عقلا فیطرد) تشدید طا ایله ای فیستمر (اصله فی کل رسول بلامریة) کسر میم وضمیله دخی جائزدر ای بغیر شبهة یعنی مقدما برشرعه تابع اولان ذات بعده متبوع اولمق استحسانکرده خرد دکلدر دیو منع اتباعه قائل اولان عندنده بلاشك ولاشبهة افراد پیغمبراندن هر رسول حقنده اصل دلیله منع مستمر اولور حاصلی همان پیغمبریمز علیه السلام جنابنه منع اتباع تخصیص اولنیوب جملهٔ پیغمبرانه شامل اوله (واما من مال الی النقل فاینما تصور له وتقرر) بصیغة الفاعل او المفعول (اتبعه) قاضی ابو بکر باقلانی اسااتباع وعدم اتباع نقله محتاج قولنه مائل اولان وجود وعدم ومنع وامکاندن هرنه کونه تحقق وکندویه تصوری حصول پذیر اولدیسه اول مسلکه سالك اولدی (ومن قال بالوقف فعلی اصله) من غیر مفارقة فی فضله (ومن قال بوجوب الاتباع) ای قبل الوحی (لمن قبله) من الانبیاء (یلتزمه بمساق حجته فی کل نبی) ای یلتزمه القول بموجبه

فصل

(هذا حکم ماتکون المخالفة فیه من الاعمال عن قصد وهو مایسمی معصیة ویدخل تحت التکلیف) یعنی فصل عصمتدن بومحله منتهی اولان کلام اعمالدن عن قصد وتعمد مخالفت صدور یافته اولان امرلك حکمیدرکه عرفا وشرعا معصیت ایله نام وزیر تکلیفه داخل اولوب فاعلی مؤاخذه اولنسان معنادر (واما مایکون بغیر قصد وتعمد کالسهو والنسیان) بینهماده اولان فرق بین تقدم ایتمشیدیکه سهو ذهول بالغفلة فی الجملة ونسیان ذهول بالمرة والکلیة (فی الوظائف الشرعیة مما تقرر الشرع بعدم تعلق الخطاب به وترك المؤاخذة علیه) اما که امر مخالفه عدم تعلق خطاب وترك عتابله شرعك تقرر ایتدیکی احکام شرعیه‌ده بلا تعمد سهوا وقوع یافته اولان احوال مثلا نمازده سهو وصیامده نسیان اسا امور (فاحوال الانبیاء) امابه جواب اولور (فی ترك المؤاخذة به) مؤاخذه‌دن مراد ایله دخی واولهٔ فاعله من الاخذ مراد عقاب ویاعتابدر (وکونه لیس بمعصیة لهم مع اممهم سواء) سهو ونسیان ایله ترك اخذ وعتاب وانبیایه بووجهله کناه اولمقده اول کروه ذیشانك حاللری امتلریله مساوید رنتکیم ربنا لاتؤاخذنا ان نسینا او اخطأنا نص جلیلی وراینکرده طبرانی اولان رفع عن امتی الخطأ والنسیان وما استکرهوا علیه خبر جلیلی سهو ونسیانده ترك مؤاخذه ومعاتبه وغیر معصیة اولدیغن مفید اولور (ثم ذلك علی نوعین ماطریقه البلاغ وتقریر الشرع وتعلق الاحکام) وشرایع الاسلام امر ونهیا (وتعلیم الامة بالفعل) ای جنسه (واخذهم) ای تکلیفهم (باتباعه فیه وما هو خارج عن هذا مما یختص بنفسه) یعنی سهو ونسیانله عدم مؤاخذه ایکی نوع اوزره اولوب بریسی طریق سبیل ابلاغ وامته شرعی تقریب وتثبت وامر ونهی وحدودده وسائر شرایع اسلامه تعلق ایدن امور وبالذات انبیا علیهم السلام امتلرینه تعلیم وتفهیم وذلك الفعله اتباعله تکلیف ایلدکلری اشیادر ودیکری همان واجبات ومندوبات ومحرماتدن انبیا علیهم التحایا کندو نفس نفیسلرینه مختص اولان خصایصدرکه طریق بلاغ وتبلیغدن خارجدر (اما الاول فحکمه عند جماعة من العلماء حکم السهو فی القول فی هذا الباب) نوع اول که امر بلاغدر علمادن بر طائفه علیه عندنده اکر سهو حکمی ماطریقه البلاغ بابنده سهو فی القول حکمنده جاریدر (وقد ذکرنا الاتفاق علی امتناع

ذلك فى حق النبى صلى الله عليه وسلم وعصمته من جوازه عليه قصدا او سهوا) قول متقدمده پيغمبريز وسائر انبيا
عليهم السلام شاننده امتناع مخالفت فى القول اوزره اجماع علمايى نقل واول حضرت اوزره عمدا وسهوا مخالفت
جوازندن عصمتنى بيان ايلدك (فكذلك) اى مثل ما قالوا فى باب القول بعصمته عليه السلام (قالوا الافعال فى هذا
الباب لا يجوز طروء المخالفة) ضم طا وراء وسكون واو وهمزه وكاهى واو مشدده يه تبديل اولنور (فيها لا عمدا
ولا سهوا لانها) اى الافعال منهم (بمعنى القول من جهة التبليغ والاداء وطروء هذه العوارض) اى السهو والنسيان
(عليها) على افعال الانبياء (يوجب التشكيك وبسبب المطاعن) جمع مطعن محل الطعن بعض نسخده صيغهٔ اسم
فاعل ايله الطاعن من طعن فيه او عليه اذا عاب وقدح يعنى عمدا وسهوا اقوال حضرتده جواز مخالفت امتناعى آسا
طريق امر بلاغ اولان افعال بلاغيه ده قصدا وسهوا مخالفت حدوثى جائز دكلدر زيرا امم پيغمبران عليهم التحايا
حضراتنه قولا وفعلا اتباع وانقياد ايله مأمور اولمريله افعال انبيا من جهة التبليغ والاداء كندولردن صدوريافته
قول مقام ومعناسنه جايكيردر افعالده سهو ونسيان اما عوارضك حدوثى ايسه امر رسالتده ريب وكمانى ايجاب
وقدح وطعنه تسببى مقتضى اولور (واعتذروا عن احاديث السهو بتوجيهات نذكرها بعد هذا) مسلك مذكوره راهى
اولان كروه برشكوه بعض صلاة حضرتده وقوعيافته احاديث سهوى نيجه توجيهات موجهه ايله توجيه واعتذار
ايورديلر بعد ذا على حده برفصل معتبراصلده توجيهات اساطين علمايى يكان يكان مسلك سطوره كشيده ايده رز (والى
هذا) حدوث مخالفت امتناعنه (مال ابو اسحاق) امام اسفراينى عليه الرحمه مائل وذاهب اولدى (وذهب الاكثر من
الفقهاء والمتكلمين الى ان المخالفة فى الافعال البلاغية والاحكام الشرعية سهوا وعن غير قصد منه جائز عليه) وعن
غير قصد عطف بياندر يعنى سهوا تميز ويا نزع خافض ايله منصوب اولور اى عن سهو ارباب فروع واصحاب اصولدن بسيار
كسنه اول حضرتك افعال بلاغيه وامور عمليه دن احكام شرعيه ده بلاقصد سهوا جناب نبوتدن مخالفت وقوعى
جائز اولمسنه ذاهب اولديلر (كما تقرر من احاديث السهو فى الصلاة) اى الثابتة فى الصحيحين قال الامام النووى هذا
هو الحق (وفرقوا بين ذلك وبين الاقوال البلاغية لقيام المعجزة على الصدق فى القول) يعنى افعال حضرتده سهولك
وقوعنى تجويز ايدنلر فعل شرعى قول بلاغى ميانه سن راسق پيام وكفتار اوزره قيام معجزه والا رفتار اجلندن
فرق وصدق عبدى شهادت بروردكارى حيثيتيله تميز ايتديلر (ومخالفة ذلك) الصدق ولو سهوا (تناقضها) اى
تعارض المعجزة (واما السهو فى الافعال فغير مناقض لها ولا قادح فى النبوة بل غلطات الفعل وغفلات القلب من
سمات) كمرسين ايله علامت معناسنه (البشر كما قال عليه الصلاة والسلام انما انا بشر انسى) بفتح اوله انسى جمله سى
مستأنفه ويا انا لفظنه خبر بعد خبر ويا صفة بشر اولور (كما تنسون فاذا نسيت فذكرونى) رواه الشيخان عن ابن مسعود
امدى نسيان فى القول معارض للمعجزه در اما افعالده سهو معجزه يى مناقض دكلدر كه افعال جنس معجزه دن اولمز
وعدم منافاتندن ناشى مع وقوعه فيها نبوت نبوتى غير طاعندر بلكه غلطات فعل وغفلات درون علامات بشردندر
وانسان نسياندن مشتق واول ناس اول ناسى اولديغى قرآن ايله مثبت تنكم نسيان سمات بشردن اولديغى تحقيق ايدوب
داناى عالم صلى الله عليه وسلم بن افراد بشردن ام بكا نسيان طارى اولور چون برامرده بكا نسيان حدوث ايده سز بكا
تذكير ايديكز ديو تصديق بيورديلر (نعم) من كل الوجوه سيد البشر صلى الله عليه وسلم حضرتلرندن صدور يافته
نسيان غيرلك نسيانى كبى دكلدر (بل حالة النسيان هنا والسهو فى حقه عليه الصلاة والسلام سبب افادة علم وتقرير
شرع) بلكه بو مقامده بخصوصه شان حضرتده سهو ونسيان حالى امتنه افادهٔ علمه وملتى ايچون تقرير شرعه سببدر
(كما قال عليه الصلاة والسلام انى لانسى) فتح همزه وسينله (او انسى) صيغهٔ مفعولله مشدد ويا مخففدر (لاسن) فتح
همزه وضم سين وتشديد نونله اى لابين لكم كما يفعله احد منكم نسيانا التأسوا بى وتقتدوا بفعلى (بل قد روى لست
انسى ولكن انسى) بصيغة المجهول كما مر (لاسن) احاديث مذكوره بالاده مرور ايلدى (وهذه الحالة زيادة له فى التبليغ
وتمام عليه فى النعمة بعيدة عن سمات النقص واغراض الطعن) بعض نسخده بعيدة عن النقص ضاد معجمه ايله
واغراض بدلى اعتراض وروديا تمشيدى والحاصل حالت نسيان حضرت تبليغ رسالتده براى تسنن امت كمال حال
نبوت وترقى رفعت وتمامى نعمتدر وعلامات نقص واغراض قدح ومذمتدن دوردر (فان القائلين بتجويز ذلك
يشترطون ان الرسل لا تقر) ضم تاء فوقيه وفتح قاف وتشديد راء ايله لا تبقى ولا تترك معناسنه (على السهو والغلط بل
ينبهون عليه ويعرفون) بصيغة المجهول مشدد الراء (حكمه بالقول) فى الحال من غير تراخ (على قول بعضهم وهو
الصحيح وقبل انقراضهم على قول الاخرين) يعنى افعال انبياده سهو جوازنه قائل اولان علما بو قاعدهٔ كليه يى شرط
قيلديلر كه سهو وغلط اوزره پيغمبران حضراتى بامر الله وحمايته ابقا وترك اولنميوب اول سهو اوزره تنبيه اولنورلر
ودرحال حكم ومآل سهو على قول مرسلينه تعريف ودرعقب تفهيم بيوريلوركه اول امردن نهى اولنه لر على قول

فوريت برله تنبيه شرط اولنيوب مدة حياتلرنده مهلت برله رحلت وانقراضلرندن مقدم تنبيه وتعريف اولنه لر
(واما ما ليس طريقه البلاغ ولا بيان الاحكام من) مانى بيان اولور (افعاله عليه السلام وما يختص به من امور
دينه واذكار قلبه مما لم يفعله ليتبع فيه) ضم يا وتشديد تاء مفتوحه ايله مبنى للمجهولدر (فالاكثر من طبقات علماء
الامة) الطبقة علماء كل عصر فهم طبقة بعد طبقة (على جواز السهو والغلط عليه فيها) اى فى افعال الحضرتين ولحوق
الفترات) جمع فطرة وهى كما قال الراغب سكون بعد حدة ولين بعد شدة وضعف بعد قوة انتهى (والغفلات بقلبه وذلك
بما كلفه) صيغهٔ مفعولله (من مقاساة الخلق) اى المكابرة (وسياسات الامة) وروى سياسة الامة اى محافظتهم
(ومعاناة الاهل) اى الاشتغال والملاحظة والمراعاة (وملاحظة الاعداء) اى محاذرتهم ومراقبتهم (ولكن ليس على
سبيل التكرار ولا الاتصال بل على سبيل الندور) حاصل كلام اما طريق تبليغ شرايع اسلام وبيان احكام اولمين افعال
نبى ذيشان واسرار رب واذكار قلب وانوار ابحضرته دائره ومختصه امورندكه انده كندولره اتباع اولنمق ايچون
دركار دكلدر همان زيادت تقرب انتفاعيچون ذات شريفنه متعلقه احوالده سهو وغلط وقوعى وزلات عروضى
وقلب لطيفنه حادثات صدورى جوازى اوزره اكثر علماء امت قائللردر وبو خصوصلك اول حضرتدن ورودنه باعث
تدبير امور خلق ومحافظهٔ امت ومراعات احوال اهل وعيال ومراقبهٔ اعداء الله تكليف بيورلديغندن ناشى افعال
واذكار حضرتده سهولك وقوعى مجوزدر لكن بو امرلك سيد الكائنات حضرتلرندن صدورى حال اكثارى مقتضى
وسبيل تكرار وطريق اتصال اوزره دكلدر بلكه على وجه الكمال جمال ذى الجلال مشاهده سندن انتقالده قلت
وندرت اوزره ظهور ايليه (كما قال عليه الصلاة والسلام انه) اى الشان (ليغان) بصيغة المفعول (على قلبى) والمعنى
قد يحجب قلبى عن مشاهدة ربى (فاستغفر الله) فى اليوم سبعين مرة حديث مذكور بالاده مفصلا ذكر وبيان اولندى
(وليس فى هذا شئ يحط من رتبته ويناقض معجزته) يعنى جملهٔ ماذكرده سببه كش انبيا حضرتلرينك رتبهٔ بالا ومنزلت
علياسندن وضع تنزيل وكرامت ومعجزهٔ اسمالرينه منافى ومناقض شئ بديدار دكلدر (وذهبت طائفة الى منع
السهو والنسيان والغفلات والفترات فى حقه عليه السلام جملة) شان شرفياب رسالتدن سهو وذهول وغفلات
وعثرات وزلات صدورى منعنه من غير استثناء حالة بركروه عالى ذاهب اولديلر (وهو مذهب جماعة المتصوفة)
اى اهل التصوف وارباب التعرف (واصحاب علم القلوب) عطف تفسير اولور (والمقامات) يعنى حضرت مرشد
خانقاه عشق خدا عليه اتمى التحايا هر حالده سهو وزلل وخطا وخللدن معصوم ومبرا اولدقلرى مسلك صواب
دل آكهان ارباب حالات جليه ومقامات بهيه عليه مذهبيدر قدسنا الله باسرارهم الجليلة (ولهم فى هذه الاحاديث
مذاهب نذكرها بعد هذا ان شاء الله تعالى) سهو خصوصنده ورود يافته آثاره علماء امت ومشايخ ملت ايچون
وجوه ومذاهب حصوله پذيردر ماشاء الله تبارك من غير تراخ فصل آتيده اول وجوه لطيفه يى ذكر وبيان ملتزمدر

فصــــل

(فى الكلام على الاحاديث المذكور فيها السهو منه عليه السلام وقد قدمنا فى الفصول قبل هذا) الفصل (ما يجوز فيه
عليه السهو عليه الصلاة والسلام وما يمتنع واحلناه) اى جعلنا وقوع السهو محالا (فى الاخبار) فتح همزه ايله
وكسر دخى جائزدر (جملة) اى اصلا من غير تفرقة بين كونها دينية او دنيوية (وفى الاقوال الدينية قطعا واجزنا
وقوعه فى الافعال الدينية) لعدم مباينته وجه النبوة (على الوجه الذى رتبناه واشرنا الى ما ورد فى ذلك) مصنف
عليه الرحمه اجمال بعد التفصيل بيوروب حضرت فخر رسالت صلى الله عليه وسلم اوزره وقوع سهولك جائز وممتنع
اولان مباحثى فصول متقدمه ده تقديم وجمله من غير تفرقة اخبار حضرتده وقوع سهوى محال واقوال دينيه ده
قطعا صدور سهوى مستحيل قيلوب وافعال دينيه ده فصل سابقده ترتيب واشارت ايتديكمز وجه اوزره وقوع
سهوى تجويز ايلديكمزى تفصيل وبيان ايلدك (ونحن نبسط القول فيه) بو فصل جليل الاصل ضمننده بسط مقال
ايده رز (والصحيح من الاحاديث الواردة فى سهوه عليه السلام فى الصلاة ثلاثة احاديث اولها حديث ذى اليدين
فى السلام من اثنتين) نمازه سهو حضرتده ورود ايدوب سوسنهٔ درجهٔ صحت اولان اوچ حديث شريفدر برنجى
روايتكردهٔ شيخين خبر ذى اليدين اسليدركه امام محراب ملكوت حضرتلرى صلاة ظهر ويا عصرلك ايكنجى ركعتنده
سلام ويروب ذى اليدين قيام ايدوب اقصرت الصلاة ام نسيت يا رسول الله ايله استعلام ايلديكى خبر جميلدر معنعنا
فصل سهو درجنده تفصيلى مندرج وبيانى كذران ايلدى (الثانى حديث ابن بحينة) ضم موحده وفتح حا وسكون نون
وتا ايله مادر عبد الله وزوج مالك اولان مطلبيه قريشيه ايميدر حفاظ حديثدن بعضيلر مشار اليه عبد الله وپدرى
مالك شرف اسلام وصحبت حضرتله تشريف قلرين ياد ايدوب دمياطى عليه الرحمه حاشيهٔ صحيح بخاريده مالكك صحبت
ويا روايت واسلامنى انكار ايلدى وفى الكاشف مالك بن بحينة الصحابى له حديث فى السهو وعنه ابن حبان

والصواب عبدالله بن مالك انتهى (فى القيام من اثنتين) اى فى قيامه عليه السلام من ركعتى صلاة الصبح (الثالث حديث ابن مسعود ان النبى صلى الله عليه وسلم صلى الظهر خمسا) كما فى الصحيحين (وهذه الاحاديث مبنية على السهو فى الفعل الذى قررناه) اى لا فى الاخبار الذى حررناه (وحكمة الله فيه ليستن به) بناء مفعولله يعنى فعل حضرتده صدور سهوه حكمة خفيهٔ ربانيه امرنه اقتدا اولسون ايچوندر (اذ البلاغ بالفعل اجلى) جيمله اظهر وارفع معناسنه بعض نسخهده حاء مهمله ايله احسن واوقع معناسنه اولور (منه بالقول وارفع للاحتمال) زيرا عند البعض ذهلا ابلاغ قولا تبليغدن روشن وهويدا و دفع ورفع احتماله اوقعدر قال على القارى رحمه الله ولعل الاظهر فى حكمته ان يكون تسلية لامته فى مشاركته معه فى سيرته وطريقته واحوال بشريته كما اشار بقوله انما انا بشر انسى كما تنسون (وشرطه انه) صلى الله عليه وسلم (لا يقر) صيغهٔ مجهولله وبعض نسخهده كذلك بناء مفعولله لا يقر من التقرير مقرردر (على هذا السهو بل يشعر به) صيغهٔ مفعولله يعرف وينبه معناسنه (ليرتفع الالتباس وتظهر فائدة الحكمة فيه كما قدمناه) يعنى فعل حضرتده اقتدا ارله امر ايچون شان نبوتأبده بخصوصه سهولك شرطى بودركه صاحب السعاده حضرتلرندن سهو صدور ايلدكده اول حال اوزره تركٔ وابقا اولنميوب بلكه من طرف الله اندن اجتناب ايدوب ناسدن التباس وارتياب برداشته وفائدهٔ حكمت خفيهٔ صمدانيه اشكار اولمغيچون حضرت رسالتپناهه اول حالت اشعار وتعريف بيوريلور نتكم محل مناسبنده تفصيلى تقديم ايتدك (وان النسيان) اى باصله (والسهو) اى المترتب عليه بفرعه (فى الفعل فى حقه عليه الصلاة والسلام غير مضاد للمعجزة ولا قادح فى التصديق) بالرسالة وقد مر بيان تحقيق هذا المبحث مرارا (وقد قال عليه الصلاة والسلام انما انا بشر انسى كما تنسون فاذا نسيت فذكرونى) كما رواه الشيخان وسبق ذكره آنفا (وقال صلى الله عليه وسلم رحم الله فلانا) بركسه دن كنايه در (لقد اذكرنى كذا وكذا اية كنت اسقطتهن) اى تركتهن نسيانا (ويروى انسيتهن) صيغهٔ مجهولله روايت اولنمشدر تفسير اولور عائشه رضى الله عنها طريقندن روايتكردهٔ شيخين اوزره سلطان عالم صلى الله عليه وسلمك بركسنه تلاوهٔ قرأن ايدركن صوتى كوشزدلرى اولوب كيدردى واستعلام بيوردقده عبدالله بن يزيد الانصارى اولديغن اعلام ايتديلرده ان لطيفهدن شكرريز ثنا اولوب خداى بى همتا عبداللهه رحمت ايلسون نسيانله تلاوتنى تركٔ ايتديكم نيجه ايات كريمهيى بكا تذكير ايلدى بيورديلر روايت ديكرده لحكمة ربانيه اول ايات بكا اونتديرلدى ايدى ديديلر لفظ فلانله كنايه اولنان عبدالله ابن يزيد الانصارى ياخود عباد بن بشر الصحابيدر (وقال عليه الصلاة والسلام انى لانسى) بزنة القى مخففٔ معلوم (اوانسى) بناء مجهول وتشديد تحتيه ايله (لاسن) يانى تقدم ايتمشدر (قيل هذا اللفظ) يعنى اوفاصله ايله معطوف اولان اوانسى لفظى (شك من الراوى) جناب رسول صلى الله عليه وسلمدن دكل راوىٔ حديثدن صدوريافته ديلدى حرف او براى ترديددر اما تنويع ايچون اولق دخى بعيد اولمز كاهى نسيان وغفلت جانب انساندن وكاهى الحكمة جانب رحماندن اولور (وقد روى) خبر مر قوم طرف آخردن بو وجهله روايت بيورلدى (انى لا انسى) لام تأكيد بدلى لاء نافيه ايله در (ولكن انسى) صيغهٔ مجهول وياء مشدده ايله (لاسن) اى لست انسى على وجه التقصير بل انسى بحسب التقدير ايستن مقام التقرير (وذهب ابن نافع) نون والف وفا وعينله عبدالله بن الصائغ المالكى وفى نسخة ابن قانع قاف ونونله تحريف من الناسخ اولمق اتفاقكردهٔ شراحدر وفى نسخة ابن رافع بالراء (وعيسى بن دينار) الطليطلى الزاهد الفقيه اخذ الفقه عن ابن القاسم ربيب تاريخنده افتاب حياتى طليطله شهرنده غروب عماته رسيده اولدى (انه) حديث لانسى اوانسى (ليس بشك) من الراوى (وان معناه التقسيم) يعنى التنويع (اى انسى انا او ينسينى الله) لورود نسبته عليه السلام النسيان الى نفسه تارة نظرا الى مقام الفرق والى ربه اخرى اشارة الى مقام الجمع ايماء الى قوله تعالى ومارميت اذ رميت ولكن الله رمى ورداء لى القدرية والجبرية واثباتا للقدرة الجزئية (قال القاضى ابو الوليد الباجى) موحده وجيمله ترجمهسى كذار ايلدى (يحتمل ما قالاه) ابن نافع وابن دينار لفظ حديثده حرف او براى تنويع ديمكرى محتملدركه (ان يريد) اى النبى عليه السلام (انى انسى فى اليقظة) تحتيهله در من غير ضرورة تسكينيله نون روانسى بناء فاعل اوزره (وانسى) بناء مفعولله (فى النوم) يعنى بن حالة بيدار يده اونودرم وعالم خوابده اونتديريلورم ديمكى مراد ايلمك احتمالى اوله ديدى اما قلب شريفلرى دخى بيدار ويقظه ونومده حال حضرت يكسان اولمغين قول مشاراليه ركاكتدن خالى دكلدر (او انسى على سبيل عادة البشر من الذهول عن الشئ والسهو) ياخود بناء معلومله ايراد بيوريلان انسى لفظيله مراد خاطردن ذهول وفراموشى جهتندن طبايع بشر مجبول عليها اولق عادتى طريقى اوزره در (اوانسى) بناء مجهولله مشددا (مع اقبالى عليه وتفرغى له) اى فراغ خاطرى اليه (فاضاف احد النسيانين الى نفسه اذا كان له بعض السبب فيه) يعنى صيغهٔ معلومله ايراد بيوريلان نسيانى اول حضرت نفس نفيسنه اسناد واضافه ايلديكى تقدير انسى اناده كدر زيرا تحصيل معالجهده مباشرتى سبب

اختيارى اولديغندندر (ونفى الاخر عن نفسه) بعض نسخهده من نفسه واقعدر (اذ هو فيه كالمضطر) وصيغهٔ مجهولله اولان نسيانى كندو ذات شريفندن نفى ايدوب نفسنه اسنادا يتمديكى اول فعله تلبسى حالنده مضطر امادر زيرا ازلده كندو كسبندن صدوريافته اولمسى تقدير بيوريلوب مختار صورتنده مضطر اولمش اولدى وربك يخلق ما يشاء ويختار وفى السنة اهل الحكمة قال الجدار للوتد مالك تشقنى فقال الوتد سل من يدقنى (وذهبت طائفة من اصحاب المعانى) امام بغوى وخطابى اسامعانى حديث بيانته اقتدا ايدنلر وياعض صوفيه مراد اولنه (والكلام على الحديث) ماقبلنه عطف تفسير اولور (الى ان النبى صلى الله عليه وسلم كان يسهو فى الصلاة ولا ينسى لان النسيان ذهول وغفلة وآفة) يعنى ارباب معانيدن برطائفه بومسلكه سالك اولديلركه امام القبلتين عليه السلام نمازده سهو ايدر اما نسيان وفراموش ايتمز زيرا نسيان قوهٔ مدركه زوالنه مؤديه عاهتدر وحتى اطبا نسيانى امراض دماغيهدن عدا يتمشلردر (قال) اى ذلك البعض (والنبى صلى الله عليه وسلم منزه عنها) اول حضرت ايسه منقصه مؤدى اولان غفلتدن برئ الساحهدر (والسهو شغل) فتح شين وسكون غين معجمتين ايله يعنى سهو ايسه محافظهٔ احوال زوالنه رسيده اولمين ذهول باالدر (فكان صلى الله عليه وسلم يسهو فى صلاته ويشغله عن حركات الصلاة ما فى الصلاة شغلا بها) فتح وضم شينله (لا غفلة عنها) نبى محترم عليه السلام حركات وسكنات وسجدات صلاتدن اشتغال يافته اولمرى خشوع وخضوع نمازى تحصيل وتتميمه شغلى جهتندن اولوب احوال دنيويهيه صرف ذهن وتوجيه بال غفلتدن ناشى دكليدى ديديلر عبارهٔ مذكوره حديث سهو فصلنده تقدم ايتمشدر شراحدن بعضيلر نقل مسطور من جهة المعنى انما انا بشر مثلكم انسى كما تنسون خبر صحيحيله ضعيف ومن جهة اللغة سهو ونسيان معناده يكسان اولديغى اتفاقكردهٔ ائمهٔ لغت اولمق اوزره راهى اولمسنه حمل ايتمشلردر اما سهوله نسيان بيننده فرق بين نمايان اولديغى مرارا نقل اولنديكه سهو قوهٔ حافظهده غفلت يسيره دركه ادنى تنبيه ايله تنبه اولنور ونسيان ايسه بالكليه حافظهنك زواليدركه تنبيه كثيره محتاجدر وارباب لغت بينهمايى تسويه وبر معنايه استعمالرى تسامحلرندن تعارف لفظيه واهميه ده تدقيق نظر ايتمديكلرندن ناشيدر (واحتج) ذلك البعض عدم وقوع نسيانده استدلال ايلدى (بقوله) صلى الله عليه وسلم (فى الرواية الاخرى) لهذا الحديث (انى لا انسى) صيغهٔ نفيله وبعض نسخهده ولكن انسى لفظى زيادهسيله در والحاصل ان النسيان مذموم منفى عنه عليه السلام بخلاف ما خلقه تعالى فيه اضطرارا لحكمة الهية (وذهبت طائفة) يعنى مشايخ صوفيه واصحاب مقامات عليه دركه آخر فصل مقدمهده نقل بيورلشيدى (الى منع هذا كله عنه) يعنى فخر عالم صلى الله عليه وسلم حضرتلرندن ذكر اولنان سهو ونسيانك بالكليه منعنه ذاهب اولوب (وقالوا) ديديلركه (ان سهوه عليه السلام كان عمدا وقصدا ليسن) صيغهٔ فاعل ويا مفعولله اول حضرتك ساهى صورتنده سهوى غفلت ونسيان جهتندن دكل باكه امتنه سنت اولمق ايچون جزم وقصد وعزم جهتندن ايدى ديديلر (وهذا قول مرغوب عنه) كما سبق فى الفصل الذى قبل هذا قول مذكور مردود فى الموارددر (متناقض المقاصد) لمناقضة السهو والعمد همچنان قصدا نمازده خلاف فعلك صدورى فساد صلاته مؤدى ايكن نوجهله تسننه مساغ اوله (لا يحلى منه بطائل) اى ليس فيه فائدة ويحلى ضم مثناة فوقيه وسكون حاء مهمله ولامله تصريح كردهٔ برهان حلبيدر اما فتح تحتيه ايله صوابديد شهاب مصريدر يقال ما حليت وما حلوت منه بطائل اى ما ظفرت فعله ثلاثى والطائل بمعنى الفائدة وصرح الجوهرى بان يحلى لا يتكلم به الا فى الجحد وقد اتى المؤلف رحمه الله فى صورة النفى (لانه كيف يكون متعمدا ساهيا فى حال) تناقض قول مرقومى بيان ايدوب بيورركه زيرا نوجهله حال واحد وزمان متحدده هم متعمد وهم ساهى اولور پس بينهماده تضاد روشندر (ولا حجة لهم فى قولهم انه امر) اى امره الله (بتعمد صورة النسيان) باء تعديه دن صكره تعمد صيغهٔ مصدر اولور وصيغهٔ مضارع ايله يتعمد دخى مرويدر (ليسن لقوله) صلى الله عليه وسلم فى الحديث الذى تقدم آنفا (انى لا نسى او انسى لاسن) بعض نسخهده واو حاليه ايله وقد اثبت ايرادى اسبدر (احد الوصفين ونفى مناقضة التعمد والقصد) يعنى بو قوله قائل اولنلرك سند ودليلى دخى نابابدركه جناب كبريا حضرت مجتبايه امتنه سنت اولمغيچون نسيان شكلنده قصد وتعمد ايله امر ايليه زيرا خبرده انى لانسى اوانسى قول لطيفيله قبل نفسدن اولان نسيانى وياقبل رحماندن اولان انساى وياخود سهو ونسيان اوصافندن برينى اول حضرت اثبات بيوروب تناقض قصد وجزمى كند وذاتندن نفى ايلدى پس حضرتنه عمد وقصد اثباتى صحيح اولمز (وقال انما انا بشر مثلكم انسى كما تنسون) وفى رواية فاذا نسيت فذكرونى (وقد مال الى هذا عظيم من المحققين) عظيم كثير معنا منه وزيادة فى القدر بو مقامده معناى اول مراد اولنور (من ائمتنا) اى الاشعرية كما قال الشهاب او الفقهاء المالكية (وهو ابو المظفر) ويقال ابو المطهر (الاسفرائنى ولم يرتضه) ضمير ايله وياهاء سكتله (غيره منه ولا ارتضيه) انا ايضا يعنى امامليز محققلرندن معظم ائمه اولان ابو مظفر اسفرائنى اول حضرتك تعمد نسيانله مأمور اولمسنه ذاهب اولدى

اماموی الیه‌دن غیری علما بو قولی اختیار ایتمدی همچنان بندنجی راه صوابدن صد مرحله دور اولان قول مذکوری اختیار اتم (ولا حجة لها بین الطائفتین) یعنی اول حضرت نمازنده سهوا یدر نسیان ایتمزدیلر و حضرتک سهوی قصد و عمدایدی دیین ایکی طائفه‌نک دلیل وحجتی نا یابدر (فی قوله انی لا انسی) بناء فاعله صیغهٔ نفی اوزره‌در (ولکن انسی) بصیغة المفعول تقدم تفصیله (اذ لیس فیه نفی حکم النسیان) اضافة بیانیه ایله (بالجملة وانما فیه نفی لفظه وکراهة لقبه کقوله علیه السلام بئس ما لاحدکم) بئس من افعال الذم وفاعله ضمیر مستتر ما (ان یقول نسیت) مخفف مسند لضمیر المتکلم (آیة کذا ولکنه نسی) صیغهٔ مجهول وتشدید سین مهمله ایله وضم نون بر له مخففا ورودی روایتکردهٔ امام مسلمدر وقیل فاعل نسیت النبی علیه السلام ای لا یقل احدعنی نسیت آیة فان الله هو الذی انسانی ما نسیته بصنعی وقال الخطابی انه مخصوص بعصر النبوة فانهم انما نسیهم الله ماقدر نسخه انتهی حاصل کلام انی لا انسی ولکن انسی حدیث شریفنده بالکلیه حکم نسیانی نفی یوقدر بلکه من جهة المبنی بدیدار اولان معنی ترک نسیان لفظنی نفی ونسیان وصف واسمی یادایتمکی کراهتندن ناشیدر نتکم روایتکردهٔ شیخین عن ابن مسعود اولان خبر جلیل الاثرده ورودا یتمشدرکه سزدن بریکز حضرت قرآندن فلان آیتی اونتدم دیو تعبیر اداء قبیحدر لکن جناب حقه نسبتله فلان آیت بکا اونتدیرلدی دیمک داب ادبه موافقدر بیوردقلری کلام لطیفده نسیان لفظیله تلفظدن نهی ایلدی والحاصل نفی واثبات اختلافی لفظ ومبنی اعتباریله اولدیغی فحوای کلام ومقتضای معنی تفاوتی حصول پذیر اولور (اونفی) مصدر معطوف علی نفی لفظه ای انما فیه نفی (الغفلة وقلة الاهتمام) قلتدخی غفلت اوزره معطوفدر (بامر الصلاة) ارید به نفی لازمه (عن قلبه) متعلق بنفی حاصلی لا انسی لفظیله مرادینم قلبم عبادت حق وتوجه فیاض مطلقدن غافل وذاهل اولماز دیمک اوله (لکن شغل بها عنها) همان امر صلاة وتجلیات ومناجاتله بعض اعمال صلاة وعدد رکعاتندن مشغول قیلنوب (ونسی بعضها ببعضها) بعض ارکان ظاهرهٔ صلاتی بعض مشاهداتله فراموش بیوردلر (کما ترک الصلاة) علی ما رواه البخاری ومسلم (یوم الخندق) زمان حفر خندقکه سال پنجم هجریده شهر شوالنده ظهور یافته غزوة الاحزابدر اول غزای همایونده نمازی ترک ایتدیکی اسا کیم (حتی خرج وقتها وشغل بالتحرز من العدو عنها) ای عن الصلاة (فشغل بطاعة عن طاعة) تا وقت نماز چیقوب اعدادن تحرز وتحفظ سببیله صلاتدن مشغول قیلندی پس حفظ وحراست مدینهٔ منوره طاعت علیاسنه درکار واداء صلاة وسطی طاعت وعبادتندن فر وکذار اولندی (وقیل ان الذی ترک یوم الخندق) معرب کنده بمعنی الحفر (اربع) رفعله خبر ان (صلاة الظهر) بدل من اربع (والعصر والمغرب والعشاء) وقیل یجوز نصب اربع فیکون من اعمال ترک علی مذهب سیبویه ودخی غزوهٔ احزابده غزاة موحدینله فخر المرسلین حضرتلری تقلیب ابصاره قدرت وتبدیل مواضع اقدامه فرصت بولمدقلری جهتندن نماز پیشین وپسین وشام چهارگانه صلاة عرصهٔ فوات اولدی دینلدی اما شغلونا عن صلاة الوسطی صلاة العصر ملأ الله قلوبهم وقبورهم نارا خبر شریفی مفادی اوزره انجق نکاشتهٔ جریدهٔ فوت اولان عصر ایدیکی هویدادر وغزوه مرقومه‌ده تعدد واقعه محتملدر (وبه احتج من ذهب الی جواز تأخیر الصلاة فی الخوف اذا لم یتمکن من ادائها الی وقت الامن) اول حضرتک غزوهٔ احزابده ترک صلاة بیورملریله خوف وخشیتده اداء صلاته تمکین ممکن اولمدیغی حالده وقت امن وسلامته نمازی تأخیر جوازنه ذاهب اولنلر بو وجهله استدلال ایلدی (وهو مذهب الشامیین) بو معناکه صلاة خوف قصهٔ مذکوره‌دن مقدم مشروع اولمسنه بعض علما وفقهاء شام ذاهب اولدقلری مذهبدر (والصحیح ان حکم صلاة الخوف کان بعد هذا فهو ناسخ له) قول صحیح بودرکه فرضیت صلاة خوف غزوهٔ خندقدنصکره ظهور یافته اولوب عند الخوف تأخیر صلاة جوازینی ناسخدرکه مذهب ابی حنیفه رضی الله عنه وجمهور علما دخی بو معنادر ویادیکردن قضا اوله وصلاة خوف عصر نبوتا به مخصوصه ویا حیات شریفه‌لرنده بنه نسخ اولنوب الآن جائز اولمسنه ویا حالا حکمی باقی وجماعتله مختصه وغیر مختصه اولمق مختلف فیها اولدیغی بطون کتب بسیطه حاویه در والیس تمام بیمنا تفصیله ✱ نه بند دبار زیره انکه باشد عزم کرمانش (فان قلت فما تقول فی نومه علیه السلام عن الصلاة یوم الوادی) لیلة التعریس حدیثنه متعلق تفصیل بالا ده ان الامة مجتمعة علی عصمة النبی صلی الله علیه وسلم فصلنده کذارا یتمشیدی (وقد قال) واو حالیه‌در (ان عینی تنامان ولا ینام قلبی) خبر شریف جمله‌سی سؤال وجوابی بیننده اعتراض اولور یعنی شب تعریس رامکه ویا بطن تبوکده صلاة صبحدن اول حضرتک نومی خصوصنده نه بیوررسز حال انکه روایتکردهٔ شیخین اولان حدیث صدیقه رضی الله عنها ده اول حضرت بیوردیلرکه بنم دو چشمم نائم‌در امادلم آگاه وبیداردر پس نوجهله وقت نماز خروج ایدنجه خواب آلود اوله‌لر (فاعلم ان للعلماء عن ذلک) ای عن نومه فیه بالوصف المذکور (اجوبة) نصبله اسم ان (منها ان المراد بان هذا حکم قلبه عند نومه وعینیه) تثنیهٔ عین باصره اما مختار حلبی اولان غین معجمه ایله غیبیه ضد الحضور روایتی من جهة الاعراب

والمعنی مستقیم اولماز (فی غالب الاوقات) ازجمله عند النوم تیقظ قلب شریفلرندن مراد عالم خوابده دل آگاهلرینک بیداری ونرکس بادامکلرینک خوابی اکثر احیانده حال وشان وحکم وصفتلریدر (وقد یندر) ضم دال مهمله ایله (منه) علیه الصلاة والسلام والندرة اخص من القلة (غیر ذلک) من غفلة قلبه حال نوم عینیه (کما یندر) ای یقع نادرا (من غیره) علیه الصلاة والسلام (خلاف عادته) یعنی گاهی اول حضرتک غیری کمسنه‌دن خلاف معتاد بیداری دل نادرا واقع اولدیغی کبی بیدار نشین خلوتخانهٔ اسرا علیه التحایا حضرتلرندن خلاف عاده غفلت قلب اساسی نادرا وقوع یافته اولور والحاصل عالم خوابده فخر رسالت ایچون ایکی حالت جلوه نمادر بریسی چشم حقایق بینلری نائم اولوب قلب لطیفلری بیدار اولمق ودیگری قلب شریفلری نادرا نائم اولمقدر امدی لیلهٔ تعریسده وقوع یافته اولان نوم حالهٔ ثانیه‌یه مصادفه ایتمش اوله والله اعلم (ویصح هذا التأویل) قلب لطیفی غالب حالده بیدار اولوب گاهی نادرا نائم اولمق تأویلی تصحیح ایدر (قوله علیه السلام فی الحدیث نفسه) جنس حدیث ارادهسی توهم اولنمامق ایچون لفظ مذکور ایله تأکید اولندی یعنی نفس حدیث صلاة وادی ضمننده صدور ایدن (ان الله قبض ارواحنا وقول بلال فیه) ای فی حدیث صلاة الوادی (ما القیت علی نومة مثلها قط) امدی قبض ارواح حس وادراکدن غیبوبتدر زیرا روح عالم خوابده بدندن مفارقت ایدر انکچون النوم اخ الموت ورودا یتمشدر وبلال حبشی رضی الله عنه جنابلرینه فجره ایقاظ ایچون فرمان نبوی شرف یافتهٔ صدور ایکن غلبهٔ نومله ایقاظه مجال اولمامغین بعده ابن سکانه امر ایتدم یا بلال دیو توبیخ بیوردقلرنده یا رسول الله بو یله خواب گران بکا اصلا مستولی اولمامشیدی دیو اعتذاری قلب شریف نبوتمابک گاهی نادرا نائم اولمسی تأویلنی تأیید ایدر (ولکن مثل هذا انما یکون منه) صلی الله علیه وسلم (لامر یریده الله من اثبات حکم وتأسیس سنة واظهار شرع) یعنی بویله نادر الوقوع امرک اول حضرتدن گاهی صدوری بر حکمت خفیه اظهاری ایچوندرکه اندک ضمننده بر حکمی اثبات وفروع شریعت بناسی ایچون تأصیل قضیهٔ معینه وهنوز غیری مبین فرض وسنتدن بر قانون الهی اظهارنه ارادهٔ سبحانی تعلق ایتدیکی امورده بدیدار اولور والا بر حکمی متضمن اولمیان شیئده وقوعی نا یابدر (وکما قال) علیه الصلاة والسلام (فی الحدیث الآخر الوارد فی النوم عن الصلاة) (ولو شاء الله لا یقظنا) من منامنا ظاهرا وباطنا (ولکن اراد) ای الله تعالی بعدم ایقاظنا (ان یکون) ای سنة وشرعا (لمن بعدکم) یعنی ارادهٔ علیهٔ حکیم بیهمتا بیدار اولمامزه تعلق ایدیدی بزی نومه‌دن ایقاظ ایدردی لکن عدم ایقاظله سزلردنصکره ساهرهٔ غبراتی تشریف ایدن امتمه بو حالت شرع وسنت اولمسنی مراد ایلدی دیدی (الثانی) اجوبهٔ علمادن ایکنجی جواب (ان قلبه لا یستغرقه النوم حتی یکون منه الحدث فیه) ضمیر نومه راجعدر یعنی دل آگاهلری مستغرق نوم اولماز دیکه خوابده نقض وضوء اقتضا ایده پس نقض ایجاب ایتدیکی بیدار اولملرینه گواهدر (لما روی) کسر لام وتخفیف میمله (انه کان محروسا) عالم خوابده وجود بهبودندن حدث وقوعندن مصون ومحفوظ اولدقلری صحیح بخاری وغیریده نگاشتهٔ براعهٔ محدثین اولدیغیچون عدم وقوع حدث غرقاب خواب اولملرینه دلیل اولور (وانه کان ینام حتی ینفخ) ضم فا ایله شدت برله خروج نفس (وحتی یسمع) صیغهٔ مجهول ایله (غطیطه) غین معجمه ایله وزنا ومعنا غطیط اسا نفس ایله خروج ایدن تردید صوتدر (ثم یصلی ولا یتوضأ) دخی اول حضرت نفخ وتردید صوتی ایشدلنجه نائم اولوب بعده قیام ایدوب تحریمه بندنماز اولوردی قلب شریفلری یقظان اولمغین عدم نقض وضوء ایچون ابدست المق ایجاب ایتمزدی یاخود حراست مولی ویا اختصاص ذات والالرندن ناشی تجدید وضوءنه حاجت اولمازدی (وحدیث ابن عباس المذکور فیه وضوءه) علیه الصلاة والسلام (عند قیامه من النوم) ولفظ حدیث مبتدا (فیه نومه مع اهله) خبر واقع اولور (فلا یمکن الاحتجاج به علی وضوءه) ای کون وضوءه (بمجرد النوم اذ لعل ذلک) ای وضوءه هنالک (لملامسة الاهل) اصل معنای اهل اقارب واتباعدر بعده ذا زوجه اوزره اطلاق اولنور حقیقهٔ عرفیه اولشدر (او لحدث آخر) یعنی درج صحیفهٔ صحیحینده مندرج اولان خبر ابن عباسکه اول حضرتک خوابدن قیامی حالنده ابدست المسی حلیله‌لری میمونه بنت الحارث رضی الله عنها ایله همخواب اولدیغندندر امدی خبر مرقومده اول حضرتک مجرد خوابدن ناشی ابدست المالری اوزره استدلال ممکن دکلدر شاید وضوءیه مبادرتلری حلیله‌لرینه مس ایتمکدن ناشی برای تنشیط تجدیددر ویا نقض موجب شیء آخر ایچون ابدست المش اوله‌لر (فکیف وفی آخر الحدیث نفسه ثم نام) ثانیا (حتی سمعت غطیطه ثم اقیمت الصلاة فصلی ولم یتوضأ) یعنی دانای عالم صلی الله علیه وسلمک قلب شریفلری بیدار وآگاه اولدیغی اجلدن مجرد نوم ایله نقض وضوء ایجاب ایتمسی خبرنه حدیث ابن عباس مناقض اولمق نه کیفیتله صورتنما اوله که مع هذا بعینه خبر مرقوم آخرنده ورودا یتمشدر اول حضرت ابدست الدقدنصکره اویودی تا کیم خواب آلود اولوب نفخ وتردید صوتی گوشزدم اولدی بعده نمازه اقامت اولنوب وضوء اوله اکتفا ایله تحریمه بند نماز اولدیلر تجدید وضوء ایتمدیلر دیو روایت ایلدی (وقیل

لاينام قلبه من اجل انه يوحى اليه فى النوم) همچنان خواب حديث مشار اليهده دينلديكه قلب لطيفلرى بيدار
اولديغى نومى حالنده سائر پيغمبران كبى كندولره وحى اولنديغيچون درزيرا رؤياى انبيا وحى اولمسنده اشتباه يوقدر
پس لاينام قلبى قول شريفى معناسى اول حضرتدن نوم وحى منقطع قلماز (وليس فى قصة الوادى الانوم عينيه من
رؤية الشمس وليس هذا من فعل القلب) يعنى قضيه واديده همان مشاهدهٔ آفتابدن چشم حقايق بينلرى خواب آلود
اولديغى محققدر مهر منيرايسه انجق حاسهٔ بصر ايله درك اولنور ديده چونكه نائم اوله بهر حال حس ظاهردن محجوبدر
امدى خورشيده نكاه ايتمك فعل قلبدن دكلدر زيرا قلب همان معقولاتى ادراك ايدر محسوساتى درك ايتمز (وقد
قال عليه السلام ان الله قبض ارواحنا ولوشاء لردها الينا) حديث شريف الله يتوفى الانفس حين موتها والتى لم تمت
فى منامها آيت جليله سندن مقتبسدر (فى حين غيرهذا) قال لفظنه متعلقدر مقول قولندن دكلدر يعنى اول
حضرتك ان الله قبض ارواحنا كلاميله ناطقه جنبان اولمرى ذات ستوده صفاتلرينه برشىء وحى اولنمهوب عين وحى
اولان رؤياىى كورمديكى وقتده ايدى معلوم اوله انهى دركه روح عالم منامه وحالة مماتده قبض اولنوب حال اولده رد
اولنديغى كريمهٔ فيمسك التى قضى عليها الموت ويرسل الاخرى الى اجل مسمى تعبيه سيله استدلال اولنور وخبرده وارد
اولمشدر سلطان كونين صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه سؤال اولنديكه يارسول الله اهل جنت نائم اولورلرمى
جوابده اولمازلركه بهشتده خواب نايابدر النوم اخ الموت بيورديلر (فان قيل فلولا عادته من استغراق النوم لما) فتح
لام وتخفيف ميمله (قال) عليه الصلاة والسلام (لبلال اكلاء) اولنده همزهٔ وصل واخرنده همزهٔ ساكنه ايله امر من
الكلاءة وهى الحفظ (لنا الصبح) اكر سؤال وارد اولورسه كه حواس قلب شريف حضرتنه استيلاء نوم واستغراق عادتى
اولميدى بلال مؤذنه بزلرى وقت فجرده ايقاظ ايله ويزمايچون صلاتمزى نكهبان اول ديمزلردى (فقيل فى الجواب
انه كان من شأنه عليه السلام التغليس بالصبح) اى التبكير واعله فى الاسفار وغلس اخر شبده افق ضوء فجره
مخالطه ايدن ظلمتدر (ومراعاة اول الفجر لايصح ممن نامت عينه اذهو ظاهر يدرك) صيغهٔ مجهولله (بالجوارح
الظاهرة فوكل بلالا بمراعاة اوله ليعلمه) من الاعلام (بذلك كما لوشغل) بصيغة المجهول (بشغل غير النوم عن مراعاته)
حاصل جواب تبكير بالصبح عادت سنيهٔ صاحب رسالتدن ايدى واول فجركه هر كيجه اخرنده اولان بياضلقدر اول
ايلده شفق مقابلى اولور انى مراعات ومحافظه چشمى خواب آلود اولان كمسنه دن صحيح ومتيسر دكلدر زيرا وقت
صبح ظاهر وجارحهٔ ظاهره يه بلكه باصره ايله ادراك اولنور پس خطيب منبر لولاك صلى الله عليه وسلم بلال مؤذنه
رضى الله عنه اول فجرى مراعات ايله امر ايتديكم اول وقت نمازى كندولره اعلام ايليه تتكم نوملك غيرى شغل ايله
مشغول اولسه وقتك محافظه ومراقبه سنى اعلام ايچون امر ايلديكى كبى همچنان طلوع فجرده ايقاظ ايچون بلاله
تنبيه بيورمشلرايدى (فان قيل فما معنى نهيه عليه السلام عن القول نسيت) لايقولن احدكم نسيت آية حديثنده
بن اونتدم ديمكدن نهيك معناسى نه در دينلورسه (وقد قال عليه السلام) بين السؤال والجواب جملهٔ حاليه
واعتراضيه در (انى انسى) فتح همزه وسكون نونله (كما تنسون فاذا نسيت فذكرونى وقال) رحم الله فلانا (لقد اذكرنى
كذا وكذا آية كنت انسيتها) بصيغة المجهول تقدم تفصيل الاحاديث مرارا (فاعلم اكرمك الله انه لاتعارض فى هذه
الالفاظ اما نهيه عن ان يقال نسيت آية كذا فمحمول على مانسخ) بناء مفعولله (فعله) ظاهرا كونه لفظى ايراد مناسب
ايدى بعض نسخه ده لفظه واقعدر (من القرآن) بالاده نيجه توجيهله تبيين كندارا ايتمشيدى ازجمله فعلى حقيقة حقه
نسبت ومجازا عبده اسناد ايدى امدى فلان آيتى اونتدم ديمكدن نهى حضرت جلهٔ قرآندن حفظى نسخ اولان شىء
اوزره محمولدر (اى) يعنى (ان الغفلة فى هذا لم تكن منه ولكن الله اضطره اليها) اى الى نسيانها (ليمحو مايشاء ويثبت)
تخفيف ويا تشديدله در امدى لايقولن احدكم نسيت قول شريفى تقريرمذكور اوزره انى نسيت تقديرنده مسند
اليه ضمير حضرت اوله يعنى قرآنده برشىء ترك ايتديكم كوشزديكز اولدقده رسول الله فلان آيتى اونتدى ديميكز
ديمكدر زيرا اول خصوصده ترك وغفلت جناب نبوتمآبدن ظهور يافته دكلدر لكن حق سبحانه وتعالى اول
حضرتى غفلته مايه الجا ايلديكه ايات قرآنيه سندن نسخنى مراد ايلديكى آيتى محو ونسخ ومراد ايلديكنى اثبات وتحقيق
ايتمكيچون محو واثباتده انساء جانب مولايه نسبت اولنه (وما كان من سهو اوغفلة من قبله) كسر قاف وفتح
موحده ولام ايله جانب معناسنه وضمير نفس حضرته عائددر ويا باعتبار المعنيين عبده راجع اوله (تذكرها صلح)
فتح وضم لامله (ان يقال فيه انسى) ضم همزه ايله مجهول مخفف اولكه قبل حضرت ويا جانب امتدن صدور ايدن
سهو وغفلت خاطره بعد النسيان خطور ايتسون ايتسون اول خصوصده اونودلدى ديمك جائز وصالح اولور
(وقد قيل ان هذا منه صلى الله عليه وسلم على طريق استحباب) وفى نسخة على سبيل (ان يضيف الفعل الى خالقه)
يعنى اول حضرتك نسيت لفظندن منع ونهى بيورملرى تعليم وارشاد طريقى اوزره دركه فعلى جناب جهان آفرين

حضرتلرينه

حضرتلرينه اضافه ايدوب عبد كندى نفسنه نسبت واسناد ايتميه لر فالنهى ليس هو نهى تحريم بل للكراهية (والاثر)
حديث ديكر دهكه نسبت كذا قوليله نسيان عبده اسناد واضافه اولنمشدى (على طريق الجواز) وخلاف الاولى
من غير النبى عليه السلام ومنه للتشريع فهذا غير مكروه منه (لاكتساب العبد فيه) اى بنوع تسبب وتقصير منه
(واسقاطه عليه السلام لما) كسر لام وتخفيف ميمله (اسقط من هذه الايات جائز عليه بعد بلاغ ما امر) بناء مجهولله
ما امر الله (بابلاغه وتوصيله الى عباده ثم يستذكرها) يروى يستدركها (من امته) ثانيا (اومن قبل) كسر قاف وفتح
موحده ايله (نفسه الا ما قضى الله نسخه ومحوه من القلوب وترك) صيغهٔ مصدر ايله ويا فاعل ماضى مجهول
(استذكاره) والحاصل اول حضرتك بعض آياتى اسقاط ايتمسى مأمور اولديغى اوامر عليه يى عباد الله ايصال
وابلاغدن صكره صدورى جائزدركه تقصير وسهو فى التبليغ بابندن شمار يده قيلنمز بعده اسقاط ايلديكى آياتى امتندن
برى ويا كندى جانبلرندن تذكير ايليه مكر بارى تعالى قلب حضرت ودرون امتدن انك رفع ومحونى ويادداشت
خاطر اولمسنى قضا ومراد ايليه بو كونه اسقاط جناب نبوتمآب اوزره وقوعى جائزدر (وقد يجوز ان ينسى) صيغهٔ
فاعل ويا مفعولله (النبى صلى الله عليه وسلم ما هذا سبيله كرة) اى بالمرة يعنى قرآن كريمدن نسخى مراد اولنان شىء
حينا ما نبى مكرمك مرة خاطردن فراموش ايتمسى كاهى جائز اولور (ويجوز ان ينسيه منه) اى الله عزوجل (قبل
البلاغ ما لا يغير نظما ولا يخلط حكما مما لا يدخل خللا فى الخبر) دخى حق تعالى رسولنه قبل التبليغ الى العباد قرآندن
بعض شيء اونتدرمق جائزدر ترتيب كلمات متناسقهٔ قرآنيه يى تغيير وتبديل وحلى حرمته مثلا تخليط ايتمكسزين
حاصلى خبر واثرده خلل وزلل ادخال وايراث ايتميه شيئدن قبل البلاغ انساء آيه جائزدر (ثم يذكره اياه ويستحيل دوام
نسيانه له لحفظ الله كتابه) كما قال انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون (وتكليفه) جرله حفظ اوزره معطوفدر
(بلاغه) لقوله يا ايها الرسول بلغ ما انزل اليك من ربك والحاصل خواجهٔ عالم عليه السلام تبليغ امت حالنده قراءة
شريفه لرنده خطا وقوعنده عصمتى بياندر

(فصـــل)

(فى الرد على من اجاز عليهم الصغائر) اى بعد النبوة (والكلام) جرله رد اوزره معطوفدر (على ما احتجوا به فى ذلك)
اعلم ان المجوزين للصغائر على الانبياء من الفقهاء والمحدثين ومن شايعهم) اى وافقهم وتابعهم (على ذلك من
المتكلمين) كابى جعفر والطبرى وغيره (احتجوا على ذلك) اى استدلوا بتجويز الصغائر على الانبياء (بظواهر كثيرة من
القرآن والحديث) اى السنة (ان التزموا ظواهرها) اى اتخذوها طريقة ومذهبا من غير ان يأولوا اكثرها
(افضت بهم) اى بلغتهم واوصلتهم (الى تجويز الكبائر وخرق الاجماع) خرقى اندیشه سبيل فساد اوزره قطع
واجماعه مخالفتدر (وما لا يقول به مسلم) انبيا عليهم التحايادن بعد البعث عن قصد كبائر صدورى جوازنه مؤمن
وموحد تفوه ايتديكى ناسزا كلامله زباندراز اولديلر زيرا بو مسئله يه تصدى ايتمز الا حشويه اسار هنوردان باديهٔ
ضلال اولان طائفهٔ خاسئه ذاهب اولور (فكيف وكلما احتجوا به مما اختلف المفسرون فى معناه وتقابلت
الاحتمالات فى مقتضاه) يعنى نه كيفيتله انبيا حضراتى اوزرينه صغائرى تجويز ايدرلر حال انكه هر استدلال
ايلدكارى مواد ارباب تفسيرك اول معناده كروهٔ اختلافه ذاهب موجبنجه احتمالات تقابل ودوچار اولديغى
مباحثدندر ومع وجود الاحتمال لايصح الاستدلال (وجاءت اقاويل) جمع اقوال جمع قول (فيها فى هذه القضية
للسلف) من الصحابة والتابعين (بخلاف ما التزموه من ذلك) تجويز صغائردن بعض خلفك التزام مالايلزم ايلدكارى
قضايا ده سلف صالحينك نيجه اعتنا به صالحه اقوالى بديدار ظهور دردر (فاذا لم يكن مذهبهم اجماعا وكان الخلاف فيما
احتجوا به قديما وقامت الدلالة على خطا قولهم وصحة غيره) اى غير مقالهم (وجب تركه) جواب اذا پس امدى
ارباب تجويزك مذاهبى مجمع عليها اولميوب استدلال ايلدكارى شيئده خلاف ايام متقدمينندن قديم وادلهٔ عقليه
كلاملرينك خبط وخطاسى اوزره قائمه وغيرك صحتى برله داله اولديسه تركى واجب (والمصير الى ما صح) عقلا ونقلا
دليل صحيح اولان شاهراه اسلافه رجعت سزاوار اولور (وها) تنبيه (نحن نأخذ فى النظر فيها ان شاء الله) اى نشرع
فى التأمل والبحث فى الادلة من المسئلة (فمن ذلك قوله تعالى لنبينا محمد صلى الله عليه وسلم ليغفر لك الله ما تقدم من
ذنبك وما تأخر) اول حضرتدن صدور جائز اولوب تركى اولى اولان امور دن مقام خطابده ترك عتابله معامله ومتر
بيورملرى (وقوله واستغفر لذنبك) تقصير فى العبادة ويا رؤية طاعة ويا غفلة ساعة اسادى كه غفران طلب ايله
(وللمؤمنين والمؤمنات وقوله ووضعنا عنك وزرك الذى انقض ظهرك) دخى اعباء نبوت ووعثاء كافهٔ نقل مرادتى
حط ووضع ايلديككه تهوين وتسهيل كرد كارى حضرتكه نصرت ويارى اولميدى ظهرك انلر كسرايراث ايدوب

تحمل كذا اولوردى (وقوله عفا الله عنك) اى لو صدر ذنب منك (لم اذنت لهم) اى للمتخلفين من المنافقين (وقوله لولا كتاب من الله سبق لمسكم فيما اخذتم عذاب عظيم) غنايمك بو امته حلال قلنمسنه جانب كبريادن حكم ازلى سبق ظهورا يتمسيدى اخذ ايتدبككزفدا امرنده سزى عذاب مس ايديدى يعنى قضيهٔ مرقومه ده اولى اولان وحى اعلايه انتظار ايدى آيات جليلهٔ مذكوره وجوه تأويلاتى قسم اول كتاب فصولنده تفصيل اولنمشيدى وينه على الترتيب بيان اولنور (وقوله عبس وتولى) اى تغير لونه وكلح وجهه (ان جاءه الاعمى) عبد الله بن ام مكتوم العامرى رضى الله عنه مؤذن حضرت رسالتك اون اوچ دفعه مدينهٔ منوره ده استخلاف بيورلمشيدى بعده قادسيه فتحنده علمكش اسلام كن جرعهٔ شهادتى نوش ايلدى ويا مدينه ده وفات ايتمش اوله (الاية) اى الايات بعدها مما وقع فيه المعاتبة (وماقص الله تعالى) اى حكى وفى نسخة مانص اى ماصرح سبحانه من قصص فتح قافله (غيره) عليه السلام (من الانبياء كقوله وعصى آدم) اى خالف (ربه) باكل الشجرة نسيانا او خطأ (فغوى) فضل عن المطلوب وذل عن المحبوب (وقوله فلما اتاهما صالحا جعلا له شركاء فيما اتاهما) يعنى وقتا حضرت مولا عز وعلا آدم وحوايه ولد سوى اعطا بيوردى ابليس پرتلبيس حوايه وسوسه ايله نام ولدى همنام عزازيل اولان حارثه عبد اضافتيله بنام قيلوب غرض شيطانيدن آكاه اولمغين حقه شريك قيلاديلرامدى شركاء لفظى اطلاق الجمع على الواحد قبيلندندر وشركدن مرقوم شرك حقيقى دكادرزيرا آدم وحوى شيطانك حارث اسميله مسمى اولديغندن آكاه دكللرايدى حوايه سنك بطنكده اولان شايد بربهيمه ويا كلب اوله آكرين درگاه كبريادن رجامنداولوب حامل اولديغك حمل سنك كبى پيكر بشر يده ظهور ايدرسه اسمنى عبد الحارث قيلمغله اغراء وتخويف ايتمكين بوكونه تسميه بى سبب صلاح قصديله نهاده ايتمشلرايدى پس مقربان وعارفيندن وقوع ذنب اشد واعظم اولمغين تغليظيچون حضرت بارى اول كاره شرك تسميه بيورمش اوله (وقوله عنه) اى حكاية عن آدم عليه السلام (ربنا ظلمنا انفسنا) بوضع الشئ فى غير موضعه الاولى (الاية) وان لم تغفر لنا وترحمنا لنكونن من الخاسرين اى الخائبين (وقوله عن يونس سبحانك انى كنت من الظالمين) ولو فى تقصير طاعة لغفلة ساعة (وماذكره من قصته) اى من قصة يونس عليه السلام (وقصة داود) كما سيأتى (وقوله وظن داود انما فتناه) اى ابتليناه (الى قوله) وان له عندنا لزلفى وحسن (مآب) المرجع الى الجناب (وقوله تعالى (ولقد همت به) هم الشهوة (وهم بها) هم الخطرة (وماقص من قصته مع اخوته) دخى خداى بيهمتا جل وعلا يوسف الصديق عليه السلام برادرانيله كذران ايدن عجايبى حكايه بيورمسيكه بعض اجوبه قريبا بيان اولنور (وقوله عن موسى فوكزه موسى) اى ضربه بجمعه (فقضى عليه) اى مات لديه (قال هذا من عمل الشيطان وقول النبى صلى الله عليه وسلم فى دعائه اللهم اغفر لى ما قدمت) من التقصير فى العبودية (وما اخرت) الطاعة من الاوقات الاولوية (وما اسررت) من الخواطر النفسانية (وما اعلنت) من العوارض الانسانية (ونحوه من ادعيته عليه السلام) همچنان اول حضرتك اظهار تواضع ومسكنت وبيان مهابت وخشيت وتعليم امت وتكميل مرتبت ايله دعالرندن ورودى (وذكر الانبياء فى الموقف ذنوبهم فى حديث الشفاعة) يعنى عرصه كاه محشرده كروه عصات هر بر پيغمبردن طلبكار شفاعت اولدقلرنده لست لها ذنب عظيم قوليله كناهلرين يادو حديث طويل شفاعتده كذا ايدن وجه اوزره استعفا واعتذار ايتملرى (وقوله) صلى الله عليه وسلم كما تقدم شرحه فى فصله (انه ليغان على قلبى فاستغفر الله وفى حديث ابى هريرة انى لاستغفر الله واتوب اليه) اى ارجع عن ملاحظة اسرار الخلق الى مطالعة انوار الحق (فى اليوم) الواحد (اكثر من سبعين مرة وقوله تعالى عن نوح) عليه السلام (والا تغفر لى) وترحمنى (الاية) اكن من الخاسرين (وقد كان) اى قبل ذلك (قال الله تعالى له) لنوح عليه السلام (ولا تخاطبنى فى الذين ظلموا) اى كفروا (انهم مغرقون) نوح عليه السلام ابسه فرزندى حقنده مخاطبه ايتمكين عتاب حق ظهور ايلدى (وقوله عن ابراهيم والذى اطمع ان يغفر لى خطيئتى يوم الدين) روز جزا وفصل قضاده كناهم مغفرت ايتمسنه طمع دارم ديو خطيئه نسبت ايتمسى (وقوله تعالى حكاية عن موسى انى تبت اليك) اى من طلب الرؤية (وقوله ولقد فتنا سليمان) اى ابتليناه بالجاه الدنيوى والقاء الجسد على الكرسى (الى ما اشبه هذه الظواهر) اى مع امثاله من الايات والاخبار (قال القاضى رحمه الله فاما احتجاجهم بقوله ليغفر لك) لام تعليليه ومعلل انا فتحنا تبشيرى اولان فتح دن (الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر) يعنى انبيا عليهم التحايا اوزره كناه صغائرى تجويز ايتديلر ازجمله بو قول سبحانيله استدلال ايتديلر (فهذا) الكلام المكنون (قد اختلف فيه المفسرون فقيل المراد ما كان قبل النبوة وبعدها وقيل المراد ما وقع لك من ذنب وما لم يقع) اى سابقا ولاحقا (اعلمه الله تعالى انه مغفور له) حقا (وقيل المتقدم ما كان قبل النبوة والمتأخر عصمتك بعدها) يعنى قبل البعثه ما تقدم محو سيئه وما تأخر حراسة عصمت بركاتيله عفو ومغفرت ايچون ديمك اوله

(حكاه احمد بن نصر) الخزاعى واثق بالله العباسى زمان خلافتنده خلق قران محنت وماده منده سنه احدى وثلاثين ومائتين قتل اولنمدى رحمه الله (وقيل المراد بذلك امته عليه السلام) يعنى ليغفر الله لامتك خطا يله على حذف المضاف وامتى مراد اولنه ديناديى پس حضرته ذنبى اضافه ادنى ملابسه ايچوندر (وقيل المراد ما كان عن سهو وغفلة وتأويل) وقع فيه زلة (حكاه الطبرى) محمد بن جرير المفسر (واختاره القشيرى) عبد الكريم بن هوازن بن عبد الملك صاحب الرسالة فى الطريقة وجه مذكور احسن وجوهدن اولديغى باهردر (وقيل ما تقدم لابيك آدم وما تأخر من ذنوب امتك) على ان الاضافة لادنى الملابسة ولك معناه لاجلك (حكاه السمرقندى) اكابر حنفيه دن امام ابو الليث فقيه در (والسلمى) ضم سين وفتح لام ايله ابو عبد الرحمن الصوفى صاحب طبقات الصوفية ومؤلف تفسير حقايق (عن ابن عطا) تقدم ذكره (وبمثله والذى قبله) يعنى تأويل مذكور ومقدم كذا ايدن توجيه ما تندى (يتأول قوله واستغفر لذنبك وللمؤمنين والمؤمنات) يعنى پدرك آدم كاهى وامتنك ذنوبى ايچون طلبكار غفران اول ديمك اولور ويا خود جنابكدن صدور يافته سهو وغفلته جوياى مغفرت اول (قال مكى مخاطبة للنبى صلى الله عليه وسلم ههنا هى مخاطبة لامته) ليغفر لك الله واستغفر لذنبك ويا حذف مضاف اليه امة محمد عليه السلام ايچون مخاطبه درديدى (وقيل ان النبى صلى الله عليه وسلم لما امر ان يقول وما ادرى ما يفعل بى ولا بكم سر) ضم سين ايله (بذلك الكفار فانزل الله ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر الاية) ويتم نعمته عليك ويهديك صراطا مستقيما وينصرك الله نصرا عزيزا (وبمآل) قبل اللام همزهٔ ممدوده ايله (المؤمنين) اى بما يؤول اليه المؤمنون (فى الاية الاخرى) قوله تعالى ليدخل المؤمنين والمؤمنات (بعدها) بعد الاية الاولى (قاله ابن عباس) والحاصل وقتا كه نبى محترم صلى الله عليه وسلم وما ادرى ما يفعل بى ولا بكم آيهٔ جليله سى ابلاغيله مأمور اولدى خيره سران مجبون كفر وضلال شادان اولوب برمله محمدك امرى عند الله يكساندر وانك بزم اوزره مزيتى يوقدر ديو زبان درازطعن اولدقلرنده خداى جليل تسلية لحبيبه الجليل ليغفر لك الله آيهٔ جليله سن انزال ايليوب اصحاب كرام اول حضرته تهنيت وسلام ايدوب حضرتكه نه معامله بيورلديغى معلومز اولدى بنا بيفعل بنا سؤاليله اب جنبان اولدقلرنده ليدخل المؤمنين والمؤمنات كريمه سنى انزال ايلدى تأويل مذكورى عبد الله بن عباس روايت ايلديلر (فقصد الاية) كسر صادله مراد معناسنه (انك مغفور لك غير مؤاخذ بذنب ان لو كان) حكما او حقيقة (قال بعضهم المغفرة هنا تبرئة من العيوب) بو مقامده مغفرتله مراد عيوبدن تبرئه وذنوبدن تنزيهدر لان اصلهما الستر فهو كالعصمة فى معنى الستر من الحجاب والمنع عن الوزر (واما قوله ووضعنا عنك وزرك الذى انقض ظهرك) الوضع اعم من الحط والوزر الثقل (فقيل ما سلف من ذنبك قبل النبوة وهو قول ابن زيد) بن اسلم (والحسن) البصرى (ومعنى قول قتادة) اى ابن دعامة (وقيل معناه انه حفظ) صيغهٔ مجهول ايله (قبل نبوته منها) اى من الذنوب (وعصم) بناء مجهول ايله (ولولا ذلك) اى من المذكور من الحفظ والعصمة (لاثقلت ظهرك) بعض نسخه ده ظهور واقع در (وحكى معناه السمرقندى) ابو الليث الحنفى الفقيه (وقيل المراد بذلك ما اثقل ظهره من اعباء) فتح همزه ايله جمع عبء اثقال معناسنه (الرسالة حتى بلغها حكاه الماوردى والسلمى) قسم اولده تفصيلى مرور ايلدى (وقيل حططنا) اى رفعنا ووضعنا (عنك ثقل ايام الجاهلية) اى اثقال اثامهم (حكاه مكى) كما سبق فى اول الكتاب (وقيل ثقل شغل) فتح شين وسكون غين معجمتين ويا ضم شينله (سرك) اى خاطرك (وحيرتك) فى ظاهرك وباطنك وحيرت تردد وامرنده تحيردر (وطلب شريعتك) اى الطريقة الالهية فى الدين (حتى شرعنا لك ذلك) بحسب حقيقة ما هنالك (حكى معناه القشيرى) فى تفسيره (وقيل معناه خففنا عليك ما حملت) ثم مهمله وتشديد ميم مكسوره ايله كلفت حمله ديمكدر (بحفظنا) اى لك (لما) كسر لام وتخفيف ميم ويا فتح لام وتشديد ميم ايله (استحفظت) صيغهٔ مجهول ايله استرعيت (وحفظ عليك) اى امرك لديك (ومعنى انقض كاد ينقضه) وزر باركران وطاقتكزارك ظهر فى انقاضه قريب اولدى اما انقاض ايتدى ديمك مجاز مشارفه بابندندر (فيكون المعنى على من جعل ذلك) الوزر (لما قبل النبوة اهتمام النبى صلى الله عليه وسلم بامور فعلها قبل نبوته وحرمت عليه بعد النبوة فعدها اوزارا وثقلت عليه واشفق) اى اخاف (منها) يعنى اول وزروقت نبوتدن اول صدور يافته اولمسنه قائل اولنلرك كلامى اوزره معنى ديمك اولوركه اول حضرت عليه التحية قبل النبوة دركار اولديغى بعض امور عاديه يه اهتمامدركه اول امور بعد النبوة تحريم قيلنوب انى كناه عدا ايتمش اولدقلرندن كنديه مقدما فعلى باركران اولمغين جناب كبريادن كمال خشيت برله خوفناك اولمش اوله لر (او يكون الوضع عصمة الله له وكفايته من ذنوب لو كانت) فرضا وتقديرا (لانقلت ظهره او يكون) اى الوضع (من ثقل الرسالة باداتها) الى الامة وخلاصه من الكفالة (او ما ثقل عليه وشغل قلبه من امور الجاهلية واعلام الله له بحفظ ما استحفظه من وحيه)

عبارتنا شتى وحسنك واحد مفادى اوزره معانئ تأويلات يكديكرى متضمنه وبعضاعين وغيراولمق بديهى اللازم وردر (واما قوله عفا الله عنك لم اذنت لهم فامر لم يتقدم للنبى صلى الله عليه وسلم فيه من الله تعالى نهى فيعد) نصبله حتى يعد (معصية ولاعده الله عليه معصية بل لم يعده) فتح دال مشدده وضمى دخى جائزدر (اهل العلم معاتبة وغلطوا) تشديد لام وطا مهمله ايله (من ذهب الى ذلك) يعنى مخالفين ومناقشينه نيچون اذن انصراف ويردك ديو خطاب عزت قبل حقدن خصوص مرقومده نبى محترم شاننده نهى ومنع تقدم ايتمديكه مخالفتى كناه عداولنه وحضرت كبريا امر مرقومى دخى اول حضرت اوزره معصيت عدا ايتمدى بلكه علمادخى قصهٔ مرقومه يى خطاب عتاب عدا ايتديلر ومعناء آيتده عتابه ذاهب اولانلر غلطه نسبت اولنديلر (قال نفطويه) كسر نون وسكون فا وفتح طا مهمله وواو مفتوحه وتحتيهٔ ساكنه وهاء مكسوره ايله ترجمه وقولى قسم اوّل اوائلنده بيان اولنمشدر (وقد حاشاه الله تعالى من ذلك) عتابدن حضرت تواب نبى عالى جنابى مبرا ومنزه ايلدى (بل كان مخيرا فى امرين) بلكه كما فى الكتاب فاذن لمن شئت منهم خطابيله انصراف وعدمنده اول حضرت مخير ايدى (قالوا وقد كان له ان يفعل ماشاء فيما لم ينزل عليه فيه وحى) ينزل لفظى بناء فاعل ويا مفعوله در (فكيف وقد قال الله تعالى له فاذن لمن شئت منهم فلما اذن لهم) چون اول حضرت بعض منافقينى ظاهر امؤمن ظنيله انصرافه اجازت بيورديلر (اعلمه الله بما لم يطلع عليه من سرهم انه لولم يأذن لهم لقعدوا وانه لاحرج) لا اثم ولا تبعة (عليه فيما فعل) شاه سرير اصطفا عليه التحايا يقينا بواطن وسرائر منافقينه مطلع اولمدقلرى امرى ذوالجلال والاكرام اول حضرته اعلام ايلديكه كروه ارباب نفاقه اذن شريف ارزانى بيورمسنه بيله انلر نفاق اوزره غزادن تخلف ايده لردى واول حضرته تو بابده انلره اذن ويرمده وزر وعتاب نايابدر (وليس عفا ههنا بمعنى غفر بل كما قال النبى صلى الله عليه وسلم عفا الله لكم عن صدقة الخيل والرقيق ولم تجب عليهم قط) جملهٔ حاليه (اى لم يلزمكم) من الزام الشرعى (ذلك ونحوه للقشيرى) فى تفسيره (قال) امام قشيرى ديدى (وانما يقول العفو لايكون الا عن ذنب) يعنى بطريق الحصر همان عفو وستر كناهدن لازم كلوردين (من لم يعرف كلام العرب) تعبير واداء لسان عربه دانشور اولميندر (قال ومعنى عفا الله عنك اى لم يلزمك ذنبا) اى وضع عنك شيأ اولم يضع لكان ذنبا (قال الداوودى) ترجمه سى سبق ايدن ائمهٔ حديثدندر (روى انها كانت تكرمة) كالتقدمة فى اول كلام وروى كانت تكرمة انسانه نفع واكرام ايصال ايتمكدر يعنى عفا الله عنك خطابى جناب بارى تعاليدن حبيبنه تشريف ومكرمتدر ديدى (قال مكى هو استفتاح كلام مثل اصلحك الله واعزك) جملهٔ دعائيه دركه اهل اكرامدن اولان مخاطبه فتح كلام مراد اولنان اساليب عربدندر اصلحك الله اداتى مانندى ملاطفه قصد اولنور بودخى معناده ماقبلنه قريب بلكه يكساندر (وحكى السمرقندى ان معناه عافاك الله) من المعافات قال الجوهرى عافاه الله وعافاه بمعنى وهو دفاع الله عن العبد مايكره انتهى فقط ماقيل انه لايساعده اللغة (واما قوله فى اسارى بدر ما كان لنبى ان يكون له اسرى الايتين) حتى يثخن فى الارض تريدون عرض الدنيا والله يريد الاخرة والله عزيز حكيم لولا كتاب من الله سبق لمسكم فيما اخذتم عذاب عظيم واسرى جمع اسير مثل قتل وقتيل واثخان قتل مشركينده مبالغه ايتمكدر مرويدركه غزاى غراى بدرده عباس بن عبدالمطلب وعقيل ابن ابى طالب وعقبه بن ابى معيط ونضر بن الحارث وابو العباس بن الربيع وعمرو بن ابى سفيان وبونلره مداني يتمش نفر مردزور وربستهٔ قيد اسر اولدقده مجلس همايونده استشاره اولنوب اولا واضع دستور الخلافه ابو بكر بن ابى قحافه رضى الله عنه سجيهٔ رقيقه سى اساراتك اداسى فداى خون بهاايله خلع ربقهٔ كرفتارى ايتمسنه تعلق ايدوب اما فاروق منبع الجناب عمر بن الخطاب رضى الله عنهك شمشير اهتمامى كلهٔ اسيران حبابه سيلاب نهر تيابه اولمه سن اقتضا ايتمشيدى سيد ستوده نسب صلى الله عليه وسلم ابو بكره خطاب ايدوب سنك سجيه لك سليقهٔ رقيقهٔ خليل الله عليه السلامه مشابهدركه فمن اتبعنى فانه منى ومن عصانى فانك غفور رحيم ديو بيورمشلردر وفطرهٔ سليهٔ عيسى عليه السلامه مماثلدركه ان تعذبهم فانهم عبادك وان تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم بيورديلر ويا عمر سنك طبيعتك نوح پيغمبره بكزركه ديمشدر رب لاتذر على الارض من الكافرين ديارا وخلقتك كليم اللهه معادلدركه ربنا اطمس على اموالهم واشدد على قلوبهم دعاسيله قومى اوزره لب جنبان اولمشدر ديوب مآل مدعاى جناب صديق اولمغين دستكير غزاة اولان اسيرلر اداى خون بها ايتمكله مناص خلاص بولديلر (فليس فيه الزام ذنب للنبى صلى الله عليه وسلم بل فيه بيان ماخص به وفضل من بين سائر الانبياء فكانه قال ما كان هذا النبى غيرك) يعنى قصهٔ فداى اساريده اول حضرت ايچون الزام ذنبه دليل نايابدر بلكه شيمهٔ كريمه لريله اختصاص وسائر پيغمبرميانده تفضيل بيورلديغن بيان نمايان اولور كويا حق تعالى تعظيما وتكريما بومعنى سندن غيرى بر نبى ايچون وقوعيافته اولمدى ديو بيوره (كما قال

عليه السلام احلت لى الغنائم ولم تحل) ضم تا وفتح حا ايله مبنى للمجهول ويا فتح تا وكسر حا ايله بناء فاعل اوزره در (لنبى قبلى فان قيل فما معنى قوله تريدون عرض الدنيا الاية) والله يريد الاخرة والله عزيز حكيم (قيل المعنى) كسر نون وتشديد يا ايله (بالخطاب لمن اراد ذلك منهم) ومن الاصحاب (ومجرد غرضه) غين معجمه ايله (لعرض الدنيا) عين مهمله ايله (وحده والاستكثار منها وليس المراد بهذا) اى الخطاب (النبى صلى الله عليه وسلم ولا علية) كسر عين مهمله وسكون لام وفتح تحتيه ايله جمع على مثل صبى وصبيه اشراف ورؤسا (اصحابه) يعنى انلر عرض دنيا اختيار ايدرلر خطاب عتاب آميزله مقصود وقعهٔ مذكوره يه حاضر اولان ضعفاى مؤمنيندركه متاع دنيا تحصيلى ايچون ثواب آخرت قصدندن تجريد غرض ويا الكز صدد زوالده كه عرض دنيادن استكثار ونفسى ايچون ادخار مراد ايدنلردر والاعتابى مشتمل خطاب مرقومله نه پيغمبر عالى جناب ونه اشراف وكبار اصحاب مراد اولنور (بل قد روى عن الضحاك) المفسر (انها نزلت حين انهزام المشركون يوم بدر واشتغل الناس بالسلب) فتحتيله سلاح وثوب قتيل (وجمع الغنائم عن القتال حتى خشى عمر) رضى الله عنه (ان يعطف) كسر طا ايله يكر معناسنه (عليهم العدو ثم قال تعالى لولا كتاب) اى مكتوب فى اللوح المحفوظ اوحكم فى القضاء المحفوظ (من الله سبق) اى فى القدر بلكه ضحاك مفسردن مرويدركه غزوهٔ بدر كبراده روبه سيرتان اشرار شيردلان اسلامدن منهزم وسلك بصحرا اولدقلرنده ناس ثياب وسلاح كشته كان ومحل قتالدن جمع غنائمه دركار اولديلر حتى عمر بن الخطاب جنابلرى خوف قتالك اولديكه اعداء دين تكرار موحدين اوزره عطف عنان برله هجوم وغلبه ايده بعده ذا حضرت مولا جل وعلا لولا كتاب من الله سبق ايهٔ جليله سن قضيهٔ مرقومه حقنده انزال ايلدى (فاختلف المفسرون فى معنى الاية فقيل معناها لولا انه سبق منى ان لا اعذب احدا الا بعد النهى لعذبتكم) كشيدهٔ سلك تحرير اولان معنى فرض وتقديره تعليق اولور يعنى افراد بندكاندن برينه قبل النهى عقاب وعذاب ايتمكلكم ازلده بندن سبق ايديدى خصوص مذكورده سزلرى عذابه تكليف ايدردم اما عذابم بعد النهى ايله ازلده مقدر اولمغين مستحق عقاب دكلسز ديمك اوله ديتلدى (فهذا ينفى ان يكون امر الاسرى معصية وقيل المعنى لولا ايمانكم بالقرآن وهو الكتاب السابق) اى القديم ويا رتبه سائر كتب منزله حق اوزره مقدم (فاستوجبتم به الصفح لعوقبتم على الغنائم) يعنى سزلك اختيار اغراض دنيادن ناشى عفو واعراضى مستوجب اولان قرآن عظيم الشانه ايمانكز سبق ايتميدى اخذ غنائم ماده سنده معاقبه اولنوردكز (ويزاد هذا القول تفسيرا وبيانا بان يقال لولا) بعض نسخده لولاودنكرده لولا ما (كنتم مؤمنين بالقرآن وكنتم ممن احلت لهم الغنائم) فى مستقبل الزمان (لعوقبتم كما عوقب من تعدى) اى تجاوز عن الحد فى العصيان يعنى حقيقت قرآن وحقيقت احكام فرقانه ايمان ومستقبل ازمانده سزلك ايچون مال غنائم حلال قيلنانلردن اولميديكز حدود الهى تجاوز ايدنلره عقاب اولنديغى كبى بهرحال سزلردخى معاقب قيلنوردكز ديمكدر (وقيل لولا انه سبق فى اللوح المحفوظ انها حلال لكم لعوقبتم) يعنى فى الازل لوح محفوظده سزلك ايچون مال غنائمله انتفاع وتصرفكز حلال قيلنميدى اخذ غنائمده معاقب اولنوردكز (فهذا كله ينفى الذنب والمعصية لان من فعل ما احل له لم يعص) تفاسيرده ذكر اولنان عبارات محرره نك جمله سى بلا شك وشبهه كناه ووبالى نفى ايدر زيرا بر كمسنه كندويه حلال قيلنان شيئى اشلسه فعلنده جناب حقه عاصى اولمز (قال الله فكلوا مما غنمتم حلالا طيبا) اى خالصا (وقيل بل كان عليه السلام قد خير فى ذلك) يعنى قتل اسارا ايله اخذ فدا بيننده قبل كبريادن مخير قيلنمدى (وقد روى عن على رضى الله عنه قال جاء جبريل عليه السلام الى النبى صلى الله عليه وسلم يوم بدر فقال خير اصحابك فى الاسارى ان شاؤا القتل) اى قتل الكفار (وان شاؤا الفداء على ان يقتل) صيغهٔ مجهول لله (منهم العام المقبل مثلهم فقالوا الفداء) بالرفع اى مختارنا وبالنصب اى نختار الفداء (ويقتل منا) والحاصل على بن ابى طالب جنابندن مرويدركه روز مشرك سوز بدرده پيك ملع بال جبروت جلوه كر خطهٔ ناسوت اولوب شاه اريكهٔ اصطفا عليه التحايا حضرتلرينه ابلاغ ايتديكه عنايت پروردكار ايله كرفتار اولان اسارى شاننده اصحابكى تخيير بيورلديلر ايسه حيات مستعار اسارايى آب شمشيره حواله ويا اخذ خون بها ايده لركه سنهٔ آتيهٔ غزوهٔ احدده شماريدهٔ اسيران بدر مقدارى مردانه طعمهٔ نهنك جانستان تيغ اولمق اوزره بونلرى فدا ايتسونلر ديو اعلام ايلدكده جمهور اصحاب فدايى قبول وعام مقبلده شهادته وصوله راضى اولديلر (وهذا دليل على صحة ماقلناه) اى قوة ماقدمناه (آنفا وانهم لم يفعلوا الا ما اذن لهم فيه لكن بعضهم مال الى اضعف الوجهين مما كان الاصلح غيره من الاثخان) هو الكثير فى العدد (والقتل) ماقبلنى تفسيرا سادر (فعوتبوا على ذلك وبين لهم) صيغهٔ مفعول لله (ضعف اختيارهم) اى الاولين (وتصويب اختيار غيرهم) اى الاخرين (وكلهم غير عصاة والامذنبين) امدى اصحاب كرام فداى اسارى امرنده مأذون اولدقلرى سيدن خون بها اخذنه

درکار اولدیلر لکن بعضیلر فی نفس الامر قتل اساری ویا اخذ فدا وجوهنك ضعیفترینه مائل واهلاك وقتل
اعدا که فریق دیکر عندنده اصلح وپسندیده اولان کاردن غافل اولملریله اجتهادلرنده ضبط واختیار اضعف برله عتاب
اولنوب خطا وصواب فریقین اصحابه بیان قیلندی پس امدی اول کروه عالی امر دینده مجتهدین اولدقلری اجلدن
عاصی وکناهکار دکلردر (والی نحو هذا اشار الطبری) تأویل مرقوم مانندی نقله محمد بن جریر اشارت بیوردیلر (وقوله
علیه السلام فی هذه القصة) وفی نسخة القضیة (ولو نزل من السماء عذاب ما نجا منه الا عمر) ومن تبعه فی هذا الامر
المقرر (اشارة الی هذا) قوله لفظنه خبردر (من تصویب رأیه ورأی من اخذ بمأخذه فی اعزاز الدین واظهار کلمته وابادة)
کسر همزه ایله استیصال معناسنه (عدوه) یعنی قصهٔ مزبورده سلطان دین علیه السلام حضرتلری اکر درکاه
ذی الجلالدن بو ساهرهٔ غبرایه صاعقهٔ عذاب جهانسوز نازل اولیدی عمردن غیری کمسنه خلاص اولمزدی
دیو بیوردقلری کلام دری النظام واعزاز اسلام واعلاء کلمة العلام وافناء وجود اعداء لئام رأی رزین وصوابدید
فاروقی وانك رأینه پیرو اولنلرك اجتهادنه اشارتدر (وان هذه القضیة لو استوجبت عذابا نجا منه عمر) فرضا قضیهٔ
مذکوره مستوجب عتاب وعذاب اولیدی عمر رضی الله عنه رهایاب اولوردی (ومثله) ای ومن تابعه علی رأی عمر
(وعین عمر) فی الخبر لانه اول من اشار بقتلهم ولکن الله لم یقدر علیهم فی ذلك عذابا لحله لهم فیما سبق وقال الداودی
والخبر بهذا لا یثبت) شایستهٔ مقام لم یثبت تعبیری ایدی (ولو ثبت لما جاز ان یظن ان النبی صلی الله علیه وسلم حکم
بما لا نص فیه ولا دلیل من نص ولا جعل الامر الیه فیه) امام داودی بیورمشلرکه اخذ فدیه دن منع اخبر ثبوت یافته
دکلدر اکر ثابت اولیدی صاحب الشرع القویم حضرتلری نص قرآن حقنده صدور ایتمین امر ایله حکم ایتملرینه
ظن اولنمق جائز اولمیدی حال آنکه نص صریح ایله قائم وکتابدن مستنبط دلیل غیر ظاهر وقصهٔ مرقومه ده طرف
کبریادن یا بر امر کندوبه تفویض بیورلدی مع هذا اول حضرت ایچون اجتهاد فی الاحکام هویدا بلکه احکام
اسلامده امور بسیار رای منیرلرینه مفوض اولدیغی باهردر (وقد نزهه الله عن ذلك) بقوله وما ینطق عن الهوی
ان هو الا وحی یوحی والاجتهاد والتفویض یوحی (وقال القاضی بکر بن العلاء) امام مذهب مالك (اخبر الله نبیه فی هذه
الآیة النازلة) فی اسری بدر (ان تأویله وافق ما کتبه له من احلال الغنائم والفداء) عدم قتل ایله جناب صدیقك
اخبارنده اولان تأویل اثره غنائم وفدانك حلال وجوازندن علم ازل ولوح محفوظ لم یزلده سبق ایدن امره مطابق
اولدیغن پیغمبره اعلام ایلدی (وقد کان قبل هذا فادوا) ای اخذ الفداء من المشرکین (فی سریة) قلیلة من السری
بش نفردن اوچیوز یادر بیوزه وارنجه دشمن اوزره کوندریلان عسکردر (عبد الله بن جحش) بن رمان بن معمر
الاسدی رضی الله عنه در مادری عمهٔ حضرت اولان امیمة بنت عبد المطلبدر مهاجرین اولیندن اولوب احد
غزاسنده سرکران سلافهٔ صهبای شهادت وسید الشهداء حمزه رضی الله عنه جوارنده دفین خاك بالرحمت اولمشدر
(التی قتل) بناء مجهول ایله (فیها) سریهٔ مرقومه ده (ابن الحضرمی) عمرو بن الحضرمی کافر معروف وبرادر علاء
ابن الحضرمی الصحابی (بالحکم) حرف با فادوا قوله متعلقدر (ابن کیسان) فتح کاف وسکون تحتیه وسین مهمله ایله
مولی هشام بن المغیرة المخزومی دولت اسلامیه ده دست غزاته کرفتار اولان اول اسیردر خون بها الندقدنصکره
قبول عمامهٔ اسلام ایتمکله سرفراز دنیا وآخرت اولوب غزوهٔ بئر معونه ده جرعه نوش شهادت اولدیلر (وصاحبه)
عثمان بن عبد الله مکه یه واروب انده کافرا مردار اولمشدر (فما عتب الله ذلك علیهم وذلك قبل بدر بأزید من عام) نسخ
شفاده بو وجه اوزره محرر لکن سهوی مقرردر زیرا بدر اولی هجرت علیه نك اوچنجی شهر ربیع الاولده ظهور
وسریهٔ عبد الله هجرتك ایکنجی سال رجبنده واقع اولوب سنهٔ مزبوره رمضان شریفنده بدر کبری وقوعی اتفاقکردهٔ
اهل سیردر بر این تقدیر سریه ایله بدر کبری میانه می شهر واحد اولمق اقتضا ایدر والحاصل غزوهٔ بدر عظمایه سبب
اولان سریهٔ مرقومه بو وجهله رایت کشای ظهوردر که شاه مؤمن سپاه علیه السلام مهاجریندن سکز مرد میدان
یا خود اون ایکی شیرژیانی بیرو عبد الله بن جحش الاسدی ایدوب صوب ام القری یه توجیه ودست عبد اللهه
بر مکتوب ویروب بو کتاب سربمهری ایکنجی مرحله ده آچوب مضمونیله عامل اوله سن دیو تنبیه بیوردیلر عبد الله
قطع منزل دوروزه ایتدکده اول کتاب بدیع البراعتی کل کبی اچوب سلك سطوری بسم الله الرحمن الرحیم اما بعد فسر
علی برکة الله تعالی بمن تبعك من اصحابك حتی تنزل بطن نخلة فترصد بها عیر قریش لعلك ان تأتینا منها بخیر والسلام
مضمون منیفنی محتوی ایدی بطن نخله که بستان بن عامر دیمکله بنام مکهٔ مکرمه یه بر مرحله در اصحاب سریه محل
مرقومه واصل اولدقلرنده جانب طائفدن بار کردهٔ مویز وبادام بر قافلهٔ قریشه مصادف اولورلر که سر طویلدلری
عمرو بن الحضرمی نام مشرك نامدار ایدی عکاشه بن محصن که همرکاب عبد الله ایدی بر تدبیر مصلحت پذیر ایله اغفال

فرقهٔ ضلال ایدوب بغتة آرامکاهلرنه ریزان اولوب صدمهٔ اولی ده واقد بن عبد الله برچوبهٔ تیر ایله مهترقافله عمرو بن
الحضرمی یی کشته ایلدی مسلمیندن برایکی مرد مقدام کفاردن عثمان بن عبد الله وحکم بن کیسانی دستکیر صولت
قهر واسر ایتمکله تالد وطارف اموال وطرایف عمومازبر تصرف مسلمانانه کلوب دار القرار مدینه صوبنه امالهٔ
لکام عزیمت اولندی بحرهٔ مشرکین جانب مکه دن اول اسرا ایچون طرف باهر الشرف مدینه یه فدیهٔ خلاص
کوندردیلر لکن خلال توجه سریه ده شتر کم کرده اولان سعد بن ابی وقاص وعتبة بن غزوانك پسماندهٔ غیابهٔ تأخیر
ایدیلر بناء علیه سید سرفراز صلی الله علیه وسلم مشار الیهمانك بی تعرض مشرکین کلملرینه توقیف بیوروب روز
دیکر سعد وعتبه سالما داخل خیر البلاد اولدقلرنده عثمان وحکمك فك اسرلریله فدیه لرین قبول ایلدیکی قصهٔ بدردن
مقدم اولمغین اخذ فدیه امرنده حضرت غفار جل جلاله اصحاب اوزره توبیخ وعتاب ایلدی (فهذا کله یدل علی ان
فعل النبی صلی الله علیه وسلم فی شأن الاسری کان علی تأویل وبصیرة) امدی اخذ فدا وشان اسارده اول حضرتك
واصحاب باصفانك رفتار وکارلری اجتهاد وفکر صائب ورأی ثاقب اوزره اولدیغنه جملهٔ محررهٔ مذکوره دلالت ایدر
(وعلی ما تقدم قبل) مبنی علی الضم (مثله) رفعله تقدم فعلنه فاعلدر (فلم ینکره الله علیهم ولکن الله اراد لعظم
امر بدر وکثرة اسراها والله اعلم) فعل ایله مفعول بیننده جملهٔ معترضه در (اظهار نعمته وتأکید منته بتعریفهم
ما کتبه فی اللوح المحفوظ من حل ذلك لهم لا علی وجه عتاب وانکار وتذنیب) ای نسبتهم الی ذنب فذلکهٔ مرام
ملك علام عز وعلا پیغمبر علیه السلام واصحاب عالی مقامه اخذ فدیه خصوصنده جریان ایدن رأی منیرلرین رد
وانکار ایتمدی لکن ما کان لنبی ان یکون له اسری جلیله سیله بدر کبری وکثرة اساری برله اول غزای غرایه تعظیما
نعمت خفیه سن اظهار ولولا کتاب من الله سبق کریمه سیله لوح محفوظده ازلی غنائم واخذ فدیه اثره حلال
اولدیغن تعریفله منتنی تأکید مراد ایلدی یوخسه عتاب وانلری کناهه نسبت وجهی اوزره خطاب ایتمدی (هذا
معنی کلامه) ای کلام القاضی بکر بن العلاء رحمه الله تعالی (واما قوله عبس) بوجهه (وتولی) اعرض بخده (الآیات)
آی مذکوره عبد الله بن ام مکتوم اعمی شاننده نزول ایلدی افتاب برج نبوة علیه ازکی التحیه مسجد الحرامده اشراف
قریشله جالس وتألیف قلوب قوم ودعوت اسلامه درکار ایکن ابن ام مکتوم اقبال ایدوب یا رسول الله علمنی ما علمك الله
دیو تا بجاتکلیفه تصدی ایلدکده حضرت اندن روکردان اولوب قومه التفات ایتمکله عبد الله حزینا منصرف
اولمشیدی (فلیس فیه اثبات ذنب له علیه السلام) یعنی بو کلامده مستحق ملام اولورکناه اثباتی پیغمبر علیه السلام
حقنده نایاب اولدیغی مالا کلامدر (بل اعلام الله له) فی ذلك المقام (ان ذلك المتصدی له) صیغهٔ مجهول ایله ای
المتعرض له بالاقبال (ممن لا یتزکی) یعنی اعمادن اعراض ایدوب قومك ایمانه کلمسنه رغبت ایچون التفات ایتدیکن
ذات حال واستقبالده دنس شرکدن پاك اولمزانکله اشتغال جمله تضییع احوالدندر دیو متصدی اهلك حالنی اعلامدر
(ومایدریك لعله یزکی ایله مراد اعمادر (وان الصواب والاولی کان لو کشف لك) بعض نسخه ده (حال الرجلین الاقبال
علی الاعمی) یعنی بو بابده صواب حال اعلای حضرته نسبة اولی اولان اکر ابن ام مکتوم ایله حضرتك ملتفت اولدیغی
کمسنه نك حال درونلری اکه کشف وبیان اولنیدی اعمایه اقبال والتفاتی اختیار ایدوب دیکردن اعراض ایدردی
امدی مجلس همایونده کفاردن بریچه کمسنه حاضر ایدی لکن حال الرجلین عبارتنده مصنف رحمه الله اقتصار علی
الاقل ایلدی (وفعل النبی صلی الله علیه وسلم لما فعل وتصدیه لذلك الکافر کان طاعة لله وتبلیغا عنه واستئلافا له
کما شرعه الله له لا معصیة ولا مخالفة له) یعنی اعمادن اول نور دیدهٔ عالم حضرتلرینك اغماض واعراضی ومجلسده
اولان کافره نکاه والتفاتی طاعة مولا ومقام رضاده تبلیغ وحین ادائده طلب الفت وجلب قلوب ایدی زیرا اول
کافرا کابر قریشدن اولمغله اصاغر قومك دخی ایمانه شاید انك ایمانه کلمسی باعث اولمق ملاحظه بیورلمغله خصوص
مذکورده کناه وجناب حقه مخالفت نایابدر (وما قصه الله علیه من ذلك اعلام بحال الرجلین) ای المؤمن والکافر
(وتوهین امر الکافر عنده والاشارة الی الاعراض عنه بقوله وما علیك الا یزکی) ای ما علیك ضرر ووبال بعد ما بلغت
الرسالة وادیت الامانة (وقیل اراد بعبس وتولی الکافر الذی کان مع النبی صلی الله علیه وسلم) یعنی فعلین ضمیریله مراد
رسول اللهك حضورنده اولان کافر اراده اوله دینلدی اما تأویل مزبور ظاهر تنزیله مخالف اولدیغی باهردر (قاله
ابو تمام) تشدید میم اولی ایله علی بن محمد بن احمددر صاحب کتاب الحماسه اولان شاعر ماهر دکلدر ایکیوز اوتوز
برسنهٔ هجریه سنده موصلده واصل منزل آخرت اولدی معلوم عزت اوله که اعمانك مجلس حضرته ورودی حالنده
کفاردن حاضر بالمجلس اولانلر عتبة بن ربیعة وابو جهل بن هشام وعباس بن عبد المطلب وابی بن خلف وبرادری
امیه اولدقلری تفسیر بغویده مسطوردر وبو وجه اوزره الکافر لفظنده اولان تعریف جنس اولورمی دیدرکه بعد

ازین فخر عالم صلی الله علیه وسلم ابن ام مکتومه اکرام ایدوب چشم حقایق بینلری اعمایه دوش اولدقچه مرحبا بمن
عاتبنی فیه ربی کلامیله ملاطفه بیورر ایدی (واما قصة آدم علیه السلام) فی متفرقات الکلام (وقوله تعالی
فاکلا منها) آدم وحوی شجرهٔ منهیه دن تناول ایلدیلر قول شریفی (بعد قوله ولا تقربا هذه الشجرة) عینها او بجنسها
(فتکونا من الظالمین) ای العاصین امدی نهی تحریم ایچون اولور یاخود شیئی غیر موضعنه واضعیندن اولمق ایله برای
تنزیه اوله (وقوله الم انهکما عن تلکما الشجرة) شجرهٔ سنبله ویا کرم ویا شجرهٔ علومکه معلوم الله ایله مرتبه در (ونص یحیه
تعالی علیه بالمعصیة لقوله وعصی آدم ربه فغوی ای جهل وقیل اخطا) یعنی ابو البشر آدم رب اکرمه عصیان ایدوب
کنهکار اولدی دیو بالاصالة آدمه وبالتبع حوایه معصیت اطلاقیله تصریح بیورملری قصه سی (فان الله تعالی قد اخبر
بعذره بقوله ولقد عهدنا الی آدم من قبل) جنتدن خروجندن ویا ذریت ظهورندن مقدم آدمه عهد وامرله میثاق
ایلدک (فنسی) امر عزیزی بالکلیه ویا محل نهیزی فی الجمله فراموش ایلدی (ولم نجد له عزما) العزم احد توطین النفس علی
فعل او ترک آدمده وفای عهده جزم ثابت بولمدق یاخود مخالفته عزیمتی بولمدق دیمکله آدمک عذرنی مولی اخبار
واعلام ایلدی (قال ابن زید) بن اسلم وقد تقدم (نسی عداوة ابلیس له وما عهد الله الیه من ذلک بقوله ان هذا عدو لک
ولزوجک الایة) فلا یخرجنکما من الجنة فتشقی ای فتتعب یعنی ابن زید بیورر که صفی الله جنابلری عدو الله عزازیلک
کندولره ارزانی بیورلان خلافت ونبوته عداوتنی فراموش ایلیوب حضرت کبریانک جل شانه بدرستی ابلیس سکا
بالاصاله وزوجکه بالتبعیه دشمندر دیو آدم علیه السلامه عهد وسپارشنی اونتدی دیمکله فنسی کریمه سن تأویل ایتدیلر
(وقیل نسی ذلک بما اظهر لهما) یعنی ابلیس مکار آدم وحوایه علیهما سلام الغفار علی وجه الخدیعه پند شیطانیه سندن
اظهار ایتدیکی اشکال نصح ومودتنه فریفته اولغله عهد وپیمانه نسیان پرده کش اولدی (وقال ابن عباس انما سمی
الانسان انسانا لانه عهد الیه) صیغهٔ مجهول ایله (فنسی) لان اصل الانسان الانسیان فنقلت حرکته فحذفت تخفیفا
لکثرة استعماله ولذا قیل اول ناس اول الناس (وقیل لم یقصدا المخالفة استحلالا لها ولکنهما اغترا بحلف ابلیس لهما انی
لکما لمن الناصحین وتوهما) آدم وحوا علیهما السلام (ان احدا لا یحلف بالله حانثا) ای کاذبا یوجب الحنث ای الاثم آدم
وحوی جنابلری شجرهٔ منهیه بی که سنبله یا کرم ویاخود انجیردر کندولره حلال اولمق جهتیله مخالفته عزم وقصد
ایتمدیلر لکن کوشه کیرکینکاه بغض وحسد لحکمة سدنهٔ بهشته مارمدد کارلغی ایله جنانه رخصت دخول وسرقت
آدم وحوایه وصول بولوب هل ادلک علی شجرة الخلد وملک لا یبلی موداسیله اراءت صورت پند ومدعا اوزره نام شریف
لازم التشریف خداوندی یه یادسوکند ایلدی حضرت ابو البشر وحوا اعتقادیا کی اوزره یجرلک دروغله تلویث لسان
اولنوب نام جلیل رب جلیل ترویج اباطیله توسیط اولنمق محالاتدن معدود اولدیغنه غره اولملریله روی بیانه حجاب
نسیان کشیده قیلنه دینلدی (وقد روی عذر آدم بمثل هذا فی بعض الاثار) ابلیس حیله کارک مکر وخدیعت ونصح
مودتی مانند صور تاد وستانه مغامله سنه الدندیغی عذری بعض اخبارده روایت اولندی (وقال ابن جبیر) اجلاء
تابعیندن سعید رحمه الله (حلف بالله لهما) مکررا (حتی غرهما والمؤمن یخدع) صیغهٔ مجهول ایله (وقد قیل نسی
ولم ینو المخالفة فلذلک قال ولم نجد له عزما ای قصدا للمخالفة واکثر المفسرین علی ان العزم هنا الحزم) حا مهمله
وزا ایله احتیاط (والصبر) ای المخالفة بالتحمل علی مرارة الموافقة (وقیل کان آدم) علیه السلام (عند اکله
سکران) عشق مولا ایله مست ایدی تنکیم لا تقربوا الصلاة وانتم سکاری ایهٔ جلیله سنده می عشق جناب کبریا ایله
سکران اولمق اوزره تأویل اولندی ویاخود صهبای بهشتله مخمور اوله (وهذا فیه ضعف لان الله وصف خمر الجنة انها
لا تسکر) وروی انه لا یسکر زیرا خمر کاهی مذکر قیلنور والحاصل آدم علیه السلام بادهٔ بهشتله مست اولمق
روایتنده ضعف قول نمایاندر زیرا اصل خمر جنت مسکر اولمق اوزره لا فیها غول ولا هم عنها ینزفون ستایشیله
مولی وصف ایلدی لکن شاید اولا خمر جنت مسکره اولق بعد ذا سکری سلب اولنه تنکیم عالم دنیاده اولا حلال
وآخرا حرام قیلنمق بو معنایه مناسب دیدیلر قال علی القاری ویؤیده ان الجنة لا یکون فیها التکلیف آخرا وقد صح
تکلیفه فیها اولا انتهی (فاذا کان ناسیا لم تکن معصیة) چونکه آدم کندی حالهٔ نسیاننده اکل ایلدی کناه ووبال اولمدی
(وکذلک ان کان ملبسا علیه) تشدید موحدهٔ مفتوحه ایله مخلطا علیه دیمکدر (غالطا) ای مخطئا (اذ الاتفاق علی
خروج الناسی والساهی عن حکم التکلیف) همچنان ابلیس محتالک تلبیس واغراسیله ملبس ومخطی اولندیسه ده
اکل شجره ده آثم اولمدی زیرا اتفاق علما واجماع ائمهٔ دین ناسی وساهینک نص قرآن وحدیث مقتضاسنجه حکم
تکلیفدن خروجی اوزره در یعنی سهو ونسیانله دفتر اعماله کناه تحریر اولنمز لکن رفع عن امتی الخطأ والنسیان
وما استکرهوا علیه خبر لطیفی مفادی اوزره عصر ابو البشرده نسیان ویا خطا غیر معفو اولمغی وعصی آدم ربه نص

عزیزی تصریحی دخی موید اولور (وقال الشیخ ابو بکر بن فورک وغیره) ابو محمد بن الحسین الاصبهانی امام اهل
السنه در تیوزاللی تاریخنده تکیه کاه نعیم روان اولوب نیسابورده مدفوندر قبر پرنوری زیارتکاه خاص وعام
اولمشدر وصدر کتابده ترجمه لری سبق ایلدی (انه یمکن ان یکون ذلک قبل النبوة ودلیل ذلک قوله تعالی وعصی آدم ربه
فغوی ثم اجتباه ربه فتاب علیه وهدی فذکر ان الاجتباء والهدایة کانا بعد العصیان) والاجتباء الاختیار من جبیت
الماء فی الحوض اذا جمعته فالاجتباء جمعه للمعارف والعلوم اللدنیة والحاصل بقول ابن فورک آدم علیه السلام
خیالبازخیهٔ تلبیس یعنی ابلیسک اغواء واغراسنه فریفته وشجرهٔ منهیه دن اکله تصدی ایتملری طراز قبای نبوتله
هنوز تشریف بیورلمزدن مقدم اولمق ممکن ومحتملدر وبو معنایه دلیل کلام رب جلیلدر که آدم مرتبه سنه عصیان
ایدوب اجتهادنده خطا ایلدی بعده ذات رب الاکرم جناب آدمی تعلیم اسما وعلوم جمه واسنایه جمع ونبوتله اجتبا
بیوروب توبه وطاعته توفیق وتثبیت برله امته رهنمای هدایت ایلدی امدی حضرت باری اجتبا وهدایتی بعد
العصیان اولملرین قرآن کریمده یاد ایلدیکه فاء تعقیبیه تأویل مذکوره دلالت ایدر شراحدن بعضیلر بو معنایه غایت
دور اولمسنه ذاهب اولدیلر که ظاهر مبنی آدمه ملائکه نک سجود واکرامی وسروشان اوزره اظهار فضل واحترامی
وحضرتنده مخاطبه مالا کلامی عدم نبوت احتمالنی مانع اولور دیدیلر لکن فلما اهبطوا منها جمیعا فاما یأتینکم منی
هدی ایهٔ جمیله سنک قصه سی سیاقندن مستفاد اولنان قبل النبوة اولدیغی ذوی الالبابه روشندر والله اعلم (وقیل
بل اکلها متأولا وهو لا یعلم انها) ای الشجرة (التی نهی) صیغهٔ مفعول ایله (عنها لانه تأول) ای حمل (نهی الله
تعالی عن شجرة مخصوصة) بعینها (لا علی الجنس) یعنی آدم علیه السلام اکل شجره حالنه متأول اولدیغی حالده تناول
ایلدی حال انکه لا تقربا هذه الشجرة ایله نهی واکلندن منع اولندیغی اول شجره اولمسنه دانا دکل ایدی زیرا اسم
اشارت فرد معین مشاهد ایچون موضوعدر جمیع افرادنی شامل جنس اوزره مجهول اولمغین بعینها شجرهٔ
مخصوصه دن نهیه حمل ایلدی پس منهی عنه اولان شجره مصرح اولیوب ماعدادن اکلی قضارا منهیه یه دوش
اولدی (ولذا قیل انما کانت التوبة من ترک التحفظ) قال الراغب التحفظ قلة الغفلة وحقیقته تکلف الحفظ لضعف
القوة الحافظة انتهی مراد ترک تیقظ وتنبه در (لا من المخالفة) انکیچون آدم علیه السلام توبه ورجوعی باب
موافقتده رعایت احوطی ترک وتحرز وتیقظده سهوندن ناشیدر نهی حقه عصیان ومخالفتدن دکلدر دینلدی
(وقیل تأول ان الله لم ینهه عنها نهی تحریم) یعنی نهیده اصل اولان نهی تحریم اولدیغنه دانا اولیوب نهی تنزیه
اوزره حمل ایلدی لکن بالنسبة الی الانبیا نهی تنزیهدن دخی انتهی اولی ایکن خلاف اولی یه متصدی اولمش اولور
(فان قیل فعلی کل حال) من التقدیر والتأویل والتوجیه (فقد قال الله تعالی وعصی آدم ربه فغوی وقال فتاب علیه
قوله فی حدیث الشفاعة ویذکر ذنبه وانی نهیت عن اکل الشجرة فعصیت) حاصلی حق جل وعلا آدم علیه التحایا اوزره
وبرایهٔ جلیله ده عصیان وغوایت اثبات بیورروب ودیکرده توبه وانابتنی ایراد ایلدی توبه مخالفتدن اقتضا ایدر وخبر
شفاعتده آدم صفیدن امم عصاة استشفاع ایلدکلرنده کناهی وتحذیر اولنمشیکن اکله مبادرتله حقه عاصی اولدم
دیو ذنبنه اقرار واعتراف برله اعتذاری بالجمله عصیانه دلالت ظاهر در دینلورسه (فسیأتی الجواب عنه وعن اشباهه
مجملا) شاملا له ولغیره مختصرا (اخر الفصل ان شاء الله تعالی) لطیفه سئل ابومدین قدس سره عن خروج آدم من
الجنة علی وجه الارض ولم تعدی فی اکل الشجرة بعد النهی فقال لو کان ابونا آدم علیه السلام یعلم انه یخرج من صلبه
مثل محمد صلی الله علیه وسلم لصار یأکل عرق الشجرة فکیف ثمرها المسارع فی الخروج علی وجه الارض لیظهر
الکمال المحمدی من محاضرات علی دده المرحوم (واما قصة یونس) علیه السلام (فقد مضی الکلام علی بعضها
انفا) مد وقصر همزه ایله قریبا معناسنه وقد توجهت ههنا لبعض الطاعنین سؤالات فصلنده بعض تفصیلی کذا
ایلدی (ولیس فی قصة یونس نص علی ذنب) قصهٔ ذی النون علیه السلامده کناه اوزره دلیل صریح قرآن شریفده
نایابدر (وانما فیه ابق) من مولاه او من امته لشکواه او من تحمل اعباء النبوة ومقتضاه (وذهب مغاضبا) علی امته
او علی نفسه (وقد تکلمنا علیه) فی اول فصل من اول هذا الباب (وقیل انما نقم) قافک فتح وکسریله (الله علیه خروجه
عن قومه فارا من نزول العذاب) حلول عقاب وحصول حجابی مشاهده ایتملک خوفندن بی صبر راه کریز قومندن
خروج ایتدیکنه حق تعالی یونس پیغمبر اوزره انکار ایلدی دینلدی (وقیل بل لما وعدهم العذاب ثم عفا الله عنهم)
یعنی وقتا یونس نبی قومنه یوم موعود ومعهودده عذاب ورودنی وعد ایدوب بعده قوم یونس کمال تواضع وانکسار
وتذلل وافتقار برله درکاه کبریایه روی رجانی توجیه ایتملریله ابر نو بهار عاطفت علیهٔ الهیه کوهر بار وسحاب عذاب
رفع اولدی (قال والله لا القاهم بوجه کذاب ابدا) حضرت یونس مقتضای عادهٔ بشریه اوزره قومندن عذابک رفعه

سببی دخی معلوم اولمدیغندن یاد قسم ایدوب حیاً من الخلق قومنه دروغکوی وجهیله صورت ملاقی اوله مم
دیلرنده عتابکونه وضع ظهور ایده (وقیل بل کانوا یقتلون من کذب) تخفیفله (نخاف ذلک) تأویل مذکورک
ضعفی بدیدار اولورکه یونس علیه السلام قومنه عذاب کلدیکی حالده توجهله قتل یونسه تصدی ایدهلر وحضرت
یونس نیجه قتلی تصور بیورسون ملاحظه بیوریله (وقیل ضعف عن حمل اعباء الرسالة) جمع عبء اثقال معناسنه (وقد
تقدم الکلام انه لم یکذبهم) بفتح اوله بلکه دراستی پیام پیغمبری اثار عذاب ومقدمهٔ عتابله مشاهده ایلیوب ایمان
ایلدیلر جناب یونسی دروغکو دردیدیلر (وهذا کله لیس فیه نص علی معصیة الاعلی قول مرغوب عنه) تقریر
اولنان وجوهک کلیسنده معصیه اوزره دلالت صریحه نایدادر مکر بر طائفه نک قول مردودی اوزره کناه نسبت
اوله فاشاعنه علیه السلام (وقوله ابق الی الفلک المشحون) ای المملوء (قال المفسرون تباعد) یعنی مملوک مالکندن
تباعدی اسا یونس دخی قومندن تباعد ایلدی مع هذا امیانه قومنده قرار جناب نبوته به سزاوار ایدی امدی ابق
لفظنده یونس پیغمبرک عبودیت اوزره بقاسنه وقبای عصمتله محفوظ اولمسنه اشارهٔ خفیه ملحوظدر پس اباق
تباعدله تفسیر مذهب مبرد اوزره در حاصلی تباعد در عصیان غیر مقرر اولمغین بالاده کذا ایتدیکی اوزره محل
استدلال فظن ان لن نقدر علیه آیهٔ کریمه سیدر (واما قوله انی کنت من الظالمین فالظلم وضع الشیء فی غیر موضعه)
حتی حب ماسوی الله قلبنده جایکیر اولان ظالم لنفسه دینلدی زیرا سینه قرارکاه محبت کبریادر عارف بالله
ابن الفارض بو معنایی مشیردر * علیک بها صرفا وان شئت مزجها * فعدلک عن ظلم الحبیب هو الظلم *
بلکه اسان قوم اوزره غفله عن الله واراده ماسوی الله ظلم وشرک عد اولندیغنه ایما بیورلمشدر * ولو خطرت لی
فی سواک ارادة * علی خاطری سهوا حکمت بردتی (فهذا اعتراف منه عند بعضهم بذنبه فاما ان یکون
لخروجه عن قومه بغیر اذن ربه او لضعفه عما حمله) صیغهٔ مجهول ایله ای کلفه (اولدعائه بالعذاب علی قومه) حاصلی
کنت من الظالمین ایله یونس پیغمبرک جنبان اولمری بعض علما عندنده کناهه اقرار واعترافدر یا اذن حقه توقف
ایتمیوب قومی میانه سندن خروجی ویا اعباء رسالته طاقتیاب اولمق خوفندن یاخود قومنک ایمانندن مأیوس
اولوب مصاب عذاب نزولنه دعاسندن ناشی اوله (وقد دعا نوح بهلاک قومه فلم یؤاخذ) حال انکه جناب نوح
رب لا تذر علی الارض من الکافرین دیارا دعاسیله قومنک هلاک وفناسنه دعا ایدوب معاتب اولمدی شاید نوح علیه
السلام نص جلیل لازم التبجیل ان یؤمن من قومک الا من قد امن روی رجایه پرده کش یأس اولدیغندنصکره بلکه
دعاء علیهم اذن ربانی صدوریله وقوعیافته اولوب یونس علیه السلام بلا اذن من ربه هلاک قومی مرید اوله (وقال
الواسطی) اکابر صوفیهٔ متقدمیندندر (فی معناه) انی کنت من الظالمین قول شریفی معناسیله بیوردیلر که (نزه ربه
عن الظلم واضاف الظلم الی نفسه اعترافا واستحقاقا) یعنی واجب الوجود حضرتلری ظلمدن تنزیه وتقدیس وظلمی
کندو نفسنه اسناد ونسبت بیوردیغی قصورنه اعتراف وعفو باری یه استناد واستحقاقدندر دیدی (ومثل هذا قول
آدم وحوی) مدله فعلی من الحیاة حضرت آدم عزم کلکشت بهشت ایتمزدن مقدم چشم غزالانهلری لمصلحة
بابستهٔ دامکاه مسنهٔ لطیفه ایکن قصیرانام استخوان پهلوی جپ آدمدن خوابدیده کشای خواب عدم اولوب بذیرای
صورت تکوین وتاج باهر الابتهاج ازدواجلری بزله غیرت حور عین اولدی اما ابن عباس وابن مسعود وغیریلر وجود
بهبود حوا جنت اعلاده رونق افروز منصهٔ شهود اولمری طرفی مسلوک قدم قلم روایتدر (ربنا ظلمنا انفسنا اذا کانا
السبب فی وضعهما فی غیر الموضع الذی انزلا فیه واخراجهما من الجنة وانزالهما الی الارض) یعنی خلد برینده قبل
اکل الشجرة شرف نزول بیوریلان منزلک غیره وضع وتنزیل وتودیع بهشت وافلاک ودار الغربه ردی خاک اولمرینه
سبب اولدقلری ایچون ظلمی کندو ذاتلرینه اضافه ایتدیلر ویدرکه جناب صفی الله جانب سرندیبه وحضرت
حوا جده یه هبوط ایتدیلر وسیلهٔ کرمیت انس فتنه وفساد ماربدکردار اصفهانه سورلدی واضع قانون شیطنت
ابلیس ایچون تعیین مکان اولنمشدر (مصرع) الی حیث القت رحلها ام قشعم * علی قول طاوس دخی
ارض حبش ویا کابل زمینه نفی اولندی (واما قصة داود علیه السلام فلا یجب ان یلتفت) فیجب ان لا یلتفت
عبارتی اولی ایدی (الی ما سطره) تشدید وتخفیف طا ایله (فیها) ای ما کتبه فی القصة (الاخباریون) فتح همزه ایله ناقلون
معناسنه (عن اهل الکتاب الذین بدلوا وغیروا ونقله بعض المفسرین ولم ینص الله علی شیء من ذلک ولا ورد فی حدیث
صحیح) والمراد بالصحیح هنا ما یشمل الحسن فانه کثیرا ما یستعمله الفقهاء بهذا المعنی داود علیه السلام سلالهٔ نسبلری
طقوز مرتبه ایله طاق نسل یهودا بن یعقوبه واصل اولور حضرت کلیم الله دامن چین خاکدان فنا اولدقلرندن
تقریبا درتیوز التمش سنه صکره وجود داوود پور ساحل بلهٔ شهود اولوب عمر عزیزی قرقدن متجاوز اولدقده مزید

اعزاز رسالته توقیر ومدعالری سفر زبور له تنویر اولندی اول سریانی زبان اوزره یوز اللی سورهٔ شریفه یی مشتمل ایدیکه
مضامین لطیفه سی مواعظ وحکم اولوب حلال وحرام وحدود واحکامه تعرض یوغیدی والحاصل یهود ونصاری که
مبنا ومعنا توریهٔ جلیلی تبدیل وتحریفه درکار اولمشلردر انلردن نقلهٔ اخبار وبعض مفسرین تسطیر وتحریرنه
بو بابده نکاه التفات ایجاب ایتمز بلکه معتقد عوام اوزره ازجمله داود علیه السلام تمشیت غرض نفسی ایچون اوریایی
تهلکه یه القا ایتمک اسنادی اسا محض افترایه عدم اصغا واجبدر حتی ذیل عصمتلرنی اول لوث تهمتله الوده اعتقاد
ایدن کستاخه حکم مرتضوی اوزره یوز التمش عصا اورلمق اوزره جلده مستحق اولور دیو اجلهٔ مفسرین قلمزن افتا
اولمشلردر زیرا رب جلیل تنزیل جمیلده خلائق نقل ایتدکلری قصه یی تنصیص بیورمیوب خبر صحیحه دخی بو معنی
ورود ایتمدی (والذی نص الله علیه قوله وظن داود انما فتناه الی قوله وحسن مآب) فاستغفر ربه وخر راکعا واناب
فغفرنا له ذلک وان له عندنا لزلفی وحسن مآب داود علیه السلام اوزره ثبوت یافته نص جلیل بو آیهٔ واجب التبجیلدرکه
داود بزم کندوبی ابتلا وامتحان ایلدیکمزی ایقان ایلیوب درکاه کبریادن طلبکار غفران وسرفرو بردهٔ سجدهٔ تحیه
منان اولوب غفلتدن حضرته رجوع ایلدی پس زلاتنی ستر وعفو ایلدک وحضرتمزده داود پیغمبر ایچون قربی
ومرجع والا حاصلدر (وقوله فیه) ای فی حقه واذکر عبدنا داود ذا الاید صاحب القوة فی الطاعة (انه اواب) کثیر
الاوبه ای رجاع الی الحضرة (فمعنی فتناه ای اختبرناه) یعنی امتحناه (واواب قال قتادة) فی تفسیره (مطیع) ای
فی کل باب (وهذا التفسیر اولی) فی حق اولی الالباب (قال ابن عباس وابن مسعود) رضی عنهم المعبود (ما زاد داود
علی ان قال للرجل انزل لی عن امرأتک واکفلنیها فعاتبه الله علی ذلک ونبهه علیه وانکر علیه شغله بالدنیا) یعنی ان صح
الخبر داود علیه السلام مواسات عادهٔ قوم اوزره بالطوع والرضا اوریایه زوجکدن قصر ید ملک نکاح ایدوب بکا
اعطا ایله دیمکدن زیاده بر کلامله لب جنبان اولمدی پس ایهٔ شریفه مفادی اوزره خصوص مزبورده عتابکونه
خطاب ایدوب اول ماده اوزره تنبیه ودنیا ایله شغلنی انکار ایلدی دیدیلر (وهذا الذی ینبغی ان یعول علیه من امره)
یعنی جلالت خلیفة اللهده تأویل مذکور اوزره اعتماد اولنمغه سزاواردر (وقد قیل خطبها علی خطبته) بکسر اوله
هی طلب الزوجة وهو من الخطابة بالضم یعنی اول پیغمبر عالی کهر شریعت وقت اوزره طقوزن مخدره یه
جبهه جامعه اولمشیکن مخطوبهٔ اوریایی دخی شبچراغ شبستان زفاف بیوردیلر دینلدی (وقیل بل احب بقلبه
ان یستشهد) یاخود داود درونندهٔ اوریانک غزاده جرعه نوش جام شهادت اولمسنه دلداده اولدیکه اول درة التاج
رشتهٔ ازدواجه کشیده ایلیه دینلدی وهذا مما لا یعرفه غیر علام الغیوب (وحکی السمرقندی) ابو اللیث الحنفی
الفقیه (ان ذنبه الذی استغفر منه قوله لاحد الخصمین لقد ظلمک فظلمه) تشدید لامله نسبت الی الظلمدر (بقول خصمه)
یعنی مدعی علیه ذنبنه اقرار ایتمدن مجرد خصمک ولی نعجة واحدة مقال اکفلنیها قولیله دیکری ظلمه نسبت ایلدیکی
کناهدرکه اندن استغفار ایلدی دیمشلر لکن قول داودده اثبات ونفی اوزره دلیل نایاب اولمغین معنای مذکور
تنزیلدن غیر مستفاد تأویلدر (والی نفی ما اضیف فی الاخبار الی داود من ذلک ذهب احمد بن نصر) جار ومجرورک
مزبور اوزره تقدیمی افادهٔ حصر ایچوندر (وابو تمام) طلیطله اهالیسندن محمد الابهری المالکیدر شاعر ابو تمام
مشهور صاحب الدیوان مراد اولنمز (وغیرهما من المحققین) یعنی اخبار احبارده جناب خلیفة اللهه اسناد واضافه
اولنان قصه نک نفی ومنعنه احمد بن نصر ومحمد ابهری وغیر محققان اناردن بسیار کسنه ذاهب اولدیلر (وقال
الداودی) ترجمه سی سبق ایلدی (لیس فی قصة داود واوریا) بن حنان قال الانطاکی انه بضم الهمزة وسکون الواو
وکسر الراء المهملة ومثناة تحتیه ومدة تلیها همزة انتهی بعضیلر فتح همزهٔ اولی ایله ضبط ایتمشلر (خبر یثبت) ضبط
خفاجی اوزره فتح مثلثه وسکون موحده وتاء فوقیه ایله (ولا یظن) صیغهٔ مجهول ایله (بنبی محبة قتل مسلم) یقول داودی
حضرت داود واوریا قصه سنده ثبوت یافته خبر معتبر نایاب وبر پیغمبر عالیجناب بر مسلمک قتلنه دلداده اوله دیو ظن
اولنمق سزاوار اولی الالباب دکلدر دیدی (وقیل ان الخصمین اللذین اختصما الیه) ای الی داود (رجلان) مرفوع علی
خبران (فی نتاج غنم) متعلق باختصما (علی ظاهر الایة) اظهار صورت خصام وکندی حکمیله حضرت داودی
الزام ایدنلر اصح نقول اوزره حضرت جبریل ومیکائیل علیهما السلام اولمقدر لکن اختصام تمثیل وتصوری اولیوب
ظاهر ایهٔ شریفه اوزره تحقیق اولمق کرک دیدیلر (وقیل لما خشی علی نفسه من الفتنة بما بسط له من الملک والدنیا)
کذا فی بعض النسخ (واما قصة یوسف واخوته فلیس علی یوسف فیها تعقب) تشدید قافله اعتراض ومطالبهٔ عتاب
ملامت معناسنه (واما اخوته فلم تثبت نبوتهم فیلزم) بالنصب ای حتی یلزم (الکلام علی افعالهم) اما برادران یوسف
علیه السلام حقنده عند بعض العلماء نبوتلری ثبوت یافته تعین دکلدرکه انلرک افعالی اوزره بزه جواب کلام لازم کله

* ویاقصه فی شرحها طول (وذكر الاسباط) جمع سبط بالكسر اولاد يعقوب واحفاد اسماعيل واسحاق عليهما
السلام والسبط فی بنی اسرائيل كالقبيلة فی العرب والشعوب من العجم (وعدهم فی القرآن) حيث قال تعالی
قولوا آمنا بالله وما انزل الينا وما انزل الی ابراهيم واسماعيل واسحاق ويعقوب والاسباط (عند ذكر الانبياء وليس
صريحا فی كونهم من اهل الانبياء قال المفسرون يريد من نبی من ابناء الاسباط) يعنی آيات قرآنيه ده اسباطی ذكر
وانبيا حضراتنی یاد ايوردقلری محلده انلری شمار ايده قيلمرنده ارباب تفسير ابناء اسباطدن نبی قيلنان ذوات مراد
اوانندی اولاد يعقوب اولان اسباطكه اخوۀ يوسفدر انلر مراد دكلدر ديديلرتسكيم قرطبی وفخر رازی وابن كثير
وغيريلر عدم نبوتلرينه ذاهب اولوب بعضيلر توقف وابن زيد وبغوی اسا اخوۀ يوسف منشور حسن حاللری عنوان
الشرف نبوتله موقر اولدقلرينه مائل اولديلر (وقد قيل انهم كانوا حين فعلوا بيوسف ما فعلوه صغار الاسنان) جمع سن
زمان عمر عبارتنده لطيفه باهردر (ولهذا لم يميزوا يوسف حين اجتمعوا به) وبرادران يوسف مه كنعان چاهه القاء وسائر
ماجرايه دركار اولدقلری حالده خرده سال اولوب واصل مبلغ رجال دكللرايدی انكيچون يوسف عزيز مصر ايكن حين
ملاقاتده اول حضرتی برادرلری يوسف اولديغن فرق وتمييزا تمديلر (ولهذا قالوا ارسله معنا غدا نرتع ونلعب)
همچنان اخوۀ يوسف صغار الاسنان اولدقلری اجلدن بدرعالی گهرلری يعقوبه برادر عزيز يوسفی بزمله همراه سير
صحرا ايورك تناول رغد وبازيچه ايده لم ديديلر ديندی بو معنی علی قراءة النون مبنی ظاهرا صيغۀ غيبتله يرتع
ويلعب قراءتی مفاد نجه دلالت اولی تغليب اوزره محمول اولمق كرك حاصلی جمله برادران يوسف صغار اولمق عقلا ونقلا
درجۀ اعتباردن بغايت دوردرزيرا عب كبار شرعا وعرفا مستبعددكلدر (وان ثبتت انهم نبوة فبعد هذا والله اعلم)
وهذا انما الاشكال فيه انه قبل البعثة وانما الاشكال فيما وقع لهم من العقوق وقطع الرحم والكذب وبيع الحر وهذه
الامور كلها كبائر لا يستقيم الا عند من يجوز ارتكابها علی الانبياء قبل البعثة والمحققون علی خلاف هذه القصة
(واما قول الله تعالی فيه ولقد همت به وهم بها لولا ان رأی برهان ربه) همت ايله هم بيننده صنعت مجانسه وياطريقه
مشاكله بديدار اولور وجواب لولا ما قبلنده اولان همت دلالتيله حذف اولندی ای لولا النبوة لهم هم الشهوة لكن
النبوة موجودة فلم يهم هم المعصية يعنی ماه شب ارای ملاحت يوسف عليه التحايا صاحبة البيت عزيز زليخانك
مقابل نظارۀ اعتباری اولمجق متاع وصلنه نقد جانله خريدار اولوب بی اختيار سپر انداز ناموس وعاركون كبی
حجرۀ خاص الخاصده اول شمع شبستان حسنه قرشو باندی يا قلدی وشهوت ومراوده قصد ايدوب يوسف دخی هم
فكرت وخطرت شفقتنه مائل اولدی اكر تشكل جبريل ويا تمثل يعقوب حزين ويا خود نبوت وعصمت رب العالمين
ظهور يافته اولديغن معاينه ايتميدی يوسف عليه السلام هم شهوته دركار اولورايدی اما نبوت وعصمت موجوده
اولمغله معصيته هم وقصد ايتمدی ديوشان يوسفده وروده ايدن كلام يزدانی (فعلی مذهب كثير من الفقهاء والمحدثين
ان هم النفس لا يؤاخذ به وليست سيئة) پس مسلك كثير اوزره تصميم خواطر ايله كشی مؤاخذه ومعاقبه قيلنميوب
كناه ووبال عدا اولنمز (لقوله عليه السلام عن ربه) حديث قدسی وكلام انسيده نبوتيا فته خبرده حاكيا عنه بيوررلر
(اذا هم عبدی بسيئة فلم يعملها) ای وتركها خوفا منی (كتبت له حسنة) صيغۀ مجهولله وياصيغۀ فاعلله دخی
جائزدر والمعنی امرت ان يكتب له حسنة (فلا معصية فی همه) ای هم يوسف عليه السلام (اذ) ای حينئذ (واما علی
مذهب المحققين من الفقهاء والمتكلمين فان الهم اذا وطنت) ضم واو وتشديد طاء مكسوره ايله استقرت معناسنه
(عليه النفس سيئة واما ما لم توطن عليه النفس من همومها وخواطرها فهو المعفو عنه) هموم جمع هم نيت وعزم
وخواطر عطف تفسير اولور يعنی ابو بكر باقلانی اسا ارباب تحقيق مذهبلری اوزره هر نيت وعزم وقصد كه دركار
ولمغله دروندهٔ جايكير اوله انك جريدۀ اعمالنه بر سيئه تحرير اولنور اما نيت وعزم دن بركار بدا اوزره قلب قرار يافته
اولميوب اول امردن كذارش حاصل اوله كندودن معفودر (وهذا هو الحق) ای القول الثانی هو الصواب وجملۀ
مذكوره اما ايله جوابی بيننده معترضه در (فيكون ان شاء الله هم يوسف عليه السلام من هذا) پس امدی تصميم
يوسف عليه السلام بو قبيلدن اولور (ويكون قوله وما ابرئ نفسی الاية) ان النفس لامارة بالسوء الا ما رحم ربی ان ربی
غفور رحيم يعنی بن نفسمی تقصيرودلهدن تبرئه وتنزيه وكمال نظافتله تزكيه ايدمم بدرستی نفس بشر انسانی ناسزا كاره
سوق واغراسی بسياردر مكر رحمت پروردكارم قيلندن عصمت وحمايه اوله ديدكلری قول (ای ما ابرئها من هذا الهم)
مورث غم اولان هم شهوتدن نفسمی تنزيه ايدمم ديمك اولور (او يكون ذلك) القول (منه علی طريق التواضع
والاعتراف بمخالفة النفس لما زكی قبل وبرئ) بصيغة المجهول فيهما يا خود يوسف عليه السلام جنابندن بو قولك
صدوری ساحۀ ربوبيتده تذلل طريق وبوندن اقدم تزكيه وتنزيه قيلنديغی امرده مخالفۀ نفسه اقرار واعتراف

طريق

طريقی اوزره زاويۀ عبوديتده ما برجا اولديغندن اوله (فكيف) توجهله طريق معقول اوزره مؤول اولميه (وقد حكی
ابو حاتم) محمد بن ادريس الرازی الحنظلی حافظ جليل القدرا يكيوز تمش يدی تاريخنده دامن جهن خاكدان فنا اولوب
بصره ده مدفون خاك بالش اولمشدر موصی اليه حضرتلرينك فرزند عزيزی عبد الرحمن جنابنك تفسير جليلی مشهوردر
(عن ابی عبيدة) معمر بن المثنی تقدم ترجمته الاسنی (ان يوسف لم يهم) بضم الهاء والميم وبفتح وكسر (وان الكلام فيه
تقديم وتأخير ای ولقد همت به ولولا ان رأی برهان ربه لهم بها) وانما قال بالتقديم والتأخير لان جواب لولا لم يتقدم
عليها فی الاصح (وقد قال الله تعالی عن المرأة) زليخا ويا راعيل زوجۀ عزيز مصر قطفير (ولقد راودته عن نفسه) يعنی
بجله مجامعته طا لبكار اولدم (فاستعصم) يوسف معاذ الله ديه رك امتناع ايلدی اندن هم وميل واقع اولمدی ديديكی
(وقال تعالی كذلك لنصرف عنه السوء والفحشاء) همچنان هم وعزم اما صغيره وزنا وسفاح مانندی كبيره يی
بزاندن صرف ايتمكله حمايه ايلدك ديو بيورديغی (وقال وغلقت الابواب وقالت هيت لك) ای هلم الی ما ادعوك اليه
(قال معاذ الله انه ربی احسن مثوای الاية) انه لا يفلح الظالمون وغلقت لفظی راودته قولی اوزره معطوف وغلق باب
قفل وتفعيل برای تكثير وهيت فتح اوزره مبنی ولام لك تبيين ايچوندر قال الراغب هيت لك ای تهيأت لك انتهی
ومعاذ مصدريه اوزره منصوب اعوذ بالله منك ديمك اولور ومثوی مقام (قيل فی ربی) يعنی يوسفك ربی ديمسيله مراد
(الله وقيل الملك) رب الارباب ويا عزيز مصر اوله ديندی ملك بدلی عزيز ويا وزير ارادی صواب ايدی (وقيل هم
بها بزجرها ووعظها) يعنی هم بها تفسيرنده يوسفك زليخايه طرد وضرب ونصح وبندايله هم وعزمی تأويل ايتديلر
(وقيل هم بها نظرا اليها وقيل هم بضربها ودفعها) ما تقدم بزجرها تأويلنی تكرير ايدر (وقيل هذا كله كان قبل
نبوته) زليخا ايله جريان ايدن حالات قبل النبوة اوله ديندی شايد رسالتدن مقدم اوله زيرا واجمعوا ان يجعلوه
فی غيابت الجب واوحينا اليه لتنبئنهم بامرهم هذا وهم لا يشعرون كريمه سی يوسف عليه السلامك بن چاه تنك
وتارده قراری حالنده طراز والای نبوتله اجلال بيورلديغنه دلالت ايدرمكر ايه جمله ده وحی الهام معناسنه مراد
اولنه (وقيل هم بها ای بغمها) باء بها برای تعديه ويا مزيده اولوب فاعل فعل محذوف اوله (امتناعه عنها) يعنی يوسفك
اندن امتناعی زليخايی اندوه وغمه القا ايلدی ديمك اوله ديندی (وقد ذكر بعضهم ما زال النساء علن الی يوسف ميل
شهوة حتی نبأه الله فالقی عليه هيبة النبوة فشغلت هيبته كل من رآه عن حسنه) يعنی زنان پری پيكران مصر جمالمه
سيمای حضرت يوسفه ميل شهوتله نكران وميلاندن بر لحظه خالی دكللرايدی تاكيم قبای زيبای نبوتله خدای كريم
يوسفی تكريم بيوروب ذات ملكی السماتلری اوزره مهابت نبوت القا ايدوب جلالت قدر وذاتلری كندولرين حسن
جمالنه نگاه ايدنلری اشغال ايدرايدی اول آنه دك حسن وآنی تاراج عقل وارام زنان ايدی مكر زليخانك دمبدم اتش
عشق ومحبتی فروزان اولوب * نجه قابلدر اسرار غم عشقی نهان ايتمك * كوكل ديوانه بن بيگانه چشم يار
مستانه * اقتضاسنجه شغفی مزداد اولدی بالاخره قطفير بی نام ونشان روبراه محلۀ خاموشان اولوب زليخا
دريكتا اسانك وتنها قالمشيدی حضرت صديق حلی بند عقد عقدا اولوب فقير قطفيری دستيابۀ رجوليت اولمغله صدر
نشين خلوتخانۀ زفاف اولدقلرنده اول معمانك فتحی نامزد همت مردانۀ صديقی اولدی * كرمنه مردنه صبر
ابليه رك دنيانك * النور نخل اسلدن ثمران شاء الله (واما خبر موسی مع قتيله الذی وكزه) ای ضربه بجمعه
(فقد نص الله تعالی انه من عدوه قال) ای اراد (كان من القبط) كسر قافله اهل مصردن بر طائفۀ معروفه در
(الذين كانوا علی دين فرعون) وليد بن مصعب بن ريان درو فرعون ملك مصره مالك اولنلره لقبدر (ودليل السورة
فی هذا كله انه قبل نبوة موسی) قصۀ مذكوره نك كلسنده منطوق دلالۀ سورۀ موسی عليه السلامك خلعت نبوتله
تشريف بيورلمزدن مقدمدر زيرا اعانۀ اسرائيلی اثناسنده قتل قبطيله احراز فضل غزا ورور ديكر بی زاد سفر
جانب بريه روان وروز هفتم حريم بر مدينه وصول وحضور شعيبه روان وبعدما كان صافورا بنت شعيبی تزوج
ايتدكدنصكره تذكير جيران ذی سلم وتفكر يان وعلم برله صوب مصره سبكسان لجام مراجعت اولوب وادی ايمنده
جامۀ والای رسالت قامت بالای استعداد لرينه زيب وفر ويرمشدر (وقال قتادة وكزه بالعصا ولم يتعمد قتله فعلی هذا
لا معصية فی ذلك) رفع ظلم اسرائيلی اراده سيله قبطی يه ضرب عصا ايلدی هلاكنی مراد ايتميوب علی وجه الخطا
رجل رهنورد باديۀ فنا اولديغی اوزره خصوص مزبورده معصيت نابابدر (وقوله هذا من عمل الشيطان) مجمول
عليه ای انه من عمل يحبه الشيطان (وقوله ظلمت نفسی فاغفر لی قال ابن جريج) جيمن وصيغۀ تصغيرله عبد الملك
ابن عبد العزيز بن جريج ابو الوليد ويا ابو خالد القرشی (قال ذلك من اجل انه لا ينبغی لنبی ان يقتل حتی يؤمر) يعنی
موسانك كندو نفسنه ظلم اسنادی واستغفارله رطب اللسان اولملری تاكيم مأمور اولمدقجه برنبی ديكری قتل ايتمك

سغمبره منكر اولمديغى اجلندردیدی (وقال النقاش لم يقتله عن عمد مريدا للقتل وانما وكزه وكزة يريد بها دفع ظلمه قال) اى النقاش (وقد قيل ان هذا كان قبل النبوة وهو مقتضى التلاوة) لقوله تعالى فخرج منها خائفا يترقب قال رب نجنى من القوم الظالمين ثم قتل قبطى قضيه سندن اون سنه ودخى زياده مدتدنصكره نبوت ورسالت وفرعونى دعوت وقوعيافته تعيندر (وقوله تعالى فى قضيته) اى حال رفع غصته (وفتناك فتونا اى ابتليناك ابتلاء بعد ابتلاء) اى اختبرناك وامتحناك فتونا (قيل فى هذه القصة) قتل قبطى قصه سنده ابتلاسى مراد اولندى (وماجرى له مع فرعون) دخى فرعون ايله جريان ايدن قصه ده امتحانى اراده بيورلدى (وقيل القاؤه فى التابوت) اولا صندوقه نهاده (واليم) بحر نيله القا ايله ابتلا دردينلدى (وغير ذلك) مما ابتلى هنالك (وقيل معناه اخلصناك اخلاصا) زيرا ابتلاء موسى براى تهذيب در تعذيب دكلدر (قاله بن جبير) سعيد (ومجاهد) بن جبير (من قولهم) اى العرب (فتنت الفضة فى النار اذا خلصتها) اى اذا اصفيتها (واصل الفتنة معنى) بالتنوين (الاختبار) رفعله (واظهار ما بطن) يعنى اصطلاح خاصه ده فتنه امتحاندر ومطلقا عياندن خفى اولان شئ اشكارا ايتمكدر ومنه قولهم عند الامتحان يكرم المرء او يهان (الا انه استعمل فى عرف الشرع فى اختبار ادى) ويروى يؤدى (الى ما يكره) صيغهٔ مجهول ايله لكن تخاطب ومعاملهٔ اهل شرعده طبعه امر مكروهى مؤدى ومفضى اولان امتحانده استعمال اولندى (وكذلك ماروى فى الخبر الصحيح) صحيح بخارى اولديغى كتاب انبياده روايت اولنان خبر صحت اثرده مأولدر (من ان ملك الموت جاءه فلطم عينه ففقأها الحديث) اى الى آخره محل شاهد اوزره اقتصار اولندى يعنى عزرائيل بيكر انسانه تمثل ايدوب موسى عليه السلام حضورنه مثول ايتدكده چهرهٔ ملكه طبانچه زن اولوب حدقهٔ چشمنى اخراج ايلدى (ليس فيه ما يحكم على موسى عليه السلام بالتعدى وفعل) رفعله ما يحكم قولى اوزره وجرله بالتعدى قولنه عطف اولور (ما لم يجب له اذ هو ظاهر الامر بين الوجه جائز الفعل لان موسى دافع عن نفسه من اتاه لاتلافها وقد تصور له فى صورة آدمى) يعنى حديث مرقومده موسى عليه السلام اوزره تجاوز عن الحدى اقتضا ايدر حال نا ياب وما لا يجوز له اولان شئنه دركار اولمسى ناپيدادر بو معنا بغايت روشن وجلى وبركسنه اخرك هلاكنى مريد اولديغى حالده باى وجه كان مدافعه عقلا ونقلا جائز اولمق باهر وظاهر در زيرا موسى پيغمبر نفسنك اتلافنه كلان ذاتى كندودن دفع ايتدى حال آنكه ملك شكل آدمى يه تصور ايدوب حضرته كلمشيدى (ولا يمكن انه علم حينئذ انه ملك الموت فدافعه عن نفسه مدافعة ادت الى ذهاب عين تلك الصورة التى تصور له فيها الملك امتحانا من الله فلما جاءه بعد واعلمه الله انه رسول اليه استسلم) دخى حضرت كليم الله شاننده متصور دكادركه امتحانا من الله پيكر آدمى يه تمثل ايدن ملك مقرب دركاهى اول حالده عزرائيل اولديغن بيله ده نفسنى تخليص ايچون دفع عنيف ايليه رك اول پيكرك كوزنى چيقرمغه مؤدى اوله حاشا ثم حاشا بو خاطره جناب كليم اللهدن متوقع دكل چونكه دفعهٔ ثانيه ده حضور موسايه مثول وجناب كبريا موسى يه اول متمثل شكل آدمى اولان طرف ذى الجلاليدن فرستاده سفيرى اولديغن اعلام بيوردقده امره ممتثل اولوب انقياد ايلدى پس معلوم اولديكه مقدم ورودنده بغتهٔ ملك الموت اولديغنه قلب شريفى لاحق اولميوب ذاته قصد واتلاف ملاحظه سيله مدافعه وفقء عينه مؤدى اولدى (وللمتقدمين والمتأخرين على هذا الحديث) خبر لطم واخراج چشم خبرنده (اجوبة هذا اسدها عندى) سين مهمله وتشديد دال ايله اقوم واقوى معناسنه در وشين معجمه ايله ملحوندر ومنه قول الشاعر ✻ اعلمه الرماية كل يوم ✻ فلما استد ساعده رمانى ✻ والحاصل خبر مرقومه دائره سلف وخلفك اجوبهٔ متعدده سى اولوب عندمده اقوى اولان جواب مقدم اقومدر (وهو تأويل شيخنا الامام) سماه النبى عليه السلام بالامام فى المنام (ابى عبد الله المازرى) فتح وكسر زا ايله جزيرهٔ صقليه ده مازر نام بر بلده يه نسبت ويا اسم قبيله در شارح مسلم وكتاب المحصول اولان ابو عبد الله محمد بن على بن عمر التميمى المالكى هجرة عليه نك بشيوز اوتوز التى سالنده مهديه ده سكسان اوچ ياشنده دفين رمس لحد اولدى مصنف عليه الرحمه نك صحيح مسلم اوزره اكمال نام تأليفى مشار اليه حضرتلرينك شرحنى تكمله در (وقد تأوله قديما ابن عائشة) عبيد الله بن محمد بن حفص التميمى القرشى المعروف بالعيشى اشراف علما ومحدثيندندر ايكيوز يكرمى سكز سال هجريده داربرعنا وجفادن عالم بقاى پرصفايه رحلت ايلدى (وغيره) من المتقدمين (على صكه المعنوى) (ولطمه بالحجة وفقء عين حجته) وهو كلام مستعمل فى هذا الباب فى اللغة ومعروف عند اهلها يقال صكه ضربه مطلقا وضربه بشئ عريض وصكه غلبه بالحجة وكذا يقال لطمه ضربه على الوجه بباطن الراحة ولطمه عليه والحاصل معناى حقيقى واخر مجازيدركه سندخصمى ابطالدنصكره الزام حجت مراد اولنور كرچه لغت مساعد اما صريح حديث معاضد اولمز كه روى عن ابى هريرة انه صلى الله عليه وسلم قال ارسل الله ملك الموت الى موسى فلما

جاءه صكه ففقأ عينه فرجع الى ربه فقال يا رب ارسلتنى الى عبد لا يريد الموت فرد الله عليه عينه الخ (واما قصة سليمان وما حكى فيها اهل التفسير من ذنبه وقوله ولقد فتنا سليمان فمعناه ابتليناه) اى امتحناه (وابتلاؤه ما حكى عن النبى صلى الله عليه وسلم انه قال لاطوفن الليلة على مائة امرأة او تسع وتسعين) امرأة شك من الراوى (كلهن يأتين بفارس) اى بمولود يكبر ويصير راكب فرس (يجاهد فى سبيل الله فقال له صاحبه) اى مخاطبه (قل ان شاء الله فلم يقل) حيث شغله شئ عنه (فلم تحمل منهن الا امرأة واحدة جاءت بشق) كسر وتشديد قاف ايله نصف ونيمه (رجل قال النبى صلى الله عليه وسلم والذى نفسى بيده لو قال ان شاء الله لجاهدوا فى سبيل الله) والحاصل امتحان سليمان عليه صلاة المنان مراتب عنعنهٔ ثقات ايله معلاقدر ايوان رسالت عليه ازكى التحيه جنابلرندن روايت اولنديغى وجه اوزره حضرت سليمان عليه السلام ديديكه بو كيجه نازنينان حرمدن صددانه ويا طقسان طقوز عدد دختر سيمبردن چاشنكير خوان وصال اولورمكه هر برندن برمه رسپهر عز واقبال سايهٔ ظهوره فيض نور ايدوب بالغ مبلغ رجال اولدقلرنده رايت غزا وجهادى ترفيع ايدلر دوا ظهار كرميت ايلدكده ملك موكل ان شاء الله دى ديو تلقين ايتمشيكن مشيئة اللهيه تعليقدن بحكم بشريت غفلت ايلدى كرچه اول مقدار زنان پرى پيكرانك روضة الصفاى وصلتنده كلچين آرزوى دل اولوب تحصيل غرهٔ مراد ايلدى اما تخم امل انجق برينك كشتزار رحمنده ريشهٔ استقرار صالوب مدت معلومه تمامنده اولدخى ناقص الاعضاء بر جسد پاره القا ايلدى يكانهٔ عالم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى يورديلركه قسم بخدا كه جان محمد كردن بستهٔ طوق فرمانيدر اكر نسيج دستكاه نطق اولان برند خوش طرح كلامى زيبندهٔ تغناى ان شاء الله ايتمش اوليدى مجاهد فى سبيل الله يوز عدد فرزندارجمند ديدار ايله قرير العين اولوردى (قال اصحاب المعانى) اى المؤنون بالمبانى (والشق هو الجسد الذى التى على كرسيه حين عرض عليه وهى عقوبته ومحنته) يعنى شق اول جسد پاره دركه سرير سليمانى اوزره جنابلرينه عرض اولنديغى زمان القا اولنمشيدى حالة مذكوره فتنه دن معبر اولان بليه ومحنتيدرديديلر (وقيل بل مات فالقى على كرسيه ميتا) لفظ ولددن عدول واطلاق جسددن متبادر اولوركه ولد فوت اولوب سرير سليمانى اوزره ميتى وضع والقا اولنه دينلدى فى الاصل (وقيل ذنبه حرصه على ذلك وتمنيه) يا خود جنس ولد وكثرت اولاد فى البلده حرص وامیدایتمسى كمال ذات سليمانى يه زله وكناه اوله زيرا ما سواى حقدن طلب داب ادب كلين دكلدر (وقيل لانه لم يستثن لما) كسر لام وتخفيف ميله (استغرقه من الحرص وغلب عليه من التمنى) يعنى اول حالنده اميد وتمنى نسيان استثنايه بادى ومبنى اولمغين حرص وآز استغراقندن ناشى متلاشى اولديغى حالده ان شاء الله ديمديكيچون كرفتار ابتلا اوله (وقيل عقوبته ان سلب ملكه) فتنه ايله معبر اولان بليه وامتحانى رعيتنده ملكنك منسلب اولمسيدر (وذنبه ان احب بقلبه ان يكون الحق لاختانه) فتح همزه ايله جمع ختن صهر وداماد وكل من كان من قبل المرأة كالاب والاخ (على خصمهم) حرير تحرير انطاكى اوزره سبب سلب ملك سليمان اولان كناه جراده نام محبوبه سى حضرت سليماندن رجامند اولديلركه برادرمله فلان كسنه ميانلرنده خصومت واقع اولمشدر برادرم حقنده بروفق دلخواه فصل قضا بيوريله ديو التماس ايتدكده جانب حق مطلقا برادر جراده طرفنده اولمسنه درونى دلداده اولديغندندر (وقيل بل ووخذ) مجهول واخذ وفى نسخة اوخذ اى عوقب (بذنب قارفه) اى كسبه (بعض نسائه) من غير اطلاعه عليه السلام (ولا يصح ما نقله الاخباريون) من خرافاتهم على ما فعله (من تشبه الشيطان به وتسلطه على ملكه وتصرفه فى امته بالجور فى حكمه لان الشياطين لا يسلطون على مثل هذا) بالتسلط على سرير دولته وسياسة رعيته (وقد عصم الانبياء من مثله) باب مذكور نصولنده واعلم ان الامة مجمعة فصلنده مادهٔ مرقومه يه دائر قصهٔ سليمان عليه السلام وصخر شيطان تفصيل اولنمشيدى تكرار تكاپوى قلمه بو ميدانده رخصت ويرلمز (وان سئل لم لم يقل سليمان فى القصة المذكورة ان شاء الله) لاطوفن الليلة خبرنده امين الله بو فعلى مشيئة اللهيه نيچون تعليق ايتمدى ديلورسه (فعنه اجوبة) متعددة (احدها) او اسدها (ما روى فى الحديث الصحيح انه نسى) صيغهٔ فاعل ايله (ان يقولها) اى كلمة ان شاء الله (وذلك) وقوع نسيان (لينفذ مراد الله تعالى) بر وفق قضا وقدر مراد حضرت رب البرنافذ اولسون ايچون سليمانه نسيان طارى اولدى (والثانى انه لم يسمع صاحبه وشغله عنه) جواب ثانى حضرت سليمان مخاطبك قل ان شاء الله كلامنى ايشتميوب شئ اخر ايله مشغول قيلندى (وقوله هب لى ملكا لا ينبغى لاحد من بعدى لم يقل هذا سليمان) اى لم يصدر عنه هذا القول (غيرة على الدنيا) فتح وكسر غين معجمه ايله حرص معناسنه (ولا نفاسة بها) فتح نون ايله شئ نفيسه رغبتدر (ولكن مقصده) كسر صاد ايله مراد (فى ذلك على ما ذكره المفسرون انه لا يسلط عليه احد كما سلط عليه الشيطان الذى سلبه اياه مدة امتحانه على قول من قال ذلك)

وقد عرفت ضعف ما هنالك يعنى جناب امين الله وهب لى ملكا لا ينبغى كلاميله دنياى دنيه يه حرص ونفايس
وزخارفنه رغبت ايچون كويا وجوياى دولت ابدپيوند اولدى لكن مرام ومقصودى بعض ارباب تفسير
تحريرى اوزره بركسنه كندونك اوزرينه تسلط ايتمك ايچون طلبكار ملكت پراختصاص اولدى نتكيم على قول
من قال مقدار ايام امتحان صخرجنى سلب ملك سليمانى برله تسليط قلنمشيدى همچنان ديكرلك تسلطندن تعويذله
استدعاى عنايت واستقلال دولت ايلدى (وقيل بل اراد ان يكون له من الله فضيلة وخاصية يختص بها
كاختصاص غيره من انبياء الله ورسله بخواص منه) ياخود غيره شايان وسزاوار اوليان ملكت روز افزونى طلبدن
مرادى سائر پيغمبرانك بر رخصيصه ايله اختصاصلرى اسا طرف كبريادن كندويه فضيلت زائده ومزيه خالصه
اولمسنى طلب ايلدى فسبحان من اقام العباد فيما اراد فمن عباده من يصلح للفقر والغناء ومنهم من يصلح للجاه والغنا وليس
احد يطلع على حقيقة القدر والقضا (وقيل ليكون ذلك دليلا وحجة على نبوته كالانة الحديد لابيه واحياء الموتى لعيسى
واختصاص محمد بالشفاعة ونحوه هذا) من اختصاص موسى بنعت الكليم ووصف ابراهيم بالخلة وحكما بقاى دواتى
نبوت ورسالتى اوزره دليل وپدر عالى كهرى دستنده اهن نرم ودم مسيحا ايله مرده لر احياء ومحمد مصطفى عليه وعليهم
الصلاة والسلام مقام والاى شفاعت كبرى ايله اختصاص يافته اولدقلرى اسا كندويه برهان جليل اولسون ايچون
التماس ايلدى (واما قصة نوح) منصرفدر ومنع وصرفى دخى جائزدر اسم شريفى عبد الغفار اولوب كثرة نوحه
وزاريدن تلقيب اولندى (عليه السلام فظاهرة العذر) فيما جرى له من الامر (وانه اخذ فيها بالتأويل وظاهر اللفظ
لقوله تعالى انا منجوك واهلك) كانك استثناى اهلك غيرى يه صرف ايدوب هلاكدن خلاصده عموم مراد ايلدى
(فطلب مقتضى هذا اللفظ) من عمومه (واراد علم ما طوى عنه) صيغه مجهول له اى ستر وخفى (من ذلك) خصوصه
باخراجه من جملة اهله (لانه شك فى وعد الله) لنجاة اهله (فبين الله له انه ليس من اهله الذين وعدهم بنجاتهم لكفره
وعمله الذى هو غير صالح وقد اعلمه انه مغرق الذين ظلموا) بالاضافة ودونها (ونهاه عن مخاطبته فيهم فاوخذ) بصيغة
المجهول من المؤاخذة بالهمزة والواو لغتان وقراءتان وفى نسخة فووخذ بواوين على اللغة الاخرة والمعنى (فعوتب
بهذا التأويل) حيث خالف حقيقة التنزيل (وعتب عليه) عطف تفسيردر بعض نسخده واعيب ايرادى كسر
وسكون تحتيه ايله تصحيف اولدقى ظاهردر (واشفق هو من اقدامه على ربه لسؤاله) اى لاجله وفى نسخة بسؤاله
اى بسببه (مالم يؤذن له فى السؤال فيه) اى فى حقه (وكان نوح فيما حكاه النقاش لا يعلم بكفر ابنه) امام نقاش نقشبند
صحايف اثار اولديغى وجه ايله نوح عليه السلام فرزندى كنعانك كفرنى بيلمزدى زيرا امرنده منافق اولوب مادرى
راعيله موافق ايدى (وقيل فى الايه غير هذا وكل هذا لا يقضى على نوح بمعصيته سوى ما ذكرناه من تأويله لامقال
(واقدامه بالسؤال فيمن لم يؤذن له فيه ولا نهى عنه) والحاصل نوح پيغمبر اوزره كبيره ايله حكم اولنديغى اظهر من
من يوحدر (وماروى فى الصحيح) روايتكرده شيخين وغيرهما اولان خبر صحت اثرده مرويدر (من ان نبيا) نبى مذكور
موسى عليه السلام ويا عزير اولمق منقولدر (قرصته نملة فحرق) تشديد را ايله اى فاحرق (قرية النمل) اى بيتها
وجحرتها (فاوحى الله اليه ان) فتح وسكونله اى لان (قرصتك نملة) اى واحدة كما فى نسخة (احرقت امة من الامم تسبح)
يعنى انبيادن برنبى بر مورچه عض ايتمكين خانمان مورى سوزان ايلدكده اكه وحى خدا نازل اولديكه برقرنجه
اصرمغله وحدانيتمزه سبحه شمار اولان امتدن برامتى سوزان ايلدك ديو عتاب اولندى امدى ومامن دابة فى الارض
ولا طائر يطير بجناحيه الا امم امثالكم كريمه سى وان من شىء الا يسبح بحمده فريده سى هرصنف حيوانك برامت
اولمسنه داله در وعن ابن عباس رضى الله عنهما قال نهى النبى صلى الله عليه وسلم عن قتل اربع من الدواب النملة والنحلة
والهدهد والصرد رواه الامام احمد (فليس فى هذا الحديث ان هذا الذى اتى معصية بل فعل ما رآه مصلحة وصوابا
بقتل من يؤذى جنسه ويمنع المنفعة بما اباح الله له) خبر مرقومده مورى احراق ايتمكله معصيت عد اولنديغنه
دلالت نايابدر بلكه اول كارى صواب ومصلحت كورديكم جفاداده اولان جنسى هلاك وخواب راحت اساخلك
مباح ايتديكى فائده ومنفعتى مانع اولان موذى صنفى افنا صوابديدى اولدى (الاترى ان هذا النبى كان نازلا تحت
شجرة فلما اذته النملة تحول برحله عنها مخافة تكرار الاذى عليه) مشاهده ايتمزميسنكه اول نبى بر درخت سايه سنه
نزول ايتمشيدى وقتا مور سليمانى ديو شهرتياب اولان قرنجه قرصله جفاداده اولدى اول جاى سايه داردن متاعنى
برداشته قيلديكم تكرار عضله اذيت ايده ديو خوفناك اولوب نقل رخت راحت ايلدى (وليس فيما اوحى الله اليه
ما يوجب عليه معصيته بل ندبه) اى دعاه (الى احتمال الصبر وترك التشفى) ودخى ملامت كونه اول نبى يه وحى خداده
معصيتنى موجبه حالت ناموجوددر بلكه انى صبر وشكيب احتماله دعوت وتقضيه ده ترك انتقامه رغبت ايتمسى

اشارت بيوردى حق شرعنده بومعنى جائز ايدى ديمشلردر (كما قال تعالى ولئن صبرتم لهو خير للصابرين) وفيه
ان الصبر على اذى الحيوان ليس كالصبر على مضرة افراد الانسان كما بينه علماء الاعيان (اذ ظاهر فعله انما كان
لاجل انها) اى النملة (اذته هو فى خاصته فكان انتقاما لنفسه وقطع مضرة يتوقعها من بقية النمل هنالك) اول نبينك
ظاهر امورى سوزان ايتمسى خاصه ذات نبى يه اذيت ايتديكى اجلدن اولوب ديكرلرى آزرده ايتديكندن
تفسيجون انتقام واول محلده اولان سائر نملك مضرتى وقوعنى قطع ودفع ايلدى (ولم يأت فى كل هذا امرا) مفعولدر
(نهى عنه فيعصى به) بالنصب فى جواب النفى احوال مذكوره ده اول نبى منهى عنه فعله دركار اولديكه اول فعل
سببيله عصيانه نسبت اولنه بلكه جائز اولان حال كندودن ظهور ايتدى (ولا نص فيما اوحى الله اليه بذلك ولا بالتوبة
والاستغفار منه والله اعلم) سنى بو مور قرص ايتمكله برطائفه يى احراق بالنار ايتدك ديو وحى خداده اول نبى يه
معصيتله نص صريح وتوبه واستغفار برله تنبيه ظاهر اولمدى لكن تلويحا ورودى مستفاددر حاصلى اول نبى
شرعنده بومقوله شرق وحرق حيوانات ودواب جائز اولمق كرك والا مرفوعا روايتكرده طبرانى عن ابن عمر اولان
خبرده ما من دابة طائر ولا غيرة يقتل بغير حق الا ستخاصمه يوم القيامة ورودى شرع شريف احمديه ده عدم جوازى
موذندر مصنف عليه الرحمه قصه مورى اطنابله مارحكايه سى اسا تطويل بيورملرى نابجاعد اولنيه برنبى
موركش اولمغله كناه اسنادى عقلا ونقلا منع ودفع صددنده استنوق الجمل ضربى پديدار اولدى (فان قيل فما معنى قوله
عليه السلام ما من احد الا الم) اى نزل به (بذنب او كاد) اى قارب (ان يلم به الا يحيى بن زكريا) خبر مرقوم ابو يعلى
الموصلى طريقندن مروى ولكن سندى ضعيفدر (او كما قال عليه السلام) حديثك الفاظ مختلفه ايله روايتنه مشير
اولور منها ما من نبى الا وقد هم او الم ليس يحيى بن زكريا (فالجواب عنه كما تقدم من ذنوب الانبياء التى وقعت عن غير
قصد وعن سهو وغفلة) مصنف عليه الرحمه على تقدير صحة الحديث جوابداده اولوب زلات انبيادن ذكرى كذران
ايدن حالات اشادركه اول كروه علايدن بلا قصد سهوا بعض ترك اولى مواد وقوعيافته در اما برنده شائبه كناه روبما
دكلدر كما تحقق مرارا

(فصل)

(فان قلت فاذا نفيت عنهم صلوات الله عليهم الذنوب والمعاصى) اى الكبائر والصغائر (بما ذكرته من اختلاف
المفسرين وتأويل المحققين) فى الفصل السابق (فما معنى قوله تعالى وعصى آدم ربه فغوى وما تكرر فى القرآن
والحديث الصحيح من اعتراف الانبياء بذنوبهم) عالم دنيا ويازوز جزاده كناهلرين اقرارلرنه ايات واثارده تذكار وتكرار
(وتوبتهم واستغفارهم وبكائهم على ما سلف منهم واشفاقهم وهل يشفق) صيغه مجهول له اى يخاف (ويتوب ويستغفر
من لاشىء) وفى نسخة من لا بسىء اى لا بذنب وجه ثانى اوزره ما قبلنده كى افعال ثلاثه مبنى للفاعل اولور دخى انبيا
عليهم التحايا توبه كار اولور هزار استغفار وكندولردن صدور يافته احواله كريه وزارى وعفو بتدن هراسان
اولملرى ندر وكنهكار اولمين هراس وتوبه واستغفار ايدرمى ديرسك (فاعلم وفقنا الله واياك ان درجة الانبياء فى الرفعة
والعلو والمعرفة بالله وسنته) اى عادته الجارية (فى عباده وعظم) وفى نسخة وعظيم (سلطانه وقوة بطشه) قهر
وغلبه ايله اخذى (مما يحملهم على الخوف منه جل جلاله والاشفاق من المؤاخذة) اى الخوف والحذر من المعاتبة
(بما لا يؤاخذ به غيرهم) كما يشير اليه قوله تعالى انما يخشى الله من عباده العلماء والحديث انا اعلمكم بالله واخشيكم له
(وانهم فى تصرفهم بامور لم ينهوا عنها ولا امروا بها ثم اخذوا) وفى نسخة ووخذوا بالواوين اى عوقبوا (عليها
وعوتبوا) عطف تفسير (بسببها او حذروا) بناء مجهول وتشديد ذال خوفوا (من المؤاخذة بها واتوها على وجه
التأويل او السهو) اى الغفلة والخطأ (او تزيد) فتح تا وزاى وتشديد يا ايله طلب زياده (من امور الدنيا المباحة
خائفون وجلون) اى حذرون مضطربون خائفون بالاده وانهم فى تصرفهم عبارتنده اولان ان حرفنه خبر وبينهماده
واقع جمله معترضه اولور (وهى) امور مباحه مذكوره (ذنوب بالاضافة الى على) فتح عين وكسر لام وتشديد يا ايله
علو ورفعت معناسنه (منصبهم) ازجمله سليمان پيغمبرك جمله حلالى خيلى ويرو فرزند مجاهد اتيان ايتملرين استدعا
وپيغمبرمز حضرتلرينك اسراى بدردن اخذ فدا بيورملرى اسا امور مباحه لرى علو شان ورفعت مقاملرينه نسبتله
كناه (ومعاص بالنسبة الى كمال طاعاتهم) وكمال عبادتلرنه اضافتله معصيت عد اولندى (لانها كذنوب غيرهم
ومعاصيهم) طاعات واعيان انبيا عبادات واسلام امم اسا اولديغى كبى زلاتى دخى غيرلر كناهى مثللو دكلدر حالات
پيغمبران مراتب ايقان واتقانده غيره قياس اولنمزلر فلا يقاس الملوك بالحداد الصعلوك (فان الذنب ماخوذ من الشىء
الدنى الرذل) فتح را وسكون ذال معجمه ايله دنى زيرا ذنب حقير وخسيس ومذموم ودنى اولان شيئدن ماخوذدر

(ومنه ذنب) بفتحتين (كل شئ اى اخره واذناب الناس رذالهم) ضم اول وتخفيف ثانيله جمع ارذل ومنه ارذل العمر
الاخرة (فكان) بالتشبيه والتشديد وفى نسخة فكان بصيغة الماضى وفى اخرى فكانت بالتأنيث (هذا) اوهذه
(اردى افعالهم واسوء مايجرى من احوالهم لتطهرهم وتنزيههم وعمارة بواطنهم وظواهرهم بالعمل الصالح) واجبا
اوندبا (والكلام الطيب) وفى الحديث ان الكلام الطيب سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر (والذكر
الظاهر) اى الجلى (والخفى) اى الباطن وفى الخبر خير الذكر الخفى (والخشية لله واعظامه فى السر والعلانية) يعنى
پيغمبران عاليشانان حضراتنك ذكر اولنان اوصاف جميله واحوال بهيه ومقامات عليه لرينه نسبتله امورمن قومه
كوياناپسندوناخوش افعالدن شمار يده در (وغيرهم) من عوام الامة (يتلوث من الكبائر والقبائح والفواحش
ما يكون بالاضافة اليه هذه الهنات) فتح هاء ونونله زلات وعثرات رفعله فاعل يكون وبعض نسخده فتح هاء وسكون
ياء تحتيه وهمزهٔ ممدوده ايله اى الحالات وضمير اليه مايه راجع اولوراى يكون الهنات التى صدرت عن اصحاب
النبوات بالاضافة الى مايتلوث به ذلك الغير من السيئات (فى حقه) اى فى حق غيرهم (كالحسنات) بل حسنات
فى الحقيقة (كما قيل) قائل كبار مشايخ صوفيه دن ابوسعيد الخراز قدس سره حضرتيدر (حسنات الابرار) اتقياء الامة
(سيئات المقربين) الى الله اى الانبياء عليهم التحايا (اى يرونها بالاضافة على احوالهم كالسيئات) يعنى عوام امت
وياصلحاء برخشيت عندنده حسنات عد اولنان حالاتى كندولرك علو مقاملرينه نسبت كاه اماقياس بيورورلر حاصلى
ابرار كائرى استكبار ايتدكلرى كبى مقربان دركاه زلهٔ صغيره لرى استعظام ايدوب اجتناب ايدرلر فبين المقامين
بون بين (وكذلك) شعبان ذنب مأخذ ومعناسى اسادر (العصيان) هو (الترك والمخالفة يعنى مواقفى ترك وطاعته
مخالفتدر لكن عمدا اولديغى حالده ذنب ومعصيتدر خطا اولورسه زله وعثره در (فعلى مقتضى اللغة) اى اطلاقها
(كيف ما كانت من سهو اوتأويل فهى مخالفة وترك طاعة) اما حقيقة اوصورة (وقوله غوى اى جهل) شايسته
مقام اى لم يعرف عبارتيله تعبير ايلدى (ان تلك الشجرة هى التى نهى عنها) بعينها اوغيرها من جنسها (والغى الجهل)
واصل معنى غوى ضل وقد يأتى متعديا فيكون المعنى انه اغوى حواء بان تبعه فى الهوى (وقيل اخطأ ما طلب من
الخلود اذا كله اوخابت امنيته) ضم همزه وكسر نون وتشديد تحتيه ايله يعنى بهشت برينده طلب خلوددن خطا
ايلدى زيرا منهى عنه اولان شجره دن تناول ايليوب مرام ومقصودى بار آور خيبت اولدى (وهذا يوسف عليه
السلام قد ووخذ بقوله لاحد صاحبى السجن اذكرنى عند ربك فانسيه الشيطان ذكر ربه) مفعولنه مضاف
مصدر دراى انساه ذكر يوسف لسيده (فلبث فى السجن) اى مكث فى الحبس (بضع سنين) مصنف عليه الرحمه قصهٔ
يوسفك اشتهارنامه سنه بناء قضايايه شاهد ايراد ايليوب بيورورلر كه اشته ازجمله يوسف نبى زندانده حبسى خلالنده
محبوساندن شرابدار ملكه پادشاهك حضورنده بنم بيكناه اولديغم وصف وياد ايله ديميله معاتب قيلنوب شرابداره
دخى حضور ملكده يوسفى ذكرا يتمكه اونتدروب اصح روايات اوزره يدى سنه متوارى محنت بند وزندان اولمغه
مؤدى اولدى (قيل انسى يوسف) صيغهٔ مجهول ايله اى انساه الشيطان ذكر الله (وقيل انسى صاحبه ان يذكره لسيده
الملك قال النبى صلى الله عليه وسلم لولا كلمة يوسف مالبث) ما نافيه (فى السجن مالبث) ما مصدريهٔ زمانيه
روايت كرده ابن جرير وطبرانى عن ابن عباس اولان خبر صحت اثرده سلطان مصر رسالت عليه اطيب التحيه بيورور كه
اكر يوسف صديق شرابى ملكه اذكرنى عند ربك كلمه سى اوليميدى مدة لبثى مقدارى زندانده مكث ايتمزدى
ديدى بروفق رواية اخى يوسف لولم يقل اذكرنى عند ربك لما لبث فى السجن سبعا بعد الخمس امدى شدائده استعانت
فى الجمله ممدوح ايسه ده منصب انبيا وكل اصفيايه سزاوار دكادر (بيت) سجن تندن قورتيلوب ايردى سراى وحدته
* حسن توحيدايچره كيم پابستهٔ زنجير اولور (قال ابن دينار) اجلاء تابعيندن ابو يحيى مالك بن دينار البصرى
قدس سره السرى اسم شريفلرى محمد بن ابراهيمدر كه مالك لقب اوله تاريخ سال هجرت بالغ عدد لقب اولدقده
حياتى ممانه قلب اولدى (لما قال ذلك يوسف قيل له اتخذت من دونى وكيلا لاطيلن حبسك) اتخذت لفظنده همزهٔ
استفهام انكارى مقرره ومقدره در (فقال يارب انسى قلبى كثرة البلوى) وفتامه كنعان كرفتار مضيق زندان ايكن
شرابدار ملكه بنى پادشاهك حضورنده وصف وياد ايله كلامنى سبحهٔ دست نافطه ايلديكى خلالنده وحى جلى ويا مبرنه
الهام غيبى ورودايتديكم بندن غيرى بندكانمدن خلاصكه دستكير ووكيلى اتخاذ ايتدك وجلالى مدة مكثكى
هر آينه دراز ايدرم ديدكده يوسف دخى پرورد كارا فتادهٔ چاه اولديغمدن كرفتار زندان اولنجيه دك ظهور يافته اولان
مصائب باعث نسيان دل غمكينم اولمشدر ديو اعتذار ايلدى مريدينه اربعين تأديب خوش آيين. اولديغى كبى
مشار اليه حضرتلرى دخى جبله تهذيب بيورلدى (وقال بعضهم يؤاخذ) صيغهٔ مفعول ويا فاعل ايله (الانبياء)

رفع ويانصبله (بمثاقيل) جمع مثقال هر شيئك وزن ومقدارى (الذر) جمع ذرة صغار النمل وشعاع افتابده مشاهده
اولنان هباء غبار حقنده مبالغه قصد اولنور (لمكانتهم عنده ويجاوز) بالوجهين وفى نسخة ويتجاوزه بالضمير
(عن سائر الخلق لقلة مبالاته بهم) لعدم رعايته فيهم والا لو كانوا كلهم اصفياء من انبياء اواولياء (فى اضعاف ما اتوا به
من سوء الادب) كالجبال فى مخالفة الرب وما اتوا به قصر همزه ايله ما فعلوه ديمكدر يعنى جناب كبريا انبيا عليهم
التحايا يى مقدار ذره وهباء زله وخطا ايله مؤاخذه بيورركه بارگاه كبرياسنده پيغمبرانك علو مرتبه لرندن ناشيدر
وحضرت خطابوش پيغمبرانك غيرى يه قله نظر عنايت وحمايتندن انبيادن صدور يافته عثراتك اضعاف مضاعف
جبال راسيات مقدارى سوء ادب وجنايا تلرين عفو وتجاوزله معامله بيوروب (وقد قال المحتج للفرقة الاولى) يعنى
انبيا جميع ذنوبدن معصوم ومبرا اولديغنه مستدل اولان انبيايه بعد البعثة اثبات زله ايله قائل اولان طائفه يه
اعتراض ايلدى (على سياق ما قلناه) تأويل ايتديكمز سياق اوزره سؤال ايراد ايلدى (اذا كان الانبياء يؤاخذون
بهذا مما لا يؤاخذ به غيرهم من السهو والنسيان وما ذكرته) من حالهم (وحالهم ارفع) جملهٔ حاليه (فحالهم اذا) بالتنوين
اى حينئذ (فى هذا اسوء حالا من غيرهم) چونكه انبيا بو حال ومنوال اوزره مقدار ذره زله ايله مؤاخذه اولنه لركيم
غيريلر اقوال وافعالده سهو ونسيان دكل مقادير جبال كاه وو بال ايله معاقبه اولنميه لرحال انكه فى نفس الامر
احوال پيغمبران منزلت ودرجه جهتندن سائردن بالاتر اوله لرپس امدى برين تقديرانلرك حالى غيرك حالندن دون
اولمق لازم كاور اول حيثيتله كيم انبيانك غيرى مسامحه برله معامله اولنه لر قال الشارح مولانا على القارى وهذا
من جسافة العلم ورثاثة الفهم اذلم يهتد الى ان الارفع درجة والاقرب منزلة من ربه لا يسامح بما يسامح البعيد عن مقام
قربة كالوزراء بالنسبة الى الملوك اذ كانوا على بساط الانبساط يخالف عليهم اقوى من الرعايا فى المغازات البعيدة
المشتغلين بانواع النشاط انتهى (فاعلم اكرمك الله انا لا نثبت) تشديد ويا تخفيفله (لك المؤاخذة فى هذا) الباب
(على حد مؤاخذة غيرهم بل نقول انهم يؤاخذون بذلك فى الدنيا ليكون ذلك زيادة فى درجاتهم) فى العقبى (ويبتلون
ضم ياء وفتح لامله صيغهٔ مجهول اوزره يمتحنون (بذلك ليكون استغفارهم له) اصل انطا كيده استشعارهم واقعدر
(سببا للمنات) فتح ميم اولى ايله زياده معناسنه (رتبهم) معلوم اولسونكه برسنكچون انبيايه اولان مؤاخذه بى غيرك
معاقبه سى حد ومقدارى اوزره تقرير وتثبيت ايتمدك بلكه بو بابده قولمز انبيا مقدار ذره ايله دنياده مؤاخذه
ولنورلركه عقباده درجه ومنزلتلرى مزداد اوله وطرف كبريادن معاتبه ايله ممتحن قيلنورلركيم دل اكاهلرنده انك
وقوعى ترقى درجاته باعث اولسون ايچوندر (كما قال) عز من قائل (فى حق آدم ثم اجتباه ربه فتاب عليه وهدى وقال
تعالى لداود) اى فى حقه ولاجله (فغفرنا له ذلك الاية) بالنصب اى اقرء الاية بتمامها وان له عندنا لزلفى وحسن مآب
كما تقدم تفسيرها (وقال بعد قول موسى تبت اليك انى اصطفيتك على الناس) برسالاتى وبكلامى (وقال بعد ذكر
فتنة سليمان وانابته) اى رجوعه واوبته (فسخرنا له الريح الى وحسن مآب قال بعض المتكلمين) من ارباب
الاشارات (زلات الانبياء فى الظاهر زلات) اى عثرات (وفى الحقيقة كرامات وزلف) ضم زاى وفتح لامله قربات
ومكرمات (واشار الى نحو مما قدمناه) من محسنات العبارات (وايضا فلينبه) صيغهٔ مجهول له من التنبيه ويا صيغهٔ
معلوم ايله من الانتباه (غيرهم من البشر منهم اوممن ليس فى درجتهم بمؤاخذتهم بذلك) باسيبيه در يتنبه لفظنه تعلق
ايدر ياخود على معناسنه اوله زيرا يتنبه قولى على ايله تعديه ايدر (فيستشعروا الحذر) من الشعور اوالاشعار
(ويعتقدوا المحاسبة ليلتزموا الشكر على النعم ويعدوا) ضم ياء تحتيه وكسر عين مهمله وتشديد داله اى يحضروا
(ويتهيئوا الصبر على المحن) جمع محنة وهى البلية (بيت) لله در النائبات فانها * صدا اللئام وصيقل الاحرار *
ومحنتدخى فتنه آسا معادنى غش ووسخدن تصفيه در بعد ذا نقل ومعناى مذكور خقيقت ارلمشدر (بملاحظه
ما وقع باهل هذا النصاب) بمعنى الاصل والحسب (الرفيع المعصوم) المحفوظ من الذنوب (فكيف بمن سواهم)
حاصل كلام انبيانك غيرى اولان نوع بشر پيغمبرانه ظهور ايدن ملام ويا انبيا درجه سنده اولمين اتقيا امثالمو
وخطا ضمننده اولدقلرى حالاتله متنبه وخواب غفلتدن بيدار اولوب اجتناب واحترازى كندولره شعار ويادله
وبسيار جرمله محاسبه اولنه جقلرينه اعتماد ايدوب نعم پرورد كار اوزره شكرى التزام واول كروه معصومان
والامقام حقلرنده وقوع يافته ملامى ملاحظه قيلوب محن وبلوايه صبر وشكيبى اماده واحضار ايلسون ايچوندر پس
امدى پيغمبران ذيشانان زلات قليله ايله لوم اولندقلرى حالده غيريلرك حال پرملالى واخذ وعتابه استحقاقلرى اولى
بالطريقدر (ولهذا قال صالح المرى) ضم ميم وتشديد را ايله بنى مره قبيله سنه نسبتدر راوى حسن بصرى اولان
واعظ زاهد صالح بن بشر يوز يتمش ايكى سنهٔ هجريه ده راحت اباد عالم اخرته رحلت ايلدى (ذكر داود بسطة

للتوابين) صيغة مصدرله ذكر مبتدأ وبسطة خبردر ويا ماضى مجهول ويا معلوم له لفظ بسط نصبله مفعولدر يعنى
خداى بيهمتانك قصۀ داود عليه السلامى ذكر وياد بيورملرى توبه كاران ايچون تسليت ونشاط وانبساطدركه توبه
وانابته مأنوس اولوب رحمت ولطف كبريادن مأيوس اولميه لر (قال ابن عطا) قدسبق ذكره مرارا (لم يكن مانص الله
من قصة صاحب الحوت) يونس بن متى عليه السلام (نقصاله ولكن استزاده من نبينا عليه السلام) يعنى ذالنون
عليه السلام قومندن روكردان اولوب غضب آلود ذهابى وعدم شكيبى حكايه سندن تصريح
كردۀ مولا اولان معناده مشار اليه حضرتلرينه نقص مرتبه وتنزل درجه نايابدر همان ايراد قصه دن
مراد حق حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلمدن قومى اوزره صبر مزداداولمسن طلبدر ديدى (وايضا فيقال لهم
فانكم ومن وافقكم تقولون بغفران الصغائر باجتناب الكبائر ولا خلاف بعصمة الانبياء من الكبائر فاجوزتم من
وقوع الصغائر عليهم) متعلق بجوزتم (هى مغفورة على هذا التقرير) والجملة خبر قوله مايعنى ماتقدم ماسبق ار باب
نبوتدن بعد البعثة كافۀ كبائر وقوع جوازنه ذاهب اولنلره بطريق الالزام جواب ويريلوركه سزلر وبو اعتقاده بيرولريكز
كبائردن مجرد اجتنابله صغائرك غفرانته ان تجتنبوا كبائر ماتنهون عنه نكفر عنكم سيأتكم نص كريمله قائللر
سز پس سز كله بزم بيغمزده پيغمبرانك كبائردن معصوم اولدقلرنده مخالفت نابيدادر امدى انبيا اوزره فرضا وتقديرا
تجويز ايلديككز صغائر وقوعى اول دخى تقرير مذكور اوزره انلرايچون مغفوره در (فما معنى المؤاخذة بها) اى
المعاتبة لانبياء الله بالصغائر (اذا) اى حينئذ (عندكم) اى القائلون بهذا الرأى مع قولكم انهم منزهون عن الكبائر
(وخوف الانبياء) اى ومامعنى خوفهم عليهم السلام من الصغائر (ولو بتهم منها) اى من الصغائر (وهى مغفورة
لهم ولو كانت الصغائر موجودة فما اجابوا به) لنا عن هذا (فهو جوابنا عن المؤاخذة بافعال السهو والتأويل) كما تقدمه
وهو جواب الرازى وان التوبة لايلزم ان تكون عن ذنب فتذكره (وقد قيل ان كثرة استغفار النبى صلى الله عليه وسلم
وتوبته وغيره من الانبياء على وجه ملازمة الخضوع والعبودية والاعتراف بالتقصير شكر الله على نعمه كما قال عليه
السلام وقد امن) بضم همزه وكسر ميم مشدده ايله مبنى للمفعول لم يسم فاعله (من المؤاخذة) جملۀ حاليه در (بما تقدم وتأخر)
اى والحال انه قد اعطى الامن فى المؤاخذة والمؤمن له هو الله (افلا اكون عبدا شكورا) اى كثير الشكر لربى المشرح
صدرى (وقال) صلى الله عليه وسلم فى حديث رواه البخارى كما تقدم (انى اخشاكم لله) بعض نسخه ده لاخشاكم اى
اكثركم خشية (واعلمكم بما اتقى) اى احذره (قال الحارث بن اسد) عالم ربانى ومرشد صمدانى حارث محاسبيدر
ايكيوز قرق اوچ تاريخنده خانقاه بقايه ارتحال ايلدى قدس سره العزيز (خوف الملائكة والانبياء خوف اعظام
وتعبد لله لانهم امنون) يعنى سروشان وپيغمبرانك مولاى رحماندن خوف وخشيتلرى على وجه الاكرام خوف
اجلال وتعظيم ذى الجلال والاكرام وخوفله حقه تعبد يعنى عبادت قصديدر زيرا ملائكه وانبيا عليهم السلام
وقوع ايلامدن امينلردر ديو بيوردى (وقيل فعلوا ذلك) يعنى انبيا عليهم الصلاة توبه واستغفاره عرض واظهار
ايتديلر (ليقتدى بهم وليستن بهم امهم) مراد استغفارده غيره پيشوا وامتلرى كندولره اقتفا واقتدا ايتسونلر
ايچوندر (كما قال عليه السلام لو تعلمون ما اعلم لضحكتم قليلا ولبكيتم كثيرا وايضا فان فى التوبة والاستغفار معنى اخر
لطيفا) ومبنا شريفا (اشار اليه بعض العلماء وهو استدعاء محبة الله) باستقصاء الغيبة عن سواه (قال الله تعالى ان
الله يحب التوابين ويحب المتطهرين فاحداث الرسل والانبياء الاستغفار والتوبة والانابة) مباحدن طاعته
رجوع (والاوبة) براى طلب كمال برحالدن ديكره انتقال (فى كل حين استدعاء لمحبة الله) حاصلى پيغمبرانك على
وجه الافتقار وطريق الانكسار اظهار استغفارو فى كل زمان وآن توبه كارواولمرى محبة مولايى استجلاب ورضاء
اللهى طلبكاراولمقدر (والاستغفار فيه معنى التوبة) كان فيهما معنى الاستغفار فهما متلازمان فى مقام الاعتبار
(وقد قال الله تعالى لنبيه بعد ان غفر الله له ماتقدم من ذنبه وما تأخر لقد تاب الله على النبى والمهاجرين والانصار
الاية) الذين اتبعوه فى ساعة العسرة من بعد ما كاد يزيغ قلوب فريق منهم ثم تاب عليهم ليتوبوا ان الله هو التواب
الرحيم (وقال فسبح بحمد ربك واستغفره) نفى صفات سلبيه واثبات نعوت ثبوتيه يى مشعر ثناء كبريا ايله تسبيح وحمد
يعنى دعاء مولاده جمع ايله وجنابندن صدور يافته غفلت وفترتدن طلبكار غفران اول (انه كان توابا) كثير الرجوع
عليك بالرحمة روايۀ جليله فتح الفتوح مكه دنصكره شرفيافتۀ نزول در وسلطان كونين صلى الله عليه وسلم
حضرتلرينك بعد تحصيل الكمال فالعود احمد صدافتجه سراى بقايه ارتحال بيورملرينه ايماء ورمزى معنادر

(فصـــــل)

(قد استبان لك ايها الناظر بما قررناه ماهو الحق من عصمته عليه السلام عن الجهل بالله وصفاته اوكونه على حالة

تنافى العلم بشئ من ذلك كله) جميعه (جملة) اجمالا بعد النبوة عقلا (واجماعا وقبلها سمعا ونقلا) والمراد بالسماع
ماثبت بالسنة وبالنقل مانقل عن الائمة (ولابشئ مما قرره) عليه السلام (من امور الشرع واداه عن ربه من الوحى)
الجلى اوالخفى (قطعا) بلاشبهة (عقلا وشرعا وعصمته عن الكذب وخلف القول منذ نبأه الله وارسله قصدا اوغير قصد
واستحالة ذلك عليه شرعا) اى سمعا (واجماعا ونظرا) اى عقلا (وبرهانا) بيانا باهرا (وتنزيهه عنه) اى عن الكذب
(قبل النبوة قطعا وتنزيهه عن الكبائر اجماعا وعن الصغائر تحقيقا وعن استدامة السهو والغفلة) (بيت) ياسائلى
عن رسول الله كيف سها * والسهو عن كل قلب غافل لاه * قد غاب عن كل شئ سره فسها * عما سوى
الله فى التعظيم لله (واستمرار الغلط والنسيان عليه فيما شرعه للامة) من الاحكام واجبا ومندوبا وحراما ومكروها
وخلاف الاولى ومباحا (وعصمته فى كل حالاته من رضى وغضب وجد) بكسر الجيم ضد الهزل (ومزح) دعابه
ومزاح لطيفه درحاصل كلام فصل مذكور فصول مسبوقه يه فذلكه واجمال بعد التفصيل اولمغين شرح وترجمه سى
اعاده سنه حاجت اولمديغى روشندر (فيجب عليك ان تتلقاه باليمين وتشد عليه يد الضنين) ضاد معجمه ايله بخيل وممسك
(وتقدر) دال مهمله نك ضم وكسريله (هذه الفصول حق قدرها) اى معرفتها اى تعظيمها (وتعلم عظيم فائدتها
وخطرها) فتحتين وبا فتح خاء وسكون طا ايله قدر ومنزلت معناسنه (فان من يجهل ما يجب للنبى اويجوز او يستحيل
عليه ولايعرف صور احكامه) اى فرضا ونقلا (لايأمن ان يعتقد فى بعضها خلاف ماهى عليه ولاينزهه عما لايجب
ان يضاف اليه فيهلك من حيث لايدرى ويسقط فى هوة) ضم هاء وتشديد واو ايله وهدۀ عميقه (الدرك) فتح راء وسكونى
دخى جائزدر ضد درج (الاسفل من النار اذ ظن الباطل به) اى بالنبى عليه السلام (واعتقاد ما لايجوز عليه يحل)
بفتح الياء وضم الحاء وبكسر وتشديد اللام اى ينزل (بصاحبه دار البوار) يعنى اى ناظر لبيب وطالب اديب
مشكوة صدر نبوتدن هر صدور يافته اوامرى دست رغبتله تلقى بالقبول وتنزيه اولنان شيئدن حريص وبخيل
اسا حفظ ومراعاتى اوزره يدامسا كى شدوبند وفصول سابقه يه حق تعظيمله دانش وعظم منزلت وقدر ومرتبت فصول
پراصولنه عرفان واذعان اوزره يكه واجب اولدى بدرستى اولكه پيغمبر عليه السلام شاننده واجب ويا جائز ويا محال
اولان اموردن آكاه اولميوب وفرضا ونقلا صور احكامنه دانشور اولميه بعض خصوص احكام حضرتنده خلاف
صوابله اعتقاددن امين وسالم اولميوب جناب حضرته نسبت واسنادى شايان اولمين اموردن حضرتى تبرئه وتنزيه
ايتمز پس كندويه علمى ترتب ايدن معرفتى عدم عرفان حيثيتله افتادۀ نار دوزخ وانداختۀ مغاك هلاك اولورزيرا
نبى برحق شان شريفنه باطل وناسزا ظن وكمان واول حضرته جائز وشايسته اولمين شيئى جائز اعتقاد ايلمك صاحبنى منزل
هلاك وخسارته انزال وادخال ايدر (ولهذا) المعنى (ما) اى الامر الذى وقيل مازائدة (احتاط عليه الصلاة والسلام على
الرجلين اللذين رأياه ليلا وهو) عليه السلام (معتكف فى المسجد) جملۀ معترضه (مع صفية) متعلق برأياه (فقال لهما
انها صفية ثم قال لهما) اى للرجلين (ان الشيطان يجرى من ابن ادم مجرى الدم وانى خشيت ان يقذف) اى يلقى
ويرمى (فى قلوبكما شيأ) وفى رواية شرا (فتهلكا) روايه كردۀ بخارى اولان خبر صحت اثردن مستفاد دركه سند
الزاهدين صلى الله عليه وسلم عشر اواخر رمضان شريفده مسجد لطيفنده معتكف اولدقلرى حالده مرشب زوجات
طاهراتدن صفيه بنت حيى براى زيارت مجلس حضرته قدوم وكفت وشنوددنصكره منزلنه رجعت مراد ايلدكده
سعادتخانه لرنه ايصال ايچون مشايعه بيوروب باب مسجدده انصاردن اسيد بن حضير وعباد بن بشره دوچار اولديلر
حضرته سلام ويروب استحياء منه سرعة سيرايله روان اولدقلرنده نبى انس وجان موجى اليهما اوزره حزم واحتياط
بيورديلركه شايد روانلرندن اول خاتون اجنبيه اولمق خاطره سى كذران ايليه ديو مسارعت ايتميكز معيتده اولان
حليلهم صفيه در خلاف عدوكمان اولميه خطاب شفقت آميزى اسيد وعبادك كوشنزدى اولوب سبحان الله اشعار
بيورمكزه نه حاجت حاش لله شان شريفكزده سوء ظن شايستۀ اهل اسلاميدر ديو تعجب كنان اولدقلرنده رسول
محترم انلره لب جنبان نصح كرم اولوب وساوس خفيۀ شيطانيه انسانك عروق واعصابنه سريان ونفوذ ايدر
بن هراسانمكه سزلك درونكزه برشئ القا ايليوب كفره ايقاع ايله نار هلاكه انداخته ايليه ديو بيورديلر (وهذه) قضيۀ
مرقومه ده ظهور يافته فائدۀ جليه (اكرمك الله) مبتدأ وخبر بيننده جملۀ معترضه (احدى فوائد ما تكلمنا عليه
فى هذه الفصول السابقة) من احترام ار باب الرسالة (ولعل جاهلا لايعلم بجهله اذا سمع شيأ منها يرى ان الكلام فيها
جملة) اى جملة او بجملتها منصوب على الحالية (من فضول العلم) خبران (وان السكوت اولى) ولعل هنا للاشفاق
عليه يعنى شايد مراتب ومزيۀ علم ودانشدن غافل برجاهل جهل مركب اولمق سببيله اهم امورى فهم واذعان
ايتمديكندن تنزيهات انبيايه متعلق ذكرى سماع ايلديكى خصوصده اجمال كلامى زوايد سيامدن عد ايليوب ذكرنه

تعرضدن سكوتى اولى وسزا شمار ايليه حيف اول نادانه كيم اهم مهماتى بيعنى وبى فائده زعم ايليه (وقد استبان لان انه متعين للفائدة التى ذكرناها) بدرستى سكا ظاهر اولديكم عصمة انبيا خصوصنده كشيدهٔ سلك سطور قيلنان كلام ذكرى مسبوق فائده ايچون اسلام اوزره معرفتى واجب اولدى (وفائدة ثانية يضطر) صيغهٔ مجهول ايله (اليها فى اصول الفقه وتبنى عليها مسائل من الفقه لاتنعد) اى لاتعد لكثرتها الاان انفعال من العد قليل الاستعمال بل هى لغة ردية (ويتخلص بها) بصيغة المجهول (من تشغيب) تهييج شر وفتنه (مختلفى الفقهاء فى عدة منها) دخى كلامده فائدهٔ ديكر جلوه نماى ظهور در كه عصمة انبيا بحثى ضروريات دنيدن اولمغله قواعد فقهيه ده اكا اشد احتياج ايله محتاج اولوب حيطهٔ تعداددن بيرون مسائل كثيرهٔ فقهيه اول ابحاث نفيسه اوزره ترتب ايدوب اول مسائل جمله سنده مختلفين فقهادغدغه ولجاجندن رهاياب اولنور (وهى) اصول فقه وغيريده محتاج اليها اولان فائده (الحكم فى اقوال النبى صلى الله عليه وسلم وافعاله وهو باب عظيم واصل كبير من اصول الفقه ولابد من بنائه على صدق النبى صلى الله عليه وسلم فى اخباره) كسر همزه ويا خود فتحله در (وبلاغه) اى تبليغه تخصيص مع تعميم اولور (وانه لايجوز عليه السهو فيه) اى فى الابلاغ (وعصمته من المخالفة فى الافعال عمدا) احتراز وقوعها سهوا (وبحسب) فتح سينله شارح دلجى بومقامده سكون سينله دردیسى مستبعد در (اختلافهم فى وقوع الصغائر) من جواز صدورها وعدمه من الانبياء (وقع خلاف) بعض نسخده اختلاف واقعدر (فى امتثال الفعل) بمجرد صدوره منهم (بسط بيانه) صيغهٔ مصدر ويا فعل مجهول اولق محتمادر (فى كتب ذلك العلم) علم اصول الدين (فلانطول) الكلام (به) اى بذكره (وفائدة ثالثة يحتاج اليها الحاكم والمفتى فيمن اضاف الى النبى صلى الله عليه وسلم شيأ من هذه الامور ووصفه بها فمن لم يعرف مايجوز ومايمتنع عليه وماوقع الاجماع فيه والخلاف كيف يصمم) اى يعزم به ويجزم (فى الفتيا) ضم فا ايله در اما فتوى فتح فا ايله وقد يضم كلاهما اسم للافتاء (فى ذلك) الذى يجب له يجوز او يمتنع عليه (ومن اين يدرى هل ماقاله) اى الحاكم والمفتى (فيه نقص اومدح فاما ان يجترى على سفك دم مسلم حرام) اى اراقته (او يسقط حقا ويضيع حرمة للنبى صلى الله عليه وسلم) فيهلك من حيث لايدرى ودخى اول مسائل جليله ده فائدهٔ ثالثهٔ جزيله وقوعيافته تعيندر كه عصمة انبيا عليهم التحايا يه تعلق ايدن قضاياى منيفه يه قاضى ومفتى اول حضرته هذه الاموردن برامر اسناد واضافه ووصف ايدن كسنه حقنده توجهله قضا وحكم وافتا ايليه اول خصوصده اكه محتاج اولورز يرا حضرت پيغمبر شان شرفأبنده جايز وممتنع الوقوع وموضع اتفاق ومحل اختلافه عارف ودانا اولمين جواز وعدمى امرنده افتايه جزم ونه كيفيتله حكمه تصدى وعزم ايدروندن بيلور كه شان رسول الله صلى الله عليه وسلمده اول كسنه نك كويا اولديغى كلام مذمت وسرزنش ويا مدح وستايشميدر پس امدى عدم تميز وعرفانله ويا برمسلمك خون ناحقنى اراقه يه هجم واجترا ايليه ويا بى ذيشان عليه صلوات المنان حرمتنى تضييع وحق ثابتى اسقاط ايدر ونعوذ بالله ان تكون من الجاهلين (وليسيل هذا ماذكر من الكلام فى عصمة الانبياء عليهم السلام) ما زائدهٔ ياموصوله در (قد اختلف ارباب الاصول) اى اصول الدين (وائمة العلماء والمحققين) من المجتهدين والمفسرين والمحدثين (فى عصمة الملائكة) المقربين والمعتقد المعتمد انهم كالنبيين

(فصـــــل)

فى القول فى عصمة الملائكة اجمع المسلمون على ان الملائكة مؤمنون فضلاء) ضم فا وفتح ضاد معجمه ايله اى كاملون فاضلون فى قدرهم عند ربهم وملائكه جمع ملك واصلى ملأك اولوب لكثرة الاستعمال حركه سى نقل بعده همزه سى حذف اولنمشدر ويا ملأك الوكه بمعنى الرساله دن مشتق اوله وتاء ملائكة تأنيث جمع ايچوندر وكاهى حذف اولنوب ملائك دينلور وملائكه اجسام لطيفه وتشكله قادر در (واتفق ائمة المسلمين ان حكم المرسلين منهم حكم النبيين سواء فى العصمة مما ذكرنا عصمتهم منه) من السهو والتبليغ (وانهم فى حقوق الانبياء والتبليغ اليهم كالانبياء مع الامم) يعنى انبيا ومرسلينه فرستاده بيورلان ملائكهٔ مقربينك حكمى انبياء بشر لك سهو وقول وتبليغ نقلدن ذكر ايلديكمز عصمت وتعظيم حرمتده حكمى يكساندر ورسل ملائكه حقوق انبيا مع الامدر (واختلفوا فى غير المرسلين منهم) علماء رسل ملائكه غيرى فرشتكان شاننده مرسليني اسامعصوملرميدرد كليدر كر بوءٔ اختلافه ذاهب اولديلر (فذهبت طائفة الى عصمة جميعهم عن المعاصى واحتج) وفى نسخة واحتجوا وفى اخرى واحتجت اى الطائفة او الفرقة (فى عصمتهم بقوله تعالى لايعصون الله ماامرهم) اى فيما امرهم به فيما مضى (ويفعلون مايؤمرون) فيما يستقبل (وبقوله ومامنا) اى معشر الملائكة احد (الا له مقام معلوم) لعبادته لايتعداه لغيره حسبما امر وافيه حذف الموصول اى ما احد منا او فريق او معشر (وانا لنحن الصافون) اى الواقفون صفوفا (وانا لنحن المسبحون) اى

الملازمون

الملازمون لتقديس الله تعالى او المصلون العابدون (وبقوله ومن عنده لايستكبرون عن عبادته ولا يستحسرون) يعنى دركاه كبريا ومكان علياسنده اولان سروشان مقربين عبادت وطاعات پروردكاردن استكبار وتعاظم ايتمزلر بلكه عظمت ذى الجلاله تذلل ايدرلر وعبادتدن دخى انسلره فتور كلمز (وبقوله ان الذين عند ربك لايستكبرون عن عبادته الاية) يسبحون الليل والنهار لايفترون (وقوله كرام بررة) سفرة لفظنه صفت اولور وبررة جمع بار مطيع ومتقى معناسنه وهم الكرام الكاتبون من الملائكة (ولايمسه الا المطهرون) يعنى لوح محفوظده وغيريده قرآن جليلى مس ايتمز الا ادناس ذنوب واجناس عيوبدن عارى وكدورات جسمانيه وعلايق بشريه دن برى ومطهر اولان ملائكه لمس ايدزديمكدر وقد فسر بانه لايجوز ان يمسه من الناس الا ان نطهر من الحدث اولايمسه الكفرة لنجاسة كفرهم فهو نفى بمعنى النهى ولاشاهد فيه على هذا كما انه لاشاهد فى قوله ومامنا الا له مقام معلوم اذ فسر بانه ما من احد من المسلمين الا له مقام فى الاخرة او يوم القيامة (ونحوه من السمعيات) اى النصوص القرآنية او ماهو مسموع من الشارع والحاصل طائفهٔ رسل ملائكه وغير رسل جميعنك كاهدن معصوم اولدقلرينه آيات مذكوره ايله استدلال ايلديلر (وذهبت طائفة الى ان هذا خصوص للمرسلين منهم والمقربين) علمادن برفرقه دخى امر عصمة ملائكه كرامدن رسل اولنلره وكروبيونه مخصوص اولسنه ذاهب اولديلر (واحتجوا باشياء ذكرها اهل الاخبار والتفاسير ونحن نذكرها ان شاء الله بعد) مبنى على الضم (ونبين الوجه) وجه معروفدن مستعار قول موجه مرضى (فيها ان شاء الله والصواب عصمة جميعهم وتنزيه نصابهم الرفيع) اى قدرهم الجليل (عن جميع مايحط من رتبتهم ومنزلتهم عن جليل مقدارهم وقد رأيت بعض شيوخنا اشار الى ان لاحاجة للفقيه الى الكلام فى عصمتهم) حرف ان منقلهدن مخففه وبا بالفقيه بمعنى الام ديمشلر والحاصل عصمة ملائكه وتفصيل مرتبت سروشانده سكوت فقيه ايچون جائزدر بحثنه حاجت يوقدر ديديلر (وانا اقول ان للكلام فى ذلك ما للكلام فى عصمة الانبياء من الفوائد التى ذكرناها سوى فائدة الكلام فى الاقوال والافعال فهى ساقطة ههنا) يعنى آنفا اخر فصل سابقده بيان ايتديكمز فوائد ثلاثه دن عصمة انبياء بشر حقنده اولان كلام ملائكه شاننده دخى لازم اولور فصول متقدمده كذران ايدن اقوال وافعال پيغمبران بشرده نقل اولنان موائد فوائدلك غيريدركه ملائكه نك حال وقالى مفصلا معلوممز اولديغى جهتدن وانلره اتباعله غير مكلف اولديغمز حسبيله بومقامده افعال واقواللرى ذكرى ساقطه در (فمما احتج به من لم يوجب عصمة جميعهم قصة هاروت وماروت) عال علمية وعجمه ايله غير منصرفدر اسمان اعجميانددركه بابل نمروده نزول ايدن ايكى فرشته در يعنى افراد ملائكه نك جميعسى عصمتنى اثبات ايتميوب فقط رسل ملائكه وجوب عصمتنه ذاهب اولنلره هاروت وماروت نام ايكى ملكك قضيه سنى دليل ايراد ايتديلر (وماذكر فيها اهل الاخبار ونقلة المفسرين) جمع ناقل ككاتب وكتبة مفسرين قولنه مضافدر وبعض نسخده صيغهٔ ماضى وفاعله مقيددر (وماروى عن على وابن عباس فى خبرهما وابتلائهما) كما ستسمعه قريبا (فاعلم اكرمك الله ان هذه الاخبار لم يرو منها شئ لاسقيم ولا صحيح عن رسول الله صلى الله عليه وسلم) معلوم عزت اولسونكه هاروت وماروت قصه سندن شيوع يافته اولان اخبارده ضعيف وثابت قبل شاه رسالتدن برشئ روايت اولنمدى بلكه صدق وكذبى محتمل علماء يهود ونصاريدن روايت اولنمشدر وروايتكردهٔ ابن ابى حاتم عن ابن عباس اولان خبرده سروشان اسمان دنيا دركاه حقه مناجات ايدوب الها اهل ارض جناب عزتكه عصيان ايدرلر ديدكلرنده فرشتكاندن ايكيسى روى زمينده حكومت ايچون تخيير وشهوة ابن آدم اعطا اولنوب اقتراف ذنب ايتمك اوزره امر وتقرير بيوريلوب هبوط ايلدكلرنده حسن وجمالده بى همتا برزنك شوريده وشيداسى اولوب وصلت مرادايلديلر عورت انلره شرب خمر وهمجوارى فرزندنى قتل وپرستش ايتديكى بته سجده ايتمك شرطيله وعدهٔ وصل ايلدكده انلرابا ايدوب همان شرب خمره رضا داده اولديلر پس نوش مى عقبنده قتل غلام وسجدهٔ اصنامه دخى اجترا ايتدكارى دم زن طناز تكرار عشوه وناز ايده رك البته بكا اول كلمه يى تعليم ايدلنكه سزلر انكله كويا اولديغكزده اسمانه پرواز ايدرسز ديو تعلمه ابرام ايلدى عورق اندك اخبار ايلدكارى حالده جانب اسمانه طيرانه ايدوب خمره نام كوكبه مسخ اولنديكه زهره ايله بنامدرز بان عجمده ناهيد تسميه اولنور بعده چاه بابل پرانشده سرنكون آويزه قيلنوب اهنين تازيانه ايله عذاب اولنديلر غريبهٔ مذكوره احتمال بعيد وقوعى اوزره نوبت نبوت حضرت ادريس ويادولت رسالت سليمانيده تعين ظهور بولمش اوله (وليس هو شيأ يؤخذ بقياس) اخباردن نقل اولنان معنى مقام اعتبارده انلردن قياسله اخذ اولنوردكلدر (والذى منه فى القرآن اختلف المفسرون فى معناه وانكر ما قال بعضهم فيه كثير من السلف كما سنذكره وهذه الاخبار من كتب اليهود وافترائهم كما نصه الله) اى صرحه (اول الايات) اى فى اولها من سورة البقرة (من افترائهم بذلك على سليمان) نبى الله (وتكفيرهم

ایام) واتبعوا ما تتلوا الشیاطین علی ملك سلیمان وما كفر سلیمان ولكن الشیاطین كفروا یعلمون الناس السحر
مرویدركه شیاطین اسماندن استراق سمع ایدوب مسترقاتنه نیجه اكاذیب خلط وكهنه یه القا ایدرلردی انلردخی تدوین
كتب ایدوب ناسه تعلیم وكوششله عصر سلیمان علیه السلامده رایكان اولدی حتی طائفهٔ جن علوم غیبه دانادر وبو علم
علم سلیمانیدركه ملكی انكله تسخیر وانس وجن ومرغ وباده سحر ایله تدبیر ایدردی بو كفتكو ایله یلربو معنالی حكایت
یوروب یهود عنود زمان ملك سلیمانده شیاطینك تلاوت ایتدكاری كتب سحر وشعوذه یه مائل وتابع اولدیلردیكه
یهودك حضرت سلیمانی تكفیر وادرزینه سحر اسناد وافترالرندن تكذیبا للیهود قرآنده تصریح بیوردیغی كبی هاروت
وماروت خبرنده ایراد كردهٔ مفسرین اولان اخبار دخی كتب یهوددن منقوله اول عنودك انبیا وملائكه یه اسناد
ایتدكاری مفتریاتندر (وقد اطوت القصة علی شنع) ضم معجمه وفتح نونله قبایح معناسنه در (عظیمة وها) برای
تنبیه (نحن نحبر) ضم نون وفتح حاء مهمله وكسر موحدهٔ مشدده ایله تحسین معناسنه (فی ذلك ما یكشف غطاء هذه
الاشكالات ان شاء الله تعالی) یاد داشتك اولسونكه قول مزبورده ماشاء الله تعالی بكر معنانك حجاب اشكالن رفع
وازاله مرتبه سی عروس عبارتی تزیین وتحسین ایدرز (فاختلف) ای فاختلفوا (اولا فی هاروت وماروت هل هما
ملكان) بفتح اللام وهو الصحیح (او انسیان) ویا انسه منسوب ادمی زاد میدر سر وشاندن اولوب شكل ادمی یه تشكل
ایتمرله جمع عمكندر (وهل هما المراد بالملكین) ایهٔ شریفه ده وما انزل علی الملكین ایله مراد هاروت وماروتمیدر ام لا
وهل القراءة ملكین اتفاقا فكرده قراء سبعه وعشر اولان فتح لام قراءتی میدر (او ملكین) یا قراءهٔ شاذه كسر لامله بابل
زمینده ایكی پادشاه میدر (وهل ما) یعنی كلمهٔ ما (فی قوله وما انزل علی الملكین وما یعلمان من احد نافیة) ایكی
محلده وروریافته ما حرفلری وما كفر سلیمان ایتی اوزره عطفله نافیه می (او موجبة) یا لفظ سحر اوزره معطوفهٔ ثابتهٔ
موصوله میدر علماء اختلاف ایلدیلر (فاكثر المفسرین ان الله امتحن الناس بالملكین) فتح لامله (لتعلیم السحر
وتبیینه وان عمله كفر فمن تعلمه كفر ومن تركه آمن) بمد الهمزة ای دام علی ایمانه یاخود فتح همزه وكسر میمله كفره
وقوعدن امین اولدی دیمك بعید دكادر وعلم وتعلم سبب اولمغین برای مبالغه ایله تعبیر اولندی رعینا الغیث والمطر
اسنا مجاز اولور (قال الله تعالی انما نحن فتنة فلا تكفر وتعلیمهما الناس له) مبتدأ (تعلیم انذار) خبردر (ای یقولان
لمن جاء یطلب تعلمه لا تفعلوا كذا فانه یفرق بین المرء وزوجه ولا تحیلوا) حاء مهمله ایله من الحیلة اوبخاء معجمة من
التخیل وهو ظن الشیء علی خلاف ما هو علیه (بكذا فانه سحر فلا تكفروا فعلی هذا) التفسیر (فعل الملكین طاعة
وتصرفهما فیما امر به لیس بمعصیة وهی) حالهٔ مذكوره (لغیرهما فتنة) اكثر مفسرین ذاهب اولدقلری شاهراه
قویم حضرت كبریا جل وعلا فن سحری تعلیم وتعیین ایچون هاروت وماروت نام ایكی فرشته ایله خلق امتحان
وابتلا ومحنت معامله سن مراد ایلیوب وعمل سحر كفر وتعلم ایدن كافر وتاركی امین وسالم اولدیغن لسان ملائكه دن
بزلر محنت وامتحان ایچون فرستاده یز طالب علم وعمل سحر ایله كافر اولمیكز دیو ناسه اعلامی تصریح ایلدی اول
ایكی فرشته نك خلق الله سحری تعلیملری تعلیم تخویف وانكار دریعنی هر كیم تعلم سحر ایچون هاروت وماروت حضورنه
واررسه بو كونه فعله دركار اولمه دن حذر ایدلر زیرا سحر زن وشوهر میانه سن عداوت ونشوز القاسیله بایجاد الله تعالی
تفریق ایدر وحیلهٔ سحره مباشرت وبو وجهله مبادرت ایتمالر زیرا اول تمویه ونفث وعقد وتخییل مطلقا سحردر كافر
بالله اولمغی رواكورمالر دیرلرایدی تفسیر مذكور اوزره ملكینك فعلی بلا اشتباه طاعت ومحرره وقوعدن ناسی تحذیر
وتخویف ومأمور اولدقلری امرده تصرفلری غیر معصیت وحالتمر قومه دیكرانه فتنه ومحنتدر (وروی ابن وهب)
عبدالله بن وهب المصری (عن خالد بن ابی عمران) التجیبی التونسی قاضی افریقیه یوز اوتوز طقوز سنهٔ هجریه سنده
قضا نحب ایدن فقیه مجاب الدعوه در (انه ذكر عنده هاروت وماروت وانهما یعلمان السحر فقال نحن ننزههما
عن هذا فقرأ بعضهم وما انزل علی الملكین) ما موصوله وهاروت وماروت ملكیندن بدل اولمق اوزره بعضیلر خالد
حضورنده قراءت ایدوب موحی الیهك مشار الیهما شانلرنده ناسه تعلیم سحردن تنزیهی رد مراد ایلدكده (فقال خالد
دفعا لما اورده (لم ینزل علیهما) صیغهٔ مجهول ویا معلومله یعنی حرف ما نافیه اولمسنی اشعار ایلدی (فهذا خالد علی
جلالته وعلمه) مصنف علیه الرحمه خالدی حاضر وشاهد منزله سنده اشارت بیورر (نزههما عن تعلیم السحر الذی
قد ذكر غیره انهما مأذون لهما فی تعلیمه بشریطة) یعنی شرط كما وقع فی بعض النسخ (ان یبینا انه كفر وانه امتحان من
الله وابتلاء) عطف تفسیر (فكیف لا ینزههما) خالد مسند ویا حق تعالی به اسناد اولنه مثناة تحتیه ایله ویا صیغهٔ
متكلم ونونله عن كبائر المعاصی والكفر المذكور فی تلك الاخبار والحاصل خالد مشار الیه جلالة قدر وكثرة معرفتیله
تعلیم سحردن ملكینی تنزیه بیوردیلركه غیر یلره ملكینك تعلیم سحرده مأذون وفن سحر كفر وجناب كبریادن ناسه محنت

وبلیه اولدیغن بیان ایتمری شرطیله نقل وذكر ایتدی پس نوجهله اخبار احبارك ملكین محترمین شانلرنده زهره نام
عورته مائل وشرب خمر وقتل نفس وكفر وپرستش صنم امثالی كناه كبائر اسنادندن انلری تنزیه ایتمیه یز حاشا ثم حاشا
مفتریات یهود عنوددن اولدیغی كالشمس فی وسط النهار جلی واشكاره در واعلم ان استعمال السحر كفر عند ابی
حنیفة ومالك واحمد وعند الشافعی استعماله من الكبائر اذا لم یعتقد جوازه ولم یكن فی السحر ما یوجب الكفر
وظاهر الایة یؤید اطلاق قول الائمة الثلاثة (وقول خالد لم ینزل یرید ان ما نافیة وهو قول ابن عباس قال مكی)
فی تفسیره تقدمت ترجمته (وتقدیر الكلام) تبعا لابن عباس رضی الله عنهما قول خالد اوزره ما نافیه وما كفر لفظی
اوزره عطفله دیمك اولوركه (وما كفر سلیمان یرید بالسحر الذی افتعلته ای افترته علیه الشیاطین واتبعتهم فی ذلك
الیهود) یعنی حق سبحانه وتعالی وما كفر سلیمان ایله بیورركه شیاطین سلیمان علیه السلام اوزره افترا واختراق واول
خصوصده یهود عنود شیاطینه اتباع ایتدكاری امر سحر ایله سلیمان كافر اولمدی (وما انزل علی الملكین) دخی
سحردن برشی ملكین اوزره انزال اولنمدی دیمك اولوردیدی لكن ضعفی ظاهردر (قال مكی هذا) یعنی الملكین الذین
لم ینزل علیهما (جبرائیل ومیكائیل ادعی الیهود علیهما المجیء به) یعنی جبرائیل ومیكائیل سحر وتعلیم سحر ایله نازل
اولمرین یهود افترا وادعا ایلدیلر (كما ادعوا علی سلیمان فاكذبهم الله فی ذلك) نتكیم شیاطین سحری تدوین ایدوب سریر
سلیمانی تحتنده دفن ایتدیلر چون حضرت سلیمان علیه السلام خاكدان فنادن داربقایه رحلت ایلدی اول دسیسه یی
زیر تخت سلیمانیدن چیقاروب حاشا ثم حاشا ملكه بو سحرله تسلط ایلدی دیو نفی نبوتنه وسحر اسنادنه اجترا ایتدیلر
خدای جلیل اول قوم ذلیلك دروغلرین بیان ایلدی (ولكن الشیاطین) لكن اضراب ابطالی (كفروا یعلمون
الناس السحر) وما انزل علی الملكین (ببابل) متعلق بیعلمون علمیت وتأنیثله ممنوع من الصرف برارضه علمدركه
عراقده نام قریه در اما مغرب زمینده اولمق بعیددر شاید اسم مشترك اوله (هاروت وماروت قیل هما رجلان)
لا ملكان (تعلماه) ای السحر وبابل مضاف الیهما علی هذا وسمیا ملكین باعتبار صلاحهما وهو قول مردود (قال
الحسن) البصری (هاروت وماروت علجان) تثنیهٔ علج كسر وفتح عینله غلیظ وجافی معناسنه (من اهل بابل)
بقول حسن بصری هاروت وماروت بابل خلقندن ایكی كافر ایدیلر (وقرأ) ای الحسن (وما انزل علی الملكین بكسر
اللام وتكون ما) فی الایة (ایجابا علی هذا) ای موصولة لا نافیة (وكذلك قراءة عبدالرحمن بن ابزی) فتح همزه وسكون
موحده وزا ایله مقصوره در صحابیدن اولمق مروی عن الثقات وبعضیلر تابعی اولدیغن نقل ایتمشلردر (بكسر اللام
ولكنه) ای ابن ابزی (قال الملكان ههنا) وما انزل علی الملكین آیتنده اولان ایكی پادشاهدن مراد (داود وسلیمان
علیهما السلام (وتكون ما نفیا علی ما تقدم وقیل كانا ملكین من بنی اسرائیل) ساحرین (فمسخهما الله حكاه
السمرقندی) فقیه ابو اللیث الحنفی (والقراءة بكسر اللام شاذة) متواتره دكلدر (فمحمل الایة) ای آیهٔ وما انزل علی
الملكین (علی تقدیر ابی محمد مكی) حرف ما نافیه وما كفر سلیمان اوزره عطف قیلاری (حسن ینزه الملائكة
ویذهب الرجس) جنس الذنب (عنهم ویطهرهم تطهیرا) بالعصمة عن العیب (وقد وصفهم الله بانهم مطهرون) من
الادناس (وكرام بررة) عند الله والناس (ولا یعصون الله ما امرهم) فی جمیع الانفاس ملخص كلام ومجمل بیان
علماء كرام عندنده ملكین فتح لامله هاروت وماروت مراد اولنوب ما موصوله اولمقدر ویا كسر لامله داود وسلیمان
علیهما السلام مراد بیورلوب حرف ما نافیه اوله كذلك فتح لامله تفسیر جبریل ومیكائیل ایله تأویل اولندقده
ما نافیه اولور (ومما یذكرونه قصة ابلیس وانه كان من الملائكة ورئیسا فیهم ومن خزان الجنة) ضم خاء وتشدید
زا ایله خزنهٔ بهشت (الی آخر ما حكوه وانه) ای الله تعالی (استثناه من الملائكة بقوله فسجدوا الا ابلیس) واستثناده
اصل اولان متصل اولمقدر لكن كان من الجن ففسق عن امر ربه كریمه سیله انقطاعه حمل اولندی وملائكه ده
ذریت نایاب اولوب افتتخذونه وذریته اولیاء من دونی وهم لكم عدو فریده سی ملائكه دن اولمدیغنه وملائكه بزم
دشمنلریز اولمدیغی دلیل باهردر (وهذا ایضا) قول طائفة قلیله ماتندی (لم یتفق علیه) بین العلماء (بل الاكثر
ینفون ذلك وانه ابو الجن كما ان آدم ابو الانس وهو قول الحسن) البصری (وقتادة) المفسر (وابن زید) ابن اسلم
والحاصل مجازا استثناء متصل ویا حقیقة منقطع اولور (وقال شهر بن حوشب) فتح حاء مهمله وسكون واو وشین
معجمهٔ مفتوحه ایله مولای اسماء بنت یزید وابن عباس وابی هریره رضی الله عنهم راویسی اولان تابعی معمردر
راس مایهٔ اولیده شهر بندوجودی غارتكدهٔ دزداجل اولمشدر (كان من الجن الذین طردتهم الملائكة فی الارض
حین افسدوا والاستثناء من غیر الجنس فی كلام العرب شائع) شین معجمه وعین مهمله ایله (وسائغ) سین مهمله
وغین معجمه ایله جائز معناسنه من ساغ الشراب فی الحلق اذا جاوز بسهولة (وقد قال الله تعالی ما لهم به من علم الا اتباع

الظن) اتباع ظن جنس علمدن اولميوب استثناء منقطع اولديغى قتل عيسى عليه السلامده زعم ايدنلرحقنده
ورود ايدن ايه شريفة مذكوره ده مبيندر (ومما رووه فى الاخبار) ابن جرير وابن حاتم اسانجنس ملائكه نك عدم
عصمتنه قائل اولان طائفه روايتكرده سى اولان خبردندركه (ان خلقا من الملائكة عصوا الله فحرقوا وامروا
ان يسجدوا لادم فابوا فحرقوا ثم اخرون كذلك حتى سجد له) اى لادم (من ذكره الله الا ابليس) يعنى سروشاندن
بركروه سجدۀ تحيت آدم ماده سنده حقه مخالفت ايتدكارى سبيله احراق بالنار قيلنوب بعدذا بنه سجده ايله امر كروهه
امر وانلر اباوسوزان اولنوب تا كيم ادمه سجده وحقلشياد ايتدكارى سرفروبردۀ تحيت اولوب عزازيل كردن پيچ
اولمسى خبرى (فى اخبار لا اصل لها تردها صحاح الاخبار فلا يشتغل بها) بعض نسخده صيغۀ متكلم ايله در يعنى
بوكونه اصل نا ياب اولان خبر وقوعنى آثار ثابته باجمله رد ايدرانكله اشتغال اتمك سزاوار شان عقلادر

الباب الثانى

(فيما يخصهم فى الامور الدنيوية ويطرأ عليهم من العوارض البشرية وقد قدمنا انه عليه الصلاة والسلام وسائر
الانبياء والرسل من البشر وان جسمه) جسد (وظاهره) بدن (خالص للبشر يجوز عليه من الافات) اى العاهات
(التغييرات) قبض وبسط وشادى وغم (والالام والاسقام وتجرع كاس الحمام) كسر حاء مهمله ايله مرك وموت
(ما يجوز على البشر وهذا كله ليس بنقيصة فيه لان الشئ انما يسمى ناقصا بالاضافة الى ما هو اتم منه واكمل من نوعه)
مراتب احسانده افراد انسانك تفاوتى اسا (وقد كتب الله تعالى على اهل هذه الدار) حضرت ستار اهل دار هموم
واكدار اوزره قضا وتقدير وياكتاب كريمنده اثبات وتقرير ايلدى (فيها تحيون) اى تعيشون (وفيها تموتون)
اى تغيرون (ومنها تخرجون) على قراءة صيغۀ مجهول واخرى بناء فاعل ايله (وخلق جميع البشر بمدرجة الغير) كسر
غين معجمه وفتح تحتيه ايله اسم مفرد بزنه عنب ويا جمع غيره امر متغير معناسنه وباء بمدرجه بمعنى فى او للملابسة
ومدرجه فتح ميم ايله اسم مكان بمعنى الطريق بو فقره بليغه ده استعارۀ مكنيه هويدا در كه حادثات دهر سالك راه تغير
اولان قومه تشبيه اولندى حضرت بادشاه جهان آفرين افراد بنى آدمى كذركاه تغير وتبدلده خلق وايجاد ايلدى
(فقد مرض عليه الصلاة والسلام واشتكى) اشتكى ومرض بر معنايه در معناى مشهورى اولان شكايت مراد
اولنمز (واصابه الحر والقر) ضم قاف وفتحى دخى جائزدر مطلقا بردويا بردشتا وكاهى مجاز ا محنت وزحمته اطلاق
اولنور (وادركه الجوع والعطش) كرسنكى وتشنكى (ولحقه الغضب والضجر) ضاد معجمه وجيم ورا ايله قلق وملل
(وناله الاعياء) دخى شهسوار ميدان رسالت صلى الله عليه وسلمه بحسب البشريه ظاهرا عجز وكلال حاصل اولوردى
(والتعب) عطف تفسيردر (ومسه الضعف) بدن نازكترينلرين ضعف مس ايلدى (والكبر) هرم وشيخوخت امدى
اوصاف مذكوره امور جبليه دندركه نوع انسانه حدوث ايدوب كرك پيغمبر وكرك غيريلر بوندن رها ياب اولمز
ونقايصدن شمار ايده مكلدر (وسقط) صلى الله عليه وسلم (عن دابة) وفى رواية عن فرس كما رواه الشيخان (فجحش) ضم
جيم وكسر حاء مهمله وشين معجمه ايله (شقه) كسر شين معجمه وتشديد قاف ايله يعنى دابه دن ساقط اولوب بعض اعضاء
شريفه لرينك جلدى وياصاغ جانبلرى خدش وجرح اولندى (وشجه الكفار) اصل شج ضرب رأس وشق قفادر مدذا
سائر اعضاده استعمال اولندى محلنده تفصيل اولنديغى وجه اوزره روز دلسوز احدده وجه كريمى ابن قمئه نام كافر
اثيم جرح ايدوب عذار كلكوننى الوده خون ايلدى (وكسروا رباعيته) تخفيف تحتيه ايله ثمانيه وزننده اسفل يمينده
ثنيه وناب ميانه سنده اولان دردندانى شكست ايتديلر كسر ايله اشارت اصل دندانك عدم سقوطنه بشارتدر
(وسقى) صيغۀ مجهول ايله (السم) تثليث سين ايله وفتحى افصحدر خيبر غزاسنده زينب بنت الحارث اليهودية بريان
كوسفندى زهر الود ايدوب برسم هديه سلطان عالم صلى الله عليه وسلمى تسميم ايتديكى احياء موتى فصلنده بيان
اولندى (وسحر) لبيد بن الاعصم يهودينك سحرى بالاده كذار ورنه محلنده تفصيل اولنور (وتداوى) لبعض
اوجاعه تشريعا للاتباعه (واحتجم) شاة مسمومه ماده سنده دوشانه شريفه لرندن حجامت ايلدى (وتنشر) بتشديد
الشين المعجمة من النشرة رقيه وتعويذ معناسنه والتحقيق ان النشرة بالضم او الفتح ما يقرء عليه ادعية ثم يغسل بها
وسميت نشرة لنشر الماء فيها وقد ورد انه صلى الله عليه وسلم اشتكى فرقاه جبريل بسم الله ارقيك من كل داء يؤذيك
الله يشفيك (وتعوذ) ذال معجمه ايله من المعوذة وهى الرقية باعوذ بالله كقوله اعوذ بكلمات الله التامة من كل شيطان
وهامة ومن كل عين لامة (ثم قضى نحبه) نذر وسبير معناسنه اولوب موتدن كنايه در فكانه نذر لازم له فاذا مات فقد
قضاه (فتوفى) صيغۀ مفعول ايله اى توفاه الله (صلى الله عليه وسلم ولحق) فتح لام وكسر حاء مهمله وقاف ايله اى وصل
(بالرفيق الاعلى) اعلاء جنان وياسا كنان اعلاء عليين اولان كروه انبيايه لحوق ايدر والرفيق بمعنى المرافق يقع على

الواحد والجمع قال تعالى وحسن اولئك رفيقا (وتخلص) بوفاته (من دار الامتحان والبلوى) اى المحنة والبلية (وهذه)
امور مذكوره (سمات البشر) كسر سين مهمله ايله جمع سمه بمعنى العلامة (التى لا محيص عنها) كسر حاء مهمله وصاد
غير منقوطه ايله اى لا محيد ولا مخلص منها (واصاب غيره من الانبياء ما هو اعظم من هذا فقتلوا قتلا) صيغۀ مجهول
وتخفيف ايله وبعض نسخده فقتلوا تقتيلا با لتشديد للتكثير حضرت يحيى عليه التحيا اسا (ورموا فى النار) خليل الله عليه
الصلاة والسلام الاله كبى انداخته آتش قيلندى (ونشروا بالمناشير) جمع منشار وفى نسخة اشروا بالمأشير بهمزة لغة
فى المنشار بنون وبعضى اره ايله دونيم قيلندى زكريا پيغمبر عليه السلام كبى (ومنهم من وقاه الله ذلك فى بعض
الاوقات) اى حفظه من الافات (ومنهم من عصمه كما عصم بعد) مبنيا على الضم (نبينا من الناس) يعنى اول سلسله
عليه دن كيى روح الله وش شريهودن حمايه بيوروب تتكم عيسى عليه التحايا دنصكره پيغمبريز حضرتلرينى كيد
ناسدن حفظ وصيانت ايلدى (فلئن لم يكف) اى ان لم يمنع (نبينا ربه) رفعله فاعل يكف (يد ابن قمئة) كسر قاف
وسكون ميم وهمزه ايله بزنه فعلة ويا خود فتح اول وكسر ثانى وياء تحتيه زياده سيله فعيلة وزان سفينه عبد الله بن قمئة
(يوم احد) غزاء احدده فرد يچون حبيبى دست نحوست پيوست ابن قمئه دن منع ايتديسه ده (ولا حجبه عن عيون
عداه) كسر وضم عين ايله اسم جنس للعدو (عند دعوته اهل الطائف) حضرت سيد المرسلين عليه سلام الله المعين
جانب طائفه عزيمت بيوروب اول زمانده سرطوايف طائفه طائف عبد ياليل ومسعود وحبيب هر برى پيشواى قوم
ثقيف اولمغله منهج سداد اسلامه دعوت ايتديلر اما قائد عنايت ازلى بر ينه رهبر سعادت اولمامغين طرف ام القرى يه
برزده امان عزيمت اولدقده سفهاى آتش زبان ثقيف ولوله ضحكه استهزا ايله سنك ريز اولوب پاى سدره سالرين
برقاچ يردن خون الود ايلديوب نعل شريفلرين همكونه لعل ايتمكلرى اسا چشم دشمناندن ستر ونهان بيورمديسه ده
(فلقد اخذ على عيون قريش عند خروجه الى ثور) مكه مكرمه يميننده واقع جبل ثورده كه غاره خروجلرى حالنده
وجعلنا من بين ايديهم سدا ومن خلفهم سدا فاغشيناهم فهم لا يبصرون ايه شريفه سن تلاوت وبر قبضه خاكى سر
شقاوت قرينه پاشيده قيلدقده چشم بد انديش كفار پوشيده ومحجوب ايليوب جان كبى روان اولديغى كوسترمدى
تفصيلى سبق ايتمشدر (وامسك عنه سيف غورث وحجر ابى جهل وفرس سراقة) بن مالك (ولئن لم يقه) من الوقاية
(من سحر ابن الاعصم) لبيد اليهودى (فلقد وقاه) وحفظه وحماه (ما هو اعظم من سم اليهودية) هر برى بكان
بكان فصل عصمتده كذران ايلدى (وهكذا سائر انبيائه مبتلى ومعافى) همچنان سائر پيغمبران دخى كيى ايوب
صابر اسا مبتلا وكيمى بر عافيتده پر صفا (وذلك من تمام حكمته ليظهر) من الاظهار او الظهور (شرفهم فى هذه
المقامات ويبين امرهم ويتم كلمته فيهم وليحقق بامتحانهم بشريتهم ويرتفع الالتباس) وفى نسخة ويرفع (عن اهل
الضعف) بالضم والفتح (فيهم لئلا يضلوا بما يظهر من العجائب على ايديهم ضلال النصارى بعيسى بن مريم وليكون
فى محنهم تسلية لاممهم ووفورا لاجورهم عند ربهم تماما على الذى احسن اليهم) يعنى انبيا عليهم السلام حضراتنك
ابتلاسى كمال حكمتندندركه اول مقاماتده بلياته صبر وشكيبلرى شرفن اظهار وغيره انلرك قدرنى اشكار وانلر حقنده
اظهار محنت ايله امرنى تتميم وانواع ابتلا ايله عجز عنصريتلرين تحقيق وضعفۀ قيلوب ناسدن انبيا شاننده توهم ايتدكارى
اشتباهى رفع وازاله ايتمكيچوندركه پيغمبران النده ظهور ويافته خوارق للعادات عجايب وغرايب ايله باديه پيماى ضلال
اولمسونلر ديو نتكم دم مسيحا ايله مرده لر احيا اولديغن نصارا معاينه ايلدكلرنده كمال تعظيمله روح الامده لاهوتيت
وناسوتيت واردر ديو وادئ ضلالته سالك اولديلر وحضرت مولا جل وعلا انبيا بنده لرينك محنت وبليه لرين
امتلرينه تسلى وتماما للكرامة انلره احسان ايلديكى امر جليلده عند الله اجر جزيل حصولچون ابتلا وامتحان
ايلدى (قال بعض المحققين وهذه الطوارئ) بالهمز وقد لا يهمز اى العوارض والتغيرات المذكورة انما تختص
باجسامهم البشرية المقصود بها مقاومة البشر ومعاندة بنى آدم لمشاكلة الجنس) اى مشابهتهم (واما بواطنهم
فمنزهة غالبا عن ذلك معصومة منه متعلقة بالملاء الاعلى) ارواح انبيا ويا ملائكه مقربين ويا فرشتكاندن برنوعدركه
دركاه كبريادة درجه ورتبه لرى بالاتردر (والملائكة) عطف تفسير اولور (لاخذها) ضمير اخبار سمايه راجعدر
اى لاستفاضة بواطنهم اخبار السماء (عنهم وتلقيهم الوحى منهم قال) اى بعض المحققين (وقد قال عليه الصلاة والسلام
ان عينى تنامان ولا ينام قلبى) اى غالبا كما سبق فى يوم الوادى (وقال انى لست كهيئتكم) اى كصفتكم من كل الوجوه
(انى ابيت يطعمنى ربى ويسقينى) بفتح اوله وضمه يقال سقاه واسقاه امدى طعام قوت ابدان واشباح ومعارف
وارواح اولديسه كانما طعوم ومشابه سنده قيلندى زيرا انواع طعام ايله اجساد قوت ياب اولديغى كبى معارف ايله قلب
انام تقويت بولور وآب دخى ظمأ عليله شفا ومعرفت ظمأ عليلى اطفا ايتمكين مشروبه منزله سنده قيلندى وهذا بناء

على ان معناه مجاز للمعارف فى حق العارف وقيل هو حقيقة وانه يأكل و يشرب من طعام الجنة وشرابها وقيل
المراد منهما النشاط والقوة فى العبادة والطاعة (وقال) عليه الصلاة والسلام (لست انسى ولكن انسى ليستن بى)
تقدم الكلام فيها مايغنى عن الاعادة (فاخبر) عليه الصلاة والسلام (ان سره) امر پنهانى (وباطنه) عطف تفسير
اولور (وروحه) التى بها الحياة وقيام البدن (بخلاف جسمه وظاهره وان الآفات التى تحل) ضم حاء مهمله وكسرى
دخى مرويدر تنزل معناسنه (ظاهره من ضعف وجوع وسهو ونوم لا يحل منها شئ باطنه بخلاف غيره من البشر
فى حكم الباطن لان غيره اذا نام استغرق النوم جسمه وقلبه) حاصل كلام اثاردن مستفاد بيام اوزره سيد الانام عليه
الصلاة والسلام خبرداده اولديلركه حال جنان وروح روانلرى بدن نازكترين وظاهر حالى خلافنه درو امراض
وعاهات ضعف قواى بدن وجوع وسهو وخواب مانندى كه ظاهر وجودنه نزول واعترا ايدر اول عوارضدن درونلرينه
برشئ حلول ايتمز امدى باطن خصوصنده حاللرى سائر بنى آدم احوالنك خلافيدر زيرا غيريلر نائم اولدقلرى حالده
خواب جسم وقلبنى استغراق ايدر يعنى پيغمبرانك غيرى آدمى زاد درون وبيرونى خواب آلود اولور (وهو عليه
الصلاة والسلام فى نومه حاضر القلب كما هو فى يقظته) اول حضرت حالت بيداريده كى كبى عالم خوابده دخى آگاه
دل ايدى (حتى قد جاء فى بعض الآثار انه كان محروسا) اى محفوظا (من الحدث فى نومه لكون قلبه يقظان كما ذكرناه)
حديث ان عينى تنامان ولا ينام قلبى (وكذلك غيره اذا جاع ضعف لذلك جسمه وخارت) خاء معجمه ايله فتور معناسنه
(قوته فبطلت بالكلية جملته) همچنان سائر انبيايه مشابه اولمزكه غيريلره جوع غلبه ايتديكى حالده جسمى ضعيف
وقوتى فاتره وهمتى ذاهبه اولوب جميع محاسن حالة باطله اولور (وهو عليه الصلاة والسلام قد اخبر انه لا يعتريه ذلك
وانه بخلافهم بقوله لست كهيئتكم انى ابيت يطعمنى ربى ويسقينى على ما تقدم وكذلك) تغيرات همان اجسام
انبيايه مختصه اولديغى اسا (اقول انه) عليه الصلاة والسلام (فى هذه الاحوال كلها من وصب) فتحتينله الم وتعب
(ومرض وسحر وغضب لم يجر على باطنه ما يخل به) ضمير حضرته ويا باطنه راجع اولور (ولا فاض) ضاد معجمه ايله
لاسال ولا حدث (منه على لسانه وجوارحه ما لا يليق به كما يعترى غيره من البشر) مصنف عليه الرحمه بيوررلركه سرور
عالم صلى الله عليه وسلم الم وتعب وبيمارى وسحر وغضبى حالنده كلسنده ظاهر جسد انورلرينه طارى اولان ضعف
وفتور باطن تعبنا كارى اوزره جارى اولمز وسائر بنى آدمدن حالة خستكى وغضبده خرفات وشتوم صدور ايتديكى
كبى ناسزا كلمات وهذيانه دن اول حضرتك زبان وجوارحى اوزره برشئ حدوث وظهورا يتمدى (مما نأخذ) اى نشرع
(بعد) مبنى على الضم (فى بيانه) وتبيين شأنه (ان شاء الله تعالى)

فصل

(فان قلت فقد جاءت الاخبار الصحيحة انه عليه الصلاة والسلام سحر) صيغة مجهولله (كما حدثنا الشيخ ابو محمد
العتابى) فتح عين مهمله وتشديد فوقيه وبعد الالف باء موحده وياء نسبيه ايله شيخ مصنف عليهما الرحمه دن ترجمه سى
كرارا كذا ايلدى (بقراءتى عليه ثنا حاتم بن محمد) الطرابلسى (ثنا ابو الحسن على بن خلف الحافظ) القابسى (ثنا محمد
ابن احمد) ابو زيد المروزى (حدثنا محمد بن يوسف) الفربرى (ثنا البخارى) صاحب الصحيح محمد بن اسماعيل رضى عنه
الرب الجليل (ثنا عبيد بن اسماعيل) الهبارى ايكيوز اللى حدودنده قنطرة قنادن شهرستان بقايه كذا ايلدى (قال
حدثنا ابو اسامة) حماد بن اسامة الكوفى سن شريفلرى هشتاده بالغ اولوب ايكيوز برتاريخنده روبراه جنة المأوى
اولديلر (عن هشام بن عروة عن ابيه) سبق الكلام عليهما (عن عائشة) ام المؤمنين (رضى الله تعالى عنها قالت سحر
رسول الله صلى الله عليه وسلم) بناء مجهولله در وساحر لبيد بن الاعصم نام يهوديدر رومدة سحرى قرق كون ويا التى
اى ويا سنة كامله اولمق اختلافيدر (حتى انه ليخيل اليه انه فعل الشئ وما فعله) جملة حاليه يعنى سيد البشر مسحور
قيلندى حتى خيالنه واقع اولوردىكه كويا برشئ اشلدى خيال ايدردى حال انكه انى ايشلدى ايدى (وفى رواية
اخرى) لهذا الحديث (حتى انه كان يخيل اليه) اى يقع فى خياله توهم ما لا اصل له وليس بمعنى يظن لانه لا يتعدى بالى
(انه كان يأتى النساء ولا يأتيهن) يعنى ازواج طاهراتله مجامعت ايتمه لرين توهم ايدردى مع هذا حلائله اتيان ايتمزايدى
روايت اوليده دخى لفظ شئ ايله مراد جماع اولوب لكن تأدبا تصريح بيورلمق منفهمدر الحديث وتمامه
كما فى الصحيحين عن عائشة رضى الله عنها كان صلى الله عليه وسلم ذات يوم او ذات ليلة وهو عندى دعا ثم قال اشعرت
ان الله افتانى فيما استفتيته فيه اتانى رجلان فقعد احدهما عند رأسى والآخر عند رجلى فقال احدهما لصاحبه
ما وجعه قال مطبوب اى مسحور قال من طبه قال لبيد بن الاعصم فى مشط ومشاطة وجف طلع نخل ذكر
فى بئر ذروان الخ (واذا كان هذا من التباس الامر على المسحور وكيف حال النبى صلى الله عليه وسلم فى ذلك وكيف

جاز

جاز عليه وهو معصوم) جملة حاليه ومحل انكار سائلدر يعنى مسحورلك شانى وجه مقرر اوزره اولديغى حالده سحر
اولندیغنده داناى عالم صلى الله عليه وسلمك حالى نه كيفيتله درونوجهله اول ذات ملك سماته سحر كارايتك جائز اوله
حال انكه معصومدر وحالة مذكوره عصمتنه منافى دكليدر ديرسك (فاعلم) ايها السائل (وفقنا الله واياك) جملة دعائيه
ومعترضه در (ان هذا الحديث صحيح متفق عليه وقد طعنت فيه) شان حضرتده (الملحدة) اصحاب عقائد فاسده دن
برطائفه درمن الحد بمعنى حاد عن الطريق (وتذرعت) ذال معجمه وراء مشدده ايله من الذريعة وزنا ومعنى وسيله در
(به) باء سببيه (لسخف) ضم سين مهمله وسكون خا ايله ضعف ورقت معناسنه (عقولها وتلبيسها) اى تخليطها
(على امثالها الى التشكيك) ايقاع الشك (فى الشرع وقد نزه الله الشرع) المكرم (والنبى) المعظم (عما يدخل فى امره
لبسا) فتح لام ايله خلط واشتباه (وانما السحر مرض من الامراض وعارض من العلل) جمع علة (يجوز عليه كانواع
الامراض مما لا ينكر ولا يقدح فى نبوته) والحاصل روايت جناب صديقه رضى الله عنها به اسناد ايتديكمز خبر صحت
اثر اجماعكرده محدثيندر بدرستى طائفه ملاحده شان نبوتا به طعن وضعف عقلله مانندى تقليله اشتباه وشرع
شريفه ايقاع شك وارتيابه اول سبيله وسيله اتخاذ ايتديلر خداى لطيف شرع شريف ونبى منيف القدرى دين
حنيفده ما لا يليق امره خلط واشتباه ادخالندن تنزيه وتقديس ايلدى سحر ايسه جملة امراضدن بردردو اعراضدن
برآفتدر سائر امراض وعلل اساوقوعى اول حضرت اوزره من غير انكار اجماعا جائزو بلا نزاع نبوتى شانتده قدح
وطعن اولنور ماده دكلدر (واما ما ورد انه كان يخيل اليه) اى يقع فى حال باله (انه فعل الشئ ولا يفعله فليس فى هذا
ما يدخل) ضم مثناة تحتيه ايله من الادخال (عليه داخلة) اى ريبة وتهمة (فى شئ من تبليغه او شريعته او يقدح
فى صدقه لقيام الدليل) من انواع المعجزة (والاجماع على عصمته من هذا) من ادخال فساد فى حال (وانما هذا فيما يجوز
طروه) بالهمز وتركه اى عروضه (عليه فى امر دنياه التى لم يبعث بسببها ولا فضل) تشديد معجمه وبناء مجهول ايله (من
اجلها وهو) صلى الله عليه وسلم (فيها) امور دنياده (عرضة) ضم عين وسكون راو ضاد معجمه ايله هدف معناسنه
(للآفات كسائر البشر فغير بعيد ان يخيل اليه) عليه الصلاة والسلام (من امورها ما لا حقيقة له ثم يخلى عنه كما كان)
يعنى امر تخيل وقوعى عالم دنياسنده عروض وحدوثى جائز اولان خصوصنده دركه امر دنيا سبيله بعث ودنيا ايچون
تفضيل قيلنمدى بلكه امور شرع وعقبى سبب واجلندن ارسال وتكريم بيورلمشيدى امدى سهام عاهات دنيايه سائر
بشر اسا اول حضرت دخى هدف ونشانه در پس بعيد دكلدركه اصل وحقيقتى ناياب اولان شئ امر دنيادن خيال بال
قيلنوب بعده ذاتينه كشف وتجلى اوله نتكم شعاع ونور آفتابه عارضه اولان سحاب ابابرلحظه مانع بعده زائل اولور
(وايضا فقد فسر هذا الفصل) اى الكلام المجمل (الحديث الآخر) المفصل (من قوله حتى يخيل اليه انه يأتى اهله ولا
يأتيهن) يعنى زوجات طاهراته اتيان ايدر توهم ايدردى مع هذا وقوعيافته دكيلدى امدى حلائله اتيان جملة امور
دنياسندن اولمغله بوكونه حالاتده دين داخرى لرينه ضرر وزيان ناينداولديغى تفسير ايلدى (وقد قال سفيان) ثورى
ويا ابن عيينه اوله (وهذا) النوع (اشد ما يكون من السحر ولم يأت فى خبر منها انه نقل عنه فى ذلك قول بخلاف ما كان
اخبر انه فعله ولم يفعله) اى لم ينقل عنه عليه السلام انه قال حال سحره فعلت كذا وكذا والحال انه لم يفعله لعصمته من
الخلف فى الاخبار لامته (وانما كانت خواطر وتخيلات وقد قيل ان المراد بالحديث انه كان يتخيل الشئ انه فعله لكنه
تخيل لا يعتقد) عليه السلام بنفسه (صحته فيكون اعتقاداته كلها على السداد) اى الصواب سواء تعلقت بامور
دنياه او باحوال اخراه (واقواله على الصحة هذا ما وقفت عليه لائمتنا) المالكية او الاشعرية (من الاجوبة على) وفى
نسخة عن (هذا الحديث مع ما اوضحناه من معنى كلامهم) ومبنى مرامهم (وزدناه بيانا من تلويحاتهم) اى اشاراتهم
(وكل وجه منها مقنع) ضم ميم وكسر نون ويا ميم ونونك فتحيله وزن جعفر اوزره مصدر ويا اسم مكان يقال فلان مقنع
فى العلم اى مرضى فيه مراد دليل اقناعى دكلدر (لكنه قد ظهر لى فى الحديث تاويل اجلى) بالجيم اى اوضح (وابعد من
مطاعن ذوى الاضاليل) جمع ضليل مبالغة فى الضلال وقيل جمع اضلالة وهى ما يضل من ركبه (يستفاد من نفس
الحديث وهو ان عبد الرزاق) بن همام الحافظ (قد روى هذا الحديث عن ابن المسيب وعروة بن الزبير وقال) عبد الرزاق
(فيه) فى حديثه (عنهما) اى سعيد وعروة (سحر يهود بنى زريق) ضم زاى وفتح را ايله (رسول الله) مفعول سحر
ويهود فاعل (صلى الله عليه وسلم فجعلوه فى بئر حتى كاد رسول الله صلى الله عليه وسلم ان ينكر بصره ثم دله الله تعالى
على ما صنعوا فاستخرجه من البئر) يعنى عندليب رسالت صلى الله عليه وسلمى بنى زريق يهوديسى مشط مشاط
وجف طلع خرما ايله سحر ايدوب اول دسيسه بى چاه ذروانده پنهان ايتديلر تا كيم قوت باصره شريفه لرى ضعفه
قريب اولدى بعده ذا حضرت فردبيچون جل شانه يهود عنودلنبد كارانى اوزره حبيبنى آگاه ودسيسه معهوده

دلالت ایدروب سرور انس وجان علیه صلوات المنان بالذات بر ذروادن اول شیء مدسوسی استخراج ایلدی (وروی) بناء مجهوله (نحوه) مانند ماسبق روایت اولندی (عن الواقدی) ترجمه سی کذا ایدن قاضی عراق علیه الرحمه در (وعن عبد الرحمن بن کعب بن مالک) السلمی روی عن ابیه وعائشة رضی الله عنها وعنه الزهری وهشام بن عروة اخرج له الستة (وعمر بن الحکم) فصحیله تابعی جلیل القدر (وذکر عن عطاء الخراسانی) کبار تابعیندندر (عن یحیی ابن یعمر) فتح باء تحتیه ومیم مفتوحه ایله ویا مضمومه ایله برای علمیت ووزن فعل غیر منصرفدر ویحیی هو قاضی مرو وهو اول من نقط المصحف وتوفی سنة تسعین (قال حبس رسول الله صلی الله علیه وسلم عن عائشة سنة فبیناهو نائم اتاه ملکان) بفتح اللام (فقعد احدهما عند رأسه والآخر عند رجلیه الحدیث) کما تقدم آنفا یعنی شهریار ملکت رسالت علیه التحیه بر سال هم خوابه لری حضرت صدیقه یه قرباندن منع اولندی اول اوانده سر نهادهٔ بالش خواب ایکن جبریل ومیکائیل شرف نزول اولوب بریسی سر سعادتمند حضرت جانبنده قاعد ودیکری پای عرش بهالری طرفنده جالس اولدی دیو الی آخر الحدیث نقل ماجری ایلدی (قال عبد الرزاق حبس) بناء مجهوله (رسول الله صلی الله علیه وسلم من عائشة) ای منع من قربانها (خاصة) دون غیرها من نسائه بعد ان سحر (سنة حتی انکر بصره) ای تغیرت قوته الباصرة منع قربان جناب صدیقه یه تخصیص بیورلق حلائل سائره دن کندولره احب اولدیغندندر (وروی محمد بن سعد) کاتب الواقدی وصاحب الطبقات (عن ابن عباس مرض رسول الله صلی الله علیه وسلم فحبس عن النساء والطعام والشراب) ای منع عن النساء ان ارید به الجنس لم یخالف الروایة التی قبلها والا خالفها (فهبط) فتح موحده ایله (علیه ملکان وذکر القصة) بتمامها (فقد استبان لک من مضمون هذه الروایات ان السحر انما تسلط علی ظاهره وجوارحه لا علی قلبه واعتقاده وعقله وانه) ای السحر (انما اثر فی بصره وحبسه عن وطئ نسائه وطعامه واضعف جسمه وامرضه) یعنی روایات مذکوره مضموننه منفذن سنکا چون بدیدار ظهور ردرکه سحر بهبود بنی زریق ظاهر وجود بهبود واعضاء حضرته تسلط ایدوب دل آکاه واعتقاد بالنوعقل تابناکرینه اثرا یتمدی بدرستی سحر مرقوم دیدهٔ حقایق بینلری قواسنه ضعف ومجامعت زنان واشتهای طعامدن منع ایله تأثیرایلیوب جسم نازنینلرین بیحال ودردناک وپرملال ایلدی (ویکون معنی قوله یخیل الیه انه یاتی اهله ولا یأتیهن) سؤال مقدره که چون حضرتک جسم لطیفنه بو کونه سحر تأثیر ایلیوب طعام وجماعدن بر مدت منع ایلیه پس مالم یقع امری توهم دخی ذهن مستقیملرینه خلل تطرقن اقتضا ایدوب کلام سابق منافی اولمزمی دینلره جواب ایداده اولور که یخیل الیه انه قولنک معناسی (ای یظهر الیه من نشاطه) وفی الاساس رجل نشیط طیب النفس للعمل (ومتقدم عادته القدرة علی النساء فاذا دنا منهن اصابته اخذة السحر) اخذه ضم همزه وسکون خا معجمه وذال منقوطه ایله بر نوع سحردرکه انتشار آلت جماعدن مانع اولور رباطه ایله بنامدر ترکیده باغلو تعبیر اولنور (فلم یقدر علی اتیانهن کما یعتری من اخذ) ضم همزه وتشدید خا وذال معجمه ایله من التأخیذ وبعض نسخده وخذ بالواو ای منع من الجماع (واعترض) بناء مجهوله ای عرض له عارض یعنی اول حضرت ایچون طیب نفس وقبل السحر عادت قدیمه لری اوزره قربان حلائله قوت وقدرتلری ظاهر اولوردی وقتا مجامعته قریب اولدقلرنده رباط عارض اولوب عدم انتشار له اتیانه قدرتیاب اوله مزدی تکیم بغلو اولانلر کسنه لره حالة مذکوره اعترا واول عارضهٔ مشکل تماعروض ایلدی (ولعل) شان کلام (لمثل هذا اشار سفیان) ابن عیینة ویا ثوری (بقوله وهذا) النوع (اشد ما یکون من السحر ویکون قول عائشة رضی الله عنها فی الروایة الاخری انه لیخیل الیه انه فعل الشیء وما فعله من باب ما اختل من بصره کما ذکر فی الحدیث) ای مما اختل قوة نظره لا نفس عینه (وهو ما انکره فیظن انه رأی شخصا من بعض ازواجه اوشاهد فعلا من غیره ولم یکن علی ما یخیل الیه لما اصابه فی بصره وضعف نظره لا لشیء طرأ علیه فی میزه) فتح میم وسکون مثناة تحتیه ایله تمیز معناسنه مراد قوت عقل تمیزه در یقال مازه یمیزه میزا کسار یسیر سیرا بمعنی میزوبین (واذا کان هذا) ای ما ذکر من حاله علیه السلام علی ما قرره (لم یکن فیما ذکر من اصابة السحر له) فی هذه المرتبة من غیر زیادة فیه (وتأثیره فیه) بمجرد ضعف بصر غیر قار (ما یدخل علیه لبسا) بان یؤثر فی تمیزه ویسری لباطنه (ولا یجد به الملحد المعترض انسا) ای امرا یستأنس به اوهامه الفاسدة

(فصـــل)

(هذا حاله فی جسمه) فصل متقدمده کشیدهٔ سلک سطور قیلنان امور ظاهرا وباطنا اول حضرتک جسم شریفلری حالیدر (فاما احواله فی امور الدنیا) ای المتعلقة بها (فنحن نسبرها) فتح نون وسکون سین مهمله وضم موحده یاخود ضم نون وکسر موحده ورا ایله ضمیرا مور دنیا یه راجعدر یقال سبره واسبره اذا اختبره کما فی الصحاح وهو استقصاء

افراد

افراد کل امر واقسامه وبو مقامده مراد تبیین اموردر (علی اسلوبها المتقدم) واسلوب ضم همزه ایله فن وطریقت یقال اسالیب الکلام لفنونه (بالعقد) متعلق بنسبر (والقول والفعل) یعنی فن سابق اوزره اقسام نظریه ولفظیه وعملیه یی استیفا برله بیان ایده رز (اما العقد منها) علم واعتقاد جهتیله امور دنیا یه تعلق ایدن حال حضرت (فقد یعتقد فی امور الدنیا الشیء علی وجه ویظهر خلافه او یکون منه) ای من الشیء (علی شک اوظن بخلاف امور الشرع) کما هی فی بادی الرأی امور دنیادن بر شیء اوزره اعتقاد وجزم ایدر فی نفس الامر وقوعنه جازم اولدیغی امرک خلاف ظهور ایدر و یا اول امر دنیادن اولان شیء شک وارتیاب اوزره بدیدار اولور لکن امور شرع شریفده وجه مرقوم روغماد کلدر زیرا امر دینده صاحب الشرع القویم حضرتلرینک ریب وترددی نایابدر (کما حدثنا ابو بحر سفیان ابن العاص) من ذکره (وغیر واحد سماعا وقراءة) طرف شتیدن روایتنه اشارتدر (قالوا حدثنا ابو العباس احمد ابن عمر قال حدثنا ابو العباس الرازی ثنا ابو احمد بن عمرویه) کسر اوزره بنا و مالا ینصرف اعرابندن سیبویه اسادر والمحدثون یضمون ما قبل الیاء ویفتحونها کما اشتهر عنهم (حدثنا ابن سفیان) ابراهیم بن محمد بن سفیان راوی صحیح مسلم (حدثنا مسلم) بن الحجاج صاحب الصحیح (حدثنا عبد الله بن الرومی) نزیل بغداد ایکی وزا و نوز الی سنه سنده عزم طار بسرای بقا ایلدی (وعباس العنبری) ابن عبد الله بن اسماعیل ابو الفضل البصری الحافظ توفی سنة مأتین وستة واربعین (واحمد المعقری) فتح میم وسکون عین مهمله وکسر قاف ورا ویاء نسبیه ایله یاخود کسر میم وسکون عین وفتح قاف ویا ضم میم وفتح عین وکسر قاف مشدده ایله یمنده بر ناحیه یه نسبت اولور (قالوا حدثنا النضر ابن محمد) الجرشی الیمنی (قال حدثنی عکرمة بن عمار ثنا ابو النجاشی) عطاء بن صهیب (قال ثنا رافع بن خدیج) فتح خاء معجمه وکسر دال مهمله ومثناة تحتیه ساکنه وجیم ایله انصاری صحابیدر تاریخ بالغ لفظ دع اولدقده ترک عالم فانی ایلدی (قال قدم رسول الله صلی الله علیه وسلم المدینة وهم یأبرون) بضم الموحدة بعد الهمزة الساکنة بحالیه در (النخل) یقال ابرتها وابرتها بالتشدید وروی هنا یأبرون مشدد او تابیر ازکک خرما اغاجندن غیره تلقیحدر (فقال ما تصنعون) استفهام تقریری (قالوا کنا نصنعه قال لعلکم لو لم تفعلوا کان خیرا فترکوه فنقضت) نون وفا ایله وبعض نسخده نون وقاف ایله ایرادی تصحیفدر (فذکروا ذلک له فقال انما انا بشر اذا امرتکم بشیء من دینکم فخذوا به واذا امرتکم بشیء من رأیی فانما انا بشر) یعنی سرور عالم صلی الله علیه وسلم وقتا مکه مکرمه دن هجرت برای علیه یه قدوم ایلدی حال انکه انصار تلقیح نخله در کار ایدیلر چون انلری بالای درختده مشاهده ایلیوب نه امر مشغول لرسز دیو استعلامده بار ور اولمق ایچون تلقیح ایده رز دیدیلر بیوردیلرکه ترک تابیرایتسه کز خیرلی ایدی امتثالا لامره العالی اول کاردن فارغ اولدیلر درخت ثمره پرور اولمیوب تغیرایلدی حال نقضی حضرته اعلام ایتدکلرنده بن آدمی زادم امر دنیاده وحی اولمدیغم خصوصده خطا وصواب کار بشردر دینکزه متعلقه اموردن برشیله سزه امر ایتدیکمده انکله عمل ایدوب بکا مخالفت ایتمیکز بلکن امر دنیای صرفده رأیله امر ایتدیکمده بن بشرم بیوردیلر (وفی روایة انس) لمسلم (انتم اعلم بامر دنیاکم) ای بجمیع احوالها واصاف الدنیا الیهم لانه علیه السلام لا یرید الدنیا ولا یلتفت الیها (وفی حدیث آخر) رواه مسلم عن طلحة (انما ظننت ظنا فلا تؤاخذونی بالظن) بنم سزلره ایچون محض خیر ظن ایتدیکم خصوصده کیم خلافی ظهور ایتکله درونکزده بکا مغبر الخاطر اولوب کدر نالک اولمالی قصهٔ مذکوره الفاظ مختلفه ایله مرویه ومعنی متقاربه درکه قوله علیه السلام ما انا بزارع ولا صاحب نخل (وفی حدیث ابن عباس) کما رواه البزار (فی قصة الخرص) فتح خا معجمه وسکون را وصاد مهمله ایله نخل وکرم اوزره خرما وانکور تخمین وتقدیردر (فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انما انا بشر فما حدثتکم عن الله فهو حق وما قلت فیه من قبل نفسی فانما انا بشر اخطئ واصیب) والحاصل تخمین نخل وکرم قصه سنده بن صفت بشر اوزره مفطورم قبل حضرت کبریادن سزه بیان ایداولدیغم شیء حق وصواب وخلفی نایابدر وکندی رأیله خبر اداولدیغم امر دنیاده بنی آدم کاهی اصابت ایدوب وتارة خطا ایده رم دیو بیوردیلر (فهذا علی ما قررناه فیما قاله من قبل نفسه فی امور الدنیا وظنه من احوالها لا ما قاله من قبل نفسه واجتهاده فی شرع شرعه) بالتشدید والتخفیف ای اظهره وبینه (وسنة سنها) والمراد بالسنة الطریقة المحمدیة وسنها بمعنی جعلها امر اتبع الا ما یقابل الفرض (وکما حکی ابن اسحاق) فی کتاب المغازی (انه علیه السلام لما نزل بادنی میاه بدر) ای ابعدها واقلها ماء وایس محل نزول (قال له الحباب) ضم حاء مهمله وموحدتین وبینهما الف ایله اسم ثعباندن منقول علمدر (ابن المنذر) ابن جموح الخزرجی الانصاری الصحابی خلافت فاروقیده سر نهادهٔ بالین لحد اولدی (اهذا منزل انزلکه الله لیس لنا ان نتقدمه ام هو الرأی) ای رأی منک (والحرب) محل حرب وقتال ذکر مسبب وارادهٔ سبب برله مجازدر (والمکیدة) مصدر میمی بمعنی الکید وحربه دخی کید تسمیه

اولنور زيرا حرب خدعه‌يه دالدر (قال) عليه السلام مجيباله رضى الله عنه (لا بل هو الرأى والحرب والمكيدة) (قال
فانه ليس بمنزل انهض) اى قم من هنا لبعده عن الماء وكثرة رمله (حتى نأتى ادنى) اى اقرب (ماء من القوم) فننزله (ثم
نغور) اى نفسد (ماوراءه من القلب) ضم قاف ولام وكاهى اسكانله جمع قليب جوانى سنك ايله پرداخته اولمين چاهدر
ونغور ضم نون وغين معجمه وواو مشدده ايله اذهاب ودفن معناسنه وعين مهمله ايله افساد معناسنه اولمق محله
مناسب وصوابدر (فنشرب ولا يشربون فقال) عليه السلام (اشرت بالرأى وفعل ماقاله) الحباب رضى عنه التواب
والحاصل غزاى بدر غراده موكب همايون نبوى بى آب وريكستان محله نزول ايلدكده ذوالرأى الصواب جناب
حباب سلطان عالم صلى الله عليه وسلمدن استعلام مرام ايديلركه يارسول الله نزولكاهمز بومحله فرمان خدا ايله‌مى
نزول اولديسه بزلر ايچون تجاوزه مساغ نايابدر ياخود كندو رأيكزله براى جنك ومكر وفريب دشمن ايچونمى نزول
بيورلدى ديدكده وحى وامر خدا ايله مأمور دكلم بلكه بالذات رأيم ورخاش وايقاع خدعه وكيد ايچون نازل اولدم
ديدكده حباب جواب باصوابه تصدى ايليوب بوجاى مناسب دكلدر بومحلدن قيام بيورلسه چاه آخرين بدر ساحه‌سنه
نقل ركاب همايون ارزانى قيله‌سز وسائر چاهلرى جميعا انباشته سنك وخاك ايليه‌لم بز بركه عظيمة البركه پر آبدن نوش
ايدوب اعداء دين بى آب وتاب قالسونلر ديدكده پيغمبر عالى‌جناب اشرت بالرأى الصواب خطابيله حباب رضى عنه
الوهاب جنابلرينه تحسين بيوروب صواب ديدى حباب اوزره قالقوب چاه آخرين بدره اوكنده معسكر همايون
طرح اولنوب ضرب طويله نزول اولندى پيشكاه چاهده برحوض انبوه بنا ايدوب آب فرات شربيله مالامال
وسائر چاهلرى اكنده خاك وخاشاك ايتديلر (وقد قال له الله تعالى وشاورهم فى الامر) وعنه عليه السلام ماتشاور قوم
الاهدوا لارشد امرهم وقد ورد ماخاب من استخار وماندم من استشار (واراد مصالحة بعض عدوه على ثلث ثمر
المدينة) ثمر ثاء مثلثه ايله ميوه وفى نسخة تاء فوقيه ايله تمر واقعدر (فاستشار الانصار فلما اخبروه برأيهم رجع عنه)
غزوة الاحزاب اثناسنده غمخوار شكسته دلان امت محمد عليه اعلى التحيه تقويه احبا وتفرقه شمل اعداء قصديله
ثمار مدينه‌نك مقدار ثلثى بنى غطفان وفزاره‌يه براى مصالحه ويرملك مراد ايليوب قائد قبيلتين اولان عيينة بن
حصن وحارث بن عوف ثمرى مجلس مقدسه حاضر اولديلر تسويد وثيقه معاهده ايچون جناب ذى النورين مأمور
اولوب اول حالده من سوم تكين ضميرلرى اولان رأى السعود سعد بن معاذ وسعد بن عباده‌نك صحيفه استصوابلرينه
نقش بيورلدقده سعدين رضى الله عنهما مانند دولاب بكز بان ثنا اولوب يارسول الله اكر بونقش سكه نهاونه ريخته
قالب وحى ايسه تنفيذى جاى تردد دكلدر * رضا رضاى خدايست وامر امر خدا * والا مجرد خاطر خطيردن
سرزده راى ايسه رجوعى مصلحت ديدمزدر زيرا كه بوطائفه ايله هنوز هم كسوه كفر وضلال اولديغمز ايامده بيله
نخلستانمزده برخرما ايله تعبير ذائقه آرزو يه قادر اولمشلردر مكر ياطريقه دوستانه اوزره خانه حرمه فرش بساط
مسافرت ياخود اداى قيمته مبادرت ايتمش اوله‌لر شمدى خود بحمدالله رياض احوالمز حيطان سر بحرخ اسلامله
مسور ومزارع عقايدمز آبيارى سحاب هدايتله مخضر ايكن اونلره نمك بحر امله ضياع خالصه مزده رخصت
مشاركه ذلى اختيار مساغ نايابدر ديوب انعقاد صلحه صورت جواز كوسترمديلر حضرت شاه عالم صلى الله عليه
وسلم دخى امر مرقومدن رجوع بيورديلر (قيل هذا) رأى رزين حباب واستشاره صلح احزاب (واشباهه من امور
الدنيا التى لامدخل فيها لعلم ديانة ولا اعتقادها ولا تعليمها) ممالم يؤمر به تبيانا (يجوز عليه) عليه السلام (فيما
ماذكرنا) بعض نسخه‌ده ماذكرنا يعنى اول حضرتك امر دنيادن برشيى بركونه ظن ايليوب بعده خلافى ظاهر
اولديغى امور ماننده ذكر ايلديكمز مواد (اذ ليس فى هذا كله نقيصة ولا محطة) شين ومنقصه نايابدر ورفعت مرتبه
وعلو منزلتدن تنزل ناپيدادر (وانما هى امور اعتيادية يعرفها من جربها وجعلها همه وشغل نفسه بها) بلكه بونك
امثالى احوال امور مجربه‌دندر مرة بعد اخرى آنى تجربه ايدوب اول امرى غايت مقصود واتكله نفسى مشغول
قيلان ارباب تجربه بيلور (والنبى صلى الله عليه وسلم مشحون القلب بمعرفة الربوبية ملآن الجوانح) جمع جانحة
استخوان سينه (بعلوم الشريعة مقيد البال) خاطر معناسنه مراد اولنور كرچه قلب معناسنه دخى ورودى
شايعدر (بمصالح الامة الدينية والدنيوية) پيغمبر ذيشان عليه صلوات المنان حضرتلرينه درون صفا مشحونى
معرفت ربوبيه وآداب عبوديتله مملو ونفس نفيسلرى علوم شريعت وحقيقتله مالامال اولوب خاطر فيض مقاطرى
امور اخرويه‌يه تعلق ايدن مصالح دنيويه ودينيه ايله مربوط ومقيددر وقيل كنى بالجوانح عن نفسه مجازا مرسلا
من اطلاق الجزء على الكل حاصلى سينه پر سكينه داناى عالم صلى الله عليه وسلم معارف ربانيه ولدنيه ايله مالى
اولوب امور دنيايه هرچند رغبت ايتمزلردى * اتانى هواها قبل ان اعرف الهوى * فصادف قلبا خاليا فتمكنا *

ولكن

(ولكن هذا) اى مايعتقده ويظنه عليه السلام ويظهر خلافه (انما يكون فى بعض الامور) يعنى احوال دينيه‌يه اصلا
تعلق ايتميان بعض امور دنيويه‌ده جلوه‌نماى ظهور ايدى (ويجوز فى النادر وفيما سبيله التدقيق فى حراسة الدنيا
واستثمارها الا فى الكثير المؤذن بالبله) فتحتين (والغفلة) يعنى بوكه ماننده امورك احيانا وقوعى جائز وطريق محافظه
ومراعات امور دنيا وتحصيل ثمره مزارع اخراده صحيح ومجوزدر لان اشياده غفلت وبلاهتى مؤذن ومؤدى خلاف
واقعى تكثرده رونما اولميوب نادر اوقوعى بعض اموردة صورتنمادر (وقد تواتر بالنقل عنه عليه السلام من المعرفة
بامور الدنيا ودقايق مصالحها وسياسة فرق اهلها ماهو معجز فى البشر مما قد نبهنا عليه فى باب معجزاته من هذا
الكتاب) كما مر تفصيله فى محله فلا حاجة لاعادته چونكه سيد العالمين حضرتنه امامت عظمى وجميع خلق اوزره
حكومت كبرى تفويض واعطا بيورلدى دينيه ودنيويه احوال ناسك جمله‌سنه علم عالمشموللرينك لحوقى لازم ولابد
اولوب علوم كليه وجزئيه ذات همايونلرينه پوشيده ونهان دكلدر وامور قليله‌ده عدم علم وقوعى شان شريفنه شين
ونقيصه ايراث ايتمديكى بديهى الظهوردر

(فصل)

(واما مايعتقد) ضم اول وفتح ثالث وقافله حاشيه حجازيده مقيددر واما مايعتقده دخى نسخ كثيره‌ده مضبوطدر
(فى امور احكام البشر الجارية على يديه وقضاياهم) اى امورهم التى ترفع اليه عليه السلام (ومعرفة المحق من المبطل)
معرفت معناى تميزى متضمنه اولغين حرف من ايله تعديه ايلدى والمحق والمبطل اسماء فاعل بمعنى من هو على الحق
والباطل واسم مفعول اولملرى من غير داعله ركيك اولمق باهردر (وعلم المصلح من المفسد) اى اهل الصلاح والفساد
(فبهذه السبيل) باظرفيه ايچوندر يعنى دست كرم پيوست حضرتده جريان ايدن احكام بنى آدم وعرفان محق ومبطل
واهل صلاح وفساد حقنده دانشلرينه اعتقاد اولنان معنى دخى طريقه سابقه‌ده جريان ايده كلمشدر كه احيانا امر
دنياده برشيى اوزره توجيه خاطر بيوروب حكمة ماخلافى ظهور ايتمسى علم عالمارالرينه محل اولمز (لقوله عليه
السلام) مسندا روايتكرده شيخين وابوداود عليهم الرحمه اولان خبر جليلده مصنف عليه الرحمه ابوداودك طريقندن
اعلو سند ومتنى سند اوزره تقديمله ايراد بيورور وتقدمت الاشارة اليه مرارا (انما انا بشر وانكم تختصمون الى ولعل
بعضكم ان يكون الحن) اصل معناى لحن استقامتدن ميل وانحرافدر ومنه اللحن فى الاعراب لميله عن الصواب
واللحن الطرب ومنه الحان القراءة اى افصح (بحجته من بعض فاقضى له على نحو) بالتنوين اى على نوع وضرب
(مما اسمع) من كلامه بحسب الظاهر (فمن قضيت له من حق اخيه) خصمه اخ ايله تعبير براى استعطاف وعدم حيف
اوزره حث وترغيبدر (بشئ فلا يأخذ منه شيئا فانما اقطع له) اى بما اعطيه من حق غيره (قطعة من النار) يعنى
بن آدمى زاده امور غيبيه دانا دكلم وسزلر بكديكرله خصومت ايدوب حضورمده مرافعه ايدرسز شايد بعضيلريكز
اقامت بينه‌ده افصاح وخصميله مقاومته قدرتياب اولوب بندخى بحسب الظاهر انك تقريرى بيانى استماعله برنوع
اوزره فصل قضا وحسم مدعا ايدمكه حقيقت وباطنده حق غيرك اولدى اوله امدى حقيقته نظرا خصمك حقندن
ولو قليلا برشيى ايله خلاف سرائر حكم وقضا ايلديكم ذات بهم حكومت ظاهره‌مه مغرور اولمسون غيرك حقندن اكه
اعطا ايلديكم آتش دوزخدن كويا برقطعه ناردر حاصلى حكم حاكم بحسب الظاهر صحيح ونافذ ولكن خلاف واقع
اولديغى حالده همان حكم صريح حرامى حلال وحلالى حرام ايتمز نحن نحكم بالظواهر والله اعلم بالسرائر وفقهيه
اوضاع بشريه همان ظواهر امور شرعيه‌يى ادراك ايدر فان الحاكم مأمور مكلف بان يحكم بما يسمع من كلام الخصمين
وبما يقتضيه البينة لا بما فى نفس الامر فى القضية حتى لو حكم بمبطل فى دعواه بشاهدى زور وفق مدعاه وظن القاضى
عدالتهما فهو محق فى الحكم فان لم يكن المحكوم به ثابتا فى نفس الامر (حدثنا الفقيه ابو الوليد رحمه الله حدثنا
الحسين بن محمد الحافظ) ابو على الغسانى ابو عمر (حدثنا ابو عمر بن عبد البر) حافظ العرب (حدثنا ابو محمد) عبدالله
ابن محمد بن عبد المؤمن القرطبى شيخ ابن عبد البر (حدثنا ابو بكر) بن داسة راوى سنن ابى داود (حدثنا ابو داود)
الامام المشهور صاحب السنن (حدثنا محمد بن كثير) كاف مفتوحه ومثلثه مكسوره وتحتيه ساكنه ايله العبدى
البصرى ايكيوز يكرمى سال هجريه‌ده كاركاه فنادن ارتحال وطقسان ياشنده مستور كنج قبر پرنور اولدى (حدثنا
سفيان) الثورى (عن هشام بن عروة عن ابيه) عروة (عن زينب بنت ام سلمة) ام المؤمنين زينب رضى الله عنها ربيبه
فخر عالم صلى الله عليه وسلم ودختر ابى سلمه وحليله عبدالله بن زمعه در يتمش اوچ سنه هجريه‌ده هودج نشين
شاهراه بقا اولمشدر (عن ام سلمة) همخوابه سيد الكونين عليه السلام اولان مسبوقة الترجمة هند رضى الله عنها
حضرتلريدر (قالت قال رسول الله عليه السلام الحديث المذكور) يعنى انما انا بشر الخ ومتن حديث سند اوزره تقديم

قانون محدثیننده جائزدر وار ایکاندر (وفی روایة الزهری) بن شهاب (عن عروة فلعل بعضکم) فاتفریعیه ایله ورود
ایتمشدر (ان یکون ابلغ) من البلاغة مکان اللحن من الفصاحة وقیل انه من المبالغة والزیادة فی اجتهاده بترویج
حجته (من بعض فاحسب انه صادق) ان ومابعدی مفعولی احسب مسدنه سداولور (فاقضی له) ای احکم بماظنه
حقه (وتجری) مثناة فوقیه ایله (احکامه) رفعله نائب فاعلیدر ویا یجری تحتیه مضمومه ایله احکامه نصبله مفعولدر
(علیه السلام علی الظاهر وموجب) فتح جیمله مقتضی (غلبات الظن) باعتبار تعدد الخصومات غلبات لفظی جمعله
ایراد اولندی (بشهادة الشاهد ویمین الحالف ومراعاة الاشبه) ای ماهو اکثر شبها بالحق بما فیه من القرائن (ومعرفة
العفاص) کسر عین مهمله وفاء مفتوحه مخففه والف وصاد مهمله ایله در یدن مصنوعه برنوع ظرف ووعادر
(والوکاء) کسر واوله خیط وعاء والمراد کل مایربط به من صرة وغیرها (مع مقتضی حکمة الله فی ذلک فانه تعالی لوشاء
لاطلعه علیه السلام علی سرائر عباده ومخبآت) جمع مخبات تشدید باء ایله اسم مفعولدر مکتومه معناسنه (ضمائر امته
فتولی الحکم بینهم بمجرد یقینه وعلمه دون حاجة الی اعتراف او بینة او یمین او شبهة) ای مشابهة ومناسبة کالحکم
فی اللقطة بالوکاء والعفاص (ولکن لما امر الله امته باتباعه والاقتداء به فی افعاله واحواله وقضایاه وسیره) ای طریقته
(وکان هذا) ای ما امر الله امته باتباعه (لو کان مما یختص بعلمه ویؤثره الله به لم یکن للامة سبیل الی الاقتداء به فی شیء
من ذلک) حاصل سخن اول سلطانک حکم همان اولنی ظاهر اوزره جاریه ومقتضای ظن غالب قضایا که شاهدک شهادتی
وحالفک سوکندی وقرائن ایله مواده عرفانی واقطه خصوصنده از جمله کیسه وبندینه عرفانی مع موجب
حکمة الله فی ذلک اوامر شریفی خلاف باطن اشکار وجلیدر حضرت علام الغیوب مراد ایدیدی حبیبنی هرکار
نهفته بنده کانه مطلع ومخفیات درون امتنه دانا قیلوب میانه خلقده مجرد وقوف یقین ودانشیله حکمه تولی وفصل
قضا ییوروب احد خصمینک حقله اقرار واقامت بینه ویا تحلیف ویامشابهت ومناسبت نظره حاجت قالمقسزین
دعوایه فیصل ویریدی اما چونکه رب العزت امت محمده اول حضرته اتباع وانقیاد وهرکار واحوال وقضایا
وطریقتنه اقتدا واثرنه اقتفا ایله امر ایلدی اکرام مرقوم علم لدنی ومرغیبی ایله اول حضرته مختص اولان شیئدن
اولیدی امت ایچون ذلک العلمدن برامرده حضرته اقتدایه رهیاب ووصول ممکن اولمیدی (ولا قامت حجة بقضیة
من قضایاه لاحد فی شریعته) دخی اول حضرتدن صکره امور دینیه دن برامره مخالفت ایدن کمسنه اوزرینه حکام
ماتقدن برفرد ایچون سرد سند مستند ظاهر اولمیوب حجت قائمه اولمزدی (لانعلم ما اطلع) من الاطلاع او الاطلاع
(علیه هو فی تلک القضیة) المرفوعة الیه (لحکمه هو اذا) ای حینئذ (فی ذلک) ای فی وقت ورودها (بالمکنون
المستور (من اعلام الله له بما اطلعه علیه من سرائرهم وهذا) الامر المکتوم (مما لا تعلمه الامة) زیرا بزلر تلک القضیه ده
اول حضرتک حکمی شانده اطلاع یافته اولدیغی حالی بلمزکه اول حضرت وقت ورود قضیه ده اطلاعکرده علام
الغیوب اولان کشف ضمائردن اعلام ایتدیکی سر مصون ایتدیکنه داناد کلز واول امر مکنون امت مرحومه نک
غیر معلومی اولان شیئی مکتومدر (فاجری الله تعالی احکامه علی ظواهرهم التی یستوی فی ذلک هو وغیره
من البشر لیتم) ضم تحتیه ایله فاعلی ضمیر مولایه راجعدر (اقتداء) نصبله مفعولدر (امته به فی تعیین قضایاه وتنزیل
احکامه) سید البشر صلی الله علیه وسلم وسائر بنی آدم مساوی اولدیغی ظواهر قضایا اوزره احکام شرعیه سن خدای
بیهمتا اجرا ایلدیکه حضرت مولا عز وعلا قواعد شریعت غرا وفقی اوزره تعیین قضایا وتنزیل احکامنده امتنک
اول حضرته اقتداسی اتمام وتکمیل ایچون حکمتی آشکاره ایلدی (ویأتون ما اتوا) قصر همزه ایله (من ذلک علی
علم یقین من سنته) دخی حکم وتضادن هرایشلد کارین طریقت حضرتدن علم طمأنینت اوزره درکار اوله لر
(اذ البیان بالفعل اوقع منه بالقول) احکامنده اجرا ایلدیکی فعلله بیان نفوسده اوقع وقولله بیاندن من جهة
الطمأنینة ابتدر (وارفع لاحتمال اللفظ) للتأویل (وتأویل المتأول) بخلاف الفعل وفیه ان الاحکام منه علیه
السلام کانت جامعة بین الفعل والقول والافی قضیة الحال کلام اهل المقال (وکان حکمه علی الظاهر اجلی
فی البیان واوضح) عطف تفسیر (فی وجوه الاحکام واکثر فائدة لموجبات التشاجر) ای التنازع والتخالف
(والخصام ولیقتدی بذلک کله حکام امته ویستوثق) لیقتدی اوزره عطف اولور یعنی یستمسک وفی نسخة یستوسق
بالسین المهملة بدل المثلثة ای یجتمع وینتظم (بما یؤثر عنه) ای یروون عنه من بیان قواعد سنته (وینضبط قانون
شریعته وطی ذلک) عدم اطلاع سرائر (عنه) علیه السلام (من علم الغیب الذی استأثر به) ای انفرد به (عالم الغیب
فلا یظهر علی غیبه احدا من خلقه الا من ارتضی من رسول) ای من ملک او بشر (فیعلمه منه) بعضه (بما شاء) ای بقدر
ما اراد (ویستأثر بما شاء) ای یختص بما شاء مما طوی علمه من غیره (ولا یقدح هذا فی نبوته) یعنی بعض قضیه ده عدم

اطلاعی

اطلاعی رفعت منزلتندن اول حضرتی قدح ایتمز (ولا یفصم) فتح تحتیه وسکون فاو کسر مهمله ایله لا یکسر ولا یحل
معناسنه (عروة) ای عقدة (من عصمته)

(فصل)

(واما اقواله الدنیویة من اخباره) کسر همزه ایله (عن احواله واحوال غیره وما یفعله) فی الاستقبال (او فعله)
فی الماضی (فقد قدمنا ان الخلف) تخلف ویاصدور خلاف (فیها ممتنع) ای فی تلک الاقوال (علیه فی کل حال
وعلی ای وجه من) بیانیه (عمد او سهو او صحة او مرض او رضی او غضب) والحاصل امور اخرویه نک غیریده کندی
نفس نفیسلری وغیرلک احوالندن من جهة الاعلام صدور یافته مقالات دنیویه لری واستقبال وماضیده رکار
اولدقلری احوالدن اخبارلری بالاده تقدیم وتفصیل ایتدیکمز وجه اوزره اقوال حضرتده خلاف ودروغ وقوعی
بای وجه کان محال وقصدا وخطأ وحالات صحت وخستکی ویارضا ودلتنککیده تخلف صدوری ممتنعدر
(وانه معصوم منه صلی الله علیه وسلم) اخبارده خلاف واقع اخباردن سید الاخیار وقایة الحفظ کردکاریده
محفوظ ایدی (هذا) ای المذکور (فیما طریقه الخبر المحض) الذی لیس فیه توریة لمصلحة (مما یدخله الصدق والکذب)
بالنسبة الی غیره (فاما المعاریض) جمع معراض من التعریض خلاف التصریح یقال عرفته فی معراض کلامه
ومعرضه بغیر الف وفی الحدیث ان فی المعاریض لمندوحة عن الکذب (الموهم ظاهرها خلاف باطنها فجائز ورودها
منه فی الامور الدنیویة لاسیما لقصد المصلحة کتوریته) عند ارباب المعانی برلفظک قریب وبعید ایکی معنایه احتمالی
اولوب معنای بعیدی قصد اولنمغه توریه دیرلر اصل تفعلة من الوراء یانی وراء ظهره القا ایله مقصودی ستر واخفا
مراد اولنور (عن وجه مغازیه لئلا یأخذ العدو حذره) کسر حاء مهمله وسکون ذال معجمه وراء ایله احتراز
واحتراس معناسنه یعنی اما که صورتا ظاهری باطننک خلافنی موهم اولان معاریض کلامک سید الانامدن امور
شرعیه نک غیریده ورود وصدوری جائزدر خصوصا برای مصلحت اوله تکیم احتراس حضرتدن دشمن دینا آگاه اولمق
ایچون بعض غزواته توجهلرین اخفا وغیره روبراه اولمق صورتن اظهار بیورملری اسادر (وکما روی من ممازحته)
مزاح واحماض ولطیفه (ودعابته) ضم دال وفتح عین مهملتین وموحده ایله ممازحه معناسنه (لبسط امته
وتطییب قلوب المؤمنین من صحابته) من بیانیه یاتبعیضیه در (وتأکیدا فی تحبیبهم) وفی نسخة فی محبتهم
(ومسرة انفسهم) یعنی اوسلطان ذیشان صلی الله علیه وسلم مزاح لطیفه لرندن مروی اولان مطایبات اساکم
انشراح صدور امت وتطییب دل مؤمنین ارباب صحبت وتأکید مودت یا محبت ونفوس اصحابه بخش مسرت
ایچوندر (کقوله لاحملنک علی ابن الناقة) انس رضی الله عنه طریقندن ابوداود وترمذی قائدان قطار روایت
اولورلرکه بر پیاده کمسنه حضرت راکب البراق صلی الله علیه وسلمدن طلب کاروکوب اولدقده لطفا وکرما البته سنی
ولد ناقه اوزره سوار ایدهیم بیوردیلر رجل ساده دل کوچک شترطن ایدوب ما یغنی عن ابن الناقه دیدکده فخر عالم
صلی الله علیه وسلم بیان بیوروب ویلک وهل تلد الجمل الا الناقة ایله جواب اداء اولدیلر (وقوله للمرأة التی سألته عن
زوجها هو الذی بعینه بیاض) ابن ابی حاتم بن اسلم طریقندن کلکونه سای عارض روایتدرکه ام ایمن نام خاتون
شوهری قبلندن اول حضرتی دعوته ویا زوجی سؤاله کلدکده زوجک کیدر چشمنده بیاض اولان فلانمیدر دیدکده
لا والله شوهرم چشمنده بیاض یوقدر دیو بصره زیانرس اولان غشاوه حدقه توهم ایلدی (وهذا کله صدق لان
کل جمل ابن ناقة وکل انسان بعینه بیاض) یحیط بحدقته (وقد قال علیه السلام انی لامزح ولا اقول الا حقا) رواه
الترمذی بقول علمامزاحدن مباح اولان ندرت اوزره اولقدر برای مصلحت طیب نفس مخاطب قدری صدوری
مستجمعدر اما خنده بسیار وقسوت قلب واشغال ذکر پرورد کارا رات ایدر مرتبه افراط مزاح منهیدر (هذا)
ای مزحه ومداعبته (کله فیما بابه الخبر) یعنی الاخبار (فاما ما بابه غیر الخبر مما صورته صورة الامر والنهی فی الامور
الدنیویة فلا یصح منه ایضا ولا یجوز علیه ان یأمر احدا بشیء او ینهی احدا عن شیء وهو یبطن خلافه) جمله حالیه
اما نوع اخباردن اولمیوب انشا آتدن وامور دنیویه دن صورتا امر ونهی صورتنده اولان مواده همچنان اول
حضرتدن صدور قول صحیح اولمزدخی اول حضرت برکسه یه برشیئله امر ویا برخصوصدن نهی ایلیه ده اول امر
ونهیک خلافنی اضمار ایلیه بو جائز دکلدر (فقد قال علیه السلام ما کان لنبی ان تکون له خائنة الاعین) خائنة اسم
فاعل ویا مصدر بمعنی الخیانة قیل هی الایماء بالعین وقیل مسارقة النظر یعنی پیغمبر ایچون علی وجه الخیانة ایماء
بصر ومسارقه نظر اولمق صحیح ومستقیم دکلدر (فکیف ان تکون له خائنة القلب) وهو بیت الرب الطاهر ویروی
خیانة قلب (فان قلت فما معنی اذ اقوله تعالی فی قصة زید) بن حارثة الکلبی مولی رسول الله علیه السلام مدة مدید

سلطان سعید علیه سلام المجیدك خدمتنده اوقانكذار اولوب موته غزاسنده شهید اولدی خصایص مومی الیه دندركه اصحاب كرامدن برفردك قرآن كریمده اسمی تصریح ایله یاد بیورلمدی الا زید بن حارثه (واذ تقول للذی انعم الله علیه) بالاسلام (وانعمت علیه) بالعتق (امسك علیك زوجك الایة) واتق الله وتخفی فی نفسك ما الله مبدیه وتخشی الناس والله احق ان تخشاه (فاعلم اكرمك الله ولا تسترب فی تنزیه النبی صلی الله علیه وسلم عن هذا الظاهر وان یأمر زیدا بامساكها وهو) ای والحال انه (یحب تطلیقه ایاها كما ذكر عن جماعة من المفسرین واصح ما فی هذا المعنی ما حكاه اهل التفسیر عن علی بن الحسین ان الله تعالی كان اعلم نبیه ان زینب ستكون من ازواجه فلما شكاها الیه زید قال له امسك علیك زوجك واتق الله واخفی منه فی نفسه) فی باطنه استحیاء منه مع كونه مباحا (ما اعلمه الله به من انه سیتزوجها مما الله مبدیه) مبینه (ومظهره بتمام التزویج وطلاق زید لها) یعنی خصوص مذكورده صحیح اولان معنی ارباب تفسیرك امام زین العابدین رضی الله عنه حضرتلرندن نقل وحكایه ایلدكاری مبنی دركه عمته سلطان عالم صلی الله علیه وسلم امیمة بنت عبد المطلب دختر پاكیزه اختری زینب بنت جحش رضی الله عنها حسن وجمالده بیهمتا اولغین جناب كبریا جل وعلا حبیبی مصطفا علیه التحایایه قریبا زینبك ازواج طاهراتدن اولاسنی اعلام ایلدی ایدی خبر قتاده ورودی اوزره برگون اول حضرت برای حاجت منزل زیده خطوه جنبان تشریف اولوب زیدی خانه ده بوله میوب چشم حقایق بینلری زینبه دوش اولیجق حسن وانی سویدای درونده جایكیر اولیجق سبحان مقلب القلوب تسبیحیله ناطقه پرداز اولهرق خانه بیرون اولدیلر چون زید خانه یه پانهاده اولدقده زینب اول حضرتك تشریفنی وتسبیحنی زیده اعلام ایدیجك قلب حضرته زینبك وقوعنی زید تفطن ایدوب اطف حقله درون زیددن محبت زینب صرف اولنوق نقلی روایت واهیه اولدیغی قریبا ایراد اولنور والحاصل زید حضوره مثول ایدوب یا رسول الله زوجم زینبك مفارقتن مراد ایدرم دیو حضرته شكایت ایلدی خواجه عالم زیده پند ونصح ایدوب تعظم وناخوش معامله زینبه صبر ایله زوجك طلاقنه تصدی ایتمه وزینب امرنده حقدن حذر ایله بیوروب استحیاء منه حضرت حقلك قریبا اول نازنین شبستان عفتی خلوتخانه ازدواجه سوق وتامی عقد عقد ایله نكاحی امرنی مظهر ومبین وزیدك طلاقن اول حضرته اعلامی فخر رسالت درون دلده پنهان ایدوب زیده اظهارا تمدی چون زید پند حضرتدن ابا ایدوب زینبی تطلیق ایلدی عزیز مصر رسالت علیه التحیه اول زلیخای ملاحتی بامر الله تعالی سلك ازدواجه كشیده قیلدی (وروی نحوه عمرو بن فائد) فا والف وهمزه ودال مهمله ایله بصری معتزلی ابو علی در قول دارقطنی ضعیف ومتروك الحدیثدر (عن الزهری) بن شهاب كما تقدم (قال نزل جبریل علی النبی صلی الله علیه وسلم یعلمه) مضارع من الاعلام (ان الله یزوجه زینب بنت جحش) بنت جحش ایله قیدی امهات مؤمنیندن دیگر زینب بنت خزیمه ام مسا كین توهمی احترازندندر (فذلك هو) ای الامر (الذی اخفی فی نفسه) لاستحیائه من اظهاره (ویصحح هذا قول المفسرین فی قوله بعد هذا وكان امر الله مفعولا ای لابد لك ان تزوجها ویوضح هذا ان الله لم یبد من امره معها غیر زواجه لها) تحقیقكرده مفسرین اولان امری ایضاح ایدركه جناب كبریا قصه مذكورده زینب رضی الله عنها ایله شان حضرتدن همان تزویج امرندن غیری برشی اظهار بیورمدی (فدل انه الذی اخفاه علیه السلام مما كان اعلمه به تعالی) یعنی رب جلیل قرآن جمیلده امر تزویج حضرتدن ابدا بیورمدیغی دلالت ایدركه اول حضرت سرنده پنهان ایلدیكی مولای كریمك كندویه اعلام ایتدیكی امر زواجدر والا زیده امساك ایله امر ایدوب درونی طلاقنی مراد دوآنی اخفا دكلدر (وقوله تعالی فی القصة ما كان علی النبی من حرج فیما فرض الله له سنة الله) فی الاصل حرج ضیق ودشوار ید راثم ووبال مراد اولندی وفرض قضا وقدر معناسنه درسنت مقابلی فرض دكلدر وافظ سنت ایله ذكر فرضده توریه وطباق بلیغ هویدا اولور وسنة الله منصوب علی الاغراء (الایة) ای فی الذین خلوا من قبل وكان امر الله قدرا مقدورا یعنی باری تعالی حبیبی مصطفی علیه التحایا ایچون تقدیر وقضا ویا ایجاب واعضا ایلدیكی امر متحتم اقبولده دشوار وحرج پیغمبر اوزره نا باید ركندودن اقدم كذران ایدن پیغمبران حضراتی میانه سنده طریقت شرعیه وقانون الهیه دركیم كثرت نسا انلره مباح قلنمشدی پس امر سبحانی قضا مقضی اولدی دیو زینب قصه سنده ورود ایدن تنزیل صمدانی وكلام ربانی (فدل انه لم یكن علیه) صلی الله علیه وسلم (حرج فی الامر) ای ضیق واثم فی الامر المفروض له (قال الطبری) امام محمد بن جریر المفسر (ما كان الله لیؤثم نبیه) تشدید مثلثه ایله (فیما احل مثال فعله لمن قبله من الرسل) یعنی حضرت الله جل جلاله جناب احمد مرسلدن اقدم كذران ایدن پیغمبر ایچون فعل وامری نظیری حلال قیلدیغی شیئده حبیبی كناهه نسبت ایدرد كلدر (قال الله تعالی سنة الله) ای اظهر شریعته وشرع طریقته (فی الذین خلوا) ای مضوا (من قبل ای من النبیین فیما احل لهم) من تزویج وغیره

(ولو كان علی ما روی فی حدیث قتادة) كما رواه عبد بن حمید (من وقوعها من قلب النبی صلی الله علیه وسلم عند ما اعجبته ومحبته طلاق زید لها لكان فیه اعظم الحرج وما لا یلیق به من مدة عینیه المنهی عنه من زهرة الحیاة الدنیا) ای بهجتها وزینتها یعنی اكر خبر قتاده ده روایت اولندیغی اوزره نبی محترم زینب بنت جحشی مشاهده ایلدیكی حینده خاطر شریفنده محبتی جایكیر وزیدك انی تطلیق ایتمسنه دلداده اولمری روایتی ثبوت یافته اولیدی امر مذكورده وبال عظیم وزینب زندكانی دنیای دیندن منهی عنه اولدقلری شیئه اطاله نظر ونكاه التفاتله مقام جلیله ناسزا امرك صدوری بدیدار اولایدی (ولكان هذا نفس الحسد المذموم الذی لا یرضاه ولا یتسم به) ای لا یتصف به (الاتقیاء فكیف سید الانبیاء) یعنی اول پری پیكره چشم بادانی حضرت دوش اولوب پسندیده طبع همایونلری اولمق وزیدك طلاقنه درونی خواهشلری وقوعی زیده بخشیده حق اولان نعمت جسیمه زوالن مراد اولوردیكه محض حسد مذموم در اول صفتله اتقیای امت اتصاف ایتمز ورضا ادا اولمزایكن نوجهله سید الاصفیا شاننده بو معنی متصور اوله مولانا علی القاری بیورركه بو خصوصده اصلا شائبه رشك وحسد بدید اردكلدر زیرا اولا اول بانوی حرمسرای عفتی زیدك حباله نكاحنه كندولر بند ایدوب بعده تقدیر جناب كبریا زینبی مشاهده بر له قلب شریفنی اكه تقلیب ایتدرمكی تحریر وازلده قضا بیورمغین نركس مازاغلری جمال زینبه آنیجه دوش اولدیغی آنده سبحان مقلب القلوب دعاسی ورد زبانی اولهرق وجه شریفلرین اداره وخاطر دریا مقاطرلرینه خطور ایتدیكه فرضا زید طلاق زینبه متصدی اولورسه كندولر سلك نكاحه كشیده بیوره مع هذا باطن حالی بو معنانی اظهارا یتمیوب زیده امساك زوجله امر ایلدی لكن حضرت مولا حبیبنك قلبنی محبت زینبه تقلیب اسالیمقضی الله امرا كان مفعولا زیدك قلبنی دخی استكراهه تصریح ایلدی (قال القشیری) عبد الكریم بن هوازن صاحب الرسالة وشیخ الصوفیه ورئیس الشافعیه قدس الله سره (وهذا اقدام عظیم من قائله) اولادون حاكیه عنه ای جراءة علی مقام النبوة (وقلة معرفته بحق النبی صلی الله علیه وسلم وبفضله) ای زیادته علی غیره فی علو المرتبة والشرف (فكیف یقال رآها فاعجبته وهی بنت عمته ولم یزل یراها منذ ولدت ولا كان النساء) ولو اجنبیات (یحتجبن منه علیه السلام وهو زوجها لزید) یعنی نوجهله دینلوركه حضرت زینبی كوردی وحسن جمالنی پسندیده ایلدی حال انكه زینب عمته حضرت اولان امیمة بنت عبد المطلب دختری ایدیكه ولادتی وقتندنبرو معاینه ایدوب جمالنی بیلوردی وزنان طائفه سی اول حضرتدن احتجاب ایتمزلردی وآفتاب برج نبوت حضرتلری اول ماه لقانی كندولر زیده تزویج ایلدی پس مقام نبوته خلافی اسناد جراءة عظیمه وروایت سقیمه در بیورمشلر (وانما جعل الله طلاق زید لها وتزویج النبی صلی الله علیه وسلم ایاها لازالة حرمة التبنی) ای اتخاذ ابن غیره ابناله (وابطال سنته) زیدك زینبه طلاق ویرمسی وحضرته تزویجنی باری تعالی تقدیر بیورملری سید البشر صلی الله علیه وسلم ایله زید میانه سنده اوغلق معامله سی حرمتنی ازاله وبین الناس تبنی ابن حقیقی مثابه سنده ما یحرم منه اولان اوغللق شاننده دخی مقرر اولمق طریقه جاریه جاهلیتی ابطال ایلمك ایچون ایدی بیورمشلر (كما قال تعالی ما كان محمد ابا احد من رجالكم) ای لیس اباحقیقیا (وقال لكیلا یكون علی المؤمنین حرج) ای شبهة وتهمة (فی ازواج ادعیائهم) جمع دعی بمعنی مدعو وهو من یلصق نسبه بنسب غیره ولیس بینهما بنوة حقیقیة فانه لا یحرم شیئا (ونحوه) ای مثل ما ذكر مقرر (لابن فورك وقال ابو اللیث السمرقندی) سبق ذكره (فان قیل فما الفائدة فی امر النبی صلی الله علیه وسلم لزید بامساكها فهو) جواب (ان الله اعلم نبیه انها زوجته فنهاه النبی علیه السلام عن طلاقها اذ لم تكن بینهما) ای بین زید وزینب (الفة) ای محبة ظاهرا حرف اذ تعلیلیه در ویا ظرفیه اوله كالو جهین وجهی ظاهر اولدیغی نمایاندر وقال الشارح علی القاری فالاولی ان یحمل نهیه عن طلاقها لكونه علیه السلام شارعا وقد قال ابغض الحلال الی الله الطلاق فلا یناسبه ان یأمره بالفراق ولعله كان یرجو ان الله یصلح بینهما وان یقلب قلبه علیه السلام عن محبتها وارادة تزویجها (واخفی) علیه السلام (فی نفسه ما اعلمه الله به من انها ستصیر زوجته) ان شاء الله تعالی وهمیشان زیده طلاقله اول حضرت امر ایدیدی كندولر دنصكره تشریف عالم وجود ایدنلره سنت اولیدی (فلما طلقها زید خشی) علیه السلام (قول الناس یتزوج امرأة ابنه فامره الله بزواجها) یروی تزویجها (لیباح مثل ذلك لامته) یعنی وقتاكه زید زینبی تطلیق ایلدی شهریار ملكت رسالت شرم وحیا ایدوب ویاخود كفتكوی ارباب نفاقدن هراس ایلدیكه محمد علیه السلام اوغلنك حلیله سنی تزویج ایلدی دیولر دیو پس پادشاه جهان آفرین بعد انقضاء العدة اول حضرته زینبی تزویج ایله دیو امر ایتدیكه بونك مانندی امور امتی شاننده مباح اولسون ایچون (كما قال تعالی لكیلا یكون علی المؤمنین حرج فی ازواج ادعیائهم) حاصلی حكم ادعیا حكم ابنا مانندی ظن وقیاس اولنمیه زیرا ادعیه موطوئه سنی تزوج جائز اما ابناء حقیقی موطوئه سن تزوج

(غیرجائز اولدیغن بیلوب حلائل ادعیاده مؤمنین اوزره ضیق وحرج اولمق اجلندن زینبی حضرتکه تزویج ایلدك بیوردی (وقد قیل کان امره) صیغهٔ مصدرله وادات قیل ایله تعبیر عند المصنف غیر مرضی اولدیغنه اشارتدر (زید بامسا کها تقعا للشهوة ورد النفس عن هواها) یعنی اول حضرتك زید زینبی امساك ایچون امر شریفلری نفسك مسلذاته میلانی قمع ودفع وصور جمیله به دلداده اولمسی ازاله ومنع ایچوندر (وهذا اذا جوزنا علیه انه رآها فجأة) ضم فاو مدجیم یاخود ضم فاو سکون جیم وقصر ایله ای بغتة (واستحسنها) یعنی بو معنی سید البشر صلی الله علیه وسلم اول پری پیکری بغتة کوروب جمال وانی پسندیدهٔ طبع همایونلری اولمغی تجویز ایتدیکمز حالده در (ومثل هذا) القیل علی ما فیه (لا نکرة فیه) اصطلاح نحاتده ضد معرفه در (لما طبع) فعل مجهولله (علیه ابن آدم من استحسانه الحسن ونظرة الفجأة معفو عنها ثم قمع نفسه عنها وامر زیدا بامسا کها) بونك مانندی کلام صحتی فی الجمله انکار اولنمز که صور حسنهٔ استحسانه طبع بشر مجبول اولدیغیچون نکرت نایاب وبغتة نظره ونکاه اول وهله معفو عنهادر حرج نا پدا بعدذا اول حضرت نفس نفیسی محبت زینبدن قمع ایدوب زیده امساکیله امر ایلدی (وانما تنکر تلك الزیادات التی فی القصة) قصهٔ زینبدن بعض مفسرینك شه سروش سبه شاتده زینبه تعلق قلب صنوبریلری وزیدك زینبدن مفارقتنه خواهشلری که ظاهرا شایستهٔ شان رسالتمآب اولمین روایات زیادات انکار اولنور (والتعویل والاولی ما ذکرناه عن علی بن حسین وحکاه السمرقندی) والحاصل معول علیه اولان مبنی ونسبته سزاوار معنی بالاده امام زین العابدین حضرتندن نقل ایتدیکمز امر وحکایتکردهٔ ابو اللیث اولان ماده در (وهو قول ابن عطا) تقدمت ترجمته (وصححه واستحسنه القاضی القشیری) غیر الامام القشیری (وعلیه) وعلی ما ذکر (عول) ای اعتمد ابو بکر بن فورك وقال انه) مایعول علیه اولان معنی (معنی ذلك عند المحققین من اهل التفسیر) قال ابن فورك (والنبی علیه السلام منزه عن استعمال النفاق فی ذلك واظهار خلاف ما فی نفسه وقد نزهه الله عن ذلك بقوله تعالی ما کان علی النبی من حرج فیما فرض الله له قال ومن ظن ذلك بالنبی صلی الله علیه وسلم فقد اخطأ) یعنی سند الزاهدین صلی الله علیه وسلم خلاف ما یعلن اخفاسندن ومغایر ما یضمر اظهارندن مبرا در خدای جلیل تنزیل جلیلده اول حضرت ایچون قضا وتقدیر ایلدیکی امرده اوزرینه بأس وحرج اولمدیغن تصریحیله امر نفاقدن تنزیه ایلدی اول حضرتنه هر کیم زیدك زینبی مفارقتنه اراده سن حمل ونسبت ایدرسه خطا ایتمله خطا ایلدی دیدی لکن بو معنی محل بحثدرکه علام الغیوب زینبك جناب مصطفی علیه السلامه تزوجنی وحی ویا الهامله اعلام ایلدکده وفق ارادة الملك العلام زیددن زینبك مفارقتنی مراد بیورسه لرشان شریفلرینه شین ملحوظ دکلدر هیچ مانعی دخی یوقدر (قال ولیس معنی الخشیة هنا الخوف) وتخشی الناس والله احق ان تخشاه آیت کریمه سنده وقوعیافته خشیت خوف وهراس معناسنه دکلدر (وانما معناه الاستحیاء) بلکه لفظ مرقوم معناسی شرم واستحیادر (ای یستحیی منهم ان یقولوا تزوج زوجة ابنه) بعد نهیه عن نکاح حلائل الابناء جهلا منهم ان المراد بالابناء ابناء الاصلاب (وان خشیته صلی الله علیه وسلم من الناس کانت من ارجاف المنافقین والیهود) واول حضرتك ناسدن شرم وحیالری ارباب نفاق ویهود عنودك زعملرنجه اخبار نادر برابر اشاعتی حذرندن ایدی واصل رجف اضطرابدر ویقال الاراجیف ملاقیح الفتن کما قال القائل ✻ السن الناس اذا ما نطقت ✻ فهو بدر البلایا والمحن ✻ فاحذر الالسن مهما انطلقت ✻ فالاراجیف ملاقیح الفتن ✻ (وتشغیبهم) من الشغب بغین معجمة ساکنة ومفتوحة وهو ما یؤدی الی الشر من الاکاذیب (علی المسلمین بقولهم تزوج زوجة ابنه بعد نهیه عن نکاح حلائل الابناء) جمع حلیله زوجهٔ منکوحه (کما کان) ای وقع من اراجیفهم وتهییجهم الفتن والشر (فعاتبه الله علی هذا ونزهه عن الالتفات الیهم فیما احله اهم) یعنی حضرت احدیت جناب رسالتك انلردن استحیا ایتملریچون عتب محبت برله تسلیت بیوروب من غیر حرج بوکونه نکاحیکه آنلره حلال قیلدیغی خصوصده آنلرك یعنی منافقلرك سوزینه التفات واعتدادن حبیبنی تنزیه ایلدی (کما عاتبه علی مراعاة رضی ازواجه فی سورة التحریم بقوله یا ایها النبی لم تحرم ما احل الله لك الایة) تبتغی مرضات ازواجك والله غفور رحیم والقصة مفصلة فی التفاسیر (کذلك قوله) ملاطفة له (ههنا وتخشی الناس والله احق ان تخشاه وقد روی عن الحسن) البصری (وعائشة) ام المؤمنین (لو کتم رسول الله صلی الله علیه وسلم شیئا لکتم هذه الایة لما فیها من عتبه وابداء ما اخفاه) روایتکردهٔ ترمذی اولان خبرده حسن بصری وصدیقه دن مروید بیورلرکه اگر خواجهٔ عالم صلی الله علیه وسلم عتاب کونه کندیلره وحی اولنان شیئدن برامری پنهان ایدیدی آیت تحریمی اخفا ایدردیکه قصهٔ مذکوره ده عتب وملاطفه نمودار وپنهان مراد ایتدیکی شیئی اظهار بدیدار ایلدی

(فصـــل)

(فان قلت قد تقررت عصمته علیه السلام فی اقواله وفی جمیع احواله وانه لا یصح منه فیها خلف ولا اضطراب فی عمد) ای قصد (ولا سهو) ای خطأ (ولا صحة ولا مرض ولا جد ولا مزح ولا رضی ولا غضب) وکرر لا تأکیدا لنفی ما ذکر من انفراد کل من ذلك (ولکن ما معنی الحدیث فی وصیته علیه السلام الذی حدثنا به القاضی الشهید ابو علی) ابن سکره (رحمه الله قال حدثنا القاضی ابو الولید) الباجی (قال حدثنا ابو ذر) الهروی (حدثنا ابو محمد) بن حمویه السرخسی (وابو الهیثم) الکشمیهنی (وابو اسحاق) المستملی (قالوا حدثنا محمد بن یوسف) الفربری (حدثنا محمد بن اسماعیل) الامام البخاری (حدثنا علی بن عبد الله) بن جعفر نجیح ابن المدینی الحافظ قال البخاری ما استصغرت نفسی الا بین یدی علی ایکیوز اوتوز درت سال هجریده دار البقای نعیمه رحلت ایلیوب سر من رأی ده دفین خاك مشکناك اولمشدر (حدثنا عبد الرزاق) بن همام (حدثنا معمر) فتح میمیله (عن الزهری عن عبید الله بن عبد الله) بن عتبة الاعمی احد فقهاء سبعه دن بحر عالمه شهرتیابدر یوز سکز حدودنده وداع عالم فانی ایلدی (عن ابن عباس) رضی الله عنهما (قال لما حضر) بناء مجهولله وبعض نسخده احتضر یعنی حضره الموت یکون متعدیا ولازما (رسول الله صلی الله علیه وسلم وفی البیت رجال) من کبار الصحابة وقرابته (فقال النبی صلی الله علیه وسلم هلموا) ای اقبلوا علی واصل معناه تعالوا وبنی تمیم الحاق ضمائر ایتدیکی اوزره در اهل حجاز ایسه واحد مذکر وغیرینده مبنیا علی الفتح مفردا استعمال ایدرلر کقوله تعالی والقائلین لاخوانهم هلم الینا (اکتب لکم کتابا لن تضلوا بعده ابدا فقال بعضهم) هو عمر رضی الله عنه کما سیأتی (ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قد غلبه الوجع الحدیث) یعنی سلطان هرد وسرا علیه ازکی التحایا حضرتلرینك ذات همایونلرنده امارات موت بدیدار اولوب سعادتخانه لرنده ذوقرابت واصحاب حاضر اولدقلری حالده حضورمه توجه ایدلسزه بروصیتنامه تحریر ایدهلم که اول مکتوب مهمات دینی مشتمل اولوب انکله عمل ایتدکجه اصلا بادیهٔ ضلاله اوغرامزسزدیو بیوردقلرنده حضاردن بعض حضرت پیغمبره وجع غالب اولدی بزده محفوظ اولان کتاب الله امته کافیدر وصیتنامه تحریرینه حاجت ندر دیو دفعه تصدی ایلدی (وفی روایة ائتونی) ای احضرونی (اکتب) صیغهٔ متکلم وجواب امر اوزره مجزومدر (لکم کتابا لن تضلوا بعدی ابدا فتنازعوا) اصحاب واتباع بینلرنده نزاع ایدیلر (فقالوا ماله اهجر) فصاتله وهمزه استفهام انکاری اولق اوزره من الهجر بضم الهاء حال مرضده هذیان وغشیان معناسنه (استفهموه) کسرهاایله یعنی اهل بیت دیدیلرکه فخر جهان حاشا هذیان ایتمز مرادعلیه لرندن برخوش استخبار ایدلك ترکه اولی ام لادیدیلر (فقال) علیه السلام (دعونی فان الذی انا فیه خیر) اول حضرت بیوردیلرکه ترك نزاع ایدوب بنی کندو حالمده ابقا ایدك مراقبه فرد بیچون ومحاسبهٔ درون حالم منزلك تنازع وقیل وقالکزدن خیرلودر دیدی شاید اولا رأی شریفلری برله املاءنامه یه امر ایدوب بعده ذاتلرنکی اولی اولمیی رأی اولنمش اوله (وفی بعض طرقه) کما فی مستخرج الاسماعیلی عن سفیان (ان النبی صلی الله علیه وسلم یهجر) فتح اول وضم ثالث وتقدیرا استفهام انکاری اوزره قائلی عمر رضی الله عنهدر (وفی روایة) کما فی البخاری (هجر) بدون استفهام فعل ماضی قال ابن الاثیر ای هل تغیر کلامه واختلط لاجل ما به من المرض مرامه (ویروی اهجر) بالاستفهام والمصدر المرفوع (ویروی اهجرا) بالاستفهام ونصب المصدر ای ایهجر هجرا یعنی لا ابن دحیه علیه الرحمه لفظهٔ مذکوره روایتی اختلافنده افراد بالتألیف بیورمشلر (وفیه) ای فی الحدیث (فقال عمر ان النبی صلی الله علیه وسلم قد اشتد به الوجع وعندنا کتاب الله حسبنا) سکون سینله کافینا معناسنه مصدردر (وکثر اللغط) فتحتینله اختلاف اصوات درکه صواب وغلط تمیز اولنمق مرتبه ارتفاع کلام بسیار نمودار اولدقده (فقال) علیه السلام (قوموا عنی) مجلسمدن قیام وخانه دن برون اولك دیدی (وفی روایة واختلف اهل البیت واختصموا فمنهم من یقول قربوا) ای کاتبا (یکتب لکم رسول الله صلی الله علیه وسلم کتابا) فیه ذکرکم (ومنهم من یقول ما قال عمر) یعنی بر روایتده اهل بیت اختلاف ونزاعه تصدی ایلیوب بعضیلر حضور حضرتنه بر کاتب قریب ایدلسزلك ایچون بر وصیتنامه املاء وتحریر ایتدرسون دیو تصویب وکیمی جناب فاروق کلامی مانندی کتاب الله بزلره وافی وکافیدر وصیتنه حاجت دیو امر کتابتی منع صددنده کفتکو ایلدیلر بقول شهرستانی اسلامده اولا وقوعیافته اولان اختلاف خصوص مزبورده تنازع اهل بیت واصحاب ایدی (قال ائمتنا) اشعریه ویا مالکیه (فی هذا الحدیث) خبر ابن عباس رضی الله عنهماده (النبی صلی الله علیه وسلم غیر معصوم من الامراض وما یکون من عوارضها من شدة وجع وغشی) فتح غین وسکون شینله اغمادر (ونحوه مما یطرء علی جسمه) یعنی تاززنین مهد وجود علیه سلام المعبود حضرتلری امراض وعللی وبدن انسانی یه حدوث ایدن عوارض وخللدن غیر معصومدر (معصوم ان یکون منه من القول اثناء ذلك

مايطعن فی معجزته) ماموصوله ويا موصوفه در (ويؤدی الى فساد فی شريعته من هذيان) فتحتين ايله حال منامده كلام
مهجوردر (اواختلال فی كلام) اما معجزه حضرتنه طعن وقدح مفضی وشرع مطهرنی افساده مؤدی هذيان ونقصان
كلام ويام عارضه مرض خلالنده صدورندن بهرحال اول حضرت معصوم ومحفوظدر دوائمه اهل سنت حديث
مرقومده مختنساز تأويل اولديلر (وعلى هذا لايصح ظاهر رواية من روى فی الحديث هجر) صيغه اخبارله
روايت ايده نك ظاهرا خبری على القول بعصمته رسيده درجه صحت دكلدر مكر استفهام تقديرايليه (اذ معناه
هذى) اى كثركلامه بلا جدوى (يقال هجر هجرا اذا هذى واهجر) فتح همزه وسكون هاء (هجرا) ضم هاء وسكون جيمله
(اذا افحش) فتح كلامله تفوهدر (واهجر) فتح همزه وسكون هاايله (تعدية هجر) قال الشارح على القارى هذا وهم
من المصنف والصواب انهما لغتان وفى المعنى هما متقاربان وانهما لازمان لايتعديان وقد قرئ بهما فی السبعة قوله
تعالى سامرا تهجرون فالجمهور بفتح اوله وضم جيمه على انه بمعنى الهذيان ومنه الهجر بالضم الفحش وقرأ نافع بضم اوله
وكسر جيمه من اهجر اذا افحش للمبالغة فزيادة المبنى لزيادة المعنى انتهى (وانما الاصح والاولى) فی المقام الاعلى
اهجر على طريق الانكار على من قال لايكتب) يعنى اول حضرت كتابت وصيته غير محتاج ديدلر اوزره مخط انكار وصيغه
اخباردن اخراجله زيادة همزه استفهام طريقه سی برله ايراد اولی واليقدر (وهكذا رواية نافيه) همچنان خبرده لفظ
اهجر مع الاستفهام روايتی پيوسته صحتدر (فی صحيح البخارى من رواية جميع الرواة فی حديث الزهرى المتقدم
المروى فی صحيح البخارى (وفی حديث محمد بن سلام) تخفيف لام وكاهی تشديدله الحافظ الكندى شيخ البخارى
اوچيوز تمش بش حدودنده دار السلام عقبايه نقل رخت وجود ايلدی (عن ابن عيينة) سفيان عليه رحمة المنان
مراداولنور زيرا ابن عيينه اون عدد ذوات دركه انلردن بش كسنه صاحب روايتدر (وكذا ضبطه) لفظ اهجر
مع همزة الانكار فتحاتله ضبط وقيد ايلدی (الاصيلى) فتح همزه وكسر صاد ايله اندلسده بر بلده يه انتسابدر ترجمه سی
كذا ايلدی (بخطه فی كتابه) يعنى بقلمه فی صحيح البخارى (وغيره) اى وكذا ضبط غير الاصيلى من الرواة
(من هذا الطريق) اى من اهل هذه الاسناد المنتهى الى الزهرى (وكذا رويناه) بناء معلوم وبعض نسخه ده صيغه
مجهولله مخففا مرويدر و بكرده مسنداوا خراده روايتنا ايله مقيددر (عن مسلم فی حديث سفيان) بن عيينة
(وعن غيره وقد يحمل عليه) اى على لفظ اهجر انكارا (رواية من رواه هجر على حذف الف الاستفهام) روايتين بيننی
جمعله (والتقدير اهجر) بفتحات (اوان يحمل قول القائل هجر) فتحاتله (اواهجر) فتح همزه وسكون هاايله (دهشة)
اى وحشة (من قائل ذلك وحيرة لعظيم ماشاهد من حال الرسول صلى الله عليه وسلم وشدة وجعه وهول المقام الذى
اختلف فيه عليه والامر الذى هم) اى اهتم (بالكتاب فيه حتى لم يضبط هذا القائل لفظه واجرى الهجر) بالضم
الفحش وبالفتح الهذيان (مجرى) ضم ميم وكاهی فتحله موضع ومكان (شدة الوجع لانه) اى القائل (اعتقد انه يجوز
عليه الهجر) بالضم اوالفتح (كما حملهم الاشفاق على حراسته والله) اى والحال انه سبحانه (يقول والله يعصمك من
الناس ونحو هذا) حاصل كلام اخبار ايله هجر روايت ايدنك خبری اهجر تقديريله حذف استفهام اوزره حمل اولنور
وياهجر او اهجر بزنه اكرم قولی قائلك كمال وحشت وشم ريار سلكت رسالتك شدت وجع وهول مقام پردهشت
مشاهده سی انفعال وحيرتدن كندوكلامنی ضبط ايده ميوب شدت وجع مقام ومحلنده هجر لفظنی اجرا وتفوه
ايتمسنه حمل اولنه بوخسه قائل سلطان دين حضرتلری زبانی اوزره هذيان صدوری جوازنه اعتقاد ايتمش دكلدر
تكيم هرحالده فخر عالم صلى الله عليه وسلم حضرتلرينك مراعات وحفظ حراستی اوزره اول كروه باصفانی خوف
واشفاق اخذ والجا ايتديكی كبی حال انكه حضرت مولا جل وعلا حبيبا ربك سنی هر آينه شر وشور خلقدن حمايه بيورر
ولولم يعصمك الناس ديو بيورردی (واما على رواية اهجرا) فتح همزه وضم هاايله منونا مصدر هجر ويا اسم من هجر
الاهجار (وهى رواية ابواسحق المستملى) بميم مضمومه وسكون سين مهمله ايله روات بخاريدندر (فی الصحيح فی حديث
ابن جبير) وهو سعيد احد شيوخ البخارى (عن ابن عباس من رواية قتيبة فقد يكون هذا راجعا الى المختلفين عنده صلى
الله عليه وسلم ومخاطبة لهم من بعضهم اى جئتم باختلافكم على رسول الله صلى الله عليه وسلم وبين يديه هجرا
ومنكرا من القول) يعنى اهجرا قولی كاهی حضور حضرتده كروه اختلاف ونزاعه راهی اولنلره راجع وبعضيلردن
ديكرانه بطريق التأديب مخاطبه اولق اولور فخر جهان عليه سلام المنان اوزره حركات نادر برابر فتح كلام وهذيان
بيانله اختلاف نابهنكام ايده رلر كه بيز حال انكه مجلس همايونده اولوب نامزا كلماته شروع ايده مزديك مراداولنه
(والهجر بضم الهاء الفحش فی المنطق) نه انكه اصحاب كرامدن بر فرد مقام ملامده پيغمبر عليه السلام حضرتلرينه
بوكونه كلامله خطابه تصدی ايليه لر (وقد اختلف العلماء فی معنى هذا الحديث) اى اكتب لكم كتابا (وكيف

اختلفوا

اختلفوا بعد امره لهم عليه السلام اذ يأتوه بالكتاب) اى الذى سطرناه فی هذا الباب (فقال بعضهم) اى العلماء
اوامر النبى صلى الله عليه وسلم (يفهم ايجابها من ندبها) تارة (من اباحتها) اخرى (بقرائن فلعل قد ظهر من قرائن قوله
عليه السلام لبعضهم) من الصحابة (مافهموا انه لم يكن منه عنده) اى طرفه العالى (عزمة بل امر رده الى اختيارهم
وبعضهم لم يفهم ذلك فقالوا استفهموه) اى استخبروه (فلما اختلفوا) اى كل الصحابة وذوى القرابة من الحاضرين
(كف عنهم اذلم تكن عزمة ولما) اى ولاجل (ماروأه) اى كلهم ومنهم النبى عليه السلام (من صواب رأى عمر رضى
الله عنه) حاصل بيام بعض علما بيورركه سلطان اقليم رسالتك اوامر عليه لری قرائن حاليه وقاليه ايله ندب واباحه
ايجابى اربابنه معلوم ومنفهم ايدی پس شان كلام اول حضرتك امر كتاب وصيته عزيمتی اوليوب بالكه تخيير
وجهی اوزره امری انلره اختيارنه ردوصرفنی فهم واذعان ايدن بعض صحابيچون قول حضرتدن قرينه لر بيدار
اولمش اوله وبعضيلر قصورفهمدن مراد حضرتی درك ايتميوب كلام نبوتأبی استعلام ايدلك مرام حال ظاهر اولسون
ديوولوله اندازاوله چون ميانه ده اختلاف نمودار اولدی امر كتابت وحضوره تقربلرندن كف واعراض ايلدی
زيرا حكم مذكوره عزيمتلری نايابايدی حزمی مقرر اولسه تركی ممكن اولمزدی كرلك اصحاب وكرلك حضرت نبى
عالیجناب رأی صواب فاروقی خصوص مرقومده استصواب ايتمرله تركنی مناسب كورديلر (ثم هؤلاء قالوا)
اى العلماء (ويكون امتناع عمر اما اشفاقا) اى خوفا (على النبى صلى الله عليه وسلم من تكليفه فی تلك الحال املاء
الكتاب وان تدخل) صيغه فاعل ويامفعولله مذكرا اومؤنثا (عليه مشقة من ذلك كما قال ان النبى صلى الله عليه
وسلم قد اشتد به الوجع) يعنى جناب عمر رضى الله عنهك امر مرقومدن امتناعی كل كازار نبوت عليه اسنى التحيت
اوزره اول حالده وصيتنامه املاسی تكليفندن اشفاقا وبرای كتابت تعب ومشقت طاری اولمسی خوفندن اوله
تكيم اول حضرتك الم ووجعی مشتد اولدی ديولب جنبان بيام اولمشيدی (وقيل خشى عمران يكتب امورا يعجزون
عنها فيحصلون) اى يقعون (فی الحرج بالمخالفة ورأى) اى عمر (ان الارفق) بالراء وفی نسخة الاوفق بالواو (بالامة فی تلك
الامور سعة الاجتهاد وحكم النظر وطلب الصواب فيكون المصيب والمخطئ مأجورا) دخی ديديلر كه جناب فاروق
خوف ايتديكه شايد حضرت بشير ونذير عليه سلام القدير بعض احكام تقرير وتحرير بيوره لركيم اصحاب وامت اول امره
قيامدن عاجز ودرمانده اولوب عدم متابعتله حفيره اثم ووبالده واقف اوله لر ديوجمله مقرره ده فراخی ميدان اجتهاد
وحكم تأمل ظهور مراد وطلب صوب صواب وسدادی امت مرحومه حقنده اوفق واحری اولديغن رأى صائب
بيورديلر تاكيم مخطی ومصيب مأجور اوله لر (وقد علم عمر تقرر الشرع وتأسيس الملة وان الله قال اليوم اكملت لكم
دينكم) وفاروق منيع الجناب بوامته شرعك تقرری وبوملته شريعتك رسوخ قواعد وثبوت رعايتنی بيلوردی ورب
جليل تنزيل جميلنده الآن سزكيچون دين وشريعتكزی تكميل وتتميم بيوروب مايحتاج اليه اولان اموردن برشی ترك
اولنمديغنه حضرت عمر دانا ايدی زيرا آيت شريفه ايلك عرفه حج اكبر ويا روز جمعه ده شرف نزول بيوريلوب خواجه
عالم عليه السلام اصحابه تلاوت بيوردقده عارف بالله عمر رضى الله عنه كريان اولديلر زيرا اتمام واتمام انقضاء امر وحی
ومرامه دلالت ايتديكی مالا كلامدر (وقوله) اى وعلم عمر ايضا قوله عليه السلام (اوصيكم) بالتمسك (بكتاب الله)
بامتثال اوامره (وعترتی) كسر عين ومثناتين فوقيتين ايله اهل بيتدركه دودمان ابن هاشم وبنی عبد المطلبدن انلره
زكاة وبرلك حرام قيلنان آل عباسدر وفی النهاية عترة الرجل اخص اقاربه روايتكرده امام مسلم اولان حديث
حفصه ده انی تارك فيكم الثقلين كتاب الله واهل بيتی ان تفترقا حتى تردا على الحوض ايراديله تعظيما لشانهما ثقلين
تسميه بيورلدی (وقول عمر) مبتدا (حسبنا كتاب الله رد) خبر (على من نازعه لاعلى امر النبى صلى الله عليه وسلم)
وليس فی شأن عمر شين حتى يحتاج للدفع بهذا (وقد قيل ان عمر خشى تطرق المنافقين) اى وصولهم من طريق نفاقهم
(ومن فی قلبه مرض لما كتب فی ذلك الكتاب فی الخلوة وان يتقولوا) اى يتكلفوا (فی ذلك) فی جملة ذلك الكتاب
(الاقاويل كادعاء الرافضة الوصية وغير ذلك) مما لااطلاع لنا على ماهنالك يعنى دانای عالم صلى الله عليه وسلمك تحرير
ايده جكلری مكتوب حجره خاصه شريفه لرنده تحقيق اولنديغی حينده اول سببدن ارباب نفاق شقاقه رهياب وبهود
عنوداساكينه داران دخی كتاب مرقوم شاننده اقاويل باطله ايله تكلف ودروغه مكتنياب اولملرندن ابن الخطاب
خوفناك اولدی ديندی تكيم على مرتضى رضى الله عنه حقنده خلافتله وصيتی روافض ادعا ايتدكلری اسادر
ولذا زوج بتول رضى الله عنهما يه وصى رسول تسميه ايدرلر (وقيل) من غير رواية توجيه ديكر دخی ديندی (انه)
اى قوله عليه السلام لهم هلموا (كان من النبى صلى الله عليه وسلم لهم على طريق المشورة) فتح ميم وضم شين وسكون
واوله بزنه مثوبه يا خود سكون شين وفتح واو دخی جائزدر مشاوره (والاختبار هل يتفقون على ذلك ام يختلفون فلما

اختلفوا ارتكم) اصحاب واتباعه رسول مطاع صلى الله عليه وسلمك هلموا ايله امر شريفى مشاورة وامتحان وجهى
اوزره ايديكه انلر احكام اديانده متيقنين وزياده تبيانه مفتقر اولميدردبوجون كلام عمر واتباعندن مقام عيانده كمال
ايمان وجمال ايقان اوزره ثابتة الاركان والجنان اولدقلرين مشاهده واختلاف ارايى معاينه بيورروب اول امرى ترك
ايلدى (وقالت طائفة اخرى ان معنى الحديث) المذكور (ان النبى صلى الله عليه وسلم كان مجيبا فى هذا الكتاب
المطلب) بصيغة المجهول (منه لانه ابتدا بالامر به بل اقتضاه) اى طلبه (منه بعض اصحابه فاجاب رغبتهم وكره ذلك
غيرهم للعلل التى ذكرناها) يعنى سلطان كونين صلى الله عليه وسلمدن لسان حال وبا بيان قال ايله وصيتنامه تحريرى
مطلوب اولديغيچون قصد وامر كتابته اجابت بيورديلر والا من غير سؤال تحريريله امره مبادرت ايتمديلر بلكه اقارب
واحبابدن خواص اصحاب اول حضرتدن استدعاء كتابه تمكين طلبت ورغبتلرينه مساعده واجابت ايلدى
اما ابن الخطابدن ذكر ايتديكمز علالدن ناشى امر كتابتى بعض اصحاب مناسب كورمديلر فلما تعارضا تساقطا (واستدل
صيغه مجهول وبعض نسخده صيغه فاعل ايله مقيددر اى استدل القائل (فى مثل هذه القصة بقول العباس لعلى
رضى الله عنهما انطلق بنا) اهل البيت (الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فان كان الامر) اى امر الخلافة بعده (فينا)
خصوصا (علمناه) ولا يخالفنا فى هذا الامر احد (وكراهة على هذا) اى قول عمه (وقوله) كرم الله وجهه (له والله
لا افعل) الحديث كما فى البخارى (واستدل بقوله) عليه السلام (دعونى فان الذى انا فيه خير) اى الذى انا فيه خير منى
بى كندى حالمده ابقا ايلك حالا اعراض عن الدنيا وتوجه الى المولى حالتمده بكا خيرلى اولان (من ارسال الامر) اى
اهماله وتركه من بيان لما هو فيه (وتركتكم) وخير من تركى لكم او تركتكم (وكتاب الله) نصبله مفعول معه اى مصاحبين
الكتاب الله فانه حسبكم (وان تدعونى) فتح داله بقول شارح دلجى دعونى اوزره عطفى ظاهردر (مما طلبتم)
اى من كتابة الكتاب يا خود ان شرطيه ايله جواب مقدردر وخيرالكم لفظى اوله حاصل كلام سيد الانام صلى الله عليه
وسلم دعونى فان الذى الخ بيانى طلبكار اولديغكز كتاب وصيتى اهمال وارسالى وبى حالم اوزره تركيكز وكتاب الله ايله
مصحوب اولوب تحريرنه الحاح ايتديككز نامه دن فراغكز سزلك ايچون خيرليدر ديمكله استدلال اولندى (وذكر
ان الذى طلب كتابة) خبر ان (امر الخلافة) منصوب على المفعولية بعده (وتعيين ذلك) اى امر الخلافة وفى نسخة كتابة
امر الخلافة بالاضافة وفى اخرى كفاية بدل كتابة فهى مرفوعة على انها اسم ان وكذا تعيين بالعطف عليها

(فصـــــل)

(فان قيل فما وجه حديثه) ايضا (الذى حدثناه الفقيه ابو محمد الخشنى) ضم خاء وفتح شين معجمتين ايله (بقراءتى عليه
حدثنا ابو على البصرى حدثنا عبد الغافر الفارسى) بكسر الراء (حدثنا ابو احمد الجلودى) ضم جيم ولام ايله
(قال حدثنا ابراهيم بن سفيان حدثنا مسلم بن الحجاج) صاحب الصحيح (حدثنا قتيبة) بن سعيد (حدثنا الليث) بن سعد
عن سعيد بن ابى سعيد) اى المقبرى سندده مذكور اولان رجالك ترجمه لرى جمله كذاران ايتمشدر (عن سالم) بن عبد الله
النصرى (مولى النصريين) نون وصاد مهمله ايله (قال سمعت ابا هريرة يقول سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم
يقول اللهم) وتعويض الميم من حرف النداء فى لفظ الجلالة يقتضى قوة الهمة فى الطلب والجزم به وانما جعل هذا
الاسم العظيم فى اوائل الادعية غالبا لانه جامع لجميع معانى الاسماء الكريمة وهو اصلها (انما محمد) وفى نسخة ان محمدا
(بشر يغضب كما يغضب البشر وانى قد اتخذت عندك عهدا) جمله اخباريه ويا ابتداء انشائيه اولمق محتملدر (لن تخلفنيه
فايما مؤمن آذيته او سببته او جلدته فاجعلها) تلك الاذية ولفظ ايما معناء شرطى تضمن ايتديككندن جوابنه
فا داخل اولمشدر (له كفارة) هى صيغة مبالغة ملحقة باسماء الاجناس (وقربة تقربه بها اليك يوم القيامة)
يعنى سرور انبيا عليه التحيا درگاه كبريايه بو وجهله رومال مناجات اولورلكه الهاعبدلك محمدك حالى احوال بشر
جنسندندر بشر دلتنك وغضبناك اولديغى كبى محمد دخى احيانا غضب ايدروبن دركاه عزتكده اخذ عهد وميثاق
ايدوب هر آينه انجاز عهده وعد ايتدك اول بهانه وفا جويم هرقنغى مؤمن وموحده جفا واذى ويا زبانله دشنام
ويا جلد وضرب ايتدم ايسه امور مذكوره بى اول مسلم حقنده كناهنه كفارت وروز جزاده كاهكه وسيله قربت
ومكانت قيل ديو توسل ايلدى (وفى رواية) انس رضى الله عنه روايتنده (فايما احد دعوت عليه دعوة) الخ
(وفى رواية ليس) مدعو عليه (لها باهل) امور مذكوره يه غير مستحق اوله (وفى رواية فايما رجل من المسلمين سببته
او لعنته) بلسانى او طردته (او جلدته) اى ضربته بالجلد وغيره (فاجعلها له زكاة) كناهدن طهارت ويا معيشتنده
انكچون بركت (وصلوة) اى وصلة (ورحمة وكيف يصح ان يلعن النبى صلى الله عليه وسلم من لا يستحق اللعن ويسب
من لا يستحق السب ويجلد من لا يستحق الجلد او يفعل مثل ذلك عند الغضب وهو معصوم من هذا كله) حاصلى

جنايات مذكوره ايله تعزيره سزاوار اولميانلره لعن وشتم وضرب ايتمك وغضبى حالنده بو كونه فعله دركار اولميانلر
توجهله جائز اولور وحال انكه اول حضرت بونلك كليسندن وقايه الحفظ صمدانيده محفوظ ومبرادر ديو ظاهر احاديث
مرويه مقتضاسنجه استعلام ايدرسك (فاعلم شرح الله صدرك ان قوله) عليه السلام (اولا ليس لها باهل اى عندك
يارب فى باطن امره فان حكمه عليه السلام على الظاهر كما قال) يعنى ظاهرا سب وجلده مستحق اولوب فى الحقيقه
باطن امرنده ودركاه عزتكده اول تعزيره شايان واستحقاقى اولميه ديمكدر زيرا اوسلطانك حكم همايونى ظاهر اوزره
جاريدر تنكيم خبر شريفنده نحن نحكم بالظاهر والله تعالى يتولى السرائر بيورمشلردر (وللحكمة التى ذكرناها) دخى
احكام حضرت غلبات ظنى مقتضاسى اوزره جاريه حكمنده امتى اكه پيرو اولمق حكمتندن ناشى اوله (فحكم عليه
السلام بجلده او ادبه بسبه او لعنه) بصيغة المصدر او الخبر (بما اقتضاه عنده حال) رفعله فاعل اقتضاه ويا ظرفيت اوزره
اوله (ظاهره) بعض نسخده عنده حال ظاهره اضافتله مرويدر يعنى اول حضرت قرائن مقام كنديه ظاهر اولديغى
وجه ايله جلدنه ويا سب وطرد وايا اديله تأديبنه حكم ايتمش اوله (ثم دعاله عليه السلام لشفقته على امته ورأفته ورحمته
للمؤمنين التى وصفه الله بها وحذره) اى ولاحترازه (ان يتقبل الله تعالى فيمن دعى عليه دعوته) مفعول يتقبل (ان
يجعل دعاءه ولعنه له رحمة) بعد ذا اول حضرت خاصه امتيچون شدت رأفت وعامه سيچون اراده نعمت برله مملى
اوزره شفقت ومرحمتندن ناشى دعا ايلديكى خداى جليل نبى بجيلى مؤمنينه رؤف رحيمدر ديو توصيف وتبجيل
ايلدى ومدعو عليه ايتديكلرى دعالى مولى قبول ايلمك احترازندن دعاء عليهى اول ذاته محض رحمت وباعث نعمت
قيلمسنى استدعاء والتماس ايلدى (فهو معنى قوله ليس لها باهل) اى المدعو عليه (لا انه عليه السلام يحمله الغضب
ويستفزه) تشديد زاء ايله يستخفه معناسنه (الضجر) فتحتينله ضيق صدر وعدم صبر (لان يفعل مثل هذا بمن لا يستحقه
من مسلم وهذا معنى صحيح) يعنى سرور عالم صلى الله عليه وسلمى غضب الود ايليوب اضطراب وقلق ودلتنكى استيلاسيله
مسلمانلردن زجر ودشنامه سزاوار اولمين كسنه يه غضبندن سب ولعن ايليه حاشا ثم حاشا حالى بو سيرا اوزره جارى دكلدر
امدى بو معنى مدعاده صريح تأويل صحيحدر (ولا يفهم من قوله صلى الله عليه وسلم اغضب كما يغضب البشر ان الغضب
حمله) اى بعثه (على ما يجب بل يجوز ان يكون المراد بهذا ان الغضب لله حمله على معاقبته بلعنه او سبه) يعنى اول
حضرتك بن غضب ايدرين ديو بيورملرندن فهم اولنمزكه نوزان دمدن بنى آدمه اعترا ايدن غضب انى ناسزا شيء اوزره
حمل وبعث ايليه بلكه اغضب كما يغضب البشر قول شريفندن الله ايچون اولان غضب اول حضرتى بركسنه نك طرد
ودشناميله معاقبه اوزره حمل ايتمسى مراد اولمق جائز اولور اوانه) دخى اول حضرتك غضبى (مما كان يحتمل) اى تحمله
عن الخلق تواضعا مع الحق (ويجوز عفوه) عليه السلام (عنه) عمن عاقبه (او كان مما خير) بنا مجهول له (بين المعاقبة
فيه او العفو عنه) يا خود مغضوب عليهك ذنبى اول خصوصده اخذ وعتابله عفو وصفح ميانه سنده اول حضرتك مخير
قيلنديغى امردن اوله (وقد يحتمل) اول حضرتك معاقبه ايلديكى ذات خصوصنده دعالرى كاهى حمل اولنوركه
(انه خرج مخرج الاشفاق) اى اظهار الشفقة او الخوف على من عاقبه بسب او غيره (وتعليم امته الخوف والحذر
من تعدى حدود الله) شفقة منه عليهم (وقد يحمل ما ورد من دعائه هنا) طلبا لمرضى الرب جاى عتاب ومقام
غضبده اول حضرتدن ورود يافته اولان دعالرى حمل اولنور (ومن دعواته على غير واحد) اى كثيرين (فى غير موطن
على غير العقد والقصد بل بما جرت به عادة العرب) عزمله عقد قلب وعقابه جزم وقصدلك غيرى شيء اوزره مراد اولنور
بلكه من غير الغضب وفق دأب عرب برله صدور يافته اولمش اوله ازجمله قاعده عربدندركه وقوع امرى مراد ايتميوب
مقام طلبده ملاطفه ويا ادب قصد وستايش مراد ايدوب قاتله الله ولا اب له اما كلمه لرى مديحه كو اولورلر حاصل كلام
حضرت سيد الانام عليه السلام قطعا برفرده كندى نفس نفيسى حقنده اخذ انتقام ايتميوب مكر هتك حرمة الله
اجترا ايله حدودى تجاوز ايدنلره انتقام ايدردى وصحابه دن بركسنه يا رسول الله بكا پند ونصيحت ايله ديو استدعا ايلدكده
لا تغضب وصيتيله نصيحت بيورروب هر باركه صحابى اعادهٔ سؤال ايلدى دهان درربارندن بو خطابدن غيرى جواب
صدور ايتمدى امدى احاد امتى غضبدن نهى ايدركن منوال بشر اوزره غضب الود اولملرى متصور دكلدر قرائن حاليه
وقاليه اوزره حمل لطيفه محتاجدر (وليس المراد بها الاجابة) صحابه دن نيچه كسنه لر اوزره دعوات حضرتله مراد
قرين قبول واجابت دكلدر (كقوله تربت) كسر را ايله قال فى النهاية ترب الرجل اذا افتقر كانه التصق بالتراب واترب
اذا استغنى امدى يا همزه سلب اوزره ويا تراب اسا كثرت جهتندن غنا ايچون دعادر (يمينك) وروى يداك وبدالك
كسب وكاردست راستله بسيار اولغين اكه نسبت اولندى پس دعاء عليه مراد اولميوب فراخى دست وغنادن كنايه
اولدى بو فقرهٔ لطيفه نيچه كره زبان حضرتدن صدور يافته در ازجمله صحيح بخاريده وروداين خبر مضمون نيچه ام المؤمنين

ام سلمه رضي الله عنها شاه انبياء عليه التحايا حضرتلرينه سؤال ايتديكه مرأة احتلام اولدقده غسل ايجاب ايدرمي
اول حضرت دخي نعم اذا رأت الماء ايله جواب ادا اولدقلرنده ام سلمه كمال شرمله دودستن روي شريفنه پوشيده قيلوب
زنانده احتلام اولورمي ايش ديو تعجب كان شكرريز تبسم اولدي بعده فخر عالم صلى الله عليه وسلم نعم تربت يمينك
فبم يشبهها ولدها خبريله ملاطفه ودعا بيورديلر (ولا اشبع الله بطنك) بعض روايت مسلمده ضمير غائبله بطنه وروود
ايلدي ابن عباس رضي الله عنهما جنابندن مرويدركه اوان صباوتده اطفال ايله بازيچه ايدردم فخر الانام عليه
السلام وراء بابده توارى ايدوب بكا نهانيجه وار معاوية بن ابي سفياني دعوت ايله بيوردي بندخي امتثالا لامره
معاويه يه واروب تناول طعام ايدر بولوب حضرتنه خبردار اولدم اوچ كره بو منوال اوزره اياب وذهاب وهربار معاويه
لقمه خوار اولديغن اعلام ايتديكمده لا اشبع الله بطنه ايله كويا اولديلر روايت بيهقي اوزره بوندن بويله ابدا بطن معاويه
سير اولمدى وموى اليه بطنت ايله شهرتياب ايدى حتى اكول اولان كمسنه يه معده كده ايا معاويه مي پنهاندر ديو كنايه
ايدرلر امدى معاويه يه دعاء عليه اولديغي بقول بيهقي وغيره رأيكان اولمغين عادت جاريه اولان بابدن اولديغي ظاهردر
ديديلر (وعقرى) عينك فتحي وقافك سكوني وراءك الفك قصريله جمع عقير مثل جريح وجرحى وعقر معناسنه استعمال
اولنور بلا تنوين (حلقى) فتح حاء مهمله وسكون لام وقصر ايله بوغاز اغريسنه يعني درد كلويه مبتلا ومجروح اول
ديمك اولور فعل محذوف اعتباريله ظاهرا دعاء عليهدر وبرنسنه دن تعجب اولنسه عقرى حلقى وخمشى خدشى ديرلر
اصلنده عقرها الله وحلقها الله يعني عقر جسدها واصابها الله بوجع في حلقها ديمكدر ويجوز تنوينهما وعدمه على
ان الالف للتأنيث كسكرى وعلى جعلها ليست للتأنيث فكل منهما صواب ومحلهما رفع خبرا ونصب على المصدرية
والمحدثون يروونه غير منون والمعروف عند اللغويين تنوينه روايتكرده مسلم عن عائشة رضي الله عنها اولان خبرده
اثناء حجة الوداع ليلة نفرده ام المؤمنين صفيه بنت حيي رضي الله عنها حائض اولوب رسول الله صلى الله عليه وسلمك
معلومي اولنجق ما اراها الا حابستكم عقرى حلقى كلاميله بدون قصد الدعا تعجب كونه رطب اللسان اولدقلري امادر
(وغيرها) اي غير الدعوات المذكورة من المروي (من دعواته) مخاطبي اولان ذاته دعاء عليه مراد وقصدا تعيوب
بالكه عادت عرب اوزره مدح ويا تعجب مراد بيورلدي (وقد ورد في صفته عليه السلام في غير حديث كثيرة)
اي بل في احاديث كثيرة (انه عليه السلام لم يكن فحاشا) صيغه مبالغه ايله من الفحش قبح وقباحه يعني بيشرم وعار
دكل ايدي (وقال انس رضي الله عنه) كما رواه البخاري (لم يكن صلى الله عليه وسلم سبابا ولا فحاشا ولا لعانا) اي لا يقول
اللعنة لاحد ولا كثير الشتم (وكان يقول لاحدنا عند المعتبة) فتح مثناة فوقيه وكسريله دخي جائز مصدر ميمي من
العتاب (ماله) وبعض نسخده ماباله (ترب جبينه) جبين واحد جبينين جانبي الجبهة جبهه معناسي مراد اولنور
خطابدن عدولده التفات حسن في الاداب بديدار اولور يعني رب معبوده تواضع وكثرت سجودله دعا مراد بيورر
ويا خود زمينه فتاده اولوب پيشاني خاك آلود اولمق مراد اولنه ديديلر حاصلي خادم حضرت انس بيورركه اول حضرت
بزلردن برينه جاي عتابده خطاب ايدوب وجهي تدرجبيني غبار آلود اولدي ديو لطف اميز كلامله كنايه ايدردي
(فيكون حمل) بالرفع (الحديث) تربت يمينك خبر شريفي ويا ترب جبينه حديث لطيفي (على هذا المعنى) عادت عرب
اوزره جاريه اولان معنايه حمل اولنور (ثم اشفق عليه السلام من موافقة) بعض نسخده من موافقة ذكري او قدر
(امثالها اجابة) نصبيله مفعول اشفق (فعاهد ربه كما قال في الحديث) السابق (ان يجعل ذلك) الدعاء (للمقول له زكاة)
اي طهارة (ورحمة وقربة) تقربه اليه (وقد يكون ذلك اشفاقا على المدعو عليه وتأنيسا له) اي تداركا لما ناله وتلطفا
بحاله (لئلا يلحقه من استشعار الخوف والحذر من لعن النبي صلى الله عليه وسلم وتقبل دعائه ما يحمله على اليأس
والقنوط) ضم قافله اشد يأس وحرمان وكاهي اول حضرتك مدعو عليه اوزره دعاسي كمال شفقت وخالته تلطفا
ورود يافته دركه مدعو عليه خوف خدا ولعن نبي مولادن اول حضرتك دعاسي انك حقنده قبول بيورلسي ادراكيله
اول ذات رحمت باريدن يأس وحرمان اقتضا ايده ديو حمل مذكور لاحق اولمق ايچون تدارك بالدعا بيورلمش اوله لر
(وقد يكون ذلك) الدعاء (سؤالا منه) اي من النبي عليه السلام (لربه لمن جلده او سبه على حق وبوجه صحيح ان يجعل
ذلك) اي الجلد ونحوه (له كفارة لما اصاب وتمحية) مصدر ميمي مشددا للمبالغة (لما اجترم) يعني سب وجلده استحقاقي
ووفق شرعي برله استعدادي اولان كمسنه ايچون باري تعاليدن اول حضرتك استعطاف والتماسي اوله كذا كا جلد
ودشنامي اول ذاتك گناهنه كفارت وعيوب ووبالدن اكتساب ايتديكي امر قبيحه محو وخير وبركت اوله لكن
خبر دعاده ليس لها باهل عبارتي بو معنايه مخالف اولور مگر اول ذات اهل اسلامدن اولق حيثيله بر وجه دوام
عقوبته اهل اوليه ديمك مراد اولنه والله اعلم (وان تكون عقوبته له في الدنيا سبب العفو والغفران كما جاء في الحديث

الاخر

الاخر) مما رواه الشيخان عن عبادة بن الصامت قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ليلة العقبة بايعوني على
ان لا تشركوا بالله شيئا ولا تسرقوا ولا تزنوا ولا تأتوا ببهتان تفترونه بين ايديكم وارجلكم ولا تعصوني في معروف
فمن وفى منكم بذلك فاجره على الله (ومن اصاب من ذلك شيئا فعوقب) اي فجوزي به في الدنيا (فهو له كفارة)
وفي نسخة فهو كفارة له (فان قلت فما معنى حديث الزبير) بن العوام احد العشرة المبشرة مادري عمة سلطان عالم
اولان صفية بنت عبد المطلبدر (وقول النبي صلى الله عليه وسلم له) اي وما معنى قول النبي للزبير (حين تخاصمه)
صيغه مصدريله (مع الانصاري) اي المنسوب الى الانصار بقول ابن بشكوال حاطب بن ابي بلتعه درويا ثابت ابن قيس
ابن شماس ويا ثعلبه بن حاطب اوله لكن حاطب رضي الله عنه انصاري دكل وثابت اولديغنه شاهد نايابدر وقول زجاج
خصم قبيلة انصاردن بر منافق ايدي ديمسي دخي بخاريده انه انصاري بدري وصفي محل نظردر زيرا اهل بدر بهشتله
مبشردر وثعلبه بن حاطب دفتر اصحابده معروف دكلدر (في شراج) كسر شين معجمه وراء والف وجيم ايله جمع شرجة
اوشرج مسيل وقنات آساصوا قنديسي (الحرة) فتح حا وتشديد را ايله ارض صلبه دركه بالاسنده سنك سياه نمودار
اولان مكان معروفدر مدينه منوره ده ووقعه حره يزيد مشهوره اول محلده بديدار اولمشدر (اسق يا زبير) كسر همزه
وصل ويا فتح همزه قطعله يعني يا زبير بو صو ايله بستانكي سقي وشاداب ايله (حتى يبلغ الكعبين) تاكم آب كعبينه رسيده
اوله اكثر شراح فقره مذكوره نك بو مقامده ايرادي مصنف عليه الرحمه دن سهودر ديديلر زيرا انصاري نبي مختاري
اغضاب ايدندنصكره بو كلام صدور يافته در اول امرده وقوع يافته دكلدر (فقال له الانصاري ان) فتح همزه وتخفيف نونله
ماقبلندن لام جاره مقدره درويا كسر همزه ايله قبلنها الف استفهام تقدير اولنور بمضمون ما بعدها كلام معللا دنصكره
واقع اولور كما في التوضيح لابن مالك وقيل الرواية بمد الهمزة بناء على انه بهمزتين والثانية منهما مبدلة وهو وجه من
الوجوه في اجتماع الهمزتين للقراء السبعة (كان ابن عمتك يا رسول الله) اسق قولنه علتدر (فتلون) اي تغير (وجه
رسول الله عليه السلام ثم قال اسق يا زبير ثم احبس الماء حتى يبلغ الجدر) فتح جيم وسكون دال مهمله ورا ايله جدار
حديقه ويا اصول كرم يا خود ضم جيم ودال مهمله ايله جمع جدار وذال معجمه ايله من جذر الحساب وجذر كل شئ
اصله والمراد به الحائط وفي رواية حتى يبلغ الكعبين الحديث بطوله والمقصود حل مشكله والحاصل شراج حره
ماده سنده زبير بن العوام ايله بر انصاري نزاع ايتدكلري حينده فخر موجودات عليه اكمل الصلوات يا زبير بستانكي
صوار تاكه جداره پيوسته اولنجه ديو كيفما يساعده الشرع وما جرت به العادة امر ايلدكده اول حضرته رجل
انصاري خطاب ايدوب يا رسول الله زبير سنك عمته زادك اولديغي اجلدن حقي ما ايله اكا حكم ايلدك ديدي پس
غضب الله رسول الله حضرتلرينك روي براقي كالكون اولوب بعده يا زبير حديقه كي سقي ايله بعده مجراه آبي سد ايله تاكيم
حقكي استيفا ايدوب آب جدار حائطه بالغ اولنجه غيريدن جريان آبي منع ايله ديو امر ايلديكي قول شريفك وجه
ومعناسي ندر ديرسك (فالجواب) الشافي (ان النبي صلى الله عليه وسلم منزه عن ان يقع بنفس مسلم منه في هذه
القصة) وفي نسخة القضية (امر) فاعل يقع (ريب) بضم اوله وفتحه (ولكنه صلى الله عليه وسلم ندب الزبير) اي امره
امر ندب واحسان (اولا الى الاقتصار للزبير على بعض حقه على طريق التوسط) اي مراعاة الجانبين (والصلح فلما لم
يرض بذلك الاخر ولج) فتح لام وتشديد جيمله طلب حكمده مبالغه (وقال ما لا يجب استوفى النبي صلى الله عليه وسلم
للزبير حقه) استوفى جواب لما يعني قصه زبيرده اول حضرتك امري جهتندن خاطر مسلمده ريب وشك ايقاع ايدر
شيئدن فخر كائنات عليه الصلاة والسلام حضرتلري مبرادرلكن اول حضرت اول امرنده زبيره بر سبيل توسط وصلاح
عباد وفلاح بلادي موجب صلح اوزره بعض حقني استيفا واقتصاره امر ندب واحسان ايتدي چونكه رجل انصاري
اول امره رضا داده اولميوب لج وعناد واول حضرته زبير عمته زادك اولديغيچون رعايت خاطر ايدرسز ديو كفتار نادر
برابره جرأت ايلدي نبي غيور عليه سلام الشكور دخي ثانيا زبير حقني وفا ايتمسني مراد ايلدي (ولهذا ترجم البخاري
على هذا الحديث باب اذا) بالاضافة منصوب على انه مفعول ترجم وضبط باب بالرفع منونا فيكون محكيا او التقدير هذا
باب فيما اذا (اشار الامام بالصلح فابى) اي الخصم به (حكم عليه) بناء مفعول ويا فاعل ايله (بالحكم) لام عهد ايچوندر
اي البين لفظ بين بخاريده مبين وترك مصنف وضوحندن ناشيدر يعني همچنان بخاري عليه رحمة الباري صحيحنده
حديث زبير اوزره بر باب جليل عنوان ايلديكه سلطان ويا حاكم بر قضيه ده صلحله حكم واشارت ايدوب حكم
مذكوردن خصم ابا ايتسه حكم ظاهر ايله انك اوزرينه حكم اولنور ديو افراد بالباب ايتمشدر (وذكر) اي البخاري
(في آخر الحديث) حديث زبير خاتمه سنده روايت ايلدي (فاستوعى) اصل معناه جعله في الوعاء فتجوز به عن لازم
معناه اي استكمل واستوفى (رسول الله صلى الله عليه وسلم حينئذ حقه للزبير) تقدير كلام فخر الانام عليه الصلاة والسلام

زبيرك حقنى بنه زبيرايجون استيعاب واستيفا ايلدى ديمك اولور لكن متأخراوزره عود ضميرلازم كلور وجهه ضميرى
ادنى ملابسه ايله لفظ حكم ويارسوله راجع اوله دخى انسب ياخود رجل انصارى يه عود ايتسه تهكما به على زعمه
ثنا ايلاندر (وقدجعل المسلمون) مراد علما اوقدها در زيرا عصر اولده مسلمينك اكثرى علماء مجتهدين ايديلر (هذا الحديث
اصلا فى قضيته) يعنى علما حكم زبير امثالنده حديث زبيرى قاعدهٔ مضبوطه وقضيهٔ كليه اتخاذ ايتديلر يعنى ايكى
خصم محاكمه ايلدكلرنده حاكم انلرميانه سنده رفق وتوسعه وجهى اوزره مصالحه يه ترغيب ايدوب خصمين وياحدهما
صلحدن روكردان اولدقلرى حالده حكم الهى قضا وبروفق شرع فصل وامضا ايليه ديديلر ياخود مادهٔ شرب زبيرك عينى
دقوعنده حكم نبوى جريان ايتديكى وجه اوزره قضاده خبرمذكور اصل اسيلادر (وفيه الاقتداء به صلى الله عليه
وسلم فى كل مافعله فى حال غضبه ورضاه) وخبر زبيررضى الله عنهده مقتداى انبيا عليه التحايا حضرتلرينه هركارنده
كرك حال غضب وكرك رضا لرنده اقتدا واهتدا اخذى استنباط حصولبذيردر (وانه) صلى الله عليه وسلم (وان نهى
ان يقضى القاضى وهوغضبان) جملهٔ حاليه (فانه فى حكمه فى حال الغضب والرضا سواء لكونه عليه السلام فيهما)
فى الرضا والغضب (معصوما) يعنى اول حضرت روايتكردهٔ شيخين اوزره قاضى پرغضب اولديغى حالده حكم
وقضادن نهى ايتديسه بنه اول حضرت حال رضا وغضبى حكمى برابردر زيرا حالتينك هر برنده خطادن محفوظ
ومعصوم اولديغيچون قضاده رضا وغضبى مساويدر اماغيرلر معصوم اولديغى سببدن حالت غضبده قضادن
نهى ايدر (وغضب النبى صلى الله عليه وسلم فى هذا) امر زبيرده (انما كان لله ولا لنفسه كما جاء فى الحديث الصحيح) من
انه لم يكن يغضب لنفسه وانما كان يغضب لربه (وكذلك الحديث فى اقادته) قاده من القود قصاص معناسنه ومصدر
فاعلنه مضافدر (عكاشة) ضم عين وتشديد وتخفيف كافله ابن محصن الاسدى صحابى جليل القدردر وعكاشه
عنكبوتدن منقول علمدر (من نفسه لم يكن لتعد) تشديد دال مهمله ايله تجاوز حددر بعض نسخده لتعمد اى لقصد
ورود ايلدى (حمله الغضب عليه) اى على ضرب عكاشة (بل وقع فى الحديث نفسه) لا فى حديث آخر (ان عكاشة قال له
عليه السلام وضربتنى بالقضيب) عصا ودسته چوب (فلا ادرى اعمدا) اى اضربك هذا كان عمدا (ام اردت ضرب
الناقة) فاصابنى (فقال النبى صلى الله عليه وسلم اعيذك بالله تعالى) اى اجعلك فى حفظه (يا عكاشة ان يتعمدك
رسول الله عليه السلام) وفى نسخة نبيك ابن عباس رضى الله عنهما طريقندن براعهٔ ابى نعيم حليه سنده سياق
غريبه نكارنقش اثار اولوركه اول حضرت قبيل وفاتلرنده خطبهٔ وداع ايليوب من كانت له على مظلمة فليقم فليقتص
منى ايله تكرر كلام ايلدكده عكاشه نام برشيخ قيام ايدوب يارسول الله فتح مكه انصرافنده شترم ركوب خاصه لك اولان
ناقه يه محاذات ايلدكده دسته چوب مباركى رفع ايدوب خاصره مه ضرب ايلدك بلم كه بكامى قصد ايتدك ياضرب
شترمى مراد ايلدك ديدكده الله حفظ ايلسون نه انسكه رسول الله سكا قصد ايليه ديوب قضيب مباركى احضار ودست
عكاشه يه دفع ايدوب يا عكاشه سندخى بكا ضرب ايله ديوامر ايلدى عكاشه يارسول الله بكا ضربك اثناسنده بطنم
حاسر وعريان ايدى ديدكده سرور عالم صلى الله عليه وسلم سينهٔ مباركنى كشاد ايلديكى دم عكاشه اب ادب برله
تقبيل ايليوب پدر ومادرم يارسول الله فداى سر عنايت مدارك اولسون جنابكدن اقتصاصه كيدهيارای مكنت
وارد ردبو اظهار محبت ايلدكده من سره ان ينظر الى رفيق فى الجنة فلينظرالى هذا اشارتيله كوشهٔ كلاه رفعهٔ
عكاشه يى سربروهٔ طاق سپهر ايلديكى خبرده اول حضرتك كندو نفس نفيسندن عكاشه اخذ قود ايتمسى
خصوصى فى الاصل اول حضرته غضب طارى اولوب وقصدا عكاشه يه ضرب مراد دكلدر منوال محرر اوزره
عكاشه نك نفس حديثده توهمى واول حضرت عمدا ضربى استبعاده استعاذه لرى بلاقصد وقوعنه شهادت ايدر قال
الشارح على القارى وحاصل الجواب انه وقع منه خطأ وهوجواب صواب يصلح ان يكون جوابا عن الاشكال الاول
فى الحديث الاخر ايضا اوهو واياموءمن اذيته اوسبيته اوجلدته يعنى ضربته اوشتمته سهوا اوخطاء انتهى معلوم اوله كه
حديث عكاشه موضوعات ابن جوزيده مصرحدر حتى آخر كلامنده هذا حديث لا محالة كافأ الله من وضعه وقبح
من شين الشريعة بمثل هذا التخليط ديو رجال سندندن عبد المنعم بن ادريسى اتهام ايتمشدر (وكذلك) مثل ماوقع
(فى حديثه الاخر مع الاعرابى) خبرمذكور اوليسى معلوم دكلدر (حين طلب عليه السلام الاقتصاص منه)
اول حضرت بدويه اقتص منى كلاميله كندو نفس نفيسلرندن قصاص ايتمسنى طلب ايلدكلرى حينده (فقال
الاعرابى قد عفوت عنك) بدوى كندورضاسيله ترك قصاص وحضرتكدن عفو واقتصاص ايلدم ديدى (وكان النبى
صلى الله عليه وسلم قد ضربه بالسوط لتعلقه بزمام ناقته مرة بعد اخرى والنبى صلى الله عليه وسلم ينهاه) عن تعلق
زمامها وعدم ادبه وعبر بالمضارع حكاية للحال السابقة استحضارا الصورتها (ويقول له) اى للاعرابى (تدرك حاجتك

وهو يأبى فضربه بعد ثلاث مرات) يعنى اعرابى لجام شتر حضرته كرة بعد مرة تعلق برله سوء ادب ومستحق تعزير
وضرب اولمغين ادب آموز مكتب حكمت عليه التحيه تازيانه ايله ضرب ايتدى ايدى حال آنكه سيد عالى نسب عليه
السلام اعرابى بى ادبى تعلق زمامدن نهى وحاجتك قضى ايتمككله مرامكى ادراك ايدرسن ارسال زمام ايله ديو
ايدى حلم وكرماوچ دفعه نهى بيوردقدنصكره ترك زمام ايليوب الحاح وابرام ايتمكين تأديباله بحق ضرب تازيانه
ايلدى (وهذا) مبتدأ اى الذى وقع (منه عليه السلام لمن لم يقف عند نهيه) عبارتده استعارهٔ مكنيه وتخييليه
روغادر (صواب) خبر (وموضع ادب لكنه عليه السلام اشفق اذ كان حق نفسه) بعض نسخده حظ نفسه ورود
ايلدى وبين اشفق ومتعلقه تعليليهٔ اعتراضيه در (من الامر) لاجل امر ضربه (حتى عفا عنه) الاعرابى غايه لقوله
الاقتصاص منه حاصلى امر حضرته امتثال ونهيندن اجتنابه قيام وانقياد ايتمين بى ادب حقنده اول حضرتدن
ضربك وقوعى صواب وموضع ادبدر لكن اقتصاص حضرت كمال خوف عزتدن ناشى احتراز ايلديكه شايد ظاهرا
ضربى حفظ نفسى صورتى اوزره اوله ديو حذر ايتدى تاكيم اعرابى اقتصاصدن عفو ايلدى والا فى نفس الامر اعرابى
ضرب وتأديبه استحقاقى نمايان ايدى بحق اعرابينك كندوله قصاص ايتمسنى طلب بيورملرى بووجهله روغادر
(واما حديث سواد) فتح سين مهمله وتخفيف واوايله (ابن عمرو) بن عطية الانصارى الصحابى رضى الله عنه خبر
مرقوم معجم صحابه ده روايتكردهٔ ابو القاسم البغويدر (قال اتيت النبى صلى الله عليه وسلم وانا متخلق) جملهٔ حاليه اى
متلطخ بالخلوق رنكى سرخ وزرد ميانه سنده زعفران ايله آميخته بركونه طيبدر بعض احاديثده نهى وبعضيده اباحتى
ورود يافته درامانهى متأخر واباحتى ناسخدر ديشلر حتى لغير التداوى وفى غير اللحيه رجال اوزره حنانك دخى حرمتى
منقولدر كذا لابن حجر الهيتمى (فقال) عليه السلام (ورس ورس) بر نوع ضرب ديار يمنده نابت بركونه صارى اوتدر
حلوق وحنا حكمنده استعمالى منهيدر وبراى انكار تكرار بيورلدى (حط حط) ضم حا وتشديد طاء مهملتين ايله
وعدآسا مضاعف اولمغين طاده حركات ثلاث جائزدر ويجوز الفتح للخفة والضم للاتباع والكسر للاصل فى تحريك
الساكن وتقديره اعليك ورس فيجوز رفعه على انه مبتدأ اوخبر مبتدأ مقدر قال الشارح اى الاصفر والاحمر
مكروهان عندنا مطلقا وكذا التطيب بطيب فيه لون لانه تشبه بالنساء (وغشينى) اى فلحقنى (بقضيب فى يده فى بطنى
فاوجعنى) شايد امتثال امر واجتناب نهى حضرتدن سوادك امتناع عندنده كره ضرب وقوعيافته اوله (قلت
القصاص) نصبله فعل محذوفه مفعولدر اى اسألك (يارسول الله) سواد دخى ضرب اولنديغى من غير استحقاق ظن
ايتمش اوله (فكشف لى عن بطنه) يعنى اما حديث سواد بن عمروكه مومى اليه بيورر طيب رنك آميزله آلوده اولديغم
حالده مجلس مشكين حضرته دخول ايلدم غاليه ساى اولديغك ورسيد رشست وشوايله كيدرديوب دست
شريفلرنده اولان عصا ايله شكممه ضرب ايدوب بنى دردناك ايلدى بندخى يارسول الله سندن قصاص طلب ايدرم
ديدم تواضعا لربه وتنزلا مع قومه بطن شريفنى بكا كشاده ايلدى (انما) جواب اما لكن حتى دخول فاايدى (ضربه
عليه السلام لمنكر رآه به ولعله لم يرد بضربه بالقضيب الا تنبيهه فلما كان منه ايجاع لم يقصده طلب التحلل منه) يعنى
فخر دوجهان عليه السلام سوادى دسته چوب ايله ضرب ايتديكى مرادانهى ايتدكارى منكرى ناصيهٔ حال سوادده
مشاهده بيوردقلريچون ايدى بلكه مقام تأديبده ضرب اطيفله تنبيه منيف مراد ايتمش اولوب فى الحقيقه ضرب
موجع اراده ايتمه لرچون ضرب خفيفدن بطن سواده قصدى وجع والم ثقيل عارض اولمغين قدر زائدده حلالق
طلب ايلديلر (على ماقدمناه) من نظير ماوقع له مع غيره

فصل

واما افعاله عليه السلام الدنيويه) اى المجردة عن الاحكام الاخروية (فحكمه) مبتدا (فيها) فى الافعال الدنيويه
(من توقيه المعاصى والمكروهات ماقدمناه) خبرمبتدا (ومن جواز السهو او الغلط فى بعضها ماذكرناه)
كما فى حديث ذى اليدين (وكله غيرقادح فى النبوة) بلى وفى نسخة بل (ان هذا) صدور سهو (فيها على الندور
اذ عامة افعاله على السداد والصواب بلى) افعال دنيويه لرنده سهوك صدورى ندرت وقات اوزره در غالب افعالى بلكه
كليسى استقامت واقتصاد وصواب ورشاد اوزره جاريدر (بل اكثرها اوكلها جارية مجرى العبادات والقرب)
بضم فتح دركاه كبريايه تقربيه وسيله اولان اعمال صالحات (على مابيناه) يعنى وفق اتمادات خلاصة الموجودات
عليه اطيب الصلوات حضرتلرندن صدوريافته اولان افعالك اكثرى وبلكه جملهسى انما الاعمال بالنيات دن
بيان ايلديكمز وجه اوزره عبادات مجراسنه جاريه وقربان مسلكنه ساريه در (اذ كان عليه الصلوة والسلام
لا ياخذ منها لنفسه الا ضرورته) سند الزاهدين عليه سلام المعين نفس همايونيچون افعال دنيويه دن اخذ ايتمز

الاوفق مقتضى الربوبية عبوديته قيام وحاجة ضروريه ومالابدى مقدارى اخذايدر (ومايقيم رمق جسمه) قوام بنيه ونظام صحتى اولان اكل وشرب وخوابدن مادهٔ قوت وقوت وسد رمق مرتبه (وفيه مصلحة ذاته التى بها يعبد ربه ويقيم شريعته ويسوس امته) بونك كبى كندولرله رب العالمين بيننده اولان افعال واحوالدر (وما كان فيما بينه وبين الناس من ذلك) افعال دنيويه لردن كندولرله خلق ميانه سنده واقع اولان حالات (فبين معروف يصنعه) بين ظرف ومعروف مجرور ومنون مضاف اليه در يعنى امر حضرت فعل معروف بيننده دائردركه ناسه صنيع جميله معامله ومجامله بيورر (اوبر) اى انعام (يوسعه) عليهم (اوكلام حسن يقوله اويسمعه) ضم ياوكسر ميمله ياخود شيرين كفتار ايديكه انلره سخن ساز اولوب يا اسماع ورواية پرداز (اوتألف شارد) نافر طابعه اولانلرك قلبى اسلام اوزره قرار داده اولسون ايچون احكامده مدارات وتألف ايدردى (اوقهر معاند) اى منكر جاحد (اومداراة حاسد من الدرء) بالهمز يعنى الدفع اى مدافعته ومنه قولهم ودارهم مادمت فى دارهم (وكل هذا لاحق بصالح اعماله منتظم فى زاكى وظايف عباداته وقد كان يخالف فى افعاله الدنيويه بحسب اختلاف الاحوال العارضة من الامور الاخروية (ويعد) ضم يا تحتيه وكسر عين مهمله وتشديد داله (للامور اشباهها فيركب فى تصرفه) وتوجهه (لماقرب) اى قارب سيره من البلد (الحمار وفى اسفاره الراحلة) ماده وترشتر بارآور وتابراى مبالغه در (ويركب البغلة) استر (فى معارك الحرب دليلا على الثبات ويركب الخيل ويعدها) اى يهيئها (ليوم الفزع واجابة الصارخ) اى الصائح للاعلام بالحادثة الواقعة (وكذلك فى لباسه وسائر احواله بحسب اعتبار مصالحه ومصالح امته) والحاصل سلطان هردوسرا عليه اجمل التحايانك بينه وبين الناس كذران ايدن امرى عبادته ملحق وعامهٔ طاعات موظفه سندن معدوددر وكاهى اختلاف احوال حسبيله افعال دنيويه سنده مخالفت بيوروب اموردهٔ مناسب اولان امرى تدارك ايدردى از جمله دولتخانه لرينه قريب اولان محله سيرمراد ايلدكارنده سهولة ركوب وعدم تكبردن ناشى حماره بنردى وبعيد سفرلرنده شتره سوار اولورلردى وچندان كره وفره شانندن اولمين استرمقاتله ومحاربه اثناسنده احيانا ركوب ايدرلرديكه ثبات تقدم وقراره دليل اولمغيچون وخيلى خيله سوار اولوب خوف وهراس وفتنه دستكير افتاده كان واغاثهٔ ملهوفان اجابتنه امداد ايچون تهيئه وآماده ايدردى وهمچنان كندولرك وامتلرك مصالحى اعتبارى مقتضاسنجه لباس وسائر احوالده من غير تصنع وتكلف مناسبنى تقديم واعداد بيوررايدى (وكذلك يفعل الفعل من امور الدنيا مساعدة لامته وسياسة وكراهية) تخفيف يا ايله مصدر (بخلافها) ضميرامته راجعدر يعنى احيانا اول حضرت ذاتنده امر دنيادن فعل ايله دركار اولوركه امتنك قلوبنى جلب ومعاونه وحفظ ومراعاتدن ناشى ومرادا تعديكى امرى جبرا لقلوب امته وتأنيسا بعدم مخالفتهم ايشلردى (وان كان قد يرى غيره خيرا منه) اى من حيثية اخرى (كما يترك الفعل لهذا) الحكم نفسه اولمصلحة امته (وقد يرى فعله خيرا منه) اى من تركه فى نفس الامر اشعارا بجوازه (وقد يفعل هذا) مايرى تركه خيرا من فعله (من الامور الدينية مماله الخيرة) كسر خاء معجمه وفتح مثناة تحتيه وكاهى اسكانيله اسم من خار يعنى اختيار اى مما هو مخير (فى احد وجهيه كخروجه من المدينة لاحد) اسم جبل معروف (وكان مذهبه التحصن بها) يعنى اول حضرت امور دنيويه دن تركى فعلندن خيرلى كوروب فعل وياتركنده مخير اولديغى امرى احيانا دركار اولوردى نتكم ابى سفيانله شاربه حيننده اصحابله مدينهٔ منوره دن جبل احده خروج ايلديلرمع هذا عادت كريمه لرى مدينه ده تحصن وعدم خروج ايدى (وتركه) اى وكتركه عليه السلام (قتل المنافقين وهو على يقين من امرهم) وفى نسخة من امورهم (مؤالفة لغيرهم ورعاية للمؤمنين من قرابتهم) اقربا معناسنه اسم جمع (وكراهة) بعض نسخده وكراهية (لان يقول الناس ان محمدا يقتل اصحابه) واول حضرتك ارباب نفاق واصحاب شقاقك قتلنى تركى آسادرمع هذا سريره شناس عالم حضرتلرى طرف كبريادن انلرك سرسر بستهٔ كفرونفاقلرينه دانا ايدى غيرلرك خلوص ايمان ورجاء اسلامنى اميد والفت قلوب ومنافقين خويشاوندندن اولان مسلمانانك خاطرلرينه رعايت واشنا وبيكانه جناب محمد اصحابنى قتله قصدى ايتدى ديو كفتكو ايتديرملرك ايچون قتل منافقيندن فراغت ايتمشلر ايدى (كما جاء فى الحديث) رئيس المنافقين قصه سى علامت محبت حضرت فصلى وسائر محل مناسبده تفصيل وايراد اولنمشيدى (وتركه) اى وكتركه عليه السلام (بناء الكعبة على قواعد ابراهيم) عليه سلام الرحيم (مراعاة لقلوب قريش وتعظيمهم لتغييرها) وفى نسخة لتغيرها اى الكعبة (وحذرا من نفار) كسر نونله تنافر (قلوبهم لذلك) لتغيرها (وتحريك متقدم عداوتهم للدين واهله) يعنى اول بانى مبانى شريعت عليه ازكى التحيه بيت الحرام بناسنى قواعد ابراهيم واسماعيل عليهما السلام اوزره بنادن فراغت وقلوب قريشه رعايت وانلر تغيير بناء كعبه يى امر عظيم عدايدوب وانظام اولى تغيير ايچون تنفير قلوب قريشدن احترازودين واهل اسلام حقنده كذران ايدن عداوت ديرينه لرين نفاق وارتداده تحريك

خوفندن

خوفندن ناشى اركان تغييرا تعويق تجديدنى ترك ايلديلر (فقال لعائشة فى الحديث الصحيح) كما رواه الشيخان (لولا حدثان) كسر حاء مهمله وسكون داله ضد القدم حدوث معناسنه مصدردر (قومك لاتممت البيت على قواعد ابراهيم) چون سن سيد المرسلين اوتوز بش ساله رسيده اولدقده بزركان قريش اندام بيت الحرامده سيماى انهدام مشاهده ايتمكله مخالف قواعد خليل الله چاردیوار بينى يكرمى زراع اوزره موازى رتبهٔ تخمين والتى دانه عمادى اوزره ايكى صف ايدوب اوستنه بر معلا سقف استوار وحجركه حائط مستديردن عبارتدر خانه دن بيرون وزمينه ملاصق ايكى باب شرقى وغربى يى سدايدوب باب واحد مرتفع اوزره طرح وتأسيس ايتمشلر ايدى اول طرح افكن بنيان شريعت صلى الله عليه وسلم بركون جناب صديقه بنت الصديق رضى الله عنهما يه اكر قومكك عهد وزمانلرى كفره قريب اولميدى حجرى بيته ادخال وشرقى وغربى ايكى بابله قواعد خليل الله اوزره تأسيس وحيطان رصيف البنيانله تتميم ايدردم ديو بيورمشلر ايدى بو خبر صحت اثر واصل سامعهٔ عبد الله بن الزبير رضى الله عنهما اولوب ايام عهد خلافتنده هدم بناء قريش ايدوب بر موجب فرمودهٔ خير البريه اعادهٔ وضع ابراهيمى ايلدى بعده حجاج عليه مايستحق ابن الزبيرى كوفتهٔ منجنيق غدرايتمكله تكرار ازالهٔ بعض رسم عبد الله ايليوب اعادهٔ دستور قريشيانله بناء خانهٔ خدا ايلدى الى وقتنا هذا اول بنا باقيدر رحماها الله وشرفها (ويفعل الفعل) احيانا (ثم يتركه) ثمه (لكون غيره خيرا منه كانتقاله من ادنى مياه بدر الى اقربها للعدو من قريش) فاما احواله فى امور الدنيا فصلنده راى رزين حباب ابن المنذر رضى الله عنه كذا ايتمشدر (وكقوله لو استقبلت من امرى ما استدبرت ما) وفى نسخة لما (سقت الهدى) فتحها وسكون دال مهمله وتخفيف ياايله ويا كسر ثانى وتشديد ياايله دخى جائزدر كعبه ده قربان ايچون سوق اولنان ابلدر سيد الانام عليه الصلاة والسلام مفرد بالحج احرام وسوق هدى معلا مقام ايلدى يوم النحر هدى محلنه بالغ اولدقجه حل احرام بيورمدى اصحاب كرام ايسه تمتع بالعمره ايله فك احرام ايتمكله چون حضرتك تمتع بيورمدقلرى معلوم اصحاب اولنجق خلاف حضرت تمتعلرينه نادم اولديلر پس بيانا للجواز الامرين بندخى سزلركبى تمتعه دلخواه ايدم اكر سوق هدى وعقد نيت بكا مانع اولميدى ديو بيورهلرى وجه اعتذار اوزره تطييب قلوب ايچوندر وقوله استقبلت من امرى المراد من امره احرامه ومعناه لولم يصدر منى ماصدر مما يمنع موافقتكم وهو سوق الهدى واستقباله كناية عن عدم وقوعه وتقدمه واستدباره كناية عن وقوعه ولو للتمنى اى وددت ان ماصدر منى من سوق الهدى كأنه لم يكن حتى اوافقكم (ويبسط وجهه للكافر والعدو رجاء استئلافه ويصبر للجاهل ويقول) كما رواه الشيخان عن عائشة رضى الله عنها (ان من شرار) بعض نسخده من شر (الناس من اتقاه الناس لشره) يعنى شمع جهان افروز رسالت صلى الله عليه وسلم مشركه بدآيين ودوشمن دينه بشاشت وخنده رو واظهار مسرت بيوررايديكه انلر اهل اسلامله الفت ودين حقه رغبت ايدوب نفرت ايتمملرى اميديله كولر يوز كوستروب غيرمتعارفى اولان نادان جفاسنه صبروشكيب بيوروب ناسك بغايت شريرى خلق انك شروشورندن اتقاء واجتناب ايلديكى كمسنه دردبو انبساط وائتلافه ترغيب ايدردى (ويبذل) ضم ذال معجمه ايله بذل وعطا (الرغائب) جمع رغيبة وهى مايرغب فيه كالعطايا الكثيرة (ليحبب اليه شريعته ودين ربه) وذكر اولنان اشخاصه نفايس مال بذل واحسان ايدرديكه شريعت غرامنى ودين حق كبريايى انلره تحبيب ايچون عطاياى جزيله انعام ايدردى (ويتولى فى منزله مايتولى الخادم من مهنته) فتح ميم ايله خدمت معناسنه وكسر ميم ايله خطايه محمولدر وضمير منزله راجع (ويسمت) تشديد ميمله من السمت هيئت حسنه معناسنه (فى ملائه) ضم ميمله ممدود ويامقصور مهموزدر جمع ملاة ملحفه معناسنه اولمغى ناسخدن غلطه حمل اولندى اما فتح ميم ولام وقبل الضمير كسر همزه ايله جماعت وقوم من الاشراف اواق انسبدر (حتى لايبدو شئ من اطرافه) يعنى تواضعا لله سعادتخانه لرنده خدمتكارك قائم وخدمتكزار اولدقلرى كاره قائم ودامن درميان اولوب اشراف اصحاب حضورنده وياخود ملابس مباركه لرنده بطريق المستحسن سمت حسن اظهار ايدردى تاكيم كمال ادب ووقار وجمال حيا وانكسار برله ساق وساعدلرندن برعضوى زيرقبادن بديدار وجوانب واطرافدن آشكار اولمزدى (وحتى كان) تشديد نونله (على رؤس جلسائه الطير) كمال وقار وسكونتدن كنايه در (ويتحدث مع جلسائه بحديث اولهم) اى بحكاية اوائلهم وفى الترمذى حديثهم عنده كحديث اولهم (ويتعجب مما يتعجبون منه ويضحك مما يضحكون منه قد وسع الناس بشره) كسر موحده وسكون شين ايله طلاقت وجه بشاشت كفتار (وعدله لايستفزه الغضب) يعنى غضب اول حضرتى مقام ادبدن ازعاج واخراج ايلمز (ولايقصر عن الحق بل يقوم به غاية القيام) بومبانى مانندى كلام بالاده فصل حيا ووقارده على وجه التمام سبق ايتمشيدى (ولايبطن) ضم يا وكسر طاء مهمله ايله اى لايضمر (على جلسائه) خلاف مايظهره (يقول) اول

حضرت شاهد الامره بیورر (ما کان لنبی ان تکون له خائنة الاعین) مبنی ومعنی مایتعلق به تقدم ایلدی (فان قلت فما معنی قوله لعائشة) کما رواه البخاری (فی الداخل علیه بئس ابن العشیرة) وفی نسخة هو وفی روایة واخو العشیرة قبل الاسلام عیینة بن حصین الفزاری ویا مخرمة بن نوفل القرشی حضور سعادتمآبه دخوله استئذان ایلدکده نه شایسته مذمت فرزند قبیله دردیو بیوروب (فلما دخل الان له القول وضحک معه) وقتا عیینه مجلس حضرته دخول ایلدی سید البشر صلی الله علیه وسلم اکا کفتار نرم ایله خطاب وانکله خنده ایلدی (فلما سألته عن ذلک قال) جناب صدیقه رضی الله عنها رفتار حضرته نکران ایدوب سببندن استعلام ایلدکده بیوردیلرکه (ان من شر الناس من اتقاه الناس لشره وکیف جاز ان یظهر له خلاف ما یبطن ویقول فی ظهره ما قال) نوجهله صحیح اولورکه اول حضرت درونده پنهان ایتدیکی امرک خلافنی اظهار وقبل دخول عیینه غیابنده کویا اولدیغی کفتار مواجهه سنده اولان رفتارک ضدی اولمق نه معنایه دردیرسک (فالجواب ان فعله صلی الله علیه وسلم کان استئلافا لمثله وتطییبا لنفسه لیتمکن ایمانه ویدخل) من الثلاثی (فی الاسلام بسببه اتباعه ویراه مثله فینجذب بذلک الی الاسلام) یعنی جواب باصواب اولدرکه سید ستوده نسب حضرتلرینک بوکونه رفتاری عیینه مانندی اجلاف عرب وموافقهٔ قلوب اربابی مقام ادبده مدارات والفتلرین طلب وقومک مطاعی اولدقلری جهتدن نوازش وخوش معامله سبیله اتباع واشیاعی حصن حصین اسلامه داخل وامثالی ذاتلرنده شجرهٔ ایمان قرار وثبوت یافته اولملرین مراد بیوروب جفاوت وقساوتده عیینه مانندی اولانلر شهریار ملکت رسالتدن بووجهله انبساطی مشاهده ایدوب اول جمتله راه اسلامه راهی ومنقاد اولهلر دیو مجامله ایدردی (ومثل هذا علی هذا الوجه) وجه استیلاف اوزره اول برکزیدهٔ عالم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک جنبش ورفتاری (فقد خرج من حد مداراة الدنیا الی السیاسة الدینیة) مدارات امور دنیویه دائره سندن چقوب تدبیر ومقاصد اخرویه یه انتقال ایلدی (وقد کان یستألفهم باموال الله العریضة) حضرت سلطان کونین صلی الله علیه وسلم جفات عربله عطایای اموال کثیرهٔ خداداد ایله استیلاف واستجلاب قلوب بیورر ایدی (فکیف بالکلمة اللینة) پس نیجه نرم کفتار خوش رفتار ایله الفت ایتمیه (قال صفوان) بن امیه بن وهب الجمحی اشراف عرب وفصحاء ذوی الادب حنین غزاسندن صکره حصن حصین اسلامه داخل اولمشدر بونلردن ماعدا صفوان اسمیله بنام اون التی ذات ستوده صفات زرسلسلهٔ اصحابده شمار ایده در (لقد اعطانی) یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم کما فی نسخة (وهو ابغض الخلق الی فما زال یعطینی حتی صار احب الخلق الی) فالبر یستعبد الحر وان الانسان عبید الاحسان بالاده شفقت ورأفت حضرت فصلنده مبنی ومعنی مرور ایلدی (وقوله فیه بئس ابن العشیرة هو غیر غیبة) بکسر الغین المعجمة وهی ان تذکر اخاک بما یکرهه (بل هو تعریف ما علمه منه لمن لم یعلم) بحاله (لیحذر حاله ویحترز منه ولا یوثق بجانبه کل الثقة لاسیما وقد کان مطاعا) ضم میله (متبوعا) یعنی اول حضرتک عیینه حقنده مذمت کونه بئس ابن العشیرة قولی اغتیاب دکلدر بلکه عیینه شأنندن علم عالم شمولی لاحق اولدیغی حالی کیفیتن بیلمنلره تعریفدرکه انک حالندن حذر واندن احتراز اولنوب اعتماد کلی ایله انک جانبنه اعتماد اولنمیه خصوصا عیینه قومنک سید مطاعی اولوب تبار واتباعی رأی وامرندن کردن پیچ دکللر ایدی (ومثل هذا اذا کان لضرورة ودفع مضرة لم یکن بغیبة بل کان جائزا بل واجبا فی بعض الاحیان) بجمع حین مراد زمان توقع ضرردر حضرت دانای عالم صلی الله علیه وسلمدن بوکونه وضع وحرکت صدوری مانندی اموری مقتضای حال وضرورت وحصول منفعت وظهور مصلحت ایچون اولدیغی اغتیاب دکلدر بل جائز وصحیح بلکه بعض عیوب امتی لمصلحة دیکرانه تعریف واول حضرت اوزره توقع ضرر وقتنده امتنه بلدرمک واجب اولشدر (کعادة المحدثین فی تجریح الرواة) بذکر عیوبهم من کذب اوسوء حفظ اوقلة دیانة لئلا یعمل بما رووه (والمزکین) کسر کافله محدثین اوزره عطف اولور وقحله روات اوزره عطفی بعض نسخده مقیددر (فی الشهود فان قیل فما معنی المعضل) کسر ضاد معجمه ایله علما وحکما حل ودواده سرکردان اولدقلری داء مشکل العلاج معناسنه اولوب مصطلح اهل حدیث اولان معضل مراد اولنمز وبعض نسخده فصل فاحد الفصول ایراد اولنمدی (الوارد فی حدیث بریرة) رائین ایله بزنة فعیله مولاة عائشه صدیقه اولان بریرة بنت صفوان الحبشیة او القبطیة عصر سلطنت معاویه ده وبرایتی اولمشلر (من قوله علیه السلام) حدیث معضلی بیاندر (لعائشة وقد اخبرته) ای عائشة (ان موالی بریرة) ای المالکین لها (ابوا بیعها) ای امتنعوا عن البیع (الا ان یکون لهم الولاء) فتح واو ایله ولا عتق زیرا موالی بریره انی کتابته کسوب تحصیل ثمندن عاجزه وجناب صدیقه دن استمداد ایدیجک صاحبلری رضا داده اولورسه ثمنکی تسلیم ایدوب سنی آزاد ایدهیم حق ولاک بنم اولسون دیدکده شرط مذکور ایله بریره یی فروخت

ایتمکدن مولالری امتناع ایلدکلرین جناب عائشه رضی الله عنها نبی محترم صلی الله علیه وسلمه اعلام ایتمشدی (فقال لها) ای لعائشة رضی الله عنها (علیه الصلاة والسلام اشتریها واشترطی لهم الولاء) اول حضرت عائشه یه بیوردیلرکه بریره یی اشترا ایله وصاحبلرینک مرادلری اوزره حق ولایی شرط ایله دیدی (ففعلت) ای اشترطها وشرطت لهم الولاء واعتقتها (ثم قام خطیبا فقال) ای فی خطبته (ما بال اقوام یشترطون شروطا لیست فی کتاب الله کل شرط لیس فی کتاب الله فهو باطل) وبعض نسخده شرط الله اوثق وقضاؤه احق زیاده قیلنمشدر یعنی بعده ذا خطیب منبرنه پایهٔ افلاک صلی الله علیه وسلم وعظ ونصیحه قیام برله خطبه خوان اولوب برسبیل استفهام اول قومک حال وشانی ندرکیم کتاب اللهده اولمیوب مشروعیتی نایاب اولان شرطلر ایله اشتراط ایدرلر هر شرطکه کتاب وسنتده جائز اولمیه اول شرط باطلدر (والنبی صلی الله علیه وسلم قد امرها بالشرط لهم وعلیه باعوا ولولاه والله اعلم لما باعوها من عائشة کما لم یبیعوها قبل) ضم اوزره مبنیدر (حتی شرطوا ذلک علیها ثم ابطله علیه الصلاة والسلام وهو قد حرم الغش) ای التلبیس بقوله من غشنا فلیس منا رواه الترمذی (والخدیعة) ای المکر والمکیدة یعنی حال انکه اول حضرت جناب صدیقه رضی الله عنها یه موالی بریره ایله شرطه امر ایدوب انلر دخی اول شرط اوزره بیع ایتدیلر اکر شرط ولاء اولمیدی الله اعلم بریره یی صاحبلری جناب عائشه یه فروخت ایتمزلردی نتکم قبل قبول شرط الولاء بیع ایتمدیلر تاکیم عائشه رضی الله عنها اوزره حق ولاء کندولرک اولمسنی شرط ایلدیلر بعده مفخر عالم صلی الله علیه وسلم اول شرطی ابطال ایلیه مع هذا اول شارع دین قویم علیه سلام العلیم غش وتلبیس ومکر وفریبی شرع شریفنده تحریم ایلدی پس بوخبر معضل ومشکلک حل وبیانی نوجهله عیان اولوردیرسک وجوهله جواب شافی ووافی کشیدهٔ سلک سطور قیلنور (فاعلم اکرمک الله ان النبی صلی الله علیه وسلم منزه عما یقع فی بال الجاهل من هذا) مقام والای شاه رسالت علیه التحیه خاطر غافله سنوح ایدن حالدن مبرادر (والتنزیه النبی صلی الله علیه وسلم من ذلک) ای ولاجل عدم ظهور تأویل ذلک فیما هنالک (ما) زائدة او موصولة (قد انکر قوم من المحدثین) منهم یحیی بن اکثم (هذه الزیادة) وهی اواعنی (قوله اشترطی لهم الولاء اذ لیست فی اکثر طرق الحدیث) ای حدیث بریرة یعنی اصحاب حدیثدن برطائفه فقرهٔ مذکوره یی انکار ولفظ حدیثدن اولدیغن اقرار ایلمدیلر زیرا خبر بریره طریق کثیرنده زیاده مسطوره نایابدر (ومع ثباتها فلا اعتراض بها اذ یقع لهم) ای کلمة لهم (بمعنی علیهم) یعنی زیادهٔ نقه بلاشبهة مقبوله اولمغین زیادهٔ مرسومه صحتی ایله بله انکله اعتراض معترض ناپیدادر زیرا حرف جر بعضیسی دیکر ایچون مستعاردر اشترطی لهم اداسیله مراد اشترطی علیهم معناسی حیزنده واقع اولور (قال الله تعالی اولئک لهم اللعنة) ای علیهم لکن لام بومقامده برای اختصاص اولوب اللعنة حاصلة لهم دون غیرهم دیمک اولور (وقال وان اسأتم فلها) ای فعلیها وعدل عنها للمشاکلة (فعلی هذا) یعنی لام بمعنی علی اولمق اوزره مراد (اشترطی علیهم الولاء لک) فان الولاء لمن اعتق یعنی حق ولاء کندینک اولق ایچون بایعلری اوزره شرط ایله دیمک اقتضا ایدر اما تأویل مرقوم من جهة المعنی والمبنی جدا بعیددر اولا موالی بریره ولاء کندیلرینک اولمدیغه بیعه رضاداده اولمدیلر اکر انی اوله لر ایدی خطبهٔ حضرتده انلر اوزره عتاب ورودایتمزدی ثانیا بومقامده لهم کلمه سی علیهم معناسنه ورودی صحتیاب دکلدر ولوغیری محلده من حیث لالبس قرینهٔ حالیه وقالیه ایله یکدیکر معناسنه اولهون یقال اشترط له واشترط علیه کما یقال دعا له ودعا علیه وان تکلف المنصف رحمه الله فی دفعه بقوله (ویقوم قیام النبی ووعظه علیه الصلاة والسلام لما سلف لهم من شرط الولاء لانفسهم قبل ذلک) یعنی اول حضرتک خطبه ایله عتاب ونصیحه قیام بیورملری جناب صدیقه ایله اشتراط حقنده وقوع یافته اولیوب حضرت عائشه ایله مبایعه دن اقدم کندو ذاتلری ایچون موالی بریره شرط ولادن کذا ایدن احوال خصوصنده اولمش اولور فعلی هذا قوله صلی الله علیه وسلم لعائشة رضی الله عنها اشترطی ای اظهری شرط الولاء وقیل معناه الوعید الذی ظاهره الامر وباطنه النهی قال محمد بن شجاع (ووجه ثان) وجوه اجوبه نک ایکنجی وجهی (ان قوله صلی الله علیه وسلم اشترطی لهم الولاء لیس علی معنی الامر لکن علی معنی التسویة والاعلام بان شرطه لهم لاینفعهم بعد بیان النبی صلی الله علیه وسلم لهم قبل) ای قبل قوله لها اشترطیه (ان الولاء لمن اعتق فکانه قال اشترطی اولا تشترطی) ای ان تشترطی اولا تشترطی سواء فحذفه من باب الاکتفاء (فانه شرط غیر نافع) یعنی اول حضرتک جناب صدیقه یه اشترطی قول شریفی برای تأکید وتهدید امر مجزوم به معناسی اوزره دکلدر بلکه اشتراط وعدمی یکسان معناسنه ومولی مذکورین ایچون شرط ولاء اول حضرتک قبل وقوع هذه القصه حق ولاء ازاد ایدنکسنه ایچوندر دیو بیاننده نصکره انلره نفع وفائده ویرمدیکن اعلام معناسنه در کان اول حضرت جناب صدیقه یه اکر ولاء اوزره شرط ایله واکر شرط ایلمه اشتراط وعدمی مساویدر زیرا اول شرط کتاب

وسنتده غیرمشروط شرط لغودر دیو بیوره‌لر (والی هذا ذهب الداودی) ابوالحسن عبدالرحمن بن محمد بن المظفر بن
داود المتقدم ترجمته (وغیره وتوبیخ النبی صلی الله علیه وسلم لهم وتقریعهم علی ذلک یدل علی علمهم به قبل هذا) یعنی
خطیب منبر سیادت علیه التحیه موالی مذکورین اوعالی تقبیح ایله تغییر وشرط ولاء امرنده لوم وسرزنشاری دلالت
ایدرکه قبل وقوع هذه الواقعة موالینک حق ولاازادایدن کسنه ایچون اولدیغنه انلرک علمی لاحق اوله‌کم شرط
مرقوم فائده مند اولمدیغن بیلمش اوله‌لر وجه مذکوردخی ضعیفدر (الوجه الثالث) معرف باللام ایراد بیورلدیغی
تفنن فی العبارة‌در (ان معنی قوله اشترطی لهم الولاء ای اظهری لهم حکمه) ای شریعته (وبینی عندهم سنته) ای
طریقته (ان الولاء انما هو لمن اعتق) وان شرط لغیره فشرط الله اوثق وقضاؤه احق (ثم بعد هذا) عدم فائده شرط
معهود دنصکره (قام هو صلی الله علیه وسلم) خطیبا واعظا (مبینا ذلک) لعموم الفائدة هنالک (وموبخا) بتشدید
الموحدة من التوبیخ (علی مخالفة ما تقدم منه فیه) بعض نسخده وموبخا علی مخالفه اضافتله ورود ایلدی (فان قیل
فما معنی فعل یوسف علیه السلام باخیه) شقیقی اولان بنیامین نام برادری ایله (اذ جعل السقایة) اول کیل وصاعدرکه
هم سقایه وهم کیل اولنور صاع یوسف زبرجد ویازر ویاسیم مرصعه اولمق مرویدر (فی رحله) میان متاع
برادره نهان بیورد قلرنده (واخذه) یوسف علیه السلام اخذ وحبس ایتمری (باسم سرقتها) دزدیده سقایه عنوانیله
(وما جری علی اخوته فی ذلک) دخی عموم برادرانیله کذران ایدن حالات حیرتفرما نه معنایه‌در (وقوله تعالی
حکایة عن المنادی ومن معه خطابا لاخوة یوسف (انکم لسارقون ولم یسرقوا) جملهٔ حالیه‌در (فاعلم اکرمک الله)
جملهٔ دعائیهٔ اعتراضیه‌در (ان الایة تدل علی ان فعل یوسف کان عن امر الله لقوله تعالی کذلک) ای مثل ذلک الکید
(کدنا لیوسف) ای بینا الکید له بان اوحینا الیه (ما کان لیأخذ اخاه) فیضمه الی نفسه فی مثواه (فی دین الملک) ای
حکمه (الا ان یشاء الله) بان جعل ذلک الحکم حکم ملک مصر فالاستثناء من اعم الاحوال ویجوز ان یکون
منقطعا ای لکن اخذ بمشیئة الله تعالی واذنه (الایة) نرفع درجات من نشاء وفوق کل ذی علم علیم (فاذا کان الامر
ذلک فلا اعتراض به) ای فیه (کان فیه ما فیه) فلا اعتراض به قولندن بدل فاذ الفقلنه جوابدر قال الانطاکی ای شی
کان فیه بعد ان یکون ذلک بامر الله تعالی انتهی (وایضا) همچنان دفع اشکالده بو وجهله جواب ممکندرکه (فان
یوسف کان اعلم اخاه بانی انا اخوک فلا تبتئس) ای لا تحزن (فکان ما جری علیه بعد هذا من وفقه) ای وفق موافقته
وفی نسخة وفقته (ورغبته وعلی یقین من عقبی الخیر له) لبنیامین (به) بسبب یوسف (وازاحة السوء) ضم سین ایله
وازاحه زایله ازاله معناسنه (والمضرة عنه بذلک التوقف) مرویدرکه دفعهٔ اخری برادران یوسف صدیق عزیمت
سفر مصر اولوب هزار زور وزار وعهود بیشمار ایله بنیامینی حضرت یعقوبدن تفریق وعزم درگاه صدیق
ایتدکلرنده جناب یوسف ترتیب ضیافت وبرادرانی حضورنه دعوت ایدوب حسب الامر هرایکی برادر ایچون
بر سفره طعام درمیان اولدی بنیامین فرید ووحید قالمغین حضرت صدیق شقیق شفیقلرین بذل نوال مرحمت بیورندن
کندولره مخصوص سماطه اجلاس وخطاب التفات سماط انا اخوک فلا تبتئس ایله تمهید مراسم استیناس دنصکره
مواضعهٔ صناع صاعله بحکم شریعت یعقوب بنیامین موقوف دامکاه وقوف اوله جغین نهانیجه اعلام ایتمشیدی
بنیامین دخی * واین لی فی سوء الحظ * فکیف ماشئت فاختبرنی * منطوقنجه صمیم جانله توقفه رضاداده اولمشیدی
پس بنیامینک وفق موافقت ومیل رغبتند نصکره وبرادری یوسف عندنده توقفی سببیله عاقبتی خیر اولمسنه
جزم وکسب یقین ومکث بر له کندودن ازالهٔ شر ومضرته دانشلرند نصکره بنیامین اوزرینه جریان ایدن حالات
جریان ایدوب نه اخوانه مکر ونه پدره عصیان اقتضا ایدر زیرا عاقبت کار رفتار خیر اوزره کذار ایتدیکی مشحون
صحایف تفاسیردر (واما قوله) سبحانه حکایة (ایتها العیر) طعام واثقال الدن احمال اولان اصحاب ابل (انکم
لسارقون) ای کاروانیان سزلر بزم ظنمزده سارقلرسز قولی (فلیس من قول یوسف) یوسف علیه السلامک کلامندن
دکلدر بلکه منادیدن صدور یافته‌در (فیلزم علیه جواب لحل شبهة) ازالهٔ شبهه وکشف عقده ایچون قول مذکور
اوزره جواب لازم کلمز (ولعل قائله حسن له) صیغهٔ مجهوله مشدد السیندر (التأویل کائنا من کان) ای بامر
یوسف (او غیره ظن علی صورة الحال ذلک) شاید یوسف علیه السلام غیر قائل کائنا من کان انلره سرقه اسنادی
تأویلی تصحیح اولندیغی حالده اول قائل انلری حقیقة صورة حال ظاهر اوزره سارقلر ظن ایلیه (وقد قیل قال ذلک
لفعلهم قبل یوسف وبیعهم له) حیث قال تعالی وشروه بثمن بخس دراهم معدودة یعنی منادی کاروان خلقنه انکم
لسارقون نداسنی امر یوسف علیه السلامله قائل اولدیغی انلرک یوندن اقدم یوسفه سزا کوردکاری کارناهمواری
اجلندن وچاه مظلمه‌دن اخراج اولندقده اولاد یعقوب اولی سروازاده‌لی تهمت رقیت واباق اسناد یله بکرمی

قدر درهم کاسد اوزره سر قافله مالک الخزاعی ایله عقد بیع فاسد ایتدکلری ایچون سارق نامیله انلره ندا ایلدی دینلدی
(وقیل غیر هذا) من الاجوبة (ولا یلزم ان یقول الانبیاء) ضم یاء تحتیه وکسر واو مشدده ایله صیغهٔ مضارع
مجهول ویانون ایله صیغهٔ متکلم وفاعلی ضمیر نحن ومفعولی انبیا اوله ای تنسب الیهم (ما لم یأت انهم قالوه حتی
یطلب الخلاص منه ولا یلزم الاعتذار عن زلات غیرهم) یعنی انبیاء علیهم التحایا کویا اولدقلری نبوت یافتهٔ تعین
اولمین شیئی اول حضراته نسبت ایتمز لازم کلمزکه اندن خلاصه سعی وطلب تدارک اولنه پس غیرلرک زلاتندن تأویل
واعتذار بزه لازم کلمز ولو اقارب انبیادن دخی اولورلر ایسه دها مصنف علیه الرحمه برادران یوسف علیه السلام
مرتبهٔ نبوته عدم وصوللرینه ذاهب اولمشدر لکن اثبات ونفیدن برینه جزم اولنمق سزاوار شان اولی الالبابدر

فصل

بو فصل جلیل پیغمبران ذیشانان علیهم صلوات المنان حضراتنک عصمت ونزاهت ذات وصفاتلرین تقریر دنصکره
بعضیلرک اجسام شریفه‌لرینه امراض وعلل عروض وابتلالری حکمتن بیان اولور (فان قیل فما الحکمة فی اجراء
الاعراض وشدتها علیه وعلی غیره من الانبیاء علی جمیعهم الصلاة والسلام وما الوجه فیما ابتلاهم الله تعالی به من
البلاء وامتحانهم بما امتحنوا به) وفی نسخة فیما (کایوب ویعقوب) حضرت صابر مبتلای درد وعنا وحضرت اسرائیل
علیه السلام فقد نور دیده وذهاب نور دیده ایله محنت وبلایه دوش اولملری اسادرکه سببی قریبا بیان اولنور (ودانیال)
دال مهمله وکسر نونله اسم اعجمی وغیر منصرف ودر بخت نصر عصرنده غیرمرسل نبی اولمق مرویدر سوسده دار الانس
درسه ارتحال ایدوب حتی هنکام فتح عمریده جسد مطهرلری دیدهٔ اسلامیانه فیض نور ظهور ایتمکین امرلری
اوزره امیر الجیش ابوموسی الاشعری نهر سوسی حرف واول در نایاب لجهٔ سعادتی درون آبده بحر رحمت بی حسابه
غرق ایلدیکی معتبرات تواریخده مسطوردر (ویحیی) ابتلاه الله بذبحه (وزکریا) بنشره (وعیسی) ابتلاه الله بالیهود
وکیدهم (وابراهیم) بالقاء النار (ویوسف) بفراق ابیه وغیره (وغیرهم من الانبیاء صلوات الله وسلامه علیهم وهم)
والحال انهم (خیرته) کسر خاء معجمه وسکون یا ویا فتحله مختار معناسنه (من خلقه واحباؤه واصفیاؤه فاعلم وفقنا
الله وایاک) جملهٔ دعائیه واعتراضیه‌در (ان افعال الله تعالی کلها عدل وکلماته جمیعها صدق لا خلف فی وعده
ووعیده لا مبدل لکلماته) ای لاحکامه (یبتلی عباده) بما اراده (کما قال لهم) ثم جعلناکم خلائف فی الارض من
بعدهم (لننظر کیف تعملون) من الشر والخیر (ولیبلوکم ایکم احسن عملا) ای لیعاملکم معاملة الممتحن ایکم اخلص
واصوب عملا (ولیعلم الله الذین امنوا) والتقدیر فعلنا ذلک لیتمیز الثابتون علی الایمان من المنحرفین عنه (ولما یعلم الله
الذین جاهدوا منکم) ای لم یتعلق علمه سبحانه بجهادکم (ویعلم) بالنصب علی اضمار ان والواو للجمع (الصابرین) ای ولم
یتعلق علمه بصبرکم علی اجتهادکم چون علم علام الغیوب برشیئه تعلق ایتدکده وجودی لازم اولور انتکم برشیئه عدم
تعلق شهود امر منافیدر (ولنبلونکم حتی نعلم المجاهدین منکم والصابرین ونبلو) قری فی السبعة بالنون والیاء
فی الافعال الثلاثة (اخبارکم) ای ما نخبر به من اعمالکم واحوالکم (فامتحانه ایاهم بضروب المحن زیادة فی مکانتهم
ورفعة فی درجاتهم واسباب لاستخراج حالات الصبر والرضا) جناب کبریا عز وعلا حضرتلری بنک انبیا علیهم التحایا
وتبعالهم اولیایی انواع محن وفنون بلا وفتن ایله مبتلا قیلمسی انلرک منزلتلری مزداد وحسن اورتبهٔ مراتب عالیه‌لرین
ترفیع وبلا وجهاد علی الاعدایه صبر وقضایه رضالری حالاتنی استنباط ایچون وسائل واسبابدر (والشکر) علی
النعماء والالاء (والتسلیم والتوکل) والصدور (والتفویض) رب العباد اوزره اعتماد (والدعاء والتضرع منهم)
فی البلاء والرخاء حال الاستدعاء (وتأکید) رفعله وبعض نسخده نصبله مقید ودیکرده لفظ تو کیدا مصدرکه
تأکید معناسنه (لبصائرهم) جمع بصیرة وهی القوة المدرکة للمعانی کالباصرة فی المحسوسات (فی رحمة الممتحنین)
فتح حاء مهمله ایله اسم مفعول (والشفقة علی المبتلین) فتح لام ایله جمع مبتلی اسم مفعول ما قبلنه تفسیر ایلدر (وتذکرة)
ای تبصرة وتنبیه (لغیرهم) من الامم (وموعظة لسواهم لیتأسوا) تشدید سینله (فی البلاء بهم ویتسلوا فی المحن بما جری
علیهم ویقتدوا بهم فی الصبر) یعنی پیغمبران حضراتنه دوچار اولان محن وبلا امتلرینه تنبیه واول طائفهٔ علیه‌نک
غیری به پند ونصیحتدرکه بلا وعناده انلره تأسی واقتفا ومحن وفتنده اول ذوات محترمه اوزره کذران ایدن بلا یا ایله
تسلییاب وصبر وشکیبده انلره اقتدا ایلیه‌لر دیو سائرلره عبرت وتبصره‌در (ومحو) بالرفع وفی نسخة ومحوا (لهنات)
فتح ها وتخفیف نونله زلات (فرطت منهم او غفلات سلفت لهم لیلقوا الله تعالی طیبین مهذبین ولیکون اجرهم اکمل
وثوابهم اوفر واجزل) یعنی انبیا حضراتنک کرفتار محن وفتن اولملری کندولردن صدور یافته زلات وسهوا
وقوع بولان هفواتنه عفو وسبب صفحدرکه بارکاه کبریا جل شانه یه ظاهرا وباطنا پاکیزه وموذبین ملاقی اولوب اجر

وجزاری بسیار واجل وثوابلری اتم واكمل اوله امدی افظ هنات خصال سوء معناسنه اولغین انبیا علیهم التحایایه نسبتی سزاوار دكادر دیو شراح اتفاق ایتمشلردر ولو مصنف علیه الرحمه بو افظله تعبیرا یلسون فلكل عالم هفوة (حدثنا القاضی ابو علی الحافظ) ابن سكرة (حدثنا ابو الحسین) بالتصغیر (الصیرفی وابو الفضل بن خیرون) فتح خا وسكون یا وضم را ایله صرف ومنعی جائزدر (قالا ثنا ابو یعلی البغدادی) دال مهمله وبعده ذا معجمه ایله چهار وجوه محتمله دن روایة معتمده در (قال ثنا ابو علی السنجی) كسر سینله (ثنا محمد بن محبوب) راوی جامع الترمذی عنه (ثنا ابو عیسی الترمذی) صاحب الجامع (ثنا قتیبة) بن سعید (ثنا حماد بن زید) جمله نك ترجمه سی سبق ایتمشدر (عن عاصم بن بهدلة) باء موحده مفتوحه وسكون ها وفتح دال مهمله ایله نام مادر عاصم وعاصم قراء سبعه دن امام مشهوردر كنیه لری ابو بكر یوز یكرمی یدی ویاسكز سنه هجریه سنده كوفه ده سرنهادهٔ بالین لحد اولمشدر (عن مصعب بن سعد) ابو زراره ایله مكنیدر حضرت علی وطلحه رضی الله عنهمادن روایت حدیث ایتمشلردر یوز اون اوچ تاریخنده ریاض بهشته خرام ایلدی (عن ابیه) سعد بن ابی وقاص احد العشرة (قال قلت یا رسول الله ای الناس اشد بلاء قال الانبیاء ثم الامثل فالامثل) ای الاشبه فالاشبه والافضل فالافضل (یبتلی) صیغهٔ مجهولله (الرجل علی حسب دینه) فتح سینله یعنی كشی یقینی مقداری اوزره ابتلا قلنور (فما یبرح البلاء بالعبد حتی یتركه یمشی علی الارض وما علیه خطیئة) یعنی كناهدن ظهوریافته اولان بلایا ومحن عبده متعلق اولمقدن دور وزائل اولمز تا كیم روی زمینده روان اولوب اوزرنده بر كناه قالمینجه ابقا وترك ایدردیو بیوردیلر (وكما قال تعالی وكاین) یعنی وكم (من نبی قتل) وفی قراءة قاتل (معه ربیون كثیر) واحدها ربی ای جماعات كثیرة اوسادات كبیرة وجمع للمبالغة وقیل انه نسب للربة بمعنی الجماعة الكثیرة (الایات) الثلاثة فما وهنوا لما اصابهم فی سبیل الله وما ضعفوا وما استكانوا والله یحب الصابرین وما كان قولهم الا ان قالوا ربنا اغفر لنا ذنوبنا واسرافنا فی امرنا وثبت اقدامنا وانصرنا علی القوم الكافرین فآتاهم الله ثواب الدنیا وحسن ثواب الاخرة والله یحب المحسنین (وعن ابی هریرة ما یزال البلاء بالمؤمن فی نفسه وولده وماله حتی یلقی الله وما علیه خطیئة) مرفوعا روایتكردهٔ ترمذی اولان خبر صحت اثرده ابی هریره رضی الله عنه جنابلرندن مرویدركه بلا ومحنت مؤمنك ذات واولاد ومالنده واقع اولمقدن زائل اولمز تا كیم دار ابتلا وامتحاندن رحلت ایدنجه اخذ وعتابه سزاوار كناهی قالمز بیورلدی (وعن انس عنه علیه الصلاة والسلام) كما رواه الترمذی وحسنه (اذا اراد الله بعبده الخیر عجل له العقوبة فی الدنیا واذا اراد الله بعبده الشر امسك) مفعوله مقدر ای البلایا (عنه بذنبه) الباء للملابسة (حتی یوافی) فا مكسوره ایله مبنی للفاعلدر وبناء مجهولله فتح فا غیر مناسبدر ای یجازی (به یوم القیامة وفی حدیث آخر) روایتكردهٔ دیلمی عن ابی هریره اولان خبر جلیلده فخر عالم صلی الله علیه وسلم بیورر (اذا احب الله عبدا ابتلاه لیسمع تضرعه) حضرت پادشاه جهان آفرین جل شانه بر بنده سنه محبت ایلدكده انی بر بلایه كرفتار ایدر عبدك متذللانه دعاسنی ایشتمك ایچون بردرده مبتلا قیلور (وحكی السمرقندی ان كل من كان اكرم علی الله تعالی كان بلاؤه اشد كی یتبین فضله) ای لیظهر كماله علی غیره (ویستوجب الثواب كما روی عن لقمان) الحكیم (انه قال) لابنه (یا بنی) فتح ویا كسر یا الغتان وقراءتاندر (الذهب والفضة یختبران) صیغهٔ مجهولله (بالنار والمؤمن یختبر بالبلاء) یعنی لقمان حكیم فرزند دلبندنه پند ایدوب ای جان پدر سیم وزر اتشله امتحان اولنورلر وزنك وپاسدن خالص اولورلر همچنان مؤمن دخی بلا ومحنتله اختبار وامتحان اولنور كه وسخ ذنوبدن تطهیر قیلنه (وقد حكی ان ابتلاء یعقوب بیوسف كان سببه التفاته فی صلاته الیه ویوسف) نائم لدیه (محبة له) منصوب ای لاجل محبته له (وقیل بل اجتمع یوما هو) یعقوب علیه السلام (وابنه یوسف (علی اكل حمل) فتح مهمله ومیم ایله یكساله بره (مشوی وهما یضحكان) جملهٔ حالیه (وكان لهم جار یتیم فشم ریحه واشتهاه وبكی وبكت جدة له عجوز لبكائه وبینهما جدار) حائل بین یعقوب والیتیم (ولا علم عند یعقوب وابنه یوسف (فعوقب یعقوب بالبكاء اسفا) بفتحتین ای تأسفا وحزنا (علی یوسف الی ان سالت حدقتاه) محركة سواد العین كما فی القاموس (وابیضت عیناه من الحزن فلما علم بذلك) ای ببكائهما (كان بقیة) منصوب علی الظرفیة (حیاته) ای عمره كله (یأمر منادیا ینادی علی سطحه) بالای خانه (الامن كان مفطرا فلیتغذ) تشدید ذال معجمه ویا مهمله ایله من الغداء وهو طعام اول النهار (عند آل یعقوب) ای بنیه واهل بیته اوعند نفسه والآل مقحم (وعوقب یوسف بالمحنة) حاء مهمله دن صكره نونله مقیده اولدیغی موحده ایله محبت تصحیفندن احترازدر (التی نص الله علیها) ای البلیة التی نص الله علیها من القرآن من السجن وغیره محصول سخن بر كون جناب یعقوب له فرزند محبوبی یوسف علیهما السلام قوزی بریانی تناولنه خنده كنان جمع اولمشلرایدی همسایه لری بر یتیم بوی كبابی شم ایدوب آرزوی

بریانله كویان اولدی اناك بیره زن جده سی كریهٔ یتیمه رحمله بكا ایدوب میانهٔ یعقوب ویتیمده حائل دیوار اولمغین حضرت یعقوب ویوسف بو حالدن آكاه دكلرایدی حسنات الابرار سیئات المقربین حكمنجه یعقوب علیه السلام فقد فرزند دلبند تأسفیله سرشك چشمی روان وحلیهٔ جمال مردم دیده اولان خال سیاه تباه اولنجه كریه وزاریله عقاب اولنوب چون قصهٔ همجوار یتیم معلوم یعقوب حزین اولدقده مدة عمر عزیزلرنده بر منادی بالای سرادن هر كیم مفطر ایسه آل یعقوب سماط نعمته آماده اولوب تغذی ایلسون دیو ندایه امر ایدردی وجناب یوسف علیه السلام دخی قرآن جلیلده تصریحكردهٔ باری اوزره چاه وزندان بلیه لریله معاتب قیلندی كرچه حكایهٔ مذكوره روایتكردهٔ طبرانی وبیهقی فی الشعبدر لكن امام دمیری حیوة الحیوانده نیجه وجوهله اعتراض وعدم صحتنه استدلالی ارباب انصاف نظرنده محل نظردر (وروی عن اللیث) بن سعد الامام (ان سبب بلاء ایوب انه دخل مع اهل قریته علی ملكهم فكلموه فی ظلمة واغلظوا له الا ایوب فانه رفق به) فتح را وفا ایله (مخافة علی زرعه فعاقبه الله ببلائه) ایوب علیه السلام رنج وعنا ودرد وبلایه مبتلا اولمسنه سبب قریه سی اهالیسیله عصرنك ملكی مجلسنه دخول ایلیوب مظالمی خصوصنده كلام وشدة ملام ایتدیلر ایوب علیه السلام ایسه نرم ورفق ایله ملكه معامله ایلدیكه مملكتنده اولان زرعنه زیان ایتمك خوفندن ملایمت ایلدی پس فعال لما یرید حضرتلری ایوبی دردناك اولدیغی مرضله معاقبه ایلدی دیو روایت اولندی كاشكی مصنف علیه الرحمه بو نقول مستغربه یی ترك ایتمش اولیدی روا اولوردی (ومحنة سلیمان) ای سبب بلائه (كما ذكرناه) فصل فی الرد علی من اجاز علیهم الصغائر بحثنده تفصیل اولندی (من نیته فی كون الحق فی جنب) فتح جیم ونون ویا سكونله جهت معناسنه (اصهاره او للعمل بالمعصیة فی داره ولا علم عنده) كما مر بیانه (وهذه) محنت وبلیه اوزره ترتب ایدن امور خفیه (فائدة شدة المرض من الحمی (والوجع) من الصداع (بالنبی صلی الله علیه وسلم قالت عائشة رضی الله عنها) رواه الشیخان (ما رأیت الوجع علی احد اشد منه) ای من الوجع (علی رسول الله صلی الله علیه وسلم وعن عبد الله) بن مسعود رضی الله عنهما كما فی الصحیحین (رأیت النبی صلی الله علیه وسلم فی مرضه یوعك) ضم ویا فتح عین مهملهٔ مخففه ایله مجهولدر (وعكا) فتح واو وسكون عین مهمله وكاهی فتحله (شدیدا) خادم عاقبت محمود عبد الله بن مسعود بیوررلركه نازنین مهد وجود علیه سلام المعبود حضرتلرینك خسته لكنده شدة والم حمی بدیدار اولور كوردم (فقلت) من التعجب (انك لتوعك وعكا شدیدا قال اجل) فتحتینله نعم معناسنه جواب حضرتدر (انی اوعك كما یوعك) ای احم كما یحم (رجلان منكم) ایها الصحابة او المسلمون (قلت ذلك ان لك الاجر مرتین) یعنی وجعك شدید اولمسی بدرستی جنابكك اجری مضاعف اولمق اجلندندر دیدیم (قال اجل) نعم (ذلك كذلك) ظاهرا لامله لذلك ایرادی انسب ایدی ای اجل ذلك لاجل ذلك (وفی حدیث ابی سعید) بن مالك بن سنان الخدری رواه ابن ماجه والحاكم (ان رجلا وضع یده علی النبی صلی الله علیه وسلم) یعنی بر كسنه یا خود راوی اولمق محتملدر دستنی پیشانی ویا سینهٔ پرسكینهٔ حضرته نهاده قیلدیكم حماسی خفیف ویا شدیدمی دیو (فقال والله ما اطیق اضع یدی علیك من شدة حماك) رجل دیدیكه قسم بخدای عالم كه جل شأنه شدة حرارتندن الم سینه لك اوزرینه وضعه طاقتیاب اولمدم (فقال النبی صلی الله علیه وسلم انا معشر) اختصاص ویا مدح اوزره منصوبدر (الانبیاء یضاعف لنا البلاء) بز جماعة پیغمبرانه بلا وعنا مزداد ومضاعف اولور (ان) مخففة من الثقیلة ای انه شان (كان النبی لیبتلی بالقمل حتی یقتله) جنس انبیا افرادندن بر فرد كثرة قمله مبتلی اولوردی تا كیم قمل اولدانی هلاك ایدردی (وان كان) نون مثقله دن مخففه وكسر همزه ایله اسمی ضمیر شان مقدر (النبی لیبتلی) لامك دخولی حرف ان خبریتنه شهادت ایدر (بالفقر وان كانوا) ای الانبیاء (لیفرحون بالبلاء كما تفرحون) ای انتم (بالرخاء) فراخیء دست امدی غیبتدن خطابه عدول اول ذوات ذیشانك رخاء عیش دنیا ایله فرحناك اولملرین ایما ایدر حدیث مذكور ما تندی خبر معتبر قسم اول فصل ثانیسنده تقریر اولنمشدر (وعن انس) رواه الترمذی (عنه صلی الله علیه وسلم ان عظم الجزاء) كسر عین مهمله وفتح ظاء معجمه ایله ویا ضم عین وسكون ظاء دخی جائزدر (مع عظم البلاء) حاصلی اول ذاتك كه بلاسی اكبر وا كثر اوله جزاسی دخی اتم واوفردر (وان الله اذا احب قوما ابتلاهم فمن رضی) بالقضاء (فله الرضی) من العلی الاعلی (ومن سخط) كسر خاء معجمه ایله ای كره (فله السخط) فتحتینله ای الغضب (وقد قال المفسرون فی قوله تعالی من یعمل سوءا یجز به ان المسلم یجزی بمصائب الدنیا فتكون له كفارة) ایهٔ شریفه تفسیرنده مفسرلر بیوررلركه بدرستی مؤمن دنیا مصیبتلریله مجازات اولنور پس اول مصائب انك برمنه كفارت اولوب عذاب عقبادن رهایاب اولور خبر مذكوره معاضدامتی هذه امة مرحومة لیس لها عذاب فی الاخرة انما عذابها فی الدنیا بالفتن والزلازل أهوال

شدايدندن مجازدر والقتل والبلايا حديث شريفى روايت كردۀ ابى داود وطبرانيدر وشواهدى دخى بسياردر (وروى
هذا) قول مفسرين (عن عائشة وابى) بن كعب (ومجاهد) كما رواه احمد والحاكم عنهم فهذا الموقوف فى حكم المرفوع
وقد ذكر البغوى فى تفسيره باسناده عن ابى بكر الصديق رضى الله عنه (وقال ابو هريرة عنه عليه الصلاة والسلام
من يرد الله به خيرا يصب منه) ضم يا وكسر صاد ايله روايت جناب حقه عدم اسناد مصائب جهتيله ادبه موافق
وفتح صاد ايله دخى مرويدر يعنى حضرت حقك خيرمراد ايلديكى كسنه يه امر مكروه نزول ايدر واول ناخوش شيئه
كرفتار اولمسيله مثاب ومأجور اولور (وقال) صلى الله عليه وسلم (فى رواية عائشة) كما رواه الشيخان (ما من مصيبة
تصيب المسلم الا يكفر الله بها عنه) اى ذنوبه (حتى الشوكة) حركات ثلاث جائزدر حتى عاطفه ويا بمعنى الى اولوب
جرايله ياخود شوكه رفعيله مبتدا اوله (يشاكها) خبر اولور بضم الياء والضمير قائم مقام الفاعل عائد الى المؤمن
والتقدير يشاك للمؤمن تلك الشوكة ومراد خاره غليان ويا طلع وقتاده در واعلم ان العز بن عبد السلام قال ظن بعض
الجهلة ان المرء يؤجر على نفس المصائب وليس كذلك وان الثواب انما يكون على ما يفعله باختياره ولا دخل له فى ذلك
ثوابه انما هو على صبره ورضاه بما قدره الله وعدم شكايته انتهى ورده السخاوى والقرافى ولم يستحسنه الخفاجى
(وقال) اى النبى صلى الله عليه وسلم (فى رواية ابى سعيد) الخدرى رضى الله عنه (ما يصيب المؤمن من نصب)
بفتحتين اى تعب (ولا وصب) فتحات واو وصاد ايله وجع (ولا هم) اى غم (ولا حزن) بضم فسكون او بفتحتين اى غم
فوت شئ (ولا اذى ولا غم) قيل الهم من الامر السابق والغم من اللاحق (حتى الشوكة) ظاهرا مجرور وفعل مقدرله
منصوب ويا ابتدائيه برله مرفوع اوله (يشاكها) اى تدخل فى جلده بنفسها او بادخال الغير (الا كفر الله بها من
خطاياه) تبعيضيه ويا زائده اوله (وفى حديث ابن مسعود) كما رواه الشيخان ايضا (ما من مسلم يصيبه اذى) اى ما
يتأذى به (الا حات) حاء مهمله وتشديد مثناة فوقيه براى مبالغه مغالبه بابندندر اسقاط وازاله معناسنه (الله عنه
خطاياه) وفى نسخة خطيئاته (كما يحت) صيغه مضارع وبعض نسخده تحات صيغه ماضى من باب التفاعل (ورق
الشجر وحكمة اخرى) انبيا واصفيا اوزره امراض وبلايا اجراسنده حكمت ديكركه (اودعها الله فى الامراض
لاجسامهم وتعاقب الاوجاع عليها وشدتها عند مماتهم لتضعف قوى نفوسهم فيسهل خروجها) انتقال ارواح
(عند قبضهم) اى وفاتهم (وتخف عليهم مؤنة) فتح ميم وضم همزه وواو ونون ايله ثقل معناسنه (النزع وشدة السكرات)
ما يلحق الميت من الفتن الشبيه بالسكر فى غيبته الحس (بتقدم المرض وضعف الجسم والنفس لذلك) لاجل فلك
المذكور يعنى اجسام انبيا ايچون بلا وعنا يى امراض وعلله وديعه اسا حقك ابداعى واعضا وجوارحلرينه دردر
ومصائبك تكررى وكيفيت وكيت الامك وفاتلرى حالنده شدت ووفرتى انلرك قواى نفوس روحانيه لرينه ضعف
طارى اولوب ارواح شريفه لرى وفاتلرى حيننده بدندن مفارقتى آسان وحالت نزع ثقلتى خفيف وتقدم مرض
وضعف بدن ونفس سببيله امور مذكوره ايچون استعداد وسكرات موت وغمرات فوت آسان اولمسيچوندر
(خلاف موت الفجأة) بضم الفاء والمد وفتحها والقصر اى موت البغتة (واخذه) دفعة بالغفلة (كما يشاهد من
اختلاف احوال الموتى فى الشدة واللين والصعوبة والسهولة) يعنى من غير مرض بغتة موت ذكر اولنان حالاتك
خلافنه درنتكم احوال موتى سخت ونرم ودشوار واسان اولمقده مشاهده اولنور (وقد قال عليه الصلاة والسلام)
كما فى الصحيحين كعب بن مالك وجابر رضى الله عنهما دن مرويدركه سرور عالم صلى الله عليه وسلم بيوررر (مثل المؤمن
مثل خامة) خاء معجمه وتخفيف ميم ايله عود لين ويا قصبه طريه (الزرع يفيئها) فتح يا وفاء مفتوحه وتحتيه مشدده
مكسوره وهمزه مضمومه ايله اى يميلها (الريح هكذا وهكذا) يعنى مؤمنك حال وشان عجيبى كاه تازه وترماند يدركه
جنس رياح انى كاه يمين وكاه يسارندن تحريك ايدر (وفى رواية ابى هريرة) كما فى صحيح مسلم (من حيث اتتها الريح
تكفأها) بفتح الفاء وبكسر اى تقلبها (فاذا سكنت اعتدلت) يعنى جانبدن بادوزان ايدرسه اماله ايدر ريح ساكنه
اولدقده قامت خامه ساقى اوزره قائمه اولور (وكذلك المؤمن يكفأ بالبلاء) صيغه مجهول ايله همچنان مؤمن بلا
وعنا ايله حالى تقليب وتغيير اولنور (ومثل الكافر كمثل الارزة) فتح همزه وسكون را وزاء ايله وفتح را دخى جائزدر
شجرۀ ارزن وصنوبر وقاعله وزننده ارزه مدله دردينلدى (صماء) صلبه ويابسه (معتدلة) ثابتة ومستوية (حتى
يقصمها الله) فتح يا وسكون قاف وكسر صاد ايله كسر واهلاك وبغتة اخذدر (معناه) اى الحديث السابق (ان المؤمن
مرزء) تشديد زاى مفتوحه وهمزه ايله اسم مفعول من الرزيه يعنى مؤمن رزايا وبلايا ايله مبتلادر (مصاب
بالبلاء) مدله (والامراض راض بتصريفه بين اقدار الله منطاع) اى منقاد وفى نسخة مطاع (لذلك لين الجانب
برضاه وقلة سخطه كطاعة خامة الزرع وانقيادها للارياح وتمايلها لهبوبها وترنحها) نون مشدده مضمومه بعد

راء مفتوحه دوران وتمايل (من حيث ما اتتها فاذا ازاح الله) بالزاى اى ازال (عن المؤمن رياح البلايا واعتدل صحيحا
كما اعتدلت خامة الزرع عند سكون رياح الجو) فتح جيم وتشديد واو ايله اى هواء جو السماء (رجع الى شكر ربه
ومعرفة نعمته عليه برفع بلائه منتظرا رحمته وثوابه عليه) محصول معناى منيف خبر لطيف مؤمن كامل رزايا
ومحن ورنج وبلا ايله مصاب ومبتلى وانواع قضا وقدر مولى بيننده تغيير احوال وتغير آمالنه رضاداده ومنقاد
ورضاء الهى ملتمس وعدم كراهت بلواده متواضعدر نتكم كياه نرم تركرد نبستۀ انقياد باد وهبوب مختلفه سى
مقتضاسنجه تمايل واهتزاز وهرسو وزان ايتدكچه اول جانبه ترنح ودوران ايتمى آسادر وقتا عبد مؤمندن حضرت
مولى رياح بلايى ازاله وبرطرف قيلوب خامۀ زرعك سكون رياحده اعتدال واستقامتى كبى بادعنا رياح نعمايه
مبدل اوله شكر جناب كبريايه رجوع ودفع محنتيله آلاء ونعمتنه توجه ورحمت حق وثواب فياض
مطلقه نكران اولور (فاذا كان بهذه السبيل لم يصعب عليه مرض الموت ولا نزوله ولا اشتدت عليه سكراته
ونزعه لعادته بما تقدمه من الالام ومعرفة ماله فيها من الاجر وتوطينه نفسه على المصائب ورقتها وضعفها بتوالى
المرض اوشدته) يعنى مؤمن عالى همت توارد رزايا وترادف بلايايه تحملى بو مثابه ده اولدقده انك اوزرينه مرض موت
وحلول فوت دشوار اولمز وآلام واسقامدن كذران ايدن عادة مألوفه سندن ناشى ومصائب والامده اولان
اجر جزيل وثواب نامه عرفان تمام وتتابع علل وشدة مرضله هزال وضعف مصابيه نفسك ثبات وتمكيننده
غمرات وسكرات موت مشتده اولميوب هر وجهله اسان اولور (والكافر بخلاف هذا معانا فى غالب حاله ممتع
بصحة جسمه كالارزة الصماء حتى اذا اراد الله هلاكه قصمه لحينه) كسر حا ايله اى فى وقته (على غرة) كسر غين
وتشديد را ايله غرور وغفلت (واخذه) فعل ماضى ايله اى اماته (بغتة من غير لطف ولا رفق فكان موته اشد عليه
حسرة ومقاساة نزعه مع قوة نفسه وصحة جسمه اشد الما وعذابا ولعذاب الاخرة اشد كانجعاف) نون وجيم ايله
انقلاع معناسنه (الارزة) يعنى كافرك حال ومآلى مؤمنك شانى خلافيدركه غالب حالنده رفاه وعافيت ودرخت
صنوبر اسا صحت جسم وتن پرورلك ايله متمتع يافته در تاكيم قهار ذو الجلال انك مرك وهلاكنى مراد ايلدكده حين
غفلت وغرور اوزره در حال كسر واهلاك وبغتة بلا لطف ولا لين اماته ايدر پس كافرك مركى تأسف
وكابت جهتندن دشوار وقوة نفس وصحت بدنله خروج روحى معاناتى الم وعذاب قبلندن اشد واوفر اولور وعقاب
عقبى ايسه دخى شديدتردر حاصلى اصل درخت صنوبر وش يك حمله قلع وقمع اولنور (وكما قال تعالى فاخذناهم
بغتة وهم لا يشعرون) حضرت جليل كتاب جليلنده بيورديغى اسادركه بز دشمنلرمزى بغأة وبغتة اخذ واهلاك
ايلدك حال انكه انلر اشتغال امور دنيويه ايله غافللر وعدم تنبيه ايله تداركدن بى شعوردرلر (وكذلك عادة الله
فى اعدائه) يعنى همچنان دشمنان حقنده عادة بارى بو كونه جاريدركه احبابى شاننده ظهور يافته قانون
الهيه نك خلافنه در (كما قال تعالى فكلا اخذنا بذنبه) اصفيامزى تكذيب ايدن دشمنلرمزى جميعا كاه عقلرى
سببيله بغتة اخذ وقهر ايتدك (فمنهم من ارسلنا عليه حاصبا) اى ريحا عاصفة تحصبهم به كقوم لوط (ومنهم
من اخذته الصيحة) كثمود (الآية) ومنهم من خسفنا به الارض ومنهم من اغرقنا وما كان الله ليظلمهم ولكن
كانوا انفسهم يظلمون (فجأ) اى فجأ الله (جميعهم بالموت على حال عتو وغفلة وصبحهم به) تشديد موحده ايله
(على غير استعداد بغتة) دفعة بلا استعداد للموت اخذ واهلاك وبى توقف تخمير اجل سينۀ زندكانيلرين چاك ايلدى
(ولهذا ما) زائده ويا موصوله در (كره السلف موت الفجأة) قصر ويا مدله (ومنه فى حديث ابراهيم) تصريح كردۀ
ابن الاثير فى النهايه اولان ابراهيم النخعى قدس سره العزيزدر اوا قدروا سلطان العارفين ابن ادهم اوله (كانوا) اى
الصحابة والتابعون (يكرهون اخذة كاخذة الاسف) فتحتيله (اى الغضب يريد) ابراهيم النخعى (موت الفجأة)
يعنى شدة تلهف وكثرة تأسفى موجب اخذ غضبله آنسز ظهور يافته اولان موتى مراد ايدر وبعض نسخده لفظ
اسف كسر سينله مضبوط وغضبان متأسف معناسنه اولور (وحكمة ثالثة) انواع رنج وبلا انبيا واصفيايه اعترا
ايتمكده حكمت خفيۀ ثالثه اولدركه (ان الامراض نذير الممات) وفى نسخة نذير الموت اى منذر ومخوف الوفاة
كما وردان الحمى رائد الموت (وبقدر شدتها شدة الخوف من نزول الموت فيستعد من اصابته وعلم) اى المؤمن
(تعاهدها له للقاء ربه ويعرض) من الاعراض (عن دار الدنيا الكثيرة الانكاد) اى الكدورات قال ابن عطاء مادمت
فى هذه الدار لا تستغرب وقوع الاكدار (ويكون قلبه معلقا بالمعاد فيتنصل) من باب الانفعال اى التخلص (من
كل ما يخشى تباعته) بكسر اوله (من قبل الله) كسر قاف وفتح موحده ايله (وقبل العباد) وهو اقوى (ويؤدى
الحقوق الى اهلها وينظر فيما يحتاج اليه من وصية فيمن يخلفه) من الخلف وفى نسخة بتشديد اللام المكسورة

اى فمن يعقب من ولده وعبده (او امر يعهده) يعنى امراض عماتله مخوف ومنذر ورياسلطان اجلك بريد وسفير يدر
ونوت وشدة امراض مقدارى نزول موتدن خوف وخشيت مزداد اولوب قبل الفوت دردنالك و بيمار اولان كسنه
موته مستعد وآماده اولور ومؤمن آكاه استعداد تامله امراضك كندويى لقاء الله ايچون تفقدين دانا ودار پر الام
وآكداردن روكردان اولوب ودل آكاهى يوم تنادا ايچون تحصيل زاده متهيئ وطرف كبريا وجانب عباددن هراسان
اولديغى تبعات وزلاتدن تخلص ورهياب وجميع حقوقى بقدر الامكان اهلنه ادا وخلف واتباعه وصيت ويا سائر
مراد ايلديكى امورنه تشبث برله مايحتاج اليه اولان شيئى تأمل وتفكر ايدر حاصلى غافل اوليوب آكاه وآماده اولمسنه
امراض وعلل حكمة خفيه غيره ملل بالغرض حضرتلرندندر (وهذا نبينا صلى الله عليه وسلم المغفور له ما تقدم
وما تأخر) اى من ذنبه فرضا (قد طلب التنصل فى مرضه ممن كان له عليه مال او حق فى بدنه واقاده) اى اعطى القود
(من نفسه وماله وامكن من القصاص منه) يعنى اشته ازجمله پيغمبر مز سلطان الكونين صلى الله عليه وسلم
حضرتلريكه مغفور له نبى ذيشان ايكن مرض موتنده كندو نفس همايونلرى اوزره من جهة المال دينا وقرضا
وقصاصا وارثابدنده اولان اصحاب حقوقدن تخلص طلب ايليوب نفس نفيس ومالندن مستحقينه قود اعطا
بيوروب كندو ذاتندن قصاصه امكان ورضا كوستردى (على ما ورد فى حديث الفضل) بن عباس رضى الله عنهما
كامر بيانه (وحديث الوفاة) كما تقدم آنفا (واوصى بالثقلين بعده كتاب الله) بجر الكتاب ويجوز رفعه ونصبه لكن
ثقليندن بدلا مجرورى ظاهردر (وعترته) كسر اول ايله اقارب واهل بيت كثرة حقوقلرندن ناشى تفخيما الشانهما ثقلين
تسميه اولندى ولان عمارة الدين بهما كما عمرت الدنيا بالانس والجن المسميين بالثقلين فى قوله تعالى سنفرغ لكم
ايه الثقلان (وبالانصار عيبته) فتح عين مهمله وسكون تحتيه وموحده ايله متاع نفيس وضع اولنان ظرفدر يعنى
انصار ذوى الابصاره وصيت ايلديكه انلر صاحب اسرار وامانت ومحل رعايت وموضع صيانتدر (ودعى الى كتب
كتاب) يعنى مرض موتنده اصحابى تحرير نامهٔ وصيته دعوت ايلديكه (لئلا تضل امته بعده) كندودنصكره امتى
رهنورد باديهٔ ضلال اولميه لرچونكه حضور همايونده اختلاف ونزاع بديدار اولديغندن تركنى اولى كورديلر وكتاب
مذكور (اما فى النص على الخلافة او الله اعلم بمراده) يا بالتصريح خلافت اوزره دائر ايدى ويا مراد شريفلرين حضرت
بارى دانا اوله (ثم راى الامساك عنه افضل خيرا) بعده امساكى تحريردن اجمل مشاهده ايلديلر (وهكذا سيرة
عباد الله المؤمنين واوليائه المتقين وهذا كله يحرمه) صيغهٔ مجهول له (غالبا الكفار لاملاء الله لهم ليزدادوا اثما) اى
امهالهم الى انصرام آجالهم ليستزيدوا ظلما (وليستدرجهم) ليستدنيهم التدرجة بعد درجة الى ما يهلكهم باشد
عتابهم (من حيث لا يعلمون) ما يراد بهم منهمكين فى غيهم وضلالتهم (قال الله تعالى ما ينظرون الا صيحة واحدة)
مراد نفخهٔ اولى در (تأخذهم) بغتة وتهلكهم فجأة (وهم يخصمون) فتح خا وكسر ايله اى والحال انهم يختصمون
فى معاملاتهم (فلا يستطيعون توصية ولا الى اهلهم يرجعون) يعنى انلر نكران اولمز الا نفخهٔ صور اولى يى معاينه
ايدرلر صيحه انلرى بغتة اخذ ودفعة هلاك ايدر حال انكه اول غافلار معامله لرنده اختصام ايدرلر اول حينده امورلرين
توصيه يه مكنتياب اوله مزلر وقوملرنه رجعت ايتمكه قدرتلرى اولمديغى حالده كايسى فجأة غلطان خاك هلاك اولورلر
(ولذلك قال عليه الصلاة والسلام فى رجل مات فجأة سبحان الله كانه على غضب المحروم من حرم وصيته) يعنى موت
فجأة فى الجمله مذموم اولديغندن انس رضى الله عنه طريقندن روايت كردهٔ ابو يعلى اولان خبرده فجأة وفات ايدن
كسنه حقنده اول حضرت تعجبا من شأنه سبحان الله تسبيحله لب جناب اولوب موتنى مقتضى سبب غضب اوزره
كان واقع اولدى فى ذاته محروم اول كسنه دركه وصيتدن مستحق حرمان اوله يعنى وصيت اوزره ترغيبه تلويح دركه
بركسنه فجأة وفات ايتميه وكانه صلى الله عليه وسلم كشف له ان الرجل كان واجبا عليه الوصية فى شئ من الاحكام
فلا ينافى ما ورد عنه عليه الصلاة والسلام خلافه كما بينه المص بقوله (وقال موت الفجأة راحة للمؤمن واخذة اسف)
اى غضب (للكافر) اولاتنويع (او الفاجر) ومراد منافق ويا فاسق اوله بقول دلجى اوراويدن شك اولق ظاهردر خبر
مرقوم عائشه رضى الله عنهادن روايتكردهٔ امام احمد عليه الرحمه در (وذلك) بو مقامده موت فجأة مختلف اولمسى
(لان الموت يأتى المؤمن وهو غالبا مستعد له منتظر لحلوله) ومتهيئ لنزوله (فهان امره عليه) اى سهل (كيف ما جاء)
حال حصوله (وافضى) اى اوصله (الى راحته من نصب الدنيا واذاها كما قال عليه السلام) فيما رواه الشيخان عن ابى
قتادة (مستريح) اى الميت (ومستراح منه) يعنى سيد الورى عليه التحايا بر جنازه اوزره مرور ايدوب ميت راحتيابدر
يعنى مؤمن وفات ايدوب اكدار دنيادن رها بولوب استراحت ايدر وظالمدخى فوت اولوب عباد وبلاد وشجر
ودواب راحتياب اولورلر ديو بيورديلر حرير نووى اوزره ظالمدن استراحت عبادك اندفاع اذى وجفاسيدر

واستراحت دواب ايسه ضرب وايجاعندن رهاياب اولملرى واستراحت بلاد وشجر ايسه باران رحمت معصيت
جهتندن منع اولنمقدن امين اولملرى اجلندندر ديو تأويل بيورمشلر (وتأتى الكافر والفاجر منيته) تشديد تحتيه ايله
موت على غير استعداد (ولا اهبة) ضم همزه وسكون ها ايله تهيئهٔ زاد (ولا مقدمات) بكسر الدال وبفتح المؤمنات
سابقه ومخوفات لاحقه (منذرة مزعجة) اى محركة (بل تأتيهم بغتة فتبهتهم) اى تدهشهم (فلا يستطيعون
ردها ولا هم ينظرون) اى لا يمهلون حينئذ وان كانوا من قبله يمهلون (فكان الموت اشد شئ عليه وفراق الدنيا اقطع)
فا وطاء معجمه ايله اصعب واشنع معناسنه (امر صدمه) اى اصابه (واكره شئ له والى هذا المعنى اشار عليه الصلاة
والسلام بقوله) كما فى الصحيحين عن عبادة بن الصامت (من احب لقاء الله احب الله لقاءه ومن كره لقاء الله كره الله
لقاءه) تقدم تأويله حرف من شرطيه ويا موصوله اولمق اذا احب الله لقاءه روايتى تأييد ايدر اما احتمال ظرفيت
خلاف ظاهردر قال الكرمانى على الشرطية يحتاج للتأويل لان الشرط ليس سببا للجزاء فالمعنى اخبر واعلم بمحبة
الله قديمة سابقة فالمراد ظهورها لهم انتهى يعنى عند الموت بركسنه لقاء بارى يه قدوميله دلداده اوله حضرت كريم
جواد ملاء اعلاده انك ايچون اكرامله محبت ازليه سى سبق ايتمش اولور واول كه عدم رضاى قبض روحله لقاء حق
ناخوش كوره كفران نعمت ايتمسيله مستغرق محيط مكرمت اولمسى سزاوار بيورمز ديمك اوله

القسم الرابع

(فى تصرف وجوه الاحكام) وجه وسبب اختلافى بياننده در (فيمن تنقصه او سبه عليه الصلاة والسلام) شان
شرفاب حضرتنه حاشا ثم حاشا شتم ويا منقصت داده اولان حقنده احكام وجوهاتن عيان ايدر (وقال القاضى
ابو الفضل) المصنف (رضى الله عنه قد تقدم من الكتاب والسنة واجماع الامة ما يجب من الحقوق للنبى صلى الله عليه
وسلم) مجملا (وما يتعين له من بر) طاعت واحسان (وتوقير وتعظيم واكرام) وتبجيل واحترام مفصلا (وبحسب هذا) فتح
سينله مقدار معناسنه (حرم الله تعالى اذاه فى كتابه) حضرت وهاب كتاب مستطابنده سيد والاجناب قبلنه اذى
وجفايى حرام وفصل خطابنده حرمتنى بيان ايلدى (واجمعت الامة على قتل متنقصه من المسلمين وسابه) علماء امت اول
حضرته بنوع من الحقارة مسلمندن خلاف الكافر متنقص وشاتمك قتلنه اجماع واتفاق ايتديلر حتى ابى حفص كبير
عليه الرحمه دن منقولدركه اول حضرتك بر موى عنبربويى تعييبه تصدى ايلين عياذا بالله تعالى كافر اولور ديدى
(قال الله تعالى ان الذين يؤذون الله ورسوله لعنهم الله) اى ابعدهم عن رحمته (فى الدنيا والآخرة واعد لهم عذابا
مهينا) قال البغوى روينا عن النبى عليه السلام انه قال يقول الله تعالى يؤذينى ابن آدم بسب الدهر وانا الدهر بيدى
الامر اقلب الليل والنهار واما ايذاء الرسول فقال ابن عباس هو انه شج فى وجهه وكسرت رباعيته وقيل ساحر شاعر
مجنون والحاصل قول مسبوقه اتيان ايدركه بركسنه دنيا وآخرتده ملعون ومطرود وعقباده عذاب اليم انك ايچون
اعداد اولنه اول لئيم فاجر مطلقا كافر اوله (وقال تعالى والذين يؤذون رسول الله لهم عذاب اليم) مؤلم معناسنه فتح
وكسر لاميله صدر آيهٔ شريفه (ومنهم الذين يؤذون النبى) ويقولون هو اذن اى اذن سامعه منافقيندن بر جماعت
حقنده نزول ايتمشدركه اول كل كلستان بلاغ حضرتلرينه خار آور جفا اولمشلر ايدى (وقال الله تعالى وما كان لكم
ان تؤذوا رسول الله) نه حيات حبيب الله ونه مماتنده نوع اذادن بر اذا ايله پيغمبر عالى جنابه جفا داده اولمغزه بر وجهله
مساغ يوقدر (ولا ان تنكحوا ازواجه من بعده ابدا) بعد فراقه او بعد وفاته شان شريفنه تعظيما دخول بها اولنان
ازواج طاهراتندن بريني نكاح ايتمكزه مجال نابابدر (ان ذلكم) اى الاذى من قبلكم (كان عند الله عظيما) كناه
عظيم وذنب جسيمدر تفسير مقاتل بن سليمانده مقرردركه طلحة بن عبد الله دروتندن كذران ايتديكه اكر حضرت
پيغمبر سراى عقبايه كذر ايدوب كندوسى حياتده اولورسه همخوابه لرى جناب صديقه يى تزوج ايليه يم خداى
جليل بو امر لئ محرم اولديغن بيان وآيهٔ جليله انزال ايله شان شريفنى تبجيل ايلدى (وقال الله تعالى فى تحريم التعريض
له) اى التلويح من غير التصريح (يا ايها الذين امنوا لا تقولوا راعنا) مقام نصرت محمده مراعات له امردر لكن مرام
تلويحده معناى رعونتى متضمن اولور (وقولوا انظرنا) يعنى راعنا بدلى انظر الينا وراقبنا ديديكز (واسمعوا) سماع
وقبول (الآية) وللكافرين عذاب اليم (وذلك) سبب نزول آيه (ان اليهود كانوا يقولون راعنا يا محمد اى ارعنا سمعك
واسمع منا) اى لا تغفل عنا (ويعرضون بالكلمة يريدون الرعونة) ضم را ايله حماقت مراد ايليوب ميانه لرنده اداة
دشنام برله تعريض ايدرلر (فنهى الله المؤمنين عن التشبه بهم وقطع الذريعة) اى الوسيلة (بنهى المؤمنين عنها لئلا
يتوصل بها الكافر والمنافق الى سبه والاستهزاء به وقيل بل لما فيها من مشاركة اللفظ) بلكه راعنا كلمه سنده مشاركه
مبنى ومشابهه معنى اولديغندن ناشى نهى اولندى ديدلدى (لانها عند اليهود بمعنى اسمع لا سمعت) زيرا كلمهٔ مذكوره

يهود عنود عندنده دعاء عليهدر لكن كلمهٔ راعنا اسمع معناسنه اولق صحيح اولمديغى ويقولون سمعنا وعصينا واسمع غير مسمع وراعنا ليا بالسنتهم وطعنا فى الدين ولو انهم قالوا سمعنا واطعنا واسمع وانظرنا لكان خيرا لهم آيۀ كريمه سى دلالت ايدوب كلمتين بيننده مغايرت ظاهردر (وقيل بل لما فيها من قلة الادب وعدم توقير النبى صلى الله عليه وسلم وتعظيمه لانها فى لغة الانصار) وفى نسخة لغة الانصارى ولا وجه للتقييد باحدهما على وفق اللغة الجادة فان المراعات مفاعلة من المغالبة فيكون (بمعنى ارعنا) همزۀ وصل وفتح عينله امر من الرعاية (نرعك) اى حتى نرعاك جواب امرده جزم ايچون الف حذف اولندى (فنهوا عن ذلك اذ مضمنه) ميم ثانيه فتح وتشديدى ايله اى مضمونه (انهم لا يرعونه الا برعايته لهم) زيرا مضمون اداء اناره حضرتك شانته رعايت ايتمه لر اول حضرت انلره رعايت ايتمدكچه ديمك اقتضا ايدر (وهو عليه السلام واجب الرعاية بكل حال) حال انكه خاتم الرساله حضرتلرى هر حالده واجب الرعايه در كرك انلره رعايت ايتسون وكرك ايتمسون (وهذا هو عليه السلام قد نهى) الحاضرين من امته (عن التكنى بكنيته) فرزند نخستين سيد المرسلين قاسم اولمغله كندو كنيۀ لطيفه لرى ايله تكنيدن امۀ حاضرينى نهى ايلادى (فقال تسموا باسمى) محمد واحمد ومحمود ايله (ولا تكنوا) من كنى مخففا او مشددا (بكنيتى) ضم كاف وكسرى دخى جائزدر امدى محط نهى اسم ساميلريله كنيۀ شريفه لرين جمع ايمه اولور لانهما موجبات للشبهة (صيانة لنفسه وحماية عن اذاه اذ كان النبى صلى الله عليه وسلم استجاب لرجل نادى يا ابا القاسم فقال لم اعنك) فتح همزه وكسر عينله اى لم اردك بهذا (انما دعوت هذا فنهى حينئذ عن التكنى بكنيته لئلا يتأذى باجابة دعوة غيره ممن لم يدعه ويجد بذلك المنافقون والمستهزؤن ذريعة الى اذاه والازراء به) اى الاستحقار به (فينادونه فاذا التفت قالوا انما اردنا هذا السواه) اى لغيره عليه السلام (تعنيتا له) تفعيل من العنت بفتحتين وهو المشقة (واستخفافا بحقه على عادة المجان) ضم ميم وفتح جيمله جمع ماجن هو الذى لا يبالى فيما صنع (والمستهزئين فحمى عليه السلام حمى اذاه) بفتح الحاء فى الاول وكسرها فى الثانى (بكل وجه) حاصل كلام بركسنه يا ابا القاسم ديوندا ايليوب اول حضرت اجابت ايلدكده سزى مراد ايتمدم يا ابا القاسم ابو القاسم الانصارى يى دعوت ايلدم ديدى پس اول حيننده ابو القاسم كنيه سيله تكنيدن نهى بيوردیلر كه كندولرى دعوت ايتمين غيرك دعوتنه اجابتله متأذى اولميه لر ونواذا ايله ارباب نفاق واستهزا اول حضرتك اذا وحقارتنه رهياب وسيله ايتميه لركه اول حضرته يا ابا القاسم له دعوت ايدوب نداله ينه التفات بيوردقده الرقصد ابن فلانك دعوتى مراد ايلدك ديوبى عار وغيرت مستهزئين عادتى اوزره شان شريفنه استخفاف وذات همايونته مشقت ايچون غيره صرف ايده لر پس نبى اكرم عليه سلام الاتم طرف جليلنه لاحق اولان اذادن حريم ساحۀ جيله سن صيانت وهر وجهله حمايت بيوردیلر (فحمل محققو العلماء نهيه عن هذا على مدة حياته) صلى الله عليه وسلم (واجازوه بعد وفاته لارتفاع العلة) وهى ايذاؤه فى تلك الحالة (وللناس فى هذا الحديث مذاهب ليس هذا موضعها وما ذكرناه وهو مذهب الجمهور والصواب ان شاء الله تعالى) من التقييد النهى بحياته معلوم عزت اولسونكه خبر مرقومده اختلاف برنيجه وجهله روغما اولوبر يسى مطلقا ابى القاسمله تكنيدن منعدر كرك اسمى محمد اولسون يا اولمسون رواية مذكوره امام شافعيدن مرويه در ايكنجى مطلقا جوازيدر اوچنجى اسمى محمد اولان ايچون جائز اولمقدر وجه مرقوم تصحيح كردۀ امام رافعيدر دردنجى حيات حضرتده مطلقا منعدر بشنجى اول حضرت كندولرى تبركا تسميه وتكنيه بيوردقلرى ذوات ايچون جائز اولوب غيره جائز اولمقدر ازجمله پسر على المرتضى محمد بن الحنفيه رضى الله عنهما ابى القاسمله مكنى ايدى قبل الولاده اذن همايونله كنيه ونام نهاده قيلنمشيدى وابعضهم فى ذلك ✲ فى كنية بقاسم خلف وقع ✲ فالشافعى مطلقا انها منع ✲ ومالك جوزو النهى حمل ✲ على الحياة والنواوى جعل ✲ هذا هو الاقرب اما الرافعى ✲ يمنع من يسمى محمد العلى (وان ذلك على طريق تعظيمه وتوقيره وعلى سبيل الندب والاستحباب لا على التحريم ولذلك لم ينه عن اسمه لانه قد كان الله منع من ندائه به) باسمه (لقوله تعالى لا تجعلوا دعاء الرسول بينكم كدعاء بعضكم بعضا وانما كان المسلمون يدعونه) ينادونه (يا رسول الله ويا نبى الله وقد يدعونه) صيغۀ جمعله ويدعوه بصيغة الافراد مرويدر (بكنية ابا القاسم بعضهم) يدعونه ضميرندن بدل ويا افراد ايدعوه فعلنه فاعل اولور وبعض نسخه دن بعض ساقطدر (فى بعض الاحوال وقد روى انس عنه عليه السلام ما يدل على كراهة التسمى باسمه وتنزيهه عن ذلك اذا لم يوقر فقال) كما رواه الحاكم والبزار (تسمون اولادكم محمدا ثم تلعنونهم) استفهام انكارى تو بيخى تقديريله محط انكار جملۀ ثانيه اولور اتأمرون الناس بالبر وتنسون انفسكم كريمه سى اسا حاصلى اسم شريفه حق تعظيله اكرام اولنمديغى اسمله نامداش اولمق كراهتى اوزره مروية عن انس اولان خبر مذكور دلالت ايدر (وروى ان عمر كتب الى اهل الكوفة لا يسمى احد) صيغۀ مجهولله درفاعل بناسى دخى جائز (باسم النبى صلى الله عليه

وسلم) مراد اشهر اسماء حضرت اولان نام محمد در ويا جنس اولوب احمد ومحموده شامل اوله (حكاه ابو جعفر الطبرى) محمد بن جرير (وحكى محمد بن سعد) كاتب الواقدى وصاحب الطبقات (ان عمر بن الخطاب) رضى عنه التواب (نظر الى رجل اسمه محمد) برادر زاده سى اولان محمد بن زيد بن الخطاب اولمسى مرويدر (ورجل يسبه ويقول له فعل الله بك يا محمد وصنع فقال عمر لابن اخيه محمد بن زيد بن الخطاب لا ارى محمدا عليه السلام يسب) صيغۀ مجهولله (بك) بسبب سبك او فى ضمن سبك (والله لا تدعى محمدا ما دمت حيا وسماه عبد الرحمن) يعنى جناب فاروق محمد نام بركسه يه نكاه ايلدى ديگر كسنه اكا شتم ايدوب الله تعالى سكا يا محمد شويله ايتسون بويله ايتسون ديو بد دعا ايدردى حضرت عمر برادر زاده سى محمده خطاب ايدوب بن بعد ازين حضرت محمد عليه السلام سنك سببكله سب اولنمغه راضى دكلم قسم بخداى عالمكه مادامكه سن ويابن حياتده اولدقچه محمد ناميله دعوت اولنميه سن ديوب اسمنى عبد الرحمن ايله تسميه ايتديلر (واراد ان يمنع لهذا ان يسمى احد باسماء الانبياء اكراما لهم بذلك وغير اسماءهم وقال لا تسموا باسماء الانبياء ثم امسك) يعنى فاروق منيع الجناب بو سببدن مراد ايتديكه هيچ كسنه نام پيغمبر ايله نامداش اولميه وسب ودشنامدن تنزيه واول ذوات ذيشانه اكرام ايچون منع وازجمله موسى ايله نام اولانى عبد الرحمن نامنه تبديل بيوروب اسماء انبيا ايله تسميه دن نهى مراد ايتديلر بعد ذا ينه منع ونهيدن فارغ اولديلر حتى سيد بنى طلحه محمد بن طلحه نك اسمنى تغيير مراد ايلدكده ابن طلحه فوالله يا امير المؤمنين ان من سمانى محمدا لمحمد صلى الله عليه وسلم ديو ابن خطابه خطاب ايديجك قوموا فلا سبيل لى الى هذا ديو فارغ اولمشدر (فالصواب جواز هذا كله بعده عليه السلام بدليل اطباق الصحابة على ذلك) اى اجماعهم (وقد سمى جماعة منهم ابنه محمدا وكناه بابى القاسم وروى ان النبى صلى الله عليه وسلم اذن فى ذلك لعلى رضى الله عنه) يعنى اسد الله الغالب على بن ابى طالب يا رسول الله بر فرزندم دخى كهوارۀ وجوده قدم نهاد اولورسه نامنى محمد وكنيه سنى ابا القاسم ايله نامداش حضرتك قيله يمى ديو استئذان ايلدكده اذن خاصله تبركا ويا اذن عامله خصوص مزبوره اذن همايونلرى صدورى روايتكردۀ ابى داود وترمذيدر (وقد اخبر عليه السلام ان ذلك اسم المهدى وكنيته) ابن مسعود رضى الله عنهما طريقندن تخريجكردۀ ابو داود وترمذى اولان حديثده المهدى يواطى اسمه اسمى واسم ابيه اسم ابى لفظ شريفيدر ولم يعرف من زاد الكنية (وقد سمى به النبى صلى الله عليه وسلم محمد بن طلحة) بن عبيد الله التميمى فخر رسل صلى الله عليه وسلم محمد اسميله فرزند طلحه يى تسميه ايلدى بلكه كنيه لريله دخى تبركا مكنى بيورمش اوله ديتلدى مشار اليه سجاد لقبيله ملقب اولوب وقعۀ جملده بدريله قتل اولندى قيل ان عليا كرم الله وجهه قد نهى عن قتله فى ذلك وقال اياكم وصاحب البرنس وروى ان على بن ابى طالب رضى الله عنه مر به وهو قتيل يوم الجمل فقال هذا السجاد ورب الكعبة هذا الذى قتله بره بابيه يعنى ان اباه طلحة اكرهه على الخروج فى ذلك اليوم (ومحمد بن عمرو بن حزم) الانصارى النجارى هجرت عليه نك اوننجى سالنده بانهادۀ مهد وجود اولوب سنۀ ثلاث وستين وقعۀ حره ده جام شهادتى نوش ايلدى (ومحمد بن ثابت بن قيس) ابن شماس الانصارى الخزرجى المدنى قتل يوم الحرة (وغير واحد) يعنى دخى بسيار مولود عاقبت محموده محمد اسميله تبركا وتيمنا نام نهاد اولديلر محمد بن خليفه ومحمد بن نبيط بن جابر ومحمد بن هلال بن العلا آسا (وقال) صلى الله عليه وسلم (ما ضر احدكم ان يكون فى بيته محمد ومحمدان وثلاثة) قدمر بيانه (وقد فصلت الكلام فى هذا القسم على ما بين كما قدمناه) فى التراجم اول الكتاب

الباب الاول

(فى بيان ما هو فى حقه عليه السلام سب او نقص) من تعريض اى تلويح (او نص) اى تصريح (اعلم وفقنا الله واياك ان جميع من سب النبى صلى الله عليه وسلم او عابه او الحق به نقصا فى نفسه) اى ذاته او صفاته (او نسبه) فحسبله (او دينه) اى سيرته وشريعته (او خصلة من خصاله) شجاعت وكرمى اسامحايا اى جيله لرندن بر خصلت جايله سنه نقص وشين الحاق ايلسه (او عرض به) تشديد را ايله ويا جناب حضرتنه ناسزا شيئ تلويح ايلسه (او شبهه بشيئ على طريق السب له او الازراء عليه) اى احتقارا به واستخفافا بشانه الشريف (او التصغير لشانه او الغض منه) غين وضاد معجمتين ايله اصل غض نقص فى الصوتدر مطلقا نقص قليل مراد اولندى (او العيب له فهو ساب له والحكم فيه كحكم الساب) اجمالا (يقتل كما بينته) تفصيلا (ولا يستثنى فصلا من فصول هذا الباب على هذا المقصد) بكسر الصاد اى الذى قصدناه من صوب الصواب (ولا نمترى فيه) بنون ايضا (تصريحا كان او تلويحا وكذلك) بالطريق الاولى (من لعنه او دعى عليه او تمنى مضرة له او نسب اليه ما لا يليق بمنصبه) اى باصله وحسبه (على طريق الذم) خطاء وسهو دن قيد احترازى اولق منفهمدر (او عبث) فتح عين مهمله وكسر موحده ايله لعب ومزح معناسنه

وفتح موحده ايله خلط معناسنه در (في جهته العزيزة) زاين ايله جانب كريم وبعض نسخده غين معجمه وراوزا ايله طبيعت (يستخف من الكلام) ضم سين وسكون معجمه ايله امر رذل (وهجر) ضم هاء وسكون جيم ايله فحش وقبيح كلام (ومنكر من القول وزور) دروغ وافترا (او عيره بشيء) عين مهمله وتشديد تحتيه ايله (مما جرى من البلاء والمحنة عليه) لما اتفق له عليه السلام مع العرب في ابتداء دعوتهم (او غمصه) غين معجمه وميم وصاد مهمله ايله تنقيص حال وتحقير شان (ببعض العوارض البشرية الجائزة والمعهودة لديه) جوع واغماسا (وهذا كله اجماع من العلماء وائمة الفتوى) من المفسرين والمجتهدين (من لدن الصحابة رضوان الله عليهم الى هلم جرا) يعني ذكر اولسان مالايليق اوصافه تصدي ايدن بي ادبان خالع العذارلك في الدارين معاقب اولسنه عصر صحابهء كرامدن الى اخر الزمان وانقضاء الدوران اجماع واتفاقلري ثبوت بيافته تعيندر وكلمهء هلم هاء تنبيه له فعل ماضيدن مركبه اولوب بعده قبل معناسنه قيلنمشدر اسم فعل اولوب واحد مذكر وغيري مساوي اوله وياخود اتصال ضمائر ايله استعمال افعال وجهي اوزره مستعمل اوله وجرا حالية ويا تميز ويا مصدريه اوزره منصوب اولوراي وجر جرا قال الخفاجي ادخال الى على هلم مقابلة لمن الابتدائية الداخلة على لدن غير مسموع بل غير صحيح لانها فعل في الحال والاصل على اللغتين فكانه حذف مجرورها واصله الى وقتنا وهلم جرا وهو ايضا غير جار على وفق كلامهم انتهى (قال ابو بكر بن المنذر) محمد بن ابراهيم النيسابوري (اجمع عوام اهل العلم) جمع عامة جماعت كثيره معناسنه (على ان من سب النبي صلى الله عليه وسلم يقتل) حفظا لشانه الشريف وتعظيما لامره المنيف * لايسلم الشرف الرفيع من الاذى * حتى يراق على جوانبه الدم (وممن قال ذلك) اي القتل بسببه (مالك بن انس) امام مهذب صاحب مذهب (والليث بن سعد) المصري المجتهد (واحمد) بن حنبل (واسحاق) بن راهويه (وهو مذهب الشافعي) اي المنقول عنه (قال القاضي ابو الفضل) المصنف رحمه الله (وهو مقتضى قول ابي بكر الصديق) رضي الله عنه (ولا تقبل توبته عند هؤلاء) المذكورين (وبمثله) قتل ساب قولي نظيري (قال ابو حنيفة) الامام الاعظم والهمام الاقدم اي اصحابه (واصحابه والثوري) سفيان بن سعيد (واهل الكوفة) عطف الخاص على العام قبيلندندر يراثوري وابو حنيفه رحمهما الله كوفيلردر وثور نام قبيله در وسفيان ثوري يوز التمش برسنهء هجريه ده وداع خاكدان فنا ايلدي (والاوزاعي) عبد الرحمن بن عمرو خير هذه الامة في الحديث والفقه والترسل والعبارة يوز اللي يدي سال هجريده خانقاه نعيمه روان اولديلر والاوزاع لقب لابي بطن من همدان (في المسلم) خاصة دون الكافر (ولكنهم قالوا هي ردة) يعني سب ارتداد در ديديلر وحكم مرتد قريبا بيان اولنور وسبه راجع ضمير باعتبار خبره تأنيث ايراد اولندي (وروى مثله الوليد بن مسلم) ابو العباس الدمشقي احد الاعلام من اهل الشام سنة خمس وتسعين ومائه ده عازم دار السلام عقبا اولديلر (عن مالك) رحمه الله فيكون عنه روايتان (وحكى الطبري) محمد بن جرير (مثله) يعني سبك ردة اولديغي قولي آنا طبري حكايت ايلدي (عن ابي حنيفة واصحابه فيمن تنقصه صلى الله عليه وسلم اوبرئ منه) اي تبرء منه بان قطع محبته اوكذبه ويا اقوال حضرتدن برقولي دروغه نسبت واسناد ايلين بي حرمت حقنده ارتداد روايتي حضرت امام واتباعندن محكيدر (وقال سحنون) ضم سين وسكون حاء مهمله ايله للعلمية وشبه العجمه ممنوع من الصرفدر عبد السلام بن سعيد بن حبيب بن حسان بن هلال ابن بكار بن ربيعة التنوخي ابو سعيد المالكي سلم عمر عزيزلك سكسان درجه سنه پا نهاده اولدقلرنده ايكيوز قرق سال هجريده عندليب روحي قفص بدندن كلزار نعيمه پران ايلدي (فيمن سبه ذلك) اي سبه (ردة كالزندقة) وزنديق بر دين ايله تدين وبر شريعته متدين اوليوب بعث ونشره اعتراف ايتمين مخمورميكدهء ضلالدر (وعلى هذا وقع) يعني ردة مطلقه ويا زندقه اساو اولق قولي اوزره (الخلاف في استتابته وتكفيره وهل قتله حد او كفر) استتابه ويا اسلامدن خروجي وقتلي سياست وياخود حقيقة كفر ندني ايجاب ايلديكنده اختلاف وقوع بافته در (كما نبينه في الباب الثاني ان شاء الله ولا نعلم خلافا في استباحة دمه بين علماء الامصار وسلف الائمة) من الاعلام والاخيار (وقد ذكر غير واحد الاجماع على قتله وتكفيره واشار بعض الظاهرية وهو ابو محمد علي بن احمد الفارسي) يعني ابن حزم اليزيدي القرطبي الظاهري اولا شافعي اولوب بعده مجتهد ظاهري اولمشلردر درتيوز اللي يدي تاريخنده وفات ايلدي وظاهريه داود محلي ظاهريه منسوب طائفه دركه ظاهر احاديث ونصوصله من غير تأويل اخذه وجوبنه ذاهبلردر ازجمله ابن حزم اندلسي عليه الرحمه اول طائفه دن شماريده درحق لسان ابن حزم وسيف حجاج شقيقاندر ديمشلر (الى الخلاف في تكفير المستخف به) شايد عدم تعمدي اوزره محمول اوله (والمعروف ما قدمناه) تكفيرو خونك هدر اولمسي قول مشهوردر (قال محمد بن سحنون اجمع العلماء ان شاتم النبي صلى الله عليه وسلم المتنقص له) صفة كاشفه شاتم اما حرف عاطفه ايله ايرادي اولى ايدي (كافر) لاشك (والوعيد جار عليه بعذاب الله له) في الدارين

(وحكمه عند الامة القتل) عند جميع الائمة اول بدكارلك دنياده حكمي قتلدر (ومن شك في كفره وعذابه) في الدنيا والاخرة (كفر) عياذا بالله تعالى (واحتج ابراهيم بن حسين بن خالد الفقيه) رفعله نعت ابراهيمدر (في مثل هذا بقتل خالد بن الوليد) بن المغيرة سيف الله رضي عنه الاله (مالك) نصبله مفعول قتل (بن نويرة) ضم نون وفتح واو وسكون تحتيه ورا ايله تميمي يربوعي بر دلير فارس وشاعر وقومنك مطاع وپيشواسي ايدي سرور عالم صلى الله عليه وسلمه قدوم ايليوب مشرف بالاسلام اولدقدنصكره صدقات قومي اوزره عامل نصب اولنمشيدي (لقوله) لاجل قوم ابن نويرة وبعض نسخده باء سببيه ايله ايراد اولندي (عن النبي صلى الله عليه وسلم صاحبكم) يعني رسول الله عنوانيله لب جنبان اولميوب صحبت حضرتدن تبري كونه تعبير تنقيصله سزك صاحبكز اداسندن ناشي خالد مالكي قتل ايتمسي اسافقيه مومي اليه استدلال ايلدي مرويدركه رئيس قبيلهء بني يربوع مالك بن نويرة ادا مال زكاتدن امتناع وشائبهء ميل جانب ارتداد ايتديكي استماع اولنمغين حقيقت حاله تحصيل اطلاع ايچون خالد بن الوليد اول طرفه سوق لشكر ومالكي حضورنه احضار واستطلاع خبردنصكره سني قتل ايدرم ديو تحذيرده شان حضرته منقصت داده تعبيرله خالده مخالفت ايلدكده ضرار بن الازوره امر ايدوب مالكي اعدامه اقدام ومتروكه سي ام متمم نام محبوبهء شهر اشوبي مسندنشين مرفه احترام ايلدي مادهء قتل مالك باعث استغراب اصحاب اولوب حتى عمر بن الخطاب خليفهء وقت حضرت صديق رضي الله عنه جنابلرنه قصاصا خالدي علف تيغ تلف ايتمكي تكليف ولكن حضرت خليفه خالده انجق زجر وتعنيف ايلدي (وقال ابو سليمان الخطابي) البستي (لا اعلم احدا من المسلمين اختلف في وجوب قتله اذا كان الساب مسلما) بخلاف ما اذا كان كافرا (وقال ابن القاسم) المصري صاحب مالك (عن مالك في كتاب ابن سحنون) صرف ومنعي جائزدر (والمبسوط) كتاب للمالكية (والعتبية) ضم عين مهمله وسكون مثناة فوقيه وكسر موحده وتشديد تحتيه ايله مذهب مالكيه ده كتاب آخردر (وحكاه) ما قاله ابن القاسم (مطرف) خواهرزادهء امام مالك (عن مالك في كتاب ابن حبيب من سب النبي صلى الله عليه وسلم من المسلمين قتل ولم يستتب قال ابن القاسم في العتبية) محمد ابن احمد بن عبد العزيز بن عتبة الاموي القرطبي يه منسوب كتاب جليلدر (او شتمه او عابه او تنقصه فانه يقتل وحكمه عند الامة) جماعت ائمهء مالكيه مذهبلرنده حكم شاتم وعائب ومتنقص (القتل كالزنديق وقد فرض الله توقيره وبره صلى الله عليه وسلم وفي المبسوط عن عثمان بن كنانه) كسر كافله امام مالك وفاتندن ايكي سنه صكره وقف تاريخنده فوت اولدي (من شتم النبي صلى الله عليه وسلم من المسلمين قتل) اي ذبحا (او صلب حيا) يا زنده ايكن اويحتهء درخت سياست اولنور (ولم يستتب) توبه سي قبول قيلنمز (والامام مخير في صلبه حيا او قتله ومن رواية ابي المصعب) ضم ميم وفتح عين ايله قاضيء مدينهء منوره اولان عوف زهري عليه الرحمه در (وابن ابي اويس) فتح همزه وسكون واو ايله همشيره زادهء امام مالك اسماعيل نام امام جليلدر (سمعنا مالكا يقول من سب رسول الله عليه السلام او شتمه او عابه او تنقصه قتل مسلما كان او كافرا ولا يستتاب) روايهء مذكورهء مطلقه در روايات ماسبق خلافنجه مسلم شانتده مقيده ايدي (وفي كتاب محمد) بن ابراهيم بن المواز (اخبرنا اصحاب مالك انه) اي مالك عليه الرحمه (قال من سب النبي عليه السلام او غيره من النبيين من مسلم او كافر قتل ولم يستتب وقال اصبغ) فتح همزه وموحده واخري غين معجمه ايله فقيه مصري مفتي قرطبه اوچيوز التمش يدي تاريخنده عزم كلشن فردوس ايلدي (يقتل على كل حال اسر ذلك او اظهره) يعني ساب نبي اولان باديه پيماي خسران اوزره بينه ثبوت تندنصكره كرك سبي پنهان ويا اشكار ايتمش ايسه ده توبه عرض اولنميوب قتل اولنور (ولا يستتاب لان توبته لا تعرف) زيرا باطنا توبه سنك صحتي غير معلومدر وفيه انا نحكم بالظواهر والله اعلم بالضمائر (وقال عبد الله بن ابي الحكم) فصحتيله ابن اعين الفقيه المصري راوي امام مالك وليث ايكيوز اون درتده مسرنهادهء بالين لحد اولدي (من سب النبي عليه السلام من مسلم او كافر قتل ولم يستتب) اي وان كان الكافر حربيا او ذميا (وحكى الطبري) محمد بن جرير (مثله عن اشهب) بن عبد العزيز المصري نامي مسكين ولقبي اشهبدر امام مالك وليث راويسي فقيه جليل القدر ايدي سنة اربع ومائتينده عالم بقايه ارتحال ايلدي (عن مالك) صاحب المذهب (وروى ابن وهب) ابو محمد بن وهب بن مسلم الفهري المصري يوز طقسان يدي سنهء هجريه ده خرامان روضهء بقا اولديلر (عن مالك من قال ان رداء النبي صلى الله عليه وسلم) مثلا رداء وازار وسائر دثار وقبا وشعار شريفه لري حكمي دخي بويله در (ويروى زر النبي صلى الله عليه وسلم) زر كسر زاي وتشديد را ايله تكمه (وسخ) فتح واو وكسر سين ايله دنس معناسنه (اراد به عيبه) نقص وطعن مراد ايتديكي حالده (قتل) والا في نفس الامر واقعي بيانده منقصت نابابدر اذ ثبت في الشمائل انه عليه السلام كان يكثر القناع حتى كان ثوبه ثوب زيات (وقال بعض علمائنا) اي المالكية (اجمع العلماء على ان من دعى على نبي من الانبياء بالويل) هلاك وعذاب (او بشيء من المكروه انه يقتل

بلااستنابه) من غیر مطالبة بتوبة (وافتی ابوالحسن القابسی) کسر موحده ایله (فیمن قال فی النبی صلی الله علیه وسلم الجمال) فتح جیم وتشدید میله شتربان معناسنه وبعض نسخه ده جمال حاء مهمله ایله (یتیم ابی طالب بالقتل) یعنی جمال قرینه سیله یتیم ابی طالب دیو استهانت واستحقاره تصدی ایدن شخص نا خلفك قتلیله افتا ایوردی (وافتی ابو محمد ابن ابی زید) القیروانی (بقتل رجل سمع قوما یتذاکرون صفة النبی صلی الله علیه وسلم اذ مر بهم رجل قبیح الوجه واللحیة فقال) ای الذی افتی ابن ابی زید بقتله (لهم تریدون تعرفون صفته) ای اتریدون ان تعرفوا صفة النبی علیه السلام (هی فی صفة هذا المار فی خلقه ولحیته قال ولا یقبل توبته وقد کذب لعنه الله) لان شمائله معروفة بالحسن والجمال (ولیس یخرج من قلب سلیم الایمان) والکمال (وقال احمد بن ابی سلیمان صاحب سحنون من قال ان النبی علیه السلام کان اسود یقتل) قائل مسفور قصد استحقاراله تکفیر اولنور والا حلیه شریفه حضرتنه جاهل اولدیغی حالده تأدیب اولنور (وقال فی رجل قیل له لا وحق رسول الله فقال فعل الله برسول الله کذا) وکذا (وذکر کلاما قبیحا فقیل له ماتقول یا عدو الله فقال کلاما اشد من کلامه الاول ثم قال انما اردت برسول الله العقرب) حاصل کلام شان رسول اللهه شایان اولمیان بعض کلام نادر برابرایله هذیان ایلدکدنصکره حاشا ثم حاشا رسول الله لفظیله مرادم کژدم در که حقدن خلقه تسلیط ایچون ارسال اولنمشدر دیو رسالة عرفیه یی ارادهٔ لغویه ایله تأویل مراد ایلدی (فقال ابن ابی سلیمان للذی سأله) اول بی مروت حقنده استفتا ایلین کمسنه یه امام مشار الیه جواب ایداده اولوب امر ایلدیلرکه (اشهد علیه) امدی اثبات ایله (وانا شریکك) اجر جزیلده سکا رفیق وشریکم بیوردیلر (یرید فی قتله وثواب ذلك) ابن ابی سلیمان بو کلامله اول متأول ومتنفصلك قتلنی وحضور حاکمده اثبات ونصرت پیغمبری ثوابنه شرکتی مراد ایدر (قال حبیب بن الربیع) ابن یحیی بن حبیب القروی (لان ادعاءه التأویل فی لفظ صراح) بضم اوله وبکسر مبالغهٔ صریح کعجاب وعجیب (لا یقبل لانه امتهان) ای احتقار (وهو غیر معزر) قبل الراء کسر زا ایله (لرسول الله صلی الله علیه وسلم ولا موقرله فوجب اباحة دمه) زیرا لفظ صریح خالصده انك ادعاء تأویلی قرین قبول قیلنمیوب قتل اولنور که بو معنی بیعنی حقارتی موجب واول شخص یاره کوشان حضرتی مبجل ومعظم اولمدیغی اجلدن توقیرده تقصیری ایچون خونی هدر ومباح قیلمغی واجب اولدی دیدی (وافتی ابو عبد الله بن عتاب) تشدید مثناة فوقیه ایله فقهاء مالکیه دندر (فی عشار) ای مکاس یأخذ العشر (قال لرجل اد) فتح همزه وتشدید دال مکسوره مهمله ایله امر من التأدیة (واشك) ضم کاف وکسر یله (الی النبی صلی الله علیه وسلم) یعنی عشار برکمسنه یه اخذ مکسده ظلم ایدوب حریف مظلوم سندن حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلمه تظلم وشکوی ایدرم دیدکده سن مکسی بکا اعطا ایله وپیغمبره بندن اظهار شکوی ایله بنم حاجتم دکلدر دیدی (وقال) بعد ذا بنه عشار خلیع العذار دیدی (ان سألت وجهلت فقد جهل وسأل النبی صلی الله علیه وسلم) اکر بن طلب مال ایلدم ویا بعض حالده جهالت ایلدمسه انلر دخی بو یله ایلدی دیمشیدی (بالقتل) ابن عتاب عشارك قتلنه فتوی ویردی (وافتی فقهاء الاندلس) فتح همزه وکسر یله وفتح دال وضم لام ایله مغرب زمیننده بلدهٔ مشهوره در (بقتل ابن حاتم المتفقه الطلیطلی) ضم طائین مهملتین وفتح لام اولی وسکون تحتیه وکسر لام ثانیه ویا نسبتله اندلسده مدینهٔ معروفه در (وصلبه بما شهد علیه به) صیغهٔ مجهوله (من استخفافه بحق النبی صلی الله علیه وسلم وتسمیته ایاه اثناء مناظرته) ای فی خلال مجادلته فی علم الکلام ومباحثته (بالیتیم) احتقاراله (وختن حیدرة) بفتحتین ای ابی فاطمة زوج علی وحیدره نام مرتضی کرم الله وجهه در مادری فاطمة بنت اسد پدری اسمیله نام نهاد اولمشلردر بعده پدری ابی طالب علی ایله تسمیه ایلدی حتی روز مشرکسوز خیبرده انا الذی سمتنی امی حیدره انشادیله مبادرت بیورمشلر ایدی (وزعمه) ای وهم ابن حاتم (ان زهده علیه السلام لم یکن قصدا) ای اختیارا بل اضطرارا (ولو قدر علی الطیبات اکلها الی اشباه لهذا الاحتقار) فی حقه (وافتی فقهاء القیروان) مغرب کاربان یعنی القافله دیار اندلسده بلد معروفه در فتح قاف وراایله مضبوطدر (واصحاب سحنون بقتل ابراهیم الفزاری) فتح فاء وزا ایله (وکان شاعرا متفننا فی کثیر من العلوم) ادبیه وعقلیه علومده ماهر شرعیه ونقلیه ده قاصر بر فاجر ایدی (وکان ممن یحضر مجلس القاضی ابی العباس بن طالب للمناظرة) فی العلوم والمباحثة (فرفعت علیه امور منکرة من هذا الباب) یعنی پیغمبر علی الجنابه استخفاف بابنده شاعر فزاری اوزره نیچه امور منکره اثبات اولندی (فی الاستهزاء بالله تعالی) ای بکتابه (وانبیائه ونبینا علیه السلام فاحضر له القاضی یحیی ابن عمر وغیره) یحیی مفعولیت اوزره منصوبدر (من الفقهاء) یعنی قاضی ابو العباس علیه الرحمه شاعر فزاری ایچون فقهایی احضار ایلیوب (وامر بقتله وصلبه) فتح صاد وسکون لام ایله (فطعن بالسکین وصلب منکسا ثم انزل) بنای مجهول ایله (واحرق بالنار) قاضی انك قتل وصلبنه امر ایلیوب شکمی سکینله طعن اولنوب سرنکون اویخته میدان

سیاست قیلنوب بعد ذا ازال وجیفهٔ مرداری احراق بالنار قیلندی (وحکی بعض المؤرخین انه لما رفعت خشبته وزالت عنها الایدی استدارت) ای الخشبة (وحولته عن القبلة فکانت آیة للجمیع وکبر الناس وجاء کلب فولغ) فتح لام وکسری ایله (فی دمه) وقتا فزارینك آویخته قیلندیغی خشبه رفع اولنوب صلب ایچون ممدوده اولان ایادی زائله اولدقده خشبه دونوب جهت کعبه دن وجهنی تحویل وجانب اخره اماله ایلدیکی حاضرینه بر علامت عجیبه اولوب تعجب کنان اولین واخرین الله اکبر صداسیله میدان سیاستی ولوله انداز وقبهٔ افلاکی پرطنین ایتدیلر ودرحال بر کلب کاوب خونی زبانیله والغ ونوش ایتدی (فقال یحیی بن عمر صدق رسول الله صلی الله علیه وسلم وذکر حدیثا عنه علیه السلام) قیل انه لا یعرفه الحفاظ وقال ابن حجر انه لا اصل له (انه) علیه السلام (قال لا یلغ) فتح لام وکسری دخی جائزدر (الکلب فی دم مسلم وقال القاضی ابو عبد الله بن المرابط) اسم فاعل ایله ثغور اسلامیه حراستنه قائم اولانه مرابط تعبیر اولنور راجل علماء مالکیه دن محمد بن خلف بن سعید بن وهب در تیوز سکسان تاریخندنصکره عزم عقبی ایلدی (من قال ان النبی صلی الله علیه وسلم هزم) صیغهٔ مجهوله (یستتاب) یعنی سرخیل انبیا علیه التحایا بعض غزواتنده هزیمت اولندی دیسه اکا توبه عرض اولنوب قول مذکوردن رجعتی طلب اولنور (فان تاب) ای قبلت توبته (والا قتل) توبه ایتمزسه قتل اولنور (لانه تنقص) زیرا هزم رتبهٔ حضرتده منقصتدر (اذ لا یجوز ذلك) ای وقوع هزیمته (علیه فی خاصته) ای خاصة نفسه (اذ هو) علیه السلام (علی بصیرة من امره ویقین من عصمته) قال ابن حجر وقضیة مذهبنا انه لا یکفر بذلك الا ان قاله علی قصد التنقیص لانه لیس صریحا لان الهزیمة قد تکون من الجبلات البشریة فان لم یقصد ذلك لم یکفر بل یعزر التعزیر الشدید انتهی ولو قیل لان الفرار مما لا یطاق من سنن الانبیاء کما فر موسی علیه السلام حیث هم به القبط لا یبعد (وقال حبیب بن ربیع القروی مذهب مالك واصحابه ان من قال فیه علیه السلام ما فیه نقص قتل دون استتابة وقال ابن عتاب الکتاب والسنة موجبان ان من قصد النبی صلی الله علیه وسلم باذی او نقص معرضا) ای ملوحا (او مصرحا وان قل فقتله واجب فهذا الباب کله مما عده العلماء سبا او تنقصا یجب قتل قائله لم یختلف فی ذلك متقدمهم ولا متأخرهم) من المالکیة (وان اختلفوا فی حکم قتله علی ما اشرنا الیه) توبه عرض اولنورمی اولنمزمی وتوبه کار اولدیغی حالده قتلی ترك اولنورمی ویا حدا قتل اقتضا ایدرمی یاخود توبه سی قرین قبول اولمیوب زندیق آسا نقطهٔ وجودی صحیفهٔ زندکانیدن حك اولنورمی دیو اختلاف علمایه اشارت ایلدیکمز وجوه اوزره (ونبینه بعد) بعد ازین بر وجه تحقیق تفصیلی بیان ایدرز والحاصل بو بابده فصل خطاب الفاظ مذکوره نك جملهسی عمدا ویا هزلا صدور ایتدیکی حالده درو الا سهو واو خطأ لسان اوزره جریان ویا اکراها کذران ایتمسی رفع عن امتی الخطأ والنسیان وما استکرهوا علیه حدیث شریفی مقتضاسنجه معفو اولوروق صرح قاضیخان من ائمتنا الحنفیة فی فتاویه بان الخاطی اذا جری علی لسانه کلمة الکفر خطأ لم یکن کفرا عند الکل بخلاف الهازل لانه یقول قصدا انتهی (وکذلك اقول حکم من غمصه) ای عابه (او عیره) فتح عین مهمله وتشدید مثناة ایله تعییر وتحقیر در (برعایة الغنم) یعنی اجرتله رعی غنم ایتمسیله احتقار وتعییب ایدنك حکمی حکم ماسبق کبیدر وقصهٔ مذکوره تفصیلی قریبا بیان اولنور (او السهو او النسیان او السحر او ما اصابه من جرح) ضم جیمله یاره وکاهی فتحله جراحت معناسنه (او هزیمة لبعض جیوشه) زیرا غزای احد وحنینده بعض اصحابنه هزیمت واقع اولمشیدی (او اذی من عدوه او شدة من زمنه او بالمیل الی نسائه فحکم هذا کله لمن قصد به نقصه القتل) بلی ذکر اولنان اوصافی تعییر وتعییب وتنقیصه قصدیله کویا اولورسه انك حکمی قتلدر حق برکمسنه درت مرأه تزوج وهزار تسری ایلسه اخر کمسنه بو وجهله انی ذم وتعییر ایلسه بعض علما انك کفرنه ذاهب اولدیلرزیرا حقك حلال قیلدیغی امری تحریم منزله سنده اولور (وقد مضی من مذاهب العلماء فی ذلك) قائلك استتابه وعدم استتابه امرنده اختلاف علمادن بعضیسی کذران ایلدی (ویأتی ما یدل علیه) بر وجه صواب وجوابدن دلالت ایدن احکام وروداید

(فصـــل)

(فی الحجة فی ایجاب قتل من سبه او عابه علیه السلام) کتاب وسنت واجماع امت ایله ایجاب قتلنه حجت بیاننده در (فمن القرآن لعنه تعالی) ای لعنه الله تعالی (لمؤذیه فی الدنیا والاخرة وقرانه تعالی اذاه باذاه) رسولنه اذی باری تعالی یه اذی اولدیغن جمع بیورمشیدر (ولا خلاف فی قتل من سب الله) ای عمدا من غیر خطاء واکراه (وان اللعن انما یستوجبه من هو کافر) یعنی رحمت حقدن طرد کلی مطلقا کافر اولدیغن مستوجبدر اما اصحاب کبائر وارباب صغائر حقلرنده بعض حدیثده وارد اولان لعن دون لعن طرد ولعن زجردر والحاصل لعن مطلق فرد اکمله منصرف اولور (وحکم الکافر القتل) معصوم الدم اولدیغی حالده (فقال ان الذین یؤذون الله ورسوله الایه) عنوان قسم

رابعده بیان اولندی (وقال فی قاتل المؤمن مثل ذلك) ومن یقتل مؤمنا متعمدا فجزاؤه جهنم خالدا فیها وغضب الله
علیه ولعنه لکن لعنی موجب کفر مؤمنك قتلنی استحلال ایتدیکی حالده در و یا مؤمن اولدیغی اجلدن قتلنی
روا کورمش اوله والا لعنی زجر اوزره محمولدر نتکیم خلوددخی مدت مدیده ایله مأولدر (فمن لعنه فی الدنیا القتل)
قصاصا و یا حدا (قال الله تعالی) لئن لم ینته المنافقون والذین فی قلوبهم مرض شك وشبهه دن عبارتدر والمرجفون
فی المدینة لنغرینك بهم ثم لا یجاورونك فیها الا قلیلا (ملعونین) حالیت اوزره منصوب (اینما ثقفوا) ای وجدوا
(اخذوا وقتلوا تقتیلا) ای اشد انواع القتل (وقال تعالی فی المحاربین) سیارهٔ مسلمین اوزره قطاع طریق حقنده
بیوردی (وذکر عقوبتهم) بقوله انما جزاء الذین یحاربون الله ورسوله ویسعون فی الارض فسادا ان یقتلوا
او یصلبوا او تقطع ایدیهم وارجلهم من خلاف او ینفوا من الارض (ذلك لهم خزی فی الدنیا) ای ذل وفضیحة لهم
فی الدنیا ولهم فی الاخرة عذاب عظیم حاصلی لعن کاهی قتل معناسنه ورود ایدرکه صاحب لعن مستحق قتل اولور
وقد یقع القتل بمعنی اللعن قال الله تعالی قتل الخراصون) ای لعن الکذابون (وقاتلهم الله) ای الیهود والنصاری
(ای لعنهم الله) ای ابعدهم عن مقام حضوره (ولانه فرق بین اذاه واذی المؤمنین) یعنی ان الذین یؤذون الله
ورسوله کریمه سنده اذای حق ورسول مطلق ایله والذین یؤذون المؤمنین والمؤمنات بغیر ما اکتسبوا فقد احتملوا
بهتانا واثما مبینا آیهٔ شریفنده وقوع بافته اذای مؤمنین میانه سین حق سبحانه وتعالی فرق ایلیوب موذئ باری
ورسولك شاننده کفر وقتل واذاء مؤمنینده بحسب اختلاف الاذی قتل وضرب ایله تمییز بیوردی (وفی اذی المؤمنین
مادون القتل من الضرب) ان لم یکن الاذی بالقتل ونحوه مما یستحق القتل (والنکال) ای العقوبة (فکان حکم
موذی الله ونبیه اشد من ذلك) من اذی المؤمنین (وهو القتل) ای حکم الاشد القتل لموذیهما (وقد قال تعالی
فلا وربك لا یؤمنون حتی یحکموك فیما شجر بینهم الایة) ثم لا یجدوا فی انفسهم حرجا مما قضیت ویسلموا تسلیما قسم
ثانی وجوب اتباع حضرت فصلنده تفسیری تفصیل اولندی (فسلب اسم الایمان عمن وجد فی صدره حرجا من
قضائه ولم یسلم له) یعنی سلطان کونین صلی الله علیه وسلمك فصل حکم وقضاسندن صدرنده ضیق وحرج واحر
وفرمانندن کردن پیچ اولانلردن آیت مذکوره مقتضاسنجه حق سبحانه وتعالی نام نامی ایمانی فلا وربك لا یؤمنون
قول جلیلی ایله نفی ایلدی (ومن تنقصه فقد ناقض هذا) ما یجب علیهم معارضه ایتمش اولدی (وقال تعالی یا ایها الذین
امنوا لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت النبی ولا تجهروا له بالقول کجهر بعضکم لبعض الی قوله ان تحبط اعمالکم)
آیهٔ شریفه دائرهٔ معانی محلنده سبق ایلدی معلوم دانشوراندرکه صوت حضرتدن بالاتر مجرد رفع صوت مبطل عمل
دکلدر وعند اهل السنة کاه کبائر وصغائر حسناتی ابطال ایتزمکر کفر اوله عیاذا بالله تعالی پس معنای مرقوم
رفع صوت خفض حرمت رسول الاهی متضمن ومنصب عالیلرین استخفاف کونه اولورسه حبط وابطال عمل مقرردر
وهذا معنی قول المصنف (ولا یحبط العمل الا الکفر) بمجرد تحققه ولو رجع الی الاسلام (والکافر یقتل) ارباب اجتهاد
اختلافی اوزره بعد الاستتابه او بدونها ارتداد سببیله قتل اولنور (وقال تعالی واذا جاؤك) یعنی حبیبا حضورکه وقتا
یهود ومنافقین کاوب (حیوك بما لم یحیك به الله) خدای بیچون تعظیم الشانك حضرتکه تحیت خوان اولدیغی سلام ایله
یعنی السلام علیك دیمکله مرکدن کنایه ایدرلر (ثم قال حسبهم جهنم) عذاب دوزخ انلره کافیدر (یصلونها فبئس
المصیر) انلر جهنمه داخل وآتش دوزخله سوزان اولورلر دوزخ انلره زشت وناخوش جایکاه عقابدر (وقال تعالی ومنهم
الذین یؤذون النبی ویقولون هو اذن) ضمتینله ویا ضم اولی وسکون ثانیه ایله کوش معناسنه جارحهٔ معروفه در یعنی
منافقیندن بعضیلرك کل کلزار رسالته خار آور جفا اولوب دخی محمد مستمعدر ناسزا حقنده کویا اولدیغمز
کلماتی ایشتدیکده اذن سامعه دردیرلر حق سبحانه وتعالی ردا علیهم بیوررکه قل اذن خیر لکم ای نعم هو اذن ولکن نعم الاذن
هو یؤمن بالله ویؤمن للمؤمنین (ثم قال والذین یؤذون رسول الله لهم عذاب الیم وقال تعالی ولئن سألتهم) ای المنافقین
غزوهٔ تبوکه معیت ایدن ارباب نفاق شان حضرتده بوکشینك حالنه نکاه ایدرمیسزکه تمامی قصور وحصون شاملك
فتحی مراد ایدر هیهات هیهات من هذا المرام دیدکاری قولدن حکایتدر (لیقولن) مقام انکارده علی وجه الاعتذار
دیه رایدی (انما کنا نخوض ونلعب) قل ابالله وآیاته ورسوله کنتم تستهزؤن لا تعتذروا (الی قوله قد کفرتم) سرا (بعد
ایمانکم) ظاهرا (قال اهل التفسیر کفرتم بقولکم فی رسول الله صلی الله علیه وسلم) ما لا یلیق بجنابه المحترم
(واما الاجماع فقد ذکرناه) اتفاق واجماع علما که مقام نزاعده اقوای حجتدر آنفا ذکر و بیان ایلدك (واما الاثار)
احادیث واخبار جهتندن ایجاب قتل ساب (فحدثنا الشیخ ابو عبد الله احمد بن محمد بن غلبون) فتح معجمه وسکون لام ایله
صرف ومنعی جائزدر علامهٔ شرع علوم حولانی قرطبی ذی فنون امام زاهددر بشیوز سکزده وداع عالم فانی ایلدی

(عن الشیخ ابی ذر الهروی) فتح وکسر هاء ایله عبید بن محمد بن عبد الله الانصاری الحافظ المالکی نزیل مکة مکرمه
درتیوز اوتوز درتده رحلت بقای جاودانی ایلدی (اجازة قال حدثنا ابو الحسن الدارقطنی وابو عمر بن حیویه)
مهملهٔ مفتوحه وتشدید تحتیه ایله وبعض نسخه ده فتح حاء وسکون یاء وفتح واو وتاء ایله حیاة ضبط اولنمشدر ومحمد
ابن العباس بن محمد بن زکریا البغدادی سکسان بدی یاشنده سنه اثنین وثلثمایه ده عازم طرابسرای جنان اولدیلر
(قالا حدثنا محمد بن نوح حدثنا عبد العزیز بن محمد بن الحسن بن زباله) فتح زای وتخفیف موحده ولام وهاء ایله ائمهٔ
حدیث مشاهیرندندر (حدثنا عبد الله بن موسی بن جعفر) الهاشمی اوچیوز یتمش درتده سوی نعیمه روان
اولمشدر (عن علی بن موسی) آفتاب خراسانی امام علی رضادر عمر عزیزی پنجاه ساله رسیده اولدقده ایکیوز اوتوز
سنهٔ هجریه ده بلدهٔ طوسده متواری انوار رضا اولدیلر حالا خراسان عمده مشهد بو شهر تیاب اولان نزهتکاهدر
معلوم اولدکه راویسی عبد الله بن موسی الهاشمی معروف اولدیغی حالده بحسب التاریخ عدم ملاقات وروایتی ظاهر
اولوب حدیث منقطع اولمق اقتضا ایدرمکر غیری عبد الله بن موسی اوله (عن ابیه) موسی الکاظم یوز سکسان اوچ
تاریخنده حبس هارون عباسیده وفات ایدوب شرقی بغداده مقابر قریش دیمکله معروف مزارستانده دفن خاك
عطرناك اولمشلردر اخرج له الترمذی وابن ماجه (عن جده) امام جعفر الصادق مکان جنتعنوان مدینه ده هم
آغوش لحد اولدی (عن محمد بن علی) ابو جعفر (ابن الحسین عن ابیه) زین العابدین (عن الحسین) سبط مکرم وریحانهٔ
محترم (ابن علی) بن ابی طالب (عن ابیه) امیر المؤمنین اسد الله الغالب (ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من
سب نبیا فاقتلوه ومن سب اصحابی فاضربوه) ای حد القذف کرچه مصنف علیه الرحمه خبر مرقومی اسناده دارقطنی
طریقندن سوق ایلدی لکن کتب ستهده نایاب اولدیغی جهتله خدشهٔ اضطرابدن خالی دکل دیمشلر اما روایتکردهٔ
طبرانی فی الکبیر اولان من سب الانبیاء قتل ومن سب اصحابی جلد حدیثی مع ضعف سنده معاضدت وتقویت اداده در
وفی الحدیث الصحیح امر النبی صلی الله علیه وسلم بقتل کعب بن الاشرف وقوله) رفعله النبی اوزره عطف اولورای
وفی الحدیث الصحیح قوله یاخود امر النبی صیغهٔ مصدر ایله اولدیغی حالده امر اوزره معطوفدر (من لکعب بن
الاشرف) ای من یتصدی بقتله (فانه یؤذی الله ورسوله ووجه) تشدید جیمله توجیه ارسال معناسنه (الیه من قتله
وهو محمد بن مسلمة (غیلة) کسر غین معجمه ایله خیفة وحیلة (دون دعوة) واستتابة لسبق الدعوة وعدم المنفعة
(بخلاف غیره من المشرکین وعلل) صلی الله علیه وسلم (فی قتله باذاه له فدل ان قتله ایاه لغیر الاشراك بل للاذی)
قال الشارح علی القاری وفیه ان ذلك الاذی کان نوعا من الاشراك اذ لم یثبت له ایمان سابق واذی لاحق لیکون
دلیلا علی ما نحن فیه فانه لعنه الله قد جمع بین الکفر بالله تعالی والقدح فی امر رسول الله صلی الله علیه وسلم فتقدیر
الکلام لغیر الاشراك وحده بل للاذی معه انتهی والحاصل هجرة علیه نك یکرمی بشنجی اینده سکان حوالی مدینه
ویهود خیبردن کعب بن اشرف کفر غنچه سر قطار شرکاء تعین کجنوب مذمت مسلمینی اقدم اعمال عد ایدوب کابرلك خاطر
سید الانام صلی الله علیه وسلمه رنجش واذادن خالی اولمغین قنفی شاهباز آشیانهٔ همتدرکه بو خارد لخراشی شارع
مؤمنیندن برکنده ایتمکدیتشه افراز جلادت اوله دیو اصحاب کرامی شایان وجههٔ خطاب بیوردقلرنده محمد بن مسلمه
اول خدمتی تحمیل دوش التزام ایتمکین جانب کعبه ارسال وبلا دعوة الاسلام علی غفلة من اهله نامانجه قتلنی
سپارش بیوردیلر ودلیران انصاردن ابو نائله وعباد بن بشر وحارث بن اوس وابو عبس بن جبیر محمد بن مسلمه ایله رضی
الله عنهم مانندهٔ پنج انکشت همدست اتفاق اولوب دروازهٔ حصار کعبه نزول وبر حیله دانا پسند ایله خانه سندن اخراج
وشعب عجوز جانبنه خطوه جنبان اولدقلرنده قیدی کوریلوب سر کعب بدنهادی پای خدتو مالك رحمت علیه السلام
حضورنده غلطان ایلدکلرنده مقال معجز مآل افلحت الوجوه بشارتیله سر مفاخرتلرین کنکرهٔ سرای عرش بیوردیلر
ومسفورك قتلی یا کثر اشرا کدن غیری جناب حضرته اذی وجفاسی اولدیغندنایدی (وکذلك قتل ابا رافع)
سلام بن ابی الحقیق الاعور ایله بنام ابو رافع عبد الله نام تاجر وفاجر یهودیان خیبردن بر کافر ایدی (قال البراء) بن عازب
(وکان) ابو رافع (یؤذی رسول الله صلی الله علیه وسلم ویعین اعداءه علیه) مرویدرکه ابو رافع بی رفعت هر بار مال
ونوال ایله خصوم اسلامیانه اعانت وتقویتی لازمهٔ ذمت عد ایتدیکی اجلدن جانب حضرته اذیتدن خالی دکل ایدی
شیران قبیلهٔ خزرجدن عبد الله بن عتیك رضی الله عنه مسعود بن سنان وعبد الله بن انیس وابو قتادة بن ربعی وابن
اسود اوزرلرینه امیر نصب اولنوب ابو رافعك رفع باربد کردار وجودی ایچون زمین حجازه قریب نواحی خیبردن
مکین اولدیغی حصاره ارسال واول فاجری لباس مستعار حیاتدن عاری ایلدی (وکذلك امره) علیه السلام
(یوم الفتح) ای فتح مکة (بقتل ابن خطل) فتح معجمه ومهمله ایله نامی عبد الله ویا هلال ویا غالب اولمق اختلافیدر اولا

اسلامه كلوب بنه مرتد اولمشيدى (وجاريتيه اللتين كانتا تغنيان بسبه عليه السلام) يعنى فتح الفتوحده سلطان العرب والعجم صلى الله عليه وسلم اهل مكه يى من دخل دار ابى سفيان فهو آمن كلام بشارت انجاميله اراقهٔ خوندن مأمون بيوروب رجالدن برقاچ كسنه ايله ابن خطل ونسادن مسفورك فرتنى وقريبه نام ايكى مغنيه جاريه لرين كه هجو ودشنام حضرتله همساز وترانه سنج اولورلردى بونلرك قتلنى فرمان بيورديلرى ابن خطل استار كعبة اللهه متعلق اولديغى حالده سعيدبن حريث المخزومى ويا ابوبرزة الاسلمى ياخود ابن الزبير تيغ برانيله وجودنا پاكى افنا قيلندى وفرتنا دارالامان ايمانه دخولله عفو اولنوب ساره ويا قريبه نام كنيزاستيان ايليوب خلافت فاروقيده براسبك بازدهٔ هلاكى اولدى (وفى حديث آخران رجلا كان يسبه عليه السلام فقال من يكفنى عدوى) اى شره اصل تماسانيده من شرطيه ايله من يكفينى وروى من يكفين برفع الياء وقيل من موصولة (فقال خالد انا فبعثه النبى عليه السلام فقتله) راوئ خبرنا معلوم حاصل معنا برشخص بدبخت عندليب كلستان رسالت عليه التحيه جانبنه دشناميله طعنه زن اولوردى شاه عالم اصحاب باصفايه توجيه خطاب ايدوب دشمنم قتل وهلاكنه كافى وشرنه وافى كيمدر ديدكده خالد رضى عنه الواحد بن بنده يارسول الله ديو جانسپارلق ايلدى پس نبئ حميد خالدبن الوليدى بعث وارسال ايليوب باعانة الله نقطهٔ وجود عدوى دينى صحيفهٔ روزكاردن حك ايلدى (وكذلك لم يقل) ضم مثناة تحتيه وكسر قافله من الاقالة ترك معناسنه يقال اقال عثرته اذا عفا عنه وفاعله ضمير النبى (جماعة) نصبله مفعول يقل ياخود بناء مفعولله بفتح القاف يقل اولديغى حالده جماعة رفعله نائب فاعلى اولور (ممن كان يؤذيه من الكفار ويسبه كالنضر ابن الحارث) بن علقمة بن كلدة بن عبد مناف بن عبد الدار بن قصى القرشى غزاى بدرده اسير اولوب فرمان جهان مطاع نبويله جناب حيدر كرار شمشير آتشبارندن لباس حياتى سوزان اولمشيدى (وعقبة بن ابى معيط) ضم ميم وفتح عين مهمله وسكون تحتيه وطاء مهمله ايله ابان بن ذكوان بن امية بن عبد شمس بن عبد مناف القرشى بودخى اسارای بدردن اولوب انصراف غزاده عرق الظبيه نام محلده عاصم بن ثابت الانصارى تيغ آتشتابيله عرق حياتى كسسنه قيلدى يعنى سرمستان ميكدهٔ ضلالدن نضر وعقبه آساورد حديقهٔ رسالت صلى الله عليه وسلمه خار آزار اودشنام ايدنلردن برجماعتك قتلنى ترك ايتمدى (وعهد بقتل جماعة منهم قبل الفتح وبعده فقتلوا الا من بادر باسلامه قبل القدرة عليه) دخى شاه ملك رسالت عليه السلام والتحيت فتح مكه دن مقدم وفتح الفتوحدنصكره جفا كاران قريشدن برطائفه نك قتلى ايله دليران اصحابه توصيه بيوروب اخذ وقتل اولنديلر قبل الاخذ دخول دارالامان ايمانه مسارعت ايدنلر رهاياب اولديلر عبدالله بن ابى سرح وصاحب قصيده كعب بن زهير امثالى (وقد روى البزار) بسند ضعيف (عن ابن عباس ان عقبة بن ابى معيط نادى يا معشر قريش مالى اقتل) صيغهٔ مجهول ايله (من بينكم صبرا) اى محبوسا من غير محاربة (فقال النبى صلى الله عليه وسلم له بكفرك) اولا (وافترائك على رسول الله) ثانيا (وذكر عبد الرزاق فى جامعه عن عكرمة مرسلا (ان النبى صلى الله عليه وسلم سبه رجل فقال من يكفينى) اى من يكون كافيا شر عدوى (فقال الزبير) بن العوام (انا فبارزه) مبارزة من البروز ايكى عسكردن بركسنه اظهار رجلادت ايدوب صف قتالدن صلاخوان ميدان پرخاش برله خروجدر (فقتله الزبير) رفعيله فاعل قتل (وروى ايضا ان امرأة كانت تسبه عليه السلام فقال من يكفينى عدوتى) بدفع شرها عنى (فخرج اليها خالد بن الوليد فقتلها وروى) كما فى جامع عبد الرزاق ان رجلا كذب على النبى عليه السلام فبعث عليا والزبير اليه ليقتلاه وروى ابن قانع) قاف ونونله عبد الباقى بن قانع ابن مرزوق بن واثق الحافظ ابو الحسين الاموى (ان رجلا جاء الى النبى صلى الله عليه وسلم فقال يا رسول الله سمعت ابى يقول فيك قولا قبيحا فقتلته فلم يشق ذلك) فرزند غيور پدر عقورنى قتل ايتمسى حضرتنه امر دشوار اولمدى (على النبى صلى الله عليه وسلم) قال الحلبى هذا الرجل وابوه لا اعرفهما (وبلغ المهاجر) بالنصب (ابن ابى امية) اسمى حذيفة وياسهيل وهشام وياخود وابدبن المغيرة بن عبد الله بن عمر بن مخزوم المخزومى ميدركه نام فرعون مصر وليد پسنديدهٔ نبئ مجيد اولماغين نامنى مهاجر اسميله بنام بيورديلر ام المؤمنين ام سلمة رضى الله عنها برادرى اولمغين حضرتنه قرابهٔ صهريه لرى مقرر ايدى عصر نبو وتمأبده والئ يمن وقبيلهٔ كنده صدقاتى اوزره عامل نصب اولنمشيدى وبعض نسخه ده لفظ بلغ تشديد لامله مقيد ومهاجر مرفوعدر (اميرا اليمن لابى بكر رضى الله عنه) جانب خلافتمأب صديقيدن امارتى مقرر قيلنوب نيابهٔ دخى امير يمن ايدى (ان امرأة هناك فى الردة غنت) تشديد نون ايله (بسب النبى عليه السلام فقطع يدها) وفى نسخة يديها (ونزع ثنيتها فبلغ ذلك ابابكر فقال لولا ما فعلت لامرتك بقتلها لان حد الانبياء ليس يشبه الحدود) ابن سعد وابن عساكر عليهما الرحمه روايتى اوزره عصر خلافت صديق رضى الله عنهده والئ يمن اولان مهاجر رضى الله عنه جنابنه رسيده اولديكه ديارعنده برزن فاجره ارتدادى حالنده دشنام حضرتله نغمه سنج مذمت اولور جناب

مهاجر اول سليطه نك دستنى بريده ودندان پيشينى بركنده قيلمغله تعزير شديدى حضرت خلافتمأبه بالغ اولدقده مهاجره خطاب ايدوب اكر بويله ايتميدى اول فاجره نك قتليله سكا امر ايدردم زيرا قذف انبيا حدى سائر حدوده مماثل اولماز بيورديلر بو معنى كفره دن اولان سابك قتلى ايجاب ايتديكنه مبنيدر وسياستى امام عصره مفوض اولوب حد وتغليظده قتل ونكالى زياده قيلمق دخى اكا امنوطدر (وعن ابن عباس) رضى الله عنهما (هجت امرأة من خطمة) فتح معجمه وسكون مهمله وميمله نام قبيله دن مرأه عصما بنت مروان (النبى صلى الله عليه وسلم فقال من لى بها) بنمچون اول سليطه يى قتله كيم قائم اولور بيوردى (فقال رجل من قومها) عمير بن عدى الخطمى (انا يا رسول الله فنهض) اى قام (فقتلها فاخبر) صيغهٔ مجهولله (النبى صلى الله عليه وسلم فقال لا ينتطح فيها عنزان) فتح مهمله وسكون نون وزايله تثنيهٔ عنز تعبير ونكير اولنمز امر دين ضرب اولنور مثلدر بقول جاحظ ابتدا بو مثل ايله كويا اولان حضرت داناى عالم صلى الله عليه وسلمدر مرويدركه عصما بنت مروانى عمير بن عدى قتل ايليوب مدينه ده صلوة فجرى ادادنصكره سلطان عالم عليه السلام اقتلت بنت مروان كلاميله عميردن پرسان اولدقلرنده نعم يا رسول الله فهل على فى ذلك شئ ديوب اول حضرت دخى بو كفتار فصاحت رفتارله تسليتبخش اولديلر يعنى كبش ونعاز طوقشمسى آسا بوامرده خلاف ونزاع بوقدر حاصلى من غير مبالات خونى هدر اولديغن بيان ايلديلر (وعن ابن عباس) كما رواه ابو داود والحاكم وصححه البيهقى (ان اعمى كانت له ام ولد تسب النبى صلى الله عليه وسلم فيزجرها) كندونك نابينا ام ولدى اولان فاجره سابه يى زجر ونهى ايدردى (فلا تنزجر فلما كانت ذات ليلة جعلت) اى شرعت (تقع فى النبى صلى الله عليه وسلم وتشتمه) وقتا برهنگام شب بنه شان شرفمأب حضرتنه ناسزا كلام ودشنامه شروع ايلدكده (فقتلها) اعمى بصيرت اوزره حركت ايدوب برمعولى شكم فاجره يه نهاده وضربيله روبراه دركهٔ جحيم ايلدى (واعلم النبى صلى الله عليه وسلم بذلك فاهدر دمها) اعمى ماجرايى دركاه سعادت دستكاهه اعلام ايليوب دم مقتوله يى اهدار بيورديلر (وفى حديث ابى برزة الاسلمى) فتح موحده وسكون راو زاء مفتوحه ايله نضلة بن عبيد ابن الحارث قديما شرفيافتهٔ اسلام اولوب هجرت عليه نك اتمش درندنه بصره ده خرامان روضهٔ جنان اولديلر (قال كنت يوما جالسا عند ابى بكر الصديق رضى الله عنه فغضب على رجل من المسلمين) بو اثر معتبرى روايتكردهٔ ابو داود وحاكم وبيهقيدر حضرت صديق زمان خلافتلرنده اهل اسلامدن بركسنه اوزرينه سبب دشنام وياسبب اخرايله غضبناك اولدى (وحكى القاضى اسمعيل) بن اسحق بن اسمعيل بن حماد البغدادى الحافظ المالكى (وغير واحد من الائمة فى هذا الحديث انه) اى الرجل (سب ابابكر) رضى الله عنه (ورواه النسائى) ائمهٔ ستهدن ابو عبد الرحمن شعيب عليه الرحمه‌در (آتيت ابابكر وقد اغلظ لرجل) اى شدد نكيره عليه (فرد) الرجل (عليه) اى على ابى بكر (قال) ابو برزة الاسلمى (فقلت يا خليفة رسول الله دعنى) اى لا تمنعنى (اضرب عنقه) اضرب جزمله ويا رفعيله در اى بسببه لك (فقال اجلس فليس ذلك لاحد الا لرسول الله) يعنى بركسنه اخره سب ودشنام ايتمكله قتل اولنمز الا رسول الله صلى الله عليه وسلم وسائر برادرانى پيغمبران عليهم صلوات المنان حقنده ساب اولانك حدى قتلدر ديو بنى منع ايلدى ديديلر (قال القاضى ابو محمد بن نصر) عبد الوهاب البغدادى المالكى الاديب (ولم يخالف عليه احد) يعنى ابو بكر الصديق رضى الله عنه جنابلرينك محضر اصحابده بو قول ومعامله لرى اجماع اولوب برمسلم سب صحابيله قتل اولنمديغنه بر فرد مخالفت ايلدى انجق ساب نبى اولان قتل اولنمسنه اتفاق ثبوتيافته تعيندر قال الشارح على القارى وانما جوز بعض اصحابنا الحنفيه قتل من سب اكابر الصحابة على وجه الزجر والسياسة واما ما نقلوه فيه من حديث سب الشيخين كفر فلا اصل له انتهى وصحت ثبوتى تقديريله من ترك الصلاة متعمدا فقد كفر حديثنك تأويلى آسا ايجاب ايدركه كفر مقاربه ويا شائبهٔ كفر احتمالى ويا كفران نعمت كبى (فاستدل الائمة) علماء امت (بهذا الحديث) اى المروى عن ابى برزة (على قتل من اغضب النبى صلى الله عليه وسلم بكل ما اغضبه او اذاه او سبه ومن ذلك كتاب عمر بن عبد العزيز) بن مروان تقدم ذكره (الى عامله بالكوفة) عبد الحميد بن عبد الرحمن بن زيد ابن الخطاب (وقد استشاره فى قتل رجل سب عمر) ظاهر امراد حضرت ابن الخطابدر زيرا بو بابده فرد اكمل فاروق جنابلريدر وخليفهٔ عصر عمر بن عبد العزيز اولمق دخى بعيددكه كادر رضى الله عنه (فكتب عمر اليه) عاملنه نامه ارسال ايلديكه (انه لا يحل قتل امرئ مسلم بسب احد من الناس الا رجلا سب رسول الله صلى الله عليه وسلم فمن سبه فقد حل دمه) اى اجماعا (وسأل الرشيد) هرون بن محمد المهدى بن ابى جعفر المنصور العباسى يوز يتمش سنهٔ هجريه سنده خلافتله بيعت اولنوب يوز طقسان اوچده فوت وترك تاج وتخت ايليوب ديار خراسانده شهر طوسده دفين خاك سياه اولمشدر (مالكا) امام مهذب صاحب مذهب (فى رجل شتم النبى صلى الله عليه وسلم وذكر له) هرون الرشيد (ان فقهاء العراق) كوفه وبصره ويا عراق عجم فقيهلرى (افتوه بجلده) شاتم شانندن استفتا اولندقده حد الشتمه

ضرب بلا جوابداده اولدقلرین رشید مالکه نقل ایلدکده (فغضب مالك وقال یا امیر المؤمنین ما بقاء الامة بعد نبیها) امام
مالك بو کونه فتوی داده اولنلره غضبناك اولوب ای امیر المؤمنین حاشا ثم حاشا نبی ذیشانه دشنام ایدن مصکره بو امتك
جادۀ استقامتده بقالری متصور دکلدر دیو حکمی بیانه شروع ایلدی (من شتم الانبیاء قتل ومن شتم اصحاب النبی
جلد) ای ضرب جلد الضربة (قال القاضی ابو الفضل کذا وقع فی هذه الحکایة) رشیده جلد سابّ نبی ایله فتوی ویرن
فقها حکایه‌سی آسا وقوع یافته درکه (رواها غیر واحد من اصحاب مناقب مالك ومؤلفی اخباره وغیرهم ولا ادری من
هؤلاء الفقهاء بالعراق الذین افتوا الرشید بما ذکر وقد ذکرنا مذهب العراقیین بقتله ولعلهم ممن لم یشتهر بعلم او من لا یوثق
بفتواه او یمیل به هواه او یکون ما قاله یحمل علی غیر السب) یاخود قتلی موجب سب اولمیه (فیکون الخلاف هل هو
سب او غیر سب او یکون رجع وتاب عن سبه فلم یقله) من الاقالة (مالك علی اصله) ای حقیقة وقوعه علی مذهبه وهو
ان الساب عنده لا یقال ولا تقبل توبته بل یقتل احتمال اخیرك توجیهی انسبدر اما مقدم احتمال الا انکه موثق به
اولمین کسنه نك فتواسی امام مالکه عرض رشدر رشیده شایان دکلدر (والا فالاجماع علی قتل من سبه کما قدمناه
ویدل علی قتله من جهة النظر والاعتبار ان من سبه او تنقصه علیه السلام قد ظهرت علامة مرض قلبه) نفاق
وسوء اعتقاد درونی نشانه‌سی ظاهر اولمش اولور (وبرهان سر طویته وکفره) خبث باطن وسر فسادینی دالی آشکار
اولور (ولهذا اما) زائده ویا موصوله در (حکم له کثیر من العلماء بالردة وهی) ای الردة روایة الشامیین (عن مالك
والاوزاعی وقول الثوری وابی حنیفة والکوفیین والقول الاخر) امام مالکدن روایت اخری (انه) ای سبه (دلیل علی
الکفر فیقتل حدا وان لم یحکم له بالکفر) قطعا بقول ثانی بونك معناسی مسلم ردیك اولورکه بعد القتل غسل ونماز
ومقابر مسلمینه دفنی اقتضا ایدر (الا ان یکون متمادیا) ای مصرا ومستمرا (علی قوله غیر منکر له ولا مقلع عنه) بترکه
(فهذا کافر) بلا خلاف (وقوله) اصرار وتمادی ایتدیکی قولی (اما صریح کفر کالتکذیب ونحوه او من کلمات
الاستهزاء والذم فاعترافه بها وترك توبته عنها دلیل استحلاله لذلك وهو کفر) استحلال معصیت همچنان کفر ایضا
(فهذا کافر بلا خلاف قال الله تعالی فی مثله) یعنی کلمات استهزا ایله معترف اولان بدکویان حقنده بیورر (یحلفون
بالله ما قالوا ولقد قالوا کلمة الکفر وکفروا بعد اسلامهم قال اهل التفسیر هی) کلمة کفر (قولهم ان کان ما یقول محمد حقا
لنحن شر من الحمیر) یعنی روباه سیرتان ارباب نفاقك حاشا ثم حاشا محمد تمامی مقصور شام قریبا فتح اولنور دیمسی صدق
وراست ایسه بزلر حماردن بدتر اولالم دیدکاری کفتار ناهنجاردر دیدیلر (وقیل بل هی قول بعضهم) علم نفاق ورأس
اهل شقاق عبد الله بن ابی بن سلول قول نادربرابر یدر (ما مثلنا ومثل محمد الا کقول القائل) برکسنه آخره احسان
ایدوب مقابله سنده اساءت ایله معامله ایتدکده مثل سایره مضروبدرکه (سمن کلبك یأکلك) قال ایضا (ولئن رجعنا
الی المدینة لیخرجن الاعز منها الاذل) دخی اول سرطویلهٔ شقاوتك ترازوی زعمنده کندو نفس خبیثنی عزیزتر
حاشا ثم حاشا اول محبوب بارکاه مقدس صلی الله علیه وسلم حضرتلرینی کفهٔ میزان اعتبار زنده ذلیلتر سنجیده ایتدیکی
کلمهٔ کفر بواداء نا سزادر دینلدی (وقد قیل ان قائل مثل هذا) عبد الله بن ابی قولی ماننده قائل (ان کان
مستترا به) من الاستتار وفی نسخة مستسرا من السر خلاف العلانیة وفی اخری متسترا من التستر (ان حکمه حکم
الزندیق یقتل ولانه قد غیر دینه) زیرا دینی تغییرا یتمش اولوب مرتد اولور (وقد قال علیه السلام من غیر دینه
فاضربوا عنقه) رواه احمد اما روایة بخاری واربعه من بدل دینه فاقتلوه لفظیله مرویدر (ولانه) ای الشأن (الحکم
النبی صلی الله علیه وسلم فی الحرمة مزیة علی امته) دخی شان حضرت نبی ذیشان علیه صلوات المنان شان
جلالتما بنك احترام واجلالده امتی اوزره زیاده مرتبتی محققدر (وساب الحر من امته یحد) یعنی امتدن بر حر سب
ایدیجی کسنه ذکرا کان او انثی علی ما هو المقرر تعزیر اولنور (فکانت العقوبة لمن سبه علیه السلام القتل) بو معنی
امر مجمع علیهدر همان وقوع خلاف توبه سنك قبولیتی ماده سیدر (لعظیم قدره وشفوف) ضم شین معجمه
وفاء اولی ایله من الشف بالکسر زیاده شرف (منزلته علی غیره) من جمیع خلق الله تعالی

(فصـــــل)

(فان قلت فلم لم یقتل النبی صلی الله علیه وسلم الیهودی الذی قال له) علیه السلام (السام علیکم وهذا دعاء علیه) سام
مرك ویا ملال معناسنه بددعادر (ولا قتل الاخر) جملهٔ حالیه ویا ما قبلی اوزره عطف بالمعنی اوله ای ولم ما قتل الکافر
الاخر (الذی قال له ان هذه لقسمة) بعض نسخه‌ده قسمة بدون اللام واقعدر (ما ارید بها وجه الله وقد تأذی النبی
صلی الله علیه وسلم من ذلك) ذو الخویصره نام منافق قصه‌سی قسم اول حلم واحتمال حضرت فصلنده تفصیلی کذار
ایتمشدر (وقال) علیه السلام (لقد اوذی موسی باکثر من هذا فصبر) یعنی سلطان جهان علیه سلام الرحمن جفاة
اعراب وسفهاء قریش واهل کتابدن متأذی اولوب برادرم موسی پیغمبر بنی اسرائیلدن بوندن زیاده جفایاب اولوب

بنه صبر وشکیب برله تواضع ایدردی بیوردی (ولا قتل المنافقین الذین کانوا یؤذونه فی اکثر الاحیان) والحاصل
اول حضرت کندویه دعاء علیه کونه معامله ایدن یهودی واذی وجفا داده اولان منافقینی نیچون قتل ایتمدی
دیرسك (فاعلم وفقنا الله وایاك ان النبی صلی الله علیه وسلم کان اول الاسلام یستألف علیه الناس) یعنی شهریار
مملکت دین علیه سلام المعین ابتدا ظهورنده خاتمك اختلاف وتألفلرین قصد وطلب بیوررایدی (ویمیل) تشدید
یا ویا تخفیفله من الامالة ای التحول (قلوبهم الیه ویحبب) تشدید موحده ایله من التحبیب (الیهم الایمان ویزینه
فی قلوبهم ویداریهم) من الدرء مهموز کاهی تخفیف اولنور * فدارهم ما دمت فی دارهم * وارضهم ما دمت
فی ارضهم (ویقول لاصحابه انما بعثتم) تغلیبا الهم اکثرهم علی نفسه النفیسة او یعنی ارسلتم بعدی الی من بعدکم
(میسرین) بکسر السین (ولم تبعثوا منفرین) تشدید فاء مکسوره ایله مشردین معناسنه حاصلی قوم
وامثالك دللری اول حضرته مائل وانلره اسلامی تحبیب وایمان انلرك قلوبنه زیب وزینت ویرمسی مراد بیوررلر
ایدی وانلره مدارات ایله مجامله واصحاب کرامه توصیه بیوروب بزلرهر امره آسانی وسهولت ویرمك ایچون بعث
اولندیکز تنفیر وشرود ودشو اراق ایله ارسال اولنمدیکز دیو تنبیه بیوررایدی (ویقول یسروا) ای هونوا
(ولا تعسروا) شدت وغلظت ایتمك (وسکنوا) ای قرروا (ولا تنفروا) رواه احمد وفی روایة البخاری ومسلم یسروا
ولا تعسروا وبشروا ولا تنفروا (ویقول) عدم قتل منافقیندن اعتذارده بیوررایدی (لا یتحدث الناس ان محمدا یقتل
اصحابه) یعنی محمد اصحابنی افنایه مبادرت ایلدی دیو خلق بکد یکرله تحدث ایتمامك ایچون قتل منافقیندن فراغت
ایتدم بیوررایدی (وکان علیه السلام یداری الکفار والمنافقین ویجمل) من جمل بالجیم ای یحسن (صحبتهم) یاخود
جمع بعد تفرقه معناسنه وبعض نسخه‌ده یحمل حاء مهمله ایله کلفت صحبتلرینه تحمل ایدردی (ویغضی علیهم) من
الاغضاء غین وضاد معجمتینله یعنی کناهلرین ستر واخفا ایدردی وفی نسخة عنهم یعنی عیبلرندن اغماض عین بیوررایدی
(ویحتمل من اذاهم) من تبعیضیه ویا زائده وفی نسخة ویحتمل اذاهم ای یتحمل علی ایذائهم (ویصبر علی جفاهم
ما لا یجوز لنا الیوم الصبر لهم علیه) یعنی طاقتکزار اولان اذا وجفانه تحمل بیوروب الان بزلر ایچون صبر وشکیب
جائز اولمیان جفای منافقینه صبر وتحمل ایدردی (وکان یرفقهم) ضم یاء تحتیه وکسر فا ایله من الرفق ضد العنف
(بالعطاء والاحسان وبذلك امره الله تعالی فقال تعالی ولا تزال) ای دائما (تطلع علی خائنة منهم) ای خیانة تصدر منهم
فی حقك کما صدر من اسلافهم آیت شریفه عصر نبوتمابده موجود اولان طائفهٔ یهود حقنده نزول یافته درکه
خیانت اول قوم برلوه موروث پدرایدی یعنی یهوددن طائفهٔ خائنه اوزره اطلاع یافته اولمقلك دائمدر (الا قلیلا
منهم) مکر انلردن اندك کسنه خیانت ایتمیه (فاعف عنهم واصفح ان الله یحب المحسنین) بشرط المعاهدة ونحوها
اول طائفه‌دن عفو وصفح ایله امر ایلدی ویا آیت شریفه منسوخه اوله وقیل مستثنی عبد الله بن سلام آسا اول
حضرته ایمان ایانلردر (وقال ادفع بالتی هی احسن) یعنی حسد وعداوت ایله انلردن ورود یافته سیئه‌یی مثلیله
مکافات ومجازاتدن احسن اولان حسنه ایله دفع ایله (فاذا الذی بینك وبینه عداوة) بسبب مدافعة السیئة بالحسنة
(کأنه ولی) نصیرلك (حمیم) قریب مشفق علیك (وذلك) حق سبحانه وتعالی مدارات وعدم مجازاتله امر هما یونلری
(لحاجة الناس للتألف اول الاسلام وجمع الکلمة علیه) اوائل هجرت علیه‌ده طلب الفت وعدم نفرت واجتماع
کلمه‌نك لازمت ایچوندر (فلما استقر واظهره الله علی الدین کله قتل من قدر علیه واشتهر امره کفعله بابن خطل ومن عهد
بقتله یوم الفتح ومن امکنه قتله غیلة) کسر غینله خفیة او غفلة (من یهود وغیرهم او غلبة) فتحتینله او قتله شهرة
وعلانیة (ممن لم ینظمه قبل) ای قبل قتله (سلك صحبته) کلعین الماء ویا استعاره دروسلك درّ وکهر نظم اولنان رشته
(والانخراط فی جملة مظهری الایمان به ممن کان یؤذیه کابن الاشرف وابی رافع والنضر وعقبة) بن ابی معیط
والحاصل کوش نوبت اسلام جهانبانی شرف دولتله برکام ایلیوب دین محمدی استقرار وپایدار وجمیع دین اوزره
حسبما وعده الله له دین وکان اظهار ایلدی عداوتی آشکار وامرنه اشتهار ویرن دشمن بدکرداری ولو متعلقا
باستار بیت الله وار ابن خطل نابکاری قتل آسا ماننده افنا وفتح الفتوح روز عیدنده قتلنه عهد ووعید ویهود عنود
وما ترشق مردودی خفیة قتلی امکانده اولنلری قتل وهنوز سلك صحبتنه منتظم واظهار ایمان ایدنلر جمله سنه منخرط
اولمیوب شرفدن محروم ابن الاشرف وابی نافع بن نافع ونضر بن نضر وعقبه آسا خولك سیرتان مشرکینی علانیة
وشهرة قتل ووجود خیانت آلودلرین صفحهٔ روزکاردن طی ایلدی (وکذلك اندر) دال مهمله ایله یعنی اسقط واهدر
وفی نسخة صحیحة هدر بفتح الهاء والدال المهملة والراء وفی اخری نذر بالنون والذال المعجمة ای اوجب (دم جماعة
سواهم) طائفهٔ مذکوره‌نك غیری بر جماعت خاسره‌نك خونی اهدار ویا اتلافی التزام ویا اباحه ایلدی (ککعب بن
زهیر) بالتصغیر المزنی ابن ابی سلمی ربیعة بن رباح بن قرط من قوم وبرادری بجیره شاعران خوش لهجه اولوب بجیره

مقدما شرف اسلامله مشرف اولمغین کعب وماتندی بونلری هدر قیلندیغن بجیره کعبه اعلام ایلدکده بیتاب وتوان درکاه معلای رسالته روان وصلوة صبح ادا ایتدکده حضوره قرین اولوب متنکرانه یارسول الله کعب ابن زهیر دار الامان ایمانه رومال واستعفا ایله مقال ایلسه توبه واسلامی قرین قبول بیوریلورمی دیو استیذان ایلدکده نعم جواب بشارتیله کلفشان تسلیت اولدیلر کعب بن زهیر بو بنده لری ردیوب انشاد ایلدیکی قصیدۀ نضیدۀ مشهوره یی حضور رسالتپناهه عرض ایلیوب پسندیدۀ طبع همایونلری اولمغین غبطه فرمای حال جنان اولان بردۀ شریفه لرین برسم جائزه کعبه الباس ایله سر مفاخرتلرین عرش برین ایله همسر ایلدی لابن المقری * محت بانت سعاد ذنوب کعب * واعطت کعبه فی کل ناد * واول بردۀ عالیة القدری معاویه اوتوز بیك درهمه اشترا ایلیوب خزائن ملوك بنی امیه وخلفاء عباسیه دن بدا ید خزینۀ اندرون عثمانیه ده محفوظ ومتبرك اولدیغی خرقۀ جلیله اول بردۀ لطیفه اولمق شهرتشعاردر کذا فی شرح بردة المديح لعلی القاری (وابن الزبعری) کسر زای وموحده وسکون عین مهمله وراء مقصوره ایله شاعر قریشیدر مید رزوجه سی ام هانی بنت ابی طالب ایله نجرانه فرار ایتمکره فتح الفتوح اثناسنده بارگاه سلطان عالم علیه السلامه چهره سای اولوب شرف اسلامله شرفیاب اولدقده فخر جهان علیه السلام الحمد لله الذی هداك للاسلام ان الاسلام یجب ما قبله کلام بشارت عنوانیله اکرام بیوردیلر (وغیرهما ممن اذاه حتی لقوا) انفسهم (بایدیهم) سلامدن کنایه در (ولقوه مسلمین) مخلصین منقادین ذره وار شمس تابان رسالته توجه ایتدیلر (وبواطن المنافقین مستترة وحكمه علیه السلام علی الظاهر) یعنی احکام حضرت انلرك ظاهرلری اوزره مستقره وعلانیه ده مستمره در (واكثر تلك الكلمات) المؤذیة (انما كان یقولها القائل منهم خفیة) ضم وكسر اول ایله (ومع امثاله) ای من یهودی او منافق (ویحلفون علیها اذا نمیت) صیغه مجهول مخففدر (وینکرونها ویحلفون بالله ما قالوا) یعنی کفتار ناهموار مذکوره یی اول خیره سران مجنون ضلال نهانجه امثال واقرانیله مختفی از اولوب درکاه معلایه راز نهانلری رسیده اولدقده انکار اوزره یاد قسم ایدوب حاشا بو کلام بزلردن صدور یافته دکلدر دیوکو یا اولدقلری کلامی بالکلیه منکر اولدقلری حالده یمین بالله ایدرلر ایدی ورب مجیب انلری تکذیب ایدوب بیورر (ولقد قالوا کلمة الکفر وکفروا بعد اسلامهم) از جمله اکر محمد راستکوی ایسه بزلر حمیردن بدتر اولهلم دیو کلمۀ کفرله کو یا اولورلردی (وكان مع هذا یطمع فی فیئتهم) فتح فا وسکون تحتیه ایله (ورجوعهم) عطف تفسیردر (الی الاسلام وتوبتهم) مع هذا اول حضرت انلرك بوشناعتنه نکاه ایتیوب دین اسلامه خلوصله رجوع وآثامدن توبه وخشوع علرینه طعمدار اولورلردی (فیصبر علیه السلام علی هناتهم وجفوتهم) غلطت معناسنه وبعض نسخده هفوتهم ای سقطاتهم (كما صبر اولوا العزم) اصحاب جد وحزم (من الرسل) من بیانیه اما تبعیضیه اولمق اصح وانسبدر * اولوا العزم نوح والخلیل بن آزر * وموسی وعیسی والحبیب محمد * (حتی فاء) ای رجع الی الاسلام (کثیر منهم باطنا کما فاء ظاهرا واخلص سرا كما اظهر جهرا) فی اول الحال یعنی اول ماه تابان رسالت علیه اسنی التحیه ارباب نفاقك زلات وغلطاتلرینه صبر وشکیب بیوروردی نتکیم پیغمبراندن اولوا الجد والاجتهاد اولان برادران وپدرانی صبر ایلدکلری آسا تاکیم اول کروهدن جم کثیر ظاهرا اسلامه رجوع ایتدکلری کبی باطنا دخی فراغ بالله ایمانه رجعت وعلانیه اظهار مسلمانی ایلدکلری آسا سر ضمیرلری بوتۀ اخلاصله قال اولوب بو وجهله عرض خلوص ایلدیلر (ونفع الله بعد) مبنی علی الضم (بکثیر منهم) امر جهاد وغیریده (وقام منهم للدین وزراء واعوان) ای امراء (وحماة) ضم حاء مهمله وتخفیف میله قضاة وانصار (كما جاءت به الاخبار) التی رووها الاخیار (وبهذا اجاب بعض ائمتنا رحمهم الله عن هذا السؤال) صاحب السیف والقلم صلی الله علیه وسلم حضرتلری کندو یه دشنام ایدن ارباب نفاق خالدهلا که نیچون غلطان ایتمدی سؤالنه بعض مالکیه وغیری امامل یزانلرو جاها وشناعا بوکونه کفتاره تصدی ایتیوب کندو میانه لرنده نهان وخفیه بعضی هذیان ایدوب قال وقیللری مرفوع بارکاه حضرت اولدقده کمال انکارله همزبان افت اولمدق دیو یادسوکند ایدرلردی وحق تعالی انلردن نیچه سین رهیاب توفیق وخلوصکار قیلمه سیله اثنه جواب ادا اولدیلر (وقال) جوابا آخر لهذا المقال (لعله) ای الشأن (لم یثبت عنده علیه السلام من اقوالهم ما رفع وانما نقله الواحد ومن لم یصل رتبة الشهادة فی هذا الباب من صبی وعبد وامرأة والدماء لا تستباح الا بعدلین) یعنی شاید نبی مؤید علیه سلام المجید حضورشریفنده ارباب نفاقك بو وجهله کلماتی کندویه نقل ورفع اولندیغی منوال اوزره ثبوت یافته اولمیه بلکه قائل واحد و بو بابده شهادت کامله درجه سنه رسیده اولمین کودکاندن زید بن ارقم وعبد ونسواندن عائشه وکنیزکی آساذوات بساطتیله مجلس حضرته پیوسته اولمش اوله اراقۀ خون اینسه شاهدین اقامتیله استباحه اولنوردیدی لکن تأویل مرقوم آیت شریفه ده ولقد قالوا کلمة الکفر شهادتیله اشکالدن خالی

دکلدر

دکلدر (وعلی هذا یحمل امر الیهود فی السلام) وفی نسخة فی السام سلام خصوصنده کلام یهود دخی احتمال مذکور اوزره حمل اولنور (وانهم لووا به السنتهم) تشدید واو اولی ایله یاخود تخفیف برله در (ولم یبینوه) یعنی یهود عنود دأب وعادتلری اوزره کلامده زبانلرین تحریف ایدوب مراملرین بیان ایتمزلردی (الا تری کیف نبهت علیه عائشة) یاد داشتك دکلمیدرکه یهودك سام پیامنی اول حضرت تفطن ایتمك ظنیله جناب صدیقه رضی الله عنها اول حضرته توجهله تنبیه ومراد یهودی تصریح ایلدی (ولو کان صرح بذلك لم تنفرد بعلمه) اکر منافق ویا یهودی کلام مذکوری تلویح ایتیوب تصریح ایده لردی بین الصحابه جناب صدیقه بنت شفعه ارباب سفه ونفاقه دانش وعرفانله تفرد ایتمزدی مرویدرکه عائشة رضی الله عنها اصحاب کفر ونفاقه علیکم السام واللعنة الزام خطابیله رد کلام ایلدکده حضرت نبی محترم صلی الله علیه وسلم مهلا یا عائشة الم تسمعی ما اقول لهم فان الله تعالی یستجیب لی فیهم ولا یستجیب لهم فی کلام مستطابیله افادۀ مرام بیوردیلر (ولهذا نبه النبی صلی الله علیه وسلم اصحابه علی فعلهم وقلة صدقهم فی سلامهم وخیانتهم فی ذلك لیا بالسنتهم) ای تحریفا بها (وطعنا فی الدین فقال ان الیهود اذا سلم احدهم فانما یقول السام علیکم) ای الموت (فقولوا علیکم) اووعلیکم همچنان نبی ذیشان اصحاب کرامه ارباب نفاقك فعل وکذبی وعدم اسلامله امر سلامده قلۀ صدق وکثرت خیانت برله زبانلرین تحریف وطعنه زن دین حنیف ایتدکلرین تنبیه بیوروب یهود عنوددن بری سلام ویرملك مراد ایلدکده السام علیکم مرك وأمت وعلالت مراد ایدرسزلر رد جوابده بلا سلام همان علیکم لفظی اوزره قصر ایدك بیوردی (وكذلك) عند المصنف مرضی اولان قول آسادر (قال بعض اصحابنا البغدادیین) جرله نعت اصحاب ویاء رفعله البغدادیون نعت بعض اولور ابن خویز منداد وابن الجلاب وقاضی عبد الوهاب ماتندی (ان النبی صلی الله علیه وسلم لم یقتل المنافقین بعلمه فیهم) ای بمجرد علمه فی شأنهم (ولم یأت) دخی اخبار وآثارده ورود ایتمدی (انه قامت بینة علی نفاقهم فلهذا ترکهم) بخصوصهم نفاقلری اوزره حجة ثابته قائمه اولمدی زیرا کتاب کریمده عموم اوزره ذکر اولنوب سرامن الله فی اسرارهم خبر واثرلری بتخصیص ذواتهم یاد بیورلمدی انکیچون اصحاب معینه قتلنی ترك بیوردیلردیمشلر (وایضا) دفع اشکالده ماتندما سبقدر (فان الامر کان سرا وباطنا وظاهرهم الاسلام والایمان) زیرا امر نفاق مخفی ونهان درون حالی اولوب ظاهر حاللری دین اسلام ایدی (وان کان من اهل الذمة بالعهد والجوار) کسر جیمله وضمی دخی جائزدر بمعنی المجاور من الجار ماتندر (والناس قریب عهدهم بالاسلام لم یتمیز بعد الخبیث من الطیب) یعنی قتلنه حکم اولنمین شخص مذکور اهل ذمتدن عهد وآمانله مستأمن دخی اولدیسه بیله وخلق دخول اسلامه قریبتلری حالنده بعد قرب عهدهم منافق مخلصدن فرق اولنمزدی (وقد شاع عن المذکورین فی العرب کون من یتهم بالنفاق من جملة المؤمنین وصحابة سید المرسلین وانصار الدین بحکم ظاهرهم فلو قتلهم النبی صلی الله علیه وسلم لنفاقهم وما یبدر) فتح مثنات تحتیه وسکون موحده وضم دال مهمله وراء ایله بسرع معناسنه (منهم) اصل دلجیده رایدلی واوله یبدو ای یظهر ایرادی مقامه انسبدر (وعلمه) علیه السلام (بما اسروا فی انفسهم لوجد) جواب لو (المنفر) تشدید فاء مکسوره ایله (ما یقول ولارتاب الشارد وارجف) صیغۀ مفعول ویا فاعل ایله (المعاند) کسر نونله منکر جاحد والمرجف هو الذی یرجف قلوب الناس بالاخبار المتزلزلة التی لا اصل لها من الرجفة وهی الزلزلة والمعنی فاض فی امر الفتنة (وارتاع) ای وخاف (من صحبة النبی صلی الله علیه وسلم والدخول فی الاسلام غیر واحد ولزعم الزاعم وظن العدو) دشمن وبعض نسخده الفذ فتح فا وتشدید ذال معجمه ایله منفرد معناسنه (الظالم ان القتل انما کان للعداوة وطلب اخذ الترة) کسر تاء فوقیه وفتح را ایله خون قتیلدن طباع بشریه ده تبعۀ کامنه حاصل کلام بین العرب بجملۀ مسلمانان واصحاب سید الانام وانصار دین اسلامدن بعضیلرینك نفاق وعدم وفاقله تهمت اولندقلری شیوع بولدی ظاهر اسلاملریله حکم سببیله قتل اولنمدیلر اکر فخر عالم صلی الله علیه وسلم انلری برای نفاق ومجرد شقاق ونفاقدن درون منافقینده پنهان ایلدکلری ضمائره کشف وعرفانله قتل ایدیدی تنفیر قلوبه ساعی اولان ارباب مکیدت کندو قولنه تقویت ویروب امر تغییرده شارد عن الدین اولنلرك ارتیاب وخوف وکمالی مزداد اولوب ارباب عناد حاشا ثم حاشا محمد سفا کدر دیو امر فتنه ده ولوله انداز وصحبت حضرت ودخول اسلام ودین ودولتدن هراسان وچوق کمسنه خوف ایدرلر ایدی وافترا علی الله والرسول واجترا ایدنلر دروغ بی فروغه رهیاب ودشمن بدبیان ظن وکمانه تاب ویروب انلرك قتلی برای نفاق وشقاق دکل بلکه عداوت دیرینه واخذ ثار ایچون ایدی دیو زعم ایدرلر ایدی (وقد رأیت معنی ما حررته منسوبا الی مالك بن انس رضی الله عنه ولهذا قال علیه السلام لا یتحدث الناس ان محمدا یقتل اصحابه) قد مر بیانه (وقال) علیه السلام لكن لم یعرف من رواه من الاعلام (اولئك الذین نهانی الله عن قتلهم) علی تقدیر

نبوته اولامی حضرت اوزره حمل اولنور (وهذا بخلاف اجراء الاحكام الظاهرة عليهم من حدود الزنا والقتل وشبهه
لظهورها واستواء الناس فی علمها) یعنی ارباب نفاقك بواطنی حیثیتی ایله عدم اجراء احكام انلر اوزره حد زنا وقتل
وسرقه وقذف وشرب خمردن اقتضا ایدن احكام ظاهره خلافنه در كه احكام مذكوره نك وضوحی واول حكمه سائر
ناسك اشتراكندن ناشی ظاهرا حدود شرعیه مسامحه اولنمز (وقد قال محمد بن المواز) فتح میم وتشدید واو وزا ایله ائمهٔ
مالكیه دندر ترجمه لری سبق اولنمشدر (لو اظهر المنافقون نفاقهم) ای كفرهم وشقاقهم (اقتلهم النبی صلی الله علیه
وسلم) ای بخصوصهم فلا ینافی ما اظهر الله حالهم بعمومهم زیرا منافق اظهار نفاق ایلدیكی حالده حال نفاقندن
خروج ایدوب ظاهرا كافر اولمش اولور (وقاله القاضی ابو الحسین القصار) فتح قاف وتشدید صاد مهمله ایله
(وقال قتادة) المفسر (فی تفسیر قوله تعالی لئن لم ینته المنافقون) عن نفاقهم (والذین فی قلوبهم مرض) ای شك
(والمرجفون فی المدینة) سرایا وغزوات حضرتده مؤمنین مقابله كفارده هزیمت وهلاك اولدیلر دیو كند و عندلرندن
شهر مدینه ده بنام دروغ ایله رجفه وتزلزل ویرنلر (لنغرینك بهم) انلر اوزرینه هر اینه جنابكی تسلیط ایده رز
(ثم لا یجاورونك فیها الا قلیلا) بعد زمان قلیلده مدینهٔ سكینه ده حضرتكه انلره مجاور اولیوب جلای وطنه انلری
مضطر قیلورز (ملعونین) حالیت اوزره منصوبدر انلر مطرود ومبعد اولدقلری حالده (اینما ثقفوا) وجدوا (اخذوا
وقتلوا تقتیلا سنة الله) ای سن الله سنته واجری عادته (الآیة) فی الذین خلوا من قبل ولن تجد لسنة الله تبدیلا (قال)
امام قتاده بیوردر (معناه) لئن لم ینته المنافقون قول جلیلنك معناسی جیلی (اذا اظهروا النفاق) لنغرینك (وحكی
محمد بن مسلمة فی المبسوط) اسم كتاب (عن زید بن اسلم) طیبهٔ منوره ده اولان فقهاء تابعیندندر (ان قوله تعالی
یا ایها النبی جاهد الكفار والمنافقین) ای نبی عالیجناب كفاره تیغ آتشتاب وارباب نفاقه حجت بی ارتیاب ایله مجاهده ایله
دیو امر سبحانی یا خود منافقین اظهار كفر واعلان شر ایلدكاری حالده سیف ایله جهاد ایله دیمك اوله وتقدیر مذكور اوزره
آیت شریفه (نسخت ما كان قبلها) كریمهٔ فاعف عنهم واصفح جمیلهسی حكمنی نسخ ایلدی دیو حكایه ایلدی
(وقال بعض مشایخنا) مالكیه ویا خود اشعریه دن بعض شیوخمز بیوردیلر (لعل القائل هذه قسمة ما ارید بها
وجه الله) یعنی شاید بو قولله متحنساز اولان انصاری (وقوله اعدل) عطف مصنفدن روئما اولان كلامینك قائلی
واحد اولهٔ در اما قائل ثانی ذو الخویصره اولدیغی محلنده بیان اولنمشیدی وقول الاخر اعدل لفظیله ارادی
خوشنا ایدی (لم یفهم النبی صلی الله علیه وسلم منه الطعن علیه والتهمة له وانما رآها) ای القسمة (من وجه الغلط
فی الرأی وامور الدنیا) ای فی امورها (والاجتهاد فی مصالح اهلها فلم یر) صلی الله علیه وسلم (ذلك سبا) یعنی قائلدن
اول حضرت كندی فعل شریفنه قدح وطعن ونسبت تقصیره تصدیسنی فهم ایتمیوب بلكه قائل كند و رأی
ناقصنه بناء قسمتی امور دنیویه واجتهاد مصالحده غلطكارلق جهتندن ظن ومشاهده ایتمش اولمسنه ذاهب
اولوب اول حضرت قائلك كلامنی مستحق عقوبت اولان سب ودشنام ومذمت عدا ایتمدی (ورأی انه من الاذی
الذی له العفو عنه والصبر علیه فلذلك لم یعاقبه) امدی جواب صواب اولدر كه سید عالیجناب قائلك ما یستحق
علیه العقاب اولان عقابنی فهم ایلدی لكن مقام عتابده اعراضله مأمور بیورلمش ایدیلر والا هذه قسمة
لا ارید بها وجه الله كلامنده طعنی توجهله فهم ایتمیهلر بلكه قائلك اعدل قولنده تسویهٔ لغویه وعدالت عرفیه
مراد ایتمسی محتمل اماداناى عالم صلی الله علیه وسلم اول كلامی عدالت شرعیه مراد بیوروب جوابده ویلك
من یعدل ان لم اعدل بیوردقلری دلالت ایدر (وكذلك) ای وكما قیل فیمن تقدم من الاعتذار (یقال فی الیهود اذ قالوا)
بدل السلام (السام علیكم لیس فیه صریح) بعض نسخهده تصریح (سب ولا دعاء) ای علیه بذم (الا بما لا بد منه من
الموت الذی لا بد من لحاقه جمیع البشر) یعنی یهودك السام علیكم دیو مراد ایتملرنده دشنامی تصریح وبددعاء
صریح حال نایابدر لكن كل نفس ذائقة الموت مقتضاسنجه هر بشر وجمله ذی روحه ملحوقدن ما لا بد اولان موتدنكه
لا محالة ولا مفارقة هر كله دعادر (وقیل بل المراد) السام علیكم ایله مراد (تسأمون دینكم) ای تملونه وتتركون
(والسأم) سكون همزه ایله (والسآمة) همزهٔ ممدوده ایله قباحت وزننده (الملال) تركی مؤدی ضجر وقلق واضطراب
(وهذا دعاء علی سآمة الدین) فی قلوب المؤمنین (لیس بصریح سب) صراحة دشنام نایاب لكن عیب وذمی
متضمندر (ولهذا ترجم البخاری علی هذا الحدیث باب) بالرفع منونا یعنی سب صریح اولمدیغی اجلدن خبر مذكور
اوزره امام بخاری بر باب عنوان ایلدی (اذا عرض الذمی) تشدید را ایله ای لوح (او غیره بسب النبی صلی الله علیه
وسلم) یعنی ذمی ویا مستأمن سب نبی ایله تلویح ایلیوب حال المرتصریح ایتمسه تعزیر اولنوب قتل اولنمز دیو بر باب
ترجمه ایلدی (وقال بعض علمائنا ولیس هذا بتعریض بالسب وانما هو تعریض بالاذی) یعنی یهود عنودك السام

علیكم كلامی دشنامله تلویح دكل بلكه جفا ایله تعریض صدد ردیدیلر (قال القاضی ابو الفضل) مصنف علیه الرحمه بیورر
(قد قدمنا ان الاذی) عموما (والسب) خصوصا (فی حقه علیه السلام سواء) تنقصده ایكیسی دخی یكساندر دیو
بالادله تقدیم ایلدك بیوردی قال الشارح علی القاری وفیه ان جمیع مراتب الایذاء لا یكون مع السب فی حالة السواء
فانه علیه السلام كان یتأذی من اصحابه الكرام اذا صدر عنهم ما یوجب شیئا من الاثام (وقال القاضی ابو محمد بن نصر)
صاد مهمله ایله (مجیبا عن هذا الحدیث ببعض ما تقدم ثم قال ولم یذكر) صیغهٔ مجهول ایله (فی الحدیث هل كان
هذا الیهودی من اهل العهد) ای الجزیة (او الذمة) ای الامان (او الحرب ولا یترك موجب الادلة) فتح جیم ایله
ای مقتضاه (للامر المحتمل) یعنی السام علیكم ضمننده یهودی مسفور جزیه كذار ومستأمن ویا حربی می ایدی
دیو یاد بیورلمدی مستأمن ایسه نقض عهد وحربی ایسه خونی هدر قیلنه پس كلاهما یه محتمل امردن ناشی مقتضای
ادله ترك اولنمدی دیدی (والاولی فی ذلك كله والاظهر من هذه الوجوه مقصده) فتح صاد وكسر ایله (الاستئلاف
والمداراة علی الدین لعلهم یؤمنون) یعنی خصوص مذكورك كلیسنده وجه اولی ووجوه مرقومه دن توجیه ابین
واحری سید الانبیا علیه التحایا حضرتلرینك ملاحظه ومقصودلری طلب الفت ورفع كلفت وشاید انلر جناب حقه
ایمان ایدهلر دیو دینده مداراة مراملری ایدی (ولذلك ترجم البخاری علی حدیث القسمة والخوارج باب) تنوینله
ویا ما بعدنه اضافتله در (من ترك قتال الخوارج) ای مقاتلتهم وفی نسخة قتل الخوارج طائفهٔ مشهوره (للتألف
ولئلا ینفر الناس) كسر فا ایله من النفر او من التنفیر (عنه) یعنی ملتده ثابت اولسونلر دیو القلرین طلب واول
جهتدن تنفیر ناسه باعث اولمسون ایچون خوارجله مقاتله تركنده بر باب ایله امام بخاری علیه رحمة الباری خبر قسمت
اوزره عنوان ایلدی (ولما ذكرنا معناه عن مالك وقررناه قبل) ای قبل ذلك (وقد صبر لهم علیه السلام علی سحره) كسر
سین مهمله ایله ما یسحر به وبعض نسخهده فتح سینله مصدردر (وسمه) ای تسمیه (وهو اعظم من سبه) اكن تسمیه
اجترا ایدن برای امتحان نبی ایسه زیانرس اولمزدكل ایسه شری مندفع اولمق اختیاریله اولمغین انكیچون اولا قتلدن
فراغ وبعد وفات بشر بن البراء قصاص ایتمشلر ایدی پس سب ودشنامدن عظیمتر اولمسنده تنظر واردر (الی ان نصره
الله) صبر قولنه تعلق ایدر (علیهم) یعنی سلطان رسل صلی الله علیه وسلم یهودك سحر وزهرنه صبر ایلدی مع هذا تسمیم
سببدن اعظم ایدی تا كه رب العالمین جل شانه حبیبی دشمنانی اوزره غالب ومنصور ایلدی (واذن له فی قتل
من عینه) نونله وبعض نسخهده بای موحده ایله عیبه ودیكرده حاء مهمله ویاء مشدده ونونله حینه من الحین (واقعدهم
منهم) یونك كاسی بنی قریظه وبنی النضیر وخیبر غزواتنده صدور یافته تعیندر (وانزالهم) بعض نسخهده وانزلهم
(من صیاصیهم) فتح صاد اولی وكسر ثانیله جمع صیصیة كسر مهملتین وسكون یاء اولی وفتح ثانیه برله حصن وقلعه
(وقذف) ای والحال انه سبحانه القی (فی قلوبهم الرعب) سكون عینله وضمی دخی جائز خوف شدید (وكتب علی
من شاء منهم الجلاء) فتح جیم ومدله وطن اصلیدن اخراج (واخرجهم من دیارهم) عطف تفسیر اولور (وخرب بیوتهم
بایدیهم) ای انفسهم (وایدی المؤمنین) بالعهد والنقص حتی لا یبقی منهم فی المدینة آثار دار ولا دیار (وكاشفهم)
ای ظاهرهم (بالسب) ای التعییر والطعن (فقال یا اخوة القردة والخنازیر) وجعل منهم القردة والخنازیر آیتنه ایمادر
اول طائفه یه وقوع مسخ حیثیتیله اخوه بوزینه وخوكاندر بعضیلر قرده یهوددن اصحاب سبت وخنازیر نصارادن
اصحاب مائده ده مسخی وقوع یافته دردیدیلر (وحكم) تشدید كافله (فیهم سیوف المسلمین) بنی قریظه قتلنه اشارتدر
(واجلاهم) ای اخرجهم (من جوارهم) بكسر الجیم وبضم (واورثهم ارضهم ودیارهم) ای مساكنهم (واموالهم)
كبنی النضیر (لتكون كلمة الله) دین وامر الله (هی العلیا) نافذه اولسون ایچون (وكلمة الذین كفروا السفلی)
ملقاة ومهمله اولمق ایچون دار ودیار ومال ومنالری حق سبحانه وتعالی اهل اسلامه موروث قیلدی مروید ركه سنهٔ
اربعهٔ هجریه ده سلطان دین علیه سلام المعین بنی النضیر بد تخمیره محمد بن مسلمه رضی الله عنهنی ارسال بیوروب
بعد الیوم بو دیارده استقرارلری متعذردر جلایه اماده اولسونلر دیو فرمان وانلر دخی جلایه مبادرت ایتدكلرنده
سرخیل منافقین عبد الله بن ابی سلام ابلاغ نفاق آمیزله صورت بازكونه مخالفت كوستردكلرنده سلطان ستوده
فعال تهیئهٔ اسباب قتاله اشارت وابن ام مكتوم مسنددار خلافت بیوریلوب حصار بنی النضیره تحریك رایت ظفر
طفیل بیوروب كفرهٔ یهود در حصاری بند وسنك وتیر ایله مشاجره ومدافعه یه اقدام ایتدیلر اثناء محاصره ده
بنی النضیر بالاخره ناچار بادیه پیمای كربت جلا اولمغله مساعدهٔ امیدیله مجموع ساز وسلبلری وا كذاشتهٔ تصرف
غزات اولوب چار بالرینك تحملی مرتبه سی انجق نقل تحمل شرطیله ترخیص بیورلمغین التیوز احمال بالله سواد
حصاردن بارثقلتلرین رفع ایدوب كیمی نواحی شامدن اذرعاته ونیمه سی نواحی خیبره پراكنده اولدیلر اول

سرکشتکان بادیهٔ خذلانك بالجمله ضیاع وعقار ومحصولاتی سلطان انبیایه اختصاص بولوب نیجه سنین حاجتمندان
اصحابه هبه وتملیك بیوردیلر وغزوهٔ بنی قریظه دخی ایکی سنه صکره غزای غرای خندق عقبنده خواجهٔ دوسرا
علیه التحایا خلوتسرای صدیقه ده میان بند جوز اشکلرین کشاده ورخسار تابناکارین شسته ایدرلردیکه
ناکاه جبریل امین بارکاه رسالته وضع جبین ایدوب بنی قریظه اوزره بی جلسه ارام سل شمشیر انتقام ایتمك فرمانکردهٔ
حضرت مولا ایدیکن ابلاغ ایدوکده بلال رضی الله عنه مأمور ایا خیل الله هرکیم منقاد فرمان الهیدر نماز عصری
پای حصار بنی قریظه ده ادا ایتسون دیو ندا ایلیوب اوچ بیك مقداری جنود موحدین پای حصار بنی قریظه ده
حلقه بند جمعیت اولوب جناب مرتضی کرم الله وجهه علم عالمتاب اسلامله جمله دن اول مشهود یهود اولدقده جرکابه
نشان شتم وترهات اولمشلر ایدی موکب صحرا افروز نبوی قریب اولوب اول کوه کردنفرازه تمکین ووقار علیه صلاة
الغفار حضرتلری حصاره مقابل لجام سمندین کشیده قیلوب یا اخوة القردة والخنازیر اخزاکم الله تعالی وانزل بکم
نقمته انزلوا علی حکم الله ورسوله دیو سهام عتابه کشاد ویروب انلر مغایر طور ادب حاشا دشنامه اجترا ایتمکدکل
یا ابا القاسم ما کنت جهولا ولا فحاشا جوابندن غیری فك ختام کلامه قادر اوله مدیلر والحاصل مدت محاصره یکرمی
بش کونه بالغ اولیجق رؤسای قبیله دن قیس بن نباشی استیمانهٔ حضرته نامزد سفارت ایدوب طریقهٔ بنی النضیر اوزره
رخصتجوی جلا اولدیلر امادیوانخانهٔ رسالتدن تمشیلرینه مساعده اولنمیوب عاقبت دروازهٔ حصاردن کام ناکام
سینهٔ صحرایه نزول ایدوب فرمان خدیوانس وجان ایله محمد بن سلمه توانندهٔ کارزار اولنلرك دست پیمان شکستلرین
تنالرینه بند وعبدالله بن سلام رضی الله عنه نسا واطفال واسلحه واموال ضبطنه مأمور بیورلدی مستعد دار وکیر
اولنلری طقوزیوز اولاق مرویدر بیك بشیوز تیغ وایکیبیك بشیوز سپر واوچیوز زره وکنانهٔ کمانه ناکنجیده تیر وکمان
وامتعه واموال مخازن اوهامدن بیرون ودواب ومواشی غایت افزون ایدی ماحصل موکب ظفر آیین موحدین دار
الهجرتیه امالهٔ عنان ایلدکده مراعاة اظهار شکوه اسلام واعادی لئامه ترهیب وارغام ایچون اسارای بنی قریظه دست
کردنبسته کشان کشان مدینهٔ منوره یه نقل اولنوب موافق تقدیر یزدانی رای رزین سعد بن معاذ اوزره رجالی
برجای مناسبده خندق حفر اولنوب فرمان نبویله علی مرتضی وزبیر بن العوام رضی الله عنهما شمشیر تیزدمی برله
قرابهٔ بدنلرندن فك رشتهٔ حیات ولاشه لری سپردهٔ اطمهٔ سیلاب خون قیلندی (فان قلت فقد جاء فی الحدیث
الصحیح عن عائشة رضی الله عنها انه علیه السلام ما انتقم لنفسه فی شیء یؤتی الیه قط) روایت بخاری وغیری اوزره
مروی اولان خبر صحت اثرده سید البشر صلی الله علیه وسلم ابدا کندو نفس نفسلرینه متعلق اموردن
برکسنه یه عقاب وامر مکروه اوزره اکه انتقام قصدا ایتمدی (الا ان تنتهك) صیغهٔ مجهول ویا فاعلله (حرمة الله
فینتقم لله) مکر احترام باری تنقیص وانتهاك اولنه پس اول حالده مع انتقامه لنفسه برای حرمت رب العزة
الی معاقب وانتقام ایدردی (فاعلم ان هذا) الحدیث (لا یقتضی انه لم ینتقم ممن سبه اواذاه اوکذبه فان هذه)
ای المذکورات (من حرمات الله التی انتقم منها) ای من اجلها ابتغاء لوجه الله (وانما یکون مالا ینتقم منه) بعض
نسخه ده له واقعدر ای لاجل نفسه (فیما تعلق بسوء ادب اومعاملة من القول والفعل بالنفس والمال مما لم یقصد
فاعله به اذاه) یعنی حدیث شریفك مضمون منیفی اقتضا ایتمزکه اول حضرت کندویه حاشا دشنام ویا خار آزار اذی
وجفا وکذبه نسبت ایدنلردن اخذ انتقام ایتمیه پس مذکورات جملهٔ حرمات اللهدندرکه ابتغاء لمرضات الله انتقام
ایلدی ابن اشرف یهودی وابورافع یهودی منافقی قتل بیورملری اسابلکه لاجل نفسه ایتمملری اجلاف عربدن
صدور یافته سوء ادب وفاعل وقائل اول کلامله حضرته جفا واذیت قصدا ایتدیکی شیئدن نفس ومال ایله کفتار
وکرداردن معامله یه تعلق ایدن اموردهٔ اخذ انتقام وعقاب وعتاب ایتمزدی دیمك اولور (لکن) ای الا انه صدر
(مما جبلت) صیغهٔ مجهولله (علیه الاعراب من الجفاء) فتح جیم ومد ایله غلظ طبع (والجهل اوجبل علیه البشر
من الغفلة کجبذ الاعرابی) جیم وباء موحده وذال معجمه ایله عنف وشدتله جذب (برداءه) با برای تقویه ویا تاکید
تعدیه ایچوندر بعض نسخه ده ازاره ایله ایراد اولنمشدر شاید ردا معناسنه مجاز مرسل ومطلقا لباس اوله امارداء دوشانه
اوزره پوشیده وازار ردا تحتنده وسط اسفلده اولان لباسدر وقول آتی ردا اولمسنه معاضد اولور (حتی اثر فی عنقه
وکرفع صوت الآخر عنده) یقول حلبی ثابت بن قیس بن شماسدر لکن قضیهٔ ثابت جملهٔ محامد مناقبندندر حضور
پرحبورده رفع صدا ایله باعث مذمت اولان بنه بر اعرابی اولماق اقتضا ایدر وکجحد الاعرابی شراءه منه فرسه التی
شهد فیها خزیمة روایتکردهٔ بخاری اولان خبرده مرتجز ویا نجیب ایله بنام اولان اسب سنیدی خریدار اولدقلری اعرابی
شرای حضرتی انکار ایلدرکه انعقاد بیعه ذوالشهادتین ایله ملقب خزیمه رضی الله عنه شهادت ایلدی ایدی (وکما کان

من

من تظاهر) ای تعاون (زوجتیه) عائشة وحفصة رضی الله عنهما (علیه) فیما یسوء من فرط الغیرة بالنسبة الیه
(واشباه هذا مما یحسن الصفح عنه) ای یستحسن الاعراض عنه غلظت طبع وعدم دانش اداب شرعله مجبول اولان
اجلاف اعراب ویا غفلت ومقام حضرته عدم معرفتله جنس بنی ادم سفه حقنده ویا غفلتله سرشته اولدقلرندن اذی
قصدا ایتمکسزین بعض وضع ناهموار صدور ایتمشدر بر اعرابی جافی رداء حضرتی جذب اساکه شدت جذبندن
دوشانهٔ شریفه لرنده اثری نمودار اولدی وحضور همایونده دیکر اعرابینك رفع صوتی وآخرك شراء فرس انکاری
ماتندی وطبع همایون حضرته مخالف حلیلینك یکدیکره معاونتی وامثالی آسا امور ناهموارکه عدم التفات
وصفح واعراض استحسان اولنان موادندر (اویکون هذا) ذکری تقدم ایدن حدیثکه نفسیچون اول حضرت
کسنه یه عقاب وانتقام ایتمدیکیدر (مما اذاه به کافر رجاء به مذلك اسلامه) انظ ورجاء واوله مقیدر اما بقول حلبی
رجاء را ایله ورودی بعض نسخه ده مرفی وصوابدید شراحدر یعنی کل نورسیدهٔ باغ بلاغ حضرتلرینه خار آزار اذا
اولان کسنه کافر اولدیغی حالده جفایه متصدی اولنلردن اولوب بعده اسلام ودین حضرته دخولله عقاب
وانتقامدن رهایاب اولمش اوله (کعفوه عن الیهودی الذی سحره وعن الاعرابی الذی اراد قتله وعن الیهودیة التی
سمته وقد قیل قتلها) اولا عفو وآخرا بشر بن البراء وفاتیله قتل ایلدی دینلدی کمامر مرارا (ومثل هذا مما یبلغه
ای بعض ما یصل الیه (من اذی اهل الکتاب والمنافقین فصفح عنهم رجاء استیلافهم واستیلاف غیرهم بهم کما قررناه
قبل) علی وجه التحقیق (وبالله التوفیق)

(فصـــــل)

(تقدم الکلام فی قتل القاصد لسبه) ای المتعمد (والازراء به) بعض نسخه ده ازدراء بمعنی الاحتقار (وغمصه) معجمه
ومهمله میاننده میم ساکنه ایله عیب معناسنه (بای وجه کان من ممکن اومحال) ضم میمله (فهذا وجه بین لا اشکال
فیه) یعنی دشنام واحتقارله حاشا ثم حاشا تعییب نبی قاصدی بای وجه کان کرك وجودی ممکن وشهودی ممتنع اولان
اموردن دخی اولورسه قتل متعاطیده کلام راست پیام تقدم ایلدی وبو وجه اول ظاهر ومکشوفدر قتلدن توقف
نابابدر (الوجه الثانی لاحق به) وجه اوله ملحقدر (فی البیان والجلاء) ظهور وعدم خفاده (وهو ان یکون
القائل لما قال فی جهته علیه السلام غیر قاصد للسب والازراء ولا معتقد له) جرله قاصد اوزره عطف اولور بعض
نسخه ده ولا معتقداله ای لمضمون کلامه (ولکنه تکلم فی جهته علیه السلام بکلمة الکفر من لعنه اوسبه اوتکذیبه
اواضافة ما لا یجوز علیه اونفی ما یجب له مما هو فی حقه علیه السلام نقیصة مثل ان ینسب الیه) مثل رفعله ونصبی
دخی جائزدر ینسب صیغهٔ مجهولله اما صیغهٔ فاعل ایرادی اظهردر (اتیان کبیرة) بخلاف الصغیرة للاختلاف
فی جواز صدورها عنه (اومداهنة) جرو یانصبله مصانعه (فی تبلیغ الرسالة اوفی حکم بین الناس) کما نفاها سبحانه
عنه فی قوله تعالی انا انزلنا الیك الکتاب بالحق لتحکم بین الناس بما اراك الله (اویغض) ضم غین معجمه وتشدید ضاد
منقوطه ایله خفض ونقص (من مرتبته اوشرف نسبه اووفور علمه اوزهده او یکذب بما اشتهر من امور اخبر
بها علیه السلام وتواتر الخبر بها عنه عن قصد لرد خبره) از جمله خبر متواتری انکار ایلسه مثلا رجاله حرمت ابس
حریر واصل وتروا ضحیه اسا کافر اولور اما حدیث احادی انکار ایلسه تفسیق وتضلیل اولنوب تکفیر اولنمز (اویأتی
بسفه من القول اوقبیح من الکلام ونوع من السب فی جهته) حاصل کلام ثالث المذکوراتله غیر قاصد ولا معتقد
لمضمون کلامه مجتنساز اولسه (وان ظهر بدلیل حاله انه لم یتعمد ذمه ولم یقصد سبه) یعنی ذمی مراد وسبی قصد
واعتقاد ایتمدیکی قائلك حالی دلالتیله ظاهر اولورسه که (اما لجهالة حملته علی ما قاله) یا جهالتی انی اومقوله کفتار
بدرفتاره حمل وسوق ایتمش اوله (اولضجر) فتحتینله قلق (اوسکر اضطره الیه اوقلة مراقبة وضبط للسانه وعجرفة)
مجازفة وقلة مبالات وتهور (فی کلامه) یاخود اضطراب افکار ویا حالات مستی اوهذیان نادرستی تفوهه الجا
ایتمش اولوب ویا شان شریفاب رسالتده قلت عرفان وضبط لسان ویا عدم مبالات ویا نطقنده جرأت برله کویا اولمش
اوله (فحکم هذا الوجه حکم الوجه الاول القتل دون تعلثم) یعنی بلا توقف حکمی قتلدر (اذلا یعذر) صیغهٔ
مجهولله (احد فی الکفر بالجهالة) زیرا بر فرد کفرده جهالتله معذور قیلنمز ذات وصفات حق وانبیای کرامه تعلق
ایدن امر محقق معرفتی مقام اجمالده مجملا وکمالده مفصلا فرض عیندر (ولا بدعوی زلل اللسان) فیه ان الخطأ
والنسیان وما استکره علیه الانسان عذر فی معرض البیان (ولا بشیء مما ذکرناه اذا کان عقله فی فطرته سلیما) نهاد
وخلقتنده عقل سلیم اولوب مجنون وخرف وسقیم اولمدیغی حالده ذکر ایتدیکمز مقالاتدن برشیء ایله عذر اولنمز
(الا من اکره وقلبه مطمئن بالایمان) کما هو منصوص فی الفرقان (ولهذا افتی الاندلسیون) فتح همزه وضم دال

مهمله ولام مضمومه ايله وفتح دال ولام دخی جائزدر مغرب زمينده اقليم معروفدر يعنی مالكيه دن علماء اندلس وجه
ثانيله فتوا داده اولديلر (علی بن حاتم) مفعول (افتى الطليطلی فی نفيه الزهد عن رسول الله) صلى الله عليه وسلم
ای زهده الاختياری (الذی قدمناه) ای ذكره وامره فی نصله وفضله (وقال محمد بن سحنون فی المأسور) ای الذی
اسره الكفار (يسب النبی صلى الله عليه وسلم فی ايدی العدو يقتل الا ان يعلم تنصره) مكرمذهب نصارايه دخولنك
حدوثی معلوم قيانه وفی نسخة تبصره بالموحدة ای بصارته (او اكراهه) بظاهر (وعن ابی محمد بن ابی زيد لا يعذر
بدعوى زلل اللسان فی مثل هذا) سد الذريعة بفساد اهل الزمان تی ذيشان عنوان وشاننده هذيان ايده نك زلل لسان
دعواسيله عذر اولنمزديدی (وافتى ابو الحسن القابسی) كسر موحده ايله (فيمن شتم النبی صلى الله عليه وسلم فی سكره
يقتل لانه يظن به انه يعتقد هذا ويفعله فی صحوه) يعنی مست ومخموری حالنده حاشا دشنام حضرت ايدن شخص
سرمست حقنده قابسی قتل ايله افتا ايلدی زيرا دفع خمار وحال صحونده دخی اول كاره دركار وانكله اعتقاد ايدر ظن
اولنور ديمش فكل اناء يترشح بما فيه لكن بو معنی سوء ظن اوزره مبنيدر مع هذا التزام ما لا يلزمدر زيرا سكران
سكری حالنده مادر ودخترنه سوء قصد مراد ايدر حال آنكه عالم صحونده بو فعله دركار اولوردي ظن اولنمز (وايضا
فانه حد لا يسقطه السكر كالقذف والقتل وسائر الحدود لانه ادخله علی نفسه باجترائه) علی تنبيه ما لا يليق به (لان
من شرب الخمر علی علم من زوال عقله بها واتيان ما ينكر منه فهو كالعامد لما يكون من تسببه) القتل (وعلى هذا الزمناه
الطلاق والعتاق والقصاص والحدود) كالقطع بالسرقة (ولا يعترض علی هذا بحديث حمزة) بن عبد المطلب (وقوله
ای بقول حمزة (للنبی صلى الله عليه وسلم وهل انتم الا عبيد لابی قال فعرف النبی صلى الله عليه وسلم انه ثمل) فتح مثلثه
وكسر ميمله سكران معناسنه (فانصرف لان الخمر كانت حينئذ غير محرمة) بلكه تحريمه سبب بو ماده اوله ديمشلردر
(فلم يكن فی جناياتها اثم وكان حكم ما يحدث عنها معفوا عنه كما يحدث من النوم وشرب الدواء المأمون

(فصـــل)

(الوجه الثالث ان يقصد الى تكذيبه فيما قاله واتى به او ينفی نبوته او رسالته او وجوده او يكفر به) ای يتبرأ عنه سواء
(او انتقل بقوله ذلك من دين الى دين آخر غير ملته) استثناء لمجرد تأكيد فی قضيته (ام لا فهذا كافر بالاجماع يجب قتله)
بلا نزاع (ثم ينظر) بعد ذا حال وشاننه نظر اولنور (فان كان مصرحا بذلك) بدكارلغی معلن اولورسه (كان حكمه
اشبه بحكم المرتد وقوی الخلاف فی استتابته) ای خلاف اصحاب مالك فی قبول توبته (وعلى القول الاخر لا يسقط القتل
عنه توبته آخر) كسر خاء معجمه ايله ای المعتبر الناسخ للقول الاول فيقتل حدا (لحق النبی صلى الله عليه وسلم
ان كان ذكره) عليه السلام (بنقيصة فيما قاله من كذب او غيره وان كان) الملعون (مستترا) تشديد راء ايله من الاستسرار
استفعال من السر ضد الكتم بعض نسخه ده متسترا من التستر (بذلك فحكمه حكم الزنديق لا تسقط قتله التوبة عندنا
ای معشر المالكية قولا واحدا (كما سنبينه) قريبا (قال ابو حنيفة واصحابه من برئ من محمد او كذب به فهو مرتد
حلال الدم الا ان يرجع) يعنی حاشا ثم حاشا اول حضرتدن تبری واعراض ووجود وكرم وجود وظهور نورنبوتنه ديو
تكذيب ايلسه اول رهنورو باديه ضلال دين اسلامدن ارتداد ايتمش اولور قبل التوبة اراقه خونی حلالدر مكر
برائتدن رجوع ايليه ديو بيورديلر (وقال ابن القاسم) المصری صاحب مالك (فی المسلم اذا قال ان محمدا ليس بنبی
او لم يرسل او لم ينزل عليه قرآن وانما هو شیء تقوله) ای افتراه (يقتل) جای شبهه دكل مجمع عليه معنادر (قال) يعنه
ابن القاسم ديدی (ومن كفر برسول الله صلى الله عليه وسلم او انكره من المسلمين) ای او انكره (فهو بمنزلة المرتد) بل
هو مرتد (وكذلك من اعلن بتكذيبه انه كالمرتد يستتاب) بو خصوصده خلاف نابابدر مكر بعض مالكيه ده مخالفت
بديدار اوله (وكذلك قال فيمن تنبأ) ادعای نبوت ايليوب (وزعم انه يوحى اليه) وزعم فاسدنده حاشا ثم حاشا كندويه
وحی اولندی زعم ايلين ناتراش حال جاخراشنده مرتد اسلادرا كا توبه عرض اولنوردیدی (وقاله) مانند مقال ابن
القاسم (سحنون) بفتح السين صرف ومنعی جائزدر (قال ابن القاسم دعا الى ذلك سرا او جهرا) حاشا ثم حاشا دعوای
نبوتی پنهان ويا آشكار ده ايدرسه مرتد حكمنده در لكن مقتضای قول مسبوق اوزره ثانی دعواسی زنديق اسادر
براين تقدير فرقه مجتنبا جدر (وقال اصبغ) بن الفرج (وهو) ای من زعم انه نبی (كالمرتد لانه قد كفر بكتاب الله تعالى
مع الفرية كسر فا ايله (على الله) حق سبحانه وتعالى شان حبيب الله صلى الله عليه وسلامده خاتم النبيين وصفيله مكرم
قيلوب متنبی اولان غبی افترا علی الله ايله كتاب الله كافر اولور (وقال اشهب) بن عبد العزيز المصری (فی يهودی تنبأ
وزعم انه ارسل الى الناس) فی امره ونهيه (او قال بعد نبيكم نبی انه يستتاب ان كان معلنا بذلك) يعنی ادعاسنی آشكار
ايلسه توبه عرض اولنور اما پنهان ايلسه خلاف ذلك معتادر بونك امثالی معتقدات مخفيه كفار دندر (فان تاب

مثلا يهود بو ادعاء آشكاردن رجوع ايدرسه ترك اولنور (والا قتل) فی الحال (وذلك) سبب قتله (لانه مكذب للنبی
عليه السلام فی قوله) كما رواه الثقاة (لا نبی بعدی) الكن كريمهء ولكن رسول الله وخاتم النبيين آيت شريفه سيله
استدلال اولنمق اولی ايدی زيرا لا نبی بعدی خبری متواتر اثبوت بافته دكل وعند المحدثين مشهوردخی دكلدر
ولو السنة مؤمنينده شهرتياب اولسون (مفتر على الله فی دعواه عليه الرسالة والنبوة وقال محمد بن سحنون من شك
فی حرف مما جاء به محمد صلى الله عليه وسلم عن الله فهو كافر جاحد) يعنی جانب كبرياءدن حضرت مصطفى صلى الله عليه
وسلمك اتيان ايليوب انكله مجیء متواتر اثابت اولان قرآندن بر حرفك صحتنه تردد ايلسه كافر معاند لاحد در امدی
من انكر لفظيله ايراد اولنمق اولی واظهر ايدی زيرا بين القراء السبعه مختلفه بعض حروفده توقف وانك طرفی باريدن
اول حضرتك اتياننی جزما بيلمسه كفرنه حكم اولنمز فان كثيرا من الناس اذا ترددوا فی كلمة يراجعون القراء العارفين
اذ لا يخلو قاری عن تردد فی حرف من حروفه نعم من شك فی حرف مع علمه بانه من القرآن فلا شك انه كافر (وقال ابن
سحنون من كذب النبی صلى الله عليه وسلم كان حكمه عند الائمة القتل) اما الخلاف فی انه هل يستتاب (وقال احمد
ابن ابی سليمان صاحب سحنون من قال ان النبی صلى الله عليه وسلم اسود قتل لم يكن عليه السلام باسود) بل كان
ابيض والحاصل روی براق راكب البراق صلى الله عليه وسلمك لونی بياض اولديغی اخبار صحيحه وآثار صريحه ده
ثبوتيافته در پس نعت وحليه سنك غيريله سياه ديو وصف كفردر لكن وصف حضرتنه عدم عرفانله لا سيما وامدن
كسنه ديسه معذوردر مكر تنقص واستهانه طريقيله اوله عياذا بالله كافر اولور ودخی بين الانام اختلاف عرف ايله بونك
امثالی كلام مختلف اولور مثلا سواد حبشه وهنود ميانده مرغوب بدر نكيم عند العرب والاعجام والاروام بياضلق
طلوب وممدوحدر (وقال نحوه) مقال ابن ابی سليمان مثلی (ابو عثمان الحداد وقال) ابو عثمان (لو قال) مسلمانلردن
بريدی ديسه (انه مات قبل ان يلتحی او انه كان تباهرت) مثناة فوقيه والف وفتح ها وسكون راء وتاء ايله اقصای مغربده
بر مكاندر كه ويرانسنده عمارت نايابدر (ولم يكن بتهامة) كسر اول ايله مكه وارض حجاز (قتل لان هذا نفی) زيرا نبی قرشی
ابطحی صلى الله عليه وسلم تاهرت نام محلده ايدی تهامه ده يعنی مكه ده دكل ايدی ديمك نبی صفت معروفه سنی نفيله
وجود حضرتی متضمن نفی اولور اوله وله تعالى لتنذر ام القرى ومن حولها او المراد بام القرى مكة بالاجماع (وقال حبيب
ابن ربيع تبديل صفته ومواضعه كفر) صفت منثوره ومواضع مأثوره سين تغيير وتبديل وجود شريفی نفی
اقتضا اتمكين كفردر (والمظهر له كافر) يعنی صفت ومواضعين تبديله معلن اولان ابتدا كافر وبالانتهاء مرتددر
(وفيه الاستتابة) ای قبول التوبة (والمسر له) ای المخفی لهذا الاعتقاد الكاسد (زنديق يقتل دون استتابة
عند المالكية

(فصـــل)

(الوجه الرابع ان ياتی من الكلام بمجمل) معناسی تعدد احتمالی مشتمل كلامدن ايراد ايليه (او بلفظ) كسر فا ايله
(من القول مشكل) باللام فی آخره (يمكن حمله على النبی صلى الله عليه وسلم او غيره او يتردد فی المراد به من سلامته
من المكروه او شره) سلامته اوزره عطف اولور يعنی قائل بر كلام مشكل ايله نطق ايليه كه اول كلامك حضرت اوزره
ويا غيره حمل وصرفی ممكن اوله ويا خود مكروهدن سلامت ويا شرو ملامتدن اول كلام مشكل توجه اوزره مراد
اولنديغنده تردد اولنه (فههنا) من المقامين (متردد النظر) دال اولانك فتحی وتشديدی ايله مقالی تأمل محل تردددر
وحيرة العبر) كسر عين مهمله وفتح موحده ايله جمع عبره بكسر فسكون اسم من الاعتبار يعنی قول يقين ايچون
اقيسه متعارضه ده جای تحيردر (ومظنة اختلاف المجتهدين) مظنة كسر ظا ايله موضع شیء ومحل ظن (ووقفة
استبراء المقلدين) كسر لام ايله يعنی قضاة ومفتيلردن علمالك براءت طلب اولنان محل توقفدر (ليهلك من هلك عن بينة)
ای ليضل من ضل عن حجة (ويحيى من حی) ای ويهتدی من اهتدى (عن بينة) ای دلالة واضحة (فمنهم من غلب) تشديد
لام ايله تقدم معناسنه (حرمة النبی صلى الله عليه وسلم وحمى) فتح حاء مهمله ايله صان معناسنه (حمى) كسر حاء مهمله ايله
ساحه (عرضه فجسر على القتل) يعنی بو بابده علمادن بعضيلر حق وحرمت شاه رسالت صلى الله عليه وسلمی تقديم
وساحه عرض همايونی بالطول والعرض تقصدن حمايت ايدوب قائلك قتلنه جسارت ايتديلر (ومنهم من عظم حرمة
الدم ودرء الحد بالشبهة لاحتمال القول) وبعضيلر ادرؤا الحدود بالشبهات حديث شريفی وفقحيه اصلنده معصوم
اولان حرمت خونی تعظيما وعند الاحتمال سقط الاستدلال شبهه ايله قتلی دفع ايلدی زيرا قول قائل مذمت ويا خلافی
محتمل معنی اولمغين حاكم وامامك عفوده خطاسی عقوبتده خطاسندن خيرلی اولديغی ظاهردر (وقد اختلف ائمتنا
المالكية (فی رجل اغضبه غريمه) طالب دين (فقال له) ای غريمه (صل على النبی محمد فقال له الطالب) ای غريمه

(لاصلى الله على من صلى عليه فقيل لسحنون هل هو كمن شتم النبى صلى الله عليه وسلم) اى متنقصاله (اوشتم الملائكة
الذين يصلون عليه) ظاهرا مطلوقا حاشانم حاشا بارى تعالى وملائكه يه شتم وضمنا ومفهوما رسول الله ه‌در
(قال لا اذا كان على ماوصفت من الغضب) غريلك مدبوتنه غضبندن ناشى وصف ايتديكك وجه اوزره حال قائل
اوليسه بومقامده مطلقا شتم دكادر (لانه لم يكن مضمرا الشتم) زيرا اول حالده قائل نه حقه ونه پيغمبر وملائكه يه
شتمى اضمار ايديجى اولديغى حالده نادى ومريد دشنام دكادر بلكه عرف عادتده بالمساهلة فى المعاملة ذكرى مشعر
صلاتدن امتناع مراد ايليه (وقال ابو اسحاق البرقى) فتح موحده ايله ابراهيم بن عبد الرحمن بن عمرة بن ابى القياض
(واصبغ بن الفرج) بالجيم (لا يقتل لانه انما شتم الناس) اى بظاهره (وهذا نحو قول سحنون لانه) اى سحنون
(لم يعذره) كسر ذال معجمه ايله لم يسامحه معناسنه (بالغضب فى شتم النبى صلى الله عليه وسلم ولكنه لما احتمل الكلام
عنده ولم تكن معه قرينة تدل على شتم النبى عليه السلام اوشتم الملائكة صلوات الله عليهم اجمعين ولا مقدمة يحمل
عليها كلامه بل القرينة تدل على ان مراده الناس غير هؤلاء) اعنى النبى والملائكة (لاجل قول الاخر له صل على النبى
محمد فحمل) صيغة مجهول ايله (قوله وسبه لمن يصلى عليه الان لاجل امر الاخر له هذا عند غضبه) محصول كلام
ابن سحنون قائل مرقومى سب نبى خصوصنده غضبله معذور كوروب حدنده مسامحه ايتمدى لكن كلام قائل
بعض احتمالى اولوب كلاميله حاشا سب نبى ودشنام ملائكه يه دلالت ايدر قرينه دخى نايات وقراين مقال وحالدن
نتيجه دائر مقدمه سابقه نا موجود اولديغندن مسامحه ايلدى لكن قرينه حاليه نبى وملائكه نك غيرى سائرنامى مراد
ايتمسى اوزره دلالت ايدركه آخر كمسنه صل على النبى قولى اجلندن اول دخى غيرلرى اراده ايتمش اولوب غضبى
حالنده غريملك اكا بو كلامندن ناشى وقت وزمان حاضرده صلوة ايدن كمسنه ايچون دشنامه حمل اولنور معناسنه‌در
(هذا معنى قول سحنون وهو مطابق لعلة صاحبيه) اى البرقى واصبغ (وذهب الحارث بن مسكين القاضى) ابو عمرو
المصرى مولى مروان اخرج له اصحاب السنن محنة خلق قرآن ماده‌سنده بغداده احضار اولنوب المتوكل على الله
العباسى خلافتنه دكين محبوس اولوب بعده اطلاق وقضاء مصرله اكرام اولندى ايكيوز اللى تاريخ هجريده عمر
عزيزى عقد تسعينه رسيده اولوب قضاء نجب ايلمشدر مالكى المذهب محدث كامل ايدى (وغيره فى مثل هذا الى
القتل) يعنى لاصلى الله قولى ماتندنده قائلك قتلنه ذاهب اولدى زيرا ظاهر كلامى ملائكه وغيريدن هر صلوة ايدنه
شتملك شمولندن ناشى حدى قتلدر ديدى (وتوقف ابو الحسن القابسى فى قتل رجل قال كل صاحب فندق) ضم فا
وسكون نون ودال مهمله نك فتحى ويا ضميله خان وكاربان سرادركه غربا وتجار ومسافرين ساكن اولورلر (قرنان)
فتح قاف ايله فعلان وزننده نعت سوء رجل كه ديوث ديه‌دن كنايه بوينوز لو ديمكدر (ولو كان نبيا مرسلا فامر بشده
بالقيود والتضييق عليه حتى يستفهم البينة عن جملة الفاظه ومايدل على مقصده هل اراد اصحاب الفنادق الان)
والحاصل هر صاحب خان اولان بوينوزلودر ولو فلان دخى اولور سه دين بد زبان حقنده قابسى توقف ايدوب
قيود وثيقه ونكال شديده ايله كرفتار بند وزندان اولمسنه امر ايلدى تا كيم جملهٔ كلمات ناهموارندن بيان مرادى
استخبار ومرام ومقصدنه دلالت ايدن شيئى استنطاق اولنه اصحاب خانات ايله زمان حاضرده موجود يغى مراد ايلدى
(فمعلوم انه ليس فيهم نبى مرسل فيكون امره اخف) پس معلوم نكته شناساندركه الآن موجود بنده نبى مرسل
نايات اولديغندن حمل كلامى امتناعى ايله قائلك رجز ومؤاخذه‌سى خفيفتردر (قال) ابو الحسن القابسى
(ولكن ظاهر لفظه العموم لكل صاحب فندق من المتقدمين والمتأخرين) لكن پيشين وپسين هر صاحب
خانات ظاهر لفظنده عموم روغادر (وقد كان فيمن تقدم من الانبياء والرسل من اكتسب المال) بتحقيق بازاركاه
عالمى تشريف ايدن پيغمبراندن اكتساب مال وتجارت صدور يافته ايدى امدى قائلك خانلرده ساكن
ويا ارباب تجارت وبازركانان واصحاب خانات فلانلر دردينسنده لفظنك شمول وعمومى بديدار ظهور ورديدى (قال)
اى القابسى (ودم المسلم لا يقدم عليه الا بامر بين وماترد اليه التأويلات لابد من اتعام النظر فيه) يعنى الامعان اى
اعماق التفكر يعنى اراقهٔ خون مسلمه اقدام وتصدى اولنمز الا امر ظاهر وحكم باهر ايله واول امركه اكا تأويلات
وواردة حقنده احتمالات متصور اوله پس انك امرنده امعان نظر وتأمل لازمدر ديدبلر تكيم روايت كرده شيخان اولان
لايحل دم امرىء الا باحدى ثلاث الثيب الزانى والنفس بالنفس والتارك لدينه المفارق للجماعة حديث صحيحى
سفك دم مسلمده امر بين لابد اولديغنه شاهددر وفى الجواهر من كتب اصحابنا من قال قتل فلان حلال اومباح قبل
ان يعلم منه ردة وقتل نفس بالة جارحة عمدا على غير حق اويعلم منه زنى بعد احصان كفر انتهى والحاصل بوكونه
قائللك حال وشاننده اعمال تأمل واعماق تفكره محتاجدر وجه مرجح حقنده ظاهر اوله والا سفك دما وخون ناحقه
اجترا دخى مشكلدر (هذا معنى كلامه) اى القابسى لامتناع (وحكى عن ابى محمد بن ابى زيد) اى القيروانى رحمه الله

(فيمن قال لعن الله العرب ولعن الله بنى اسرائيل ولعن الله بنى آدم) اقوال مذكوره نك بربنى ديسه (وذكر انه لم يرد
الانبياء) يعنى نه عربدن ونه بنى اسرائيلدن كلان پيغمبرانى بلكه اوليا وعلمايى مراد ايلمديكن ذكر ايلسه (وانما اردت
الظالمين منهم) بلكه عرب وبنى اسرائيلدن ظهور يافته ظالم وفاسقلرى مراد ايلدم ديسه (ان عليه الادب) اى التعزير
(بقدر اجتهاد السلطان) والى وقاضى اجتهادى مقدارنجه تعزيرلنمسى قيروانيدن محكيدر (وكذلك افتى فيمن قال
لعن الله من حرم السكر وقال) اى والحال انه قال (لو اعلم من حرمه) همچنان بوكونه كلامه تصدى ايدن قائل
حقنده تعزير ايله افتا ايلدى (وفيمن لعن حديث لا يبيع حاضر لباد) اى سوقى كيدوى (ولعن) اى وفيمن لعن (من جاء به
من النهى عن بيعه له انه) (ان كان يعذر بالجهل وعدم معرفة السنن) اى المأثورة (فعليه الادب الوجيع وذلك) لفظ
مذكور كلام مؤلف ويا كلام ابن ابى زيد اولمق محتملدر (ان هذا لم يقصد بظاهر حاله) يعنى قائل ظاهر حال اسلامله
قصد ايتمدى (سب الله ولا سب رسوله وانما لعن من حرمه من الناس) بعض ناسدن تحريمنه سبب وباعث اولانه لعنتدر
بوخسه خدا ورسوله دكلدر (على نحو فتوى سحنون واصحابه فى المسئلة المتقدمة) يعنى لاصلى الله الخ قائلى حقنده
اولان فتواى سحنون نظيرى اوزره‌در لكن صحت مقايسه‌يى مانعه فرق بين ميانه‌ده ظاهردر (ومثل هذا) ونظير هذا
ايله ايراد مناسب ايدى (ما) زائده ويا موصوله (يجرى فى كلام سفهاء الناس من قول بعضهم لبعض يا ابن الف خنزير
وابن مائة كلب وشبهه من هجر القول) ضم ها وسكون جيمله فحش معناسنه (ولا شك انه يدخل فى مثل هذا العدد من
ابائه واجداده جماعة من الانبياء) يعنى بى ارتياب بر كمسنه‌نك هزار ويا صد پدرانده انبيادن بر جماعت داخل اولور
(ولعل بعض هذا العدد منقطع) اى منفصل اومنتهى (الى آدم عليه السلام فينبغى الزجر عنه وتبيين ماجهل قائله
منه وشدة الادب فيه) والحاصل قائلك عددين مرقومين ايله مرادى كثرت وقرين حاله حقيقة عدد اولميوب بلكه
دشنام داده اولديغى كمسنه مادر خطا وهزار ويا صد فاسقك انك مادرنه وطئ واول نطفه‌دن سرشته اولمسى مراد
ايلمك بعيد دكلدر حاصلى بو مقوله ترهات وهذيانندن زجر ومنع وقائلك مجهولى اولان مبهماتى تبيين وتعليم وتأديب
شديد بو خصوصده شايانيدر (ولو علم) بناء مفعول ايله (انه) قائل (قصد سب من فى آبائه من الانبياء على علم لقتل)
بو معنى واضح وتحصيل حاصلدر (وقد يضيق القول فى نحو هذا) المقول (لو قال احد لرجل هاشمى من بنى هاشم)
ابن عبد مناف بن قصى جد عبد الله پدر رسول صلى الله عليه وسلم (لعن الله بنى هاشم وقال اردت الظالمين منهم) يعنى
انه يؤدب (او قال لرجل من ذرية النبى صلى الله عليه وسلم قولا قبيحا فى آبائه اومن) موصوله‌در (نسله اوولده) تخفيف
سين ولامله وكاهى تشديد كلاهما ايله يعنى اكوب طوغرانه ديعك اولوركه من بمعنى الذى ويا خود بعض نسخه‌ده ورود
ايلديكى كبى كسر ميم ايله حرف جر ونسله سكون سينله مجرور وولده فتحتينله ويا ضم واو وسكون سين ايله عطف اولور
نسل واولاد معناسنه (على علم منه انه من ذرية النبى صلى الله عليه وسلم) على علم منه ضميرقالدن حالدر (ولم تكن
قرينة فى المسألتين) المغلقتين (تقتضى تخصيص بعض آبائه) دون بعض (واخراج النبى صلى الله عليه وسلم لمن سبه
منهم) حاصلى قائلك قولنده عموم تصدى اوزره دلالت ايدر قرينه بو مقامده نا موجود اولغين تأديبله اكتفا اولنور
جملهٔ اطلاقندندركه اشرافدن به ضيلر مخاصمه ايلديكى كسنه‌دن برينه عتاب ايدوب توجهله بزه مخالفت ايدرسن
مع هذا اوزريزه صلوة وسلام ايتمكله مامورسن ديدكده سزلر ماتدى كسنه‌يى وعلى آله الطيبين الطاهرين قوازله
جملهٔ آلدن اخراج ايدرزد بو الزام ايتمشدر (وقد كان اختلاف مشايخنا) اى المالكية (فيمن قال لشاهد شهد عليه بشئ
ثم قال تتهمنى) يعنى شهادتده بنى اتهام ايدرميسن ديوب (فقال له الاخر) مشهود عليه اكا جواب داد اولدكه (الانبياء
يتهمون) حاشانم حاشا انبيايى كذب ايله مراد ايدرسه كافر اولور (فكيف انت) خود اتهام اولنمغه سن اولاسن ديسه
(فكان شيخنا ابو اسحاق بن جعفر يرى قتله لبشاعة ظاهر اللفظ) ظاهر قولك قبح وكراهتندن ناشى قائلك قتلنى
واجب اعتقاد ايلدى وبشاعت فتح موحده ايله وبعض نسخه‌ده شناعة شين ونونله مرويدر ومعنى متقاربانددر (وكان
القاضى ابو محمد بن منصور) اللغمى درتيوز اللى سكزده مهد وجودى تشريف وبشيوز اون اوچده وداع عالم فانى
ايلمشدر مالكى المذهب قاضى مهذب ايدى (يتوقف عن القتل لاحتمال اللفظ عنده ان يكون خبرا عمن اتهمهم من الكفار)
يعنى انبياى عظامى كفارلنامدن اتهام ايتملرندن خبراولق وجهى احتمالندن ناشى قاضى ابو محمد قتل قائلده احتياط
وتوقف ايلدى لكن احتمال بعيد اولديغى سياق لفظ وقرينهٔ مقامدن منفهمدر (وافتى فيها) بو مسئله‌ده فتوا داده
اولدى (قاضى قرطبه) ضم قاف وطا مهمله ايله حالا ايادئ كفارده اولان بلادهٔ مشهوره‌در (وابو عبد الله بن الحاج
بنحو من هذا) احتياط وتوقف برله ابن منصوره آسا جواب ويردى وقاضى مومى اليه محمد بن احمد بن خلف بن ابراهيم
التجيبى المالكيدركه درتيوز اللى سكزده عالم كونه قدم نهاده اولوب بشيوز يكرمى طقوز رمضاننده جامع قرطبه‌ده

رجنونك شهيددشننة سفاهت وجنونى اولوب قبر پرنورى زيارتكاه دوست ودشمندر وصاحب المدخل اولان ابن الحاج مشار اليهك غيريدر (وشدد القاضى ابو محمد) بن منصور (تصغيده) تقييد وتوثيقك يعنى بند وزنجيرك (واطال سجنه ثم استحلفه بعد) اى خلفه بعدان فمل به ذلك (على تكذيب ماشهد به عليه) من الحق (اذ دخل فى شهادة بعض من شهد عليه وهن) اى نوع طعن يوجب ضعف اعتماد وقلة اعتقاد (ثم اطلقه) بعد ذا قيد وبنددن رها قيلدى (وشاهدت شيخنا القاضى اباعبدالله بن عيسى) بن حسين التميمى درتيوز يكرمى طقوزده مسهد وجوده كاوب بشيوز اليده خرامان روضهٔ بقا اولان شيخ مصنف عليهما الرحمه در (ايام قضائه اتى برجل هاتر) اى تقابح وتقاول وبعض نسخده تهاتر واقعدر ومهاتره كلامده سفاهت وياوه كولق (رجلا اسمه محمد ثم قصد الى كلب فضربه برجله وقال له قم يا محمد فانكر الرجل ان يكون قال ذلك) يعنى كلبه بو معاملهٔ ناهموارله خصمنه كنايه ايلديكنه محمد اسميله مسمى اولان خصم بوكارى انكار وقول دلفكارى استقباح ايليوب (وشهد عليه لفيف من الناس) ناسدن جمع كثير وجم غفير خصوص مذكوره حضور قاضيده شهادت ايلديلر (فامر به الى السجن) كسر سين ايله قاضى اول بدزبانى زندانه وضع اولنمسنه امر ايلدى (وتقصى عن حاله) قاف وصاد مهمله ومشدده ايله استقصى معناسنه يعنى آنك حالندن بحث وتفتيشده مبالغه ايلدى (وهل يصحب من يستراب بدينه) اول كسنه دين واسلامنده شك وريب ايدن كسنه ايله هم صحبت ايدردیو تفحص قيلدى (فلما لم يجد ما يقوى الريبة باعتقاده) چون ابن عيسى آنك اعتقادنه تهمت وشبهه بى تقويت ايداده اولورشى بولمديلر (ضربه بالسوط واطلقه) ضرب تازيانه ايله اكتفا ونددن زنداندن رها ايلدى

(فصــــل)

(الوجه الخامس ان لا يقصد نقصا ولا يذكر عيبا ولاسبا لكنه ينزع) اى يميل بذكر (بعض اوصافه اويستشهد ببعض احواله عليه السلام الجائزة عليه فى الدنيا على طريق ضرب المثل) متعلق بيستشهد (والحجة لنفسه اولغيره اوعلى التشبيه به اوعند هضمه) نقيصهٔ عظيمه معناسنه (نالته) اى اصابته (غضاضة) غين وضاد معجمتين ايله مذلت وحقارت (لحقته ليس على طريق التأسى) اى الاقتداء به (وطريق التحقيق) اى الاهتداء (بل على مقصد الترفيع لنفسه اولغيره اوعلى سبيل التمثيل اوعدم التوقير لنبيه عليه السلام اوقصد الهزل) قصد صيغهٔ ماضى ويا مصدر مضاف (والتندير) مصدرندر دال مهمله مشدده ايله اسقاط معناسنه (بقوله) حاصل سخن قائل مجمل قولنده جهت سلطان رسالت صلى الله عليه وسلمه نقص قصدا تعيوب حقنده عيب وذم ودشنام يادا تمكسزين ضمنا ازاوله لكن اوصاف حضرتى تشبيه وامثاله ويا ضرب مثل طريقى اوزره عالم دنياده نبى محترمه وقوعى جائز اولان احوالندن بعض شئ استشهاد وقائل كندى ذاتى وياغيرك اوزرينه دليل واسناد وجهى اوزره ويا قول وفعل حضرتده كندو حالنه تمثيل وتشبيه ويا نقيصهٔ عظيمه ومذلت ذميمه اصابت وحصولى وقتنده سبيل اقتدا وراه اهتدا وقتنده ادا ايتميوب بلكه كندى نفسنى وياغيرى اعلا وترفيع قصدى اوزره تشبيه ناموجه ايله كويا اواسه ويا شان نبوتما به تمثيلده عدم توقير وتبجيل ويا كفتار ناهموار يله هزل وسقط وتحقير فهم اوانسه كما يأتى جوابه تأديب وتعزير ووضع زندانه تشهير اولنور (كقول القائل ان قيل فى) تشديد يا ايله (السوء) فتح ويا ضم سينله (فقد قيل فى النبى) يعنى بنم حقمده ذكر سوء اولنديسه فلان حقنده حزنى مورث كلام يادا اولندى ديسه سوء ادبدر (اوان كذبت) تشديد ذال معجمه ايله مجهولدر (فقد كذب الانبياء) بنى تكذيب اولندمسه پيغمبران خود كذبه اسناد اولنديلر ظاهرا انبيا عليهم التحايا ايله فى مقام الاقتداء تسليت مراد اولنور معنا اولمغين محل حسندر (وان اذنبت فقد اذنبوا) انبياء عظام عليهم الصلوة والسلام حضراتى كناهدن معصوم اولمرى مقتضاسنجه قول مرقومده خطر عظيم ظاهردر (او انا اسلم من السنة الناس) يعنى زبان خلقدن بن نجه سالم اولم (ولم يسلم منهم انبياء الله ورسله) حال آنكه پيغمبران خداى ناسدن سالم اولمدى * ولا احد من ألسن الناس سالم * ولو انه ذاك النبى المطهر * (اوقد صبرت كما صبر اولوا العزم من الرسل) (او كصبر ايوب) دروغ بى اندازه در (اوقد صبر نبى الله من عداه) كسر عين ايله اسم جمع عدو (وحلم) ضم لام ايله (على اكثر مما صبرت) يعنى پيغمبر عليه السلام دشمنلرندن اولى الحزم خطاء فاحشدر فاين الثرى والثريا فلا يقاس الصعلوك بالملوك (او كصبر ايوب) ادى وجفايه صبر وتحمل بيوردقلرى بنم صبر وتشكيم اوزره برزياده در ديسه بنه محل دأب ادب اولور (وكقول المتنبى) ابو الطيب احمد ابن الحسين بن الحسن شاعر اديب وبجيد واريب صاحب الديوان بليغ البيان اوجيوز اوج تاريخ هجرى كوفه ده مهدوجود ه بانهاده اولوب اوجيوز اللى درت رمضاننده عازم بغداد ايكن اثناء راهده قتل اولندى *اناقى امة تداركها الله * غريب كصالح فى ثمود* امت مطلقا جماعت معناسنه اولور وتداركها الله جملهٔ دعائيه معترضه وانطلك دعا وبددعا اولمسى محتملدر وغربت وعيال ووطندن خروجدر يعنى صالح پيغمبرامتى اولان ثمود ايجره

غريبى آسا بن بر جماعت ميانه سنده غريبم خدا اول جماعتى لطفيله ادراك ايلسون ديمك اوله وياقهر وهلاك ايله ديمسى كبى غريبنده حالى حال صالح پيغمبره تشبيه ايله قصد ترفع توهم اولنور والا كفر اقتضا ايتمز بعضيلر مرقوملك دعواى نبوت ايتديكنه بو بيتى استدلال ايلمش لكن برو جهله لازم كلمز وكما قيل * مامقامى بارض نخلة * الا كمقام المسيح بين اليهود * (ونحوه من اشعار المتجرفين) اى المتجاسرين عدم مبالات ايله حدى تجاوز ايد يجيلر معناسنه (فى القول المتساهلين) كان صعبى سهل عدايدوب بلا تأمل مسامحه يه رغبت ايدنلر (فى الكلام كقول المعرى) فتح ميم وعين مهمله وتشديد را ايله ابو العلا احمد بن عبد الله بن سليمان التنوخى اللغوى الشاعر المنسوب لمعرة النعمان قال الشارح وهو عفا الله عنه كان اعمى من بيت علم وعراقة ومرتبته فى الذكاء وسعة العلم بالعربية وغيرها وفصاحته فى النظم والنثر اشهر من قفا نبك الا انه ممن اضله الله على علم كان متهما بالزندقة وكلامه فى ديوانه لزوم ما لا يلزم شاهد عليه توفى ليلة الجمعة ثالث شهر ربيع الاول سنة تسع واربعين واربعمائة بمعرة النعمان كذا ذكره ابن خلكان (وكنت موسى وافته بنت شعيب * غيران ليس فيكما من فقير) وهو من قصيدة له فى سقط الزند اولها * ابق فى نعمة بقاء الدهور * نافذ الامر فى جميع الامور * كريمهٔ رب لما انزلت الى من خير فقير آيهٔ شريفه سنه مشير اولور پيغمبران حضراتى فقر ايله وصف اولنمدن غيرى مرقوم ممدوحك فقرينه رضا دادة اولميوب هذا شبهتك به اراده سيله غيرك حالنى تفضيله جرات ايلدى والحاصل ممدوحى حاشا موسى پيغمبره تشبيه وزوجه سنى كريمهٔ شعيب عليه السلامه تمثيل ايدوب همان منزل ميانده فقرنا يابدر ديو هر زهٔ نقيصه اولدى كنت ممدوحه خطاب ووافته من الموافاة اى اتته (على ان آخر البيت شديد عند تدبره) زيرا مضمونى نبى الله كليم الله جنابنه حاشا فقرله تعبير قبح شديددر (وداخل فى باب الازراء) اى الاحتقار (والتحقير بالنبى عليه السلام) اى الكليم (وتفضيل حال غيره عليه) امر اواغنيادن غيريلرك حالنى تفضيل بديهيدر (وكذلك قوله) اى المعرى (لولا انقطاع الوحى بعد محمد * قلنا محمد من ابيه بديل) محمد ضمله وبديل لغة فى بدل كتيل ومثل ومراد محمد امين بن هارون الرشيد العباسيدر (هو مثله فى الفضل الا انه * لم يأته برسالة جبريل) خداى جليل نبى جبلى شاننده ما كان محمد ابا احد من رجالكم عنوان شريفيله بيان ايتمش ايكن حاشا جهت حضرته ابوت اثباتيله اجترا على الله ايلديكندن غيرى فضلى متساوى قيلنديغى جرأت عظيمه در (فصدر البيت الثانى) هو مثله فى الفضل كلام نادر برابرى (من هذا الفصل) صاد مهمله ايله (شديد) يعنى مقام ملامده بو نوعله كلام شديد وقبحدر (لتشبيه غير النبى فى فضله بالنبى والعجز) (اخر بيت ثانيكه لم يأته برسالة جبريل كلاميدر (محتمل لوجهين) وفى نسخة يحتمل لوجهين وفى اخرى محتمل الوجهين (احدهما ان هذه الفضيلة نقصت الممدوح) تشديد قافله نه كلام ممدوحى مقام نبوتدن خفض ايتمك (والاخر) وجه ديكركه قبحتردر (استغناؤه عنها) حاشا حاشا رسالت وتوسط جبريلدن ممدوحك استغناسيدر (وهذه اشد كفرا) اوالاحتمال الاول هو الاظهر (ونحو منه قول الآخر) الاديب زيد ابن عبد الرحمن الاسبرى المغربى قصيدة له فى مدح ابن حمودة من اولها * ملك ذوهيبة لكنه * خاشع لله رب العالمين (واذا ما رفعت راياته * صفقت بين جناحى جبرئين) حرف ما زائده ورفعت مبنى للمجهول ورايات جمع راية علم وسنجق وصفقت تشديد فا ايله من التصفيق يعنى التصويت وتضعيفى براى تكثيردر بعض نسخده صادبدلى خا معجمه ايله اضطربت معناسنه در وجبرين نون ايله لغة فى جبريل كما يقال فى اسرائيل واسماعيل اسرائين واسماعين يعنى وقتاكه اول شاهك رايات نصرت نشانى سرفراز وترفيع قيلنور كويا ميانهٔ بال جبريلده شعشعه انداز تحرك ايدر ايمدى جبريل امين عليه السلام اوزره اجترا درديديلر لكن براى جهاد ترفيع رايات نصرت آيات مراد اولنديغى حالده صحبت جبريل وامداد سروشانه ملك معظمى تحقير ايا باب اولديغى مبرهندر ديمشلر خصوصا خفقت روايتندن خوش آينده معنادر والله اعلم (وقول الاخر من اهل العصر) معاصر مصنف اولان شعرادندر اما غير معلوم (فرمن الخلد واستجار بنا * فصبر الله قلب رضوان) قال التلمسانى استجار من الجوار اى لجأ اليه وسأله الاستنقاذ يعنى اول محبوب حورى منش بهشتدن فرار ايدوب بزه همجوار اولدى حضرت منان دل رضوان خازن الجنانه تحمل وشكيب احسان ايليه كرچه ملك مقرب رضوان بهشته دواى حورى اسنادى ظاهردركه فراقنه صبر وتحمله مكتنياب اولمق حينيتى باهر اولور عرفده ودروغدر لكن كفر وفسقى موجب كلام ومعنى اولمديغى روشندر (وكقول حسان) صرف ومنعى جائزدر (المصيصى) تخفيف وتشديد صادايله ويا كسرى مشدد وفتحى مخفف ثغور شامدن مسيس ديدكارى محله نسبتدر وياندلسده بربلده در وهذا الوزير الكاتب ابو الوليد الحسان (من شعراء الاندلس) فتح همزه وسكون نون وفتح وضم دال مهمله ولام مضمومه ايله ديار معروف (فى محمد بن عباد المعروف بالمعتمد) كسر ميم ثانيه ايله وعباد فتح عين مهمله وتشديده وحده ايله يعنى ملوك

اندلسدن المعتمد بالله ابو القاسم محمد بن عباد دوستلرندن حسان نام شاعرڭ قولى آمادر وموحى اليه محمد بن عباد
قاضى ايكن بالتغلب سلم خلافته ارتقا ايلدكدنصكره درتيوز سكسان سكز حدودنده كرفتار ضيق زندان ايكن
رحلت بقا ايلدى (ووزيره) اى فى مدح مشيره (ابى بكر ابن زيدون) صرف ومنعى جائزدر* كان ابا بكر ابو بكر الرضى*
وحسان حسان وانت محمد* ابى بكر بن زيدون نام وزيرى صديق اكبره وكندو نفسنى شاعر رسول الله عليه السلام
حسان بن ثابته ومعدوحى محمد بن عبادى لا تشبيه حضرته تشبيه ايلدى كرچه شراحك اطاله سى لاطائل تحته
قبيلندن اولمغين صفحا عنه ترك قال وقيل روا كورلدى لكن نوع اشكالدن خالى دكلدر پس تشبيهدن كالده تسويه
لازم كلمز زيرا قاعدهٔ مقررهدندر كه مشبه به جميع احوالده مشبهدن اقويدر وزيد الاسد زيد كالاسد تشبيهدن
ابلغ اولور ومنه قولهم ابو يوسف ابو حنيفه امام مصنف عليه الرحمه سد باب ذريعه مراد ايدروب مقالات
شنيعه دن خلق تحذير قصد ايدرلر ولا وجه للتشبيه بمن ليس له شبيه (الى امثال هذا وانما كثرنا بشاهدها مع استثقالنا
حكايتها التعريف امثالها وانساهل كثير من الناس فى ولوج) اى دخول (هذا الباب الضنك) فتح ضاد معجمه وسكون
نون ايله معيشتده ضيق وتكدستى يعنى بو طريق مظلم ومضيقه دخولده نامك عدم مبالاتى وتسامحندناشى براى
تعريف تكثير مقال ايلدك (واستخفافهم فادح هذا العبء) كسر عين مهمله وسكون موحده وهمزه ايله بار وحمل
والفادح بالفاء وكسر الدال المهملة والحاء المهملة الثقل يعنى خلق بو باركران وحمل ثقيلك ثقلنى سبك وخفيف عد
ايدكلرندناشى ديمك اولور (وقلة علمهم بعظيم ما فيه من الوزر) اى الاثم الثقيل (وكلامهم) جر ايله تساهل اوزره
عطف اولور (منه بما ليس لهم به علم ويحسبونه هينا وهو عند الله عظيم) كريمهٔ اذ تلقونه بالسنتكم وتقولون بافواهكم
ما ليس لكم به علم آيهٔ شريفه سندن مقتبسدر يعنى اداو تعبيرده آسان وصغير عد ايدوب وحسن وقبحنه واقف
اولمدقلرى كلامله تفوهه جسارت ايدرلر مع هذا درگاه كبريادهٔ صغيره عد ايتدكلرى معنى كبيردر (لا سيما) اى خصوصا
لفظ مذكوره دائر معنى ومبنى مكررا كذار ايلدى (الشعراء) يعنى خصوصا زمرهٔ شاعران بو خصوصده عدم
مبالاتلرى بسياردر (واشدهم فيه تصريحا وللسانه تسريحا) من غير تلويح اطلاق وارسال جهتندن آتش زبان
اولنلرڭ اشدى (ابن هانى) كسر نون وهمزه ايله (الاندلسى) ابو الحسن اوابو القاسم محمد بن هانى الازدى الاشبيلى
شعراء عصر فائق اديب ونكته دان وماهر هر دقايق ايدى متنبى مملك شعراء خاورزمين اولديغى آسا باختر زمينده
ابن هانى سلطان شعرا ايدى لكن مذهب فلاسفه ايله متهم اولوب مصردن مغربه راهى اولدقده برقه نام محلده
مقتول وقاتلى نامعلوم اولدى وذلك فى سنة اثنتين وثلثمائة (وابن سليمان المعرى) يعنى ابو العلا المسبوق ذكره (بل قد
خرج كثير من كلامهما الى حد الاستخفاف) بالدين (والنقص) بحضرت النبى عليه الصلاة والسلام (وصريح الكفر
بجانب البارى سبحانه وتعالى (وقد اجبنا عنه) فيما هى حق ابو العلا المعرينك كفرى اوزره استدلال اولنان
اشعارندندر* تعالى بالجماعة فى حياتى* وبعد الموت من عسل وخمر* حياة ثم موت ثم بعث* حديث خرافة ياام
عمرو* امدى ابن هانى ومعرى وبونلر ماننده ناپرهيزكاران اشعارنى سماع حرمتنه تنبيه روئما اولور فى الواقع
شعراى رومڭ روحى وفضولى ونفعى وطرزى ماننده آتشفشان وتيز زبان شاعرلرينڭ بعض هذياني ارباب
انصاف عندنده قبيح وهجو فصيح اشعار وقصائدڭ مطالعه مناسب اولديغى اولى بالطريقدر (وغرضنا الان الكلام
فى هذا الفصل الذى سقنا امثلته) غرضمز نظما ونثرا مثاللرين بو فصلده سوق وايراد ايلديكمز كلامدر (فان هذه كلها
وان لم تتضمن سبا ولا اضافة الى الملائكة والانبياء نقصا) بو كلمات ناهموارڭ جمله سى ولو سروشان وپيغمبرانه
دشنام ونقص صريح دكل ايسه ده خطاء فاحشدر (ولست اعنى عجزى بيت المعرى) جملهٔ مذكوره بين المتعاطفين
ماقبلها ومابعدها جملهٔ حاليهٔ معترضه در يعنى ايكى بيت معرى آخر شطرلريكه غير ان ليس فيكما من قسيرا لم يأنه
برسالة جبرين كلام نافر جاملرينى مراد ايتمم زيرا بونلر كفر واضح والحادلا يحدر (ولا قصد) ولا اضافة قولنه عطف
اولور (قائلها ازراء وغضا) يعنى دخى قائلى اول كلامله احتقار وانتقاص قصدايتمديسه ده (ذا وقر) تشديد قافله
(النبوة ولا عظم الرسالة ولا عزر) وتشديد زاى وآخرى را ايله اى ولا قوى (حرمة الاصطفاء ولا عزز) تشديد زاى
اولى ايله (حظوة الكرامة) ضم حاء مهمله وكسر يله وسكون ظاء معجمه برله مرتبهٔ مكرمه ومنزلهٔ معظمهٔ شاه رسالته
توقير وتعظيم وتبجيل وتكريم ايتمش اولدى (حتى شبه) امراء ووزرادن ممدوحنى تشبيه ايلدى (من شبه) انبيا
واصفيادن ذكر اولنان ذوات جليله به (فى كرامة نالها) ممدوحندن كندويه صلات وجوائز وصولندناشى
(اومعرة قصد الانتفاع منها اوضرب مثل لتطييب مجلسه او اغلاء) غين معجمه ايله مقالاتده مجاوزه ومعالات وعين
مهمله ايله رفعت ومبالغه معناسنه (فى وصف لتحسين كلامه بمن عظم الله خطره) فتح خاء معجمه ايله منزلة (وشرف

قدره

قدره والزم توقيره وبره ونهى عن جهر القول له ورفع الصوت عنده) حيا وميتا يعنى بر مصيبت ومشقته كرفتار
اولديغنده بو كونه ترهات ايله اول معرتدن تبرئه قصديله تشبيه ايليه ويا قائل مقول له حضور ومجالسنده براى تطييب
ضرب مثل طريقيله ويا تزيين كلام وتحسين مرام ايچون وصف وستايشده مبالغه ومغالبه وجهيله حضرت حقك
تعظيم وتجليل ايلديكى ذات رسالتمآبه تشبيه ايليه وحضورنده ولا تجهروا له بالقول فرمانيله جهر قولدن نهى
ولا ترفعوا اصواتكم فوق صوت النبى امر جليلى ايله حضرتنده رفع صوتى منع ايلديكى فرد اكمله تمثيل ايليه (فحق هذا)
پس امدى بو كونه كلامله نقص وعيب وذم قصدا يتمين قائلك حق وحكمى (ان درء عنه القتل) احتياطا قتلى دفع
اولنديسه بيله (الادب والسجن) انك حكمى ضرب وجيع وتوبيخ فظيع ومكان شنيعدر (وقوة تعزيره بحسب
شنعة) ضم شين وسكون نونله نكارت معناسنه (مقاله ومقتضى قبح ما نطق به ومألوف عادته لمثله اوندوره) ضمتيله
(اوقرينة كلامه اوندمه على ماسبق منه) وقائلك شدت تأديب وتشهيرى نكارت مقالى ومنطوقنڭ مقتضاى قبحى
ومألوف داب وعادتى وندرت وقلتى وكلامنڭ قرينهٔ حاليه ومقاليه سى مقدارنجه وكندودن صدور يافته بو مقوله
كلامه ندامت وپشيمان اولمسى قدرنجه تأديب اولنور (ولم يزل المتقدمون) علما وامراى پيشين (ينكرون مثل هذا)
قدحى موهم ستايش مدحى انكارده دائم ايديلر (ممن جاء به) من الشعراء (وقد انكر الرشيد) هرون بن محمد المهدى
العباسى عليهما الرحمة (على ابى نواس) ضم نون وتخفيف همزه وكاهى واوه تبديل اولنور حسن بن هانى بن
عبد الاول بن الصباح الحكيم الشاعر المشهور بصره ده عالم دنيايه قدوم ونشئه ياب علم وعرفاندنصكره بغداده رحلت
وخدمت ومدحت خلفا ايله مايهٔ دولته رسيده اولوب يوز طقسان بش حدودنده دار السلام عقبايه نقل رخت ايدوب
بغداده مقابر شونيزيه ده دفين خالڭ اولمشدر جملهٔ اشعار بلاغتشعارندندر نرجس وصفنده اولان ابيات
* تأمل فى نبات الارض* وانظر الى آثار ما صنع المليك* عيون من لجين جاريات* على اطرافها الذهب السبيك*
على قضب الزمرد شاهدات* بان الله ليس له شريك (رحمه الله وعفا عنه قوله) فان يك باقى سحر فرعون فيكم*
فان عصى موسى بكف خصيب* خاء معجمه وصاد مهمله ايله عباسيه جانبندن والى مملك مصر اولان خصيبدر كه
هرون الرشيد بندهٔ حلقه بكوشى ايدى مملكتكز اولان ديار مصرده سحر فرعون بقيه سى وار ايسه دخى دست خصيبده
عصاى موسى وجوديله سحره سحر باقينڭ فائده سى نايابدر ديديكى قولى هرون خليفه انكار ايليوب (وقال له يا ابن
اللخناء) فتح لام وسكون خاء معجمه ونون والف ممدوده ايله منتنه كنده معناسنه دشنامدر (انت المستهزئ بعصا موسى
وامر باخراجه عن عسكره من ليلته) يعنى رشيد عليه رحمة الحميد ابى نواسه خشم آلود يا ابن المنتنة عصاى اژدر پيكر
موسى عليه السلامى استحقاره متصدى اولهسن ديو غضبناك اوردى وعسكردن طرد وابعادنه اول كيجه
فرمان ايلدى لكن ممدوحه اثبات نبوت قصدا يتميوب ظاهر عبارتده استعارهٔ موهمه دن نوعما كلام اولديغنده
ارتياب يوقدر (وذكر القتبى) ضم قاف وفتح فوقيه وكسر موحده وياء نسبتله عبد الله بن مسلم بن قتيبة ترجمه سى
سبق ايتمشدر (ان مما اخذ عليه) اى انكر على ابى نواس (ايضا وكفر فيه) تشديد فا ايله مجهولدر (اوقارب) ابى نواس
تكفيرويا كفره قريب معناايله اتهام اولنديغى قولى امام قتبى ذكرويا دا يلدى (قوله فى محمد الامين وتشبيهه اياه بالنبى
عليه السلام) محمد امين بن هرون الرشيد العباسى مدحنده كويا وحاشا تشبيه ناموجه برله حضرته تشبيهى قواعده
تكفير اولندى (تنازع الاحمدان الشبه فاشتبها* خلقا وخلقا كما قد الشراكان) شبه كسر شين وسكون موحده
ايله لغة فى شبه بفتحتين وخلق فتح خاء معجمه ايله ظاهر وبيرون خلقت وضمله درون وباطن خلقتدر صورت وسيرت
مراد اولندى ولفظ قد ضم قاف وتشديد دال مهمله ايله قطع معناسنه وشراك كسر شينله دوال النعل حاشا ثم حاشا
فضل وشرفده مساواته مبالغه قصدى كفر صريحدر كان جلد اديم واحددن قطع اولنمش شى واحد شراكينه تشبيه
ايلدى والفظ محمدين ايرادنه نظمك مساعده سى نايياب اولمغين احمدان ايله تعبير ويا تغليب مراد ايليه مكر احمد ايله محمد صلى
الله عليه وسلم حضرتلرينڭ غيرى مراد ايدرسه تأويل ممكندر وشايد خلق وسيرتله صفت اماتينى مراد ايتمش اوله
امابين الامينين بون بين آشكاردر (وقد انكروا ايضا عليه قوله) همچنان ابى نواس شاعراوزره علما ويا امرا انكار
ايلديلر (كيف لا يدنيك من آمل) اى كيف لا يقربك الله من رجائك (من رسول الله من نفره) فتح ميم اولى
وكسر ثانيه ايله ونفر رهط وعشيرت وقرابتدر ونادم اوزره نفر اطلاقى حادثدر يعنى رجا واملدن درخواست
اولديغك شى نوجهله تقريب واسعاف ايتميه اوكريكه رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرتلرى آنڭ رهط
وقرابتندن اوله حاصلى جناب نبوتمآبى آخره اضافه ايله نفرندن اوله ديو تعبير خطا ايلدى (لان حق الرسول) اى
حضرت رسول عليه السلام (وموجب تعظيمه) فتح جيمله مقتضاى تكريم جناب رسالت (وانافة منزلته) رفعة

مرتبهٔ نبوت (ان یضاف الیه) عالی حضرتلك شرف نسب وكرم حسبنه غیریلر نسبت اولنوب (ولا یضاف) اول
حضرت غیره مضاف ونسبت اولنمامقدر (فالحکم فی امثال هذا ما بسطناه فی طریق الفتیا) ضم فا ایله لغة فی الفتوی
بفتحها یعنی تفصیل وبیان وطریق فتواده بسط وعیان ایلدیکمز حد وقدر كلامی مقتضاسنجه تأدیب وسجن وتعزیر
(علی هذا المنهج) حکم وحد قائل بو مسلك طبقی اوزره جاریدركه (جاءت فتیا امام مذهبنا مالك بن انس رحمه الله
واصحابه فی النوادر من روایة ابن ابی مریم) ابو محمد دریا ابو بكر سعید بن الحكم الجمحی المصری الحافظ اخرج له الائمة
الستة ایکیوز یکرمی درتده عندلیب روحی قفس تندن پران ایلمشدر (عنه) ای عن مالك (فی رجل عیر) من التعییر
ای التعییب (رجلا بالفقر فقال تعیرنی) تندیر ماسنه هام ایله (بالفقر) (وقد رعی النبی صلی الله علیه وسلم الغنم) یعنی
بر کسنه دیکری فقر وبینوالق ایله سرزنش وتعییرایلیوب اول دخی بنی تعییرمی ایدرسن حال آنکه پیغمبر حضرتلری رعی
کوسفند ایلدی دیدی کسنه حقنده (فقال مالك قد عرض) تشدیدرا ایله (بذکر النبی علیه السلام فی غیر موضعه اری
ان یؤدب) امام مالك جوابه سالك اولوب اول کسنه غیرلایق محلده ذکر نبی علیه السلام ایله تلویح ایلدی انك تأدیب
اولنمسی واجب عدایدرم بیوردی وانبیا حضراتندن بعضیلر کندو ملکی اولان اغنام رعایتنه درکار اولدقلری
وارددر لکن اجرتله رعی نایابدر وحکی ان موسی علیه السلام رأی شاة شاردة فتبعها لیردها فزادت فی شرادها حتی
بعدت عن قطیعها فلحقها فحملها علی کتفه رحمة علیها فنودی فی الملکوت بین المقربین ایصلح هذا العبد ان یکون
من الانبیاء والمرسلین فقالوا نعم یارب العالمین ویا ارحم الراحمین وبهذا ظهر ان فی رعایتهم الغنم حکمة لرعایة الامة بوجه
الترحم والمرحمة (قال) ای مالك (ولا ینبغی لاهل الذنوب اذا عوتبوا ان یقولوا) فی جواب العتاب (قد اخطأت الانبیاء
قبلنا) فهذا اخطأ من وجوه (وقال عمر بن عبد العزیز لرجل انظر لنا كاتبا یکون ابوه عربیا فقال كاتب له قد كان ابو النبی
علیه السلام كافرا فقال عمر جعلت هذا مثلا فعزله وقال) عمر بن عبد العزیز (لاتکتب لی ابدا) رضی الله عنه
(وقد کره سحنون ان یصلی علی النبی صلی الله علیه وسلم عند التعجب الا علی طریق الثواب والاحتساب توقیرا له
وتعظیما كما امرنا الله بقوله) صلوا علیه وسلموا تسلیما (وسئل القابسی عن رجل قال لرجل قبیح) الصورة (كأنه وجه
نكیر) سؤال قبره حاضر ان اولان ملکینك بریسیدر (ولرجل عبوس) چین جبین (كأنه وجه مالك الغضبان) خازن
دوزخ (فقال) قابسی (ای شیء اراد بهذا) بو کلامله نه مراد ایدردیدی (ونكیر احد فتانی القبر) تشدید مثناة فوقیه ایله
ممتحنین قبرك بریدر وجملهٔ معترضهٔ حالیه (وهما ملکان) نكیر ومالك سروشان مقربیندن ایکی فرشته در بو دخی جملهٔ
حالیه واعتراضیه در (فما الذی) چونکه جملتین ایله فصل طائل اولمغین اعادهٔ كلام ایلدی (اراد) القائل (اروع) همزهٔ
استفهام وفتح را ایله خوف معناسنه (دخل علیه حین رآه) ای المقول له (من وجهه) متعلق بدخل یعنی هیبت
وجهی جهتندن خوفناکمی اولدی (ام عاف النظر الیه لدمامة خلقه) فتح خا ایله صورت ولفظ دمامه کسر دال
مهمله ویا معجمه ایله حقارت معناسنه (فان كان هذا فهو شدید لانه جری مجری التحقیر والتهویر) یا خود حقارت
صورتندن ناشی رؤیت ووقوع بصری استقباحمی ایلدی اکر قصد ثانی مراد اولنه دیسه تکیرده شدید در زیرا بو معنی
تحقیر مجراسنه جاریدر (فهو اشد عقوبة) بو معنی ایله قائل عقوبت شدیده یه مستحق اولور (ولیس فیه تصریح بالسب
للملك) وبو خصوصده ملك ایچون دشنام صریح نایابدر والا موجب قتل ایدی (وانما السب واقع علی المخاطب
وفی الادب بالسوط والسجن نكال للسفهاء) یعنی تازیانه وزندان ایله تأدیب برای سفها عبرت وعقوبتدر (وقال)
ینه قابسی بیورر (واما ذكر مالك خازن النار فقد جفا الذی ذكره عندما انکر من عبوس الاخر الا ان یکون
المعبس له) تشدید موحدهٔ مکسوره ایله (ید) ای حکم وتصرف (فیرهب) صیغهٔ مجهوله مخفف ویا تشدیدها ایله در
وصیغهٔ فاعله اولمق محتملدر (بعبسته) بفتحتین اوبضم فسکون (فیشبهه القائل علی طریق الذم لهذا فی فعله ولزومه
فی ظلمه صفة مالك الملك المطیع لربه فی فعله فیقول كأنه لله یغضب غضب مالك فیکون قوله) ذلك (اخف وما كان
ینبغی له التعرض لمثل هذا ولو كان اثنی علی العبوس بعبسته واحتج بصفة مالك كان اشد ویعاقب المعاقبة الشدیدة
ولیس فی هذا ذم للملك ولو قصد ذمه لقتل) محصول سخن قابسی دیرکه قائل بر چین جبین صاحبی کسنه نك شاتندن
مالك چهره سی کبی غضبناك وترش روی دیو انکار واعراضی غلظت طبع قائل وبی ادبلکدر مکر ترش رو اولان
کسنه حاکم وضابط اولمق حسبیله قائلی چین جبین ایله تخویفا ایتمك جهتندن مذمت طریقیله انك کار وظلم وحالنده
تعبسله خازن دوزخ صفتنه انی تشبیه ایلیوب کویا مالك اهل ناره خشم وغضب آسا مقول له اولان کسنه ذنبی
اوربابنه لله غضب ایدر معناسنی مراد ایلیه لکن بویله اولدیغی حینده عقوبت وتأدیب خفیفتر در اما بوکونه
تعرض سزاوار اهل ایمان دکلدر واکر عبوسك چین جبیننه ثنا ایدوب صفت مالکله استدلال ایدرسه تعزیری اشد

اولوب عقوبت عظیمه یه سزاوار اولور حاصلی بو كلامك وجوه صدورنده ملکه مذمت نایبدادر چون قصد مذمت
اوله لا محالة قتل اولنور عبارت مذکوره ده حزازت ظاهره اولدیغی اتفاقکردهٔ سرا حد در قال الشهاب الخفاجی
ان كلامه مشوش یحتاج التنقیح والتهذیب بان یقول وعن القابسی فیمن قال لقبیح كأنه وجه نكیر ولعبوس كأنه
وجه مالك الغضبان انه لا یکفر اذ لا تصریح فیه بسب الملك وانما السب فیه للمخاطب بل یعاقب العقوبة الشدیدة
انتهی (وقال ابو الحسن) ای القابسی (ایضا فی شاب معروف بالخیر قال لرجل شیئا) من الكلام (فقال له الرجل
اسکت فانك امی) خیر وشرونیك وبد میانه سین فرق ایتمز مغفل ونادانسن ویا علم وعرفاندن بیخبر عامی وعند الفقهاء
سورهٔ فاتحه یی برخوش بیلمیه وام القرایه نسبتله اوله ویا امی امته منسوب بمعنی الجماعه در (فقال الشاب الیس كان
النبی علیه السلام امیا فشنع علیه مقاله) صیغهٔ مجهوله مشدد در شابك بو گفتاری ذم وتقبیح اولندی (وكفره
الناس) عامه شابی تكفیرله حالی تغییر اولوب (واشفق الشاب) شاب وجود ودینندن هراسان (مما قال واظهر الندم
علیه) اولدیغی گفتارنا هنجاردن اظهار پشیمانی ایلدی (فقال ابو الحسن اما اطلاق الكفر علیه فخطأ لكنه
مخطئ فی استشهاده) امی اولمق حسبیله استدلالنده خطا ایدیجیدر (بصفة النبی صلی الله علیه وسلم) امیین میانه سین
عدم فرقله صفت حضرتله استشهادنده اصابت ایتمدی (وكون النبی امیا آیة له) حضرتك امی اولمسی اکا معجزه
وکرامتدر (وكون هذا امیا نقیصة فیه وجهالة) ای فی حق الشاب (ومن جهالته احتجاجه بصفة النبی صلی الله علیه
وسلم لكنه اذا استغفر وتاب واعترف ولجأ الی الله فیترك) عن العقاب (لان قوله لا ینتهی الی حد القتل) یعنی قتلی موجب
حدده رسیده دکلدر بلکه تعزیر وتأدیبی موجبدر (وما طریقه الادب) ای موجبة التعزیر (فطوع فاعله) ای قائله
(بالندم علیه یوجب الكف عنه ونزلت ایضا مسئلة) ای وردت (استفتی فیها بعض قضاة الاندلس شیخنا) مفعول
استفتی (القاضی ابا محمد بن منصور رحمه الله تعالی فی رجل تنقصه آخر بشیء فقال له انما ترید نقصی بقولك وانا بشر
وجمیع البشر یلحقهم النقص حتی النبی) رفع ونصب وجری جائزدر (فافتاه باطالة سجنه وایجاع ادبه اذ لم یقصد
السب) والا فیحكم بقتله لكفره (وكان بعض فقهاء الاندلس افتی بقتله)

(فصل)

(الوجه السادس ان یقول القائل ذلك) الكلام الذی فیه منقصة (حاكیا عن غیره وآثرا له) همزهٔ ممدوده وكسر مثلثه ایله
راویا وناقلا (عن سواه فهذا) ای الناقل (ینظر فی صورة حکایته وقرینة مقالته ویختلف الحكم باختلاف
ذلك علی اربعة وجوه) من الاحكام (الوجوب) جرله ویا رفع ونصبله (والندب والكراهة والتحریم) بدل بعض
من كل اوكل من كل بان یکون الربط بالعطف (فان كان) ناقل خبر (اخبر به علی وجه الشهادة) نفیا او اثباتا
(والتعریف بقائله) صفة او حالا (والانكار والاعلام بقوله والتنفیر منه) بالاحتراس والاحتراز عنه (والتجریح له
تقدیم جیم علی الحاء المهملة تأثیم وتضییق معناسنه (فهذا) بو منوال اوزره قول ومقال (مما ینبغی امتثاله ویحمد
فاعله) ای ناقله (وكذلك) همچنان حکم ماسبقدر (ان حكاه فی كتاب او فی مجلس علی طریق الرد له والنقض علی قائله
والفتیا بما یلزمه) ای الافتاء بما یوجبه (وهذا منه) ای الرد بعضه (ما یجب ومنه ما یستحب بحسب حالات الحاكی
لذلك) الذی حكاه ردا وصدا (والمحكی عنه فان كان القائل لذلك ممن تصدی) ای تعرض (لان یؤخذ عنه العلم
او روایة الحدیث) الشریف (او یقطع بحکمه او بشهادته او فتیاه فی الحقوق وجب علی سامعه الاشارة) اشاعه وافشا
واجب اولور (بما سمع منه والتنفیر للناس عنه والشهادة علیه بما قاله لیحترز عنه ووجب علی من بلغه ذلك من ائمة
المسلمین انکاره وبیان كفره وفساد قوله لقطع ضرره عن المسلمین وقیاما بحق سید المرسلین وكذلك ان كان) القائل
(ممن یعظ العامة او یؤدب الصبیان) بتعلیم القرآن او العلوم والعرفان (فان من هذه) ای الخصال (سریرته لا یؤمن
علی القاء ذلك فی قلوبهم) وتأثیر فی صدورهم (فیتأكد فی هؤلاء) ای فی شأنهم (الایجاب) بالانکار (لحق النبی
صلی الله علیه وسلم ولحق شریعته وان لم یکن القائل بهذه السبیل) الذی یوجد عنه العلم (فالقیام بحق النبی صلی الله
علیه وسلم واجب وحمایة عرضه) طعن ونقصدن صیانتی (متعین ونصرته عن الاذی حیا ومیتا مستحق) فتح حا ایله
(علی كل مؤمن) ایمانی صحیح اولان هر مؤمنه فرض عیندر (لكنه اذا قام بهذا من ظهر به الحق وفصلت به
ضم فا وكسر صاد مهمله ایله انفصال (القضیة وبان به الامر) حق ظاهر وصدق متبادر اوله (سقط عن الباقی الفرض)
پس حقنه بو مقامده فرض كفایه اولور (وبقی الاستحباب فی تکثیر الشهادة وعضد) فتح عین مهمله وسکون ضاد
معجمه ایله نصرت ومساعده (التحذیر منه) یعنی حقنه قیام ایدن کسنه لرك غیره نسبتله برای تقویت والتشهیر
للقضیة تکثیر شهادت ومنع وتحذیرده معاونت استحبابی كما كان باقیدر (وقد اجمع السلف علی بیان حال المتهم

فى الحديث فكيف بمثل هذا) سلف صالح روايت حديث شريفده كذب وياضعفله تهمتياب اولانك حال وشانى عيان
وبيان ايتمكده اتفاق ايلديلرايسه نوجهله حقوقنه قيام واجب اولان مقامده قيامه اقدام ايتميه لر (وقد سئل ابو محمد
ابن ابى زيد عن الشاهد يسمع مثل هذا الكلام) المترتب عليه المرام (فى حق الله تعالى) اوحق نبيه عليه السلام
(ايسعه ان لايؤدى شهادته) حاكم حضورنده عدم شهادتنه مساغ وارميدر ديو سؤال اولندى (قال ان رجا نفاذ
الحكم بشهادته فليشهد) اكر سامع شهادتيله تنفيذ حكم واجراى مأمول ايدرسه وجوبا شهادت ايلسون ديدى
(وكذلك ان علم ان الحاكم لايرى القتل بما شهد به ويرى الاستتابة والادب فليشهد) همچنان سامع بيلورسه كه آنك
شهادتيله حاكم قائلك قتلنى روا كورميوب همان توبه سينى قبول وضربنى روا كوررسه ينه شهادت ايتسون (ويلزمه
ذلك) على سبيل الوجوب شهادت اقتضا ايدرسه (واما الاباحة لحكاية قوله لغير هذين المقصدين) متقدمين مطلبلرك
غيريده قائلك كفرنى مشتمل كلامنى حكايه ايتمسيچون نقلى مباح عدا يتمك (فلا ارى لها) اى للحكاية (مدخلا
فى الباب فليس التفكه بعرض النبى صلى الله عليه وسلم والتمضمض) ضادين معجمتينله تحرك (بسوء ذكره لاحد لا ذاكرا
ولا آثرا) اى ناقلا (لغير غرض شرعى بمباح) خبر ليس يعنى كلام كفر ياتى نقل ايتمسنى اباحه بابنده مدخلى اولديغين
روا كورمم زيرا حسب ونسب حضرتنه دائر كلام ناهنجارله تفوه ولب جنبان اولمق حاكيا وناقلا بركسنه ايچون
مباح دكلدر بلكه حرام ويامكروهدر حاصل كلام انكار قول قائل وياول كلامدن تنفير قصديله اولمديغى حالده
وارباب جرح وتعديل وافتا اولمينلر مجرد بومقوله كلماتله لاعن شئ مجلس آرالق قصد ايدوب رطب اللسان اولمق جائز
دكلدر همان ذكرى سبق ايدن وجه اوزره ايجاب واستحباب مقامنده ظهورى مقتضا سنجه حقوق حضرتنه قيام اولنور
(واما الاعراض المتقدمة) شهادت ورد قول ونقص قائل آسا سبق ايدن مقاصد (فتردد بين الايجاب والاستحباب)
متردد فتح دال اولاى مشدده ايله يعنى واجب ومستحب اولمق ميانه سنده جاى ترددد رو اولى اولديغى
محل اشتباه دكلدر (وقد حكى الله تعالى مقالات المفترين عليه وعلى رسله فى كتابه على وجه الانكار لقولهم والتحذير
من كفرهم) اى والتحذير لغيرهم منه (والوعيد عليه والرد عليهم بما تلاه الله علينا فى محكم كتابه وكذلك وقع من امثاله
فى احاديث النبى صلى الله عليه وسلم الصحيحة على الوجوه المتقدمة) اى من الانكار والتحذير والوعيد (واجمع السلف
والخلف من ائمة الهدى على حكايات مقالات الكفرة والملحدين فى كتبهم ومجالسهم) وعظ وتدريس مجالسلرنده
(ليبينوها للناس وينقضوا شبهها) جمع شبهة بمعنى شك وريبة (عليهم وان كان ورد لاحمد بن حنبل انكار لبعض هذا
على الحارث بن اسد) المحاسبى بما حكاه فى كتاب الرعاية (فقد صنع احمد مثله فى رده على الجهمية) فرق ضاله
ومبتدعه دن جهم بن صفوان اصحابيدر (والقائلين بالمخلوق) حاشا خلق قرآنه قائل اولان معتزله رد نده امام احمد عليه
الرحمه نك حارثه انكارى آثار دوا انكار ايلدى (وهذه الوجوه السائغة) سين مهمله وغين معجمه ايله (الحكاية
بروبار فعله (عنها) يعنى مقالات كفره وفجره دن نقل اولنان كلماتك وجوه متقدمه ده يادوردى سردويان
اولندى روايتى جائزه در (فاما ذكرها على غير هذا النمط من حكاية سبه والازراء بمنصبه على وجه الحكايات والاسمار)
جمع سمر حديث ليل وياء اسمار كسر همزه ايله مصدر وتخصيص بعد تعميم اولور (والطرف) ضم طاء مهمله وفتح را ايله
جمع طرفة مايستطرف ويستجاد من المقال والمال (واحاديث الناس ومقالاتهم فى الغث) فتح معجمه وتشديد
مثلثه ايله هزيل ولاغر (والسمين) فربه ضعيف وقويدن كنايه اولنورلر (ومضاحك المجان) ضم ميم وتشديد جيمله
جمع ماجن لهو وسخريه كلامده مبالاتى اولمين (ونوادر السخاف) جمع سخيف رقيق العقل (والخوض) ملاحظه سز
مبالغه يه شروع (فى قيل وقال) بفتح لامهما على انهما فعلان محكيان وبجرهما منونين على انهما اسمان معربان
لانهما مصدران (ومالا يعنى) اى مالا ينفعهم ماقبلنه عطف تفسيردر (فكل هذا ممنوع) وفى نسخة ممنوع يعنى بوذكر
اولنان وجوه اوزره حكايا تك نقل وذكرى ممنوعدر (وبعضه اشد فى المنع والعقوبة من بعض فما كان من قائله الحاكى له
على غير قصد او معرفة بمقدار ما حكاه) من الشدة والاشدية (اولم تكن عادته) تلك المقالة دأب وعادتى اولميه
(اولم يكن الكلام المحكى من البشاعة) تقديم موحده ايله واصل تلماسنده مسبوق شين بعدها نونله شناعه اى القباحه
(حيث هو) اى الى الغاية (ولم يظهر على حاكيه استحسانه واستصوابه) صواب عدايتمسى حاكى اوزره بديدار اولميه
(زجر عن ذلك) صيغة مجهولله (ونهى عن العودة اليه وان قوم ببعض الادب فهو مستوجب له) اى مستحق
(وان كان لفظه من البشاعة حيث هو) اى بلغ نهايته (كان الادب اشد وقد حكى ان رجلا سأل مالكا عمن يقول
القرآن مخلوق فقال مالك هو كافر فاقتلوه) امام مالك على طريق الحكاية قائل اولان سائل مرقومى قتلله امر ايلدى
(فقال) سائل مخبر (انما حكيته عن غيرى) يعنى قائل بن دكلم بلكه غيرك قولنى نقل وحكايت ايلدم ديدى (فقال

مالك انما سمعناه منك) حضرت مالك جوابه سالك اولوب بزبوقولى سندن ايشتدك ديدى (وهذا من مالك على طريق
الزجر) اى الرد للكف عن السؤال عنه (والتغليظ بدليل انه لم ينفذ) تشديد فاء وذال معجمه مكسوره ايله (قتله)
يعنى مالك عليه الرحمه نك اول سائلى قتله امضا وحكم قتلى تنفيذ ايتماملرى دليلى ايله زجر وتعنيف مراد ايلدى (وان
اتهم هذا الحاكى فيما حكاه انه اختلقه ونسبه الى غيره) حاكى مرقوم حكايت ايلديكى خصوص مذكورده تهمتياب
اولديغى سؤال مزبورى تلقاء نفسندن اختراع وغيرلك سؤالنه نسبت ايتمسيله در (اوكانت تلك) المسئله (عادة له
داغاداب مستمرى اوله (اوظهر استحسانه لذلك اوكان مولعا) فتح لام ايله (بمثله) اى مكثرا (اوالاستخفاف له
والتحفظ لمثله) اى طلب حفظ امثاله مما تحير العلماء فى اشكاله (وطلبه ورواية اشعار هجوه عليه السلام وسبه) فى
نثر الكلام (فحكم هذا حكم الساب نفسه) بعينه (يؤاخذ بقوله ولا تنفعه نسبته الى غيره فيبادر بقتله ويعجل) تشديد
جيمله تعجيل ومسارعت اولنور (الى الهاوية امه) جرايله بدلدر اى مصيره كما ان الام مأوى الولد كريمة فامه هاويه
آيتنه ايمادر (وقد قال ابو عبيد القاسم بن سلام) تشديد لام ايله (فيمن حفظ شطر بيت) اى نصفه (مما هجى به النبى
صلى الله عليه وسلم فهو كفر) حفظ وياشرلى قصد ايتمسه كفردر (وقد ذكر بعض من الف) لام مشدده ايله من التأليف
بمعنى التصنيف (فى الاجماع) يعنى اجماع علما خصوصنده افراد بالتأليف ايدنلردن بعض اول مصنفده ذكر وياد ايلدى
(اجماع) مفعول ذكر (المسلمين على تحريم رواية ما هجى به النبى صلى الله عليه وسلم وكتابه) اى وكتابته (وقراءته وتركه
متى وجد دون محو ورحم الله اسلافنا المتقدمين المتحرزين لدينهم فقد اسقطوا من احاديث المغازى والسير كثيرا)
من الخبر والاثر (ما كان هذا سبيله وتركوا روايته الا اشياء ذكروها يسيرة) اى قليلة (وغير مستبشعة) فتح شين ايله
مستقبحه معناسنه (على نحو الوجوه الاول) ضم همزه وتخفيف واو ايله جمع اولى وجوب وندب وتحريم وكراهت وجوه
سابقه مى مانندى اوزره (ليروا) اى الناس ويعبروا يا خود ضم ياورا ايله ايظهروا معناسنه ور ودايليه (نقمة الله
عز وجل) (من قائلها واخذه المفترى عليه) اى بطشته (بذنبه) ولوناقلها (وهذا ابو عبيد القاسم بن سلام) بتشديد اللام
(رحمه الله قد تحرى فيما اضطر الى الاستشهاد به من اهاجى اشعار العرب فى كتبه) متعلق بتحرى (فكنى عن اسم
المهجو بوزن اسمه استبراء لدينه وتحفظا من المشاركة فى ذم احد بروايته اونشره فكيف بما يتطرق الى عرض)
كسر عين مهمله ايله نسب وحسب (سيد البشر صلى الله عليه وسلم) بو مقامده كنايه ايله مصطلح اهل معانى اولان كنايه
وتوريه مراد دكلدر بلكه عادت شعرا اوزره مثلا عتيبه لفظنى ميزان تصريفى اولان فعله كلمه سيله معناى لغويه كنايه
مراد ايدرلر كقول المتنبى * كان فعلة لم تملأ مواكبها * ديار بكر ولم تخلع ولم تهب * فعله ايله خوله مراد
ايلدى مصنف عليه الرحمه ابو عبيدى حاضر منزله سنده مشيرا اولوب امام مشار اليه شعار ارباب ادب اوزره بعض
اهجيه اشعار عرب مباحثنك اثباتنه محتاج اولديغى محللرده تحرى واحتياط بيوروب هجو اولنان كسنه نك اسمندن
ميزان تصريفى برله كنايه ورمز ايله ادا ايلديكه استبراء لدينه وروايت ونشر وحكايته ده بر مسلمك مذمت وسرزنشنده
مشاركتدن كندوبى صيانت وقايه بيوراوقدن حمايه ايچون مجهولك نامنى تصريح ايتمدى پس احادناسى سوء
ذكردن بو وجهله تحاشى لازم كلدكده سيد العالمين عليه صلوات الله المعين حضرتلرينك عرض شريفلرينه توصل
وتطرق ايدن كلماته ناطقه پرداز اولمق سزاوار شان اهل ايمان اولمديغى غنى عن البياندر كما يقال سبك من بلغك
والحاكى احد الشاتمين واستغفر الله العظيم شان دولتمآب اريكه نشين اصطفا عليه التحايا حضرتلرينك ذكرنده ارباب
ازرا وازدرانك ردو صداسيله جناب مصنفه پيرولكده بحسب المقام على نهج النساخ كرچه تحريره اجترا اولندى لكن
نقطه وضعنده بيله اقشعرار جلد نمودار اولديغى حقه عياندر لله در من قال فى نعته * صورتكرجمال
تو بنهاد نقطه * ازبهر امتحان قلم آفتاب شد

(فصل)

(الوجه السابع ان يذكر ما يجوز على النبى صلى الله عليه وسلم اويختلف) صيغة مجهولله (فى جوازه عليه ومايطرء) اى
يعرض عليه (من الامور البشرية به) اى فيه (ويمكن اضافتها اليه اويذكر ما امتحن به وصبر فى ذات الله على شدته من
مقاساة اعدائه واذاهم له ومعرفة ابتداء حاله وسيرته وما لقيه من بؤس) ضم موحده وهمزه ساكنه وياهمزه يى واوه
تبديل ايله (زمنه) اى شدة فى وقته (ومر عليه من معاناة عيشته) مقاسات معيشتدن اول حضرت اوزره كذار ايدن
حالاتى ذكر ايليه (كل ذلك على طريق الرواية ومذاكرة العلم) لتحصيل الدراية (ومعرفة ما صحت منه العصمة للانبياء
وما يجوز عليهم) اى من جهة العصمة وما والجواز خصوصا (فهذا فن) اى نوع (خارج عن هذه الفنون الستة)
فصول سابقه ده ذكر اولنان انواع ستة مضامينندن خارج نوعدر (اذ ليس فيه) فن مزبورده نايابدر (غمص) فتح غين

معجمه وسكون ميم وصاد مهمله ايله عيب (ولا نقص ولا ازراء) استحقار (ولا استخفاف لا في ظاهر اللفظ) من جهة المبنى (ولا في مقصد الالفاظ) من طريق المعنى (لكن يجب ان يكون الكلام فيه مع اهل العلم وفهماء) ضم فا وفتح ها ايله جمع فهيم وياخود فهم ذكى معناسنه (طلبة الدين ممن يفهم مقاصده ويحققون فوائده) لفظ ومعناسى اعتبار يله افراد وجمع اولندى (ويجنب ذلك) تشديد نون مفتوحه ايله يعنى اول كلام صيانت اولنور (من عساه لا يفقه اويخشى به فتنة) يعنى ماهو حقه فهم ودانش مأمول اولميان اغبيادن وياوقوع محنتدن خوف اولنان نادانلردن حمايت اولنور (فقد كره بعض السلف تعليم النساء سورة يوسف لما انطوت عليه من تلك القصص) يعنى سبب ابتلا ايله كيدنسا حكاياتندن احتوا ايلديكى ايچون اصل فطرتده نقص عقول ومعرفت زنانه ناشى اول سورۀ شريفه نك نسوانه تعليمى بعض سلف مناسب كورمدى (لضعف معرفتهن ونقص عقولهن وادرا كهن فقد قال عليه السلام مخبرا عن نفسه باستيجاره لرعاية الغنم فى ابتداء حاله) لبعض اهله (وقال) كما رواه الشيخان عن جابر (ما من نبى الا وقد رعى الغنم واخبرنا الله بذلك عن موسى عليه السلام) فى قصة شعيب (وهذا لا غضاضة فيه) بوكونه نقلى روايتده منقصت نا بيدادر (جملة واحدة) من حيث هو (لمن ذكره على وجهه بخلاف من قصد به الغضاضة) اى التحقير والنقص (والتحقير بل كانت عادة جميع العرب) يعنى اجرت ايله وياغير طريقله رعايت غنم طوائف وقبائل عربك دأب وعادتى ايدى بلكه عربك غيريلرده دخى رايكان ايدى ازجمله قضيۀ موسى وشعيب عليهما السلامدن مستفاددركه موسى اليهما حضراتى بنى اسرائيلدن ايديلر بعد ذا سؤال مقدر ايجاب ايدركه انبيا حضراتنك رعى اغنام ايچون نه فائده حاصلدر مصنف عليه الرحمه جواب داده اولوركه (نعم فى ذلك للانبياء حكمة بالغة وتدريج لله تعالى لهم) بعض نسخه ده بالاضافة وتدريج الله تعالى (الى كرامته وتدريب) تقويت وتعدين واعتبار (برعايتها لسياسة اممهم من خليقته بما سبق لهم من الكرامة فى الازل ومتقدم العلم) كسر دال ايله اى سابقه (وكذلك قد ذكر الله يتمه وعيلته) اى حاجته (على طريق المنة عليه والتعريف بكرامته له) قسم اول فصولنده تفصيلى سبق ايلدى (فذكرالذاكر لها) حالت يتم وعيلتى مخبر لذكر ونقلى (على وجه تعريف حاله والخبر عن مبتدئه والتعجب من منح الله) كسر ميم وفتح نونله جمع منحه اى نعمة (قبله) قاف مكسوره وموحده مفتوحه ايله جهت معناسنه (وعظيم منته عنده ليس فيه غضاضة بل فيه دلالة على نبوته وصحة دعوته لجميع امته اذا اظهره الله تعالى بعد هذا على صناديد العرب) جمع صنديد اكابر رؤساى عرب (ومن ناواه) اى عاداه (من اشرافهم شيئا فشيئا) آنا فانا وسنة فسنة (ونمى) تشديد ميمله (امره) يعنى حضرتى تركيت وتنميه ايلدى بعض نسخه ده تخفيف ميم ورودا يتمشدر (حتى قهرهم وتمكن من ملك مقاليدهم) جمع مقلاد كسر ميمله مفتاح معناسنه حيازه وتصرف ممالكدن كنايه در (واستباحة ممالك) جمع مملكه اقاليم مملوكه (كثير من الامم غيرهم) غير صناديد العرب روم وعجمدن بسيار مملكتى اول حضرت مباحه قيلغله كلمه سين اعلا ايلدى (باظهار الله تعالى له وتأييده بنصره) عون عنايتيله تقويت (وبالمؤمنين) اى بجعلهم اسبابا لنصره (والف بين قلوبهم وامداده بالملائكة المسومين) كسر واو وفتحيله قراءتدر سر وشان مكرمين سيماء خاصه يعنى علامت مختصه ايله معلمين ويافرشتكان عمايم بيضا وحضرت جبريل عمامۀ صفرا ايله خيل ابلق سوار غزاى بدر ونصرت حضرتنه براى امداد فرستاده بيورلديغى بلى ان تصبروا وتتقوا ويأتوكم من فورهم هذا يمددكم ربكم بخمسة آلاف من الملائكة مسومين آيۀ كريمه سى مضمونيدر (ولو كان ابن ملك) كسر لام ايله (اوذا اشياع) صاحب اتباع (متقدمين) فى الزمان (لحسب كثير من الجهال ان ذلك موجب ظهوره ومقتضى علوه ولهذا قال هرقل) كسر ها وفتح را وسكون قاف ايله واسكان ثانى وكسر ثالث دخى جائز ومنصرف اعظم الروم مراد اولنور محلنده ذكرى سبق ايتمشيدى (حين سأل اباسفيان) بن حرب (عنه هل فى آبائه من ملك ثم قال ولو كان فى آبائه ملك لقلنا رجل يطلب ملك) ضم ميم ايله (ابيه) يعنى قيصر روم هرقل ابا سفيانه سؤال ايتديكى حينده كه اول در يتيم درج نبوتك اباواجدادندن بريسى ادوار سالفه ده وساده براى متكاى سلطنت اولمشميدر ديو ابوسفيان دخى نا امامه سجعۀ نسبى اولان جانب خليل اللهه منتهى اولديغيه دكين سلك اللآل آل ابراهيم ميانه سنده كسوۀ زرنشان سلطنتله منزله كيرنشانكاه اولمش كسنه معهود كلمدر ديد كده واقعا اكر انحصار بالا كش اجدادندن بريسى لباچۀ شكوفه زنك سلطنتله ممتاز اولمش اوليدى انكدخى ذائقۀ اميدى آرزومند سلطنت وملك ودولت پدرين طلب ايدرديرايدك (واذ) ظاهرا ظرفيه درلكن تعليليه اولمق مناسبدر (اليتم) ضم اول ايله اصل معنا انفراددر ومنه الدر اليتيم بعد ذا حد بلوغه نارسيده ايكن فقد پدر ايله مبتلا اولان اولاده استعمال اولندى (من صفته واحدى علاماته فى الكتب المتقدمة) توريه وانجيل آسا (واخبار الامم السالفة) لام وفا ايله سابقه وماضيه معناسنه (وكذا وقع ذكره فى كتاب ارميا)

فتح همزه وسكون راء وكسر ميم وتحتيه والف مقصوره ياخود ممدوده ايله ابن خلقيادركه حضرت سليمان عليه السلام راحت آباد عالم آخرته رحلت ايديجك قوم سليمانى راه سداد ارشاد ايچون ارسال اولنان شعيا بن امصيا عليه السلام ارۀ غدر ايله دونيم اولد قدنصكره انلرى تعقيب ايدن ارميا بن خلقيا عليه السلامدر ومعتقد بعض علما اوزره خضر نبى بونلردر (وبهذا وصفه ابن ذى يزن) وهو ملك اليمن فتح ياء وزاء ايله غير منصرفدر راءسى سيف (لعبد المطلب) علامت نبوت فصلنده استيفاى مرام اوزره نقل اولندى (وبحيرا) فتح موحده وكسر حاء مهمله وسكون تحتيه وراء والف مقصوره ويا ممدوده ايله راهب عارف (لابى طالب) بو دخى بيان اولندى (وكذلك اذا وصف بانه امى كما وصفه الله تعالى به) فآمنوا بالله ورسوله النبى الامى آيۀ كريمه سيله وصفى آسا (فهى مدحة له) كسر ميمله ستايش ومنقبتدر ولو غيره منقصت اولنور (وفضيلة ثابتة فيه) بخصوصه شان حضرتده فضيلت ومرتبتدر (وقاعدة معجزته) واميت خرق عاده حضرتده اساس كرامتيدر (اذ معجزته العظمى) ضم عينله فى الغاية عظيمة (من القرآن العظيم انما هى متعلقة بطريق المعارف والعلوم مع ما منح صلى الله عليه وسلم وفضل به) صيغۀ مفعول ايله مشدد ويا مخففدر (من ذلك) حاصلى صفت اميت اول حضرته منقبت جسيمه وشان رسالتنابنده خصيصه وفضيلتدر زيرا قرآن عظيم الشاندن معجزۀ فائقه ورائقه سى كمالات ذاتيه دن غيريلر اوزره تفضيل ونعم خداداد ايله معارف جزئيه وعوارف كليه طريقنه متعلقه ووابسته در (كما قدمناه فى القسم الاول) قسم اول باب رابعى فصولنده تفصيل معجزات قرآنى تقديم وبيان ايلدك (ووجود) مبتدأ (مثل ذلك من رجل لم يقرأ ولم يكتب ولم يدارس ولا لقن مقتضى العجب) خبردر يعنى قرآن عظيمكه جميع معارف وارباب علومى جامع كتابدر بلكه * جميع العلم فى القرآن لكن * تقاصر عنه افهام الرجال وفتحه فصل الخطاب ايكن ظاهرا وقيوب يازمين ومدارسه وفنونه ممارسه وتلقين وتعليم اولنمين ذات شريفدن علوم قرآنه عرفان واتقان عالم فكرده موجب تعجبدر (ومنتهى العبر ومعجزة البشر وليس فيه ذلك نقيصة) اى وصفيله توصيفده تنقيص نا پيدادر (اذ المطلوب من الكتابة والقراءة المعرفة وانما هى آلة لها وواسطة موصلة لها غير مرادة فى نفسها) چون كتابت وقراءتدن مقصود بالذات اولان معرفتدر ويازمق واوقمق ايسه معرفته آلت ووسيله ودانش ايچون واسطۀ موصله در فى ذاتها غير مقصود (فاذا حصلت الثمرة) فاكهۀ انحجار وهر مترتب فائده اولان امره تجوزا اطلاق اولنور (والمطلوب) لفظ مطلب ايله ايراد سجع آتى يه رعايت انسب ايدى (استغنى عن الواسطة والسبب) چونكه ميوۀ عرفان حصول پذير اوله كه مقصود بالذات درخت وبرك اسبابى آسا كتابت وقراءت آلت ووسائلندن مستغنى قيلندى وبهذا يعرف ان كشف العوارف وظهور المعارف فى بعض الاميين من هذه الامة يكون من جملة الكرامة كما اشار اليه قوله تعالى وعلمناه من لدنا علما فان العلم اللدنى فى العرف اللغوى ما يحصل للادنى من غير كسب ظاهر فتدبر (والامية فى غيره نقيصة لانها) اى الامية (سبب الجهالة وعنوان) ضم وكسر عينله باطن كتابك مجملى بيان اولنمق ايچون ظاهرينه نوشته قيلنان الفاظدركه هر فعلى خفى اوزره دلالت ايدن شئ مراد اولندى (الغباوة) فتح غين معجمه وموحده ايله بلادت وحماقت آسا عدم فطنت وذكايعنى اميت ديكران شاننده سبب جهالت ومقدمۀ ضلالتدر (فسبحان) اداة تنزيه وبراى تعجب استعمال اولنور (من باين امره) اى غاير امر النبى صلى الله عليه وسلم (من امر غيره وجعل شرفه محطة سواه) غيرك قدرنه محل خفض (وحياته فيما فيه هلاك من عاداه) دليل مرقوم ماقبلندن اقوادر زيرا عبارت اولى يتمنه اشارتدركه رب العالمين من غير منة لمخلوق يتيمى حالنده تأديب وتربيه بيورديو باعث سعادت اولان يتيمت غيرك حالنه كرچه مبايندر لكن بعض خواص ايچون بو معنى متيسر اما فقرۀ ثانيه كه بيان اولنور شق سينه بى كنينه ليدر انكه زنده كى حضرت ماعداسنك هلاككى موجبه اولور فسبحان من لا يسئل عما يفعل (هذا شق قلبه واخرج حشوته) ضم وكسر حاء مهمله وسكون شين معجمه ايله فى الاصل امعاو كرش آسا ما هو محشو به جوفده اولان اشيادر بو مقامده علقۀ سودا مراد اولنور (كان تمام حياته وغاية قوة نفسه وثبات روعه) ضم راء ايله قلب يعنى كمال زندكانى ونظام صفات ونهايت قوت انس وثبات قلب آكاهلرى اول عاقۀ سودا اخراجى خصوصنده حصول پذير اولدى (وهو فيمن سواه منتهى هلاكه وحتم موته) حاء مهمله ايله وجوب معناسنه (وفنائه) شق صدر واخراج علقه اول حضرتك غيرى حقنده غايت اسباب اهلاك ووجوب مرك ونهايت علت فنا سببدر (وهلم جرا الى سائر ما روى من اخباره وسيره وتقلله من الدنيا من الملبس والمطعم والمركب وتواضعه ومهنته) فتح وكسر ميمله روايت كرده كسائى وابو زيددر خدمت معناسنه (نفسه فى اموره وخدمة بيته) اى تهوينا على اهله وخدمه (زهدا ورغبة عن الدنيا وتسويته بين حقيرها وخطيرها) اى عظيمها (لسرعة فناء امورها وتقلب احوالها كل هذا من فضائله ومآثره) اى مكارمه (وشرفه كما ذكرناه) يعنى همچنان قسم اول باب ثانيسى فصولنده

يكان يكان بيان ايلديكمز خصال جسيمه واخلاق وشيم كريمه لرندن روايت اولنان حالاتك كليسى مكارم ومفاخر
سلطان ذوى المآثر جمله سندندر (فمن اورد شيئا منها ما ورده) محل لايقى برله اول خصالدن برشى ذكر ونقل ايليه
(وقصد بها مقصده كان حسنا) عند الله والناس مستحسندر (ومن اورد ذلك على غير وجهه وعلم منه) اى من
ايراده بذلك سوء قصده (لحق بالفصول التى قدمناها) حاصلى قتل ويا تعزير وحبس اولنور (وكذلك ما ورد من اخباره
واخبار سائر الانبياء عليهم السلام فى الاحاديث مما فى ظاهره اشكال) از جمله لم يكذب ابراهيم الا ثلاث كذبات
حديثى مانندى ظاهرا مشكل اللفظ اولان احاديثده كه (يقتضى امورا لا تليق بهم بحال ويحتاج الى تأويل وتردد
احتمال فلا يجب) بمز اوارد كادر (ان يتحدث منها الا بالصحيح ولا يروى منها الا المعلوم الثابت) اولوجهله ورودياقته
اخبارك تحدثى شايان اولمز الا روايه ودرايه صحتياب اولان آثار اوله (ورحم الله مالكا فلقد كره التحدث بمثل ذلك
من الاحاديث الموهمة للتشبيه) اى المحتاجة الى التأويل (والمشكلة المعنى) معنى مشكله ومبنى استعاره اوزره
مبنيه اولان احاديث موهمه تحدثنى استحسان ايتمدى از جمله روايتكردۀ بخارى اولان نزل ربنا تبارك وتعالى
كل ليلة الى سماء الدنيا حين يبقى ثلث الليل الآخر فيقول هل من داع فاستجيب له هل من سائل فاعطيه
هل من مستغفر فاغفر له حديث شريفيدركه نزول بارى نزلات رحمتى وموجبات اجابت دعوتى واسباب مغفرتدن
كنايه در اوتقال انه سبحانه له نزول يليق بشانه مع اعتقاد التنزيه له عن انتقال وتغير ووجود مكان وزمان فى ذاته
فتأمل آيات متشابهات واحاديث مشكلاتده مذهب سلف تسليم وتوكيل اوزره ومتأخرين تأويل اوزره در
(وقال) مالك عليه الرحمه (ما يدعوا الناس الى التحدث بمثل هذا) يعنى خلق الله آدم على صورته حديث شريفى
واذا كان احدكم يصلى فلا يبصقن قبل وجهه فان الله تعالى بينه وبين القبلة خبرى مانندلره تحدثه خلقى نه شى الجاء
وسوق ايدر ديدى (فقيل له ان ابن عجلان) فتح عينله ابو عبد الله محمد بن عجلان الفقيه المدنى اخرج له مسلم وغيره بطن
مادرده اوج سال مكث ايدوب والده سى فوت اولمغين شق بطن اولنوب دندان دهنى تمام اولمش اخراج اولنديغى
مرويدر اعلام تابعيندن يوز قرق سكز سنه هجريه سنده دار السعادۀ بهشته رحلت ايلدى (يحدث بها فقال لم يكن
من الفقهاء) بوكونه مشكلاتى ابن عجلان خبر براولورديكه مع هذا امام مالك حضرتلرينك شيخى ايكن
بيورديلر كه ابن عجلان فقهادن دكادر ديو ختم كلام ايلدى (وليت الناس وافقوه على ترك الحديث بها وساعدوه
على طيها فاكثرها ليس تحته عمل) مصنف عليه الرحمه بيورركه نوليدى خلق بو خصوصده جناب امامه اقتدا
ومتابعت ومجلس عامه ده مشكلات احاديث ذكرينى طى اوزره مساعده ايده لردى مناسب ايدى زيرا انلرك اكثرى
تحتنده عمل نا ياب وجمهور خلق اكا غير محتاجدر (وقد حكى عن جماعة من السلف بل عنهم على الجملة) من حيث
مجموعهم (انهم كانوا يكرهون الكلام) اى مع العوام (فيما ليس تحته عمل) من الاحكام (والنبى صلى الله عليه وسلم
اوردها على قوم عرب يفهمون كلام العرب على وجهه وتصرفاتهم فى حقيقته ومجازه واستعارته وبليغه وايجازه
فلم تكن فى حقهم مشكلة) وحضرت ادب آموز بيرستان حكمت عليه السلام والتحيه احاديث مذكوره ايله صميم
قوم عرب وفصحاى ذوى الادب اوزره ايراد بيورر ايديكه انلر لسان عربى كاهو حقه فهم ايدوب فصاحت وبلاغتك
مزايا ونكات ودقايقنه دانا ايديلر پس انلره نسبتله احاديث مرقومه ده كلمۀ مشكله نا ياب ايدى (ثم جاء من غلبت
عليه العجمة) ضم عينله اعجميت (وداخلته الامية فلا يكاد يفهم من مقاصد العرب الا نصها وصريحها) يعنى بعد ذا
لكنۀ اعجميت ونسبت جهوليت ويا حالت طفوليت غالبه اولان امته اختلاط ايتمكين مقاصد ادبده مراصد
عربدن اساليب ونكت فهم اولنامق مرتبه لرى قريب اولدى مكر ظاهر وصريح وغير تلويح اوزره اوله (ولا يتحقق
اشاراتها الى غرض الايجاز ووحيها) اى خفى كلامها (وتبليغها وتلويحها) تحسين عباراته اشارات تحقق وتعين بولميوب
فتفرقوا (فى تأويلها اشذر مذر) وبفتح اولهما وكسره فعجمتين ايكى اسم اولوب براى تأكيد اسم واحد قيلندى وخمسة
عشر تركيبى اسا فتح اوزره مبنى وحاليت برله محللرى منصوبدر يعنى اجتماعى مأمول اولمامق وجه وحيثيتيله هر جانبه
پريشان اولديلر ديمك مراد اولنور وفى المثل تفرقوا ايدى سبا وتمزقوا كل ممزق (فمنهم من آمن به) حقق ايمانه من التنزيه
(ومنهم من كفر) بحمله على التشبيه (فاما ما لا يصح من هذه الاحاديث) السنۀ عوامده شهرتياب اولان احاديثدن
پيوستۀ درجۀ صحت اولمين اخبار (فواجب ان لا يذكر منها شئ) لا سيما الوارد منها (فى حق الله تعالى ولا حق انبيائه
ولا يتحدث بها ولا يتكلف الكلام على معانيها والصواب طرحها) اى حذفها (وترك الشغل) اى الاشتغال
بها (الا ان تذكر على وجه التعريف بانها ضعيفة المقدار) فتح ميم وقافله ضعيفة الرجال معناسنه (واهية الاسناد
وقد انكر الاشياخ) جمع الشيوخ من العلماء (على ابى بكر بن فورك) ضم فا وفتح راايله براى عجمه وعلم غير منصرفدر

(وتكلفه فى مشكله) ظاهرا اسم كتاب موسى اليهدر (الكلام) مفعول تكلفه (على احاديث ضعيفة موضوعة)
حرف اوايله ايراد براى فرق مناسب ايدى زيرا فضائل اعمالده حديث ضعيفله عمل جائزدر خلاف الموضوع (لا اصل
لها) لا موقوفة ولا مرفوعة (او منقولة عن اهل الكتاب) يهود ونصارادن منقوله اخبار اسرائيليات (الذين
يلبسون الحق) اى يخلطون (بالباطل كان يكفيه) اى فورك (طرحها) عدم التفاتله وراء ظهره انداختنه (ويغنيه
عن الكلام عليها التنبيه على ضعفها) خبرك ضعف ووضعى اوزره همان تنبيه ايله اكتفا ابن فوركى اغنا ايدردى
(اذ المقصود بالكلام على مشكل ما فيها ازالة اللبس) اى اختلاطها (واجتثاثها) مبتدأ (من اصلها وطرحها) اول
مثللو اخبار موضوعه وضعيفه بى اصلندن بركنده وفصاى انداخته ايتمك (اكشف) خبر (للبس واشفى للنفس)

(فصل)

بو فصل لطيف بعض اداب بحث وتعليم اولمغين فصول باب اوزره تقديمى شايان ايدى (ومما يجب على المتكلم فيما يجوز
على النبى وما لا يجوز) اول حضرت صلى الله عليه وسلمه اطلاقى جائز وغير جائز اولان اخبارده متكلم وناقل اوزره
واجب اولان آدابدندر (والذاكر) متكلم اوزره معطوفدر (من حالاته ما قدمناه فى الفصل قبل هذا على طريق
المذاكرة والتعليم ان يلتزم) متكلم التزام ايلمك لازمدر (فى كلامه عند ذكره عليه السلام وذكر تلك الاحوال الواجب)
بالنصب على المفعولية من الضمير المستكن فى يلتزم يعنى احوال مذكورده متكلم كلام واجبه التزامى لازم اولان
ادابدندر وبعض نسخده آخرنده تاء فوقيه ايله الواجبة ايقاعا لها صفة الاحوال ورودى خطا ويا تكليف ويا تأويل
فصول ستده ثابته واجبه ايله اثبات ممكندر (من توقيره وتعظيمه) من بيان ايچون اولور (ويراقب حال لسانه ولا يهمله
تعظيما لشانه الشريف ذكرى حالنده زبانه مراعات ايدوب ومن غير بيانه ارسال ايتمامك واجبدر (وتظهر عليه
اى على المتكلم (علامات الادب عند ذكره) عليه السلام (فاذا ذكر ما قاساه من الشدائد ظهر عليه الاشفاق)
اى الشفقة (والارتماض) ضاد معجمه ايله شدت احتراق سوز وكداز وسوزش (والغيظ) ظاء معجمه ايله خشم وغضب
(على عدوه ومودة الفداء) كسر فا ايله ممدود ويا مقصور وفتح فا ايله مقصور (للنبى صلى الله عليه وسلم لو قدر عليه)
مكتياب نقديه اواسه راه نصرت ومحبتنده سلطان دين ونازنين مهد زمان وزمين ايچون روان وپدر ومادرين
فدايه دلداده لك ذاكر اوزره ظاهر اوله (والنصرة له لو امكنته واذا اخذ فى ابواب العصمة وتكلم على مجارى
اعماله واقواله عليه السلام تحرى) حاء مهمله وراء مشدده ايله يعنى ناقل حال حضرت ابواب حفظ خداداد وعصمته
شروع ايليوب طرق كار وكفتار حضرت برله مختص از اولد قده اديده اجتهاد وتحرى ايليه (احسن اللفظ وآداب
همزۀ ممدوده ايله (العبارة ما امكنه) مهما امكن تعبير واداده تأويل عبارته سعى ايليه (واجتنب بشيع ذلك) اى كريهه
وقبيحه (وهجر) اى ترك (من العبارة ما يقبح) ظاهرى قبيح اولان عبارتى ترك ايليه (كلفظ الجهل والكذب
والمعصية فاذا تكلم فى الاقوال قال هل يجوز عليه الخلف فى القول والاخبار) كسر همزه ايله يعنى كفتار
واخبارنده انك اوزرينه خلف جائز اولورمى ديه كذب لفظى تفوه ايتميه (بخلاف ما وقع سهوا او غلطا ونحوه من
العبارة) لفظ نسيان آسا تعبيرده لوم واعتراض بديدار دكلدر (ويتجنب لفظة الكذب جملة واحدة) اى بالكلية
(واذا تكلم على العلم) اى علمه عليه السلام (قال هل يجوز ان لا يعلم الا ما علم) كما اشار اليه قوله تعالى وعلمك ما لم تكن
تعلم (وهل يمكن ان لا يكون عنده علم من بعض الاشياء حتى يوحى اليه ولا يقول يجهل لقبح اللفظ وبشاعته) مثلا مجى
داعه وفتنه هنوز زناد كللر ايدى ديمكده لا يدرى لفظيله ادا ايليه زيرا حسن عباره عند ارباب الاشاره معتبردر
(واذا تكلم فى الافعال قال هل يجوز منه المخالفة فى بعض الاوامر والنواهى ومواقعة الصغائر فهو اولى وادب من
قوله هل يجوز ان يعصى او يذنب او يفعل كذا وكذا من انواع المعاصى) حاصلى كبائر ومعاصى وكناهله تعبيرا يتميوب
نازك ادا ايله تلويح ايليه (فهذا) تقديم اولنان (من حق توقيره عليه السلام وما يجب له من تعزير) اى تبجيل
(واعظام وقد رأيت بعض العلماء لم يتحفظ من هذا) اى الذى ذكرناه (فقبح منه ولم استصوب عبارته فيه) ولذا اكتفيت
بذكر اشارته (ووجدت بعض الجائرين) جيم ايله من الجور يعنى اقتصاد فى القولدن مائلين وبعض روايتده حاء مهمله ايله من الحيرة تردد معناسنه سبيل رشادده متحيرين (قوله) تشديد واوله يعنى خطايه نسبت ايلدى (لاجل ترك تحفظه
فى العبارة ما لم يقله) والمعنى زعم لاجل ترك تحفظه انه قال ما لم يقله (وشنع) ذلك البعض (عليه) على ذم من لم يتحفظ (بما
أباه ويكفر قائله واذا كان مثل هذا بين الناس مستعملا فى آدابهم وحسن معاملاتهم ومعاشرتهم وخطابهم فاستعماله
فى حقه عليه السلام اوجب والتزامه آكد) مد همزه ايله اوثق دائم (فجودة العبارة تقبح الشئ الواحد او تحسنه وتحريرها
وتهذيبها يعظم الامر او يهونه ولهذا قال عليه السلام ان من البيان لسحرا) روايتكردۀ مالك واحمد وبخارى

وغیری اولان بیان فصاحت لسان در وسحر صرف الشیء عن وجهه اولوب حدیث شریف مدح وذمی محتمل اولور
ستایش اوزره معنی دیمك اولور که بیانه نفوس مائله وبلاغت وتحسین معانی وتزیین مبانی جهتیله وساخط ارتضا
یافته اولق حسبیله فصاحت زبان سحر آسادرکه سحر حلال ایله وصف اولنور واما علی الثانی تشدق اربابیدرکه سزا
وار مدح اولمیانی ستایش وزشتی خوب وزیبایی تقبیح ایدر سحر اسا حرامدر (فاما ما اورده علی جهة النفی عنه والتنزیه
فلا حرج فی تسریح العبارة) ای ارسالها (وتصریحها فیه) شان شرفیاب رسالتده (کقوله لا یجوز علیه الکذب
جملة) ای مجملا ومطلقا (ولا اتیان الکبائر بوجه) لا عمدا ولا سهوا (ولا الجور فی الحکم علی حال) من الرضاء والغضب
حاصلی الفاظ ناملایمی وجه ملایمله ادا ایلیه (ولکن مع هذا یجب ظهور توقیره وتعظیمه وتعزیره عند ذکره مجردا)
عن اثبات وصف او نفسه (فکیف عند ذکر مثل هذا الکلام) المشتمل علی نعته (وقد کان السلف تظهر علیهم حالات
شدیدة عند مجرد ذکره کما قدمناه فی القسم الثانی وکان بعضهم یلتزم مثل ذلك عند تلاوة) ای جمع (آیة من القرآن
حکی الله فیها مقال عداه) کسر عینله اعداء معناسنه (ومن کفر بانه وافتری علیه الکذب فکان یخفض بها صوته
اعظاما لربه واجلالا له واشفاقا من التشبه بمن کفر به) سبحانه لا اله الا هو العلی العظیم المتعالی عما یقول الظالمون
علوا کبیرا وصلی الله علی اشرف مخلوقاته محمد وآله وسلم تسلیما کثیرا

(الباب الثانی)

(فی حکم سابه وشانئه ومتنقصه ومؤذیه وعقوبته وذکر استتابته ووراثته قد قدمنا ما هو سب واذی فی حقه علیه
السلام وذکرنا اجماع العلماء علی قتل فاعل ذلك وقائله او تخییر الامام فی قتله او صلبه علی ما ذکرناه وقررنا الحجج علیه
وبعد) بعد الثنا واللتی (فاعلم ان مشهور مذهب مالك واصحابه وقول السلف) ای بعضهم (وجمهور العلماء) ای المالکیة
قتله حدا لا کفرا ان اظهرت التوبة منه ولهذا لا تقبل عندهم توبته ولا تنفعه استقالته) کاهندن طلب اقاله که
توبه معناسنه در (ولا فیئته) فتح وکسر فا وسکون تحتیه وهمزه ایله رجوعی دخی فائده منداولمز (کما قدمناه قبل
وحکمه حکم الزندیق) بر دین ایله تدین ایتمین سرمست بادیهٔ ضلالك توبه سی مقبول اولدیغی آسا حکم ساب وشانی
دخی بویله در (ومسر الکفر ومظهر الایمان) فی هذا القول المشهور من مذهب مالك (وسواء کانت توبته علی هذا
بعد القدرة علیه) علی اخذه (والشهادة علی قوله) المقتضی علی قتله (او جاء تائبا من قبل نفسه لانه) قتل (حد وجب)
عند المالکیة (لا تسقطه التوبة کسائر الحدود) زنا وقتل نفس وماندی آسا لکن قیاس مع الفارق اولدیغی ظاهردر
زیرا حدود مذکوره عامه وکتاب وسنت ایله ثابته در اما حاشا ثم حاشا سب نبی ایله کافر اولوب بعده توبه کار اولان ایچون
بو بابده حد معروف دکلدرکه چوق کسنه عصر نبوتده مرتد اولوب بعدما تائب وتوبه سی قبوله قرین وردی برداشته
قیلنوب ان الاسلام یجب ما قبله خبر صحیحی وروود یافته در (قال الشیخ ابو الحسن القابسی رحمه الله اذا اقر بالسب
وتاب منه واظهر التوبة) توبه کار اولوب اثر رجعتی اظهار ایلسه توبه سی قبول قیلنوب (قتل بالسب لانه هو)
ای القتل (حده وقال ابو محمد بن ابی زید فی مثله) قول قابسی نظیرنده موافقت ایلدی (واما ما بینه وبین الله تعالی فتوبته
تنفعه) اجماعا (وقال ابن سحنون) فتح وضم سینله صرف ومنعی جائزدر (من شتم النبی صلی الله علیه وسلم من
الموحدین) ای المسلمین (ثم تاب عن ذلك لم تزل) من الازالة ای لم تدفع (توبته عنه القتل) بو دخی قول قابسی وابن ابی زید
معناسنه در (وکذلك قد اختلف فی الزندیق اذا جاء تائبا من غیر استتابة) قبل نفسندن توبه کار اولسه (فحکی القاضی
ابو الحسن بن القصار فی ذلك قولین قال) ابن القصار (من شیوخنا) المالکیة (من قال اقتله باقراره) زندیقیه تن
ویا شاتم اولدیغین اقرار واعترافله قتلنه حکم ایدرم دیدی (لانه کان یقدر علی ستر نفسه فلما اعترف خفنا) ای ظننا
(انه خشی الظهور علیه فبادر الی ذلك) یعنی کندو نفسنی ستر واخفایه قادر ایدی چون تهمتی اظهار واقرار ایلیه
ظن ایدرز که زندیقیت وشاتمیتی ظهورندن خوفندن توبه کارلغه مبادرت ایلدی دیرز (ومنهم من قال اقبل توبته
لانی استدل علی صحتها بمجیئه فکانا وقفنا علی باطنه بخلاف ما اسرته البینة) ای قیدته واخذته (قال القاضی
ابو الفضل وهذا قول اصبغ) بن الفرج فقیه مصر (ومسئلة ساب النبی صلی الله علیه وسلم اقوی) زندیق مسئله سندن
اشد در (لا یتصور فیها الخلاف) عند المالکیة (علی الاصل المتقدم) یعنی زندیق حالی حقوق باری تعالی یه متعلق
اولمغین مسامحه اوزره مبنی وفی الجمله خلاف قبول ایدر اما ساب نبی اولانك حال بدمآلی اندن عظیمتردر (لانه حق
متعلق للنبی صلی الله علیه وسلم ولامته بسببه لا تسقطه التوبة کسائر حقوق الادمیین والزندیق اذا تاب بعد القدرة
علیه فعند مالك واللیث) بن سعد (واسحاق) بن راهویه (واحمد) بن حنبل (لا تقبل توبته وعند الشافعی تقبل واختلف
فیه عن ابی حنیفة) امامنا الاعظم (وابی یوسف) یعقوب بن ابراهیم بن حبیب بن خنیس بن سعد بن بجیر البجلی

حلیف

حلیف الانصاری رضی الله عنه (وحکی ابن المنذر عن علی بن ابی طالب رضی الله عنه یستتاب) ای الزندیق (قال
محمد بن سحنون ولم یزل) فتح مثناة تحتیه وضم زا ایله (القتل عن المسلم بالتوبة من سبه علیه السلام لانه لم ینتقل من
دین الی غیره) وهذا غریب من قائله اذ لا شبهة انه انتقل بسبه علیه السلام من دین الاسلام وما عداه باطل باجماع
الاعلام (وانما فعل شیئا حده عندنا القتل لا عفو فیه لاحد کالزندیق لانه لم ینتقل من ظاهر الی ظاهر) علت مذکوره
فسادی دخی ما قبلی آسا ظاهردر (وقال القاضی ابو محمد بن نصر) عبد الوهاب البغدادی المالکی (محتجا لسقوط
اعتبار توبته) ای توبة من سبه علیه السلام (والفرق بینه وبین من سب الله تعالی علی مشهور القول باستتابته)
من سب الله تعالی (ان النبی بشر والبشر جنس تلحقهم المعرة) تشدید را ایله مشقت وکراهت (الا من اکرمه الله بنبوته)
بو استثنا عجیبدرکه اتصال وانفصالی بدیدار دکل مکر معره ایله منفعت مراد اولنه وعبارت آتیه ملایمه اوله
(والباری تعالی منزه عن جمیع المعایب) قطعا اجماعا لا خلاف فیه (ولیس من جنس تلحق المعرة بجنسه ولیس سبه
علیه السلام کالارتداد المقبول فیه التوبة لان الارتداد معنی ینفرد به المرتد) فقط کفردر (لا حق فیه لغیره
من الادمیین فقبلت توبته) قال الشارح علی القاری وفیه ان من سب الله تعالی یتعلق به حق خلقه من النبی وغیره
ومن غضب لسب نفسه ولم یغضب لسب ربه فهو لیس بادمی ومما یدلك علی ذلك انه کان علیه السلام لا یسامح عن المرتد
فکیف بمن سب الله سبحانه وکان یساهل من سبه علیه السلام واطعن فیه من المنافقین وغیرهم فیتعین ان سب الله
تعالی اقبح من سب غیره والحاصل سب باری تعالی وسب انبیا علیهم التحایا کفردر قائلی توبه عرض اولنور وتوبه سی
عند الجمهور قبوله قریندر اما سائر آدمینه دشنام کفر دکلدر شروط معتبره سیله معذور قیلنور (ومن سب النبی
تعلق فیه حق الادمی فکان المرتد یقتل) بناء فاعله ای یقتل المرتد رجلا آخر (حین ارتداده) وفی نسخة حال
ارتداده (او یقذف) صیغهٔ فاعله ای المرتد الذی یقذف حال ردته فلابد من اقامة الحد علیه لتعلق حق الادمی به
حینئذ (فان توبته) ای المرتد (لا تسقط عنه حد القتل والقذف) والحاصل تعلق حق الله نسبتیله ارتداددن توبه سی
قبول اولور اما حق غیره تعلق نسبتیله توبه سی قرین قبول اولمز دیمك مراد ایدرلر (وایضا فان توبة المرتد اذا قبلت
لا تسقط ذنوبه من زنا وسرقة وغیره کما لا تسقط عنه حد القتل والقذف ولم یقتل ساب النبی علیه السلام لکفره) بعد
توبته (لکن لمعنی یرجع الی تعظیم حرمته وزوال المعرة به) ای بقتله (وذلك لا تسقطه التوبة قال القاضی ابو الفضل یرید
والله اعلم) ای القائل (لان سبه لم یکن بکلمة تقتضی الکفر) فی نفس الامر (ولکن بمعنی الازراء والاستخفاف) توجیه
مرقوم غریبدرکه نبوت صاحب الرساله ده طعن ونعت شریفنده قدح رسالتنی اقراره مناقض وقبول دعوتی منافیدر
تفصیل ما سبق اوزره بالاجماع سب نبی کفردر ومحل نزاع همان دنیاده قبول توبه سی بحثیدر (او لان بتوبته واظهار
انابته ارتفع عنه اسم الکفر ظاهرا) توجیه مذکور ظاهردر (والله اعلم بسریرته) وهذا حکم کل کافر او مرتد دخل
فی دین الاسلام فانا نحکم علیه بالظاهر (وبقی حکم السب علیه) عند المالکیة اما غیرلر عندنده حکم سب کفردر
(وقال ابو عمران القابسی من سب النبی علیه السلام ثم ارتد عن الاسلام قتل ولم یستتب لان السب من حقوق
الادمیین التی لا تسقط عن المرتد وکلام شیوخنا هؤلاء) المالکیة (مبنی علی القول بقتله حدا لا کفرا وهو یحتاج
الی تفصیل) لان سبه بما لا یقتضی کفرا لا یتصور اصلا فان مطلق سبه کفر قطعا (واما علی روایة الولید بن مسلم عن
مالك ومن وافقه علی ذلك ممن ذکرناه) فیما سبق (وقال به من اهل العلم جماعة فقد صرحوا انه ردة) سب نبی ارتداددر
(قالوا ویستتاب منها فان تاب نکل) صیغهٔ مجهول ایله غیره عبرت ایچون سابه تائبه عقوبت اولنور دیدیلر (وان ابی
قتل) اجماعا (فحکم له بحکم المرتد مطلقا فی هذا الوجه) روایتکردهٔ ولید عن مالك اولان وجهده وجوه استتابه
وقبول خصوصنده حکم ساب مرتد آسادر (والوجه الاول اشهر واظهر لما قدمناه) یعنی توبه کار اولدیغی حالده حدا
قتل اولنور لا کفرا وجهی شهرتیابدر (ونحن نبسط الکلام فیه) تا به کی یا شیخ (فنقول من لم یره ردة فهو یوجب
القتل فیه حدا) ای لا کفرا سابك اسلامدن ارتدادی حکم ایتمین حدا قتلنی موجب کوردی لکن مقام نظامدن
صدر حل دوردر (وانما نقول ذلك) ای کونه لیس بردة (مع فصلین) ای محلین (اما مع انکاره ما شهد علیه به) صیغهٔ
مجهول ایله (واظهاره الاقلاع والتوبة عنه فنقتله حدا لثبات کلمة الکفر علیه) بالبینة وبالاظهار توبه ثبوتیله (فی حق النبی
وتحقیره ما عظم الله من حقه واجرینا حکمه فی میراثه وغیر ذلك حکم الزندیق اذا ظهر علیه وانکر زندقته او تاب فان
قیل فکیف تثبتون علیه الکفر باقراره ویشهد علیه) بناء مفعول ایله (بکلمة الکفر ولا تحکمون علیه بحکمه من
الاستتابة وتوابعها) یعنی سابه زندیق حکمیله کفرینه اثبات وکلمهٔ کفر صدورینه اشهاد اولنوب حکم زندیق آنا عرض

توبه ويا قتل ويا دخى حكميله نيچون حكم ايتمزلر دينلورسه (قلنا) جوابداده اولورز كه (نحن وان ابتناله حكم الكافر في القتل فلا نقطع عليه بذلك لاقراره بالتوحيد والنبوة وانكاره ما شهد به عليه اوزعمه) فتح وضم زايله اى لدعواه (ان ذلك كان منه وهلا) فتح ها وسكونيله غلطا وسهوا صدور ايتديكنه زعمى واشهاد اولنان امره انكاريله كفرنه جزم ايتمزز (ومعصية) خطا (فانه مقلع) اى معرض (عن ذلك نادم عليه ولا يمتنع اثبات بعض احكام الكفر) كالقتل (على بعض الاشخاص) من المسلمين (وان لم تثبت له خصايصه كقتل تارك الصلاة) تهاونا وكسلا حدا لا كفرا (واما من علم انه سبه معتقدا لاستحلاله فلا شك في كفره بذلك وكذلك ان كان سبه في نفسه) مع قطع النظر عن استحلاله واستخفافه (كفرا كتكذيبه اوتكفيره ونحوه) كالشك في نبوته اورسالته (فهذا ما لا اشكال فيه ويقتل وان تاب منه لانا) معاشر المالكية (لا نقبل توبته ونقتله بعد التوبة حدا لقوله) الذى ظهر منه (ومتقدم كفره وامره) مبتدا (بعد) اى بعد توبته وقتله (الى الله تعالى) المطلع على صحة اقلاعه العالم بسره وكذلك من لم يظهر التوبة واعترف بما شهد به عليه) سب ايله زبان درازلق ايتديكنه اعتراف (وصمم عليه) اول حالت اوزره عزم وجزم ايتسه لا شك قتل اولنور (فهذا كافر) بلا خلاف (بقوله وباستحلاله هتك حرمة الله وحرمة نبيه يقتل كافرا بلا خلاف فعلى هذه التفصيلات خذ كلام العلماء ونزل مختلف عباراتهم) لان مآلها واحد (في الاحتجاج عليها واجر اختلافهم في الموارثة وغيرها على ترتيبها يتضح لك مقاصدهم ان شاء الله تعالى)

(فصل)

(اذا قلنا بالاستتابة حيث تصح منه) على رواية الوليد (فالاختلاف فيها) استتابه ده (على الاختلاف في توبة المرتد اذ لا فرق وقد اختلف السلف في وجوبها) اى الاستتابة (وصورتها) اى في كيفيتها (ومدتها فذهب جمهور اهل العلم الى ان المرتد يستتاب) وجوبا وندبا (وحكى ابن القصار انه) قول جمهور (اجماع من الصحابة على تصويب قول عمر في الاستتابة ولم ينكره واحد منهم) بعضه نسبتله اجماع سكوتى مقرر اولدى (وهو قول عثمان وعلى وابن مسعود رضى الله عنهم (وبه قال عطا ابن ابى رباح) فتح را ايله اجلاء تابعيندندر (والنخعى) فتح نون وخاء معجمه تابعى كوفى (والثورى ومالك واصحابه والاوزاعى) منسوب الى قبيلة من همدان (والشافعى واحمد واسحاق) بن راهويه (واصحاب الرأى) الثاقب من ذوى المناقب وعرف اهل خراسان اوزره اصحاب رأى ايله مراد فقهاء حنفية در (وذهب طاوس) داود اسما اولوب واحدله املا اولنور (وعبيد بن عمير) بالتصغير فيهما ابو قتادة الليثى اخرج له الائمة الستة ايتمش درت تاريخ هجريده عزم گلگشت بهشت ايلدى (والحسن) اى البصرى (في احدى الروايتين عنه انه لا يستتاب) اى وجوبا لكن توبه كار اولورسه قرين قبول اولوب قتل اولنمز (وقاله) اى به (عبد العزيز بن ابى سلمة الماجشون) درت سنه كامله بطن مادرده تمكن ايدن امام جليل الشاندر يوز التمش درت سال هجريده شرف اباد آخرته رحلت ايلدى (وذكره عن معاذ) بن جبل الانصارى رضى الله عنه (وانكره) اى نقله (سحنون عن معاذ وحكاه الطحاوى عن ابى يوسف) يعنى عدم وجوب استتابه قوالنى حكايه ايلدى (وهو قول اهل الظاهر) داود ابن محمد الظاهرى قوليدر (قالوا) عدم وجود استتابه قائلر ويا علماء مالكيه ويا جمله فقهاء (وتنفعه توبته عند الله ولكن لا تدرء القتل عنه) بز معاشر مالكيه اندن قتلى توبه سى سبيله دفع ايتمزز (لقوله صلى الله عليه وسلم) فيما رواه احمد والبخارى والاربعة (من بدل دينه) اى غيره (فاقتلوه) اى ان لم يتب لكن براى مخالفت الاجماع اطلاقى اوزره حمل صحيح دكادر زيرا مرتد توبه كار اولسه توبه سى قرين قبول اولوب قتل اولنمز اما تخصيص حكم ساب ايسه امام مالك واتباعى عندن مذهب سادندر (وحكى ايضا عن عطاء ان كان ممن ولد في الاسلام لم يستتب) اى المرتد ان ولد مسلما (ويستتاب الاسلامى) اى المنسوب الى الاسلام بالدخول عليه (وجمهور العلماء على ان المرتد والمرتدة في ذلك) اى في القتل (سواء وروى عن على رضى الله عنه) موقوفا في حكم المرفوع يادكرده ابن ابى شيبة في المصنفدر (لا تقتل المرتدة وتسترق) كافره اولان عورت اسير اولديغى كبى (وقاله عطاء وقتادة وروى عن ابن عباس لا تقتل النساء في الردة وبه قال ابو حنيفة قال مالك والحر والعبد والذكر والانثى في ذلك سواء) بقول امام مالك حر وعبد ومرد وزن حكم ارتداده يكساندر (واما مدتها) وجوبا واستحبابا استتابه مدتى (فمذهب الجمهور) من العلماء (وروى عن عمر انه يستتاب ثلاثة ايام يحبس فيها) توبه كار اولدى خوش والا نقطة وجودى صحيفه هستيدن حك اولنور (وقد اختلف فيه عن عمر وهو احد قولى الشافعى) بقول دلجى شارح مذهب شافعيده قول صحيح مرتد في الحال استتابه اولنور تائب اولديسه ترك والا قتل اولنه (وقول احمد واسحاق واستحسنه مالك وقال لا ياتى الاستظهار)

ثبت

ثبت وانتظار (الا بخير وليس عليه جماعة الناس) خلقك استعجالندن ناشى امورده تأنى هر كسك شانندن دكلدر ديدى (قال الشيخ ابو محمد بن ابى زيد يريد) يعنى امام مالك وليس عليه قوليله مراد ايدر (في الاستيناء) استمهال وانتظارده (ثلاثا) اوچكون (وقال مالك ايضا والذى آخذ به) اى اقول (في المرتد قول عمر رضى الله عنه يحبس ثلاثة ايام ويعرض عليه كل يوم) الاسلام (فان تاب والا قتل وقال ابو الحسن بن القصار في تأخيره ثلاثا روايتان عن مالك هل ذلك واجب اومستحب) ظاهر مذهبى براى وجوب اولمق مرويدر (واستحسن الاستتابة والاستيناء) اى الاستمهال (ثلاثا اصحاب الرأى وروى عن ابى بكر الصديق رضى الله عنه انه استتاب امرأة فلم تتب فقتلها وقاله الشافعى مرة) اى يستتاب في الحال (فقال ان لم يتب مكانه قتل واستحسنه المزنى) مزينه قبيله سنه منسوبدر زاهد مجاب الدعوه اولوب حقنده امام شافعى ثناخوان اولوب مزنى اگر شيطان ايله مناظره ايديدى غالب اولوردى بيوردیلر مبسوط ومختصر ومنثور وترغيب في العلم وكتاب الرقايق والاقارب نام مصنفات جليله موى اليه حضرتلرينك جمله تأليفاتندندر ايكيوز ايتمش درتده سوى نعيمه روان اولوب قرافة مصرده جوار شافعيده دفين تربه مشكاب اولدى (وقال الزهرى يدعى الى الاسلام ثلاث مرات فان ابى قتل وروى عن على) رضى الله عنه (يستتاب شهرين وقال النخعى يستتاب ابدا وبه اخذ الثورى ما رجيت توبته) قول نخعى به قيد دروبه اخذ الثورى جمله سى معترضه در (وحكى ابن القصار عن ابى حنيفة انه يستتاب ثلاث مرات في ثلاثة ايام اوثلاث جمع كل يوم اوجمعة مرة وفى كتاب محمد عن ابن القاسم يدعى المرتد الى الاسلام ثلاث مرات فان ابى ضربت عنقه واختلف على هذا هل يهدد) قتل وضربله تهديد وتخويف اولنورمى (اويشدد عليه ايام الاستتابة ليتوب ام لا) كرسنه وتشنه قيلمغله تشديد وتضييق اولنورمى اولنمزمى (فقال مالك ما علمت في الاستتابة تجويعا ولا تعطيشا ويؤتى من الطعام بما لا يضره وقال اصبغ يخوف ايام الاستتابة بالقتل ويعرض عليه الاسلام وفى كتاب ابى الحسن الطابثى) طاء مهمله وباء موحده مكسوره ومثلثه وياء ايله بصره ده بر قريه يه نسبتدر (يوعظ في تلك الايام) استتابه كونلرى اكا پند ونصيحت اولنوب (ويذكر بالجنة ويخوف بالنار) بهشتله تذكير ودوزخله تخويف اولنور (قال اصبغ واى المواضع حبس فيها من السجون مع الناس اووحده اذا استوثق منه) صيغه مجهولله (سواء ويوقف ماله اذا خيف ان يتلفه على المسلمين) ومالى دخى حفظ اولنور (ويطعم منه ويسقى وكذلك يستتاب ابدا كلما رجع وارتد وقد استتاب النبى صلى الله عليه وسلم نبهان) نون مفتوحه وسكون موحده ايله اسم مذكور ايله مسمى اوچ نفر اصحابدن بريسيدر (الذى ارتد اربع مرات اوخمسا) شك من الراوى (قال ابن وهب عن مالك يستتاب ابدا كلما رجع الى الردة وهو قول الشافعى واحمد وقاله ابن القاسم المصرى المالكى (وقال اسحاق يقتل في الرابعة) بدون استتابه (وقال اصحاب الرأى ان لم يتب في الرابعة قتل دون استتابة وان تاب ضرب ضربا وجيعا ولم يخرج من السجن حتى يظهر عليه خشوع التوبة) اى آثار صحتها وانوار ندامتها (قال ابن المنذر ولا نعلم احدا اوجب على المرتد في المرة الاولى ادبا اذا رجع) عنها الى الاسلام (وهو على مذهب مالك والشافعى والكوفى) فردا كمل امام اعظم مكمل

فصـــل

(هذا حكم من ثبت عليه ذلك) الكفر (بما يجب ثبوته من اقرار اوعدول) شهادة عدلين ويا زياده (لم يدفع فيهم) اى لم يطعن في حقهم (فاما من لم تتم الشهادة عليه) كمية ويا صفة ناقص اولان (بما شهد به الواحد) ولو عدلا (او اللفيف من الناس) جماعة مختلفة (اوثبت قوله) اقرار ايله ويا شهادت مقبوله ايله (لكن احتمل قوله) تأويلا (ولم يكن صريحا في كونه كفرا (وكذلك ان تاب على القول بقبول توبته) كما عليه الجمهور (فهذا يدرء عنه القتل) يدرء بناء فاعل ويا مفعولله اولمق محتملدر (ويسلط عليه اجتهاد الامام) تعزير وتشهيرده سلطانك راى واجتهادنه تفويض اولنور (بقدر شهرة حاله وقوة الشهادة عليه وضعفها وكثرة السماع عنه) الصدر منه (وصورة حاله من التهمة في الدين والنبز) فتح نون وسكون موحده وزا ايله لقب (بالسفه) خفة عقل (والمجون) ضمتينله امور دنياده عدم مبالات (فمن قوى امره اذاقه) اى الامام (من شديد النكال) فتح نونله عقوبت ووبال (من التضييق في السجن والشد في القيود الى الغاية التى هى منتهى طاقته مما لا يمنعه القيام لضرورته) قضاء حاجتنه مانع اولمز مرتبه بند زنجيروزندانده وضعله اذاقه زجر ونكال ايليه (ولا يقعده عن صلاته) نمازندن مانع اوله جق رتبه بند كرانله تضييق ايتميه (وهو حكم كل من وجب عليه القتل لكن وقف) صيغه مجهولله (عن قتله لمعنى اوجبه وتربص به) بناء مجهول اوزره انتظار معناسنه (لاشكال وعائق) اى مانع شرعى اوعرفى (اقتضاه امره وحالات الشدة في نكاله تختلف بحسب اختلاف حاله وقد روى الوليد عن مالك والاوزاعى انها ردة فاذا تاب نكل) يعنى عقاله غير صريحه سى ردتدر تائب اولورسه نكال

شديد ايله عقاب اولنور (ولمالك فى العتبية) اسم كتاب فى طبقة المالكيه (وكتاب محمد) بن المواز (من رواية اشهب اذا تاب المرتد فلا عقوبة عليه) روايت مرقومه سلف وخلف قوانه موافقه درقل للذين كفروا ان ينتهوا يغفر لهم ماقد سلف كريمه سى مقتضاسيدر (وقاله سحنون وافتى ابوعبدالله بن عتاب) تشديد فوقيه ايله (فيمن سب النبى صلى الله عليه وسلم فشهد عليه شاهدان عدل) ضم عين وتشديد دال مهمله ايله تزكيه (احدهما بالادب) متعلق بافتى (الوجيع والتنكيل) الرادع (والسجن الطويل حتى تظهر توبته وقال القابسى فى مثل هذا) اى الذى ذكر (ومن كان اقصى امره القتل فعاق عائق) اى صرف صارف (اشكل) جعله مثلا (فى القتل لم ينبغ ان يطلق من السجن ولا يستطال سجنه ولو كان فيه من المدة) بيان مقدم بيان لقوله (ماعسى ان يقيم) ان يطول فيه (ويحمل عليه من القيد مايطيق وقال) القابسى (فى مثله ممن اشكل امره يشد فى القيود شدا ويضيق عليه فى السجن حتى ينظر فيما يجب عليه وقال فى مسئلة اخرى مثلها) وجه خامس فصلنده كذران ايدن مسئله دركه وجه نكيرتشبيهى ماده سنده قابسيدن استفتا اولندقده جوابداده اولديغى عبارت نظيريدر (ولا تهراق) ضم اول وسكون ثانى وكاهى فتحله صب وريخته معناسنه (الدماء الا بالامر الواضح) لايحل دم امرئ مسلم الا بثلاث ردة اوقتل نفس اوزنا محصن حديث شريفى مصداقنجه سفك دمايه اجترا اولنمز الا امر بين ايله (وفى الادب بالسوط والسجن) ضرب تازيانه وزندانله تأديبده (نكال للسفهاء) سفاهت كارانه زجر وردع حصوا بذيردر (ويعاقب عقوبة شديدة) اى مدة مديدة (فاما من لم يشهد عليه سوى شاهدين فاثبت) اى المدعى عليه للدفع عن نفسه (من عداوتهما او جرحتهما) ضم جيمله طعن يعنى شاهدلر حقنده عداوت ويا جرح اثبات ايلسه (ما اسقطهما عنه) شهادتلرين اسقاط ودفع ايده مزلر (ولم يسمع ذلك) الامر (عن غيرهما) بان انحصر الشهادة فيهما (فامره اخف ممن قبله لسقوط الحكم عليه) من نكال وقتل عنه (وكانه لم يشهد عليه) صيغهٔ مجهولله (الا ان يكون ممن يليق به ذلك ويكون الشاهدان من اهل التبريز) من برز اذا فاق اقرانه اى يكونان معروفين بالعدالة والعفة ولم يعهد لهما اعانة احد (فاسقطهما بعداوة فهو وان لم ينفذ الحكم عليه بشهادتهما فلا يدفع الظن صدقهما وللحاكم هنا فى تنكيله موضع اجتهاد والله ولى الارشاد واليه المعاد)

فصل

هذا حكم المسلم) ماسبق عياذا بالله مرتد اولان مسلم حكمى بيانندهايدى (فاما الذمى اذا صرح بسبه او عرض) ياخود تصريح ايتيوب تلويح ايلسه (او استخف بقدره او وصفه بغير الوجه الذى كفر به) نبوت ورسالته عدم اعتقادندن غيرى وجه ناسزا ايله وصف ايلسه (فلا خلاف عندنا فى قتله) عند ائمة المالكية (ان لم يسلم لانا لم نعطه الذمة او العهد على هذا وهو قول عامة العلماء) اى جميعهم (الا ابا حنيفة والثورى واتباعهما من اهل الكوفة فانهم قالوا لا يقتل وما هو عليه من الشرك اعظم) مما صدر من سبه (ولكن يؤدب ويعزر واستدل بعض شيوخنا على قتله) ذمى مسفورك قتل اولنمسنه احتجاج ايلدى (بقوله تعالى وان نكثوا) اى نقضوا (ايمانهم من بعد عهدهم وطعنوا فى دينكم) اى عابوه (الاية) فقاتلوا ائمة الكفر انهم لا ايمان لهم فتح همزه ايله جمع يمين حاصلى نص مذكور اوزره دليل ناتابدر زيرا مقاتله قتلك غيريدر ديديلر لكن آية شريفه حربى ايله مصالحه خصوصنده نزول لياقته وكلام ايسه ذمى حقنده در وكريمهٔ قاتلوا الذين لا يؤمنون بالله ولا باليوم الاخر ولا يحرمون ما حرم الله ورسوله ولا يدينون دين الحق من الذين اوتوا الكتاب حتى يعطوا الجزية عن يد وهم صاغرون جليله سى ظاهر اعطاء جزيه دنصكره قتل مرفوعدر (ويستدل عليه ايضا) اى على قتل الذمى (بقتل النبى صلى الله عليه وسلم لابن الاشرف واشباهه) ابن رافع يهودى اسا لكن بونلر اهل ذمتدن اولمدقلرى ظاهردر (ولانا لم نعاهدهم ولا نعطهم الذمة على هذا ولا يجوز لنا ان نفعل ذلك معهم فاذا اتوا مالم يعطوا عليه العهد ولا الذمة) اى الامان والجزية (فقد نقضوا ذمتهم وصاروا اهل حرب كفارا يقتلون لكفرهم) لام تعليليه (وايضا فان ذمتهم لا تسقط حدود الاسلام عنهم من القطع فى سرقة اموالهم والقتل لمن قتلوه منهم) اى من المؤمنين (وان كان ذلك حلالا عندهم فكذلك سبهم للنبى صلى الله عليه وسلم يقتلون به) وفيه انه نوع كفر مندرج فى جنس كفرهم لانه فرع من جملة الاحكام المختصة بهم (ووردت لاصحابنا المالكية ظواهر تقتضى الخلاف) قتل وعدم قتل ذميده (اذا ذكره الذمى بالوجه الذى كفر به ستقف عليها) على تلك الظواهر (من كلام ابن القاسم وابن سحنون بعد) اى بعد ذلك (وحكى ابو المصعب) صيغهٔ اسم مفعول (الخلاف فيها عن اصحابه المدنيين) ابو مصعب احمد بن ابى بكر القاسم بن الحارث بن زرارة بن المصعب بن عبد الرحمن بن عوف الزهرى قاضى مدينه وراوئ مالك (واختلفوا اذا سبه ثم اسلم فقيل يسقط اسلامه قتله لان الاسلام يجب) اى يقطع ويمحو (ما قبله) من

كفر ومعصية (بخلاف المسلم اذا سبه ثم تاب لانا نعلم باطن الكافر) اى معتقده (فى بغضه له وتنقصه بقلبه لكنا منعناه من اظهاره فلم يزدنا ما اظهره) الذمى الا مخالفة للامر ونقضا للعهد فاذا رجع عن دينه الاول الى الاسلام سقط ما قبله قال الله تعالى قل للذين كفروا ان ينتهوا يغفر لهم ما قد سلف والمسلم بخلافه اذا كان ظننا بباطنه حكم ظاهره وخلاف ما بدا) بالالف اى ظهر (منه الان فلم نقبل بعد رجوعه ولا استأمنا) اى لم يظهر لنا الامن (الى باطنه) بعض نسخه ده لا استنمنا يقال استنام اليه اى سكن واستأنس يعنى ما اطمئننا (اذ قد بدت سرائره وما ثبت عليه من الاحكام باقية عليه لم يسقطها شئ) قال الشارح على القارى قلت فينبغى ان يكون اقرب الى القبول من الكافر الاصلى انتهى (وقيل لا يسقط اسلام الذمى الساب قتله لانه حق للنبى صلى الله عليه وسلم وجب عليه) اى على الذمى (لانتهاكه حرمته) اى تناوله بما لا يحل له (وقصده الحاق النقيصة والمعرة به) اى المشقة بالذمة (فلم يكن رجوعه الى الاسلام بالذى) بالوجه الذى (يسقطه عنه) وفيه ما فيه ان كل الصيد فى جوف الفرا وجنس الكفر يشمل انواعه كما ترى ولا يظهر قياسه فيما رأى (كما وجب عليه من حقوق المسلمين من قبل اسلامه من قتل وقذف واذا كنا لا نقبل توبة المسلم) الساب لدفع قتله (فان لا نقبل توبة الكافر اولى قال مالك فى كتاب ابن حبيب وهو صاحب الواضحة والمبسوط وابن القاسم وابن الماجشون) على صورة الجمع كسر جيم ايله وتعريف منفك اولمز يقول نووى اسم اعجميدر (وابن عبد الحكم) عند الفقهاء الاطلاق اولنسه محمد بن عبد الله بن عبد الحكم بن عبد الله بن عثمان مراد اولنور (واصبغ فيمن شتم نبينا من اهل الذمة او احدا من الانبياء عليهم الصلاة والسلام قتل الا ان يسلم وقاله ابن القاسم فى العتبية وعند محمد) بن المواز (وابن سحنون وقال سحنون واصبغ لا يقال له) ذمى شاتمه دينلمز (اسلم) دينلسه نه مانع (ولا لا تسلم) اولكيدن اغرب معنادر كانه مرادى اسلامه كل ويا كلمه دينلمك غير معتبر اوله حاصلى اوزرينه عرض اسلام ايجاب ايتمز (ولكن ان اسلم) كندو قريحه سندن اختيار ايله رفع انكشت شهادت ايدرسه (فذلك له توبة وفى كتاب محمد) ابن المواز (اخبرنا اصحاب مالك انه قال من سب رسول الله صلى الله عليه وسلم او غيره من النبيين من مسلم او كافر قتل ولم يستتب وروى لنا عن مالك الا ان يسلم الكافر) ذميا او غيره (وقد روى ابن وهب عن ابن عمر رضى الله عنهما ان راهبا تناول النبى صلى الله عليه وسلم فقال ابن عمر فهلا قتلتموه) ليس فيه انه اسلم وامر بقتله (وروى عيسى) بن معين (عن ابن القاسم فى ذمى قال ان محمدا لم يرسل الينا انما ارسل اليكم وانما نبينا موسى او عيسى) على وجه التنويع (ونحو هذا لا شئ عليهم) ويروى عليه اى من القتل والضرب (لان الله تعالى اقرهم على مثله) اذ اقبلوا الجزية (واما ان سبه فقال ليس بنبى او لم يرسل او لم ينزل عليه قرأن وانما هو) اى القرأن (شئ تقوله) اى افتراه (او نحو هذا فيقتل) اسلامه كلزسه قتل اولنور (قال ابن القاسم واذا قال النصرانى ديننا خير من دينكم انما دينكم دين الحمير ونحو هذا من القبيح او سمع المؤذن يقول اشهد ان محمدا رسول الله فقال كذلك يعطيكم الله ففى هذا الادب الموجع والسجن الطويل) زيرانفى رسالتده تلويح وتصريح نا يداردر (قال) ابن القاسم (واما ان شتم النبى شتما يعرف تصريحا فانه يقتل الا ان يسلم قاله مالك غير مرة) اى كثير (ولم يقل يستتاب) اسلام عرض اولنوردیدى (قال) ابن القاسم (ومحمل قوله) اى قول مالك الا ان يسلم (عندى ان اسلم طائعا وقال ابن سحنون فى سؤالات سليمان ابن سالم فى اليهودى يقول للمؤذن اذا تشهد) اى بالرسالة (كذبت يعاقب العقوبة الموجعة مع السجن الطويل) نفى نبوت ايدن ذمى به قتل ايجاب ايتديكى قول مسبوقه ظاهرا مخالف در لكن بو خصوصده تلويح اولوب مؤذنه خطابى همان مؤذنى تكذيب مرادا تمسيله قتلى ترك اولنمش اوله (وفى النوادر) لابن ابى زيد (من رواية سحنون عنه) اى عن مالك (من شتم الانبياء من اليهود والنصارى بغير الوجه الذى كفروا به ضربت عنقه الا ان يسلم) وقدمر نظيره (قال محمد بن سحنون فان قيل لم قتلته فى سب النبى صلى الله عليه وسلم ومن دينه سبه وتكذيبه) جملهٔ حاليه (قيل لانا لم نعطهم العهد) اى الامان والذمة (على ذلك ولا على قتلنا واخذ اموالنا فاذا قتل واحدا منا قتلناه وان كان من دينه استحلاله) اى عده حلالا (فكذلك اظهاره لسب نبينا موجب لقتله وان كان معتقدا لحله قال سحنون كما لو بذل لنا اهل الحرب الجزية على اقرارهم على سبه لم يجز لنا ذلك فى قول قائل) من العلماء (كذلك ينتقض عهد من سب منهم ويحل لنا دمه) الظاهر انه اذا اخذ عليه العهد بعدم سبه حتى يصح قول ينتقض (وكما لم يحصن الاسلام من سبه من القتل كذلك لا تحصنه الذمة) وهذا قياس مع الفارق ولذا لم يقل به جمهور الائمة (قال القاضى ابو الفضل ما ذكره ابن سحنون على نفسه) اولا (وعن ابيه ثانيا مخالف لقول ابن القاسم فيما خفف عقوبتهم فيه مما به كفروا فتأمله) يظهر لك ترجيح احد الوجهين (ويدل على انه) قول ابن سحنون وسحنون (خلاف ما روى عن المدنيين فى ذلك ما حكى ابو المصعب الزهرى قال اتيت بنصرانى) ضم همزه وتاء متكلمله (قال والذى اصطفى عيسى على محمد فاختلف)

اى الراى (على فيه) فى امره (فضربته حتى قتلته اوعاش بعد ضربه يوما وليلة وامرت من جر برجله) بعد موته
(وطرح على مزبلة) فتح ميم وموحده وكاهى ضم ثانيله كسر دخى جائزدر سركين (فاكلته الكلاب) قتل مرقوم
محل بحث اولديغى جاى اشتباه دكلدر زيرا قول نصرانى ايكى پيغمبرلك دخى نبوت ورسالتله اصطفا اقرارى اوزره
شامل اولوب غاية ما فى الباب مقتضاى دينى اوزره كندو پيغمبرينى تفضيل ايتمش اولور ومادهٔ مرقومه تكفير اولنان
موادن دخى دكلدركه اصل تفضيل تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض كريمه سيله قطعيدر اما خصوص بعض انبيا
تفضيلى امر ظنيدر وعلى التنزل ما علم من الدين بالضروره دن دكلدر (وسئل ابو المصعب عن نصرانى قال عيسى خلق
محمدا فقال يقتل) كفر صريح اولديغى ظاهردر لكن جميع اديانده بونك مانندى كفتارله مختلس اولور فرد يوقدر وان
سألتهم من خلق السموات والارض ليقولن الله فالله خالق كل شئ باجماع الاولين والاخرين (وقال ابن القاسم
سألنا مالكا عن نصرانى بمصر) اى القاهرة وتوابعها (شهد عليه انه قال مسكين محمد) رفع نونله منون وياسكونله
(يخبركم انه فى الجنة) فهو الان فى الجنة استهزا وجهيله (ماله لم ينفع نفسه اذ كانت الكلاب تأكل ساقيه لو قتلتموه
استراح منه الناس قال مالك ارى ان تضرب عنقه قال) اى مالك (ولقد كدت) اى قاربت (ان لا اتكلم فيها) فى مسئلة
ابن القاسم عن هذا الكلب النصرانى (ثم رأيت انه لا يسعنى) لا يجوز لى (الصمت) اى السكوت (قال ابن كنانه)
كسر كافله فى المبسوطة (من شتم النبى صلى الله عليه وسلم من اليهود والنصارى فارى للامام ان يحرقه) من الاحراق
او التحريق (بالنار) ابتداء (وان شاء قتله ثم حرق جثته) ضم جيم وتشديد مثلثه ايله جيفه وجسد (وان شاء) اى
الامام احرقه بالنار حيا اذا تهافتوا فى سبه) اى تساقطوا وتكرر منهم زنده لكى حالنده احراق بالنار باب سياستدن
اوله والا لا يعذب بالنار الا الله حديثى تحريقه مانع در (وقال) ابن كنانه (ولقد كتب) صيغهٔ مجهولله (الى مالك من
مصر وذكر) اى ابن كنانه (مسئلة ابن القاسم المتقدمة) فى حق النصرانى بمصر (قال) ابن القاسم (فامرنى مالك فكتبت
بان يقتل او يضرب عنقه فكتبت ثم قلت) لمالك (يا ابا عبد الله واكتب ثم يحرق بالنار فقال انه لحقيق بذلك وما اولاه به)
اى ما احقه بحرقه بعد ضرب عنقه (فكتبت بيدى) احتراس بديعى كرايت بعينى (بين يديه فما انكره ولا عابه) فتوى
بابنده تحرير تقريردن اقوى اولديغنه مشير اولور (ونفذت) نون وفاوذال معجمه ايله مفتوحات وبعض نسخه ده ضم
نون وتشديد فا مكسوره ايله (الصحيفة) اى ارسلتها الى مصر (بذلك) بما امر به مالك (فقتل) النصرانى (وحرق
وافتى عبيد الله بن يحيى) الليثى صاحب روايت الموطأ عن ابيه (وابن لبابه) ضم لام وموحدتينله محمد بن يحيى بن عمر
ابن لبابة القرطبى (فى جماعة سلف اصحابنا الاندلسيين بقتل نصرانية استهلت) رفع صوت ايلدى (بنفى الربوبية
وبنوة عيسى لله) اى اعلنت بكونه ابناله وبينهما تناقض لا يخفى (وتكذيب محمد فى النبوة) اى فى اصلها (وبقبول
اسلامها ودرء القتل عنها به) وهذا مخالف لما سبق من ان الذمى اذا طعن فى نبوة نبينا يقتل ولم يقبل اسلامه (قال
غير واحد من المتأخرين منهم القابسى وابو الكاتب وقال ابو القاسم بن الجلاب) فتح جيم وتشديد لامله فقيه بصرى
اوچيوز طقسان سكزده وفات ايلدى (فى كتابه من سب الله ورسوله من مسلم او كافر قتل ولا يستتاب) توبه سى
قربن قبول اولمز قتل اولنور قولى جمهوره مخالفدر (وحكى القاضى ابو محمد) عبد الوهاب المالكى (فى الذمى يسب
روايتين) عن مالك (فى درء القتل عنه) اى وعدمه (باسلامه وقال ابن سحنون وحد القذف وشبهه من حقوق
العباد لا يسقطه عن الذمى اسلامه وانما يسقط عنه باسلامه حدود الله فاما حد القذف) المختص برمى الزنا (فحق
للعباد كان ذلك من نبى او غيره فاوجب على الذمى اذا قذف النبى صلى الله عليه وسلم ثم اسلم حد القذف ولكن انظر ماذا
يجب عليه هل حد القذف فى حق النبى صلى الله عليه وسلم وهو القتل لزيادة حرمة النبى على غيره ام هل يسقط القتل
باسلامه ويحد ثمانين فتأمله)

فصل

(فى ميراث من قتل بسب النبى صلى الله عليه وسلم وغسله والصلاة عليه) معلوم اولسون كه عند الحنفيه مرتد نه مسلم
ونه كافرونه مرتد آخره وارث اوله بيلور ومسلم مرتده وارث اولور لكن مرتدك اسلامى حالنده كسب ايتديكى ماله
وردتى حالنده اكتساب ايلديكى مال فى منزله سنده اولوب بيت المالده وضع اولنور ومحمد وابو يوسف عندلرنده انك
مالى مسلم وارثنه ميراندر ديمشلر (اختلاف العلماء) اى المالكيه (فى ميراث من قتل بسب النبى صلى الله عليه وسلم
فذهب سحنون الى انه لجماعة المسلمين) كفاردن اخذ اولنان مال اسا بيت المالده وضع اولنوردېدى (من قبل) كسر
قاف وفتح موحده ايله اى من جهة (ان شتم النبى صلى الله عليه وسلم كفر يشبه الزندقة) والظاهر ان بينهما تفرقة (وقال
اصبغ ميراثه لورثته من المسلمين ان كان مستترا) اى مخفيا (بذلك) السب (وان كان مظهرا له مستهلا به) اى معلنا

بشتمه (فميراثه للمسلمين ويقتل على كل حال) كرك پنهان ايتسون كرك اشكار (ولا يستتاب) توبه سى قبول
قيلنمزديدى (قال ابو الحسن القابسى ان قتل وهو منكر للشهادة) اى لما شهد به عليه (فالحكم فى ميراثه على ما اظهر
من اقراره) يعنى قابسى مراد ايدر (لورثته والقتل حد ثبت عليه ليس من الميراث فى شئ وكذلك لو اقر بالسب واظهر
التوبة لقتل اذ هو حده وحكمه فى ميراثه وساير احكامه حكم الاسلام) نماز وغسل وتكفين ودفن احكامنده
اسلام حكميدر (ولو اقر بالسب وتمادى عليه) اصرار واستمرار ايلسه (وابى التوبة منه فقتل على ذلك كان كافرا
وميراثه للمسلمين ولا يغسل ولا يصلى عليه ولا يكفن وتستر عورته ويوارى) جيفه سى پنهان قيلنور (كما يفعل
بالكفار وقول الشيخ ابى الحسن) القابسى (فى المجاهر المتمادى بين لا يمكن الخلاف فيه لانه كافر مرتد غير تائب
ولا مقلع وهو مثل قول اصبغ وكذلك قول سحنون فى الزنديق يتمادى على قوله) من غير رجوعه (ومثله لابن
القاسم فى العتبية) اما زنديق كفرى اوزره متمادى اولسه زنديقيتدن خروج ايتمش اولور زيرا تمادى خلاف
مشرب زنديقدر (ولجماعة من اصحاب مالك فى كتاب ابن حبيب فيمن اعلن كفره مثله قال ابن القاسم وحكمه حكم
المرتد لا يرثه ورثته من المسلمين ولا من اهل الدين الذى ارتد اليه ولا تجوز وصاياه ولا عتقه) ردتى حسبيله مالى
ملكندن خروج ايدوب موقوف بولنغين وصيتى وعتقى تنفيذ قيلنمز (وقال اصبغ قتل على ذلك او مات عليه وقال
ابو محمد بن ابى زيد وانما يختلف فى ميراث الزنديق الذى يستهل بالتوبة فلا تقبل منه) توبته ظاهرا وان نفعته عند الله
لو كان صادقا بو معنى مذهب حنفيه موافقدر (فاما المتمادى فلا خلاف انه لا يورث وقال ابو محمد) بن ابى زيد (فيمن
سب الله تعالى ثم مات ولم تعدل عليه بنية او لم تقبل) لعدم عدالته (انه يصلى عليه وروى اصبغ عن ابن القاسم فى كتاب
ابن حبيب فيمن كذب برسول الله) تشديد ذاله اى اكذب برسالته (صلى الله عليه وسلم او اعلن دينا مما يفارق به
الاسلام ان ميراثه للمسلمين وقال بقول مالك ان ميراث المرتد للمسلمين ولا يرثه ورثته ربيعة) فقيه مدينه يوز اوتوز
التى سنهٔ هجريه ده دفين خاك عطرناك اولمشدر (والشافعى وابو ثور) البغدادى احد المجتهدين (وابن ابى ليلى) احد
الاعلام قاضى الانصارى (واختلف فيه عن احمد وقال على بن ابى طالب وابن مسعود) رضى الله عنهما (وابن
المسيب والحسن) البصرى (والشعبى وعمر بن عبد العزيز والحكم) بفتحتين ابن عتيبه (والاوزاعى والليث) بن سعد
(واسحاق) بن راهويه (وابو حنيفه يرثه ورثته من المسلمين وقيل ذلك فيما كسبه قبل ارتداده وما يكسبه فى الارتداد
فللمسلمين) بالادهٔ ذكر ايتديكمز وجه اوزره در (وتفصيل ابى الحسن) القابسى (فى باقى جوابه حسن بين) اى ظاهر
(وهو على رأى اصبغ وخلاف قول سحنون واختلافهما على قول مالك فى ميراث الزنديق فمرة ورثه ورثته من
المسلمين قامت) اى سواء ثبتت (عليه بذلك بينة) شهود عدل (فانكرها او اعترف بذلك واظهر التوبة وقاله اصبغ
ومحمد بن مسلمة وغير واحد من اصحابه لانه مظاهر للاسلام بانكاره او توبته وحكمه حكم المنافقين الذين كانوا على عهد
رسول الله صلى الله عليه وسلم) عبد الله بن ابى سلول آسا منافقين عصر نده اظهار اسلام واضمار كفر
ايدوب مرتد اولدقلرنده مسلمان وارثلرينه مالارى ميراث اولديغى كبيدر (وروى ابن نافع) المدنى (عنه فى العتبية
وكتاب محمد ان ميراثه لجماعة المسلمين) اى فيئا (لان ماله تبع لدمه وقال به ايضا جماعة من اصحابه وقاله اشهب والمغيرة)
بضم الميم ويكسر للاتباع (وعبد الملك) بن الماجشون (ومحمد) بن المواز (وسحنون وذهب ابن القاسم فى العتبية الى
انه ان اعترف بما شهد عليه به وتاب فقتل فلا يورث وان لم يقر حتى قتل او مات ورث قال) ابن القاسم (وكذلك
الحكم (كل من اسر كفرا فانهم يتوارثون بوارثة الاسلام وسئل ابو القاسم ابن الكاتب عن النصرانى يسب النبى
فيقتل هل يرثه) اهل دينه ام المسلمون فاجاب انه للمسلمين ليس على جهة الميراث لانه لا توارث بين اهل ملتين ولكن لانه
من فيئهم لنقضه العهد هذا معنى قوله واختصاره)

الباب الثالث

(فى حكم من سب الله تعالى) شانه عما يقول الظالمون علوا كبيرا (وملائكته وانبيائه وكتبه وآل النبى صلى الله عليه
وسلم وازواجه وصحبه رضى الله عنهم لا خلاف ان ساب الله تعالى من المسلمين كافر حلال الدم واختلف فى استتابته
فقال ابن القاسم فى المبسوط) او المبسوطة (وفى كتاب ابن سحنون ومحمد) بن المواز (ورواه ابن القاسم عن مالك
فى كتاب اسحاق بن يحيى من سب الله تعالى من المسلمين قتل ولم يستتب الا ان يكون افترى على الله بارتداده
الى دين) اى معه وبابه الى غير دين الاسلام (دان به) اى اتخذه دينا لكن اديان باطله دن بر دينده سب بارى تعالى
متصور دكلدر (واظهره فيستتاب وان لم يظهره لم يستتب) بل يقتل زيرا توبه عرض اولنسه اظهار توبه ايدر اما
زنديق اسا اخفاء كفرا تمهى بلهردر (وقال فى المبسوطة مطرف) بن عبد الله كه خواهرزادهٔ امام مالكدر (وعبد

الملك) بن حبيب او الماجشون (مثله وقال المخزومي ومحمد بن مسلمة وابن ابي حازم) يوزسكسان درت سال هجريده
روز جمعه مسجد شريف نبويده ساجدالله تسليم روح ايلدى (لا يقتل المسلم بالسب حتى يستتاب على طريق
الوجوب او الاستحباب) توبه عرض اولنور كما عليه الجمهور (وكذلك اليهودى والنصرانى فان تابوا قبل منهم وان لم
يتوبوا قتلوا ولابد من الاستتابة) عرض توبه وجوبنه ايما ايدر (وذلك كله كالردة وهو) تفصيل مذكور (الذى حكاه
القاضى بن نصر عن المذهب) اى مذهب مالك (وافتى ابو محمد) بن ابى زيد (فيما حكى عنه) بصيغة المجهول (فى رجل
لعن رجلا ولعن الله فقال انما اردت ان العن الشياطين فزل لسانى) اى زاق (فقال) ابن ابى زيد (يقتل بظاهر كفره
ولا يقبل عذره واما فيما بينه وبين الله فمعذور) استصحابا بالايمانه (واختلف فقهاء قرطبة) ضم قاف وسكون را وطاء
مضمومه وموحده ايله ديار مغربده بر بلده در (فى مسئلة هرون بن حبيب اخى عبد الملك الفقيه وكان هرون ضيق
الصدر) تندخو وتيز مشرب (كثير التبرم) اى التضجر وقلة الصبر (وكان قد شهد عليه بشهادات) متعددة فى حقه
(منها) ازجمله (انه قال عند استقلاله) اى خلاصه وقيامه (من مرض لقيت فى مرضى هذا ما لو قتلت ابا بكر وعمر لم
استوجب هذا كله فافتى ابراهيم بن حسين بن خالد) ايكيوز يدى سنه سى رمضاننده وفات ايتمشدر (بقتله وان مضمن
قوله تجوير لله تعالى) زيرا قولنك مضمونى حضرت بارى يه حاشا ثم حاشا جور نسبت ايتمش اولدى (وتظلم منه
سبحانه (والتعريض فيه كالتصريح وافتى اخوه عبد الملك بن حبيب وابراهيم بن حسين بن عاصم) ايكيوز اللى
سكزده شرنهادة بالين لحد اولدى (وسعيد بن سليمان القاضى بطرح القتل عنه الا ان القاضى) سعيد بن سليمان (رأى
عليه التثقيل) اى التنكيل والتضييق (فى الحبس) كمية وكيفية (والشدة فى الادب) بكثرة الضرب (لاحتمال كلامه
الكفر) الموجب لقتله (وصرفه الى التشكى) اى اظهار الشكاية هذا (فوجه من قال فى ساب الله تعالى بالاستتابة
انه كفر وردة محضة لم يتعلق بها حق لغير الله فاشبه قصد الكفر بغير سب الله تعالى واظهار الانتقال الى دين آخر من
الاديان المخالفة للاسلام) وفيه انه لا يعرف دين جوز فيه سب الله تعالى حتى عبدة الاصنام يقولون ما نعبدهم
الا ليقربونا الى الله زلفى (ووجه ترك استتابته انه لما ظهر منه ذلك بعد اظهار الاسلام قبل) اظهار السب (اتهمناه)
تشديد تا ايله (وظننا ان لسانه لم ينطق به الا وهو معتقد له اذ لا يتساهل فى هذا احد فحكم له بحكم الزنديق ولم تقبل
توبته واذا انتقل من دين الى آخر واظهر السب بمعنى الارتداد فهذا قد اعلم انه خلع ربقة الاسلام) كسر را وسكون
موحده وفتح قافله بند وقيد معناسنه من عنقه يعنى طوق اسلامى كردننده خلع ايتديكن بيلدرمش اولور (بخلاف
الاول المتمسك به) ظاهر ربقهٔ اسلامى رقبه سنه بندايدن خلافنه (وحكم هذا حكم المرتد يستتاب على مشهور
مذاهب اكثر العلماء وهو مذهب مالك واصحابه على ما بيناه قبل وذكرنا الخلاف فى فصوله)

فصــــل

(واما من اضاف الى الله تعالى ما لا يليق به ليس على طريق السب) حالا من الضمير قبله (ولا الردة وقصد الكفر ولكن
على طريق التأويل والاجتهاد والخطأ المفضى الى الهوى والبدعة من تشبيه او نعت بجارحة) كروه مجسمه نك حاشا ثم
حاشا وجه وچشم ودست ويمين وقبضه واستوا ونزول اسنادندن (او نفى صفة كمال) معتزله نك تعدد قدما احترازيله
صفات قديمهٔ ذاتيه يى نفى ايتملرى آسا (فهذا مما اختلف السلف والخلف فى تكفير قائله او معتقده) اشعريه واكثر
فقهاء حنفيه عندنده تكفير اولنمز (واختلف قول مالك واصحابه فى ذلك) تكفير اولنورمى اولنمزمى قريبا بيان اولنور
(ولم يختلفوا فى قتالهم اذا تحيزوا) اى انفردوا (فئة) يعنى اهل حقدن انعزال ايله برجاى متعينده اجتماع ايلدكلرى
حالده خوارج وروافض آسا مقاتله ده مالكيه وسائر علما اختلاف ايتمديلر (وانهم يستتابون فان تابوا والا قتلوا
وانما اختلفوا) اصحاب مالك (فى المنفرد منهم فاكثر قول مالك واصحابه ترك القول بتكفيرهم وترك قتلهم والمبالغة
فى عقوبتهم واطالة سجنهم حتى يظهر اقلاعهم) اول اعتقاددن اعراض ورجوعلرى ظاهر اولنجه (وتستبين توبتهم)
لكن مخذول كروه رافضى تقيه ايله قائل اولنلر ينك توبه سى ثبوت بيافتهٔ تحقق بولمز (كما فعل عمر رضى الله عنه بصبيغ)
كسر موحده وفتح مهمله وسكون تحتيه وغين معجمه ايله بصره لى ترند رخارجى الرأى اولوب مشكل قرآن ايله اتباع وفتنه يه
بادى اولمغين ضرب تازيانهٔ فاروقى ايله تأديب اولندى (وهذا قول محمد بن المواز فى الخوارج) فرق شتادركه كناه
صغائر وكبائرى ارتكاب ايدن كافر اولور ديو اتفاق وحاشا عثمان وعلى وطلحه وزبير وعائشة رضى الله عنهم جنابلرين
تكفير وابا بكر وعمر رضى الله عنهما به تعظيم ايدرلر (وعبد الملك بن الماجشون) جرعبدله (وقول سحنون فى جميع
اهل الاهواء) ايتمش ايكى فرقه اولان كروه ضاله در (وبه فسر) يعنى عقوبتلرنده مبالغه اولنمغله تفسير اولندى
(قول مالك فى الموطأ وما رواه عن عمر بن عبد العزيز وجده) مروان بن عبد الحكم (وعمه) عبد الملك بن مروان (من

قولهم فى القدرية) بفتح الدال ويسكن (يستتابون فان تابوا والا قتلوا) قدريه قدرى انكارى وافعال عبادى كندو
قدرتلرينه اسناد ايدن شرذمهٔ ذميمه دركه بقول امام نووى باجمعهم انلر منقرض اولوب اهل قبله دن برفرد بو اعتقاد
اوزره باقى قالمديغن تبشير بيورمشلردر (فلله الحمد وقال عيسى عن ابن القاسم فى اهل الاهواء من الاباضية) كسر
همزه وفتح موحده والف وضاد معجمه وياء نسبيه ايله اهل خوارجدن عبدالله بن اباض التميمى اصحابيدر آخر ملوك
بنى اميه مروان بن محمد عصرنده ظهور ايدوب آخر الامر قتل اولندى (والقدرية وشبههم ممن خالف الجماعة) الذين
هم اهل السنة (من اهل البدع) عقايد ضلالتى اختراع ايدن كروه مخذوله در (والتحريف لتأويل كتاب الله يستتابون)
مطلقا (اظهروا ذلك او اسروه) اى معتقدهم (فان تابوا والا قتلوا وميراثهم لورثتهم) اجماعا (وقال مثله ايضا ابن القاسم
فى كتاب محمد) بن المواز (فى اهل القدر وغيرهم من المتبدعة قال) ابن القاسم (واستتابتهم ان يقال لهم اتركوا ما انتم
عليه) اى من العمل الكاسد والاعتقاد الفاسد (ومثله له فى المبسوط فى الاباضية والقدرية وسائر اهل البدع) يعنى
جمله يه توبه عرض اولنمسى مبسوط نام كتابده بسط ايلدى (قال) ابن القاسم (وهم مسلمون) فرق اهل اسلامه
داخللر وميانه ده توارث قائمدر (وانما قتلوا لرأيهم السوء) حدا للسياسة زجرا عن البدعة قتل اولنورلر ديدى
(وبهذا عمل عمر بن عبد العزيز قال ابن القاسم من قال ان الله لم يكلم موسى تكليما استتيب فان تاب والا قتل) وكلم
الله موسى تكليما آيهٔ قرآنيه مبين انكار برله اجماعا كفرنده اشتباه يوقدر (وابن حبيب وغيره من اصحابنا يرى
تكفيرهم) اى اهل البدع (وتكفير امثالهم) من التابعين لاقوالهم (من الخوارج والقدرية والمرجئة) بالهمز والياء
اسم فاعل قوم يقولون لا يضر مع الايمان معصية كما لا ينفع مع الكفر طاعة (وقد روى ايضا عن سحنون مثله فيمن
قال ليس لله كلام) لا نفسى ولا غيره (انه كافر) بلا خلاف (واختلفت الروايات عن مالك فاطلق فى رواية الشاميين ابى
مسهر) الغسانى (ومروان بن محمد الطاطرى الكفر) نصبله مفعول اطلق (عليهم) زجرا يجبون تغليظ مراد اولنمق كرك
(وقد شوور) اى مالك وهو مجهول شاور (فى زواج القدرى قال لا تزوجوه) وجه كراهت ويا حرمت اوزره اولمق
محتملدر (قال الله تعالى ولعبد مؤمن خير من مشرك وروى عنه ايضا اهل الاهواء) اى البدع فى الاراء (كلهم كفار)
حقيقة ويا كفرا دون كفر مجازا (وقال من وصف شيأ من ذات الله واشار الى شئ من جسده يد او سمع او بصر قطع
ذلك) العضو (منه) سياسة جزاء وفاقا (لانه شبه الله بنفسه) وهو تعالى ليس كمثله شئ (وقال فيمن قال القرآن مخلوق
كافر فاقتلوه) سعد الدين التفتازانى لفظ مذكورى حديث اولمق اوزره روايت ايتمشلردر لكن موضوعدر قول
محققين اوزره كافر اولمز يراشان قرآنده قرأناعربيا وروودى قائلك كفرينه مانعدر وكلام كلام نفسيده دركه مخلوق
دين كافر اولورديلدى (وقال ايضا فى رواية ابن نافع يجلد ويوجع ضربا ويحبس حتى يتوب وفى رواية بشر بن بكر
التنيسى) كسر فوقيه ونون مشدده وتحتيه ساكنه وسين مهمله وياء نسبيه ايله دمياط قربنده بر موضعدر الان
بحر مالح تجاوزندن بحيره اولمشدر (عنه) اى مالك (يقتل ولا تقبل توبته قال القاضى ابو عبد الله البركانى) موحدهٔ
مفتوحه وراء ساكنه وفتح نون ايله برنوع كسايه نسبتدر (والقاضى ابو عبد الله التسترى من ائمة العراقيين) من المالكية
(جوابه) قرآن مخلوق دين كسنه حقنده امام مالك جوابى (مختلف بقتل المستبصر) اسم طائفه (الداعية وعلى
هذا الخلاف) الذى ذكره القاضيان (اختلف قوله فى اعادة الصلاة خلفهم) فقال مرة تعاد ومرة لا تعاد لكن احتياطا
اعاده سنه ووجوبا عدم اعاده سنه جواب ايداده اولمر يله بينهما نك جمعى ممكندر وظاهرا مقتضاى مذهبى اوزره خلف
الفاسق نمازك عدم جوازيدر (وحكى ابن المنذر عن الشافعى لا يستتاب القدرى) ماسبقه منافيدر كه اهل قبله دن
برفردى تكفير ايتمدى (واكثر اقوال السلف تكفيرهم وممن قال به الليث) بن سعد (وابن عيينة وابن لهيعة) فتح لام
وكسرها وعين مهمله ايله ضعيف الروايه در (روى عنهم ذلك) اى تكفيرهم (فيمن قال بخلق القرآن وقاله ابن
المبارك) عبد الله المروزى من اصحاب ابى حنيفة (والاودى) فتح همزه وسكون واو ايله قبيله يه نسبتدر (ووكيع بن
الجراح) ابو سفيان الروانى (وحفص بن غياث) كسر معجمه وتحتيه مخففه والف ومثلثه ايله ابو عمرو النخعى قاضى
الكوفه (وابو اسحاق الفزارى) فتح فا وزا ايله (وهشيم) فتح ها وكسر شين معجمه ايله يا خود مصغردر ابو معاويه بن
بشر السلمى الواسطى حافظ بغداد (وعلى بن عاصم فى آخرين) اى من المجتهدين والمعنى مندرجين فيهم (وهو) ما قاله
هؤلاء الائمة (من قول اكثر المحدثين والفقهاء والمتكلمين فيهم) فيمن ذكر من المبتدعة (وفى الخوارج والقدرية
واهل الاهواء المضلة) اسم فاعل ويا مفعول يعنى ضلال واضلال ميانه سين جامع اولان اهل فساد (واصحاب البدع
المتأولين وهو قول احمد بن حنبل وكذلك قالوا) ائمهٔ مذكوره (فى الواقفة) عندنده جواب ناياب اولور توقف ايدن قوم
حقنده دخى كفره ذاهبلردر لكن لتعارض الادلة توقف تكفيرى ايجاب ايتمز (والشاكة) اى المترددة (فى هذه

الاصول) قال التلمسانی هم قوم وقع لهم الشك فی القرآن هل هو مخلوق ام لا (وممن روی عنه معنی القول الاخر
بترك تكفيرهم علی ابن ابی طالب وابن عمر رضی الله عنهما والحسن البصری وهو رأی جماعة من الفقهاء النظار)
ضم نون وتشديد ظا ايله جمع ناظر من النظر بمعنی المتأمل كابی حنيفة والشافعی (والمتكلمين) علماء الكلام (واحتجوا)
ائمه مذكورين (بتوريث الصحابة والتابعين ورثة اهل حروراء) حاء مهمله مفتوحه وضم راء اولی ومد وقصر له زمين
عراقده كوفه يه ايكی ميل مسافه محلدر اسميدركه خوارج اول محلده جمع وتعاقد رأی ايدوب بعد وقعة الجمل حضرت
علی كرم الله وجهه ايله نهروانده اوتوز بيك خارجی مقاتله ايلديلر (وممن عرف بالقدر ممن مات منهم) اهل حرورا
اوزره معطوفدر (ودفنهم فی مقابر المسلمين وجری احكام الاسلام عليهم) اعتاق وتنفيذ وصايا آسا (قال اسماعيل
القاضی وانما قال مالك فی القدرية وساير اهل البدع يستتابون فان تابوا والا قتلوا لانه من الفساد فی الارض)
زيرا ابتداع واختراعلری روی زمينده فسادد نوعدر (كما قال فی المحارب) قاطع الطريق (ان رأی الامام قتله
ای حدا (وان لم يقتل) ای المحارب احدا وحرف ان وصليه در (قتله) الامام (وفساد المحارب انما هو فی الاموال
ومصالح الدنيا وان كان قد يدخل ايضا فی امر الدين من سبيل الحج والجهاد) يعنی قطاع طريق ودزدانك اكثرء ادی
اموال ومصالح دنيايه متعلقدر ولو بعضا امر دينده دخی راهزن حاجيان وغزات طريقندن همچنان فسادلری
صدوريافته ايسه ده (وفساد اهل البدع معظمة علی الدين وقد يدخل فی امر الدنيا بما يلقون) ضم يا وقافله ای يرون
(بين المسلمين من العداوة) يعنی ارباب ابتداعك اكثر فسادلری امر دينده وقوع يافته وكاهی ميانهٔ موحدينه
عداوت القالريله فتنه وفسادلری دنيا امرنده داخل ايسه ده محاربدن اشددر

فصل

(فی تحقيق القول فی اكفار المتأولين قد ذكرنا مذاهب السلف فی اكفار اصحاب البدع والاهواء المتأولين (ممن قال
قولا يؤديه) همزه ويا بدل (مساقه الی كفر) مرجع ومآلی كفره موصل ومودی اولان كلامله مختاز اولنلرك
تكفيرنده مذاهب علمايی بيان ايلدك (هو) ای المبتدع (اذا وقف عليه) صيغهٔ مجهول ايله يعنی حقيقة امرنه اطلاع
اولنديغی حالده (لا يقول بما لا يؤديه قوله اليه) وذلك كما اذا قال المعتزلی ان الله عالم ولكن لا علم له فقيل له قولك هذا
يؤدی الی نفی ان يكون الله تعالی عالما اذ لا يوصف العالم الا من له علم يقول هو ونحن لا نقول انه ليس بعالم فانه كفر وقولنا
لا يؤدی الی ذلك علی ما اصلنا (وعلی اختلافهم اختلف الفقهاء والمتكلمون فی ذلك) فی تكفيرهم (فمنهم من صوب
التكفير الذی قال به الجمهور من السلف ومنهم من اباه) ای التكفير (ولم ير اخراجهم من سواد المؤمنين وهو قول اكثر
الفقهاء والمتكلمين) كابی حنيفة والشافعی واكثر الاشعرية والماتريدية (وقالوا) ای الجمهور (هم فساق عصاة)
ضم عين وتخفيف صاد مهمله ايله جمع عاصی (ضلال) ضم ضاد معجمه وتشديد لام ايله جمع ضال (ونوارثهم) بالنون
وفی نسخة بالياء (من المسلمين ونحكم لهم) بالوجهين وفی نسخة صيغهٔ مجهول غائب ايله (باحكامهم) والحاصل
توارثهم وتحكم قولیله عدم تكفيره ذاهب اولنلرك قول اخيرا صحابيدر صحتنه ايماء باهردر (ولهذا قال سحنون
لا اعادة علی من صلی خلفهم قال) ای سحنون (وهو) عدم اعاده قولی (قول جميع اصحاب مالك والمغيرة وابن كنانة
واشهب قال مالك لانه مسلم وذنبه) ای اعتقاده بما قاله (لم يخرجه من الاسلام) ولو بدعتی كبيره ده اولورسه
(واضطرب آخرون) من اصحاب مالك (فی ذلك) التكفير (ووقفوا عن القول بالتكفير او ضده) وهو عدم التكفير
(واختلاف قولی مالك فی ذلك) تكفير وعدم تكفيرده (وتوقفه عن اعادة الصلاة خلفهم منه) آخرين مضطرب
اولدقلری قبيلدندر (والی نحو من هذا) اختلاف توقفدن (ذهب القاضی ابو بكر امام اهل التحقيق) ای الباقلانی
(والحق) ای وامام اهل الحق (وقال) باقلانی (انها من المعوصات) ضم ميم وكسر واو مخففه ايله مشكلات مغناسنه
(اذ القوم لم يصرحوا باسم الكفر) يعنی قوم مبتدعه كلمهٔ كفرله كلام ايتديلر (وانما قالوا قولا يؤدی اليه) بلكه
كفره مؤدی اولور كفتارله مختاز اولديلر ديدی (واضطرب قوله) قول قاضی (فی المسئلة علی نحو اضطراب
قول امامه مالك بن انس حتی قال) قاضی باقلانی (فی بعض كلامه انهم علی رأی من كفرهم بالتأويل لا تحل
مناكحتهم ولا اكل ذبايحهم ولا الصلاة علی ميتهم ويختلف فی مواريثهم علی الخلاف فی ميراث المرتد وقال ايضا) ای
الباقلانی (نورث ميتهم ورثتهم من المسلمين ولا نورثهم) ای المبتدعة هم من المسلمين (واكثر ميله الی ترك التكفير بالمال)
وباقلانينك اكثر ميلی ترك تكفير مبتدعين اولوب بالاده مخالفتی غريب معنادر (وكذلك اضطرب فيه قول شيخه
ابی الحسن الاشعری واكثر قوله ترك التكفير وان الكفر خصلة واحدة وهو الجهل بوجود الباری تعالی وقال) ای
الاشعری (مرة من اعتقد ان الله جسم) ای له جسم كالاجسام (او المسيح) ای انه عيسی (او بعض من تلقاه

فی الطرق) كما تصور ابليس فوق عرش بين السماء والارض وصور فی خاطر بعض المريدين انه الاله فوق عرشه
واعتقده حتی بلغه الحديث المشهور فی ذلك فتاب الی الله تعالی وقضی صلاته المتقدمة انتهی (فليس بعارف به
وهو كافر) وجود واجب الوجوده مقام شهودده وجود حادث بينی فرق ايتمديكی حيثيتله كافردر ديدی (ولمثل
هذا) المقال المروی عن الاشعری من عدم تكفير المبتدعة من اهل القبلة (ذهب ابو المعالی) امام الحرمين من اكابر
الشافعية رحمه الله (فی اجوبته لابی محمد عبد الحق) محمد بن هرون السهمی مات سنة ست وستين واربعمائة
(وكان) ابو محمد (سأله عن المسئلة) اشعرينك عدم تكفير مبتدعه مسئله سندن ابو المعالی يه سؤال ايلدكده (فاعتذر
له بان الغلط فيها) تكفير وعدم تكفير قول ايله مسئله ده غلطكارلق مشكل معنادر ديو اعتذار ايلدی (يصعب) ای
يعسر (لان ادخال كافر فی الملة) الاسلامية (او اخراج مسلم عنها عظيم فی الدين) زيرا بر كافری ملت اسلاميه يه
ادخال ويا بر مسلمی ملت اسلاميه دن اخراج دين اسلامده امر عظيمدر ديو عذر خواه اولوب توقفه سالك اولديلر
ولاجل هذا قال عليه الصلاة والسلام اجرؤكم علی الفتيا اجرؤكم علی النار (وقال غيرهما) ای الاشعری وابی
المعالی (من المحققين الذی) مبتدا ای القول (يجب ان يقال هو الاحتراز من التكفير فی اهل التأويل فان استباحة دماء
المصلين الموحدين خطر) فتحتين ايله ذو خطر ديمكدر (والخطأ فی ترك الف كافر اهون من الخطأ فی سفك محجمة) كسر
ميم اولی ايله آلة حجامه (من دم مسلم واحد) قال علماؤنا اذا وجد تسع وتسعون وجها يشير الی تكفير مسلم ووجه
واحد الی ابقائه فی اسلامه فينبغی للقاضی والمفتی ان يعملا بذلك الوجه (وقد قال عليه الصلاة والسلام) روايت كردهٔ
شيخين عن ابن عمر رضی الله عنهما اولان حديثده وروداً يلدی امرت ان اقاتل الناس حتی يشهدوا ان لا اله الا الله
وان محمدا رسول الله ويقيموا الصلاة ويؤتوا الزكاة فاذا فعلوا ذلك وفی رواية (فاذا قالوها يعنی الشهادة عصموا) فتح
صاد ايله ای حفظوا (منی دماءهم واموالهم الا بحقها وحسابهم علی الله) ای نحن نحكم بالظواهر والله اعلم
بالسرائر (فالعصمة مقطوع بها مع الشهادة) عصمت وحدانيت ورسالت شهادت ايله مقطوع بهادر (ولا ترتفع) ای
العصمة (ويستباح خلافها الا بقاطع) من الادلة (ولا قاطع من شرع ولا قياس عليه والفاظ الاحاديث الواردة
فی الباب) مذمت مبتدعه بابنده صدوريافته اخبار جليله الفاظی (معرضة) تشديد راء مفتوحه ايله (للتأويل)
تأويل توجيهه قابلدر (فما جاء منها فی التصريح بكفر القدرية وقوله لا سهم لهم فی الاسلام) يعنی قدريه ايچون
مطلقا ويا كاملا سهام اسلامده نصيب نايابدر بيورد قلری كبی (وتسميته الرافضة بالشرك) هذه رواية غير معروفة
(واطلاق اللعنة عليهم) ای القدرية والرافضة (وكذلك فی الخوارج وغيرهم من اهل الاهواء) روی الطبرانی
عن ابن عباس رضی الله عنهما من سب اصحابی فعليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين وروی احمد والحاكم
من سب عليا فقد سبنی ومن سبنی فقد سب الله تعالی (فقد يحتج بها) ای بظاهرها (من يقول بالتكفير وقد يجيب
الاخر عنها) ای القائل بعدم التكفير (بانه قد ورد مثل هذه الالفاظ فی الحديث) الشريف (فی غير الكفرة علی
طريق التغليظ) كقوله عليه الصلاة والسلام من اتی عرافا او كاهنا فصدقه بما يقول فقد كفر بما انزل علی محمد
رواه احمد والحاكم عن ابی هريرة (وكفر دون كفر) ای انه كفران دون كفر صريح (واشراك) خفی (دون
اشراك) جلی قوله صلی الله عليه وسلم من حلف بغير الله فقد اشرك رواه احمد وغيره (وقد ورد مثله فی الرياء) وهو
قوله عليه الصلاة والسلام الرياء الشرك الاصغر (وعقوق الوالدين والزوج وغير معصية) ای وفی غير معصية كقوله
عليه الصلاة والسلام ملعون من لعب بالشطرنج رواه ابن حزم وغيره (واذا كان) ای الحديث الوارد من الاحاد
(محتملا للامرين فلا يقطع علی احدهما الا بدليل قاطع وقوله) صلی الله عليه وسلم (فی الخوارج هم من شر البرية)
بالهمز او التشديد ای الخليقة (وهذه صفة الكفار) كما فی سورة البينة اولئك هم شر البرية (وقال) صلی الله
عليه وسلم (شر قتيل) جماعة مجتمعة (تحت اديم السماء) ای ما ظهر منها (طوبی) فعلی من الطيب واصلی طيبی
اولوب سكون يا وما قبلنك انضماسندن ناشی واوه قلب اولندی حالة طيبه ويا بهشت ويا درخت عظيمه اوله (لمن
قتلهم) ای الخوارج نهروان محاربه سنده اكثری تيغ حيدر كرار ايله دركهٔ جحيمه روان اولدی (او قتلوه) اوزره
(وقال) فيما رواه الشيخان عن ابی سعيد الخدری (فاذا وجدتموهم) مجتمعين (فاقتلوهم قتل
عاد) ای فی الشدة (وظاهر هذا) القول (الكفر) ای يقتضی كفرهم بناء علی صدر الحديث (لاسيما) خصوصا (مع
تشبيههم بعاد) قوم هود (فيحتج به من يری تكفيرهم فيقول له الاخر انما ذلك من قتلهم لخروجهم علی المسلمين وبغيهم
عليهم بدليله من الحديث) ای دليل خروجهم وبغيهم عليهم مستفاد من الحديث (نفسه يقتلون اهل الاسلام فقتلهم
ههنا حد لا كفر) ای قصاص للعباد لا كفر علی وجه العناد (وذكر عاد تشبيه للقتل وحله) يعنی شدت واستيصال

وحلنده تشبيهدر (لا للمقتول) من الخوارج بالمقتول من عادوتشبيهدن تسويه مشبه لازم كلمز (وليس كل من
حكم بقتله يحكم بكفره ويعارضه بقول خالد) ابن الوليد رضى الله عنه (فى الحديث) رواه الشيخان عن ابى
سعيد (دعنى اضرب عنقه يارسول الله) رئيس الخوارج اولان ذوالخويصره حرقوص بن الزهير التميمى حقنده
جناب سيف الله فخر عالم صلى الله عليه وسلمدن قتلنه استيذان ايلدكده (فقال لعله يصلى) يعنى مؤمندر ديو منع
بيوردیلر (فان احتجوا) اى من يرى تكفيرهم (بقوله عليه الصلاة والسلام يقرؤن القرآن لايجاوز حناجرهم)
جمع حنجرة حلقوم (فاخبر) اى بهذا (ان الايمان لم يدخل قلوبهم) درونلرينه ايمان داخل اولمديغن بو حديث ايله
اخبار بيوردقلريله استدلال ايتديلرسه ده لكن حلقوملرينه تجاوز ايتمك قرائتلرى قبول قرين اولمقدن
كنايه اظهر معنادر (وكذلك قوله) فى حقهم (يمرقون) ضم را ايله سرعتله خروج معناسنه مروق نفوذ
السهم من الرمية (من الدين مروق السهم من الرمية) فعيلة بمعنى مفعوله اى مرمية (ثم لايعودون اليه)
اى الى الدين (حتى يعود السهم على فوقه) ضم فا ايله موضع الوتر فى السهم حاصلى محاله تعليق وجهى اوزره
صدور يافته در (وبقوله) فى الصحيحين (سبق الفرث) اى سبق السهم بمروقه سريعا الفرث وهو مافى الكرش (والدم)
والحاصل تيرك كمان تيردن شتاب ايله پران اولمسى كبى دينلدن بويله سرعتله خروج ايدرلر وسهم اتلديغى محلدن نزه
كانه عودتى محال اولديغى آسا دين اسلامه بعد ذارجعت ايتمزلر ديو تشبيه بيورلدى وينه سهمك ضربتكاهى
اولان شكاردن خون وفرثى خروجندن اقدم تيرتيزلك خروجى خارجينك دين قويدن چيقملرينه تشبيه اولندى
(يدل على انه) اى الخارجى (لم يتعلق من الاسلام بشئ) سهام احكامدن برشيئه وابسته اولمدقلرينه دلالت ايدر
(اجابه الاخرون) عدم تكفيره ذاهب اولنلر جواب ايداده اولورلركه (ان معنى لايجاوز حناجرهم لايفهمون معانيه
بقلوبهم ولا تنشرح له صدورهم ولا تعمل به جوارحهم) يعنى اوامر قرآنه امتثال وزواجرندن اجتناب ايتمزلر
ديمكدن كنايه در ديديلر (وعارضوهم) تكفيره قائل اولنلرا آخر ونه معارضه ايلديلر (بقوله) عليه الصلاة والسلام
(ويتمارى) صيغه مجهول ايله اى يشكك (فى الفوق) ضم فا ايله تيرده اولان موضع وتر (وهذا يقتضى التشكيك
فى حاله) كفرنده ترددى اقتضا ايدر (وان احتجوا) تكفيره ذاهب اولنلر استدلال ايتديلرسه ده (بقول ابى سعيد
الخدرى فى هذا الحديث سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يخرج فى هذه الامة) قوم يقرؤن القرآن
لايجاوز حناجرهم (ولم يقل من هذه) اى الامة (وتحرير ابى سعيد الرواية واتقانه اللفظ) راوينك روايتى تحرير ولفظ
حديثه امعان واتقانيله ادات ظرف اولان حرف فى ايله تعبير ومن ايله روايت اولنمديغى است اجابتدن اولميوب
بيكانه وخارج كافر اولملرين موذن اولور ديديلر لكن وقرائت قرآن ونماز وروزه واعتقادلرنجه معاصيدن كمال
زجرله مقيد طائفه كه زعملرنجه مرتكب كبيره اولانى تكفير ايدرلر بويله كروهى مطلقا كافر ديمك بغايت دور معنادر
(اجابهم الاخرون) عدم تكفيرله قائل اولانلر بونه جواب ايداده اولديلركه (بان العبارة بفى لاتقتضى تصريحا بكونهم من
غير الامة بخلاف لفظة من التى هى للتبعيض وكونهم من الامة مع انه قد روى عن ابى ذر) اى الغفارى الصحابى
(وعلى) ابن ابى طالب (وابى امامة) سهل بن حنيف (وغيرهم فى هذا الحديث يخرج من امتى وسيكون من امتى
وحروف المعانى مشتركة) فى معانيها ينوب بعضها عن بعض فى مبانيها فاذا كانت مشتركة (فلا تعويل على
اخراجهم من الامة بفى ولا على ادخالهم فيها بمن) امدى ادات فى ايله اخراج ونه لفظه من ايله ادخال اوزره تعويل
واعتماد نابابدر يعنى حروف يكديكر معناسنه ورودى رايكاندر نتكم اذا نودى للصلاة من يوم الجمعة كريمه سنده
حرف من فى يوم الجمعة ايله مفسردر (لكن اباسعيد) رضى الله عنه (اجاد ماشاء فى التنبيه الذى نبه عليه)
يعنى جناب خدرى تنبيه نبيهده دیلديكى كبى جودت و تصرف ايلدى (وهذا مما يدل على سعة فقه الصحابة
وتدقيقهم للمعانى واستنباطها من الالفاظ وتحريرهم لها وتوقيهم فى الرواية) امدى ارباب اصول نقل حديث
بالمعنى وتصرف فى المبنى خصوصنده اختلاف ايليوب اصحاب احتياط بالكليه منعنه دركار اولديلرز برا روايتده
الفاظ نبوتدن تصرف ودرايتده دیلديكى كبى تعبير توهم ايراث ايدر ديديلر ومحققين اصل روايتده عند
الضرورة بالنسيان تجويز ايتديلر وذخى راوى ابوسعيد رضى الله عنه روايت مذكوره ده بقيه صحابه روايتلرينه
نسبتله شاذ واقع اولديغى ظاهردر (هذه المذاهب المعروفة لاهل السنة ولغيرهم من الفرق فيها مقالات كثيرة
مضطربة سخيفة) اى ضعيفة (اقربها قول جهم) بن صفوان من المعتزلة (ومحمد بن شبيب) فتح شين معجمه وكسر
موحده اولى ايله خارجى من المرجئة (ان الكفر بالله الجهل به لا يكفر احد بغير ذلك) وجود واجب الوجوده جهالك
غيريله برفرد تكفير اولنمز ديدكارى قول قول حقه اقرب بدر ديدى لكن بوقول ايله جهانده دهريه كروهندن غيرى

كسنه كافر اولمق لازم كلور مع هذا عبدۀ اصنام حقنده ولئن سألتهم من خلق السموات والارض ليقولن الله
كريمه سى اهل شرك وكفرك وجود بارى يه عدم جهلنى اقتضا ايدر وانبيا عليهم التحايا حضراتنى فرستاده
بيورمدن مراد براى توحيددر مجرد اثبات وجود بارى دكلدر ولذا خلق لا اله الا الله ديمكله امر اولنوب مجرد
ان الله تعالى موجود ديمكله ايمان صحيح اولمز همچنان اتيان توحيد ايدوب انبيايه اقرار ايتمين وبعض پيغمبره مقر
اولوب پيغمبرمز حضرتلرينى انكار ايدن ويارسالتنه اقرار ايتمين بالاجماع كافردر پس قول مرقوم قائلی نجه
مبتدعه اوله ونوجهله قولى حقه اوله ملاحظه بيوريله (وقال ابو الهذيل) بالتصغير شيخ معتزله اولان علاف
بصريدر ايكيوز يكرمى الى تاريخنده صد ساله عمر دنصكره مجلس فانيدن دفع ثقلت ايلدى (ان كل متأول
كان تأويله تشبيها لله بخلقه) بعض مجسمه اسا (وتجويرا له فى فعله) اى ظلما له (وتكذيبا لخبره فهو كافر وكل من اثبت
شيئا قديما لا يقال له الله فهو كافر وقال بعض المتكلمين ان كان ممن عرف الاصل وبنى عليه وكان فيما هو من اوصاف
الله فهو كافر) لان الجهل بذاته وصفاته كفر (وان لم يكن) اى فى تأويله (من هذا الباب) اى مايؤدى الى كفره
(ففاسق الا ان يكون ممن لم يعرف الاصل) من الكتاب والسنة وبنى تأويله على غير اساس منه (فهو مخطئ غير
كافر وذهب عبيد الله بن الحسن العنبرى) منسوب لبنى العنبر عبد الله بن الحسن بن الحصين بن مالك بن الخشخاش
قاضى بصره در واجدادى مالك وخشخاش صحابيلردر موى اليه يوز التمش سكز تاريخنده وداع فانى ايلدى (الى
تصويب اقوال المجتهدين فى اصول الدين) ولو كانوا من المبتدعين (فيما كان عرضة) اى قابلة (للتأويل وفارق
فى ذلك فرق الامة) عنبرى قول مذكورده طوائف امته مخالفت ايلدى (اذ اجمعوا سواه على ان الحق فى اصول الدين
فى واحد والمخطئ فيه آثم عاص فاسق واما الخلاف فى تكفيره) على ماسبق فى تحريره واما فروع الدين فالمخطئ فيها
معذور (وقد حكى القاضى ابو بكر الباقلانى) ابن الطيب المالكى (مثل قول عبيد الله) اى العنبرى (عن داود
الاصبهانى) انتهت اليه رياسة العلم ببغداد كان زاهدا ناسكا اخذ العلم عن اسحاق بن راهويه وابى ثور اولا مذهب
شافعى يه تقليد ايليوب بعده ذاعصرنده مجتهد ظاهرى اولديلر ايكيوز ايكى سنه سنده وفات ايلدى (قال) اى
الباقلانى (وحكى قوم عنهما) داود وعنبريدن (انهما قالا ذلك فى كل من علم من حاله استفراغ الوسع) بذل طاقة اجتهاده
(فى طلب الحق) وان اخطأ (من اهل ملتنا او من غيرهم) هذا باطل قطعا الا ان غير اهل ملتنا كل يدعى من حاله
استفراغ الوسع كل حزب بما لديهم فرحون (وقال نحو هذا القول) المنسوب اليهما (الجاحظ) كالليثى البصرى
العالم المشهور واليه ينسب الفرقة الجاحظية من المعتزلة توفى سنة خمس وخمسين ومائتين (وثمامة) ثم مثلثه ايله ابن
اشرس النميرى المعتزلى (فى ان كثيرا من العامة والنساء والبله) ضم با ايله جمع ابله (ومقلدة النصارى واليهود وغيرهم
لا حجة لله عليهم اذ لم يكن لهم طباع يمكن معها الاستدلال) وهذا كلام باطل لقوله تعالى قل فلله الحجة البالغة فلو شاء
لهديكم اجمعين (وقد نحا) اى قصد ومال (الغزالى) تشديد وتخفيف زا ايله طوسده برقريه يه نسبت ويا بدرى غزال
صوف اولديغندندر امام ابو احمد محمد بن محمد بن حامد الغزالى الطوسى صاحب المؤلفات الجليلة ومدرس مدرسة
نظاميه امام الحرميندن اخذ علم ايدوب بشيوز بش سال هجريده بغدادده وفات وطوسده دفن اولندى (قريبا
من هذا المنحى فى كتاب التفرقة) غزالينك كتاب تفرقه ده اول مسلكه سلوكنك غير واقع اولديغين علما وشراح اتفاق
ايتديلر اولديغى حالده بيله دسيسه ارباب حسددر ديمشلر (وقائل هذا كله كافر بالاجماع على كفر من لم يكفر احدا
من النصارى واليهود وكل من فارق) اى خالف (دين الاسلام او وقف فى تكفيرهم او شك فيه قال القاضى ابو بكر لان
التوقيف والاجماع على كفرهم فمن وقف فى ذلك فقد كذب النص والتوقيف) اى السنة على الصواب (او شك فيه
والتكذيب والشك فيه لا يقع الا من كافر)

فصل

(فى بيان ماهو من المقالات كفر وما يتوقف او يختلف فيه وما ليس بكفر اعلم ان تحقيق هذا الفصل وكشف اللبس فيه
ازالة خلط وشبهه (مورده الشرع) كتاب وسنتدن نقلدر (ولا مجال للعقل فيه) بونده عقلك مدخلى يوقدر (والفصل
البين فى هذا) فصل مرقومده فرق واضح (ان كل مقالة صرحت بنفى الربوبية) معطله آسا (او الوحدانية) وثنيه كبى
(او عبادة احد غير الله) اتحاديه مسلكى مانند (او مع الله) حلوليه مذهبى آسا (فهى كفر) بومقوله مقاله كفردر
(كمقالة الدهرية وسائر فرق اصحاب الاثنين) القائلين بان خالق الخير غير خالق الشر (من الديصانية) كسر دال
مهمله وفتحيله ظلمت ونوران ايله قائللر (والمانوية) فتح ميم وسكون همزه وفتح نون ايله شابور بن اردشير زماننده
ظهور ايدن مانى زنديقه نسبت طائفه در (واشباههم) ممن عبد غير الله (من الصابئين) ملائك پرست (والنصارى)

نسطوریه ویعقوبیه وملکیه نام طوائف ثلاثهٔ مشهوره (والمجوس) یزدان واهرمن ایله قائل اولان اتش پرستاندر (والذین اشرکوا بعبادة الاوثان) بت پرست (اوالملائكة اوالشیطان) ای الجن فان ابلیس لم یعبد فقط (اوالشمس اوالنجوم) آفتاب وماه واختر پرستان (اوالنار) فیه نوع من التكرار (او واحد غیرالله من مشركی العرب واهل الهند) وهم الهنود (فالصین) چین (والسودان) ضم سینله جمع اسود (وغیرهم ممن لایرجع الی كتاب وكذلك القرامطة) وهم الاسمعیلیه (واصحاب الحلول) من النصاری والباطنیة والنصیریة (والتناسخ من الباطنیة) اسمعیلیه دن عالم دنیاده ارواحك بر بدندن دیگره انتقالنه قائل اولان (والطیارة من الروافض) جناحیه دیمكله بنام عبدالله بن معاویه بن عبدالله بن جعفر الطیار اصحابیدر ارواحك تناسخنه قائل وروح حق اولا آدمده بعده شیث بعده انبیایه وائمه یه نقل ایدرك امام علی رضی الله عنه واولاد ثلاثه سنه بعدهم عبدالله بن معاویهٔ مرقومه انتقال ایلدی دیو هذیان ایدرلر وقیامتی انكار ومحرماتی حلال عد ایدرلر (وكذلك من اعترف بالهیة الله تعالی ووحدانیته ولكنه اعتقد انه غیرحی اوغیرقدیم وانه محدث اومصور او ادعی له ولدا اوصاحبة اووالدا اوانه متولد من شیء) ماقبلنه تفسیر كونه در (اوكائن عنه اوان معه فی الازل شیأ قدیما غیره اوان ثم صانعا للعالم سواه اومدبرا غیره فذلك كله كفر باجماع المسلمین) وابطله كله لیس كمثله شیء وقل هو الله احد الله الصمد لم یلد ولم یولد ولم یكن له كفوا احد (كقول الالهیین من الفلاسفة) قدم عالم ایله قائل وحشر اجسادی منكرلردر * كزاره ایا اوازمی ناظر * حشر جسمانی یوق دیین كافر * (والمنجمین والطبایعیین) حرارت وبرودت ورطوبت ویبوست صانع اولمزینه قائلین (وكذلك من ادعی مجالسة الله اوالعروج الیه اومكالمته اوحلوله فی احد الاشخاص كقول بعض المتصوفة) ای المتشبهة بالصوفیة (والباطنیة والنصاری والقرامطة وكذلك نقطع علی كفر من قال بقدم العالم اوبقائه اوشك فی ذلك) ای فی كونه سبحانه قدیما (علی مذهب بعض الفلاسفة والدهریة) حوادث كونی دهره اسناد ایله قائلین (اوقال بتناسخ الارواح وانتقالها) من الاشباح (ابدا الاباد فی الاشخاص وتعذیبها اوتنعیمها فیها) ای فی الاشخاص (بحسب ذكائها) طیب عنصر (وخبثها) ای خبث اصلها (وكذلك من اعترف بالالهیة والوحدانیة ولكنه جحد النبوة من اصلها عموما اونبوة نبینا خصوصا اواحد من الانبیاء الذین نص الله علیهم بعد علمه بذلك فهو كافر بلا ریب كالبراهمة) ارض هندده بر قوم شومدر (ومعظم الیهود) مطلقا نبوت عیسی علیه السلامی انكار وعموم رسالت محمد صلی الله علیه وسلمی منكرلردر (والاروسیة) فتح اول وضم ثانی ویاضمتین وآخرنده یاء نسبیه ایله رهط هرقلیدن برفرقه در (من النصاری والغرابیة من الروافض الزاعمین ان علیا كان المبعوث الیه جبریل) وسموا بذلك لقولهم علی اشبه بمحمد من الغراب بالغراب (وكالمعطلة وكالقرامطة والاسمعیلیة) وهم هم (والعنبریة من الرافضة) قاضی بصره عبدالله بن الحسن العنبری یه منسوبلردر (وان كان بعض هؤلاء قد اشركوا فی كفر آخر مع من قبلهم) ككفر بعض الرافضة بتكفیرهم الصحابة وقذف عائشة مع مشاركتهم من قال بالهین فی كفره باعتقادهم بالهیة علی واولاده (وكذلك من دان بالوحدانیة وصحة النبوة ونبوة نبینا صلی الله علیه وسلم ولكن جوز علی الانبیاء الكذب فیما اتوا به وادعی فی ذلك المصلحة بزعمه اولم یدعها فهو كافر باجماع) بلانزاع (كالمتفلسفین من الحكماء (وبعض الباطنیة والروافض وغلاة المتصوفة) من الجهلة (واصحاب الاباحة) هم الملاحدة (فان هؤلاء زعموا ان ظواهر الشرع واكثر ماجاءت به الرسل من الاخبار عما كان ومایكون من امور الآخرة والحشر والقیمة والجنة والنار لیس منها شیء علی مقتضی لفظها ومفهوم خطابها وانما خاطبوا بها الخلق علی جهة المصلحة لهم اذلم یمكنهم التصریح لقصور افهامهم فضمن) ضم میم اولی وكسر ثانیهٔ مشدده ایله ای مضمونها (مقالاتهم ابطال الشرع وتعطیل الاوامر والنواهی) بهذه الهذیانات الداعیة الی الملاهی (وتكذیب الرسل والارتیاب فیما اتوا به وكذلك من اضاف الی نبینا صلی الله علیه وسلم تعمد الكذب فیما بلغه واخبر به اوشك فی صدقه اوسبه اوقال انه لم یبلغ اواستخف به اوباحد من الانبیاء اوازری علیهم اواذاهم اوقتل نبیا اوحاربه فهو كافر باجماع وكذلك نكفر من ذهب مذهب بعض القدماء فی ان فی كل جنس من الحیوان نذیرا اونبیا من القردة والخنازیر والدواب والدود ویحتج بقوله تعالی وان من امة الاخلا) ای مضی (فیها نذیر) ویجعل الامة اعم (اذ ذلك یؤدی الی ان یوصف انبیاء هذه الاجناس بصفاتهم المذمومة وفیه من الازراء) ای المنقصة (علی هذا المنصب المنیف) ضم میله رفیع وشریف (مافیه مما لایلیق به لوجنابهم (مع اجماع المسلمین علی خلافه وتكذیب قائله وكذلك یكفر من اعترف من الاصول الصحیحة بما تقدم من الالوهیة والوحدانیة والنبوة مطلقا (ونبوة نبینا علیه الصلاة والسلام ولكن قال كان اسود اومات قبل ان یلتحی ولیس الذی كان بمكة والحجاز اولیس بقرشی) بالاده ذكر اولنان وجه اوزره كلمات مذكوره كذب

صرمحدر لكن استخفاف واستهزا مراد ایدرسه كفردر (لان وصفه بغیر صفاته المعلومة نفی له وتكذیب به) امدی بعض صفات باری یه جهل شخصی ایماندن اخراج ایتدیكی قریبا بیان اولنوردیس بعض صفات پیغمبره جهل نه كیفیت ایله كفره بادی اوله تفكر بیوریله (وكذلك من ادعی نبوة احد مع نبینا علیه الصلاة والسلام اوبعده كالعیسویة من الیهود) اصحاب ابی عیسی اسحاق بن یعقوب الاصبهانی خلافهٔ منصور عباسیده بسیار اموردة یهوده مخالفت ایتمشیدی (القائلین بتخصیص رسالته) ای نبینا (الی العرب) خاصة (وكالخرمیة) ضم خاء معجمه وتشدید راء مفتوحه (القائلین بتواتر الرسل) لاینقطعون مادامت الدنیا (وكاكثر الرافضة القائلین بمشاركة علی فی الرسالة للنبی صلی الله علیه وسلم وبعده وكذلك كل امام عند هؤلاء یقوم مقامه فی النبوة والحجة) حقیقهٔ نبوت مراد ایدرلرسه كفردر والامنزلهٔ مجازیه كفری ایجاب ایتمزیلكه بدعتی بیله مقتضی دكلدر (وكالبزیغیة) موحدهٔ مفتوحه وزاء مكسوره وتحتیهٔ ساكنه وغین معجمه بامهمله ایله (والبیانیة) فتح موحده وتحتیه بعدها الف ونونله ماخوذ موحدهٔ مضمومه ونونین بیننده الف ایله (منهم القائلین) ای الرافضة (بنبوة بزیغ) غیر معروف بر شخص (وبیان) ابن اسماعیل الهندی (واشباه هؤلاء اومن ادعی النبوة لنفسه) مختار ابن ابی عبید الثقفی كبی (اوجوزا كتسابها) مجاهده ورياضت برله تحصیل نبوتی تجویز ایلسه (والبلوغ بصفاء القلب الی مرتبتها) من جهة القلب عن الرب اخذ فیضله منزلهٔ نبوته رسیده اولمغی ادعا ایلسه (كالفلاسفة) ای الحكماء ومنهم ابوعلی بن سینا صاحب قانون الشفا الذی یورث مرض الشقاء والشفاء (وغلاة المتصوفة وكذلك من ادعی منهم انه یوحی الیه) كندویه وحی جلی ایله وحی اولنمسن ادعا ایلین لكن وحی خفی ایله بنام اولان الهام بعض ارباب مكاشفه واصحاب فراست ایچون حصولپذیر اولدیغی ان فی ذلك لایات للمتوسمین ای المتفرسین كریمه سی وانقوافراسة المؤمن خبریله مقرردر (وان لم یدع النبوة) كاتب الوحی عبدالله بن ابی سرح قصه سی كبی (اوانه یصعد الی السماء) حال الیقظة (ویدخل الجنة ویأكل من ثمارها ویعانق الحور العین) ای البیض الواسعة الاعین بو كلماتك كلیسی ظاهر ادروغدر كفری مقتضی اولمز (فهؤلاء طوائف مذكوره (كلهم كفار مكذبون للنبی صلی الله علیه وسلم لانه اخبر علیه الصلاة والسلام انه خاتم النبیین ولانبی بعده وانه اخبر عن الله انه خاتم النبیین وانه ارسل كافة) ای ارساله جامعة (للناس واجتمعت الامة علی حمل هذا الكلام) صدوریافتهٔ حضرت علیه السلام اولان گفتار وپیام (علی ظاهره وان مفهومه المراد به) ای هو المقصود منه (دون تأویل) فی ظاهره (ولاتخصیص) فی عمومه (فلاشك فی كفر هؤلاء الطوائف كلها قطعا) بلاشبهة (واجماعا) بلاخلاف (وسمعا) سماعا من الكتاب والسنة (وكذلك وقع الاجماع علی تكفیر كل من دافع نص الكتاب اوخص حدیثا مجمعا علی نقله مقطوعا به مجمعا علی حمله علی ظاهره كتكفیر الخوارج بابطال الرجم) بالجیم للمحصن الثیب (ولهذا نكفر من دان) ای تدین (بغیر ملة المسلمین من الملل اووقف فیهم) ای توقف فی تكفیر من ذكر (اوشك) تردد (اوصحح مذهبهم) دلیل عقلی ویانقلیله (وان اظهر مع ذلك) التوقف اوالشك اوالتصحیح (الاسلام واعتقده) ای الاسلام (واعتقد ابطال كل مذهب سواه) ای فی باطنه وفیه ان توقفه اوشكه ینافیه (فهو كافر باظهاره ماظهر من خلاف ذلك) بركمسنه علی طریق الهزل والمزح نفسنی یهود ونصارایه تشبیه ایلسه كافر اولدیغی فتاوای صغراده مسطوردر (وكذلك نقطع بتكفیر كل قائل قال قولا یتوصل به الی تضلیل الامة) المرحومة (وتكفیر جمیع الصحابة) وهذا الاجماع (كقول الكمیلیة من الرافضة بتكفیر جمیع الامة بعد النبی صلی الله علیه وسلم اذلم تقدم علیا) یعنی امام علی جنابلرین تقدیم للخلافة ایتمدیلر دیو حاشاثم حاشا جمیع اصحابی تكفیر ایدرلر (وكفرت علیا اذلم یتقدم ویطلب حقه) من الخلافة (فی التقدیم) الموجب لزیادة التكریم (فهؤلاء) الكمیلیة (قد كفروا من وجوه لانهم ابطلوا الشریعة بأسرها) ای جمیعها (اذقد انقطع نقلها ونقل القرآن) معها (اذ ناقلوه كفرة علی زعمهم والی هذا) الوجه (والله اعلم اشار مالك فی احد قولیه بقتل من كفر الصحابة) ای جمیعهم اوبعضهم (ثم كفروا) ای الكمیلیة (من وجه آخر بسبهم النبی صلی الله علیه وسلم علی مقتضی قولهم وزعمهم انه عهد الی علی رضی الله عنه بالخلافة بعده وهو) ای النبی صلی الله علیه وسلم (یعلم انه) ای علیا (یكفر بعده) ای بعد النبی صلی الله علیه وسلم (علی قولهم) ای بزعمهم والجملة حالیه (لعنة الله علیهم وصلی الله علی رسوله وآله وصحبه وكذلك نكفر بكل فعل اجمع المسلمون انه لایصدر الامن كافر وان كان صاحبه مصرحا بالاسلام مع فعله ذلك الفعل كالسجود للصنم اوللشمس والقمر والصلیب) چلیپای نصاری (والنار) آتش پرستش بخلاف السجود للسلطان ونحوه بدون قصد العبادة بل بارادة فی التحیة فانه حرام لاكفر وقیل كفر (والسعی الی الكنائس) جمع الكنیسة فی الاصل معبد الیهود حالا اسماء ده بنلور (والبیع) بكسر ففتح جمع بیعة معبد النصاری (مع اهلها) منفردا تفرج قصدیله دون العبادة سعیدن احترازدر (بزیهم)

كسوه وهيئة نصارى ويهود ايله (من شد الزنانير) جمع زنار بكسر اوله مايشد به النصارى اوساطهم يعنى ميانلرينه بند
ايندكلرى زمن (وفحص الرؤس) فتح فا وسكون حا وصاد مهملتين ايله حلق وسط رأس (فقد اجمع المسلمون ان هذا)
افعالدن ذكر اولنان اشيا (لا يوجد الا من كافر وان هذه الافعال علامة على الكفر وان صرح فاعلها بالاسلام) اكن
فحص رأس شايد مقدما شعار كفره دن اولوب اما الان مسلمانلردن وقوعى كفر عد اولنمز (وكذلك اجمع المسلمون
على تكفير كل من استحل القتل) لمسلم (او شرب الخمر) طوعا (والزنا) زاى ونون ايله مما حرم الله بعد علمه بتحريمه
اما جهل عذار اولديغنه ايما اولور لكن اسلامه عهدى حديث اولنه نسبت اولنق كركدر زيرا ماعلم من الدين بالضروره يى
انكار بالاجماع كفردر (كاصحاب الاباحة من القرامطة) من بيانيه ويا تبعيضيه اولمق محتملدر (وبعض غلاة
المتصوفة وكذلك نقطع بتكفير كل من كذب وانكر قاعدة من قواعد الشرع وما عرف يقينا بالنقل المتواتر من فعل
الرسول ووقع الاجماع المتصل عليه) ماعلم من الدين بالضرورة عند الخاص والعام (كمن انكر وجوب الخمس
الصلوات) اى جميعها او احداها (وعدد ركعاتها او سجداتها) هر اسمك فعل وزننده سكون عينله اوله الف وتاء ايله
جمع اولندقده عينى فتحله حركتلنور تمرات وركعات آسا (ويقول انما اوجب الله علينا فى كتابه الصلاة على الجملة)
اى اجمالا من غير بيان (وكونها خمسا وعلى هذه الصفات) من الاركان المقررة (والشروط) المعتبرة (لا اعلمه) يقينا
(اذلم يرد فيه) فى كل منها (فى القرآن نص جلى) على وجوبها (والخبر به عن الرسول خبر واحد وكذلك اجمع) صيغه
مجهول ايله (على تكفير من قال من الخوارج ان الصلاة طرفى النهار) صدر اسلامده صدورى آسا فقط بكرة وعشية
دردیسه (وعلى تكفير الباطنية فى قولهم ان الفرائض اسماء رجال امروا بولايتهم) اى محبتهم من الائمة (والخبائث
والمحارم اسماء رجال امروا بالبراءة منهم وقول بعض المتصوفة ان العبادة) اى المورثة للمشاهدة (وطول المجاهدة)
المقضى الى المراقبة (اذا صفت نفوسهم) من الكدورات (افضت بهم) اى اوصلتهم (الى اسقاطها) اى المكلفات
(واباحت كل شئ لهم) من المحرمات (ورفع عهد) ضم عين وفتح هاء ايله جمع عهدة (الشرايع عنهم وكذلك ان انكر منكر
مكة) اى وجودها (او البيت او المسجد الحرام او صفة الحج او قال الحج واجب فى القرآن) لقوله تعالى ولله على الناس
حج البيت (واستقبال القبلة كذلك) اى واجب فى القرآن لقوله تعالى فول وجهك شطر المسجد الحرام (ولكن كونه
على هذه الهيئة المتعارفة وان تلك البقعة) اى المأمور بالحج اليها (هى مكة والبيت والمسجد الحرام لا ادرى هل هى
تلك) الامكنة (او غيرها ولعل الناقلين ان النبى صلى الله عليه وسلم فسرها بهذه التفاسير غلطوا) بكسر اللام اى
اخطأوا (ووهموا) بكسر الهاء (فهذا) المنكر (ومثله لا مرية) بكسر الميم وبضم اى لا شبهة (فى تكفيرهم ان كان
ممن يظن به علم ذلك وممن خالط المسلمين) يعنى اهل باديه دن اولميه (وامتدت صحبته لهم الا ان يكون حديث عهد
بالاسلام فيقال له سبيلك ان تسأل عن هذا الذى لم تعلمه بعد) اى بعد اسلامك الى الان (كافة المسلمين) نصبله معمول
تسأل (فلا تجد بينهم خلافا كافة عن كافة) برجماعت ديكر جماعتدن راويه اولديغى حالده اصلا ميانه لرنده خلاف
بولمزسن بو وجهله بوندنصكره بيلمديكن جماعت مسلميندن طلبكار سؤال اولمق لازمدر ديلور (الى معاصرى
الرسول صلى الله عليه وسلم ان هذه الامور) المذكورة هى هى (كما قيل لك وان تلك البقعة هى مكة والبيت الذى
هو (فيها هى الكعبة) يعنى بيت عز وشرف كعبه در (والقبلة التى صلى اليها الرسول صلى الله عليه وسلم والمسلمون
وحجوا اليها وطافوا بها وان تلك الافعال هى صفات عبادة الحج والمراد به) فى قوله تعالى ولله على الناس حج البيت وقوله
عليه الصلاة والسلام حجوا بيت ربكم (وهى التى) صفات مذكوره وافعال مسطوره (فعلها النبى صلى الله عليه وسلم
والمسلمون معه) فى زمانه روى انهم مائة وعشرون الفا (وان صفات الصلوات المذكورة) بجميع اركانها وشرائطها
فى الاحاديث (هى التى فعل النبى صلى الله عليه وسلم) والحاصل حديث العهد بالاسلام اولوب اركان
اسلامده مع الجهل ريب وكمان ايدنلرا جمالا طبق ماسبق اوزره تعليم وتفهيم ايليوب (وشرح مراد الله بذلك) اجمال
مرقوم ايله مرادنى تفسير وبيان ايده (وابان حدودها) واوقات واركان وشرائطنى اظهار قيله (فيقع لك العلم كما
وقع لهم) دانشوران پيشينه بو خصوصده اولا علم ودانش وحو عيانده اولديغى كبى سنكچونده فهم وكوشش
وعرفان ودانش ظهور ايده ديو تعليم وتنبيه اولنور (ولا ترتاب بذلك بعد والمرتاب فى ذلك) معلوم من الدين
بالضرورة اولان احوالده شك وارتياب (والمنكر بعد البحث) والفحص (وصحبة المسلمين) رهنماى سبيل نجات
وهدايت اولان خلطة وآميزش دانايان اسلامدنصكره قضاياى مرقومه يه منكر اولان مخموران ميكدهٔ ضلال
(كافر بالاتفاق) اجماع ائمه وامثله كافردر (لا يعذر بقوله لا ادرى) بلم ديمسيله معذور قيلنمز (ولا يصدق فيه بل
ظاهره التستر عن التكذيب) على وجه التصريح اكتفاء بالتلويح فان كل اناء يترشح بما فيه (اذلا يمكن انه لا يدرى)

زيرا هوشمند اولوب ارباب ايقاندن بحث وسؤال واهل اسلام له آميزش ومقالدنصكره بلممسى ممكن دكلدر مكر
مجانيندن اوله (وايضا) همچنان فساد آخر بديدار اولوركه (فانه اذا جوز على جميع الامة الوهم والغلط فيما نقلوه من
ذلك واجمعوا انه قول الرسول صلى الله عليه وسلم وفعله وتفسير مراد الله به ادخل الاسترابة) اى الشك (فى جميع
الشريعة اذهم الناقلون لها وللقرآن وانحلت عرى الدين كرة) دفعهٔ واحده ده دينك عقد وعهدى كشاد ايدوب
كندويه دسترس اوله جق عروه ابقا ايتمامش اولور (ومن قال هذا كافر) كفتار مذكور ومانندى ايله همزبان اولان
حالا ومآلا كافر اولور (وكذلك من انكر القرآن او حرفا منه) مما تواتر فيه (او غير شيأ منه او زاد فيه كفعل الباطنية
والاسمعيلية) لكن بونلردن تغيير وتنقيص وزياده صدورى غير معروفدر ديمشلر مكر تغير معنى دون المبنى مراد
اولنه (او زعم انه ليس بحجة للنبى صلى الله عليه وسلم) خاصة (او ليس فيه حجة ولا معجزة) اى لاحد (كقول هشام
الفوطى) ضم فا وسكون واو وطاء مهمله ايله (ومعمر الضمرى) بونلر صورتا معتزله وسيرتا كفره در (انه لا يدل
على الله ولا حجة فيه لرسوله ولا يدل على ثواب ولا عقاب ولا حكم) من حلال وحرام (ولا محالة) فتح ميم وضميله لا شك
معناسنه (فى كفرهما بذلك القول وكذلك تكفيرهما بانكارهما ان يكون فى سائر معجزات النبى صلى الله عليه
وسلم حجة له او فى خلق السموات والارض دليل على الله) اى وجوده (لمخالفتهم الاجماع والنقل المتواتر عن النبى
صلى الله عليه وسلم باحتجاجه بهذا كله وتصريح القرآن به وكذلك من انكر شيأ مما نص فيه انه من القرآن) وجود
ملائكه ومجيء قيامت آسا تصريح كردهٔ قرآن اولان اشيادن برشيء انكار ايلسه (بعد علمه انه من القرآن الذى
فى ايدى الناس) مهرهٔ حفاظدن (ومصاحف المسلمين ولم يكن جاهلا به ولا قريب عهد بالاسلام) واول حالده در
واحتج لانكاره امابانه لم يصح النقل عنده ولا بلغه العلم به او لتجويز الوهم على ناقليه فنكفره بالطريقين المتقدمين)
اجماع ونقل متواتر ايله (لانه مكذب للقرآن مكذب للنبى صلى الله عليه وسلم لكنه تستر بدعواه) مدعاسنده جهل ايله
تستر ايدر (وكذلك من انكر الجنة والنار) بالكليه وجود بهشت ودوزخى انكار ايلسه (او البعث) من القبور
(والحساب والقيمة) بخلاف انكار الميزان والصراط فانه من عقايد المعتزلة (فهو كافر باجماع النص عليه واجماع
الامة على صحة نقله متواترا وكذلك من اعترف بذلك ولكنه قال ان المراد بالجنة والنار والحشر) موقف معهوده جمع
(والنشر) مزاردن خروج ويا بهشت ودوزخه تفرق (والثواب والعقاب معنى غير ظاهره وانها لذات روحانية) فتح
راء مهمله وضميله روحى جائز لذات عقوبات جسمانيه دكلدر ديسه (ومعان باطنة كقول النصارى) لعل هذا قول
بعض النصارى (والفلاسفة والباطنية وبعض المتصوفة وزعم ان معنى القيمة الموت او فناء محض) اندن غافل كه مرك
مقدمهٔ قيامتدر ولذا من مات فقد قامت قيامته خبرى ورود ايتمشدر واسان متصوفه ده حديث موضوع اولان
موتوا قبل ان تموتوا قولنك ظاهرنه اعتبار له فناء محض مراد ايلسه (وانتقاض هيئة الافلاك) وقيامت معناسى
همان نه فلك صورده اشكالى تغير وانقلاب وخراب ايدر ديسه (وتحليل العالم) وعالمك نظام هيئت اولى سندن خروج
وفساد ايدر ديو اعتقاد ايلسه (كقول بعض الفلاسفة) بو مقامده بعض انكار ايدن كافردر لكن تغيير وتبديل آسمان
وزمين يوم تبدل الارض غير الارض والسموات كريمه سى واذا الشمس كورت واذا النجوم انكدرت جليله سيله ثابتان
فى التنزيلدر (وكذلك نقطع بتكفير غلاة الرافضة فى قولهم ان الائمة افضل من الانبياء) اما مان اثنى عشر حقنده
پيغمبراندن افضل دين سرمستان باديهٔ ضلال ارفاض تكفيرنه جزم ايده رز مولانا على القارينك فقه اكبر شرحنده
بحث مرقوم طويل الذيل قصه در (فاما من انكر ما عرف بالتواتر من الاخبار والسير) غزوات وشمائله متعلقه آثار
شهرتشعارى انكار ايلسه از جمله عمار بن ياسر رضى الله عنهك صفين محاربه سنده عسكر باغيه سندن مقتول
اولدیغنی منكر اولسه (والبلاد) عراق وخراسان آسا بلاددن نابه (التى لا ترجع الى ابطال شريعة ولا تفضى الى
انكار قاعدة من الدين كانكار غزوة تبوك) المذكورة فى سورة التوبة وهى ارض بين الشام والمدينة (او المؤتة)
ضم ميم وسكون همزه وواوه تبديل اولنور ارض شامدن برمكان اسميدر (او وجود ابى بكر وعمر) رضى الله عنهما
(او قتل عثمان او خلافة على) كرم الله وجهه ورضى الله عنه مما علم بالنقل ضرورة وليس فى انكاره جحد شريعة
(فلا سبيل الى تكفيره بجحد ذلك وانكار وقوع العلم له اذ ليس فى ذلك اكثر من المباهتة) مفاعله من البهتان
دروغ ومعانده (كانكار هشام) اى الفوطى (وعباد) فتح مهمله وتشديد موحده ايله ضميرى (وقعة الجمل)
اول خلافت حيدريه ده ام المؤمنين عائشه رضى الله عنها ايله حضرت على ميانلرنده كذران ايدن وقعهٔ مشهوره در
(ومحاربة على من خالفه) معاويه وخوارج له صدور يافته وقعهٔ صفين وجنك نهروان آسا (فاما ان ضعف ذلك)
تشديد عين مهمله ايله نقل جمع عليهى ضعفه اسناد ونسبت ايلسه (من اجل تهمة الناقلين ووهم المسلمين) تشديد

هـا ايله (اجمع) يعنى جمله سن وجه نسبت ايلسه (فنكفره بذلك لسريانه الى ابطال الشريعة) ابطال شريعته مفضى اولديغى اتهاميله تكفير ايدەرز (فامامن انكر الاجماع المجرد الذى ليس طريقة النقل المتواتر عن الشارع) بعض ائمه دن منقول اجماع مجردكه قطعى اولميوب ظنى مقتضى آحاد طريقى وجهى اوزره اولانى انكار ايلسه (فاكثر المتكلمين من الفقهاء والنظار) ضم نون وتشديد ظاء معجمه ايله جمع ناظر بمعنى المناظر اسم فاعل من المناظرة (فى هذا الباب قالوا بتكفير كل من خالف الاجماع الصحيح الجامع لشروط الاجماع المتفق عليه عموما) لانه حجة اجماعا وان كان طريقه آحادا (وحجتهم) فى تكفيرهم بمخالفة الاجماع (قوله تعالى ومن يشاقق الرسول) اى يخالفه (من بعد ماتبين له الهدى) اى طريق الحق (الاية) ويتبع غير سبيل المؤمنين نوله ماتولى ونصله جهنم وساءت مصيرا (وقوله عليه السلام من خالف الجماعة قيد) قاف مكسوره وتحتيه ساكنه ايله مصدريت اوزره منصوب قدر ومقدار معناسنه در (شبر) قارش معناسنه (فقد خلع ربقة الاسلام) كسر راء وسكون موحده ايله عقده وعهده (من عنقه) يعنى جماعة مسلمينه قدر يسير مخالفت ايلين كردنندن عهده وذمة اسلامى خلع ونزع ايلدى ديمك اولور (وحكوا الاجماع على تكفير من خالف الاجماع وذهب آخرون الى الوقوف عن القطع بتكفير من خالف الاجماع الذى يختص بنقله العلماء) اى مطلقا سواء كان نظريا ام لا (وذهب آخرون الى التوقف فى تكفير من خالف الاجماع الكائن عن نظر) قياس آسا فكر وتأمل ايله جلوه نماى ظهور اولان اجماعه مخالفت ايدەنك تكفيرنده توقفه راهى اولديلر (كتكفير النظام) فتح نون وتشديد ظاء معجمه ايله كروه معتزله دن احد فرسان متكلميندر كه معتصم بالله العباسى دولتنده ظهور ايلدى (بانكاره الاجماع وانما كفروه به (لانه بقوله هذا مخالف اجماع السلف على احتجاجهم به) بالاجماع (خارق للاجماع قال القاضى ابو بكر الباقلانى (القول عندى ان الكفر بالله هو الجهل بوجوده) سبحانه وتعالى (والايمان بالله هو العلم بوجوده) وتفريد ذات وتوحيد صفاتنه متعلق وسائر مؤمن به يه شامل كلام اثباتى ايله واجب الوجوده ايماندر والا مجرد وجود بارى يه علم عامهٔ خلق ايچون حصولپذيردر كما قال تعالى ولئن سألتهم من خلق السموات والارض ليقولن الله) منكر وجود واجب الوجوده انكار دهريه ومعطله دن صدور ايدە (وانه لا يكفر احد بقول ولا رأى الا ان يكون هو الجهل بالله فان عصى بقول او فعل نص الله ورسوله او اجمع المسلمون انه لا يوجد الا من كافر او يقوم دليل على ذلك فقد كفر (ليس) الحكم بكفره (لاجل قوله او فعله لكن لما يقارنه من الكفر فالكفر بالله لا يكون الا باحد ثلاثة امور احدها الجهل بالله تعالى) اى بوجوده وهو الاصل فى باب التكفير (والثانى ان يأتى فعلا او يقول قولا يخبر الله ورسوله او يجمع المسلمون على ان ذلك لا يكون الا من كافر كالسجود للصنم والمشى الى الكنائس بالتزام الزنار) مشددا به وطه (مع اصحابها فى اعيادهم او يكون ذلك القول او الفعل لا يمكن معه العلم بالله) فرض مجمع عليهى انكار ومصحف شريفى حاشا قاذوره يه القا كبى (قال فهذان الضربان) ايمان فعل يا قولدن نوعان (وان لم يكونا جهلا بالله فهما علم) فحشنيله علامتدر (ان فاعلهما كافر منسلخ من الايمان) خارج از دفتر اسلامدر (فامامن نفى صفة من صفات الله تعالى الذاتية) حيات وعلم وقدرت وارادت وسمع وبصر وكلام كبى (او جحدها مستبصرا فى ذلك) بى كمان انكارده متيقن اولديغى حالده (كقوله ليس بعالم ولا قادر ولا مريد ولا متكلم) ايس بدلى دخى لا ايله ارادى جسبانايدى (وشبه ذلك من صفات الكمال الواجبة له تعالى) كقوله ليس سميعا او بصيرا او حيا (فقد نص) اى صرح (ائمتنا) المالكيه (على الاجماع على كفر من نفى عنه تعالى الوصف بها او اعراه عنها) اى اخلاه (وعلى هذا احمل قول سحنون من قال ليس لله كلام) اى نفسى (فهو كافر وهو) اى سحنون (لا يكفر المتأولين) من المعتزلة النافلين قدمها وزيادتها على ذاته (كما قدمناه فامامن جهل صفة من هذه الصفات فاختلف العلماء ههنا فكفره بعضهم وحكى ذلك عن ابى جعفر الطبرى) الشافعى (وغيره وقال به ابو الحسن الاشعرى مرة وذهبت طائفة الى ان هذا لا يخرجه عن اسم الايمان) جهل مذكور مؤمنى اصل ايماندن اخراج ايتمز ولو كال ايقاندن اخراج ايدرايسه ده (واليه) مذهب مرقومه ذاهب اولدى (رجع الاشعرى قال لانه لم يعتقد ذلك اعتقادا يقطع بصوابه ويراه دينا وشرعا) يعنى اول اعتقادى دين متين وشرع مبين كوروب صوابيدى اولسنى جزم ايتمدى بلكه ظن وكمانله خطايه رسيده اولدى (وانما يكفر من اعتقد ان مقاله حق واحتج هؤلاء) اى المتأخرون (بحديث السوداء) اى الجاريه (وان النبى صلى الله عليه وسلم انما طلب منها التوحيد لا غير) مرويدركه ابن سويد الثقفى رضى الله عنه دركاه حضرته رومال ايدوب يارسول الله مادرم برامه مؤمنه اعتاقنى بكا وصيت ايلدى بنده ايسه برسياه نوبيه كنيزك وار در ديدكده جاريه يى احضار واين الله تعالى ديو سؤال بيوردقده فى السماء لفظيله جواب ومن انا ديدكده انت رسول الله ديو خطاب ايليوب بونى آزاد ايله مؤمنه در ديو بيورديلر (وبحديث القائل لئن قدر الله على وفى رواية فيه لعلى اضل الله تعالى) بفتح الهمزة والضاد

ويكسر ورفع اللام المشددة اى افوته ويخفى عليه مكانى بركسنه مرض موتنده اولادنه وصيت ايلديكه بنم وفاتمدنصكره جسدم احراق بالنار ايدوب رماديمى هوايه ويرك شايد بن غائب اولوب حال وشانم خدايه عيان اولميوب پنهان وعذابندن تخليص كريبان ايدم ديدى (ثم قال) اى عليه السلام (فغفر الله تعالى له) والحاصل اول كسنه نك رمادنى بارى تعالى جمع ايدوب نيچون بو امر وصيته دركار اولدك ديو بو ايجاب ايلدكده من خشيتك يارب وانت اعلم اعتذاريله عذرخواه اولوب مغفرت اولندى امدى حريقك كلامى صورت معذرتده نفى قدرتى مشعر وكمال علم حقه جاهل اولمسيله مغفرت اولنديغين بيان ايلدكرى حديث ايله استدلال وعدم تكفيره ذاهب اولديلر (قالوا) علماء مذكورين (ولو بوحث اكثر الناس عن الصفات وكوشفوا عنها لما وجد من يعلمها الا الاقل وقد اجاب الاخر من العلماء الاولين (عن هذا الحديث بوجوه منها) خبر مرقومدن بش وجهله جواب ايداده اولديلر از جمله (ان قدر) مخففا (بمعنى قدر) مشددا اى قضى وحكم (ولا يكون شكه فى القدرة على احيائه بل فى نفس البعث الذى لا يعلم الا بشرع) دون عقل وطبع (ولعله لم يكن ورد عندهم به شرع يقطع عليه فيكون الشك فيه حينئذ كفرا) لكن نعت قدرتندن حريقك كمانى اولميدى كمال خوف وهراسه دلالت ايدن شيئى وصيت قيلمزدى (فامامالم يرد به شرع فهو من مجوزات العقول) تشديد واو ومفتوحه ايله پس عدم علم سببيله خصوص مزبورده شك كفرى ايجاب ايتمزديدلر (او يكون قدر بمعنى ضيق ويكون مافعله بنفسه) كندوبى احراقله اولادنه وصيتى اولور (ازراء عليها او غضبا لعصيانها) نفسنه تحقير واهانت وكنهكارلغنه غضبندن ناشى اوله (وقيل قال ماقاله وهو غير عاقل لكلامه ولا ضابط للفظه مما استولى عليه من الجزع والخشية اى اذهبت لبه فلم يؤاخذ به) يعنى اول كفتار ايله اب جنبان اولدقده هوشيار اولميوب جزع وهراس استيلاسندن بيام زبانه مالك اولمديغى حالنده سخنساز اولمش اوله خطايده خطادن شمار ايده قيلنوب مؤاخذه اولنمزديندى (وقيل كان هذا) القائل (فى زمن الفترة) انقطاع رسالت ايامنده اولوب (وحيث ينفع مجرد التوحيد) زمان جاهليتده كى كبى همان تفريد وتوحيد بارى فائده مند اولمق عصرنده صدورايتمش اوله (وقيل بل هذا) القول (من مجاز كلام العرب الذى صورته الشك ومعناه التحقيق وهو يسمى تجاهل العارف وله امثلة فى كلامهم كقوله تعالى لعله يتذكر او يخشى وقوله وانا واياكم لعلى هدى او فى ضلال مبين) والمحققون على ان هذا من ارخاء العنان مع الخصم فى ميدان البيان ليتأمل ويتفكر حتى يظهر له البرهان فى عالم العيان والامكان صلى الله عليه وسلم يتيقن انه على هداية والمخاطبون على ضلالة واستشهاد المصنف بالآيات على تجاهل العارف فيه مافيه وانما الادب ماذهب له الشاكى من تسميته ذلك من قبيل مساق المعلوم مساق غيره لنكتة (فامامن اثبت الوصف ونفى الصفة فقال اقول عالم ولكن لا علم له) كالمعتزلة (ومتكلم ولكن لا كلام له وهكذا فى سائر الصفات) كقادر ولا قدرة له ومريد ولا ارادة له (على مذهب المعتزلة) تحرزا عن تعدد القدماء فانه كفر (فمن قال) جواب اما (بالمآل لما يؤديه اليه قوله ويسوقه اليه مذهبه كفره لانه اذا نفى العلم انتفى وصف عالم اذ لا يوصف بعالم الا من له علم فكأنهم صرحوا عنده بما ادى اليه قولهم) من لزوم نفى الوصف بالمشتق لنفى المشتق منه (وهكذا) الحكم (عند هذا) القائل بالمآل (سائر فرق اهل التأويل من المشبهة والقدرية وغيرهم ومن لم يؤاخذهم بمآل قولهم ولا الزمهم موجب مذهبهم) بفتح الجيم اى مقتضى مافهم من فحوى كلامهم (لم ير اكفارهم قال) تكفيرى روا كورمين ديدى (لانهم اذا وقفوا) صيغهٔ مجهول ايله مشددا يا مخففدر (على هذا قالوا لا نقول ليس بعالم ونحن ننتفى من القول بالمآل الذى الزمتموه لنا) شيخ المعتزله ابو الهذيل العلاف قولى آسادركه ان الله عالم بعلم هو ذاته حى بحياة هى ذاته مريد بالارادة هى ذاته لا عالم بعلم ومتكلم بكلام وحى بحياة زائدات على ذاته وهكذا فى بقية صفاته (ونعتقده نحن) معشر المعتزلة (وانتم) اى اهل السنة (انه كفر) اى مآل اليه القول كفر (بل نقول ان قولنا لا يؤول اليه على ما اصلناه) تشديد ايله معتزله دركه بلكه مثلا عالم لا علم له قولنزاعتقاد ايده قاعدهٔ كليه مزاوزره حق سبحانه وتعالينك على اصلا انتفاى مراد كادرهمان مآلده خلاف لفظيدر ديو جواب ايداده اولور (فعلى هذين المأخذين) يعنى مآل ايله اخذ معتزله يه وعدم مؤاخذه لرينه رأى ايدنلر قولى اوزره (اختلف الناس فى اكفار اهل التأويل واذا فهمته) نسق مذكور اوزره تأويلى فهم ايلدك ايسه (اتضح لك الموجب) اى الباعث (لاختلاف الناس فى ذلك) تكفير مذكورده (والصواب ترك اكفارهم) كما عليه الجمهور (والاعراض عن الحتم عليهم بالخسران واجراء حكم الاسلام عليهم فى قصاصهم ووراثتهم ومناكحاتهم ودياتهم منهم ولهم (والصلاة عليهم اذا ماتوا) وخلفهم اذا ماتوا (ودفنهم فى مقابر المسلمين وسائر معاملاتهم لكنهم يغلظ عليهم بوجيع الادب وشديد الزجر والهجر حتى يرجعوا عن بدعتهم وهذه كانت سيرة الصدر الاول فيهم) نحالات مذكوره سيرت صلحا امتدر (فقد كان نشأ على زمن الصحابة وبعدهم فى التابعين من قال بهذه الاقوال من القدر) وهو رأى المعتزلة

كعبد الجهنى وواصل بن عطا وعمرو بن عبيد (ورأى الخوارج والاعتزال فازاحوا الهم فبراو لاقطعوا ولا احد منهم ميراثا لكنهم هجروهم وادبوهم بالضرب والنفى والقتل على قدر احوالهم) يعنى قدرورأى خوارج واعتزال مقالاتيله قائلين اصحاب وتابعين زماننده ظهور يافته اولوب اول كروه بالاعتقاد بو طائفه ذميمه ايچون من ازلرين بشقه تعيين برله ابعاد وازاله ايتميوب وميانه اهل سنتده اولان حق ميراثى انلردن قطع واسقاط ايتمديلر لكن سلام وكلام وطعام ومقامده هجر وتبعيد وشر وشورلرى مرتبه ضرب وحبس ونفى بلاد وقتل ارباب عناد قيلغله تاديب ايدرلردى (لانهم فساق) انلر حقه مخالف اعتقادنا بالسبيله طاعت حقدن روكردان ورهروان باديه فسق وخذلان وكنهكاراندر (ضلال عصاة اصحاب كبائر عند المحققين واهل السنة ممن لم يقل بكفرهم منهم) من العلماء المتقدمين (خلافا لمن رأى غير ذلك والله الموفق للصواب قال القاضى ابو بكر) الباقلانى (واما مسائل الوعد والوعيد) معتزله نك بارى تعالى يه اطاعتكاران ايچون ثواب وكنهكارانه عقابك وجوبى وخلف وعيدك جوازى مسئله لرى (والرؤية) دار اخرتده انكار رؤية الله قضيه سى (والمخلوق) اى الخلق كالمقتول بمعنى القتل يعنى قرآنك مخلوق اولمسنه دائر قصه (وخلق الافعال) جبائى واتباعى آساعبد فعلنك خالقيدر ديملرى (وبقاء الاعراض) جمع عرض بفتحتين اصطلاح متكلمينده مالابقاء له اولان الوان واشكال وحركت وسكون ماننده والحق ماعليه الاشعرى واتباعه انه لايبقى اكثر من زمن واحد (والتولد) الذى قالته المعتزلة ان حركة النظر مثلا فى الدليل تولد العلم بالفتح عقبها كحركة اليد تولد حركة المفتاح للفتح ويزعمون انها حاصلة بايجاد العبد لاصنع لله تعالى فيها وقال اهل الحق انها حاصلة بايجاد الله تعالى واحداثه لابفعل العبد واكتسابه (وشبهها من الدقايق) حقايق توهم ايتدكلرى دقايق ماننده مقالاتده (فالمنع فى اكفار المتأولين فيها اوضح) بو بابده تكفيرله قولدن منعى اظهردر (اذ ليس فى الجهل بشئ منها جهل بالله) اى بذاته وصفاته اوبوجوده (ولا اجمع المسلمون على اكفار من جهل شيأ منها) انتهى قول القاضى ابى بكر ثم قال المصنف (وقد قدمنا فى الفصل قبله من الكلام وصورة الخلاف فى هذا ما اغنى عن اعادته) فى هذا المقام (بحول الله الملك العلام) درج فصله مندرج قيلنان عقايد فرق ضاله وكلمات كفره دائره مباحث كتب كلاميه ده مستوفى بسط اولنغين بومقامده تكابوى قلمه چندان رخصت ويرلميوب شرحى خصوصنده كوقع الذباب لحم البقر جابجا عين نقش شراحله اكتفا اولنديغى ارباب انصاف حضورنده معذور بيوريله

(فصـــــل)

(هذا حكم المسلم الساب لله تعالى واما الذمى فروى عن عبد الله بن عمر فى ذمى تناول من حرمة الله تعالى غير ما هو عليه من دينه) يهود ونصارانك حاشا عزير وعيسى عليهما السلام شانلرنده اسناد نبوت ايتديكى آساديان باطله لرنده ماهو عليه اولان كلماتك غيرى كلام ايله اب جنبان (وحاج فيه) ويا امنده مجادله ايدن ذمى حقنده (فخرج ابن عمر عليه بالسيف فطلبه فهرب) عبد الله بن عمر رضى الله عنهما تيغ بكف قتلنه شتاب وجستجو ايليوب ذمى مسفور فرار ايلدى (وقال مالك فى كتاب ابن حبيب والمبسوطة) تاليف (وابن القاسم فى المبسوط وكتاب محمد) بن المواز (وابن سحنون من شتم الله من اليهود والنصارى بغير الوجه الذى به كفر وقتل ولم يستتب) كامر مرارا (قال ابن القاسم الا ان يسلم قال فى المبسوط طوعا) اختياريله داخل حصن حصين اسلام اولور قتل اولنمزديدى (قال اصبغ) بن الفرج (لان الوجه الذى به كفروا هو دينهم وعليه عوهدوا) وعهد وامان وذمت اول وجه اوزره اعطا اولندى (من دعوى الصاحبة والشريك) للنصارى (والولد) لليهود والنصارى (واما غير هذا من الفرية والشتم فلم يعاهدوا عليه فهو نقض للعهد قال ابن القاسم فى كتاب محمد) بن المواز (ومن شتم من غير اهل الاديان الله تعالى بغير الوجه الذى ذكر فى كتابه قتل الا ان يسلم) طوعا عند المالكيه ومطلقا عند الجمهور (وقال المخزومى فى المبسوطة ومحمد بن مسلمة) فتح ميم اولى ولام ايله (وابن ابى حازم) رواة مذهب مالك (لا يقتل حتى يستتاب مسلما كان او كافرا فان تاب والا قتل وقال مطرف) ابن عبد الله الفقيه (وعبد الملك) بن الماجشون (مثل قول مالك) من انه يقتل ولا يستتاب (وقال ابو محمد بن ابى زيد من سب الله تعالى بغير الوجه الذى به كفر قتل الا ان يسلم) كما قال ابن القاسم (وقد ذكرنا قول ابن الجلاب) فتح جيم وتشديد لام واخرنده موحده ايله بغدادى ضرير (قبل) اى قبل ذلك (وذكرنا قول عبيد الله) بن يحيى (وابن لبابة) ضم لام ايله (وشيوخ الاندلسيين) فتح همزه وضم دال ايله (فى النصرانية وفتياهم بقتلها لسبها بالوجه الذى كفرت به لله والنبى) واهل المراد به اعلامها (واجماعهم على ذلك) اى على قتلها (وهو نحو قول الاخرفين سب النبى صلى الله عليه وسلم منهم بالوجه الذى كفر به ولا فرق فى ذلك بين سب الله وسب نبيه لانا عاهدناهم على ان لا يظهروا لنا شيأ من كفرهم وان لا يسمعونا شيأ من ذلك فمتى فعلوا شيأ منه فهو نقض لعهدهم) وموجب لعهدهم (واختلف العلماء فى الذمى

اذا تزندق فقال مالك ومطرف وابن عبد الحكم واصبغ لا يقتل لانه خرج من كفر الى كفر وقال عبد الملك ابن الماجشون (يقتل لانه دين لا يقر عليه احد) قول معتمد بو معنى اولمق كرك (ولا تؤخذ عليه جزية قال ابن حبيب وما اعلم من قال غيره)

(فصـــــل)

(هذا حكم من صرح بسبه واضافة ما لا يليق بجلاله والهيته فاما مفترى الكذب عليه تبارك وتعالى بادعاء الالهية والرسالة او النافى ان يكون الله خالقه اوربه او قال ليس لى رب او المتكلم بما لا يعقل من ذلك فى سكره او غمرة جنونه) اى شدته (فلا خلاف فى كفر قائل ذلك ومدعيه مع سلامة عقله) الكن غمرة جنون قولنه سلامة عقل ايرادى تناقض ايجاب ايدر مكر شدت جنونله سوء خلق وغايت حماقتى اوزره حمل اولنه (كما قدمناه ولكنه تقبل توبته على المشهور وتنفعه انابته وتنجيه من القتل فيئته) اى رجوعه وعودته (لكنه لا يسلم من عظيم النكال) فتح نونله عقوبه (ولا يرفه) فتح فا مشدده ايله يعنى تخفيف اولنمز (عن شديد العقاب) فى مذهب مالك (ليكون ذلك زجرا لمثله عن قوله وله عن العودة لكفره او جهله الا من تكرر ذلك منه وعرف استهانته) عدم مبالاة (بما اتى به فهو دليل على سوء طويته) اى فساد ضميره ونيته (وكذب توبته وصار كالزنديق الذى لا نأمن باطنه ولا نقبل رجوعه) لعدم ثباته (وحكم السكران فى ذلك حكم الصاحى واما المجنون والمعتوه فما علم انه قاله من ذلك فى حال غمرته وذهاب ميزه) اى تميزه (بالكلية فلا ينظر فيه وما فعله من ذلك فى حال ميزه وان لم يكن معه عقله وسقط تكليفه ادب على ذلك لينزجر عنه كما يؤدب على قبائح الافعال ويوالى ادبه على ذلك حتى ينكف عنه كما يؤدب البهيمة على سوء الخلق) تند وسركش اولان بهيمه يه تأديب اولنديغى كبى (حتى تراض) صيغه مجهول ايله طبعى هموار اولنجيه دك (وقد حرق على ابن ابى طالب رضى الله عنه من ادعى له الالهية وقد قتل عبد الملك بن مروان الحارث المتنبى وصلبه وفعل ذلك غير واحد من الخلفاء والملوك باشباههم واجمع علماء وقتهم على صواب فعلهم والمخالف فى ذلك من كفرهم كافر واجمع المسلمون من فقهاء بغداد ايام المقتدر بالله) جعفر بن معتضد بالله العباسى (من المالكية) فقهايى بيان اولور (وقاضى قضاتهم ابو عمر المالكى على قتل الحلاج) حسين بن منصور الحلاج المشهور من اهل البيضاء بلدة بفارس ونشا بواسط والعراق وصحبه ابا القاسم الجنيد وغيره (وصلبه لدعواه الالهية والقول بالحلول وقوله انا الحق مع تمسكه فى الظاهر بالشريعة ولم يقبلوا توبته) بمقتضى مذهب المالكية مع هذا انا الحق قولى دعواى الوهيتده ظاهر دكلدر زيرا حق ثابت معناسنه باطل ضدى استعمال اولنور وامام غزالى رحمه الله وقطب ربانى الشيخ عبد القادر الجيلانى قدس سره حلاج شانده بعض ثنايى مشعر كلام ياد ايتمشلردر والله اعلم باسرارهم (وكذلك حكموا فى ابن ابى الغراقيد) ضبط تلسانى اوزره عين مهمله وراء والف وقاف وياء ودال مهمله ايله ابو جعفر محمد بن على السمعانى اوچيوز يكرمى ايكى تاريخنده ظهور وبغدادده رفضه متعلق مذهب احداث ايلمش ايدى (وكان على نحو مذهب الحلاج بعد هذا ايام الراضى) بالله ابو العباس احمد بن المقتدر بالله العباسى (وقاضى قضاة بغداد يومئذ ابو الحسين بن ابى عمر المالكى) محمد بن يوسف (وقال ابن عبد الحكم فى المبسوط من تنبأ قتل وقال ابو حنيفة واصحابه من جحد ان الله خالقه اوربه او قال ليس لى رب فهو مرتد) يعنى زنديق دكلدر توبه عرض اولنوب توبه كار اولورسه قبوله قرين والا قتل اولنور (وقال ابن القاسم فى كتاب ابن حبيب ومحمد فى العتبية فيمن تنبأ يستتاب اسر ذلك او اعلنه وهو كالمرتد وقاله سحنون وغيره وقاله) مثل ذلك (اشهب فى يهودى تنبأ وادعى انه رسول الينا) او الى غيرنا (ان كان معلنا بذلك استتيب فان تاب والا قتل وقال ابو محمد بن ابى زيد فيمن لعن بارئه وادعى ان لسانه زل) اى زلق واخطأ (وانما اراد لعن الشيطان يقتل بكفره ولا يقبل عذره) بو معنى خلاف ما سبق اولديغى هويدادر (وهذا على القول الاخر من انه لا تقبل توبته وقال ابو الحسن القابسى فى سكران) صرف ومنعى جائزدر (قال انا الله انا الله ان تاب ادب فان عاد الى مثل قوله طولب مطالبة الزنديق لان هذا كفر المتلاعبين)

(فصـــــل)

(واما من تكلم من سقط القول) فتح سين وقافله ردى معناسنه (وسخف اللفظ) فتح سينله دنى (ممن لم يضبط كلامه واهمل لسانه بما يقتضى الاستخفاف بعظمة ربه وجلالة مولاه او تمثل فى بعض الاشياء ببعض ما عظم الله من ملكوته) قول قائل اما * لبيت فلان كعبة الجود فائضا * يطوف به العافون يبغون نائله . (او نزع) فتح زا ايله اخذ معناسنه (من الكلام لمخلوق وخاطبه بما لا يليق الا فى حق خالقه) مثلا بر كمسنه يه اسميله ندا ايلدكده لبيك اللهم لبيك قوليله اجابت كبى (غير قاصد للكفر والاستخفاف ولا عامد للالحاد) فساد اعتقاده طريق مستقيمدن خروج

وعدول برله قصد ایدیجی اولمیه (فان تکرر هذا منه وعرف به دل علی تلاعبه بدینه واستخفافه بحرمة ربه وجهله
بعظیم عزته وکبریائه وهذا کفر لامریة فیه وکذلك ان کان ما اورده یوجب الاستخفاف والتنقص لربه وقد افتی
ابن حبیب واصبغ بن خلیل) ایکیوز یتمش اوج تاریخنده عالم بقایه ارتحال ایلدی (من فقهاء قرطبة بقتل المعروف) اسم
رجل (بابن اخی عجب) علت علمیة وتأنیث معنوی ایله لا ینصرف در که نام عمتهء معروف یحیی بن زکریا ایله معروفدر (وکان
خرج یوما فاخذه المطر فقال بدا الخراز) خاء معجمه وراء مشدده واخرنده زاء ایله (یرش) ضم راء وتشدید معجمه ایله
(جلوده) یعنی خفتیان دوز جلودینه رش آب ایتمکه باشلدی دیو ادیم سمادن انزال قطرات باران ایدن صانع بیچون جل شانه
حضرتلرین تشبیه ایتدیکی شیئه تشبیه ایلدی (وکان بعض الفقهاء بها) قرطبه فقهاسنك بعضیلر عدادندن ایدی
(ابو زید) محمد بن زید بن عبد الرحمن بن زید بن خارجه (صاحب الثمانیة) خبر کان وثمانیه عدد معروف ورثنده ویا خود
ضم مثلثه ویاء مشدده ایله نام بلده ویا قریه (وعبد الاعلی بن وهب) ایکیوز التمش برحدودنده عزم دار البقا ایلدی
(وابان بن عیسی قد توقفوا عن سفك دمه) اراقهء خوننه اقدام ایتمدیلر (واشاروا الی انه) مقول معروف (عبث من
القول) تشبیهده لعب ومزاحدر دیدیلر (یکفی فیه الادب) تعزیرا کافیدر (وافتی بمثله القاضی حینئذ) ای فی ذلك
الوقت (موسی بن زیاد فقال ابن حبیب دمه فی عنقی) یعنی قتلی عهده وذمتمه وابسته دردیدی (ایشتم رب عبدناه
ثم لا ننتصر له انا اذا لعبید سوء ما نحن له بعابدین) ویکی برزم پرستش ایتدیکمز ایزد جباره حاشا ثم حاشا دشنام اولنه ده
بزلر شاتمدن اخذ انتقام ایتمیه‌یز حیفا نه بد کاربنده کان زواولامر دینده حق عبادت ایله قیام ایدیجی اولمدق دیو ناله
کنان کریه ایلدی (ورفع المجلس الی الامیر بها عبد الرحمن بن الحکم الاموی) ضم همزه وفتحیله بنی امیه یه نسبت
اولنور وهی الیه جامع مشهور قرطبه یابنیسیدر یعنی والی ولایت عبد الرحمن حضورینه مجلس رفع ونقل اولندی
(وکانت عجب عمة هذا المطلوب من حظایاه) حاء مهمله وظاء معجمه ایله حلائل معناسنه یعنی قتلی مطلوب اولان
معروفك عجب نام عمته سی والی مشار الیهك اقرب حلیله لرندن ایدی (واعلم باختلاف الفقهاء فخرج الاذن من
عنده بالاخذ بقول ابن حبیب وصاحبه اصبغ بن خلیل فقتل وصلب بحضرة الفقیهین وعزل القاضی لتهمته بالمداهنة
فی هذه القصة ووبخ) تشدید موحده وخاء معجمه ایله (بقیة الفقهاء وسبهم) والحاصل ابن حبیب واصبغ قولیله عمل
اولنوب اوزره حضورلرنده اذن صدور ایدوب معروفك قتلنه فرمان ایلدی قتل اولنوب محضر فقیهینده آویخته
قیلندی وامیر قاضی موسای قضیهء حرقومه دمدلاینت ومصانعه تهمتیله عزل وسائر فقهایی توبیخ ودشنامله تعزیر
ایلدی (واما من صدرت عنه من ذلك الهنة) تخفیفله مقالهء قبیحه (الواحدة والفلتة) فتح فا ایله زله (الشاردة) الصادرة
النادرة (مالم یکن تنقصا وازراء فیعاقب علیها ویؤدب بقدر مقتضاها وشنعة معناها) ضم شین معجمه ایله بشاعت
وشناعت (وصورة حال قائلها وشرح سببها ومقارنها وقد سئل ابن القاسم رحمه الله عن رجل نادی رجلا باسمه فاجابه
لبیك اللهم لبیك قال ان کان جاهلا او قاله علی وجه سفه) ای خطأ (فلا شیء علیه قال القاضی ابو الفضل وشرح قوله)
ای لا شیء علیه (انه لا قتل علیه والجاهل یزجر ویعلم) ما یجهله (والسفیه یؤدب ولو قالها علی اعتقاد انزاله منزلة ربه
لکفر هذا مقتضی قوله) بحسب ظاهر قول ابن القاسم (وقد اسرف کثیر من سخفاء الشعراء) ای جهلائهم (ومتهمیهم
فی هذا الباب واستخفوا عظیم هذه الحرمة فاتوا من ذلك ما ننزه کتابنا ولساننا واقلامنا عن ذکره ولولا انا قصدنا نص
مسائل حکیناها ما ذکرنا شیئا منها اعراضا عنها مما یثقل ذکره علینا مما حکیناه فی هذه الفصول) المسبوقة
(واما ما ورد فی هذا من اهل الجهالة واغالیط اللسان کقول بعض الاعراب) رب الاربابه نسبتی شایان اولمین
کفتارندن (رب العباد ما لنا وما لکا) حرف ندا محذوف رب منصوبدر وما برای استفهام والف لکا اشباع ایچوندر
قد کنت تسقینا فما بدا لکا) ای فما ظهر لك الآن حتی ما تسقینا کدأبك معنا وهذا موضع الضلالة والجهالة لان
البداء عیب فی الحال وهو علی الله تعالی من المحال (انزل علینا الغیث لا ابا لکا) بقول ابن الاثیر لا ابا لك مدحده
استعمال اکثرولا کافی لك غیر نفسك معناسنه اذ کرد رومعرض ذم اولان شیئده ومعرض تعجبده دخی ذکری
جاریدر حاصلی مبناده قول مذکور کفر صریح اولدیغی آشکاردر (فی اشباه لهذا) الشعر (من کلام الجهال) نظما
ونثرا (ومن لم یقومه ثقاف تأدیب الشریعة) ثقاف کسر مثلثه وفا ایله تسویهء رماح ایده جك نسنه در بعده ازواجر
شرع ونواهیده استعمالی مستعاردر (والعلم فی هذا الباب) تعظیم رب اربابه متعلق بابده تأدیب وشریعت ومعرفت
زواجر تعدیل وتقویم ایتمیه (فقل ما یصدر الا من جاهل یجب تعلیمه وزجره والاغلاظ له عن العودة الی مثله) ماتند
ماسبق کلام سخیف صدوری اندلر واقع اولور مکرمقام ربوبیته نادان اولانلردن بسیارظهور ایدر تعلیم واجب اولوب
بونك امثالی کلامله بار دیکر تفوهدن احترازا ایچون تأدیبده تغلیظ وتشدید لازم کاور (قال ابو سلیمان الخطابی

وهذا

وهذا اتهور من القول) انتقامی تجاوزده مبالغه در (والله منزه عن هذه الامور وقد روینا عن عون بن عبد الله بن
عتبة الهذلی الکوفی الزاهد (انه قال لیعظم احدکم ربه ان یذکر اسمه فی کل شیء) ان الله طیب یحب الطیب وقنحه همان
اسم شریفی طیباتده ذکر ویاد ایله تخصیص وتعظیم ایلسون (حتی یقول لا اخزی الله الکلب وفعل به کذا) تا کیم
بویله محقراتده نام جلیلی اقتران شان جلیلنه شایان دکلدر دیمکی مشیر اولور (وکان بعض من ادرکنا من مشایخنا قل
ما یذکر اسم الله تعالی الا فیما یتصل بطاعته وکان) ای ذلك البعض (یقول للانسان جزیت خیرا) صیغهء مجهول ایله (وقل
ما) ما مصدریه در (یقول جزاك الله خیرا اعظاما لاسمه تعالی ان یتمهن فی غیر قربه) تقرب الی الله اولان مقامك غیریده
اسم کریمی کثرت ایله استعمالدن صیانت واجلالدن ناشی اولور اولمز محلده یاد ایتمزلردی لکن اخوان مسلمین ایچون
خیرله دعا اقرب بتدر وقد ورد من صنع الیه معروف فقال لفاعله جزاك الله تعالی خیرا فقد ابلغ فی الثناء رواه الترمذی
وغیره (وحدثنا الثقة) روایتده اعتماد ایتدکلر بعزلر ضبطی برزه بیان مرس اولدیکه (ان الامام ابا بکر الشاشی) محمد
ابن علی بن اسماعیل القفال الکبیر الشافعی وشاش ماوراء النهرده بر مدینه در اوچیوز التمش بشده وداع فانی ایلدی
(کان یعیب علی اهل الکلام کثرة خوضهم فیه تعالی وفی ذکر صفاته اجلالا لاسمه) تعالی یعنی ابو بکر شاشی
علماء اصول دین اوزره ذات باری عز اسمه ده کثرت بحث وصفات شریفه سی ذکرنده کثرت کلام ایچون اعظاما لاسمه
الجلیل اهل کلامی تعییر ایدردی (ویقول هؤلاء یتمندلون بالله عز وجل) یعنی اقاویلده کثرت تداول السنه ایله
مندیلوش نام نامیسنی تناول ایدرلر دیرایدی لکن چندان تحذیر مرقوم مقامه چسبان اولمدیغی اهل عرفانه
عیاندر (وینزل الکلام فی هذا الباب تنزیله فی باب ساب النبی صلی الله علیه وسلم علی الوجوه التی فصلناها والموفق الله)

(فصـــل)

(وحکم) مبتدأ (من سب سائر انبیاء الله تعالی وملائکته واستخف بهم او کذبهم فیما اتوا به او انکرهم وجحدهم حکم)
خبر (نبینا علیه السلام علی مساق ما قدمناه) یعنی توبه کار اولمدیغی حالده کفرا وتائب اولدیغی حینده حدا قتل سابك
وجوبنه دائر تفصیل وتقدیم ایتدیکمز نهج وطریق اوزره در (قال الله تعالی ان الذین یکفرون بالله ورسله ویریدون
ان یفرقوا بین الله ورسله الآیه وقال تعالی قولوا آمنا بالله وما انزل الینا وما انزل) ای الصحف (الی ابراهیم الآیة الی قوله
لا نفرق بین احد منهم) فی الایمان لا فی التفضیل (وقال تعالی کل آمن بالله وملائکته وکتبه ورسله) ایمانا اجمالیا قائلین
(لا نفرق بین احد من رسله) بل نؤمن بکلهم ونعتقد ان بعضهم افضل من بعض (قال مالك فی کتاب ابن حبیب ومحمد) بن
المواز ویا ابن سحنون (وقاله ابن القاسم وابن الماجشون وابن عبد الحکم واصبغ) بن الفرج (وسحنون فیمن شتم الانبیاء
واحدا منهم) عموما او خصوصا (او تنقصه قتل ولم یستتب) اذا کان مسلما (ومن سبهم من اهل الذمة قتل الا ان یسلم
وروی سحنون عن ابن القاسم من سب الانبیاء من الیهود والنصاری بغیر الوجه الذی به کفر) لکن اهل کفرك کافر
اولدقلری وجوهدن بر وجهده سب انبیا ایتمیه لر پس عبارتك ما قبلی اوزره زیاده قیلنان قیده احتیاج اقتضا ایدر
دکلدر (ضربت عنقه الا ان یسلم وقد تقدم الخلاف فی هذا الاصل) کرارا ومرارا (وقال القاضی بقرطبة سعید بن سلیمان
فی بعض اجوبته من سب الله وملائکته قتل) مطلقا (وقال سحنون من شتم ملکا من الملائکة) معینا او مبهما (فعلیه
القتل) واجب (وفی النوادر عن انس بن مالك فیمن قال ان جبریل اخطأ بالوحی وانما کان النبی علی بن ابی طالب
استتیب فان تاب والا قتل ونحوه عن سحنون وهذا قول الغرابیة من الروافض سموا بذلك لقولهم کان النبی اشبه
بعلی من الغراب بالغراب) اول خیره سران مجنون ضلالت بو خصوصده دروغ واسناد لری ظاهر درکه حلیهء شریفه
رسالتمآبه دانا اولنلره معلوم شریفلری درکه سیمای جمیلهء حضرت شکل اسد اللهه مشابهتی چندان بدید ار دکل (وقال
ابو حنیفة واصحابه علی اصلهم) المعتمد عنهم (من کذب باحد من الانبیاء او تنقص احدا منهم او بریء منه فهو مرتد
وقال ابو الحسن القابسی فی الذی قال لآخر کانه وجه مالك الغضبان لو عرف انه قصد ذم الملك قتل) قصهء مذکوره
سبق ایلدی (قال القاضی ابو الفضل وهذا کله فیمن تکلم فیهم بما قلناه علی جملة الملائکة والنبیین او علی معین ممن
حققنا کونه من الملائکة والنبیین ممن نص الله علیه فی کتابه او حققنا علمه بالخبر المتواتر والمشتهر والمتفق علیه
بالاجماع القاطع کجبریل ومیکائیل ومالك وخزنة الجنة وجهنم والزبانیة وحملة العرش المذکورین فی القرآن من
الملائکة) کما قال تعالی من کان عدوا لله وملائکته ورسله وجبریل ومیکال وقوله تعالی ونادوا یا مالك لیقض
علینا ربك وقوله وقال لهم خزنتها سلام علیکم وقوله سبحانه فلیدع نادیه سندع الزبانیة وقوله الذین یحملون
العرش (ومن سمی فیه من الانبیاء) آدم وادریس ونوح وهود وصالح ولوط وابراهیم واسماعیل واسحاق
ویعقوب ویوسف وموسی وهارون وشعیب وداود وسلیمان وایوب وزکریا ویحیی وعیسی ویونس والیاس والیسع

وذا الكفل ومحمد عليهم الصلاة والسلام وكذا شيث بن ادم كما هو مشهور (وكعزرائيل) ملك الموت ايله معبر في القرءان
(واسرافيل) صاحب الصور (ورضوان) كسر وضم را ايله خازن بهشت (والحفظة) كراما كاتبين ايله تعبير اولنانلر
(ومنكر) فتح كاف ايله دركسري منكر (ونكير) الفتانان في القبر (من الملائكة المتفق على قبول الخبر منهما) لاجل كثرة
طرقه كادت ان تكون متواترة (فامامن لم يثبت الاخبار بتعيينه ولا وقع الاجماع على كونه من الملائكة او الانبياء
كهاروت وماروت) المعدودين (في الملائكة) بحث اختلاف محلنده بيان اولنمشيدى (والخضر ولقمان)
نبي ويا حكيم وعبد حبشي ويا نوبي وخواهرزادهٔ داود ويا ابن خاله مذكور اولمق مشهوردر (وذي القرنين) اسكندر
رجل صالح ويا نبي ويا خود ملك وملك فتح وكسر لام ايله وذو القرنين ايله باعث تسميه قرني الدنيا شرق وغربه بلوغي ويا پدر
ومادرجهتيله كريم الطرفين ويا علم ظاهر وباطنه دانشي اولديغندن ويا خود ظلمات ونوره دخول ايتمسندن ويا مدهٔ قرنين
عمر كذار اولدقلريچون تلقيب اولنه وقيل غير ذلك والله اعلم هنالك ✱ وذو القرنين لم يعرف نبيا ✱ كذا لقمان
فاحذر عن جدال (ومريم) ابنت عمران لقوله تعالى وقالت الملائكة يا مريم ان الله اصطفاك وطهرك واصطفاك
على نساء العالمين (وآسية) ابنت مزاحم امرأة فرعون وابنت عمه وكذا ام موسى ونيشير الى نبوة مريم وام موسى
قوله تعالى واوحينا الى ام موسى والمحققون ان المعنى الهمنا لقوله تعالى وما ارسلنا من قبلك الا رجالا نوحي اليهم
لكن آية مذكوره رسالته دائر اولوب نبوته نسوه ايچون ردا اولمز ووقع الاختلاف في وقوع نبوة اربع نسوة مريم
وآسيه وساره وهاجر وزاد العلامة المتقن السراج بن الملقن في شرحه لعمدة الاحكام حوا وام موسى عليهن السلام
(وخالد بن سنان) العبسي منسوب لبني عبس قوم من العرب وكان بين عيسى ومحمد عليهما السلام (المذكور انه نبي
اهل الرس) تشديد سين مهمله ايله بئر غير مطوي معناسنه وبني اهل الرس حنظلة بن صفوان اولمق مرويدر كه عنقاء
مغرب بلا قومي ميته سلا قيلمشيدى (وزرادشت) زاي مفتوحه او مضمومه وراء والف ودال مهملهٔ مضمومه وذال
معجمهٔ مفتوحه دخي مضبوطدر بعده ساكون شين معجمه وفوقيه برله صرفدن ممنوع صاحب كتاب مجوس بر حكيمدر
(الذي تدعي المجوس ويذكر المورخون نبوته فليس الحكم في سابهم والكافر بهم كالحكم فيمن قدمناه) يعني نبوت
ورسالتلرى اوزره اتفاق اولنان ذوات حكمي كبي دكلدر (اذلم تثبت لهم تلك الحرمة ولكن يزجر من تنقصهم واذاهم
ويؤدب بقدر حال المقول فيهم) من جهة الادلة ضعفا وقوة حال مقول فيه مقدار نجه تأديب اولنور (لاسيما من
عرفت صديقيته وفضله منهم وان لم تثبت نبوته) يعني دليل قاطعله نبوتي ثبوت بولماسه دخي ايسه ده خضر ولقمان ومريم
وآسيه امثالي صديقيتلري معروفه اولنلرده خصوصا منقصتداده اولان بي ادب زجر وتعزيره شايان اولور اما زرادشت
حكيم وتبع حميري وافلاطون احوالي بونلره ماننده اولمز (واما انكار نبوتهم) نبوتلرنده خلاف ظهور واختلاف
حسبيله انكار (اوكون الآخر) هاروت وماروت آسا (من الملائكة) فرشته كاندن اولدلرين عدم اقرار (فان كان
المتكلم في ذلك من اهل العلم فلا حرج لاختلاف العلماء في ذلك) خصوص مزبورده قائل اولان ارباب دانش
وعرفاندن ايسه علم ودليل ومقتضاي نقل ايله انكارونفيده دشوار وحرج نايابدر لكن احوط اولان مسلك نفي واثباته
سالك اولميوب توقف ايلمكدر (وان كان من عوام الناس زجر عن الخوض في مثل هذا فان عاد ادب اذليس لهم الكلام
في مثل هذا) اكر متكلم خواص ناسدن دكل ايسه بونك مانندي خطرناك مسئله بحثنده منع اولنوب اعادهٔ بحث
وكلام ايدرسه حدى قدرنجه تأديب اولنور زيرا مباحث غامضه ده عوام ايچون بحث وجدل التزام ما لا يلزمدر
(وقد كره السلف الكلام في مثل هذا مما ليس تحته عمل لاهل العلم فكيف للعامة) بو مقامده اهل علمه كثرت بحث ناسزا
پس عوامه سكوت الزمدر

(فصـــــل)

(واعلم ان من استخف بالقرءان) مبنى ومعنى ويا اهل قرأنه كه شانلرنده ان اهل القرءان اهل الله خبر بشارتى وروود
ايتمشدر استخفاف ايلسه (او المصحف) ضم ميم ويا كسر له امدى ضمله اسم مفعول وكسرى آلت وفتحله اسم مكان
اولمق جائزدر (او بشيء منه او سبهما او جحده او حرفا منه او آية او كذب به او بشيء منه) ورق ولوح ويا آيت مسطور
ومرسوم اولان درهم ودينار كبي (او كذب بشيء مما صرح به فيه من حكم او خبر او اثبت ما نفاه او نفى ما اثبته على علم
منه بذلك) دون خطأ (او شك في شيء من ذلك فهو كافر عند اهل العلم باجماع) لا خلاف فيه (قال الله تعالى وانه
لكتاب عزيز) بديع او منيع (لا يأتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه تنزيل من حكيم حميد) محمود في ذاته وصفاته
(حدثنا الفقيه ابو الوليد هشام بن احمد رحمه الله حدثنا ابو علي) الغساني (حدثنا ابو عبد البر) حافظ الغرب (قال حدثنا
ابن عبد المؤمن) القرطبي (قال حدثنا ابن داسة) راوي سنن ابي داود (قال حدثنا ابو داود) السجستاني محدث

العصر صاحب السنن (حدثنا احمد بن حنبل) امام كمل (حدثنا يزيد بن هارون) ابو خالد السلمي الواسطي (حدثنا محمد
ابن عمرو) بن علقمة بن وقاص الليثي يوز خرق درت سال هجريده قضاء نحب ايلمدى (عن ابي سلمة) احد فقهاء سبعه
دندر (عن ابي هريرة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال المراء) كسر ميمله مماراة معناسنه مصدردر (في القرءان
كفر) تاول صيغهٔ مجهولله (بمعنى الشك) يعني مراء شك معناسنه تفسير اولندى ومنه قوله تعالى فلا تك في مرية
(وبمعنى الجدال) اي المجادلة (وعن ابن عباس) كما روى عن ابن ماجه (عن النبي صلى الله عليه وسلم من جحد آية من
كتاب الله من المسلمين فقد حل ضرب عنقه وكذلك ان جحد التوراة والانجيل وكتب الله المنزلة) بعمومها الواجب
الايمان مجملا بتمامها (او كفر بها) اى كلها او بعضها (او لعنها او سبها او استخف بها فهو كافر) اما آيات توراة وانجيلدن
برآيت انكارنده خطر عظيم نمايان در في الحقيقه آيتدن اولديغي حالده كفردر وتغيير وتحريف يهود ونصارادن ايسه
كفر اولمز لكن فرقى مشكلدر ولذا حديث شريفده لا تصدقوا اهل الكتاب ولا تكذبوهم ورودى بو معنايه تنبيه وكريمهٔ
ولا تجادلوا اهل الكتاب الا بالتي هي احسن الا الذين ظلموا منهم وقولوا آمنا بالذي انزل الينا وانزل اليكم والهنا
والهكم واحد ونحن له مسلمون جاليله سي بو معنايي مؤيد اولور (وقد اجمع المسلمون ان القرءان المتلو في جميع اقطار
الارض) اطراف واكناف زمينده السنهٔ اهل ايمان اوزره مقرو اولان قرأن جليل الشان (المكتوب في المصحف
بايدي المسلمين) ملاحده تحريركرده سى اولان مصحفدن احترازدركه كاهي امر دينده زياده ونقصان تحريرينه
تصدي ايتمشلردر (مما جمعه الدفتان) بتشديد الفاء ما يضمه من جانبيه (من اول الحمد لله رب العالمين) برفع الحمد على
الحكاية ويجيء بالكسر على الاعراب (الى آخر قل اعوذ برب الناس انه كلام الله ووحيه المنزل على نبيه محمد صلى الله
عليه وسلم) امدى تنكيس قرأن سنت اولميوب بدعت اولديغنه اجماع اهروبسمله ذكر اولنمديغي شايد مذهب مالكيه ده
دخي قرأندن اولمامغي مقتضي اوله (وان جميع ما فيه حق وان من نقص منه حرفا قاصدا لذلك) النقص (او بدله بحرف
آخر مكانه او زاد فيه حرفا مما لم يشتمل عليه المصحف الذي وقع الاجماع عليه) اى كتابة وقراءة (واجمع) صيغهٔ مجهولله
وبعض نسخده صيغهٔ فاعل ايله (على انه ليس من القرءان عامدا لكل هذا انه كافر) الا القراءة الشاذة (ولهذا) جميع
ما في القرءان حق وثابت اولديغي اجلدن (رأى مالك قتل من سب عائشة رضي الله عنها بالفرية) اى الافك (لانه
خالف القرءان) براءة ساحهٔ صديقه ده شرفيافتهٔ نزول اولان بعض قرأنه مخالفت ايتمش اولور (ومن خالف القرءان
قتل) اعتقاد الاعداقرءان كريمه مخالفت ايدن قتل اولنور (اى لانه كذب بما فيه) من آيات الله الدالة على براءتها
وانما كنفي النبي صلى الله عليه وسلم بحد القذف على قاذفيها لما صدر عنهم قبل براءة ساحتها (وقال ابن القاسم من قال
ان الله تعالى لم يكلم موسى تكليما يقتل وقاله عبد الرحمن بن مهدي) من اصحاب الشافعي كما مرنقله (وقاله محمد بن سحنون
فيمن قال المعوذتان) كسر واو ايله وفتحي دخي جائز سورهٔ فلق وناس (ليستا من كتاب الله يضرب عنقه الا ان يتوب)
امدى فاتحه ومعوذتين خصوصنده عبد الله بن مسعود رضي الله عنهما دن نقل اولنان غير صحيحدر (وكذلك كل من
كذب بحرف منه) اى يقتل الا ان يتوب (قال وكذلك ان شهد شاهد على من قال ان الله لم يكلم موسى تكليما
وشهد آخر عليه انه قال ان الله ما اتخذ ابراهيم خليلا) ايكي قولك دخي مؤدالرى واحددر بعضى قرأني تكذيب
اولديغي اجلدن قتل اولنور علت مذكوره قول آتيدن اولى در (لانهما اجتمعا على انه كذب النبي صلى الله عليه وسلم
فيما نقله عن الله تعالى وقال ابو عثمان بن الحداد) بعض نسخده ابن لفظى ساقط صوابديد شراحدر (جميع من
ينتحل التوحيد) اى ينتسب اليه (متفقون ان الجحد بحرف من التنزيل كفر وكان ابو العالية اذا قرأ عنده رجل) اى
بقراءة لم يعرفها (لم يقل له ليس كما قرأت ويقول اما انا فاقرأ كذا) تورعده كمال احتياطندن ناشيدر (فبلغ ذلك
ابراهيم) ابو العاليه نك بو اداسي امام نخعي يه واصل اولوب (فقال اراه) ضم همزه ايله اظنه معناسنه (سمع انه من كفر
بحرف منه فقد كفر به كله) امام نخعي بيورديلركه قرأندن بر حرفي جاحد اولان كاپسني انكار ايتمش اولور روايتي
ظنم بودركه ابو العاليه نك كوشنزدى اولديغندن تعبيرده احتياط اوزره حركت ايدرلردى (وقال عبد الله
بن مسعود من كفر بآية من القرءان فقد كفر به كله وقال اصبغ بن الفرج من كذب ببعض القرءان فقد كذب به كله
ومن كذب به فقد كفر به ومن كفر به فقد كفر بالله) اى بكلامه (وقد سئل القابسي عمن خاصم يهوديا فحلف له بالتوراة
فقال الآخر لعن الله التوراة فشهد عليه بذلك شاهد ثم شهد آخر انه) اي الآخر (سأله عن القضية) اى من خاصم في كيفية
القضية (فقال انما لعنت توراة اليهود فقال ابو الحسن الشاهد الواحد لا يوجب القتل والثاني) شاهد ديگر (علق
الامر بصفة تحتمل التأويل) لهذا القيل (اذ لعله لا يرى اليهود متمسكين بشيء من عند الله لتبديلهم وتحريفهم) لكن
حق سبحانه وتعالى يهودلك تحريف توراة اقدامنه علم ايكن ينه كتاب الله ايله تسميه بيورديغي ولما جاءهم رسول من

عند الله مصدق لما معهم نبذ فريق من الذين اوتوا الكتاب كتاب الله وراء ظهورهم كانهم لا يعلمون كريمه سيله
ثابتدر فرضا ايادى ملاحده ده نوشته بر مصحفه بوامتدن بريسى حاشا ثم حاشا لعن ايدوب احد شاهدين قرآنه لعن
ايتديكنه شهادت وديكرى بعض تبديل وتغيير ايله دست ملاحده دن تحريرا اولنان قرآنه ديسه لاعنك كفرنده شك
ايتمزز يرا اكثرنده بنه احكام مبينه مع هذا توراتى جميع يهود تبديل وتحريف ايتميوب بلكه احبار وعلماسى دون
مبانيها معانيسنى صرف وياغير مثبت بعض شى دسيسه واحتياله تصدى ايتديلر (ولو اتفق الشاهدان على لعن
التوراة مجرد الصاف التاويل) انتهى كلام القابسى (وقد اتفق فقهاء بغداد على استتابة ابن شنبوذة) فتح شين معجمه
وسكون نون وضم موحده وواو وذال معجمه ايله ابو الحسن محمد بن احمد بن ايوب بن الصلت بن شنبوذ (المقرى احد ائمة
المقرئين) المتصدرين بها في بغداد (مع ابن مجاهد) متعلق باتفق مومى اليه دخى علم قراءتده امام جليل ايدى
(لقراءته) اى ابن شنبوذ بنفسه (واقرائه) اى لغيره (بشواذ من الحروف) تواترى غير مثبت اولان شى ايله اوقيوب
راوقوتديغى ايچون ترکنه توبه ويرمكه فقها اتفاق ايتديلر (مما ليس في المصحف) مع هذا احد ار كاندن بريسى اولميه
ازجله قراءت وايكنجى عربيته موافقت اوچنجى نقل متواتر اولان اصل مدار معتمددر (وعقدوا عليه بالرجوع عنه
والتوبة منه سجلا) انه (اشهد فيه بذلك على نفسه) بالرجوع عنه وبالتوبة منه (في مجلس الوزير ابى على بن مقلة)
ضم الميم (سنة ثلاث وعشرين وثلاثمائة) والحاصل فقهاء بغداد ابن مجاهد ايله اتفاق ايدوب وزير ابن مقله حضورنده
عقد مجلس وابن شنبوذى احضار ايدوب شاذه ايله قراءتدن رجوعه توبه ويروب خصوص مذكورى تاريخ محرر ده
تسجيل واشهاد ايتديلر (وكان فيمن افتى عليه بذلك) اى بالرجوع (ابو بكر الابهرى) فتح همزه وسكون موحده وفتح
ها ايله يا خود فتحتان همزه وموحده وسكون ها ايله قزوين وزنجان بيننده بلده عظيمه نسبتدر مالكى المذهب ايدى
وغيره) من المالكية (وافتى ابو محمد بن ابى زيد) القيروانى (بالادب فيمن قال لصبى لعن الله معلمك وما علمك وقال) اى
للاعن (اردت سوء الادب ولم ارد القرآن) لكن تسامحنده نظر واردر زيرا وما علمك قولى تأويل مذكوردن
بعيد وظن تنزيل اولديغى باهر در عرض توبه اقتضا ايتمسى ظاهر اولور (قال ابو محمد واما من لعن المصحف فانه
يقتل اجماعا)

(فصـــــل)

(وسب آل بيته) وفى نسخة آل النبى صلى الله عليه وسلم (وازواجه واصحابه وتنقصهم حرام ملعون فاعله حدثنا
القاضى الشهيد ابو على) رحمه الله حافظ بن سكرة (حدثنا ابو الحسين) الصيرفى (وابو الفضل العدل) بن خيرون (قالا
حدثنا ابو يعلى) بن زوج الحرة (حدثنا ابو على السنجى) المروزى (حدثنا ابن محبوب) ابو العباس المحبوبى راوى جامع
الترمذى وشارح القدورى (حدثنا الترمذى) صاحب الجامع (حدثنا محمد بن يحيى) ابو عبد الله النيسابورى (حدثنا
يعقوب بن ابراهيم قال حدثنا عبيدة) وفى نسخة بالتصغير (ابن ابى رائطة) بالهمز قبل الطاء المهملة (عن عبد الرحمن
ابن زياد عن عبد الله بن مغفل) ضم ميم وفتح غين معجمه وتشديد فاء مفتوحه ايله (قال قال رسول الله صلى الله عليه
وسلم الله الله) بنصبهما وكرر للتأكيد اى اتقوه (فى اصحابى الله الله فى اصحابى) تأكيد بعد تأكيد ووضع ظاهر مقام
الضمير تحذيرده مبالغه در والمراد باصحابه الخاصة كما يشير اليه بالاضافة (لا تتخذوهم غرضا بعدى) يعنى بنم غيبت
ديارحلتمدنصكره اصحاب كرامى لعن وطعنه هدف اتخاذ ايتمكدن بغايت ناردوزخ قهارذى الجلالدن حذر
ايدك (فمن احبهم فبحبى احبهم ومن ابغضهم فببغضى ابغضهم ومن اذاهم فقد اذانى ومن اذانى فقد اذى الله ومن اذى
الله يوشك ان يأخذه) اى يعاقبه فى الدنيا او العقبى (وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تسبوا اصحابى فمن سبهم
فعليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين لا يقبل الله منه صرفا) توبه اونافله (ولا عدلا) فدية اوفريضة حديثين
شريفين قسم ثانى باب ثالثى فصولندن ومن توقيره وبره فصلنده مستوفى بيان قيلندى (وقال عليه الصلاة والسلام
لا تسبوا اصحابى فانه يجيء قوم فى آخر الزمان يسبون اصحابى فلا تصلوا عليهم) اى ان ماتوا (ولا تصلوا معهم) ان جعلوا
اماما (ولا تناكحوهم ولا تجالسوهم) من غير ضرورة (وان مرضوا فلا تعودوهم) اداسنده قصد مبالغه وخبرده نهى
براى تنزيه اولديغى ظاهر دينلر (وعنه عليه الصلاة والسلام من سب اصحابى فاضربوه وقد اعلم النبى صلى الله عليه
وسلم ان سبهم واذاهم يؤذيه واذى النبى حرام وقال لا تؤذونى فى اصحابى ومن اذاهم فقد اذانى وقال لا تؤذونى) خطاب
ام سلمه رضى الله عنها يه در (فى عائشة) تمامى حديث فان الوحى لم يأتنى وانا فى ثوب امرأة الا عائشة (وقال فى فاطمة
بضعة منى) فتح موحده وكسر يله قطعه معناسنه (يؤذينى ما اذاها وقد اختلف العلماء فى هذا) ساب صحابه حقنده
(فمشهور مذهب مالك فى ذلك الاجتهاد والادب الموجع قال مالك رحمه الله من شتم النبى صلى الله عليه وسلم قتل ومن

شتم

شتم اصحابه ادب وقال ايضا من شتم احدا من اصحاب النبى صلى الله عليه وسلم ابا بكر او عمر او عثمان او عليا او معاوية
او عمرو بن العاص فان قال كانوا) اى الصحابة (على ضلال وكفر) عطف تفسيردر (قتل) شان صحابه ده رضى الله عنهم
ورضوا عنه كريمه سيله حقلرنده ثنا خوانى اولديغى ذوات عليه يه شتم مبيله قرآنى تكذيب ولو انفق احدكم مثل احد
ذهبا ما بلغ مد احدهم ولا نصيفه حديث منقبتپيراى نبوى يه شايان اولان ذواته دشنام ايله حضرته جفا داده اولان
سرمست ميكده ضلال وجودى نابود قيلنوردیو بيوردى (وان شتمهم بغير هذا من مشاتمة الناس نكل) صيغه
مجهولله مشدد ويا مخففدر نكالا شديدا وقال ابن حبيب من غلا) اى تجاوز عن الحد وتعدى (من الشيعة الى بغض
عثمان والبراءة منه) يعنى محبتندن تبرئه ذمت ايلسه (ادب ادبا شديدا ومن زاد الى ذلك بغض ابى بكر وعمر فالعقوبة
عليه اشد) كمية وكيفية (ويكرر ضربه ويطال سجنه حتى يموت ولا يبلغ به) اى فيه (القتل الا فى سب النبى صلى الله
عليه وسلم وقال سحنون من كفر احدا من اصحاب النبى صلى الله عليه وسلم عليا او عثمان او غيرهما يوجع) صيغه
مجهولله مخففا ويا مشددا (ضربا) تميز يت اوزره منصوبدر بو بابده مولانا على القارى عليه الرحمه نك شم العوارض
فى ذم الروافض نام رساله سى وسلالة الرسالة نام ارجوزه سى جميع مباحثدن مستغنى اولديغى دانشورانه خفى
دكلدر فلبرا جعهما فكل الصيد فى جوف الفراء (وحكى ابو محمد بن ابى زيد عن سحنون فيمن قال فى ابى بكر وعمر وعثمان
وعلى انهم كانوا على ضلالة وكفر قتل ومن شتم غيرهم من الصحابة بمثل هذا نكل النكال الشديد وروى عن مالك من
سب ابا بكر جلد ومن سب عائشة قتل قيل له لم قال) اى مالك (من رماها) اى قذفها (فقد خالف القرآن وقال
ابن شعبان عنه لان الله يقول يعظكم الله ان تعودوا لمثله ابدا ان كنتم مؤمنين فمن عاد لمثله فقد كفر وحكى ابو الحسن
الصقلى) فتح وكسر اول وسكون قافله ديار مغربده بر جزيره يه نسبتدر صقليه ايله بنامدر (ان القاضى ابا بكر
ابن الطيب) الباقلانى المالكى (قال ان الله تعالى اذا ذكر فى القرآن ما نسبه اليه المشركون سبح نفسه لنفسه
كقوله تعالى وقالوا اتخذ الرحمن ولدا سبحانه فى آى كثيرة) كقوله تعالى ويجعلون لله البنات سبحانه (وذكر تعالى
ما نسبه المنافقون الى عائشة) منافقون ايرادى تغليب وجهى اوزره در والا مؤمنين بعضيلر حسان بن ثابت
ومسطح آسا رئيس منافقين ابى بن سلوله تابع اولديلر (فقال ولولا اذ سمعتموه قلتم ما يكون لنا ان نتكلم بهذا
سبحانك سبح نفسه فى تبرئتها من السوء كما سبح نفسه فى تبرئته من السوء) وما ذاك الا لجلالة مقامها العلى فى رفيع صحبة
النبى صلى الله عليه وسلم (وهذا) باقلانينك بو قولى (يشهد لقول مالك فى قتل من سب عائشة ومعنى هذا والله اعلم)
جمله معترضه (ان الله لما عظم سبها كما عظم سبه وكان سبها سبا لنبيه وقرن سب نبيه بسبه واذاه باذاه تعالى وكان
حكم مؤذيه تعالى القتل كان مؤذى نبيه كذلك كما قدمناه) اهل عرفانه خفى دكلدركه بومعنى حقيقتى اوزره اجرا
اولنسه اهل بيت رسولدن هر فرده دشنام قتلى موجب كفر اولور مرايسه خلاف ذلك درواصالة وقصديله تبعيت
وضمن ميانده فرق جلى هويدادر (وشتم رجل عائشة بالكوفة فقدم الى موسى بن عيسى العباسى فقال من حضر
هذا) المجلس (فقال ابن ابى ليلى) احد المجتهدين (انا فاجلده ثمانين) جلدة (وحلق رأسه) اى تعزيرا (واسلمه فى الحجامين)
تعذيب برز يادا ولمق ايچون حجاملره تسليم ايتديلر كه اشراح دم ايله جفاسى برتر اولسون (وروى عن عمر بن الخطاب
انه نذر قطع لسان عبد الله بن عمر اذ شتم المقداد) كسر ميله (بن الاسود فكلم) صيغه مجهولله (فى ذلك) يعنى فرزند
دلبند فاروق جناب عبيد الله اصحاب كرامدن مقداده دشنام داد اولمغين پدر عالى گهرى زبان عبيدى بريده قيلمغه
جزم ايلدكده اول خصوصده شفاعت اولندى (فقال عمر رضى الله عنه دعونى اقطع لسانه حتى لا يشتم احد بعد
اصحاب محمد صلى الله عليه وسلم وروى ابو ذر الهروى ان عمر بن الخطاب اتى) اى جيء (باعرابى يهجو الانصار فقال لولا
ان له) للاعرابى (صحبة) اى مبالغة له عليه (لكفيتكموه وقال مالك رحمه الله ومن انتقص احدا من اصحاب النبى صلى الله
عليه وسلم فليس له فى هذا الفئ حق) يعنى جماعت مسلمينده حصه ونصيبى نايابدر (وقد قسم الله الفئ فى ثلاثة اصناف
فقال للفقراء المهاجرين الاية ثم قال والذين تبوءوا الدار والايمان من قبلهم الاية وهؤلاء الانصار ثم قال والذين جاؤا
من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذين سبقونا بالايمان الاية) اصحاب كرام شانلرنده شرف طراز منقبت اولان
آيات عظام مذكوره قسم ثانى باب ثالثى نصوانده مستوفى بيان اولنمشيدى (فمن تنقصهم فلا حق له فى فئ المسلمين
بل يخرج عن دائرة المؤمنين وفى كتاب ابن شعبان من قال فى واحد منهم انه ابن زانية وامه مسلمة حد عند بعض اصحابنا
حدين حدا له وحدا لامه) لعله اراد بالاول التعزير مبالغة فى التحذير (ولا اجعله كقاذف الجماعة فى كلمة لفضل هذا
على غيره ولقوله عليه السلام من سب اصحابى فاجلدوه) اى فاضربوه (قال) ابن شعبان (ومن قذف ام احدهم
وهى كافرة حد حد الفرية) دروغ وافتراء (لانه سب له) ولدكرينه دشنام اولمغين تاديب اليه سزاوار اولور (فان كان

احد من ولد هذا الصحابى) اى اولاده (حيا) وابوه ميتا (قام مقامه بما يجب له) من استيفاء الحد (والا فمن قام به من المسلمين كان على الامام) پادشاه ووزرا وحكام اوزره لابد در (قبول قيامه قال) ابن شعبان (وليس هذا كحقوق غير الصحابة لحرمة هؤلاء بنبيهم عليه السلام ولو سمعه الامام) اى السلطان اونائبه (واشهد عليه كان ولى القيام به) اى بالحد (قال) ابن شعبان (ومن سب غير عائشة من ازواج النبى صلى الله عليه وسلم ففيها قولان احدهما يقتل لانه سب النبى صلى الله عليه وسلم بسب حليلته) من الحلول وهو النزول لانها تحل معه حيث حل اوهو يحل بها حيث حلت وقيل من الحلال ضد الحرام فيشمل السرية (والاخر) قول ديكر (انها كسائر الصحابة يجلد حد المفترى قال) ابن شعبان عليه رحمة المنان (وبالاول) قتلى قوليله (اقول وروى ابو مصعب عن مالك من انتسب الى بيت النبى صلى الله عليه وسلم) سادات وشرفادن اولميوب قصدا اولاد رسولدنم ديو قرابت نسبت ايدوب تسيد ايلسه (يضرب ضربا وجيعا ويشهر ويحبس طويلا حتى تظهر توبته لانه استخفاف بحق الرسول) يعنى اول متسيده ضرب بى اصولله تازيانه ضرب اولنوب باشندن يشلى النوب اسواقده تشهير قيلنوب اثار توبه ظاهر اولنجيه دك وضع زندان ايله تعزير اولنوب زيرا بو وضع ناپسند شهريار ملكت رسالت عليه السلام والتحيت جنابلرينك شان شريفلرينه استخفافدر روهيات فى ذلك الزمان ان يميز (وافتى ابو المطرف الشعبى فقيه مالقة) فتح لام وقافله نام بلده در (فى رجل انكر تحليف امرأة بالليل وقال لو كانت بنت ابى بكر الصديق ما حلفت الا بالنهار) يعنى مخدراتدن برخاتونه بركيجه يمين ويرلك اقتضا ايتمكين خصمى قبول ايتميوب فرضا اول زن صديقه رضى الله عنها بيله اولسه وقت نهارده تحليف اولنسون ديو امتناع ايلدى (وصوب قوله بعض المتسمين بالفقه) علم فقه ايله بعض شهرتياب اولانلر قول رجل صواب ديدى اولوب مبالغه فى النفى اراده سنه صرف كلام ايتديلر (فقال ابو المطرف ذكر هذا لابنة ابى بكر فى مثل هذا يوجب عليه الضرب الشديد والسجن الطويل) حبس مديد وضرب شديدى ايجاب ايدر معنادر (والفقيه الذى صوب قوله هو احق باسم الفسق من اسم الفقيه فيتقدم اليه فى ذلك) اى يلام على فتواه (ويزجر) اى يحجر (ولا تقبل فتواه ولا شهادته) وهذا مجازفة فى الكلام فان غايته انه اخطأ فى فتواه (وهى جرحة) ضم جيمله طعنه معناسنه (ثابتة فيه وبغض فى الله) وهذا كله نشأ من حظ نفس المطرف (وقال ابو عمران فى رجل قال لو شهد على ابو بكر الصديق انه) اى الشان (ان كان اراد ان شهادته فى مثل هذا لا يجوز فيه الشاهد الواحد فلا شئ عليه وان كان اراد غير هذا فيضرب ضربا يبلغ به حد الموت قال القاضى ابو الفضل) المصنف رضى الله تعالى عنه (هنا انتهى القول بنا فيما حررناه وانتجز) نون وجيم وزا ايله تمام اولدى معناسنه (الغرض الذى انتحيناه) حاء مهمله ايله يعنى قصد وغرضمز سوهى سرمنزل ختام ومقصوده رسيده اولدى (واستوفى) صيغه مجهولله استكمال معناسنه (الشرط الذى شرطناه مما ارجوان يكون فى كل قسم منه للمريد مقنع) جاى كفايت وقناعت (وفى كل باب منهج) اى طريق (الى بغيته) كسر وضم موحده ايله مرام وحاجت (ومنزع) فتح ميم وسكون نون وزاى مفتوحه ايله محل نزع ويا نزاع ويا مخرج يعنى قضيه ده احتجاج اولنغه شايان حجت وسند در (وقد سفرت) فتح فا ايله متكلم (فيه عن نكت) جمع نكتة فكر دقيقله استخراج اولنان معانى لطيفه (تستغرب وتستبدع) يعنى بديع وعجيب عد اولنغه شايسته معانى دقيقه ومضامين دقيقه يى آنده ايضاح وحل ايلدم (وان لم يكن للاستغراب فضيلة) لما قيل للشئ النفيس غريب وكرعت (فى مشارب من التحقيق لم يوردها قبل فى اكثر التصانيف مشرع) الطاف ولى التوفيق ايله حياض تحقيقده تجريد تدقيقدن نوش شراب خوشكوار ايلدمكه اكثر تواليف بيشيننده اول مورد منتفع به ذكر وايراد اولنمامش ايدى (واودعته غير ما) زائدة (فصل) يعنى تحرير كتابده فصول كثيره ايداع وابداع ايلدم (وددت) كسر دال اولى ايله احببت وتمنيت معناسنه (لو وجدت من بسط قبلى الكلام فيها ومقتدى يفيدنيه عن كتابه اوفيه) ثم معناسنه ما قبلى ايله تجنيس تام اولور (لاكتفى بما اورويه) من الرواية (عما اوريه) تجنيس محرف جنسندندر (والى الله تعالى جزيل الضراعة) استكانت وخشوع (فى المنة بقبول ما منه لوجهه والعفو عما تخلله من تزين وتصنع لغيره) يعنى لغير وجهه سبحانه رياء وسمعه آسا كاله خلل ويرن شيئك خلال تأليفه تداخلندن عفو وستر جناب كريمدن ملتمسدر (وان يهب لنا ذلك بجميل كرمه وعفوه لما اودعناه من شرف مصطفاه وامين وحيه) على تقدير وقوع التقصير حضرت مجتبى ومؤتمن وحى كبريا عليه ازكى التحايا شرفلرندن ايراد وايداع ايلديكم مباحث شرايف حرمتى اجلدن جيل الطف عفو يله معامله بيوروب ريا وتصنعله مؤاخذه ايليه (واسهر نابه جفوننا لتتبع فضائله) ونشر شمائله (واعملنا فيه خواطرنا من ابراز خصائصه) اى اظهارها (ووسائله ويحمى اعراضنا عن ناره الموقدة) دنى ارواح واشباحمزى آتش بوالهب دوزخدن حمايه ايليه (لحمايتنا كريم عرضه) صلى الله عليه وسلم (ويجعلنا ممن لا يذاد)

اى لا يصرف (اذا ذيد) مجهول ذاداى طرد (المبدل عن حوضه) حديث حوضى مشير اولور (ويجعله) حضرت فرد بيچون بومؤلف قيله (لنا ولمن تهمم باكتتابه واكتسابه سببا يصلنا باسبابه) يعنى بزلرى وتحرير واكتساب اعتنا ايلين كسنه لرى بيچون مرام مقصودمزه رسيده قيله (وذخيرة نجدها يوم تجد كل نفس ما عملت من خير محضرا نحوز) اى نظفر ونفوز (بها رضاه وجزيل ثوابه الذى هو القاه ويخص بخصيصى) كسر خاء معجمه وتشديد صاد مهمله مكسوره ايله خصوصيت معناسنه مصدر ردر (زمرة نبينا وجماعته ويحشرنا فى الرعيل الاول) ازلده اهل سعادت اولان جمع اول ويا بلا حساب داخل بهشت اولان زمرة اولى (واهل الباب الايمن من اهل شفاعته) من قبيل عطف التفسير (ونحمده تعالى على ما هدى اليه من جمعه والهم وفتح البصيرة لدرك حقايق ما اودعناه وفهم ونستعيذه جل اسمه من دعاء لا يسمع وعلم لا ينفع وعمل لا يرفع فهو الجواد) فتح جيم وتخفيف واوله صاحب الجود والعظمة فى مقام الشهود (الذى لا يخيب) ضم ياء اولى وتشديد ثانيه يا خود فتح وضم ياء وكسر خاء معجمه ايله اى لا يضيع (من امله) بتشديد الميم اى قصده (ولا ينتصر من خذله ولا يرد دعوة القاصدين ولا يصلح عمل المفسدين وهو حسبنا ونعم الوكيل)

تم

(يقول مؤلفه)

حمدا لله الذى شرح صدرى لشرح كتاب الشفاء بهم عارفيه واكمل بغيتى فى تتميمه بلا توهم العارفيه لا يبلغ احد كنه وصف حبيبه وان بالغ كماله وما لاحد ان يعبر نعت رسوله كماله لا يدرك خطر قدره صلى الله عليه وسلم الاوهام ومن تخيل فى نكات شرائف لطائفه تحير اوهام امر الله عباده بطاعة رسوله وابان فيها الفلاح ولمع برق لطفه على محبيه فلاح اشفى لمن مسه الضر اذا دعاه قريبا ووعد الوفاء بالشفاء لمن اتقى داء الغواية قريبا اسال الله الكريم بجاه نبيه العظيم ان يختم لى بالحسنى امر غد فسبحان من لا يعلم سواه حال عباده ضنك ام رغد وارجو من عميم كرمه وجوده ان يستر عثرتى بواجب وجوده واستغفر الله ان زلت لسانى احيانا فهو الحى الذى اماتنا واحيانا وصلى الله على سيد الكونين صلاة سكر الارواح رحيق شرابها وقد ربح من باع الدنيا بجميعه نشريها وعلى آله الطاهرين من اصحابه خصوصا على الذى سماه قلبه اصحى به ما تعاقبت الغدو والرواح وصحت الاجساد والارواح

(تم تاريخ تأليف كتاب الشفاء بعون الواسع)

(بيت مناجات)

هر شفا درحقه غيبست وان در دست تست * حقه يكشا وكرامت كن شفاى عنقريب

وقد طبع بدار الطباعة البهيه الكائنة ببولاق مصر المحميه التى انشأها صاحب السعادة الابدية والهمة العلية الاصفيه ملحوظا بعين عناية ناظرها السنى المراتب حسين افندى الملقب براتب ومشمولا بتصحيحه لدى الطبع بمعرفة محمود افندى الطاغستانى على ذمة فخر التجار الكبار ذوى الوقار والاعتبار الحاج عثمان اغا جانبلاط وقه الله الى سواء الصراط وعلى ذمة فخر الاقران الحاج محمد كامل افندى ادرنه وى شيخ العرضحالجيه بمحروسة مصر ابن المرحوم عبدى افندى ادام الله عمارتها بسعادة صاحب النصر وعسى ان يكون السبب فى طبعه المؤدى الى عموم نفعه بنشر ما انطوى عليه من الاسرار فى جميع الافاق والاقطار سببا للحصول على الخير العميم والفوز بجنات النعيم امين وكان تمام طبعه فى اواخر جمادى الاخرة سنة سبع وخمسين ومائتين والف من هجرة من خلقه الله على اكمل وصف صلى الله عليه وعلى آله الكرام واصحابه بدور التمام ما فاح مسك ختام آمين